1C.71.b.2.

37
30 G
2

THEOPHILI RAYNAVDI

SOCIETATIS IESV THEOLOGI,

DE ATTRIBVTIS CHRISTI.

THEOLOGIA PATRVM,

NEXA SCHOLASTICÆ, ALLEGORICÆ, ET MORALI.

OPVS SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTORIBVS, ac Verbi Diuini præconibus, ex æquo opportunum.

TOMVS SECVNDVS,

DIV OPTATVS NVNC PRIMVM IN LVCEM PRODIT.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Classis Tertia

LVGDVNI,

Sumpt. HORATII BOISSAT, & GEORGII REMEVS.

M. DC. LXV.

Cum Approbatione, & Permiſſu Superiorum.

D. 2

INDEX CAPITVM TOTIVS OPERIS.

PROLOQVIVM ad Tractationem de Attributis Chriſti Domini.

SECTIO I.

De Attributis Chriſti ſecundùm ſe conſiderati.

CAP.I. *Chriſtus Magnus Deus.*
II. *Chriſtus Homo, homo homo filius hominis.*
III. *Chriſtus Bonus, bona, bonum.*
IV. *Chriſtus verè Chriſtus, ſeu Meſſias.*

SECTIO II.

De Chriſti attributis in ordine ad Deum.

CAP.I. *Chriſtus, Filius Dei naturalis, vnigenitus Patris.*
II. *Chriſtus Agnus Dei.*
III. *Chriſtus, Facies, ac vultus Dei.*
IV. *Chriſtus, Iedidia, dilectus Patris, dilectus, dilectio.*
V. *Chriſtus Dei ſeruus.*
VI. *Chriſtus noua Dei creatura.*
VII. *Chriſtus Gratia Dei, ciúſque miſericordia.*
VIII. *Chriſtus, Martyr Dei.*
IX. *Chriſtus, Apoſtolus, ſiue Angelus Dei.*
X. *Chriſtus, Amen Deo ad gloriam noſtram.*
XI. *Chriſtus, Domino Canticum nouum, Laus eius in Eccleſia Sanctorum, ſiue Alleluya, & gloria in Excelſis Deo.*

SECTIO III.

De Titulis Chriſti per ordinem ad quaſcunque Creaturas.

CAP.I *Chriſtus, α, ω, Principium, & finis omnium.*
II. *Chriſtus, Primogenitus omnis Creaturæ.*
III. *Chriſtus Dominus omnium, hæres vniuerſorum.*

SECTIO IV.

De Chriſti Titulis per ordinem ad quaſcunque Creaturas intellectu præditas, Angelos videlicet, & Homines.

CAP.I *Chriſtus, Magnus Dominus, Rex Magnus ſuper omnes Deos. Rex gentium, Rex Regum, & Dominus Dominantium.*
II. *Chriſtus conſtitutus Rex à Deo ſuper Sion Montem ſanctum eius.*
III. *Chriſtus Rex virtutum.*
IV. *Rurſus Chriſtus Rex virtutum id eſt exercituum Domini, & Acici caſtrorum ordinatiſſimæ.*
V. *Chriſtus Princeps Pacis.*
VI. *Chriſtus Legiſlator ſummus.*
VII. *Chriſtus Iudex.*
VIII. *Chriſtus Caput ſuper omnem Eccleſiam.*
IX. *Chriſtus, Caput prædeſtinatorum.*
X. *Chriſtus Oſtium omnium.*
XI. *Chriſtus Primogenitus in multis Patribus.*

SECTIO

SECTIO V.

De Chriſti Titulis in Ordine ad homines.

CAP. I. *Chriſtus Eccleſiæ ſponſus.*
II. *Chriſtus, Pater futuri ſæculi.*
III. *Chriſtus Magiſter.*
IV. *Chriſtus Sol Iuſtitiæ, lux mundi, conſummatio fidei.*
V. *Chriſtus Mediator fidei, & hominum, pax noſtra, qui fecit vtraque vnum.*
VI. *Chriſtus Via, & iter quod oſtendit ſalutare Dei, terrâ marique.*
VII. *Chriſtus Medicus.*
VIII. *Chriſtus Aduocatus.*
IX. *Chriſtus Fideiuſſor.*
X. *Chriſtus, Sacerdos.*
XI. *Chriſtus, Pontifex futurorum bonorum.*
XII. *Chriſtus, Paſtor, & Epiſcopus Animarum noſtrarum.*
XIII. *Chriſtus Agonothetes, necnon concertator, & Auriga noſter.*
XIV. *Chriſtus Bellator, & victor.*
XV. *Chriſtus Redemptor, Liberator, Seruator, Saluator, ſalutare, ſalus, ſalutatio.*
XVI. *Chriſtus Triumphator.*
Operis Clauſula, & pro ea Eucharisticon.

Approbatio Libri de Attributis Chriſti.

EGo infrà ſcriptus exactiſſimè perlegi librum cui Titulus *De Attributis Chriſti Domini Theolog. PP.* continentem *nexam Scholaſticæ, Allegoricæ, & Morali, Authore R. P. THEOPHILO RAYNAVDO, Societatis* IESV *Theologo*, & rem planè reſpondere perſpexi. Nihil enim in hoc ſubtili, pio & laborioſo opere, non ſelectum fideliter ex medulla Sanctorum Patrum, & quod non intellectum æquè clarè illuſtret, ac ardenter affectum inflammet per vſum doctrinæ. Et cum Eccleſia ſit iam bellè decorata Prædicti R. P. Theophili doctis voluminibus, certè iſtud egregiè & opulenter eam etiam coronaturum exiſtimo; & gloriæ Dei iacturam deploro, quod tale ac tantum opus cum methodo tam facili exaratum nondum prælo ſit mandatum, in notabile detrimentum Præconum Verbi Dei, qui ibi omnia ſunt reperturi digeſta & pervtilia ad Chriſti myſteria explicanda, cum grata varietate ſine vllo erroris nævo, & quomodo ad Capitis Chriſti hîc in ordine ad Deum, omnes creaturas, & potiſſimùm rationales conſiderati, viuam ideam membra Chriſtianorum ſint conformanda. Quare hoc opus digniſſimum vt in lucem ſtatim prodeat exiſtimo; in cuius rei fidem hoc manu propria ſubſcripſi. Lugduni die 17. Auguſti anni 1654.

F. LAVRENTIVS A DIVIONE Capucinus Concionator.

Lector olim quater Theologiæ, Definitor Prouinciæ Sancti Bonauenturæ, & Guardianus Diuionenſis.

PROLOQVIVM

PROLOQVIVM AD TRACTATIONEM DE ATTRIBVTIS CHRISTI DOMINI.

1. CHRISTVM geminæ ſubſtantiæ Gigantem alias inſpeximus, & earum ſubſtantiarum alteram, perfectionum aduentitiarum capacem, varijs naturæ & gratiæ perfectionibus, ex vtroque illo, ordine lectiſſimis in eam diuinitus plena manu congeſtis exornatam, demirati ſumus. Nunc ex Chriſti ſic planè conſtituti varijs attributis, conſideranda ſunt nonnulla. S. Dionyſ. ex interprete, paſſimque antiqui, vt notat Ochamus quod lib. 3.q. 2. cùm hæc in Deo conſiderant, vocant *Diuina Nomina*. Et quanquam in rigore aliud eſt Nomen, aliud eſt Attributum, cùm etiam Eſſentialium, Attributis anteriorum dentur nomina, & eiuſdem attributi plura nomina eſſe poſſint: tamen vſus apud pleróſque fert, vt Nomina cum Attributis confundantur.

Igitur nonnulla dumtaxat ex Chriſti attributis conſideranda ſuſcipio. Vt enim omnia nomina Chriſto in Scripturis tributa recenſerentur, vaſtum volumen eſſet neceſſarium, quod monuit S. Hieronymus in *cap. 46. Ezech.* vbi eiuſmodi Chriſti nomina, ſex ſuprà triginta, curſim profert. S. Damaſus carmine de cognomentis Saluatoris, multa Chriſti nomina ſic conſtipauit..

Spes, & Vita Salus, Ratio, Sapientia, Lumen,
Iudex, Porta, Gigas, Rex, Gemma, Propheta, Sacerdos,
Meſſias, Zebaoth, Rabbi, Sponſus, Mediator,
Virga, Columna, Manus, Petra, Filius, Emmanuélque,
Vinea, Paſtor, Pax, Radix, Vitis, Oliua,
Fons, Paries, Agnus, Vitulus, Leo, Propitiator,
Verbum, Homo, Rete, Lapis, Domus, Omnia, Chriſtus IESVS.

2 Origenes hom. 3. in Ierem. multa his paucis eſt complexus. [Vnum ſubiacens eſt Domino meo Ieſu Saluatori. Hoc vno ſubiacente, alio intellectu Medicus eſt, iuxta quod ſcriptum eſt: *Non neceſſe habent ſani medicum, ſed malè habentes.* Alio intellectu Paſtor, ſecundùm quod irrationabilibus præeſt. Alio intellectu Rex, ſecundùm quod rationabilibus principatur. Alio intellectu Vitis vera, ſecundùm quod inſerti in eam homines, vberrimos afferunt fructus, & exculti à Patre agricola pinguedinem vitis veræ ex vnius radicis conſortio aſſumunt. Iuxta alium intellectum ſapientia; iuxta alium veritas, iuxta alium iuſtitia: verùm tamen ſubiacens, vnum eſt.]

Fuſiùs, nec omiſſa expoſitione aliqua ſingulorum, recenſet eadem Origenes tom. 1. in Ioan. ad illud, *Erat Verbum*. Nec pauca S. Baſil. lib. de Spiritu ſancto cap. 8. & Euſeb. 4. demonſtr. cap. 10. ac Gregor. Nyſſen. lib. de perfecta Chriſtiani hominis forma, *propè toto*. Necnon Nazianz. orat. 1. & 36. *ferè in fine*, ac Chryſoſt. hom. in Eutrop. *ſub medium*, & S. Cyrill. Hieroſol. catech. 10. *initio*, exponens cur Chriſtus cùm in Symbolo dicatur, *Vnus Dominus*, tamen tam multis támque diuerſis denominationibus in Scripturis deſignetur; paritérque Auguſtinus ſerm. 190. de temp. Octo ſymbolica nomina Chriſti, & vt vocat, effigies quas ſenſus Catholicus per vias lucidas, & Spiritus ſancti ſplendore radiantes, deprehendit, recenſet & illuſtrat Arnobius iunior, in conflictu cum Serapione lib. 1.

3. Sed fuſè & pulchrè S. Cyrill. Alex. de Trinit. à cap. 23. hoc argumentum pertractat, diſtinguens quatuor eorum claſſes. Quædam enim dicuntur de eo, ratione ſolius diuinæ naturæ, & antecedunt coniunctionem humauitatis cum Verbo; Quædam in ipſa vnione; Alia poſt vnionem; Denique aliqua poſt Reſurrectionem ei conueniunt. Primi ordinis prædicata, S. Cyrillus ſextuplicia ſtatuit, ſunt tamen ab hoc inſtituto aliena, quia hîc non diuinam Verbi perſonam nudam, & ſimplicem, ſed humanitate veſtitam & compoſitam ſpectamus. Prædicata verò ſecundi ordinis, triplicia recenſet S. Cyrillus: nempe quædam à potiore extremo, id eſt, à Verbo, quædam à deſpicatiore, ſiue ab humanitate, quædam ab vtriuſque ſimul copulatione. Iam in claſſe tertia, collocat primò, aliqua diuinam Christi naturam ſonantia: hoc eſt omnia primi ordinis attributa, demptis ijs quæ puritatem diuinæ perſonæ & excluſionem humanitatis ferebant. Nam ob coninnctionem diuinæ perſonæ cum humana natura, omnia huiuſmodi prædicata Incarnatione anteriora, de Chriſto qnoque, poſt vnionem conſiderato dicuntur. Secuudò reponit in eadem claſſe, aliqua prædicata deſignantia humanitatem aſſumptam, quæ poſt modum ſextuplicia eſſe demonſtrat. Tertiò denique aliqua Chriſti prædicata in eadem claſſe collocat, quibus ambæ naturæ & vna perſona Chriſti inſinuantur. Tandem S. Cyrillus, numerans quæ Chriſto attribuuntur poſt Reſurrectionem, vnde, exiſtit ordo quartus prædicatorum eius, alia ait eſſe diuinitati congruentia, alia humanitati, nonnulla etiam vtrique ſimul; quorum omnium exempla, ex Scripturis profert.

Alium in his tradendis ordinem innuit Villauic. lib. 2. de ratione ſtudij Theolog. cap. 2. obſeru. 7. 8. 9. 10. quædam enim, ait tribui Chriſto vt Deo, alia vt homini, alia ratione vtriuſque ſimul · quædam de eo vt exaltato & regnante, alia de eo vt deiecto & patiente: nonnulla in vnam naturam cadentia propter perſonæ vnitatem transferuntur ad aliam: pleráque de Chriſto vt homine ſingnlari, alia de eodem vt capite vnum myſticum corpus conſtante cum Eccleſia, & membrorum ſuorum perſonam ſuſtinente, de qua eſt regul. 1. Tychonij quã. alibi ex Nazianz & Aug. multis exemplis illuſtratam dedimus, tractantes quomodo Chriſtus peccata aliqua ſua, ob quæ à Patre derelinqueretur eognoſceret. Deinde non aliam ad coordinanda Chriſti in ſcripturis attributa methodum quæſiuit Vincent. de Flumaro Monachus Caſſinenſis, duobus lib. de Chriſti nomin. quàm initialium cuiuſlibet nominis ſiue attributi literarum.

4. Nos in ſola attributa Chriſto homini conuenientia intenti, commodiſſimè ea in quinque claſſes digeremus. Nempe ſtatuentes primo loco, quæ ad ipſum Chriſtum ſecundùm ſe ſpectatum pertinent. Secundò, quæ eidem competunt in ordine ad Deum. Tertiò, quæ ſuſcipit per reſpectum ad creaturas quaſcumque. Quartò, quæ adueniunt ex ordine ad creaturas intellectu præditas. Tandem quintò, quæ habet per ordinem ad homines. In ſingulis porrò claſſibus ne in infinitum fundatur oratio, dimittendi ferè erunt tituli metaphorici, demptis perpaucis illuſtrioribus, & in Scripturis vel apud PP. celebrioribus. Cæteri quòd alius eis reipſa non ſubſit ſenſus quàm proprijs de quibus agemus, vel prætermittentur, vel ad proprias reuocabuntur, & Permiſtim cum eis proponentur. Opus Vincentij illius quem proximè memoraui: itémque Cant. 2. Harmoniæ mundi Franciſci Georgij. Non alijs ferè Chriſti attributis aut nominibus, factum eſt,

SECTIO PRIMA.
DE ATTRIBVTIS CHRISTI, SECVNDVM SE CONSIDERATI.

5. PRIVS omninò eſt rem conſiderare in ordine ad ipſammet, quàm in comparatione ad quidvis aliud. Quare quæ Chriſto attribuuntur per ordinem ad ſeipſum prout talis eſt eſſentiæ & naturæ, omnibus Chriſti prædicatis, ſiue Deum ſiue inferiora ſpectantibus, præmitti debent. Eiuſmodi ſunt, denominationes *Magni Dei*, & *Hominis hominis*, & *Chriſti ac boni ſimpliciter dicti*. Ab his ergo auſpicabimur.

CAPVT PRIMVM.

Chriſtus, Magnus Deus.

HÆc de Chriſto enunciauit Apoſtolus ad Titum 2. verbis illis, *Expectantes beatam ſpem & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris noſtri* IESV CHRISTI, *qui dedit ſemetipſum pro nobis*. Locus eſt inſignis, & diſcuſſione dignus.

Magnum Deum, Paulus, non Patrem, vel Spiritum ſanctum, ſed Chriſtum dixit.

Repellenda in primis eſt abſurda interpretatio Pelagij in ſcholiis ad Apoſtolum, affirmantis, *Magnum Deum*, eo loco dici Spiritum ſanctum, quia ipſius expectamus aduentum. Hoc dico eſſe prorſus abſonum, quia nihil eſt ſiue in iis quæ præceſſerunt, ſiue quæ ſubſequuntur ea loco apud Apoſtolum, quod inſinuet Spiritum ſanctum. Eſt etiam planè falſum, quia non expectamus aduentum Spiritus ſancti, ſed Chriſti Domini. Venit quidem ſemel Spiritus ſanctus viſibiliter in cœtum Apoſtolicum, Eccleſiam Catholicam tunc naſcentem ſanctificaturus; ſed ea non eſt beata ſpes, & aduentus gloriæ; id eſt glorioſus aduentus magni Dei, ab Apoſtolo & iis ad quos ſcribebat expectatus. Iam quippe præceſſerat, nec propriè fuerat aduentus gloriæ, qualis erit aduentus Chriſti Domini in ſæculorum meta. Præterquàm quod Græca locutio, eam interpretationē manifeſte refellit. Duo enim illa epitheta *Magni Dei*, & *Saluatoris*, enunciantur ſub eodem articulo τοῦ μεγάλου θεοῦ, καὶ σωτῆρος, vtique quia in vnicam perſonam cadunt, alioqui vt norunt qui Græcis literis tenuiſſimè tincti ſunt, iterandus fuiſſet articulus; dicendo, τοῦ μεγάλου θεοῦ, καὶ τοῦ σωτῆρος, ſi duo illa attributa diuerſas perſonas deſignarent.

6. Æquè porrò his argumentis confoditur altera expoſitio, variùs peruerſio & obtorſio eiuſdē loci, ea Hilario Diacono, & Eraſmo, ac nuperis Arianis. Hilarius enim in commentariis perperam Ambroſio tributis, non obſcurè ſignificat, *Magnum Deum*, dici eo loco ab Apoſtolo, Patrem æternum, cuius poteſtas & gloria, videbitur in Chriſto iudice. Sic ille ſubobſcuriùs. Diſertè verò & perſpicuè Eraſmus, vt vbique Arianiſmo viam ſternit; ita vt hunc locum Catholicis in Arianos illum vibrantibus eriperet, nouam interpunctionem commentus eſt, & attributum *Magni Dei* ad Patrem retulit; quæ verò apud Apoſtolum ſequuntur, aſſignauit Filio. Quod auide arripientes nuperi Ariani, qui in Tranſiluania emerſerunt, referente Bellarmino l. 1. de Chriſto c. 7. intortum à Catholicis ex eo loco telum, declinare ſe putant. Sed perperam. Non enim (vt dixi,) Patris glorioſum aduentum expectamus, ſed Filij, vt Chryſoſtomus hunc ipſum locum vrgēs aduerſus Arianos, notauit hom. 6. in ad Philipp. nec ſi duæ perſonæ, duobus illis epithetis *Magni Dei*, & *Saluatoris*, deſignarentur, vnico ambæ articulo enunciatæ fuiſſent ab Apoſtolo.

Quare Græci Patres, paſſim hunc locum in Arianos iniiciunt, tanquam apertè de Chriſto prolatum, & explicatiſſimum aduersùs eorum in Chriſtum blaſphemiam. S. Athanaſius l. de communi eſſentia Patris & Filij, titulo, *Filium cognominatum eſſe magnum Deum*, hunc locum profert; & ait illi eſſe geminum illum alium ex Rom. 9. *Chriſtus, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula*. Theodoretus in hunc locum, [Magnum Deum nominauit Chriſtum, hæreticorum blaſphemiam redarguens.] Chryſoſtomus in eandem Epiſtolam hom. 5. conſiderans ad hæc Apoſtoli verba exclamat, [Vbi ſunt qui Patre minorem Filium dicunt? *Magni* (inquit) *Dei, & Saluatoris.*] Pleniùs etiam ex hoc ipſo loco vrget Arianos hom. 6. in ad Philipp. ſubſcribunt Chryſoſtomo de more reliqui Græci interpretes, nominatim Oecumenius, & Theophylactus. Alij item ſine ambiguitate vlla aut controuerſia, dictum eo loco Chriſtū ab Apoſtolo *magnum Deum* intellexerunt, vt Gregorius Nyſſenus lib. de perfecta Chriſtiani hominis forma, & S. Cyrill. l. 12. Theſaur. cap. 31. ac Elias Cretenſis ad orat. 1. Nazianz. S. Germanus Conſtantinop. in rerum Eccleſiaſticarum Theoria, illud *Quoniā Deus magnus Dominus*, exponens de Chriſto, ait: [Magnus eſt Deus. IESVS CHRISTVS, quemadmodū Apoſtolus inquit, cum ait, *Magni Dei, & Seruatoris noſtri* IESV CHRISTI.] Sic autem interpungit locum illum Pſalmi, vt ſenſus ſit, iubilemus Domino, quoniam Dominus eſt Deus magnus: húncque Deum magnum, ait eſſe Chriſtum. Videtur planè conſentire Chryſolog. ſer. 46 ſed ſiſtamus in loco Apoſtoli.

7. Ex Latinis Idacius l. contra Varimadum, propoſita Arianorum obiectione, quod Chriſtus in Scriptura non dicatur *Deus*, cùm alia veteris & noui Teſtamenti loca illis opponit, tum nominatim iſtum, quo Chriſtus non modò, *Deus*, ſed & *magnus Deus*, nuncupatur.

Rurſuſque inferiùs probans perſonarum auguſtiſſimæ Trinitatis æqualitatem, ex eo quod omnes in ſcriptura iiſdem illuſtrium titulorum decoribus honeſtentur, adducit inter alia argumenta, quod ſicut Pater in Geneſi, & apud Pſaltem *Deus magnus* legitur nominatus, ita & Filius, hoc loco Apoſtoli quem verſamus, dictus ſit *magnus Deus*. Nec aliter Breuiariū fidei aduerſus Arianos, nuper euulgatum. Præclarè S. Hieronymus in commentario huius loci: [Nos cum pudicè & iuſtè, nec corpore ſcilicet, nec mente peccantes vixerimus in Chriſto; piè quoque viuemus in hoc ſæculo: quæ pietas expectat beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, &

Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Sicut enim impietas magni Dei reformidat aduentum, ita ſecura de opere ſuo, & de fide, illum pietas præſtolatur. Vbi eſt ſerpens Arius? Vbi Eunomius coluber? Magnus Deus, Ieſus Chriſtus, Saluator dicitur; Non primogenitus omnis creaturæ; non Verbum Dei & Sapientia, ſed Ieſus Chriſtus.]

Fauſtus Epiſcopus de ratione fidei, prolato hoc Apoſtoli texto pro Chriſti diuinitate, concludit: [Immane piaculum eſt, vt per infidelium hominum blaſphemias, minor eſſe dicatur, quem *magnum Deum*, ipſa veritas profitetur.] Potentiſſimè denique hunc Apoſtoli locum, aduerſùs Neſtorium intorquet Caſſianus lib. 2. de Incarnat. cap. 4. & tam perſpicuè in eo Chriſtum *magnum Deum* appellatum exiſtimat, vt ſic concludat. [Nihil eſt quod dicas, nihil eſt quod afferas, nihil quod improbata falſitate confingas. Potes habere in incredulitate impia, quod non credas, non habes in calumniandi occaſione quod deneges.]

De mente ergo Apoſtoli, & quod Chriſtum, non Patrem, aut Spiritum ſanctum, appellarit *magnum Deum*, nullus ambigendi ſupereſt locus.

Non Chriſtus, dictus magnus Deus, *disiunctiuè.*

8. Video tamen tricari quempiam poſſe, & ſaluo argumento quod Patres pro Chriſti diuinitate ex hoc Apoſtoli loco petunt, aliter poſſe eum interpungere; adhibita ſcilicet diſtinctione poſt vocem *magni*. Vt ſenſus ſit, expectari beatam ſpem, & aduentum gloriæ, eius qui & magnus, & Deus, & Saluator noſter eſt. Qua ratione vbi apud Eſaiam cap. 9. legimus, *Vocabitur admirabilis, conſiliarius, Deus fortis*: aliqui ita legunt illud *fortis*, vt ſit adiunctum Dei, ſenſúſque ſit, paruulum nobis natum, fore Deum fortem. Alij verò meliùs duobus illis vocabulis, duo Chriſti attributa deſignata volunt, ita vt ſenſus ſit, illum fore Deum, & fore fortem. Eſtque id perinde SS. Patribus, ex eo Iſaiæ loco argumentantibus pro Chriſti diuinitate. Nam ſiue disiungantur duæ illæ voces, ſiue nectantur, ſemper manet, Chriſtum eſſe Deum. Idem ergo dici poſſet de præſenti loco Apoſtoli: eo videlicet ſignificari, Chriſtum & magnum, & Deum eſſe; non autem eſſe magnum Deum, prout hactenus affirmauimus.

Et ſanè Chriſtum abſolutè magnum dici, non poſſet mirum videri: cum diſertè Angelus apud Lucam conceptionem eius annuncians, dicat, *Hic erit magnus*: quod expendens S. Bernardus, ad calcem homiliæ tertiæ *ſuper Miſſus eſt*, Chriſtum ibi *magnum* dici in aſſumpta natura, colligit ex verbo *erit*: nam ſecundum Deitatem, magnus, imò maximus & infinitus ab omni æternitate erat. In natura autem humana, Deus homo, futurus magnus nuntiabatur ab Angelo, quia vt ſic nondum erat. Ex quo autem fuit, *magnus* ſine reſtrictione & limitatione fuit; iuxta illud de eo apud Eſaiam cap. 12. *Exulta & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui Sanctus Iſrael.* En Chriſtum, abſolutè & abſque arctatione vlla *magnum.*

Eóque etiam S. Iuſtinus in Parænesi ad Gentes refert hæc Sibyllæ carmina.

Felices erunt in terris, homines illi,
Qui amabunt MAGNVM DEVM, eum collaudantes,
Antequam comedant, & bibant,

9. Et in Scripturis quidem, interdum nonnullos nomen *magni* tributum legimus: ſed vel ſecundùm nomen magnorum qui ſunt in terra, vel nõ abſque temperamento. [Dictum eſt quidem (ait S. Ambroſius in Lucã) de Ioanne ab Angelo, quia erit magnus: ſed ille quaſi Homo magnus, hic quaſi Deus magnus. Magnus enim Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non eſt finis. Et verè eſt etiam ille magnus, quia inter natos mulierum, Propheta maior Ioanne Baptiſta nemo eſt: Habet tamen maiorem, quia qui minor eſt in regno Dei, maior eſt illo; magnus autem Ioannes, ſed coram Domino.]

Expendo hoc verbum, ex Etherio & Beato l. 1. contra Elipandum. [In quo homo eſt, nullus Angelorum ſimilis ei eſt. Sed neque homo, qui de muliere natus eſt. Dictum eſt de Ioanne, quòd *magnus erit coram Domino*. Dictum eſt de Chriſto: *Hic erit magnus*, ſed non *coram Domino*, quia ipſe Ieſus, eſt magnus Dominus noſter, & magna Virtus eius: & Sapientiæ eius non eſt numerus.]

Itaque Chriſtus, non *magnus coram Domino*, ſed ſimpliciter *magnus* dicitur, quia ipſemet, eſt Dominus corã quo Ioannes dictus eſt magnus. Nimirum magnus per comparationem ad paruos: habendus & ipſe paruus, per comparationem ad eum qui abſolutè magnus dicitur, (vt præclarè Origenes homil. 6. in Lucam *in fine*) & poſt quem nullus magnus: de quo inſigniter idem Origenes homil. 12. in Leuit. ad illud *Sacerdos magnus ex fratribus ſuis*: quem locum aptans ad Chriſtum, & neminem peccatorum, eſſe magnum præfatus, ſubdit. [Oſtende mihi de Scripturis, vbi aliquis peccator, aut parui meriti, *magnus* appellatus ſit? Nuſquam (vt opinor) inuenies. Audi verò qui ſunt, qui *magnus* appellantur. De Iſaac dicitur quia *proficiebat valde, vſquequo factus eſt magnus valdè*. Moyſes magnus dictus eſt, & Ioãnes Baptiſta magnus dictus eſt. Nunc autem Ieſus magnus dictus eſt, & poſt hunc iam nullus, appellatus eſt magnus. Priùs enim quàm adeſſet qui verè magnus eſt, ad comparationem reliquorum hominum, magni appellati ſunt Sancti, quorum ſuperiùs fecimus mentionem. Vbi verò aduenit ipſe, qui non ex comparatione cæterorum, ſed ſui magnitudine verè magnus erat, de quo etiam ſcriptum eſt, *Quia exultauit vt Gigas ad currendam viam*, vltra iã nullus magnus appellatus eſt. Hic eſt ergo de quo ſcribitur, *Magnus Sacerdos ex fratribus ſuis*. Quibus *fratribus*? De quibus dixit cum reſurrexiſſet à mortuis: *Vade ad fratres meos, &c.* Si autem vis ex antiquis litteris diſcere fratres Ieſu, lege vigeſimum primum Pſalmum, vbi ex perſona Chriſti dicitur: *Narrabo nomen tuũ fratribus meis, in medio Eccleſiæ laudabo te.* Ex fratribus ergo ſuis magnus eſt Ieſus, ex his qui priùs magni fuerant appellati; & ſicut Paſtorum Paſtor eſt, & Pontificum Pontifex, & Dominantium Dominus, & Regum Rex: ita & Magnorum, Magnus eſt.]

Hæc de magnitudine Chriſti, non præ Viris Famoſis & Potentibus à ſæculo, quibus aſſentatio *magni* nomen impoſuit; cuiuſmodi multos Raderus in Proloſ. ad Curtij c. 6. congeſſit, ſed tantum abeſt vt magni ſint, vt ne quidem ſint. *Ne tradas* (aiebat Eſther) *ſceptrum tuum, iis qui non ſunt.*

Locus igitur Apoſtoli in quo verſabamur, ita videretur poſſe accipi, vt Chriſtus, & magnus, & Deus ſit dictus, diſiunctiuè, id eſt, ita vt illud *magnus*, non ſit adiunctum Dei, qui de Chriſto enunciatur, ſed ſit prædicatum ſolitarium, ac per ſe cohærens.

Verius, eſſe dictum magnum Deum, *copulatiuè, nec quatenus in Deitate ſubſiſtit.*

10. Non tamen ea interpretatio probanda, quia quamuis nihil à vero alienum contineat, tamen aliena eſt à mente Apoſtoli, quem omnes Patres ac Interpretes ita acceperunt, vt Chriſtum *magnum Deum* copulatiuè appellarit, ſeruata PP. interpunctione. Sæpè enim notatum eſt, hæreticos noua interpunctione, hebetare ſcripturas quibus eorum errores iugulantur, vel errores nouos fabricare. Ita feciſſe veteres quoſdam hæreticos, circa Chriſti reſponſum datum S. Latroni, teſtatur Caſſianus collat. 1. cap. 14. & valdè eos aduerſatur: quod alij

item

item fecere adducti in opere de S. Latrone c. 10. num. 9. Quare ea licentia de cerebro ſuo interpungendi, vitanda eſt homini Catholico, etiam vbi periculum erroris non apparet. Ac proinde fateamur, Chriſtum ab Apoſtolo nominatum eſſe *magnum Deum*, nexis in vnum attributum duabus illis vocibus; id quod expedita & plana loci Apoſtolici lectio, apertè fert.

Et quidem ſic Apoſtolus, de Chriſto vt perſona ſubſiſtente in natura Deitatis, pronunciauit eſſe Deum magnum, nulla eſt difficultas. Quid enim maius Deo Verbo? aut quomodò non magnus, imò maximus & terac infinities maximus, & ſi quà excreſcere vlteriùs poteſt oratio, qui verus eſt Deus, cuius magnitudinis non eſt finis? *Magnum nimis*, vocat interdum Dauid, profeſſus ſe ei magnitudini vel concipiendæ, imparem eſſe: quod egregiè ponderauit D. Auguſtinus in Pſal. 95. Eoque ſenſu in Arianos ſæpè conclamant Patres, quod Filium, Deum modicum, & Patre minorem fingentes, illum Deitate exauctorarent. Audi Autorem perantiquum Breuiarij fidei aduerſus Arianos, nuper editi. [Dicit beatus Apoſtolus *Expectantes beatam ſpem aduentum gloriæ Dei.* Neſcio qua fronte minor eſſe dicatur, quem magnum Deum Apoſtolus profitetur.] Eadem propè verba (fortaſſis ex eo Breuiario deprompta) & eidem loco Apoſtoli innixa, vſurpat Auguſtinus ſerm 6. de temp. Fauſtus Epiſcop. lib. de ratione fidei. Pulchrè autem S. Leo ſerm. 8. de Natiuit. Domini, Arianos vellicans, ait, [Maiorem ſibi Deum, minorémque finxerunt, cùm gradus in vera Diuinitate eſſe non poſſint: quoniam quicquid Deo minus eſt, Deus non eſt.] Elias Cret. ad 1. orat. Nazianz. ſtipulatur, & Proſper epigram. 55. ſic canens aduerſus eoſdem Arianos, ac monſtrans quàm fatue, Deum paruum ſibi fingerent pro eo quod non eſt ipſe.

Natura omnipotens vna eſt, quæ cuncta creauit,
Et propriè quod ſunt, omnibus eſſe dedit.
Quodque Deo minus eſt, non eſt Deus à Patre natum
Verbum, & qui amborum Spiritus eſt, Deus eſt.
Vna eadémque trium quoniam eſt eſſentia, quæ ſe
Numquam vel maior, vel minor eſſe poteſt.

Stomachatur, & merito, in hanc impietatem S. Chryſoſtomus hom. 6. in ad Philipp. Adducta enim Arianorum propoſitione, quòd Chriſtus, cum inferior Deus eſſet, non tamen vt magno & maiori Deo, æqualis eſſet, ſubdit non ſine ſtomacho. Eſtne modicus & magnus Deus? Itane Ethnica, in Eccleſiaſtica dogmata inducitis? Apud ipſos enim & paruus Deus eſt magnus. Si verò apud vos, hactenus ignoraui. Nam apud Scripturas, nuſquam inuenies: ſed magnum quidem vbique Deum, paruum verò nuſquam. Si non eſt homo paruus & magnus, ſed vna natura, & ſi quid non vnius illius naturæ fuerit, homo non eſt; quomodónam erit Deus paruus & magnus? Qui non naturæ illius eſt, Deus non eſt. Vbique enim apud Scripturam, dicitur *Magnus Dominus & laudabilis valdè* Ecce & de Filio. Nam vbique Dominum eum vocat. *Magnus* (inquit) *es tu & faciens mirabilia. Tu es Deus ſolus* Et iterum: *Magnus Dominus noſter, & magna virtus eius, & magnificentia eius non eſt terminus.* Sed Filius (inquit) paruus eſt. Sed tu hoc dicis. Nam Scriptura contrarium, quemadmodum de Patre, ita & de Filio loquitur. Audi namque quid Paulus dicat: *Expectantes* (inquit) *beatam ſpem, & apparitionem gloriæ magni Dei.* At nunquid de Patre ſi loqueretur, *Apparitionem* dixiſſet?

Chriſtus ergo quà Verbum, quia Deus erat, non erat Patre minor ſed æqualis, & eatenus Deus magnus. [Benè magnus (ait S. Bernardus hom. 3. ſuper *Miſſus eſt*) qui Filius altiſſimi merebitur appellari. An non magnus, cuius magnitudinis non eſt finis? *Et quis magnus;* (ait) *ſicut Deus noſter?* Planè magnus, qui tam magnus, quam altiſſimus, quia & ipſe altiſſimus. Neque enim altiſſimi Filius, rapinam arbitrabitur eſſe ſe æqualem altiſſimo. Ille meritò arbitrandus eſt cogitaſſe rapinam, qui cum de nihilo in Angelicam formam factus fuiſſet, factori ſuo ſe comparans, vſurpauit ſibi quod Filij altiſſimi proprium eſt: qui vtique in forma Dei, à Deo non factus, ſed genitus eſt, altiſſimus enim Deus Pater quàuis omnipotens ſit, non potuit tamen vel æqualem ſibi concedere creaturam, vel inæqualem gignere Filium. Fecit itaque Angelum magnum, ſed non quantus ipſe: & ideò nec altiſſimum. Solum autem vnigenitum, quem non fecit, ſed genuit, omnipotens omnipotentem, altiſſimus altiſſimum, æternus coæternum, ipſum ſibi per omnia comparari, nec rapinam æſtimat, nec iniuriam. Rectè ergo hic erit magnus, qui Filius altiſſimi vocabitur.]

Non diſſimiliter S. Ambroſ. lib. 2. in Luc. multa de Verbi Dei vera diuinitate præfatus, ſubdit. [Nihil emenſum, nihil dimēſum Trinitas habet. Non loco clauditur, non opinione comprehenditur, non æſtimatione concluditur, non ætate variatur. Dedit quidem Dominus Ieſus hominibus magnitudinem. In omnem enim terram exiuit ſonus, &c. Non in fines tamen mundi, non in fines cœli, non vltra cœlos. At verò in Domino Ieſu, omnia condita ſunt in cœlo, & in terra viſibilia & inuiſibilia, & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant. Cœlum aſpice; Ieſus illic eſt. Terram intuere, Ieſus adeſt. Aſcende verbo in cœlum, deſcende verbo in infernum: Ieſus adeſt. Etenim ſi aſcenderis in cœlum, Ieſus illic eſt; ſi deſcenderis in infernum, adeſt. Hodiè cum loquor, mecum eſt, intra hoc punctum, intra hoc momentum. Et ſi in Armenia nunc loquatur Chriſtianus, Ieſus adeſt. Nemo enim dicit Dominum Ieſum, niſi in Spiritu Sancto. Abyſſos opinione ſi penetres, illic quoque Ieſum videbis operari. Scriptum eſt enim: *Ne dixeris in corde tuo, quis aſcendit in cœlum; id eſt, Chriſtum deducere; aut quis deſcendit in abyſſum; hoc eſt, Chriſtum à mortuis reducere.* Vbi ergo non eſt qui cœleſtia, terrena, inferna, complenit? Benè ergo magnus, cuius virtus mundum repleuit, qui vbique eſt, & erit ſemper.]

Et eſt hæc magnitudo abſoluta. Nam Chriſtũ quatenus Verbum, abſolutè magnum Deum, non per comparationem ad alia eſſe cenſendum, rectè ſtatuit S. Chryſoſtomus hom. 5. in Epiſtolam ad Titum, expendens locũ Apoſtoli in quo verſamur rationẽ reddens, cur Chriſtus, *magnus Deus* ſit nominatus. [Non enim magnus ad aliquid dicitur: Quod ſi ad aliquid diceretur, per comparationem, non per naturam, magnus eſſet. At nunc magnus incomparabiliter dicitur.] Si igitur Apoſtolum ad huncmodũ accipiamus, & de Chriſto prout Dei Verbo in natura diuina ſubſiſtente, dixiſſe velimus, eſſe magnum Deum, vacabit res difficultate, vt affirmabam.

Sed etiam prout Verbum ſubſiſtit in humanitate.

12. Veruntamen S. Hieronymus, in comment. huius Epiſtolæ, diſertè docet, Chriſtum ab Apoſtolo dictũ eſſe *magnum Deum*, non quatenus eſt Verbum in Deitate ſubſiſtens, ſed quatenus eſt Verbum ſubſiſtens in humanitate. Eius verba ſũt. [Magnus Deus, IESVS CHRISTVS Saluator dicitur. Non primogenitus omnis creaturæ, non Verbum Dei & Sapientia, ſed Ieſus Chriſtus: quæ vocabula aſſumpti hominis ſunt. Neque verò aliũ Ieſum Chriſtum, alium Verbum dicimus: vt noua hæreſis calũniatur, ſed eundem & ante ſæcula, & poſt ſæcula, & ante mundum, & poſt Mariam: imò ex Maria magnum Deum appellamus, Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum, qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt pretioſo ſanguine ſuo nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum περιούσιον.]

Chriſtus ergo etiam in humana natura, (quamuis non per eam reduplicatiuè) eſt magnus Deus: quia perſona quæ Deus eſt, hanc humanitatem terminat: ita, vt quemadmodum qui homo eſt, ſit etiam Deus in hac humanitate, per perſonam diuinam terminata. Nec audiendus eſt Caietanus, qui ſolita ſubtilitate, Verbum in humanitate, minorem Deum eſſe pronunciauit, tractans illud ad Hebr. 2. *Modico quàm Angeli, minoratus eſt*: quod S. Hieronymus & alij quidam, legunt, *Minoratur à Deo.* Senſum ergo eſſe Caietan. Chriſtum paulominus eſſe à Deo minutum; ſecundum eſſe ſubſtantialiter, quoniam eſt Deus perſonaliter: Deus autem eſt Deus & naturaliter & perſonaliter. Paululum itaque imminutus eſt à Deo, quia eſt quidem Deus ſecundum *eſſe* perſonale, quod conſtat eſſe ſubſtãtiale. non autẽ ſecundum naturam. Hanc Caietani metaphyſic. meritò exploſit Catharin. l. 4. annot. in Caiet. *initio*, quia Apoſtolus Chriſtum vocans à Deo minoratum, ſecundum eam lectionem ſensûs Apoſtolici, quam etiamſi non authẽticã nunc ſupponimus, non cogitauit de ea aliquali præciſione per rationem, quæ inter eſſentiam diuinã & perſonalitatem fieri poteſt. Et quamuis eam præciſionem nõ omnibus probatam quis admittat, tamen IESVS (de quo agit Apoſtolus) æquè primò dicit duas naturas: ex vtraque enim compingitur & ſubſtantialiter conſtituitur; ac proinde non poteſt dici Deus minor in humanitate, eo quòd quatenus homo non concipiatur habens niſi ſubſtantiam diuinam abſque natura. Nam Apoſtolus de eo loquebatur vt de IESV per duas naturas conſtituto, & geminæ ſubſtantiæ Gigante, vt cum S. Ambroſio, loquebamur. Itaque euaneſcit illa Caietani ſubtilitas, aut ſi Catharinum hac in parte ferueutiorem audimus, *Inaudita & infanda nouitas.* Mihi tamen ſatis eſt eam ſubtilitatem ab Apoſtolo alienam pronunciare, & Chriſtum agnoſcere, etiam in humanitate Deum magnum, quatenus perſona in hac humanitate ſubſiſtens. eſt reipſa ac veriſſimè Deus: nec ita poteſt cogitari homo, (cum non ſit purus homo) quin Deus etiam eſſe cogitetur, & Deus magnus.

Ratio prima denominandi Chriſtum, magnum Deum per contrapoſitionem ad Deos minorum gentium.

13. Huius denominationis cauſas aliquas, veſtigare ac libare placet. An igitur Chriſtus, Deus magnus ab Apoſtolo dictus fuit, ad diſtinctionem minutorum illorum Deorum, quos Gentilitas coluit? Apoſtolum enim de Chriſti diuinitate agẽtem, cùm ad Gentiles ferè ſcriberet, alluſiſſe quandoque ad ea quæ Gentiles de ſuis fabulabantur, eáque à Chriſto remouenda docuiſſe, monſtrat periluſtris locus ex epiſtola ad Philipp. c. 2. vbi de Chriſto Deo dicitur, non rapinam arbitratum eſſe, quod eſſet Deo æqualis. En enim quid de eo ſenſu ſcribat vir vndecunque doctiſſimus Iſid. Peluſ. l. 4. epiſt. 139. [*Non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualẽ Deo* (inquit Apoſtolus ad Philipp. ſcribens) hoc eſt, ad homines ſuperſtitioſos & Ethnicorum dogmatum propugnatores, & cuſtodes, ac propter otium in illis collocatum ſic affectos, vt Euangelij prædicationem minimè admittere vellent. Quoniam enim cum Gentiles eſſent ſupremum Deum ſuum Patri ſuo eas partes, quæ ad gignendum deſtinatæ ſunt, præcidiſſe didicerant, illud videlicet metuentem, ne alij filij exiſterent, regníque ſocij & conſortes, ac Diuinitatis arreptiones, & diſſidia de eâ, ac bella orirentur: addubitabant an Dei Filius, relictis cœli ſedibus, nec vllam regni atque imperij commutationem veritus, ad nos veniens carnem ſuſcepiſſet. Huic igitur eorum ignorantiæ, vel potiùs amentiæ, diuinus Vir, atque arcanarum rerum doctor medicinam afferens, his verbis vtitur: *Hoc ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu, qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens:* Quod perinde eſt ac ſi diceret; Deitatem ac regnum haudquaquam per vim eripuit, verùm ante ſæcula innatum habuit. Neque item vt id ſibi eriperetur, ſubtimuit: verùm eum & cœleſtium, & terreſtrium, & infernorum Dominus eſſet, nec ſupera reliquit, & ad nos acceſſit.] En qua ratione Apoſtolus iuxta S. Iſidorum agens de Chriſti Diuinitate, in Ethnicam fabuloſitatem digitum intenderit.

14. Potuit ergo ſimiliter Apoſtolus, Chriſtum nuncupare, *magnum Deum*, vt doceret non eſſe à fidelibus ab Ethniciſmo conuerſis, ſentiendum de Chriſto, vt de minutis illis numinibus quæ Ethnici in Deos tranſcripſerant, & à Dijs magnis ac maioribus ſecreuerant. Plebeiã numinum multitudinem minutis opuſculis deputatam, vocat S. Auguſtinus l. 7. Ciuit. c. 2. addens nonnulla de minutis illiſ operibus quæ minutatim minutis diſtributa numinibus affirmat, & pleniùs expreſſerat lib. 6. eiuſdem operis cap. 9. poſt Arnobium l. 4. *ab initio.* Et ibidem l. 8. c. 5. refert S. Auguſtinus, itémque Lactantius 1. inſtit. cap. 15. Tullium in Tuſculanis, Deos aliquos maiorum gentium, alijs minorum gentium Dijs oppoſitos, admittentem. Quod enim Tarquinius Priſcus veteri Romanorum ſenatui centum adijciens Senatores, qui priſcum Senatum conflabant, maiorum gentium; qui ad eos adiuncti erant, minorum gentium dixiſſet; alludens ad id Tullius, præcipuos illos & antiquitate confirmatos Deos, vocauit *maiorum gentium*; cæteris *minorum* appellatione relicta, ἐγγεγραμμένους, id eſt, *adſcriptitios* nominat Lucianus. *Nouenſiles* dictos à nouitate, & quod ab antiquo Dij non fuiſſent, latè perſequitur Arnobius l. 3. n. 32. qui tamen l. 5. n. 47. omnes Deos infrà ſummum, videtur de Ethnicorum ſententia dixiſſe Deos minores, ipſum autem ſummum Deum, quem & *principem Deum & omnipotentem* dictum refert, Deum maiorem ex eorumdem Ethnicorum ſenſu vocauerat n. 19. Vnum maximum, & potentẽ, omnium rectorem eximium appellat ex Ethnicis Lactantius l. 1. c. 3. inſtit. & pulchrè Eunomium cum Græcis conferens Nyſſenus orat. 10. (imo 11.) in Eun. *in fine.* [Subiectas ei ſupponunt poteſtates, ordine quodam, & ſerie inter ſe ſecundum maius vel inferiùs differentes, ſubiectas autẽ omnes æqualiter ei qui ſupereminet.]

15. Apud Lilium Gyraldum l. 1. hiſtor. Deorum pag. 17. Dij illi minores παρεγγεγραμμένοι καὶ μέτοικοι dicti habentur: quibus non contraponebantur qui dicebantur *magni Dij*; hos enim doctus Poëta l. 3. ad Deos penates videtur reſtrinxiſſe, verbis illis:

Cum ſocijs, natóque, penatibus, & magnis Dis.

Et adhuc anguſtiùs eas voces vſurpaſſe videtur Varro l. 4. de lingua Lat. cum *Deos magnos* cœlum & terram dici pronũciauit. Tantam Ethnicorũ abſurditatem, in Dijs magnis & paruis, maioribus & minoribus agnoſcendis, nihil attinet amplificare dicendo, cum conſtet veriſſimè pronunciaſſe Lactantium, 1. inſtit. c. 3. [Si Dij ſunt, diſpares eſſe non poſſunt.] Nec patitur Diuinitas magis, quicquam aut minus, quaſi liceat eius alicubi magnitudinem emetiri, vt S. Hilarius in Pſal. 144 egregiè aduertit. Et gradus queis ad titulum magnorum vel maiorũ Deorum prouehebantur, ſunt planè deridendi. Summũ verò abſurditatis verticem attigit Pſapho. Lybs, de quo in hunc modũ Max. Tyrius diſſert. 19. n. 10. [Plurimas quas canoras eſſe iudicabat maximè, aues collegit: eáſq; canere hæc verba docuit; *Magnus Deus Pſaphon*: atque ita edoctos, rurſus in priorẽ locũ dimittebat. Itaque tũ ipſę hæ, tum aliæ vocem earum imitatæ, hoc canebant. Ibi Lybes, qui diuinum hoc augurium eſſe iudicabant, Pſaphoni continuò rem ſacram facere; atque ita comitiis suorum, Lybicus Deus deſignatus eſt Pſaphon.]

Potuit

Potuit itaque Apoſtolus ad hanc prauitatem aliquorum Ethniciſmi Deorum alludere, & Chriſtum ea ipſe eſſe negare, cum ſit Deus verus in quem non cadit niſi eſſe magnum. Nec fortaſſis abhorret ab hac interpretatione, quod Gregorius Nyſſenus l. de perfecta Chriſtiani hominis forma, Chriſtum cenſet ab Apoſtolo dictum *Deum magnum*, eo quod ſit Deus verus. [His enim vocibus veri Domini magnitudinem prædicat, magni, inquiens, Dei, & Saluator noſtri Ieſu Chriſti.]

Secunda eiuſdem denominationis ratio, per contrapoſitionem ad Deos participatione ac adoptione

16. Quid ſi verò Chriſtum *Deum magnum* ab Apoſtolo nominatum dicamus, quia verus Deus eſt, non per contrapoſitionem ad falſos Deos qui nullo modo Dij ſunt, ſed per contrapoſitionem ad Deos per participationem; qui quod diuinæ ſint conſortes naturæ per participationem gratiæ quæ eſt diuinitas participata, Dij aliquatenus dicuntur, ſed Dij minores. Eſt enim gratia diuinitas participata. Audi S. Maximum Centur. 1. c. 76. [Solius diuinæ gratiæ proprium hoc eſſe ſolet, ex proportione diuinitatem creaturis elargiri. Quæ quidē gratia ſupernaturali lumine naturam illuſtrat, & per excellentiā gloriȩ, ſupra proprios terminos illam conſtituit.] Idipſū inſinuauit S. Ioan. 1. ep. c. 3. cum gratiam ſanctificantem vocauit *ſemē Dei*, quia ſcilicet gratia ſanctificās eſt veluti eſſentia abſconditi cordis hominis, quatenus eſt vita ſupernaturalis primaria, cui reliquæ formæ ſupernaturales debentur, tanquam potentiȩ & connaturales facultates modum illum eſſendi affectantes, & eatenus eſt quaſi vicaria diuinitas: vnde homo per gratiam ſanctificantem efficitur Deus; quod nonnullis teſtimonijs probatis firmaui ſuperius lib. 1. explicans Neſtorij errorem, quibus addendum quod ait S. Baſilius in Pſal. 115. ad illud, *Omnis homo mendax*. Cum enim ſibi obieciſſet, Dauidem quoque, quippè hominem, mendacem videri poſſe, ac proinde vacillare fidem eius; reſpondet hominem eſſe nomen carnalis perſonæ: qui verò ex ſpiritu viuit, vt Dauidem, Deum eſſe, & Filium excelſi; Similiter Thalaſſius, Hecatōtade 1. *in fine*, hominem Deo gratum, ait eſſe Deum quemdam. Alios in hanc rem dabit Carbo l. de inter. hom. c. 18. Ego claudo verbis S. Maximi Centur. 4. c. 19. [Participatio eorum quæ ſunt ſupra naturam, eſt participantium cum eo quod participatur aſſimilatio participium ſimilitudo cum participato, eſt Identitas obueniens vi ſimilitudinis participum, cum eo quod participatur. Identitas verò participantium, quæ ſuſcipitur ob ſimilitudinem cum eo quod participatur, eſt deificatio eorum qui digni ſunt, vt Dij fiant.] Vtique per participationem, quod eſt eſſe aliquatenus verè Deus; longè aliter quam Dij planè falſi Ethnicorum, de quibus idcirco dicitur, *Scimus quia idolum nihil eſt*: nempe in ratione Dei ac numinis. At hi ſicut habent deitatem aliquatenus veram, etiamſi non niſi participatam, ita Dij aliquatenus verè dicuntur Dij, ſed parui aut minores. Alij participatione aliqua diuini alicuius attributi aut poteſtatis, Dij, etiam in ſcriptura dicuntur. Vnde eſt illud de iudicibus, *Applica illud ad Deos*: & illud, *Dijs non detrahes*. Nimirum vt eſt apud Tertullianum l. 3. contra Marc. c. 15. Dei nomen quaſi naturale Diuinitatis, poteſt in omnes communicari quibus Diuinitas vindicatur, aliqua ſcilicet participatione munerum, & ſtillicidio poteſtatis. Sed nullus horum eſt magnus Deus, idque ſoli Chriſto præcipuum eſt inter homines omnes, quantumuis ſanctos, aut participatione Deos. Dauid ſanè ita conteſtatur Pſalm. 85. *Non eſt ſimilis tui in Dijs Domine, non eſt ſecundum opera tua: omnes gentes quaſcumque feciſti venient, & adorabunt coram te Domine, quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia; Tu es Deus ſolus magnus.* Ita enim legit S. Auguſtinus. Pulchrè S. Gregorius l. 1. in Iob. c. 19. (alias 6.) Chriſto, in propoſito ſēſo, accommodat illud, *Erat vir ille magnus inter omnes Orientales*. Nam *Orientales* exponit Sāctos, qui adoptione & participatione Dij ſunt, inter quos Chriſtus, eſt verè *magnus*, cùm naturā non adoptione ſit Deus.

Ratio tertia eiuſdem denominationis, ex nexu vtriuſque rationis, hactenus ſeorſim aſſignata

17. Ad vtramque hactenus propoſitam cauſam denominationis *magni Dei*, pertinere poteſt cauſa alia quam ſubiicio: Nempè quod cum multi ſint qui dicuntur Dij, vt eſt apud Apoſtolum 1. Cor. 8. & alij quidem dicti ſint Dij per errorem abominandum, quo in eos tranſlatum eſt incommunicabile nomen; alij verò per gratiæ quæ Diuinitas quædam creata eſt, participationem; neutri tamen ſunt magni Dij ea notione magnitudinis, quæ propria eſt rei ūquæ magnæ non ſunt corporis mole. [In illis mole magna ſunt, (ait S. Auguſt. 6. de Trin. c. 8.) idem eſt maius eſſe quod melius.] Diſſerit in hanc rem copiosè Seneca l. 1. de ira *ad finem*, cum demonſtrat iram non eſſe animi magnitudinem. Et inter cætera illud Liuianum, *Vir ingenij magni magis quàm boni*, ita refellit. [Non poteſt illud ſeparari; aut & bonum erit, aut nec magnum: quia magnitudinem animi inconcuſſam intelligo, & introrſus ſolidam, ab imo parem firmāmque, qualis ineſſe malis ingenijs non ſolet. Terribilia enim eſſe, & tumultuoſa, & exitioſa poſſunt; magnitudinem quidem, cuius firmamentum robúrque bonitas eſt, non habebunt.] Addit & de pleriſque vitijs, luxuria, auaritia, libidine, omnia exigua depreſſa, & anguſta eſſe: nec quicquam proferri poſſe magnum, niſi ſit cum virtute nexum. Itaque magnitudo, in iis quæ non ſunt magna molibus corporum, idem eſt quod virtus atque perfectio. Longè enim aliter ſe habet hæc magnitudo, quam magnitudo molis, quæ quo ſit auctior & protenſior, vt egregiè philoſophatur Plotinus Enneade 6. lib. 6. c. 7. eo res ſit imperfectior quia magis ab vnitate cui entitas ac bonitas complicatur, atque etiam magis à ſeipſa recedit. Ab hac rubrica deſciſcunt plerumque, & idcirco aberrant mortalium iudicia, quæ de magnitudine rei aut negotij, aut operis cuiuſpiam, pronunciant non penes perfectionem, ſed ex errore communi: [multis rebus, non ex natura ſua, ſed ex humilitate noſtra magnitudo eſt,] ait Seneca initio lib. 3. natur. qq. errore planè gemino ei quo apud Romanos, homo pumilus dictus eſt *Magnus Senecion*, vel *Senecio Grandis*, quia omnia grandia vſurpabat, vt videre eſt apud Senecam ſuaſoria 2. Calceis iuſto grandioribus vtebatur, ficus non edebat niſi mariſcas. vaſa argentea non niſi grandia admittebat, ſeruos & ancillas grandi-tate ſpectabiles quærebat, etiam grandem & procerum vxorem. Ita dementes factitant. Peccatorem tamen quēcunque, quantumlibet magnus habeatur, paruum & puſillum eſſe, confirmat latè & pulchrè Origenes hom. 12. in Leuit. ad illud, *Sacerdos magnus ex fratribus ſuis*, vbi Chriſtum ſolum affirmat fuiſſe magnum, quia ſolus ſine labe, ſolus perfectus, & intemeratæ ac nullatenus oblæſæ virtutis fuit. Locum ea parte adduxi tractans Chriſti innocentiam & impeccabilitatem

18. Haberi igitur ex his poteſt, quomodò Chriſtus ſit Deus verè magnus. Nam qui in prima cauſa ſuperius propoſita Dij ſunt habiti, non erant magni, cum eſſent ſceleratiſſimi. Nihil enim tetrius, ſpurcius, inquinatius Ethnicorum Dijs. Videſis quæ in eam rem copioſiſſimè tradunt Clemens in Protrept. & Arnobius, ac Lactantius, & Tatianus, ac Iuſtinus, quorum & aliorum in hanc rem loca latè profero lo Natur. Theol. diſt. 7. n. 35. Qui verò iuxta alteram cauſam propoſitam dicuntur Dij, aliquali participatione veræ Deitatis, non ſunt vſquequaque magni, quia omnes peccauerunt & egent

gloria Dei: peccatum autem (ait ſupra Origenes) hominem paruum facit & exiguum, virtus eminentem præſtat & magnum. Nemo eorum plenè & ſimpliciter magnus, quia nemo eorum abſolutè perfectus, ſed tantum ſemiperfectos, iuxta illud Optati l. 1. contra Parmen. *poſt medium*, in confutatione Donatiſtarum ſuperbè ſanctitatem ſuam, & perfectionem iactantium. [Etiam vos ipſi, qui ſancti & innocentes videri ab hominibus vultis, dicite, vnde eſt iſta ſanctitas quam vobis licentiùs vſurpatis?] Et paulò poſt. Ipſe ſolus eſt perfectio, & perfectus, ſolus Dei Filius Chriſtus. Cæteri omnes ſemiperfecti ſumus. Quia noſtrum eſt velle, noſtrum eſt currere; Dei perficere.

Quarta ratio magnus Deus, *id eſt, beatus.*

19. Quid ſi verò *magnus Deus*, in hoc Apoſtoli loco, idem ſonet quod *Beatus*? Qua appellatione Apoſtolus 1. Tim. 1. Deum cognominat, *Quæ eſt ſecundùm* (inquit) *Euangelium gloriæ beati Dei, quod creditum eſt mihi.* Non debet ſanè nouum videri, quòd dico, *magnum* poſſe pro *beato* accipi. Poëta enim ecloga 4. cum multa aurei ſæculi bona, & felicitatem vniuerſalem orbi aduenturam deſcriberet, ſic cecinit.

Téque adeò decus hoc æui, te Conſule inibit
Pollio, & incipient magni procedere menſes.

Magni quippe *menſes*, vt Alciatus optimè tradit l. 6. Paregon. c. 8. iidem ſunt cum felicibus, & fauſtis, ac boni ominis. Sicut Tacitus in vita Agricolæ, *magnum diem* vocat felicem, quo à calamitatibus liberandi eſſent, dicens, [Imponite quinquaginta annis magnum diem.] Qua ipſa ratione Oſeæ 1. dictus videtur *magnus dies* Iſraël, qua ſcilicet confractis per Chriſtum vectibus ferreis, in libertatem Filiorum Dei aſſerti ſumus. Hoc itaque ſenſu, Chriſtus *magnus Deus* ab Apoſtolo dictus eſſet, id eſt, beatus, contra quàm Dij gentium dæmonia, quos æterna infelicitas premet & opprimet.

Quinta, eáque maximè genuina eiuſdem denominationis ratio, a magnis operibus Deo proprijs.

20. Hæc vt non inueriſimiliter ſint diſputata, tamen ſimpliciſſima cauſa denominationis *magni Dei* Chriſto tributæ, & ſaltem quæ prima in cognitionem incurrit, ea eſt, ea qua infideles ipſi non ſemel Chriſtum, *magnũ Deum* inclamarunt, teſte Cantacozeno Apologia 3. nempe ad mirabilia opera Deo omnipotenti propria. Similiter enim cum contigit vt Gentiles conſpicarentur opus ad aliquod ſupra naturam per SS. Martyres, aliúmve quempiam fidelem virum patrari in Chriſti nomine; atque adeò per Chriſtum, inclamare ſolitos conſtat, *Magnus Deus, Chriſtus; magnus Deus Chriſtianorum.* Vt S. Georgius, quod idem Cantacuſenus refert, idola eſſet cópuliſſet diuinitatem Chriſti, móxque ad S. Georgij iuſſum ſeipſis nemine adnitente euerſa & contrita fuiſſent, exclamarunt Gentiles qui confertiſſimi aderant, *magnus Deus Georgij*, id eſt, *magnus Deus Chriſtus.* Chriſtus ergo *magnus Deus* videtur dictus ob magna & inſcrutabilia quæ fecit, propria Deo; & quidem vltra omnem modum diuinorũ operum. Actiones enim extrinſecæ Dei, non omnes ſunt eiuſdem dignitatis, & (vt ſic dicam) myſticæ quantitatis, vt Orig. ſcitè docet hom. 1. in Iudic. *in fine*, verbis illis. [Sed & illud quomodo prætereimus, quod addidit, *Qui cognouerit opera Domini magna, quæ fecit in Iſraël?* Quid enim; ſunt aliqua opera Domini parua, ad quorum diſtinctionem hæc magna dicantur? Ego arbitror quod omne quidẽ Dei opus eſt magnum, ſed pro capacitate eorum qui operantur, ſi ſibi inuicem comparentur, vel magna opera Domini dicuntur eſſe, vel parua. Verbi cauſa, eduxit filios Iſraël de Ægypto in manu forti, brachio excelſo; Ægypto prodigiis cœleſtibus verberata, viam fecit in mari; manna in deſerto populo dedit, de cœlo locutus eſt ad Moyſem; legem conſcriptam in tabulis lapideis dedit; nónne hæc magna ſunt opera Dei? Sed ſi illud his compares quod ita dilexit Deus hunc mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret pro ſalute mundi, inuenies omnia illa parua eſſe, ad huius operis magnitudinem.] Viſibiliter autem res æſtimando, actiones Dei propriæ numerari penè etiam ſolent, creatio mundi, & conſeruatio, & patratio operum ſupra naturam. Ideóque ex his operibus, Deus plerumque in Scripturis vult ſe agnoſci verum Deum. Vt ex creatione Iſaiæ 44. *Ego Dominus, extendens cœlos ſolus ſtabiliens terram, & nullus mecum.* Et Hierem. 10. *Dij qui cœlum & terram non fecerunt, pereant de terra, & de ſub cœlo.* Ex conſeruatione, Actorum 17. verus Deus probatur, *In ipſo viuimus, mouemur, & ſumus.* Denique ex mirabilium operum patratione Pſal. 85. dicitur, *Faciẽs mirabilia, tu es Deus ſolus.* Similia vbiuis proſtant in Scripturis. Has omnes actiones multo illuſtriùs & excellentiùs exercuit ſupernaturaliter Chriſtus Dominus, quàm Deus ipſe eas exercuiſſet in mundi viſibilis productione, & conſeruatione, ac vulgo dictorum miraculorum patratione.

Nona per Chriſtum Coſmopœia.

21. Mundum ſupernaturalem quem intelligam, accipe ea Origene hom. 5. in Leuit. verbis illis. [Intellige te, & alium mundum eſſe paruum, & eſſe intra te Solem, eſſe Lunam, etiam Stellas. Hoc enim ſi ita non eſſet, nunquam dixiſſet Dominus ad Abraham; *Aſpice ad cœlum, & vide Stellas, ſi dinumerari poſſunt à multitudine, ſic erit ſemen tuum.* Nec mireris, inquam, ſi dicitur ab Abraham, *Quia ſic erit ſemen tuum ſicut Stellæ cœli*; de illis ſcilicet qui ex fide eius geniti, rationabiliter viuãt, ac diuinas leges & præcepta cuſtodiant. Audi amplius aliquid, Saluatorem ad Diſcipulos dicentem: *Vos eſtis lux mundi.* Dubitaſne eſſe intra te Solem, & Lunam, ad quem dicitur, *Quia lux ſis mundi*? Vis adhuc amplius aliquid de te ipſo audire, ne fortè parua de te & humilia cogitans, tanquam vilem negligas vitam tuam? Habet hic mundus gubernatorem ſuum, habet qui eum regat, & habitet in ipſo omnipotentem Deum, ſicut ipſe per Prophetam dicit: *Nonne cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus?* Audi ergo, ipſe omnipotens Deus quid etiã de te, hoc eſt, quid de hominibus dicat: *Habitabo, (inquit) in eis, & in ipſis ambulabo.* Plus aliquid adhuc audi erga perſonam tuam. *Et ero, (inquit) eis in patrem, & ipſi erũt mihi in filios, & filias, dicit Dominus.* Habet hic mundus filium Dei, habet Spiritum ſanctum, ſecundum quod dicit Propheta: *Verbo Domini, cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius, omnis virtus eorum:* & iterũ alibi: *Spiritus enim Domini, repleuit orbem terrarum.* Audi & tibi quid dicit Chriſtus: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationẽ ſæculi:* & de Spiritu ſancto dicitur: *Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt.* Cum ergo videas habere te omnia, quæ mundus habet, dubitare non debes, quod etiam animalia quæ offeruntur in hoſtiis, habeas, intra te, & ex ipſis ſpiritualiter offerre debeas hoſtias.]

22. Hic eſt mundus ſpiritualis, homo iuſtus & ſanctus. Quanto ergo præſtat talis mundus ſpiritualis, corporeo & viſibili, tanto mundi eiuſdem ſpiritualis creatio & conſeruatio, per Chriſtum facta, antecellit creationi mundi viſibilis, eiuſdemq; conſeruationi factæ & confirmatæ à Deo: quod S. Baſil. in Pſal. 32. egregiè notauit ex verbis Pſaltis: *Quoniam ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt*: quorum verborum priora, exiſtimat S. Baſilius pertinere ad primam partem verſiculi immediatè præcedentis, qua dictum fuerat, *Timeat Dominũ omnis terra*: poſteriora autem verba, nempe *mandauit & creata ſunt*, referri vult ad poſteriorem partem eiuſdem

immediatè

immediatè præcedentis verſiculi;nimirum, *ab eo autem commouentur qui inhabitant orbem* : ſubditque S. Baſilius. Quandoquidem homo ex terreno corpore, & anima corpus inhabitante compoſitus eſt,terra quidem tute dicitur, ex terra formatus : inhabitans autem orbem, anima vocabitur, diuerſorium & habitationem in corpore ſortita. Concinnè igitur, ad terram illud retulit,ipſe dixit,& facta ſunt. Ad figmentum quidem noſtrum terreſtre pertinet quod dicit, & facta ſunt;ad imaginem verò Dei, illud, *Et creata ſunt*. Quoniam verò in ſacris voluminibus, *creatio* pro tranſmutatione in potiorem ſolet accipi partem,vt eſt illud : *Si qua in Chriſto noua creatura*.Item illud : *Vt duos crearet in vnum nouum hominem*:forſan illud quidem, *Facta ſunt*,dicitur de prima hominis productione ad eſſentiam;hoc verò.*Creata sũt*, de ſecunda per Chriſti gratiam regeneratione. Quantum itaque Dei mandatum à ſimplici differt verbo,tantũ creatio à generatione diſtat.] Concinit S. Chryſoſtomus hom. 8. in 2. ad Cor. tractans illud : *Deus qui dixit de tenebris lumen ſplendeſcere, ipſe illuxit in cordibus veſtris*. Hoc ſic interpretatur S.Chryſoſtomus.[Prius meminit eorũ quæ in principio creationis facta ſunt,nempè ſenſibilis Solis,& ſenſibilium tenebrarum,monſtrans quod iſtud maius eſt opificium, Et vbi dixit, *Ex tenebris lux luceat?* In principio & in exordio creationis: *Tenebræ enim erant*,inquit, *ſuper abyſſum*;*Et dixit Deus, fiat lux & facta eſt lux*. Sed & tunc quidem dixit *fiat*, & *factum eſt*. Nunc autem non dixit,ſed ipſe nobis factus eſt lux. Non enim dixit,*& nunc dixit*,ſed *ipſe illuxit* : Propter hoc neque ſenſibiles res videmus ope lucis huius fulgentis,ſed ipſum Deum per Chriſtum.]

Eſt priore longè excellentior.

23.Secernit egregiè creationem noui orbis per Chriſtum factam,à prima materialis mundi creatione, & illam longè profert S. Anaſt.Sinaita toto opere contemplationum in Hex.Et idem præſtitiſſe antiquos DD.grauiſſimos,Papiam,Clementem, Panthænum, Ammonium,annotat lib.1.Perpulchrè verò initio l.7.hunc refert iteratam in 2.cap. Geneſeos creationis narrationem, vt oſtenderetur inſtauratio per Chriſtum facta, & productio noui orbis per eum longè pretioſior. Eáque ea cauſa obſeruat, 2. capite duplicatum eſſe nomen Dei, nec vltra ſimpliciter dictum Deum, ſed Dominum Deum, vt oſtenderetur compoſitio perſonæ Verbi per Incarnationem. Quæ cum multis verſaſſet, ſubdit. [Omni ſtupore & admiratione dignum eſt illud,quod per vniuerſam ſex dierum creationem ſimplici & incompoſito nomine nominans Scriptura diuina creatorem, ſimplicẽ quoque incompoſitam faciebat creaturarum narrationem.Poſtquàm autem nomen duplicauit opificis,ſtatim in repetitione conduplicauit etiam facta opera, in eis non pauca faciens additamenta, nos apertè docens myſterium nouæ in Chriſto creaturæ & Eccleſiæ. Non ſolùm enim ſuper priores, res ſecundas multiplicat, ſed etiam magnam & incomparabilem in ſecunda creatione,nobis oſtendit differentiam.] Tunc addit.[Appellatus eſt Dominus Deus quando factus eſt homo, & Paradiſus Typus Eccleſiæ.Neque ex inſipientibus audeat aliquis dicere, quod ex quadam ſimplicitate, aut intempeſtiuè,aut ex quadam ſtultitia, facta eſt, hæc additio in nomine diuino. An ignorat quod ïota vnum, aut apex vnus,ſacræ Scripturæ,& legis non peribit?]

24. Poſſem minutiùs hæc concidere, & quod Anaſtaſius diligenter perſequitur à libro præſertim 7. demonſtrare ſigillatim, orbe nouo per Chriſtum condito, exhiberi luculentiùs opera omnia orbis materialis, myſtici huius mundi fabricationem per Chriſtum eſſe nouum quoddam hexaëmerõ, quale aſſignatis ad ſingulos dies hebdomadæ magnæ totidem Chriſti patientis, (imò vt S.Chryſoſtomus corrigit hom.2.in acta laudanti Damaſceno 3.fid.c.15.agentis, & tunc maximè operantis) totidem myſteriis Dominicæ paſſionis, conficit Rupertus l.5. de offic.à c.9. Aut quale diſtribuens per totidem cardinalia myſteria diebus ſeptimanæ,cõtexit S.Chryſoſtomus hom.4.de Aſcenſ.Et perbellè cadit in hanc rem, quod obſeruat,feriæ 6.qua homo conditus eſt,reſpõdere myſterium miſſi in homines Spiritus ſancti, quia reuera Chriſtus per Spiritum ſanctum quem affudit in lutum, creauit nos creatione 2.& vt S.Cyrillus Catech.17. loquitur ſecunda ſufflatione. Tractans enim quod Ioan. 20.habetur,Chriſtum in Apoſtolos inſufflaſſe,cum primò daret eis viſibiliter Spiritum ſanctum, tanquam ſymbolum remiſſionis peccatorum, & ſanctificationis, cuius tunc poteſtatem elargiebatur Apoſtolis, addit S. Cyrillus, [Altera hæc ſufflatio,quandoquidem illa prima obſcurata eſt per voluntaria peccata, vt impleatur quod ſcriptum eſt, *Aſcendet ſufflans in faciem tuam*.] Locus eſt ex c.2. Nahum, quem eodem item modo legit S.Auguſt. 18.Ciuit.c.13.& vterque de inſufflatione (vt vides) id eſt, de Spiritus ſancti collatione per Chriſtum,qua iteratò & quidem nobiliùs creamur, eum locum exponit; aſtipulantibus quoad expreſſionem creationis ſecundæ per inſufflationem,SS.Baſilio lib.de Spiritu ſancto c.16.Ambroſio ſer.10.in Pſal.118.ad illud, *Manus tuæ Domine fecerunt me*, & Athanaſio q.65.ad Antioch.Ego id explico & confirmo verbis. S.Cyrilli l. 12.in Ioan.cap.56. ſic philoſophantis de cauſa inſufflationis Chriſti in Diſcipulos. [Deus Pater per proprium Verbum,de limo terræ,vt ſcribitur,hominem formauit, animâ decorauit,& ſui Spiritus participatione muniuit. *Inſufflauit* enim *in faciem eius, ſpiraculum vitæ*. Verum quoniam in mortem ex inobedientia decidit,& priſcum decus homo amiſit, formauit ipſum rurſus Deus Pater, & in nouam reduxit vitam per Filium, qui morte carnis ſuæ, mortem deſtruxit, & reditum nobis ad incorruptibilitatem largitus eſt. Vt ergo ipſum eſſe diſcamus, qui ab initio naturam noſtram creauit, & Spiritu ſancto ſignauit,rurſus in ipſo initio renouandæ naturæ,ſufflatione ſpiritum Diſcipulis largitur:vt quemadmodum creati ab initio ſumus,ſic etiam renouemur:& quemadmodum ad imaginem Creatoris factus tunc homo eſt, ſimiliter etiam nunc participatione ſpiritus ad imaginẽ creatoris renouetur. Quod autem Saluatoris informationem, in animis ſuſcipientium ſpiritus imprimat, Paulus ad eos ſcribens, qui ad obſeruationes legales relapſi fuerant, apertè,oſtendit: *Filioli*,(inquit)*quos iterum parturio,quouſque Chriſtus in vobis formetur*. Formari autem in homine Chriſtus non poteſt, aliter, quàm participatione ſancti Spiritus,per Euangelicam vitam. Vt ergo in primitiis renatæ naturæ hominum ad incorruptibilitatem & gloriam,& imaginem Dei.Spiritum ſuum Chriſtus in Diſcipulos immittit:& ob hoc intelligimus fontem & largitorem ipſum Spiritus eſſe.] Planè egregiè hæc iterat.l.13.Theſauri c.3.addens inſuper inde effici, vt vir dicatur *gloria Dei*,1.Cor.11. ſicut mulier dicitur *gloria viri*:nempe quia vt mulier de viri coſta eſt edita, ita & vir ex Dei participatione per Chriſtum, dantem nobis Spiritum ſanctum.

25. Eſt ergo Chriſtus noui orbis & inhabitantium eum Creator, iuxta illud Nyſſeni orat. 1. de Reſurr. cũ exponit,quorſum Zacharias,diem Chriſti,neque eſſe diem, neque eſſe noctem, dixerit. [Hæc eſt dies illa, quam fecit Dominus, à diebus illis longè diuerſa qui mundi procreationis initio ſunt conſtituti, quos temporis curſus dimetitur. Alterius hæc eſt procreationis initium. In hac enim die cœlum nouum facit Deus, & terram nouam, vt ait Propheta. Ecquod cœlum? Fidei firmamentum. Ecquam terram? Cor bonum, vt inquit Dominus. Hæc enim terra bibit ſuperuenientem imbrem,

imbrem,& ſpicam multiplicem parit. Solis lux, eſt vitæ munditia: aër, perſpicua & præclara viuendi conſtitutio: ſtellæ, virtutes: mare, diuitiarum ſapientiæ & cognitionis altitudo: herbæ & germina, bona doctrina, diuináque documenta, quæ populus Paſcuæ, hoc eſt, Dei grex carpit, atque depaſcitur; arbores ferentes fructum, mandatorum obſeruatio. In hac die, vetus homo procreatur ad imaginem, & ſimilitudinem Dei. Cernis cuius mundi principium ſit hæc dies, quam fecit Dominus? Quam neque diem eſſe dicit Propheta diebus aliis, neque noctem aliis noctibus ſimilem?] Sic ille de die quem Dominus carne amictus fecit, apertè monſtrans Chriſtum eſſe noui orbis creatorem.

Firmata, & illuſtrata Coſmopæia noui per Chriſtum, eiúſque præcellentia aduerſus Rabbinos.

26 Immeritò itaque Rabbini quidam, Chriſtum quem colimus Chriſtiani, negarunt fuiſſe Meſſiam illum in lege promiſſum, eo prætextu vſi, quod Pater æternus apud Iſaiam c.51. præfatus ſe eſſe qui tetendit cœlos & fundauit terram, addat, Chriſtum alloquens, *Poſui verba mea in ore tuo, & in vmbra manus meæ protexi te, vt plantes cœlos & fundes terram.* Hoc autem Apellæ prædicti, non agnoſcunt à Chriſto factum. Sed niſi mens leua fuiſſet, vel ex illa ipſa Patris præfatione quam retuli, agnouiſſent Rabbini, Meſſiam non fuiſſe plantaturum cœlos corporeos, quos ſe iam tetendiſſe Pater præmiſerat: nec fundaturum hanc terram viſibilem, quam abs ſe iam fundatam idem Pater teſtatus eſt. Itaque deſtinabat Pater Chriſtum, ad nouorum cœlorum myſticorum plantationem, & fundationem nouæ terræ & nouorum in ea inquilinorum creationem, quæ omnia per Chriſtum abundè perfecta eſſe, rectè ibi cum aliis quos adducit, notauit Gabriel Aluares, & particulatim exequitur S.Bruno, propè toto lib. de nouis, cui operi gemina videtur fuiſſe ea ratio de nouis per Chriſtum, quam Suidas ab Alexandro Hierapolitano elaboratam refert.

Specialiter autem creaſſe Chriſtum cœlos nouos, docent tot animæ Chriſti opere & beneficio renidentes ac puræ, queis cœlorum nomen negari non poſſe, affirmat S.Bernardus ſerm.27. in Cant. [Ego puto (inquit) omnem animam talem (putam ſcilicet & angelicè viuentem de qua ibi diſſeris) non modò cœleſtem eſſe propter originem, ſed & cœlum ipſum poſſe non immeritò appellari propter imitationem. Et tunc liquidò oſtendit, quia vere origo ipſius de cœlis eſt, cum conuerſatio eius in cœlis eſt. Eſt ergo cœlum ſancta aliqua anima, habens Solem intellectum, Lunam fidem, Aſtra virtutes. Vel certè Sol iuſtitiæ, zelus, aut feruens charitas, & Luna, continentia. Quomodò enim claritas, (vt aiunt) Lunæ non niſi à Sole eſt: ſic abſque charitate ſeu iuſtitia, continentiæ meritum nullum eſt. Hinc denique ſapiens: *O quam pulchra eſt* (inquit) *caſta generatio cum claritate.* Porrò Stellas dixiſſe virtutes, non me pœnitet, conſiderantem congruentiam ſimilitudinis. Quomodò nempe Stellæ in nocte lucent, in die latent, ſic vera virtus, quæ ſæpè in proſperis non apparet, eminet in aduerſis. Illud ſanè cautelæ eſt, hoc neceſſitatis: ergo virtus eſt ſydus, & homo virtutum cœlum. Niſi quis fortè cum Deum per Prophetam dixiſſe legit: *Cœlum mihi ſedes eſt*: cœlum hoc volubile viſibiléque, intelligendum exiſtimet, & non potiùs illud, de quo alibi apertiùs ſcriptura commemorat: *Anima*, inquiens, *Iuſti ſedes eſt ſapientiæ.* Qui autem ex doctrina ſapit Saluatoris, Spiritum eſſe Deum atque in ſpiritu adorandum; etiam ei ſedem non ambigit aſſignare ſpiritualem. Ego verò fidenter id fecerim non minùs in hominis iuſti quàm in angelico ſpiritu. Confirmat me in hoc ſenſu maximè illa fidelis promiſſio: *Ego* (ait Filius) *& Pater, ad eum* (id eſt, ad ſanctum hominem) *veniemus & manſionem apud eum faciemus*; Prophetam quoque, non de alio dixiſſe cœlo arbitror: *Tu autem in ſancto habitas, laus Iſrael.* Manifeſtè autem Apoſtolus, dicit, *Habitare Chriſtum per fidem in cordibus noſtris.* Nec mirum ſi libenter inhabitat cœlum hoc Dominus Ieſus, quod vtique non quomodò cæteros, dixit tantum vt fieret, ſed pugnauit, vt acquireret, occubuit vt redimeret. Ideo & poſt laborem voto potitus, ait: *Hæc requies mea in ſæculum ſæculi, hic habitabo, quoniam elegi eam.* Et beata cui dicitur: *Veni dilecta mea, & ponam in te thronum meum.*]

27. Specialiter item hominem, eſſe myſticam Chriſti facturam, & quatenus nouum eſſe accipit, & ſecundum Deum creatur in iuſtitia & ſanctitate veritatis, eſſe verè opus Chriſti, Apoſtolus ſplendidiſſimè tradidit, cum dicit, *Ipſius factura ſumus, creati in Chriſto IESV in operibus bonis.* Verè *creati*, quia ex nihilo per Chriſtum ſimus, ſi prima gratia & radix totius iuſtificationis attendatur. Pro nihilo enim ſaluos facies eos. Idque à Chriſto magno, (vt ait) Deo noſtro factum, collato nobis Spiritu ſuo ſancto, in ratione formæ myſticæ & principij vitæ ſupernaturalis, quo abiecto peccator idcirco dicitur mori, & mortali peccato transfixus. S.Baſilius omninò egregiè proſequitur l. de Spiritu ſancto c.16. addens dici de peccatore. *Diuidet eum* (inquit Matth.c.24. de ſeruo nequam) *& partem eius cum hypocritis ponet.* [Neque enim corpus diuiditur, vt vna pars tradatur ſupplicio, altera abſoluatur. Nam id quidem fabuloſum, nec eo dignum iudice, cum totus homo peccauerit, dimidium illius addici pœnæ. Nec anima in duas partes ſecatur quum tota per totum hominem peccandi affectum habeat, ſimúlque cum corpore malum operetur. Sed quemadmodum dixi, diſſectio eſt animæ, perpetua à Spiritu ſancto alienatio. Nunc enim tametſi non admiſcetur indignis, attamen aliquo pacto videtur adeſſe ſemel conſignatis, expectans vt ad ſalutem conuertantur. Tum verò in totum ab anima, quæ gratiam ipſius prophanauerit, reſecabitur. Ideoque non eſt in inferno qui confiteatur, neque in morte qui memor ſit Dei: quod iam non adſit ſancti Spiritus adiutorium.]

28. Nec deſiderata eſt in hac ſecunda creatione, requies creatoris. Audi Rupertum l.7. de offic.c.19. diſſerentem de ſanctificatione primæ Sabbati ſiue diei Dominicæ. [Quanto præponderet primæ Sabbati ſanctificatio, quæ nobis eſt data, ſanctificationi illi qua Iudæis Sabbatum dedicatum eſt, ex comparatione cauſarum, vel temporum vtriuſque ſanctificationis, aduertere licet. Diuerſis enim ex cauſis longéque imparibus, & Sabbatum creator noſter benedixit, & primam Sabbati diem, ipſe Saluator noſter dedicauit. Cauſa namque benedictionis Sabbati fuit hæc, quod Deus in illo ceſſauit ab omni opere quod patrarat: Cauſa verò primæ Sabbati, quod Deus homo factus in illa reſurrexit à mortuis. Quis hæc longiùs à ſe differre non videat? Si enim Dei requies cauſa ſanctificationis diei eſt, conſequenter vbi maior, & verior eius requies, illic ſanctificatio copioſior eſt. Itemq; vbi maiorem in operante laborem attẽdimus, maiorem nihilominùs in ceſſante requiem agnoſcimus. Conſtat verò, quia Deus, dum conderet mundum, fatigatus non eſt, vtpotè qui omnia per Verbum ſuum operatus eſt, & vniuerſa cõponens, de ſingulis dixit, *Fiat, & factum eſt.* At ipſe idem, cum vt mundum redimeret, homo factus, vnus idemq; Chriſtus, Deus & homo paſſus, & crucifixus, & ſepultus eſt, proculdubio fatigatione non parua fatigatus eſt. Qua ergo die reſurrexit, veram vtique requiem, gloria & honore coronatus, introiuit, longè excellentiùs requieuit, quàm cum à mundi creatione ceſſauit. Nempe acquiſita ſuo ſanguine ſponſa Eccleſia, in qua (inquit) vt in cœlo intellectuali requieſcit

Orbis

Orbis conſeruatio, alterum opus Deo proprium, Chriſto aptata.

29. Iam mundi myſtici, & vt Apoſtolus nominat, *Orbis terræ futuri* conſeruatio, vt hoc quoque opus Deo proprium Chriſto vindicemus, nō minùs Chriſto cōuenit, quàm creatio. Verè namque de Chriſto Apoſtolus, *omnia in ipſo conſtant*. Et ſanè Spiritus Domini iure à ſapiente vocatur, *Continens & conſeruans omnia*, quod de noua præſertim creatura valere, eſt indubitatum. De ea ſapientiſſimè à D. Baſilio lib. de Spiritu ſancto c. 16. dictum eſt. [Quemadmodum ſi in nocte tollas lucernam è domo, ſupereſt vt nihil videant oculi, nihil operentur virtutes, nec agnoſcatur rerum dignitas, ſed per ignorantiam aurum perinde conculcetur, ac ſi ferrum eſſet: ita in intelligibili gubernatione, impoſſibile eſt illam infinitiam manere vitam abſque ſpiritu: nihilo profectò magis quàm exercitus in recto ordine manere poteſt, abſente duce, aut chorus in conſonantia, niſi adſit chori præfectus qui temperet harmoniam.] Et hanc ob cauſam Chriſtus Iſaiæ 22. deſcribitur ſpecie paxilli in loco fideli, ſuper quo ſuſpenditur omnis gloria domus, & omnia vaſa ſancta, quia omnes boni per ſolum Chriſtum ſtant, eique innitentes aſcendunt dealbati iuxta lectionem D. Auguſtino non ſemel probatam; nimirum vt inde ſanctitatem hauriant, inde etiam firment eam, & ſibi perpetuam faciant. Quo perbellè Origenes hom. 4. in Ierem. accommodat illud eiuſdem Prophetæ c. 17. *Solium altitudinis à principio, locus ſanctificationis noſtræ. Expectatio Iſraël Domine*, quod ipſe ea interprete, ſic legit. *Thronus gloriæ exaltatus ab initio, locus ſanctificatio noſtra, ſuſtentatio Iſraël.* [Suſtentatio Iſraël ſicut ipſe iuſtitia Chriſtus, ipſe veritas, ipſe ſanctificatio, ſimiliter eſt ipſe etiam ſuſtentatio; & non eſt aliquid iuſtum ſine eo; neque patiens quod in ſe non habet Chriſtum. Ipſe eſt enim ſuſtentatio Iſraël.]

30. Vides quomodò iuxta Origen. non modò perſeuerantia vt benè progrediamur ſanctè operando, ſed etiam vt firmemur in bono, nec deficiamus in tentationibus ac probationibus, à Chriſto ſit. Hoc ſecundum egregiè à D. Hieronymo expreſſum eſt in cap. 4. Zach. ad illud, *Videbūt lapidem ſtanneum in manu Zor-babel*, quod perinde eſſe ait, ac ſi dixiſſet Propheta [Lætabuntur, & videbunt auxiliū Saluatoris, qui de Zorobabel ſtirpe promittitur: & propter fortitudinem, *lapis* appellatur, & *lapis ſtāneus*. Pro quo in Hebraico ſcriptum eſt, אבן הבדיל, eo quod ſit murus & fortitudo, roburque credentium. Sicut enim ſtannum ab igne alia metalla deffendit: & cum ſit natura æs ferrúmque duriſſimum, ſi abſque ſtanno fuerit, vritur & crematur; ſic omnis Angelorum & hominum fortitudo, ſi nō habuerit auxilium Saluatoris, imbecilla probatur & fragilis.] Et S. Cyrillus non multùm diſſimiliter l. 3. de Ador. *ferè in fine* quærenti Palladio quamobrem Chriſtus à Propheta dictus ſit *lapis ſtāneus*, & per plumbi talentū ſit expreſſus. Sed de Chriſto lapide, alibi pleniùs, & copiosè Mendoça in 1. Reg. c. 6. v. 14. à n. 8. & c. 7. v. 12. n. 7. & 8. Nunc ſatis ſit notaſſe eam Chriſti appellationem in ſcripturis creberrimam, (vt videre eſt apud S. Cyprianum l. 2. ad Quir. c. 16. & 17. apud Galatinum l. 3. c. 21.) referri à S. Cyrillo ad conſtantiam nobis per Chriſtum conciliatam in bono, quoties occurrunt ex aduerſo flabra, quibus niſi ipſe firmaret & ſtabiliret nos, deiiceremur & euerteremur, pro fragilitate noſtra. [Suſtinet tecum Dominus Chriſtus,] (Aiebat Arcadio Antoninus Epiſcopus in calce Epiſtolæ.) Breuiſſimè ſed ſapientiſſimè, id expreſſit S. Hilarius canone 31. in Math. cum dixit, [Pati, niſi ex Chriſti paſſione non poſſumus.] Nos plenè in hanc rem diſſeruimus in opere de martyr. p. 2. c. 3. n. 21.

Quod verò prorſus admirabile eſt, ſed tamen verum, eoúſque progreditur roboratio & fortitudo noſtra per Chriſtum, vt plura etiam quàm ipſe paſſus ſit, patiamur, tametſi quanta ille quàmque atrocia ſit paſſus, nemini latet. Obſeruauit hoc egregiè S. Chryſoſtomus hom. 1. in 2. ad Cor. ad illud, *Sicut abundant paſſiones Chriſti in nobis*, quod ſic expendit: [Non dixit *Quemadmodum Chriſti paſſiones nobis ingruunt*: ſed *ſicut abundant*. Quibus verbis illud oſtendit, quod nō modò illius cruciatus, ſed his quoque plures perferant. Non enim, (inquit) ea tantummodò, quæ ipſe paſſus eſt, pertulimus, verùm his etiam ampliora. Sic enim conſidera. Vexatus eſt, perſecutionem paſſus eſt Chriſtus, flagris affectus eſt, mortuus eſt, At nos (inquit) his plura patimur: quod quidem vel ſolum, ad conſolationem ſatis eſſe queat. Nec verò eſt quod quiſquam hunc ſermonem arrogantiæ ac temeritatis damnet. Nam & alio loco ait, *Gaudeo in promiſſionibus meis, atq; adimpleo ea quæ deſunt paſſionibus Chriſti in carne mea.* At neutrum horum, temeritatis vllius & arrogantiæ eſt. Quemadmodum enim diſcipuli maiora quàm ipſe miracula fecerūt, (*qui enim credit in me*, (inquit) *maiora his faciet*) totū autē ipſi iure adſcribitur, qui in ipſis operabatur; ſic etiā plura quàm ipſe perpeſſi ſūt.]

Patratio mirabilium Deo propriorum, Chriſto conueniens.

31. Tandem mirabilia à Chriſto edita, & opera quæ nemo alius fecit, ſed & eodem modo, ac cum iiſdem adiunctis, nemo facere potuit purus homo, & qui Deus non eſſet, ſatis ſupérque ei vindicare titulum *magni Dei*. Poſſem miracula innumera quibus Chriſtus per tempus prædicationis inclaruit, hic expendere, & ventrem Chriſti, fragilitatem, inquam, & infirmitatem humanam, ſapphiris diſtinctum exhibere, hoc eſt miraculis innumeris: vt locum ex Cant. 5. Gregorius, Beda, aliique apud Delrium ibi expoſuerunt. In argumento immenſo non potero prolixus videri, ſi quam ſummam miraculorum Chriſti aduersùs Ethnicos confecit Arnobius l. 1. à n. 28. vt eum non vnum è nobis, ſed verum & magnū Deum eſſe monſtraret, hîc repræſentauero. Sic ergo affatur Ethnicos. [Quid dicitis? ô iterū, ergo ille mortalis, aut vnus fuit è nobis, cuius imperium, cuius vocem popularibus & quotidianis verbis miſſam, valetudines, morbi, febres, atque alia corporū cruciamenta fugiebant? Vnus fuit è nobis, cuius præſentiam, cuius viſum, gens illa nequibat ferre merſorum in viſceribus dæmonum, conterritáque vi noua, membrorum poſſeſſione cedebat? Vnus fuit è nobis, cuius fœdæ vitiligines iuſſioni obtemperabant, pulſæ ſtatim, & concordiam colorum commaculatis viſceribus relinquebant? Vnus fuit è nobis, cuius ex leui tactu, ſtabant profluuia ſanguinis, & immoderatos cohibebant fluores? Vnus fuit è nobis, cuius manus, intercutes & veternoſæ fugiebant vndæ; penetrabilis ille vitabat liquor, & turgentia viſcera ſalutari ariditate deſtabant. Vnus fuit è nobis, qui claudos currere præcipiebat, & iam operis res erat, porrigere mancos manus; & articuli mobilitates iam ingenitas explicabant: captos membris aſſurgere, & iam ſuos ferebant lectos alienis paulo ante ceruicibus lati: viduatos videre luminibus, & iam cœlum, diémque cernebant nullis cum oculis procreati? Vnus, inquam, fuit è nobis, qui debilitatibus variis, morbiſque vexatos, centum, aut hoc amplius, ſemel vna interceſſione ſanabat? cuius vocem ad ſimplicem, furibunda & inſana explicabant ſe maria? procellarum turbines tempeſtatesque ſidebant? qui per altiſſimos gurgites pedē ferebat illotum; calcabat ponti terga, vndis ipſis ſtupentibus in famulatum ſubeunte naturâ? qui ſequentium ſe millia quinque, ſaturauit quinque panibus? ac, ne eſſe præſtigias incredulis illis videretur & duris, bis ſenarum ſportarū ſinus, reliquiarum fragminibus aggerebat? Vnus fuit è nobis, qui redire in corpora iam dudum animas præ-

cipiebat

cipiebat efflatas? prodire ab aggeribus conditos? & poſt diem funeris tertium, pollinctorum velaminibus expeditis? Vnus fuit è nobis, qui, quid ſinguli voluerent, qui ſub obſcuris cogitationibus continerent, tacitorũ in cordibus peruidebat? Vnus fuit è nobis, qui cum vnam emitteret vocem, à diuerſis populis, & diſſona oratione loquentibus, familiaribus verborum ſonis, & ſuo cuique vtens exiſtimabatur eloquio?] Innumera huiuſmodi, de mirabilibus operibus à Chriſto editis, paſſim occurrunt.

Nec deſunt hodie talia, quibus Chriſtus in cuius nomine eduntur, *Magnus Deus* agnoſcatur. Hodiéque Chriſti nomen auditum effugat noxios ſpiritus, & ſignum Crucis expreſſum ſpiritualia nequitiæ potenter expellit, nõ horrore nominis; (vt fabulatos Ethnicos meminit ſuprà Arnobius, & Lactãt. 4. inſt. c. 17. ac hæretici quoque etiamnum garriunt, eodẽ cum Ethnicis ſpiritu acti,) ſed maioris licentia poteſtatis. Hodiéque in Chriſti nomine reſurgunt mortui, cœci vident, claudi ambulãt, leproſi mundãtur, & omnes valetudines depellũtur.

Potiora Chriſti miracula, interna, vt mundi ad finem adductio.

31. Verùm hæc ego tametſi inſignia & eximia, ac defigendis ſtupore animis peropportuna, parui tamen facienda cenſuerim, præ aliis quę quod in Chriſtiana lege ſint frequentiſſima, minùs tamen videntur admirabilia hominibus, raritate metientibus admirabilitatem operũ: rubrica ſanè parũ fideli, qua miracula ludicra ſeriis præferantur. In quam rem iuuat adducere quod Philo ait l. 1. de vita Moſis, tractans eductionem aquæ de petra percuſſa. [Si quis (inquit) huic narrationi non credit, non nouit Deum, nec quærit noſcere. Alioqui certo certius ſciret, miracula iſta eſſe Dei ludicra collata cum ſacris operibus: quale eſt creatio cœli cum fixis erraticiſque ſyderibus, lucis, diei, ſoliſque productio, itidémque nocturni lunaris luminis, terræ fundatio in rerum meditullio, inſularum & continentis immenſa magnitudo, animalium ſtirpiúmque in tot ſpecies diuiſa varietas: ad hæc maris æſtuaria, fluuiorum curſus tam perennium quàm torrentium, latices fontiũ perpetuò manantium, alibi frigidorum, calidorum alibi: præterea tot mutationes aeris, tempora diſcreta annuis horarum vicibus, aliæque pulcherrimæ res innumeræ, quibus recenſendis vix tota hominis vita ſufficiat, quæ nec ad vnius cuiuſpiam mundi partis miracula ſingulatim exequenda ſatis ſit, etiamſi contingeret longiſſima. Verùm iſta cum digna ſint admiratione maxima, contemnuntur propter conſuetudinem. Quæ autem inuſitata ſunt, quamvis minora, miramur indulgentes nouis imaginationibus.] Hoc ipſum de Chriſti miraculis (vt ſic dicam) inuiſibilibus, quæ quotidiana inter Chriſtianos ſunt, & aliis ab initio editis, dicendum exiſtimo.

33. Quantum enim reuera, ſi ſuis momentis expendatur, apparebit miraculum, mundi conuerſio per Chriſtum, & emiſſos ab ipſo diſcipulos? [Obſtupeſcamus, (exclamat S. Chryſoſtomus hom. 8. in 1. ad Cor. in mor.) virtutem Dei, admiremur, adoremus, rogemus Iudæos, rogemus Gentiles, quis perſuaſit vniuerſo orbi à patriis moribus deſiſtere, & ad aliam tranſire conuerſationem? Piſcator vel tabernaculorum factor, publicanus, vel illiteratus, & idiota? Et quomodò hæc eſſent rationi conſona, niſi diuina virtus eſſet, quæ per illos operata eſt? Quid autem dicentes perſuaſerunt? *Baptizemini in nomine crucifixi.* Cuius? quem neſciebant, non viderant. Attamen hæc dicentes & prædicantes perſuaſerunt, quod ij quidem qui vaticinabantur, & à patribus ipſis traditi erant, non ſint Dij. Crucifixus autem hic Chriſtus omnes attraxit, tametſi quod crucifixus quidem eſſet, & ſepultus, omnibus manifeſtum erat: quod autem reſurrexiſſet, nulli præter paucos viderant. Nihilominus & hoc perſuaſerunt his qui non viderant & non ſolùm quod reſurrexit, ſed etiam quod aſcendit in cœlos, & veniet iudicare viuos & mortuos. Vnde igitur ſermones illi veriſimiles & probabiles, dic oro? Non aliunde quàm à Dei virtute. Etenim nouitas primò omnibus ingrata erat. Quando autem & talia noua quis affert, res difficilior fit, quando amouet inueteratæ conſuetudinis fundamenta, quando à fundamentis euellit leges. Ad hæc neque præcones fide digni videbantur, ſed & apud omnes gentes exoſi, indocti, ac meticuloſi. Vnde igitur vicerunt orbem? quomodò nos, & progenitores noſtros qui philoſophi ac ſapientes putabantur, cum Diis ſuis eiecerunt? Nónne manifeſtum, ex eo quòd Deũ haberent ſecum? Non ſunt enim hæc opera humanæ facultatis, ſed diuinæ cuiuſdam & ineffabilis. Non (dicet quis,) ſed magicæ. Oportuiſſet igitur dæmoniorum principatus creſcere, & propagari Idolorum cultum. Quomodò ergo deſtructus eſt, & euanuit ille, & præualuere noſtra quæ illis contraria? Idem hom. 3. in ad Epheſ. ad illud, *Et quæ diuitiæ gloriæ ipſius*, coúſque effert animæ ad fidem pertractionem à Chriſto factam, vt præferat ſuſcitationi mortui. [Multò ſanè (inquit) admirabilius, quod animæ ad fidem perſuadeantur, vt credant, quàm quod morticina caro reſurgat. Vt res hæc colliqueſcat magis, adnitar, pro virili. Audi enim. Dixit Chriſtus iam mortuo, *Lazare veni foras*: dicto ocyùs paruit. Dixit Petrus Tabitæ, *Tabita ſurge*: quæ nihil cunctata, dicenti geſſit morem. Dicet Chriſtus extrema illa die: & reſurgent omnes: idque tanta cùm velocitate, vt tum viuentes, ne puncto quidem eos præuenturi ſint, qui priùs obdormierint ſomno mortis. Sicque in momento, in ictu oculi, vniuerſa hæc conficientur, conenteréntque. Vt autem quis fidem amplectatur, non ſic. Rurſum audi dicentem: *Quoties volui congregare filios veſtros & noluiſtis?* Vidéſne, vt hoc illo ſit difficilius? Itaque ab hoc totius rei quam nititur perſuadere, adornat ſummam. Multò enim difficilius fuerit, humanis rationibus libero hominis arbitrio perſuaſiſſe, vt Chriſti fidẽ complectatur: quàm vt credat quidvis naturam operari, admirabili diſpenſatione exhibuit, re ipſa declarans, quod negotiũ peragendæ humanæ ſalutis, diuina virtute opus haberet.]

Item commutatio peruerſitatis morum inducta à Chriſto.

34. Addit eadem hom. 8. S. Chryſoſtomus, alterum virtutis & potentiæ Chriſti inſigne opus, veréque miraculum; mutationem ſcilicet morum, vigentem Chriſtianis tẽporibus. Quando enim virginitas tanta vbique terrarum pullulauit, quando diuitiarum contemptus & vitæ, & omnium aliorum? Improbi enim & impoſtores nihil tale perficient, ſed contraria omnia. Illi autem Angelorum nobis conuerſationem inuexerunt; non inuexerunt autem ſolùm, ſed etiam egerunt in hac noſtra regione, in terris barbarorum, in ipſis terræ finibus. Vnde perſpicuum quod omnia vbique virtus Chriſti perfecit vbique lucens, & ipſo fulgure velociùs mentes hominum illuſtrans.]

Eadem habet S. Sedatus, hom. de Epiphan. & Eucherius. hom. 2. de Epiph. *in fine*, [De peſſimis bonos facit, caſtos de luxurioſis, humiles de ſuperbis, de ſectatoribus ſeculi amicos Dei. Quæ poteſt maiora exercere miracula, quàm quando hominem, de ſubſtantia pulueris in Angeli ſtatum prouehit, ac terrenam materiã cœlo inſerit, & in immortalitatem figmentum mortale tranſcribitur?] Multus eſt in hoc argumento Abbas Neſteros apud Caſſianũ totâ propè collat. 15. latè demonſtrans, longè ſublimius oportere, longéque diuinius miraculum, collucere virtutibus Chriſtianis, quàm edere quæ vulgo dicuntur mirabilia. [Et reuera (inquit c. 8.) maius miraculũ eſt de

propria

propria carne fomitem luxuriæ eradicare, quàm expellere immundos ſpiritus de corporibus alienis: & magnificentius ſignum eſt virtute patientiæ truculentos motus iracundiæ cohibere, quàm aëreis principatibus imperare: ampliúſque eſt excluſiſſe edaciſſimos de corde proprio triſtitiæ morbos, quàm valetudines alterius, febréſque corporeas expuliſſe: Poſtremò multis modis præclarior virtus, ſublimiorque profectus eſt, animæ propriæ curare languores, quàm corporis alieni. Quantò enim hæc ſublimior carne eſt, tantò præſtantior eius eſt ſalus; quantóque pretioſioris excellentioriſque eſt ſubſtantiæ, tantò grauioris ac pernicioſioris eſt & ruinæ.]

35. Origenes planè egregiè hom. 6. in Eſaiam *ſub medium*, ait hæc eſſe opera maiora borum, quæ Chriſtus edidit per ſuos pollicitus eſt. Sic enim habet: [Quid maius eſt quàm mortuum reſuſcitare? Quis non dicat noſtrum, ſed Apoſtolorũ mortuum ſuſcitauit? Refert hiſtoria, quia Paulus Eutychum reſuſcitauit à mortuis, & Petrus Thabitam, quæ interpretatur *Dorcas*. Iſta autem & alia iſtiuſmodi, inueniri poſſunt. Vbi ſunt maiora? Sed & cæcos Saluator fecit rurſùm videre, & quod maius eſt, eos qui ſic nati fuerunt. Exhibeant quos cæcos ab vtero manibus Apoſtolorum curatos aſpexerint. Et alia infinita poteſt de Euangeliis inuenire qui quærit, quia neque Apoſtoli his maiora fecerunt, neque eorum ſucceſſores. Verum ſermo ſcripturæ tale quiddam locutus eſt. Hi quæ ego feci corporaliter, vos maiora facietis. Ego feci reſurgere ex mortuis corporaliter, vos reſurgere facietis ex mortuis ſpiritaliter. Ego cæcis ſenſibile hoc lumen effudi, vos ſpiritalem lucem non videntibus dabitis. Vſque ad hanc autem diem, hæc maiora ſigna à corporalibus quæ fecit IESVS, ego video fieri per fideliſſimos Diſcipulos IESV. An non cæci nunc vident, & claudi ambulant, & leproſi mundantur, & reliqua fiunt? Si is qui heri obcæcatus eſt, accedens ad Idolum quaſi ad Deum, hodie inuocet Deum viuum, priſtina derelinquens, nonne videt? An non qui heri claudus erat propter peccatum, nunc propter diſcipulorum doctrinam iter verum edoctus, ſtabili graditur pede? Qui heri aridam habebat manum, & otioſam ad benefaciendum, hodie recipiens manum, habet eam viuentem? Si videris aliquem pollutum & lepram in anima habentem, ſubitò pœnitere, ac doctrinæ ſermone compunctum, non te pigeat dicere, quia maius ſit hunc ſpiritaliter leproſum, quàm quendam carnaliter fuiſſe purgatũ.] Vide de his in nobis Chriſti operibus optimè philoſophantem eundem Origenem hom. 32. in Lucam.

36. Non minùs ſplendidè in hanc rem, ac etiã paulo copioſiùs philoſophatur apud Caſſianũ Abbas Cheremon, collat. 12. c. itẽ 12. [Illa (inquit) quæ in Sanctis ſuis quotidiana operatione diſpenſat, ac ſpeciali munificentia affluenter effundit, nullus alius, niſi anima perfruentis agnoſcit, quæ in ſecreto conſcientiæ ſuæ, ita eſt beneficiorum eius arbitra ſingularis, vt ea non ſolùm nullo valeat ſermone diſſerere, ſed ne ſenſu quidem, & cogitatione complecti, cùm ab illo ignito feruore diſcedens, ad iſtos materiales ac terrenos intuitus fuerit deuoluta. Quis enim in ſe opera Domini non miretur, cum inſatiabilem ventris ingluuiem, & ſumptuoſam gulæ pernicioſámque luxuriam, ita in ſe viderit fuiſſe compreſſam, vt vix ipſum exiguum ac viliſſimum cibum rarò inuitúſque percipiat? Quis non obſtupeſcat opera Dei, qui illum ignem libidinis, quem naturalem anteà, & velut inexſtinguibilem eſſe credebat, ita refrigiſſe perſenſerit, vt ne ſimplici quidem ſe corporis motu ſentiat incitari? & Iſta ſunt prodigia quæ poſuit ſuper terram. De iſtis operibus Dei Beatus Dauid in ſpiritu canens: *Benedictus*, inquit, *Dominus Deus Iſrael, qui facit mirabilia magna ſolus*. De iſtis & Amos Propheta: *Qui facit*, inquit, *omnia, & conuertit ea, & tranſmutat in matutinam vmbram mortis*. [Et poſt alia cap. 13 [Iſtud ergo eſt mirabile opus Dei, hominem carneum, carnales affectus, in carne poſitum reſpuiſſe, & in tanta rerum, atque incurſuum varietate, vnũ tenere animi ſtatũ, atque immobilem in omni accidentiũ permutatione durare. Qua virtute fundatus ſenex quidam, cùm apud Alexãdriam turbis infidelium circũfuſus, non ſolùm maledictis, verùm etiam grauiſſimis impellentium vrgeretur iniuriis, atque à ſubſannãtibus diceretur, quod miraculi Chriſtus veſter, quem colitis, fecit? Ille (inquit) vt his ac maioribus, ſi intuleritis, non mouear, nec offendar iniuriis.]

Non obſtat, quominus Verbum in humanitate ſit Deus magnus, tanta Chriſti deiectio.

37. Eiiciſſe planè videor, Chriſto, diuinæ, inquam, perſonæ in humanitate noſtra ſubſiſtenti, decus ac nomen *magni Dei* ab Apoſtolo (vt vidimus) eidẽ tributum. Monſtraui præterea & nequicquam aduerſus exiſtantem apertiſſimè magnitudinem tantam, obtendi poſſe Chriſti in humanitate voluntariam deiectionem. Imò mirabiliter & verè magni Dei nomine dignior proditur, quod tantæ paruitati tantam adiunxit magnitudinem, idémque paruus & minimus, idem Dominus & magnus, noſtra cauſa videri & eſſe voluit. Expendit id grauiſſimè S. Ambroſius lib. de interpellatione Dauid, verſans illud Pſalmi, *De terra Iordanis, & Hermoniim è monte modico*. Monſtrat enim, eſſe ſimul Chriſtum montem magnum, & montem modicum. [Quis eſt mons modicus, conſideremus, ne fortè diuinitas Chriſti ſit mons magnus. Denique *cælum & terram compleo, dicit Dominus*. Si ergo diuinitas Chriſti mons magnus eſt, vtique incarnatio eius, mõs exiguus eſt. Vtrumque ergo Chriſtus, & mons magnus, & minor. Magnus verè quia *magnus Dominus, & magna virtus eius*. Minor quia ſcriptum eſt: *Minoraſti eum paulominus ab Angelis*. Vnde Eſaias dicit, *Vidimus eum, & non habebat ſpeciem, neque decorem*. Idem tamen & ex magno minor factus, & ex minore magnus factus. Ex magno minor, quia *cum in forma Dei eſſet, ſemetipſum exinaniuit, & formam ſerui accepit*. Ex minore magnus quia dicit Daniel, & *lapis qui eliſit imaginem, factus eſt mons magnus, & impleuit omnem terram*. Lapis hic qui ſit requiris? agnoſce. *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli*. Idem tamen cum & exiguus videretur, magnus erat. Cui rei aſtipulatur Eſaias dicens, *Puer natus eſt nobis, Filius datus eſt nobis, cuius imperium ſuper humerum eius, & vocabitur magni conſilij Angelus*.

Non minùs concinnè & acutè S. Auguſtinus in Pſal. 95. ad illud: *Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis*, hanc in Chriſto magni Dei & omnium Domini, cũ ſumma paruitate & exilitate noſtra copulationem, exhibet dicens: [Quis Dominus niſi IESVS Chriſtus, magnus & laudabilis nimis? Noſtis certè quia homo apparuit, noſtis certè quia in vtero fœminæ conceptus eſt; noſtis quia ex vtero natus eſt, noſtis quia lactatus eſt, quia in manibus portatus eſt, quia circumciſus eſt, quia hoſtia pro illo oblata eſt, quia creuit: poſtremò noſtis quia colaphizatus, cõſputus eſt, ſpinis coronatus, crucifixus mortuus, lancea percuſſus eſt. Noſtis quia hæc omnia paſſus eſt, magnus eſt, & laudabilis nimis. Nolite contemnere paruum, intelligite magnum. Paruus factus eſt, quia parui eratis; intelligatur magnus, & in illo magni eritis. Sic enim ædificatur domus, ſic eriguntur moles in ipſa domo, creſcunt lapides qui ducuntur ad ædificium. Creſcite ergo, intelligite Chriſtum magnum, & paruus magnus eſt, magnus nimis. Finiuit verba, volebat dicere quantum magnus; & ſi tota die diceret: *Magnus, magnus*, quid magnum diceret? Tota die dicẽs, *Magnus, magnus*, finiret aliquando, quia finitur dies, magnitudo illius ante dies, vltra dies, ſine die. Ergo quid diceret? *Quoniam*

magnus Dominus,& laudabilis nimis. Quid enim dictura eſt lingua parua ad laudandū magnum: Dicendo, *nimis*, emiſiſti vocem,& dedit cogitationi quod ſapiat,tanquam diceres; Quod ſonare non poſſum tu cogita, & cum cogitaueris, parùm erit. Quod cogitatio nullius explicat, lingua alicuius explicat? *Magnus Dominus,& laudabilis nimis.* Ipſe,laudetur, ipſe prædicetur eius gloria nuncietur.] Sit ita planè, IESV CHRISTO, *Deo magno* honor & gloria per omnes gentes ac ſæcula,ob coniunctas inaudito commercio res adeò diſſitas.

Vſus Doctrinæ

38. Poſſumus & nos cum ſumma abiectione noſtra, conſociare magnitudinem immeritam , dona gratiæ, & diuinitatis participium conſecuturam. Nam vocamur nos quoque , & inuitamur ad præſtanda opera iis proportionalia quibus Chriſtus magnum ſe Deum demonſtrauit, vt vidimus S. Chryſoſtomus hom. 15. in 1. ad Timo. præclarè in hoc argumento verſatur, his præter cætera. [Corpus de terra nobis Deus contulit, vt ipſum & in cœlum reuehamus,non vt animam per ipſum ad terram detrahamus. Terrenum eſt,ſed ſi velimus , efficitur cœleſte. Vide quanto nos honore proſecutus eſt,tale nobis opus præcipiens. Feci, (inquit,) ego cœlum & terram , do tibi quoque creationem. Fac terram cœlum, nam potes. *Qui facit omnia & mutat* , de Deo dictum eſt: hanc & hominibus poteſtatem dedit. Sicut aliquis pater charitate plenus pingens,non ipſe ſolus, ſed & filium ad patrum diſciplinam perducere ſtudet. Feci; (inquit,) ego ſpecioſum,corpus,do tibi melioris creationē: Tu bonam,fac animam. Dixi ego *germinet terra herbam virentem, & omne lignum pomiferum* : dic & tu ; producat ipſa terra fructum proprium, & exhibe quidquid facere velis. Facio æſtatem & nebulam, firmo tonitru, & creo ſpiritum : Formaui draconem ad illudendum ei , hoc eſt diabolum;nec hanc inuidi tibi poteſtatem : Illude tu quoque ſi vis: Potes enim eum vt paſſerem vincire. Facio oriri Solem ſuper bonos & malos. Imitare tu quoque : communica quæ tua ſunt,& bonis , & malis. Contumelias patiens tolero , contumelioſque parantes, beneficiis proſequor. Imitare etiam tu, nec ita benefacias propter retributionem, neque propter gratiarum actionem. Accendi luminaria in cœlo ; His ſplendidiora tu quoque fac accendas : Potes enim : Eos qui ſunt in errore,illumina. Maius eſt illud beneficium quam Solem intueri, me agnoſcere: hominem facere non potes , ſed iuſtum facere potes , & Deo gratum. Ego ſubſtantiam creaui ; tu voluntatem exorna. Vide quomodò te diligam,& in maioribus tibi virtutem dederim. Videtis dilectiſſimi qualiter honorati ſumus,]

Hæc ſi præſtemus , & tanto reſpondeamus honori, æmulabimur quantum mortale fas eſt,magnum Deum; & iiſdem lineis quibus Chriſtus magnus Deus apparuit, progredientes,audire poterimus quod eſſe iubemur: Dij, inquam,ex D. Baſilij ad Valentem reſponſo, nec qualeſcunque,ſed magni, vt magnum Deum cuius ſoboles ſumus,referat magna nec parte indigna progenies.

CAPVT II.

Chriſtus Homo, Homo & homo ; Filius Hominis.

39. QVorſum hoc caput præcedenti ſubnectam, per ſe euidens eſt ex ſtructura Chriſti,quem geminæ gignimus ſubſtātiæ,diuinæ & humanæ,expreſſimus alibi. Et quamvis *Homo*, non ſit Chriſti attributum, ſi nudè ac præcisè ſpectetur , ſed ſit eius pars eſſentialis; idcircò tamen inter attributa & titulos Chriſti recenſemus Hominem,quia poteſt ei voci ſubſterni notio,quæ ſubſtantiæ iam conſtitutæ adueniat , ſitque attributum, vt mox patebit.

Homo quid. In Scripturis,ea vox ſæpe probroſa.

Præmittēdum ergo eſt,Hominis notionem,ipſis quoque Philoſophis fuiſſe ambiguam , vt videre eſt apud Sextum Empir. lib. 2. hypoty p. cap. 7. & in opere aduerſus Mathem. *in examine ſcientiæ*: quibus locis varias Hominis notiones à variis Philoſophis prolatas adducit,abſurdas atque ridiculas. Quo enim alio nomine appellauerim eam Hominis notionem Democrito propoſitam, *Homo eſt quod omnes ſcimus.* Sic ſanè vt rectè argumentatur Empiricus , cùm omnes æquè ſciamus ſaxum aut ſtipitem , eſſet Homo ſaxum aut ſtipes. Nec magis appoſita fuit illa Hominis ex Epicureis notio, *Homo eſt id quod tali forma externa eſt præditum , cum animatione.* Viſa quippè interdum ſunt bruta,humanam præferentia ſpeciem. Exempla concerunani in Natur. Theol. diſt. 2. n. 54. At Plato effuſum Diogeni riſum mouit,cum Hominis notionem eſſe dixiſſet , *animal bipes implume.* Capum namque aſſum in Platonis ſcholam coniecit addito eo ſcommate, *ecce hominem Platonis* : quibus ſaonis adactus eſt Plato aliam notionem hominis proponere, his appendicibus appoſitis, *latis vnguibus,& capax ciuilis ſcientiæ.* Socratem denique (ait ibidem Empiricus,) deſperaſſe claram & accuratam hominis notionem , & ingenuè profeſſum eſſe,ab alio quàm à ſe expectandam eſſe. Nec mirū cœcutiſſe hac in parte Philoſophos,quippè qui ſeipſos prorſus ignorarent. Veram autem notionem alicuius vocis ſubiicere, eius eſt qui rem voce ſignificatā perfectè penetret Quare germana Hominis notio,ex Scripturis,diuinæ ſapiētiæ partubus,eſt repetēda.

40. Præmittendum verò eſt ſecundò,nomen *Hominis* in diuinis litteris,accipi non vno modo. Interdum enim probroſa denominatio eſt Hominem dici , vt notat S. Gregor. 18. Mor. *Ferè in fine libri* , tractans illud 1. Tim. 6. *Quem nullus hominum vidit.* Cenſet enim Hominem cui Deus non ſapit,non eſſe abſolutè quemcunque natura humana præditum , ſed eum qui humana & terrena ſapit. [Scriptura quippè ſacra (inquit S. Pater) omnes carnalium ſectatores , *Humanitatis* nomine notare ſolet. Vnde idem Apoſtolus quibuſdam diſcordantibus dicit: *Nonne carnales eſtis*,& ſecundum Hominem ambulatis? Quibus paulò poſt ſubiicit. *Nonne Homines eſtis?* Et vnde alias teſtimonium protulit , quod *oculus non vidit, nec auris audiuit , nec in cor Hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe.* Et cum hoc *Hominibus* dixiſſet *abſconditum*, mox ſubdidit; *nobis autem reuelauit Deus per ſpiritum ſuum*, ipſum ſe ab Hominis vocatione diſcernens, qui rapens ſupra Hominem , diuina iam ſaperet. Eodem modo S. Baſilius in Pſal. 115. quærens qua ratione Dauid mendax non fuerit , affirmans omnem hominem eſſe mendacem , cum & ipſe homo eſſet, reſpondet. [Homines dicuntur hic qui totos ſe adhuc occupant humanis iſtis affectibus. Nam qui hiſce carnis perturbationibus euaſit ſuperior, ſi quando cōtinget de rebus vt diſſerat quæ humanitùs fiunt , nimirū is intelligi debet ab reliquorum ſenſu exemptus. Mendacij enim expers eſt,qui dixit, *Ego dixi, Dij eſtis, & Filij excelſi omnes vos autem ſicut homines moriemini.*] S. Hieron. iiſdem in eundem Pſal. ſententiis, ac ferè verbis vtitur cum Baſilio. Sed & Richardus Victor. prologo in Cant. ex illa Chriſti percunctatione, *quem dicunt homines eſſe filium hominis* , colligit viros ſpirituales (quales erant Apoſtoli) in Scriptura nō dici homines. Ideóque præmiſſa interrogatione quem homines dicerent eſſe hominis filium, ait ſubiungi , *vos autem* quaſi ipſi homines non eſſent, *quem me eſſe dicitis?* Idem habet Hieron. Matth. 16. & Auguſt. ſerm. 25. de diuerſ. Viri ergo ſpirituales , non ſunt homines eaque denominatio in Scripturis eſt probroſa iuxta hos Patres. Quinetiam idem interdum apud

Ethnicos videmus vſurpatum. Sic enim quod narrat in Platonis vita Ficinus, cum Athenienſibus capitale eſſet adire Æginam inſulam, eamque nihilominus Plato adiiſſet, interceptus, exemptus periculo eſt, quod cum Philoſophus eſſet, non eſſet homo.

41. Reduci ad hanc primam hominis denominationem poteſt, ea in qua S. Dionyſius epiſtola 4. quæ eſt ad Caium, negat Chriſtum fuiſſe hominem: ſumpta nimirum voce *Hominis*, prout ſonat hominem nudum, vel hominem vulgari hominum modo operantem: cum tamen Chriſtus, ſupra hominem quæ ſunt hominis geſſerit, & vltra humanum modum ſubſtantiam noſtræ carnis acceperit, amator hominum ſupra homines, ac ſecundùm homines ex hominum ſubſtantia procreatus, vt eadem epiſtola dicitur: hunc ſenſum manifeſtè ferunt illa ad epiſtolæ finem. [Si quis ea quæ Chriſto inſunt, dignè & vltra modum capacitatis humanæ mentis diſcutiat, animaduertet ea etiam quæ in ſumma illa Ieſu benignitate affirmatiuè dicuntur, vim excellentioris negationis habere ſecūdùm. Namque vt breuiter dicerim, neque homo ille erat, non quaſi non homo, humanæq; cōditionis exors, ſed veluti ex hominibus, ac ſuper hominē, homo veraciter factus. Iam quoque neque, diuina vt Deus, neque vt homo humana perficiens, ſed Deo homine facto, nouam quandam ac inſolitam ex diuinitate atque humanitate permiſtam operationem, nobiſcum quidem conuerſatus, oſtendens. En quid S. Dionyſius voluerit, negans Chriſtū fuiſſe Hominem, nempe ad noſtrū modulum, & prout vox *Hominis* malè audire ſolet.

Eadem vox, in alijs Scripturis, honorifica.

42. Econtrario autem S. Chryſoſt. multoties contēdit, *Hominis* nomen ac titulum, perhonorificum eſſe, etiam ex vſu Scripturæ, vt alicubi res aliter habeat. Annotabo quædam loca ſelectiora. Hom. 2. de Iobo, tractās illud, *& Homo verus, & iuſtus ac timens Deum*, ſic ſcribit Chryſoſt. [Attende diligenter. Externi ac profani, hominem definire conſueuerunt. Quid eſt Homo? Homo eſt, inquam, animal rationale, mortale. De his Philoſophorum definitiones conſulantur. Scriptura autem non eaſdem dat definitiones. Sed quid homo? Irreprehenſibilis, iuſtus, verax, & recedens ab omni opere malo: adeò vt qui talium perfectorum officiorum teſtimonia non fuerit cōprobatus, Homo non ſit. Etenim talis, quamuis naturæ characterem ac formam ferat, hunc tamen malitiæ propoſitum deformat. Audi à Propheta: *Homo cum in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.*]

Rurſus homilia in illud *Salutate Priſcam & Aquilam*, (eſt 47. tom. 5. Græcol.) queſtus ab initio de nimia concionis infrequentia, quodque cum ciuitas plena eſſet Hominibus, Eccleſia eſſet hominibus vacua, ſubiicit illicò hanc correctionem. [Imò verò ſi verum dicendum eſt, deſtituta eſt Hominibus ciuitas, plena Hominum eſt Eccleſia. Siquidem *Homines* appellandi ſunt, non qui in foro, ſed vos qui in Eccleſia verſamini; non illi ſocordes, ſed vos diligentes; non illi qui res ſeculares ad ſtuporem vſque mirantur, ſed qui ſpiritualia præferunt ſecularibus. Non enim ſi quis Hominis corpus ac vocem habeat, idcircò eſt homo: ſed ſi quis Hominis animam, & affectionem animæ habeat. Porrò humanæ animæ tale nullum eſt indicium quàm ſi diuinorum eloquiorum amore ducatur: quemadmodum belluinæ ac rationis expertis animæ, ſignum & argumentum tale, nullum eſt, ac ſi eloquia diuina contemnat.] Probat hoc ex Eſaia c. 50. qui conteſtatus eſt venisse ſe in ciuitatem, nec fuiſſe in ea hominē, nimirum *Hominem* intelligens, qui Deo auſcultaret. [Atque (inquit) vt hoc eſſe dictum intelligas, non ob raritatem eorum qui adeſſent, verùm ob eorum ſocordiam qui audirent, poſtquàm dixit, *Veni &* *non erat homo*, ſubiunxit, *& non erat qui obediret*. Itaque aderant illi quidem, ſed adeſſe non cenſebantur, quandoquidem Prophetam non audiebant: propterea quandoquidem *veni & non erat homo; vocaui, & non erat, qui obediret*, orationem ad elementa conuertit, & ait: *Audi cælum, & auribus percipe terra*. Nam equidem ad homines, (inquit) miſſus fueram, ad homines ratione ac mente præditos. Quando autem, neque ratione, neque ſenſu præditi ſunt iſti: propterea deſtituta ſenſu alloquor elementa. Eſaiæ adiungit Ieremiam c. 6. [Siquidem ille quoque in medio Iudæorum cœtu cum ſteriſſet, in eadem illa vrbe, quaſi nullus adeſſet, ita clamabat: *Ad quē loquar, & conteſtabor*. Quid ais? Cùm tantam videas multitudinem quæris, quem allocuturus ſis? Quæro equidem, (inquit) ſiquidem multitudo corporum eſt, non hominum multitudo. Corporum eſt multitudo, quę audire non pollent. Idcircò etiam adiecit: *Incircumciſā ſunt aures eorum, & audire non poſſunt.* Vides omnes iſtos eo quod non audiant, homines non eſſe? Ille dixit *Veni, & non erat homo: vocaui, & non erat, qui obediret*: hic dicit, *Ad quem loquar & conteſtabor.*] Addit denique Chriſti ipſius ſuffragium, qui Matth. 4. eum quem agnoſcebat verè hominem, negat de ſolo pane viuere. Ex quo concludit, in poteſtate bonorum ciuium eſſe, replere hominibus ciuitatem, eos efficiendo bonos quibuſcum verſabuntur, quod ait eſſe illos efficere homines.

43. Denique rem in qua verſamur, accuratè admodùm verſat, & fusè idem Chryſoſtomus hom. 23. in Geneſ. ad illud de Noëmo, *Noe homo iuſtus*. [Illum ſolum Scriptura ſancta hominem vocare ſolet, qui virtutē colit: cæteros autem neque eſſe putat, ſed aliquādo vocat *terram*, & aliquando *carnem*. Hac de cauſa, Genealogiam iuſti narraturam ſe promittens diuina Scriptura, dicit: *Noë homo.* Hic enim ſolus homo, cæteri autem non homines, ſed humanam gerentes formam, & ex hominibus in beſtias mutari, malitia voluntatis, generoſitatem naturæ amiſerunt.] Eodem poſtmodum adducit, quod de Iobo dictum eſt à Deo, quod non eſſet ei homo ſimilis in terra. Expendit quoque Geneſ. 1. hominem dici à Deo conditum ad imaginem & ſimilitudinem; hoc eſt (inquit) vt imperet & viſibilibus omnibus, & paſſionibus ſuis. Imperet, non ferat imperium. Itaque quia amiſſa dignitate magis ſubditus eſt, & imperiū fert potiùs quàm imperat, amiſit & nomē quod ſit homo, & brutorū in ſe nomina tranſtulit. Miſerrimam peccatoris conditionem, qui ipſo quoque hominis nomine priuetur, quod multis exemplis ducet. Quod autem in feram traiicat, eruerat ibidem paulo ante, nec diſſimiliter hom. 1. Ioan. & Iſidor. Peluſ. l. 2. epiſt. 135. Inſignuter Clemēs Alex. initio protrep. & 1. pędagog. c. vlt. vbi propterea ait Gręcā vocē *ἁμάρτημα*, ſignificare ęquè peccatū, & rē abſq; ratione, hoc beſtiā.

44. Concinit S. Ambroſ. l. 2. de Spiritu ſancto c. 15. docens, Spiritum ſanctum è feris homines effeciſſe, tractans viſum S. Petro obiectum Actorum 10. [Spiritu videns Dauid ſanctus, ex feris nos ſimiles futuros eſſe cœleſtium; *Increpa*, (inquit,) *feras ſyluæ*; ſyluam videlicet ſignificās non ferarum fragoſam curſibus, nec beſtiarum gemitibus inhorrentem, ſed illam ſyluam de qua ſcriptum eſt; *Inuenimus eam in campis ſyluæ*. In qua ſicut dixit Propheta; *Iuſtus vt palma florebit, & ſicut Cedrus quæ in Libano eſt, multiplicabitur*. Illa ſylua, quæ verbi cœleſtis alimoniam, propheticarum verticibus arborum, concuſſa defluxit. Illa ſylua, ad quam Paulus, lupus quidem raptor intrauit, ſed paſtor exiuit. Magna igitur gratia quæ cœlo terras mutauit, vt *conuerſatio noſtra*, ſicut Apoſtolus dixit, *in cœlis ſit*, qui ante ſicut feræ errabamus in ſyluis.] Similia paſſim alij Patres. Videndus nominatim S. Gregorius 24. moral. c. 6. *initio*, ad illud, *Reſpiciet Homines, & dicet, peccaui*. Locum non dabo. Philo item in eundem ſenſum multus eſt, l. de Abrahamo,

pag. mihi 307. & Euſeb. 7. præpar. c. 3. & ex externis Epictetus apud Arianum l. 4. c. 5.

45. Non eſt ergo hominis appellatio ſemper probroſa in Scripturis, ſed cum homo poſſit ſpectari, & prout ratione præditus, ac ex ea vitam exigens, & prout appetitu ſenſitiuo beſtiis quoque communi in bona ſenſibilia propendens; per priorem quidem ſtatum, præſertim cum ei accedit exornatio naturæ indebita, dicitur *Homo* cum laude: attento autem poſteriori ſtatu, *Homo* quidem dicitur, eo quod illa per appetitum exorbitatio à recto, fiat per facultatem humanæ naturæ implantatam. Tamen tunc ea appellatio vitio vertitur, quia ducitur à defectu adueniente humanæ naturæ prout rationali, & conſequente naturam humanam prout cum brutis conuenientem in proſecutione, bonorum ſenſibilium. Ea quippe ratione homo ducitur ſpiritu ferino & beſtiali, cuiuſmodi in homine tam multiplex eſt, quàm ſunt multiplices in homine paſſiones ſenſitiuæ, iuxta præclaram Gregorij Nyſſeni diſputationem orat. 5. in illud, *faciamus hominem*, ſub finem. [Impera (inquit) beſtiis omnibus, quæ ſunt in te. Quid, inquies? Egóne in meipſo beſtias habeo? Tu verò beſtias habes, & eas quidem innumerabiles. Plurima in te eſt beſtiarum multitudo Ac ne me contumelioſum exiſtimes, dic, amabo, paruáne beſtia eſt iracundia, quando latrat in corde tuo? Nónne ea eſt, quavis cane crudelior? Quid? in callido animo tuo dolus latitans; nónne quovis vulpe fraudulento ſæuior eſt? Quid? nónne fera eſt hypocriſis, vel immaniſſima? Qui autem impetu rapitur ad contumeliam, nónne ſcorpius eſt? Qui præceps ad vindictam, vltionémque fertur, nónne eſt vipera grauiſſima? Quid auarus ipſe? Nónne lupus eſt rapaciſſimus? Nulla in nobis fera non inuenitur. Qui fœminarum amoribus inſaniunt, nónne furioſi ſunt equi? *Equi amatores*, (inquit) *& emiſſarij facti ſunt: vnuſquiſque ad vxorem proximi ſui hinniebat*. Sic in alicuius feræ naturam quiſque conuertitur, vt aliquo animi vitio, perturbationéque vincitur. Ex quo fit, vt innumerabiles in nobis ſint feræ.] Similiter habentur apud Philonem l. de Noë ad illud, *Noe vir iuſtus*. Et apud Chryſoſtomum hom. 3. ad pop. fuſiſſimè.

Quatenus vox Homo *interdum decus, aliàs probrum ferat.*

46. Ex his abundè liquet, quorſum aliquando *hominis* appellatio in ſcripturis ſit probroſa, aliquando autem ſit honorifica: nimirum, quia valet in homine, quod cernimus in quibuſdā imaginibus biformibus. [Quemadmodum (inquit Nyſſenus,) videre eſt quaſdam effigies, in quibus duplex eſt expreſſa forma, fingentibus has artificibus magno ſtudio, atq; vni capiti geminas vultuū formas inſculpentibus, vt eas ſpectatores quodam cum ſtupore intueātur: ſic mihi & in homine duplex eſſe ſimilitudo videtur; quarū altera, longè ab altera diſſidet. Diuinum enim mentis donum quod attinet, pulchritudinem hæc eam, quæ in Deo eſt, refert. Cæterùm qua cupiditates ei quædam inſunt, ortæ ex animi morbis, etiam naturæ brutæ cognatione tenetur. Itaque nonnunquam & ipſa ratio ſic obbruteſcit, vt ab affectione erga brutam partem victa, quod eſt in homine præſtantiſſimum, vi deterioris obruat. Nam ſi quis eo mentis facultatem pertrahit, vt rationem ſeruire morbis animi cogat, næ tum vniuerſam naturam in aliam quaſi figuram reiecta, eximiæ formæ in imaginem brutam, fit commutatio.]

Hominis porrò denominatio labis ac probri expers, non ducitur à nuda humanitate ſed à virtute, & vita ad amuſſim rationis exacta, præſertim ſi id fiat ex ſupernaturalibus regulis. De ea quippè S. Bern. ſer. 20. in Cant. & S. Aug. 20. Ciuit. c. 3. accipiunt illud Eccleſ. 12. *Time Deum, hoc eſt enim omnis homo*. Et quia huiuſmodi conformatio vitæ ad præſcriptum rationis ſiue naturalis, ſiue ſupernaturalis, vnde denominatio iſta *hominis* dicitur, eſt aliquid humanitati ſuperadditum & accidentarium, propterea prædicatū illud *homo*, in hoc ſenſu ſumptum, non eſt eſſentiale indiuiduis humanæ naturæ, ſed accidentarium; & vt vocant *attributum* quæ eſt notio, illa ſecundùm quam aiebam agendum eſſe hîc à nobis de Chriſto Homine.

Chriſtus antonomaſticè Homo, *ob precellentem virtutem.*

47. Hac quippè ratione, Chriſtus Dominus antonomaſticè *homo* dictus eſt: eo modo quo plerumque ab eximia virtute, legimus nomen *hominis* quibuſdam ſingulariter aptatum, vt fortibus ac magno animo viris illuſtre quippiam generosè operatis. Sic enim Ethnici quoque autore Philoſopho initio 5. Ethnicorum, eum qui in Olympicis palmam retulerat, non vltrà vocabant nomine proprio & antiquo, ſed abſolutè appellabant *hominē*. Non diſſimili ſenſu S. Gregorius dictos abſolutè homines à Iobo ſignificat, iuſtos eximios, quorum contemplatione confunderentur qui ſecus fecerant: *Reſpiciet homines* (inquit Iob,) *& dicet peccaui*. In quæ verba ſic S. Greg. 24. mor. cap. 6. [Eos, à beſtiis ratio diſtinguit, non alteri beſtiali paſſionum motu demonſtrat: quibus per Prophetam Dominus dicit: *Vos autem greges paſcuæ meæ, homines eſtis*; quia nimirum illos Dominus paſcit, quos voluptas carnis iumentorum more non afficit. At contrà hi qui carnali affectioni ſuccumbunt; non iam *homines* ſed *iumenta* nominantur: ſicut de quibuſdam qui in peccato ſuo moriuntur, per Prophetam dicitur: *Computruerunt iumenta in ſtercore ſuo*. Iumenta quippè in ſtercore ſuo computreſcere, eſt carnales homines in fœtore luxuriæ vitam finire. Non enim eſſe homines, ſed iumenta declarantur de quibus per Prophetam dicitur: *Vnuſquiſque ad vxorem proximi ſui hinniebat*; & de quibus Propheta alius dicit; *Vt carnes aſinorum, carnes eorum, & fluxus equorum, fluxus eorum*. Vnde & per Dauid dicitur, *Homo cum in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis*. Cùm ergo vocentur *homines*, hi qui iuſtitiæ ratione ſuffulti ſunt; & irrationalia iumenta nominentur hi qui carnali delectationi deſeruiunt, rectè de hoc pœnitente dicitur; *Reſpiciet homines, & dicet peccaui*. Ac ſi dicatur: Sanctorum virorum exempla conſpicit; atque eorum comparatione ſe penſans, iniquum ſe eſſe deprehendit.] Sic Apoſtoli iuxta Tertullianum 5. contra Marcio. cap. 8. dicti ſunt *homines*, núſque filij hominum, id eſt, *Apoſtolorum*. Exponens enim illud ex Pſal. 67. & Epheſ. 4. *Dedit dona filiis hominum*, eleganter (inquit Tertullianus) filiis hominum ait, non paſſim hominibus nos oſtendens filios hominum, id eſt, verè hominum Apoſtolorum.

48. Aiebam, hac ratione Chriſtum abſolutè & antonomaſticè dictum *Hominem*, quod Olympio dorus in catena Iobi c. 3. obſeruauit ad illa verba, *Et nox in qua dictum eſt, cōceptus eſt homo*. Se enim cenſuit Iob nomine *hominis* indignum, qui adeò ſe præ Chriſto imbellem agnoſceret, ac propè nihil paſſum: vt propterea S. Auguſtinus lib. 2. de peccat. merit. c. 11. exiſtimet Iobum qui initio de ſuis perpeſſionibus tanquam valdè magnis quaſi expoſtularat, poſtea edoctum de iis quæ Chriſtus aliquando paſſurus erat, erubuiſſe querelas illas, & in ea verba erupiſſe; *Auditu auris audiui te priùs*, hoc eſt aliqua de te confusè ſubaudiueram: *Nunc autem oculus meus videt te*; Exhibitus ſcilicet nunc mihi es, paſſurus immania & atrociſſima, præ quibus quæ ego patior, nullius ſunt momenti. *Ideo ipſe me reprehendo, & pœnitentiam ago in fauilla & cinere*. Hæc igitur cauſa eſt iuxta Olympiodorum, cur Iob noluerit *homo* audire, ſed id nomen Chriſto proprium cenſuerit: ad quem etiam eadem ex cauſa S. Greg. l. 1. in 1. Reg. initio, aptat illud de Elcana dictum. *Fuit vir vnus*.

Dictus

Dictus eadem ex cauſa, Homo Homo.

Apud nonnullos præcellentia hæc eximij hominis, expreſſa cenſetur in Scripturis, quoties *homo* quaſi geminus proponitur. Itaque quod de duplici homine tradunt Sacræ literæ, eo illi referunt, quaſi homo per virtutem, præſertim ſupernaturalē geminetur; fiátque homo intra hominem, quorum exterior vilis ac deſpectus, interior autem ſpecioſiſſimus fit ac precioſiſſimus. Philonis verba ſunt l. de gigantibus. [Hæc vox *homo*, iterata, ſignificat non compoſitum ex anima & corpore, ſed virtutibus prædictum hominem. Nam hic eſt ille verus, quem è priſcis quidam accenſa meridie lucerna, percunctantibus obuiis, hominem aiebat ſe quærere.] S. Macarius pulchrè hom. 15. duos illos homines ſecernit, cum ait. [Si quiſpiam Deum diligit, Deus quoque cum eo commiſcet ſuam dilectionem: & cum ſemel crediderit in eum, addit illi Deus cœleſtem fidem, & ita euadit homo duplex. Vt igitur ex membris tuis Deo offeras, ille ipſe ex propriis, ſimilia membrorum permiſcet cum anima tua.] S. Ambr. benè idem tradit epiſt. ad Conſtantiū. [Cum ſint (inquit) in vno homine duo homines, de quibus dictum eſt; *Et ſi qui foris eſt homo noſter, corrumpitur ſecundum deſideria erroris: ſed qui intus eſt, renouatur de die in diem.* Et alibi: *Condelector enim legi Dei ſecundum interiorem hominem.* Interior eſt homo noſter, qui eſt ad imaginem & ſimilitudinem Dei factus; Exterior qui figuratus è limo. Sic denique & in Geneſi duas tibi creaturas hominis oſtendit ſecundò creatū hominē ſignificans.] Proficit Ambroſius de more ex Baſilio hom. 10. hexaëm. qui duos illos in vno homine agnoſcens homines, & locis à S. Ambroſ. prolatis ſtabiliēs, concludit; [Introcluſum itaque hunc habemus & arcanū hominem, deprehendimúſque quadātenus eſſe duplices, ac proinde id verum quod in omnium ore verſatur, intus ſumus.] Inſtitit horum Patrum veſtigiis Heſichius lib. 5. in Leuit.

49. Præiuerat verò his omnibus Orig. hom. 15. in Num. tractans illud: *Homo homo quicunque vouerit votū Domino.* Sic enim in hanc rem diſſerit. [Quæ eſt iſta repetendi nominis cauſa? Quaſi nō ſufficeret dixiſſe; *Homo qui vouerit votum Domino.* Quid eſt ergo quod ait, *Homo homo*, & quid ſibi velit ingeminata hominis appellatio, non mihi ſilentio prætereundū videtur. Apoſtolus docet alium eſſe interiorem hominē, & alium exteriorem: & illū eſſe qui renouatur de die in diem ſecundùm imaginem eius, qui creauit eum: hunc verò eſſe viſibilem, qui corrumpitur. Cum ergo venitur ad iſtum iam profectum, vt lex Dei ſuſcipiatur, & vota Domino offerantur: (Vota autem Domino offerre nemo poteſt, niſi qui habet aliquid in ſemetipſo, & in ſubſtātia ſua quod offerat Deo) non ſufficit iſte exterior homo legem Dei ſuſcipere, nec vota ſolus offerre; non enim poteſt aliquid dignum Deo habere: ſed ille interior eſt homo, qui magis habet in ſe, quod offerat Deo. In illo namque eſt habitaculum virtutum, in illo omnis intellectus ſcientiæ; in illo eſt diuinæ imaginis innouatio: qui cum ſpeciem ſuam, qua ex initio à Deo factus eſt, recuperauerit, & virtutum redintegratione pulchritudinem priorem formæ receperit, tunc iam poteſt vota offerre Deo, & tunc iam non *homo* ſolum, ſed *homo homo* dicetur. Nam qui interiorem hominē non excolit, qui illius curam non gerit, qui virtutibus eum non inſtruit, moribus non adornat, diuinis inſtitutionibus non exercet, ſapientiam Dei non quærit, ſcientiæ ſcripturarum operā non impendit, hic non poteſt, *homo homo* dici, ſed homo tantum, & *homo* animalis.] Fuit ſanè Chriſtus omniū congruentiſſimè *homo homo* in ſenſu propoſito: quippè qui ita præferret obiectum carneis oculis externum hominem, vt præterea haberet inſigniter excultum quem Apoſtolorum princeps nominat abſconditum cordis hominem.

50. Non minùs concinnè, imò ad rem præſentem accommodatiùs, idem Orig. hom. 5. in Exech. aliter accipit congeminationē illam (quanquam res eodē recidit.) Sic enim eam exponit. Oſtendamus de Scripturis quomodo quidā homines nō ſint homines. *Homo in honore poſitus, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & aſſimilatus eſt eis.* Iſte non eſt *homo homo*, *ſed iumentū homo. Generatio viperarum, quis oſtendit vobis fugere ab ira ventura?* Talis non eſt *homo homo*: ſed *ſerpens homo. Equi in fœminas inſanientes facti ſunt, vnuſquiſque ſuper vxorem proximi ſui hinniebat*: & iſte non eſt *homo homo*, ſed *homo equus*. Abſit igitur à nobis, vt tales ſimus, qui mereamur audire non eſſe nos homines homines, ſed aliud quid præter, homines. Si enim boni manſueti ſumus, duplicamus hominis nomen, vt ſit in nobis non ſimpliciter *homo*, ſed *homo homo*. Veriſſimè ad eum quoque modum Chriſtus, fuit *homo homo*, quem impoſſibile fuit (quod nobis quandoque accidit,) eſſe hominem beſtiam.

Quid Homo & Homo natus eſt in ea? *Pſal.* 86.

51. Sunt qui velint, Chriſto prædictorum modorum alterutro fuiſſe tributam à Pſalte huiuſmodi congeminationem Pſal. 86. eo verſiculo, *Nunquid Sion dicet, homo & homo natus eſt in ea.* Quod Appollinaris, & recentiorum non nemo, inter varias de eo loco opiniones adductas à Benzonio ibi cap. 34. & 35. accipit de homine illuſtri, & antonomaſticè nomen *hominis* adepturi. Id verò in nullum aptius cadit quàm in Chriſtum, cuius ibi generationem deſcribi, grauiſſimi Patres & interpretes diſertè habent. Imò Bellarminus non patitur eum locum aliter accipi quàm de Chriſto: ſed negat eum geminata denominatione *hominem* dici: quòd primo loco poſita vox *homo*, in eo verſu, iungatur cum verbo *dicet*. Quia tamen Genebrardus & alij Hebraici idiomatis periti ſſimi, aliter interpungunt, & verbum *dicet*, abiungunt à voce *homo*: eandem interpunctionem retinens, exiſtimarim eo loco Pſalmi 86. (qui per admirationem vt Paulus Burgenſis rectè monuit, legendus eſt,) deſignari humillimum ſtatum quem Chriſtus ad nos veniens adamauit: ita vt ſit ſenſus; Nunquid Sioni dicetur? homo in ipſa natus eſt, (& quidem homo abiectiſſimus ac miſerrimus externa ſpecie,) qui illam ipſam Sionem in qua natus eſt, ſua omnipotentia fundauit. Qua ratione congeminatio adhibita, pertinet ad miſeriæ, *hominis* nomine connotatæ, expreſſionem illuſtriorem. Et fuit profectò rem omnem admirationem ſuperās, quòd Rex gloriæ vſque eò ſe deiecerit, vt propter nos. homo, res tantula, vitro fragilior omniúmque ærumnoſiſſima eſſe voluerit. & quidem in ſtatu deſpicatiſſimo qui vnquam vlli mortalium obtigerit: vt propterea ad eius prænotionem exclamarit Propheta, *Et homo eſt, & quis cognoſcet eum?* Et alibi, *Quieſcite ab homine cuius ſpiritus in naribus eius, quoniam excelſus reputatus eſt ipſe*

Chriſtus cur ſe toties dicat Filium hominis.

52. Habemus ex his, aliam præter ſuperiùs adductas, notionem attributalem vocis *homo*, prout de Chriſto dicitur. Nempe quatenus deſignat non vndè hominem, (quo pacto eſſet prædicatio eſſentialis,) ſed hominem egenum & calamitoſum. Eam quippe ſignificationem vocis *homo*, eſſe Hebræis quaſi prouerbialem, rectè aduertit Delrius adagiali 214. veter. Teſtam. prolatis in eā rem pleriſque ſacris & profanis teſtimoniis, quibus apertè continetur quod dixi. Et quia Hebræis, *Filius hominis*, (vt idem Delrio obſeruauit,) idipſum ſonat quod homo imbecillis ac miſer; habemus ex dictis, quo germano ſenſu Chriſtus toties in Euāgeliis nominet ſe *Filium hominis*. Quo facilè liceat trahere omnes illos qui aiunt Chriſtū ſe dicere, *Filium hominis* frequētiſſimè, vt

humilitatem nos doceat, dum conſideramus quod nomen ſubire voluit,& quo ſe deiecit noſtri cauſa. Legere eſt eam interpretationem apud Hieronymum in c. 25. Prouerb. ad illud, *Gloria Dei eſt, celare verbum*: ac pulchrè apud Rupertum in c. 3. Ioan. ad illud, *Filium hominis qui eſt in cælo.* Quanquam addit aliam inſuper frequentatæ à Chriſto denominationis illius rationem, ex eo ductam quod voluerit Chriſtus ea appellatione ſe nobis inſinuare, vt fratrem & proximum nobis. Eam quippè cauſam fuiſſe ait, cur Verbum voluerit homo ex homine fieri, cũ potuiſſet humanitatem creare, tanque aſſumere non contracta illa erga nos proximitate quam generatio illa ſimilis noſtræ nobiſcum intulit. Laudo ſenſum pietatis, ſed prior expoſitio videtur ſimplicior; eamque firmant quæ latiùs attulimus tractantes cauſam Chriſti effectiuam.

Vſus Doctrina

53. Eſt quod in hac meta, benignitatem Verbi Dei ſuſpiciamus,& glorificemus. Voluit enim fieri homo,& homo homo, ac filius hominis, id eſt, res deſpicatiſſima & abiectiſſima, vt nos efficeret Deos. Audi Origenem hom. 2. in diuerſos, *ſub finem.* [Ad hoc Verbũ in carnem, deſcendit, vt in ipſum caro, id eſt homo credens, per carnem in Verbum aſcendat, vt per naturalem Filium vnigenitum, multi filij efficiantur adoptiui. Non propter ſeipſum, Verbum caro factum eſt, ſed propter nos, qui non niſi per Verbi carnem, potuiſſemus in Dei Filios tranſmutari. Solus deſcendit, vt cum multis aſcenderet: De hominibus facit Deos, qui de Deo fecit hominem.] Eadem habet S. Chryſoſtomus hom 2. in Matth. ad illud, *Liber generationis IESV CHRISTI.* Collimat eodem S. Auguſtinus tract. 25. in Ioan. tractans illud Chriſti de ſeipſo. *Hunc enim Pater ſignauit Deus*, quod ſic gloſſat. [Iſte & Filius hominis,& Filius Dei eſt. Iſte homo etiam Deus eſt. Alio loco interrogans diſcipulos ait, *Quem dicunt eſſe homines filium hominis?* Et illi; *Alij Ioannem, alij Heliam, alij Hieremiam, aut vnum ex Prophetis.* Et ille; *Vos verò quem me dicitis eſſe?* Reſpondit Petrus, *Tu es Chriſtus Filius Dei viui*, ille dixit ſe filiũ hominis & Petrus eum dixit Filium Dei viui. Optimè ille cõmemorabat, quod miſericorditer exhibuerat. Ille commemorabat, quod in claritate permanebat. Verbum Dei commendabat humilitatem ſuam, homo agnoſcit claritatem Domini ſui. Et reuera fratres, puto quia iuſtum eſt: humiliauit ſe propter nos, glorificemus illum nos. Non enim filius hominis propter ſe eſt, ſed propter nos.

54. Attexenda inſuper eſt Philonis Carpathij conſideratio ad illud Cant. 7. *Comæ capitis tui ſicut purpura.* Vbi, immanis ingratitudinis reos agit, homines qui Deũ hominẽ & filium hominis factum, vix meminerunt; gratiſſimóque animi ſenſu non colliqueſcant, ea ex cauſa. Hæc enim ait præter cætera. [O incomparabilem vim amoris! ô ſummam bonitatem! ô infinitam ſapientiam! Quid te mouit ad hominem creandum? Quid rurſus ad eundem redimendum. Solus amor, quo cuncta ex nulla ſubiecta re creaſti. Hæc quæſo parumper animaduertite ingrati, hæc cogitate ſuperbi hæc meditemini auari. Videte carnales, an maior vlla vis amoris eſſe poſſit, quàm quæ Domini noſtri Ieſu Chriſti erga nos fuit, extatque quotidie,& durat æterna. Deus immortalis, æternus, immutabilis, omnipotens, creator omnium, ac rector, ſumma ſapientia, cui cœlum ſedes,& terra ſcabellũ pedum eius, qui cuncta pugillo virtutis ſuæ continet, nullius egens, amore victus hominis, è cœlo deſcendit: virginis ingreſſus, humanitatem noſtram, imò ſuam (ipſe enim nos fecit, non ipſi nos,) aſſumit, factus aliquando perfectus homo, idemque mortalis, qui ſemper increatus eſt,& immortalis; factus patibilis qui ſemper immutabilis, vt nos ab ſempiterna morte redimeret, quam ſua ipſius culpa primus ille parens omnium Adam, ſibi met & cæteris de ſe naſcituris infeliciſſimè intulerat. Nos tamen immemores, nos ingrati atque ſuperbi, tot ac tanta tamque immenſa ſummi Dei beneficia, facilè obliuiſcimur, atque negligimus. O miſeri planéque calamitoſi, quicumque Chriſtianorum non hæc aſſiduè recordantur, eorúmque auctorem Deum ipſum optimũ, maximum, non ſanctiſſimè colunt, ac prædicant.]

S. Chryſoſtomus, in ipſis quoque vocibus denominantibus, magnam vim facit hom. in illud, *Aſtitit Regina.* [Nomina (inquit) diuina ſunt,& humana. Accepit à me ipſe Dominus,& dedit mihi. Dicit proinde. Da mihi tua,& accipe mea: meorum indigentiam habes, nullius ego tui ſum indigus, ſed tu. Subſtãtia ſiquidem mea, incorrupta, nec vllo æuo labefactanda perſeuerat. Tu autem homo es corpori conſertus. Cuiuſmodi ſunt quæ à me accepit, quales item aſſimilationes? Ipſe Deus cum ſit, me etiam vocauit Deum: hîc natura rei, hîc honor nominis. *Ego dixi Dij eſtis, & Filij excelſi omnes.* Verba quidem ſunt hîc; illhic verò rerum natura. Vocauit me Deum; hoc enim me dignatus honore eſt. Vocatus eſt ipſe homo, vocatus eſt idem filius hominis, via, ianua, petra. Hæc à me accepit. Quæ autem verba mihi dedit, illa à ſua ipſius natura eſt mutuatus.]

55. Docemur verò inſuper ex dictis, Chriſti humilitatem demiſſiſſimam conſectando, ſi quæ in nobis ſunt eximia & ſplendida, premere. Si enim Chriſtus qui rapinam non arbitrabatur eſſe ſe æqualem Deo, de diuina tamẽ proſapia ferè tacebat, nec niſi rarò, hoc eſt cum neceſſitas boni noſtri & honoris paterni ita ferebat, agere de ea audiebatur; vt quid nos eximia noſtra, ſi quæ ſunt, perpetuò iactare ac exponere non erubeſcimus? Socratem refert S. Cyrillus l. 6. in Iulia. *à medio*, non ceſſaſſe de patre marmorario,& de matre ſua obſtetrice loqui; (vnde ſuffundantur neceſſe eſt, qui obſcurum genus quibus poſſunt artibus celant alios;) non tamen ea humilitas, ad Chriſti humilitatem pertigit. Verè enim Socrates iis parentibus ortus erat. At Chriſtus ignobilitatẽ generationis humanæ, illuſtrare in immenſum poterat, prolatis diuinis natalibus, de quibus tamen ſobriè adeò modùm, nec niſi adactus neceſſitate, locutus eſt. [His audita abſcondimur, quod ab eo tantum diſtamus quem imitari iubemur.] Verba ſunt Chryſoſtomi per aliam occaſionem hom. 80. in Ioannem, hîc maximè apta. Quantum enim eſt quod Chriſtianorum plerique, non modò publica eſſe cupiunt vera decora queis potiuntur, quoad natales aliáque ex ſenſu carnis illuſtria, ſed etiam ementitis titulis ſplendere ſtudioſè nituntur ſupra verum? Et prouecta eſt ad faſtigium vſque, iniquitas ea in parte: quandoquidem vt non ſemel deplorant Aſcetici, ad eos quoque qui mundo in ſpeciem calcato inſtitutis perfectioribus adhæſerunt, pertigit contagium, quibus iure illud occinas. *Argentum tuum verſum eſt in ſcoriam.*

CAPVT III.

Chriſtus, *Bonus, Bona, Bonum.*

56. CVm titulo *Magni Dei*, & cum titulo item *Hominis Dei*, nexus & complicatus eſt titulus *Boni.* Nam vt ipſe Chriſtus apud Marcum c. 10. dixit, *Nemo bonus niſi vnus Deus.* [Quod ideo Dominus dixit, (ait Facundus, l. 6. c. 3.) vt admoneret illum, Deum ſe credere, ſi vellet eum verè bonum confiteri, quia tanquam cordis inſpector, videbat ab eo ſe hominem tantummodò, non etiam Deum credi. Quamvis ergo videatur quibuſdam Hæreticis, non intelligentibus, bonũ ſe negaſſe; Catholicis tamen intelligentibus, Deum ſe inſinuaſſe, magis apparet.] Eadem autor imperfecti operis in Matth. hom. 33. qui in hoc puncto eſt omninò Catholicus,& ab Ariania

qui

qui opus illud variis locis inquinarunt, planè auerſus. Ait itaque de Chriſto agente cum Phariſæo, qui eum vocauerat Magiſtrum bonum. [Laudem ſibi oblatam ab eo repulit, quia non quaſi Deum, bonum; ſed quaſi hominem, bonum eum dicebat: quod non feciſſet, ſi ille quaſi Deum bonum, bonũ eum dixiſſet. Et verè quantũ ad Iudæos, qui vnum Deum colebant, & Chriſtum Dei Filiũ non agnoſcebant, nemo erat bonus, niſi vnus Deus. Apud fideles autem, ſicut vnus Deus Pater, eſt bonus, ſic & vnigenitus Deus nihilominus bonus eſt. Porò autem, ſi dixiſſet ei; *Magiſter Sancte*, aut etiam *Iuſte*, ſimiliter reſpondiſſet; quid me dicis Sanctum aut Iuſtum? Nemo Sanctus, niſi vnus Deus, nemo Iuſtus niſi vnus Deus.]

Non modò autẽ Chriſtus quà Deus eſt, bonus eſt, ſed etiam S. Auguſtinus l. 1. de Trinit. c. 13. fusè proſequitur, denominationem *boni* in Chriſtum Deum & hominem, ſimpliciter non cadere: quia quamvis Chriſtus in iudicio ſit futurus bonus rectis corde, tamen à malis quoque videbitur, quibus bonus non erit. Solus Deus, omni ipſum videnti eſt bonus. Concinunt varij Patres, cum in diſputationibus aduersùs Arianamaniã, illud Chriſti reſponſum in eius diuinitatẽ impiè intorquentes; vt S. Hilar. lib. de Patris & Filij vnitate, & lib. 9. de Trinit. Epiphan. hær. 69. Nyſſenus latè orat. 10. (imo 11.) in Eunom. Tum in c. 19. Matthæi, vel 18. Lucæ, aut 10. Marci, quibus, illud Chriſti dictum refertur. Itaque tantum abeſt, vt quicquam Arianis in eo Chriſti reſponſo ſeratur aut metatur, vt potius validiſſimè ex eo confutentur.

Chriſti etiam quà Dei hominis, bonitas explorata.

57. Non eſt tamen præſentis inſtituti, Chriſtum quà Deus eſt, bonum monſtrare. Idque præſtare, hominis propè fuerit otio abuti, ſi ad confirmationem, & non ad expreſſionem & ſuauitatem tantæ bonitatis referatur diſputatio, in quam Arianorum importunitas Patres plerumque abripit, vel renitentes. S. Ambroſius ſplendidè id exequitur l. 2. de fide c. 1. Stomachatus ipſo capitis initio, in ſacrilegam de verbi Dei bonitate diſceptationem. Cadit autem huc perbellè, elegantiſſima apud eundem Ambroſium ſerm. 9. in Pſal. 118. Dei, atque adeò diuini Verbi expreſſio, ſpecie pulcherrimæ arboris, cuius fructus ſunt Angeli, fructus item rationabiles homines; (quos ait eſſe ſanctos; ſignificans qui vitiis ſordent, & vt irrationabilia animalia vitam exigunt, homines non eſſe, ſed adopertas ſpecie humana beſtias, vt loquitur c. 1. allegato:) præterea eiuſdem arboris fructus ſunt, qui naſcuntur in terra: fructus denique, virtutes hominum. Ex qua tam eximiorum fructuum enumeratione, concludit S. Ambroſ. ſecundum Euangelicam regulam, bonum eſſe Dominum, quia arbor bona bonos fructus facit, & ex bonis fructibus de arboris bonitate meritò pronunciatur. Legenda inſuper perelegans diſputatio S. Hilarij in Pſal. 52. ad illud, *Non eſt qui faciat bonum*. Diuinum namque decus eſſe bonitatem, & Deum ſolum eſſe perfectè ac verè bonum, nos autem non niſi imperfectè, pereleganter tradit. In quam rem egregiè quoque diſſerit S. Auguſtinus Epiſtola 54. Non ſuſtineo in hac diſputatione longiores moras, quod *imaginem bonitatis diuinæ* quæ eſt Verbi nomenclatura Sapientiæ, expreſsã inquam, effigiem diuinæ bonitatis infinitæ, vt in calce illius primi capitis interpretatur S. Ambroſius, audire ab impiis expertem bonitatis, pollutio ſit, & inquinatio audientium.

Quod præſens locus poſtulat, hoc exequamur. Chriſtum ſiue Verbum in carne noſtra ſpectemus. Eius bonitas, eſt explorata. Idque inficiari, omne flagitium ſuperare, affirmat S. Epiphanius hæreſi 69. quæ eſt Arianorum. Et veluti ſtupore defixus exclamat. [Si qui tot bona nobis fecit, non bonus apud ipſos iudicatur, & quis adhuc flagitioſior hoc fuerit? Qui animam ſuam pro omnibus dedit, qui vltronea mente ad patiendum venit, paſſionis exors Deus exiſtẽs, qui peccata nobis, condonauit, qui ſanationes in omnẽ Iſraël perfecit, qui ex bonitate ſua tantùm, hominum genus in bonitate ad Patrem congregauit; qui bonitatis perfectus eſt, & pacis Dominus, qui supernè ex Patre bonum Verbum ex bono Patre genitus eſt, qui dat alimentũ omni carni, qui operatur in hominibus & omnibus ab ipſo factis omnem bonitatem, non bonus apud ipſos indicatur.] Nyſſen. item orat. 10. (imo 11.) in Eunom. [Quid enim ad improbitatem quis inuenerit acrius, quàm negare bonum eſſe eum, qui in forma Dei eſt, quique non eſt arbitratus rapinam, eſſe Deo æqualem? Sed qui ad humilitatem naturæ humanæ deſcenderit, idque pro ſola ſua in genus humanũ beneuolentia hoc fecerit? Cuius cauſa (dic mihi,) hæc Domino redditis? Vtar enim Moſeos ad Iſraëlitas voce: Nõ bonus, qui te cùm puluis inanimus eſſes, diuina forma exornatum, inanimatam imaginem ſuæ potentiæ erexit? Non bonus qui propter te, forma ſerui aſſumpta & pro gaudio præſente, tui peccati afflictionis, & cruciatus abſterſit, & pro tua morte ſe pretium dedit, & pro nobis maledictum, ſiue exſecratio, & peccatum, factus eſt?]

Chriſtus, abſolutè Bonus, *ex Iobo.*

58. Eſt igitur Chriſti bonitas extra cõtrouerſiam, tum quà Dei tantùm, tum quà hominis Dei, quæ conſideratio huius loci propria, in qua tantiſper hærendum eſt, eo ſolido fundamento iacto, quod in diuinis codicibus quibus Spiritus ſancti, ſenſus recordantur, Chriſtus antonomaſticè *bonus*, aut etiam *ipſum bonum*, appellatus habeatur non vno loco: iure ſanè multo potiore, quàm Antenor ille Cretenſis, quem Ptolomæus Hepheſtion apud Photium Cod. 190. in libri quinti breuiculo ſcribit ἀπλᾶ appellatũ, quod Cretenſes *bonũ* nominent ἁπλᾶ; aut quàm Phocion, quem idem Cod. 245. licet dutum, nomen *boni* adeptum refert. Scripturæ inſignia loca, quibus Chriſtus bonus eſt nominatus, appendo non nulla partim ex veteri, partim ex nouo inſtrumento.

Perilluſtris eſt locus apud Iobum c. 9. quo ſancti viri hæc querela continetur. *Dies mei velociores fuerunt curſore, fugerunt & non viderunt bonum*. Quis hic fuerit *curſor*, quæ celerrima fuga dierum, quod bonum cuius viſione per eam fugæ celeritatem priuari ſe queritur, accipe ex D. Gregor. interpretatione. [Curſoris officium eſt, ſecutura nuntiare. Omnes igitur electi, qui ante aduentũ Redemptoris orti ſunt, quia hunc aut audiendo tantummodò, aut etiam loquendo nuntiarunt, quidam quaſi in mundo curſores fuerunt. Sed quia ante præſtolatum Redemptoris tempus ſe ſubtrahi prævident, tranſire ſe curſore velociùs dolent; dieſque ſuos eſſe breues ingemiſcunt, quia vſque ad videndam Redemptoris lucem, minimè tenduntur. Vnde dicitur; *Fugerunt, & non viderunt bonum*. Omnia quæ creata ſunt, bona ſunt. Moyſe atteſtante, qui ait, *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona*. Sed hoc ſolum bonum principaliter bonum eſt, per quod hæc omnia bona ſunt, quæ bona non principaliter exiſtunt; de quo bono veritas per Euangelium dicit; *Nemo bonus, niſi ſolus Deus*. Quia igitur antiquorum Patrum priùs dies finiti ſunt, quàm mundo Deus in carne monſtraretur; rectè nunc de iiſdem diebus dicitur; *Fugerunt, & non viderunt bonum*: ac ſi apertè diceretur; ante expectatum tempus elapſi ſunt, qui ad Redemptoris præſentiam, peruenire nequiuerunt.]

59. En bonum quod Patres non viderunt, bonum abſolutè & antonomaſticè dictum, Chriſtum Dominum. Eius nos boni fructum tenemus, eo fruimur; priſcis verò ad illud ſalivare vtque præconceptum, & ſuſpirare à longè; non autem eo frui conceſſum eſt. Odorem Chriſti ventorũ exceperunt aliquatenus, omni præterea viſu negato. Quæ cauſa eſt cur cõcinnè omninò S. Gregorius, eodem

veſtigemus, Origenes l. 8. commentar. in epiſt. ad Rom. Sic hoc exponit. [Vnum eſt verum bonum Deus, cuius imago bonitatis, eſt filius, & Spiritus eius, qui dicitur bonus, Iſtud ergo vnum bonum, quia in Deo Patre & Filio & Spiritu ſancto eſt, *bona* nominauit: Hoc eſt enim quod annunciant Euangeliſtæ, ſecundùm præceptum Domini & Saluatoris noſtri, dicentis; *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Hæc ſunt ergo euangelizantium bona.] Apparet non nihil obtortam eſſe interpretationem. Neque enim ſimpliciter & abſolutè loquendo, tres perſonæ Auguſtiſſimæ Triadi, bona plura dici poſſint: eſto cum additamento, quo fiat reſtrictio bonitatis ad perſonas quà tales, enunciari de eis poſſit multiplex bonitas, ſiue perfectio, nempè relatiua, vt latè verſat Suarez l. 3. de Trinit. c. 9. & 10. Apoſtolus autem ſine determinatione vlla, ait Euangelizari per Apoſtolos bona.

62. Quare commodior eſt alia eiuſdem Originis interpretatio, quam eidem loco Iſaiæ adhibet præfatione in Ioan. verbis illis. [Itaque bona euangelizans illi, quorum pedes ſunt pulchri, bona inquam, ſcilicet Ieſum. Nec miretur quiſpiam, ſi nomine *bonorum*, numero multitudinis, expoſuimus annunciari Ieſum ab euangelizantibus. Expoſitis enim rebus nomina habentibus, quibus Dei Filius nuncupatur, ſciemus quomodò multa bona ſit Ieſus; quem annunciant ij quorum ſpecioſi ſunt pedes. Vita, bonum eſt vnum; at Ieſus eſt vita. Bonum alterum lux eſt mundi, lux vera, lux hominum. At hæc omnia dicitur eſſe filius Dei: Ad hæc præterquàm quod vita & lux eſt, aliud etiam eſt bonum, iuxta conſiderationes noſtras veritas ſcilicet: Rurſus eſt aliud bonum, quod eſt quartum bonum, nempe via, quæ ad hæc bona nos enducat. Hæc autem omnia Seruator ſeipſum eſſe docet. dicens; *Ego ſum via veritas, & vita.* Quomodò autem non bonum eſt reſurgere hominem excuſſo pulvere & mortalitate, hócque à Domino aſſequi in quantum ipſe Ieſus eſt reſurrectio? qui etiam, (inquit.) *Ego ſum reſurrectio.* Quin & oſtium etiam, per quod ad ſummam beatitudinem quis ingreditur, eſt bonum. At Chriſtus, inquit, *ego ſum oſtium* Quid verò opus eſt verba facere de ſapientia quam condidit Deus in initio viarum ſuarum in opera ſua, qua ad gaudebat Pater ipſius, oblectatus in multifaria ipſius pulchritudine intelligibili, quæ ſolis intellectualibus oculis cernitur, quæque conſiderantem diuinam pulchritudinem, ad amorem cæleſtem inuitat? Bonum enim eſt Sapientia Dei At hoc quoque præter ea quæ ſuprà recenſuimus, ij annuntiant, quorum pedes ſunt pulchri. Potentia Dei præterea octauum nobis bonum annumeratur. qui eſt Chriſtus. Verùm enim verò, haud ſilentio prætereundum eſt illud Verbum, quod cum Patre vniuerſorum eſt Deus, Namque & hoc bonum nullo alio bono eſt inferius. Itaque beati, qui admiſerint hæc bona, quique perceperint ea, ab iis qui pedes habent pulchros, atque qui euangelizant.]

Ex mox. [Quis autem ambigat, an id, quod per ſe iuſtitia eſt, quódque per ſe ſanctificatio, atque per ſe perfecta redemptio eſt, ſit bonum? Quæ etiam ipſa, Ieſum euangelizantes, euangelizant; dicentes eum fuiſſe factum nobis Iuſtitiam à Deo, & ſanctificationem, & redemptionem. Quæ autem ſcripta ſunt ab his de ipſo, vix numerari poterunt, docentia nos ſubtiliter conſiderare, ex iis bonis quæ difficulter numerantur, quæque ſcripta ſunt, quomodò multitudo bonorum ſit Ieſus, quæ in ipſo quidem ſunt, in quem beneplacitum fuit omnem plenitudinem diuinitatis corporaliter habitare, haud tamen à literis continetur. Qui dico à literis; quando & de toto mundo dicat Ioannes; *Nec ipſe opinor, mundus caperet eos, qui ſcriberentur libros.* Dicere ergo Apoſtolos euangelizare Seruatorem, perinde eſt, ac ſi diceremus eos euangelizare bona omnia. Quamobrem hic eſt ille qui à bono patre accepit, vt eſſet tot bona: vt vnuſquiſque eo quod capit. vel iis quæ capit, cum per Ieſum ea perceperit, fruatur bonis.]

Aſtipulatur planè S. Ambroſius epiſtolâ ad Irenæum. Præfatus enim multa de verò bono, ſubdit. [Quid euangelizant nobis, niſi Dominum Ieſum? hic eſt pax noſtra, hic eſt bonum, illud ſummum, quia ipſe bonus ex bono: Ex arbore enim bona bonus fructus legitur. Denique & ſpiritus eius bonus, qui ex ipſo accepit, & deducit Dei ſeruulos in viam rectam. Quis autem habens Spiritum Dei in ſe, neget bonum, cum ipſe dicat; *An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum?* Hoc bonum veniat in animam noſtram, in noſtræ mentis viſcera, quod propitius Deus dat petentibus ſe. Hic eſt theſaurus noſter, hic eſt vita noſtra, hic eſt ſapientia noſtra, Iuſtitia noſtra, paſtor noſter, & paſtor bonus, hic eſt vita noſtra. Vides quanta bona in vno bono? Hæc bona nobis prædicant Euangeliſtæ Hæc bona requirens Dauid, ait; *Quis oſtendit nobis bona?* Et oſtendit ipſum eſſe *bona*, ſubiiciens, *ſignatum eſt in nobis lumen vultus tui.* Quis autem lumen vultus Patris; niſi ſplendor gloriæ, & imago inuiſibilis Dei, in quo & videtur & clarificatur Pater, ſicut ipſe clarificat Filium ſuum? Ipſe eſt ergo Dominus Ieſus ſummum bonum quod nobis annunciatum à Prophetis, prædicatum ab Angelis, promiſſum à Patre, euangelizatum eſt ab Apoſtolis: qui nobis tanquam maturitas aduenit. Nec ſolùm tanquam maturitas, ſed tanquam maturitas in montibus adeſt, vt nihil acerbum, nihil immaturum, in noſtris conſiliis ſit, nihil immite, nihil aſperum in operibus ac moribus; qui primus euangelizans bona affuit. Vnde & ait: *Ipſe qui loquebar, ad ſum*; id eſt, qui loquebar in Prophetis, ad ſum in corpore, quod ſuſcepi ex Virgine, adſum interior imago Dei, character, ſubſtantiæ, & adſum vt homo, ſed quis cognoſcit me? hominem enim videbant, ſed operibus ſupra hominem crediderunt. An non vt homo, cùm Lazarum fleret, & rurſus ſuprà hominem, cùm eum reſuſcitaret? An non vt homo, cùm vapularet, rurſus ſupra hominem, cum totius mundi peccatum tolleret? Ad illum igitur pro-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

petemus, in quo ſummum eſt bonum.]

Quæ de maturitate in montibus, & Chriſto ipſo primo euangelizante, tradidit Ambroſius, reſpiciunt locum Iſaïæ, & variam eius lectionem de qua inferius cum de Chriſto noua creatura. Nunc ſatis eſto, quod agnoſcat apertiſſimè S. Ambroſius, bona quæ à Chriſto primùm annunciata, ab Apoſtolis iuxta Iſaiæ vaticinium docebat S. Paulus, eſſe ipſummet Chriſtum, quem agnoſcit nomine *boni* antonomaſticè dicti expreſſum, etiamſi ob immenſam quoque bonorum ſyluam quam ſubminiſtrat, appelletur quoque multitudinis numero *bona*.

Chriſtus, ex Sapiente & Moſe omne bonũ.

64. Iuxta Sapientem Prouerbiorum XI. dici poteſt, *omne bonum*. Ait enim, *deſiderium iuſtorum*, (quod vtique Chriſtus ſemper fuit ab omni æuo, vt propterea dictus ſit deſiderium collium æternorum, *eſſe omne bonum*. Et ſanè de ſummo bono, quale vt proximè ex Ambroſio audiuimus Chriſtus eſt, veriſſimè dicitur omne in eo bonum cerni, vt confirmat Ariſtoteles initio moralium, Eudem. & 1. Ethic. c. 8. reprehendens eum qui templi Delphici faciem tali epigraphè inſcripſerat, qua negaret cerni vſpiam bona omnia. Hoc Ariſtoteles, vbilibet aliàs agnoſcit verum: reſpicit autem quoad ſummum bonum, in quo omnia bonorum genera aggregari profitetur; (honeſtum, ſcilicet iucundum, ac vtile,) quod *bona* nomine denotatur. Nam cœtera quidem quæ dicuntur bona, cum ſint potentialia ſi vno bonitatis genere exornentur, deſtituuntur altero, v. gr. Virtus bonum eſt honeſtiſſimum, ſed inſuaue, & amaritudinibus infoſſum. Diuitiæ ſunt bona vtilia, & χρήματα, vt plerumque inhoneſta; ſemper certè acerba, & infinitis obſepta ſpinis; cum vt acquirantur; propterea enim *res parta*, dicuntur, tanquam connixu parientum angores referentè comparatæ, iuxta S. Augoſtinum 9. Trinit. c. 9. Tum etiam vt ſeruentur, ne vel eas fur abſtrahat, vel ſitus corrumpat. Tandem voluptates, ſuauitate aliqua ablandiuntur fruenti; Sed ea ſuauitatis ſtilla, immenſam habet inſuauitatis adiunctionem vt non iniuria dixerit Encolpius apud Petronium in ſatyr. [Apes ideo pungunt, quia vbicunque dulce eſt, ibi & acidum inuenies.] Et Apul. 4. florid. [Verum verbum eſt profectò quod aiunt; coniugatio vbique eſt mellis & fellis: vbi vber, ibi tuber.] Hæc cum ita ſe habeant circa bona quæuis creata, fœlicitatem tamen omni bonorum genere, honeſto, iucundo, vtili, pacificè cohabitantibus redundare, profitetur Ariſtoteles, redarguens circa hoc eum quem dixi Delphicæ epigraphes Autorem: redarguendus & ipſe, quatenus agnoſcit in ſummo bono quale ibi profitebantur, rationem boni vtilis, cum nihil ſit à ratione ſummi boni, magis alienum relatione ad aliquid vlterius, quæ eſt bono vtili planè intima. Qui tamen næuus Ariſtotelicæ doctrinæ, in ſummo bono quod S. Ambroſius ex Apoſtolo & Iſaia oſtentabat, locum non habet. Quia enim in Chriſto & Deitas & humanitas conſociantur; penes vitamque & bonum honeſtum eſſet iucundum; peculiariter autem ratione humanitatis habet rationem boni ſummè vtilis, ac medij exquiſitiſſimi, ſeu veræ viæ ad veritatem & vitam. Itaque de Chriſto illud accipere licet, *deſiderium iuſtorum, omne bonum*.

65. Et deprehendo ita planè accepiſſe Cyrillum Hieroſolimit. Catech. 10. quod Exodi 33. roganti Moſi, *oſtende mihi gloriam tuam*; reſpondit Deus, *ego oſtendam omne bonum tibi*. Hoc eſt, *Chriſtum meum*. Idque S. Cyrillus eruit ex his quæ ſtatim ſubduntur. Addit enim Dominus: *non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo, & viuet*. Hinc Verbi diuini humanitatem meritò fuiſſe decretam, agnoſcit S. Cyrillus, dicens. [Propterea ſanè cum Deitatis perſonam nemo viuus potuit videre, humanitatis perſonam recepit, vt videntes viuamus.] Eodem quoque aptat ſequentia verba textus. *Ecce eſt locus apud me & ſtabis ſupra petram, cumque tranſibit gloria mea, ponam te in foramine petræ, & protegam dextera mea, donec tranſeam tollámque manum meam, & videbis poſteriora mea, faciem autem meam videre non poteris*. In his omnibus inſinuatum Chriſtum, atque adeò ipſum eſſe illud, *omne bonum* quod ibidem Deus Moſi pollicetur, cenſet S. Cyrillus.

Quanquam quod locationem Moſis in foramine ad videnda Dei poſteriora refert ad anguſtias hic noſtras, quibus Deum per exiguum dũtaxat foramen conſpicimus, aptiùs in rem noſtram accipitur à varijs Patribus vt à Gregorio Nyſſeno, l. de vita Moſis, vbi cum præmiſiſſet de textu propoſito varia quæſita: Quid ille lapis; quæ illa capacitas in lapide, quæ illa manus Dei quæ os lapidei foraminis retinet, tranſitus verò Dei quis ſit, aut quid poſterius eius quod Moyſes videre permittitur? his inquam præmiſſis, reſpondet poſt aliqua. [Quoniam Chriſtus lapis eſt, vt Paulo placet, omnem autem bonorum ſpem in Chriſto firmiter eſſe credimus; qui bonum aliquod adeptus eſt, is in Chriſto eſt, qui omne bonum continet: Qui verò ad Chriſtum peruenit, & à manu ei Dei tectus eſt, manus autem Dei, quid aliud eſſe poteſt quàm creatrix rerum virtus? Ipſe vnigenitus Deus, per quem omnia facta ſunt, qui & currentibus locus eſt, & via, vt ipſe dicit, & lapis confirmatorum, & domus quieſcentium qui ad hunc, inquam, peruenit: Is audiet vocantem, is in poſterioribus vocantis conſtituetur.] Si videlicet Chriſtum præeuntem ſequatur, & imitatione exprimat, quod ibidem pluribus exponit Nyſſenus, & benè etiam hom. 12. in Cant.

66. Fusè quoque & diligenter locum illum Exodi, vniuerſum de Chriſto exponit S. Auguſtinus q. 154. in Exodum & Heſychius l. 5. in Leuit. c. 16. qui omne bonum Moyſi oſtendendum negata viſione faciei planè refert ad oſtenſionem Incarnationis ſiue poſteriorum Domini, quæ Moſi ſunt præmonſtrata. Heſychij locus eſt luculentus,

ex

ex quo partem exhibeo. [Quid Dei poſſit videri, ipſe apertè ſubdidit, dicens; *Ecce eſt locus apud me, ſtabis ſuper petram*, id eſt Eccleſiam, & confeſſionem quæ in eo eſt, eum fide, dicens: *cùmque tranſibit gloria mea*, ſignificans Chriſti ad homines tranſitum: *& ponam te in foramine petræ*, id eſt, in lege; ſicut per foramen anguſtum, ad confeſſionem Chriſti, & fidem, per eam tranſimus, vnde & pœdagogus noſter ad Chriſtum, lex eſſe, per Paulum dicitur. *Et ponam ſuper te manum meam*, ſignis videlicet, & miraculis, quæ cum eis faciebat, *donec tranſeam, tollamque manum meam, & videbis poſteriora mea*. Quando ergo à populo Iudaico, in cuius nunc figuram, vtpotè principem populi Moyſem accepit, protectricem Deus abſtulit manum, & ſua eum virtute nudauit, in tantum vt Romanis tributa præſtarent, & ſub leges eorum & principes degerent, tunc viderunt poſteriora Dei, id eſt, Dei Incarnationem: *poſteriora autem eius*, quia videlicet in vltimis eſt temporibus incarnatus. *Faciem autem non videbitis*, ait, ſubſtantiam videlicet diuinitatis.]

Nec alia iam olim mens Origeni. Homilia enim 12. in Ierem. tractans cauernas petrarum de quibus Ieremias c. 16. ſic ſcribit. Vnde poſſum intelligere petras; Vnde cauernas petrarum; Venio ad Exodum, quæro aliquam interpretationis occaſionem, ibique inuenio volentem Moyſem videre Dominum, & Dominum eidem promittentem, atque dicentem *Ecce pono te in cauerna petræ, & conſpicies poſteriora mea, faciem autem meã non videbis*. Si conſideres, quid ibi petra dicatur, & foramen petræ, intelligis & cæteras petras, & petrarum foramina. Quæ igitur eſt petra; Dominus Ieſus Chriſtus. *Bibebant enim de ſpiritali ſequente eos petra*: & *ſuper petram ſtatuit pedes meos*, in trigeſimo nono Pſalmo dicitur. Quod eſt foramen petræ; Vide eum apud Deum Patrem Verbum Deum; videbis integram petram. Vide diſpenſationem aſſumpti corporis, videbis foramen petræ, quod per poſteriora Dei, iuxta poſſibilitatem imbecillitatis ſuæ, humanus intuetur aſpectu: hoc enim eſt, quod ait; *videbis poſteriora mea*

Damaſcenus item, ſub initium orationis de Transfig. [Hodie veteris teſtamenti auſpex ac diuinus leg ſlator Moſes, in monte Thabor legiſlatori Chriſto, ſeruilem in modum, tamquam hero aſtat. atque humanitatis ab eo aſſumptæ cognitione illuſtratur, quam typicè duntaxat olim edoctus fuerat. Hoc enim per Dei poſteriora ſignificari dixerim ac iam deitatis gloriam liquidò perſpicit, ſub petræ foramine coopertus, quæ quidem petra Chriſtus eſt incarnatus Deus. qui carnis ſuæ tanquam per exiguam quandam rimam. ſtrictim appetuit, immenſóque lumine, atque omne oculorum robur ſuperante aſtantium oculos perſtrinxit.]

S. Bernardus hom. 16. in Cant poſteriora iſta, & foramen petræ, ad paſſionem Chriſti reſtrinxit. Similitérque ad totam quidem Chriſti in carne vitam, ſed maximè ratione paſſionis, poſteriora illa & tranſitum accommodat, Petrus Venerab. ſerm. de Transfig. Dom. tractans Moſis in ea apparitionem. Pulchrè Gilleb c. 10. alicubi. in fine [*Eſt locus*, (inquit) *penes me & ponam te in foramine petræ*. Locus Eccleſia eſt, petra Chriſtus; foramina, volnera Chriſti; Moſes ſynagogæ figura. Quæ ſynagoga Chriſti tranſeuntis videt poſteriora; quia Chriſto aſcendente, fidem humanitatis, & paſſionis eius accepit, quæ præſentem non vidit.] Hoc nobis perinde eſt, quia ſemper habemus de huius Doctoris ſententia, Chriſtum *dici omne bonum*, ſaltem in aliquo ſuo ſtatu: En igitur omne bonum quod Moſi obiiciendum promiſſum eſt, chriſtus Dominus.

Satis itaque ab auctoritate monſtratum eſt, Chriſto nomen *boni* omnino conuenire; Nam non placet inſiſtere aliis præterea locis è Scripturis, quibus hoc inſinuatum videri poſſit. Eiuſmodo quod eſt Thomas Cantipr. l. 2 Apum c. 29 n. 10. veſtigans quid in ſalutatione Angelica magis Deiparæ arrideat; concludit eſſe eam partem qua fructus ventris eius dicitur *benedictus*: id eſt vt ipſe quidem gloſſat, *bonum dictus*, quippè qui ſit bonus ſimpliciter, & eſſentialiter bonus. Laudanda in Deiparam pietas, non approbanda notatio. Quare ea ſuper ſedens ad ſuffragium rationis progredior.

Rationes boni reſpectiui, in Chriſto demiſſa.

68. Pateret ampliſſimus ad excurrendum campus, ſi rationes omnes boni in Chriſto conſpicuas, proſequi oratione conſilium eſſet. Sed quod hoc loco ea duntaxat Chriſti attributa cõſideranda ſuſceperim, quæ ipſum in ſe Chriſtum ſpectant de bono iucundo & vtili quæ ſpectant alios, illud duntaxat hoc loco addam ad ea quæ in totius operis veſtibulo prolocutus ſum; hæc bona eminentiſſimè in Chriſto reperiri: idque indicare quod ſæpè tradunt Patres. Chriſtum omnia nobis eſſe, & quæcunque in humanis ſuauia vel vtilia habentur, in eum maximè & ab imperfectionibus quibus hîc ſordent defœcata concurrere. [Omnia habemus in Chriſto,] ait S. Ambroſius l. 3. de virgen. [Omnis anima accedat ad eum, ſiue corporalibus ægra peccatis, ſiue clauis quibuſdam ſæcularis cupiditatis infixa, ſiue imperfecta adhuc quidem, ſed intenta tamen meditatione proficiens, ſiue multis aliqua ſit iam perfecta virtutibus, omnis in Domini poteſtate eſt, & omnia Chriſtus eſt nobis. Si vulnus curare deſiras, medicus eſt; ſi febribus æſtuas, fons eſt; ſi grauaris iniquitate, iuſtitia eſt; ſi auxilio indiges. virtus eſt, ſi mortem times, vita eſt; ſi cœlum deſideras, via eſt; ſi tenebras fugis, lux eſt, ſi cibum quæris, alimentum eſt. *Guſtate igitur, & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus, beatus vir qui ſperat in eo.* Cyrillus Hieroſol. Catech. 10. *ſub initium*, non diſſimiliter [Vnicuique varius fit ſaluator ad vtilitatem. Qui enim indigent recreatione & lætitia, illis fit vinea: qui opus habent vt ingrediantur, his conſtituitur oſtium & qui cuperent offerre orationes, illis fit mediator, ſummúſque Sacerdos. Rurſus habentibus peccata, fit ouis, vt pro ipſis mactetur, & omnibus fit omnia, ipſe idem na-

terrâ permanens, qui eſt. Manens enim idem, & verè immutabilem filij dignitatem habens, tanquam optimus medicus, & doctor compatiens, accommodat ſe ad infirmitates noſtras: S. denique Chryſoſt. hom. 24. in ad Rom. ad illud *Induimini Ieſum Chriſtum*, concutere in Chriſtum omnes titulos iucunditatis & vtilitatis demonſtrat, oſtendens Chriſtum omnia nobis fieri, ſiue interna, ſiue externa reſpicias. Locum dabo infra ſectione 5. initio.

Siſtitur in bono abſoluto, ratione cuius Chriſtus, bonum, & omne bonum.

69. His ita generatim libatis, quoad bonum iucundum & vtile; quod non conſentiant præſenti inſtituto, quo Chriſti in ſe ſpectati & non ad alios comparati attributa proſequimur, de bono honeſto dicendum plenè hoc loco eſſet, niſi iam ea tractatio eſſet in ſuperioribus expedita. Bonum ſiquidem honeſtum, extra mores & tranſcendentaliter ſumptum, vt nunc ſumimus, nihil aliud eſt quàm rei in ſe conſtitutio, & diſpoſitio conueniens, ſiue perfectio rei conſentanea, iuxta illud D. Auguſtini lib. 3. de lib. arbitr. cap. 15. [quicquid eſt ſicut eſſe debet, bonum eſt.] Et hoc modo; quicquid eſt, bonum eſſe, ferunt illa Phœbadij lib. contra Arian. [non poteſt quid eſſe, quod non ſit. Non erit autem, ſi illi defuerit quod eſſe debebit.] Quia igitur de Chriſti eſſe & eſſentiali perfectione plenè ſuperiùs eſt actum lib. 2. de aduentitijs autem perfectionibus internæ perfectioni ſuper additis, per naturæ & gratiæ concurſum, diffusè diſputatum eſt toto lib. 4. vbi & ſubſtantiæ & facultatum omnium naturales ac ſupernaturales perfectiones plenè ſunt expoſitæ, liberamur in præſentia hoc labore. Obiter tantùm addam, omnem hic huiuſmodi præ Chriſto bonitatem noſtram abſolutam, ſiue perfectionem, eſſe imperfectionem; meritóque cenſuiſſe S. Optatum ſuperiori capite adductum, omnes nos ſemiperfectos, Chriſtum ſolum verum bonum, verè perfectum habendum eſſe. Id quod S. Hieronymus cap. 1. contra Pelag. ſcitè eruit ex verbis Apoſtoli Philipp. 3. qui primùm ſe inter non perfectos recenſuit, verbis illis, *non quod iam acceperim, aut iam perfectus ſim, ſequor autem ſi quo modo comprehendam.* Mox ſe perfectis annumerat, dicens, *quotquot ergo perfecti ſumus, idem ſapiamus.* Quam apparentem intra paucas lineas Apoſtoli cum ſeipſo pugnam, S. Hieronymus ita tollit, vt perfectionem propriè acceptam ſoli Deo in ſe, non carne amicto, aptandam dicat, cæterorum autem omnium perfectionem, quam ſibi quoque Apoſtolus vindicabat, imperfectam eſſe, & perfectionis nomine indignam, profiteatur. Nam vt ait [ſeu cunctorum in carne iuſtorum, imperfecta perfectio eſt.]

Hoc ipſum eſt quod Origenes hom. 2. in Cant. ex eiuſdem Hieronymi interpretatione aliis verbis de Chriſto dixit, tractans illud Cant. 2. *ſicut malus inter ligna ſyluarum, ſic dilectus meus inter filios*, quod ſic gloſſat. [Omnia ligna, omnes arbores, ad comparationem Verbi Dei, ſyluæ infæraces exiſtimantur. Ad Chriſtum ſaltus eſt, omne quod dixeris, & infructuoſa ſunt omnia, quæ enim poſſunt dici ad eum comparata. fructifera? etiam ligna, quæ videbantur fructibus inæſtimari, ad collationem aduentus eius, infructuoſa monſtrata ſunt. Ideò vt malum in lignis ſyluæ, ita fratruelis meus in medio filiorum.] Nimirum omnis perfectio Sanctorum, & quicquid eis ineſt frugiferum, tot admiſtis defectibus & adnatis ſylveſtribus germinibus ſcatet, vt nomen perfectionis non ſuſtineat. In ſolo Chriſto, omnia bona & frugifera; nihil ſylueſtre & reprobandum.

70. Poſſumus ſanè ex hac Chriſti bonitate adeò exquiſita & cumulata, & (vt ſic dicam,) tam perfecta perfectione, tribuere Chriſto ea nomina quibus Deus inſigniebatur à Platonicis apud Alcinoum in Breuiario cap. 9 Deus enim iuxta eos dicitur αὐτοτελής, παντελής, ἀειτελής. *A ſeipſo perfectus* dicitur Deus, & vt Paſchaſius l. de Spiritu Sancto ſcitè dixit, *fons fluminis ſui*. Hoc ad Chriſtum rectè accommodatur, quatenus etiamſi à Patre acceperit omnia quæ habet vt homo, tamen nulli extra ſe cauſæ meritoriæ debet eximia illa dona quæ conſecutus eſt. Omnes quidem mortales ex Chriſti meritis habent quæcunque habent gratiæ munera, ſiue magna ſiue modica. Solus Chriſtus, ſine medio, & nemine interpoſito qui ipſi aliquid promereretur, omnia quæ habet accepit. Quis enim quicquam mereatur, cum nemo mereatur niſi ex eo ac per eum? Dicitur item *Deus* παντελὴς ſiue *omni perfectus*, quia iuxta Tertullianum cap. 11. Apolog. [imperfectum non potuit eſſe, quod perfecit omnia.] & hoc quoque rectè in Chriſtum cadit, qui cum ſit omnium perfectionum ad alios dimanantium fons & origo, nulla poteſt perfectione deſtitui, ne elargiatur quod non habet. Et hoc eſt quod de micantibus Pleiadibus in vno coniunctis, dictum eſt à Iobo, interprete D. Gregorio lib. 29. moral. cap. 3. qui eodem aptat illud Zachariæ 3. & 4. *ſuper lapidem vnum ſeptem oculi ſunt*, & *in candelabro aureo lucernæ ſeptem.* Arnol lib. de oper. Chriſti card. ſerm. de Natiu. ait defixos in Chriſtum infantem Ioſephi & cæterorum (ſi qui fortè adeſſent) oculos fuiſſe, quod in eo ſummo bono omnium bonorum vnica collectio videretur; nec opus eſſet euagari & mendicare per partes, quod ſimul in ſe vno fidelibus omnipotens infantia præſentabat. Tandem dicitur Deus *ſemper perfectus*, quia nihil ei noui accedere poteſt perfectionis, nihil decedere. Itidem Chriſtus, omnem ſanctitatem & gratiam qua collucet, habuit ab initio, & ſemper retinuit, ſempérque retinebit.

71. Hæc eſt igitur bonitas Chriſti abſoluta, ſiue perfectio; ratione cuius Chriſtus Dominus in ſeipſo, bonus & optimus eſt, vel etiam vt pleraſque ſcripturas ferre videmus, *ipſum bonum*, Et addi poſſent illa Zachariæ 9. de Chriſto: *quid bonum eius eſt, & quid pulchrum eius, niſi frumentum electorum, & vinum germinans Virgines?* Sed ea nunc dimitto, quod ad Chriſtum Sacramentalibus

libus ſpeciebus obductum pertineant, & potiùs referri videantur ad bonitatem Christi reſpectiuam, quæ Sacramento tanta eſt, vt nihil nobis præterea ſit bonum. Quo pacto S. Auguſtinus 17. ciuit. cap. 20. interpretatur illud Eccleſiaſtis. 5. *non eſt bonum homini, niſi quod manducabit & bibet.* Et quanquam Chriſtus quandiù hic peregrinamur bonus nobis & optimus eſt cum in Euchariſtiæ Sacramento, tum aliis innumeris modis: tamen maximè apparebit bonus ſuis in mundi clauſula cum amandatis ad æterna ſupplicia reprobis faſciculo viuentium ſe oſtentabit verè pium, verè bonum. Neque verò auerſatum eſſe Chriſtum laudem bonitatis, cum interrogauit, *cur me dicis bonum*: conſtat ex dictis huius capitis initio. Optimè autem illud Chriſti reſponſum expoſuit S. Hieronymus ad calcem Pſal 142. [In Euangelio (inquit) ita habetur. *Et accedens vnus de Scribis, tentans eum ait, magiſter bone,* Et ait, *quid me dicis bonum, & non confiteris?* ſicut ſi aliquis tentans Epiſcopum ſuum quem contemnit, dicat ille: *Epiſcope,* Et ille reſpondet Tibi non ſum Epiſcopus, recede à me. Alibi autem non legiſtis; *Bonus paſtor ponit animam ſuam pro ouibus ſuis.* Quid autem melius filio, qui carnem induit propter nos & paſſus eſt, & deſcendens de ſua maieſtate nouem menſes in vtero virginis in ſanguine fuit, in cunabulis fuit, paſſus eſt per momenta creſcere & verberari, & colaphizari, & crucifigi. Quid hoc melius? Verùm bonitatem Chriſti reſpectiuam, plenè ac fusè infrà proſequimur, ſigillatim expenſis variis titulis eam ferentibus, quos appendemus tota, ſect. 4. & 5.

Vſus Doctrinæ.

25. Vſus Doctrinæ de Chriſto bono, & abſolutè & reſpectiuè, is eſſe debet quem collegit S. Bernar. ſerm. de quadrupl. debito, nimirum admirari & ſuſpicere Chriſti erga nos bonitatem, nóſque ei planè impares agnoſcere, ac humillimè profiteri, quod tam pretioſus tamque perfectus cum eſſet, nobis tamen & noſtro bono ſit impenſus. Mellificium Chriſtianæ illius apis, in hanc rem, eſt huiuſmodi. Chriſto IESV debes omnem vitam tuam, quia ipſe vitam ſuam poſuit, pro vita tua, & cruciatus amaros ſuſtinuit, ne tu perpetuos ſuſtineres. Quid tibi dirum, vel durum eſſe poterit, cum recordatus fueris, quia ille in forma Dei, in die æternitatis ſuæ, in ſplendoribus ſanctorum ante luciferum genitus, ſplendor & figura ſubſtantiæ Dei, venit ad carcerem tuum, ad limum tuum, infixus (vt dicitur) vſque ad cubitos in limo profundi? Quid non ſuaue tibi, cum tibi collegeris omnes amaritudines Domini tui, & rememoraberis, primùm quidem illarum infantilium neceſſitatum; deinde laborum quos pertulit in prædicando, fatigationum in diſcurrendo, tentationum in ieiunando, vigiliarum in orando, lachrymarum in compatiendo, inſidiarum in colloquendo, poſtremò periculorum in falſis fratribus, conuitiorum, ſputorum, colaphorum, flagellorum, irriſionum, ſubſannationum, exprobrationum, clauorum, horúmque ſimilium, quæ in ſalutem noſtri generis, triginta & tribus annis operatus, & paſſus eſt in medio terræ; O quam indebita miſeratio, quam gratuita, & ſic probata dilectio; quàm inopinata dignatio, quàm ſtupenda dulcedo, quàm inuicta manſuetudo, Regem gloriæ pro deſpicatiſſimo vernaculo, imò vermiculo crucifigi? Quis audiuit vnquam tale, aut quis vidit huic ſimile? Vix enim pro iuſto quis moritur; ipſe pro iniuſtis & inimicis mortuus eſt, eligens exulare à cœlis, vt nos reportaret ad cœlos. Amicus dulcis, conſiliarius prudens, adiutor fortis. *Quid retribuam Domino. pro omnibus quæ retribuit mihi?* Nonne ſi conferrentur in me omnes vitæ filiorum Adam, & omnes dies ſæculi, & labores omnium hominum, qui fuerunt, qui ſunt, & qui erunt, nihil eſſet, ad comparationem corporis illius quod ſpectabile & ſtupendum eſt, virtutibus etiam ſupernis, in conſpectu de Spiritu ſancto in ortu de Virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ affluentia, in coruſcationibus miraculorum, in reuelationibus ſacramentorum? Vides igitur, quia ſicut exaltantur cæli à terra, ſic exaltata eſt vita illa à vita noſtra, quæ tamen poſita eſt pro vita noſtra, ſicut nihil ad aliquid nullam habet comparationem, ita & vita noſtra, nullam habet ad vitam illius proportionem; cùm illa dignior, iſta miſerior eſſe non poſſit. Nec me putes rem exaggerare ſermonibus, quia hîc deficit omnis lingua, nec ſufficit oculus vel ad intuendum tantæ dignationis arcanum. Cùm ergo ei donauero quidquid ſum, quidquid poſſum, nonne iſtud ſic eſt, ſicut ſtella ad ſolem, gutta ad fluuium, lapis ad montem, granum ad aceruum? Non habeo niſi minuta duo, imò minutiſſima, corpus & animam; vel potiùs vnum minutum, voluntatem meam, & non dabo illam ad voluntatem illius qui tantus, tantillum, tantis beneficiis præuenit? qui toto ſe, totum me comparauit? Alioquin ſi illam retinuero, qua fronte, quibus oculis, qua mente, qua conſcientia, vado ad viſcera miſericordiæ Dei noſtri, & audeo perfodere illud fortiſſimum propugnaculum quod cuſtodit Iſraël, & illius ſanguinis non guttas, ſed vndas à quinque partibus corporis in meum pretium detorquere?]

Non erit inutile hanc Chriſti denominationem illuſtrare, inſtituta eius comparatione cum iis qui inter mortales dicti quandóque ſunt cognomento, *Boni.* Philippus Dux Burgundiæ, cognominatus eſt Bonus; nec abs re, præ naturæ ac genij facilitate in tanto Principe planè ſingulari, cuius varios effectus exhibent qui res Burgundicas & Belgicas mandauere literis: Guilielmi Siciliæ Regis ſepulchro adſcriptum eſt. *Hic iacet Bonus Rex Guilielmus.* Ioannes de monte mirabili, Gallicè *Montmiral*, cum in aula Philippi Auguſti Francorum Regis degeret, Regi in paucis charus, & illuſtriſſimi ſanguinis claritate & virtutibus ſupra omnes aulicos micans, verè iam Monachus ſub paludamen-

to, vt Hieronimus de Nebridio loquitur; à Rege ipſo Philippo, denominatus eſt, *Ioannes Bonitas*, vt ex antiquis vitæ eius Actis refertur in recenſita nuper eius hiſtoria. l. 1. c. 6. Cuius tituli fundamentum cumulauit, cum abiecto culmine natalium, & dignitatum ac opum queis in ſæculo potiebatur, Ciſtercienſibus ſe adiunxit, vbi virtutibus heroicis & miraculis mox à felici obitu clariſſimus, vitam concluſit. Exiſtimarim huius Sancti viri memorem, virum Religioſſimum & doctiſſimum familiæ vniuerſæ S. Bernardi ſtrictioris inſtituti, ſemel & iterum Moderatorem Generalem, dici in Religioſo ordine voluiſſe *Ioannem Bona*, haud vano nomine. Et hi igitur, & alij nonnulli, cognominati ſunt *boni*. Sed quid vniuerſa cuiuſcunque mortalium bonitas, ſi eum Chriſti bonitate componatur; Hæc Chriſti bonitas ad illorum bonitatem comparata, inuenietur prior. Tantumne; Imo ne apparebunt quidem boni præ Chriſto, qui ſimpliciter ſpectati audierunt boni. Optimè quoque faciet, qui recognoſcet, quorſum antiqui Patres tantoperè in Chriſtum ferrentur votis; ita vt S. Epiphanius infra referendus, vocet Chriſtum *votum mundi*. An æquum fuerit, tepentioribus nos ſtudiis ferri in Chriſtum iam natum, quàm veteres illi ferrentur in Chriſtum futurum; S. Bernardus ſerm. 2. in Cant. noſtrum hac in parte ſtuporem caſtigat, & benè quoque S. Gregorius hom. 13. in Ezech. circa illud pſalmi 69. *anima mea exultabit in Domino*.

CAPVT IV.

Chriſtus verè Chriſtus, ſeu Meſſias.

73 EXPOSITO proximè titulo *boni*, geminus eſt titulus *Chriſti*. Nã iuxta S. Hieronymũ epiſtola 135. quæ eſt ad Sunium & Fretellam circa pſalmum 105. idem ſonat χρηστὸς quod *bonus*. Obiicientibus enim non fuiſſe eam interpretationem legitimam qua dictum erat, *confitemini Domino quoniam bonus*, cum in Græco eſſet ὅτι χρηστός, id eſt *quoniam ſuauis*; reſpondet S. Hieronymus (Sciendum eſt quod χρηστός, inutile, & in bonum, & ſuaue verti poteſt. Denique & in Hebraico ſcriptum eſt, *chitob*, quod omnes voce ſimili tranſtulerunt ὅτι χρηστὸς, id eſt *quia bonus*. Ex quo perſpicuum eſt quod χρηστὸς *bonus* intelligatur.) Idem in caput 5. ad Galatas, χρηστότητα ait Latinè ſonare *benignitatem* ſiue *ſuauitatem*: vt proinde idem ſit χρηστὸς, quod *benignus* atque *ſuauis*, ac nominatim *eloquio blandus*. Vnde iocus militum vocantium Pertinacem Imperatorem *Chriſtologum*, quod verbis magis quàm reipſa benignus eſſet: id quod concinnè Aurelius Victor expreſſit, dicens, blandum magis quàm benignum fuiſſe. Inde etiam Auſonij in fratres Ἀκίνδυνον & χρηστὸν, falſum & amarulentum epigramma, (eſt numero 39.) quorum primo, alpha nominis initiale præcidi, & fratris nomini addi, vt eſſet ἄχρηστος, alter verò κίνδυνον mandat.

Chriſtus, aliud quàm Græcum χρηστός.

74. Vides cur dixerim, ſi Græcæ vocis ſolum ſonum ſpectemus, idem fuiſſe titulum *Chriſti*, cum titulo *boni*. Re ipſa tamen *Chriſti* appellatio latina, non eſt eiuſdem ſignificationis, cuius vox Græca χρηστός. Et idcirco quia Græcè ſcriptum per (η) Chriſti nomen, latinè *Chreſtos* efferebant priſci Gentiles, vt eſt apud Suetonium in Claudio, iure Tertullianus cap. 3. Apolog. opponit, eos ne de nomine quidem Chriſtianos habuiſſe legitimè perſpectos; cum non Chriſtiani à Chriſto per (η) latinè Chreſto quod benignitatem & ſuauitatem ſonare ait, ſed Chriſtiani per i. ex Chriſti nomine ab vnctione deducto denominandi fuiſſent. Pleniùs hoc habet verbis illis Lactantius: lib. 4. inſtitut. cap. 7. [Chriſtus non proprium nomen eſt, ſed nuncupatio poteſtatis, & regni: ſic enim Iudæi, Reges ſuos appellabant. Sed exponenda eſt huius nominis ratio propter ignorantium errorem; qui eum immutata litera Chreſtum ſolent dicere. Erat Iudæis ante præceptum, vt ſacrum conficerent vnguentum, quo perungi poſſent ij, qui vocabantur ad Sacerdotium, vel ad regnum. Et ſicut nunc Romanis indumentum purpuræ, inſigne eſt regiæ dignitatis aſſumptæ; ſic illis vnctio ſacri vnguenti, nomen ac poteſtatem regiam conferebat. Verùm quoniam Græci veteres χρίεσθαι dicebant vngi, quod nunc ἀλείφεσθαι, ſicut indicat Homeri verſus ille,

Αὐτὸν δ' δμωαὶ λοῦσαν, καὶ χρῖσαν ἐλαίῳ.

ob hanc rationem nos eum *Chriſtum* nuncupamus, id eſt, *vnctum*, qui Hebraice *Meſſias* dicitur.] Hinc verò eruemus commodè rationem cur tametſi hoc attributum ſpectata ſignificatione vocis, aliud ſit ab attributo *boni*, tamen ei meritò continens ſit; & proximè ad illius expoſitionem ſubiiciatur.

Reges, Sacerdotes, Prophetæ, dicti Chriſti.

75. In quam rẽ præmittendum eſt, nomen *Chriſti*, vt docet Tertull. lib. contra Praxeam cap. 29. non plus eſſe nomen, quà *calceatum*, aut *veſtitum*. atque adeò non eſſe nomen, ſed appellationem, ſiue vt ex Lactantio proximè audiſti, & confirmat S. Cyrillus lib. de Incar. Virg. cap. 1. non eſſe nomen proprium, ſed nuncupatiuum, id eſt vt paſſim loquimur, *appellatiuum*, quo varia perſonarum genera deſignata in ſcripturis habemus: Tot videlicet quot ſolebant inungi vnctione ſacra, perque eam ad munus aliquod inaugurari. Audi S. Hieronymum lib. 2. in Habacuc cap. 3. ad illud *egreſſus es*. [Primum videamus quot ſunt genera Chriſtorum, & poſteà tractabimus, quomodò egreſſus ſit Dominus in ſalutem Chriſtorum ſuorum. Chriſti in veteri teſtamento dicebantur, & Patriarchæ de quibus ſcriptum eſt in pſalmis *corripuit reges pro eis, nolite tãgere Chriſtos meos, & in Prophetis meis nolite malignari*, & in primo Paralipomenon libro, omnes qui de Ægypto egreſſi ſunt, Chriſti vocantur. Chriſma quoque in Exodo,

Sacerdo

Sacerdotale conficitur, quo poſteà Sacerdotes in Leuitico referuntur vncti. Eſt & aliud vnguentum quo Reges vnguntur in regno, quod in duo ſcinditur. Si enim Dauid eſt, & Salomon, id eſt, *fortis manu*, & *pacificus*, cornu vngitur. Si verò Iehu & Aſäël ſunt perfunduntur lenticula. Vas autem fictile ſic vocatur, id eſt, *phacos*, Sed & Cyrus Perſarum Rex, atque Medorum, qui de captiuitate populum relaxauit, licet multi errent, & de Domino Saluatore ſcriptum putent, audit per Eſaiam; *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius tenui dexteram, vt adducam coram eo gentes*, &c. Et ad extremum dicitur, *tu autem non cognouiſti me*; quod de Saluatore nefas eſt intelligere. Eſt vnguentum propheticum, quo præcipitur Heliæ, vt Heliſæum vngat in Prophetam. Et ſuper omnia vnguentorum genera, eſt vnguentum ſpirituale, quod vocatur oleum exultationis, quo vngitur Saluator: & dicitur ad eum, *Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis, præ participibus tuis*. Participes autem eos puto; ad quos loquitur & Ioannes; *Et vos vnguentum habetis à ſancto*.]

76. Habes varia Chriſtorum genera, inter quæ erant Reges apud Hebræos ſolos, ait D. Auguſtinus in Pſal. 44 quia inde verus Chriſtus erat proditurus Rex & Sacerdos Summus. Reges ergo Chriſti erant, iuxta illud de Dauide, *Vnxit me domus Iuda ſibi in Regem*. Et alibi. *Oleo ſancto meo, vnxit eum*. Et tulit Samuël lenticulam olei, ad Saülem primò, tum ad Dauidem inungendum, aliàque in Scripturis paſſim obuia. Latè & benè de hac vnctione diſputat Pineda, l. 2. de Salom. c. 6. § 1. & 2. & quoad recentiores Regum inunctiones ad Hebræorum imitationem factas. Azor t. 2. l. 10. c. 5. & l. 11. c item 5. q. 3. ac Hubertus Morus de Sacris vnctionibus l. 2. à c. 5. & toto l. 3. Inungebantur præterea Sacerdotes, vt habetur Exodi 29. Et 2. Machab 1 Ariſtobulus dicitur de genere Chriſtorum Sacerdotum. Inſuper inungebantur etiam Prophetæ, ſaltem aliquando. Extat exemplum 3. Reg. 19. vbi Eliſæus vnctus eſt in Prophetam. Quo ſpectat etiam illud ex Pſal. 104. *Nolite tangere Chriſtos meos, & in Prophetis meis nolite malignari.* Quanquam ex eo loco conſtare planè videtur, ambiguam cenſeri poſſe vnctionem Eliſæi; & aliud non fuiſſe quod iuſſus eſt vngi in Prophetam, quam iuſſionem vt ſuperiectione pallij, (quod fecit Helias) aſſumeretur ad munus prophetandi: quod planè ſentit Lyranus 3. Reg. 19. ad illa verba, *vnges prophetam pro te*. Et ibid. Cartuſianus ac Scahus in myroth. c. 39. fauéntque multi veterum, prolati ab Humberto Moro l. 1. de ſacris vnctionibus c. 3. qui inter vnctos non recenſent Prophetas, ſed ſolos Reges, & Sacerdotes. Et ita nominatim Ruffinus ad 2. Symboli articulum. Et ſanè mirum eſt è tot prophetis, nuſquam vllum prodi vnctum, præter Eliſeum. Ego (vt dixi) ſuſpicionem non inunctorum materiali oleo prophetarum, augeo ex citato verſu Pſalmi, de prophetis. Ex eo namque planè liquet, iuſtos quoque (cuiuſmodi erant Patriarchæ, de quibus agit ibi Dauid,) dictos eſſe Chriſtos. Et ita ex eo loco colligit S. Cyrillus epiſtola ad Monachos Ægypti num. 10. addens etiam illud Abbacuc 3. *Egreſſus es in ſalutem populi tui ad ſaluandum Chriſtos tuos.* Ita enim ipſe legit. Longè fuſiùs ex citato Pſalmi 104. loco idem docet Euſeb. 4. demonſt. c 15. & obiter etiam S. Chryſoſtom. hom. 1. in ad Romanos ad illud *ſeruus Ieſu Chriſti*, & S. Hieron. Abacuc 3. ad illud *egreſſus es*.

Iesvs, *omnibus prædictis modis*, Chriſtus *Sed primordialiter ab vnctione per Deitatem.*

77. Ex qualibet harum vocis *Chriſti* acceptionum, Dominus Ieſus potuit *Chriſtus* denominari. Nam & Rex erat conſtitutus à Deo ſuper Sion, & Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedec, & propheta non vulgaris ſed eximius ille, promiſſus Deuter. 18. & cum articulo expreſſus Ioannis 1. ad deſignandam præcellentiam Vt propterea Baptiſta, rogatus eſſétne ille Propheta magnus, negauerit ſe eſſe. Omnes porrò hæ Ieſum denominandi Chriſtum cauſæ, in vnam reuera recidunt; nempe in eam quæ petitur ex inunctione per diuinitatem: vnde conſecutum eſt; vt & Rex eſſet, ac hæres vniuerſorum, itémque Sacerdos magnus, factus reconciliatio in tempore iracundiæ; & propheta ille magnus, idoneus docere nos abſcondita à conditione mundi: quippe qui in ſinu Patris ſemper fuerat ac etiamnum erat: vnde quod perſpectiſſimum habebat, teſtari poterat.

Sic conciliari poſſunt variæ ſententiæ de notione nominis *Chriſti*, prout Domino Ieſu accommodari. Nam Lactantius, vt ſuprà retuli, à regia dignitate deriuat hanc Chriſti appellationem; éſtque id reuera conforme vſui Iudæorum, qui Reges ſuos paſſim appellabant *Chriſtos*; vel abſolutè vt eſt 1. Reg. 16. *Num coram Domino eſt Chriſtus eius?* id eſt deſignatus in Regem. Vel cum adiunctione nominis *Regis*, vt docent teſtimonia prolata à Galatino l. 3. c. 2. Et quod Lucæ 23. Iudei Chriſto ſtruentes calumniam, accuſabant eum quod dixiſſet, ſe Chriſtum Regem eſſe, & eo nomine prohibuiſſet tributa dari Cæſari. Alia de ea Chriſti denominatione inde petita, ſubminiſtrabit Clemens 1. Recog. eíque ſubſcribunt Hieron. epiſtola ad Principiam. Hilar. Diaco. in ad Hebr. 1. & benè multi ad Pſalmum 2.

78. Fortaſſis verò plerique eorum qui illam nominis Chriſti notionem approbant, non excludunt, alias perfectiones. Nyſſenus enim qui in ea videtur eſſe ſententia, ita ſcribit lib de Chriſtiani profeſſione. [*Chriſti* nomen, ſi ad dilucidius, magíſque perſpicuum, & intellectu facilius verbum transferatur, Regem ſignificat: quippe cùm ſancta Scriptura, huiuſmodi voce, peculiari quodam vſu, regiam indicet dignitatem. Sed quoniam, vt ait Scriptura, numen Diuinum verbis explicari, ac percipi non poteſt, quippe cum omnem ſuperet excogitationem & comprehenſionem; neceſſariò qui Spiritus ſancti

numinie

nomine diuinitus rapiebantur Prophetæ atque Apoſtoli, multis nominibus, notionibus, ac conſiderationibus ad intelligendum incorruptibilem naturam nos quaſi manu ducunt: alius ad aliam conſiderationem & intellectum Deo conuenientem nos dirigentes, vt ipſa quidem omnibus impoſita poteſtas, *regni* nomine declaretur: ea verò vis quæ omnis affectus perturbationiſque expers, & ab omni vitioſitate ac malitia vacua, pura ac libera eſt, virtutis nominibus deſignetur: Ita vt vnaquæque virtus de natura excellentiore tùm dicatur, tùm intelligatur: atque idem ſit, & Iuſtitia, & Sapientia, & potentia & veritas bonitáſque & vita, tum ſalus, incorruptibilitas, immortalitaſque, tum immutari, ac variari neſcia virtus, & quicumque ſublimis eſt intellectus, qui per hæc nomina declaretur; omnia nihil aliud quam Chriſtus & ſint, & dicantur. Sic igitur omnis ſublimis intellectos, in Chriſti nomine comprehendi intelligitur: ſublimiori enim ſignificatione reliqua quoque continentur, ita vt cæterorum vnumquodque nomen, in notione & intellectu regni conſideretur.] Fortaſſis ergo alij, qui Chriſtum, *Regem* interpretantur, non excludunt à ſignificato nominis *Chriſti*, cæteras perfectiones & titulos, etiamſi inhærendo cortici vocis, dicant; Ieſum dictum eſſe *Chriſtum*, eo quod ſit Rex. Inquem ſenſum Gregorius Nyſſenus orat. 5. & 6. contra Eunomium late exponit illud Actorum 2. *Illum Dominum & Chriſtum fecit Deus*. id eſt Dominum & Regem, tuetúrque S. Baſilium qui locum illum ſic erat interpretatus. Rurſus optimè in eamdem ſententiam idem Nyſſenus l. de Sancta Trinitate *in fine*. [Omnem quidem dignitatem (inquit,) regni nomen denotat. *Deus autem noſter Rex*, (inquit,) *ante ſæculum*, Quinetiam regis filius, qui omnia, quæ patris ſunt habet, etiam ipſe à ſancta Scriptura Rex pronuntiatur. Spiritum verò ſanctum vnigeniti vnctionem eſſe, diuina Scriptura dicit, ex tranſlatione eorum quæ hîc in terra fieri conſueuerunt, dignitatem ſpiritus explicans, atque deſignans. Quemadmodum enim antiquitùs in iis, qui ad regnum promouebantur, ſignum dignitatis huius erat *vnctio* quæ eis adhibebatur; quo facto, ex illo tempore, traductio & tranſitus quidem erat à priuata & humili fortuna ad principatus faſtigium & celſitudinem, atque aliud nomen poſt vnctionem accipiebat is qui hac gratia ac decore dignus erat iudicatus, & pro communi homine Chriſtus Domini nominabatur: Idcircò quo maximè Spiritûs ſancti dignitas hominibus oſtenderetur ſignum regni & vnctio à ſcriptura nominatus eſt: nimirum vt nos doceremur quod vnigeniti Filij Dei gloriæ ac regni particeps & ſocius ſit Spiritus ſanctus. Nam vt in Iſraële non licebat regnum ſuſcipere niſi vnctio præceſſiſſet, ita ex tranſlatione nominum quæ apud nos in vſu ſunt, parem vim Scriptura oſtendit: nimirum quod ne Filij quidem regnum abſque ſancti Spiritus dignitate accipiatur. Idcirco propriè *Chriſtus* id eſt *vnctus* dicitur, inſeparabilis, & indiuiſibilis eum Spiritu ſancto coniunctionis, hoc nomine præbente demonſtrationem.

79. At alij, Domino Ieſu nomen *Chriſti* aptatum volunt, à Sacerdotio. Ita Tertullianus lib. de Baptiſmo c. 7. [Egreſſi (inquit) de lauacro perungimur benedicta vnctione, de priſtina diſciplina, qua vngi oleo de cornu in Sacerdotium ſolebant, ex quo Aaron à Moyſe vnctus eſt. Vnde Chriſtos dicitur à chriſmate, quod eſt vnctio, quæ Domino nomen accommodauit facta ſpiritalis, quia ſpiritu vnctus eſt à Deo Patre, Sicut in Actis, *Collecti ſũt enim verè in iſta ciuitate, aduerſus ſanctum filium tuum, quem vnxiſti*. Sic & in nobis carnaliter currit vnctio, ſed ſpiritaliter proficit.] Quanquam lib. aduerſus Praxeam c. 29. vbi plenè argumentatur ex *Chriſti* nomine, pro filij diſtinctione à Patre, itémque l. 3. contra Marcio. cap. 15. vbi phantaſticum & imaginarium Chriſtum Marcionis, argumento ex *Chriſti*, nomine petito exagitat, ex ſola vnctione Chriſti, hoc nomen deriuat, non expreſſa vnctionis qualitate, ſiue eſſetne regia, an Sacerdotalis. Quo eodem modo S. Auguſtinus 17. Ciuit. cap. 16. cum bonam partem Pſalmi 44. de Chriſto intelligendam eſſe præmiſiſſet, ſubdit. [Quis non hic Chriſtum quem prædicamus, & in quem credimus, quamlibet ſit tardus, agnoſcat: cum audiat Deum, cuius ſedes eſt in ſæcula ſæculorum, & vnctum à Deo, vtique ſicut vngit Deus, non viſibili, ſed ſpiritali atque intelligibili chriſmate; Quis enim tam rudis eſt in hac Religione vel tam Surdus aduersùs eius famam, longè latéque diffuſam, vt *Chriſtum* à *chriſmate*, hoc eſt ab *vnctione*, appellatum eſſe, non nouerit?] Vbi nihil expreſsè determinat, cui muneri addicatur ea vnctio, & illud chriſma à quo deriuatum vult nomen *Chriſti*.

80. Tandem alijs, *Chriſti* nomen aptatum Domino Ieſu exiſtimant, ratione muneris prophetici, quo deſtinatus eſt ad erudiendum orbem. In qua ſententia, ſunt manifeſtè plerique veterum, qui longè tamen alio ſenſu quàm Pelagiani apud Caſſianum l. 1. de incarnatione cap. 3. dixerunt Dominum Ieſum non fuiſſe ab initio *Chriſtum*, ſed à Baptiſmo: quia videlicet tunc à Patre authenticè & publicè declaratus eſt Doctor orbis, quem audire omnes deberent Ita S. Irenæus l. 3. cap. 10 ſplendidè omnino ſed fusè. Breuiùs his verbis Optatus l. 4 contra Parmen, tractans quando Chriſtus ſit vnctus præ conſortibus ſuis, vt eſt in Pſalmo 44. [Conſortes fuerant Iudæorum Sacerdotes, & Reges, quos ſingulos vnctos ad hominibus conſtat Sed quia filius à Patre. Deus à Deo, erat vngendus, ſecundùm quod filius petiit, & ſpiritus promiſſa nunciauit, compleuit Pater in Iordane. Quò cùm veniſſet filius Dei, Saluator noſter, à Ioanne oſtenſus eſt his verbis: *Ecce Agnus Dei, hic eſt qui tollit peccata mundi*. Deſcendit in aquam, non quia erat quod in Deo mundaretur, ſed venturum oleum aqua debuit antecedere ad myſteria initianda, & ordinanda, & implenda

plenda baptiſmatis. Totus cum in Ioannis manibus haberetur, ſecutus eſt ordo myſterij, & compleuit Pater, quod rogauerat filius & quod nunciauerat Spiritus ſanctus. Apertum eſt cælum Deo Patre vngente: ſpiritale oleum ſtatim in imagine columbæ deſcendit, & inſedit capiti eius, & perſudit eum, vnde cæpit dici Chriſtus, quando vnctus eſt à Deo patre.] Idem habent Ruffinus ad 2. ſymboli articulum. Hieron. ad c. 61. Eſaiæ, & alij quos referunt Maldonatus Lucæ 4. & ibid. Tolet. annot. 31. & in c. 1. Ioan. annot. 71.

Deitas oleum lætitiæ, quo Ieſus dictus primariò eſt Chriſtus. *Patrum ſuffragia.*

81. Omnes has Ieſum denominandi *Chriſtum* rationes, cenſeo veras, dummodò omnes radicentur in vna illa quam proponebam, quam conſtat eſſe fundamentum primarium, & titulum eminentiſſimum dignitatis Regiæ, ac Sacerdotalis, & propheriæ, ſiue magiſterij de rebus diuinis in Chriſto Domino: & quæ præ cæteris probanda idcirco eſt, & reddenda, cum quæritur quid *Chriſti* nomen propriè ſonet, & quorſum ſit Ieſu titulum. Ea eſt inunctio Ieſu per vnguentum diuinitatis ſiue oleum lætitiæ quo Chriſtus præ participibus ſuis vnctus eſt in primo conceptionis momento: quæ eſt grauiſſimorum Patrum de hac denominatione ſententia. Appendo nonnullos, vnctionem Chriſti Domini ad eum modum interpretatos.

Clemens Romanus 1. recogn. [Chriſtus dicitur eximio quodam religionis ritu. Nam ſicut regum ſunt quædam communis nomina, ita vt apud Perſas *Arſaces*, apud Romanos *Cæſar*, apud Ægyptios *Pharao*; ita apud Iudæos *Chriſtus*, communi nomine Rex appellatur: cauſa autem huius appellationis hæc eſt: quoniam quidem cùm eſſet filius Dei, & initium omnium, homo factus eſt. Hunc primùm Pater oleo perunxit, quod ex ligno vitæ fuerat ſumptum: ex illo ergo vnguento *Chriſtus* appellatur. Inde denique etiam ipſe ſecundùm prædeſtinationem Patris, pios quovſque cum ad regnum eius peruenerint, velut qui aſperam ſuperauerint viam, pro laborum refectione ſimili oleo perunget; vt & ipſorum lux luceat, & Spiritu ſancto repleti immortalitate donentur. Virgulti verò huius ex quo ſumptum eſt iſtud vnguentum, vniverſam naturam tibi ſufficienter expoſuiſſe me memini. Sed & nunc per breuiſſimam ſpeciem de omnibus te in memoriam reuocabo. In præſenti vita, primus Pontifex Aaron, chriſmatis compoſitione perunctus eſt: quod ad imaginem illius de quo ſupra diximus, ſpiritualis vnguenti factum eſt. Princeps populi fuit, & tanquam rex, primitias & tributum per capita accepit à populo, & iudicandi plebem ſorte ſuſcepta, de mundis, immundiſque iudicabat. Sed & ſi quis alius de ipſo vnguento perunctus eſt, tanquam virtute inde concepta etiam ipſe Rex, aut Propheta fiebat, aut Pontifex. Quod ſi temporalis hæc gratia ab hominibus compoſita, tantum potuit, intellige iam tu quantum ſit illud vnguentum, quod à Deo de virgulto vitæ prolatum eſt, cùm hoc quod ab hominibus factum eſt, tam eximias inter homines conferat dignitates. Quid enim in præſenti ſæculo Propheta glorioſius, Pontifice clarius, Rege ſublimius?]

82. Origenes 1. Periar. cap. 6. [Quod dixit *quia vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis*, oſtendit quod aliter iſta anima oleo lætitiæ, id eſt Verbo Dei vngitur, & aliter participes eius, id eſt Sancti Prophetæ & Apoſtoli. Illi enim in odorem vnguentorum eius cucurriſſe dicuntur: iſta autem anima, vaſculum vnguenti ipſius fuit, ex cuius fragrantia participantes, digni quique Prophetæ fiebant, & Apoſtoli: ſicut ergo aliud eſt vnguenti ſubſtantia, aliud odor eius; ita aliud eſt Chriſtus, & aliud participes ſui. Et ſicut vas ipſum quod ſubſtantiam continet & vnguentum, nullo genere poteſt aliquid recipere fætoris; hi verò qui ex odore eius participant, ſi ſe paulò longiùs à fragrantia eius remouerint, poſſibile eſt vt incidentem recipiant fætorem: ita Chriſtus velut vas ipſum in quo erat vnguenti ſubſtantia, impoſſibile fuit, vt contrarium reciperet odorem. Participes verò ſui quàm propinqui fuerint vaſculo, tam odoris erunt participes, & capaces.] Id in Origenes ſub finem libri primi contra Celſum monſtrans eum Pſalmi locum eſſe apertè de Chriſto Deo, vncto à Deo Patre, aienſque ſe indè valdè vrſiſſe Iudæum quendam cuius eam ait fuiſſe euaſionem; vt illud *ſedes tua Deus*, ad Deum vniuerſitatis referatur; illa autem *dilexiſti iuſtitiam*, pertineant ad Chriſtum, quem Deus, Deus eius vnxerit. At quorſum ea congeminatio? Deinde prima nominis *Deus* vſurpatio, eſt in caſu vocandi, ſecunda in caſu nominandi, non autem vtrobique caſus nominandi, vt fingit Apella prædictus.

Euſebius lib 4. de demonſtr. cap. 15. [*Dei oleum* appellat. Quare & *Chriſtum* & *vnctum*, eum qui illius particeps ſit, vocat. *Oleum* verò in his noli miſerationem accipere neque in rebus aduerſis mœrorem: ſed id quod certæ plantæ fructus emittit quod ex humida materia nihil habet admixtum, quod lumen auget, quod feſſos ſubleuat, quod labores aufert, quod eos qui ipſo vnguntur, facit hilares, quod inſtar luminis de ſe ipſo vibrat ſplendores, nitidúmque ac micantem eorum qui ipſo vtuntur comparat vultum; quod vtique ipſum, etiam Diuinæ Literæ produnt illis verbis, *vt exhilaret faciem in oleo*, huic igitur exemplo, ſupremam eius Dei, qui omnium eſt princeps, omniúmque rex, virtutem comparans oleo, eum qui ſolus hoc toto vnctus eſt; quique diuinæ atque eius quæ cum nullis aliis communicatur paternæ fragrantiæ princeps factus, & qui ſolo de illo genitus Deus Verbum, communicatione gignentis ingeniti, Deus de Deo eſt declaratus, *Chriſtum* atque *vnctum* vocauit. Quocirca in Pſalmis

ad hunc ipſum qui à Patre vnctus eſt, ſic quoddam oraculum dicit. *Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi, virga directionis virga regni tui; Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, præ participibus tuis.* At verò vna quidem eſt olei natura, ſed vngenti quæ eſt, ea multarum in idem concurſum ſignificat. Proinde etiam prima illa & ingenita omnium Regis Dei virtus, quatenus quidem ſimplex atque incompoſita nullique alij naturæ commixta intelligitur, ſimplici *olei* locutioni collata eſt: quatenus autem plurimas in eodem conſiderationes comprehendendi vim habet, vt quod facere poteſt, quod regnare, quod prouidere, quod iudicare, quod amore proſequi homines, quod ſalutem afferre, aliáque innumerabilia quæ intelligentia conſiderantur, vnguento rurſus hæc ipſa quæ & multa & bona comprehendere poteſt, vis meritò comparata eſt: quo vnguento eum qui Dei & verus & ſolus eſt Pontifex, vnctum eſſe, Diuina nos docent oracula.]

Neque verò quod in ſpeciem ſonant interdum quædam eius verba, agit Euſebius de proceſſione filij à Patre ſecundùm naturam diuinam: Nam agit de ea ipſa Chriſti vnctione, de qua Pſaltes diſſerit Pſal. 44 Hanc autem conſtat in humanitatem cedere. Videſis eundem in hiſtoriæ Eccleſiaſticæ proœmio.

84. Et Nazianz. egregiè orat 36. *in fine*, ſic ſcribentem. [Chriſtus propter diuinitatem, ea enim humanitatis vnctio eſt, non operatione vt in aliis Chriſtis, ſignificans: ſed totius vngentis præſentia: cuius hic effectus eſt, vt id quod vngit, homo vocetur, & quod vngitur, Deus fiat.] Diuinitas enim humanitatis vnctio eſt. S. Cyrillus l. de Sancta Trinit. c. 82. [Quod in ſuperficie vnctum eſt, ex parte vnctum eſt non ex toto: & exinde neque propriè vnctum eſt. Quapropter Reges & ſummi Sacerdotes, oleo vnctione ſuperficiali delibuti, propriè vncti non ſunt. Quod ſi verò etiam gratia per vnguentum in profunditatem penetrauit ne ſic propriè quidem vncti ſunt. Gratia enim vncti ſunt, & caduci ſunt. Proinde ſolus Dominus propriè vnctus eſt, qui totus ex toto, & non ex gratia, ſed ex vnctione perſonali, & in ſempiternum vnctus eſt.] Idem epiſtola ad Monachos Ægypti, cum præmiſiſſet quàm multis nomen *Chriſti* concedi contigerit, ſubdit n. 11. [Cæteri itaque omnes, propter vnctionis beneficium & ſint & appellentur *Chriſti*, & iure iſtud appellentur; Solus autem Emmanuël, ita eſt Chriſtus, vt Verbum quoque ſit Deus.] Et l. 2. Pentabibl. cap. 5. [Chriſti nomen (inquit,) ac res Verbo illi ex Patre exiſtenti, ac nudo & ſeorſum extra carnem conſiderato, nullo modo conuenit. Quod ſi dicitur ſeipſum exinaniſſe, & in ſerui forma deſcendiſſe, & factum fuiſſe noſtri ſimile propter carnem, ipſum quoque quatenus vnctum eſt, *Chriſtus* vocabitur. Sic igitur illo antegreſſo, in quo vnctio facta eſt, nam eius propria humanitas eſt, in qua fuit vnctio, cum *Chriſtum* illum appellamus, non vt tu effrænatè loqueris, communem hominem à verbo diuiſum, & ſeorſum poſitum ex Sancta Virgine editum putamus, ſed ipſum, vt dixi, ex Deo Patre Verbum, vnitum carni & oleo exultationis à Deo & Patre vnctum humanitùs. Porrò Dei Verbi vnctionem in humanitate factam fuiſſe, quo tempore ſimilis nobis apparuit, Sacræ litteræ nobis oſtendunt. Adducit deinde Iacobi viſionem & lapidis erectionem, ſubdens. [Acceptum lapidem pro titulo ſtatuit, & in eius extremum infudit oleum. Iam in his conſidera Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, illum vnum, & ſolum, & verè filium, quaſi lapidem erectum in titulum. Is enim eſt lapis electus, angularis, pretioſus, in caput Anguli, & à Deo & Patre in fundamenta Sion poſitus. Ad hæc modum etiam velim inſpicias, quo ſit vnctus. Non enim oleo, totum vndique lapidem, Beatus Iacob irrigauit; ſed in illius extremum infudit. Igitur, vt ita dicamus, non totus ille vnigenitus, neque in ſua ipſe natura, qua verbum eſt, vnctus eſt. (Nam quomodo ſuus illi ſpiritus, impertitus intelligi poſſit.) Sed potiùs vt dixi, in extremo vngitur, hoc eſt exteriùs, & tanquam in parte atque extremo: nimirum in ſuo per veram vnionem corpore; Et ſicut paſſus eſſe carne dicitur humanitùs, quamuis per naturam, vt Deus, eſſet impaſſibilis; ita intelligitur vnctus ſecundùm humanitatem, licèt vngat ipſe ſuo ſpiritu, quos ipſius ſanctitatem participare decet.]

85. S. Auguſtinus 15. Trinit. c 26. [Scriptum eſt in Actibus Apoſtolorum, *quoniam vnxit eum Deus Spiritu ſancto*. Non vtique oleo viſibili, ſed dono gratiæ, quod viſibili ſignificatur vnguento quo baptizatos vngit Eccleſia. Nec ſanè tunc vnctus eſt Chriſtus Spiritu ſancto, quando ſuper eum baptizatum velut columba deſcendit. Tunc enim corpus ſuum, id eſt, Eccleſiam ſuam præfigurare dignatus eſt, in qua præcipuè baptizati accipiunt Spiritum ſanctum: Sed iſta myſtica & inuiſibili vnctione tunc intelligendus eſt vnctus, quando Verbum Dei caro factum eſt; id eſt quando humana natura ſine vllis præcedentibus bonorum operum meritis, Dei Verbo eſt in vtero Virginis copulata; ita vt cum illo fieret vna perſona. Ob hoc eum confitemur natum de Spiritu ſancto, & Virgine Maria;]

86. Hæc latè proſequitur Sanctus Fulgentius libro tertio ad Thraſym. capite 13. Itemque Damaſcen. lib. 3. Fid. cap. 3. & l. 4. fid. cap. 6. Chriſtum eſſe Chriſtum ratione tantùm inunctæ humanitatis per Deitatem, confirmat ex Nazianzeno, & Cyrillo, atque Athanaſio. Et pulchrè c. 15 (Natus igitur eſt ex ea Filius Dei, & Deus incarnatus. Non vt Propheta vnctione vnctus, ſed totius vngentis præſentia; vt homo quidem fiat quod vngit; & Deus quod vngitur, non tranſmutatione naturæ ſed vnione ſecundùm hypoſtaſim. Idem enim erat vngens, & qui vngebatur, vt Deus, vngens ſeipſum vt hominem.) Habet idem Paulinus Aquileienſis in ſacro ſyllabo, Vvaldenſis tom. 1. cap. 113. n. 2. & optimè in ſenſum à nobis propoſitum,

S.Baſilij

S. Baſilij ſimilem locum ex lib. de Spiritu ſancto cap. 16. expoſuit Tol. in cap.4. Lucæ annot. 31.

Liquet ex horum Patrum mente, *Chriſti* nomen Verbo carne veſtito tributum eſſe, ob vnctionem illam primariam, quæ eſt fundamentum cœterarum Chriſti prærogatiuarum; Regiæ inquam dignitatis, & Sacerdotij, ac Magiſterij: penes quas alij quidam denominati leguntur Chriſti & inuncti. Ex quo vides, ſapienter omnino Iuſtinum in Apologia ad Senatum, tractando varias *Ieſu* appellationes, dixiſſe. [Chriſtus quidem eo quod vnctus ſit, & per ipſam Deus diſponat ordinétque omnia, vocatur: non vulgatæ ſignificationis nomine; ſicut & Dei vocabulum, non tam nomen eſt, quàm inenarrabilis rei hominibus innata opinio:] Nec enim vnctio Chriſti eſt aduentitia & accidentaria, vt cœteræ, ſed pertinens ad ipſam Chriſti conſtitutionem, & eſſentialem perfectionem. Vnde concluditur connexio quam proponebam inter attributum *boni* ſeu *perfecti*, & iſtud de quo agimus.

Meſſias, idem quod Chriſtus. *Eius participes Chriſtiani, ſecundarij Chriſti.*

87. Eadem porrò opera, qua Chriſti titulum ſic expoſitum dedimus, expoſitus manet titulus *Meſſiæ*, quem idem ſonare quod *Chriſtum*, audiſti ex Lactantio. Imò idem habet Ioannes cap.1. Evangelij ſui, verbis illis: *inuenimus Meſſiam quod eſt interpretatum Chriſtus.* Exponit ex antiquis Rabbinis hanc ipſam nominis *Meſſiæ* notionem, Galatinus lib.3. de arcanis cap.2. adhibito etiam ſuffragio Chaldæi Paraphraſtis, qui locum prædictum Pſalm.44. *Thronus tuus Deus, in cœlis, in ſæcula ſæculorum, regnum fortè, ſceptrum regni tui. Etenim Rex Meſſias, quoniam dilexiſti iuſtitiam & odiſti impietatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo vel vnguento lætitiæ, pluſquàm ſocios vel amicos tuos.* Quæ verba vt Galatinus rectè perpendit, apertè ferunt, *Meſſiam* ſiue *vnctum Domini*, Regem æternum atque adeò Deum eſſe, nec alio oleo inunctum, quàm ipſiuſmet Diuinitatis mediata coniunctione: quo vnguento & oleo, nullus Chriſti participum, qui etiam *eius conſortes* dicuntur, inunctus eſt.

Dicuntur tamen Chriſti participes & conſortes eius. Eáque ex cauſa, omnes Chriſtiani, per participationem gratiæ ab eo deriuatæ, fiunt aliquatenus Chriſti. Quod egregiè omnino ſignat Origenes tom. 6. in Ioan. ad illud, *& hoc eſt teſtimonium Ioannis.* Vbi interuniſcet expenſionem verborum illorum *gratia & veritas per* IESVM *Chriſtum facta eſt.* Opponens namque ſibi, quomodò cum Chriſtus ſit veritas, gratia & veritas dicatur per Chriſtum facta, reſpondet; veritatem quidem ſubſtantialem, quæ eſt per ſe veritas, & veritatum nobis aduenientium tanquam eius imaginum, primum exemplar, non eſſe per Chriſtum factam, quia eſt ipſe Chriſtus. Eam tamen veritatem quæ ineſt Paulo, Petro, & alijs quibuſvis, factam eſſe per Chriſtum: & ideirco in Scripturis interdum *veritates* aliquando numero multitudinis *veritates* celebrari. Et idem obſeruat circa vocem *iuſtitia.* Subdit porrò. [Inſpice verò, num iſto modo alia quoque quæ Chriſtus eſſe dicitur ſingulariter, proportione multiplicata, plurium numero efferri poſſint, v. gr. Chriſtus eſt vita noſtra, quemadmodùm Seruator ipſe inquit; *Ego ſum, via, veritas, & vita*, & Apoſtolus: *Quandocunque Chriſtus manifeſtatus fuerit vita noſtra, tunc, & vos cum illo manifeſtabimini in gloria.* Rurſus in Pſalmis ſcriptum eſt. *Melior eſt miſericordia tua ſuper vitas.* Nam quia Chriſtus in vnoquoque ineſt vita, ideò multiplicantur. Fortaſſis iſto modo, & illud inquirendum: *num experimentum, quæritis eius, qui in me loquitur Chriſtus?* fermè enim in vnoquoque ſancto, Chriſtus inuenitur: & fiunt per vnum Chriſtum multi Chriſti, illius imitatores, & transformati ad illius ſimilitudinem: qui eſt imago Dei. Vndè per Prophetam, inquit Deus, *ne tetigeritis Chriſtos meos*]

88. S. Auguſtinus 17. ciuit. cap.4 *in fine*, Chriſtos dici Chriſtianos 1.Reg. verbis illis, *exaltabit cornu Chriſti ſui*, ſic demonſtrat. [Quomodò *exaltabit cornu Chriſti ſui?* de quo enim ſuprà dictum eſt. *Dominus aſcendit ad cœlos*, & intellectus eſt Dominus Chriſtus ipſe; ſic hîc dicitur, *exaltabit cornu Chriſti ſui*, qui eſt Chriſtus. Chriſtus ergo Chriſti ſui cornu exaltabit; id eſt vniuſcuiuſque fidelis ſui, ſicut iſta in principio huius hymni ait: *Exaltatum eſt cornu meum in Deo meo.* Omnes quippè, vnctos eius Chriſmati rectè *Chriſtos* poſſumus dicere: quod tamen totum cum ſuo capite corpus, vnus eſt Chriſtus.]

S. Macarius ſummam hinc Chriſtianorum dignitatem egregiè his verbis eruit homil.17. *initio.* [Chriſtiani perfecti qui meruerunt attingere gradum perfectionis, ac fieri Regi proximi, hi cruci Chriſti perpetuo conſecrati ſunt; quemadmodum enim Prophetarum temporibus vnctio erat res omnino pretioſa, cum in Reges, & Prophetas vngerentur: ſic quoque nunc ſpirituales, cœleſti vnctione peruncti, euadunt Chriſtiani per gratiam; vt ipſi ſint Reges, & Prophetæ cœleſtium myſteriorum. Quinimò hi ſunt filij, & Domini vincti ac captivi Dij, abiectiſſimi, crucifixi, ac conſecrati. Si enim vnctio olei à planta aſpectabili, ac ligno viſibili profecta, tantam habuit virtutem, vt eo peruncti, dignitatem citra omnem controuerſiam conſequerentur (ratum enim erat, vt conſtituerentur ipſi Reges: quo etiam Dauid inunctus, ſtatim perſequutionibus & afflictionibus expoſitus eſt: ac ſeptimo poſt anno Rex factus.) quanto magis ij quorum animus, & interior homo, ſanctificante & lætificante cœleſti ac ſpirituali ſanctificationis oleo perunctus eſt, recipiunt ſignum regni illius incorruptibilis æternæque virtutis arrhabonem ſcilicet ſpiritus, ipſum Spiritum ſanctum, & paracletum? (Intellige verò paracletum qui conſoletur & gaudio perfundat afflictionibus oppreſſos.) Hi ligno vitæ Ieſu Chriſti, & planta cœleſti inuncti, merentur peruenire ad gradum perfectionis; regni, inquam, & adoptionis: quippe qui ſunt Secretarij Regis cœleſtis ac fretâ

fiducia omnipotentis, ingrediuntur palatium ipſius, vbi ſunt Angeli, & Spiritus ſanctorum, quamuis adhuc in hoc ſint mundo. Licet enim integram hæreditatem ſibi in illo ſeculo præparatam, nondum adierint, certiſſimi tamen ſunt ex arrhabone quem modò receperunt, ac ſi iam coronati eſſent, & regni clauum tenerent.] Ex aliis Patribus, varia ad Regiam, Sacerdotalem, & Propheticam Chriſtianorum omnium vnctionem illuſtrandam, profert Hubertus Morus, lib. 2.

89. Hoc voluit nos commonere Eccleſia, iubens initiatos Sacramento regenerationis iungi, vt D. Auguſtinus obſeruauit 15. Trinit. cap. 26. & autor quæſtionis 137. ad Orthod apud Iuſtinum, ac Cyrillus Hieroſol. catech 3. vbi de Chriſtis ſecund riis, præclara & multa. Item S. Ambroſius lib. de iis qui initiantur myſteriis cap 6. & pulchrè autor ſermonis de vnctione Chriſmatis apud Cyprianum, verbis illis. [Nec tamen ceſſantibus his quæ ritu antiquo inolcuerant, cùm iam in populo Chriſtiano circumciſio videretur damnabilis, & Sacrificia idololatriæ imputarentur, vnctionis myſterium religio Chriſtiani contempſit, ſed cæteris generali Sanctorum conſenſu damnatis, non ſolùm in Regibus & Sacerdotibus, vnctionis honor permanſit, ſed in omnem populum Catholicum effuſa eſt huius gratiæ plenitudo; vt ſicut *Chriſtus* à *Chriſmate* dictus eſt, eo quod ſingularis excellentiæ oleo vnxerit eum Deus; ita & participes eius quotquot ſont, conſortes ſint, tam vnctionis, quàm nominis; & dicantur à Chriſto *Chriſtiani*, vt ſint ſub Chriſto duce rectores & duces; & offerant Deo quotidianum ſacrificium, ordinati à Deo ſanctimoniæ Sacerdotes.]

Vſus doctrinæ 1. Expreſſio Chriſti neceſſaria Chriſtiano.

90. Eruere ex dictis poſſumos, fructum ad mores formandos, planè exquiſitum: vrget ergo Nyſſenus lib. de profeſſione Chriſtiani ad Harmonium, quandoquidem *Chriſti* nomine quod participamus, omnia alia Chriſti nomina inuoluuntur, vt ex ipſo Nyſſeno ſuperiùs vidimus (oleum namque diuinitatis, diſtinctè *Chriſti* nomine expreſſum, omnes perfectiones & earum nomina implicitè conuehit;) aſtringi nos quotquot communione nominis *Chriſti* fruimur, & *Chriſtiani* denominamur, cæteras omnes Chriſti perfectiones pro modolo noſtro repræſentare. Adſcribo locum planè inſignem, congruentiſſimam monitionem continentem. [Vt participatione Chriſti, Chriſtiani appellationem adepti ſumus; ita per conſequens conuenit, omnium quoque ſublimium nominum nos adſciſcere communionem ac ſocietatem: ac quemadmodum in catena qui eam quæ in extremitate eſt curuaturam attraxerit, eas quæ continenter intercohærent, per vnam attraxerit: ita quoniam *Chriſti* nomini reliqua quoque quibus ineffabilis & multiformis illa beatitudo explicatur, natura cohærent atque coniuncta ſunt, neceſſe fuerit eum, qui vnum arripuerit, vnà cum ipſo reliqua quoque attrahere. Si quis igitur nomen Chriſti ſumat, quæ verò vnà cum hoc nomine conſiderantur, vita non exprimat neque repræſentet: is nomen ementitur iuxta propoſitam à nobis ſimilitudinem; perſonam inanimam humanæ figuræ conformatam, & aſſimilatam ſimiæ apponens. Fieri enim non poteſt, quin Chriſtus, & iuſtitia, & puritas & veritas, atque cuiuſuis mali vitatio ſit Neque Chriſtianus eſſe poteſt (qui quidem verè Chriſtianus ſit) qui non illorum nominum quoque communionem, ac ſocietatem oſtendat.]

Præclarè item Chryſoſtomus hom. 18. in Ioannem *ſub finem*. [Nomine vno omnes appellamur, Chriſtiani ſcilicet omnium maximo abſque præſtantiſſimo eum quo & filij Dei, & amici, & corpus, dicti ſumus: qua appellatione cæteris omnibus vehementiùs excitari & promptiores ad virtutem complectendam fieri, nec ea quidquam indignum facere conati debemus, cum eodem quo *Chriſtus*, nomine vocamor, vt Paulus teſtatur, cuius excellentiam nos intelligere oportet. Quòd is qui Principis cuiuſpiam, aut alterius clari viri nomen ſortitus eſt quum id audit, tumet atque ſuperbit, & magnæ id ſibi gloriæ arbitratur, eiúſque auctoritatem pro viribus ſervare adnititur; quid nobis faciendum eſt, qui non Principis, non terrenæ alicuius poteſtatis, non Angeli, non Archangeli, ſed ipſius omnium Regis nomine appellari dignati ſumus? Nonne ita animam noſtram inſtituemus, vt non afficiatur iniuria, qui tanto nos honore proſequutus eſt? An ignoratis quanto cohortes regiæ, & ſcutati, & haſtati eius latus ſtipantes, in honore habeantur. Ita & nos proximi facti Deo, eo magis quàm quos nunc diximus, quo corpus propinquius eſt capiti, quàm illi Regibus, totis viribus contendamus, vt Chriſti ſimus imitatores.]

Denique Etherius & Beatus lib. 1. contra Elipandum, obteſtantur omnes Chriſtianos, vt ſi *Chriſti* & *Chriſtiani* audire iure volunt, Chriſti ſpiritu vngantur, & eius vnctionem æmulentur: alioqui perinde eſe euenturum, ac pannoſis illis de ſtirpe regia, qui egentes nomen regium præferunt: vt igitur Chriſti & Chriſtiani dicamur, inungamur: ab ea quippe inunctione Chriſtiani dicimur, ait Theophil. lib. 1. ad Autoryc. *ſub finem*, nempe ſaltem mediatè & ratione Chriſti, quem Deus primò & particulariter vnxit. Intelligemur autem inuncti eſſe, ſi quemadmodùm Chriſtus ambulauit, ita & nos ambulemus.

2. In polluentes nomen ſanctum, malè viuendo, & peccando.

91. Dolendum verò eſt, quàm plurimos è contrario profana vnguine conſpurcari potiùs quàm inungi. Oleo inquam illo peccatoris, quod non eſt oleum lætitiæ, ſed in oſſibus quoque ipſis vim ſuam prodit. [Habet Diabolus Chriſtos ſuos, (ait Iulius Firmius lib. de error. profano cap. 23.) & quia ipſe Antichriſtus eſt, ad infamiam nominis ſui

miſeros

miſeros homines ſcelerata ſocietate perducit.] Quod habet Firmius de profano illo Ethnicorum vnguento, quo à Sacerdote omnium qui flebant fauces inunctas refert, cum illato lumine digeſti fletus ob redinituam nomen ceſſabant; æquè de quauis profana inunctione dicere liceat: conſtitui ſcilicet per eam Chriſtos Diaboli, veróſque Antichriſtós. Addit Firmius cap. 24. [Chriſti vnguentum, immortali compoſitione conficitur, & ſpiritualibus pig mentorum odoribus temperatur, hoc vnguentum à mortalibus laqueis patres hominum arctus exuit; vt ſepulto primo homine, ex eodem ſtatim lumine homo alius fœliciùs naſcatur.]

In huiuſmodi nomine tepus Chriſtianos, ſancto nomini contumeliam irrogantes, præclarè ſic agit S Ephrem. tom. 3. ſerm de vita religioſa. [Ne nomini eius ſancto, quod inuocatum eſt ſuper nos, iniuriam inferamus, vt non propter nos nomen Dei noſtri à perfidis & impiis blaſphemetur. Parcamus nobis ipſis, & intelligamus nomen noſtrum ipſius nomini conſonare: *Chriſtus* enim ipſe, & nos *Chriſtiani* vocamur.] Parce huic nomini ne propter te blaſphemetur D.N.I.Chr. (inquit Cyrill. ſic claudens Catech. 1.) Sed potius glorificent Patrem qui eſt in cælis. Cadit in eoſdem increpatio qua Baſilius Seleuciæ orat. 19. in illis Chriſti verbis, *non inueni tantam fidem in Iſrael*, deprehendit. Sic enim locutum Chriſtum interpretatur. [Nomen quo tu appellaris, Dei cogniti argumentum eſt, vt amplius incredulitatem tuam patefaciat. Cur igitur appellationi cuius virtute cares, contumeliam irrogas? Quid geſtas Iſraël s cognomen quod perſonæ probro ſit? Factis appellationem impugnas, calumnia nomen tuum afficis;] quo iure polluentes nomen ſanctum quo potiuntur, caſtigat pulchrè Muſonius apud Gellium lib. 9. cap. 2. Fortiùs de ipſo Chriſtiani nomine agens Saluianus lib. 3 de prouid. & optimè initio quarti, verbis illis. [Totum in id reuoluitur, vt qui Chriſtiani nominis opus non agit, Chriſtianus non eſſe videatur. Nomen enim, ſine actu atque officio ſuo, nihil eſt: nam ſicut ait quidam in ſcriptis ſuis: quid eſt aliud principatus ſine meritorum ſublimitate, niſi honoris titulus, ſine homine? Aut quid eſt dignitas in indigno, niſi ornamentum in luto? Itaque vt iiſdem verbis etiam nos vtamur, quid eſt aliud ſanctum vocabulum ſine merito, niſi ornamentum in luto? ſicut etiam per Diuinas Litteras, ſacer ſermo teſtatus eſt dicens; *circulus aureus in naribus ſuis, mulier pulchra & fatua.* Et in nobis itaque Chriſtianum vocabulum, quaſi aureum decus eſt: quo ſi indignè vtimur, fit vt ſues cum ornamento eſſe videamur. Denique qui vult pleniùs ſcire, vocabula nihil eſſe ſine rebus, reſpiciat quomodò innumerabiles populi, ceſſantibus meritis, etiam nomina perdiderunt.] Rursúſque ſub libri illius finem: [In lege gloriantur & per præuaricationem legis, Deum inhonorant. Et ideò hoc ipſo Chriſtiani deteriores ſunt, qui meliores eſſe deberent. Non enim probant quod fatentur; & impugnant profeſſionem ſuam moribus ſuis. Magis enim damnabilis eſt malitia, quam titulus bonitatis accuſat: Et reatus eſt impij, pium nomen.]

92. Hactenus de irrogantibus contumeliam Chriſti nomini per mala opera quæ edunt præferentes nomen Chriſtianum. Alij opprobrium ſuum inexcuſabiliùs euulgant, qui nomen Chriſti, quod mel in ore, & melitus ſuper oleum ſermo cuiuis Chriſtiano eſſe deberet, vſurpant irreuerenter ac impiè. Agit in eam corruptelam ſuo iam æuo ſolemnem, & ad has vſque ſæculorum fæces deriuatam, Saluianus lib 4. de prouid. his præter cætera.] Quis eſt omnino hominum ſecularium, præter paucos, qui non ad hoc ſemper Chriſti nomen in ore habeat, vt peieret? Vnde etiam perulgatum hoc ferè & apud Nobiles, & apud ignobiles Sacramentum eſt, *per Chriſtum; quia hoc facio: per Chriſtum, quia hoc ago: per Chriſtum, quia nihil aliud dicturus ſum, per Chriſtum quia nihil aliud acturus ſum.* Et quid plura? In id penitùs deducta res eſt, vt ſicut de paganis, barbariſque priùs diximus, Chriſti nomen non videatur Sacramentum eſſe, ſed ſermo. Nam in tantum apud plurimos nomen hoc parui penditur, vt nunquam minus cogitent, quippiam facere quàm cum ſe iurant per Chriſtum eſſe facturos. Et cum ſcriptum ſit, *non nominabis nomen Domini Dei tui in vanum*, in id reuerentia Chriſti decedit, vt inter cæteras ſæculi vanitates, nihil iam penè vanius, quàm Chriſti nomen eſſe videatur. Denique multi non otioſas tantummodò res, & aniles, ſed etiam ſcelera quædam ſe iurant per Chriſti nomen eſſe facturos. Hic enim loquendi vſus eſt talibus: *per Chriſtum, quia tollo illud; per Chriſtum quia cædo illum: per Chriſtum; quia occido illum.* Ad hoc res cecidit, vt cùm per Chriſti nomen iurauerint, putent ſe ſcelera, etiam religioſè eſſe facturos] Confirmat hoc exemplo magnatis, quem ſe adiuiſſe teſtatur, vt exoraret miſero cuipiam benignitatem nonnullam. Sed ait repulſum ſe à magnate, cauſante anteriorem interpoſitionem iuramenti per Chriſti nomen, ne id faceret. Hanc ille religioſiſſimi vt ait ſceleris rationem, deteſtatus vt indigniſſimam Chriſtiano.

3. *Affectus, Chriſtiani nomine dignus.*

93. Noſtrum eſt inducere affectum Autoris libri de Spiritu & anima cap. 17. [Miſer ego quantum deberem diligere Deum meum, qui me fecit cum non eram, redemit me, cum perieram. Non eram, de nihilo me fecit; non lapidem, non arborem, non auem, vel aliquod de animalibus, ſed hominem voluit eſſe: dedit mihi viuere, ſentire, diſcernere. Perieram, & ad mortalitatem deſcendit, mortalitatem ſuſcepit, paſſionem ſuſtinuit, mortem vicit, & ſic me reſtaurauit. Perieram & obieram, quoniam in peccatis meis eram venundatus. Venit ille poſt me, vt redimeret me, & tantum dilexit me, vt ſanguinis ſui pretium appenderet pro me. Tali pacto reduxit me de exilio, & redemit de ſeruitio. Nomine etiam ſuo vocauit me, vt memoriale ſuum ſemper eſſet apud me. Vnxit me oleo lætitiæ quo

ipſe erat vnctus, vt ab vncto eſſem vnctus, & à Chriſto dicerer Chriſtianus. Sic gratia eius, & miſericordia ſemper præuenerunt me.] Proſequitur minutarim alia non minuta Dei in vnumquemque noſtrum beneficia, tum concludit. [Cum hæc diligenter conſidero, timore pariter & ingenti rubore confundor, quia illum ibi mihi præſentem, & omnia occulta mea videntem intueor. Multa enim ſunt in me de quibus coram oculis eius erubeſco, & pro quibus ei valdè diſplicere timeo. Nec pro his omnibus quid illi rependam habeo, niſi tantùm vt diligam eum. Non enim meliùs, nec decentiùs quàm per dilectionem rependi poteſt, quod per dilectionem datum eſt.]

CAPVT V.

Chriſtus Emmanuël.

ET hic quoque Chriſti titulus, ad ſubſtantialia & interna Chriſto pertinet, vt ſtatim patebit; ac proindè meritò collocatur in hac ſeriè. Quem dixi *Emmanuelem*, ſecutus receptam ſcribendi & pronunciandi rationem, Ianſenius cap. 7. concor. legit *Immanuelem*, familiari in aliis pleriſque nominibus deflexione. Sic enim *Iſaiam* dicunt aliqui, quem alij vocant *Eſaiam*.

Quid aduersùs Emmanuëlis nomen Chriſto tribuunt, Iudæi & Hæretici.

Eſt autem *Emmanuelis* vocabulum, depromptum ex cap. 7. Eſaiæ, vbi in celeberrimo illo vaticinio quod Matth. 1. de Chriſto exponitur, (nec poteſt revera in alium cadere, quantumvis Iudæi ſe contorqueant, vt fusè proſequitur Richardus Victor. libris duobus de Emmanuele,) poſt prænunciatum conceptum ac partum Virginis, additur, filium ex ea procreatum, nominandum eſſe Emmanuëlem. *Vocabitur* (inquit Eſaias,) *nomen eius Emmanuel*, quod Matthæus in ſenſum intentus, ſic allegat. *Vocabunt nomen eius Emmanuël.*

Adversùs hanc Chriſti appellationem, occurrit illico vulgaris difficultas, mota à Iudæis contra aptationem huius prophetiæ ad Chriſtum. Quæ eſt illamet difficultas, ob quam Marcion falſitatis inſimulabat vetus Teſtamentum, vt refert Tertullianus libro contra eum tertio c. 11. & totidem propè verbis eandem difficultatem provt à Iudæis motam, refert ac refellit lib. contra Iudæos c. 9. ſumma eſt, quod Chriſtus iuxta Prophetam vocandus eſſet nomine *Emmanuelis*, quo tamen nomine deſignatus non ſit, ſed nomine IESV. Vtrobique autem hanc difficultatem ſic enodat Tertullianus, vt dicat, Chriſtum non appellari in actu ſignato *Emmanuelem*, ſed eſſe; quatenùs notio ſubiecta voci *Emmanuel*, cadit in Chriſtum. Nam *Emmanuel* perinde ſonat, atque *nobiſcum Deus*. Liquet autem Chriſtum eſſe Deum, atque adeò per Chriſtum, Deum eſſe nobiſcum. Sicque euaneſcit difficultas propoſita; neque enim hærendum eſt in vocis cortice, dummodò notio ſubiecta ad quam Propheta reſpiciebat, cadat reuera in Chriſtum. Aliter idipſum dixit Richardus Victorinus lib. 1. de Emmanuël. cap. 12. affirmans, nomen *Emmanuelis* eſſe ſubſtantivum, non nuncupativum: & eum qui nuncupatiuè Ieſus dicitur, ſubſtantiuè dici Emmanuëlem. Senſus eſt, eum qui nomine proprio quo ab aliis internoſcitur in vſu communi, non eſt denominatus *Emmanuel*, reipſa fuiſſe Emmanuëlem; idque eſt *vocari talem*, ex vſu Scripturæ. Vt Iſaïæ 9. *vocabitur admirabilis, Deus fortis, conſiliarius, princeps pacis*; id eſt erit reipſa quod continetur notionibus quæ ſubiiciuntur his vocibus. Gabriel quoque in allocutione Deiparæ, *Filius* (inquit) *altiſſimi vocabitur*, id eſt *erit*. Tandem Apoſtolus, *In Iſaac vocabitur tibi ſemen*; id eſt benedicta illa generatio quam Deus tibi ſpopondit, erit ex Iſaaco. Nimirum Scriptura quæ Dei idioma continet, vſurpat *dici & vocari*, pro *eſſe*: quia apud Deum, res non ſe habet vt apud nos, qui plerumque aliter res denominamus, quàm reuera ſe habeant, ita vt non ſemper contingat quod Autor libri de Oper. Chriſti Cardin. in Prologo ait, [non deerat impoſitorum nominum, ſecundùm ſenſum, ſuorum effectuum certitudo:] ſed plerumque aliud ferat nomen ab homine impoſitum, aliud reipſa ſubſit. Exemplo eſt Abſalon, quod nomen ſonat *Patris pacem*, ſeu *gaudium*; & tamen fuit Patris cordolium, & luctus æternus. Adonibeſec quoque, ex Hieronymo lib. de nom. Hebr. idem eſt quod *filius fulminis*, id eſt potentiſſimus & inuictiſſimus; qui tamen ludibrio hoſtibus fuit, Ex humilitate S. Chryſoſtomus homil. 52. in Acta, idem de ſuo nomine profeſſus eſt, dicens, *vocor Ioannes, ſed non ſum Ioannes*, quia enim *Ioannes* ſignificat *gratiam*, atque adeò inſinuat, hominem in quem cadit, abundare gratia, negauit S. Chryſoſtomus ſe eſſe quod dicebatur, hoc eſt *Ioannem*. Nominari igitur ac vocari iſto aut illo nomine, eſt plerumque aliquid euanidum, quia non rarò homines vacua nomina portant, vt dixit S. Bernardus ſerm. de Circunc. At apud Deum, atque adeò in ſcriptura quæ diuino idiomate conſcripta eſt, idem ſunt, *vocari & eſſe*. Deo quippe facillimum eſt exequi & præſtare quod dicit, non item hominibus. Itaque vocari *Emmanuelem*, idem reipſa eſt, quod eſſe Emmanuëlem, qualis reuera fuit Chriſtus, tametſi cortex illius vocis, diſcreparit à nomine quo paſſim denominatus eſt tanquam proprio, & nuncupatiuo, vt Richardus Victorinus loquebatur.

Recidit in propoſitam difficultatis prædictæ enodationem, reſponſio adhibita à S. Chryſoſtomo homil. 5. in Matth. vbi obſeruatur Euangeliſtam, Prophetiam Iſaïæ de nomine Emmanuëlis ad Chriſtum aptando, retuliſſe adhibito verbo pluralis numeri & tertiæ perſonæ, inde eruit diſſolutionem dubitationis motæ à Iudæis. [Quid ergo (inquit) hoc oraculo (Iſaiæ per Matthæum allegati,)

prædi

prædictum eſt: *Ecce Virgo in vtero habebit & pariet filium & vocabũt nomen eius Emmanuel.* Et cur, inquies, non eſt hoc nomine; id eſt, *Emmanuël,* ſed Ieſus Chriſtus vocatus? Quia ſcilicet non dixit, *vocabis*, ſed *vocabunt*: populi ſine dubio, & ipſe exitus rerum; hîc enim ab effectu nomen imponitur. Eſt enim mos Scripturæ, euentus rerum, ponere nominum loco. Quid enim eſt aliud, *vocabunt nomen eius Emmanuel*; niſi videbunt oculi mortalium, Deum inter homines verſantem; qui & ſi ante cum hominibus fuit, non tamen apertè, támque manifeſtè: Quod ſi hoc loco, Iudæi impudenter repugnent, rogabimus eos, quando igitur puer vocatus eſt, *velociter ſpolia detrahe, cito prædare*? Nequaquam enim hîc habent quod reſpondere poſſint. Cur igitur Propheta dicebat, *voca nomen eius, velociter ſpolia detrahe, citò prædare?* Quoniam illo vtique nato, detractio ſpoliorum facta eſt, atque populatio. Meritò igitur res quæ ſub eo tam clara contigit, ipſi tanquam nomen impoſuit. *Et ciuitas* (inquit,) *vocabitur ciuitas iuſtitia, mater ciuitatum fidelis Sion.* Nec tamen inuenimus quòd aliquando *ciuitas iuſtitiæ* nominata ſit, ſed in Hieruſalem ſemper appellatione permanſit. Verùm quia iſtud euenit in melius populi moribus conuerſis, ciuitatem ita prædixit vocandam. Cùm enim tale aliquid acciderit, vt is per quem id effectum ſit, aut qui eius fructum perceperit, ex facto quòd ex nomine clarius indicetur, nomen eius appellat ipſam rei, quæ facta eſt, veritatem.] Non ait, nomina ſæpe peti ab euentu, etiamſi poſtea ſubſecuto, de quo fusè idem Chryſoſtomus 1. S. Græcol. tom. 7. additiia in Geneſ. (id enim tametſi verum eſt, aliò pertinet;) Ait ergo, ipſam rei veritatem, plerumque vſurpari pro rei nomine: idque ſignificatum eſſe per verbum plurale *vocabunt*, à Matthæo adhibitum. Nam ſi proferre voluiſſet, nomen Chriſti proprium, dixiſſet *vocabis*. Hanc Chryſoſtomi doctrinam, fuſiùs illuſtrat Ianſenius cap. 7 Concord. & æquè quadrat ea doctrina loco Eſaïæ, tametſi apud eum non habetur *vocabunt*, ſed *vocabitur*, in ſingulari numero. Idem quippè eſt, *vocabitur Emmanuël*, (vtique à populo,) atque *vocabunt*, ſcilicet populi. Quanquam Ianſenius ſuprà, putat mendosè apud Eſaïam legi *vocabitur*; legendúmque eſſe *vocabis*, vel *vocabit*, vt ſe vertiſſe teſtatur S. Hieronym. in Commentario quod refertur ad Sion ſiue Hieruſalem, cum qua agebat Eſaïas. Senſus eſt planè idem.

Notio nominis Emmanuël *Nobiſcum Deus, ac primùm per coniunctionem hypoſtaticam.*

Sic diſcuſſa difficultate adverſùs nomen ſiue attributum *Emmanuëlis*, Chriſto accommodandum, progredior ad notionem ſubiectam nomini *Emmanuël*, quæ apud Evangeliſtam, his verbis traditur. *Vocabunt nomen eius Emmanuël, quòd eſt interpretatum, nobiſcum Deus.* Tametſi enim Matthæus, iuxta probatiorem ſententiam, Hebraïcè ſcripſit, potuit tamen aliis item Hebraïcis verbis enucleare Hebræam vocem compoſitam, cuius notio minùs obvia eſſet apud pleroſque: præſertimque, vt ex ſubiecta notione intelligeretur, nomen Emmanuëlis eſſe appellativum: Nam ſi eſſet proprium nomen, abſurdè & extra rem allegatus fuiſſet locus Eſaïæ, quæ eſt longa de hac re ratiocinatio Abulenſis in cap. 1. Matth. quæſt. 44. Has ob cauſas, adhibuit Matthæus interpretationem nominis *Emmanuël*, ſi tamen ipſe eam adhibuit, & non potiùs Interpres, iuxta doctrinam Maldonati Præfat. in Euang. cap. 5. contendentis, quoties in Scriptura habetur ſimilis aliqua interpretatio nominis, id eſſe additamentum factum à ſacro Interprete, non ab ipſo Scriptore Canonico appoſitum. Vt cum Gen. 35. dicitur, *vocauit nomen eius Benoni, id eſt filius doloris mei*, hæc interpretatio videtur addita à Latino Interprete: nec ſanè eſt in textu primigenio. Idem videtur de eo additamento Exodi 16. *Manhu, quod ſignificat; quid eſt hoc?* Clariùs Apocal 9. vbi dicitur *nomen illi Hebraicè Abbadon, & Græcè nomen habet Apollyon, & Latinè habens nomen exterminans.* Quæ latina enucleatio Græcæ & Hebraicæ appellationis, eſt à Latino Interprete, etiamſi Græca interpretatio vocis Hebraicæ, eſt à Ioanne, qui Græcè ſcribebat: quotidianum enim eſt, vt Scriptor voces exoticas quas fortè adhibet, vertat in voces eius idiomatis quo ſcribit. Sed ſiue ab Interprete ſacro, ſiue à Matthæo ipſo, habemus propoſitam interpretationem vocis *Emmanuël*, notio huius vocis, iſta eſt quæ apud Matthæum legitur, *Nobiſcum Deus.*

Bellam contrapoſitionem Chriſti & Adami à Deo eiecti obſervat circa hoc Richardus Victor. lib. 1. de Emman. cap. 10. verbis illis. [Vbi notandum, quòd non dicitur de Deo, quòd nos ſimus ſecum, ſed è converſo de nobis dicitur, quod ipſe ſit nobiſcum, vt intelligamus, non quaſi hominem reverſum ad Deum, ſed Deum quaſi è veſtigio hominẽ ſecutum vſque in exilium, ſicut ſcriptum eſt; *viſitauit nos oriens ex alto.* Quòd igitur homo perdidit in primo homine, ſcilicet *cum Deo eſſe*, hoc videtur in nouo hoc homine recuperaſſe.] Necdum tamen exhauſta eſt notio nominis *Emmanuël.* Duplici enim ratione Deus dici poteſt nos ſequi, vt opituletur, & mentes apprehendat; ſiue duplici ratione dici poteſt, *nobiſcum eſſe.* Primùm poteſt eſſe nobiſcum per opem & protectionem; qua ratione paſſim Scriptura, ait Deum eſſe cum homine in tribulatione. Secundò poteſt Deus eſſe nobiſcum per ſubſtantialem vnionem, & coniunctionem hypoſtaticam. Priore modo, vocem *Emmanuëlis* interpretabatur Neſtorius, & pro more Hæreticorum, Scripturarum ſuffragium ad eum ſenſum ſtabiliendum adducebat. Dixit enim Deus ad Ioſue, *ſicut eram cum Moyſe, ita ero & tecum.* Neque tamen Deus, aliter cum Moyſe aut Ioſue fuit, quàm per conſilium, & directionem, ac protectionem. Verùm modus ille quo Deus fuit cum Moyſe & Ioſue, longè inferior fuit, eo modo quo Deus factus eſt nobiſcum per carnis ſuſceptionem

nem. Et idcircò nemo eorum cum quibus Deus dictus eſt eſſe, retulit nomen Emmanuëlis, præter Chriſtum cum quo Deus fuit ſecundo modo propoſito; nempè per hypoſtaticam Dei Verbi cum noſtra humanitate coniunctionem. Argumentatio eſt S. Cyrilli in Scholiis de Incarnat. Vnigen. cap. 2. qui concludit. [Ergo nobiſcum factum eſſe dicimus Deum Verbum, eo tempore, quo dicit Baruch, *in terra viſus eſt, & inter homines conuerſatus eſt*. Et quantum quidem ad Dei naturam pertinet, non erit nobiſcum. Multum enim intereſt inter diuinitatem & humanitatem, & ingens eſt nimis differentia naturarũ. Denique etiam diuinus Dauid ad proximitatem myſticam, ſcilicet Deum Verbum, quod nondum ad nos venerat, vocabat dicens in ſpiritu, *vt quid Domine diſceſſiſti longè? Deſpicis in opportunitatibus, in tribulatione*. Ergo non iam longè diſceſſit, ſed nobiſcũ fuit: & conſpectus eſt homo in terris, Chriſtus verè, & Emmanuël, eundem nobis filium deſignans.] eadem repetit c. 6.

Deinde per conuerſationem plenæ redemptioni opportunam.

Ad eam primariam Dei nobiſcum exiſtentiam, conſequens fuit, vt inſuper Deus nobiſcum eſſet per conuerſationem, vt notauit S. Auguſtinus ſerm. 8. de Temp. [Emmanuël (inquit) interpretatur: *nobiſcum Deus*. Ergo Saluator noſter, ab effectu rerum etiam hoc nomen accepit, vt vocaretur *nobiſcum Deus*. Et ipſe tunc Deus, cum omnibus nobis eſſe dignatus eſt, quando ſuſcepit hanc carnem, vt per hominem qui viſibilis erat, conuerſari videretur in terris. Sic enim Hieremias Propheta promiſerat, dicens, *hic eſt Deus noſter, & non æſtimabitur alius ad eum. Hic inuenit omnem viam diſciplinæ, & tradidit illam Iacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſuo. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt*. Vnde & ipſe Dominus ad diſcipulos ſuos in Euangelio dicit, *tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me?* Addit mox S. Auguſtinus, ſi reſpiciamus ad geminam cauſam, propter quam Deus dignatus eſt nobiſcum eſſe, non fore dubium quin verè impletum ſit Propheticum oraculum, de Deo facto nobiſcum. Fuimus enim à Chriſto ſaluandi, exhibita Deo ſatisfactione pro nobis; & fuimus etiam erudiendi. Ad quæ duo præſtanda, neceſſarium fuit, & Deum nobiſcum eſſe per ſuſceptionem humanitatis ab hypoſtaſi Verbi, quia homo purus non potuiſſet ſatisfacere Deo læſo, & Deum item nobiſcum eſſe per conuerſationem viſibilem, ſine qua non fuiſſet idoneus Magiſter. Ex eodem porrò diſcurſu habetur, Deum ita fuiſſe nobiſcum per ſubſtantialem coniunctionem & conuerſationem, vt tamen non fuerit in noſtris defectibus & imperfectionibus moralibus, ſed manſerit illimis ac purus, etiam in humanitate aſſumpta. (Dignatus eſt (inquit S. Auguſtinus ſerm. 5. de Temp.) venire per Iſraël, & fieri Emmanuël nobiſcum Deus in carnis infirmitate, non nobiſcum in cordis iniquitate, accedens ad nos per id quod aſſumpſit ex noſtro; & liberans non per id quod manſit in ſuo.] Nempe non tantùm manens Deus, ſed etiam manens purus ac nitens, qualem decebat eſſe hominem-Deum. Nec ſanè finis ob quem Deum voluiſſe eſſe nobiſcum diximus, exigebat vel etiam admittebat fœculentias noſtras morales, & earum matrem ignorantiam. Quare ſatis ſupérque fuit, Deum aſſimilari nobis per omnia, eſſéque nobiſcum abſque peccato.

Ex dictis eruendum eſt, cur S. Cyrillus in Scholiis de Incar. Vnigen. cap. 3. dixerit, tantundem eſſe Chriſtum dici *Ieſum*, ac dici *Emmanuëlem*. Non ait, vtrumque nomen eſſe idem. Nam reuera formaliter loquendo, aliud eſt, eſſe *Ieſum*, ſiue *Saluatorem*, ac Redemptorem; aliud, eſſe Deum nobiſcum. Radicaliter tamen, ſiue ſpectato eo quod inuoluitur in nomine *Redemptoris*, & propter quod Deus nobiſcum eſſe voluit, tantundem eſt vnum nomen atque alterum. Deus enim principaliter decreuit venire ad nos, & eſſe ſubſtantialiter nobiſcum, vt redimeret ſibi populum acceptabilem: quod exequi nequiuiſſet, niſi Deus fuiſſet. Nam ſatisfactio pendenda ad hominis redemptionem ex Iuſtitia, non potuiſſet exhiberi à pura creatura, neque à Deo in ſua nuda diuinitate ſpectato. Itaque ad exhibendum litrum nobis neceſſarium, & reparandam prout neceſſe erat, iniuriam diuinam; oportuit Deum Saluatorem, eſſe nobiſcum per vnionem hypoſtaticam cum humanitate. Atque ita tantundem ſunt Ieſu, ſiue Saluator, & Emmanuël *nobiſcum Deus, perfectiſſimo modo*, vt rectè dixit S. Cyrillus, & præiuerant Tertullianus lib. 3. contra Marcio. cap. 12. & Lactant. 4. inſtit. cap. 12. Nec puto aliud voluiſſe Abulenſem in cap. 1. Matth. ad illud, *& vocabitur nomen eius Emmanuël* ante quæſtionem 44. cum dixit, *Ieſum* & *Emmanuël*, eſſe idem nomen. Senſus enim debet eſſe, tantundem ferre vnum nomen atque alterum, & vtriuſque notiones nexas eſſe ac complicatas; quatenus notio nominis *Ieſu*, nempe *eſſe Saluatorem*, præſuppouit notionem nominis *Emmanuël*, quæ eſt, *eſſe Deum nobiſcum*, & ad eam conſequitur, vt proprietas ad radicem.

Bona fortuna Romana in fimeto, imago Dei nobiſcum.

Videor in hac Dei nobiſcum exiſtentia, agnoſcere veritatem fabulæ, imò impietatis, ac Idolomaniæ Romanæ, cuius mentio eſt apud Clementem Alexand. in Protrep. Deam quippè apud eos maximam, nempe Fortunam, cuius eſſe cenſebant proſperos euentus ac res ſecundas, collocabant in ſterquilinio. Fortunam porrò proſperam, ſeu rerum ex voto fluentium curſum, ab iiſdem Romanis, vt & à Græcis, ſignificatam eſſe per hoc quod eſt, *Deum ſecum habere*, vel *Deum eſſe cum aliquo*, multis profanorum Scriptorum locis illuſtrat Eraſmus Chiliade 3. cent. 1. Adag. 78. quod eſt *σὺν θεῷ*, vel *cum Deo*. Nec abhorrent ab eo loquendi modo, Scripturæ, in quibus ad ſignificandum omnia alicui proſperè ceſſiſſe, ſæpè legimus, *erat Deus cum eo*, quod Ethnici aliter dixiſſent, *erat fortunatiſſimus*. Itaque haud abs re aſſerui, agnoſci

poſſe

poſſe affinitatem aliquam inter notionem *Emmanuëlis*, quæ eſt, *nobiſcum Deus*, & bonam fortunam generis noſtri. Nec Theologi valdè refragabuntur, quibus bona fortuna noſtra Deus eſt, cum primam cogitationem, & præſertim in ſupernaturalibus; hoc eſt, primum gratiæ tactum, aiunt eſſe à bona fortuna, id eſt à Deo, quem Proclus in Timæum, affirmat eſſe verè fortunam noſtram. Ita porrò habet quòd de maxima illa Romanorum Dea, Fortuna, tactum à Clemente eſt, & miror ab iis qui de Fortuna Deo collegere permulta, fuiſſe præteritum, vt à Lilio Gyraldo Syntag. 15. & ab Alexandro Neapol. lib. 1. Genial. cap. 13. Fortunæ Regiæ, (ſic enim cognominabant,) ſtatuam auream collocabant in fimeto, imo in ſterquilinio *εἰς ἀφεδρῶνα καὶ κοπρῶνα*. Quia verò ex Spartiano & Capitolino conſtat, nam Fortunæ ſtatuam aſſeruari ſolitam in cubiculo Imperatoris ad eius vſque obitum, nec inde eductam priuſquàm ad ſucceſſorem transferenda eſſet: (ſingulare quippe fuit, quòd Seuerus cum geminari eam ſtatuam mandaſſet, vt geminis liberis Caracallæ ac Getæ præſto eſſet, idque ſe præueniente morte minimè aſſecuturum videret; edixerit, vt alternatim die vna apud vnum è liberis, altera apud alium aſſeruaretur, ſicque quot diebus, transferretur ſtatua:) Quia inquam prædictorum Hiſtoricorum teſtificatione compertum habemus, auream Fortunæ Regiæ ſtatuam, in Imperatoris cubiculo fuiſſe aſſeruatam, fateri cogimur, ſterquilinium illud in quo collocatam Fortunæ ſtatuam ait Clemens; fuiſſe quod ipſæ Græcæ voces ferunt, *ἀφεδρῶνα καὶ κοπρῶνα*, *ſeceſſum* ſiue *latrinas* intra cubiculum Imperatorium collocatas; eivè continentes, ita vt pars cubiculi cenſeri poſſent. Placuit autem aſſeruari ibi Fortunam Regiam, ſiue vt eſſet monimentum, è quàm humili fortuna ſeruius Tullius, cuius id eſſe inuentum creditur, prouectus eſſet ad regnum: ſiue vt conſtaret, Deum qui è ſtercore eleuat pauperem, id quod de pleriſque æui ſui Regibus & Imperatoribus teſtatur Origenes lib. 2. contra Celſum, poſſe viciſſim ad ſterquilinium redigere Reges malè moratos, & conditionis ſuæ oblitos.

Nos Chriſtiani, bonam fortunam noſtram, & quicquid fœlix ac proſperum ſperare licet, poſſumus, (ô Dei bonitatis pelagus!) collocatum in ſterquilinio agnoſcere per Incarnationem, & productionem Emmanuëlis, qui bonam (vt dixi,) fortunam ſonat. Neque attendo deiectionem Chriſti ad ſtabulum, quæ poſtea ſecuta eſt, Deo hominem qui obruerat ad præſepe vſque conſcenſo, vt piè meditantur Heſychius hom. 1. de Deip. & S. Bernardus ſerm. 35. in Cant. Sed attendo punctum ipſum Incarnationis, ac momentum producti Emmanuëlis, qui in ſterquilinio tunc fuit, ſiue ſpectato loco materno in quo conceptus eſt, ſiue attento proximiore loco, nempè ſecundinis queis obuoluebatur. Pax ſit oculis, dum ſpeluncam dupli-

cem (vt Palamas in Proſopop. loquitur duo illa fœtus loca ſepulchro per Abrahamum coëmpto componens;) videor irreuerentiùs quàm pro locorum illorum ſanctitate compellare. Sed totum Chriſti dedecus vt eſt apud Tertullianum lib. 2. in Marcio cap. 27. Sacramentum eſt humanæ ſalutis: nec eſt quòd erubeſcamus profiteri, quòd Deus non erubuit pro nobis ſuſcipere. Lubens ac volens prædico, Beatam Virginem ratione vteri quo Deum corporatum excepit, eſſe domum auream nitentiſſimam & puriſſimam, ea æde pellucidiorem, quam Nero, autore Plinio lib. 36. capite 22. Fortunæ ſtruxit, auream totam, cui columnæ ex phengite lapide perſpicuo, erant pro feneſtris. Sunt apud Patres innumera ſanctiſſimi illius vteri decora quæ collegimus libro 3. ſection. 2. capite 5. Et nihilominus (proh Dei demiſſionem hominis cauſa!) ſpectata naturali conditione fœminei corporis, illa corporis veluti ſentina, in ſexu molliore, quantumvis ritè compoſito, ſordere ſolet illuuie aliqua excrementitia, plus minúſve abundante, & plus vel minus ibi hærente, pro varietate diſpoſitionis corporeæ & rectionis qua vita exigitur. Nec dubitat Abulenſis ita rem ſe habuiſſe in B. Virgine, vt videre apud eum eſt in capite 12. leuit. à quæſtio 7. Iuxta probatiorem verò ſententiam, quæ eam illuuiem à Deipara ablegat, & meritò vt alibi monſtrandum eſt, poteſt nihilominus verum manere, quod Chriſtus ratione huius ſui primi loci fuerit in ſterquilinio, quatenus niſi Deus ſpeciali prouidentia eam fœculentiam fœminis omnibus communem, à Sanctiſſimæ Parentis ſuæ vtero auertiſſet, contigiſſet illi ea in parte ſecundùm aliarum mulierum conſuetudinem. Et quanquam in Beatæ Virgine quia aberat ab omni in eſculentis & poculentis immoderatione, fatendum eſt, eam humorem aliundè illuc aduenientium conflugem, etiam ſecluſa alia extraordinaria Dei prouidentia, & exilem, & haud diuturnam, nec ad fœtorem vſque præ ſitu & corruptione, vt aliis mulieribus aſſolet progredientem, fuiſſe futuram: tamen ſubitio locorum illorum, vbiuis alibi adeo inquinatorum atque fœtentium, etiam ſi ab eis in hoc indiuiduo omnem illuuiem ex ſpecialiſſima prouidentia deterſam admittamus, ſuffeciſſe videtur, ad concitandam Eccleſiæ admirationem, qua obſtupuit collaudans Dei Verbum; eo quod non horruerit Virginis vterum; quippè qui ex ſua naturali conditione ac diſpoſitione in fœmineo corpore, eſt velut ſterquilinium quodpiam atque fimetum, etiamſi in hac perſona ſit vndecunque nitens ac purum. Sicut ſi Rex ſeceſſum vel nondum conſpurcatum, vel præpurgatum ſubiret, & ibi hæreret ad nonimeſtre, diceretur incoluiſſe ſeceſſum toto illo tempore. Iterum dico. Non erubeſco indecorum & ſordens vocabulum vſurpare, agendo de parente Sanctiſſima, quod ita ſit neceſſarium ad explicandum ſummum decorem benignitatis Dei in nos, quæ nullibi micat luculentiùs,

ac ne in cruce quidem, iuxta doctrinam S. Chryſoſtomi Orat. de S. Philogonio, quod tanto magis ſe deiecit Chriſtus ſubeundo mulieris vterum præ ſubitione crucis, quantò plus diſtat Deus ab vtero mulieris, quàm homo à patibulo. Vt vt verò de pleno nitore & exquiſitiſſima munditia Virgineorum locorum ſtatuatur, vicinia maternorum excrementorum è cibi reliquiis, ſatis ſupérque eſſe potuit ad idem argumentum denominandi Chriſtum, pro nobis demiſſum ad ſterquilinium vſque. Vterus enim quo infans abditur, incumbit materna inteſtinia, quibus ea materna fœculentia, donec excernatur, velut in ſterquilinio continetur.

Locus alter proximus & immediatus, quo Chriſtus intra maternum vterum obuoluebatur, æquè ſuppeditat fundamentum affirmandi, bonam vniuerſi fortunam, Chriſtum Dominum, quo tempore in materni vteri ſinu delituit, fuiſſe in ſterquilinio. In ea enim interiore ſpelunca, (vt cum Palama loquebamur, hoc eſt intra ſecundinas per totum tempus commorationis Chriſti in vtero, aſſeruabantur excrementa, quæ in Chriſto, vt in aliis fœtibus, ſin minùs tanta & tam fœda, attamen aliqua excernebantur, & in cyſti fœtui apposita, hærebant durante illa mora; quod eſt defigi in fœcibus ſuis. Itaque haud abs re dixiſſe videor, nomine *Emmanuelis*, ſeu *Dei nobiſcum*, ad noſtras inquam ſordes & communem materiam, ac communia initia deducti, exprimi quod Romani de Deo maximo bona omnia cauſante, ignorantes aſſeruerunt, ad ſterquilinium deducto.

Vſus doctrinæ de Chriſto Emmanuële, ſeu Deo nobiſcum.

Eſt hæc ſeges vberrima, inſignium affectuum, & luculenti vſus doctrinæ, ex nomine Emmanuëlis, & ſubiecta ei notione. Et in primis, agnoſcenda eſt cum ſuauiſſimo ſenſu pietatis, dignatio Dei: quod non poſſum meliùs exequi, quàm verbis Richardi Victorini lib. 1. de Emman. cap. 19. [In hoc porro recuperauit homo honorem ſuum; Ipſe eſt qui abſtulit opprobrium noſtrum. Sed quale (inquit) opprobrium? Homo cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Factus eſt autem homo ad imaginem & ſimilitudinem Dei; Grandis honor. Sed homo non intellexit, ideóque deſpexit. Deſpecta verò, atque reiecta ſimilitudine Dei transfigurauit ſe ad ſimilitudinem iumenti. Ecce quale dedecus, iuxta magnitudinem honoris, magnitudo dedecoris, inde opprobrium, inde improperium, & iuſtè iam quidem opprobria exprobrantium ceciderunt ſuper eum. Meritò ergo clamat *Aufer à me opprobrium, & contemptum.* Penſet homo pietatem Dei ſi poſſit. Contemptus à nobis, contemptum noſtrum ſuſtinere non potuit. Deſpectus ab homine, deſpicientis opprobrium portare non ſuſtinuit. Reiecit homo ad quam formatus eſt ſimilitudinem diuinam: Deus è veſtigio conformauit ſe ad illam è qua homo transformauerat ſe ſimilitudinem humanam: ô qualis reformatio; ô qualis deterſio exprobationis, transformatum ſimilitudini iumenti, habere iam Deum ſimilem ſui. Ecce ad extergendum opprobrium noſtrum, Deus Dei filius factus eſt nobis Emmanuël, comedens mel atque butyrum, vt iuxta ſimilitudinem hominum ſciret reprobare malum, & eligere bonum. Ceſſet ergo iam vetus opprobrium, ceſſet illud antiquum improperium. Ecce enim audio vnam aliquam ex tribus in Trinitate perſonis, perſonare in voce exprobrationis; *Ecce Adam factus eſt vnus quaſi ex nobis.* Meritò certè exprobraſtis; ſed nunquid exprobraturi eſtis. Certè ſi dixitis ironicè, quia *homo factus eſt quaſi vnus ex nobis*, nos de cætero dicemus tam fidenter, quàm veraciter, quia Deus factus eſt quaſi vnus ex nobis. Dictum eſt illud, & meritò, cum exprobratione. Dicamus nos iam iſtud cum gratiarum actione. Dictum eſt illud in voce exprobrantis & obloquentis; dicamus modò iſtud in voce exultationis & confeſſionis.]

Digniſſimum prætereà ac iuſtiſſimum eſt, vt ſi Deus ad nos deuinciendos & arctiſſimè copulandos ſibi, voluit eſſe ſubſtantialiter nobiſcum, nos item ſimus cum Deo quàm poſſumus præſtantiſſimo modo; id eſt per affectum intenſiſſimum, ſicque efficiamur Dij, vt ille homo effectus eſt. Nam quanquam longè ſublimior eſt modus quo dignatus eſt nobiſcum eſſe, quippè ſubſtantialis; cum eſſe Deum per affectum, (quod vnum poſſumus cum Dei gratia,) ſit tantùm aliquid accidentarium; tamen æmulamur illum longè præcellentiſſimum eſſendi modum, cum nitimur coniungi Deo quàm præſtantiſſimo modo poſſumus; etiam ſi is modus ſit tantùm accidentarius. Hunc eſſe finem aduentus Verbi in carnem, vt factus ſubſtantialiter ſiue hypoſtaticè homo, facere nos, quàm optimè licebat Deos, aſſerit S. Leo ſerm 6. de Natiuit. Dom. cap. 2. & idem pulcherrimè planè docet Origenes homil 2. in diuerſos, quem expreſſit S. Chryſoſtomus homil. 10. in Ioan. Alios in eam rem Patres, protuli lib. 3. ſect. 1. cap. 1. *in fine.* Idque eſſe ſignum quod Deus Iſaiæ 7. ſe exhibiturum dixerat, tradit Richardus Victor. lib. 1. de Emman. cap. 12. & ſimile eſt quod idem lib. 1. cap. 20. habet de Deo ad boni & mali ſcientiam demiſſo, vt homo ſimiliter ac Deus, diſceret ſcire bonum & malum; hoc reprobando, illud ſolum amplectendo.

Eſt prætereà quod conſiderato hoc Dei aduentu vt eſſet nobiſcum, exultemus & gaudeamus, certi deinceps & ſecuri de victoria. Bellabat olim Iſrael cum Philiſtæis, & iuſſum eſt afferri arcam Dei in caſtra. Tanta verò fuit populi exultatio in aduentu arcæ, tanta è contrario Philiſtæorum conſternatio, vt iſti actum de ſe planè putarent, illi geſtirent toti, nec poſſent intra clauſtra pectorum continere exuberantem lætitiam. Multò plenior nobis eſt gaudij materia, ex hac Dei nobiſcum inexiſtentia, quantò plus eſt arca viua humanitatis, & eam ſanctificans ſubſtantialiter Verbum, quàm lignea arca.

Itaque

Itaque multo iuſtiùs quàm illi, de victoria & clade inimicorum concipere poſſumus ac debemus ſpem bonam, audacter io eos intortis verbis illis exprobrationis apud Eſaiam c.8. in perſona noſtra. *O Emmanuel*; (Ita enim connectit ibi S. Cyrillus affectum exultantis Eccleſiæ, quem paſſim Latini cenſent eſſe affectum gementis nexum cum præcedentibus quibus clades terræ deſcribitur;) O igitur Emmanuël, id eſt Deus nobiſcum. Iam concurrite, provt libet, in nos, & inſeſtæ irruite hoſtiles acies. *Congregamini populi, & vincimini, & audite vniuerſa procul terræ; confortamini & vincimini, accingite vos & vincimini. Inite conſilium & diſſipabitur: loquimini verbum & non fiet, quia nobiſcum Deus.* Excluſa planè eſt per hanc Dei benignitatem omnis timoris, & deſponſionis animi, ob impetus hoſtium, & dolos aut vires eorum. Ad hanc exultationem ex Dei ad nos deſcenſu, prouocat Chriſtianos S.Leo ſerm.5. de Natiu. Dom. cap.2.

Erigimur hinc quoque, ad fiduciam de regreſſu in patriam cœleſtem, vt ſicut Deus ad nos venire voluit, & ſubſtantialiter ac per cohabitationem & conuerſationem nobiſcum eſſe; ita & nos regrediamur per eum, in cælum veram patriam noſtram è qua exulamus. [Emmanuël noſter (inquit Richardus Victorinus lib.1. de Emman. cap.12.) factus eſt nobiſcum, non ſolùm noſtræ ſuſceptione naturæ, verùm etiam cohabitatione peregrinationis noſtræ. Sed cur quæſo Deus hominem proſecutus eſt vſque in exilium, niſi vt eum poſt ſe reuocaret ad regnum? Habemus ergo certiſſimum repatriandi ſignum, familiare illud in hac noſtra peregrinatione diuinæ cohabitationis contubernium.] Et hinc maximè Chriſtianum erigit, eique gratulatur S.Leo ſer.2. de Natiu. Dom. 5:

SECTIO II.

DE CHRISTI ATTRIBVTIS In ordine ad Deum.

HÆc ſecunda claſſis Chriſti attributorum, iuxta ordinem ſuperiùs conſtitutum, commodè diſtribuetur partim in ea attributa quæ ſpectant ea quibus Chriſtus eſt à Patre donatus; partim in alia quæ pertinent ad exhibita Patri à Chriſto. In priori ordine ſunt eſſe Filium Dei, Agnum Dei, faciem ac vultum Dei, dilectum Patris, Seruum, Creaturam nouam, Gratiam Dei atque Miſericordiam, & ſi quæ ſunt alia fundata in eſſe Chriſti, aut modo illud accipiendi à Patre. Ad poſteriorem ordinem pertinent, eſſe Chriſtum Martyrem Dei, & Apoſtolum eius, ſiue Angelum, & Amen Dei, ac etiam Alleluia.

CAPVT I.

Chriſtus Filius Dei naturalis, Vnigenitus Patris.

NON eſt hîc ſermo de filiatione Chriſti prout eſt perſona diuina ſubſiſtens in Deitate: Sic enim certa fides eſt aduerſus Arianos, Chriſtum eſſe Deum verum de Deo vero, via generationis procedentem, atque adeò filium Dei naturalem. Tota ergo huius loci diſputatio eſt de Chriſto quatenus homine, ſeu quatenus diuina perſonalitas in eius humanitate ſubſiſtit, eámque ſubſtantialiter terminat.

Chriſtum hominem, non eſſe naturalem, ſed adoptiuum Dei Filium, quorundam ſententia.

Aliqui ergo negarent Chriſtum ſub ea ratione eſſe filium Dei naturalem, admitteréntque eſſe filium adoptiuum Ita Durandus in 3. d. 4 quæſt. 1. numer. 6. ac Baſſolis ibid. art. 2. & Rubionius in 3. d. 10. quæſt. 2. quorum ratio eſt, quia Chriſtus quatenus homo, eſt filius Dei; cum ſit ſanctus & gratus Deo: quod vt ex iuſtis vulgaribus patet, ſatis eſt ad hoc vt quis ſit filius Dei. Atqui per eam ſanctimoniam, Chriſtus non conſtituitur filius Dei naturalis, quia propter eam Chriſtus non procedit vt viuens à viuente in ſimilitudinem naturæ. Igitur eſt filius adoptiuus, ſicut nos ſumus, non quidem per diuerſitatem perſonæ humanæ à diuina, (quo ſenſu Neſtorius cum Diodoro Tarſenſi libro ſuo 3. de Incarnat. apud Leontium Byzantinum, blaſphemè ſtatuit Chriſtum filium Dei adoptiuum,) ſed per excluſionem generationis naturalis, & per communicationem gratiæ habitualis, quæ conſtituit hominem filium Dei adoptiuum, nec poteſt conſtituere naturalem: quamvis vt Rubionius ſæpè repetit, fas ſit, Chriſtum hominem denominare filium Dei naturalem per idiomatum communicationem. Quid quod disertè nonnulli Patres Chriſtum filium adoptiuum ſtatuerunt, vt agnoſcit Facundus lib. 9. pro tribus capitulis cap. 5. & nominatim ita ſenſiſſe S. Hildefonſum fama tulit, eumque pro ſe referebat Elipandus. Inexcuſabiliter autem id affirmaſſe S. Irenæum l. 3. c. 21. cenſet Vaſq. 3. p. d 89. c. 15. loca tria in eandem rem ſatis difficilia exhibet Agobardus l. contra Felicem *ſub finem.* Locus S. Hilarij ſic habet. [Parit Virgo, partus à Deo eſt. Infans vagit; laudantes Angeli audiuntur. Panni ſordent, Deus adoratur. Ita poteſtatis dignitas non amittitur, dum carnis humilitas adoptatur] Quid clarius? Neque enim ea adoptio carnis, referri poteſt ad noſtram adoptionem factam interuentu demiſſionis Chriſti, ſed perſpicuè à S. Hilario refertur ad ipſiuſmet indiuiduæ carnis, ſiue humanitatis Chriſti adoptionem. Quo eodem modo accipiendus videtur S. Auitus his verbis quæ ex eo refert Agobardus. [Certè circumfrementibus Iudæis, & in Dominum noſtrum exerta blaſphemiarum tela vibrantibus, quem reſpondiſſe credimus, *amen dico vobis ante Abraham ego ſum*, niſi quia per concordiam Genitoris & generis, ipſe per traducem maternorum parentum ex Abrahæ ſemine, qui ſine annorum numero Abraham præiuit æternitate? Qui

maximus

maximus Patriarcharum cum videret illum diem in quo ſine fine permanet Deus, concupiuit tamen illum videre quo homo vnitus eſt Deo. *Vidit* (inquit) *& gauiſus eſt*: quia ſicut cernebat illum in quo erat genuina maieſtas, ita & iſtam deſiderio conceperat, in quo adoptata illuſtrabatur humilitas.] Et *adoptatam humilitatem* humanitatis Chriſti. Videntur ergo hi Patres, apertè aſtipulari adoptioni Chriſti quatenus hominis. Vt omittam Marium Victorinum lib. 1. contra Arium qui nonniſi cum addito vocat Chriſtum, filium adoptiuum. [Non eſt filius (inquit de Chriſto) quemadmodùm nos: Nos enim adoptione filij, ille natura. Etiam quadam adoptione filius & Chriſtus, ſed ſecundùm carnem. Ego hodie genui te.] Quod dicat Chriſtum ſecundùm carnem, eſſe *quadam adoptione* filium Dei, non eſt viſus adlegendus in eorum claſſem qui ſimpliciter dixerunt, Chriſtum eſſe filium Dei adoptiuum. Et reuera eius ſenſus non alius eſſe videtur, quàm quod humanitas non natura ſua, ſed ex vera Dei gratia & liberalitate, ſit euecta ad ſubſiſtentiam filij Dei, quod eſt longè diuerſum ab eo quod alij affirmant de Chriſto filio Dei adoptiuo.

Improbatur à quibuſdam inefficaciter.

95. Contraria ſententia eſt inter Scholaſticos communiſſima. Quanquam non omnes eam probant efficaciter. Aliqui enim inde id confirmant, quod neceſſe ſit, filium adoptiuum priùs tempore, vel ſaltem priùs natura eſſe quam adoptetur. Atqui Chriſtus non fuit priùs tempore vel priùs natura homo quàm filius Dei. Non eſt igitur adoptiuus Dei filius. Quæ argumentatio gratis aſſumit, ad filiationem adoptiuam requiri præexiſtentiam perſonæ adoptati, aut temporaneam, aut ſecundùm ordinem naturæ, priuſquàm adoptetur.

Alij argumentantur ex eo quòd adoptio non contineat vnionem cum adoptione niſi ſecundùm affectum. At humanitas Chriſti realiter & hypoſtaticè vnitur Verbo. Non eſt igitur Chriſtus ſecundùm humanitatem filius Dei adoptiuus. Sed hæc quoque ratio, infirma eſt: quia non oſtendit, vnionem realem excludere adoptionem, quod tamen fuiſſet oſtendendum. Eſt quidem verum, vi adoptionis non inferri realem vnionem. Viceuerſa tamen non ſequitur, vel ſaltem non oſtenditur, adoptionem abeſſe poſita reali vnione: quia cum ea vnio ſit naturæ à Deo extraneæ, cuiuſmodi eſſe videtur omnis creatura, atque adeò etiam Chriſti humanitas, nihil in ſe habere videtur incompoſſibile cum talis naturæ ſanctificatione accidentaria, atque adeò etiam cum adoptione.

Nonnulli inde à Chriſto homine remouent filiationem adoptiuam, quod relatio filiationis adoptiuæ conueniat ipſi ſuppoſito immediatè, non autem mediante natura. Nam gratia ſanctificans quæ confert filiationem adoptiuam, eſt noua natura dans ſuppoſito eſſe nouum & diſtinctum ab eſſe naturali quod dat natura creata; eique nequaquam ſuperueniens; ſed immediatè afficiens ſuppoſitum. Sicut ſi Angelus aſſumeret humanitatem, humanitas quia eſt noua natura, non adueniret naturæ Angelicæ, ſed eius ſuppoſito. Repugnat autem, ſuppoſitum diuinum immediatè ac per ſeipſum eſſe filium adoptiuum. Igitur Chriſtus homo, non eſt filius adoptiuus. Hæc item ratio eſt inanis. Falſum quippe eſt, filiationem quæ confertur per gratiam ſanctificantem, cadere immediatè in diuinum ſuppoſitum. Nec id rectè probatur ex eo quod gratia ſanctificans ſit noua natura. Id enim eſt tantùm analogicè verum, ob aliquam proportionem quam gratia habet cum habitibus aliis infuſis; ei non abſimilem quæ naturæ intercedit cum ſuis potentiis. Abſolutè tamen gratia non eſt natura, ſed merum accidens: quod proinde in Chriſto non aduenit immediatè ſuppoſito diuino, ſed humanitati per Verbum terminatæ; nec Verbum afficit niſi per humanitatem: Idque vnum affirmat Durandus. Nec argumento propoſito, oſtenditur id repugnare. Quare alia præſidia veritatis propoſitæ quærenda ſunt, ſi eam ſolidè ſtabilitam voluimus.

Solida improbatio.

96. Hoc vt aſſequamur, ſupponenda eſt adoptionis diuinæ germana ratio. Nam tum demum eam à Chriſto remouere legitimè licebit cum perſpectum fuerit quid ſit, & quid cum vnione hypoſtatica incompoſſibile inferat. In eo ergo ſita eſt diuina adoptio, vt pleniùs dicam ſect. 4. c. 10. quod perſonæ prorſus ex ſe à Deo extraneæ, à diuina benignitate donentur diuinitate proportionali, vt loquitur S. Maximus centur. 1. ex variis c. 76. id eſt gratia ſanctificante, atque adeò per affectum fiant filij Dei. Hæc cum ſit legitima notio adoptionis qua Deus puras quaſcunque intellectuales creaturas adlegit in filios, non generans, ſed dicens vt ſint Dij & filij excelſi, iuxta Cyrillum Hieroſol. catech. 11. itémque vt poſt Nyſſenum orat 5. (imo 6. in Eunom. loquitur Iuſtinianus in edicto de fide, *non proprios habens, ſed per imperium productos, & generatos*) conſtare poteſt, quàm rectè conſtitutum à nobis ſit Chriſtum non eſſe filium adoptiuum. Chriſtum inquam, non quatenus nudè Verbum, de quo ſitne filius naturalis non eſt lis niſi cum Arianis; ſed quatenus eſt ſubſiſtens in humanitate: ita vt filiatio ipſam humanitatem afficiat, licèt non ſeorſim à Verbo poſitam, ſed vt ei copulatam. Qua tatione Durandus, & alij, affirmabant Chriſtum eſſe filium Dei adoptiuum.

Contrarium ex dictis confirmo, cum D. Thoma 3. p. q 24. art. 1. quia perſona quæ adoptatur ab aliquo, debet eſſe adoptanti extranea, ſaltem quoad gradum filij, vt conſtat ex fine adoptionis. Atqui Chriſtus, etiam quatenus eſt perſona in humanitate ſubſiſtens, non eſt perſona à Deo extranea. Igitur etiam vt ſic, non eſt filius adoptiuus. Vſus eſt hac ratione Adrianus Papa, Epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ, quam tametſi Be-

ned. Iuſtinia. Philipp. 2 v. 7. num. 7. ſuſpicatur Adriano affingi, alij tamen communiter agnoſcunt legitimam. Vſurpatur quoque ea ratio in Concilio Francofordienſi, & paſſim à Doctoribus: nec video qua ex parte nutet.

Tantùm dici poteſt, ad Minorem, eatenus Chriſtum haberi poſſe extraneum à Deo in ſua humanitate; quatenus vt ſic, non proceſſit à Deo per generationem, nec eſt de eius ſubſtantia. Ex quo ſequitur, vt quoad hoc ſit creatura, nec habeat ius ad diuinam hæreditatem, niſi per gratiam. Nam id eſt totum fundamentum, quo nituntur qui ſtatuunt, Chriſtum provt eſt Verbum ſubſiſtens in humanitate, eſſe filium adoptiuum. Hoc tamen non eneruat rationem factam, quia non quiſquis eſſe ab aliquo per generationem non accepit, cenſendus eſt eius filius adoptiuus. Poteſt enim nihilominus non eſſe ab eo extraneus, & habere ius connaturale ad hæreditatem eius; ſi nimirum vi ſui eſſe, & eſſentialis conſtitutionis, ſit cum eo coniunctus ſubſtantialiter, ſeu perſonaliter: Nam cum ea coniunctione, repugnat vt perſona ſit extranea, etiam provt ſubſiſtens in natura non collata per generationem ſubſtantialem, ab eo cui coniungitur prædicto modo. Igitur quamuis Chriſtus vt homo, non acceperit eſſe à Deo per generationem quæ eſt proceſſio viuentis à viuente in ſimilitudinem naturæ; tamen non eſt habendus filius adoptiuus: quia vt dixi; etiam vt homo, ſiue in humanitate ſua, eſt coniunctus Deo perſonaliter; ac proinde non eſt ei extraneus, quod eſt de ratione adoptionis, vt declaratum manet ex propoſito ſuperiùs eius fine. Eſt igitur ratio propoſita, planè idonea ad confirmandam ſententiam à nobis conſtitutam.

Fundamenta contrarij placiti, diſiecta.

97. Quod è contrario ei ab aduerſariis opponebatur, leue eſt. Non enim quia eſt in Chriſto gratia ſanctificans eiuſdem cum noſtra ſpeciei, ſequitur Chriſtum eſſe æquè ac nos filium adoptiuum. Nam gratia, tunc tantùm habet pro formali effectu adoptionem, cum ſubjectum cui gratia aduenit, eſt extraneum: quod nullo modo in Chriſtum cadit. Eodémque recidit, quod aliàs diximus, filiationem naturalem in Chriſto, abſorbere ſeu excludere adoptiuam, ex gratia ſanctificante creata conſecuturam. Sicut maiùs vinculum quod eſt inter patrem & filium, facit vt non denominentur amici; quamuis tota ratio amicitiæ, ex qua aliæ perſonæ denominarentur amicæ, inter eos locum habeat.

Ad Patres verò quos pro Chriſti adoptione proferri diximus, reſpondet Facundus, idcircò Chriſtum ab eis potuiſſe dici, *adoptionem ſuſcepiſſe*, quia Sacramentum adoptionis filiorum ſuſcepit, cum circumciſus eſt & baptizatus. Repræſentandus eſt integer locus, quia eget emplaſtro quoad aliud negotium. [Adoptionem (inquit) filiorum ſuſcepiſſe Chriſtum, ſi antiqui Doctores Eccleſiæ dixiſſe monſtrarentur, nec ipſi, nec omnis Eccleſia, quæ tales Doctores habuit, iudicari deberent hæretici. Nam Sacramentum adoptionis ſuſcipere dignatus eſt Chriſtus, & quando circumciſus eſt, & quando baptizatus eſt: & poteſt Sacramentum adoptionis *adoptio* nuncupari; ſicut Sacramentum corporis & ſanguinis eius quod eſt in pane & poculo conſecrato, corpus eius & ſanguinem dicimus: non quod propriè corpus eius ſit panis, & poculum ſanguis: ſed quod in ſe myſterium corporis eius, ſanguiniſque contineant. Hinc & ipſe Dominus, benedictum panem, & calicem, quem diſcipulis tradidit, corpus & ſanguinem ſuum vocauit. Quocirca ſicut Chriſti fideles, Sacramentum corporis & ſanguinis eius accipientes, corpus & ſanguinem Chriſti rectè dicuntur accipere; ſic & ipſe Chriſtus, Sacramentum adoptionis filiorum cum ſuſcepiſſet, potuit rectè dici adoptionem filiorum ſuſcepiſſe. Alioquin neque de nobis dicendum eſt, quoniam adoptionem ſuſcepimus filiorum, aut quia redempti ſumus atque ſaluati; quoniam Apoſtolus dicit; *Nos ipſi primitias Spiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei. Expectantes, redemptionem corporis noſtri; ſpe enim ſalui facti ſumus: ſpes autem quæ videtur, non eſt ſpes.* Sicut ergo, quamuis adhuc ſecundùm Apoſtolum, expectemus adoptionem, & redemptionem, & ſalutem; tamen quia iam Sacramentum adoptionis & redemptionis, & ſalutis accipimus, & filij Dei, & redempti, & ſaluati, rectè vocamur; ita Chriſtus quoque Sacramentum adoptionis non ad vtilitatem ſuam, ſed ad ipſius Sacramenti confirmationem, in circumciſione, & baptiſmo ſuſcipiens, ſicut Apoſtolus ait; *Dico enim Chriſtum miniſtrum fuiſſe circumciſionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promiſſiones Patrum,* potuit ab antiquis Eccleſiæ Doctoribus rectè dici, quod adoptionem ſuſceperit filiorum.]

Hic locus, quantum, attinet ad exponendos Patres Chriſti adoptioni in ſpeciem aſtipulatos, valeat quantum poteſt. Ægrè certè ſatisfacit, quia pleríque Patres qui adoptionis Chriſti meminerunt, nullo reſpectu habito ad eius baptiſmum, ita ſunt locuti: & meritò baptiſmum Chriſti prætermiſerunt, de adoptione eius agentes; quia baptiſmus ille non erat Sacramentum adoptionis, ſicut eſt noſter baptiſmus. Quod verò Facundus, adoptionem Chriſti per Sacramentum adoptionis, exponit, ſicut Sacramentum corporis & ſanguinis Chriſti, dicitur corpus Chriſti, etiamſi panis & poculum non ſint propriè corpus & ſanguis Chriſti; ſed tantùm quia in ſe myſterium corporis & ſanguinis Chriſti continent; hoc inquam quod de Chriſti corpore & ſanguine ait Facundus, illud ipſum eſt, quod emplaſtro egere dicebam, ne hoſtes Chriſti, dimiſſis tot patentiſſimis & nullatenus ambiguis Patrum locis, quibus veritas corporis & ſanguinis Chriſti aſſeritur, ad hunc Facundi locum in ſpeciem duriuſculum, illidantur; quod ante paucos dies in vrbe Nemauſo, quæ nuper hæreſeos latibulum in Septimania fuit, ſcio accidiſſe

inuete

inueterato dierum malorum in Caluini hara ſubulco : hunc Facundi tunc recens editi locum, aduersùs veritatem Catholicam intorquentis. Sed facillimum erat aduertere, Facundum, *Sacramentum corporis & ſanguinis*, appellare ſpecies viſibiles. Hæc enim ſunt quæ immediatè videntur & accipiuntur : & ratione earum, quamvis non ſint corpus & ſanguis Chriſti; tamen verum corpus Chriſti quod eis ſubeſt, dicitur tangi, videri, accipi. Qua ratione S. Anſelmus, extremo capite libri de Sacramento altaris, & pleniùs Lanfrancus l. contra Berengarium, exponunt locum D. Auguſtini ex Epiſtolar. 23. ad Bonifacium, huic Facundi loco affinem, quo Berengarius abutebatur. Nec plura de reſponſione quam Facundus ſuggerebat ad loca Patrum, adoptionem Chriſti, verbo tenus admittentium.

Purgati nominatim Patres aliqui; Hildefonſus, Irenæus, Hieronymus.

98. Nominatim autem pro S. Hildefonſo, certum videtur, eum per calumniam allegari pro Chriſti adoptione. Nam l.b. de perpetua virginit. S. Mariæ, ita loquitur. [Si ipſe ex matre coinquinatus eſſet aut materna viſcera quaſi pro peccato corrumperet, & ſordibus ex vitio primæ damnationis coinquinaret, non eſſet Dei filius, ſed adoptiuus vt cæteri. Quinimo nec adoptiuus & nullus eſſet, per quem adoptaretur ipſe ſi non eſſet proprius.] En apertè S. Hildefonſus negat Chriſti adoptionem. Itaque errauit in facto Synodus Francofordienſis circa S Hildefonſum. Nec neceſſe eſt reſpondere cum Baronio ad Rom. Martyrol. 23. Ianu. *littera* I. S. Hildefonſum, cum ſcripſit Chriſtum eſſe filium adoptione, ſumpſiſſe *perſonam pro natura*, ita vt tantùm voluerit dicere, eſſe in Chriſto duas naturas : ſicut è contrario S. Cyrillus, dixit eſſe in Chriſto vnam naturam, ſumpta voce *natura* pro *perſona*. Non video tamen, quomodò hæc reſponſio quadret argumento; quod non opponit, dictum fuiſſe à S. Hildefonſo, eſſe in Chriſto duas perſonas; ſed Chriſtum dictum ab eo fuiſſe filium adoptiuum; id quod ſalua perſonæ vnitate, toties à ſancto viro celebrata, affirmauit. Quare niſi haberemus pro S. Hildefonſo illud quod ex eo protuli teſtimonium, præſtaret fateri, eum, & ſi qui alij Patres ita ſunt locuti, eodem ſenſu vocaſſe Chriſtum adoptiuum, quo ſcholaſtici pro contrario placito allegati; nempè quia ſecundùm humanitatem non eſt à Deo per generationem.

Pro ſancto tamen Irenæo (nulla talis excuſatio eſt neceſſaria. Apertè enim per eum *quem adoptionem reciperę* dicit, deſignat vnumquenque noſtrum; non autem Chriſtum, vt aduerſarius imaginatur præeunte ibi Feuardentio. Senſus ergo genuinus S. Irenæi, eſt idcirco Verbum iunctum eſſe carni, & filium Dei naturalem, factum eſſe filium hominis, vt puri homines fiant per adoptionem filij Dei. In quam rem, cum ipſum Irenæum, tum alios pleroſque Patres retulimus lib. 3. ſ. 1. cap. 1. *ſub finem* : eſtque id ipſum quod poſt Irænæum his aliis verbis eodem planè ſenſu dixit Origenes hom. 2. in diverſos ſub finem. [Verbum in carnem deſcendit, vt per naturalem filium vnigenitum multi filij efficiantur adoptiui. Non propter ſe ipſum caro factum eſt, ſed propter nos, qui non niſi per Verbi carnem, potuiſſemus in Dei filios transmutari.

99. Vt locum S Hieronymi pro Chriſti adoptione à Felice obiectum, exponat Agobardus, ipſum locum deſcribit, & quidem paulò altiùs repetito principio vt de mente viri ſancti, ex antecedentibus clarius liqueat. Conſulendus eſt locus præſertim cum is duntaxat ex libro S. Hieronymi, ſeruante Agobardo naufragium euaſerit. Beatus Hieronymus (inquit Agobardus) in ſuo breui & elegantiſſimo Tractatu de ſimilitudine carnis peccati, contra Manichæos, hoc confirmat propoſita ipſa ſententia, quæ primum Adam, in animam viuentem factum eſſe teſtatur; nouiſſimum in Spiritum viuificantem Quod & Pſalmiſta duobus verſiculis explanauit, dicens; *Quid eſt homo, quod memor es eius, aut filius hominis, quoniam viſitas eum.* Homo, *Adam*, accipiendus eſt; filius hominis, *Dominus* intelligendus eſt; qui in memoriam veteris viſitatur, & in defuncti recordatione Spiritu ſalutis impletur; quod ipſa verba exprimunt, vt eum planam videre non mirum ſit; dum & homini memoria coniungitur, & filio hominis viſitatio copulatur. Illi mortali, qui aliud poterat ſupereſſe? huic viuificanti, quid aliud oportebat infundi? Nam defunctis memoria debetur; viſitatio viuentibus exhibetur. Quod vtrumque in Domino per Incarnationem conſtat impletum, cum in primi commemoratione, nouiſſimus viſitatur; & per nouiſſimi viſitationem, ſaluatur & primus. Huic ſenſui germana eſt illa ſententia, *primus homo, de terra terrenus, Secundus homo de cœlo cœleſtis.* Quis eſt iſte *cœleſtis?* ſine dubio qui eum quem geſtabat, in baptiſmate fecit audire, quod ante ipſum nullus audierat; *filius meus es tu; ego hodie genui te.* Et qualiter dicitur *hodie*, ſi in principio verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Quia non eſt iſtud Verbum quod ſemper in Patre, & apud Patrem, & cum Patre fuiſſe, & eſſe credendum; ſed homo, quem in gratiam ſalutis, Deus Verbum ſuſceperat, audiuit, hic filius hominis per Dei filium, Dei eſſe filius, in Dei filio promeretur; nec adoptio à natura ſeiungitur, ſed natura cum adoptione coniungitur : quoniam cum Verbum, caro factum eſt, non per aſſumptam decreuit aſſumptor, ſed in aſſumente creuit aſſumptio; creatura enim poterat per creatorem infirmitatis ſubſtantia commutari; creatoris autem in creaturam non poterat æternitatis naturâ conuerti; & ideò cum dicitur *prior homo de terra terrenus, ſecundus homo è cœlo cœleſtis*, non corporis materia ſeparatur, ſed forma vitalis; nec caro tollitur, ſed carnis ſuſceptor oſtenditur. Ille inquam qui in Evangelio ait. *Vos de inferioribus, ego de ſuperioribus ſum.* De ſuperioribus,

aiti

ait: non vtique ſiderea carne ſed virtute diuina. Videtut in his verbis S. Hieronymus agnoſcere adoptionem Chriſti. Revera tamen ſi omnia attendantut, illam euertir, quod his verbis optimè monſtrat qui cum Hieronymi locum retulit Agobardus. [Ecce Beatus Hietonymus poſtquàm dixit, *nec adoptio ſciungitur à natura, ſed natura cum adoptione coniungitur*, vt oſtenderet quæ eſſet hæc adoptio, adiunxit: *Quoniam cum Verbum caro factum eſt, non per aſſumptum decreuit aſſumptor, ſed in aſſumente creuit aſſumptio.* Quod ſupra dixit *adoptio*, hie inferiùs ſubiecit *aſſumptio*: Et quam ſupra dixerat *naturam*, explanauit ſubdendo, *aſſumptorem* & *aſſumentem.* Nihil ergo hîc aliud ſignificat *adoptio*, quàm quod *aſſumptio*.] Hæc Agobardus qui in eundem ſenſum interpretatur SS. Hilarium & Auitum, quos retulerat ſauere videri adoptioni Chriſti.

Adoptionis Chriſti aſſertio, an hæretica?

100. An verò ea ſententia mereatur notam aliquam, atque adeò quanta ſit ſententiæ à nobis propoſitæ certitudo, controuertitur. Vaſquez 3. part. d. 89. cap. 6. & Aluarez d. 75. ac Feuard. in append. ad Caſtrum hær. 5. cenſent ſententiam quæ admittit Chriſtum eſſe filium Dei adoptiuum, eſſe hæreticam. Et ſanè Iuſtinianus in Edicto fidei ſuæ, damnat Theodorum Mopſuëſtenum, quòd adoptionem Chriſti aſſeruiſſet: id quod apertè, habetur ex his verbis quæ ex eius lib. 3. de Incarn. refert Leontius. [*Et ego gloriam quam dediſti mihi, dedi eis.* Quamnam? nempè participare adoptionem. Hanc enim accepit ipſe ſecundùm humanitatem, baptizatus in Iordane.] Quidam item Bonoſius Epiſcopus refertur à S. Iſidoro 8. orig. capite 5. aſſeruiſſe Chriſtum filium adoptiuum, eóque nomine damnatur à S. Innocentio I. epiſtola 21. & à S. Gregorio lib. 9. Regiſtri epiſt. 61. Videſis Proteolum V. *Bonoſiaci.* Tandem conſtat Elipandum Præſulem Toletanum, & Felicem Epiſcopum Vrgelitanum, fuiſſe eiuſdem iniquitatis partiarios. Non enim quod fingit Papyrius Maſſonius in breuiculo operis Agobardi contra Felicem, obſtitit Felici Elipandus, eique eſt aduerſatus. Elipandum ergo atque Felicem, conſtat damnatos fuiſſe ab Adriano I. & à Concilio Francofordienſi, eo quod aſſererent Chriſtum eſſe filium adoptiuum. Et quanquam Concilium Francofordienſe, in cauſa imaginum Sacrarum, errauit in facto, damnans Synodum Nycenam ſecundam, vt concedit Baronius anno 794. & Bellar. lib 2. de Conc. cap. 8. reclamantibus aliis, vt Vaſque 3. p. d. 107. cap. 5. & Suare ibid. d. 54 ſect. 3. cuius puncti diſcuſſio aliò pertinet. Tamen in cauſa Elipandi, & adoptionis Chriſti, Concilium Francofordienſe, proceſſit ex inſtructione Adriani Papæ, & ab eo eſt confirmatum. Quare facit certam fidem, ea ex parte. Hac ergo ex cauſa, Vaſques & illi alij quos retulimus, tametſi cenſent Durandum, & illos paucos Scholaſticos qui Chriſti adoptionem admiſerunt, non niſi materialiter erraſſe, quia latebat eos Eccleſiæ de initio, tamen nunc poſt eam patefactam, & erutum è latebris Adriani decretum, ac Francofordienſe Concilium, non putant eorum ſententiam poſſe ab hæreſi liberari.

Scholaſtici ea nota liberati. Secus de Bonoſo, Elipando, atque Felice, verè Neſtorianis.

101. Mihi tamen planè verum videtur, Durandum, & illos alios Scholaſticos qui Chriſtum cenſuerunt adoptiuum, omni nota præterquàm locutionis incommodæ, liberandos eſſe. Neque enim reipſa diſſident à communi ſententia, qua negatur Chriſti adoptio, eò quòd non ſit perſona extranea, etiam in humanitate: ſed aliter ſtatuunt de adoptione, quam cæteri: Ita vt cum alij, adoptionem excludi velint, eo ipſo quod natura non eſt à Deo extranea, illi ex contrario aſtruant adoptionem Chriſti in humanitate, quia humanitas non procedit à Deo per generationem, nec eſt de ſubſtantia Dei, quam putant exigi ad filiationem naturalem, & ad excludendam adoptionem. Hoc autem non eſt litigare de reipſa, ſed de vocabulis, & eorum notione, ſaluo conſenſu quoad rem ſubſtratam. Agnoſcunt enim Durandus, & qui ei ſuffragantur quoad Chriſti adoptionem; agnoſcunt inquam, humanitatem Chriſti eſſe verè Dei Verbo copulatam, ac proinde non eſſe à Deo perſonaliter extraneam, ſed hominem ex ea conſtitutum, habere connaturaliter, id eſt vi ſui eſſe completi, ius ad diuinam hæreditatem; quod communis ſententia, vocat filiationem naturalem, & affirmat excludere adoptionem. Durandus autem, & qui ei aſtipulantur, quamvis admittant in Chriſto totum illud quod communis ſententia vocat filiationem naturalem, negant tamen ſic debere vocari; quæ (vt vides,) eſt mera lis de vocibus.

Aliter tamen ſtatuendum eſt de aliis pleriſque, qui aſſeruerunt Chriſtum eſſe filium adoptiuum, vt de Bonoſo, & (quicquid Facundus dicat) de Theodoro Mopsüeſteno, nec non de Elipando & Felice. Hos enim omnes, veriſimilius eſt aſſeruiſſe Chriſtum adoptiuum in ſenſu Neſtoriano: nempè admittendo in Chriſto duas perſonas, quarum vna ſit creata, nec Dei Verbo iungatur niſi per affectum. Neſtorium enim errorem ſuum hauſiſſe à Theodoro Mopsüeſteno, latiſſimè probat Leontius lib. contra Neſtorium & Eutichem. Itaque veriſimilius eſt, Theodorum in eodem ſenſu vocaſſe Chriſtum adoptiuum, in quo poſtea Neſtorius locutus eſt, vocans Chriſtum Deum, & Dei filium, duntaxat per affectum, quod eſt eſſe filium adoptiuum.

De Elipando idem habetur, ex ſcriptis tunc aduerſùs eum libris ab Ethetio Epiſcopo, & Beato Presbytero, nuper t. 8. Bibl. Colon. euulgatis quorum priore infinities repetitur, Elipandum in ſenſu Neſtoriano vocaſſe Chriſtum, filium adoptiuum; quia

agnoſcebat

gnoſcebat in eo perſonam creatam, & eum diuidebat in duos. Item Elipandus initio ſui ſymboli, quod extat apud Etherium & Beatum lib. 1. exponit vnionem humanitatis ad Verbum per affectum & ſimilem qui vnit coniuges; qui eſt apertus Neſtorianiſmus: Eóque nomine quod eſſet Neſtorianiſmi inſtaurator, damnatus eſt Elipandus in Conc. Francofordienſi anno 794. & Epiſtolam Adriani Papæ, cum iam ante præceſſiſſet eiuſdem damnatio in Concilio Foroiulienſi, ſub Paulino Aquileienſi anno 791. Itémque alia in Concilio Ratiſponenſi anno 792. vt ad ſingulos annos ſignatos notat Baronius. [Quem virgo peperit, non eſſe filium Dei, Elipandi fides eſt,] aiunt Etherius & Beatus lib. 7. in eum. Aliud autem non docuit Neſtorius. Tandem tamen reſipuiſſe Elipandum, refert Mariana libro 7. hiſtor. Hiſpan. cap. 8.

At Felix Vrgelitanus Elipandi aſſecla, & ipſe Neſtorianus, in peccatis ſuis infœliciter obiit, vt ſignificat Walafridus lib. de rebus Eccleſiaſticis cap. 22. addens ex quo infelix Felix deiectus eſt, inductum fuiſſe in Gallia & Germania vſum cantandi ſymbolum Conſtantinopolitanum, ad profitendam Catholicam de vno Dei filio doctrinam, quem Felix cum Elipando diſtrahebat in duos filios, vt videre eſt apud Ionam Aurelianenſem horum propè æqualem; quippè qui Claudium Taurienſem Hiſpanum, & Felicis Vrgelitani diſcipulum confutauit. Ionas lib. 1. de Imag. initio damnans Felicem & Elipandum de quorum in ſeducendis pleriſque prouinciis, (etiam extra Hiſpaniam,) peruerſo ſtudio multa refert; Neſtorianiſmi eos incuſat perſpicuè, item auctores qui ſcripſerunt tempore Caroli Magni, atque adeò illo ipſo tempore quo graſſabatur Elipandi & Felicis error, vtrumque damnant Neſtorianiſmi, vt clariſſimè & diſertiſſimè tradit Paulinus, totis ſeptem libris contra Felicem, & idem Paulinus in ſacro ſyllabo: vbi *ſub medium*, refert eos in Chriſto agnouiſſe duos filios; Dei vnum, hominis alterum. In epiſtola item Synodi Francofordienſis ad Epiſcopos Hiſpaniæ, *ſub finem*, hæc dicitur eſſe ipſiſſima Neſtorij hæreſis. Audiendus pro omnibus Alcuinus lib. 3. de Trinit. c. 9. cuius hæc ſunt verba. [Æterna diuinitas filij, cum plena humanitate ſua, vna eſt in ſancta Trinitate perſona, & hæc non adoptiua, ſed propria, & perfecta, & ipſe totus in Diuinitate, ac humanitate ſua vnigenitus, & verus filius Dei. Ideò cum Patre, & Spiritu-ſancto verus eſt Deus: non nuncupatus, ſicut Hiſpanica hæreſis impia temeritate affirmare præſumpſit, aſſerens Dei filium in diuina natura, Deum eſſe verum, & in humana nuncupatiuum Similiter & in diuina natura proprium filium Dei, & in humana adoptiuum: diuidens vnam perſonam filij Dei, cum Neſtorio, in duas perſonas id eſt veri filij & adoptiui: cum certiſſimum conſtet, in illam perſonam quam habuit æternaliter de patre genitus, Dei filium, humanam aſſumpſiſſe naturam; quam nemo Catholicus, adoptiuam eſſe auſus eſt dicere.] Ex eiuſdem quoque Alcuini Epiſtola ad Leidradum Lugdunenſem, Nebridum Narbonenſem, & alios, perſpicuum eſt S. Benedictum Anianenſem in Septimania Abbatem cum iiſdem Præſulibus in Hiſpanias profectum, valdè laboraſſe vt hæc hæreſis extirparetur, & Dei beneficio id eſſe aſſecutum, cum priùs ſuo ſtudio & frequentibus diſputationibus vt habent eius Acta, effeciſſet vt Septimania in qua degebat, à *peruerſo hoc & nefando dogmate & peſtifero perfidiæ errore* (ſic de placito Felicis loquuntur Acta) aut præſeruaretur, aut liberaretur; ſanatis pleriſque inferioribus, & conuictis multis Præſulibus. Specialiter contra Felicem ſcripſit Agobardus. Non quod Felice decreto Synodi Francofordienſis, (vt Ado refert,) relegato Lugdunum, Agobardus timeret, plebi ſibi concreditæ, & idcircò ſtylum in eum ſtrinxerit: conuictus enim erroris Felix ſimulauit pœnitentiam, nec apertè viſus eſt relabi, dum vixit: ſed quod moriens, ſchedam errore quem aliàs damnarat, inquinatam reliquiſſet, quam nonnulli putarent legitimam, vt Agobardus initio illius lucubrationis ad Ludouicum Imperatorem præfatur. Toto autem eo libro Agobardus, Felicem impugnat, vt manifeſtum Neſtorianum: quodque conſideratione digniſſimum eſt, obſeruat Neſtorium cuius varia dicta refert, plerumque vnam duarum Chriſti naturarum fateri perſonam, ſubdole id accipientem, de vnitate per affectum: nec aliter Felicem interdum loqui, ſed eodem ſenſu. Ideóque tradit Agobardus, Felicem valde allaboraſſe vt caput & corpus myſticum Eccleſiæ, tanquam vna perſona acciperentur; inde videlicet gradum ſibi facturum ad ſuum errorem; vt ſicut corpus & caput myſticum non ſunt vna perſona; niſi in geſtu, ita neque duæ Chriſti naturæ; eſſentialiter vna perſona; quæ eſt verus & merus Neſtorianiſmus. Hæreſis huius Felicianæ, (ita enim appellant) damnationem primam anno Chriſti 792. factam in Synodo Reganeſpurgenſi coram Carolo Magno celebrata, moxque iteratam eiuſdem damnationem ab Adriano Papa factam, præſente & errorem ſuum, retractante ipſo Felice; tandem anno 794 tertiò factam eiuſdem hæreſis damnationem in Synodo Francofordienſi, tradunt Annales Francorum à Pithæo editi, & Monachus S. Eparchij in vita Caroli Magni.

Filiatio Dei naturalis temporaria, an Chriſto concedenda?

Pars negans.

103. Fixum itaque eſto, Chriſtum in humanitate eſſe Dei filium naturalem, non adoptiuum; tametſi id non ſit de fide, niſi in ſenſu quo à Neſtorio receditur, & vnica in Chriſto perſona, vnúſque Dei & hominis filius, ſtatuitur. Difficultas verò hinc ſubnaſcitur inter Scholaſticos, cuiuſmodi ſit ea Chriſti filiatio naturalis in humanitate; an ſcilicet ſit ipſamet filiatio æterna; quod hactenus ante Suarem, &

Vaſquem, duo (vt ait) ſcholaſtici belli fulmina, omnibus viſum, affirmat Baſilius Poncius ſelect. 4. eam veterem ſententiam latè confirmans. Nam quomodò Chriſtus quatenus homo poteſt cenſeri filius naturalis, denominatione petita aliunde quàm ab ipſa Verbi perſona? Si enim quod noua illa à duobus prædictis recentioribus cauſa ſententia affirmat, denomioatio filij naturalis petatur ex grat a vnionis, vana erit & fundamento vacua denominatio; cum ea gratia ſit creata, nec ſit proceſſio viuentis à viuente in naturæ ſimilitudinem. Cuius verò filium naturalem diceremus Chriſtum per eam gratiam? Non ſanè Patris ſolius: nam ea gratia eſt opus totius Trinitatis, & eam æquè reſpicit. Sed neque dici poteſt, Chriſtum per eam gratiam, conſtitui filium totius Trinitatis. Sic enim filius eſſet filij, hoc eſt ſuimetipſius. Prætereà hoc pacto inuehentur in Chriſtum multæ filiationes naturales, nempe vna æterna & increata, altera temporalis & creata, præter purè temporalem & ordinis naturæ, qua Chriſtus refertebatur ad Deiparam. Tandem hoc pacto, nouum & peculiare genus adorationis ſupremo latriæ cultu depreſſius, Chriſto debebitur: contra quàm vbique edicunt ſcripturæ, quæ Chriſtum iubent adorari vt Deum, cultu eminentiſſimo.

Affirmans aſtruitur.

164. Nihilominus contraria ſententia videtur explorata. Vt enim ex dictis conſtat, ea eſt filiatio naturalis qua habetur ius ad hæreditatem Dei, vt proprij eſſe ſubſtantialis; ita vt perſona per illud eſſe conſtituta, non ſit extranea Deo, ſed ſit aliquid eius, ac proinde Deus connaturaliter ei debeat gloriam: hoc quippe eſt, eſſe filium, non adoptiuum; ac proinde eſt eſſe filium naturalem: ſin minus eo propriiſſimo modo quo filiatio naturalis fundatur in proceſſione viuentis à viuente, (quod vnum probat Baſilius Poncius, vt liquet ex vltima argumentorum claſſe quæ ex ratione ducitur;) at ſaltem alio modo, qui & verus ſit, & proprius, tametſi minus quàm ille. Talis filiationis modus, tribuendus eſſet homini quem Spiritus ſanctus hypoſtaticè aſſumeret. Non enim eſſet filius adoptiuus, & tamen eſſet filius, eique hæreditas deberetur. Eſſet igitur filius naturalis Atqui modus iſte filiationis, cadit manifeſtè in Chriſtum. Nam prout conſtitutus ex gemina natura, ſecundùm vtramque eſt naturaliter coniunctus Deo, quod de Chriſto prout ſubſiſtente in natura diuina, eſt per ſe euidens. Sed neque negari de eo poteſt, quatenus ſubſiſtit in humanitate. Nam humanitas prout vnita Verbo, non poteſt dici extranea Deo, cum ſit eius humanitas: Ita vt homini ex hac humanitate & Verbi ſubſiſtentia conſtituto, connaturale ſit ius ad hæreditatem diuinam. Igitur præter filiationem æternam, quæ eſt Verbi vt in Deitate ſubſiſtentis, cernitur in Chriſto alia filiatio temporalis, exurgens ex ſubſtantiali terminatione humanitatis per vnionem ad Verbum factum in tempore. Quæ eſt illa filiatio naturalis, quam Recentiores explicatiùs propoſuerunt: non negarunt autem antiquiores, tametſi quia hæc filiatio conſequitur perſonam Verbi terminantem hypoſtaticè naturam noſtram, meritò Recentiores prædicti, expreſſerint eam per filiationem æternam, tanquam per radicem, non tamen tanquam per formam immediatè ſic denominantem. Sanè Adrianus Papa in Epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ, hanc filiationem Chriſti ab æterna diſtinctam, agnouiſſe videtur, cum verba illa ex Matthæo, *Hic eſt filius meus dilectus in quo, mihi benè complacui*, docet ad totam Trinitatem pertinere. Ideò enim notat, non eſſe dictum *placui*, ſed *complacui*. Filiatio autem æterna, non reſpicit totam Trinitatem, ſed ſolum Patrem. Nec moror vi argumenti quatenus loco illi Euangelico nititur; ſed tantum attendo argumentantis mentem & quid ex eo loco illatum voluerit. Non debuit igitur ea filiatio, recens cauſa videri. Sed non poteſt meliùs lux plenior & firmitàs conciliari ſententiæ eam filiationem naturalem ab æterna diſtinctam admittenti, quàm ſi difficultates in eam ſuperiùs intortæ diſſoluantur, quod facilè eſt præſtare.

Diſſoluitur prima ratio in contrarium, ex adoptionis noſtræ fonte, ſeu gratia, Chriſto communi.

165. Primam quæ ducebatur ex eo quod per gratiam vnionis Chriſtus non procedat à Deo vt viuens à viuente in ſimilitudinem naturæ, iam præcluſi, negans id eſſe neceſſarium ad filiationem, quamcumque naturalem reſpectu Dei. Nam quamvis ad propriiſſimè denominandum aliquem filium Dei naturalem, exigatur vt ex vi Originis ſit ſimilis ſuo principio in natura quam ab eo accipit; idque nonniſi in Verbum æternum cadat, & in Chriſtum ratione filiationis æternæ: tamen dari poteſt alia minùs propria, tametſi etiam propria & vera notio filiationis diuinæ naturalis, ex eo ducta quod natura intellectualis creata coniungatur Deo perſonaliter, indéque ſubſtantialiter ſanctificata, accipiat connaturale ius ad gloriam & hæreditatem Dei, non vt ſubiectum extraneum, ſed vt habens ad id ius vi ſui eſſe ad Deum pertinentis: quod eſt eſſe filium Dei aliquo tandem modo. At non eſt ea filiatio per adoptionem, quæ reſpicit ſubiectum extraneum, & ſolo affectu Deo coniunctum, abſque vlla connaturalitate & exigentia fundata in eſſe talis ſubiecti, eiúſque conſtitutione naturali. Igitur eſt filiatio naturalis, diſtincta ab æterna quæ fundatur in origine & proceſſione viuentis à viuente in ſimilitudinem naturæ. Aduerſarius autem vel negare cogetur, Chriſtum vi vnionis, ſaltem vt viæ, ſanctificari & accipere ius ad Dei hæreditatem; quod liquet negari non poſſe: vel certè adigetur admittere ius illud non eſſe annexum filiationi, quod eſſet ridiculum.

tidiculum. Nam ſi filius, & hæres per Deum ac vniueiſa. Si enim ſanctitas purè creata & accidentatia poteſt conſtituere filios, quia dat ius ad hæreditatem; quidni id multò magis poſſit ſanctitas ſubſtantialis? At non eſſe eam filiationem adoptiuam, euiuſmodi eſt noſtra, liquet ex eius fundamento: & ex eo quod non exurgat ex affectu ad ſubiectum extraneum. Eſt igitur naturalis; non quidem ſublimiſſima & propriiſſima, quæ eſt tantùm æterna, ſed inferior & temporalis, vera tamen & propriè dicta, habens pro via vnionem hypoſtaticam, pro forma autem immediata, ſanctitatem increatam, huic ſubiecto applicatam interuentu vnionis.

Hæc eſt prima ad difficultatem propoſitam reſponſio. Poteſt & ſecunda addi; admittẽdo, Chriſtum vi ſuæ productionis procedere viuentem à viuente in ſimilitudinem naturæ; ideóque eſſe filium naturalem. Verè enim Chriſtus homo Deus, tunc tantùm generatur atque producitur, cum vnio hypoſtatica humanitatem & Verbum colligans, ponitur. Eámque vnionis hypoſtaticæ cauſationem, nomine generationis Chriſti in ſcripturis deſignari, neminem latet. Eò quippe pertinet illud Iſaiæ, iuxta plurimorum Patrum interpretationem, *generationem eius quis enarrabit?* Et illud Pſaltis, *ex vtero ante luciferum genui te.* Chriſtus igitur homo Deus, vi productionis quam accipit cum humanitas vnitur Verbo diuino, procedit in ſimilitudinem imo quòd multo plus eſt, in identitatem naturæ cum Deo producente: quod præter hanc generationem, ſola Verbi æterni generatio habet. Atque ita eſt verè, ac propriè, filius Dei naturalis.

Ad ſecundam difficultatem, de Chriſto, ſui ipſius, ac Spiritûs ſancti filio.

106. Quod ſecundò obiiciebatur, Chriſtum fore filium naturalem ſui Ipſius, atque etiam totius Sanctiſſimæ Trinitatis, non debet incommodum videri, agendo de hac filiatione. Chriſtus enim denominatur hoc modo filius, ex vi vnionis; qua perſona Verbi eáque mediante, diuinitas, coniuncta eſt humanitati? vnde ſubliſſima illa eius ſanctificatio dimanauit, & ius ad Dei hæreditatem; eſt illi exortum. Atqui tota Sanctiſſima Trinitas eam vnionem eſt operata, quia eius productio eſt actio ad extra, quæ eſt toti Trinitati communis. Igitur relatio filiationis inde adueniens huic ſubiecto, reſpicit totam Trinitatem, vt eſt vnus Deus, operans ad extra, & perſundens ſanctitate ſua eſſentiali hanc naturam humanam, quæ ſola eſt verum ſubiectum inhæſionis cui aduenit relatio prædicta; licèt denominet perſonam. Æquè ac relatio filiationis temporalis ad matrem, efficit ſolam humanitatem, etiam ſi perſonam quoque denominarit, Itaque Chriſtus, agendo de filiatione temporali, poteſt dici naturalis filius ſui ipſius, prout Verbi Dei, & filij naturalis filiatione æterna. Cauenda tamen eſt ſimplicium hallucinatio. Vox enim *filij* ſonare ſolet diuerſitatem perſonæ in eo qui filius dicitur, ab eo cuius filius dicitur: quæ diuerſitas non habet locum in Chriſto ad Verbum diuinum comparato. Quare non erit ea locutio adhibenda niſi adiungatur idonea interpretatio, qua, conſtet Chriſtum dici filium naturalem Verbi, ſalua identitate perſonæ. Cautio item conueniens adhibenda erit, ſi Chriſtus dicatur filius naturalis Spiritus ſancti, ne quis induatur in errorem, exiſtimans vel Chriſtum dici filium Spiritus ſancti, vi æternæ generationis; vel certè vi humanæ productionis de Spiritus ſancti ſubſtantia. Exponendum ergo erit, eatenus tantùm, Chriſtum dici naturalem Spiritus ſancti filium, quatenus Chriſtus per vnionem internam ſibi & connaturalem, à tota Trinitate effectiuè prodeuntem, ſanctificatur ſanctitate efficienter communi toti Trinitati, indéque acquirit ius peculiare ad hæreditatem diuinam.

Enodatur tertia difficultas, admiſſis pluribus in Chriſto filiationibus Dei naturalibus.

107. Tertia difficultas, euaneſcit ex dictis: Nihil enim incommodi eſt, concedere in Chriſto plures filiationes naturales, Et de æterna quidem non eſt dubitatio, ſi Chriſtus ſpectetur quà Verbum duntaxat. Sed & ad Chriſtum hominem aptari poteſt ea filiatio, quatenus eius humanitas terminatur immediatè per perſonam filij naturalis. Quò adduci poſſunt omnia quæ Baſilius Poucius proferebat de Patribus & Scholaſticis, pro ea ſola filiatione in Chriſto agnoſcenda. Ad ſummum enim probant, eam filiationem in Chriſto homine reperiri, quamuis non ſolam. De temporali quoque filiatione ordinis naturalis, qua Chriſtus reſpicit matrem non poteſt eſſe controuerſia: Chriſtus enim eſt filius naturalis Deiparæ, æquè ac alij filij, ſunt naturales filij matrum vulgarium Eſtque ea relatio non rationis tantùm, ſed verè realis, vt rectè affirmant Aquilanus in 3. d.8. qu.2. & ibidem Durand. qu.3. num.17. Rade in 3. controu.6. art.3. Toletus in c.1. Lucæ annot.82. ac Suarez t.2. p.d.12. ſ.2. malè reclamantibus Thomiſtis 3.p. ad q.35. & ibidem Valentia d.2. qu.2. part.4. De his igitur naturalibus filiationibus quæ fundantur in origine & acceptione eiuſdem naturæ, non eſt difficultas: ſed tantùm de illa temporali ſublimiſſima filiatione, quæ non fundatur in communicatione eiuſdem naturæ diuinæ, ſed exurgit ex temporali terminatione humanitatis. Eam ergo negamus pugnare cum illis aliis filiationibus naturalibus Chriſto competentibus ex aliis fundamẽtis: Poſſunt enim totidem relationes multiplicari in vno ſubiecto, quot ſunt varij termini ad quos referuntur, vel variæ rationes fundandi reſpectum, ex quibus conſtituantur formaliter multiplicia relationum fundamẽta in eodem ſubiecto.

Preluditur expeditioni quartæ difficultatis, expoſita multiplici adoratione Chriſto debita.

108. Vt poſtrema difficultas aptè diſſoluatur, rectéque perſpiciatur quæ adoratio Chriſto debeatur ratione huius naturalis filiationis temporariæ, diſtincta à cultu eidem aliis titulis debito, ſecernenda ſunt in Chriſto varia fundamenta adorationis, quæ Chriſto inexiſtunt præter nudam humanitatem, cui planè à Verbo præciſæ, ac ne moraliter quidem per illud dignificatæ, nemo adorationem ex ſe detulerit. Eſt ergo in Chriſto perſona Verbi, quatenus in diuinitate ſubſiſtens, & eadem quatenus ſubſiſtens in humanitate. Inſuper eſt in Chriſto ſanctificatio ſubſtãtialis, conſequens vnionem hypoſtaticam Chriſto item internam, & fundãtem relationem filiationis naturalis temporariæ. Et denique eſt in Chriſto ſanctificatio accidentaria, per dona creata ſupernaturalia & infuſa.

Poſſet verò præterea conſiderari Chriſti humanitas quatenus iuncta quidem de facto cum perſona Verbi, tamen terminans actum aliquem noſtrum religioſum ad ipſam ſeorſim à Verbo terminatum, propter moralem dignitatem quam ex vnione ad Verbum conſequitur. Sed in éa humanitatis Chriſti conſideratione, non hæreo; quia in cultu humanitatis ſic ſpectatæ, non inuoluitur directè perſona; nec Chriſtus eſt qui colitur directè quod eſt hoc loco inſtitutum noſtrum. Obiter tantùm dico, tametſi Valentia 3. part. d. 1. qu. 24. p. 1. Vaſq. d. 96. Raguſa tit. 2. d. 41. & Caſtro Palao in opere Morali tract. 8. d. 1. p. 2. num. 4. adorationem illam humanitatis ſic conſideratæ repudiant: tamen amplectendam eſſe ſententiam D. Thomæ 3. p qu. 25. art. 2. ad. 1. cui ſubſcribunt Caniſius lib. 5. Mar. c. 15. Picus Mirand q. 3. apolog. & Suarez t. 1. 3. p. d. 53. ſ. 3. Affirmant rectè hi DD. in adoratione humanitatis ſic conceptæ, nihil contineri iure reprehendendum; cum adſit obiectum dignum cultu infra diuinum, & ſuperante cultum puris creaturis debitum: ſicut eſt etiam obiectum amoris ſupernaturalis, inferioris amore ſuper omnia qui ſoli Deo in ſeipſo debetur, & ſuperioris dilectione quæ honeſtè poſſit impendi puræ cuicumque creaturæ. Nec refert, quod hæc humanitas ſi ſub alia aliqua conſideratione ſpectetur, poſſit eſſe obiectum adorationis altioris. Non enim eſt ſemper neceſſe, deferre cultum præſtantiſſimum qui poſſit obiecto deberi, ſed ſufficit deferre commenſum titulo qui tunc de facto obuerſatur vt ratio adorandi. Quod obiter dictum eſto, vt intelligatur quid abſque errore fieri poſſet. Quanquam vſus Eccleſiæ, in publica præſertim adoratione, non fert, vt Chriſti humanitas ſic adoretur, ne illaqueарētur ſimplices, & obiiciantur Neſtorianis in periculo; quod declinatur cum Chriſti humanitas modo nobiliore colitur: quatenus ſcilicet ſimul cum Verbi perſona coadoratur, & latriam perfectam terminat. Sed de hoc cultu non plura, quia eſt extra præſens inſtitutum; nec eſt adoratio Chriſti, ſed humanitatis; tametſi vt pertinentis ad Chriſtum, & à Verbo coniuncto dignificatæ.

109. Ipſius Chriſti adoratio, vt eſt Verbum ſubſiſtens in Deitate, vacat difficultate, nec de ea quæritur. Chriſti item adoratio prout continet Verbum ſubſiſtens in humanitate, certa eſſe debet; eámque contra impium Apoſtatam Richerium, latè confirmat Feuard. in appendice ad Caſtrum V. *Chriſtus* hæreſi 5. & contra eius combibonem Lambertum Danæum, Val. 3. p. d. 1. q. 24. p. 1. ſicut enim perſona regia ſi vilibus amiciatur indumentis, non exuitur regia dignitate & fundamento cultus humani ſupremi; ita neque diuina perſona, ex eo quod carnem aſſumpſerit, ſpoliauit ſe iure adorationis ſupremæ, ſibi quatenus Deo debitæ. Vnde hæc perſona, etiam in humanitate ſubſiſtente in Verbo, adoranda eſt cultu ſupremo. Quamquam in aliqua varietate loquendi de eo cultu diuinæ perſonæ prout in humanitate ſubſiſtentis, caſtiùs & Conciliis ac Patribus conformiùs loquuntur, qui dicunt adorationem Chriſti ſic ſpectati; terminari per ſe primò ac principaliter ad perſonam in humanitate ſubſiſtentem, ipſam verò humanitatem diuinæ illi perſonæ coniunctam, coadorari, id eſt perfectam illam adorationem qua Verbum in Chriſto adoratur, refundi quoque in humanitatem Verbo coniunctam, & ad eam terminari per ſe ſecundò ac minus principaliter quàm ad Verbum: ita vt non ſint duæ adorationes, (quod S. Cyrillus diſertè negat in defenſ. 8. anathematiſmi & l. de fide ad Reginas, imò & Conc. Epheſinum canone 8. ac quinta Synodus can. 9.) ſed ſit vnica adoratio principaliter & per ſe primò terminata ad perſonam; ſimul autem & concomitanter; nec per accidens. (vt cum æquiuocationis periculo loquitur Dur. in 3. d. 9. q. 2. n. 7. & 13.) Sed per ſe ſecundò, quamuis per aliud, aut vt alij loquūtur, *ex conſequenti*, id eſt propter perſonam, terminatam ad humanitatem quatenus tali perſonæ coniunctam per ſe ac phyſicè. Exemplum accommodatum deſumi poteſt ex corpore, quod in ſancto coadoratur cum anima: quia enim corpus per ſe vnitur animæ, & per ſe ſpectat ad hominem, habentem in anima ſua fundamentum adorationis iuſto debitæ: propterea corpus coadoratur: hoc eſt, per ſe ſecundò & minus principaliter adoratur. Alij cum S. Epiphanio in Ancorato, & Auguſtino ſerm. 58. de verb. Domini *in fine*, idem declarant exemplo purpuræ Regiæ, quę coadoratur cum Rege. Verùm purpura non vnitur Principi, ſed ei merè adiacet, & idcirco tantùm per accidens coadoratur: qui defectus non cernitur in exemplo corporis, quod in ſancto coadoratur cum anima, cui phyſicè ac per ſe coniungitur. Itaque quanquam purpuræ exemplum non ſit inutile, alterum tamen aptius eſt.

Sicut autem hic humanitatis cultus eſt tantùm coadoratio, principalis verò tendētiæ eſt ad perſonam: ita viceuerſa, ſi attendamus cultum qui poteſt Chriſto exhiberi ratione donorum habitualium accidentalium, cultus principaliter terminabitur ad humanitatem: diuina verò perſona coadorabitur

tantùm

tantùm, ratione ſcilicet coniunctionis cum natura humana, cui ineſt titulus inferioris huiuſce cultus. Nec eſt ea Chriſti adoratio repudianda, tanquam minùs conſentanea homini Deo, cum non ſit niſi hiperduliæ, & eadem cum ea quæ Sanctis ob ſimilia dona debetur, intenſiuè tamen minor: ſicut etiam adorationis huius fundamentum, in aliis Sanctis eſt gradualiter & intenſiuè longè minus. Non eſt inquam idcirco ea adoratio Chriſto neganda, quia nihil vetat ex parte diuerſarum honoris cauſarum, multiplicare adorationes Chriſto debitas, dummodò ex parte perſonæ adoratæ vnica adhibeatur, vt ſæpè ſanciunt Concilia Neſtorium damnantia; qui ſicut Chriſtum ſoluebat, ita & eius adorationes multiplicabat ex parte perſonæ adorationem terminantis. Quemadmodum ergo ſi in eandem perſonam concurrant titulus dignitatis Regiæ & Ducalis, nihil obſtabit quominus vna illa perſona, ex parte diuerſarum honoris cauſarum, diuerſo honore afficiatur: ita idem contingit in re præſenti. Hæc eſt triplex Chriſti adoratio aliis illi titulis debita, quàm naturalis filiationis temporariæ.

Eruitur enodatio quarta difficultatis, admiſſa adoratione peculiari, fundata in filiatione naturali temporaria.

110. Sicut autem pro tribus illis diuerſis cauſis adorationis, triplicem Chriſto cultum ſalua perſonæ adoratæ vnitate tribuimus; ita quod in difficultate poſtremò propoſita agitabatur, fatendum eſt dari peculiarem adorationem reſpondentem filiationi naturali temporariæ, qua Chriſtus ob ſanctificationem ſubſtantialem eſt honore & adoratione dignus: non quidem adoratione ſuprema latriæ, ſed tamen adoratione quæ in nullam puram creaturam poteſt cadere; ne in gradu quidem minore, quod tamen admiſſum eſt de adoratione titulo gratiæ habitualis & donorum infuſorum. Hæc enim idcirco in gradu minore poteſt conuenire puris creaturis, quia fundamentum; nempe gratia accidentaria, eſt illis cum Chriſto commune, etiamſi in minore gradu quàm Chriſto. At fundamentum adorationis de qua agimus, etiamſi poſſet diuina vi aliis creaturis à Deo aſſumptibilibus competere, tamen attendendo quod factum eſt reipſa, conuenit ſoli Chriſto; cuius ſolius humanitas fuit Verbo copulata, atque adeò ſola accipit à Verbo ſubſtantialem ſanctitatem in qua hæc adoratio fundatur. Quia verò ea ſubſtantialis ſanctitas & filiatio naturalis ad eam conſequens, non adæquat filiationem æternam, & increatam ſanctitatem Deo ipſi internam, à qua in humanitatem refunditur, ſecundùm prudentem æſtimationem, attenta phyſica vnione humanitatis ad Verbum; propterea hæc adoratio, eſt minor adoratione ſuprema quæ debetur Deo in ſe ſpectato, ratione diuinæ dignitatis ſecundùm ſe conſideratæ. Gabriel lect. 49. & 50. in Cano. eam appellat *latriam ſecundùm quid.* Alij vocant *latriam inferiorem.* Alij *hyperduliam fundatam in dono puris creaturis incommunicabili*, Parum refert quo nomine inſigniatur, dummodò admittatur, & à cæteris prædictis adorationibus Chriſto penes alia fundamenta debitis ſecernatur, vti nos fecimus. Itaque liquet, perperam obiici ſententiæ à nobis poſitæ de filiatione naturali temporaria, quod ea admiſſa, inuehendum ſit peculiare adorationis genus à ſupremo latriæ cultu diſtinctum, & fundatum in hoc peculiari titulo, depreſſiore diuina dignitate ſecundùm ſe conſiderata, & æterna, ac imparticipata.

Firmatur diuina naturalis filiatio temporaria, ex nonnullis Patribus.

111. Expoſitum ex dictis manet, cuiuſmodi fuerit filiatio Chriſti naturalis reſpectu Dei nimirum non æterna duntaxat, ſed etiam temporalis, & fundata in vnione tanquam in via ad ſanctitatem ſubſtantialem ex Verbi coniunctione refundendam in humanitatem. De qua filiatione, intelligendus præſertim eſt locus cœteróqui obſcurus apud S. Hippolitum hom. contra hæreſim Noëti, qua ſic de Chriſto Dei filio loquitur. [Qualem igitur filium ſuum. Deus per carnem miſit, niſi Verbum quod à principio ſcilicet filium vocauit, quia futurum erat vt ortum caperet? Et cum filius vocatur, commune nomen amoris erga homines ſumit. Nec enim Verbum per ſe, & ſine carne, perfectus filius erat, cum tamen eſſet perfectum Verbum, vnigenitus. Neque caro per ſe ſine Verbo, ſubſiſtere poterat, quia in Verbo habebat (τὴν οὐσίαν) id eſt in Verbo ſubſiſtebat. Sic ergo vnus filius Dei perfectus, manifeſtatus eſt.] Ita S. Hippolitus, qui commune nomen *amoris* appellat filiationem Chriſto competentem, quia nos quoque ad titulum filiorum Dei atque adeò fratrum Chriſti, erecti ſumus per Chriſti gratiam & merita. Addit autem, Verbum ante carnem aſſumptam non fuiſſe perfectum Dei filium, quia Verbum nudum non eſt filius Dei naturalis, filiatione illa temporali quam expoſuimus. Minùs autem placet, quod Turrianus in notis ad eam homiliam num. 13. ait, filium Dei factum eſſe perfectum filium, carnis acceſſu, quia factus eſt filius hominis, & perfectus Chriſtus; iuxta illud quod profert ex S. Cyrillo lib. 2. pentabibili [corpus vnitum Verbo, Chriſtum vnum, & filium, & dominum perfecit.] Quo etiam adducit ſimilem locum Leontij Bizantij lib. 1. contra Neſtorium & Eutychem. Adde & illud Antiochi hom. 130. [duæ naturæ vnitæ, perficiunt nobis vnum Chriſtum, & filium.] Hoc dico minùs placere; quia S. Hippolitus non ait, Chriſtum ante Incarnationem non fuiſſe perfectum Chriſtum; nullo enim modo tunc erat Chriſtus: ſe ait, Verbum non fuiſſe filium perfectum, quod æquius eſt accipere de filiatione naturali & ordinis diuini; quàm de filiatione fundata in generatione ex matre, quæ eſt eſſentialiter naturalis. Penes eam

ergo filiationem naturalem ordinis diuini, fundatam in vnione hypoſtatica, Verbum ante Incarnationem non erat naturalis Dei filius perfectus, ſiue completus, quia deerat illi hæc filiatio quam diximus.

Et quia eam filiationem induxit Deipara, propterea iuxta aliquos ab Heſychio Hieroſolymitano hom. 2. de Deip. laudibus, in hoc ſenſu eſt appellata *complementum Trinitatis*, nempe efficienter non formaliter: quem Heſychij ſenſum, ex Hieronymo de Florentia profert & approbat Salazar. in cap. 8. prouerb. num. 300. aliis tamen præterea eiuſdem dicti interpretationibus prolatis, quæ illi multo minus ad rem, aut ad mentem Heſychij eſſe videntur. Alij tamen aliter eum titulum Deiparæ accipiunt, iuxta quos germaniſſima interpretatio dicti illius Heſychiani, eſt Deiparam compleſſe quod tota Trinitas pro nobis & redemptione noſtra præſtitit. Monſtrauerat enim Heſychius totam Trinitatem interueniſſe ad noſtræ ſalutis negotium, quia virtus altiſſimi quam interpretatur *patrem æternum*; obumbrauit Virginem: eidem ſuperuenit Spiritus ſanctus, filius autem carnem aſſumpſit, & Virgo multiplicem cauſalitatem circa Chriſtum Saluatorem noſtrum adhibuit; quod eſt complete Sanctiſſimæ Trinitatis negotiationem pro nobis. Hæc illis aliis videtur mens Heſychij germana. Et fateor omnes has interpretationes poſſe cum verbis illis Heſychij ſi ab antecedentibus abiungantur, cohærere. Si tamen ea verba (vt par eſt) ſumantur vt nexa antecedentibus, longè alium ſenſum faciunt, nec bene pertinent, de quo diligentiùs in Obſeruationibus ad Nomenclatorem Marianum.

Chriſtus penes quamcunque Dei filiationem, vnigenitus.

112. Sunt igitur duæ in Chriſto filiationes naturales, per ordinem ad Deum; vna æterna, temporalis altera. Vtramuis autem naturalem filiationem reſpectu Dei in Chriſto ſpectemus; nempe vel æternam adiuncto carnis acceſſu denominatam de nouo, vel temporalem ex vnione deriuatam tanquam ex via, conſtat Chriſtum eſſe Dei vnigenitum. Nemini enim alteri obtigit naturalis filiatio diuina increata; qua nullus alius euectus eſt ad participationem diuinæ perſonalitatis Verbi. Nullus item alius, fuit filius naturalis, filiatione creata vnionem hypoſtaticam conſequente, quia nullus alius adeptus eſt ſanctificationem ſubſtantialem. Quare Chriſtus eſt vtroque illo modo vnigenitus filius. Sciò frequentius eſſe; vt vox *Vnigeniti*, vſurpetur ad ſignificandam ſolam filiationem æternam nudam, & ab humanitate ſeiunctam: quod Toletus in cap. 1. Ioan. annot. 45. fusè demonſtrat prolatis argutiis Arrianorum ad argumentum Callidicorum, vt S. Fulgentij 3. ad Traſim. cap. 4. deſumptum ex voce *Vnigenitus* tributa in Scripturis Verbo Dei. Quia tamen Ioannis 1. Chriſtus ipſe, id eſt Verbum carne amictum, vocatur *vnigenitus patris*, verbis illis, *vnigenitus qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit*, quod non Verbum nudum, ſed carne veſtitum præſtitit: propterea non abs re pronunciaui, Chriſtum eſſe vnigenitum Patris duplici modo; nempe & filiatione æterna & temporali. Quanquam agendo de priore filiatione, nomen *Patris* ſumendum eſt notionaliter, & arctandum ad primam Sanctiſſimæ Trinitatis perſonam: ita vt ſit ſenſus, Chriſtum eſſe vnigenitum æterni Patris, qui eſt fons totius diuinitatis. Et in hoc ſenſu S. Zeno ſerm. 2. de æterna generatione, vocat Chriſtum, *vnigenitum Patris, cordis eius nobilem inquilinum*. Agendo autem de poſteriore filiatione, nomen *Patris* in ipſum quoque Dei Verbum, & in Spiritum ſanctum cadit. Ea namque ſecunda filiatio, æquè ſpectat omnes perſonas, vt ſuperiùs annotaui. Valere de vtraque hac Chriſti filiatione poteſt, quod S. Auguſt. in Pſalm. 88. ad illud *ſimilis erit Deo in filiis Dei*, his verbis pronunciat. [Ergo nemo in filiis Dei ſimilis erit filio Dei. Et ipſe dictus eſt filius Dei. & nos dicti ſumus filij Dei. Sed quis erit ſimilis Domino in filiis Dei? Ille vnicus, nos multi. Ille vnus, nos in illo vnum. Ille natus, nos adoptati. Ille ab æterno filius vnigenitus per naturam: nos à tempore facti per gratiam. Ille ſine vllo peccato; nos per illum liberati à peccato. *Quis ergo in nubibus æquabitur Domino? ſimilis erit Deo in filiis Dei?* Dicimur nubes propter carnem, & ſumus prædicatores veritatis propter imbrem nubium. Sed caro noſtra aliter venit, caro illius aliter. Dicimur & filij Dei, ſed ille aliter filius Dei. Illius nubes ex Virgine, ille Filius ex æternitate æqualis Patri. *Quis* ergo *in nubibus æquabitur Domino?* aut quis *ſimilis erit Domino in filiis Dei?* idem Cyril. Ep. ad Monach. Ægypt.

113. Pulſat verò illicò animum eius qui Chriſtum audit vnigenitum dici, quomodò ea appellatio cohæreat cum titulo primogeniti, quæ item Chriſto adſcribitur in Scripturis. Ac ne dicas, primogenitum dici etiam illum qui vnigenitus eſt, quod notauit S. Cyrillus 10. Theſaur. cap. 4. demonſtrans Verbum nudum dici poſſe primogenitum Patris, quamuis ſit apertè vnigenitum, quandoquidem Chriſtus Lucæ 2. dicitur primogenitus Deiparæ, cui tamen vnicus filius fuit; Ne inquam hoc dicas, & eo pacto elidi difficultatem propoſitam cenſeas, facit quod Chriſtus ab Apoſtolo Rom. 8. dicitur *primogenitus in multis fratribus*. Habet igitur Chriſtus fratres, reſpectu quorum *primogenitus* appelletur. Quomodò ergo eſt vnigenitus? Hanc difficultatem fusè excutiam infra ſect. 4 cap. 11. Nunc obiter dico, vtrumque illum titulum probè cohærere: quia Chriſtus vnigenitus eſt ratione vnionis ad Verbum, quæ eſt gratia Chriſto propria; & primogenitus ratione gratiæ quam habet cum aliis communem, ſalua prærogatiua præexcellentiæ.

Vſus doctrinæ.

Inſignem vſum doctrinæ de Chriſto Dei filio, ſubminiſtrat S. Bernardus ſerm. 1. in Octaua Paſchæ, tractans illud, *quis eſt qui vincit mundum, niſi qui credit quoniam Ieſus eſt filius Dei?* Illam enim mundi victoriam

quam

quam filius Dei adoptiuis ad imitationam filij naturalis congruentiſſimam eſſe docuerat, fide fieri conteſtatus, ea inquam fide, quæ credit, Ieſum eſſe Dei filium: ſubdit. [Verumtamen poteſt fortè mouere, quod tam mulros videmus credentes Ieſum filium Dei eſſe; adhuc tamen mundi nihilominus cupiditatibus irretitos. Quid ergo ait; *quis eſt qui vicit mundum, niſi qui credit quia Ieſus eſt filius Dei*, cum & ipſe iam mundus id credat? An non ipſi quoque dæmones & credunt, & contremiſcunt? Sed dico: putáſne filium Dei reputat Ieſum, quiſquis ille eſt homo, qui ipſius, nec terretur comminationibus, nec attrahitur promiſſionibus, nec præceptis obtemperat, nec conſiliis acquieſcit? Nonne is etiamſi fateatur ſe noſſe Deum, factis tamen negat?] Quandoquidem autem prædeſtinati diuinitùs ſumus, conformes fieri imagini filij Dei, enitamur diuinum de nobis beneplacitum explere, referendo motibus naturalem Dei filium quantum per humanam imbecillitatem, fas erit.

CAPVT II.

Chriſtus, Agnus Dei.

114. MERITÒ *Agni Dei* titulum ſubnecto titulo *fily naturalis.* Non enim quod quiſpiam audito *agni* nomine fortaſſis exiſtimaret, conſiderandas ſub agni nomine ſuſcipio Chriſti dotes, quarum plerumque Agnus eſt Symbolum, ſiue in Scripturis, ſiue apud Symbolicos.

Chriſtus Agnus, ob pleraſque rationes huic loco extraneas, lenitatem, innocentiam, immolationem, prudentiam, exquiſitum nitorem.

Verbi gratia, Chriſtus ob mititatem, ſæpè in Scripturis confertur agno. Vt Ierem. 11. *ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam.* Iſaiæ 53. *Sicut agnus coram tondente, ſic non aperuit os ſuum.* Qui locus allegatur Actorum 8. Eóque ferè reſpiciunt, qui Agnum Paſchalem, Chriſti patientis typum fuiſſe tradunt: vt S. Ambroſius in pſal. 43. ad illud, *dediſti nos tanquam oues eſcarum.* S. Paulinus natali 8. Sancti Felicis, S. Auguſtinus lib. de catechiſmo cap. 4. Nanz. orat. 42. Lact. lib. 4. cap. 26. Rupertus 2. in Exod. à cap. 3. ac pulchrè & diligenter Giſl. lib. in altercat. Synod. & Eccleſ. c. 9. à pag. 52. In hoc ſenſu S. Bernardus ſerm. 1. de Epiph. accipit illud Baptiſtæ de Chriſto Ioannis 1. *Ecce agnus Dei.* [Verè (inquit) Agnus, verè humilis, verè manſuetus.] Tertull. quoque lib. de patientia c. 3. Chriſtum, ob patientiam & lenitatem, agno confert. Non item conſiderandam ſub agni nomine ſuſcipio, Chriſti innocentiam, ob quam S. Petrus Chriſtum agno confert, monens fideles, recolerent etiam atque etiam pretio ſe eſſe emptos, quod ſit ſupra omne pretium; ſanguinis inquam quaſi agni immaculati. Ad hanc mentem ita diſſerit S. Auguſtinus tract. 7. in Ioan. [*Altera die iterum ſtabat Ioannes, & ex diſcipulis eius duo: & reſpiciens Ieſum ambulantem, dicit, Ecce Agnus Dei* Vtique ſingulariter iſte Agnus. Nam & diſcipuli, dicti ſunt agni. *Ecce ego mitto vos, ſicut agnos in medio luporum.* Dicti ſunt & ipſi lumen; *Vos eſtis lumen mundi.* Sed aliter ille de quo dictum eſt *erat lumen verum, quod illuminat omnem venientem in hunc mundum.* Sic & Agnus ſingulariter, ſolus ſine macula, ſine peccato: non cuius maculæ abſterſæ ſint, ſed cuius macula nulla fuerit.] Diſertè quoque S. Epiphanius hæreſi 69. de Chriſti variis nominibus agens, ait [Agnus dicitur, propter innocentiam: & quod per ipſum, peccatum ab hominibus ſublatum eſt, in eo quod ipſe Patri oblatus eſt ouicula ad mactationem.]

115. Optimè Richardus Victor. tract. de Baptiſ. Chriſti [ſimplicitatis innocentiam, ſcriptura nobis commendat per agnum, etiam & puerum; Vnde ipſe Dominus, propter omnimodam innocentiam dictus eſt *Agnus Dei*: & de eius conſimilibus, dicit ad Petrum, *paſce agnos meos.* Et dictus eſt paſtor ouium, & fideles oues paſcuæ eius. Et legis præceptum eſt, vt quotidie Sacerdotes duos agnos offerrent; vnum mane, & alterum in veſpere. In mane incipiunt homines operari. Ideò per manè intelligitur actionis principium, ſicut per veſperam, datur intelligi finis. Quid eſt ergo duos agnos offerre, niſi opera innocentiæ incipere, & ad finem perducere? Hoc eſt Sacrificium iuge, quia ſemper Deus requirit à nobis, innocentiæ virtutem.] Inde etiam illud Paulini epiſt. 12. ad Seuerum,

Sub cruce ſanguinea niueo ſtat Chriſtus in agno,
Agnus vt innocua iniuſto datus hoſtia letho.

Et ſuperiùs.

Sanctam fatentur, crux & Agnus victimam.

Habes hîc & aliam cauſam huius Chriſto tributæ denominationis, ſed quam hîc quoque non attendo; nempe quod Chriſtus fuerit victima, pro nobis à Patre tradita ad ſalutem noſtram. Theophilactus in cap. 1. Ioan. ad illud *ecce Agnus Dei*, diſertè ita habet, his verbis. [Agnus Deus, dicitur Chriſtus, ſiue quod Deus acceperit mortem Chriſti pro ſalute noſtra, ſiue quod Deus Pater, propter charitatem ſuam erga nos, illum dederit ad mortem pro nobis. Quemadmodum dicere ſolemus, Sacrificium hoc illius eſt: hoc eſt, ille Sacrificium hoc obtulit. Sic igitur & Dominus dicitur *Agnus Dei*, eò quòd Deus Pater propter charitatem ſuam erga nos, illum dederit ad mortem.] Sed & iuge Sacrificium duorum agnorum in ſingulos dies, Chriſtum victimam noſtram exprimebat

primebat

primebat: autoréque Origene homil. 24. in Numer. id maximè ſpectat Chriſti *agni* denominatio. Audi & eundem Tomo 1. in Ioan. [Vt agnellus innocens qui ducitur vt ſacrificetur, factus eſt ille agnus Dei, vt auferat peccatum mundi: & qui omnibus ſermonem ſuppeditat, etiam aſſimilatus eſt agnello ſine voce, coram tondente, vt morte ipſius omnes nos purificemur; idcircò Ioannes ait, oſtendens ipſum; *ecce Agnus Dei; qui tollit peccatum mundi.* Non inquit; *qui tollit aliquando*, neque item *qui abſtulit quidem ante, nunc autem non tollit*, ſed *tollit*, (inquit,) quia aſſiduè hoc agit, id eſt tollit ab vnoquoque in mundo exiſtente peccatum, neque tullere, quoad è toto mundo ſublatum fuerit peccatum, ac Seruator tradiderit Patri regnum pecc..tum, eò quòd nullum ac ne leue peccatum ſuperfuturum ſit debellandum à Patre.] Euſebius libro 1. de demonſt. c. 10. latè & egregiè de hac Chriſti denominatione diſſerens, huc reſpexiſſe cenſet Baptiſtam cum dixit, *Ecce Agnus Dei*: ego tamen aliò collineo.

116 Multo minùs ſub *agni* titulo Chriſti prudentiam propono expendendam: tametſi S. Gregorius lib. 6. in 1. Reg. cap. 15. ad illud, *recenſuit eos quaſi agnos*, affirmat typum prudentiæ agnum eſſe. [Agnorum (inquit) nomine, ſolent viri magnæ prudentiæ deſignari.] Hoc neſcio an ad eam ſolertiam referat, qua agnus matrem agnoſcit. Audi S. Ambroſium lib. 6. exam. cap. 4. qui Agnorum in ſumma ſimplicitate ſummam induſtriam & ſolertiam ſimilitudinatiam, ſic celebrat. [Quid agniculis ſimplicius, quos minuſculæ parvulorum cumparamus infantiæ? Sæpè ex his magno gregè agniculus per ouilia tota vagatus, errat, à matre, & cum eam reperire non poſſit, balatu frequenti abſentem incitat, vt reſponſuræ vocem excitet, quò ab eius ſono, errabunda replicet veſtigia; multis licet verſetur, in millibus ouibus, recognoſcit vocem parentis, feſtinat ad matrem, lactis quoque maternis notos ſibi fontes requirit. Quamuis cibi deſiderio detineatur & potûs, tranſcurrit tamen aliena vbera, licèt humore lactis exundent. Solam matrem requirit, ſolius ſibi materni vberis pauperes ſuccos, ſignificat abundare. Illa quoque inter multa agniculorum millia ſolum filium nouit. Vnus quamuis plurimorum balatus, eadem ſpecies; ſed illa tamen fœtum ſuum diſcernit à cæteris, & ſolùm filium tacito pietatis teſtimonio, recognoſcit. Paſtor errat in diſcretione ouium, agniculus in agnitione matris neſcit errare.]

Ex Caſſiano lib. 6. de Inſtitut. cap. 4. deſumi præterea poteſt alia ratio Chriſtum denominandi *agnum*, ad hunc item locum minimè pertinens. Diſtingoens enim eo loco Caſſianus, continentem ſiue ἐγκρατῆ à caſto, vel potiùs ab eo qui in affectum integritatis, vel incorruptionis tranſierit; ait hunc dici ἁγνὸν. Vbi corruptè libri quidam legunt ἄκιον. Sed rectè ex M. S. Cod. Diaconius emendauit errorem; legitque vt diximus. Idem ergo eſt iuxta Caſſianum ἁγνὸς, quod perfectè & exquiſitè nitens, & purus à carnis feculentiis & illuvie. Quod decus fuiſſe in Chriſto ſingulariſſimum, nemo non videt. Proindéque agnus iuxta hanc vocis notionem, iure dici poterit. Verùm nihil hæc ad Chriſtum Dei agnum. Itaque potuerit ſanè Chriſtus ex prædictis cauſis *Agnus* appellari. Sicut S. Auguſtinus ſerm. 101. de diuerſ. cap. 6. Sanctam Agnetem ob exquiſitam puritatem iure nomen illud adeptam docet, verbis illis. [Virgo quæ quod vocabatur, erat. Agnes Latinè agnam ſignificat, Græcè caſtam. Erat quod vocabatur; meritò coronabitur. Eandem inquam ob cauſam, Chriſtus multò magis, poterit *Agnus* denominari.

Agnus Dei Chriſtus, quia Filius Patris.

117. Ea tamen illius denominationis cauſa, quam hoc loco amplector, illa eſt ob quam dicebam ſubnecti meritò hunc titulum, titulo filij naturalis. Nempe quia nomen *agni*, In ſcripturis filium deſignat: Forſaſſis quod apud Hebræos, infantes ob teneritudinem, vel quia erant de grege Dei, ſic nominarentur. Sanè S. Hippolytus orat. de conſummat. mundi proferens varias antitheſes Chriſti & Antichriſti; imo imitamenta varia quibus Satan, illum hominem peccati ad Chriſti æmulationem conformabit; inter alia id profert. [Demonſtratus eſt Saluator vt agnus, ipſe quoque naſcetur in circumciſione.] Quæ verba manifeſtè ferunt vſum Hebræorum quem dico. Ea item ex cauſa, Baptiſtam, vt refertur Ioannis 1. denotaſſe Chriſtum nomine *agni Dei*, quod illum filium Dei intelligi vellet, autor eſt Clemens Alexandrinus lib. 1. pædag. cap. 5. *in fine*, verbis illis de Chriſto, *magno*, (vt ait) *Deo, & perfecto puero.* [De hoc puello, fert quoque teſtimonium Ioannes, qui eſt maior Propheta inter natos mulierum; *ecce Agnus Dei.* Quoniam enim ſcriptura, pueros ac infantes *agnos* nominat, Deum qui eſt Verbum, qui propter nos homo factus eſt; qui nobis in omnibus aſſimilari volebat; vocauit *agnum Dei*, filium Dei, infantem Patris.] Nec ſanè ſuberat ratio, cur Ioannes ſi aliò reſpexiſſet quàm ad hanc Chriſti filiationem ſignificandam; v. g. ſi tantùm innocentiam, aut lenitatem, & bonitatem Chriſti deſignare voluiſſet, Chriſtum vocaret *agnum Dei*, ſed ſimpliciter vocaſſet *agnum*. Quare perſpicuum videmr, Ioannem nomine *agni Dei*, infantem cæleſtis aulæ, & filium Dei intellexiſſe Vnde quotquot ex hoc Ioannis teſtimonio, confirmant Chriſtum eſſe agnum Dei (ſunt autem innumeri,) aſtipulari videntur huic Chriſti nomenclaturæ, in ſenſu quem proponimus. Eidémque etiam ſuffragatus eſt, quiſquis hymno Angelorum attexuit illam clauſulam, *Domine Deus Agnus Dei, filius Patris; qui tollis peccata mundi.*

P. ſtur

Pictura Chriſti Symbolica, ſpecie Agni.

118. Spectant planè ad hoc inſtitutum, priſcæ picturæ quibus Chriſtus Symbolicè agni ſpecie effictus exhibebatur. Sic Damaſus Papa in Syluestro, teſtatur Conſtantium Magnum constructo ſacro fonte in quo Chriſtiano ritu lotus eſt & initiatus, fontis labio agnum aquam fundentem appendiſſe ex auro puriſſimo; adſcripto ad læuâ titulo *agni Dei* demonſtrati per Baptiſtam ex argento fabrefactum: vt intelligeretur, Chriſtum eſſe qui aquam expiatricem fundit; iuxta illud, *hic eſt qui baptizat.* Aliam eiuſmodi Chriſti picturam, exhibet Boſius lib. 6. de cruce cap. 12. Agni ſub cruce rupi inſiſtētis, & fontes quinque, vnum è pectore, & ſingulos è ſingulis pedibus emittētis. Apud Anaſtaſium nihil frequentiùs eiuſmodi Chriſti imagine.

Interdicitur quidem in 6. Synodo canone 82. Trullano, ne in poſterum Chriſtus ſub agni ſpecie depingeretur: quod hodiéque ſeruantes Græci, vt refert Ioannes Molanus l. 3. de imag. cap. 20. loco Agni quem in Latina Eccleſia ad latus Baptiſtæ pingi ex vſu eſt, apponũt ſchedã his ex Iſaia & Euangelio verbis exaratam. *Ego vox clamantis in deſerto, parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius.* Id tamen interdictum, apud Latinos non eſt vſu receptum, niſi fortaſſis vt Chriſtus paſſim nō pingeretur agni ſpecie. Quo veriſimile eſt ſpectaſſe canonem illum Trullanum. Neque enim abſolutè improbat picturam Chriſti ſub ſpecie agni, alioqui anteriores quoque picturas eiuſmodi, iuſſiſſet eradi, atque deleri: ſed retentis iam ante editis ea ſpecie picturis Chriſti, mandat vt in poſterum Chriſtus pingatur ſpecie hominis: quod in lege gratiæ, Symbola & figuras ceſſare par ſit, præſẽte veritate. Vnde quia in eo canone imago agni non improbatur, imo anteriùs edita recipitur, Tharaſius Patriarcha, poſtea in 7. Synodo actione 3. eum Canonem allegat pro ſacris imaginibus. Quod ratum habet Adrianus Papa in reſcripto ad eundem Tharaſium. Et ibidem Epiphanius actione 6. eamdem imaginẽ Chriſti ſub agni ſpecie à Ioanne demonſtrati, profert pro vſu ſacrarum imaginum. S. quoque Theodorus ſudita in epiſtola Catechetica, eundem Canonem pro imaginibus adducit. Æquè S. Niceph. Patriarcha Conſtantinopolitanus, in capitibus aduerſus Iconoclaſtas, canonem illum Trullanum allegat pro imaginibus. Videſis Gretſerum in Paralip. ad l. 5. de cruce c. 12. Igitur antiquę illæ, & nunc non protſus antiquatæ picturæ Chriſti ſub agni ſpecie, cum ferè habeant oppoſitum Baptiſtã, digito Chriſtum agnum demonſtrantem, alludunt manifeſtè ad demonſtrationem Chriſti, factam Ioan. 1. verbis illis, *ecce agnus Dei* quibus vidimus ſignificari Chriſtum eſſe Dei filium; ac proinde iiſdem picturis confirmatur notio agni Dei, quam hîc proponimus.

R. P. Theoph. Raynaudi de Attrib. Chriſti.

Vſus agnorum cereorum, quorſum inductus, & quomodò Chriſtum, Agnum, id eſt Filium Dei, dictum monſtret.

119. Poſſumus verò eandem aſtruere, ex perantiquo, & nunc etiam vulgatiſſimo vſu pianguncularum cerearum, ſpecie agni, quem ad tempora Conſtantini Magni refert Molanus orat. de agno Dei cap. 6. de quo integer tractatus à nobis conſcriptus eſt omni eccleſiaſtica eruditione refertus; quem quoniam multis annis, poſt hocce opus abſolutum, elucubraui conſulere poteris de cauſa vſus Agni Cerei. Videbiſque quàm non ſine fundamento pronunciauerim, cereos agnos quorum eſt vſus apud fideles, eſſe memoriale baptiſmi Chriſtini: eâque Sacri ſigilliaris vſurpatione admonitos fideles, vt ſe baptiſmo initiatos, & agnos nouellos fuiſſe recordarentur.

120. Hinc igitur à poſteriori Philoſophando, confirmare licet, quod affirmabam de Chriſto agno Dei, id eſt filio Patris. Idcirco enim Chriſtiani ſacro baſptiſmo initiati; dicũtur agni, quia per lauacrum aquæ, tanquam per vterum fidelium, vt S. Chryſoſtomus loquitur, efficiuntur per gratiam filij Dei, & conformes Chriſto primogenito: proindeque *Agni Dei*, nomen, principaliùs, & tanquam primario analogato, conuenit Chriſto, quem *paſtorem agnorum regalium* ſcitè nominat Clemens Alexan. in hymno ad Chriſtum Seruatorem, qui Pædagogo ſubiicitur. Neque verò quod agnorum paſtorem Chriſtum nominat, excludit eum agnorum numero. In ſpirituali namque hoc ouili, Chriſtus idem eſt agnus, & paſtor, ait S. Paulinus epiſtola 5. à medio & epiſtola 32. ſub initium. De Chriſto ſpecie agni exhibito inter ſacrificandum. Videndus Petrus Damia. lib. 6. epiſt. 25. & Epiphanius quidem libello de dignitate Religionis Chriſtianæ, narrans viſionem de Euchariſtia.

Vſus doctrinæ, eſt per ſe euidens ex dictis de Chriſto Dei Filio. Et addi poteſt debere nos quoque, quod ipſa *Agni* vox inſinuat, Chriſtianam placiditatem, præferre Chriſti imitatione. Nec prætermittenda conſideratio vtilitatis geſtãdi cereos agnos, quorum vſum Deus tot prodigiis ſæpè obſignauit: Nimirum non modò quia tam ſolemnibus & ſingularibus ritibus à ſolo Chriſti Vicario conſecrantur, ſúntque his temporibus veluti teſſera Catholiciſmi; ſed etiam quia renouant homini memoriam ſuſcepti baptiſmi, eiúſque profeſſionem continent; non abſque inſigni excitamento conformandi ſe filio naturali, cuius forma accidentaria communicata in Baptiſmo eſt, per filiationem adoptiuam.

CAP.

CAPVT III.

Chriſtus, facies ac vultus Dei.

CVM naturali filiationi hactenus in Chriſto tractatæ reſpectu Dei, ſubnectam titulum *faciei ac vultus Patris*, facit ſimilitudo & expreſſio vultus parentum in liberis. Ex quo fit, vt liberi, parentum vultus & facies eſſe videantur; tametſi non è contrario parentes dicuntur eſſe facies filiorum, vt obſeruat Tertull. lib. contra Prax. cap. 14. quia non patres à liberis, ſed hi à patribus exoriuntur, eóſque facie & vultu referre dicuntur. Res eſt & experimento teſtata quotidiano, & Doctorum commentationibus diſcuſſa, vt videre eſt apud Ariſtotelem 7. hiſtor. cap. 6. & lib. 4. de Gener. anim. cap. 3. Plinium lib. 7. cap. 12. & alios apud Tiraquellum lib. 7. connub. à numero 50. Eadem non adulterini ſed legitimi fœtus nota haberos. Vnde Martialis

> *Eſt tibi quæ patrijs ſignatur imagine vultus,*
> *Teſtis maternæ nata pudicitiæ.*

Iudæi hinc occaſionem arripuerunt concinnandæ fabulæ, cuius ex Rabbi Salomone meminit Lyranus 1. Par. 3. Filium enim quem Dauid & Abigail ſuſceperat, cum aliqui criminarentur eſſe Nabalis filium, ſubitò orante Dauide immutatum facie, & Dauidi ſimillimum factum aſſerunt; vt proderetur genuinus Dauidis filius; quo ipſo, faciei ſimilitudinem, notam proceſſionis ex aliquo ſtatuunt. Egregiè verò ac concinnè de more Gregorius Nyſſenus orat. 3. de Reſurr. hanc vultuum parentum in liberorum vultu repræſentationem, ac plerumque non parentum modò immediatorum, ſed etiam anteriorum, faciei in poſteris expreſſionem miraculum vocat omni ſtupore proſequendum.

Chriſtus, quâ Dei filius naturalis, eſt Facies Patris, & quâ Deus & quâ homo Deus.

Hæc cum ita ſint commodè poſt expoſitam naturalem Chriſti filiationem reſpectu Dei, exponendum ſuſcipimus quomodò dictus ſit *vultus ac facies Dei*, quod huic filio ſingulariſſimum eſt; cum non dicatur vultu Patrem referre, ſed eſſe ipſemet vultus ac facies Patris. Non eſt porrò hoc loco ſerm. de Chriſto quatenus Dei Verbo. Sic enim non eſſet obſcurum vocari ſæpè Chriſtum faciem Dei; quod benè confirmat Paſchaſius Diac. l. 1. de Spiritu ſancto cap. 5. tractans illud pſalmi 50. *ne proiicias me à facie tua.* Quibus verbis expreſſum Trinitatis myſterium, pulchrè demonſtrat: ſed quod ad rem propoſitam facit, iſtud eſt. [Filius ſicut imago patris, ita & facies Patris accipitur. Et ideò legimus: *Philippe qui vidit me, vidit & patrem.* Et iterùm: *quo ibo à Spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam*; Aduerte in fide perfectæ confeſſionis myſterium Trinitatis. Propheta ad patrem loquitur., faciem patris, filium patris profitetur, nec non diffuſum per omnia Spiritum ſanctum profitetur. De filio ad Moyſem etiam loquitur *facies mea præcedet te.* Quod nomen, id eſt *facies*, & ad vnitatis ſubſtantiam, & ad æternitatem pertinet maieſtatis.] Inde Paſchaſius eruit argumentum, ad Filij cum Patre æqualitatem comprobandam, non obſtante Natiuitate ex Patre quam Arriani obiiciebant, vt inferrent Filium eſſe Patre minorem, eique proinde inæqualem, ſed abſurdè. [Nam & facies de corpore naſcitur, nec tamen faciem minorem capite ſuo, vel brachium corpore ſuo, conſtat eſſe poſterius. Si ergo vllum caput antiquius vnquam fuit, tunc aſſerere præſume, antiquiorem eſſe patrem ab imagine ſua, quæ in Chriſti perfecta ſimilitudine, & æqualitate conſiſtit. Ita ergo neſcit filius, vel poteſtate, vel tempore, à Patre diſcerni, ſicut facies à capite ſeparari, vel capite ſuo nequaquam poteſt iunior inueniri.]

Idipſum eſſe videtur, quod Apoſtolus Hebr. 1. dixit, vocás filium *ſplendorem paternæ gloriæ, & figuram ſubſtantiæ eius.* Ea enim *figura*, & vt Græcè habet *character, & imago expreſſa paternæ hypoſtaſeos*, aliud non eſt quàm imago viua & veluti facies filij, ore & facie Patrem referentis, vt illa puſionem Æneam optans, qui patris ora referret, loquebatur. Rectè etiam *ſplendor gloriæ* dicitur, non alluſione facta ad ſolem, ſed ad lumen vultus; iuxta illud, *lux vultus mei, non cadebat in terram.* Id eſt facies ſerena & læta non obnubilabatur. Sicque eum characterem apud Apoſtolum intellexiſſe videtur Anaſtaſius Sinaita lib. 1. de rectis fidei dogmat. qui eſt de Patris & Filij conſubſtantialitate *ſub finem.* Verùm quod hæc faciei paternæ denominatio, in Chriſtum hominem non cadat niſi per idiomatum communicationem, non hæreo in ea vlteriùs. Sed Chriſto homini, ſeu Verbo in ſua humanitate, eam appellationem vendicare, non erit difficile.

122 Videbimus tamen, Chriſtum prout hominem, nomine *diuinæ faciei* donando, refragari iis Patribus, qui dictum illud Dei Exodi 33. *poſteriora mea videbis, faciem autem meam videre non poteris*, ita accipiunt, vt negata ſit ſynagogæ Dei viſio, conceſſa autem contuitio Chriſti, qui nomine *poſteriorum Dei*, non autem *faciei*, ſit à Deo expreſſus. Iis Athanaſius quæſt. 23. ad Antioch. [Quia vbique (inquit,) poſteriores partes anterioribus ſunt humiliores; Diuinitatem intellige, per anteriora. Et propterea dixit; *nequaquam videre poterit homo meam faciem, & viuet.* Non enim eſt poſſibile corporalibus & materialibus oculis videre incorpoream & omni materia carentem eſſentiam Dei &, viuere. Poſteriores verò partes Dei, carnem intellige, quam aſſumpſit ex Virgine & per quam conſpectus eſt.] Alios aliquos ſimiliter eum locum interpretatos protuli ſupra tractans quomodò Chriſtus ſit bonum.

His & aliis faciem Dei de ipſa diuinitate

claré

His aliis faciem Dei de ipſa diuinitate clarè viſa accipientibus, poſteriora autem, ſiue tergum, de Chriſto provt homine, non repugnamus, cum aggredimur oſtendere, Chriſtum hominem eſſe faciem ac vultum Dei. Tantùm quippè volumus oſtendere, poſſe in diuinam aliquam notitiam deueniri per Chriſtum hominem, etiamſi ea cognitio non ſit ſumma clara, & vt vocant *facialis*. Nam alicuius de Deo notitiæ ingeneratio per Chriſtum, ſufficit ad rationem diuinæ faciei analogicæ, Chriſto aſſignandam.

Scripturæ & Patres, pro Chriſto Deo homine, facie Dei.

123. Ex compluribus Scripturis id confirmat loco allegato Anaſtaſius: Filium enim Dei carne amictum; faciem Dei pronunciari ait, eo pſaltis loco, *quò ibo à Spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam?* Itémque illis aliis, *vultum tuum Domine requiram.* Iterúmque *deprecatus ſum faciem tuam in toto corde meo.* Subdit verò. [Quod facies Patris ſit vnigenitus ac Verbum, qui iuxta decretum Patris ſui omnis creaturæ conſtitutus eſt Iudex, rurſus iuxta ſententiam Dauidis; *A facie tua iudicium meum prodeat.* Itaque facies Patris prædicatur eſſe filius; quippè qui imago eſt & character Patris, & à Patre poteſtate accepta facit iudicium, iuxta illud. *Vultus autem Domini ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum.* Atqui ſicut vultus Domini perdit malos de terra, non vt omnino non ſint; ſed vt non ſint inpoſterum mali: Ad eundem ſenſum, rurſus ait; *Emittes Spiritum tuum & creabuntur; & renouabis faciem terræ:* hoc eſt *hominem.* Decor enim & ornatus terræ, homo eſt. Vt ſpecies in homine relucens, facies eſt.]

Eſt ibi apertè ſermo de Filio carne circundato. Nam ſub ea ratione eſt conſtitutus Iudex. Itaque apertè de ſententia Anaſtaſij omnibus locis prolatis Chriſtus dicitur facies Patris Clemen. Alexand. 1. pædag. cap. 7. ſimiliter interpretatur quod dixit Iacob Gen. 32. *poſtquàm colluctatus eſſet cum Deo.* [Interrogauit (inquit) ipſum, & dixit ei; *enuncia mihi quod ſit nomen tuum.* Et dixit: *Cur interrogas nomen meum?* Nomen enim nouum nouo populo reſeruabat, nempe infanti. Adhuc autem erat innominatus Deus Dominus, vt qui nondum homo factus fuerat. Vocauit tamen Iacob nomen loci illius, ſpeciem Dei. *Aſpexi, enim* (inquit,) *Deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea,* Facies autem Dei eſt Verbum, quo Deus illuminatur & cognoſcitur. Tunc etiam nominatus eſt *Iſrael*, quando vidit Deum Dominum, hic eſt Deus, qui eſt Verbum]

124. Accommodat eodem S. Ambroſius ſermo 17. in pſal. 118. ad v. 7. illud Dauidis *faciem tuam illumina ſuper ſeruum tuum, & doce me iuſtificationes tuas* Exiſtimat enim alludi eo loco ad faciem Moſi, corporali velatione obductam dum alloqueretur Iudæos, vt ſignificaretur legem ſcriptam tenebris obduci, & velaminibus operiri contra quàm futurum erat in lege gratiæ; vbi remoto velamine faciem Dei reuelatam conſpicaturi erant fideles. Vt propterea Ieſus Naue, quem typum Chriſti fuiſſe, nominis conuenientia mõſtrat; tametſi promiſſum ei à Deo eſſet, quod futurus eſſet cum eo ſicut cum Moyſe fuerat: tamen mortuo Moſe, reuelata facie & abſque obducto velamine alloqueretur populum. Deus omnipotens (inquit S. Ambroſius,) qui in Moyſi facie excœcauit populum Iudæorum, non duritia, ſed præſcientia, nec malitia ſed æquitate atque iuſtitia, iſte (inquam) Dominus illuminauit cor populi nationum, in facie Chriſti. Ieſu, per eius aduentum: quod euidenter Apoſtolico declaratur exemplo, ſicut ſcriptum habemus: *Quoniam Deus qui dixit de tenebris lumen ſplendeſcere, illuxit in cordibus noſtris ad illuminationẽ ſcientiæ, claritatis Dei in facie Chriſti Ieſu.* Ideò ergo dicit Dauid ad Dominum Ieſum. *Vultum tuum illumina ſuper ſeruum tuum.* Faciem Chriſti videre cupiebat, vt mens eius illuminari poſſet. Et ſecundùm incarnationem poteſt accipi. Multi enim prophetæ & iuſti videre voluerunt, vt ipſe Dominus declarauit. Quod autem negatum Moyſi fuerat, non quærebat, vt corporaliter Dei vultum in corpore videret: ſi tamen & Moyſes tam ſapiens & eruditus hoc potuerit ſimpliciter magis quàm in myſterio poſtulare, humanum tamen eſt deſideria ſupra nos extendere. Nec immeritò faciem eius aduenientis ex virgine quærebat videre, vt illuminarentur in corde.] Habes ex Ambroſio, duplicem ſenſum quo Dauid in Chriſtum reſpiciens, Dei faciem illuminari ſuper ſe depoſcebat: nempe directa ad Patrem oratione à quo poſceret Verbi ſui carne veſtiti ſpecie frui: Vel directa oratione ad ipſum filium carne circumdatum, cuius faciem corpoream videre cuperet. Et quamuis vterque ſenſus Chriſtum ſpectat; tamen prior ſenſus videtur potior, & literæ congruentior, cum nulla ſit ratio exiſtimandi eo loco directam ad filium hominem orationem à Dauide, qui Patrem ibi perpetuò alloquitur. Quare habemus deſignatum eo loco Chriſtum, nomine vultus paterni ac diuinæ faciei.

125. Nec minùs concinnè idem S. Ambroſius in pſal. 43. ad illud *quare faciem tuam auertis?* de Chriſto Dei vultu & facie id dictum accipit, quem tamdiu differri doleret antiquis Patribus, quod à diuino vultu in carne exhibito, illuminandos ſe eſſe præſagirent. [Etenim ſi vultus hominis, cæteris mẽbrorum partibus plus refulget, & quemcunque intuemur, vel incognitũ agnoſcimus, vel cognitũ recognoſcimus, quẽ aſpectus noſter latere non patitur: quanto magis Dei vultus; quem ſpectat, illuminat? De quo vt cætera eius ſunt, ita & hoc præclarum Sancti Apoſtoli, qui verè interpres eſt Chriſti, vt aptiore cum ſenſu & ſermone noſtris infũderet mentibus.] Et mox. [Meritò ergo dicunt iſti: *Quare faciem tuam auertis?* Aut fortaſsè propterea dicitur, quia deſiderantibus, Chriſti moram faciebat aduentus. Ipſe enim eſt vultus patris, qui eſt imago & gloria Dei.]

Placet etiam Ruperti meditatio lib. 6. de proceſſ. Spiritus Sancti cap. decimo quarto, qui ſic philoſophatur expendens illum Pſalmi 4. verſum [ſignatum eſt *ſuper nos*

lumen vultus tui Domine, dediſti lætitiam in corde meo. Dominus cui hæc dicuntur, *ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine,* ipſe eſt Pater: vultus Domini, ipſe eſt Filius patris; lumen vultus Domini, ipſe eſt Spiritus ſanctus Patris & Filij, Filius ideirco rectè dictus eſt vultus Dei Patris, quia ſicut in vultu alicuius hominis affectio lætitiæ, vel mœroris poteſt percipi, ſic per Filium voluntas Dei Patris mundo fuit lumen vultus Domini; idcirco rectè intelligimus, Spiritum ſanctum Patris & filij, quia ſicut lumen alicuius rei, valdè lucentis; viam vel proſpectum pandit corporalibus oculis: verbi gratia, ſicut claritas ſolis, depulſa caligine noctis nobis efficit diem: ſic Spiritus ſanctus depulſis ignorantiæ tenebris, docet nos omnem veritatem, quia per ipſum, & filium ſcimus & patrem, & ipſum cognoſcimus ex vtroque procedentem.] En Spiritus ſanctus quia omnem de Christo & eius myſteriis veritatem detegit, & legitimam Christi cognitionem ingenerat, *lumen vultus Dei* appellatur. Igitur vultus Dei, eſt ipſe Chriſtus.

126. Collimaſſe in diuinæ huius faciei contuitionem omnia antiquorum Patrum deſideria, monſtrat præſcriptæ Numer. 6 benedictionis formula, quæ ſic concipiebatur; *benedicat tibi Dominus & cuſtodiat te, illuminet Dominus faciem ſuam ſuper te, & det tibi pacem, & miſereatur tui.* Quem locum piè omninò, in Chriſtum cadere, demonſtrat S. Cyrillus lib. 11. de ador. decerpo laciniam ex fuſiore eius oratione. [Faciem porrò Dei & patris eſſe filium qui apparuit nobis, nemo, (vt ego arbitror,) ambiget? character eſt enim, & ſimilitudo, & imago illius: ac per ipſum, & cum ipſo Patrem cognouimus; Cuius aduentum videre cupientes, ad vniuerſorum Deum clamabant, *Deus virtutum conuerte nos & oſtende faciem tuam; & ſalui erimus.* Omnes igitur ſumus in oſtenſione Chriſti miſericordiam conſecuti.]

127. Hanc pacem & ſuauiſſimos fructus benedictionis in Chriſto promiſſæ & per Chriſtum Dei faciem exhibendæ; citra omnem ambiguitatem præconcipiebant priſci iuſti, in quorum omnium perſona Dauid pſalm. 79. aiebat, *oſtende nobis faciem tuam & ſalui erimus.* Quem locum Rabbi Moſes Hadarſan, de Chriſto Dei facie interpretatur in cap. 22. Geneſ. eodem referens illud Oſeæ 6. *viuificauit nos poſt duos dies, & in die 3. ſuſcitabit nos, & viuemus ante faciem eius, & ſciemus vt ſequamur ad cognoſcendum Dominum.* Illuſtria ſũt quæ ex aliis quoque Rabbinis profert Galat. lib. 3. de arca. cap. 11. quibus Meſſias vocatur *facies Dei.* Sed illud præter cætera placet annotare quod ex Malach. 3. à primario Rabbino Moſe Maymonide obſeruatum refert. Sic enim habet ex Hebræo Malachias. *Ecce ego mitto Angelum meum, & parabit viam faciei meæ.* Eam faciem cui paraturus Angelus viam prædicitur, fuiſſe Chriſtum Dominum affirmat Maymonides, & veriſſimè eum locum aptat ad Meſſiam ſuffragante ipſomet Chriſto Matth. 11. qui eum locum Malachiæ de ſe expoſuit, & Angelum viam ſibi præparantem, docuit eſſe Ioannem Baptiſtam. Nec refert, imo maximè ad rem facit, aliqualis diuerſitas verborum quæ ſunt apud Malachiam, & eorum quæ inde à Chriſto allegantur. Malachias enim habet. *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam,* Chriſtus autem ita allegat. *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam ante faciem tuam.* Quod enim apud Matthæum Chriſtus de ſe loquatur, apud Prophetam verò Deus ſit qui loquitur, meritò Chriſtus verba Patris de ſe dicta, & à Propheta in perſona Dei prolata vſurpans, refert ea in ſecunda perſona: & eo ipſo optimè intelligitur, Chriſtum eſſe faciem Patris, quandoquidem ea facies quæ Chriſtus eſt, (vt habet Euangeliſta, ea ore Chriſti.) iuxta Prophetam in Dei perſona eiúſque nomine loquentem, eſt facies Dei. Vide nodi extricationem, multa apud Riberam Malachiæ 3. verſ. 1. & Ianſenium cap. 13. concord.

128. Quod verò eo loco Malachiæ, facies hæc Dei, ſiue Chriſtus, deſcribatur tanquam ignis conflans & tanquam herba fullonum, pertinet ad bona quæ per exhibitionem diuinæ huius faciei præſtanda mortalibus erant per Chriſtum, faciem rem purgationem peccatorum: ſimulque ad mala quæ obuentura erant in auerſos à Deo Iudæos occaſione aduentus Chriſti, per eos peſſimè habiti. Sic enim innotuit tempus illud vultus Domini, de quo inſigniter de more Cyrillus Alex. lib. 3. glaphyr. in Geneſ. tractans ſacrificium Abrahæ deſcriptum Geneſ. 15. quo delineatum vniuerſum Incarnationis myſterium, perbellè oſtendit. Nempe cum Chriſtus, terrenus ſimul ſit & cœleſtis, naturam eius terrenam ſiue humanitatem, adumbrauint vitulus, aries, & capra. Nam Verbum in humanitate, factum eſt nobis tanquam dux gregis, ſiue aries: idémque vt factus ſub lege, dicitur vitula docta diligere trituram: & ob deiectionem ac infirmitatem fœmineo ſexu aptè expreſſam, rectè quoque dicitur capra, quia eſt victima pro peccato. Iam verò naturam Chriſti cæleſtem ſiue diuinam, adumbrabant aues eiuſdem ſacrificij Abrahami: Turtur inquam, & columba. De quibus nominatim monet ſcriptura diuiſas non fuiſſe aues, cum diuiderentur animalia. Quia patiente humanitate, diuinitas non eſt compaſſa aut diuiſa ab humanitate: ob quam etiam cauſam in ſacrificiis auium vetabatur abſciſſio capitis à corpore, vt notauit Potho lib. de magna domo ſapientiæ. Quanquam neque humanitas per paſſionem & diuiſionem interpoſitam, vidit corruptionem. Quod ſignauit Abraham, arcens ab animalium diſſectorum cadaueribus, aues damnum illaturas. Deſcripto iam illuſtri Verbi humana carne veſtiendi typo, ſubiicit ſcriptura, prænunciationem Abrahæ: factam de vexatione generis ſui, tandémque additur, poſt occaſum Solis apparuiſſe clibanum fumantem & inter diuiſiones illas animalium, tranſiſſe lampadem ignis. Quod qua ratione pertineat ad eam quam diximus Iudæorum cladem, ob Chriſtum faciem Dei repudiatum, iuuat ipſiuſmet

Cyrilli

Cyrilli verbis prodere [*erat* (inquit,) *flammis ignis & clibanus fumans, & lampades igneæ,* factum enim eſt venerandum Incarnationis, myſterium, eis qui credere noluerunt. & refractarios ſe ſe præbuerunt, clibanus & flamma, & omnium maximè intolerabile, atque extremum ſupplicium. Ideóque de Iſraëlitis, qui Chriſti myſterium temerè contumelia afficientes, improbi ac contumaces, ſunt deprehenſi, Dauid ita ait ad vniuerſorum Patrem, ac Deum: *pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui. Domine in ira tua conturbabis eos, & abſumet eos, ignis.* Tempus autem faciei Patris, meritò eſſe cenſeant tempus Incarnationis: ſiquidem facies atque imago Patris, eſt filius. Ingens itaque flamma & clibanus, manet eos qui myſterium Incarnationis vnigeniti reiiciunt. Iis verò qui aduentum ipſius agnouerunt, ſicut ſcriptum eſt, *fit lucerna in tenebris lucens*, & diabolicæ caliginis denſitatem diſſipans, & ſcandalis quæ ſe ſe offerunt, cultores offendi non ſinens.] Eodem modò locum Pſalmi 20. exponit ibi Euthymius.

129 Poſſunt & alia in hanc rem loca proferri, quibus Chriſtus dicatur *facies Patris & vultus Dei*, cum Tertulliano lib. aduerſus Praxeam cap. 14 & lib. 3. contra Marc. cap. 6. vt locus ex Threnorum 4. quem contra fidem Hebræorum Codicum, & Græcorum, omniúmque Latinorum, recitat Tertul. Vbi enim habent alij, *ſpiritus faciei noſtræ*, vel *ſpiritus oris noſtri*. ipſe legit *ſpiritus perſonæ eius, Chriſtus Dominus* Vbi *perſona* quidem idipſum eſt quod *facies*, iuxta Græcam vocem πρόσωπον quos & perſonam & faciem ſonat, vt notauit etiam S. Baſil. in pſal. 44. explicans de Chriſto illud, *vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis*. Quod tamen Tertull. perſonæ paternæ, ſeu faciei Dei patris, ſpiritu pronunciet Chriſtum; hoc eſt in quo dicebam ab aliis omnibus diſcrepare Tertullian. cum Hebræa lectio, & Græca 70. interpretum, & latinæ editiones omnes, habeant *oris noſtri*, vel *faciei noſtræ* Chriſtum ergo vocari ait à Propheta patris perſonam, id eſt faciem ac vultum: Qua etiam ratione lib. 5. contra Marcion. cap. 11. accipit alia quædam loca. Monſtrat enim nequiter Marcionem abuſum fuiſſe verbis Apoſtoli 2. Cor. 4. quibus memorat, *Deū huius ſeculi*, premendo poſtremam eiuſdem loci Apoſtolici clauſulam qua dicitur, Deum qui initio mundi dixit de tenebris lucem ſplendeſcere, reluxiſſe in cordibus noſtris ad illuminationem agnitionis ſuæ, in facie Chriſti Ieſu, aut vt ipſe legit in perſona Chriſti, ſubdítque. [Quis dixit, fiat *lux*; Et de illuminatione mūdi, quis Chriſto ait; *Poſui te in lumē nationum*, ſedentium ſcilicet in tenebris, & in vmbra mortis; Cui reſpondet ſpiritus in Pſalmo ex prouidentia futuri *ſignatum eſt*, (inquit) ſuper eos lumen perſonæ tuæ Domine. Perſona autem Dei, Chriſtus Deus Dominus; vnde & Apoſtolus ſupra, *qui eſt imago*, (inquit,) *Dei* Igitur ſi Chriſtus perſona creatoris dicentis, fiat lux;] Sed de locis quibus Chriſtus facies & vultus patris vocatur, plus ſatis.

Cur Chriſtus Dictus Dei facies, ratio prior, quia per eum conſpicuus Deus vt vnus.

130 Ratio eiuſdem nomenclaturæ non eſt obſcura, & in pleriſque Patrum teſtimoniis prolatis, facta eſt vna, rem planè conficiens. Facies enim eſt, qua quiſque noſtrum cognoſcitur & internoſcitur: eámque ipſam ob cauſam, Deus varietatem vultuum miraculi pleniſſimā prouidit vt internoſceremur. Quod ex noſtris & Ethnicis complures, tanquam verè ſtupendum ſunt demirati in tanta hominum numeroſitate ſemper contingere: ita vt miraculo habitum quandoque ſit, duos fratres videre vultu valdè ſimiles, etiamſi aliquatenus quoque diſſimiles. Videſis Naazianzenum, Nemeſium, Meletium, Plinium, quos ad id profero in Natur. Theolog. diſtinct. 8. n. 128. quibus adde qui ad eādem tot vultuum varietatem obſtupeſcunt & diuitias in ea diuinæ artis ac potentiæ profuſione defixi ſuſpiciunt, Auguſtinum 11. Ciu. cap. 8. & Senecam. epiſt. 113. Eſt ergo facies qua quiſque noſcitur, & ab aliis internoſcitur. Et propterea, quod notauit S. Ambroſius 6. Hexaëm. cap. 9. ſi deſit facies, nulla agnitio eſſe poteſt. Iacet truncus ignobilis ſine honore, ſine nomine. Prædones cum faciei obduxerint perſonam, tutos ſe arbitrantur, quaſi vultu operto, hominem latere.

Itaque quia per Chriſtum Dei notitia mūdo inuecta eſt, meritò dicitur *facies Dei*. Et hac ipſa ratione, *figuram ſubſtantiæ Patris*, dictum eſſe Chriſtum ab Apoſtolo, (nam figura & expreſſio ſubſtantiæ, eſt facies. pulchrè exponit Autor libri primi de Incarn. apud Auguſtinum cap. 12, confirmátque exemplo, (ſi facta eſſet aliqua ſtatua talis quæ magnitudine ſui vniuerſum orbem terræ teneret, & pro ſui immenſitate conſiderari à nullo poſſet; fieret autem alia ſtatua membrorum habitu, ac vultus lineamentis, ſpecie, ac materia, per omnia ſimilis abſque magnitudinis immenſitate pro eo, vt qui illam immenſam conſiderare atque tueri non poſſent, hanc videntes, illam ſe vidiſſe confiderent, pro eo quod omnia membrorum vel vultus lineamenta, vel ipſam ſpeciem materiámque ſimilitudine prorſus indiſcreta, ſeruaret. Tali quadam ſimilitudine, exinaniens ſe filius Dei, de æqualitate Patris & viam nobis cognitionis eius oſtendens, figura expreſſa ſubſtantiæ eius efficitur, vt qui in magnitudine claritatis ſuæ poſitam gloriam meræ lucis non poteramus aſpicere, per hoc quod ſplēdor nobis efficitur, intuendæ diuinæ lucis viam, per ſplendoris capiamus effectum. Comparatio de ſtatuis, quaſi ſanè in rebus corporalibus poſita, ad nihil aliud recipiatur, quàm ad hoc quod filius Dei breuiſſimè inſertus humani corporis formæ, ex operum virtutiſque ſimilitudine, Dei patris in ſe immenſam atque inuiſibilem magnitudinem deſignabat, per hoc quod dicebat ad diſcipulos ſuos; *Quia qui videt me, videt & Patrem.*]

131 Sed optimè Clem. Alex. 7. ſtrom. c. 5. tractans illud pſal. 23. *quærentium faciem Dei*

Iacob, ſic ſcribit in rem noſtram. [Breuiter vt arbitror nobis ſignificauit Propheta eum qui eſt prædirus cognitione curſimque & obiter vt videtur, nobis demonſtrauit Dauid Seruatorem eſſe Deum, dicens eum eſſe faciem Dei Iacob, qui annunciauit & docuit de ſpiritu. Quocirca Apoſtolus appellauit quoque filium characterem ſeu typum gloriæ Patris, qui veritatem de Deo docuerit, & expreſſerit quod Deus & Pater, vnus eſt & ſolus omnipotens, quem nemo nouit niſi filius, & cui filius reuelauerit. Vnum autem eſſe Deum per eos qui quærunt faciem Dei Iacob Meminit quem ſolum eſſe Deum Patrem bonum, exprimit Seruator noſter, & Deus. Generatio autem quærentium eum eſt, genus electum, quod eſt vi inquirendi præditum.]

* Non multùm abeſt ab hac ratione tribuendæ Chriſto iſtius nomenclaturæ, Autor libri de eſſentia Diuinitatis, perperam D. Auguſtino adſcripti. D. Anſelmo & Eucherio alij tribuunt, vt apud D. Anſelmum in Syntaxi partis quartæ, notaui. Affirmat enim Autor ille, *faciem Dei* in ſcripturis dici cognitionem Dei per homines, communicatam à Chriſto, qui dixit, *nemo nouit Patrem niſi filius, & cui voluerit Filius reuelare.* Cæterum cum ea notitia quam de aliquo ex vultu efformamus, non ſit ipſe vultus, ſed vultum habeat pro cauſa & obiecto à quo hauritur, minùs commodè nomen *faciei diuinæ* à noſtro vſu tranſlatum notitiæ noſtræ de Deo tribuitur ab eo autore; cum debuerit tribui cauſæ cognitionis eiuſdem, nempe Chriſto à quo Deum agnoſcere, eumque internoſcere, edocti ſumus.

Egregiè porrò Origenes, ſub finem libri ſexti contra Celſum, cauſam propoſitam corporati propter nos Verbi Dei, vt eſſet nobis carneis, carnea Dei facies, his verbis aperit [Si nos Celſus interrogauerit, quomodo poteſtmus nos cognoſcere Deum, & per illum ſalutem acquirere: reſpondebimus idoneum eſſe Dei Verbum, vt ingreſſum quærentibus, ſe ſuúmque aduentum ſpectantibus, Patrem reuelet, qui cerni non poteſt, niſi per præcedentem aduentum filij. Quis enim alius valeat ſeruare, & ad Deum optimum maximum humanam animam adducere quàm Deus Verbum, qui cum in principio apud Deum eſſet, propter carni cohærentes & carnales, caro factus eſt, vt caperetur à quibus alioqui ne videri quidem poterat, in quantum Verbum erat, & apud Deum erat, & Deus erat. Nunc corporaliter loquens, & vt caro ſe præbens, ad ſe vocat omnes Carneos: vt eos primùm formatos. Iuxta Verbum quod Caro factum eſt, deinde ad contemplationem ſui ipſius prouehat, cernatúrque ab eis qui ante carnem ſumptum fuerat, vt per eius carnem introducti ad ſublimiora, dicant illud Apoſtolicum, *& ſi Chriſtum aliquando ſecundum carnem nouerамus, nunc certè non amplius ſic eum nouimus.* Itaque caro factus eſt. & factus caro habitauit in nobis, cum non eſſet nobis extraneus.]

Quàm tenuis olim Dei cognitio, ante hanc ſuam faciem reuelatam.

132 Hîc nolim dicam mihi quiſpiam impingat, & litem moueat, de noto ante Chriſtum in Iudæa Deo, & eius nomine magno in Iſraël: aut de confeſſione Dei, id eſt illuſtriſſima & laudis plena notitia. ſuper cœlum & terram; eò quòd in paginis elementorum & voluminibus temporum, vt eſt apud S. Proſperum lib. 2. de vocat. gent. cap. 4. communis & publica diuinæ inſtitutionis doctrina perlegi vbiuis potuerit. Nolim inquam, id quiſpiam obiiciat. Nam vt non diffitear, aliqualem Dei notitiam inſediſſe Iudæis; at illa quàm obſcura, quàm ſpicula & tenuis, ac etiam in pleriſque quàm admiſta falſis imaginationibus Deum planè dedecentibus? Paſſim Iudæi Deum Hieroſolymitano templo concluſum, imaginabantur: vt S. Hilar. 2. de Trin. *ſub finem*, & Hieronymus in cap. 66. Eſaiæ, aliique annotarunt. Quo figmento quid ſtultius, & à Deo vero alienius? Deinde omnis Iudæorum notitia, ad Deum vnum arctabatur. Trinitatem, verò perſonatum. ne ſomniabant quidem. Et prouidè rudi populo & ad pliſtheiſmum prono, abſconſa eſt; ne tres diuinas perſonas, tres Deos blaſphemè agnoſceret. Nemo porrò non videt, quàm luxata & oblæſa ſit Dei notitia dimiſſis diuinis perſonis; earúmque diſtinctione. Quantula verò pars orbis erat Iudæa, etiamſi daremus in ea ante Chriſtum viguiſſe perfectam Dei notitiam? Punctum propè præ reliquo orbe, quem denſiſſima caligo offundebat in hac parte. Vt propterea quod S. Hieronymus quæſt. 8. ad Helib. animaduertit. Hieruſalem in ſcripturis dicatur *ſancta ciuitas*. quia extra eam, eiuſque fines, veritas Dei, parciſſimè micabat, & ferè vbiuis nulla erat. Hemiſphærium ſolis iuſtitiæ concludebatur vnius Iudeæ anguſtiſſimo ambitu, & quod ſcitè dixit S. Cyrillus orat. de S. Ioanne tom. 6. Conc. Epheſ. cap. 2. Moſes linguæ ſe prodidit impeditæ & exilis, quæ ægerrime exaudiretur, cum Dei notitiam vltra fines Iudeæ non protulit. At per Chriſtum, gratia & veritas facta eſt. Repleta eſt terra ſcientia Domini, ſicut aquæ maris operientes. Impleuit Dominus quaſi Phiſon ſapientiam, & ſicut Tigris in diebus nouorum. Nun iam vltra ſaxis & truncis incommunicabile numen inditur, nō allia & porri imponuntur nubibus; non pudendis & probroſis numinibus cadunt victimæ: ſed vnus ac verus, Deus, idémque perſonis Trinus, agnoſcitur & colitur in Spiritu & veritate.

133 De hoc Dei conſilio in facie ſua pedetentim aperienda, & notitia ſua per Chriſtum plenè communicanda, eſt inſignis locus apud Nyſſenum in qq. de imag. qui ſic habet. [Ex his intelligimus, quo tandem pacto ſe Deus tanquam in corpore quodam in mundo manifeſtum reddiderit, atque prodiderit: quaque ratione pedetentim natura noſtra myſterium Trinitatis agnouerit. Eſt enim conceptus vi ſeminis cuiuſdam mali, tanquam in vtero quodam præuaricationis, homo in te-

nebroſis & in vmbra mortis ſedens. Deinde cum in cognitionis Dei lucem tanquam infans ab initio progreſſus eſſet per legis directionem, animatus effectus eſt, cùm Deum ac Patrem agnoſceret; In ſe quidem habentem ſicut & anima, ſubſtantia coniunctum Verbum & Spiritum. Hominem verò cum propter nimiam iudicij imbecillitatem, non caperet manifeſtationem Verbi & mentis, ne ſpecie diuini cultûs prolaberetur in multorum Deorum cultum, tempore procedente erudiebat, tanquam Infantulum creſcentem hæc noſtra mondi natura velut ab anima quadã edocta à Deo & Patre, vt obſcurè cognoſceret, & velut ex quibuſdam minùs claris balbutientis lingua vocibus, ex propheticis documentis exitum & ortum, atque apparitionem ſubſtantialis & oculti patris Verbi. Poſt quas balbutientis voces, Moſaica inquam & prophetica Verbi ænigmata, cum prodiiſſet clarè & articularè, tanquam ex labiis quibuſdam ex vtero virgineo perfectum Verbum Dei, tum perfectam triplicem plenitudinem ſuam, cum iſtis, & per iſtud notam deinceps efficit humana mundi natura.]

Senſus gratitudinis in Deum, ob eam reuelationem vultus ſui.

Non ſe capit, effuſus hac ex cauſa in Chriſti laude Arnobius lib.1.num. 23. [Honoribus (inquit) quantis afficiendus eſt nobis, quis ab erroribus nos magnis, inſinuata veritate traduxit. Qui velut cœcos paſſim ac ſine vllo rectore gradientés, ab deruptis, ab deuiis locis, planioribus reddidit. Qui quod frugiferum primò, atque humano generi ſalutare Deus monſtrauit, quid ſit, quis quantus, & qualis, qui profundas eius atque inenarrabiles altitudines, (quantum noſtra quiuit mediocritas,) capere & intelligere permiſit & docuit: Qui quo authore, quo patre mundus iſte ſit conſtitutus & conditus, fecit benigniſſimè ſcici. Qui natiuitatis eius exprompſit genus & nullius aliquando cognitione præſumptam materiam illius] & mox, [Qui quod omnia ſuperauit & tranſgreſſum eſt munera, ab religionibus nos falſis, religionem traduxit ad veram: qui ab ſignis inertibus atque ex viliſſimo formatis luto, ad ſydera ſubleuauit & cœlum; & cum Domino rerum Deo ſupplicationem fecit verba atque orationum colloquia miſcere. Venerabat (ô cœcitas,) nuper ſimulachra modò ex fornacibus prompta. In incudibus deos & malleis fabricatos, elephantorum oſſa, picturas, veternoſis in arboribus tænias. Si quando conſpexeram lubricatum lapidem, & ex oliui vnguine ordinatum, tanquam ineſſet vis præſens, adulabar, affabar, & beneficia poſcebam, nihil ſentiente de trunco: & eos ipſos diuos quos eſſe mihi perſuaſeram, afficiebam contumeliis grauibus: cum eos eſſe credebam ligna, lapides, atque oſſa, aut in huiuſmodi rerum habitare materia. Nunc doctore tanto in vias veritatis inductus, omnia iſta quæ ſint ſcio: digna de dignis, ſentio; contumeliam nomini nullam facio diuino, & quid cuique debeatur vel perſonæ, vel capiti, inconfuſis gradibus atque autoritatibus tribuo.] Hæc quod vnius Dei notitiam per Chriſtum mundo inuectam, ſapienter Arbonius. Et idem paſſim eſt SS. Patrum ſenſus, cum in huiuſmodi Dei beneficium incidunt.

Diuina attributa, per Chriſtum Dei faciem, manifeſtata.

535. Ad notitiam porrò Dei prout vnius, pertinet quoque notitia diuinorum, attributorum. Itaque vt appareat quomodò in Chriſto tanquam in vultu Dei, viſus ſit Deus, neceſſarium eſt ſigillatim diſſerere de præcipuis diuinis attributis, ſapientia, charitate, miſericordia, iuſtitia, atque potentia, quantoperè in Chriſto eluxerint. Sic enim perſpicuum fiet, Chriſtum meritò nuncupatum eſſe *faciem Dei*, quandoquidem in Chriſto conſpicuæ ſunt perfectiones diuinæ.

Sapientia.

Sapientiam in Chriſto fuiſſe proditam, obſeruat Methodius opuſc. quodam de cruce quod maiorem cruciatum Dœmoni rependere voluerit ac potuerit, inde petito aduerſus nequitiam eius remedio, vnde exciterat damnum. [Huius enim rei gratia, (inquit Methodius) & carnem geſſit Dominus Ieſus, & homo factus eſt, & cruci per diuinam diſpenſationem affixus, vt per quam carnem dæmones ſuperbè Deos ementiti fuerant, animabus compendioſa fraude capitis; per eam deiecti deſpectique eſſent vt non Dij. Prohibuit enim altius extolli ſuperbiam ipſorum factus homo: vt per quod corpus, rationis particeps genus a veri Dei cultu alienatum perdidit, per idem ineffabili arte Sapientiæ verbo ſuſcepto, exitiales hoſtes eſſe arguerentur, non benefactores animarum. Non enim mirum fuiſſet, Chriſtum deitatis terrore & inuictæ patientiæ magnitudine aduerſarias debilitare naturas dæmonum. Quoniam ergo ea res maiorem eis dolorem & cruciatum allatura erat, (vinci enim à præſtantiore maluiſſent) idcirco per hominem ſalutem vniuerſorum procurauit: vt homines quidem, vbi vita ipſa & veritas corporaliter in eos immigraſſet, ad formam luménque verbi recurrere valerent, ſuperatis peccati illecebris. Dæmones verò ab infirmiore contemptóque victi, deſiſterent ab audacia & confidentia, Typhonica ipſorum flamma repreſſa.] Eandem ſanè ob cauſam, olim Deus arcam mundi ſeminibus fœtam ſeruauit, nec homines diluuio aboleuit, nouos poſtea conditurus; ſed ſubduxit aliquos cladi, vt ſemine ab ipſo vinceretur Diabolus, per quod viciſſe videbatur, vt diſſerit Autor pœmatis de prouidentia pag. 183. & Baſilius Seleuc.altera oratione de Noë.

Exultat præterea in Dei ſapientia oſtendenda ex Chriſto, S.Gregor.17.moral.cap.15. ad illud *prudentia eius percuſſit ſuperbum*, quæ verba ſic gloſſa. [Quis hic ſuperbus, alius appellatur niſi ille qui dixit, *aſcendam ſuper*

ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſsimo, Et de quo voce dei dicitur; *qui factus eſt vt nullum timeret, & ipſe eſt Rex ſuper omnes filios ſuperbiæ.* De quo etiam huic ſententiæ Dauid propheta concordat, dicens: *Tu humiliaſti ſicut vulneratum ſuperbum.* Sed quamuis ſimplici naturæ diuinitatis, non ſit aliud eſſe, & aliud ſapere; nec aliud ſapere, & aliud fortem eſſe; quippè quia ipſe fortitudo quæ ſapientia, & ipſa ſapientia quæ diuinitatis eſſentia eſſet: Vigilanter tamen intendum puto, quod vir iſte prophetico plenus ſpiritu, ſuperbum diabolum, prudentia Dei potiùs maluit dicere quàm fortitudine eſſe percuſſum. Non enim ait, *fortitudo*, ſed *prudentia eius percuſsit ſuperbum.* Nam quamuis ſicut dictum eſt, propter naturam ſimplicem Dei, fortitudo, ſapientia ſit: Dominus tamen, diabolum quantum ad faciem ſpectat, non virtute, ſed ratione ſuperauit.] Hanc rationem, apparuiſſe docet in euerſo per Chriſtum ſatanæ conſilio, & dolis in caput eius retortis, quod ſummæ eſt ſapientiæ.

Pulchrè in hanc rem Euchetius hom. 11. de Paſch. [Ne per potentiam (inquit) Dei ſe iniquè opprimi poſſet Diabolus calumniari, aſtutum callido Deus conſilio implicat, & contra ſuperbum humilitate confligit: Non ei captiuum præripit; ſed pretium quod ſanè captiuo præponderat, & quod prædonem magis damnaret, appendit: Innocentem peccati, in formam peccatoris illaqueat. Humanæ amictam perditionis, inexplebilem beſtiam, per eſcam carnis illudit. Homo in ſe prouocat eſurientem, & Deus præfocat deuorantem. Sic Daniel maximus Prophetarum, horrendum draconem, id eſt qui ſpiritum diaboli præferebat, ſolidioris cibi virtute conficit, faciens de pice & adipe, id eſt de duabus ſubſtantiis vnam offam: quà aſſumptà, quod putabatur cibus, interitus fuit. In pice homo intelligitur: Deus adipe demonſtratur, qui totius puritatis candor, & pinguedo eſt bonitatis.]

137. Hac ratione, hamum Leuiathano capiendo tetendit Deus, vt notauit Rupertus lib. 2. de oper. Spiritus ſancti cap. 24. verbis illis, quibus exponit quomodò Deus ad Iobum profiteatur ſe illuſiſſe Leuiathano, id eſt Satanæ. [Quomodo iſti hîc ſapientiæ ſpiritus illuſit? *In oculis* (inquit) *quaſi hamo capiet eum.* Quis neſciat quòd in hamo eſca oſtenditur, aculeus occultatur? Eſca enim prouocat vt aculeus pungat. Dominus itaque noſter, ad humani generis Redemptionem veniens, velut quendam de ſe in necem diaboli hamum fecit. Aſſumpſit enim corpus, vt in eo quaſi eſcam, ſuam mortem carnis appeteret: quam mortem dum in illo iniuſtè appetit, nos quos quaſi iuſtè tenebat, amiſit. In hamo ergo eius Incarnationis, captus eſt, quia dum in illo appetit eſcam corporis, transfixus eſt aculeo diuinitatis.]

Sunt hæc, ſpecimina diuinæ ſapientiæ in Chriſto conſpicuæ. Nec obeſt quòd Apoſtolus ſtatuat, inſipiens Dei in Chriſto apparuiſſe. Loquitur enim per oppoſitionem ad ſenſum humanum; vt ſcilicet id ſit fatuum Dei, quod hominibus iuxta ſua principia fatuum videretur: quamuis reuera ſit ſapientiæ pleniſſimum. Alio modo Origenes homil. 5. in Leuit. oſtendit quomodò dicatur in Chriſto proditum, quod ſtultum eſt Dei. Et poſt multa, ſic concludit. [Non dignatur ſapientia Dei ad mundi ſapientiam commiſcendam tota deſcendere; ſed potiùs medicum quod neceſſarium fuit, quod factum Dei erat vt hoc paruo & fatuo Dei, infatuaretur ſæculi ſapientia, magnitudinem in ſe venientis ſapientiæ impotens ſuſtinere. Verùm exemplum interponamus, vt perſpicuò poſſit intelligi quomodò fatuum Dei ſtultam fecerit ſapientiam mundi. Fingam paulisper me qui aliquid putor eſſe, cum inſipiente aliquo & inerudito conferre ſermonem, qui nihil intelligat, nihil acutæ diſputationis interroget. Nunquidnam opus mihi eſt ad illius ſtultitiam arguendam, dialecticam calliditatem & profundorum ſenſuum acumen adhibere? Nonne ad vnius ſermunculi tactum, vilis & modici, qui tamen illius intelligentiæ videatur acerrimus, fatuum & inſipientem eſſe conuincam? ſic igitur ad mundi ſapientiam ſtultificandam, non eſt opus ſapientiam Dei deſcendere, & cum ea colluctari quæ deorſum eſt ſapientia: ſed ſufficit fatuum Dei. Quoniam *fatuum Dei, ſapientius eſt hominibus, & infirmum Dei fortius eſt hominibus.* Et omnia contraria Saluator meus & Dominus aſſumpſit, vt contrariis diſſoluat contraria, & nos confirmemur ab infirmitate eius, & ſapientes efficiamur à fatuo eius, & in hoc introducti, poſſimus aſcendere ad ſapientiam & virtutem Dei.] Quæ de ſapientia Dei, micante in Chriſto, ſcripta. Nyſſenus in orat. Catech. cap. 26. longiora ſunt quàm vt hîc adſcribi poſſint. Inde ergo repetantur.

Charitas in genus humanum.

138. Iam charitas Dei in nos, ſummè & infinitè incenſa, nullibi meliùs quàm in Chriſto eſt conſpicua. [O ſuauitatem! (exclamat S. Bernardus!) ô gratiam! ô amoris vim! Itáne ſummus omnium, vnus factus eſt omnium? Quis hoc fecit? Amor dignitatis neſcius, dignatione diues, affectu potens, ſuaſu efficax. Quid violentius: Triumphat de Deo Amor. Quid tamen tam non violentum? Amor eſt. Quæ eſt iſta vis quæſo tam violenta ad victoriam, tam victa ad violentiam: Denique ſemetipſum exinaniuit, vt ſcias amoris fuiſſe, quòd plenitudo effuſa eſt, quòd altitudo adæquata eſt, quòd ſingularitas aſſociata eſt.] Vt ſermone de diligendo Deo. [Eius quidem potentia occultata eſt, quoniam in infirmitate venit vnde Habacuc, *abſcondita eſt* (inquit) *fortitudo eius.* Haud dubium quin in cruce, cuius cornua in manibus eius. Sapientia quoque abſcondita eſt & incarnata. Placuit enim ei per ſtultitiam verbi, ſaluos facere credentes. Nonne quodammodo ſtultum ſe fecerat, qui tradidit in mortem animam ſuam, & tulit peccata multorum, & quæ non rapuit, tunc exoluebat? nonne

ebrius

ebrius erat vnio charitatis, & immemor ſui, contra Petri conſilium dicentis; *propitius eſto Tibi?* Itaque abſcondita eſt fortitudo, maximéque velata & incarnata ſapientia. Sed benignitas non potuit ampliùs declarari, nec abundantiùs exprimi, non euidentius commendari.]

139 Hunc Dei amorem per Chriſtum nobis conſpicuum, Rupertus egregiè lib. 1. in Exod. cap. 8. docet expreſſum per candelabri Chriſtum exhibentis obuerſionem ad Auſtrum [Speculemur (inquit,) candelabrum, id eſt Chriſtum Incarnatum; huius ſeptem lucernæ, ſeptem Spiritus Dei ſunt, quorum exemplares ſeptem lucernæ fuerunt, quæ ſicut ſequentia docent, ſuper illud materiale candelabrum poſitæ ſunt. (*Facies* (inquit) *& lucernas ſeptem, vt luceant ex aduerſo*) Chriſtus ergo, ſuper quem requieuit Spiritus Domini, Spiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & repleuit eum ſpiritus timoris Domini, ipſe eſt candelabrum cœli, candelabrum, & lux mundi, ſeptem eiuſmodi ſemper lucens inextinguibilibus lucernis. Qui propter Incarnationis myſterium, per arcam; propter paſſionis & ſanguinis ſui pretium, per propitiatorium; propter corporis & ſanguinis ſui Sacramentum, quod nobis in cibum & potum tradidit, per menſam: ipſe propter ſeptiformem ſpiritum qui ſuper eum requieuit, quemque gloria & honore coronatus, & ad dexteram patris reſidens hominibus dedit, per candelabrum ſeptem lucernarum rectè figuratus eſt.] Et infrà. Super candelabrum ſeptem lucernæ dinumerantur, (*vt luceant* (inquit) *ex adverſo:*) id eſt contra menſam. Hoc enim poſtmodùm exprimit dicendo: *& contra menſam candelabrum pone, in latere tabernaculi meridiano.* Menſa enim ſtabat in parte Aquilonis. Per hoc myſticè innuitur, quia lux candelabri noſtri, id eſt Evangelica gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti filij Dei, ab Auſtro, à magna charitate Dei patris in nos effulſit, qui eramus in parte Aquilonis: illius videlicet de quo Diabolus, *ſedebo* (inquit) *in monte teſtamenti in lateribus Aquilonibus.* Nobis inquam qui eramus Aquilonarij, id eſt infidelitate frigidi, menſa prædicta propoſita eſt, & à meridiana charitate Dei, cœleſtis Sanctuarij candelabrum Chriſtus effulſit.] Theodoretus in fine ſexti contra Græcos, his comparationibus hunc amorem declarat. [Quando Iuuenili ac temerario quodam auſu ſapientiæ abyſſum veſtris conſiliis ſuperaturos vos creditis, meliorem noſtræ ſalutis modum quæſo nobis oſtendite. At inuenire profectò nullum poteritis. Tanto enim vſus eſt Deus noſter lenitatis exceſſu, vt incredibile hoc, & vobis & veſtri ſimilibus factu, obiiciatur, vnigenitum ſcilicet Dei filium, qui eſt ante ſæcula Deus Verbum, quique opifex eſt rerum omnium, humanitate noſtra aſſumpta, hominem factum eſſe, noſtrámque hoc pacto ſalutem peregiſſe. Atqui eos medicos maximè laudare ſoletis, non qui vos quidem ſuis miniſtris curandos committunt; ſed qui pallium deponunt, intuleramque ſuccincti, ſuis ipſi manibus ferrum accipiunt vlcuſque (ſi ſit opus,) incidunt; neque fœtorem vlceris auerſantur, imò inde profluentem ſaniem excipiunt, ſpongiáque inſpergunt, & vnguenta compingunt, aliáque multa remedia conficiunt quæ adhiberi, medicinæ lex iubet. Neque verò illos etiam Reges admirari laudibúſque ornare ſoliti eſtis, qui regalibus in thalamis molliter enutriti, omni genere, deliciarum perfrui ſolent; ſed quibus grave non eſt, pro ſubditis hominibus, caput periculis obiectare; quique armis obiecti in primâ acie cum hoſte fortiter pugnant.]

Longè maior quàm erga Angelos.

140 Maiorem Dei erga nos amorem, quàm erga Angelos fuiſſe, in Chriſto patefactum, monſtrat inſigniter S. Chryſoſt. hom. 5. in ad Hebr. *initio* tractans illud *non Angelos apprehendit.* Sic enim ratiocinatur. [Multam Dei benignitatem volens Paulus demonſtrare, & charitatem quam circa genus humanum habuit; poſtquàm dixit, *quoniam ergo pueri communicarunt carni & ſanguini, & ipſe ſimiliter particeps factus eſt eorundem,* exequitur amplius hunc locum. Non ſimpliciter audias quod dictum eſt, neque nudum aliquid hoc eſſe putes, quod carnem ex nobis aſſumpſit. Angelis hoc non donauit. Non enim quemquam Angelorum apprehendit, ſed ſemen Abrahæ. Quid eſt quod dixit? non Angeli naturam ſuſcepit, ſed hominis. Quid autem eſt quod dicit, *apprehendit?* Ille (inquit) non apprehendit naturam Angelorum, ſed noſtram. Quare non dixit *ſuſcepit*, ſed iſto verbo vſus eſt, *apprehendit?* ex metaphora inſequentium eos qui auerſi ſunt, & omnia facientium vt fugientes occupent, & vt reſilientes apprehendere valeant. Aufugientem quippe ab ipſo naturam humanam, & procul aufugientem, (eramus autem longè profugi,) inſecutus apprehendit. Oſtendit quoniam miſericordia ſola & gratia, & cura quam de nobis habuit, hoc fecit. Quemadmodum igitur cum dicit, *nonne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos qui hereditaturi ſunt ſalutem;* vehemens Dei ſtudium erga naturam humanam oſtendit, & quod illius multam curam habeat: ſic etiam hoc loco, quod multo amplius eſt ex comparatione ponit. Non enim Angelorum quemquam apprehendit. Et re vera magnum & admirabile & ſtupore plenum eſt, carnem noſtram ſurſum ſedere & adorari ab Angelis, & Archangelis, & Cherubin Seraphin. Hoc ſæpiùs ego in mente verſans, exceſſum patior, & magna de genere humano imaginor. Magna quippe video, & clara exordia, multúmque Deo ſtudij eſſe pro natura noſtra. Et non dixit, *homines ſimpliciter apprehendit:* ſed volens eos erigere, & oſtendere magnum eſſe genus eorum & honorabile, dixit; *ſed ſemen Abrahæ apprehendit: vnde debuit ſecundùm omnia fratribus ſimilem reddi.* Quid eſt *ſecundum omnia?* Natus eſt (inquis) educatus eſt, creuit, paſſus eſt, omnia quæ oportuit. Poſtremò & mortuus eſt. Hoc eſt, ſecundùm omnia fratribus ſimiles reddi.

Et quam in creatione.

141. Multò item auctiorem ex Chriſto conſpicuum eſſe Dei in nos amorem, quàm ex rerum creatione, docet mellitiſſimè Saluianus lib. 2. ad Eccleſ. *ſub initium.* [Propter te, ô homo, terram ac lutum, imo exiguam terræ ac luti partem, rerum vniverſarum Dominus è cœlo venit, terras adiit; ex carne pariter & in carne proceſſit, humiliatus vſque ad humani exordij pudorem, & pannorum illuuiem & præſepij vilitatem tolerans indignas ſe vitæ iſtius paſſiones edendi, bibendi, ſomni, vigiliarum ægras viciſſitudines, & caducæ iſtius conuerſationis contumelioſas neceſſitates; ipſam denique hominum circa ſe conuerſantium fœtidam commorationem; populos peccatorum ſordentium luto oblitos ſemper malæ conſcientiæ admiſſu reos, turpium ex ſe actuum nidorem exhalantes; & ideò cœleſtium præceptorum incapaces, nec ſuſtinentes ſacri fulgoris iubar; quia caligantes peccatis oculos, ſplendor diuini luminis obruebat. Nec ſolùm hoc; ſed poſt hæc omnia, adde proteruias ſuperbientis populi contradictiones, adde conuicia, adde maledicta, impiam inſectationem, teſtimonium falſum, iudicium cruentum, irriſiones populi, ſputa, verbera, acerbiſſimas quidem pœnas, ſed indignitates pœnis acerbiores, coronam ſpineam, aceti poculum, cibum fellis, damnatum ab hominibus Dominum vniuerſorum, pendentem in patibulo humani generis ſalutem, Deum terrenæ conditionis lege morientem.]

142. Suffragantur alij Patres. Orig. hom. 6. in Ezech. ad illud, *non pepercit in te oculus*, quod ſic gloſſat. [Propterea nihil tibi horum feci, vt paterer aliquid ſuper te, dicit Dominus. Exemplum ab hominibus accipiam; deinde ſi Spiritus ſanctus dederit, ad Ieſum Chriſtum, & ad Deum Patrem tranſmigrabo. Quando ad hominem loquor, & deprecor eum pro aliqua re vt miſereatur mei; ſi ſine miſericordia eſt, nihil patitur ex his quæ à me dicuntur: ſi verò molli eſt animo, & nihil in eo rigidi cordis obduruit, audit me & miſeretur mei, & viſcera eius molliuntur ad meas preces. Tale mihi quiddam intellige ſuper Saluatorem. Deſcendit in terras, miſerans humanum genus, paſſiones perpeſſus eſt noſtras. Ante crucem paſſus eſt vt pateretur, & carnem noſtram dignaretur aſſumere. Si enim non fuiſſet paſſus non veniſſet in conuerſationem humanæ vitæ. Primùm paſſus eſt, deinde deſcendit & viſus eſt quæ eſt iſta quam pro nobis paſſus eſt paſſio? charitas eſt paſſio.]

Nazianzenus orat. 42. poſt expoſitas Dei bonitatis in Chriſto diuitias. [Ille meam carnem accipit, vt & imagini ſalutem, & carni immortalitatem afferat ſecundùm conſortium nobiſcum initum, & quidem priori longè admirabilius. Cum enim id quod præſtantius erat nobis impertiit. At nunc eius quod deterius eſt, particeps ipſe fit. Hoc priori illo diuinius. Hoc apud cordatos viros, multo ſublimius.]

S. Bernardus ſerm. 4. de Aſcenſ. [Qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit. Ab ipſo demonſtranda nobis erat aſcenſionis via, ne ductoris, imo ſeductoris iniqui aut veſtigium, aut conſilium ſequeremur. Quia ergo non erat quò aſcenderet deſcendit altiſſimus, & ſuo nobis deſcenſu, ſuauem ac ſalubrem dedicauit aſcenſum. Deſcendit de monte potentiæ, carnis infirmitate circundatus: deſcendit de monte ſcientiæ, quoniam placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes. Quid enim tenello corpore, & infantilibus membris videtur infirmius? Quid indoctius apparet paruulo qui ſola matris vbera nouerit? Quis impotentior eo, cuius omnia membra clauis affixa, cuius omnia dinumerantur oſſa? Quis inſipientior eo qui tradebat in mortem animam ſuam, & quæ non rapuit, tunc exoluebat? Vides quàm multum deſcenderit, quantum à potentia ſua, quantum à ſapientia exinaniuerit ſemetipſum. Sed non potuit altiùs montem bonitatis aſcendere, nec ſuam commendare expreſſiùs charitatem.]

Caue humilitatem hanc ad Chriſti humanam naturam referas: quia cum non elegerit Verbo vniri, non poteſt dici actum humilitatis in ea vnione exercuiſſe. Ibi verò eluxit in Deo amor humilitatis obiectiuæ, ſeu luti & abiectionis noſtræ. Pergit S. Bernardus. [Sed dicet aliquis, non valuit opus ſuum reparare creator, abſque iſta difficultate? Valuit, ſed maluit cum iniuria ſui, peſſimum atque odioſiſſimum vitium ingratitudinis, occaſionem vltra reperiret in homine.] Sanè multum fatigationis aſſumpſit, quo multæ dilectionis hominem debitorem teneret, commoneretque gratiarum actionis, difficultas redemptionis, quem minùs eſſe deuotum fecerat conditionis facilitas. Quid enim dicebat homo creatus & ingratus. Gratis quidem conditus ſum, ſed nullo autoris grauamine, vel labore. Siquidem dixit & factus ſum quemadmodum & vniuerſa. Quid magnum eſt, quamlibet magna in verbi facilitate donaueris, ſic beneficium creationis attenuans humana impietas, ingratitudinis materiam inde ſumebat, vnde amoris cauſam habere debuerat: idque ad excuſandas excuſationes in peccatis. Sed obſtructum eſt os loquentium iniqua. Luce clarius patet, quantummodò pro te homo diſpendium fecit, de Domino ſervus, de diuite pauper. caro de Verbo, & de Dei Filio hominis filius fieri non deſpexit. Memento iam te, & ſi de nihilo factum, non tamen de nihilo redemptum. Sex diebus condidit omnia, & te inter omnia. At verò per totos triginta annos, operatus eſt ſalutem tuam in medio terræ. O quantum laboravit, ſuſtinens carnis neceſſitates, hoſtis tentationes. Nonne ſibi crucis aggrauauit ignominiam, mortis cumulauit horrorem? Neceſſariè quidem ſed ſic, *homines & iumenta ſaluaſti Domine, quemadmodùm multiplicaſti miſericordiam tuam Deus.*] Non refragatur Eucherius homil. 6. de Paſch. licet particulam adhibuerit diminuentem, quæ apud illum, expletiua potiùs eſt & redundans. [Lugeat (inquit) & ingemiſcat confuſa

fuſa

fuſa ſupplantatoris inuidia: cernat diabolus hominem quem mortifero vulnere in primo parente poſtrauerat, penè feliciùs ac nobiliùs reſurgentem. Ecce gratia plenè maiora reſtituit, quàm factura contulerat. Maximum quidem circa hominem diuini amoris inſigne eſt, quod inter ipſa mundi principia imaginem ac ſimilitudinem Dei ſui, ſervus accepit. Sed penè amplius eſt quod nunc perſonam & formam ſerui Deus autor aſſumpſit; multum quidem eſt quod abſtulit diaboli nequitia, ſed multum plus eſt, quod Dei reddidit miſericordia. Poſtremò magna quidem fuit indulgentia conditoris, aſſumptum de limo hominem inter Paradiſi amœna componere. Sed penè maior eſt gratia, de profundo inferi, ad cœlorum regna ſuſtollere.

Ars miſericordiæ.

143 Eluxiſſe, & perſpicuam fuiſſe in Chriſto artem miſericordiæ Dei, admonet Guerricus ſerm. 1. de natiu. Dom. Benè in eam rem S. Bernardus lib. de gradibus humilit. [Protoplaſtorum (inquit) plaſmator Deus, requirens quod perierat, opus ſuum miſeratus, proſequutus eſt, deſcendens & ipſe miſericorditer, quo illi ceciderant miſerabiliter. Voluit experiri in ſe, quod illi faciendo contra meritò paterentur: non ſimili quidem curioſitate, ſed mirabili charitate: non vt miſer cum miſeris remaneret, ſed vt miſericors factus, miſeros liberaret: factus inquam miſericors, non illa miſericordia quam fœlix manens habuit ab æterno, quam mediante miſeria reperit in habitu noſtro. Porrò pietatis opus quod per illam cœpit, in iſta perfecit, non quod ſola illa non poſſet perficere, ſed quia nobis non potuit abſque iſta ſufficere. Vtraque ſiquidem neceſſaria, ſed nobis hæc magis congrua fuit. Ineffabilis pietatis excogitatio. Quando nos illam miram miſericordiam cogitaremus, quam præcedens miſeria non informat? Quando illam aduerteremus incognitam nobis compaſſionem, quæ non paſſione præuenta, cum impaſſibilitate perdurat? Attamen ſi illa quæ miſeriam neſcit miſericordia non præceſſiſſet; ad hanc cuius *miſeria mater eſt*, non acceſſiſſet. Si non acceſſiſſet, non attraxiſſet de lacu miſeriæ & de luto fœcis. Nec illam tamen miſericordiam deſeruit, ſed hanc inſeruit. Non mutauit, ſed multiplicauit, ſicut ſcriptum eſt, *homines & iumenta ſaluabis Domine quemadmodum multiplicaſti miſericordiam tuam Deus.*]

Sub perpulchræ fictionis imagine, idem exponit ſerm. 1. de Annun. Sed ſine ambagibus & præclarè ſerm. 3. de Vigil. Natiu. Dom. verbis illis. [Contraxit ſe Maieſtas, vt quod melius habebat, videlicet ſeipſum, limo noſtro coniungeret; & in perſona vna ſibi inuicem vniretur Deus & limus, maieſtas & infirmitas; tanta vilitas, & ſublimitas tanta. Nihil enim Deo ſublimius, nihil vilius limo: & tamen tanta dignatione Deus deſcendit in limum, tantáque dignitate limus aſcendit ad Deum, vt quidquid in eo Deus fecit, limus feciſſe credatur: quicquid limus pertulit, Deus in illo pertuliſſe dicatur, tam ineffabili, quàm incomprehenſibili Sacramento. Et attende quia ſicut in illa ſingulari diuinitate, Trinitas eſt in perſonis, vnitas in ſubſtantia; ſic in iſta ſpeciali commixtione Trinitas eſt in ſubſtantiis, in perſona vnitas; & ſicut ibi perſonæ non ſcindunt vnitatem, vnitas non minuit Trinitatem; ita & hîc, perſona non confundit ſubſtantias, nec ſubſtantiæ, ipſæ perſonæ, diſſipant vnitatem. Summa illa Trinitas hanc nobis exhibuit Trinitatem, opus mirabile, opus ſingulare, inter omnia, & ſuper omnia opera ſua. Verbum enim, & anima, & caro, in vnam convenere perſonam: Et hæc tria vnum, & hoc vnum, tria; non confuſione ſubſtantiæ, ſed vnitate perſonæ. Hæc eſt prima & ſuperexcellens mixtura: & hæc prima inter tres. Adverte homo, quia limus es, & non ſis ſuperbus: quia Deo coniunctus es, & non ſis ingratus.]

Iuſtitia.

144 Iuſtitia Dei, & ſummum eius in Deo ſtudium, apertè patuit in Chriſto; quem in oſtenſionem iuſtitiæ Dei poſitum, tradidit Apoſtolus. Poterat profectò Deus genus noſtrum abſque Chriſto liberare, nutu vel verbo: ſed maluit eligere modum Chriſto ſuo operoſum, & in ſpeciem indecorum, vt diuina iuſtitia micaret. D. Auguſtinus id egregiè perpendit 13. Trinit. cap. item 13. ſic ſcribens. [Remiſſio peccatorum per reconciliationem Dei benignam, eruit hominem à Diabolo, non enim Diabolus potentia Dei, ſed Iuſtitia ſuperandus fuit. Nam quid omnipotente potentius; aut cuius creaturæ poteſtas poteſtati creatoris comparari poteſt; ſed cum diabolus vitio perverſitatis ſuæ factus ſit amator potentiæ, & deſertor opugnatorque Iuſtitiæ, (ſic enim & homines eum tanto magis imitantur, quanto magis neglecta, vel etiam peroſa Iuſtitia potentiæ ſtudent, eiúſque vel adeptione lætantur, vel inflammantur cupiditate:) placuit Deo, vt propter eruendum hominem de Diaboli poteſtate, non potentia Diabolus, ſed Iuſtitia vinceretur: atque ita & homines imitantes Chriſtum, Iuſtitia quærerent Diabolum vincere, non potentia. Non quod potentia quaſi mali aliquid fugienda ſit, ſed ordo ſervandus eſt, quo prior eſt Iuſtitia.]

Addit benè multa in eam rem ibid. & ſequenti capite. Accuratè quoque in hanc rem diſſerit Nyſſenus in orat. Catech. cap. 21. & duobus ſequentibus. Vide etiam S. Gregorium 3. mor. cap. 11. Non eſt omittendus Iſidor. Peluſ. lib. 4. epiſtola 100. tractans illud Apoſtoli *ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ* hom. 9. ſic ſcribens. [Quæſiuiſti, quid ſit quod Paulus dixit, *ad oſtenſionem Iuſtitiæ ſuæ*. Reſpondeo, quia poſteaquàm humana natura inſaniuit aduerſus Deum, & peccatorum tyrannis intolerabilis facta erat, & tempus aderat ferendæ ſententiæ, quæ exitio vniuerſali damnaret totum genus humanum; (Omnis enim ratio meditationis deprehenſa fuerat inanis,

& nihili : ac neque lex, neque Propheticus ſermo, peſtilentem morbum qui omnia occuparat, depellere valebat:) Tunc Deus pretium Redemptionis introduxit vnigenitum ſuum filium, vt locus eſſe poſſet gratiæ ac veniæ. Eam ob rem hoc dixit Apoſtolus; *ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ*. Victima enim oblata eſt vna pro omnibus, quæque omnibus dignitate & pretio ſuperior eſſet; ac tunc ſoluta eſt ita, & conciliatio facta eſt redintegratáque gratia, conuerſum eſt odium in amicitiam, & pro ſententia capitali abdicationis, datum eſt illud excellens adoptionis in filios donum, & infinita acceſſerunt dona quibus exornaretur Eccleſia: vt ita ſimul & iuſtitia oſtenderetur, & abundantia bonitatis declararetur.]

Potentia.

145 Potentia diuina, ſplendidiſſimè conſpicua in Chriſto fuit, quod doceo ex S. Baſilio lib. de Spiritu-ſancto cap. 8. vbi ita habet. [Vtrum igitur quod hiſce modis noſtri curam gerit, cogitationes noſtras deducet, vt humilius de eo ſentiamus, an potius è diuerſo efficiet, vt Seruatoris & potentiam & humanitatem erga nos admiremur, quod & compati noſtris infirmitatibus ſuſtinuit, & ad noſtram infirmitatem ſeſe demittere? Neque enim cœlum ac terra, immenſáque maria, nec animantia vel in aquis vel in terris degentia, nec plantæ, nec aſtra, nec aër, nec horæ, nec multiplex vniuerſi ornatus, excellentiam potentiæ illius nobis perinde commendat, atque quod Deus incomprehenſibilis, ſic per carnem cum morte conflictatus eſt, vt ipſa diuinitas nihil pateretur, quo nobis ſua morte largiretur immortalitatem.]

Et in pſalm. 44. ad illud, *accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime* ſic diſſerit, [Putamus ſanè, & hoc ad Dei Verbum tropicè referri, vt carni coniungatur, quod eſt efficax magis & penetrabilius omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, compagum quoque & medullarum, diſcretor cogitationum, & intentionum cordis. Quoniam femur ſignum eſt humanæ genealogiæ. *Ipſa* (inquit ſcriptura) *egredientes animæ è femore Iacob*, vt itaque vita, & via &, panis, & vitis, & vera lux, & aliis eiuſmodi vocibus ſexcentis Dominus noſter Ieſus Chriſtus nominatur, ſic & gladius diuidens partem animæ, affectibus ſeruientem, & motus concupiſcentiæ mortificans. Deinde quoniam Deus Verbum, carnis debilitati, ſe ſe coniuncturus erat, pulchrè additur, *potentiſſimè*: quoniam maximæ potentiæ demonſtrationem habet, poſſe Deum in natura eſſe humana.]

Concinit Baſilio, germanus eius Gregorius Nyſſenus in orat. catech. cap. 24. verbis illis. [Quod omnipotens natura, potuerit deſcendere ad humilitatem humanitatis, id poteſtatem magis oſtendit, quàm magna & quæ naturam ſuperant miracula. Nam quod magnum quippiam & exceſſum effectum ſit à diuina virtute, & quodammodò ſecundùm naturam & conſentaneum eſt. Neque nouum & admirabile quippiam auribus attulerit, quod dicitur, vniuerſam quæ eſt in mundo creaturam, & quidquid extranea quæ cernuntur comprehenditur, Dei virtute conſtitiſſe, eius voluntate, vt ei viſum eſt, deducta ad eſſentiam. Ad id autem quod eſt humile & abiectum deſcenſus, eſt quædam inſignis & redundans copia poteſtati; quæ minimè impeditur, in iis quæ ſunt præter naturam; Quomodò enim ignis eſſentiæ eſt proprium ferri ſurſum; neque in flamma quidquam eſt admirandum quod fit naturaliter; ſed ſi eam inſtar grauium corporum videat deorſum tendere, eius rei ducitur admiratione; nempe quodammodo ignis eſſe, ignis perſeueret, & in modo motus excedat naturam, tendens deorſum: ita etiam diuinam & ſupereminentem potentiam, neque cœlorum magnitudo, neque luminarium, & ſplendor, neque vniuerſi ornatus, & eorum quæ ſunt perpetua adminiſtratio tantum oſtendit, quantum quod ſe demiſerit ad imbecillitatem noſtræ naturæ. Nempe quomodò cum exceſſum extiterit, in humili & abiecto id cernitur, nec deſcendit altitudo: quomodò humanitas connexa diuinæ naturæ, & hoc fit, & eſt illud.]

Chriſtus facies Dei, etiam vt Trini.

146 Optimo igitur iure pronunciaſſe videor, Chriſtum eſſe Dei prout vnius, faciem ac vultum, cum in Chriſtum Deus vnus eiuſque attributa ſint conſpicua, vt hactenus monſtraui ex Patrum præcipuis. Quod notitiam verò Auguſtiſſimæ Trinitatis à Chriſto, mundo traditam, egregiè vt cætera dixit Autor libri de operibus Chriſti Cardin. apud Cyprianum in Prologo. [Ad hanc rerum adeò profundarum indaginem, niſi Incarnati Verbi magiſterium acceſſiſſet, humana defeciſſent ingenia; & neſcio, ſi & aliqui, auderent, ad hæc tentanda, conatus aſſurgere; ſed aſſociata carni Diuinitas, aſſumptam naturam, ex parte ſuæ voluit eſſe claritatis conſortem, & apertis cœlis ſuper doctorem & Dominum noſtrum, ad ſuperiora noſtrum introducere aſpectum: & *vidimus gloriam eius quaſi vnigeniti à Patre*; Et de plenitudine gratiæ, & veritatis quæ in ipſo eſt; inſtillata eſt nobis aliqua portio. Et cum Philippo audiuimus: *qui videt me, videt & Patrem*.] multus in hoc eſt Rupertus lib. 4. de proceſſ. Spiritus-ſancti, præſertim c. 22.

Amor Dei quàm perfectus, ex ſic reuelata Dei vnius ac Trini facie.

147 Quia verò lucem notitiæ ſequitur calor & flamma charitatis, mirum non eſt, tantum ante Chriſtum veluti frigus & rigorem pluſquàm brumalem, occupaſſe vniuerſum propè orbem terrarum. Aut ſi in Iudæa perpaucis ſelectioribus de excelſo ignis immittebatur, eum tamen ignem ibi ſtetiſſe, nec foras emiſiſſe calorem ſuum, vt factum eſt

per

per Chriſtum. Qua de re inſignitet, tanetſi paulo fuſiùs philotophatur S. Gregorius homil. 8. in Ezech. Deſcripto enim Chriſto ſpecie electri, ſubdit & gloſſat de eo electro, verba propbetæ. [Quid eſt quod mediatot Dei & hominom homo Chriſtus Ieſus, à lumbis & deſuper, aſpectum ignis intrinſecus per citcuitum habere deſcribitur, & à lumbis & deorſum ſpeciem ignis ſplendentis per circuitum? Inueſtigandum namque eſt, qnare à lumbis & deſuper, ignem intrinſecùs, nec tamen ſplendentem ignem habere nattatur: à lumbis verò & deorſum, habere ignis ſpeciem dicitur: non tamen hunc habere intrinſecùs memoratut, quia & ſplendentem in circuitu bunc habete deſcribitur. Quid enim lomborum nomine, niſi ptopago mortalitatis exprimitut? Ptopter quod etiam & leuis decimatus dicitut: quia adhuc in lumbis parris erat, eum Melchiſtdech occurtit Abtahæ. De lumbis verò Abrahæ, Virgo Maria exiit, in cuius vtero vnigenitus Patris per Spiritum-ſanctum incarnari dignatus eſt. Ex qua incarnatione, vniuerſo innotuit mundo Deus, ſicut & per Pſalmiſtam dicitur; *accingere gladio tuo circa femur tuum potentiſſime.* Gladium etenim circa femur potentiſſimus ſuſcepit, quia ſermo prædicationis illius ex iocarnatiooe conualuit. Quid verò iſte ignis deſignat, niſi ardorem Sancti ſpiritus, qui corda quæ repleuerit, incendit? De quo ipſa veritas dicit, *ignem veni mittere in terram.* Qoid eſt ergo quod in boc aſpectu hominis qui Prophetiæ apparuit, à lumbis ſuperius intrinſecùs per circuitum ignis ardet, à lumbis verò inferiùs, non ignis intrinſecùs, ſed in circuitu reſplendet; niſi quod ante incarnationem Vnigeniti, Redemptoris noſtri, ſola intra ſe Iudæa, ardorem amoris eius habuit: poſt incarnationem verò illius, in circuitu eius ignis reſplenduit, quia in vniuerſo mundo gentibus claritatem Sancti ſpiritus effudit? Priùs ergo intrinſecùs ignis erat, ſed ſplendor non erat: quia Spiritusſanctus in multis quidem partibus Iudæam replebat, ſed ad notitiam gentium, necdum eius lumen emicuerat. A lumbis verò eius & deorſum, ignis in circuitu ſplendet: quia poſtquàm de Virgine earnem ſumpſit, in humano genere longè latéque Sancti ſpiritus dono dilatauit. Er notandum, quòd ignis à lumbis ſuperiùs per circuitum eſſe deſcribitur, non extrinſecùs, ſed intrinſecùs; qoia amoris flamma, ſient dictum eſt, in electis & ſpiritualibus viris, vbique in ſuis finibus Iudæam repleuit. Nec tamen exibat extrinſecùs, qoia ſe ſe in multitudinem gentiom non dilatabat. Quæ ardoris flamma viſa eſt poſtmodùm in circuitu ſplendere, quia per mundi cardines, in vniuerſis gentibus omnipotentis Dei cœpit amor excreſcere.] Verùm de prima ratione cur Chriſtos dictos ſit Patris facies, & iis quæ ad cam conſiderationem conſequuntur, plus ſatis.

Ratio altera cur Chriſtus Dei facies conſtituitur in eo diuinorum conſiliorum ac iudiciorum.

148 Eſt & altera ratio, cur Chriſtus dictus ſit *facies ac vultus Dei.* [Vultus (ait S. Ambroſius 6. exam. cap. 9.) mentis habitum ſpecie ſui prodit: Imago quædam animi, loquitur in vultu.] Theodoretus non diſſimiliter ſerm. 8. de prouid.. animæ abditas affectiones, vultu prodi docet. [Volutet aliquid anima (inquit Tertullianus lib. de reſurr. car. cap. 15.) vultus operatur iudicium Facies, internorum omnium ſpeculum eſt.] Expreſſit Tertullianum Caſſiodorus lib. de anima cap. 16. tradens *à voluntate, vultum* dictum, quaſi indicem & ſpeculum voluntatis & animæ. Idque ſapienter à Deo prouiſum fuiſſe, obſeruat Meletins lib. de homine cap. de auribus. [Clementiſſimi (ioquit) Dei benigniras, arcana ipſa bumanorum affectuum, moréſque reconditos, talibus quæ expreſſimus ſignis in propatulo conſtituris, quo propriæ ſaluti quilibet conſulendo, fidelibus probiſque moribos inſignirer inhæreret; prauoſque ac ſceleratos, vſquequaque declinare queat.] Hinc liquidò perſpicitur, cur Chriſtus *facies Dei* dici potuerit, penes alterum caput à primo iam propoſito. Ignorabat genus humanum arcana diuinorum conſiliorum, ad latebras & profunda Dei, non penetrabat. Latebat illum vbertas inueſtigabilium Dei dioiriarum, (vt Apoſtolus Ephes. 3. loquitur) & diſpenſatio Sacramentorum à ſæculis abſconditorum in Deo. Quis enim cognouerat ſenſum Domini, aut qnis conſiliarius eius fuerat, vt quæ Deus imo pectore verſarat ab æterno, & quæ agitaverat animo conſilia, evulgater hominibus. Quibus (vt ſic dicam) affectibus tangeretur Deus, obſcurum erat. Non eius miſericordia, in rot exemplis ſeueritatis per anteriora ſæcula frequentiſſimè conſtitutis, micabat. Peccatum odium quantum eſſet in Deo, nemo peruidebat, ſatis potenti argumento. Venit magni conſilij Angelus, & eructauit abſcondita à conſtitutione mundi. Nunc apparuit benignitas & humaniras Saluatoris noſtri Dei: Atrocitas peccati, quæ tanto egeret malagmate, patefacta eſt. Licet igitur inferre, meritò penes hanc manifeſtationem latentium in divino pectore voluntatum, & conſiliorum, ac affectuum, tuliſſe Chriſtum appellationem diuinæ faciei.

Facies Chriſti, Dei facies, id eſt ſpecioſiſſima,

149 Obſignemus hoc caput, ea ritè ex antedictis deducibili conſecutione, quod meritò Chriſtus dictus ſit *facies ac vultus Dei*, quia in eo ac per eum Deus prout vnus ac Trinus, eius item coosilia ac decreta, facta ſunt hominibus conſpicua. Quia verò alia item ratione, pro vſu ſcripturæ, facies Dei ſpecioſiſſimam faciem ſignificat, æquè ac mootes Dei, præcelſos mootes; habemus

quanto iure ſuſpicienda ſit faciei Chriſti ſpecies, ac ſomma, venuſtas, quam perſpicacibus Sanctorum ad intima pervadentium oculis, lumen diuinæ gratiæ ſæpè obiecit, & inſiguiter Sancto Bernardo ſerm. 45. in cant. verbis illis quibus expendit, quod ſponſa de ſponſo dixerat, eum cum geminatione nominans *pulchrum, & pulchrum.* [Non contenta eſt ſemel dicere *pulchrum*, niſi repetat & *decorum*; Eminentiam decoris illa repetitione deſignans. Aut certè in vtraque Chriſti ſubſtantia, dignum expreſſit omni admiratione decorem, in altera naturæ, in altera gratiæ. Quam pulcher es Angelis tuis Domine Ieſu in forma Dei, in die æternitatis tuæ, in ſplendoribus Sanctorum ante luciferum genitus, ſplendor & figura ſubſtantiæ Patris, & quidem perpetuus miniméque fucatus candor vitæ æternæ. Quàm mihi decorus es, Domine mi, in ipſa tui huius poſitione decoris? Etenim vbi te exinaniuiſti, vbi naturalibus radiis lumen indeficiens, induiſti, vbi pietas magis emicuit, vbi charitas plus effulſit, vbi ampliùs gratia radiauit. Quàm clara mihi oriris ſtella ex Iacob; quàm lucidos flos de radice Ieſſe egrederis, quàm iucundum lumen in tenebris viſitaſti me oriens ex alto? Quàm ſpectabilis & ſtupendus etiam virtutibus ſupernis, in conceptu de Spiritu, in ortu de Virgine, in vitæ innocentia, in Doctrinæ fluentis, in coruſcationibus miraculorum, in reuelationibus Sacramentorum? Quàm denique rutilans poſt occaſum Sol Iuſtitiæ de corde terræ reſurget, quàm formoſus, in ſtola tua, demum Rex gloriæ, in alta cœlorum te recipiet? Quomodò non pro his omnibus, omnia oſſa mea dicent; *Denique quis ſimilis tui?*]

Vſus doctrinæ.

150 Vrgemur inde nos quoque, ad ſucupandam tantæ pulchritudinis participationem, eámque faciem in nobis exprimendam. Id enim eſt, quod iuxta Apoſtolum Deus voluit nos conformes fieri imagini illius quæ Chriſtus eſt, vt varij Patres interpretantur, & vt ad id connitamur, nec aliam induamus faciem vel formam, enixè commendat. Audiendus præter alios adducendos cum de Chriſto Rege virtutum, Origen. hom. 8. in Lucam tractans quomodò Deus magnificetur in nobis. [Si conſiderem Dominum Saluatorem, imaginem eſſe inuiſibilis Dei, & videam animam meam factam ad imaginem creatoris, vt imago eſſet imaginis, (neque enim anima mea ſpecialiter eſt imago Dei, ſed ad ſimilitudinem imaginis prioris effecta eſt:) Tunc videbo quoniam in exemplum eorum, qui ſolent imaginem pingere, & vno (verbi cauſâ) vultu regis, accepto ad principalem ſimilitudinem exprimendam artis induſtriam commendare, vnuſquiſque noſtrum ad imaginem Chriſti formans animam ſuam, aut maiorem, aut minorem ponit imaginem; vel obſoletam vel ſordidam, aut claram atque lucentem & ſplendentem ad effigiem imaginis principalis. Quando igitur grandem fecero imaginem imaginis, id eſt animam meam; & magnificauero eam, opere, cogitatione, ſermone; Tunc imago Dei grandis efficitur, & ipſe Dominus cuius imago eſt, in noſtra anima magnificatur: Et quomodò creſcit Dominus in noſtra imagine, ſic ſi peccatores fuerimus, minuitur, atque decreſcit. Sed nos pro imagine Saluatoris, alias nobis imagines induimus. Memini quondam circa Deuteronomium diſſerentem, in eo loco vbi ſcriptum eſt; *ne faciatis omnem ſimilitudinem omnis animalis*, hæc dixiſſe me.] Nos ſuprà beſtiarum expreſſam in peccatore effigiem latè expoſuimus, dignum prætereà eſt in eius amorem inardeſcere mutuò, quia vt ait Auguſtinus. [Finis præcepti, & plenitudo legis, charitas eſt, & vt & nos inuicem diligamus: & quemadmodùm ille animam ſuam pro nobis poſuit, ſic & nos pro fratribus animam ponamus; & ipſum Deum, quoniam prior dilexit nos & filio ſuo vnico non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum ſi amare pigebat, ſaltem redamare non pigeat. Nulla eſt enim maior ad amorem inuitatio, quàm præuenire amando: & nimis durus eſt animus, qui dilectionem, ſi nolebat impendere, nolit & rependere.] Latè & potenter id firmat. Mox verò ſubdit. [Operæ pretium eſt animadvertere, quomodo quamquam & ſuperiores velint ſe ab inferioribus diligi, eorúmque in ſe ſtudioſè delectentur obſequio, & quanto magis id ſenſerint, tanto magis eos diligant: tamen quanto amore exardeſcat inferior, cum à ſuperiore ſe diligi ſenſerit. Ibi enim gratior amor eſt vbi non æſtuat indigentiæ ſiccitate, ſed vbertate beneficentiæ profluit. Ille námque amor, ex miſeria eſt; iſte ex miſericordia; iam verò ſi etiam ſe amari poſſe à ſuperiore deſperabat inferior, infallibiliter commouetur in amorem; ſi vltrò ille fuerit dignatus oſtendere, quantum diligat eum qui nequaquam ſibi tantum bonum promittere auderet. Quid autem ſuperiùs Deo iudicante? & quid deſperatius homine peccante, qui ſe tanto magis tuendum & ſubiugandum ſuperbis poteſtatibus addixerat, quæ beatificare non poſſunt quanto magis deſperaverat ſui curam geri ab ea poteſtate quæ non malitiæ, ſublimis eſſe vult, ſed bonitate ſublimis eſt? ſi ergo maximè propterea Chriſtus aduenit, vt cognoſceret homo, quantum eum diligat Deus, & ideò cognoſceret vt in eius dilectionem à quo prior dilectus eſt, inardeſceret, proximúmque illo iubente, & demonſtrante, diligeret, qui non proximum, ſed longè peregrinantem, diligendo, factus eſt proximus.] Rurſus egregiè 7. confeſſ. cap. 18. [Quærebam viam comparandi roboris, quod eſſet idoneum ad fruendum te, nec inueniebam donec amplecterer mediatorem Dei, & hominum, hominem Chriſtum Ieſum, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula, vocantem & dicentem; *Ego ſum via, veritas, & vita:* & cibum cui capiendo inualidus eram miſcentem carni: quoniam Verbum caro factum eſt vt infantiæ noſtræ lacteſceret ſapientia tua, per quam creaſti omnia. Non enim tenebam Dominum meum Ieſum Chriſtum, humilis

milis humilem, ne cuius rei magiſtra eſſet eius infirmitas, noveram. Verbum enim tuum æterna veritas ſuperioribus creaturæ tuæ partibus ſupereminens, ſubditos erigit ad ſeipſam. In inferioribus autem, ædificauit ſibi humilem domum de limo noſtro, per quam ſubdendos deprimeret à ſeipſis, & ad ſe traiceret ſanans tumorem, & nutriens amorem: ne fiducia ſui progrederentur longiùs, ſed potiùs infirmarentur videntes ante pedes ſuos infirmam diuinitatem, ex participatione tunicæ pelliceæ noſtræ, & laſſi proſternerentur in eam: illa autem ſurgens, leuaret eos.] Quem locum exſcripſit S. Anſelmus lib. de Sacr. alta. p.1. cap.8. Videndus quoque Guliel. Pariſ. lib. cur Deus homo cap.7. & creditus Anſelmus Rom.5. ad illud, *commendat autem charitatem ſuam Deus.*

CAPVT IV.

Chriſtus, Iedidia, dilectus Patris, dilectus, dilectio.

151 QVi parentibus omnibus amorem pignorum ſuorum inſeruit Deus, vt Saluianus optimè ratiocinatur lib. 3. de prouid. non poteſt ipſe ſua pignora non amare. Imò ex hoc affectu quo amare nos fecit pignora noſtra, intelligere nos voluit quantum ipſe amaret pignora ſua. Hoc ille de mundo vniuerſo, & de quibuſvis hominibus verè ac piè: totum mundum, & totum humanum genus, *pignus*, id eſt ſobolem creatoris, eſſe præfatus. Et tamen eſt mundus, aliquid planè extrinſecum Deo, nec homines vt adoptione filij dicantur, ex diuina ſubſtantia coaluerunt. Vnicus eſt Dei viui filius, *Dei* inquam *viui* & generantis ſobolem ſibi æqualem, ac tanto Patri commenſam. Cæteri omnes ad quos diuina dignatio nomen filiorum extenſum voluit, non *Dei viui* & vitaliter generantis, ſed volentis, ſunt filij; vt acutè diſtinxit Caïetanus tom. 1. opuſc. tract 3. cap. 2. Si igitur fertur Deus amore in illos nomine tenus filios, quanto affectu & amore proſequi cenſendus eſt, filium naturalem? Ab eo amore, Chriſtus, variis in Scriptura nominibus deſignatus legitur, quæ hîc conſiderare conſilium eſt.

Salomon in Chriſti typum, tria omnia.

Illud verò in primis faciendum eſt quaſi fundamentum, Salomonem Chriſti typum geſſiſſe, in permultis quæ minutatim proſequuntur S. Irenæus lib. 4. cap.45. Beda l.qq. in 3. Reg. Proſper. 2. p. de promiſſ. cap. 27. Bernardus ſerm.27. in Cant. Hugo de S. Victore lib.7. allegor. & ex recentioribus Pineda lib.6. de Salom. cap.16. & ita apertè habetur ex pſalmo 71. qui Chriſti & Salomonis tanquam antitypорum rebus intertextus eſt, vt fusè Iſid. Peluſ. lib.4. epiſt. 202. Breuiter autem idem docet Greg. Nyſſen. hom. 7. in Cant. *initio.* [In multis, (inquit,) Rex Salomon aſſumitur in typum veri. In multis, inquam, quæ à ſacra Scriptura de ipſo recenſentur, relata ad id, quod eſt melius. Nam & *Pacificus* dicitur, & immenſam habens ſapientiam: & templum ædificat, & populum iudicat in iuſtitia; & eſt ex ſemine Dauid. Sed & ad ipſum venit Regina Æthiopum. Nam hæc quidem omnia, & quæ ſunt huiuſmodi, de eo quidem dicuntur typicè, deſcribunt autem futuram virtutem Euangelij.] Demonſtrat fusè ac ſigillatim, Chriſtum verè pacificum Regem fuiſſe, verè templi ædificatorem, verè ſapientiſſimum, verè ab Æthiopiſſa Gentilitate aditum; omnibus denique Dauidici Salomonis prærogatiuis, longè illuſtriùs ac magnificentiùs claruiſſe.

152 Quia verò in nominibus ingentes plerumque latere auri maſſas, pulcherrimè tradit S. Chryſoſtomus hom. 41. in ad Rom. idque in Hebræis præſertim nominibus valere, proſequitur fusè Euſeb. 11. præp. cap. 4. expendendum peculiariter eſt, quot aut quæ nomina tulerit apud Hebræos Rex Salomon. Trinomium fuiſſe multi obſervarunt. Nec id apud Hebræos novum, vt multis exemplis ſubiectis declarat Origenes præfatione ad comment. in epiſtolam ad Rom. Pro eo ergo vſu, Salomon, & *Iedidia* ſiue *Theophilus*, aut *amabilis Domino*, denominatus eſt, & *Salomon*, & *Eccleſiaſtes.* Priora duo fuiſſe propria, obſeruauit S. Hieronymus ad titulum pſalm. 44. & Doctorum plerique 2. Reg. 12. Tertium appellatiuum nomen fuit, petitum à ſapientia extraordinaris, quam tot libris & orationibus ſapientiæ pleniſſimis, exprompſit.

Hæc nomina, ac quæcumque alia in Salomone ſplendida, longè illuſtriùs micuerunt in Chriſto Domino. Et quidem de *Salomonis* & *Eccleſiaſtæ* nomine, exiſtimauit S. Hieronymus, ea in Chriſtum caſura, cum in indicij die, tum in cœleſti beatitudine, poſt orbis conſummationem. Nam in cœlo quidem, erit *pacificus* ponens pacem fines Hieruſalem; & faciens pacem opus iuſtitiæ, ac populo in pulchritudine pacis ſedenti, & in neque opulenta, æternam ſecuritatem præſtans. Hîc eſt Dauid, ob preſſuras & aſſidua bella. In cœlo Salomon pace altiſſima potiens, ait Petr. Damian. opuſc.37. dub. 10. In iudicio autem, concionabitur terribiliter, & adverſus impios tonabit in verbo aſpero, detrudens maledictos in ignem æternum. Iuſtos verò, coram concione omnium quæ vnquam fuerant ampliſſima, ex omnibus Angelis & hominibus conflata, collandabit; blandaque allocutione mulcebit, & deducet ad vitæ fontes aquarum, hortatus vt bibant, & inebrientur, dentque oblitioni anguſtias priores. Denique Chriſto prout eſt in ſinu Patris, quadrare *Iedidiam* arbitratur Hieronymus. Conſentit quoad nomen *Eccleſiaſtis*, Petr. Damiani ſer.1. de Natiu. Deip. Et Bernardus ſerm.2. de Epiphan. Nomen verò *Salomonis*, aiunt quadrare Chriſto hîc in exilio: *Iedidia* autem, in regno & beatitudine. Habet verò eadem planè cum Hieronymo, Petrus Bleſenſis ſer. 19. At Salonius & Albinus Flavus, initio

commen-

commentariorum ad Salomoois Prouerbia & Eccleſiaſtem, Chriſtum Dominum abſolutè ac ſimpliciter vocant *Salomonem*, à munere pacis Deum inter & homines conciliandæ. *Eccleſiaſtem*, à ſapientia cuius in eo omnes theſauri latuere, & *Iedidia* quia fuit dilectus patris in quo ſibi benè complacuit. Sed de Chriſto Rege pacifico, atque Doctore, inferiùs plora. Nunc *Iedidiam & amabilem Domino*, filiúmque *æterni patris dilectum*, conſideremus.

Chriſtus, Iedidia, & dilectus in quo Patri complacuit.

153 Inſonuit hoc Chriſti nomen ab ipſomet Patre, bis manifeſtè: nimirùm in Baptiſmo, & in Transfiguratione. Quò Proclus orat. de Transfigur. refert illud pſalmi 88. *Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt.* Nam Hermoo quidem mons modicus eſt propè Iordanem, vbi Chriſto Ioannis Baptiſmum excipiente, audita eſt ea quam dixi vox Patris, Chriſtum *dilectum* appellantis. Thabor verò mons ille eſt excelſus, in quo Chriſtus transfiguratus eſt, & accepit à Patre gloriam & honorem à magnifica gloria, voce delapſa quæ eum conteſtata eſt dilectum. Propterea̍que S. Damaſcenus orat. de transfigur. ait, montem Thabor ob auditam ibi hanc Chriſti à Patre appellationem, cum cœlo de gratia certare. Ioannes verò Contacuſ. orat. 2. in Mahumetem, hoc ait eſſe, quod Thabor dictus eſt in oomine Chriſti exultaſſe, nempe in Tranſfiguratione, ſicut Hermon in Baptiſmo. Quod verò Franc. Lucas Matth. 17. v. 1. montem excelſum in quo Chriſtus transfiguratus eſt, putat fuiſſe Libanum, non Thabor; nec ſatis ab eo ſtabilitur, nec vllius Patris aut Interpretis ſuffragio roboratur. Expendunt porrò Græci, geminatum articulum quo hìc Chriſtus dicitur eſſe *ille filius, ille dilectus*. Quæ cauſa fuit, cur apud Lucam & Matthæum, in gradu poſitiuo Chriſtus ὁ ἀγαπητὸς dictus referatur: Marcus tamen quem latinè ſcripſiſſe eſt probabiliſſimum, referat dictum *chariſſimum*: qui ſcilicet articulus additus, efferet nomen alioqui poſitiui gradus, ad ſuperlatiuum. Quod item expendunt iidem Græci, circa vocem *filij*, ait item articulus eo loco præfigitur, vt ſignificetur, hunc eſſe filium illum præcellentem & vnigenitum, cui nemo ſimilis eſt in filiis Dei. Vnde Synodus Francoford. epiſtola ad Epiſcopos Hiſp. dilectum ait vocatum eſſe Chriſtum à Patre, vt intelligeretur eſſe filius proprius non adoptiuus. Faciunt igitur hæc omnia, ad perſpiciendum quanta ſit erga Chriſtum dilectio Dei, & quanto iure Chriſtus, *Iedidia*, & *dilectus Dei*, audire poſſit.

Nec aliud ſonant verba, quæ à Patre in duplici illa filij manifeſtatione prolata referuntur, *in quo mihi benè complacui*, εὐδόκησα: quod à SS. Luca & Marco omiſſum, retulit S Matthæus, & S. Petrus 2. epiſt. cap. 1. Eſtque additio grauiſſimo ſenſu plena, vt fusè verſat Caſſianus lib. 3. de Incarn. *in fine*, his præter cætera. [Ineffabili diuini dicti magnificentia, cum expreſsè ac ſignificanter dixiſſet Pater, *hic eſt Filius meus dilectus*, addidit etiam illud quod ſecurum eſt, *dilectus* ſcilicet *in quo mihi complacui*. Vtique ſicut per Prophetiam, Deum fortem & Deum magnum iam prædicauerat, ita hìc dicens, *Filius meus dilectus in quo mihi complacui*, ſuper proprij Filij ſui nomen adiecit, vt proprietatem diuinæ videlicet naturæ, nominum ſignificaret adiectio, & id ad honorem Filij Dei peculiariter pertineret, quod nulli omnino homini contigiſſet. Itaque ſicut illa propria & peculiaria in perſona Domini Noſtri Ieſu Chriſti fuerunt, quod cœli aperti ſunt, quod cum Deus Pater cunctis videntibus per aduentantem atque aſtantem columbam, quaſi manu quodammodò ſua tetigit, & quaſi digito indicante monſtrauit, dicens. *Hic eſt Filius Deus dilectus*, ita illud quoque proprium ei ac ſingulare quod peculiariter dilectus, & peculiariter Patri complacitus nominatur, vt peculiarem vtrique naturæ ſignificationem, peculiaria additamenta monſtrarent, & proprietatem Vnigeniti Filij, etiam cognominum proprietas cònfirmaret, quam iam honor ſignorum præcedentium comprobaſſet.] Vtrumvis autem è duobus præcipuis ac potioribus modis, quibus hoc verbum à variis Patribus intellectum eſt, approbemos, æquè habebimus, quod hoc loco intendimus; nempe Chriſtum eſſe *Patris dilectiſſimum*, & *Iedidiam*.

Siue quia per eum conciliatus eſt, quieuitque vt in Sabbatho.

154 Nonnulli ergo Patres placuiſſe vel complacuiſſe ſibi Deum in Chriſto prodiderunt, quia in eo Deus hominibus conciliatus eſt, pérque eum placatus factus eſt mortalibus, quos iure habebat exoſos ob culpam. Deus enim cum & homo & Angelos corruiſſent, nòn ex operibus iuſtitiæ quæ fecimos nos, ſed ex mero ſoo beneplacito, ſtatuit abiectis Angelis hominem reparari, eique reconciliari: & hoc beneplacitum ſuum per Chriſtum impleuit, vt Epheſ. 1. habetur. Propreteáque S. Hieronymus in pſalm. 68. ad illud *tempus beneplaciti Deus*, tempus beneplaciti interpretatur tempus aduentus Chriſti, ad humani generis reparationem. Et perſpicuè in hunc ſenſum hæc verba accipiunt, Proclus & Damaſcenus; vterque orat. de Transfig. apud quos *Deum ſibi in Chriſto complacere*, idem eſt quod Deum in Chriſto quieſcere. Commotus enim propter peccata fuerat Deus, nec vllibi quietem inuenerat ante Chriſtum. Per eum verò ſedatus eſt, & in eo placatus quieuit, ac veluti ſabbathizauit.

Hæc cauſa eſt, cur à plerìſque Patribus Chriſtus Sabbathum vocetur. Egregiè Epiphan. hær. 30. nu. 32. cùm ex Iudæorum vſo, diſtinxiſſet magnum & primarium Sabbathum, ſubdit. [Magnum Sabbathum, hoc eſt Chriſtus, qui quietos nos fecit à peccatis noſtris, cuius figura erat Noë: quem vbi

Pater eius genitom vidiſſet, inxta propbetiam imponebat ipſi nomen *Noe*, dicens: *hic quietos faciet nos ex peccatis noſtris*; id eſt, *duris operibus noſtris*. Noë verò à peccatis quietos non fecit, ſed in Chriſtum prophetauit Lamech, qui per Noë ſignificatur in veritate. Noë enim tequiem ſignificat, & *Sebeth*, qood *Sabbatum*, ac *requiem* interpreteris, eſt Chtiſtus, in quo quietus factus eſt Pater, & Sanctus eius ſpiritus, & omnes Sancti homines in ipſo quieti facti ſunt, quieſcentes à peccatis. Hîc eſt magnum illud Sabbatum, & perpetuum, cuius figura erat paruum Sabbatum, quod inſeruiebat vſque ad ipſius aduentum.] Locum huic affinem ex Ruperto lib. 2. in Geneſ. cap. 17. protuli tractans Chriſti innocentiam. S. quoque Cyrillus, Sabatbiſmum interptetatur tempus aduentus Chriſti, & Chriſtum Sabatbom eſſe, fusè proſeqoitur lib. 7. de adot. at quierem illam non tefert ad Deum, ſed ad nos qui per Chriſtum à peccatis ceſſamus, & bonis omnibus teplemur, atque verè quieſcimus: Quod teipſa videtur eodem teuolui Nam hæc quies noſtra, ex Dei quiete per Chriſtum petfecta eſt. Niſi enim Deus nobis placatus pet Chriſtum fuiſſet, æquè in peccata ptocliues fuiſſemus, ac ſub lege.

155. Itaque Petrus Damiani, de Chtiſto ſpitituali Sabatho latè diſputans, lib. 2. epiſt. 5. vtramque illam caoſam denominationis *Sabathi*, Chriſto tributæ, coniungit. [In hoc inquit Sabbatho acquieſcimos cùm in illo ſulo ſpem ponimus; cùm hunc toto cordis amore diligimos, ac terum temporalium concupiſcentiam poſtponentes, à ſeruilium operum labore ceſſamus, atque vbi expoſuit primæ tabulæ ptæceptum fuiſſe obedire Angeli præcedentis vocibus, & Sabbatum colere, ſubdit. Quia per Sabbathum Chtiſtus inuenitur, rectè in illa tabula Sabbati mandatum ponitur, vbi ſola fides Dei habetor. Nam & in ipſo mundi naſcentis exordio, cum vnamquemque diem ſcriptura manè ptæfigat, & veſperè; iam cum ad Sabbatum peruenit, neutrum horum nominat: vt illud quaſi ſine initio eſſe, vel fine, prorſus oſtendat: Nam ſtylus hiſtoriæ hunc ordinem tenet: *factum eſt* (inquit) *veſperè & manè dies ſextus; Igitur perfecti ſunt cæli & terra, & omnis ornatus eorum*; ſtatimque ſubiongit: *Compleuitque Deus die ſeptimo opus ſuum quod fecerat: & requieuit die ſeptimo de vniuerſo opere quod patrarat*. Non enim ad inſtar aliorum dierum, de creatione Sabbati priùs aliqnid dixerat, ſed ſic ad illud quaſi iam notum repentè prorupit: & dum nec manè eios, nec veſperam dixit, quodammodò nec initiom, nec finem habere monſtrauit. Ad ſimilitudinem quippe Melchiſedech Sacerdotis, etiam Sabbatum Moyſes introducit, de quo ad Hebræos dicit Apoſtolus; *Rex Salem*, quod eſt rex pacis, *ſine patre, ſine matre, ſine genealogia, nec initium dierum, neque finem habens: aſſimilatus autem filio Dei, manet Sacerdos in perpetuum*. Et rectè quæ voum ſub allegorica figura ſignificant, in ipſo quoque ſcriptionis ordine non diſcordant. Illud quoque ab vtroque diſcrepat, quia ſicut Melchiſedech, Rex Salem, *Rex pacis* dicitur, nihilominus, Sabbatum, *requies*, interpretatur. Igitur hæc duo quæ pacem ſiue requiem ſuis nominibus exprimunt, congruenter in hunc, qui ſumma pax eſt, typica ſignificatione concurrunt. *Ipſe eſt enim pax noſtra, qui fecit vtraque vnum*. Et rectè in hoc Sabbato rerum conditor requieuit, quia in Chtiſto Ieſu, mediatore Dei, & hominum Pater omnipotens, quod ſe poſſet offendere, penitus non inuenit. In eo denique meritò requieuit, & nos requieſcere præcepit. Vndè & in Leuitico dicit; *Sabbata mea cuſtodite, & ſanctuarium metuite*. Qui enim Sabbatom, ipſe & Sanctuatium. In quo videlicet habitat omnis plenitudo Diuinitatis corporaliter, & de quo idem dicit Apoſtolus: *Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi*]

Liquet quomodò Pater in Chriſto ſibi complacuerit, iuxta ptimam illam quam dicebam horum verborum interpretationem, probatam pleriſque Patribus, & recentiorum interpretum grauiſſimis; Maldonato Matth. 3. & Toleto Lucæ 9. annot. 81. Quæ ſanè interptetatio, (vt præmittebam,) apertè fert, ſummum Patris in Chriſtum amorem; quandoquidem in eios gratiam intetpoſitis tam multis tamque atrocibos offenſionum cauſis, humano tamen generi conciliatus eſt, & ceſſauit ab indignatione; quieuitque ſuper nos ſpiritus eius.

Siue quia nihil in eo inuenit odio dignum.

156. Alium ſenſum eorundem verborum, ineunt quidam Patres, qui æquè prodit dilectum Patri Chriſtum, verèque *Ididia*. Sanctus enim Gregorius hom. 8. in Ezech idcirco ait, Patrem profeſſum eſſe quod ſibi in Chriſto complaceret, quia nihil in eo inuenit non dignum amore. Qua ratione nemo mortaliom ptæter Chriſtum, fuit obiectum diuini beneplaciti; eum de Sanctorum potioribus voos, profeſſus ſit, veritatem non eſſe in eo, qui ſe peccati exortem dixerit. Et alius iis ſe annomerans, conteſtatus ſit, omnes in multis offendere. Qoare S. Gregorius hoc eſſe ait quod ab Ezechiele dicitur, *cum fieret vox ſuper firmamentum, quod erat ſuper caput eorum, ſtabant & ſubmittebant alas ſuas*. Sic enim hæc verba gloſſat. [*Firmamenti* nomine, mediator Dei & hominum pro aſſumpta humanitate debet intelligi, quia ſub vnius nominis appellatione ſolent per Prophetiæ ſpiritum multa ſignari. Vox ſuper firmamentum facta eſt, quæ ſuper baptizatum Dominum de cœlo ſonuit, dicens: *Tu es filius meus dilectus, in te complacui*; ſicut per Evangeliſtam alium, dicitur. *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui*. Quæramus igitur, qoomodò hanc vocem animalia audiunt, & alas deponunt. Abacuc propbeta requiſitus dicat; *Domine audiui auditum tuum, & timui: conſideraui opera tua & expaui*. Quid autem eſt, quod Pater de filio loquitur, dicens: *In quo mihi complacui?* Omnis enim qui pœnitendo corrigit aliqua quæ facit, eo ipſo quo

pœniter, ſe ſibi diſplicuiſſe indicar, quia emendat quod fecit. Et quia omnipotens Pater, ſicur intelligi ab omnibus poterat, humano modo de peccatoribus loquutus eſt, dicens, *pœnitet me feciſſe hominem ſuper terram:* quaſi ſibimet ipſi diſplicuit in peccatoribus quos creauit. In ſolo autem ſibi Vnigenito Domino noſtro Ieſu Chriſto complacuit, quia hunc inter homines hominem, creaſſe eum non pœnituit omnimodo, in quo peccatum nullo modo inuenit, ſicut de illo per pſalmiſtam dicitur: *Iurauit Dominus & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech.* In ſolo ergo ſibi Redemptore noſtro complacuit Pater, quia in ſolo non inuenit culpam, in qua ſe reprehendat quaſi per pœnitentiam. Sancta itaque animalia vocem ſuper firmamentum audiunt, & pertimeſcant: quia ſi ſolus ſine peccato eſt, in eius innocentia aſpiciunt, in quantis ipſa quotidie delinquant, quæ neceſſe eſt vt inceſſanter defleant.] Eodem planè modo, verba Patris de Chriſto, interpretatus eſt Paulinus Aquileienſis in libello Sacroſyllabo, ſic ſcribens. [Diſcreuit qui eſſent ſerui per gratiam, & per adoptionem filij, & qui verus ac proprius filius: *hic eſt*, inquit, *filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, ipſum audite.* Io Adam quippe ſibi Deus pater diſplicuiſſe innotuit, qui peccando filij dignitatem amiſit.

Præiuerat autor ſermonis de baptiſmo Chriſti apud Cyprianum, verbis illis. [Per omnia ſibi pater in filio complacuit, nec vlla in eo ſerpentis ſunt reperta veſtigia, nec Sacerdotij eius pœnituit Deum.] Ex hoc igitur ſecundo modo quo poteſt dici pater placuiſſe ſibi in Chriſto, veriſſimum eſt, Chriſtum fuiſſe *Iedidiah*, ſiue *dilectum Patris*, & *amabilem Domino*. Filium enim tam morigerum, & qui nihil vnquam mœroris Patri intulerit; quin potiùs ad diſcolorum filiorum iniurias erga Patrem obſeruandas, mortem appetierit, quidni Pater optimus habuerit dilectiſſimum; qui etiam ingratiſſimos, & filiorum nomine indignos, tanto amore præuenit, vt omnem admirationem ſuperet eius cogitatio, tanto magis æſtimatio.

Chriſtus anima Patris, *eius typus Ioſeph dilectus.*

157 Has ob cauſas, Pater æternus, Chriſtum *animam ſuam* appellat, nomine parentibus in dilectiſſimos filios non inuſitato, etiam apud profanos. Dicitur enim Leuitic. 26. *non abominabitur vos anima mea.* In quæ verba Origenes hom. 16. in Leuit. *in fine*, ſic ſcribit. [Velim requirere quid eſt *anima Dei.* Nunquidnam putamus, quia Deus habeat animam, ſicut homo? Abſurdum eſt hoc ſentire de Deo. Ego autem audeo & dico, quia Dei anima Chriſtus eſt. Sicut enim Verbum Dei eſt Chriſtus, & ſapientia Dei, & virtus Dei; ita & anima Dei eſt. Et hoc modo dicitur, quia non vos abominabitur anima mea, id eſt, filius meus.]

Iiſdem rationibus, niſi præter cœteras vult analogiam Chriſti cum Ioſepho Patris dilecto, Macarius Chryſoceph. hom. de crucis exalt. eius hæc ſunt verba. [Ioſeph neque apud fratres talis audiebat qualis reuera erat, neque etiam apud mulierem Ægyptiam: ſed eos quidem inuidia eò impulit, vt ſerui nomine afficerent eum qui liber erat. At hæc intemperantiam contra temperatiſſimum iuuenem mendaciter excogitauit: Apud patrem autem eum quem merebatur locum obtinebat, à quo tenerrimo quoque affectu diligebatur De Chriſto itidem neque Gentiles vt par eſt ſentiunt, & loquuntur, & Iudæi multa impia & blaſphema de eo garriunt: quia his ſcandalum, illis ſtultitia, ſalutare crucis verbum reputatur. At verò Deus & Pater, ſuperis ex oris diuinitatem eius teſtatur, filiúmque dilectum vocat, & per cognatum ſpiritum mundo oſtendit & manifeſtat. Hunc in modum formoſiſſimus ille Ioſeph, dulciſſimum noſtrum Saluatorem expreſſit. Hunc in modum vmbra veritatem typicè adumbrauit. Hunc in modum is qui Ægypto alimenta ſuppeditauit, per ea quæ tulit, quæ egit, & per quæ à Deo gloriam celebrémque famam conſecutus eſt, eum qui omnem ſpiritum nutrit & pro nobis mirabilia opera patrauit, totque cruciatus ſuſtinuit, Dominum gloriæ ſymbolicè prænuntiauit.]

158. Hæc tamen non eò pertinent, vt ſignificemus, hoc Chriſti nomine deſignari, vnionem hypoſtaticam eccidiſſe ſub Chriſti meritum. Id enim falſum eſſet, & rectè reijcitur à Philippo Abbate lib. de damnatione Salomonis *non multum ab initio.* [*Vocauit* (inquit) *nomen eius; Salomon, & Dominus dilexit eum, miſitque in manu Nathan Prophetæ, & vocauit nomen eius, amabilis Domino, eo quòd diligeret eum Dominus.* In Hebræu vt aiunt, habetur; *vocauit nomen eius Idida.* id eſt *dilectus propter Dominum.* Super quo traditio habet Hebræorum, quod propter ſuam miſericordiam Deus illum dilexerit: cum diuina dilectione dignus ille non fuerit, vtpotè natus de illa quam contra Domini vtilitatem, Dauid ſibi acceperat in vxorem. In hoc autem quod *dilectus propter Deum* appellatur, ille vt arbitror figuratur, de quo in Euangelio dictum eſt; *hic eſt filius meus dilectus in quo benè complacui.* Homo enim etiam ille quem in vnitate perſonæ ſibi aſſumpſit Verbum Dei, nihil meruerat vt aſſumeretur, vt diligeretur. Scilicet quidquid aſſumens aſſumpto contulit, aſſumptus non meritis ſed gratiæ aſſignauit; de quo Propheta precinuit, dicens; *Beatus quem elegiſti, & aſſumpſiſti.* Beatus nimirum ille fuit, qui non eligens, eſt electus, vt ad eum quoque dici poſſit, quod ad nos dictum eſt, *non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos.*] Itaque amauit Deus Chriſtum, quia id optimè meritum non tamen ex merito fecit eum Chriſtum.

Chriſtus antonomaſticè dilectus.

Quæ ſubtexam impenſæ Chriſto dilectionis nomina, video poſſe ad aliorum, quàm ad Dei in Chriſtum amorem pertinere. Dicitur enim Chriſtus abſolutè *dilectus*, vel cum geminatione *dilectus dilectus*, vel *dilectus & di-*

lectio

lectio, vel in abſtracto *dilectio*: quæ æquè poſſunt accipi de Chriſto prout obiecto amoris noſtri, aut beatorum, ac de eodem prout obiecto amoris diuini. Quo tantùm ſecundo modo hîc Chriſtum ſpectamus. Quia tamen appellationes illæ æquè in Chriſtum cadunt prout diuino amori obiectum ac, etiam prout eam amori noſtro obuerſantem deſignant multo magis Dei amorem erga eumdem inſinuant; cum Deus multo ſublimiùs & puriùs diligat, quicquid nos ſanctè ac purè amamus. Ideircò rectè hoc loco illas quoque Chriſti appellationes attingemus.

159 Dicitur ergo Chriſtus abſolutè *dilectus*; imprimis in pſalmi 44. titulo inſcribitur enim *pro dilecto*. Eum verò dilectum, non alium eſſe quàm Chriſtum, vulgatiſſima eſt interpretum propè omnium ſententia. Eodem quoque nomine donatur paſſim Chriſtus in Canticis, & vniuerſaliter vbicunque *dilectus* abſque addito ponitur, intelligendum eſſe Vnigenitum Patris, obſeruat S Auguſtinus in pſal. 67. ad verſum 13. quod egregiè confirmatur periluſtri loco S. Athanaſij orat. 5. contra Arrianos, verbis illis. [Quin & Ethnici literarum periti, ſciunt hanc vocem *dilectum*, idem valere cum hoc vocabulo *vnigenito* quum Homerus Telemachum vnigenitum Vlyſſis, *dilectum* appellet, Idque in ſecundo Odiſſeæ.

Quonam chare tuo voluis ſub pectore fili,
Aut curnam ſtatuis peregrinas viſere terras;
Solus Dilectus ſiquidem præclarus Vlyſſes,
Ignotos inter periit, procul vrbe, domoque.

Nimirum quia vnicus erat, patri ſuo *dilectus* appellatur.] Ibidem non ita multo ante, Chriſtum *dilectum*, idem ſonare ait quod Chriſtum Dei manum, in ſinu Dei poſitam: & vtrumque idem eſſe monet ac filium vnigenitum. [Quem Ioannes (inquit,) filium appellat, hunc Dauid *manum* appellauit. *Vt quid auertis manum tuam, & dexteram à medio ſinus tui?* Ergo ſi manus eſt in ſinu, & filius eſt in ſinu, ipſe filius fuerit manus, & ipſa manus fuerit filius, per quam Pater omnia fecit *Tua enim* (inquit) *manus fecit hæc omnia.* Et, *manu tua eduxiſti populum.* Ergo hoc ipsú, per filium fecit. Quin & *ipſa mutatio dexteræ excelſi*; & etiam illud *in finem pro mutandis, Canticum ſuper dilecto*: dilectus ſcilicet manus illa eſt, quæ mutationem accepit, de qua etiam loquitur vox illa diuina, *hic eſt filius meus dilectus.* Idem ergo eſt *manus mea*, ac ſi diceret, *filius meus*]

Nolo præteritum vnicum dumtaxat è locis innumeris, quibus Chriſtus antonomaſticè (vt D. Auguſtinus loco proximè notauit admonet,) dicitur *dilectus* quia dilecti opus. inſigne extollit. Chriſtus ergo pſalmo 18. dicitur: *dilectus quemadmodum filius: vnicornium*; quem locum Chriſto aptat Richardus Victorinus in illius pſalmi expoſitione monſtrátque ſignificare modum quo Chriſtus, fortiſſimè inſtar vnicornis confringit cedros, diuerſum à modo quo Deus eas comminuet. Nam Pſaltes & Deum, & dilectum eius, comminuturum cedros Libani affirmat eo pſalmo. Nec aliud eſt iuxta Richardum ea confractio vel comminutio, quam arrogantiæ noſtræ deiectio à Deo facta, per terrorem: à Chriſto autem per ſuæ humilitatis exhibitionem.] Quando ergo quis Domini conſiderata potentia, in conſpectu tantæ maieſtatis altum ſapere erubeſcit, & aliquid contra eius voluntatem præſumere pertimeſcit, abſque dubio Dominus in eius corde elatiorum cedros confringit. Alius viſa dilecti noſtri mira humilitate, confunditur ſuperbus apparere, cum videt Dominum maieſtatis formam ſerui accipere, legem implere, hominibus obedire, improperia hominum, crucis probra patienter ſuſtinere. Quando ergo quis viſo Dominicæ humilitatis exemplo in ſua præſumptione confunditur, & ab omni altitudine priſtini tumoris deiicitur; patet proculdubio quod dilectus iſte cedros malè rigidæ mentis conſtegit, & tanquam vitulum Libani (hoc eſt ad ſimilitudinem ſui,) comminuit. Rectè ergo dicitur, *confringet Dominus cedros Libani & confringet eos tanquam vitulum Libani, & dilectus quemadmodum filius vnicornium.*]

160 Itaque Chriſtus ex vna parte infirmiſſimus, quippe victima & vitulus Libani, id eſt è cœlo huc miſſus, & ſacrificio addictus; ex altera fortiſſimus, & vnicornis. conteret & comminuet cedros, vt vitulum: ſuperbos inquam mortales deducet ad modeſtiam & humilitatem, qualem ipſe ſuſcepit viuens, ac præſertim moriens. Ita vt comminutio cedrorum tanquam vituli, non pertineat ad comminutionem aurei vituli à Moſe comminuti; quo hanc comparationem refert Nyſſenus hom. 14. in Cant. quid enim vitulus aureus, ad vitulum Libani, ſed pertineat ad Chriſti ipſius comminutionem moralem: id eſt plenam deiectionem & humiliationem, quam viuens ac maximè moriens prodidit. Eam verò comminutionem, dilectus ſuauitate humilitatéque ſua perficit. Nihil enim aptius ad implantandam animis noſtris humilitatem conſideratione tantæ Chriſti humilitatis. Videſis Franciſcum Picum lib. 1. de morte Chriſti & propria cogitanda cap. 8. & 9. & lib. 3. à cap. 4. aut potiùs Nazianzenum qui impoſſibile eſſe ſuperbire, recogitantem Chriſti inter latrones confixionem, præclarè dixit, orat. 20. Nec non Auguſtinum ſerm. 37. de diuerſ. qui ſuperbiæ noſtræ exitium extremum, in recogitatione tantæ Chriſti depreſſionis, ſitam docet. Nihil item efficacius ad patientem incommodorum perpeſſionem, quàm attenta perſpectio modi quo Pater dilectum habuit, iuxta illud Auguſtini ad pſal. 31. *in fine* [Flagellat Deus omnem filium quem recipit. Itane omnem? vbi te volebas abſcondere? Omnem, & nullus exceptus, nullus ſine flagello erit. Quid ad omnem? Vis audite quem omnem? Etiam vnicus ſine peccato, non tamen ſine flagello.] Dilectus itaque, cùm aliis viis, quatenus nobis obuerſans in tanta demiſſione quam vltrò ſuſcepit; vel tantam demiſſionem patienter & humiliter à Patre excipiens; ad ſimilitudinem comminutionis & humiliationis ſuæ, contexit & deiecit ſuperbiam

noſtram. Eſt que hæc inſignis planè potentia, & dilecto conuenientiſſima, ſpectato modo quo exprimitur. Dilectum enim ſuauitas potiùs quàm robuſta manus decet. Quid verò filius à Patre dilectos, tanta nos dilectione proſecutus repoſcat a nobis, dicam inferiùs.

Idem, dilectus dilectus, & dilectus ex dilecto.

161. *Dilectus dilectus* nominatur Chriſtus pſal. 67. verbis illis. *Rex virtutum dilecti dilecti & ſpeciei domus diuidere ſpolia.* Eam geminationem in aliquibus codicibus aſterico ſuffixam, S. Auguſtinus obſeruat, ad commendationem dilectionis pertinere: vt non aliud ſit *dilectus dilectus*, quàm *amantiſſimus*, vel *dilectiſſimus.* Apud Hebræos enim, congeminatio illa amplitudinem & vbertatem ſonat. Vt cum dicitur, vnguentum deſcendiſſe in *barbam barbam*; id eſt promiſſam & prolixam barbam. Et cum Iſaias populum compellans, ait; *conſolamini conſolamini*, id eſt *valdè conſolamini.* Dilectus ergo dilectus, id eſt dilectiſſimus Rex autem virtutum dilecti dilecti, id eſt exercituum Chriſto duci parentium, totius ſcilicet militantis Eccleſiæ; vel eſt Deus pater qui verè eſt Rex cui Chriſtus eſt dilectus dilectus, (quem ſenſum valere poſſe; agnoſcit idem S. Auguſtinus:) vel certè eſt ipſemet Chriſtus, quem item ſenſum D. Auguſtinus proponit: ſupponens plerumque in ſcripturis, præſertim in veteri teſtamento, loco pronominis poſſeſſiui repeti nomen. Vt cum toties legimus, *fecit Moſes ſicut præceperat Dominus Moyſi*: quod nos diceremus *ſicut præceperat ei Dominus.* Chriſtus ergo dicitur autor & Rex exercitûs Chriſti, qui nomine dilecti dilecti, vtromuis è propoſitis ſenſibus amplecti placeat, deſignatus eſt. Et huic ductori tribuit Dauid, non modò quod verbum daturus ſit Euangelizantibus, ſed etiam quod ad domus ſuæ ornamentum ac ſpeciem, tributurus ſit diuidere ſpolia, & vberem prædam animorum colligere, ac in Eccleſiam inferre.

Non habet reuera alium ſenſum, quod alibi Chriſtus *dilectus ex dilecto* appelletur, quàm cum *dilectus dilectus* dicitur. Senſus enim vtrobique eſt, ſummè ac ſuper omnes diligi Chriſtum, & eſſe antonomaſticè dilectum. Richardus quidem Victorinus, & alij nonnulli, *dilectum ex dilecto*, interpretantur Deum verum de Deo vero; ita vt contineat ea appellatio, rationem primam ſummi amoris, quo pater Chriſtum proſequitur: quia ſcilicet & ſecundum naturam diuinam eſt filius Dei conſubſtantialis Patri, & ſecundum humanam quoque ex Deo eſt; quatenus non agnoſcit in terris patrem. Sed veriùs eſt, quod recentiores interpretes paſſim obſeruant, particulam Hebræam cui in textu noſtro reſpondet particula *ex* polyonimam eſſe; & interdum idem valere quod *ex*, interdum autem idem quod *præ*, & ſonare comparationem ſeu præcellentiam. Vt cum pſalm. 134 dicitur, *mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me*, id eſt *præ me*: altior ſcilicet es, quàm te luſciosis meis oculis poſſim peruadere. Dilectus ergo ex dilecto Chriſtus eſt, quatenus præ omnibus dilectus eſt, cum ab aliis ritè diligentibus, tum maximè à patre, qui eius formam ſpecioſam, atque Deo amabilitatem præ filiis hominum, optimè perſpectam habet.

Ideò expreſſus per Patris annulum.

162. Argumentum tantæ dilectionis, qua Pater Chriſtum proſequitur, illud eſt ſanè luculentum, quod annulus patris eſt, atque ſignaculum: vt de Zorobabele in Chriſti typum dicitur Aggei 2. non modo quia eſt ſigillum quo Pater omnes adoptionis filios vult obſignari, vt concinne dixit Nazianzenus hymno de Chriſto: nec quia eſt quaſi ſignum appoſitum ad tutelam electorum: nec denique quia eſt character militaris electorum omnium manibus inſcriptus; quas rationes vocandi Criſtum nomine *ſignaculi*, illuſtrat pluribus Caſtro Aggei 2. *in fine.* Sed ea præſertim de cauſa Chriſtus *ſignaculum*, & *annulus ſignatorius Patris*, appellari poteſt, quia nihil Pater concedit nobis, niſi per Chriſtum & eius merita obſignetur. Aliqui eam ob cauſam vocant Chriſtum *cuſtodem Regij paterni ſigilli.* Sic enim Hymnus Græcanicus ad Chriſtum, qui ſubiunctus legitur metaphraſi Appollinaris in pſalmos & Sacra Cantica, hæc de Chriſto habet.

> *Eſt hominum amator Chriſtus Deus, ſpei dator,*
> *Benignum cor habens ſupplicibus, & recta mente:*
> *Pronus & condus miſericordia patris ſigillum cuſtodit,*
> *Omnigenûm bonorum hominibus dona ſuppeditans.*

Stephanus Cantuarienſis in cap. 8. Eſther, Dei annulum Chriſto commiſſum, ex crucis cornibus confectum docet. Vnde Chriſtus qui crucem tulit, annulum Dei geſtauit. Malim tamen, Chriſtum appellare ipſum annulum Dei. Si enim ſignatoriis Principum annulis quibus diplomata muniuntur, principum ipſorum imagines exprimere in chartis priſcus vſus tulit; (ſymbola enim annulis ſignatoriis inſculpta, quæ exhibet Clement. Alexan. 3. pædag. cap. 11. ad priuatorum potiùs morem pertinebant:) multo magis Dei, principibus quibuſuis longè præcellentis ſignatorio annulo, imaginem ſuam exprimi par fuerit. Ea verò nuliſbi illuſtrior quàm in Chriſto Deo & homine, vt optimè tradit S. Athanaſius ſerm. de Deip. exponens quomodo apud Paulum Chriſtus dicatur *ſubſtantiæ Patris character.* [Vt enim annulo ſignatorio ſpecies aliqua effigiatur, quam & imaginem expreſſam & ſigillum appellamus, nihilque quatenus ad ſuos pertinet, deficit ab exemplari ſuo: ita quoque filius eandem cum patre formam gerit. Non enim euariat impreſſa imago ab imprimente ſignaculo: ſed incommutabilis perſeuerat iuxta ſculpturam annuli: ſiue in cera, ſiue in auro ſignaculum illud effigiatum ſit, pro ratione Regij

numiſmatis

numiſmatis : Ita quoque diuinus character filij ſubſtantiæ partis incommutabile ſigillum eſt, ferens omnia verbo potentiæ ſuæ, ſecundum ſuum ipſius exemplar, carnique ſuæ quaſi ceræ eum typum formámque impreſſit. Non enim eſt impoſſibile vel incredibile, vt tempore Partis voluntati grato, vti character (ſiquidem & character eſt,)Incarnationem in ſe configuraret qua veluti pro cera aut quaſi pro auro vſus videri poteſt, quemadmodùm totum illud myſterium ineffabilis huius & inenarrabilis Incarnationis nonnihil ſuboſtendit.]

Egregiè in eandem ſententiam Richardus Victorinus In pſal 71. multis enim præmiſſis de minera auri ex quo caro Chriſti eſt formata, hoc eſt de vtero Deiparæ, déque eiuſdem auri excoctione, ſubdit. [Ex huiuſmodi auro formatus eſt annulus, lapiſque pretioſus, & in eo impoſita eſt forma ſummi Regis & imago impreſſa, vt plenè expreſſa. Aurum optimum caro Chriſti, lapis pretioſus, anima Chriſti, figura & imago Patris, diuinitas Chriſt : qui cum ſit ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius, nihilominus tamen humanitati noſtræ eſt vnitus, vt ex duabus naturis tribúſque ſubſtantiis, eſſet quaſi in vnum annulum iunctus mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus; & fieret dexteræ excelſi ornatus. Huius annuli ſignaculo, ſignatum eſt illud edictum, vel chirographum, in quo liberata eſt captiuitas Iudæorum. Hic eſt annulus Amon, Principi ablatus, & Mardocheo Regia clementia commiſſus : & quem hæretica peruerſitas perdidit, ordo Catholicorum Doctorum acquiſiuit aliquis in nobis factus filius prodigus, qui dudum mortuus eſt, & iam reuixit, perierat & inuentus eſt, dare hunc annulum in manu eius, & calceamenta in pedibus eius. O quanto honore vnuſquiſque noſtrum in hoc annulo donatur, quandoquidem in eiuſmodi ornatu. & ipſe pater gloriatur.] Tandem Zeno Veron. ſerm. de Iuda Patriarcha exponens myſticè annulum ab eo datum Thamari. [Annulus (inquit) ſignaculum fidei eſt, quod eſt Chriſtus, cuius illuſtratione maieſtatis impreſſi atque ſignati, qua ſyncerè viuentes in cuſtodiam noſtræ ſalutis, per Spiritum ſanctum; imaginem referimus quàm tenemus.]

Chriſtus, dilectio, ex Scripturis veteris Teſtamenti.

163. *Dilectionis* denique nomen, Chriſto tributum aliquoties legimus, cùm in veteri, tum in nouo Teſtamento. Ad Chriſtum enim potiùs quàm ad Salomonem referendum eſt, quod habetur Canticorum 3. in deſcriptione lecticæ, ſeu geſtatoriæ ſellæ, (*ferculum* vocat vulgatus,) de lignis Libani, cuius columnas Rex argenteas fecerat, reclinatorium aureum, aſcenſum purpureum media conſtrauerat charitate. *Media*, ſeu *medium ſellæ*, conſterni charitate, iuxta aliquos eſt, opere ex pretioſis gemmis teſſellato exornari, & in eo eſſe dilectionem. Ita enim apertè ferunt 70. Graues Interpretes, opus illud, Symbolum aliquod vel emblema amoris, media in ſella appoſitum interpretantur. Nec puto improbandum. Quod tamen illud Symbolum, volunt eſſe columbam, præſertim ſi referant ad ea quæ de geminis columbis ſe ſe reſpectantibus & amorem conciliantibus aliqui proponunt, eſt planè ludicrum, & merum commentum. Non incommodè autem dixerimus, ipſiuſmet amoris ſiue ſponſi expreſſi *amoris* nomine, (vti etiam à S. Ignatio in Epiſtola ad Rom. referente etiam Dionyſio lib. de diu. nom. cap. 4. p. 1. factum eſt,) collocatam opere teſſellato media in lectica dicemus. Sicque verum erit, quod alij verterunt, *medium tenet ipſe accenſus*, in ſua ſcilicet effigie, opere gemmario è lapillis pretioſiſſimis concinnata. Alij verò (quod nobis perinde fuerit,) medium charitate teneri, idem eſſe cenſent, ac in medio ſellæ, *amorem*, id eſt ſponſum ipſum cum ſella geſtaretur, inſidere ſolitum. Et ita accipit hunc locum Pineda lib. 5. de Salom. cap. 9. num. 7. & Iuſtinianus 1. Theſſal. 1. v. 10. Iuxta huiuſmodi ergo interpretationes, quia Salomon cujus ibi ferculum & ſella curulis deſcribitur, non eſt typicus ille Salomon, ſed Chriſtus Dominus; conſtat Chriſtum dici *dilectionem ipſam*, Ipsúmque amorem non modò ſponſæ & filiarum Hieruſalem, Eccleſiæ inquam peregrinantis, & auium cœleſtis Hieruſalem ſed præcipuè Patris.

Quod item Eccleſiaſtici 24. dicitur *ego mater pulchræ dilectionis*, ad Deiparam, eo quòd Chriſtum dilectionem pulchram peperit, accommodant multi, & latè Richardus à S. Laurentio lib. 6. de Deip. Cuius tamẽ ratiocinatio ægrè ſapit, ſic enim ſcribit. [Chriſtus emphaticè dicitur *dilectio* quaſi *duos ligans*, quoad duas naturas : ſcilicet Deum & hominem aſſumptum Deo in vnitate perſonæ, quando Verbum caro factum eſt, per dilectionem quam habuit ad genus humanum. Colligauit ſibi naturam humanam, quia dilectio, eſt diligentis & rei dilectæ quaſi quædam vnio, potiſſimùm in bonis, & naturaliter illud quod amatur, in ſui naturam, ſuum conuertit amatorem. Per dilectionem etiam quam habet ad nos, colligat nos ſibi ipſi, quia *qui adhæret Deo, vnus Spiritus eſt cum eo*, 1. Cor. 6. vnitate ſcilicet amoris & gratiæ. Vnde Pſalmiſta, *mihi adhærere Deo bonum eſt*. Pſalmo 72. Per dilectionem etiam qua diligit hominem, colligat ipſum hominem ſibi ipſi, & quaſi conglutinat ne diffluat per vitia & peccata. *Cor enim fatui*, id eſt peccatoris, *quaſi vas confractum*. Eccleſiaſtici 21. vel etiam *pulchræ dilectionis*, id eſt *Chriſti*, vt ſupra dictum eſt, qui ſolius pulchrè diligit & à quo habetur pulchra dilectio. Ipſe enim charitas eſt 1. Ioannis 4. ergo pulchra dilectio, quia charitas forma eſt & deaurata, ſiue pulchritudo virtutum.]

164. Non ſemel item S. Ambroſius ſer. 5. in pſal. 118. Chriſtum in ſcriptura vocatum *dilectionem* arbitratur; vt eo loco Cant. 2. *conſtituite in me dilectionem*. Ita enim legit, vbi noſtra vulgata habet *ordinate in me chari-*

tatem. Ibidem quoque à Chriſto vulneratam dici animam cenſet eodem Canticorum capite, vbi dicitur, *vulnerata charitatis ego ſum* Ita quippè legit, & exponit vulneratam. Chriſti animam. Denique de Chriſto item accipit, illa alia verba ibidem quæ ſic legit. *Adiuraui vos filia Hieruſalem in virtutibus & fortitudinibus agri ſi ſuſcitaueritis & reſuſcitaueritis dilectionem, vſquequò voluerit.* [Suſcitatus eſt à mortuis, vt leo. Vnde ait Scriptura, *quis ſuſcitabit illum?* Non enim poterat illum aut Angelus, aut poteſtas ſuſcitare aliena, cum ipſe alios reſuſcitaret. Ergo cum hîc dicit; *ſi ſuſcitaueritis, aut reſuſcitaueritis charitatem vſquequò voluerit*; de iis dicit, qui reſurrectionem eius poſſunt congruè prædicare, vt audientibus ardorem fidei & deuotionis accendant. Vel ſuſcitatur Chriſtus in iis qui poſtquàm acceſſerint, dormierunt. Dormit ergo Chriſtus negligentibus, ſuſcitatur in ſanctis]. En quomodò *Charitas* Chriſtus, ſuſcitatur iuxta Ambroſium. Nazianzenus orat, 6. *in fine*, apertè ita vocat charitatis patens, imo ipſa charitas, (his enim nominibus præcipuè delectatur, vt per ipſa quoque vocabula mutuum amorem quaſi lata lege promulget,) nouum mandatum dedit, vt tanto nos ipſos mutuo diligamus quàm dilecti ſumus.]

Item ex nouo.

165. In nouo Teſtamento eſt locus pulcherrimus 2. Theſſal. 2. vbi Antichriſti aduentus deſcribitur, *ſecundùm operationem Satanæ, in omni virtute & ſignis, & in omni ſeductione iniquitatis iis qui pereunt, eo quod* (inquit Apoſtolus,) *charitatem veritatis non receperunt vt ſalui fierent.* Quam dicat *charitatem veritatis*, non æquè conſentiunt omnes. Sed cum conſtet iis verbis deſignari charitatem veram. Hebraico idiotiſmo, (cuiuſmodi Apoſtolus etiamſi græcè ſcribens ſæpè vſurpat,) nonnulli eam *veram charitatem* intellexerunt puram & veram dilectionem: quaſi diceret Apoſtolus, meritò Iudæos fore implanandos ab Antichriſto, quia pro vero amore quo ferri in doctrinam Euangelicam debuerant, dilexerunt magis tenebras. Cum tamen hoc non ſit adeò propriè recipere amorem. (*recipi* enim propriè eſt perſonarum non affectuum;) malim cum S. Chryſoſtomo, Theodoreto, Theophilacto, & Oecumenio, ad eum locum, *charitatem veram* eo loco, accipere Chriſtum ipſum. Apertéque ſuffragatur S. Cyprianus epiſt. 55. qui ita hunc locum allegat: *Dilectum veritatis, non habuerunt.* Et ſub finem libri de lapſis, *Dilectum veritatis non receperunt.*

Exiſtimarim quoque, dilectum diſcipulum, Chriſtum nomine dilectionis & charitatis ſignificaſſe, epiſtolæ primæ cap. 4. ait enim, *chariſſimi diligamus nos inuicem, quia charitas ex Deo eſt. Qui non diligit, non nouit Deum, quoniam Deus charitas eſt. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium ſuum Vnigenitum miſit Deus in mundum, vt viuamus per eum. In hoc eſt charitas.* Non me latet, hæc verba paſſim accipi de amore qui eſt actu internus Dei, & ipſe Deus, D. tamen Auguſtinus ponderans illa verba, *charitas ex Deo eſt*, accipit *charitatem* in hoc capite, nō eſſentialiter, ſed notionaliter. Et cum non poſſit in Patrem cadere qui non eſt ex Deo, (id enim de filio tantùm vel Spiritu Sancto dici poteſt vt, ipſe D. Auguſtinus rectè admonet;) aptat eam Spiritui ſancto, qui cum procedat per voluntatem, dicitur *charitas patris & filij*: Nolo explicationi tanti Patris obſtrepere: ſed quod mihi occurrit, aperio. Exiſtimarim, non minùs conſentaneè, dictum Ioannis *Deus charitas eſt*, & illud *charitas Dei in nobis*, de ipſo Chriſto accipi poſſe, aut etiam debere. Quod enim ibi ait Ioannes, *Deus charitas eſt, in hoc apparuit charitas Dei in nobis*, idipſū eſt quod verſu 16. iterat verbis illis. *Et nos cognouimus & credidimus charitati quam habet Deus in nobis. Deus charitas eſt.* Nemo autem non videt, charitatem quam abs ſe cognitam, & in quam ſe credidiſſe ait Ioannes, aliam non eſſe quàm Chriſtum, quem cognouerat familiariſſimè, & vt ipſemet cap. 1. loquitur contractauerat, & ſibi apparuiſſe profeſſus erat. Nec in aliam charitatem crediderat quàm in Chriſtum Dominum, ex cuius tanta in nos beneuolentia, quantum fuſo pro nobis ſanguine prodidit, conatur Ioannes toto eo capite, infigere charitatem in proximum. Eſt ergo mihi quàm veriſimillimum, Ioannem locis prædictis: cum ait, Deum eſſe charitatem, vel dilectionem, & charitatem Dei in nobis apparuiſſe, de Chriſto agere, eumque *charitatem* denominare.

166. Planè id cenſuiſſe videtur Epiphanius in Anchorato, cuius in hanc rem illuſtriſſimum locum, non cenſeo omittendum. Retulerat blaſphemiam illorum, qui Chriſtum filium duntaxat adoptiuum cenſebant eſſe, eo quòd de eo ſcriptum ſit, *ecce puer meus electus, quem elegi.* (Apud Epiphanium ex interprete, malè legitur *filius meus dilectus*;) eſtque reuera ſenſus loci illius prout habetur in vulgata editione. In Canticis item, Chriſtus vocatur *electus.* Blaſphemiam ei loco inædificatam, refellit S. Epiphanius & cuiuſmodi ſit Chriſti electio, ſic declarat, [Manifeſtum eſt vnde ſit vox *electus*, & vnde, *electio*: quoniam multa millia in terra erant, & Maria ſola gratiam inuenit, & in ipſa elegit ſanctam carnem. Et propterea eſt illa in qua ipſi benè complacitum eſt: & poſt paulò gentibus oſtenderunt, dicit: *ſubiecit populos nobis, & gētes ſub pedes noſtros, pulchritudinem Iacob quam dilexit.* Hoc dicit autem Apoſtolus, *ipſum filium dilectionis, qui liberauit nos* (inquit) *ex poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ* Et ſtolidi illi hîc non intelligentes, locutionem, iuxta profectum dilectionis Dei, eſſe filium dicunt: Et non ſciunt indocti illi, comparationem ſermonis. In alio enim loco dicit Apoſtolus, *Deus dilexit nos in Chriſto.* Verè enim filius dilectus eſt vnigenitus; quoniam dilectio Pater, dilectio filius. Nam dilectio ex dilectione, eſt filius. Igitur filius eſt dilectionis propter nos, & propter ſeipſum quia in illo dilexit nos, & filium ſuum vnigenitum tradidit pro nobis.]

167. Cum

167 Cum ergo Chriſtum vocet *dilectionem Patris*, manifeſtè denotat, ſe ita accepiſſe Ioannem citato capite. Hæreſi quoque 42. quæ eſt Marcionitarum, *in fine*, ait Deum Patrem verè charitatem, genuiſſe filium charitatem. Similiter Gregorius Nazianzenus orat. 6. *in fine*, illud, *Deus charitas eſt*, de Chriſto dictum accepit. S. item Bernardus ſer. 1. de Aſſumpt. videri poteſt ad illud Ioannis dictum alluſiſſe cum Chriſtum appellauit, *ipſam Dei charitatem*. Vide etiam an non eodem ſpectarit S. Ambroſius lib. de Iſaac c. 8. ait enim. [Signaculum Chriſtus in fronte eſt, ſignaculum in corde. In fronte vt ſemper confiteamur; in corde vt ſemper diligamus; ſignaculum in brachio, vt ſemper operemur. Luceat ergo imago eius in confeſſione noſtra, luceat in lectione, luceat in operibus & factis: vt ſi fieri poteſt, tota eius ſpecies exprimatur in nobis. Ipſe ſit caput noſtrum, quia *caput viri Chriſtus*. Ipſe oculus noſter, vt per illum videamus Patrem. Ipſe vox noſtra, per quam loquamur ad Patrem. Ipſe quoque eſt ſignaculum noſtrum, quod eſt perfectionis & charitatis inſigne, quia diligens Pater ſignauit filium, ſicut legitimus; *quem Pater ſignauit Deus*. Charitas itaque noſtra, Chriſtus Bona charitas, quando obtulit morti ſe pro delictis: Bona charitas, quæ peccatum remiſit.]

Apertè denique eſt à me Origenes, prologo in Cant. cum proponens aliqua obiter ex Ioannis Epiſtola de nomine *charitatis* delibare, ait. [*Deus charitas eſt*. In hoc oſtendit, & ipſum Deum charitatem eſſe. Et iterum ait eum qui ex Deo eſt charitatem eſſe. Quis autem ex Deo eſt, niſi ille qui dicit, *Ego ex Deo exiui, & veni in hunc mundum*. Quod ſi Deus Pater charitas eſt. & filius charitas eſt, charitas autem & charitas vnum eſt, & in nullo differt; conſequenter ergo Pater & filius vnum benè dicuntur. Et ideò conuenienter Chriſtus ſicut ſapientia & virtus, & iuſtitia, & Verbum, & veritas; ita & charitas dicitur, & ideo dicit Scriptura: quia ſi charitas manet in vobis, Deus in vobis manet. Deus autem, id eſt Pater & filius, qui & veniunt ad eum qui perfectus in charitate eſt, ſecundum Verbum Domini & Saluatoris, dicentis, *ego & pater veniemus ad eum, & manſionem faciemus apud eum*.] Et mox. [Et quia Deus charitas eſt, & filius qui ex Deo eſt, ſui ſimile aliquid requirit in nobis; vt in hanc charitatem quæ eſt in Chriſto Ieſu, qui eſt charitas, velut cognata quædam per charitatis nomen affinitate ſociemur. Eo verè amorem ex Poto patre copioſiſſimo & locupletiſſimo, ac matre pauperie natum, quo ſe deſerit Chriſtus à Patre dilectus, vt nos de carne tranſiremus ad Verbum, ait S. Hieronymus lib. 2. in Iovin. cap. 16. vbi etiam Patris in Chriſtum amorem tantoperè extollit, vt dicat, ideò Patrem nos diligere quia filium dilexit, & membra diligi ſed in corpore, atque adeò ſub capite. Quæ quomodò cohæreant cum Chriſto nobis dato & impenſo, conſulendus Ruis diſput. 53. de volunt. Dei ſect. 6. & 7.

Vſus doctrinæ.

168 Concludo cum S. Liberio Papa Marcellinam alloquente, apud S. Ambroſium lib. 3. de Virg. *initio*. [Hunc Chriſtum filia, dilige quia bonus eſt. Nemo enim bonus niſi ſolus Deus. Si enim non dubitatur, quia Deus filius. Deus autem bonus; vtique non dubitatur, quia bonus filius Deus. Hunc inquam dilige. Ipſe eſt quem Pater genuit ante luciferum, vt æternum; ex vtero generauit vt filium, ex corde exultauit vt Verbum: Ipſe eſt in quo complacuit Pater: Ipſe eſt Patris brachium: quia creator eſt omnium: Patris ſapientia, quia ex Dei ore proceſſit: Patris virtus, quia diuinitatis in eo corporaliter habitat plenitudo. Quem pater ita diligit vt in ſinu portet, ad dexteram locet, vt ſapientiam dicat, virtutem noverit. Si igitur virtus Dei Chriſtus, numquid aliquando ſine virtute Deus? Numquid aliquando ſine filio Pater? Si ſemper vtique Pater, vtique ſemper & filius. Perfecti ergo Patris, perfectus eſt filius. Nam qui virtuti derogat, ei derogat cuius eſt virtus. Inæqualitatem non recipit perfecta diuinitas. Dilige igitur quem Pater diligit, honorifica, quem honorificat Pater.]

Ita ſanè. Diligamus dilectum à Deo, in tantis præſertim tótque illicibus noſtri erga ipſum amoris. Meritò enim Richardus Victorinus tametſi fortaſſis Gallicæ vocis affinitatem ad Latinas voces transferens, faciem Chriſti poſitam vt adamantem, (vt Propheta dixit,) interpretatur poſitam vt magnetem, *vn Aymant*, quia omnia ad ſeipſum traxerit. Sic ille lib. de gradibus charit. cap. 2. Inſigniter quoque Theodoretus initio libri quinti contra Græcos, ſermones de Chriſti cruce & paſſione magneti confert. Nam his dociles animos & adversùs diuinam vocationem qua præueniuntur non affirmatos, trahi cernimus, ſicut magnete ſolum ferrum trahitur. Sed nihil hæc ad concinniſſimam Salviani orationem lib. 4. de providentia, Chriſtum patientem cum magnete conferentem, verbis illis. [Si debitum mortis non ſoluimus, (quod facere martyres dixerat,) vel amore ſoluamus. Nam ipſe Saluator, ideo vt ait Apoſtolus, moriendo pro nobis commendare voluit omnibus charitatem ſuam, vt nos ad reddendam pietatem tanta viciſſitudine pietatis ſuæ traheret. Sicut illas naturæ admirabilis gemmas ferunt, quæ ferro propiùs admotæ, duriſſimum licet chalybem, affectu quaſi aſpirante ſuſpendunt. Ita etiam ille, id eſt ſumma & clariſſima regnorum cœleſtium gemma, hoc ſcilicet voluit, vt dum ſe licet duriſſimis nobis deſcendens de cœlo propiùs adiungeret, affectu ſuo nos quaſi amoris ſui manibus admoveret: vt agnoſcentes vtique bona ſua ac beneficia, intelligeremus quid nos pro Domino tam bono facere conueniret, cum ille pro malis ſervis tanta feciſſet: & complecteretur hoc quod Apoſtolus dicit, vt mortificaremur charitate illius tota die; & neque tribulatio, neque anguſtia, neque perſecutio, neque fames, neque nuditas, neque

gladius, poſſet nos ſeparare à charitate Chriſti, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino Noſtro.]

Ad huius in nobis amoris ingenerationem, pertinere nomen *dilecti* Chriſto tributum, quia à Patre amatus in nos refundit amorem, ſic tradit Autor ſermonis de Chriſti Bapt. apud Cyprianum num. 4. [Vſque ad mortem Chriſtum duxit dilectio & reſurgens à mortuis charos habet quibus tantæ charitatis affectum oſtendit. Duo grata vocabula filius & dilectus ipſo Deo dictante noſtris ſenſibus imprimuntur: vt communio nominum nos aſſociet collegio munerum, & tantæ dulcedinis nomina, noſtrum emolliant animum, accendantque deuotionis affectum.]

CAPVT V.

Chriſtus Dëi ſeruus.

SI filius, iam non eſt ſeruus, vt ad Galat. 4. tradit Apoſtolus, quomodò Chriſtus naturalis Dei filius, ſeruus dicetur? Videbor item Adriano Papæ in Epiſt. ad Epiſcopos Hiſpaniæ, & Synodo Francofordienſi in Epiſtola ad eoſdem Epiſcopos, refragari. Acriter enim damnant Elipandum, eique adhærentes Hiſpanos, qui Chriſtum ſeruum Dei ſtatuebant: id quod æquè ego in Capitis titulo præfero. At hoc in magnum Chriſti dedecus cedere; inculcatur in prædictis epiſtolis, vſque adeò vt concludat Pontifex, *ſtultiloquam linguam quæ non confunditur Chriſtum latrare ſeruum, in fruſta eſſe præcidendam, & per mille partes minutiùs detruncandam.* Ex ea colluuie, Felix Vrgelitanus Chriſtum vocans *ſeruum conditionalem*, id eſt vi ſuæ conditionis & procreationis, latè reiicitur à Paulino Aquilenſi lib. 6. contra Felicem. Sed prædictæ præſertim Adriani Epiſtolæ innixi nonnulli, inter quos Vaſquez 3. par. d. 80. à cap. 3. contendunt de fide eſſe, Chriſtum nulla planè ratione, ac ne cum determinatione quidem humanæ naturæ, dici poſſe ſeruum. Eodem planè modo, quo ne cum ea quidem determinatione, dici poteſt filius adoptiuus. In prædicta namque epiſtola, & in tota Synodo Francofordienſi, eſſe ſeruum, & eſſe adoptiuum, recurrunt. Vaſquem ſequitur Becanus tract. de Incar. cap. 16. q. 2. autoritati ex Adriano & Synodo prædicta, iungunt aduerſarij alia quædam Patrum loca, quibus Chriſtus negatur fuiſſe ſeruus. Addunt quoque rationem ex eo ductam, quod ſeruitus cadat in perſonam, non autem in naturam. At perſonam Chriſti repugnat non eſſe ingenuam, cum ſit diuina. Item quia inter Chriſtum & Deum fuit communicatio, quæ non eſt inter ſeruum & Dominum. Repugnare itaque videtur, Chriſtum, quippè Dei filium, eſſe Dei ſeruum.

Chriſtum in humanitate eſſe verè Dei ſeruum, probatur ex Scripturis.

170. Nihilominùs rectè titulus capitis præfert, Chriſtum Dei ſeruum, vtique in humana natura. Nam ſeruitutem Dei quam Arriana perfidia inuenit nemo Catholicus ſuſtineat audire; molliendáque eſt loquendi ratio quorundam aliquatenus ad id accedens, qua Verbum diuinum in molitione orbis, atque adeò ante Incarnationem, *miniſtrum Patris*, eſſe dixerunt. Ita Clem. Rom. lib. 5. cap. 21. aliàs 29. Nouat. lib. de Trinit. c. 31. & Autor libri primi de Incarn. apud Auguſtinum. Quamuis enim ea locutio apud hos autores, cadat verè in ipſum Verbum, nec quod Pamelius ad caput citatum Nouatiani exiſtimauit, poſſit ad Chriſtum prout hominem detorqueri; tamen ſenſus dumtaxat eſt, Patrem omnia feciſſe per filium. Quo eodem modo alij Patres apud Turrianum in defenſione lib. 6. Conſtit. cap. 11. Spiritum ſanctum, qui humanitati iunctus non eſt, vocant Dei miniſtrum in ſanctificatione creaturarum. Itaque faceſſat blaſphemia Arriana, Verbum ſtatuens Dei ſeruum; in quam fuſiùs conclamant S. Athan. orat. 3. contra Arrianos, S. Hilarius lib. 11. de Trinit. & Gregor. Nyſſenus lib. de dicto Apoſtoli; *tunc & ipſe filius ſubiicietur.* Fuiſſe tamen peculiariter hunc errorem Eunomij, & in hoc Eunomium ſuperaſſe Arrium improbitate, docet Iſid. Peluſ. lib. 1. epiſt. 24. Exagitátque latè hac ex cauſa Eunomium, Greg. Nyſſenus oratione contra eum 9. (veriùs 10) Sed ſeruitus quam reſpectu Dei Chriſto tribuimus, cadit in eum ratione ſolius humanæ naturæ, Hæc ſeruitus, & autoritate, & ratione facilè euinci poteſt.

Autoritas in primis ſuppetit ipſius Scripturæ, quæ Chriſtum infinities, *ſeruum* vocat. De Chriſto enim ſunt vulgata illa loca Iſaiæ 42. *Ecce ſeruus meus ſuſcipiam eum.* Qui locus Matth. 12. de Chriſto exponitur. De eodem Zach. 3. dicitur, *adducam ſeruum meum Orientem*, & Ezech. 34. *Suſcitabo ſuper eas paſtorem vnum, ſeruum meum Dauid.* Sunt alia huiuſmodi in prophetis & pſalmis de Chriſti ſeruitute loca expreſſiſſima, quæ velle ad metaphoras aut ſenſus allegoricos trahere, violentum fuerit. Dicere autem ita haberi in veteri teſtamento ratione ſtatus ſeruitutis tunc vigentis, non ſatisfacit. Neque enim Prophetæ Spiritu ſancto agente locuti, quamuis ipſi ſub Moſaïcæ legis iugo ſeruitutem ſeruirent, Chriſto tribuiſſent ſeruitutem reſpectu Dei, eamque Chriſtus per eos profeſſus toties & tàm diſtinctè fuiſſet, niſi verè de Chriſto affirmari potuiſſet. Quid quod in nouo item teſtamento, perſpicuè Chriſtus appellatur ſeruus? Sic enim 1. Corinth. 3. *omnia veſtra ſunt*, (ait Apoſtolus) *vos autem Chriſti, Chriſtus autem Dei.* En Chriſtus Deo ſubiicitur, eo modo quo nos Chriſto. At nos ſumus ſerui Chriſti: Ergo & Chriſtus, eſt

Dei ſeruus. Sed diſertè & in actu ſignato. Phil.2. Chriſtus dicitur *accepiſſe formam ſerui*. Ea quippè ſerui forma, de vera & propria ſeruitute accipi debet. Contra ponitur enim formæ Dei, quam perſpicuum eſt debere propriè ſumi. Sicut ergo quod Chriſtus dicitur eſſe in forma Dei, eſt Chriſtum eſſe propriè Deum: ita quod Chriſtus dicitur habere formam ſerui, ac Chriſtum eſſe verè ac propriè ſeruum; Nimirum in humana natura, ratione cuius verbum ibidem dicitur exinanitum, ſuſcipiendo formam ſerui; hoc eſt demittendo ſe ad naturam noſtram, cui eſſentiale eſt Dei ſeruum eſſe, & pleno iure ſubiectam. Eodem ſpectant ſcripturæ quibus Chriſtus dicitur *puer*. Nam in ſcripturis, *puerum* idem ſonare quod *ſeruum*, latè tradit D. Auguſtinus l. locutionum de Geneſi *ſub finem*. vt proindè neſciam quorſum Genebrardus in Pſal.68. v.12. admittens Chriſtum eſſe Dei ſeruum; addat, rectiùs tamen vocari puerum. Quomodò rectiùs, ſi idem ſervus qui puer?

171 Addenſauit in hanc rem pleraque alia ſcripturarum loca, pugnans pro Chriſti hominis ad Deum ſeruitute; S. Ambroſius Epiſt. ad Irenæum; contra quendam Apollinariſtam; quem ait audire nón potuiſſe, quod Dominus noſter Ieſus pro nobis ſeruitutem ſuſceperit; in iſtius corporis. Dixerat enim Sanctus Ambroſius hæc Chriſti verba Matth. 11. *Confiteor tibi pater Domine*, idcircò prolata eſſe, vt intelligamus Patrem filij eſſe, & dominum creaturæ: hoc eſt Chriſtum qua Verbum eſt, habere Deum pro Patre: vt creaturam autem, habere eum pro Domino, & eſſe ſeruum eius. Nam & Pſalmo 108. Chriſtus Deum vocat Dominum ſuum, cum ait, *adiuua me Domine Deus meus*. Hoc cum ille hæreticus, ſimulato pro Arrianorum more Chriſti honore, negaret; & ſeruitutem Chriſto indecoram, nullaque ratione ei tribuendam contenderet; obruit eum confertis ſcripturarum aciebus S. Ambroſius demonſtrans mirum non eſſe, quod ſeruitutem Chriſti hominis negaret Apollinariſta, qui vnam Dei & hominis ſubſtantiam eſſe crederet. Nam ſi ſuppoſuiſſet naturarũ in Chriſto diſtinctionem, affirmat S. Ambroſius, hæreticum illum non fuiſſe negaturum ſervitutem Chriſti in natura humana. Multa idem ſcripturarum loca in hanc ipſam rem congerit idem S. Ambroſius, explicans titulum pſalmi 35. qui ita habet *In finem ſeruo Domini, pſalmus David*. Quem titulum arbitratur ferre, pſalmum eſſe de Chriſto Dei ſeruo in humanitate aſſumpta. Et poſt multa de Chriſti propter nos egeſtate ac ſeruitute latè diſputata, concludit. [Aduerte myſterium. Ex vtero Virginis, idem & ſeruus exiuit & Dominus. Seruus ad operandum, Dominus ad imperandum, vt regnum Deo in hominum mentibus radicaret. Vtrinque vnus, non alter ex Patre, alter ex Virgine, ſed idem qui ante ſecula ex Patre, ipſe poſtea carnem ſuſcepit ex Virgine. Ideò ergo & ſeruus vocatur, & Dominus. Propter nos ſeruus, ſed in vnitate diuinæ ſubſtantiæ Deus ex Deo, Princeps ex principe, æqualis ex æquali. Neque enim degenerem genuit, in quo ſeipſe complacere memorauit. *Magnum* (inquit) *tibi eſt vocari puerum meum, vt ſtatuas Tribus Iacob*. Seruat vbique ſuæ vocabula dignitatis. Magnus Deus & magnus puer, nec in carne, magnitudinis ſuæ nomen amittit, cuius magnitudinis nullus eſt finis. Meritóque ſecurus, *cum in forma Dei eſſet* (vt Apoſtolus dicit) *non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis*. Hic eſt ergo æqualis, quaſi Dei filius, hic ſerui formam in carne ſuſcepit, hic mortem guſtauit: cuius magnitudo non habet finem, quia finis legis eſt Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti: vt in ipſum omnes credamus, hunc intimo adoremus affectu. Bona ſeruitus, quæ omnes liberos fecit.

Suffragium Sanctorum Patrum.

172 Iuuat hanc ipſam veritatem de Chriſti ſeruitute, ſelectis aliquibus Patrum teſtimoniis munire. Origen. optimè tomo 1. qui Ioannem ad illud *In principio erat Verbum*. [Quiſquis (inquit) intellexerit, quonam pacto Ieſus factus ſit Diſcipulis non tanquam recumbens, ſed tanquam miniſtrans, cum filius Dei exiſtens, pro liberandis iis qui peccato ſeruiebant formam ſerui ſumpſerit: non ignorabit quomodò ad ipſum Pater dicat, *Seruus meus es tu*, Ac mox, *magnum tibi eſt, vt voceris ſeruus*. Nam nobis audendum eſt dicere; maiorem diuiniorémque, atque verè ſecundùm imaginem Patris, Chriſti bonitatem apparere, quando humilem præbuit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem Crucis? quàm ſi rapinam arbitratus fuiſſet, eſſe ſe æqualem Deo; nec voluiſſet pro mundi ſalute fieri ſeruus. Ob eam cauſam volens nos docere, magnum donum ſe à Patre accepiſſe, quod ſic ſeruierit, inquit, *Et Deus meus erit mihi fortitudo mea. Et dixit mihi: Magnum tibi eſt, vt voceris ſeruus meus*: nam ſervus non factus, non excitaſſet Iacob, neque diſperſionem Iſraël conuertiſſet. Sed neque futurus erat in lucem gentium, vt vſque ad extremum terræ, ſalus eſſet.]

Diſertiſſimè Sanctus Auguſtinus Epiſt. 178. in diſceptatione cum Paſcentio Arriano. [Subjectionem filij Patri debitam, ex carnis infirmitate ſuſceptam, etiam nos quia iuſtum eſt veriſſimè confitemur, in qua cum infirmitate non ſolùm ſubditum, ſed & ſeruum euidentiſſimè confitemur, ipſo dicente in prophetia ad Patrem, *O Domine quia ego ſervus tuus, ego ſervus tuus, & filius ancillæ tuæ*; id eſt Mariæ. Pater ergo in quo ſit æqualis Patri Filius. In quo ſit non ſolùm ſubditus aut inferior, ſed etiam humillimus ſervus. Ipſe, inquam oſtendit, in quo ſit humilis, in quo ſit æqualis; vnde omnipotens, vnde infirmus; vnde abiectus, vnde ſpecioſus vnde diues, vnde egeſtati ſubiectus. Ex Hieronymo locum illuſtrem infra dabo: & benè idem tradit in pſalmum octuageſimum octauum ad illud *iuraui David ſeruo meo*.

S. Cyrillus lib. 3. pentab. cap. 1. [Ille qui

erat in forma & æqualitate generantis, factus eſt ſeruus, menſuram eorum qui ſub iugo ſeruitutis erant, diſpenſatoria ratione non dedignatus; qua de cauſa metuis, eum Pontificem propter humanitatem appellare?] Et lib. 12. theſaur. cap. 15. [ſeruus factus eſt, quia verè homo.]

173 S. Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 2. [Formam ergo ſerui accepit. Neque enim aliud fuit illa ſummi Dei exinanitio, niſi formæ ſeruilis, id eſt humanæ naturæ ſuſceptio. Vtraque igitur eſt in Chriſto forma, quia vtraque & vera & plena eſt in Chriſto ſubſtantia. Ideò Sanctus Euangeliſta, plenum eum gratiæ & veritatis prædicat: quia in diuina natura in qua Deus veritas eſt, plenus eſt; & in humana natura in qua homo verus gratia factus eſt. In iſta plenitudine Deus eſt, in forma Dei, æqualis Deo. In iſta plenitudine ſeruus, in forma ſerui, quia in ſimilitudinem hominum factus, habitu eſt inuentus vt homo. Exinaniens ergo ſemetipſum, formam ſerui accepit, vt fieret ſeruus: ſed formæ Dei plenitudinem non amiſit, in qua ſemper eſt æternus atque incommutabilis Dominus: factus ſecundùm formam ſerui homo verus, eiuſdem naturæ cuius eſt ancilla mater; & manens in forma Dei Deus verus, eiuſdem naturæ cuius eſt etiam Dominus Pater.] Idem habet de 10. obiectionibus Arianor. Idémque bis iterat ſub finem illius reſponſionis tertiæ.

174 S. Gregorius manifeſtè eandem Chriſti ſeruitutem agnoſcit 2. Moral. cap. 25. ad illud *numquid conſideraſti ſeruum meum Iob*. Hæc enim verba accommodans Chriſto, & redeuntem à circuitu orbis Satanam accipiens de mortalium omnium qui illic vixerant expugnatione per illum, ſubdit S. Gregorius, præ ſignificatum eſſe à Deo apud Iobum, venturum eſſe Chriſtum qui plenè Satanæ obſiſteret; ipſum inquam, à Iobo expreſſum Chriſtum. Itaque ait dictum Satanam redire: [*Numquid conſideraſti ſeruum meum Iob; quod non ſit ei ſimilis in terra?* Quod Iob interpretatur *dolens*, paulò antè iam diximus. Dolens verò ipſe veraciter per figuram dicitur; qui portare dolores noſtros, Propheta atteſtante, perhibetur. Cui in terra ſimilis non eſt, quia omnis homo tantummodò homo eſt; ipſe autem Deus & homo. In terra ei ſimilis non eſt, quia etſi adoptiuus quiſque filius ad percipiendam diuinitatem. Proficit, nequaquam tamen vt Deus naturaliter eſſet, accipit. Qui benè etiam ſervus dictus eſt, quia formam ſerui ſuſcipere dignatus eſt. Nec maieſtati iniuriam intulit aſſumpta humilitas carnis: quia & vt ſervanda ſuſciperet, nec tamen habita permutaret, nec diuina humanitate minuit, nec humana diuinitate conſumpſit: vt ſerui forma tegeret hoc quod incircumſcriptè omnia ex diuinitate penetraret. Dei autem ad Satan per figuram dicere, eſt, *numquid conſideraſti ſeruum meum Iob?* vnigenitum filium, contra eum, in forma ſerui admirabiliter demonſtrare Eo enim, ipſo quo illum tantæ virtutis in carne innotuit: quaſi ſuperbienti adverſario, quod dolens conſideraret, indicauit.]

Eucher. hom. 2. de Nativ. Dom. *Initio*, agens de die natali Chriſti, ait; [hic eſt in quo factus eſt Dominus ſeruus, vt perſona ſerui tranſiret in Dominum.]

Nazianzenus orat. 3. *ſub finem*, in congerie titulorum Chriſti, non omiſit titulum *ſerui Dei* ſecundùm humanitatem: vbi Elias Cretenſis, hanc Chriſti appellationem confirmat ex Apoſtolo Philipp. 2. & addit. [Nec verò hic ſolùm, ſed etiam compluribus aliis locis, Chriſtum ſeruum vocari reperies.] Idem Nazianzenus, loco perilluſtri idem tradit orat. 36. num. 8. verbis illis. [Quis igitur inficias ibit, quin Sapientia, ſecundùm inferiorem quidem generationem creata, ſecundùm autem primam illam magiſque incomprehenſibilem genita, dicatur: Huic velut conſectarium eſt, quòd etiam *ſeruus* dicitur, & multis benè ſeruiens; illúdque item quod magnum atque amplum ipſi ſit filium Dei vocari. Haud dubiè quippe carni, & generationi, & affectionibus noſtris, libertatis noſtræ cauſa ſeruiuit, ac denique omnibus illis, per quæ eos, qui a peccato detinebantur, in ſalutem aſſeruit.] Interpres Græcam vocem *παῖδα* malè vertit *filium* cum debuerit vertere *ſeruum*, vt patet ex filo rationis Nazianzeni, & ex loco Iſaiæ quem profert: in quo Græcam vocem *παῖδα*, debere verti *ſeruum* non *filium*, S. Hieronymus in c. 1. ad Titum ex fontibus Hebraïcis obſeruauit.

S. Athanaſius orat. 3. contra Arrian. [Quatenus in confeſſione eſt cum hominem eſſe factum, nihil diſcriminis attulerit, ſiue ſervus ſiue filius hominis appelletur. Omnes enim iſtiuſmodi voculæ, in ratione humanitatis benè & propriè competunt: illáque nomina non ſubſtantiam Verbi, ſed hominem fuiſſe demonſtrant.] inſigniter, & fusè admodùm Chriſti ſeruitutem celebrant Guerricus ſerm. de Domin. in palm. Non eſt ergo quòd tot Patribus teneriores, aut Chriſti ſtudioſiores videri velimus, refugientes Chriſti ſeruitutem, quam illi abſque ſcrupulo imminutæ quoquomodo dignitatis aſſeruerunt, ſuffragantibus tam multis Scripturis, & tam multis Scholaſticis, aliiſque recentioribus, quos inter, fusè hoc punctum verſant Stunica in Annotationibus contra Eraſmum ad c. 4. Actorum, & Sanctius Carranza in Antopologia pro Stunica.

Seruitus Chriſti reſpectu Dei, probatur ratione.

175 Rationem huius veritatis; planè ineluctabilem, paucis attigit S. Ambroſius epiſtola illa ad Irenæum. [Seruus (inquit) legitur factus Dei filius, quia legitur factus ex Virgine, & creatus in carne. Omnis enim creatura ſerui, dicente Propheta, *quoniam omnia ſeruiunt tibi*. Vnde & Deus Pater ait. *Inueni Dauid ſeruum meum, Oleo ſancto meo vnxi eum.*] Tametſi ratio his D. Ambroſij verbis comprehenſa eſt ſatis euidens, tamen vt ſit prorſus manifeſta, & aduerſarios inexpedibiliter ſtringat, ſic concipi poteſt, & ad ſyllogiſticam formam reduci. Ille verè ſeruus eſt, qui eſt ſub alterius dominio. Atqui Chriſtus

Dominus

Dominus, ſecundùm naturam humanam, eſt verè ſub dominio Dei. Igitur ſecundùm humanitatem Chriſtus eſt verè Dei ſervus. Maior eſt planè explorata. Nihil quippe aliud eſt ſeruire, quàm ſubeſſe alterius dominio: Et hæc ipſa ſubiectio ad dominium, illa eſt de qua Chriſtóne conueniat, lis nobis eſt cum aduerſariis. Minorem verò, certum eſt negari non poſſe Nam Chriſtus Dominus ſecundum humanam naturã eſt ens potentiale & à Deo dependens, ac proinde viribus diuini dominij obnoxium. Tanta quippè eſt extenſio dominij diuini, vt quicquid Deus non eſt, illi ſubdatur. Quare cum humana Chriſti natura ſit quid creatum, neceſſe omnino eſt fateri, Chriſtum ſecundùm eam ſubeſſe diuino dominio, eſſéque Dei ſeruum.

Dei inquam, non ſollus æterni Patris, quia terminus huius ſeruitutis eſt Deus, & omnes Auguſtiſſimæ Triadis perſonæ deitatem terminantis; Qua item ratione ſuperiùs diximus, terminum filiationis naturalis temporalis quam in Chriſto agnouimus, eſſe Deum in tribus diuinis perſonis ſubſiſtentem: ita vt eo modo Chriſtus ſit filius diuini Verbi. Similiter ergo Chriſtus, eſt ſervus diuini Verbi: atque adeò Chriſtus quatenus ſubſiſtit in natura humana, eſt ſeruus ſuiipſius quatenus in diuinitate ſubſiſtit. Quod non negauit Divus Damaſcen. 3. fidei c. 21. cum negauit, Chriſtum hominem eſſe ſeruum ſuiipſius. Tantum quippe intendit negare, Chriſtum eſſe ſuiipſius ſeruum in ſenſu Neſtoriano; & ita vt is qui ſeruus dicitur, & Dominus eius, ſint duo ſuppoſita. Vnde ſubdit. [Qui dicunt ipſum ſervũ, dirimunt vnum Chriſtum in duos, quemadmodum Neſtorius Nos autem dominatorem eum diximus, & dominum omnis creaturæ Chriſtum, eundémque Deum ſimul & hominem.] Vides quo ſenſu Damaſcenus, Chriſtum eſſe Verbi diuini ſeruum neget. Itaque ſervitus Chriſti ſecundùm humanam naturam fundata in diuino dominio inabdicabili ſupra quæcumque potentialia omnibus diuinæ Triadis perſonis competente, non videtur in dubium reuocanda.

Qua ſeruitus in teſtimoniis ſuprà in contrarium adductis, Chriſto negetur.

176 Nec difficile erit enodare quæ in contrarium ſunt adducta initio capitis. Adrianus enim Pontifex, & Synodus Francofordienſis, cum tantoperè deteſtantur Chriſti ſeruitutem intelligunt ſeruitutem in ſenſu Neſtoriano, qualem vt proximè diximus retulit & damnauit S. Damaſcenus: damnauitque etiam S. Cyrillus anath. 6. verbis illis. [Si quis Verbum quod ex Deo Patre eſt, Deum ac dominum Chriſti eſſe dicit, & non magis illum eundem confitetur eſſe Deum ſimul & hominem, anathema ſit.] Et cum Theodoretus Neſtorianus, ſaltémque S. Cyrilli adverſarius, huic anathematiſmo obiecisset, pleraque ſcripturæ loca in quibus Chriſtus, Dei ſeruus appellatur; reſpondet S. Cyrillus, ſi quis Chriſtũ appellet ſeruum, non decere offendi propter voces SS. Prophetarum quibus ſerui nomine eſt nuncupatus. Cauendum tamen eſſe monet, ne Chriſtus ſeruus dicatur, eo ſenſu quo Neſtorius Chriſtum ſeruum, & Verbum eius Dominum appellabat; cum dicebat Verbum eſſe Deum Chriſti, addebatque. [Erat ipſe & infans & infantis Dominus.] Quibus verbis hãc gloſſam ſubiicit S. Cyrillus. [Hos illius ſermones nos non ſolùm indecorè, ſed & impiè dictos aſſerimus. Nam ſi Deus eſt Chriſti, Verbum quod ex Deo Patre eſt, duo vtique erunt modis omnibus & incunctanter. Quomodò autem intelligitur ipſe infans, & infantis Dominus? Non igitur dicetur ſuimetipſius Deus ac Dominus Emmanuël, quandoquidem ipſe idem ſimul eſt Deus ac homo; eo quod Verbum Dei, homo factum & incarnatum eſt. Quia autem Deitas aliud quiddam eſt ſecundum ſuam naturam, aliud autem ſecundum naturam ſuam humanitas, quomodò quis vacillarit? Veruntamen vnus eſt Chriſtus, ex duabus Deitatis & humanitatis naturis, ſecundum diſpenſatiuam vnitatem.] Manifeſtiſſimum ex his verbis eſt, S. Cyrillũ nihil minùs cogitaſſe, quàm de abroganda ſeruitute Chriſti ſecundum humanam naturã, ſalua vtriuſq; naturæ vnica hypoſtaſi, ſed tantùm voluiſſe negare eam ſeruitutem Chriſti ad Verbum, quæ hominis & Verbi duplicem perſonam inuehebat, qualem in Chriſto ſeruitutem reſpectu Verbi admittebat Neſtorius, & Neſtorianiſmi inſtauratores Elipandus & Felix, in quos Adrianus & Synodus Francofordienſis calamum ſtrinxerunt, iis epiſtolis quibus Chriſti adoptionem & ſeruitutem exſciderũt.

177 Addere liceret alios modos, quibus Chriſtus iure à Patribus negari poteſt eſſe ſeruus: vt quod nõ eſſet, nec eſſe poſſet ſeruus peccati & Dæmonis, è qua ſeruitute turpiſſima ſimul, & ærumnoſiſſima, Chriſtus humanum genus eripuit. Et hanc ſeruitutem non omiſit S. Damaſcenus c. illo 21. cum dixit, Chriſtum qui nos in libertatem vindicauit, non eſſe ſeruum habendum Sicut enim Chriſtus non depulit eam hominis ſeruitutem quæ reſpondet dominio diuino inabdicabili, & fũdatur in humanæ naturæ potentialitate ac dependentia à Deo; eam verò duntaxat libertatem contulit homini quæ eſt libertas Chriſtiana & quaſi ciuilis ſupernaturaliter: ita ipſe ſeruitutem peccati nunquam ſeruiuit, & ſolus fuit inter mortuos liber. Eam tamen ſeruitutẽ quæ Deum habet pro termino, & fundatur in naturæ humanæ conditione, nõ poſſumus ſaluo iure diuini dominij pleni negari Chriſto ſecundùm humanam naturam. Alia item ſeruitus quæ negari Chriſto debet, ea eſt quæ excludit imperium ſummum; & dominatum Chriſti in omnia, de quo poſtea. Vt taceam ſeruitutem ciuilem, & ingenuitatis excluſionem quæ non vocatur in controuerſiam quoad Chriſtum. Item neganda eſt Chriſto ſeruitus quoad externam tractationem. Qua ratione filius Principis, tametſi verè Principi ſeruit & ſubiacet, & ab eo morte quoque plecti poteſt ſi in patrem delinquat: at tamen non habetur vt ſeruus, ſeu vt vaſſallus, quia eſt filius: quod ſufficit vt negari poſſit eſſe ſeruus, nempe externa tractatione, quia *liberi ſunt filij*, vt dicitur Matth. 17. De his ſeruitutibus agere interdũ videtur, Adrianus & Synodus Franco-

ſordienſis, & nonnulli Patres cum Chriſti ſeruitutem inficiantur, argumentantes ex pleno Chriſti in omnia dominio à Patre collato, & ex libertate qua Chriſtus nos liberauit: quibus argumentis eæ quas hîc propoſui ſeruitutes oppugnantur. Verùm quod Patres illi etiam his argumentis præcipuè intendunt, eſt excluſio ſeruitutis Neſtorianæ, cum qua illæ aliæ ſeruitutes nectuntur tanquam infœlices ſtolones mali trunci, quibus ſuccidendis appetitur quoque (indirectè ſaltem & obliquè) ſeruitus Neſtoriana. Nam ſi proprietas aliquid inſeparabiliter affectans conuellitur, perſpicuum eſt radicem illius proprietatis, vnà tentari. Nihil ergo eſt in teſtimoniis quæ contra Chriſti ſeruitutem proferebantur, quod non commodè & facilè expediatur.

Ad rationes contra Chriſti ſeruitutem.

178 Argumenta item à ratione quæ initio ſunt propoſita, nullo negotio diſſolui poſſunt. Primum quod nititur eſſentiali diuinæ Verbi perſonæ immunitate à ſubiectione & ſeruitute, nullius planè eſt momenti. Neque enim contendimus diuinam Chriſti perſonam ſeruituti mancipare, quæ eſt Ariana blaſphemia: ſed profitemur diuinam perſonam in humanitate ſubſiſtentem, ſicut in ea verè paſſam & mortuam, ita & ſeruam. Quod eſt dicere, totum ſubiectum ſeruitutis æquè ac paſſionis & mortis, eſſe humanitatem, etiam propter vnionem, denominatio à forma in humanitate recepta, refundatur in perſonam; quod abſque vllo perſonæ probro ac dedecore præſtatur, quia attributum non cadit in perſonam ratione ſui, ac prout ſubſiſtit in natura ſua; ſed tantùm ratione naturæ extraneæ, per vnionem adiunctæ Verbo. Itaque tota depreſſio quæ huiuſmodi attributis inuehitur, ſiſtit in natura, cuius ea prædicata ſunt propria. Idque crediderim voluiſſe Nazianzenum, vt ex eo refert Nicetas lib. 3. theſaur. cap. 38. n. 5. & Cyrill. lib. de S. Trinit. cap. 25. cum dicunt humanitatem Chriſti ſeruam dici poſſe, ſi fiat per mentem præciſio à Verbo. Eáque ratione ait Cyrillus, Chriſtum dixiſſe Patrem Deum ſuum. Non labimur ergo, ſi ipſummet Chriſtum ſecuti, habita ratione naturæ humanæ, eáque ſolùm Chriſto ſpectata, dicamus illum fuiſſe Dei ſeruum, & Deum eſſe Chriſti Deum ac Dominum.

Altera ratio contra Chriſti ſeruitutem, eſt etiam debilior. Ex eo enim quod Chriſtus admittatur ad diuinorum bonorum communicationem, inferebant aduerſarij, Chriſtum non eſſe Dei ſeruum. Sed eſt inanis collectio. Nihil enim vetat, Dominum velle ad bonorum ſuorum communicationem admittere ſeruum, ſaluo iure dominij in eum: ſicut Apoſtoli titulo amicitiæ admiſſi à Chriſto ſunt ad arcanorum & conciliorum participationem. Neque tamen deſierunt Apoſtoli Chriſto ſubeſſe, iis titulis quos inferiùs proponemus. Beati quoque admittuntur ad communicationem diuinorum bonorum. Idcircò enim dicuntur *hæredes Dei*: neque tamen quiſpiam ſubduxerit beatos diuino dominio: Igitur ita quoque quorum ſunt cohæredes, quamvis primarius hæres ſit, & omnia Dei bona ipſúmque Deum poſſideat, non deſinet eſſe ſeruus Dei in natura ſua humana, ea ſeruitute ac ſubiectione ad Deum, quæ in potentialitate humanitatis, & ſupremo Dei in omnia creata dominio fundatur.

Chriſtus ſeruus noſter, quanto magis Dei?

179 Eſt itaque Chriſtus in humanitate ſeruus Dei. Nec id mirum videri debet, quod is ſeruire Deo ſtatuatur, qui ſeruorum ſuorum præ charitate nimia qua dilexit nos, ſeruus eſt factus. Egregiè ita monuit S. Hieronymus, in fronte epiſtolæ ad Titum. Expendens enim titulum quo ſe D. Paulus inſignit, nempe *ſerui Dei*, præfatus hanc eſſe nobilem ſeruitutem qua multos ſanctos Deo ſeruiiſſe demonſtrat, ſubdit. [Nec mirum quamuis Sanctos homines, tamen Dei ſeruos nobiliter appellari: cum per Eſaiam Prophetam Pater loquatur ad Filium, *magnum tibi eſt vocari te puerum meum*: quod Græcè dicitur *μέγα σοί ἐστι τὸ κληθῆναί σε παῖδά μου*. *Puer* autem hoc eſt, *παῖς* quia poteſt ſecundùm Græcos & *famulum* & *filium* ſignificare: in Hebræo quæſiuimus; & inuenimus, non *filium meum* ſcriptum eſſe, ſed *ſeruum meum, haudi*. Vnde & Abdias Propheta, qui interpretatur *ſeruus Domini*, ex famulatu Dei nomen accepit. Si moneat quempiam, Dominum Saluatorem qui vniuerſitatis eſt conditor *Seruum Dei* dici; non mouebitur, ſi ipſum ad Apoſtolos audiet loquentem; *Qui voluerit inter vos eſſe maior, ſit omnium ſeruus. Et filius hominis venit, non vt miniſtraretur ſibi ſed vt miniſtraret.* Quod ne docere tantum verbis videretur, monſtrauit exemplo. Aſſumpto quippe linteo, accinxit ſe: & aquâ peluim replens, diſcipulorum pedes lauit. Non eſt itaque impium credere, eum qui formam ſerui aſſumpſerat, hæc feciſſe quæ ſerui ſunt: vt paternæ voluntati ſeruiſſe dicatur, cum ſeruis ſuis ipſe ſeruierit.]

Guerricus item optimè ſerm. 1. de dom. in Ram's palm. *initio*. [Sed parum tibi videatur, quod cum eſſet filius, & coæqualis, tanquam ſeruus ſeruiuit patri, ſi non & ſeruo ſuo pluſquam ſeruus ſeruiuit. Factus quidem erat homo, vt ſeruiret creatori. Et quid iuſtiùs quàm vt ſeruias illi à quo creatus es, ſine quo nec eſſe potes? Et quid beatius aut ſublimius, quàm ſeruire illi, cui ſeruire regnare eſt? Non Seruiam (inquit) creatori. Ego igitur Seruiam tibi, inquit creator homini. Tu recumbe, ego miniſtrabo, ego tibi pedes lauabo. Tu quieſce, ego languores tuos feram, & infirmitates portabo. Vtere me vt libet in omni neceſſitate tua, non modò vt ſeruo tuo, ſed etiam vt iumento tuo, vt peculio tuo. Si fatigatus, aut oneratus es, ego te & onus tuum feram, vt legem meam primus impleam. *Alter*, inquit, *alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti*. Si eſuris, aut ſitis, & ad manum fortè nihil melius habes;

hoc alter tibi vitolus æquè ſaginatus præſto eſt; ecce ego paratus immolari, vt carnes meas comedas, & ſanguinem bibas. Nec vetearis ex morte ſerui damna ſeruitij eius pati, etiam comeſtus & bibitus, manebo tibi integer, & vivus, ſeruiamque vt priùs. Si in captiuitatem ductus, aut venundatus es, ecce vende me, téque pretio mei, vel me ipſo pretio redime. Vile quidem mancipium videor, ſed & ſi noctu & clanculò diſtrahar quaſi res furtiua; & ſi ab auariſſimis Iudæorum Sacerdotibus emar, attamen ſaltem triginta argenteoa appretiari potero. Hoc pretio mei, poterit emi ſepultura peregrinorum, mei pretio vita ſepultorum. Si infirmari & mori times, ego moriar pro te, vt de ſanguine meo tibi conficias medicamenta vitæ. Euge ſerve bone & fidelis; Seruiſti reuera, ſeruiſti in omni fide & veritate; ſeruiſti in omni patientia & longanimitate. Non tepidè, qui exultaſti, vt gigas ad currendam viam obedientiæ; non fictè, qui etiam animam poſt tot & tantos labores ſemper impendiſti, non murmurosè qui innocens flagellatus, nec os aperuiſti.]

Vſus Doctrinæ.

180 [O deteſtabilem (exclamat idem Guerricus ſer. 1. de Dom. in Ramis Pal.) ſuperbiã hominis, ſeruite contemnitis, quæ alio exemplo non poterat humiliari, niſi ſervitute, & tali ſeruitute Domini ſui. Et vtinam vel ſic poſſit; vtinam vel nunc habeat & referat gratiam, tantæ humilitati ac bonitati.]

Præclarum Hilarij Diaconi monitum, dignum eſt quod ita ſubtexatur. Expendit illud Apoſtoli Hebr. 1. *cui dixit aliquando Angelorum, filius meus es tu*, ſubvertionémque humanitatis ad Deum, & Dei cum humanitate copulationem, in verbis illis obſeruat, tum ſubdit. [Hæc verò ad ſalutis noſtræ exempla referamus. Si enim ipſe cum Deus eſſet vt docuimos, vt Dei filius, non reſpuit formam ſervi ſuſcipere; multo ampliùs nos oportet cuncta perficere quæ iuſſa ſunt nobis, & humilia quæque tolerare.] Si inquam ille natura filius, ſervire Deo, vt eſt apud Iſaiam, magnum & glorioſum ducit, ne indecoram cenſeamus hominĩ obedientiam quæ Deum decuit, vt ſcitè Encherios dixit. Glorioſiſſimum dicamus, Dei ſeruos audire. Nam & immenſa gloria eſt hæc ſeruitus, vt D. Hieron. in Pſal. 133. ſic gloſſans illud *omnes ſerui Domini*, poſtquam diſtinxit ſeruos Domini à ſeruis peccati [putamus parum eſſe quod dicitur; *Ego ſervus Domini ſum.* Summa virtus eſt hoc mereri. Quomodò? Quaſi dignitatem vindicat, qui dicit: *Ego ſervus Imperatoris ſum*, & nemo audet accedere ad ſeruum Domini. Vnde & Apoſtolus de ſeruitute Domini gloriatur, & ſcribit in principio Epiſtolarum ſuarum: *Paulus ſervus Chriſti.* Et de Moyſe dicitur: *Et non ſicut Moyſes famulus meus, cui locutus ſum facie ad faciẽ*] Et iuxta S. Baſil. ad illud pſal. 33. *In Domino laudabitur anima mea*, quamuis alij alia captent augmenta gloriæ & laudis. [Tamen in hoc glorietur qui gloriatur, quod intelligit & cognoſcit Dominum Deum ſuum. Vides quomodo Apoſtolus cooperarios Euangelij laudet? *Qui eſt*, inquit, *conſeruus & minyſter veſter in Domino.* Si quis autem ob corporis elegantiam, decuſque, aut ob acceptam à parentibus claritatem generis laudatur, non in Domino laudatur anima eius. Sed quiſquis talis eſt, in magna conſtituitur vanitate. Non enim artes illæ quæ mediæ ſunt & indifferentis naturæ, veram habent laudem. Gubernatores aut medici, aut oratores, aut architecti ciuitates ædificantes, vel pyramides ſeu labyrinthos; quique ſumptu ingenti ſubſtructiones ædificiorum apparent, ædiumve ſuperbam molem. Nam qui ob eiuſmodi laudantur, non in Domino ſuam habent animam. Satis eſt nobis ad omnem dignitatem & noſtri exiſtimationẽ, talis Domini ſeruos cenſeri. Etenim qui Regi cuipiam ſubſeruit, nónne tandem is ſibi mire placebit, quod in ordinem aſcitus ſit tanti iſtius famulitij? Qui verò in ſeruorum Dei dignationem venerit, aliunde laudem exquiret? ac ſi ad omnis excellentiam gloriæ & nobilitatis, hæc appellatio non ſatis eſſet.] Benè ac plenè de ſerui Dei dignitate, diſſerit S. Chryſoſt. homil. 8. in ad Epheſ. (Obiter ſed benè Proſper in calce pſalmi 42. Ambroſius in Exhortatione ad caſtitatem *initio*, cum de S. Vitale, & Philo l. de Cherubim, cuius his paucis verbis id obſigno. [Nihil purificatam mentem maiori afficit lætitia, quam quod Dominum habet, quem agnoſcit Regem rerum omnium. Nam ſeruire Deo maxima eſt gloriatio, non modo libertate maior, ſed & diuitiis, & principatu, & omnibus rebus quas mortales mirantur, pretioſiur.]

181 Meritò itaque Clemens Alexandrinus ſub finem præcept. tractans domini querelas expreſſas Iſaiæ 1. concludit. [Volo vos rogare, an non vobis videtur abſurdum, vos ipſos qui eſtis Dei figmentum, & ab ipſo animam accepiſtis, & omnino Dei eſtis, alij ſeruire Domino, & prætereà colere quidem pro Rege Tyrannum, pro bono autem malum? Quis enim, (ô per veritatem) ſanæ mentis, bonum relinquens verſatur cum vitio? Quis eſt autem qui Deum fugiens viuit vnà cum Dæmoniis? Quis autem cum poſſit eſſe Dei filius, delectatur ſeruitute? Aut quis cum cœli poſſit eſſe ciuis, Erebum perſequitur, cum ei liceat colere paradiſum, & cœlum circum circa obire, vitaliſque & puri eſſe fontis particeps. Ne ergo, ne euadamus mancipia, neque porcis efficiamur ſimiles.] Atque adeò affectemus, & ſtudiosè quæramus, eſſe ſerui Dei: ſed & nos Deus ad eam prærogatiuá admittat, caveamus eſſe homines ſuilli, [ne erubeſcat Deus (verba ſunt S. Chryſoſtomi hom. 24. in ad Hebr.) vocari noſter Deus. Pudor eſt enim ipſi, quãdo vocatur malorum Deus, & ipſum eorum pudet: ſicut glorificatur, quando bonorum & proborum, & virtutem colentiũ. Si enim nos recuſamus vocari Domini malorum noſtrorũ ſeruorum, & eos dimittimus; Et ſi quis accedens dixerit, hic vel ille, mala facit innumerabilia; numquid eſt ſeruus tuus: Statim dicimus Nequaquam, probrum propulſantes: Eſt enim ſeruo ad Dominum habitudo, & relatio: ignominia ab illo ad hunc tranſit. Sed illi (*veteres Patriarchæ*) erant adeò præclari, & tanta pleni fiducia, vt non ſolùm non erubeſceret ex illis

vocari, ſed etiam de ſe diceret; *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob.*] Tales admittit Deus, lubens in ſeruos; cæterorum, pudet illum, nec eos agnoſcit pro ſeruis ſuis, quantumcumque tales habeantur, & audiant *ſerui Dei.*

Non itaque quotquot eo titulo gloriantur, ſunt reuera quod profitentur, vt S. Hilarius in Pſalm. 118. ad illud *ſeruus tuus ſum ego* rectè annotauit, ſic ſcribens. [Nemo noſtrum eſt, qui non vel in orationis ſuæ prece, vel in communium ſermonum conſuetudine, ſeruum ſe eſſe Dei fateatur. Et quid magnum Propheta fecit, ſeruum ſe profitendo, quod nullus auſus ſit denegare? Sed profeſſio cæterorum, fallax eſt: quæ cum habeat conſcientiæ neceſſitatem, non habet tamen confeſſionis veritatem. Proprium hoc Prophetæ eſt, vt ſe ſeruum Dei profiteatur, in omni vitæ genere famulatu conditionis ſuæ fungens: ſiue ambulans, ſiue vigilans, ſiue dormiens; in cibo etiam atque ieiuniis, Deo aut eſuriat, aut ſatutus ſit, & nullo in tempore à ſervitutis ſuæ officiis abſiſtat. Hic liberè dicit: *Seruus tuus ſum ego.* At verò qui ſtupris dormit, latrociniis vigilat, quæſtibus peregrinatur, luxui requieſcit, ſi dicat ſervus tuus ſum, profitetur quidem quod eſt, ſed quod non eſt, agit.]

CAPVT VI.

Chriſtus, noua Dei creatura.

HVnc titulum Chriſto tribuit, & latè explicat Rupert. toto l. 1. de oper. Spiritus-ſancti. An rectè & quorſum, inueſtigandum eſt, ſed illud imprimis excutiendo, an Chriſtus in bono ſenſu, *creatura* dici poſſit. Non paucis enim, huiuſmodi locutio, vel erroris, vel periculi plena eſt viſa. Sed diſtinctio adhibita, rem hanc facilè componet.

Chriſtus, quatenus creatura.

Si igitur Chriſtus ſumatur quà Verbum in diuinitate ſubſiſtens, ſic extra controuerſiam eſt, Chriſtum non eſſe creaturam. Idque vnum volunt plerique Patres in diſputationibus contra Arrianos, cum negant Chriſtum eſſe creaturam. Diligenter id verſat S. Ambroſ. ep. 26. & l. 1. de fide c. 6. & 7. & eiuſdem operis l. 3. c. 4. Sed toties ibidem ingeminat Chriſtum in natura humana eſſe creatum, & creaturam Dei, vt planè exocculatos eſſe oporteat qui illam enunciationem, *Chriſtus eſt creatura*, vocant in ſuſpicionem; ſi *Chriſtus* in ea enunciatione non ſumatur quà Verbum in Deitate ſola ſubſiſtens, ſed quatenus homo. Verè enim ſub ea ratione, eſt creatura. Non quod perſona diuina quæ in humanitate ſubſiſtit, ſit creatura, ſed quod habens eam humanitatem, contineat aliquid quod eſt verè creatura. Et quia illud *habens*, & humanitas *quæ habetur*, in concreto ſeu perſonaliter ſunt vnum, iure illud vnum ratione vnius extremi ad illud concurrentis dicitur creatum. Æquè ac ob ſimilem cauſam, dicitur paſſum, & mortuum. Quæ eſt D. Hieron. ratiocinatio in c. 2. ad Epheſ. ad illud *ipſius enim factura ſumus*. Sic enim de Chriſto ſcribit. [Nos liberè proclamamus, non eſſe periculum, eum dicere creaturam, quem vermem & hominem, & crucifixum, & maledictionem, tota ſpei noſtræ fiducia confitemur.]

190 Similiter Greg. Nyſſ. l. de fide ad Simplicium. [Quemadmodum cum Verbum ſit, propter nos caro factus eſt; & Deus cum ſit, homo factus: ita Creator cum ſit, propter nos Creatura factus eſt, quippe cum caro res creata ſit. Quemadmodum igitur per Prophetam dixit, *Sic dicit Dominus, qui formauit me ex ventre ſeruum ſuum*, ita etiam dixit illud per Salomonem; *Dominus creauit me principium viarum ſuarum ad opera ſua* Omnis enim creatura ſeruit, vt inquit Apoſtolus. Proinde & is, qui in ventre Virginis formatus eſt, ſecundùm verbum Prophetæ, ſeruus eſt; non Dominus: hoc eſt, is qui ſecundùm carnem homo eſt: in quo Deus manifeſtatus eſt; & is qui illic creatus eſt, in principium viarum eius, non Deus eſt, ſed homo: in quo nobis Deus manifeſtus eſt, vt corrupta ac labefactata via ſalutis humanæ, iterum renovaretur. Itaque quoniã res duas de Chriſto ſtatuimus & ſentimus, vnum quidem diuinum, alterum verò humanum; in natura quidem diuinum, in adminiſtratione ac diſpenſatione id quod ſecundùm hominem eſt: conſequenter ſempiternum Deitatis atteſtamur, creatum verò naturæ humanæ aſſignamus. Quemadmodum enim ſecundùm Prophetam in ventre formatus eſt ſervus; ita etiam ſecundùm Salomonem, per hanc ſervilem creaturam, in carne manifeſtatus eſt.] Fulgentius idem latè & diſertè habet l. de decem obiectionibus Arrianorum ad 3. Vix tamen neceſſe eſt monere, cauendum eſſe ne cum Chriſtus ſpectatur vt ſubſiſtens in humanitate, prædictum illud *creatura*, cadat per ſe & directè in ſuppoſitum; non iam diuinum qui erat ſenſus Arrianorum iam exploſus, ſed humanũ & à diuino diuerſum: hic enim fuit ſenſus Neſtorianorum, qui ſubſiſtens in humanitate, vocabant *creaturam*, ingeminarent in Chriſto ſuppoſitum. Propterea que Capreolus Epiſc. Carthag. Epiſt. contra Neſtorianos *ſub finem*, cum dixiſſet verba illa Chriſti rediuiui, *aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum*. gemină Chriſti naturam deſignare, & primum quidẽ membrum illius ſententię, pertinere ad Vnigenitum filium, ſecundum verò ad hominem factum ſubdit quaſi corrigens hoc poſtremum Verbum; [Sed in Chriſto Ieſu nec homo creatus poteſt dici, nec filius, nec vnigenitus Deus, negari homo poterit natus] Nimirum in ſenſu Neſtoriano, negat poſſe dici Chriſtum hominem factum, ſiue creatum, hoc eſt ita vt Chriſtus priùs tempore ſit creatus, poſtea verò per ſolum affectum copulatus ſit Deo ſintque proinde in eo duæ perſonæ Hoc Capreolus meritò negat dici poſſe, quia cum adverſus Neſtorianos ſcriberet, videbat eum eſſe Neſtorianorum ſenſum perverſum atque blaſphemũ. Abſolutè tamen Chriſtum dici poſſe factum, ſiue creatum, ratione humanitatis, non eſt inficiatus Capreolus. Imò immediatè ante id admittit, vt retuli. Alterutro autẽ propoſito

poſitorum modorum,hoc eſt in ſenſu Arrianis aut Neſtorianis contrario,accipienda ſunt quæ Vald.t.1,l.1.doctor.cap.41. à num.6. ex variis Patribus contra Wicleffum profert,vt probet, Chriſtum non eſſe creaturam: admittens tamen alios Patres Chriſtum vocaſſe creaturam in ſenſu à nobis propoſito, cui & ipſe ibidem ſubſcribit n.8.

Noua creatura titulus Chriſto adſcriptus, quo ſenſu.

191 Sic conſtituta veritate & puritate enunciationis illius, *Chriſtus eſt creatura* diſquirendum ſequitur,an & quo ſenſu, Chriſtus dictus ſit noua creatura. Non probo nouam interpretationem à Ludouico la Cerda primùm cuſam cap. 105. Adverſar. Sacrorum num. 4. exiſtimante, in Scriptura *creatura* nomen, pro *Principe* ac *Rege* vſurpari.Quod probat ex 1.Petr.2. vbi Apoſtolus monet fideles, vt eſſent *ſubiecti omni humana creaturæ propter Deum*. Et eam humanam creaturam cui ſubiiciendi eſſent exponens, addit *ſiue Regi quaſi præcellenti, ſiue Ducibus tanquam ab eo miſſis*. Vbi Beda, *omni humana creaturæ*, dicit, *omni dignitati hominum* omni perſonæ, omni principatui, cui nos diuina diſpoſitio ſubdi voluerit, Hinc ergo colligit prædictus Autor, *creaturam* ſonare poteſtatem. Rationem tangit Stapleton. lib. 1. de Magnitud. Rom. Eccl.c.11 quia in Græco eſt κτίσις creatio. Vnde innuitur ea voce, principes temporales eſſe ex humana creatione, ea transfuſa in eos poteſtate per conſenſum populorum. Ita hi Autores, & Cornelius ad locum Petri propoſitum. Qua ratione Chriſtus dici poſſet *noua creatura*,quia eſt noua poteſtas,& novus Rex vniuerſi nouo quidem à Michea cap.4.*poteſtas prima* quo loco deſcribens Chriſti aduentum in Bethleem, & demiſſatus quo noſtri cauſa demittenda eſſet tanta maieſtas, ait; *Et tu turris gregis nebuloſa filia Sion vſque ad te veniet poteſtas prima*: id eſt Chriſtus Rex æternus, interprete Palacio.Sed quæ erat ratione Verbi diuini poteſtas prima, facta eſt ratione humanitatis aſſumptæ in qua imperat & regnat, poteſtas temporalis & noua. Hæc, ſi *creatura* notio quam retuli, vera eſſet dicerentur ſanè non improbabiliter. Sed acumen illud interpretationis nouæ, nec Apoſtolorum Principi cum ita loqueretur, nec Bedæ expoſitori, aut vlli alij antiquorum in mentem veniſſe, adducor vt credam: qui videam perinde fuiſſe dicere *ſubiecti eſtote omni humanæ creaturæ*, ac ſi dictum fuiſſet, *ſubiicimini omni homini*; nempe *cui ſubyci debeatis*, ſiue Regi ſiue Duci. Illico enim vniuerſalis locutio determinatur ad omnem hominem cuivis ſit imperare, ſiue Regi, ſiue Ducibus. Quem modum loquendi, paſſim quoque vſurpamus, hortantes ſubditos vt pareant omnibus hominibus, vtique qui iure præſunt. Neque tamen iure idcirco eſt argumentandum, *hominem* qui in ea loquendi formula pro ſubiecta materia ſignificat præfectum, ac ſuperiorem, ſonare ſimpliciter ſuperiorem, eámque eſſe vocis illius notionem. Quare aliò recurrendum eſt, vt monſtremus, qua ratione Chriſtus dictus ſit *noua creatura*.

Expenſus locus Ieremiæ, de novo creato ſuper terram,

192 Inſinuatur ea locutio in nonnullis Scripturis, vt Ierem.31. verbis illis *nouum creabit Dominus ſuper terram, fœmina circumdabit virum*. Quem locum fruſtra Catholici quidam male conſulti, aliò auertunt; Nempe vel ad Iuditham, quam aiunt circumdediſſe Holofernem & occidiſſe, hócque eſſe nouum illud quod fecit Dominus ſuper terram: vel ad Synagogam, quam aiunt expreſſam *fœmina* nomine, & prænunciatam, Chriſto viro ſuo adhæſuram. Hæc dico fruſtra proferri. Non enim cædes Holofernis, dici poteſt circumdatio viri per fœminam. Vt quid enim? Incubuit ſanè in iacentem armata pugione Iuditha; ſed hoc non eſt circumdare, vt videtur per ſe manifeſtum. Sed neque nouum eſt, fœminam occidere virum; vt propterea dicendum fuerit, Deum creaſſe nouum ſuper terram. Multæ enim (quod late proſequitur Adrianus Finus lib 2. flagelli cap.4. hanc loci huius Ieremiæ perverſionem refellens,) multæ inquam, & quidem vt Finus contendit, multo generoſiùs & fortiùs quàm Iuditha, viros ante eam ceciderant. Vnde non poteſt Holofernis cædes, dici eſſe nouum illud quod Dominus creauit. Sed neque Synagoga, Deum tanquam fœmina virum circumdans, id eſt ei adhærens, dici poteſt nouum illud quod Dominus ſuper terram creauit, vt Oleaſter can. 4. præambulari in Geneſim, eſt interpretatus. Nam iampridem ad Deum aliquoties reverſa erat Synagoga, eique adhæſerat tanquam marito: vt proinde non poſſet ea reuerſio & adhæſio, dici quod nouum. Neque verò cauſa propter quam Propheta nouum illud à Deo creatum memorat, rectè quadrat in eandem adhæſionem. Ideircò enim profert illud nouum Dei opus, vt ſuadeat Iſraëli, non eſſe vltra diffluendum deliciis: cuius rei argumentum eſt Chriſti aduentus, non autem adhæſio illa Synagogæ.

193 Quare dubitandum non eſt, quin Propheta per nouum quod creauit Dominus, intellexerit Chriſtum, qui etiamnum infans matris vtero abditus, vir erat, & eodem iudicio ac ſenſu quo vir factus pollebat, vt propterea Clem. Alex. 1. pædag. cap.5. Chriſtum vocet *perfectum puerum*. Hunc virum circumdedit fœmina, quia aluo concluſum illum tenuit Deipara. Hoc enim eſſe fœminam circumdare virum, pulcherrimè tradit S. Bernardus hom. 2. ſuper miſſus eſt. Non pauci Hebræi, referente Fino capite citato, non legunt *fœmina*, ſed *virgo*: quod mirè conſentit cum Chriſtiana veritate. Neque enim alia vnquam virgo circumdedit ventre ſuo virum, præter B. Virginem, cum Chriſtum circumdedit geſtans vterum. Alij verò plerique Rabbini, tametſi fœminam virum circumdediſſe ex Ieremia ſtatuant, tamen æquè eum locum de Chriſto accipiunt & eius matre, vt videre eſt apud eundem Finum, & apud Hieronymum à S. Fide lib. 2. contra Iudæos cap. 4. Chriſtiani

verò

verò Doctores eandem loci Hieremiæ interpretationem vnanimiter tradunt, vt non ſit neceſſe ſigillatim quoſdam proferre, ſed tanquam ratum apud omnes ponere liceat, Chriſtum dici eo loco, *nouum à Deo creatum ſuper terram*, ſive *nouam creaturam*.

Et locus Apoſtoli, de nouo homine ſecundùm Deum creato.

194 In eandem ſententiam, S. Hilarius 12. de Trinit. profert illud Apoſtoli Epheſ. 4. *induite nouum hominem qui ſecundùm Deum creatus eſt*: hoc enim idem eſſe cenſet S. Hilarius, ac ſi dictum eſſet, *induimini Dominum Ieſum Chriſtum*; indéque docet, filium Dei in homine, ac ex homine, eſſe facturam & creaturam. Eodem modò Apoſtolum intelligit eruditus Anſelmus. in eum locum; ſed optimè planè S. Hieronymus ibid. quem operæ pretium eſt adſcribere. [Cum renouati fuerimus in Spiritu, qui noſtri ſenſus & ſpiritus, tum induemur nouum hominem qui ſecundùm Deum creatus eſt. Quod quidem aliis verbis idipſum puto eſſe quod in alio loco dicitur; *Induite vos Chriſtum Ieſum* Iſte quippe eſt nouus homo, quo vniuerſi credentes debemus indui atque veſtiri. Quid enim in homine qui à Saluatore noſtro aſſumptus, non novum fuit?] Et mox ponderans vim vocis *creatus*, inde colligit quantum quamque ſublime ſit, hoc nouum quod Dominus creauit ſuper terram. [Conſiderandum (inquit) quia *creatio* atque *conditio*, nunquam niſi in magnis operibus nominentur; verbi cauſa, *mundus creatus eſt; vrbs condita eſt:* domus verò quamuis magna ſit, ædificata potius dicitur, quàm condita vel creata. In magnis enim operibus atque facturis Verbum *creationis* aſſumitur. Ex quo animadvertendum, iſtum nouum hominem, qui iuxta Deum in Chriſto creatus eſt; magnum Dei opus eſſe dicatur, vt mundus & initium viarum Dei, & in exordio elementorum omnium ſit creatus.]

Quomodò Chriſtus noua creatura, ſi Deus primo Sabbatho, ceſſauit ab vniuerſo opere creationis.

195 Eſt igitur apertè Chriſtus, iuxta modum quoque loquendi Scripturarum, *noua creatura*. Nec eſt quod quis obiiciat, Chriſtum productum eſſe in fine ſæculorum; Deum autem à creando ceſſaſſe die ſeptima. Hoc ſi quis opponat, reſpondet Rupertus lib. 1. de oper. Spiritus ſancti cap. 2. perſonam quæ requieviſſe dicitur in mundi principio, eſſe Deum Patrem, naturæ conditorem. Eſſe verò Spiritum ſanctum, qui creationem & molitionem novæ huius creaturæ, executus eſt; Chriſtus enim conceptus eſt de Spiritu-ſancto. Verùm cum opera ad extra ſint toti Sanctiſſimi Trinitati communia; perſpicuum eſt, eam Ruperti doctrinam non poſſe ſubſiſtere. Facilè tamen erit, difficultatem propoſitam elidere cum Sancto Thoma 1. p. q. 73. art. 1. ad 3. annuente S. Bonauentura in 2. d. 15. *dub. 4. circa literam* dicendo eatenus Chriſtum de nouo conditum eſſe, abſque temeratione veritatis illius, qua dicitur Deum poſt primum dierum ſenarium quieuiſſe à creando quia Chriſtus cum ſit homo ſicut nos ſumus, non eſt aliquid omnino nouum. Ea autem Dei quies in eo ſita eſt, quod Deus à primo dierum ſenario, nihil produxerit planè nouum, quódque aliquo modo non præextitiſſet. Iuxta illud Eccl. 1. *nihil ſub Sole nouum, Iam enim præceſſit in ſæculis quæ fuerunt ante nos.* Additque D. Bonauentura, Deum poſt ſex primos dies nihil creaſſe, aut per ſeipſum produxiſſe neceſſarium ad perfectionem & complementum vniuerſi. At Chriſtus ſupra totum naturæ ordinem erat, & vniuerſi naturalem completionem longè excedebat. Quam doctrinam aliis verbis tradit, generatim ad hanc difficultatem reſpondens Suarez lib. 2. Coſmop. cap. 11. n. 6. ſimpliciſſimè verò dici poteſt, Deum quieuiſſe ab vniuerſo opere quod patrarat, ſiue ceſſaſſe à prima productione rerum, non abrogatâ ſibi facultate nouum aliquid creandi cum lubeter: vt patet ex animarum nouâ in dies ſingulos creatione. [Sed quia ordo rerum hunc fixum habuit ſtatum,] vt ex Ariſtobulo eam Dei à creando ceſſationem exponit Euſebius lib. 13. de præpar. cap 7. & pulchrè S. Auguſtinus ſermon. 15. ex 40. nouis.

Quando autem huc deuenimus, nolo omittere perelegantem Ruperti conſiderationem de Chriſto, prima ſimul creaturâ vero Sabato Deique in eo quiete ab operibus. Nam quæ de Chriſto, Sabbatho myſtico ſuperiùs ſunt dicta cap 4. alio referebantur. Rupertus ergo ſic in rem noſtram diſſerit lib. 2. in Regulam ſancti Benedicti cap. 4. [Quia veſperam Sabati cum ſequenti mane, id eſt cum prima Sabathi coniungit Eccleſia Sancta in vnam feſtiuitatem Ieſu Chriſti, opportunè per ſtudium meditationis illud recolimus, quia ſecundùm hanc ſimilitudinem, Sabathum Dei, id eſt Verbum vel Sapientia Dei, in vnam conuenit perſonam cum vera humanitate eiuſdem Verbi. Et hæc, ſcilicet humanitas illius, glorificata gloria reſurrectionis, eidem Deo Patri, prima eſt Sabathi, id eſt præcipua cauſa vel materia requietionis atque delectamenti, quia ſicut ſcriptum eſt, *lætabitur Dominus in operibus ſuis.* Nihil enim Deus tale vnquam fecit inter cætera opera quæ dignatus eſt operari. Et erant quidem valdè bona, ſed nihil tale, vt eſt humanitas coniuncta Verbo in vnitate perſonæ. Similitudinem ſume de cythara, quoniam huic dixit pater, *Exurge gloria mea, exurge pſalterium, & cythara.* Etenim cytharæ antiquitùs octo chordis fiebant. Octaua autem chorda, eadem eſt quæ prima niſi quod altiùs reſonat, ſono quem diſciplina Muſicæ artis *diapaſon* nuncupat Igitur quemadmodum in hac ſymphonia quæ *diapaſon* dicitur nulla chorda ſiue vox præter octauam, eadem eſt quæ prima; ita in vniuerſitate creaturæ quæ ſex diebus peracta eſt, nihil eſt illi diei, qui (vt iam ſupra dictum eſt) natura primus, numero autem eſt ſeptimus, nihil inquam illi diei, illi Verbo, vel Sapientiæ Dei, ita eſt vel eſſe debet coniunctum, vt iſte vnicus homo Deus & Saluator hominum, Deus & Imperator Angelorum. Et omnes quidem chordæ benè reſonant. Omnia enim opera ſex dierum,

dierum, valdè bona ſunt: Sed iſta chorda, cum prima & eadem eſt, & altera: Eadem ſecundùm perſonam, altera ſecundùm ſubſtantiam. Illud quoque perpulchrum eſt conſiderare, quia Sabathum vel requies Domini, in Geneſi veſperam non habet, in Euangelio autem habet; dicente diuino Euangeliſta, *veſpere Sabbathi*, quam ne penes præcedentem, ſicut in eadem Geneſi, cæterorum quemque dierum ſua veſpera præcedit, determinat ſic dicendo; *quæ lucceſcit in prima Sabbathi.* Denique Verbum quod erat in principio apud Deum, ſecundùm ſe nullam vnquam habuit veſperam: Nam & ipſum potiùs eſt & erat ante omnia: Secundùm autem ſuſceptum hominem, & veſperam habet & mane, ſicut iam ſupra dictum eſt.] Alia in hanc rem prolata ſunt ſuperiùs tractando quomodò Chriſtus ſibi benè complacuerit in dilecto Filio. Quæ autem nunc adduximus eò pertinent, vt intelligatur quomodò ita Chriſtus ſit noua creatura, vt tamen in eo quieuerit, tanquam in Sabbatho ſuo. Ita igitur Deus in Chriſto ſabbatizauit atque quieuit vt tamen Chriſtus, ſit noua Dei creatura.

Prima ratio Chriſtum vocandi nouam creaturam, à tam multis in eo nouitatibus.

His ita conſtitutis, ſupereſt inquirendum qua de cauſa Chriſtus, *noua creatura* denominationem ſortiatur. Quod primum in cogitationem incurrit, illud eſt, quod à S. Hieron. loco ſuperiùs allegato traditur: nimirum meritò Chriſtum dici *nouam creaturam*, quia omnia in eo noua & inuſitata fuerunt. [Quid enim (inquit) in homine qui à Saluatore noſtro aſſumptus eſt, non nouum fuit: Conceptus, natiuitas, partus, infantia, doctrina, vita, virtutes. Hunc locum per immemoriam S. Hildephonſus l. pro perpetua Deiparæ Virginitate, explicans nouum hoc Dei opificium, adducit tanquam S. Auguſtini ſcribentis in epiſtolam ad Epheſios: cum tamen nulla ſit Auguſtini in eam epiſtolam lucubratio. Poterat, tamen proferri Auguſtinus ſerm. 5. de natali Domini quo loco ex tam nouo Chriſti conceptu & partu, probat Chriſtum eſſe nouum quod creauit Dominus. Nec diſſimiliter Autor ſermonis de Natiu. Chriſti apud Cyprianum, qui præfatus noua mira plerâque in Chriſto cerni, propter quæ ſit ipſe nouum Dei opus, & noua creatura, ſubdit. [Nouum & inauditum quod in materni anguſtia vteri, circumdedit intra ſe fragilis caro virtutem altiſſimi, & ordinem rerum, curſúmque naturæ mutauit Sapientia Dei, & vbique diuinitas dilatata, plenitudinem ſui, vaſi infundens exiguo, ſic eſt circumdata muliebri vtero, vt cum vniuerſa ambiret implens omnia, excedens cuncta, intra ſe omnia continens, extra, vniuerſa complectens.]

Gregorius item Nyſſenus orat. 1. de reſurr. Chriſtum putat dictum *nouum hominem* à nouitate primæ & ſecundæ natiuitatis. Paulo expliciatiùs S. Bernardus locum Hieremiæ ſupra propoſitum pertractans, cùm expendiſſet difficultatem occurrentem in viri circumdatione per fœminam ſubdit. [Sed verto me ad conceptum partúmque virginalem, ſi fortè inter plurima noua ac mira, quæ ibi profectò inſpicit qui diligenter inquirit, etiam hanc quam de Propheta protuli, reperiam nouitatem. Porrò ibi agnoſcitur longitudo breuis, latitudo anguſta, altitudo ſubdita, profunditas plana. Ibi agnoſcitur lux non lucens, verbum infans, aqua ſitiens, panis eſuriens. Videas ſi attendas, potentiam regi, Sapientiam inſtrui, virtutem ſuſtentari; Deum denique lactentem, ſed Angelos reficientem: vagientem, ſed miſeros conſolantem. Videas ſi attendas, triſtari lætitiam, pauere fiduciam, ſalutem pati, vitam mori, fortitudinem infirmari. Sed quod non minùs mirandum eſt, ipſa ibi cernitur triſtitia lætificans, pauor confortans, paſſio ſaluans, mors viuificans, infirmitas roborans. Cui iam illud quoque non occurrat quod quærebam?] quomodò ſcilicet Chriſtus vir per fœminam circundatus, ſit nouum à Deo creatum.

Vide an non iure tot nouitatibus vnà adunatis, exclamarit Nazianz. orat. 38. [O nouam mixtionem! ô admirandam temperationem! Qui eſt, fit: qui creatus non eſt, creatur: qui nullo loco contineri poteſt, per interuentum animæ intellectualis, inter diuinitatem & carnis craſſitiem, continetur. Qui locupletes alios ditat, paupertate afficitur. Carnis enim meæ paupertatem ſubit, vt ego diuinitatis ipſius opes conſequar. Qui plenus eſt, exinanitur; Sua enim gloria, ad breue tempus exinanitur; vt ego plenitudinis ipſius particeps efficiar.] Hæc eſt prima & per ſe obuia, nouæ creaturæ in Chriſto notio, quam S. Diony. cap. 2. de diu. nom. part. 2. confirmaſſe viſus eſt, vocans myſterium ortus Chriſti, *ſupereminentem nouitatibus omnibus nouitatem.*

Secunda ratio, quia procul à Chriſto vetuſtas.

197. Nec illa alia nouæ creaturæ notio reſpuenda eſt, quæ ſæpè ab Apoſtolo inſinuatur, nouam creaturam denominante eam quæ vetuſtatem à ſe abiecerit; id interprete Niceta ad orat 43. Nazianzeni, iis prauitatibus quas veternum naturæ à mundi propè exordio corruptæ, homini conſeuit ablegatis, nouum vitæ genus aſſumpſerit. Quo in genere Chriſtus Dominus, fuit nouitatis exemplar. Nihil enim in eo antiquæ corruptelæ locum habuit. Nulla ei ſiue parentalis, ſiue arbitraria adhæſit prauitas. Nouus vſquequaque & recens fuit. Nam nulla ei peccati rubigo, nullus ſitus obduci potuit; ſiue quoad maculam, ſiue quoad reatum. Quam eſſe in nobis vetuſtatem toties apud Apoſtolum improbatam, S Thomas Roman. 6. lect. 2. annotauit. Qui etiam diſtinctiùs eam vetuſtatē declarat lect. 7. in c. 4. ad Epheſ. verbis illis. [Homo vetus dicitur, tam interior, quàm exterior, qui ſubiicitur vetuſtati quantum ad animam per peccatum, & quantum ad corpus, quia membra corporis ſunt arma peccati. Et ſic ſubiectus homo peccato, ſecundùm animam & corpus, dicitur vetus homo; ſecundùm quod illa vetuſta ſunt, quæ ſunt in via corruptionis; vel in ipſo corrumpi, quia *quod antiquatur & ſeneſcit, propè interitum eſt*, vt di-

citur Hebræorum 8. Et ſic homo ſubiectus peccato, dicitur vetus, quia eſt in via corruptionis: propter quod ſubdit. *Qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris.* Nam vnumquodque corrumpitur, cum recedit ab origine naturæ ſuæ. Natura autem hominis eſt, vt deſiderium eius tendat ad id quod eſt ſecundùm rationem. Perfectio autem & bonum rationis, eſt veritas. Quando ergo ratio tendit ad errorem, & deſiderium ex hoc errore corrumpitur, tunc vetus homo dicitur.]

Omnis hæc vetuſtas, vt vides, quàm longiſſimè à Chriſto abfuit, fuitque proinde omni ratione nouus. Nam & corpus eius rationi perfectè ſubiacuit, & anima indeclinabiliter in bonum rationis tetendit, hæſitque in nouitate ſibi conſentanea. Qua de re plenè, tractando Chriſti perfectiones c.4. Hac ex cauſa, Chriſtum *nouam vitæ creaturam*, nominat Gregor. Nyſſ. l. de perfecta Chriſtiani forma. Videtur hanc Chriſti nouitatem deſignare S. Bernard. ſerm 6. de vigil. Natiuit. Dom. cum ait, [hic nouus homo qui nullius vnquam vetuſtatis capax, etiam eos quorum inueterarunt omnia oſſa, in veram vitæ transferat nouitatem.]

Ratio tertia, ab illata in orbem nouitate.

198. Suggerit his poſtremis verbis S. Bernardus, aliam perpulchram & pleriſque probatam nouitatis Chriſti notionem, quia Chriſtus, *nouus*, & *noua creatura* dici potuit, quia nouitatem mundo intulit; omnia enim innouauit per gratiam. Quæ ratio denominandi Chriſtum nouum hominem, atque adeo nouam creaturam, à D. Th. profertur Epheſ. 2. lect. 5. Huc que ſpectat, quod de omnibus per Chriſtum nouis, traditur 2. Cor. 5. vt interpretatur S. Chryſoſt. hom. 11. in eam epiſtolam, his verbis. [Inueterati & ſenio confecti in malis, omnes erant, ſed ecce omnia noua; purificatum enim, & corpus nouum, & cultus novus, & promiſſiones nouę, & teſtamentum, & vita, & menſa, & ſtola, & in ſumma omnia noua. Etenim pro Hieruſalem quæ infra, accepimus ſupernam Metropolim: & pro templo viſibili, templum vidimus ſpirituale: pro lapideis tabulis, carneas; pro circumciſione, baptiſma: pro manna, corpus dominicum: pro aqua petræ, ſanguinem à latere: pro virga Moyſi vel Aaron, crucem; pro terra promiſſionis, regnum cælorum: pro innumeris Sacerdotibus, vnum Pontificem: pro agno irrationali, agnum ſpiritualem. Hæc & talia cogitans dicebat, *noua omnia*, hæc autem ex Deo per Chriſtum, & dono illius.] Eodem modo quomodò omnia facta ſint per Chriſtum noua, expoſuit S. Auguſt. l. de Cantico nouo c. 1. ſic gloſſans Apoſtolum [*Vetera tranſierunt ecce facta ſunt omnia noua.* Quæ vetera tranſierunt? quæ facta ſunt noua? ſi adſit ſpiritualis auditor, non ſolùm intelligit; verùm etiam videt quæ facta ſunt noua. Si autem carnalis adſit, qui totum per oculos carnis, nihil per aciem mentis intelligit, irridens reſpondet; Rogo te, dic, quæ facta ſunt noua? Numquid aliud cœlum reſpicio, quàm antea, aut ſydera in nouum ſplendorem micantia? Nónne iiſdem curſibus ſol peragit diem, iiſdémque curriculis, luna peragit noctem? Numquid mare terminos ſuos fineſque tranſgreſſum eſt, aut terræ facies immutata, alia inſolita germina procreauit? numquid ſicut ex initio, horis duodecim peragitur dies, eiſdémque crementis æſtatis tempus, quibus detrimentis hyems peragitur? progenies quoque ipſa mortalium aliis decedentibus, aliis ſuccedentibus terminatos finiunt dies. Quum ergo omnia ſicut ex initio conſtituta ſunt, ita concurrunt, ſuos motus fineſque ſeruantia, quid eſt quod nobis prædicatur, *vetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia noua*: Reſpon. de ô Paule, talia de nobis requirenti, & quia minùs valeo ad reſpondendum, te obſecro reſponde pro me. Ecce audi Apoſtolum; Quid quæris carnalis auditor per oculos carnis reſpicere? Erige mentis aciem, vt quod dicitur poſſis intelligere, *vetera tranſierunt, ecce facta ſunt noua.* Quæ vetera tranſierunt, quæ facta ſunt noua? *Primus homo*, (inquit,) *de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis*; Tranſit in Adam homo vetus factus ex limo, venit Chriſtus Deus homo, miſſus è cœlo.]

Hic eſt nouus dies quem fecit Dominus. Faciunt huc quæ de nouo die in quem Sanctus quiſque ſuſpirabat, ſcribit ad Pſaltis mentem S. Ambroſ. exponens illud ex Pſal. 38. *Ecce menſurabiles* (ipſe legit *veteres*) *poſuiſti dies meos.* Depulſa enim per Chriſtum vetuſtate, ſibi gratulatur quia [vetus dies præteriit, nouus venit. Alius enim dies hominis, alius dies Chriſti, quem Abraham vidit, & gauiſus eſt, de quo & Dauid ait: *Hæc eſt dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea.* Sanctus ergo, in die Domini exultat, in die nouo, in quo Deus Dominus illuxit nobis, & dedit nouam lucem, in innoxiam vitam & integram reformatis. Ideò vir iuſtus ſecurus nouæ lucis & gratiæ Dei, *& erit*, (inquit,) *cœlum nouum & terra noua, & nouum lumen.* Non enim lucerna & lumen ſolis illic lucebit, aut lunæ: ſed Dominus illuminabit ſuper populum ſuum. Illa ergo deſideraui illa exoptaui: & ideò diem hominis non requiſiui.]

Chriſtus idcirco dictus, ver ſpirituale.

199. Hoc nouum lumen, & nouus hic dies, terram efficit nouam. Quo retulerim quod S. Cyrillus l. 3. glaphyr. in Exodum, Chriſtum à nouitate in orbem inducta, & innouata ſpiritualis terræ facie, appellat *ver* & aduentum eius vocat *menſem nouorum.* Sic enim ſcribit. [In primo menſe, qui & *nouorum* appellatus eſt, cultus vmbratilis & typicus fermè ceſſauit, e&tractúſque eſt & è medio ſublatus Quomodò hoc? Illuxit enim nobis vnigenitus Dei filius humana ſpecie, velut in menſe nouorum. Vndè & ipſe dixit loquens: *Adſum, tanquam hora in montibus; & tanquam in menſe nouarum frugum:* Sic & Eccleſiam ex gentibus compellauit dicens: *Surge, veni proxima mea, pulchra mea, columba mea, quia ecce hyems præteriit, & pluuia abiit, receſſit ſibi ipſi. Flores apparuerunt in terra noſtra: tempus putationis aduenit.* Refloruimus enim in Chriſto ad vitæ nouitatem, & tempus aduentus, eſt quaſi ver ſpirituale

nobis

nobis oſtenſum, eum floridam & fructuoſam efficit hominis naturam.]

Sed diſtinctiùs hom. ſeu veriùs epiſtola 13. Paſch. [Nouiſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in filio, per quem omnes refloruimus ad incorruptionem & vitam. Venit namque; ad nos *tanquàm ver in montibus*. Quid ita? Arbores nempe in montibus & hortis, denſante ipſas hyeme, nec permittente humorem è radicibus vbertim ad ſuperiora excurrere, exareſcunt propemodùm, fructibúſque, ac foliis vndique deſtituuntur. Cum autem ver appetit, tidétque anni tempus, cum ſol feruidioribus radiis vniuerſa excoquit, laxantur quæ priùs adſtricta fuerant, & humore ex imis radicibus in omnes partes liberè diffluente, complentur ſucco rami, nouámque foliorum viriditatem expullulantes, illicò ſuis fructibus coronantur. Fuit igitur nobis tanquam ver in montibus Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Quod quidem nobis ex aliis quoque Sacræ Scripturæ locis conformare licet. Siquidem in Cantico Canticorum, ſponſi perſona inducitur his verbis Eccleſiam veluti Sponſam ſuam compellantis; *veni amica mea, ſpecioſa mea, columba mea, quia ecce hyems tranſiit, imber abiit, & à ſe receſſit: Flores apparuerunt in terra, tempus putationis aduenit.* Fuit præterea ſimilis pedibus euangelizantis auditum pacis, euangelizantis bona.]

200. Non mihi tempore, quo minùs quæ alibi in hanc rem cómentatur idem Cyrillus, inſuper addam valdè quippe ad rem faciunt Igitur lib. 4. in Ioan. cap. 28. exponens præceptum Exodi 40. latum, de erigendo tabernaculo in menſe primo, in neomenia, ſic ſcribit. [Neomenia nihil aliud denotat, quàm Saluatoris aduentum, quo renouamur, quo tráſactis iam priſcis, omnia noua facta videmus, Nouum enim verè tempus in Chriſto nobis apparuit antiquitaté culmlam terminans, & in nouam vitam Euangelica doctrina reformans, & peccatis inueteratos, in iuuentam Iuſtitiæ redigens & corruptionis vires deſtruens, ac incorruptibilitatis fulgore omnes, qui ad eum concurrunt, mirum in modum exornans. Noua enim creatura efficitur, quiſquis in Chriſto eſt, vt ſcribitur. Menſe autem primo tabernaculum creatum eſt, quando mitigata hyemis ſæuitia, verni temporis pulchritudo reſplendet: quando ſolis radij & clariùs fulgent, & temperantiùs calefaciunt; quando floribus terra decoratur, & vireſcentib. herbis prata veſtiũtur. Quæ omnia ſpiritualiter intelligẽda ſunt. Hyemis enim tempeſtas, id eſt atrociſſima Diaboli tyrannis & vires eius, tempore Chriſti ceciderunt. Sol autem nobis fulgentior, Chriſtus ipſe apparuit, de quo Deus Pater dicit; *& orietur vobis Sol Iuſtitiæ*, delictorum frigiditate corruptos, ſpiritus ardorem ad Iuſtitiam reficiens. Flores autem & vireſcentes herbas, meritò Sanctos dicemus, feruenti erga Deum pietate varios virtutis fructus edentes. Et qui olim regnante peccato, vt in hyeme, nullum producentes fructum verſabamur, fidei fructum, Spiritum largitori quaſi bono agricolæ afferimus. Hoc ipſum quaſi ex perſona Chriſti, Prophetarum quidam nos docuit: *ipſe qui loquebar, adſum*, (inquit,) *vt ver ſuper montes*. Quid enim in montibus ver efficiat, & nos intelligimus & omnes intelligunt.] Habet idem ferè rurſus lib. 10. de ador. *ſub initium* [Vbi cum notauit non carere myſteriò nouilunium ſubiungit [quod vernum tempus efficit in montibus; illud idem in nobis Saluatoris noſtri aduentus efficit, qui in ordine temporum quaſi anno ſecundo fuit, non autem primo tempore, quo lex, & Prophetarum chorus vigebat, & quo mors dominabatur: Regnauit enim ab Adam vſque ad Moyſen Igitur tanquam ſecundo anno, id eſt tempore quo illud primum, quo fuit lex, proximè conſequitur, Eccleſia ex gentibus emicuit, quæ Chriſtum inhabitantem habet, qui eſt legis ac Prophetarum finis.]

Expenſus Iſaias, de Chriſto vt hora in montibus, & vere noſtro.

201. Locus quem omnibus prædictis locis adducit S. Cyrillus, habetur Iſaiæ 52. his apud vulgatum verbis. *Ego ipſe qui loquebar, ecce adſum. Quàm pulchri ſuper montes, pedes annunciantis, & prædicantis pacem, annunciantis bonum.* Illud, *quàm pulchri* 70. vertunt ὡραῖοι. Quæ vox, ambigua eſt. Nam ſi cum aſpiratione ſcribatur, nunc *horam* ſignificat, temporis inquam partem, diei artificialis duodecimam: nunc partem anni, præſertim vernum tempus & metaphoricè pulchritudinem; vnde *ὡραῖον pulchritudo*, & οἱ ὡραῖοι *quorũ pulchritudo enarrauit*. Si verò ſcribatur abſque aſpiratione, ſignificat ſollicitudinem ac curam, circa quam & in qua maturatione fit opus. Ob eam vocis ambiguitaté, factum eſt, vt Græci plerique, & multi antiquorum latinorum, adhærentes interpretationi 70. legant eum locũ diuerſimodè. Quidam, *adſum, dum hora eſt in montibus*. Ita Tertullianus lib. 4. in Marcio. cap. 13. Nonnulli *velut hora in montibus*, putantes alludi ad eos qui publica horologia curabant, & denunciandorum ſolemnium temporum curam habebant, quos Athenienſibus *gnomones* Perſis *horas* dictos, ſcribit Cælius lib. 12. cap. 9. Apud Romanos id præſtabat Cenſor, ex Gellio lib. 14. cap. 7 & Plinio lib. 7. cap. 60. Apoſtolis in Eccleſia id muneris à Chriſto datum, ideò horæ diei potuerũt, eóque alludi prædicto luco. Alij verterunt hoc modo, *ſicut ver in mõtibus*, vt Cyrillus locis allegatis. Alij *tanquam maturitas in montibus*, vt S Ambroſius epiſt. 11. quæ eſt ad Irenæum: qui tamen eam maturitaté accipit non pro maturatione & acceleratione; ſed pro excloſione acerbitatis & acoris, ex qua fructus *maturos* denominamus. Nec multum abeſt quod Tertullianus lib. 5. in Marcio, cap. 5. legit *quàm maturi pedes*, & ibid cap. 2. *quàm tempeſtiui pedes*. Quæ tempeſtiuitas videtur recidere in illam aliam lectionem, quam iam ex eo retuli lib. 4. eiuſdem operis cap. 13. nempe quæ aduentus opportunitatem ſonat, non autem celeritatem. Et quia tempus veris eſt orbi valdè tempeſtiuum & opportunum poſt hybernos rigores, nõ immeritò dicitur Chriſtus affuiſſe tanquam ver. Eamque lectionem S. Cyrillus, locis quæ ſignabam, eſt ſecutus.

Hoc eſt lacteum ver noſtrum, Chriſtus, ait

Gregor. Thaumat. orat. 1. de annunc. *initio* Ver ſpirituale, ver animorum, ver inuiſibile, quod Nazianz. orat. 43. *in ipſo fine* proponit, & opponit mũdano ac viſibili, cuius perelegantem deſcriptionem exhibet. Quod ſi ea Dominica, quæ vt ibi Theologus latè diſſerit ver ſpirituale orbi inſerebat; octaua inquam Paſchæ, encœniis ſacris deſtinata, dicebatur *noua Dominica*, multo magis Chriſtus innouans faciẽ terræ emiſſo in eam vitæ Spiritu, & peccati hyemem depellens, ac nouas creaturas producens, *nouus homo* & metonymicè ſiue cauſaliter, *noua creatura* dici potuit. Idque peculiariter conuenire Chriſto in Euchariſtia, docent illa S. Cyrilli lib. 12. de adorat. [Quia Chriſtus noua creatura eſt ſecundùm Scripturas, eam ob cauſam nos quoque in nobis ipſis per ſanctam eius carnem & ſanguinem accipimus, vt in vitæ nouitatem per ipſum & in ipſo reformati, deponamus veterem hominẽ, qui corrumpitur ſecundùm deſideria erroris.]

Hyems myſtica, per ver ſacrum depulſa.

202. Vt autem ſpirituale hoc ver quod Chriſtus eſt, & Chriſtum ex hoc quoque capite nouam creaturam, ob oculos vtcumque ponamus, & vocem turturis, id eſt Eccleſiæ in hoc vere agnoſcamus, vt docet Chryſoſt. hom de Turture, cõſideranda anteriùs eſt cum Nyſſeno hom. 5. in Cant. hyems peccati, ac tempeſtatis horrentis orbem vniuerſum occupantis ante Chriſti aduentum: ſtatumque ergo vniuerſi per ea tempora teterrimum, ſub hyemis imagine ſic deſcribit ibi Nyſſenus. [Dicitur hyems propter multiplicem malorum ſignificationem. Nam hyeme & quæ germinarunt, marceſcũt, & arborum pulchritudo, quæ naturaliter ſuam venuſtatem ac decorem accepit à foliis, excidit à foliis & miſcetur terræ. Muſicarum auium ſilet concentus. Fugit luſcinia, torpet hirũdo, à nido peregrinatur turtur, imitantur omnia triſtitiam mortis, interit germẽ, moritur herba. Quomodo oſſa ſeparata à carnibus, ita rami nudati foliis. Deforme euadit ſpectaculum, pro ſpecie ac decore qui ei aderat ex germinibus. Quid autẽ dixerit quiſpiam ea quæ in mari hyeme accidunt, quemadmodùm ab imo euerſum & tumefactum ſcopulos imitatur, & montes in rectam figuram inſtar verticis aqua faſtigiata? Quemadmodum in terram irruit non ſecùs atque hoſtis, erumpens vltra fines ſuæ habitudinis, & frequentiũ vndarum ictibus, tanquam aliquibus machinarũ inſultibus ipſam quatiẽs? Sed has, & quæ ſunt huiuſmodi hyemis affectiones omnes, mihi mente verſa, ad typicam deducẽs ſignificationem. Quid ſit quod hyeme deflorescit & marceſcit. Quid ſit quod in terram ex ramis reſoluitur. Quænam ſit vox quæ ſilet canorarum auium. Quodnã ſit mare quod tugit fluctibus. Quiſnam deinde ſit imber. Quæ ſint imbris ſtillæ, quemadmodum imber abeat, & ſe recipiat. Per hoc enim, id quod eſt animatum, & libero arbitrio præditum, tacite ſignificat ænigma huius hyemis. Fortè enim & ſi ſingula non explicant oratio, auditori erit manifeſta ſententia, quæ ſe oſtendit in vnoquoque eorum: quemadmodum in initio humana germinauit natura, quandiù fuit in paradiſo, aqua illius fontis irrigata & germinans: quando erat pro foliis germen Immortalitatis, naturam decorans. Sed cum hyems inobedientiæ radicem exſiccaſſet, flos in terram excuſſus eſt, diſſolutus & nudatus fuit homo à pulchritudine Immortalitatis, & excitata fuit herba virtutum, refrigerata in Deum charitate, propterea quòd abundaſſet iniquitas; vnde variæ affectiones aduerſis flatibus in nobis ſunt in altum excitatæ, per quas fiunt mala animæ naufragia.]

203. Hæc omnia hyemis myſticæ mala, depulit ver myſticũ Chriſtus, quod aperio eiuſdẽ Nyſſeni verbis recisa perelegãti materialis veris deſcriptione: qua præmiſſa, admonens abiecto verborum cortice, peruadendum eſſe ad theſaurum intelligentiarũ intùs abditum, ſubdit. [Quid eſt ergo quod dicimus? Frigore Idololatriæ aliquando concreuerat genus humanum, mobili hominum natura conuerſa ad cultum rerum immobilium. *Similes enim*, (inquit) *fiant qui faciunt illa, & omnes qui confidunt in eis.* Conſentaneum autem erat, hæc ita fieri. Quomodò enim qui veram aſpiciunt diuinitatem, in ſe accipiunt diuinæ naturæ proprietates: Ita qui ſimulachrorum attendebat vanitati, transformabatur in id quod aſpiciebatur, lapis factus ex homine. Quoniam ergo quæ per cultum Idolorum lapiduerat, ad id quod eſt melius erat Immobilius natura, concreta frigore Idololatriæ, ea de cauſa propter aſperam hanc hyemem oritur Sol Iuſtitiæ, & ver efficit meridiano Spiritu hanc ſoluente concretionem, ſimul cum ortu radiorum fouente quicquid eſt ſubiectum, & Spiritu excalefactus qui per gelu homo lapiduerat, & fotus radio Verbi, rurſus fiat aqua Saliens in vitam æternam.]

Eadem planè mens inſedit Nazianzeno orat. 42. Sic enim explicat cum Paſchalis agnus, Chriſti typus, *agnus anniculus* ſit nominatus. [Anniculus porrò vt Sol Iuſtitiæ, vel è cœlo progrediens, vel quantum ad partem eam quæ oculis cernitur, circumſcriptus ac definitus, & ad ſe ipſum rediens: atque item vt benignitatis Corona benedicta, omnique ex parte ſibi ſimilis & æqualis: ac præterea vt virtutum, quæ amicitiæ ordiniſque lege leniter placidèque inter ſe coniunguntur, & commiſcentur, orbem progignens. In his verbis, Chriſtum ſolem omnes anni tempeſtates vérque in primis, ſuo ad nos appulſu efficientem, & innouantem terram, attingit Theologus & fuſe ac omnino eleganter idipſum repræſentat Nicetas ad hunc Theologi locum, quem conſultat cui hæc non ſunt ſatis. Eſt igitur Chriſtus, hoc item ex capite, *noua creatura*, metonymicè ac cauſaliter.

Modus alius Chriſtum denominandi ver ſacrum, improbatus.

204. Occurrit (præterea alius ſenſus quo Chriſtus dictus videri poſſit *ver ſacrum*, ſed qui non ſit ad mentem propoſitorum Patrum.

Ver ſacrum

Ver ſacrum vocabant Romani, tractà à Græcis cóſuetudine, vt innuit Strabo l. 5. *ſub finem*, eos qui ob ingens aliquod periculum declinandum deuoti fuerant; ideóque veluti abigebantur. Ita enim fert locus Iuſtini libro 24. vbi ait, Gallos trecenta hominum millia veluti ver ſacrum, miſiſſe ad ſedes nouas quærendas. In quæ verba ignarus quiſpiam, quia quid eſſet *ver ſacrum* ignorabat, induxit errorem ſubſtituens *miſſos ad peregrinandum*. Sed germanam lectionem, ex fide veterum codicum repræſentauit Pithæus l. 1. aduerſ. c. 6. vbi eodem modo reſtituit locum Solini c. 8. Polyhiſtoris de Catillo qui miſſus dicitur cum omni fœtu *vel ſacro*. Legendum, enim, *ver ſacrum*. Nonius, ac Feſtus, & Liuius, quæ eſſet veris illius ſacri cauſa & ratio, quomodò item inde vetuſtæ vocabulum pro deuoto, & maledicto ac deteſtabili ſit hauſtum, perſpicuè explicãt locis ibiã Pithæo notatis, & à Biſciola t. 1. ſubſec. c. 14 qui addit, Strabonem ſub finem libri vſurpatum à Samnitibus ver ſacrum memorare, tacito licet *veri ſacri* nomine. Addit & Siſenã l. 4. hiſt. Chriſtus ergo noſtrum *ver ſacrum*, *& verna* pro nobis factus eſt, quatenus factus eſt pro nobis maledictum, vt excluderet excidium noſtrum. Cæterum ea veris ſacri notio, tametſi Chriſto aptari queat, non *ſacrum* appellarunt. Tantum quippè reſpexerunt, ad eam terræ innouationem quam fert tempeſtas veris. Vnde perinde fuit, quod Chriſtum *ver* appellarunt, ac ſi Chriſtum nominaſſent *nouam Creaturam* metonymicè & cauſaliter.

Quarta & maximè germana ratio Chriſtum denominandi nouam creaturam ex contrapoſitione cum Adamo.

105. Verùm præcipua ratio, eiuſdem nominis *noua creatura* Chriſto tribuisti, eſſe videtur, contrapoſitio Chriſti & Adami, duarum generis noſtri ſtirpium vt ſcitè dixit S. Cyrillus l. 10. de adorat. pag. 162.] Ecce (inquit Rupertus l. 1. de oper. Spiritus ſancti c. 10. poſt deſcriptam Chriſti ex Spiritu ſancto productionem,) hæc eſt illa noua creatura, ille nouus homo de quo Apoſtolus, *Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cælo cæleſtis. Item factus eſt primus homo Adam in animam viuentem, nouiſſimus verò in ſpiritum viuificantem.*] Excurrit inde per libri illius pleraque capita Rupertus, in vtriuſque huius hominis antitheſes. Conſiderat è quàm meliore terra formatus ſit Chriſtus, quàm Adam. Perpendit quomodò de Chriſto quoque eatenus dici potuerit, quod de primo Adam, eiúſque coniuge dictum eſt, *maſculum & fœminam creauit eos*, quatenus ſpiritus ſanctus in vno vnius eiuſdémque perſonæ Chriſto, creatam hominis naturam coniunxit increato Dei Verbo. Benedictionem verò qua Deus Adamo condito benedixiſſe legitur, multo vberiorem & excellentiorem Chriſto impertitã demonſtrat. Multiplicationem item ac repletionem terræ, per populum ex Chriſto natum, quem fecit Dominus, probat ei incremento & multiplicationi quam Deus primo homini obtingere voluit, longè anteceſſere. In alias denique benè multas analogicè diſſimiles nouæ huius creaturæ cum primis collatæ prærogatiuas, expatiatur eo libro per multa capita Rupertus, quem deſcribere prolixitas vetat. Et multis quoque in eãdem ſententiam Philoſophatur Cuſanus lib. 3. cribrationis Alcorani cap. vltimo. Paucis autem aliunde delibatis, hunc ſenſum de Chriſto noua Dei creatura, illuſtrare operæ pretium videtur.

Tertullianus ipſam quoque de limo figulationem Adami, opifice Deo ſolo, ad Chriſtum refert lib de reſurect. carnis cap. 6. verbis illis, [Recogita totum illi Deum occupatum, ac deditum, manu, ſenſu, opere, conſilio, ſapientia, prouidentia, & ipſa in primis adfectione, quæ lineamenta ductabat. Quodcunque enim limus exprimebatur, Chriſtus cogitabatur homo futurus. Quod & limus, & ſermo caro, quod & terra tunc. Si enim præfatio Patris ad filium: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Et fecit hominem Deus*, id vtique quod finxit, *ad imaginem Dei fecit illum*, ſcilicet Chriſtum. Et *ſermo enim Deus*, qui in effigie ei conſtitutus *non rapinam exiſtimauit pariari Deo*. Ita limus ille iam tunc imaginẽ induens Chriſti futuri in carne, non tantum Dei opus erat, ſed & pignus.] Filium *pignus* dici apud Ambroſium, Saluianum, & alios, frequentiſſimum eſt. Itaque limus ille ex quo Adam eſt efformatus, pignus dicitur Dei quia typicè erat Chriſtus Dei filius: vt ſicut Adã à Deo ſolo plaſmatus, *fuit Dei*, iuxta Lucam c. 3. ita Chriſtus nullum agnoſcens terrenum Patrem, iure Dei filius nominetur, & ſit. Atque adeò valet quod dixit S. Ambroſius Lucæ 3. [Quid pulchrius potuit cõuenire; quã vt Sacroſancta generatio à Dei filio inciperet, & ad Dei filium deduceretur, creatúſque præcederet in figura, vt natus in veritate ſequeretur; Ad imaginem factus præiret, propter quem Dei imago deſcenderet.]

Cóſulto miſſa facio, quæ idem S. D. alibi de eodem argumento diſſerit, vt ea proferam in quibus Richard. Victorinus planè inſigniter, Chriſti & Adami contẽtionem inſtituit lib. 1. de Emman. c. 10. Quod igitur homo perdidit in primo homine, ſcilicet cum Deo eſſe, hoc videtur in nouo hoc homine recuperaſſe. Ibi ad mulierem dicitur; *In dolore paries filios*; Hic de hac noſtra puerpera dicitur: *Ecce virgo cõcipiet & pariet filium.* Sed quare illa peperit non ſine dolore, niſi quia non concepit ſine libidine? Libido ſanè cauſa doloris, & dolor effectus libidinis. Ex effectu igitur cauſa innuitur in eo quod dicitur, *in dolore paries filios.* E contrario autem ſimul & è conuerſo hic ex ſublatione cauſæ, perpenditur effectus ipſius ſublatio. Quæ enim concepit cum virginitate, concepit ſine libidine, conſequenter intelligitur peperiſſe ſine dolore. Ibi nec conceptus ſine culpa, nec partus ſine pœna; hic quia concupiſcentia, & parturito ſine preſſura. Quod igitur humana natura perdidit in puerpera prima (ſcilicet cõcipere, & parere ſine corruptione) hoc in puerpera noſtra, re-

cu-

lut quaſdam reparationis ſuæ primitias videtur recepiſſe. Videtis quomodò homo contra hominem, mulier contra mulierem ponitur;& modo ex oppoſito, modo ordine contrario,& ſimili quadam diſſimilitudine, ſibi inuicem reſpondere videntur. Illic fæmina de viro ſolo, hic vir de fæmina ſola. Ibi ex fortiori ſexu,fragiliori fortior fructificatur, qui vtrumque repararet. Vides ne tanta ſimilitudinis diſſimilitudo,diſſimilitudiniſque ſimilitudo, quomodo,nos admonet quoddam nouitatis principium in iſtis, ſicut quoddam vetuſtatis principium extitiſſe in illis? In primo homine quædam vetuſtatis inchoatio, in poſteritatis ſuæ condemnationem: In ſecundo homine, quædam nouitatis inchoatio,in generis ſui reſtaurationem.

Quid recapitulatio apud Apoſtolum.

207. Hæc eſt quam Apoſtolus Ephes. 1. iuxta multorum Patrum interpretationem, vocauit recapitulationem à Chriſto factam, vt iiſdem lineis quibus perierat,ſalus humana redderetur. Pulchrè S. Irenæus l. 3. c. 31. ſic de Chriſto ſcribens [Aliquam plaſmationem in ſe recapitulatus eſt quemadmodum protoplatus ille Adám,de rudi terra, & adhuc virgine,(nondum enim pluerat Deus, & homo non erat operatus terram,) habuit ſubſtantiam, & plaſmatus eſt manu Dei,id eſt Verbo Dei; (omnia enim per ipſum facta ſunt: & ſumpſit Dominus limum à terra,& plaſmauit hominem;) Ita recapitulans in ſe Adam Ipſe, verbum exiſtens ex Maria, quæ adhuc erat virgo, rectè accipiebat generationem Adæ recapitulationis.

Recapitulationẽ hanc ex Apoſtolo Ephes. 1. hauſtam, Tertull. l. 5. in Marcio. c. 17. expendens vim Græcæ vocis, ait idem latinè ſonare,quod *ad initium redactionem* vel *recenſionem ab initio*. Ea verò ad initium reuocatio quomodò in Chriſto ſit facta, ſic exponit l. de monog c. 5. vnde Adami veteris & nouiſſimi, primæque ac nouæ creaturæ contrapoſitio, optimè deprehenditur [Dicit Apoſtolus ſcribens ad Epheſios, Deum propoſuiſſe in ſemetipſo ad diſpenſationem adimpletionis temporum, ad caput,id eſt, ad initium reciprocare vniuerſa in Chriſto, quæ ſunt ſuper cælos & ſuper terras In ipſo. Sic & duas Græciæ litteras, ſummam & vltimam ſibi induit Dominus, initij & finis concurrentium in ſe figuras: vti quemadmodum α ad ω vſque voluitur, & rurſus ω ad α replicatur, ita vt oſtenderet in ſe eſſe, & initij decurſum ad finem, & finis recurſum ad initium: vt omnis diſpoſitio in eum deſinẽs per quem cœpta eſt, per ſermonem ſcilicet Dei, qui caro factus eſt, proinde deſinat, quemadmodùm & cæpit. Et adeò in Chriſto omnia reuocãtur ad initium, vt & fides reuerſa ſit à circumciſione ad integritatem carnis illius, ſicut ab initio fuit: Et libertas ciborum,& ſanguinis ſolius abſtinentia, ſicut ab initio fuit: & matrimonij indiuiduitas, ſicut ab initio fuit & repudij cohibitio,quod ab initio non fuit: & poſtremò totus homo in paradiſum reuocatur, vbi ab initio fuit. [Videnda quæ ſupra dixi ex Caſſiano, tractans Chriſti tentationes, agendo de perfectionibus appetitus. Quam Tertullianus, *recapitulationem* dixit, reformationem appellat Firmicus l. de error. profan. c. 26. Deſcripto enim primo Adamo, & eius fraude ac deceptione per fœminam, & inobedientia, ſubdit Firmicus] Opportebat hoc totum & reformari & corrigi: & reformatio, originis debuit reformare primordia. Ex virginis terræ limo,factus eſt Adam præuaricatione propriâ promiſſam perdidit vitam. Per Virginem Mariam ac Spiritum Sanctum, Chriſtus natus, & Immortalitatem accepit, & regnum. Arbor ligni peſtiferum deceptis pabulum præbuit: lignum crucis,vitam Immortali cum page reſtituit. Contempſit Adam, obediuit Deo Chriſtus. Sic diuina diſpoſitione, quicquid Adam perdidit, Chriſtus inuenit.]

Modus peracta recapitulationis, per antitheſes expreſſus à Patribus.

208. Huic recapitulationi & reformationi ac rerum in ſtatum priſtinum reuocationi faciendæ, totam cauſam aduentus Verbi In carnem, adſcribit Nazianzenus orat 39, eamque per antitheſes quoad varia illius adiuncta, concinnè exprimit, & illuſtrat poſt deſcriptum hominis lapſum inuidia Diaboli: ſubdit enim [Quoniam enim ille vitij parens & effector, ideò ſe inuicto quodam robore præditũ eſſe exiſtimabat, quia nos diuinitatis ſpe obiectâ tanquam illecebra quadam in fraudem induxerat, ideò ipſe quoque carnis prætextu ineſcatur; vt dum quaſi in Adamum impetum facit, in Deum incurrat; atque ita nouus Adamus priſtinæ ſaluti & incolumitati veterem afferat, ſententiáque aduerſus carnem pronunciata reſcindatur, morte nimirum à carne opereſſa, & interempta.]

Idem orat 1. [Ob hanc cauſam Deus animæ interuentu carni iunctus eſt, ac res inter ſe diſiunctæ ac diſſidentes per interpoſitæ rei cum vtraque earum affinitatem, & cognationem copulatæ ſunt; atque omnia propter omnia, & pro vno illo generis noſtri principe in vnum coiërunt, anima nimirum propter eam quæ præcepto diuino minimè paruit: Caro propter eam quæ animæ cupiditati obſecuta eſt, ſimúlque condemnata: Chriſtus denique propter Adamum; hoc eſt propter eum qui ſub peccato factus eſt, is qui peccato ſublimior ac præſtantior erat. Ob han etiam cauſam, veteri nouum ſubſtitutum eſt. & per paſſionem, is qui paſſus fuerat, in priſtinum ſtatum reuocatus, ac pro vnaquaque rerum noſtrarum, vnaquæque res eius, qui nobis ſublimior eſt, repenſa: nouúmque myſteriũ factum eſt illa, quæ circa eum, qui ob inobedientiam cecidit, per benignitatem contigit diſpenſatio. Idcircò generatio & Virgo: idcirco præſepium & Bethlehem: generatio propter effictionem, Virgo propter mulierem. Bethlehëm propter Edem, Præſepiũ propter Paradiſum, res paruæ & conſpicuæ, propter magnas & ab oculis remotas.]

Ruiſus paulò poſt. [Idcircò lignum aduerſùs lignum, & manus aduersùs manum, illæ inquam, fortiter extenſæ, aduersùs in continenter extenſam, illæ clauis confixæ, atque conſtrictæ, aduersùs remiſſam & ſolutam, illæ orbis fines coniungentes, aduersùs eam quæ Adamum è paradiſo exturbauit. Idcircò ſublimitas adversùs lapſum, & fel aduersùs guſtum, & ſpinea Corona aduersùs prauum imperium, & mors aduersùs mortem, & tenebræ propter lumen, & Sepultura aduersùs illam in terram reuerſionem, & reſurrectio propter reſurrectionem. Hæc omnia diuinæ cuiuſdam erga nos diſciplinæ loco erant, infirmitatiſque noſtræ velut medicina quædam; veterem Adamum eò vnde exciderat, reducens, & ad illud vitæ lignum adducens, à quo ſcientiæ lignum, intempeſtiuè atque incommodè perceptum, nos remouerat.] Vides quomodò Adam Antiquus, & quæ circa eum ſunt geſta, per ſimilem diſſimilitudinem & conformem difformitatem ſint forma ſeu figura futuri, vt dicitur Rom. 5. vbi deſcribitur Chriſti nouæ creaturæ antitypus, & forma à contrario, vt vocat D. Auguſtinus l. 1. de nupt. c 27.

109. Digna ſunt vt his ſubtexantur quæ pulcherrimè ac piiſſimè de more tradit, de remedio à Chriſto malis noſtris per proportionalia adhibito, S. Ambroſius ſerm. 37. concludens poſt multa in hunc modum. [Sicut dixi, hoc agit Dominus, vt iis præiudiciis quibus homo obnoxius peccato fuerat, liberetur. Propterea namque per omnia ſecundùm ſimilitudinem Adæ naſci voluit, vt ſecundùm ſimilitudinem omnia hominis diſſolueret. Adam enim de terra Virgine natus eſt, & Chriſtus de Maria Virgine procreatus. Illius maternum ſolum necdum ſciſſum fuerat, iſtius maternum ſecretum nunquam concupiſcentia violatum. Adam Dei manibus plaſmatur è limo; Chriſtus Dei Spiritu formatur in vtero. Vterque ergo oritur cum patre, vterque Virgine vtitur matre. vterque ſicut Euangeliſta dicit, filius Dei eſt, ſed Adam creaturâ eſt filius, Chriſtus verò ſubſtantiâ. Hoc ergo agit Dominus, ſicut Adam ſecundus, vt quod prior homo manducando perdiderat, hoc alter ieiunando recipiat.]

Religio ſit dimittere egregiè in eandem ſententiam diſputantem S. Chryſoſtomum orat. de Paſch. latinè facta à Peſtrano. [Per quæ Diabolus (*inquit*) primò nos ſtrauit, per eadem etiam Chriſtus illum deuicit. Eadem inquam panoplia illa, qua Diabolus genus noſtrum inuaſerat & debellauerat; Chriſtus certamine contra illum inito Diabolum viciſſim peſſumdedit. Quomodò autem, audi; Noſtræ calamitatis & cladis ſymbola fuere; Virgo, lignum, & mors. Nam & Eua, virgo erat, Quando enim ſeducta eſt, necdum cum viro commercium habuerat. Lignum erat, diſcretionis arbor: mors ſupplicium, in Adamum conſtiturum. Ecce quomodò virgo, & lignum, & mors, calamitatis noſtræ organa extiterint virginemque cum Eua, lignúmquè ſcientiæ cum cruce comparans de ligno ſic concludit. Illud Adam veluti Captiuum & nudum abſcondebat; hoc autem victorem nudum, clauiſque in ſublimi ſuffixum, omnibus palam oſtendit: Adam tandem eos etiam in mortis condemnationem conjecit, qui longo poſt tempore illum conſecuti ſunt: Chriſtus autem illos quoq; à morte exſuſcitauit, qui multa ante illum ſecula, mortem obierant. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius; per mortem facti ſumus Immortales. Hæc crucis ſunt ſtratagemata :]

Belliſſimè verò in hanc rem cadit quod Anaſtaſius Sinaita 7 Hexaëm *ſub finem*, citatis 5. Ambroſ. atque Pyrrone, affirmat; nempè Chriſtum nouitatis ſuæ die quadrageſima, ingreſſum eſſe paradiſum, ſicut Adam poſt diem 40. iuxta Hebræos ingreſſus eſt terreſtrem paradiſum ſed omnino excellenter in fine l. 11. & calce totius operis, admonet agens de Eua oportere aduertere [Quomodò hæc ſpiritualis coniux Secundi Adami, à deteriori nomine profecit in melius. In principio enim, vocata eſt *coſta*, & ſecta diuiſa: ſignificante, vt arbitror hac amputatione & diuiſione, defectionem à Deo quæ erat ei aduentura Deinde poſt hoc ædificata, & in melius excitata, proptereà quod ad virum Chriſtum appropinquatit, appellata eſt *mulier*. Poſtremò autem omnium, appellata eſt *vita*, vt quæ à morte profecerit ad vitam. Vir autem eius non ita, ſed ex meliori nomine accepit peius. In primis enim Adam, magnum honorem & gloriam eſt adeptus, vt qui ſit appellatus *Imago & ſimilitudo Dei*. Deindè poſteà appellatus eſt *homo*, & poſteà rurſus *Adam*, & poſtremo omnium *terra*, vt per hæc apertè diſcamus & ſtudiamus, quæcunque ſunt in protoplaſto, referre ad Euam Eccleſiam, & Adamum Chriſtum. Sic enim cum in principio eſſet ſplendor & character ſubſtantiæ ipſius Dei inaſpectabilis, ſe ipſum exinaniuit ſerui formam accipiens vt Eccleſia ex mendicitate diceretur vita, id effecta, & ex ipſo nominata, & in libro viuentium Collocata.]

Quàm refecta ſapientia, ſic facta recapitulatio.

110. Eam reducendi ad priſtinum ſtatum hominis rationem verè nouam, & contrariam è contrariis eruendi induſtriam, ſuſpexiſſe Angelos, hánceque eſſe multi-formem Dei ſapientiam, quam Apoſtolus ait innotuiſſe Angelis per Eccleſiam ſeu Chriſtum, tradit luculenter Gregor. Nyſſenus hom. 8. in Cant. [Reuera (inquit) per Eccleſiam portatur ad ſupra mundanas poteſtates, varia & multiplex Dei ſapientia, quæ per contraria res efficit magnas & admirabiles. Quomodo enim facta fuit vita per mortem, & per peccatum, Iuſtitia, & per maledictionem, benedictio, & per ignominiam gloria, & virtus per imbecillitatem? Nam in prioribus temporibus ſolam ſimplicem & vniformem Dei ſapientiam, nouerant ſupramundanæ poteſtates, congruenter ſuæ naturæ facientem miracula. Nec in iis quæ cernebantur, erat quicquam varium, in eo quod cum eſſet virtus ac poteſtas, natura diuina, liberè omnem faceret Creaturam ſolo motu & impulſo voluntatis, & rerum naturam deducens ad generationem, omnia faceret valdè pulchra

manantia ex fonte pulchritudinis. Varium autem hoc ac multiplex genus Sapientiæ, quod conſtat ex connexione cum contrarijs, nunc apertè oſtenſum eſt per Eccleſiam; nempè quemadmodum ſuo liuore ſuiſque vibicibus noſtra ſanauit vulnera: quemadmodùm imbecillitate Crucis vires expugnat aduerſarij, quemadmodùm in Carne manifeſtatur, id quod non cadit ſub aſpectum, quemadmodùm redimit captiuos, cum ipſe ſit qui emit, & ſit ipſe pretium: ſe ipſum emit, dedit pro nobis morti pretium redemptionis: quemadmodùm & eſt in morte, & à vita non recedit: quemadmodùm & miſcetur ſeruituti, & manet in regno. Nam cum hæc omnia, & que ſunt huiuſmodi, cum ſint varia & multiplicia per Eccleſiam didiciſſent amici Sponſi, cordificati ſunt vt qui alium diuinæ ſapientiæ characterem animaduerterint in myſterio.]

Concluditur quod penes recapitulationem per antitheſes, Chriſtus dictus ſit noua creatura, & adoleſcens ſecundus.

211. En igitur Chriſtum nouam creaturam Dei, ex germaniſſimo modo quem referebam, nempè ob contrapoſitionem cum primo homine, & veteri creatura. Vocatum his de cauſis Chriſtum Eccleſiaſtis 4. *adoleſcentem ſecundum* notauit Olympiodorus ibi. Locus eſt pulcherrimus de Regis ſenis fatui, hoc eſt principis tenebrarum qui ad eam diem mundo imperarat, deiectione per puerum ſapientem & pauperem; hoc eſt Chriſtum noſtri cauſa pauperem factum, qui ibi *puer* dicitur, id eſt iuuenis. Nam eadem vox Hebrea, *Ieled*, eiuſdem libri c. XI. expreſſa latinè eſt per vocem *iuuenis*, in illo loco; *lætare iuuenis in adoleſcentia tua.* Hunc iuuenem & adoleſcentem ſecundum, cunctos viuentes qui ambulabant ſub ſole ſecutos, profitetur ſapiens. Omnia iſta pulcherrimè ad Chriſtum ex Origene & Victorino aptat S. Hieronymus ad hunc locum. Et pulcherrimè quoque S. Ambroſius l. de inſtitut. virg. c. 7 vt infra referam, tractans Chriſti regnum. Sed quod huic loco eſt accommodatum, non aliud eſt quàm denominatio *adoleſcentis ſecundi*, tributa Chriſto. *Adoleſcentem* ergo primum, Olympiodorus ait fuiſſe Adamum, cum adhuc fortis & vegetus eſſet, ante lapſum. Chriſtus verò Adamo inueterato ſuffectus, dicitur *adoleſcens ſecundus.* Verba Olympiodori, in ſecunda expoſitione huius loci ſunt iſta. [Adoleſcens ſecundus, procul dubio ſaluator noſter eſt, homo cœlo cæleſtis qui nobis natus eſt ac ſurrexit pro adoleſcente primo, Adam qui fuit homo de terra terrenus.] De relicto per Adamum hunc ſecundum Patre æterno, & matre Ieruſalem cœleſti, vt adhæreret vxori ſuæ cui ſociatus eſt, egregiè ex Gregorio Nazianzeno S. Hieronymus in c. 5. ad Epheſ. & nos infra cum de Chriſto ſponſo.

Recapitulatio alia ex Anaſtaſio, in iſtam recidens.

212. Aliam recapitulationem omnium in Chriſto, ratione cuius Chriſtus *noua creatura* ſit dictus, videri poteſt ſuggerere Anaſtaſius Sinaita, in præfatione Hexaëmeri. [Ab ipſo (inquit) Deo, vniuerſorũ effectore, eff. cta ſunt duo opificia. Vnum quidem quo produceretur homo, & vt ſemel dicam, res omnis creata. Alterum autem quo benè eſſet, & homo & vniuerſa res creata, Omnia enim quæ ſunt in cœlis, & in terra, Deus prius conſtruxit in Sapiẽtia, ad eius figuram, & priorem deſcriptionem. Et quod ſtatim à prima voce & effectione, eius fundamenta & ſtructuram, & apparitionem, & illuminationem præmeditabatur, & priùs deſcribebat, & per primum cœlum, & ſecundum, & quæ ſunt in ipſis luminaria; nec hoc ſolùm, ſed etiam per ipſum ſolem & lunam, & terram, & aquas, & plantas, & pecora, & volucres, & piſces, & vt ſemel dicam, per omnem creaturam cæli & terræ, Chriſtum qui in ipſis & per ipſam loquitur prædicat, & magnificè commendat Hæc diſcens Eccleſia, exultat & lætatur, geſt t & illuminatur, & aduersùs infideles, valẽs ac robuſta redditur, vel potiùs armatur, eos conuincens dedecore afficiens, vincens, exiliens, & tripudians, ſiquidem vniuerſa quæ cernitur & intelligentia percipitur creatura, ad eius Imaginem & Sponſi ſui Chriſti, primis conſtructa fuit & præfigurata. Hoc eſt enim myſterium, quod ante ſæcula & à generationibus priùs definiuit Deus, & prædeſtinauit. Vnde etiam dicitur, Deus, omnia in Caput redegiſſe & inſtaurаſſe in Chriſto. Quid eſt *in Caput redegiſſe & inſtauraſſe*, quàm ea quæ rationibus in ipſo priùs erant figurata & adumbrata, reipſa factis, in ipſo eſſe impleta? *Omnia enim* (inquit) *per ipſum & in ipſo* Chriſto *facta ſunt*, tã quæ in Cœlis, quàm quę in terra viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni ſiue dominationes, ſiue principatus & poteſtates; omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt. Deiloquus autem Apoſtolus dicens omnia & viſibilia & inuiſibilia in Chriſto eſſe creata, apertè oſtendit & docet, quod ipſa etiam inuiſibilis Creatura priùs figurata & facta fuit in Chriſto & Eccleſia.] Et Illuſtriſſime in eandem ſententiam, initio libri, qui 7. inſcribitur cum ſit 8. de duplicatione diuini nominis diſſerit poſt hanc creationem.

213. Hanc tamen Anaſtaſij recapitulationem, recidere in eam quæ à nobis propoſita eſt quantumuis diuerſa videatur; intelligitur ex iis quæ eodem libro ſubdit, non ita multo poſt cum ait. [Eſt attentè animaduertendum, quòd à quo die ad imaginem factus eſt homo, nempè prototypus Chriſti typus Adam, non eſt amplius Deus aliquid fabrificatus per iuſſum: neque de cætero dixit, *fiat, hoc & illud*, ſed ſuo per ſe & diuino opere operando ſecundam fecit creationem: propriè & verè & citra vllam dubitationem diuina prædicente ſcriptura, Dei verbi aduentum & præſentiam quæ fuit à cœlo in terram, & in ea quæ eſt in ſecundo ordine creaturarum breui repetitione, nos docẽre, quod videbitur Deus Deorum

apud nos ſuper terram, & per ſe ſuo opere & ſuis manibus fabricabit nouam Creaturam, nouum cælum, & nouam terram & nouum ex non ſeminata terra non ſeminatum hominem. Quem quidem nobis prius ſignificans diuina Scriptura, & duplicat creaturæ & hominis conſtructionem, & narrationem; hinc ponens principium.]

Vſus doctrinæ.

Fructum doctrinæ de Chriſto nouo homine, accipe ex Origene hom. 16. in Leuit. *in fine.* [Vide quatenus benedictiones promittantur, ſi mandata ſeruemus: *Statuam,* (inquit,) *teſtamentum meum vobiſcum, & manducabitis vetera, & vetera veterum, & eiicietis vetera à conſpectu nouorum.* Quomodò *eiicimus vetera à conſpectu nouorum?* Vetera habuimus, legem & Prophetas, vetera autem veterum, ea quæ ante legem fuerunt ab initio, cum mundus factus eſt. Venerunt Euangelia noua, venerunt & Apoſtoli. A conſpectu horum, eiicimus vetera. Quomodò ea eiicimus? Legem ſecundùm literam eijcimus, vt ſtatuamus legem ſecundùm ſpiritum; Poſſumus & hoc modò dicere. Antequam veniret homo de cœlo, & naſceretur homo cœleſtis, eramus omnes terreni, & portabamus imaginem terreni. Sed vbi venit homo nouus, qui ſecundùm Deum creatus eſt, eiicimus à conſpectu eius vetera, deponentes veterem hominem, & induentes nouum, qui ſecundùm interiorem hominem renouatur de die in diem.]

CAPVT VII.

Chriſtus, gratia Dei, eiuſque miſericordia.

VNGO hæc duo, quod eodem reuera recidant, vt ex ſequentibus perſpicuum fiet: quamuis quod vtraque Chriſti prærogatiua ſub diuerſis his vocibus apud Patres & in Scripturis exprimatur, ſeorſim intra idem caput de vtraque ſit dicendum, initio facto à gratia.

Chriſtus, gratia ſubſtantialis, quæ apparuit omnibus hominibus, & ſine Deo guſtauit mortem, iuxta Apoſtolum.

Gratiam Chriſtum, agnoſcit S. Hieronymus in cap. 2. epiſtolæ ad Titum, tractans illud, *apparuit gratia Dei Saluatoris noſtri.* Eam enim gratiam Dei Saluatoris; S. Hieronymus licet fateatur poſſe exponi de gratia per Chriſtum collata hominibus, tamen admonet poſſe quoque accipi de gratia quæ ſit ipſe Deus Saluator noſter, eo quod Dei Patris, [viuens & ſubſiſtens gratia,] ipſe ſit Chriſtus. Agnoſcit quoque Chriſtum Dei gratiam, Eccleſia vniuerſa, quæ ex hac cauſa Deiparam compellat *matrem gratiæ:* quam gratiam; Chriſtum eſſe non aduertentes aliqui, eam Deiparæ allocutionem in hymno Eccleſiaſtico & precationibus lytaneuticis ſunt calumniati; vt refert Richardus à S. Laurentio lib. 6 de laudibus Deiparæ ad illud, *in me omnis gratia,* eo ducti argumento quod ſolus Deus ſit autor gratiæ. Sed elidit argumentum Richardus, dicendo eam gratiam cuius Deipara mater eſt, Chriſtum eſſe: qua ratione ea Deiparæ appellatio, ſubducitur omnis calumniæ.

Profert in huius rei confirmationem Richardus, locum Apoſtoli Hebr. 2. vbi de Chriſto Domino ſic dicitur; *Eum qui modico quàm Angeli minoratus eſt, videmus Ieſum, propter paſſionem mortis glòria & honore coronatum, vt gratia Dei pro omnibus guſtaret mortem.* Ibi illud *gratia*, eſſe caſum nominandi, atque adeò Chriſtum deſignare, pronunciat autor prædictus. Nec diſſentit D. Thomas lect. 3. ad idem caput, promens eam interpretationem ex D. Auguſtino. Eamque etiam habet Hilar. Diaco, ad hunc locum. Sic enim ſcribit. [Ipſum gratiam nominat, qui pro omnium ſalute guſtauit mortem. Non enim debebatur nobis, vt filius Dei pro nobis guſtaret mortem, ſed gratia hoc fecit.] Et ita planè interpretari coguntur, quotquot eo loco Apoſtoli, vocem *gratia*, cenſent eſſe caſus nominandi; quod tametſi pleriſque Græcis codicibus diſſonat, qui nunc legunt χάριτι θεοῦ quomodò etiam legit D. Chryſoſtomus & Theophilactus; tamen conſentit cum aliis pleriſque Græcis codicibus qui legunt χάρις, quam lectionem agnoſcunt DD. Græci non pauci. Lectio vulgata quæ ſola eſt authentica, neutri Græcæ lectioni præiudicat; quia nomen *gratia*, poteſt & in auferendi, & in nominandi caſu accipi, ac proinde ex ea non colligitur vtra Græca lectio ſit magis probanda.

215. Ex noſtra tamen vulgata, corrigendum eſt, quod antiqui quidam Græci codices aliter legebant nempè χωρὶς θεοῦ. Vnde factum eſt, vt aliqui latinè id expreſſerint *ſine Deo.* Quo pacto legit S. Ambroſius 5. de fide cap. 4. & Theodoretus ad hunc locum, ac etiam S. Fulgentius lib. 3. ad Traſim. cap. 20. Senſum verò eſſe ait S. Ambroſius, guſtatam eſſe à Chriſto mortem temporalem pro omnibus, excepto ſolo Deo: ita vt etiam inſenſibilia ex Chriſti morte profecerint, liberando per eam à ſeruitute corruptionis. Theodoretus verò id reſtringit ad rationalia, non excluſis Angelis, quibus Chriſti mors profuit ad lætitiam, ob congregatos in vnam Rempublicam ſub Chriſto Rege Angelos & homines. S Fulgent. nihil moratus quibus profutura dicatur mors Chriſti, refert verba illa *ſine Deo*, ad paſſionem ſolius carnis, Deo in ſua diuinitate, à carnis perpeſſionibus immuni. Qui omnes ſenſus pij ſunt, longéque abſunt à ſenſu Neſtoriano, quem Oecumenius ab hæreticis huic lectioni χωρὶς θεοῦ inædificatum refert, qui Chriſtum *ſine Deo paſſum*, referebant ad Chriſti ſuppoſitum à diuino diuerſum; indéque duplicem Chriſti perſonam inferebant. Sed planè contra Apoſtoli mentem, etiam ſuppoſita lectione illa, quàm quòd è vulgata latina diſſentias, non habemus pro legi-

tima. Sanè Vigilius l. 5. contra Eutychem, cum voluiſſet Neſtorium eo Apoſtoli loco abuſum, illudque *ſine Deo*, ad alteram Chriſti patientis, alteram Dei non patientis perſonam retuliſſe; tametſi eam qua Neſtorius abutebatur loci Apoſtolici lectionem, ratam habet legitque ipſe quoque *ſine Deo*: Tamen ſenſum Apoſtoli eſſe docet, Chriſtum eundem Deum & hominem ſola carne paſſum eſſe; Et poſt longam in ea veritate confirmanda exſpatiationem, concludit. [Quid eſt igitur *ſine Deo guſtare mortem?* niſi quia Verbum Immortale eſt, & paſſio ſecundùm carnem eſt: vnde & Petrus Apoſtolus ait; *Chriſto itaque paſſo carne.* Paſſio ergo propriè ad carnem pertinet ſecundùm naturam. Ad Verbum autem ſecundùm perſonam, quia & Verbi & carnis vna eſt eadémque perſona; ac per hoc Deus & paſſus eſt, & non eſt paſſus: paſſus ſecundùm vnionem perſonæ, impaſſibilis ſecundùm proprietatem naturæ.] Pulchrè item Fulgentius cap. illò 20. [Non hîc Chriſtum diuiſit Apoſtolus, ſed oſtendit in vno Chriſto, quæ ſubſtantia paſſibilis & mortalis fuerit, quæ autem immortalis, impaſſibiliſque permanſerit. Sine Deo igitur homo ille guſtauit mortem, quantum ad conditionem attinet carnis; non autem ſine Deo, quantum ad ſuſceptionem pertinet Deitatis: quia impaſſibilis atque immortalis illa diuinitas, cum in veritate formæ ſeruilis, & pati voluntariè pro nobis dignaretur & mori ſicut in morte ſolius carnis, immortalis fuit, ſic in paſſionibus totius hominis, impaſſibilis omninò permanſit.]

Nihil ergo Neſtorianæ perfidiæ in ea Apoſtolici loci lectione præſidij eſt, quàm quod è Neſtorianis confictum ait Oecumenius, admitti non debet; cum anterior Neſtorio D. Ambroſius eam vſurparit, vt vidimus. Et ante Ambroſium quoque, receptam apud aliquos fuiſſe, docent illa verba Origenis tomo 1. in Ioan. ad illud *in principio*, cum explicat quomodò Chriſtus ſit magnus Pontifex. Sic enim ſcribit. [Magnus eſt Pontifex, non modò pro hominibus, ſed etiam pro omni quod rationis eſt capax, hoſtiam ſemel oblatam ſeipſum offerens. *Sine Deo* enim, vel *per gratiam Dei*, (vt in quibuſdam exemplaribus Epiſtolæ ad Hebræos ponitur,) *pro omni guſtauit mortem:* ſiue *ſine Deo pro omni guſtauit mortem*, non ſolùm pro hominibus mortuus eſt, verumetiam pro cæteris rationis capacibus; ſiue per gratiam Dei, pro omni guſtauit mortem: pro omnibus ſine Deo mortuus eſt. Per gratiam namque Dei, pro omni guſtauit mortem!] Eſt ergo prædicta lectio loci Apoſtolici, multo antiquior Neſtorio: Quamuis autem latina illius loci lectio vulgata, optimè cohæreat cum præſenti ſcopo noſtro, poſſitque in ea vox *gratia*, ſumi in caſu nominandi & Chriſtum deſignare: tamen ne loco ambiguæ lectionis inniti dumtaxat videamur ad hunc titulum Chriſto tribuendum, alia quædam loca, expendenda ſunt.

Idem factus gratia, & gratia data pro gratia, Ioan. 1.

216. Accipere in hunc ſenſum videntur nonnulli Patrum, illud Ioannis 1. *vidimus gloriam quaſi Vnigeniti à Patre, plenum gratia & veritatis.* S. namque Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 2. duobus illis extremis verbis, duas Chriſti naturas expreſſas cenſet; nempè diuinam voce *veritatis*, eſt enim Deus ipſamet veritas. Vnde Chriſtum *eſſe veritate plenum*, idem cenſet eſſe S. Fulgentius, ac ſi dictum fuiſſet, Chriſtum eſſe plenè & ſine vllo defectu, Deum verum; humanam verò Chriſti naturam, deſignatam cenſet S. Fulgentius verbo *gratia*, qua plenus dicatur Chriſtus, quia [in humana natura in qua homo verus, gratia factus eſt, plenus eſt.] Vbi correſpondentia membri ſecundi ad primum, poſtulat, vt vox *gratia* ſumatur in caſu nominandi; ita vt ſicut Chriſtus in ſe erat veritas ab æterno quà Deus, ſic in tempore quà homo, dicatur factus *gratia*.

Exiſtimarim verò idem ferre locum ex eodem cap. 1 Ioan. quo Baptiſta Chriſto teſtimonium perhibens, & omnes de plenitudine eius accepiſſe profeſſus, addit, *& gratiam pro gratia.* Non me latet, quàm variè & Patres & interpretes, accipiant eam gratiam pro qua nobis data eſt gratia. Et nonnulli quidem, gratiam noui teſtamenti, ſubſtitutam pro gratia legis veteris exiſtimant. Erat enim lex quoque vetus, gratia quædam ſed cum ea locutio admodùm inſolens videatur in ſcripturis, moxque lex contra diſtinguatur gratiæ, cum ſubdit Ioannes, *lex per Moyſem data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt*; manifeſtum videtur, eam expoſitionem non quadrare. Alij *gratiam pro gratia*, dici putant, vitam æternam repoſitam pro meritis ex gratia profectis. Nam liquet vitam æternam ab Apoſtolo ſpectata radice meritorum quibus paratus, gratiam petiiſſe nominari. Verùm Ioannes de gratia agebat iam accepta. Ait enim, *de plenitudine eius omnes accepimus.* Non acceperat autem gloriam, ſed tantùm erat accepturus. Agit igitur de alia gratia iam collata.

217. Eam ego ſi agatur de gratia data & accepta, (Cartuſianus l. 2. de laud. Deip. art. 2. vocat *gratiam gratiatam*, & contraponit *gratia gratianti.*) cenſuerim eſſe gratiam ſanctificantē, qua iuſti per Chriſtum facti ſunt, quotquot coram Deo iuſti fuerunt. Volebat enim Baptiſta, ſe præ Chriſto deprimere, & quantoperè Chriſto aderet, declarare. Cum ergo dixiſſet, Chriſtum ſibi meritò prælatum, ſubdit eius rei cauſam; quia & ipſe, & quotquot ad eam diem fuerant Sancti, ſtillas ſanctitatis & gratiæ de eius plenitudine acceperant, & gratiam pro gratia: quod quantum attinet ad gratiam acceptam, de gratia eos ſanctificante, manifeſtè dicitur. Quantum verò attinet, ad gratiam pro qua data eſt hæc & Baptiſtæ & aliorum purorum hominum gratia ſeu ſanctitas; etiamſi videri id poſſit cadere in gratiam Chriſti habitualem; tamen magis propriè accipi poteſt de gratia ſubſiſtente & viuente, quæ Chriſtus eſt, vt ex S. Hieron. initio diximus. Nam gratia Chriſti accidētaria, non eſt fons gratiæ noſtræ:

alioqui

alioqui purus homo poſſet alteri mereri gratiam, quod conſtat falſum eſſe. Fons ergo gratiæ puris hominibus collatæ, eſt Chriſtus ipſe, qui eſt gratia ſubſtantialis: & ex eius accepimus gratiam pro gratia, nempe pro Chriſto. qui Dei donum primarium eſt, gratiam remiſſionis peccatorum, & ſanctificationis. Belléque cum hac interpretatione conſentiunt verba ſequentia. Subditur enim, tanquam ratio, cur dictum ſit datam eſſe gratiam pro gratia; *lex per Moyſem data eſt gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt*. Eo per quam gratiam, facta ſit gratia quam accepimus; & pro quo gratia, data ſit omnibus gratia. Vtrique per Chriſtum, & pro Chriſto, per quem factam eſſe gratiam, continenter ſubiicit Baptiſta. Vide verò an non id ferant verba illa Clementis Alexandrini 2. pædagogi cap. 7. [lex eſt vetus gratia, per Moſem è Verbo data. Quocirca dicit quoque Scriptura; *lex per Moſem data eſt*: Non à Moſe: ſed à Verbo quidem, verùm per Moſem ſeruum ſuum. Et ideò fuit ad tempus. Æterna autem gratia & veritas, per Ieſum Chriſtum facta eſt. Videte verba Scripturæ, de lege quidem, *data eſt*, (inquit,) tantùm. Veritas autem, quæ eſt gratia Patris, eſt æternum Verbi opus: & non dicitur *dari*, ſed *per Ieſum fieri*, ſine quo factum eſt nihil.]

Ad idem aptatus Thronus gratiæ, apud Apoſtolum.

218 In eundem ſenſum Gerſo t. p. ſermonis de circunciſ. Domini, habito coram Papa apud Taraſconam, accipiendum cenſet illud Apoſtoli, *accedamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ*. Eum namque *thronum gratiæ*, ait Gerſo eſſe ipſum Chriſtum, per quem gratia facta eſt, & quem ait æquè dici poſſe *gratiam*, ac à Pſalte dictus eſt *miſericordia*, verbis illis *Deus meus, miſericordia mea*. [Et quid eſt (inquit,) miſericordia, niſi gratia;] Vt vt verò ſumendus ſit is Apoſtoli locus, pulchrè omnino vt paulo poſt oſtendat, quomodò gratia Dei apparuerit in Chriſti aduentu; quod Apoſtolus ad Titum 3. affirmat, conſiderandum proponit Gerſo, idcirco Verbum factum eſſe hominem, vt contrariis per contraria mederetur. Quia enim per ſuperbiam prorſus horrendam, mortales plerique affectarant audire Dij, & incommunicabile nomen ſtercori & fimo arrogarant. Deus vſque eo ſe demiſit, vt qui non rapinam arbitraretur eſſe ſe æqualem Deo, exinaniri voluerit, & habitu inueniri vt homo, ne dedignaretur mortalis homo, affectari humilem Deum. Similiter quia auaritia omnium malorum radix, & turpiſſimæ idololatriæ fons erat, Chriſtus liberalitate ſua, & pretioſiſſimarum opum, ſanguinis inquam & vitæ profuſione, cupiditati noſtræ fecit ſatis. Gula in genus noſtrum mortem inuexerat. Et hanc curauit Chriſtus ieiuniis ſuis, & iugi cibi ac potus parcitate. Eadem peccatorum omnium eſt ratio, proportione ſeruata. Quia verò ſpecialiter laborabant homines teterrimo ingratitudinis vitio, aduersùs ingratitudinem nimiam, exhibuit Deus gratiam infinitam, Chriſtum ſcilicet ſuum. Hæc eſt Gerſonis cogitatio; quæ congruentior & acceptior foret, ſi non ad medendum ingratitudini, aut gratitudo & gratiarum actio opponitur, ſed ad remouenda [illegible] ingationem à Deo qua vniuerſum genus [illegible] peſſimè afficiebatur, Chriſtum [illegible] ſubſtantialem gratiam, diuinitùs prouiſum affirmaſſet.

Chriſtus non ex meritis, atque adeò gratia.

219 Rationem optimam denominandi Chriſtum *gratiam Dei*, ſuggerit eam ipſam denominationem vſurpans D. Auguſtinus lib. de corrept. & gratia cap. 11. Diſputamus enim de gratia Adami lætiore, nobis autem neceſſaria potentiore, ſubdit. [Et quæ gratia potentior, quàm Dei Vnigenitus filius æqualis Patri, & coæternus, pro eis homo factus, & ſine vllo vel originali vel proprio peccato, ab hominibus peccatoribus crucifixus; Qui quamuis die tertio reſurrexit numquam moriturus vlteriùs, pertulit tamen pro mortalibus mortem, qui mortuis præſtitit vitam, vt redempti eius ſanguine, tanto ac tali pignore accepto, dicerent, *ſi Deus pro nobis, quis contra nos? Qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non, & cum modo omnia nobis donauit?* Deus ergo naturam noſtram, id eſt animam rationalem; carnémque hominis, Chriſtus ſuſcepit, ſuſceptione ſingulariter mirabili, vel mirabiliter ſingulari, vt nullis iuſtitiæ ſuæ præcedentibus meritis, filius Dei ſic eſſet ab initio quo eſſe homo cœpiſſet, vt ipſe & Verbum quod ſine initio, vna perſona eſſet. Neque enim quiſquam, tanta rei huius & fidei cæcus eſt ignorantia, vt audeat dicere, quamuis de Spiritu Sancto & Virgine Maria filium hominis natum, per liberum tamen arbitrium benè viuendo, & ſine peccato bona opera faciendo, meruiſſe vt eſſet Dei filius: reſiſtente Euangelio atque dicente, *Verbum, caro factum eſt*: Nã vbi hoc factum eſt, niſi in vtero virginali, vnde fuit initium hominis Chriſti? Itémque virgini requirenti, quomodò fieret quod ei per Angelum nunciabatur, Angelus reſpondit, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obũbrabit tibi: propterea, quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Propterea* (inquit non propter opera, quæ nondum nati vtique nulla aũt: Sed *propterea quia Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei.* Iſta natiuitas profectò gratuita, coniunxit in vnitate perſonæ hominẽ Deo, carnem Verbo. Iſtam natiuitatem bona opera ſecuta ſunt, non bona opera meruerunt.]

Rectiſſimè igitur Chriſtus dicitur *gratia Dei* quia neque ſuis propriis meritis effecit vt eſſet, neque vllius alterius puræ creaturæ meritis, (quæ Chriſtum omnia ſupponunt,) adductus eſt Deus, vt Chriſtum produceret: ſed ex mera ſua bonitate id præſtitit. Eáque ex cauſa 10. Ciuit. cap. 29. agens contra Porphyrium, affirmat Chriſtum eſſe ſummum exemplum gratiæ.

Eandem ob cauſam, dictus miſericordia, vel etiam miſericordiæ.

220 Hæc ipſa eſt ratio, cur Chriſtus dicatur quoque *Miſericordia Dei*. Nam vt paulo ante ex Gerſone dicebamus, quid eſt miſericordia, niſi gratia; Et hoc ſenſu, Deiparam in hymno Eccleſiaſtico appellari *matrem gratiæ matrem miſericordiæ*, quia mater eſt Chriſti, qui eſt ipſa Dei gratia, & miſericordia, affirmat Amædeus Lauſan. hom. 3. de Deip. *ſub finem*. Differit in hanc ſententiam, æqualis eius, & eiuſdem inſtituti Ciſtercienſis auctor gloria, S. Bernard. ſerm. 1. de Purif. exponens de Chriſto in templo ſuſcepto, verba illa Pſaltis, *ſuſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio templi tui*. Repræſentans eleganter & ſolidè, magnam generis humani miſeriam, inſignis diuinæ miſerationis indignam; & antiquorum Patrum illos gemitus, *Domine in cælo miſericordia tua & veritas tua vſque ad nubes*. [At vbi ſanè minoratus eſt Chriſtus paulò minus ab Angelis, factúſque eſt Dei & hominum mediator, ac velut lapis angularis pacificauit per ſanguinem ſuum quæ in cælis ſunt, & quæ ſuper terram; ex hoc planè iam ſuſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio templi tui. Eramus enim & nos natura filij iræ, ſed conſequuti ſumus miſericordiam.]

Hoc verò aliquatenus corrigit, aut potiùs perficit ſerm. 5. in Natiu. Dom. docens, genus humanum cum Chriſtum ſuſcepit, non modò miſericordiam, ſed & *miſericordias* eſſe conſecutum: eóque refert, quod ab Apoſtolo 2. Cor. 1. Deus Chriſti pater, dicitur *pater miſericordiarum*, & quod Threno. 3. miſericordiæ Domini multæ eſſe dicuntur. Tum ſubdit. [Vnus eſt Dei filius, vnum Verbum: ſed miſeria noſtra multiplex, non modò magnam miſericordiam, ſed & multitudinem quærit miſerationum. Fortè tamen propter ſubſtantiam duplicem qua ſubſiſtit humana conditio, cum ſit vtraque tam miſera, non incongruè duplex hominum dicatur eſſe miſeria, licet ſit multiplex in vtraque. Siquidem & corporis & cordis noſtri tribulationes multiplicatæ ſunt: ſed ab vtriſque neceſſitatibus eruit, qui totum hominem ſaluum facit. Cum ergo vnus ille & vnicus Dei Filius, & iam nunc venerit propter animas, tollere ſcilicet peccata mundi; & ſecundò propter corpora ſit venturus, vt ea reſuſcitet, & configuret corpori claritatis ſuæ: non incongruum fortaſſe videbitur, vt in eo quod Patrem miſericordiarum benedicimus, duplicem hanc miſericordiarum confiteamur. Suſcipiens enim humanæ naturæ corpus ſimul & animam, non modò ſemel *conſolamini*, ſed (vt ſupra quoque meminimus.) *Conſolamini, conſolamini dicit Dominus Deus veſter*; vt videlicet certi ſimus, quod vtrumque ſit ſaluaturus, qui neutrum ſuſcipere eſt dedignatus.]

221 Non nemo quoque, illud Pſaltis votum ad Deum, *oſtende nobis Domine miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis*, non de ſalutari aliquo aut miſericordia accidentaria, ſed de ſubſtantiali, id eſt de Chriſto, eſt interpretatus: Nec incongrue. Nam totus ille pſalmus, de myſterio Incarnationis eſt manifeſtè conſcriptus. Sicut ergo Chriſtus interprete S. Ambroſio ſerm 6 in Pſal. 118. v. 1. eſt illa gloria inhabitans in terra noſtra, & ſalutare Dei in quo miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi, iuſtitia & pax oſculatæ ſunt, itémque veritas orta de terra, & iuſtitia de cœlo proſpiciens: ſic etiam eſt miſericordia Dei, quam oſtendi ſibi, & Dauid & Patres antiqui omnes, inteſiſſimis ſtudiis affectabãt. [Ipſe eſt miſericordia, (ait citatum verſiculum gloſſans S. Ambroſius) vtporè remiſſio peccatorum. Ideò dicit: Oſtende quem videre poſſim in corpore. Nam Deum in maieſtate ſua videre non poterat, quia Deum nemo vidit vnquam. Auidus Propheta deſiderat videre, quem ſperat tenere, quem ſi viderit, deſiderat propriis manibus comprehendere. Idem in pſal 47. ad illud *ſuſcepimus Deus miſericordiam tuam*, cum dixiſſet hæc verba poſſe & ad Filium & ad Patrem dirigi, ſubdit. [Si ad Patrem referatur; quid eſt, *in medio templi tui*, niſi quia Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. In illo ergo templo, *ſuſcepimus*, (inquit) *miſericordiam tuam*. hoc eſt, Verbum quod caro factum eſt, & habitauit in nobis. Sicut enim redemptio Chriſtus, ita & miſericordia. Quæ autem maior miſericordia, quàm quòd pro noſtris flagitiis ſe præbuit immolandum, vt ſanguine ſuo mundum lauaret, cuius peccatum nullo alio modo potuiſſet aboleri; Etenim ſi de Sanctis viris Apoſtolus dixit; *Templum Dei vos eſtis, & Spiritus ſanctus habitat in vobis*; quanto magis carnem Domini Ieſu, templum Dei dixerim, qui ſemper plenus Spiritu ſancto legitur, & ipſe teſtificatur, dicens; *Sentio de me virtutem exiſſe*: quæ virtus omnium vulnera acerba ſanabat].

Tandem nec illud tametſi exile, nec in ſpeciem adeò genuinum, prætermittendum eſt. A Deo petere miſericordiam, idem omnino eſt quod poſcere regnum Dei, vt latè proſequitur Cabaſilas in expoſitione Liturgiæ cap. 13. Sed neque hoc à Chriſto abhorret, quem dici *regnum Dei*, infra liquebit.

Vſus doctrinæ.

Apparuit itaque in Chriſto gratia Dei & miſericordia, ita vt nunquam obſeruari nobis poſſit Chriſtus, (& obſeruari debet perpetuò) quin ſimul obuerſetur nobis gratia, & miſericordia Dei in nos. Vnde non modò ad gratiam in Deum, & miſericordiam in egentes Dei tanta gratia vſi, imitatione; ſed etiam ad omne opus bonum trahi nos, vt Apoſtolus meritò docuit agnoſcamos. *Apparuit* (inquit) *gratia Dei omnibus hominibus, erudiens nos vt abnegantes impietatem ſecularia deſideria, ſobriè & iuſtè & piè viuamus in hoc ſæculo.*

CAPVT VIII.

Chriſtus, Martyr Dei.

228 OMNIS quidem qui veritati atteſtatur, *martyr*, ſeu *teſtis* haberi ac dici poteſt, vt obſeruat Origenes tom. 5. in Ioannem ad illud, *hic venit in teſtimonium*, qua ratione benè multos Chriſti teſtes addenſat Pet. Damiani ſerm. de Epiph. Quinetiam Origenes ibidem obſeruat ipſummet Deum in ea generalitate martyrem eſſe, quod confirmat ex cap. 44. Eſaiæ, vbi Propheta in perſona Dei ſic loquitur. *Eſtote mihi teſtes, & ego teſtis dicit Dominus Deus, & filius quem elegi.* Concludit itaque Origenes. [Quiſquis teſtificatur de veritate, tum verbis tum operibus, quomodocumque fauens illi, iure teſtis dicendus eſt.] Subdit tamen, hanc nimis latam vocis notionem; & communi vſu Eccleſiæ, reſtrictam eſſe aduerſum genus teſtium. [Sed iam (inquit) fraternitatis morem, qui admiratione proſecuti ſunt, (nempe affectum eorum qui vſque ad mortem certarunt pro veritate, vel fortitudine,) eos propriè ſolos nominarunt martyres, ſeu teſtes, qui ſui ipſorum ſanguinis effuſione, diuini cultus myſterio teſtimonium reddidere.] Inter hos preſsè dictos Dei martyres, veritati reuelatæ morte ſua atteſtatos, numerandus in primis eſt, Chriſtus Dominus, de quo fusè iam actum eſt in Tractatione de martyrio parte 4. cap. 4. Hinc breuiter, & nonnullis aliis teſtimoniis SS. Patrum veritatem ibi traditam confirmabamus, & acceſſionem nonnullam lucis, ad hoc Chriſti decus faciemus.

Chriſtus Martyr, ex Patribus.

229. Chriſtum itaque martyrem, (quod Patres latiniſſe dixit Pamelius ad lib. Cypriano tributum de dupl. martyrio num. 5.) nuncupant grauiſſimi Patres à nobis loco citato prolatis. Nempe Origenes, Cyprianus, Ambroſius, Nazianzenus, Ephrem, Auguſtinus, Maximus, Damaſcenus, Rupertus, Richardus Victorinus, & Seruus Dei Epiſcopus Afer. Quibus nunc addo hos paucos, S. Irenæus lib. 4. cap 5. quem locum deſcripſit S. Auguſtinus lib. 1. contra Iulian. c 2. [Adhortabatur Paulus, dicens non aliter ſaluari homines ab antiqua ſerpentis plaga, niſi credant in eum qui ſecundùm ſimilitudinem carnis peccati in ligno martyrij exaltatus à terra, & omnia traxit ad ſe & viuificauit mortuos.] Conſtantinus Magnus orat. ad SS, cœtum c. 12. Chriſtum nominat *martyrem*. Euſebius Pamphili, in Concilio 1. Nicæno (apud Alphonſum Piſanum lib 2. Conc. Nicæni pag. 124.) diſputans cum Phædone philoſopho, hæc verba habet. [Factus eſt homo propter diſpenſationem: propter ipſum prophetæ, propter ipſum Apoſtoli, propter ipſum martyres. Prophetæ propter eum qui diſpenſatoriè miſſus, & Apoſtolus factus eſt. Martyres propter eundem protomartyrem.] Similitérque Gregorius Nazianzenum præter loca annotata citato capite, diſertè orat. 39. enumerans multiplicis baptiſmi membra, quarto loco proponit illud quod martyrio & ſanguine comparatur, quo ipſe quoque Chriſtus baptizatus eſt. Vbi Nicetas notat aliud ad illa Chriſti verba de ſuâ paſſione. Marci 10. *poteſtis bibere calicem quem ego bibo, aut baptiſmo quo ego baptizor baptizari*. Et ad illud Lucæ 12. *Baptiſmo habeo baptizari, & quomodo coarctor vſque dum perficiatur.* Nominibus autem *calicis & baptiſmi*, deſignari in ſcriptura martyrium, res eſt vulgatiſſima. Et ratio peti poteſt ex Origene tract. 12. in Matth. & ex S. Maximo hom. 1. de S. Cypriano. Idem Nazianzenus orat. 6. ait, [martyres cruore purgatos Chriſti ſacrificium ſibi imitandum propoſuiſſe.] quod planè eſt Chriſtum agnoſcere martyrem, cum alij qui paſſim dicuntur martyres, non niſi ex Chriſti imitatione ſtatuantur martyres. Diſertè S. Chryſoſtomus homil. 1 de Ieiunio, paucis illis verbis. [Martyr pro illo fias, qui pro te Martyr factus eſt.]

Eadem perſpicuè S. Paulino mens fuit, epiſtola 12. cum Chriſtum Sanctum ſanctorum, Dominorum Dominum, & *martyrem martyrum* nominat: niſi quod rationem reddens illius appellationis, ſignificat teſtimonium à quo Chriſtum appellat martyrem, non perhiberi Deo ſed martyribus ipſis. Sic enim ſcribit, reddens rationem collocandarum reliquiarum SS. Martyrum Fundis, in Baſilij vita, (ita enim homo vbique humilis appellat,) abs ſe fundata [Hanc quoque baſiliculam, de benedictis Apoſtolorum & martyrum reliquiis ſacri cineres in nomine Chriſti Sanctorum ſancti, & martyrum martyris, & Dominorum Domini, conſecrabant. Ipſe enim Chriſtus teſtatus eſt, ſe viciſſim confeſſorum ſuòrum confeſſionem futurum.] Hoc tamen non obſtat quominus denominatio martyris Chriſto tributa à S. Paulino, deducta potiùs ſit à teſtimonio quod Patri reddidit; etiamſi ratio conſecrandi in Chriſti nomine ſub martyrum honore ædem ſacram, ducatur ex claritate martyribus à Chriſto promiſſa, quæ ab ipſómet Chriſto exhiberi videtur, cum templis in eius vnius honorem conſecrabilibus, adſcribi ſuorum martyrum nomina, ratum habet, ad conciliandam eis gloriam: & vt eo muto teſtimonio linguis omnibus vocatione, prodat quanti apud eum ſit confeſſio martyrum, coram hominibus generosè obita.

Aſtipulatur S. Bernardus ſerm. 47. in Cant. veſtigans diuerſas rationes cur Chriſtus dictus ſit *flos campi*, hanc habet præter cæteras, quod flos ſit martyrium; nec flos horti ſed campi: nam flos in campo, expoſitus eſt tranſeuntium manibus, ac ſi ſubeat conculcationi. [Igitur benè (inquit,) in campo martyrium, dum martyres ludibrio omnium exponuntur, ſpectaculum facti hominibus & Angelis: Nonne illorum miſeranda vox eſt in pſalmo; *Facti ſumus opprobium vicinis noſtris, ſubſannatio & illuſio his qui in circuitu noſtro ſunt.* Mox hæc ad Chriſtum accommodans, addit, [Chriſtus flos campi, martyr, martyrum corona, martyrij forma. Denique foras ciuitatem eductus eſt, extra caſtra paſſus eſt, in ligno eleuatus eſt, ſpectandus

hominibus, ſubſannandus ab hominibus.] proſequitur longa oratione cauſam cur Chriſtus ſe florem campi dixerit, non florem horti; quod poterat ſibi tribuere ob puriſſimam natiuitatem in horto concluſo: & æquè ſe dicere poterat, florem thalami, ob ſparſos vbi in thalamis aſſolet, bonorum operum flores, in omni loco ac tempore. Cauſam igitur prælectæ denominationis illius, *ego flos campi*, refert S. Bernardus ad expreſſionem martyrij Chriſti, quod celebrari, & vel ipſo ſuo nomine ingeri oculis noſtris, deſideret; vt vrgeamur ad imitandum, eiúſque exemplo pugnandum in campo; & martyrium ſaltem incruentum obire prouocemur. Rupertus lib. 7. in Geneſ cap. vltimo, lapidem poſitum in titulum à Iacobo ſimul & Labane, cui ſuperaggeſtus eſt lapidum aceruus in teſtimonium, interpretatur Chriſtum, martyrum principem, cui ſuperſtructi ſunt martyrum aggeres. Nec diſſimiliter ſymbolum veteris Eccleſiæ Alammannicæ, hæc præter cætera habet de Chriſto, quibus martyr celebratur. [Credo martyrizatum eſſe, cruci affixum, in eaque mortuum.] Extat tomo 2. antiquit. Alamannicarum. Alliſiodorenſis quoque, Chriſti martyrium confirmat ex ſenſu vniuerſalis Eccleſiæ, quam ait ſic canere in antiphona de martyribus. [Filiæ Hieruſalem venite, & videte martyrem Chriſtum cum corona.] aitq; e Chriſtum eſſe martyrem dilectionis ſummæ, qua Deus Pater mundum dilexit. Id enim Chriſtus orbi atteſtatus eſt. ita Alliſiodorenſis l. 3. ſummæ tract. 7. c. de fortitudine q. 2.

Et ex ratione.

230. Fruſtra in conquirendis pluribus huius veritatis teſtimonijs, operam perderem; cum ratio potentiſſima eam manifeſte ſtabiliat. Martyrem enim preſsè ac propriè vocamus, qui veritati reuelatæ atteſtatur & pro ea confeſſione, vitam ponit. Vtrumque enim neceſſarium eſt ad verum martyrium. Nam ſi quis innocens damnetur per calumniam, poterit quidem ea mors excepta patienter, magni meriti eſſe ſementis; non tamen ad conciliandum veri martyrij decus ſufficiet. Si quis item pro veritate philoſophica, etiã morali, nulla intermiſta reuelationis ſupernaturalis mentione, mortem oppetat martyr nequaquam erit. Mortis denique expers perpeſſio incommodorum pro veritate reuelata, etiamſi ad martyrij veri præludium ſit ſatis, non tamen ad conſummationem: eamque veri & preſsè dicti martyrij rationem, quæ ſita eſt in conuehenda martyrij portione gratiæ ſanctificantis ex opere quaſi operato, ſiue vltra menſuram gratiæ diſpoſitionibus quatenus actibus bonis ac meritoriis repẽdendam, & iure ad gloriam ei gratiæ commenſam, ac prærogatiuam ſpecialem laureolæ. Poteſt autem ea mortis ob veritatem reuelatam exceptio, vel ab hoſte Chriſti inferri vel à cauſis naturalibus immitti, inter exercendum opus Deo gratum ex Chriſtianis regulis; non ignorando quid ex eo reuelatæ virtutis opere, tunc immineat. Id enim eſt atteſtari veritatem reuelatam, & pro ea æquè occumbere, ac ſi mors ab hoſte inferretur. Proindéque Deo non minùs probatur, nec minùs præmio dignum videtur. Actum de ea re eſt plenè tota parte 3. operis de martyrio, vbi probatum eſt, & ex perantiquo Eccleſiæ ſenſu ac Doctorum ſuffragiis & rationibus ſolidè confirmatum, eos qui ex Chriſtiana charitate proximis peſte contactis iuuandis immoriuntur, eſſe verè ac preſsè martyres. Quam non quidem noſtram, ſed à nobis tamen non indiligenter expoſitam opinationem, grauiſſimis Doctoribus, & hîc in Gallia, & in Italia, Hiſpania, Germania, Belgio, quorum penes me ſunt teſtimonia verbis ampliſſimis collaudatam, quiſpiam Lyſiſca apperiit, ſed veritati tutela non defuit.

Iam verò nihil eorum quæ ad veri ac preſsè dicti martyrij rationem poſtulari diximus, Chriſtu defuiſſe, perſpicuum eſt. Nã ſiue vulgatum martyrij titulum attendamus, mortem ſcilicet pro veritate reuelata à fidei hoſte illatam, ſiue exceptam pro charitate in proximos, vterque ſplendidiſſimè in Chriſto micuit. Sanè illatæ à Iudæis Chriſto mortis, quantum eſt ex malignitate Iudæorum ea fuit cauſa primaria, quòd ſe Chriſtus diceret filium Dei, eique æqualem; qua nulla eſt inter Chriſtianas veritates ſublimior, nulla ad fidei martyrium accommodatior. Martyrij verò charitatis illuſtriſſimum exemplar Chriſtus fuit; quandoquidem non ad vnum aut alterum hominem extremæ cladi ſubducendum vitam prodegit; ſed iacentem & miſerabiliter proſtratam vniuerſorum hominum maſſam, factus ipſe perípſema, eripuit de interitionibus eorum, qua nullam cogitari poſſe maiorem charitatem, certum eſt ex eiuſdem Chriſti oraculo.

231. Fuit igitur Chriſtus verè ac propriè martyr. Et quanquam gratiæ ex opere operato per mortem accipiendæ capax non erat, eò quòd plenus eſſet gratia ab initio, nec ei plenitudini adiici quicquam progrediente tempore dignitas Chriſti pateretur: Tamen id totum in Chriſto fuit, vt cuius ſuppoſita diuina promiſſione, accreſſit martyribus gratia, cum ventum eſt ad certum temporis articulum ſub mortem: ita vt ſi non ſtetiſſet per Chriſti dignitatem, & præceſſiſſet diuina lex quæ ab ipſomet Chriſto pro aliis martyribus poſita eſt, debuiſſet ei ex opere quaſi operato conferri gratia, eique reſpondens gloriæ eſſentialis acceſſio: cum libera mortis exceptio ad obſignandam veritatem reuelatam, quæ eſt tota ratio conferendæ martyribus gratiæ ac gloriæ martyrio propriæ, habuerit in Chriſto locum, nec ea præmia excluſerit à Chriſto, defectus illorum quæ ſunt ex parte ſubiecti requiſita, vt obtingat remuneratio: ſed vbertas ſecũdum regulas æternæ ſapientiæ incapax incrementi, ſeu noui præmij. Vnde nihil derogari dignitati perpeſſionis à Chriſto exceptæ, eiuſque feracitati ad gratiam & gloriam nouam ſubiecto idoneo conuehendam, perſpicuum eſt. Quod tamen aliqui, ſicut gratiæ & gloriæ eſſentialis martyribus propriæ menſuram Chriſto negamus; ita & aureolam (quam vocant,) ei negandam contendunt, improbauimus p. 2. operis de martyrio cap. 6. num. 33. Argumentum quo ineptus quidam concionator referente Turriano diſpp. ſelectarum parte 2. diſp. 3. dub. 4. negauit Chriſtum eſſe martyrem; nempe quod Chriſtus non ſit mortuus pro fide cum ea caruerit;

ſuerit, eſt argumentum ridiculum. Satis enim eſt, quòd ſit mortuus pro veritate ſupernaturali, & obiecto fidei noſtræ, etiamſi non ſua reuera fide caruerit.

Chriſtus martyr præ omnibus.

232. Nec verò quod vnum hactenus tradidi, verùm dumtaxat eſt fuiſſe Chriſtum verè ac propriè martyrem; ſed etiam præ aliis omnibus id decus eſt conſecutus, vt meritò S Ambroſius in pſalmo 118. ſerm. 5. v. 2. Chriſtum nominet *magnum teſtimonium*, id eſt antonomaſticè teſtem & martyrem: ſenſus D. Ambroſij eſſe videtur, habere Deum plurima teſtimonia, id eſt plurimos teſtes. Nam & teſtimonium habet à rebus omnibus naturalibus, iuxta illud *non reliquit ſeipſum ſine teſtimonio.* Omnia quippè creata atteſtantur diuinis perfectionibus. Teſtimonium item ſpeciatim habet ab Angelis bonis, qui Deo famulantur in omni humilitate & ſubiectione. Sed & Angeli mali frendeant licet) coguntur teſtificari quia ipſe eſt ſolus Deus, & ſolus Dominus, & deprehendi poteſt quotidie cum flagellantur, vt Tertullianus in apolog. & alij Patres vrgent. Hominum Pleriſque vita & factis, nonnulli etiam voce, teſtimonium perhibent Deo. Non pauci, ſed eximij, ſanguine ſuo fuſo, teſtificationem vocis obſignant, quos idcirco κάτ' ἐξοχὴν teſtes vocamus; ſiue *martyres.* Hæc tamen omnia minuta & exigua ſunt teſtimonia, præ illo magno teſtimonio eſt Chriſtus ipſe.

Aiebam hanc videri mentem S. Ambroſij, cui concinit qui omnes alios martyres ſecundas victimas vocauit. Nazianzenus carm. de vita ſua. Et ſanè vt S. Anſelmus lib. 2. cur Deus homo cap. 19. rectè perpendit, ea in parte ſingulariter fuit Chriſtus, quod nullus vnquam homo præter illum, Deo dedit quod aliquando neceſſitate perditurus non erat; aut ſoluit quod non debebat. Ille verò ſponte patri obtulit, quod nulla neceſſitate vnquam amiſſum erat; & ſoluit pro peccatoribus, quod pro ſe non debebat. Quapropter ille magis dedit exemplum, vt vnuſquiſque, quod aliquando incunctanter amiſſurus eſt, pro ſe ipſo reddere Deo, cum ratio poſtulat, non dubitet: quia cum nullatenus aut pro ſe indigeret, aut cogeretur, pro aliis, quibus nihil niſi pœnam debebat, tam pretioſam vitam, immò ſe ipſum, tantam ſcilicet perſonam, tanta voluntate dedit. Eaque ex cauſa, Chriſtum D. Anſelmus iure anteponit omnibus, qui ad honorem Dei, propter iuſtitiam aut virtutem, fortiter occubuerunt. Deinde nihil in Chriſto pendente vacauit à martyrio, vt rectè pronunciauit. Gul. Pariſ. lib. de legibus cap. 28. *ad finem.* Reuera enim & anima Chriſti ſuum ſubijt internum martyrium; quo prodidit ſanguis præ angore effuſus in ipſo paſſionis veſtibulo; & corporis partes omnes, ſuo quæque peculiari cruciatu vexatas, teſtimonium perhibuerunt veritati; ad quod ſe natum eſſe, & corporis lacernam induiſſe, ipſe de ſe Chriſtus profeſſus eſt.

233. Nec verò in Chriſto duntaxat cruciſuffixo ſpectandum eſt eius martyrium; ſed quod Petrus Damiani ſerm. 11. de Annunc. Deip. rectè notauit, ab ipſo ortu pannis viliſſimis inuolutus, & præſepio duriſſimo reclinatus, iam ex tunc ſanctiſſimis membris legem martyrij præfigebat. Quare conſummatio quidem martyrij Chriſti, facta eſt in cruce; ſed exordium martyrij, idem quod vitæ fuit. Rectiſſimè enim autor Tractatus de paſſione Domini, apud Bernardum cap. 5. dixit [paſſionem, non illum diem vnum appellamus, quo mortuus fuit; ſed totam vitam illius: Tota enim vita Chriſti, crux fuit, & martyrium.] Et cap. 35. propoſita effuſione ſanguinis Chriſti in circumciſione. [Audiant (inquit) & intelligant, tam pueri teneri, quam puellæ; & frequenter eorum mentibus inculcetur maturum Martyrium Innocentis Ieſu. Vnde & Eſaias de natiuitate eiuſdem Ieſu Chriſti loquens; *Puer* (inquit) *natus eſt nobis, & filius eſt nobis; cuius imperium ſuper humerum eius;* Crucem quam *imperij* nomine ſignificauit; natiuitati ſtatim adiungens; quia profectò à natiuitatis exordio, paſſio crucis ſimul exorta eſt.]

Vſus doctrinæ.

234. Nihil conuenientiùs ad obligandam hanc Chriſti martyrij expreſſionem, graui oratione Clementis Romani 5. conſtitut. c. 5. vbi ad martyrium adhortans Chriſtianos proponit exemplum Chriſti tanquam magiſtri. Nam & Chriſtum, *martyrij magiſtrum* nominat S. Irenæus l. 3. cap. 12. Ad tanti ergo magiſtri doctrinam, auidè omnibus hauriendam, hortatur in hunc modum Clemens. [Iuſſum eſt vt ſit vnuſquiſque perfectus, ſicut magiſter ſuus. At Magiſter propter nos verberatus eſt, blaſphemias, & probra, magnâ tolerantiâ pertulit, ſputis aſperſus eſt, colaphis & alapis cæſus, & poſt verbera cruci affixus, aceto & felle potatus; & conſummatis omnibus quæ ſcripta erant, dixit Deo & patri *In manus tuas commendo ſpiritum meum.* Quamobrem qui optat eſſe illius Diſcipulus, æmuletur illius certamina, imitetur illius patientiam.] Sic nimirum, qua ratione etiam in altiſſima Eccleſiæ pace fas eſt, incruenti martyrij decora, generoſi quique adipiſcuntur.

Grauiſſimè S. Chryſoſtomus hom. 47. in Acta *in mor.* exponit quantoperè imitatione anteriorum martyrum, atque adeò etiam Chriſti martyrum principis, obſtringamur nos quoque ad martyrium, id eſt ad præſtandum Chriſto teſtimonium; non tam voce, quàm vita laudaret nominatim Beati Pauli martyrium, ſiue teſtimonium, tum ſubdit. [Tales & nos oportet eſſe teſtes, & non prodere ea quæ concredita ſunt nobis. Non de ſolis dogmatis, ſed etiam de vita loquor. Vide enim quid vidit, quidque audiuit. Teſtatur cunctis mortalibus, & nihil prohibuit illum. Et nos audiuimus quod eſt reſurrectio & innumera bona. Igitur debemus hoc teſtificari omnibus hominibus. Ac dicet quis, nónne teſtificamur & credimus? Quomodò, dum contraria agimus? Dic oro mihi, ſi quis ſe diceret Chriſtianum, deinde deficiens ſaperet Iudaica; numquid ſufficeret teſtimonium illud? Minimè. Nam ab operibus

teſtimonium

teſtimonium quærerent. Ita certè & noſtra eſt cauſa. Si dicimus quod reſurrectio eſt, ac innumera bona; deinde etiam contemnimus ea, & indignè hæc præſentia præeligimus, quis nobis credet? Omnes enim animaduertunt non quæ dicimus, ſed quæ operamur. *Teſtis eris*, inquit, *apud omnes homines*. Non apud domeſticos duntaxat, ſed etiam apud infideles. Teſtium enim eſt perſuadere, non ſcientibus ſed neſcientibus. Fiamus igitur fide digni teſtes. Quomodò autem erimus fide digni teſtes? A vita. Inſidiabantur illi Iudæi, inſidiantur nobis paſſiones quæ iubent non annunciare teſtimonium. Sed ne pareamus. Teſtes ſumus à Deo miſſi. Iudicatur apud homines quoſdam, Deus non eſſe Deus. Miſit nos teſtificaturos ſibi. Teſtificemur & perſuadeamus contendentibus. Si non teſtificabimur, ſumus & nos erroris illorum rei. Si autem ſæcularium negotiorum iudicio non ſuſcipitur teſtis multis flagitiis notatus; multo magis hîc, vbi de talibus rebus conſideratur. Nos dicimus quod audiuerimus Chriſtum, & crediderimus his quæ annunciauit. Dicunt illi, oſtendite hæc per opera. Vita veſtra contraria, teſtatur quod non creditis? Vultiſne vt vſurarios auaros, & rapaces videamus? Vt lugentes, plorantes, ædificantes, omniaque agentes, quaſi nunquam morituros? Si igitur quod moriamini non creditis, qua re nihil certius, quomodò vobis credam teſtantibus? Sunt enim multi homines ſic affecti, quaſi nunquam morituri. Nam cum in longa ſenecta incipiunt extruere, quando mortem affuturam putabunt? Non parua pœna nobis quidem ad confeſſionem vocatis, ſed teſtari non valentibus ea quæ vidimus. Vidimus & nos oculis Angelos, & manifeſtiùs eis qui viderunt. Igitur teſtificabimur Chriſto. Etenim non illi ſoli martyres, ſed etiam nos. Eapropter illi dicuntur martyres, quia quum iuberentur confiteri, omnia ſuſtinuerunt, vt veritatem dicerent. At nos quando affectiones noſtræ iubent confiteri, ſuccumbimus. Aurum dicit, dic quod Chriſtus non eſt Deus; Ne igitur audi tu, quaſi Deum, ſed contemne illius præcepta. Concupiſcentiæ malæ, idem dicunt; ſed tu ne perſuadeare: iſta fortiter, ne etiam de nobis dicantur, *Deum confitentur ſcire, operibus autem negant* Hoc enim non eſt teſtium ſed aduerſariorum. Et quod alij quidem negant, non eſt mirabile: quod autem nos qui ad confeſſionem vocati ſumus, negamus, valdè graue eſt, & oneroſum.]

CAPVT IX.

Chriſtus, Apoſtolus, ſiue Angelus Dei.

235 APoſtolatum Chriſti pro Patre, celebrauit Paulus Hebr. 3. verbis illis. *Conſiderate Apoſtolum & Pontificem confeſſionis noſtræ Ieſum, qui fidelis eſt ei qui fecit illum.* Ad quæ verba, prædictus Anſelmus obſeruat, meritò Apoſtolum tacuiſſe in fronte huius Epiſtolæ ad Hebræos, ſolitam epigraphem, *Paulus Apoſtolus*. Quod enim ſciret, Chriſtum Hebræorum Apoſtolum fuiſſe, non auſus eſt titulum ſibi Apoſtoli, ad eoſdem Hebręos, arrogare. Id quod Clemens Alexandrinus in libro Hypotypoſeon ex Beato quodam Presbytero refert, cuius hæc verba deſcripſit Euſebius 6. hiſt. cap. 11. [Quoniam Dominus ipſe, Apoſtolus Patris ſui Omnipotentis ad Hebræos miſſus fuit, Paulus quia erat ad gentes miſſus, modeſtè quidem, cum ad Hebræos ſcriberet, ſe Apoſtolum Hebræorum non inſcripſit, partim propter honorem quem Domino Hebræorum Apoſtolo tribuebat; partim ne cum gentium præco & Apoſtolus eſſet, præter officium, ad Hebræos ſcribere videretur.] Et potuit etiam iuuare ratio quam ex ſe Clemens præmiſerat, nempè exacerbatio Iudæorum in Paulum, ob quam nihil ſcribendo fuiſſet profecturus, ſi nomen ſuum & Apoſtolatum, inſcripſiſſet fronti epiſtolæ. Quamuis autem hæ rationes, ex Pauli Apoſtolatu ad gentes, & Hebræorum in eum exulceratis animis, admodùm veriſimiles ſint; tamen nihil vetat, imò longè probabiliſſimum eſt, eam quoque aliam cauſam, petitam ex modeſtia Pauli & reuerentia in Chriſti Apoſtolatum interceſſiſſe, vt Beatus ille Presbyter, & creditus Anſelmus aſſeruerunt. Nec obſcurè inſinuatur in cognomine *Apoſtoli*, quod in actu ſignato tribuitur Chriſto in hac Epiſtola, vt obſeruaſſe creditum Anſelmum retulimus.

Loca varia pro Chriſti Apoſtolatu.

236. Ad hunc ipſum Pauli locum, Theodoretus in confirmationem Apoſtolatus Chriſti Domini, profert illud ad Galat. 4. *vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum.* Et eodem iure allegari poſſunt omnia loca, in quibus Chriſtus ſe à Patre miſſum, profitetur. Quod enim S. Chryſoſt. hom. 5. in ad Hebręos animaduertit, Paulus Chriſtum *Apoſtolum* vocat, propterea quod miſſus eſt. Omnes ergo ſcripturæ, quibus Filij à Patre miſſio proponitur, Apoſtolatu Chriſti aſtipulantur. Nec omittendum, elegans quoque teſtimonium ex 2. Cor. 5. vbi Paulus, datum ordini ſuo miniſterium reconciliationis præfatus, ſubdit. *Pro Chriſto igitur legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos: Rogamus pro Chriſto, reconciliamini Deo.* His verbis Paulus Apoſtolatum ſuum, & cæterorum omnium, pronunciat vicarium eſſe Apoſtolatus Chriſti, vt D. Chryſoſt. homilia 11. ad eam epiſtolam expendit. Sic enim gloſſat propoſita Pauli verba. [Miſit filium Pater exhortari, & legatione fungi apud humanum genus pro ſe. Quoniam autem ille occiſus abiit, nos legationem ſuſcepimus, & pro illo & Patre exhortatur vos. In tantum honorat humanum genus, quòd, & filium impendit, quamuis ſciret occidendum, & Apoſtolos nos propter vos fecit: Et ita meritò dicebat, *omnia propter vos*. Igitur *pro Chriſto legatione fungimur*, hoc eſt, *illius loco*. Nam nos quę illius officij ſunt, ſuſcepimus. Si autem magnum tibi hoc eſſe videtur, audi & ſequentia per quæ monſtrat, quòd non ſolùm pro illo, ſed & pro Patre hoc faciant. Nam propter hoc & ſubdidit,

didit, *tanquam Deo obſecrante per nos.* Non enim per filium ſuum exhortatur ſolùm, ſed & per nos, qui filij opus ſuſcepimus. Ne igitur putetis (inquit) quòd à nobis togemini; ipſe Chriſtus vos exhortatur & obſectat.] Optimè quoque hom. 1. in ad Rom. ad illud *vocatus Apoſtolus* ſic diſſerit. [Illi quidem ad fidem vſque vocati ſunt: ipſi autem aliud quiddam concreditú eſt, nimirum Apoſtoli munus, res bonis infinitis exundans, gratiis omnibus maior, ac dona omnia complectens. Quid enim ampliùs dixerimus quàm id? Videlicet Chriſtum quod nobiſcum dum verſaretur feciſſet, hoc ipſum illis commiſiſſe; ac ſic demum à nobis abiiſſe, id quod Paulus exclamans Apoſtolorúmque dignitatem extollens, ait, *pro Chriſto legati ſumus tanquam Chr ſto per nos conſolante*, hoc eſt, *Chriſti vice.*]

Si igitur qui dicuntur Apoſtoli, funguntur Apoſtolatu vice Chriſti, eiúſque ſunt pro legati, Apoſtolum eſſe Chriſtum, nemo non videt. Illud enim *pro* in ſcripturis, cum non deſignat cauſam finalem (vt ſanè eam non deſignat hoc loco) adhibetur ad denotandum ſucceſſionem vnius ad aliom in eodem munere, quod ex Græco & Hebræo vſu confirmat rectè Toletus in cap. 1. Ioan. annot. 51. Itaque verborum illorum *pro Chriſto legatione fungimur*, non eſt propriè ſenſus *miſſi à Chriſto ſumus ad vos, vt tanquam legati eius tractemus ea quæ pacis ſunt, vt conſilemini Deo*: ſed ſenſus eſt, *ſucceſſimus in idemmet munus Chriſti*, ita vt ſicut ille fuit ad vos legatus Patris atque Apoſtolus, ita & nos eidem in legatione & Apoſtolatu ſuccedamus, eiuſque obeamus partes: quod eſt manifeſtè Chriſtum ſtatuere Apoſtolum.

237 Et fuit quidem principaliter Chriſtus legatus & Apoſtolus Hebræorum, vt proximè ex Euſebio & Clemente Alexandrino diximus: confirmantque illa Chriſti verba quæ in hanc rem ad cap. 2. epiſtolæ ad Hebræos profert eruditus Anſelmus, *non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierant domus Iſraël.* Concinunt item illa Pauli Rom. 15. *dico Chriſtum Ieſum, miniſtrum fuiſſe circumciſionis, ad confirmandas promiſſiones Patrum.* Promiſſum enim antiquis Patribus fuerat, diuinus hic nuncius, qui diuina arcana cum hominibus communicaret, & negotium ſalutis humanæ cum Patre mediator conficeret. Tamen quandoquidem Apoſtolorum tanquam Chriſti vicariorum, & ipſius Chriſti, idem eſt Apoſtolatus, æquè ac Epiſcopi & Vicarij idem eſt Tribunal; Pauli autem & cæterorum qui gentibus veritatem Dei annunciarunt Apoſtolatus, tranſgreſſis finibus Hebræorum, ad gentes quoque peruaſit; non immeritò, Chriſtus gentium quoque, atque adeò vniuerſalis Apoſtolus confeſſionis noſtræ audit.

Error Neſtorij circa Chriſti Apoſtolatum, depulſus.

238. Hîc verò cauendus eſt ſcopulus, ad quem Neſtorius alliſus eſt. Teſtatur enim S. Cyrillus lib. 3. pentabili cap. 1. Neſtorium, Apoſtolatui Chriſti diſtinctionem ſuppoſitorum ex quibus Chriſtus compingatur, inædificaſſe. Refertque hæc ex eo præter cætera. [Cum audiunt nomen Apoſtoli, ipſum Deum Verbum intelligunt Apoſtolum. Pontificis appellationem cum legunt, diuinitatem pontificem ſibi fingunt, noui dementiæ ſpecie. Quis enim Apoſtoli munus cum didicerit, non illicò indicati hominem intelligat.] Vides Neſtorij in Catholicos ſannas, eo quod innixi ei loco ex cap. 2. ad Hebr. quem ſuprà protulimus, agnoſcerent, Chriſtum Deum ſimul & hominem eſſe Apoſtolum confeſſionis noſtræ. Id tamen optimè ac veriſſimè dictum eſſe, nec quod Neſtorius blaſphemabat, ex titulo *Apoſtoli*, ſiue *miſſi* illatum rectè fuiſſe, Chriſtum eſſe purum hominem, ſic conuincit S. Cyrillus, proximè relata Neſtorij verba confutans. [Igitur ne miſſum quidem eſſe, in hunc mundum ipſum Dei verbum aſſeris? Decepit ergo, vt eſt conſequens, homines ſuo miniſterio vocatos, Beatus Paulus; ait enim: *Miſit Deus filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub lege*; Conuincitur etiam tuo iudicio Beatus Dauid, temerè carnem contexuiſſe, & inſcrutabilia quærere, dixit enim, Patrem qui eſt in cælis & Deum alloquens: *Emitte lucem tuam, & veritatem tuam.* Quid autem dic mihi; nonne etiam ipſe filius mentitur planè, cum dicit: *Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum:* Et iterùm: *Ego ex patre exij, & veni.* Scribit etiā alicubi B. Ioannes de ipſo: *Qui accipit teſtimonium eius, ſignauit, quia Deus verax eſt. Quem enim miſit Deus, verba Dei loquitur.* Miſſum porrò dicimus Dei Verbum, quòd Apoſtolatus nomen & rem ſimul cum exinanitiònis menſuris haberet. Tu verò ſtultè formidas; & illi tribuere, & nomen & rem Apoſtolatus ac Sacerdotij, neſcio qua de cauſa erubeſcis.] Addit mox S. Cyrillus, Neſtorium pugnare cum laruis, fingendo aut ſupponendo in verbis ex eo relatis, Catholicos tribuere nudo Verbo munus Apoſtoli aut Pontificis; quod neminem eſſe adeò attonitum vt aſſerat, conteſtatur: ſed Verbo carne veſtito, Chriſto inquam Deo ſimul & homini, id officij aſſignare Catholicos.

Prior Apoſtolatus Chriſti notio, nexa miſſioni, ſpectant Patrem tantùm.

239 Habes germanum ſenſum Apoſtolatus Chriſti, ſpectando miſſionem Verbi ad nos; cui illuſtrando illud quoque attexo ex Athanaſio, aut quouis alio autore ſermonis de Deip. ſub finem. [Cum veniſſet plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret. Atque hinc annotandum; quod primùm filius à Patre mittitur & tùm demùm naſcitur è fœmina; non quod primùm naſcatur è fœmina, & tum demum mittatur à Patre; ſed primùm eius miſſio à Patre eſt, ac tùm denique ſuccedit eiuſdem natiuitas è fœmina, vt quum verbis iſtis Apoſtolicis conſentiant Prophetæ, quæ filium referunt miſſum eſſe. Et primùm in Eſaïa, ipſius qui miſſus eſt, verba auſculta. *Ego ſum primus, & ego ſum vnus in æternum, & manus mea fundauit terram, & dextra mea ſtabiliuit cælum*: & egre-

diens in tempore operationis coniongit dicens, *& nunc Dominus miſit me, & Spiritus eius:* manifeſtè ſeipſum, per hæc declarans, quod ipſe Deus, qui fecit cœlum & terram, hæc dicat, *& nunc Dominus miſit me, & Spiritus eius.* Etiam per Zachariam loquens, *ob*l*ectare* (inquit) *& lætare filia Sion, quoniam ecce venio, & habitabo in medio tui. Et deſugient gentes multæ ad Dominum in die illa, & cognoſces, quòd Dominus omnipotens miſerit me.* Iam inde & ipſe incarnatus de ſeipſo ſuis verbis confitetur: *Miſſus ſum à patre* (inquit) *& miſit me pater*, eadem multis ſermonibus conteſtata reddidit. Ergo non vt homo miſſus eſt, ſed vt Deus & homo, filius à Domino Patre. Quale etiam illud eſt, *pluit Dominus à Domino patre*, additum eſt *à Domino:* Quale quoque & illud eſt. *Dixit Dominus Domino meo.*]

Indubitatus Athanaſius in calce orationis 5. contra Arrianos, pulcherrimè aſtipulator, ſic ſcribens. [Ex Verbi miſſione per Ieſum, coniunctionem illam intelligi conuenit, qua Verbum cum Ieſu Mariæ filio in vnam perſonam coaluit, cuius vocabuli etymon, *Saluatorem* ſignificat. Nihil autem aliud hoc dicto indicatum voluit, quàm ſe Dei. Verbo coadunitum fuiſſe, dum ait. *Qui miſit me pater.* Et *à me non veni, ſed Pater me miſit.* Vnionem enim cum homine, quò hominibus indiuiſibilis natura Dei per viſibilem innoteſcere poſſet, *miſſionem* nominauit. Non enim Deus locum mutat noſtro more, qui locis continemur, neque ad ſimilitudinem noſtræ paruitatis, præſentia Dei tota comprehenſa intra carnem humanam latuit; Quomodò enim id fieri poſſet, cùm cœlum & terram impleat? Sed quia ſe in carne præſentem ſiſtebat, ideò ſancti viri, vocabulo *miſſionis* vti voluerunt.] Denique ſub finem orationis contra Sabellij gregales, grauiter refellit eos qui Verbum à Patre miſſum diffitebantur.

240 Sub prædicta tamen ratione, Chriſtus non eſt *Apoſtolus Dei*, prout hoc nomen pro tribus diuinis perſonis ſupponit, ſed tantùm *Dei Patris*. Sub ea enim ratione ipſum Verbum eſt miſſum. At inter diuinas perſonas non eſt miſſio, niſi ratione proceſſionis: eáque dicitur mitti ab altera, quæ procedit ab ea. Vnde Pater nunquam miſſus legitur, quia à nulla perſona procedit. Spiritus verò ſanctus quia à Patre & Filio procedit, ab vtroque mitti perhibetur. Nam ſæpè eum Pater mittere dicitur. Et ipſe quoque filius Ioan. 15. diſertè de Spiritu ait, *quem ego mittam.* Vnde S. Hilarius lib. 8. de Trinit. & S. Auguſtinus 4. Trinit. c. 20. rectè inferunt, Spiritum ſanctum à Patre & Filio procedere, quandoquidem ab vtroque mitti dicitur. Filius ergo quia à ſolo Patre procedit, quâ Verbum eſt, non dicitur vt ſic mitti niſi à patre. Vox enim *miſſionis* cum de Deo agitur, continet metaphoram à miſſione ſenſibili, qua quis dirigitur aliquò: proindéque ex parte principij mittentis, eſt actio quædam: ex parte autem eius qui mittitur, eſt effectus quiſpiam ad cuius executionem mittitur. At in Deo ex parte principij, non poteſt occurrere alia actio præter productionem æternam; cui ex parte perſonæ productæ quæ mitti dicitur, adiungitur effectus aliquis externus, eidem perſonæ proprius, qualis in re præſenti reſpectu perſonæ Verbi, eſt terminatio humanitatis. Quandoquidem igitur Verbum non procedit niſi à Patre, idcircò Verbum quâ Verbum eſt, à Patre ſolo miſſum eſt ad effectum prædictum; ita vt quamvis effectio totius entitatis ex qua Chriſtus coaluit, ſit toti Trinitati communis, ob indiuiſionem actionum externarum, & operum per eas accipientium eſſe, tamen ſicut ſolus filius terminat hypoſtaticè, ita ſolus Pater filium ab eo duntaxat procedentem, mittere dicatur ad præſtandum effectum illum quaſi formalem, peculiarem Verbo. Enodeant hoc pleniùs Scholaſtici ad calcem tractationis de Trinitate, exponentes miſſionem perſonarum diuinarum.

241 Mihi ſufficit circa hanc Chriſti miſſionem & Apoſtolatum, referre & refellere ex Richardo Victorino tract. de ſuperexcellenti baptiſmo Chriſti, inſulſum errorem quorundam. [Filij (inquit Richardus,) miſſionem; quidam ſimpliciores, minùs ſanè intelligunt: cum enim audiunt ab ipſa veritate; *Ego exiui à Patre, & veni in mundum*, ſic intelligunt, quaſi priùs fuerit in Patre, & non in mundo. Et cum à Patre exiuit, patrem deſeruit, & à Patre receſſit, &c & mox ſubdit. Nec ſolùm eſt in omni loco, quia eſt immenſus, ſed etiam vbique eſt totus, quia ſimplex. Hæc eſt enim natura ſimplicitatis, quod vbicunque eſt, ibi tota eſt. Cum ergo Deus ſit immenſus & ſimplex, conſequens eſt quod vbique ſit totus. Nec cùm dicitur eſſe vbique totus, prædicatur habere partes, immò in hoc ipſo habere negatur partes: Quia ſi partes haberet, totus vbique non eſſet. Nec cum dicitur totus vbique, intelligendum eſt, quaſi omni creaturæ ſecundùm plenitudinem ſe infundat. Sed vbique eſt totus in ſeipſo, id eſt, vbicunque eſt, ſe totum habet. Hoc de Patre, hoc de Filio, hoc de Spiritu ſancto eſt intelligendum. Quid eſt ergo filij miſſio, niſi formæ ſeruilis ſuſceptio? Alia in eum errorem ſuggerit Sanct. Auguſtinus orat. de 5. hæreſibus cap. 7.

Altera notio Apoſtolatûs Chriſti, ſpectans totam Trinitatem.

242 At poteſt prætereà alius Chriſti Apoſtolatus agnoſci, qui non reſpiciat ſolum Patrem, ſed totam Trinitatem; ſitque magis proprius huius loci quo de Chriſto homine agimus. De Chriſto enim dictum eſt Iſaiæ 48 *Dominus miſit me & Spiritus eius.* Tametſi enim Origenes, ambiguitatem Græci textus apud Eſaiam ſcrutatus lib. 1. contra Celſum, cenſuerit verborum illorum Græcorum ϗ νῦν κύριος ἀπέστειλέ με ϗ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, verum ſenſum eſſe, *Dominus miſit me, & ſpiritum eius*, tamen verus ſenſus eſt, *Dominus miſit me & Spiritus eius:* alioqui dicendum fuiſſet potiùs *& Spiritum ſuum.* Præterquàm quod Chriſtus Dominus ſe à Spiritu Domini miſſum profitetur verbis illis cap. 61. *Spiritus Domini ſuper me, eo quod vnxerit me, ad euangelizandum pauperibus miſit me.* Cum ergo Chriſtus quà Deus, non procedat à Spiritu ſancto, & tamen ab eo mitti dicatur, alia Chriſti miſſio, aliúſque eius Apoſtolatus, agnoſci debet, reſpiciens Spiritum ſanctum,

ctum, atque adeò etiam Verbum quà Verbum. Nam quandoquidem habemus miſſionem ſine proceſſione æterna; & id omne ratione cuius talis miſſio poteſt reſpicere Spiritum ſanctum, commune eſt filio; negari non poteſt, quin hic alter Apoſtolatus etiam filium reſpiciat. Attigit hanc miſſionem Chriſti, diuerſam à Verbi ipſius miſſione S. Hieronymus in cap. 61. Eſaiæ & expreſsè eam tradit Conc. Toletanum 11. in profeſſione fidei *ſub finem*, docens Chriſtum non à ſolo Patre, ſed & à Spiritu ſancto, & à ſeipſo quoque miſſum accipi, ob inſeparabilem perſonarum omnium diuinarum & voluntatem & operationem. Disertè item Hyginius Papa epiſtola 1. Decretali, agnoſcit, filium non ſecundum Deitatem ſolam à Patre miſſum eſſe ſed etiam ſecundum carnem: & eatenus filium quoque ſeipſum miſiſſe. Itaque vt D. Auguſtinus 4. Trinit. c. 40. rectè diſtinxit, hæc miſſio, & hic Chriſti Apoſtolatus, longè alius eſt à priore quo Verbum mittebatur vt caro fieret: iſte autem poſterior, non alia de cauſa Verbo tribuitur, quam ratione humanitatis, ſeu quia Verbum caro factum eſt, & per communicationem idiomatum, quæ huic homini ratione naturæ humanæ conueniunt, tribuuntur etiam Verbo eam ſuppoſitanti: Vnde liquet, tantum abeſſe, vt ex miſſione ſiue Verbi ad ſubſiſtendum in hac natura humana, ſiue huius hominis ratione naturæ in qua Verbum ſubſiſtit, rectè colligatur diverſitas ſuppoſiti inter Verbum & hominem illum; vt potiùs nequeat ea miſſio intelligi abſque vnitate perſonæ, & ſingularitate ſuppoſiti vtramque naturam adunantis. In quam rem plura petere licet, ex homilia D. Chryſoſtomo tributa, *de ove & paſtore* t. 6. Græcol.

Eadem duplex notio, cadit in titulum Angeli, Chriſto tributum. Exponitur prior.

243 Duplicem notionem propoſitam, ſecundùm quam Chriſtus dicitur *Apoſtolus*, notate æquè licet in denominatione Angeli, qua item inſignitur Chriſtus Dominus. Quamvis enim Nyſſenus orat. 10. (verius 11.) in Eunom. latè reiicit ſenſum hæreticum, quo Eunomius Chriſtum prout Deum vocabat *Angelum*; tamen in bono ſenſu, Chriſtus propterea quà homo, dicitur Angelus; eſtque reuera vox *Angeli* ſynonyma cum voce *Apoſtoli*. Apud quoſdam erga Patres, Scripturæ quibus Chriſtus dicitur *Angelus*, accipiuntur de Chriſto quatenus Deus eſt. Adducit pleroſque Fernandius comment. 2. ad viſionem ſextam ſect. 1. qua tractat problema Theologicum, an qui in apparitionibus veteris teſtamenti *Deus* nuncupatur, eſſet ſemper Angelus, vt D. Auguſtinus contendit, conſentiúntque Vaſq. 1. p. d. 185. c. 2. Peretius Dam. 3. Thyr. lib. 1. de apparit. Dei viſib. à cap. 24. Ant. Peres Authent. Actor. c. 22. Suarez fuſiſſimè lib. 6. de Angelis c. 10 à n. 29, an verò eſſet aliquando Verbum ipſum diuinum, ſiue Deus: aut ſimpliciter, aut cum appropriatione apparitionis ad perſonam Verbi: quod idem Fernandius affirmat, cum aliis quos profert quibus mox quoſdam addam.

Nunc in primis pro *Angeli* nomine in ſcripturis tributo perſonæ Verbi, adduco Caſſianum lib. 2. de Incarn. c. 3. vbi affirmat, omnia illa Chriſti prædicata apud Eſaïam c. 9. *vocabitur nomen eius magni conſilij Angelus* (Hieronymus ibi negat nomen *Angeli* haberi in Hebræo, ſed ſufficit haberi in vulgata editione) *Deus, fortis, pater futuri ſaculi, princeps pacis*, eſſe diuinitatis vocabula. Et ideireò obſeruat, in Euangeliis, quæ Chriſti ſeu Verbi Dei noſtræ carni coniuncti, hiſtoriam contexunt, nuſquam tales Chriſti appellationes vſurpari. Similiter S. Iuſtinus in Apolog. ad Antonium, eum Angelum qui Moſi in rubo dicitur apparuiſſe, affirmat eſſe Verbum Deum; ideòque dixiſſe, *ego ſum Dominus*. Locus eſt adſcriptu dignus, quod ad rem hanc vniuerſam illuſtrandam, videatur peropportunus. [Eſt autem (inquit) ſermo Dei, filius ipſius ſicut iam diximus. Idem & Angelus vocatur, & Apoſtolus. Is enim nunciat quæ ſciri oportet, & mittitur vt afferat nuncium, ſicut ipſe Dominus noſter ait: *Qui me audit, audit eum qui miſit me*. Quin & è literis Moſaïcis id ſatis apparet, vbi ſic legitur, *& loquutus eſt Moſi Angelus Dei è rubo ardente dicens, ego ſum qui ſum, Deus Abraham, Deus Iſaac Deus Iacob, Deus patrum tuorum; Deſcende in Ægyptum, & educ populum meum*. Reliqua inde petere licet volentibus: non poſſunt enim hîc comprehendi omnia. Tantùm adduximus hæc, vt declararemus Ieſum Chriſtum eſſe Dei filium & Apoſtolum, qui priùs Verbum erat, & aliquando in ignis ſpecie apparuit, aliquando in imagine incorporea; Nunc autem per voluntatem Dei pro ſalute hominum factus homo, paſſus eſt iniurias & cõtumelias, ab inſanis Iudæis furore dæmoniaco percitis: Qui cum in libris Moſis disertè dictum inueniant, *& loquutus eſt Angelus Dei Moſi in flamma ignis in rubo, dixitque, ego ſum qui ſum, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob*; vniuerſorum patrem, ac creatorem, aiunt hæc dixiſſe. Et hoc eſt quod Spiritus propheticus eis opprobrat, dicens: *Iſraël autem me non cognouit, & populus meus non intellexit*. Rurſum Ieſus, vt modò dixi, cum apud eos verſaretur, ait: *Nemo nouit patrem niſi filius, neque filium niſi pater, & quibus filius reuelauerit*. Itaque Iudæi qui putant patrem omnium cum Moſe colloquutum, neſcientes loquutum ei Dei filium: qui & Angelus & Apoſtolus vocatur, meritò reprehenduntur per Spiritum propheticum, & per ipſum Chriſtum, vt ignorantes tam Patrem quàm filium.] Idem diſcurſus habetur apud Tertullianum lib. contra Iudæos c. 9 vt planè appareat, Tertullianum ex Iuſtino profeciſſe. Sed & lib. 3. contra Marcio. c. 16. eadem iterat ex parte; & vtrobique tradit, Chriſtum dictum *Angelum*, ob magnitudinem virtutum quas erat editurus, & ob officiũ prophetæ, nunciantis ſcilicet diuinam voluntatem. Item vt addit lib. de carne Chriſti c. 14. quia magnum cogitatum patris ſuper hominis reſtitutione annunciaturus ſæculo erat. De Angeli autem in rubo apparitione, eodem planè modo quo Iuſtinus & Tertullianus, philoſophantur S. Hilarius l. 5. de Trin. & Patres Concilij primi Antiocheni in profeſſione fidei ad Paulum Samoſatenum, vbi de nomine *Angeli* tributo perſonæ Verbi multa loca accervant.

Illuſtratur poſterior.

244 Idem tamen Iuſtinus in colloq. cum Tryphone, Chriſtum magni conſilij Angelum ab Iſaia pronunciatum quatenus iam filium hominis, tradere videtur, docens Chriſtum dici *Angelum magni conſilij*, ratione doctrinæ quam factus homo annunciauit; & quia docuit cladem Angelorum improborum, & cogitationes pacis quas Deus cogitauit ſuper electos. Qua ratione Chriſtus prout homo, denominatur *Angelus Dei*. Verbum autem non ſubit eam denominationem, niſi in tempore, & ratione vnitatis ſuppoſiti inter Deum & illum hominem. Et planè eodem modo de eo Chriſti nomine philoſophatur Epiphanius hær. 69. Egregiè autem S. Athanaſius orat. 4. contra Arrianos, idipſum eruit ex Geneſi 48. in hunc modum. [Nunquam quiſpiam precaretur accipere à Deo, & ab Angelis, aut ab vllis rebus creatis. Neque quiſpiam hanc verborum formam concepit, *det tibi Deus & Angelus*, ſed contra à patre & filio propter vnitatem, vniformémque rationem dandi. Siquidem per filium dantur ea quæ in dationem veniunt. Nihil autem eſt omnium, quod non per Filium efficiat Pater: ita enim qui accipit, tutam & certam gratiam adipiſcitur. Iam ſi Iacob in benedicendis nepotibus Ephraim & Manaſſe, ad iſtum modum locutus eſt; *Deus qui aluit me à pueritia mea vſque in hunc diem, Angelus qui liberauit me ex omnibus malis: benedicat pueros iſtos*: non tunc aliquem Angelorum creatorum, & qui natura Angeli erant, in vnum copulauit cum creatore Deo, neque omiſſo nutritio ſuo Deo ab Angelo benedictionem ſuis nepotibus poſtulauit: Sed quia diſertè locutus eſt de Angelo qui illum ab omnibus malis liberaturus erat, ſatis præ ſe tulit, non ex creaturis Angelis aliquem, ſed filium fuiſſe Patris, quem Patri in ſuis precibus conſociauit, per quem Deus liberat quos vult. Hunc enim magni conſilij Patris Angelum nouerat, nec alium, niſi illum ipſum qui benedicit & liberat ex malis, ſuis verbis expreſſit. Non enim ille ſibi à Deo, nepotibus autem ab Angelo benedictionem dari voluiſſet, ſed eundem illum quem interpellabat, *non dimittam te*, (inquiens,) *niſi benedixeris mihi*. Is enim erat Deus, vt verba Iacobi clarè teſtantur: *Vidi Deum facie ad faciem*. Illum ipſum (inquam) precatus eſt, vt nepotibus benediceret.]

Idem ferunt illa S. Dionyſij cap. 4. cæl. hierat. *in ipſo fine*. [Omitto vt ipſe quoque Ieſus, ea dicere quæ Sacroſanctis noſtris traditionibus exponuntur; ſcienti enim loquor; vt ſcilicet Ieſum Angelus paſſioni proximum & orantem, confortaſſe memoretur. Et ipſe quoque Ieſus, cum ob nimiam charitatem ſuam, ſalutique noſtræ nimis neceſſariam, ad ſuæ pietatis opus implendum in ordine veniſſet nunciantis, *magni conſilij Angelus*, ſit prædicatus. Nam profectò (ſicut ipſe ſuo miniſterio conuenientia locutus ait,) *Quæcumque audiuit a Patre, nunciauit nobis*.]

245 Suffragatur apertè S. Auguſtinus tract. 24. in Ioann. in fine [ſic (inquit) Propheta Chriſtus Dominus Prophetarum, ſicut Angelus Chriſtus Dominus Angelorum: Nam & ipſe dictus eſt *magni conſilij Angelus*. Veruntamen alibi qui dicit Propheta? Quia non legatus neque Angelus, ſed ipſe veniens ſaluos faciet eos: Id eſt ad ſaluos eos faciendos, non mittet legatum, non mittet Angelum, ſed veniet ipſe. Quis veniet? Ipſe Angelus. Certè non per Angelum, niſi qui ipſe ſit Angelus, vt etiam Dominus Angelorum. Etenim *Angeli* latinè *nuncij* ſunt. Si Chriſtus nihil annunciaret, *Angelus* non diceretur; ſi Chriſtus nihil prophetaret, propheta non diceretur. Exhortatus eſt nos ad fidem, & ad capeſſendam vitam æternam. Aliquid præſens annunciauit, aliquid futurum prædixit. Ex eo quod præſens nunciauit, Angelus erat; Ex eo quod futurum prædixit, propheta erat; Ex eo quod Verbum Dei caro factum eſt, & Angelorum & prophetarum Dominus erat,] quod idem S. Auguſtinus ſerm. 15. ex 40. nouis tractans turbationem Euangelicæ piſcinæ ex deſcenſu Angeli, confirmat, Chriſtum hunc fuiſſe Angelum, quia nuncius erat voluntatis Patris.

246 Planéque eundem ſenſum fert, quod apud Malachiam, Chriſtus ad templum veniens, atque adeò iam homo, & prout homo, vocatur *Angelus teſtamenti*. Idem habet Clemens Alexandrinus 1. pædag. cap. 7. vbi de Chriſto, *myſtico* (vt vocat) *Angelo* pluſcula. Audi Rupertum lib. 5. in Apocal. [Angelum eſſe Chriſtum Dei filium, Angelum, id eſt, nuntium magni conſilij hunc eſſe vel dici, non ſolùm prophetica, verùm etiam legalis auctoritas aſtruit, cum ad Moſem Deus dicit; *Ecce ego mittam Angelum qui præcedat te, & cuſtodiat in via, & introducat in locum quem paraui. Obſerua eum & audi vocem eius, nec contemnendum putes, quia non dimittet cum peccaueris, & eſt nomen meum in illo*. Nam Angelus in quo debeat eſſe nomen Dei, id eſt qui Deus aut Dominus iure debeat dici, vnus & ſolus eſt Deus, Chriſtus Dei filius? *Hic*, (inquit,) *venit*, videlicet in hunc mundum, per incarnationis myſterium. Nam & ex eo quod ſic venit, & voluntatem Patris nobis annuntiauit, *Angelus* dicitur, & eſt. Veniens autem, *ſtetit ante altare, habens thuribulum aureum in manu ſua*. Quomodò *ſtetit ante altare*, niſi præſto ſe exhibens ad ſubeundum opus obedientiæ ſpontaneæ? Cum enim tanquam Deus manu ſua ſe tueri poſſet, tanquam homo infirmum, ſe inueniri & teneri paſſus eſt, dixitque orans ad Patrem; *Mi Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte: veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu*. Itaque non ſe defendens ſtetit ante Altare, videlicet tanquam ouis ductus ad immolandum, & non aperuit os ſuum. Taliter aſtitit, aureum in manu ſua habens thuribulum, ſcilicet apparens in conſpectu Eccleſiæ, factus ipſe thuribulum, vt ſuper altare crucis thuribulum ſuum aureum, id eſt corpus immaculatum, & de Spiritu ſancto conceptum, offerret Patri pro nobis.] locum ex cap. 23. Exodi quo vſum vides Rupertum, ad monſtrandum quod Chriſtus

in

in Scripturis dictus ſit Angelus, adhibet quoque in eum finem Arnobius in conflictu cum Serapione lib. 1. ſub finem, vbi & alia pleraque loca ad idem declarandum addenſat.

247 Sed petelegauter ac latè lib. 1. de meditat. mortis cap. 11. monſtrat idem Rupertus, de Chriſto per ſimplam mortem ſuam liberante nos à dupla morte noſtra, dictum eſſe Iobi 33. *Si fuerit pro eo Angelus loquens vnum de ſimilibus, vt annunciet hominis æquitatem*, &c. Quæ verba totò reliquo illo libro, & ſequenti, verſans & ad Chriſtum accommodans, poſt S. Gregorium, affirmat cap. illo 11 Chriſtum eſſe illum Angelum, qui non dominici eloquij, ſed ſuimet factus eſt Angelus ac nuncius, vt apud Amos quoque dicitur verbis illis; *quia ecce formans montes, & creans ventum, annuncians homini eloquium ſuum, Dominus exercituũ nomen eius.* Addit c. 13. hunc ipſum dictum eſſe à Malachia *Angelum teſtamenti*, quia taliter Angelus factus eſt, vt ſolus moreretur, & mori poſſet ſecundùm naturam noſtram quàm aſſumpſit, & moriendo conſcriberet nobis teſtamentum æternæ hæreditatis. Et quamvis Petrus Bleſenſis ſer. 46 *in initio*, dicat hunc eſſe *non Angelum Domini*, ſed *Angelum Dominum*; tamen poteſt quoque Angelus Dominus, quia vnus cum patre Deus eſt, dici Angelus Domini, quia à Deo miſſus eſt. Latè denique Angeli nomen Chriſto ſub hac ratione vendicat Origenes lib. 5. contra Celſum *ſub finem*, probans iuxta Chriſtianos, ante Chriſtum alios miſſos fuiſſe: ſed hunc docens eſſe magni conſilij Angelum qui hominibus Patris vniuerſorum, de ipſis Concilium nunciaret.

Fatuitas Bogomilorum ac Origenis circa Chriſtum hoc ſecundo modo Angelum.

243 Hæc ſecunda denominationis propoſitæ notio, quod ſpectet Chriſtum prout hominem, nec niſi per communicationem idiomatum refundatur in Verbi perſonam, eſt huius tractationis magis propria, quàm prior, quæ denominationem Angeli directè tribuit ipſi Verbo diuino, etiamſi cum aliqua connotatione humanitatis poſtea aſſumendo. Cauendum autem circa eam eſt, ne quod deliraſſe Bogomilos autor eſt Euthymius par. 2. panopl. tit. 23. n. 8. exiſtimemus, Verbum Patris, eſſe celebrem illum Archangelum cui nomen *Michaëli*, quod caro ſit factum. In quam vaniſſimã fatuitatem, conſenſiſſe benè multos è Lutheri & Calvini hara ſubulcos, latè refert Serarius in c. 5. Ioſue q. 42. fusè id refellens q. 43. & 44. Quod fruſtra ferè fieri cenſeo, cum ex veteri Teſtamento, longè ante Chriſti aduentum & Verbi Incarnationem, conſtet fuiſſe vnum quemdam Michaëlis nomine ſignatum, creatum ſpiritum, quod tributa ei munera euincunt.

Rurſus circa denominationem Angeli diuino Verbo tributam, cauendum eſt, ne quod Origenis verba innuere videntur homil. 8. in Geneſ. & tomo 1. in Ioan. ad illud *in principio erat Verbum* in longa explicatione nominum Chriſti, cum deuenit ad explicationem *primi & nouiſſimi*, exiſtimemus Chriſtum factum fuiſſe Angelum æque ac hominem: quod Origenes probat, quia Chriſtus vocatur *magni conſilij Angelus*. [Seruator (inquit) diuinius multò quàm Paulus factus eſt omnibus omnia vt omnes vel lucri faceret, vel perficeret. Et manifeſtè homo hominibus, Angelis Angelus factus eſt. Cúmque fidelium nemo ambigat hominem eum fuiſſe, Angelum etiam eum fuiſſe adducimur ad credendum, obſeruantes Angelorum apparitiones, & verba, quando poteſtatem eum apparet Angelorum habere, in quibuſdam Scripturæ locis, Angelis loquentibus: veluti illo in loco, *viſus eſt Angelus Domini in flamma ignis de medio rubi, & dixit: Ego ſum Deus Abraham, & Iſaac, & Iacob.* Quin etiam Eſaias dicit; *vocabitur nomen eius, magni conſilij Angelus.* Primus ergo & vltimus, eſt Seruator: non quòd non ſit etiam media, ſed idcircò duorum extremorum vocabulo gaudet, vt declaret ſe omnia fuiſſe.] Hoc vel apertè falſum vel nimis myſticum eſt. Quomodo enim Chriſtus factus Angelus? Non enim Deus Angelos apprehendit.

Vſus Doctrinæ.

249 Eſt Chriſtus, fidelis Dei ad nos nuncius atque legatus. Itaque quam fidem legatis Principum deferre par eſt, honores item ac immunitates quibus legati iure gentium vbiuis potiuntur, congruum vel etiam neceſſarium eſt, Chriſto non negare. Ægerrimè quippe ferret Pater, ſi quem ſignauit & ad nos miſit, velut planum ac impoſtorem audire, & vt fidem adhibere refugeremus. Et ægriùs etiam ferret inhonorationem aut contumelias ſi quas à nobis toleraret. Notum quid Dauid in dehoneſtatores legatorum ſuorum ſanxerit, & quàm graues pœnas de eis ſumpſerit. Qui igitur in nuncium à Deo ad nos miſſum iniurius & contumelioſus fuerit, eum inquam condignè non exceperit, vel irreuerenter habuerit, memineris in quem recidat ea iniuria inhonoratio: Vtique in ipſum Deum viuentem, quem in legato ſuo vidiſſe impium eſt, nec impunitum abibit.

CAPVT X.

Chriſtus veritas Dei, ſiue amen Deo ad gloriam noſtram.

IN hoc titulo dedi de Chriſto, verba Apoſtoli 2. Cor. 1. qui excuſans mutationem conſilij de adventu ſecundo Corinthum, veritus ne quis eam propoſiti varietatem traheret in dedecus Euangelij quod annunciarat, haberetúrque etiam in eo varius, addit; *Fidelis Deus, quia ſermo noſter qui fuit apud nos non eſt in illo eſt & non: Dei enim filius Ieſus Chriſtus qui in vobis per nos prædicatus eſt, per me, & Syluanum, & Timotheum, non fuit eſt & non, ſed eſt in illo fuit. Quotquot enim promiſſiones Dei ſunt, in illo eſt: ideò & per ipſum amen Deo ad gloriam noſtram.*

Amen Deo per Chriſtum, an ſpectet orationum clauſulam? Senſus germanior.

250 Poſtrema verba, Theodoretus ad hunc locum, accipit de clauſulis orationum noſtrarum ad Deum. Eſt enim *amen*, ſignaculum orationis cuiuſvis noſtræ, vt ſcite dixit S. Hieronymus; & tradunt qui antiquum orandi publicum vſum deſcribunt, Iuſtinus apolog. 2. & Cyrillus catech. 5. myſtag. Vnde quia quæcumque poſtulamus à Deo, per Chriſtum poſtulamus, exiſtimat Theodoretus dictum eſſe ab Apoſtolo, per Chriſtum adhiberi Amen Deo, ad finem orationum, & noſtrarum Dei glorificationum. Eſt ſanè id veriſſimum, ſi rem ſpectes præcisè à contextu Pauli. Chriſtus enim iam ab Eccleſiæ Chriſtianæ cunabulis, imo ab origine mundi, interpoſitus ſemper eſt à fidelibus ad conciliandam orationibus authoritatem, & exorandum Deum, vbi nunc etiam ſeruatur in publicis precibus. Benè id tradit autor libri de amore Dei apud Bernardum cap. 8. & illuſtrat Durandus 2. de ritibus cap. 16. num. 12. veriſſimè igitur à Theodoreto dictum eſt, per Chriſtum dici à nobis *Amen Deo*, ratione clauſulæ qua preces omnes obſignamus. Quominùs tamen ea interpretatio Apoſtoli admittatur; facit, quod reueſa non cohæret cum contextu: in quo Apoſtolus perſpicuè agit de diuinis aſſertionibus ac promiſſis, non autem de orationibus noſtris.

Exiſtimarim itaque ſenſum Apoſtoli eſſe, Chriſtum eſſe ipſam veritatem & firmitatem, cùm dictorum, tum promiſſorum diuinorum, quæ ab Evangelicis concionatoribus, Syla, Timotheo, ipſóque Paulo, propoſita Corinthiis fuerant. Volebat enim Apoſtolus certitudinem firmam prædicationi ſuæ conciliare, & amouere ab ea notam leuitatis, vt dictum eſt. Ad hoc ergo aſſumit, in Chriſto quem annunciarat, (nam is eſt, non autem Deus ad quem referuntur ex particulæ, *in illo niſi eſt*, q. d. veritatem & firmam certitudinem: idque conſtare ait, ex diuinis promiſſis; quæ omnia in Chriſto cernuntur rata. Quod enim Breuiarium fidei contra Arrianos, hæc verba refert ad eſſe Chriſti à ſe, & hunc locum vult eſſe affinem illi alteri, *qui eſt, miſit me ad vos*, non eſt reuera conſentaneum textui, qui ſolam quam dixi veritatem ſonat. Et meritò. Nihil ſiquidem antiquis Patribus, aut per Prophetas populi Dei promiſſum fuit, quod non abundè in Chriſto perſolutum habeatur, atque expletum. Ideóque per Chriſtum, *amen Deo*, hoc eſt ipſe Chriſtus; (nam illud *per*, ſumo vt ſæpè aliàs, in ſenſu formali, non autem cauſaliter;) ipſe inquam Chriſtus eſt *amen Deo*, quia per eum deprehenditur Deus omnia verè & dixiſſe & promiſiſſe. Vnde ingens gloria redundat in Chriſti præcones: niſi mauis in ipſum Deum, quod potiùs fert Græcus contextus, qui habet *δια ἡμῶν per nos*: vt ſit ſenſus, *Chriſtum* eſſe *amen Deo*. Vnde magna Deo gloria redditur per nos, perſpicientes in Chriſto firmitatem ac veritatem plenam omnium à Deo, ſiue ſimplici aſſertione propoſitorum, ſiue promiſſo firmatorum. Ita videtur hunc Apoſtoli textum accepiſſe S. Epiphanius hæreſi 42. quæ eſt Marcionitarum. Sic enim ſcribit. [Non eſt contrarius Chriſtus Deo qui legem dedit & Prophetas. Nam eò quòd in ipſo promiſſiones promiſſæ fiunt, *idcircò* (inquit,) *& per ipſum, amen Deo.* Ita vt Deus quidem Pater promiſerit, Chriſtus autem confirmet, & Dominus amen ipſum ſibi vendicet per ipſum, in his quæ per ipſum promiſſione confirmata ſunt, cùm pater ipſius in lege locutus ſit; & in Evangelio credentibus ſalutaria donauerit per ipſum Chriſtum] S. Baſilius in catena Græcorum à Franciſco Zephyro collecta conſentit prolatæ Apoſtoli verborum interpretationi. Propoſita enim quæſtione, [cur recitatis execrationibus Deuteronomij, adiungitur Amen; benedictionibus verò nulla ſequitur affirmatio, Amen:] Reſpondet S. Baſilius. [Diluit hanc dubitationem Apoſtolus, dicens; *Filius Dei non eſt, Amen, & non Amen; etiam, & non, ſed in ſeipſo eſt Amen. Omnes enim Dei promiſſiones, in ipſo ſunt, Etiam, Amen.* Ipſe nimirum eſt qui benedixit nobis omni benedictione ſpirituali.] Quia ergo benedictiones Chriſti, pro nobis non pro Hebræis fuerunt, quia nobis Chriſtus factus eſt benedictio, non ſubiungitur Amen benedictionibus Iudæorum.

***

Loca

Loca alia, quibus Chriſtus dictus, Amen, ſeu Veritas Dei.

251 Ne verò nomen illud Chriſti, *amen*, prædicto dumtaxat Apoſtolico loco, quem alij nonnihil variè accipiunt, inædificari videamur, extant alia in Scripturis, vnde eum titulum confirmemus, nominatimque illud ex cap. 3. Apocal. *Hæc dicit amen, teſtis fidelis & verax qui eſt principium creaturæ Dei*, Græcè additur articulus, quo deſignatur manifeſtiùs, illud *amen* ſumi ſubſtantiuè & in vi nominis *ὁ ἀμὴν, ὁ μάρτυς, ὁ πιστός. Ille amen, ille teſtis, ille verax.* Quamuis enim in Scripturis, hæc vox interdum ſumatur in vi adverbij, aliàs verò in vi verbi, quod contra Oleaſtrum in cap. 5. Numerorum, Caninum lib. de locis novi teſtam cap. 5. anguſtius de notione illius particulæ opinatos, ex variis Scripturis & peritorum ſuffragiis firmaui in Tractatione de S. Latrone cap. 10. Tamen dubitare non licet, quin inſuper quoque ea particula vſurpetur in vi nominis, vt Iſaiæ 65. *Servos ſuos vocabit nomine alio, in quo qui benedictus eſt ſuper terram, benedicitur in Deo amen, & qui iurat in terra, iurabit in Deo amen.* Vbi *Deus amen*, eſt Deus verus, vnde *amen* ſumitur ibi in vi nominis. Vox Hebræa propriè verteretur *in Deo veritate.* Eum locum latè verſat S. Hilarius lib. 5. de Trinit. & affirmat illum *Deum amen*, aut vt ipſe ſemper legit *Deum verum*, eſſe Deum in aſſumpta humanitate. Apud eundem Iſaïam c. 25. laudatur & exaltatur Deus, eo quod *feceris mirabilia, cogitationes antiquas, fideles, amen.* Et cogitationes *amen*, id eſt cogitationes veritatis, & fidelitatis. Similiter Ierem. 11. vbi vulgatus habet, *reſpondi & dixi, amen Domine* 70. vertunt, *Deum verum*: agnoſcitque Sancius ad eum locum, *amen* ibi ſumi ſubſtantiuè, & Deum vocari *amen.* Eadem vocis huius notio, locum habet Apocal. 7. in illis verbis, *amen benedictio, & claritas & ſapientia.* Quid quod S. Hieronymus clauſulam illam Epiſtolæ ad Galatas, *Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti cum ſpiritu veſtro, fratres amen*, ita accipit, vt illud *amen*, ſit nomen ſonans qualitatem fidelium ad quos ſcribebat. Vocat enim eos *fratres amen*, id eſt, *fratres fideles.* Cum ergo habeamus tam multa loca, in quibus *amen* ſumitur in vi nominis; non poteſt mirum videri, quod dicamus Chriſtum vocatum eſſe *amen*, vſurpata ea voce in vi nominis; prout ſcilicet deſignat *verum*, imo *veritatem* in abſtracto. Nam propriè ſic exprimenda eſſet vox Hebræa, vt interdum quoque factum eſt. Ab *amen* enim, quod eſt *fidem præſtare*, oritur *amana*, id eſt veracitas ac fidelitas, & in dictis factiſque conſtantia. Tametſi non ſoleat ea vox Latinè aut Græcè verti, vt de hoc & pleriſque aliis Hebræis vocibus obſeruat S. Auguſtinus 2. doctrin. Chriſt. c. 11. v 5. de *Sabaoth, Oſanna, Alleluia*, aliiſque huiuſmodi, quæ retenta ſunt apud omnes gentes, [propter ſanctiorem auctoritatem quamuis interpretari potuiſſent, ſeruata eſt antiquitas.] Rurſúſque tract. 41. in Ioan. [ſic manſit, non eſt interpretatum, vt honorem haberet velamento ſecreti, non vt eſſet negatum, ſed ne vileſceret, nudatum.] Quare ſuppoſita huiuſmodi notione vocis *amen* qua Chriſtum in Scripturis denominari vidimus; monſtrandum nobis ad eius elucidationem incumbit, Chriſtum eſſe veritatem Dei ad gloriam noſtram. Quod cum pro triplici veritatis ſignificatione, poſſit accipi de veritate dictorum, & promiſſorum, ac rerum typis & imaginibus contrapoſitarum; erit nobis per ſingulas haſce veritates breviter diſcurrendum: vt omnibus modis appareat, Chriſtum eſſe *amen Deo*, ſiue Dei veritatem.

Prima in Chriſto, Dei veritas, quæ dictorum, & reſerata ſui notitia.

251 Eſt in primis Chriſtus Dei veritas in dictis. Innotuit enim nobis in Chriſto, doctrina veri Dei, cum ante eam inundaret orbem falſitas. Non enim de ſola Ægypto verum eſt, quod aquis operta & tenebris obſita eſſet, ante tempus quo Chriſtus natus eſt; poſtmodùm autem liberata ſit ab aquis, & viſibilis ac conſpicua facta; quod ad liberationem à falſitate qua ante Chriſtum inundantur obruebatur, accommodat Anaſtaſius Sinaita libro 3. Hexaëm, ad illud *& appareat arida.* Non inquam id Ægypto peculiare eſt myſticè loquendo; ſed vniuerſo orbi commune, quem Deus per Chriſtum veritate repleuit. Per Chriſtum innotuit maximæ orbis parti: vnitas veri Dei: quæ quamuis naturaliter erat cognoſcibilis, tamen offuſa peccatis interno viſui caligine pleriſque non apparebat. Nihil frequentius, quàm vt homo lapidi & ligno accidens, ei diceret, *Deus meus es tu*, & ſaxo proſtratus acclamaret, *tu me genuiſti.* Nec promulgata in orbis terrarum angulo lex ſcripta, tantæ támque profundæ Dei veri ignorationi medebatur. Enimverò ait S. Cyrill. in oratione in Concilio Epheſino habita in die S. Ioannis Euangeliſtæ: [Dum lex per Moſen promulgata adhuc vigeret, Euangelicâ prædicatione nondum allſta, in ſola Iudæâ notus erat Deus; in Iſraël magnum nomen eius. Erat enim Moyſes voce exili, linguáque tardiore; vnde per ſolam Iudæam audiebatur. At vbi vera illa lux nobis illuxit, & Deus Verbum, æquè ac vnos ex nobis carni & ſanguini communicauit, omnia illius plena facta ſunt. Vbique exultantium chori, vbique veri adoratores & boni paſtores. Rationalium pecorum greges, præ multitudine, ſacra ſtabula anguſta reddunt.]

Olim Philoſophi ingenio acutiſſimi, ad ſolem diuinæ veritatis cæcutientes, ea de Deo dixerunt quæ abhorrerent ab eo quàm longiſſimè. Ac ne ſtolidos quoſdam adducere videat, Ariſtoteles qui ingenij miraculum, & metrum humanæ eruditionis paratæ à quocunque, aut parabilis eſt habitus de Deo ea ſcripſit, vt videre eſt apud Franciſcum Picum lib. 5. exam. vanit. doctr. gent. cap. 17. & 18. quæ quàm circa Deum cæcutiuerit egregiè prodant. Nunc per Chriſtum vel anus illiteratiſſimæ, & rupices quique ac petrones, inter Chriſtianos Deum ſyncerè & verè norunt.

norunt. Hanc Dei veri veram notitiam adeò diffuſam & illuſtrem, per Chriſtum accepimus.

253 Ab eodem, patefacta eſt Trinitas perſonarum. Extabant quidem in antiquo Teſtamento adumbrationes aliquæ Sanctiſſimæ Trinitatis, vt Galatinus fusè perſequitur lib. 2. de arcanis à cap. 8. & Petrus Alfonſus toto titulo 6. nec-non Genebr. in notis chronicis, præſertim ætate 4. vnde illa in quibuſdam Gentilium aliqualis notitia Trinitatis, vt notaui in Natur. Theolog. diſt. 5. à num. 191. Tamen & inter Gentiles ea notitia fœdis erroribus veram Trinitatem excludentibus obnubilabatur, & inter Iudæos non niſi rudis adumbratio tam arcani myſterij, ad præparanda vtcunque ingenia excipiendæ plenæ luci Chriſtianæ, exhibebatur. Expreſſa autem tanti myſterij detectio, Chriſtianæ temporum plenitudini reſeruabatur, vt monuit S. Epiphanius in Anchorato, & concinnè in hunc modum Gregorius Nyſſenus in qq. de Imag. [Eſt conceptus vi ſeminis cuiuſdam mali, tanquam in vtero quodam prævaricationis homo, in tenebroſis, & in vmbra mortis ſedens. Deinde cum in cognitionis Dei lucem, tanquam infans ab initio progreſſus eſſet, per legis directionem animatus effectus eſt, cum Patrem ac Deum agnoſceret, in ſe quidem habentem, ſicut & anima, ſubſtantia coniunctum Verbum & Spiritum. Hominem verò, cum propter nimiam iudicij imbecillitatem, non caperet manifeſtationem Verbi & mentis, nè ſpecie diuini cultus prolaberetur in multorum Deorum cultum, tempore procedente erudiebat tanquam infantulum creſcentem, hæc noſtra mundi natura, velut ab anima quadam edocta à Deo & Patre, vt obſcurè cognoſceret, & velut ex quibuſdam minùs claris balbutientis linguæ vocibus ex propheticis documentis, exitum & ortum atque apparitionem ſubſtantialis & occulti Patris Verbi. Poſt quas balbutientis voces, (Moſaïca inquam, & prophetica Verbi ænigmata,) cum prodiiſſet, clarè & articulatè, tanquam ex labiis quibuſdam ex vtero virgineo perfectum Verbum Dei, tum perfectam triplicem plenitudinem ſuam cum iſtis, & per iſtud, notam deinceps effecit humanæ mundi naturæ.] Rurſúſque in opuſculi calce. [Quemadmodùm mutus infans, brutus eſt ac ſine mente apud homines, quouſque verbum labris genuerit: ita per Dei Verbi generationem in carne, omnis brutalitas naturæ noſtræ deleta eſt, cum Deus Verbum patrem ſuum creaturæ palam, & Spiritum-ſanctum reuelaſſet.] Euſebius in eandem ſententiam, de reſeruata Chriſtianis temporibus notitia Auguſtiſſimæ Triadis, pleraque habet lib. 1. contra Marcellum Ancyr. cap. 1. & l. 3. de Eccleſ. Theologia cap. 2. Alibi addam quæ de Trinitatis myſterio poſt Chriſti tranſitum manifeſtè expoſito, commentatus eſt S. Auguſtinus quæſt. 154. in Exod. expendens illud, *cum tranſierit gloria mea, me videbis* Et *tract.* 100. in Ioan. ad ea verba, *ille me glorificabit*, vbi eo aptat illud pſalmi 107. *exaltare ſuper cœlos Deus, & ſuper omnem terram gloria tua*. A Chriſto igitur habemus tam eminentis veritatis patefactionem.

Incerta & occulta Sapientia Dei, manifeſtata veriſſimè per Chriſtum, qui idcirco Vrim & Thummim.

254 Per Chriſtum, Deus incerta & occulta Sapientiæ ſuæ manifeſtauit. Vt iure ſanè propitiatorio per quod Deus oracula fundebat, & veritatem ſuam promebat hominibus, à variis Patribus componatur, aut illi certè pectori Pontificis appreſſæ veritati, vt habetur cap. 28. Exodi, vbi Pontificis pectus videtur ornari inſigni opere lapidibus pretioſis intexto, inſcriptis hiſce Hebræis vocibus *Vrim* & *Thummim* 70. vertunt *δήλωσις ϗ ἀλήθεια* quod Latinè dicitur, *illuminatio*, vel *manifeſtatio* & *veritas*. *Vrim* enim à radice *Iara* idem eſt quod *manifeſtare* & *docere* ſiue *illuminare*. Tummim verò à radice *aman*; vnde etiam prodit *amen* de quo agimus, quod eſt verbum credendi habens pro obiecto veritatem 70. interpretes, *Thumum* voce *ἀληθείας* hoc eſt *veritatis* expreſſerunt. Conuenientiſſimè autem in Pontificis pectore veritas, & manifeſtatio nexa ſunt, vt his verbis pulchrè docet Philo Iudæus lib. de Iudice. [Quid in vita eſt æquè precioſum ac veritas? Quam vates ſapiens inſcripſit loco Sacratiſſimo, ea parte veſtis Pontificiæ, vbi eſt principalis via animæ, vt Sacerdotem per hos ornamentum anguſtiorem faceret. Veritati autem adiunxit cognatam virtutem, declarationem (vt vocat) vt eſſent ſeu imagines orationis, quæ vel animo concipitur, vel profertur etiam. Nam huic declaratione opus eſt, per quam aperiatur aliis, quicquid latet in animo. Sicut veritate illi alteri, ad perfectionem vitæ, actionúmque per quas itur ad felicitatem.]

Hinc liquet, quàm conſentaneè *Vrim* & *Thummim* quæ Chriſti imago fuit, vt docet S. Cyrillus in expoſitione Symboli Nicæni, veritatem & manifeſtationem iunctas haberet. Fuit enim Dei veritas patefacta, & verbum bonum non in corde abditum, ſed propalatum & foras emiſſum: quæ eſt iuxta Philonem, notio germana Symbolicæ expreſſionis per Vrim & Thummim. Et multo ſanè iuſtiùs quadrare hac ex cauſa Chriſto poteſt, titulus ementitus quo ſummum ſuum Sacerdotem decorabant Iaponij vt refert eorum Apoſtolus lib. 3. epiſtola 5. Vocabant enim eum *Nimxit*, id eſt, *cor veritatis*; vſu ni fallor per inimicam Satanæ æmulationem, (vt in aliis pleriſque notatum eſt à Tertulliano cap. 14. libri de cor. milit. & lib. de præſcript. cap. 40.) tranſlato ab hoc vſu Hebræorum, ad cor ſummi Sacerdotis appendentium veritatis figuram. Vnde etiam ortum quia non immeritò cenſuerit, quod apud Ægyptios referente Æliano lib. 14. var. hiſt. cap. 34. è pectore ſummi Sacerdotis ac Iudicis, Saphyrus cui adſcripta erat veritas, dependebat. Eóque habitu in veſtibulo ſepulchri Regis Simandij, primus inter iudices 30. qui ſtatuario opere ibi viſebantur, veritatis imagine de collo ſuſpenſa conſpicuus micabat.

255 Nec

255. Nec minùs concinnè accommodari Chriſto poteſt alia eiuſdem Philonis de Vrim & Thummim Philoſophia lib. 2 de Monarchia. Veſtitum namque Pontificium vniuerſum, Philo ibi docet eſſe ſymbolum orbis terrarum, vt inſinuatum eſt à ſapiente, attigitque S. Ambroſius lib. de fuga ſæculi cap. 3. *in fine*, & fusè quoque proſequitur S. Hieronymus epiſtola ad Fabiolam. Vrim verò & Thummim, ſic interpretatur Philo. [In pectore ſunt gemmæ duodecim, eximiis coloribus ternæ ſerie quadruplici, ad exemplar ſigniferi circuli. Nam & ille terna è ſuis duodecim ſignis in quatuor anni horas diſtribuit. Cæterum tota hæc pars in qua ſitæ ſunt, *rationale* vocatur verò nomine; Quoniam quicquid cœlo continetur, fabrefactum ornatumque eſt certis rationibus inter ſe congruentibus: Nam ibi nihil non ſua ratione nititur. Id rationale geminus textus variat, quorum alter *claritas* appellatur, alter *veritas*. Per hanc ſubindicatur, non eſſe fas vlli mendacio cœlum aſcendere, quod totum inde ad terreſtria loca relegatum ſit, & demigrarit in animos ſceleſtorum hominum. Per claritatem verò res noſtras clareſcere naturis cœleſtibus, aliàs in obſcuro futuras. Liquet enim, quòd niſi ſole illuſtrante, non eſſent conſpicuæ tot qualitates corporum, nec tot colorum, formarumque ſpecies, nec dierum, noctium, menſium, annorumque diſcrimina. Et in vniuerſum quis diſtinxit tempora, niſi ſolis, lunæ, cæterorumque ſyderum curſus, ac recurſus, concinniores quàm vt enarrari poſſint humana facundia? Vndè numerorum natura, niſi ex obſeruatione modò dictarum temporis partium? Quis in tanta maris latitudine ſimul & altitudine, vias nautis aperuit, niſi ratio ſyderum? Alia quoque innumera, viri ſapientes deprehenſa per eorum notitiam retulerunt in literas, vt procellas & tranquilitates aëris, felices ac malignos frugum prouentus, æſtus remiſſos, & ardentiſſimos, hyemes aſperas, aut vernantes, ſiccitates & pluuias, fœcunditatem animantium & ſtirpium, aut è diuerſo ſterilitatem, & id genus alia. Omnium enim rerum terreſtrium, in cœlo ſigna notata ſunt.

Hæc citra expenſionem, Chriſto accommodare quiuis poteſt. Eſt enim iuſtitiæ ſol, non habens vllam in ſe partem tenebrarum, imo eas depellens à ſublunari mundo cui prælucet, & præſentia ac futura commonſtrat. Omnium planè illarum vtilitatem factus myſticè autor, quas à ſole per veritatem Pontificiam expreſſo, deriuari in orbem ſubiacentem, commentatur Philo. Et ante Chriſtum quidem, ſolem exortum, lux aliqua tanquam crepuſculum affulſit orbi: adulta tamen & liquida lux, aduentui eius eſt ſeruata. Vt non poſſim ſanè Origeni adhærere qui Tomo 1. in Ioan. ad illud, *& hoc eſt teſtimonium Ioannis*, contendit ante Chriſtum eximios quoſque Prophetas nihil minùs cognouiſſe myſteriorum noſtrorum, quàm Apoſtolos. & alios ab eis edoctos. Hoc omnino cenſeo falſum, repugnatque plenitudini luminis & temporum, in qua Apoſtoli ſunt verſati. Melius S. Macarius hom. 27. propoſita quæſtione quorſum Apoſtolus 1. cor. 2. dixerit de noſtris myſteriis, *quæ oculus non vidit; nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt*, reſpondet. [Illo tempore magnates iuſti, Reges & Prophetæ, venturum eſſe Saluatorem nouerant: paſſurum autem eſſe, crucifigendum, ac ſanguinem profuſurum in cruce, non nouerant, neque audierant, neque adſcendit in eorum cor, futurum baptiſma ignis ac Spiritus ſancti; item in Eccleſia offerendum eſſe panem & vinum typum ſeu figuram carnis eius ac ſanguinis; atque eos qui participant de pane viſibili, * Spiritualiter carnem Domini eſuros: item Apoſtolos & Chriſtianos ſuſcepturos paracletum, atque induendos virtute ex alto, ac replendos diuinitate; commiſcendas quoque animas cum Spiritu ſancto. Hoc ignorabant Prophetæ, ac Reges, neque aſcenderat in cor illorum. Nunc Chriſtiani, alio pacto diteſcunt.] Optimè item ſub alio licet ſchemate S. Gregorius 27. moral. cap. 5. Apoſtolorum ſapientiam, vt gurgitem fuiſſe ad ſtillas anteriorum, clarè proſequitur.

Chriſtus fons Veritatis in nobis, quantùm in ipſo eſt.

256. Meritiſſimò igitur dixit Baptiſta, *Ioannis* 1. per Chriſtum factam eſſe veritatem, quia omnis veritas Dei quæ in nos defluxit, à prima illa & ſubſtantiali veritate Dei, quæ Chriſtus eſt, dimanauit. Quod omninò egregiè tradit Origenes tomo 6. in Ioan. ad illud, *& hoc eſt teſtimonium Ioannis*. Opponens enim ſibi, quomodò Chriſtus fecerit veritatem, cum Chriſtus profiteatur ſe eſſe veritatem, & nemo poſſit ſeipſum facere, reſpondet. [Intelligendum eſt quod *αὐτο ἀλήθεια* ea, quæ eſt per ſe veritas ipſa illa quæ eſt ſubſtantialis, & (vt ita dicam) primum exemplar illius veritatis, quæ in animabus ineſt rationis capacibus, à qua veritate veluti imagines illius, impreſſæ fuere ſpectantibus veritatem, non per Ieſum Chriſtum facta eſt, neque omninò per aliquem, ſed à Deo. Quemadmodùm enim neque ſermo ille, qui in principio erat apud Deum, non eſt per aliquem; neque ſapientia illa quam creauit initio viarum ſuarum Deus, eſt per aliquem: ſic neque veritas illa eſt per aliquem. Verùm quæ apud homines eſt veritas, per Ieſum Chriſtum facta eſt. Verbi gratia, veritas quæ in Paulo ineſt, cæteriſque Apoſtolis, per Ieſum Chriſtum facta eſt. Nec mirum eſt, ſi veritas cùm ſit vna, multas quaſi veritates ab illa dicamus diffluere. Vidit enim Dauid ille Propheta multas veritates, dicens: *veritates exquiret Dominus*. Non enim vnam exquirit veritatem, veritatis ipſius Pater, ſed multas, per quas ſeruantur qui eas habent. Simile verò quiddam huic orationi de veritate, & veritatibus, dictum inuenimus de iuſtitia, & iuſtitiis. Ipſa enim iuſtitia, quæ eſt ſubſtantialis, Chriſtus eſt, qui factus eſt nobis ſapientia à Deo, iuſtitiaque, & ſanctificatio, & redem

redemptio perfecta. Ab illa autem iuſtitia, ea iuſtitia formatur, quæ in vnoquoque ineſt, ita vt in his qui ſeruantur, multæ fiant iuſtitiæ. Hanc ob cauſam, etiam ſcriptum eſt, iuſtus Dominus, & iuſtitias *dilexit :* ſic enim in veris exemplaribus, & cæteris traditionibus iuxta ſeptuaginta, & ipſo Hebraico inuenimus. In ſpecie verò, num iſto modo alia quoque quæ Chriſtus eſſe dicitur ſingulariter, pro proportione multiplicata, plurium numero efferri poſſint.]

Eſt ergo Chriſtus, & in ſeipſo ſubſtantialis veritas, & in vnoquoque fideli veritas: quia tota veritas ſupernaturalis quam obtinemus, & omne Dei arcanum quod verè attigimus, eſt plenæ veritatis Chriſti ſtillicidium. Scitè Chryſoſtomus ſerm. de ſigillis l. 6. Græcol. [quandiu quidem Chriſtus abfuit, porta veritatis aperta non fuit, neque vinculum ignorantiæ ſolutum.] Eius autem aduentu, apertam eſſe, occluſam priùs veritatis portam, monſtrat conſequenter. Similiter S.Gregorius 29 moral. cap. 2. tractans illud, *oſtendiſti auroræ locum ſuum*, interpretatur auroram luce & tenebris commiſtam, Eccleſiam militantem, cui à Chriſto oſtenſus eſt locus veritatis. Id quod etiam in antiquis Patribus voluiſſe docet, quos oportuit lucem veritatis à Chriſto haurire. [Bene autem (inquit,) poſt ortum ſuum, locum proprium auroræ oſtendiſſe ſe perhibet, quia futuræ retributionis beatitudinem priuſquàm per corpus ipſe innoteſceret, in paucorum intellectu continuit. Cum verò humanæ natiuitatis infirma ſuſcepit, venturæ claritatis notitiam in multitudinis innumeræ amore dilatauit.]

257. Non obſtat quominus ſit Chriſtus, veritas noſtra, quod etiamnum aliqui, poſt veritatem Dei in Chriſto à Deo luculenter expreſſam, inuoluuntur nihilominus falſitate, nec ſi Chriſtus in eis veritas, iuxta Dei conſilium; ſiue hæretici ſint tenebris errorum obſcuratum habentes intellectum, ſiue Catholici à quorum pleriſque diminutæ ſunt veritates, quia vitam ei veritati, quam Chriſtus propoſuit, conformem non exigunt. Non eſt inquam ea labes in Chriſtum referenda, ſed in ſubiecti incapacitatem, quod falſitate occupatum & quaſi plenum; eique ex electione adhæreſcens, non fit particeps veritatis. Idem profectò his contingere dixerim, quod apud Dionem Pruſæum in calce orationis 35. Indis illis, habentibus apud ſe diuiniſſimum fontem veritatis, de quo guſtare non poſſunt qui repleti ſunt. Sic eſt planè in Eccleſia Chriſtiana diuiniſſimus fons veritatis, (nam fons ſapientiæ Verbum Dei Chriſtus Ieſus;) ſed de eo ſonte guſtare non poſſunt, qui repleti ſunt. Hoc quid ſit, benè perſpexerat F. Iordanus, inter primos Ordinis Prædicatorum Generales, non ætate tantùm ſed etiam meritis & eximia ſanctitate referendus. Narrat in eius Actis Leander *pag. mihi* 32. cum ad eum ægrum acceſſiſſent Fratres, vt in Generali conuentu, verbum aliquod ad ædificationem promeret; paucis reſpondiſſe, petito dicendi argumento ex antiphona quæ per illud tempus crebrò recurrit, (agitabatur enim feſtum Pentecoſtes;) iterabimus ſæpè per hoc hebdomadem ea verba, *repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui.* Non priùs locuti ſunt & ad Dei opus aggreſſi, quàm replerentur Spiritu veritatis, qui eſt ipſe Chriſti Spiritus. Nec priùs repleti ſunt quàm effunderetur ſpiritus eorum, ſpiritus carnis ac ſeculi Chriſti ſpiritus aduersùs, qui in vaſis præerat. Sicque impletum eſt quod Pſaltes cecinerat; *auferes ſpiritum eorum & deficient, emittes ſpiritum tuum.* Hunc accipiemus eoque replebimur, ſi ſpiritum noſtrum foras mittamus, & effundamus. Sapienter iſta Iordanus. Quid ergo ſit exinanitum duntaxat, non autem repletum guſtare poſſe fontem veritatis patentem per Chriſtum, ad reſtinguendam veri ſitim cuiuis innatam intelligit quiſquis Verbo propter nos exinanito conformatur. Planè eſt Chriſtus fons veritatis & ſapientiæ, de quo non guſtant, qui aliter quàm Chriſtus ſunt affecti: atque adeò qui deſipiunt ſpiritu, cuiuſmodi ſunt omnes ei repugnantes. Nam S. Paulinus piè ac ſcitè de more epiſtola 43. vocat Chriſtum [fontem veritatis, cuius doctrinæ quicquid aduerſatur, inſanum eſt.]

Huius fontis veritatis, riuulos eſſe Scriptores ſacros, de quo ſecuri bibamus cum nulla ſit in eo falſitas, dixit S. Auguſtinus ſerm. 8. ex 11. additis in calce tomi 10 Bibunt ſimul & comedunt ex hoc veritatis fonte Chriſtiani, & ſic ſe habet Chriſtianiſmus, ait S. Macar hom, 27. Decora huius fontis veritatis, complexus paucis eſt S. Chryſoſtomus hom. 61. ad pop.

Affectus pij, ex hac prima, Dei in Chriſto, veritate.

258. Eia quis ſufficienter, & Deo & generi noſtro gratuletur, abiectionem freni erroris quod erat in maxillis populorum! Senſus & affectus S. Gregorij hom. 18. in Ezech. *ſub finem*, huc belliſſimè cadit [Conſiderare (inquit,) libet; quantum ſuper nos effuſa ſunt viſcera creatoris noſtri. Omnes enim nos ex gentilitate venimus. Antiqui parentes noſtri, lignis & lapidibus ſeruiebant, & derelinquentes Deum à quo facti ſunt, deos venerati ſunt quos fecerunt. Nos autem per omnipotentis Dei gratiam, ad lucem de tenebris venimus. Recolamus ergo de quibus tenebris venimus, & de luce quam accepimus, gratias agamus. Neque enim diuinam miſericordiam intelligit, qui ſuæ miſericordiæ memor non eſt. Vnde & per Pſalmiſtam Deo dicitur, *Mirifica miſericordias tuas Domine, qui ſaluos facies ſperantes in te.* Tunc enim nobis Dei miſericordię mirificantur, cùm nobis ad memoriam miſeriæ noſtræ reuocantur: quia recolentes quid fuimus, intelligimus cui debemus quod ſumus. Cantemus itaque cum gaudio creatori noſtro, qui de ſeruitio creaturæ colla mentis excuſſimus. Gaudeamus in nobis impletum eſſe, quod per Eſaiam dictũ eſt; *& frenum erroris quod erat in maxillis populorum, canticum erit vobis ſicut vox ſanctificatæ Solemnitatis.* Frenum quippe erroris ma-

xillas populorum conſtrinxerat, quando idolorum errore obligata Gentilitas, Deo vero confeſſionis laudem dare neſciebat. Sed hoc ipſum erroris frenum, iam nobis in canticum verſum eſt, cum gaudendo Pſallimus atque cantamus; *Omnes Dij gentium Dæmonia, Dominus autem cœlos fecit.* Et rurſum: *ſimulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient, nares habent & non adorabunt, manus habent & non palpabunt, pedes habent & non ambulabunt.* Qui itaque hæc omnipotenti Domino, pſallendo dicimus; ipſum erroris noſtri frenum; quod à laude Dei ora noſtra ligauerat, vero Domino canticum fecimus. Benè autem dicitur, *ſicut vox ſanctificata ſolemnitatis*: quia dum confeſſionis laudem Deo reddimus, in ſanctificata ſolemnitate gaudemus. Reſpondeamus ergo moribus tantæ miſericordiæ Redemptoris noſtri; & qui lucem cognouimus, prauorum operum tenebras declinemus.)

259. Quorſum verò habentes limpidiſſimum fontem veritatis patentem, bibemus in via Ægypti aquam turbidam? Riui ſunt turbidi ſenſus ſæcularium & peruerſa iudicia vnde peccata. Addo Petrum Damiani ſer. 60. Torrens mori humani, & ipſe eſt turbidiſſimus ac cœnoſiſſimus. Vt quid ergo præligat quis eo cœno diluto prolui potiùs, quàm limpidiſſimis puriſſimiſque laticibus è Chriſti Saluatoris fontibus, vbertim manantibus?

Eo porrò temeriùs ardentiúſque afficiebour erga fontem veritatis in Chriſto patentem quo liquidiùs perſpiciemus, quàm nitens & pretioſa ſit veritas ex eo Chriſti fonte per nos hauſta. S. Chryſoſtomus hom. additiria in illud ex 1. Corinth. *Nolo vos ignorare fratres*, egregiè & luculenter veritatis in Chriſto nitorem ac depreſſionem præ veterum officiis proſecutus eſt, exponens quod dixerat, baptiſmum antiquum, eſſe figuram præſentis baptiſmi. (Si didiceris (inquit,) primùm quid ſit figura, & quid veritas, tunc & huius tibi rationes reddemus. Quid igitur eſt vmbra, & quid veritas? Age ſimilitudinem ab imaginibus ſumamus, quas pictores pingunt. Vidiſti ſæpè imaginem regiam veneto colore coloratam, deinde pictorem circumducere candidas lineas, & facere regem & ſeruum regium, &c. equos circumſtantes, & lancearios & vinctos hoſtes, & ſubditos r. Et cum hæc vides delineata & adumbrata, neque ſcis totum, neque ignoras totum, ſed quod homo pingitur, & equus, obſcurè cognoſcis. Qualis autem ſit Rex, & qualis hoſtis, non valdè perſpicuè cognoſcis, donec colorum veritas adueniens, certiorem reddat viſum. Sicut igitur in hac imagine, non exigis totum ante veritatem colorem, ſed etſi obſcuram quandam accipias cognitionem eorum quæ fiunt, ſatis tamen picturam abſolutam putas; ſic & de veteri & nouo teſtamento ſentis, vt non omnem veritatis diligentiam in typo exquiras. Et poterimus te docere, quomodò vetus ad nouum teſtamentum habeat cognationem; & ille tranſitus, ad noſtrum baptiſma. Nam ibi aqua, & hîc aqua: lauacrum hîc, & ibi pelagus. Omnes hîc in aquam ingrediuntur, & ibi omnes. Iuxta hoc ſimilitudo eſt. Poſtea vis cognoſcere colorum varietatem? Ibidem liberati ſunt ex Ægypto per mare, hîc autem ab idololatria. Et ibi quidem Pharao ſubmerſus eſt; hîc autem Diabolus: ibi Ægyptij ſubmerſi, hîc autem vetus homo peccatis defoditur. Et vide cognationem figuræ ad veritatem, & veritatis excellentiam. Neque enim omninò alienum oportet eſſe typum à veritate, alioqui non eſſet typus: neque omninò adæquari veritati, quia alioqui, & veritas ipſa foret: ſed oportet manere in ſuo modo, & neque comprehendere omnem veritatem, neque omni veritate deſtitui. Nam ſi totum contineat, iterum ipſa eſt veritas: ſi autem à toto deſtituatur, & nulla ſit ſimilitudo, conſequenter non poterit eſſe figura; ſed oportet vt partem quidem teneat, partem autem veritatis reſeruet. Igitur ne in veteri, totum à me requiras, etiamſi parua quædam & obſcura accipis ænigmata, boni hoc conſulas. Vbi igitur eſt affinitas figuræ ad veritatem? omnes ibi, & hîc omnes: Per aquam ſunt ibi, & hîc per aquam, à ſeruitute liberati ſunt illi, & nos à ſeruitute liberati ſumus: ſed non ab eadem omnes. Nam illi quidem à ſeruitute Ægyptiorum, nos verò à ſeruitute Dæmonum: Illi quidem à ſeruitute barbarorum; nos verò à ſeruitute peccati. Ad libertatem venerunt illi, & nos; ſed non ad eandem. Nam nos ad multò clariorem. Quod ſi maiora ſunt noſtra, & illis excellentiora, ne mouearis: hoc enim à veritate eſt, quod ſit aliqua excellentia, ſed non pugna, vel diuerſitas cum figura.) Quod dixit de baptiſmatis antiqui vmbra, & noui veritate, æquè addit, comparans vtramque menſam & communionem Sacramentorum.

Error Mopſueſteni, circa hanc primam Dei in Chriſto veritatem.

260. Cæterum priuſquam vlteriùs progrediar, & veritatem in Ieſu proditam quoad dicta, dimittam; diſpellendus eſt vaniſſimus error Theodori Mopſueſteni quoad dicta prophetica, quatenus in Chriſto accipientia veritatem. Ex Theodoro ipſo, illum errorem adſcriptis variis ex eo locis fusè illuſtrat Franciſ. Turrianus in defenſ. 2. libri conſtitut. Clement. ad cap. 5. Vnus aut alter Theodori locus ad rem præſentem ſat erit Exponens ergo illud Ioëlis, *effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt filij veſtri,* &c. quæ S. Petrus actorum 2. de aduentu Spiritus ſancti per Chriſtum miſſi, eſt interpretatus, ait Theodorus, ea non eſſe à propheta ad literam dicta de effuſione Spiritus ſancti, ſed ſecundùm hiſtoriam, & quoad ſenſum πρόχειρον qui in promptu eſt, & primùm occurrit, dicta eſſe de rebus à populo feliciter geſtis ſtatim poſt liberationem à captiuitate Babylonica: ab Apoſtolo autem, ſpectato euentu, fuiſſe aptata ad factam per Chriſtum effuſionem Spiritus ſancti, eo quòd hæc effuſio bellè reſponderet rebus tunc

geſtis, haberétque cum eis ſimilitudinem non modicam. Vndè in ea effuſione, veriùs quàm in rebus de quibus primò pronunciabantur, impleta cenſentur Ioëlis verba. Hæc quidem, (inquit propoſito eo quem dixi ſenſu Iudaïco,) eſt horum verborum ſententia *περίχωρος*. [Petrus verò diſſerens cum Iudæis in aduentu Spiritûs ſancti, his vſus eſt meritò. Siquidem lex vmbram habebat futurorum bonórum; & populo illi tam accuratè proſpiciebat Deus, propter expectationem eorum quæ in Chriſti aduentu extiterunt. Erant itaque quæ ad illos pertinebant parua omnia, & tanquam in vmbra facta, vt iam magnificentiora atque grandiora eſſent verba, quàm res ipſæ ſubiectæ, veritas verò rerum ipſarum, dictis ipſis par & æqualis in Chriſti aduentu habuit exitum, perductaque eſt ad effectum. Tunc enim omnia magna & noua, & verè admirabilia fuerunt; & quæ maximè, illa quidem quæ in lege geſta fuerunt, ſuperarunt. Vt iam illa vetera vice ænigmatis, hæc verò in Chriſto, veritas ipſa fuerit. Sic Dauid dixit de populo, *non eſt derelicta anima eius in inferno, neque caro eius vidit corruptionem*: quod quidem reipſa completum in populo intelligi non poteſt, ſed dicit metaphoricè, hyperbolicè ſcilicet liberatum fuiſſe populum à periculo & interitu; res verò & veritas eorum quæ dicta ſunt, ipſo Chriſto extitit, & demonſtrata eſt, quando nec anima eius in inferno remanſit, vt poſtè reuerſa ad corpus per reſurrectionem; neque corpus interitum vllum ſuſtinuit. Immò non ſolùm non manſit vt erat cum eſt affectus morte; ſed immortalis factus eſt, & ab omni interitu alienus: vt iam illud in populo, ænigma & vmbra fuerit, hoc verò in Chriſto, veritas ipſa. Ad eundem modum vſus eſt his eiſdem verbis Petrus in actis Apoſtolorum in aduentu Spiritus ſancti, tanquàm dicta eſſent antea, ratione quadam metaphoricè, id eſt tranſlatè; nunc autem ad exitum ipſius rei, & ad veritatem ipſam perducta ſint; vt maior nunc fides præſentibus adhiberi debeat, quàm illis ſuperioribus admiratio tunc adhibita fuerit. Cum multa fuit huiuſmodi in ſacris libris, hoc eſt de illorum numero in quo Deus diſſerens cum Iudæis per Prophetam, & colloquens vt ſolebat, promittebat ſe illis abundè & largè prouiſurum, ſicut expoſitum eſt. Quæ omnia vera vt dixi, extiterunt in Chriſto; quoniam ſol verè obſcuratus eſt, & luna cum eo, & multa tum in cœlo, tum in terra facta ſunt prodigia, & ſanguis ſalutaris Chriſti Domini noſtri effuſus eſt, & ignis ſpecies oſtenſa, quæ aduenientis Spiritus vim, & energiam præ ſe ferebat; quem ignem anteceſſit vapor fumi, ad ſignificandum ſupplicium eorum qui auſi fuerant Chriſtum agere in Crucem: Tunc omnes facti ſunt participes gratiæ Spiritus ſancti communitatis, multis, variiſque chariſmatibus. Alij animi Prophetabant; alij miracula faciebant plurima ad faciendam fidem iis quæ audierant, & ad coarguendos eos qui aliter de Chriſto ſentiebant, vt iam quæ per Prophetam dicta fuerint tranſlatè, & ſuperlatè, ſiue hyperbolicè; nunc adeò ſint in rem ipſam & exitum collata, atque perducta, vt verba ſint infra res ipſas. Horum ergo & aliorum huiuſmodi verborum, quæcunque de aliis rebus à Prophetis dicta, & ad œconomiam, id eſt ad aduentum Chriſti, Apoſtoli tranſtulerunt, & accommodarunt, hæc cauſa & ratio, meritò exiſtimari poteſt; ne hiſtoria rerum illarum ficta eſſe videatur, & vt rerum præſentium magnitudo, ex comparatione illarum magis appareat; ſimulque oſtendatur illorum cum his noſtris affinitas; abeſſe tamen illa ab his tantum, quantum vmbra à corpore, quamuis ſimilis eſſe videatur.]

Item Theodorus exponens dictum Zachariæ de Chriſto, *Ecce Rex tuus veniet tibi manſuetus*, quod S. Matthæus de Chriſto Hieroſolymam ingrediente eſt interpretatus, damnat ſummæ ſtultitiæ, ea verba accipere partim de Chriſto, partim de Zorobabele, de quo vult & ad literam eſſe prænunciata, ſubditque quomodò ad Chriſtum transferri potuerint. [Vera autem ſententia illa eſt quàm ſupra memini dixiſſe; nempè quòd lex vmbram quandam continebat eorum omnium quæ ad Chriſtum pertinebant. Multa igitur eorum quæ admirabiliter & præter omnium opinionem ſiue in populo, ſiue in viris ad res aliquas gerendas electis, facta ſunt, ſcriptura narrat hyperbolicè verbis ipſis primo aſpectu veritate carentibus, in ipſis illis rebus in quibus exponendis poſita ſunt. At tunc deprehenduntur eſſe vera, cum comparantur cum ipſo Chriſto, ad eumque referuntur, qui cum in omnibus vmbram legis ceſſare fecerit, veritatemque introduxerit, meritò huiuſmodi etiam verborum veritatem declarauit.]

Euertitur.

261. Hic Theodori error, profectus eſt ex nimio literæ ſtudio; & ne abſonas in ſpeciem interciſiones in Prophetis admitteret, Damnatus verò eſt à Vigilio Papa in Synodo Romana, vbi definitum eſt, Prophetias directè & vt Theodorus loquebatur, *κατὰ πρῶτον λόγον* de Chriſto in quem tecta Prophetæ ferrentur eſſe accipiendas, nec ſatis eſſe allegorias & typos ſenſui hiſtorico ſuperſtructos admittere; ſed verè *κατὰ λέξιν* (vt ait Clemen. Romanus 2. conſtit. cap. 5.) Prophetas de Chriſto pleraque protuliſſe, ſicque eſſe in Chriſto exhibitam, veritatem, quia impletæ ſunt in eo Prophetiæ illæ, non per accommodationem euentus, & ſimilitudinem vel illuſtriorem expreſſionem. Certum quidem eſt, in veteri Teſtamento pleraque ad literam dici de rebus illius temporis, quæ ſpiritualiter & myſticè Chriſto aptantur, habueruntque ſe vt vmbræ & imagines præuiæ: v. g. caſus Ionas, & exaltatio ſerpentis in deſerto, & alia quæ in figura contigiſſe populo affirmat Paulus. Sed præterea multa ſunt in Prophetis, quæ directè, & non ſub ratione vmbræ ac ſenſus myſtici inædificati alteri ſenſui

histo

hiſtorico, de Chriſto ſunt dicta, & in eo veritatem habent, etiam quoad literam, cuiuſmodi ſunt varia loca in eo Concilio Romano ſigillatim prolata, & ſub anathemate iuſſa de Chriſto & non de alio quippiam directè accipi; contra quàm ſtatuebat Theodorus; in auris errorem plura Turrianus ibid. & Pineda 5. de Salom. c. 19. nequiequam Theodorum purgare nitente Fagundo lib. 3. pro tribus capit. cap.6. Præter Theodorum, alij Prophetiis de Chriſto ſunt aduerſati. [Sunt enim plures hæretici (inquit Origenes hom. 17. in Lucam) qui aſſerunt, Chriſtum à Prophetiis penitus non fuiſſe prædicatum.] In hos æquè cadunt, quæ in Theodorum intorquentur. Diſputat in eos plenè Origenes tom.5. in Ioannem ad illud *hic venit in teſtimonium.* Breuiter S. Hilarius in Pſal. 54. ad illud *ecce elongaui fugiens.*

Aliorum extremus error, reie ctus.

262. Porrò vt horum nimius literæ oc. cidentis amor, cauendus eſt, ita in altero extremo, nec minùs declinandi ſunt alij, qui vniuerſum vetus Teſtamentum ad minimas vſque particulas, de Chriſto eſſe intelligendum tanquam figuram de figurato, contendunt. Quam in rem vulgo profertur illud ex 1. Cor. 10. *omnia in figura contingebant illis* Græca vox, plurali numero *typos* habet, ita vt eſſe ſenſus videatur, *hac omnia tanquam figura ſeu typi contingebant illis.* Conſonatque quod ait D. Auguſtinus 22. contra Fauſtum cap. 24. priſcorum Patrum non linguam modò ſed & vitam, fuiſſe Propheticam; & totum regnum Hebræorum, magnum quendam, quia & magni cuiuſdam, fuiſſe Prophetam. Vera tamen & ipſi D. Auguſtino 17. Ciuit. cap. 3. egregiè probata ſententia eſt, quam optimè tradunt Corquæus ad idem caput, Seratius in prolog. Biblioth. cap. 21. quæſt. 8. Bellarm. lib. 3. de verbo Dei à cap. 3. Salmeron tomo 1. à prolegom. 8. Sandæus lib. 2. Theolog. Symbol. comment. 3. exercit. 2. Scholaſtici plerique 1. part. quæſtio 1. art. 10. nominatimque Mol. Vaſq. Valentia. Nimirum non ita abiiciendum eſſe literæ corticem, vt omnes planè quantumcunque minimæ veteris Teſtamenti particulæ, de Chriſto ſint: in quo iam olim apud pleroſque malè audiit Origenes, qui ſemper eſt myſticus. Quanquam ipſemet ſupponendum eſſe literalem ſenſum non ſemel obſeruat, & nominatim hom. 13. in Exod. & hom. 2. ac 11. in Leuit. ſed neque ita exſuccam eſſe quamcunque literam veteris ſcripturæ, vt nullibi Chriſtus prænuncietur, & præfiguretur. Vniuersè ergo ac generatim, vetus teſtamentum continet Chriſti typos, & omnia quæ in eo traduntur, vel de Chriſto ſunt dicta, vel propter ipſum, vt habet D. Auguſtinus 12. contra Fauſtum capite 7. Minutiæ tamen conſectandæ non ſunt ſollicitiùs, & in Scripturis humano modo confectis, permittendum eſt vt aliqua humano modo factæ habeant, nec omnia ſunt habenda ſic fœta myſteriis, vt nihil prorſus vacet myſterio, & Chriſti præſignificationibus. Idque nequaquam ferunt illa verba Apoſtoli, quæ vulgo circumferri in eum ſenſum referebam. Vt enim benè aduertit Vaſques 1. part diſput. 14. cap. 6. eodem ſenſu, & eadem *typorum* voce, in Græco textu adhibita, Apoſt. c. ex illo dixit. *Hec in figura facta ſunt noſtri*, (agens de exemplo nobis ſtatuto in caſtigatione iniquorum antiquorum,) quæ ibidem ait, *omnia in figura contigiſſe Hebrais.* Sicut ergo dicens pœnas quas antiqui illi exceperunt in noſtri figura factas eſſe, ſignificauit eas factas nobis eſſe in exemplum vitæ, prout etiam cum locum legit Tertull. 5. contra Marcio. cap. 7. Sic omnia in figura contingebant Iudæis, id eſt ex omnibus exempla decerpere & proficere poſſumus; licèt non omnia, etiam minutiſſima, fuerint Chriſti & rerum eius adumbrationes.

263. Dignus eſt Iſidorus Peluſ. cuius hic iudicium adſcribam ex lib. 2. epiſt 195. Qui vniuerſum vetus Teſtamentum ad Chriſtum transferre conantur, reprehenſione minimè carent. Siquidem & Gentilibus & hæreticis illis qui id repudiant, in ſua aduerſum nos concertatione robur ſuppeditant. Nam dum ea quæ de ipſo minimè dicta ſunt, per vim intorquent, hoc efficiunt, vt quæ de eo haud quaquàm conforrè dicta ſunt in ſuſpicionem veniant. Per quæ enim illi, hos vt verborum ſenſum intorquentes euertunt; per eadem in his quoque quæ perſpicuè de eo dicta ſunt, ſuperiores eſſe exiſtimantur. Ego verò neceſſariò vtrumque contigiſſe aionempe, nec cuncta de ipſo dicta eſſe, nec rurſum de eo nullum omninò ſermonem habitum fuiſſe. Hoc enim conducebat, vt nec omninò de Chriſto apud eos homines, qui de Deo etiam ac Patre ambigebant, ac dicebant, *fac nobis Deos*, verba fierent; nec rurſum, tum ad conuincendos Iudæos qui fidem minimè adhibituri erant, tum ad eorum qui credituri erant, confirmandam ſpem, omninò ſileretur.) Quod non minus eleganter repetit rurſus libro 3. Epiſt 339.

264. Quod ſi interdum quidam Patres, aiunt vniuerſum vetus Teſtamentum præſignaſſe Chriſtum, accipiendi ſunt de maxima parte Scripturæ antiquæ, non autem de omnibus eius minutiis. Sic accipio illa Antiochi in præfatione ad ſuas homilias. [Vt tela ex multis conflata ſtaminum particulis, in vnam & impartibilem arte textoria coaleſcit tunicam; ſic & vniuerſa ſcripturæ diuinitùs inſpiratæ oracula, in hunc finem conſpirarunt, planè vt dominicæ diſpenſationis inconſutilem tunicam præſignarent, quam ex vtero ſuſcepit glorioſæ ac ſanctæ Deiparæ ſemper Virginis Mariæ.] Hoc ipſum voluit Sanctus Auguſtinus, oratione de quinque hæreſibus capite 7. cum in Transfiguratione, Moyſem & Eliam Chriſto aſtitiſſe tradit, vt ſignificaretur legem & Prophetas ad Chriſtum ſpectaſſe. *Ecce* (inquit,) *apparuerunt illis Moyſes & Helias, cum eo loquentes.* Quid ſunt Moyſes & Helias niſi lex & Prophetæ? loquebantur cum illo quia loquuti erant de illo; oſtendebant quæ prædixerant, manifeſtabant quem prophetauerant,

uerant, loquebantur putas, quid loquebantur? Vt Iudæi conuincerentur, Pagani conuerterentur, Manichæi confunderentur, hæretici comprimerentur, Catholici confirmarentur. Loquebatur lex & gratia, lenitas & aſperitas, terror & manſuetudo, præceptum & adiutorium, ferramentum & medicus, vmbra & lux, præco & iudex, ſententia & miſericordia.] Legem & Prophetas Chriſtum prænunciantes, tam multiplici periphraſi circumloquitur, non vt omnes legis & propbetarum apices de Chriſto fuiſſe ſignificet, ſed tantùm (vt indefinita eius oratio docet,) maxima ex parte. Idemque ſenſus eſt illorum eiuſdem Auguſtini verborum lib. 12. contra Fauſtum cap. 27. [Chriſtus mihi vbique illorum librorum, vbique illarum ſcripturarum peragranti & anhelanti, in ſudore illo damnationis humanæ; ſiue ex aperto, ſiue ex occulto occurrit & reficit. Ipſe mihi, & ex nonnulla difficultate inuentionis ſuæ, deſiderium inflammat, quo id quod inuenero, auidè ſorbeam, medulliſque reconditam, ſalubriter teneam.]

Illud non incommodè dici poteſt, in lege & Prophetis, omnia eſſe grauida Sacramentis quatenus omnia ad Chriſtum, vel ad aliqua eius adiuncta v. g. Eccleſiam, accommodari poſſunt. Quâ ratione S. Ambroſius l. 3. de Spirito ſancto, cap. 12. illud, Ezechielis de rota in medio rotæ, ſic eſt interpretatus. [Rotam intra rotam vidit Propheta currentem, quod vtique non ad corporalis refertur ſpeciem viſionis, ſed ad vtriuſque gratiam Teſtamenti, eo quòd teres vita Sanctorum ſit, & ita ſibi concinens, vt ſuperioribus poſteriora reſpondeant. Rota igitur intra rotam, eſt vita ſub lege, vita ſub gratia; eo quòd Iudæa intra Eccleſiam ſit lex intra gratiam; Nam intra Eccleſiam eſt, qui Iudæus eſt in occulto, & circumciſio cordis intra Eccleſiæ Sacramentum eſt. Sed illa Iudæa intra Eccleſiam, de qua ſcriptum eſt; *Notus in Iudæa Deus.*]

Secunda Dei in Chriſto Veritas, quæ promiſſorum.

165. Sequitur veritas promiſſorum, ratione cuius Chriſtus quoque eſt *Amen* & veritas Dei. *Quotquot enim promiſſiones Dei, in illo ſunt*, vt ex Apoſtolo initio dicebamus: *ideò per ipſum amen Deo ad gloriam noſtram.* Promiſerat nimirum Deus antiquis Patribus, contritionem capitis ſerpentis, deſtructionem peccati, mortis abolitionem, omnium denique malorum quæ Satanæ malignitas & protoplaſtorum deluſa imbecillitas mundo inmiſerat, depulſionem. Et in ſumma tempus ante Baptiſtam, fuiſſe tempus promiſſionum, admonuit S. Auguſtinus præfat. in pſal. 109. Richardus porrò Victorinus lib. 1. de Emman. cap. 11. diuina promiſſa antiqua, ad tria capita reuocauit ſecundùm triplex damnum quod homo ſubierat; nempè ad promiſſum recuperandæ immortalitatis, dignitatis, & beatitudinis. Omnibus illis promiſſis, abundè à Deo ſatisfactum eſſe per Chriſtum, docet ibid. Richardus. Sicque fuit Chriſtus adueniens, *Amen Dei*, & veritas Dei, conſtans & rata. Quod Rupertus lib. 4. de victor. verbi Dei cap. 21. egregiè aperit, expreſſum eſſe ab Apoſtolo Rom. 1. cum veritatem Dei, *reuelari* dixit, *de fide in fidem.* Præfatus enim antecedenti capite Rupertus, Deum iuſtificari in ſermonibus ſuis, & vincere cum iudicatur, quia mutabilis non poteſt argui; & quod promiſit, per Chriſtum eſt executus, ſubdit ad hoc confirmandum. [Quam aliam iuſtitiam Dei putamus in Evangelio reuelari, ſicut Apoſtolus dicit: *Iuſtitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem, ſicut ſcriptum eſt; Iuſtus autem ex fide viuit?* Iuſtitia Dei, Incarnatio eſt filij Dei, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundùm carnem. Incarnatio inquam, vel aduentus Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abrahæ. Hæc iuſtitia in Euangelio reuelatur. Num parua eſt hæc iuſtitia Dei? Non parua ſed verè magna, & valdè laudabilis; quia per illam incarnationem, dum fit ex ſemine Dauid, iuſtificatur Deus in ſermonibus ſuis implendo, quod promiſit, cuſtodiendo quod iurauit Deus verax & fidelis. Attende perpulchram huius iuſtitiæ definitionem. *Iuſtitia* (inquit,) *ex fide in fidem.* Cuius ex fide, niſi eius qui promiſit, qui iurauit? Cuius in fidem, niſi eius qui promittenti credidit, qui iuramenti fidem adhibuit, ſcilicet Abrahæ, ſiue Dauid?]

Intelligo vix fuiſſe, cur vnum hunc locum ex eo Ruperti opere deflotatum, cum vniuerſum ad hoc ſpectet, vt fidem lectori faciat, Dei promiſſa, quocunque contra nitente, & quibuſvis per Satanam eiúſque emiſſarios appoſitis obicibus, perſtare tamen inconcuſſa, nec vllam vim aduerſam, quantacunque ſit, obſtare poſſe ne impleantur. Quod enim in libri primi proœmio ad Canonem Abbatem ſcribit, hoc ſuſcepit eo libro demonſtrandum; Non Amanem, non Antiochum, non alios per quos id agebat Satanas vt periret genus illud de quo Verbum carnem aſſumere ad ſalutem humani generis propoſuerat, fruſtrari potuiſſe diuinum promiſſum. Sed ei abundè in Chriſto eſſe ſatisfactum, proptereáque operi titulum fecit, *de victoria verbi Dei.* Idem argumentum de Chriſto omnia Dei promiſſa explente, verſauit diligenter ac ſigillatim S. Proſper, in opere de promiſſionibus Dei, quod qui ei abiudicare niſus eſt Soteallus in præfatione ad ipſum Proſperum abs ſe editum, baculo planè arundineo fultus eſt, ſilentio nimirum Gennadij & Trisbemij, dum Proſperi ſcripta recenſent hoc opus omittentium; & ſtyli diſſimilitudine. Quæ argumenta quanti ſint, alibi expendo. Autor in dimidio temporis cap. 6. & p. 2. cap. 38. vtrobique ætatem ſuam bis prodit. Et vt Proſper non eſſet, inde habetur antiquum eſſe ſcriptorem, & S. Leonis æqualem. Crebra verò D. Auguſtini in eo opere allegatio atque laudatio, non obſcurè prodit parentem Proſperum. Sed de his alibi.

Exſolutio promiſſorum per Chriſtum, extenſior promiſſione.

166 Neque verò ij dumtaxat quibus promiſſiones factæ fuerant, effectu eorum ſunt poſiti; ſed vlteriùs quoque peruaſit benignitas. Idque in promiſſionibus ſolemne eſt Deo, vt non contentus ſtare pollicitis, ea quoque excedat. Illuſtre eſt exemplum, quod D. Auguſtinus ſerm. 99. de temp. in eam rem profert in hunc modum. (Diligenter attendite fratres, quia vnum promiſit Deus futurum in virga, ſed plura dedit. Verum eſt fratres. Conſuetudinis ſuæ rem fecit Dominus noſter. Semper enim maiora tribuit, quàm promittit. *Et erit*, (inquit,) *homo quemcumque elegero, virga eius germinabit:* hoc eſt ſolum quod promiſit Deus, vt virga eius quem eligeret, germinaret. Vbi verò ad rem venitur, vt quod promiſſum eſt oſtendatur impletum, non vnum illud quod promiſſum fuerat effectum dicitur, ſed vide quanta adduntur. Ait enim Scriptura *Ecce germinauit virga Aaron in Domo Leui.* Hoc eſt vnum illud ſine dubio quod fuerat repromiſſum Sed adduntur alia & dicitur; *Et produxit frondes, & protulit flores, & germinauit nuces.* Cum ergo de ſolo germine fuiſſet repromiſſum, vide quanta largitur Deus, vt non ſolùm germen produxerit, ſed & frondes; & non ſolùm frondes ſed & flores; & non ſolum flores, ſed & fructus.] Idem de perſonis quibus facta fuerit diuina promiſſio, dicere licet: nempe non ibi ſtare Deum, ſed quaſi exundante miſericordia, ad alios quoque fructum benignitatis ſuæ protenſum velle. Quamobrem ergo ſolis Patribus promiſſus fuiſſet Chriſtus, & reſpectu duntaxat eorum, Chriſtus fuerit *amen Deo*, & veritas exhibita; tamen in alios quoque commodum promiſſionis illius expletæ eſt deriuatum. Quod Apoſtolus Roman. 15. his verbis tradit. *Dico Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promiſſiones Patrum. Gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum.* En Chriſtum veritatem Dei quoad nepotes Patrum qui promiſſionem acceperant: Eiuſdem verò veritatis & promiſſionis fructum extenſum ad gentes, quibus Deus nullo promiſſo obſtrictus erat.

Pij affectus ex impletis per Chriſtum, Dei promiſſionibus.

167. Hîc ſi Chriſtianis ſæculis gratulatus fuero, expletitionem promiſſorum ad quæ anteriores ætates, tanto ſtudio, tamque incenſo affectu ſuſpirauerant, rem fecero tanto ante ab Apoſtolorum Principibus grauiſſimè inculcatam primis fidelibus. Propoſuerat S. Petrus epiſtolæ primæ cap. 1. Chriſtum fidelibus, tum ſubdit *De qua ſalute exquiſierunt atque ſcrutati ſunt propheta, qui de futura in nobis gratia prophetauerunt, ſcrutantes in quod vel quale tempus ſignificaret in eis ſpiritus Chriſti prænuncians eas quæ in Chriſto ſunt paſſiones & poſteriores glorias; quibus reuelatum eſt quia non ſibimetipſis, vobis autem miniſtrabant ea quæ nunc nunciata ſunt vobis.* Non potuit accurat ius ſtudium antiquiorum Patrum prodere circa promiſſam ſalutem, ſiue Chriſtum; quandoquidem expendit eos *exquiſiuiſſe* atque *ſcrutatos eſſe*, id eſt diligentiſſime rimatos, quod fore beatum illud æuum aduentus Domini. Et tamen acceperunt diuinum reſponſum, fore ſcilicet vt ipſi abirent vacui, nec tantorum bonorum diuinitùs promiſſorum exhibitione fruerentur. Paulus non minore cum emphaſi, Hebr. 11. fatigatam longa expectatione antiquorum Patrum ſpem, nec expletam, his verbis prodidit. *Iuxta fidem defuncti ſunt omnes iſti, non acceptis repromiſſionibus, ſed à longè eas aſpicientes & ſalutantes.* Vides ſuſpirationem SS. Patrum, ad oſtentationem tanti boni, ac tam pinguium Dei promiſſorum. Qualis putas, (ait Rupertus l. 10. de victor. verbi Dei cap 11.) tunc mentis habitus iuſtis animabus, erat? Quos autem illius temporis iuſtos eſſe dixerim, niſi illos qui fidem & ſpem, ſiue expectationem habebant promiſſionis ad Abraham, promiſſionis ad Dauid, iuramenti ad Abraham, iuramenti ad Dauid? Qui videlicet Dauid fidelis, Deum fortiter tenens, *miſerere mei*, dixit, *vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris?* Talium vnus vel nouiſſimus de tempore illo Simeon nobis extitit, qui in hac fide declinando, & requirendo veritatem Dei, veritatem promiſſionis, in qua Deus maior homine, ſponte hominibus iurauit, reſponſum accipere meruit, non viſurum ſe mortem, niſi priùs videret Chriſtum Domini.]

Ex mox, cum celebraſſet alias pietaſque pias animas, eodem æſtuantes deſiderio expletionis promiſſorum diuinorum, Zachariam ſcilicet Elizabetham, Annam Propheteſſam, & alios quorum laus eſt in Euangelio, ſubdit. [Clamabunt animæ multæ, quatenus in ſermonibus ſuis verax & fidelis Deus appareret. Exiſtimo quod mulier illa in vtero habens, vt ſæpè dictum eſt, nullo vnquam tempore magis parturiendo clamauerit, nunquam magis, vt pareret, cruciata fuerit. Nolo autem viuentes in corpore fideles illius temporis homines ſolos, debere intelligi corpus illius quam dicimus mulieris in vtero habentis. Immò vniuerſa dierum vel ſæculorum Eccleſia, etiam apud inferos beatam ſpem expectantium huiuſcemodi deſiderij clamores emittebat. Et hæc vniuerſitas, propter vnam eandémque expectationem, vna mulier in vtero habens exiſtebat.]

168. Nec per humanum duntaxat clamorem quantumcunque, ac vt parturientis eſſe ſolet; ſed per rugitum onagri, & bouis famelici mugitum, hæc deſideria exprimit Iob cap. 6. verbis illis, *nunquid rugiet onager cum habuerit herbam, aut mugiet bos cum ante præſepe plenum ſteterit?* Onager enim eo loco, vt interpretatur S. Gregorius 7. mor. cap. 4. gentilium populum ſignat: quem ſicut natura extra ſtabula diſciplinæ edidit, ita vagus in voluptatum ſuarum campo permanſit. Boue autem expreſſi ſunt Hebræi, iugo legis preſſi. Vtrorumque ſames in herbam & fœnum carnis noſtræ Verbo coniunctum, acuebatur in dies magis. Vtrique in præſepe plenum &

promiſſam

promiſſam refectionem ardentiſſimè ſuſpirabant. (Sed quia dici (ait S. Gregorius,) & electorum Gentilium vota dilata ſunt, & ex Hebraico populo ſancti quique longo tempore redemptionem ſuam expectando, gemuerunt; benè Beatus Iob, prophetiæ myſteria enarrans, ex vtraque natione cauſas afflictionis inſinuat, dicens: *Numquid rugiet onager cum habuerit herbam, aut mugiet bos cum ante præſepè plenum ſteterit?* Ac ſi apertè dicat, Idcircò gentilitas gemit, quis eam nec dum Redemptoris ſui gratia reficit: atque ideò Iudæa mugitus dilatat, quia legem tenens, ſed legis auctorem non videns, ſtans ante præſepè ieiunat.]

Tanto æſtu conceptorum, tantóque affectu ingeminatorum deſideriorum fructum, nequicquam ab antiquis captatum, nos tenemus. Illi concepti non viderunt lucem, quia vt ait S. Gregorius 5. moral cap. 37. [Ad aduentum Incarnationis Dominicæ, quamuis hanc fideliter crederent, peruenire nequiuerunt. Incarnatus quippe Dominus, dicit: *Ego ſum lux mundi*. Atque ipſa lux ait: *multi prophetæ & Iuſti deſiderauerunt videre quæ videtis. & non viderunt*. Concepti igitur non viderunt lucem: quia ad ſpem venturi Mediatoris, apertis Prophetarum vocibus excitati, nequaquàm potuerunt cernere eius Incarnationem. In his itaque conceptus interior formam fidei edidit; ſed hanc vſque ad apertam viſionem diuinæ præſentiæ non perduxit: quia priùs hos à mundo mors interueniens rapuit, quàm manifeſta veritas mundum illuſtrauit.]

269. Nos feliciter diuino beneficio editi, quæ illi cupierunt videre & non viderunt, conſpicimus & perſpicimus oculis noſtris, & manibus contrectamus, iuxta dilecti diſcipuli mellitiſſimam vocem; veritate manifeſta fruimur, diuinorum promiſſorum exſolutionem non vltra quærimus, ſed tenemus. Quanta hæc gratulationis materia, quanta lætitiæ ſeges quantum gratiarum argumentum! Expectarunt ſanè antiqui Dominum, expectantes vt Dauid pſal. 39. de ſe dixit; quamuis reuera *expectare* potiùs quàm *expectaſſe* dicendi erant, vt notat ad eius pſalmi initium S. Ambroſius qui addit. [Gratias igitur Domino Ieſu, vnigenito Dei filio, redemptori noſtro, qui nobis peccata omnia remiſſurus deſcendit è cœlo, vt nos dè lacu ac limo iſtius mundi, & cænulenta quadam palude terrarum, de corpore quoque mortis huius eriperet, atque in carne ſua ſtatueret animi noſtri interiora veſtigia.]

Egregiè inſuper in hanc rem vniuerſam philoſophatur Rupertus lib. 1. in Matth. *in fine*. [Igitur (inquit,) natus eſt Chriſtus, & in natiuitate eius, fidelis & verax comprobatus eſt, ipſe qui promiſit Deus. Gratulamur omnes dicentes cum pſalmiſta; *Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis*. Item: *Quia rectum eſt verbum Domini, & omnia opera eius in fide. Quotquot enim promiſſiones Dei ſunt*, (ait Apoſtolus,) *in illo eſt, ideo & per ipſum dicimus, Amen Deo ad gloriam veſtram*. Verè *ad gloriam veſtram*. Quodammodò ſuperatus eſt Deus, licet fortior, & vicit violentem vinci fortis colluctator; noſter per fidem pater Iacob. Quod dicimus, ita ſcriptum eſt: *cumque maturà ſurrexiſſet Iacob, & tranſductis omnibus remanſiſſet ſolus, ecce vir luctabatur cum eo vſque mane: qui cum videret quòd eum ſuperare non poſſet, tetigit neruum femoris eius; & ſtatim emarcuit. Dixitque ad eum: Dimitte me, iam enim aſcendit aurora. Reſpondit: non dimittam te, niſi benedixeris mihi. Et ille: Si contra Deum inquit, fortis fuiſti, quanto magis contra homines præualebis? Et benedixit ei in eodem loco. Dixitque Iacob: vidi Dominum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea*. Iuxta magnum & mirum illud præſagium, factum eſt naſcente Ieſu Chriſto, & victor inuentus eſt homo, ſiue genus Iacob, promiſſum exigens à Deo, & quaſi iure ſuperatus eſt Deus, promiſſi ſui debitor.] Addit, hoc expleto promiſſo, emarcuiſſe neruum femoris Iacob; id eſt, diſtinctionem tribuum & qq. Genealogicas quæ vnum Chriſtum ſpectabant, euaſiſſe inanes ac vanas.

Claudo cum S. Bernardo ſerm. 2. in Cant. *initio*. [Ardorem deſiderij patrum ſuſpirantium Chriſti in carne præſentiam, frequentiſſimè cogitans, compungor, & confundor in memetipſo, & nunc vix contineo lachrymas; ita pudet temporis, torporiſque miſerabilium temporum horum. Cui namque noſtrum, tantum ingerat gaudium gratiæ huius exhibitio, quantum veteribus ſanctis, accenderat deſiderium promiſſio? Petrus Bleſenſis ſerm. 7. *initio*, ex hac diuinorum promiſſorum tamdiu dilata expletione quæ omnes retro iuſtos fatigauerat, ſilentium omnibus Prophetis deinceps indicit, quia facto promiſſo, impoſitum eſt promittentibus ſilentium. Vox ergo exultationis & ſalutis de executione tamdiu procraſtinatæ promiſſionis, in ſolius Eccleſiæ Chriſtianæ tabernaculo audita eſt, de qua proinde exultationem bonis collatis congruentem, præter affectus prædictos, dignum eſt concipere. Egregiè idem colligit Guerricus ſerm. 1. de Annunc. ex tanto veterum gaudio de Chriſto, dumtaxat promiſſo. Quam enim par eſt, ſuctiùs gaudere de exhibito.

Tertia Dei in Chriſto Veritas, abactis typis, & vmbris.

270. Reliqua eſt veritas tertia in Chriſto prodita, depulſis typis ac velaminibus quibus omnia ante Chriſtum obducebantur. Sic enim S. Cyrillus lib. 3. graphyr. pag. 307. ait eſſe accipiendum illud Chriſti de ſeipſo. *Ego ſum veritas*, id eſt (inquit) [legalium typorum & figurarum impletio.] Vmbram enim lex habuit futurorum bonorum non ipſam veritatem expreſſam ac ſolidam quam nos tenemus. Tametſi namque priſci non deſtituebantur veritate, tamen eam obuolutam habebant tot tegminibus figurarum, vt non pateret: cum apud nos, ſola & nuda veritas proponatur. Quo Origenes hom 6. in Leuit. *ſub initium*, egregiè refert quod Aaronico Pontifici duplicis tunicæ vſus mandabatur, qui eſt Apoſtolis vetitus [Pontifex eſt (inquit,) qui ſcientiam legis tenet, & vniuſcuiuſque

cuiuſque myſterij intelligit rationes. Et vt breuiter explicem, qui legem & ſecundùm Spiritum & ſecundùm literam nouit. Sciebat ergo Pontifex ille quem tunc ordinabat Moyſes, quia eſſet circumciſio ſpiritalis, Seruabat tamen & circumciſionem carnis, quia niſi circumciſus Pontifex eſſe non poterat. Habebat ergo iſte duas tunicas. Vnam myſterij carnalis, & aliam intelligentiæ ſpiritalis. Sciebat quia & ſacrificia ſpiritalia offerri debent Deo; offerebat tamen nihilominus & carnalia. Non enim poterat eſſe Pontifex eorum qui tunc erant, niſi hoſtias immolaret. Ita ergo conuenienter ille Pontifex duabus indutus tunicis dicitur. Apoſtoli verò qui dicturi erant *quia ſi circumcidamini, Chriſtus vobis nihil proderit*, & qui dicturi erant, *nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomenia, aut Sabbato, quæ ſunt vmbra futurorum*; iſti ergo vt huiuſmodi ſecundùm literam legis obſeruantias penitùs repudiarent, nec occuparent diſcipulos Iudaicis fabulis, & imponerent his iugum, quod neque ipſi, neque patres eorum portare potuerunt, meritò duas tunicas habere prohibentur, ſed ſufficit eis vna, & hæc interior. Nam iſta quæ foris eſt, & quæ de ſuper apparet, legis tunicam nolunt. Vnam namque eis Ieſus, & ipſam interiorem habere permittit.]

En igitur quomodò apud ſolos nos eſt veritas explicata & patens, quia vbi Spiritus Domini per Chriſtum inuectus, ibi libertas intelligentiæ, prout Apoſtolum optimè interpretatus eſt Origenes hom. 9. in Ioſue. Egi plenè de eo loco, eiuſque germano hoc ſenſu, euincens nouam libertatem p. 1. cap. 8. num. 5. Nunc addo breuiter Rupertum l. 4. in Exod. cap. vlt. [Quod poſuit Moyſes velamen ſuper faciem ſuam, quod ingreſſus ad Dominum, & loquens cum eo illud auferebat, ſi quando autem loquebatur ad filios Iſrael, operiebat ſurſus faciem ſuam, cuius rei præſagium fuit, quam totus nunc orbis agnoſcit. Quia videlicet dum loquitur Moyſes ad Chriſtum, id eſt ad Euangelicam Eccleſiam, in qua Chriſtus eſt, tollit velamen ſuum, & apertam oſtendit faciem. Tollit enim literam occidentem, & ſpiritum promit viuificantem. Vbi autem legitur in Synagogis Iudæorum, operit vultum ſuum, id eſt ſpiritualem legis ſenſum. Illi enim propter aureum blaſphemiarum ſuarum vitulum, oculos perdiderunt, & claritatem veritatis ſuſtinere non poſſunt. Nam *in his qui pereunt*, (inquit Apoſtolus,) *opertum eſt Euangelium, in quibus Deus huius ſæculi ſapientum excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat illuminatio Euangelij Chriſti, qui eſt imago Dei.*] Has fuiſſe vmbrarum præformationes ante Inditos colorum flores, pulcherrimè tradit, & variis exemplis illuſtrat Baſil. Seleuciæ orat. 13. quæ eſt de Iona, *ſub initium.*

***

Solida Euangelica veritas diſcuſſis vmbris, firmata.

371 Videri poſſet reſtagatus ex parte S. Ambroſius in pſalmum 38. ad illud *in imagine pertranſit homo*, quod de Chriſto interpretatur, in qua non emortua ſed viua imagine, ambulant ſancti omnes qui hîc peregrinantur. Subdit verò. [Primùm igitur vmbra præceſſit: ſecuta eſt imago: Erit veritas Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in cæleſtibus. Vmbra Euangelij & Eccleſiæ congregationis in lege: imago futuræ veritatis, in Euangelio; veritas in iudicio Dei.] Agnoſcit ergo S. Ambroſius etiam nunc vmbras intercludere plenam veritatis lucem.

Hæc tamen S. Ambroſij ſententia, nequaquam referenda eſt ad excluſionem veritatis per Chriſtum factæ, quaſi etiam nunc Eccleſia veritate careat, & imagines adumbratas conſectetur, vt olim factum in lege, ſed referenda eſt ad fruitionem diuinæ eſſentiæ, quam hîc non aſſequimur, diſcuſſis licet vmbris, & veritate bonorum quorum præſens ſtatus capax eſt, exhibitæ nobis, abſque figuris ac adumbrationibus, & perfectæ picturæ rudimentis informibus. Quod apertè ferunt iſta quæ continenter addit S. Ambroſius. [Ergo quæ nunc celebrantur in Eccleſia, eorum vmbra erat in ſermonibus Prophetarum: vmbra in diluuio, vmbra in rubro mari, quando baptizati ſunt patres noſtri in nube & in mari. Vmbra in petra quæ aquam fluxit, & populum ſequebatur. Nonne illud in vmbra erat, Sacroſancti huius myſterij Sacramentum; Nonne vmbra erat aqua de petra, quaſi ſanguis ex Chriſto, quæ fugientes ſe populos ſequebatur vt biberent, & non ſitirent: redimerentur & non perirent; ſed iam diſceſſit vmbra noctis & caliginis Iudæorum: dies appropinquauit Eccleſiæ. Videmus nunc per imaginem bona; & tenemus imaginis bona.]

372. Videtur S. Ambroſius hoc loco, vt ſæpè alibi, ſtrictim expreſſiſſe quod diffuſiùs tradit Origenes hom. 10. in Leuit. *initio.* [Eſt ergo lex, (inquit,) & omnia quæ in lege ſunt, ſecundùm Apoſtoli ſententiam vſque ad tempus correptionis impoſita. Et ſicut hi quibus artificium eſt ſigna ex ære facere, & ſtatuas fundere, antequam verum opus æris producant, aut argenti, vel auri, figmentum priùs luti ad ſimilitudinem futuræ imaginis formant; non quod figmentum neceſſarium ſit, ſed vſquequo opus quod principale, eſt expleatur: cum autem fuerit effectum opus illud propter quod figmentum luti fuerat formatum, vſus eius vltra non quæritur: Tale aliquid intellige etiam in his, quæ in typo & figura futurorum in lege & prophetis, vel ſcripta, vel geſta ſunt. Venit enim ipſe artifex & auctor omnium, & legem quæ vmbram habebat futurorum bonorum, tranſtulit ad ipſam imaginem rerum. Sed ne fortè difficile tibi probari poſſe quæ dicimus, videatur recognoſce per ſingula. Erat priùs Hieruſalem vrbs illa magna regalis, vbi templum famo-

ſiſſimum Deo fuerat extructum. Poſteà verò quàm venit ille, qui erat verum templum Dei, & dicebat de templo corporis ſui, *ſoluite templum hoc*, & quia cœleſtis apparuit: in templo illo non remanſit lapis ſuper lapidem ex quo verum templum Dei, facta eſt caro Chriſti Erat priùs Pontifex ſanguine taurorum & hircorum purificans populum: ſed ex quo venit verus Pontifex, qui ſanguine ſuo ſanctificaret credentes, nuſquam eſt ille Pontifex prior, nec vllus ei relictus eſt locus Altare fuit priùs, & ſacrificia celebrabantur. Sed vt venit verus agnus qui ſe ipſum hoſtiam obtulit Deo, cuncta illa, velut pro tempore poſita, ceſſauerunt.] S. Gregorius hom. 6. in Ezech. poſt S. Ambroſiam lib. 3. de Spiritu ſancto cap. 22. hoc eſſe ait, quod Ezech. rotam conſpexit in medio rotæ. Eodem S. Gregorio interprete 29 moral. cap. item 29 & S. Auguſtino ſerm. 100. de temp. hæc ſunt duo Cherubin, appoſita propitiatorio. Aſtipulantur illa Giſelberti cap. 12. altercat. *ſub finem.* [Quidquid in antiquis egit forma figuralis. tatio quædam obumbratilis in nobis reſculpitur, luce vel ordine veritatis. Denique Guerricus Abbas ſerm. 4. de Natiuit. Dom. cauſam cur Apoſtolus nouæ legis tempus vocet *plenitudinem temporis*, hinc repetit, his præter cætera [Hanc & adultam, ac plenam ætatem fidei, vocat Apoſtolus, *plenitudinem temporis*: quando ſcilicet hi qui ſub pædagogo legis erant, nihilque à ſeruo differebant dum erant paruuli, iam adulti libertatem filiorum receperunt per Vnigenitum Patris, Qui nimirum vt nulla plenitudo ſuo deeſſet tempori, plenus tam gratia quàm veritate venit: quatenus & per gratiam impleri faceret legis mandata, & per veritatem impleret ipſe promiſſa; adeò vt quicquid etiam vniuerſis retrò ſæculis myſticè geſtum, aut dictum fuit, totum veriùs ac pleniùs impletum ſit in hac plenitudine temporis. Nam & hic ipſe dies, tot Sacramenta, tot oracula, quaſi recapitulata in breui hodie exhibuit, vt de eo verè dici poſſit; *conſummatus in breui, expleuit tempora multa.*]

Antiqui omnes, ſub nube, & in typis.

273 Eſt ergo veritas in Ieſu, vt Apoſtolus conteſtatur Epheſ. 4. Eſt inquam in eo veritas, quæ in anteriorum quantumuis ſublimium Sanctorum nullo, etiamſi Patriarcha, etiamſi Propheta locum habuit; ait ibi S. Hieronymus. Omnes enim typis & ænygmaticis adumbrationibus diſtenti ſunt, donec ad Chriſti noui ſolis aduentum, caligo & tenebræ depellerentur. Quod ibidem S. Hieronymus perpulchrè obſeruat, expreſſum in Chriſti transfiguratione [vbi & veſtimenta eius, id eſt ſcripturæ quæ de eo annunciant, immutantur: & Moyſes quoque & Elias, id eſt lex & Prophetæ videntur in gloria. Quamdiu Dominus formam ſerui non mutat, nec aſcendit in montem; lex in ſordibus, Prophetæ in ſqualore verſantur. Cum ille ad ſuperiora conſcenderit, & veſtimenta ſua voluerit immutare, intellectúſque de ſeruo fuerit clarus & liber, tunc Moyſi quoque & Eliæ, & facies & veſtimenta mutantur.] Hæc eſt veritas Dei in Chriſto reuelata manifeſtè, citra typos & offucias ac vmbras veteris legis.

Et eſt quidem ſemper lex conformis Euangelio illúdque adumbrans, & inde lucem ac colluſtrationem accipiens, quod in eodem Transfigurationis myſterio expreſſum liquidò eſſe, egregiè tradidit Orig. hom. 6. in Leuit. *initio*, verbis illis. [Vis videre quia Moyſes ſemper cum Ieſu eſt, hoc eſt lex cum Euangeliis? Docet te Euangelium, quia cum transformatus eſſet in gloriam Ieſus, etiam Moyſes & Elias ſimul cum ipſo apparuerunt in gloria, vt ſcias quia lex & Prophetæ, & Euangelia in vnum ſemper conueniunt, & in vna gloria permanent. Denique & Petrus, cùm vellet eis tria facere tabernacula, imperitiæ notatur, tanquam qui neſciret quid diceret. Legi enim & Prophetis, & Euangelio, non tria ſed vnum eſt tabernaculum, quæ eſt Eccleſia Dei.] Eſt inquam ſemper Moſes cum Ieſu, ſed ex ſe non ſplendet, niſi per Ieſum depellatur offuſa caligo. Apud eundem. hom. 2. in Ioſue, ex libello appocrypho, refertur quod duplex Moſes videbatur, vnus mortuus in corpore in typum legis abſque Chriſto, alter viuus in Spiritu per Chriſtum in legis litera agnitum: quod ſub alia imagine, reuoluitur in ea quæ diximus.

Veli templi diſruptio & Solymæ euerſio, diuinitùs, ad monſtrandam typorum abiectionem per Chriſtum.

274 Refert eodem S Paolinus in panegyr. Celſi pueri, diſruptionem veli Iudaïco adyto oppaſſi, quòd à ſummo vſque deorſum diſciſſum eſt, efflante animam Chriſto. Adſcribo partem longioris de eo velo, eiuſque diſruptione orationis.

Iamque reuelata facie ſpeculamur apertum
In Chriſto propria lucis honore Deum.
Et puto, quod ſciſſi in templo myſteria veli,
Id quoque ſignarint, gratia quod tribuit.
Nam velut rupto patuere Sacraria velo
Sic reſerat nobis, legis operta fides.
Inde ſub antiquo legitur velamine Moſes,
Iudæis nebula cordis opertus adhuc,
Quam de luminibus mentis mihi creditus aufert
Chriſtus, adumbratus diſcutiens ſpecies.
Séque docet priſca velatum legis in vmbra,
Iamque reuelatum corporis in facie.
Qualem præmiſſi cecinerunt adfore vates.

Non opportuit ergo perſtare velum, iis quæ per illud occulebantur, iam reuelatis. Quinetiam

etiam ſpectaſſe hoc demolitionem vrbis Hieruſalem & omnium regalium ſoblationem, pulcherrimè docet Origenes hom. 17. in Ioſue, verbis illis. [Sicut vmbræ & exemplari deſeruiunt cœleſtium, ij qui legem ſuſcipiunt; quæ eſt illius veteris legis vmbra; ita exemplar & vmbram ſequuntur diuiſionis cœleſtis, ij qui in Iudæa hæreditate diuidunt terram. Erat ergo in cœlis veritas, vmbra verò & exemplar veritatis in terris. Et donec vmbra hæc conſtabat in terris, erat Hieruſalem terreſtris, erat templum, erat Altare, & viſibilis cultus erant Pontifices, & Sacerdotes, conſtabant etiam ciuitates & vici Iudææ, & omnia hæc quæ nunc in hoc libro deſcripta recitantur. Cum verò in aduentu Saluatoris noſtri Dei, è cœlis deſcendens veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cœlo proſpexit, vmbræ & exemplaria ceciderunt. Cecidit enim Hieruſalem, cecidit templum, Altare ſublatum eſt, vti iam neque in monte Garizin, neque in Hieroſolymis ſit locus vbi oportet adorare, ſed veri adoratores, qui adorant patrem, in ſpiritu & veritate adorent. Sic ergo præſente veritate, typus & vmbra ceſſauit: & cum adeſſet templum illud, quod per ſpiritum Dei & virtutem altiſſimi in vtero virginis fabricatum eſt, dirutum eſt templum ex lapidibus fabricatum. Aderat Pontifex futurorum bonorum; ceſſauerunt Pontifices taurorum & hircorum. Venit agnus Dei qui tollit peccatum mundi; deſtitit agnus ex pecudibus aſſumptus. Igitur ſi hæc omnia quæ in vmbra prioribus data fuerant, præſente & aſſiſtente veritate ceſſarant, conſequens ſine dubio erat, vt hæreditate regni cœlorum patefacta, hæreditas terrena ceſſaret. Ratio autem qua hæc cuncta deſinerent, illa eſt, vt omne os obſtruatur, & ſubditus fiat omnis mundus Deo, ne qui fortè ex incredulo populos occaſiones ſuæ infidelitatis acciperent, & habentes vmbras antiquitùs, ſibi traditas, vel templi, vel altaris, vel Pontificij, vel Sacerdotij, viderentur ſibi permanente antiqui cultus ſtatu, præuaricati religionis ordinem, ſi tranſirent ad fidem. Propterea ergo auferri hæc omnia, quæ in terris dudum fuerant adumbrata, diuina prouidentia, diſpenſauit, vt viam quodammodò accipiant requirendæ veritatis, ceſſantibus typis.]

275 Intelligimus ergo ex prædictis mutationibus, placuiſſe Deo innoteſcere omnibus factam eſſe per Chriſtum veritatem, depulſis typis & vmbris. Exiſtimóque hunc præſertim ſpectare illud Ioannis 1. *gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.* Vt enim de gratia, per Chriſtum facta non per Moſem, nunc ſileam, veritas ſanè per Chriſtum eſt facta. Nam apud Moſem omnia typis & vmbris obuoluebantur; in quam rem multa paſſim præclarè diſſerit induſtrius typorum illorum interpres S. Cyrillus. Pulcherrimè verò Initio operis de Adoratione, vbi ob hanc cauſam ait; [lex figura & vmbra eſt, & illa forma pietatis, tanquam adhuc in vtero latentem in ſe ſpeciem veritatis habet.] (videtur alludere ad egregiam Origenis ratiocinationem homil. 7. in Num. qua Iudæos cum fœtu informi intra vterum abdito componit.) Et mox idem Cyrillus, legem ait fuiſſe diſciplinam elementariam: Moſem verò pædagogum illius elementariæ diſciplinæ ad ſenſa non peruadentis, ſed ſoli literarum extimo cortici inſiſtentis. Quod pleniùs & pro more diligenter tradit S. Chryſoſtomus homil. 4. in ad Coloſſ. [Suppone mihi (inquit) humanam naturam tanquam ætatem quandam eſſe. Et primis quidem temporibus ſtatum adoleſcentis habere genus, illis verò quæ proximè ſubſequuta ſunt, iuuenis; ſenectute deinde vicinis, ſenis. Poſteà cum animus maturus factus eſt membris corporis ſubactis, bellóque ſoluto, tunc ad philoſophiam ducti ſumus. Atqui contrarium verum eſt, inquis. Adoleſcentem docemus, at non ſublimia dogmata, ſed Rhetoricam, ſed grauitatem ſermonum. Iſta quidem quando vegetus, ac flagrans eſt animus. Vide quomodò & Deus iſtud cum Iudæis fecerit. Etenim quomodò pueris ſolet præfici liberator, ita Iudæis Moyſem præpoſuit. Et is quæ pueris ſolent, illis fecit, adumbrans ac pingens, vt nos ſolemus, elementa. Nam *vmbram* (inquit) *futurorum bonorum lex habens, non ipſam imaginem rerum.* Quemadmodum pueris placentas emimus, & pecuniam damus, vnum hoc ab ipſis exigentes Intereà in diſciplinam vt eant: ità & Deus tum fecit; Et diuitias dedit, & delicias. vnum ab ipſis duntaxat per multam remiſſionem & indulgentiam mercatus, Moyſen vt audirent. Propterea tradidit eos præceptori, ne ſe tanquam beneuolum & indulgentem patrem contemnerent.] Et mox poſt alia in eam ſententiam, præfatus, ſolitudinem in qua per annos 40. ſub Moſe hæſerunt Iudæi, factam illis eſſe ſcholam & locum diſciplinæ, id ita illuſtrat. [locus diſciplinæ, facta eſt Eremus. Et quemadmodum pueri cum aliquandiu in exercitij loco detinentur, ſecedere cupiunt: ita & illi tum perpetuò in Ægyptum reuerti quærebant, ac plorabant, dicentes, periimus, conſumpti ſumus: Et tabulam ipſorum contriuit Moyſes, In qua illis veluti nomina quædam addiſcenda conſcripſerat, id quod & præceptor facere ſolet, cum acceptam tabulam malè ſcriptam videns, proiicit, multum iræ hoc pacto oſtendere volens; & ſi fracta quoque fuerit, non tamen hinc iraſcitur Pater. Nam ille quidem diligenter ſcribendo incubuerat, illi verò non in ipſum attendentes, ſed aliò auerſi petulanter ſe habebant. Et quemadmodum in ſchola alius alium percutit, ita & tunc permittebat Moyſes, vt alius alium percuteret, & occideret. Et rurſus quomodò præceptor addiſcenda quædam tradens, deinde quomodò didicerint exigens, ſi luſam viderit operam, punit & caſtigat: ita & Moyſes fecit, vtpotè ſcripta diuinam potentiam indicantia illis exhibens. An ea quæ in Ægypto dedit? etiam. Sed illa ſcripta, plagas demonſtrabant, nempe quod inimicos puniret, erantque illis inſtar diſciplinæ.] Illuſtrat iſta ſubiectis pleriſque exemplis, tandémque concludit. [Itaque non peccarit ſi Moſem quiſpiam, præceptorem, educatorem, & pædagogum appellauerit.] Affectatus Magiſtrum Iſidor. Peluſ. lib. 4. epiſto. 534. Moſem confert Gramma-

tiſtæ & literatori, legem verò nouam perfectæ philoſophiæ in res ac ſenſa intentæ.

Lux ſpicula ante Christum, plena per Chriſtum.

276 Eandem typorum & vmbrarum depulſionem per lucem & veritatem legis nouæ, his verbis egregiè expreſſit Iuſtinus q. 101. ad orthod. [Quid eſt lex? Prænunciatum Euangelium. Quid Euangelium? Impleta lex.] Nec alia mens Apoſtolo Rom. 1. cum dixit, *Iuſtitiam Dei reuelari ex fide in fidem*. Nimirum ex fide veteris Teſtamenti abditiore & occultiore, in fidem noui Teſtamenti magis perſpicuum, tametſi nondum planè diſcuſſa caligine aliquatenus nubiloſam. Fides enim noſtra, vt Damaſcenus orat. de Transfig. huic dixit, eſt *nubes lucida*; admixtam ſcilicet habens cum multa luce obſcuritatem aliquam. Et ſuffragantur qui Roman. 13. ad illud. *Nox præceſſit, dies autem appropinquauit*, noctem exponunt legem veterem, ob ſummam caliginem & denſas in ea lege vmbras. Et quanquam S. Cyrillus lib. 3. de adorat. *fore omiſſo*, reſpici ab Apoſtolo cenſet ad caliginem impietatis & ignorantiæ quæ orbem vniuerſum ante Chriſti aduentum occupauerat; Tamen alij apud Toletum ibi, exponunt vt dixi. Quid ſi verò eodem ſpectabat fumus ille qui apparuit cum lex in Sina promulgaretur? Idem quidem Cyrillus in homilia quadam Epheſi habita quæ extat t. 6. Concilij Epheſini cap. 5. refert fumum illum ad incomprehenſibilem Legiſlatoris profunditatem, & ad lachrymas quas fumus ciet; quibus ſignificatum putat, contemptores lachrymaturos: ſicut affirmat exhibitum nunc eſſe ignem intermicantem, vt intelligerent Iudæi, lege conculcata, rem ſibi cum igne fore Nihilominus ea quam propoſui, fumi ad legis obſcuritatem accommodatio, eſt ſatis idonea.

Legendus in hanc rem vniuerſam è recentioribus, Ioſephus à Coſta in opere de Chriſto reuelato, ac nominatim lib. 1. cap. 2. q. 3. quibus de legis per Chriſtum declaratione & comprobatione diſſerit. Item Catharinus tota ferè claue 2. Scripturarum. De cauſis verò præparatæ ad Euangelij lucem viæ, per tenebras & vmbras legis, diſſerit plenè & eleganter S. Cyrillus ſub initium libri primi de Adorat.

Murenulæ aureæ vermiculatæ argento, huc aptata, ex Origene.

277 Non omitto Origenem, lib. 1. in Cant. tractantem illud Cant. 1. *Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argēto*: quod ipſe ſic legit, & vertit cum verſu ſequenti. *Faciamus tibi ſimilitudines auri cū diſtinctionibus argenti, vſquequò Rex ſit in recubitu ſuo.* Hæc vult Origenes eſſe verba ſodalium ſponſi; Sanctorum inquam Angelorum, & Patriarcharum, ac Prophetarum, quos longa ſerie ab orbis conditi cunabulis, Eccleſiæ inſeruiſſe demonſtrat. Ab his ornamenta vſque ad Regis aduentum in recubitum ſuum, parata ſponſæ docet, auri ſimilitudines: non vnam inquam, ſed plurimas ſimilitudines argento diſtinctas. Aurum vt ex multis Scripturis confirmat, ad ſenſum mentémque pertinet: argentum verò ad eloquium & externam ſenſuum interiorem expreſſionem. [Scilicet (inquit) aurum verum, in illis quæ incorporea ſunt & inuiſibilia ac ſpiritalia intelligatur: Similitudo verò auri in quo non eſt ipſa veritas, ſed vmbra veritatis, iſta corporea & viſibilia accipiantur. Verbi gratia, ſimilitudo auri fuit iſtud tabernaculum manu factum, de quo dicit Apoſtolus: *Non enim in manu facta iſta introiuit Ieſus exemplaria verorum, ſed in ipſum cælum.* Ergo quæ in cælis ſunt inuiſibilia & incorporea, illa ſunt vera iſta autem quæ in terris ſunt viſibilia & corporea, exemplaria verorum dicuntur eſſe, non vera. Iſta ergo ſunt quæ *ſimilitudines auri* appellantur: in quibus eſt & arca teſtamenti, & propitiatorium, & Cherubim, & altare incenſi, & menſa propoſitionis, & panes: ſed & velamen, & columnæ, ac ſeræ; & altare holocauſtorum, & ipſum templum, &c. Sed & ipſum aurum viſibile, pro eo quod viſibile erat, non erat aurum verum, ſed ſimilitudo erat illius veri auri inuiſibilis. Iſtas ergo ſimilitudines auri, fecerunt ſponſæ Eccleſiæ, ſponſi amici; Angeli videlicet & Prophetæ: qui miniſtrauerunt in lege cæteriſque myſteriis. Hæc (opinor,) & Paulus intelligens, dicebat: *In religione Angelorum, in his quæ videt fruſtra inflatus ſenſu carnis ſuæ.*]

278 Obiter aduerte inſolitam admodùm interpretationem loci difficilis apud Apoſtolum Coloſſ. 2. & tamen interpretationi conciliare colorem videtur, quod immediatè ante Apoſtolus monet & vrget Coloſſenſes, ne ceremoniis Iudaicis abduci ſe ſinant à Chriſti cultu, quod illæ ſunt vmbra futurorum, corpus autem ſit Chriſti. illæ inquam ſint nudæ imagines, vèritas autem ſit in ſolo Chriſto, & eius adoratione in Spiritu, quam Chriſtiana defert religio: quæ non eſt humilis quidam cultus, & veluti puerilium crepundiorum excogitatio, per Angelos pædagogos propoſita & ordinata in manu mediatoris Moſis, ſed eſt natura inſtitutio ſolidis ac veris obiectis diſtinens amicos. Non me latet, quàm multis aliis modis locus ille exponatur, nominatim à recentioribus confutantibus hæreticos, qui ei loco admodùm ridiculè inædificant excluſionem cultus Sanctorum. D. Thomas Coloſſ. 2. ſubſcribitque Suares lib. de ſuperſt. cap. 1. num. 10. voluit Apoſtolum agere de vitanda ſuperſtitione legalium ceremoniarum, & cauendis deceptoribus qui illam ſuperſtitionem ſub ſpecie humilitatis & religionis Angelicæ, id eſt per Angelos traditæ, inducere quaqua verſum ſatagebant. Idem tamen Suares lib. 2. contra Iacobum cap. 9. à num. 16. *religionem Angelorum*, de ſuperſtitioſo Angelorum cultu, excluſa Chriſti fide, à quibuſdam hæreticis inuecto & à Platonicis hauſto accipit: quæ eſt admodum iactata inter Hæreſeologos interpretatio loci Paulini. Ita Bellarm. lib. 1. de Sanctorum beatitud. cap. 20. *ad 3. locum*, latéque idem habet Cornelius ad eundem Apo-

ſtoli

ſtoli locum. At S Paulinus epiſtola 43. de quibuſuis hæreticis, viſa verè dæmoniaca iactantibus, & ea ratione errores ſuos diſſeminantibus, per malignum blandiloquium quo Chriſtum excludunt, interpretatur. Quas interpretationes excutere, alienum eſt ab inſtituto. Mihi tamen prolata ex Origene interpretatio. non videtur repudianda, tanquam abſurda, vel ab Apoſtolo aliena. Vel ſi cui aliter videtur, valeat ea expoſitio quantum poterit.

279 Tantùm Origenes de ſimilitudinibus auri, hoc eſt de figuris & ſimilitudinibus Chriſti, quibus vniuerſum vetus Teſtamentum contextum eſt. *Diſtinctiones* verò *argenti*, in conſequentibus verbis, interpretatur indicia quædam modica & infrequentia ſenſus ſpiritualis, intermicantia in figuris illis ac ſimilitudinibus antiquis. Quandoque enim Prophetæ inter proponendum ſigna illa futurorum, & ſymbola ac ſimilitudines, aperiebant quo ſpectarent illæ ſimilitudines; eáſque ad ſpiritualia ſenſa dirigendas eſſe demonſtrabant. Vt cum Iſaias cap. 5. poſt longam vineæ dilecti expreſſionem, ſubdidit eam veniam eſſe domum Iſraël. Et cum Ezechiel duas ſorores *Oollam* & *Oolibam*, dixit eſſe Iudæam & Samariam. Has interpretationes, quæ in veteri Teſtamento quandoque habentur; Origenes diſtinctiones argenti dictas cenſet, & notat eas perparcè legi in antiquo Teſtamento, eo quod eſſet vmbrarum & imaginum nudarum tempus. [Ergo illud quod per Angelos & Prophetas miniſtratum eſt, ſimilitudo auri fuit, cum diſtinctionibus paruis & exiguis argenti. Hæc autem quæ per ipſum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum tradita ſunt, in auro vero & argento ſolido collocata ſunt. Hæc enim quæ per amicos ſponſi facta eſt ſimilitudo auri cum diſtinctionibus argenti, non in ſempiternum manſura promittitur: ſed tempus ei ſtatuitur, ab illis ipſis dicentibus *vſque quo Rex ſit in recubitu ſuo.* Cum enim recubans dormierit vt leo, & vt catulus leonis, & poſt hæc ſuſcitauerit eum pater, & reſurrexerit à mortuis, qui fuerint conformes reſurrectionis eius, iam non in ſimilitudine auri, id eſt non in rerum corporalium cultu manebunt: Sed aurum verum ab ipſis percipient, credentes & ſperantes non ea quæ videntur, ſed quæ non videntur; nec quæ in terris ſunt, ſed quæ in cœlis, vbi Chriſtus eſt in dextra Dei ſedens, & dicent: *Quia etſi cognouimus Chriſtum aliquando ſecundùm carnem, ſed nunc iam nouimus.* Non ergo iam diſtinctionibus paruis argenti, ſed in latitudinem diffuſo vtentur argento. Audierit enim quod in illa auri ſimilitudine petra quæ ſequi dicitur, & potum populo præbere, Chriſtus eſt, & mare baptiſmus eſt, & nubes Spiritus Sanctus eſt, & manna verbum Dei eſt, & agnus Paſchæ Saluator eſt, & ſanguis agni paſſio Chriſti eſt, & velum quod eſt in Sanctis Sanctorum, quo diuina illa & arcana tegebantur, caro eius eſt; aliáque innumera ex eius reſurrectione patebunt, non iam parua vt priùs diſtinctione, ſed latiſſima expoſitione patefacta.] Adſcripſi paulo fuſiorem Origenis diſputationem, auiſis tamen pleriſque quod aliquid in rem præſentem accommodatiùs deſponderem. Liquidò namque ex dictis patet, quomodò diſcuſſis figuris ac typis & vmbris, ſolida veritas inuecta ſit per Chriſtum. Quod Rabanus Maurus carm. 9. ad Prædatum Epiſcopum, eleganter proſequitur, maxima antiquorum typorum parte Chriſto applicata. [Hiſtoria vetus (inquit Guerricus ſerm. 3. de reſur.) (Nam propriè noua Sacramenta loquitur, vt cum prophetia legitur, penè Euangelium, mutatis duntaxat nominibus, audiri videatur.

Typi nunc ſuperſtites, veritate non carent.

280 Et quanquam ſunt nunc quoque typi quidam & cœleſtium antitypi, vt ſæpè docet S. Dionyſius, tamen ij aliquales typi, cum veritate coniuncti ſunt v. g. corpus Chriſti in Euchariſtia, ab aliquibus Patribus vocatur antitypon, & à nonnullis quoque latinis *figura*: non quod inſipienter veritatem realis præſentiæ corporis Chriſti; velintque tantùm eſſe figuram: id enim eſt eorum mente alieniſſimum, vt aliis locis explicatiſſimè tradunt; ac plerumque etiam iis ipſis locis quibus voces illas vſurpant: ſed quod ſpectatis ſolis ſpeciebus quibus Chriſti corpus operitur, verum ſit, hoc [eſſe ſignum Chriſti latentis ad reficiendas animas per modum cibi ac potùs ſpiritualis. Vel quod corpus Chriſti prout latet ſub ſpeciebus Sacramentalibus, ſit ſignum ſuimetipſius viſibiliter exiſtentis; quamuis ſub eo ſigno verè ſit Chriſtus: & ideò nunquam à prædictis Patribus adhibeatur particula excluſiua, qua tradant hanc eſſe tantùm Chriſti figuram, vel eſſe merum ſignum. Eruditè omnino id tradit Billius ad orat. 17. Nazianzeni n. 25. ac pleniùs etiam ad orat. 11. *ſub finem*, & optimè item Turrianus in defenſione capitis 13. libri 3. Conſtitutionum, Voſſius ad lib. 5. Ephrem de non ſcrutando curioſè Dei filio, & iam olim S. Anſelmus lib. de Sacram. altaris cap. 11. ac Innoc. lib. 4. de myſter. Vnus ſanè S. Ambroſius, euidentiſſimè ſtabilit quod affirmaui. Nam lib. 4. de Sacram. cap. 5 cum tam clarè tradat transſubſtantiationem panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti, vt clariùs & diſertiùs proponi non poſſit; tamen oblationem noſtram vocat *figuram corporis & ſanguinis Chriſti*: nec agit tantùm de oblatione nondum conſecrata, ſed id quoque intelligit poſt conſecrationem. Sicut immediatè ante in calce capitis quarti, quo tam manifeſtè transſubſtantiatio aſtruitur, vt metonymicos ac figurales Chriſtianos apertiùs confodere non poſſit, affirmat nihilominus id quod fideles hauriunt, eſſe ſimilitudinem pretioſi ſanguinis, vt nullus horror cruoris ſit, & pretium tamen operetur redemptionis: vtique ob verè contentum ibidem Chriſtum, etiamſi ſub externa ſpecie aliena. Sub qua ratione, S. Ambroſius ſpecies viſibiles per comparationem ad Chriſtum, & ipſummet Chriſtum reſpectu ſuimetipſius in alio ſtatu, figuram & ſimilitudinem nominat. Eodemque

que modo plerique omnes accipiunt Tertullianum lib. 4. contra Marcionem cap. 40. vbi ait, Chriſtum dixiſſe, *hoc eſt corpus meum, id eſt figura corporis mei*. Sed non eſt ea interpretatio neceſſaria pro Tertulliano iuxta Demochares, qui in aſſertione veritatis Euchariſtiæ à pag. 46. late confirmat, illud *hoc eſt figura corporis*, cadere in panem ex Hieremia proximè à Tertulliano memoratum, ita vt ſenſus Tertulliani ſit, panem de quo Hieremias dixerat, *venite mittamus lignum in panem eius*, figuram fuiſſe corporis Chriſti: vel potiùs nomine *figura*, Tertullianus in loquendo durus ac ferreus, intelligit eo loco rem ſolidam & non vmbratilem. Itaque figuram corporis Chriſti appellat verum eius corpus, figuræ terminis intrinſecè ac in ordine ad ſe circumſcriptum, prout rei vacuæ, (quo pacto ille loquitur,) & phantaſmati inani opponitur: vt figura corporis ſit verum corpus figuratum & lineamentis ſuis formatum. Nam ad hunc ipſum locum alludens l. 5. eiuſdem operis c. 8. in hunc modum ſe ſatis explicat,

281 Hæc dixerim, vt appareat quomodò verum ſit quod iam ſupra attigi, agens de Verbo inumbrato; eſſe ſcilicet in Chriſtiana Eccleſia etiamnum, figuras quaſdam ac typos ſed è veritate quæ per Chriſtum facta eſt non diſiunctos, aut egênos & vacuos, quales erant apud Hebræos: ita vt quamuis quoad aliquid pertinens ad ſtatum vitæ futuræ, interdum res noſtræ aliquid typicum contineant quod nondum habemus; tamen veritate non deſtituantur. Sic participatio corporis Chriſti*, poſſeſſionem Dei beatificam adumbrat, iuxta S. Dionyſium, aſtipulante Eccleſia quæ diuinitatis ſempiternâ fruitionem, temporali perceptione corporis & ſanguinis Domini præfigurari profitetur, & conuincit D. Athanaſ. lib. 5. de humana natura ſuſcepta contra Apollinarium, qui panem *ἐπιούσιον* quem orantes petimus interpretatur *panem futurum*, cuius ait Euchariſtiam eſſe arrham atque primitias, Attamen ij typi non ſunt inanes & egeni, ſed facti veritate quapiam ſolida: vt Euchariſtia Chriſto ipſo, Sacramenta autem reliqua fructu gratiæ ſanctificantis referta ſunt. Et idem eſt proportione ſeruata, de aliis. At longè aliter ſe habuerunt antiquæ figuræ. Erant enim nudæ & prorſus vacuæ ſpiritualium opum, merámque repræſentationem futurorum bonorum, non ipſam, imaginem rerum, (vt Apoſtolus loquitur,) continebant; quatenus omnes ceremoniæ, & ritus ac Sacramenta quæcunque illius legis; quam etiam totus contextus veteris Scripturæ, Chriſtum aut cultum à Chriſto inſtituendum, & aliquid ad res noſtras pertinens, adumbrabant. Vnde egregiè S. Auguſtinus ſerm. 4. ex 40. nouis, eandem, noſtram & veterum fidem fuiſſe demonſtrat. [Sacramenta (inquit) ſunt mutata, non fides. Signa mutata ſunt quibus aliquid ſignificabatur; non res quæ ſignificabatur. Pro Chriſto aries, pro Chriſto agnus, pro Chriſto vitulus, pro Chriſto hircus, totum Chriſtus: aries, quia ducit gregem. Ipſe eſt inuentus in vepribus quando pater Abraham filio iuſſus eſt parcere, nec tamen ſine oblato ſacrificio inde diſcedere. Et Iſaac Chriſtus erat; & aries Chriſtus erat. Iſaac ſibi ligna portabat: Chriſtus crucem propriam baiulabat. Pro Iſaac aries, non tamen pro Chriſto Chriſtus. Sed in Iſaac, & aries & Chriſtus. Tenebatur cornibus in vepre aries, Interroga Iudæos, vnde tunc Dominum coronauerint. Agnus eſt, *ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Taurus eſt, attende cornua crucis. Hircus eſt propter ſimilitudinem carnis peccati. Velata ſunt iſta, donec aſpiraret dies, & remouerentur vmbræ. In eundem ergo Dominum Chriſtum, non ſolùm quòd Verbum, ſed etim quòd mediator eſt Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, & Patres antiqui crediderunt, & ad nos fidem eandem prædicando & prophetando tranſmiſerunt. Vnde dicit Apoſtolus, *habentes eundem ſpiritum fidei, propter quod ſcriptum eſt, credidi propter quod locutus ſum*. Eundem habentes, quem habuerunt & illi *& nos credimus propter quod & loquimur*.]

282 In genere aperiendi & euoluendi hos typos præcellunt omnino, Origenes vbiuis, & S. Cyrillus nominatim in opere Glaphyrorum, & alio opere de adoratione in ſpiritu & veritate. Ammonius Alexandrinus bonam eiuſdem negotij partem exegit, ſcripto libro de conſonantia Ieſu & Moſis, quem memorat in catalogo S. Hieronymus, *in Ammonio*. Ex recentioribus idem tractauit Marinarius in concordia veteris & noui teſtamenti, & Ioſeph à Coſta de Chriſto reuelato.

Vſus doctrinæ.

Hic quoque ſi pro exhibita per Chriſtum ſolida veritate abiectis puerilibus typis nudiſque imaginibus, affectum in Deum ſolidæ gratitudinis popoſcero, rem iuſtam exegerim. Sed longiuſculæ, in triplici veritate Dei, expreſſa in Chriſto, moræ pertæſus, non vltrà hæreo. Indicaſſe ad quid teneantur ſit ſatis. Recolenda quæ ad calcem primæ & ſecundæ veritatis per Chriſtum exhibitæ, ſunt propoſita. Et quandoquidem Eccleſia per Chriſtum vt Zachar. 8. habetur facta eſt *ciuitas veritatis*, annitendum omni ſtudio vt eius boni ac digni ciues euadamus, veritatémque dictis, factis, & vitæ ratione vniuerſa exhibeamus.

CAPVT XI.

Chriſtus, Domino Canticum nouum, laus eius in Eccleſia Sanctorum, ſiue alleluia, & gloria in excelſis Deo.

NON eſt vnica *Cantici noui* in Scripturis notio iuxta varios Patres. Aliqui enim eum titulum explicant vno myſtico ſenſu, alij alio. Sunt qui ad Chriſtum Dei canticum, referant, vt mox dicam, præmiſſa alia affini interpretatione, aliquatenùs diuerſa.

Vita ex noui Teſtamenti gratia & præſcripto exacta, Canticum nouum.

183. Canticum Domini nouum quod toties Dauid cantandum ſuadet, vitam nouam ex noui Teſtamenti gratia initam, interpretatur Auguſtinus lib. de cantico nouo cap. 1. [Canticum (inquit,) vetus, homo vetus. Nunc autem teſtamentum nouum, canticum nouum propter hominem nouum.] Et planè eadem eſt mens Nazianzeno orat. 43. *initio.* Ait enim. [Canticum nouum Domino canere iubemur, tam qui in Babylonem ac prauam confuſionem à peccato pertracti, ac deinde in Hieruſalem incolumes reuerſi ſumus. [Atque illic quidem, vt in terra aliena, canticum diuinum canere minimè poteramus. hic autem nouam cantionem, vitæque rationem inſtituimus;) quàm qui in virtute perſtitimus, nouoſque ſubinde in ea progreſſus facimus, innouatoriſque ſpiritus ope atque auxilio, virtutis muneribus partim iam functi ſumus, partim fungimur.]

Concinit D. Ambroſius, cuius illa ſunt in pſal. 39. ad illud *immiſit in os meum canticum nouum*, poſt deſcriptum veterum de Chriſto expectationem. [Expectanti ergo mihi Domine Ieſu, aliquando veniſti, direxiſti greſſus meos in Euangelio, immiſiſti in os meum canticum nouum, quod eſt nouum Teſtamentum. Gaudentes iam canimus, hymnum Deo noſtro; quia nouarum virtutum præcepta cognouimus, vt noſtra omnia relinquamus, Chriſtum ſequentes, & noſtros diligamus inimicos. Nouos etiam hauſimus mores.] Egregiè quoque in eandem ſententiam diſſerit ſerm. 7. in pſal. 118. ad v. 6. docens, nouum Teſtamentum & vitam ad eius gnomonem exactam, eſſe dulcem cantilenam & canticum nouum ad quod auditum vt Lucæ 7. habetur, noluerunt ſaltare Iudæi, ideóque reprehenduntur. E contrario autem piis quibuſque cantabiles ſunt iuſtificationes Dei. Vacui enim ſunt cantantium more. & diuerſarum cogitationum curas relegunt; nec ſolùm corporis vocem, ſed etiam mentium ſuarum vanitates emulcent.]

184. Eſt ſanè canticum illud, verè nouum, & antiquis canticis oppoſitum è diametro. Audi Autorem Tractatus de paſſione Domini apud Bernardum cap. 25. [Quid eſt canticum nouum? canticum charitatis. Quare nouum? Quia initio ſæculi à primis creaturis cantatum fuit vetus canticum, contrarium charitati. Vis ergo id noſſe? Cantauit Angelus periturus in cœlo canticum ſuperbiæ, dicens: *penam ſedem meam ad Aquilonem, & ſimilis ero Altiſſimo.* Cantauit poſteà detractionis canticum in paradiſo, cum accedens ad mulierem ait; *Quare prohibuit Deus vobis, ne comederetis de ligno ſcientiæ boni & mali?* Tanquam diceret, mala intentione prohibuit. Canticum dubitationis cantauit mulier, dicens: *Ne comedamus, & fortè moriamur.* O *fortè*! Quantum infirmitatis nobis induxiſti? Videns autem Diabolus mulierem dubitantem, prorupit ad canticum mendacij, dicens: *Nequaquam moriemini.* O nequam! ô nequam! Vbi eſt modò tuum *nequaquam*? Ecce mortui ſunt duplici morte, quos dixiſti nequaquàm morituros; *Nequaquam*, (inquit,) *moriemini.* Malum & vetus canticum, hoc verbum veritati contrarium. Dixerat enim Deus: *Quacumque die comederitis, morte moriemini*; morte videlicet animæ, vel vt alij exponunt; *Moriemini*, id eſt mortales efficiemini, ſcilicet vt neceſſitatem tunc habeatis moriendi, qui modò poteſtis non mori; ſi enim in obedientia permanſiſſent, mortui non fuiſſent. Cantauit & Adam canticum excuſationis in peccato, cum dixit; *Mulier quam mihi dediſti ſociam, dedit mihi & comedi*; ac ſi diceret; Tu potiùs accuſandus eſſes, qui talem mihi iunxiſti mulierem, quæ me ad peccandum induceret. Chariſſimi, vetera cantica ſunt hæc, canticum ſuperbiæ, canticum detractionis, canticum dubitationis, canticum mendacij, & canticum excuſationis. Cauenda ſunt, & per omnem modum cauenda hæc cantica.] Addit etiam e. ſequenti, canticum detractionis & dubietatis de Dei miſericordia; quæ omnia opponi docet cantico nouo, quod charitate, humilitate, veritate, aliiſque virtutibus, & vita rectè compoſita continetur, vt diſſerit Gregor. Nyſſen. tr. 2. in titulos pſalmorum c. 3.

Canticum nouum, Chriſtus ipſe.

185 Hoc quidem canticum, per Chriſtum noui Teſtamenti conditorem inſonuiſſe orbi, veriſſimum eſt. Tamen Clemens Alexandrinus initio protreptici, longè aliter accipiendum eſſe docet canticum nouum, quod Deo pangendum ſuadet toties Dauid. Ipſum namque Chriſtum aſſerit eſſe hoc canticum nouum; deſcribens primò quidem Verbum diuinum, per quod omnia facta ſunt, & vocans illud, *canticum incorruptum vniuerſorum, firmamentum & harmoniam omnium.* Tum addens de Verbo homine. [Qui autem de Dauide ortus eſt, & ante ipſum fuit, Dei Verbum, lyram quidem & citharam inſtrumenta in anima deſpiciens, cum hunc mundum, atque etiam paruum mundum, nempe hominem, & eius animam, ac corpus Sancto ſpiritu, concinnaſſet, pſallit Deo per inſtrumentum

mentum multorum vocum; & huic inſtrumento, nempe homini, canit.] Et mox [Pulchrum ſpirans inſtrumentum, Dominus hominem fecit ad ſuam imaginem. Certè ipſe quoque eſt Dei concinnum & aptum inſtrumentum & ſanctum, ſapientia ſupermundana, Verbum cœleſte. Quidnam ergo vult inſtrumentum, Dei Verbum, Dominus & nouum canticum? Patefacere oculos cæcorum, & aperire aures ſurdorum, & qui pedibus claudicant vel errant, ad iuſtitiam deducere, Deum inſipientibus hominibus oſtendere, interitum compeſcere, mortem vincere, inobedientes filios patri reconciliare. Benignum Dei inſtrumentum, Dominus.] Rurſuſque paulo poſt. [Meum ſalutare canticum: ne ita exiſtimes eſſe nouum, vt vas vel domum, Erat enim ante luciferum, & in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Eſt autem vetus, error, res noua verò, apparet veritas] Tandemque poſt aliqua. [In principio erat Verbum. Sed quoniam Verbum quidem erat ab alto petita origine diuinum vniuerſorum principium, & fuit & eſt. Quia autem nunc nomen accepit, olim ſanctificatum poteſtate dignum, Chriſtus nouum mihi vocatum eſt canticum. Hic ergo Verbum Chriſtus, & vt nos olim eſſemus, erat enim in Deo, & vt benè eſſemus, cauſa fuit. Nunc autem apparuit hominibus hic ipſe Verbum, qui ſolus eſt ambo, Deus & homo, & eſt nobis omnium cauſa bonorum, à quo edocti rectè viuere, ad vitam æternam tranſmittimur. Nam vt ait diuinus ille Domini Apoſtolus, *gratia Dei Salutaris, omnibus hominibus apparuit, docens nos, vt abnegantes impietatem, & ſacularia deſideria, moderatè, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſæculo, expectantes beatam ſpem & aduentum gloria magni Dei & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti.* Hoc eſt cãticum nouum, aduentus qui nunc reſulſit in nobis.] Habes apertè, Chriſtum Deum hominem de Clementis ſententia, eſſe canticum nouum quod Domino cantat quiſquis ad Chriſti normam componit vitam. Sanè ſi *pulcher hymnus, Dei homo*, vt habet ea oratione Clemens, quanto magis Chriſtus, agnoſcendus Dei hymnus?

286. Videri porrò poſſit Euſebius lib. 1. de demonſtr. cap. 10. eodem modo accepiſſe canticum nouum, cum exponit canticum nouum de quo Dauid pſal. 39. ſic enim ſcribit Euſebius, poſt multa de Chriſto agno & victima, eruditiſſimè (vt ſolet) prolata. [Quid porrò ſit hoc nouum canticum, declarat deinceps vbi ait; *Sacrificium & oblationem noluiſti, corpus autem perfeciſti mihi, holocauſta & pro peccato non probaſti. Tunc dixi, ecce venio. In capite libri ſcriptum eſt de me, vt facerem Deus voluntatem tuam: volui.* Et adiungit: *Annunciaui iuſtitiam tuam in Eccleſia magna.* Sic planè docens pro antiquis Sacrificiis & holocauſtis, Chriſti aduentum per aſſumptionem humani corporis, eiúſque corpus perfectum, Deo oblatum eſſe; ipſúmque hoc Eccleſiæ ſuæ nunciat cum gaudio tanquam ingens myſterium, quod prophetica voce in capite libri propoſitum expreſſúmque ſit.] Appellat ibi perſpicuè Euſebius, Chriſtum canticum nouum, ſed agit de eo prout in Euchariſtia immolatur: & hoc eſſe ait canticum nouum quod Deus immiſit nobis in os, carnem Deo noſtro. Nam cum dixiſſet, Chriſtum pro antiquis pecorum victimis, poſt omnia, quaſi mirabilem quandam victimam ſacrificiumque eximium patri ſuo operatum, pro noſtra omnium ſalute obtuliſſe eiúſque memoriam vt nos ipſi Deo pro ſacrificio offerremus inſtituiſſe, addit hanc ipſam inſtitutionem fuiſſe à Dauide prophetatam, cum immiſſionem noui cantici in os noſtrum carnem Deo noſtro celebrauit pſal. 39. excurritque plenè & magnificè in alias de Euchariſtia ſcripturas; vt dubium nullum ſuperſit, quin per canticum nouum ori diuinitùs immiſſum, & carnem Deo noſtro, Chriſtum quem in Euchariſtia ore ſumimus, intellectum à Dauide voluerit: Quia verò Euchariſtia eundemmet Chriſtum continet modo inuiſibili; quem myſterium Incarnationis viſibilem exhibuit mundo; propterea æquè ad rem præſentem confert Euſebij cogitatio, de Chriſto cantico nouo.

287. Et addi poteſt egregius ex eodem locus, in oratione de laudibus Conſtantini *poſt medium*, vbi Chriſtum cum Orpheo componit, & per humanitatem veluti per muſicum inſtrumentum, edidiſſe inſigne melos confirmat. [Communis (inquit,) omnium ſeruator, per inſtrumentum humani corporis, quo ſe circumdedit, ſe beneficium omnibus præſtitit, & ſalutarem: non aliter ſanè quàm muſicus, qui ſuam in arte peritiam per lyram declarat. Orpheus, vt in fabulis Græcorum eſt, omnia ferarum genera cantu permulcere, & inſtrumenti fidibus plectro percuſſis, belluarum immanium furores, mitigare potuit. Quæ res à Græcis & paſſim decantatur, & vera eſſe creditur: quod ſcilicet lyræ inanimæ concentu tum feræ manſueſcere, tum arbores (quæ *fagi* vocantur,) muſicæ ſuauitate delinitæ, ſitus ſuos mutare ſolent. Eodem modo igitur ſapientiſſimus Dei ſermo, cuius vi ac poteſtate omnia continentur, cohærentque animis hominum, omnibus vitiorum generibus oppreſſis, varias curationes adhibere, & humana natura, tanquam inſtrumento muſico à ſua ipſius ſapientia fabricato, in manus arrepta, cantilenas & quaſi incantationes animantibus non expertibus rationis, ſed eiuſdem participibus occinere cæpit: omnéſque feros mores tàm Græcorum quàm Barbarorum, omnes etiam agreſtes & immanes animorum perturbationes, ſalutaribus cæleſtis doctrinæ medicamentis ſanauit: ægriſque animis, qui diuinum numen, in ortu rerum & corporibus peruestigabant, Deus humano corpore concluſus, velut medicus facilè præſtantiſſimus, congruenti, & appoſito remedio opem tulit.]

Eidem cogitationi de Chriſto cantico nouo, aſtipulatus videtur Guilielmus Paruus præfatione in cantica, ſic deſcribens canticum vetus & nouum. [Canticum aliud vetus, aliud nouum. Canticum vetus, eſt ad quod inuitatur omnis intellectualis creatura, cum dicitur. *Benedicite Domino omnia opera eius.* Canticum verò nouum eſt, ad quod

tantummodò inuitatur omnis terra; id eſt omnis ex redemptis hominibus Eccleſia, cum dicitur; *Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra?* vtrumque ſanè canticum canit omnis terra, ſed cum Sanctis Angelis, canticum vetus cantat creatori: ſola verò canticum novum cantat Redemptori. Sola, inquam, terra cantat canticum nouum: quia veritas de terra, non de cœlo, orta eſt, id eſt Verbum Caro, non Angelus, factum eſt, & habitauit in nobis. Itaque ad Angelos canticum novum minimè pertinet, quia vt ait Apoſtolus, *non Angelos, ſed ſemen Abrahæ,* id eſt, terram, redemptrix veritas, *apprehendit.*] Inter recentiores, Chriſtum eſſe canticum novum, agnoſcit atque confirmat Benzonius in pſal. 86. c. 22.

Harmonia Cantici novi, ſupra Orphei, &c. melos.

289. Meritò porrò Clemens laudato loco, per hunc *nouum* (vt vocat,) *harmoniæ æternum modum*, longè aliter affectos fuiſſe mortales conſiderat, quàm per Amphionem, Arionemque, & Orpheum, quorum primus cantilenæ ſuauitate piſcem inescaſſe, alter Thebas ædificaſſe; Tertius feras manſueſeciſſe, & arbores tranſplantaſſe referuntur: cum reuera prætextu muſicæ vitæ intulerint orbi perniciem, & ad ſeruitutem lignis ac lapidibus turpiſſimè ſeruiendam, mortales adduxerint. At canticum novum, [difficillimas feras, homines manſuefecit. Volucres quidem eos qui ex ipſis ſunt leues: Serpentes verò eos qui deceptores: & leones, eos qui ſunt animoſi, & ad iram concitati: ſues autem, eos qui ſunt voluptati dediti: lupos autem, eos qui ſunt rapaces; lapides autem & ligna, ſunt inſipientes.] Probat hoc Clemens, variis ad id congeſtis ſcripturis. Tum addit. [Has ergo omnes immaniſſimas feras, & tales lapides, Ipſe cœleſtis cantus in manſuetos homines transformauit. Eramus enim, *eramus nos quoque, aliquando inſipientes, inobedientes, errantes, ſeruientes voluptatibus, & cupiditatibus variis, in malitia & inuidia degentes, odibiles, nos inuicem odio habentes,* vt ait Scriptura Apoſtolica. Quando autem *benignitas & humanitas apparuit Seruatoris noſtri Dei, non ex operibus iuſtitia quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam nos ſaluos fecit.* Vide quantum potuerit novum canticum. Homines ex lapidibus, & homines fecit ex feris. Ij autem qui erant alioqui vt mortui, qui eius qui verè eſt vitæ non erant participes, poſtquàm cantici ſolum fuerunt auditores, reuixerunt.] Efficacitatem melodiæ à Chriſto in orbem inductæ, haud aliter expreſſit Amedæus Lauſan. cuius illa ſunt homilia 4. de laud. Deiparæ, *initio*; [Exultauit Gigas geminæ ſubſtantiæ, modulatis vocibus ex tinnulis ſuauiſſimis in cithara corporis decantare, & in carnis organo compacto dulciſſimos ſonos edere, & ineffabili concordia reſonare, vt lapides ſuſcitaret, ligna commoueret, feras traheret; homines abſtractos à carne, educeret in ſublime. Nam ſuauitate mirificæ cantilenæ, ſuſcitauit de lapidibus filios Abrahæ, & ligna ſyluarum, id eſt corda Gentilium, ad fidem commouit. Feras quoque, id eſt feros motus, & incultam barbariem moraliter compoſuit, & homines ab hominibus edoctos, in numerum Deorum inſtituit.]

290. Hominem paulò poſt, Clemens Alexandrinus loco proximè allegato, cum cithara diuinitùs pulſata confert; atque adeò Chriſtum quoque, ait eſſe citharam, eiúſque melodiam, ait eſſe canticum novum, quali Rex Citharœdus Saulem à Dæmone vexatum, ſolummodò canens curauit. In quam rem ſubit animum quod ex Matthia Feliſio in Chriſtiana inſtitutione ad methodum magiſtri 2. S. diſt. 8. tradit Thyræus in opere de Dæmoniacis c. 48. n. 16. nimirum Chriſtum, præſertim in cruce expaſſum, citharam eſſe myſticam, cuius repræſentatione, Dauidis cithara materialis, Dæmonem profligarit. Hoc Autor tractatûs de Paſſ. Dom. apud Bernardum cap. 8. pulchrè agnouit, [Cithara (inquit alloquens Chriſtianam animam,) tibi factus eſt ſponſus, cruce habente formam ligni; corpore autem ſuo vicem ſupplente chordarum per ligni planitiem extenſarum. Nam niſi ligno affigeretur expaſſus, neutiquam verborum ſonum ederet tanquam citharizans quibus ampliùs delectareris. Obſerua diligentiùs, ſeptem chordas habet cithara.] Has ſeptem chordas, ad ſeptem Chriſti in cruce verba, accommodat. Proſper quoque p. 2. de promiſſ. cap. 25. tractans varias Chriſti & Dauidis analogias, ſic de citharizatione ſcribit. [Suaui ſono citharizans Dauid, non tantùm animalium mulcebat auditus; quantum etiam in ipſo Saule vexationem mali Spiritus temperabat. Sic noſtri manu fortis, Chriſti Domini citharam reſpicias perſonantem, quam ligno crucis cernis membrorúmque ſuorum chordis aptatam, plectro dum tangit Sancti Spiritus, omne animal replens benedictione, ipſum quoque Diabolum fugauit de cordibus inimicorum, pro quibus orans in cruce, ſuauem illum ſonum protulit, dicens; *Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt.*] En quàm affabrè ſtructa, quàm dulciter reſonans cithara, multo ſuauiùs quàm Threicij Vatis, multóque maiora & vberiora procreans bona.

Chriſtus, laus Dei in Eccleſia Sanctorum.

291. Horum bonorum conſideratio, facit, vt Chriſtus in ore & cogitatione Sanctorum, non nunc tantùm in hac peregrinantium Eccleſia, ſed per totam æternitatem in Eccleſia magna ad plenum expurgata, veréque Eccleſia Sanctorum, ſit canticum novum, & laus Dei nunquam intermittenda. Eſt quidem hîc Chriſtus, gaudium & exultatio vniuerſæ terræ, iuxta illud S. Ambroſij in pſalmum 47. qui interpretatus verba illa Pſaltis, *fundatur exultatione vniuerſa terra, mons Sion*, de cœleſti Hieruſalem, ſubdit: [Conuenit igitur, & ſi ita intelligamus vt diximus: ſed quia in veteribus exemplaribus aliquibus reperimus, εὐρίζῳ ἀγαλλιάματι πάσης τῆς γῆς, id eſt bona radice exultationem vniuerſæ

terræ. Senſum quidem eundem aduertimus, quia diuina in nobis Dei Patris dona laudantur; qui dedit nobis exultationem bona radice fundatam, Deum videlicer Ieſum, veram & fœcundiſſimam vitem, de qua Sacramenta fluxere cœleſtia, in quibus eſt perpetua & diuturna lætitia; quòd his abluatur omne peccatum, & conſcientia interna mundetur. Elocutionémque conuenire cognoſcimus: quia bene radicata exultatione lætamur, qui exultamus in Chriſto. Sæculi enim lætitia, temporalis eſt; perpetua autem lætitia, eius qui gaudet in Domino.]

292. Quis autem vel tenuiter rem æſtimans, dubitare poſſit quin electi tam fœlicem ſortem ſuam præ innumeris eiuſdem aliquando conditionis & ordinis perſpicientes, videnteſſe de luto fœcis ereptos, & ſtaturos ſuper petram, cum amore ſuauiſſimo erga Deum & Chriſtum colliqueſcant, de quo infrà, cum Richardo cap. 10. in Cantica; tum iugi laude Deum concelebrent per Chriſtum, cuius interuentu tanta bonorum vbertate fruuntur? Bona namque terræ comedunt, iuxta Eſaiam, id eſt terræ promiſſæ quæ Chriſtus eſt, prout contra Iudaicum ſtuporem, bulbos & tubera in terræ bonis diuinitùs promiſſis deputantem, interpretatur Tertullianus lib. de Reſurr. carnis cap. 26. Sic igitur eſt Chriſtus, laus Dei perpetua in Eccleſia Sanctorum laudantium & celebrantium Deum in firmamento virtutis eius; quod eſſe ipſum Chriſtum docet S. Gregorius hom. 8. in Ezec. Cuiuſmodi verò ſit futura ea Dei de Chriſto, & per Chriſtum laudatio, vtcumque oſtendo, exhibito perilluſtri de ea loco Gregorij Nyſſeni lib. 1. de titulis pſalmorum cap. 9. ſupremum (inquit,) omnium bonorum quod omnibus commune erit, nihil aliud eſt quàm laudis diuinæ celebratio, quando ſine vllo peccati periculo in omnibus complebitur; prout in poſtremo Pſalmo habetur; *Laudate Dominum in Sanctis eius.* Vbi etiam firmamentum virtutis eius immutabilem conſtantiam in bono ſignificat: Principatúſque ſeu virtutes Dei, oſtendunt naturam non ampliùs fore dominationi peccati obnoxiam; quando humana natura de cætero, ſecundùm multitudinem magnitudinis eius laudem inſtituet, non iam paruum quoddam & exile reſonans, ſed vocis magnitudine tubam exæquans. Ait enim; *Laudate in ſono tubæ*, quando etiam huius vniuerſi harmoniam, & concentum imitabitur, variis & multigenis virtutibus, quaſi organum Deo facta, aptis concinniſque modulis & concentibus. Nominat verò hoc figurata quadam loquendi forma Pſalterium & citharam. Poſt cuius modulationem, ſepoſito omni illo quod terreſtre eſt, & mutum, vociſque expers, in tympanorum magnifico cantu conſociat cœleſtibus choris propriarum chordarum ſonum. Chordæ autem in organo extenſæ, nihil aliud fuerint, quàm ille in qualibet virtute inſitus rigor, quoad malitiam inflecti & inclinari nequit, quibus omnibus iucundus ille cymbali concentus chordis permixtus efficitur, quando ſonus cymbalorum mentem excitat vt diuinos illos cœtus obeat & frequentet. Quod quidem mihi innuere videtur naturæ noſtræ cum Angelis ſocietatem; ait enim: *Laudate Dominum in cymbalis benè ſonantibus.* Conuentus enim ille Angelicæ naturæ cum humana, quando humana ad finem ſuum peruenerit, gratam illam gratiarum actionis modulationem mutuo congreſſu efficit: ſimúlque iunctis vocibus, benignitatem Dei ſuper omnes perpetuò effuſam decantat; Hoc enim cymbali cum cymbalo coniunctio ſignificat. Cymbalum vnum eſt cœleſtis illa Angelorum natura; alterum cymbalum eſt, rationalis hominum creatura; ſed peccatum hanc ab illa ſeparauit, quas cum denuò Dei benignitas copulauerit, tunc reſonabit vtraque in vnum iam conflata, hymnum illum, quia vt magnus ait Apoſtolus; *Omnis lingua confitebitur, cœleſtium terreſtrium & infernorum, Chriſtum eſſe in gloria Patris.* Quo facto decantabunt hæc cymbala epinicium, ſeu carmen victorialem, tanquam victoria parta ob communem iam concordiam, abolito & profligato omni bello, quo depulſo & in nihilum redacto, indeſinenter ab omni ſpiritu, pari ſtudio & conatu, laus & hymnus Deo in omnem æternitatem perſoluetur: cum enim laus non ſit ſpecioſa in ore peccatoris, (tunc autem non ſit futurus peccator ſublato omni peccato,) omninò oportet, vt omnis ſpiritus qui in ſæculo illo erit, Dominum laudet.] Id quod nunc quoque, Sanctorum ſuper terram peregrinantium Eccleſia, vſurpat; prægustans iam ex hac vita perpetuum inibi munus ſuum, orsáque iam nunc præſtare, quod per æternitatem cumulatiùs, lætiùs, tranquilliúſque præſtabit.

Chriſtus, Alleluia.

293. Geminum eſt quod Rupertus lib. 4. de diu. offic. cap. 5. Chriſtum ait eſſe *alleluia*, quod idem eſt, ac *Dei laudatio*, vt Theodoretus rectè notauit in Pſal. 146. ac S. Hieronymus epiſt. 137. quæ eſt ad Marcellam, & multi quos proferunt Durantius lib. 2. de ritibus cap. 20. *Laudationem concinnam* interpretatur Iuſtinianus quæſt. 50. ad orthod. vbique Dei, qui ſolus eſt laudabilis & ſuperlaudabilis. [Quam ergo Dei laudem (inquit Rupertus capite illo 5.) ſignificat Alleluia? Illam vtique illam cui dicit Deus Pater in Pſalmo; *exurge gloria mea, exurge pſalterium & cithara.* Gloria Patris, Dei Filius, perfecta laus, & ſempiterna muſica, vtpotè ſumma ſapientia, quæ de corde nata eiuſdem Patris, æterni muſici, citharam noſtræ humanitatis aſſumpſit; quam & confractam ab inuidis & ſtultis pueris, qui ad cantum eius ſaltare debuerant, rurſus per gloriam reſurrectionis reformauit, & inuiolabile Pſalterium fecit, illa inquam gloria, hæc cithara, ſiue Pſalterium. Alleluia noſtrum eſt. Quicquid enim ſupernæ iucunditatis auditoribus ſuis exhibuit, quorum beati oculi qui viderunt, & aures quæ audierunt; quicquid inquam de cœleſtibus gaudiis ore ſuo Dominus Ieſus Chriſtus præcinuit, Alleluia eſt, canticum nouum eſt, laus ſuauis eſt.]

Facit ad hanc rem, notatio Hebraïca

vocis

vocis *alleluia*, quam profert S. Germanus in rerum Eccleſiaſtieamm Theoria. Eam verò non tam refero quod approbem, & Hebraicæ radici conformem cenſeam, qnod peritos inficiari non me latet, ſed quod mentem S. Germani de Chriſto *alleluia*, apertè prodat. Ait igitur S. Germanus, *alleluia*, Hebræam vocem eſſe, quæ idem ſonet ac *venit Deus laudate viventium Deum*. Iuxta eum enim *Al* Hebraicè, idem eſt quod *venit*: ſicut *el*, idem quod *Deus*. *Via* idem quod *laudare viuentium Deum*. Quæ vocis notio ſi vera eſſet, nihil poſſet commodiùs proferri ad monſtrandum quomodo Chriſtus ſit noſtrum *alleluia*, vt Rupertus affirmabat. Verè enim Chriſtus, Deus eſt, qui ad nos in carne venit, & per eam apparuit. Qno mirabili & inſolitæ claritatis ſpectaculo perculſi, id enim fert *apparitionis* verbum vt ponderat Caſſianus circa illud Apoſtoli *apparuit gratia Dei Saluatoris noſtri*; lib. 2 de Incar. c. 4.) excitamur ad laudandum patrem, qui Deus eſt non mortuorum ſed viuentium. Non præſto eam notionem eſſe legitimam, vt iam dixi, & eam rejicit Humbertus Card. Syluæ candidæ lib. contra Græcorum calumnias *ſub finem*. Æquè tamen quadrat ac aliæ quatuor, quas præter propoſitam ex D. Hieronymo notionem, refert Turrecr. in regulà S. Benedicti tract. 72. Quas inter, poteſt ad iſtam ex D. Germano propoſitam, reduci illa quam Turrecremata ex D. Auguſtino refert, (locum non ſignat, & ægrè inuenietur, cum non ſit D. Auguſtini; qui vbique in huius vocis notione, approbat eam quam ex D. Hieronymo retuli, vt videre eſt ſerm. 18. ex 40. nouis, & epiſt. 178. & ſæpè alibi.) Hæc igitur eſt illa interpretatio τῦ *alleluia* quam D. Auguſtino affingit Turrecremata. *Al.* id eſt *ſaluum. el* id eſt *me. lu* id eſt *fac. ia* id eſt *Domine*. Quaſi *alleluia*, idem ſit quod *Ieſu Domine*: vt vt ſit, *alleluia* deſignare Chriſtum qui eſt laus Dei ſomma & perfecta in Eccleſia Sanctorum, ſeotentia eſt Ruperti, & S. Germani.

Ducta inde germana ratio, cur certo anni tempore, prematur Alleluia.

294. Hinc verò poteſt non incongrua ratio reddi, Eccleſiaſtici ritus cuius alioqui perobſcura eſt expoſitio. Si enim *alleluia*, non aliud eſt quàm quæcunque laus Dei, vt probatior vocis notio fert ſpectato nudo vocis cortice, quorſum Eccleſia, *alleluia* premit à ſeptuageſima ad Paſcha: Vel ſaltem ab ineunte Quadrageſima. Quod addo quia quamuis nunc à ſeptuageſima omnes dimittant. Alleluia, tamen longo tempore Benedictini, Alleluia, retinuerunt vſque ad Quadrageſimam, vt eis S. Benedictus cap. 23. Regulæ permiſerat Eumque vſum retinuerunt, etiam poſt prohibitionem Synodi Francicæ, de qua ad prædictum caput Smaragdus; & Synodus Abbatum coacta Aquiſgrani ſub Ludovico Pio tit. 50. Nam Radulphus Tungrenſis tanto poſterior lib. de obſ. can. propoſ. 16. ſuo tempore idem ab eis ſeruatum docet. Seruabant item Hiſpanicæ Eccleſiæ, teſte S. Iſidoro l. 1. de offic. cap. 3. Vt tamen ſaltem ineunte quadrageſima, id eſt prima Dominica quadrageſimæ, (quæ verè eſt caput Quadrageſimæ, non autem Septuageſima vt malè caput citatum Regulæ Benedictinæ gloſſauit Rupertus lib. 2. in regul. S. Bened. cap. 13.) dimittatur Alleluia (vniverſalis Eccleſiæ conſenſio, in cunctis terrarum partibus roborauit) ait Conc. Tolet. 4. cap. 10. Quorſum verò hoc, ſi Alleluia idem eſt quod *Laudate Dominum*? An non etiam in Quadrageſima laudandus Deus. Vetus planè quæſtio, iam olim ſcriptis Albini Flacci, & Caroli Magni Imperatoris diſcuſſa: & à poſterioribus diuinorum officiorum Tractatoribus agitata; nec non à defenſoribus Latinorum rituum aduersùs Græcorum impugnationes, vt ab Humberto Epiſcopo ſyluæ candidæ lib. aduersùs Græcorum calumnias: ſed ita vt ægrè ſatisfaciant quæ adducuntur.

Sunt qui cum D. Auguſtino reſpondeant, *melos alleluiaticum*, eſſe vocem gaudij & exultationis, quæ non decet peregrinos & exules: iuxtà illud *quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Ita D. Auguſtinus ſerm. 15. ex 40. nouis, & in pſal. 106 ac 110. Et perſpicuè in pſal. 148. *initio* [Propter hæc duo tempora (inquit,) vnum quod eſt nunc in tentationibus & tribulationibus huius vitæ; alterum quod tunc erit in ſecuritate & exultatione perpetuâ, inſtituta eſt nobis etiam celebratio duorum temporum ante Paſcha & poſt Paſcha. Illud quod eſt ante Paſcha, ſignificat tribulationem in qua modò ſumus e quod verò nunc agimus poſt Paſcha, ſignificat beatitudinem in qua poſteà erimus. Ante Paſcha ergo, quod celebramus hoc & agimus. Poſt Paſcha autem, quod celebramus, ſignificamus, quod & nondum tenemus. Propterea illud tempus, in ieiuniis & orationibus exercemus: hoc verò tempus, relaxatis ieiuniis in laudibus agimus. Hoc eſt enim *Alleluia* quod cantamus, quod latinè interpretatur, vt noſtis, *Laudate Dominum*,] fusè idem habetur in epiſtola de celebratione Paſchæ, inſerta t. 9. Hieronymi quæ reuera eſt tantùm rapſodia ex Auguſtino. Qui quod ait tempus vitæ notari per quadrageſimam, tempus verò alterius vitæ per Paſcha, ſuffragatorem habet, Nazianzenum orat. 42. quæ eſt de Paſch. & Theodorum Studitam, Catecheſi 66. Huic tamen rationi premendi *alleluia*, illud confeſtim opponitur, quod ſi *alleluia* nihil aliud ſonat quàm *laudem Dei*, æquè premenda eſſet latina illa precandi teſſera quam loco alleluia vſurpamus, per tempus quo tacetur *alleluia*; nempè *Laus tibi Domine Rex æterna gloriæ*. Quæ ratio æquè peſſundat omnes alias huius ſilentij rationes, quas Durantus ſupra n. 7. ex variis rerum Eccleſiaſticarum tractatoribus coaceruat.

295. Illam verò ex D. Thoma petitam, videlicet quod *alleluia* ſit vox plena gaudij, & denotet ineffabilitatem laudis Deo debitæ, quæ vt Ianſenius cap. 110. concor. in hanc rem tradit, maximè congruit Paſchati, non video quomodò approbare poſſimus Prætérquàm quod enim non conſonat notioni vocis ex D. Hieronymo propoſitæ, quorſum prohibemur certo tempore potiùs quàm alio,

teſtificaret verbo, ineffabilem laudem Deo deberi? Olim ſanè Monachi in communi ſalutatione ſemper præmittebant *alleluia*, vt ait D. Hieronymus epiſtola 27. & infantes quoque ea primùm voce imbutos, vt perpetuò illam proferre diſcerent, ibidem tradit, ac etiam epiſtola 7. & in campis hoc fuiſſe leuamen operarum, tradit epiſtola 17. Arctatio igitur vſus vocis *alleluia*, ad certum anni tempus, non eſt iis probata qui perpetuò habebant illud in ore. Quod autem addebatur, hanc eſſe vocem exultationis ob ineffabilitatem laudis Deum decentis, æquè improbarunt, qui *alleluia* etiam in funeribus vſurparunt: quod Gallis olim in vſu fuit, vt lib. 2. de vita S. Radegundis legere eſt. Viguiſſéque alibi vſum illum, liquet ex Theodoro Balſamone ad cano. 106. Conc. Carthag. Imo ex S. Hieronymo in Epitaphio Fabiolæ, idem Romæ in more fuiſſe, certum eſt. [Et iam (inquit) fama volans tanti prænuncia luctus, totius vrbis populum ad exequias congregarat. Sonabant pſalmi, & aurata tecta templorum, reboans in ſublime quatiebat alleluia.]

Quare commoda ratio preſſi per certum anni tempus *Alleluia*, ea eſt quam Rupertus profert lib. 4. de diu. offic. cap 5. verbis illis. [Cum miſerabilem antiquæ Eccleſiæ nondum redemptæ ſtatum commemoramus, noſtrumque incolatum, quia prolongatus eſt deplangimus, pulchro ſatis ordine *Alleluia*, ab ore noſtro tollitur; quia videlicet qui per illud ſignificatur, illis nondum venerat; à nobis iam receſſit, & ablatus eſt ſponſus à filiis ſuis. Rectè hoc conſiderauit, qui hoc reſponſorium cecinit *Alleluia: Dum præſens eſt, imitantur illam: & deſiderant illam, cum ſe eduxerit.* Dum enim hic de *Alleluia* dixit, hoc quod de Sapientia ſcriptum eſt, quæ ſine dubio Chriſtus eſt; profectò per *Alleluia* Chriſtum intelligi voluit; qui dum præſens eſſet, imitati ſunt illum, & deſiderauerunt eum, cum ſe eduxit, aſcendens in cœlum.]

Aliorum de eo ritu ſententiæ, eodem aptata.

196. Eodem reuoluitur ratio illa Humberti Epiſcopi ſyluæ candidæ, lib. aduerſus Græcorum calumnias. [Quod nouem (inquit,) hebdomadibus *Alleluia* intermittimus, non incongruè per nouem hebdomadas, nouem ordines Angelorum accipimus. Quorum decimus ordo, per ſuperbiam corruens, Angelicum numerum imminuit, & fœlicitatem perturbauit. Qui condolentes ſuæ diminutioni, & parem ruinam timentes ſibi, à perfecta laude Creatoris fuere præpediti. Quorum recuperationi & conſolationi conſulens omnipotens Creator, primum hominem de limo terræ formauit, qui ſui generis multiplicatione damna cœleſtis patriæ reſarciret, atque Angelorum gaudia ſuppleret. Qua ſpe Angelicus chorus ad modicum exhilaratus, nec mora ex lapſu ipſius hominis fuit conturbatus. Vnde ille nouem ordinum concentus, in laude Creatoris remanſit imperfectus, donec ſu, Chriſto reſurgente, reſurrexit prolapſus ille Protoplaſtus. Ibi augmento ſui Collegij, & meliori ſpe, Angelicus exercitus gauiſus in nouum *Alleluia* conſurrexit totus, & in eo perſtat deuotus. Quem & nos pro modulo noſtro imitantes, à Septuageſima quando lapſus protoplaſti in Eccleſia recitatur, *Alleluia* nouem hebdomadibus intermittimus; ſcilicet in Paſcha, vbi Chriſtus reſurgens à mortuis, triſtitiam noſtram in gaudium vertit, & *Alleluia* reddit.]

Fortaſſis autem difficile non erit, pleroſque alios qui de cauſa tacendi *alleluia* aliter philoſophari videri poſſent, ad hunc ſenſum reducere. Plerique enim ac inter eos Bleſenſ. ſerm. 13. Durandus lib. 6. ration. cap. 24. Hugo Victor. ſerm. 51. Turrec. tract. 72. in reg. S. Bened. Autor libri de vita Eremit. ad ſororem cap. 18. & quod præcipuum eſt Leo Papa de conſecr. diſt. 1. cap. *Hi duo* cauſam premendi à tempore ſeptuageſimæ *alleluia*, inde ducunt quod illa ſeptimanarum ſeptimana, quæ à Septuageſima ad exordium paſſionis producitur; deſignet ſeptimanam annorum ſeptem, inquam decades captiuitatis filiorum Iſraël ſub Babylonio tyranno; quam fuiſſe imaginem captiuitatis humani generis ſub principe tenebrarum, Chriſti paſſione ſolutam, grauiſſimè perſequitur S. Hilarius in pſal. 125. & in pſal. 136. Hancque eſſe germanam rationem nominandi vnam dominicam *Septuageſimam*, & ita conſequēter, rectè euincit Bellarm. l. 3. de cultu Sanctorum c. 14. diſcuſſis & reiectis aliis de ea denominatione improbabilibus ſententiis variorum autorum: præter quos legere licet apud S. Ambroſium ſermone 23. Sancto illi Doctori malè adſcripto, vbi de ea denominatione peculiari modo philoſophatur. Quia ergo memoria captiuitatis generis humani, adumbratæ in Babylonica ſeptuagenaria captiuitate, ſub eiuſdem numeri ſeptenarij typo, recolitur à Dominica ſeptuageſimæ. Et quia ea captiuitas ſoluta non eſt aliter quàm per Chriſti aduentum & conſummatam paſſionem, aiunt autores prædicti, premi per tempus illud *alleluia*: non quia vox gaudij eſt, (id enim eſt poſtea communi ſenſu inductum:) ſed quia Chriſtus, qui abfuit per tempus captiuitatis, nec venit vt in actu ſecundo redemptor, niſi per mortem & paſſionem qua redemptio noſtra eſt conſummata, deſignatur per *alleluia*: quæ eſt vt vidiſti ratio Ruperti. Et ſanè ipſe Rupertus eodem opere lib. 1. cap. 35. & lib. 7. cap. 11. rationem illam tacití *alleluia*, eo quod tempus per quod tacetur ſignet tempus captiuitatis; vſurpat abſque alia explicatione, vt illi alij autores fecerunt. Signum ergo eſt, & Rupertum, & illos alios idem velle; hoc eſt vtroſque intellexiſſe, *alleluia* eſſe Chriſti Symbolum, ſeu laudis quam Deo per Chriſtum redemptorem pangit Eccleſia. Quo pacto ſumptum *alleluia*, eſt verè vox gaudij, & digna quæ Aggæum primum autorem habeat. Quod ſcribit Epiph. lib. de vita prophet. cap. 20. ait enim eum cum vidiſſet Dei domum quæ priùs miſerè ſoluta ceciderat, fuiſſe reædificatam, ceciniſſe *alleluia* magno cum gaudio, iuxta prophetiam Tobiæ cap. 13. Nos igitur ædificari per Chriſtum Dei

domum

domum poſt captiuitatem cernentes, vt habet alicubi pſalmi titulus, ipſúmque primarium Dei templum Iudaica rabie ſolutum, denuò excitatum agnoſcentes, preſſum aliquandiu *alleluia* reſumimus, laudantes Deum per Chriſtum, eamque excitatum, tantæque noſtræ in Deum laudis argumentum, ſignantes per *alleluia*. Nec fruſtra hic quis retulerit inſignem victoriam à SS. Germano & Lupo de fidei hoſtibus reportatam, adhibita acclamatione τῦ *alleluia*, quàm etiam in prælio teſſeram vſurpauit exercitus candidatorum apud Cæſarium lib. 4. mirac. cap. 54. Perinde enim fuit ſic acclamare, ac Victoris Domini trophæa hoſtibus objicere.

Chriſtus, gloria in excelſis Deo.

297. Quæ dicta ſunt de preſſo aliquando *alleluia*, quia ſignificat Chriſtum, æquè cadunt in canticum *gloria in excelſis Deo*, quod æquè premitur eodem tempore, & eadem ex cauſa, vt diſertè tradit Leo Papa cap. *hi duo* de conſecrat. diſt. 1. Nimirum hoc quoque canticum, exhibet nobis Chriſtum, vt perſpicuè habent Etherius & Beatus l. 1. contra Elipandum, verbis illis. [Iesvs Chriſtus filius Dei, de Maria, hoc eſt gloria in excelſis Deo, & in terra pax.] Et verè, Chriſtus eſt perfectiſſima *gloria in excelſis Deo*, non modò ratione ſuæ diuinitatis, vt Theodoretus obſeruauit in cap 6. ad Rom. circa illud *quemadmodum Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris*, id eſt per ſuam diuinitatem; ſed etiam ratione humanitatis Verbo coniunctæ, ſeu quatenus eſt Deus homo. Idcirco enim Eph. 1: Deus Pater vocatur *pater gloria*, id eſt Chriſti, qui eſt gloria in altiſſimis Deo.

Quanquam D. Thomas ibi lect. 6. hunc locum aptat Chriſto quatenus Verbo, & idcirco notat eodem loco eſſe dictum, *Deum Domini noſtri Ieſu, & patrem gloria*, vt priùs membrum, pertineat ad humanitatem aſſumptam, cuius pater eſt Deus ac Dominus; poſterius verò ad Chriſti diuinitatem, id eſt ad ſecundam perſonam, cuius eſt pater, non Dominus. Videtur id velle S. Hieronymus ibi, ſic ſcribens. [Porrò Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pater autem gloriæ, ita intelligendus, vt quomodo Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ipſe eſt ſermo, ſapientia, veritas, pax, iuſtitia, fortitudo: ipſe ſic etiam *gloria*: ſecundùm illud quod alibi dicitur: *Apparebit gloria Dei.* Et in omni penè veteri lege, ſcriptum eſt, ſuper tabernaculum teſtimonij viſam eſſe gloriam Dei. Et pſalmiſta canit; *exurge gloria mea, exurge.* Quæ gloria illuminans ſuo fulgore mundum, templum ſibi de virginali vtero fabricata eſt. Cuius templi pater gloriæ; efficitur Deus. Et vbi Chriſtus gloria eſt, ibi tantùm pater dicitur: vbi Ieſus, ibi Deus eius, abſque additamento aliquo nominatur. Iſte igitur Deus aſſumpti hominis, pater verò *gloria*, ſapientiæ, veritatis, dat credentibus in filium ſuum, Spiritum Sapientiæ.]

Idem priùs tradiderat S. Athanaſius, per illuſtri loco quem Cypariſſ. decade 9. cap. 6. refert ex eius lucubratione contra eos qui ſeruiunt verbis, qui in opere nuper edito, titulum illum præferente, deſideratur. Sic autem habet. [Gloria dicitur *vnigenitus*: *& vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre.* Quare illud; *Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti*, perinde eſt, vt ſi dicatur; *Deus carnis Chriſti. Pater gloria, Pater diuinitatis.* Gloriam enim vocat Eſaias Saluatorem ſecundùm dignitatem diuinitatis. Cum enim narraſſet miracula, quæ in deſerto facta ſunt, & euangelizaſſet deſerto, *exultet*, (inquit,) *ſolitudo Iordani, & floreat tanquam lilium; quoniam gloria libani data eſt ei, & honor carmeli: Et populus meus videbit gloriam Domini, & altitudinem Dei: & videbit omnis caro ſalutare Dei.* Gloria igitur eſt à gloria, vnde & Paulus ait: *Qui cum ſit ſplendor gloria, & figura ſubſtantia.* Pater ergo eſt gloriæ, vnigeniti; Deus autem carnis Chriſti.

Etiam ratione humanitatis, Verbo coniuncta.

190. Quamuis igitur D. Thomas, poſt illos Patres, itémque ad eundem locum Oecumenius, ac Chryſoſtomus, *gloriam* interpretentur Chriſtum, prout Verbum æternum quod verè eſt *aporrhœa gloria*, & ſola limpida patris gloria, vt diſſerit pulchrè & latè autor libri primi de Incarnat. apud Auguſtinum cap. 13. & 14. tamen nihil eſt quod vetet, vtrumque membrum ſententiæ ex Apoſtolo propoſitæ, videlicet *Deus Chriſti*, & *Pater gloria* vſurpare de Chriſto homine, quod fecit Apoſtolus 1. Timoth. 1. cum Euangelium Chriſti, vocat *Euangelium gloria beati Dei.* Item S. Ambroſius ſerm. 6. in pſal. 118. v. 5. vbi totum pſalmum 84. aptans ad Verbum carne veſtitum, illud eiuſdem pſalmi *vt inhabitet gloria in terra noſtra* ſic enucleat: [Quis eſt *gloria* niſi Dominus Ieſus? Vnde & Apoſtolus Paulus ait: *Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti, pater gloria.* Meritò complacet in eo Pater, quia patris gloria eſt. Hunc qui à patre ſeparat, maiorem Patri iniuriam facit, quem vult eſſe ſine gloria. Hunc quiſquis æqualem Patri non putat, inferiorem & patrem iudicat, cum alio verbo patrem plus laudare non poſſit; cuius ſumma laus gloriæ, Chriſtus eſt.] Tametſi S. Ambroſius, æqualitatem cum Patre, Chriſto non vendicat niſi ratione diuinæ perſonæ; tamen totum Chriſtum, ex diuina perſona & humanitate coaleſcentem, vocat *patris gloriam*, & quidem *ſummam.* Quin item modo Sanctus Bernardus ſerm 5. de Annunc. tractans eundem pſalmi verſum, ſic ait. [Si gloria patris filius ſapiens; cum ſit ſapientia ipſa ſapientior nemo; liquet profectò gloriam Patris Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam eſſe. Quia ergo multifariè multiſque modis de eo prædictum fuerat in Prophetis, quòd in terris videndus eſſet, & inter homines conuerſaturus, quonam modo id factum ſit, vt impletis quæ de eo per os omnium Prophetarum dicta fuerant, habitauerit gloria in terra noſtra, Pſalmiſta indicat in his verbis, ac ſi manifeſtè dicat: vt verbum caro fieret, & habitaret in nobis, miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi; iuſtitia & pax oſculatæ ſunt.

Magnum Sacramentum fratres, & diligentiùs perſcrutandum, niſi & intellectus myſterio, & ipſi quoque intellectui verba deeſſent.]

299. Sed & Rupertus lib. 12. de victor. verbi Dei c. 27. illud pſalmi 56. exurge *gloria mea*, exurge pſalterium & cithara, interpretatur, dictum Chriſtum à Patre gloriam ſuam. [Quod erat (inquit,) illud pſalterium, vel quæ cithara? Vnum idemque corpus, in ſepulchro quieſcens, erat pſalterium, erat cithara. Erat cithara quem diſtentis charitatis fidibus perſonantem, dulcéſque prædicationis ſonos modulantem, Iudæi confregerant. At illa fractura citharæ, illi cauſa fiebat augmenti, cauſa ſucceſſus optimi, vt ſurgeret pſalterium decachordum; id eſt pſalterium dulciſonum, nunquam frangendum, ſemper confeſſionis in populis, & pſalmi in gentibus vocem daturum: cuius chordas manus nulla vlteriùs rumpere poſſet; cuius ligni compages, deinceps nulla vis frangere prævaleret; iuxta quod ait Apoſtolus; *Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur*. Hæc eſt gloria Dei Patris, quia videlicet in hoc opere ſuo, per magnam gloriatur abundantiam charitatis *Exurge igitur* (inquit,) *ô gloria mea, exurge pſalterium & cithara*.] Breuiter idem attigit S. Hieronymus quæſt. 9. ad Hedibiam. S. item Cyrillus in exegeſi de Incarnat. ad Valerianum Epiſcopum, quæ extat t. 6. Conc Epheſ. cap. 17. Verbum carne veſtitum eſſe gloriam Patris, egregiè tradit & multis Scripturis idem confirmat Dialo. 6. de Trinit. conſonatque quod S. Auguſtinus q. 154. in Exodum, illam Moſi petitionem, *oſtende mihi gloriam tuam*, interpretatur de Chriſto Deo homine, vera Patris gloria. Idem habet Heſych. lib. 5. in Leuit. cap 16. Quod item Ezechiel cap. 1. habet de gloria Dei ſuper portam Orientalem, Rupertus lib. 1. in Matth. interpretatur de Chriſto in Deipara edito. Petrus denique Damiani ſerm 45. ſic ſcribit. [Gloria Domini intelligitur Chriſtus, cuius fide repletus eſt mundus. De qua gloria cum pro adorato vitulo deprecaretur Dominum Moyſes, vt parceret populo peccatori; Reſpondit Dominus: *Propitius ero illi. Verumtamen viuo ego, & viuit nomen meum, quia implebitur gloria mea omnis terra*. Et Pſalmiſta: *Implebitur* (inquit) *gloria eius omnis terra*.

Tituli propoſiti, ratio gemina.

Chriſtum porrò eſſe *Dei gloriam*, duobus modis explicare poſſumus Primùm quia Chriſtus, vt rectè notauit S. Chryſoſtomus hom. 7. ad Philipp. maximè omnium patrem glorificauit. [Nemo ita Deum honorauit. Quantum habuit celſitudinis, tantum humilitatis viciſſim ſubiit. Quemadmodùm major eſt omnibus & nemo illi æqualis, ita & honorando patre cunctos ſuperauit.) Itaque Chriſtus in illis ipſis ſuis inhonorationibus in quibus inglorius apparuit, maximam Patri gloriam contulit. Vnde non immeritò ex eo capite denominari poteſt *gloria Dei*; multo magis quàm gratia accidentalis, cui ſacræ literæ tribuunt nomen *gloria Dei*, tantùm quia per eam accipimus illuſtriſſimum diuinæ gloriæ incentiuum, & fœcundiſſimum argumentum. Ita ſanè Proſper lib. contra Collatorem cap. 10. *alias* 21. accipit illud Apoſtoli, *omnes peccauerunt: & egent gloria Dei*. Apoſtolus enim continenter declarans quæ ſit ea Dei gloria qua omnes egent, ſubdit; *iuſtificati gratis per gratiam ipſius*. Vnde infert Proſper, [ergo gratia, gloria Dei eſt, non meritum liberati. Quis enim prior dedit ei, vt retribueretur illi? Nihil boni operis ex mortuis, nihil iuſtitiæ procedit ex impiis. Tota ipſorum ſalus, gratia eſt. Et ideò gloria Dei eſt, vt qui gloriatur, in illo cuius gloria eguit, glorietur.] Igitur ſi eam ob cauſam, quod locuples nobis diuinæ gloriæ argumentum ſuppeditet, accidens emortuum & ex ſe obſtipum, *Dei gloria* dicitur; quanto magis Chriſtus idem nomen ſortiri poterit, vnde nobis vt è feraciſſimo ſolo, diuinæ gloriæ meſſis vberrima exiſtit.

Reſpectu item noſtri, non immeritò Chriſtus dicitur *gloria Dei*, quia nullum eſt nobis illuſtrius argumentum exhibendæ Deo gloriæ, nec Deus de vllo ſuo opere tam gloriatur. Audi Rupertum lib. 3 in Matth. [Rectè Pater glorioſus, & hic dicit, *In quo mihi benè complacui* Et eundem in pſalmo *gloriam ſuam* appellat, dicens ad eum; *Exurge gloria mea*.] Quod vllum aliud Dei opus eſt in quo Deus æquè ſibi complacere poſſit; quodque gloriam ſuam denominare meritò valeat, ac Chriſtus in quo tam ſplendidè micant omnes Dei perfectiones, ſapientia, miſericordia, amor, iuſtitia, potentia? Quod hîc non itero quia fusè in hoc argumento verſatus ſupra ſum tractans faciem Dei. Sanè ſingulares iuſti ſunt gloria Dei, ex Chryſoſtomo hom. 18. in 1. ad Corinth. multo magis Chriſtus.

Vſus doctrinæ.

300. Quia autem qui Deum glorificant, glorificantur à Deo, glorificari Chriſtum par fuit, & nos maximè ad id aſtringimur iuxta illud Auguſtini tract. 25. in Ioan. [Ille dixit ſe filium hominis & Petrus eum dixit filium Dei viui. Optimè ille commemorabat, quod miſericorditer exhibuerat: Ille commemorabat quod in claritate permanebat. Verbum Dei commendabat humilitatem ſuam; homo agnoſcit claritatem Domini ſui. Et reuera fratres, puto quia iuſtum eſt. Humiliauit ſe propter nos, glorificemus illum nos. Non enim filius hominis propter ſe eſt, ſed propter nos.] A Deo item, glorificatus meritò eſt Chriſtus. Quanquam in hoc mundo ſibi quidem gloriam conciliauit, ſeque glorificauit, verùm *non glorioſè*, ait Orig. hom. 6. in Exod. ad illud *glorioſè magnificatus eſt* Erit tamen ſibi *gloria glorioſa*, in cœlo. Audi ipſum Origenem. [Dominus meus Ieſus Chriſtus cum carnem ex Virgine Maria pro ſalute noſtra ſuſcepit, glorificatus eſt quidem, quia venit quærere quod perierat; non tamen glorioſè glorificatus eſt. Dicitur enim de ipſo, *quia vidimus eum, & non habebat ſpeciem neque decorem, & vultus eius ignobilis ſuper filios hominum*. Glorificatus eſt, & cum ad crucem

venit,

venit, & pertulit mortem: vis ſcire quia glorificatus eſt? Ipſe dicebat; *Pater venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te.* Erat ergo ei gloria, etiam ipſa paſſio crucis. Verùm gloria hæc, non erat glorioſa, ſed humilis. Denique dicitur de eo, *humil·auit ſe vſque ad mortem, mortem autem cincte.* De quo etiam Propheta prædixerat: *Morte turpiſſima condemnemus eum.* Sed & Eſaias dicit de eo: *In humilitate iudicium eius ſublatum eſt.* In his ergo omnibus, glorificatus eſt Dominus; ſed (vt ita dicam,) humiliter non glorioſè glorificatus eſt. Verùm quia hæc oportebat pati Chriſtum, & ſic introire in gloriam ſuam, cum venerit in gloria Patris & Sanctorum Angelorum, cum venerit in maieſtate ſua iudicare terram, quando & verum Pharaonem, id eſt Diabolum, interficiet ſpiritu oris ſui; cum ergo refulgebit in maieſtate Patris ſui, & poſt aduentum humilitatis, ſecundum nobis in gloria oſtendet aduentum; tunc non ſolùm glorificatur Dominus, ſed & glorioſè glorificatur, cum omnes ita honorificant filium, ſicut honorificat patrem.]

Appono pro clauſula inſignem planè fructum, quem ex hac denominatione Chriſti, ſuppeditat Orig. idem hom. 4. in Eſaiam tractans illud, *Plena eſt omnis terra gloria eius*, vbi ſic ait. [Olim plena domus erat gloria, nunc verò his qui ſuper terram ſunt à Seraphim prophetatur, quia futurum ſit vt vniuerſam terram gloria Dei mei Chriſtus impleat. In omnibus quippe qui conuerſatione ſua glorificant Deum, gloria Dei eſt; atque ita vniuerſa terra, plena eſt gloria Dei. Olim non omnis terra plena erat gloria Dei, ſed vnus angulus terræ, quando dicebatur: *Notus in Iudæa Deus, in Iſraël magnum nomen eius.* Gloria Deo, qui miſit filium ſuum, vt omnis terra plena fieret gloria ſua. Sed quid tibi prodeſt, ſi terra propter Eccleſias beatorum, qui vbicunque ſunt, plena ſit gloria Dei, tu autem non ſis particeps gloriæ plenitudinis Dei? Et tu ergo labora, & in cunctis enitere vt ſis gloriam Dei quærens, vt inhabitet & inueniat locum in te, & fias etiam tu cum omni terra in qua eſt gloria Dei, plenus gloria eius. Quomodò fit per ſingulos noſtrum plenitudo gloriæ Dei? Si quæ facio quæ loquor, in gloriam Dei fiant, plenus ſermo meus & actus ſit gloria Dei. Si & proceſſus & ingreſſus meus, in gloriam Dei eſt, ſi cibus ſi potus meus, ſi omnia quæ facio in gloriam Dei fiant; & ego particeps ſum iſtius dicti, *Plena eſt terra, gloria eius.*]

SECTIO III.
DE TITVLIS CHRISTI, per ordinem ad quaſcunque Creaturas.

INCIPIMVS conſiderationem Attributorum Chriſti Domini, per ordinem ad res creatas, quæ poſſunt in tres claſſes digeri. Prima eorum quæ ſpectant omnes creaturas. Secunda eorum quæ communiter ſpectant omnes creaturas intellectu præditas, Angelos videlicet & homines. Tertia eorum quæ ſpecialiter reſpiciunt homines. In prima claſſe hi occurrunt Chriſti tituli; quod ſit α & ω, principium & finis, ac primogenitus omnis creaturæ, & Dominus vniuerſorum. Secunda continet titulum Capitis, & Regis, & Legiſlatoris, ac Iudicis. Ad tertiam quæ longè amplior eſt ſpectat titulus Redemptoris & Doctoris, omnéſque his adiuncti.

CAPVT I.

Chriſtus α & ω, principium & finis.

ESSE Chriſtum α & ω principium & finem Ioannes c.1. Apocal. dubitare non ſinit. Sic enim loquitur in Chriſti perſona. *Ego ſum α & ω, principium & finis, dicit Dominus Deus, qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt, omnipotens.* Video ingenerandam alicui ſuſpicionem, quod hic locus cadat in Verbum, non in Chriſtum. Nam Verbi eſt, dici *Dominum Deum*, & dici *qui eſt, & qui erat.* Illud enim *qui eſt*, vt plenè monſtro in Naturali Theol. diſt. 6. à num. 46. & præter cæteros pulchrè tradit S. Hilarius libro 1. Trinit. ſignificantiſſimè Deum exprimit: vt propterea admiratum planè ſe dicat S. Hilarius, [tam abſolutam de Deo ſignificationem, quæ naturæ diuinæ incomprehenſibilem cognitionem, aptiſſimo ad intelligentiam humanam ſermone loqueretur] Aptiſſimè quoque ea vox, Dei æternitatem indefectibilitatémque deſignat, vt idem S. Hilarius egregiè proſequitur lib. 12. de Trin. Sed, non minùs luculenter expreſſa cenſeri debet æternitas Dei per Verbum *erat*, quod etiam adhibetur in textu citato. Verbum quippè *erat*, excludit omnes metas, & omnem anteceſſionem. Quare aptiſſimè æternitatem planè immetatam deſignat, vt D. Auguſtinus ſæpè expendit.

Chriſtus, etiam vt Deus-homo α & ω.

301. Ob hanc igitur cauſam, non nemo locum propoſitum de Chriſto Deo & homine accipiendum negat, non tam apertè characteriſticas diuinitatis præferat, eſſentialem infinitatem & æternitatem. Ita latè S. Fulgentius lib. 2. ad Traſim. cap. 5. ad Chriſti æternitatem immetatam & indefectibilem, Verbi diuini propriam, referens hunc titulum, vt & Aretas Apocal. 1. Ad Chriſtum item quà Verbum, hunc titulum refert Clem. Alexand. VI. ſtrom. cum ait, [ipſe Dominus dictus eſt α & ω principium & finis per quem omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.] Quominus tamen ſubſcribam, facit quod Deus quà Deus, non eſt venturus. Id enim ſolius Chriſti Dei ſimul & hominis proprium eſt. Et tamen is ipſe α & ω dicitur, qui eſt venturus: hoc eſt Chriſtus Et manifeſtè cap. 22. eiuſdem libri, vbi titulus quem expendimus repetitur, Chriſto ſit eius attributio. Sic enim ibi habetur. *Ecce venio citò. Ego ſum α & ω primus & nouiſſimus, principium & finis.* Et continuato orationis filo, mox addit. *Ego Ieſus. Et ego ſum genus & radix Dauid*, quæ conſtat in Chriſtum Deum ſimul & hominem cadere. Itaque illa quoque quæ habentur cap. 1. vbi hæc aliis admiſta habentur, æquè Chriſto tribuo; quædam ratione diuinæ naturæ, quædam ratione humanæ.

302. Fuit hic ſenſus priſcorum Chriſtianorum, qui alludentes ad hæc loca Apocalypſeos, inſcribere ſepulchris ſuis aut aliis locis ſolebant, α & ω. Quod de Hiſpanis teſtatur Ambroſius Morales lib. 11. cap. 41. & refert ad fidei profeſſionem, quam Catholici eo

pacto

pacto de Chriſto ederent contra Arrianos. Sed non placet. Nam Roſuedius ad carmen 26. S. Paulini, varias notauit huiuſmodi inſcriptiones, tempus Arrianorum antecedentes. Ipſorúmque Arrianorum referuntur inſcriptiones eiuſmodi, vt Conſtantij à Gretſero t. 3. de cruce l. 1. c. 9. Longéque ante Arrianos, Baſilidiani hæretici, leguntur vſi hac veluti teſſera ad Chriſtianitatem profitendam. Scribitque Roſuedius loco allegato, extare apud Ducem Arſchotanum, nummum Baſilidianorum, adſcripto α & ω Ionicè ſcripto ο pro ω. De Marco item, quem Baſilidianorum per Gallias Apoſtolum, imo Catholicæ fidei apoſtatam fuiſſe docet S. Hieronymus in Epitaphio Lucini Bœtici, ſcribit latè S. Irenæus l. 1. contra hær. c. 12. & 13. & Irenæum exſcribens Epiphanius hær. 34. eum huic Chriſti nomenclaturæ, multas fabulas inædificaſſe. Breuiter Tertull. l. de præſcript. cap. 50. [Marcus quidam & Colarbaſus, nouam hæreſim ex Græcorum Alphabeto componentes. Negant enim veritatem ſine iſtis poſſe literis inueniri; immò contendunt ſolam plenitudinem & perfectionem veritatis, in iſtis literis eſſe diſpoſitam. Propter hanc enim cauſam, Chriſtum dixiſſe: Ego ſum α & ω. Multa ibi ad huius fabulæ illuſtrationem congeſſit Pamelius. Itaque etiam extorres à vera fide, pro ſymbolo Chriſtianiſmi vſurpabant α & ω, probè conſcij & in ſcripturis & ex vſu Eccleſiæ ac fidelium, iam olim duo hæc Græca elementa Chriſtum deſignaſſe.

Num Chriſtus α, quia quaſi leproſus.

303 Quorſum verò Chriſtus Dominus per hæc duo elementa notatus ſit, & quæ huic nomenclaturæ ſubſit notio, variæ omnino ſunt ſententiæ. Erit cui videatur, Chriſtum ἄλφα dictum eodem ſenſu, quo Helladius Byſantinus in Chreſtomathia apud Photium Cod. 279. ait, Moſem ἄλφα vocatum, eo quod corpus haberet ἀλφοῖς, id eſt vitiligine ac lepra maculatum, cuius rei Ieſum producebat Philonem. Sed mendaciter vt Photius ait, ſed quid ſi Helladius ille reſpexit ad lepram, qua manus Moyſi educta è ſinu, leproſa apparuit? Hoc autem fuiſſe egregium ſymbolum Chriſti Domini è ſinu patris ad nos delapſi & in noſtra lepra ac paupertate conſpicui, egregiè ſic docet S. Cyrillus de Incarn. vnig. c. 15. [Manum & dexteram, Dei & Patris verbum, & filium eius, diuina Scriptura nominat. Induxit enim ipſum dicentem, *ego manu mea firmaui cœlum.* Necnon Dauid diuinus cantat; *Verbo Domini cœli firmati ſunt.* Cerne igitur in ſinu quidem Moyſi adhuc manum eius occultari, & nondum factam leproſam. Prolatam verò, & ſtatim leproſam factam: deinde mox illatam, & rurſus prolatam, & de cætero non leproſam. *Reſtituta eſt enim* (inquit) *in colorem carnis eius.* Ergo quamdiu quidem erat in ſinu Patris Deus Verbum, diuinitatis naturæ fulgebat. Verùm quoniam aliquo modo extra fuerat per Incarnationem ſiue humanationem, factus eſt in ſimilitudine carnis peccati & inter iniquos reputatus eſt. Ait enim diuinus Paulus: *Eum qui peccatum non nouerat, pro nobis peccatum fecit, vt nos fieremus Iuſtitia Dei in ipſo.* Hoc exiſtimo lepra ſignificari. Immundus enim ſecundùm legem leproſus. Sed quoniam iterum fuerit in patris ſinu; (aſſumptus eſt enim poſt reſurrectionem à mortuis;) prolata iterùm manus videtur munda. Adueniet enim, adueniet per tempora Dominus noſter Ieſus Chriſtus in ſinceritate diuinitatis & gloria, quamuis ſimilitudinem noſtram non proiecerit.]

304 Pulchrè item Petrus Damiani ſerm. de S. Columba, qui eſt num 66. [Nec indignum (inquit) ſuper Domino, ſaluatore noſtro, infirmitatem vel ſtultitiam dici, cum etiam per leproſum, cum etiam per ſerpentem, non dedignatus ſit myſticè figuram. Vnde eſt quod Scriptura teſtante, dixit Deus Moyſi; *Mitte manum in ſinum tuum; qui cum miſiſſet in ſinum, protulit leproſam inſtar niuis. Retrahe,* (ait) *manum in ſinum tuum. Retraxit, & protulit iterum, & erat ſimilis carni reliquæ.* Quid hoc loco, per manum Moyſi deſignatur, niſi filius Dei? vnde dicitur in pſalmo: *Fiat manus tua, vt ſalvet me.* Ac ſi diceret, fiat ille, per quem facta ſunt omnia; vt dum ille creatus, creatura à reatus ſui contagio liberetur. Hæc manus in ſinu Patris eſt, ſicut Ioannes Baptiſta dicit; *filius qui eſt in ſinu Patris ipſe enarrauit.* Sed manus hæc cum de ſinu prolata eſt; hoc eſt, cum per myſterium Incarnationis apparuit, peccatorum eum, & tanquam ſceleri lepra perfuſum, is vnde proceſſerat populus æſtimauit. Vnde dicit Eſaias; *Et nos putauimus eum quaſi leproſum, & percuſſum à Deo, & humiliatum.* Sed manus hæc cum in ſinum rediit, lepram protſus iam ſit; quia Redemptor noſter poſtquàm ad Patrem, calcato mortis imperio rediit, iam in fine ſæculi, non peccator homo, ſed verè Deus, & homo Iudæis omnibus apparebit.]

Sic igitur poſſet aliquis, de titulo Chriſti propoſito, ſubtiliter commentari; idque pleriſque nouitates aucupantibus, poſſet arridere. Quod tamen id à genuino ſenſu ſcripturarum planè abhorreat, alioqui erit qui ſimiliter fabuletur Chriſtum dici ἄλφα, eo quod Phœnices *bovem* lingua ſua ἄλφα, nominent. Quam cauſam eſſe cenſet Ammonius apud Plutarchum l. 9. ſympoſ. q. 3. cur. ἄλφα primum locum inter elementa literarum occuparit, quia id boui nomen, cur primas inter vtiles animantes, defert conſenſus populorum. At Chriſtum factum cauſa noſtri bouem aut vitulum de armento, ſæpè meditatur S. Gregorius, exponens quatuor animalia Ezechieli obiecta. Sunt hæc piè excogitata, ſed à ſcopo Scripturæ Chriſtum α denominantis, prorſus aliena, atque adeò dimittendi; præſertim cum oleo poſtremo elemento taceatur. Nec aliter ſtatuo, de multis quæ circa has literas Chriſto tributas, aceruat Richardus à S. Laurentio lib. 12. de Deip.

Num α & ω, idem quod primus & nouiſſimus, ſeu quia ſingulariter eſt?

305 Dimittendus item eſt Origenes, tom. 5. in Ioan. ad illud *in principio erat Verbum*, vbi in longa explicatione nominum Chriſti, cum venit ad eum Chriſti titulum, *primus & nouiſſimus*, quanquam affirmat eum differre ab illo α & ω; tamen fatetur explicationem vnius conducere ad explicationem alterius, & multa omnino dicit de Chriſto primo & nouiſſimo, vel inſigniter fabuloſa, vel nimium myſtica, quæ apud eum legi poterunt: nam ad veram intelligentiam huius Chriſti tituli, commodare non poſſunt. Quod autem aliud eſſe α & ω, aliud primum & nouiſſimum, affirmat; diſſentientem habet S. Iſidorum l. 7. orig. c. 2. contendentem, in ſcripturis pro ſynonimis vocibus accipi tres illas coniugationes, *α & ω, primus & nouiſſimus principium & finis*. Nec refert quod ſimul iungantur. Nam nihil in ſcriptura frequentiùs, quàm vt eadem ſententia ſub diuerſis vocibus congeminetur, eſſéque id genus ornamenti proprium ſanctorum Prophetarum aduerſit Bellarm. in Pſalm. 1. v. 1. & citra obſeruationem, facile eſt id deprehendere, ex vulgatis illis verſiculis, *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me feſtina*. Nec non in illis *Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo* Sexcenta huiuſmodi paſſim occurrunt. Similiter ergo, idem ſonant variæ illæ vocum ſizygiæ, *α & ω primus & nouiſſimus, principium & finis*.

Hinc videtur aperiri via, ad ſenſum illius Chriſti tituli α & ω. Nam Iſaiæ 41. 44. & 48. & alibi, Deus vt ſe vnicum & ſolum verum Deum conteſtetur, extra quem non eſt alius, vocat ſe *primum & nouiſſimum*. Si igitur α & ω, idem eſt quod primus & nouiſſimus, videmur non ab re pronunciaturi, idcirco Chriſtum dici α & ω, quia ſingulariter eſt: Nullus enim præter eum eſt naturalis filius. Ipſe eſt verè Vnigenitus, & tanquam verus Apollo, ab omnibus aliis ſecernitur. Non adæquatur ei aurum vel vitrum: & ſiue ſtructuram, ſiue dotes ſuperadditas, ſiue merita ſpectes, ſupergreditur omnem comparationem: ita vt quemadmodum de Deo propter ſupereminentem perfectionem rectè dicitur, *ſolus es* eo quod creata omnia per comparationem ad creatorem perinde ſe habeant ad eſſe, ac ſi non eſſent: ita in genere bonorum ſupernaturalium, puta omnes creaturæ, quamuis verè iuſtæ & ſanctæ, tamen perinde ſe habeant ac ſi non eſſent. Eſt enim (quod alia occaſione ſuperiùs vidimus,) eſt inquam Chriſtus, in ordine gratiæ ſol quidam, ignes minores præſtinguens: non quod ignes non ſint, deſtituantúrque vera luce, ſed quod præſente ſole, tenuior eorum ſplendor, non intemoſcatur. Non eſt ea interpretatio tituli Chriſti propoſiti, planè aſpernenda.

An α & ω, prima & vltima natura rationalis?

306 Video tamen alias paſſim vias iniri à Patribus & DD. S. Paulinus natale XI. ſancti Felicis, cuius fragmenta repræſentauit Dungalus l. de imag. ita hunc Chriſti titulum accepit, vt ſignificentur per eum duæ Chriſti naturæ, prima & vltima inter ratione præditas. Sic enim canit.

> *Alpha itidem metrum Chriſtus & ω, quæ ſumma ſupremus*
> *Finibus excelſi pariter complexus & imi*
> *Victor & inferna & pariter cæleſtia cœpit.*

Non aliud fortaſſis voluit Orig. tomo illo V. in Ioann. tametſi verbis vſus eſt nimium latebroſis, vt ſonant errore non vacantibus. Aperte verò S. Auguſtinus in hac videtur eſſe ſententia ſerm. 6. de temp. pro eodem enim habet, Chriſtum eſſe α & ω, ac eſſe Deum & hominem. Sicut enim Alpha literam nulla alia præcedit, ita ante Verbum Dei nihil eſt, etiamſi idem quatenus homo ſit nouiſſimus & ω, ac minor patre. Et locus ille, & bona pars ſermonis, verbatim continentur eo libro qui Fauſti Epiſcopi nomine *de ratione fidei*, prænotatur. Adducit in eandem ſententiam Epiphanium Sixtus Senenſis l. 2. bibl. v. α & ω. Ait enim Epiphanium in Anchorato, exiſtimare, titulum hunc Chriſti ad geminam eius naturam pertinere; Idque ipſorum elementorum Græcorum figuris inſinuari. A quod inferiè patet & ſuperiè clauſum eſt, naturam humanam, ω verò quod ſupernè aperitur, & infernè clauditur diuinum Verbum deſignat. Ego apud Epiphanium in Anchorato, id non reperio. Et aliter quoque eas literas ad geminam Chriſti naturam enunciandam aptat Peret. in cap. 1. Apocal. Habet hic quoque ſenſus tituli propoſiti, ſuam veriſimilitudinem.

Num α & ω, fundamentum & vertex ſtructuræ Eccleſiæ.

307 Non improbabiliter alij, perinde eſſe cenſent, dicere Chriſtum α & ω primum ac nouiſſimum, principium & finem; ac dicere, Chriſtum eſſe initiatorem & conſummatorem fœlicitatis Eccleſiæ, & ſanctificationis ac glorificationis noſtræ. Frequens enim in Scripturis eſt, vt abſtracta pro concretis vſurpentur. Qua ratione Paulus, Chriſtum ſæpè nominat iuſtitiam & ſapientiam noſtram: quia ſcilicet nobis eſt auctor iuſtitiæ & ſapientiæ. Similiter ergo Chriſtus, quia eſt autor & conſummator fidei ac totius Eccleſiaſticæ ſtructuræ, omniúmque bonorum ad eam conſequentium; meritò dicitur principium & finis, α & ω: id eſt eius initiator & autor ac conſummator, Belléque concinit is ſenſus, cum locis quibus hic Chriſti titulus, aliique quos & ſynonimos diximus, vſurpari leguntur. Nimirum iis locis adhibiti ſunt, quibus addendus erat animus fidelibus, ne difficultatum mole oppreſſi,

despon

deſponderent animos. Sic cap. 1. Apocal. *noli timere, ego ſum primus & nouiſſimus.* Et cap. 2. *Hæc dicit primus & nouiſſimus, nihil horum timeas.* Ad excutiendum ergo timorem, maximè iuuare poterat commemoratio huius attributi Chriſti Domini, & quod qui cœpit ipſe perficiet.

Non multum ab hoc ſenſu abeſt, quod ait Arias Montanus in cap. 4. Zach. nempè Chriſtum dici α & ω, quia eſt in Eccleſia decus & perfectio ac conſummatio rerum omnium. Eóque reuoluitur quod habet S. Ambroſius lib. 1 Hexaëm. cap. 4. agens de multiplici acceptione *principij.* [Eſt etiam (inquit) initium myſticum, vt illud eſt: *Ego ſum primus & nouiſſimus, principium & finis.* Et illud in Euangelio præcipuè, quod interrogatus Dominus, quis eſſet, reſpondit; *Principium quod & loquor vobis.* Qui verè & ſecundùm diuinitatem eſt principium omnium, quia nemo ante ipſum; & finis quia nemo vltra ipſum: & ſecundùm Salomonem, initium eſt viarum Domini in opera eius, vt per ipſum diſceret hominum genus, vias Domini ſequi, & operari opera Dei. In hoc ergo principio, id eſt in Chriſto, fecit Deus cœlum & terram, quia per ipſum omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil; quod factum eſt in ipſo vita erat, quia in ipſo conſtant omnia.]

Ideóne α & ω Chriſtus, quia præuenit & perficit ſtudia noſtra.

308 Alia ratione, eſſe principum & finem, atque adeò eſſe α & ω, Chriſto tributum, exponit S. Bernardus ex quo hæc deflorauit qui eius flores iam olim collegit lib. 5. cap. 20. ex quibuſdam (vt ait) dictis eius. [Initium meum ſolius gratiæ eſt, vt nihil quidem mihi in prædeſtinatione attribuam, ſiue in vocatione. Non ſic ſanè ab opere iuſtificationis alienus ſum. Operatur & illud gratia, ſed planè mecum. Porrò conſummatio quidem, & ipſa ſolius eſt gratiæ; nec eſt mihi in hac parte, vel cum ea ſiue in ea gloriari, quaſi coadiutor ſim aut cooperator. Itaque miſericordia Domini ab æterno eſt, & vſque in æternum ſuper electos: in medio quidem aliquatenus oſtendens liberum arbitrium meriti gratia; principium verò & finem, ſoli vendicans ſibi, vt ſit nobis α & ω Dominus Deus noſter.] Eandem doctrinam tradit ad finem tractatus de gratia & libero arbitrio, iuxta quam Chriſtus dicitur α, quia nos præuenit per gratiam ſuam, & ω quia dat perficere. Nos excitati & adiuti, tantillum quid quaſi intermedium confecimus; nempè conſenſum liberum, quod vt conferremus conſtitutum eſt, ne inanes meriti eſſemus. Magnæ profectò conſolationis eſt, conſiderare quomodò Chriſtus ſit hoc modo in noſtris ſupernaturalibus actibus principium & finis: quomodò inquam gratia Chriſti, interueniente illo exili quod de noſtro poſt præuentionem adiuti conferimus, ad remunerationem aptos nos faciat. Quantum certè ex noſtro eſt, perinde videmur nos habere ac Valgius ille naufragus, exinde dictus *Victor* apud S. Paulinum epiſtola 36. qui vocatus à Domino, porrigere tantum ſpecie agendi, manum ad quamlibet operam iubebatur. In illa enim trium & viginti dierum intra nauem rectoribus & operis omnibus deſtitutam à Sardinia ad Lucaniam agitatione; Dominus ita pro ſenis ſalute nauem moderabatur, vt tamen eum aliquid de ſuo exhibere vellet; ſed tam tenue, vt quod præſtabat, imago potiùs & ſpecies actionis, quàm actio eſſet. Mira fides (inquit S. Paulinus,) & ineffabilis pietas Domini Saluatoris, qui ſenem, ſi fortè ſomno piger, lentiùs ad gerenda conſurgeret, & molli manu antè præpalpans, ne trepidus expergeſceret, vellicata blandè auricula ſuſcitauit, cum leniter adnitens ſenex, à primo ſtatim conatu ſuo, manibus Angelicis res effectas videret. Vix rudentem quaſi ducturus attigerat, cum velum videret iam exſinuatum in cantos ſuos: Supparum ſtabat, vela nauis faciebat. Aqua rimis nauis accepta mergere tentauerat: & poſt vnum vel alterum breuis ſentinaculi hauſtum, humore deſtricto, ſiccatáque naui quod ageret non habebat; ſtupens laborem ſibi ſine labore præcepi, & actum ſuum occulta manu præueniri, ſi benè occulta dicitur, quæ tam perſpicuum præſtabat auxilium.] Quod per ſe & Angelos, in corporali illo opere, ad temporalem vilis illius capitis ſalutem præſtabat Chriſtus, hoc circa ſalutem noſtram ille facit; eſtque proinde α & ω.

An Chriſtus α & ω, quia per eum reuenitur ad initium.

309 Iniuit alium interpretationis callem S. Hieronymus lib. 1. in Iouinia. exiſtimans ſenſum eſſe, omnia per Chriſtum reuenire, & reduci ad ſtatum primum quo ab initio fuerant. Nam in prima mundi origine, neque vigebat circumciſio, neque polygamia, neque repudium, nec vllum aliud ex iis quæ Chriſtus abrogauit, vt omnia reuocaret ad primum ſtatum: ita vt quemadmodum decurſo alphabeto cum venitur ad ω, recurrendum eſt in α; vt ſupperant literæ quæ decurri denuò poſſint ſic cum ad Chriſtum deuentum eſt, facta ſit regreſſus ad primum initium. Ipſe Hieronymus ſic hoc exponit. [Docet Apoſtolus ſcribens ad Epheſios: *Deum propoſuiſſe in adimpletione temporum, recapitulare omnia, & ad principium retrahere in Chriſtum Ieſum quæ ſunt ſuper cœlos, & ſuper terram.* Vnde & ipſe Saluator in Apocalypſi Ioannis, *Ego ſum* (inquit) *α & ω, initium & finis.* Ab exordio conditionis humanæ, nec carnibus veſcebamur; nec dabamus repudium; nec præputia nobis eripiebantur in ſignum. Hoc curſu vſque ad diluuium peruenimus. Poſt diluuium autem cum datione legis, quam implere nullus potuit, carnes ingeſtæ ſunt ad veſcendum, & repudia conceſſa duritiæ; & cultellus circumciſionis appoſitus, quaſi Dei manus plus in nobis creauerit, quàm neceſſe eſt. Poſtquàm autem Chriſtus venit in fine temporum, & ω reuoluit ad α, & extremitatem retraxit ad principium, nec repudium nobis dare permittitur, nec circumcidimur, nec comedimus carnes, dicente

Apoſtolo; *Bonum eſt vinum non bibere, & carnes non comedere.*]

Liquet, Hieronymum ex Tertulliano profeciſſe, cuius illa ſunt in hanc rem præclarè & pro more robuſtè ſcripta lib. de Monog. cap. 5. [Invenimus nos ad initium dirigi à Chriſto: ſicut in quæſtione repudij, dicens illud propter duritiam ipſorum, à Moyſe eſſe permiſſum, ab initio autem non ita fuiſſe, ſine dubio ad initium revocat matrimonij indiuiduitatem. Ideóque quos Deus ab initio coniunxit in vnam carnem duos, hodie homo non ſeparabit. Dicit & Apoſtolus ſcribens ad Epheſios: *Deum propoſuiſſe in ſemetipſo ad diſpenſationem adimpletionis temporum, ad caput* id eſt ad initium *reciprocare vniuerſa in Chriſto, quæ ſunt ſuper cælos, & ſuper terras in ipſo.* Sic & duas Græciæ literas, ſummam & vltimam ſibi induit Dominus, initij & finis concurrentium in ſe figuras: vti quemadmodùm α ad ω vſque voluitur, & rurſus ω ad α replicatur; ita, vt oſtenderet in ſe eſſe, & initij decurſum ad finem, & finis recurſum ad initium; vt omnis diſpoſitio in eum deſinens per quem cœpta eſt, per ſermonem ſcilicet Dei qui caro factus eſt, proinde deſinat quemadmodùm & cœpit. Et adeò in Chriſto omnia reuocantur ad initium; vt & fides reuerſa ſit à circumciſione ad integritatem carnis illius, ſicut ab initio fuit; & libertas ciborum & ſanguinis ſolius abſtinentia, ſicut ab initio fuit, & matrimonij indiuiduitas, ſicut ab initio fuit, & repudij cohibitio, quod ab initio non fuit: & poſtremò totus homo in paradiſum revocatur, vbi ab initio fuit.]

Num Chriſtus α & ω, quia eſt ſcopus Scripturæ ab initio ad finem.

310 Nec inveriſimiliter Vincentius de Flumaro lib. de nom. Chriſti, cum de Deo primùm qua Deus eſt, expoſuiſſet: hos titulos, quos eodem recidere rectè arbitratur, α & ω, *primus & nouiſſimus, principium & finis,* mutato conſilio eos ad Chriſtum refert, & ſenſum eſſe exiſtimat, Chriſtum eſſe *totius Scripturæ* (vt in ſcholis loquuntur) *ſubiectum adæquatum.* Nam totum vetus teſtamentum, ad Chriſti adumbrationem, vel promiſſionem dirigitur. Non verò teſtamenti vniuerſa ſeries, in Chriſto conſumitur. Itaque eſt Chriſtus α & ω: Id eſt & primæ & nouiſſimæ, & vno Verbo vniuerſæ ſcripturæ ſcopus, initiúmque & finis ſermonum, quos vel Prophetæ, vel Apoſtoli diuinitùs inſpirati edidere. Perpulchrè S. Gaudentius tract. 2. in Exod. carnes Agni neque crudas neque elixas comedi iuſſas interpretatus Scripturas interpretatione ignea à feruenti diuinæ ſapientiæ ſpiritu veluti aſſatas & toſtas, ait; (Omne corpus diuinæ ſcripturæ tam veteris quàm noui Teſtamenti, Filium Dei continet, vel venturum promittens in hominem, vel iam veniſſe declarans. Vnde B. Philippus inventus à Chriſto, invenit Nathaël, & dicit ei: *Quem ſcripſit Moyſes in lege & Prophetis, invenimus Ieſum filium Ioſeph à Nazareth* Et quid plura chariſſimi? In ipſo continetur omnis lex & vetus & noua: & vt ſic dixerim, ipſe eſt anima legis. Ipſe enim per Moyſem locutus eſt cum dixit illi, *Ego aperiam os tuum, & inſpirabo quæ debeas loqui.* Ipſe & per Prophetas cum dicit, *qui loquebar in Prophetis ecce adſum.* Ipſe etiam per Apoſtolos, cum dicat Paulus, *an experimentum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus.*] Scriptura ergo à capite ad calcem, Chriſtum ſpirat, Chriſtum continet, Chriſtum vbique loquitur, quod eſt, Chriſtum eſſe ſcripturæ α & ω. Illuſtrauit hanc interpretationem Hieronymus Prado, commentario Iſagogico in Exech. ſect. 2. qui tota ſectione illud contendit. Chriſtum eſſe ſcopum Prophetarum, & finem in quem lex vniuerſa ab initio ad finem dirigitur. Eóque aptat illud Eccleſiaſtici 43. v. 28. *propter ipſum confirmatus eſt itineris finis, & in ſermone eius compoſita ſunt omnia, &c. conſummatio ſermonum ipſe eſt in omnibus.* Confirmatum eſſe in eo itineris finem, idem eſt, ac ſi dixiſſet, omnia quæ facta ſunt temporum ſucceſſu, deſtinata in eum, ſortiuntur fælicem euentum. Et vt ſemel omnia quæ dicenda erant, vno verbo concludantur, ipſe eſt in omnibus conſummatio ſermonum: id eſt caput, ſumma, & initium omnium, quæ vel per Prophetas & quoſcumque ipſe anteriores, vel per Apoſtolos ſunt annunciata. Hoc quod de Chriſto dixit Siracides, (nam paulò ante dixerat, *& plantauit illum Dominus Ieſus*) idem eſſe cenſet Pradus, ac illud quod de Chriſto nunc verſamus, Chriſtus eſt α *& ω principium & finis.* Et eodem modo hunc titulum accepit Ioſephus à Coſta lib. 1. de Chriſto reuelato c. 1. ex eo probans, Chriſtum eſſe ſcopum vniverſæ ſcripturæ.

Germaniſſima notio τῶ α & ω, Chriſto tributi, quia eſt principium & finis omnium.

311 Dicantur ſanè hæc omnia non improbabiliter. Senſus tamen quem alij & Patres & Doctores ſuggerunt videtur germinus. Nimirùm ſicut varij apud Photium Cod. 190. in breuiculo libri. Si à variis literis ſunt denominati, ratione ordinis quem in Alphabeto occupat litera, aut alicuius per eam integrè prolatam vel figuratam expreſſi, qua ratione S. Pachomius apud Sozomenum l. 3. c. 13. vocabat ι, alios ξ, ſic idcirco Chriſtum Deum & hominem, dici α & ω, quia eſt principium & finis omnium creatorum. Audi Prudentium hymno 9. Cathemer. de Deo cominùs docendis prodito mortalibus, ſiue de Chriſto;

Corde natus ex parentis
Ante mundi exordium,
A & ω cognominatur,
Ipſe fons & clauſula
Omnium quæ ſunt, fuerunt
Quæque poſt futura ſunt.

En Chriſtum, fontem & clauſulam rerum omnium. Nec agit de Chriſto præciſè vt Deo ſed de eo, prout Deo ſimul & homine. Nam ia eſt, qui ad docendos cominùs mortales prodi-

ditus

ditus eſt, vt immediatè ante præmiſerat Chriſtus itaque ex duplici natura compactus, eſt α & ω, id eſt principium & finis rerum omnium. Principium quidem vt cauſa efficiens, finis verò per modum ſcopi ac termini ſubalterni, in quem collimant creata omnia. Quamquam ratio quidem principij efficientis, non dicitur de Chriſto homine, niſi per communicationem idiomatum. Quo eodem dumtaxat modo enunciari de eo poteſt, quod ſit finis ſimpliciter vltimus rerum omnium: niſi ſi ratio finis vltimi, ſpectetur cum ſubalternatione, id eſt prout continet directionem omnium aliorum ad ipſum, non excluſa eius vlteriore directione ad Deum. Sic enim Chriſtus homo, non modo per idiomatum communicationem, ſed formaliter & directè, eſt finis vltimus creatorum omnium. Vnde iunctis duabus illis perfectionibus quas Chriſtus alterutro ex prædictis modis habet, rectè dicitur *α & ω, principium & finis*. Approbant hanc notionem huius tituli Chriſti, recentiores non pauci, & nominatim Sixtus Senenſis l. 2. bibl. *initio*, ac Bellarm. l. 1. de Chriſto c. 4. *in fine*.

312 Iuxta hanc notionem, Chriſtus ratione diuinæ naturæ, vtramque prærogatiuam binis illis terminalibus elementis expreſſam obtinet. Eſt enim ſecundùm diuinam naturam, & cauſa efficiens & finalis rerum omnium: ratione autem naturæ humanæ formaliter rem ſpectando, non eſt niſi finis omnium: atque adeò non niſi ω. Voluiſſe hoc videtur Clem. Alexand. 4. ſtrom. verbis illis [Deus quidem cum demonſtrari nequeat non efficit ſcientiam: filius eſt & ſapientia & ſcientia, & veritas, & quæcumque cum his vllam habent cognationem. Quin etiam habet demonſtrationem & vim ratiocinandi. Omnes autem ſpiritus poteſtates, cum ſimul res vna factæ fuerint, ad idem conferunt; nempe ad filium. Eſt autem indefinitus vnaquaque ſuarum poteſtatum notione. Quamquam non ſit vere vnum vt vnum; neque multa vt partes, filius, ſed vt omnia vnum, vnde etiam omnia. Eſt enim idem circulus omnium poteſtatum, quæ in vnum circumvoluuntur & vniuntur. Et ideò Verbum dictum eſt α & ω, cuius ſolius finis fit principium; & rurſus deſinit in id quod eſt deſuper principium, nuſquam diſtantiam accipiens & dimenſionem. Quamobrem & in ipſum, & per ipſum credere, eſt vnicum fieri ſcilicet in ipſo indivulſe vnitum.]

Nec refragatur Origenes hom. 12. in num. vbi Chriſtum *puteum* præfatus, exponit ex eo verba illa, *initiate ei puteum*: ſic verò ait [Hic eſt ſenſus. *Initium* (ait) *omnium puteum ponite*. Sicut & Apoſtolus dicit; *Quia ipſe eſt principium, & primogenitus omnis Creaturæ, & in ipſo creata ſunt omnia*. Initiate ergo ei puteum, hoc eſt, initium omnium confitemini eſſe puteum.] Hæc inquam non abſunt prædictis. Nam Origenes ibi ſtatuit Chriſtum initium omnium effectivum, dumtaxat quoad dona ſupernaturalia, quæ nobis eſt promeritus, vt liquet ex proximè antecedentibus.

Attexatur his etiam Philippus Abbas in mortalit. in Can. quærens cur ſpiritus ſanctus librum Canticorum voluerit initium habere à litera O. [Sacramentum (inquit) huic literæ quæ eſt O, quantæ ſit auctoritatis, & dignitatis, ipſe dignatus eſt oſtendere, qui eiuſdem literæ nomen ſibi impoſuit, dicens: [*Ego ſum α & ω*] id eſt principium & finis. Principium (inquit) ſum dans principia exiſtendi omnibus creaturis. Finis ſum, id eſt conſummatio; quia omnibus hominibus deficientibus, ſolus remaneo, quoniam ego ſum Deus, & mutabilitati nequaquam ſubiaceo; vnde Iacobus Apoſtolus ait: *Apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio*. Quod autem Chriſtus finis ſit, id eſt conſummatio, Paulus manifeſtat, cum dicit: *Finis legis Chriſtus, ad iuſtitiam omni credenti*. Denique ſi Sacramentum huius literæ, quæ eſt O, adhuc ſubtiliùs indagare voluerimus, in nulla alia litera tantam figuram, non ſolum totius orbis, verùm etiam ipſius Dei reperiemus. Ex omni enim parte ſui rotunda, & perfecta inuenitur; ſicut orbis huius ſæculi à Philoſophis in modum ſphæræ rotundus deſcribitur. Præterea ſi ſecundùm Græca elementa attentiùs inſpicimus iſtam literam ω, procul dubio inuenimus eam eſſe trimembrem, id eſt tria membra habentem. Quid igitur deſignant tria membra in vnam ω literam ſurſum reſpicientia, niſi tres perſonas in vnius ſummæ Trinitatis ſubſtantia? Non ergo caſu, ſed certo diuinitatis myſterio, Spiritus ſanctus, exordium huius libri ab ω litera inchoat, quia illum liber iſte per omnem textum ſui prædicat, qui totum orbem de nihilo creauit, & ſeipſum vnam eſſe in Trinitate perſonam, in Euangelio declarat, dicens: *Ego & pater vnum ſumus*. Tria igitur ω literæ membra in cœlum reſpicientia, tres perſonas (vt prædiximus) declarant in vna Trinitatis ſubſtantia. Et benè eiuſdem literæ membra ſurſum aſpiciunt, & quaſi de cœlo venientia deorſum literam vnam faciunt, quia cognitio Sanctæ Trinitatis per Dominum Ieſum ad nos deſcendit, & in vnam ſanctam Eccleſiam Catholicam, per fidei vnitatem, ſedem ſibi collocauit.]

Poteſt α & ω, ſolam finalem cauſam ſignare. Eius Chriſto tribuendæ, rationes variæ.

313 Quid ſi tamen vtrumque elementum Græcum, ad eandem cauſam finalem quis referat, & Chriſtum pronunciet eſſe α & ω, ſepoſita cauſa efficiente, tantùm quia eſt finis rerum omnium? Sanè cauſa finalis, non malè dici poteſt α & principium. Nam finis eſt ſemper primus in intentione, & à Philoſophis numeratur prima cauſa, quia eſt primum quod mouet ad operandum. Et quia eſt poſtremum in executione aut aſſecutione, habet etiam rationem extremi. Vnde rectè dici poteſt primus & nouiſſimus, principium & finis α & ω. Vt vt ſit, & ſiue genuinus ſenſus huius attributi Chriſti in ſcripturis quibus proponitur, vtramque il-

lum rerum omnium cauſam Chriſto vendicet, ſiue ſolam finalem; nos hîc in ea ſola hærebimus, quia ſola ad modum ſuperiùs explicatum habet locum in Chriſto homine, qui eſt huius tractationis ſcopus. Eſſe autem cauſam effectiuam rerum omnium, non competit Chriſto niſi nudè prout Deo: quia Chriſtus homo non erat plurimis ſæculis ab initio orbis, ad eius vſque adventum; vnde quæcumque illuc vſque ſunt facta, non potuerunt ab eo efficienter pendere. Itidémque ex quo fuit, certum eſt, non eſſe invehendum phyſicam rerum creatarum dependentiam ab illo. Contendo tamen valere de finali, etiam quoad res eum tempore antegreſſas, vel comitatas, aut ſubſecutas, vel ſubſecuturas in tota æternitate. Quod eſt, Chriſtum eſſe finem ſecundùm Deum, ſive ſub Deo, ſimpliciter dicta.

Finem cum audis dici Chriſtum, nolim id accipias eo modo quo apud S. Ambroſium, Chriſtus finis appellatur ſerm. 12. in Pſ. 118. v. 8. Aperit eo loco Latinam notionem Græcè vocis τέλος quam ait & *finem & conſummationem* ſonare, imò etiam *finem conſummationis*. Et cum multiplex ſit conſummatio, (dicitur enim conſummatio operis, & conſummatio malitiæ, & conſummatio hominis, & conſummatio ſæculi?) finis autem conſummationem quoque terminet, vt habetur ex Apoſtolo 1. Cor. 15. qui poſt ſæculi conſummationem, ait ſubiungendum ei fore finem ſæculi, omnium æquè aliarum conſummationum, aſſignari finis poteſt. Hunc Chriſtum eſſe, ſic exponit ibi S. Ambroſius. [*Mundus in maligno poſitus eſt*, vt dixit Ioannes. Ergo & ſæculum in maligno eſt. Mundus plenus peccati. Conſummauerat malitiam ſuam mundus, ſicut conſummauerat Saül; cuius videns conſummatam malitiam Ionathas filius in Dauid Prophetam, eidem nunciauit vt declinaret & fugeret. Eſt ergo conſummatio malitiæ, conſummatio peccatorum. Venit agnus Dei qui tollit peccata mundi, qui eſt Chriſtus Ieſus. Finis legis, principium & finis, & remiſſio peccatorum. Hunc finem conſummationis, vidit Propheta in ſpiritu, qui conſummatum ſæculi aboleret errorem; vidit ſanguine eius diuerſa omnium peccata mundari. Benè ergo dixit, *Omnis conſummationis vidi finem*: hoc eſt, vidi conſummati adulterij remiſſorem; vidi conſummatæ luxuriæ atque laſciuiæ, conſummatæ crudelitatis atque ſævitiæ, omnis poſtremò flagitij per crucem ſuam delicta donantem. Eſt etiam conſummata virtus, conſummata ſapientia, conſummata iuſtitia, ſed habet finem. Finis omnium virtutum Chriſtus, qui finis eſt legis ad iuſtitiam omni credenti. Vides quia finis eſt fidei? Benè ergo ait, *Omnis conſummationis vidi finem*.]

Hæc ratio Chriſtum denominandi finem, vera & legitima eſt: ſed non eſt ea quam quærimus. Quod item dico, de illa alia duplici quam his verbis ſubminiſtrat S. Gregorius, in præfatione ad pſalmum primum pœnitentialem. [Chriſtus finis dicitur, vel quia eſt conſummatio legis & Prophetarum; ſicut ipſe pendens in cruce teſtatus eſt, cum aceto & felle potatus, dixit; *conſummatum eſt*. Vel quia bonorum omnium perfectio eſt, quia nullum bonum perficitur, niſi quod in ſummo bono ſolidatur. Sicut enim nobis non ſufficit alios bonos quærere niſi ad eius ſtudeamus agnitionem pervenire; ita eo inuento, nullus iam melior quæritur: Quia omnis creatura, eo ſub cuius pedibus à Patre omnia ſunt ſubiecta, inferior inuenitur.] Denique ſimiliter admitto, veram eſſe, ſed ab hoc loco extraneam pronuncio, eam rationem Chriſtum denominandi finem, quam ſuggerit S. Fulgentius l. 2. ad Traſim. cap. 5. verbis illis. [Finis Chriſtus, quia perpetuus vniuerſa concludit, finis Chriſtus, quia ipſe perficit inchoata. Finis Chriſtus, quoniam ab ipſo habent quædam, (videtur legendum *quæcumque*) eſſe cœperunt vt ſemper ſint.

Modus proprius, quo Chriſtus omnium creaturarum vera finalis cauſa, ſtatuitur.

314 Modus quo Chriſtum finem rerum omnium dictum volo, eſt ille vulgatus & per ſe obuius, quo finalizatio vt in Scholis loquimur, & pellectio agentis ad efficiendum, alicui tribuitur. Et talem contendo eſſe Chriſtum, reſpectu quorumcumque creatorum. Eóque ſenſu diſertè & citra ambages Rupertus lib. 3. de glor. Trinit & proceſſ. Spiritus ſancti cap. 20. Chriſtum rerum omnium creatarum finem conſtituit. Quod probare in primis licet, ex eo quod Pſalm. 8. Dauid opera manuum Dei, oves, boves, & cætera viſibilia vniuerſa, ſubiecta homini tradit: non quidem quod omnia corporea & viſibilia ſubſint hominis dominio, (quid enim iuris homini in cœlos & ſydera?) ſed quod omnia in hominem tanquam in finem referantur. Quod à Chriſtianis antiquis ex eo Pſaltis loco ſimilibúſque ſcripturis iactatum, bilem concivit Celſo hoſti Chriſtianorum, vt Origenes refert lib. contra eum 4. [Nobis aiebant Chriſtiani, omnia ſubiecta ſunt, terra, aqua, aër, aſtra, omnia propter nos creata, vt nobis ſeruiant.] En in quo priſci Chriſtiani ſtatuerent illam omnium ad hominem ſubiectionem à Dauide traditam. In ordinatione inquam omnium viſibilium ad hominem tanquam ad finem, quam ordinationem, Origenes eo libro fusè confirmat, etiamſi ſubiectio ad dominium videatur apertè falſa quoad cœlos & ſydera. Atqui certum eſt, ſi ille pſalmus non eſt de ſolo Chriſto, vt fert nonnullorum ſententia, tamen quæ de homine iuxta literam eo pſalmo 8. dicuntur pertinere ad Chriſtum vel ſecundùm alium ſenſum æquè literalem, iuxta placitum quod eandem literam duobus ſenſibus literalibus diſparatis fœtam agnoſcit; vel ſaltem ſecundùm ſenſum allegoricum à Spiritu ſancto intentum. Ita enim apertè habet Apoſtolus 1. Cor. 15. & Hebr. 2. exponens de Chriſto, ſubiectionem illam operum Dei, quam Pſaltes ſimpliciter homini tribuit. Igitur ea ſubiectio quæ operibus manuum Dei tribuitur reſpectu hominis, qua videlicet ſunt propter ipſum, tribotoda

botoda

buenda eſt ſimilitet Chriſto, in eo altiore & profundiore ſenſu in quo locus ille, de Spiritus ſancti mente, ab Apoſtolo Chriſto eſt accommodatus. Quamuis etiam idemmet locus prout Chriſtum reſpicit, aliam præterea ſubiectionem ferat quàm finalem ſolam; tamen vt ſenſus allegoricus literali per ſe obvio reſpondeat, non poteſt illam ſubiectionem excludere, quam cortex literæ omnibus viſibilibus reſpectu hominis tribuit. Atque ita neceſſe eſt fateri viſibilia omnia Chriſtum tanquam finem reſpicere, & in ſcopum illum collimare. Quod ſi id habent viſibilia reſpectu Chriſti, dubitare non licet, quin idem ſit de inuiſibilibus ſtatuendum. Nam quæcumque ratio aſſeratur confirmans quod Apoſtolus Chriſto tribuit quod viſibilia, æquè militabunt pro inviſibilibus: & præcellentia quæ homini deerat, nec ſine eo quod de viſibilibus ad ipſum ordinatis affirmatur ad inuiſibilia extendi, non deeſt Chriſto reſpectu quorumcunque inviſibilium: quia licet Chriſtus paulominùs ab Angelis minoratus ſit, ſpectando ſolam humanitatem ſecundùm ſola naturalia principia & ornamenta, tamen compoſitum ex ea humanitate compactum, infinities ſupergreditur quaſcunque ſupernaturales ſubſtantias.

Ordinis gratiæ, finis Chriſtus, ac proinde etiam ordinis naturæ.

315 Alia probatio veritatis propoſitæ, ſeu quod omnia creata ordinentur ad Chriſtum tanquam ad finem, ex eo ducenda eſt, quod ſine vlla dubitatione, totus ordo gratiæ ordinetur ad Chriſti gloriam, atque adeò ad Chriſtum tanquam ad finem. Hoc vt perſpiciatur, ſtatuendum eſt ex Tridentino ſeſſ. 6. cap. 7. Chriſti gloriam, eſſe finem ſubordinatum & non vltimatum, gratiæ & iuſtificationis noſtræ. Quod quamuis initio, pleriſque Tridenti congregatis Doctoribus, creditu difficilè videretur, tamen pluribus & Doctoribus probatum eſt; tandémque communi Patrum conſenſu firmatum, vt teſtatur qui aderat Andreas Vega lib. 7. in Conc. cap. 10. multa proferens ad huius veritatis ſtabilitionem. Sed illud maximè eam confirmat, quod Apoſtolus Epheſ. 1. ait, fideles fuiſſe in Chriſto ſignatos *in laudem gloriæ ipſius*. Illud enim *in* ſonat cauſalitatem finalem; vt Eccleſiaſtici 13. cum dicitur *inuoca Deum in ſalute tua*. Senſus eſt, *propter ſalutem tuam*. Similitérque cum dicitur *ex ipſo, per ipſum, & in ipſo ſunt omnia*, illud *in ipſo* ſonat cauſalitatem finis, & idem valet, ac *propter ipſum*, vt notauit Origen. lib. 6 contra Celſum. Credentes igitur ſignati, ſeu iuſtos fieri, in laudem gloriæ, hoc eſt in glorioſam laudem Chriſti; idem eſt quod propter Chriſti laudem & gloriam eſſe iuſtificatos, tanquam propter finem non vltimatum, ſiue ſubordinatum gloriæ Dei, quæ eſt omnino vltimus finis nulli ſubiunctus. Et ſanè vt ibi Hilarius Diaconus, gloria eſt Medici ſi multos curet. Æquè igitur gloria eſt Chriſti medici noſtri, quod nos ſpiritualiter ſanet, & ab intentionibus noſtris eripiat.

Nec tantùm hæc gloria Chriſti reſultat de curatione noſtra, ſed etiam intenditur à Deo. Quia eo ipſo quod Deus Chriſti humanitatem ſibi coniunxit perſonaliter, vt eſſet hominibus fons gratiæ & gloriæ æternæ, congruentiſſimum fuit intendi à Deo, vt Chriſtus quem communicandæ gratiæ & gloriæ participem faciebat, particeps item fieret reſultantis inde honoris & laudis: Idque planè ferunt pleræque ſcripturæ, quibus inſinuatur quantoperè Deus honorem & gloriam Chriſti curæ habeat. Sic Ioannis 5. dicitur, *Patrem omne iudicium filio dediſſe*, (& quidem *quia filius hominis eſt*) *vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant Patrem.* Eam quoque ob cauſam 2. Cor. 4. Apoſtolus, prædicationem ſuam vocat *Euangelium gloriæ Chriſti*. Quod ſi nos honeſte intendimus Chriſti gloriam, tanquam capitis & Regis noſtri, multò magis Deus cenſendus eſt eam gloriam intendere, quippè primus autor cuiuſque noſtri actus boni, quem elicere non poſſimus niſi dum ipſe nobiſcum efficeret & intenderet. Itaque gratia noui Teſtamenti, Chriſtum ſpectat tanquam finem quod Divus Auguſtinus pulchrè dixit tract. 55. in Ioan. ad illud, *in finem dilexit eos*. Sic enim ſcribit: [Quid eſt *in finem*, niſi in Chriſtum. *Finis enim legis Chriſtus*, (ait Apoſtolus,) *ad iuſtitiam omni credenti*. Finis perficiens, non interficiens: finis quouſque eamus, non vbi pereamus. Sic omninò intelligendum eſt, *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus*. Ipſe eſt finis noſter in illum eſt tranſitus noſter: Nam video poſſe iſta verba Euangelica, quodam humano modo etiam ſic accipi, tanquam vſque ad mortem Chriſtus dilexerit ſuos, vt hoc videatur eſſe, *in finem dilexit eos*. Humana eſt ſententia, non diuina. Neque enim nos hucuſque ille dilexit, qui ſemper & ſine fine nos diligit. Abſit vt dilectionem morte finierit, qui non eſt in morte finitus.]

316 Quod ſi ſanctificatio noſtra, quia Chriſtum habet autorem, refertur à Deo in Chriſti gloriam, tanquam in finem non vltimum, æquè eodem referenda eſt ſanctificatio antiquorum. Nam omnes de Chriſti plenitudine acceperunt, & nemini ſtilla vnquam gratiæ obtigit, niſi per Chriſtum, eo modo quem exponemus agentes de Chriſto capite. Vnde quia ceremoniæ omnes antiquæ, & præcepta omnia legalia, ordinabantur ad hominis ſanctificationem; non quidem conferendam, (quod non poterant,) ſed adumbrandam aut quoquomodo promouendam, excitando hominem ad actus quibus iuſtitiam fidei compararent: factum eſt, vt ſicut ſanctificatio ipſa ad Chriſtum referebatur, ita & omnia eam quoquomodo ſpectantia, æquè referrentur in Chriſtum: qui idcirco ab Apoſtolo dictus eſt, *finis legis* Rom. 10. non quod legem ſolverit, ſed quod adimpleuerit, & ad eum tota lex ſit directa, iuxta illud S. Hilarij lib. 11. de Trin. [Si legem Chriſtus, qui finis eius eſt, non diſſoluit, ſed adimplet, ſecundùm quod ait: *Non veni legem ſoluere, ſed implere*: finis non defectio eſt, ſed conſummata perfectio. Tendunt enim ad finem omnia: non vt non ſint, ſed vt in eo ad quod tetenderant, maneant]

maneant.] Eodem ſenſu Apoſtolus 1.Cor.10. dies legis gratiæ in quibus Chriſtus, vocat *fines ſæculorum*, quia vt ibi tradit Caietanus, anteriora omnia ſæcula in hunc finem collimant. Hicque eſt finis, de quo vt ex Hebræis tradit Lyranus Eccleſiaſtici 36.dicitur, *feſtina tempus,& memento finis,& enarrent mirabilia tua.* Ad eundem finem reſpexiſſe Dauidem pſal.38,cum dixit,*notum fac mihi Domine finẽ meum*,affirmauit S.Ambroſius in eum locum. Ac ne longiùs ad eam, S.Hilarius ad titulum Pſal.54.S Hieronymus & Theodoretus,ac ex recentioribus Genebrardus, adducens Rabbi Dauidem Kimhi, de Chriſto accipiunt illum pſalmis ſex ſupra quinquaginta adſcriptum titulum, *in finem*. Inſigniter idem tradit S. Auguſtinus ad titulum Pſal.55.Et quanquam non me latet, S. Hilarium ad titulum Pſ. 52. *in finem* in pſalmorum titulis, exponere de ſtatu æternitatis poſt ſæculorum metam; Nyſſenum verò tract. 1. in titulos pſalmorum cap. 2. exponere de beatitudine homini propoſita in laborum præmium; alios denique aliter eam inſcriptionem exponere, de qua varietate videſis Alcazarium in cap. 1. Apocal. v.8. notat.8. Tamen pleræque aliorum expoſitiones, in iſtam reuoluuntur. Omnia hæc illud efficiunt, totum vetus Teſtamentum, & gratiam vniuerſam antiquorum, quo referebatur omnis ille legis & rituum priſcorum apparatus, Chriſtum tanquam finem ſpectaſſe.

317 Liquet igitur, & novum & vetus Teſtamentum, atque adeò gratiam in quam vtrumque dirigitur, pro fine habere Chriſtum. Quod S. Gregorius hom.16. in Ezech. perpulchrè expreſſum docet, verbis illis Prophetæ,*& cubitus vnus, finis vtrumque* Gloſſa S. Gregorij eſt. [Vtrorumque dicitur, ac ſi dicatur vtrumque. Per latitudinem quippe liminis,&longitudinem portæ,vetus ac novum Teſtamentum diximus deſignari.Ad extremũ verò additur, quod cubitus vnus ſit finis vtrorumque, quia videlicet & Teſtamentum vetus, vnum nobis mediatorem Dei & hominum nunciauit; & Teſtamentum novum, eundem nobis nunciat in æterna claritate venturum, quem iam pro nobis cognovimus incarnatum. Cubitus ergo vnus vtrorumque eſt, quia & quem lex prædixit, in carne apparuit; & ipſe quem nunc Teſtamentum novum loquitur in gloria maieſtatis apparebit. Et tunc vtrorumque finis erit, cùm viſus in diuinitatis ſuæ potentia, omnia quæ ſunt prædicta compleverit. Scriptum namque eſt; *Finis legis Chriſtus, ad iuſtitiam omnia credenti.* Finis videlicet, non qui conſumit, ſed qui perficit. Tunc etenim legem perfecit, cum ſicut lex prædixerat, incarnatus apparuit. Sed adhuc de eius iudicio multa novum Teſtamentum loquitur, adhuc multa de regno illius narrat, quæ nec dum videmus impleta. Ecce quotidiè Euangelium legitur, ventura prædicantur. Tunc ergo erit & novi Teſtamenti finis, cum & quæ de ſe promiſit, compleverit. Finietur verò Teſtamentum novum,quia perficietur.]Cum igitur id vnde deſumitur vniuſcuiuſque rei perfectio, ſit eius finis; fatendum omnino eſt, duo Teſtamenta, (quandoquidem in Chriſto ſortiuntur perfectionem ſuam, & conſequenter gratiam,ad quam proximè ordinantur;) ſpectare Chriſtum tanquam finem. Quod eſt dicere, totum ordinem gratiæ puris hominibus collatæ, in Chriſtum tanquam in finem tendere.

Concluditur, firmatúrque propoſita argumentatio de Chriſto, fine proprio rerum omnium.

318 Hinc eruenda eſt ſecunda illa probatio, qua confirmandum aſſumpſeram, Chriſtum eſſe finem rerum omnium creatarum Nam ordo gratiæ eſt ſuperior ordine naturæ, longéque eminentior, vt per ſe notum eſt. Nec tantùm eſt eminentior quomodocunque prout ſe habet Angelus ad hominem, ſed etiam cum ſubordinatione. Verè enim toties ordo naturæ ſubſeruitur ordini gratiæ,eumque pro fine habet. Indéque ortum habet ſubiunctio terrenorum ac temporalium, ad cœleſtia & ſpiritualia, cum debitus ordo retinetur. Quia igitur totus ordo gratiæ puris hominibus collatæ, Chriſtum ſpectat vt finem ſuum proximum; multo magis ordo naturæ, qui ordinem gratiæ proximè ſpectat, ad Chriſtum quoque, vt finis ſui proximi finem, refertur.

Video,hanc rationem prout propoſita eſt, non vrgere niſi pro ordine naturæ corporeæ, qui hominem habet pro fine proximo; tantúmque probare & hominem & omnia viſibilia propter hominem condita,habere Chriſtum pro fine; de cæteris tamen rebus naturalibus, id non probare, Nam ordo naturæ ad quem ſpectant Angeli cum ſuis naturalibus perfectionibus, iuxta ſententiam quæ negat Angelos accepiſſe à Chriſto gratiam, non ſubordinatur ordini gratiæ, quæ puris hominibus per Chriſtum confertur. Item ordo gratiæ Angelorum, conſtituit ſeriem diuerſam ab eo ordine gratiæ in quo nos ſumus: ita vt quamvis gratia ſit vtrobique eſſentialiter eadem, tamen diverſum fontem habeat in Angelo, diverſum in hominibus. Vnde ratio propoſita, quæ nititur ſubordinatione ordinis naturæ ad ordinem gratiæ, & habitudine finali ordinis gratiæ adChriſtum, non habet locum quoad Angelos, ſi à Chriſto gratiam non hauriunt, vt fert veriſimillima ſententia de qua infra. Suppleri tamen poteſt quod ei rationi quoad Angelos deeſt, dicendo, gratiam Angelorum ad Chriſtum quoque referri,vt ad finem ex divina inſtitutione, & providentiſſima ordinatione; ſin minùs quaſi ex natura rei,& ex eo quodChriſtus ſit fons gratiæ Angelorum, (quod de gratia collata hominibus certum eſt,) ac ſaltem ex diuina inſtitutione, ſiue ex eo quod Chriſtus ſit à Deo conſtitutus caput ſuper omnem Eccleſiam Angelicam,de qua Chriſti prærogatiua poſteà agemus. Membra autem corporis myſtici, ad decus & miniſterium ac obſequium capitis diuinitus deſtinari, atque adeò etiam habere eum pro fine non vltimò, patebit ex infra dicendis de ratione capitis.

Voa circa hæc omnia non leuis difficultas enaſcitur, ſuppoſita ſententia quam de fine Chriſti Domini ſupra tradidimus lib. 3. nempe quod Chriſtus non ſit productus niſi ob ſalutem noſtram, & occaſione peccati. Si enim res ita ſe habuit, quomodò potuit ordo naturæ qui peccato præiacuit, & ordini gratiæ planè præſuppoſitus eſt, ad Chriſtum referri tanquam ad finem, quem oportet præconcipi vt ad eum aliquid ordinetur? Verùm hæc difficultas, ex dictis eodem lib. ſect. 1. c. 4. præſertim in ſolutione ſexti argumenti, expedita ſufficienter eſt. Ibi namque oſtendimus, qua ratione Chriſtus, etiamſi ſola ſalutis noſtræ occaſione decretus, & præſupponens ordinem naturæ, potuerit præfigi tanquam finis operum diuinorum anteriùs præſuppoſitorum: quatenus ſcilicet Deus, cum occaſione peccati deuotū eſt ad Chriſtum omnia anteriùs decreta & præconſtituta ad eum extrinſecè retulit, actu quaſi reflexo: quod abūdè eſt ad tribuendam Chriſto rationem finis, reſpectu eorum. Nam quamuis eſſent futura, etiamſi Chriſtus non fieret, tamen poſito quod futurus ſit, ad huius quoque hominis gloriam referuntur, tanquam ad finem extrinſecum, illis ex diuina inſtitutione præfixum.

Vſus doctrinæ.

319 Eſt itaque Chriſtus Dominus, naturæ totius & gratiæ, atque adeò creatorum omnium finis. Et quia ad finis aſſecutionem capeſſenda ſunt media, iniicitur nobis neceſſitas, ineundi itinera quibus ad ſcopum illum pertingi poteſt: ſeruandi inquam Chriſti leges ac præcepta, quæ ſunt veluti viæ queis ſe aditi voluit. Egregiè in hanc rem philoſophatur S. Ambroſius ſerm. 5. in pſal. 118. v. 1. Præfatus enim memorari à Pſalte eo loco, *viam iuſtitiarum, viam teſtimoniorum, viam mandatorum*, ſubdit [Interrogemus ergo has vias, vt dicatur nobis, *ſtate in viis legis, & interrogate ſemitas æternas, & videte qua via melior, & ambulate in ea.* Cum omnes igitur ambulauerimus vias; veniemus in omnium finem viarum, qui ait; *Ego ſum via.* Chriſtus ergo finis viarum. Ipſe enim eſt *finis legis ad iuſtitiam omni credenti.* Hinc audeo dicere, quia finis iuſtitiarum Chriſtus, qui eſt iuſtitia: finis teſtimoniorum Chriſtus, de quo dictum eſt: *Eſtote mihi teſtes, & ego teſtis dicit Dominus. & puer meus quem elegi.* Aduertimus igitur quantum nobis, ambulandum ſit, vt veniamus ad Chriſtum. Ambulandum in lege, quia finis legis Chriſtus eſt. Sine lege ergo non peruenitur ad Chriſtum. Vnde manifeſtum eſt quod hæretici qui legem veteris non accipiunt Teſtamenti, & ſi dicant quod Chriſtum teneant, tamen non poſſunt tenere finem, qui initium non tenuerunt: Ipſe eſt Ieſus, initium & finis. Oportet igitur vt ambulemus ſecundùm legem ſpiritalem, vt veniamus ad legis finem Dominum Ieſum. Oportet vt ſequamur teſtimonia, vt peruenire poſſimus ad magnum teſtimonium Dominum Ieſum. Oportet etiam vt in præceptis Domini ambulemus, vt perueniamus ad magnum præceptum.]

Alium fructum ex doctrina de Chriſto fine noſtro, eruit Gregorius Nyſſ. lib. de perfecta Chriſtiani forma, vbi tractans quomodò Chriſtus ſit *caput anguli*, id referens ad Chriſtum finem noſtrum, conſummationem in nobis internæ externæque virtutis, eo nomine depoſcit, ſic philoſophatur. [Quod à ſapiente architecto, ſundamentum fidei & anguli caput nuncupatur, id quoque nobis ad vitam ex virtute inſtituendam expediet. Sic enim bonarum omnium & administrationum ciuilium, & diſciplinarum, & inſtitutorum, tum principium, tum etiam finem eſſe Dominum dicimus. Nam & ſpes, quam pro capite accipimus, ad quam rectæ honeſtæque actiones noſtræ omnes tendunt, ille nominatus eſt à Paulo: & in principio huiuſce vitæ ædificij, quod ad ipſum dirigitur, fides in qua vitæ principia tanquam ſundamenta iacimus, & quotidianis officiis puras tum cogitationes, tum actiones noſtras moderamur. Atque ita, quod vniuerſi eſt caput, noſtrum etiam caput efficitur, cum duobus vitæ noſtræ, corporis videlicet atque animi muris per honeſtatem & puritatem conſtructis, angulari coniunctione aptè cohæret. Quod ſi altera pars deſit ædificio, vt vel animi puritas conſpicuam extrinſecùs honeſtatem non habeat, vel hæc quæ videtur, animi virtute vacet, eius mancæ inchoatæque vitæ caput non erit Chriſtus, quippè qui duplici angularique fabricæ tantummodò quadrat: (neque enim niſi duo concurrunt parietes, angulus fieri poteſt.) Quare tunc imponetur ædificio noſtro ſummi angularis faſtigij pulchritudo, cum ex vtraque parte, ad rectam virtutis normam duplex vita & recta & conſtans, & nihil obliqui curuique habens, perpendiculo concinnè erit accommodata.]

Cui ſic fuerit finis in hac vita Chriſtus, ſpem habet bonam & firmam, fore illi Chriſtum in altera vita finem, qualem his verbis exprimit Iulianus Toletanus lib. 3. prognoſt. cap. vltimo. [Finis noſter Chriſtus, perficiens nos, ipſe erit refectio & laudatio noſtra, quem in ſæcula ſæculorum laudabimus & ſine fine laudantes amabimus. Ibi erit, (vt ait Doctor Sanctiſſimus Auguſtinus,) verè maximum Sabbatum, operibus, cuius finis non erit veſpera, ſed Dominicus dies, vel octauus, qui Chriſti reſurrectione paratus eſt. Ibi vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus. Ecce quod erit in fine ſine fine. Nunquid alius eſt noſter finis, niſi peruenire ad regnum, cuius nullus eſt finis?]

CAPVT II.

Chriſtus primogenitus omnis creaturæ.

APOSTOLVS Coloſſ. 1. illuſtriſſimum elogium Chriſto contexturus, gratias agit. *Deo Patri qui dignos nos fecit in partem ſortis Sanctorum in lumine: qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ; in quo habemus redemptionem per ſanguinem eius, remiſſionem peccatorum: qui eſt imago Dei inuiſibilis: primogenitus omnis creaturæ: quoniam in ipſo condita ſunt vniuerſa in cœlis & in terra, viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates: omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt: & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant. Et ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt principium, primogenitus ex mortuis: vt ſit ipſe in omnibus primatum tenens.* In tam illuſtri Chriſti elogio, nonnulla ſaltem de Chriſto homine affirmari, non eſt dubium. Nam ipſe eſt quem Pater caput corporis Eccleſiæ conſtituit, & primatum in omnibus tenere voluit. An verò omnia eodem elogio propoſita æquè in Chriſtum hominem cadant, nominatimque ille titulus quem excutiendum proponimus, & in quo dimiſſis in præſentia cæteris, hærendum eſt, nempe *primogenitus omnis creaturæ*, non conſentiunt DD. ac Patres.

Chriſtum dictum primogenitum quà Deum, qui cenſuerint?

521 Perſpicuè S. Hilarius lib. 8. de Trin. tractans adductum Apoſtoli locum, inter ea quæ in illo ad Chriſtum prout Deum pertinere docet, hunc titulum reponit, *primogenitus omnis creaturæ.* [Primogenitus itaque (inquit) omnis creaturæ eſt, quia in ipſo omnia creata ſunt. Et ne quod in ipſo omnia creata ſunt, non ad ipſum quiſquam auderet referre, ait: *Omnia per ipſum, & in ipſo condita ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia ipſi conſtant.* Omnia itaque ipſi conſtant qui ante omnia eſt, & in quo omnia ſunt. Et hæc quidem ad exordia pertinent creaturarum. Cæterùm ob diſpenſationem corporis noſtri, ait: *Et ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt initium, primogenitus ex mortuis, vt fieret in omnibus ipſe primatum tenẽs, quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem habitare, & per ipſum omnia reconciliari in eum* Reddidit Apoſtolus, ſpiritualibus Sacramentum corporationis. Nam qui imago Dei inuiſibilis eſt, ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ: Et qui primogenitus omnis creaturæ eſt, idem initium, primogenitus ex mortuis eſt, vt in omnibus teneat primatum, dum nobis incorporalis eſt, qui Dei imago eſt: dum qui primogenitus creaturæ eſt, idem primogenitus ad æternitatem eſt: vt cui ſpiritualia debent, in primogenito creata quod maneant, & ei humana debeant quod in primogenito ex mortuis renaſcantur æterna. Ipſe eſt enim initium, qui cum Filius ſit, imago Dei eſt. Primogenitus quoque omnis creaturæ eſt, continens in ſe vniuerſalis exordium. Et rurſum ipſe caput corporis Eccleſiæ eſt, & primogenitus ex mortuis, vt in omnibus teneat ipſe primatum.] Non diſſimiliter in pſalmum 2. diſertè pronunciant Chriſtum dici primogenitum omnis creaturæ, quatenus Deum omnium creatorem.

Timuit ergo vbi non erat timor, Iſidorus Peluſiota lib. 3. epiſt. 31. eam expoſitionem tradens, cum ſubtimuit notandum ſe ob eam, nouitatis pulcherrimè autem illam interpretationem ex Grammaticis legibus eruit in hunc modum [ὁ πρωτότοκος *primogenitus*, ſi ſecunda ſyllaba acuatur, eum qui primus natus eſt, ſignificat. Si autem penultima, eum qui primum genuit. Atque id vobis præſertim, quos Homeri lectio delectat, compertum & exploratum eſt. πρωτοτόκεια enim, ea quæ primùm peperit ab ipſo dicta eſt. Probabile itaque, immò neceſſarium fuerit, animaduertere, huiuſmodi quodam ſenſu, hîc quoque diuinum Paulum vſum fuiſſe, cum Chriſtum *omnis creaturæ primogenitum* dixit. Hoc quippe vocabulo, non eum primum ex omnibus rebus conditis creatum eſſe docet; (abſit,) quippè qui ſplendorem gloriæ, & paternæ ſubſtantiæ characterem, ipſum appellet: verùm eum res conditas primò peperiſſe, hoc eſt effeciſſe: ita vt (tertia ſyllaba acuto accentu notata) πρωτογόνος non πρωτογενὴς id eſt *primogignens*, non *primogenitus*; πρωτοκτίστης non πρωτόκτιστος id eſt *primo creans*, non *primò creatus*.] Confirmat poſtmodùm hanc interpretationem, ex ipſo Pauli contextu. [Poſtquam enim dixit, *primogenitus omnis creaturæ*, mox hæc verba ſubiunxit, *quoniam in ipſo creata ſunt omnia, quæ in cœlis ſunt, & quæ in terra*, Quamobrem ſi dixit, *poſt eum creata ſunt*, qui ſecundùm aduerſarium pronuntiens cauſam haud dico. Si autem *in ipſo*, (etenim in creatore rerum omnium, procreatio & conſeruatio eſt. Quod quidem etiam alio loco explanans, dixit *in ipſo enim viuimus, & mouemur, & ſumus*,) ſine controuerſia, (vt opinor, noſtra eſt victoria. Quod ſi ea etiam quæ ſequuntur narrauero, luculentius adhuc trophæum erit. Ait enim, *& ipſe eſt ante omnia.* Non dixit, *ipſe factus eſt ante omnia*; ſed *eſt ante omnia. Et omnia in ipſo conſtituta ſunt* Non dixit *cum ipſo*, nec *poſt eum creata ſunt.*

Alio ſenſu hunc titulum Chriſto quatenus Verbo vendicat Nazianz. orat. 1. Chriſtum enim prout Verbum vocat *primogenitum ante res conditas*, vt ſenſus ſit, Chriſtum ante omnem creaturam eſſe *genitum*, non autem, ve illæ, *creatum*. Idem habet Ambroſius lib. 1. de fide cap. 4. Et hac ratione, Chriſtus homo non eſt primogenitus omnis creaturæ, niſi per communicationem idiomatum.

Cadi

Cadit aptiùs in Chriſtum, quà hominem Deum.

322 Nihilominus alij meliùs, nomen *primogeniti omnis creaturæ*, ad Chriſtum hominem & Verbum carne veſtitum pertinere, ſunt arbitrati. Vt omittam recentiores, Iuſtinianum 1. Ioan. 3. v. 5. num. 9. & Benzonium in pſal. 86. cap. 3. ſic Pelagius Coloſſ. 1. & pulchrè S. Cyrillus lib. de Incarn. vnigeniti cap. 26. [Nuncupatus eſt & primogenitus & vnigenitus. Sed ſi quis vim ipſam (ſcrutari voluerit dictionum, primogenitus eſt qui eſt inter fratres plurimos, primogenitus. Vnigenitus verò vt vnigenitus, non iam primogenitus, nec inter plurimos fratres: Et eſt ipſe & hoc, & illud. Et quomodò? Ergo ſecundùm aliud & aliud. Primogenitus enim vt inter plurimos fratres propter humanitatem; vnigenitus porrò idem, vt ſolus, ex Patre natus & Deo.]

Explicatiſſimè idem habet Nyſſenus lib. de perfecta Chriſtiani hominis forma hunc in modum. [Cum hæc nomina in eodem conuenire, coniungique nequeant, quòd fieri non poſſit, vt idem & vnigenitus & primogenitus nominetur; in ſcriptura autem de verbo illo, quod erat in principio dicatur, vnigenitus Deus, & rurſus apud Paulum primogenitus omnis creaturæ: veritatis iudicio ſic oportet hæc omnia ſeparare, & diſtinguere diligenter, vt vnigenitum intelligamus id Verbum quod eſt ante ſæcula: omnis autem creaturæ in Chriſto factæ, verbum carnem factum eſſe primogenitum. Quod ſi quo modo ille & primogenitus ex mortuis, & primogenitus in multis fratribus intelligatur didicerimus; ſimul etiam quo modo ſit creaturæ primogenitus, cognoſcemus. Eſt igitur ex mortuis primogenitus, aut primitiæ dormientium factus, vt omnia carni ad reſurrectionem iter aperiret. Cúmque nos qui natura eramus filij iræ, cœleſti generatione per aquam & ſpiritum filios lucis, & diei filios eſſet effecturus, eiuſmodi generatione in Iordanis flumine, Dux ipſe præceſſit, vt ad naturæ noſtræ primitias ſpiritus, gratiam attraheret: id eſt, vt omnes ex ſpiritali regeneratione ad vitam generatos fratres ipſe per aquam & ſpiritum a regenitus conſtitueret. Ad eundem modum creaturæ in Chriſto generatæ, ipſum primogenitum cogitantes ab opinione pia minimè receſſerimus, Quoniam igitur vetus creatura ingreſſa eſt per peccatum & inutilis reddita neceſſariò perditorũ ſubiuit viam; noua vitæ creatura, quæ per regenerationem & reſurrectionem ex mortuis conſtituitur, cuius princeps auctorque vitæ, primogenitus eſt, & appellatur. [Caue exiſtimes, voluiſſe Nyſſenum, acceſſionem gratiæ factam Chriſto eſſe, cum à Ioanne baptizatus eſt. Vult enim duntaxat Symbolis regenerationis noſtræ initiatum fuiſſe Chriſtum. Quo pacto, quæcunque eiuſmodi Patrum loca exponenda eſſe docet Facundius l. 9. pro tribus capitulis c. 5.

323 Perelegantet Origenes hom. 16. in Ioſue, cum monſtraſſet quo myſtico ſenſu Ioſue in ſcriptura dictus ſit *ſenex & prouectus dierum*, addit. [verum quoniam inſtituimus quæ de Ieſu dicuntur, etiam & ad Dominum & Saluatorem noſtrum referre, quis ita presbyter dicitur, ante quem nemo eſt; Igitur tametſi ſunt qui dicantur in ſcripturis presbyteri, vel ſeniores, vel Pontifices; tamen Dominus Ieſus ſicut in pontificibus pontificum princeps eſt, & ſicut in paſtoribus princeps paſtorum eſt, ita & in presbyteris vel ſenioribus princeps presbyterorum putandus eſt, & in Epiſcopis princeps Epiſcoporum, & omne quodcunque honorabile nomen eſt, primum in hoc, & principem eſſe credendũ eſt Saluatorem, quia ipſe eſt omnium caput.] Diligenter denique & planè, eſſe Chriſtum primogenitum omnis creaturæ in humana natura, oſtendit Fulgentius lib. de decem Arrianorum obiectionibus ad 3. [Quod autem (inquit) eum *primogenitum totius creaturæ*: dicit Apoſtolus, creatura vtique intelligitur reparata, non condita creatura filiorum Dei, qua ex ſeruis eius facti ſunt fratres eius, qui *nos* ſecundùm Apoſtoli dictum, *non confunditur fratres vocare.*] Addenſat in hanc rem, multas ſcripturas, tum concludit. [Audimus Chriſtum habentem fratres, audimus ſemen Abrahæ, audimus per mortem eum qui habebat mortis imperium, deſtruentem; audimus tentatum, audimus paſſum, & dubitamus Chriſtum primogenitum totius creaturæ, ſecundùm Incarnationis profiteri myſterium? cum denuò Beatus Apoſtolus, in quo eum primogenitum debemus accipere, teſtimonio ſuæ prædicationis oſtendat; *Scimus* (inquiens,) *quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his, qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt: nam quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij eius, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus.* Qui ergo ſecundum Deitatem ſemper vnigenitus fuit, ſine fratribus, factus eſt ſecundùm hominem primogenitus in multis fratribus.] Tradit idipſum de Chriſto vt homine omnis creaturæ primogenito, Concilium Tolet. 11. in profeſſione fidei.

Binæ rationes idoneæ, exponendi, Chriſti Dei hominis primogenituram.

324 Vides, hos Patres Chriſtum *primogenitum omnis creaturæ* nominare, prout hominem: nec aliam ob cauſam, quàm qui eſt locus ſanctificationis noſtræ, vt eſt apud Ieremiam, & quia nos participes illius ſumus quoad ſanctitatem & gratiam, quam nos voluntariè geniti verbo veritatis, & initium aliquod creaturæ eius, participamus de eius plenitudine; regenerati vt pulchrè attigit S. Fulgentius lib. de Incarnat. & grat. Chriſti cap. 20: per generationem aliquatenus proportionalem ei qua ipſe & ab æterno de patris ſubſtantia, & in tempore per vnionem hypoſtaticam, à patre genitus eſt. Reſtringit porrò hæc explicatio nomen *omnis creaturæ* ad hominem. Soli quippe homines inter creaturas ſublunares, per Chriſtum homi-

nem regenerantur, cumque ad modum prædictum habent primogenitum. Sed hoc non eſt præter vſum ſcripturæ, vt S. Gregorius obſeruauit hom. 29. in Euang. & pulchrè Origenes hom. 2. in diuerſ. ſic ſcribens [Tertius mundus eſt, qui ratione medietatis, & ſuperiorem ſpiritalium, & inferiorem corporalium in ſeipſo copulat, & de duobus vnum facit: & in homine ſolo intelligitur, in quo omnis creatura adunatur. Corpore enim conſtat & anima, corpus de hoc mundo, & animа de altero mundo colligens, vnum facit ornatum & corpus. Quæ de compagine vna conglobantur, omnem mundanum hominis conficiunt ornatum; ideòque homo dicitur *omnis creatura*. Omnis namque creatura in ipſo velut in officina quadam conflatur. Hinc & ipſe Dominus prædicaturis Diſcipulis præcepit; *prædicate Euangelium omni creaturæ*] Et inferiùs hoc planè ſenſu accipit titulum Chriſti in quo verſamur, ſic dicens. [Verbum Incarnatum Dominus noſter Ieſus Chriſtus, plenitudinem gratiæ ſecundùm humanitatem accepit, quoniam caput eſt Eccleſiæ, & primogenitus eſt creaturæ vniuerſæ; hoc eſt totius vniuerſaliter humanitatis, quæ in ipſo, & per ipſum, ſanata & reſtituta eſt.

325 Non pauci tamen ex iis qui Chriſtum primogenitum omnis creaturæ interpretantur ratione naturæ aſſumptæ, accommodatiùs ad præſens inſtitutum philoſophantur. Non enim in huius tituli explicatione, reſpiciunt ad oleum illud lætitiæ quo Chriſtus præ participibus ſuis inunctus eſt, ſed Chriſtum vocat *primogenitum omnis creaturæ*, quia honore prælatus eſt omnibus creaturis, & conſtitutus hæres vniuerſorum. Notum enim eſt, quæ & quantæ ſint primogenitorum prærogatiuæ, vt latiſſimè proſequitur Tiraq. in præfatione Operis de iure primogenit. & alij quos citat Pineda l. 2. de Salom. cap. 1. num. 2. Itaque Chriſtus eſt primogenitus omnis creaturæ, quia omnes honore præcedit. Ita apertè habet creditus Anſelmus Coloſſ. 1. qui poſt multa in eam ſententiam, quibus tradit, Chriſtum in ſuſcepta humanitate dici *primogenitum*, ſubdit.] primogenitus ergo dicitur omnis creaturæ, quia ſicut primogenitus omnium fratrum, primatum dignitatis obtinet inter omnes fratres, ſic humanitas Chriſti primatum dignitatis obtinet inter omnes creaturas, vt ſedeat cum principibus & ſolium gloriæ teneat.] Pelagius breuiter idem tradit ad eundem locum, ſic ſcribens. [Dicitur Chriſtus primogenitus ſecundùm aſſumpti hominis formam, non tempore, ſed honore: iuxta illud, *filius meus primogenitus Iſrael*.] Theodoretus item quãuis ex interprete paulo obſcuriùs loquatur, videaturque ad eos accedere, qui Chriſtum primogenitum omnis creaturæ ratione generationis æternæ dictum cenſent; tamen reuera quantum ex probationibus quas adhibet, & toto commentarij ad hunc locum decurſu colligitur, *primogenitum* Chriſtum ratione primi honoris Chriſto delati, dictum exiſtimat: quod confirmat ex eo quod Apoſtulus, Sanctorum cœtum appellet *Eccleſiam primitiuorum* ſiue *primogenitorum* [Non quod omnes, primi naturâ ſoluerint matrum vteros, ſed quia maior honor primogenitis lege tribuebatur, eorum præſtantiam & honorem ſignificauit per hanc appellationem.] Verba ſunt ipſius Theodoreti, apud quem verba illa ex interprete ad initium commentarij in hunc locum. [Eſt ergo primogenitus creaturæ, non quod ſororem habeat creaturam, ſed quod ante omnem creaturam ſit genitus.] incommodè videntur exprimere autoris mentem. Sonant enim potiùs interpretationem huius tituli, de Chriſto ſecundùm naturam diuinam ſpectato. Itaque poſtrema verba ſic potiùs efferenda fuerant. [Sed quod genitus, (is inquam qui filius eſt, etiam quod generationem temporalem;) ante omnem creaturam ſit, ſupple *conſtitutus*, & honore prælatus vt moris eſt præferri cæteris liberis primogenitos. Addi poteſt ad roborandam interpretationem tituli in quo verſamur, illud pſalmi 88. *& ego primogenitum ponam illum, excelſum præ Regibus terræ*. Quæ verba iuxta literæ extimum corticem, de Salomone dicuntur, qui non erat primogenitus Dauidis: & tamen dicitur à Deo *primogenitus*, id eſt excelſus præ Regibus terræ. Similiter ergo Chriſtus primogenitus eſt omnis creaturæ, qui toti creaturarum vniuerſitati, eſt prælatus honore ac dignitate.

Tertia eundem titulum explicandi ratio, ex S. Ambroſio.

326 Vtrauis propoſitarum interpretationum admittatur, perinde eſt ad rem noſtram. Tertiam addo non omnino literæ incongruentem, & quod à S. Ambroſio ſit tradita, non aſpernandam. Sic habet lib. 1. Hexaëm. cap. 4. [Ipſe Chriſtus eſt primogenitus omnis creaturæ, ſiue quia ante omnem creaturam, ſiue quia ſanctus, quia primogeniti ſancti ſunt, vt primogenitus Iſraël: non quia ante omnes, ſed quia ſanctior cæteris. Sanctus autem Dominus ſupra omnem creaturam, & ſecundùm corporis ſuſceptionem, quia ſolus ſine peccato, ſolus ſine vanitate. Omnis autem creatura, ſubiecta vanitati eſt.] Nimirum primogeniti apud Hebræos ſancti erant, tum conſecratione, tum debito. Itaque non abhorret ab vſu ſcripturæ, vt ſanctus dicatur primogenitus, & ſanctus præ omnibus, primogenitus omnium. Non eſt quidē omnis primogenitus ſanctus: ſed tamen omnis ſanctus, eſt primogenitus. De quo pereleganter & copioſè diſſerit idem S. Ambroſius lib. 2. de Cain c. 2. & epiſt. 14. quæ eſt ad Irenæum. Chriſtus ergo eſt primogenitus omnis creaturæ, id eſt ſanctus dominus & in ſe ſanctus præ omnibus creaturis, ac nominatim præ participibus.

Quod alij primogenitum in natura humana Chriſtum ſtatuunt, quia eſt primum intentione opus Dei, & in primo rationis ſigno editus eſt ante omnes colles, id eſt priuſquam de vlla quantumuis ſublimi creatura edenda agitaret Deus conſilium; hoc inquam nobis iuxta principia l. 3. iacta, probari non poteſt. Vidimus enim Chriſtum non eſſe decretum, niſi

niſi occaſione peccati;atque adeò totum naturæ ordinem, & aliqua ex parte ordinem gratiæ,in priori rationis ſigno eſſe decretum: poſtea verò concluſo per peccatum ordine diuinitùs conſtitutæ, ſucceſſiſſe remedium, per Chriſti aduentum tunc præfinitum. Quare ſiſtendum eſt in alterutro priorum duorum modorum explicandi hunc titulum.

Vſus doctrinæ.

Vſus doctrinæ eſſe debet, immenſa quædam æſtimatiò dignitatis Chriſti Domini, tanquam apicis creaturarum omnium. Apud Proclum in Chreſtomathia, deſcriptus habetur ritus Daphnephoriorum, quem poſſit quis ad Chriſtum aptare hac ex cauſa. Geſtabatur oleagineum lignum lauris ornatum, & exornatum variis floribus. In apice ænea ſphæra impoſita erat,ex qua alia grandiuſcula ſubiecta, tum minores plurimæ dependebant. Medio ligno purpureæ coronæ aptabantur,minores ſuperioribus trecentæ & 65. numero. Suprema ſphæra iuxta Proclum Solem & Apolinem, proxima lunam, globuli aſtra & ſtellas, coronæ curſum annuum ſignificant. Comitabantur Daphnephorum, Chori virginum. Hæc ſummatim de eo ritu ex Proclo. Quæ ſic licet accommodare: In ordine quoque creato, ſed nominatim in ſupernaturali, Chriſtus ſummum verticem occupat, ei ſubeſt immediatè Deipara, quam cœleſtes ordines beatorum ſpirituum conſequuntur. Apoſtoli & Martyres, & omnes qui in temporum curſu peruenerunt ad regnum, perficiunt ſertum hoc decoris. Comitantur illud aliquando peruenturi, qui hic viuunt puri nitentes.

CAPVT III.

Chriſtus, Dominus omnium, hæres Vniuerſorum.

327 DOMINIVM aliud eſt proprietatis, aliud iuriſdictionis. Hoc quia erga ſubiecta duntaxat ratione pollentia exercetur, infra videbimus qualenam fuerit in Chriſto. Nunc dominium proprietatis,quod æquè in omnia poteſt cadere,conſideremus. Poteſt autem dominium proprietatis in Chriſto diſtingui duplex; nempe vnum naturale, ſiue fundatum in titulo humano, alterum ſupernaturale.

Dominium proprietatis humanum, tenue in Chriſto.

Primum dominium in Chriſto, ad valdè pauca extenſum eſt; Tantum abeſt vt ſit illud quo Chriſtus eſt Dominus omnium. Eſt quidem de fide definitum à Ioanne 22. Extrau. *cum inter nonnullos*,& Extra. *qui quorundam*, Chriſtum habuiſſe aliquando alicuius rei dominium, ſaltem ſimul cum collegio Apoſtolico ſpectatum. Semper enim Pontifex de dominio illo agens,Chriſtum & Apoſtolos iungit,nec agit de dominio Chriſti ante baptiſmum quia tunc Chriſtus erat quaſi filius nondum emancipatus, ideóque nihil habens proprium: ſed tantum agit de Chriſti dominio poſt baptiſmum, cum iam inſtituerat collegium Apoſtolicum: & pro eo tempore, definit fuiſſe in Chriſto & Apoſtolis, rei alicuius dominium humanum, quale paſſim habent cœteri homines: idque negare, docet eſſe contra fidem; & patet ex loculis quos Iudas prædatus, dicitur *fur*; quo pacto non appellaretur, niſi loculos explicando, peccaſſet contra iuſtitiam,& violaſſet dominium Chriſti, vel eius ſimul & Apoſtolici collegij in talia bona. De hoc igitur non licet ſalua fide dubitare. Quinetiam nonnulli volunt, Chriſtum in aliqua prædicti temporis parte, ſeorſim ab Apoſtolis ſpectatum, vt infirmis benignè condeſcenderet,habuiſſe ſibi aliquid proprio & peculiari dominio: Idque de loculorum dominio affirmat Iuſtinian. diſp. 1. in Paulum cap. 4. à n. 15. Tamen ſaltem in alia aliqua prædicti temporis parte, certum eſt Chriſtum nihil priuatim habuiſſe, ſed ad ſummum in communi: vt ex eo conſtat, quod Matth. 8. profitetur ſe pauperiorem vulpibus foueas habentibus, & volucribus cœli, nido non deſtitutis. Et ſunt qui addant, pro aliqua parte eiuſdem temporis,Chriſtum nullius prorſus rei,at ne in communi quidem habuiſſe dominium. Ita enim cenſent Miranda t. 1. Manual. Prælat. quæſt. 11. art. 3. Azor. tom. 1. l. 12. cap. vltimo q. 12. Vaſq tract. de reddit. Eccleſ. cap. 1. §. 1. num. 5. Quamuis autem hoc incertum eſſe dicat Suares t. 2. 3. p. d. 28. ſ. 2. & impugnari validè videatur, ex eo quod veſtes quas Chriſtus ſemper habuit, nullius alterius fuerint quàm Chriſti ſaltem ſimul cum collegio Apoſtolico eas in communi poſſidentis: Nihilominus per ſe liquet, etiamſi hoc qualecumque dominium Chriſto, aut cum Apoſtolis communiter, aut ipſi ſoli & priuatim concedatur, longè anguſtius eſſe quàm dominium aliud, quod in Chriſto agnoſci poteſt.

Supernaturale in omnia, qui repudient,

328 Hoc eſt ſecundum dominium proprietatis,quod *ſupernaturale* vocabam, quia fundatur in ſupernaturali titulo, quamuis ſpectato obiecto quà ex parte temporalia complectitur, dici poſſit *temporale*, vt & *ſpirituale* quà ex parte ſubſtantias & formas ſpirituales comprehendit. Nihil enim eſt infra Deum, quod ambitu huius dominij non comprehendatur, & Chriſti non ſit, etiam directè. Huiuſmodi ampliſſimum & multis creaturarum finibus coercitum dominium proprietatis, Chriſto vendicant Scripturæ, ac Patres, ſuffragante ratione. Delibabo ſelectiora quædam, præter alia quæ in hanc rem producunt recentiores, qui huic ſententiæ de Chriſti dominio proprietatis in re

omnes, aſtipulantur: vt Navarrus in cap. *nouit.* de iudicis, notat. 3. num. 64. Toletus in cap. 13. Ioan. ad illud, *ſciens qui omnia dedit ei Pater in manus*, & ibid. annot. 17. *in fine*, Iuſtinian. Hebr. 2. v 8. & Prolego. in Paulum diſp. 1. c. 4. num. 25. Lorinus in pſal. 8. v. 9. *in fine*, Alphonſus Mendoza ſelect. de domino Chriſti à num. 13. Salaz. in cap. 8. Prouerb. à num. 105. Præpoſitus 3. p. quæſt. 22. dub. 2. Refragante tamen Vaſque 3. p. d. 87. c. 6. qui dominum hoc Chriſti ſupernaturale, depreſſius diuino, & ſuperius humano fundam in titulo merè temporali, pertinenſque ad omnia reata, putat commentitium, & pugnans cum dominiis humanis, quæ nemo diffitetur aut diffiteri poteſt. Et videri etiam poteſt, pugnare cum Chriſti paupertate, tam decantata in ſcripturis & apud DD.

Admittitur, probatúrque ex Scripturis.

329 Nihilominus dominium quod Chriſto aſſignabam, agnoſcunt ſcripturæ non vno loco. Eóque fortaſſis reſpiciebat is qui Petrum Bleſenſem damnauit blaſphemiæ, eo quod Chriſtum dixiſſet, factum eſſe pro nobis pauperem, vt ipſe Bleſenſis refert in Inuectiua contra depravatorem operum ſuorum. Quæ quidem inepta prorſus eſt cenſura; cum ſcriptura ipſa loquatur eo modo quo Bleſenſis. Tamen non potuit alium colorem habere qui eam cenſuram tulit, quàm quod in variis ſcripturis prodatur Chriſti dominium, quo videtur paupertas excludi. In primis ergo S. Petrus Act. 10. hoc Chriſti dominium videtur tradere verbis illis. *Verbum miſit Deus filiis Iſrael, annuncians pacem per Ieſum Chriſtum, hic eſt omnium Dominus.* Video id poſſe accipi de dominio iuriſdictionis. Videtúrque eum locum ſic accepiſſe Nyſſenus orat. 11. (imo 12.) contra Eunom. verbis illis. [Deus etſi ſerui formam induit, non ipſe ſeruus efficitur, ſed ad dominationem & regnum extollit quod ſubiicitur, Dominum & Chriſtum faciens, quod humile & humanum eſt.] Idem habet Cyrillus Hieroſ. catech. 10. Dicit quidam ex Apoſtolis &c. *Sermonem miſit Euangelizans per Ieſum Chriſtum: Hic eſt omnium, Dominus.* Quando autem dicit, *omnium*, nullam dominij partem excipit. Siue enim Angeli, ſiue Archangeli, ſiue Principatus, ſiue quidpiam eiuſmodi rebus creatis ab Apoſtolis nominatum; omnia ſunt dominio filij ſubiecta. Angelorum eſt Dominus, ſicut habes in Euangeliis; *Tunc receſſit ab illo Diabolus, & Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ipſi*; quod eſt officium ſeruitutis. Cum ex virgine naſci debebat: miniſtrabat tunc Gabriel; propriam dignitatem eſſe reputans, ipſi miniſtrare.] Alia loca addit quæ ſolum dominium Iuriſdictionis ſonant.

330 Poſſet igitur locus Petri, non de dominio proprietatis, ſed de ſolo dominio iuriſdictionis ſeu regno accipi. Sed cū ſcriptura non diſtinguat, nec nos diſtinguere debemus. Quinetiam vox *domini* potiùs ſonat dominium proprietatis. Et quæ rationes, Chriſto arrogant dominium vniuerſale iuriſdictionis, eædem dominium quoque proprietatis vendicant, vt mox videbimus. Itaque non videtur negandum, quin princeps Apoſtolorum, Chriſtum denominans *omnium Dominum*, ſignatum voluerit vniuerſale dominium proprietatis, quod Chriſto concedimus. Idem tradit Paulus Hebr. 2. accommodans Chriſto illud pſalmi 8. *Conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum: omnia ſubiecisti ſub pedibus eius. In eo enim quod omnia ei ſubiecit, nihil dimiſit non ſubiectum ei.* Quæ item tradit 1. Corinth. 15. verbis illis. *Omnia ſubiecit ſub pedibus eius. Cum autem dicat, omnia ſubiecta ſunt ei, ſine dubio præter eum qui ſubiecit ei omnia.* Nihil luculentius aut expreſſius, in hanc rem, deſiderari videtur poſſe. Præterea verò idem Apoſtolus Hebr. 1. agens de filio nobis loquente in Patris nomine, atque adeò homine, ait, *quem conſtituit heredem vniuerſorum* κληρόνομον deſcribens Hebraiſmo admodùm frequenti, poſſeſſionem ac dominium omnium. Nec omittendum eſt illud ex cap. 13. Ioan. *omnia dedit ei Pater in manus.* Non me latet, aliquos Patres hæc verba ita accipere, vt ſenſus ſit, Deum commiſiſſe Chriſto totum negotium ſalutis ac redemptionis noſtræ. Ita S. Chryſoſtomus hom. 69. in Ioannem, & Origenes tomo 32. in idem Euangelium, ac Theophilactus: conſentiuntque Toletus, & Maldonatus ad locum prolatum. Exiſtimo tamen adhærendum potiùs aliis, qui verba propoſita, de vniuerſali ac pleno in omnia Chriſto dominio interpretantur: inter quos eſt S. Auguſtinus tract. 55. in Ioannē, S. Cyrillus lib. 9. in idem Euangelium cap. 3. S. Gregor 3. moral. c. 12. Theodorus Heracleotes ac Mopſuëſtenus ad locum citatum. Et eorum aliqui rectè confirmant ſuam hanc interpretationem, ex ſcopo Euangeliſtæ, qui narraturus Chriſti Domini ſummam demiſſionem in extrema cœna, ne Chriſtus ex abiectione voluntaria ad lauandos diſcipulorum pedes, cuipiam vileſceret; præfatur eam quamuis eſſet hæres vniuerſorum, & planè omnium Dominus; tamen mox abiturum ad Patrem, vt teſtatam magis relinqueret tam neceſſariam mortalibus humilitatis doctrinam, voluiſſe diſcipulorum pedes lauare.

Suffragium SS. Patrum.

331 Habemus pro veritate in qua verſamur, non modò ſcripturas allegatas, ſed etiam Patres qui eas in ſenſum propoſitum ſunt interpretati, quibus addo nonnullos alios. In primis verò S. Bernardum lib. 3. de conſid. cap. 1. ſic affantem Papam Eugenium, cum dixiſſet Apoſtolos, conſtitutos eſſe principes ſuper omnem terram. [E is tu ſucceſſiſti in hæreditatem. Ita tu hæres, & orbis hæreditas. At quatenos hæc portio te contingit, aut contigerit illos, id ſobria conſideratione penſandum. Non enim per omnem vt reor modum, ſed ſanè quadam tenus (vt mihi videtur,) diſpenſatio tibi ſuper illum credita eſt, non data poſſeſſio. Si pergis vſurpare & hanc, contradicit tibi qui dicit; *meus eſt orbis terræ, & plenitudo eius.* Non tu ille, de quo Propheta; *& erit omnis terra poſſeſſio eius.*

Chriſtus

Chriſtus hic eſt, qui poſſeſſionem ſibi vendicat, & iure creationis, & merito redemptionis, & dono Patris. Cui enim alteri dictum eſt, *poſtula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ?* Poſſeſſionem & dominium cede huic; to curam illius habe.] Locus eſt expreſſiſſimus & citra expenſionem vllam manifeſtiſſimus. Idem S. Bernardus ſerm. 2. de Aſcenſ. ex Chriſti operibus confirmat Chriſtum fuiſſe vniuerſorum Dominum, talémque ab omnibus creaturis agnitum docet, [Terra enim (inquit) cognouit dominum, quia ad vocem virtutis eius, cum clamaſſet magna voce, *Lazare veni foras*, mortuum reddidit. Cognouit mare, quia ſolidum ſe præbuit ſub pedibus eius, ita vt Apoſtoli cum putarent phantaſma eſſe. Cognouit infernus, cuius ipſe portas æreas, & vectes ferreos confregit, vbi & ligauit illum inſatiabilem homicidam qui vocatur *Diabolus* & *Satanas*. Profectò qui mortuos ſuſcitauit, leproſos mondauit, cæcos illuminauit claudos firmauit, & omnes exſufflauit infirmitates Dominus omnium fuit; & eadem manus qua fecerat, quæ defecerant reficiebat. Sic & qui in ore piſcis, cum ipſo piſce ſtaterem inueniri prædixit, patet proculdubio quia maris, & omnium quæ in mari mouentur, Dominus fuit. Qui verò traduxit æreas poteſtates, & affixit eas cruci ſuæ, claret quia ſuper infernales officinas, poteſtatem accepit.]

S. Anaſtaſius Sinaïta, initio libri ſeptimi (imò octaui, nam vitioſa eſt inſcriptio in omnibus quas vidi editionibus,) explicatiſſimè & pulcherrimè tradit, quomodò Chriſtus ſit Dominus. Obſeruátque per ſeptemdecim prima Geneſeos capita, (iuxta diuiſionem capitum quam ſequebatur,) quandiù ſermo fuit de prima mundi molitione, Deum ſimplici nomine *Dei*, fuiſſe deſignatum. Ex quo autem ventum eſt ad iteratam narrationem molitionis diuinæ, in typum inſtaurationis rerum per Chriſtum faciendæ, illicò Moſem non vltra nominaſſe *Deum* ſimplici nomine *Dei*, ſed vocaſſe *Dominum Deum* [Nam quod de humanæ naturæ ab eo ſuſceptione accipiatur hoc nomen, *Dominus*, audi Dauid dicentem; *Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus, & apparuit in nobis*. Et rurſus, *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis*, nempe poſt ſuſceptam carnem. Sedere enim eſt proprium corporum. Vnde Gabriel è cœlo hanc deduxit appellationem, dicens glorioſiſſimæ Deiparæ; *Aue gratia plena Dominus tecum*. Et Gabrielis coangeli, dicunt paſtoribus qui erant in Bethleem, *Natus eſt vobis Chriſtus Dominus in ciuitate Dauid* Cũ quibus Elizabeth, vt præclara par Angelis: Angeli mater, dixit pari Angelis, & quæ erat vel Angelus vel Archangelus, & etiam ſupra Angelos Dei matri. *Et vnde mihi hoc, vt veniat mater Domini ad me!* Paulus autem id quod Chriſti Domini erat corporeum, nominat Dominum. *Non*, (inquit,) *Dominum gloriæ crucifixiſſent*. Et in deſcenſu ad inferos, & in aſſumptione ad cœlos Dominum fortem, & potentem, & Dominum exercituum, Chriſtum Angeli appellarunt. En Chriſtum, iudice Anaſtaſio, abſolutè & ſimpliciter Dominum, & antonomaſticè ſic denominatum, ex quo carne veſtitus eſt Deus S. tamen Athanaſius orat. contra Sabellij Gregales. pleraſque Scripturas addenſat, quibus probet *dominum* in ſcripturis, de Verbo non de Chriſto dici. Vt vt ſit, aperte à nobis ſtat Anaſtaſius.

S. Gregorius hom. 8. in Euang. exponens cur Chriſtus peregrè ſit natus non domi parentum, ſic habet. [Qui non in parentum domo, ſed in via naſcitur, vt profectò oſtenderet, quia per humanitatem ſuam quam aſſumpſerat, quaſi in alieno naſcebatur. Alienum videlicet non ſecundùm poteſtatem dico, ſed ſecundùm naturam. Nam de poteſtate eius ſcriptum eſt; *In propria venit*. In natura etenim ſua, ante tempora natus eſt; in noſtra, venit ex tempore. Qui ergo æternus permanens temporalis apparuit, alienum eſt vbi deſcendit.] Fatetur S. Gregorius, Chriſtum ſecundùm humanam naturam nudam, natum eſſe in alieno: poteſtatem tamen Chriſti in omnia, ex quo venit, perſpicue agnoſcit; rationémque optimam huius veritatis continent eius verba, quam propoſitum ac euolutum venio.

Ad idem, ratio valida ex vnione.

542 Rationem ergo huius in Chriſto dominij proprietatis, ex eo inprimis licet eruere, quod Chriſtus in propria venit tanquam filius familias, non vt extraneus. Quo etiam facit, quod Apoſtolus Chriſtum vocauit *hæredem vniuerſorum*. Vox enim *hæredis* quæ vt plurimum, ſiue ſecluſis impedimentis per accidens, vt ſterilitate, ingratudine, ſcelere, cadit in eum qui eſt filius; inſinuat, Chriſtum titulo filiationis naturalis factum eſſe Dominum omnium. Nec refert quod vox Græca Κληρόνομος quæ apud Apoſtolum legitur, ſignificet potiùs *ſortitum*, quam eum quem *hæredem* paſſim vocamus. Hæc enim poſſeſſio, & hoc dominium vocari debet *ſors*, ſpectata prima radice ex qua habetur. Quamuis enim ſuppoſito quod Chriſtus ſit productus, deberetur ei huiuſmodi dominium; tamen vt produceretur, & humanitas Verbo vniretur, mera ſors fuit per comparationem ad Chriſtum; qui ei obtigit abſque meritis. Eaque ratione, iuſtificatio quoque noſtra appellatur *ſors*, vt D. Auguſtinus notauit in pſal. 34. Chriſtus ergo ſorte factus eſt filius. Ex quo tamen filius eſt, verè eſt dominus vniverſorum, & Patris hæres. Quadrat cum hac ratione perbellè, quod Pſaltes de Chriſto ait pſal. 67. *Aſcendit per occaſum, dominus nomen illi*. Eum enim aſcenſum ſuper occaſum, aliud non eſſe, quàm Verbi Incarnationem, ſcitè in hunc modum tradit Iſidor. Peluſ. lib. 1. epiſt. 248. reſpondens Dracontio, Presbytero. [Quæris quonam pacto, cum Deus *oriens* appelletur, ac *lumen inacceſſum ſit*, ſuper occaſum tamen aſcenderit. Reſpondeo; *oriens* vocatur diuinitas ortus expers, quæ ſempiternum lumen eſt. *Aſcenſus* autem *ſuper occaſum*, eſt humanæ paupertatis, communio ac Societas, quæ occaſus eſt, ac nocti

ſimilis

ſimilis, ſi cum ſuperno ſplendore comparetur. Incompatabiles enim hæ duæ res erant, priuſ. quàm eas artifex in ſe ipſo copulaſſet.] Ex eo ergo duarum naturarum nexu, vnde exurit Chriſtus filius Dei naturalis, effectum eſt, vt *Dominus nomen ſit illi.* Vt omnia inquam quæ Patris ſunt, dominio proprietatis eius ſubiaceant. Nam ſi filius, & hæres per Deum. Et eum reſpectu Dei qui eſt pater immortalis, hæreditas non poſſit adiri à filio poſt patris mortem, neceſſe eſt vt cum primum filius eſt in ſtatu, paternæ hæreditatis dominium obtinendis, (in quo ſtatu ſemper fuit Chriſtus, etiamſi adhuc viator,) & hæreditatem illicò adeat, ſitque eius Dominus.

Exprimitur per repenſas Deo homini ob nos pauperato, diuitias.

343 Hoc ipſum voluerunt non pauci Patres, qui Chriſtum dixerunt iure factum eſſe Dominum omnium, quia *cum diues eſſet*, vt Apoſtolus ad Corinthios dixit, *propter nos egenus factus eſt.* Ea namque paupertas Chriſti, ſi de prima & principaliore agamus, alia non fuit, quàm noſtræ carnis aſſumptio. Sic Nazianzenus orat. 38. Chriſtum, cum diues eſſet, factum egenum, interpretatur aſſumpſiſſe carnem, quæ egeſtas ipſa eſt. Vbi Nicetas, carnem dici paupertatem obſeruat, quia tam multis eget ad ſui conſeruationem. Quod Elias ad orationem 10. *ferè in fine* rectè proſequitur. Rurſus Theologus orat. 10. num. 88. S. Baſilium laudat, quod paupertatem coleret in victu facilè parabili memor Chriſti, qui carnis paupertatem noſtra cauſa ſubiit, vt nos ipſius diuinitate locupletemur. Ex eodem S. Cyrillus in calce anathematiſmorum, allegat egregium hunc locum, decerptum è commentariis in epiſt. ad Philipp. quæ non extant. [*Hoc ſapiatur quod & in Chriſto Ieſu, qui cum eſſet in forma ſerui, non eſt rapinam arbitratus æqualem ſe eſſe Deo, ſed ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens.* Quid pauperius ſub Deo figura ſerui; Quid humilius ſub rege omnium, quam venire in communionem pauperis noſtræ naturæ; Qui rex regnantium & Dominus Dominantium, ſerui forma induitur, ſubditus fit poteſtatem gerentibus. Dominus creaturæ, in ſpeluncam diuertit. Qui vniuerſum palmo concludit, non inuenit locum in diuerſorio, ſed in præſepio brutorum reclinatur. Mundus & immaculatus, humanæ naturæ ſuſcipit ſordes, & omni paupertate noſtra perfunctus, vſque ad mortis finem peruenit. Videtis voluntariæ paupertatis menſuram.]

S. Ambroſius in pſal. 40. v. 1. [Beatus ergo qui intelligit ſuper Chriſti inopiam & paupertatem: qui propter nos pauper factus eſt, cum diues eſſet. Diues in regno, pauper in carne, qui ſuſcepit hanc pauperem carnem. Pauperes enim facti ſumus nimis, qui virtutum exuuias pretioſa fraude ſerpentis amiſimus, excelſi de paradiſo, eiecti de patria in exilium relegati, ipſo quoque nudari corporis integumento, quod anteà virtutum ſepta muniebant, poſteà delicta nudarunt. Si ergo egenus & pauper in carne, vtique egenus & pauper in carnis iſtius paſſione. Non ergo in diuitiis ſuis, ſed in noſtra paſſus eſt de paupertate. Ideóque non plenitudo diuinitati, quæ in illo corporaliter habitat, vt ſcriptura teſtatur, ſed caro paſſa eſt.] Habet alia in eam rem plurima.

344 Chryſoſtomus hom. 17. in 2. Cor. tractans illud Pauli *ſcitote gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui cum diues eſſet, egenus propter nos factus eſt*, potentem adhortationem quæ indè Apoſtolus Corinthios impellit ad promptè & largè erogandam eleemoſynam, ſic gloſſat. [Conſiderate animo expendite & cogitate, gratiam Dei, & ne obiter præter curratis illam, ſed benè coniectetis illius magnitudinem, quanta ſit & qualis, & nullis rebus veſtris parcetis. Ille gloriam euacuauit, non vt vos diuitiis illius, ſed paupertate diteſceretis; Si non credis quod paupertas diuitias facit, cogita Dominum tuum, & non vltra dubitabis. Niſi enim ille factus eſſet pauper, tu non factus eſſes diues. Nam hoc mirabile eſt, quòd paupertas opulentas fecit diuitias. Diuitia autem hoc loco dicit, ſcientiam pietatis, peccatorum purificationem, Iuſtitiam, Sanctimoniam, & innumera bona quæ nobis exhibuit, & exhibiturus eſt; maximè cùm omnia per paupertatem factus ſit nobis. Qua paupertate; quia aſſumpſit carnem, & factus eſt homo, & paſſus eſt ea quæ paſſus,] quod illuſtrat S. Auguſtinus ſerm. 15. de verbis Apoſtoli cap. 1. Et copiosè in pſalmum 101. in titulo, poſt latè deſcriptas Chriſti diuitias. [Metuendum eſt, (inquit,) ne tantis diuitiis noſtra paupertas faciat iniuriam. Quære adhuc tamen, ne ipſe ſit pauper iſte, quoniam verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Reſpice & illam vocem, *ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ.* Attende ancillam iſtam caſtam, & virginem, & matrem. Ibi enim accepit paupertatem noſtram, vbi ſerui formam indutus eſt, ſemetipſum exinaniens, ne diuitias eius expaueſceres, & ad eum accedere cum tua mendicitate non anderes. Ibi accepit, inquam, formam ſerui. Ibi noſtram indutus eſt paupertatem, ibi ſe pauperauit, ibi nos ditauit.

Vigilius lib. 4. contra Eutychem, cum retuliſſet hæc aduerſarij verba [confitemur filium hominis infantem, & ſi quid aliud voluntariæ paupertatis eſt proprium,] ſubdit. [Quæ eſt enim eius paupertas: niſi naturæ infirmitas, quàm id quod ait Apoſtolus, *qui cum diues eſſet, pauper factus eſt.*] & S. Gregorius ad titulum pſalmi 5. pœnit. qui eſt *oratio pauperis*, ſic ſcribit. [Quis eſt iſte pauper, cuius in hoc Pſalmo notatur oratio, niſi ille de quo ait Apoſtolus; *Qui cum eſſet diues, pauper pro nobis factus eſt; &c.*] Idem breuiùs habet 18. mor. c. 19. exponens illud, *eos quos oblitus eſt pes egentis hominis.*

Luculentiſſimè Fulgentius lib contra ſermonem Faſtid. cap. 13. [Factus eſt habitu ſeruus, ſed Dominus rerum omnium naturaliter eſſe non deſtitit. Et factus eſt ſecundùm carnem pauper: nihilominus tamen ſecundùm diuinitatem ditiſſimus manſit. Hinc eſt quod Beatus Apoſtolus, Chriſtianos aſſerit paupertate

tate

tate ditatos, dicens: *Noſtis gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, quia propter nos egenus factus eſt, cum eſſet diues, vt illius paupertate vos diuites eſſetis.* Nos autem diuites ſua paupertate nullatenus faceret, ſi pauper factus, naturalis diuinitatis in ſe diuitias non haberet.] Idem obiter habet S. Cyrillus libro 2. Pentab. c.3. Sed & inter poſteriores Richardus à S. Laurentio, cum locum Pſal.48. *ſimul in vnum dives & pauper*, de Chriſto divite ſimul & paupere non ſemel accipit. Nam diuitias, nomen Dei Verbi quod in Chriſto fuit mundum reconcilians ſibi, apertè præfert. Paupertas verò ei qui carnem noſtram audiverit, incomperta eſſe non poterit. Ita ille lib. 1. de laud. Deipar. ferè initio, & eiuſdem libri cap.5.§. *Aliter diſtinguis*, & aliquoties alibi.

Affines, vel idemmet tituli dominij prædicti, aliunde illuſtrati.

346 Qui ergo Patres, Chriſtum merito ditatum, & dominio rerum omnium donatum dicunt, quia pauper factus erat, de hac præſertim paupertate locuti videntur atque ita revoluuntur in propoſitam dominij Chriſti rationem ex filiatione naturali huius hominis ad Deum, conſequente hypoſtaticam vnionem. Nec abhorret ab eo fundamento ſeu titulo dominij Chriſti in res omnes, quod Apocal.5. legitur, *dignus eſt agnus, accipere virtutem & diuinitatem, & ſapientiam & fortitudinem.* Vox Græca quam interpres noſter vertit *diuinitatem*, ſonat *diuitias* πλοῦτον, quo pacto legunt plerique Græci codices quos abs ſe viſos teſtatur ibi Ribera: conſentiúntque Latini quidam, vt Primaſius, & Tychonius. Nec abnuit Ribera quin per librarij feſtinationem, loco vocis *diuitias*, potuerit primò poni *diuinitas* · quæ poſtea vox, vt ſenſus cohæreret, & Grammatica indemnis eſſet, mutata ſit in *diuinitatem*. Ea autem lectio egregiè confirmat quod dicebamus de Chriſto facto Domino, quia pauper factus erat. Iuſtiſſimum quippe fuit, tantæ paupertati ob ſalutem noſtram & Dei gloriam ſuſceptæ, rependi immenſas diuitias, non modò ſpirituales, ſed etiam temporales, fundatas in ſupernaturali titulo, & contentas eo dominio proprietatis rerum omnium, quod Chriſto nunc vendicamus.

347 Fortaſſis autem licebit eam quoque fortitudinem, cuius mentio eſt in citato loco Apoc. de huiuſmodi divitiis ac dominio proprietatis exponere. Opes enim quarum dominio quis potitur, ſunt robur & ſanguis Domini vt in opere de martyrio p.1.c.5. tradere memini. Chriſtus autem infirmus pauper factus carnis ſuſceptione, debuit fortitudinem ac opes divinas ſuſcipere, & dominari omnium planè rerum creatarum. Audiendus in hanc rem Anaſtaſius Sinaïta, ſub initium libri 7. (imo 8.) in Hexaëmeron poſtquàm multis probaſſet, nomen *domini*, ex vſu Scripturarum cadere non aliquando in humanitatem, aliquando in divinitatem, aliquando in vtrumque vt fabulatur Neſtorius apud S. Cyrillum lib.4. pentab. cap.6. ſed tantùm in Deum poſt humanizationem. [Si vis (inquit Anaſtaſius;) etiam cauſam propter quam Deus nominatus eſt *Dominus* poſt carnis ſuſceptionem, ego id tibi confidenter interpretabor, divinarum Scripturarum, & Sacrorum eorum interpretum habens ſuffragium. Celeberrimus ergo & rerum divinarum myſta Apoſtolicus Dionyſius, dicit in Sapientiſſima ſua Theologia, quod Deus Græcè dicitur θεὸς ex eo quòd omnia θεωρεῖ, id eſt *contemplatur & aſpicit*; Dominus autem, nempe κύριος, ex eo quòd κυριεύει, id eſt *ditionem habeat ac dominetur*, κῦρος enim dicitur *potentia ac dominatio*, vt ἄκυρον dicitur, *quod eſt otioſum & non habet robur ac poteſtatem, ſed vacuum & inane redditur.* Rectè ergo aptéque & convenienter, in ſuo adventu ad hominis quando carnem ſuſcepit, & in terra viſus eſt Deus Verbum, tunc etiam appellatus eſt *Dominus.* Nam antea quidem nominabatur θεὸς, vt qui eſſet mundi θεωρητὴς, id eſt *contemplator & inſpector.* Quando autem, cum per carnem adveniſſet, tyrannum inimicum noſtrum percuſſit; quando mortem morte affecit; quando nos à Dæmonum manu avulſit; quando docuit impios Dei cognitionem; quando gentes à Patre accepit in hæreditatem; quando poſſedit fines terræ; quando dominatus eſt à mari vſque ad mare; & à fluviis vſque ad finea orbis terræ, tunc *Dominus* eſt appellatus, vt qui noſtri dominaretur, in quos antea dominatum obtinebat Diabolus. Idque Dauid apertè prophetans, ei dixit; *Domine Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in vniverſa terra?* Et quoniam *ab ortu vſque ad occaſum laudabile nomen domini.* Et *excelſus ſuper omnes gentes Dominus Ieſus.* Et *Dominus regnavit, decorem indutus eſt* carnis. Induit Dominus hominem, crucis fortitudinem propter ipſum qui erat infirmus, *& præcinxit ſe.*] Habes Chriſtum dominio rerum omnium donatum eſſe, & vt talem agnitum, ac denominatum fuiſſe, ratione aſſumptæ humanitatis, in qua executus eſt omnia illa opera quæ recenſuit Anaſtaſius.

Niſi quis malit, alium in illis operibus titulum dominij Chriſti agnoſcere, fundatum in redemptione quam operatus eſt per carnem ſuſceptam. Eo ipſo enim quod homo eſt à Chriſto emptus pretio, factus eſt Chriſti mancipium atque poſſeſſio, ſimúlque omnia quæ hominis ſunt, in Chriſti dominium ceſſerunt. Servus enim (per ſe loquendo,) quidquid habet, Domino habet, cum ne ipſe quidem ſuus ſit, ſed Domini. Cum igitur hominis ſint omnia viſibilia, fatendum eſt, ea vna cum homine cui Chriſtus iure redemptionis dominatur, ſubiacere Chriſti dominio. Hac tamen ratione dominium Chriſti non comprehendit res planè omnes. Non enim Angelus, & quæ ad eos attinent, quia Angeli non ſunt redempti, nec eo titulo ceſſerunt in Chriſti dominium. Quanquam poſſet non improbabiliter dici, quamvis titulo redemptionis, ſolus homo & quæ ad hominem ſpectant venerit in Chriſti dominium; tamen eo ipſo opere quo redemptionem conſummauit, paſſione inquam & morte ſua, promeruiſſe Chriſtum, vt Pater tantæ erga ſe

beneuolentiæ argumentum, compenſaret dominio vniuerſali rerum omnium creatarum: ita vt redemptio non quidem formaliter provt redemptio captiuorum, ſed provt opus Deo acceptiſſimum, fuerit Chriſto occaſio comparandi dominium in res omnes: titulus autem eiuſdem dominij, fuerit Patris donatio, tantas filij perpeſſiones, eiuſmodi præmio compenſantis.

Dominium Chriſti prædictum, non colliditur cum humanis dominiis, & quale ſit.

347 Ex his igitur, dominium proprietatis Chriſti Domini in res omnes videri poteſt ſufficienter probatum atque fundatum, prolato eiuſdem non vno titulo idoneo atque legitimo. Vt tamen inconcuſſa ſtet talis dominij aſſertio, occurrendum eſt duobus incommodis quæ adversùs illud propoſita ſunt ſuperiùs. Ex hoc enim dominio Chriſti, timebatur dominiis particularibus humanis, ac etiam paupertati Chriſti Domini. Verùm malè ab hoc dominio, timetur dominijs humanis particularibus. Hoc enim dominium Chriſti de quo agimus, fuit quaſi dominium altum. Vnde ſicut diuinum dominium, quia eſt ordinis ſuperioris, compoſſibile eſt cum dominiis inferioribus; ita & Chriſti dominium. Poteſt quoque adduci exemplum humanum dominationis Regiæ, quæ probè cohæret cum ſubalternis dominationibus, plerumque eundem actum reſpicientibus cum dominatione regia. Imò plerumque ob publicas neceſſitates, dominium illud regium quod *altum* vocant, æquè diſponit de rebus, ac ipſi priuati earum Domini. Quod ergo cernitur in dominio iuriſdictionis naturalis, comparato ad inferiorem iuriſdictionem, itémque in dominio alto, collato cum dominio particulari; cerni quoque poteſt in dominio proprietatis ſupernaturalis comparato ad dominium naturale & humanum.

Hinc evertitur quod opponit Vaſq. 3.par. d.87.cap.6. nempè hoc dominium neque eſſe excellentiæ, quod eſt Deo proprium, quippè fundatum in creatione & conſervatione; neque eſſe vtilitatis, quale eſt dominium particulare humanum: quia hoc genere dominij, nihil poteſt duobus ſubiacere in ſolidum, cum non poſſit æquè referri in vtriuſque vtilitatem; ac proinde concludit Vaſquez, hoc dominium eſſe commentitium Sed hæc argumentatio evertitur ex dictis. Nam facilè dicere poſſumus, dominium Chriſti reduci ad diuinum dominium excellentiæ, cum ſequatur ex filiatione naturali, & communicatione diuinitatis, Chriſto facta. Quamvis enim hoc dominium Chriſti, ſit inferius diuino, & verè creatum, ac partum in tempore, tamen reſpondet diuino, éſtque quouis dominio humano ſuperius: quia ſervat proportionem cum titulo ex quo enaſcitur, qui ſanè ſublimior & eminentior eſt quocumque titulo humani dominij. Gratis autem Adverſarius, omnem titulum dominij à dominio vtilitatis diſtincti, cenſet eſſe creationem & conſervationem. Alios enim præterea idoneos titulos protulimus, quibus iſtud Chriſti dominium ſublimius quouis humano dominio, niti poſſit. Facilè item admittere poſſumus, hoc Chriſti dominium eſſe dominium vtilitatis ad ſenſum Adverſarij, qui vocibus hac in parte gratis abutitur: cum dominium vtilitatis, ſive dominium vtile, longè aliud ſit à perfecto & pleno dominio proprietatis de quo agimus, vt conſtat ex 2. 2. Nihil ergo obſtat, quominùs hoc dominium Chriſti, vocemus dominium vtilitatis, quia ratione eius Chriſtus, poteſt provt libuerit fructus rei percipere, déque ea diſponere tradendo illam alteri, eamve deſtruendo: quamvis quamdiù de illis fructibus non diſponit, rémve non deſtruit, perſtet ſub dominio eius qui titulo humano ſortitus eſt eius dominium. Quæ eſt ratio qua Adverſarius cohæſionem diuini dominij ſupremi cum dominijs particularibus humanis ſufficienter à ſe monſtratam putat: æquè autem (vt vides) hîc locum habet, ad cohæſionem huius dominij Chriſti, & dominij privatorum hominum demonſtrandam. Itaque primum illud caput difficultatum, contra ſupernaturale dominium proprietatis Chriſto à nobis tributum, evaneſcit.

An cohæreat cum Chriſti paupertate. De eâ, pluſcula.

348 Altera difficultatum acies qua hoc dominium Chriſti impeditur, continetur teſtatiſſima in Euangeliis & Patribus paupertate Chriſti, quam fuiſſe altiſſimam paupertatem ſtatuit Med. C. de Eleemoſ. q. 8. *ad 4. quæſitum.* Et voto firmatam fuiſſe, cenſet Suares t.2. 3.p. d.28.ſ.1. & l.3. de voto cap.1.n.4. Quod tametſi non ſit certum quoad voti acceſſionem, tamen quoad paupertatis exercitium, eſt extra dubium. Conſtat enim ex Evangeliis, Chriſtum egentem vixiſſe, & vili ac plebeio victu & veſtitu contentum, carnis curam non feciſſe diuitum more qui induuntur purpura & byſſo, & epulantur quotidie ſplendidè. De veſtitu dictum eſt cum de Chriſti humilitate, ibique oſtenſum, veſtem Chriſti inconſutilem ſummè ſanctam, vt latè proſequitur Card. Vigerius toto tract. de Inſtrumentis Dominicæ Paſſionis, fuiſſe veſtem paupertinæ plebis Galileæ: & minor Bulenger. qui l. de veſtibus Pontif. cap.1. primùm agnoſcit eam veſtem fuiſſe vulgarem & ſimplicem, poſtea addit fuiſſe pretioſam, argumento ducto ex eo quod eam ſecare milites noluerint, vt vni integra cederet. Verùm id factum ab eis eſt, quia ea tunica erat inconſutilis, cuius diſceſſæ fragmenta fuiſſent inutilia non autem ob pretioſitatem, quæ potius ad diuidendum pellexiſſet.

Similiter in calceorum genere, illud elegit Chriſtus, quod erat omnium abiectiſſimum. Imo quod egeſtatem ampliorem præfert, non pauci nudipedem item fuiſſe Chriſtum contendunt, vt Petr. Dam. opuſc. 12. c.15. in fin. ſic ſcribens. [Nunquid & ipſe Dominus providere ſibi calceamenta non potuit, cuius Gentilis perfidia, ſola inter ſe veſtimenta diuiſit? Nam ſi ei minimè calceamenta deeſſent,

de

de illis etiam ſacræ Hiſtoriæ ſeries non taceret.] Idem tradunt S. Bonavent. t. 1. Opuſc. epiſtola de hoc argumento, Catharinus l. 2. contra Caietanum in animadverſ. ad cap. 1. Marci, Abulenſis in c. 3. Matth. q. 68. quibus ex parte aſſentitur Malonius, latè de hac re diſſerens ad c. 19. Palæoti de ſacra Sindone, *ferè initio*. Et quanquam veriſimilius ſentiunt, qui Chriſtum communem vitam iuſtiſſimis de cauſis profeſſum, (vt Suarez diſp. illa 28. ſ. 3. latè proſequitur, non nudipedem quod à communi vita abhorret, ſed calceatum fuiſſe pronunciant, vt cum S. Auguſtino ſerm. 42. de Sanctis, aliiſque permultis Patribus quos proferunt cenſent Suarij ibid. *ſub finem*, Toletus in c. 5. Ioan. annot. 65. Ianſen. c. 35. Concor. Ribera fuſè Ioan. 1. ad illud, *vt ſoluam eius corrigiam*, Iuſtinian diſp. 1. in Paulum c. 4. n. 18 Bonac. de Incar. diſp. 3. q. 2. p. 9. n. 2. & Balduinus lib. de calceo c. 26. Tamen in calceorum genere elegit Chriſtus quod erat viliſſimum; nempe ſoleos ſive ſandalia, quæ magnam pedis partem intectam relinquerent, vt nudæ neceſſitati vtcunque ſatisfaceret, & paupertatem ſimul exerceret, cuius vbique occaſiones captabat.

349 Denique Chriſtus, in vniverſa vitæ & corporis curandi ratione, paupertatem adamavit, at ne tardus ad eius amorem prodendum videretur, ab ipſis cunabulis tantum paupertatis affectum exhibuit, vt meritò S. Anſelmus in ſpeculo Evang. ſermon. cap. 4. alloquens Chriſtum, dicat. [Et tu Domine vniverſorum, qui nullam habens indigentiam, inter ipſa nativitatis initia, non horruiſti abiectiſſimæ paupertatis deguſtare incommoda. Vt enim ait Scriptura, *tibi* cum naſceteris, *non erat locus in diverſorio*, neque cunabula, quæ teneritudinem tuam exciperent habuiſti; ſed tu in vili præſepio ſordentis ſtabuli; tu, qui terram palmo concludis, involutus panniculis, redimatus es, & hoc ipſum à brutis animalibus mater tua mutuo accepit.] Et converſus ex tantæ paupertatis conſideratione ad mortales, inſaniis falſis, (imo vt S. Maximus pace Pſaltis, eius verba corrigit) inſaniis veris miſerè deluſos, & lutum contra ſe denſum aggerentes, exclamat. [Conſolamini, conſolamini, qui in ſordibus paupertatis enutrimini: quia vobiſcum eſt Deus in paupertate. Non cubat in deliciis ſplendidi cubilis; nec enim invenitur in terra ſuaviter viventium. Quid vltra gloriaris ô dives, in re lutea, in volutabro lecti picti & delicati, cum Rex Regum, ſuo recubitu ſtramenta pauperum honeſtare maluerit.]

Petrus Cluniac. l. 1. epiſt. 20. paupertatem religioſam Giſelberto commendans. [Pauper ille fuit (inquit) non habens vbi caput reclinaret, nec is per quem mundus factus eſt, mundum ingrediens, propriam domum in qua naſceretur invenit, ſed reclinavit eum mater in præſepio, quia non erat ei locus in diverſorio. Pauper ille fuit qui de cenſu Regibus reddendo conſultus, cum nihil apud hominem vnde illum poſſet reddere inveniſſet, ad inexhauſtos Deitatis theſauros ſe contulit, & quod de domeſtica arca non potuit de ore piſcis, hamo Petri Apoſtoli perſolvit. Pauper fuit, qui cum panis eſſet Angelorum, pane ſæpè reficiebatur Publicanorum. Pauper ille fuit, quem nunquam ſeges propria pavit, nunquam vitis ab eo culta potavit, nunquam gregis ſui vellus protexit, nunquam pecunia quæ vel ex innumeris miraculis congregari potuiſſet, ditavit, qui nec cœnaculum vbi vltimum Paſcha iam paſſurus, cum diſcipulis manducaret habuit, ſed à Patre familias mutuavit, dicens, *vbi eſt diverſorium vbi Paſcha cum diſcipulis meis manducem*;] Inſigniter planè de Chriſto (vt ait) *paupertate*, diſputat S. Hilarius in pſal 39. ad illud, *cognovi quia faciet Dominus iudicium inopis*. Locus eſt ex pleniore S. Hilarij editione petendus. Breviter in calce pſalmi 69. ad illud *ego verè egenus & pauper ſum*, vbi negans hæc Davidi, (quippe Regi) quadrare, ait eſſe Chriſti vocem: qui vt nos diteſceremus, pauperem ſe præſtitit, cui ne ad ſupremam quidem cœnam, niſi quæſita, & aliena domus fuerit. Illud item pſalmi 40. *Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem*, Theodoretus ibi pulcherrimè de Chriſto exponit, itémque S. Ambroſius.

R. P. Theoph. Raynaudi, de Attrib. Chriſti.

350 Hoc de Chriſti paupertate quaſi perſonali. Nam illa quidem paupertas qua ſe in omnibus pauperibus fecit, admirabiliſſima eſt, & à Salviano l. 4. ad Eccleſ. *a medio*, optimè ſuſcipitur. Non eſt tamen huius loci. Elegantiſſimè tamen ex ea infert S. Ambroſius lib. de Tobia c. 4. non eſſe quod divites mutuant fœnerare pauperibus. Attexo loci melliti ſſimi partem, quia orſus à paupertate capitis, deſinit in perſonalem de qua agimus. [Nolite, inquit, iam invidentem me veſtris commodis æſtimare. Putatis quod hominem ſubtraham vobis debitorem? Dominum provideo, Chriſtum ſubrogo, illum demonſtro qui vos fraudare non poſſit. Fœnerata ergo Domino pecuniam veſtram in manu pauperis. Ille adſtringitur & tenetur, ille ſcribit quicquid egenus acceperit. Evangelium eius cautio eſt. Ille promittit pro omnibus indigentibus, ille dat fidem. Quid dubitatis dare? Si quis vobis Dives huius ſæculi offeratur, qui fide promittat ſua pro aliquo debitore, ſtatim numeratis pecuniam. Pauper eſt vobis Dominus cœli, & conditor mundi huius: & adhuc deliberatis, quem ditiorem quæratis fideiuſſorem? Sed allegatis. Quare pauper factus eſt, cum dives eſſet? Vidiſtis ergo quia fides eius dives eſt, fides eius idonea eſt. Pauper factus eſt, cum pro nobis ſolverit, & adhuc paupertas ipſa non decipit. Nos enim divites fecit, quos pauperes putabatis. Dicit enim Apoſtolus; *pauper factus eſt, cum dives eſſet, vt illius inopia vos ditaremini*. Bona inopia, quæ largitur diuitias. Nolite ergo paupertatem timere, vt ſitis divites.] En ergo Chriſtum & in pauperibus pauperem, & perſonaliter quoque egenum.

Num Chriſtus non pauper modò, ſed etiam mendicus fuerit.

351 Quid quod non pauperem modò, ſed & mendicum fuiſſe Chriſtum, & mendicato comparaſſe tenuem illam ſuſtentationem qua vectitabat, graves autores prodiderunt? Imò Valdenſis lib. 4 doctr. c. 3. & 4. & Catharinos admodùm fusè lib. 2. contra Caïet. in notis ad cap. 5. Matthæi, contendunt Eccleſiam definiviſſe de fide, mendicitatem Chriſti contra Gulielmum de S. Amore: diſertéque aſſerit Catharinus, Chriſtum non modò fuiſſe ſtatu mendicum, quod multi Patres tradunt, verſantes illud Pſalm. 39. *Ego autem mendicus ſum & pauper*, apertéque Nazianz. orat. 41. *ſub finem*, ſed etiam de facto mendicaſſe. Refragantur tamen Caſtro ver. *mendicitas*, Ioan. Med. Cod. de Eleemoſ. q. 8. ad 5. quæſitum, Caïetanus Matth. 5. & latè Palacius Ioan. 4. enarrat. 1. ſub fin. Non eſſe ſanè ex fide certam Chriſti ſive mendicitatem ſive mendicationem, extra controverſiam ſtatuo. Nihil enim revera profertur, quod eam definitionem ſuadeat. Item non mendicaſſe Chriſtum ante prædicationis tempus, quicquid comminiſcantur Novarores relecti à Suare t. 2. 3. p. d. 17. ſ. 3. exploratum dico. Niſi fortè per triduum illud quo duodenis à parentibus abfuit, vt meditatur Aëlredus ſermone de Dominica infra octavam Epiphaniæ, (qui perperam S. Bernardo tribuitur,) ſic enim habet. [Per illud triduum autem, invenerunt eum in templo. Per illud itaque, vbi eras bone Ieſu, quis cibum aut potum miniſtravit? quis detraxit calceamenta? quis membra puerilia vnguentis fovit, & balneis? Scio certè quia ſicut tua volontate, noſtram ſumpſiſti infirmitatem; ita cum velles, propriam oſtendiſti virtutem: & ita cum velles iis obſeqoiis oon eguiſti. Vbi ergo eras bone Ieſu? De his omnibus æſtimare, vel conicere, vel opinari libet aliquid: affirmare temerè, nihil licet. Quid dicam Deus meus an vt per omnia noſtræ conformareris paupertati, & in te humanæ naturæ calamitates ſuſciperes, quaſi vnus è turba pauperum, ſtipem per oſtia mendicabas? Quis dabit me bucellarum illarum ſic mendicatarum participem fieri, vel ſaltem diuini illius edulij reliquiis ſaginari.]

Extra illud quoque tridoum, initio iam Evangelij curſu, mendicaſſe aliquando Chriſtum, piè aſſeritur, & conſentaneè ad paupertatis exercitationem tanto exemplo commendandam. Favétqoe quod Pſalmo 108. Iudas interprete S. Petro Actorum 1. dicitur *perſecutus hominem inopem & mendicum*; nempe Chriſtum. Itemqoe quod 2. Cor. 8. Chriſtus *cum dives eſſet* dicitur *factus egenus*, Verbum Græcom ἐπτώχευσε propriiſſimè ſic vertitur, *mendicus factus eſt*. Dixit qoidem Armacanus Chriſtum non potuiſſe eſſe mendicum, quia erat inexhæredabilis dominij proprietaris quod Adam innocens habuit. Alius autem quidam Anglus apud Gerſonem p. 3. ſerm. de Nativ Virg. conſider. 1. blaſphemiæ damnavit Chriſti mendicitatem, eo quod Chriſtus haberet multis titulis ius petendi, quod Doctor ille cenſebat cum mendicitate pugnare. Sed omnes huiuſmodi ratiooes ſunt apertè inanes. Quare admitto piè credi, Chriſtum mendicaſſe.

Vrgetur ex dictis difficultas mota, circa dominij & paupertatis in Chriſto cohaſionem

352 Exclamarim hic iure cum S. Ambroſio præfatione in Pſalm. 35. difficultatem quam in conſenſione pleniſſimi dominij & paupertatis cerni diximus, præſentiente. [Veni Paule, interpretare qua ratione Dominus cæli atque terrarum ſe pauperem dixerit, quæ ſit iſta paupertas. Tu certè illum diuitem dixiſti. Quomodò idem dives & pauper eſt, audiamus teſtimonium Pauli; *Scitis* (inquit) *gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, quia propter vos pauper factus eſt, cum dives eſſet, vt vos eius inopia ditaremini.*] Nec minùs concinnè Auguſtinus ad titulum Pſalmi 101. [ſic ipſe eſt (ait de Chriſto) quomodò pauper. Nam quomodò dives, quis non videt? Vnde enim homines ſunt divites? Puto auro, argento, familia, terra; ſed omnia per ipſum facta ſunt. Quid ergo illo ditius? Per quem factæ ſunt divitiæ, illæ etiam quæ non ſunt veræ divitiæ? Per illum enim & illæ veræ divitiæ, ingenium, memoria, mores, vita ipſius corporis, ſanitas, cenſus, conformatioque membrorum. Etenim cum hæc ſalva ſunt, & pauperes divites ſunt per illum, & illæ maiores divitiæ, fides, pietas, iuſtitia, charitas, caſtitas, mores boni. Nemo enim & has habet, niſi per eum qui iuſtificat impium. Ecce quàm dives. Quis enim magis dives, qui habet quod vult alio faciente, an qui facit quod vult, & alio habente? Puto quod ditior ille qui fecit quod habes: quia quod ille habet, tu non babes. Ecce quàm dives in hoc tam divite, vnde agnituri ſumus hæc verba? *Cinerem ſicut panem manducabam, & potum meum cum fletu miſcebam.* Vnde illæ, huccine illæ tantæ divitiæ pervenerunt? Multum illud excelſum, multum hoc abiectum. Quid faciemus? Quemadmodum illa ima, illis ſummis contemperabimus: Nimis ad invicem longè ſunt.] Tandem S. Bernardus ſerm. 3. de Reſurrect. *initio*. [Septempliciter occupavit nos lepra ſuperbiæ, in proprietate poſſeſſionum in gloria veſtium, in voluptate corporum, in ore quoque dopliciter, ſimiliter & in corde. Prima eſt lepra domus, qua divites eſſe volumus in hoc ſæculo; ſed ab iſta mundamur, ſi immergimor in Iordane, id eſt in Chriſti deſcenſu, quo propter nos pauper factus eſt. Qui benè mergitur hîc, quando quæret divitias huiuſmodi. Et verè magna abuſio & magna nimis, & dives eſſe velit vermiculus vilis, propter quem Deus maieſtatis, & Dominus Sabaoth, voluit pauper fieri.]

Sanè diffidente paupertatem Chriſti, & & dominium quale propoſuimus affirmat Valentia 3. p. d. 1. q. 22. par. 6. verſic. *probatur igitur*. Itaque indirectum duntaxat dominium in res omnes Chriſto coocedit, quatenus ad

finem

finem ſupremæ ſpiritualis poteſtatis qua pollebat, neceſſarium eſſe potuit. At dominium directum, quale conceſſimus, negat poſſe cum paupertate Chriſti in Scripturis teſtatiſſima, fœderari; cum notio *pauperis* excludat dominium. Confirmari poteſt ea opinio, quia Ioan. 22. Extravag. *Cum inter nonnullos*, & Extrv. *quia quorundam*, definit Chriſtum habuiſſe interdum dominium aliquarum rerum. Non igitur omnium, cum ibi doceat Chriſtum fuiſſe exemplar paupertatis. Nimirum venerat Chriſtus adiuvare pauperem de inopia, vt piiſſimè illud Pſalm. 106. accepit Nyſſ. tract. 1. in pſal. c. 8.

Reſolutio, & cohæſionis declaratio.

353 Statuendum nihilominùs eſt, paupertatem non excludere quodcunque dominium: atque adeò Chriſtum etiamſi pauperem, meritò dici, habuiſſe dominium rerum omnium; Quia paupertas rectè cohæret cum dominio, quando poteſtas vtendi eſt ligata. Qua ratione olim tempore Valentiniani Imperatoris, religioſi omnes retento dominio bonorum, vovebant paupertatem; vt rectè confirmat Vaſquez t. 2. d. 165. c. 6. & Baſilius Poncius quodlib. 3. Scholaſt. c. 9. Hodièque in Societate noſtra, Scholaſtici approbati, per vota ſimplicia quæ emittunt, conſtituuntur ſubſtantialiter religioſi, vt Gregor. XIII. definiuit: & tamen retinent ad tempus bonorum ſuorum dominium, ſed ligatum; ita vt non poſſint de bonis illis diſponere, niſi ad nutum Præſidum, quod cohærere cum religioſa paupertate, probatum fusè eſt 2. 2. & latè confirmant Ribad. l. de Inſtitut. Societ. c. 18 Navar. comment. 1. de Regul. memb. 19. Rodericus in qq. regular. t. 1. q. 1. art. 4. Vaſq. t. 2. d. 165. c. 6. & Suarez tract. 10. de relig. l. 4. c. 4. Quidni igitur potuerit quoque Chriſtus Dominus, & dominium rerum omnium obtinere, & tamen pauper eſſe, quia dominium quo potiebatur, habebat ligatum, ſive interpoſito voto, vt fert pia ſententia ſuperiùs propoſita, ſive per propoſitum abſtinendi vſu talis dominij. Quod propoſitum in Chriſto Domino, ſatis ſuperque eſſe poterat ad firmitatem abſtinentiæ prædictæ qualem nos per vota quærimus. Neque enim par fuit, Chriſtum recedere à voluntate perfectioris vitæ ſemel concepta, etiamſi id poſſet abſque peccato. Itaque abſtinentia ab vſu dominij, tali quopiam vinculo aut voti, aut propoſiti, firmata; ſatisfuit ad paupertatem: præſertim quia Deus non tam attendit dominium & poteſtatem in actu primo, quàm exercitium eius aut vſum, qui æquè impeditur per prædictam paupertatis profeſſionem, ac ſi dominium abiiceretur. Simile eſt, cum coniugati retenta mutua poteſtate in corpora, vovent continentiam. Retinent enim poteſtatem vtendi coniugio, ita vt ſi poſt votum commiſcerentur, non eſſent adulteri, nec delinquerent contra iuſtitiam; & tamen quia poteſtas illa eſt ligata per votum, nec poſſunt abſque ſcelere revocare illam ad vſum, ſalva eſt continentia, & abſtinentia eorum; nec minùs perfecta, quàm ſit eorum qui poſt pudicitiæ naufragium, intra vel extra matrimonium, vovent continentiam abſque ſuperſtite coniugij vinculo. Similiter ergo Chriſtus, pauper eſſe potuit ob ligatum ſponte dominij vſum; & ſimul dominio illo potiri; dominio inquam non orto ex titulo temporali, (qualem circa perpauca & interdum dumtaxat habuit, vt rectè ſanxit Ioan. 22.) ſed ſupernaturali in vnione hypoſtatica fundato, atque perpetuo: quod non temerat paupertatem Chriſti. Eiúſque imitatione Religioſi quibus id indulſit Eccleſia, poſſunt dominium ligatum cum paupertate fœderare, nec erit illorum paupertas coram Deo minùs meritoria, & in genere virtutis (quidquid ſit per ordinem ad civiles quoſdam effectus,) minùs perfecta quàm eorum qui dominium non retinent. Quamvis autem admitteremus, paupertatem non vsûs tantùm, ſed & dominij excluſivam, eſſe in nobis perfectiorem paupertate cohærente cum dominio; tamen in Chriſto non ita eſſet, vt rectè vidit Mol. tr. 2. de Iuſt. diſp. 28. *ferè in fine*: quia in Chriſto, nihil timendum fuit à voluntatis mutabilitate, quæ in nobis ſuperſtite poteſtate ac dominio, ſuſpicionem inſtabilitatis poteſt facere.

354 Eſt igitur Chriſtus, ditiſſimus ſimul ob dominium rerum omnium, atque pauperrimus, ob eiuſdem dominij voluntariam impeditionem. [Quis enim verè dives (vt cum S. Ambroſio dicam, in apologia David c. 5.) niſi Dominus noſter Ieſus, qui de ſe ait, vt hodie lectum eſt, *quod homo quidam cum dives eſſet, abiit in religionem longinquam, accipere regnum & reverti*. Et verè dives erat: Maieſtatis ſuæ opibus, & diuinitatis propriæ plenitudine, cui Angeli, & Archangeli, virtutes, & poteſtates, & principatus throni, & dominationes, Cherubin, & Seraphin, indefeſſo obſequio ſerviebant. Sed tamen cùm dives eſſet, reliquit nonaginta & novem in montibus oves, & vnam ovem quæ lapſa remanſerat, requiſivit.] Id eſt, factus ſimul eſt pauperrimus, vt eius opibus ditaremur. Idem de benedict. Patriarch. c. 9. tractans illud, *Aſer pinguis panis eius*, ſic habet. [*Aſer* interpretatione ſignificat *divitias*: Quis igitur dives, niſi vbi altitudo divitiarum eſt, ſapientiæ; & ſcientiæ? Quis dives, niſi Dominus Ieſus, qui abundat ſemper, & nunquam deficit? Pauper venit in hunc mundum & omnibus abundavit, Vniverſos replevit. Quantus eſt in divitiis, qui paupertate ſua omnes divites fecit. Sed pauper propter nos, dives cum Patre. Pauper ille, vt nos ab inopia vindicaret, ſicut Apoſtolus docet, dicens: *quia propter vos pauper factus eſt, cum dives eſſet, vt illius inopia vos ditaremini*. Cuius inopia ditat; ſanat fimbria; fames ſatiat, mors vivificat, ſepultura reſuſcitat.]

355 Nec iniuria (tametſi alio ſenſu) dixerit quis de Chriſto, quod Diogenes referente Clemente Alexandrino lib 7. ſtrom. c. 5. aiebat de divitibus huius ſæculi, quos ſacræ literæ, vt aduertit S. Ambroſius l. de Nabuthe c. 14. & 15. verè pauperes eſſe docent, & ad ſummum *viros divitiarum*, qui ſcilicet habeantur à divitiis, non divitias habeant ipſi

Quo item modo pronunciavit de eis Seneca lib. de vita beata c. 22. Huiuſmodi igitur divites, Diogenes ſupra ſcurram plerumque ſapiens, vocabat *μεγαλοπτώχους*, id eſt *divites egenos*. Nomen quod iſtis probroſum eſt, quia quoad eos è fœda ad res fluxas aſtrictione ducitur, Chriſto eſt perhonorificum, quo dives ſimul & egentiſſimus eſſe voluit. Illud, quia etiam in humanitate, Dei filius erat; hoc quia dominium quo potiebatur, lubens ac volens legavit. Itaque ad eum pietatis ſenſum iure hinc excitarim Lectorem, qui Theodoſium Ancyronum movit orat. de Nativit. Salvat. in Conc. Epheſino, & Rupertus l. 7. in Geneſ. c. 30. qui conſiderat, hanc Chriſti paupertatem pepeiſſe ingentes divitias quibus Eccleſia Dei ditata eſt per Chriſtianos Principes, & alios paſſim fideles; quibus iucundiſſimum fuit, opes ſuas Chriſto rependere in ſponſa ſua. Notum ex Thoma Stapletonij Romæ Chriſtianæ magnitudine, notum ex Thoma Boſij l. 21. de ſignis cap. 4. num. 50. quantoperè excreverint divitiæ Eccleſiaſticorum. Nec pauca in eam rem profero, in opere cui titulus, Mala bonorum Eccleſiaſticorum. Hæc omnia, è fodinis paupertatis Chriſti ſunt eruta.

Præcellentia prædicti dominij Chriſti ac primùm eius extenſio.

556 Attingenda ſupereſt huius Chriſti dominij excellentia; quæ tanta eſt, vt in Scripturis, *ſolus Dominus* nominetur. Vt apud Iudam, *ſolum dominatorem & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum negantes*. Et Apocal. 17. ac 19. dicitur *Dominus Dominorum*. Eodémq; Gloſſa 2. Petri 2. ad illud *dominatorem contemnunt*, refert, quod Chriſtus in abſtracto nominetur *dominatio*. Cenſet enim eo loquendi modo, ſignificari dominij Chriſti præcellentiam ſupra alia quævis dominia: quem petere licet, vel penes obiectivam extenſionem dominij, vel penes cætera dominij adiuncta; putà durationem, & ſtabilitatem; in quibus omnibus facilè eſſet proportione monſtrare præcellentiam dominij Chriſti ſupra humana quævis dominia: ſicut monſtrata ſuo loco eſt præcellentia divini dominij, ſupra creata quæcunque dominia. Vide quæ in eam rem fusè dixi in Natut. Theolog. diſt. 7. q. 3. art. 4.

Extenſio quidem obiectiva, tanta eſt, vt nihil Deo & Chriſto inferius, ei ſubducatur. *Nihil* enim *dimiſit Deus non ſubiectum ei*, ait Apoſtolus & Evangeliſta. *Omnia dedit ei Pater in manus*. Rurſúſque Paulus *quē conſtituit heredem univerſorum*. Hinc ortum videtur, vt abſolutè, Chriſtus dicatur *Dominus*. Sicut enim quia regimen Chriſti eſt extenſum ad omnia, ideirco Chriſtus dicitur *Rex* abſque addito, vt dicemus infra cum Chryſoſtomo in Pſalm. 44 Ita quia dominium Chriſti protenditur in omnia planè creata. Deo & Chriſto inferiora nullo excepto, Chriſtus abſolutè dicitur *Dominus*: contra quàm vulgares domini, qui tantum cum determinatione certorum obiectorum dicuntur Domini, manifeſto reſtrictionis dominij argumento.

Fortaſſis autem huc referre liceat, quod Orig. hom. 1. in Ezech. affirmat; Ezechielem etiam ipſo nomine, Chriſti figuram geſſiſſe. [Interpretatur quippè (inquit) Ezechiel, imperium Dei. Imperium autem Dei nullum eſt, niſi Chriſtus Ieſus.] Quorſum vocaret Origenes, Chriſtum imperium Dei, niſi quia cenſuit adeò latè patere Chriſti regnum, ac divinum imperium, quod ad omnia Chriſto inferiora diffundi liquet.

Eiuſdem tituli nobiliſſimi.

557 Iam titulus dominij, in Chriſto eſt ſublimiſſimus & eminentiſſimus. Nam & eſt vnio hypoſtatica, quæ eſt in vertice ſupernaturalitatis, & donatio Dei, & redemptio hominum. Videri poteſt Spiritus ſanctus eos omnes titulos complexus, in eo nomine quod inde voluit hirco illi qui occidebatur dimiſſo comparate. Nomen quippe vituli qui pro peccatis populi mactabatur, erat *Dominus*: vt bene notat S. Cyrillus l. 9. in Iulia. ad t. 2. duos illos hircos, ad duas Chriſti naturas, & Incarnationis myſterium adaptans. Idcirco ergo hircus qui occidebatur, dictus eſt *Dominus*, quia Chriſtus vt adventus ſui ad necem pro nobis ſubeundam, & vi prærogativarum quas conſequenter ad eum adventum habuit; factus eſt Dominus omnium & hæres vniverſorum. Pertinent ad eas prærogativas prædicti tituli, qui omnes iuſtiſſimi ſunt & nobiliſſimi, eorúmque ratione ceſſat in hoc dominio, quod de vulgaribus dominiis fert antiquum effatum, [omnis dives, aut eſt iniquus, vt iniqui hæres.] Quia ſcilicèt ordinatius modus comparandi dominium proprietatis inter homines, continet iniuſtitiam: ſaltem ex parte eorum per quos primùm radicatus & conſertus eſt alicubi dominij titulus. Et ideirco etiam Chriſtus ipſe vocavit divitias, *mammona iniquitatis*, indicans viam ordinariam qua comparantur. At omnes tituli prædicti, ſunt innocentiſſimi, & à cuiuſquam iniuria liberrimi. Et ſicut Chriſtus non eſt rapinam arbitratus eſſe ſe æqualem Deo, ita neque omnium dominati, & omnia ſibi pleno iure habere ſubjecta.

558 Quia verò ſaltem vnus ex titulis propoſitis eſt Chriſto coævus, nempe filiatio naturalis conſequens vnionem hypoſtaticam collatam Chriſto à primo puncto ſui eſſe; idcirco dominium Chriſti non eſt ſicut cætera humana; quæ vel tardè adveniunt, putà poſt patris obitum, ob finitatem dominiorum naturalium & humanorum, quæ non ſe compatiuntur; aut poſt labores quibus ſint comparata; vel certè ſi ab initio aliquem benè fortunatum ſint affectata; tamen defectu libertatis & rationis, quæ ſunt dominij exerciti fundamenta, perinde ſe habuerunt, ac ſi prorſus defuiſſent. At Chriſti dominium, fuit perfectum à primo concepti Chriſti momento: Quamvis enim vocetur ab Apoſtolo *hereditas univerſorum*, tamen eſt hæreditas patris cui nullus ſuccedit, quia eſt immortalis & æternus. Vnde eius filius, ex quo capax eſt potiùs hæreditatis; (Chriſtus autem

autem ſemper fuit capax, debet hæreditatem adire. Atque ita hoc dominium non advenit Chriſto procedente tempore, ſed ab ortu ſuo in vtero: id eſt à conceptu. Nam iam ex tunc inerat Chriſto vnio hypoſtatica, quæ eſt titulus primarius huius dominij. Addit Toletus in cap. 1. Lucæ annot. 89. titulum quoque redemptionis, iam tunc fundaſſe hoc Chriſti dominium; eo quod Chriſtus iam ab eo momento obtulerit ſe Patri in redemptionem pro multis, idque Pater ex tunc acceptarit. Verùm cum hoc dominium non conſequatur ex voluntate redimendi acceptata, ſed ex redemptione conſummata, quæ dilata eſt vſque ad Chriſti mortem; præſtat exhortum huius tituli, eouſque differre. Quod ſi dicamus hoc dominium datum eſſe Chriſto ab initio, vt compenſaretur paupertas pro nobis ab eo ſuſcepta. Hæc quidem ſi agatur de primaria paupertate, eadem eſt cum ſuſceptione humanitatis, atque ita hic titulus dominij Chriſti idem eſt cum titulo vnionis hypoſtaticæ. Si autem ageretur de paupertate communiter dicta, is poſſet eſſe titulus diſtinctus. Sed non video in quo poſſit fundari, niſi ſi coniungatur cum vnione, aut potiùs cum redemptione cuius eſt veluti adiunctum. Et ſic habebit multo magis locum in Chriſto, quàm in Moſe, quod Philo l. 1. de vita Moſis de eo dixit. [Quoniam avaritiæ renunciauerat, & diuitiis honoratis apud homines, perfectas maximáſque diuitias, pro his ei Deus reddit; hoc eſt vt tantundem poſſet; quantum terra, & mare, ac flumina, elementáque cætera, & quæ ex his ſunt condita, (fecit eum ſuæ potentiæ participem, totum mundum ei ſubdens tanquam hæreditarium) quamobrem ſingula elementa obediebant vt Domino, ad iuſtum eius ſuas vires mutantia. Nec mirum quandoquidem iuxta proverbiũ, amicorum omnia ſunt communia: amicus autem Dei Prophèta dicitur. Vnde conſequitur, vt diuinæ poſſeſſionis vſum habeat. Nam Deus nullius eget, cum poſſideat omnia. Bonus autem vir nihil propriè poſſidet; nec ſeipſum quidem: verùm de theſauris Dei; quantum poteſt accipit, & meritò, cum mundi ciuis ſit: ideò nullam privatim in orbe habet patriam; quippe qui hæreditatem habet, non vnam quampiam regionem, ſed mundum vniverſum.]

Stabilitas inconcuſſa.

359 Stabilitas denique dominij Chriſti, eſt planè ſingularis. Nullus enim finis erit huius dominij. Imò de nulla caducitate periclitatur, vnde dominis quibuſvis humanis ſemper eſt timendum. Inprimis quia in imagine pertranſit homo; id eſt ſicut vmbra, quæ eſt corporis imago, & hoc ſecundùm hoc, vt dixit Eccleſiaſticus cap. 34. vnde fit vt homo theſaurizans ignoret ſæpè cui congreget res partas, id eſt vt Auguſtinus perpendit, quæ homo ſummo cum dolore & connixu qualis eſt parientium adipiſcitur. Deinde quia plerumque ſuperſtite ipſo homine, dilabuntur fluxa hæc bona propter mutabilitatem tituli, vnde dominia noſtra exoriuntur, & caſuum quibus obnoxia ſunt varietatem immenſam Baſilius hom. quod non ſit adhærendum rebus ſæcularibus, inſigniter id verſat, his præter cætera. [Nam ſi quidam infinitam vim auri in hac vita aliqui coacervant; idcircò perpetuò illis aurum hoc proprium manet. Sed vel à viventibus adhuc, licet vndique obligatum ad potentiores transfluens aufugit; aut in mortis iam articulo conſtitutos deſerit, nec vult vna cum poſſeſſoribus ſuis emigrare. Sed iſti quidem ab eo qui animas violenter à miſera hac carne ſeparat, ad neceſſariam compulſi emigrationem ad pecunias crebrò reſpectant; & quos à prima ætate ſudores illorum gratia tulerunt, deplorant. Diuitiæ verò illorum manibus inhiant iſtis colligendi tantùm labore & avaritiæ crimine inflicto. Neque ſi terræ quiſquam innumera poſſideat iugera domos magnificas, omnis generis animantium greges, & omnem acquirat inter homines potentatum, perpetuò iſtis fruetur: ſed modico quidem tempore ab ipſis nominatus, aliis iterum opulentiam ſuam cedit, ipſe exigua tellure conditus. Sæpè numero autem & antequam ſepeliatur, & antequàm bonis cedat, videbit illas in manus veniſſe aliorum; idque forſan inimicorum quoque. Aut ignoramus quàm multi agri, quàm multæ ædes, gentes & vrbes, adhuc illis viventibus à quibus olim poſſidebantur, aliorum dominorum nomina induerunt. [Vetus obſervatio eſt, quam perpulchrè proſequitur Aſterius homil. de Oeconom. iniquitatis, adeò inſtabilia eſſe noſtratia dominia, vt ſi cuiuſcumque agri glebæ ſingulæ, cum ſingulis dominis agri conferantur, multò plures comperiendum ſit præceſſiſſe dominos quàm ſint glebæ in eo agro quantumvis patente & expaſſo. Sapientes id indicarunt, qui nummum (quod eſt metrum dominiorum & rerum ſub dominia proprietatis cadentium,) voluere efformari rotundum. Nempe vt philoſophatur Hebræus Commentarius ſententiarum Benſyræ circa 10. vt intelligeremus tam fortuoæ verſare dominia noſtratia, & rem quæ nunc penes vnum eſt, mox ad alium tranſituram. Id quod etiam à D. Auguſtino notatum memini. Fuse de hac vertigine & inſtabilitate noſtratium dominiorum proprietatis, diſſero in Morali diſt. 1. q. 3. art. 4. à n. 129. Nihil horum circa Chriſti dominium locum habet, vt patet ex dictis de firmiſſimo & fundatiſſimo eius titulo.

Vſus Doctrinæ.

360 Commodum in hac clauſula eſt S. Chryſoſtomi monitum, oratione de Calendis [Intuere in cœlum, terram, mare, aërem, in genera animantium, ac varietatem Stirpium in naturam hominum vniverſam; conſidera Angelos Archangelos ſuperiores poteſtates, tempura hæc in Domini tui ditione eſſe. Haud fieri poteſt vt Domini tam locupletis præſertim ſi propitium habeat dominium pauper quiſpiam ſervus ſit. Curandum tamen omni ope eſſe ei qui ſe Chriſti ſervum dicere voluerit vt dignè eo nomine vivat, nec in eo ſit cur confundatur eum habere ſervum præ-

clarè docet idem Chryſoſtomus homil. 25. in ad Hebr. immediatè ante partem mortalem.

Quod vero in hanc rem potentius incentivum, quàm quod vſus dominij tam ſublimis, támque perfecti ferè Chriſto defuit, vt dictum eſt; cum Chriſtus etiam ſumptus cum Collegio Apoſtolico, pauciſſimarum rerum & perexiguarum dominium exprompſerit, & ampliſſimum illud quo potiebatur ſupernaturale dominium, voto aut propoſito ligaverit, vt præmiſi. Quod ea tamen quorum penes ſe tenuem vſum eſſe voluit, præluxit ſæculi divitibus, vt de iniquo mammona facerent ſibi amicos; cum ipſe ex regulis illis quæ apud Iudam infidum procuratorem aſſervabantur, egenis decidi ſuam portionem identidem iuberet; Quod indicant voces illæ Apoſtolorum, qui exeunte è cœna extrema, proditore, ad illud Chriſti verbum, *quod facis, fac citiùs*, imaginati ſunt, iuſſiſſe Chriſtum Iudæ, egenis aliquid daret: nempe quod ita conſueviſſet, eáque ex cauſe habuiſſe Chriſtum loculos, Chryſoſtomus in Ioan. hom. 71. notauit. Itaque poteſt eſſe hæc illecebra non exigua, ad largitatem. Affine eſt quod S. Hylarius in pſal. 14 *in fine*, vſurarium commonet exemplo Chriſti, qui ſe exhauſit propter inopes, vt abſtineat crudelitate erga inopes.

SECTIO

SECTIO IV.

DE CHRISTI TITVLIS,

Per ordinem ad creaturas quaſcunque intellectu præditas, Angelos videlicet & homines.

361. TITVLI Chriſti de quibus proximè actum eſt, conſtituebantur per ordinem ad omnes planè res creatas. Qui ſequuntur, ſunt anguſtiores, ſpectantque ſola ſubiecta ratione prædita; nempe Angelos & homines. Nonnulla enim Chriſti attributa ſunt vtriſque communia; nimirum titulus Regis, qui multiplex in Scriptura proponitur. Nam & abſolutè *Rex* dicitur, & *Rex gloriæ*, *Rex virtutum*, *Rex ſuper Sion montem ſanctum Dei*, *Princeps pacis*. Item titulus *Legiſlatoris*, & *Iudicis* qui ſunt veluti frutices Regiæ poteſtatis. Item titulus *Capitis*, & *primogeniti in multis fratribus*. Hæc omnia Chriſti attributa, vt ex dicendis patebit, Angelos communiter ac homines reſpiciunt; ideóque meritò præmittuntur iis quæ homines ſolos ſpectant. Quamuis autem Origenes tomo 1. in Ioan. explicans Chriſti titulos, contendat, titulum Regis hominum & Angelorum, cadere in eum vt Deus eſt, quòd probat ex pſal. 71. initio, tamen quæ dicemus, euincent Chriſtum etiam in natura humana Regem eſſe: nec id reuera negat Origenes, quamuis eum titulum principalius Verbo Dei competere rectè ſtatuat.

CAPVT I.

Chriſtus magnus Dominus, Rex magnus ſuper omnes Deos, Rex gentium, Rex Regum, & Dominus Dominantium, Rex cæli & terræ.

COMMODE poſt tractatum proximè Chriſti dominium proprietatis delabimur ad dominium Iuriſdictionis. Habent enim ea dominia connexionem, vt ex ipſo dominij nomine liquet: tametſi ſeiungenda fuerunt, quia ſub eodem nomine differunt eſſentiali ratione. Aliud quippè eſt eſſe Dominum dominio proprietatis, aliud verò habere dominium iuriſdictionis, ſiue regnum & principatum. Arrianæ quidem perfidiæ effatum fuit, referente S. Ambroſio epiſtola ad Marcellinam de tradendis Baſilicis (eſt numero 33.) *Imperatori licere omnia, ipſius eſſe vniuerſa.* Hoc tamen æquitas omnis repellit, latè proſequuntur Ribad. l. 2. de Princ. cap. 9. & Molanus l. 4. de fide hæret. ſeruanda c. 13. Imò Ethnicis ipſis id fuiſſe compertum, docent illa Senecæ lib. 7. de benefic. c. 5. [Sub optimo Rege, omnia Rex imperio poſſidet, ſinguli dominio.] Et mox c. 6. [Cæſar omnia habet, fiſcus eius priuata tantùm ac ſua. Et vniuerſa in imperio eius ſunt, in patrimonio propria: quid eius ſit, quid non ſit, ſine diminutione imperij quæritur. Nam id quoque, quod tanquam alienum abiudicatur, aliter illius eſt:] nempe imperio tantùm, non etiam viritim, vt paulò ante dixerat, ſiue dominio proprietatis. Eadem apud Platonem legere eſt lib. 1. de Repub. Aliud igitur eſt, Chriſtum fuiſſe Dominum rerum omnium dominio proprietatis, aliud verò eſſe Regem vniuerſalem, ſiue habere in omnes dominium iuriſdictionis; quod & arctiùs eſt dominio proprietatis cum non complectatur deſtituta intellectu, & alterius formæ dominium eſt quàm dominium proprietatis, vt per ſe liquet, & traditur plenius cum de dominio 2. 1.

Dimiſſa regna Chriſti myſtica, & quod ex titulo hæreditatis Dauidicæ, inuehunt aliqui.

362. Regnum itaque Chriſti nunc tractaturus, ſepono imprimis regnum illud Chriſti, quod in pleriſque ſcripturis memoratum eſſe, rectè notat Bellarminus in recognit. l. 5. de Pontif. cap. 4. nempè regnum gloriæ, quod in perfecta corporis & animæ beatitudine ſitum eſt: vnde ſequitur libertas ab omni creaturarum ſubjectione, quod eſt regnum Dei in quod latro petebat admitti. Eodem pertinet illud Lucæ 22. *non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat.* Nec non quod Lucæ 19. Chriſtus de paſſione ſua agens per quam abiturus erat accipere poſſeſſionem gloriæ vndequaque conſummatæ, adhibet parabolam viri nobilis, qui abiit in regionem longinquam, accipere ſibi regnum & reuerti. Hoc item ſenſu, Transfiguratio quia fuit adumbratio perfectæ gloriæ Chriſti, dicta aliquoties eſt regnum. Nam Marci 9. cum Chriſtus dixiſſet, *ſunt de hic ſtantibus qui non guſtabunt mortem, donec videant regnum Dei in virtute veniens*, paulò poſt deſcribitur Transfiguratio. Sunt alia quàmplurima loca quæ B. Cyprianus lib. 2. ad Quirinum c. 26. & 28. & Bellarminus ſupra coaceruant, ad hoc regnum Chriſti pertinentia. Sed hoc regnum quod Chriſto cum electis omnibus commune erit in gloria, nunc non moramur intenti duntaxat in regnum, quod Chriſto etiamnum viatori, tribui potuit.

Seponendum item eſt regnum, ſiue humano titulo innixum & cum eo apparatu ſenſibili ac potentia externa, quæ Reges ſæculi exornat. Hunc enim terrenum principatum, ad quem Iudæi Meſſiam ſuum prouehendum arbitrabantur, ac etiam nunc arbitrantur, Chriſtus non habuit; nec ſecundùm regulas æternæ ſapientiæ fortia in infirmitate confundentis, habere debuit. Et ita ferunt innumeræ ſcripturæ, quas vrgent, qui illud Chriſti regnum quod animales Iudæi animo conceperant, potenter euertunt. Valdenſis latè lib. 2. doctr. cap. 76. & 77. Auguſtinus Anconit. quæſt. 1. de poteſt. Eccleſ. art. 9. Adamus in c. 9. Eſaiæ, Finius in flagello Iudæorum l. 5. cap. 1. & 55. Ex Patribus Tertullianus lib. contra Iudæos. Euſebius lib. 7. de demonſtr. Ambroſius l. 3. in Lucam ad illud, *dabit ei Dominus ſedem Dauid*, & S. Hieronymus in c. 22. Ierem. qui rectè oſtendit, non pugnare cum Luca Ieremiam, etiamſi Lucas tradat dandum Chriſto regnum Dauidis Patris eius: Ieremias autem denunciet, neminem vltra de Dauidis familia regnaturum in Iſraël, poſt Iechonium, vel Sedeciam patruum eius. Machabæi enim non fuerunt Reges, ſed tantùm duces & Iudices; nec fuere de tribu Iuda niſi per lineam fœmineam. Regnum ergo Dauidis exciſum in Iechonia eſt, nec Chriſtus quem Matthæi 1. docemur ortum ex Iechonia, eo titulo humano fuit Rex Iudæorum; non modò de facto, ſed ne de iure quidem: quicquid latè è contra pro tali iure Chriſti ad regnum illud, diſputet Baptiſta Poza l. 2. elucid. Deip. tract. 11. c. 3.

363. Quod autem regnum Dauidis tribuendum Chriſto Angelus denunciabat, pertinet ad regnum ſpirituale in Ieruſalem myſticam. Egregiè planè id tradit S. Bernardus hom. 4. ſuper *miſſus eſt*, enodans citatum Lucæ locum, *dabit ei Dominus Deus ſedem Dauid Patris ſui.* Propoſita enim in contrarium difficultate, ex verbis Chriſti, negantis regnum ſuum eſſe de hoc mundo; itémque ex eo quod indignum ſit, Chriſto ſedenti ſuper Cherubin promittere ſolium Dauid in terrena Ieruſalem, reſpondet. [Sed nouimus quandam aliam Hieruſalem ab ea quæ nunc eſt in qua regnauit Dauid, ſignificatum, multo iſta nobiliorem, multo ditiorem. Hanc igitur puto hîc fuiſſe ſignificatam: illo videlicet vſu loquendi quo ſæpè reperis in ſcripturis, ſignificans poni pro ſignificato. Tunc ſanè dedit illi Deus ſedem Dauid patris eius, quando conſtitutus eſt rex ab eo ſuper Sion montem Sanctum eius. Sed hîc Propheta de quo regno dixerit expreſſiùs aperuiſſe videtur, in eo quod non *in Sion* poſuit ſed *ſuper Sion.* Nam ideò ſuper Sion fortaſſis dictum eſt, quia in Sion quidem regnauit Dauid, ſuper Sion verò regnum eſt illius de quo dictum eſt ad Dauid *de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam:* de quo etiam dictum eſt per alium Prophetam, *ſuper ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit.* Vides quia vbique reperis *ſuper*: *ſuper Sion*; *ſuper ſedem*; *ſuper ſolium*; *ſuper regnum.* Dabit ergo ei Dominus Deus ſedem Dauid patris eius, non typicam, ſed veram: non temporalem, ſed æternam: non terrenam, ſed cœleſtem: quæ idcirco vt iam dictum eſt, memoratur fuiſſe Dauid, quia hæc in qua temporaliter ſedit, æternæ illius gerebat imaginem.]

Arctata diſputatio, ad regnum Chriſtis ex objecto temporale, & ſpirituale.

364. His ita conſtitutis, duplex Chriſti hominis regnum tractandum eſt: ad quæ duo membra facilè reuocabitur multiplicitas illa principatuum quam in Chriſto diſtinguit Anaſt. Sinaïta lib. 4. Hexaëm. aptans Chriſto quod de principatu ſolis facti in poteſtatem diei, habet Pſaltes, & Moſes Geneſ. 1. [Attende (inquit Anaſtaſius) quemadmodum non dixerit *in principatum* ſed *in principatus.* Multos enim habet principatus ſol Iuſtitiæ, multas poteſtates. Eſt enim princeps pacis, eſt princeps aut Dominus poteſtatum, eſt Rex Regum, eſt princeps & Dominus dominantium, eſt Rex gloriæ. Vnum habuit principatum lumen quod illuminat omnem hominem ante aduentum ſuper terram, ante ſæcula: hoc eſt cum eo eſt ſine principio. Ita enim intelligimus illud *In principio erat Verbum.* In patre. Non enim in principio ſæculi, ſed in principio genitore erat Verbum & Verbum erat apud Deum. Quando enim apparuit, & exortus eſt in principatus diei ſui aduentus, multos habuit principatus. Nam poſtquàm

poſtquàm imperauit cœleſtibus, imperauit etiam terreſtribus, accipiens infima in ſuam hæreditatem, & poſſeſſionem ſuam finis terræ: & dominatus à mari ad mare, & fuit dux ſalutis noſtræ, & fuit principium baptiſmatis, & principium incorruptionis ex mortuis, & principium vt Deus habitet in homine. Sic enim intelleximus Chriſtum primogenitum in multis fratribus noſtris, in quibus Deus per ſeipſum inhabitauit. Habet alium quoque principatum, ſeu principium hic cœleſtis ſol Chriſtus. Ipſe enim primus incœpit, & viam nobis ad patrem muniit, ac parauit, ſublato ſurſum homine. Per hos ergo & huiuſmodi principatus ſeu principia, intellige magnum eſſe luminare, in principatus ſeu principia Dei, qui illuminatur à ſole, qui eadit ſub intelligentiam, per duodecim horas, nempe diſcipulos & Apoſtolos.]

Ego hos omnes Chriſti principatus, ad duo regna reuoco; quorum vnum temporale eſt, alterum ſpirituale. Temporale appello, quod ex obiecto tale eſt, quia ſcilicet temporalia omnia complectitur: quamvis neque ſit temporale ratione tituli, neque ratione durationis, vel inſtabilitatis. Titulus namque illius eſt ſpiritualis, & eminentiſſimè ſupernaturalis: nimirum hypoſtatica vnio, vel paterna donatio, compenſans ſupernaturalia Chriſti merita, aut hominum redemptio. Duratio autem & firmitas, eiuſmodi eſt, vt de caducitate non periclitetur. Quia tamen obiectum eius ſunt res naturales, æquè poteſt denominari temporale regnum, ac regna humana: quæ cum ex aliis capitibus, tum etiam ex iſto, dicuntur regna temporalia.

Primùm, qui diffiteantur.

365. Hoc in regna omnia & provincias; imò in Reges quoque ipſos, & in omnes homines ac Angelos, cunctáque iuriſdictionis capacia protenſum, Chriſti regnum, de quo agendum primo loco ſuſcipio, non omnes admittunt. Negant enim illud eſſe Chriſto tribuendum, Vald lib. 2. doctr. à cap. 76. Victor. relect. 1 de poteſt. Eccleſ. quæſt. penult. à n. 15. Sotus l. 4 de Iuſt. q 4. art. 1. Medina 3. p. q. 59. art. 4. Thyræus l. de apparit. ad Iudic. c. 23. num. 6. Caniſius, Salmeron, Maldonatus, Barradius, Pererius, Viegas, Caſtro, Valentia, quorum loca ſignat Franc. Mendoza 1. Reg. c. 2. annot. 15. ſect. 3. num. 3. ſequiturque Bonac. diſp. 2. de Incar. q. 2. p. 2. Argumentum præcipuum huius ſententiæ, dicitur ex Chriſti paupertate à regno & regni opibus adeò ſeiuncta: vt expreſſum videtur illis Chriſti verbis Ioan. 18. *regnum meum non eſt de hoc mundo*. Itémque ex eo quod Chriſtus Lucæ 12 rogatus iudicem agere in hæreditate diuiſione de qua lis erat, reſpondit; *homo quis me conſtituit iudicem, aut diuiſorem inter vos?* Quod reſponſum, videtur apertè excludere regnum Chriſti de quo agimus. Aſtipulantur ad ea loca plurimi Patres, & alij quos magno numero appendit Bellarminus in recognitione libri 5. de Pontif. cap. 4. negantes Chriſto regnum ciuile in orbem, eiúſve partem aliquam. Et ſanè ſi Chriſtus, huiuſmodi regnum habuiſſet, alij illico deſiiſſent Reges eſſe. Et nunc, nulli quoque eſſent Reges. Chriſtus enim præterquàm quod eſt Rex in æternum, prout tamen viſibiliter abeſt, transfudiſſet ad ſuum nunc in terris Vicarium regiam ſuam poteſtatem ciuilem: quod licet Iuriſconſulti quidem aliquando cenſuerint, eſt tamen ſine dubio falſum, vt benè contra eos probat Bellarminus lib. 5. de Pontif. c. 2. 3. & 4. & Suares lib. 3. contra Iacobum cap. 5. Circa hanc totam controuerſiam, anceps hæſit Corduba l. 1. q 57. dub. 1.

Aſtruitur humana & divina autoritate.

366. Statuendum nihilominus eſt, Chriſtum Dominum habuiſſe dominium iuriſdictionis vniuerſaliſſimum, quo omnibus omnino regnis ius dicere, & ipſos etiam Angelos gubernare potuiſſet, ſi ita tuliſſet eius voluntas. Ita iam olim egregiè tradidit Bertrandus Card. Epiſcopus Eduenſis lib. de origine & vſu iuriſdictionum quæſt. 3. *ſub finem*. Ex recentioribus autem, ita præter cæteros aſſerit Roſtenſis art. 25. contra Lutherum, Alfonſus Mendoza relect. de regno Chriſti à n. 13. Molina tract. 2. de Iuſt. diſp. 28. concl. 5. Suares 3. p. d. 48. ſ. 2. Vaſq. ibid. diſp. 87. cap. 2. Raguſa tomo 1. diſp. 2. Præpoſitus 3. p. q 22. dub. 2. Salax. in c. 8. Prouerb à n. 100. Iuſtin. 1. Petri 2. v. 25. à n. 27. Magalianus in Cantic. magnum Moſis ſect. 3. annot. 3. Franc. Mendoza, 1. Reg. c. 2. annot. 15. ſect. 3. à n 22. aliique optimè notæ DD. quibus planè conſentit Sanderus lib. 1. viſib. Monarch c. 2. tametſi hoc Chriſti dominium, quia non fundatur in titulo humano, vocat *ſpirituale*: & commodiùs vocaſſet *ſupernaturale*, tametſi ex obiecto ſit temporale.

Qua ratione plerique ex iis qui huic Chriſti regno videntur aduerſari, conciliantur. Negant enim dominium Chriſti ciuile & temporale, intelligentes regnum ſæculare, & fundatum in titulo humano, ac coniunctum cum externo apparatu & pompa regia: quale regnum nequaquam Chriſto vendicamus, ſed longè ſublimius; expers quidem externæ pompæ, ſed tamen directum in omnia planè mundi regna & imperia: atque adeò ſupernaturale quidem quoad titulum, ſed tamen temporale ex obiecto: quale autores in contrarium prolati inficiari fortè non eſſent, ſi eis diſtinctè propoſitum fuiſſet, prout illud nunc expreſſimus. Sanè Bellarminus qui l. 5. de Pontif. c. 4. temporale quoduis regnum abrogat Chriſto, recognoſcens caput illud, fatetur cum Cajetano in c. 1. ad Hebræos, fuiſſe in Chriſto dominium temporale, directum ſupernaturale, & expers externi apparatus, quale duntaxat nunc Chriſto damus. Nec id ſe negaſſe citato loco, ait; tantùm autem negaſſe dominium iuriſdictionis humano titulo nixum, & eum eo apparatu & pompa coniunctum, quam in ſæcularibus regnis habere ſolet. Quod ergo Bellarminus mota poſtea diſtinctiùs lite, de hoc Chriſti regno apertè prodidit, æquè fortaſſis prodidiſſent alij ſi-

militer locuti, ſi dediſſet occaſio, & controverſia fuiſſet diſtinctè propoſita. Alij verò ex iiſdem autoribus qui regno huic Chriſti Domini aduerſati videntur, negarunt duntaxat, Chriſtum aſſumpſiſſe vſum eius, & exercitium iuriſdictionis ei reſpondens. Quod perſpicuum eſt ex eo quod Suarez qui loco proximè allegato tam perſpicuè huic regno patrocinatur, tamen lib. 3. contra Iacobum c. 5. num. 15. cap. 17. allegato eo quem proximè dixi loco ſuo, ne quis immemoriam cauſetur; negat Chriſto iuriſdictionem regiam à ſpirituali diſtinctam: intelligens vſum iuriſdictionis, & exercitium regiæ huius poteſtatis. Idem ergo ſentire & intelligere potuerunt plerique alij, negantes Chriſto regiam iuriſdictionem in vniverſum orbem: hoc eſt non poteſtatem in actu primo, ſed vſum & exercitium eius.

367. Vt vt verò ſenſerint hi vel illi autores, ſententia cui adhæſi, mihi videtur conſentanea pleriſque ſcripturis, poteſtatem regiam vniverſalem Chriſto tribuentibus. Sic enim Apocal. 19. Chriſtus dicitur *Rex regum & Dominus dominantium*. Et Matth 28. Chriſtus ipſe, ait datam ſibi eſſe omnem poteſtatem in cœlo & in terra. Vox *omnem*. ſignificat & dominium proprietatis, & dominium iuriſdictionis: nec indirectum tantùm, ſed etiam directum. Alioqui non eſſet Chriſto data omnis poteſtas. Abſque huiuſmodi item iuriſdictione, Chriſtus non eſſet conſtitutus hæres vniverſorum, quandoquidem flos illius hæreditatis in vniverſa, eſt regnum vniverſale, & imperium (vt ſic dicam) œcumenicum. Item Ioannis 17. Chriſtus alloquens patrem ait; *dediſti ei* (de ſe loquitur,) *poteſtatem omnis carnis*. Alia loca adducit in hunc modum Iſid. Peluſ. lib. 4. epiſt. 166. [Ipſe (inquit Paulus,) qui cum Patre pari poteſtate regnat, quique rerum ſupra mundanarum habenas tractat, & terreſtria quò vult flectit, homo factus eſt; & Imperatoriis armis in acie ſtetit: vt & illa ornaret, & victoriam hominum generi compararet, & noxios Dæmones in fugam verteret, & ipſorum ducem magnum quiddam ſpirantem deſtitueret, & infinitis donis gratiæ impleret Eccleſiam. Rex (inquit Paulus,) militiæ principatum geſſit, non autem dux militiæ, Regia eſt dignitate decoratus: Rex ſuam ipſius dignitatem ſub forma ſerui occultauit, non autem miles dignitatem Regis ipſe ſibi arrogauit. Rex erat qui legem ferebat, non autem miles legiſlationem aggredi auſus. Illud enim *ego verò dico vobis*, Regi conuenit. Illud quoque; *volo mundus eſto*, Imperatoris eſt proprium dicere illud, *fiat tibi ſicut vis*, eius eſt qui abſolutam habet poteſtatem. Illud, *tace, obmuteſce*, Domini eſt: quæque ſunt cætera de genere iſto.]

Firmatur ratione, expoſitis eius titulis.

368. Accedit optima ratio, quam pro vniverſali dominio proprietatis, ſupra ex Apoſtoli textu eruimus. Chriſtum enim, cum ſit filius naturalis, oportuit eſſe hæredem vniverſorum. Atque filium Dei naturalem, æquè decuit ius in regna omnia & imperia, & poteſtas ſtatuendi in eis, ac de eis quicquid luberet. Facitque id permultum ad intelligendam depreſſionem immenſam Chriſti Domini, qui cum omnibus eſſet ſuperior, & Regum quoque ipſorum Rex, noſtri cauſa nouiſſimus factus eſt. Quo decore humilitatem Chriſti ſpoliant, quo hoc illi regnum abrogant. Indicauit, imo expreſſit hunc regni Chriſti titulum, Gregor. Nyſſenus orat. 4. (veriùs 5.) contra Eunom. verbis illis circa illud Petri Actorum 2. *eum Dominum & Chriſtum fecit*. [Apoſtolus non Domini exiſtentiam quæ anteceſſit ſæcula, per Verbum *fecit*, repræſentat, ſed humilis ad excelſum mutationem per dexteram Dei factam. Quin etiam per hoc verbum. pietatis myſterium declaratur. Qui enim dixit, *quod dextera Dei exaltatus*, manifeſtè ineffabilem myſterij diſpenſationem euoluit: Quod dextera Dei omnium quæ ſunt eſt effectrix, quæ quidem eſt Dominus per quem omnia condita ſunt, & ſine quo nihil eorum quæ ſunt ſubſiſtit. Hæc vnitum ſecum hominem, ad propriam celſitudinem per temperationem extulit: quod quidem eſt ipſa ſecundùm naturam, etiam illum faciens. Eſt autem ipſum, Dominus & Rex. Chriſtus enim Rex nominatur, hæc etiam illum effecit, vt enim in altiſſimo factus, ſuper. exaltatus eſt; ſic etiam alia omnia factus eſt; in immortali immortalis, in luce, lux. In incorruptibili, incorruptibilis In inuiſibili inuiſibilis. In Chriſto, Chriſtus. In Domino, Dominus. Nam incorporalibus temperationibus cum pars altera, multa menſura exuberat, quæ minor eſt transformari ſolet in eam partem quæ prævalet, hoc etiam in myſtico ſermone planè per vocem Petri docemur, quod humilitas eius qui ex infirmitate crucifixus eſt, ipſa autem infirmitas carnem declarat ſicut de Domino audiuimus. Hoc autem per temperationem cum infinito & interminato non manſit in propriis menſuris & proprietatibus, ſed dextera] Dei ſublime elatum eſt, atque ſerui loco Dominus factus eſt; & pro ſubdito Chriſtus Rex; próque humili altiſſimus; & pro homine. Deus]

Æquè liceat pro hoc Chriſti dominio aſtruendo, alios titulos vrgere, quos iam protulimus pro dominio proprietatis; nempe donationem Patris ad penſandam abiectionem tantam dilectiſſimi filij, & quoad homines redemptionem eorum. Firmat hos titulos ex Patribus Toletus in c. 1. Lucæ annot. 89. Sed eos iuſto minoriùs concidit. Numerat enim quinque titulos regni Chriſti; nempè primò vnionem hypoſtaticam, ſecundò redemptionem hominum, tertiò ius hæreditatis, quartò ius donationis, quintò ius meriti. Verùm primus & tertius titulus non fuerant ſecernendi, cum vterque ſit vnicus titulus filiationis naturalis. Quartus item & quintus titulus, videntur vnus & idem, quamuis plerumque apud Patres & Doctores, conſentaneè ad varias ſcripturas, tituli regni Chriſti variis illis modis exprimantur. Itaque tituli quos protulimus, videntur ſufficientes, & ex

cis

eis optimè confirmatur veritas regni Chriſti. Nam ſicut dominium Iuriſdictionis humanæ, poſito conueniente titulo, illico enaſcitur; ita & dominium iſtud iuriſdictionis temporalis, reſultare debuit poſitis prædictis eius titulis: qui ſicut ſunt fontes aliarum Chriſti prærogatiuarum, ita & Regium quoque decus conciliare Chriſto debuerunt Non enim tam eximium tamque ſplendidum decus quantum eſt poteſtatis regiæ, vt expoſitum eſt cum de obſervantia; vel indignum Chriſto fuit; vel ei negari debuit, cum ſit revera ingens perfectio. [Omnem dignitatem, regni nomen denotat] ait Gregor. Nyſſ. l. de Trinis. *in fine* probans Chriſtum eſſe Regem.

Chriſtus ad regnum factus.

369. Quod ſi ſola naturalis dotium maximarum prærogatiua, aliquas iure naturæ aliorum Reges creat, vt autor eſt Ariſtoteles; non dubium quin Chriſtus præ quo omnes Reges caudices ſunt, & ad agendum ineptiſſimi, Rex præcipuo iure haberi debeat. Et fuit ſanè Chriſtus dominus ad regnum veluti factus. Omnes enim dotes quas præſtantiſſimi regiarum prærogatiuarum exornatores Syneſius, Dio, Pruſæus, aliique in Rege depoſcunt, illuſtriſſimè in Chriſto micuerunt. Reuocantur dotes illæ ad tria capita, intellectum prudentiâ excultum, voluntatem benè in ſubditos affectam, & potentiam ad tuendos ſuos, repellendoſque hoſtes, & proborum remunerationem condignam, malorumque vltionem præſtandam. Quod aliter dicitur, exigi in optimo Rege caput, cor, & manus. Abſque Regis prudentia, omnia in regno peſſum irent. Abſque potentia, Rex eneruis & inutilis. Ideò Ægyptij in ſphynge humanam & leoninam formam nectebant, neceſſariam prudentis & potentiæ copulationem in principe inſinuantes, vt Syneſius autor eſt oratione de regno. Nexus verò prudentiæ & roboris in Principe, ederet in apertam ſubditorum perniciem, niſi paternus animus & voluntas beneuola erga ſubditos, in Principe viueret. Hæ conſertiones in humanis Regibus perraræ, & ægrè ſunt eximiæ. Nam cogitationes mortalium timidæ & incertæ prouidentiæ. Affectus item plerumque deprauatur, aut à ſubditorum duritie inflectitur, nec ſemper ſubeſt Regibus quod voluerint poſſe. In ſolo Chriſto, omnes hæ dotes ſplendent lucolentiſſimè. Nam quid in eo ad prudentiam & ſapientiam deſideres. Vix ſeipſos regere norunt alij. Qui autem ſeipſum neſcit regere, quomodò alijs regendis par eſſe queat, vt Dio Pruſæus orat. 62. rectè diſputat? Hic næuus notari in Chriſto non poteſt. Quid verò adjici vel cogitatione queat, ad propenſiſſimam voluntatem in ſuos, ipſa vita pretioſiſſimæ abiectione teſtatam? Quid ad potentiam, cui nihil obſiſtere, nihil ſubduci, eamve declinare & renitentem poteſt? Infirmitas quidem eius voluntariè aſſumpta, concutientibus Iudæis impoſuit. Sed quod infirmum eſt Dei fortius eſt hominibus, idque reuecto Chriſto ad cœlum perſpicuum fuit, cum omnes Chriſto ceſſerunt. Quod eo manus Moſis portento expreſſum notant S. Ambroſius l. 1. offic. cap. 14. & S. Cyrillus in ſcholiis de Incarn. vnigeniti cap. 15. ac Petrus Dam. ſerm. de S. Columba, cum educta eſt è ſinu manus Moſis leproſa, & infirma viſa eſt: reducta verò in ſinum, vegeta & ſana apparuit. Erat ergo Chriſtus omnibus optimi regis dotibus exornatus, & factus ad regendum.

Depulſa nonnulla in contrarium.

370. Vt autem hæc veritas plenè ſtabiliatur, occurrendum eſt duplici incommodo quod in contrarium obtendi poteſt, & ſuperiùs vidimus opponi. Vnum eſt Chriſti paupertas, & regni carentia, quam ipſiuſmet Chriſti teſtificatione compertam habemus, cum dixerit; regnum ſuum non eſſe de hoc mundo; & negauerit ſe conſtitutum iudicem ad diuidendam inter litigantes hæreditatem. Verùm regia poteſtas de qua agimus, non pugnauit cum Chriſti paupertate: quia vi huius poteſtatis, nihil poſſedit dominio, ſed tantum imperio, vt ſuperiùs loquebamur. Opes enim quæ regiam magnificentiam aſſectari ſolent in ſæculo, per accidens ſe habent ad dominium Iuriſdictionis, quo Regia poteſtas conſtituitur. Vnde olim plerique, in Iuriſdictionibus regiis ampliſſimis, pertenni cenſu. Itaque cum dominium proprietatis non officere Chriſti paupertati ſit demonſtratum, opes autem quas Reges poſſident, ſpectent ad illud dominium, non autem ad dominium Iuriſdictionis, conſtitutiuum Regiæ poteſtatis, non eſt quod à Chriſti poteſtate regia, timeatur illius paupertati. Chriſtus verò paupertatem ſuam profitens, nunquam ſe Regem negauit. Dixit quidem ſe non eſſe Regem de hoc mundo, non tamen negauit ſe in hoc mundo verè & poteſtate Regem eſſe, vt optimè diſtinguit Sanderus l. 2. de viſib. Monarch. c. 2. & l. 1. de claue Dauid c. 7. vbi diligenter attenta ſeriè contextus, eum locum verſat. Imo diſertè idem habet S. Bernardus ſerm. 1. de Epiph. [*Egredimini* (inquit), *& videte Regem Salomonem*, Nam vbique Rex eſt. Licet enim regnum ſuum non ſit de hoc mundo, tamen Rex eſt, etiam in hoc mundo. Interrogatus ſiquidem, *ergo Rex es tu? Ego* (inquit), *in hoc natus ſum & in hoc veni in mundum.* Præterquam quod Chriſtus reſpondebat ad mentem Pilati interrogantis, qui quærebat an Chriſtus, qualiſcunque exteriùs appareret, obtenderet titulum aliquem humanum & caducum ad Iudeæ regnum: vel per populi ſeditionem, illud caparet. Ita enim ſæpè Iudæi ad conflandam Chriſto inuidiam calumniati erant. Similiter quod Chriſtus interrogauerit, à quo eſſet conſtitutus Iudex in cauſa diuidendæ hæreditatis, non probat Chriſtum caruiſſe ſufficiente ad actum illum poteſtate, ſi libuiſſet: ſed tantùm probat, Chriſtum ſpiritualibus intentum, refugiſſe tractare temporalia; eáque interrogatione declinaſſe negotium, fini ob quem venerat

minùs conſentiens, vt perſonæ Deo Sacræ, quas in rebus Patris cœleſtis eſſe oportet, haberent quod imitarentur, nec ſe implicarent negotiis ſæcularibus. Videndus plenè de hoc loco Sandeius lib. 5. de clauc Dauid cap. 8.

371. Æquè ineſficaciter aduerſus Chriſti regnum vrgebantur Patres, qui reuera aliud nolunt, quàm quod diximus: defuiſſe ſcilicet Chriſto titulum regni caduci, & apparatum regium externum, qualem Iudæi in ſuo Meſſia expectabant, & cuius defectu Chriſtum deſpiciebant auerſum ab eo Chriſtum experti: quamuis malignè ad conflandam ei inuidiam apud Pilatum, (vt ſunt ſæculares Principes, eorúmque miniſtri in hujuſmodi rebus ſuſpicioſiſſimi affectationem regni impingerent Chriſto. Hoc igitur dumtaxat negant Patres, non autem legitimum regni titulum, aut verum Chriſti regnum quale exhibuimus.

Alterum quod adversùs Chriſti regnum intorquebatur, erat incompatibilitas regni Chriſti cum regnis ſecularibus. Sed hunc eſſe vanum timorem, Eccleſia vſurpato ſedulij carmine iam olim profeſſa eſt, ſic canens *non eripit mortalia, qui regna dat cœleſtia*. Quamuis enim regnum Chriſti contineatur directo Iuriſdictionis dominio in omnia Iuriſdictionis obiecta; tamen vt ſupra quoque diximus circa dominium proprietatis, hoc regnum eſt diuerſi ordinis à regno ſeculari, habétque originem longè diuerſam, nec plus excludit regna inferiora & humana, quàm ea excludat regnum Dei, increato titulo, & creationis iuri innixum. Quod ſi dominatio ſeu Iuriſdictio regia, probè cohæret cum ſubalterna iuriſdictione immediatorum dominiorum & toparcharum; quanto magis iuriſdictio Chriſti cohærebit cum regnis ſecularibus, quibus æquè altior eſt & eminentior, ac in humanis regia poteſtas eſt altior poteſtate Baronum vel Toparcharum? Hæc cum ita ſint, non eſt probandus modus loquendi quo vtuntur Val. 3. p. d. 2 q. 21. p. 6. Salaz. in c. 8. proverb. n 102. vocantes, Reges ſeculares, *Chriſti Vicarios*. Senſus quidem horum Doctorum non eſt illegitimus. Tantum quippe volunt, principes ſeculares poſſe à Chriſto deijci, ſi ſolus regnare vellet. Tamen locutio qua vtuntur, ſonat potius Reges ſeculares habere à Chriſto Rege poteſtatem regiam qua potiuntur: quod verum non eſt, cum haberent eam titulo humano, & non transfuſam à Chriſti, prout eſt homo. Præiuerat his Doctoribus, prætenſus D. Thomas l. 3. de regim. princ. c. 13. (non eſſe enim verè D. Thomam libri illius parentem, demonſtraſſe videtur Bellarm. lib. 5. de Rom. Pontif. c. 5. ad vltimum) Docet ergo autor ille, Auguſtum ex quo Chriſtus natus eſt, Chriſti Regis vicarium duntaxat fuiſſe: & idcirco inſtinctu divino vetuiſſe, ne quis *Domini* appellationem ſibi deferret. Verùm Auguſtus nihil niſi inuidioſi nominis externam ſpeciem ea rejectione auerſatus eſt, de qua plenè Bulengerius l. 1. de Imperatore c. 32. Vices autem Chriſti egiſſe dici non poteſt, cum eſſet potiùs Tyrannus, & oppreſſor libertatis Romanæ Reip. qua in re ſubalterna Chriſto Iuriſdictione poſitus dici non poteſt. Multominus ſunt nunc Reges, Vicarij Pontificum Romanorum. Nec tales eſſe ſequeretur, etiamſi Reges eſſent Chriſti Vicarij. Non enim omnis Chriſti poteſtas, ad Chriſti Vicarium tranſmiſſa eſt; ſed tantùm ea, quæ bono Eccleſiæ regimini ad finem ſpiritualem neceſſaria erat; cuiuſmodi non fuit poteſtas regia. In quam rem plura Suarez l. 3. contra Iacobum c. 3.

Chriſtus vi huius regni, ſubductus cuiuis humano regno.

372. Fixum igitur eſto, Chriſtum fuiſſe verùm Regem orbis vniuerſi, titulo altiore quàm ſit titulus vllus humanus: eóque nomine indubitata eſſe debet Chriſti exemptio à quauis iuriſdictione ſæculari & creata, vt definiuit Ioan. 22. in Extrau. *licet iuxta Apoſtolum*, cuius meminit Turrecr. lib. 4. ſummæ de Eccleſia, parte 2. cap. 37. contra impios hæreticos Marſilium Patauinum, & Ioannem Laudunum. Significauit ipſe Chriſtus ſuam hanc exemptionem Matth. 17. reſponſo illo quod Petro dedit, monitus quid ipſi dictum eſſet à publicanis, quærentibus de non ſoluto per Chriſtum tributo quod ſubiectionis nomine pendebatur. *Reges terræ à quibus accipiunt tributum? A filiis ſuis an ab alienis?* & reſpondente Petro acipere ab alienis, ſubintulit Chriſtus *ergo liberi ſunt filij*. Quaſi diceret? ſi Regum ſæcularium filij, exempti ſunt à penſitatione tributorum, voluntate & beneficio patris, qui non vult proprios filios miniſtris tributorum exactoribus ſubjacere: quantò magis ego, qui filius ſum Regis Regum, eximar à talis tributi debito, atque adeò etiam à iuriſdictione, non voluntate terreni Regis cuius non ſum filius, ſed voluntate æterni patris, qui eſt ſuper omnes Reges: nec humanitatem quam in vnitatem perſonæ cum filio ſuo adſciuit, vult eſſe obnoxiam humanis debitis ex iuriſdictione humana oriundis? Eſt enim argumentum à fortiori. Subdit Chriſtus. *Vt autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare, &c.* apertè ſignificans, ſe idcirco tantùm velle ſoluere quod exigebatur, ne ſcandalum cuiquam ingeneraret: quamuis ſibi ſatis conſcius eſſet naturalis immunitatis. Hunc illius loci ſenſum attigit Bertrandus Cardinalis l. de origine & vſu iuriſdictionum q. 3. *in fine*, & eundem latè confirmat Suares lib. 4. contra Iacobum c. 5. Neque verò ſuæ iſti exemptioni derogauit Chriſtus, cum faſſus eſt, datam in ſe poteſtatem Pilato deſuper. *Datam* enim intelligit, id eſt *permiſſam*, vt ſæpè aliàs vſurpatur ſimilis divina conceſſio. Vnde poteſtas ſic data, non erat poteſtas iuris, ſed facti ſolius, vel quod Vaſquez 1. 2. d. 99 c. 1. affirmat, non erat poteſtas iuriſdictionis, ſed vis & facultas nocendi, quam Chriſtus facillimè ſe declinare potuiſſe ſignificabat, nisi obſtarent Patris conſilia, quibus non refragari, fixum habebat.

An etiam materna poteſtati.

373. An verò hæc Chriſti exemptio, extendatur quoque ad maternam poteſtatem, ita vt ne parentibus quidem ſubeſſet, niſi ſubjectione voluntaria, & ad exemplum quamuis abſque obligatione non refert ad hunc locum; quia poteſtas patria non eſt dominium, neque iuriſdictio de qua nunc egimus, & à qua ſola Chriſtum exemimus: ſed eſt poteſtas alterius rationis, nec incompoſſibilis cum ſuprema regia poteſtate, iugi tantùm cuiuſuis non domeſtici, impatiente. Cæterum vt hoc quoque nunc obiter addam, graues DD. æquè Chriſtum domeſtica hac ſubjectione liberant, ac ſubiectione externa iuriſdictionem principis reſpiciente, & ingenuitatem excludente: quamuis fateantur, quod S. Lucas cap. 2. diſertè tradit, Chriſtum matri & ob eam marito Ioſepho, fuiſſe de facto, voluntariè & abſque obligatione ſubditum, vt filios doceret non modò reuereri parentes, quod eſt iuris diuini naturalis, cui Chriſtus quoque fuit obnoxius, ſed eis etiam obedire, ad quod non tenebatur. Ita Titus Boſtrenus, & Toletus, ac Franciſcus Lucas, ad illa verba capitis 2. Lucæ *& erat ſubditus illis.* Propoſitus 3. p. q. 20. art. 2. d. 2. num. 25. Bonac. diſp. 2. de Incarn. q. 14. p. 1. num. 11. Præiuiſſe videtur Nyſſenus orat. in illud Apoſtoli, *tunc & ipſe filius ſubiicitur ei* ſub initium. Pugnat tamen pro contrario placito, & Chriſtum patriæ matris poteſtati ſubiicit, Salaz. in cap. 8. Prouerb. v. 16. à n. 142. adducens SS. Ambroſium, Methodium, Hippolytum, ac Bernardum; quos alterius partis autores facilè explicabunt de voluntaria ad matrem ſubiectione, & naturali debito reuerentiæ ac cultus, citra obediendi obligationem. Et verè S. Ambroſij mentem ferre perſpicuè videntur illa eius verba ex l. 8. in Lucam ad illud *honora patrem tuum*, poſtquàm aliqua ad liberos in parentum cultum ſuccedendos præmiſit. [Honorabat igitur Ioſeph & Mariam Chriſtus, non naturæ debito, ſed pietatis officio.] vide quæ in hanc rem totam habet Richardus à S. Laurentio l. 3. pag. 191. de Privilegio B. V. filio imperandi & quomodo hoc etiam in Patria perſeueret.

Prærogatiua huius regni Chriſti, ſupra omnia humana.

374. Sic ſtabilitæ regiæ Chriſti poteſtatis, perfectiones ac prærogatiuæ ſupra alias quaſuis regias iuriſdictiones, permoltæ ſunt; quæ ad certa capita iis conſimillima quæ circa dominium proprietatis conſiderauimus, reduci facilè poſſint: nempè ad obiectum, titulum, durationem, & ſtabilitatem: ex quibus omnibus capitibus, tantoperè regiis quibuſuis poteſtatibus præcellit Chriſti poteſtas regia, vt iure dixiſſe videatur Rupertus l. 7. de victor. verbi Dei cap. 14. tractans illud Sapientiæ 9. *inſimulatum imperium tuum portans regna omnia*, (de quibus per beſtias Dan. 7. expreſſis fusè diſſerit eo libro à c. 11.) præ Chriſti regno, eſſe commentitia & ſimulata. [Et quid eſt (inquit) *non ſimulatum imperium*, niſi imperium verum? quod cum dicitur, vel intelligitur, nonne è contra, hominum imperia ſimulata eſſe perhibentur? Verè ſimulata non vera imperia beſtiarum, imperia hominum beſtialium; qui ad tempus, occidendi vt beſtiæ poteſtatem habuerunt: ad vitam autem nec ſibi, nec aliis prodeſſe potuerunt. Iſte omnipotens ſermo, inſimulatum portat imperium, verum tenet regnum, cuius regnum & imperium ſine fine permanet in ſæcula ſæculorum. Et iam quidem tale imperium portabat, ſed nondum apparebat. Apparuit factus filius hominis, & quod habebat in forma Dei, inſimulatum imperium, accepit in forma ſerui: ſecundùm pulcherrimum ſpectaculum tantæ illius viſionis, *& ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit, & in conſpectu eius obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ, ipſi ſeruient: poteſtas eius poteſtas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.*] Notari poſſunt in hoc Danielis loco, omnes illæ quas proferebam, regni Chriſti perfectiones.

Extenſio in regna omnia, & Reges.

375. Ac primùm ea quàm petebam ex obiecti extenſione. Omnes enim populi, & tribus, & linguæ, ſunt huic Chriſti regno obnoxiæ. Nec viui duntaxat, ſed & mortui vbicunque degant: ac non homines tantùm, ſed & Angeli. De Angelis eſt egregius locus Auguſtini in pſalmum 8. [Quandoquidem (inquit,) & Angeli ſunt opera manuum Dei, etiam ſuper Angelos conſtitutum accipimus Vnigenitum filium, quem minutum paulominus ab Angelis per humilitatem carnalis generationis atque paſſionis, audimus & credimus. *Omnia* (inquit) *ſubiecisti ſub pedibus eius.* Nihil excepit cum dixit *omnia.* Et ne aliter liceret intelligi; ſic Apoſtolus credi iubet, cum dicit, *excepto eo qui ei ſubiecit omnia:* & hoc ipſo huius pſalmi teſtimonio vtitur ad Hebræos cum ita vult omnia intelligi eſſe ſubiecta Domino noſtro Ieſu Chriſto, vt nihil exceptum ſit. Nec tamen quaſi aliquid magnum videtur adiungere, cum dicit, *oves & boues vniuerſas, inſuper & pecora campi: volucres cœli, & piſces maris, qui perambulant ſemitas maris.* Videtur enim relictis cœleſtibus virtutibus, & poteſtatibus, & omnibus exercitibus Angelorum, relictis etiam ipſis hominibus, tantùm ei pecora ſubieciſſe. Niſi oues & boues intelligamus animas ſanctas, vel innocentiæ fructum dantes vel etiam operantes, vt terra fructificet: id eſt vt terreni homines, ad ſpiritalem vbertatem regenerentur. Has ergo animas ſanctas, non hominum tantùm, ſed etiam omnium Angelorum, oportet accipere; ſi volumus hinc intelligere, omnia eſſe ſubjecta Domino noſtro Ieſu Chriſto. Nulla enim creatura ſubjecta non erit, cui primates, (vt ita dicam) ſpiritus ſubjiciuntur.]

Nihil

Nihil ergo dimiſit Pater, non ſubiectum Chriſto Regi. Fusè in hanc ſententiam diſputat Cyrillus Hieroſol. catech. 10. & poſt multa ex variis ſcripturis de vniuerſaliſſimo Chriſti dominio, concludit. [Dominus igitur eſt filius Dei: Dominus qui natus eſt in Bethleem Iudæ, ſicut Angelus dixit paſtoribus, *Evangelizo vobis gaudium magnum quia natus eſt vobis hodie Chriſtus Dominus in ciuitate David*, De quo alibi dicit quidam ex Apoſtolis, *ſermonem miſit evangeliſans per Ieſum Chriſtum; hic eſt omnium Dominus.* Quando autem dicit *omnium*, nullam dominij partem excipit. Siue enim Angeli, ſiue Archangeli, ſiue Principatus, ſiue quidpiam eiuſmodi, è rebus creatis ab Apoſtolis nominatum, omnia ſunt dominio filij ſubjecta. Angelorum eſt Dominus, ſicut habes in Euangeliis, *tunc receſſit ab illo diabolus, & Angeli acceſſerunt & miniſtrabant ipſi*, quod eſt officium ſeruitutis.]

Reges ipſi ſæculares, ſunt Chriſti populus. Ita enim ex Hebræo plerique illud pſal. 109. *tecum principium*, vertunt hoc modo, *populus tuus, principes*. & Apocal. 19. *in femore*, id eſt in humanitate Chriſti, legitur *Rex Regum & Dominus Dominantium.* Quo loco Spiritus ſanctus verè in Chriſtum cadere docet, titulum quem Perſarum Reges ſtultè ſibi arrogabant: quod pluribus illuſtrat Pineda Iobi 1. verſu 1. num. 17. Expreſſum id eſſe in Scripturis, cum Chriſtus dicitur *vnicornis*, docet his verbis Origenes homil. 16. in Num. ad illud *avis fortitudo ſimilis eſt rhinoceroti.* Ipſe legit. *gloria eius tanquam vnicornis*, ſic verò illud gloſſat. [In Scripturis diuinis cornum pro regno poſitum, ſæpè repetimus: ſicut & propheta dicit, *quatuor autem cornua, quatuor regna ſunt.* Sub nomine itaque vnicornis, in Chriſto hoc videtur oſtendi, quia omne quod eſt, vnum eius cornu eſt; hoc eſt, vnum regnum eius. Omnia enim pater ſubjecit ſub pedibus eius, vſquequo & nouiſſimus inimicus deſtruatur mors. Tanquam vnicornis, vnum omnium regnum, tenet Chriſtus.]

Inde Chriſtus Rex Regum, & Rex abſque addito.

376. Omnia itaque etiamſi hîc eminentiſſima, ſubjacent dominio & iuriſdictioni Chriſti. Quod agnouiſſe Iudæos refert Melchior Flauius l. de regno Chriſti c. 3. allegans ex Bereſſij Rabba, decem à Doctoribus Hebræis ſtatui vniverſo orbi dominatos: primò Deum, ſecundò Nembrothum, tertiò Ioſephum, quartò Salomonem, quintò Nabuchodonoſorem, ſextò Darium, ſeptimò Cyrum, octauò Alexandrum, nonò Octauianum, decimò Meſſiam; per quem aiunt regnum rediturum ad Dominum & Regem primum: Hocque aiunt eſſe, quod Deus de ſe dixit, *ego ſum primus & nouiſſimus*, Iſaiæ 44. Inepta quidem interpretatio, multos Reges vniuerſales falsò proferens; quoad vniverſale tamen Meſſiæ regnum, exoſculanda. Et hinc maximè ſublimitas Regis noſtri eſt cogitanda, quòd ſit Rex Regum, & ſubiiciantur ei Reges terræ, ac Principes populorum, iuxta promiſſum Dei Patris, in ſcripturis innumeris, ſed nominatim Iſaiæ 45. verbis illis expreſſum. *Ego ante te ibo, & glorioſos terræ humiliabo, & dorſa Regum vertam.* Diſſerit inſigniter de eo loco D. Aug. orat. de S. hæreſ. c. 7. bis præter cœtera. [Hîc eſto & tu Pagane. Audi quid dicat Propheta. Non mihi ego quod volui ſcripſi. Codex in quo hæc ſcripta leguntur, in armario Iudæi habetur. Inimicos meus, teſtis eſt meus: ab ipſo quære, aperi, lege, & crede. *Dorſa* (inquit) *Regum vertam, & glorioſos terræ humiliabo.* Nonne Reges terræ vides, qui ante perſequebantur Chriſtianos, nunc integros eſſe Chriſtianos? nonne vides eos qui humiliabant Eccleſiam, humiles introite in Eccleſiam? nonne ipſos habere defenſores, quos ante habuit perſecutores. *Ego* (inquit) *ante te ibo, & glorioſos terræ humiliabo, portas cereas conteram, & vectos ferreos confringam, & dabo tibi theſauros abſconditos, & arcana ſecretorum, vt ſcias quia ego ſum Deus*]

Subjacent itaque Chriſto tanquam Regi, de Scripturarum ſententia, quotquot hic apud homines, audiunt Reges. Non diſplicet tamen ſapiens cogitatio Origenis hom. 6. in Iudic. qui Chriſtum *Regem Regum*, à regno in Chriſtianos omnes, dictum putat. Exponens enim illud Cantici Deboræ, *audite ergo Reges & auribus percipite ſatrapæ*, ſic exponit Reges illos. [Reges appellat eos, qui conuocantur ad audiendum Verbum Dei. Exulta popule Dei, audiens tuæ nobilitatis inſignia. Tu vocaris ad audiendum Verbum Dei & non vt plebs ſed vt rex vocaris. Tibi enim dictum eſt, *genus Regale & Sacerdotale, populus in acquiſitionem.* Ideò quia vos Reges eſtis, meritò Rex noſter Chriſtus Dominus, Rex dicitur Regum, & Dominus dominantium.] Vnde infert in hunc modum, quantum ſtudium regionum morum, debeat eſſe Chriſtiano. [Sed ſicut exultaris de nobilitatis veſtræ titulo, ita diſcere debetis, quid agendo vnuſquiſque veſtrum fiat Rex. Quod vobis ita breuiter definiam. Regem te omnium eſſe facit; ſi regnet Chriſtus in te. Rex namque à regendo dictus eſt. Si ergo & in te animus regnat, & corpus obtemperat; ſi concupiſcentia carnis ſub iugum imperij tui mittas; ſi vitiorum gentes, ſobrietatis tuæ frenis arctioribus premas; meritò Rex diceris, qui te rectè agere noueris. Cum ergo talis fueris effectus, dignè vt Rex ad audienda diuina verba vocaberis.] Hæc inquam Origenis de nomine *Regis Regum* opinatio, non diſplicet: dummodò non excludatur, quæ ex vocum cortice obuia eſt, ipsóſque etiam mundi Monarchas, Chriſto ſubjicit. Et inde liquet, Chriſtum Dominum citra omnem inuidiam dici poſſe Regum Maximum, longè fundatiore iure quàm Abrahamum, quem primum, dictum eſſe Regem Magnum & duplici vſum eſſe diademate, ſcribit Herodianus l. 6.

377. Ex tanta regni Chriſti extenſione, fit vt cum alij Reges non denominentur Reges niſi cum reſtrictione; puta Reges Galliæ, Hiſpaniæ, &c. Chriſtus tamen ſimpliciter & abſque addito reſtringente, *Rex* dicatur. Perpendit id pulchrè S. Chryſoſtomus in pſal. 44.

ad

ad illud, *Dico ego opera mea regi.* Non agit Chryſoſtom.de Regno Dei in ſe,ſed de regno Dei in carne aſſumpta. Præmiſerat enim totum pſalmum Chriſto dicari, & ad eum pertinere. Is ipſe igitur eſt,quem Chryſoſtomus,quia rex eſt vniuerſorum, cenſet ſimpliciter & abſque addito,dictum eſſe *Regem* à Dauide. Inde item S.Paulinus epiſt. 39. Chriſtum à Cæſare & quocunque terreno Rege ſecernit [quod non quicunque terrenus Rex,totius terræ Dominus eſt. Chriſtus autem,totius mundi Dominus & Rex eſt,quia omnia per ipſum facta ſunt,& ſine ipſo factum eſt nihil. Et ipſe eſt Rex Regum,& Dominus Dominantium,& in terris, & in mari, & in abyſſis, omnia quæ vult facit.] Pertinet quoque ad hanc regni Chriſti præcellentiam ex obiecti extenſione petita, quod cum cæterorum Principum in ſubditos poteſtas ſit valdè mutila; (neque enim ſubditos habēt ſeruos aut mancipia;) Chriſtus omni nexu deuinctas ſibi habeat putas quaſcunque creaturas; déque eis prout libuerit poſſit diſponere. Agnouit id Centurio ille qui Chriſto agnouit ſubeſſe morbos,æquè ac ſibi milites.

Tituli eiuſdem regiæ Chriſti poteſtatis, præcellentiſſimi.

378 Iam titulus regni Chriſti in citato ſuperiùs Danielis loco,profertur patris donatio, quæ duplex poteſt intelligi: Nempe primò ipſius in ſe regiæ poteſtati,immediatè collatæ ob merita,& pactam hominum redemptionem. Quem regni Chriſti titulum, immeritò negat Præpoſitus 3.p.q.19.n.33. Agnoſcit autem diſertè S.Bernardus,inde ſe valdè Solatus,vt habet in eius vita Gulielmus Abbas lib. 1.c.12. Intelligi ſecundò poteſt ea regni donatio,facta in radice ſua, nempe in hypoſtatica vnione; quæ fuit donum patris. Neque enim alio titulo Chriſti humanitas accepit vnionem cum Verbo,quam quia Patri placuit eam donare. Donatio autem vnionis,quia infert filiationem naturalem,fuit mediatè & radicaliter donatio vniuerſaliſſimæ regiæ poteſtatis, debitæ filio naturali.

Hæc recognoſcenti mihi venit in manus Interpres recentior,ingenioſus æquè ac eruditus, qui ſuo antiloq. 6.in Cant. ſ. 12.n 115.nouam & peculiarem in Chriſto regiam poteſtatem poſt reſurrectionem agnoſcēs,expreſſā à Chriſto verbis illis Math. 28. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo,& in terra*,illius titulum ſtatuit eſſe liberam & vltroneam hominum Chriſtū ſibi in regem diligentium,addictionem. Præter dominium nāque diuinum,à creatura independens, quod Deus exercet in & irrationalia & inanimata, datur alterum quod Deo aduenit, dependenterà creatura: cuiuſmodi eſt oblatio ſpontanea per vota,aut nexum religioſum, aut per ſuſceptionem Chriſtianæ fidei, cui adiungitur obligatio ſpontè ſuſcepta, Parendi mandatis Chriſti. Hunc nouum regni titulū, Chriſtus ante reſurrectionem non habuit; accepit autem mox à reſurrectione & aſcenſione ſua, per gentium & multorum Iudæorum conuerſionem. Nam quod mox efficiendum eſt,habe-

R.P.Theoph.Raynaudi de Attribut.Chriſti,

ret plerumque pro iam facto, vt ex variis ſcripturis demōſtrat Sanctius in cap 9 Amos n 5. Et arctat quidem Auctor cum quo agimus, dominium ex hoc titulo proceratum,ad rationalia,quia ſola pollent arbitrio libero,quo ſe Deo mācipent. Tamen facilè eſſe intelligere, per hominis ſubiectionem,cætera quoque homini inferiora mancipari eidem,cui homo addicitur.

Nam eſt nunc animus hunc dominij iuriſdictionis in Chriſto nouum titulum conuelleret eumque traditum iampridem video à Cabaſila in explicat.liturg.cap. 40. qui interpretatur de eo illud pſalmi 2. *Dabo tibi gentes hæreditatem.* Hunc igitur nouum titulum, hoc loco inpugnare non ſum ſollicitus. Ex iis enim quæ infra dicemus circa titulos ſpiritualis regni Chriſti, patebit ſitne verè hic numerandus inter titulos huius regni. Sed quamuis gratis detur,eum titulum eſſe idoneum; diſplicet tamē quod cenſeatur per eum fundari poteſtas de qua Math. 28. Nam ſi ibi Chriſtus,non de poteſtate dādā ſibi per humanæ voluntatis diuinitus præuiſæ ſpontaneam collationem;ſed de poteſtate data à patre apertè agit:cū non modò de poteſtate in terrā data agat, ſed etiam de poteſtate datā in cœlum, quæ hominum conceſſione non erat obuentura. Præterquàm quod non omnes homines erant Chriſt daturi poteſtatem in ſeipſos, cum plerique eſſent non conuertendi:& tamē Chriſtus omnem poteſtatem ſe accepiſſe in terram profitetur. Nec rectè poteſtas poſtea danda ab hominibus, dici potuiſſet iam data; quo pacto loquitur Chriſtus. Subiectio enim maximæ hominum partis ad Chriſti dominatum,non erat illicò futura,ſed vſque ad finem mundi ſenſim perficienda. Tunc autem duntaxat fert vſus,vt aliquando res facta dicatur,cū per breui eſt facienda; quod in re de qua agimus,locum non habet. Quare hic titulus dominij,annumeretur ſanè cū aliis,ſed vt inadæquatus duntaxat, alibique fundatus, quàm in ſcripturis propoſitis.

379 Quantoperè verò omnes hi tituli regni Chriſt antecellāt humanis quibuſuis titulis regnorum,non eſt quod exponam. Omnes quippe tituli humani,vel ex volūtate ſubditorum, qui regi ab aliquo eiuſque poſteris conſerunt;vel ex iure belli,aut ex tyrannide & iniuſta oppreſſione alienæ libertatis, ortum habuerut. At Chriſtus,vnicum,nec niſi inadæquatum dominij ſui titulum, habet ex hominum ſponte ſe ei ſubiicientium collatione; quam aſpernari facilè potuiſſet, & homines aliis ſibi titulis independentibus ab humano arbitrio addictos habere velle,niſi ſumma eius humanitas hanc quoque gratiam nobis elargiri dignum duxiſſet. Hoc igitur minuto titulo, cuius anceps iuſtitia & veritas eſt prætermiſſo; Chriſtus partem ſui iuris regij,ex patris immediata donatione habet:quo titulo quid poteſt magis innoxium, aut iuſtius eſſe,cum Deus in cuius manu ſunt omnium poteſtates & omnium iura regnorum, poſſit de eis tanquam de re ſua,citra vllios iuſtas querelas diſponere,eáque in quem libuerit pro poteſtate conferre? Partem verò alterā titulorum regni ſui; habet Chriſtus ab ipſa natura:quatenus eo ipſo quòd

talem naturam à Patre accepit, conſequens eſt vt omnium dominetur, & pleniſſimam ac vniuerſaliſſimã iuriſdictionem in omnes obtineat. Notauit hanc regni Chriſti ſupra humana præcellentiam, S. Chryſoſtomus ad illud pſalmi 109. *Tecum principium*, quæ verba ſic gloſſat. [Quid eſt *tecum principatus*; In te (inquit) eſt principatus, qui nõ poſteà acceſſit, ſed in te eſt perpetuò. Quod etiam Eſaias ſimiliter ſignificans, dicebat, *cuius principatus ſuper humerum eius*, hoc eſt in ipſo & ſubſtantia eius, in natura eius. Quod quidem non ineſt in regibus. Principatus enim eorum eſt in multitudine exercitus. Quod non erat in Apoſtolis. Nam ipſorum quoque principatus, fuit operatione eis importata extrinſecùs. Ipſe autem habuit principatum in natura, & in ſubſtantia: vt qui non eum acceperit poſtea quàm fuit genitus, nec extrinſecùs importatum aut aduentitium poſſederit, ſed quod ita ſit genitus. Et ideò de regno quoque interrogatus, dicebat; *ego ad hoc natus ſum, & ad hoc veni.*

Profecit haud dubiè ex Chryſoſtomo Cantacuſenus Apolog. 1. contra Saracenos *ſub medium*, vbi eundem Pſaltis locum de Chriſti Dei & hominis regno exponens, ſic habet. [Non eſt humanarum virium, vt penes aliquem ſit principatus illius ſed Dei eſt. Omnes enim homines, tantummodò, extrinſecùs ad ipſos delatum imperium poſſident. Nam tam Princeps quàm Rex aliquis, ſæpè priuatus ſine imperio naſcitur, & licet paternum adminiſtret imperium, nihilominus tamen in hoc quod ante non habebat, ceu paternus hæres ſuccedit, vel propria virtute & egregiis factis regnum acquirit, vel iniuſtus in alios alterius regnum violenter eripit, & hoc modo etiam ille alterius regnum quo ante carebat, occupat, ſed alius ab his modus regnum acquirẽdi non eſt, ingenitam vero ſibi & inſeparabilem à ſe poteſtatẽ homo non habet præter hanc ſolam, qua in affectus proprios & liberos ex ſe genitos vtitur: quam ſolã in homine videre licet. In Deum autem hoc quod modò dictum eſt, non competit. Quaproprer & Eſaias de Chriſto vaticinatus inquit, *cuius principatus ſuper humerum illius*: id eſt naturalis erit & ab illo inſeparabilis. Dauid etiam in alio Pſalm. ſic dicit *Regnum tuum regnum ſæculorum omnium & dominium in omnes generationes generationum*. Quod idem in præſenti loco dixit: *penes te eſt principatus in die potentiæ tuæ*] Hæc eſt inunctio Chriſti in Regem, ex vnguento virgulti vitæ, vt eſt apud Clementem Romanum lib. 1. recognitionum (pag. 12.) & epiſt. 3.

Initium eiuſdem regni, à primo vitæ Chriſti momento. Stabilitas, perpetua.

380 Hinc habetur, regnum Chriſti non adueniſſe illi procedente tẽpore, ſed à primo momento conceptionis. Nam ex eo pũcto habuit Chriſtus vnionem hypoſtaticam, quæ eſt regni Chriſti fundamẽtũ. Et ita aſſeruit (vt vidiſti,) S. Chryſoſtomus, & ſignificãt alij proximè adducti. Non igitur ſatis prouexit inchoationem regni Chriſti prætenſus D. Thom. l. 3. de regim. princ. q. c. 14 cum dixit, regnum Chriſti incepiſſe à prima die natiuitatis: agitque apertè non de natiuitate in vtero, ſiue de conceptione, ſed natiuitate ex vtero, in qua vult incepiſſe Chriſti regnum, quod liquet ex dictis verum non eſſe. Nec valent argumenta, ex quibus patere ait hoc exordium regni Chriſti: nempe quod eo die Angeli Chriſto miniſtrauerint, annunciantes natiuitatem eius: & quod per illud tempus, venerint Magi, ſciſcitantes vbi eſſet, qui non factus ab hominibus ſed natus erat Rex Iudæorum. Hæc inquam argumenta, nullomodo conficiunt id ad quod alluduntur. Quamuis enim producantur ea die miniſtraſſe Angeli Chriſto, & Magi nomine omnium orbis prouinciarum, vt ſcitè cõmentatur Rupertus lib. 2. in Matt. & itidem Petrus Babyon. (falsò dictus Anſelmus,) venerint ſub idem tempus Chriſtum Regem agnoſcere, & demiſsè venerari; priùs tamen Rex erat, eique etiamnũ in vteri virginei throno ſedenti, aſtabant tremẽtes Angeli, veluti ſexaginta illi fortes viri qui Salomonis lectulum ambiebant. De quo loco alibi. Multo tardiùs regnum hoc atque dominium Chriſti, videri poterit diſtuliſſe Petrus Damiani ſer. de S. Michaële exponens viſionem Iſaiæ, qua Dominum ſedentem conſpexit. Sic enim ſcribit [Filius Dei. triginta & tribus annis ſeruus fuit, non Dominus: Miniſter, non magiſter; vilis, non glorioſus: & licet dixerit diſcipulis, *vos vocatis me magiſter & Domine, & bene dicitis; ſum etenim. Et ego ſum lux mundi*: pauci tamen verbum altitudinem notauerunt, Phariſæis inuidentibus, Iudæis non credentibus, & illum arguẽtibus præſumptionis. Sed poſtquàm ſurrexit à mortuis & in triumphali ſede receptus eſt, imperatoria decreta propalata ſunt orbi, fixitque crucifixus, in totam mundi latitudinem, ſuæ dominationis inſigne. Iam maieſtatiuis nominibus circumfunditur, ille pauper & vnicus; & ſeruilium nominum vilitate dimota, Rex Regum & Dominus Dominantium, multa luce præfulgurat.] Itaque videtur Damiani, hoc Chriſti dominium, ad tempus reſurrectionis, vel etiam aſcenſionis, differre. Poteſt tamen facilè exponi, non de regni poſſeſſione, aut iure ad illud; ſed de manifeſtatione vtriuſque.

381 Stabilitas & verò etiam perpetuitas regni Chriſti, de qua in poſtremis verbis ex Daniele propoſitis, æquè certa eſt, & à caducitate immunis, ac perpetuitas titulorum in quibus fundatur. Idque Sanctus Chryſoſtomus in pſalm. 109. ſignificatum verbis illis Pſaltis, *tecum principium*, ſiue *tecum principatus*. Præfatus enim ſignificari verbis illis dominium Chriſti, ac regnum, competere illi à natura, ſubdit. [Non hæc autem ſolùm quæ dicta ſunt ſignificat illud *tecum principatus*: ſed etiam alia: vtpotè non eſſe eius principatum in alio, ſed eum eſſe perpetuum & immortalem. Homines enim is vel viuentes ſæpè deſerit: & ſi non viuentes, certè omninò mortuos. Imo verò quod maius eſt, ne dum viuunt quidem, eſt cum eis; ſed vt iam dixi, in

exer

exercitibus & ſatellitibus ac corporis cuſtodibus, in magna vi pecuniæ, mœnibus, & aliis omnibus. In Deo autem, non modò non ita eſt, ſed in ipſo eſt, & perpetuò. Et quemadmodum fieri non poteſt, vt non ſit eius ſubſtantia, ita etiam vt non ſit regnum.]

Iam monui, agere ibi Chryſoſtomum, non de Deo nudè ſumpto, ſed de Deo carne veſtito: & quamuis Chriſti ſubſtantiam deſinere non ſit abſolutè impoſſibile, eſt tamen impoſſibile ex diuini decreti ſuppoſitione: ad quam reſpiciens S. Chryſoſtomus, dixit ita eſſe impoſſibile deſinere regnum Chriſti, ſicut impoſſibile eſt deſinere Chriſti ſubſtantiam, in qua regnum Chriſti fundatur. Hanc regni Chriſti prærogatiuam priori nexam, attigit optimè Theodorus Mopſueſtenus apud Facundum lib. 9. cap. 1. tractans enim illud pſalmi 44. *procede & regna*, ſic ſcribit. [Quoniam quidem prius ait; *Regna*, poſtea autem memoratus eſt inimicorum perditionem, & reliquorum ſubiectionem, ne aliquis exiſtimet nuper ei acceſſiſſe regnum vel certè poſſe eum denuò priuari eadem poteſtate, poſt hæc infert; *ſedes tua Deus in ſæculum ſæculi*, hoc eſt, conſequenter quidem interimentur inimici. Reliqui verò omnes ſubiicientur, quoniam quidem non ſubintromiſſum habes regnum, ſed ex ſempiterno, omnium regnas, & in æternum regnas, & regnum tuum manet in æternum.]

Non eſt ergo regnum Chriſti, quale Regum temporalium: in quo rata fortunæ, & infirmitas ac caducitas ſumma, locum habent, vt dictum eſt in Mor. diſt. 1. num. 146 & 151. & paucis attigit S. Baſil. hom. de non adhærendo rebus ſecularibus, dicens compertiſſimum eſſe [quomodo qui olim ſerui fuerunt, ad principatus thronum aſcenderint: ac rurſus aliquando Domini ac heri vocati, cum ſubditis ad ſeruiendum præſto eſſe ſoliti fuerint. & ſuos ipſorum ſeruos venerati ſint, rebus vt in taxillorum circumuolutionibus fieri ſolet, repentè mutatis.] Nimirum Deus, vt eſt apud Iobum cap. 12. baltheum Regum diſſoluit, & præcingit fune renes eorum. Apud Beniaminum Tudelenſem in Itiner. Calipha Bagdad, ſemel in anno prodit, geſtans ſuper cidarim ſplendidiſſimam, nigrum ſudarium, quo ſæculi huius verecundiam, (vt Iudæus ille loquitur,) profitetur; factis, dicens, hic regnis ſplendor, obtenebrabitur: & in die ſaltem mortis, nigreſcet. Ex nullo capite timenda eſt regni Chriſti caducitas. Et idcirco vt notat S. Cyrillus lib. 12. de adorat. mithra Sacerdotalis, quæ ob appreſſam fronti laminam auream, Symbolum erat regni, videbatur nunquam de capite Aaronis deponi, iuxta præſcriptum Exodi 28.

Exercitium regiæ huius poteſtatis, nullum in Chriſto viatore.

382 Nec plura de eo Chriſti regno quod ex obiecto poteſt *temporale* appellari, quodque Chriſtus habuit ſemper quaſi in theca reconditum, dum hic nobiſcum viueret. Non enim aſſentior Toleto in cap. 1. Lucæ annot. 89. affirmanti, Chriſtum quandoque hac regia poteſtate vſum, cum etiamnum viator eſſet; vt cum Lucæ 8. legioni Dæmonum, porcorum gregem dedit: & cum Lucæ 22. aſinum & pullum à ſe adduci iuſſit præmonitis diſcipulis, vt ſi quis ſoluentes remoraretur, dicerent, *Dominus his opus habet*: nec non Ioan. 2. (in quo exemplo in hanc rem vſurpando præiuit Toleto Bertrandus Cardinalis lib. de orig. iuriſdictionum quæſt. 3. *ſub finem*:) cum per potentiam omnino inſignem, effuſo ære nummulariorum, & menſis ſubuerſis, mercaturam in templo exercentes expulit. Ad hæc cum ficum exſiccauit Marci 2. & cum adulteram liberauit à pœna legis Moſaicæ Ioan. 8. cum toties admiſit regias acclamationes; & militibus ſub paſſionem præcepit, ne cui ſuorum vim afferrent; ſed liberos abire permitterent. Hæc ſunt regiæ poteſtatis Chriſti exercitia per Chriſti vitā, quæ Toletus annumerat. Sed nihil horum ad Regiam Chriſti poteſtatem directam (de qua hactenus,) eſt referendum. Poſſunt enim commodè exponi per poteſtatem regiam ſpiritualem, de qua proximè agemus. Vt taceam aliquos, inter quos eſt Valentia 3. p. d. 1. q. 22. p. 6. ad 4. referre hæc omnia in poteſtatem increatam. Et quidam etiam ſunt, qui iſta abſque regia poteſtate à Chriſto per ſpecialem inſtinctum patrata, cenſuerunt: vt à Prophetis qui priuati homines erant, non rarò factum in ſimilibus. Ita ex apertè tradit Vaſq. 3. p d. 87. n. 38. Mihi tamen, quod dixi, videtur commodiſſimum.

Nego autem exprompram vnquam fuiſſe à Chriſto viatore regiam hanc poteſtatem, ex obiecto temporalem: quia Chriſtus non venit miniſtrari ſed miniſtrare; nec imperare ciuiliter, & iuriſdictionem exercere cum eo apparatu qui ſæculi Regibus eſt ſolemnis; ſed humilitatis & ſubiectionis exemplo prælucere. Pleniùs in eam rem diſſerit autor operis de regim. princ. inſcripti S. Thomæ lib. 3. cap. 14. & 15. Idipſum verò ſignificare volebat Chriſtus, cum dixit Lucæ 17. *regnum Dei non venit cum obſeruatione*. Ibi enim *regnum Dei*, pro ipſo *Rege Meſſia* ſumitur, vt reſponſio Chriſti quadret Iudæorum interrogationi, qui quæſierant quandonam venturus eſſet ille ab ipſis tantoperè expectatus Rex Meſſias. Reſpondit ergo Chriſtus, aduentum Regis illius, malè concipi ſimilem aduentui Regis terreſtris, qui cum certa temporis obſeruatione expectatus aduenit; & excipitur intra vrbes ſuas, ius dicturus & diſpoſiturus omnia pro libito. Hoc de regno ſuo negat Chriſtus eo Lucæ loco, quem hæretici peruersè detorquent ad errorem de Eccleſia inuiſibili fuſiùs exploſi à Suare lib. 1. contra Iacobum c. 8 à num. 16. 16. Itaque ſeipſum deſignans, & regni Dei nomine nuncupans, addit; *regnum Dei intra vos eſt*. Ego inquam qui ſum regnum Dei, medius veſtrum ſto, quem vos neſcitis: vnde non veni cum obſeruatione, & pompa. Quanquam non me latet, aliò eum locum à Caſſiano flecti collat. 1. cap. 13. *ſub initium*: vbi rurſus *in fine*, de alio triplici præter Chriſtum in Scripturis memorato, regno cœlorum. Nouem inſuper nationes eiuſdem vocis, ex aliquibus Scripturis eruit Melchior Flauius lib. de regno Chriſti c. 5.

Vſus doctrinæ.

383 In hac meta, duplex vſus huius doctrinæ obiter legendus eſt. Primus quo per ſanctam ſuperbiam efferamur, quod tantum Dominum habemus, ac tanti Regis domeſtici & aulici ſimus. Mirabatur Epitectus apud Arrianum lib. 1. cap 3 & lib. 3. cap. vltimo, non ſe continere hominem, cum à Cæſare inter domeſticos annumeratur. Nobis omni iure magni Spiritus ſunt aſſumendi, cum perſpicimus, Dominum cuius famuli, Regem eſſe Regum, eiuſque populum eſſe principes. Non diſſimulat S. Athanaſ. orat. de Aſcenſ. ſe quadam ſancta magnanimitate efferri, cum audiret hominem de ſanguine ſuo, in cœlo regnare. Idem & nos ſapiamus, Chriſtum etiamnum viatorem, in cœlo & in terra Regem fuiſſe agnoſcentes. Eſt etiam quod in hac meta, gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti cum Apoſtolo demiremur, qui cũ Rex eſſet vniuerſalis Angelorum & hominum, iure ſibi tot titulis parto, vti noluit; nec quod nos paſſim facimus, affectauit regnare & præeſſe aliis, id quod factus erat, ſed ſubeſſe quæſiuit. Itaque de regiæ huius poteſtatis Chriſti, deque conueniente regni adminiſtratione, cum Chriſtus ea perpetuò abſtinuerit, nihil hoc loco. Poſſumus tamen ac etiam debemus, hinc aſſurgere, ad dignitatem operum ac perpeſſionũ Chriſti contemplandam ac ſuſpiciendam. Quo enim ſublimor eſt Chriſti dignitas, (& eſt ſublimiſſima, cum Rex regum ſit, & Dominus dominantium,) eo nobiliores ſunt eius actiones. Sed præſertim hanc ob cauſam, maiorem excitare debet commiſerationem, cum nobis obuerſatur patiens, & violenta morte occumbens. Conradinus Federici Barberoſſæ nepos, à Carolo Andegauenſi ex fuga retractus, anno 1268. & cum Federico Auſtriaco Neapoli per carnificem publicè cæſus eſt. Ad eum nũcium, orbis vniuerſus obſtupuit: Ipſeque Cõradinus, Carolo quod caput regium letho addiceret immanitatem exprobrauit. Petrus etiam Rex Aragonum, in eundem Carolum, hoc conuitij ſpiculum torſit. *Tu es Nerone Neronior, & Saracenis crudelior*; Quod Saraceni quoque Reges captiuos veterentur, & litri exactione contenti, ſuperſtites dimittant, vt factum S. Ludouico Carolo fratri. Mariã Stuartem Scotiæ Reginam, Elizabethæ Angliæ perfidiſſima crudelitate carnificinæ ſuppoſitam, ſeculum proximum inhorruit. Adeò omnibus perſuaſum eſt & Regiam perſonam, etiam in calamitate, debere eſſe venerabilem, & liberam vexatione. Quis igitur ſenſus noſter eſſe debet cum Regem cœlorum ac Dominum, Regem regum, ea à famulis ingratiſſimis paſſam audimus, quæ irrogata facinoroſiſſimis, commiſerationem excitarent.

CAPVT II.

Chriſtus conſtitutus Rex à Deo, ſuper Sion montem ſanctum eius,

PRæter regnum Chriſti ex obiecto temporale, de quo hactenus, aliud in eo regnum diſtinguemus, quod Spirituale eſt ex obiecto, nec reuera differt à ſupremo Pontificatu, quod attinet ad poteſtatem regendi animas in ordine ad finem Spiritualem & ſalutem ſuam.

Chriſtus ſolus, vi eiuſdem tituli, Rex & Pontifex.

Quamuis autem in tẽporalibus & ſecularibus Regibus, poteſtas Pontificis, ſiue regnum Spirituale, non iungitur cum temporali vi eiuſdem tituli; in Chriſto tamen vt diſertè notauit S. Chryſoſtom. orat de vno Legiſlatore, res aliter habet. [Hæc quidem res (inquit) ſeditioni inter Iudæos occaſionem præbebat, ita vt noua & inuſitata inter ſe quæſtione contẽderent: Cum enim Apoſtoli Seruatorem, & Regem, & Sacerdotem, & Prophetam prædicarent; Iudæi inter ſe contendebant, allatis in medium quæ in lege ipſorũ, præſcripta fuerunt oraculis, & teſtimoniis. Alia dicebant, tribus Regni; & alia Sacerdotij leuitica quidem Sacerdotij, tribus verò Iuda Regni. Si igitur Chriſtus Rex, ergo non Sacerdos: ſin verò Sacerdos, ergo non Rex; aduerſus quos Paulus agens, omni oratione ad euertendam hanc ipſorum opinionem comparata, ait: num igitur Chriſtus, ſecundùm Sacerdotij veſtri ordinem & inſtitutionem reſurrexit; apud vos quidem Regnum & Sacerdotium diſtincta ſunt. In Chriſto vtrumque coniunctum eſſet copulatum. Tu enim, aiunt ſacræ litteræ, *Sacerdos es in æternum ſecũdùm ordinem Melchiſedec.* Aſtipulatur S Bernardus epiſt. 243. verbis illis. [Nec dulciùs, nec amabiliùs, ſed nec arctius omnino, Regnum Sacerdotiumque coniungi ſeu complantari in inuicem potuerunt; quàm vt in perſona domini, as ãbo hæc pariter conuenirẽt? vt potè qui factus eſt nobis ex vtraque tribu ſecundùm carnem, ſummus & Sacerdos & Rex. Facundus idem optimè tradit lib. 12. pro tribus capitulis cap. 3. [Cogitare (inquit de Marciano Imperatore,) & noſſe facillimè potuit, Chriſti ſolius eſſe regnum cum ſacerdotio ſimul habere: quoniam & ſi quidam Reges, in eius venturi figuram ſacerdotio functi ſunt: tamen cũ manifeſta lux veniret in mundum, vmbras remouens futurorum, nulli alteri dedit, quod ſibi ſingulare ſeruauit: ſed in diuerſos dona ſua diſtribuens, ſic quæ propria ſunt ſacerdotij Regibus interdixit, quocirca quemadmodùm vir ſapiens, non profanum indicaret hoc velle videri, quod ſolus eſt Chriſtus?

385 Audin, quo loco antiqui Chriſtiani haberent monſtroſam diadematis regij ac thiaræ pontificiæ conſociationem, multiplicium abominandorum inceſtuum concurſu procreatam ſuperiore ſeculo? Nec meliùs de

eiuſmodi

eiuſmodi monſtro pronunciauit S. Maximus in collatione cum principibus in ſecretario, referendus cap. de Chriſto Pontifice *initio.* Item Felix 3. Epiſtol. 1. ad Zenonem Imperat. Et Theodorus ſtudita Catech. 127. Taceo recentiores qui in illud erroris portentum, arma potentia Deo ſtrinxerunt. Hoſium toto l. 2. Antibrentij, Sanderum l. 2. viſib. monar. toto & l. 5. de claue Dauid cap. 2. & ſeqq. Ribad. ſplendidè l. 1. de principe à cap. 19. Stapletonium l. 5. de principis à cap. 17. Suarem l. 3. contra Iacobum à cap. 6. Bellarminum l. 3. de verbo Dei à cap. 7. & lib. 1 de Pontif. cap. 7. & in Apologia contra Iacobum cap. 3. alióſque recentiores benè multos. Rem paucis confecit Gelaſius Papa in tomo de vinculo anathematis poſt medium. [Fuerint hæc (inquit) ante aduentum Chriſti vt quidam figuraliter, adhuc tamen in carnalibus actionibus conſtituti, pariter Reges exiſterent & pariter ſacerdotes: quod ſanctum Melchiſedech fuiſſe, Sacra prodit hiſtoria quod in ſuis quoque Diabolus imitatus eſt, vt potè qui ſemper quæ diuino cultui conuenirent ſibimet tyranoico ſpiritu vendicare contendit vt pagani Imperatores, iidem & maximi Pontifices dicerentur. Sed cum ad verum ventum eſt eundem Regem atque Pontificem, vltra ſibi nec imperator Pontificis nomen impoſuit, nec Pontifex Regale faſtigium vendicauit. Quamuis enim membra ipſius, id eſt veri Regis atque Pontificis ſecundùm participationem natura, magnificè vtrumque in Sacra generoſitate ſumpſiſſe dicantur, vt ſimul Regale genus & ſacerdotale ſubſiſtant: attamen Chriſtus memor fragilitatis humanæ, quod ſuorum ſaluti congrueret diſpenſatione magnifica temperans ſic actionibus propriis dignitatibuſque diſtinctis, officia poteſtatis vtriuſque diſcreuit, ſuos volens medicinali humilitate ſaluari, non humana ſuperbia rurſus intercipi, vt Chriſtiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontificis pro temporalium curſu rerum, imperialibus diſpoſitionibus vterentur: quatenus ſpiritualis actio à carnalibus diſtaret incurſibus. Et ideò militans Deo minimè ſe negociis ſæcularibus implicaret; ac viciſſim non ille rebus diuinis præſidere videretur qui eſſet negociis ſecularibus implicitus, vt & modeſtia vtriuſq. ordinis curaretur, ne extolleretur vtroq; ſuffultus; & competens qualitatibus actionum, ſpecialis profeſſio aptaretur. Iulianus Apoſtata epiſtola ad Arſacium Ethniciſmi Pontificem, quam deſcripſit Nicephorus l. 10. hiſt. cap. 22. inſigniter monſtrauit, quàm non ſit ſeculari poteſtati ius vllum in Sacra, & quomodo in templo quilibet Magiſtratus ſit priuatus. In ſolo igitur Chriſto, vi eiuſdem tituli, iunguntur regia poteſtas temporalis ex obiecto, de qua proximè & ſpiritualis, de qua nunc ſeorſim agendum.

In puris hominibus, Regia & Pontificia poteſtas, & ex diuerſis tantùm titulis.

386 Semper, *vi euſdem tituli*, vt occuram alteri errori, quos oſores Eccleſiaſticæ maieſtatis, vellent poteſtatem quamcunque temporalem negari Clericis: quaſi ſicut nunc diximus Laicis non competere iuriſdictionem Sacram; ita nec debeat competere clericis iuriſdictio temporalis. Et verè clericis quà clericis non competit iuriſdictio temporalis, vt notum eſt. Sicut tamen nihil vetat, ei qui temporale regnum vno titulo obtineat, competere alio titulo Pontificiam poteſtatem; (qua ratione Henricus Luſitanus, ſuperiore ſeculo, poſt Sebaſtiani nepotis mortem, cum eſſet Archiepiſcopus Eboreoſis, alio titulo habuit vt ſimul eſſet Rex Luſitaniæ:) ita nihil vetat, ei qui vno titulo, poteſtate ſpirituali potiatur, aduenire alio titulo temporalem dominationem & iuriſdictionem. Eáque ratione plerique Præſules, cum eſſent ad ſacerdotium vocati à Deo tanquam Aaron, iunxerunt cidari Pontificiæ coronam temporalem v. g. S. Cyrillus teſte Socrate l. 7. hiſt. cap. 7. temporalem principatum vrbis Alexandrinæ ſanè pinguiſſimum, pretio comparauit; vt deinceps, eſſet Præſulum Alexandrinorum. Romani item Pontifices piiſſime largitate multorum Principum, varias dinaſtias, ac etiam regna obtinuerunt, quanta enumerat Thomas Stapletonius l. de magnitudine Romanæ Eccleſiæ, & Boſius l. 17. de ſignis Eccleſiæ cap. 3. & 4. Alios Præſules temporalibus poteſtatibus potientes, enumerat latè Choppinus l. 2. de Sacra politia cap. 1. à num. 7. De pleriſque ad ſeptentrionem Præſulibus, titulo donationis, aut emptionis magnos principatus adeptis, notius eſt quàm vt numeri oporteat. Nec id malè aut iniuſtè factum, latè contra Caluini grunnitus confirmat Bellarm. l. 5. de Rom. Pontif. c. 9. & 10. Illud igitur dumtaxat negamus Præſulibus Eccleſiaſticis quod eodem titulo, Sacram & humanam præfecturam, ſiue Regiam ſiuè inferiorem, ſortiantur. Sicut viceuerſa, illud verum negamus Principibus ſecularibus ac Regibus, quod eodem titulo quo ſunt Principes Regeſque ſeculares, Eccleſiaſtico quoque principatu fungi poſſint: quamuis diuerſis titulis, cohærere poſſint iuriſdictiones illæ in puris hominibus. In ſolo Chriſto, Regia & Pontificia Iuriſdictio vi eiuſdem tituli, ſumma & pleniſſima cernitur: ita vt cum mons Sion eſſet bicollis & biiugus & cuius vno in colle arx Regia, in altero templum contineretur; Chriſtus ſolus, qui filius naturalis, vtrobique regnaret, & regia ex obiecto temporali ac ſpirituali poteſtate frueretur. Expoſita ergo poteſtate ex obiecto temporali, ad ſpirituale regnum progredimur. Et quia Chriſtus vſum & exercitium regiæ ſuæ ciuilis poteſtatis ſuſpenſum voluit, & hanc ſolam regiam poteſtatem exercuit; iungemus cum tractatione huius regiæ poteſtatis, omnes Chriſti denominationes petitas à felici regimine ſubditorum. His enim perfectio regiæ huius ſpiritualis poteſtatis exprimitur, ac proinde diuelli ab ea non poſſunt.

Spiritualis Regia poteſtas, ſiue ſummus Pontificatus in Chriſto, cum regno vniuerſi ex eodem titulo coherens, aſtruitur.

387 Non eſt autem quod cui videatur, hoc Chriſti attributum ad ſectionem ſequentem fuiſſe potiùs referendum; eo quod hoc regnum ſpirituale quod eſt Eccleſia, coaleſcat ex ſolis hominibus. Nam quamuis frequentiùs *Eccleſia* vox, ſolam militantem deſignet, nec directè niſi homines cõplectatur; tamen vt benè vidit Stapletonius l. 3. de principiis fidei c. 2. ex vſu quoque ſcripturarum & Patrum, ſpirituale regnum Chriſti quod eſt Eccleſia, non concluditur terrarum ambitu, ſed cœlos quoque & Eccleſiam primitiuorum qui conſcripti ſunt in cœlis, comprehendit. Hoc enim eſt illud regnum Dei, de quo Matth. 13. tollenda dicuntur omnia ſcandala. Hæc illa glorioſa Eccleſia nõ habens maculam neque rugam, vt D. etiam Auguſtinus agnouit lib. 2. retract. cap 18. & S. Hieronym. cap. 31. Ierem. Quod ſi quis Angelos ab hoc regno excludendos putet, quia non ſunt ex genere noſtro; at excludere ſaltem non poterit, quatenus nobis iuuandis, & ad fœlicem regni huius ſortem peruehendis, deſtinati ſunt. Omnes enim adminiſtratorij Spiritus, in miniſterium miſſi propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis. Et hoc nominatim titulo ſubſunt regi Chriſto. Qua eadem ratione, Angeli ſatanæ, ipſeque ſatanas, ad hoc regnum pertinent, Chriſtoque ſubſunt tanquam carnifices, qui in omni regno, ad purgationem bonorum & malorum excidium, ſunt neceſſarij. Sanè S. Chryſoſtomus hom. 3. de patientia Iob; Dæmones, Chriſti & Apoſtolorum veluti iudicum carnifices, habet itaque rectè titulus Regis Spiritualis, tanquam ductus ex ordine ad Angelos ſimul & homines, tractandus in hac attributorum Chriſti claſſe, proponitur.

Chriſtum eſſe ſpiritualem Regem in Eccleſia, tam multis tamque expreſſis vtriuſque teſtamenti locis proditum eſt, vt pigeat quædam appendere. Collegit omnino multa Ioſephus à Coſta lib. 4. de Chriſto reuel. cap. 4. ſed præter cætera illuſtriſſimus eſt locus ex c. 9. Iſaiæ, vbi de Chriſto dicitur; *ſuper ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, vt corroboret illud.* Ad quem locum videtur alluſum ab Angelo Lucæ 1. cum de Chriſto prædixit; *Dabit ei Dominus Deus ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.* Et ex loco Iſaiæ manifeſtum videtur, in loco Lucæ *ſedem* ſiue *ſolium*, non poſſe accipi pro templo Dauid, à Salomone in imagine extructo, vt interpretatur Villalp. tit. 2. part. 2. lib. 1. Iſagogico cap. 10. Id enim eſt *ſedes* apud Lucam, quod *ſolium* apud Iſaiam. At neque ſolium, neque etiam propriè loquendo ſedes Dauid, de templo per filium eius conſtructo, dici poteſt. Sedes ergo Dauid, eſt regnum Dauidis. Cum autem conſtet Chriſtum non ſediſſe in ſede Dauid regnando ciuiliter & ſeculariter in regno Iudaïco, vt à Dauide factum erat; (circa quod Iudæi ſemper impingunt, vt latè tractant maſtyges eorum ſuperiore capite annotati, *non multum ab initio*, & impegiſſe quoque ad eum lapidem hæreticos, autor eſt Athanaſius ad finem ſermonis de Deipara), fatendum eſt, & verba eſſe accipiẽda de regia poteſtate ſpirituali, quam Chriſtus qui de domo Dauid erat, exercuit in Eccleſia, conſtitutus à Patre Rex ſuper Sion montem ſanctum eius: id eſt ſuper Hieruſalem myſticam, vt habetur Pſalmo 2. ad quem locum S. Hilarius, nemini fas eſſe vult de hoc Chriſti regno dubitare. [Neſcio (inquit), ait Chriſtum Regem eſſe ambigere ſit tutum, latrone hoc ipſo in crucis paſſione profitente: *Memento mei Domine, cum veneris in regnum tuum.* Sed non ſufficit confeſſio latronis, Regem ipſum profitentis. Teſtantur etiam adoraturi Magi, cum interrogant. *vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum.* Teſtatur & Pilatus interrogans, *tu es Rex Iudæorum*? Profitetur & Dominus, reſpondens, *tu dixiſti.* Non negat interrogatus, nec gloriatur humiliandus ad mortem, cum non ſit niſi ex reſponſione confeſſio; ita neque ſe prætulit profeſſionis autorem, neque interrogatus cognitionis veritatem inuidit.]

388 Nec hoc Chriſti regnum, excludit è terris idem S. Hilarius, cum ne cœlo ſolo concludit, cum mox ſubdit. [Hic ergo Rex ſuper Sion montem ſanctum Dei conſtitutus eſt, præceptum domini annuncians, non ſuper illum vtique terrenæ ciuitatis montem; comploratæ ſcilicet & homicidæ, & parricidæ Hieruſalem: ſed Hieruſalem eius quæ in cœlis eſt; quæ mater eſt noſtra, quæ ciuitas Regis magni eſt; cuius vt exiſtimo, hodieque incolæ ſunt in paſſione domini reſurgentes.] Hæc inquam non pertinent ad excludendum è terris ſpirituale regnum Chriſti, ſed tantùm ad ablegandum ſeculare regnum ſuper Hieruſalem, quale Iudæi comminiſcuntur. Spiritualis autem regni Chriſti portio, ad quam ſuſpiramus, cœlos ſecura iam occupat. Portio altera in terris adhuc iactatur, & idcirco S. Hilarius à portione parte, denominauit Chriſtum regem cæleſtis Hieruſalem, non excluſa tamen myſtica Hieruſalem militante adhuc in terris: idque continenter tradit S. Hilarius, declarans præceptum quod Rex Chriſtus ſuper Sion conſtitutus annunciat & prædicat. Oſtendit enim dirigi ad populos adhuc in terra degentes, qui proinde regno Chriſti ſubiacebant.

Regnum igitur Dauidis quod in Iechonia exciſum fuerat, non eſt in Chriſto inſtauratum, vt Iudæi falsò & fruſtra expectabant: ſed eatenus ſuſcitatum eſt regnum domus Dauid, quatenus ea familia, in Chriſto qui ex ea oriundus erat, denuo facta eſt regia. Accepit enim regnum ſpirituale longè ſublimius & illuſtrius illo terreno regno quod in Dauide poſſederat. Sicque impletum eſt quod varij Prophetæ de inſtaurando in Chriſto regno Dauidis prædixerant. Vt Ieremias cap. 23. *Suſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit rex & ſapiens erit, & faciet iudicium & iuſtitiam in terra, & hoc eſt nomen quo vocabunt eum, Dominus iuſtus noſter.* Item Ezech. cap. 21. *Aufer cidarim, tolle coronam &c. donec veniat cuius eſt iudicium, & tradam ei.* Vbi deiectio Dauidicæi principatus, & inſtauratio in Chriſto prænunciatur. Sed & perſpicuè Amos vltimo. *In illa die ſuſcitabo tabernaculum Dauid quod cecidit, & reædificabo aperturas*

aperturas murorum eius, & quæ diruerant inſtaurabo. Non eſt ſenſus, illudmet numero regnum è quo familia Dauid exciderat, reſtituendum fore per Chriſtum in eandem familiam. Id enim factum non eſt, ac proinde non fuit prædictum. Sed ſenſus eſt, familiam Dauid per Chriſtum recepiſſe poteſtatem regiam; non quidem illammet è qua exciderat, ſed aliam longè altiorem nempe hanc ſpiritualem, quæ vndecumque ſublimior & diffuſior fuit carnali illa regia poteſtate, qua Dauid peritus fuerat, è qua Iechonias exciderat. Quod ſi inſtes, verba Angeli de Chriſto plus ferre videri, cum dicat Angelus, dandam Chriſto ſedem Dauid Patris eius; reſpondendum eſt, verba Angeli eundem quoque ſenſum facere; nec aliud illis ſubiacuiſſe quàm quod Deus eſſet daturus Chriſto regnum, æquè ac Dauidi dederat; & quidem in illammet regionem in qua Dauid regnauerat, ac etiam longè vlteriùs diffuſum, & longè diuerſæ rationis. Quanquam non inter commodè Caietanus Locæ 1. *ſedem Dauid*, interpretatur, non quam ipſe Dauid tenuerat, ſed toties promiſſam Dauidi pro poſteritate ſua: quod eſt regnum ſpirituale œcumenicum, in quo verſamur.

Quomodo id Chriſti regnum, non de hoc mundo.

389 Hoc eſt regnum illud, quod Chriſtus negabat eſſe de hoc mundo: non quod in hoc mundo non ſit, ſed quod non ſit ex eo. Nam & originem aliunde habet quàm ex hominum voluntate, quæ eſt ordinaria origo ſecularium regnorum, vt Soares latè proſequitur lib. 3. cõtra Iacobum cap. 1. & ſeqq. & habet pro obiecto, perſonas quæ vi inſtituti ſui non debent de hoc mundo eſſe, & conformiter ad leges mundi viuere, & cum ſit regnum ſpirituale, non eſt eiuſdem rationis cum regnis temporalibus, habetque finem alium, & planè aliam gubernationis formam; nec eius ſubditi; mundo & principi huius mundi, vltra ſeruiunt. Ita Chriſti verba propoſita expoſuit S. Auguſtin. tract. 115. in Ioan. his præter cætera, cum inducit Chriſtum, his verbis Pilatum & Iudæos hortantem, vt deponant vanum metum, quo percellebantur ob vulgatam regni Chriſti famam; [Audite Iudæi & gentes: Audi circumciſio, audi præputium, audite omnia regna terrena; Non impedio dominationem veſtram in hoc mundo. *Regnum meum non eſt de hoc mundo.* Nolite metuere metu vaniſſimo, quo Herodes ille maior, cum Chriſtus natus nunciaretur, expauit; & tot infantes vt ad eum mors perueniret, occidit; timendo magis quàm iraſcendo crudelior. *Regnum* (inquit) *meum non eſt de hoc mundo.* Quid vultis ampliùs? venite ad regnum quod non eſt de hoc mundo: venite credendo, & nolite ſæuire metuendo.] Nimirum quia regnum quod non eſt origine humanum, aliud pro ſcopo habet quàm regimen politicũ vnde probè cohæret cum regno ſæculari, meram externam politiam ſpectante. Addit ex ſuâ mente Auguſtinus. [Dicit quidem Propheta de Deo Patre, *ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius*. Sed Sion illa, & mons ille, non eſt de hoc mundo. Quod eſt enim eius regnum, niſi credentes in eum; quibus dicit. *de mundo non eſtis, ſicut & ego non ſum de mundo*, quamuis eos eſſe vellet in mundo. Propter quod de illis dixit ad Patrem *non rogo vt tollas eos de mundo, ſed vt ſerues eos à malo.* Vnde & hic non ait: *regnum meum non eſt in hoc mundo: Sed non eſt de hoc mundo.* Et cum probaret dicens, *ſi ex hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri mei vtique decertarent vt non traderer Iudæis*: non ait, *nunc autem regnum meum non eſt hic*: Sed *non eſt hinc*: Hic eſt enim regnum eius, vſque ad finem ſæculi, habens inter ſe commixta zizania vſque ad meſſem, meſſis enim finis eſt ſæculi, quando meſſores venient, id eſt Angeli; & colligent de regno eius omnia ſcandala. Quod vtique non fieret, ſi regnum eius non eſſet hîc. Sed tamen non eſt hinc: quia peregrinantur in mundo.] Eſt ergo hoc regnum verè in hoc mundo, non excluſis cœlis: eſt autem ſpirituale, non temporale, ideoque dicitur non eſſe de hoc mundo.

Eidem regno obiecta, directè & indirectè.

390 Voco hanc poteſtatem regiam ſpiritualem, ab obiecto in quod directè & per ſe fertur. Neque attento fine in quem collimat, dicit habitudinem ad temporalia, ſed ſpectato ſuo primario intento, quod eſt dirigere animas in vitam æternã, deſtinetur ſolis ſpiritualibus, docendo, remittendo peccata, leges ſanctas de variis actibus, ad ſalutem pertinẽtibus figendo; aliaque huiuſmodi præſtando: quæ eſt materia directa huius regiæ poteſtatis, æquè ac directio in politicam tranquillitatem & pacem mundanam, eſt finis per ſe intentus regiæ poteſtatis ſæcularis, quæ propterea actibus ad eum finem proportionalis occupatur. Et ita quidem, vt eos fines tranſgredi non poſſit, quia nullæ ſunt aliæ res in quas poſſet falcem immittere præter ſpirituales: his autem ſubiungere fini politico, & per ordinem ad eum aptare velle, nefas eſſet. Itaque poteſtas regia politica, planè ſiſtit intra finem prædictum politicæ trãquillitatis, quam conſequatur aut retineat, non poteſt vſurpare tractationem functionum ſpiritualium. Viceuerſa verò Chriſti Regis noſtri poteſtas regia ſpiritualis, ita deſtinebatur ſpiritualibus functionibus prædictis, vt quia res temporales debent deſeruire ſpiritualibus, non è contrario; poteſtque contingere vt aliquando ſpiritualis poteſtatis finis depoſcat talem & non aliam rerum temporalium adminiſtrationem, poſſet per huius finis ſui occaſionem, in temporalia præter primarium intentum ſuum, & tanquam in extraneam materiam intendere, deque eis diſponere prout neceſſitas ſpiritualis finis tuliſſet. Niſi enim regia Chriſti poteſtas ſpiritualis id habuiſſet, non fuiſſet in ſuo ordine plena & perfecta; quia non potuiſſet, de temporalibus fini ſpirituali cui inſeruire debẽt officientibus, diſponere: vel ad illius finis bonum, & poteſtatis ſpiritualis debitum exercitium, ea aſſumere. Exiſtimo autem, pleroſque Chriſti Regis, actus quos Chriſtus exercuit in res temporales alieni iuris, ex hac regia poteſtate fuiſſe profectos. Vt ficus areſactionem immiſſionem Dæmonum

in poreos aſinæ & pulli vſurpationem non petito dominorum aſſenſu. Quod enim Toletus in c.1. Lucæ annot. 89. cenſet hos fuiſſe actus dominij proprietatis ſupernaturalis, aut iuriſdictionis regiæ directè temporalis ex obiecto, non placet: quia ea dominia in Chriſto fuiſſe ligata, aut voto, aut propoſito abſtinendi eorum exercitio, confirmatum ſupra ex Chriſti paupertate & humilitate. Vnde vt diceremus actus prædictos à tali aliqua poteſtate eſſe profectos adhibenda eſſet diſpenſatio paterna, cuius nullum extat fundamentum. Commodiùs ergo dicitur, Chriſtum actus illos elicuiſſe in ordine ad finem ſpiritualis poteſtatis, ſeu in ordine ad animarum ſalutem, quæ depoſcebat, vt Chriſtus iis argumentis probaret ſe Meſſiam & Dei filium: atque adeò verius eſt, omnes illos actus fuiſſe ſolius regiæ poteſtatis ſpiritualis, prout à Chriſto indirectè ad temporalia extendebatur. Et ita Sandetus. 1. de claue Dauid 9.

Fundamenta eius ſeu tituli, & quando inde progerminarit.

391 Titulus huius regni Chriſti, idem eſt qui cœterorum Chriſti dominorum, cum proprietatis, tum iuriſdictionis: nempe & vnionis hypoſtaticæ, & donationis paternæ, & redemptionis humanæ. Primus titulus ex Chriſto coæuus, cum pertineat ad ipſam Chriſti ſubſtantiam. Chriſtus (inquit) Cyrillus catech. 10. Dominus verè exiſtens non ſucceſſione, vel proſperitate aliqua dominationem accipiens, ſed naturâ, dominationis habens dignitatem] Secundum titulum prout eſt immediatè ipſius regni, non autem vnionis regnum fundantis, differendum cenſeo ad punctum reſurrectionis Chriſti domini, in quo Pater filio rediuiuo dixit, vt poſtularet gentes hæreditatem ſuam, & poſſeſſionem ſuam terminos terræ, vt dicitur pſalmo 2. qui totus eſt de Chriſti regno in generatione noua Chriſti, hoc eſt interprete S. Petro Actorum 1. ex reſurrectione collato: in qua idcirco Cabaſilas in Liturg. cap. 40. ait Chriſtum factum eſſe noſtrum Dominum. Et tunc quoque exortus eſt titulus redemptionis. Nam quamuis redemptio hominum conſummata fuiſſet per Chriſti mortem; tamen quia tunc Chriſtus non erat, regnum in homines & Angelos quod debet ſuppoſito perfecto conuenire, non habuit locum vſque ad punctum conſertæ denuò cum corpore animæ Chriſti; in quo Pater filio dilectionis ſuæ quem à morte & inferis rediuiuum recuperabat; filio verè prodigo, qui in gratiam patris, & ad hominum ſalutem, vniuerſam ſubſtantiam ſuam ad extremam vſque ſanguinis guttam exhauſerat; affectu humanis vocibus inexplicabili, gratulatus vitam & victoriam contulit & nouis his titulis meriti & redemptionis humanæ conſummatæ, plenum ius & dominium ſpirituale in vniuerſam Eccleſiam, quo prius ex ſola vnione hypoſtatica potiebatur. Tunc ſanè cadit in Chriſtum belliſſima illa gratulatio Dauidis pſalmo 44. quam de hoc Chriſti regno Interpretatur Iulius Firmius l. de error. profanarum relig. c.14. *ſpecie tua & pulchritudine tua, intende, proſpere procede, & regna* Fuit enim verè tunc temporis, rediuiui Chriſti ſpecie digna imperio, digna regno. Tunc illi iure dictum eſt, quod regnaturus eſſet, *propter veritatem & manſuetudinem, & iuſtitiam*: ob tantum inquam ſtudium veritatis, ſiue ſanctimoniæ in hominibus plantandæ, tantam manſuetudinem in preferendis atrociſſimis iniuriis, tantum iuſtitiæ amorem in ſatisfactione iuſta Patri cum ſuo exitio exhibenda. *Propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.* Hanc ergo ob cauſam, ſpirituali regno in omnes Chriſti participes, donatus tunc eſt Chriſtus Dominus.

Illuſtratur collatione cum vite refloreſcente.

392 Tunc Chriſtus vitis vera, poſt hybernos rigores, & putationem, & tri humanas anguſtias refloruit, & extendit palmites ſuos vſque ad mane: quod iuuat exponere verbis Vigilij in diſp. Nicena cum Ario. Probat ibi primùm, Chriſtum eſſe vitem, ad hunc modum. [Duo genera vinearum ſolet commemorare Scriptura; vnam quidem bonam, fructuoſam, hilarem, lætificantémque cor hominis. Nimirum dominum Ieſum Chriſtum, alteram verò Diabolum, rabiem venenumque diſtillantem, vt ſcriptum eſt, *vitis eorum è Sodomis eſt & palmes eorum ex Gomorra: vua eorum, furor aſpidum inſanabilis.* Quin & populus nomine *vitis* appellatur, & iuſti ſubinde *vinea* nuncupantur. Simpliciter autem & abſolutè & diſtinctim, *Ego ſum vitis illa, vera* de ſe dixit Seruator: Ne ex communione vocabuli, adnumeraretur prædictis vitibus, vel cum Diabolo, vel cum vite tranſlata ex Ægypto, & plantata vt faceret fructum vuæ, & ſpinas fecit. Ac propterea de ſe cum appendice locutus eſt, *ego ſum vitis illa vera*; cuius fructus vita eſt, gaudium, pax, dilectio, iuſtitia, fides, ſinceriſſima, cognitio, religio, ſanctitas, grauitas, humanitas, manſuetudo, continentia, aliáque ſimilia. Et poſt nonnulla. Vitis ſub hiemem florens, fructifieoſaque relinquitur contra incurſus hyemis, crudeliſſimo aſſultu frigoris folia nonnulla tabefacientis, quæ per imbecillitatem caduca à ſummo cacumine humi delabuntur: Sed tamen per id tempus, etiamnum vitis palmites ſuos retinens, hyemis violentiæ non cedit: Et quamquam nonnulli ex palmitibus diuturnitate immenſi frigoris lædantur, vitis tamen ſuo in ſtatu permanens, cum ſanis adhuc palmitibus hyemem tranſmittit, hybernáſque ærumnas euadit. Cæterum cum vel attigerit, (hoc eſt nouum annum,) iam illa ſe putat ad Regnum peruenisse. Sed agricola de repente ſuperueniens, cultum illi in initio principio diligenter circumſpectans omnes palmites, incipit læſa ab hyeme amputare; deinde etiam ſana à tertio quoque aut quarto oculo reſcindere. Vitis autem ita nudata, & icta ferro, ſublimis conſiſtit, & in cælum reſpiciens ad triduum lacrimatur, nacta deinde

do

de conſolationem ex diuina prouidentia omiſſis lachrimis; detepentè,ingenti numero, copiiſque palmitum refrondeſcit, taliſque apparet qualis antea fuit, vel potiùs ſpecioſior.] Tum ſubdir numerum ingentem diſcipulorum quaſi palmitem illi antè adhæſiſſe; atque vt experimentum de tot ſectatoribus caperetur, cæpere hyberni venti ſumma cacumina perflare, multiſque proinde frondium inſtar exareſcentibus, euenit, vt non pauci è vitali iſta vite exciderint. Adhibet longam apodoſim cuius clauſula eſt. [Suſpendentes eum, fixerunt in cruce, non aliter quàm vitem in pedamento. Ille autem relictus ſolus, in cruce, quaſi binos & ternos duntaxat palmites retinens, manus in tranſuerſum expandit; capite, pectore, & pedibus, in rectum protenſis percuſſus præter cæteros ictus, etiam haſta, lacrymabatur ſuo ſacratiſſimo ſanguine, quaſi ſcatebris fontium. Poſt triduum verò reſurrexit, nihil diminutus, progerminanſque ſibi poſt reſurrectionem ingentem numerum diſcipulorum multo maiorem quàm antea: nec in Iudæa ſolùm, ſed & vſque ad mare palmites ſuos extendit. operuitque montes vmbra eius, & propagines eius cedros Dei.] Hoc planè eſt dicere, Chriſtum in reſurrectione, ſuper vniuerſam terram adeptum eſſe poteſtatem.

Variæ Scripturæ, circa punctum conſtitutum exortus regni Chriſti, è propoſitis titulis.

393 Tunc planè celebratam Chriſti Regis inaugurationem ſolemnem, iunctiſque acclamationibus, & feſto hominum rediuiuorum ac beatarum animarum & cœleſtis totius quæ tunc aderat Eccleſiæ plauſu, coronationem Chriſti factam, meritò dicere poſſumus, Eam namque, ad diem vſque Aſcenſionis non fuiſſe dilatam, docet quod Chriſtus ipſe ante Aſcenſionem, dixit, datam ſibi eſſe omnem poteſtatem in cœlo & in terra. Ex quo loco ſic argumentatur Athanaſ. ad calcem ſermonis de Deip. [Genitus ex Virgine, conſummatis omnibus quæ ad negotium mortis & crucis pertinebant, poſt reſurrectionem ad ſuos, aiebat, *data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra.* Ecce iam inde regnare incœpit, & prædicatur Chriſtianorum Rex, quemadmodum in exordio precum ſuarum ſe inuicem adhortantes, atque in cœtum conuocantes clamare ſolent, *venite adoremus, & procidamus coram Chriſto Rege noſtro.* Et illud itidem, *is qui venturus eſt, in magno ſuo & illuſtri aduentu permanebit regnans in æternum, & regni eius non erit finis.*] Quanquam in die Aſcenſionis, qui fuit dies triumphi, & ingreſſus ſolemnis tanti regis in regiam ſedes ad dexteram Patris Chriſto conceſſa eſt, non ſine celeumate, & exultatione noua, quam ita deſcribit Iulius Firmius loco citato cap. 25. vt de collato tunc ſceptro & regia poteſtate, videatur eam accipere; ſed hoc anteriùs contigiſſe monſtratum eſt.

Præclarè de Chriſti ad hoc regnum inauguratione in reſurectione, diſſerit Gregorius Nyſſenus orat. 5. de reſurr. *ſub finem*, expendens in eam rem verſiculum primum Pſalmi 91. [Cum Propheta Dauid (inquit,) decentis ſtatus conſtitutionem, mortis ſolutionem, & quandam ſeruorum libertatem conſideraret, exclamat & enunciat. *Dominus regnauit, decorem indutus eſt.* Qualem cedo decorem induit; Perpetuam integritatem atque immortalitatem, Apoſtolorum cœtum, Eccleſiæ coronam. Non ampliùs Iudas prodit, non ampliùs Caiphas minitatur, non ampliùs Herodes ad puerorum cædem armatur, non iudicat ampliùs Pilatus, neque ampliùs Iſraëlitæ ipſo potiuntur. Enimverò quod fragile & caducum erat, factum eſt incorruptum. Ideoque Pſalmographus ait, *parata eſt ſedes tua ex tunc, à ſæculo tu es.*] Inſignia ſunt, quæ in eum Dauidis locum hoc ſenſu acceptum, tradunt Proſper 2. part. de prædict. cap. 3. & Capaſilas in expoſitione Liturgiæ cap. 18.

394 Conſentit ex parte, & aliter quoque eundem Pſaltis locum ad hoc Chriſti regnum in reſurrectione partum accommodat, S. Epiphanius hær. 69. Sic ſcribens num. 64. Etenim dixit, *Dominus regnauit decorem indutus eſt*, ſubinde illud adiicit *induit Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe.* Vbi primum indumentum ex Maria ſumptum. poſterius vbi à mortuis excitatus eſt, accepiſſe demonſtrat: Eſt enim ſcriptura teſte, primogenitus ex mortuis: Propterea ſecundum hunc veſtitum accuratiùs firmiuſque communit his verbis: *Induit Dominus virtutem & præcinxit ſe.* Quemadmodùm enim qui lumbos ſuos præcingit, veſtem ad illam corporis partem diligentiùs adſtringit, vt ad corpus ſuum arctiùs adhæreat; ita Chriſtus primùm decorem induiſſe, propter incarnationem dicitur: poſtea verò virtutem, cum videlicet à mortuis ſurrexit: Ita vt non iam ad cruciatus ferendos, aut verbera, vel crucis ſupplicium humana illa natura diſtendat, vt de eo teſtatur Apoſtolus; *ſurrexit iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur.* Ob id (inquit) *præcinxit ſe*; Cum nimirum carnem ſuam cum diuinitate ſociauit: idque in vnam ſingularemque perſonam: In ſpiritum diuinum, pariter & corporeum: in vnum quidem ſpiritale, perfectum quod diſſolui vltra nequeat.] Ex his præſertim poſtremis verbis, facilè eſt perſpicere, quæ S. Epiphanius de incarnatione commentatur, ad illa verba *decorem indutus eſt*, non pertinere ad primam incarnationis effectionem in vtero Deiparæ: ſed ad nouum exortum eiuſdem carnis viuæ & animatæ, Verbo in reſurrectione ſociatæ (nam caro abſolutè, vnita ſemper Verbo manſit,) ſiue compoſiti totalis, quod primùm in Deiparæ viſceribus conditum, denuo veſtitorum eſt in reſurrectione. Et ſanè tunc Verbum veſtitum eſt, non modò myſticum decorem humanitatis tam multa de Deo decora patefacientis; ſed etiam phyſicum & realem: cum Chriſti humanitas fuerit tunc ſpecioſiſſima & fortiſſima, regnoque & imperio digniſſima à primo reſurrectionis puncto: in quo proinde celebrata eſt regni huius inauguratio.

Adoleſcens ſecundus in reſurrectione Chriſtus, iuxta Eccleſiaſtem c. 4.

395. Planè tunc Chriſtus, innotuit is eſſe, quem ſapiens Eccleſiaſtici 4. *adoleſcentem ſecundum* nominat, iuxta Origenem & Victorinum apud ſanctum Hieronymum ibi; qui non obſcurè aſtipulatur iiſdem: & apertè Ialonius ac

ac Olympiodorus, ſed omnium diſertiſſimè S. Ambroſius lib. de inſtit. Virg c. 12. locus ſapientis, digniſſimus eſt expenſione. Præmiſerat v. 13. *melior eſt puer pauper & ſapiens, Rege ſeno & ſtulto, qui neſcit prauidere in poſterum, quod de carcere catenisque interdum quis egrediatur ad regnum: & alius natus in regno, inopia conſumatur.* Subdit à verſu 15. *Vidi cunctos viuentes qui ambulant ſub Sole, cum adoleſcente ſecundo qui conſurget pro eo infinitus eſt numerus populi omnium.* In verſu priore, nomen *pueri*, non deſignat puſillæ omnino ætatis hominem, qui vix infantiam exceſſerit. Quomodò enim qui eiuſmodi eſt, ſapiens diceretur? Itaque *puer* ibi, idem ſonat ac *iuuenem.* Nam & vox *Ieled* quam hîc interpres per *puerum* expreſſit c. 11. ab eodem interprete eſt per *adoleſcentem ac iuuenem* verbis illis. *Lætare iuuenis in adoleſcentia tua, & in bono ſit cor tuum, in diebus iuuentutis tuæ.* Quod eodem modo paſſim dicimus tres pueros fornaci immiſſos, qui iuuenes perfecti erant. Ad literam ergo ſenſus illius ſententiæ eſſe videtur, ſapientiùs plerumque ſe gerere Regem iuuenem, qui inconſtantiam fortunæ, etiam in rerum humanarum apicibus ponat ſibi ob oculos, cum Reges deiici, & in carcere concluſos ſuſtolli ad regnum contingat. Id enim non conſiderare, eaque caducitate poteſtatis tumorem non ponere, magnæ eſt improuidentiæ ac ſtultitiæ, quam meritò in Rege ſene culpat ſapiens. Inde verò ad aliam Regis ſtulti improuidentiam conuertit ſermonem, verſu poſteriore; additque; vt contingat non deiici Regem ſenem, tamen frequentiſſimè accidere, vt omnes ad orientem ſolem obuertantur, & iuuenem qui pro eo regnaturus eſt, impenſiùs colant, ſuperſtite etiamnum ſene Rege.

396. Huic literali ſenſui, myſticum inædificarunt Patres, Regem enim ſenem, ſed ſtultum; Satanam intelligunt, cuius dominatus, ab initio mundi ad Chriſtum vſque protractus eſt. Ipſe quippe eſt *mors* illa, de qua Rom. 5. *regnauit mors ab Adam vſque ad Moyſem:* ſeu quandiu lex Moſis durauit. Qua item ratione S. Auguſtinus in pſal. 48. ad illud *mors depaſcet eos*, mortem interpretatur Diabolum, paſtorem hædorum, inferni ſtabulo concloſorum. Inſipientiam planè ſuam prodidit Rex eſſe ſenex, cum infirmitatem Chriſti non vidit eo ſpectare, vt nos roboraremur, & pro eſſe ſeu fortitudine nobis collata, aſſumpſit carnem & infirmitatem, iuxta præclaram eiuſdem S. Auguſtini ratiocinationem tract. 15. in Ioan. ad illud *fatigatus ex itinere;* Euæ & Adamo, noſtram ex Chriſto infirmo facto procreationem, componens. Quò hac infirmitas venderet, non conſiderans Satan, Rex ſenex & ſtultus, fecit diuitias & non in iudicio, & in dimidio dierum ſuorum derelinquet eas. Hoc ergo Rege ſene, ſed ſtulto, Chriſtus puer, pauper, & ſapiens, longè fuit laudabilior. [Rectè puer (ait S. Ambroſ. *in fine* epiſtolæ ad Clericos, *eſt epiſtola* 17. verſans hunc locum;) quoniam puer natus eſt. Et verè optimus puer, cui dictum eſt à patre Deo; *magnum tibi eſt vocari puerum meum.* (Sapiens quoque vt Euangelium docet; quia *proficiebat ætate & Sapientia,*) conuenienter etiam pauper, quia cum diues eſſet pauper factus eſt, vt nos ſua inopia ditaret.] De eodem egregiè cap. illo 12. [Hic eſt iuuenis ſecundus, vt dicit Eccleſiaſtes, *vidi vniuerſos qui viuunt, qui ambulant ſub Sole cum Iuuene ſecundo. Quis reſurget pro eo?* Quis enim pro Chriſto reſurget, cum ille pro omnibus reſurrexerit, & in illo omnes reſurrexerint, eum ſpem reſurrectionis acceperint. De Chriſto autem dictum liquet, quando aduertis congruere iſtum locum cum prophetia Iacob qui ait de Iuda; *quis ſuſcitabit eum?* Non vtique alter, quia ipſe ſe ſuſcitauit, ſicut ipſe ait *ſoluite templum hoc, & in triduo reſuſcitabo illud:* Hoc autem dicebat de templo corporis ſui. Illud quoque verè Chriſto conuenit ſoli, quod addidit; *non eſt finis omni populo eius:* quia populus Chriſti innumerabilis, finem non habet; cui fides reſurrectionis æternæ, perpetuæ vitæ acquirit ætatem; ſecundùm carnem itaque, & *iuuenem* dictum & cadere vel reſurgere dubium non eſt. Denique & illud annexuit, *quia optimus puer pauper, & ſapiens.* Pauper enim factus eſt, cum diues eſſet.] Adhibet (vt vides,) S. Ambroſius, interrogationis notam, quæ in vulgata editione deſideratur: nec legit, *qui reſurget* ſed *quis reſurget?* Cenſens alluſum à ſapiente ad benedictionem Iuda, quam ſimilibus verbis conceptam latè quoque Chriſto rediuiuo aptat l. benedict. Patriarch. c. 4. In puncto itaque reſurrectionis, Chriſtus reſurgens pro omnibus, & pro quo nemo reſurgit, iuxta S Ambroſium & alios Patres adductos, eſt adoleſcens ille ſecundus, Regi ſeni & ſtulto ſubſtitutus, cuius populus infinitus eſt. Duo illa verba *adoleſcens ſecundus*, ſunt ſuauiatione digniſſima.

397. Verè adoleſcens Chriſtus in reſurrectione, ſumpto *adoleſcentis* nomine, non provt apud Philonem in Coſm. Macrobium, Gellium, & alios pro tertio ætatis gradu ſupra infantiam & pueritiam conſtituto; ſed provt idem ſonat quod *iuuenem.* Non confundi in Scripturis *adoleſcentem* cum *iuuene* & *adoleſcentiam* cum *iuuentute* S. Gregorius hom. 2. in Ezech. rectè obſeruauit, ex illo Eccleſiaſtis 11 *Lætare iuuenis in adoleſcentia tua.* Quomodò enim iuuenem ab adoleſcentiæ vitiis, vel adoleſcentem à vitiis iuuentutis auocaret, niſi ibi idem ſonaret *iuuenis & adoleſcens?* Adoleſcens itaque Chriſtus, id eſt iuuenis. Quo nomine vegetam & robuſtam optiméque conſtitutam & florentem corporis conſtitutionem, paſſim intelligunt. Ipſique etiã Medicorum Reges, Hippocrates lib. 6. de morbis popular. & ad eum locum Galenus, vocant *fulgorem adoleſcentiæ*, luculentum illum corporis florentis habitum, quem Eccleſiaſtes cap 12. vocauit *lumen*, hortatus iuuenem vt Dei meminiſſet *in diebus iuuentutis ſuæ, antequàm tenebreſcat Sol, & lumen.* Illud inquam faciei candidæ & rubicundæ lumen, de quo Iob cap. 29. aiebat, *lux vultus mei non cadebat in terram.* Sanè pſal. 109. vbi Chriſti rediuiui ſtatus & potentia deſcribitur, auctore S. Petro Act. 2. vbi eos legimus, *ex vtero ante luciferum genui te;* Aquila, Symmachus, & Theodor., conſentaneè ad Hebræum textum vertetunt, *tibi ros adoleſcentiæ tuæ.* Rorem profert propheta tanquam idoneum Symbolum reſurrectionis, quia benigno rigatu fouet plantas, ac germinare facit. Vnde Iſaiæ 26. Deum alloquens Propheta, ſolatur ſe de piorum anaſtaſi à Deo facienda, non reſurgentibus impiis in iudicio. *Viuent mortui tui* (inquit,

(inquit,) *interfecti mei reſurgent;quia ros lucis, ros tuus,& terram Gigantum detrahes in ruinam.* Rore lucis, ſeu vitæ, ſuos perfundit Deus quo reuiuiſcent, & pro innata rori facultate ſubuehentur in altum. Nam roris vis non modò eſt viuifica,ſed etiam vt S.Paulini vocem vſurpem, *altipeta*, ob raritatem & tenuitatem. Vnde ſi ouum vacuatum repleat quis rore, & imæ lanceæ ad ſolem locatæ accommodet, ſubuehitur ouum ad ſummam vſque lanceam. Hoc itaque rore viuifico, & altipeto, perfuſus eſt Chriſtus reſurgens; vt meritò notum illum pſaltes vocarit *rorem adoleſcentiæ Chriſti.*

398. Agit de eadem adoleſcentia Chriſti, ſapiens prouerb. 30. proponens tria difficilia ſibi, & quartum quod penitùs ignorare ſe profitetur. *Viam Aquilæ in cælo, viam colubris ſuper terram,viam nauis in medio mari,& viam viri in adoleſcentia.* Quo loco, tametſi ad literam deſignetur incertum adoleſcentiæ, non minus imperuiũ præſentationi humanæ,quàm viæ aquilæ, & nauis, & ſerpentis ſupra petram nudam; (Quàm multi enim qui in tenera ætate putabantur futuri Abeles, grandiores facti, transformantur in Caïnos:) Tamen plerique Patrum, myſteria vitæ Chriſti primaria, deſignari ibi arbitrantur. Anaſtaſius quidem quæſt.43. S.Ambroſius lib.de Salom. *fere toto*,Beda & Lyranus ibi,*viam viri in adoleſcentia*, interpretantur conceptionem Chriſti; qui vir circumiit in vtero adoleſcentulæ. *Viam* verò *nauis in medio mari*,exponunt conuerſationem Chriſti nobiſcum, eiuſque prædicationem. Sicut *viam colubri ſuper petram*, volunt eſſe viam Chriſti crucifixi, per ſepulchrum clauſum; cum redux à mortuis, notas nobis fecit vias vitæ. Tandem *Aquilæ viam in cælo*, aiunt eſſe notam Aſcenſionis Chriſti. Accommodatè tamen ad rem præſentem Iſid. Peluſ.lib.1.epiſt.416.*Viam Aquilæ volantis*, accipit de æterna Verbi generatione,de qua Iob *ſemitam ignorauit auis*. *Viam colubri ſuper petram*, interpretatur de Incarnatione, qua coluber ſiue humanitas, immotæ rupi Deitatis, per Verbum adiunctus eſt. *Nauis viam in mari medio*, aptat ad aſcenſum Chriſti in Patrum carcerem. Tandem *viam* viri in adoleſcentia ait eſſe Chriſti reſurrectionem, qua Chriſtus verè adoleſcens agilis, vigens, ac florens apparuit;non vltrà mortalis, nec dandus in manus impiorum:ſed puriſſimus ac nitentiſſimus, vt propterea iuuenca ruffa ſine vitio, & iugum nunquam paſſa, vt Philoſophatur S. Augustinus quæſt. 35. in Num. extra caſtra mactata, combureretur cum ſtercore ſuo, (omni inquam ignominia, in ſplendorem ignis & gloriam,commutata;) reſurgentis Chriſti typus expreſſiſſimus fieret. Eadémque perpulchrè Bleſ. ſerm.46.*initio*, accommodat illud, *ſtetit Angelus iuxta arã templi,habens thuribulum aureum in manu ſua.* Angelus enim teſtamenti Chriſtus,ante in cruce proſtratus; ante crucem rediuiuus ſtetit, & in manu ſua ac poteſtate deinceps habuit corpus ſuum, poteſtati impiorum ſubductum; quia Chriſto rediuiuo, mors vltra non dominabitur. Hic eſt ille Daniel, puer iunior ſiue adoleſcens, Græcè *νεανίσκος* qui Draconem interfecit, porrecta ei atque permiſſa maſſa ex pice & adipe: quæ duo binas Chriſti naturas optimè deſignant, (vt Eucher. hom.11. de Paſch. rectè philoſophatur;) vnde diſruptiora vteri Satanæ, & dolores inferni per vomitum ſoluti, de quo egregiè Sanctus Chryſoſtomus hom. 24. & 30.in 1.Cor.

399. Quomodò autem Chriſtus in reſurrectione fuerit *adoleſcens ſecundus*, multipliciter exponi poteſt; ſuppoſito, Eccleſiaſtem non vocare Chriſtum *ſecundum*, ratione diuinitatis vt plenè proſequitur S.Ambroſ. l. de inſtit. virg. c.10. quia quamvis ordine originis Verbum ſit ſecundum; non tamen ratione dignitatis, vel durationis: quia quoad hæc omnes diuinæ perſonæ ſunt æquè primæ. Quæ cauſa eſt, cur plerumque in ſcripturis, Pater Filio, & vterque Spiritui ſancto poſtponatur, ex variis exemplis docet ibid. S.Ambroſius:dicitur ergo Chriſtus *ſecundus*, ratione humanæ naturæ reſurgentis. Nam ratione eius Apoſtolus 1. Cor.15. ait de Chriſto reſurgente,*primus homo de terra terrenus,ſecundus homo de cælo cæleſtis*. Præmiſerat enim immediatè ante, collationem grani cum corporibus rediuiuis, quibus primum & ſecundum hominem expreſſos docuerat; allegata ſcripturâ illa,*factus eſt primus homo in animam viuentem, nouiſſimus Adam in ſpiritũ viuificantem*; ſubditque,*primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cælo cæleſtis*: vbi manifeſtè liquet conſideranti texturam capitis, *ſpiritum viuificantem*, dici corpus hominis ſecundi, ſiue Chriſti, rediuiuum; pleriſque ſpirituum prærogatiuis potiens, & dans vitam mundo. Ac proinde propter ſuum hunc ſtatum, Chriſtus reſurgens, ſicut ab Apoſtolo ita à Sapiente dici potuit *homo ſecundus*: quia eodem florens ſtatu corporis reſurrexit, quo Adam formatus fuerat, vt iiſdem lineis quibus perierat, ſalus humana repararetur.

Hæc non dicuntur improbabiliter. Congruentiùs tamen ad ſapientis locum, & acoluthiam capitis philoſophabimur, ſi dicamus, Chriſtum rediuiuum dici *adoleſcentem ſecundum*,quia ſucceſſit Regi ſtulto.*Secundus* enim ſæpè pro ſucceſſione accipitur,iuxta illud Eccleſiaſtis 4.*vnus eſt, & ſecundum non habet*. Et meritò *ſecundus* Chriſtus, quia in eo triſtia & paſſiones, præceſſerunt poſteriores glorias, vt dixit Apoſtolus epiſtola 1. cap. 1. At *res ſecunda* ex Auguſtino 13. Trinitat. capite 15. & Bernardo ſermone habito in Concilio Generali (pag. 1395.) latinis dicuntur res proſperæ, quia excipiunt aduerſa antegreſſa. Ex quo Dei vſu Origenes hom.1. & 12. in Ierem. obſeruat fieri, vt ſemper in Scripturis præmittantur triſtia, & ſubiiciantur proſpera ac læta. Igitur Chriſtus priùs attritus paſſione, factus à Deo iuſto remuneratore in reſurrectione Rex ſuper Sion montem Sanctum eius, exturbato Tyranno ſine ac ſtulto, qui neſciuit prouidere in poſterum; prodidit ſe *adoleſcentem ſecundum*, & verè Regem Eccleſiæ:

Vnitate Imperij Romani, ſeruitum diffuſioni Chriſti, vt & mundi duratione.

400 Quamuis autem lex Chriſtiana non fit ſolemniter promulgata niſi in Pentecoſte, atque adeò poſt Aſcenſionem Chriſti Domini, nec ante diem ſub obligatione eſſet; (eſto, iam à puncto mortis Chriſti lex antiqua fuiſſet antiquata;) tamen Chriſti ſpirituale regnum iam ante cœperat in Apoſtolis; aliiſque omnibus fidelibus, qui tunc viuebant vel cum explicita Chriſti fide, vel cum implicita. In eos enim regnauit Chriſtus hoc ſpirituali regno. Et quamuis tunc præ poſterioribus temporibus, eſſent perpauci, qui ſpirituali regno Chriſti ſubderentur; nihilominus conſtitutum iam erat & Chriſto traditum Eccleſiæ regnum; quod vt dilataretur commodiùs, prouiſa diuinitùs eſt vnitas Romani imperij: vt optimè notarunt S. Leo ſerm. 1. de SS. Petro & Paulo. Proſper lib. 2. de vocat. gent. cap. 16. Et melliſſimè Eucherius in paræn ad Valeria. quem vt tanta regni Chriſti præcellentia cui omnia alia regna ſeruiunt, innoteſcat, placet attexere. Ita habet num. 23. [Per fidem homini ſalutem dedit, ſtatuitque vt id quàm facillimum factu eſſet, per quod ſpem orbi terræ, ac vitam mortalibus propagaret. Et vt ad iſta deſcendam, illa aliquando externa omnia, id eſt nationes & regna, putaſne ob aliud indictionem ceſſiſſe Romanam, & ob aliud magnam partem generis humani in vnum tranſiſſe populum, niſi vt faciliùs, tanquam medicamentum per corpus vnum; ita per vnam gentem fides infuſa penetraret: vt capiti ingeſta, velociter ſe per membra diffunderet. Alioquin non ita concurriſſet inter crebras & diſcrepantes ritibus linguiſque gentes; nec tam longè per nouorum ſemper graduum obiecta tranſiſſet: Deniq; beatus Paulus, per hunc eundem populum diſterminans fidem, ſcribit ſe ab Hieroſolymis vſque ad illiricum, Euangelio Chriſti cuncta repleri. Quando autem iſtud inter nationes, aut multitudine innumeras, aut immanitate barbaras extitiſſet? Indè eſt, quod nunc terra à ſolis ortu & occaſu; ab aquilone & mari, Chriſtum reſonat: quod ad vitam omnia mundi latera concurrunt, dum fidem Thrax, fidem Libris, fidem Syrus, fidem recepit Hiſpanus. Magnum ergo ex hoc diuinæ pietatis argumentum eſt, quod ſub Cæſare Octauio, cum vtique Romana poſſeſſio verticem tenuit, túc ſe Deus terris dedit. Itaque vt tua apud te proferam, cum ab ortu regni huius, centeſimus & octogeſimus quintus fere ſupra milleſimum vertatur annus; quidquid vel ſub illa primùm dominatione regum vetuſta, vel ſub illa deinde gemina adminiſtratione Conſulum, Romano floreſcit Imperio; omnia Chriſti aduentui præparata, diffundendæ fidei prouiſa, poteſt ſi quis idoneus eſt, aſſector oſtendere.] Concinnit Prudentius hymno 4. periſteph. à verſu 115. ſic alloquens Deum.

O factor orbis, & poli,
Atque autor horum mœnium
Qui ſceptra Romæ in vertice
Rerum locaſti, ſanciens
Mundum quirinali toga
Seruire, & armis cedere;
Vt diſcrepantum gentium
Mores, & obſeruantiam,
Linguaſque, & ingenia, & ſacra
Vnis domares legibus.
En omne ſub regnum Remi
Mortale conceſſit genus,
Idem loquuntur diſſoni
Ritus, id ipſum ſentiunt.
Hoc deſtinatum quo magis
Ius Chriſtiani nominis
Quodcunque terrarum patet,
Vno illigares vinculo.

401 Sic igitur proluſum eſt dilatando Chriſti regno, & debilibus principiis inchoato. Poſtea verò magis ac magis auctum eſt, augeturque etiamnum in dies, & ad finem vſque ſæculi amplificabitur, nouis ſubinde populis ac gentibus ad fidem Chriſti, & ſubeundum eius iugum aggregatis: ita vt tum demum deſiturum ſit ſæculum, cum deſierit alicubi de nouo inſonare poſſe regnum Chriſti, nullaque ſupererit natio aut regio, in qua diſſeminata non fuerit doctrina Euangelica, nouos ſubditos adducens Chriſto. Vnde intelligimus, quò referatur mundi duratio, & quæ intra eam fiunt, fientve omnia; nempe ad deductionem eorum qui hæreditatem capiunt ſalutis, quia autem abſque fide impoſſibile eſt placere Deo, prouidè Chriſtus non priùs mundo finem & ſæculorum ſeries clauſulam apponi volet, quàm fidei tuba vbiuis inſonuerit; vt audiant quorum corda Deus aperuerit, & increduli ſint inexcuſabiles. Qua eadem ex cauſa, vt fides Chriſti vbique gentium cómodiſſimè diſſeminaretur, & omnem terram exiret citiùs ſonus annunciantium adueniſſe Deum in terras, prouiſa eſt initio eius vnitas Romani imperij vt ſupra ex S. Leone, Eucherio, ac Proſpero, & Prudentio obſeruabam; Hoc ſi ſpectarent *magna* illæ *mentes*, interprete S. Baſilio in cap. 10. Eſaiæ; qui inquam terræ ac terrenis affixi, qui præ temporalibus æterna calcat, & ei quam propoſitam habent paucorú dierum excelſitati; poſthabent maieſtatem regni Chriſti, aut etiam eius ſalutem & conſeruationem; ne illi, finem mediis non poſtponerent; abſurditate longè perniciosiore, quàm qua boues poſt aratrum ab inconditо agricola iungerentur. Sed ad rem.

Quod dixi de mundi clauſula, tunc apponenda cum regnum Chriſti fuerit vniuerſo orbe prædicatum, certum eſt ex multis ſcripturis. Idque ſignum ſecundi aduentus Chriſti, maximè omnium videri certum debere, affirmat S. Auguſtinus epiſt. 78. & 80. nec non D. Thomas in 3. diſp. 43. quæſt. 1. art. 1. & ex illis A coſta lib. 1. de tempor. nouiſſ. cap. 16. adducens & vrgens illud Matth. 24. *Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus: & tunc veniet conſummatio.* Quæ verba tametſi à S. Hilario cap. 25. in Matth. & Chryſoſtomo homil. 76. in Matth. accipiuntur de cóſummatione vrbis Hieroſolymitanæ per Veſpaſianum & Titum; tamen præcipuè ac propriè intelligi debent de orbis vniuerſi conſummatione, & præuia ad eam prædicatione per totum mundum; vt rectè interpretati ſunt Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, Proſper,

Damaſce

Damaſcenus,& Autor imperfecti,quos appendit ſuperiùs Acoſta. Et alios quoque in eam rem graues Doctores, annumerat Suares tit.2. 3. part. dip. 56. ſect. 1. Quare dura voluuntur ſæcula, & quouſque finiantur lux & tenebræ, ſpirituale hoc regnum Chriſti non planè pacificum: quia non omnes inimici ſunt deleti, pleriſque adhuc lumini rebellibus;abis etiamſi fidelibus, tamen quoad mores Satanam nondum ligatum, & necdum carcere preſſum,in ruinam ſuam ſequentibus, aduerſus edicta Regis optimi Chriſti. Sicut tamen nemo idcirco negauerit,nunc eſſe in Eccleſia regnum Chriſti ſpirituale,ita initio ante factas tot regnorum ſæcularũ & principatuum ac imperiorum acceſſiones ad Chriſti imperium, erat verè regnum Chriſti:ſed limitibus anguſtioribus circumſcriptum,præſertim ante Pentecoſtem.

Decora regni Chriſti ſpiritualis, ac primum obiectiua extenſio.

402 Prærogatiuæ regni huius aliis Chriſti dominiis communes,ductę ex obiectiua extẽſione,& fundamento ſeu titulo,ex duratione, & ſtabilitate,ſunt admodùm protritæ.Delibabo de ſingulis ſelectiorẽ quædam. Obiectiua extenſio tanta eſt, vt ad eam non Angeli modò, iuxta dicta initio, ſed omnes planè gentes, & populi,ac imperia pertinent, ſin minùs de facto, quibuſdam nondum edomitis, vt de iure. Inde enim eſt, quod nullo in regno,claudi poſſunt fores,adeuntibus ad illud Euangelicis concionatoribus:faſque eſt, eam repulſam armis vlciſci, vt dicitur cum de fide. Ortũ quoque hinc habet,obligatio omnibus iniecta ad audiendam Chriſtianam doctrinam, eiuſq;ſacra capeſſenda.Quas obligationes non iniiciebat lex Moſaica, quia Moſis præfectura veriùs quàm regnum,non patiebatur iis finibus extenſionis, quibus regnum Chriſti etiam ſpectato ſolo iure. Ab huc regno nulli glorioſi nulli quantumuis ſublimes,ſunt exempti.Omnes ſubiici filio voluit Pater,omnes grauiſſimè conteſtatus eſt Dauid Pſalm.2 vt intelligerent, & erudirentur,ſeruientes huic Regi cum gaudio,& exultantes ei cũm tremore, condientes ſcilicet ac temperantes gaudium de tanti Principis fœliciſſimo dominatu, metu excidendi à tanta fœlicitate, in tam multis hoſtium agminibus,tantáque eorum cum ſuperbia, tam obfirmatione in nequitia. Hos diuites dandos eſſe Chriſto pro obiectione mortis ſepulturæ, prædixerat Eſaias. *Erunt Reges nutritij tui*.aiebat ad Chriſti Eccleſiam,hoc eſt ad Chriſti regnum, Eſaias cap. 49. *& Reginæ nutrices tuæ, vultu in terram demiſſo adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent*. Hoc quotidie videmus, frementibus & rabientibus licèt maieſtatis Chriſti oſoribus, Chriſtum in ſuo Vicario honorantibus Regibus,& ad pedum oſcula, & verrendam humum quam calcant,admitti pro beneficio ducentibus. Conſulendus qui de oſculo pedum Pontificis iuſtum volumen edidit, Ioſephus Valentius, & Genebrad.anno Chriſti 44.ac in fine ſæculi tertij. Hoc tot Imperatores & Reges, ſtratorum officio Pontificibus eadem ex cauſa functi, vel equitantibus pedites, & equi fræna aperto capite tenentes, præſtiterunt. Notum quid Luitprandus Rex Longobardorum, & Pepinus Rex Francorum;hic Zachariæ, ille Stephano honoris detulerint. Videſis Stapletonium lib.2. de magnit. Rom. Eccleſiæ cap.4.& Boſium lib.2. de ſignis cap. 4. & 5. ſic ſibi Chriſtus Reges ſubiecit; ſic hanc veluti hederaceam ſpeciem, aut cucurbitæ vmbraculum,vermis hic antelucanus arroſit:& quod ſtupore plenum eſt,abſque ſtrepitu & armis. Imo reſiſtentes & ferro ac igne armatos,inermis attriuit.

403 Omnes præterea nationes, quantumuis indomabiles externis armis, quantumuis mitti ſub iugum neſcias, Chriſtus Rex,regnó ſuo aut iam adiunxit, aut adiungit in dies ſempérque adiungere & ſubigere perget, ad orbis vſque extremum finem.Significatum id ad Eſaiæ c.45.periluſtri loco quem latè verſat Caſſianus lib.4.de Incarn.à cap.9. ſic autem habet. *Labor Ægypti, & negotiatio Æthiopiæ,& Sabaim,viri ſublimes ad te tranſibũt, & tui erunt;poſt te ambulabunt vincti manicis pergẽt,& te adorabũt,teque deprecabuntur;quoniam in te eſt Deus, & non eſt præter te Deus. Tu es enim Deus noſter, & neſciebamus, Deus Iſrael,ſaluator*. His verbis hanc præter cæteras gloſſam adhibet. Caſſianus ſupra cap.11. [In his diuerſarum nationum vocabulis, aduentum crediturarum gentium ſignificari nemini dubium eſt. Tranſiſſe autem ad Chriſtum gentes,negare non vales; vtpotè quæ nomine Chriſtianitatis indépto, non fide tantum ad Dominum Ieſum Chriſtum,ſed etiam ipſo nomine tranſierunt. Quo cum idem quod ſicut vocentur,factum eſt quod erat fidei opus, nominis Sacramentum. *Ad te* (inquit) *tranſibunt, & tui erunt: poſt te ambulabunt vincti manicis pergent*. Sicut ſunt vincula correctionis.ita ſunt vincula Charitatis:ſecundùm quod ait Dominus *attraxi eos in vinculis Charitatis*; quibus qui alligantur gaudent catenis ſuis.]

Agnoſcent ergo omnes hæ gentes ditiſſimæ, opulentiſſimæ, nobiliſſimæ, fortiſſimæ; agnoſcent inquam Chriſtum Deum & Regem ſuum, eique adorabundæ ſubdentur: nec ſine gaudio de tanta ſubiectione. Et huius Iſraëlis, Chriſtus Saluator,appellari Rex Princeps non aſpernabitur.Quo pacto S.Auguſt. tract.51.in Ioan. accepit verba illa turbarum de Chriſto, *benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Iſrael*. Nomine quippe *Iſraelis*,omnes credentes & fide contuentes Deum, ex mente Spiritus ſancti ſunt ibi ſignificati aſtipulante Apoſtolo Romanorum 9. Sicut nomine *Iudæorum* teſtè Apoſtolo,non ij tantùm qui in manifeſto ſunt Iudæi appella, ſed & qui interiùs Iudæi ſunt,& circumciſi animo,deſignantur: vt pleniùs proſequitur S.Auguſtinus Pſal.75 *initio* Cæteroqui enim non. magnum fuiſſet Chriſto nominari Regem Iſraël.

Hanc obiectiuam extenſionem regni Chriſti,celebrant infinitæ præterea ſcripturæ. Mentiti quidem aliquando ſunt Donatiſtæ, finibus Africæ concluſum eſſe Chriſti regnum. Sed tot eos machinis Scripturarum appetiit,& euertit funditùs S.Auguſtinus, priori parte tom.7. paſſim;& frequentiſſimè in tractatibus ad populum,& in expoſitione pſalmorũ, ac pulchrè l.de paſtor.c.15.& ſeqq.vt ſuperuacuum videatur,

Z 3

tur, quicquam in particulari notare, niſi id vnũ quo omnia continentur; nempe regnum hoc œcumenicum & vniuerſale eſſe, omniáque planè comprehendere; quando nulla vnquam fuit regni vllius vel imperij protenſio, vt meritò de Romano imperio quod conſtat fuiſſe ampliſſimum & lariſſimè fuſum, dixerit Proſper carmine de ingratis, minùs occupaſſe & tenuiſſe armis & temporali poteſtate, quàm religione teneat ſpirituale Chriſti regnum, cuius regia Romæ locata. Videſis de hac amplitudine & extenſione plenè diſputantes Thomam Stapletonium lib. 1. de magnit. Rom. Eccl. c. 3. & 4. & Boſium in opere de ſignis. Titulum *Regis Regum* Chriſto in ſcripturis tributum, de hoc regno accipit Orig. hom. 12. in Num. tractans illud de *puteo*, quem Chriſtum eſſe expoſuerat, *foderunt illum Principes, exciderunt Reges.* Hoc quippe Reges, ait eſſe quorum Chriſtus Rex dicitur, præſertim quidem Apoſtolos, inſuper etiam omnes fideles.

Sapientes ſæculi, aduersùs Chriſti regnum fruſtra conati, tandem ſubacti, & quidem per Idiotas.

404 Spectat verò ad præcellentiam regni Chriſti ex parte obiecti, quod non modò diffuſiſſimum eſt multitudine ac numero diuitũ, & potentium, ſecundùm carnem, ſed etiã Sapientum diſertiſſimum: tametſi doctrina Chriſti naturalem rationem adeò ſuperat, vt carneis oculis eam contuenti, ſtultitia videatur. Sed in hoc elucet vis & potentia Regis noſtri, quod oculare poteſt hebetes viſus, & ad contuendam veritatem tametſi abditam, externa ſpecie deſpicabili, lynceos reddere. Sanè pereruditi viri & omni ſcientiarũ humanarum genere excultiſſimi, in Chriſtianæ Eccleſiæ exagitationem, libris conſcriptis incubuerunt; ſed irrito niſu. Egregiè de more id ſuſcipit S. Chryſoſtomus lib. de S. Babyla contra Gentiles. [Philoſophi (inquit) ingenioſi, item Rhetores, opinionem multã cum apud pleroſque haberent; illi ſeueritatis, hi eloquentiæ, geſta aduersùs nos pugna, ita ridiculi euaſere, vt viſi fuerint nihil prorſus à nugantibus pueris diſcrepare. Ex tot enim gentibus, ex tot populis, non ſapientẽ aliquem non inſipiẽtem, non virum, non mulierem; ſed ne puerulum quidem, à ſententia ſuadendo deducere potuerunt: quin potiùs tantus riſus ex his quæ illi contra nos cõſcripſere exortus eſt, vt vel eorum libri iam olim exoleuerint. Ex quibus etiam complures, ſimulatque editi fuere, funditùs deperierunt. Sicubi autem ſaluus aliquis comperiatur, hunc penes chriſtianos ſaluum inuenies. Tantùm abeſt, vt ab illorum in nos inſidiis, detrimentum aliquod reformidemus. Sic irridemus multiplices eoſdemque ſupernacaneos, illorum aduerſum nos conatus. Neque enim ſi adamantina atque immortalia, nobis corpora ineſſent, ſcorpios, ſerpentes, ignem, manibus conſtringentes; timeremus: quinimo & huius rei periculum vulgo oſtentantes, faceremus eadẽ ratione. Ne ipſi quidem poſteaquàm animas noſtras fidémque in nobis tantam ſtabiliuit Chriſtus, hoſtium noſtrorum venenis petiti, timemus. Nam ſi nobis imperatum eſt ſuper ſerpentes ac ſcorpios, ſuper omnem item Diaboli tyrannidem ambulare; multo magis ſuper lombricos, & ſcarabeos. Horum enim librorum ab aduerſariis religionis noſtræ conſcriptorum nocumentum, tali interuallo diſſidet, ſi eos compares cum mali illius in nos dæmonis inſidiis.]

405 Non irrito dumtaxat niſu ſapientes ſæculi in Eccleſiam ſunt bacchati, ſed etiam abſorpti ſunt iuncti Petræ, vt S. Auguſtin. pulchrè philoſophatur in pſal. 149. Quàm multi inde philoſophi, vt verè ſapientes euaderent, ſtulti ſecundùm ſæculum facti, Chriſtum Regem venerati ſunt, eique colla ſubmiſerunt? Teſtes Dionyſius Areopagita, Iuſtinus, Gregorius Neocæs. Arnobius. Et ij quidem per quos primùm plantata eſt Eccleſia, rudes erant & illiterati: Quid prouidentiſſimè factum fuiſſe, Origenes annotauit lib. 1. contra Celſum, *non procul à fine*, & egregiè lib. 3. *ferè in fine*, vbi quod oratione huiuſmodi incompta mutati ſint homines & ex peſſimis facti ſint probi, ſic ſuſpicit [Nec mirum compoſita & ornata Philoſophorum facundia mores mutaſſe vitã quos iam diximus. Cùm verò conſideramus ſermones (vt Celſo videtur) idioticos, haud ſecus quidem ac incantationes, plenos efficacia, & agminatum retrahentes multitudinem à luxu ad honeſtatem, ad æquitatem ab iniuſtitia, à timiditate ad tantam conſtantiam vt amore pietatis etiam mortem nihili faciant, an non meritò demirabimur tantam potentiam? Namque doctrina eorum qui primi laborauerunt in conſtituendis Eccleſiis ipsáque prædicatio, habuit quidem ſuadelam, at non quidem ſicut profeſſores ſapientiæ Platonicæ aut alterius hominis, nihil ſupra humanam naturam habentis: ſed fuit Apoſtolorum Ieſu perſuaſio data diuinitùs per fidem inſpiratam efficax. Quapropter celerrimè cucurrit eorum prædicatio vel Dei potiùs ipſorum miniſterio transformans multos natura peccatores, & aſſuetudine; quos nemo hominum mutaſſet pœnis quantiſlibet. At Verbum Dei recudit eos formatos iuxta voluntatem ſuam.]

Egregiè de adhibitis à Deo idiotis ad orbẽ erudiendum, Chryſoſtomus hom. 3. in 1. Cor. [Quando inquit Græci accuſauerint diſcipulos, tanquam literarũ ignaros & imperitos, nos plus quam illi ipſos accuſamus. Neque dicat quiſpiam, quod ſapiens & doctus erat Paulus, ſed eos qui apud illos ſunt magni, & in admiratione habiti, extollentes propter ſapientiã eos qui ſunt apud nos, dicamus fuiſſe rudes, & imperitos. Non parum enim in hac quoque parte eos deiiciemus: ita enim erit præclara de eis victoria. Hæc autem dixi, quoniam audiui quendam Chriſtianũ, cum Græco ridiculè differentem, & vtrumque in ea quæ inter ipſos extitit concertatione, ſua infirmantem ac conuellentem. Quæ enim oportebat dicere Chriſtianum, ea dicebat Græcus: & quæ Græcum erat dicere conſentaneum, ea afferebat Chriſtianus. Nam cum eſſet quæſtio de Paulo & Platone; Græcus quidem conabatur oſtendere Paulum eſſe rudem & imperitum: Chriſtianus autem ob ſimplicitatem, ſtudebat probare Paulum eſſe Platone doctiorẽ, & diſertiorem. Ita autem Græcus eſſet victoriam conſecutus, ſi hæc vinceret oratio.

oratio. Nam ſi Platone doctior & eloquentior eſſet Paulus, conſentaneum eſſet multos contradicere; quod non gratia ſuperaſſet, ſed eloquentia. Quamobrem faciebat pro Græco quod dicebatur à Chriſtiano. Faciebat autem pro Chriſtiano, quod dicebatur à Græco. Nam ſi imperitus erat Paulus, vicit autem Platonem, præclara (ſicut dixi,) fuit victoria. Arreptis enim omnibus illius diſcipulis; perſuaſit, & eos ad ſe addixit, vnde fuit perſpicuum, quòd non humanæ ſapientiæ fuerit prædicatio, ſed Dei gratiæ. Ne hæc ergo nobis accidant, & irrideamur, cum Græcis diſputantes, quando nobis cum illis fuerit certandum; tanquam indoctos accuſemus Apoſtolos. Ipſa enim accuſatio, eſt encomium. Et quando dixerint agreſtes fuiſſe Apoſtolos, nos addamus & dicamus, eos fuiſſe imperitos, & illiteratos, & pauperes, vileſque, & abiectos, & inſipientes, & obſcuros. Non ſunt hæc in Apoſtolos maledicta, ſed eorum gloria: quod cum eſſent huiuſmodi, toto terrarum orbe fuerint clariores. Iſti enim rudes; & agreſtes, & imperiti, expugnarunt ſapientes, & potentes, & Tyrannos, & qui gloriabantur diuitiis, & gloria, & omnibus externis, perinde ac ſi nõ eſſent viri.]

406. In eandem ſententiam optimè item S. Auguſtinus in pſal. 65. ad v. 1. agẽs de Nathaële. [Hinc æſtimatur doctus ille in lege fuiſſe, quia nõ eſt electus inter diſcipulos, ab illo qui ſtulta mundi priùs elegit, cum tantum ei perhibuerit teſtimonium Dominus dicẽs, *ecce verè Iſraëlita, in quo dolus nõ eſt*. Elegit ergo Dominus poſtea & oratores, ſed illi ſuperbirent ſi nõ priùs eligeret piſcatores. Elegit diuites, ſed dicerent merito diuitiarum ſuarum ſe electos eſſe, niſi primò elegiſſet pauperes. Elegit Imperatores poſtea; ſed melius eſt vt Romanus cum venerit Imperator depoſito diademate ploret ad memoriã piſcatoris, quàm vt piſcator ploret ad memoriam Imperatoris, *Infirma enim mundi elegit Deus vt confundat fortia, & ignobilia mundi elegit, & ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt, vt ea quæ ſunt euacuarentur*. Et quid ſequitur? quid ait? conclusit Apoſtolus, *vt non glorietur coram Deo omnis caro*.]

Prædicatores igitur & ſatores Euangelij, rupices erant, & illiterati ſupra omnes. Qui verò adiungebantur Chriſti regno, Sapientiſſimi plerumque & liberaliter eruditiſſimi erant. Hoc verò eſt per aſini mandibulam contundere Philiſteos, vt diſſerit Rupertus in Iudices cap. 19. & Beda in 1. ad Cor. 1. deſcribens Auguſtinum in fragmento ſermonis de quinquageſ. reſurrect. Domini.

407. Inſigniter hanc per Chriſtum in ſæculi ſapientibus mutationem, ſuſcipit S. Paulinus epiſtola 29. quæ eſt prima ad Aprum, agens de huius ex Cauſidico & Iudice ſæculari, ad Chriſtum traductione, concluditque in hunc modum. [Quare ſi quid humani ſapiunt, ij qui inficiantur animo, quem figura præferunt hominem, admirentur in te & laudent Deũ, & hanc beatiſſimã immutationem mentis ac vitæ tuæ, non exiſtiment errorem ſtultitiæ tuæ, ſed Sapientiæ Dei eſſe virtutem intelligant. Quanto enim prudentiorem te cæteris, & doctiorem fuiſſe meminerunt, tanto euidentior iis eſſe debet, operatio potentiæ Dei: quia prudentem à ſententiæ ſuæ curſu vel ſtatu nõ poteſt flectere niſi ſumma ipſa ſapientia, quod eſt Chriſtus Deus virtutum virtus, & mens mentium, Dominus maieſtatis, brachium excelſum: In quo diſperſi ſuperbi; (vt ſcriptum eſt,) à mente cordis ipſorum, depoſiti potentes de ſede, & exaltati humiles: quo brachio, id eſt Chriſto, eſurientes implentur bonis, & inanes dimittuntur diuites. Quod & in te cernimus agi. Reſpice enim in temetipſum, & hæc vtraque quę deiicit aut extollit Deus in te eodem inuenies. Deſtructus es à ſuperbo, aſſumptus in humilem; depoſitus ab iniqua potentiæ ſede; vt in pacis atque iuſtitiæ ſolio locareris. Inanitus es à diuite, vt dite ris in paupere; & ab illa ſuperuacuæ diſtenſionis ſaturitate vacuatus, vt veris piæ paupertatis bonis implearis eſuriens iuſtitiam: vbi nunc tu ille es aliquando terribilis, vel pro tribunalibus, vel in tribunalibus Iudex: Vbi tua illa ceruix, tunc veriùs (vt nunc de te mentitus es) tauri pinguis? quomodo facta eſt docilis ac tenuis in iugo Chriſti, & quo conuerſus ingemiſti, & beneplacitum eſt in te Deo, ſicut ſuper vitulum nouellum; Depoſita ceruice tauri, fractus es in manſuetudine bouis illius qui agnouit poſſeſſorem ſuum. Beati oculi eorum qui hæc in te Dei mirabilia conſpiciunt.]

408. Poſterioribus verò ſæculis, quotæ eruditorum non dicam centuriæ & pauci manipuli, ſed milliades in hoc Chriſti regno velut aſtra micantiſſima nomen ignorantiæ depulerunt? Proſtant innumeri, apud eos qui iuſta volumina de Scriptoribus Eccleſiaſticis ediderunt, ſacroſve apparatus: quibus etiam ſi ſpiſſis voluminibus, vix quartam Doctorum partem conſtat comprehenſam. [Qui ergo eruditis (inquit Chryſoſtomus hom. 3. in 1. Cor.) non opus habuit ab initio; ſi poſtea accepit diſertos, non fecit tanquam indigens, ſed tanquam non diſcernens, nec vllam ponens differentiam. Quomodò enim non egebat Sophiſtis ad ea rectè gerenda quæ volebat; ita nec poſtea inuentos, propterea expulit.]

An de his ſapientibus, an de perfectis virtutum præſtantia, an de vtriſque accipiẽdum eſt quod Balaam de Chriſto prophetans, dixit, interprete Origene hom. 17. in Num. [Ipſe eſt (ait de Chriſto Origenes, ſub finem homiliæ citatæ,) de quo dicit, *Exibit homo de ſemine eius, & dominabitur gentibus multis, & exaltabitur Gog regnum eius, & creſcet regnum eius. Deus deduxit eum ex Ægypto, ſicut gloria vnicornis*. Quid eſt autem quod ait, *exaltabitur Gog. Regnum eius*. Gog ſuper tecta interpretatur, & in loco iſto non pro gentis alicuius nomine, (vt putant) poſitum eſt, ſed vt in aliis nonnullis, ipſe ſermo Hebræus non interpretatus relictus eſt Et ob hoc quaſi de gente aliqua dictum videtur. Eſt ergo ſermoni conſequentia talis, *& exaltabitur ſuper tecta regnum eius, & creſcet regnum eius*. Exaltati autem ſuper tecta, de perfectione credentium dicitur. Creſcere autem, ad multitudines refertur. In iis ergo qui perfecti ſunt ſuper tecta exaltatur regnum Chriſti, id eſt ſuper eos etiam qui in ſupernis ſunt, & in ſu-

periotibus

periotibus habitant. Sunt enim forraſſis aliqui etiam in cœleſtibus, a quibus plus proficiant & altius exaltenrur ij qui in regno Chriſti ſunt. Et ideò etiam credo, ipſe Saluator dicebat, *qui in tecto eſt, non deſcendat tollere aliquid de domo*: monens vt ij qui ad excelſam perfectionem venerunt, non iterum ad mundi huius, qui nunc *domus* appellatur, humilia & abiecta deſcendant. Sed & illud quod ait, *quod audiſtis in aurem, ſuper tecta prædicate*, ad hoc nihilominus reſpicit. Sic ergo exaltatur ſuper Gog regnum eius, & creſcit regnum eius. Creſcit enim dum multiplicantur Eccleſiæ, & fidelium numerus augetur, & in tantum creſcit regnum Chriſti, vſquequo ponat pater inimicos eius ſub pedibus eius; Sed & nouiſſimum inimicum deſtruat, mortem.]

Non eſt omittenda in eadem obiectiua regni Chriſti præcellentia, quæ in aliis regnis ægrè cernitur, ſubiectio iudiciorum & voluntatum. Plerique omnes populi, regibus ſuis, exteriùs quidem obediunt, aut metu impendentium malorum ſi iugum detrectent, aut docti diligere ſeruituram. Vt autem conſenſio iudiciorum interueniat, & quod regi mandanti viſum eſt, ſubditis arrideat, eorumque iudiciis comprobetur, eſt infrequentiſſimum. Vt verò oderint dum metuunt, & gementes frendenteſque excipiant onera impoſita, tam teſtatum eſt experimentis multiplicibus ſæculorum omnium, vt non ſit probatione opus. Regnum Chriſti ſicut ſpirituale dicitur, & eſt; ita non externa duntaxat obſeruatione contentum, ad arcem animorum; intellectum inquam & voluntatem peruadit. Et facultates omni humana potentia inſuperabiles, ipſique Satanæ per vim inacceſſas, ad ſalubrem deditionem, non tam adigit, quàm ſuauiſſimè, etiamſi fortiſſimè pertrahit. Dicendum hac de re infra vberiùs, tractando humanorum cordium aurigationem per Chriſtum. Quod item ad hoc punctum de obiecto pertinet; nempe de licita extenſione huius regiæ poteſtatis Chriſti ad temporalia, cum poteſtates regiæ ſæculares ſolis temporalibus diſtineantur, nec vnquam poſſint per ſe ipſas tractare ſpiritualia, iam tractatum eſt ſuperiùs in fronte capitis.

Cautio circa extenſionem, de qua hactenùs.

409. Sic ſe habet extenſio obiectiua regni Chriſti. Duntaxat cauendum eſt vnicuique noſtrum, ne per abuſum libertatis diuinitùs inductæ, excutiamus tantum principem, dicamuſque cum refractariis illis, *nolumus hunc regnare ſuper nos*, Regem nobis potiùs ſtatuentes Satanam. [Et puto (dicam enim cum Origene homil. 12. in Numer.) quod non debeas mirari, quod cum dixerim Regem: cùm audias & iam ipſum Dominum & Saluatorem noſtrum, in Euangeliis de eo dicentem, *Ecce nunc venit princeps huius mundi, & in me non inuenit quicquam* Et iterum *ecce nunc princeps huius mundi mittetur foras*. Si ergo totius mundi princeps eſſe in Euangeliis dicitur, non debet abſurdum videri, ſi Seon Regi Amorrheorum, vel etiam aliis quibuſlibet gentium Regibus, comparetur. Princeps autem dicitur mundi, non quia creauerit mundum: ſed quia multi ſunt in hoc mundo peccatores. Peccati autem quia ipſe princeps eſt, ideò etiam mundi princeps appellatus eſt. I[n] iis videlicet qui nondum relinquentes mundum, conuertuntur ad Patrem. Secundùm hoc enim etiam illud dicitur, quia *omnis mundus in maligno poſitus eſt* Quid enim nobis prodeſt dicere, quia princeps noſter Chriſtus eſt, ſi rebus & operibus arguamur, quia Diabolus principatum tenet in nobis? Aut non palam eſt, ſub quo principe agat impudens, inceſtus & iniuſtus? Nunquid poteſt huiuſmodi homo dicere, quia ſub Chriſto poſitus, hæc ago, etiamſi ſub Chriſti nomine cenſeri videatur? In quo Chriſtus principatum gerit, nulla ibi immunditia, nulla iniquitas admittitur; nec habere aliquem locum poteſt iniuſta cupiditas.] Eiuſmodi igitur ſumus, ſi non fruſtra de Chriſti principatu gloriari, eiuſque regnum extenſiue non imminutum, ſed illibatum ac integrum, volumus.

Aliud decus ſpiritualis regni Chriſti, penes titulos.

410. Venio ad prærogatiuam huius regni Chriſti, penes titulum; quæ eſt hoc loco planè eximia. Nam alia regna, miſeria & infœlicitate, quà ſubditorum ſub iugum miſſorum, quà militum regi & in re operam nauantium, in regiam poteſtatem ferè veniunt: vt propterea Theophilactus orat. de cruce, affatus Imperatorem dixerit; [Cogitas purpuram alienum eſſe bonum, & ſanguine manans: eam enim milites tibi circundant.] De Chriſti regno alia planè eſt ratio. Originem enim habuit ex ipſa Chriſti conſtitutione, per vnionem humanitatis ad Verbum, factam in eum finem, vt homines per Chriſti directionem vitam haberent, & abundantiùs haberent. Et idcircò regia Aaronis corona, vocabatur *Sanctificatio* audi S. Cyrillum lib. 11. de ador. [Facies laminam auream puram, & celabis in ea celatura ſigilli *Sanctificatio Domini*, & impones illud in hyacinto torta; & erit ſuper mythram ante faciem mythræ. Et erit in fronte Aaron; & portabit Aaron peccata ſanctorum, quæcunque ſanctificauerint filij Iſraël, omni, domus ſanctorum ipſorum. Et erit in fronte Aaron perpetuò acceptabile ipſis coram Domino. Ex hyacintho, igitur mythra. Lamina verò aurea eſt. Illa autem celatura atque deſcriptio in ea exarata, ipſum Chriſti myſterium erat: & eius in mundum hunc miſſionis euidens prædictio. *Sanctificatio* (ait) *Domino*; non ſanctificatum ſe eſſe à Deo & Patre perſpicuè dicit Emanuel? Igitur cum ſe à Patre, & Deo ſanctificatum eſſe filius dicit, ſed tanquam electum eſſe myſtiumque ſignificat. *Sanctificatio* igitur *Domini* (inquit): id eſt, in hunc mundum legatio ac miſſio ſed ad regnum tamen & gloriam: Sic enim conſecrat ipſum Aaron, dum in eius fronte aureum circulum ponit. Vniuerſorum autem Dominus eſt atque Rex Chriſtus, & ſecundùm naturam & ſecundum participationem

regnum

regnum accipit quod ad humanum habitum pertinet, licet iam inde ab initio, eiuſdem cum Deo & Patre conſeſſus particeps eſſet, & ſimul cum eo, Dominus omnium ac moderator iam verò intellige, quænam modo mythram ex hyacintho habuerit, cui inſigne regni præclarum ineſſet; lamina inquam aurea. Eſt autem hyacinthus, cœli ſignum. Recordare igitur Chriſti dicentis, ***Regnum meum non eſt de hoc mundo.*** Neque enim Chriſtus, Rex terrenus ſed cæleſtis eſt, vniuerſamque creaturam ſub pedibus habet.] Satis de præcellentia primi tituli regni Chriſti.

Acceſſit Patris donatio, cuius voluntas iuſtitia ipſa eſt, & vis ex redemptione, quo nullum æquius, ac denique ipſorum ſubditorum lubentiſſima conceſſio. Acceptarunt enim Chriſti regnum, ſeque ei ſubicij, non conſenſerunt modò, ſed etiam quamuis alij tituli deeſſent, vltrò ſe illud ſubituros, profeſſi ſunt. Hæc tamen conceſſio & profeſſio, non eſt reuera titulus huius regiæ poteſtatis: quia eſt ſupernaturalis, nec poteſt ab hominibus dimanare, vt Suarez de Eccleſiaſtica poteſtate rectè demonſtrat lib. 4. de leg. cap. 2. num. 10. Quanto minùs ergo poteſtas Chriſti regia, cuius poteſtas Eccleſiaſtica non eſt niſi frutex permodicus, aut quaſi ſtillicidium? Ob prædictam originem, & finem quem origo illa & titulus reſpicit, tanta ſunt Eccleſiaſticæ poteſtatis in Chriſti miniſtris & diſpenſatoribus vigentis elogia, vt Gelaſ. cap. *duo ſunt* diſt. 99. Pontificam poteſtatem regiæ præſtare dicat, æque ac aurum plumbo. Innoc. autem cap. *ſolite* de maiorit. & obedientia, eam eſſe aſſerat ſolem præ luna. Vt taceam infinita quæ in hanc rem habent Chryſoſtomus ſer. 15. in 2. Cor. *in morali*; & hom. 4. & 5. de verbis Eſaiæ, aliique apud Suares 4. de leg. c. 4. & apud Petrum Gregorium lib. 15. Syntag. c. 1. nec non apud Mauclerium p. 4. de Monarchia lib. 1. c. 2. Quid ergo de Chriſti regia poteſtate ſpirituali, quæ fons eſt totius ſpiritualis Eccleſiaſticæ poteſtatis, præ quauis regia temporali poteſtate prænunciabimus?

Duratio eximia eiuſdem regni.

411 Iam duratio huius regni Chriſti, à primo puncto conceptionis, per totam æternitatem, quàm latè patet, protenditur. Neque enim Chriſtus, etiamſi nunc à terris abſit, regnare in Eccleſia deſinit. Et habet quidem ſub præfectos ſingulos Epiſcopos, & Generalem locum tenentem ſuum, in toto terrarum orbe, humanum Pontificem: Ipſe tamen ſolus, eſt Rex ſpiritualis in hoc regno: cæteri ſunt miniſtri, & diſpenſatores myſteriorum vt 1. Cor. 4. pronunciauit Apoſtolus. Vnde regnaturum Chriſtum in domo Iacob in æternum, & regni eius non fore finem, pronunciauit Gabriel. Quam alibi infinities *regnum*, hic *domum* nominari voluit Spiritus ſanctus; cum ob Analogiam multiplicem domus & Eccleſiæ latè ac ſigillatim expreſſam à S. Bernardo ſerm. 46. in Cant. & aliter etiam à Sandero lib. 1. de claue Dauid cap. 1. tum ob morales rationes quas proſequitur Toletus in c. 1. Lucæ annot. 90. apud quem etiam latè exponitur cur hæc domus, dicatur potiùs *domus Iacob*, quàm Iſaaci, aut Abrahæ.

In hac igitur domo, & in hoc regno, Chriſtus Rex in æternum regnabit; ita vt ne poſt multorum quidem circulos ſæculorum, regnum Chriſti ſit finiendum vt blaſphemat Origenes, latè & Scripturis & ratione confoſſus à Theophilo Alexandrino lib. 2. Paſch. Nec in fine mundi, vt in Marcello Ancyrano late carpit Euſebius, præſertim lib. 3. à cap. 15. Et humanorum quidem regnorum ac principatuum, eæ ſunt viciſſitudines & caducitates, vt vnii vel alteri monarchiæ, ſteriſſe per aliquot ſæcula, inter magnos turbines & fluctuationes quibus ferè ſuperſunt quaſſata atque contrita, pro miraculo habeatur. Imperij ſanè Romani per breuem periodum Stapletonius lib. 1. de magnit. Roman. Eccleſiæ cap 5. exhibet. Anteriora regna æſtuariis ſcitè confert Philo lib. de Dei immutabil. & lib. de ſomniis, & lib. de Ioſeph. Solum regnum Chriſti, ad finem vſque ſæculorum; tantumne? etiam ad totam æternitatis protenſionem eſt duratione diffundendum. Pertinet huc myſterium de *Mem clauſo*, quo præſignatam regni Chriſti æternitatem ab Eſaia cap. 9. verbis illis quæ vulgatus vertit, *multiplicabitur eius imperium*, grauiſſimi DD. tradiderunt, quos appendit Pineda l. 5. de Salom. c. 4. n. 4.

412 Nec Apoſtolus 1. Cor. 15. finiendum cum orbe, Chriſti regnum, ſignificare voluit cum dixit. *Primitiæ Chriſtus, deinde ij qui ſunt Chriſti, qui in aduentu eius crediderunt: Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo & Patri, cum euacuauerit omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem. Oportet autem illum regnare donec ponat inimicos ſub pedibus eius. Nouiſſima autem inimica deſtruetur mors. Omnia enim ſubiecit ſub pedibus eius. Cum autem dicat omnia ſubiecta ſunt ei, ſine dubio præter eum qui ſubiecit ei omnia. Cum autem ſubiecta fuerint illi omnia, tunc & ipſe filius ſubiectus erit ei, qui ſubiecit ſibi omnia, vt ſit Deus omnia in omnibus.* Non inquam his verbis Apoſtolus, euacuandum in ſæculi fine regnum Chriſti ſignificare voluit. Illud enim *donec*, vt S. Chryſoſtom. in pſal. 109. rectè obſeruat, verſans hunc Apoſtoli locum, & alium ſimilem ex pſalmo prædicto, & S. Ambroſius in Inſtitut. Virg. cap. 5. nec non Cyrillus Hieroſol. catech. 15. *ſub finem*, ac denique Euſebius lib. 3. contra Marcellum cap. 14. nequaquam ſonat deſitionem regni Chriſti, poſtquàm inimicos plenè ſubiecerit, regnumque ſuum plenè pacauerit: ſed tantùm ſonat, quod regnabit quouſque ſubiecerit inimicos ſuos: non excluſa tamen prærogatione regni ad vlteriora tempora. Eſſeque illum productæ particulæ vſum in Scripturis non nouum liquet ex S. Hieronymo Matth. 1. ad illud *donec peperit.* Verſat hunc locum, & regno Chriſti perpetuo non officere, contra quendam Galatam eo abutentem, hoc eſt Marcellum Ancyranum, demonſtrat Cyrillus Hieroſol. catech. 15. *ſub finem.* Videndus item S. Ambroſius 5. de fide cap. 6. Sed plenè Euſebius lib. 3. contra Marcellum à cap. 15. & optimè Gregorius Nyſſenus integro in eum locum libello, occaſione Arrianorum, ſubiectione per Paulum ibi Chriſto tributa, abutentium ad Verbi diuini potentialitatem & finitatem inuehendam. Verum quippè illius ſenſum quem prodit ex ſerie ductum alia omnia ferre, nec veritati vlli Catholicæ officere, móſtrat Nyſſenus.

Summa eſt, Apoſtolum eo loco propoſitum habere, perſuadere Corinthiis veritatem futuræ reſurrectionis; in qua non nutabant, ſed planè increduli erant, quamuis reliquam Chriſtianam doctrinam combibiſſent. Hunc errorem vt reuinceret Apoſtolus, admirabilem variorum ſeminum vim propouit, cuius interuentu Deus tis quæ non ſunt eſſe præbuit, voluntate ſua vſus pro eiuſmodi rerum materia. Indè autem inferri voluit Apoſtolus, quanto magis poſſit Deus quæ præfuerint reformare; & reuocare ad eſſe, quorum vtraque pars ſuperſit incolumis. Conſequenter ad hæc, Apoſtolus propoſita mortis origine ex Adamo in vniuerſum humanum genus, proponit originem vitæ ex Chriſto: indeque etiam confirmat reſurrectionem; vt quemadmodum Chriſtus vitæ autor, ſolutis inferni doloribus notas ſibi à Patre factas vitæ vias triuit; ita & nos eas Chriſto auſpice ſimus initum. Inde ad Chriſti de morte & peccato triumphum qui reſurrectionem conſequetur, excurrit ad finem capitis manifeſtè prodens quid anterioribus verbis quæ difficultatem facere diximus, propoſitum habuiſſet; nempe oſtendere victoriam quam cum reſurrectione corporum obtinebimus per Chriſtum, aduerſus mortem & mortis ſtimulum poſt ſæculi finem. Eſt autem ea victoria; nihil aliud quàm plena abolitio cuiuſuis mali: Deo omne vitium quod veluti rubigo adnatum fuerat creaturis rationalibus abſtergente, & creaturas ſuas refingente ac renouante ad primordialem ſtatum quem acceperant à creatore, prinſquàm à Satana & prauis affectibus interpelarentur ac inuerterentur. Eam deterſionem admiſtæ nobis ſcoriæ & impuritatis, in Chriſto primùm exhibuit Deus, à quo procul fuit omne vitium, omniſque labes. Hic homo quia peccato caruit, morte quoque carere debuit: tametſi eam voluntariè admiſit, vt illam heberaret, ac vim eius retunderet; quod & fecit, & experimento ſuo firmauit reſurgens. Has naturæ noſtræ primitias, imitabuntur ea in parte, quotquot ad earum puritatem & elongationem à ſcelere anhelabunt in hac vita, vt malo ac peccato mortis autore, ita & morte in eis deleta. Quod eximiè aſſequuntur illuſtriores ſancti: cœteri item qua proportione ſe abalienant à culpa, eo magis adaugent ius ſuum ad veram vitam, aptantque ſe vt Deo ſubdantur, quem nullo relicto peccato, eius item propaginem, (mortem inquam,) deleturum, & pro ea in homines planè regnaturum, depoſcit ratio, & diuina oracula docent. Omni ergo extranea poteſtate abolita, nec vltra homini dominante aut peccato, aut morte, Deus planè potietur regno in nos, & maſſa vniuerſa generis noſtri, contemperata conſperſioni ex nobis delibatæ, nempe Chriſto; pura prorſus & expurgata ſine macula & ruga erit; quod eſt eam, & Chriſtum, qui cum nobis vnum corpus myſticum facit, ſubiici Deo. Vnde conſequitur, vt Deus fiat omnia in ombus, ſitque cuilibet omnia quæ nomine boni venire poſſunt: quod ante depulſum planè malum, contingere non poteſt, cum par non ſit Deum in malo eſſe. Hic eſt prolixus, ſed egregius & Apoſtoli literæ cohærens Nyſſeni diſcurſus, quem obſignat hac clauſula. [Quando ergo bonum per omnia peruaſerit, tunc totum Chriſti corpus viuificæ ſubiicietur poteſtati: & ſic huius corporis ſubiectio, di[illegible] filij.] Attigerat perpaucis eandem [illegible]nem S. Athanaſius *ſub finem* libri de Incarnatione Chriſti, & Origenes hom. 2. in Pſalmum 36. è recentioribus verò fuſè eam ver[illegible] Thyraq. lib. de appar. Chriſti ad iudic cap. 13. à n. 22. & Ruis. diſp. 50. de Trinit. ſect. 8. Vnde liquet, ſubiectionem Chriſti de qua Apoſtolus loquitur, regno eius in æternum duraturo non derogare: vt neque eidem officeret perſonalis ſubiectio Chriſti, vt dicam cum de Chriſto triumphatore.

Stabilitas eiuſdem, inconcuſſa, & à motibus firmior.

413 Demum ſtabilitas regni Chriſti, non interciſa, & nunquam abrumpenda regum Chriſti ſerie, continetur. Superat omnem admirationem hæc ſtabilitas. Ethinicismum, omnium Imperatorum, ac regum infinitorum, ipſiuſque Satanæ aſtu, & artibus & potentia nixum, inoliti item abuſus longæuitate radicatum, nihilominus euulſum eſſe, & exaruiſſe videmus. Quod ſi aliquandiu, poſt compreſſionem nonnullam, caput denuò extulit; mox tamen conſtat planè contritum & ſtirpitùs eradicatum eſſe, nec habuiſſe vltra ſpem. Hæreſes complures, regum ſæcularium ac Principum per Satanæ emiſſarios in fraudem actorum, ſeueriſſimis legibus, & omni carnificum ingenio in tormentis, ſtare ad horam ſunt viſæ mox tamen defluxerunt: quodque mirabilius eſt, & Paganiſmus, & hæreſes, ſponte, & cum quietè agere ſinerentur, emarcuerunt: quamuis has Satan poſt Chriſti ætatem multo plures excitarit, quàm in antiquo Teſtamento. Cauſas veſtigat Iſidor. Peluſ. lib. 2. epiſt. 90. E contrariò verò regnum Chriſti, inter tot turbines & procellas, agitari potuit, quaſi & mergi non potuit. Obſeruat egregiè diuinum hac in parte conſilium Origenes, agens de Philoſophicis doctrinis, collatis cum Chriſtiana fide, *initio primi contra Celſum*, & S. Chryſoſtomus orat. de S. Euſtathio. [Deus quidem (inquit Chryſoſtomus,) veram ſuam & Apoſtolicam fidem, in multis oppugnari permittit: hæreſes autem atque paganiſmum, ſecura tranquillitate perfrui ſinit. Quid ita? vt illorum quidem infirmitatem diſcas, quæ cum minimè diuexentur, ſponte deſtruuntur: fidei verò virtutem agnoſcas, quæ dum oppugnatur, eorum opera qui ſe illi opponunt, augetur.]

Confirmat id fusè expenſo teſtimonio Apoſtoli 2. Cor. 12. qui profitetur datum ſibi ſtimulum carnis Angelum Satanæ, nec licuiſſe ſibi eum precibus excutere, dante Deo reſponſum, virtutem in infirmitate perfici. Eum enim ſtimulum carni Apoſtoli datum, negat Chryſoſtomus fuiſſe infirmitatem corporis, vt aliquos refert interpretatos; ſed Angelum Satanæ, ait fuiſſe aduerſarios regni Chriſti, & fidei per Apoſtolorum diſſeminatæ: à quibus ſtimulus carni Pauli, id eſt vexatio, perſecutiones, & afflictiones inferebantur Deo, per huiuſmodi colaphizationem probante Apoſtolum, vt virtus in tali infirmitate perficeretur, & Chriſti regis victoria eſſet luculentior, qui te

aduer

aduerſariorum machinas, per adeò debilia in ſpeciem inſtrumenta, redderet caſſas. Concludit inde S. Chryſoſtomus paulo poſt.] Vides ideircò Deum permittere, Angelos Satanæ ſeruos ſuos premere, ſed virgis cæſi, vexari, innumera mala perpeſſis, eos a quibus hæc inferebantur, potuerint pro pero ſucceſſu deuincere.]

Summa præcipuorum in Eccleſiam motuum, ex Theodoreto.

414 Veriſſimè à Chryſoſtomo obſeruatum, in tot bellis, totque tumultibus, diuinum conſilium in Chriſti ſpirituale regnum, iis modis quibus euertendum putabatur, multo firmiùs eſſe ſtabilitum, euentus docuit ab initio naſcentis Eccleſiæ, & conſtituti huius Chriſti regni. Nihil enim non ſunt moliti Iudæi, nihil per annos trecentos ferro & igne atmati Imperatores, nihil poſtea Saraceni & Agareni, nihil domeſtici rebelles hæretici, vt hoc Chriſti regnum conuellerent; ſed irrito ſemper conatu, & caſſis mlibus, beneficulum perſecut orum aduerſus leges & regnum Chriſti in vno Romano imperio excitatarum, & quam irritæ ceciderint, legere licet apud Theodoretum lib. 9. contra Græcos, his ex parte verbis. [Legum quas noſtri piſcatores ac publicani, quique ſutor tentoriorum tulerunt ac promulgarunt; non Caius, non Claudius, diſſoluere potuerunt. Nec qui eis Nero ſucceſſit. Narrat deinde perſecutorum omnium de potentiſſimis hoſtibus victorias Hiſtoriamque perſecutionum ordine exponit pueris, mulieribuſque Eccleſias, incenderunt: quodque magis indignum eſt, in ipſo ſalutiferæ Paſſionis die, quo & Paſſionis & Reſurrectionis memoria celebramus, omnes Chriſtianorũ Eccl. in Rom Imperij finibus deſtruxerunt. Lapidum illi quidem ſtructuras compageſque demoliti, in Chriſtianorum verò pias animas poteſtate nulla vſi quo autem aduerſum Chriſtianos Apoſtatæ Iuliani temporibus audaciſſimè geſta, notunt omnes etiam. Cæterum ſit tot numero Imperatores (inquit) tantaque dominatione orbem regentes, contuſis barbarorum animis, clari bellicis victoriis atque illuſtres, manualium tamen artificum, rudiumque hominum & pauperrimorum mulierumque lana & tela victam ſibi quærentium, potentes minimè fuerunt. Quanquam aduerſus eos machinamentis omnibus vſi fuerint. Quid autem grandiores natu viros dico, ac mulieres, cum ne adoleſcentes quidem, prima literarum elementa perdoctos, à Dei cultu noſtrique Saluatoris, ſummouere potuerint? Itaque Corybantium more capita præ furore iactantes inciti rabie, techniſque, ac veteramentis vſi quàm plurimis, piſcatorum leges non diſſoluerunt quidem, ſed multo validiores eas oppugnando reddiderunt: planeque perſimiles inuenti ſunt, qui flammam quidem reſtringuere concupiſcunt, oleum verò ſarui inſtillantes, ardentiorem illam efficiunt. Etenim hi quoque contra pietatem bello ſuſcepto, piæ veritatis robur, manifeſtius declararunt.] Addit paulò poſt, de ſimili euentu Perſicorum in Eccleſia turbinum ſed antiqua illa dimittamus.

415 His ipſis diebus quibus hæc ſcribimus, æui noſtri Alaricus, è ſua Gotthea & Aquilone vnde omne malum pandi ſolemniſſimum iam olim fuit, torrentis inſtar rapidiſſimi exundans; eum vaſtatis intra paucos menſes populoſiſſimis prouinciis, Religioni æquè ac humano Principatui infeſtus, excidium Italiæ & orbis vettici illaturus ab Eccleſiæ perduellibus iactaretur; nec Honorius ſubitæ tot populorum ac vrbium defectioni poſſet obſiſtere; dum Lutheri ſui vindicem proditores germaniſſimi, certatim in vrbes ſuas excluſo Principe legitimo auocant; dum è vicina Gehenna proſtrati in Gallia Caluini, anaſtaſis proxima inſonat, & ob affinitatem cum Luthero, ac communem à Romana Eccleſia abiunctionem, ſperatur vnà cum labante Luthero, reſtituendus in ſortem priſtinam Caluinus: hos inquam dum Siſaræ ante victoriam triumphos canunt pellices eius, vigil de cœlo ſuccidi arborem mandauit, & obtrito equorum vngulis cadauere, animam ad æterna incendia detruſit. Vt extra dubium eſſet, Deum regno Chriſti ſui inuigilantem, ferre ad tempus vexationem eius aliquam, vt qui probati ſunt manifeſti fiant: non deeſſe tamen opulatorem in tempore, nec poſſe humano vllo niſu, aut etiam coniuratis Orci aciebus, euerti regnum Chriſti datum à Patre; nouo & inoſſato munitionis genere, à Chriſto ipſo munitum; non turribus, muris, foſſis, propugnaculis, ſed duobus ſolùm nudis verbis, quæ toti huic regno protenſione vlteriore quàm ſit Sinenſium murorum, pro muris & munimentis quibuſuis ſunt, eruntque ſemper, vt Euſebius breuiter attigit lib. 1. præcep. cap. 3.

Vnde tanta firmitas, regni Chriſti ſpiritualis.

416 [Et quæ tandem illa ſunt verba, (inquit S. Chryſoſtomus cuius hæc eſt commentatio ſerm. 12. tomi 5. Græcol. qui eſt *in inſcriptionem actuum Apoſtolorum*) illa inquam verba quæ tantam vim obtinent? *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.* Hic murus eſt, hoc ſeptum, hoc munimentum, hoc portus & refugium. Tu verò quàm inexpugnabilis ſit hic murus, inde perpende. Neque enim hominum tantùm inſidias aduerſus eam dixit non præualituras, ſed nec ipſas inferni machinas. *Porta enim,* (inquit,) *inferi, non præualebunt aduerſus eam.* Non dixit, *in illam non irruent, ſed aduerſus eam non præualebunt.* Siquidem irruent illæ quidem, ſed illam minimè ſuperabunt. Sed quid tandem ille eſt, *porta inferi?* Porta vrbis, eſt aditus in vrbem. Itaque porta inferi, eſt periculum quod ad inferos tendit. Quod igitur ait, eſt einſmodi: licet irruant & impetum faciant tanta pericula, vt ad ipſum nos præcipites agant inf. ruum, Eccleſia manet immota. Poterat ille quidem non permittere, vt vlla mala experiremur. Cur ergo permiſit? Quod multò maius ſit quàm tentationes prohibere, ſi dum adueniunt tentationes ſinit, nihil tamen ex earum incurſu mali nos ferre permittat. Ideircò omnes accidere tentationes ſinit, vt probatiorem illam redderet: Siquidem tribulatio patientiam operatur, patientia verò probationem. Atque vt maiori cum exceſſu virtutem ſuam oſtendat, ex ipſis eam portis

eripit mortis. Propterea tempeſtatem ſinit excitari, at mergi cimbam minimè ſinit. Sic gubernatorem quoque laudamus, non cum ſecundis ventis nauigatur, neque cum à puppi flantibus auris incolumem nauem ſeruat: ſed cum mari procellis agitato, ac fluctibus efferueſcentibus, ac tempeſtate commota, ſuam artem aduerſùs impetum ventorum opponit, & nauigium ex mediis procellis ſaluum adducit. Ita fecit & Chriſtus: dum tanquam nauigium in mari, Eccleſiam rurſus in mundo ferri permiſit; neque fluctus ſedauit, ſed ex fluctibus eripuit, non mare compeſcuit, ſed nauit communiuit; & cum ſurgerent vndiquè populi tanquam ſæui fluctibus; & maligni ſpiritus, tanquam aduerſi quidem venti in eam irruerent, excitata vndique tempeſtate, multam attulit Eccleſiæ tranquillitatem: quodque permirum ſanè fuit, non modò nauem procella non obruit, ſed & procellam cymba ſedauit. Nam continuæ perſecutiones, non modò Eccleſiā non ſubmerſerunt, ſed ab Eccleſia ſunt ſedatæ. Quo tandem pacto, & quorum opera? Huius ſententiæ nimirum ita pronuntiatæ, *portæ inferi non præualebunt aduerſùs eam.*] Scitè ait, cymbam ſedaſſe tempeſtatem; ſignificans omnia in huius regni ſtabilitione eſſe ſupra naturam. Hoc verò eſt ab ipſo ducere opes animumque ferro.

417 Reus ſim taciti eximij decoris diuinæ virtutis, & preſſi Theſauri quem in iiſdem Chriſti verbis detegit idem Chryſoſtomus, ſi feſſus ſat multorum exſcriptione, prætercam reliqua quæ continenter ſic ſubdit. [Quid enim aduerſùs hanc ſententiam non machinati ſunt? exercituum delectus habebatur, arma mouebantur, reges armabantur, populi commouebantur, vrbes inſurgebant, iudices excandeſcebant, omne ſupplicij genus excogitabatur, nullus pœnæ modus omittebatur, ignis, ferrum, dentes ferarum, præcipitia, ſubmerſiones, barathrum, equuleus, crux & fornax, & omnia quæ vnquam viſa ſunt tormenta, in medium proferebantur: ingens minarum agmen, honorum pollicitationes innumeræ, vt illa quidem ratione terrerent, hæc verò mollirent, & allicerent. Nullum igitur fraudis, nullum violentiæ genus prætermittebatur. Nam & patres filios prodebant, & filij patres non agnoſcebant; matres ſuorum partuum obliuiſcebantur, & naturæ leges, euertebantur. Veruntamen ne ſic quidem Eccleſiæ fundamenta concuſſa ſunt. Et quamuis ab eius propinquis bellum indictum eſſet, non tamen ad muros vſque ipſius peruenit, propter illud verbum quod ſic habuit, *portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.* Noli enim id ſpectare, quod verbum erat, ſed quod verbum Dei: Siquidem cælum verbo firmauit Deus, & terram verbo ſuper aquas fundauit, & effecit, vt hæc denſa grauiſque natura, ab illa leui fluxaque ſuſtentaretur, & mare quod à violentis flatibus ventorum vrgetur, quod tot fluctibus ac procellis agitatur, imbecilli vallo arenæ vndique per verbum ſuum vallauit. Ergo qui cœlum verbo firmauit, qui terram fundauit, qui mare circumuallauit, quid miraris, ſi Eccleſiam cœlo, terra, marique pretioſiorem rurſus hoc verbo muniuit?]

Hæc veriſſimè affirmari, non modò ratio, ex diuini verbi firmitate ducta, ſed euentus quoque docent. Notum quò ceciderint decem duodecimue Cæſarum in Chriſti regnum conatus, Neronis inquam, Domitiani, Marci Antonini, Seueri, Maximini, Decij, Aureliani, ſed omnium rabioſiſſimè & truculentiſſimè in illud graſſati Diocletiani, poſt exhauſtum Chriſtianorum cladibus Romanum imperium. Firmata per eos eſt veritas oraculi à Chriſto ..., *porta inferi non præualebunt.* Comproba... omnes, Tertulliani veriſſimam ſententiam, plures effici Chriſtianos, quo plures metuerentur, & radicari conſtabilirique firmiùs regnum Chriſti, quo vehementioribus perſecutionum flabris turbinibuſque agitatur. Diſcere id licet, & maximis progreſſionibus regni Chriſti, ſummis & iniquiſſimis temporibus, vt diſſerit latè Thomas Boſius lib. 4. de ſig. cap. 4. Tantumque abeſt vt profana hæc regna euerterint regnum Chriſti, vt potiùs omnia ſint à Chriſti regno contrita; teſta, ferrum, æs, argentum, & aurum per lapidem abſciſſum de monte ſine manibus, ſunt comminuta. [Fremebant gentes, (ait Proſper 2. de vocat. gent. cap. 15. *alias* 5.) iraſcebantur populi, ſæuiebant Reges, & poteſtates contradicebant; ſuperſtitiones & totius mundi reluctabantur errores. Sed de reſiſtentibus, ſur entibus, populum ſuum Chriſtus augebat, & per vincula ac ſupplicia morteſque ſanctorum, roborabatur fides, vincebat veritas perque vniuerſum mundum dominici agri ſegetis multiplicabatur vbertas. Tanta enim deſuper præbebatur conſtantia fidei, fiducia ſpei, fortitudo tolerantiæ, vt ille ignis dilectionis quem in cor...bus fidelium Spiritus ſanctus accenderat, nullo modo ab opprimentibus poſſet extingui: Cum & qui cruciabantur, vehementiùs inardeſcerent, & qui ſæuiebant, eandem quam perſequebantur, flammam ſæpè conciperent.]

Vt contra motus & turbines, ſic etiam contra dolos & malas artes, imperturbatum Chriſti regnum.

418 Quod ſi aduerſùs leonem ſæuientem ſtetit regnum Chriſti, non minus forte ac validum aduerſùs draconem ſurrepentem & occultè inſidiantem fuit. Vtrumque cōculcauit Chriſti regnum. Leonem ſæuientem, interpretatur S. Auguſtinus in Pſal. 90. ſæuitiam Ethnicorum, quæ in martyrum corpora, & Chriſtianorum facultates eſt expromptа. Draconem verò inſidiantem, hæretico furori accommodat. Quotcunque enim Imperatores Arriani, Monothelitæ, Iconoclaſtæ, reges multo plures, iiſdem aut aliis corrupti hæreſibus, capita prouinciarum populoſiſſimarum, feros igne diffundere nixa errores quos combiberant, tametſi ad tempus tranquillitatem regni Chriſti turbarunt, eiuſque veluti ſerenitatem infuſcarunt; tamen regnum Dei conuellere, vt maximè in id conniterentur nunquam potuerunt. Nimirum iurauit Deus Dauidi in ſancto ſuo; illi inquam Dauidi q... tanto poſt primum illum & typicum Dauidem, regendo regno Dei ſpondet Ezechiel; illi inquam Dauidi iurauit Deus, *ſemen eius in æternum manebit, & thronus eius ſicut Sol in conſpectu meo, & ſicut Luna perfecta in æternum, & teſtis in cælo fidelis.* Dominus exercituum decreuit, & quis poterit infirmare? Egregiè rurſus in hanc ſententiam S. Chryſoſtomus orat. quam habuit cum ...retur de ſuo exilio, *ſub imium,*

initium; quem locum eo libentiùs profero, quod quoties Eccleſia quæritur, (& quando non quæritur, nunc quoque) poteſt vſui eſſe Eccleſiæ rectoribus, vt ſuos animent, quod in ea occaſione fecit his verbis Chryſoſtomus. [Chriſti Eccleſia nihil fortius. Si quis eam impugnare proponit, vires atterat neceſſe eſt. Tale eſt enim, velut ſi cœlo bellum meditetur inferre. Homini ſi bellum inferas, fortaſsè vinces, aut fortè vinceris, Eccleſiá vincere nulla vis poterit. Deus eſt pro Eccleſia, qui eſt omnibus fortior. Aut æmulamur Dominum? Numquid fortiores illo ſumus? Deus fundauit hoc, quod labefactare conaris. Aut experiri vis potentiam Domini? *Ipſe eſt qui reſpicit ſuper terram, & facit eam tremare Et iterum qui iubet, & tremor eius ſolidatur.* Aut non vidiſti, trementem ciuitatem tuam quoties ſtare fecit? Multò magis Eccleſiam ſuam trementem, poterit confirmare. Fortior enim Eccleſia multò, quàm terra; immò & fortior cœlo. *Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.*] Decuiſſe porro regnum Chriſti tot turbinibus & procellis concitatis probatum & firmum apparere, nec euaneſcere vt cœtera ad minimos motus, optimè planè diſſerit homo non bonus, vir non vit, Photiom dico, ſub extremum epiſtolæ ad Michaëlem Bulgarorum Regem, quàm Henr. Caniſ. exhibet tit. 5. antiq. lect.

Adminiſtratio regni Chriſti, quàm perfecta, & quàm ex ea fœlices ſubditi.

419 Circa hoc regnum, quia Chriſtus illud adminiſtrauit tractanda reſtat ſapientiſſima & numeris omnibus perfectiſſima eius adminiſtratio per Chriſtum: vnde habebitur vna omnino inſignis quæ ſupereſt regio Chriſti poteſtatis prærogatiua, eidem planè peculiaris; nempe ſumma ſubditorum fœlicitas, & omnibus capitibus penes quæ ſubditi obnoxij alieno imperio, eſſe & dici queant fœlices. Eſt inde quoque intelligunrur, quàm ſit optandum & curandam ſubiacere huic regno. Vt enim Origenes in cap. 5. ad Rom. *in ipſo fine*, ſcribit. [Non poteſt fieri, vt ſine rege aliquando ſit anima, ſed hoc prouidendum eſt, vt Chriſtum regem habeat; Cuius iugum ſuaue eſt, & onus leue; & non Diabolum, cuius regnum graue eſt. Iniquitas enim eſt, quæ ſedat ſuper talentum plumbi. Chriſtus autem vbi regnat, ibi ſuperabundat gratia, & iuſtitia in vita æterna.] Habebunt præterea reges, in propoſito Chriſti regimine, ideam ad quam ſe conforment. Quod optimè attigit Iuo epiſtola 261. quæ eſt ad Henricum regem Anglorum. [Sic (inquit,) verum poſſidebitis regnum, ſi & vos ipſum benè regatis, & ſubditos veſtros, virga iuſtitiæ ab iniquitate reuocetis. Hæc eſt enim vera gloria regum, ſequi formam ſummi regis, qui per Pſalmiſtam dicitur, *virga directionis virga regni tui: dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem.*]

Hanc regno Chriſti ſubditorum fœlicitatem, ſic generaliter & vniuersè comprebenſam, exponam propoſitis & expenſis variis denominationibus Chriſti Regis, petitis ex ea fœlicitate per regni adminiſtrationem conciliata integratáque ex bonis omnibus, & excluſione malorum quorumcunque. Mala autem ſubditis arcenda, vt fœlicitatem conſequi dicantur in ſubiectione, ſunt oppreſſiones, cum internæ, dum à lieuc (vt ille vocabat) per fas & nefas exſuguntur; vel ab harpiis & vulturibus miniſtrorum nomen præferentibus fœdè lacerantur: tum externæ, ab hoſtibus quos arcere bonum & nauum Principem neceſſe eſt. Quam in rem ad manus ſemper habere militem, & locis opportunis præſidia, leges prudentiæ præſcribunt. In bonis numerantur, ordo debitus &, cum nexu omnium publice corporis membrorum, debita ſingulorum ſubordinatio, & in gradu ſuo ac ordine collocatio. Eſt enim reipublicæ bonum planè ingens & ad debitam adminiſtrationem, ac regni incolumitatem diuturnam, per neceſſarios, eſſe in Rep. & regno, ordines & gradus varios, qui omnes quidem inter ſe nectantur & conſpirent ad vnum moderantis omnia Regis nutum, ab eo pendeant, ad illum conformentur vniuerſi; Sed inter ſe quoque ordinem ſeruent, & ritè diſpoſita probéque cohærente diuerſitate colluceant. Numeratur etiam in bonis, magnificentia & gloria in ſplendore regiorum miniſtrorum, & multitudine amplitudineque graduum ad quos per Regem portio aliqua regeminis deriuatur. Denique beatum dixerunt populum, cui ſunt in altiſſima pace vberes opes, atque diuitiæ, quibus cum tranquillitate & ſecuritate, ſub Regiæ tutelæ veluti vmbella ac tegmine fruitur. Omnia hæc, quibus integrati, partim priuatiue per abſceſſum malorum, partim poſitiue per bonorum affluxum, fœlicitatem regni per Regis optimi adminiſtrationem diximus; exquiſitè concurrunt in regnum hoc ſpirituale Chriſti domini: & inde colliguntur varij tituli quibus Chriſtus Rex in ſcripturis nuncupatus habetur, nempe *Rex virtutum, Rex gloriæ, Princeps pacis.* Attingo ſingulos.

Vſus doctrinæ.

Vſum doctrinæ, ſubiieci ſuperiùs ſingulis propè punctis, varium ac multiplicem. Præcipui ſunt, non linqui animo in Eccleſiæ vexatione per quoſcunque turbines, ſiue ab infidelibus, ſiue à perſonatis Catholicis. Stabit enim nihilominus Eccleſia, nec hæ inferi portæ aduersùs eam præualebunt. Deinde gratulari ſibi tantum decus, tamque multiplicem felicitatem, ex ſubiectione ad tantum Regem, cuius gloria & diuitiæ, ac potentia, certant cum affectu in ſubditos, & eos iuuandi ac releuandi voluntate.

CAPVT III.

Chriſtus, Rex virtutum.

420 REx virtutum, & Dominus virtutum, denominatur Chriſtus, de ſententia S. Auguſtini Pſalm. 67. & 23. Non ſumo tamen *virtutis* Græcè Κράτος, accipi ait in ſcripturis pro regno & imperio: Non inquam ſic nunc ſumo hunc titulum; quia ſic Chriſtus *Rex virtutum*, idem eſſet quod Rex Regum, de quo Chriſti titulo iam eſt actum.

afficitis. Chriſtus enim pax noſtra eſt. Rurſus quoniam qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem luxque eſt ille qui dixit, *ego ſum lux mundi*; perſpicuum eſt, quòd qui malè agit, ignominia lucem afficiens, ignominia etiam Chriſtum afficiat, auditurus etiam, *& vos ignominia me afficitis*. Et quid opus eſt in longum protrahere ſermonem, explicantem & oſtendentem, quinam ſint qui à Iesv redarguantur, & qui ſint qui audiant ab ipſo, *vos ignominia me afficitis*, cum manifeſti ſint ex his quæ explicuimus, & ex his quæ his conſequenter coniungi poſſunt?]

422 Optimè item hom. 2. in pſal. 36. ad illud *ſubditus eſto Domino*, ex amore vel violatione virtutum, colligit ſubiectionem ad Chriſtum. Præfatus enim velle ſe perſcrutari, quid ſit *ſubditum eſſe Deo*, addit. [Dominus noſter Iesvs Chriſtus, iuſtitia eſt. Nemo ergo iniuſtè agens ſubiectus eſt Chriſto, qui eſt iuſtitia. Chriſtus, veritas eſt. Nemo mendax, Chriſto ſubiectus eſt, qui eſt veritas, ſiue cum in rebus, ſiue cum in doctrina mendacium loquitur. Dominus Ieſus Chriſtus, ſanctificatio eſt. Nemo eſt ſubiectus ſanctificationi, cum pollutus ſit, & impurus Dominus Ieſus Chriſtus, pax eſt. Nemo litigioſus & turbulentus, Chriſto ſubiectus eſt, qui eſt pax Sed ille ſubiectus eſt ei, qui dicit: *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus*. Vnde & in alio Pſalmo ad animam dicit Propheta; *Verumtamen Deo ſubdita eſto anima mea, quia ab ipſo eſt patientia mea*.] Et inferiùs. [Hoc modo teipſum diſcute. Deus charitas eſt: Si odium in te non eſt, non habes quod contrarium Deo eſt. Deus, veritas eſt, vide ne ſit in te mendacium, quod eſt contrarium veritatis. Si enim eſt in te mendacium, non Deo ſubiectus es, ſed ei qui eſt mendacij pater. Et ſi iniuſtitia in te eſt, patri iniuſtitiæ ſubiectus es magis quàm Deo, qui iuſtitia eſt. Si & reliqua in te deprehenderis vitia, ſcito te tamdiu non Deo, ſed Diabolo eſſe ſubiectum. Certum eſt namque quia fornicationis tempore, ſpiritui fornicationis ſumus ſubiecti, aduerſantes ſpiritui caſtitatis. Et tempore iracundiæ, vel furoris, ſpiritui iræ obedimus, ſpiritui manſuetudinis reſiſtentes. Propterea ergo videntes, quia omnis vita noſtra agonem quendam obedientiæ gerit, ſiue Chriſto, ſiue his qui contrarij ſunt Chriſto conemur per orationis, per eruditionis religioſam inſtitutionem, hoc agere, ne vnquam Diabolo vel malitiæ eius obedire inueniamur, ſed omnis actus noſter, & omnis ſermo, atque omnis cogitatio, inueniatur in ſubiectione Chriſti.]

Signa Chriſti Regis virtutum.

423 Quando autem Chriſtum virtutum Principem hactenus monſtrauimus, ſigna tanti Regis, ne prætereamus in hymno ſacro qui attribuitur S. Ambroſio, eſtque inter eius hymnos numero 24. poſt aduentum Chriſti propoſitum, additur.

Aluus tumeſcit Virginis,
Clauſtra pudoris permanent,
Vexilla virtutum micant,
Verſatur in templo Deus.

En *micantia*, prodeunte Chriſto, *virtutum vexilla*; quaſi ſub ho[…] Imperatore hæc ſint ſigna ſub quibus eſt merendum. Plerique interpretes, *pennas columbæ deargentatas & poſteriora dorſi eius in pallore auri*, de quibus Pſalm. 67. ad ſigna bellica retulerunt S. Bernardus ſerm. 4. de aduentu ad Chriſti virtutes refert. Itaque ſic ſtatuit. [Sint, ſi dormite volumus inter medios cleros, id eſt duos aduentus, pennæ noſtræ deargentatæ: vt illam ſcilicet virtutum formam teneamus, quam verbo & exemplo commendauit Chriſtus, præſens in carne. In argento ſiquidem non incongruè intelligitur humanitatis eius, ſicut in auro diuinitas. Omnis itaque virtus noſtra, tam longè eſt à vera virtute, quàm longè eſt ab ea forma. Et omnis penna noſtra, ad nihilum valet, ſi non fuerit deargentata.] Vides his omnibus firmari, exercitum Chriſti Domini conſtare veris virtutibus. Certè Salonius ad illud prouerbiorum, *ſicut diuiſiones aquarum, ita cor Regis in manu Dei*, Regem illum exponit virum ſanctum quemcunque, cuius milites ait eſſe ſacras virtutes. Quanto ergo iuſtius idem Chriſto tribuimus? Hac ergo ratione, titulo *Regis virtutum*, ſignificatur, Chriſtum eſſe virtutum omnium principem, à quo in omnes alios deriuentur virtutes, & in eo ſint vt in fonte.

Chriſtus, pictura & pictor virtutum.

424 Plerique Patrum idem ſub alio ſchemate tradunt, dicentes Chriſtum veluti pictorem ſuas in nobis virtutes pingere profero nonnullos. Inprimis id præclare proſequitur S. Macarius homil. 30. [Quemadmodùm iconam pingens, attendit imaginem Regis dum pingit; ac ſi ex aduerſa parte ſit facies Regis intendens in ipſum pictorem, facilè atquè eleganter ille imaginem ad viuum depingit: Sin verò faciem auertat, pingere nequit; eo quod intentis oculis non intuebatur pingentem: Eodem quoque modo, inſignis ille pictor Chriſtus, credentibus ei, & fixis eum oculis ſemper intuentibus, confeſtim depingit ad imaginem ſuam, hominem cœleſtem. Ex ipſo Spiritu ex ſubſtantia ipſius luminis arcani, pingit imaginem cœleſtem, & largitur ei præclarum & bonum illius ſponſum. Si quis ergo immotis oculis, eum non ſemper intueatur, ſpretis omnibus, nequaquam pinget Dominus imaginam eius è ſuo ipſius lumine. Oportet ergo fixis oculis intueri nos eum qui credimus, & diligimus illum, eique omnibus proiectis attendimus, vt pictam ſui ipſius imaginem cœleſtem, immittat animis noſtris.]

Chryſoſtomus hom. 13. in 1. ad Cor. ad illud, *imitatores mei eſtote*, Paulum à Chriſto pictore egregiè depictam imaginem, quam citra tempus, ſola voluntate effingere cuique liceat, pulcherrimè exhibet his præter cætera. [Vultis vt tabula in medium adducta, coram vobis deſcribamus Pauli vitæ inſtitutionem? Producatur ergo tabula Imperatoriis imaginibus longè Clarior. Subiectum enim non eſt conglutinati aſſeres, neque impoſiti ſindones; ſed ſubiectum eſt opus Dei. Anima enim eſt & corpus. Anima Dei opus, non hominum; & corpus rurſus ſimiliter. Hic plauſiſtis. Sed non eſt hic tempus plausûs, ſed in iis quæ deinceps ſequuntur, & plaudendi & æmulandi, eſt tempus

pus. Interim enim eſt ſubiecta communis omnibus materia. Anima enim nihil differt ab anima, quatenus eſt anima: ſed liberum eligendi arbitrium, oſtendit differentiam. Quomodo enim corpus nihil differt à corpore quatenus eſt corpus, ſed ſimile eſt & Pauli corpus, & corpus multorú. Pericula autem efficiunt illius corpus præclarius. Ita etiam in anima. Ponatur ergo nobis tabula, Pauli anima. Hæc tabula nuper iacebat fuligine obducta, plena telis aranearú. Nihil eſt enim peius blaſphemia. Poſtquàm autem venit qui omnia transformat, ac tranſmutat, & vidit eam ſic eſſe depictam, non ex ignauia & ſocordia, ſed ex imperitia, & ex eo quod non haberet flores pietatis. (Nam zelum quidem habebat; non aderant autem colores. Non enim habebat zelum ſecundùm ſcientiam;) dat ei florem veritatis; hoc eſt gratiam, & repentè regiam efficit imaginem. Cum enim accepiſſet colores, & didiciſſet quæ ignorabat, non expectauit, ſed protinùs euaſit artifex optimus. Et primùm oſtendit caput regium, Chriſtum prædicans. Deinde etiam reliquum corpus, quod eſt perfectæ vitæ inſtitutio. Atque pictores quidem & ſtatuarij, dum ſe incluſerint, cum magna induſtria, diligentia & ſilentio agunt omnia, nemini oſtia aperientes. Hæc autem tabula in medio orbis terræ propoſita, omnibus aduerſantibus, tumultuantibus, ſic hanc regiam faciebat imaginem, nec prohibebatur. Et ideò dicebat, *ſpectaculum facti ſumus mundo*. In medio terræ & maris, & cœli, & totius orbis terræ; & mundi tam ſenſilis, quàm eius qui cadit ſub intelligentiam, depingans imaginem] Excutrit mox ſigillatim in quarumlibet Pauli partium pictutam.

S. Baſilius c. 1. Conſtitut. Monaſt. *initio*, virtutes in ſe pingentem exhibet Chriſtum, vt ſint nobis veluti archetypa, qua ipſi poſtea exprimamus, facti nos quoque pictores boni, atque laudabiles. [Omnis actio, (inquit) omnis item ſermo Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, excolendæ pietatis virtutiſque obeundæ regula eſt. Propter hoc enim etiam humanam naturam ſuſcepit, vt in ſe velut in tabula quadam, veram nobis pietatem ac virtutem depingeret, eámque omnibus nobis, maribus ſimul ac fæminis ante oculos ſtatutam, vnicuique pro viribus imitandam, ſeu Archetypon proponeret. Neque enim alia de cauſa, ille corpus noſtrum geri, niſi vt quoad fieri poſſit, ad imitanda vitæ ipſius ſtudia nos conformemus.

Exprimenda imitatione ea pictura, obuerſis in illam oculis.

425 Iuxta germanum Baſilij Gregorium Nyſſenum hom. 5. in Eccleſ. ſic intuendo Chriſti virtutes vt archetypas, efficitur illud à Sapiente commendatum, *ſapientis oculi in capite eius*. Sic enim in ea verba ſcribit. [Cur hæc dicit? Eſtne enim vllum omnino animal quod habeat oculos extra caput, ſeu dixeris aquatile, ſeu terreſtre, ſeu aëreum? In omnibus enim, oculus reliquo corpori eſt præpoſitus, & collocatus eſt in capite eorum quæ habent caput. Quomodò ergo hic dicit, ſolius ſapientis caput præditum eſſe oculis? An hoc omninò tacitè ſignificat, quod eorum quæ conſiderantur in anima, eſt quædam proportio & conuenientia cum partibus corporis? Et ſicut in figura corporis, id quod toti præeſt, *caput* nominatur: ita etiam in capite, id quod principatum obtinet & primum tenet locum, pro capite intelligitur. Et quomodò pedis baſim appellamus *Calcaneum*: ita etiam fuerit baſis animæ per quam attingit corporis coaleſcentiam, vnde immittit in ſubiectum, ſentiendi vim & operationem. Quando ergo perſpiciendi & contemplandi vis in anima, occupatur in rebus ſenſibilibus, in eius calcaneos, oculorum tranſit natura: per quos aſpicit quæ ſunt inferiora ſublimium ſpeculationem dimittens, contemplationis expers manens penitùs. Sin autem rerum ſubiectarum cognita vanitate, ſuſtulerit oculos ad ſuum caput, quod eſt Chriſtus, ſicut interpretatur Paulus, beata cenſenda fuerit propter acrem oculorum aciem; vt quæ illic habeat oculos, vbi mali non eſt obſcuritas. Magnus ille Paulus, ſi qui alij ſunt ſicut ille magni, habebant oculos in capite, & omnes qui viuunt & mouentur & ſunt in Chriſto. Nam ſicut fieri non poteſt, vt ſi quis ſit in luce, videat tenebras; ita non poteſt fieri, vt qui in Chriſto habet oculum, ad aliquid vanum eum defigat. Qui ergo habet oculos in capite; (caput autem intelligimus vniuerſitatis principium,) habet oculos in omnis virtute. (Chriſtus enim eſt virtus perfecta; & omni ex parte abſoluta:) in veritate, in iuſtitia, in omni bono. *Sapientis* ergo *oculi, ſunt in capite eius. Stultus autem in tenebris ambulat*.

426 Confirmat eundem ſenſum, & alio adhibito non diſſimili ex Iobo, illuſtrat S. Gregorius 10. mor. c. 3. ſed inſigniter hom. 2. in Ezech. tractans illud *ſimilitudo hominis in eis*. [Quis (inquit) hoc loco homo deſcribitur, niſi ille de quo ſcriptum eſt; *Qui cum in forma Deì eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo?* Hæc itaque animalia, vt ſurgere ad ſanctitatis virtutem valcant, ad huius hominis ſimilitudinem tendunt. Sancta enim non eſſent, ſi huius hominis ſimilitudinem non haberent: quia quicquid in eis de viſceribus pietatis, quicquid de manſuetudinis Spiritu, quicquid de cuſtodia humilitatis, quicquid de feruore Charitatis eſt, hoc ab ipſo fonte miſericordiæ; ab ipſa radice manſuetudinis, ab ipſa virtute iuſtitiæ, id eſt à mediatore Dei & hominum, Deo Domino, traxerunt. Huius ſe hominis ſimilitudinem habere egregius prædicator oſtendit dicens; *Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti*; Ad eius nos ſimilitudinem ſurgere admonet, cum dicit; *primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cælo cæleſtis igitur ſicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem eius qui de cælo deſcendit*. Sanctus etenim quiſque in tãtum ad ſimilitudinem huius hominis ducitur, in quantum vitam ſui Redemptoris imitatur Nam ab eius mandatis atque operibus diſcordare, quid eſt aliud quàm à ſimilitudine longè recedere: tum virtutes omnes Chriſti egregie à Prædicatoribus expreſſas f... e & eleganter proſequitur.

Sic

S e cundimus imagines, imaginis Dei & hoc quantum.

427 Vtrumque illud, nempe & quod Chriſtus imago ſic factus, & quod neceſſarium ſit, eum imitatione exprimendo, nos ipſos virtutum coloribus pingere, proſequitur inſigniter Gregorius Nyſſenus l. b. de perfecta Chriſtiani forma, exponens quod Apoſtolus, Chriſtum *imaginem Dei inuiſibilis*, appellauit. [Vt te prorſus (inquit) faceret imaginem Dei, ipſe qui pro tua erga hominem beneuolentia factus eſt imago Dei inuiſibilis, hoc eſt ad humanæ naturæ menſuram ſeſe demiſit, vt nos ad diuinitatis menſuram extollamur. Ea enim fuit negotiatio filij Dei, vt propria forma quam ſumpſit, effectus homo, ſe rurſus ad exemplaris pulchritudinis figuram effingeret, vt eſſet id quod initio fuerat. Proinde vt nos item ſumus imago inuiſibilis Dei, ad propoſitum nobis exemplar vitæ, noſtra viuendi ratio exprimenda eſt: eo nimirum pacto, vt in carne viuentes, minimè viuamus ſecundùm carnem. Siquidem & princeps illa Dei inuiſibilis imago, quæ ad nos per virginitatem appropinquauit, per omni. ad humanæ naturæ ſimilitudinem eatenus tentata eſt, vt nullum peccati experimentum ſuſceperit. *Qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius.* Quemadmodùm igitur, ſi pingendi artem diſceremus, magiſter aliquam nobis pulcherrime depictam formam in tabula proponeret, in ſua quemque pictura oporteret pulchritudinem imitari, & omnium tabulæ ad propoſitam pulchritudinis exemplar expolireutur. Sic quoniam ſuæ quiſque vitæ pictor exiſtit, artifex autem huiuſce operis voluntas eſt; Colores verò ad exprimendam imaginem virtutes ſunt; non mediocre periculum eſt, nè à pulchritudinis exemplari, ad turpem ac deformem aliquam perſonam recedat imitatio; & pro Domini forma, effigiem vitij ſordidis coloribus adumbremus. Itaque pro noſtra virili, nobis enitendum eſt, vt virtutum colores puri ſint, & ſcienter peritéque ad excipiendam imaginem commiſceantur; vt imaginis imago ſimus, & quo ad eius fieri poteſt, imitatione perſpicua pulchritudinis exemplum exprimamus, vt faciebat Paulus, qui ex virtute vitam inſtituens, Chriſti imitator fuit. Quod ſi clarius ea ſigillatim oratione perſequi volumus, quibus imitando imaginem repræſentamus, vnus color eſt humilitas. *Diſcedite* (inquit) *à me quia mitis ſum, & humilis corde*, Alter eſt patientia. Quæ quot modis in imagine inuiſibilis Dei con piciatur] Amplificat Chriſti patientiam. Tum concludit. [Sic alia omnia in principe Dei imagine, licet intueri, ad quam qui reſpicit, & ad eius ſimilitudinem formam exornat ſuam, ipſe quoque fit Imago Dei inuiſibilis, per tolerantiam expreſſa.]

428 Egregiè quoque Petrus Cellenſis l. de conſcientia c. vltimo, omnes virtutum calores ex variis Chriſti myſteriis petitos, & ad vnum in nobis Chriſtum pingendum à charitate adhibitas, ſic repræſentat [Viui & veri colores Charitatis, non volucrum, non quadrupedum, non ſtultificas, immò fanaticas imagines imaginis Dei ſignaculo exprimunt, ſed conformitatem adoptionis filiorum & gratiæ reparatiuo genere pingendi, per neruos & venas principalium virtutum in anima componunt. Pingit enim dilectio, non ſtylo ferreo timoris, in vngue adamantino obſtinati cordis, ſed penicillo volitante ad ſupereminentem Scientiæ charitatem Chriſti. Quàm pulchras & quàm decoras nouit depingere formas, dilectio caput ſphæricum & rotundum, ſed aurum in ſtatua Charitatis pingit, quia intentionem puram & perfectam facit. columbinos aſpectus ſubiungit per innocentiam, manus tornatiles per eleemoſynam, naſum apertum & recutitum per diſcretionis temperantiam; vbera plena per abundantiam gratiæ; pedes rectos per ineeſſum miſericordiæ; corpus totum plenum oculis, per circumſpectionem induſtriæ pingit trinum & vnum Deum in capite; pingit Ieſum paſſum in oculis, pingit librum Euangelij in auribus; pingit flagella in dorſo; pingit lanceam in latere; pingit ſolum corpus extenſum, adeò vt oſſa dinumerarentur; pingit acetum in potu, fel in guſtu; pingit coronam ſpineam in capite, pingit velatum facie, pingit alapis cæſum, pingit mortuum; pingit Mariæ Magdalenæ in horto apparentem, & confabulantem; pingit cum Apoſtolis conueſcentem; pingit ad Cælos aſcendentem; pingit ad dextram Patris reſidentem & regnantem; pingit ad iudicium manifeſtè cum poteſtate magna & maieſtate venientem; pingit ſiniſtris terribilem, dextris amabilem. Ecce ſculptura, ecce pictura charitatis. Sed vnde illi vel quales ſunt colores, quibus immaterialis tam ſublimiter animæ depingitur imago? Animaduerte vnde ſunt colores, & quanti ſint, & affectuoſius ſuſcipies conformatas imagines verminiuum ſiue rubeum habet colorem, in ſanguine nigrum in paſſione ſeu in morte, viridem in reſurrectione, album in aſcenſione, terrenum in conuerſatione mortali, purpureum in vexatione aſſidui certaminis, ſuis cum hominibus, ſeu cum malignis ſpiritibus.]

Sic Chriſto partim præeunte & concomitante, partim veluti in tabella obnerſantibus eius virtutibus, efformatur pingitúrque in nobis ea cœleſtis imago, ad quam pingendam formati ſumus. Fœlices qui archetypon aliud ſcitè expreſſerint. Infœliciſſimi è contrario, qui tam exquiſiti pictoris imagini, appingunt aliam. Hoc quumodò fiat accipe ex Origene hom. 13. in Genes *ad finem*. [Intra te eſt collocata imago Regis cœleſtis. Cum enim faceret hominem ex initio Deus, ad imaginem & ſimilitudinem ſuam fecit eum: & hanc imaginem non extrinſecùs, ſed intra eum collocauit. Hæc in te videri non poterat, donec domus tua ſordida erat, immunditiis & ruderibus repleta. Iſte fons ſcientiæ intra te erat ſitus, ſed non poterat fluere, quia Phyliſtim repleuerant eum terra, & fecerant in te imaginem terrani. Sed tu portaſti quidem tunc imaginem terreni, nunc verò his auditis, ab illa omni mole & oppreſſione terrena per verbum Dei purgatus, imaginem cœleſtis in te ſplendeſcere facito. Hæc ergo Imago eſt de qua dicebat pater, ad filium, *faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*. Filius Dei, eſt pictor huius imaginis, & quia talis ac tantus eſt pictor, imago eius obſcurari per incuriam poteſt, deleri per malitiam non poteſt. Manet enim ſemper imago Dei in te, licet tu tibi ipſe ſuperducas imaginem terreni. Iſtam picturam tu tibi ipſe depingis. Cum enim te libido fuſca-

uerit, induxiſti vnum colorem terrenum: Si verò & auaritiæ ſtudeas, miſcuiſti & alium. Sed & cum te ita ſanguinem facit, addis nihilominùs & tertium colorem. Superbiæ quoque alius additur fucus, & impietatis alius. Et ſic per ſingulas quáſque malitias velut diuerſis coloribus Congregatis, hanc imaginem terreni, quam Deus in te non facit, tu tibi ipſe depingis. Propterea ergo deprecandus eſt vobis ille, qui dicit per Prophetam; *Ecce ego deleo ſicut nubem iniquitates tuas, & ſicut caliginem peccata tua:* Et cum deleuerit omnes iſtos in te colores, qui ex fucis malitiæ ſumpti ſunt, tunc reſplendebit in te imago illa quæ à Deo creata eſt.] Hoc vt idem eſt auctor hom. 1. in Geneſ. in illud *ad imaginem Dei fecit illum*, ſtudeamus comprobari in nobis, enitamur vt Chriſto primariæ imagini, per virtutum opera euadamus quàm ſimillimi, ſimúſque imagines imaginis illius ad quam Deus nos effingi voluit, quæ imago primaria Chriſtus eſt. Videſis quæ dixi in calce tractationis de Chriſto Dei facie.

Virtutes Regiæ, Chriſti Regis virtutum.

429 Hinc ſatis confirmatum manet, Chriſtum dici *Regem virtutum*, quia eſt princeps & fons, ac origo omnium virtutum, quibus decoramus, eaſque proinde in ſe multo magis continet: eóque (vt aiebam) veluti domeſtico ſatellitio ſtipatur. Et quia de Chriſti virtutibus actum iam eſt, cum de perfectionibus voluntatibus, hic attingendum dumtaxat eſt, quantopere niteant in eo virtutes Regiæ, labis cuiuſuis expertes in regni adminiſtratione David pſalm. 44. Regis noſtri epithalamium concinens, eas enumerat, veritatem, & manſuetudinem, & iuſtitiam. Quamuis enim Chryſoſtomus ibi, exiſtimet ſenſum potiùs eſſe, regnandum eſſe & fortiter agendum Chriſto, vt has virtutes hominibus conſerat; vt veritatem à filiis hominum diminutam plantet in terra; vt manſuetudine efferatos eorum mores commutet; & vt eos iuſtos faciat in quos tyrannidem exercet iniquitas, quo pacto virtutes à Dauide enumeratæ, non ad Chriſtum Regem, ſed ad ſubditos pertinent. Tamen plurium eſt ea interpretatio, & cum antecedentibus & conſequentibus probè cohæret, quæ virtutes illas in Rege Chriſto, ſpectari à Dauide affirmat: veritatem, quæ eſt *verborum nobilitas*, iuxta Syneſium oratione de regno, ideóque Regem maximè decet; præſertim ſi præceſſerit promiſſio, factorum veritate firmanda: Manſuetudinem, id eſt clementiam ſæuitiæ oppoſitam, ornamentum Regis inſigne, ne poteſtate armatus, lutum ſanguine maceratum audiat, fiatque homo homini lupus: Iuſtitiam denique, non illam dumtaxat quæ vindex eſt malefactorum & bonorum compenſatrix, aut illam alteram priuatam, quæ æqualibus commutationibus & ſuo cuique iure reddendo diſtinetur, ſed illam quoque perfectam & admirabilem, ac inter virtutes veluti Heſperum aut Luciferum, vt Ariſtoteles nominauit libro Ethicorum 5. quæ ſcilicet in omni erga alios operatione, metrum æqui ac recti tenet; nec eſt vna peculiaris virtus, ſed chorus virtutum ad alterum. Inde iuſtum & bonum virum, paſſim denominamus, qui nemini noceat; quin potiùs omnibus benefacere, & pro virili commodare paratus eſt.

Eſt reuera Chriſtus, hac ratione *Rex virtutum.* Eaſque in ſpirituali regno Eccleſiæ maximè prodit. Non enim cecidit de verbis eius in terram. In promiſſis incorruptiſſimus, in aſſertionibus ſimplicibus tenax ſemper veritatis apparuit: prænunciauit futura pleraque ab hominum cogitatione & ſenſibus planè diſſita. Quid non comprobauit euentus? Promiſit tutelam perpetuam Eccleſiæ ſuæ, & ſe illi ad conſummationem vſque ſæculi affuturum rectorem ac protectorem. Quando defuit? Clementiam in admittendis ad veniam vſque ſeptuagies ſepties peccatoribus, in horas ſingulas experimur: quamuis ne eneruetur regiæ directionis vigor, perdatque mollities quos cenſura cohiberet, exempla interdum ſtatuat omnium, tormenta paucorum. Iuſtus enim eſt, & iuſtitiam, hoc eſt iuſti amantes homines, diligit, beneuoliſque oculis contuetur ſtudioſos æquitatis. Ita vt apud Prophetam, inde ducta cognominatione appellatus ſit *Dominus iuſtus noſter.* Quod ſi Regem ac Magiſtratum ſæcularem, Theodoretus orat. 7. de prouid. *pharmacum peccati* iure dixit, quod iniuſtitiam eliminet, & repreſſa iniquitate vigentem in regno ac florentem exhibeat iuſtitiam; multo id iuſtius citra & ſupra comparationem omnem, de Chriſto dicatur, cuius opus eſt iuſtitia, & cultus iuſtitiæ & ſilentium; (vtique ab iniquitatum clamore,) quo pauperes in iuſtitia iudicat, & arguit in æquitate pro manſuetis terræ.

Nulla ſubditorum, à Rege virtutum, grauamina,

430 Non eſt ſub hoc Rege, timendum ſubditis à rapacitate, non iam patris, vel etiam domini, ſed cauponis, vt eſt apud Themiſtium orat. 5. Non præfectorum, veriùs ſanguiſugarum, dira auri fame & ſiti, qui vt de ſui temporis Præfecti regiis ſcribit Sidonius l. 5. epiſt. 7. [Inuident tunicatis otia, ſtipendia paludatis, viatica veredariis, mercatoribus nundinas, munuſcula legatis, portoria quadruplatoribus, prædia prouincialibus, flamonia municipibus, arcariis pondera, menſuras allectis, ſalaria tabulariis, diſpoſitiones numerariis, prætorianis ſportulas, ciuitatibus inducias, vectigalia publicanis, reuerentiam clericis, originem nobilibus, conſeſſum prioribus, congreſſum æqualibus, cinctis iura, diſcinctis priuilegia, Scholas inſtituendis, mercedes inſtituentibus, litteras inſtitutis.] Viritim vendunt, quod communiter emerunt, dumque in amplificandum cenſum toti ſunt, prodigi honoris proprii, ac etiam iuſtitiæ, expilant quos tutari debuerant. Vnde ſequitur, quod expoſtulabat Saluianus lib. 1. de prouid. vt diues poteſtas, pauperem faciat eſſe Rempublicam. Non hîc vſuuenit quod in aliis regiis poteſtatibus frequens, imo iuge æuo ſuo fuiſſe ait S. Cyprianus epiſtola 2. vt timeantur, & timeant. Sic enim de illis quos inter honorum infulas regalis aulæ ſplendore fulgentes, armorum excubantium tutela circumſtat. [Maior illis quàm cæteris metus eſt. Tam ille timere cogitur, quàm timetur. Exigit pœnas pariter de potentiore ſublimitas, ſit licet ſatellitum manu ſeptus,

ſeptus, & clauſus ac protectum latus numeroſo ſtipatore tueatur. Quàm ſecuros non ſinit eſſe ſubiectos, tam neceſſe eſt non ſit ipſe ſecurus: Aure, ipſos terret poteſtas ſua, quos facit eſſe terribiles. Arridet, vt ſæuiat; blanditur vt fallat; illicit vt occidat, extollit vt deprimat. Fenore quodam nocendi, quàm fuerit amplior ſumma dignitatis & honorum, tam maior exigitur vſura pœnarum.]

ChriſtusRex, quia regni ſui bonum, non ſuum commodum captat; & verè diligit ſuos, & ſincerè diligitur a ſuis. Hic illi vnicus regno ſcopus propoſitus; eis bene facere & benè conſulere. [Non enim Rex Iſraël Chriſtus (inquit S. Auguſtinus tract. 15. in Ioan. ad exigendum tributum, vel exercitum ferro armandum, hoſteſque viſibiliter debellandos: ſed Rex Iſraël, quod mentes regat, quod in æternum, conſulat, quod in regnum cœlorum credentes, ſperantes, amanteſque perducat. Dei ergo Filius, æqualis Patri, Verbum per quod facta ſunt omnia, quod Rex eſſe voluit Iſraël, dignatio eſt, non promotio; miſerationis iudicium eſt, non poteſtatis argumentum.] Regem iam beneficum, & multo potiore iure Millychium quàm Graium illum, quis non ſubditorum & amaret & deperiret potiùs, quàm ſeruiliter timeret?

Qui verè Regi virtutum ſint aut non ſint ſubditi, imo eo ipſo Imperatores.

431 Quam optandum, vt in hoc virtutum regno, quod item Chriſti eſt, ſubſimus lubentes ac volentes, potiùs quàm ærumnoſiſſimo regno vitiorum virtutibus oppoſitorum? Attigit hoc pulchrè Origenes hom. 36. in Lucam, tractans illud Chriſti Lucæ 17. *regnum Dei intra vos eſt.* Sic enim ſcribit. [Non omnibus Saluator dicit, *regnum Dei intra vos eſt*: Siquidem in peccatoribus regnum peccati eſt, & abſque vlla ambiguitate, aut regnum peccati, aut regnum Dei in corde noſtro imperat. Vnde ſiue quæ facimus, ſiue quæ loquimur, ſiue quæ cogitamus, contemplemur attentiùs, & tunc videbimus vtrum Dei imperium regnet in nobis, an imperium delictorum. Quam diuerſitatem ſciens etiam Apoſtolus, quoſdam commonet, dicens; *Non regnet peccatum in mortali veſtro corpore.* Si quis noſtrum deſiderat regnum Dei, regnatur ab eo. Si quis auaritiæ ardore cruciatur, regnatur ab auaritia. Porrò qui iniuſtitiam reginam habet, regnatur ab ea. Qui vanæ gloriæ ambitione ſuſtollitur, regnat ei aura popularis. Qui mœret, qui aliquid reformidat, qui amat, qui deſiderat, imperant ei ſingula, prout perturbationibus variis poſſidetur. Quæ omnia cognoſcentes, & quàm multa ſint genera regnorum; ſurgamus, precemurque Deum, vt auferat à nobis regnum inimici, & poſſimus ſub regno eſſe Dei omnipotentis; id eſt ſub regno ſapientiæ, pacis, iuſtitiæ, veritatis, quæ cuncta in vnigenito Dei Filio intelliguntur.]

432 Nec verò tam dicendi erimus ſubeſſe fœliciter, ſi ita Chriſto virtutum Regi ſubſimus, quàm dicendi erimus Imperatores feliciſſimi, & Reges magnificentiſſimi eſſe. Decus enim veri Imperatoris ac Regis, non in eos cadit qui inter mortales potiuntur hoc nomine, ſed in eos qui Dei Regis virtutum, in ſeipſis formam exhibent. Audi Euſebium orat. de laudibus Conſtantini. [Hic vere imperator appellari poterit, qui animo ſuo propter Imperatoris virtutes in illo inſitas, ſupremi illius imperij exemplar repræſentat. Qui autem ab his penitùs relegatus ſit, quique ſummum totius vniuerſitatis Imperatorem denegarit, neque cœleſtem animorum agnouerit procreatorem & parentem, neque debitum decus illi tribuerit, ſed turpitudinis labe animum deformarit; regiam manſuetudinem, cum immanis & agreſtis belluæ furore; liberalem & honeſtam animi affectionem, cum lethifero vitioſitatis veneno; cum ſtultitia prudentiam; cum ratione & ſapientia temeritatem, rem omnium planè maximè deformem commutarit; ex qua tanquam ex amara ſtirpe germina perniciuſa ac peſtifera naſcuntur, vita in omnem intemperantiam effuſa, auaritia, cædes, bellum cum Deo, denique impietas: Qui inquam, his ſe totum dediderit, etiamſi violentia tyrannica imperium occupet, nunquam verè Imperator dici, nuncupari que poterit. Qui enim Monarchæ effigiem gerere poteſt ille, qui infinitas Dæmonum imagines, adumbratas, & quidem in animo impreſſas habeat? Quemadmodum Princeps vocari, & rerum ſumma potiri ille quidem, qui infinitos Dominos, eoſque valdè acerbos, ſuis ipſius ceruicibus impoſuerit? Nam ſeruus eſt obſcœnæ voluptatis; ſeruus intemperantis & inſanæ libidinis cum mulieribus explendæ; Seruus pecuniæ iniuſtè partæ; Seruus excandeſcentiæ, & iræ; Seruus timoris & formidinis; Seruus Dæmonum cruentorum; Seruus denique Spirituum animum corrumpentium. Quapropter ſolus hic noſter Conſtantinus ipſius veritatis teſtimonio Imperator prædicetur, qui quidem cum Deo ſummo omnium Imperatore amoris vinculis iunctus eſt; qui ſolus liber eſt; immò verò etiam, qui verè Dominus eſt, qui nec pecuniarum, nec mulierum cupiditate vincitur, ſed voluptatum, etiam quæ ſunt ſecundùm naturam, victor eſt; Qui excandeſcentiam & iram expugnat, non autem ab illis expugnatur. Hic reuera Imperator eſt.]

E contrariò autem quid infœlicius eo eſſe poteſt, qui Chriſto Rege virtutum abiecto, malit Satanæ & vitiis ſubeſſe, ex eoque miſero numero eſſe, qui ſub peccato & peccati principe Satana iacet? Hic enim eſt malignus ille in quo totus mundus poſitus eſt, ſiue *iacet*: Græcè κεῖται videlicet, ſicut ſubditi iacent ſub principis velut vmbra, & in eius tutela conquieſcunt. Origenes hom. 12. in Num. deſcripſit egregiè infœlicitatem eius qui principem virtutum, principe nequitiæ maligno, commutatum velit ſic enim præter cætera habet de Satana. [Princeps dicitur mundi, non quia creauerit mundum, ſed quia multi ſunt in hoc mundo peccatores. Peccati autem quia ipſe princeps eſt, ideò etiam mundi princeps appellatus eſt: in his videlicet qui mundum relinquentes mundum, conuertuntur ad Patrem. Secundùm hoc enim etiam illud dicitur, quia *omnis mundus in maligno poſitus eſt.* Quid enim nobis prodeſt dicere, quia princeps noſter Chriſtus eſt, ſi rebus & operibus arguamur, quia Diabolus principatum tenet in nobis. Aut non palam eſt ſub quo principe agat impudicus, inceſtus, & iniuſtus? Numquid poteſt huiuſmodi homo dicere, quia ſub Chriſto poſitus

hæc ago, etiamſi ſub Chriſti nomine cenſeri videatur? In quo Chriſtus principatum gerit, nulli ibi immunditia, nulla iniquitas admittitur, nec habere aliquem locum poteſt iniuſta cupiditas. Secundùm hunc itaque modum, rectè & Chriſtus *virtutum princeps*, & diabolus *malitia ac totius iniquitatis dicetur.*]

Vſus doctrinæ.

433 Non vult huius principis ſubditos, ſuo regno annumerare, Rex virtutum. [Non quod creationem ſuam remouens, (ait autor ſermonis de ieiunio apud S. Cyprianum) Dæmonum ſub iecerit poteſtati; ſed quia in his qui amorem mundi Dei amori præponunt, non dignetur diuinitas ſibi facere manſionem: & impoſſibile ſit eos à Deo regi, qui ſe Diabolo tradidere; quia Chriſti & Belial nulla eſt participatio, nec aliqua iuſtitiæ cum iniquitate poteſt eſſe communio. Regnum hoc nõ eſt naturæ, ſed malitiæ. Perſecutio eſt, non defenſio: & tota huius poteſtatis virtus, in mortem damnationemque eorum qui ſub hoc principe militant, elaborat. Regnum hoc munitur vitiis, ambitur flagitiis; Turres eius ſunt crimina, arma quarumcunque turpitudinum molimina. Huius Regis telonarij, ſunt pauperum oppreſſores, tribuni ſeductores, præfecti iudiciorum peruerſores. Cubicularij eius ſunt quæſtium aduncatores, mercimonij traiectores, ærarij Sacerdores, nummularij Doctores, conductitij defenſores, linguæ ſubdolæ vel conſilij locatores, venales auxiliarij, bilingues cauſidici, concinnatores mendacij, fabricatores peccati, veſtiti mollibus, amicti diſcoloribus. In domo huius Regis ſunt; qui paludamentis talaribus pauimenta verrentes capillis mulieribus ſe in fœminas transfigurant, & dignitatem virilem non ſine naturæ iniuria dehoneſtant. In hoc regno ſunt, quicunque regnum Dei commutant in mendacium; quicunque quaſi in taberna vitiorum præcones, venales animas impuriſſimis Dæmonibus corrumpendas exponunt. Hîc auaras manus cupidi muneribus complicant; hîc genu flexo concupiſcentiæ ſuæ quiſque idolum colit, & propriæ libidinis adorat ſimulachrum.]

CAPVT IV.

Rurſus Chriſtus Rex virtutum; id eſt exercituum Domini, & aciei caſtrorum ordinatiſſimæ.

SATIS de primo illo ſenſu quo Chriſtus dici poteſt *Rex virtutum.* Cum quo alium annexum ſuppeditat Petrus Damiani ſerm. 28. vocans Chriſtum *autorem virtutum, & ducem ſpiritualium bellatorum.*

Rex virtutum, id eſt bellicoſus, & exercituum ductor.

434 Conſentaneè ergo ad genuinum ſenſum locorum Pſaltis, è quibus hanc Chriſti denominationem petitam vidimus, *Rex virtutum* idem ſonat quod *omnipotentem*, ait S. Hieronymus in cap. 2. Zachariæ, ſiue *fortiſſimum* atque adeò idipſum ſonat *Rex virtutum* in eo ſenſu vſurpatum, quod olim apud Athenienſes Lacedemonicos ſonabat nomen *Regis*. Eo quippe nomine, ſummum militiæ præfectum, aut vniuerſi equitatus moderatorem deſignabant, vt Paſchalius oſtendit lib. 10. de coronis cap. 13. *Rex* ergo *virtutum*, idem eſt quod *bellicoſus* & exercituum ac caſtrorum ſectioni intentus; cuiuſmodi reuera Chriſtus eſt, ſi Eccleſia militans ſpectetur. Vt propterea regnum Dauidis quod iugibus bellis exercitum ferè ſemper fuit, cum regno Chriſti in militantem Eccleſiam; regnum verò Salomonis quod fuit pacatiſſimum, cum regno Chriſti in Eccleſiam triumphantem rectè conferatur à Petro Damiani, opuſ. 37. diſſert. 1. dub. 10. [Sciendum eſt (inquit) quia per regnum Dauid,) qui tot perſecutionibus & ærumnis attritus, tot aduerſitatibus & inopiis cum ſuis commilitonibus eſt afflictus, hoc præſens ſæculum deſignatur, in quo cum ſuis membris Chriſtus affligitur, multiſque tribulationibus Eccleſia cuncta regalium dignitatum luſtra tranſcendit, omnia principalis imperij faſtigia ſuperauit; futuræ vitæ denunciat gloriam; in qua Chriſtus verè pacificus, æterna cum ſuis quiete perfruitur, ac cœleſtis conuiuij dapibus ſolemniter epulatur. Vnus igitur idemque Redemptor noſter, & nunc Dauid, & tunc Salomon erit, quia & modò tanquam manu fortis per membra ſua contra Diabolum pugnare non deſinit; & tunc ſopita prorſus omni carnis & Spiritus controuerſia, cum corpore ſuo, quod eſt Eccleſia, vt reuera pacificus, æterna tranquillitate regnabit. Nunc in electis ſuis, quaſi Dauid calamitatum faſcibus premitur perſecutionum, ac diuerſis aduerſitatum preſſuris vrgetur, tribulationibus in ærumnis atteritur; poſtmodùm tanquam Salomon exuberanti diuitiarum immortalium copia potietur. Nunc Dauid à facie Abſalon fugiens, decem concubinas in domo relinquit, quas Abſalon per inceſtum turpiter fœdat: quia Redemptor noſter, dum eiectus de ciuitate Iudaïca in deſertum gentium properat, relinquit in domo legis Iudæos, non viriliter incedentes, ſed muliebri conuerſatione viuentes.] Indeque eruit cur Dauid viuens tolerarit, quos condemnauit moriens. [Quia vnus idemque Redemptor noſter, & nunc quaſi Dauid reproborum prauitates æquanimiter tolerat, & poſtmodùm tanquam Salomon, in gloria ſua veniens, eos quaſi vibrato iudicij ſui mucrone, trucidat.] Sed de Regis gloriæ regno, etiam in Eccleſia viatrice, per Salomonicum expreſſo, infra plenè. Nunc idem regnum bellis turbatum, & proinde Dauidico regno delineatum, conſideremus.

Aiebam, ſub hac ratione Chriſtum dictum eſſe *Regem virtutum*, id eſt *virorum fortiſſimorum*, & verè *virorum virtutum*, de quibus plenè Origenes hom. 25. in Num. Et idem erit, ſi Chriſtus dicatur Rex exercituum, & caſtrorum aciei

aciei ordinatæ. Quibus vocibus duplex eximiam huius regni, per optimi & ſapientiſſimi Regis prouidentiam, bonum continetur. Vnum eſt ordinis, in tanta varietate perſonarum & munerum, quanta in exercitu iuſto requiritur. Alterum eſt regni tutela, & munitio aduersùs internos & externos hoſtes, per militares copias Regis imperia firmantes, & exercitum ad nutus eius paratum.

Caſtrorum acies ſub Rege Chriſto, ordinatiſſima.

435 Dicendum de vtroque illo bono breuiter, ducto initio ab ordine quem exercitùs nomine inſinuari perſpicuum eſt. Exercitus enim veluti anima, eſt ordo. [Acies, (vt eſt apud Veget. lib.3. cap. 14.) ſi ſapienter diſponitur, plurimùm iuuat: ſi imperitè, quamuis optimi bellatores, praua diſpoſitione franguntur.] Ea diſpoſitio, idem eſt quod ordo debitus, quem exercitus ſalutem iure dixeris. Vnde multitudo nimia, quod Xerxes docuit, ruit in certum exitium; quia ægrè ordinari & componi poteſt. Eaque ex cauſa Alexander Magnus, vt eſt in Panegyr. Conſtantini cum præter Macedonas ſuos, cunctæ Græciæ, vniuerſo Illyrico, innumerabilem delectum poſſet indicere; nunquam maiores quadraginta millium copias duxit: inhabile regenri ratus, quicquid excideret, & turbam potiùs quàm exercitum. Aptiſſimè ergo vox *exercitus*, concinnum ordinem exhibet; qui in Eccleſia Dei cernitur, perſonarum non ſecus ac in ſæculari regno variis gradibus diſtinctarum, & compoſitarum. Vnde exiſtit varietas illa, & inæqualitas quam toties Apoſtolus per variorum corporis membrorum analogiam exhibet. Valafridus Strabo lib. de rebus Eccleſiaſticis cap.31. & vltimo, correſpondentiam & proportionem perſonarum regni & exercitus ſæcularis, cum regno & exercitu Eccleſiæ, fuſiſſimè proſequitur. Iuuerit eum audire, ſed tantiſper acciſum. [Sicut gens Romanorum totius orbis Monarchiam tenuiſſe fertur, ita Summus Pontifex in ſede Romana vicem B. Petri gerens, totius Eccleſiæ apicè ſublimatur, &c. Sicut verò ſummus ſæculi principatus non tantum apud Romanos, verùm etiam apud aliarum partium gentes interdum ſuit; ita & aliæ Eccleſiæ, dignitati ſedis Romanæ conſociantur; id eſt Antiochenſis in Aſia, Alexandrina in Africa, in concilio enim Nicæno, harum trium priuilegium Eccleſiarum, cæteris omnibus anteferendum oſtenditur. Sed poteſt trium locorum experientia ad vnam dignitatem referri, quia in duobus eorum ipſe Petrus ſedit: Tertium per Marcum filium ſuum, ſuam effecerat ſedem. Similiter intelligendum de Principaribus ſæculi, quod quamuis ad diuerſis orbis partibus per tempora ſua fulſerint, tamen ad ius Romanum quaſi vnum apicem, poſtremò penè omnes ſunt relati. Comparetur ergo Papa Romanus, Auguſtis & Cæſaribus. Patriarchæ verò Patriciis, qui primi poſt Cæſares, in imperiis fuiſſe videntur: Ita & iſti qui ſatis pauci ſunt, primi poſt trium ſedium Præſules habentur. Deinde Archiepiſcopos qui ipſis Metropolitanis præeminent, Regibus conferamus. Metropolitanos autem Ducibus comparemus: quia ſicut Duces, ſingularum ſunt Prouinciarum, ita & illi in ſingulis Prouinciis ſinguli ponuntur. Quod Comites vel Præfecti in ſæculo, hoc Epiſcopi cæteri in Eccleſia explent. Sicut Tribuni militibus præerant, ita Abbates Monachis, athletis ſpiritualibus præeſſe noſcuntur. Quemadmodum ſunt in palatiis præceptores vel Comites Palatij, qui ſæcularium cauſas ventilent, ita ſunt & illi quos ſummos Capellanos Franci appellant, Clericorum cauſis prælati. Capellani minores ſunt ſicut hi quos Vaſſos Dominicos, Gallica conſuetudine nominamus. Porrò ſicut Comites quidam miſſos ſuos præponunt popularibus qui minores cauſas determinent, ipſis maiora reſeruent; ita quidam Epiſcopi Coëpiſcopos habent, qui in rebus ſibi congruentibus quæ iniunguntur, efficiunt. Centuriones vel Vicarij qui per pagos ſtatuti ſunt, Presbyteris plebium qui Baptiſmales Eccleſias tenent, & minoribus Presbyteris præſunt, conferri queunt. Decuriones vel Decani qui ſub ipſis Vicariis quædam minora exercent, minoribus Presbyteris titulorum, poſſunt comparari. Sub ipſis miniſtris centenariorum, ſunt adhuc minores qui collectarij quaterniones, vel Duumviri poſſunt appellari, quia colligunt populum, & ipſo numero oſtendunt ſe Decanis eſſe minores. Ad horum ſimilitudinem ſunt Diaconi & Subdiaconi, Presbyterorum adiutores in verbo, Baptiſmo, & quotidiano officio. Sunt etiam Archipresbyteri pro Epiſcopis Canonicorum curam gerentes. Habent & poteſtates ſæculi, conſiliarios in domeſticis, & liberorum pædagogos ſuorum, habent procuratores rei familiaris. Similiter in quibuſdam Eccleſiis Archidiaconos quos familiæ reſpicit gubernatio. Sunt in ſæcularibus quæſtionarij id eſt qui reos examinant. Sunt in Eccleſia exorciſtæ, dæmonum excluſores. Habent aulæ potentium, ianitores. Habet & domus Dei, Oſtiarios. Habet mundus veredarios, commentarienſes, ludorum exhibitores, carminum pompaticos relatores. Habet Eccleſia Acolytas, Lectores, Cantores, atque Pſalmiſtas. Cæterùm ex vtriuſque ordinis coniunctione & dilectione, vna domus Dei conſtruitur, vnum corpus Chriſti efficitur: Cunctis membris officiorum ſuorum fructus, mutuæ vtilitati conferentibus.] Hactenus de correſpondentia Eccleſiaſtici & ſæcularis Ordinis Vvalafridus. Ex nomine *Schola*; Eccleſiaſtico ordini cum militaribus aciebus communi, idem illuſtrat Petrus Faber lib.2. Agoniſtici cap.6.

Tutela regni Chriſti per eas acies, ab hoſtibus innumeris duce Satana.

436 Alterum bonum, quod affirmabam prouideri regno ſuo à Chriſto, per *virtutes* ſiue *exercitus ordinatos* quorum Rex dicitur, eſt tutela ac munitio ab atrociſſimis hoſtibus, qui plurimi ſemper imminent; cùm in regno ipſo, tum extra regnum. Hæc tutela tantùm à feralibus illis hoſtibus, ſed eorumdem etiam euerſio atque ruina. Sint interni hoſtes regni Chriſti, qui cum fide Catholica quam retinent perduellionis ob excluſam charitatem damnantur, plectendi in æternum, ni ante exceſſum è vita, Regis gratiam mutata mente recuperent. Hi verò quàm innumeri ſunt, non in ſingulis modò Prouinciis Chriſtiani orbis, ſed in ciuitatibus,

& pagis ſingulis. Vtinã ne & domus, hoc hominum furfure ſcaterent; qui dictis factiſque, vt molitionibus internis, exemplo item malo, & regem ſuum violant ipſi, & alios ad violandum ſollicitant; dicentes, *nolumus hunc regnare ſuper nos*: & vt deiecto è regni poſſeſſione Chriſto, regnet peccatum, & peccati auctor Satanas annitentes. Alij Antichriſti quos foris in Eccleſiæ regnum machinari maleficium affirmabam, ſunt infideles omnes, ſiue Iudaicis fabulis & nugis vaniſſimis diſtenti, ſiue Mahumetis partiarij, paganiue, & ſaxis ac lignis accidentes, quales olim innumeri: nec deſunt, Ethniciſmi ſuperſtites alicubi reliquiæ, trunco & lapidi venerationem adhibentes, & in Chriſtianam Eccleſiam ac Chriſti regnum, igne ac ferro ſæuientes: quod Iaponis Monarcha quem *Xogurs* dicunt, crudeliſſimè hoc ipſo tempore præſtare pergit. Græcorum ſapientum ſyllogiſmos aduerſùs Chriſtianam veritatem, quos *munitionum* nomine vocauit Apoſtolus 2. Cor. 10. vt Oecumenius ibi interpretatur, infeſtum Eccleſiæ bellum diu & pertinaciter geſſiſſe, neminem latet: docentque apertè quæ ſuperant Celſi, Iuliani, Porphyrij, & aliorum Ethnicorum. In religionem Chriſtianam librorum plagulæ. Horum Germani ſunt Sectarij, quorum populoſiſſima examina ſuperiore ſæculo ebulliuerunt, & vniuerſam aquilonarem plagam, fœdiſſimè deformarunt. Schiſmaticos qui nude ſchiſmatici ſint, nec in hæreſim continentem commigrarint, nullibi extare puto: ſie vbi tamen extant, inter illos quos *internos* hoſtes admiraui, & hos quos *externos* dixi; medij ſunt collocandi & inter agmina aduersùs regnum Chriſti certantia ſede donandi.

Omnium huiuſmodi nequitiæ ordinum, & filiorum ſuperbiæ, rex & caput implacabili odio in Chriſti regnum flagrans, ipſe eſt Satanas: qui bellum cum Sanctis Angelis occaſione diuini mandati cui ſubiici reſpuebat in cœlo inchoatum ab vniuerſi initio, deinde in homines Dei imagines per ſe hoſque emiſſarios ſuos pertinaciter perpetuabit, & ad finem vſque mundi propagabit odium enim incenſiſſimum quo in Deum flagrat, hanc Deo aduerſandi, & quantum facultas ſupperit incommodandi opportunitatem, vt effluere non ſinat, perſuadet Satanæ: inde nomen ſortito, quod Deo aduerſetur, iuxta illud præclare ſcriptum ab Origene lib. 6. contra Celſum. [*Satan* hebræa lingua dictus, & à quibuſdam forma magis Græcanica nominatus *Satanas*, interpretatur *aduerſarius Dei filij*, qui eſt iuſtitia, veritas & ſapientia. Sed magis propriè aduerſarius eſt is, qui primus omnium in pace beatè degentium, amiſſis alis à beatitudine ſua excidit. Qui, vt ait Ezechiel, *ambulauit inculpabilis in omnibus vijs ſuis, donec inuenta eſt iniquitas in eo: & cùm eſſet quaſi quodam ſigillo expreſſa effigies, & corona pulchritudinis in paradiſo Dei*, velut ſaturitate bonorum periit, iuxta verbum illius, qui ad eum dixit myſticè *perditio factus es, & non eris in æternum*.]

437 Præmiſerat verò non ita multo ante, de hoc Dei aduerſario, à Chriſtianis aſſerto Celſi calumniam, his eius verbis, [indagaturus ænigmata illa, quorum occaſione putat nos deceptos, inducere Satanam, ait veteres illos bellum Deorum ænigmaticè tradere, vt Heraclitum cum ita ſcribit: quod ſi dicendum eſt commune quoddam bellum, litemque eſſe, omniaque progigni ex lite, & reliqua. Vt Pherecidem multò antiquiorem Heraclito, fabuloſè inſtruentem aduerſas acies, quarum alteri Saturnum ducem præficiat, alteri Ophioneum, variaſque prouocationes, & certamina, conditionéſque certas ſcribentem, vt pars altera quæ in Ogenum eiiceretur, habeatur pro deuicta; victrix verò aduerſariis pulſis cælum poſſideat. Porrò ad eandem ſententiam pertinere Titanum & Gigantum contra Deos bella myſtica: Tum quidquid Ægyptij narrant de Typhone, & Horo ac Oſiride. Poſt iſta memorata, nec tamen expoſita iuxta meliorem ſenſum, quàm a nobis intelligantur, conuiciatur nobis, dicens hæc longè aliter ſe habere quàm noſtra commenta de diabolo dæmone: vel, quod ipſe putat verius, de impoſtore homine aduerſatio.] Has impuriſſimi calumniatoris gerras, ex interpolatis ac interuerſis Sacris hiſtoriis ab Ethnicis conſignatas, non officere Chriſtianæ veritati de Satana Dei & Chriſti diuinarum copiarum ductoris aduerſario, monſtrat conſequenter Origenes, in quo nobis non videtur hærendum, cum res ſit explorata.

Arces ſingulares regni Chriſti,
& hoſtes earum.

438 Hi hoſtes regni Chriſti, in vniuerſum ſumpti. Quia verò regnum Dei intra nos quoque eſt, & ſinguli portio ſumus ſpiritualis regni Chriſti, ſicut ingruunt etiam hoſtes in ſingulos, & quidem innumeri, vt Laurent. Iuſtin. lib. de caſto connub. cap. 1. latè proſequitur; ita prouiſum eſt à Chriſto Rege vnicuique, præſidium validum & exercitus, qui ſingularia quæque caſtra tueatur & firmet. *Caſtrum* ſeu *caſtellum*, & *arcem*, voco animam vniuſcuiuſque Chriſtiani quo pacto locutus eſt S. Bernardus ſerm. 2. de Aſſumpt. Nam cum præmiſiſſet, orbem terræ vniuerſum eſſe caſtellum & atrium fortis armati, addit & nobis ſingulis caſtra ſunt ſingula, quod confirmat inflexo tantiſper & in bonum ſenſum tracto, vulgari tunc prouerbio, *bonum ſeruat caſtellum, qui cuſtodierit corpus ſuum*. optimè vnumquodque horum caſtrorum munierat Deus, vt meditatur Gerſo 4. p. ſerm in die Paſchæ; de illis Chriſti verbis, *pax vobis* Hanc conſiderationem munitionis *caſteli* (vt vocat) & *fortalitij* animæ appellans *pulchram materiam*, quam ſic perſtringit. [Charitas amoroſa, capitanea erat: & locum tenens Dei ſummi Domini & Imperatoris, quæ ſuper omnia diligebat eum. Et ideò Deus fecit eam Imperatricem & Reginam aliarum virtutum. Sicut traditur ab Apoſtolo 1. ad Corinth. cap. 3. Seruilis obedientia, erat ancilla; quia qui diligit eum mandata eius obſeruat. Sicut habetur, Ioannis decimo quarto, Gregor. in homilia Pentecoſtes. Charitas operatur magna ſi eſt: ſi renuit operari, charitas non eſt. Humilitas profundas fecit foueas. P[illegible] muros & munitione prouidit: prudentia ſ[illegible] pro[illegible]ntia diſcernebat m[illegible]. Timor n[illegible] operandi, erat ianitrix quæ diligenter cuſtodiebat quaſque portas corporis, & peccatum ipſum proditorem & omnem malum eius co[illegible]tarum.]

De caſtri irem religioſi munitione exquiſita diuinitùs facta, egregiè S. Bernardus ſerm. 3. de Eccl. dedic. *ferè per totum*; nominatim verò S. Ambroſius lib. de Noë & Arca cap. 2. explicans trium filiorum Noë collocationem quorum qui peſſimus erat Chaam ſecundo ſemper loco refertur, obſeruat inſignem modum quo Deus vniuſcuiuſque noſtrum munitioni proſpectum voluerit, [qua ratione (inquit,) malum in medio poſuerit, ratio euidens eſt, quia naturæ bonum omnibus ineſt: nec quaſi naufragos in lucem proiicit: ſed & ſuffulſit viribus, vt non opprimantur tentamentis, nec tanquam inualidi, ſuccumbant, ſed muit & veſtit velit quibuſdam tegumentis indifferentibus, quæ ſunt ſalus, valetudo bona, pulchritudo, impigritia, diuitiæ, generis elatitudo; vt ea dote muniti tueantur bonitatem naturæ, & malum illud includant ne poſſit nocere, & quaſi clauſum ſtrangulent. Nonne cernimus velut aciem quandam virtutum ordinatam in prælium, vt inferiores in medio ſint dextra, læuaque velut in cornibus validiores, per quos tota acies robur accipiat? Vnde & quidam poëta Græcus, ait: *κακοὺς δ᾽ ἐς μέσσον ἔλασσεν*, hoc eſt, *malos autem in medium inſeruit*; ita ego & natura, quaſi bonus Dux imperante Deo quæ nos ad huius mundi prælia generare nouerit, quæ bon. habet, primo ordine conſtituit, quæ officiant ſecundo, quæ adiuuent, tertiò vt tanquam in medio incluſus hoſtis, geminaris, quocumque ſe contulerit, opprimatur viribus; ne ſingulæ eorum velut æquatis fatigentur præliis, & euadendi de anguſtiis naturalibus, ac ſerpendi latiua facultatem haberet.]

439 Aduerſùs ergo hæc ſingularia caſtra regni Chriſti, diuinitùs firmata atque munita, ingruunt hoſtes multi & validiſſimi diſtributi in tres turmas quas fecerunt Chaldæi, vt idem S. Bernardus philoſophatur ſerm. 1. in octaua Paſchæ. *Non enim eſt nobis colluctatio aduerſùs carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſùs mundi rectores, tenebrarum horum, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus.* Hoc quid ſit, accipe ex Chryſoſtomo lib. 6. de Sacerdot. cap. vltimo, poſt deſcriptam horrifici belli ſpeciem. [Videas (inquit) eo prælio, longè tum maius, tum horribilis, ſi tibi fortè caliginoſiſſimam illam diaboli aciem conflictúmque inſanum, oculis iſtis cernere liceat. Non enim illic aut æs aut ferrum; non equi, non currus, non rotæ, non ignis, non iacula iſta quæ cernimus: verùm alia quædam machinamenta, iis quæ dixi longè terribiliora. Certè aduerſariis iſtis nequaquam opus eſt thorace non ſcuto, neque enſibus, neque haſtis. Sed nudus execrandæ illius malitiæ aſpectus, talis eſt, vt humanam animam à corpore ipſo diſſoluere poſſit, niſi ea admodùm generoſa fuerit, atque adeò antequam à viribus ipſa ſuis auxilium petat, diuinæ in ſe clementiæ prouidentiam ſenſerit. Ac ſanè ſi liceret corpore hoc exuto, aut vnà etiam cum ipſo corpore, perſpicuè, atque intrepidè vniuerſam ipſius aciem bellúmque contra nos inſtructum ipſis oculis contueri, videres vtique non ſanguinis torrentes, neque corpora demortua, ſed animarum lapſus tam multos, ſed vulnera ſic grauia, vt tibi ſtatim vniuerſa illa pictura, quam modò expreſſi puerorum delectamenta, & ludicrum potiùs, quàm bellum videri poſſit.] Et mox. [Si & congreſſus modum rependere velis, hunc verò longè acriorem, ac magis diuerſum comperies. Neque enim quiſquam eſt qui tam multas fraudis, doli, artificij formas norit, quàm multas ſceleratus ille hoſtis; qua quidem in parte maior illius vis ac potentia ineſt: Neque inimicitias quis tantas, tamque incredibiles aduerſùs hoſtes ſibi infenſiſſimos gerere poteſt, quantas ille aduerſùs humanam naturam gerit. Porrò ſi quis examinet, quanta cum inhumanitate is depugnet; ridiculum certè fuerit homines hoc in loco conferre. Sin iracundiſſimas ac truculentiſſimas quaſque feras delegerit, quas cum huius furore, atque inſania confertas, reuera manſuetiſſimas, humaniſſimáſque eas à comparatione comperies; tantum ille in animas noſtras furorem ſpirans euomit. Adde quod & pugnæ inter homines geſtæ, tempus breue quidem eſſe ſolet; qua etiam in temporis breuitate multæ dantur induciæ Nam ex natura ſic comparatum videmus, vt noctis ſuperuentus, & iugulandi labor & cibi capiendi tempus, & multa id genus alia, militi reſpirandi poteſtatem ſic faciant, vt armaturam exuere, tum verò paulum reſpirare, ſeque cibo & potu reficere, multiſque rebus aliis priſtinas vires recuperare, valeat. Aduerſus autem Diabolum dimicanti, nunquam licet arma ipſa ponere, ſomnúmve vllum capere: & præſertim qui perpetuò inuulneratus prælio eſſe volet. Ex duobus enim neceſſariò alterum conſequitur vt cadat qui, ac pereat armis ſpoliatus, vt aut continenter vigilet, armatúſque ſtet: ſiquidem ille continenter cum ſua ipſius acie ſtat, ſocordias noſtras obſeruans; ac maius quidem afferens ſtudium ad noſtram internecionem, quàm ad noſtram ipſi nos ſalutem afferamus. Poſtremò vt ſemel finiam, quod à nobis hoſtis ille minimè cernatur, quodque derepentè atque improuiſè nos adoriatur, (quæ res iis qui non aſſiduè, in excubiis vigilantes fuerint infinitorum malorum cauſa eſſe ſolet, facit nimirum, vt bello hoc ægriùs ac maiore cum negotio quàm illo defungi poſſis.]

440 Succenturiatas habet tantus hoſtis, mundi phalanges: & nunc per eas, nunc per ſe adornat bellum: nunc via aperta, nunc aſtu & arte ideirco enim & *leo*, & *draco*, in Scripturis dictus legitur; Leo propter imperum; draco propter inſidias, eo apertè iraſcitur, draco occultè inſidiatur (ait Diuus Auguſt. homil. 35. ex eo, & præfat. in Pſal. 64.) In ipſa via qua ad cœlum tenditur, laqueos tendit. quod in hunc modum egregie aperit Fulgentius epiſt. 3. cap. 15. [Laqueos non in terrenis rebus, ſed in ipſis cæleſtibus aduerſarius tendit, nec à via manifeſto ſeducit errore, ſed (ſicut ait Propheta) *in via hac qua ambulabam, abſconderunt laqueos mihi*, vbi benè ambulantes perſpicit in operibus bonis, vbi vehementiùs, & periculoſiùs colore ſimulatæ pacis, occultis repugnat inſidiis; & non valens Virginitatem carnis, in carne perderet, Virginitatem Spiritus conatur auferre. Tum ſubdit eleganter non minus ac fusè quomodo ſi minùs vnius vitij aggreſſio ſuccedat, inde capta occaſione vitium aliud ſuccenturiatum ſubmittat, & vanitatem ex Virginitate, ex gulæ victoria præſumptionem ex auaritiæ tenacitate ſuperata prodigalitatis inſidias Locum conſule.

Inteſtinum bellum.

441 Quaſi autem non ipſi ſatis eſſet potentiæ & artis, nec Spiritus nudus tanto tempore ad bellum formatus, tot victoriis elatus, ad carnem infirmam attendam ſatis foret, nobis aduerſum nos vtitur, (ait S. Baſilius homil. ne temporalibus rebus adhæreamus) cuius hæc eſt oratio. [Plurimùm nos, dilecti, & variis modis veritatis hoſtis quotidie impugnat. Impugnat autem ita, ſicut ſcitis, vt noſtris ipſorum deſideriis, iaculorum vice aduerſùm nos vtatur, & perpetuò e nobis ipſis vires ſumat, quibus nos lædat. Quoniam enim maiorem potentia illius vim Dominus inſolubili lege preſſit, nec permiſit vt vno impetu genus humanum à facie terræ deleter per noſtram inſipientiam inuidus furtim contra nos victoriam molitur. Et quemadmodùm peruerſi quidam, & ſubdoli homines, quorum ſtudium, & propoſitum ex aliorum bonis diteſcere, eam tamen potentiam non habent vt aperta violentia vtantur, vias inſidiosè obſidere ſolent, aut locum aliquem circa illas aut conuallibus profundis interruptum, aut dumorum denſitate obſcurum viderint, in illum ſe ſe abdunt, & huiuſmodi velamento viatorum circumquaque conſpectum, ne præuideantur, amoliti, ex improuiſo illos adoriuntur, ne quiſquam eorum laqueos periculoſos videre priùs queat, quàm in illos incidat; ita & Satan infenſus nobis, & antiquus hoſtis mundanarum oblectationum vmbris ſe ſe inſinuans, quæ periculosè circa huius vitæ viam latronem occulere ſolent, & latibula præbere inſidiatori; inde improuiſos nobis perditionis laqueos ſubſternit.]

Hæc ſunt quibus nos, intra nos ipſos abditis, & ſtudiosè obſeruatis nos prodit, & domat Satan: nobis ipſis (vt Baſilius aiebat) vtens aduerſus nos ipſos: ſicque iuxta Prudentium in fine Phychomachiæ, intra nos, per nos,

Feruent bella horrida feruent
Oſſibus, atque incluſa fremit diſcordibus armis,
Non ſimplex natura hominis: nam viſcera limo
Effigiata premunt animum contra ille ſereno,
Editus afflatu, nigrantis carcere cordis,
Æſtuat, & ſordes arcta inter vincla recuſat.
Spiritibus pugnant variis, lux atque tenebræ;
Diſtanteſque animat duplex ſubſtantia vires.

En bellum verè inteſtinum, & hominem aduerſùs ſeipſum armatum, flammas incentoribus dæmonibus ſuppeditantem; de quibus illa ſunt pulchra, ſed aliquatenùs mollienda, apud Syneſium lib. de Prouidentia. [Iam cum illi ſuam imprimis in poteſtatem redigere volunt, tunc hoc pacto adoriuntur, fieri non poteſt quàm aliqua in terris animis hominum portio inſita ſit rationis expers. Hanc qui è vulgo eſt, palam præ ſe fert. Sapiens quaſi ſtrictim adhærentem. Nemo autem eſt qui ea ſic omnino deſtitutus, per eam vti congenerem proditione facta, dæmones animal inuadunt. Oppidi enim ſimile eſt obſidioni quod tunc geritur, ac quemadmodum carbones ad motis facibus citiùs incandeſcunt, quoniam ad concipiendum ignem iampridem ſunt accommodati, ſic Dæmonum natura perturbationibus plena, vel ipſa potiùs viuens & mobilis perturbatio, ad animam accedens, eius affectiones excitat; & ex naturali eiuſdem habilitate, actionem elicit ſola id admotione perficiens. Nam agenti, id quod patitur, ſimile ſemper efficitur; ita cupiditas, ita iracundia, & quæ his affinia ſunt mala, à dœmonibus inſtigantur per congruas ſibi partes in animam irrumpentibus, quæ ipſorum aduentum naturali ſenſu percipiunt; mouenturque ab illis, & quò in animam inſurgant robur accipiunt, donec animam aut penitùs ſubegerint, aut capere ſe poſſe deſperent: Certamen iſtud longè grauiſſimum eſt. Nullum enim tempus, nullum modum, nullum oppugnandi locum, intentatum relinquunt, vndique machinæ; vndique domeſtica bella concitantur; donec aut euicerint, aut ſpem omnem depoſuerint.]

442 Diuine planè in hanc rem Chryſologus ſerm. 171. prolatis illis Chriſti verbis, *de corde exeunt cogitationes malæ, adulteria*, &c. Sic enim exclamat. [Quæ ſpatia terrarum, quæ magnitudo vrbium, quæ latitudo regionum tantos hoſtes ferre, tot inimicos capere, tantas ſubſtinere præualet nationes? Quot vitia, quot delicta, quot crimina rapiunt humanos ſenſus, corda hominum patiuntur, ad vnam ouem genera tota, tota feritas beſtiarum, quæ magis eò ſæuiunt, quò ſe explere nequeunt, ſatiari non poſſunt vnius captione vorari dente prædones: qui plus hinc æſtuant & tabeſcunt, quod capare nequeunt, & vorare: Quod ad vnam columbam tot milui, tot aquilæ, vultures tot voraces, tantarum curtat congeries auium ſordidarum hanc generoſitatem, hanc multitudinem ſenſerat Propheta cum caneret; *Circumdederunt me mala, quorum non eſt numerus, comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem. Ab intùs de corde hominum procedunt*: Tolerabilis eſt hoſtis cùm muros arietat extrinſecùs, cum foris, poſitus cedit aliquando conflictu. Cui verò eſt intus inimicus, cuius aduerſarius in ipſis penetralibus iam deſæuit, iſte ſe intelligit, & ſentit oppreſſum; Iſte ſe, & captiuum perdit, & deplorat: Iſte ſuus expugnator eſſe non poteſt, ſuis eſſe non poteſt liberator; alienum requirit auxilium, quærit alterum defenſorem. *Ab intùs exeunt de corde.* Nouus eſt hic ordo bellandi. De homine contra hominem, gentes exeunt bellaturæ, non contentæ in occulto vincere, proſternere in abdito; quaſi quæ famam quærant hominis de ruina.]

Has eſſe gentes regni peccati, contra animam ſemper bellantes, pulchrè tradit Origenes hom. 1. in Hierem. *ſub finem* Hic eſt hoſtis omnium maximè extimeſcendus. [Non eſt nobis aduerſarius, (ait rectè Caſſianus lib. 5. de Inſtit. cap. 21.) extrinſecùs formidandus, in nobiſmetipſis, hoſtis incluſus eſt. Inteſtinum in nobis quotidie geritur bellum, deuicto eo, omnia quæ forinſecùs ſunt reddentur infirma, ac militi Chriſti vniuerſa pacata erunt, & ſubdita. Non habebimus aduerſarium nobis extrinſecùs metuendum, ſi ea quæ intra nos

ſunt,

ſunt, Spiritui deuicta ſubdantur. [Eo autem eſt formidoloſior hic hoſtis, quod eſt tā multiplex, nec conteri planè poteſt, ſed tantum domari; mox tamen reſumit vires oppreſſurus animam, ni ſemper vigilet; ideoque ſemper bellandum, ſemperque ſtandum monebat Apoſtolus ex S. Chryſoſtomi interpretatione homil. 22. in ad Epheſ. Vbi enim noſter legit, *& in omnibus perfecti ſtare*, ipſe legit *omnibus confectis*, & ſic exponit. *Et omnibus confectis*, hoc eſt ex paſſionibus, & deſideriis abſurdis, & omnibus quæ nos interturbant. Non ſimpliciter *conficienda* dixit, ſed ita planè conficienda, vt non ſolùm tollantur, ſed vt & ſublatis omnibus, ipſi firmi perſiſtant. Nam multi iſtam adepti victoriam, denuò ceciderunt. *Omnibus* (inquit) *confectis*: non iſto quidem confecto, illo verò nequaquam. Oportet & poſt victoriam perſiſtere. Eiecta aliquando ſunt mala; verùm niſi ſtemus, iterum reuiteſcent.] Tres Gigantes, in anima cuiuſuis aduerſus Deum & bonum noſtrum bellantes aſſiduè, ignorantiam, obliuionem bonorum, & ſocordiam, deſcribit perpulchrè Marcus Eremita lib. de præceptis ſalutaribus *in fine* & Nicolaus in Eucharistico ad ipſum Marcum, pro tranſmiſſo eo libro.

443 Nec deſunt infauſtæ ſuppetiæ, & aduentitia agmina vitiorum, quæ operationibus iteratis adiuta, ſoboleſcunt infœliciſſimè: eoque potentiùs ac fortiùs vrgent hominem quò acerbius eſt conſuetis abſtinere, & aduersùs inolitum vſum conniti. Eſt autem id in huiuſmodi hoſtibus periculoſius, quod plerumque amicos ſimulant: vnde vt perniciosiùs decipiunt, quia ſe ſub velamine virtutum tegunt, (ait S. Iſidorus lib. 2. de ſummo bono cap. 35.) fusè id proſequens in variis exemplis ſingularibus vitiorum, virtutes ementientium. Tum ſubdit num. 4. [Aptum exemplum vitiorum, de latronis ſpecie ſumitur. Nam ſicut ex inſidiis latro prodit, ſeque iter habentibus iungit, fingens ſe ſocium, donec decipiat improuiſum; & dum ſubito erupit ad exitium, latro manifeſtus oſtenditur: ita ſe miſcent interdum periculosè virtutibus vitia, quouſque omnem boni operis efficaciam in ſuis vſibus, deceptam ſe conſpiciat vitiis damnabilibus.]

Hos eſſe ſeptem illos populos terræ, quos erudiendo Iſraëli permiſit Deus, Amb. in Pſal. 43. ad illud *afflixiſti populos*, & alij Patres annotarunt, & fusè planè declarat Ludouicus fidelis lib. 1. de militia ſpirituali à cap. 9. ad 16. aptatis ſingulorum illorum populorum nominibus ac notionibus, ad ſingula capitalia vitia. Gergeſeis videlicet ad ſuperbiam, Amorrhæis ad inuidiam, Hæuæis ad iram, Chananæis ad auaritiam, Etheis ad pigritiam. Gebuſeis ad gulam, Phereſæis denique ad luxuriam. Prudentius in Hamartigenia breuiter hæc eſt complexus his verſibus.

Heu quantis mortale premit genus improbus hoſtis,
Armigeris, quanta ferrata ſatellite, ductor,
Bella gerit, victos ditione triumphat.
Surgit in auxilium Chananæus atque agmina denſat
Caſside terribilis, ſetarum pondere mento
Concutiens dextramque graui cum cuſpide quaſſans.
Aſt altera de parte figens exercitus ardet
Regis Amorrhæi, cum millia Gergeſæorum,
Effundunt aciem toto volitantia campo.
Eminùs hi feriunt, confligúnt cominùs illi.
Ecce Iebuſæa, feruens ad prælia turma,
Aurea tela quibus de ſanguine tincta Draconis
Mortifero ſplendore micant, radiantque, micantque
Nec non terrificas pilis armare cateruas
Te Cethæe iuuat. Sed gens Phereſæa ſagittis
Inſultat virtute pari, ſed diſpare ferro
Poſtremum cuneum Rex præmouet Heuæorum,
Squamoſum thoraca gerens de pelle colubri.
His ſubnixa viris ſcelerum peruerſa poteſtas.

444 Et habemus quidem pro hac acceſſione ad hoſtium vires, conſulentem nobis acceſſionem virtutum: ſed longè imparem numero. Idcirco namque quod Caſſianus notauit lib. 7. de Inſtit. cap. 15. in Euangelica parabola vnus cum decem millibus progredi dicitur, aduerſùs hoſtem cum viginti millibus ad ſe venientem. Amplior enim vitiorum nos impugnantium numerus, quàm virtutum pro nobis dimicantium, ferè enim vitia vtrinque mediam virtutem cingunt; & cum indiuiſibile & vnicum ſit medium, atque adeò etiam quod circa medium verſatur; nempe virtus; à medio tamen deflectere (quod facit vitium) innumeris propè modis contingit. Eam vitiorum multitudinem expreſſam eſſe à ſponſa ſic quærente, *filij* multitudinis numero, ob numeroſitatem, *filij* inquam *matris meæ pugnauerunt contra me* concinnè monſtrat Gregorius Nyſſenus hom. 2. in Cantic.

Hic eſt ſtatus cuiuſlibet hominis, quem Deus iuxta præclaram Richardi Victorini diſputationem tract. de ſtatu interio. hominis cap. 14. populis quos intra ſe continet præfectum voluerat, tamquam Regulum, per liberum arbitrium. Cum autem Regulus iſte Imperatoris ſui dominium excuſſiſſet, ſenſit rebellantes qui ei ſubiacere debebant affectuum populos. [Hinc eſt (inquit Richardus ſuprà cap. 17.) quod ille princeps populorum, (liber videlicet animi conſenſus,) inuenit in regno ſuo tot contradictiones, tot rebelliones, tot conflictationes, tot diſceptationes, ſecundùm quod cogitationes cogitationibus contradicunt, & affectiones affectionibus reſiſtunt, & contrarij motus contrariis motibus occurrunt, & ſurgit gens contra gentem, & regnum aduerſùs regnum, & inſurgunt ſæpè boni contra malos, diuiduntur contra ſemetipſos, & facit Dominus concurrere Ægyptios, contra Ægyptios. Imo quod his omnibus eſt mirabilius, boni inſurgunt contra bonos, & pugnat vir aduerſùs fratrem ſuum, vir contra amicum ſuum, ciuitas aduerſùs ciuitatem, & regnum aduerſùs regnum, & vnuſquiſque carnem brachij ſui vorabit, Ephraim, Manaſſem, & Manaſſes Ephraim, ſimul ipſi contra Iudam.] Addit cap. 18. & 19. de pugna interna vitiorum in viria, & quod mirabilius eſt, virtutum quoque ipſarum in virtutes. Monſtrat enim quod diuiduntur ſæpè boni contra bonos, & inſurgunt alij contra alios,

& ſcindunt regnum Iſraël in duas partes, & concitant inter ſe ſæpè prælia & ſeditiones, v. g. quæ apparet & habetur ac dicitur iuſtitia, (quod eſt in hanc rem Richardi exemplum) rigida & ſeuera nimiùm, niſi vult concedi miſericordiæ. Hæc quoque aliquando mollior iuſto, remittit pœnam quæ infligenda eſſet, ad inhibendum nequitiæ progreſſum. Sicque ab ipſis virtutibus, quæ ſubſidiariæ homini aduenerant, imminet clades; ſitque ſupra modum peccans peccatum, per rem bonam operans mala.

Stupor mortalium, ſibi inter tot hoſtes pacem ſpondentium.

345 Hic cum ſit hominis interior ſtatus, totque vndique illi pertinaciſſimi ac minores hoſtes immineant, veriſſimumque ſit quod docet S. Chryſoſt. hom. 3. in 1. ad Theſſal. nimirum eſſe hic nos in bello perpetuo; incredibilis eſt ſtupor magnæ mortalium partis, qui vt eſt Sapientiæ 14. *in magno viuentes inſcientiæ bello, tot & tam magna mala, pacem appellant*: nec vident, in tot hoſtium perpetuo fremitu, pacem eſſe non poſſe. Et ſunt qui inducere in animum poſſint, fas Chriſtiano eſſe otiari, aut laborem remittere in pugna ſemper conſtituto? [Si bellum eſt (ait Chryſoſt. hom. 21. in ad Ephæſ. *initio moralis*) ſi tales ſunt inſtructæ acies, ſi incorporales principatus, ſi mundi Domini, ſi ſpirituales nequitiæ aduerſùs nos ſunt, quomodò dic quæſo, deliciaris? quomodò adeo diſſolutus ac diſcinctus es? quomodò inermes vincere poterimus? Iſta quiſque ſibi ſingulis diebus dicat, quando per faſtum ocupatur, quando per concupiſcentiam: quando mollem vitam inconſultò ac fruſtra quærat. Audiat Beatum Paulum dicentem: *non eſt nobis lucta aduersùs ſanguinem & carnem, ſed aduersùs principatus, aduersùs poteſtates.* Grauius ac difficilius hoc bellum eſt, quàm vllum ſenſibile vehementior hæc pugna eſt. Cogita quantum temporis iam duret.]

Sed & Origenes homil. 5. in Ioſue. [Tranſeuntes Iordanem fluuium, ad pugnas & bella tranſimus. Vis iterum diſcere quæ nos pugna poſt baptiſmum, quæ bella ſuſcipiunt. Noli à me ſed ab ipſo rurſus diſce Apoſtolo Paulo. Ipſe te docet, dicens; *Non enim nobis pugna eſt aduersùs carnem & ſanguinem &c.* Intra eſt prælium quod geſturus es. Intrinſecùs eſt mala ædificatio quæ ſubruenda eſt. Hoſtis tuus, de tuo corde procedit.]

Tandem S. Bern. ſerm. 2. de S. Andrea [inter tanta pericula, minùs timorati, minùs exercitati, minùs quàm neceſſe ſit ſolliciti videmur. Siquidem vnum è duobus hæc ipſa negligentia noſtra probat, aut omnino tradi nos hoſtibus, & neſcire; aut ſi inter hæc conſeruamur ei qui tuetur nos, ingratos nimium inueniri. Quorum vtrumque, quid periculi habeat, ſatis eſt manifeſtum. Propterea obſecro vos, dilectiſſimi, ipſa nos excitet hoſtium malitia peruigil, & inſtantia eorum maligna; quia tam ſeduli, tam ſolliciti ſunt in noſtram perditionem, nos quoque ſollicitos faciat, & circumſpectos, vt in timore & tremore, noſtram ipſorum ſalutem operemur.]

Exercitus Chriſti aduerſus hoſtes prædictos, conſcriptio, ex omni ordine ac ſexu.

446 Aduerſùs tot ac tantos, & regno Chriſti communiter, & ſingulis quibuſque eius caſtellis ingruentes hoſtes, Chriſtus, virtutum ſe regem prodidit, ac vt vocat S. Auguſtinus orat. de 5. hæreſibus cap. 7 *principem exercitus Domini*, cum in ſeipſo, tum in iis quos armauit & eduxit, & quibus combellauit militibus. Sed quod ad ipſum quidem attinet, in præſentia eum dimittemus, quia non bellat niſi hominibus. Itaque infra, cum de Chriſti titulis hominum duntaxat reſpectiuis agemus, eum producemus, ſpecie bellatoris. Nunc eum prout regem virtutum, militares ordines conſtruentem, diſponentem, armantem, educentem videamus: ſequentibuſq; cum exercitibus qui ſunt in cœlo ſtipatum, vt habetur Apoc. 19. Conſtitit primùm, ſiue ordinatè diſponi oportere militem, tum armari; primùm quidem interitùs animo ac virtute, deinceps verò foris vtroque armorum genere, nempe ad offendendum & ad deffendendum accommodato; tradit perpulchrè S. Chryſoſt. hom. 23. in ad Epheſ. obſeruans eum ordinem, ab Apoſtolo circa ſpirituales milites obſeruatum, quia in ſpirituali militia non minùs quàm in terrena, eſt neceſſarius, Quare & à Chriſto ſeruatus eſt. De conſcriptione ergo militum in ordines certos, pauca texamus. Nec de illis dicamus aciebus, & veluti aliis equeſtribus cœleſtium militum, quos à mundi exordio recentes adhuc & noui operis, certamine grauiſſimo perfunctos ſcimus. Angelos beatos dico, quos ductat Chriſtus *magni conſilij Angelus & militiæ cæleſtis maximus copiarum Domini Imperator*, quo eum nomine appellat Euſebius lib. 4. de demonſt. cap. 10. Has namque acies, quod inuiſibiles ſint, noſtroſque effugiant oculos, iuuat dimittere, & in aſpectabilium militum, hoc eſt hominum globis hærere. Inſigniter de horum militia Nyſſenus homil. 8. in Eccleſ. & Chryſoſtomus duplici homilia de ſpirituali militia. Ordinat eos & armat Chriſtus, & ad ſuſtinendam hoſtium aggreſſionem ac fortiter excipiendos impetus; & ad aggrediendum & repellendum.

Nullum à ſuis ordinibus militare volentem excludit. [Et nos milites ſumus (ait de omnibus Chriſtianis Tertullianus in exhort. ad Caſtit. cap. 12.) eo quidem maioris diſciplinæ, quo & tanti Imperatoris.] Etiam minuſculam ætatem, & imbellem ſexum non repellit, vt ſublimitas ſit virtutis Dei & non ex nobis. Eleganter in hanc rem Chryſoſt. in calce homiliæ de militia ſpirituali, verbis illis [Apud Deum, etiam fœmineus militat ſexus. Multæ enim ſexus fœminei, virili animo militiam ſpiritualem gerunt. Non pro corporis infirmitate reprobantur, quia interioris hominis virtute viros æquant: Et in agonibus martyriorum, multæ pares, quædam fortiores viris extiterunt, quibuſdam virorum à fortiore ſexu ignauia muliebri degenerantibus, infirmum corporis ſexum virili mente vicerunt, & amiſſas negantibus viris obtinue

obtinuerunt coronas, quæ in teſtimonio virtutis victrices pœnarum, viris labentibus conſtiterunt. Ex ipſis ſunt quæ Angelorum ſacratæ virginitatis ſplendent chorum. Ex ipſis & illæ, quæ glorioſis confeſſionis prælia & martyriorum triumphis coruſcant. Sequebantur & ipſum Dominum in præſentia eius, non ſolùm viri, ſed & mulieres, & ex vtroque ſexu comites, ſicut ſcriptura deloquitur, & obſequebantur & miniſtrabant Domino.] Idem optimè quoque Oratione de S. Barlaam poſt cohortationem ad bellandum fortiter, ſubdit. [Hæc cum ad viros, tum ad mulieres, à me ſunt dicta. Commune ſiquidem eſt ſtadium. Non propter ſexus diuerſitatem, diuiſus eſt Chriſti exercitus, ſed vnus eſt cœtus. Poſſunt & fœminæ loricam induere, ac clypeum opponere telumque iaculari, cum martyrij tempore, tum etiam alio quod fiduciam ingentem requirat. Et quemadmodùm optimus ſagittarius, qui recte collimans à chorda ſagittam miſerit, omnem hoſtium conturbat aciem; ſic & Sancti martyres, atque adeò e multi veritatis bellatores, qui aduerſùs infideles [illegible]ſque depugnant; tanquam a chorda quadam à lingua, verba benè collimantes emittunt, eaque tanquam tela per aërem volantia, cum inuiſibiles dæmonum in phalanges inciderint, omnem eorum aciem conturbant.] Vtrique ſiue viri ſint, ſiue mulieres.

Pulchrè ad idem Origenes hom. 9. in Iudices Iudithæ ac Debboræ deſcribit victorias; ſubditque. Sic ergo in illis qui militant veritati ſed & qui militant Deo, non corporis, ſed animi fortitudo requiritur, quia non iaculis ferreis ſed orationum telis victoria quæritur, & fides eſt quæ in certamine tolerantiam præbet.] Videſis inſuper Petrum Damiani ſerm. 68. latè & perpulchrè id proſequentem. Breuiter S. Auguſt. ſerm. 112. de diuerſis cap. 11. Pulchrè quoque Petrus Cluniac. lib. 4. epiſtol. 21. quæ eſt ad Heloiſam.

447 Nec imbelles igitur mulieres, quo minùs in exercitum ſuum inſcribantur, vult Chriſtus prohiberi. Eamque ipſam ob cauſam, (quod ſcitè aduertit Fulgentius epiſtola ad Probam cap. 5.) fœminas communiter cum viris alloquens Apoſtolus, vult *omnes occurrere in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum*, Nimirum & fœminas virilem animum præferentes, virile nomen tanquam in ſigne virtutis, præferre decet. Sicut è contrario molles viros, par eſt fœminas audire, vt ratiocinatur Origenes hom. 1. in Ioſue. Ea ratione *Phryges* ob effœminationem fœmineam, *Phrygiarum* appellationem retulerunt. Et è contrario S. Franciſcus Iacobam matronam Romanam, propter animi excelſitatem vocabat *Fratrem Iacobum*, vt eſt apud Piſanum lib. 3. conformit. An non verò dignæ virili nomine virgines illæ, quæ tantum integritatis corporeæ internæque theſaurum, in vaſis fictilibus, circumfrementibus eaſque vallantibus ferociſſimis hoſtibus, ſunt tutatæ? De hac in fœmineo ſexu virili omnino fortitudine, ſic Chryſoſtomus homil. 9. de pœnit. [Ne mihi exiſtimaueris, pauxillam virginitatis eſſe magnitudinem talis enim virginitatis eſt, vt eam

potuerit nemo veterum conſeruare propterea enim gratia magna, quia quæ tremenda Prophetis fuerat, & veteribus; eadem nunc facilis leuiſque exiſtimatur: quæ tunc fuerunt grauiſſima & neceſſaria, virginitas mortiſque deſpectus; ea nunc vel teneræ puellæ paruí pendunt, grauis etenim erat virginitatis poſſeſſio, ita vt hac ſe nemo religaret. Noë iuſtus erat & à Deo teſtimonium accipiens: ſed mulieri adhæſit, grauis etenim erat virginitatis prædicatio, quoad flos de Virgine germinaret. Nemo igitur veterum poterat virginitatem tenere. Magnum etenim eſt corpus frænare. Pinge mihi ſermone virginitatis ſpecimen, atque rei magnitudinem diſce, quod bellum habet quotidie nullatenùs ſedandum, ipſo barbarico bello deterius nam barbarorum bellum, vel temporis quietem habet, quo aut paciſcuntur, aut ordinant. Et quandoque quidem pugnant quandoque non: Et ordines & tempora ſunt. Belli verò in virginem collati, nulla datur quies. Diabolus eſt enim ſemper bellum inferens; non temporis obſeruationem ſciens, non globum in aciem congregans, ſed quærens virginem ſemper nudam inuenire, quo mortale vulnus infligat: neque à bello vnquam virgo ceſſare poteſt. Et damnati ad tempus quidem principem cedent, neque paribus moleſtiis premuntur. Virgo autem quocumque abierit, & iudicem circumagit ſecum, & inimicum ſecum portat ad bellum: neque veſperi permittitur reſpirare, non nocte, non diluculo, non meridie; ſed bellat ſemper, voluptatemque ſubmittit; nuptias in memoriam adducens, quò virtutem excludat, malitiamque in ea generet, pudorem expellat, fornicationem inſerat. Exuritur ergo ſingulis diebus, & horis, fornacis modo ſuccenſa, cogita quantus officij labor ſit.] Eſt planè ad id officij exactè exequendum, neceſſarius animus verè virilis, qualem innumeræ è ſexu molliori prodiderunt, corporeæ integritatis propter Deum ſtudioſiſſimæ eiuſque in continuis duriſſimiſque certaminibus, per totam vitam retinentiſſimæ. An non & illæ viriles, ac maſculo animo, proindeque etiam nomine dignæ, quibus tormenta ludus, ignes, rotæ, gladij, leones, pueritia & ludicra terricu lamenta ſunt viſa?

Matrem caſtrorum Chriſtianorum, longè fauſtiorem ſparca illa Antonini coniuge Fauſtina, Deboræ & Iahel typis expreſſam, inter Gregarias pugnatrices recenſere, religio ſit. Eam Chryſoſt. orat. de vno legiſlatore, ſic exhibet. [Non deeſt Deo Debora. Non deeſt Deo Iahel, habemus & nos ſanctam virginem & Dei genitricem Mariam, quæ pro nobis intercedit. Si enim quæuis e vulgo mulier victoriam obtinuit, quanto magis Chriſti mater, hoſtes veritatis confundit? Hoſtis ille enim armaretur, arbitrabatur fœminam eſſe quæ riſu & ſibilis exciperetur, & Imperatricem fortiter depugnantem ſentit. Non exiſtimabat illi monumentum futurum, & ipſi ſepultura inuenta eſt. Mortuam illam exiſtimabat, & ab ipſa interfectus eſt. Habemus Dominam noſtram ſanctam Mariam Dei genitricem. Satanam cum Siſara per Iaëlem confeſſo, (de quo paulo ante plene

egetat,) Iaclem cum Beata Virgine compputit.

Varij in ſic conſcripto exercitu ordines, & diſpoſitio acierum.

448 In varios ordines tranſcribit Chriſtus quos adſcribit in militiam ſuam. Tot ſtatus, totidem ſunt militares ordines. Sigillatim verò in ſingulis ferè ſtatibus, variæ acies, legiones, cohortes, manipuli. Religioſos ordines ipſomet militari *ordinum* nomine, præferentes ſpiritualem militiam, ſub totidem immediatis ducibus quot ſunt ſacrarum illarum familiarum autores, conflare exercitus Chriſti portionem valdè nobilem, & generoſitate claram, facile eſſet demonſtrare, niſi eum laborem præripuiſſet diligens & luculenta Martini Daltrij ea de re diſſertatio, poleni.6. Præuierat autem S. Chryſoſt. hom. 57. ad populum ac Thomas à Kempis parte 2. ſerm. 2. Videnda quoque regula Carmelitanorum cap. 12. quæ religioſum deſcribit militis ſpecie, & Climacus Gradu. 4. initio. Vocari in numeris *ſummam bellatorum*, notat Origenes ibi homil. 26. Fauſtus homil. de S. Maximo, monachorum anteà Præfecto, eum tanquam Ioſuè ſic deſcribit. [Dignus hic cui ille piiſſimus pater Honoratus, tanquam Moyſi primi populi primus princeps, ductandi per deſertum Iſraëlis legem traderet: & quaſi fortiſſimo Ieſu Naue pia iura transfunderet, electo vtique ac ſatis probato; qui ſacrum ad promiſſa cœleſtia promoueret ac perurgeret exercitum. Hoc itaque duce, ſanctæ Congregationis ſplendidiſſima illa die ac nocte columna non defuit; ſed ſemper eos tanquam gemina fidei atque operum lux præceſſit. Quantas hic in illo deſerto, ſicut Ieſu legimus Naue, nequitiarum ſpiritalium exercitatiſſimus debellator; quantas in conuerſorum cordibus gentes peremit? Quantas nationes inuiſibilium aduerſariorum quæ Iſraëlem de regno excludere conabantur, extinxit; ſtudens in homine velut in terra ſancta, tanquam hoſtem interficere paſſiones, ac tanquam Dei populum interficere, ac plantare virtutes; & quaſi cultris lapideis, id eſt, fortibus Chriſti præceptis, concupiſcentias reſecare, & circumcidere voluptates: & non minùs exemplo, quàm imperio, militum pectus armare atque ad deſiderium supernæ hæreditatis accendere. O viſum perfecti exercitus idoneum ducem!]

449 Qui inter ſacras perſonas diſſeminando Euangelio, & propagando Chriſti regno nauant operam, *equitatui* aſſimilantur, aut equis Chriſti. Multus eſt in ea allegoria S. Gregor. lib. 31. moralium à cap. 21. Tametſi ſpecialiter cap. 12. ex Apocal. 19. *Chriſti equites*, vocat Martyres, tamen quoſcumque prædicatores, nomine *equorum* & *equitum* Chriſti venire, fusè confirmat poſteriore illo loco. Et annuit de primis Euangelij præconibus, hoc eſt Apoſtolis agens S. Ambroſ. ſerm. 4. in Pſal. 118. ad illud *viam mandatorum tuorum cucurri*, ſic ſcribens, [In hoc campo interioris hominis, currendum nobis eſt, vt comprehendamus. Scriptura enim eſt *ſic currite vt omnes comprehendatis*. Denique comprehendit, qui ita cucurrit vt diceret, *curſum conſummaui*. Cucurrit enim vt bonus equus. Siquidem habet equos ſuos Chriſtus de quibus ait Propheta, *immiſiſti in mare equos tuos turbantes aquas multas*; eo quod gentium populos qui mouentur vt aquæ multæ, & excitantur fluctus aquarum multarum, Euangelizando commouerint Apoſtoli, vt aſſurgentes à terrenis idolorum cæremoniis, in Chriſtum crederent. Et ſupra ait, *aſcendiſti in equos tuos, equitatus tuus ſanitas*. O bonorũ equorum duodecaiugum mirabile, quibus fræna pacis, habenæ ſunt charitatis, conſtructi inter ſe concordiæ vinculis, & iugo fidei ſubiecti, quatuor rotis Euangelij myſterium totius orbis finibus inuehentes, bonum aurigam portantes Dei Verbum, cuius flagello fugatæ ſunt illecebræ ſeculares; exterminatus mundi iſtius princeps, iuſtorum curſus eſt impletus. O rationabilium equorum grande certamen! O mirandum myſterium! rota intra rotam currebat, & non impediebatur. Nouum Teſtamentum in veteri Teſtamento erat. Intra illud currebat, per quod annunciabatur. In quatuor partes ibant rotæ, & non conuertebantur retrorſum, quia ſpiritus vitæ erat in iis qui currebant. In quatuor partes totius mundi, & ſine oſtenſione currebant, quia bona equorum vita quadrabat. Currebant igitur equi quia non dormiebat qui aſcenderat equos.]

De iiſdem equis, ad curſum ſpiritu vitæ agitatum iunctis, & ad pugnam quoque comparatis, præclarè lib. de Naboihe cap. 15. itemque lib. de Iſaac cap. 8. Hæ ſunt igitur ſacrarum perſonarum veluti claſſes, & ordines diuerſi in Chriſti exercitu. Secularium item ſunt ordines varii. Quidam virginum, alij cœlibum, plurimi coniugatorum; vt videas totam Eccleſiam variis ſtatibus ſtructam & compaginatam aliud nihil eſſe quàm choros caſtrorum præter quos in Sunamite nihil videndum, ſacro cantico docemur; aut quod ibidem etiam habetur, *caſtrorum aciem ordinatam*. Multus in hac parte eſt Iſidorus de Iſolanis libro 1. de imperio militantis Eccleſiæ, titulo 1. tota quæſtione 3.

450 Spectat etiam ad ordinem exercitûs: præſcripta progrediendi vel hærendi ratio, quam ab Imperatore noſtro in exercitu hoc ſuo accuratè ſeruari S. Ambroſius animaduertit ſerm. 5. in Pſal. 118. 75. v. 2. [Miles (inquit) qui ingreditur iter, viandi ordinem non ipſe diſponit ſibi, nec pro ſuo arbitrio viam carpit, nec voluntaria capiat compendia, ne recedat à ſignis, ſed itinerarium ab Imperatore accipit, & cuſtodit illud. Præſcripto incedit ordine. cum armis ſuis ambulat, rectaque via conficit iter, vt inueniat commeantium parata ſibi ſubſidia. Si aliò ambulauerit itinere, annonam non accipit, manſionem paratam non inuenit: quia Imperator iis iubet hæc præparari omnia qui ſequuntur, nec dextra nec ſiniſtra à præſcripto itinere declinant: meritoque non deficit, qui Imperatorem ſequitur ſuum: moderatè enim ambulat quia Imperator non quod ſibi vtile, ſed quod omnibus poſſibile conſiderat. Ideò & ſtatiuas ordinat, triduo ambulat exercitus, quarto requieſcit die. Eliguntur ciuitates, in quibus

triduum,

triduum, quatriduum, & plures interponantur dies: Si aquis abundant, commerciis frequentantur. Et ita ſine labore iter conficitur, donec ad eam vrbem perueniatur, quæ quaſi regalis eligitur; in qua feſſis exercitibus requies miniſtretur. Hanc legem viandi eſſe præſcriptam, Chriſto ducente, ſanctis communicantibus, recognoſcas velim.] Declarat id exemplo antiquorum, qui educti ex Ægypto ſunt, ſtationis omnibus manſionibuſque deſcriptis, & columna præeunte ac manſiones quiete ſua ordinante. Fuiſſe hanc columnam nubis ſimul & ignis, typum Chriſti eleganter oſtendit ibi Ambroſius nec non S. Cyrillus lib. 4. in Ioannem cap. 28. quos infra producam.

451 Attiogenda ſequitur, quæ omnium maximè ad ordinem exercitus ſpectat, diſpoſitio acierum; de ea ſic Petrus Celleſis lib. de panibus cap. 84. [Solent quædam virtutes præire, quædam ſequi, quædam opus bonum comitari. Fides ſemper in procinctu caſtrorum ſpiritualium, obſtantem aduerſarium, cornu impetit: aduocat deinde iuxta latus ſuum exercitum bonorum operum, quorum circumuallata fortitudine, rumpit, & irrumpit acies aduerſantes. Præparat deinde & prudentia cuneum ſuum, confortat quoque fortitudo brachium ſuum. Iuſtitia vallum iacit, & muros ſubuertit. Temperantia ad dedicationem, turmas congredientium cogit. Ordinantur acies virtutum, & præparantur in clypeis, & lanceis, aduerſus caſtra vitiorum. De Caſtris virtutum, eiicitur virtus quæ præter ordinem. Virtus igitur non eſt, ſi ordinata non eſt. Quam obrem ad ſonitum tubæ Euangelicæ, mouentur caſtra, & crucis ſequuntur vexilla. Intorquent iacula Confeſſionis, in equis feruntur mortificationis. Quid ad hæc turba vitiorum? Ordine confuſo, præceps rapitur ad bellum. Denique confundunt voces, & permiſcent ordines, incentiua vitiorum. Rurſus lentis greſſibus, & inceſſu compoſito procedit ad bellum exercitus virtutum; Quo tamen tardiùs venit, eo inſtantiùs ferit; *non conuertar* (inquiens) *donec deficiant.*] Annonæ infra meminero, cum de gladio qui cum magna gladio affinitas, vt docet panis ſubcinericius, denotans gladium Gedeonis Fortaſſis quia in fortitudine ſibi, bellatur non minùs quàm in acie gladij.

Stipendia militum, in procinctu ad prælium. Eorundem animi.

452 Conſtitutis in procinctu militibus, moxque armandis, & ad præſtiturum progrediendi ac hærendi ordinem paratis, ſtipendium deeſſe non debet; [ne dum ſumptus quæritur, prædo graſſetur] ait S. Ambroſ. lib. 2. in Lucam; & vt miles eo illice, & potiondarum in anubiatum curtha, ad fortiùs validiuſque pugnandum animetur. In ſeculari militia ridiculum eſt, qua ſtipendij tenuitate adeatur certa propè mors, cum vt ille in Moſtellaria, ſupra Comicum ſapiens ludit, [plagipatidæ ferritribaces viri, trium nummorum cauſa, ſubeunt ſub falas (id eſt turres hoſtium ligneas) vbi aliqui quindenis hoſtis corpus transfigi ſolent.] Milites item apud Tacitum 1. Annal. denis in diem aſſibus, corpus & animam æſtimari queruntur. Plura pete ex Lipſio libro 1. elect. cap. 2. Militum Chriſti ſtipendium duplex aſſignari poteſt; vnum in ſpecie, alterum in re. Primum eſt gloria, alterum gratia. Certantibus enim, & vt par eſt bellicam virtutem prodentibus, rependitur gloria. Ideoque Apoſtolus Epheſ. 6. ait, *eſſe nobis colluctationem contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus*: id eſt (iuxta Chryſoſtomum ibi, & pulchrè Athanaſium hom. noua in S. Paſcha) propter cœleſtia, propter immortalitatem, & ob Chriſti præſentiam.

Alterum ſtipendium militum Chriſti quod iam nunc appenditur militibus, eſt Gratia roborans & confirmans propoſitum ex Dei inſpiratione conceptum. Hoc ſtipendium illud ipſum eſt, quod Apoſtolus 2. Corinth. 1. vocat *pignus ſpiritus* & virtus quam Deus populo ſuo dat. Eſt autem tanti momenti, vt vna illius ſtilla, (quod S. Chryſoſt. in Pſal. 44. ad illud *diffuſa eſt Gratia*, pulcherrimè expendit,) admirabiles omnino effectus ediderit. Non eſt virtus par, & fortitudo vlla æquanda ei quam militibus ſuis confert. Declaraturus vtcumque eam Richardus Victorinus in Pſalm. 28. ad illud *Dominus virtutem populo ſuo dabit*, poſt alia in hanc rem per illuſtria, ſubdit. [Audit adhuc aliquid maius de huius Regis militibus. De huius Regis ſiquidem militia eſſe dubitandum non eſt, illos, quorum vnus perſequebatur mille, & duo fugarunt decem millia. Virtus mirabilis & prorſus ſtupenda, vt vnus contra mille, & duo præualeant contra decem millia. Quis tamen ignorat quantam inimicorum ſtragem efficiat, cum egregius ille huius Regis miles, timor videlicet Domini, ſub ducis protectione contra vitiorum exercitum dimicat? Quid cum ei, ille Dei miles præcipuus & & princeps militiæ Dei, videlicet amor, adiungitur? Quæ quæſo hoſtium multitudo eorum impetus ferre valebit? *Qui timet Deum* (inquit Scriptura) *nihil negligit.* Ecce qualis præliator timor Dei, qui non ſolùm nequitias, ſed etiam negligentias omnes, ante ſe fugare conſueuit. Longè tamen eum ſingularis fortitudinis prærogatiua præcedit ille Dei miles electus in millibus, qui omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet. Si ergo tantùm præualent vnus vel duo, vt nec eis reſiſtere valeant decem millia; quantum eſt quæſo quod efficere valeat in vnum collecta tota Regis huius militia vniuerſa? Mirabilis Rex, qui ſic ſuos magnificare potuit. Amabilis prorſus, qui ſuos ſic magnificare voluit.] Subiicit votum ſuum vt inter hos Chriſti Regis milites adſcribi detur.

453 Iuuat ad augendos militum animos, tympani ac tubæ ſonitus. Tympanum S. Auguſt. in Pſalm. 33. conc. 1. Chriſti ſacram carnem in crucis ligno extenſam interpretatur. Tractans enim quod de Dauide dictum refert, ipſe verò ad Chriſtum accommodat, *affectabat & tympanizabat ad oſtia ciuitatis*, affectationem illam ait fuiſſe expromptionem affectus & compaſſionem erga nos morientis pro nobis; tum ſubdit. [Ergo affectauit, quia peruenit vſque ad mortem crucis. Et quoniam qui crucifigitur, in ligno extenditur;

vt autem tympanum fiat; caro, ideſt corium in ligno extenditur dictum eſt, *& tympanizabat*, id eſt, crucifigebatur, in ligno extendebatur.] Quod ſi quia tympanum fit de corio exſiccato atque firmato, placeat cum eodem S. Auguſtino in Pſalm. 150. & ſæpè alibi homines mortificationem IESV in corpore ſuo circumferentes intelligere, vt factum etiam eſt à S. Chryſoſtomo homil. de pœnit. contin. & Virginit. & hîc quoque tympanorum ſonitus, exempla inquam Sanctorum ſibi & certi mortuorum qui priùs in hac acie ſteterunt, animos haud exiguos faciunt accinctis ad hoc prælium Chriſti militibus. Tubam Heſychius orat. de S. Andrea *initio*, Apoſtolicum ſonum interpretatur. [Eam tubam vt Chriſtus moliretur, cruce quaſi malleo, Euangelio quaſi incude, quaſi igne ſpiritu, nouo ac veteri Teſtamento quaſi follibus vſus eſt;] ait idem Heſychius de vſu huiuſmodi tubæ ad concitationem animorum in militari certamine, pluſcula eo loco tradens, & alia ſuppeditabit Philippus Abbas lib. de ſilentio clerico. cap. 40. & 241. Nec vexillum quod his Chriſti aciebus præfertur, paruum confert animorum. Non eſt aliud hoc vexillum, quàm ſignum crucis. Ei certè confixus Chriſtus dicitur ſtare in ſignum populorum, Iſaiæ 11. Nec quicquam in Patribus frequentius, quàm vt Crux vexillum Regis Chriſti audiat, ſub quo ſigno conueniant eius milites. Loca multa ſignat Iuretus ad librum 2. Paulini de vita S. Martini num 35. Neminem autem latere poteſt, quantus ex conſpectu crucis, & pendentis ex ea Chriſti, ardor ingeneretur. Ex his omnibus exiſtunt magni illi præliantium ſub Chriſto militum animi, quos attingebam.

Armatura exterior, nulla; interior exquiſita.

454 Et eſt tamen huiuſmodi militum armatura, (ad quam iuxta conſtitutum ex Chryſoſtomo ordinem progredior,) in ſpeciem leuis ac penè nulla. Non hîc loricæ, non clypei, & ſcuta, non Galeæ, reliquuſque munimentorum apparatus, non ad lædendum & feriendum hoſtem gladij, lanceæ, ſagittæ, tela, & omne huiuſmodi armorum genus. Pugnatur ſub hoc Rege exercituum; *ſicut in die Madiam*, vt Iſaias cap. 8. prænunciarat. Hoc quid ſit, & quomodò belliſſimè in Chriſti Regis milites cadat S. Gregorius egregiè expoſuit 30. moral. à cap. 32. Decerpo ex eo quædam. Chriſti in primis cum Gedeone conſortium nominis, perpulchrè monſtrat, quod Gedeon idem ſonet ac *circumiens in vtero*: Chriſtus autem, humanitatem intra virginis vterum, non clauſus, atque adeò *circumiens* aſſumpſerit. Hic Gedeon cum trecentis, (qui numerus in *Tau*, littera, crucem exhibente continetur, vt confirmat eo loco S. Gregor. notauitque etiam S. Ambroſius lib. 1. de Abraham cap. 3. & lib. de Noë cap. 33. & Auguſt. quæſt. 17. in Iudices;) hoc eſt cum crucigeris, & ſibi ac mundo mortuis pugnat, iis reprobatis & militum albo expunctis, qui ad bibendum curuati fuerant, & genua inflexerant; opera videlicet ſua diſſoluentes, nec ſtantes rectis operibus, vt quod ore annunciabant proderent opere. Ab iſtis ſelectis militibus, nouo more initum eſt prælium, & nouo aſſumpto genere armaturæ proceſſum aduersùs hoſtem. [Itum ergo eſt (inquit S. Gregorius) ad prælium cum tubis, cum lampadibus, cum lagenis. Inuſitatus iſte (vt diximus,) fuit ordo præliandi. Cecinerunt tubis, & ſiniſtris lagenæ tenebantur. Intra lagenas autem ſunt miſſæ lampades, confractis verò lagenis, lampades oſtenſæ ſunt, quarum coruſcante luce, hoſtes territi in fugam vertuntur. Deſignatur itaque in tubis, clamor prædicantium, in lampadibus claritas miraculorum, in lagenis fragilitas corporum. Tales quippe ſecum dux noſter ad prædicationis prælium duxit, qui deſpecta ſalute corporum, hoſtes ſuos moriendo proſternerent, eorumque gladios non armis, non gladiis, ſed patientia ſuperarent. Armati enim venerunt, ſub duce ſuo ad prælium, martyres noſtri: ſed tubis, ſed lagenis, ſed lampadibus. Qui ſonuerunt tubis, dum prædicant; confregerunt lagenas, dum ſoluenda in paſſione ſua corpora hoſtilibus gladiis ſupponunt, reſplenduerunt lampadibus, dum poſt ſolutionem corporum miraculis coruſcauerunt. Moxque hoſtes in fugam conuerſi ſunt, quia dum mortuorum martyrum corpora miraculis coruſcare conſpiciunt, luce veritatis fracti, quod impugnauerunt, crediderunt. Cecinerunt ergo tubis, vt lagenæ frangerentur; lagenæ fractæ ſunt, vt lampades apparerent; apparuerunt lampades, vt hoſtes in fugam verterentur: id eſt prædicauerunt martyres, donec eorum corpora in morte ſoluerentur; corpora eorum in morte ſoluta ſunt, vt miraculis coruſcarent; coruſcauerunt miraculis, vt hoſtes ſuos ex diuina luce proſternerent, quatenus nequaquam Deo erecti reſiſterent, ſed eum ſubditi formidarent. Et notandum quod ſteterunt hoſtes ante lagenas, fugerunt ante lampades; quia nimirum perſecutores ſanctæ Eccleſiæ, fidei prædicationibus adhuc in corpore poſitis reſtiterunt: poſt ſolutionem verò corporum, apparentibus miraculis in fugam verſi ſunt, quia pauore conterriti, à perſecutione fidelium ceſſauerunt. Prædicatione ſcilicet tubarum fractis lagenis corporum, viſis timuerunt, lampadibus miraculorum.] Addit cap. 34. hos nouos milites, meritò dictos in dextera tubas portare, in ſiniſtra lagenas. Quod enim longè pluris faciamus quæ dexteræ committimus, inſinuatum ea tubarum per dexteras apprehenſione eſt, quàm pluris hi milites Chriſti cauſam principis ſui facerent, quàm corporum ſuorum lagenas, quas ſiniſtra tenebant.

455 Imponit oculis nouum hoc armandi milites Genus. Foris namque inermes, & eo quo vidiſti habitu, Gedeonis noſtri milites prodeunt ſed interna optimè munita & contecta, validiſque armis inſtructa habent. Innectit namque Rex hic exercituum nouorum, armaturæ adhibendæ conſuetum modum, vt ex Petro Damiani infra obſeruabo. Non diſſimiliter igitur armari ſuos voluit, & exteriùs inlectos ac ſine telis, interiùs tamen omnem illam armaturam habere iuſſit. Vbi audiuendus

diendus inprimis Origenes hom. 1. in Pſalm. 36. ad illud *delectare in Domino*, ſic diſſerens: [Moris eſt ſcripturæ diuinæ, duos homines intro ducere ὁμωνυμίᾳ, id eſt ſimilitudine alterius, alterum ex altero nominare; hoc eſt ea quæ exterioris ſunt hominis, compellere etiam in interiorem. Quod autem dico, tale eſt. Exterior homo corporalis, veſcitur cibis corruptibilibus, & ſibi aptis. Eſt autem & cibus quidam interioris hominis, de quo dicitur, *quia in omni verbo Dei, viuit homo*. Eſt poculum exterioris hominis, eſt aliud interioris. *Bibimus* enim *de ſpiritali ſequenti petra*; & *bibimus aquam*, quam dicente Ieſu, *qui bibet, non ſitiet in æternum*. Eſt & indumentum exterioris hominis, eſt & interioris hominis indumentum. Et ſi quidem peccator ſit, induit ſe maledictum ſicut veſtimentum. Si autem iuſtus ſit audit; *Induite vos Dominum Ieſum Chriſtum. Et induite vos viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, manſuetudinem, patientiam*. Et quid neceſſe eſt narrare per ſingula, quomodò interior homo exterioris hominis homonymis appellationibus nominetur? Arma exterior homo, & interior habet. Qui ſecundùm interiorem hominem militat, induitur armis Dei vt poſſit ſtare aduerſus verſutias Diaboli.]

Hanc militum Chriſti interiorem armaturam, vno verbo exprimi poſſe ſic docet Iſidorus Peluſiota lib. 4. epiſt. 15. [Quia oportebat humanitate atque clementia opificis noſtri iterum induere arma virtutis, Deus Verbum in terras venit, nobiſque charitatem quaſi quandam Angelicam ſtolam contexuit, in qua vniuerſam virtutis armaturam fabricauit. Nam virtutum omnium præclara facinora quæ in ſpecie ſolent enumerari, vna generalis virtus complexa eſt, cuius nomen eſt *charitas*, ſiue *dilectio*.] Si tamen ſigillatim eam militum Chriſti armaturam notare placeat, adeundus qui eam minutatim & fusè proſequitur Ludouicus fidelis toto libro 3. de militia ſpirituali. Ego eam repræſento verbis Apoſtoli Epheſ. 6. *ſtate ſuccincti lumbos veſtros in veritate, & induti loricam iuſtitiæ, & calceati pedes in præparatione Euangelij pacis, in omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere, & galeam ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei, per omnem orationem & obſecrationem, orantes omni tempore in ſpiritu*. Hæc omnis armatura, dempto gladio qui extremo loco profertur, ad munimen & tegmen militis videtur inducta. Percurramus obiter partes eius ſingulas, ſi primùm ſtationem non omiſerimus, cuius eſt prima apud Apoſtolum mentio.

Sigillatim de ea interna armatura ex Apoſtolo: Præmiſſa ſtatio indicta ab eo Chriſti militibus.

456 *Standum*, primo loco indicit Apoſtolus: quod per magni referre ad rem bellicam, & maximè in militia commendari, obſeruat S. Chryſoſt. ibi homil. 23. & poſt Origenem homil. 9. in Iudices monſtrat non niſi ab iis qui verè recti ſunt, ſeruari ſtationem ſpiritualem, neceſſariam ad hanc militiam. Proinde non laſciuos, non delicíantes, non pecuniarum amantes, non cuicumque creaturæ vel incumbentes, cenſendos eſſe *ſtare*. Qua ſtationis notione ſuppoſita, vniuerſale eſt iuſſum ſtandi, & in quocumque ſpirituali prælio æquè valet, quamuis Nyſſenus opuſculo in illud Pauli *omne peccatum quod fecerit homo* &c. Aliter ſumpto *ſtandi* verbo, ſic philoſophetur, vt non ſit vniuerſale mandatum. [Senſilium (inquit,) bellorum milites, nunc quidem aduerſis frontibus pugnam capeſſentes, nunc autem fuga vtentes, acies inſtruunt. Eſt etiam animarum bellum, quod & reſiſtendo, & fugiendo prudenter geritur. Hoc ſciens Paulus qui per vtramque inſtruendæ aciei artificioſam rationem ducit exercitum; nunc quidem præcipit, vt ad pugnam committendam ſtent fortiter; *ſtate accincti lumbos veſtros in veritate*: nunc autem fuga conſulit decipere inimicos. *Fugite* (inquiens,) *fornicationem*. Si irruat bellum incredulitatis, vtile eſt illi reſiſtere. Sed ſi dolo nobis minetur acies, contra hos aduerſarios pulchrum eſt locare inſidias. Tenditur arcus calumniæ; vtile eſt aduerſo fronte congredi cum mendacio. Quando autem iacit telum forma meretricia, honeſtum eſt tergum vertere, & aduerſum vultum fugere. In oculos enim telum dirigit fornicatio; & oportet meminiſſe præcepti Imperatoris, *Fugite fornicationem*. Habet enim aliquid magis timendum, quàm alia ſcelera.] At ſecundùm notionem ſtandi præmiſſam, hic quoque *ſtandum*, id eſt non ſuccumbendum, & vera in Deum intentio retinenda.

Vides ergo quàm multi iaceant, qui ſtare creduntur: præſertim ſi corporali exercitationi quæ ad modicum prodeſt, impendant ſtadij non nihil; ſicque ſtationem ſe obire putent, ex vetere loquendi more Eccleſiaſtico, quo *ſtationis* nomen, (vt apud Tertullianum lib. de orat. cap. 14. Caſſianum lib. 5. de inſtit. cap. 20. & pulchrè apud Ambroſium ſermone 25. videre eſt,) ieiunium ad certam vſque horam productum ſignificat, vt ad caput illud Tertulliani num. 58. cenſet Pamelius: corrigens quod ſecùs ſcripſerat ad epiſt. 41. Sancti Cypriani num. 9. & notans ex Rabano lib. 2. inſtit. cleric. cap. 18. quod item habet Iſidor. 6 Orig. cap. vltimo diſtinctionem ieiunij à ſtatione fuiſſe, quod ſtatio eſſet ieiunium indictum & ſtatutum lege. Ieiunium autem de voluntaria abſtinentia diceretur. Annuit de *ſtatione* vſurpata pro ieiunio, Cerda ad idem Tertulliani caput, & in Aduerſ. cap. 104. num. 15. & cap. 138. num. 3. Et eſſe ſanè ieiunium in ſpirituali bello quid præcipuum, latè tradit S. Baſilius homil. 2. de ieiunio, *initio*, notans hac in parte differentiam militiæ corporalis à ſpirituali. Aut ſi aliud eſt ſtatio Eccleſiaſtico priſco loquendi more, quàm ieiunium, (vt contendunt. Onuphrius lib. de ſtationibus Vrbis Romæ, *initio*, Abbas pineus lib. 1. Obſeruat. Sacr. cap. 16. Petauius ad Epiph. & nutans in priore ſua ſententia Ludouicus à Cerda in Aduerſ. ſacris cap. 160. num. 16.) nec niſi pars eorum quæ per ſtationis tempus obibant Chriſtiani, ieiunium erat; non plus etiam ſtant qui reliquas

quas illas ſtationis partes obeunt orantes, de Eccleſia non dicedentes, de geniculis adorantes, aliaque externa pietatis officia exercentes, niſi ad corporalem hanc exercitationem, adiungant eam quam Chryſoſtomus loco allegato, vocat *vehementem & exactam rectitudinem*, qua vult definiri ſtationem Chriſtiano militi indictam, vt poſſit ſtans non deiici, ſed malo obſiſtat; & iuſtitiæ ac lucis armatura, (de qua agendum ſequitur) ſit vſus.

Cingulus, militis Chriſti.

457 Eſt in ea primùm Cingulus, quo militem Chriſti præcingit Apoſtolus. Is fluxam veſtium tybias impedientium laxitatem, cohibet, firmatque, & roborat lumbos qui ſunt in corpore velut carina in naui, & in ædificio fundamentum, vt hic ex medicorum placitis diſſerit Chryſoſtomus. Sicque efficitur, vt homo non defigatur humi, ſed facilè perſtet elatus & ſublimis, vt neceſſarium eſt ad bellandum. Hi ſpirituales lumbi cingulo confortandi in Chriſti milite, aliud non ſunt quàm intellectus: nec cingulus aliud quàm veritas, quæ præſtat vt ſtemus, & ad terram non proſternamur. Vnde hoc cingulo deſtituti Ethnici, & Hæretici omnes, humi voluntantur. Ac proinde eſt hoc peridoneum aduersùs externos omnes regni Chriſti hoſtes ſuperiùs productos, munimentum. Audi Chryſoſtomum ad hunc locum. [Qui veritatis doctrinam quærit, ad terram non proſternetur. Quod enim quæ vera non ſunt, ex terra ſint, ex eo liquet, quod omnes qui extra veritatem ſunt, paſſionibus animi ſeruiunt, proprias cogitationes ſuas ſequentes. Propterèa ſi ſobriè vigilauerimus, non opus habebimus, vt contra Græcorum infidelium ſermones doctrina inſtruamur; quoniam molles illi ſunt ac laxi, nihil quod ſerium ſit, nihil quod humanam rationem excedat, de Deo complecti valentes. Non enim ſunt *in veritate cincti*. Proptereà ſoluti ſunt ipſorum lumbi, receptaculum ſcilicet genitalium ſeminum, & cogitationum irrationalium robur: Nihil igitur illis imbecillius. Manichæos verò vides, quomodo & illi omnia ex propriis cogitationibus ſuis loqui audeant? Non potuit, (inquiunt) mundum Deus abſque materia facere. Vnde hoc liquet? Ex humo & terra iſta dicunt, & ex humanis rationibus. Quoniam homo (inquiunt,) aliter quicquam facere non poteſt. Rurſus Marcion quid dicat, vide: Non potuit Deus accepta carne manere purus. Vnde iſtud liquet? Quoniam neque homines, (inquit,) tanquam homines iſtud poſſunt. Valentinus quoque ex humo tractos ſenſus habens, de terra loquitur, vt & Paulus Samoſateus. Arius verò quid dicit? Non potuit Deus gignens, ſine paſſione gignere. Vnde hoc audes dicere, ó Ari? Ex noſtris, id eſt humanis rationibus. Vides omnium ex humo tractas cogitationes, depreſſas, terram ſpirantes?] Idem de omnibus Catholicæ veritatis hoſtibus, regno Chriſti ſemper infeſtis, eſto iudicium. Nemo eorum ſuccinctus eſt mentis lumbos in veritate. Vnde inclinari terram reſpectant. E contrario ergo Chriſti militem, ſuccingi veritatis cingulo vt poſſit ſtare, nec veritatis hoſtibus ludibrium debeat, eſt planè neceſſarium.

458 Quàm præcincti, quàm terrenis & fluxis negotiis non impediti, quàm terræ non affixi, Doct. omnes ſacri; cum primi illi qui Polytheiſmo & Ethniciſmo obſtiterunt, Greg. Neocarienſis, Iuſtinus, Athenagoras; Tum æui eiuſdem aliquot ac poſteriorum ſæculorum innumeri qui aduersùs hæreſes & errores ſtetere intrepidi, Irenæus, Epiphanius, Athanaſius, Ambroſius, Auguſtinus, & conſequenter, omnibus Chriſtianis ſæculis innumeri. Nuperrimè verò aduersùs extremos erebi Impetus, quàm plurimi ſe opponentes pro domo Dei. [Quis enim dubitet (inquit Origenes homil. 26. in Num. *in fine*) quod ſancti quippe Patrum, & orationibus nos iuuent, & geſtorum ſuorum confirment atque hortentur exemplis? Sed & voluminibus ſuis per ea quæ nobis ad memoriam ſcripta reliquerunt, docentes nos & inſtruentes, quomodò aduerſum inimicas poteſtates dimicandum ſit, & quomodò agonum toleranda certamina? Pugnant ergo pro nobis & ipſi, incedunt primi antè nos armati. Ipſos enim nos habentes ad exemplum, & videntes eorum per Spiritum fortia facta, armamur ad prælium Spiritale, & aduersùs Spiritalia nequitiæ in cœleſtibus dimicamus.] Monet verò ſpecialiter S. Ambroſius ſerm. 7. non ſi Clerici, (quos inter, omnes hi Doctores numerabantur,) remiſſis ac fluentibus ſunt tunicis, cenſendos propterea eſſe à militia alienos. Habent enim internum cingulum quo conſtringuntur interna, iuxta Domini monitum, qui lumbos præcingendos monebat. Et apertè de iiſdem Clericis idem ſine inuolucro ſanciebat Apoſtolus 2. Timoth. 2. vetans, *ne quis militans Deo implicet ſe negociis ſecularibus.*

Sed quod miles Chriſti lumbos ſuccingi in veritate videtur, aliter accepit Origenes hom. 5. in Ioſué *initio*. [Noſtrum eſſe cingulum veritas debet, ſi tamen ſeruauerimus militiæ, & cinguli Sacramentum. Si enim veritas eſt cingulum noſtrum, quoad Chriſti militiam cingimur, ſi quando falſum loquimur, & mendacium de ore noſtro procedit, diſcingimur à militia Chriſti, & baltheo veritatis exoluimur. Ergo ſi in veritate ſumus, ſumus cincti: Si verò in falſitate, diſcincti. Sed nos imitentur potiùs iſta quadraginta millia virorum accinctorum procedentium ad bellum in conſpectu Domini, & ſemper ſimus in veritate ſuccincti. Sed ne illud quidem otioſè prætereo, quod addidit ſcriptura, quia *accincti in conſpectu Domini*. Non enim ſufficit te apud homines videri ſeruare veritatem. Poſſibile namque eſt fallere homines, & veracem videri, ſed non ex eo in veritate ſuccinctus es, niſi & in conſpectu Domini ſeruaueris veritatem; id eſt non ſolùm quæ voce homines audiunt, ſed & ea quæ in corde perſpicit Deus; vt nihil ſit falſum in lingua, nihil ſit in corde fucatum; ſecundùm quod Propheta dicit de talibus: *Qui loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem ſunt cordibus eorum.*]

Militia

Militis Chriſti, Lorica.

459 Lorica iuſtitiæ, qua deinde Chriſti militem munit Apoſtolus, iuxta Laurentium Iuſtinianum lib. de interiori conflictu cap. 6. eſt Prudentia. Et cum hæc ſit omnium virtutum rectrix, non planè abhorret quod inquit S. Chryſoſtomus, hom. 24. nempe iuſtitiam cuius Lorica munitur Chriſti miles, eſſe *vitam omni virtute præditam.* Non enim Apoſtolus eam duntaxat iuſtitiam in eo exigit, quæ in alieno iure ſeruando indemni ſita eſt: ſed Catholicam (vt vocat idem Chryſoſtomus) ſiue vniuerſalem. Nam & hoc ei apud Philoſophos nomen eſt. Caſſianus collat. 7. cap. 5. hanc Loricam cenſet eſſe charitatem quæ & ipſa virtus eſt vniuerſalis. Hoc ergo munimento circumdari thoracem militis Chriſti, eſt peruneceſſarium. Fruſtra enim appeteret hoſtem verbo, aut alia quacumque ratione, qui peteat opprobrio vitæ non ex norma Chriſtiani iuris exactæ. Qui eiuſmodi ſunt, tametſi fortes operarios, & ſecularibus operibus obeundis ac ferendis exercitos, ac ſi lubet, magnis ad prehandum naturæ doribus inſtructos, habendos eſſe ad Chriſti prælium ineptos, & repellendos, admonet S. Gregorius lib. 3. in primum Regum *in fine*, tractans illa verba, *quemcumque videbat Saul virum fortem & aptum ad prælium, eum ſociabat ſibi.* Præmiſſa enim notione *aptorum & fortium*, ſubdit de fortibus, ſed non aptis bello Chriſti. [Quorundam temeritas à Chriſti bello repellitur, cum apti & fortes, electi memorantur. Nam quidam ſciunt cum Diabolo pugnare, & nolunt: Sapientes quidem ſunt, vt faciant mala; bona autem facere neſciunt. Hi antiquo hoſti ſeruire volunt, reſiſtere nolunt. Quid enim faciat Doctor, ſi aptos iſtos ad prælium ſibi ſocie? Magis talea poſſunt alios per exempla deſtruere, quàm ipſe per verbum ædificare. Nam & ſæpè tales docere audent, & docendi virtutem operando non tenent. Cum loquuntur nobiſcum, in hoſtes irruunt; ſed per opera ſubitò in viſcera noſtra torquentur. Velut proditores quidam exercitus, arma Chriſtianæ doctrinæ induunt, & per exempla ſubitò paruulos Chriſti feriunt, quos velle protegere loquendo putamus. Non apti ergo viri fortes repellendi, non ſociandi nobis ſunt: quia per ſapientes reprobos robur noſtrum deſtruitur, non augetur. Qui ergo ſunt fortes, & non apti, niſi quos videmus onera ſæculi fortiter ferre, & fortitudinem ſuam in ſeruitium conditoris transferre neſcire? Nam iugum hominum, & magnos ſeculi labores fortiter ferunt, ſed ad ſeruitutem Dei accedere, velut infirmi pertimeſcunt. Quid ergo iſti niſi fortes, & non apti ſunt, qui ſeculi magna faciunt, & Chriſti agere leuia & blanda non poſſunt?] Dictum in hanc rem plenè cum de morali Doctore. Quid ad huiuſmodi Loricam iuſtitiæ, illa propudioſi & inutilis luxus argumenta apud Claudianum lib. 2. de laudibus Stiliconis.

Quin & Sidonias Chlamydes, & cingula bacca,
Aſpera, Gemmataſque togas virideſque Smaragdus,
Loricas.

Calceamenta.

460 Sequuntur apud Apoſtolum *calceamenta in præparationem Euangelij pacis.* Ocreas & vniuerſum munimen, intelligit hoc nomine Chryſoſtomus. Et quia in pedibus ſignantur affectus, rectè ſignantur per has voces omnia illa, quibus affectus ab externorum impetu arcemus. Quæ eſt expeditiſſima ratio, hominis ad ſpiritualem militiam aptandi. Nam quamdiu permittuntur incurrere in affectus noſtros externæ eorum protritationes, inijcietur certus & grauis obex ad militiam Chriſtianam. Conſtat ita accipi à S. Auguſtino lib. 2. qq. Euang. in 33. *præparationem* hanc *Euangelij pacis* per calceatum. Ex eo enim ſecuturum ait, vt non tangantur terrena, ſicut fieret ſi pes nudus eſſet. Videtur annuere S. Hieronymus epiſt. 146 tractans quod pater calceamenta prodigo reuerſo reddi iubet, verbis illis. [*Et calceamenta in pedibus eius.* Sponſi quippe (inquit Hieronymus) perdiderat dignitatem, & nudis pedibus Paſcha celebrare non poterat. Hæc ſunt calceamenta. De quibus Dominus ait: *Et calceaui te hyacintho.* *Et calceamenta in pedibus eius.* Necubi coluber inſidians, plantam ingredientis inuaderet, & ſuper ſcorpiones & ſerpentes ſecuriùs ambularet, vt præpararetur ad Euangelium pacis, iam non gradiens ſecundùm carnem, ſed ſecundùm Spiritum; & dictum ei propheticum conueniret: *Quam ſpecioſi pedes Euangelizantium pacem, Euangelizantium bona.*] Conſentiunt qui de ſandaliorum Epiſcopalium myſtica ſignificatione differunt. Eſt enim iis ad id ſignificandum, ſubter ſolea integra: ſupra verò corium feneſtratum: qua ſurſum apertione notatur, non erubeſcendum Euangelium: munitione verò infernè adhibita, ſignificatur, vitanda pollutio à terrenis. Videſis in eam rem Bedam, Fulbertum, Alcuinum, & alios apud Stephanum Durandum lib. 2. de ritibus cap 9. num 21. & Balduinum lib. de calceo cap. 29.

Scutum.

461 Scutum fidei quod deinde adhibet Paulus, ipſam fidem interpretatur Theodoretus. Et eſt ſanè fides munimentum inſigne, & protectis ſuper omnem Gloriam. Nihil tamen vetat *ſcutum fidei* exponere, ſcutum quod ſuggerit fides. Suggerit autem non vnum, ſed multiplex. Plurima enim ſunt quæ fides iuxta Scripturas ſuppeditat ſcuta Sapien. 18. & numer. 16. celebratur prolatum ab Aarone *ſcutum ſeruitutis eius oratio*, & allegata per thuribulum, & incenſum deprecatio. 2. ſcuto & oratione, per incenſum ac carbones thuribuli, ſanctiſſimam Chriſti humanitatem, & merita pro nobis denotata, legere eſt apud Originem hom 4. in Iſaiam, & Richardum Victorinum in Apocal. cap. 1. Quò recidit *ſcutum cordis labor Domini*, de quo Threnorum 3. eſtque (interprete S. Gregorio hom. 22. in Euang.)

Paſſio Chriſti. [Deus (inquit,) apparuit in carne, laborauit ex noſtra infirmitate. Quem laborem paſſionis eius, dum increduli viderunt, eum venerari noluerunt. Quem enim videbant carne mortalem, dedignati ſunt credere, immortalem eſſe diuinitate. Vnde etiam Hieremias ait: *Reddes eis vicem Domine, iuxta opera manuum ſuarum: dabis eis ſcutum cordis laborem tuum.* Ne enim prædicationis ſpicula eorum corda penetrarent, dum paſſionis eius laborem dedignati ſunt; quaſi eundem laborem illius pro ſcuto tenuerunt: vt eò ad ſe tranſire eius verba non permitterent, quò eum laborare, vſque ad mortem viderunt.] Eadem libro 33. moral. cap. 30. Alio ergo ſenſu quàm impiis Iudæis, Paſſio Chriſti eſt nobis ſcutum, quatenus illius recordatione tegimur, & munimur, omniaque nequiſſimi tela ignea extinguimus. Scutum planè non abhorrens à Poetico illo ſcuto gaudij ſimul immenſi, & triſtitiæ acerbiſſimæ imaginem exhibente, vt eſt apud Clementem Alexandrinum 5. Strom. cap. 6. ex Iliad. 18. *in fine*, qui moralem eius ſenſum adhibet, ab eo diuerſum quem ſuggerit Themiſtius oratione 1. & ab alio item ſenſu quem habet Maximus Tyrius diſſert. 37. Vt vt ſit, Paſſionis Chriſti ſcutum, his in ſalutem & lætitiam, illis in luctum & excidium fiet. Scutum verè de cœlo nobis demiſſum, non vt fabuloſa illa ancilia, de quorum religione ſumma, Lactantius 1. inſtit. cap. 21. Vnde meritiſſimò dicitur, *ſcutum bonæ voluntatis Dei coronans nos.* Vtinam circundari eo liceat in morte, & amplexari fructuoſiùs ac potiori iure quàm factum ab Epaminonda, qui vt eſt apud Trogum lib. 6. moriens delatum ad ſe clypeum, quo vſus in bellis fuerat, affari poſtremò & amplexari, ac ſtringere, quaſi de ſe inſigniter meritum voluit. Huic ſcuto impoſitus in obitu, cœleſte imperium ſpondere ſibi iure poſſit, non ſecùs ac Chazari (vt eſt apud Conſtantinum Porphirogenitum, de adminiſt. imperij cap. 38. *in fine*,) creabant principem, impoſitione eius in ſcutum. Quo item modo, Iulianum Apoſtatam, creatum in Gallia Imperatorem ſupra retuli ex Ammiano lib. 20. Videſis Pithæum ſecundo Aduerſ. cap. 6. Interim dum hîc inter timores, nocturnos verſamur, optandum hoc ſcuto aduersùs eos circumdari; nam ſuper omnem gloriam & armaturam hæc protectio:

Galea.

462 Galea ſalutis, ſubiſcitur apud Apoſtolum: quam Hieron. ad hunc Apoſtoli locum ſenſuum noſtrorum qui omnes ſunt in capite, atque adeò cogitationum & conſiliorum omnium, incolumitati ac integritati adhiberi, animaduertit. Videturque hæc Galeæ caput obducentis ac munientis interpretatio, plenior: tametſi nec reſpuo quod S. Baſilius hom. 2. de ieiunio, differentiam ſpiritualis & carnalis armaturæ ſigillatim proſecutus, *Galeam ſalutis* interpretatur ſpem ſaluriferam, & præiuit in ſe Apoſtolus 1. Theſſal. 5. qui Galeam ſalutis, ſpem diſſertè nominat. Quid ſi etiam ſinceritatem doli expertem, dicamus eſſe hanc ſalutis Galeam? Sanè habent è contrario milites ſatanæ Orci Galeam à Nazianzeno oratione 3. numer. 62. memoratam ex Poeta, qui Iliados E Iouem inducit caliginem quandam Græcis magica arte offundentem, ne ab ipſis perſpiceretur, ait Nonnus lib. 1. expoſitionis fabularum à Theologo tactarum num. 52. longè plurima ex variis de ea Galea Paſchalius lib. 10. de coronis cap. 20. Vafritiem itaque in omnes ſe formas immutantem, & duplicitatem animi nulli patentem, eo nomine ſignat Theologus referens eodem, quod de Gygis annulo eſt fabulis proditum: At miles Chriſti, ſinceritate & veritate prælata, non timet videri quod eſt; quia nihil penes ſe habet erubeſcendum. Quomodocumque ex prædictis modis Galeam militis Chriſti accipiamus, nihil ad eam, omnis ſplendor Galearum ſeculi, quamtumuis apud varios varius & perilluſtris: de quo latè ſuprà Paſchalius à cap. 13. ad 21. Galeas renidentes hyacinthis, inter cætera opulentiæ argumenta, recenſet Claudianus lib. 2. de laud. Stilic. Sed ea mera inanitas & vanitas plus obiicit diſcriminis, quàm muniat militem.

Gladius.

Gladium Spiritus, ipſemet Apoſtolus alienæ interpretationi non permittit, *& Gladium* (inquit) *Spiritus quod eſt Verbum Dei.* Sed cum Verbum Dei, vel ſit perſonale, & ſubſiſtens, vel pronuntiatiuum, quæri poteſt cuinam verbo tribuat Paulus rationem Gladij Spiritus. Sanctus quidem Auguſtinus in Pſal. 7. ad illud *Gladium ſuum vibrabit* egregiè exhibet Chriſtum ſpecie gladij, cuius diuinitas ſit veluti lamella, aut verutum, theca autem ſit humanitas. [Poteſt (inquit,) ipſe homo Dominicus, gladius Dei intelligi, bis acutus, id eſt framea, quem non vibrauit primo aduentu, ſed tanquam in vaginas humilitatis abſcondit. Vibrabit autem, cum in ſecundo aduentu veniens iudicare viuos & mortuos, In manifeſto ſplendore claritatis ſuæ, iuſtis lumine ſuo, & terrore impiis coruſcabit. Nam in aliis exemplaribus, pro eo quod eſt, *gladium vibrabit, frameam ſuam ſplendificabit*, poſitum eſt. Quo verbo conuenientiſſimè ſignificari arbitror, vltimum Dominicæ claritatis aduentum: quandoquidem ex ipſius perſona intelligitur, quod alius Pſalmus habet, *libera Domine ab impiis animam meam, frameam tuam ab inimicis manus tuæ.*] Et in Pſalm. 44. ad illud *accingere Gladio tuo*, ſic illud gloſſat. [*Gladium tuum*, quid niſi Verbum tuum? Iſto gladio ſtrauit inimicos, illo gladio diuiſit filium à patre, filiam à matre, nurum à ſocru. Legimus hæc Euangelio; *non veni pacem mittere, ſed gladium.* Et *erunt in vna domo, quinque diuiſi aduersùm ſe. duo aduerſus tres, & tres aduer duos erunt diuiſi*; Id eſt filius aduerſus patrem, filia aduerſus matrem, nurus aduerſus ſocerum ſuam, Diuiſio hæc quo gladio facta eſt, niſi quem Chriſtus attulit? Et reuera fratres, etiam quotidianis exemplis videmus hæc. Placet iuueni alicui Deo ſeruire, diſplicet patri; diuiſi ſunt aduersùm ſe. Ille promittit terrenam hæreditatem, ille amat cœleſtem.

leſtem. Aliud iſte pollicetur, aliud ille eligit. Non ſibi putet pater factam iniuriam, Deus ſolus illi præfertur, & tamen litigat cum filio volente ſeruire Deo. Sed fortior eſt iſte gladius ſpiritalis ſeparans, quàm copulans natura carnalis. Fit hoc, & de filia aduerſus matrem, multo magis, & de nuru aduerſus ſocrum.] Exponit hæc fusè & ſubtiliter, de Gentibus & diabolo patre; deque Synagoga ſocru, & Eccleſia nuru. Tum ſubdit. [De potentia huius gladij loquebamur, cum iſta diceremus. *Accingere gladium tuum*, ſermonem tuum *circa femur tuum potentiſſime*. Circa femur habens gladium. Quid eſt *circa femur*? Quid ſignificat *de femore*? Carnem. Vnde illud eſt, *non deficiet princeps de Iuda, & Dux de femoribus eius*? Nonnè & ipſe Abraham, cui promiſſum erat ſemen in quo benedicerentur omnes gentes, quando miſit ſeruum ſuum ad quærendam & ducendam vxorem filio ſuo, vnde veniret illud ſemen ſanctum, in quo benedicerentur omnes gentes; fide tenens, in illa veluti humilitate ſeminis eſſe magnitudinem maioris, id eſt filium Dei, venturum ex filiis hominum, per ſemen Abrahæ; fecit ipſum ſeruum ſuum quem mittebat, ita ſibi iurare, *pone*, (inquit,) *manum tuam*; ad altare, aut ad Euangelium, aut ad Prophetam, aut ad aliquid ſanctum? *Sub femore meo*, (inquit,) *pone manum*, habens fiduciam, nec verecens turpitudinem; ſed intelligens veritatem. Propterea *accingere gladium tuum circa femur potentiſſime. Potentiſſime* etiam *circa femur*, quia quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominis.]

463 Præiuerat S. Baſilius in Pſalm. 44. ad illud *accingere gladio tuo*. [Putamus ſane (inquit) & hoc ad Dei Verbum tropicè referri, vt carni coniungatur; quod eſt *efficax magis & penetrabilius omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac Spiritus, compagum quoque & medullarum, diſcretor cogitationum & intentionum cordis*. Quoniam femur ſignum eſt eius humanæ genealogiæ, *ipſa* (inquit Scriptura) *egredientes animæ ex femore Iacob*. Vt itaque vita, & via, & panis, & vitis, & vera lux, & aliis eiuſmodi ſexcentis Dominus noſter Ieſus Chriſtus nominatur: ſic & *gladius diuidens* partem animæ affectibus ſeruientem, & motus concupiſcentiæ mortificans.]

Beda in cap. 18. Sapientiæ, inter fragmenta quæ ſunt ad calcem tomi 7. notat hunc eſſe gladium durum & debellantem, qui omnia morte repleuit, vt Sapiens eo capite tradit. Macharius Chriſtocephalus hom. de crucis Exalt. hunc eſſe ait gladium ſanctum, durum ac fortem, ſuper ſerpentem, de quo Iſaias cap. 27. Rupertus optimè Zachariæ 9. ad illud, *Et ponam te quaſi gladium fortium*, monſtrat Chriſtum dici *gladium*, idque ex effectibus Euangelicæ prædicationis, ac ſtrage per eam edita, & diſiunctionibus coniunctiſſimorum quam Chriſtus ſe facturum recepit, benè confirmat. Cui verò ignotum Gedeonis gladium, pane expreſſum, ſymbolum fuiſſe Chriſti Domini? Quod ſi Antichriſtus dicitur *gladius Satanæ*, vt eſt apud S. Gregorium 34. moral. cap. 4. æquè Chriſtus qui ei contrapoſitus, eſt gladius Dei. En ergo Chriſtum gladium Spiritus, quo miles Chriſti accingitur, multam in eo ſtragem edituros, & Dei hoſtes in ea framea lactè ſuſuris: Hoc gladio præcincti milites Chriſti, quanta ediderunt?

464 Paſſim tamen video, Verbum Dei; quo tamquam gladio militem Chriſti ſuccingit Apoſtolus, ſtatui verbum prolatitium; ſermones inquam de Deo. Deque eo verbo accipitur quod idem Apoſtolus deſcribit alibi hunc gladium viuum & efficacem, ac penetrabiliorem omni gladio ancipiti, pertingentem vſque ad diuiſionem animæ ac Spiritus, compagum quoque ac medullarum. Quibus vocibus militem Chriſti qui Verbum Dei tractat, veluti ſacrificium exhibere voluit Apoſtolus iuxta præclaram Gulielmi Pariſienſis de vero Chriſtiano tractatore ſententiam lib. de legibus cap. 28. *in fine*. Agens enim de variis ſacrificiis, actionum quæ clauſtrales pſallendo vigilando, etiam manibus laborando offerunt Deo, ſubdit. [In his autem ſacrificiis excellit oratio cum partibus ſuis, cum perfecta fuerit. Excellit inquam quantum ad pinguedinem deuotionis. Doctrina autem & prædicatio excellunt quantum ad fructum. In doctrina enim, & prædicatione ſincera, atque deuota, non ſolùm offeruntur verba, & labor qui in vtriſque ſuſtinetur, ſed etiam ipſi auditores qui per eam conuertuntur. Verus enim atque ſincerus Doctor, ſeu prædicator eſt animalium mundorum ſicut legitur Iob. 4. *Concident illum amici, diuident illum negotiatores*. Et Actuum 10. *Occide Petre, & manduca*. Occiſor inquam, & mactator in gladio Spiritus, quod eſt Verbum Dei ſicut legitur ad Epheſ. 6. & Hierem. 48. *Maledictus qui prohibet gladium ſuum à ſanguine*. Et in Pſalmo *gladius in labiis eorum*.] Plenè in eandem ſententiam diſſerit idem Gulielmus lib. de Rhetor. diuina cap. 51. Nec malè Origenes homil. 26. in Ioſue agens de gladiis petrinis, quibus peracta eſt circumciſio & eorum per Ioſue ſepultura. [Sæpè oſtendimus, (inquit,) machæram Verbum Dei dictum, quo verbo abſcinduntur & purgantur peccata de animis audientium. Hæc ergo virtus verbi diuini, reconditur in eo loco cui datur ſermo ſcientiæ, vt opportuno tempore omnia illa quæ per donum Spiritus repleta eſt verbô ſapientiæ, verboque ſcientiæ, proferat iſtas machæras in Eccleſia, & circumcidat ſecundò eos qui ſecunda indigent circumciſione. Quod autem dicit *Petrinas macheras*, hoc eſt è ſaxo cultros, & non è ferro, artificis opere fabricatos; illud oſtendit, quod ſermo hic Dei, qui circumcidere de animis auditorum immunditias poteſt, non ex arte Grammatica vel Rhetorica veniens, neque Doctorum malleis edomitus, aut ſtudiorum incudibus elimatus, ſed ex illa Petra deſcendens, quæ de monte ſine manibus abſciſſa eſt, & orbem terræ compleuit, ac dona Spiritalia credentibus tribuit.] Affine eſt, quod Rupertus lib. de operibus Trinit. in 4. Regum, circa Pſalm. 91. Apoſtolis Spiritus ſancti virtute exactis, tanquam gladius præcinctum Chriſtum exhibet. Et quod ſanctum Cyprianum tanquam machæram repræſentat Diuus Auguſtinus ſerm. 114. de

diuerſis. Videſis S. Gregorium 20. moral. cap. 28. & 29. Theodoretus item Studita Catech. 46. ſcitè deſcribit Chriſtiani animum quaſi gladium igne fabrefactum, & aqua lachrymarum temperatum. Id quod maximè deſideratur in Tractatoribus verbi Dei.

Obiter aduersùs commutantes gladium Spiritus, in Lyram.

465 Non id attendunt vani illi concionatores, quos S. Chriſoſtomus tomo 5. Græcol. ſerm. 58. homicidis peiores meritò pronunciat. Et talem nominatim fuiſſe Neſtorium hæreſiarcham, prodit Theodoretus lib. 4. hæret. fabul. *in fine*, qui verbum Dei habent non pro gladio, quo Deus occidat homines in verbis oris ſui, non inquam pro gladio Aiod, ambidextri, perfodientis Regem Madiam vt diſſerit Origenes hom. 4. in Iudices; nec pro dolabra protuberantias exæquante, abſcindendo quod extat, & in eam incurrit; ſed pro lyra & cythara, & carmine muſico, quod dulci ſuauique ſono canitur, vt eſt apud Ezechielem cap. 33. Quantum hi à vero ſcopo bellicæ huius functionis aberrent, & quantum malum in Eccleſiam inferant, nulla ſatis oratio explicet. Scopum ſanè tractandi in Eccleſia verbi Dei aduersùs hoſtes animorum, non alium eſſe liquet, quàm præbere Spiritui ſancto occaſionem, vt ad pulſum externæ vocis, internam gratiam de ſilice cordis excudat, immittatque inſpirationem ſanctam, in nobis ſine nobis procreatam. Sic enim de fructu per externam prædicationem quæſito, Philoſophatur S. Gregorius homil. 17. in Euang. ad illud *miſit eos ante faciem ſuam*, necnon S. Proſper lib. 2. de vocat gentium à cap. 3. & lib. 1. à cap. 23. Et hac ex cauſa, Verbum Dei vocatur *gladius ſancti Spiritus*, vt diſſerit S. Ambroſius lib. 3. de Spiritu ſancto cap. 8. & in Pſalm. 36. ad illud *gladium euaginauerunt peccatores*, vbi gladium Spiritus ſancti, gladio peccatorum opponit. Pulchrè creditus Athanaſius in qq. ad Antiochum ex veteri Teſtamento qu. 92. expendens illud Pſalmi 149. *Exaltationes Dei in faucibus eorum, & gladij ancipites in manibus eorum*, quod ad verbi Dei idoneos tractatores accommodat. Ab iis quippe ſalubriter confodi gladio ancipiti diuini Verbi impios quoſque, tum extra tum intra Eccleſiam, docet.

Hunc tractationis verbi Dei vſum, & quæſitum ex eo fructum miſerè interuertit, qui velificatus vanitati ſuæ, aut gratiæ auditorum, non gladium in vitia ſtringit, nec verbi Dei frameam effundit, ſalubri vulnere feriturus peccatores: Sed linguis hominum loquitur & Angelorum. Hoc quid ſit, accipe ex auctore libri 3. de vita contempl. cap. 14. Apud Proſperum. [*Hominum vel Angelorum linguis*, inanem facundiam quorundam ſignificatam debemus accipere; qui omnia quæcunque voluerint, accuratè quidem, atque eloquenter enunciant: ſed quamuis ornatè, copioſeque diſſerant, tamen ſi docendi officium vanitate placendi magis, quàm conſulendi charitate ſuſcipiant, non vt aliquos doceant ſed vt ſe doctos oſtendant; nec profectum, ſed plauſum à ſuis auditoribus quærant: ſi totam conſcientiæ diligentiam transferant malè dicaces ad linguam, & ſtudioſiùs eloquentiam velint curare; quàm vitam: ſi ſupercilio vanæ loquacitatis elati, dicta ſua magis cupiunt laudari quàm fieri: nec ſint de ſanctitate operis, ſed de ſermonis elucubrati venuſtate ſolliciti: Numquid non tales meritò æramento ſonanti, aut tinnienti cymbalo comparantur qui in modum tinnitoris æramenti, vel cymbali, præclara magis quæque appetunt ſonare, quàm facere: nec erubeſcunt, à ſeipſis aliter viuendo, quàm prædicant diſcrepare: qui vt quoquo modo turpitudinem ſuæ conuerſationis, obnubilant, honeſta prædicare non ceſſant: non vt auditores ſui, eorum prædicatione proficiant, ſed vt ipſi videantur curare quæ prædicant.] Omnino grauiter ac fusè hanc culpam exagitat Origenes homil. 3. in Ezech. Hi ſunt caupones miſcentes aquam vino, ait Hieronymus Iſaiæ 1. Et vt externæ quoque ſapientiæ ſuffragium huc aduocem, Themiſtij patet vit Philoſophus, referente ipſo Themiſtio orat. 2. de huiuſmod hominum genere ſtatuebat conuenientiſſimè. Sic enim de eo ſcribit Themiſtius. [Non ſolam iudicendo venuſtatem conſectabatur. Sed quemadmodùm dicebat, eos qui in agricultura nihil præter vmbroſarum platanorum, aut cupreſſorum nemora conſerunt; frumento porrò, ac vineis indigent, voluptati magis quàm alimento ſtudere: ita planè qui vnam in dicendo voluptatem perſequuntur, idque vnum quærunt, ſuos vt auditores demulceant, ea verò, quibus alitur animus ac ſeipſo melior efficitur, eloqui neque norunt, neque conantur; illos verò negabat eſſe Philoſophos; vti neque Agricolas alius; ſed adultores nimirum & aſſentatores, & conditores; ac pro medicis, aut exercitationis magiſtris, mangones duntaxat, atque ornatores appellabat.] De hac Eccleſiæ peſte; qua vix eſt in Eccleſia malum vulgatius, minuſue notatum, & tamen tetrius & plurium cauſa damnorum, dicendum iuſta de hoc argumento tractatione. Nunc ſatis ſit obiter attigiſſe, verbum Dei, in ſpirituali militia belléque hoc, non eſſe pro lyra adhibendum, ſed pro gladio.

Buccellatum, Chriſtianæ expeditionis.

466 Hoc ipſum verbum, eſt etiam Chriſti militibus ſic armatis, pro cibo. Plenè id proſequitur Origenes homil. 27. in Num. *initio.* [Nec quemquam moneat. (ait S. Bernardus ſermone 5. de Aſſumpt.) quod idem verbum dixerim eſſe, & cibum, & gladium; quaſi impoſſibile vel abſurdum ſit. In rebus quidem materialibus, aliud hoc, aliud eſt illud; & alibi quæritur hoc, alibi illud. In rebus verò ſpiritualibus, non aliud hoc eſt, quàm illud: nec alibi quæritur hoc, alibi illud, ſed omnia ſunt nobis in Deo, & eſt Deus omnia in nobis. Ecce enim in natura rerum, quid tam diuerſum quàm panis & lapis? Et tamen ſi ad intellectum myſticum referas, vtrumque idem ſignificat. Nam idem Chriſtus eſt dictus, & panis & lapis; panis ſcilicet viuus, & lapis quem reprobauerunt ædificantes.

Vtrumque

Vtrumque quidem eſt per ſignificationem, licet neutrum ſit per proprietatem. [Annona igitur militis Chriſti, eſt, cum omne verbum quod procedit de ore Dei, tum maximè Euchariſtia: qua idcircò muniri debere pugnaturos tanquam grandium & fortium cibo, ſæpè monemur à S. Cypriano & pulchrè epiſt. 54. & 56. Eius ſymbolum panes illi, quos tranſmittebat S. Paulinus epiſt. 46. de buccellato (vt ait,) Chriſtianæ expeditionis. Eſt verò buccellatum panis militaris vt habetur ex lib. 1. cap. de erogat. militar. annonæ & ex Spartiano in Peſcennio Nigro. Alibi panis militaris dicitur *paxamadium*, vel *paxamades*, aut *paximatium* vt videre eſt apud Leonem Imperatorem conſtit. 10. milit. §. 13. & conſtit. 12. §. 324. & apud Paladium qui in Alacario vocat panem buccellatum, quem in Paulo ſimplice vocat paxamatem. Hunc in gloſſis Iſidori, panem ſubcinericium, dictum liquet. Quæ omnia belliſſimè cadunt in Chriſtum in Euchariſtia qui eſt panis militaris, muniens ac roborans fideles ad certamina, ex Auguſtino ſerm. 13. de ſanctis, & tract. 27. in Ioan. ideoque à Satana Mimo vt refert Iuſtinus Apol. 2. ſub finem militibus Mythræ data imitamenta Euchariſtiæ inſtitutum eſt. Inſuperque eſt ſubcinericius panis, vt docent qui panem Eliæ accommodant Euchariſtiæ.

Eorundem ſic inſtructorum & cibatorum ſecuritas humilitate firmata.

467 Inſtructum armis tegentibus & ferientibus, cibatumque Chriſti militem, euadere inuulnerabilem monſtrat in hunc modum Origenes homil. vnica in librum Regum *ſub finem*. [Et nunc dicitur, quia arcus potentium infirmatus eſt. Si enim tu indutus ſis armis Dei, ſi ſcuto fidei ſis munitus, & galea ſalutis obtectus, & lorica charitatis, & gladio Spiritus accinctus, arcus contra te potentium, præ munimentis talibus infirmabitur. Si enim iaculatus fuerit aduersùm te vnum aliquod iaculum ignitum, id exceptum fidei ſcuto continuò reſtinguitur. Iecit & aliud iaculum; repulſum id quoque à thorace iuſtitiæ eſt. Iecit & tertium; & id gladio ſpiritus detruncatum eſt. Mittit fortaſſis & quartum, quod ſimiliter per galeam ſalutis abiectum eſt. Cumque per hæc omnia, homo Dei petitus, inuulnerabilis manſerit, tunc arcus potentium nequaquam tot directis ſpiculis infirmabitur.]

Vt tamen ſic vndecumque inſtructus miles Chriſti fiat vt dicere cœperam, inuulnerabilis, neceſſe eſt, vt ex Apoſtoli præſcripto ſemper & vbique ſupplex ſit Deo, *per omnem* (inquit) *orationem & obſecrationem, orantes omni tempore in ſpiritu*. Quibus verbis S. Chryſoſtomus ibi, hom. 24 quantum à Chriſto pendeat miles eius, inſinuatum vult. Et eumdem locum excutiens S. Auguſtinus ſerm. 114. de diuerſis, ait nec armari tantùm ſufficeret huic militi niſi impertaſſet ab ipſo à quo fuerat, adiuuari. Verè enim non ſe habet Deus ad milites ſuos, ſicut terrenus Imperator ad exercitum quem ducit. Ei namque duntaxat ſpectatur; & ad ſummum incentor adeſt. Rex autem exercituum Dei Chriſtus, militibus ſuis ita adeſt, vt ipſemet in illis præliatur. [Adiuuat certamen noſtrum (inquit S. Auguſtinus ſerm. 105. de temp. *ad finem*) qui certamen indixit. Non te ſic aſpectat Deus in agone certantem, vt populus aurigam. Clamare enim nouit, adiuuare non nouit: Coronæ veniam parare poteſt, vires ſubminiſtrare non poteſt. Hic enim non Deus. Et fortè dum ſpectat, plus laborat ſedendo, quàm ille luctando. Deus quando ſpectat certatores ſuos, adiuuat eos inuocantes Nam vox Athletæ ipſius eſt in Pſalmo, *Si dicebam motus eſt pes meus, miſericordia tua Domine adiuuabat me.*]

Sunt Chriſti milites frameæ & gladij in manu Chriſti, ait idem S. Auguſtinus ſerm. 114. de diuerſis. Plurimam hæ frameæ ſtragem faciunt hoſtium Dei, ſed vibratæ. Nam ſi Chriſtus eos mouens & agitans tenetur, iacebunt gladij. Sunt iacula & ſagittæ filij excuſſorum, ſed niſi adſit qui intorqueat. Chriſti hoſtes indemnes erunt, vnde quod S. Gregorius hom. 5. in Ezech. *ad finem*, fusè proſequitur, In lumine *eunt in ſimilitudinem fulguris coruſcantis*, operando grandia, fortia, ſplendida: ſed *reuertuntur, & reuertentia dicunt Deo, adſumus*; agnoſcentia à quo habeant quidquid præſtiterunt. Laudabile in hoſtes Dei; & non fuiſſe pugnam ipſorum, ſed Domini. Hanc putarim eſſe iubilationem illam Græcè *ἀλλάχαγμον*, atque clamorem, quo in militum Chriſti typum, Hebræi, cum ſacerdotes tubis clangerent, clamarunt valentiſſimè. Agit plenè de eo clamore Origenes hom. 7. in Ioſue. Qui etiam hom. 16. in Ioſue *in fine*, refert ex quodam antiquo, hoc fuiſſe quod præſignabatur cum filij Iſraël dicti ſunt, *ablingere hoſtes vt bos herbam*, videlicet orando & apprecando ſibi Deum. Quod nobis item vſu venit cum victoriam adipiſcimur. Chriſtus ipſe eodem interprete Origene hom. 2. in Iudices, id profeſſus eſt, agens de præcipuis ſuis militibus, qui vſque ad ſanguinem reſiſtunt Satanæ, eiuſque adminiſtris. Cum enim declaraſſet Origenes quomodò Chriſtus in aliquibus ſit mortuus, in quibus ſcilicet nihil operatur, quia viuere eſt agere, in aliis autem viuat; ſubiuit. [A ſanctis quæcumque fiunt, Chriſtus ea dicitur operari, ſicut & Apoſtolus dicit; *Omnia poſſum in eo qui me confortat*, Chriſto. Sed & ipſe Dominus in Euangeliis de hoc diſtinctionem pulcherrimam dedit, cum dicit: *Quicumque confeſſus in me fuerit, coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo qui eſt in cælis. Qui autem negauerit me coram hominibus, & ego negabo eum coram Patre meo.* Vidiſti quia confitentes, *in ſemetipſo*, dixit *confiteri*: quaſi qui ipſe in eis viuat & operetur opera vitæ? In iis autem qui negant, non tenuit eandem verbi ſimilitudinem, vt diceret quia *qui negauerit in me, & ego negabo in eum*: Sed *qui negauerit me coram hominibus, & ego negabo eum, coram Patre meo*, vt oſtenderet, quia qui negat quidem ſe, extra ipſum eſt, qui autem confitetur, in ipſo eſt.] Hoc eſt dicere, Chriſtum in omnibus ſuis militibus præliari. Quem eſſe commonem in Scripturis & Patribus loquendi modum, fusè monſtraui in Tract. de mar-

tyrio parte ſecunda, capit. 3. à numer. 21.

468 Quid ſi verò Satan, vt eſt Dei operum Momus, (vt Nyſſenus hom. 14. in cant. rectè oſtendit,) hac veritate ex tot ſcripturis deprehenſa, fabulam commentus eſt, cuius meminit Petrus Iarricius, tomo 3. rerum indicarum, cum de Iddo vrbis *Diu* in Cambaiæ regione lib. 5. cap. 30. Fabula eſt, quam dixeris in hanc rem factam. *Maheſſe* numen potentiſſimum, permiſſa ſeruo nequiſſimo. Cui nomen Zumbana Zumba in res creatas poteſtate; ſeruum nequam intra breue tempus, creaturarum rerum omnium tyrannum factum, pulſatus earum gemitibus, cum inaudiſſet, Crangenam filiam virginem, demiſit in terras, cum lectiſſimo puellarum exercitu, quæ omnes Crangena erant, & in quibus omnibus illa pugnabat ad euerſionem Tyranni. Pugna ab exercitu Crangenæ, per Crangenam in omnibus bellantem, acerrimè & plena cum ſtrage Tyranni exacta eſt: & ereptis tyrannide creaturis, Crangena victrix ad cælos eſt regreſſa comitante exercitu puellarum, in quibus pugnarat fœliciſſimè. Perſpicuum eſſe exiſtimo, occaſionem confingendæ huius fabulæ, ex Chriſtiana veritate quam tractamus, petitam eſſe. Quod enim Lactantius lib. 1. inſtit. cap. 11. Athenagoras lib. de reſurr. *initio*, aliique obſeruarunt, pleræque Poëtarum veterum fabulæ, ex adulteratione ſacrarum hiſtoriarum ſunt fabricatæ. Ex quo autem fides Chriſtiana orbi innotuit, veterator Tartareus, (quod latè apud Ioſephum à Coſta in Hiſtoria noui orbis lib. 5. à cap. 11. videre eſt,) imitatione Chriſtianarum veritatum multa ſuis mancipiis commenta obtruſit; vt veritas aliquando patefacta, æquè fabuloſa haberetur, ac aniles illæ narrationes, vt Lactantius lib. 7. cap. 22. & Cyrillus Hieroſol. Catechesi 15. animaduerterunt. Hanc igitur quam protuli, perſpicuum videtur pari arte confictam eſſe, ad obnubilandam Chriſtianam veritatem, quam propoſui de Chriſto in Chriſtianis militibus pugnante.

Rectè igitur ab vno ex primariis Chriſti militibus (Apoſtolum dico,) pronunciatum eſt 2. Corinth. 10. *in carne ambulantes non ſecundùm carnem militamus; nam arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia, ſed potentia Deo, ad deſtructionem munitionum.* Quid ſit *tractare arma potentia Deo* exponens Theodoretus, ita id accepit, vt ſit ſenſus, vſus armorum ſpiritualium, cedere in Dei gloriam, & quaſi proficere Deo. Sed meliùs S. Chriſoſtomus ibi, hom. 21. *potentia Deo arma*, dicta vt ſignificetur, quis per hæc arma militet, eáque agitet & moueat. [Conſidera (inquit de Paulo,) illius humilitatem, non enim dixit *nos potentes*, ſed, *arma noſtra potentia Deo*: Non nos illa talia effecimus, ſed Deus ipſe. Quoniam enim flagellabantur, expellebantur, & innumera patiebantur dura, quæ infirmitatem teſtabantur; oſtendens Dei robur, (inquit,) *ſed Deo potentia ſunt*. Hoc enim maximè oſtendit illius virtutem, quòd per hæc vinceat. Et ita licet nos his veſtiamur & vtamur, ſed ipſe eſt qui per illa militat & operatur.

Præmiſſi à Chriſto ſemper milites eiuſmodi, in neceſſitatibus; ſed maximè in ſumma, ab Antichriſto,

469 Huiuſmodi milites & bellatores, toto ſæculorum decurſu quibus ſtetit ſtabitque Eccleſia, prouidit & prouidebit ſemper Chriſtus dominus, ad tutelam & defenſionem regni ſui. Idque anterioribus ſæculis experimento probatum eſt, & patet etiam modò in dies. Nam qua proportione hoſtis aliquis ſuboritur, & noua Tartari phalanx emergit, notarunt Nyſſenus oratione de S. Baſilio *ſub initium* Rupertus lib. 7. in Geneſ. cap. 11. aliique benè multi, ſolemne eſſe Deo ſubmittere Eccleſiæ nouas copias auxiliantes & nouos bellatores, bellique duces.

Quò verò acrior & periculoſior erit poſtrema Eccleſiæ impugnatio à poſtremo Satanæ exercitu, eò Chriſti prouidentia in hoc genere luculentiùs prodetur. Notauit hoc pulchrè Bleſenſis ſerm. 3. *ferè initio* verbis illis. [Eccleſia Dei, eſt vt caſtrorum acies ordinata. In acie præliantium præmittuntur fortiores, in fine ordinantur fortiſſimi, in medio formidoloſi & imbecilles. In hunc modum in primitiua Eccleſia fuerunt viri fortes, qui primos impetus huius ſæculi ſuſtinuerunt, qui Eccleſiam Dei fundauerunt ſanguine ſuo. In fine erunt fortiſſimi, quorum erit tanta tribulatio, quod ſi fieri poſſet mouerentur electi. Temporibus verò noſtris tenera quædam eſt & curtata medietas, quæ vix credere ſufficit nedum præliari. Prouidebuntur ergo in fine Triarij, atque fortiſſimi. Quod enim ex innumeris ſcripturis conſtat, Illa ta orbi vniuerſo Euangelij (Lucæ tempeſtas vltima, omnium quæ nauem Eccleſiæ agitarint periculoſiſſima & immaniſſima, ſub vltimi diei appulſum excipiet, ſub Antichriſto Tyranno. Sic nominabitur homo ſingulariter nequam, Chriſti velut antagoniſtes, eique è diametro oppoſitus; qui non erit quidem caput impiorum omnium, vt quibuſdam viſum eſt, (id enim Lucifero potiùs tribuendum, vt docet S. Auguſtinus lib. 1. de doct. Chriſt. cap. 37. & pulchrè S. Hilarius in pſal. 139. ad illud *caput circuitus eorum*. Tamen vt habet S. Thomas 3. parte q. 8. art. 8. ſe habebit aliquatenus ad Luciferum, ſicut Chriſtus ad Deum. [Sicut enim vnigenitus (ait Theodoretus in epiſt. diuin. decret. c. de Antichriſto.) Dei filius, ſanctis quidem Prophetis & ſacris Apoſtolis, & aliis etiam Sanctis, dimiſit dona ſancti Spiritus: homo autem factus non particularem aliquam ſumptæ naturæ dedit gratiam, ſed omnem diuinitatis plenitudinem, vt dixit Apoſtolus, *viſum eſt ei in ipſo habitare*: ita Diabolus aliis quidem hominibus, quoſcunque perſuaſit eſſe operarios iniquitatis non omnes immiſit ſpecies iniquitatis: huic autem ipſe totus coniunctus, omnis generis vitiorum & ſcelerum machinas, per ipſum oſtendet.] Sepoſito ergo influxu quem Chriſtus habet in omnes bonos, non item Antichriſtus in omnes malos; ſicut Chriſtus eſt primarium & lectiſſimum Dei organum ad bona omnia, ita nequam ille erit præcipuum inſtrumentum Satanæ ad omne ſcelus.

Et

Et quemadmodum eſt in Chriſto plenitudo ſanctitatis præ omnibus bonis; ita erit in Antichriſto plenitudo & vniuerſitas iniquitatis, præ omnibus malis, item infra Luciferum. vnde coniectari poteſt vertex nequitiæ ad quam nequaquam ille pertinget, quem illuſtri loco Origenis ex lib. 6. contra Celſum, vtcumque adumbro ſic enim celſum quædam de Antichriſto balbutientem aggreditur. [Quoniam & de Antichriſto, (vt vocatur,) quædam Celſus interiicit, nec Danielis, nec Pauli teſtimoniis de eo perlectis, vel Seruatoris apud Euangeliſtas de aduentu eius vaticiniis; pauca etiam de his dicenda ſunt: quod ſicut variæ ſunt hominum facies multum inter ſe diſſimiles, ita nec corda eorum ſunt ſimilia: vnde apparet maximam in his eſſe differentiam. Non abſurdè igitur duas extremitates (vt ita nominem,) in omnibus eſſe dixerimus; vnam bonorum, contrariorum alteram: vt boni extremitas intelligatur in eo qui ſecundùm Ieſum eſt homine, à quo in hominum genus promanauit tanta conuerſio, medicina, & profectus in melius: Contrarij verò extremitas, in eo qui eſt iuxta eum qui Antichriſtus dicitur. Deus autem qui omnia comprehendit ſua præſcientia, & vtruſque videt, voluit de his per Prophetas ſignificare hominibus: vt qui ſermones eorum intelligunt, adhæreant melioribus, fugiantque contraria. Oportebat autem vt alterius extremitatis præſtantiſſimus appellaretur Dei filius propter ſuam excellentiam; & huic ex diametro aduerſus, diceretur filius mali Dæmonis, Satanæ & Diaboli. Et quoniam tunc maximè exuberat malitia, perueniens ad extremum ſui faſtigium, quando boni ſpecie prætexitur; ideò per nequiſſimum illum, fiet ei poteſtas cooperante ipſius patre Diabolo in edendis ſignis, prodigiis, & falſis virtutibus. Iſtas enim vulgares magorum præſtigias quæ fiunt ope Dæmonum, longè a tergo relinquet Ipſius Diaboli cooperatio ad imponendum humano generi.]

Antichriſtus homo ſingularis, venturus ad mundi metam, omnia Vaſtaturus.

470 Suppono porro Antichriſtum eſſe hominem ſingularem & venturum ſub mundi finem, paulo ante Chriſti iudicis aduentum, quia ita traditur in innumeris Scripturis, & traditione Patrum, quos proferunt. Hæreſeologi innumeri, auertentes à Romano Pontifice æquè inſulſiſſimam atque atrociſſimam calumniam Nouatorum, quibus Chriſti in terris Vicarius, eſt ille homo peccati, à Paulo deſcriptus, & tam terris horridiſque notis præmonſtratus. Videſis præſertim Bellarminum toto lib. 3. de Rom. Pont. & 3 cap. 9. Apolog. contra Iacobum. Item Sanderum lib. 9. de viſib. Monarch. Maluendam & Leſſium de Antichriſto; Suarem toto lib. 5. contra Iacobum, & Tomo 2. 3. partis diſput. 54. & 55. Coccium tomo 2. lib. 10. art. 3. Valentiam tit. 4. diſput. 11. quæſt. 2. puncto. 2. Henriquem l. de fine hom. cap. 22. & 23. Iuſtinianum 1. Ioann. 2. v. 18. à num. 6. Fuſiſſimè, Magalianum in benedictionem Dan. ſect. 7. annot. 4. & ſeq. q. Acoſta lib. 2. & 3. de temp. nouiſſimis & antitheſes omnino multas Antichriſti ac Romani Pontificis vrgentem Bzouium lib. de Romano Pontifice cap. 4. qui alios innumeros adducunt; & oſtendunt, tantùm proportione ſeruata abeſſe à Chriſti Vicario Antichriſtum de quo Paulus prænuntiauit; quantum Chriſtus verus, ab eo quem Sectarij pro Chriſto habent, deſperabundo, ignaro, & culpæ obnoxio. Quod enim dixit Symmachus Papa *initio Apologetici* ad Anaſtaſium, *Imperatorem non eſſe hæreticis Chriſtum, ſed ſemi-Chriſtum*, Corrigendum eſt ſi de noſtri æui hæreticis agatur; dicendo potiùs eum S. Irenæo lib. 3. aduerſ. hæreſes cap. 17. & cum S. Auguſtino 16. contra Fauſtum cap. 10. & cap. 5. Enchiridij, & ſermone 31. de verbis Apoſtoli & tractatu 3. ac 6. in epiſt. Ioan. non habere Hæreticos illos Chriſtum verum, qualem regula fidei proponit, ſed dumtaxat imaginarium, imo indigniſſimum Chriſti nomine, planéque Antichriſtum.

Sicut autem cum omni deteſtatione repellendi ſunt hi Antichriſtiani ſic transformantes Antichriſtum in Chriſto iudici præcurſurum; ita audiendi non ſunt Catholici nonnulli qui Antichriſtum negant fore vnum ſingularem hominem, proximè præuium Chriſto, ſed vel cenſent Mahumetem, vel eſſe definitè illum Antichriſtum de quo Scripturæ & Patres tam multa produnt; vel certè eſſe maximum & ſtudioſiſſimum conditorem regni illius quod Antichriſti dicitur, Ita Ioannes Annius, propenditque eò Cyſtauæus ad lib. 4. Damaſceni de fide cap. 27. Subſcribunt Genebrardus & Feuard. ad lib. 5. Irenæi cap. 30. quos meritò impugnat Peretius Opuſculo de hoc Argumento in calce diſputationum in Apocal. & ſufficienter videtur teneri ex proximè ſubſequente Antichriſtum aduentu ſecundo Chriſti, vt manifeſtè habet Paulus 2. Theſſal 2. & innumeri Patres è quibus in hanc rem fusè argumentatur Suares tomo 2. 3. partis diſp. 54. ſect. 2. Et lib. illo 5. cap. 2. num. 2. cenſet Antichriſti ſingularitatem, fide certam eſſe.

471 Hic igitur homo peccati, ſub mundi finem per multos annos præliabitur humana prælia, & ex modicis initiis ad omnium qui vmquam fuerint ampliſſimum dominatum perueniet, domitis aliis principibus qui Romani Imperij reliquias eò vſque ſuperſtites lacerauerint. Quòd manifeſtè prædixit Dan. cap. 7. agens de 4. beſtia, hoc eſt de Romano Imperio terram vniuerſam deuorante, de quo decem eius cornibus, ideſt decem Regibus Romanum Imperium inter ſe partituris, humiliandis & conterendis à potentiore vno, qui conſurget poſt eos; ideſt ab Antichriſto. Sic enim accipiendum eſſe eum locum, S. Hieronymus ibi, confutato Porphirio oſtendit his verbis. [Ergo dicamus quod omnes D. D. Eccleſiaſtici tradiderunt, in conſummatione mundi, quando regnum deſtruendum eſt Romanorum, decem futuros Reges, qui orbem Romanum inter ſe diuidant, & & vndecimum ſurrecturum eſſe Regem paruulum, qui tres Reges de decem Regibus ſuperaturus ſit: id eſt Ægyptiorum Regem, &

Africæ,

Africæ, & Æthiopiæ, ſicut in conſequentibus manifeſtiùs dicemus. Quibus interfectis, etiam ſeptem alij Reges victori colla ſubmitterent. *Et ecce* (ait,) *oculi quaſi oculi hominis, erant in cornu iſto*, Ne eum putemus iuxta quorundam opinionem, vel Diabolum eſſe Dæmonem, ſed vnum de hominibus: in quo totus Satanas habitaturus ſit corporaliter]

Ab ea Regum ac Principum cæterorum deiectione, per annos tres & dimidium, furor corporati huius Satanæ, conuertetur ad perdendos ſanctos, & Chriſti regnum euertendum. Triennium enim illud & dimidium quo duraturum Antichriſti regnum habet Ioannes in Apocalypſi & Daniel cap. 12. non eſſe numerandum ab initio dominatus & regni alicuius per Antichriſtum adepti, vt volunt Ribera Apocalypſeos 8. & Bellarm. lib. 3. de Pontif. cap. 8. Sed à fine temporalium bellorum quibus vniuerſum orbem temporaliter ſubegerit, rectè ſtatuunt Rupertus lib. 8. in Apocal. & Acoſta lib. 2. de temp. nouiſſ. cap. 8. Pererius lib. 15. in Dan. *ſub medium*; ac Suares lib. 5. contra Iacobum cap. 9. Et tunc *veniet tempus quale non fuit ab eo ex quo gentes eſſe cœperunt vſque ad illud, eritque tribulatio magna*, qualem non fuiſſe ab initio mundi neque aliàs vnquam futuram, Chriſtus ipſe præmonuit. Tunc dabitur illi beſtiæ bellum gerere cum ſanctis, & eorum pleroſque vincere: *& niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro.*

Quomodo Eccleſiæ à Chriſto prouiſum, contra Antichriſtum.

472 Non deerit tamen Chriſti prouidentia electis ſuis. Itaque propter electos breuiabuntur dies illi, & multi ac lecti præſidiarij, ſicut aliis certò ætatibus, quod longa inductione anteriorum & Chriſtianorum temporum probari poſſet, niſi id demonſtraſſet Gregorius Nyſſenus oratione in Baſilium *ſub initium*, iam ſupra laudatus: ita multo magis in hac poſtrema Eccleſiæ oppugnatione, ſubmittentur à Chriſto ad regni ſui tutelam, & repulſam truculentiſſimi hoſtis. In his eminebunt duo viri ſanctiſſimi, Enoch & Elias. Nam Eliam in fine mundi debellaturum aduersùs Antichriſtum, & concionaturum fidem Chriſti, indubitatum eſt ex cap. 4. Malachiæ, & ex cap. 48. Eccleſiaſtici, & ex Matthæi 17. Idque negare, in tutum planè cenſeat Ribera Malachiæ 4. num. 11. Sanctius 4 Regum 2. num. 34. Acoſta lib. 3. de temp. nouiſſ. à cap. 6. Suares tomo 2. 3. partis diſput. 55. ſect. 1. & 2. & libro de Antichriſto cap. 31. & aliquot ſequentibus. Maluenda lib. 9. de Antichriſto & lib. de Paradiſo cap. 87. & 88. Pererius lib. 15. in Daniel. Quiros in cap. 4. Malach. num. 5. Feuard. ad lib. 5. Irenæi cap. 5. num. 3. & Auctor qui notationes appoſuit editioni Louanienſi operum S. Auguſtini ad lib. 1. de peccat. merit. cap. 3. & ad lib. 2. contra Pelagium & Cœleſtium cap. 23. qui multos Patres in eam ſententiam adducit. De Enocho res non eſt adeò certa. Et multi qui de Elia rem certam putant, negant de Enocho, illumque Eliæ ſocium qui Apocalypſeos 11. refertur, aiunt fore Moſem; vt quemadmodum Eliæ aſſiſtit in Transfiguratione, ita & eidem adſit in expugnatione immaniſſimi omnium hoſtis aduersùs Eccleſiam bellaturi. Ita Maldonatus Matth. 17. poſt S. Hilarium & Ambroſium, & ibidem Ianſenius, itemque Gagneius Catharinus, & Arboreus quos adducit Thyræus lib. de appar. Thabor. cap. 8. num. 19. Communiſſima tamen ſententia, quæ apertè inſinuatur Eccleſiaſtici 44. agnoſcit, ſocium Eliæ fore Enochum, eamque ex multis Patribus tradit Thyræus ibidem num. 21. Non me latet, quam ſollicitè Alcazar. in cap. 11. Apocal. not. 6. laborarit vt omnia præſidia quibus traditio de aduentu Enochi & Eliæ nititur, labefactaret, vt proſopopœias magnæ ſapientiæ & ſanctitatis ſub Eliæ & Moſis perſonis, ad quas detorquet duos teſtes cap. illo 11. memoratos, vtcumque fulciat. Sed maluimus planæ & expeditæ cæterorum interpretationi adhærere: quamuis inter hos quoque eſt difficultas aliqua quoad ſtatum merendi ſanctorum illorum hominum, quibuſdam acriter tuentibus adhuc durare eorum meritum, vt Viega in cap. 11. Apocal. commenta. 5. ſect. 4. aliis negantibus vt Suarez tom. 2. 3. partis diſp. 55. ſect. 1. & lib. 12. de gratia cap. 15. à num. 8. qui ſuſpenſionem ſtatus merendi his ſanctis viris in tranſlatione cœptam, poſtea in fine vitæ, cum reuenient pugnaturi, remouendam fatetur; ne eius labores ipſumque martyrium nihil illis proficiant; Alij verò problematicè vtrumque defendi poſſe affirmant, vt Pererius lib. 7. in Geneſ. diſput. de Enoch qu. 5. Sed facile eſt Deo pro ſua ſapientia & æquitate, ſtatuere in ea cauſa; nec debet ob implexitatem eius aliquam, periclitari veritas aduentus & certaminum, ac martyrij ſanctiſſimorum illorum hominum, pro tuenda Eccleſia & regno Chriſti. Horum necem, excipiet poſt aliquod ſpacium, Antichriſti exitium, non à S. Michaele, vt ſentit Petrus Damiani opuſculo 59. ſed à Chriſto ipſo, ſpolia opima captante Inferendum, vt habet Apoſtolus 2. Theſſal. Etiamſi fabuloſum ſit, quod in Lactantio fabuloſitatis meritò damnat Floridus Sabinus 2. ſubſec. cap. 4. nempe quod Chriſtus in aëre ſit cum Antichriſto pugnaturus, & ex prælio victoriam reportaturus.

Victoria, & raptus regni Dei, per violentiam militum Chriſti.

473 Chriſto ipſo Rege exercituum, ſic militibus ſuis compugnante & concertante, minus mirum eſt, hoſtes tametſi numero tam multos, aſtu & vſu bellandi tam idoneos ad nocendum, malignitate autem & obfirmatione propè incredibili, repelli à Chriſti militibus; qui victoriam ſuam in Chriſtum Dominum compugnantem referunt quam humillimè; Chriſtum prædicantes, de ſe autem taciti, iuxta illud quod in hunc ſenſum exponit Origenes hom. 11. in Ioſue, *reuerſus eſt vniuerſus populus ad Ieſum incolumis, & non mutiuit quiſquam in lingua ſua.* Illud potiùs mirum videri poterit, potentes aduersùs carnem & ſanguinem, aduersùs mundi re-

ctores

ctores tenebrarum harum, aduerſùs ipſum quodammodo Deum potentes apparere, ipſamque Dei regiam, nouos Alcidas, cœleſtibus virtutibus excubias agentibus ac propugnantibus: munitam, aditu propè inacceſſam inuadere, penetrare atque diripere, duce Chriſto Rege exercituum, & annuente Deo qui quod illis hæreditatis titulo, & mera largitate concedere poterat regnum, maluit gratæ eorum violentiæ vt locus eſſet merito, elargiri. [Talis violentia (ait S. Paulinus epiſt. 39. adhortans militem ſecularem vt cœlo militet) Deo grata eſt. In hanc rapinam, manus tuas verte, quæ crimen non habet, & confert ſalutem; Et quid tibi militarium ſtipendiorum curationes cum inuidia violentiæ curare, cum forſitan pro tua honeſtate, etiam debitorum modeſtus exactor ſis; cum ſine cuiuſquam inuidia, & cum Dei gratia, poſſis eſſe violentus, vt rapias regnum cœlorum, quod ſibi auferri patitur, & gaudet Chriſtus inuadi? quia pro abundantia charitatis & potentiæ ſuæ, capax eſt & largiendi quod tenet, & quod donauerit, obtinendi.]

474 Gigantomachiam hanc ſacram, verbis Richardi Victorini in Pſalm. 28. repræſentabo cuius conſuli poteſt oratio paulò quidem longior, ſed compenſabit deſcriptionis prolixitatem amœnitas. Sic habet, poſt exhibitam militum Chriſti ſub tanto Rege fortitudinem, & animos aduerſùs hoſtes omnes regni Chriſti [Puto quia hìc eſt eis opus fortitudine magna mirabilique virtute, antequàm irrumpant firmiſſimum illud habitaculum quod operatus es Domine, Sanctuarium tuum quod firmauerunt manus tuæ. Eſt enim firmatum in ſummis montium, & montes in circuitu eius. Nec niſi duabus tantùm viis, vna hinc, & altera inde adiri poteſt. Vniuerſæ enim viæ Domini miſericordia, & veritas. Eſt autem vtraque via admodùm arcta. Siquidem arcta eſt via quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui ingrediuntur per eam. Multùm tamen eſt inter iſtam, & aliam. Eſt enim via veritatis, non ſolùm arcta, verùm etiam multùm ardua. Illa autem planior, ſed multo prolixior, & quæ vix toto vitæ termino conficitur. In quibuſdam autem, nec ante mundi finem finitur. Iſta denique eſt fortium; illa autem infirmorum. Iſtam aſcendunt viri duntaxat ad bella doctiſſimi, illam non aſcendunt niſi pauperes, infirmi, & mendici. Iſti ad vim faciendam, illi ad eleemoſynam petendam. Hæc non admittit niſi illos tantùm qui iam profecerunt in virum perfectum, in menſuram plenitudinis Chriſti. Illa recepit pauperes, & debiles, cæcos, & Claudos, vulguſque promiſcuum, eorum duntaxat qui faciunt ſibi amicos de mammona iniquitatis, vt recipiantur in æterna tabernacula, & vt potè miſericordiæ viam tenentes, ſint beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. At illa terribilis caſtrorum acies ordinata virorum fortium, & eorum qui poſſunt ad bella procedere viam veritatis eligentes, vtpotè vim facturi, arctam illam, & arduam illam quæ ducit ad vitam cum alacritate apprehendunt, & cum ſumma feſtinatione per ſemitam mandatorum de valle lachrymarum aſcendunt de virtute in virtutem, quæ retrò ſunt obliti, & in interiora extendi, ſatagunt ſemper magis magiſque ſapere quæ ſurſum ſunt, non quæ ſuper terram; donec vix cum multo labore, tandem aliquando apprehendentes montis verticem perueniant vſque ad ciuitatem munitam. Collecta itaque omni multitudine in ſummis montium, & ſecundùm caſtrorum diſciplinam acie ordinata mirabiliter & montibus æternis, cingunt vrbem, & inchoant obſidionem, & in primo quidem congreſſu ciuium conſtantiam, telorum iactu emollire nituntur. Aſſiſtunt hinc ſagittarij, illinc fundibularij. Iaciuntur itaque ab aliis, ſuſpiriorum ſagittæ ab imo cordis emiſſæ, ab aliis ignitæ orationis tedæ accenſæ: volant vndique ſagittæ potentis acutæ cum carbonibus deſolatoriis. Hinc iſti in funda, & lapide, illinc illi ſplendore fulgurantis haſtæ ſuæ dans crebros ictus in gemitibus inenarrabilibus, vniuerſis rugientibus à gemitu cordis ſui. Nec dubium in iam acri certamine, in tanto talium telorum imbre, quin cœleſtes illæ angelicarum virtutum phalanges crebra ſuſcipiant miſerationum vulnera; in tantùm vt ſauciatorum caterua, neceſſitate vrgente clamare cogatur, vulnerata charitate ego ſum, vt potè pietatis affectibus medullitùs confoſſa, & paſſim perforata. Eriguntur prætereà machinæ, meditationum, ſpeculationum, contemplationum. Patent iam vrbis interiora: ab alta ſiquidem illa contemplationis machina, facilè conſpiciuntur quæ intrinſecus ſunt, vel geruntur: Applicatis denique ad murum machinis, & electorum ex omnibus bellatorum fortium ordinibus intùs diſpoſitis, aggrediuntur communes propugnatores ciuitatis. Sed ne ſpiculis ex aduerſo venientibus, aliqua eorum vulnera ſuſpiciant, induti lorica fidei proteguntur galea ſpei, tenentes in manibus gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei. His igitur è machinis, illis è propugnaculis fortiter dimicantibus, viciſſim feriunt & feriuntur, vtrinque vulnerant, & vulnerantur, his compunctionis, illis pietatis vulnera ſuſcipientibus.] &c. quæ allegoricè proſequitur ac concludit. [His & aliis duntaxat qui in eis audaciores ſunt irrumpentibus penetralia diuini palatij, vbi & audiunt arcana illa quæ non licet homini loqui; diuiduntur cæteri per vicos & plateas ciuitatis, perſcrutantes omnia, penetrantes abdita quæque locorum, & ædium ſecretiora, nihil intactum prætereuntes, nihil indiſcuſſum relinquentes. Intrant tandem (nullo obſtante,) in æterna gazophilacia cæleſtium theſaurorum, in quibus abſcondita iacet altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei. Rapit itaque quiſque quod poteſt. Ab alio ſermo ſapientiæ vendicatur. Huic cedit diſcretio Spirituum, illi genera linguarum. In hunc itaque modum illæ gazæ ſpiritualium chariſmatum, ab aliis & aliis varia ſorte diripiuntur, vt conſtet quod veritas atteſtatur, Quia *regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.*]

Antitheſes militum Chriſti, & Satanæ.

475 Hunc ſibi præliorum finem auſpice Rege virtutum ſpondere poteſt ſtrenuus militiæ ſpiritualis bellator, dum modò perſtet in pugna ad finem vſque, nec ad hoſtem perfidus transfuga defecerit, Regem ſibi non virtutum, ſed criminum, non præficiens. Nam & Satanas regium nomen Deo ſoli debitum, ſibi arrogat. Id quod Gregorius Nyſſenus hom. 14. in cant. ad illud *vt electus libanus*, decernens libanum electum à tepribo, pulchrè his verbis aperuit. [Propriè, verè, ac primariè, Rex vnus eſt, Rex ille creatorum omnium. Nihilominus etiam mundi Dominus, ille tenebrarum rector, regium ſibi nomen arrogat. Legiones Angelorum ſunt apud verum Regem; & malorum item geniorum legiones apud Imperatorem poteſtatis tenebrarum. Imperia, poteſtates, copiæ, ſubſunt Regi Regum, & Domino Dominatorum; itidem & alter ille, (quemadmodum Apoſtolus ait,) habet imperia, poteſtates, copias quæ abrogabuntur, cum malo in nihilum redigentur. Sunt enim hæc Apoſtoli verba: *cum aboleuerit omne imperium, & omnem poteſtatem, & omnem vim.* Cernit vates ille ſedentem ſublimi ac eleuato in ſolio Regem gloriæ; itidem ille ſolium ſuum ſupra ſidera ſe collocaturum profitetur; ita vt altiſſimo ſit ſimilis. Habet in ampla domo ſua, Dominus vniuerſi, vaſa electionis: itidem ille vaſa iræ habet, comparata ad interitum. Præterea vitam & pacem per Angelos, dignis ſuppeditat Angelorum Dominus; Etiam ille furorem, & iram, & afflictionem, per ſceleratos Angelos immittit. Et quid opus eſt ſingula commemorare, per quæ aduerſarius ille contra naturam ipſius boni ſeſe erigit?] Nec abſimilis Origenis ſententia eſt homil. 1. in Iſaiam *ipſo initio*, de eodem Rege [eſt quidem & peccati Rex Apoſtolus ita ſciens ait, *non ergo regnet peccatum in mortali veſtro corpore.* Miſerabilis ille homo, cui peccatum regnat, qui tali ſe tradidit Regi, reſpuens regnum Dei & ſubiiciens ſe voluptati. [Hunc igitur malitiæ Regem, & altitudinem extollentem ſe (vt Apoſtolus loquitur,) aduerſus ſcientiam Dei, quiſquis prælegerit Deo, ſtipendium à Rege ſuo expectet neceſſe eſt, quale ipſe retulit à verò & legitimo Rege ſuo, à quo nequiter defecit: & quale Chriſtus Rex virtutum, impiis ac transfugis quibuſuis reponet. Panopliam verò ſuppeditabit, qualem habet viſio horrenda apud Cantipr. lib. 2. Apum cap. 49. num. 5. [Si bonus Regis exercitum, virtutes faciunt, (ait Nyſſenus lib. de perfecta Chriſtiani forma) qui Dei militiam deſerens, ſe totius malitiæ inuentoris militem, abiecto iuſtitiæ thorace, & omni armatura pacifica, in acie aduerſariorum conſtituet; quomodò hic à veritate alienus, ſub iuſtitiæ Rege collocabitur? Eius enim armaturæ inſigne, planè Regem ipſius indicabit, quippe qui viuendi ratione, tanquam impreſſa armis imagine, ducem oſtendit ſuum. Quare beatus ille qui in diuina malitia conſtitutus eſt, & ordinibus eorum qui in millibus militum numerantur adſcriptus, & contra malitiam virtutibus armatus, quæ in eo qui ipſas induerit, imaginem Regis demonſtrant.]

Quanta verò ſit hæc dignitas & nobilitas, atque adeò è contrario dedecus, militum Satanæ nemo ſatis explicet, nobilitatem ſanè popularem ac terrenam, ferè metiuntur militari gloria vt plenè proſequuntur Tiraq. lib. de nobil. cap. 8. Turturetus lib. 2. de nobilit. gentilit. cap. 2. Zartabinus lib. 1. de nobilit. cap. 9. & 10. Alciatus lib. de ſing certam. cap. 30. ex antiquo ſane ſtylo, nomine *militis* deſignatur *nobilis*, vt Tiraq. ſupra num. 3. demonſtrat. Rectè proinde S. Chryſoſto. hom. 4. in 2. ad Timoth. ad illud, *labora ſicut bonus miles Chriſti Ieſu*, ſic concludit. [Quanta verò dignitas eſt, eſſe militem Chriſti. Conſidera terrenos Reges. vt magnum quidam putent, ſub eis militant.]

Vſus doctrinæ.

476 Sed ne vano gloriemur nomine; quodquot hunc titulum ac tantum decus ambimus, ad omnem duritiam aſſueſcendum eſt. [Vocati ſumus (ait Tertullianus lib. ad Martyr. cap. 3.) ad militiam Dei. Viui, iam tunc, cum in ſacramenti verba reſpondimus. Nemo miles ad bellum cum deliciis venit, nec de cubiculo ad aciem procedit; ſed de papilionibus expeditis & ſubſtrictis: vbi omnis duritia, & imbonitas, vel inſuauitas conſiſtit. Etiam in pace, labore & incommodis bellum pati iam ediſcunt; In armis deambulando, campum decurrendo, foſſam moliendo, teſtudinem deſiccando. Sudore omnia conſtant, ne corpora atque animi expaueſcant. De vmbra ad ſolem, & ſole ad cœlum, de tunica ad loricam, de ſilentio ad clamorem, de quiete ad tumultum. Proinde benedictæ, quodcumque hoc durum eſt ad exercitationem, virtutem animi & corporis deputate.]

Addenda etiam Apoſtoli ſententia citato loco epiſtolæ ad Timoth. *nemo* (inquit) *militans implicat ſe negotiis ſæcularibus.* Latinus Interpres vt Pauli tempum aperiret, oſtenderetque eum id referre ad Chriſti milites, addidit vocem Deo quæ in Græco codice non habetur, & è pleriſque latinis exemplaribus exulat. Ait ergo Apoſtolus, neminem militantem, ac proinde neque militantem Deo, vitæ parandæ, aut lautè exigendæ negotiis diſtineri: τοῦ βίου πραγματείαις *negotiis vitæ.* Dicebat nimirum Apoſtolus, *labora vt bonus miles Chriſti*, quid ergo eo nomine agendum eſſet Timotheo, vnio vt S. Chryſoſtomus obſeruat, cuiuis, Chriſti ſe militem profitenti, (quod omnes Chriſtiani, & laici & clerici æquè profitentur) exponit per rationem vitæ militum bonorum, qui non ſunt circa curam corporis & victum ſolliciti: humi cubant, ferro potiùs quàm panno amiciuntur, edunt & bibunt quando & quomodò poſſunt, negotiationes mercimonia ad opes corrogandas indeque captandas voluptates non exercent, coniugio etiam abſtinebant vt Tertullianus lib. de exhortat. ad caſtit. obſeruat. Idem Chriſti militibus ſeruandum, habeantque vxores ſi laici ſint, velut non habeant. Nec eſt quod longitudo laborum militarium

litantium eos torreret. Diuinè S. Auguſtinus conc. 2. in Pſal. 36. ad illud *vt viam eius volet*; monſtrans quanta militum ſæculi, & militum Chriſti, ſit in hoc puncto diſparitas. [Non ſolùm temporalem voluit laborem tuum Deus, ſed etiam breuem. Paucorum dierum eſt tota vita hominis; etiamſi læta duris non miſcerentur, quæ plura & longiora ſunt certè, quàm dura: & ideò breuiora, & pauciora ſunt dura, vt durare poſſimus. Si ergo per totam vitam ſuam homo in laboribus, & in ærumnis eſſet, in doloribus & in tormentis, in carcere & in plagis, in fame & ſiti, omnibus diebus, horis omnibus, per totam vitam ſuam, vſque ad ætatem ſenectutis, pauci dies ſunt tota vita hominis: quo labore tranſacto, veniet regnum æternum, veniet ſine fine fœlicitas, veniet æqualitas Angelorum, veniet hæreditas Chriſti, veniet cohæres Chriſtus. Pro quanto labore, quantam mercedem accipimus? Veterani homines qui laborant in militia, & verſantur inter vulnera, tot annos; incipiunt militare à iuuentute, exeunt ſenes; vt habeant paucos dies quietos ſenectutis ſuæ, quando eos iam ipſa ætas incipit grauare, quos bella non grauant; quanta dura tolerant, quæ itinera, quæ frigora, quos Soles, quantas neceſſitates, quæ vulnera, quæ pericula? Et non attendunt patientes hæc omnia, niſi paucos dies quietos illos ſenectutis, ad quos vtrum perueniant neſciunt.]

477 Inſignem præterea vſum doctrinæ huius capitis ſubminiſtrat S. Chryſoſtomus lib. 1. contra Vituperat. vitæ monaſt. *ſub finem.* Nempe attento tam miſero ſtatu animæ, ſub Satanæ hoſtis noſtri Tyrannide gementis & oppreſſæ, inſigne omnino eſſe meritum bellatorum, qui auſpice & duce Chriſto conantur eas liberare: & grauiſſimè peccare qui his bellatoribus obſtrepant, vel ſint infenſi. Locus eſt lectu digniſſimus; vbi Tyranni in animam graſſationes eloquentiſſimè more ſuo deſcribens concludit ad extremum. Quænam ergo violenta dominatio, quæ captiuitas, quæ vaſtitas, quæ ſeruitus, quænam in ſeruitutem abductio, quod bellum, quod naufragium, quæ fames aut peſtis, quid horum denique his vlla ratione conferri poſſit, quin videatur eſſe leuiſſimum? Quis adeò durus, quis tam ferus ac ferreus, quis ita brutus atque inhumanus, adeoque ſine vllo miſericordiæ ac doloris ſenſu, quin malit eiuſmodi animam ſic affectam contumeliis, ſic vndique probris laceſſitam pro virili parte flagitioſa iniuria inſanaque contumelia, abducere, liberare, conſeruare, quàm ſic deſtitutam negligere, præterire, relinquere? Quod ſi id eſſet, vt eſt profectò immanis animi atque lapidei; vbinam quæſo illos ſtatuemus, qui præter id quod eiuſmodi negligunt, aliud etiam; & quidem longè deterius ſcelus admittunt? Eos enim qui parati ſunt mediis ſe periculis conſtanter obiicere, nec renuunt in ipſum feræ belluæ guttur manus demittere; quinimo & fœtorem omnem atque pericula ſubire, & abſorptas iam ac deuoratas animas ex ipſis dæmonum faucibus educant, atque violenter extrahant; non tantùm non laudant, neque amplectuntur, ſed impellunt quoque atque perturbant vndique.]

478 Obſigno hanc de Chriſto Rege virtutum tractationem affectibus & voto S. Bernardi hom. 4. ſuper *miſſus eſt*, vbi tractans regnum Chriſti in domo Iacob, hoc eſt in anima verè Iſraelitica, & bellante pro Ieſu contra Satanam, concludit. [Quis ea nobis eſt; qui iuxta interpretationem nominis *Iacob*, ſupplantet Diabolum de corde ſuo; luctetur cum vitiis & concupiſcentiis ſuis, vt non regnet peccatum in ſuo mortali corpore, ſed regnet in eo Ieſus, & nunc quidem per gratiam, & in æternum per gloriam? Beati in quibus Ieſus regnabit in æternum, quia & ipſi cum eo regnabunt, & regni eius non erit finis. O quàm glorioſum eſt regnum illud, in quo Reges congregati ſunt, conuenerunt in vnum; ad laudandum, ſcilicet & glorificandum eum, qui ſuper omnes eſt Rex Regum & Dominus Dominantium. De cuius ſplendidiſſima contemplatione, fulgebunt iuſti ſicut Sol in regno Patris eorum. O ſi & mei peccatoris meminerit Ieſus in beneplacito populi ſui, cum venerit in regnum ſuum. O ſi me in illa die, quando traditurus eſt regnum Deo & Patri, viſitare dignabitur in ſalutari ſuo, ad viuendum ſcilicet in bonitate electorum ſuorum, ad lætandum in lætitia gentis ſuæ, vt laudetur etiam à me, cum hæreditate ſua? Veni interim Domine Ieſu, aufer ſcandala de regno tuo quod eſt anima mea, vt regnes tu, (qui debes,) in ea. Venit enim auaritia, & vendicat in me ſibi ſedem; iactantia cupit Dominari mihi; ſuperbia vult mihi eſſe rex; luxuria dicit, ego regnabo; ambitio, detractio, inuidia, & iracundia, certant in meipſo, de me ipſo, cuius ego potiſſimùm eſſe videar. Ego autem quantum valeo, reſiſto; renitor quantum iuuor, Dominum meum Ieſum reclamo; ipſi me defendo; quia ipſius me iuris agnoſco. Ipſum mihi Deum, ipſum Dominum teneo, & dico, non habeo regem niſi Dominum Ieſum. Veni ergo Domine, diſperge illos in virtute tua, & regnabis in me, quia tu es ipſe Rex meus, & Deus meus, qui mandas ſalutes Iacob.]

Non ſic impii, non ſic. Habet ſanè ſuos quoque milites Rex ſuperbiæ, & vitiorum omnium Satanas audi Origenem homil. 2. in Pſalm. *36. in fine.* [Sicut ſunt quædam arma Dei in quibus eſſe dicitur lorica iuſtitiæ, & gladius Spiritus, & ſcutum fidei: ita etiam ſunt arma Diaboli, quibus indutus eſt homo peccator. A contrariis igitur intelligamus contraria, & ſtatuamus duos milites armatos, vnum militem Dei, alterum militem Diaboli. Et ſi quidem miles Dei habet loricam iuſtitiæ, ſine dubio miles Diaboli contrariam huic gerit iniuſtitiæ loricam. Et ſi miles Dei in galea ſalutis coruſcat; è contrario peccator qui eſt miles Diaboli, galea perditionis indutus eſt. Et ſi parati ſunt pedes militis Chriſti ad Euangelij curſum & prædicationem; è contrario peccatoris pedes velociter currunt ad effundendum ſanguinem: & calceamenta eius, hoc eſt præparatio, concinnatur ad malum. Habet ergo miles Dei ſcutum quoddam fidei, habet & miles Diaboli, infidelitatis ſcutum. Ita ergo eſt gladius quidam Spi-

ritos ſancti, in his qui militant Deo: Eſt autem & gladius maligni, in his qui militant peccato.] Addit de arcu & ſagittis vtrorumque; vt fatendum planè ſit, vtroſque proportionali armatura omnigena circumdari. Sed militiæ ac belli exitus eſt planè diuerſus, & reſpondens Regibus, ſub quibus obitur militia.

CAPVT V.

Chriſtus Rex Gloriæ.

479 DIſertè Pſalm. 23. Coniunctim cum titulo *Domini virtutum*, nuncupatum Chriſtum *Regem gloriæ* legimus. Exſibilandi enim ſunt Rabbini quidam apud Iuſtinum in Dialogo cum Tryphone, qui Ezechiam, alij qui Salomonem, eo loco dictum *Regem gloriæ* volunt: cum tamen non illis, ſed ſoli Chriſto, eleuatæ ſint portæ æternales. Solus ergo Chriſtus, vt Iuſtinus benè argumentatur eſt *Rex gloriæ*. Hoc quid ſit, & quomodò ad conciliata per eum Spirituali Eccleſiæ regno bona pertineat, ſcrutandum eſt.

An Chriſtus, Rex gloriæ, ideſt Iudæorum.

Erit inprimis, qui gloriam cuius Chriſtus in veteri Teſtamento Rex dicitur, de Iudæis interpretetur: quaſi hoc ſit quod titulus crucis præſerebat, *Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum*. Non enim nouum eſt, vt in Scripturis *gloria* populum Iudaicum deſignet, quem Deus ipſe profitetur gloriam ſibi fuiſſe. Et Zachariæ cap. 10. poſitum ait à Deo *quaſi equum gloriæ ſuæ in bello*: locus verò in eam rem conceptus, eſſe videtur apud eumdem Zachariam cap. 2. vbi Dominus exercituum, inducitur ſic loquens. *Poſt gloriam miſit me ad gentes*. Cum autem inferiùs idem ipſe qui loquitur, addat, *cognoſcetis quia Dominus exercituum miſit me*; manifeſtum eſt Dominum exercituum qui loquitur, & Dominum exercituum qui eum miſit, eſſe Filium & Patrem. Id quod præter Hieronymum ibi, diſertè habent, qui inde potens argumentum pro Chriſti diuinitate peti docent, Euſebius lib. 6. de demonſt. cap. 16. & Auguſtinus 22. ciuit. cap. 36. Nam nomen *Domini exercituum*, quod vtrobique adhibetur, eſt nomen ipſam Dei eſſentiam deſignans. Chriſtus ergo ait, ſe poſt gloriam miſſum ad gentes, quod S. Hieronymus, & Rupertus ibi, ac loco notato Euſebius, perinde eſſe putant, ac ſi dictum eſſet, *poſt gloriam quam apud Patrem ab æterno habui, miſſus ſum per humanitatis aſſumptionem ad gentes. Poſt tantam ſublimitatem, à Deo depreſſus ſum, hominum cauſa.* Minùs tamen quadrare interpretationem, ex eo perſpicuum videtur, quod Chriſtus ipſe profitetur ſe non eſſe ad gentes miſſum, ſed tantùm ad oues domus Iſraël quæ perierant. Simpliciſſimè ergo locum Zachariæ accepturi videmur, ſi dicamus, Chriſtum *poſt gloriam*, id eſt *poſt gentem Iudaicam*, miſſum eſſe ad gentes. Iudæis namque repellentibus verbum Dei; Chriſtus non quidem in perſona ſua; ſed in Apoſtolis fidem Chriſti Euangelizantibus, miſſus eſt ad gentes. Quod *gloriam* ibi deſignare dico. Gentem Iudaicam, conſentaneum eſt Apoſtolo Romanorum 9. profitenti optaſſe ſe *anathema eſſe à Chriſto pro fratribus ſuis, qui ſunt Iſraelitæ, quorum adoptio eſt filiorum, & gloria, & teſtamentum*. Hoc igitur ſenſu, accipiendo nomen *gloriæ*, pro Iudaico ſcilicet populo, quem Deus tamquam gloriæ ſuæ ſpecimen ſemper habuerat, *Rex gloriæ* idem eſt, quod Chriſtus (vt titulus crucis prodebat) *Rex Iudæorum*.

Num Rex gloriæ Chriſtus, quia dat gloriam.

480 Interpretatur ſecundo loco S. Auguſtinus 1. Trinitatis cap. 12. Regem ſeu Dominum gloriæ, Chriſtum gloriæ æternæ largitorem, eiuſdem quippe eſt, gratiam & gloriam largiri. Itaque quia gratiam & gloriam dabit Dominus, accipimus à Chriſto gloriam, & eatenus *Rex* vel *Dominus gloriæ* dicitur. Non commodat tamen præſenti inſtituto S. Auguſt. ſic enim ſcribit. [Secundùm formam ſerui, ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ. Secundùm formam Dei, Dominus eſt gloriæ. Vnde manifeſtum eſt quod ipſe glorificet ſanctos ſuos. Quos enim prædeſtinauit ipſos & vocauit, & quos vocauit ipſos & iuſtificauit, quos autem iuſtificauit, ipſos & glorificauit. De illo quippe dictum eſt *quod iuſtificet impium*: De illo dictum eſt, *quod ſit iuſtus & iuſtificans*. Si ergo quos iuſtificauit, ipſos & glorificauit; qui iuſtificat, ipſe & glorificat, qui eſt, vt dixi, Dominus gloriæ. Secundùm formam tamen ſerui, ſatagentibus diſcipulis de glorificatione ſua, reſpondit: *Sedere ad dextram, vel ad ſiniſtram meam, non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à Patre meo.* Quod autem paratum eſt à patre eius, & ab ipſo filio paratum eſt. Quia ipſe & pater vnum ſunt. Iam enim oſtendimus, hac Trinitate per multos diuinarum locutionum modos, etiam de ſingulis dici, quod omnium eſt, propter inſeparabilem operationem vnius eiuſdemque ſubſtantiæ.] Illuſtrat hoc alijs exemplis; Tum ſubdit. [Sicut ergo iſta, ita & illud quod ait, *ſed quibus paratum eſt à Patre meo*; cum Patre ſe intelligi voluit, parare ſedes gloriæ quibus vellet. Sed dicit aliquis. Illic cum de Spiritu ſancto loqueretur, ita ſe miſſurum ait, vt non negaret Patrem miſſurum. Et alio loco ita Patrem, vt non negaret ſe miſſurum: hic verò apertè ait, *non eſt meum dare vobis*: atque ita ſecutus, à Patre dixit iſta præparata. Sed hoc eſt quod præſtrinximus. Secundùm formam ſerui dictum, vt ita intelligeremus. *Non eſt meum dare vobis*; ac ſi diceretur, *non eſt humanæ poteſtatis hoc dare*: vt per illud intelligatur hoc dare, per quod Deus, & æqualis eſt Patri. *Non eſt*, (inquit,) *meum dare*, id eſt, *non humana poteſtate iſta do; ſed quibus paratum eſt à Patre meo*. Sed iam tu intellige, quia ſi omnia quæ habet Pater mea ſunt, & hoc vtique meum eſt, & cum Patre iſta paraui. [Vides

cur

cur dixerim, S. Auguſtinum huic instituto non commodare. Vult enim Chriſtum non prout hominem, quo pacto hic titulus eius rimanetur, ſed prout Deum, dici Dominum & Regem gloriæ. Poſſe tamen de Chriſto quoque dici, quod vt gratiam, ita & gloriam donet, monſtrabimus cum de Chriſto capite. Itaque ſalua eſt Chriſto hic titulus, in eo ſenſu: quem planè conſectatus eſt Enthymius in Pſalm. 23. ſic ſcribens. [Rex gloriæ dicitur Chriſtus, & Dominus gloriæ, veluti qui ſummam aſſecutus eſt gloriam, & qui eam aliis præſtat; & qui aliorum omnium qui gloriam aſſecuti ſunt, Rex eſt & Dominus.]

Triplex alia incommoda notio Regis gloriæ.

481 Eadem porrò ex cauſa, ex qua dixi, notionem Regis gloriæ à Diuo Auguſtino datam, non eſſe huius instituti, idem ſtatuendum eſt de notionibus eiuſdem tituli propoſitis à Gulielmo Pariſienſi 2. parte 1. partis de vniuerſo cap. 21. *ſub finem*; vbi triplicem huius tituli explicationem adhibet ſed ſoli Deo vt Deus eſt aptas. Prima eſt, vt Deus dicatur *Rex gloriæ*, quia regnum eius cœleſte, eſt gloria; vbi nihil eſt niſi gloria, labes nulla, & nullum dedecus, vel imperfectio. Secunda eſt, *Regem gloriæ*, idem proportione ſonare, ac *Regem iuſtitiæ*. Sicut enim *Regem iuſtitiæ* dicitur, qui eſt iuſtiſſimus, & vas pulchritudinis & electionis, id eſt pulcherrimum & electum, ita *Rex gloriæ*, idem eſt quod *glorioſiſſimus*: Et cuius regnum vt Gulielmus loquitur, *eſt in vltimitate gloriæ*, & nihil habens gloriæ repugnans ſeu contrarium. Tertiam denique notionem eiuſdem tituli, proponit, vt idem ſit *Rex gloriæ*, ac *is cuius ſolius eſt, & cui tota debetur gloria*. Omnia enim in Dei gloriam cedere, eſt omnino neceſſarium. Hæc tametſi Chriſto accommodari poſſent, tamen ex mente Gulielmi, non pertinent ad Chriſtum, ſed ad creatorem; ideoque ſunt hic dimittenda. Et eodem modo dimittendus eſt Caſſianus, qui lib. 7. de Incarn. cap. 23. *Regem gloriæ* exponit verum Deum.

Quarta notio, quia Chriſtus, Rex eſt per crucem.

Poteſt quarto loco videri, Chriſtum dici *Regem gloriæ*, quia per crucem & paſſionem intrauit in gloriam ſuam: eo quod *gloria* in Dictionario ſacro, dicatur opprobrium, crux, paſſio, iuxta illud Hieronymi quæſt. 9. ad Hedibiam, [gloria Saluatoris, patibulum triumphantis eſt.] Vt proinde *Rex gloriæ*, idem ſit quod *Rex propter paſſionem, gloriâ coronatus*; ſeu *Rex per crucem*, quam Cyrillus Hieroſol. cathec. 13. vocat *glorificationem*, idque inferiùs eruit manifeſtè ex ſcripturas. [Vis (inquit) noſſe apertiùs, quod gloria Chriſti eſt crux eius? Audi non me, ſed illum dicentem prodiderat Iudas improbus, patremfamilias, nuperque cœnâ à menſa, & poculum benedictionis bibens, & pro potu ſalutari ſanguinem iuſti effundere volens. Qui panes eius comedebat, magnificauit ſuper illum ſupplantationem. Paulò ante manus, benedictionem recipiebat, & rurſus argento proditionis, mortem conciliauit. Et redargutus, audiuit: *Tu dixiſti*; rurſuſque exiuit. Deinde dixit Ieſus, *venit hora & glorificetur filius hominis*. Vides quomodò *gloriam* propriam faciebat eſſe crucem? Deinde Eſaias quidem ſerra diſſectus, non confundebatur: Chriſtus verò pro mundo moriens confundetur? *Nunc glorificabitur* (inquit) *filius hominis*. Non quod priùs non haberet gloriam: glorificatus enim erat gloria ante mundi conſtitutionem; ſed glorificabatur tanquam Deus ſemper: nunc verò glorificatur eſt, patientiæ ferens coronam.] Vide an non etiam ſuffragetur Tertullianus lib. de Corona militis cap. 14. vbi agens de ſpinea Chriſti corona, eique repenſa regia corona gloriæ, ait inter cætera de Chriſto. [Fauos poſt fella guſtauit, nec ante Rex gloriæ à cœleſtibus ſalutatus eſt, quàm Rex Iudæorum, proſcriptus in crucem; minoratus primò à patre modicum quid citra Angelos, & ita gloria & honore coronatus.]

482 Non abhorret hæc interpretatio *Regis gloriæ*, à titulo quo partum Chriſto, & ſpirituale & temporale regnum diximus. Decuit enim gloria & honore coronari eum, cuius inter mortales inglorius fuerat aſpectus, propter homines: omnique iure iis dominari, & Rex præeſſe debuit, quos de teterrima captiuitate & certo exitio redemerat. His item ipſis locis, quibus Chriſtus *Rex gloriæ* dicitur; Dominus fortis, & potens in prælio, (vtique paſſionis & mortis generosè obitæ) nominatur. An verò id inſinuauit princeps Apoſtolorum; qui epiſtola 1. cap. 1. commemorans Chriſti exaltationem paſſioni ſubiunctam, vocat *poſteriores glorias*? quaſi hæc ſit gloria poſterior, connotans priorem, nempe paſſionis & crucis, quæ veriſſima Chriſti gloria fuit. Idem ſanè Chriſtiani gregis princeps, inferiùs cap. 4. gratulandum docet iis, qui in nomine Chriſti exprobrantur, & aliqua paſſionum eius participatione donantur: *quoniam quod eſt honoris, gloriæ & virtutis Dei, & qui eſt eius Spiritus, habitat in illis*. Ita quidem princeps & Apoſtolorum & Chriſtianorum omnium diuino actus Spiritu. Tametſi non eſt hic ſenſus multorum nomine tenus Chriſtianorum, qui probroſam ſibi cenſent crucem, & ſubiectionem, quæ Deum decuit vt ſcitè pro more dixit Eucherius homil. 3. ad Mon. num. 8. qui gloriam hominis, quam Spiritus ſanctus nominat *ſtercus*, gloriæ quæ ex Deo eſt, anteponunt. Nec agnoſcunt regno ſe aptari, cum deiiciuntur; & per paſſionem ac crucem participes fiunt eius gloriæ cuius ſe Chriſtus Regem prædicari, in ſcripturis ſanctis voluit. Longè alia mens ſanctis illis Martyribus, veræ & ſolidæ gloriæ Chriſtianam notionem edoctis apud Victorem lib. 2. Perſecut. Vandal. qui iactati vnus ſuper alium, & præ anguſtia loci, naturales egeſtiones ſtercoris & vrinæ in ſpelæo quo concludebantur emittentes, ita vt introeuntes, velut in gurgite luti ad genua vſque mergerentur, educti inde Dominica die, oblita ſtercoribus veſtimenta, facieſque, & capita præferentes, concinebant exultabundi; *gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius.*

Haud incongruè, cum quarta illa *Regis gloriæ* notione, nectatur alia quam ſuggerit S. Ambroſius ſerm. 15. in Pſalm. 118. in explicatione litteræ *Samech*, illi octonario præfixæ: [Quæ eſt corona (inquit) qua coronatur Chriſtus, niſi corona gloriæ? Ioſeph habuit coronam caſtitatis, Paulus iuſtitiæ, Petrus fidei. Singularum virtutum, coronæ ſunt. Solus Chriſtus habet coronam gloriæ, qua eum Eccleſia coronauit. In hac corona omnes coronæ ſunt; quia gloria, non portio vnius coronæ, ſed præmium omnium coronarum eſt.] Si corona gloriæ, qua coronatum Chriſtum agnoſcit Ambroſius, eſt corona virtutum omnium; corona autem, regni ſymbolum & neceſſarium adiunctum eſt; non aliud ſanè fuerit Chriſtum *Regem gloriæ* dixiſſe, quàm *Regem virtutum omnium*: quod aiebam nexum eſſe cum quarta notione Regis gloriæ, iam propoſita. Nam Chriſtus patiens, & moriens in cruce, virtutes omnes exquiſitiſſimè & perfectiſſimè exhibuit.

Germana notio, Regis gloriæ Chriſti, ideſt Eccleſiæ, regni omnium glorioſiſſimi; Et vnde eius gloria petenda.

483 Idem tamen S. Ambroſius eodem loco, tractans illud Thren. 2. *vbi perfecti decoris, gaudium vniuerſæ terræ*, coronam gloriæ fore Iudæam præfatus, ſi in Chriſtum credideret, ſubdit. [Quæ eſt autem corona gloriæ, niſi Eccleſia, quæ caput ſuum Chriſtum coronat? Quæ iucunditas vniuerſæ terræ, niſi domus populi Chriſtiani, aula Sanctorum? de quibus Scriptum eſt, *in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Ergo quia corona gloriæ eſt Eccleſia, ideò dicitur in canticis; *Egredimini filiæ Sion, & videte Regem Salomonem, in corona qua coronauit eum mater eius, in die ſponſalium eius, & in die iucunditatis cordis eius.*] Per *coronam*, regnum deſignare, quotidianum eſt. Sic enim dicimus, id ſpectare ad coronam Galliæ, aut Hiſpaniæ, &c. Itaque *corona gloriæ*, eſt Eccleſia; Ideſt regnum gloriæ, Chriſti Regis proprium; (coronat enim Chriſtum caput ſuum Eccleſia, vt habet Clemens Alex. 2. Pædagog. cap. 8.) & Rex gloriæ idemmet Chriſtus, Rex Eccleſiæ, regni omnium glorioſiſſimi, ac magnificentiſſimi. [Quæ eſt huic loco commodiſſima notio *Regis gloriæ*. Eo namque deuentum eſt in tractatione, bonorum regni ſpiritualis, veſtigatorum ex tributis inde Chriſto titulis, vt magnificentiam ac ſplendorem regni huius, tradere oporteat: At hæc aptiſſimè exprimuntur nomine *gloriæ*, quam in regno ſæculari, v. g. Salomonis, cuius gloria à Chriſto ipſo celebrata eſt, ferè petunt à ſplendore domeſtico Regis, & regiæ familiæ: hoc eſt, à regio cultu, qui indumenta regia, & coronam, ac ſceptrum, & thronum comprehendit: itemque à multitudine & nobilitate regiorum domeſticorum, miniſtrorumque ac principum prouinciarum, & præfectorum, regiæ poteſtatis cum ſubordinatione participum: A gazis item & theſauris, ac immenſis opibus, & operibus publicis, munificentiam & magnificentiam regiam teſtantibus. Hæc enim ferè ſunt quæ Regina Saba 3. Regum 10. & 2. Paral. 9. ita admirata dicitur in glorioſiſſimo Salomonis regno, vt non haberet vltra Spiritum. Quantum tamen vniuerſa hæc gloria præcellat in regno ſpirituali Chriſti Domini, facillimum eſt demonſtrare: Vnde liquere poterit, verè Chriſtum ex hoc maximè capite; nuncupari poſſe *Regem gloriæ*, Et verò Reginam Saba, typum fuiſſe Eccleſiæ, demirantis Chriſti gloriam, fusè omnino proſequitur Eucherius hom. 1. de Natali Eccleſiæ. Sed in argumento propè infinito, delibanda duntaxat erunt ſelecta quædam; nec alia ferè quàm quæ à Patribus ſunt obſeruata.

Cultus Chriſti Regius; ac primùm veſtitus duplex, vterque magnificentiſſimus.

484 Magnificentiſſimum Chriſti Regis gloriæ veſtitum, expreſſit ſæpè Pſaltes: nunc Regem Chriſtum exhibens indutum decorem & fortitudinem, nunc confeſſionem & decorem, aut lumine amictum ſicut veſtimento. In vtriis Scripturis, regium Chriſti veſtimentum duplex tradi, obſeruat Rupertus in cap. 14. Apocal. ad illud, *habet in veſtimento ſuo ſcriptum.* Verba eius ſunt. [Veſtimentum huius Regis Chriſti, aliter atque aliter pro loci diuerſitate intelligi debet. Non aliàs ſanctam Eccleſiam, ſiue fidem Catholicam; aliàs ſanctam ſignificat Scripturam. Vtrumque ex vno Pſalmi verſiculo intelligitur, vbi ipſe loquitur dicens; *Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.* Nam veſtimenta Domini diuiſa, ſignificant ſacram Scripturam ab hæreticis ſæpiùs deprauatam, vt alibi Pſalmiſta: *Quæ perfeciſti, deſtruxerunt.* Veſtis eius quæ deſuper inconſutilis, & ſuper quam ſortem miſerunt, deſignat Eccleſiam, vel fidem Catholicam diuina electione fidelibus datam, quæ à nullo corrumpi poteſt. Item veſtimentum eius Eccleſia intelligitur, cum iterum dicit Pſalmus; *Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum, ſicut vnguentum in capite quod deſcendit in barbam barbam Aaron, quod deſcendit in oram veſtimenti eius.* Et eſt ſenſus: Spiritus ſancti gratia quæ plenariè in Chriſto capite noſtro inhabitat, primùm ex eo deſcendit in fortes viros Apoſtolos, qui ſignificantur per barbam Aaron: Et deinde in martyres, cæteroſque Eccleſiæ filios; magnos quidem, ſed inferiores Apoſtolis, qui intelliguntur in ora veſtimenti, quia poſt Apoſtolos in Eccleſia ſunt præcipui, cuius fide & virtutibus Chriſtus ipſe decoratur, ad modum alicuius qui veſtimento pretioſo induitur.] Eodem accommodat polymitam Ioſephi tunicam, idem Rupertus lib. 8. in Geneſ. cap. 20.

485 Priorem ſenſum, de Scripturis ſcilicet Chriſtum veſtientibus tradiderat ante Rupertum Clemens Alexandrinus 2. Pædagog. cap. 10. verbis illis. [Exquiſitæ veſtes, fimbriarum dilatationes, & curioſi figurarum numeri, illiberalem ac ſordidam Syrmatum mollitiem indicant. Quod ſi quis talarem Domini veſtem adducit, variegata illa tunica oſtendit flores ſapientiæ, varias & quæ non

flacceſcunt

flaueſcunt Scripturis, eloquia Domini quæ veritatis ſplendoribus refulgent. Eiuſmodi alia veſte Spiritus Dominum per Dauid induit, ſic pſallens, *Confeßionem & decorem induiſti. Induens lucem ſicut veſtimentum.*] Idem habet S. Ambroſius lib. 7. in Lucam, tractans illud capitis 9. *veſtimenta autem eius, facta ſunt alba ſicut nix.* Non aliud autem eo Chriſti per Scripturas veſtitu innuitur, quàm Scripturam vniuerſam, eum veterem tum nouam, ad expreſſionem regni Chriſti pertinere: vt liceat Chriſtum, pro antiquo vſu, veſte picturata non vnam aliquam, ſed valdè multas hiſtorias exhibente, intueri. Ita enim olim tuliſſe vſum, & noſtri & externi Scriptores prodiderunt. Sic ſæpè Clemens Alexandrinus 2. Pædag. cap. 10. ablegari videt variegatas veſtes quæ in purpura habent animalia. Et mox, Pſalm. 44. deauratam Reginæ veſtem dictam vult, quia in ea Ieſus ſplenderet vt aurum. Inuentum id fuiſſe Babyloniorum, docent illa Silij lib. 14.

Fuluo certaret vt auro.
Veſtis ſpirantes referens ſub tegmine vultus.
Quos radio celat Babylon.

At ſubſecutos Ægyptios, Babyloniis præcelluiſſe, ſignificat illud Martialis.

—— *Victa eſt*
Pectine Niliaco, iam Babylonis acus.

Nec feminæ duntaxat, ſed & viri ſic induebantur. Nam Athenæus lib. 1. deſcribens Anthiochi Epiphanis comitatum multorum millium hominum, notat quorumdam paludamenta auro texta, & animantium imaginibus picturata. Ammianus item lib. 14. refert longioris fimbriæ tunicas viriles, perſpicua lucentes varietate liliorum, effigiatas in ſpecies animalium multiformes. Prudentius quoque in hamartig. arguens viros degeneres, ita canit.

Sed pudet eſſe viros, quarum vaniſſima quæque
Quis niteant; Genuina lues, vt robora ſoluant,
Vellere non ouium, ſed Eoo ex orbe petitis
Ramorum ſpoliis fluitantes ſumere amictus,
Gaudent, & durum ſcutulis perfungere corpus.
Additur ars, vt fila herbis ſaturata recoctis
Includant varias diſtincto ſtamine formas.
Vt quæque eſt lanugo ferè molliſſima tactu
Pectitur, hunc videas laſciuas prepete curſu
Venantem tunicas, auium quoque verſicolorum
Indumenta nouis texentem plumea telis.

Auſonius ſpurium illum, veréque lupa matre genitum, qui ſe Romuli & Remi ſanguine certum fabulabatur deſcribens, epigram. 25. ait.

Hos ille Serum veſte contexi iubet,
Hos calat argento graui.

Idem, miſſam ad ſe a Gratiano Palmatam veſtem in qua Conſtantius Imperator intextus eſſet, memorat in Eucharistico ad Gratianum. Nec abſurde Rauardus lib. 2. coniectaneorum cap. 6. locum Scæuolæ Iuriſconſulti, & S. Ambroſij in Pſalm. 38. de pœna eius qui imaginem alterius Imperatoris portarit, accipit de huiuſmodi veſte picturata, & imaginem Imperatoris præferente. Vix aliquid in hoc genere illuſtrius veſte illa Iuſtiniani, de qua Corippus lib. 1. num. 14. Nuperus interpres illud Apoſtoli *ſicut portauimus imaginem terreni*, expreſſo Græco verbò φορεῖν quod in veſtium propriè cadit, accipit deportanda in hunc modum Chriſti imagine in veſtibus. Idque præſtitiſſe Chriſtianos quoſdam, accipe ex ſancto Aſterio homil. de diuite & Lazaro *initio*. [Alij item, (inquit,) reperiuntur ſimilis amantes vanitatis, magiſque etiam & plenius vitia exercentes, qui ne hic quidem, ſtultæ ſolertiæ fines conſtituerunt, ſed inani quodam & ſuperuacuo commento, quod artem pictoriam per ſtamen atque ſubtegmen imitatur, omniumque formas animalium in veſtibus exprimit, florida ac ſexcentis variegata figuris veſtimenta, tum ſibi, tum vxoribus ac liberis comparant. Qui ipſi ludunt, etiam alibi nihil vſquam ſedulò vel ſerio facientes, ſed per immodicas opes abutentes vita, non vtentes, ipſique Paulo, & diuinis vocibus, non dictis ſed factis aduerſantes. Nam quæ ille verbis proſcripſit, hæc iſti mordicùs retinent, & ipſa re faciunt rata. Quandocumque igitur in publicum prodeunt, quaſi depicti parietes, ab obuiis aſpiciuntur. Quin etiam pueri circumſtant, ridentes inter ſe ſe, digitiſque picturam in veſtibus commonſtrantes, & ad multum ſpatij proſequuntur, nec niſi ægrè recedere, & auelli poſſunt. Videre eſt illic, leones, pantheras, vrſos, tauros, canes, ſyluas, ſaxa, ac venatores, & omnia denique circa quæ pictorum induſtria naturæ æmula verſatur. Neceſſe videlicet erat, vt videtur, parietes non ſolùm atque domos exornari ac depingi, verùm etiam tunicas, & pallia iis ſuperiecta. Qui autem quæuè de diuitibus illis religioſiores, argumenta textoribus ex hiſtoria Euangelica collecta, ſubminiſtrant: ipſum inquam Chriſtum Dominum noſtrum, cum Diſcipulis omnibus, ac miracula quæque, quemadmodum ibi narrantur. Videbis nuptias Galilææ, & hydrias; paralyticum lectum baiulantem; cæcum qui luto curatur; mulierem quæ ſanguinis profluuio, laborabat, fimbriam prehendentem; peccatricem ad pedes Ieſu accidentem; ac Lazarum è ſepulchro rediuiuum. Et hæc dum faciunt piè ſe ſe facere, & veſtimenta Deo grata induere arbitrantur.]

486 Eiuſmodi ergo fuiſſe regium Chriſti veſtimentum, ſignificare videntur qui ei pro veſte appingunt Scripturas. Et eodem modo accipi poteſt quod aiebat Rupertus; Eccleſiam, homines ſcilicet Chriſto in veſtem circundari. Ita enim ſæpè habet Iſaias. Hæc eſſe illa ſponſi regis veſtimenta, à quibus myrrha & gutta & caſia omnes inquam boni odores afflantur, docet S. Auguſtinus in Pſal. 44. ſic exponens eum locum. *Odores boni à veſtimentis tuis.* [Veſtimenta eius ſunt ſancti eius,

eius, electi eius, tota Eccleſia eius, quam ſibi ſicut veſtem exhibet, ſine macula & ruga. Propter maculam abluens in ſanguine, propter rugam extendens in cruce. Inde bonus odor qui ſignificatur nominatis quibuſdam aromatibus. Audi Paulum, illam minimam fimbriam de veſtimento, quod tetigit mulier in fluxu ſanguinis & ſanata eſt. Audi illum dicentem, *Chriſti bonus odor ſumus in omni loco.*] Annuit Ambroſius in cap. 19. Apocal. tradens, Regium Chriſti veſtimentum eſſe ſanctos, quia in operibus ſanctorum agnoſcitur hunc eſſe verum Deum qui tales ſeruos poſſidet.

Poſſumus aliud Chriſti regium veſtimentum proferre, ex S. Macario hom. 2. vbi duplex veſtimentum deſcribit, alterum regni ſatanici alterum regni Chriſti. Vocat indumentum regni tenebrarum, [veſtimentum blaſphemiæ, diffidentiæ, audaciæ, inanis gloriæ, ſuperbiæ, auaritiæ, & concupiſcentiæ, & alia ſimilia regni tenebrarum geſtamina, pannoſa impura & contaminata. [E contrario autem indumenta regni lucis arcanæ, ait eſſe [indumenta fidei, ſpei, dilectionis, gaudij, pacis, bonitatis, humanitatis, & cætera omnia indumenta lucis, vitæ, diuina, viuentia, requiei inenarrabilis. [Quia ergo Chriſtum regem regni ſui veſtimentis amiciri non eſt dubium, ne peregrinatas veſtis quæ Alexandro Magno data eſt vitio, in Rege Chriſto quaſi minùs ſiuorum amante, notetur; agnoſcendum eſt Chriſtum illis quæ propoſui regiis virtutum omnium veſtimentis eollucere. Sunt enim in eo ſplendidiſſima, & ſupra quaſcumque priſcorum regum aureas argenteas gemmeas veſtes, præclara. Eo quippe eſt progreſſa humana dementia, vt auratas Chlamydes imo auro textili ſine alia materia contextas vſurparit, vt apud Plinium lib. 33. cap. 1. *ſub finem* videre eſt. Auratas item & gemmatas tunicas Heliogabali, memorat Lampridius. Et eiuſmodi fuiſſe regias veſtes Aſſueri quarum eſt mentio Eſther 15. prodit Ioſephus in illius capitis paraphraſi, quam hiſtoriæ ſuæ Iudaicæ intexuit. Videturque hoc fuiſſe pondus pretioſum Imperatoriæ veſtis, a Claudiano in 4. Honorij Conſulatu deſcriptum. Hæc omnia regiarum veſtium ornamenta præ iis quæ Chriſti veſtibus ex S. Macario aſſignauimus, ſordent omnino.

Regia Chriſti corona, prima.

487 Diadema Chriſti Regis, ſiue regiam coronam, accipio pro eodem. Fateor primæuum vſum horum vocum, forſe diſtinctum, vt Paſchalius lib. 9. de coronis cap. 7. Larè confirmat, & Gretſerus tom. 3. de cruc. lib. 1. cap. 5. Vnde Bleſenſis ſermone *19.* qui eſt de Annun. [Aliud eſt corona, & aliud eſt diadema. Corona ſimplex, eſt circulus aureus quo vtuntur Reges in minoribus ſolemnitatibus. Diadema eſt quaſi duplex corona; cum ipſi coronæ, quaſi alius circulus gemmis ſuper poſitus ſuper additur. Ex ipſa enim Græci nominis interpretatione, duplicitatem ſonat.] Curopalates quoque lib. de offic. cur Conſtantinopol. *pag. mihi* 100. [quod nunc apellatur ſtemma, id olim nominatum fuit diadema. Id autem erat textile aureum, cum lapillis & margaritis poſitum ad Imperatoris frontem, & pone reuinctum, cerebrum verſus. Quamobrem etiam dictus *diadema*, quod ex eo paulatim mutatum, effectum eſt quale videtur hodie, & nominatus *ſtemma.* Quod autem nunc vocatur *diadema*, id olim militaris Zona dicebatur, honorem indicans quo olim tyranni, Chriſtianos milites primum priuabant, dum eos tortoribus dedebant. [Cur hæc præmiſerim, infra patebit. Nunc (vt dixi) pro eodem accipio *diadema*, atque *coronam*, ex vſu iam pridem recepto.

Hanc coronam, Galeæ Aaronis fuiſſe præſignatam, docet S. Cyrillus lib. 11. de ador. vbi cum præmiſiſſet, Cydarim quæ erat mythra Pontificia, fuiſſe ſymbolum regiæ Chriſti coronæ, ſubdit. [*Cydarim quoque & Zonam, ex byſſo facies,* (inquit.) Militaris verò habitus Aaron, cingulum & galea. Eiuſmodi namque ſpeciem, Cidaris refert: Bellum enim pro nobis Chriſtus geſſit in manu occulta, ſicut ſcriptum eſt: & arcum ſuum intendit & parauit illum, ſagittas ſuas ardentibus effecit, & deiecit principatus, triumphauit potentias, deturbauit dominationes, & eos qui in terra erant, cum captiui tenerentur, liberauit. Fuiſſe autem hoc eius bellum non ſpectabile atque corporeum, neque eiuſmodi vt cum carne & ſanguine gereretur, indicari videtur per ænigma, in eo quod ex byſſo tantùm, quæ ſubtilis eſt admodum, confectum eſt bellicum inſtrumentum, Cidaris inquam & Zona.]

S. Ambroſius in Inſtit. Virg. c. 16. affirmat, Deiparam Chriſto impoſuiſſe hanc coronam, Eóque aptat illud Cantic. 3. *videte Regem Salomonem, in diademate quo coronauit eum mater ſua, in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.* Idem ad eum Canticorum locum cenſent permulti, quos in literali illius explicatione, adducit & ſequitur Delrius. Idem habet S. Bernardus ſerm. 5. de Epiphan. & Petrus de Tarentaſia in cap. 2. epiſt. ad Hebræos. Audi etiam eumdem Bernardum ſerm. 70. in Cantic. cum Chriſtum lilio confert. [Vide quàm competenter veritas lilio comparetur. Si non aduertiſti, aduerte de medio floris huius quaſi virgulas aureas prodeuntes, & cinctas candidiſſimo flore pulchrè ac decenter diſpoſito in Coronam: & agnoſce auream in Chriſto diuinitatem, humanæ Coronatam puritate naturæ; id eſt, Chriſtum in diademate quo coronauit eum mater ſua. Nam in quo coronauit eum Pater ſuus, lucem inhabitat inacceſſibilem, nec polles in eo illud interim adhuc videre.] Pulchrè item Bleſenſis ſerm. 19. qui diadema, iuxta propoſitam ex eo notionem, duplicis coronæ eo nomine expreſſæ, ait fuiſſe dona naturalia & ſupernaturalia quibus Chriſtus in ſua conceptione in matris vtero eſt exornatus.

Non eſt Chriſti humanitas, ſed Eccleſia.

488 Sed vt non diffitear, piè iſta & probabiliter dici, nec abſque alluſione ad priſcum vſum, quo ſponſi coronati prodibant, in argumentum domitæ illuc vſque libidinis, & ſeruatæ corporea integritatis, vt habet S.

Chryſo

Chryſoſtomus homil. 9. in primum ad Timotheum: tamen præter difficultatem quam ad eum Canticorum locum mouet S. Gregorius; nimirum quod Chriſtus, humanitate ſuſcipienda, exinanitus potiùs ſit dicendus, quàm glorioſè coronatus: præter eam inquam difficultatem, alia ſupereſt inſtituti noſtri propria, quod ſcilicet Chriſtus non acceperit coronam regni ſpiritualis ante Reſurrectionem. Erat quidem ante Rex, iure & deſtinatione diuina; tamen publicam & ſolemnem regni poſſeſſionem quæ coronatione capeſſitur, non iniuit ante reſurrectionem, & conſummatum morte obita redemptionis noſtræ penſum. Tunc vt ad Dauide Pſalm. 20. prænuntiatum eſt, poſuit Dominus in capite eius, coronam de lapide pretioſo. Tunc vitam quam à Patre per reſurrectionem ſibi reſtitui petierat, obtinuit: non temporariam ſicut priùs, ſed æternam, & cum auctario longitudinis dierum in ſæculum ſæculi. Tunc denique magna fuit Chriſti gloria, in perfecta illa corporis ſalute, collata eidem à Patre, magnoque decore ei collato, & gloria ſuper eum impoſita, quoniam datus eſt in benedictionem in ſæculum ſæculi.

Nec locus ex Cantico. 3. prolatus, cogit ad Chriſti coronationem in matris vtero admittendam. Sunt enim benè multæ eiuſdem loci interpretationes. Sed illa ſingularis, quam adhibet Nyſſenus hom. 7. in Cantica, matrem Chriſti cenſens dictam, *dilectionem Dei*, vt eſt apud Apoſtolum. Sic enim ſcribit, gloſſans illa ſponſæ verba de ſponſo, [Intuemini decentiſſimam in capite Regis coronam, quam mater ipſius ei circumpoſuit, quemadmodum ille loquitur, *poſuiſti in caput ipſius coronam de lapide pretioſo factam*. Neque quiſquam eorum, qui aliquo in oraculis diuinis iudicio valent, de vocabuli vi argumentabitur, quæ pro patre, matris hic fiat mentio, cum vtriuſque vocis ſenſus, idem ſit. Nam cum in natura diuina, neque maſculus, neque fœmineus ſexus exſtat, (quo enim pacto in Deitate, nobis quidquam eiuſmodi venire in mentem poſſit, cum ſexus diſcrimen ne quidem in nobis hominibus perpetuo duraturum ſit, quippè qui id temporis, cum omnes vnum in Chriſto efficiemur, ſigna diſcriminis huius, vnà cum toto veteri homine exuturi ſimus?) idcircò in naturæ illius ineffabilis indicatione, vox quæuis parem vim obtinet: neque maris, neque fœminæ vocabulo, ſignificationem illius puriſſimæ naturæ polluente. Proptereà in Euangelio quidem, Pater filio nuptias facere dicitur; Vates autem ille Deum compellens, *poſuiſti (ais) in caput ipſius coronam de pretioſo lapide factam*: Hæc denique corona, ſponſo à matre impoſita dicitur. Quia verò vnæ tantùm nuptiæ ſunt, & vna ſponſa, & ab vno corona ſponſo imponitur; omninò nihil diſcriminis eſt, ſiue quis Dei filium, virginum Deum vocet, ſiue filium dilectionis eius, quemadmodum Paulus loquitur; cum eadem poteſtas vtroque vocabulo indicata, exornet ipſum.] Quod obiter ait de ſexu reſurgentium, molliendum eſt, & exponendum de obliteratione ſexuum quoad vſum coniugij, cum homines erunt ſicut Angeli Dei: non autem de vera ſexuum deſtructione quoad ſubſtantiam. Quoad alia non eſt abſurda interpretatio Nyſſeni, qui mox addit de Chriſti corona. [Eſt autem corona eius Eccleſia, quæ ſponſi caput viuis & animatis, lapidibus vndique circumdat. Atque hanc coronam dilectio connexuit. Nam ſiue quis hoc matri, ſiue dilectioni tribuat, non aberrabit. Etenim *Deus eſt dilectio*, quemadmodum Ioannes ait. Atque hac ex corona, voluptatem eum capere ait ſponſa, mirificè gaudentem ornatu illo ſponſalitio. Reuera enim lætitia afficitur is qui Eccleſiam coniugem ſibi fecit, redimitus illorum virtutibus qui in ea ſunt eximij.

Symbolum Regiæ Chriſti coronæ propoſitæ, corona ſpinea.

489 Fuit huius coronæ Regiæ egregium ſymbolum, corona ſpinea qua Chriſtus per tempus Paſſionis coronatus eſt. Quod optimè attigit S. Maximus ſerm. 2. de S. Cypriano, cum dixit, coronam Chriſti ſpineam quantum in Iudæis fuit, coronam iniuriarum fuiſſe: reuera autem fuiſſe Chriſto virtutum coronam, atque adeò omnis gloriæ. Idem Iſidori Peluſiotæ verbis aperio lib. 1. epiſt. 95. [Quandoquidem (inquit) execrationis illius qua terra poſt mandatum à nobis violatum mulctata eſt, ſeges ſpina erat; Dominus autem vt omnem in ſeipſo morbum curaret, aduenerat: Idcirco ſpinea corona, vt victor, redimitus eſt. Quemadmodum ſcilicet clari ac celebres victores faciunt, qui hoc ipſum telum aut inſtrumentum, cuius ope victoriam conſecuti ſunt, in triumphum geſtant. *Confidite*, (inquit,) *ego vici mundum*. Nam qui in humana natura fuit, nec tamen in humanis vitiis fuit, veterem generi noſtro pulchritudinem reddidit, ac maledicti & execrationis robur, in ipſa natura deleuit.]

Videtur profeciſſe ex Clemente Alexandrino 2. Pædagog. cap. 8. *ſub finem*, vbi diſputans contra Ethnicum vſum tunc vigentem, corollas ex floribus imponendi capiti, non ſine admiſtione ſuperſtitionis, vt docemus ex Tertulliano, toto lib. de corona militis; ſubdit Clemens videri Paſſioni Chriſti inſultare Chriſtianum, qui audiens Dominum eſſe ſpinis coronatum, ſuſtineat habere caput floribus redimitum. Eam porrò Chriſti coronam, (ait Clemens,) nos propheticè ſignificaſſe, qui fuimus aliquando infrugiferi, & circa Chriſtum poſiti fuimus per Eccleſiam cuius ipſe eſt caput. Eſſe etiam eam coronam typum fidei, & acceſſus ad verbum per ſanguinem ſpinis cruentantibus elicitum, ab iis qui malè & improuidè contrectauerunt. Itaque cum ſpinis Chriſtum coronauit Iudaicus populus, tantùm non docuit, nos Chriſto adiungendos, ſeque extorrem à gratia futurum. [Verbum ſpectauit afficere contumelia: & quem tanquam maleficum crucifixis, tanquam regem coronarunt. Qua propter in quem hominem non crediderunt; eum benignum Deum, Dominum agnoſcent & iuſtum. Quem exacerbauerunt, vt ſe Dominum oſtenderet, hoc de eo in altum ſublato teſtati ſunt, diadema iuſtitiæ ei ſupra omne nomen exaltato tribuentes, per ſpinam ſemper florentem. Hoc

diadema eſt inimicum iis qui inſidiantur, iis autem qui in Eccleſia ſimul verſantur amicum, eos circumſepſit ac muniit. Hæc corona, flos eſt eorum qui crediderunt in eum qui eſt glorificatus; eruentat autem & caſtigat eos qui non crediderunt. Porrò autem hoc quoque ſignum eſt rei à Domino benè geſtæ, cum ipſe ſuo capite & principali parte corporis omnia mala noſtra portauerit, propter quæ pungebamur. Cum ipſe enim ab offenſionibus & peccatis, & eiuſmodi ſpinis, nos propria paſſione liberaſſet, Diabolumque infirmaſſet & aboleuiſſet, meritò dixit; *vbi tuus ô mors ſtimulus.* Atque nos quidem vuas ex ſpinis colligimus, & ficus ex rubis: illi autem conſanciantur ac laniantur, ad quos manus extendit; nempe ad populum infidelem, & infrugiferum.] En quomodò ſpinæ noſtræ, Chriſtum coronarunt: & quod initio dicebamus, Chriſtus gloria coronatus eſt morte pro nobis obita, & tot in ſe admiſſis dolorum & probrorum vndique eum circundantium & coronantium aculeis.

490 Non obſcurè Clementem expreſſit Lactantius 4. inſtit. cap. 26. Omnia enim Chriſti tormenta, myſteriis facta fuiſſe demonſtrans, ſic de corona ſcribit.[Corona ſpinea capiti eius impoſita, id declarabat; fore, vt diuinam ſibi plebem de nocentibus congregaret. Corona enim dicitur, circumſtans in orbem populus. Nos autem qui antè cognitionem Dei fuimus ſpinæ; id eſt, iniuſti, mali, & nocentes eramus, ignorantes quid eſſet bonum, & à iuſtitiæ notione, atque operibus alieni, omnia ſcelere ac libidine polluebamus. Electi ergo ex dumis & ſentibus ſanctum Dei caput cingimus; quia conuocati ab ipſo, & circumfuſi vndique ad eum, magiſtro ac Doctori Deo aſſiſtimus, Regemque illum mundi, & omnium viuentium Dominum coronamus.] Vide an non etiam Cyrillus Hieroſol. catech. 13. indidem hæc hauſerit.[Factus eſt ludibrium illis Dominus, & illuditur Dominus: *viderunt me, & mouerunt capita ſua*: Figura tamen fit regni. Illudebant quidem; genuflectebant tamen, induentes purpura: & poſtea crucifigunt. Milites coronam impoſuerunt capiti eius. Quid enim refert etiamſi ſpineam? Omnis Rex à militibus appellatur: Oportebat & Ieſum à militibus typicè crucifigi. Sicut ideò Scriptura in canticis dicit; *exite & videte filiæ Hieruſalem in corona qua coronauit ipſum mater eius.* Myſterium erat corona; ſolutio enim erat peccatorum, diſſolutio autem maledictionis. Accepit ſententiam Adam; *maledicta terra in operibus tuis, ſpinas & tribulos adferet tibi.* Propterea Ieſus accepit ſpinas, vt ſoluat hanc maledictionem; & ideò ſepultus eſt in terra, vt maledicta terra, pro maledictione recipiat benedictionem.]

Pertinet ad eundem ſenſum, de Chriſto ad primam ſuam gloriam reuerſo per crucem, quod ſubdit Clemens de Chriſto in Paſſione coronato ſpinis, vt impleretur quod in deſcenſu Dei ad Moſem per rubum contigerat. Quia enim Deus legiſlator, atque adeò antiqui populi Rex, in rubo ſpinoſo proditus fuerat, [poſtquam Verbum legem ferre, & cum hominibus conuerſari deſiit, myſticè rurſus Dominus corona coronatur; hinc illuc vnde deſcenderat abiens, veteris deſcenſus, principium inſtaurans, ac de integro veluti in ſummam redigens, vt quod primum per rubum Verbum viſum fuerat, per ſpinam rurſus aſſumptum oſtenderet, omnia eſſe vnius potentiæ, cum ſit vnus, & Patris qui vnus eſt, filius; principium & finis ſeculi.] Aſſumptum per ſpinas Verbum dicit, quia Chriſtus ad gloriam Patris quoad naturam noſtram, reductus eſt per paſſionem; *recapitulans*, (ita enim vertendum fuit quod Interpres vertit *in ſummam redigens*;) Recapitulans inquam, ideſt iuxta phraſim Apoſtolo familiarem, reducens extrema ad initium, & faciens in fine temporum, aliquid perbellè reſpondens ei quod in antiquis temporibus fecerat; vt ſcilicet ſicut iam olim legem daturus apparuerat in rubo, ita Chriſtianam legem proximè ſtabiliturus, & cum legis antiquæ abrogatione promulgaturus, ſpinis circundatus appareret.

Altera Regia Chriſti corona.

491 Vnam Chriſti coronam regiam protulimus, cum tamen apud Zachariam cap. 6. numerentur plures. *Sumes*, (ait Dominus Prophetæ,) *aurum & argentum, & facies coronas, & pones in capite Ieſu filij Ioſedec Sacerdotis magni, & loqueris ad eum, dicens; hæc ait Dominus exercituum dicens, ecce vir, oriens nomen eius.* Poſtrema hæc verba, apertè in Chriſtum cadunt, vt S. Hieronymus, ac Cyrillus, & ferè Chriſtiani Doctores tradunt; annuitque Chaldæus. Itaque de Chriſto quoque accipienda ſunt quæ proximè antecedunt, eique in typo Ieſu filij Ioſedec iubebantur apparari coronæ duæ. Planè enim duas fabricari iuſſas eſſe, habet textus ſacer; Nec ſunt audiendi qui ob magnitudinem & pulchritudinem, coronam vnam, numero multitudinis enuntiatam voluerunt, vt aliàs non ſemel, cum res magna indicanda eſt, adhibetur numerus pluralis, etiamſi res ſit vnica. Vt cum Scriptura, Deum iudicem maximum, vocat plurali voce *Elohim iudices.* Et cum immanem beſtiam vocat *behemoth* voce plurali. Alij æquè repudiandi ſunt dictas coronas duas, eo modo quo Æneid. 1. Æneas inter alia regij cultûs argumenta, mittens vnicam coronam, dicitur miſiſſe duplicem gemmis auroque coronam, ideſt cuius duplex erat contextus; gemmeus vnus, alter aureus, ſed vterque ita compactus, vt vnicam efficeret coronam; quamuis ob mixturam illam duplex dicatur. Hi inquam, ad infrequentiorem loquendi modum ſine fundamento detorquent, quod de coronis pluribus fabricandis præſcribitur. Iuſſæ ergo ſunt fieri in Chriſti ornamentum, coronæ plures; ex argento vna, ex auro altera, in duplicis regiæ dignitatis ſymbolum. Eſt enim Chriſtus & temporaliter, (ſed ſupernaturali titulo,) & ſpiritualiter Rex. Siue eſt Rex, & Sacerdos ſummus; multo potiore gradu quàm eius typus Melchiſedech, qui Rex ſimul & Sacerdos fuit. At Chriſtus, non vtcumque fuit Sacerdos, ſed eminentiſſimè & regiè: ita vt non mere adminiſtrantis ſacra, vel Pontificatus vicarium

obeuntis,

obeuntis, ſed verè Regis ſactorum, & ſupremi inſtituroris noui cultus religioſi, partes ſuſtinuerit: Ideóque Cidarim, & coronam regiam ſacerdotalem ſibi depoſcit, præter coronam regiæ eius poteſtati quæ ex obiecto temporalis eſt, reſpondentem, quam hic non conſideramus quia de ſolo Chriſti regno Spirituali diſſerimus.

Vtraque Regia Chriſti corona, Supra omnem comparationem.

492 Nihil ad hanc Chriſti coronam, euiſque ſplendorem quarum cunque coronarum ſæculi Gloria, vtcumque hac in parte inſaniuerit aliquando impotens luxuria. In triumpho Pompei, quem meritiſſimo Plinius lib. 37. c. 2. *triumphum luxuria* nominat, Præter alia portentoſæ opulentiæ in eo tranſuecta, vt alueum gemmeum latum pedes tres, longum pedes quatuor; lectos tricliniares aureos tres, lunam auream pondo triginta; vaſa abacorum ex auro & gemmis nouem; montem aureum cum ceruis & leonibus ac pomis omnis generis, muſæum ex margaritis; & alia planè monſtroſa expilationis variarum prouinciarum argumenta, coronæ ex margaritis trignita tres vniuerſi pretij ſunt productæ. Vario lapidum diſtinctas igne coronas, celebrat Claudian. lib. 2. de laudibus Stilic. Apud Atheneum lib. 5. corona Ptolomæo poſita, ex auri magna mole conflata; vna item aurea corona cubitorum ſexdecim, alia bicubitalis altitudinis, referuntur. Nullæ huiuſmodi coronæ, ad pretium coronæ Chriſti quantauis capedine interpoſita accedunt, quod bene expendit Paſchalius lib. 10. de coron. c. 12. Imo ſi benè penſentur, conſtabit quàm rectè olim, coronæ Regum dictæ ſint *Martyria*, referente Procopio in lib. 4. Reg. ad c. 11.

Tantùm ſatagendum eſt vnicuique noſtrum, vt ſimus corona Chriſti idonea. Quod optimè monet his verbis Nyſſenus lib. de perfecta Chriſtiani forma. [Paulus dicit quoniam *minuiſti eum paulò minùs ab Angelis propter Cruciatum mortis.* Maiores enim noſtros, in ſpinæ naturam ob peccatum conuerſos, ſibi ipſe ex mortis diſpoſitione coronam fecit; & ſpinam in honorem & gloriam faciendo commutauit. Quo circa cum ſemel mundi peccatum ſuſtulerit, & capiti coronam de ſpinis acceperit, vt ex honore & gloria coronam contexeret, non paruum periculum eſt, ne aliquo modo, propter improbam vitam tribuli eſſe & ſpinæ deprehendamur. Atque ita in media, Domini corona quæ per communionem corporis eius fit, inſerti, vocem illam iuſtam omnino exaudiamus; *Amice quomodò huc intraſti, non habens veſtem nuptialem?* Quomodò te cum eſſes ſpina, inter eos qui ad coronam meam ex honore & gloria conficiendam apti ſunt, contexuiſti? Quæ conuentio Chriſto ad Belial? Quæ pars fideli cum infideli? Quæ ſocietas luci ad tenebras? Ne quando igitur vita noſtra contra nos eiuſmodi verbis compelletur, omni ſtudio nobis in eam curant eſt incumbendum, vt ſpinoſa omnia, tum facta, tum dicta, tum cogitata, ex omni noſtra vita conuulſa proiiciamus, vt puta innocentique viuendi ratione, honor & gloria efficiamur, atque vniuerſi capnt nobiſmet ipſis vti re pretioſa coronemus.]

Crux Regis Chriſti Sceptrum; Eius Typi, virga Ioſephi, Aaronis.

493 Sceptrum Chriſti Regis, Pſal. 44. dicitur *virga æquitatis & directionis*, hebræa phraſi; Ideſt *virga recta*, quia iuſtiſſimè ſemper & rectiſſimè exeritur. Pſal. 2. dicitur *virga ferrea*, quia eſt inflexibilis & præferrata vt ſolent eſſe paſtoribus, quibus pedum præferratum vſui eſt, cum ad ouium aduerſus feras tutelam, tum ad pedi diuturnitatem, & facilem infixionem, eum eo eſt vtendum. Non enim virga ferrea Meſſiæ Regis, intelligenda eſt quæ premat & grauet ſubditos, vt infra monſtrabimus tractantes pacem & fælicitatem regni Chriſti: Sed à metalli illius firmitate, dictum eſt Sceptrum ferreum, quod firmum eſt inflexibiliter rectum, ac ſanctum. Niſi *virgam ferream* dictam velimus, per comparationem ad hoſtes, reſpectu quorum eſt *virga virtutis*, vt Pſal. 109. habetur, Virga namque Chriſti, virgam humero populi Dei incumbentem, & iugum oneris eius, & ſeptrum exactoris eius, ſuperauit, ſicut in die Madiam, vt prænunciauit Iſaias cap. 9.

Hoc Regis noſtri Sceptrum eſſe Eccleſiam, ait Petrus Damiani lib. 1. Epiſt. 20. Propriè tamen non aliud eſſe videtur, quàm principatus ſuper humerum eius, ab eodem Iſaya celebratus: ideſt iudice Chryſoſtomo in Pſal. 109.) Crux, cuius cornua in manibus Chriſti. Et eſſe cornua ſignum regiæ potentiæ, & ſymbolum Sceptro genuinum demonſtrat Paſchalius lib. 10. de coronis c. 4. & 5. fauérque modus loquendi ſcripturarum, toties cornu regium memorantium. Et quia cornu Eccleſiæ, Micheæ 4. vocatur *cornu ferreum*, facile eſt quod de virga ferrea Regis Chriſti dicitur Pſal. 2. ad Sceptrum eius referre; quod ferreum dicitur, non ad imperij rigiditatem ſignandam, ſed ad inflexibilitatem à recto, vel ad firmitatem perpetuam: aut alluſione facta ad ſceptra regum antiquorum quæ erant virgæ præferratæ ſiue haſtæ, vt propterea apud Iuſtinum lib. 43. iuxta ſimulacra Deorum, haſtæ tanquam eorum ſceptra poſitæ referantur. Sed de ferrea Chriſti virga, adhuc inferiùs cap. 5.

Præſignabat hanc Chriſti virgam ſeu ſceptrum, virga illa quam à Ioſepho tanquam Ægipti Domino, & vniuerſali Prorege geſtatam docemur ab Apoſtolo Hebræorum 11. qui fidem Iacobi extollens, ait, bonum ſenem ductu fidei adueniente ad ipſum ægrum Ioſepho filio, adoraſſe faſtigium virgæ eius. Vbi Apoſtolus expreſſit quod ſeptuaginta c. 47. genes dixerunt τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου αὐτοῦ Vulgata habet, *adorauit Iſrael Deum, conuerſus ad lectuli caput* Abeſt diſſonantia à gemina interpretatione, Iudicio Eccleſia probata, & grauium multorum Scriptorum tam Latinorum, quam Græcorum ſuffragiis comprobata, ſi virgam illam quam conuerſus Iacob adorauit accipiamus de ſceptro Chriſti Dei noſtri; quem in carne venturum & regnaturum in orbe vniuerſo Iacob fide prænouit. Quæ non eſt mea interpretatio; vel diuinatio, Nam quæ alia fides in ea virgæ Ioſephi

ratione, celebrari ab Apoſtolo potuit. Indeque ſufficienter videtur refelli Athanaſius qui auctor eſt quæſtionum ad Anthiochum in 38. cum ait, Iacobum non adoraſſe virgam, ſed Ioſephum qui eam manu tenebat. At quæ patri cauſa adorandi ex fide filium, & pluſquàm ciuili veneratione, magiſtratui debita etiam à patre? Itaque rectè Macharius Chryſocephalus orat. de exaltatione ſanctæ Crucis, poſt multa de vero Iſraële paſto per Chriſtum in vniuerſali orbis fame, ita concludit. [Verùm ſenior ille Iſraël futura proſpiciendi facultate prædiditus, totius noui huius & diuini Iſraëlis exemplar fuit. Qua de cauſa inclinatus quoque adorauit faſtigium virgæ eius, prænuncians eam, quæ in toto mundi ambitu inſtituitur venerandæ crucis adorationem. Hanc enim prædelineabat virga: vnde Prophetica illa vox ad Deum. *Liberaſti virga hæreditatem tuam*; Et *virga directionis, virga regni tui.*] Latè in hanc rem Leo Caſtrius in cap. 11. Eſaiæ.

494 Non minùs luculentus eiuſdem virgæ ſeu ſceptri Chriſti Domini typus, videri debet virga Aaronis. Nam quandoquidem regnum Chriſti de quo agimus, & regnum ſpirituale in Eccleſia, non immeritò ſceptrum ſacerdotale Aaronis, adiungimus typis ſceptri regij ſummi Regis Spiritualis, ac Pontificis ſupremi Chriſti Domini. Id autem viſus eſt innuere Prudentius & Pſycomachia *ad finem*, cum ſceptrum ſapientiæ Dei quæ Chriſtus eſt, ſic deſcribit.

In manibus Domina ſceptrum non arte politum,
Sed lignum viuum eſt, viridi quod ſtirpe reciſum
Quamuis nullus alat terreni ceſpitis humor,
Fronde tamen viret incolumi, tum ſanguine tinctis
Intertexta roſis candentia lilia miſcet,
Neſcia marcenti florem ſubmittere collo.
Huius forma fuit ſceptri geſtamen Aaron,
Floriferam, ſicco quod germina cortice trudens,
Explicuit teneram ſpe pubeſcente decorem,
Inque nouos ſubito tumuit virga arida fœtus.

Ea igitur virga Aaronis, cum ſubſtantiæ & compoſitionis Chriſti Domini adumbratio fuit, de qua alibi iam actum; tum præſertim ſceptri ac regni Chriſti in vniuerſam Eccleſiam per crucem. Quod aperto illuſtriſſimis in hanc rem verbis Proſperi lib. de promiſſ. parte 2. cap. 10. [Quod floreſcens virga Aaron produxit nuces, noſtrum hæc Chriſtum Dominum indicant Sacerdotem; de quo dicit Eſaias; *Exiet virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet.* In nuce verò mundum, Eccleſiamque in mundo oſtendi, qui piè quærit, intelligit. Ex duabus quippè partibus coniunctis tanquam intra cameram cœli, & ſpatia terræ velut quatuor partes orbis, intrinſecus cum populis continentur. Tenue quoddam corium habens in medio ſui, vt maria diffuſa per partes. Eccleſiæ quoque per myſteria hæc in ea iunt, duorum veteris & noui teſtamentorum operta ſecretis, quatuor cornua crucis, quibus verbis redimitur, & aquam baptiſmi in medio ſui habens, qua virens ſemper fructificans floreſcit, huius pomi arbor celſa petens, opacis ramis aſperſa, per tenues mollesque ſurculos aut ſingulas in vnitate, aut binas in duobus præceptis, aut ternas in Trinitatis numero, quatuorue connexas in quatuor Euangeliis, gemmatim in modum producens, ſui artificis pulchritudinem operaque mira declarat.]

Virgam Moſis qui aliò flexerint, & quomodò.

495 Quod ſi Aaronis Sacerdotale ſceptrum, expreſſit ſceptrum Chriſti, ſeu crucem; non minùs perſpicuè virga Moſis, cuius poteſtas veluti regia erat, idem regium Chriſti ſceptrum exhibuit. Graues quidem Patres, ea virga aliud ſceptrum deſignari exiſtimarũt, vt Auguſtinus fragmento 5. populum Dei tunc obiectum mox reſumptum. Alij commodiùs, ea virga ipſam Chriſti humanitatem ſignificatam voluerunt, quæ tanquam ſceptrum fuerit, quod diuina Verbi perſona tenuerit. Ita pulchrè Gregorius Nyſſenus lib. de vita Moſis, agens de virgæ Moſis mutatione. Et S. Ambroſius ſerm. 3. in Pſalm. 118. *ad verſum ſecundum.* Pleniùs S. Cyrillus lib. de Incarnat. Vnigeniti cap. 14. Relata enim ex cap. 3. Exodi hiſtoria virga Moſis quæ in terram proiecta, verſa eſt in colubrum; & mox per extremam caudam aprehenſa, reſumpſit formam virgæ, ſic ſcribit. [Animaduerte in his, naturâ tu & veritate filium Dei, tanquam ſi quædam virga ſit Patris. Virga autem inſigne eſt regni. In filio enim habet omnium poteſtatem. Denique etiam diuinum Dauid, *Thronus tuus,* (inquit,) *Deus in ſeculum ſeculi. Et virga æquitatis, virga regni tui.* Sed eam proiecit in terram, id eſt corpore terreno circumdedit, ſiue per humanitatem miſit in terram. Tunc enim in ſimilitudinem factus eſt ſerpentis, malignorum hominum ſcilicet. Malignitatis autem ſignum eſt ſerpens. Quod autem verum ſit, hinc ſcribitur. Ipſe enim Dominus noſter Ieſus Chriſtus, in imaginem & figuram diſpenſationis actæ cum carne, pro ſerpente accipitur æreo quem erexit Moyſes. *Et ſicut,* (inquit) *Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnes qui credunt in ipſum non pereant, ſed habeant vitam æternam.* Quemadmodùm enim ſerpens factus ex ære, ſalutis erat periclitantibus cauſa (ſanabantur enim in eum reſpicientes;) eodem modo etiam Dominus noſter Ieſus Chriſtus, eis qui eum vident quem in ſimilitudine malignorum, eo quod factus ſit homo, non ignorant tamen quod Deus ſit viuificus; cauſa eſt vitæ, & dat poſſe animalia venenoſa vitare, id eſt contrarias poteſtates. Id quoque huius rei figura ſit, quod Moyſis virga alias deuoraret, quas in terram Magi proiecerant. Igitur virga quidem, in terram proiecta eſt, non tamen ſerpens remanſit; reſumpta autem fuit quod erat; nam licet facta ſit, (vt ante dixi,) in ſimilitudine noſtra Patris virga, id eſt Filius, per quem habet omnium poteſtatem: hac tamen impleta diſpenſatione, reuolauit in cœlum, & fuit iterum tanquam in manu Patris, virga æquitatis ac

regni

regni: Sed & enim ad dextram genitoris ſui propria maieſtate, ſedes altiſſimas obtinens, & cum carne

496 Similiter Eucherius hom. 3. de Paſchate, poſt multa de tyrannide Satanæ præmiſſa, ſubdit. [Hunc Chriſtus non in ſua dignitate, ſed in noſtra carne ſuperauit: id eſt vt etiam a nobis eum ſuperari poſſe monſtraret. Hunc inquam per ſanctos ſuos Chriſtus interfecit. Et fortè hic eſt ille in lege ſerpens, quem Beati Moyſi virga in ſerpentem verſa conſumpſit. Quo genere iam tunc euidenter oſtendit per virgam, id eſt Chriſtus Domini regiam poteſtatem, conterendum eſſe mortis auctorem. Moyſe itaque contra maleficos decertante, modò conuertebatur virga in ſerpentem, modò ſerpens in virgam reuertebatur. Quid hoc eſt? In ſerpente, perſonam maledicti hominis, qui crucifigendus maledicebatur agnoſce: in virga, ſceptrum regiæ dignitatis intellige. Quid eſt virga in ſerpentem? Id eſt, Deus in hominem commutatus. Quid eſt ſerpens in virgam? Id eſt, homo in Deum receptus. Ac ſi in homine eſt exinanita diuinitas, vt in Deo glorificaretur humanitas.

Tandem Theophanes Ceramæus, oratione de exaltat. S. Crucis propoſita eadem virga Moſis in ſerpentem tranſformatæ narratione, ſubdit. [Intuere igitur hoc loco, eum qui ex Deo ſecundùm naturam verè filius eſt, velut quandam Patris virgam eſſe: Regni verò & poteſtatis ſignum virga. Hinc & Dauid; *virga directionis virga regni tui.* At quando illam per naturæ humanæ aſſumptionem abiecit, & terreno corpore circumdedit, tunc ſimilitudinem iniquitatum noſtrarum geſſit; iniquitatis enim & malitiæ ſignum ſerpens: Et quemadmodùm virga Moyſis in colubrum verſa, magicas Ægyptiorum Magorum virgas deuorauit; deinde in manus recepta, facta eſt id quod antea fuerat: Ita etiam Dei & Patris virga, hoc eſt Filius, per quem omnia regit & gubernat; licet ſimilitudinem noſtram geſſerit, vt ſerpentes illos, qui ſub intelligentiam cadunt, exterminaret, nè amplius Dij gentium ſint Dæmonia; attamen peractis omnibus quæ peragenda erant, in cœlum reuertit, factuſque eſt iterum tanquam in manu Patris virga directionis & regiti, in dextrâ Genitoris etiam carne indutus ſedens.]

497 Hæc eſt verè virga vigilans, Ieremiæ monſtrata, vnà cum lebete, ſeu olla ſuccenſa. Quo duplici ſymbolo, vtriuſque ſors mortalium exhibita eſt, iuxta S. Auguſtinum ſerm. 90. de Temp. peccatorum enim portio eſt cum Satana, cui lebetis ſuccenſi figura optimè reſpondet. At pars iuſtorum in Sacramento nucis, id eſt nuceæ virgæ, arcentis ſomnum ſi capiti ſupponatur, vt auctores ſunt S. Cyrillus atque Procopius in cap. 11. Eſaiæ. Nihil autem æquè adducit inſomniam, & torporem excutit, quàm attenta conſideratio ſpeculatoris aſtantis deſuper, & non diebus omnibus à luce prima in veſperum proſpicientis, deque omnibus noſtris dictis & factis iudicaturi pro poteſtate, in tempore opportuno. Poteſt tamen etiam virga vigilans, Prophetæ inter Ægyptios verſato, propoſita eſſe ad exhibendum Chriſtum Deum, ex vſu Ægyptiorum; quem S. Cyrillus lib. 9. in Iulianum tuliſſe ait, vt Deum deſcriberent ſpecie ſceptri, ſeu virgæ oculatæ, atque adeo vigilantis; eo conſilio vt proderent Dei obtutum per omnia peruadentem, regiamque diuinitatem ac poteſtatem in omnia, (cuius poteſtatis virga eſt ſymbolum familiare;) itemque conſtantem & nullo pacto labefactibilem diuinæ naturæ in bonis ſuis perſeuerantiam.

Quod varias Scripturas, & typos diuinæ huius virgæ, ſub vno conſpectu proponit idem S. Cyrillus, ad illud Eſaiæ 11. *egredietur virga de radice Ieſſe*; iuuat eum in hac meth. audire. Sic habet. [Virgam nominauit Chriſtum, ex radice Ieſſæ iuxta carnem, & prætereà etiam florem, & per virgam, eum regiam dignitatem habere, oblique ſubindicari videtur. Nam teſſera, & ſignum regni, virga. Hinc diuinus Dauid ipſi filio dicit; *Thronus tuus Deus in ſeculum ſeculi, virga rectitudinis virga regni tui.* Quin eſt aliter virga dici poteſt, quoniam habet omnia, & vt benè illis ſit continet ac conſeruat, & quod infirmum eſt, facit conſiſtere: vel etiam quod humana natura ſit præditus, quæ tantum non conquaſſata eſt, & ærumnis & afflictionibus obruta, & quodammodò inebriata. Cantat igitur Beatus Dauid, communi omnium perſona ſibi impoſita: *virga tua, & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt.* Confirmat enim iuſtos Deus, quemadmodùm Scriptum eſt: & vocatus eſt voce Prophetarum, *baculus glorioſus, virga magnificentiæ.* Virga etiam aliter, quia bonus paſtor eſt, animam ſuam ponens pro ouibus. Dictum eſt igitur ei à quopiam Sanctorum Prophetarum; *Paſce populum tuum in virga, tribum tuam, oues hereditatis tuæ.* Sin autem cui videtur, quia Iudex eſt, & reddit ſingulis pro ratione operum ſuorum, idcircò eum & meritiſſimò nominari virgam, ritè intelliget. Nam dictum eſt ei Iſraële in illum debacchante, & impotenter ad inobedientiam prolapſo; *Paſces eos in virga ferrea, & vt vaſa figuli comminues eos.* Sic nobis illum Sapientiſſimi Moyſis lex deſignat. Aſſumitur enim in typum Chriſti, etiam virga Aaronis quæ floruit, & in ſancta Sanctorum introducta eſt. Effloruerunt enim iuglandes. Quid autem cauſæ ſit, & quæ vmbrarum ſententia, dicendum eſt. Quidam enim phyſiologias, rationeſque naturales attingunt, & affirmant virgam ex iuglandibus ſi capiti alicuius ad ponatur, vigilantiam naturaliter efficere. Itaque cum Chriſtus, ſicuti dicit Beatus Paulus, gratia & beneficio Dei pro omnibus mortem guſtaturus eſſet, & paululiſper veluti nictans, tanquam ea ſomno excitatus eſſet, iterum & morte conculcata diuinitùs reuixiſſet, huic virgæ iuglandium comparatur. Hac diuina & intelligibili virga, Moyſes operatus eſt miracula, dum Iſraëlem ſeruitute Ægyptiaca eximit, ideoque eam virgam Dei nominauit. Erat quippe ei virga virtutis.

Germanior Virgæ Moſis accommodatio, ad crucem, Regis Chriſti ſceptrum.

498 Hæc à prædictis Patribus, de ſymbolo Moſaicæ virgæ, luculenter ac ſplendidè dici non inficior. Sed malo aliorum ſententiæ

huic loco inſiſtere, qui virgam pro ſceptro vſurpantes. Moſis virgam imaginem fuiſſe ſcepteri Christi Regis Ecclesiæ aſſeruerunt; quos inter Seuerianus Epiſcopus Gabalorum S. Chryſoſtomi æqualis, ac æmulus, adductus è Damaſceno orat. 3. de Imaginibus *ſub finem*, obſeruauit virga Moſis & Crucis ſimilitudinem in petræ percuſſione iterata Sic enim ſcribit [Percuſſit petram Moyſes, ſemel ac bis. Quamobrem ſemel & bis? ſi certa fide obſequutus fuiſſet potentiæ Dei, quid opus fuerat ſecunda plaga? Quod ſi abſque Dei virtute ferit lapidem, non ſecunda percuſſio quicquam potuiſſet, non decima, ac ne centeſima quidem poſſit fœconditatem inducere naturæ ſterili. Sanè quidem ſi opus hoc Dei ſimplex fuiſſet, nec myſterium ſubindicaſſet ſanctæ crucis, abundè fuiſſet ſemel tangere; ſuffeciſſet ſolus annutus, ſat fuiſſet vel verbum. Cæterum hoc pacto res geſta eſt, vt præſignaret imaginem Crucis. *Percuſſit Moſes ſemel & bis*, ait: non habitum ipſum, ſed deſcribens ipſam crucis formam: vt & reuerentiam exhiberet ſymbolo Crucis. ipſa quoque inanimis natura.]

Signanſſimè quoque Macarius Criſocephalus orat. de Exalt. Crucis tomo 1. Græcorum præmiſſis multis de petra myſtica à Moſe percuſſa, quam docet fuiſſe Chriſtum, ſubdit de virga [At virga, Crux adumbratur; quam conſcendens, in latere vulneratus eſt, poculúmque ſalutis miſcuit credentibus; Quod prædicens Iſaias clamabat: *Scindetur petra, & fluet aqua, & bibet populus meus, dicit Dominus.* Petra igitur Chriſtus, ob cauſas dictas, & eſt & appellatur. Virga verò Crux, qua & initio vocati ſumus, & perpetuò paſcimur, & eſt & nominatur. Nam per Crucem omnibus beneficia ſua impertinit Saluator. Cuius myſterij gratiam vetus hiſtoria typicè explanans; ait; *Percuſſit Moyſes petram ſemel & iterum*; ne ſola materia, ſed & forma, Crucem deſcriberet. Si enim virtute Dei, Copia illa aquæ tam grandi miraculo prodocebatur; quid opus erat altero ictu? At cum virtus Crucis efformanda eſſet; ea de cauſa ſemel & iterum percuſſit; non quidem eadem figura ictu illato; Sed in ſpeciem Crucis, primo ictu directè librato; ſecundo, obliquè & tranſuerſim. Quod ſignum petra conſpicata, regiamque imaginem ſibi impendere contuita; ea quæ ſupra ſuam naturam erant, præſtitit; & quæ habebat, præbuit. Quocirca Dauid quoque creaturam quaſi examinans; *quid eſt tibi*, (inquit,) *mare, quod fugiſti, & tu Iordanis, quia conuerſus es retrorſum?* Quid accidit vobis? qui vidiſtis? Qualem vim conſpexiſtis? Qua de cauſa *montes exultant ſicut arietes, & colles ſicut agni ouium?* Reſpondet Creatura his verbis, *à facie Domini, ab apparitione Dei Iacob, qui conuertit petram in ſtagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.* Faciem Domini, virgam nominat; quia & ſceptri & regni eius qui crucifixus eſt, imaginem ferebat. Non enim ſolùm ineffabilis œconomiæ, ſed & inenarrabilis virtutis opus Crux eſt, quæ contraria per contraria reſtituit; & per paſſionem impatibilitatem conceſſit; pérque mortem, immortalitatem donauit. Idcirco *virga virtutis* dicitur, quia de Dæmonum cohorte triumphum egit. Vocatur etiam *virga directionis*, quia orbem terrarum ad interitus præcipitium ruentem, reparauit.

499. Conſonat S. Auguſtinus ſermone 53. de temp. verbis illis. [Dixit ad Moſem Dominus, *tolle virgam, & percute petram, vt educat populo aquam.* Ecce eſt petra, & habet aquam. Sed hæc petra niſi percuſſa fuerit, aquas omninò non habet: percuſſa verò, fontes producit & flumina, ſicut in euangelio legimus, *qui credit in me flumina, de ventre eius fluent aquæ viuæ*, Percuſſus enim Chriſtus in Cruce, noui teſtamenti fontes eduxit. Neceſſe enim erat, vt ille percuteretur. Niſi enim ille percuſſus fuiſſet, & de ſacro eius latere ſanguis & aqua manaſſet, vniuerſus mundus ſitim verbi Dei patiens interiſſet. Percuſſit ergo Moyſes, virga bis ſilicem. Quid eſt hoc fratres. Nec hoc puto eſſe ſine myſterio. Quid eſt hoc quod non ſemel, ſed bis, virgà percuſſa eſt petra: Ideò ſecunda vice petra percutitur, quia duo ligna in crucis patibulo eriguntur; quia in vno ligno ſacras manus expandit, in alio verò, à capite vſque ad pedes, immaculatum corpus extendit] Eadem habet q. 35. in Numeros. Et addit ſermone 101. de temp. quod hoc Moſis ſceptrum eſſet Crucis Chriſti præſignificatiuum, per quam omnia in regno ſpirituali Eccleſiæ gerenda erant; nihil à Moſe abſque virga perfectum: locus eſt Pulcherrimus. [Nullum Moyſes ſignum, ſine ligni Sacramento peregit. Vt enim ſigna & prodigia in Ægypto faceret, virgam accepit à Domino, & ad ſigna quæquè diuinitùs audiebat & dicebatur ei; *Eleua virgam tuam.* Non vtique Deus virgæ auxilio indigebat, ſed erigebatur, vt ſcire poſſimus quantum eſſet illud futuri ligni myſterium, cuius fuerat vmbra figuratum, virgæ illius Sacramentum. Forte ſi rubrum mare diuidendum eſt, iubetur Moyſes eleuare virgam, & mare cognoſcens venturi ligni figuram, mox iter populo pandit inſuetum. Si ad aquam amaram venitur, niſi lignum in ſe ſuſceperit, non dulceſcit. Quæ res erat indicio, amaritudinem gentium per lignum Crucis in vſum dulcedinis quandoque eſſe vertendam. Si autem non habet aquam populus vnde bibat, petra ligno percutitur, & dat per gratiam quod non habuerat per naturam. Si Amalech ſæuus hoſtis occurrit, Ieſus, filius Naue, virgam tenere manu videtur & Moyſes brachia ſua in modum Crucis extendere, ac ſic per figuram Crucis, vincitur inſuperabilis inimicus.]

Habet ferè hæc & alia permulta in hanc rem Theophanes Ceramæus Orat. de Exalte S. Crucis. Sed illud ſingulare, quod percuſſionem quoque maris ad populi traiectum, factam eſſe ait in crucis modum æquè ac de petræ percuſſione diximus. [Quid verò (inquit) tranſitus per mare rubrum, & gemina illa per virgam percuſſio aquæ, recta quidem in diuiſione vndarum, obliqua autem & tranſuerſa in reductione & reſtitutione aquæ, an non perſpicuè manifeſtabat Crucem & baptiſma, per quæ Iſraëliticus populus conſeruatur, & Ægyptius peccatorum exercitus ſuffocatur.]

Eſt itaque Crux, ſceptrum Chriſti Regis, aptiſſimè in virga & Aaronis & Moſis adumbratum. Quis cum hoc ſceptro, au-

sea

rea, geminea, aut ex alia quacumque terreſtri materia fabrefacta ſceptra componat? Recenſet varia apud varios ſceptra pretioſa, Alex. Neapol. l. 1. genial. c. 28. *ſub finem*, vbi Tiraquellus, ex multis antiquis omnia illuſtrat. Paſſim tamen non niſi lignea ſceptra legimus, quæ poſtea artificis manus ære decoro incluſit vt habetur 12. Æneid. Itaque primùm quidem haſta pura, id eſt nullo munita ferro, cui nomen *Curis*, aut *quiris*; vnde *Quirinus*, & *Quirites*, ſceptrum fuit. Ex oleaſtro eam virgam fuiſſe contendit Paſchalius lib. 6. de coronis c. 19. Indorum Regum ſceptra ex Ebeno, quondam vt Tarquinij, Eburnea fuiſſe conſtat: Sed nihil hæc omnia ad pretioſitatem ſceptri Chriſti.

Thronus Regius Chriſti Domini, Eccleſia.

500 Pars quoque regij cultus in quo hactenus verſamur, eſt thronus ac ſedes regia. Eam Chriſto regi ſplendidiſſimam aſſignat Dauid Pſal. 88. Cum illis eam componens, quæ ſunt omnium illuſtriſſima. *Thronus eius* (inquit) *ſicut Sol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum, & teſtis in cælo fidelis.* Vides ſplendorem throni Chriſti, illis adumbratum imaginibus, quæ ſunt apud nos micantiſſimæ. Nam quid lucidius ſole, vt habet Eccleſiaſticus c. 17. additque cap. 43. *altitudinis firmamentum pulchritudo eius, ſpecies Cæli in viſione gloriæ, ſol in aſpectu, annuncians in exitu, vas admirabile opus excelſi: magnus Dominus qui fecit illum*, Conſtat omnem hic pulchritudinem, cum ſolis venuſtate collatam, planè euaneſcere. Legeſis Iulianum tota oratione 4. Et de ſolis regno ob ſpeciem & pulchritudinem ſuam, latè diſſerentem Paſchalium lib. 9. de coronis c. 14. 15 & 16. Luna ſimiliter pulcherrima eſt, *creſcens mirabiliter in conſummatione, vas caſtrorum in excelſis, in firmamento cæli reſplendens glorioſè*, ait Siracides c. illo 43. & pulcherrima præſertim eſt luna perfecta, qualis ſcilicet eſt, cum tota excipit ſolis radios, & vndecumque collucet; aut qualis erit in æternum cum lux ſolis erit ſeptemplicitet. Lux autem lunæ, qualis nunc eſt ſolis. Tandem pulcherrima & ſpecioſiſſima eſt Iris, ſeu arcus, quem à diuina depactione ad ſignificationem numquam perdendi generali aquarum eluuione orbis, teſtem fidelem appellat Dauid. *Vide arcum*, (ait ſuprà Ieſus Sirach) *& benedic eum qui fecit illum; valdè ſpecioſus eſt in ſplendore ſuo: Gyrauit cælum in circuitu gloriæ ſuæ; manus excelſi aperuerunt illum.* His creatæ pulchritudinis ſpeciminibus, thronum Chriſti, per Pſaltem, compoſitum voluit Spiritus S. vt de ſumma ſpecioſitate throni tanti Regis, conſtaret nobis quomodo poterat, per ſigna exquiſitiſſimæ pulchritudinis nobis familiaria. Omnes quippe creatæ pulchritudines, ad Solis, Lunæ perfectæ, & Iridis pulchritudinem indignæ meritò videantur pulchritudinis nomine. Si igitur Chriſti thronus, eas pulchritudines refert, nec vnam quampiam earum, ſed omnes ſimul, & quidem cum exceſſu tanto quantum cogitare hic non poſſumus; immenſam eſſe eius pulchritudinem fatendum eſt.

Quis ſit hic thronus Chriſti Regis, tametſi varij varia proferre videntur, reipſa tamen non diſſentiunt. Siue enim thronum Chriſti eſſe dicas, ſanctam Eccleſiam; quod tradunt multi; ſiue animam quamcumque ex Eccleſiæ corpore, ſanctam & piam, iuxta illud, *animus iuſti ſedes eſt ſapientiæ*, ſiue Deiparam, quæ ſpeciali iure thronus Dei à pleriſque Patribus nominatur, & in ſcripturis quoque inſinuatur: quodcumque inquam horum, pro Chriſti throno ſtatuas, eodem propè recidit; Nam Eccleſia aliud nihil eſt, quàm fidelium multitudo, cuius pia quælibet anima eſt membrum viuum, & inter animas pias eminet ſingulariſſimo modo Deipara. Quare meritò omnibus prædictis accommodatur prærogatiua throni Chriſti. Singula ſunt breuiter percurrenda.

501 Eccleſiam eſſe thronum Chriſti, & ſedem eius regiam, de qua Dauid Pſal. illo 88. tam ſplendidè & magnificè pronunciauit, confirmat ibi Genebrardus ex Athanaſio, ad calcem ſermonis de Deipara, & ex Epiphanio hæreſi 29. quibus alios addere poſſumus. S. Auguſtinus 13. contra Fauſtum c. item 13. ſedem gloriæ exaltatam, ſiue ſolium altitudinis gloriæ, cuius meminit Hieremias c. 17. interpretatur Eccleſiam. Id quod etiam habet Clemens Romanus 6. conſt. c. 5. Præclarè Rupertus in c. 4. Apocal. illud, *& ecce ſedes poſita erat in cælo*, interpretatur de Eccleſia, eique accommodat locum ex Pſal. 92 [Aperto oſtio (inquit) ſedes poſita conſpicitur in cœlo, qua paſſo Chriſto, regnum Dei poſitum, ſiue diſpoſitum eſt, vt ſedeat Deus in illo, principe huius mundi foras miſſo. Hæc namque ſedes, eſt Eccleſia, ſedes ex tunc parata, in qua Deus ſedet & regnat. Vnde Pſalmiſta cum dixiſſet, *Dominus regnauit, decorem indutus eſt, indutus eſt Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe*; Continuo ſubiunxit: *Parata ſedes tua ex tunc à ſeculo tu es.* Vbi enim indutus Dominus decorem & fortitudinem, regnauit; id eſt Virgineam aſſumens carnem, & mortem reſurgendo vincens, vt regnaret ſuper nos, ipſe iuſtitia & vita noſtra, regnum deſtruxit peccati & mortis, ex tunc ſedes eius parata, ex tunc ſedes, id eſt Eccleſia, in cœlo poſita eſt. Quomodò poſita in cœlo? Tranſlata videlicet de inferno Patriarcharum & Prophetarum Eccleſia, electorúmque omnium quicunque fuerunt à iuſto Abel vſque ad vltimum qui tunc migrauit à ſeculo, collocata erat in cœlo, fruebatur paradiſo] Idem ibi tradunt, & Eccleſiam thronum Chriſti eſſe agnoſcunt, Beda, Ioachimus Abbas, & alij: ſed accuratè Alcazarius ad c. illud 4. verſu. 2. Notatione 1. Cum throno Salomonis perpulchrè Eccleſiam confert. Philippus Abbas tom. 2. moralit. in Cantica.

Iuſti ſinguli, throni Chriſti, præſertim Apoſtoli, & maximè Deipara.

502 Iam verò animam cuiuſuis iuſti, thronum Chriſti eſſe, tradit ad locum citatum Pſalmi 88. S. Auguſtinus verbis illis. [Sedes eius in quibus dominatur, in quibus ſedet, in quibus regnat. Si ſedes eius & membra eius, quia etiam membra noſtra, ſedes ſunt capitis noſtri. Videte quemadmodùm cætera omnia membra noſtra caput portant: caput autem ipſum ſuper ſe non portat aliquid,

ſed

ſed ipſum portatur à cæteris membris noſtris: quaſi totum corpus hominis ſedes ſit capitis. Sedes ergo eius, omnes in quibus regnat Deus.] Et pulchrè in Pſalm. 121. tractans illud *ſederunt ſedes in iudicio*, quæ verba ſic gloſſat. [Mirum ænigma, mira quæſtio, ſi non intelligatur. Sedes dicit, quos Græci thronos appellant. Thronos Græci ſellas dicunt, tanquam honorabiles. Ergo fratres mei; non eſt mirum, ſi ſedeant homines in ſedibus, in ſellis; vt autem ipſæ ſedes ſedeant, quomodò poſſumus intelligere? Tanquam ſi dicat aliquis, *ſedeant hîc Cathedra*, aut *ſedeant hîc ſella*. In ſella ſedetur, in ſedibus ſedetur, in Cathedris ſedetur, non ipſæ ſedes ſedent. Quid eſt ergo hoc, *quoniam ibi ſederunt ſedes in iudicium*? Certè ſoletis audire Deo dicente, *cælum mihi thronus eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum*. Latinè autem totum ſic dicitur, *Cælum mihi ſedes eſt*. Qui ſunt iſti niſi iuſti? Qui ſunt cœli, niſi iuſti? Qui cœlum, ipſi cœli, quia quæ Eccleſia, ipſæ Eccleſiæ; ſic ſunt multæ, vt vna ſit. Sic ergo, & iuſti. Ita ſunt iuſti cœlum, vt cœli ſint. In ipſis autem ſedet Deus, & de ipſis iudicat Deus. Et non ſine cauſa dictum eſt, *cœli enarrant gloriam Dei*. Apoſtoli enim facti ſunt cœlum. Vndè facti ſunt cœlum? Quia iuſtificati. Quomodò peccator factus eſt terra, cui dictum eſt, *terra es & in terram ibis*; ſic iuſtificati, facti ſunt cœlum. Portauerunt Deum, & de ipſis Deus coruſcabat miracula, tonabat terrores, pluebat conſolationes. Erant ergo illi cœlum, & enarrabant gloriam Dei. Nam vt noueritis ipſos dictos cœlum, ibi ait in ipſo Pſalmo; *In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*. Quæris quorum, & inuenies cœlorum. Si ergo cœlum ſedes Dei, ipſi ſunt thronus Dei: dictum eſt alio loco. *Anima iuſti thronus ſapientiæ*. Magna res, dicta eſt, thronus ſapientiæ anima iuſti; id eſt in anima iuſti ſedet ſapientia, tanquam in ſella ſua, tanquam in throno ſuo. & inde iudicat quidquid iudicat.] Liquet, ſapientiam Dei, & Deum iudicantem, cuius thronum iuſtos ſtatuit Auguſtinus, non alium eſſe quàm Chriſtum, cui Pater omne iudicium dedit; ſeque de Chriſti ſedibus accipere quæ dixerat, ipſemet Auguſtinus tradit paulò poſt. Inſigniter idipſum proſecutus eſt Macarius hom. 6. *ſub finem*, & S. Bernardus ſermone 27. in Cant. Et ex pluriſque aliis, plenè Spinellus in opere de Throno Dei cap. 2. num. 6.

Quod ſi & iuſti quique, & ſpecialiter Apoſtoli, vt ex Auguſtino audiſti, meritò dicuntur throni Chriſti, non eſt dubium quin ſpecialiſſimo iure Regina iuſtorum Deipara, thronus Chriſti nuncupetur. Tradit hoc diſertè Petrus Bleſenſis ſerm. 1. de Aſſumpt. Optimè omnino Guerricus ſer. 1. de Aſſump. *in fine*, & Petrus Damiani ſerm. 1. de Natiuit. Deip. & Giſelbertus cap. 16. Altercat. componentes Beatam Virginem Reſpectu Chriſti noui Salomonis, cum eximio illo throno quem Salomon fabricauit ex ebore, & auro conueſtiuit, tamque multipliciter exornauit, vt ſubdat Scriptor ſacer, *non eſſe factum tale opus in vniuerſis regnis*. Minutatim partes & ornamenta ſingula throni illius regni, adeò ſuſpiciendi, ad dotes & ornamenta Deiparæ accommodat Damiani. Alias Scripturas in quibus Deipara thronus Chriſti ſit dicta, profert Hugo Cardinalis in illud Pſal. 88. *Sedes eius ſicut Sol*. Vt illud ex cap. 44. Ezechielis, *Princeps ipſe ſedebit in ea*. Similiter S. Bonauentura in ſpeculo Virginis cap. 8. Virgini Matri aptat illud Iſaiæ 16. *Præparabitur in miſericordia ſolium*, (agno dominatori terræ,) *& ſedebit ſuper illud*. Latè quoque Philippus Grauæus in Pſalm. 88. ſerm. 491. exponit de Deipara verſum illum *ſedes eius ſicut Sol*, & ei accommodat quæ de throno Salomonis habet Scriptura. Tandem ipſi quoque Rabbini apud Galatinum lib. 7. cap. 18. de Virgine Meſſiæ parente, dictum volunt. Hieremiæ 17. *Solium altitudinis gloriæ à principio, locus ſanctificationis noſtræ*. Et illud ex cap. 1. Ezechielis, *ſuper firmamentum quod erat imminens capiti eorum, aſpectus lapidis ſaphiri, ſimilitudo throni, & ſuper ſimilitudinem throni, quaſi aſpectus hominis ſedentis*. In hac denominatione vendicanda Deiparæ immenſus eſt Spinellus lib. de Throno Dei cap. 2.

Splendidiſſimi quilibet Throni, nihil ad Thronos Chriſti propoſitos.

503 Quemcumque ex his Chriſti thronis ſpectare placeat, ridenda profectò videbitur, aurearum quarumcumque, aut argentearum, vel eburnearum ſedium magnificentiſſimarum, pretioſitas aut elegantia de aureo Perſarum Regum throno, videndus Briſſonius lib. 1. de regno Perſarum. Alexandri item alium aureum mirabili arte & forma confectum, è quo Reges Perſarum Legatos ſæpè audiebant, ſub aureis platanis, & aurea vite, admiſſos per vias ſmaragdis, carbunculis, aliiſque gemmis ſtratas, exhibet ex Philarcho, Athenæus lib. 1. Quæ de Sinenſis Regis ſolio eburneo ſcribit Pigaffeta lib. 3. Itinerarij cap. 1. veretur vt fidem ægre obtineant. Septuaginta quoque regij palatij cubicula, regio cultu exornata commutat, ſed inſigniora quatuor quorum primum planè æreum, alterum argenteum, tertium aureum: in quarto quod ex vnionibus & pretioſiſſimis quibuſque lapillis compactum deſcribit, ſolium eburneum eſſe ait, gemmis adeò collucens, vt nocturnas quoque tenebras vincat. Thronum Salomonis, quem Scriptura ipſa præ aliis aliorum Principum ac Regum ſoliis videtur extollere, deſcribunt per partes & magnificentiſſimum fuiſſe demonſtrant Interpretes 3. Regum 10. & qui res Salomonis ſunt perſecuti, nominatim Pineda lib. 6. cap. 7. & 8. Omnem tamen illam pompam, & materiæ ac formæ pretioſitatem, edax tempus obtriuit. Sedes Chriſti in ſæculum ſæculi, vt eſt in Pſalm. 44 approbante Apoſtolo Hebræorum 1.

Cibi Menſæ Regis Chriſti, Eucharistia.

504 Secundùm externum cultum Regis Chriſti, (de quo hactenus,) proponebam attingendos cibos menſæ eius. Nam & in hoc nominatim puncto, priſcum Salomonem huius noſtri typum, demiratam eſſe Reginam Saba, prodit Scriptura. Cibi menſæ Regis noſtri,

ſtri, eiuſmodi ſunt, vt regnum Dei quod non eſt eſca & potus, maximè doceant, ac ſummoperè ad eius ſplendorem & magnificentiam faciant, quia enim de explendis & ſatiandis ſpiritibus, non corporibus agitur, nec Chriſtiani ſunt illa caro & fœnum, vt fœno paſci debeant, ſed nati ex Spiritu ſunt Spiritus, ideoque cibo Spirituali ſunt paſcendi, vt egregiè ratiocinatur Nyſſenus hom. 5. in Cant. *in fine*, idcirco menſam ſuam, verè menſam potentis, inſtruit cibo Spirituali duplici; nempe corpore & ſanguine ſuo, ac verbo Dei. Vterque eſt cibus regius, & ſedentibus vt comedant cum principe, perperò exhibetur in Chriſti Eccleſia, tanquam in eius regia. Vterque Spiritibus non corporibus ſaginandis idoneus. Quod de verbo Dei per ſe liquet. De cibo autem Euchariſtico inde patet, quod Chriſtus Ioannis 6. corpus ſuum in hac menſa noui Regis exhibendum, vocet *Spiritum & vitam*. Videndus ibi Cyrillus lib. 4 cap. 14. & optimè S. Athanaſius ſerm. in illud *quicumque dixeris verbum*, ſub finem. Et Apoſtolus de hoc ipſo cibo agens, vt ex multis Patribus confirmat. Turtianus lib. 1. de Euchariſtia cap. 2. ac inuectus in eos qui indignè illum ſuſcipiunt, vocat *Spiritum gratiæ*, Hebræor. 10. verbis illis, quibus ſugillat *eum qui Spiritui gratiæ contumeliam fecerit*. Non ait *gratiæ Spiritus*, quod dicendum fuerat, ſi de accidentaria gratia ſermo illi fuiſſet, ſed *Spiritui gratiæ*; eo quod Chriſtus, ſub ratione Spiritus in hac menſa præbeatur. Qua etiam ex cauſa 1. Corinth. 12. dixiſſe videtur, *omnes in vno Spiritu potati ſumus*. Sed & apud Hieremiam quod de cibo hoc Euchariſtico accipiunt Origenes homil. 3. in Cant. & 5. Bernardus ſerm. vnico de Beatæ Virginis Natiuitate, & ſermone 48. in Cant. locus idem ille Apoſtoli *nolite inebriari vino in quo eſt luxuria, ſed implemini Spiritu* (ita enim legit S. Chryſoſtomus tomo 5. ſermone 34.) de Euchariſtia ad eodem accipitur. Eſt igitur Euchariſtia cibus regius animarum, ſiue Spirituum, non corporum: indeque ſcitè Goffridus Vindoc. ſerm. 8. colligit cauſam, cur Chriſtus hunc cibum expletis iam diſcipulorum corporibus porrexerit. Si enim corporum cibus fuiſſet, non animorum, non poſt depulſam corporum famem exhibendus fuiſſet. Gelaſius item lib. de duabus naturis (*in editione pleniore*) pauxillum quid ex hoc cibo guſtari ait vt cognoſcatur non aſſumi implendo ventri corpore, ſed cibando Spiritui. Cibos igitur menſæ Regis noſtri, quibus Spiritus & animæ iuſtorum reficiuntur, Euchariſtiam & verbum Dei accipiamus.

505 Euchariſtiam in regno Chriſti eſſe cibum & potum, præmonemur verbis illis inter eam inſtituendam prolatis, *non bibam amodò de hoc genimine vitis, donec bibam illud vobiſcum nouum in regno Patris mei*: quibus Chriſti verbis, fabulatorea quidam millenarium corporalis regni Chriſti, in quo corporaliter cum ſuis ederet & biberet, ſuperſtruxerunt. Hos verò referens S. Hieronymus qu. 2. ad Hedibiam, quæ de vero ſenſu verborum illorum interrogauerat, reſponſum dedit in hæc verba. [Iudaicas fabulas repellamus, & aſcendamus cum Domino cœnaculum magnum, ſtratum atque mundatum; & accipiamus ab eo ſurſum calicem noui teſtamenti. Ibique cum eo Paſcha celebrantes, inebriemur ab eo, vino ſobrietatis. Non enim eſt regnum Dei cibus & potus, ſed iuſtitia, & gaudium, & pax in Spiritu ſancto. Nec Moyſes dedit nobis panem verum, ſed Dominus Ieſus, ipſe conuiua & conuiuium, ipſe comedens & qui comeditur: Illius bibimus ſanguinem, & ſine ipſo potare non poſſumus: & quotidie in ſacrificijs eius de genimine vitis veræ, & vineæ Sorec, quæ interpretatur electa, rubentia muſta calcamus: & nouum ex his vinum bibimus in regno Patris, nequaquam in vetuſtate literæ, ſed in nouitate Spiritus: Cantantes canticum nouum, quod nemo poteſt cantare, niſi in regno Eccleſiæ, quod regnum Patris eſt. Hunc panem & Iacob Patriarcha comedere cupiebat, dicens; *ſi fuerit Dominus Deus mecum, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad operiendum*. Quotquot enim in Chriſto baptizamur, Chriſtum induimus, & panem comedimus Angelorum, & audimus Dominum prædicantem: *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius qui miſit me, Patris, vt impleam opus eius*. Faciamus igitur voluntatem eius, qui miſit nos, Patris: & impleamus opus eius; & Chriſtus nobiſcum bibet in regno Eccleſiæ ſanguinem ſuum.] Aſtipulantur, & æque eum locum de Euchariſtia accipiunt Cyprianus, Chryſoſtom. Epiphanius, Euthymius, Theophilactus.

Idem Hieronymus perpulchrè epiſt. 148, exponens vitulum ſaginatum quem pater ad reditum prodigi filij iuſſit occidi, ſic ait, [Vitulus ſaginatus, qui ad pœnitentiam immolatur ſalutem, ipſe Saluator eſt cuius quotidie paſcimur, cruore potamur: Fidelis mecum lector intelligis, qua pinguedine ſaturati, in ructum laudis eius erumpimus, dicentes; *Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea Regi*: licet quidam ſuperſtitiosè magis, quàm verè, non conſiderantes textum Pſalmi ex patris perſona arbitrentur hoc intelligi. Quod autem ait *epulemur, quoniam hic filius meus mortuus fuerat, & reuixit; perierat, & inuentus eſt*, ad eundem parabolæ ſuperioris pertinet ſenſum, in qua dicitur; *ſic dico vobis, quia gaudium erit coram Angelis Dei, ſuper vno peccatore pœnitentiam agente*. Et cœperunt epulari. Hoc conuiuium quotidiè celebratur; quotidiè pater filium recipit; ſemper Chriſtus credentibus immolatur.] Eodem modo vitulum illum ſaginatum interpretatur S. Ambroſius lib. 7. in Lucam *ſub finem*. Hos ipſos cibos menſæ Salomonis quos ſuſpexit Regina Saba Eccleſiam præfigurans, Eucher. hom. 1. de natali Eccleſiæ, ait eſſe Euchariſtiam: annuitque D. Auguſt. ſerm. 253. de temp. & Origenes homil. 18. in Lucam *in fine*. Rectè porrò hi cibi de rege noſtro agendo, dici poſſunt *cibi menſarius*, non enim nobis duntaxat hi cibi in pabulum eſſeruntur, ſed ipſe quoque his paſtus eſt, vt dicam infra agens de Chriſto Sacerdote; videturque colligi ex illo Pſaltis, *qui ſicut mecum dulces capiebas cibos*.

Itemque Verbum Dei, & pia opera.

506 Nihilominus Euſebius lib. 10. de demonſt. in 5. demonſtratione, eum Pſaltis locum, ac etiam illum alium iſti genuinum; *qui edebat panes meos, magnificauit ſuper me ſupplantationem*, de cibis ſpiritualium ſermonum ex ſe dulciſſimorum eſt interpretatus: quæ eſt altera illa menſa quam Rex noſter in regia ſua perpetuò omnibus patere voluit, & ad quam libentiſſimè omnes excepit. Non enim patitur in domo ſua eſſe famem & ſitim verbi Dei, qualem olim ſæpè fuiſſe, produnt Prophetæ; ſed magnam vbertatem vini & olei myſtici, ideſt ſpiritualium omnium eduliorum atque ciborum à quorum fructu multiplicentur fideles, benigniſſimè & magnificentiſſimè prouidit, expetitque ſupra modum vt omnes operentur non cibum qui perit, ſed iſtum qui permanet in vitam æternam. Hoc eſt firmamentum in terra in ſummis montium, cuius fructus in diebus regis noſtri ſuper libanum ſuperextollendus prædicitur à Dauide, non ſine inſigni accremento populorum inde Paſtorum, qui florebunt de ciuitate ſicut fœnum terræ. Eſt hic panis, vinum, lac, & menſa inſtructiſſima cibandis fidelibus, vt pulchrè proſequitur Michael Medina lib. 3. patæn.cap.2.

Nec admittit duntaxat Rex noſter ad menſam ſuam publicè in regia propoſitam, omnes qui intrare voluerint, ſed etiam (quæ eius eſt humanitas & benignitas,) vltrò ipſe adit ad ſuos, & conuiuari apud illos gaudet, iuxta illud ex cap. 3. Apocal. *Ego ſto ad oſtium & pulſo, ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, introibo ad illum & cœnabo cum illo.* Nec verò malè inſtructus venit, & ſine ſymbola, pauperis amici incommodum negligens: ſed quod eſt munifici Principis, etiam cum ad alium diuertit, cibaria mittit in abundantia, ita vt ibi quoque ſit menſa regia, & cibi regij. Nam tametſi cibis noſtris, hoc eſt ſanctis operationibus veſci videtur reuera tamen operationes illæ ſunt dona Dei. Tantùm curandum eſſe, ne per nos & ſocordiam noſtram frigeſcant, aut tepeſcant tales cibi, admonet in hunc modum S. Ambroſius ſerm. 58. in Pſalm. 118. ad v. 3. [Conſulo tibi vt eruas à me aurum igne probatum. Hic eſt Dei zelus, hic eſt fidei vapor, deuotionis feruor, qui nos velut ſuauem cibum in Chriſto remollit & format. Quanta Domini gratia, vt nos in ſuo ore conſternat, & quaſdam meritorum noſtrorum epuletur dapes, ac ſi meremur, deuoret; ſi noſtri cibi ſuauitatibus delectetur? Beatus quem ſapientia deuorauerit, quem virtus hauſerit, quem iuſtitia receperit. Culpa in eo habere non poteſt portionem, quem abſorbuerit remiſſio peccatorum. Vbi enim error inueniet, quem integritas immaculata ſuſceperit?]

Alia Regia menſa, ad Chriſti menſam, mera ieiunitas.

Ad has regales epulas, ne conferri quidem debeant regiæ quæcumque menſæ; ſiue pretioſitatem & dulcedinem, ac bonum ſuccum ciborum ſpectes, ſiue conuiuantium multitudinem, quantum eſt ea Regia voluntate, & ciborum apparatorum vbertate; ſiue quæcumque ad magnificentiam eo in genere faciunt: Salomon ſanè ad cuius epularum magnificentiam obſtupuiſſe nominatim Reginam Saba prodit ſacer Scriptor, tenuem planè & admodùm vilem annonam ſibi & ſuis habebat. His enim verbis deſcribitur 3. Regum cap. 4. *Erat autem cibus Salomonis per dies ſingulos, triginta cori ſimilæ, & ſexaginta cori farinæ, decem boues pingues, & viginti boues paſcuales, & centum arietes, excepta venatione ceruorum, caprearum atque bubulorum, & auium altilium.* Vbi nulli cibi admodùm exquiſiti memorantur, nec numero valdè ampio, ſed quos paucæ abſumant perſonæ. At Rex noſter, omnes quotquot vſpiam viuunt mortales, pretioſiſſimis edulijs reficit, ſi per ipſos non ſtet. Celeberrima item eſt, Aſſueri in regio conuiuio magnificentia, deſcripta Eſther 1. Sed illud conuiuium, ſi extremos dies excipias, ſolis ſeruis domeſticis & Principibus regni Aſſueri patebat, nec niſi ad 180. dies prorogabatur. At Regis noſtri menſa, omnibus æquè proponitur, nec ad paucos menſes, ſed per totam ſeriem ſeculorum quibus orbis durabit. Luxus denique conuiuiorum quibus apri varijs farti altilibus, ſingulis conuiuis exhibebantur, & alia dabantur cum inſaniæ ac ſtuporatæ vanitatis, tum ingluuiei argumenta, (quæ vt omittam deſcripta à Bulengerio lib. 2. de Imper. cap. 32. & Lipſio, paſſimque alijs res conuiuiales tractantibus, Philo Iudæus, lib. de vita contempl. latè deſcribit:) præter ſtoliditatem conuiuatorum quam prodebant, vt Philo monet, adiunctum ferè habebat incommodum, quod in conuiuijs celebrioribus deſcribit his verbis idem Philo, priſcorum Chriſtianorum conuiuia, cum epulis aliorum componens. [Vulgus vbi ſe mero capleuit, ac ſi non vinum bibiſſet, ſed inſaniæ poculum ad rationem penitus profligandam ex animo; offenſat & canunt ferocium more in rabiem vertitur; moxque coorti, ſe inuicem morſibus appetunt, abrodendo naſos, auriculas, digitos, cæteraſque partes corporis, vt fabula de Cyclope Vliſſiſque ſocijs fidem inueniat, quem Poëta ſolitum ait mandere fruſta humanarum carnium, quem tamen immanitate iſti longè ſuperant: nam ille inimicos ratus tractauit hoſtiliter, iſti verò cum familiaribus & amicis, interdum etiam cognatis, communi ſali menſæque adbibitis, contra iura hoſpitalitatis omnia, nihil reueriti ſacra libamina quibus conciliati debuiſſent, ſic confligantur tanquam in arena vel pancratio: laudatam illam contentionem quaſi monetam deprauantes in deterius athletis ipſis cum noſint rea miſerioreſque: Reuera enim eos licet appellare miſeros; Nam illi athletæ in ſtadiis Græcorum, interdiu captant ſpectatorum applauſus atque gratiam expectantes artis ac victoriæ præmium, coronam olympiacam: At iſti adulterini athletarum Simij, noctu in tenebris ebrij, debacchanteſque ſine induſtria, malitioſas artes exercent in aliorum iniuriam atque contumeliam: quos ſi nemo tanquam præſes dirimat, maiore licentia ruunt in mu-

tuam perniciem : non minus enim læduntur quam lædunt, vt mentis impotes præ vino nimio, quod (ſicut inquit comicus,) non tam alieno malo bibunt, quàm proprio. Itaque qui modo ad conuiuium venerant amici, & integri, paulò poſt exeunt inimici, & mulctati membris quibuſdam, aut certè horum extremitatibus; moxque alij quærunt ſibi aduocatos & iudices; alij petunt à Chirurgis opem, & medicis : qui verò videntur modeſtiores cæteris, quaſi pro mero bibiſſent ſuccum mandragoræ, incumbunt læuo cubito, & obliquata ceruice nutantes inter pocula, ſtertunt altum, nihil videntes audiéntéſue interim, ac ſi vnicum guſtus ſenſum haberent, & eum quidem illiberaliſſimum.] Hæc ſpurca & indigna adiuncta conuiuiorum à ſeculari magnificentia celebratorum. At Chriſtiani, in vtroque Regis noſtri epulo, læti bibimus ſobriam ebrietatem Spiritus : ſed in Euchariſtico maximè per quod ſanam inſaniam inferri, optimè tradit Diuus Auguſtin. Pſal. 33. conc. 2. nec diſſimiliter ſanam inebriationem ex eo conſequentem exhibent Gregorius Nyſſenus hom. 10. in Cant. & Chryſoſtomus tomo 5. Græcol. ſerm. 34.

Opes, & Gazæ, Regis Chriſti immenſæ; nec caducæ, *vt opes Regum cæterorum.*

508 De diuitiis, & opibus, ac gazis Regis noſtri, vix eſt quod hîc aliquid addam, ad ea quæ de Chriſti perfectionibus diſputata ſunt in ſuperioribus. Gloria enim & diuitiæ quæ in domo eius ſunt, non ad externas opes, aurique & argenti; terræ inquam flauæ & albæ aceruos; ſed ad Spirituales opes pertinent virtutum & donorum, quorum fuit in Chriſto ſenſus ampliſſimus propéque immenſus; Et in domibus quidem temporalium Regum, oſtentantur theſauri & gazæ, aurum & argentum multum nimis, gemmæ, & vniones ſinguli totidem amplis patrimoniis idonei. De immenſis Salomonis opibus, extant tractationes Viualdi, Pinedæ, Villalpandi: & multa prætetea accumulant Interpretes ad cap. 2. Eccleſiaſtæ; vbi latè Lorinus. Romanorum Principum opes expilatione prouinciarum omnium congeſtas, Seneca inducto Demetrio Cynico eas recuſante, & deſpuente, ſic exprimit lib. 7. de benefic. cap. 9. [Volo ſub conſpectu meo ponere, quæ gentium oculos Regumque perſtringunt. Volo intueri pretia ſanguinis, animarumque veſtrarum. Prima mihi luxuria ſpolia propone : ſiue illa vis per ordinem expandere, ſiue (vt eſt melius,) in vnum aceruum dare. Video elaboratam ſcrupuloſa diſtinctione teſtudinem, & fœdiſſimorum pigerrimorumque animalium, teſtas ingentibus pretiis emptas, in quibus ipſa illa quæ placet varietas, ſubditis medicamentis, in ſimilitudinem veri coloratur. Video iſtic menſas, & æſtimatum lignum Senatoris cenſu, eo pretioſius, quo illud in plures nodos, arboris infelicitas torſit. Video iſtic Chryſtallina, quorum accendit fragilitas pretium. Omnium enim rerum voluptas apud imperitos, ipſo quo fugere debet periculo creſcit. Video murrhina pocula. Parum ſcilicet luxuria magno fuerit, niſi quod vomant, capacibus gemmis inter ſe propinent. Video vniones, non ſingulos ſingulis auribus comparatos : iam enim exercitatæ aures, oneri ferendo ſunt : iunguntur inter ſe, & inſuper, alij binis ſuperponuntur. Non ſatis muliebris inſania viros ſubiecerat, niſi bina ac terna patrimonia auribus ſingulis pependiſſent. Video ſericas veſtes, ſi veſtes vocandæ ſunt in quibus nihil eſt quo defendi aut corpus, aut denique pudor poſſit.] Hoc ſpecimen eſto, earum quas mortales vocant diuitiarum. Nec illud prætereo, quod vt ſingulare ac exquiſitum, annotatum eſt. Henricus Imperator Tancredi Siciliæ Regis opibus potitus, centum quinquaginta iumenta gazis & gemmis onuſta è Sicilia auexit, vt apud Baronium legimus anno 1194.

Vides quò humanæ opes Regum temporalium conuertantur, & vt præda vel hoſtis eas non diripere, mors tamen earum vſum neceſſariò adimit : quod egregiè aduertit Dauid Pſalm. 48. verbis illis. *Nec timueris cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniam cum interierit non ſumet omnia, neque deſcendet cum eo gloria eius.* In ſingulis verbis theſauri ſapientiæ abduntur. Sed illa maximè ſunt perpendenda cum Diuo Chryſoſtomo ibi. *Gloria domus eius.* [Non dixit enim; *cum multiplicata fuerit gloria eius*, ſed *gloria domus eius.* Hæc enim omnia quæ enumeraui, fontes ambulacra, porticus, & balnea, aurum & argentum, equi, & muli, ſtragulæ veſtes, & indumenta, ſunt gloria domus, non hominis qui domum habitat. Hominis enim gloria, eſt virtus, vnde etiam recedit vnà cum poſſeſſore. Manet autem ipſa domus gloria; immò verò nec manet quidem, ſed etiam vnà cum domo diſſoluitur, nec quidquam ei profuit, qui in ea verſabatur; neque enim erat illius.] Similia egregia ad eumdem locum homilia 7. de pœnitent. *initio.* In theſauris Regis noſtri, nihil huiuſmodi metuendum fuit. Eiuſmodi enim ſunt, qui in morte exporrentur, cum non ſunt temporalium opum, terræ, eiuſque minutalium cumuli, ſed internarum diuitiarum. Quare non in vnum Moſem cadunt, quæ Philo lib. 1. de vita Moſis, & peculiaria eſſe cenſet, Regibus eum annumerans. [Solus hic, omnium qui vnquam principatum geſſerunt, non aurum, non argentum in theſauros condidit, non tributa exegit, non palatia, non latifundia. non greges, non famulitia, non redditus, non alias opes ſibi parauit, quam poſſet habere omnium harum rerum copiam : ſed exiſtimans animæ pauperis indicium eſſe mirari materiales diuitias, has quidem vt cæcas contempſit; illas verò naturales, perſpicacéſque honorauit, & amauit ſi quis vnquam alius; in veſtitu, victuque quotidiano, nihil præ ſe ferens faſtus regici, ſed ſimplicitatem, frugalitatemque exercens priuati hominis. Regem autem in his ſolis agebat, quæ verè ſunt regia; vt ſunt continentia, fortitudo, ſobrietas, ſolertia, prudentia, ſcientia, induſtria, tolerantia, iuſtitia, voluptatis contemptus, ad virtutem exhortatio, obiurgationes caſtigationéſque peccantium legitimæ, & rectè facientium laudes atque præmia.]

Regis Chriſti Aula ſplendidiſſima.

508 Comitatum Regis noſtri longè ampliſſimum & ſplendidiſſimum, pro tanti Regis dignitate & maieſtate, exhibet ſæpe Dauid, & aperiſſimè Ioannes c. 5. Apocal. vbi numerum ſtipantium agnum cui honor & gloria & poteſtas data eſt, ait eſſe millia millium. Rurſúſque c. 7. ſtantium ante thronum, & in conſpectu agni, ſeruientium & die ac nocte, numerum exhibet propè infinitum ex omnibus Angelis ſtructum, & ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis & linguis concinnatum; multitudinem magnam quam dinumerare nemo poterat describitque eo loco, Eccleſiæ Regis Chriſti apparatum, & comitatum regium. Et Regum quidem cœterorum comitatus, quo plenior & amplior eſt, eo maioris indigentiæ eſt argumentum, vt ex variis demonſtratum eſt l. 6. de Virtutibus numero 269. Nec frequentius quicquam eſt, quàm vt pro numeroſitate famulitij, abundent ſcelera. Quid enim aliud eſt (ait Saluianus l. 3. de prouidentia,) vita curialium, quàm iniquitas? Aulam Chilperici, Sidonius l. 5. Epiſt. 7. iis pingit coloribus, præ quibus Æthiopes albere videre poſſint. [Nullum illis (inquit,) genus hominum, ordinum, temporum, cordi eſt. In foro Scythæ, in cubiculo viperæ, in conuiuio ſcurræ, in exactionibus harpyæ, in collocationibus ſtatuæ, in quæſtionibus beſtiæ, in tractatibus cochleæ, in contractibus trapezitæ: ad intelligendum ſaxei, ad iudicandum lignei, ad ſuccenſendum flammei, ad ignoſcendum ferrei, ad amicitias pardi, ad facetias vrſi, ad fallendum vulpes, ad ſuperbiendum tauri, ad conſumendum minotauri.] Dixi in hanc rem non pauca in Opere de Martyrio parte 1. c. 6. à num. 18. tractans ordinem tertium Martyrum ſeculi, poſt Budæum, Calcagninum, Gueuarram, Æneam Syluium. Quæ in eandem ſententiam diſſerit Rodericus Zamorenſis, Præſul lib. 1. Speculi c. 4. mitto referre. Chriſti Regis gloriæ aula, in omni ſanctitate & Iuſtitia degit Nullo eam aulicorum turpitudines deformant, nulla probra dehoneſtant.

Adminiſtri Regis; varii, & inſignes.

510 Sequitur gloria Regis Chriſti, ex multitudine & dignitate miniſtrorum ſiue præfectorum, quibus plenæ poteſtati regiæ ſtillicidia, & participationes, ac exiguæ imperij imagines, (vt Themiſtius orat 17. loquitur) conceduntur. Quo pertinet ea miniſtrorum Chriſti & diſpenſatorum miniſteriorum Dei ſubordinata multiplicitas, quæ ad inſtar cœleſtis Hierarchiæ in terris conſtituta, vocatur *Eccleſiaſtica hierarchia*, vt attingit obiter S. Hieron. lib. 2. in Iouin. repellens ſpurcum, illum excucullatum, qui talem varietatem graduum ritè diſpoſitorum allatrabat, vt meritorum parilitati viam ſterneret. E contrario enim S. Hieronymus, ex ordinata illa varietate terreſtrium in Dei Eccleſia manſionum, colligit varietatem manſionum cœleſtium, his præter cætera. [Si non ſunt plurimæ manſiones, quomodò & in veteri teſtamento, & in nouo, alium ordinem Pontifex tenet, alium ſacerdotes, alium leuitæ, alium ianitores alium ædituí? Et in volumine Ezechielis vbi futuræ Eccleſiæ & cœleſtis Hieruſalem ordo deſcribitur, ſacerdotes qui peccauerant, degradantur in æditũos, & hoſtiarios: & cum ſint in templo Dei hoc eſt à dextris, non ſunt inter arietes, ſed inter minimas oues. In fluuio quoque, qui de templo egreditur, & irrigat ſalſum mare, & vniuerſa viuificat, multæ ſpecies piſcium deſcribuntur. Quare in regno cœlorum Archangeli ſunt, Angeli, Throni, Dominationes, Poteſtates, Cherubin & Seraphin; & omne nomen quod nominetur non ſolùm in præſenti ſæculo, ſed etiam in futuro? Sine cauſa diuerſitas nominum eſt, vbi non eſt diuerſitas meritorum. Archangelus vtique aliorum minorum eſt Angelorum Archangelus, Et Poteſtates, & Dominationes, habent aliqua, ſuper quæ exerceant poteſtatem, & in quæ ſubiecta dominentur. Hoc in cœlis eſt, hoc in miniſterio Dei, no nos ſolito more irrideas, atque ſubſannes, ſi Imperatores poſuerimus, & præfectos, & comites, & tribunos, & centuriones, & manipulos, & reliquum militiæ ordinem.] En quid porro ille aduerſus Eccleſiæ Dei exercitum ex ſecularis exercitus analogia grunniret, cum debuiſſet ſtratos per ordinem lapides Sion, (vt Deus ipſe Iſaiæ 54. ſe facturum receperat,) mirabilem planè concinnitatem ex ea varietate probè ordinata exiſtentem, demirari: Extare enim ex ſummis & mediis, ac infimis ordinibus, vt ex diſſimillimarum vocum moderatione conſcentum, tradit ex Tullij opere de Republica S. Auguſtinus lib. 2. Ciuit. cap. 21. eſtque multo ſuauior ex longè concinniore Eccleſiæ ordinatione, quippe diuinitus facta. Quæ autem à Deo ſunt, ordinata ſunt, vtique antonomaſticè & præcellenter.

Huius Eccleſiaſticæ hierarchiæ varios ordines, tanquam præfectorum in regno Chriſti varius gradus, recenſet Apoſtolus. 1. Corinth. 12. & Epheſ. 4. collocans in primo ordine Apoſtolos de quorum primatu & eminentiſſima dignitate, actum plenè tractando electionem Iudæ in Apoſtolum. Collocat deinde Apoſtolus gradatim alios paſtores & Doctores, prouiſos à Deo ad conſummationem Sanctorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti. Quas verò Apoſtolus priore loco vocat *opitulationes*, quaſi ſubſidiarias copias, complecti quuſcunque Sacros Prælatorum adiutores, etiamſi ad ſecularem clerum non ſpectent tradunt S. Bonau. l. de Paupertate Chriſti & Caiet. 2. 2. q. 188. art. 4. Ac ſi liuor faſcinans abſit, eſt hæc res adeò perſpicua, vt ſit quod exſibilentur hodierni mangones antiquæ hæreſeos iam olim à Bonifacio Quarto damnatæ, vt videre eſt apud Petrum Damiani Opuſc. 28. *in fine*: eorum nimirum, qui quoſuis non Clericuos ſeculares, ſequeſtrant à Hierarchia, eóque nomine bellum implacabile regularibus indicunt, quod eos Hierarchiam peſſundare affirment. Veteratorium hunc Satanæ actum, & malignum artificium, vt Pontificia regularium exemptrix poteſtas, caſſa habeatur; ſicque corporis à capite fiat abiunctio, per principis tenebrarum

emiſſarios

emiſſarios reperitum ſubinde videmus. Et cum occœptus Petri Damiani æuo motus, tantiſper reſediſſet; ſubmiſſis poſtea diuinitùs Sacris BB. Dominici & Franciſci aciebus tanto acriùs inferbuiſſe per Gulielmum de S. Amore, & Gyraldum de Abbatis Villa, ex præclariſſimorum Eccleſiæ luminum SS. Thomæ ac Bonauenturæ aplogiis diſcimus, nec non è Thomæ Cantipratani l. 2. Apum cap. 10. à num. 20. quo ad tumultuum illorum ſeriem perſpiciendam, habentur non pauca. Iamptidem verò compoſitis Dei benignitate procellis illis, & fluſtro facto, recrudui tempeſtas annis ab hinc vt multùm viginti, excitata per eos qui quærentes quæ ſua ſunt, aut non aduertunt, aut negligunt perſpicere, per quam rimam Satanas ſchiſma in Eccleſiam tentet inducere, proteprurus ad inuehendam hæreſim, ſchiſmate (*ſi liceat*) ſubinducto. Sed hæc aliàs.

De concinnitate varietatis ordinum in ſingulis regni Eccleſiæ ſtatibus Eccleſiaſticis, ſiue ſecularibus, ſiue regularibus, ex quibus omnibus dixi integrari Hierarchiam, latè Iſolanus in opere de Imperio Eccleſiæ: & nominatim quod attinet ad varietatem in ordinibus monaſticis, perpulchrè eam confirmat, Petrus Bleſenſis epiſt. 97. monſtraos apud ſponſam Chriſti nō eſſe abſurdam varietatem, cum ipſa circumamicta varietatibus deſcribatur: & ea varietas vniformitatis cauſa ſit vt liquet in cithara, in qua ex varietate chordarum, fit vniformis modulatio ad concentum. Etiam inter Angelos, ordinum varietatem eſſe obſeruat, & fuiſſe olim ex Dei præſcripto in lege veteri, quod eos qui miniſterio tabernaculi aut templi addicebantur. Varia denique Apoſtoli loca in eam rem profert, quæ in re apud non indociles rata, mitto adducere.

Regij Chriſti Regis adminiſtri, ſimul Reges ſunt.

511 En ergo quàm numeroſus & quàm varius ſit, Regis Chriſti adminiſtrorum, Regiiſque muneribus Præfectorum numerus. Nec verò deeſt Regi noſtro ex hac parte ornamentum illud quod Rex Aſſyriorum. Iſaiæ 10. iniquè ſibi & impotenter arrogabat, dicens, *numquid non principes mei, ſimul Reges ſunt.* Principes inquam Regni Chriſti, quos aſciſſit in regiminis partem, (non ex neceſſitate, vt Reges temporales aſſumunt præfectos, ſed ex benignitate, & ad regni maieſtatem ac decorem ampliorem;) ſimul Reges ſunt, eóque nomine donantur Pſal. 67. vbi poſt deſcriptam columbam deargentatam, ſiue Eccleſiæ regnum, addit Dauid *dum diſcernit cœleſtis, Reges ſuper eam, niue dealbabuntur in Selmon.* Commentarius diui Auguſtini in ea verba, eſt hoc loco appoſitiſſimus. [Ille (inquit) ſupercœleſtis, ille qui aſcendit ſuper omnes cœlos, vt adimpleret omnia, dum diſcernit Reges ſuper eam, id eſt ſuper eandem columbam deargentatam, ſequitur enim Apoſtolus ac dicit; *Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos quoſdam autem Prophetas, quoſdam vero Euangeliſtas, quoſdam autem Paſtores & Doctores.* Nam quid eſt aliud Reges diſcernere ſuper eam, niſi in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti, quandoquidem ipſa eſt corpus Chriſti? Dicuntur autem illi Reges, vtique à regendo, & quid magis quàm carnis concupiſcentias, ne regnet peccatum in eorum mortali corpore, ad obediendum deſideriis eius, ne exhibeant membra ſua arma iniquitatis peccato, Sed exhibeant ſe Deo, tanquam ex mortuis viuentes, & membra ſua arma iuſtitiæ Deo? Sic enim erant Reges primitùs diſcreti ab alienigenis, quia non erant iugum ducentes cum infidelibus: deinde diſcreti concorditer inter ſe muneribus propriis. Non enim omnes Apoſtoli, aut omnes Prophetæ, aut omnes Doctores, aut omnes dona habent curationum, aut omnes linguis loquuntur, aut omnes interpretantur. Omnia autem hæc operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens propria vnicuique prout vult, quem dando, ille ſupercœleſtis diſcernit Reges ſuper columbam deargentatam.]

Origenes item optimè hom. 12. in Num. [Quod Reges dici poſſint etiam Apoſtoli, puto & ex eo facile probari poſſe, quod de omnibus credentibus dicitur; *Vos autem genus regale, Sacerdotium magnum, gens Sancta.* Si ergo illos dicunt Reges, qui per verbum ipſorum crediderunt, quanto magis ipſi Reges habendi ſunt, qui faciunt Reges? Sed & inde facilè colligitur. Si enim Reges à regendo dicuntur, omnes vtique qui Eccleſias Dei regunt, Reges meritò appellabuntur; multo autem rectiùs illi, qui & illos ipſos dictis atque Scriptis ſuis regunt, à quibus reguntur Eccleſiæ. Et propter hoc meritò Dominus *Rex Regum* dicitur. Niſi enim iſti & cæteri qui eos imitantur, Reges fuerint, ille non videbitur Rex Regum. Sed & ipſe Apoſtolus Paulus Corinthiis ſcribens, & velut per quandam ironiam corripiens eos ait: *Sine nobis regnatis, & vtinam regnetis, vt & nos vobiſcum regnemus.* In quo vtique Reges quidem eſſe debere Corinthios, & ſemetipſum cum iis regnare velle pronuntiat ſed elationem nondum pro merito aſſumpti honoris incuſat. Fodiunt ergo iis omnes puteum iſtum principes, & excudunt eum Reges gentium. Apoſtoli enim præcipuè reges ſunt gentium, qui gentes ad obedientiam fidei congregarunt, & Chriſti ſcientiam omnibus patefecerunt.]

512 Non minùs inſigniter ac etiam copioſiùs, regium hoc Apoſtolorum, atque adeò etiam Apoſtolicorum virorum, quos Chriſtus Eccleſiæ ſuæ præfecit, dominium in omnes planè mortales, aperit S. Chryſoſtomus In pſal. 109. ad illud, *dominare in medio inimicorum tuorum*, quæ verba ſic gloſſat. [Non dixit, *vince in medio inimicorum tuorum*, ſed, *dominare* vt oſtenderet non erigi trophæum fuſis in Aſia hoſtibus, Sed ex iuſſu ſignificari Dominium. Ita enim vincebant Apoſtoli, Chriſtum in ſe habentes, omnia facientes tanquam ex imperio. Vnde etiam erat eis omnis domus aperta, & qui credebant, erant quouis ſeruo obedientiores, facultates ſuas vendentes, & earum pretia ponentes ad pedes Apoſtolorum: & nec ad vſum quidem ſuum audentes aliquid accipere; eóſque adeò magni faciebant, vt ne ſe quidem eis auderent adiungere. Non ſolùm autem habebant tantum virtutem in fidelibus, ſed etiam in infidelibus. Quodnam enim eſt, ſic quæſo, ſerui indicium? An non id facere, quod iubet eius Dominus? Quod autem ſignum Domini? An

non ea in ſeruis perficere quæ velit ? Quinam ergo perfecerunt ea quæ voluerunt in regibus & principibus ? An non Apoſtoli ? Manifeſtum eſt. Reges enim & principes, volebant tenere orbem terræ in impietate. Iubebant enim enim colere Dæmones, contra autem Apoſtoli. Fiebat autem quod volebant. Quod ſi mihi dicas carcerem, flagella, & tormenta, dicis mihi maiora dominia. Quomodò, & quanam ratione ? Quod quamuis hæc fierent, fiebat tamen nihilo ſeciùs, quod volebant. Non enim lege multorum dominorum, ſed virtute hoc ſibi aſciuerunt dominium, quod nullo externo indiget; ſed dum omnium peritur inſidiis, reſplendet. Illos enim dominos, ſerui paratis inſidiis ſæpè de medio ſuſtulerunt, quoniam erat imperfectum & imbecillimum dominium, hoc autem non potuerunt extinguere, ſed inſidias molientes, id longè clarius reddidere.]

Idem vniuersè, & ſigillatim, ex Beati Pauli in vniuerſum orbem regia planè poteſtate, demonſtrat in hunc modum, ſubderis, [Quis fuerit igitur Dominus præclarior, is ne qui innumerabilibus opus habet auxiliis, vt ſeruos in officio contineat, an qui eſt liber ab iis omnibus; & eos qui ſunt ſub ſuo Dominio pro ſua poteſtate tractat, fert, & agit ? Clarum eſt hunc eſſe præclariorem. Domini enim qui hoc obtinent multorum dominium, niſi leges habeant opitulantes, & eos iuuet quod in ciuitatibus habitant, ſæpè cum Dominio vitam quoque amiſerint, Paulus autem & in ſolitudinibus, & vbique ſuum oſtendebat Dominium. Vis etiam videre ipſum clariorem Regibus ? Tulit leges per vniuerſum orbem terræ; & regum relictis legibus, illius ſcriptis obtemperabant. Et alioqui illi quidem in corpora, hi verò in animum dominium obtinebant. Quis ita ſeruus Domino, vel qui ſub Regis ditione eſt, regi cum tanta beneuolentia paruit, vt fideles Paulo, tantùm ſcribenti literas ? Quis dixerit eorum deſiderium, & vehementem pro eo æmulationem, cum vel ipſo oculos eſſent parati effodere ? Quis tales vnquam ſeruos habuit ? Quæ omnia Propheta mente agitans, quomodò fideles quidem ſubiunxerunt, erant autem terribiles infidelibus, eos per vim expellentes, & quomodo Chriſtus per ipſos obtinebat imperium, non dixit ſolummodo κυρίευε, hoc eſt, *Dominare in medio inimicorum tuorum*, Sed Κατακυρίευε, hoc eſt, *Dominatum obtine*, vehemens & amplum Dominium ſignificans.]

Rex Chriſtus, quos aſſumit administros, facit idoneos.

513 Vt taceam in nullo alio regno tantam perfectorum & miniſtrorum imo Regum ſubordinatorum multitudinem cerni; ea hic quoque prærogatiua notanda eſt, quod Rex noſter, quos ad regendum vocat, qualeſcumque ex ſe fuerint, idoneos, & regendo pares præſtare poteſt. Id enim eſt, *niue dealbare Reges in Selmon*, vt Auguſtinus loco allegato exponit. In alii verò Regnis, aut honorum ac munerum ordinatio viget, & præfecturæ publico præconio tanquam venales ſubmittuntur, quod à Conſtantio abrogatum validè celebrat Themiſtius orat. 17. vel fauore, & mero beneficio principis, (quicumque tandem ſint quos amore ſuo dignantur) obtingunt præfecturæ, magno & ipſorum probro principum, & populorum incommodo, vt idem Themiſtius proſequitur laudato Artaxerce, qui Saribar ſanem quem habebat amicum & charum, cum ſummam non exiguam argenti, & præfecturam vnam periuiſſet; pecunia quidem donatum voluit, præfecturam verò non permiſit. [Pecuniæ enim (inquit,) ſi tantumdem, non ob id indigentior; at verò ſi improbo præfecturam committam, iniuſtior ero.] Rex noſter, quemcumque, ac vel ſi terræ infoſſum hominem, puta publicanum, vel rapacem lupum humana ſpecie cuiuſmodi Paulus erat, munere aliquo regendi in regno ſuo donatum velit, maximè idoneum ad obeundas concreditæ poteſtatis partes, poteſt reddere, citra omnem moram atque laborem.

Argumenta Magnificentiæ Chriſti Regis Gloriæ, eximia opera, quæ urbana quæ ruſticana, præſertim operum Salomonis, Antitypa.

Extremum Gloriæ Regis cuiuſpiam argumentum, proferebatur, quod ſuppeditant eximia opera, vt ædificia, ſiue ciuitatis ſiue, templi, ſiue palatij. Talibus enim operibus, ſupra communem & vulgatem vſum editis, Regum non pauci, Gloriam ſuam prodiderunt. Semiramis ædificatione, Niniues, Salomon templi & palatii ſtructura. Non defuerunt etiam, qui hortorum, & vinearum, & cultiſſimi ruris Gloriam captarent, Cui enim ignotum Alcinoi Regis pomerum, à Plinio lib. 19. c. 4. Celebratum, & à Iuſtino orat. ad gentes prolatis in eam rem Poetæ carminibus ex 7. Odyſſeæ, quibus hortos fælices ad terreſtris paradiſi imitationem expreſſos docet ? Æque neminem latet, Midæ Regis roſetum in eius hortis; & lectæ inde roſæ centenariæ, vt eſt apud Tertullianum l. de coro. militis cap. 14. Et ciuitatis, & templi, & baſilicæ, & horti, & vineæ, & ruris cultiſſimi decora omnia, in vno Regis noſtri opere notare facillimum erit. Eccleſiam dico, cum totaliter & adæquatè, tum partialiter & inadæquatè ſpectatam; cui in ſcripturis non rarò omnia illa nomina tribui videmus: & Chriſtum Regem tanti operis auctorem & exornatorem inde celebrari. Nec mirum videri debet, quod eidem rei tot diuerſæ nuncupationes tribuantur: cum frequentiſſimum ſit vt Deum, ſic etiam diuina opera, quia vno nomine noſtro ſunt inadæquabilia, pluribus nominibus denotari; vt qua ratione poſſumus, varietatem perfectionum in eis abditam, & imparem eis elocutionem quamcumque noſtram ſignificemus, vt S. Dyoniſius notauit. Iuuat hanc partem gloriæ Reges Chriſti non præterire, delibando tamen potiùs, quàm accuratè perſequendo capita, quorum iuſta tractatio in immenſum diffundi poſſet.

Ciuitas à Chriſto Rege ſtructa, S. Eccleſia.

514 In primis ergo Eccleſia Pſal. 47. dicitur *Ciuitas Regis magni*, non modò quia in ea regnat Chriſtus Rex, ſolus magnus, ſed etiam quia eam conſtruxit, vt ex adiunctis liquet. Cum enim præmiſiſſet Dauid, *Magnus Dominus & laudabilis nimis, in ciuitate Dei noſtri in monte ſancto eius*; vt conſtaret de ciuitate ſermonem eſſe, in qua non modò tegenda, ſed etiam ædificanda, Rex magnus Chriſtus laudabilem nimis ſe prodidiſſet, ſubdit: *Fundatur exultatione vniuerſæ terræ, mons Sion, latera Aquilonis, Ciuitas Regis magni.* Iudaicum ſit, exiſtimate, Dauidem de ciuitate Sion terrena locutum: idque nullo negotio ex reliquo Pſalmo confutari poteſt, cum addatur verſu 7. Deum hanc ciuitatem ſuam fundaſſe in æternum, quod de terreſtri Hieruſalem iam pridem funditùs euerſa, dicere non licet. Quamuis ergo cortex litteræ ſpectare videatur ædificationem ciuitatis terrenæ Hieruſalem, poſt Babylonicam cladem, idque Græci quidam Patres in huius Pſalmi expoſitione tradiderint, tamen ſub eo cortice latet medulla; inque ciuitatis hieroſolimitanæ figura Spiritus Sanctus ciuitatem Regis magni Chriſti; Eccleſiam inquam Chriſtianam, delineabat, vt Latinorum Doctorum proceres, Ambroſius, Hieronymus, & Auguſtinus docuerunt, benéque è Recentioribus complures, & in his Boſius lib. 4. de ſignis cap. 6. Et idem à Dauide præſtitum pſal. 86. latè proſequitur multos ad id patres adducens Benzonius ad eum pſalmum cap. 27. Meritò autem Chriſtianæ Eccleſiæ tribui nomen ciuitatis, conſtabit ex ea ciuitatis, definitione, quam S. Baſilius in pſal. 45. vt apud peritos receptam profert, hac ratione; *Ciuitas eſt congregatio ſtabilis, legibus adminiſtrata*; vnde late infert cæleſtē beatorum manſionem eſſe verè ac propriè ciuitatem, alludens vt videtur, ad illud Clementis in calce lib 4. Stromat. [Dicunt Stoici quoque, cœlum quidem propriè eſſe ciuitatem, quæ autem ſunt hîc in terris, non vtique eſſe ciuitates; dici enim, ſed non eſſe. Res enim bona eſt ciuitas & populus, honeſtus aliquis cœtus, & multitudo hominum, quæ regitur lege, ſicut Verbo Eccleſia; ciuitas quæ non poteſt circumſideri, nec opprimi tyrannide. In terra diuina voluntas, in terra ſicut in cœlo. Huius autem ciuitatis imagines, Poëtæ quoque condunt, ſcribentes. Hyperborea enim, & Arimaſpiæ ciuitates, & campi Elyſij, ſunt reipublicæ & ciuitatis iuſtorum inſtituta. Scimus autem Platonis quoque rempublicam, eſſe poſitam in cœlo, vt exemplar.] Quamuis autem iuxta hæc ſola cœleſtis Hieruſalem ſit propriè ciuitas, vt D. Baſilius ſupra affirmat, tamen in pſal. 59. ad illud *quis deducet me in ciuitatem munitam*, definitionem ciuitatis propoſitam, Eccleſiæ quoque accommodat, eámque ibi, ciuitatem munitam dici agnoſcit. Apud S. Hilarium pulcherrimè in c. 5. Matthæi ad illud, *non poteſt ciuitas abſcondi* nomen ciuitatis de humanitate aſſumpta dicitur, ſed prout in ea omnes nos continemur quod recidit in eam quam protulimus ciuitatis Dei pro Eccleſia vſurpationem. [Ciuitatem (inquit), carnem quam aſſumpſerat, nuncupat; quia vt ciuitas ex varietate ac multitudine conſiſtit cohabitantium, ita in eo per naturam ſuſcepti corporis, quædam vniuerſi generis humani congregatio continetur.]

Eſt ergo Eccleſia, Ciuitas Dei & regia Chriſti.

515 Ciuitatis huius ſtructuram, ex omnibus gentibus tanquam lapidibus communibus, & Chriſto lapide angulari fundamentario ſimúlque etiam in ſumma parietum compage locato, ad omnia nectenda, exhibet pulcherrimè S. Auguſt. in pſal. 86. ver. 1. Et lapides quidem eſſe omnes Chriſtianos, benè proſequitur Origenes hom. 9. in Ioſue. Chriſtum autem totius huius ſubſtructionis fundamentum eſſe frequenter repetit Apoſtolus: Et ſignificatum perſpicuè eſt Geneſ. 4. verbis illis. *Paſtor egreſſus eſt, lapis Iſrael*, quæ Chriſto accommodant Patres tractantes eam benedictionem. Videndus de Chriſto angulari lapide, plenè ac eruditè diſſerens Villalpandus in Ezech. parte 2. lib. 5. diſp. 2. cap. 54. & optimè item Benzonius in pſal. 86. cap. 11. Quanta autem ſanctitatis obligatio vnicuique, iniiciatur, ex eo quod Chriſto fundamento ſuperædificetur; quamquam dedeceat pretioſiſſimo illi fundamento, & Lapidi Electo, ſuperſtruere ſtipulas, aut fœnum, piè conſiderauit S. Bruno lib. de nouia cap. 7.

Et in humanis quidem ædificiis, idem non poteſt eſſe lapis fundamentarius, & caput anguli. At in ædificio ciuitatis Dei, rectè poteſt id valere. Audi S. Auguſtinum in pſal. 86. [In ædificiis iſtis, non poteſt idem lapis eſſe in imo, & in ſummo. Si fuerit in imo, in ſummo non erit; ſi in ſummo fuerit, in imo non erit, anguſtias enim omnia penè corpora patiuntur, nec vbique eſſe poſſunt, nec ſemper. Diuinitas autem quæ vbique ad eam poteſt duci ſimilitudo; & totum, poteſt eſſe in ſimilitudinibus, quia nihil totum eſt in proprietatibus. Numquid Chriſtus eſt ianua, quemadmodùm videmus ianuas factas à fabro? Non vtique. Et tamen dicit, *ego ſum ianua.*] Adhibet alia exempla quibus id confirmet & illuſtret magis tum ſubdit. [Ergo fundamentum, & lapis angularis, ipſe eſt, ab imo ſurgens.] Mox id corrigit ſubdens. [Si tamen in imo. Etenim origo fundamenti huius, ſummitatem tenet. Et quemadmodùm fundamentum corporeæ fabricæ in imo eſt, ſic fundamentum ſpiritalis fabricæ, in ſummo eſt. Si ad terram ædificaremur, in imo nobis ponendum erat fundamentum. Quia cœleſtis fabrica eſt, ad cœlos præceſſit fundamentum noſtrum.]

516 Attexo egregium locum, quo id plenius expendit, ex ſerm. 121. de diuerſis cap. 8. [Attendat (inquit) Charitas veſtra ædificium mirabile. Ædificia quippe iſta terrena pondere ſuo terram premunt, totúſque nutus ponderum in iſta ſtructura, magnitudine ad terram nititur; & niſi contineatur, ad inferiora contendit,

contendit, quo pondus adducit. Quia ergo in terra ædificatur, in terra fundamentum præmittitur; vt ſupra fundamentum ſecurus inſtruat qui ædificat. Ergo ponit in imo firmiſſimas moles, vt idoneè poſſint portare deſuper quod imponitur, & pro magnitudine ædificij, magnitudo fundamenti præparatur: in terra tamen, vt dixi, quia & illud quod ædificatur, ſupra, vtique in terra collocatur. Hieruſalem illa noſtra peregrina, in cælo ædificatur. Ideò præceſſit fundamentum Chriſtus in cœlum: Vbi enim fundamentum noſtrum eſt, & caput Eccleſiæ: Nam & fundamentum dicitur, & caput; & reuera ita eſt, quia & caput ædificij fundamentum eſt, non enim caput eſt quod finitur, ſed vnde incipit ſurſum verſus. Terrenorum ædificiorum culmina ſubriguntur, caput tamen in terræ ſoliditate conſtituunt. Sic & caput Eccleſiæ præceſſit in cœlum, & ſedet ad dextram Patris. Quomodò operantur homines, vt ad conſtituendum fundamentum aliquid trahant, quod in imo ſtabiliant propter ſecuritatem ſuperuenturæ molis in conſtructionibus fabricæ futuræ: ſic per omnia illa quæ contigerunt in Chriſto, naſci, credere, comprehendi, contumeliam pati, flagellari, crucifigi, occidi, mori, ſepeliri; velut attracta eſt moles ad fundamentum cœleſte. Poſito ergo in ſummis fundamento noſtro; ædificemur in eo. Audi Apoſtolum: *fundamentum*, (inquit,) *aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus.*] Legetis inſuper in Pſalm. 29. enarratione prima *in fine*. Hoc vocant fundamentum fundamentorum, Rabbini apud Galatinum lib. 3. cap. 21. intelliguntque eo nomine fundamentum perfectiſſimum. Huic ergo fundamento alia fundamenta Apoſtolorum & Prophetarum imponuntur, quibus ſuper ædificantur cæteri, & ex omnium coædificatione conſurgit ciuitas Dei, de qua dicta ſunt glorioſa: quamque Deus, vt ab hoſtibus vndecumque imminentibus ſecura eſſet, munitam voluit.

Munita muris, turribus, & arce.

517 Planè munitam, & muris, & turribus, & arce. [Murata eſt enim ciuitas Dei, (ait S. Ambroſius in Pſalm. 47.) ideoque alibi dicit Dominus: *Ecce ego Hieruſalem pinxi muros tuos.* Diſtincta eſt turribus, de quibus inſidiator poſſit, ſi appropinquare cœperit, deprehendi. Habet ille exercitus ſuos quibus animas Dei obſidere conſueuit, admouere machinas, vt poſſit turres expugnare munitas. Sed vos (inquit,) prædicate de turribus. Eſt enim in turribus Hieruſalem, abundantia. Prædicate iuſtitiam, monete cuſtodiam. Sapientia enim in exitu canitur, & in muro tuo altiſſimis prædicatur. Et alibi iterùm dicit; *in muris tuis conſtitui cuſtodes, diebus ac noctibus in finem non tacebunt.*]

Rurſus ſerm. 22. & vltimo in Pſalm. 118. vltimo, tractans illud Canticorum 8. *ſi murus eſt, ædificemus ſuper eum propugnacula argentea*, ſic ſcribit de muris & munimentis ciuitatis Dei. [Murus eſt anima ſancti. Habet & Eccleſia muros ſuos, quæ iam perfectior dicit; *ego ciuitas munita.* Hic eſt murus qui habet duodecim portas Apoſtolicas, per quas populo nationum pater ingreſſus in Eccleſiam. Sed murus quamuis ambitum totius orbis includat, tunc tamen eſt munitior, cum receptacula habuerit præparata, in quibus propugnatores vrbis, tutum ſpectandi ac tuendi poſſint habere ſubſidium. Sed quia rationalis hæc ciuitas eſt, & omnis ſpes eius in Dei verbo eſt non ferrea, ſed argentea ei propugnacula requiruntur, eloquiis cœleſtibus magis quàm corporis voluptatibus, hoſtiles impetus repulſare conſueta.]

Murus eſt Chriſtus; iuxta S. Gregorium 20. Moralium cap. 22. tractantem illud Iobi, *quaſi rupto muro & aperta ianua irruerunt ſuper me, & ad meas miſerias deuoluti ſunt.* [Quid hoc loco *muri* nomine, niſi Redemptor humani generis appellatus? De quo pro ſanctæ Eccleſiæ ædificatione per Prophetam dicitur; *Ponetur in ea murus, & antemurale.* Ipſe enim nobis murus eſt, qui ad corda noſtra pertingere malignorum Spirituum curſum vetat. Qui noſtræ quoque fidei, etiam antemurale poſuit, quia priuſquàm ſe per carnem oſtenderet, prædicatores ſui myſterij Prophetas miſit. Rectè quippè *antemuralis* nomine vocantur, quia dum ſubſequentem prædicauerunt Dominum, quaſi ante murum ſteterunt.]

518 Aliter S. Bernardus ſerm. 5. de Aſſump. [Ponitur murus continentiæ, ante murale patientiæ. Surgit autem hoc opus à fundamento fidei, & creſcit per dilectionem proximi vſque ad Charitatem Dei, quæ eſt in ſuperiori tabulato, & in propugnaculis eiuſdem muri: quia nimirum nunc perfecta eſt virtus continentiæ, quando in vnitate fidei cum proximi communiter viuentes, non ſupplicij metu, vel humanæ laudis appetitu, ſed ſolo diuini amoris obtentu, a peccatis nos continemus. Vel certè ideò charitas Dei, (qua ſcilicet nos diligit,) ſuper murum eſſe videtur, vt pro continenti ſuo propugnare ſignificetur, & quia continentia crebris validiſque tentatoris ictibus reſiſtere non poſſit, niſi eius gratia protegatur. Idcirco enim antemurale patientiæ ponitur, ne ad impugnandam continentiam facilis Diabolo pateat acceſſus. Qui ergo protegente patientia continenter viuunt; ipſi benè cum Apoſtolo proteſtantur & dicant; *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius?* Vides quàm ſolidus ſit continentium murus, quos neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque poteſtates, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura aliqua poteſt ſeparare à charitate Dei quæ eſt in Chriſto Ieſu.

Turres eſſe fortes animas, docet S. Ambroſ. ſerm. 4. in Pſalm. 118. verbis illis. [Forti animæ dicit ſapientia; *ſicut turris Dauid, ceruix tua quæ ædificata eſt in Thalpiot, mille clypei pendent in ea, omnia iacula potentium.* Erecta enim ad Deum ceruix, & iugo Chriſti habilis, quæ nulla in terrarum illecebras inflexione curuetur, ſicut Chriſti regalis eſt turris, cui iugum ſuum Nabuchodonoſor non poſſit imponere. Condidit enim turrim illam Dauid, ille manu fortis, & ſupra murorum ædificauit excelſa, vt ſubſidio pariter, & decori ſit. Subſidio quia hoſtem præuidet & repellit. Decori, quia non ſolùm inter humilia; ſed etiam inter excelſa

ſupereminet

ſupereminet. Ita tamen ſubſidio vel decori, ſi habeat in ſe verbi dogmata velut quædam phalerarum monilia: habeat etiam iacula potentium Prophetarum, quæ aduersùs omnem extollentem ſe altitudinem, lacertis quibuſdam fidei diriguntur.] Non deeſt arx ſapientiæ, ædificata cum propugnaculis, præcinctaque foſſa profundæ humilitatis, vt S. Bernardus Philoſophatur ſerm. 1. de pugna ſpirituali. Non eſt igitur quod ciuitatis huius incolæ ſic diuinitus communiti, malè ſibi metuant ab hoſtibus, qui circum eam aſſiduè fremunt. Omnes enim eorum machinæ, ad tam firma propugnacula, irrite cadent.

Vici, plateæ, commoda inſignia, ciuitatis à Rege Chriſto, conſtructæ.

519 Sunt in hac cæleſti ciuitate, domus & palatia, de quibus poſtea: ſunt vici & plateæ. Vicos, Religioſis arctam viam proficientibus, plateas, bonis ſecularibus confert Richardus Victorinus cap. 2. Cant. ad illud, *per vicos & plateas inquiram, quem diligit anima mea.* Quæcumque verò ad bonam & fœlicem ciuitatem concurrere neceſſe fuerit, exquiſitiſſimè in iſtam cadunt. Numerat ea Ariſtoteles 7. Polit. & Leo Albertus lib. 4. de Arch. cap 2. reducuntque ad aëris puritatem, quæ ferè pendet ex ſitu, non in palude, aut loco non perflabili, ſed loco edito: facilem vndecumque appulſum, & fluminis præter fluentis decurſum. Nihil horum in ciuitate Dei deſideratur. Nam & ſupra montem eſt poſita, & commodum ad eam acceſſum prodit iugis affluxus populorum, imitantium ſeſe ad eam, atque dicentium; *venite, aſcendamus in montem Domini.* Denique eam fluminis impetus lætificat. Audi S. Ambroſium in Pſalm. 45. [De corpore Domini flumen exiuit, quando de latere eius aqua fluxit & ſanguis, quo lætificauit animas vniuerſorum, quia illo flumine lauit peccatum totius mundi. Eſt & fluuius qui de Eden exit, & circuit vniuerſam terram, verbum Dei quo paradiſus intelligibilis irrigatur, & omnis anima vocatur ad gratiam Chriſti, dicente ipſo Dei Verbo; *Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat. Cui ego dedero aquam, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Ex illo enim vnico Dei Verbo, quatuor fluuiorum prudentiæ, & fortitudinis, temperantiæ quoque & iuſtitiæ, fluenta manarunt. *Alij enim per Spiritum datur ſermo ſapientiæ, alij fides in eodem Spiritu; alij gratia curationum in vno Spiritu; alij operatio virtutum: hæc enim operatur omnia vnus atque idem Spiritus, diuidens ſingulis prout vult.* Hi ſunt impetus fluminis, cum ſe in gratiam miniſteriorum operationis atque virtutis, ſpontanea diuiſione transfundit. His igitur fluminis ſuperni meatibus, ciuitas illa in qua Deus inhabitat, irrigatur. } Inſinuat tantam huius vrbis fœlicitatem, nomen quod à Rege ſuo eſt conſecuta. Fuit enim trinomia, vt obſeruat D. Hieronymus epiſt. 17. Nam primùm quidem dicta eſt *Iebus*; ideſt *conculcata*, cum ſubeſſet Iebuſæis, & dæmoniorum ac vitiorum conculcationi pateret. Tum regnante in ea per fidem Chriſto, dicta eſt *Salem*, ideſt *pax in virtute eius, & abundantia intra turres.* Ea tamen pax non eſt omnino aperta. Subſequetur ergo in cœlo, *viſio pacis* tuncque dicetur *Hieruſalem.*

Anima quæque iuſta, & ſpecialiter Deipara, ciuitas Chriſti.

520 Nec verò vniuerſalis tantum Eccleſia, eſt ciuitas Dei, ſed & partialis: atque adeò cuiuſlibet iuſti anima, vt latè proſequitur Innocentius III. ſerm. 2. de communi Apoſtolorum. Audi etiam auctorem libri de Spiritu & anima, perperam Diuo Auguſtino tributi, cum ſit cuiuſdam Ciſterſienſis vt D. Thomas tradit. ſic habet cap. 37. [Nobilis creatura eſt anima. Ciuitas namque Dei eſt, de qua tam glorioſa dicta ſunt, quod ad imaginem & ſimilitudinem Dei facta eſt. Hæc ciuitas, Hieruſalem meritò appellanda eſt, quia ad fruendum viſione illius ſummæ pacis quæ fecit vtraque vnum, creata eſt. Mens eius paradiſus eſt, in qua cum cœleſtia meditatur, quaſi in paradiſo voluptatis delectatur. Domus etiam ſummi patris familias eſt anima, per vnitatem morum; ſponſa Chriſti per dilectionem; templum Spiritus ſancti per ſanctificationem; ciuitas regis æterni per pacem & concordiam ciuium. Et quia nulla eſt ciuitas abſque populo, diſpoſuit in ea conditor noſter, populum triplicis gradus, id eſt ſapienter ad conſulendum, militas ad propugnandum, artifices ad miniſtrandum. Ciues huius ciuitatis, ſunt naturales & ingeniti animæ vigores tanquam indigenæ, quorum diſtincti ſunt gradus, quia alij ſuperiores, alij medij. Superiores quidem ſunt intellectuales ſenſus, medij rationales, infimi animales. Quorum differentia hæc eſt; Animalis ſiue ſenſualis, appetit ſenſibilia, ſiue viſibilia; Rationalis diſcernit & diſcretionis oculo aſpernatur ea. Intellectualis pertrahit ad diuina. Intellectuales igitur ſenſus, ſunt tanquam animæ conſiliarij, dicentes ei, *Deum time, & mandata eius obſerua: propter hoc enim eſt omnis homo.* Rationales ſunt tanquam milites, qui hoſtes concupiſcentiarum impugnant per arma iuſtitiæ. Animales ſeu ſenſuales, ſunt tanquam ruſtici & artifices, qui corporalibus rudimentis inſiſtunt, & corpori neceſſaria miniſtrant.] Specialiter, B. Virginem eſſe ciuitatem inſignem fuſiſſimè proſequitur Richardus à S. Laurentio lib. 11. de ea, vbi minutiſſimè omnia ad ciuitatem pertinentia, ſiue quoad ſtructuram, ſiue quoad ornamenta, ſiue quoad rectionem, ei accommodat. Similiter Deiparam, eſſe ciuitatem inſignem, ex multis Patribus docent Benzonius in Pſalm. 86. cap. 19. & Spinellus cap. 5. num. 25.

Nulla comparatio aliarum Regiarum ciuitatum.

521 Quæcumque ex propoſitis Dei ciuitatibus attendatur, non eſt talis ciuitas ædificata in vniuerſis regnis. Romam indigetarunt mundi miraculum; mundi compendium, arcem nationum ac Regum, cui par eſt nihil, & nihil ſecundum. Cum ſole manus diſpergentem, quæ nihil in terris complectitur altius, cuius nec ſpatium viſus nec corda decorem, nec laudem vox vlla capit; communem orbis patriam; aliiſque glorioſis titulis honeſtatur,

quos congeſtos videre licet apud Lipſium lib. 1. de magnit. Romana cap. 2. De ſua Babylone gloriabundus iactauit Nabuchodonoſor, *nonne hæc eſt Babilon magna, quam ego ædificaui in domum Regni, in robore fortitudinis meæ, & in Gloria decoris mei?* Niniuem prouinciam verius quàm vrbem, ſcriptura ipſa deſcribit glorioſiſſimam, & omni ex parte Megalopolim. Aduerſùs has & alias quaſcumque celeberrimas ciuitates, idem iuris eſſe dixerim fortunæ idest mutabilitati, quod aduerſus homines, vt eſt apud Senecam Epiſt. 91. qui vt cladem Lugdunenſi vrbi inexpectato incendio illatam leniret, adiunxit. [Omnium iſtarum ciuitatum, quas nunc magnificas, ac nobiles audis, veſtigia quoque tempus eradet. Non vides quemadmodùm in Achaia clariſſimarum vrbium iam fundamenta conſumpta ſunt, nec quidquam exſtet, ex quo appareat illas ſaltem fuiſſe? Non tantùm manufacta labuntur, non tantùm humana arte atque induſtria poſita verſit dies: iuga montium diffluunt, totæ deſedere regiones. Operta ſunt fluctibus, quæ procul à conſpectu maris ſtabant: vaſtauit ignis colles, per quos elucebat, eroſit & quondam altiſſimos vertices ſolatia nauigantium, ac ſpeculas, ad humilem arenam deduxit. Ipſius naturæ opera vexantur: & ideò æquo animo ferre debemus vrbium excidia. Caſura omnia exſtant; omnibus exitus manet: ſiue interna vi flatuque præcluſo, violenti pondus ſub quo tenentur, excuſſerint; ſiue torrentium in abdito vis obſtantia effregerit; ſiue flammarum violentia compaginem ſoli ruperit; ſiue vetuſtas à qua nihil tutum eſt, expugnauerit minutatim; ſiue grauitas cœli eiecerit populos, & ſitus deſerta corruperit. Enumerare omnes fatorum vias, longum eſt: hoc vnum ſcio, omnia mortalium opera mortalitate damnata ſunt, inter peritura viuimus.] Nihil hic ſupra fidem aut per amplificationem dictum videri debet. Romæ quantum de priſtina maieſtate deceſſerit, quamque multis partialibus funeribus ſubiacuerit, vt loquar cum Antonino, docent rudera. Cecidit Babilon; Niniuem excluſis hominibus, latibulum omnis generis beſtiis præbuiſſe tradit S. Hieronymus lib. 5. in Eſaiam cap. 13. Sola Dei ciuitas, fundata eſt in æternum. Nam & Dei ædificatio eſt, vt ratiocinatur Zeno Veronenſis ſerm. in pſal. 126. caducitatem ciuitatum ab hominibus ædificatarum conteſtatus.

Templi à Chriſto conſtructi, & Salomonici, de magnificentia contentio.

512 Eſt insuper magnificentiſſimum templum Eccleſia, quomodocumque ſpectata, & quidem viuum. Idolia enim, (quippè inanimatis), templa inanimata congruebant. Deo autem viuo & vero, templa debentur viua, ait pulchrè S. Zeno ſerm. de ſpirituali ædificatione domus Dei. Hoc templum, Chriſti Regis à à quo exædificatum eſt, Gloriam conteſtatur. Quod autem nullum vſquam templum exæquarit magnificentia Salomonicum, non erit quod in Eccleſiæ templo magnificentiſſimo exhibendo, typum alium vel adumbrationem quæramus, quàm templum illud quod vt Proſper egregiè notauit lib. contra Collat. cap. 25 magno myſterio ſtructum eſt, non à Dauide qui id ardentiſſimè optabat, ſed à Salomone filio Dauidis, vt per filium hominis ſignificaretur filius Dei & hominis, & quidem ex Dauide oriundus, eique promiſſus: & per templum diſſolubile, indicaretur tabernaculum incorruptibile, ad cuius condendam Imaginem, & voluntas Dauid probata eſt, & opus in eum tranſlatum eſt, cuius perſona magis eidem imagini congruebat. Nec promiſſum Dauidi factum, de ædificando per Filium eius templo Domini, propriè & per ſe primò pertinebat ad templum illud materiale, quod à Salomone, carnali Dauidis filio ædificatum eſt, vt cenſet S. Ambroſius Apologia Dauid. Verùm ibi quoque templum non corporale, non materiale promittitur; (neque enim Deus in manu factis habitat. Sed templum eſt Sancta Eccleſia: quæ vtique non humana, ſed cœleſti virtute fundatur. Non èſt autem quod in hac Eccleſiæ & Salomonici templi contentione facienda, diligentiam probemus: Eſſet enim res immenſæ operæ. & accuratè tradita à Beda, toto libro de templo Salomonis, nec non à S. Brunone de laudibus Eccleſiæ cap. 4. & à Giſleberto cap. 16. Alterc. Item ac Eucherio 3. Regum 7. & ab Angelomo ibi c 9 Hugone Victorino in Allegoriis 3. Regum pleneque ibidem ab aliis antiquis, ac inter recentiores à Ribera lib. 1. de templo à c. 19. ad 25. & à Villapando tomo 2. parte 2. lib. 1. Iſago. c. 10. Quare pauca quædam generatim attingere, ſatis ad rem præſentem erit

Malunt quidem S. Chryſoſtomus in Pſal. 14. ad illud *quis habitabit in tabernaculo tuo.* Et S. Gregorius ad finem pſalmi 50. templum Salomonicum quod ſtabile & in monte fuit, fuiſſe potiùs typum cæleſtis Eccleſiæ quàm militantis. Hanc enim expreſſam potiùs aiunt per tabernaculum, quod mobile erat & peregrinantibus (cuiuſmodi nos ſumus), accommadatum. Tamen dempta inſtabilitate, & magnitudine minore, ac longè etiam minore magnificentia tabernaculi, quibus à templo diſcrepabat; in cæteris vtrumque ad eandem ideam Moſi primùm propoſitam, & ſeruata quantum fieri potuit proportione vtriuſque, (vt notat Ribera lib. 1. de templo cap. 7.) conſtructum eſt; ita vt tabernaculum, quod dixit Philo lib. 3. de vita Moſis *initio*, aliud non fuerit, quàm templum ambulatorium. Proindéque ſalua manet quoad reliqua templi Salomonici, & Eccleſiæ à Chriſto conſtructæ, analogia: quam ſolam nunc placet attendere, dimiſſa analogia ipſiuſmet Chriſti & tabernaculi fœderis, quæ inſtituitur ab Anaſthaſio Sinaita lib. 4. de rectæ fidei dogmat. ſiue Oratione de Chriſti paſſione & impaſſibilitate, *ferè in fine.*

Circumſtantiæ ædificationis vtriuſque templi, librata.

523 Ac primùm area in qua ædificatum eſt templum Salomonis, optimè refert Eccleſiam vt notauit Angelomus extremo libro 2. Regum poſt Bedam cap. 5. de templo & S. Hieronymum Epiſt. 17. *ſub initium* quia in Eccleſia Dei pretioſo Chriſti ſanguine coëmpta, erectum eſt à verò Dauide altare fidei, quo excitato, confeſtim peſti impietatis quæ vbique graſſabatur

ſabatur, ceſſanit. Et quidem graſſata eſt peſtis à manè vſque ad horam prandij: hoc eſt, vt S. Cyrillus lib. 3. de adorat tractans locum illum 2. Regum cap. 24. interpretatur, à primis ſeculi temporibus, ad tempus vſque Sanctæ illius ac myſticæ menſæ, in qua pane illo cælitùs dato atque vitali veſcimur. Bellè autem quadrat in aream, ratio quam ibidem ſubiicit S. Cyrillus, cur Eccleſia dicatur area: nempe quod in ea terantur ſpicæ, vt iis expurgatis, & palea ſepoſita, ac per ventilabrum cuius Baptiſta Lucæ 3. meminit, plenè purgatum triticum inferatur in horreum Dei. In ea area ædificatum eſt à Salomone, vero Rege pacifico, templum Dei per annos ſeptem. Quo nomine, totum labentium ſeculorum tempus ſignatur. Initium autem ædificandi, factum eſt anno 4. Regis Salomonis menſe 2. & finitum eiuſdem Regis anno 11. menſe 8. Inchoato enim 4. anno prædicationis Chriſti, fundata eſt Eccleſia, poſt peractum Paſcha quod primo menſe celebrabatur. Quamquam plerique Iudæorum, immundi ſuper anima, id eſt ex contactu mortui, quia Chriſto necem intulerant, cum non celebraſſent menſe primo Paſcha, nec in verum Dei agnum credidiſſent, celebrarunt Paſcha menſe 2. iuxta legem latam Numerorum 9. Id eſt, crediderunt in Chriſtum in Pentecoſte: ſicque ædificari cœpta eſt Eccleſia, & finita anno 8. Salomonis, & 8. menſe: quia octaua Clauſulam mundi deſignat, vt Beda notat lib. de Templo c. 17. vnde & pro octaua multi inſcribuntur pſalmi. Ædificatum porrò eſt templum, non à ſolis Iudæis, ſicut tabernaculum quod typus erat Synagogæ, vt Beda ibidem ait c. 5. ſed à Iudæis ſimul & Gentibus: Tyriis ſcilicet, Sidoniis, & aliis, à Salomone aduocatis: quia Dei Eccleſia ſub Hebræis magiſtris, ad Gentes diffuſa eſt, aliter quàm Synagoga, quæ Iudææ finibus manſit concluſa. Quo etiam ſpectat quod area in qua ædificatur templum, non Hebræi hominis erat, ſed Iebuſæi. Eratque ille ipſe locus, in quo Abraham filium immolaturus proceſſit: quia vt eſt apud Apoſtolum 2. Corinth. 4. habemus eundem Spiritum fidei cum antiquis Patribus; eadem cum illis Et credit & loquitur Eccleſia. Situs templi erat ad Orientem, vt plena lux per Eccleſiam à Chriſto iuſtitiæ & veritatis ſole excipienda proderetur.

Correſpondentia variarum vtriuſque templi partium.

524 Iam partes templi variæ, diuerſos Eccleſiæ ordines notant, iuxta S. Hieronymum lib. 2. contra Iouinianum: vbi ex variis templi manſiunculis, & exteriore ac interiore atrio; nec non veſtibulis & Sancto, & Sanctis, Sanctorum, (quæ diuerſæ erat templi partes, aliæ aliis Sanctiores & venerabiliores,) colligit eſſe varios meritorum ordines in Eccleſia. Beda lib. de templo cap. 7. tres ordines cellarum circum domum Sacram, interpretatur ordines coniugatorum, continentium, & virginum. Rupertus in tertium Regum, tres ordines in iiſdem domunculis expreſſos, cenſuit eſſe tres ordines qui apud Ezechielem c. 4. nominibus trium Sanctiſſimorum hominum; Iobi Noë, & Danielis notantur: Id eſt, ordinem ſanctè Deo ſeruientium in coniugio, cuiuſmodi fuit Iob: ordinem Prælatorum atque Doctorum, qui ſicut Noë arcam Dei in fluctibus regunt; Et denique ordinem contemplationi addictorum, qui verè ſunt viri deſideriorum, ſicut Daniel. Non multùm hinc abeſt Petrus Bleſenſis ſerm. 2. agens de variis Trinitatibus, cuius hæc eſt oratio. [Sacerdos noſter ſecundùm ordinem Melchiſedech, in Eccleſia ſua, tres ſaluandorum ordines ordinauit; Coniugatos, continentes, prælatos: tres ſcilicet viros, quos videt Ezeciel in ſpiritu ſaluandos. Noë, Daniel, & Iob, qui nihilominus etiam præceſſerunt caput prius quàm prodiret ad ortum. Ex haſtili enim candelabri, tres hinc progrediebantur calami, & tres inde; Hi tres ſunt in domo ſummi patris familias, miniſtrantes ſecundùm ordinem vicis ſuæ. Primus in mola, ſecundus in lecto, tertius in agro. Ecce quomodò Deus per Trinitates omnia diſpenſat in cœlo, & in terra, vt non minùs verè, quàm eleganter dictum ſit, *numero Deus impare gaudet.*] Idem Beda lib. citato c. 16. præmiſſo ex Caſſiodoro in Pandectis ad pſalmos, triplici ordine porticuum & atriorum templi, quorum ordinum vnum cum Pontifex in Sancta Sanctorum ingrediebatur & Sacerdotes ritè expiati templo continerentur, occupabant Sacerdotes non expiati, Leuitæ & cantores. alter verò Iudæis Laicis expiatis addictus erat: tertius denique gentibus & omnibus promiſcuè patebat; hoc inquam triplici atriorum ordine diſtincto in templo, Beda, per eam ordinum varietatem varios hîc Eccleſiæ ſtatus ſignatos agnoſcit: Perfectos nimirum in atrio Sacerdotum, & carnales in atrio exteriore; qui fide, ſpe, & charitate contenti altiora non quærant; atrium gentium iis addicere poſſumus qui deſtituti charitate & extorres à Deo, per orationem tamen & implorationem numinis, accedere ad Deum ſatagunt. Itaque vniuerſos Eccleſiæ militantis ſtatus & ordines, illæ quas dicebam Salomonici templi partes adumbrabant. Quæ verò reliqua ex eo erant, beatos cælites, qui vnum cum Eccleſia militante perfectum corpus, & vnum conſummatum Dei templum efficiunt; ipſumque inprimis Chriſtum, qui verè Sanctum Sanctorum eſt, & totius Eccleſiæ caput ac vertex, præſignabant. Sic manifeſtè impletum vides operéque perfectum, quod Proſper parte 2. de prædict. cap. 27. in templi Salomonici ad Eccleſiam aptatione tradidit: [Quia Deus non in manu-factis templis habitat, Rex noſter, vera pax Chriſtus Dominus ex lapidibus viuis Domum ſtruens Spiritalem, fidelium corda ſuorum, non tantùm ſingula templa in ſingulis, ſed vnum ex omnibus templum fecit.

Fideles quique, Chriſti templa; & quanta inde Sanctitudinis neceſſitas.

525 Singula in ſingulis templa, ex quibus vnum totale templum exiſtat, conſtructa à Chriſto ait Proſper, alludens ad illud Apoſtoli *templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.* Eſſeque hoc templum veriùs templum Dei, longeque perfectius, quàm ſint omnia terreno opere conſtructa docet egregiè Origenes hom. 20. in Lucam. Partes huius templi, proportionales partibus materialium templorum, accuratè ex-

hibet Hugo Victorinus ſerm.a. de Eccleſ. Dedic. Ex loco portò Apoſtoli proxime adducto, S. Auguſtinus ſerm. t8. de verbis Apoſtoli, magnam neceſſitatem cuiuis iniicit, mundandi & integrum ſeruandi ſeipſum, quod templum dirutum & fordens non inhabitet Deus. Idem potenter ſerm. 16. de verbis Apoſtoli, argumentatur aduerſùs eos qui peccata quæ corpore admittuntur, negabant à Deo magni fieri, quod templum Dei ſit anima non caro, quæ potiùs in Scripturis *fœnum* dicitur. [Infœlix interpretatio, (inquit) punienda cogitatio. Fœnum dictum eſt caro, quia moritur, ſed quod ad tempus moritur, vide vt non reſurgat, cum crimine. Vis noſſe apertam inde ſententiam? *Neſcitis*, (inquit idem Apoſtolus,) *quia corpora veſtra templum in vobis ſunt Spiritus ſancti, quem habetis à Deo?* Contemnis corporale peccatum, contemnas quod peccas in templum; Ipſum corpus tuum, templum in te eſt Spiritus Dei. Iam vide quid facias de templo Dei. Si eligeres in Eccleſia facere adulterium intra iſtos parietes, quid te eſſet ſceleratius? Modò autem tu ipſe es templum Dei, templum intras, templum exis, templum in domo tua manes, templum ſurgis. Vide quid agas, vide ne offendas templi habitatorem, ne deſerat te, & in ruinam vertaris. *Neſcitis*, (inquit,) *quia corpora veſtra*, (& hoc de fornicatione loquebatur Apoſtolus, ne contemnerent corporalia peccata,) *templum in vobis ſunt Spiritus ſancti quem habetis à Deo?* Et *non eſtis veſtri; empti enim eſtis pretio magno*. Si contemnis ſeruum tuum, conſidera pretium tuum.] Vide ibidem ſerm. 18. & ſerm. 52. de temp. Copiosè & fortiter idem argumentum vrget Chryſoſtomus homil. t8. in primam ad Corint. ad illud, *portate Deum in corpore veſtro*. Tertullianus breuiſſimè idem argumentum tetigit lib. de cultu fœm. cap. t. [Omnes templum ſumus Dei, illato in nos, & conſecrato Spiritu ſancto. Eius templi editua & auriſtes, pudicitia eſt, quæ nihil immundum nec profanum inferri ſinat, ne Deus ille qui inhabitat, inquinatam ſedem offenſus derelinquat.] Sanè luculenter S. Chryſoſtomus hom. a6. in ad Rom. *immediatè ante partem moralem*, violatores Charitatis maximi ſceleris reos agit, ob violatum in proximo Dei templum. [Si enim Eccleſiam ſuffodere graue eſt & ſceleſtum, multo magis ſi hoc templo ſpiritali fiat. Auguſtior quippè eſt homo, magiſque venerandus, quàm Eccleſia. Non enim propter parietes mortuus eſt Christus, ſed propter iſta Spiritus ſancti templa.] Omnes alios peccatores, tanquam ſacrilegos violatores templi Dei, reos ſimiliter agit immani ſceleris Gul. Pariſ. tractam de Sacrament. pœnitent. cap. 2t.

Aræ, ſtatuæ, templa, Chriſtianorum, iuxta Origenem, pij quique.

526 Sed quod ſingulos fideles, pro ſingulis templis Chriſti Regis manu conſtructis, haberi volebam cum Proſpero, poſſet illuſtrari expenſione plurium huiuſmodi ſingularium templorum. Quàm enim Auguſtum Dei templum, ſanctiſſima Deipara? quod lariſſimè proſequitur Richardus à S. Laurentio lib. 10. de ea, *à pag. 622*. Sancti denique omnes ſingulares, templa Deo ſacra fuerunt; & hoc eſſe templum verum quod Deus quærit, affirmat Seneca apud Lactantium lib. 6. cap. 25. Tradit idipſum Origenes planè luculenter lib. 8. contra Celſum; vbi cum obiecaſſet Celſus, Chriſtianos auerſari templa, & aras, ac ſtatuas Deorum, vt ea ſeu teſſera, occulti fœderis fidem ſancirent, reſpondet. [Pro aris, nobis eſſe mentem ſuam cuique, ex qua ſurſum feruntur verè ac intelligibiliter ſuaueolentes ſuffitus, preces è pura conſcientia; quapropter dicitur apud Ioannem in Apocalypſi: *ſuffitus autem ſunt orationes ſanctorum*; Et in hymnis Dauidis, *fiat oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo Domine*.] De ſtatuis verò, ſic reſpondet Origenes. [Simulachra Deo dicanda, ſunt, non fabrorum opera, ſed à verbo Dei dedolata, formataque in nobis; videlicet virtutes ad imitationem primogeniti totius creaturæ, in quo ſunt iuſtitiæ, temperantiæ, fortitudinis, ſapientiæ, pietatis, cæterarumque virtutum exempla. Hæ ſunt ſtatuæ Deo dicatæ, in animis iuſtitiam iuxta præceptum Dei, & fortitudinem, & pietatem, reliquaſque virtutes exercentium, quibus decenter honorari credimus omnium huiuſmodi ſtatuarum archetypum primum, imaginem inuiſibilis Dei, Deum vnigenitum. Quin & hi qui exuti veterem hominem cum operibus eius, induti ſunt nouum qui renouatur in agnitionem iuxta ſui conditoris imaginem, recepta hac imagine, ſimulacra in ſe ipſis faciunt qualibus delectatur Deus Optimus Maximus. Et quemadmodùm inter ſimulacrorum artifices, quorundam vſque ad miraculum excellunt opera, vt verbi gratia Phidiæ, aut Polycleti, aut inter Pictores Zeuxis & Apellis; aliorum minùs bona ſunt, ac rurſus aliorum deteriora; in ſumma plurimum intereſt inter apparatum ſtatuarum & imaginum: ad eundem modum ſunt qui faciant ſimulachra Dei rerum omnium Domini egregia, per abſolutiſſimam ſcientiam, ad quæ collatus nullius pretij videri poſſit Phidiæ, Iupiter Olympius, ſi ſpectes pulchrè repræſentatam Dei conditoris imaginem. Sed in tota creatura nemini hoc contigit fæliciùs & excellentiùs quàm Seruatori noſtro, cuius vox eſt hæc; *Pater in me eſt*. Vnus quiſque tamen qui eam imitatur pro viribus, ſimulachrum eſt iuxta conditoris imaginem, quod abſoluitur, dum quis imitatur eum puro corde intuens. In ſumma omnes Chriſtiani conantur, dedicare aras & ſtatuas quales diximus, non ſenſu & anima vacuas, nec lurconibus Dæmonibus animatum ſeductoribus inſeſſas, ſed Dei Spiritu inhabitatas, propter virtutes quas diximus, & conditoris imaginem agnoſcente ſuum domicilium, ſic etiam Chriſti Spiritus inſidet ſuis, vt ita loquar conformibus.

Tandem de templis ſic ſtatuit poſt aliqua conformiter omnino ad ea quæ ex S. Auguſt. aliiſque præmiſimus. [Quod ſi etiam templa templis conferenda ſunt, vt diſcant Celſi fautores non obſtare nos, quominùs templa condantur conuenientia iam dictis aris & ſtatuis; cauere tamen ne omnis vitæ largitori templa ſtatuamus exanima: audiat qui vult, noſtram doctrinam quod corpora noſtra templum Dei ſunt, & quod ſi quis per intemperantiam, aut per peccatum aliud corrumpit templum Dei, is peribit vt in verum templum verè impius;

omnium

omnium autem huius generis templorum longè præſtantiſſimum erat ſacrum illud & purum corpus Seruatoris noſtri Ieſu: qui ſciens poſſe quidem ab initio inſidias ſtrui templo quod in ſe erat, hanc tamen ſceleratam voluntatem inſidiatorum non præualituram contra ædificatricem eius templi Deitatem, ait ad ipſos: *Soluite templum hoc, & ego intra triduum excitabo illud, hoc autem dicebat de templo ſui corporis.*] Et poſt nonnulla, [Sicut fit de iſtis vulgaribus templis prophanis vt ſuum quæque ciuitas iactet apud alias; & vehementer ſibi placeat, ſi contingat habere præſtantius, velut arguens aliorum populorum in hac parte negligentiam, qui ſe ſuperari ſinerint: ſic obiicientibus nobis quod non colamus numen in templis ſenſu carentibus, nos viciſſim noſtra templa oſtentamus: & docemus eos, modò non ipſi quoque more ſuorum Deorum ſenſu careant, quod nullo pacto conferri debeant, vel noſtra ſimulachra cum ſimulachris gentium, vel altaria noſtra ſuffituſque cum ipſorum cruentis aris & nidoribus: ac ne templa quidem nobis probata, cum ſenſu carentibus templis inſenſatorum hominum, quibus ne in mentem quidem venit, quid ſentiendum ſit de Deo, & de eius ſtatuis, templis, altaribus.]

Iidem, lapides viui, coædificati, & quales lapides.

527 Sic porrò ſinguli templa ſumus, vt ad vniuerſale ex omnibus exiſtens templum (quod aiebam cum Proſpero eſſe Eccleſiam,) ſinguli ſe habeant vt lapides coædificandi, vt loquitur Apoſtolus Epheſ.2. Et idem habetur 1. Pet.2. & Iſaiæ 14. ac 54. quæ loca ſic illuſtrat Origenes lib. 8. contra Celſum. [Vnuſquiſque conſpirantium in veram pietatem per verbum Dei, lapis eſt pretioſus inſertus ſtructuræ templi Dei; quemadmodùm Petrus dicit; *Vos autem ædificati eſtis lapides viui, & domus Spiritualis in Sacerdotium ſanctum offerre Spirituales hoſtias acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum.* Et Paulus; *ædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu Domino noſtro*, huc pertinet etiam illud Eſaiæ oraculum myſticum, alloquentis cœleſtem illam Hieruſalem in hanc ſententiam; *Præparo tibi carbunculum lapidem tuum, & fundamenta tua, Saphirum, & propugnacula tua Iaſpidem, & portas tuas lapides Chryſtallinos, & mœnia tua lapides lectiſſimos, & omnes filios à Deo doctos: & in multa pace filij tui, & ædificaberis in iuſtitia.* Sunt igitur quidam iuſtorum, lapis carbunculis, alij ſaphirus, alij iaſpis, alij chryſtallus, & ſic omne genus electorum pretioſorumque lapidum, iuſti ſunt.]

In *coædificandi* porrò voce, quam adhibet Apoſtolus citato capite, cum ait, *& ipſi vt lapides viui coædificamini*, vt acutiſſimè deprehendit S. Auguſtinus ſerm 13. de verbis Apoſtoli, cap. 12. & diuinæ gratiæ ad iuſtificationem neceſſitas, & liberi arbitrij cum gratia cooperatio, inſinuata egregiè eſt. Tractans enim Auguſtinus illud Chriſti, *ſine me nihil poteſtis facere*, ſubdit. [Iam nunc cum audiris, *quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei*, nolite vos demittere. Neque enim templum ſuum ſic de vobis ædificat Deus, quaſi de lapidibus qui non habent motum ſuum: leuantur ab ſtructore, ponunturque. Non ſic ſunt lapides viui; *Et vos tanquam lapides viui coædificamini in templum Dei.* Ducimini ſed currite, & vos ducimini, ſed ſequimini; quia cum ſequuti fueritis, verum erit illud quia ſine illo nihil facere poteſtis. Non enim volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei.] En quomodò lapides qui ædificantur in templum Dei; & à Spiritu Dei aguntur, & tamen non ſe habent vt quid materiale, ſed præeunte Deo, ipſi quoque ſe agunt & mouent, adiuuante ſemper & cooperante Deo per Chriſti ſui merita. Quod pulcherrimè expreſſit Antiochus hom.1. *initio*, cum crucem qua Chriſti pro nobis merita maximè continentur, deſcribit tanquam admirabilem machinam, funibus Spiritus ſancti applicitis, ſuſtollentem lapides viuos in ædificium Dei. Verba eius ſunt. [Quiſquis perfectè credit, lapis eſt templi Dei, lapis eſt ſolerti apparatu læuigatus, & exæquatus in ſubſtructionem Dei Patris; lapis in ſublime euectus machina quapiam admirabili Ieſu Chriſti, quæ crux eius eſt; præſidio adiutus funiculi, qui Spiritus ſanctus eſt: Fides hominis, prædux viæ eſt: Charitas, ipſa via eſt, ad Deum vſque ſubuehens hominem. Qui eiuſmodi eſt, Theophorus fit, ſiue Chriſtophorus; templum inſuper Dei & ſanctorum ſedulus luſtrator locorum, nulla non ſui parte per obſeruationem mandatorum Ieſu Chriſti perpolitus & adornatus.]

528 Idem habet Methodius, fragmento de vtilitate crucis, *in fine*, apud Gretſerum Tomo 2. de Cruce: præiuerat S. Ignatius epiſt. ad Epheſ. dicens. [Chriſtianos, vt lapides viuos, ſubuehi ſurſum per Chriſtum pro nobis crucifixum, fide ſubductos à terra, elatos charitate, perpendiculo vſos Spiritu ſancto.] D. Auguſt. non diſſimiliter ſerm. 121. de diuerſis cap. 7. actiones Chriſti quibus operatus eſt ſalutem noſtram in medio terræ, vocat machinas huius ædificij, ſic ſcribens. [Architectus ædificat per machinas tranſituras domum manſuram. Nam in iſto tam magno & amplo quod videmus ædificio, cum inſtrueretur, machinæ fuerunt, quæ hîc modò non ſunt; quia quod per eas ædificabatur, iam perfectum ſtat. Sic ergo fratres, ædificabant aliquid in fide Chriſtiana, & perfecta ſunt quædam machinamenta temporalia Dominus enim noſter Ieſus Chriſtus, quod reſurrexit tranſactum eſt, neque enim adhuc reſurgit: & quod aſcendit in cœlum, tranſactum eſt; neque enim adhuc aſcendit. Quod autem in illa vita eſt, vbi iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur, quod viuit in æternum, etiam ipſa in illo natura humana quam ſuſcipere, & in qua naſci, & in qua mori, & ſepeliri dignatus eſt, hoc ædificatum eſt, hoc ſemper manet. Machinæ autem per quas ædificatum eſt, tranſierunt. Non enim ſemper in vtero virginali concipitur, aut ſemper de Maria Virgine naſcitur Chriſtus, aut ſemper comprehenditur, aut ſemper iudicatur, flagellatur, crucifigitur, ſepelitur. Omnia hæc machinæ deputantur, vt ædificaretur, per has machinas, illud quod manet in æternum.] His igitur machinis, ſubuehuntur lapides ad ædificium templi Dei.

Dolatos porrò hos lapides atque perfectos,

prius quàm ædificio templi Dei inſerantur, ideſt pœnitentiæ ac mortificationis inſtrumentis expoſitos, ſuſtolli neceſſe eſt. Non in hoc templo, Dei valet quod de Salomonico dicitur 3. Regum 6. *malleus, & Securis, & omne ferramentum non ſunt audita in domo, cum ædificaretur.* Nimirum quod ad priſcum illud templum attinet, quia vt Scriptura immediatè ante præmittit; domus cum ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata eſt. Non placet ſubtilitas ſingularis Martini de Roa lib. 2. Singul. cap. 3. Cui præiuit Genebr. in Pſalmum 17. verſu 38. quod non ſit auditus in templo malleus ferreus, quia omnia inſtrumenta illius temporis erant ærea. At hoc pugnat apertè cum ratione quam Scriptura adhibet, cur malleus tundens petras, & ferramentum non ſint audita in templo: nempe quia lapides tam apti ac dolati afferebantur. Præter quàm quòd, malleus æreus eſt verè malleus. Vnde ſi malleus æreus auditus fuiſſet in templo cum ædificaretur, verum eſſet dicere, malleum auditum ibi fuiſſe, contra Scripturæ aſſertionem. Idcirco ergo, (vt contra ludicras quorundam Rabbinorum imaginationes diſſerit Pineda lib. 5. de Salom. cap. 5. num. 92.) lapides tunſionibus nouis non egebant, vt in ædificium templi diſponerentur, quia expoliti priùs erant. Quod Angelomus 3. Regum 6. Potho lib. 5. de ſtatu Domus Dei *initio*. S. Greg. 3. parte Paſtor. admonit. 14. S. Ambroſius lib. 2. in Luc. cap. 51. Bleſenſis in cap. 42. Iob. & paſſim alij; referunt ad cœleſtem Hieruſalem, vbi ceſſat dolor & gemitus quæ prima abierunt. Beda tamen lib. de templo cap. 4. ad præſentis templi Dei ædificium refert, vt nos fecimus. Ibi ergo dolati & perfecti lapides à cæmentario quem trulla operantem vidit Propheta ſuis coaptantur locis; & Chriſto fundamento fundamentorum (vt cum S. Auguſtin. in pſal. 86. ſupra loquebamur) ſuperſtructi creſcunt in templum Sanctum in Domino: cuius conſtructio & perfecta eſt ab initio æui Chriſtiani, & ſemper durabit quamdiu mundus ſuperſtes erit. Potens omnino adhortatio, vt ſic conſtituantur in templum Dei habetur S. Bernardum ſerm. 2. de Eccleſ. dedicat.

Encænia, & illata in vtrumque templum proportionalia ornamenta.

529 Conſtructum plenè Templum, dedicauit Salomon, & illatis in illud Sacris omnibus tabernaculi vaſis & ornamentis, arca præſertim & candelabro ſeptemplici, ſanctificauit, ex indéque in eo eſt Sacrificatum, ſicque dirutum eſt & abiectum tabernaculum antiquum, quod ſteterat illucuſque. Omnia hæc longè verius & ſublimiùs in templo per Chriſtum conſtructo, videre licet. Nam dedicationem quidem Eccleſiæ, celebrauit ſummus Pontifex Chriſtus, demiſſo in eam Spiritu Sancto, qui eſt interna eius Sanctitas, longè potior extrinſeca quauis Sanctitate, cuius ſolius capax erat antiquum templum. In ſingulari verò, quoties ſingularem aliquem lapidem ad hoc ædificium adiungit, ipſa adiunctione conſecrat & dedicat Deo, vt benè attigit Gul. Pariſ. tract. de Sacramentis in genere cap. 2. Quomodò tamen ipſa adiunctio, omnes ritus ſacros quibus templa hodie conſecrantur myſticè contineat, pulchre proſequitur Petrus Bleſenſis ſerm. 36. & eleganter Gul. Pariſ. lib. de legibus cap. 29. & vltimo, nec non S. Bernardus ſerm. 1. de dedicat. Eccleſiæ, Hugo victorinus lib. 1. de Sacramentis per decem prima capita, & Patrum ac Tractatorum plerique, exponentes Ceremonias Eccleſiaſticæ conſecrationis, quos deflorauit Durantius lib. 1. de ritibus cap. 24. à num. 8. Fulbertum Carnotenſem egregiè in eo argumento verſatum, laudat Petrus Damiani ſerm. 69. & fusè quoque integro ſermone idem proſecutus eſt Iuo Carnotenſis.

Iam verò illatio ornamentorum antiqui templi in Dei Eccleſiam, his paucis verbis comprehenſa eſt in vita S. Pachomij cap. 30. ex eius ſententia. [Tabernaculum veteris Teſtamenti, & Sancta Sanctorum, ad nouos referebat populos, ad circumciſionem ſcilicet atque præputium, dicens quod exterius tabernaculum figuram gereret prioris populi Iudæorum, interius autem quod eſt Sancta Sanctorum, vocationem præſignaret omnium gentium, quæ & Sacratioris aditus meruiſſet acceſſum, & maiorum myſteriorum particeps extitiſſet. Pro hoſtiis enim animalium, & pro arca in qua erat manna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulæ teſtamenti: pro thuribulo quoque, & menſa, & candelabro, in propitiatorio, Deus verbum nobis in ſua incarnatione clementer apparuit, & illuminauit nos lumine ſuæ præſentiæ, noſtrorúmque factus eſt propitiatio peccatorum, & pro manna, Corpus proprium largitus eſt ad edendum.]

530 Perſpicua hæc erunt, ſi attendamus, in antiquo templo hæc fuiſſe decora: In oraculo quidem arcam, propitiatorio contectam, & in ea tabulas lapideas, itémque vel in ea, vel cum ea, aut iuxta eam, (pro variis modis conciliandi diſſidentia in ſpeciem loca ex tertio Regum 8. & ad Hebræ. 9.) virgam habentem manna. In ſecunda verò templi parte, ſiue extra oraculum, erat paries ſeparans, & velum: ad meridianum, ſiue dexteram, candelabrum. Ad ſiniſtram verò, ſiue ad aquilonarem partam Sancti, erat menſa propoſitionis, & circum eam aliæ menſæ ad excipienda varia vaſa, vt habetur 2. Paralip. cap. 4. & 5. In medio autem erat aureum altare thymiamatis. Nec enim quod aliqui hoc altare inferunt oraculo, eſt reuera probandum, vt rectè ſtatuit Beda lib. de templo cap. 12. Abulenſis in cap. 30. Exodi q. 6. & lib. 5. Regum cap. 6. q. 16. Ribera lib. 2. de templo cap. 8. num. 7. videtúrque conceptis verbis traditum Exodi 40. tandem in atrio Sacerdotum erant columnæ duæ Iachin & Booz, mare æneum, labráque ærea fuſilia, ſiue luteres baſibus operoſiſſimis impoſiti, & altare holocauſtorum, ſic dictum à digniore ablatione; quamuis aliæ quoque victimæ in eo offerrentur. Ad horum principalium ornamentorum templi cumulatum vſum, minoriora vaſa pertinebant, vt lebetes, forcipes, fuſcinulæ, ad altare holocauſti, acetabula, phialæ, thuribula, Cyathi, ad menſam propoſitionis: & ſic de cæteris acceſſionibus vaſorum, ſtatuendum eſt cum Ribera ſupra cap. 25. Hæc enim excutere hoc loco, non eſt huius inſtituti ſed tantùm monſtrare, nullum horum templi Salomonici ornamento-

rum

rum templo Chriſti deeſſe quod variè perſi-ciunt varij, & plenè Beda lib. de templo, poſt Origenem in Exodum & Leuiticum, & aliis pleriſque locis, ac S. Cyrillum in opere de adoratione, & Glaphyris, Heſychium, Badulphum, & Procopium in Leuiticum à quibus aliiſque Patribus ſpiritu myſteria loquentibus, petendam eſſe harum rerum enodationem, & veram ad res Chriſtianas accomodationem, rectè monuit eam iniens Greg. Nyſſenus, in opere de vita Moſis. Neque tamen recentiores qui hæc acuratè pertractarint omittemus annotare; Sed ne in argumento immenſo infiniti ſimus, indicare vtroſque ſufficiet.

Arca vtrobique.

Arcam habet templum Chriſti Chriſtum ipſum, ait S. Gregorius hom. vltima in Ezechielem, & latè ac pulchrè S. Cyrillus 4. in Ioan. cap. 28. Optimè item Petrus Cellenſis lib. 1. de expoſitione tabernaculi & Giſelbertus cap. 9. altercat. Vel Deiparam vt ait Gregorius Thaum. orat. 1. de Annunc. & præclare S. Maximus apud Ambroſium ſerm. 25. de Sanctis. Ipſam Eccleſiam eſſe arcam Sanctificationis quatuor circulos, quatuor ſacris Euangeliis; vectes verò de lignis Sethim iiſdem circulis, inſertos, ad arcam portandam, Sacris Doctoribus reſpondere, eleganter & fusè proſequitur Petrus Damiani ſerm. 14. Ex Beda ac S. Gregorio, eandem expoſitionem pulchrè refert Cellenſis in fine expoſitionis myſticæ tabernaculi. Aliam in rem minutè conciſam, adducit Sandæus in Theol. Symbol. lib. 6. commentar. 3. exercitat. 5. Animam Chriſtianam cum arca conferre, facilè eſt ex iis quæ diſſerit Caſſianus collatione 14. c. 10. Scio Riberam lib. 2. de templo cap. 3. & lib. 1. cap. 20. num. 6. ex Apoſtolo contendere, arcam ſignificare cœlum. Verùm Apoſtolus Hebræor. 9. (quem locum adducit Ribera) id tantum affirmat de oraculo, ſiue Sancto Sanctorum: at Chriſtus in terra degens, in cælo erat per gloriam: Et ibidem quoque degunt iam ex hac vita Sancti, quorum conuerſatio eſt in cælis. Itaque rectè conſtitutum videtur, de arca templi Chriſtiani.]

Eſt etiam in eo propitiatorium. Hoc de Chriſto interpretatur Apoſtolus Roman. 3. verbis illis, *quem propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius.* Vocem illam *propitiationem*, adhibuit interpres pro græca voce ἱλαστήριον quam idem Apoſtolus Hebræ. 9. & ſemper 70. adhibent, cum propitiatorium volunt exprimere. Ribera Chriſtum eſſe propitiatorio denotatum, latè explicat lib. 2. de templo c. 5. & optimè Iſidorus Peluſ. lib. 4. Epiſt. 73. Itémque Petrus Cellenſis lib. 1. de tabern. Cherubin ſuper propitiatorium, ſunt duo teſtamenta, vel Angeli adminiſtratorij Spiritus, & vnum templum cum hominibus conflantes. Ita Ribera lib. 2. cap. 7. & latè Alcazar in cap. 4. Apocal. Vers. 7. Notat. 9. iuxta Giſelbertum cap. 16. Altercationis, ſunt corda Sanctorum, plena ſapientiæ Dei.

Item reliqua templi ſupellex.

531 Tabulas legis arca concluſas, manifeſtè habet Dei Eccleſia; non iam lapideas, ſed carneas, vt Apoſtolus dixit, ad exprimendam earum mollitudinem, præ duritie legis antiquæ. Virgam Aaronis arcæ item immiſſam, in poteſtate Eccleſiaſtica retineri, docet benè Turrianus lib. 1. de Hierarch. Ordinat. c. 21. Denique vrna in qua reconditur manna, eſt Deipara iuxta Amedeum Lauſanenſem, hom. 1. de Deip. *in fine*: vel Euchariſtia qua alimur in deſerto hoc peregrinantes, iuxta Riberam lib. 2. de templo cap. 3. num. 53.

Velum & paries ſeiungens ab oraculo, ſunt obſtacula & remoræ beatitudinis, quamdiu hìc exulamus, Ribera fusè libro 1. cap. 21.

Candelabrum ſemptemplex egregiè à variis Patribus exponitur Cyrillo Alexandrino eſt Chriſtus lib. 4. in Ioan. cap. 28. itemque Ruperto lib. 4. in Exod. cap. 8. & Giſelberto cap. 9. altercat. At iuxta Anaſtaſium Nyſſenum q. 58. in Scrip. eſt Deipara. Nam de ea exponit candelabrum de quo Zacharias, quod templi candelabrum referebat. Iuxta Riberam lib. 2. cap. 13. ſignificat fontem lucis ſpiritualis, ſiue Doctrinæ Eccleſiaſticæ & Sacræ. Doctores varij apud Alcazarium in caput 1. Apocal verſ. 12. Notat. 10. aiunt candelabrum ſignificaſſe Sanctitatem Eccleſiæ, & viros in ea virtutibus ſplendentes.

Menſa iuxta S. Cyrillum, eſt typus corporis Chriſti. Ita ille lib. 4. in Ioannem cap. 28. De corpore Chriſti in Euchariſtia id accipiunt Hieron. in cap. 1. Malach. Cyrillus catech. 4. Myſtag. Damaſcenus 4. fidei cap. 14. Et ipſe Cyrillus 13. de adorat. Eadem menſa, iuxta Alcazarium in cap. 1. Apocalipſ. v. 12. notat. 12. multos ad id Patres proferentem, ſignificat doctrinam Eccleſiæ. Iuxta Riberam lib. 2. cap. 11. deſignat viros operibus miſericordiæ deditos, qui aliis paſcendis & ſubleuandis, lubentes exponunt eſſe.

Altare thymiamatis, denotat ſpirituales qui ſunt in Eccleſia, Beda lib. de templo c. 12. Ribera l. 2. c. 9.

Columnas duas, Alcazarius in cap. 3. Apocal. parte 2. verſ. 12. Notat. 1. Eccleſiæ Sanctitatem & doctrinam ſignificare voluit. Ribera lib. 2. cap. 55. exponit de fortitudine Sanctorum, vt proſperis & aduerſis.

Mare æneum, notat Sacramentum pœnitentiæ, ex S. Gregorio hom. 17. in Euang. Iuxta Bedam lib. de templo cap. 19. ſignat Baptiſmum.

Luteres idem ſonant quod mare æneum, ſed cum acceſſione vbertatis gratiæ, & copioſæ redemptionis apud Deum noſtrum.

Altare holocauſtorum, Riberæ lib. 2. cap. 21. deſignat pœnitentes, ex corde puros offerentes Deo vitulos labiorum ſuorum Turrianus lib. 1. de Euchariſtia cap 22. ex Apoſtolo & Dionyſio, monſtrat altare ſignificaſſe ipſum Chriſtum. Sacrificiâ quæ in hoc altari offerebantur, ſignificabant principaliter quidem Sacrificium Chriſti, vt holocauſtum vituli, de quo ita latè Origenes hom. 1. in Leuit. & Ribera lib. 4. de templo cap. 3. à num. 3. ſecundanò verò Sacrificia Martyrum cruentorum, ex

Ribera

Ribera lib. 4. cap. 3. à num 9. Hoſtia pacifica minùs perfectos ſignat, ex Radulpho lib. 2. in Leuit. cap. 1. Hoſtia pro peccato, ſacrificium Chriſti. Iuge ſacrificium, oblationem Chriſti in cruce, perpetuatam in Euchariſtia ex Ribera lib. 4. cap. 9.

Vaſa ſacra minutiora, fereque acceſſiones principalium vaſorum, iuxta Bedam lib. 2. de tabernaculo cap. 11. denotant diuerſas fidelium perſonas: vel certè multifarias ipſorum actiones, ſiue cogitationes in famulatum ſui conditoris diſpoſitas: Item Sacramenta Eccleſiæ, vt de Phialis quæ victimarum ſanguinem excipiebant ſentit Ribera lib. 2. cap. 23. Vel orationes ſanctorum, vt de thymiamateriis & phialis plenis odoramentorum, habet Ioannes in Apocalypſi.

Maior gloria templi Chriſtiani, quàm Salomonici.

532 Hactenus obiter & in tranſitu, de ornamentis antiqui templi in Eccleſiam Chriſtianam illatis. Sicut ergo in tabernaculum, ex quo poſt templi conſtructionem illata ſunt ornamenta eius in templum, amiſit priſtinum decus ſuum, nec fuit vltra domus Dei, ita Synagoga ex quo ſpoliata eſt ſuis illis ornamentis, facta eorum tranſlatione in Chriſtianum Dei templum, deſiit eſſe ſacra. Ideò enim lex antiqua confertur tabernaculo: lex autem gratiæ, templo Salomonico, vt inter varias tabernaculi & templi myſticas ſignificationes quas enumerat, attigit S. Chryſoſtomus in Pſalm. 14. Liquere porrò ex dictis poteſt, tanto auctiorem eſſe templi Chriſtiani gloriam quàm templi Salomonici, quanto Spiritus præſtat corpori, & cœleſtia terrenis. Nam & Apoſtolus, quæ ad templum antiquum ſpectabant, terrena; quæ verò ad Eccleſiam Chriſtianam, cœleſtia pronunciat in epiſt. ad Hebræ. Quamquam ne ſi in corporeis quidem & externis ornamentis ſiſtamus, conceſſerit Chriſtiana Eccleſia templo Salomonico: quod vnicum erat pro tota gente Hebræa. At ſi Gazas & diuitias per Chriſtiana templa variis locis diſperſas quis collegerit, non dubium quin mole ſua templum Salomonicum oppreſſuræ viderentur. Nec deſunt inſignia ædificia ſacra, mole & magnificentia cum priſco templo certantia: qualia ſunt nonnulla ex iis quæ annotarunt qui magnificas Chriſtianas ædes collegerunt, vt Ioannes Stephanus Durantius lib. 1. de ritibus cap. 2. num. 4. Stapletonius lib. 2. de magnit. Romanæ Eccleſiæ cap. 12. Boſius lib. 11. de ſignis cap. 3. Sed præter cæteros in hanc rem legendus Procopius, deſcribens ædificia Iuſtiniani. Hunc ferunt, ædificato, vel potiùs inſtaurato magnificentiſſimè templo S. Sophiæ, Salomonem effingi curaſſe ſpecie admirabundi, tanquam qui non æquatus modò in templi fabrica ab ipſo Iuſtiniano, ſed & ſuperatus eſſet. Sed ablandiebatur ſibi Iuſtinianus. Nam & mole & opibus, longè vicit Salomonicum templum, ædem S. Sophiæ. Salomonico autem, ſuperius innumeris partibus eſt, templum à Chriſto conſtructum. Quanto magis eidem cedunt alia quæcunque anteriora, quæ nidi aut tuguriola videbantur? Multo ergo magis abſtinendum eſt, facienda contentione templorum quorumuis cæterorum, cum templo Chriſti.

Dolor de vaſtatione & profanatione templi Chriſti.

533 Quàm dolendum, ſic conſtructum, ſic ornatum Dei templum; quà in Regnis & Prouinciis integris per hæreſim aut infidelitatem; quà in particularium animabus per lethalem culpam, profanari, vaſtari, ac dirui. Sed de cladibus huiuſmodi, præſertim regnorum & Prouinciarum, alibi gemendum eſt. Hîc obiter dicendum eſt, cum Origene tractatu 24. in Matthæ. ad illud *non relinquetur hic lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur*, verè deſtrui templa Dei in animabus piis conſtructa, ſed non deſtrui vno modo. [Sicut illud templum (inquit Origenes,) non vi ſimul eſt dirutum, ſed paulatim tempore procedenti; Ita & vnuſquiſque homo qui ſuſcipit in ſe verbum Dei, templum eſt. Et ſi quidem poſt peccatum, non ad plenum decidit à verbo Dei, ſed adhuc ſaluat ex parte veſtigia fidei, & religionis in ſe mandatorum Dei, templum eſt ex parte deſtructum, & ex parte conſiſtens. Qui autem poſtquàm peccauerit, curam ſui non habet, ſed ſemper à fide decurrit, & à vita quæ eſt ſecundùm Euangelium, paulatim minuitur, donec ad plenum recedat à Deo viuenti: hic eſt templum in quo non relinquitur lapis dogmatis, ſuper lapidem mandatorum Dei, qui non deſtruatur. Nos ergo proſpicere nobis debemus, vt omnis ædificatio pietatis, in nobis integra perſeueret, vt & lapidibus ſalutarium dogmatum adornati, & donis bonorum operum decorati, capiamus in nobis Dei virtutem & gloriam, & Chriſtum qui eſt verbum & ſapientia Dei.] Præclarè item S. Chryſoſt. hom. 74. in Matth. Stomacharus de profanitate Iudæorum, qui foris mundabantur, interiùs verò erant ſepulchra, ſubdit. [Sed Phariſæos quidem ac Scribas tales fuiſſe, quamuis graue ſit, non tamen ita malum videtur. Sicut & penitus intolerabile eſt, vt nos qui templa Dei per gratiam effecti eſtis, ſepulchra rurſus fœtulentiſſima facti eſſe videamini. Extremæ certè id ego duco miſeriæ. Nam vbi Chriſtus habitat, vbi Spiritus ſanctus operatus eſt, in quo tot myſteria peracta ſunt, id ſepulchrum facies? Quo fletu, quibus lachrymis, quo planctu id perſequendum eſt, cum membra Chriſti ad immundiſſimum ſepulchrum transformaueris. Cogita quo modo natus ſit, quibus dignus factus, quem amictum accepiſti, quo pacto templum conſtitutus es quod dirui aliunde non poteſt, quo pacto ornatus es, non auro, neque gemmis, ſed Spiritu qui omnium rerum pretioſiſſimus eſt.]

Flagrabat zelo ſeruandi in ſe hanc Dei domum, ſeu templum, integrum & nitens ac ornatum, Dauid Pſalm. 118. Nam vbi nos habemus in vulgata, *tabeſcere me fecit zelus meus*, S. Hilarius & S. Ambroſius, legunt *tabeſcere me fecit zelus domus tuæ*, hoc eſt, mei ipſius, ut habitationem te indignam me efficerem. Verba S. Ambroſij, ſunt digna annotatu.

Non

{Non ſolùm locum Eccleſiæ zelare debemus ſed hanc quoque interiorem in nobis domum Dei, ne ſit domus negotiationis, aut ſpelunca latronum. Si enim lucra quæſtus pecuniæ, & emolumenta aucupemur, domum negotiationis fecimus. Si inuadamus alienas poſſeſſiones, fines viduæ vel minorum, fecimus ſpeluncam latronum Veniat ergo Verbum Dei, & de hac domo proiiciat fures, direptores, caupones, vt mundum ſit cor tuum, pectus tuum.] Hoc erat de quo grauiter expoſtulabat S. Baſilius hom. de Ebrietate *in fine*, quæſtus Chriſtianos qui per inhabitantem Spiritum Sanctum erant templa Dei, factos Templa Idolorum per ſua ſcelera. Templa ſibi dicata Sancta eſſe iubet Deus: at numquid de parietibus cura eſt Deo, ait Bernardus ſerm. 5. de Eccleſiæ dedicatione.

Domus Regia, à Chriſto Rege gloriæ, ſtructa, Eccleſia.

534 Prodidit ſe inſuper Chriſtus Dominus Regem gloriæ, ſupra quoſcumque glorioſiſſimos Reges, qui hoc decus ex Baſilicæ ſeu palatii regij ampliſſimi & magnificentiſſimi conſtructione captarunt. Idque non minùs quàm circa ædem Sacram, ſeu templum procliue ſit præſtare; ſiue Eccleſiam vniuerſam à Chriſto conſtructam, ſiue domos ſpirituales particulares vniuſcuiuſque inquam iuſti animam attendamus. Sunt enim duæ illæ baſilicæ Dei, ac regiæ domus, in Scripturis celebres & à Patribus ſæpè deſcriptæ. Eccleſia enim domus Dei eſt, quam decet ſanctitudo, vt Pſaltes dixit. Et vniuſcuiuſque itē iuſti pectus, domus eſt ſpiritualis, vt S. Petrus docuit. Et vtriuſque huius palatii diuini conſtructor & ornator, eſt Rex gloriæ Chriſtus Dominus. Sed dicamus pauca diſtinctius, reciſis innumeris, ne vaſtiores iuſto ſimus, in protrito hoc argumento, dum declarandum ſuſcipimus ex tam multis capitibus maieſtate Regis gloriæ.

Eccleſiam vniuerſam regio palatio collatam in Canticis cap. 1. & quidem vnico verſiculo, Sanctus Bernardus ſermone 46 in Cantica egregiè docuit. Verſiculus eſt iſte. *Lectulus noſter floridus, tigna domorum noſtrarum Cedrina, laquearia noſtra cypreſſina.* Quibus paucis verbis, notat comprehenſum omnem Eccleſiæ ſtatum; auctoritatem ſcilicet Prælatorum, Cleri decus, populi diſciplinam, monachorum quietem: atque adeò Eccleſiam planè vniuerſam, Adſcribo quæ præmiſerat ad horum illuſtrationem & confirmationem S. Bernardus. [In Eccleſia quidem, lectum in quo quieſcitur, Clauſtra exiſtimo eſſe & monaſteria, in quibus quietè à curis viuitur ſeculi & ſollicitudinis vitæ. Atque is lectus, floridus demonſtratur, cum exemplis & inſtitutis Patrum tanquam quibuſdam benè olentibus reſperſa floribus, fratrum conuerſatio & vita refulget. Porrò domos populares, conuentus intellige Chriſtianorum, quos hi qui in ſublimitate poſiti ſunt Chriſtiani, vtique vtriuſque ordinis principes, quaſi tigna parietes, iuſtis impoſitis legibus fortiter ſtringunt, nè ſua quiſque lege vel voluntate, viuentes, tanquam parietes inclinati, & maceriæ depulſæ, diſſideant à ſemetipſis, & ſic omnis ſtructura ædificij corruens, diſſipetur. Laquearia verò quæ à tignis firmiter pendent, & domos inſigniter ornant, puto benè inſtituti Cleri manſuetos & diſciplinatos mores, ritéque adminiſtrata officia deſignare. Quomodò namque ſtabunt ordines Clericorum, & adminiſtrationes eorum, ſi non principium tanquam tignorum beneficio & munificentia ſuſtententur, & protegantur potentia? Quod autem tigna cedrina, & cypreſſina laquearia deſcribuntur, natura abſque dubio habet in ſpeciebus lignorum quod congruat præfatis ordinibus. Et cedrus quidem quia imputribile eſt nec non & odoriferum altæque proceritatis lignum, ſatis indicat quales oporteat aſſumi viros in vices tignorum. Ergo validos & conſtantes neceſſe eſt eſſe, eos qui ſuper alios ordinantur, nec non & longanimes in ſpe, atque ad ſuperna mentis verticem attollentes, qui etiam bonum fidei ſuæ & conuerſationis vbique odorem ſpargentes, dicere cum Apoſtolo poſſint; *Chriſti enim bonus odor ſumus Deo in omni loco.* Cypreſſus item boni æquè odoris, & imputribile ſimiliter lignum, incorruptæ vitæ & fidei, etiam quamuis de Clero debere eſſe demonſtrat, vt meritò decori domus, ac laquearium ornatui deputetur. Scriptum eſt enim, *Domum tuam decet ſanctitudo Domine in longitudinem dierum.* Vbi ſanè & ſanctimoniæ decus, & indeficientis gratiæ expreſſa perſeuerantia eſt. Oportet ergo virum qui ad ornamentum & decorem aſſumitur domus, bonis ornatum moribus eſſe: & quamuis ſemper ipſe ſit intus, bonum tamen teſtimonium habere, & ab his qui foris ſunt. Sunt & alia in natura lignorum horum, competentia his quæ ſpiritualiter diſſeruntur, Sed breuitatis cauſa prætereo.] Expreſſam eſſe verbis illis Regiam Dei, docet ad eundem locum S. Greg. niſi quod partes domus, tigna inquam, laquearia, & lectulum ſiue conclaue recubitorium, paulo aliter accipit.

Audiendus verò inſuper eſt S. Chryſoſtomus hom. 10. in ad Epheſ. ſic deſcribens Eccleſiam, domum Dei. [Nihil aliud eſt Eccleſia, quam ex noſtris animabus conſtructa domus. Non eſt autem ipſa domus eiuſdem honoris in omnibus, ſed lapidum ex quibus eſt perfecta; quidam quidem ſplendidi ſunt & illuſtres; quiquidam verò minoris gloriæ, & obſcuriores. Eſt autem hic melius multo videre, quam multi ſint qui auri locum ac dignitatem obtinentes, tectum exornent; quomodò alij eum repræſentent ornatum qui eſt à monumentis. Videre eſt etiam hic, multos columnarum inſtar ſtare. Nouit enim Eccleſia & homines vocare columnas, non virtute ac robore duntaxat, ſed & venuſtate quadam, quam ex deauratis capitibus habent, plurimum ornatus exhibentes. Videre eſt hic & multitudinem, vt plerumque eſt interſtitium, & capax ſeptorum ac ambituum latitudo. Plurima enim illa Eccleſiæ multitudo, in ordine eſt eorum lapidum è quibus conſtruuntur. Immò ad illuſtriorum aliquanto imaginem tranſeundum eſt. Ipſa Eccleſia non ex his lapidibus ædificata eſt, ſed ex auro & argento, lapidibúſque pretioſis, & plurimum vbique aurum in illa diſperſum conſpicitur.] Pulchrè Porrò Origenes hom. 14. in Geneſ. *ſub initium*, Eccleſiam domus ſiue Baſilicæ, Synagogam verò tabernaculi ſpecie deſcriptam cenſet, ob huius temporariam

durationem; alios verò perpetuam & immobiliter fixam ſtabiliraret. Diſputat plenè ac latè de hac modo Dei Potho prumienſis lib. 2. de ſtatu domus Dei, Breuius, nec malè Sanderus lib. 1. de Claue Dauid cap. 1. conferens Eccleſiam cum domo.

Domus ſpirituales particulares, iuſtorum animæ.

535 Iuſti vniuſcuiuſque animam, eſſe domum ſpiritualem, tatum eſt ex innumeris ſcripturis. De neceſſariis eidem conſtruendæ impenſis, de fundamento fidei, parietibus ſpei, & tecto Charitatis, diſſerit breuiter Theodorus Studia, ſerm. 45. Catech. & Auguſt. ſerm. 34 ex additis è Cartuſia. Latè Potho lib. 1. de ſtatu domus Dei. Quomodo Deo locus detur ad ædificandam in nobis ſimilem domum, tradit Origines hom 14. in Ioſue, *in fine*. [Sed quoniam (inquit) ad Dominum & Saluatorem noſtrum, ea quæ de Ieſu ſcribuntur, referre conſueuimus; fortaſſis etiam noſter omnis hic populus, dat partem aliquam meo Domino Ieſu, & velut locum quendam habitationi eius tribuit. Sed ne iniurioſum eſſe videatur quod dicitur, requiramus quomodò ei damus, nos ſerui eius habitationis locum. Ego ſi poſſem bonus fieri, datem locum filio Dei in me, & & acceptum locum à me in anima mea. Dominus Ieſus ædificaret eum, & adornaret, & faceret in eo muros inexpugnabiles, & turres excelſas, & ædificaret in me manſionem (ſi mereret) dignam ſe & patre. Et ita adornaret animam meam, & capacem eam ſuæ ſapientiæ & ſcientiæ, & totius Sanctitatis efficeret, in tantom vt etiam faceret Deum Patrem ſecum intrare, & in ea facere manſionem, & cænare etiam apud talem animam, cibos quos ipſe donaret.]

Eſt hoc palatium, capaciſſimum & ſibi à Deo exædificatum, veréque caſtellum habitatore tanto & tali opifice dignum. Sanè frequens eſt, vt cor humanum ſpecie, caſtelli ſiue arcis palatinæ cuiuſmodi ſunt habitationes Regum ac Principum exhibeatur à nonnullis Patribus. Imo ipſa corporea cordis compactio id præfert apertiſſimè diſertéque Theodoretus ſerm. 3. de prouid. materialem cordis ſtructuram expendens arcis ſpeciem in corde obſeruat. Eodémque recidit, quod Gregor. Nyſſenus lib. de hom. opif. cap. 30. deſcribit cor, [Inſtar munita domus, omni ex parte comprehenſum aptiſſimè, & circumdatum ab oſſibus duriſſimis. Nam à tergo eſt ſpina dorſi, quam vtraque parte tutam ſcapulæ reddunt; latus autem vtrumque coſtæ complexæ, quod interea medio loco continetur, ne quid aduerſi patiatur efficiunt. Parte denique antica, pectus, & binæ claviculæ cor muniunt, vt hoc modo tutum vndique foret]. Alterum munimentum vndecumque cordi appoſitum, vt contingit Regiis domibus, gemino circumdatis ſepimento, eſt pericardium, cuius fundo immiſſa aqua, ſpeciem exhibet foſſæ muralis. Nec deeſt ductariæ publicæ pons, vt conſtat ex Epiglotide, nunc depreſſa ad cibi & potus tranſuectionem, nunc data ad aëris in cor tranſmiſſionem. Præſidia huic arci tutandæ & ſeruandæ impoſita, Philo lib. de Sacerdotum honoribus, ait eſſe affectus appetitus iraſcibilis, in corde ſtabulantis. Itaque nihil cordi deeſt, quominus ſpeciem arcis palatinæ, & regij caſtelli repræſentet. Id quod D. Bernardus ſerm. 5. de Aſſump. pulchrè proſequitur, verſans illa Lucæ verba *Intrauit Ieſus in quoddam caſtellum*. Eiuſdem eſt illa admiratio lib. de interiori domo cap. 63. quod cor noſtrum, adeò exile vt vix poſſit bucceam vnam ſuppeditare accipitri, omnia tamen in eo nateant; Tanta eſt eius capacitas. Omnia ibi ſunt (ait S. Macharius hom. 43. Sed pulchrè Origenes hom. 21. in Lucam, his verbis. [Magnum eſt cor hominis, & ſpacioſum, & capax; ſi tamen mundum fuerit. Vis eius magnitudinem, latitudinémque cognuſcere? Vide quantam diuinorum ſenſuum magnitudinem capiat. Ipſe ait; *Dedit mihi eorum quæ ſunt notitiam, rationem mundi ſcire, & opera elementorum, principium & finem & medietatem Seculorum, temporum varietates, & tranſlationem menſium, annorum circulos, & ſiderum ſedes. naturas animalium, & furores beſtiarum, Spirituum violentias, & cogitationes hominum, diuerſitates arborum & vim radicum.* Vides non paruum eſſe cor hominis, quod tanta capiat. Neque in corporis quantitate, ſed fortitudine eius intellige, quæ tantam ſcientiam Capiat veritatis. Vt autem & ſimplices quoſque quotidianis exemplis ad credendum adducam, quod grande ſit cor hominis, videamus. Quaſcumque vrbes tranſiuimus, habemus illas in animo, & qualitates, & ſitus platearum, murorúmque & ædificiorum, in corda noſtro verſantur. Viam quam ingreſſi ſumus, in memoriæ pictura ac deſcriptione retinemus; mare quod nauigauimus, tacita cogitatione amplectimur. Non eſt paruum (vt dixi), cor hominis, quod poteſt tanta capere.]

Quid quod Deo quoque ipſi, eſt in eo ſpatium ad inmabulandum. Meritò id ſuſpiciunt S. Greg Nyſſ. hom. 2. in Cant. *ſub finem*, & S. Ambroſ. ſerm. 10. in pſal. 118. ad 8. & probant ex loco Leuitici 26. allegato per Apoſtolum 2. Corinth. 6. quo Deus profitetur ſe inhabitaturum & inambulaturum in nobis. Tale ferè cor Apoſtoli Pauli exhibet Chriſoſt. hom. 32. in ad Rom. *in Mor.* [Cordis (inquit) illius puluerem videre vellem; quod ſi quis totius orbis cor dixerit, innumerorumque bonorum fontem, & principium & elementum primarium noſtræ ſalutis, certè non errauerit. Hinc enim ſpiritus vitæ in omnia ſuppeditatus eſt, membriſque Chriſti datus, non per arterias emiſſus, ſed per bonorum voluntatem ac propoſitum. Cor iſtud adeò fuit latum, vt in ſe ſuſceperit & integras vrbes, & populos, & gentes. *Cor enim meum*, (inquit) *dilatatum eſt.* Verumtamen vt ita latum fuerit, tamen ſæpenumero occupauit & preſſit illud quæ ipſum dilatabat dilectio. *Ex multa quippe tribulatione*, (inquit,) *& anxietate Cordis Scripſi vobis.* Et diſſolutum etiam vellem videre cor iſtud, erga vnumquemque pereuntium accenſum & ignitum, ſecundo parturiens filiorum abortus, Deum videns (*mundi enim corde Deum videbunt* inquit,) hoſtiam factum, (*hoſtia ſiquidem Deo eſt*, inquit, *Spiritus contritus*): Cœlis ipſis ſublimius, orbe

latiũ

latius, radiis ſolaribus exilaratius, igne feruentius, Adamante ſolidius, fluuios emittens (*flumij ſiquidem fluent ex ventre eius*, (inquit,) *aqua viua*) vbi erat fons exiliens, & rigaos, non terræ ſuperficiem, ſed animas hominum; vnde non ſolùm fluuij, ſed & fontes lachrymarum, noctes atque dies emanarunt. Cor inquam quod nouam vitã, non hãc noſtrã vixit. *viuo ego* (inquit,) *iam non ego, viuit verò in me Chriſtus.* Cor itaque Chriſti erat, cor Pauli, tabulàque Spiritus Sancti atque charitatis volumen.] Comparatio eiuſdem cordis cum propitiatorio ac cælo, extat apud eundem Chriſoſtomum hom. 13. in primam ad Corinth. ad illud *Imitatores mei eſtote*. Cum mari ac cœlo, idem Pauli cor componit homil. 55. in Acta, *in morali*

Inuaſio, & expilatio earundem ſpiritualium domorum, per Satanam; Inſtauratio verò & exornatio per Chriſtum

536 Hoc palatium pro multiplicitate iuſtorum multiplex, ſibi (vt aiebam,) à Deo exædificatum, à tyranno & iurato hoſte Dei inuaſum, & ſemirutum, conſpurcatũmque, Chriſtus Dominus inſtaurari deſiderat, ac exornari. Audi S. Macarium hom. 19. [Cum cor infinitam profunditatem habeat, ibi ſunt triclinia cubicula, fores, veſtibula, miniſteria multa & exitus; Ibi eſt officina iuſtitiæ, atque iniuſtitiæ: ibi mors ibique vita: ibi bona negotiatio & contraria. Quemadmodùm ſi palatium ſit amplum quod deſeratur, & omnis generis graueolentia repleatur, ac cadaueribus multis: ſic quoque. Cor palatium Chriſti eſt, abundat omnimoda impuritate, & plurimus turbis prauorum ſpirituum. Oportet igitur id reſtaurari, & reædificari, ac præparari promptuaria & cubicula. Illic enim rex Chriſtus cum Angelis, & Spiritibus Sanctis veniet vt ibi requieſcat, habitet, & inambulet, atque collocet regnum ſuum.]

Eam ſui palatij inſtaurationem & reædificationem in magnificentiſſimam & Deo dignam domum, verè Baſilicam, Chriſtus ipſe molitus eſt atque perficit: multo dignius Deo quàm Philo, vtpote Iudæus lib. de Cherubim, tametſi id multum annifus, depingere cogitatione potuerit, ſic ſcribens præter cætera de Deo inhabitante domos has luteas. [Quoniam inuiſibiliter ſubit has noſtras animas, paremus ibi locum ita vt decet futurum Dei habitaculum; Quod niſi fecerimus, clam migrabit in aliam domum, quæ videbitur ædificata melius. Si enim quoties Reges excipiendi ſunt magnificentiùs excolimus ædes proprias, nihil negligendo quod ad ornatum pertineat, ſed omnia benignè ac liberaliter adhibemus, vt hoſpitium quàm iucundiſſimum ſe pondeat dignitati hoſpitis; Regi Regum & huius vniuerſi mundi rectori Deo, comitatis atque humanitatis cauſa dignato ſuam Creaturam inuiſere, & à ſummo cœlo ad terram, vt generi humano beneficia ſua conferret degreſſo, qualem tandem domum oportet inſtrui? Abſit enim lapideam, ligneámve, quod vel dictu nefas eſt. Nam etiamſi tota terra aurum aut ſi quid auro pretioſius repentè fieret, mòxque per opificum artes in porticus, veſtibula, aulas, areas, ædéſque Sacras impen-

deretur, ne ſcabellum quidem eius pedibus poſſet fieri. Dignum tamen eo domicilium anima eſt modo ſit idonea. Ergo quia domum in terris animam inuiſibilem inuiſibilis Dei dicimus, rectè legitiméque loquimur; quæ vt fiat firma & ornatiſſima, fundamenta eius iaciantur, generoſa indoles & inſtitutio, quibus virtutes honeſtæque actiones ſuperſtruantur. Eius ædificij prima ornamenta ſunto, præexercitamentorum ad encyclopædiam pertinentium tractatio. Nam bonam indolem ſequitur ſedulitas, & memoria: inſtitutionem verò diſcendi facilitas & attentio, quaſi quædam radices arboris à qua mites fructus in futurum expectantur, ſine quibus abſolui mentem eſt impoſſibile. Cæterum ex virtutibus, earúmque actionibus munimentum firmum atque ſecurum accedit ædificio: vt quicquid animam ab honeſtate dimouere, alienareque conatur, nihil contra tantam munitionem valeat efficere. A diſciplinis autem encyclicis, pendet totus ornatus animæ, quæ ſunt quaſi quædam dealbationes, picturæ, tabellæ, marmoratæ incruſtationes, quibus non parietes ſolùm, ſed & pauimenta ornantur, & id genus alia, nihil ad firmitatem conferentia, ſed tantùm ad delectationem inhabitantiũ. Eodem modo & encyclopædia, totam animalem domum illuſtrat ornamentis variis. Grammatica quidem, dum Poëtarum Scrutatur carmina & priſcorum geſta conſectatur in hiſtoriis. Geometria verò proportione æqualitatem afferens & quicquid in nobis enorme immodicum, inconcinnum eſt, per rhythmos, menſuras, modulóſque muſicæ ciuilis recurans. Rhetorica autem verborũ grauitatem examinans, & quibusvis rebus elocutionem accommodans, pronunciationemque, ac vim monendorum affectuum, Præterea laudationes, cæteras voluptates quas fæcunda ſonoráque lingua ſolet adhibeus. Tali domo inſtructa apud mortale genus, benè ſperandum eſt terreſtris omnibus, expectandúmque forè, vt in eam deſcendat Deus.]

537 Vides lector, quàm magnificentiùs ac digniùs aptauerit ei in nobis domum Chriſtus Dominus, per cognitionem & virtutes altioris longè ordinis, quàm quas hic Apella ſomniauit Deum dicere. [In rebus (inquit S. Macarius) viſui patentibus, ſi ad domum quandam inhabitandam Princeps ſe accingat ac paret, quæ ſordibus quibuſdam contractis impura ſit: præparatur illa, ac vario ornatus genere inſtruitur effuſis aromatibus; quanto maiori, domus animæ in qua Dominus requieſcit, ornatu indiget, vt illam ingredi poſſit & ibi requiere, is qui reprehenſione nulla nec macula, nec labe, ſeu næuo notari poteſt. In huiuſmodi corde, tum Deus, tum vniuerſa cœleſtis Eccleſia requieſcit.] Præſertim verò placet Deo in domo ſua, humilitatis ornamentum, vt his verbis docet S. Auguſtinus in pſal, 92. ad illud *Parata ſedes.* [quæ eſt ſedes Dei? Vbi ſedet Deus: In Sanctis ſuis. Vis eſſe ſedes Dei? Para locum in corde tuo vt ſedeat. Quæ eſt ſedes Dei niſi vbi habitat Deus? Vbi habitat Deus, niſi in templo ſuo? Quid eſt templum eius? Nunquid parietibus inſtruitur? Abſit. Mundus ipſe eſt fortè templum ipſius, quia valde magnus eſt, & digna res quæ capiat Dominum? Nec capit eum à quo factus eſt. Et vbi capitur? In anima quieta,

fratres. Certè magnus eſt Deus. Fortibus grauis eſt, at infirmis leuis eſt. Quos dixit fortes? Superbos, qui quaſi habent præſumptionem virium ſuarum. Nam infirmitas illa in humilitate, maior fortitudo eſt. Audi Apoſtol. dicentem. *Quando infirmor, tunc potens ſum.* Hoc eſt quod commendauit Euang. quia Dominus præcinctus eſt fortitudine, quando humilitatē docebat. Ergo ipſa eſt ſedes Dei, quæ apertè alio loco in Propheta dicitur, *ſuper quem requieſcet Spiritus meus*: id eſt vbi requieſcet Spiritus Dei, niſi in ſede Dei? Audi quomodò deſcribat iſtam ſedem. Fortè auditurus eras marmoratam domum amplam, ſpatioſam atriorum magnitudine, & fulgore tectorum. Audi quid ſibi paret Deus, *ſuper quem requieſcet Spiritus meus? Super humilem, & quietum, & timentem verba mea.* Ecce humilis eſto, & quietus, vt in te habitet Deus. Altus eſt Deus; non in te habitat ſi altus eſſe volueris. Certè altus vis eſſe, vt habitet in te Deus; humilis eſto & tremens verba eius, & ibi habitat. Non timet trementem domum, quia ipſe illam firmat.] Non plura voiuerſe de Spiritualibus Dei domibus, partialibus vt ſic dicam.

Sigillatim de domo Incarnatæ Sapientiæ, atque Deiparæ.

538. Eminet inter omnes huiuſmodi ſingulares domos, magna domus quam ædificauit ſibi ſapientia excisis columnis ſeptem. Hæc eſt ſanctiſſima Chriſti humanitas, in qua Deus habitauit tamquam in natura, quam ſibi vniendo, fecit ſuam. Deſcribit fusè magnam hanc domum, Potho lib. de magna domo ſapientiæ, *per totum*; ſeptem columnas, interpretatus ſeptiformem Spiritus ſancti plenitudinem, domus verò ædificationem factam abſque malleo, ſecuri, & ferramento, compactionem Chriſti eſſe docet, à Chriſto ipſo prout Deo, & à Spiritu ſancto, ſecluſa virili opera perfectam. Addit, fidem Deiparæ iecisse huius domus fundamentum. Erectos autem eſſe ſurſum parietes, cum Chriſtus ætate & ſapientia profecit. Summum autem faſtigium fuiſſe domui impoſitum, Chriſto facto ſicut paſſere ſolitario in tecto per Aſcenſionem. Poſt domus huius ædificationem, attingit eā ornationem ab anno Chriſti 30. eductis & palam expoſitis diuinis Chriſti chariſmatibus. Tandem dedicationem de qua in Pſalmi 29. titulo, celebratam monſtrat in Reſurrectione. Quæ omnia eleganter & plenè apud Pothonem tradita, quia nimis multa ſunt, ibi legantur. Feneſtram domus Raab, vnde dependit vitta coccinea ſignum ſalutis, ad hanc incarnati Verbi domum ſcitè accommodat Origenes hom. 3. in Ioſue. Vide etiam S. Bernardum ſerm. de parabola nuptiarum vbi Chriſtum confert feneſtræ, quia ex parte & vacuo conſtat, perque eam videntur bona Dei. Omnes pios, feneſtris vitreis ſcitè depictis concionè confert Hugo Victorinus ſerm. 18. Inſtitut. Monaſt.

Secundùm Chriſtum, Deipara, domus eſt Dei & Chriſti Regis Baſilica, quam ædificauit ſibi ſapientia. Vt enim optimè de hac domo Regis noſtri diſſerit Richardus à Sancto Laurentio lib. 10. de Deipara, ſapientia. [Prius ædificauerat Angelis cœlum, & hoc eſt domus gloriæ Lucæ 2. gloria in altiſſimis Deo: Dæmonibus & damnatis hominibus infernum; eſt hæc domus iuſtitiæ; hominibus lapſis mundum, qui eſt carcer miſeriæ Geneſis 3. Emiſit Dominus Adam de paradiſo vt operaretur terram de qua ſumptus eſt. Idem tamen carcer, patria eſt beſtiarum. Piſces etiam poſuerat in aquis, aues in aëre, ſtellas in firmamento, qui autem priùs hoſpitatus fuerat cætera, nunc proprio ſibi intendit hoſpitio, ideò dicitur; *Sapientia ædificauit ſibi domum.* Et numquid tantum ſibi? verè domum ſibi ſoli, in qua ſolus habitaret; ſed tamen Angelis data eſt in reſtaurationem; hominibus & naturæ noſtræ in reparationem; inferiori creaturæ in liberationem; ſibi in matrem; Dæmonibus in hoſtem; detentis in limbo, in ereptionem.] Diſſerit in ſequentibus pleniſſimè de materia, forma, & ornatu huius domus, idem Richardus, quem adeat ſtudioſus decorum tanæ Matris. Hoc verè opus grande eſt, non enim homini præparatum habitatio ſed Deo. Domus huius ſeptem columnas; tres ſcilicet Cardinales, & quatuor Theologicas virtutes, exhibet pulchrè S. Bernardus ſerm. 9. de paruis.

Item ſigillatim, de Religioſi domo.

539 Inter ſingulares item domos, quas Rex gloriæ Chriſtus in regno Eccleſiæ ſuæ ſtruxit ab initio, & conſtruere pergit in dies, grata admodùm et eſt huius religioſi hominis; in quam rem non habeo quod aptiùs proponam, quam quod laudatus proximè Richardus à S. Laurentio lib. 10. de Deipara, egregiè tradit his verbis. [Religiu domus Sapientiæ, de qua domo dicitur, *Deus qui inhabitare facit vnius moris in domo*, Pſal. 61. Item *Domum tuam decet ſanctitudo.* Pſalm. 92. Item *elegi abiectus eſſe in domo Dei* Pſalm. 83. Fundamentum huius domus paupertas. Quandiu enim immobiliter ſteterit hoc fundamentum, tamdiu ſtabit firmiter religio. Sed ſicut neceſſe habet domus corruere, vaccillante fundamento, ſic corruit Religio in oculis Dei, quidquid appareat exteriùs, paupertate fugata. Ideò dixit quidam Sanctus, quod Religio ſuffocauit matrem ſuam, id eſt paupertatem. Vel aliter, ſcilicet quod diuitiæ ſuffocauerunt matrem ſuam, id eſt religionem: Sed ad nihil aliud ſtudent modò multi qui religioſi apparent, niſi vt deſtruant hoc fundamentum, volentes ædificare ſine fundamento, quòd eſt impoſſibile. Quadratura huius domus, ſicut domus religioſa debet eſſe quaſi quadrata, quatuor illa quæ reſignanda ſunt iis, qui ſubintrant religionem, vt ſic fiant quadrati, vel quadri, vel quadranguli. Primum carnalia deſideria; ſecundum mundi concupiſcibilia, tertium voluntas propria, & quartum carnalium parentum, carnalis amicitia, quia Spiritualiter debent eos diligere, ſed non carnaliter. Vel quadratura illa quàm docet ipſa ſapientia Sapien. 8. *ſobrietatem enim & prudentiam docet, & iuſtitiam, & virtutem, quibus vtilius nihil eſt in vita hominibus.* Sobrietatem appellat temperantiam; virtutem verò fortitudinem; prudentiam & iuſtitiam

nomi-

nominibus ſuis. Bona profectò quadratura, qua vtilius nihil eſt in vita hominibus, quia ipſa vita eſt in hominibus, vita ſcilicet non carnis ſed Spiritus: vita vtilis & multo vtilior quàm vita carnis. Oſtium quo verè intratur, poteſt dici obedientia, per quam quiſquis non introierit, quidquid ei videatur, ſemper tamen foris eſt merito, & ſi ſit intus numero. Aſſeres huius oſtij, proprietates obedientiæ. Duo oſtilia, obedire in aduerſis, & proſperis; ſuperliminare & limen quod eſt inferius, obedire pro honore Dei, & vtilitate propria. Ferratura, firmum propoſitum tenendi votum obedientiæ. Incaſtratura aſſerum, Charitas fraterna. Ianitor ſollicitus, timidus, præcauens quoque ſibi; timor Dei, timor mortis, timor iudicij & gehennæ. Clauа eius, aſſidua recogitatio gehennalium, vbi ſunt mallei percutientes parati ſtultorum corporibus. Paries orientalis, ſpes æternæ beatitudinis. Occidentalis, timor æternæ damnationes. Meridionalis, temperantia in proſperis; & Aquilonaris, patientia in aduerſis. Hæc quatuor inſtar parietum nociua excludunt, nec ſua contraria permittunt ingredi, quæ ſunt deſperatio, præſumptio, ſuperfluitas, & impatientia. Fulcitur hæc domus ſeptem columnis. Primæ duæ, obedientia & reuerentia ſuperioribus; tertia & quarta conſilium & auxilium coæqualibus; quinta & ſexta correptio & diſciplina ſubiecti: Septima iudicium veræ confeſſionis ad ſeipſum. Huius domus oſtium, diſcretio, quæ admittenda, quæ repellenda. Feneſtræ, pietas & miſericordia, quæ ferunt nos extra ad proximum. Tectum, patientia vel contemplatio, quæ aſcendit ſuperiùs. Threnor. 3. *Leuabit ſe ſuper ſe.* Profundum, timor: ſuperius ſpes, latum, dilectio, id eſt charitas. Longum, perſeuerantia in bono, ſine qua nemo ſaluatur.] Hanc domum inuenit ſibi paſſer, prouidente Deo vt abſque horreo paſcatur. Herodij domus, paſſeribus & auibus cœli, quomodò ſit vſui, videndus Rupertus in vita S. Heriberti cap. 12. benè monſtrans hos paſſeres eſſe Religioſos. Hi ſunt qui ædificant ſibi ſolitudines, verè Conſules terræ vt eſt apud Iobum, ex S. Gregorij interpretatione. De cœnobio collato cum domo Dei, & qui cœnobitæ ſint illius domus lapides, qui tigna & & laquearia, videſis Philippum Abbatem lib. 3. in Cant. cap. 17. Cœnobiticæ item domus partes omnes, myſticè aptat Albertus Magnus lib. de muliere forti cap. 18. §. 1. *à litera T.*

Etiam in ſeculo, tales aliqua domus.

540 Ex aliis qui extra clauſtrum in ſeculo ſobriè, iuſtè, ac piè viuunt, nemo eſt qui non poſſit artifice Chriſto, qui id maximè expetit, in Dei domum ædificari, & ad id diuina deſtinatione quiſque deligitur. [Domum Dei Spiritualem, (inquit S. Bernard. ſerm. 46. in Cant.) ſeipſum quiſque agnoſcat, qui tamen iam non in carne ambulet, ſed in Spiritu. *Templum enim Dei* (ait,) *Sanctum eſt, quod eſtis vos.*] Subtexam hoc loco ad omnes non incommodè, quod idem S. Pater ad ſuos ſpecialiter, ex hac occaſione dixit. [Curate ergo fratres, Spirituali huic ædificio (quod vos eſtis,) ne fortè cum in ſuperiora proficere cœperit, vacillet & corruat; ſi tignis fortibus non fuerit ſubnixum & colligatum: Curate inquam illi ligna dare imputribilia, & immobilia, timorem videlicet Domini illum caſtum qui permanet in ſeculum ſeculi: patientiam, de qua ſcriptum eſt; *quia patientia pauperum non peribit in finem*: longanimitatem quoque, quæ ſub quouis ſtructuræ pondere inflexibilis perſeuerans, in infinita ſecula vitæ beatæ protenditur, Saluatore loquente in Euangelio, *Qui perſeuerauerit vſque in finem, ſaluus erit.* Magis autem ſuper omnia charitatem, quæ nunquam excidit: quia *fortis eſt*, (loquit,) *vt mors dilectio, dura ſicut infernus æmulatio.* Studete deinde his tignis ſubſternere & alligare ligna alia æquè pretioſa, & pulchra: cui tamen illa ad manum fuerint in opus laqueariorum ad decorem domus, ſermonem ſcilicet ſapientiæ, ſiue ſcientiæ, prophetiam, gratiam curationum, interpretationem ſermonum, & cætera talia quæ magis noſcuntur ſanè apta ornatui, quàm neceſſaria fore ſaluti; de his præceptum non habeo, conſilium autem do. Quoniam quidem iſtiuſmodi ligna, conſtat & laborioſe quæri, & difficilè inueniri, & periculosè elaborari: (nam & rara ea, præſertim his temporibus terra noſtra producere reperitur;) conſulo ſanè & moneo, non multoperè iſta requiri. Magis autem ex lignis aliis laquearia præparari, quæ & ſi minùs appareant ſplendida, non minùs tamen valida eſſe probantur, inſuper & faciliùs poſſidentur & tutiùs.]

Nidi, præ his domibus, Regia quæuis palatia.

541 Præ his tam magnificis, tam ornatis, Deoque ipſo artifice & inhabitatore dignis palatiis, piget vel referre, nedum ad faciendam cum iſtis contentionem adducere, celebria palatia à quibus Reges aut Principes viri, gloriam magnificentiæ ſuæ ſunt aucupati. Generatim eam magnificentiam ſic deſcribit Nyſſenus hom. 3. in Eccleſ. [Voluptas cogit hominem præterire fines vſus. Perindè enim ac ſi non quæreret quod eſt vſui corpori, ſed oculis procuraret oblectationem & delicias, dolore propemodùm afficitur, quòd cœlum in ſuo tectu non fecerit, nec ipſos Solis radios in eo poſſit fabricare. Quamobrem vndique quidem dilatat ædificiorum circumſcriptam amplitudinem, & ædium ambitum, tanquam aliquem alium orbem ſibi conſtruens. Extendit autem parietes in maximam longitudinem. Variat autem internarum habitationum extructionibus, internorum habitaculorum apparatu mutuàm ex ſe & per ſe inter ſe præbens varietatem. Deinde Lacædemonios, & Theſſalus, & Caryſtius lapis explicatur, & ferro ad incruſtationes Nili, & Numeniæ metalla quæruntur. Quinetiam ad hæc efficienda, petra quoque lydia aſſumitur, quæ marmoris candori purpureum vbi accidit, inſerens colorem, auidos oblectat oculos, multis formis figuriſque præditam in albo depingens coloris ſuffuſionem. Quàm multum in hæc confertur ſtudium? Quot ſunt figuræ, & quàm multa artificia; cum alij qui-

dein aqua & ferro materias ſecent; alij verò hominum manibus noctu diuque laborantium efficiant diſſectionem? Nec hæc quidem ſufficiunt iis qui in vanum ornatum laborem conferunt: ſed & viui puritas veneuis inquinatur, & variè tingitur, vt ad excogitatæ inuentionis luxum & delicias, ex eo quoque aliquid adiungatur. Quomodò autem narrari poſſent tectorum opera ſuperuacanea, in quibus ligna quæ fiunt ex cedris, artis ſubtilitate ita rurſus conuertuntur, vt putentur arbores ex cælaturis ramos, folia, & fructus producentes. Taceo aurum quod in aureas membranas diſſecatur, & in iis vbique illinitur, vt auidos oculos in ſe conuertant. Ebur autem quod adſciſſitur ad veſtibulorum & atriorum ſuperfluos ornatus, & quod eorum cælaturis illinitur aurum, aut quod clauis eliditur argentum & quæ ſunt eiuſmodi, quis dixerit? Domorum pauimenta quæ variis coloribus? Vt etiam eorum pedes in ſplendore lapidum luxurient, & in eiuſmodi domorum multitudine, nimis ambitioſam magnificentiam, quarum non vitæ vſus neceſſariam facit conſtructionem, ſed cupiditas per eos qui ſunt amentes procedens, earum inuenit importunitatem. Nam ex domibus alias quidem oportet eſſe paratas ad curſum, alias ad deambulandum, alias ad ingreſſum, alias ad veſtibulum, alias quæ portis ſint impoſitæ. Neque enim ſatis eſſe putant ad ſcopum portas & veſtibula, & amplum quod eſt iuxta portas ſpatium, niſi ingredientibus eiuſmodi, quid priùs occurat, quod ſtatim ingredientem videndo poſſit ſtupeſacere. His accedunt lauacra quæ vſum præbent ſimul cum magnificentia, in ſilentium abundantia totis fluuiis irrigantia, & quæ ante ea ſita ſunt gymnaſia, eaque variis marmoribus ſplendidè & affabrè ad ornatum conſtructa, & vndique circa ædes porticus Theſſalis & Ægineticis iunixæ columnis, & æs in ſtatuis, quod in mille ſpecies effingitur, nempè in quodcunque curioſi & ſuperuacanei operis deſiderium fundit materiam, & quæ ſunt ex marmore ſimulachra, & quæ in tabulis picturæ, per quas etiam fornicantur oculis arte aperiente per imitationem, ea quæ aſpici nequeunt, & quæcunque licet videre in iis quæ ſunt eiuſmodi affabrè facta ad admirationem & pulchritudinem.] Satin' de mortalium ſalſis in hoc genere inſaniis generatim?

542 Pleraque in eam rem, ſigillatim, variis omnino locis proſtant. De Romanis palatiis magnificentiſſimis adeundus Suetonius in Nerone cap. 31. & Lipſ. 3. Admirand. à cap. 4. quibus addendum quod de Romano palatio Regis Magalbini narrat (an fabulatur.) Beniaminus Tudelenſis *pag. 20. Itinerarij.* Galbinum, vel Galienum, eſſe quem Magalbinum Beniaminus dixit, ſuſpicatur Arias interpres. In eo vno palatio, trecenta ac ſexaginta palatiola, ex numero dierum anni abs ſe viſa ſcribit. Ambitus vniuerſus palatij, tribus millibus paſſuum protendebatur. Intra illud viſebantur oſſium acerui, ex pugna intra palatij ambitum commiſſa, qua mortalium ad centum millia ceciderant. Idem Hebræus palatium nouum Emmanuelis abs ſe viſum memorat pag. 30. cuius muri & columnæ, argento auroque obductæ, ſolium ex auro & gemmis, & eidem æquali corona aurea ſuperne de catenis pendente obtectum: tota domus tot diſtincta lucidiſſimis gemmis, vt noctu nullo admoto lumine ſplendeſceret. De Regia Perſarum, aurea, teſtis Dio orat. 2. de Regno, & alij apud Briſſonium lib. 1. de Regno Perſarum pag. 66. Magnificentiſſimam Salomonis regiam, Villalp. fusè tomo 2. & Pineda lib. 5. de rebus Salom. cap. 5. aliique exhibent.

Sic fatui mortales, ab ædificiis plerumque & molibus immenſis. Gloriam quærentes, infamiam ſibi potiùs conciliant. Qua ratione accipit S. Chryſoſtomus illud Pſalm. 48. *auxilium eorum veteraſcet in inferno à gloria eorum*; quæ poſtrema verba ſic vertit & exponit. [*A gloria ſua exturbati ſunt.* Quod maximè deſiderabant, propter quod omnia faciebant, & nihil non moliebantur, nempè vt poſt mortem, magnam ſibi pararent gloriam, per pecunias, per ædificia, per ſepulchra, per nomina inſcripta in ſepulchris, ab eo (inquit,) excident, quod eos maxima moleſtia afficiebat dum viuerent, & hæc ſcirent. Talia enim ædificia, ſunt accuſationes mortuorum. Nam & ſi corpus terra regatur, lapides tamen vocem emittunt, eorum crudelitatem & impudentiam quotidiè accuſantes, communes eos hoſtes proclamantes, eos qui prætereunt, vt eos dictis & maledictis, proſequantur & accuſent, inuitantes. Quænam eſt ergo hæc gloria, accuſatorem relinquere non tacentem, ſed ſolo aſpectu ora omnium aperientem, & apud omnes qui vident, & accedunt, eos qui ædificarunt grauiſſimè increpantem? Quidnam poteſt cum hac conferri ſtultitia? Quando ea faciunt de quibus puniuntur, pro quibus ignominia afficiuntur, pro quibus accuſantur, propter quæ etiam poſt mortem; à multis effodiuntur: ex quibus execrationes, reprehenſiones, & crimina innumerabilia in eos intenduntur, tam ab eis iniuria affecti ſunt, quàm qui non affecti ſunt.] Quamuis autem daremus hæc magnificentiæ inſana oſtentamnnqnam probo verti, quæ tamen ea eſt magnificentia, cum hæc omnia vt de Regiis domibus materialibus dixit S. Chryſoſt. homil. 2. in ad Coloſſeoſ. ad illud, *primogenitus vniuerſæ creaturæ*, nihil ſint aliud, quàm nidi ex luto & feſtucis compacti, nihilque ab hirundinum domunculis diſcrepent? formicarum opera ſunt, vt idem ait ſerm. de vanitate vitæ & homil. 15. in primam ad Timoth. *in morali.* Dei domus ab artifice Chriſto extructa Spiritualis eſt & viua, ideoque ſupra omnem comparationem eſt pretioſior & dignior. In dies autem à Latomo eius exornatur ſtudioſiùs, & digniùs Deo, vt Nyſſenum hom. 3. in Eccleſiaſtem, pereleganter proſequi memini.

Malignitas diruentium, aut profanantium, tam ſacras Chriſti domos.

543 Quàm ergo ingratus diuinæ beneficentiæ, qui domum Dei lupanar, aut gurguſtium, vel ſterquilinium commutat? qui domum Dei, facit domum negotiationis, imo mea facit ſcelera multa? quàm luctuoſum eſt

domum

domum Dei incendio conflagrare eam tot opibus & theſauris? [Adeſtis ſæpè numero (aiebat Chryſoſtomus hom. 10. in ad Epheſ.) magnarum ædium incendio: videtis quomodò ad cœlum vſque fumus aſcendat, & dum nemo malum extincturus prodit, ſed quiſque quæ ſua ſunt ſpectat, ignis ille magna vi cuncta depaſcatur. Et circumſtetit plerumque ciuitas tota, circumſteterunt verò ſpectatores tantùm, non opitulatores, aut adiutores. Et videre eſt iſtic quàm nihil faciant omnes quotquot circum incendium adſtant, ſed quiſque illorum carcoſa manu, recenter aduenienti vel locum oſtendat, vel flammam è foribus indefinenter exilientem, vel trabes deiectas vel vniuerſum culminum ambitum deuulſum ad terramque ruentem. Sunt autem plurimi audacium, inque pericula ſeipſos proiicientium, qui quàm proximè ad ædificia illa ardentia auſi ſunt accedere, non vt manus illis porrigerent, malumque extinguerent, ſed vt iucundiùs haberent ſpectaculum, & vt è vicino cuncta diligenter ſpectare poſſent, quæ foris poſitos, anteà plerumque latuerant. Si verò ſplendidis iſtud & magnis contigerit ædibus, miſerabile videtur eſſe ſpectaculum, & multis lachrymis dignum, & eſt reuera miſerandum ſpectaculum, videre columnarum capita in puluerem redacta, plures etiam ex illis in fruſta comminutas: has quidem igne vaſtatas, illas verò etiam eorum manibus ſæpenumero qui ædificauerant, impulſas ac demolitas, ne latiùs reliqua depaſceretur incendium. Videre eſt hìc & monumenta, quæ multo ornatu, impoſito tecto ſtabant, iam ſublato culmine in lucem detecta, multoque dedecore in patulo proſtantia. Opes verò quæ intus erant reconditæ, quis enarrabit? Veſtes videlicet deauratas, vaſaque argentea, & locum illum quo non facilè herus ipſe cum coniuge ſua ingrediebatur, vbi multorum erat veſtimentorum, aromatum, lapidumque pretioſorum repoſitorium. Hic omnia in vnam pyram conflantur, & balneatij, & ſtercorarij, & ſerui fugitiui, & quotquot intùs ſunt. Omnia in his ædibus iam nihil aliud ſunt quàm aqua infuſa, ignis, lutum, & fumus, cinis & ſemiuſta ligna. Sed quamobrem hanc imaginem adeò fusè extendi? Nolo ſimpliciter domus alicuius incendium deſcribere. Quæ enim mihi eſſet illius cura? Sed Eccleſiæ mala oculis veſtris, quantum licuerit, ſubiicere volo. Non enim aliter illa reuera quàm velut incendium, aut fulmen quoddam cælitùs delapſum, ita in ipſum Eccleſiæ culmen deuenerunt: & tamen neminem excitant, ſed paternis ædibus incenſis, profundo quodam & inſenſibili preſſi ſomno, altum dormimus omnes. Quem enim hic ignis, quaſque columnas in Eccleſia ſtantes non corripuit?] Subdit hunc ignem eſſe ſuperbiam, & vanam gloriam; ſed ſunt & alij ignes qui iuxta Apoſtolum, Dei aduerſarios conſumunt, id eſt omnia vitia.

Ruſticana Salomonis veri opera, magnificentiam eius prodentia.

544 Attingenda reſtat ea Regis gloriæ magnificentia, de qua abs re in ruſticano opere prodita, non ſiluit Salomon Eccleſiaſtis a. Inter cætera enim quæ ibi recenſet, regiæ ſuæ magnificentiæ argumenta, *Magnificaui* (inquit) *opera mea, ædificaui mihi domos & plantaui vineas, feci hortos & pomaria, & conſeui omnis generis arboribus, & extraxi mihi piſcinas aquarum, vt irrigarem ſyluam lignorum germinantium.* Addit de armentis, & gregibus ouium. Quibus verbis partes omnes culturæ complexus eſt. Nomine quippe vinearum, iuxta receptam in Scriptura phraſim, non nudum vinetum, ſed vt in pleriſque regionibus aſſolet, campum vineis interſitum deſignauit: ita ſcilicet vt inter duos quoſuis ordines, interponatur agri pars, ad frumentationem. Neque verò eſt in re agraria, vel hortenſi, aut paſtoritia curanda, quod regiam maieſtatem dedecoret: vt intelligitur ex his quæ Themiſtius orat. a de paterna agricolatione diſſerit; & ex multo pluribus quæ adſenſat Tiraq. in opere de Nobilit. cap. 32. Hortos ergo, pomaria, vineas, agros, piſcinas, ouilia, & armenta, nec non aluearia Regis noſtri, attingamus: ſed obiter, nec ferè niſi indicatis iis, quæ immenſum peterent, ſi iuſta tractatio vel mediocriter diligens adhiberetur.

Eccleſia, hortus Spiritus.

Hortum deſcripturus amœniſſimum priſcus autor lib. a. veter. epigram. ſic eum exhibet.

Hortus ſalubres corpori prabet cibos,
Varioſque cultus ſæpè cultori refert:
Olus ſuaue, multiplex horti genus,
Vuas nitentes, atque fœtus arborum.
Non deſit hortis & voluptas maxima,
Multiſque mixta commodis iucunditas.
Aqua ſtrepentis vitreis lambit liquor,
a *Sulcoque ductus irrigat riuus ſata;*
Flores ameſcunt diſcolore gramine,
Pinguntque terras gemmeis honoribus:
Apes ſuſurro murmurant grato leui,
Cum ſumma florum, vel nouos rores legunt.
Fœcunda vitis, coniuges vlmos grauat,
Textaſue inumbrat pampinus arundine:
Opaca prabent arbores vmbracula,
Prohibentque denſis feruidum ſolem comis.
Aues canoros garrula fundunt ſonos,
Et ſemper aures cantibus mulcent ſuis:
Oblectat hortus, aduocat, paſcit, tenet,
Animoque mæſto demit angores graues
Membris vigorem reddit, & viſum capit,
Refert labori pleniorem gratiam,
Tribuit colenti multiforme gaudium.

Nec aliter hortum Vltrogothonis Reginæ, Childeberti Regis manu conſitum, exhibet Venantius Fortun. lib. 5. poëmatum. Talem hortum eſſe Eccleſiam, ac multo etiam amœniorem, quæ ſubiiciam perſpicuum efficient.

545 Horto ergo frequenter Eccleſia comparatur, quæ diuerſorum habet poma meritorum, floreſque virtutum, ait S. Ambroſ. lib. 10. in Lucam, exponens Chriſti in horto ſepulturam. Rurſuſque lib. de bono mortis cap. 5. cenſet ex his ſcripturæ locis, Platonem & alios Ethnicos, commentus eſſe hortos Iouis.

Iouis. [Anima (inquit) ingreditur in hortos, & inueniens illico ſponſum ſedentem & diſputantem cum amicis, ait; *Qui ſedes in hortis vocem tuam inſinua mihi.* Mihi (inquit) non amicis. *Fuge frater meus.* Hortatur vt fugiat ſponſus, quia iam ſequi poteſt etiam ipſa terrena fugientem. Dicit vt ſimilis ſit damulæ, quæ euadit de retibus. Vult enim & ipſa fugere, & euolare ſupra mundum: Hinc hortum illum ſibi plato compoſuit, quem Iouis hortum alibi, alibi hortum mentis appellauit. Iouem enim & Deum, & mentem totius mundi dixit. In hunc introiſſe animam, quam venerem nuncupat, vt ſe abundantia & diuitiis horti repleret, in quo repletus potu iaceret, purum qui nectar effunderet. Hoc igitur ex libro Canticorum compoſuit, eo quod anima Deo adhærens, in hortum mentis ingreſſa ſit, in quo eſſet abundantia diuerſarum virtutum, floreſque ſermonum. Quis autem ignorat, quod ex paradiſo illo quem legimus in Geneſi, habentem lignum vitæ, & lignum ſcientiæ boni & mali, & ligna cætera, abundantiam virtutum putauerit transferendam, & in hortum mentis eſſe plantandam? Quem in Canticis Canticorum, Salomon hortum animæ ſignificauit, vel ipſam animam. Sic enim ſcriptum eſt; *Hortus clauſus, ſoror mea ſponſa, hortus clauſus fons ſignatus, tranſmiſſiones tuæ paradiſus.* Et infra ait anima; *Exurge Aquilo, & veni Auſter, perfla hortum meum, & defluant vnguenta mea. Deſcendat frater meus in hortum ſuum.* Quanto hoc pulchrius, quod anima ornata virtutum floribus hortus ſit, vel in ſe Paradiſum habeat germinantem? In quem hortum inuitat Verbum Dei deſcendere; vt anima illa verbi imbre cœleſtis, & eius copiis irrigata fructificet.] Eſt ergo Eccleſia, hortus Domini. [Chriſtus Rex ille cœleſtis, (verba ſunt S. Macarij homil. 28.) ac verus agricola, veniens ad deſolatam per vitium humanitatem, aſſumpto corpore, ac pro inſtrumento crucem portando; excoluit animam deſertam, ex eaque decerpſit ſpinas, & tribulos prauorum Spirituum, & zizania peccati euulſit; atque fœnum omne peccatorum eius, igni combuſſit: cumque ſic exercuiſſet illam ligno crucis, plantauit in ea pulcherrimum hortum Spiritus, omnis generis ſuauiſſimum & gratiſſimum fructum, Deo velut Domino producentem.] Idem Deus Chriſtus, vt eſt apud Chryſologum ſerm. 98. *ſub finem.* [Miſit in hortum ſuum, ſponſam: Huius horti ſæpè meminit in Canticis Canticorum, dicendo; *Hortus clauſus.* Hortus eſt Euangelij vomere, orbe toto diffuſa cultura, clauſus, ſtimulis diſciplinæ, ab omni peſſimo gramine Apoſtolico labore grauatus, fidelium plantariis, liliis virginum, roſis Martyrum, Confeſſorum viriditate amœnus, fragrans floribus ſempiternis.

Flores, horti Eccleſia, & aromata.

546 Diſtinctionis propoſitæ florum huius horti, meminerunt ſæpè alij Patres. S. Auguſt. ſerm. 37. de diuerſis cap. 3. habet hortus ille dominicus, non ſolùm roſas Martyrum, ſed & lilia Virginum, & coniugatorum hederas, violaſque viduarum. Hieronymus epiſt. 27. martyres roſis & violis, virgines liliis componit. S. Cyprianus epiſt. 9. Roſarum nomine, Martyres; quoſuis pios liliorum appellatione donat, gratulans Eccleſiæ quod antea in operibus Patrum candida, poſtea facta ſit in Martyrum cruore purpurea; ſicque eius floribus, nec roſæ nec lilia deſint. Concinnè more ſuo S. Ambroſius lib. 7. in Lucam, ad illud, *conſiderate lilia agri*, cum Angelos dixiſſet eſſe verè iſtius mundi flores, quod eorum claritatibus mundus ornetur & bonum odorem ſanctificationis aſpirent, ſubdit de horto Eccleſiæ, in quo Confeſſorum violæ, lilia Virginum, Roſæ Martyrum ſunt, & Martyres idcirco cum roſis conferri notat; [ſunt enim ſpinæ Roſarum, quia tormenta ſunt Martyrum.] Flores omnes Chriſtiani, iuxta S. Zenonem ſerm. 1. de Paſchate; [Fons (inquit) ver ſacrum, cuius diuite ex alueo, fauonio non vento, ſed Spiritu ſancto generante odorem diuinum Eccleſiæ flores clariſſimi, & dulces noſtri funduntur infantes.]

Omnes hos flores horti Chriſtiani, plantationem Chriſti eſſe, docet pulcherrimè S. Ambroſius ſerm. 6. in Pſalm. 118. ad verſum 3. ſic gloſſans locum ex Cant. 2. [*Hyems præteriit, imber abiit, diſceſſit ſibi, flores ſunt in terra.* Ante aduentum Chriſti, hyems erat venit Chriſtus, fecit æſtatem. Tunc omnia erant florum indiga, nuda virtutum: paſſus eſt Chriſtus, & omnia cœperunt nouæ gratiæ fœcundari germinibus. Imber abiit luxuriæ profluentis, & nubila terris orta flagitiia, æſtiua iam puræ conſcientiæ ſerenitate laxantur. Ideò non euadunt, quorum fuga hyeme ſit, quia non ſequuntur Domini paſſionem, non tollunt crucem ſuam, & Chriſtum ſequuntur. Imber impediit flores; at nunc flores videntur in terra. Boni flores Apoſtoli, qui diuerſorum Scriptorum atque operum ſuorum, fuderunt odorem.] Pulchrè idem Nyſſenus hom. 5. in Cant. [Cum veniſſet (inquit) qui ver in noſtris animis indidit ac procreauit; qui cum malus ventus mare aliquando excitaſſet, & ventos increpauit, & dixit mari, tace, compeſcere, & ad ſerenitatem & tranquillitatem redacta ſunt omnia; & rurſus incipit noſtra natura propriis ornari floribus. Vitæ autem noſtræ flores, virtutes, nunc quidem florent, ſuum autem fructum præbent ſuo tempore. Proptereà dicit; *hyems abiit, ſe recepit. Flores viſi ſunt in terra, tempus putationis aduenit.* Vides (inquit,) pratum florens virtutibus? Vides temperantiam? hoc eſt ſplendidum, & ſummè olens lilium. Vides pudorem, roſam? Vides violam, Chriſti bonum odorem:] Nimirum vernante Chriſto ciua flore, ſuccido in Paſſione, per Reſurrectionem refloreſcente, hortus Eccleſiæ grata illa amœnitate ex tot florum varietate, diſtinctus eſt & exornatus. Inter eos Paulus *mundi lilium, & Eccleſia pulcherrima roſa*, (vt loquitur Adrianus I. epiſt. ad Epiſcopos Hiſpaniæ; [Flos erat Paulus ait S. Ambroſius ſerm. 5. in Pſalmum 118. verſu 1. qui dicebat, *bonus odor Chriſti ſumus Deo.* Et verè flos, qui poterat noua & vetera de ſui cordis proferre theſauro. Pulchrè etiam lilium dicitur Eccleſia. Sicut enim lilium fulget, ita etiam ſplendent opera

Sanctorum pulcherrimè etiam dictum eſt lilium conuallium, quia in humilibus magis elucet gratia. Sed hoc lilium in medio ſpinarum; hoc inter Iudæos & hæreticos, hoc inter ſolicitudines huius ſeculi, quæ mentem hominis, animumque compungunt. Poſſumus etiam aliter accipere, quia ſicut lilium inter ſpinas eminet, ita ſuper omnes conuentus, Eccleſia Dei refulget.] Ipſemet S. Ambroſius, Iudice Pelagio apud S. Auguſtinum lib. 1. de nuptiis cap. vltimo, [Scriptorum inter Latinos flos quidam ſpecioſus enituit.]

547 Nec oculi duntaxat grata illa colorum varietate paſcuntur: Odor quoque inde afflatur ſuauiſſimus, quo totus hortus verè flagrat. Sudant ibidem balſama, & omnis generis aromatum plantæ, è quibus flante auſtro fluit cœleſtis fragrantiæ vbertas. Ideò ſponſa (vt commentatur Nyſſenus hom. 10. in Cantica) [Accerſit ſpiritum meridianum qui eſt calidus, & ſemper lucidus, quem nominat Auſtrum, per quem fluit torrens deliciarum, dicens; *& veni Auſter, perfla hortum meum, & fluant aromata mea*: adeò vt violento ſpiritu, ſicut audimus factum fuiſſe in cœnaculo diſcipuli, plantas inſpirans animatas moueat Dei plantationem ad aromatum productionem, & efficiat vt per os fluat odorifera prophetia, & ſalutaria fidei dogmata, per omne genus linguæ effundens citra impedimentum, bonum odorem documentorum. Sic centum viginti Diſcipuli, qui plantantur in domo Dei, flatu huius Auſtri, quæ per linguas traditur doctrinam, fecerunt efflorere. Propterea ergo huic Auſtro dicit ſponſa; *perfla ortum meum*; quandoquidem horto fuit mater, à voce ſponſi qui ipſam fecit, ſicut idem continet fontem. Quamobrem vult ſuum hortum, nempe Eccleſiam, quæ ſcatet arboribus animatis etiam perflari, vt ex eis fluant aromata. Nam Propheta quidem dicit, *flabit Spiritus eius, & fluent aqua.* Sponſa autem regiis ornata diuitiis, mutat fluenta ad maiorem amplitudinem & magnificentiam, faciens aromatum fluuios effluentes, per vim Spiritus ex arboribus horti. Quo fit, vt per hoc diſcamus veteris Teſtamenti à nouo differentiam, quoniam communis quidem fluuius propheticus, impletus fuit aquis; Euangelicus autem aromatibus. Talis fluuius aromatum ex horto Eccleſiæ fluens per ſpiritum, erat magnus Paulus, cuius fluentum erat Chriſti bonus odor. Talis alius fuit Ioannes, Lucas, Mathæus, Marcus, & alij omnes, irrigantes plantas horti ſponſæ, qui perſpirati lucido Auſtro meridiano, facti ſunt fontes aromatum, ſcatere facientes bonum odorem Euangelij.] Eſt huic horto, (vt vides ex proximo loco, & confirmat Chryſoſtomus hom. in Eutropium) pro fauonio, Spiritus Sancti aura; pro ſepe autem ſpinoſa vallante, diuina prouidentia, vt idem Chriſoſtomus admonet.

Pia quæque anima, hortus Domini.

548 Sed quod non Eccleſiam modò vniuerſam, ſed ſigillarim quoque piam quamque animam, hortum Domini eſſe Ambroſio attingebam, declaro ex eodem vberiùs lib. 1. de Virginibus. Cum enim Chriſtum vt florem deſcripſiſſet, Sacræ virgini ſubdit. [Scrutare diligentiùs tam bonum florem, nec vbique eam in pectoris tui conualle reperies: humilibus enim frequenter inhalatur. Amat generari in hortis, in quibus eum Suſanna dum deambularet inuenit, mori priùs violari parata: Qui ſint autem horti, ipſe demonſtrat dicens; *Hortus concluſus, ſoror mea ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus*: eo quod in hortis huiuſmodi, impreſſam ſignaculis imaginem Dei; ſynceri fontis vnda reſplendeat, ne volutabris ſpiritalium beſtiarum, ſparſo cœno fluenta turbentur. Huic ille murali ſeptus ſpiritu pudor clauditur, ne pateat ad rapinam. Itaque ſicut hortus furibus inacceſſus, vitem redolet, fragrat oleam, roſam renidet, vt in vite religio, in olea pax, in roſa pudor ſacratæ virginitatis inoleſcat. Hic eſt odor quem Iacob Patriarcha fragrauit quando meruit audire; *Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni.* Nam licet plenus omnibus ferè fructibus, Patriarchæ Sancti fuerit ager; ille tamen fruges maiore virtutis labore generauit, hic flores.] Pulchrè item Guerricus ſerm. ad excitandam pſallendi deuotionem. [Hei mihi quàm citò defecerunt dies mei, quàm citò ſicut fœnum arui: qui quamdiu fuit in horto cum illo, ſicut Paradiſus Dei virui & florui. Cum illo hortus voluptatis, ſine illo locus horroris & vaſtæ ſolitudinis. Exiſtimo enim qui in hortum illius intrat, quod & ipſe hortus fiat; ſitque anima illius velut hortus irriguus, vt & ſponſus in laudem eius dicat *Hortus concluſus ſoror mea ſponſa.* An non ſunt hortus, in quibus fit quod ipſe hortulanus loquitur, plantationi quàm plantauit pater ſuus? *audite me* (inquit) *diuini fructus, & quaſi roſa plantata ſuper riuos aquarum, fructificate. Quaſi libanus odorem ſuauitatis habete. Florete flores quaſi lilium, date odorem, & frondete in gratiam.* O Domine Ieſu verus hortulanus, operare in nobis quod exigis à nobis. Nam ſine te nihil poſſumus facere. Tu enim verus es hortulanus; idem Creator qui cultor vel cuſtos horti tui, qui verbo plantas, ſpiritu rigas, virtute incrementum das. Errabas Maria, quæ eum æſtimabas hortulanum illius horti pauperis & exigui, in quo ſepultus fuit. Hortulanus eſt totius mundi, hortulanus eſt cœli, hortulanus eſt Eccleſiæ, quàm hic plantat & rigat, donec incremento conſummato, tranſplantet eam in terra viuentium.] Agnoſcit id ipſum Gulielmus Pariſ. tractatu de Sacramento Baptiſmi cap. 3. notans, quod quia anima cum Deo coniungitur, [hortus domini, hortus voluptatis, & paradiſus deliciarum eadem ſignificatione, qua priùs erat deſertum & ſolitudo Infernalis, efficitur: meritò ſignum crucis quod eſt veluti formidu, & expauentaculum volucrum & beſtiarum Infernalium in eo erigitur.]

Diſtingui etiam in huiuſmodi horto poſſunt variæ areolæ, & flores varij. Tres Patres in expoſitione cap. 4. cant. ad illud, *hortus concluſus ſoror mea*, reſtringunt hunc hortum ad inferiorem animæ partem, ibique & externos & internos flores ſecernendos eſſe animaduertunt. Eiuſdem horti clauſuram, S. Gregorius in cap. 4. Cant. ita expoſuit, [Vnaquæque anima ſancta, etiam hortus concluſus eſſe intelligitur: quia dum virtutes nutrit, flores gignit, & dum virtutum exhilaratione ſe reficit, fructus quos ge-

nuerat, eadem cuſtodit. Concluſus enim hortus eſſe dicitur: quia dum bona ſua, intentione vitæ æternæ abſcondit; dum humanas laudes omnino contemnit; ipſa bona intentione ſe circumſepit nè ad interiora rapienda, hoſtis antiquus irrumpere poſſit.]

Deipara, hortus concluſus.

549 Nolo ſingularium huiuſmodi hortorum enumeratione & expreſſione, producere orationem. Illum tamen ſpecialem voluptatis hortum præterire nefas fuerit, quem toties hoc nomine Scripturæ, interpretibus pleriſque Patribus adumbrarunt; Beatam dico Mariam, hortum verè concluſum. Audi Ecbertum Abbatem, in deprecatione. [Hortus concluſus tu es Dei genitrix, ad quem deflorandum, manus peccatoris nunquam introiuit. Tu Sanctorum areola aromatum, à cœleſti conſita pigmentario, virtutum omnium ſpecioſis floribus delectabiliter vernas: Inter quos pulcherrimos flores tres miramur in te ô excellentiſſima. Hi ſunt quorum odore ſuauiſſimo totam domum Domini reples, ô Maria viola humilitatis, lilium Caſtitatis, roſa Charitatis. Meritò de Dei areola flos ille ſpecioſus præ filiis paradiſi electus eſt, ſuper quem requieuit Spiritus Domini.]

Nec minus piè ac verè Alanus de Inſulis in cap. 4. Cant. ſic enim ſcribit de Deipara horto concluſo. [*Hortus* in quo non roſæ patientiæ nec lilia virginitatis deſunt; in quo roſa Dominici corporis & ſanguinis, in quo lilium caſtitatis. *Concluſus*, quia vtrobique clauſus, ſtudio bonæ intentionis, & conſideratione rationis, *Hortus concluſus ſoror mea ſponſa*, quia vallo charitatis ſignatus, nè irrumpere poſſit malignus. *Concluſus* quia Angelorum cuſtodis circunſeptus. *Soror mea* per dilectionem, *ſponſa* per naturarum vnionem, *hortus concluſus* hic ideò repetitur, vt perfectio Virginis in actione & contemplatione noretur, vel in duplici virginitatis ſpecie: Conuenit horto, vt ſit æqualis, ſeptus, ſatus, diſtinctus, rectus, & vber. æqualis, vt rigetur, ſeptus, vt ſeruetur; ſatus, vt fructificet; diſtinctus, vt delectet; rectus, vt capiat aërem; vber, vt præbeat copiam. Et tu Virgo Dei genitrix, fuiſti vber hortus copia plenitudinis.] Hæc vt eſt apud Bernardum Tract. de Paſſione dom. cap. 17. verè de ſe dicere potuit. [Tota floreo, nullius floris expers, quia nulla virtute careo, cum tota ſpecioſa ſim, & macula non ſit in me. Habeo lilium caſtitatis, quia prima votum conſeruandæ virginitatis voui Domino. Habeo roſam Charitatis, quià ſi non vtique adeò dilexiſſem Dominum, vnde mihi tanta fiducia, vnde mihi tanta audacia, vt nouum aliquid puellula, tenera, & verecunda, & adhuc ſub parentum iure & præceptis legis conſtituta, inchoarem? Sed vt verum fatear, audacem faciebat amor, coëgit roſa ardens ſeruilem timorem deuorans, vt facerem nouum votum, & ſingulare lilium, vt poſſem quandoque dicere dilecto meo; Candida ſum & rubicunda, ſicut & tu candidus & rubicundus. Habeo & alios quoſcumque flores, ſed nullum horum tanta dignitatis prærogatiua reſpexit in me Dominus, vt florem virginitatis meæ.]

Quomodò verò hic hortus, florem lectiſſimum ſine ſarculo defodiente, & manu hominis ſeminante, protulerit; dictum alibi ex S. Auguſtino ſerm. 2. de temp. quam exſcripſit S. Bern. ſerm. 47. in Cant. apud quem Auctor Tractatus de Paſſ. dom. cap. 46. addit de nexus floris & fructus in hoc horto, contra quàm ſemper alibi vſuuenit. Qualis verò flos Chriſtus? Fuit Chriſtus lilium, vt ipſe prodit de ſe Cant. 1. fuit roſa; Optimè id tradunt Innoc. III. & Alex. III. cum de roſa aurea. Alia profero l. 3. ſect. 3. c. 12. Pleniſſimè de hoc horto Richardus à Sancto Laurentio toto l. 12. de laudibus Deiparæ. S. Ephrem in magni Baſilij laudatione, *initio*, præter flores lectiſſimorum titulorum queis illum afficit, vocat [colleſa variis ornatum floribus myſtici ſoicti, cuius odor in ipſum cœlum redolet ac ſpirat.] Hæc quanto iuſtiùs ac veriùs de Sanctiſſima Deipara, dicere licuit?

Religio, hortus nucum.

550 Quod verò tres Patres apud Theodoretum, exponentes illud ex cap. 8. Cant. *quæ habitas in hortis*, hortum manu Chriſti conſitum, ſtatuant quoque Cœnobium religioſum, iuuat id confirmare verbis Sancti Baſilij (ſi tamen ipſe auctor habetur enim ea lucubratio apud Petrum Damiani Opuſc. 11. cap. 19.) homilia de laudibus Eremi *initio*. *Eremum* enim pro cœnobio & vitæ monaſticæ ſede, apertè vſurpat. [Eremus (inquit) eſt paradiſus deliciarum (ideſt hortus amœniſſimus & floruleutus, vt ſequentia monſtrant,) vbi tanquam redolentium ſpecies pigmentorum, vel rutilantes flores aromatum. Sic fragrantia, ſpirant odoramenta virtutum. Ibi ſiquidem roſæ charitatis, igneo rubore flammeſcunt. Ibi lilia caſtitatis, niueo candore candeſcunt: cum etiam humilitatis violæ dum imis contentæ ſunt, nullis flatibus impelluntur. Ibi myrrha perfectæ mortificationis, non ſolùm carnis, ſed quod glorioſius eſt, propriæ voluntatis, exundat; & thus aſſiduæ orationis indeſinente remanat, & igne diuini amoris ſuauiter ardet. Et cur quæque ſingula commemorem, quandoquidem omnia illic diuerſarum virtutum germina, diuerſis venuſta coloribus rutilantur; & perpetuæ viriditatis gratia, incomparabiliter vernant.] Itaque non tantùm Religioſi in hortis habitant vt diſſerit Guerricus ſerm. ad excitandam deuotionem inter pſallendum, ſed etiam horti ſunt. Conſulant qui in hanc rem plura volunt, recentiores pleroſque Cantici canticorum Tractatores. Hunc eſſe hortum nucum ac amaritudinem pœnitentiæ, ait Honorius in cap. 6. Cant. Itaque quadrat bellè in huiuſmodi animam à ſeculo extorrem, quod S. Ambroſius lib. de Iſaac cap. 8. circa illum nucum annotat, dicens [Anima ſponſi amore vocata, ait; *Hortum nucis deſcendi videre in natiuitate torrentis*. Vbi enim eſt Eccleſia, niſi vbi virga, & gratia floret ſacerdotalis? Ibi eſt frequenter, vt in amaritudinibus & tentationibus probetur. Per nucem amaritudines intelligimus, per torrentem tentationes, ſed tamen tolerabiles, quia ſcriptum eſt; *Torrentem pertranſiuit anima noſtra*. Itaque deſcendit in locum amaritudinis, vbi floret vitis & malorum granatorum ſpecie diuerſus, &

multiplex

multiplex fructus, qui velut vno tegmine, totius corporis fide & charitate munitur.]

Ad Chriſti hortos, cæteri ſaltus & teſqua. Florum in eis caducitas.

551 Nulli tales horti ab vllo conſiti, vel exculti, Horti Adonidis, teſqua præ his videri poſſint. Eſt quidem cælum quaſi hortus, tot floribus quot aſtris diſtinctus, vt pulcherrimè tradit S. Ambroſ. 4. Hexam. c. 5. verbis illis. [Per luna Stellarumque fulgorem, cœlum velut quibuſdam floribus coronatum, ita igniris luminatibus micat, vt Paradiſo putes vernante depictum, ſpirantium roſarum viuis monilibus renidere &c. Et ideò à pleriſque ornamentum cœli eſt nuncupatum eo quod ſit ſtellarum monile pretioſum.] Concinit S. Chryſoſtomus hom. 10. ad Pop. qui aërem quoque, hortum cenſet. [Inferiùs pratum, (Græca vox, λειμών Locum florigerum atque adeò hortum ſonat:) ſuperiùs, pratum. Et enim in terra pratum, & in cælo pratum ſyderum varij flores; inferiùs roſæ, ſuperiùs Iris.] Baſilius item Seleuciæ Orat. 1. [Aſtrorum in cœlo infigit lumina, & firmamentum luminoſis floribus conſerit eorum in gratiam & vſum conducentibus, qui in terris agunt. Inſuper mundi pauimentum pratis benè florentibus variauit.] Aſtra igitur luminoſi flores ſed marceſcibiles. Nam ea Eclipſibus & obnubilationibus veluti afficiuntur, & decident tandem aliquando.

En alios flores promptiùs & perfectiùs marcentes, in horto terreno. Nec enim ratione eorum tantùm qui paſſim flores dicuntur, hortus eſt mundus: Sed & ratione hominum. Quippè & homines, flores ſunt horti mundani, [Matrimonij flores (inquit Clemens Alex. 2. pædagogi cap. 8.) amborum coniugum liberi, quos carnalium pratorum diuinus colligit agricola.] At quanta florum huius horti caducitas? Audi S. Baſilium, hom. 5. in Hexaëmeron. [Primùm vt herbam fœni conſpexeris atque florem, in mentem tibi veniat humanæ naturæ; ac ſapientis Eſaiæ imaginans ſimilitudinem in memoria habeto, *Omnis caro*, dicentis, *vt fœnum eſt omniſque gloria hominis, veluti fœni flos eſt*. Breuitas enim temporariæ iſtius ac diciduæ vitæ, oblectamentumque proſperitatis humanæ, atque hilaritas, exiguo tempore perſiſtens accommodatiſſimam eſt apud Prophetam ſimilitudinem ſortita. Hodie florulentus corpore, propter delicias obeſus, & florente colore præditus, ob ætatis viriditatem efflorescentem laſciuiens, vehemens, impetu intolerabilis, nec quoquam ſecum conſiſtens: cras idem ipſemet miſerabilis, aut tempore marcidus, aut morbo forſan diſſolutus, ſenioque confectus. Et quiſpiam ob amplitudinem patrimonij, illuſtris ac ſuſpiciendus, & adulatorum hominum Copia & ſatellitum circa ipſum verſatur; ſepiúſque eſt fictis amicis qui gratiam ipſius venantur: magna quoque caterua ſanguine propinquorum, & ipſa ſimulata ſtipatus: innumera denique ſequitur illum eorum hominum multitudo, qui partim alimenta emerendæ gratia comitantur, aut propter alios vſus ei adſunt; quos abiens domo ſe éque recipiens domum ſecum trahens, inuidioſus eſt occurrentibus. Adde diuitiis ſi voluens, & ciuilem aliquam poteſtatem, vel etiam honores ex Regibus, curam & adminiſtrationem gentium, Imperatorium munus exercitus ductandi, præconem præitantem, & anteambulonem, ipſius qui excelſa voce reboët, feruligeros lictores qui vel ipſo progreſſu terrorem acerrimum incutiant ſubditis imperio, plagas ingerant, & irrogent facultatũ publicationes, abreptiones carceres; è quibus intolerabilis ſubditorum metu, emergit atq; accumulatur. Quid poſt hæc quæro? Nox vna febris, aut certè pleuritis, ſiue peripneumonia, abreptum hunc è medio hominum cœtu abit ſecum abducens hominem omni prorſus quæ eundem circumſtabat ſcœna ſpolians in veſtigio ac nudans. Splendor ille maieſtatis & gloriæ ad inſomnij imaginem momento diſparuit. Quare per hoc Prophetæ oraculum, gloriæ humanæ ſimilitudo ad debiliſſimum florem appoſitè videtur accommodata.]

552 Ex cripſit Baſilium, & florulenta ſua oratione, idem amœniſſimè tradidit S. Ambroſius lib. 3. Hexam. cap. 7. Nec aliter ferè S. Greg. 11 moral. cap. 27. [Tendamus (inquit) oculos cordis in hanc latitudinem mundi præſentis: & ecce quaſi tot floribus, quot hominibus plenus eſt. Vita itaque in carne, flos in fœno eſt. Vnde benè per Pſalmiſtam dicitur, *Homo ſicut fœnum dies eius, & ſicut flos agri, ita florebit.* Eſaias quoque ait; *omnis caro fœnum: & ſicut flos agri.* Homo etenim moris procedit ex occulto: & ſubitò apparet in publico: qui ſtatim ex publico per mortem tetrahitur ad occultum. Carnis nos viriditas oſtendit: Sed ariditas pulueris ab aſpectibus tetrahit. Quaſi flos apparuimus qui non eramus, quaſi flos areſcimus qui temporaliter apparebamus.] Hieremias eodem actus Spiritus quo Iob inſinuans humanæ cuiuſuis venuſtatis in mundano hoc horto celerem defluxum, aiebat, *date florem Moab, quia florens egredietur, & ciuitates eius deſerta erunt, & inhabitabiles.* Itaque rectè Chryſoſtomus hom. 1. in 2. ad Corinth.: à flore faciei muliebris auertens iuuenilem oculum; [Illud cogita (inquit), id quod cernitur nihil aliud eſſe quàm phlegma & ſanguinem, & alimenti putrefacti humorem. Exhilarat, inquis, floris aſpectus. At nihilo magis quàm flores è terra naſcentes: quamquam & hi, putreſcunt, marceſcúntque. Proinde nec hic attende flori, ſed animo interiùs penetra & cogitatione, detracta formoſa illa pellicula curioſius inſpice quæ ſub ea latent. Nam & aqua intercute laborantium corpus relucet ac ſplendet, nec ſuperficies quicquam habet mali: Sed dum cogitamus tumorem intus repoſitum, perculſi non poſſumus amare tales. Sed liquidus eſt oculus & acer, pulchrè porrecta ſupercilia, nigræ pupillæ, placida ceruix, purus & ſerenus aſpectus. At vide ruſum, hoc nihil aliud eſſe, quàm neruos ac venas, hymenes & arterias. Tu verò mihi cogita formoſum iſtum oculum ægrotantem, ſeneſcentem, ac præ dolore marcidum, præ ira tumentem, quam deformis, quàm celeriter pereat, citiuſque quàm ſcriptura deleatur. Ab iſtis abducito mentem ad veram formam.] Ideſt ad veros animi flores: hoc eſt virtutes. Cœtera enim, ſunt non amaranthi & flores perpetui, ſed hemerocalli, cum Apoſtolorum ergo Principe 1. Epiſt. cap. 1. concludendum

omnis gloria eius; hominis & mundi & rei cuiuſuis mundanæ, quantumuis in huius mundi horto ſpecioſa eniteat, *tanquam flos fœni. Exaruit fœnum, & flos eius decidit*, & iuxta prouerbium Africanum à D. Auguſtino vſurpatum, lib. 2. contra Liber. petit. cap. 72. *flos, cinis*. In Chriſti, horto, flores æternum vernant; eoque ſemper amœniores aſpectui, & odoratui fragrantiores, quo magis prouehuntur ætate, ſuntque annoſiores.

Paradiſus Chriſti, frugiferis omnis generis plantis conſitus.

553 Pomaria, ſiue paradiſum, à Rege Chriſto conſitum, deſcribit in hunc modum S. Gregorius in cap. 4. Cant. tractans illum locum eiuidem capitis, *Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus.* Quid emittit ſancta Eccleſia, niſi cum ſanctis operibus ſancta verba, quibus filios gignit & nutrit? Quorum dum alios vſque ad martyrium perducit, alios in ſancta conuerſatione erudit, hos ſanguine martyrij rubentes ad æternam patriam tranſmittit, illos verò in ſanctis operibus viuentes, proximis in exemplum ſanctitatis tradit, quid aliud quàm mala punica, & pomorum fructus emittit? Mala punica enim, ſub rubeo cortice multitudinem granorum continent. Fructus verò pomorum, in ſe refectionis dulcedinem habent. Sic ſic martyres, dum ſub igne tribulationis laborant, dum pro Chriſto ſanguinem exteriùs fundere non dubitant, multitudinem virtutum interiùs ſibi congregant in mente. Sancti etiam quique, qui in pace Eccleſiæ viuunt, fructus pomorum gerunt: quia dum ſancta opera faciunt, proximis exempla tribuunt, quorum exhibitione, ſe, qui volunt reficiunt. Quotquot enim ſunt in Eccleſia ſancti, ſiue igne paſſionis ardant, ſiue in pace Eccleſiæ quieſcentes ſuccreſcant, ſanctarum virtutum odorem, tanquam paradiſum ſuauitatis & deliciarum, conſtruere in ſe, dum viuunt, non ceſſant. Cuius paradiſi vbertatem Scriptura demonſtrat, dum ſub voce ſponſi, per arbuſtorum nomina quaſque virtutes deſignat, dicens: *Cypri cum nardo, nardus & crocus, fiſtula, & cinamomum cum vniuerſis lignis Libani, myrrha & aloe cum omnibus primis vnguentis.* Quid enim per has diuerſas aromatum ſpecies deſignatur, niſi ſanctarum virturum odor, & profectus qui in ſanctis habetur? Ex his quippè ſpeciebus regalia vnguenta conficiuntur; ex his corporum ſanitates inueniuntur. Benè igitur virtutes animarum deſignant, quibus & confectis, & bonus odor opinionis egreditur, & ægri animabus competens ſanitas reparatur.] Pulchrè item Optatus in Leuit. lib. 1. *ante medium*. [Nec illud prætereo, quod ore tuo, & ſenſu noſtro, Eccleſiam paradiſum, eſſe dixiſti: quæ res ſine dubio vera eſt. In quo horto Deus plantat arbuſculas. Et tamen Deo diuitias ſuas denegatis, cuius hortum in anguſtias cogitis, dum vobis ſolis immeritò omnia vendicatis. Vndique plantationes Dei ſunt diuerſa ſemina, per diuerſa præcepta. Iuſti, continentes, miſericordes, & virgines, ſpiritalia ſunt ſemina: harum rerum arbuſculas in paradiſum Deus plantat. Concedite Deo, vt hortus eius ſit longè lateque diffuſus.]

554 Hunc ſuum paradiſum variis plantis perpetuò exornat prouidus colonus, euulſis non bonis plantationibus vt Origenes homil. 13. in Ioſue, pulchrè aduertit. [Primum opus (inquit) verbi Dei, eſt eradicare præcedentia mala, ſpinas ac tribulos vitiorum. Dum enim iſtæ malæ radices occupatam detinent terram, non poteſt ſemina bona & ſancta ſuſcipere. Neceſſarium ergo, & primum hoc opus verbi Dei eſt, plantam eradicare peccati, & omnem plantam quam non plantauit Pater cœleſtis euellere, ignique conſumere. Secundi iam operis eſt plantare: Quid eſt quod plantat Deus? Moyſes dicit, quia paradiſum plantauit Deus, & quotidie plantat in animabus credentium. In anima enim de qua excidit iram, manſuetudinem plantat; & de qua excidit ſuperbiam, plantat humilitatem, & de qua eradicat laſciuiam, pudicitiam plantat: & de qua extirpat ignorantiam, inſerit ſcientiam. Non tibi videtur talis eſſe plantatio quam plantat Deus, magis quàm inſenſibilium terrenorumque lignorum.] Et hom. vnica in lib. Regum *initio*; præfatus, Deum nunc quóque vt in mundi exordio plantare paradiſum, ſubdit: [Deus ergo plantat, & eſt quædam propria Dei agricultura; & neceſſe eſt quod ager ille quem Deus colit & plantat, non vnam habeat arborum ſpeciem, ſed tanquam tus diuitis & potentis agricolæ, omnium ſit virgultorum genere refertum. Quomodò autem omnia habeantur in agro Dei, conſideremus ex huius terræ agris quos homines colunt. Numquid in agro ſuo paterfamilias agricola, totum vineas habet, aut totum ficus, aut totum mala, vel palmas? Sed qui diligens & induſtrius eſt colonus, ex his omnibus agrum conſitum habet, & refertum.]

Sed optimè hom. 16. in Leuit. [Habemus arbores intra nos ſiue bonas, ſiue malas: & quæ bonæ ſunt, fructus malos afferre non poſſunt, ſicut quæ malæ ſunt, fructus non afferunt bonos. Vis tibi & arborum ipſarum quæ intra nos ſunt vocabula, & appellationes expediam? Non eſt ficus, neque malus, neque vitis; ſed vna arbor iuſtitia vocatur, alia prudentia, alia fortitudo, alia temperantia nominatur. Et ſi vis maiorem adhuc arborum multitudinem, diſce, quibus fortaſſis dignius putabitur conſitus, etiam paradiſus Dei. Eſt enim ibi arbor pietatis, eſt & alia arbor ſapientiæ, eſt & alia diſciplinæ, eſt & alia ſcientiæ boni & mali. Super omnia verò eſt & arbor vitæ. Non tibi videtur magis quòd Pater, cœleſtis agricola, huiuſmodi arbores in anima tua excolat, & huiuſmodi plantaria in tua mente conſtituat? Sic ergo dicit Saluator: *Non poteſt arbor mala, bonos fructus facere, neque bona fructus malos facere.* Illud eſt quod docet. Arbor pudicitiæ bona eſt, non poteſt afferre fructus impudicitiæ. Arbor iuſtitiæ bona eſt, & afferre fructus iniuſtitiæ non poteſt. Sic & è contrario, ſi habens malè arboris radicem in tua mente plantatam, bonos reddere non poteſt fructus. Si enim ſit in te radix malitiæ, fructus non dabit bonos. Si ſit intra cor tuum ſtultitiæ planta, nunquam proferet ſapientiæ florem. Si iniuſtitiæ, ſi iniquitatis arbor ſit, nunquam huiuſmodi ligna gaudere bonis fructibus poſſunt. Si ergo ſeruemus mandata Dei, ſuſcepta pluuia verbi Dei, de qua ſ[illegible] petus

perius diximus ; etiam arbores quæ in campis animæ noſtræ, & cordis noſtri latitudine plantatæ ſunt, lætum & bonæ ſuauitatis afferent fructum. Vis autem tibi de Scripturis oſtendam, arbores vel ligna appellari has ſingulas quaſque virtutes, quas ſuperius memorauimus? Adhibeo teſtem ſapientiſſimum Salomonem, dicentem de ſapientia; *lignum vitæ eſt*, (inquit) *omnibus qui amplectuntur eam*. Si ergo ſapientia lignum vitæ eſt, ſine dubio & aliud lignum eſt prudentiæ, & aliud ſcientiæ, & aliud iuſtitiæ. Neque enim conſequenter dicitur, ex omnibus virtutibus ſolam ſapientiam meruiſſe, quæ lignum vitæ dicatur, cæteras autem virtutes nequaquam ſimilis ſortis ſuſcepiſſe vocabula, ligna ergo campi dabunt fructum ſuum. Hoc credo de ſe ſentiebat, & Beatus Dauid, cum dicebat, *Ego autem ſicut oliua fructifera in domo Dei*. Ex quo manifeſtè oſtendit, lignum oliuæ, iuſtum & ſanctum hominem dici.]

Inter cæteras paradiſi illius arbores, palmæ florentes non deſunt. Iuſti enim vt palmæ florent, plantati in domo Domini in atriis domus Dei noſtri. Hoc quid ſit, ex Nyſſeno accipe orat. de Thaumaturgo. [Protinus ab initio oſtendit qualis in ætate perfecta futurus eſſet. Ac quemadmodum germina generoſa, cum à primo incremento in directos ramos excreſcunt, per præſentem pulchritudinem agricolis futurum decorem præmonſtrant, eodem modo etiam ille, quando cæteris propter ignorantiam erroribus obnoxius, & lubricus eſt animus ad res vanas & inutiles, iuuentute facilè plerumque prolabente: tunc per primam vitæ inſtituti electionem, oſtendit in ſeſe, verum eſſe illud verbum Dauidis dicentis, *Iuſtus vt palma florebit*. Sola enim nimirum hæc arbor, perfecta craſſitudine cacuminis, à terra ſurgit & excreſcit. Cum proceritatis incrementum progrediatur, nullam in latitudinem à tempore accipit acceſſionem. Sic etiam ille, à primo germine floruit, & electione vitæ inſtitutæ, protinus perfectus, & eminentibus frondibus conſurgens & excreſcens.]

Chriſtus ipſe, paradiſi ſui arbor primaria.

555 Quàm iucundum, tot in hoc pomario, ſiue paradiſo, plantationes, bonas atque frugiferas omnes, animaduertere? Et quamuis [ad Chriſtum, ſaltus eſt, omne quod dixeris,] vt rectè pronuntiant Origenes hom. 2. in Cant. & optimè quoque Philippus Abbas lib. 2. in Cant cap. 21. tractans illud, *Sicut malus inter ligna ſyluarum, ſic dilectus meus inter filios*; tamen aliæ quoque in Chriſti pomario ſunt, bonæ in ſe ac frugiferæ plantæ. [Bona Angelorum plantatio, (ait S. Ambroſius,) bona ſanctorum: Sancti enim ſub ficu & vite ducuntur in illo pacis futuræ tempore, in quibus typus eſt Angelorum. Ergo paradiſus eſt plurima ligna habens, ſed ligna fructifera, ligna plena ſucci, atque virtutis, de quibus dictum eſt; *Exultabunt omnia ligna ſiluarum*. Ligna ſemper florentia viriditate meritorum, ſicut illud lignum quod plantatum eſt ſecùs decurſus aquarum, cuius folium non defluet, quia totus in eo fructus exuberat.] Agnoſcit Ambroſius, Chriſtum eſſe huius paradiſi ac pomarij primariam arborem, vereque lignum plantatum ſecùs decurſus aquarum. Breuiter idem habet Clemens Alexand. lib. 5. ſtromatum. Idipſum pleniùs & dilucidiùs ſic tradidit S. Chryſoſt. in Pſalm. 1. [Ipſe eſt etiam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod pater abſque vllo interceſſore, ferax, frugiferum, bellè germinans, alticomum, frondoſumque progenuit. Hoc lignum ſponſa deſiderans, dicit in Cantico canticorum, *dixi aſcendam in palmam, & tenebo ramos eius*: Palmam quidem ipſum vocans, propter carnis turpitudinem, infra: fertilitatem autem diuinitatis, ſupra. Huius ligni eſum cum recuſaſſet Adam, in contrarium incidit. Nos autem nunc myſticè comedentes, tranſgreſſionem ex ipſo exterminamus: lignum enim vitæ eſt Chriſtus, lignum mortis Diabolus. Hic enim hominem expellit ex paradiſo: ille verò latronem ducit in paradiſum. Ramos enim habet Apoſtolos; fructus eos qui ſalui fiunt: foliorum comam, orationes: radicem baptiſmum: Agricolam, patrem, qui ipſum & ſupra, & infra, abſque interceſſore peperit. Vis etiam videre eius fructum, quem dedit in tempore ſuo? Vide eum crucifixum, & latus eius compunctum, ex quo ſanguis & aqua ſcaturiit, ſanguis quidem ad repræſentandum martyrium, aquam verò in ſignum baptiſmi. Quoniam enim compunctum latus, Adam ſupplantauit, neceſſariò punctus quoque latus, eum regenerauit. Humidum lignum vnum deiecit: lignum autem ſiccum, mundum rurſus erexit. Eſus illius mortem peperit: eſus huius, vitam fecit rurſus germinare. De illo enim dictum eſt, *non comedite ex illo*; de hoc autem; *guſtate & videte quod benignus eſt Dominus*. Specioſus eſt vt malum: ſuauis eſt vt vinum, fructifer vt olea: multa habet tegmenta, ſicut malum punicum: fructu abundans, vt palma; maturus vt botrus: guſtate & videte. Fructus crucis floruit in Patriarchis, germinauit in Prophetis, dedit odorem in aduentu, maturuit in paſſione, comeditur poſt reſurrectionem. Guſtate ergo & videte, quàm ſit ſuauis, quàm ſolidus, quam maturus, quàm floridus, quàm omni ſpecie ac decore plenus.]

Aliæ ibidem arbores, & Chriſti circa eas labor.

556 Qualis item arbor Deipara, fructum præſertim vitæ baiulans? Eleganter de ea Auctor ſermonis de Natiuitate Chriſti apud Cyprianum. [Vltro (inquit) maturus ab arbore baiula fructus, elapſus eſt, nec oportuit vellicari quod ſponte prodibat.] Conformantur his plantis primariis, quantum licet; cæteræ vulgates huius paradiſi arbores; & rigatæ aquis in vitam æternam ſalientibus, ſatagunt ferre fructum in tempore ſuo. De his arboribus plenè ac concinnè Hugo Victorinus in Monaſticis Inſtitut. ſerm. 6.

Eas inoculantem Chriſtum agricolam, omnique ſtudio excolentem exhibet pulcherrimè Anaſtaſius Sinaita lib. 8. Hexaëm *ſub finem*. Audi & illum lib. 7. *ferè in fine*. [Sequentes Theologiæ oratorem Gregorium, qui dixit, Adam eſſe agricolam plantarum immortalium & diuinarum notionum in paradiſo, aſcendamus à litera quæ occidit, ad ſpiritum qui viuificat.

Semper enim ſacra litera ſimul aſcendit cum aſcendentibus. Et exoriri fecit Dominus Deus adhuc ex terra omne lignum pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum. Hic conuenit diligenter quærere quid ſit *ortus*, qui Græcè eſt *ἀνατολὴ* & quid *exortus* qui eſt *ἐξανατολὴ* in iis quæ è terra fiunt & naſcuntur. Dicitur quidem *oriens*, nempè *ἀνατέλλει* quod ſtatim primò apparet: *Exortum* autem, nempè *ἐξανατέλλον* quod cum emarcuerit, & exſiccatum fuerit, rurſus exoritur ſecundo ordine, per aquam & agriculturæ diligentiam & induſtriam. Quamobrem dilucidè admodùm & appoſitè, dictum eſt Propheticè de Eccleſia, *exordiri fecit adhuc Dominus Deus è terra, omne lignum pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum.* Nam orta quidem eſt in initio Eccleſia, quando facta fuit viridis, & benè germinans, denſaſque habens ſuas arbores; exſiccata autem fuit ab æſtu maligni Solis, qui transfiguratur in Angelum lucis, cum in eam per os ſibilaſſet ſerpens, & eam exſiccaſſet per idololatriam. Cum ergo veniſſet cæleſtis fluuius Deus Verbum, & eam irrigaſſet per aquam & fluuium, exorta eſt, & rurſum germinauit; & iterum viuificauit ratione prædita eius ligna; de quibus dictum eſt, *& exordiri fecit adhuc Dominus Deus è terra*; hoc eſt poſtquam mortua & exſiccata eſſet, adhuc ſecundo ordine rurſus germinauit ratione prædita Chriſti terra, omne lignum pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum. In quibus lignis, non dicit Scriptura fœnum, non paleam, non virgultum, non herbam, non lignum pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum. Et lignum infertile, & fœnum, & ſtipula, & palea excinditur, & in ignem mittitur. Sed nihil eſt eiuſmodi in his lignis, ſed dicit in iis omnia pulchra ad videndum, omnia bona ad comedendum, omnia benè germinantia, omnia à Deo pullulantia. Non enim iuſſu exorta ſunt è terra, ſed ipſe Deus, ipſemet opifex, complantatus & concorporalis & totum cognatus factus, è terra genitus tanquam propria membra ea fecit germinare è terra.] Addit alia benè multa in hanc ſententiam. De riuulis intelligibilibus & fluentis Spiritus ſancti ad rigandas omnes prædictas arbores, benè S. Cyrillus lib. 4. in Eſaiam, *ſub initium.*

Paradiſi eiuſdem poma, & gratus auium concentus.

557 Poma ex hoc paradiſo, ſunt ſancti Martyres ait D. Auguſtinus Pſalm. 78. ad illud *in pomorum cuſtodiam.* Et æquè idem dici poteſt de Sanctis omnibus. Ipſe Chriſtus pomum eſt eximium. Egregiè S. Ambroſ. ſerm. 5. in Pſalm. 118. v. 1. [Huiuſmodi pomum, odorem gratum habet, vt cæterorum pomorum fragrantiam vincat. Chriſtus ergo affixus ad lignum, ſicut malum pendens in arbore, bonum odorem, mundanæ fundebat redemptionis, quæ peccati grauis deterſit fœtorem, & vnguentum potius vitale effudit. *Tanquam malum,* (inquit,) *in lignis ſylua, ita conſobrinus meus in medio filiorum*, eo quod ſuper Prophetas & Apoſtolos intima corda hominum, verborum ſuauitate mulcebat. Sed non ſolùm odor, verumetiam cibus, ſuauis in malo eſt. Ergo cibus ſuauis, eſt Chriſtus.] Et infra.

[Conſtitue mihi aliquos ex circumciſione credentes, in lege doctos, obſeruantiæ ſolicitæ viros, & nunc Euangelij agnitione illuminatos, ſpiritali ſaginatos gratia: Dicit in his Eccleſia quæ videt Chriſtum, quæ ſponſum recipit, quæ cibo eius paſcitur; *in vmbra eius concupiui & ſedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis.* Qui fructus eius dulcis, niſi Prædicatio Dominicæ Paſſionis, vt ipſe ait: *Ecce hereditas Domini, filij merces, fructus ventris?* Qui enim dulcior fructus poteſt eſſe in faucibus noſtris, quàm remiſſio peccatorum? Et benè flos eſt Eccleſia, quæ fructum annunciat, hoc eſt Dominum Ieſum Chriſtum de quo dictum eſt Mariæ; *benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui,* Ergo vbi guſtauit fructum ſuauitatis impatiens ad perfectiora feſtinat dicens, *introducite me in domum vini, conſtituite me in dilectionem, confirmate me in vnguentis, ſtipate me in malis: quia vulnerata charitatis ego ſum.*] Tandem infra [vulnerata eſt Eccleſia, ſed vulnere charitatis. Vulnus enim eſt quod Chriſtus excepit, ſed vnguentum eſt quod effudit: Pomum eſt quod pependit. Hoc pomum guſtauit Eccleſia, & ait: *Et fructus eius, dulcis in faucibus meis.* Et vt ſcias quia pomum eſt Dominus, legiſti ſupra; *tanquam malus in lignis ſyluæ, ita conſobrinus meus.* Nos quoque vulnus fatemur, cum prædicamus Chriſtum Crucifixum; ſed bonus odor ſumus Deo, quia Crux Chriſti Iudæis ſcandalum, Græcis ſtultitia, nobis autem virtus Dei atque ſapientia eſt.] Scitè verò Nyſſenus, ad Chriſti conſtitutionem ex carne & ſanguine, nomen poni Chriſto tributum accommodat hom. 4. in Cant.

Nec qui ſuprà modum amœnas paradiſi delicias, canorarum auium garritus, deeſt in Eccleſiæ paradiſo. Concinnè enim Damaſcenus 4. fidei cap. 18. hortum ſeu paradiſum pulcherrimum ſcripturarum in Eccleſia conſitum deſcribens, hortatur ad illum ſubeundum, quem vocat ſuauiſſimum, dulciſſimum, venuſtiſſimum, omnigenis intellectualium volucrum cantibus circum ornantem. Quam verò canora auis Dionyſius Areopagita *volucris cœli* nomenclatore Chryſoſtomo hom. de pſeudo-prophetis, quia velut Mannecodiata, quam idcirco *auem paradiſi* nominauit, numquam humi recipit? Refert Chryſoſtomum & approbat, Anaſtaſius Bibliothecarius epiſt. ad Carolum Caluum, qui eam homiliam vocat *vltimum ſermonum S. Chryſoſtomi.* Quàm item ſuauis modulatus Baſilij, quem Nyſſenus frater orat. de S. Ephrem *auream doctrinæ luſciniam* appoſitiſſimè nominauit. Hic voces turturis audiuntur, quia Eccleſia inuenit ſibi nidum. Eccleſia enim domus eſt caſtitatis, ait S. Ambroſius ſerm. 6. in Pſalmum 118. v. 3. Quid *regia & vocaliſſima cicada* Paulus? vt loquitur Daniel Monachus in vita S. Climaci *initio.* Pij denique omnes, ſunt aues canoræ. Quod enim Abraham Geneſ. 15. aues non diuiſit, ſed tantùm animalia S. Auguſtinus ſerm. 54. ad ſignificandam indiuiſibilem piorum omnium cum Deo & inter ſeipſæ coniunctionem referens, benè monſtrat, eos eſſe aues. Itaque vniuerſali Eccleſiæ, ad rationem veri perfectique paradiſi, & pomarij amœniſſimi, deeſt omnino nihil.

Paradiſus myſticus in pia quauis anima, & clauſtro.

558 In pia item quauis anima ſigillatim, pomarium omnis generis frugiferis plãtis conſitum agnoſcunt ſæpe Patres. Macarius de periculis vaſtationis animæ differens, hom. 43. pulchrè id tradit. [Perinde ac ſi ſit hortus (inquit) arboribus fructiferis, & aliis fragrantibus plantis, conſitus, atque per omnia benè excultus & exornatus, munitus quoque exiguo pariete, pro vallo qui conſeruet eum; Contingat verò fluuium rapidum illic tranſcurrere, licet modicum aquæ allidat parieti, Corrumpit fundamentum ſumptáque reductione paulatim diſſoluit fundamentum, atque irruens effringit & exſtirpat omnes plantas, vniuerſam culturam delet ſterilem reddit: ſic quoque ſe habet cor hominis. Poſſidet cogitationes honeſtas: appropinquarit verò cordi perpetuo fluuij vitiorum volentes illud deiicere, atque in ſuam partem protrahere.] Agnoſcit apertè Macarius, animam quamcunque piam eſſe paradiſum myſticum. Idem habet Giſelbertus in Altercat. cap. 5. [Animam (inquit) fructu iuſtitiæ fluidam, dic Paradiſum, quæ ſemen diuinitùs acceptum multiplicat, dum virtutem virtuti accumulat. Subdit de gemino piorum Paradiſo, cœleſti & terreno, inſignia. Et alia ex eodem, in eam rem, paulo poſt dabo.

Specialiter Beatam Virginem, Paradiſi amœniſſimi ſpecie exhibet Amedeus Lauſan. hom. 7. verbis illis. [Mariæ præſentia, gratam venis temperiem exhibebat, & quo fauens ſe verteret, Paradiſus erat. *Emiſſione tuæ* ait ſponſus, *Paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus, Cypri cum nardo, nardus, & crocus, fiſtula & cinnamomum, cum vniuerſis lignis Libani. Myrrha & aloës cum omnibus primis vnguentis. Fons hortorum, puteus aquarum viuentium quæ fluunt impetu de Libano.* Habet quippè Paradiſus glorioſæ virginis mala punica in varietate virtutum, fructus pomorum in perfectione operum. Habet & cyprum cum nardo, illam fertilem vuarum, hanc miri odoris herbam aromaticam, ob ſobriam ebrietatem ſenſuum, & ſuaue fragrantem opinionem virtutum. His adduntur crocus lætitiæ, fiſtula expoliationis carnis, cinnamomum ſuauitatis cum vniuerſis lignis Libani, per quæ virtutum vniuerſitas figuratur. Myrrha quoque mortificationis, & aloës incorruptionis, cum omnibus primis vnguentis effuſis in oratione ab illo vnguento, quod conſiſtens in capite, deſcendit in barbam, barbam Aaron, non illius veteris & ſignificantis, ſed noui & ſignificati Deſcenditque in oram veſtimenti eius, quod eſt Eccleſia; ipſi verò Aaroni, iuxta Paulum exhibita ſine macula & ruga. His ergo tantíſque bonis exuberans ſponſa, ſponſi mater vnica, ſuauis, & chariſſima in deliciis vt fons hortorum rationabilium, & puteus aquarum viuentium & viuificantium, quæ fluunt impetu de Libano, à monte Sion vſque ad circumfuſas quaſque & exteras nationes, pacis flumina, & gratiarum emanationes cælica infuſione deriuabat.]

De Paradiſo Clauſtrali ita Petrus Damiani ſerm. de S. Nicolao. [verè Clauſtrum eſt Paradiſus. Hic prata virentia Scripturarum, præterfluens lachrymarum vndoſitas, quam de puriſſimis affectibus amor ille cœleſtis eliquat. Hic ſunt arbores erectiſſimæ choris Sanctorum, nulláque eſt quæ non multa fructus gaudeat vbertate.] Sed in vita ſeculari pleræque eiuſmodi ſunt Paridiſi: cœtus inquam varij proborum. Quod ſi interdum in eo ſolo arido & macro arbores tenuantur, non omittit bonus Agricola Chriſtus, iuxta illum de Euangelio villicum, fimi ac ſtercoris cophinum inücere: qua ſe ratione ſolabatur, verè pius, verè humilis in oculis ſuis S. Paulinus Epiſt. 5. ad Aprum. [Potens eſt enim (inquit) ipſe Dominus qui interpellat pro peccatis noſtris, & qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſint facere, & de nobis egenis & aridis arborem fructuoſam & animam inanem, adipe verbi ſui tanquam cophino ſtercoris opinare. Quia Scriptum eſt; *De ipſius gratia pingueſcent fines deſerti.* Cophinus autem hic ſtercoris, qui de ſterili fertilem arborem facit, ſpecialiter mihi videtur humilitas ſpiritalis, qua contribulantes cor noſtrum pœnitudine præteritæ vanitatis, euacuamus inania, & ſuccum virtutis accipimus; qua qui operibus iuſtitiæ ſteriles eramus, reddimur fructuoſi.]

Terreſtris olim Paradiſi, expreſſio in Eccleſia.

559 Non vulgaris duntaxat cuiuſuis Paradiſi, ſed illius amœniſſimi quem plantauerat Deus ab initio, ſpeciem & expreſſam imaginem, in Eccleſia agnoſcunt grauiſſimi Patres; aliquos id inſinuantes, iam protuli. Sed ſuppetunt qui id tradant diſertiſſimè. S. Auguſtinus 13. ciuit. cap. 21. [Poſſunt hæc etiam omnia in Eccleſia intelligi, vt ea meliùs accipiamus tanquam Prophetica indicia præcedentia futurorum, Paradiſum ſcilicet ipſam Eccleſiam, ſicut de illa legitur in Cantico Canticorum: quatuor autem paradiſi flumina, quatuor Euangelia: ligna fructifera, Sanctos: fructus autem eorum lignum vitæ Sanctum Sanctorum, vtique Chriſtum: lignum ſcientiæ boni & mali, proprium voluntatis arbitrium.]

Nyſſenus Orat. 3. de Reſur. [Tunc vnus morti locum introeũdi dedit, per vnum etiam nunc contra, vita introducitur. Tunc per mortem vita excidimus: nunc per gloriam, ligno vitæ appropinquamus. Tunc propter inobedientiam, ex Paradiſo expulſi ſumus. nunc per fidem in Paradiſum admittimur. Rurſus fructus vitæ, ad delicias nobis propoſitus eſt ad arbitrium. Rurſus fons Paradiſi quadripartitò diductus per Euangelicos amnes vniuerſæ faciei Eccleſiæ potum præbet, adeò vt etiam ſulci animarum noſtrarum inebrientur, quos is ſementem ſermonis facit, aratro doctrinæ proſcidit, ac multiplicantur germina fructúſque virtutis.]

Autor ſermonis de ablut. pedum apud Cyprianum *ferè initio.* [Ornata & honorata eſt Eccleſia quaſi Paradiſus, in amplitudinis ſuæ vmbilico, fontem continens gratiæ ſingularis; flumina creans in vitam æternam ſalientia; viuam habens originem & decurſum perennem: hinc egredientia quatuor Euangelij flumina per vniuerſum mundum ſecum regenerationis euehunt

hunt lauacrum, & de abdito & ſecretiſſimo Spiritus Sancti munere, huius gratiæ liquor emanet, ſic lauans quos parentalis labes infecerat, vt nec actualis, nec originalis macula aliqua ſui poſt ablutionem illam veſtigia derelinquat.]

Plenè & concinnè Anaſtaſius Sinaita. Qui lib. 9. Hexam. *ſub initium*, Chriſtum agricolam, omne genus ſtudij & ruſticæ operæ, ſuo huic Paradiſo impendentem, Egregiè deſcribit his præter cætera [Licet videre hunc ſecundum Adam, nempè Chriſtum, apertè operantem arbores ratione præditas, & eas quidem quæ ſunt immundæ, mundantem. Quibus etiam dicebat; *volo mundare*, ſiccas autem humectantem. Ex quibus erat etiam illa arbor, quæ aridam ſuam habebat manum tanquam ramum. Ad quam exclamauit bonus hortulanus; *extende manum tuã ad Dei operatione*. Sic etiam tãquã vita, etiam morte affectos viros mortificauit. Ex quibus erat mortua & arida arbor Lazarus, lachrymæ aqua irrigata, & quæ ſtatim germinauit ex terra. Supernaturaliter autem ſcit quoque hic agricola Ieſus, inoculare, vt qui inſtar hortulani luto & aqua inoculans eum qui erat cæcus ab ortu, vt qui eſſet lux de lumine, cæci oculis viſum reddiderit. Quod ſi etiam ipſum velis videre irrigantorem, audi eum dicentem; *Si quis ſitit, veniat ad me & bibat*. Sic enim ſedens ad puteum pulchra illa vitæ, nempe Samaritana irrigata, eam reddidit fertilem.]

560 Nolo Giſelbertum omittere, qui in Altercat. Synagogæ & Eccleſiæ, (cum de argumentis ex Euangelio) cap. 19. tres Paradiſos ſecernens, accommodatiſſimè ad rem præſentem Philoſophatur, his verbis. [An ignoras tres eſſe Paradiſos, primum terreſtrem, floribundum in primordiis ſeculorum plantatum; & omni iucunditate amænum, cuius incola protoplaſtus: ſecundum Eccleſiam Sanctorum, quem fundauit & inhabitat ſecundus Adam cœleſtis, id eſt Chriſtus; tertium etiam cœleſtem, quod eſt regnum Dei & vita æterna, inuiſibilis, Sanctorum Patria? In primo Paradiſo lignum vitæ eſt, arbor materialis: in ſecundo lignum vitæ, humanitas Saluatoris: in tertio lignũ vitæ eſt ſapientia Dei fons vitæ, verbum Dei & origo boni. Et lignum vitæ quidem quod erat in Paradiſo terreſtri, tantummodò vitam corporalem ſine defectu dare potuit: lignum verò, vitæ quod Chriſtus eſt, in carne & ſanguine ſuo vitam æternam promittit & habuit. Hoc eſt verè lignum vitæ, verbum Patris in excelſis, ſapientia Dei quæ in cordibus Sanctorum tanquam in Paradiſo inuiſibili, per timorem ſeminatur, per gratiam rigatur, per dolorem moritur, per fidem radicatur, per deuotionem germinat, per compunctionem oritur, per deſiderium creſcit, per charitatem conualeſcit, viret per ſpem, frondet per circumſpectionem, ramos expandit & floret per diſciplinam, fructificat per virtutem, per patientiam matureſcit, per mortem carpitur, cibat per contemplationem. Et hoc ſemen & lignum vitæ cum floribus & fructibus ſuis. Porrò fons aſcendebat de terra, irrigans vniuerſam ſuperficiem terræ, qui exinde diuiditur in quatuor capita; Magnum planè tam in ligno Paradiſi quàm in fonte myſterium. Igitur Paradiſus Eccleſia eſt, agnum habens in ſe, & genus etiam electum, regale Sacerdotium: fons Paradiſi Chriſtus: ligna voluptatis, Sancti ſunt, diuino chariſmate, ſpiritualibuſque diſciplinis delicioſi: aquæ quibus irrigantur hæc ligna, mundationes ſunt Sanctæ Charitatis, & emanationes Spiritus Sancti, qui ſic illos ſuaui dulcedine impleuit, vt rectè dicantur ligna voluptatis propter eminentiam diuinæ ſuauitatis: Verùm duos aduerte rationalis creaturæ eſſe Paradiſos, vnum ſcilicet ſocietatem Sanctorum Angelorum, & alium Eccleſiam electorum hominum; & horum vtriuſque de quo loquimur, terreſtrem Paradiſum, imaginem vel ſimilitudinem. Etenim ſicut in iſto lignum vitæ plantatum eſt, & lignum per quod mors introiuit in mundum; ſic in cœlo, contra auctorem vitæ Deum Diabolus, cauſa mortis extitit: ſic nihilominus in genere humano lignum vitæ Chriſtus, & contrarium eius lignum mortis Antichriſtus erit, qui iam dudum per membra ſua myſterium operatur iniquitatis. Item ſicut de hoc terreno paradiſo fons aſcendebat irrigans vniuerſam ſuperficiem terræ omnémque terram reddit aptam frugibus alendis: ſic & de illo cœleſti Paradiſo, fons manare dignatus eſt, id eſt gratia Spiritus Sancti, tanta copia rigans maſſam humani generis, vt cum Sanctorum & electorum omnium cedris, oliuis, aut vineis, vitæ quoque lignum, id eſt Chriſtum Deum & hominem, fecerit de terra naſci Virgineæ carnis. Circa quæ fluenta, Scripturarum fontem in quatuor capita diuiſit, quæ Propheta in quatuor animalium diuerſas facies diſtinguit, ſcilicet hominis, vituli, leonis, aquilæ volantis. Non enim ſolummodò quatuor Euangelia, ſed & omnis Scriptura diuinitùs inſpirata, certam habet intentionis ſuæ hanc quadrifidam faciem, vt eundem Dominum noſtrum oſtendat manſuetum nobis, vt verè hominem; fortem contra Diabolum, vt leonem; id eſt, Deum omnipotentem; immolatum pro nobis vt vitulum electum, & ſaginatum; reſurrexiſſe & in cœlum aſcendiſſe, vt volantem aquilam. Itaque fons ille in quatuor capita diuiſus, vniuerſam irrigat terram, & ſicut iecur in corpore animalis, quod dicunt Phyſici fontem ſanguinis cunctis venis ſanguinem miniſtrat, vitámque animantis hoc miniſterio retentat; ſic ille fons Paradiſi, vniuerſam terram per venas occultas vegetat, & in multos redundat fontes & flumina. Sed eorum omnium iſta ſunt capita, id eſt principalia flumina, Geon, Phiſon. Tigris, & Euphrates. Hunc igitur terrenum Paradiſum, ad exemplum cœleſtis Paradiſi fuiſſe, conditum, attende; in quo quaſi ligna pulcherrima angelicæ fortitudines fuere, lignum vitæ Deus ipſe, cuius felices Angeli beata ſemper viſione fruuntur.] Legendus in hanc rem, idem Autor, eiuſdem operis cap. 1. & 5.

Item in Sanctis ſingulis,

561 Notant pleriſque, antiqui illius Paradiſi & animæ cuiuſuis piæ analogiam, in non paucis ſub Chriſto agricola. Sed nominatim Sanctiſſimam Deiparam, cum illo Paradiſo componit imo anteponit Theodotus Ancyranus Orat. de Natiuit. Saluat. quæ habetur Tom. 6. Concilij Epheſini editionis Peltani appen-

dice 5. c. 2. [O virgo (inquit), quæ ipſum viciſti deliciarum Paradiſum: Ille namque ſine ſemine omne plantationum genus protulit, ex Virgine terra exortis plantationibus. Hæc autem Virgo illa terra melior eſt. Non enim pomorum protulit arborem, Sed virgam Ieſſæ, fructum ſaluatorem hominibus afferentem, & illa terra virgo erat, & iſta virgo: ſed illius quidem arborem naſci præcepit Deus; huius autem Virginis, ipſe Creator, ſecundùm carnem factus eſt germen: Neque illa terra ante arboris frondes ſuſcepit; neque hæc ex partu virginitatem læſit. Virgo Paradiſo glorioſior facta eſt: Ille enim Dei cultura factus eſt; hæc autem ſecundùm carnem Deum coluit eligentem hominis copulari naturæ.] De aliis Sanctis cum Paradiſo terreſtri collatis, in hunc modum loquitur Theodorus Studita ſerm. 41. catech. Ii ſunt Dei in Edene pomarium, non materialis ſtirpibus, ſed Spiritus tanquam fructibus pictum & ornatum vbi fragrat vitalis odor, vbi ſerpens non vulnus intulit, ſed accepit, non exegit, ſed vt par erat proſcriptus eſt.]

Vtrobique fons vitæ.

562 Eſt hic quoque fons vitæ Chriſtus Dominus, vt obſeruat & fuſiſſimè proſequitur S. Ambroſius lib. de Paradiſo cap. 3. quadrifidam fontis illius diuiſionem, & fluenta quatuor primariarum virtutum inde dimanantia per vniuerſas animæ partes, latè perſecutus. Breuiùs & optimè in Pſal. 45. verbis illis. [De corpore Domini flumen exiuit, quando de latere eius aqua fluxit & ſanguis, quo lætificauit animas vniuerſorum; quia illo flumine lauit peccatum totius mundi. Eſt & fluuius qui de Eden exit, & circuit vniuerſam terram, verbum Dei quo paradiſus intelligibilis irrigatur, & omnis anima vocatur ad gratiam Chriſti, dicente ipſo Dei verbo; *ſi quis ſitit, veniat ad me & bibat. Cui ego dedero aquam, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Ex illo enim vnico Dei Verbo quatuor fluuiorum, prudentiæ, & Fortitudinis, Temperantiæ quoque & Iuſtitiæ, fluenta manarunt. Alij enim per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij fides in eodem ſpiritu; alij gratia curationum in vno ſpiritu, alij operatio virtutum. Hæc enim operatur omnia vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Hi ſunt impetus fluminis, cum ſe in gratiam miniſteriorum operationis atque virtutum, ſpontaneæ diuiſione transfundit. His igitur fluminis ſuperni meatibus, ciuitas illa in qua Deus inhabitat, irrigatur; & ſanctificatur altiſſimi tabernaculum, omnis omnia quæ inhabitatur à Chriſto.] Egregie item, fontem vitæ è Paradiſo manantem, infert ſingulis Sanctis tanquam Paradiſis quibus Chriſtus inſidet S. Bernardus, ſerm. 2. de Natiuit. Dom. qui eſt de fontibus ſaluatoris. [Paradiſum (inquit,) habemus multo meliorem, & longè delectabiliorem, quàm primi parentes habuerunt. &c; In quo tres quidem fontes iam inuenimus, quartum quæramus. Habemus de fonte miſericordiæ ad diluendas culpas, aquas remiſſionis: habemus de fonte ſapientiæ ad potandum ſitim noſtram, aquas diſcretionis: habemus de fonte gratiæ ad irrigandas plantas bonorum operum, aquas deuotionis. Quæramus ad decoquendos cibos, aquas feruentes, aquas æmulationis. Hæ nimirum conduunt & decoquunt affectiones noſtras, & ebulliunt de fonte Charitatis.] Inſigniter & latè idem verſat Drogo libro nuper edito de creatione & redemptione primis hominis, *ſub medium,* legendus quoque in hanc rem Petrus Cellenſis lib. de Panibus cap. 12. Non extant Sermones de Paradiſi fluminibus Chriſto aptatis, quos per totum tempus ſacri aduentus abeſſe habitos, ait Petrus Damiani, Serm. 11. *in fine.* De Chriſto fluuio, videndus præterea Origenes hom. 13. in Eſech. *ſub finem.*

Mundana quauis pomaria, nihil ad Chriſtiana.

563 Non fuerunt eiuſmodi corruptibilliū fructuum Pomaria, qualia iactarunt pleriqve v.g. Alcinoi. Heſperidum, Regum Perſarum à Briſſonio lib. 1. de Regno Perſarum *à pag.* 70. latè ex variis deſcripta, nominatimque Sardianum, quod Cyri ipſius manu excultum & conſitum, Xenophon auctor eſt in Oeconomico, & Ælianus lib. 1. de animal. cap. 59. Quid in his omnibus non euanidum, & ſubitò victum, ac marcens? Sed neque in pomariis intelligibilibus, cuiuſmodi in ſeculo ſunt, arbores ſunt frugiferæ fructibus honoris & honeſtatis; ſed poma earum qualia Pentapolitana ad leuem contactum cineteſcentia, vt loquitur Tertul. cap. 40. Apol. Et carmine de Sodoma;

> *Semiperempta etiam ſi qua illic ingera, latas*
> *Autumni conantur opes, facilè optima ſeſe*
> *Permittunt oculis pyra perſica, & omnia mala,*
> *Donec carpuntur; nam protinus indice tactu*
> *Soluuntur in cinerem, fit vana, fauilláque pomum.*

In eandem rem Audi Chryſoſtomum hom. 8. in 1. ad Theſſal. [Peregrinatus eſt ne igitur quiſpiam veſtrum aliquando in palæſtina? Puto ſane. Quid ergo? Teſtes mihi ſitis, vos qui loca illa vidiſtis, ad eos qui illic non fuerunt. Supra Aſcalonem enim eſt Gazam, in ipſo Iordanis fluminis termino, eſt regio quædam magna & fertilis; Immò erat. Iam enim non eſt. Iſta igitur cum inſtar paradiſi eſſet, (*vidit enim Loth,* (inquit) *omnem regionem circa Iordanem, & erat irrigua, ſicut paradiſus Dei*): Iſta igitur quæ adeò erat florida, vt cum quibuſuis aliis regionibus decertaret, Paradiſúmque Dei abundantia ſua exprimeret. quibuſuis ſolitudinibus ac deſertis nunc deſolatior eſt, & ſtant ibi arbores fructum habentes. Fructus autem ille, iræ Dei monumentum eſt. Stant enim mala punica, (& arbores dico, & fructus,) Splendidum quidem aſpectum habentia, & ignoranti multam ſpem præbentia; ſi verò in manus illa ſumpſerit, mox perfracta, fructum quidem nullum, pulueris autem & cineris plurimum, intus reconditum exhibent.]

En qualia poma, mundani pomarij. Arbores ibidem infrugiferæ & agreſtes, ſaltui non pomario conuenientes. Pleriqve ſalices frugiper-

[illegible] Nyſſenus Orat. de Meletio expoſtulat. Et quamquam eam ipſam ob cauſam, Methodius apud Photium Cod. 237. ait, Scripturam vbique per ſalicem adumbrare virginitatem, quia flos ſalicum, ſi in aqua decoctus ſumatur, libidinem extinguit, & ſterilem reddit, vnde & Homerus Odiſſ. κ. *ὠλεσικάρπους frugiperdas* nominat ſalices: tamen pleríque Patrum ad illud Pſaltis, *in ſalicibus in medio eius*, non in bonam partem interpretantur ſalices. Non paucæ ibidem aliæ arbores venenatæ, quales illæ de quibus dicitur, *venite, mittamus lignum in panem eius*. Eiuſmodi apud Plinium lib. 16. cap. 10. Taxus plurimarum, vel vmbra noxia, quales illæ apud Plinium lib. 17. cap. 12. Nec deſunt ferales Bubonum voces, & ominoſi modi. In Chriſti Paradiſo, omnia ſona & ſancta, & ne folium quidem arborum eius defluit. Nam ſi quæ eſt arbor inutilis, poſt multam patientiam, iubetur excindi. [Perfidia hominum pertinaciũ (inquit S. Ambroſ. lib. 7. in Luc.) Synagogam inutilem fecit, & ideò quaſi ſterilis iubetur excidi. Quod de Iudæis dictum, omnibus cauendum arbitror; & nobis maximè ne fœcundum Eccleſiæ locum, vacui meritis occupemus, qui quaſi malogranata benedicti, fructus ferre debemus internos, fructus pudoris, fructus coniunctionis, fructus mutuę charitatis & amoris, ſub vno vtero Eccleſiæ matris incluſi, ne aura noceat, ne grando decutiat, ne æſtus cupiditatis exurat, ne humoris imber elidat.]

Concludamus cum Chryſoſtomo ſerm. de animatione Adæ *in ipſo fine*. [Gratias agamus Deo, qui cum vnum Paradiſum amiſerimus, innumeros Paradiſos per vniuerſum orbem terrarum plantarit. Gratias agamus Deo qui cum Paradiſum propter præuaricationem perdiderimus, in regnum cœlorum vocati ſumus per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti.] Ab hoc Paradiſo transferet ſuos Chriſtus, ad Paradiſum omnibus meliorem, & *Paradiſum Paradiſorum*, ait Iulianus Tolet. lib. 2. Prognoſt. cap. 2.

Eccleſia, Chriſti vinea.

564 Vinea Chriſti, Eccleſia eſt, conſentaneè ad loca plurima Scripturarum, quibus priſca Eccleſia dicitur *vinea Dei*. Sic enim diſertè Iſaias cap. 5. *Vinea Domini Sabaoth, domus Iſrael eſt*. Et Ieremias cap. 2. *Ego plantaui te, vineam electam, omne ſemen verum*. Et Pſalm. 79. *Vineam de Ægypto tranſtuliſti*. Vbi plenè de eius trãſplantatione & ſuffoſſione. Aſtipulatur Chriſtus ipſe in Euangelio, non ſemel. Eumque hoc nominatim ex capite, quod vineam plantarit, cum Noëmo collatum legimus apud Auguſtinum 16. Ciuitatis cap. 2. & ſerm. 153. de tempore. Cauſas autem collatæ cum vinea Eccleſiæ, perſequitur Hieron. Pradus in c. 15. Ezech. inde petens eas, quod vinea ſæpè non tam pro vineto ſumatur, quàm pro portione electa hæreditatis: at Eccleſia eſt hortus deliciarum Chriſti, nec hortus ad nudas delicias, ſed etiam ad quæſtum. Qua ratione, vinea medium quid eſt inter fundum qui vndè deſeruit, quæſtui; & hortum qui nudæ amœnitati deſtinatur. Ita ferè Pradus. Multùm ſpectate obiectam quidem & deſpectam ſpeciem vineæ, ſi exteriora tantum attendantur, & tamen feracitatem maximam ſucci pretioſiſſimi, quo nihil vegetius, nihil ad animum acuendum vitéſque firmandas accommodatius. Nam vineæ quidem feracitatem, nemo ignorat, & Scripturæ, ſæpe produnt vt cum Pſal. 127. mulier fæcunda viti abundanti confertur. Et cum Sapientia Eccleſ. 24. ait ſe fructificaſſe quaſi vitem. Notatque Plinius lib. 14. cap. 4. ex Catone, vineam quamdam olim, ex iugeribus ſingulis denos muſti culeos proferre ſolitam, efficaci exemplo vt Plinius monet, [non maria plus remetata conferre mercatori, non in rubrum littus Indicumve merces petitas, quàm ſedulum ruris larem.] Vini verò efficacia atque potentia, Celebratur apud Eſdram & experimẽto eſt teſtatiſſima. Itaque meritò Chriſti Eccleſia cum vinea confertur frequentiſſimè. Eòque ſpectauit Iſaias cap. 5. cum dixit propheticè, *cantabo dilecto meo* Chriſto ſcilicet Eccleſiæ vinitori, *canticum Patruelis mei vineæ ſuæ*. Canticum quod cognatus meus Moſes Deuter. 32. vineæ ſuæ cecinerat. *Vinea facta eſt dilecto meo, in cornu filio olei*: ideſt in loco pinguiſſimo, & feraciſſimo.

Subdit de circundata ſepimento lapideo vinea, & omni genere prouidentiæ eidem adhibito: nominatimque de ſtructo in ea torculari. Quod quid ſit, expoſuit S. Auguſtinus ad titulum Pſalm. 8. his verbis, [Torcularia poſſumus accipere Eccleſias; eadem ratione qua & aream intelligimus Eccleſiam. Quia ſiue in area, ſiue in torculari, nihil aliud agitur, niſi vt fructus ab integumentis purgentur, quæ neceſſaria erant & vt naſcerentur, & vt creſcerent, atque ad maturitatem vel meſſis, vel vindemię peruenirent. His ergo vel integumentis vel ſuſtentaculis, id eſt paleis, in area frumenta, & vinaciis in torcularibus vina exuuntur. Sicut in Eccleſiis, a multitudine ſecularium hominum, quæ ſimul cum bonis congregatur, quibus vt naſcerentur & apti fierent verbo diuino, neceſſaria erat illa multitudo, id agitur, vt ſpirituali amore per operationem miniſtrorum Dei, ſeparentur. Agitur enim nunc, vt non loco, ſed affectu interim ſeparentur boni à malis quamuis ſimul in Eccleſiis quantum attinet ad corporalem præſentiam conuerſentur. Aliud autem erit tempus, quo vel frumenta in horrea, vel vina in cellas ſegregentur. *Frumenta* (inquit,) *recondet in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili*. Eadem res in alia ſimilitudine ſic intelligi poteſt, vina rècondet in apothecis, vinacea verò pecoribus proiiciet: vt ventres pecorum, pro pœnis gehennarum per ſimilitudinem intelligere liceat.] Adhibet alias eiuſdem torcularis myſtici notiones duas, ſed hæc videtur potior.

565 Sed de omni cura huic vineæ cœlitùs impenſa, luculenter S. Ambroſius lib. 9. in Luc. ad cap. 20. [Vinea, (inquit,) typus noſter eſt quod populus de vitis æternæ radice fundatus, ſupereminet terris: ac ſolũ vile prætexens, nunc gemmante flore pubeſcit, nunc circumfuſa viriditate veſtitur, nunc mite iugum ſuſcipit, nunc maturioribus brachiis quaſi ſarmentis fæcundæ vitis adoleuerit. Agricola quippe, omnipotens Pater; vitis eſt Chriſtus. at verò nos palmites: qui niſi fructum feramus in Chriſto, cultoris æterni falce ſuccidimur. Rectè igitur vinea, Chriſti populus nominatur vel quod

Crucis

Crucis in fronte prætexat indicium; vel quod fructus eius poſtrema anni legatur ætate; vel quod omnibus vt ordinibus vinearum, ita pauperibus, atque diuitibus, humilibus atque potentibus, ſeruis ac Dominis in Eccleſia Dei æqua dimenſio, nulla diſcretio ſit. Vt vitis maritatur arboribus, ita corpus animæ, anima quoque corpori coniugatur: vt vinea dum iugatur, erigitur: & reciſa non minuitur, ſed augetur: ita ſancta plebs, dum ligatur exuitur: dum humiliatur, attolitur: dum reciditur: coronatur: Quia etiã vt tener ſurculus veteri abſciſſus ex arbore, in alterius fœtu radicis inſeritur: ita populus hic S. ſurculi veteris cicatricibus enodatis in nouo illo crucis ligno, tanquam gremio piæ parentis, fotus inoleſcit. Spirituſque Sanctus ſicut in altas demiſſus terrarum ſcrobes, ita in hoc carcerenm corpus infuſus, aquæ ſalutaris irriguo, diluit quicquid eſt fœtidum, membrorúmque noſtrorum habitus in cœleſtem erigit diſciplinam. Hanc vineam diligens agricola, fodere rigare, tondere conſueuit: eruderatiſque terrenæ molis aggeribus, operta corporis noſtri, nunc ſole torrere, nunc imbre perfundere, ſtirpare agrum ſolitus, ne à ſentibus gemma lædatur, ne luxuriet vmbra foliorum, verborúmque infructuoſa iactantia virtutibus obumbrando, maturitatem indolis naturalis impediat. Sed abſit, vt huic vineæ quicquam timeamus aduerſi, quam peruigil cuſtodia Domini Saluatoris aduerſùs omnes nequitiæ ſecularis illecebras, muro vitæ vallauit æternæ, extendens palmites eius vſque ad mare.] Verùm de Eccleſia Chriſti vinea, plenè S. Bernardus, ſerm. 30. in Cant.

Vites & botri varij vineæ prædictæ.

566 Inſignes pleraſque eius vineæ vites, & eximios botros, Libri ſacri ſæpè celebrant. Præter Chriſtum, quem botro collatum alibi damus, & benè Rupertus lib. 9. in Geneſ. cap. 30. ac S. Paulinus Epiſtol. 3. *ſub finem*; cum vite autem eum confert Iſidorus Peluſ. libr. 1. Epiſtol. 166. Deipara vineæ huius eximia vitis fuit, vel etiam partialis vinea; ſed Sorech, vinea electa, de quo Auguſtinus plenè ſerm. 100. de tempore, Chriſtum deſcribens ſpecie botri illius, quem è vineto terræ promiſſionis decerptum, duo in vecte geſtabant; quos ad duo Teſtamenta accommodat. Beatam autem Deiparam ei vineæ confert, vnde Chriſtus vua decerptus eſt. Quem etiam typum optimè expoſuit S. Maximus hom. 1. de S. Cypriano. [Benedicta tu, (exclamat S. Germ. Conſtantinopolitanus Orat. de Natiuit. Deiparæ.) myſtica atque à Deo conſita vitis, quæ in vocandis Eccleſiis ſarmentum naſcens, & igneum botrum nobis incorruptionis germinans.] Damaſcenus Orat. 2. de Aſſumpt. vocat Deiparam, [minimè rigatam immortalitatis vuæ vineam] Et inferiùs. [Ex ea, vitæ vuam collegimus.] Ex recentioribus, hanc Deiparæ vineam plenè deſcribit Delrius in floridis Marianis Panegir. 5. & 6.

Sancti Martyres, eodem proportione loco & numero ſunt. Quod S. Zeno Veronenſis, elegantiſſimè de more proſequitur ſerm. in Pſal. 79. Deſcribit ibi primo concinniſſimè omnem curam materiali vineæ impendendam in hæc verba, [Vt optimè ſæpè recolitis, menſura ſeruata amputatur in ſurculum, palmes in ſcrobem dimittitur, vt animatus ibidem genitalis humor, manente ſemper ſecum ſubſtantia nutriatur; auxiliare illi neceſſario iungitur lignum, cuius tutela defenſus ſeſe ſuſtollat. At vbi adoleuerit in vitem perfectam, ad iugúmque peruenerit, eius omnes crines luxurioſi tunduntur: pura materia tabulatis infertur, non adſtringitur, ne à ligno quo portatur, vel cuius adminiculo, vel ducatu in vberes fructus longiùs inuitata producitur, vi aliqua ſeparetur. Tum ſolenniter plorans, clementer imbre ſuo rorat: conceptáque muſti felicibus lachrymis fluenta denuntiat. Statim oculis apertis, Folia radiata procedunt: quibus ſubiecti, ac ſe commendantes ſequaces fructus arrident: quos Solis ardores, pluuiæ, ventique, exercendo prouehunt, ad maturitatémque perducunt. At vbi vindemiæ venerit tempus, decore diſſipato paſſim vua detrahitur, in torculáriique, operariorum pedibus ſubiecta calcatur: prælo premitur: duabuſque tabulis vehementer vrgetur, donec omnis dulcedo medullitùs exugatur: ſicque pretioſum fluentum à ſuis calcatoribus, & bibitur, & patris familias cellis vinariis infertur, vt meliua veteraſcendo reddatur.] Hactenus expoſitio curæ circa vineam. Sequitur Apodoſis.

567 [Quantum ſpiritualiter medio cre ætas noſtra conucere poteſt, computatus ad menſuram palmas, competens intelligitur legitimo examinis numero examinatus. Scrobem, fontem ſacrum debemus accipere: qui verò Sacramento homines ſuſcipit mortuos, & inſpiratos aqua cœleſti, mox efficit viuos. Lignum auxiliare, quo tenditur vel portatur, crucis eſt Dominicæ ſignum: ſine quo viuere, immortalitatemque comprehendere, in toto, non poteſt Chriſtianus. Quod tabulatis infertur, cæleſtis viæ vitæque altitudo monſtratur. Ligaminis adſtringitur, cum renuncians ſeculo, ſponſione facta ſpiritaliter ſactis interrogationibus obligatur. Luxurioſi crines ſalce tunduntur, id eſt omninò peccata baptiſmate, Spiritúſque ſancti vigore amputantur. Plorat feliciter vitis purgata materia. De homine loto feliciùs manant doctrinæ cœleſtis diuina fluenta. Ruptis oculis, id eſt, ſpiritualiter patefactis, præcedentibus foliis, fructus ſequela ſeſe cõmendat. Similiter Chriſtianus monitis diuinis præcinentibus obſecundando, in quibus æternæ fructus eſt vitæ, & defenditur pariter, & nutritur. Ad iugum peruenit, cum prærogata omni facultate pauperibus, crucem ſuam portans, conſummata omni iuſtitia expeditior ſequitur Chriſtum. Vi tempeſtatis, ſolis atque imbris, ad maturitatem cogitur. Et iuſtus tentationibus crebris, magnis, ac variis, perducitur ad coronam. At vbi vindemiæ venerit tempus; id eſt, perſecutionis dies, paſſim vuæ diripiuntur; id eſt incõſideratè Sanctis omnibus, violenta infertur manus. Ad torcular cõportantur, id eſt ad ſupplicij locum deducuntur. Ab operariis ibidem conculcantur, hoc eſt ſumma cum contumelia à perſecutoribus illuſi iugulantur. Succus earum in vltimo præli pondere, duabúſque tabulis exſiccatur. Similiter iudicij die à Chriſto ſecundùm tabulas legis, confeſſorum ſanguinis vindicta vſque ad vltimum quadrantem exigitur. Calcatores de eodem muſto bibunt: & perſecutores ſæpè

credentes in Chriſtum, calicem pretioſum quem paulò ante calcando fuderant, guſtant; aliqui etiam bibunt. Muſtum patris familias cellæ reconditur, vt pretioſius transfretatione reddatur: & Martyr, Dominicæ habitationis in recondita aſſumitur: vt ibidem ex homine in Angelum transfuſus, æternæ vitæ beatitudine glorietur.]

Aſtipulatur Nilus Orat. 2. de Aſcens. apud Photium cap. 276. [E radice (inquit) palmites enati ſunt, quæ verè dixit; *Ego vici mundum, ego ſum vitis, vos verò palmites*, Stephanus tanquam ramus ab Eccleſia exciſus eſt, & alius palmes Martyrum pullulauit. Iacobus & Petrus amputati ſunt; alius rurſum Martyr enaſcitur: quo exciſo, alium rurſus vberem palmitem radix protulit. Vindemiâ decerptus eſt Paulus, & alius racemus martyrio matureſcens Thomas, & vndique radix vindemiáque fructum tulit vberiorem, & germen durabilius, quàm qui vindemiarunt. Etenim qui exſcindebant paulatim areſcentes extincti ſunt. Eccleſia verò fructibus omni tempore onuſta, fines terræ ſuis plantis comprehendit.]

Sunt & alij præterea botri. Nam racemum ornatum diuinæ vitis S. Baſilium nominat S. Ephrem in eius encomio. Imo generaliter omnes pios eo nomine donat S. Greg. 16. Moral. cap. 25. ad illud *qui calcatis torcularibus ſitiunt*, [Omnes (inquit) qui Sanctam Eccleſiam perſequuntur, quid aliud quàm torcular calcant? Quod diuina agi diſpoſitione permittitur, vt animarum botri, in ſpirituale vinum defluant, quæ carne corruptibili exutæ ad regna cæleſtia velut in apothecam currant. Nam iniuſti dum iuſtos deprimunt, quaſi botros ſub pedibus mittunt; compreſſi autem botri, ad ſuperni conuiuij ſarietatem exuberant, qui priùs quaſi in huius aëris libertate pendebant. Vnde Dauid Propheta ſanctæ Eccleſiæ afflictionem conſpiciens, Pſalmum pro torcularibus ſcribit.] Deerant in antiqua vinea huiuſmodi racemi, aut perrari erant. Vndè ille gemitus Micheæ c. 7. *veh mihi quia factus ſum qui colligit in autumno racemos vindemiæ; non eſt botrus ad comedendum, Præcoquas ficus deſiderauit anima mea; periit Sanctus de terra, & rectus in hominibus non eſt.*

Anima quæuis pia, vinea Chriſti.

568 Eſt item Chriſti vinea, quælibet fidelis anima: quod plenè verſat. Philippus Abbas tomo 3. moralit. in Cant. Breuiùs lib. 1. in Cant. cap. 22. [Vinea (inquit) poteſt rectè quæuis anima nuncupari, quatum alteri altera quadam videtur ſimilitudine comparari: quia ſicut in multis videlicet pampino, botro, palmite, conſtare vinea ſeu vitis inuenitur, ſic & multis anima vitibus aut virtutibus inſignitur.] Idem pleniſſimè & admodum minutè proſequitur Richardus à S. Laurentio lib. 12. de Deip. partie. 6. cum de arboribus & plantis horti concluſi. Idem multis proſequitur Nyſſenus hom. 2. in Cant. ad illud, *vineam meam non cuſtodiui.* His verò præter cætera. Huius vineæ fructus, eſt puritas. Hic eſt ſplendidus, pulchérque & præclarus ille botrus, qui præ ſe fert formam Solis, & caſtitate dulces reddit ſenſus animæ; Capreolus vineæ, eſt cum vita æterna coniunctio & connexio. Excreſcentes palmites, ſunt virtutum celſitudines, quæ aſcendunt vſque ad altitudines Angelorum. Folia autem quæ germinarunt, & quæ quieto Spiritu pulchre in ramis quatiuntur, ſunt multiplex diuinarum virtutum ornatus, quæ ſimul germinent cum Spiritu.]

Pleniùs eius Germanus, hom. 2. Hexaëm. ſic ſcribens. [Chriſtus non ceſſat vbique vitibus noſtras animas comparare. *Vinea namque facta eſt dilecto*, dicit, *in cornu, pingui in loco*. Et *vineam ſeui & ſepem circumpoſui*. Animas humanas planè vineam dicit, circumdedit ſepto, tum ea ſecuritate tuteláve, quæ ex præceptis reſultat, tum ipſa cuſtodia Angelorum. *Immittet enim ſe*, aut medium conſtituet *Angelus Domini, in circuitu metuentium eum.* Deinde quaſi valla, ſiue perticas & ſtatumina, nobis defixit, poſitis in Eccleſia primùm Apoſtolis, ſecundò Prophetis, tertio Doctoribus. Exemplis præterea veterum hominum, beatorumque, ſenſus noſtros in ſublime erexerit: neque permiſit in humum nos eſſe deiectos, ac dignos eſſe qui conculcemur. Vult etiam nos quaſi clauiculis ſiue capreolis quibuſdam, amplexibus charitatis proximis inniti, ac adhærere, & in ipſis etiam conquieſcere, vt iugi affectu ſurſum verſus feramur, & quaſi ſcandiles arbuſtiuæ vites, nos ipſos adæquemus ſublimium faſtigiis arborum. Quin & à nobis expoſcit, vt dum defodimur, ſuſtineamus. Sanè anima tantiſper defoditur, dum ſe tenacibus exuit mundi curis, quæ cordibus grauiſſimo ſunt oneri. Itaque qui carnalem hunc poſuit amorem, qui pecuniarum a ſe excuſſit auiditatem, qui ſuſpiriis proſequendæ mundialis gloriolæ affectationem deſpuendam prorſus duxit, & aſpernabilem; is ſanè inani onere terrenæ iſtius prudentiæ abiecto, veluti defoſſus reſpirauit.]

Origenes multis idem tradit tract. 19. in Math. ſed pulchrè ac breuiter hom. 1. in Pſal. 36. ad illud *olera herbarum citò decident*, vbi ſic diſſerit.] Puto ergo quod etiam in noſtris cordibus qui credimus Saluatori, ſit aliqua vinea plantata, ſicut dixit; *Vinea facta eſt dilecto, in cornu, in loco vberi.* Sed & ad illos dictum eſt quibus ſermo Dei factus eſt primùm quia *ego plantaui te vineam totam féracem.* Eſt ergo in nobis vinea quædam ex qua fructum ſcientiæ qui lætificat cor hominis, per donum ſapientiæ premimus in torcularibus Scripturarum, cum perfectiùs & latiùs diuinæ legis myſteria contuemur. Sed proficientibus nobis in his ſtudiis, & Iſraelitico oculo ad oculum Spiritalem tendentibus, venit Achab, iniquus & impius: Achab vineæ noſtræ, & aduersùm optima ſtudia hæc ſapientiæ inuidiam concitat, tumultum commouet, dolos & factiones per Iezabel, hoc eſt per carnalem ſapientiam inſtruit, & vult excidi vineam illam ſpiritualis intelligentiæ, & plantari olera; id eſt vt quæ legimus, carnaliter intelligamus; ſicut olera enim omnis gloria carnis eſt. Vt impleatur in nobis illud quod culpat Apoſtolus, dicens ad Galatas, *Sic inſenſati eſtis, vt cum Spiritu cœperitis, nunc carne perficiamini?* Quod autem in anima ſancta ſint vineæ, & agri à Domino benedicti, audi etiam Iſaac ad filium ſuum Iacob dicentem; *Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus.* Melius ergo eſt,

vineam

vineam nos colere in anima noſtra & torcular fodere Scripturarum, & vindemiare botros, & premere vinum de vinea, Sorec, vt nos dicamus ad Dominum, *quia poculum tuum inebrians, quàm præclarum eſt.* [Videndus inſuper Ambroſius b. Hexaëm cap. 12. & libro 9. in Luc. ac Bernard. ſermone 60. in Cant. Vites huius vineæ, agricola Chriſtus circuncidit & putat, vt fructum plus afferant, ait Athanaſius in diſput. Nycæna contra Arrium.

Dolor de Chriſti vinea, malè culturæ reſpondente.

569. Quàm verò dolendum, tantum Chriſti ſtudium, ſiue circa vineam vniuerſalem, ſiue particularem priuati cuiuſpiam, male cadere, eſſeque locum expoſtulationi illi diuinæ apud Eſaiam, *quid vltra debui facere vineæ meæ & non feci? Expectaui vt faceret vuas, & fecit labruſcas.* Proh ingrati animi teterrimam ſterilitatem! [Quoniam igitur nos ſumus Iſraël, (ait S. Maximus Serm. 2. de S. Cypriano) vinea Domini ſumus, videamus diligenter ne ex palmite operis noſtri non naſcatur dulcedinis vua, ſed fellis: ne dicatur nobis quod Iudæis dictum eſt per Prophetam. *Suſtinui vt faceret vuam, fecit autem ſpinas; & non iuſtitiam, ſed clamorem.* Quam dira conditio, vt poſſeſſio quæ Domino ſuo ſuauitatis fructus afferre debuit, ſpinarum illum aſperitate compunxerit, hoc eſt cum Iudæi Saluatorem deberent tota fidei deuotione ſuſcipere, ſpinarum eum coronauerint paſſione. Quæ corona quidem, quantum in Iudæis eſt, erat iniuriarum contumelia: quantum in Domino, erat corona virtutum. Compungunt ergo Iudæi Dominum, dum coronant, compungunt dum crucifigunt. Vnde ait Scriptura ſancta; *Videbunt in quem compunxerunt.* Igitur fratres, videte ne, & nobis dicatur; *Suſtinui vt faceret vuam, fecit autem ſpinas.* Hoc eſt ne ſpinas quas Domino Iudæi cruentis impoſuerunt manibus, nos iniquis ſenſibus apponamus & compungamus eum non aſperitate ſenſuum, ſed operum prauitate. Sunt enim ſpinæ cordis, quæ verbum Dei etiam vulnerare conſueuerunt, de quibus meminit in Euangelio Saluator dicens, ſeminantis ſemen cecidiſſe inter ſpinas, & creuiſſe eas, ac ſuffocaſſe quod ſatum eſt. Quæ autem ſpinæ ſint, ipſe proſequitur dicens, vtique ſollicitudines eſſe mundanas, quæ cum creſcunt in corde hominis, mandata in eo Saluatoris ſuffocant. Quis enim vnquam ſollicitus de mundo, potuit benè ſollicitus eſſe de Chriſto: Quis dum lucris domûs ſuæ prouidet, vtilitatibus Eccleſiæ potuit prouidere? vnde ait Apoſtolus, *qui ſine vxore eſt, ſollicitus eſt quæ ſunt Domini, quomodò placeat Deo: qui autem cum vxore eſt, ſollicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodò placeat vxori.* Ergo fratres, videte ne vinea veſtra non vuas, ſed ſpinas faciat; ne vindemia veſtra, non vinum afferat, ſed acetum. Quiſquis enim vindemiam legit & pauperibus non largitur, ille acetum colligit, non vinum.]

570 [Opus proinde ſit, (concludit ſuprà S. Baſilius,) iuxta prouerbij alluſionem, vt ne vitam hanc noſtram ſinamus ſarmentis noxiis ſylueſcere & luxuriari, id eſt, ne quid in obeundis vitæ huius noſtræ muniis, per oſtentationem deſignemus, ne laudem venemur, captemuſve ab iſtis externæ conuerſationis hominibus; magis verò adnitamur, fructuoſi vt ſimus, ac interim piam quandam oſtentationem operum noſtrum, vero illi agricolæ ſiue vinitori aſſeruemus.] Optimè etiam in cap. 1. Eſaiæ verbis illis. [Iam quando vniuſcuiuſque anima confertur vineæ, vti in Pſalm; *Vxor tua ſicut vitis abundans;* Ait & Dominus; *Ego vitis, vos palmites.* Verendum nobis, ne quando nos anteuertant apprehendere iſtæ comminationes, non redditis fructibus quos conueniebat rependere. Forſan enim & hoc quidem tabernaculum, corpus eſt quod inhabitat Spiritus ſanctus. *Num neſcitis, quia corpora veſtra templum ſunt Spiritus Sancti?* Vinea enim anima eſt, à qua repoſcitur copioſa vbertas fructuum, planè digna primigenia plantatione & agricolatione Dei. Verè enim plantata eſt, ad imaginem veri Dei creata: per vices autem ac ſenſim, multiformi prouidentia colitur ſui conditoris, qui fructus vberes proferentem expurgat, vt cumulatiores edat fructus. Si enim nos addixerimus parandæ munditiæ vitæ, ad expurgandas animæ perturbationes, Deus ipſe ſuppetias feret, complectens ſtudioſam alacritatem perfectorum, ad conſectandam bonitatem feſtinantium. Sanè quemadmodùm putatur vitis quæ prohibetur per pampinorum ſuperfluitatem, ne vberes fructus proferat: Sic & anima circumcidens & amputans conſuetum ſtudium circa res euanidas ac futiles, vim omnem ſuam diſpenſat & exercet ad bonorum operum fructificationem, ne fortè in mundo hoc oſtentationis & iactantiæ præcupido, inutili materia ſylueſcat & eluxuriet, omnémque ſuam facultatem exhauriat, perinde atque vinea circa folia, claniculos & capreolos (quæ figura ſunt mundi,) occupata. Anima inſuper circumfoditur, quo liberiùs cuncta adiacentia ſibi vindicet ad propriam alimoniam, & ita probè ſe adornat ad excipiendam multiplicem doctrinam Spiritus ſancti. Quemadmodùm enim vitis per foditationem non expirans, facilè euaneſcit, neque capax fit vtilitatis quæ illi proueniſſet ex infuſione aquæ, propter denſitatem terræ ei adiacentis: pari ratione anima minùs ritè ſe componens circa hæc corporalia, quorum oppreſſa pondere, ne reſpirare quidem poteſt, ſed permanet infæcunda, referta graui onere materialium, quo fit vt anima nullum ex ſe proferens fructum, nullius iam ſit particeps cœleſtis auxilij. Porrò ab anima infœcunda, ille quidem Spiritus ſanctus ſe ſubmouet ac retrocedit. Maceriæ interim ſiue ſepes concidunt, nempè Angelorum ſubſidia. Ad hæc peregrini ac barbari obſtet tranſeuntes, in nos irruunt, nimirum poteſtates illæ effectrices peccatorum quæ admittuntur per ſuperfluam ſcientiam; ſimul & vitioſæ affectiones & à ratione prorſus abhorrentes, ſeſe volutantes in putido fœtore, ſuis inſtar in volutabrum irruentis, quæ præoccuparant eam animam, eandem, corrumpunt. Tunc apud talem animam, impletur illud; *Derelinquetur filia Sion ſicut vmbraculum in vinea.*]

571 Cauendum ne vua noſtra ſit vua fellis, & botri amariſſimi: quippe de eo decerpti vineto cui Dominus maledixit, & vibratis iræ ſuæ fulminibus vaſtitatem intulit. Multas tales

vineas Deo inuiſas, recenſet & exponit ad hanc mentem S. Baſilius in c. 16. Eſaiæ, quibus illud Deus iure obiicit; *quomodò conuerſa es in amaritudinem vitis aliena?* Manetem Cyrillus Hyeroſol. catech. 16. ait euaſiſſe in ſummum perditionis botrum. Dies Iudicij, cuiuſmodi vinea, & vitis, ac botrus quique fuerit, manifeſtabit. Benè Gregorius Archiepiſcopus Taurominitanus orat. in anni principium, [Quemadmodùm ille menſis; apud nos primus eſt, qui apud Hebræos ſeptimus, amboque in eundem iſta conueniunt: ita etiam corruptionem idem frugibus affert, & vindemiam auſpicatur. Non aliter ac ſempiternum illud æuum generationis, atque interitus finis eſt, & vindemiæ ſpiritualis initium. Nos enim in futura vita velut quoddam torcular expectat. Atque vt generoſo, pulcherrimóque racemo in torcular impoſito, ſuaue muſtum, & odoratum effluit; cui ætas poſteà gratiam ac fragrantiam affert. Sin è carioſis vel acerbis vuis liquor exprimitur, in vappam degenerat, nec idoneum potui eſt; ſed aceſcit, & fœtorem contrahit, aut aliter vitiatum vermibus ſcatet; Sic in reſurrectione corporum, vbi racemorum inſtar actiones noſtræ in probatorium illum ignem tanquam in torcular immiſſæ fuerint, de cuiuſque prouentu & agricolatione conſtabit.]

Nihil celebres alia vineæ, ad Christi vineam.

Liquet de Chriſti vineæ præſtantia. Quæ vulgò dicuntur vineæ, quantumuis excultæ, & feraces, & vini generoſiſſimi fertiles, Creticæ Leſbiæ, Falernæ, Maſticæ, Cypriæ, quid ad electam Domini vineam, eiuſque feracitatem, & fructus optimos cum culturæ vinitoris reſpondet? Auream Regis Perſarum vitem, trũco ramis, pampinis, auream, cuius racemi ex lapillis pretioſiſſimis; de qua plenè Briſſonius l. 1. de Rege Perſarum pag. 69. Pithui itẽ vitem auream apud Herodotum l. 7. Ex eadem quinque materia vitem Ariſtobuli, Ioſepho celebratam 14. Antiq. c. 15. argumenta potiùs monſtroſæ nouitatis conſtat fuiſſe, quàm ſolidæ ac veræ magnificentiæ. Quare non eſt quod de vlla vinea, cum vinea Chriſti quomodolibet componenda, aut iure æquiparanda, ſimus ancipites.

Ager Chriſti, nouale.

572 Agrum Eccleſiæ, Chriſtus colonus optimus (ſic enim apud Ieremiam c. 14. denominatur, ſuffragante Iſaia c. 28. à v. 24.) excoluit ſtudioſiſſimè. Erat hic ager ante Chriſtũ, qualis apud Iſaiam c. 7. deſcribitur verbis illis. *Omnis locus vbi fuerint mille vites mille argenteis* (ideſt quæuis fertiliſſima vinea, cuius ſingulæ vites fructum annum totidem argenteorum ferant) *in ſpinas & in vepres erunt; Cum ſagittis & arcu ingredientur illuc; vepres enim & ſpina in vniuerſa terra.* Hæc non de ſpinis & agro materiali, ſed de intelligibili ſpineto accipienda eſſe, docet ibi S. Cyrillus. Tale quod enim erat orbis terrarum ante aduentum Chriſti; nominatimque Iudæa cui Chryſologus ſerm. 164. eam ob cauſam accommodat rubetum in quo Moſes ignem innoxium conſpexit. Et Ambroſius ſerm. 73. hunc ait eſſe, agrum qui expectatus vt faceret fructum idoneum, fecit ſpinas, vt eſt Iſaiæ 5. iuxta 70. Et dixerat ſanè de Iudæis Michæas c. 7. *qui optimus in eis quaſi paliurus, & qui rectus, quaſi ſpina de ſepe.* Verùm ſi lumen quod in mundo erat, tenebræ fuerunt, ipſæ tenebræ quantæ fuerint? Si inquam Iudæa, quæ veri Dei notitia non deſtituebatur, tot vitiis & ſceleribus abundauit, vt non ager domino ſuo commodus, ſed ſenticetum & ſpinetum ſit meritò denominata, cuiuſmodi fuiſſe exiſtimabimus reliquum mundum? Spinæ hîc imo rhamni idololatriæ, omnia repleuerant. Spinas enim idola dixiſſe Ieremiam c. 4. cum dixit, *nouate vobis nouale, & nolite ſerere ſuper ſpinas*, pulcherrimè tradidit in Catena S. Chryſoſt. Succreuerant item vbique ſpinæ illæ vitiorum, ad quas euellendas ſic hortabatur S. Ambroſius ſerm. 36. [Producamus de ſpinis noſtris roſas, hoc eſt de peccatis iuſtitiam, de ſeueritate miſericordiam, de auaritia largitatem. Iſtæ enim ſpinæ ſunt corporis noſtri, quæ præfocant animam, de quibus ait Scriptura; *Spinas & tribulos tibi germinabit terra.* Germinat enim mihi terra mea ſpinas, ſi me corporalis libidinis titillatione compungit. Generat mihi tribulos, cum me diuitiarum ſecularium cupiditate diſcruciat. Spina enim Chriſtiano, auaritiæ ſuæ radix eſt. Spina viro bono, honoris ambitio eſt. Videntur enim ſpecie apud ſuos grata eſſe, ſed lædunt.] Spinæ iſtæ, florent & virent initio, ſed vbi rhamnum intellexerit, pungunt, ait ad eum pſalmi locum S. Auguſtinus.

Hunc igitur agrum, Chriſtus colonus optimus, nouale fecit, cruce enim ſua vſus pro aratro, (vt eſt apud S. Macarium hom. 28. & apud Maximum hom. 2. de paſſione & cruce Domini, nec non apud Caſſianum collat. 1. c. 22.) Apoſtolos autem æternitatis ſatores, vt loquitur S. Hilarius can. 5. in Matth. adhibens ad proſcindendam hoc aratro terram, (nam idcirco vt S. Macarius hom. illa 28. obſeruat, binos eos tamquam ad iugum copulauit,) feraciſſimum effecit agrum, è quo olim non niſi mutila germina, tribuli ſcilicet & ſpinæ ſcelerum procreabantur. Secundùm Apoſtolos, alij quoque laborauerunt in hoc agro. Audi de S. Antonio Aldelmum lib. de laude Virginitatis c. 14. [Antonius cæleſtis aratri ſtiuarius, & Euangelici ſeminis ſator, à quo primitus per Ægyptum fertilis Cœnobiorum ſeges germinauit, vnde poſtmodùm Memphitica tellus quam Nilus reciprocis fœcundat fluentis, millenos animarum manipulos in fructiferis Eccleſiæ noualibus pullulantes protulit, quos Angelici meſſores (cum figura mundi in ictu & atomo euanuerit, & enormia creaturarum elementa in meliùs commutata claruerint,) ſequeſtratis loliorum faſciculis in inexhauſta cœleſtis regni horrea cateruatim aducctabunt.]

Eius conſummatio in combuſtionem.

573 Quod autem conſummatio terræ reprobæ, ſit in combuſtionem, vt eſt apud Apoſtolum; quod inquam extremum remedium ad conciliandam agro inutili fertilitatem, ſit ignis immiſſio, neque hoc remedium prætermiſſit

miſſit

miſſit colonus Chriſtus, idcirco profeſſus ſe ignem veniſſe mittere. [Et quid eſt (inquit Chryſologus ſerm. 164.) quod tantum verbis ſpargit ignis? quod tanta & talia inflammat & dilatat incendia, dicendo; *Ignem veni mittere in terram*? Quid eſt? Ager quoties longa incuria ſylueſcit, & toto luxuriæ agreſtis ſordeſcit horrore, peritiſſimi cultoris vtique ſemper aperitur & purgatur incendio: ac ſtudio benigno cultor ignis apponitur, vt exuſtis ſentibus reueletur prima facies campi, præſtetur agricolæ libertas, fiat facilis via vomeri, ſit germinis ferax ſterilis diu terra, & longa ac mœſta otia læto lætiſſima iam repenſet in fructu. Ergo vbi Iudaicus ceſpes continuo aratro legis & iugi cultu effectus ad inopiam, non reſpondit germini, non labori; ſed pro tritico lolium reddidit, protulit pro vitibus ſpinas; Chriſtus ad ſata gentium diuini cultus conuertit induſtriam: ac diu oppreſſa dumis nationum cupiens noualia purgare, ignem mittit primùm maximus magiſter in terram, & quicquid naturalis ſquale fecerat luxus, quicquid areſecerat brumalis rigor, artifici depurgat & conſumit incendio: quatenus ſola longo exhauſta ieiunio, ipſo ſuo cinere ſaginata pingueſcerent, & poſt diuturnam duritiem tenera redderentur & mollia; ac ſic Euangelico aptata cultui, ſemini redderentur commoda; & fælici ſulco iam redderent trigeſimum, ſexageſimum, ac centeſimum fructum, ſed ſic ipſe cultus, non eſt nouus agricolæ veteri & cœleſti. Nam legem pandere, gratiam ſerere, ignis ſemper opere conſueuit. Daturus legem, ignem præmiſit in rubo: ſed diuinum rubus portauit, non concepit incendium, iam tunc aculeis malitiæ plenum & ingratum culturæ legis populum præfigurans. Et nunc in arua gentium cum deſtinaret Apoſtolos, ſic eos igneo imbre perfudit, & ignis conſedit ſuper eos, vt poſſent humecta ſiccare, ſicca, infundere, decoquere cruda, frigida calefacere, accendere extincta, comburere noxia; & in opere diuerſo, vno atque eodem igne, ad cæleſtem copiam tota percolere deſerta terrarum.] Optimè idem tradit S. Chryſoſt. ſerm. 2. de Pentec. Tomo, Græcol. & Anaſtaſius Sinaita lib. 11. Hexaëm. *in fine*, ſæpéque S. Macarius.

Hunc ignem in agrum ſuum immiſit Chriſtus in die Pentecoſtes. Túncque impleti contigit, quod Iſaias c. 10. prænunciarat, *erit lumen Iſrael in igne & ſanctus eius in flamma, & ſuccendetur & deuorabitur ſpina eius, in die vna.* Nam de Spiritu ſancto eum locum accepit S. Ambroſius lib. 1. de Spiritu ſancto capite 16.

Vt ignem prouidit Chriſtus, ita & nubes fœcundantes quas Origenes interpretatur diuini verbi diſſeminatores hom. 5. in Ieremiam. Qui item de pluuiæ agros myſticos fœcundantis effuſione, planè diſſerit hom. 16. in Leuiticum. Optimè S. Cyrillus in cap. 45. Eſaiæ ad illud *& nubes pluant iuſtum*, & S. Ambroſius Lucæ 21. ad illud, *venientem in nubibus*. Non diſplicet S. Gregorio, ea aquarum agrum Eccleſiæ fœcundantium interpretatio: ſed illam cumulat alia. Sic enim ſcribit 11. Moral. cap. 6. tractans illud. *Si continuerit aquas, omnia ſiccabuntur, Si miſerit eas, ſubuertent terram.* [Si *aqua* ſcientia prædicationis accipitur, ſicut ſcriptum eſt; *aqua profunda, verba ex ore viri; & torrens redundans fons ſapientiæ*, cum aqua continetur, cuncta ſiccantur: quia ſi ſcientia Prædicatorum ſubtrahitur, eorum qui virideſcere in ſpe æterna poterant, corda protinus areſcunt, vt in deſperata ſiccitate remaneant, dum fugitiua diligentes, neſciunt ſperare manſura. Sin verò *aquæ* nomine, ſancti Spiritus gratia deſignatur, ſicut veritatis voce in Euangelio dicitur; *Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ*, vbi ſtatim Euangeliſta ſubiunxit, *hoc autem dixit de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum*; Congruus in his ſermonibus intellectus patet, quibus ait; *Si continuerit aquas, omnia ſiccabuntur*. quia ſi Sancti ſpiritus gratia ab audientis mente ſubtrahitur, areſcit protinus intellectus, qui iam per ſpem virideſcere in audiente videbatur. Quod autem non *aquam*, ſed *aquas* memorat, pluralitatis appellatione, ad ſeptiformem donorum ſpiritalium gratiam recurrit: quia quaſi tot aquis vnuſquiſque infunditur, quot donis repletur.]

Fimus ad eiuſdem fœcundationem.

574 Sed neque fimi ingeſtionem, omittit ad agrum ſuum oblimandum Chriſtus. Hic fimus Iudice Origene homil. 2. in Leuit. eſt humilitas carnis aſſumptæ per Verbum. Iudice autem S. Auguſtin. in pſal. 140. mors eſt ſanctorum Martyrum. Sic enim ſcribit. [Quid factum eſt de mortibus Sanctorum? *Sicut craſſitudo terræ dirupta eſt ſuper terram, diſſipata ſunt iuxta infernum oſſa noſtra.* Quid eſt, *craſſitudo terræ, dirupta eſt ſuper terram*? Nouimus craſſitudinem terræ, contemptibilia quæque eſſe: quæ ſunt quaſi contemptibilia hominibus, fæcundant terram. Nam dictum eſt, & in quodam pſalmo, iacuiſſe mortes ſanctorum, & non fuit qui ſepeliret. Sed illæ omnes mortes, factæ ſunt craſſitudo terræ. Quomodò accipit terra quandam pinguedinem de rebus contemptibilibus & abiectis, ſic ex eo quod contempſit hic mundus, accepit craſſitudinem terræ, vt inde ſeges Eccleſiæ feracius pullularet. Iam noſtis fratres, quia contemptibilia terræ huius, de quibus pingueſcit terra, nec appellare volo, nec dicere decet. Talis eſt quædam ſagina terræ, & quædam pinguedo: & contemptibile eſt hominibus, & quaſi ſordidum eſt, abiicitur; ſed quid fecit hic, vt iam & ipſius verbis vtar? *De terra erexit inopem, & de ſtercore exaltauit pauperem, vt collocaret eum cum principibus, cum &c.* Proſtratus eſt enim in terra; tanquam pinguedo terræ, diruptus eſt ſuper terram, ſicut iacuit ille Lazarus vlceroſus, ſed tamen ab Angelis ſublatus eſt in ſinum Abrahæ. *Pretioſa eſt in conſpectu Domini mors ſanctorum eius*, ſicut contemptibilis eſt ſeculo, ita pretioſa eſt agricolæ. Nouit enim ibi vilitatem & vberem ſuccum, & nouit quid affectet, & quid eligat, vnde ſeges fertilis ſurgat: Sed contemnit eam iſte mundus. *Neſcitis quia contemptibilia mundi elegit Deus & ea quæ non ſunt, tanquam quæ ſint, vt ea quæ ſunt euacuarentur?* De ſtercore erectus Petrus, Paulus, & cum occiderentur, contemnebantur. Modò iam ſaginata inde terra, exurgente ſegete Eccleſiæ, ecce quod eſt nobile & præcipuum in mundo Imperator venit

Romam:

Romam : quò feſtinat ? Ad templum Imperatoris, an ad memoriam Piſcatoris ? Sicut enim craſſitudo terræ dirupta eſt ſuper terram, diſſipata ſunt iuxta infernum oſſa noſtra.]

Aliter fimum Euangelicum quo Eccleſia fœcundatur, accipit S. Ambroſius l. 7. in Lucam. Sic enim ſcribit. [Nouit excolere, qui nouit vitia deprehendere. Pollicetur dura cordis eorum, Apoſtolicis ligonibus eſſe fodienda, vt longo ineulta ſitum mentis obductum, ſermo bis acutus inuertat, & corde proſciſſo excitet ſenſum aerio ſpiramine tam vigentem, ne radicē Sapientiæ terrarum aceruus obruat, & abſcondat. Cophinum quoque ſtercoris, dicit eſſe mittendum. Magna profectò vis ſtercoris, quæ tanta eſt, vt de infœcundis fœcunda, de arentibus virentia, de ſterilibus faciat fructuoſa. In quo ſedit Iob cum tentaretur, & vinci nequiuit. Et Paulus æſtimat ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciat. Denique etiam ante Iob plurima perdidiſſet, poſteaquàm ſedit in ſtercore, non habuit quod Diabolus poſſet auferre. Bona ergo terra quæ foditur, bonum ſtercus quod mittitur. Denique Dominus de terra ſuſcitat inopem, & de ſtercore erigit pauperem, Itaque per intellectus exercitium ſpiritalis, & humilitatis affectum, etiam Iudæos, in Euangelium Chriſti cultor ille bonus, fore exiſtimat fructuoſos.] Pœnitentiæ actus, fimum & ſtercus agri Eccleſiæ, exponit S. Auguſtinus, omninò pulchrè ſerm. 151. de tempore, & obiter Nazianzenus orat. 40. De ſingulis ſpiritualis agriculturæ inſtrumentis diſtinctè & pulchrè Hugo Victorinus ſerm. 16. ex centum, & optimè quoque S. Bernardus ſerm. de SS. Petro & Paulo.

Seminatio, fertilitas, cura colonorum excitata.

575 Sic aptato agro, iniectum eſt ſemen diuinum, Chriſtus ipſe. In quam rem elegantiſſimè diſſerit S. Ambroſius in pſal. 43. ad illud, *& in gentibus diſperſiſti nos*, his præter cætera, quibus & Chriſtum, & proportione aliqua Apoſtolos: *ſemen ſanctum* fuiſſe, docet, quo fœcundatus eſt ager Eccleſiæ. [Vt Dominus Ieſus Chriſtus, ſicut granum cecidit in terram & mortuus eſt vt multum fructum afferret; ita etiam diſperſi ſunt Apoſtoli ſancti, vt bonum inter gentes ſemen afferrent, quo ad eorum ſimilitudinem fructus gentium pullularet. Denique ſcriptura hoc dicit, dixiſſe Dominum, quia *propterea vos miſi, vt vos eatis, & fructum plurimum afferatis, & fructus veſter maneat*. Factus eſt ergo Dominus ſicut ſemen, ſecundùm quod dictum eſt ad Abraham, *& ſemini tuo, quod eſt Chriſtus*. Semen ergo omnium, Chriſtus. Et ideò ſe cadere paſſus eſt & ſpargi, vt conforme corpori ſuo transfiguraret corpus humilitatis noſtræ. Hoc ergo ſemen ſalutare omnibus hominibus pullulauit, & ex illo ad eius imaginem figurati quaſi ſemina Apoſtoli ſancti, miſſi ſunt per diuerſa atque diſperſi, vt in agrum Eccleſiæ gentes congregatæ, diuerſis fructibus refulgerent toto orbe terrarum. Iſtæ ergo diſperſiones dicuntur: ſicut etiam in poſterioribus idem Dauid dicit; *ædificans Hieruſalem Dominus & diſperſiones Iſrael congregans*. Diſperſi ſunt enim vt nouos fructus facerent, & poſteà veluti triticum nouum, Eccleſiæ horreis inueherentur.] De planè multiplici in hunc agrum iacto ſemine à tam variis ſeminatoribus, & quàm malè periturus ſit, ſi pereat in eo tantum ſemen, tantuſque ſeminantium labor, concinnè & fusè S. Bernardus ſerm. de S. Benedicto.

576 [Huius agri fertilitas non eſt vbiuis eadem & par. In aliis enim fert fructum triceſimum, in aliis ſexageſimum, in nonnullis centeſimum. Sic perfectio diuerſa in variis Eccleſiæ ſtatibus, & pro maiori perfectione maior meritorum ſeges, deſignatur ab ipſomet Chriſto. Radix prima totius huius diuerſitatis, eſt bona Chriſti voluntas, ſiue Spiritus ſanctus variè communicatus. Pulchrè hoc docet Cæſarius dialogo 1. his præter cætera. [Sanctus Spiritus cum ſit vnus, vnius formæ & eiuſdem modi, vniuſque ſubſtantiæ, indiuiſus & abſque defectu, vnicuique diuidit gratiam ſicut vult. Vtique in plantis fieri ſolet, vt quamdiù quidem hyemis aſperitas præualet, infrugiferæ maneant; poſtquàm verò pluuiis rigatæ ſole fouentur, renaſcuntur, & germinant: ſic & mortalium animæ, quamdiù quidem hyeme vitiorum detinentur, difficiles & omnis communionis expertes mores erga proximos oſtendentes, mortuæ & infrugiferæ ſunt. Quum autem diuinam Spiritus pluuiam per doctrinam inſtitutionis ſuſceperint, & turpitudinem quæ eſt ex vitioſitate, abſterſerint, multiſque affectibus obnoxium, corporeæ molis veſtimentum depoſuerint; mox in eis ſuſcitatur ratio, & quaſi renaſcuntur per diuinam rigationem & calorem ſpiritus, & fructum ferunt, ſecundùm Domini ſermonem, alius quidem trigeſimum, alius verò ſexageſimum, alius verò centeſimum. Nam alij quidem ad ſapientiam accommodant linguam, alij ad vaticinium, alij ad Dæmonum expulſionem, alij ad declarationem rerum diuinarum. Alium ad ſobriè viuendum inſtruit, alium ad miſericordiam, alium ad temperantiam confirmat, alium ad Martyrium vngit & excitat; ac diuerſus in alio eſſe videtur, cum ipſe non ſit alius, quemadmodùm eximius ille & mentis vi præſtans ſcribit Apoſtolus. *Vnicuique* (inquit) *datur declaratio Spiritus prout expedit. Nam alij quidem per ſpiritum datur oratio ſapientiæ, alij verò oratio ſcientiæ, ſecundum eundem ſpiritum; alij fides in eodem Spiritu; alij prodigiorum effectiones; alij vaticinatio; alij diiudicationes ſpirituum; alij genera linguarum. Sed omnia hæc efficit vnus ille & idem ſpiritus, diſpertiens peculiariter vnicuique, ſicuti vult.*}

Quod autem nunc poſt tantum laborem ſuccreſcant denuò ſpinæ ac tribuli in hoc agro, ſic eos ad quos attinet compellat S. Auguſtinus Orat. de quinque hæreſibus cap. 6. *initio*, cum præmiſiſſet nonnulla de ſpinoſis germinibus in Eccleſiæ agro enatis. [Tales fructus, deſerta germinat terra. Agricolas non accuſo, ſed quæro. Vbi mihi eſtis ô boni Agricolæ? Quid agitis? Quare vacatis? Videtis quo malo iſta plena ſit terra? Hinc ſpinæ huic tribuli, hinc fœnum ſurgit. Spinas incendite, tribulos eradicate, fœnum ſecare, noua ſemina ſpargite, non vos terreat hyems: & ſi abundat iniquitas, veſtra tamen ferueat charitas. Serite hyeme quod metatis æſtate.] Satis de Eccleſia.

agro

agro Chriſti. Quam allegoriam Caſſianus Dialogo 4. Interrogatione 192. præter cæteros hactenus adductos, inſigniter eſt proſecutus. Sed quod eius diffuſior ſit oratio, & iam plus ſatis per hunc Eccleſiæ agrum expatiati videamur, legi apud eum poterit.

Pia item quæuis anima, ager Chriſti. Multiplex eius cultura.

577 Anima item quælibet pia, ager eſt Chriſti, in quo per ſocordiam & negligentiam villici, ſpinæ & vrticæ omnia repleuerant, vt interpretatur S. Greg. 20. Moral. cap. 22. illud prouerb. 24. *Per agrum hominis pigri tranſiui, & per vineam viri ſtulti, & ecce totum repleuerant vrtica, operuerant ſuperficiem eius ſpina, & maceria lapidum destructa erat.* Non omitto Auguſtinum tract. de 4. feria cap. 2. [Et tu vnaquæque anima quæ accedis ad Chriſtum, terra es ſpinoſa & arida. Vnde probamus, quia talis es? Recole illam ſententiam quam in primis parentibus accepiſti, & inuenies quid inde traxiſti, *ſpinas* (inquit) *& tribulos pariet tibi.* An reſpondebis, non te eſſe terram ſpinoſam? Si ſpinas non haberes, capiti creatori tui coronam ſpineam non imponeres. Quia ergo & tu talis es, ſpinarum multitudine, id eſt peccatorum, prægrauata es.] Et ſerm. 59. de Verbis Dom. *initio.* [Colimus Deum, & colit nos Deus. Sed non ſic Deum colimus, vt eum meliorem faciamus. Colimus enim Deum adorando non arando. Ille autem colit nos tanquam agricola agrum. Quod ergo nos ille colit, meliores nos reddit, quia & agricola agrum colendo facit meliorem, & ipſum fructum in nobis quærit, vt eum colamus. Cultura ipſius eſt in nos quod non ceſſat verbo ſuo extirpare ſemina mala de cordibus noſtris, aperire cor noſtrum tanquam aratro ſermonis; plantare ſemina præceptorum, expectare fructum pietatis. Cum enim iſtam culturam ſic acceperimus in cor noſtrum vt eum bene colamus, non exiſtimus ingrati agricolæ noſtro, ſed fructum reddimus quo gaudeat. Et fructus noſter non illum ditiorem facit, ſed nos beatiores.]

Hunc agrum quomodò excolat Chriſtus, & quàm iterato labore tandem eum promoueat ad lætas fruges fundendas, eximiè docet S. Macarius hom. 26. his verbis: [In rebus quæ oculis ſubiacent, terra vt plurimùm ex ſe ipſa profert ſpinas: colonus autem fodit, exercet diligenter, ac ſeminat, ſpinæ tamen vel non ſatæ pullulant & multiplicantur: (poſtquam enim tranſgreſſus eſt, dictum eſt Adamo: *Tribulos & ſpinas producet tibi terra:*) Denuò Colonus exercet terram, effodit ſpinas; quæ nihilominus adhuc multiplicantur. Accipe hoc ſpiritualiter. Nam poſt tranſgreſſionem terra cordis producit ſpinas, & tribulos: excolit homo, elaborat, adhuc tamen ſpinæ prauorum ſpirituum enaſcuntur. Deinde ſanctus ille Spiritus, ſuppetias fert imbecillitati humanæ, & Dominus mittit in terram cordis ſemen cœleſte, atque excolit eam: quo ſemine iacto, adhuc tribuli & ſpinæ pullulant. Denuò ipſe Dominus, ac homo, exercent terram animæ, & ſeptem mali Spiritus ac ſpinæ exoriuntur illic, & repullulant, donec adueniat æſtas, & abundet gratia, ac deſiccentur ab æſtu ſolis, ſpinæ enatæ.]

De eadem multiplici & indefeſſa agri noſtri per Chriſtum colonum cultura, his præter cætera S. Auguſtinus Tractatu illo de 4. feria. cap. 2. [Ideò tibi talis cultura impenditur, proptereà crucis ligno exararis, proptereà cœleſti pluuia præpararis, vt cum fœcunda effecta fueris, non gratuleris de tuis quæ nulla ſunt meritis, ſed reddens bonos fructus, Chriſti prædicces gratiam: vis noſſe qualis tibi adhibeatur cultura, qualis te deſuper profundat gratia? Ecce agnoſce. Chriſti cruce exararis, quando eius ſigno in fronte ſignaris; eius ſanguine rigaris, quando in morte ipſius baptizaris.] Item ieiunio exarari, ſæpiúſque vexari, & exerceri vt feracior euadat hic ager, notatur apud Ambroſium ſerm. 36. ſed eleganter apud Chryſologum ſerm. 31. Ieiunium eſt ſingulare ſanctitatis aratrum, colit corda, eradicat crimina, euellit delicta, vitia ſubruit, charitatem ſerit, copiam nutrit, parat innocentiæ meſſem.] Addit tamen ſerm. 42. adaquandum eſſe agrum, aqua lachrymarum pauperum id quod latè aſtruit S. Chryſoſtomus hom. 14. in 2. ad Timoth. *in morali* in ſeminationis & eleemoſinæ analogiam plenè excurreus.

578 Nec deeſſe debet extirpatio malorum germinum, audi Eucherium hom. 8. ad Monachos num. 1. [Si quando terræ operarius & ruris cultor agrum ſuum ſeminibus præparat, non ſibi ſufficere putat, rudem campum vomere proſcidiſſe, & aſſiduo aratro duras edomuiſſe glebas, ac ſulcis frequentibus confeciſſe; ſed inſuper ſtudet agrum illum infœcundis germinibus emundare, noxiis euacuare ruderibus ſpinarum, ſtirpium fomites excuſſa radice conuellere, ſciens terram ſuam ſine purgatione mali germinis, boni feracem eſſe non poſſe: ad ſe dictum putans illud, quod ad ſpiritualem agricolam pertinet. *nouate vobis noualia, & nolite ſerere ſuper ſpinas.* Ita & nos qui Dei agricultura effecti ſumus, qui ſpem fructuum noſtrorum non terræ credimus, ſed cœlo repoſitam: non nobis ſufficere putemus terram corporis noſtri vigiliarum exercitiis edomare, vel ieiuniorum labore conficere, ſed in primis mentem extirpatione vitiorum mundare conemur, circumcidere mores, excidere paſſiones, eradicare ſuperbiam, plantare humilitatem, effodere iram, fundare patientiam, amputare inuidiam, inſerere beneuolentiam, & huiuſcemodi virtutibus agrum cordis, quaſi quibuſdam bonæ frugis fœcundare ſeminibus. Cæterùm ſi caro conteritur, & anima non fructificat, ſimile eſt ac ſi arari campus non deſinat, & nunquam tamen meſſis appareat.]

Adhibenda item ſtercoratio, ait S. Ambroſ. lib. 2. de pœnit. c. 1. quod prudens agricola irato Domino aduerſùs ficulneam exſcindendam ſollicitè perfecit, immiſſo ſtercoris cophino.] Stercoremus ergo & nos, (ait ibidem S. Ambroſius) agrum hunc quem poſſidemus, & imitemur laborioſos agricolas, quos non pudet fimo pingui ſatiare terram, & immundo cinere agrum aſpergere, vt fructus vberiores colligant. Et quemadmodùm ſtercoremus, docet Apoſtolus dicens; *omnia æſtimo vt ſtercora vt Chriſtum lucrifaciam,* qui per infamiam, & bonam, famam meruit Chriſto placere. Legerat enim quod Abraham dum ſe ſtercus & cinerem fatetur, ſumma humilitate inuenit Dei

gratiam. Legerat quod Iob in ſtercore ſedens, omnia quæ amiſerat recuperauit. Legerat prophetantem Dauid, quod Deus de terra ſuſcitat inopem,& de ſtercore erigit pauperem. Et nos ergo non erubeſcamus fateri Domino peccata noſtra. Pudor eſt,vt vnuſquiſque crimina ſua prodat. Sed ille pudor agrum ſuum arat, ſpinas tollit perpetuas,ſentes amputat,fructus adolet.] Humilitatem eſſe hoc ſtercus, cenſet Sanctus Paulinus Epiſt.10.ad Seuerum, apprecatus ſibi cophinum ſtercoris. [In quo mihi (inquit,) videtur æterna piæ humilitatis vtilitas indicari, quæ ſterilem fœcundat animam, ne per vacuam arrogantiæ ſpeciem,ſibi iuxta illum Phariſæum placens, velut arbor infelix, frugibus inutili fronde luxuriet. Quàm bonum autem & vtile ad culturam ſalutis, huiuſmodi ſtercus ſit,docemur in Beato Iob; qui poſtquam ſedit in ſtercore, tentari deſiit. Conſumpſerat enim tentatoris inuidiam,humilitate perfecta, quæ facilius ſurgere quàm deiici poteſt. Quia in fimo ſedens, vnde cadat non habet; ſed habet vnde conſurgat, per eum qui ſuſcitat de terra inopem, & de ſtercore erigit pauperem, & in ſtercora redigit ſuperbos.] Aliam huius agri ſtercorationem, non ita multo poſt ex S. Bernardo memorabo.

Prompta, & immenſa agri Chriſti feracitas.

579 In his agris laborare Angelos, vt ex eis offerant Deo primitias, tradit perpulchrè Orig. hom. 11. in. Numer. De duplici in his agris ſatione, & reſpondente ſationi meſſe, pulchrè S.Hilarius in pſal.125.*in fine.* Mirabile diſcrimen horum agrorum ab agris materialibus, obſeruat his verbis S. Chryſoſtomus orat.de cruce. [Agricolæ nòn ſimpliciter ſemina iactant, niſi priùs boues iunxerint, & aratrum traxerint & ſulcos proſciderint, & ſpinas euulſerint & hinc terræ ſemina committunt, vt à pluuia, in telluris cauitates deferantur, Tunc terra producit ſpicam. Attamen expectant agricolæ hyemem,& æſtatem,& imbrem de cælo, & tempus meſſis,& tunc congerunt in horrea. Sed ego neque boues iungo, neque ſulcos facio, neque ſpinas vello. Hodiè ſero; hodie meto; fœlicem me qualis qualis terræ agricolam,dicent.]

Qui campi iſtis ſic excultis feraciores à qui domino & colono gratiores? Eſt ſanè ager iuxta Tullium, gratitudinis veluti exemplar: Reddit enim cum fœnore beneficium, quod in eum contulit colonus. Leguntúrque in hoc genere planè admiratione digna, cum plerumque ex vno grano iacto, notatum ſit extitiſſe culmos 60. Sed nullibi tanta feracitas, quanta in campo Eccleſiæ, qui in pleriſque partibus ad centeſimum multiplicat ſemina iacta, vt vidimus. Hinc exiſtet, Deo agricolæ noſtro benè propitio, beata illa meſſis in horreum Domini recondenda. [Interim credamus (inquit Chryſol. ſerm 103:) quod crux noſtri corporis ſit aratrum; fides,ſemen, ſulcus, ſepulchrum; reſolutio,germen, expectatio, tempus; vt cum ver Dominici aduentus arriſerit, corporum noſtrorum matura tunc viriditas, vitalem reſurgat in meſſem, neſcituram iam finem, noſcituram caniciem,non paſſuram falces, nec flagella ſenſuram. Quia depoſitis in morte vetuſtatis paleis,nouum glorioſi corporis conſurgit in fructum.]

580 Religioſum præſertim ſolum, ſicut à Deo maximè excolitur, ita fructuum eximiorum feraciſſimum eſt: idque ſi omitteret, eſſet quod iuſto timore corriperetur, cum S. Bernardo ſerm. 2. de SS. Petro & Paulo. [Et ego dico vobis, (inquit alloquens ſuos Ciſtercienſes,) ſi minùs boni in ſecularibus inuenerit, maiorem in eis Dominus habiturus eſt patientiam,quàm in nobis, quibus cæleſtium conſolationum pluuiam voluntariam ſegregauit, quibus non ſacculus Diſciplinæ, non paupertatis & vilitatis ſtercora defuerunt. An non ſtercora ſunt abominationes Ægyptiorum, quas immolamus Deo noſtro? Stercora planè, vilia ad aſpectum, ſed ad fructum vtilia. Non refugiat hanc fœditatem qui fœcunditatem deſiderat, ſiquidem ex deformi ſtercorum aceruo qui portatur in agrum, formoſus ſurget aceruus manipulorum, qui reportabitur ex agro. Propterea non vileſcat vobis vilitas pretioſa: ſed precioſius cunctis theſauris Ægypti, Chriſti improperium æſtimate. Veruntamen terrenum habentibus ſterquilinium, ipſa quoque cæleſtis non deeſt pluuia; quæ eſt orationum deuotio, iucunda ruminatio pſalmodiæ, dulcis meditatio, conſolatio ſcripturarum. Denique & hæc ipſa pluuia eſt, quam accipitis per os meum, ſi quando de flumine cuius impetus lætificat Dei ciuitatem, & torrente voluptatis illius,aliqua ſuper vos, dum de eis loquimur, ſtillicidia ſtillare contigerit. Sed neceſſe habeo interdum circumfodere, quandoquidem poſuerunt me cuſtodem & cultorem in vineis. Heu qui meam non colui nec cuſtodiui. Neceſſe habeo tamen, dum hunc occupo locum, & circum fodere nonnunquam, & apponere ſtercora. Moleſtum id quidem, ſed diſſimulare non audeo, ſciens multo ampliùs ſecurim nocituram quàm ſarculum, ignem quàm fimum. Itaque & arguere,& increpare interdum neceſſe eſt: nec ignoro fimum eſſe verbum increpatorium, verbum improperij, & quod ſi non excuſet neceſſitas, ipſum quoque minus deceat proferentem.] S. Auguſtinus non diſſimiliter ſerm. 35. de verb. Dom. *in ipſo fine.* [Magna res fratres, & hæreditas ipſius ſumus, & hæreditas noſtra eſt, quia & colimus eum, & colit nos. Nulla eſt iniuria illi quia colit nos. Quia ſi nos colimus illum vt Deum noſtrum, ille colit nos vt agrum ſuum. Et vt ſciatis quia colit nos, audite eum quem miſit nobis; *ego ſum*,inquit,*vitis, vos eſtis palmites, pater meus agricola eſt.* Ergo colit nos,ſed ſi fructum reddamus,parat horreum. Si autem ſub tanto cuſtode ſtirpes eſſe voluerimus, & pro frumento ſpinas protulerimus, nolo dicere quod ſequitur, ad gaudium finiamus.]

Specimen agri boni, in quo diuina ſementis optime ac fœliciſſimè fructum fecit, exhibeo, & abeo, vt hæc ſit monitio idem præſtandi. S. Ephrem orat.in SS.40 Martyres, ita philoſophatur. [Germina & fructus membrorum Martyrum, animas fidelium enutriunt; & frumentum electum Deo euaduni, ſeminari ſuper campum ſtagni: & quæcunque dici poſſunt ad germinationem opportuna atque vtilia, pie in corporibus ſuis ſuſcipientes, gelu, frigus atque

rigorem,

rigorem, deinde etiam ſuperna virtute calorem, donec ſpica animæ, ad ſuperna lumina vitæ æternæ deportata eſt. O amabiles ſurculi charitatis atque concordiæ Pauli; quomodò variis diſtinctam coloribus Lunam obſcurarunt? O veri fructus agriculturæ petri; quo pacto rabidam obmuteſcere fecerunt locuſtam? O rami ſancti plantationis Chriſti; quo pacto cuncta corruptionis pericula ſuperarunt? Radices egerunt in profunditate charitatis; & ſic vehementem fregerunt impetum ventorum. Statuerunt etiam amoris carbones acutos, & bruchiora palo ſuffixerunt: granum abſconderunt in receptaculis ſpiritus: & ſerpentem vulnerarunt virga arundinea: ac deinde cuncti pariter ſalui atque impolluti, ad dignitatem decem agnarum commigrarunt. Ipſi eximiam pulchritudinem cœleſtis ſuæ meſſis Deo obtulerunt, & Euangelicis ſermonibus irrigati, centeſimum fructum produxerunt: ideoque etiam Tyrannica demeſſi falce, manipulos ſalutis in terram repoſuerunt, plauſtris verò inde tanquam frumentum, ad latiſſimum Eccleſiæ aditum vecti ſunt, vt pſalmodiis fideliter impinguati, miſericordiam petentibus tribuant. Quis igitur vnquam vidit tales admirandos manipulos, ſtillantes ſanguinem & coronas?]

Quæ Chriſti piſcinæ, & quàm præſtantes.

581 Piſcinæ in Chriſti Eccleſia iuxta Willeramum Abbatem in c. 7. Cantic. ſunt Doctores. Sic enim canit exponens illud *oculi tui ſicut piſcinæ in Heſebon, quæ ſunt in porta filiæ multitudinis.* Interpretans *Heſebon Zonam mœroris.*

Doctores veri piſcinis aſſimilandi,
In foribus portæ quæ ſunt vrbis populoſæ,
Sic bona proſpiciunt, his quos baptiſmate tingunt,
Vt mentes oculi; dantes quoque pocula verbi,
Zona mœroris permittunt gaudia cinctis,
Vt præſens gemitus det veri gaudia riſus.
Ante fores vrbis piſcinis eſt locus iſtis,
Nec patet ad vitam veniendo copia cuiquam,
Ni per Doctores lauet in baptiſmate ſordes,
Atque ſalutarem verbi bibat inde liquorem.
Vrbs Catholica ſtat nomen filia turba,
Vtpotè cui ciues numeroſa frequentia plures.
Addere non ceſſat, dum mundi clauſula reſtat.

Suffragari videtur S. Ephrem Orat. in omnes Martyres. Sic enim de maximo Doctore S. Paulo habet. [Accipiens ſermonem ſicut piſcis hamum, è profundo ſurſum tractus, viliter excæcatus eſt; largáque vita Iudaicorum inſtitutorum ac rituum abdicata, exinde ſecutus eſt Chriſtum, & in piſcinam dulcium fluentorum immiſſus, reſpexit ad vocationem ſuam, ac *Paulus* mutato nomine vocatus, requiem præbuit Chriſti Diſcipulis, & prædicator ſecurus, & columna firma fidei effectus, affirmauit ſemper ipſum eſſe Chriſtum.]

Mihi non minùs conſentanea videtur interpretatio piſcinarum, quam ſuggerit Petrus Damiani Opuſc. 52. c. 2. ſic ſcribens. [Clauſtrum monaſterij, viuarium eſt animarum. Ibi quippè viuunt piſces, qui iuxta legis edicta pennulas habent; atque vt in corpus Chriſti transferantur, Iſraëlitarum menſis delitias præbent. Piſces quippe qui ſquaminatum pennulas habent, dare ſaltus etiam, ſuper aquas ſolent. Quid ergo pennatis piſcibus, niſi electæ animæ figurantur, quæ profectò ſolæ, in cœleſtis Eccleſiæ corpus tranſeunt; quia modò virtutum pennulis fultæ, ſaltus dare per cœleſte deſiderium ſitiunt; vt ſuperna per contemplationem appetant, quamuis in ſemetipſas iterum ex mortali carne relabantur. Clauſtrum itaque monaſterij, vtrum gurguſtium, ſiue viuarium piſcium ſolummodò, (ſicut dictum eſt,) an etiam *Catabulum* cœleſtium pecorum, vel certè *auiarium* volucrum, per ſpiritalem intelligentiam rectiùs poſſumus appellare.] Concludit poſt pauca, & viuarium, ſiue piſcinam, & catabulum & auiarium, dici poſſe monaſterium: quod de viuario, ſic confirmat, [Ibi quippe ſpirituales, (ſicut dictum eſt,) viuunt piſces ſacrarum Scripturarum fluentis iugiter innatantes. Niſi enim eſſet ſpiritale gurguſtium, vbi non terreni, ſed cœleſtes piſces ſpiritaliter viuerent; nequaquam Dominus ad Beatum Iob de typica Behemoth pelle dixiſſet; *Numquid implebis ſagenam pelle eius, & gurguſtium piſcium capite illius.*] S. Bernardus idem præclarè proſequitur ſerm. 1. de S. Andrea. Quod enim *ſtagnum* ibi nominat, idem eſt ac *viuarium.* Profecit ex Bernardo hanc rem Pinius, latè hanc analogiam proſecutus, hom. 29. in Ezech. Sunt igitur piſcinæ Regis noſtri, cœnobia.

582 Et quadrat ſanè perbellè, (ſi penitiùs rem ſcrutamur) denominatio piſcinæ, in religioſam domum qua concluſi tenentur Aſcetæ. Sunt quidem omnes Chriſtiani piſces, vt eſt apud Tertullianum lib. de Baptiſmo c. 1. quod confirmat Anaſtaſius Sinaita 5. Hexaëm. quia piſcis cum ex vento (vt ait) & aqua generetur, ſymbolum eſt regenerationis Chriſtiani. Eorum piſcationem per Apoſtolos inſigniter omnino exhibet Proclus initio homiliæ de S. Andrea. Ex his tamen piſcibus aliqui, liberè perambulant ſemitas maris. Hos S. Auguſt. in pſal. 8. & S. Greg. 11. moral. c. 2. interpretantur, ſcrutatores curioſos rerum abditarum, vel [qui inquirunt in profundo huius ſeculi, temporalia, quæ tanquam ſemitæ in mari, tam citò euaneſcunt & intereunt, quàm rurſus aqua confunditur, poſtquam tranſeuntibus locum dederit, vel ſtantibus, vel quibuſcumque ambulantibus, aut natantibus. Non enim tantùm, *ambulant ſemitas maris*, ſed *perambulant* dixit; oſtendens pertinaciſſimum ſtudium inania & præterfluentia requirentium.] Optimè tamen piſces maris, aut alioqui liberi, accipi poſſunt ſeculares, qui nullis aſtricti alienis legibus, liberè exequuntur quæ volunt, & ire eis quò lubet licet. Et quamquam in hoc ordine poſſunt eſſe piſces habentes pennulas, & ſaltus ſuper aquas dantes, qui immundi non erant; quia vt interpretatur S. Greg. 5. moral. cap. 6. ſunt eorum ſymbolum, qui [in eo

quod imis deſeruiunt, aliquando ad ſuperna conſcendere, mentis ſaltibus ſciunt, ne ſemper in profundis curarum lateant, vt nulli eos amoris ſummi quaſi liberi aëris aura contingat:] Tamen qui in piſcina concluduntur, alieno arbitrio parent, longéque magis ſubſunt humanæ diſpoſitioni. Quia ergo eodem proportione modo ſe habent ad Deum, qui rebus omnibus ſæcularibus abdicatis concluduntur certis clauſtris propter Deum; aptè cum piſcibus piſcina concluſis, ipſaque cœnobia piſcinis componuntur. Videſis quæ de Religioſorum & piſcina analogia, habet creditus Athanaſius q.44. in ſcriptur. expendens illud, Luc. 24. *partem piſcis aſſi.*

Celebrat Neptunias Iſtriæ piſcinas, Caſſiodorus lib. 12. Epiſt. 22 quæ tamen tenera piſcinæ non erant, niſi quales deſcribit lib. 9. Epiſt. 6. Baianas aquas, [& immiſſum Auerno ſtagneum mare, vbi ad voluptatem hominum, vita tegitur oſtreorum; induſtriaque mortalium fit, vt res alibi fortuita, ibi ſemper appareat copioſa. Quanti ibi melibus, marini termini decenter inuaſi ſunt quantis in viſceribus æquoris, terra promota eſt? Dextra læuáque, greges piſcium ludunt. Clauduntur alibi induſtrioſis parietibus copioſæ deliciæ, captiui tenantur æquatiles greges. Hic vbique ſub libertate viuaria ſunt.] Piſcinæ Chriſti quas memorabam veræ piſcinæ ſunt, vbi libertas [illegible] & expatiandi adempta rationalibus piſcibus. Quare nulla vtrarumque eſt idonea æquatio.

Pecora campi, in Eccleſia.

583 Pecuaria & armenta, oues inquam & boues, ac pecora campi, locum ſuum habent in regno Chriſti? S. Gregorius 16. Moral. cap. 22. imperitos vult *Gregum* nominibus deſignari, & probat ex Cant. 1. vbi ſponſa ſe ignorans, amandatur poſt veſtigia gregum: per boues verò, aut aſinos validos, operari [illegible] intelligit, ſiue corporali exercitationi addictos, tanquam Iſſachares, recubantes inter medios terminos, & ſupponentes humeros ſuos ad portandum: ſiue diſſeminando Dei verbo, Et ſpiritualibus miniſteriis addictos, quos confert cum bobus. Non multùm quoad boues ſpirituales diſſidet S. Auguſtinus in pſalm. 8. qui ſanctos Dei miniſtros, eo nomine deſignatos arbitratur, vt nomine *ouium* pios laicos. *Ouis* enim, innocentiæ ſymbolum eſt. [Pecora verò campi, addit in pſal. illum S. S. Auguſtinus, congruentiſſimè accipiuntur homines, in carnis voluptate gaudentes, vbi nihil arduum, nihil laborioſum aſcendunt. Campus eſt enim etiam lata via, quæ ducit ad interitum, & in campo Abel occiditur. Quare metuendum eſt, ne quiſque deſcendens de montibus iuſtitiæ Dei, (*Iuſtitia enim*, (inquit,) *tua velut montes Dei*) latitudines & facilitates voluptatis carnalis eligens, à Diabolo trucidetur.]

Continet hæc omnia domus Chriſti, Eccleſia, vt concludit ibidem S. Auguſtinus, donec oues ab hœdis ſegregentur, & in caulas varias ſecernantur; oues ad vitæ æternæ domicilium; hœdi & pecora campi in infernum, vbi ſicut oues ponentur, morte, (infauſtiſſimo vtique paſtore ſeu Satana,) paſcente vt Dauid pſallit. Interim tamen dum hîc permiſtim degunt greges, omni prouidentia, & bobus, & ouibus & campi pecoribus prouiſum vult, ſiue ad pabulum, ſiue ad tutelam. Quæ res produci latè poſſet. Sed quod de paſtoris riuulo inferiùs ſit agendum, nunc eam cogitationem non expando; contentus obiter indicaſſe, diuina diuitias, & pecuaria, ac armenta; ad inſinuandas diuitias Regis noſtri, his ſymbolis quibus Regum [illegible] plurimorum diuitiæ continebantur. Vere multo magis de Chriſto Rege, quam de Abrahamo, ac Iobo, aliiſque Regulis dicitur, quod habuerit ſubſtantiam multam nimis, in armentis, & gregibus; cum omnes planè [illegible] creaturæ rationales, ſint populus eius, & oues paſcuæ eius.

Vſus doctrinæ de Chriſto, Rege Gloriæ.

584 Expreſſi omni ex parte Regem gloriæ Chriſtum, cuicúque manifeſte, qui [illegible] modo Reges terræ aliquatenus glorioſi ſint viſi, infinitis partibus glorioſiorem eſſe gloriæ Regem, Dominum Ieſum. Nunc opportuna huic capiti clauſula, adhibenda eſt, ex Nyſſeno libro de perfecta Chriſtiani hominis forma. Nullius [illegible] vult [illegible] Dominus, ... qui gloriæ Dominus eſt. Quiſque [illegible] in lumine tuo abſcondito, tum manifeſto abhorret ab omni turpitudine & vanitate, cum qui gloriæ non ignominiæ Dominus eſt, ſibi principem conſtituit. Quæ verò [illegible] ab [illegible] agit Innumeros mortales, vt abiecto Rege gloriæ, immenſam ſuis reponente [illegible] crudeliſſimo Tyranno, ſolum rependendi ſupplicia, per ſummam [illegible] præeligant? Super ad Id S. Chryſoſtomus hom. 4. in ad Epheſ. Et ipſe S. [illegible] iactabundus apud [illegible] Cyprianum lib. de Eleemoſina *ſub finem*. [illegible] Regi gloriæ ſubiicimur [illegible] huius ſeculi, imo Tyranni crudeliſſimi, [illegible] ne ſubdamur. Eius imagines apud nos eſſe, ne patiamur. Egregiè Origenes hom. 2. in pſal. 38. ad illud. *Veruntamen in imagine pertranſit homo*, hoc monitum ſic tradit. [Multi in hoc mundo, propter imagines malorum Regum, immò potiùs Tyrannorum perierunt pro hoc tantummodò, quod tyrannicæ apud eos imagines deprehenſæ ſunt: & hoc ſolum ei ſufficit ad crimen. Perſcrutetur ergo nunc ſe vnuſquiſque veſtrum, & cordis ſui arcana recenſeat; ac diligenter inquirat quas ibi imagines gerat. Si inuentus fueris habere ibi formas Diaboli, & imaginem Satanæ, quod tibi erit vitæ refugium? Quis miſerebitur tui, cum de intimo conclaui cordis tui, tyrannica imago proferetur? Sin autem vis vt per ſpecies tibi huiuſmodi imagines deſignem, audi. Ira imago tyrannica eſt, auaritia, dolus, ſuperbia, tumor gloriæ ſecularis, inuidiæ, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia. Quas ſi non citius abieceris de domo tua, ſi non detraxeris, & abraſeris à ſenſibus tuis, omnem fucum peſſimæ huius picturæ, & omne figmentum venenati coloris abſterſeris ipſæ te imagines perire facient.]

CAPVT VI.

Chriſtus Princeps Pacis.

CVM regno gloriæ hactenus expoſito, nexus eſt principatus pacis: Tum quia vterque titulus ſupremam Chriſti poteſtatem præfert; Tum quia, vt videbimus, pax cuius Chriſtus Princeps dicitur, eodem ex parte collineat quò gloria, de cuius regno proximè egimus.

Chriſtus an Princeps pacis, ob ſublata odia.

585 Denominatus eſt Chriſtus, *Princeps pacis*, ab Iſaia c. 9. Et quamuis tota Trinitas dici poſſit *pax noſtra* & *pacis noſtræ princeps*, tamen ſaltem per appropriationem, (vt pleraque eſſentialis omnibus perſonis communia) huic perſonæ attribuitur is titulus. Eſto, in rigore valere poſſit quod benè ait, nec tamen niſi Grammaticaliter probat Adamus Perſennas ſerm. 1. de pane Virg. cum ſic ſcribit. [Pax non incongruè Trinitas dicitur, quia hoc nomen *Pax*, conſtat ex tribus literis, ſicut Diuinitas eſt in tribus perſonis. Et huius quidem omnis prima litera P. Patrem notat. Quæ ſequitur, Filium qui in Apocalypſi loquitur, *Ego ſum a & ω principium & finis.* Et in Euangelio *Ego principium qui & loquor vobis* a enim principium interpretatur. X. duplex conſonans, ſignificat Spiritum ſanctum, qui eſt connexio & conſonantia amborum.] Addit alia vt monſtret Spiritum ſanctum apte ob duplici elemento literario deſignari. Sit igitur tota Trinitas, pax noſtra. Appropriatè tamen verbum carni noſtræ iunctum, *pax* dicitur iuxta Michæam c. 5. nempe cauſaliter, quod idem eſt, atque auctor pacis vt loquitur cum Iſaia dicebam, *princeps pacis*. Quæ denominatio referri inprimis poteſt ad Chriſtum, vt auctorem pacis per abolitionem odiorum, & conciliationem noſtri cum Deo & Angelis, aliiſque hominibus. Qua ratione, Chriſtus *pax* dicitur ab Apoſtolo Epheſ. 2. Et vt cæteras inimicitias prætercam, incredibile eſt quantis odiis vniuerſus orbis flagrarit ante Chriſtum. Paucis rem complexus eſt Euſebius orat. de laudibus Conſtantini *poſt medium.* [Gentes (inquit) totius orbis terrarum, tam græcæ, quàm barbaræ, velut vi & poteſtate Dæmoniaca, ad furorem incitatæ, graui & acerbo ſeditionis morbo conflictatæ fuerunt: adeò vt nuſquam humanum genus vel ſocietatem coire, vel ad concordiam reduci poſſet. Quippe hic illicque ingens totius humanæ naturæ quaſi corpus membratim diſtractum, homines ab hominibus diſcordia in ſingulis terræ angulis diſiuncti ob varias legum & rerumpublicarum formas inter ipſos ad diſſenſionem inflammati: quin etiam immanitate efferati crebris inter ipſos ſeditionibus exarſerunt: ſic vt perpetuo per totum vitæ ſpatium mutuas pugnas & bella exercerent: Neque cuiquam integrum ac tutum eſſet iter aliquo ſuſcipere, niſi armis, ſicut inter hoſtes, cuique ſolet, ſe firmè obtexiſſet. Nam agri olæ in agris & vicis gladiis cincti incedere, & arma potius quibus munirent ſeſe, quàm inſtrumenta quibus terram colerent, poſſidere conſueuerunt: Prætera prædas agere, & vicinos ſubiugare, virtutis loco ducere.]

Has turbas & pacis extermina, Chriſtus princeps pacis ſuſtulit, pace terris illata, vt in eius exortu cantarunt Angeli. Id quod idem Euſebius ſub finem prædictæ orationis egregiè expreſſit, his verbis. [Iſtud certè ab eis qui mentem ad ſtudium veritatis adiecerint, non autem vt rebus honeſtis inuideant, illuſtre miraculum exiſtimabitur. Nam ſolùm Dæmonum verſutia refutata & repreſſa eſt, verum etiam inimicitiæ & pugnæ quæ inter gentes à multis ſeculis exercebantur prorſus reſtinctæ. Et rurſus tum vnus Deus, & vna eius cognitio omnibus prædicata, tum vnum imperium inter homines ſtabilitum, tum denique vniuerſum humanum genus ad pacem & concordiam traductum: adeò vt omnes inter ipſos, ſe fratres eſſe faterentur, ſ[u]amque ipſorum naturam mutuò agnoſcerent. Etenim tanquam liberi ex vno patre, hoc eſt ex vno Deo; & ex vna matre, hoc eſt ex vera pietate ſati, ſtatim pacem inter ſe amplexati ſunt, retinueruntque, vt ex illo tempore, orbis terrarum vniuerſus, nihil à familia & cognatione optimis legibus & inſtitutis temperata differret: atque adeò liceret cuique pro arbitratu iter paſſim facere, & quò libitum erat animo ſuo, abſque difficultate & periculo migrare: & tum eos qui ad Occidentem habitabant, tutò indè ad Orientem contendere: tum contra, eos qui versùs Orientem accolebant, inde ad Occidentem tanquam ad patriam ſuam proficiſci; ita ſecum alia veterum oraculorum reſponſa, Prophetarum, vaticinationes ferè infinitæ ad quas hoc loco recenſendas non ſatis ſuppeteret oratio, tum iſtæ vel maximè de ſalutari Dei verbo, expletæ ſunt, quæ ſic de illo prædicant; *Dominabitur a mari vſque ad terminos orbis terrarum.* Et rurſus; *orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis.* Et iterum; *Conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces; non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur vltra ad prælium.* Iſta quidem ſicut olim prædicabantur de Seruatore, & Hebræorum vocibus ante multa ſecula prædicabantur; ſic noſtris iam temporibus, re ipſa expleta cernuntur, veterúmque vaticiniorum teſtimonia confirmant.] Nyſſenus lib. de perfecta Chriſtiani forma, inde eruit ſapientiſſimam monitionem, ad pacem nobiſcum & cum proximis ſtudioſè retinendam.

An Princeps pacis, quia Rex Iuſtitia,

586 Referri item poteſt nomen *principis pacis*, ad aliam notionem quam probauit Nyſſenus inferiùs eodem libro. [Qui voces diuinas (inquit) ad propriam vtilitatem excipiunt, eodem modo animis afficiantur, cum iuſtitiæ paciſque regem nominari Chriſtum intelligent. Etenim qui ex precandi diſciplina obſecrat, vt in ſe ipſum veniat regnum Domini, cùm enim qui vere eſt Rex iuſtitiæ & pacis, Regem eſſe cognouerit, iuſtitiam prorſus & pacem in propria vita complectetur, vt in ſe Rex iuſtitiæ & pacis regnet. Quod ſi huius Regis exercitum

virtutes faciunt, (nam iuſtitia & pace arbitror virtutes omnes intelligi,) qui Dei militiam deſerens, ſe tanquam malitiæ inuentoris militem, abiecto iuſtitiæ thorace, & omni armatura pacifica, in acie aduerſariorum conſtituet, quomodò hic à veritate alienus, ſub iuſtitiæ Rege collocabitur? eius enim armaturæ inſigne, planè Regẽ ipſius indicabit, quippe qui viuẽdi ratione tanquam impreſſa armis imagine, ducem oſtendat ſuum. Quare beatus ille qui in diuina militia conſtitutus eſt, & ordinibus eorum, qui in millibus millium numerantur, adſcriptas, & contra malitiam virtutibus armatus, quæ in eo, qui ipſas induerit, imaginem Regis demonſtrant.] Vides, à Nyſſeno pacis principem; pro virtutum omnium principe, accipi. *Pacem* pro Iuſtitia vniuerſali, in Scripturis, & vſu Eccleſiæ in crebertima pacis petitione per tempus liturgiæ, vſurpari, docet Cabaſilas in liturgiæ explicatione c.12.

Vera notio Principis pacis, ex inuecta felicitate, ſublatis bellis.

His notionibus *Principis pacis*, hic inſiſtendum non eſt, quia hic proſequimur ea Chriſti Regis decora, quæ in eum à patris regno ſuo bonis refunduntur, quorum tractata iam ſunt nonnulla, & exhibendum ſupereſt quod à conciliata regno fœlicitate, ducitur. E propoſitis autem notionibus, prior eadem eſt cum notione *mediatoris*, inferiùs tractanda, vbi de Chriſto pace noſtra diligenter. Poſterior autem eadem eſt cum ſputia illa (quantum quidem ad Scripturarum vſum attinet,) notione *Regis virtutum*, ducta ex complexione virtutum omnium, de quo titulo dictum quantum ſatis cap. 3. Quare Chriſtum *pacis Principem*, ſeu *Regem pacis*, (alluſione ad Salomonem facta, qui *Rex pacificus* vel *Princeps pacis* dictus eſt.) appellamus ab vbertate fœlicitatis quam ſuo Eccleſiæ regno conciliauit. Frequentiſſimum namque eſt, vt in Scripturis, nomen *pacis* fœlicitatem ſonet. Sic Dauid zelaſſe ſe ait ſuper iniquos cum pacem peccatorum videret: ideſt fœlicitatem & rerum omnium copiam. Ita ferre videtur ſeries pſalmi, etiamſi non me latet, Nyſſeno oratione in ſuam ordinat. *ſub medium*, viſum eſſe, diſplicuiſſe Dauidi bonorum diſſidia, in tanta malorum ad mala conſenſione & pace, quam Diuus quoque Auguſtinus notauit 19. ciuitatis cap. 12. & Nazianzenus orat. 14. num. 3. Sed verus Dauidis loco propoſito ſcopus, is eſt quem dixi. Alibi idem Dauid, eo ipſo ſenſu, optat fieri pacem in virtute, ſeu intra muros Hieruſalem. Et quæ ſit ea pax, declarat, ſubdens, eſſe abundantiam intra turres & ambitum eius. Similiter Iſaias cap. 32. opus Iuſtitiæ, denuntiat fore pacem; ideſt fœlicitatem omnimodam: & populum Dei ſeſſurum ait in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. Et hac ipſa ratione, Salomoni nomen *Salomonis* ideſt Regis pacifici, & Principis pacis fuiſſe tributum, notanit rectè Abulenſis 2. Regum cap. 12. quæſt. 26. Neque tamen ab ea notione Principis pacis, excludimus externorum bellorum ſub tanto Principe remotionem; imò maximè confirmamus. Nam quæ poſſet eſſe fœlicitas, bello preſſis; cum tam verum quàm *pretritum* ſit illud Poëtæ, *nulla ſalus bello*? Fœlicitas quoque regnorum, maximè ex hoc fonte deriuatur, vt diſſerit Philemon apud Stobæum ſerm. 55. Et idcirco vt Salomon verè diceretur, eſſetque Princeps pacis, altiſſima pax regnum eius tenuit. Quod ferunt illa ipſiuſmet Salomonis ad Hiramum Tyri Regem 3. Regum 4. *requiem dedit mihi Dominus Deus per circuitum, & non eſt Satan neque occurſus malus*. Ex vtraque igitur illa pace, quæ ſcilicet continetur & excluſione bellorum populos Dei infeſtantium, & fœlicitate, ſilentium illud, (vt Eſaias loquitur) conſequente, compingenda eſt integra notio Principis pacis.

Nobiſne iam nunc Chriſtus, Princeps pacis, per tot bella?

587 Hinc factum eſt, vt nonnulli, Chriſtum quamdiu in hac vita ſumus, negauerint eſſe Principem pacis: ſed id voluerint reſeruandum eſſe ad ſtatum regni cœleſti, in quo pax erit, & Dominus fines Hieruſalem pacem ponet. Hic autem bellis continuis atterimur, & infœliciſſimè degimus. Nam & à Satana perpetuò impetimur; & vt Satanas inducias aliquando concederet, nos ipſi nobiſmetipſis infeſti, ingens bellum aduerſùs nos gerimus. Concupiſcentiæ enim noſtræ militant in membris noſtris. Poteſt autem concupiſcentia, regno hic prohiberi, non tolli, idque apertè velle Apoſtolum, quem dixit *non regnet peccatum in veſtro mortali corpore*, probat. S. Bernardus ſerm. 6. de Aduentu. Siquidem alio in loco ait, idem Apoſtolus, *ſcio*; (inquit) *quod non eſt in me bonum hoc eſt in carne mea*: Et alibi; *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius*? Sciebat enim omnino non prius liberandum ſe eſſe à peſſima illa radice quæ carni infixa eſt, à lege peccati quæ eſt in membris noſtris, donec & ab ipſo corpore ſolueretur. Vnde & cupiebat diſſolui, & cum Chriſto eſſe, ſciens quod peccatum ſeparans inter nos & Deum, penitus auferri non poterit, donec liberemur à corpore. Audiſtis de quodam quem Dominus curauit à Dæmonio, quoniam collidens & multùm diſcerpens eum, Dæmon exiuit ab illo. Itaque dico vobis, genus illud peccati quod toties conturbat nos, (concupiſcentias loquor & deſideria mala,) reprimi quidem debet & poteſt per gratiam Dei, vt non regnet in nobis, nec demus membra noſtra arma iniquitatis peccato, & ſic nulla damnatio eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu: ſed non eiicitur niſi in morte, quando ſic diſcerpimur vt anima ſeparetur à corpore.]

At ex ſuperſtite concupiſcentia, bella & lites in nobis. Quod pulcherrimè de mundo in ſe ipſum bellante, déque acato proſequitur S. Chryſoſtomus in pſal. 4. ad illud, *in pace in idipſum*. Idque agnouiſſe Simeonem, cum profeſſus eſt ſe tandem in pace dimitti, tradit S. Cyprianus lib. de mortalit. *ferè initio*. [Probans ſcilicet atque conteſtans tunc eſſe ſeruis Dei pacem, tunc liberam, tunc tranquillam quietem, quando de iſtis mundi turbinibus extracti, ſedis & ſecuritatis æternæ portum petimus, quando expuncta hac morte ad immortalitatem venimus. Illa eſt enim noſtra pax illa fida tranquillitas, illa ſtabilis & firma, & perpetua ſecuritas.

ſecuritas. Cæterum quid aliud in mundo, quàm pugna aduersùs Diabolum quotidie geritur? quàm aduerſus iacula eius & tela conflictationibus aſſiduis dimicatur? Cum auaritia nobis, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congreſſio eſt; Cum carnalibus vitiis, cum illecebris ſæcularibus aſſidua & moleſta luctatio eſt. Obſeſſa mens hominis, & vndique Diaboli infeſtatione vallata, vix occurrit ſingulis, vix reſiſtit. Si auaritia proſtrata eſt, exſurgit libido: ſi libido compreſſa eſt, ſuccedit ambitio: ſi ambitio compreſſa eſt, ira exaſperat, inflat ſuperbia, vinolentia inuitat, inuidia concordiam rumpit, amicitiam zelus abſcindit. Cogeris maledicere, quod diuina lex prohibet. Compelleris iurare, quod non licet. Tot perſecutiones animus quotidie patitur, tot periculis pectus vrgetur, & delectat hic inter Diaboli gladios diu ſtare? Cùm magis concupiſcendum ſit & optandum, ad Chriſtum, ſubueniente velocius morte properare.]

588 S. Auguſtinus egregiè in pſal. 84. tractans illud, *Loquetur pacem in plebem ſuam*, ait, [Vox ergo Chriſti, vox ergo Dei pax eſt, ad pacem vocat. Eia dicit, quicumque nondum eſtis in pace, amate pacem. Quid enim vobis melius de me inuenire poteſtis, quàm pacem? Pax quid eſt? vbi nullum bellum eſt. Quid eſt vbi nullum bellum eſt? vbi nulla contradictio, vbi nihil reſiſtit, nihil aduerſum eſt. Videte ſi iam ibi ſumus, videte ſi iam non eſt conflictus cum Diabolo, videte ſi non omnes ſancti & fideles cum principe Dæmoniorum luctantur, cum concupiſcentiis ſuis, quibus illæ ſuggerit peccata; & non conſentiendo quod ſuggerit, & ſi non vincunt, tamen pugnant. Nondum eſt ergo pax, vbi pugna eſt. Aut date mihi hominem, qui nihil tentationis patitur in carne ſua, & poſſit mihi dicere, quia iam pax eſt. Nihil quidem tentationis forte patitur in illicitis voluptatibus; ſaltem ſuggeſtiones ipſas patitur vel ſuggeritur illi quod reſpuit, vel delectat vnde contineat. Sed ecce iam nihil delectat illicitum, vel contra famem & ſitim pugnat quotidie. Quis enim iuſtus, hinc alienus? Pugnat ergo quotidie fames & ſitis, pugnat contra nos laſſitudo carnis, pugnat delectatio ſomni, pugnat oppreſſio. Vigilare volumus, dormitamus; ieiunare volumus, eſurimus & ſitimus; ſtare volumus, defatigamur; quærimus ſedere, ſi & hoc diù facimus, deficimus. Quicquid nobis prouiderimus ad refectionem, illic rurſus inueniemus defectionem. Eſuris, dicit tibi aliquis: Reſpondes, eſurio. Ponit ante te cibum; ad refectionem poſuerat; perſeuera in eo quod poſuit. Certè reficere te valebas, hoc age ſemper: hoc agendo in eo quod adhibueras ad refectionem, ibi inuenies laſſitudinem. Multum ſedendo fatigatus eras, ſurgis, deambulando laſſans, ſedere iterum quæris: inueni aliquid mihi vnde te reficias, vbi ſi perſeueraueris iterum non deficias? Qualis eſt ergo iſta pax, quam hîc habent homines tantis reſiſtentibus moleſtiis, cupiditatibus, indigentiis, laſſitudinibus? Non eſt iſta vera, non eſt perfecta pax.]

Petrus item Damiani opuſc. 73. part. 1. dub. 10. hac ex cauſa affirmat, Salomonis regnum non habere analogiam cum præſenti regno Chriſti, ſed cum futuro. Sic autem ratiocinatur. [Sciendum eſt, quia per regnum Dauid, qui tot perſecutionibus, & ærumnis attritus, tot aduerſitatibus, & inopiis, cum ſuis commilitonibus eſt afflictus, hoc præſens ſæculum deſignatur, in quo cum ſuis membris Chriſtus affligitur, nulliſque tribulationibus Eccleſia laceratur. Regnum verò Salomonis, qui diuitiis, & gloria cuncta regalium dignitatum iura tranſcendit, omnia principalis imperij faſtigia ſuperauit, futuræ vitæ denunciat gloriam, in qua Chriſtus verè pacificus, æterna cum ſuis quiete perfruitur, ac cœleſtis conuiuij dapibus ſolemniter epulatur. Vnus igitur idémque Redemptor noſter, & nunc Dauid eſt, & tunc Salomon erit; quia & modò tanquam manufortis, per membra ſua contra Diabolum pugnare non deſinit; & tunc ſopita prorſus omni carnis & ſpiritus controuerſia, cum corpore ſuo quod eſt Eccleſia, vt reuera pacificus, æterna tranquillitate regnabit. Nunc in electis ſuis quaſi Dauid calamitatum faſcibus premitur, perſecutionum, ac diuerſis aduerſitatum preſſuris vrgetur, tribulationibus & ærumnis atteritur: poſtmodùm tanquam Salomon, exuberanti diuitiarum immortalium copia potietur. Nunc Dauid à facie Abſalon fugiens, decem Concubinas in domo relinquit quas Abſalon per inceſtum turpiter fœdat: quia Redemptor noſter dum eiectus de Ciuitate Iudaica in deſertum gentium properat, relinquit in domo legis Iudæos, non viriliter incedentes, ſed muliebri conuerſatione viuentes.] Et hinc rationem petit idem Damiani, cur Salomon vltus ſit in Ioabum & Semei, eóſque neci dediderit, quamuis pacificus: quia Chriſtus iam regnans, vlciſcetur in æternum hoſtes Patris, quos hîc tolerarat paterna clementia. Regnum igitur Chriſti in hoc ſeculo, reſpondet regno Dauidis impacato atque turbato.

589 Spectat ad hunc locum longa diſputatio Gilberti Tornacenſis in opere de pace à c. 19. latè proſequentis, non eſſe in terra pacem. Imo ipſe Chriſtus profeſſus eſt, ſe non veniſſe pacem mittere ſed gladium: *diuidit enim duos in tres, & tres in duos*, vt dicitur Lucæ 12. Ideſt, animam & corpus diſſidio diſſidere facit, & tres animæ facultates ad inuicem; vt exponit ibi S. Ambroſius, hâncque eſſe addit eiurationem prolis nefariæ, per animam ad ſe reuenientem, & bella incentore Chriſto ferentem cum corpore. [Hinc peccatum manaſſe proditur, tanquam corpore animáque genitoribus, dum corporis natura tentatur, anima malè ſana comparitur. Quæ ſi appetentiam corporis refrænaſſet, in ipſo hortu eſſet extincta origo peccati, quam velut virili infuſam corporis motu, malè fœta anima, etiam ſui vigore corrupto, alienis grauis oneribus parturiuit. Etenim ille valentior & fortior ſexus, quodam valido impetu velut virilis fertur affectus; hæc molliorem quàm vehementiorem ſtodet tenere rationem. Ex his itaque diuerſarum cupiditatum motus inoleuit. Sed vbi in ſe anima redit, deformis partus pudore conuenta, degeneres abiurat hæredes, abdicans motus, exoſa peccatum. Caro quoque grauium laborum defœnerata ſorte, & vſura iniuriæ miſerabilis fatigata, vbi ſe cupiditatibus ſuis quas ſibi ipſa generauit, tanquam ſentibus mundi doluit eſſe confixam, veterem hominem feſtinat exuere,

vt

vt ſe ſibi auferat, nè improuidam parentem, ſucceſſio peritura destituat. Rurſus cupiditatum irrationabilis motus, quaſi cuiuſdam formæ decore fucato, voluptatis lenociniis illectans; eam ſibi tanquam in vſum ſocietatis aſciuit. Ita velut quædam corporis, atque animæ nurus voluptas, motu prauæ cupiditatis innobit. Ergo quamdiu manſit, in vna domo, conſpirantibus vitiis indiuidua inſeparabiliſque conſenſio, nulla videbatur eſſe diuiſio. Vbi verò Chriſtus ignem quo delicta cordis exureret, vel gladium qui ſignificat exertæ aciem poteſtatis, quo ſpiritus medullarumque ſecreta penetrantur, miſit in terras, tunc caro atque anima regenerationis innouata myſteriis, oblita quod erat, incipit eſſe quod non erat; ac ſe à veteris vitij, quamuis ſibi ante dilecti Societate ſecernit, & quaſi prodigæ copulam poſteritatis eliminat, vt diuidantur parentes in filios, dum intemperans motus temperantia corporis abdicatur, & anima declinat conſortium culpæ, nec extrariæ illi & foris ſumptæ locus remanet voluptati.] Quomodò ergo hic Chriſtus Princeps pacis, in tanta bellorum per ipſum excitatorum vbertate, apertáque ipſiuſmet conteſtatione quod venerit diuidere & pacem tollere?

Vendicatur Chriſto, iam nunc pacis Principatus; etiam penes belli excluſionem. Pax multiplex.

590 Nihilominùs eſſe Chriſtum iam ex hac vita noſtra, Salomonem & Principem pacis, conformius eſt Iſaiæ, qui Chriſto ex quo natus eſt, tribuit glorioſum illum titulum. Nec eſt operoſum, & bellorum hîc excluſionem aliquam, & fœlicitatis iam ex hac vita in Chriſti populo participationem monſtrare, vnde Chriſtum liceat iam nunc denominare pacis Principem. Ac primùm quod ad pacem pro certaminum excluſione ſumptam attinet, conſideranda eſt proſtratio inimicorum noſtrorum per Chriſtum facta. Eoſdem enim Chriſtus hoſtes debellauit, quos infeſtos habebamus, iiſque ſublatis, pacem orbi intulit. Eam in rem S. Chryſoſtomus in pſal. 2. pentadem Regum Chriſto aduerſatam proponit; quorum duo viſibiles, Herodes prior, qui pater Archilai, & poſterior qui Chriſto ſub mortem inſultauit; tres autem inuiſibiles, qui non vbi perſonæ Chriſti, ſed nobis primùm, nec illi niſi propter nos infenſi erant: nempe Diabolus, mors, & peccatum. Nam Diabolo nomen *Regis ſuper omnes filios ſuperbiæ*, tribuunt Scripturæ: Et deſolandum fore regnum eius ſi diuideretur, Chriſtus ipſe eſt conteſtatus, Morti quoque Apoſtolus Roman. 5. Regnum adſcripſit, dicens, *regnauit mors ab Adam vſque ad Moſem*. Rurſúſque de peccati regno, idem Apoſtolus teſtis eſt locuples, cum adhortatur *vt non regnet peccatum in noſtro mortali corpore*. Hi ergo Reges terræ, iuxta S. Chryſoſtomum aſtiterunt aduerſus Dominum & aduerſus Chriſtum eius, noſtræ ſalutis negotiatorem & procuratorem indefeſſum. Sed ab eo ſubacti atque contriti ſunt. de quo particulariùs infrà, cum de Chriſto bellatore atque victore. Sicque nobis pax reſtituta eſt per Chriſtum Dominum, verè quoad nos, principem pacis.

Bello contritis per Chriſtum hoſtibus, vt pateat, quomodò pax ſit per eum inducta, (eſt enim pax belli pretium, vt ſcitè dixit Themiſtius orat. 10. & fusè S. Auguſt. 19. ciuitatis cap. 12.) adhibenda eſt diſtinctio Richardi Tract. de gemino Paſchate *in fine*, multiplicem pacem ſic ſecernentis. [Curramus itaque per pacem ad pacem, per pacem internam ad pacem æternam. Nam eſt pax quæ eſt tantùm exteriùs, & eſt pax quæ eſt tantùm interiùs, & eſt pax quæ eſt ſimul interiùs, & exteriùs. Prima pertinet ad ſolã carnem, ſecunda ad ſolam mentem, tertia ad mentẽ ſimul & carnẽ. Primam & ſecundã in hac vita, numquam tamen ſimul habere poſſumus, quas ſemper in moribus diſparibus ſeorſum videmus. Tertiam in futura tantùm vita ſperamus, vnde & æternam nominauimus. Primam venit Chriſtus deſtruere, ſecundam ſtatuere, tertiam dare, ſed in futurum tamen reſeruare. De prima dicit; *Non veni mittere pacem in terra, ſed gladium*: De ſecunda & tertia, illud intelligimus, quod & iam ſupra poſuimus; *Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis*.]

Noſtra per Chriſtum pax, iam ex hac vita.

591 Ex hac multiplicis pacis diſtinctione, liquet cuius pacis in hac vita conferendæ Princeps ſit Chriſtus, & cuius in alia. Nam pacem internam, illam inquam pacem Dei, internam qualem Apoſtolus iam ex hac vita apprecabatus fidelibus, dandum eſt, poſſe in hac vita beneficio Chriſti obtingere. [Perfecta virtus, (ait ſanctus Ambroſius libro 2. de Iacob capite 6.) habet quietis tranquillitatem & ſtabilitatem. Ideò Dominus donum eius perfectioribus reſeruauit dicens, *Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis*. Perfectorum eſt enim non facile mundanis moueri, non turbari metu, non exagitari ſuſpicione, non terrore concuti, non dolore vexari, ſed quaſi in littore tutiſſimo aduersùm inſurgentes fluctus ſecularium procellarum, mentem immobilem fida ſtatione placidare. Hoc firmamentum Chriſtianis mentibus Chriſtus inuexit pacem internam inuehens animis probatorum, vt non turbetur cor noſtrum, neque exagitetur animus. Hanc pacem, ſuper omnem mentem eſſe, Apoſtolus Doctor aſſeruit, dicens, *Et pax Dei quæ exuperat omnem mentem, cuſtodiat corda veſtra, & ſenſus in Chriſto Ieſu*. Fructus itaque pacis eſt, non perturbari in pectore. Denique vita iuſti quieta eſt, iniuſtus autem inquietudinis, & perturbationis plenus eſt. Itaque ampliùs ſuis ſuſpicionibus affligitur impius, quàm alienis plerique verberibus: maioreſque vibices vulnerum in eius animo ſunt, quàm in eorum corpore, qui ab aliis verberantur].

Splendidè planè ac fusè id confirmat. S. Chryſoſtomus in pſal. 4. ad illud, *in pace in idipſum*. Refero partem. [Vide non paruam ſpeciem prouidentiæ, quòd pace fruantur qui ſunt Deo dedicati. Pax eſt enim iis qui legem tuam diligunt, & non eſt ipſis offendiculum. Nihil enim æquè ſolet pacem facere, ac Dei cognitio & virtutis poſſeſſio, quæ animi perturbationem, internum bellum, domo procul eiicit; nec permittit vt homo cum ſe ipſo ſeditiones agitet.

agitet. Sanè ſi hac pace non fruatur, etiamſi ſit extrinſecùs ſumma pax, etiamſi nullus eũ hoſtis inuadat, eſt omniũ qui viuũt in terra miſerrimus. Neque enim Scythæ, nec Thraces, nec Sarmatæ, nec Indi, nec Mauri, nec quæcumque ſunt feræ gentes, tam atrox bellum gerunt, quàm improba ac nefaria cogitatio quæ verſatur in penetralibus animi, & quæ non caſtigatur intemperans libido, & amor pecuniæ, & potentiæ vehemens deſiderium, & in res quæ ad hanc vitam pertinent affectio. Et meritò. Illud enim eſt bellum externum; hoc verò eſt internum prælium. Quod autem quæ intùs naſcuntur ſunt iis quæ extrinſecùs inuadunt grauiora, & interitum magis cereent, hoc licet videre in omnibus. Etenim & ligni naturam, vermis qui eſt intùs magis corrumpit: & vires & ſanitatem corporis, morbi qui intus procreantur, plus lædunt, quàm qui extrinſecùs adueniunt; & ciuitates, non tam externi, quàm interni, & qui ſunt eiuſdem generis hoſtes perdunt. Ita etiam animæ, non tam externæ quæ in eam inuadunt machinationes, quàm quæ intus oriuntur ægritudines, perniciem afferunt. Sed ſi quis timorem Dei habens, hoc bellum perfectè ſedauerit, & perturbationes animi compoſuerit, & varias illas improbarum cogitationum belluas ſuffocans, non permiſerit vt in antris deliteſcant, is puriſſima & altiſſima pace fruetur. Hanc pacem, Chriſtus veniens largitus eſt. Hanc etiam Paulus precatus eſt fidelibus, dicens in ſingulis Epiſtolis, *Gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro.*]

Subdit quàmplurima, vt probet non eſſe impiis pacem, eóſque nullo licet impetente, ſecum ipſos perpetuò bellare; confligentibus inuicem velut in campo animæ variis affectibus, & perturbationibus, itavt miſer homo, vix reſpirare queat (in quam rem benè quidem Bernard. ſerm. 6. de Aſcenſ.) tum addit. [At non is qui eſt liber ab eiuſmodi perturbationibus, hoc modo affectus eſt: Sed in tranquillo portu ſedet, ſe ſtudij ſapientiæ voluptatibus explens, & nullam eiuſmodi moleſtiam ſuſtinens. Quocirca hac quoque prouidentia fruens Propheta dicebat, *in pace in id ipſum, dormiam & requieſcam*, innuens quòd ei, qui hanc non habet pacem, ne communis quidem omnium portus eſt apertus, ſed is quoque obſtructus eſt; nempe quietis & noctis. Huiuſmodi enim perturbationes, etiam eam quæ à natura datur ſecuritatem profligant, alia grauiori tyrannide ſomni tyrannidem omnino deturbantes. Inuidi enim, auari & raptores, hoc bellum vndiquaque circumferentes, & intùs ſedentes inimicos habentes, quocumque receſſerint, pugnam non poſſunt effugere. Sed & ſi domi maneant, & ſi in lecto iaceant, telorum nubes, & tumultus vndis violentiores, cædes & vociferationes, querelas & eiulationes, & alia multo iis quæ inter hoſtes accedunt, grauiora ſuſtinent. At non ſic iuſtus, ſed & vigilans delectatione fruitur, & nocturno tempore cum magna voluptate ſomnum capit.] Hac ex cauſa, Chriſtus interprete Origene hom. 13. in Ezech. dictus eſt ab Eſaia *Fluuius pacis, declinandus in populum Dei*, Ab Apoſtolo autem; (vt notat S. Bernardus ſerm. 27. in Cant.) dictus eſt, non *pacificus* ſed *pax noſtra.* Sed & apud Michæam c. 5. de Chriſto dicitur, *& erit iſte pax.*

592 Hæc igitur eſt iuſtórum per Chriſtum pax, quam non temerant internæ rebellantium quandoque affectuum ſeditiones, cum ſit in hominis diuinitùs adiuti & Chriſti gratia roborati facultate, eas comprimere, ſicque æternæ vndecumque altiſſimæ paci, in altera vita obuenturæ proludere. Motus autem qui tam facilè ſectatur, vix eſt cur nomine *belli* donetur. Is ſanè non poſſit iure dici ſuſtinere bellum, qui poteſt cum libitum fuerit, pacem inducere, & ad cuius nutum, belli motus tranquillari & reſidere ſit neceſſe. At hoc habet vnuſquiſque cum Dei gratia. Quo pacto condiendum eſt quod ait ſuprà S. Ambroſius, agens de interna pace, quam per Chriſtum inuecta& dixerat. [Foris pax aut Imperatoris ſolicita prouidentia, aut manu militum quæritur, aut bellorum proſpero cedit euentu, aut internecione aliqua barbarorum, ſi in ſe hoſtili motu arma conuertunt. In ea pace nulla noſtra virtus, ſed euentus eſt. Certè gloria pacis illius ad Imperatorem refertur; iſtius pacis fructus in nobis eſt, quæ eſt in mentibus ſingulorum, quæ tenetur affectibus.]

Tradit luculenter, omnem propoſitam doctrinam Richardus Victorinus, de ſtatu interioris hominis c. 16. Tractans animæ Regnum quod hic homini per Chriſtum redditur. [Quotidie, (inquit,) Creſcit ad bonum, quotidie roboratur contra malum. Creſcit ad bonum, ita vt iam in poteſtate conſiſtens, & habens ſub ſe milites, poſſit dicere huic, *Vade, & vadit, & alij, veni & venit, & ſeruo ſuo, fac hoc, & facit.* Roboratur & æquè contra malum; ita vt iam non regnet peccatum in hoc mortali corpore. Sæpè autem à Deo, vt iam ſibi illud dictum credat. *Abſque imperio tuo non mouebit quiſquam manum, aut pedem in omni terra Ægypti.* Et quantum hoc eſſe putamus, omnes rebelles animæ motus poſſe reprimere, & ab actu cohibere, quamuis nec dum poſſit omnes perfectè delere, & regnum ſuum ad plenam pacem reformare? Quamuis itaque non poſſit omnes pacis aduerſarios extinguere, nec omnium manus, vel pedes truncare, magnum tamen erit, ſi nulli liceat ſine eius imperio manum, vel pedem mouere. Et poteſt qui huiuſmodi eſt, veraciter pſallere; *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo, ſuper Sion montem ſanctum eius.* Itaque liber ille arbitrij conſenſus, totius terræ, tot cogitationum, tot affectionum, appetituum, ſenſuum, Imperator & Dominus, non poteſt interim omnia ſcandala de regno ſuo auferre, nec plenam perpetuámque pacem poterit formare. Sed cum venerit quod perfectum eſt, & euacuabitur quod ex parte eſt, cum nouiſſima deſtruetur mors in victoriam, tunc proculdubio ſupra modum multiplicabitur eius imperium, & pacis eius non erit finis. Tunc demum dominabitur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum. *In diebus illis ſaluabitur Iuda & Iſraël habitabit confidenter, eo quod non ſit qui exterreat.*

Pax per omnimodam belli excluſionem, alterius vitæ propria.

593 Hoc eſt quod ſecundo loco, ad extricandā difficultatem propoſitam, ex data ſuperiùs ab eodem Richardo diſtinctione, obſeruandum eſt; nempè pacem plenam & abſolutam omnibus numeris, per totale excidium hoſtium prædictorum

dictorum, & omnimodam bellorum eacluſionem, à Chriſto (vt Richardus aiebat,) in alteram vitam ſeruari: atque adeò Chriſtum non eſſe pacis Principem, ratione huiuſmodi pacis in hac vita collocatæ; ſed conferendæ per eum poſt huius vitæ ſcamna. Ibi enim Deus tenetur qui *pax dici gaudet*, vt Nazianzenus orat. 22. num. 29. ſcitè ait. Vtique quia pace in ſe fruitur altiſſima, eámque transfundit in eos à quibus poſſidetur. Ibi cæleſtes virtutis, perfecti (vt ibidem habet Theologus,) radij luminis illius, quibus nihil tam proprium eſt, quàm pugnas & diſſidia neſcire. Ibi omnes filij Dei quia pacifici, ſumma pace redouati. Inde mors & peccatũ, & vtriuſq; incentor, infeſtiſſimus pacis hoſtis Satanas exulat. Quod elegantiſſime omninò expreſſit Nyſſenus Tractatu priore in pſalmos cap. 8. *ſub finem*, tractans illud, *omnis iniquitas oppilabit os ſuum.* Sic enim eum locum interpretatur. [Quàm beata illa vita, in qua iniquitatis os quaſi aliquis cœni fons, in perpetuum obſtruetur non ampliùs retro hoc odore vitam humanam contaminans. Hic eſt bonorum omnium vertex, & omnis ſpei caput, finis totius beatitudinis, nimirum vt natura ampliùs non turbetur à malitia; Sed vt omnis iniquitas procul ablegetur, quæ haud alia fuerit, quàm ipſe iniquitatis repertor. Hoc enim collectiuum illud vocabulum, *omnis*, ſignificat, obſtruetur videlicet os illius, cuius vox initio, hominibus materiam mortis præbuit. Quando igitur ſublatum fuerit omne illud quod bono aduerſatur, tum nos ſuſcipiet ille ſtatus quem nulla oratio explicare poteſt, qui & ſenſum & intelligentiam, in ſacris literis ſuperare dicitur.] Nimirum pax Dei exuperans omnem ſenſum, vt eſt apud Apoſtolum.

594 Ibi appetitus qui in hac vita impediri regno poteſt, ac debet, tolli tamen non poteſt, plenè ſubiacebit rationi. [Quia enim Deo quidem ſubdita (ait S. Auguſtinus 19. ciuit. cap. 22.) in hac tamen conditione mortali, & corpore corruptibili, quod aggrauat animam, non perfectè vitiis ratio imperat; ideò neceſſaria eſt iuſtis talis oratio. Nam profectò quamquam imperetur, nequaquam ſine conflictu vitiis imperatur, & vtique aliquid ſubrepit in hoc loco infirmitatis, etiam benè confligenti, ſiue hoſtibus talibus victis ſubditiſque dominanti: vnde ſi non facili operatione, certè labili locutione, aut volatili cogitatione peccetur. Et ideò quamdiù vitiis imperatur, plena pax non eſt: quia & illa quæ reſiſtunt, periculoſo debellantur prælio: & illa quæ victa ſunt, nondum ſecuro triumphantur otio, ſed adhuc ſollicito premuntur imperio.] Et mox, poſt expoſitam perpetuam hîc neceſſitatẽ gratiæ, ad reſiſtendũ iugibus, tẽtationibus ſubdit. [Hîc Itaque in vnoquoq; iuſtitia eſt, vt obedienti Deus homini animus corpori, ratio autẽ vitiis etiam repugnãtibus imperet; vel ſubigendo, vel reſiſtendo: atque vt ab ipſo Deo petatur, & meritorum gratia, & venia delictorum, ac de acceptis bonis, gratiarum actio perſoluatur. In illa verò pace finali, quo referenda, & cuius adipiſcendæ cauſa habenda eſt iſta iuſtitia, quoniam ſana: à immortalitate atque incorruptione natura, vitia non habebit: nec vnicuique noſtrum vel ab alio, vel à ſeipſo, quicquam repugnabit; non opus erit vt ratio vitiis quæ nulla erunt imperet; Sed imperabit Deus homini, animus corpori: tantáque obediendi ibi erit ſuauitas & facilitas, quanta viuendi regnandique felicitas; & hoc illic in omnibus hominibus; atque in ſingulis æternum erit, æternúmque eſſe certum erit. Et ideò pax beatitudinis huius vel beatitudo pacis huius, ſummum bonum erit.]

Egregiè item in pſal. 84. ad illud, *loquetur pacem in plebem ſuam*, vbi ſic in hanc rem diſſerit, poſt exclusam è terra pacem veram & perfectam. [Quæ erit perfecta pax? *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt, abſorpta eſt mors in victoria. Vbi eſt mors aculeus tuus? vbi eſt mors contentio tua?* Vbi enim adhuc mortalitas, quomodò eſt plena pax? Etenim de morte venit laſſitudo iſta quam inuenimus in omnibus refectionibus noſtris; de morte eſt, quia corpus mortale portamus, quod quidem mortuum dicit Apoſtolus, & ante animæ reſolutionem. *Corpus quidem* (inquit,) *mortuum eſt propter peccatum.* Nam ſi perſeueraueris in eo quo te reficis, etiam morieris. Perſeuera in multùm manducando, ipſa res te interficiet: perſeuera in multùm ieiunando, inde morieris. Sede ſemper vt nolis ſurgere: morieris inde. Vigila ſemper vt nolis dormire, morieris inde. Dormi ſemper, vt nolis vigilare, morieris inde. Quando autem abſorpta fuerit mors in victoria, non erunt iſta & erit pax plena & æterna. Erimus in quadam ciuitate fratres; quando de illa loquor finire nolo & maximè quando ſcandala crebeſcunt. Quis non deſideret illam pacem, vnde amicus nõ exit, quò inimicus non intrat, vbi nullus tentator eſt, nullus ſeditioſus, nullus diuidens populum Dei, nullus fatigans Eccleſiam in miniſterio Diaboli; quando ipſe Princeps ipſorum mittitur in ignem æternum, & hi cum illo quicumque illi conſentiunt, & recedere ab eo nolunt? Erit ergo pax purgata in filiis Dei omnibus amantibus, & ſe videntibus plenos Deo, cum erit Deus omnia in omnibus. Communem panem; ſpectaculum, habebimus Deum, communem poſſeſſionem, habebimus Deum; communem pacem habebimus Deum. Quicquid enim eſt quod modò nobis dat, ipſe nobis erit pro omnibus quæ dat, ipſe erit perfecta & plena pax. Hanc loquitur in plebem ſuam, hanc volebat audire ille qui ait, *audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem ſuam, & ſuper ſanctos ſuos.*]

Extricata, quæ aduersùs principatum pacis penes ſublata bella, iam nunc Chriſto vendicatum, opponebantur.

595 Ex hoc quod nunc admitto, de plena & vndecumque abſoluta pace ſolis beatis conferenda, euaneſcunt quæ ſuperiùs opponebantur aduersùs principatum pacis, iam ex hoc ſeculo aſſignatum Regi Chriſto. Poteſt enim iam nunc, etiam ex hoc capite exclusionis bellorum, dominari *Princeps pacis*, ob illam pacem cuius hæc vita capax eſt; quam ſuis hîc confert, vt arrham pleniſſimæ pacis in cuius multitudine ſuos delectabit, vt Pſaltes dixit. Audiendus in hanc rem vniuerſam S. Gregorius in. pſal. vltimum pœnit. ad illud, *Spiritus tuus bonus*

deducet

deducet me, ſic ſcribens. [Qui ſpiritu Dei illuminantur, in terram rectam deducentur. Ad quam quicunque deducitur, in multitudine pacis delectatur. Hanc pacis multitudinem, Dominus per Prophetam pollicetur dicens; *Dabo illis ſolatium verum, pacem ſuper pacem.* Super pacem enim quam dilectis ſuis in hac vita tribuit, in æterna fœlicitate, aliam diuina miſeratio dabit, vt iam caro non repugnet ſpiritui, nec aliqua vllius tentationis ſubrepat occaſio, omnibus iam compoſitis: vt reformata in melius humana natura, nemo iam cadere, nemo poſſit peccare. Hæc eſt pax Chriſti, quam Apoſtolis ipſe promiſit, dicens; *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.* In quo notandum, quia cum bis eis ſuam pacem promiſit, intelligamus, ſanctos Dei quandam in hac vita pacem habere, ſed veram perfectámque pacem ibi ſolummodò inuenturos, vbi eos iam nulla vana mouebit cogitatio, nulla turbabit illuſio, cum eripuerit Deus animas eorum de morte, oculos eorum à lachrymis, pedes eorum à lapſu. Hanc pacem Chriſtus ſolus habuit, quia ſolus inter mortuos liber, peccati aculeum in corde non ſenſit. Nos verò quamdiù corruptibili carne premimur, & corporis innectimur nodis, integræ illius perfectæque pacis ignari, vanè conturbamur, irrepentibus nobis terrenarum illecebris cupiditatum, & cogitationibus vanis quæ frequenter quaſi facto agmine ex improuiſo erumpentes mentem confundunt, atque aliò quam propoſuerimus animum trahunt. Non enim in poteſtate noſtra eſt cor noſtrum. Non ad Deum ſecundùm voluntatem noſtram erigitur, deducitur ad ima, trahitur ad deuia. Si ergo in terram rectam cupimus ingredi, à Spiritu Dei bono, optemus deduci.

Princeps pacis Chriſtus, ob illatam ſubditis fœlicitatem.

596 Alterum caput penes quod Chriſtum denominari pacis Principem affirmabam, & vbertas bonorum omnium, qua regni ſui ſubditos ditat. Hæc eſt enim altera *pacis* notio, quam Chriſti Regis regno obuenturum Dauid pſal. 71. prænuntiauit, eo nominatim verſiculo, *Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis, donec auferatur Luna.* Verbum *orietur*, ſi vox Hebræa accuratè reddatur, idem eſt ac *Germinabit.* Verè enim Chriſto nouo verè (vt ſuprà dicebamus.) adueniente è terra noſtra, veluti perfuſa cœleſti rore; Iuſtitia, ideſt virtutum omnium complexio, priùs per peccati hyemem à Diuo Chryſoſtomo hom. 7. in 2. ad Corinth. *in morali* perbellè repræſentatam, veluti emortua, exoriri & vireſcere ſuper terram cœpit. Eòque ſpectabat, cœlos votis ſuis fatigans Iſaias, dicens, *rorate cœli deſuper & nubes pluant iuſtum*, veluti imbrem ſerotinum & percommodum, *Aperiatur terra*, tanquam verno tempore, *& germinet Saluatorem, & Iuſtitia oriatur ſimul.* Dauid alibi non diſſimiliter vaticinatus Chriſti aduentum & habitationem gloriæ in terra noſtra, addit miſericordiam & veritatem obuiaturas ſibi, Iuſtitiam item & pacem oſculis ſatiandas: veritatem de terra exorituram, & iuſtitiam proſpecturam de Cœlo. Adhibet enim præteritum tempus, pro futuro, ad inſinuandam certitudinem euentus: quod eſt in Scriptura frequens, vt notant Tertull. l. 3. in Marcionem c. 5. & S. Auguſtinus in pſal. 3. ad verſ. 6. Et l. de agone Chriſtiano cap. 27 ac fusè S. Chryſoſt. Tomo 5. Græcol. ſerm. in illud *Pater ſi poſſibile eſt*, Sumi. autem in eo planè ſenſu, hoc loco, verbum præteritum, per ſe clarum eſt. Indicari autem defluxum omnium virtutum in terras, vnà cum Chriſto, docet interpretum non nemo; etiamſi non ſit reſpiendos alius præterea ſenſus, quo iuſtitiæ & miſericordiæ conſertio, in Chriſti productione, ſignificatur à Dauide prænuntiata. Senſum quem dixi, confirmat verſiculus ſequens, quo aſſeritur, Domino dante benignitatem, (Chriſtum videlicet ſuum, qui eſt ipſa benignitas, & humanitas; vel benignitatem gratiæ Chriſti;) terram noſtram fore fœcundandam, & fructus virtutum omnium emiſſuram: ſicque iuſtitiam ambulaturam ante Chriſtum, & ſummæ Regis rectitudini ac ſanctitati, coniungendam fore ſanctitatem ac Iuſtitiam populi, omniùmque in eo virtutum ſplendorem.

Nec abs te Melchiſedec quem Apoſtolus Hebræorum 7. filio Dei aſſimilatum, eiúſque veram imaginem fuiſſe agnoſcit, dictus eſt *Rex iuſtitiæ*; deinde autem & *Rex Salem*, quod eſt *Rex pacis.* Non modò quia ſine patre quoad vnam generationem, & ſinè matre quoad aliam fuit Chriſtus; & quia vterque Sacerdos incruenti ſacrificij, ac ob alia quæ Apoſtolus ibi in vtroque compunit, & S. Fulgentius l. 3. ad Traſim c. 6. expendit. ſed etiam quia vterque, & iuſtitiæ, & pacis Rex eſt. Hoc primum & præcipuum bonorum quæ regno ſuo inuehet Chriſtus, & penes quod maximè *Princeps pacis* audire poterit. Nam vbi Iuſtitia (vtique vniuerſalis, & omnium virtutum complexio;) vbi inquam iuſtitia deeſt, vt S. Auguſtinus diſputat. 4. Ciuitatis c. 4. quid ſunt regna niſi latrocinia? Copioſius etiam & grauiter in pſal. 84. ad illud, *Iuſtitia & pax oſculata ſunt*, demonſtrat nullibi pacem à iuſtitia vniuerſali, ſiue à virtutum omnium complexione diſiungi: vt proinde qui pacem, hoc eſt fœlicitatem & abundantiam bonorum, tranquillitati ac bellorum excluſioni nexam habere affectet, iuſtitiam vniuerſalem conſectetur neceſſe ſit. [Fac iuſtitiam (inquit) & habebis pacem: vt oſculentur ſe iuſtitia & pax, ſi enim non amaueris iuſtitiam, pacem non habebis; Amant enim ſe duo iſta, iuſtitia & pax, & oſculantur ſe; vt qui fecerit iuſtitiam, inueniat pacem oſculantem iuſtitiam. Duæ amicæ ſunt, tu fortè vnam vis, & alteram non facis. Nemo eſt enim qui non vult pacem, ſed non omnes volunt operari iuſtitiam. Interroga omnes homines; Vultis pacem? vno ore tibi reſpondet totum genus humanum, opto, cupio, volo, amo; Ama & iuſtitiam quia duæ amicæ ſunt iuſtitia & pax; Iuſtitia & pax ipſæ ſe oſculantur. Si amicam pacis non amaueris, non te amabit ipſa pax, nec veniet ad te. Quid enim magnum eſt deſiderare pacem? quiuis malus deſiderat pacem. Bona enim res eſt pax. Sed fac iuſtitiam, quia Iuſtitia & pax ſe oſculantur, non litigant. Tu quare litigas cum iuſtitia? Ecce iuſtitia dicit tibi, ne furteris & non audis; ne adulteres & non vis audire; non facias alteri quod pati non vis, non dicas alteri, quod & tibi dici non vis; inimicus es, amicæ tuæ. Dicit tibi pax, quid me quæris? Amica ſum iuſtitiæ, quemcunque inuenero inimicum animæ meæ, non ad illum accedo. Vis ergo ve-

nire ad pacem: Fac iuſtitiam. Ideò alius pſalmus dicit tibi *declina à malo & fac bonum*; hoc eſt ama iuſtitiam. Et cum iam declinaueris à malo, & feceris bonum, quære pacem, & perſequere eam. Iam enim non diù illam quæres, quia & ipſam occurret tibi vt oſculetur iuſtitiam.]

Quia ergo regnante Chriſto, regnabit iuſtitia; & conſummatio breuiata, (ipſe inquam Chriſtus contractus,) inundabit iuſtitiam; proptetea abundantia pacis, & vberrima ſummáque fœlicitas, regno Chriſti obtinget, ſub eo pacis Principe fœlicitas inquam, non temporalis qualem dementati Iudæi à Chriſto Rege expectant; ſed ſupernaturalium bonorum, qualem verbis illis deſcribebat Apoſtolus, *in omnibus diuites facti eſtis in illo, in omni verbo & in omni ſcientia.* Hic erit fructus ſummi illius amoris, quo Chriſtus & Iuſtitiam Iudicibus terræ adeò diligendam, & populum proſecuturus erat. Nam Iuſtitiam quidem adeò amauit, vt ad eam in terras inducendam ac reducendam, lubens ad cœnum noſtrum ſe demiſerit. Creditos verò ſibi populos, mundum inquam vniuerſum, ita dilexit, vt mortem probroſiſſimam appetiuerit. Quæ Principi conuenientiſſima eſt gloria; in deliciis populo ſuo eſt, & ipſe populus illius viciſſim amores. Vt propterea nomen populi ſui faciat ſuum; non modò quoties in perſona ſui corporis, tanquam eius caput loquitur, quod eſt in Scriptura creberrimum, iuxta Tychonij regulam & D. Auguſtini doctrinam ſuperiùs propoſitam, tractando innocentiam Chriſti: ſed etiam cum ſe nominari vult regnum Dei. Nam ſi regnum Dei eſt idemmet quod ipſius Chriſti regnum, & tamen Chriſtus regnum Dei gaudet appellari; liquere profectò poteſt, quanto affectu, regnum ſuum, ſiue ſubiectum ſibi populum proſequatur, qui qui appellationes eius ſibi communes velit; & cum poſſet *Rex* audire, *Regnum* dici non refugiat. Dici autem non rarò Chriſtum, *Regnum Dei*, docent loca illa, *Regnum Dei intra vos eſt.* Et *peruenit in vos regnum Dei.* Vtrumque enim illum locum, S. Hieronymus Math. 12. & poſteriorem S. Chryſoſtomus hom. 42. in Math. explicant de ipſo Chriſto, qui ſeipſum appellet *Regnum Dei*: hoc eſt regnum ſuum, cum ipſemet, Deus eſſet. Iniuriam mihi videor amori Chriſti in regnum ſuum irrogare, qui illum coniectem ex nominibus, cum potiora amoris argumenta, ſint facta. Ea verò tanta tàmque præclara, & tam varia ſunt, ab hoc Rege in regnum ſuum, vt ne numerando quidem, pares, eſſe poſſimus.

Omnes Chriſti ſubditi, Reges; Tributa quoque, in eorum bonum.

598 Verbo dicam, quoſcunque inter ſubditos habet, Reges eo ipſo conſtituit: qua fœlicitate non eſt quo altiùs aſſurgant humana vota. Reges autem conſtitui Chriſti ſubditos, S. Ambroſius in pſal. 47. ſic docet, ad illud, *ipſi videntes ſic admirati ſunt*, quod Dauid de Regibus terræ, in fundatione ciuitatis Dei affirmat. [Boni Reges, qui ſui corporis poſſunt ſe præbere rectores, ab ipſa Patriarchæ Abrahæ origine & inſtitutione manantes, qui docuit peccatum poſſe ſuperari. Ideò verus Rex, qui flagitiis eſſe neſciuit obnoxius, in quo culpæ & erroris illecebra regnare non potuit. Vnde & dictum eſt ad huiuſmodi virum à filiis Seth, *Rex à Deo in es nobis.* Tales ergo Reges terræ, qui carni imperitarent, congregati ſunt, vt in vno eſſent corde, & in vno ſpiritu: ſicut legimus, *quia multitudo credentium, habebat vnam animam & cor vnum: & non erat in his aliqua ſeparatio.*]

Hoc iuxta Richardum Victorinum, Tractatu de ſtatu interioris hominis cap. 15. eſt imperium illud ac regnum, pro quo obtinẽdo Dauid pſal. 80. ſic precabatur, *da imperium tuum puero tuo.* Hoc eſt regnum, pro quo in ſolemni oratione poſtulamus, dicentes, *adueniat regnum tuum*: Quamuis enim plerique Patres quos accumulat & ſequitur Durantus lib. 2. de rit. cap. 48. num. 17. ac Toletus in cap. 11. Lucæ annotat. 7. accipiát eam petitionem de regno cœleſti, tamen vt Suarez lib. 3. de orat. cap. 8. num. 10. obſeruat, vtrumque poteſt eodem verborum tenore poſtulari. Vnde alij plerique Patres, proponunt ſenſum quem dixi; eúmque maximè confirmat quod S. Greg. Niſſenus orat. 3. in Orationem Dom. & in fragm. de Patris & Filij ac Spiritus S. diuinitate, notat hanc petitionem apud Lucam concipi aliis verbis, his nimirum *adueniat ſpiritus S. tuus ſuper nos, & purificet nos.* Quæ lectio, quamuis apud Lucam nunc non habeatur, tamen quod Nyſſenus refert, aperto argumento eſt, olim pleroſque ſic accepiſſe eam petitionem regni Dei in nobis. Per ſpiritum namque Chriſti, & eius gratiam, expurgati à vitiis, non regnante vltra in nobis peccato, prouehimur in Reges beneficio Chriſti: ſicque aduenit in nos regnum eius, ideſt regnum quod beneficio eius naciſcimur vt S. quoque Hieronymus attigit, Dialogo 3. contra Pelagianos.

Verè igitur *Princeps pacis*, & *Rex pacis* Chriſtus, qui quos habet ſubditos, non opprimit aut exugit, ſed ditat & in Reges prouehit. Exigit quidem ab eis tributa quædam, & gratuita dona admittit ab aliis; ſed vtraque in bonum potiùs & commodum ſubditorum, quàm in ipſius Regis emolumenta vertuntur. Diſtinctionem illam tributorum, & munerum gratuitorum, ſuggerit S. Dorotheus Doctr. 1. num. 14. Ex ea percepta, liquebit quæcumque Chriſto Regi pendimus, nobis non illi prodeſſe. [Chriſti præcepta (inquit S. Dorotheus,) Chriſtianis omnibus data ſunt, & omnis Chriſtianus ea obſeruare tenetur. Veluti tributa ſunt hæc, Regibus debita. Si quis igitur non perſoluerit hæc annua tributa Regibus, num pœnam effugiet? Sunt autem in ſæculo viri clari, & illuſtres, qui non modò annua tributa perſoluunt Regibus, ſed munera etiam ipſis offerunt. Atque hi digni habentur honore magno, magnis donis, authoritate multa. Pari igitur modo Patres noſtri, non modò præcepta ſeruarunt, ſed & munera etiam Deo obtulerunt. Munera enim ſunt, virginitas, caſtitas, & rerum omnium nuditas, atque inopia. Hæc enim cum non ſint præcepta, dono offeruntur Deo. Neque enim alicubi ſcriptum inuenitur, *vxorem ne ducas, filios ne procrees.* Neque verò rurſus præcepit Chriſtus dicens, *vende omnia quæ habes.*] Hinc ergo patet, tributa & dona noſtra, nobis eſſe. Quid enim

Chriſto

Chriſto accedit ex mandatorum per nos obſeruatione, aut voluntaria cõſiliorum ſuſceptione? Nobis autem ſupra modum proficit ea præceptorum & conſiliorum penſitatio cum, veræ opes noſtræ in virtutum exercitatione ſitæ ſint, omnis autem cenſus virtutum, aut præceptis, aut conſiliis contineatur. Quare quod in nullo alio regno exeato eerni poteſt, Chriſti regnum nulla ratione grauat ſubditos. Nam alij Reges, vt poſſint Regiam dignitatem ſuſtinere, & ſubditis conciliare bona quorum gratia Reges fiunt, egent neceſſariò opibus magnis: vnde expenſas exercitibus, & præſidiariis miniſtriſque ſuppeditent; & ad eas opes conferendas, iure adſtringuntur ſubditi, quamuis ſit veriſſimum, id abſque eorum grauamine non fieri; liquidóque id in Salomone apparuit, cuius tanta maieſtas, caro ſtabat ſubditis, vt profeſſi ſint poſt eius mortem Iudæi, in regni aditione Roboamum orantes pro tributorum imminutione, & leuatione iugi grauiſſimi quod Salomoni pater impoſuerat, vt eſſe vnde impenſæ in tot ſumptus ſuppeterent. At Chriſtus Rex, quia bonorum noſtrorum non eget, fœlicitatem nullis remeratam oneribus, conciliat ſubditis ſuis; eſtque proinde vere Rex pacis, & Princeps pacis in ſuos beneuolentiſſimus.

Regnum Chriſti, quomodò virga ferrea, ſi vndiò felix & mite.

599 Vnum eſt, quod difficultatem poſſe facere video; nempe quod Dauid pſal. 2. vbi Chriſti regnum accuratè deſcribit, poſt propoſitam donationem gentium, in Chriſti hæreditatem, & terminos terræ in eius poſſeſſionem, ſubdat; *Reges eos in virga ferrea & tanquam vas figuli confringet eos.* Quod videtur, auſteram & immitem regendi rationem ſonare. Nam ferrum ſignat crudelitatem & aſperitatem. Vnde ferrea Eumenidum tecta; & æneum Tartari limen ad ferreum ſeptum; mortiſque ferreum cor. & æneum pectus apud Heſiodum in Theogonia. Contritio verò populorum tanquam comminutio eorum per Chriſti regnum auſterum atque immite, quo vaſtitas ſubditis, & extrema clades inducatur? Sic enim Iſaiæ 30. ad ſupremum exitium denotandum, dicitur, *comminuetur ſicut lagena figuli contritione perualida, & non inuenietur de fragmentis eius teſta, in qua portetur igniculus aut hauriatur parum aquæ de fouea.* Nec aliter Hieremias cap. 19. *conteres laguunculam, & dices, ſic conteram populum iſtum ſicut conteritur vas figuli, quod non poteſt vltra inſtaurari.* Itaque habemus per regno Chriſti ſuauiſſimo, (quale præferebamus), regnum ferreum quo ſubditi conterantur.

Non eſt negandum, quibuſdam in locis *virgam ferream* ſumi pro auſtero & ſeuero imperio. Idémve ſonare *contritionem vaſis figuli.* Sic enim Apocalip. 19. Verbum Dei, dicitur habere gladium ex vtraque parte acutum, vt in ipſo percutiat gentes. Additúrque: *Et ipſe reget eas in virga ferrea, & ipſe calcat torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis.* Quæ verba auſterum & ſeuerum iudicium Chriſti, in hoſtes deſignant, in beſtiam iniquam, eique obſecuros Reges terræ, miſſos in ſtagnum ignis ardentis, cæteriſque mulctatos ſuppliciis, quæ reliquo capite deſcribuntur. Et hoc ſpectarunt, qui propoſitis pſalmi verbis, & alibi, quoties *virgæ ferreæ* fit mentio, cenſuerunt ſignificari imperium durum & rigidum, quo conterantur rebelles & inimici, cum in hac vita, tum maximè in iudicio extremo. Ita Victorinus, Aretas, Andreas, Liranus, Ribera, Cornelius Apocal. 2. & ibi Alcaſarius notat. 7. & in pſal. 2. Eugubinus. Ianſenius, ac ante eos alij: qui notant, eo verſiculo pſalmi 2. quo regnum Chriſti dicitur futurum in virga ferrea; id eſt cum ſceptro ferreo, (ſicut *in veſte alba*; id eſt *cum alba veſte*) verbum Hebræum non ſonare *paſces*, ſeu *Reges*, ſed *conteres.* Vnde Diuus Hieronymus vertit, *franges.* Nec multùm abſunt ab hoc ſenſu SS. Hilarius & Auguſtinus qui rectionem illam populorum, & contritionem per ferream Chriſti virgam, exponunt de peccati & prauarum cupiditatum euerſione in gentibus. Chriſto ſubiectis. Ea enim hoſtilitas & ſeueritas Chriſti in peccata, ferreum quid eſt; & aptè per *contritionem* deſignari poteſt. Mihi tamen ſenſus ille Pſaltis non ita arridet: neque enim commodum videtur, ita accipere promiſſionem Patris ad filium rediuiuum. *Poſtula à me gentium omnium imperium; & pro eo tanquam pro tibi debito me interpella.* Sic enim ſumendum eſt eo loco verbum *poſtulandi* vt acutè vidit Petrus Damiani ſerm. de Reſurrect. Dom. *Eas ego gentes ſubiiciam tibi, túque omnibus imperabis auiſſimè & ſeueriſſimè.* Humanitatem enim ac clementiam tanti Principis decere videtur, vt imperium mite ac benignum præferat.

600 Duo igitur occurrunt, quibus cum pacifico & miti principatu Chriſti, virgam eius ferream conciliemus primum eſt, *virgam ferream*, apud Pſaltem non ſonare auſteritatem regentis, ſed laborioſam huius vitæ diſciplinam, quæ lenitati rectoris non aduerſatur. Ita S. Auguſtinus virgam hanc ferream accepit lib. 2. de conſenſu Euangeliſt. cap. 4. agens de numero quadragenario hominum in Chriſti genealogia numeratorum. [Numerus iſte (inquit,) illud tempus ſignificat, quo & in hoc ſæculo & in hac terra regi nos oportet à Chriſto, ſecundùm diſciplinam laborioſam qua *flagellat Deus*, (vt ſcriptum eſt) *omnem filium quem recipit:* De qua dicit Apoſtolus, *per tribulationem oportere nos intrare in regnum Dei.* Quam ſignificat etiam illa virga ferrea, de qua in pſalmo legitur; *Reges eos in virga ferrea.* Cum ſuperiùs dixiſſet, *ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo, ſuper Sion montem ſanctum eius.* Reguntur enim etiam boni in virga ferrea, de quibus dicitur; *tempus eſt vt iudicium incipiat à domo Domini. Et ſi initium à nobis, qualis finis erit eis, qui non credunt Dei Euangelio? Et ſi iuſtus vix ſaluabitur, peccator & impius vbi parebunt?* Ad quos pertinet quod ſequitur; *tanquam vas figuli conteres eos.* Reguntur enim boni per hanc diſciplinam, mali verò comminuuntur; qui tanquam iidem ipſi commemorantur, propter vna atque eadem ſacramenta, quæ habent communia mali cum bonis. Quia ergo numerus iſte, laborioſi huius temporis Sacramentum eſt, quo ſub diſciplina Regis Chriſti aduerſùs Diabolum dimicamus, etiam illud declarat, quod quadraginta dierum ieiunium, hoc eſt humiliationem animæ conſecrarunt, & lex & Prophetæ, per Moyſem & Heliam.]

Alterum quod circa illius virgæ ferreæ &

pacifici principatus Chriſti cohœſionem notandum occurrit, eſt; alibi quàm in quibuſdam locis prænotatis, in quibus de iudicij præſentis aut extremi vindicta, impij & per Chriſtum inferenda agitur; virgam Chriſti ferream ſonare prouidentiam inflexibilem, & Regnum æquiſſimum ac perpetuum, quo Chriſtus Rex ſuôs ſubditos hic in Eccleſia recturus à Dauide prænuntiatur, & pronuntiatur à Ioanne. Ita Bellarminus lib. de SS. Beatitud. c. 18. Propoſit. 4. qui expendit verbum Hebræum, quo ibi vtitur Pſaltes, & Græcam vocem qua S. Ioannes in Apocalypſi vtitur, ſonare *paſtionem* & *rectionem paſtoralem*, non autem deſtructionem. Quod argumentum non vrgeo; quia quod ad vocem Hebræam attinet, benè monet Alcazarius ſupra, *ad* 4. eam pro varietate punctorum nunc *paſces & reges* ſonare; nunc *confringes*, ſeu *conteres*. Vox verò Græca, quamuis rectionem ſolam ſignificare videatur, tamen quia Ioannes Apocal. 19. vbi de extrema impiorum clade agit, alludere volebat ad locum pſalmi 2. in quo 70. eam vſurparunt, vſurpata quoquè ab eo eſt, ſed in ſenſu quem ferre poſſunt adiuncta illa, *virga ferrea* & *contritio*: quæ ſpectatis vocum corticibus, exitium & vaſtitatem ſignificant. Itaque argumentum illud quo niti dixi Bellarminum, non multùm nobis commendat: ſed vrgenda potiùs eſt ratio quam tetigimus; quod ſcilicet abſurdum videatur, Patrem miſericordiarum, mitiſſimo filio ſpondere regnum, quod velit eſſe aſperrimum & duriſſimum; in quo non parum aduerſus decori leges peccatetur. Proſequitur pleniſſimè hunc ſenſum verſus illius pſalmi 2. Martinus de Roa l. 2. Sing. c. 5. & 6. & inflexibilitatem ac ſoliditatem, ſiue perpetuitatem regni Chriſti, Symbolo *virga ferrea* notatam putat: quod non ſit regnum Chriſti vitreum, ſicut noſtrarum, ſiue humana, de quibus illud ſcite dictum, *fortuna vitrea eſt, cum ſplendor frangitur.*

601 Addendum tamen cenſeo, eam totam ſoliditatem, & inflexibilitatem, ac æquitatem regni Chriſti expreſſam per virgam ferream, cedere in ſubditorum commodum: Quam interpretationem, illuſtro & locupleto, præclara S. Chryſoſtomi doctrina, hom. ad Baptizandos, qui *virgam* Chriſti *ferream*, erga fideles, non erga rebelles exerti; & *contritionem* non *excidium*, ſed *reformationem* eorum ſonare, ſic demonſtrat. [Iſtam nobis quaſſationem (quam dixerat eſſe reformationem in melius) & myſticam purificationem, obliquo ſermone olim Propheta demonſtrabat, dicens, *ſicut vaſa figuli conteres eos.* Nam quia de fidelibus loquitur; ſuperiùs nobis manifeſtè declaratur, quàm ait; *Filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Vidiſti quemadmodùm Eccleſiam gentium commemorauit, & vbique extentum Chriſti nominauit imperium. Et propterea ait; *reges eos in virga ferrea*; non graui ſed forti: *Sicut vas figuli conteres eos.* Ecce & lauacrum ſentitur myſticè. Non enim dixit, *ſicut vaſa fictilia*: ſed *ſicut vas figuli.* Et ideò attendamus, & diligentiùs audiamus. Nam confracta vaſa fictilia, iam nulla emendatione corriguntur, ſemel figuram per flammas ſortita: vaſa autem figuli, non ſunt fictilia, ſed argilla compoſita. Inde & ſi quo fuerint caſu peruerſa, facilè ad figuram priſtinam, artificis reformantur induſtria. Et ideò quando calamitatem ſine remedio dicit; Non *vas figuli*, ſed *vas fictile* nominat. Nam quando Propheta monſtrabat, Iudæos cum ciuitate ſupplicijs extremis traditos, & nullum eis remedium promittebat, iuſſit accipi vas fictile, & ante omnem confringere populum, & dicit, quia ita ciuitas peribit. Quando autem ſpem eis pollicetur, Prophetam ad figuli vas adduxit: & illi non oſtendit vas fictile, ſed argillam ei in manibus poſitam demonſtrat artificiis; quæ etſi ceciderit, reformatur tamen. Ideò ſequitur, dicens; *ſi iſte figulus* (ait,) *hoc vas lapſum iterum renouat, non multo magis ego vos potero lapſos corrigere?*]

Præclarè idipſum tradit idem Chryſoſtomus, homilia in illud, *Aſtitit Regina*, vbi ſic loquitur. [Accepit puluerem à terra, & fecit hominem ac formauit eum. Venit Diabolus & peruertit eum. Venit ipſe & rurſus accepit, eúmque formauit; conflauit ipſum in baptiſmate, neque ſciuit præterea vt eſſet latens corpore, ſed corpus ipſum fecit, vt eſſet teſtaceum. Tradidit lutum igni Spiritus. *Ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto & igne.* In aqua, vt reformetur: in igne, vt conſolidetur. Ob hoc Propheta olim prænuncians dicebat, *quaſi vaſa figuli conteres eos.* Non dixit, *quaſi teſtacea*, quæ ſinguli quique poſſident. Sunt enim vaſa figuli lutea, quæ effingit ille per rotam. Sed *vaſa figuli* ſunt lutea, noſtra autem ſunt teſtacea. Prædicens igitur conflationem noſtram per baptiſma repetitam, *quaſi vaſa figuli* (ait) *conteres eos.* Dicit, *reformat, & conflat.* Deſcendo in fontem baptiſmatis, & reformatur mea figura, conflátque eam igni Spiritus ſancti, & fit teſtaceum.] Quò inſigniter accommodat vaſa fictilia, ſeruantia theſaurum ex Apoſtolo. Fauet apertè, quoad contritionem illam, S. Hilarius in pſal. 2. Itaque *conteri* à Chriſto gentes, *vt vaſa figuli*, idem eſt quod refingi inſtar lutei vaſis, nondum excocti: *regi* autem *in virga ferrea*, eſt in fortitudine regi, vt dicitur Mich. 5. vbi eadem vox Hebræa adhibetur: & vtrobique iuſtiſſimum & ſanctiſſimum Chriſti imperium, ſubditis commodiſſimum denotatur: ac proinde difficultas quæ ex illo verſu pſalmi 2. contra Chriſti regnum mite, & principatum pacis ei attributum vrgebatur, abit in fumum

Vſus doctrinæ, de Chriſto pacis Principe.

602 Suſpirabant ad hanc pacem per Chriſtum, iam ex hac vita orbi inuehendam, antiqui omnes: quorum illa erat vna vox, *pax erit in terra noſtra, cum venerit.* In quam rem S. Bernardus ſerm. 2. in Cantica, ſic diſſerit. [*Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum.* Ad hoc igitur oſculum, ſanctus quiſque antiqui temporis ſuſpirabat, quod iucunditatem & exultationem theſaurizari ſuper eum, & theſauros omnes ſapientiæ, & ſcientiæ in ipſo abſconditos præſentirent, cuperéntque & ipſi de plenitudine eius accipere.] Fruamur nos ea pace quam pro hac vita, per Chriſtum ſumus adepti ſi per nos non ſteterit: ſimùlque ſuſpiremus ad eam plenam & perfectam pacem ſuper pacem, quæ in cœlo tantùm, poteſt obtingere.

Dum hanc pacem præſtolamur, exultemus de Regis noſtri regno, ſubactis hoſtibus tranquillo,

vt

vt hortatur Dauid Pſalm. 96. *Dominus* (inquit) *regnauit, exultet terra.* Quem locum ſic Gloſſat Chryſoſt. hom. de vno legiſlatore. [Quomodo illud *Dominus regnauit*, accipis? Num quaſi recens ad faſtigium illud Regiæ dignitatis peruenerit? ſi enim dixiſſet; *Dominus regnat*; ſempiternam illius Regiam dignitatem notaſſet. Iam verò dicit, *Dominus regnauit.* Dictum eſt & ante hac, & iam iterum dicetur; Ante Chriſti aduentum, ante Euangelij promulgationem, in naturam noſtram imperium obtinebat Diabolus, peccatum, mors. Vndénam hoc? Paulus explicat; *Quemadmodum enim regnauit peccatum in mortali noſtro corpore, ſic etiam gratia regnabit per Chriſtum.* Ecce peccati regnum. Vbinam Diaboli? Auſculta Chriſtum dicentem; *Si Satanas, Satanam expellit, aduersùs ſeipſum diuiſus eſt: quomodò ergo ſtabit regnum illius?* Ecce Diaboli regnum. Vbi verò mortis regnum? Audi Paulum diſſerentem, *Regnauit mors ab Adam vſque ad Moſem, ſuper eos qui non peccauerant.* Cum igitur Diabolica Trias, in ſanctam & impollutam, tyrannidem ſuam exercuiſſet, ſcilicet, Diabolus, peccatum, mors; Et Diabolus quidem decipiebat, Peccatum interficiebat, mors verò ſepeliebat: Dauid hac triplici tyrannide oppreſſus, lætum nuntium indicat; monétque vt ſeſe ex ſeruitutis ergaſtulo ſubducant: & regnum Chriſti, quod prædicabatur, amplectātur: *Dominus regnauit.* Et regnum quidem mortis abolitum eſt, & peccati potentia imminuta eſt, & Diaboli poteſtas fracta eſt; *Dominus regnauit, exultet terra.* Et merito ſanè exultare debuit, quæ quondam in ſeruitutem redacta, iam liberata eſt: quæ quondam errauit, iam enim gloria reſplendet: quæ quondam in monumentis condita delitescebat, nunc in throno collocata eſt: quæ quondam omni ignominia oppreſſa iacebat, nunc omni honore & gloria efficitur.] Conemur præterea, æternæ paci alterius vitæ, pace interna & affectuum noſtrorum ſubactione proludere. Eam ſanè à compreſſis affectibus pacem, à Chriſto principe pacis, expectare par eſt. Idque perſpexiſſe videtur eximium illud naſcentis Ordinis Prædicatorum decus, Ioannes Vincentius, qui vt eſt apud Cantipratanum lib. 1. de Apibus cap. 1. n. 7. equum rabioſum manſuefecit, appreſſo illi ad frontem crucis ſigno, inter proferendum hæc verba *mitiget te Chriſtus, Princeps pacis.*

Quamquam autem iam ex hac vita, Chriſtus eſt ad hunc ſecundum modum *Princeps pacis*, & auctor omnis fœlicitatis; tamen omnis hæc fœlicitas, præ ea quam in altera vita creabit ſuis, inane quid & ludicrum videri poſſit. Nam cumulat hic quidem ſuos Chriſtus pleriſque bonis, ſed quæ præ bonis alterius vitæ, ſint tantùm bona picta: vt fert vox hebræa Pſal. 72. v. 7. S. Hieron. in Traditionibus in lib. 2. Regum cap. 2. idem expreſſit ſignantiſſimo verbo, tractans illud, *& nunc retribuet quidem vobis Dominus miſericordiam & veritatem.* Nam ſic ea verba Gloſſat. [Miſericordiam in præſenti ſæculo, veritatem in futuro: quia miſericordia quę in præſenti ſæculo tribuitur, ad comparationem æternæ miſericordiæ, mendacium eſt.] Et tamen ſtilla illa miſericordiæ bonorum cæleſtium, quā Deus hîc elargitur, ſuper vitas melior eſt, vt Dauid dixit. [Qui ergo in via ſic paſcit, in patria quomodo ſaginabit;] vt D. Auguſtinus egregiè dixit Pſal. 57. verſ. vltimo. Et vt ait Bernardus ſerm. 47. in Cant. [ſi ſic bonus es Domine ſequentibus te, qualis futurus es, conſequentibus?] Imo verò ſi Impij plerique, hîc tot bonis abundant, quamuis æternis ignibus mancipandi ſi inquam tale fœnum agri, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit; quanta bonorum vbertate ditabit ſuos in cœlis, vbi ſolummodò (vt Iſaias monuit,) magnificus eſt Dominus Deus noſter? Vrgent egregiè vbertatem bonorum per Chriſtum, cum venerit filius hominis, in regno ſuo conferendam populo Dei, argumento ducto ex bonis, quibus hîc, & boni quidam & mali plerique abundant, S. Auguſtinus ſerm. 1. de diuerſis à cap. 3. & S. Ephrem in illud, *attende tibi.*

603 Optimè vbertatem illam bonorum, & pacem plenam rependendam regno ſuo in cœlis per Chriſtum, expreſſit S. Bern. ſerm. 11. in cant. tractans fructum redemptionis noſtræ per Chriſtum.] Fructum (inquit,) talem expectamus noſtri amoris, qualem ipſe, quem amamus promiſit, *menſuram* (inquiens) *plenam & confertam, & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum.* Menſura iſta (vt audio,) erit ſine menſura; ſed velim ſcire cuius rei futura ſit illa menſura, vel potiùs illa immenſitas, quæ repromittitur: *oculus non vidit, Deus, abſque te quæ præparaſti diligentibus te.* Dic nobis qui præparas, quid præparas? Credimus, confidimus. Reuera ſic promittis, replebimur in bonis domus tuæ. Sed quibus quæſo bonis, vel qualibus? Fortè frumento, vino, oleo, auro atque argento, lapidibúſque prætioſis? Sed hæc nouimus, & vidimus; & videmus, & faſtidimus. Id quærimus quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Hoc placet, hoc ſapit, hoc delectat inquirere, quodcunque eſt illud. *Erunt* inquit, *omnes docibiles Dei*; Et *ipſe erit omnia in omnibus.* Vt audio, plenitudo quam expectamus à Deo, non erit niſi de Deo. Quis verò comprehendat, quàm magna multitudo dulcedinis, in breui iſto ſermone comprehenſa ſit? *Erit Deus omnia in omnibus.* Vt de corpore taceam, in anima tria intueor; rationem, voluntatem, & memoriam: & hæc tria ipſam animam eſſe, quantum cuique horum in præſenti ſæculo deſit de integritate ſua, & perfectiona, ſentit omnis qui ambulat in ſpiritu. Quare hoc, niſi quia Deus nondum eſt omnia in omnibus? Hinc eſt quod & ratio ſæpiſſimè in iudiciis fallitur; & voluntas quadruplici perturbatione iactatur, & memoria multiplici obliuione confunditur. Triplici huic vanitati, nobilis creatura ſubiecta eſt, non volens, in ſpe tamen. Nam qui replet in bonis deſiderium animæ, ipſe rationi futurus eſt plenitudo lucis, ipſe voluntati multitudo pacis, ipſe memoriæ, continuatio æternitatis.]

Ibi verè omnes cum Chriſto Reges erunt: Quam eſſe pacis infinitæ & gaudij immenſi ſementem, accipe ex Chryſologo ſerm. 144. [Gaudemus fratres, quia qui ſibi regnauit, regnaturus eſt nobis. Gaudeamus quia venit regnaturus in terra, vt nos cum illo regnare poſſimus in cœlo. Audi Apoſtolum, *Si compatimur & conregnabimus.* Nobis natus eſt, nobis vtique regnum venit donaturus: ipſo promittente, cum dicit; *venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi.*

Vobis.

Vobis dixit, non *mihi*. Veniet vt quibus eſt gloria de regno, ſit de familiaritate fiducia. *Et regni eius non erit finis.* Qui eius aduentum credis, gaude quia regnum ſine fine promiſit; vbi eſt ſine ſucceſſore militia, vbi ſunt perpetuæ dignitates. Sed quid eſt quod permanſura non ambiunt, qui ambiunt tranſitura? Quod eſt, quid eſt, quod caducos honores auro comparant, & nolunt gratis accipere ſempiternos? Fratres hîc parantur officia, hîc decernuntur loca, hîc honores deſignantur. Hîc qui non de Euangelij fide acceperit codicillos, ibi æternarum infulas non habebit dignitatum.]

CAPVT VII.

Chriſtus, Legiſlator ſummus.

604 CVM hactenus diſputatum ſit de regia Chriſti poteſtate, non poſſumus de poteſtate eius legiſlatiua ſilere. Hæc enim poteſtas, eſt regiæ poteſtatis velut appendix, & conſectarium. Vnde Iſaias cum de Chriſto dixiſſet cap. 33. *Dominus Rex noſter*; ſubdit, *Dominus legifer noſter*. Et Clemens Alexand. 1. ſtromatum *fere in fine*, ac Celſus apud Origenem lib. 5. *ſub medium*, ex Pindaro, addunt, [Lex eſt Rex omnium mortalium,] Quod ad nexum regiæ & legiſlatricis poteſtatis perſpiciendum, iuuare poteſt.

Ablegata impropria legiſlatio per ſanctum exemplum, Chriſto licet maximè congruens.

Non eſt autem hîc quæſtio de Chriſto legiſlatore, ad eum improprium modum quo S. Petrus apud Clementem Alexandrium 1. ſtromatum *ferè in fine*, vocat Chriſtum, *legem, & rationem* Et æquè eodem ſenſu, vocare poterat legiſlatorem; quatenus nimirum vitæ eius exempla, ſunt norma viuendi, vel certè quatenus eius facta, ſunt totidem Dei leges, quibus dirigamur. Sic enim S. Chryſoſtomus in Pſal. 1. illud, *in lege eius meditabitur*, accipit de Chriſto, ſic ſcribens. [Et quænam eſt ea lex, niſi Chriſtus qui inenarrabiliter eſt ex Patre genitus, nec eſt ſcriptus in tabulis lapideis? *Ex Sion enim egredietur lex, & verbum Domini ex Hieruſalem.* Qui *lex* quidem dicitur, vt qui in ſe ferat paterna conſilia, Verbum autem ſeu ratio; vt qui à Patre ſit inſeparabili.]

Pulchrè item Victor Cartennſis lib. de pœnit. cap. 24. [Omne quod Dei filius Dominus Ieſus Chriſtus, qui eſt via veritas & vita locutus eſt, lex eſt, & ſub exemplo ſui fieri docuit, quod nobis in ſcripto mandauit.] Adde etiam, quia per Chriſtum tanquam per vitæ normam iudicandi ſumus. Quam cauſam denominandi Chriſtum legem, fusè proſequitur Elias ad primam Orat. Nazianzeni. In hunc ipſum ſenſum Philo *initio libri de Abraham* ordiens tractationem de magnis plerìſque viris legis naturæ ac ſcriptæ, poſt expenſos quinque libros legis ſcriptæ, ait auſpicari ſe velle à generalibus & quaſi exemplaribus legibus. [Hæ ſunt (inquit) viri qui rectè ac ſine culpa vixerunt, quorum virtutes publicatæ ſunt in ſacrarum literarum tabulis, non tantùm ad laudem illorum; verùm etiam ad lectores in æmulationem prouocandos. Fuerunt enim illi, animatæ rationaléſque leges, duabus de cauſis venerabiles: altera quoniam oſtendunt quod præcepta legis à natura non diſcrepant: altera; quod hinc liquet, non eſſe opus magno labore ad exigendam vitam iuxta legum regulam; quando illi priſci antè leges ſingillatim proditas, non ſcripto iure vſi, pari facilitate atque felicitate vixerunt. Vt meritò quis dicere poſſit, leges ſcriptas nihil aliud eſſe quàm virorum Patrum commentarios, in quibus eorum dicta factáque narrantur.]

605 Idem lib de vita Moſis, quomodò Principium vita in vtramque partem ſit lex ſubditis, aperit his verbis. [Ne illud quidem ignotum eſt, quod claros viros imitantur obſcuri & ignobiles, ſua ſponte ſequendo, quocunque viderint illos contendere. Itaque ſi quando Princeps ſe totum dans voluptatibus, primus ad vitam delicatam deflectit, vniuerſa propemodùm ſubditorum multitudo, ad ventrem, & ea quæ ſub ventre ſunt, proclinat præter appetitum neceſſarium: niſi qui naturæ benignitate, animam ſortiti ſunt inſidiatricem ſed propitiam. Quod ſi honeſtiorem, ſeueriorémque ſectam ille prætulerit intemperantes quoque mutantur ad continentiam, vel metu, vel reuerentia, vt habeantur æmulatores ſtudiorum ſimilium. Nec enim ſic inſaniunt, vt ſe præſtantionibus anteferant; Et fortaſsè quia legiſlator futurus erat, multo ante ipſe lex animata, rationaliſque factus eſt per Dei prouidentiam, quæ neſcientem deſtinabit huic muneri.]

Tandem egregiè quoque, initio libri 3. de vita Moſis. [Regis officium eſt, iubere quæ oporter fieri, vt vetare à quibus abſtineri decet. Cæterum iuſſio faciendorum, & interdictio cauendorum, propriè ad legem pertinet. Atque ita conſequitur, vt Rex, animata lex ſit; lex verò, ſit Rex iuſtiſſimus] Sed & Gregorius Nyſſenus orat. de S. Gregorio Neocæſarienſi ait, Alexandrinos cupiuiſſe eum apud ſe retinere, vt eſſet apud eos conditor virtutis, & vitæ legiſlator.

Hunc modum quo Chriſtus legiſlator dici poteſt, hîc non attendimus: quia non eſt is qui conſequitur munus regium, nec eſt cum poteſtate præcipiendi, & vi obligandi coniunctus, ſed tantùm continetur vitæ ſanctitate; & bonis exemplis queis Chriſtus præluxit omnibus: & eatenus, quomodò ſe quiſque gerere in vita debeat, factis monſtrauit. At hoc, etiam priuatus quilibet præſtare poteſt, & tenera ſemper ab aliquibus abſque facultate legiſlatiua præſtatur. Quod enim de ſuo Demetrio aiebat Seneca, prouiſum illum à Deo fuiſſe, ne ſuo ſeculo teſtis deeſſet; de omnibus æquè ſeculis valet: inſtaurare ſcilicet Deum, vt Iob dixit, in omni æuo teſtes ſuos; ideſt interprete Diuo Gregorio ſanctos ſemper viros aliquos prouidere, qui quomodò viuendum ſit, factis conteſtentur, & exemplo præſcribant qui agendum, quidue declinandum. Id vnum Chriſto tribuere, aliud non eſſet, quàm recti normam & legem impropriam, ideſt obiectiuam potiùs & exemplorum, quàm poteſtatem cum obli-

gatione

gatione directiuam, qualem fert nomen *legiſlatoris* propriè dictum, vendicare Chriſto Domino.

Propriè dictam vim legiſlatiuam, qui Chriſto negarint.

606 Negarunt illi hanc poteſtatem Sectarij nuperi. Ac primùm Lutherus apud Caſtrum V. *præceptum*. Hæreſin. & apud Bellarminum l. 4 de Inſtit. c. 1. Item Caluinus ab eodem adductus, & à Stapletonio in c. 3. Epiſtol. ad Rom. Necnon Brentius apud Lonſæum l. 9. de libertate Chriſtiana c. 9. Indè enim probat Arentius legum Eccleſiaſticarum inanitatem, quod ne ipſe quidem Chriſtus, in hunc mundum venerit vt legiſlator. Apoſtoli quoque, non vt legiſlatores ſint miſſi, ſed vt miniſtrent dumtaxat. Eos enim miſit Chriſtus, prout ipſe à Patre miſſus fuerat, vt ferunt illa eius verba, *ſicut miſit me Pater, & ego mitto vos*: vnde ſicut ipſe Chriſtus non venerat niſi ad prædicandum, ita & Apoſtolos mittens, dixit; *Ite & prædicate Euangelium.* Concludit hinc Brentius. [Quare quanto magis Romanus Pontifex, gloriatur ſe ſucceſſorem Apoſtolorum, & Vicarium Chriſti, tanto minorem habet auctoritatem condendorum nouarum legum.] Sic ille, malam concluſionem, ex deterrimo antecedente inferens: non eſſe ſcilicet Chriſti Vicarios legiſlatores in Dei Eccleſia, cum ne ipſe quidem Chriſtus, fuerit legiſlator. Rationes ducunt Sectarij ex eo quod gratia per Ieſum Chriſtum ſit facta, & lex per Moſem data, ſit excluſa. Idem quod alioquin non eſſemus adepti per Chriſtum perfectam libertatem, niſi eſſemus legibus omnibus exſoluti: nec Euangelium eſſet quod dicitur, ſiue *bonum nuntium*; quia adhuc ſupereſſent onera legum. Scriptura denique ipſa noua, non eſſet dicenda, *pactum* vel *fœdus Sabiira*, ſiue id vertatur *Teſtamentum*, ſiue *inſtitutum*, ſeu *Lex*, aut *codex legum Chriſti.*

Agnoſcunt eam Scriptura & Patres.

Contrarium, ſiue quod Chriſtus verè ac propriè ſit legiſlator, eſt ex fide certum. Ita enim definiuit Tridentina Synodus ſeſſ. 6. Can. 21. verbis illis. [Si quis dixerit, Chriſtum Ieſum à Deo hominibus datum fuiſſe, vt redemptorem cui fidant, non etiam vt legiſlatorem cui obediant, anathema ſit.] Sunt in eandem rem Scripturæ expreſſiſſimæ, & rationes ineluctabiles, quas addenſant qui hac in parte veritatem Catholicam tuentur. Caſtro loco citato, Bellarm. libro illo 4. de Inſtit. c. 5. A Ruiz controuerſia 6. Scholaſtica concl. 1. & 2. Suarez 10. de legibus c. 1. & paſſim Hæreſeologi. Ex Scripturis ergo Patrum interpretatione huc aptatis, addenſat plurima Ioſephus à Coſta l. 4. de Chriſto reuelato c. 2. Sed illud egregium, quod habet Iſaias c. 33. Ibi enim apertè agens de chriſto,) vt liquet ex textura capitis, & ibi S. Hieronymus ac Cyrillus rectè tradunt.) vocat eum *legiferum noſtrum.* Quid expreſſius, aut clarius? Neque enim fas eſt, ad alienum & improprium ſenſum trahere ac detorquere voces adeò manifeſtè ferentes quod intendimus: cum in acceptione earum propria, & Chriſto tributa, nihil ſit abſurdi: imo aliquid maximè Chriſtum decens,

vt mox dicam. Præterea Ioannis 14. ipſe Chriſtus ſuas aliquas leges agnoſcit, cum dicit, *qui habet mandata mea & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me.* Et rurſus c. 15. *ſi præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea.* Item Marci vltimo, Chriſtus vale dicens Apoſtolis, iubet vt doceant omnes gentes, ſeruare omnia quæcumque mandaſſet illis.

607 Patrum teſtimonia adeò denſa ſunt, quibus Chriſti præcepta & leges ſtrictè ac propriè dictas agnoſcunt, vt ſuperuacaneum cenſeam velle aliqua ſpecialiter proferre. Tantum appendam parua quædam teſtimonia, quibus Chriſti legiſlatiua poteſtas cum peculiari emphaſi proditur. Eiuſmodi eſt quod Iuſtinus Dialogo cum Triphone; Chriſtum, *legem poſtremam & teſtamentum numquam reſcindendum* appellat, his præter cætera. [Sempiterna nobis & vltima lex, Chriſtus datus eſt, & teſtamentum fidele; poſt quæ non lex vlla, non mandatum, non præceptum ſequetur. An non legiſti quæ dicit Eſaias? *Audite me, audite me populi mi, & Reges auribus percipite, quod lex egredietur à me, & iudicium meum: ad lucem gentium propinquat celeriter iuſtitia mea, & egredietur ſalutare meum, & in brachium meum gentes ſperabunt.*] Subdit multa de nouo Teſtamento apud Hieremiam & Iſaiam promiſſo, apertéque ſumit Teſtamentum, pro lege. Tum addit. [Hanc ipſam legem ſpreuiſtis vos, & vilipendiſtis illud nouum Teſtamentum eius ſanctiſſimum; ac ne nunc quidem accipitis: neque malorum facinorum pœnitentiam agitis, adhuc enim aures veſtræ obturatæ ſunt, oculi cæcati, cor craſſius redditum, ſicut exclamat Ieremias: ac ne ſic quidem auditis; Præſto eſt legiſlator. & non videtis.]

Autor operis de Chriſti Cardin. operibus, apud Cyprianum ſermone de Spiritu ſancto, quod de Chriſto legiſlatore vltimo, dictum à Iuſtino eſt, egregie confirmat: Idque præſignatum fuiſſe tabularum priorum confractione, ſaluis poſterioribus, non iam diuina ſed humana manu conſcriptis, ſic exponit. [Hoc digito *Spiritus ſancto*, in lapideis tabulis, lex primùm conſcripta, quinquageſimo die poſt egreſſum Iſraël de Ægypto, in monte Sina Moyſi eſt commendata: ſed populus nequam, & gens duræ ceruicis, à quorum animis terror ille receſſerat, quem mons ardens, & flammea iuga, & clangor buccinæ, & lampades coruſcæ, & horrenda tonitrua nuper incuſſerant, in apoſtaſiam conuerſi, & de Moyſi reditu deſperantes, lege diuinitùs miſſa indigni iudicati ſunt, quia in oculis eorum, Moyſes frangens tabulas, tam verba, quàm inſtrumenta comminuit & deleuit. Quin etiam ſceleris vltione patrata, reuerſus in montem ad Dominum, quadraginta diebus ieiunans, & colloquens, tandem obtinuit, vt ipſe alias ex ſaxo ad inſtar priorum excideret tabulas, in quibus eandem quæ in primis fuerat Scripturam inſculperet & formaret. Factúmque & mirabili diſpenſatione ſuperni iudicij, vt lex quam Sanctus ſcripſerat Spiritus, deleretur: & quam manus humana reſtituit, in poſterum teneretur. Quod ea ratione credi poteſt ſic actum, vt populus prior ſecundùm carnem ambulans & viuens, diuinis colloquiis, & ſpiritalibus mandatis oſtenderetur indignus; nec poſſe mentes perfidas ſancta percipere, nec intelligere ſacramenta, quæ exemplarium tegmine velabantur. Porrò

Teſtamenti noui quæ Chriſto euangelizante patuit veritas, verbo Chriſti prolata, indiſſolubilis permanſit, & ſolida deinde ſtabilitatis perpetuæ auctoritate fulcita eſt; eo quod oblatam gratiam humiles ſuſceperunt, & quod filius inter pauperes Spiritu inuenit ſibi domum in qua caput reclinaret. Et meritò reprobatos, viſibiles tabulæ inuiſibilis Dei indicant contemptores, & ampliori dignos honore Incarnati Verbi credulos auditores, & deuotos venerators.]

608 S. Hilarius in pſal. 131. eam legis Chriſti firmitatem expreſſam à Dauide cenſet, cum Eccleſiam Chriſti vocauit *locum vbi ſteterunt pedes eius*. [Cum ſtatur (inquit,) vno in loco ex quo decedi non oporteat, conſtitutur. Vbi verò pedibus ſtatur, illi toto corporis officio inſiſtitur. Lex præteriit, prophetia clauſa eſt, finis eorum Chriſtus eſt. Demutationis alterius, nullus locus eſt. In hoc in æternum ſtandum eſt, vbi iam decurſu legis & Prophetarum Dominus inſiſtit. Diſcurrit quidem per Apoſtolos prædicatio, quos frequenter per pedes ſignificatos meminimus, ſed in Euangeliis conſiſtitur. Illic ergo adorabitur, vbi Domini pedes, id eſt prædicationes nouiſſimæ, ſine demutationis alicuius tranſcenſione conſtiterint.] His aperiſſimè, vnà cum Chriſti lege, poteſtas quoque legiſlatiua ſtabilitur.

S. Ambroſius ſerm. 5. in pſal. 118. v. 2. multa magnificè de Chriſto prælocutus, addit. [Oportet vt ſequamur teſtimonia, vt peruenire poſſimus ad magnum teſtimonium, Dominum Ieſum. Oportet etiam vt in præceptis Domini ambulemus, vt perueniamus ad magnum præceptum, de quo legiſti: *Dictum eſt antiquis, non occides: ego autem dico vobis*, hoc eſt, ſuper omne præceptum dico. Itaque non vſurpatoriè dixerim, ſed verè: quia ſicut ſunt ſancta ſanctorum, ita præceptum eſt præceptorum.] Siue Chriſtum ipſum, vocet *magnum præceptum*, nempe cauſaliter; eo modo quo à Iuſtino vocatus eſt *Lex*; ſiue præceptum vocet legem eius, perinde eſt ad rem præſentem. Eſt verò Emphaſis in voce *præceptis præceptorum*, qua congeminatione Hebræi, quippiam in certo genere exquiſitum deſignant. Sic enim denominant Canticum Canticorum, quod eſt Canticū excellentiſſimum; & Myſterium Myſteriorum, quod omnia tranſcendit myſteria. Similiter ergo præceptum præceptorum, quod eſt omnium eminentiſſimum, & lex legum quæ eſt ſuper omnes leges.

S. Auguſtinus, ait impudenter negari quod hîc intendimus, oſtendens enim 17. ciuitatis cap. 17. pſalmum 109. vniuerſum de Chriſto eſſe, ait inter cætera. [Inimicos poni ſub pedibus eius, nondum apparet. Id igitur apparebit in fine. Nunc hoc verè creditur, poſt videbitur. Verùm hoc quod ſequitur, *virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum*: ita elatum eſt, vt non ſolùm infideliter & infeliciter ſed etiam impudenter negetur. Et ipſi quippè fatentur inimici, ex Sion miſſam fuiſſe legem Chriſti, quod Euangelium nos vocamus: & eam virgam virtutis eius agnoſcimus. Dominari verò in medio inimicorum ſuorum, iidem ipſi inter quos dominatur, dentibus ſuis frendendo, & tabeſcendo, & nihil aduerſùs eum valendo teſtantur.] Conſultò abſtineo pluribus teſtimoniis, quod vbiuis proſtent permulta.

Firmatur ratione, & vſu ipſo Chriſti, per ſe, ac ſuos.

609 Accedit ratio, quæ ex iactis ſuprà principiis, manifeſtiſſima eſt. Muneri enim regio, verè & propriè accepto, adiuncta neceſſariò eſt poteſtas legiſlatiua & præceptiua. Per eam namque maximè exercetur iuriſdictio, regimenque ſubditorum, cui curando additur poteſtas regia. Atqui Chriſtus Dominus, vt apertè monſtratum eſt, habuit regiam poteſtatem, cùm in vniuerſum orbem tum in Eccleſiam. Igitur ſortitus quoque eſt poteſtatem leges ferendi. Nihil video in hac ratiocinatione, vel infirmum & indigum munimenti, vel obſcurum & declarationem poſtulans. Sicut enim in omnibus regnis manifeſta eſt neceſſitas & vtilitas legum, ita & in regno Chriſti, fatendum eſt leges aliquas fuiſſe neceſſarias, vltra naturalem & diuinam veterem: quo nouo regimine inſtituto, & adunata noua congregatione politica, vt eſt à Chriſto factum, neceſſariæ quoque fuerunt leges nouæ, quibus generatio illa ventura, & populus qui naſcetur quem fecit Dominus, à nouo principe habente poteſtatem omnis carnis, dirigentur ad finem præſtitutum, per media fini illi accommodata, & nouo regimini conſentanea. Atque ita videmus, Chriſtum legem tuliſſe, qua ſuſcipiendi baptiſmi omnibus qui ſalui eſſe velint, neceſſitatem iniecit, vltra eam neceſſitatem quæ *medij* dicitur; & paruulos quoque, (tametſi legis propriè dictæ incapaces,) reddit inhabiles ad gloriam, ex diuina inſtitutione; diſtincta a lege. Videmus item Ioannis 6. latum à Chriſto eſſe præceptum de Euchariſtia. Et Lucæ 22. præceptum de ſacrificio incruento ritè celebrando. Alibi item varia ab eo Matrimonium in priſtinam formam, reuocandum, ſunt præſcripta: quæ omnia liquidò monſtrant, Chriſtum ſuam illam legiſlatiuam poteſtatem agnouiſſe, regiæ ſuæ ſpirituali poteſtati correſpondentem. Quod addo, quia quamuis Chriſtus fuerit quoque Rex ſupernaturaliter tēporalis, ſpectato, obiecto, & legiſlatiuam poteſtatem ei Regiæ autoritati ſit nactus; tamen ſicut vſu regiæ illius poteſtatis conſultò abſtinuit, ita neque vim legiſlatiuam ei proportionatam exprompſit: quamuis ſi libuiſſet, potuiſſet eam exercere, & leges orbi vniuerſo, ipſiſque populorum principibus quoad temporalia quæque obiecta ponere.

Denique Apoſtoli vt argumentum aduerſariorum retorqueamus, non pollebant niſi tenui participatione poteſtatis Chriſti Domini, & tamen leges tulerunt. Nam actorum 15. Apoſtoli mandant abſtinentiam à certis cibis, relaxantes cætera onera. Et Paulus 1. Corinth. 5. vetat conuictum cum iis qui indignè Chriſtiana profeſſione ſe gererent. Qui etiam alibi, dicitur iuſſiſſe cuſtodiri præcepta Apoſtolorum, & ſeniorum. Et rurſus alibi, comminatur ſe in virga venturum, nec parciturum, & in promptu habere vlciſci omnem inobedientiam. Ex quibus manifeſtè habetur, Apoſtolos ita ſe agnouiſſe Chriſti miniſtros, & diſpenſatores myſteriorum Dei, vt tamen ſimul agnoſcerent, ſe non eſſe donatos nudo miniſterio annun-

tiandi

tiandi Euangelium; ſed inſuper ſortitos à Chriſto eſſe, poteſtatem iubendi quæ eſſent ad ſalutem fidelium neceſſaria; & caſtigandi noxios ac inobedientes. Ex qua facultate coactiua, apertè habetur poteſtas directiua, cuius illa eſt quaſi ſatellitium. Idem porrò eſt de viris Apoſtolicis, quorum legiſlatiuam poteſtatem eruditè ſtabilit Franciſcus Turrianus lib. 1. pro Epiſtolis Pontif. cap. 27. Multo itaque magis Chriſtus Dominus cuius Apoſtoli & Apoſtolorum ſucceſſores locum tenent, filiis natis pro patribus, conſtitus eſſe Princeps & legiſlator ſuper omnem terram. Quod aliqui voluntpræ nuntiatum Pſal. 9. verbis illis, formula optandi expreſſit pro more Scripturæ, *conſtitue Domine legiſlatorem ſuper eos, vt ſciant gentes quoniam homines ſunt*: quamuis alij eum locum ad Antichriſtum potiùs referant, Iudæos Chriſto rebelles, ſpecie ſubleuationis oppreſſorum. Alij & valdè veriſimiliter, eum locum referunt ad Conſtantinum Magnum, Gregis noſtri Zorobabebam, vt Theodoretus in hiſtoria Relig. S. 1. *in fine* ſcitè nominauit: vel ad Theodoſium, alioſque pios Imperatores, à quibus Chriſtiana Religio legibus communita, Ethniciſmus autem legibus coercitus ac euulſus eſt. Eſſe igitur Chriſtum regni Eccleſiæ legiſlatorem preſsè ac propriè dictum, extra dubium eſto.

Prima aduerſariorum machina, de lege per Moſem data, gratia per Chriſtum facta, euertitur.

610 Argumenta Aduerſariorum, eiuſmodi ſunt, quæ commiſerationem potiùs moueant, quàm difficultatem ingerant. Primum erat, legem datam eſſe per Moſem, gratiam autem factam eſſe per Ieſum Chriſtum, vt habetur Ioannis 1. Verùm inde deterrimè infertur, Chriſtum poteſtate legiſlatiua caruiſſe. Non enim conceditur Moſi legiſlatio, vel potiùs legis promulgatio; Chriſto autem gratiæ & veritatis effectio, vt remoueatur à Chriſto poteſtas legis ferendæ: ſed inſinuatur quid vtrique peculiare fuerit, non expreſſo apertè eo quod commune vtrique fuit; nempe legiſlatione. Quamquam neque hæc propriè loquendo eſt Moſi tribuenda, vt inf. à dicam. Moſi ergo peculiare ac proprium fuit, quod vt Diuus Auguſtinus tract. 3. in Ioannem rectè expendit, tanquam ſeruus fidelis in domo Dei, promulgauit datam ſibi à Deo legem, gratiæ prorſus ſterilem, quantum erat ex vi ipſius legis: multis autem rituum & ceremoniarum tegminibus obuoluentem, quæ aliquando conferenda erant vero Dei populo. At Chriſtus vltra illam oſtenſionem boni ac mali à lege præſtitam, contulit Spiritum vitæ, vt perfici poſſent, quæ per legem agnoſcebantur, vt ſæpe Apoſtolus ad Rom. & Galat. docet. Et hoc eſt *facere gratiam.* Exhibuit etiam reipſa, quæ per vmbras & figuras à Moſe & Prophetis monſtrata fuerant, quod eſt *facere veritatem.* Id vnum de Chriſto & Moſe affirmatur cap. illo 1. Ioannis, & ſub aliis verbis aut typis, traditur à pleriſque Patribus, diſcrimina legis Moſaicæ & Chriſtianæ tradentibus. Sed de impletione figurarum legis in Chriſto, ſatis ſupra eſt diſputatum. Nunc iuuat attingere alterum membrum huius loci proprium.

Quoad gratiam ergo per Chriſtum factam, non à Moſe vt D. Auguſtinus cùm alibi frequentiſſimè, tum accuratè libro de Spiritu & littera proſequitur, optimè obſeruat S. Cyrillus Alexandr. lib. 2. de Ador. id expreſſum eſſe in rubo, cuius ignis lucebat, ſed non ardebat, caloréмque emittebat nullum. [Iſraeli nimirum (ait Cyrillus) tanquam ſilueſtri arbori, ac dulcis Iuſtitiæ fructus nullos habenti, quod in Ægyptiorum legibus aleretur, Angelorum adminiſtratione danda lex erat; quæ illuminandi vim quidem haberet, ſi ſpiritaliter intelligeretur, eadémque tamen menti tenebras poſſet offundere: (habet enim ignis natura, vt efficiat id quoque:) ſed tamen cum accipientibus nullam vtilitatem attulerit, nulla ipſius culpa factum eſt. Verùm quod ij quibus cum agebatur, minimè lumen illud in animum atque in cor admitterent. Nam extrinſecùs cum literæ opibus veluti ſpecie quadam luminis abundarent, quod habere ſe putabant, reuera minimè habebant. Quod igitur circa rubum ignis videbatur quidem, neque tamen arbori illi ſenſum caloris inferebat, eiuſmodi mihi quippiam ſignificare videtur.]

611 Idem ſignificabat iuxta eundem Cyrillum lib. 3. de adorat. & Damaſcenum Orat. de Transfig. *ſub finem*, quod Moſes populum diu circumduxit, atque laſſauit per deſertum; ad terram tamen promiſſionis perducere non potuit, ſed id præſtitit Ioſue, qui typus Chriſti etiam nomine fuit. Nimirum quia lex fatigat & angit hominem, monſtrata bono quod faciendum, & malo quod ſit declinandum. Sola tamen lex non ſaluat, quia eſt gratiæ vacua, eámque facit & confert ſolus Chriſtus. Concinit egregiè his verbis Auguſtinus q. 53. in numer. exponens mortem Aaronis ac Moſis, extra terram promiſſam. [Huius rei myſterium datur intelligi, quia nec ſacerdotium quod priùs inſtitutum eſt, cuius perſonam gerebat Aaron, nec ipſa lex cuius perſonam gerebat Moyſes, introducunt populum Dei in terram hæreditatis æternæ: ſed Ieſus in quo typus erat Domini Ieſu Chriſti, id eſt gratia per fidem. Et Aaron quidem ante defunctus eſt, quàm Iſraël in aliquam partem terræ promiſſionis intraret: Moyſe autem adhuc viuente, capta eſt terra Amorrhæorum atque poſſeſſa, ſed Iordanem cum eis non eſt tranſire permiſſus. Ex aliqua enim parte, lex obſeruatur in fide Chriſtiana. Ibi enim ſunt etiam præcepta, quæ hodiéque obſeruare iubemur Chriſtiani. Sacerdotium verò illud & ſacrificia, nullam partem tenent hodiè fidei Chriſtianæ, niſi quod in vmbris futurorum, acta atque tranſacta ſunt. Cum verò ambobus fratribus id eſt, Aaron & Moyſi dicitur, vt apponantur ad populum ſuum; manifeſtum eſt non eſſe illos in ira Dei, quæ ſeparat à pace ſanctæ ſocietatis æternæ. Vnde manifeſtatur non ſolùm officia, ſed etiam mortes eorum, ſigna fuiſſe futurorum, non ſupplicia indignationis Dei.]

Id ipſum ferebat miſſio ſerui cum baculo Prophetæ ad puerum iacentem, neque voce tamen conſecuta Spiritu: quæ reuenerunt ipſo Propheta adueniente, & ſe iacenti cadaueri applicante. *Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuificare,*

ficare, verè ex lege eſſet iuſtitia. Nunc autem aliter accidit. Diſſerit in eam rem plenè D. Auguſtinus l. 4. contra duas Epiſtolas c. 5. Extremum limbum repræſento quo D. Auguſtinus locum ex c. 3. Prouerb. ex interpret. 70. huc accommodat. [Ideò lex itam operatur, vt territo atque conuerſo ad iuſtitiam legis implendam, Dei miſericordiam gratia largiatur per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui eſt Dei ſapientia, de qua ſcriptum eſt, *legem & miſericordiam in lingua portat:* legem qua terreat; miſericordiam qua ſubueniat: legem per ſeruum; miſericordiam per ſeipſum; legem tanquam in baculo, quem miſit Heliſæus ad filium Viduæ ſuſcitandum, & non reſurrexit. Si enim data eſſet lex, quæ poſſet viuificare, omninò ex lege eſſet iuſtitia. Miſericordiam verò tanquam in ipſo Heliſæo, qui figuram Chriſti gerens, mortuo viuificando, magni ſacramenti velut noui Teſtamenti ſignificatione coniunctus eſt.] Elegantiſſimè idem tradit Proſper. l. de promiſſ. parte 2. c. 31.

Liquet igitur, quantoperè delirent Sectarij, cum ex eo quod lex per Moſem ſit data, & gratia per Chriſtum facta, colligunt Chriſtum nullam tuliſſe legem. Quaſi verò pugnarent ſubminiſtratio gratiæ ad impletionem legis, cui eaſequendæ nullas ſuppetias conferebat Moiſes; & legiſlatio alia. Chriſtus enim & gratiam contulit qua olim qui ſub Moſis lege viuebant eam implere poterant, & abrogata lege Moiſi eundem vitæ Spiritum vberiùs confert, vt qui Chriſtianis legibus alligantur, eas adimpleant leges quas ipſe de nouo tulit. Itaque meritò dicitur feciſſe gratiam, quod Moyſes nullo modo fecit, etiamſi Chriſtus legem inſuper tulerit, quod fuit ei aliquatenus cum Moſe commune, in cuius manu lex eſt ordinata per Angelos: Ideſt qui legem veterem tuliſſe viſus eſt, quia eam promulgauit ſtatuente Deo. Vnde nihil habetur contra poteſtatem legiſlatiuam Chriſti Domini.

Deiicitur ſecunda ſectariorum machina, ex perfecta Euangelij libertate.

612 Æquè miſera eſt altera Sectariorum ratiocinatio, ex eo ducta, quod Chriſtus perfectam libertatem contulerit atque adeò leges omnes depulerit. Hoc verò furere aut rabere eſt, non ratiocinari. Sic enim non modò Chriſti, ſed etiam Dei ipſius legibus exſolueremur in nouo Teſtamento, induceretúrque immanis euerſio omnis honeſtatis, prætextu libertatis collatæ per Chriſtum: quam fatemur quidem eſſe perfectam, & ita reipſa vocatur à Iacobo Apoſtolo; ſed negamus eſſe libertatis perfectæ, & nullis nævis commaculatæ, excutere iugum cuiuſuis legis. Quin potiùs tunc maximè perficitur libertas, & ad eum vſum in quem diuinitùs collata eſt, adhibetur, cum exercetur iuxta præſcriptum legum propriè dictarum, ac nominatim legum Chriſti. Sectariis ergo, cum prætextu libertatis, iugum legum Chriſti excutere tentant, & Chriſtum legiſlatiua poteſtate impudenter ſpoliant, occinendum eſt illud S. Petri, *quaſi liberi, & non quaſi velamen habentes malitiæ libertatem.* Et illud Pauli ad Galatas 5. *Vos enim in libertatem vocati eſtis fratres, tantum ne libertatem in occaſionem detis carnis.* Erant enim iam tunc exleges quidam, eodem quo nunc iſti Spiritu Satanæ impulſi, qui iactantes collatam per Chriſtum libertatem, effrænes in quoduis baratrum ruerent. Itaque eam peruerſitatem, & peſtilentiſſimam Chriſtianæ libertatis detorſionem, è Chriſtianiſmo eliminare anniſi ſunt arietes illi gregis Chriſtiani: quod ad propoſitum Pauli locum S. Hieronymus egregiè expreſſit, prolata primùm longa interpretatione Origenis ex lib. 10. Strom. quæ tamen nimis myſtica eſt, & aliena à Pauli mente. Aliam verò aptiorem ea mente ſua ſubiicit Diuus Hieronymus. [Dicamus (inquit,) de ſeruitute legali, ad Euangelij libertatem vocatos (quibus ſuperiùs dicitur. *ſtate, & nolite rurſum iugo ſeruitutis hærere,*) etiam nunc moneri, vt leue Chriſti iugum, & delectabilia Euangelij præcepta ſectantes, nequaquam putent ſibi licere, vt hac ipſa libertate viuendi in occaſione carnis vtantur: ſcilicet vt iuxta carnem viuant, iuxta carnem circumcidantur, ſed Spiritu magis ſtent, Spiritu præputium carnis abſcidant, & ad ſpiritus altiora tendentes, humilitatem literæ derelinquant.] Omnium autem optimam exiſtima, expoſitionem tertiam, quam mox idem Hieronymus apponit, ſic gloſſans locum illum. [Dicat quiſpiam; Si ceſſaui ô Paule eſſe ſub lege, & de ſeruitute in libertatem vocatus ſum; ergo debeo ita viuere, vt conuenit libertatis nec aliquibus præceptis teneri: ſed quodcunque placuerit, & voluntas ſuggeſſerit, hoc facere, implere, ſectari. Ad quod reſpondet Apoſtolus: vocatos quidem nos eſſe in ſpiritus libertatem; ſed ita vt libertas ipſa, carni non ſeruiat. Nec putemus quia nobis omnia licent, omnia expedire: Quin potiùs quia ſerui legis eſſe ceſſauimus, facti liberi magis, per charitatem nobis inuicem ſeruiamus: vt laciniosæ legis præcepta, vno dilectionis capitulo concludantur.]

Non diſſimilis locus habetur apud Apoſtolum Roman. 6. vbi cum dixiſſet, *non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia*, præſentiens carnalium hominum grunnitus, ſubdit illicò; *Quid ergo? peccabimus, quoniam non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia? Abſit.* Subiicitque longam orationem de Chriſtiana libertate quæ eſt à peccato, & connectitur cum ſeruitute iuſtitiæ in ſanctificationem. Qua oratione manifeſtè liquet, mentem Apoſtoli apertè eſſe, libertatem Chriſtianam eſſe libertatem à ſeruitute peccati & Satanæ, ſeu fomitis & incentiuis eius, vel gehennæ inflammantis totam natiuitatis noſtræ: Eſſe item libertatem à ſeruitute legis Moſaicæ: Optimè autem cohærere cum ſeruitute, Deo, & Chriſto legiſlatori, & legitimæ cuius poteſtati debita. Nolo crambem toties recoctam recoquere. Quare abes relegans auidum plurium de hoc argumento lectorem; ad eos qui de Chriſtiana libertate tractatus iuſtos ediderunt, vt Driedonem, Ferrarienſem, Lenſæum. Vide etiam Bellarminum l. 4. de Iuſtific. c. 6.

Conteritur machina tertia, ex voce Euangelij.

613 Tertia Sectariorum machina, ad euertendam legiſlatiuam Chriſti poteſtatem, ducebatur ex eo quod Chriſtiana prædicatio denominetur *Euangelium*, ſiue *nuncius lætus, & fauſtus* ob excuſſum iugum legum: quæ notatio falſa eſſet, ſi Chriſtus lege aliqua nos deuinxiſſet.

ſet. Verùm hæc machina, manet ex proximè dictis euerſa. Fateor ſanè, Euangelium idem eſſe quod nuncium bonum, etiamſi interdum quoque ſumitur pro mercede boni nuncij. Nam 2. Regum 4. vbi nos habemus *cui oportebat mercedem dare pro nuncio*; ſeptuaginta vertunt *cui oportebat me Euangelia dare*. Ipſéque Tullius, ex ſenſu *Euangelium* vocem vſurpauit lib. 2. ad Atticum epiſt. 12. ſed in eo non eſt hærendum, ſimpliciterque admittendum eſt, nomine *Euangelij*, exprimi prædicationem Chriſtianam, eo quod fauſtiſſima nunciet: non exſolutionem à præceptis quibuſuis, qui non eſſet bonus nuncius, cum noſtra valdè interſit ſubiacere legitimis præceptis, iiſque dirigi & aſtringi: ſed communicationem innumerorum bonorum quorum facti ſumus per Chriſtum participes. Complexus rem hanc vniuerſam egregiè eſt S. Chryſoſtomus hom. 1. in Mathæum, verbis illis. [Non abs re Matthæus; *Euangelium* ſcriptionem ſuam vocauit. Siquidem pœnarum ſublationem, veniam peccatorum, ſanctificationem atque iuſtitiam, redemptionem, adoptionem etiam filiorum, & cœlorum hæreditatem, & cum Dei filio fraternitatem, omnibus inimicis Dei & in tenebris ſedentibus nunciauit. Nam qui poſſit eſſe æquale his tam bonis nunciis? Deus in terris, homo in cœlo: facta eſt omnium vna permixtio, Angeli cum hominibus iungebant choros, homines choris addebantur Angelicis, atque cæleſtibus aliis, ſuperníſque virtutibus. Erat cernere antiquum repente prælium diſſolutum, Deum hominibus reconciliatum, Diabolum verò confuſum: Dæmones cum tremore fugientes, mortem peremptam, paradiſum apertum, maledictionem remotam, peccatum de medio ſublatum, exagitatum errorem, veritatem reuerſam, pietatis ſermonem vbique ſeminatum, vbique creſcentem, cœleſtem conuerſationem in terræ regione plantatam, virtutes ſupernas familiariter nobiſcum loquentes, & ad terras ſæpè Angelos ventitares; Exque his omnibus, ſpem firmam & certiſſimam futurorum. Propterea igitur *Euangelium* iſta vocatur hiſtoria.]

Optimè item Euſebius lib. 1. de præpar. cap. 1. quem adſcribo, quia eximiè quorum bonorum fauſtum nuncium Euangelio contineatur, expreſſit. Sic autem habet. [Euangelium dicimus, quod æternorum atque incorruptibilium bonorum quæ certæ ſuprema & maxima ſunt, & antiquiſſimis prædicta temporibus, nuper verò ſplendore ſui orbem illuſtrantia, cunctis hominibus annunciat: quod non cæcas caducáſque huius ſeculi diuitias, nec breuem hanc calamitoſámque vitam, nec inſtabilia corporis commoda, ſed animarum quæ intellectualis ſubſtantiæ ſunt, à quibus etiam corporum bona quaſi vmbra conſequentia dependent, ſummam propriámque nobis affert felicitatem; cuius quaſi caput religio eſt, non illa gentilis quæ falſa, & ficta, erroríſque plena, nomen ementita eſt: ſed hæc noſtra, quæ ipſarum rerum veritate, appellationem adinuenit, quam animi ad vnũ ſolum & verum Deum firmam ſtabilémque conuerſionem, & vitam quæ mandatis eius peragatur, eſſe aſſerimus. Qua quidem ex vita, amicitia etiam inter Deum & homines conſtituitur: Amicitiam verò beatitudo illa vltima, & feliciſſimus finis conſequitur; qui à ſuperioribus dependet; inde gubernatur, ac rurſus eò peruenturus eſt. Quid igitur hac inter Deum & homines amicitia, melius nobis atque beatius excogitari poteſt? Nonne vitæ, lucis, veritatis, bonorúmque omnium, ipſe fons atque largitor eſt? An non ipſe, vt cuncta & ſint & viuant, cauſam in ſe ipſo complectitur? Qua ergo re indigebit, qui eius amicitiam adeptus eſt? qui rerum omnium creatorem charitate ſibi coniunxit? qui patrem atque tutorem illum ſibi aſcripſit? Non poſſumus profectò dicere, quin omnia quæ ad animam, quæ ad corpus, quæque ad externa pertineant, optimè beatiſſiméque is poſſideat, qui charitate proximus Deo factus, beatiſſimam eius amicitiam, exacta, exquiſitaque religione conſecutus eſt.] Qui de eiuſdem nominis notatione, & bonis quæ Chriſtus annuntiauit, plura deſiderat, Origenem adeat præfat. in Ioannem. Nobis ſatis ſupérque eſt, ex his paucis quæ protulimus, inanitatem colligere argumenti ex nomine Euangelij aduerſus legiſlatiuam Chriſti poteſtatem petiti.

Proſternitur machina vltima, ex voce Teſtamenti.

614 Vrgebatur poſtremo loco vox *teſtamenti*, quaſi non cohæreat cum legiſlatione & legibus Chriſti, cum non aliud ſonet quàm diſpoſitionem hæreditatis, vel pactum aut fœdus: quorum vtrumque alienum eſt à vera lege. Admitto, ſcripturas ſtatus Euangelici, æquè ac anteriores canonicas, Teſtamenti nomine iure inſigniri: nec inficior id nominis ab eo modo quo mens alicuius poteſt teſtata fieri, in pactis & conuentis, vel in extrema de bonis ſuis diſpoſitione, eorúmque tranſcriptione in aliquem, vſui prædicto accommodatum videri. Quod eruditè monſtrat Serarius in Prolegn. Bibl. cap. 25. quæſt. 10. & 11. Nimirum quia in Scripturis continentur Dei pacta nobiſcum, quibus ipſe nos in populum aſciſcit, nóſque viciſſim illum in Deum accipimus: eúmque vſum vocis *Teſtamenti*, amare Scripturas ait D. Auguſtinus quæſt. 94. in Geneſ. Et indicari propriè voce *Teſtamenti*, quoties in ſcripturis adhibetur, notauit S. Hieronymus in qq. in Geneſ. & in cap. 3. Epiſtolæ ad Galatas, ex Hebraicæ vocis *berith* notione maximè propria, quæ *pactum* ac *fœdus* propriè deſignat. At tale Dei pactum, continetur in Scripturis diuinis, vt Deuter. 26. & Leuitici 26. legere licet. Et per proportionem cum priſcis ſcripturis, nouæ quæ non minoribus aut infructuoſioribus pactis Dei nobiſcum ſcatent, dictæ ipſæ quoque ſunt *Teſtamentum* quod ex Apoſtolo Roman. 15. & 2. Corinth. 6. diligenter explicat Ioſephus à Coſta lib. 1. de Chriſto reuelato cap. 12. addens c. 13. præter eam ex communi ratione *pacti* denominationem, interceſſiſſe quoque ſpecialem cauſam denominandi Scripturas diuinas *Teſtamentum*, nempe quæ ducitur ex adaptione hominum in filiis Dei, & ex diſpoſitione hæreditatis diuinæ in fauorem hominum, tanquam Dei liberorum quam diſpoſitionem, *Teſtamenti* nomine inſigniri, fert vſus humanus, cui Deus ad ingenerandam nobis aliqualem rerum ſuarum notitiam, ſe accommodare ſolet. Continetur autem ea diſpoſitio, in Scripturis.

Itaque meritiſſimò appellantur nomine *Teſtamenti*, duas ob cauſas.

Quod tamen inde eruunt hoſtes legiſlatiui è poteſtatis Chriſti Domini, nouis ſcilicet Scripturis nnn contineri leges vllas; hoc verò eſt quod admitti poſſe nego. Nam Apoſtolus Roman.8. cum dixiſſet, *ſi filij & hæredes*; ſubiungit confeſtim, *ſi tamen compatimur, vt & conglorificemur*, ſatis demonſtrans, adoptionem diuinam, & inſtitutionem noſtram in Dei hæredes, Teſtamento Scripturarum conſignatam, niſi obſeruatione legum Chriſti. Nec quicquam eſt frequentiùs, quàm vt quis inſtituatur hæres, ſub conditione exequendi certum præceptum quod eadem Teſtamenti Scriptura contineatur. Idque etiam circa Teſtamentum diuinum habere locum, obſeruat S. Auguſtinus q. 7. in Iuſue, ad illa verba *Peccauit populus, & tranſgreſſus eſt Teſtamentum meum quod diſpoſui ad eos.* Ad quem locum, ſic D. Auguſtinus. [Notandum quemadmodùm Teſtamentum appellet, hoc quod præceptum erat, vt anathema eſſet Hierico, & nemo ſibi inde aliquid vſurparet.] Quare quæcumque aduersùs legiſlatiuam Chriſti poteſtatem intorta ſunt à Sectariis ex legibus, nullo planè loco ſunt habenda.

Firmatur aſſertio fidei propoſita, de Chriſto legiſlatore, excluſo Ioanne.

615 Eſt igitur Chriſtus legiſlator. Verè enim tulit legem nouam. Quod tanquam ex fide certum, & apud ſanos omnes indubitatum ſupponi debet: quicquid è contrario cenſuerint nuperi quidam Sectarij apud Caniſium l. de S. Ioanne c.6. qui moti verbis illis Chriſti Luc.16. *Lex & Propheta, vſque ad Ioannem*, fabulantur S. Ioannem Baptiſtam, antiquaſſe legem veterem, & Moſaicos ritus aboleuiſſe: initium autem nouæ legis dediſſe, reſerata eius ianua; ideſt inſtituto Baptiſmo. Sicque accipiunt, (verius detorquent & adulterant,) quædam Patrum loca, quibus Ioannes dicitur fuiſſe *veteris Teſtamenti finis, & noui principium.* Verba ſunt Cyrilli Hieroſolymitani Cathec.3. ſimiliáque illa Tertulliani l.4. in Marcionem c.33. [Ioannes conſtitutus inter vetera & noua, ad quem deſineret Iudaiſmus, & à quo inciperet Chriſtianiſmus.] Item illa Paulini Natali 9. S. Felicis.

Idem Euangelij ſacra ianua, metáque legis.

Addenda & illa Petri Damiani ſerm.23. *in ſeptimo Baptiſtæ honore.* [Porrò illud quale eſt quod in iſto baptiſmate terminatur lex, finem accipit Prophetia, & omnis illa ſacrificiorum multitudo propulſatur, & pellitur? Hic incipit & ſtabilitur nouæ regenerationis perduranda purgatio, & in vnam baptiſmatis formam, legalium tranſeunt diſpendia figurarum.]

Verùm hi Patres, à mente prædictorum errorum abſunt quàm longiſſimè. Eſt enim manifeſta blaſphemia, Ioannem ſtatuere antiquæ legis abrogatorem, & nouæ plantatorem primum. Nec Baptiſmus quo populos ad ſe adeuntes abluebat Ioannes, erat reipſa idem cum Chriſtiano Baptiſmo, qui eſt legis nouæ ianua: ſed vt Iuſtinus q. 37. ad Orthod. pulcherrimè dixit, Baptiſmus ille erat dumtaxat præludium, ſiue manuductio & introductio. Quo pacto loquitur Cyrillus Alexand. l. 2. in Ioannem c. 57. aut Catechiſmi ad verum Baptiſmum in Spiritu ſancto & igni, vt loquitur Rabanus l 2. de Inſtit. Cleric. c. 26. plenius hac de re in Tractatione de Baptiſmo. Nec ſtatim à Ioannis aduentu aut prædicatione, eneruatam fuiſſe legem veterem, experientia docuit, cum etiam aliquo tempore poſt Ioannis mortem, viguerit. Multo minùs per Ioannem plantata eſt lex noua, cum Ioannes non fuerit lux, quippe qui Baptiſmo dumtaxat pœnitentiæ præparauit populum, *dicens in eum qui venturus erat vt crederent, hoc eſt in Ieſum.* Dicitur tamen Ioannes principium nouæ legis, & finis antiquæ, quia fuit *complementum legis & omnium Prophetarum*, vt loquitur S. Macarius hom.28 Indicauit enim digito eum quem lex & Prophetæ tanto ante præmonſtrarant venturum, ipſe verò præſentem, & in medio ſtantem deſignauit, vnde Lucas c. illo 16. non dixit *lex & Propheta, vſque ad Ioannem durauerunt*, ſed vt eamdem ſententiam retulit Matthæus *lex & Propheta, vſque ad Ioannem Prophetauerunt.* Non quod nullus fuerit poſt Ioannem Prophetiæ locus; id enim falſò aſſereretur, cum conſtet, Apocalipſin in perpetuam eſſe Prophetiam, & quinque Philippi Diaconi filiæ Virgines, Prophetaſſe produntur; Agabus quoque nouæ legis Propheta memoretur. Sed quod nullus Propheta de Chriſto venturo Prophetans, auditus ſit ex quo Ioannes pluſquàm Propheta in mundum venit, & Chriſto illuſtriſſimum perhibuit teſtimonium. [Teſtatur de Chriſto, (ait Cyrillus hieroſol. catech. 10. *in fine*) Ioannes Baptiſta, maximus quidem inter Prophetas, Archidux autem noui Teſtamenti, & quodammodò conglutinans in ſeipſo ambo Teſtamenta, & nouum & vetus.] Nempe teſtando quod adueniſſet deſiderium collium æternorum, & inſtaret exitus legis veteris, noua mox lege ſubſtituenda per Chriſtum. Hoc ſenſu, S. Auguſtinus ſerm. 23. ex 40. nouis, Prophetas appellans *voces*; concludit, Baptiſtam fuiſſe omnium vocum ſignaculum, atque ideò ſpecialiter dictũ *vocem* quia Verbo immediatè præiuit. De quo etiam benè Origenes Tomo 5. in Ioan. Ex his Guerricus Abbas ſerm. 1. de S. Ioanne, ſummam Baptiſtæ ſanctitatem ſic intulit. [Æquum erat, vt gratia non mediocri emineret, qui gratiæ tempus à tempore legis, velut medius limes diſterminaret.] Idque fortaſſis, præter ſenſum iam allatum, ſpectauit S. Macarius, cum Baptiſtam vocauit *complementum Prophetarum*; hoc eſt, ſanctitate Prophetas omnes anteriores ſuperantem Prophetam; ſicut Nazianzenus orat. 28. vt Arium, inſigni acceſſione malitiæ anteriores hæreticos ſuperaſſe doceret, nominat illum, *malitiæ complementum.* Cæterum Ioannes tametſi magnus & maximus, fuit, maior tamen eo qui minor eſt in regno Cœlorum: hoc eſt Chriſtus, iuxta interpretationem multorum Patrum apud Suarem Tomo 2. 3 partis diſp. 24. ſ. 3. Maior inquam, cum ex aliis capitibus, tum ex hoc nominatim in quo verſamur. Non enim fuit legiſlator, quod decus Chriſto aſſeruimus.

Chriſto, nullus ſimilis in legiſlatoribus, etiam propriè dictis.

616 Nec qualiſcumque Legiſlator fuit Chriſtus, ſed ita vt *nullus ſit ei ſimilis in legiſlatoribus*, vt dicitur Iob. 36. Quod de Chriſto dictum, agnoſcit S. Greg. 27. moral. cap. 1. & ita

Ita interpretatur. [Helias Redemptoris noſtri aduentum humilem, non humilis conſpicit, & eum prophetando prædicat quem elatis moribus impugnat, dicens; *ecce Deus excelſus in fortitudine ſua, & nullus ei ſimilis in legiſlationibus.* Ac ſi apertè dicat; Qui humilis videbitur in infirmitate, excelſus manet in fortitudine; Paulo hoc etiam atteſtante, qui ait. *Quia etſi crucifixus & ex infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei* De quo rectè ſubiungitur; *nullus & ſimilis in legiſlat.* Legiſlator Moyſes, Legiſlator Ioſue, legiſlatores & etiã Prophetę, legiſlatores cũctos dicere poſſumus, quos ex lege admonuiſſe recta populum ſcimus. Sed huic mediatori, in legiſlatoribus ſimilis nullus èſt: quia iſti gratuitò vocati ex peccatis ad innocentiam redeunt, & ab his quæ intra ſemetipſos experti ſunt, prædicando alios reducunt. Redemptor autem noſter, homo ſine peccato eſt, filius ſine adoptione. Nec perpetrauit vnquam quod redarguit, & ſic mundo ex humanitatę loquitur, vt tamen eidem mundo ante ſecula ex diuinitate dominetur.] Itaque legiſlatorem accipit S. Gregorius pro quolibet idoneo ad virtutem monitore, cuiuſmodi fuerunt SS. Prophetæ, & omnes iam olim ſerui Dei, etiamſi poteſtate legiſlatiua deſtituti, quibus ſupra comparationem omnem antecelluit Chriſtus Dominus. Idque ſanctus Gregorius confirmat ex capite 3. Cantic. vbi ſponſa cum quæſitum ſponſum non inueniſſet, ait inuentos abs ſe vigiles, ideſt ciuitatis Dei cuſtodes, à quibus ſe vulneratam charitatis ſpiculo, & ablatum abs ſe pallium vetuſtæ conuerſationis profitetur; neque tamen niſi his pertranſitis, inueniſſe ſponſum. [Quia viſioni eius mens auida, niſi Prophetarum æſtimationem; niſi Patriarcharum celſitudinem, niſi cunctorum hominum menſuram tranſcenderet, eum qui eſt ſuper homines non inueniret. Tranſire ergo eſt vigiles, etiam eos quos miratur anima in eius comparatione poſtponere. Et tunc is qui quærebatur, cernitur, ſi homo quidem, ſed tamen extra menſuras hominum credatur. Vnde benè nunc dicitur, *Nullus ei ſimilis in legiſlatoribus.*]

Aliter tamen accipi volo, quod dixi, nullum eſſe Chriſto ſimilem in legiſlatoribus. Sumo enim propriè ac preſsè *legiſlatorem*, pro eo qui ex auctoritate qua pollet, fert legem aliquid præſcribentem, aut aliquo interdicentem. Verè enim nullus vmquam fuit legiſlatorum huiuſmodi qui cum Chriſto conferri poſſet. Idque intelligi facilè poteſt, imprimis ex ea Chriſti ſupra omnes homines qui legiſlatores vſpiam egerunt, eminentia proximè demonſtrata ex S. Gregorio. Quia enim lex partus eſt prudentiæ practicæ, neceſſe eſt pro eximia Chriſti prudentia, vim quoque eius legiſlatiuam, & leges eius fuiſſe eximias.

Chriſti, & externorũ Legislatorum collatio, quoad prudentiam, & vim pellectricem.

617 Et non pauci quidem priſcorũ legiſlatorũ, vt leges ſuas ritè & ſanctè conſcriptas ementirentur frui ſe numinis cuiuſpiam colloquio præ ſe ferebant. Sic Minoem ad Iouis antrum Cretenſe ventitantem, nouem annorum ſpatio leges ab eo accepiſſe, fabulantur Ethnici apud Clementem Alexandrinum lib. 1. ſtrom. cap. 34. Vbi de Lycurgo quoque eſt mentio, leges ſuas edocto ab Apolline Pythio, & de Zaleuco Locrenſi, qui à Minerua leges accepiſſe dicebatur. Numam Ægeriæ Deæ colloquiis leges ſuas adſcripſiſſe, produnt ſcriptores Romanæ Hiſtoriæ. At Legiſlator de quo agimus, non ipſe à Deo quopiam (veriùs Satana) vt illi, edoctus eſt leges ſuas, qui ipſemet Deus eſt, & Dei vnigenitus. Vnde illa eius potentia ad flectendos mortales omnes, vt legibus ſuis viuere vellent: quod nullum vmquam prædictorum, & aliorum Legiſlatorum perficere potuiſſe, ac ne rerum quidem Dominos Romanos id aſſecutos latè proſequitur Theodoretus initio lib. 19. contra Græcos: cum tamen Chriſtus ad Legum ſuarum profeſſionem omnes adduxerit, & quidem volentes & abſque vi. [Noſtri illi Piſcatores ac Publicani, Sutórque ille noſter, cunctis nationibus legem Euangelicam detulerunt. Neque ſolùm Romanos, quique ſub Romano viuunt imperio, ſed Scythas quoque: ac Sauromatas, Indos prætera, Æthiopas, Perſas, Seras, Hyrcanos, Brittannos, Cimmerios, & Germanos, vtque ſemel dicatur, omne hominum genus, nationéſque omnes, induxerunt crucifixi leges accipere; non armis vſi, non infinita vi militum delectorum, non immanitatis Perſicæ violentia, ſed verborum ſuaſu, oſtenſâ legum quas prædicabant, vtilitate.]

Addit multa de fortitudine tam multorum in excipienda morte pro Chriſti legibus; déque ſtabilitate earumdem aduesùs omnes contra citentium Regum & Imperatorum impetus, quod incredibilem legum Chriſti firmitatem, eis ab auctore Chriſto conciliatam demonſtrat: dimiſſo autem prolixo quem ibi texit eam in rem diſcurſu, breuiculum ex calce libri repræſento, quo firmam legum Chriſti immobilitatem & inconcuſſam ſtabilitatem, ob oculos Ethnicis ſubiicit in hunc modum. [Harum itaque legum, quæſo Græci homines robur ac virtutem inſpicite. Has enim leges Romani ac Perſæ, illorúmque extra ditionem poſitæ nationes, abolere conati, ſuam ita quidem imbecillitatem oſtenderunt, earum verò legum multo clariorem potentiam reddiderunt. At verò quas Lycurgus leges Solónque tulerunt nullis vnquam vexationibus agitatas fuiſſe legimus; ſed abolitas ſponte ſua diſſolutáſque videmus. Neque verò Apollo Pythius, nec Dodonis columba, quas olim leges tulerant, perpetuò conſeruarunt. Ad primos enim Romanorum iuſſus, extinctæ ſunt.]

Idem quoque, breuiſſimè ſed efficaſſiſſimè vrget illud aliud argumentum quod dicebant de legum Chriſti ſanctitate & vi pellectrice tam multorum, ad mortem quoque pro eis cum gaudio ſuſtinendam. [Age verò (inquit) Græci, nobis oſtendite vnum ſaltem Spartiatam ciuem, qui pro tuendis Lycurgi legibus; vnum Athenienſem qui pro Solonis; Locrenſem, qui pro Zaleuci, Cretenſem, qui pro Minois, ſubire mortem pertulerit. Nemo autem veſtrum id oſtendere nobis poterit. At nos contra, vobis oſtendimus Piſcatorum Sutoriſque noſtri legibus, virorum multorúmque multa millia, mortem ſæuiſſimam ſubiiſſe. Teſtes autem nobis ſunt, teſtium ipſorum id eſt Martyrum excitata templa, quibus vrbes quàm plurimæ regionéſque exornantur, ac illuſtriores redduntur.

tur: magnáſque inde tum externis, tum indigenis hominibus, emolumenta proueniunt.]

Eorumdem comparatio, quoad legum ſanctitatem.

618 Sed nihil æquè ſanctitatem legum Chriſti atque adeò legiſlatoris æquitatem atque præſtantiam demonſtrat, quàm earum cum legibus quorumuis legiſlatorum externorum comparatio. Adhibet eam comparationem quoad leges Ethnicas, Theodoretus eodem libro. Docet enim quanta eſſet Lycurgi legum Lacædemoniis latarum turpitudo, quibus hoſtium in morem peregrini è finibus Laconum arcebantur, & introgreſſi pellebantur; nefarius puerorum abuſus probabatur, irruptio in alienũ thorum, libera cuique & arbitraria erat. Per ſe patet quanta eſſet legum huiuſmodi turpitudo, tametſi eas tanquam Pythiaeas & auctore Pythio Apolline conſcriptas, admirabantur Græci omnes; ipſéque in primis plato. Cuius leges non minùs ſordere, latè ſub eiuſdem libri finem demonſtrat Theodoretus: Spurcitiam præſertim vrgens, in mandata mulierum nudatione, in promiſcuo vſu mulieris & viri cuiuſcumque; de quo erubeſcentes nonnullos Platonis diſcipulos, Platonem aliter interpretari conatos eſſe, docet: ſed fruſtrà conatos, cum manifeſtiſſimè id Plato edixerit, vt adſcriptis eius verbis confirmat. Eáque ad hoc Platonis, Socrate magiſtro, propudium repellendum adſcribit Saluianus l. 7. de prouidentia, hoc elogio terram illam legum colluuiem exornans. [Omnes penitùs maritos, quantum in ipſo fuit, lenones vxorum ſuarum eſſe fecit. Quantum ad doctrinam ſuam pertinet, lupanar fecit mundo.] Et mox. [Omnes domos corrari voluit, & in cunctis habitaculis lupanaria ædificare conatus eſt: proſtare voluit omnes Virgines.] Sed & illa lachrymis vel etiam igne digna, vt Theodoretus ait, quod poſt certam coniugum ætatem, durante licet coniugij vſu, non concipi prolem, vel conceptam abigi, lege ſanxerat Plato. Quod ſi ederetur in lucem, & lethalis poculi vim ſuperaret, præcipiebat exponi abſque alimento, vt pabuli inopia mortem obiret. Iam quod vel relatu fœdum eſt, leges Platonis, pæderaſtiam, ſanctam, & in beatitatis præſentis parte habebant. Circa cædem verò hominum, etiam parentum, & coniugum, ac liberorum, ea iiſdem legibus mandabantur, quæ ſine horripilatione audire nemo poſſit. Partem aliquam huiuſmodi probrorum, alij quoque inter Ethnicos laudatiſſimi legiſlatores, referre debent. Nam fœtentiſſimas illas & omni exſecratione proſequendas in ſolo ſterili ſeminationes, Solon legiſlatorum Græcorum ſapientiſſimus, ratas habuit, Plutarcho teſte in Solone. Ariſtoteles, abortum inanimati fœtus, & iam natæ prolis expoſitionem, (vt multi quidem exiſtimant) probare viſus eſt l. 7. polit. c. 16 Zaradas Perſarum legiſlator, matrum, ſororum, filiarúmque connubia ſuſdéque commixta, rem iuſtiſſimam arbitrabatur. Lex Chriſti, omnia hæc propudia ſuſtulit ex orbe: vt propterea quod ſcitè tradit S. Methodius, l. de caſtitate apud Photium Codice 237. in parabola de qua Iudic. 9. Rhamnus quæ caſtitatis typus eſt, legi Euangelicæ reſpondeat, & regnare per eius tempus dicatur. [Rhamnus (inquit) Virginitatem denotat. Rhamnus enim arbor caſta eſt, & fortaſsè ex ſimili quadam cum Virgine natura, ſtirps hæc, ῥάμνος καὶ ἄγνος appellatur; Rhamnus quidem propter robur & fortitudinem contra voluptates. Ἄγνος verò, quod omni ex parte caſta & pura ſit. Vnde & Heliam ferunt à facie Iezabelis mulieris fugientem, ad rhamnum primùm veniſſe, atque exauditum fuiſſe, cibumque accepiſſe, quia fugientibus ſtimulum carnis, & fœminam, & voluptatem, perfugium & tegumentum, caſtitatis lignum germinauit, quod ab aduentu principiis Virginum Chriſti, regnum in homines obtinuit: hoc enim vnicum, cuius ipſos nunquam pœniteret, poſt Chriſti aduentum arripuerunt homines, cum ſingulorum aliorum quibus datæ fuerant leges, ante Chriſti aduentum, regnorum habenas à ſe ipſis celeriter excuſſiſſent, & contrario falsóque parere, & ſe ſubiicere maluiſſent.]

Verè agnoſcere poſſumus, cùm ex aliis capitibus, tum ex hoc maximè, impletum per Chriſti legem eſſe, quod prædixerat Hieremias; *Gladius Domini deuorabit ab extremo terræ, vſque ad extremum eius; non eſt pax vniuerſæ carni.* Quem locum ſic exponit ibi Origenes hom. 7. præfatus Chriſtum eſſe qui loquitur, & dicit, *propter me exterminata eſt omnis terra.* [Conſidera (inquit) eam quæ in te eſt, quomodo exterminata ſit terra, & hinc videbis poſt aduentum Ieſu Chriſti, impleta eſſe quæ dicta ſunt mortificatis membris noſtris ſuper terram; cum iam non operetur terra opera ſua, non fiant apud iuſtum ea quibus antea caro fouebatur; non fornicatio, non immunditia, non adulterij luxuria, non Idolorum ſeruitus, non veneficia. Dominus loquitur: *Quid putatis quia veni pacem mittere ſuper terram? Non veni pacem mittere, ſed gladium.* Verè antequàm deſcenderet, non erat gladius ſuper terram, neque caro concupiſcebat aduerſùs Spiritum, neque Spiritus aduerſùs carnem. Quando autem venit, & edocti ſumus quæ carnis, quæve ſint Spiritus, & doctrina eius quaſi gladius immiſſus diuiſit carnem, id eſt terram a Spiritu, & exterminauit eam, quia mortificationem Ieſu Chriſti circumferimus in corpore noſtro, & non viuimus vltra iuxta carnem, viuit autem Spiritus; & ſeminamus non in carne, ſed in Spiritu, vt non metamus corruptionem de carne, ſed de ſpiritu vitam æternam.] De nitore ſanctimoniæ legis Chriſti ſatis multa.

Item quoad legum Humanitatem.

619 Inſuper verò præceſſit mitiſsimè, & ſplendore humanitatis, quod decus aliis ferè legibus defuit. Adductus ſuprà Zaradas, teſte referente Theodoreto, mortuorum corpora canibus diſcerpenda volucribúſque, porrigere Perſas, quorum erat legiſlator, conſtituit: vt minus mirum ſit, tam fœdè ac barbarè hallucinatis viris ſapientibus, (vt quidem habebantur,) Barbaros leges habuiſſe planè fœdas, & inhumanis barbariſque omninò congruentes. Vt Maſſagetas, legem de mactandis ſenibus comedendiſque, Tibarenos, legem de præcipitandis ab altiſſima rupe, iis qui eſſent ætate prouectiores. Hircanos de canibus paſcendis humanorum cadauerum carnibus. Scythas, de iis infodiendis cum cadauere demortui, quos ille viuus maximè adamaſſet

maſſet. Hæc & alia anteriorum Chriſtò Ethnicorum legiſlatorum probra, ex eorum legibus manifeſta, monſtrant apertiſſimè quanta legiſlatoris noſtri præ iiſdem ſanctitas, ſapientia, & præcellentia fuerit. Et accedit quod accuratè conſiderat Origenes lib. 1. contra Celſum *ſub medium*, mortalium, his feritatibus & omni genere nequitiæ inquinatiſſimorum, reuocatio ad honeſtatem ſummam, per obſeruationem legis Chriſti. Splendidè quoque in eo argumento verſatur Euſebius Orat. de laudibus Conſtantini Magni, *ſub medium*, demonſtrans ante promulgatam orbi legem Chriſti, quanta Idolomaniæ cæcitas orbem occuparet; iis in Deos recentitis, quos turpiſſimos, feriſſimos, impiiſſimóſque fuiſſe, profitebantur illi ipſi qui colebant. Addit, quanta barbaries mundum propè vniuerſum ageret, ad horrendas cædes, etiam propinquorum, ſpecie ſacrificij, & Diis litandi humano ſanguine. Subdit de infinitis turbis, & implacabilibus orbe toto graſſantibus; nec non de impuriſſimis, & vel ſola commemoratione contaminantibus copulationibus, per variorum populorum ſcita legéſque paſſim vigentibus. Crudelitates denique varias ad Antropophagiam vſque, & parentum mactationem graſſantes, refert, & omnia illuſtrat ſubiectis exemplis. Concludit autem, promulgatione & obſeruatione legis Chriſti, tam terram, támque abominandam vniuerſi faciem, ſpecioſitate Chriſtianæ ſanctitatis & humanitatis, ſummo bono noſtro fuiſſe commutatam.

De Spiritu honeſtiſſimo per noui Teſtamenti miniſtros communicato, ſic ſcribit S. Chryſoſt. ſub finem homiliæ in Eutropium, & in illud *aſtitit Regina*, [Quid Spiritus S. fecerit, vel nunc vide. Inuenit terram adopertam Dæmonibus, & cælum ex ea conſtituit. Nolim quæ præſentia ſunt, cogitetis; ſed quæ tum erant ad memoriam reuocetis. Tunc erant lamenta, tunc nullo non loco delubra, omni in loco fumi, nuſquam non nidores. Scortationes vbique locorum exercebantur; vbicumque terrarum hoſtiæ ſacrificiáve Gentilium. In quibus non terris debacchabantur Dæmones? Vbique gentium, arx ſumma à Diabolo conſecrata erat. Nulla non regio, palmam tribuebat impudicitiæ.] Euertiſſe hæc omnia Paulum per Chriſti legem, monſtrat conſequenter Chryſoſtomus. De ſumma honeſtate præcipuæ & radicalis legis à Chriſto poſitæ, quæ eſt de dilectione inſigniter diſſerit idem Chryſoſt. hom. 5. in ad Roman. *in morali*.

Quod ſi poſteriorum Chriſto legiſlatorum fatuitatem ac turpitudinem, cum ſanctitate Chriſti & ſapientia contendere velimus, non eſt quod in fatuas ſimul ac probroſas Thalmudiſtarum, & impias pleraſque Sinarum ac Iaponiorum Chriſti tempora conſecutorum legiſlatorum, leges excurramus: cum ex vno Mahumete, qui legiſlatorum huiuſmodi omnium potentiſſimus viſus eſt, docere liceat, nullam eſſe luci ad tenebras comparationem. Sunt ſanè adeò fœda & ſpurca, adeò item tetra & horrenda, quæ electum illud Satanæ organum legibus ſuis mandauit, vt vel relationi parcendum, pudor iubeat. Rectè autem pronuntiaſſe videtur Guillelmus Pariſ. lib. de legibus cap. 18. tantas veſanias & nequitias, ab homine vaccino atque porcino inductas, nomen legis per intolerabilem abuſum præferre. Qui ibidem & cap. 19. *in fine*, cordatiores quoſdam Sarracenos refert, inficiatos fuiſſe, vere eſſe Mahometi leges, quæ venditantur eius nomine; quod adeò fœdæ & tetræ ſint, vt nulli vmquam venire in mentem potuerint, qui micam cerebri retineret. Sed ea veriſſima potiùs acuſatio, aut damnatio, quàm excuſatio eſt Mahumetis, quem leges illas verè conſcripſiſſe, Agareni omnes conſentiunt. Et quiſquis tandem eas tulerit, perinde nobis eſt. Nam eas ab aliquo eius Gentis latas, conſectantur Agareni, iiſdémque reguntur. Manum de tabula moueo, tot tantarúmque horrore, ad primum in eas aditum correptus. Videant qui illius camarinæ fœtorem non refugerint, Cantacuſenum in orationibus contra Mahumetem, Cuſanum in cribratione Alcorani, Viuen lib. 4. de veritate fidei Chriſt. Pium II. Epiſt. ad Morbiſanum, Turcorum Principem, Ricoldum & alios, qui extant ad Alcorani calcem.

Chriſti Legiſlatoris, comparatio cum Moyſe, & legum vtriuſque contentio.

620 Verùm huiuſmodi legiſlatores Deo inniſos, & magnam partem vitæ corruptiſſimæ cum legiſlatore noſtro compoſuiſſe, pudore propè tangor. De Moſe Hebræorum legiſlatore, viro ſanctiſſimo, aliter ſtatuendum decernunt Hebræi: cúmque Chriſto, non componunt modò, ſed & præferunt. Hoc argumentum diligenter tractauit Apoſtolus propè tota Epiſtola ad Hebræos, multiſque ex capitibus, quantum vterque legiſlator inuicem diſcrepent, manifeſtum fecit. Quamquam quod Moſem iſti legiſlatorem numerant, & ita quoque vocant Diodorus Siculus. Et alij Ethnici apud Iuſtinum, Orat. ad Gentes, decipiuntur apertiſſimè: nec id admiſit Apoſtolus; qui docet, Moſem nonniſi fidelis famuli in domo Dei partes obeuntem, promulgaſſe quas à Deo legiſlatore acceperat leges, non verè earum fuiſſe autorem. Quod de vniuerſa lege veteri affirmandum eſſe, (quicquid Canus 2. de Locis cap. 18. ad 2. & Salmeron diſp. 61. & 62. in Acta ſecus affirment.) rectè ſtatuit Suarez lib. 9. de legibus cap. 2. à num. 11. & ſcitè Proſper lib. 1. de promiſſ. cap. 40. qui Iudæos, non Moſis, ſed Dei iura ſecutos, indeque *Iudæos* dictos affirmat. Cum è contrario Chriſtus, tanquam verè vnigenitus, & excelſior cœli factus, leges ſuas Eccleſiæ fixerit, non alienas promulgarit. Et fuit tamen Moyſes in eo miniſterio, & in aliis quibuſdam adiunctis, typus Chriſti; ſed valde rudis & inadæquatus, vt benè proſequitur S. Bern. hom. 1. in Oct. Paſchæ, verbis illis. [Sanè quod interponit ſignanter repetens; non in aqua ſolùm, ſed in aqua & ſanguine, ad Moyſi differentiam arbitror accipiendum: Moyſes quidē in aqua venit, à qua & nomen accepit vt Moyſes vocaretur. Recolant quibus nota eſt hiſtoria veteris Teſtamenti, quemadmodùm in Ægypto, dum paruuli omnes Iſraëlitici germinis necarentur, expoſitum in aquis Moyſem, tulerit filia Pharaonis. Et vide ſi non manifeſtè, Chriſti & in hoc ipſo videtur præceſſiſſe figura. Simili nempe cum Pharaone etiam Herodes ſuſpicione laborans, ad eadem con-

uerſus eſt crudelitatis argumenta; ſed eodem modo eſt & ipſe deluſus. Vtrobique pro vnius ſuſpecta perſona trucidatur numeroſitas puerorum: vtrobique, qui quærebatur, euadit. Et quomodò Moyſem filia Pharaonis, ita Chriſtum quoque Ægyptus (quæ non immeritò Pharaonis intelligitur filia,) ſuſcepit conſeruandum. Manifeſte tamen pluſquàm Moyſes hic, vtpotè qui venerit non in aqua tantùm, ſed in aqua & ſanguine. *Aquæ enim multæ, populi multi.* Venit ergo in aqua tantùm, qui congregauit quidem populum, ſed populum non redemit. Nam & ipſa quoque de ſeruitute Ægyptia liberatio, non Moyſi, ſed agni ſanguine facta eſt, liberandos nos præfigurans à vana noſtra conuerſatione huius ſeculi, ſanguine agni immaculati Chriſti Ieſu. Hic eſt verus legiſer noſter, apud quem copioſa eſt redemptio. Mortuus eſt enim, non tantùm pro gente, ſed vt filios Dei qui diſperſi erãt, congregaret in vnum.] Satis de perſonis. Ad leges conſerendas accedamus.

621 Leges tulit Chriſtus, non typicas, vmbramque dumtaxat habentes, poſtea futurorum bonorum, & ad nihil perfectum adducentes, planéque exſuccas, & ſine peccatorum remiſſione ſeruatas: tantùm in baptiſmatibus, & potibus, & iuſtitiis carnis ſitas: cuiuſmodi erant leges Moſis, quas propterea nudam maceriam, Deum inter & idola nominat Nazianzenus orat. 40. Non inquam tales leges tulit Chriſtus, ſed feraces cœleſtis gratiæ, & hominem interiùs mundantes: nec nudè præcipientes, ſine ſubminiſtratione virium ad id neceſſariarum, (quod eſt foueam aperire, & vim ad eam refugiendam non ſuppeditare,) ſed munientes hominem ad id præſtandum quod dicunt. Vnde fit, vt non ſicut olim ſub lege Moſis, quod ab Apoſtolo Roman. 7. notatum eſt, benéque exponit S. Auguſtinus l. de Spiritu & litera c. 5. homo accepto mandato, & per illud cognitione peccati, exardeſcat multo magis, in vetitum, à quo per frænum gratiæ & rationis cœlitus roboratæ, non auertitur: ſed illuminante legiſlatore Chriſto lumen ſcientiæ, & vires ad præſtanda quæ nouerint communicante, fœliciter dirigatur ad tectarum omnium legum finem, æternam inquam ſalutem ſuam, ad quam lex Moſis, etiam cum gratia Dei aliunde adiuncta, non perducebat cum effectu, nondum propalata Sanctorum via, vt diſſerit Apoſtolus Hebræorum 9.

Eáque ex cauſa vt philoſophatur Origenes hom. 12. in Exodum, *ſub medium*, facies quidem Moſis colluſtrata diuinitùs eſt, ſed manus viſæ leproſæ. [Illud quoque intuere, (inquit) quale ſit, quod in lege vultus quidem Moyſi glorificatus refertur, licet velamine contegatur: manus autem eius, intra ſinum miſſa, leproſa facta memoratur ſicut nix. In quo mihi videtur forma totius legis pleniſſimè deſignari. In vultum enim eius, ſermo legis, in manu opera deſignantur. Quia ergo ex operibus legis nullus erat iuſtificandus, nec aliquem ad perfectum adducere poterat lex, idcircò manus Moyſi leproſa fit, & in ſinum reconditur, tanquam nihil perfecti operis habitura: Facies verò eius eſt glorificata, ſed velamine tegitur, quia ſermo eius habet ſcientiæ gloriam, ſed occultam. Vnde & Propheta dicit: *niſi audientis occulta, plorabit anima veſtra.* Et Dauid dicit: *Incerta & occulta ſapientiæ tuæ, manifeſtaſti mihi.* In lege ergo, Moyſes ſolam faciem habet glorificatam; neque manus eius habent gloriam, immò potiùs & contumeliam.] Propterea etiam, non Moſes, ſed Ieſus populum in terram promiſſam, cœleſtis regni imaginem induxit: vt pulchrè tradit Iuſtinus in Colloquio cum Tryphone. Compenſationes item per illud tempus promiſſæ, nec differendæ ad nouam vſque legem, erant tantùm temporariæ, & de bonis terræ. Quo egregiè planè S. Auguſt. q. 33. in Num. *initio*, refert diſtinctionem illam cuius mentio eſt Numerorum 19. [Si ergo (inquit,) *hæc eſt diſtinctio legis, quæcumque præcepit Dominus.* Proculdubio magna eſt iſta diſtinctio. Et rectè intelligitur duo Teſtamenta diſtinguere. Eadem quippe ſunt in veteri & nouo: ibi obumbrata, hîc reuelata: ibi præfigurata, hîc manifeſtata. Nam non ſolùm Sacramenta diuerſa ſunt, verum etiam promiſſa ibi videntur temporalia proponi, quibus ſpiritale præmium occultè ſignificetur: hîc autem manifeſtiſſimè ſpiritalia promittuntur & æterna. Temporalium autem bonorum, atque carnalium, & ſpiritalium atquè æternorum, quæ clarior certiorque diſtinctio eſt, quàm paſſio Domini noſtri Ieſu Chriſti; in cuius morte ſatis conſtitit, non iſtam terrenam, tranſitoriámque fœlicitatem, à Domino Deo pro magno munere ſperandam & optandam; quandoquidem in Vnigenito Filio ſuo, quem tanta illa perpeti voluit, longè aliud à ſe peti expectarique oportere, apertiſſima diſtinctione declarauit.]

Meritò igitur *reprobatio facta eſt præcedentis mandati, propter eius infirmitatem & inutilitatem*, vt ad Hebræos c. 7. traditur. [In lege (ait Philippus Abbas lib. 2. in Cant. c. 7.) quædam vini auſteritas inuenitur, quæ operatur iram, gratiam non largitur; quæ dentem pro dente, oculum pro oculo vult auferri; tepercienti ſerientem, maxillam alteram non offerre. Lex quidem iubet multa, iubet magna, ſed in lucem obſcura non producit. Si quid vitale profert, tenaceam paleam ſuperducit, mentes cæcas necat, ceruices duras aggrauat, & obtundit; gratiæ lenitatem, ſuauitatem Spiritus non infundit. Lex benè pro meritò dat temporalia vel promittit, delinquentem cruciat, pœnas meritas non remittit; ſeuerum iudicium, grauem iuſtitiam operatur, neſcit miſericordiam, gratis & ſine pretio non placatur. Quis talem ſugat vuam, & non dentes eius durius obſtupeſcant? Cuius guſtus & palatum, non hoc hauſtu grauius amareſcant? Vbi ſine miſericordia regnat ira, iudicium exercetur, cum dignè miſericordia ſuper iram & iudicium exaltetur.] At lex Chriſti, ex omnibus capitibus pœnas quæ legem infirmatam diximus, commendanda venit. Quod decus in legiſlatorem Chriſtum refunditur, à quo ipſa tam prouidè & ſapienter, tantóque noſtro cum fructu eſt conſtituta. Et quia lex antiqua erat humilis & abiecta, Chriſtiana verò ſublimis & eminens; hæc in monte, illa in valle data eſt, ex S. Gregorio hom. 11. & 12. in Ezech. Videndus inſigniter in hanc rem diſſerens Saluianus lib. 2. ad Eccleſ. tractans legis & Euangelij differentias.

Quomodò

Quomodò lex Moſis, dicta non bona.

622 Non inſimulo probri vllius aut culpæ, legem veterem, vel eius promulgatorem Moſem. Fateor omnia legis præcepta ſancta fuiſſe, & myſterio aliquo fœta: quod diligenter proſequitur Gulielmus Pariſ. lib. de legibus, per prima ſeptemdecim capita, demonſtrans, legem veterem & Moſem, non debere reprehendi. Nec id fecit Apoſtolus, cum depretiauit præ lege noua legem Moſis; eámque vitio & reprehenſione non carere affirmauit. Senſus enim duntaxat eſt, non fuiſſe in lege Moſis ea decora, ob quæ lex noua eſt longè pluris facienda. Item ſenſus eſt, fuiſſe in lege veteri pleraque aſpera & incommoda citra culpam vllam legiſlatoris, & verum legis ipſius næuum, quæ eam redderent ſeruatu difficilem; ac ſi per ſe ſpectaretur, impoſſibilem. Eóque ſenſu, præcepta Moſaica, apud Prophetam dicuntur *præcepta non bona*, quod ad vitium abutentium libertate, nec eam roborantium & regentium aduocatione Spiritus iam tunc per Chriſti merita conferendi, ſi ve par erat, poſceretur, refert Clemens Romanus 6 conſtit. cap. 21. ſic Gloſſans ea Prophetæ verba, *dedi eis præcepta non bona.* [Illis qui noluerunt videre, neque audire, non quia priuati eſſent facultate patrium animi, ſed quia nimia erat eorum peruerſitas ac malitia, illis inquam, dedi, præcépta non bona, & iuſtificationes in quibus non viuent in ipſis. *Non bona* dico, illorum ſcilicet propoſito, (ferrum enim ad vrendum, & ſcapellum ac medicamenta, inimica ſunt non valentibus;) non ſunt autem ſeruata propter eorum contemptum obediendi. Ex quo fit, vt non ſeruata, mortem eis afferant.] Dici tamen mandata non bona, eo ſenſu quo Apoſtolus dixit, *litteram occidere*, grauiter contra Celſum proſequitur Origenes, ſub initium libri 7. In ſe tamen, ea mandata bona erant, ſed Chriſti doctrinis euacuata, prout Apoſtolum intellexit Iſidorus Peluſiota lib. 3. Epiſt. 53. verbis illis. [Euangelium lege multo præſtantius eſt. Lex enim, benignitatem in eos duntaxat, qui eiuſdem nationis ſunt, concludit: Euangelium autem ad alienas etiam nationes, eam porrigit. Illa item amicos charos habere iubet; hoc vt hoſtes etiam amemus, monet. Illa quippè vt pueris, leges imponit; hoc autem vt Philoſophis, excellentia dogmata præſcribit. Atque illud eſt, quod vt tibi exponerem poſtulaſti, *legem mandatorum in doctrinis eua uans.* Euacuauit enim non euertendo, ſed in ſublimiori Philoſophia eam includendo. Siquidem adulterij interdictio, ſub eo præcepto maximè continetur, quod impudicis oculis mulierem intueri vetet. Atque item non occidere, ſub eo includitur quo iraſci prohibemur.] Nihil igitur ex Apoſtolo allegatur, quod ſanctitatem legis a Moſe promulgatæ labefactet. Quin potiùs ex Apoſtolo conſtet, legem ſanctam fuiſſe, & mandatum iuſtum & bonum, belléque in legem Moſis cecidiſſe luculentum illud legis diuinæ elogium, quod Dauid pangit Pſal. 18. vbi poſt deſcriptam incredibilem cœli ſpeciem, & Solis in cœlo conſidentis pulchritudinem planè eximiam, contentionem facit nitentiſſimæ illius pulchritudinis, cum pulchritudine diuinæ legis, quam vocat *immaculatam & conuertentem animas, fidelem ſapientiam præſtantem paruulis, rectam, lætificantem corda, lucidam, illuminantem oculos, ſanctam, permanentem in ſeculum ſeculi, veram in ſemetipſa iuſtificatam deſiderabilem ſuper aurum & pretioſa quæcumque, ac dulciorem ſuper mel & fauum.*

Hoc ſplendidiſſimum diuinæ legis elogium, Iuſtinus agens cum Tryphone ad ſolam legem Chriſti vult pertinere, excluſa Moſaica: reiicitque Iudæos, quod de lege Moſis illud acciperent, ſic ſcribens. [Quo magis perſuadeam vos nihil in ſcripturis intelligere præfatam & alium Pſalmum Dauidis afflari Sancto Spiritu, vtcunque vos eum ad Salomonem ex illo prognatum, & ipſum Regem veſtrum accomodare conemini. Refertur autem & hic ad Chriſtum noſtrum Dominum: vos verò verborum ſimilitudine vos ipſos decipitis. Nam cum dicit; *lex Domini eſt irreprehenſibilis*, non illam futuram, ſed Moſaicam interpretamini, reclamante Deo, qui nouam legem, nouúmque Teſtamentũ pollicetur.] Non grauatè dederim, verbas Dauidis ad omnem diuinam legem, naturalem, ſcriptam, & Euangelicam pertinere. Quod Petrus Damiani ſerm. de Reſurrectione, diligenter perſequitur. Sed ſalua ſemper eſſe debet legi Euangelicæ prærogatiua dignitatis, quoad omnia propoſita decora. Et vt ait idem Damiani, è tribus illis diuinis legibus, [Prima eſt immaculata, ſecunda magis, tertia maximè. Sic & conuertens animas.]

Lex Chriſti præ Moſaica, longè magis conuertens animas.

623 Hoc de animarum conuerſione per legem Chriſti, multo pleniùs præſtitum ab ea, quàm à lege Moſis, nemo non videt. Propterea enim Moſes, exili voce, & impedita, fuiſſe proditur. Chriſti verò vox in omnem terram diffuſa eſt, & lex eius vbiuis inſonuit: & ſicut alta voce ac grandi inſonante, exilior opprimitur; ita ad vocem loquelæ grandis Chriſti fide promulgatam, ſiluit Moſes. Ideò auriculam ſeruo ſacerdotis Moſaici abſcidit Petrus, vt ſignificaretur fidem Chriſtianam cuius caput viſibile eſt Petrus, abrogaturam fidem Iudaicam, vt commentatur Origenes Tract. 33. in Math. Verbum enim fidei per auditum concipitur. Quod aliter dixit Iſidorus Peluſ. lib. 1. Epiſt. 257. [Exoriente luce matutina, lux nocturna abſcedit. Claro Sole oriente, ſyderum chorus obſcuratur. Cum purus ac liquidus dies illuxit, auroræ vmbræ finem accipiunt. Cum Euangelij ſapientia effulſit, legis puerilis inſtitutio munus ſuum exercere deſiit. Sic nempe vocis vſum amittit Zacharias, poſteaquàm nouæ atque admirandæ ſalutationis, lætum nuncium audiuit.]

Idem ſignificaſſe ſilentium Zachariæ, Patris Baptiſtæ, tradit his verſibus Sidonius, carmine 16. quod eſt Eucharîſticum ad Fauſtum alloquens Chriſtum, & Spiritum eius.

Quique etiam Eliam terris miſſure ſecundum,
Zacharia iuſti linguam placate ligaſti,
Dum faceres ſerum rugoſa puerpera patrem,

Edita ſignificans iuſſo reticere Propheta,
Gratia cum fulſit, ceſſet ſe vt lex tacituram.

Hinc liquet, quanto iure, Lex Chriſti præ Moſaica dici potuerit *conuertens animas.* Nec ſanè poterat lex Moſis animas valde multas conuertere, cum ipſa ſibimet iniiceret compedes; ſeque vnius prouinciæ, nec admodùm diffuſæ anguſtiis coërceret, vt Euſebius initio operis de Demonſtratione Euang. egregiè aduertit. Arctabat enim ſacrificia & ceremonías præcipuas legis, ad templum Hieroſolymitanum, vt videre eſt in præcepto de oblationibus, & celebratione Paſchatis, & Pentecoſtes, & feſti tabernaculorum. [Cum igitur eum locum tam multis ſignis oſtendat ſouelque illuc cum toto genere totáque domo ire oportere præcipiat, qui fieri poteſt, vt ea quæ dicit, vel iis conueniant, qui breui interuallo à Iudæa diſtant nedum gentibus quæ in toto terrarum orbe degere intelliguntur? Eo magis quod ne veniam quidem vllam tribuit iis qui tranſiliant quæcumque præſcripta ſunt, ac potiùs execrationem omnibus quicunque non omninò omnia ſeruauerint denunciet, ad verbum ſic dicens *Exerabilis quicunque non ſteterit in omnibus quæ in hac lege ſcripta ſunt, vt faciat ea.*] Addit, leges pleraſque latas Leuitici 5. & 9. aduerſus eos qui inuoluntariè aliquid præſtitiſſent, quod lex expiari vellet aditione templi Hieroſolymitani, & ſacrificij ibidem peracti. Quod multo magis iis qui voluntariè legem violaſſent, indictum fuiſſe, non eſt dubium, vt rectè concludit Euſebius, qui ſubdit. [Quid ad hæc igitur argumentari oportet, quando vt dictum eſt, cuncta redigens in ſummam Moſes, ſic imprecatur; *Execrabilis omnis quicunque non ſteterit in omnibus quæ in lege ſcripta ſunt vt faciat ea.* Ergo etiam in extremis terræ finibus habitantes, ſi ritus Moſaicos ſeruare volebant, vt talem execrationem vitarent, promiſſámque Abrahæ benedictionem contingerent; hæc omnia facere oportebat? ac ter ſingulis annis Hieroſolyma petère? ex omni præter ea natione, quæ tales ſibi ritus ſeruandos propoſuiſſet, fœminas partu modò ac doloribus leuatas, tam longum iter ingredi, vt quod imperaſſet Moyſes ſacrificium pro ſingulis puerperiis offerrent? Item qui aut mortuum corpus attigiſſent, aut peieraſſent, aut inuiti aliquid feciſſent, eos ab extremis terræ finibus venire, ac properantes excurrere ad eam quæ lege ſancita eſſet, purgationem, vt execrationis pœnam effugerent? Sed planè perſpicis vt vel ipſa Hieroſolyma incolentibus, atque in vna Iudæa verſantibus, ac degentibus, Moſaicum illud viuendi inſtitutum, ſeruatu difficile eſſet, nedum tale vt poſſet à reliquis gentibus obſeruari.] Quare multo magis lex Chriſti, fuit conuertens animas quàm lex Moſis. & Chriſtus tanto ſublimior & melior Legiſlator quàm Moſes, quanto differentius præ illo nomen hæreditauit. Et idem de reliquijs à Dauide propoſitis legis Dei dotibus, monſtrare facile eſt, cum eodem Damiani & cum Lirano latè id proſequente, in præfatione ad Euangelia.

Quàm ſuauis lex Chriſtiana, præ Moſaica.

624 Religio tamen ſit prætetire dulcedinem, in qua præcellit planè lex Chriſti. Potuerit ſanè lex Moſaica, dici dulcior ſuper mel & fauum, eo quod condiente eam Spiritu gratiæ, amaror illius abſtergeretur, fieretque ſuauiſſima. Quod ferunt frequentes cõteſtationes apud Prophetas de legis leuitate & facilitate. Sic Iſaiæ. 10. *computreſcet iugum à facie olei.* Et Deuter. 33. dicitur, *pes in oleo, æs in pedibus eius* quod Cellenſis l. de panibus c. 26. de dulcedine in via laborioſa explicat, qualis erat via legis, dulcedine diuinitùs ſcatens. At ea ſuauitas, non niſi ex aſpergine mellis Euangelici, anticipatè ſuperfuſi, deriuabatur; Ex ſe verò lex amariſſima & inſuauiſſima erat. Quæ mihi germaniſſima eſſe videtur cauſa, cur Deus Leu. 2. mel & ceram in altare ſuum inferri vetaret: ſed iuberet adhiberi oleum, quod amaritudine oliuarum exprimitur, ſcio illius interdicti varias à variis prolatas fuiſſe cauſas, præter friuolas illas quas profert Plutarchus lib. 4. Sympoſ. q. 5. Nam Petrus Bleſenſis Epiſt. 112. id refert ad deteſtationem mellitorum verborum, & adulationis. Idem Epiſt. 100. cenſet damnari ea lege, ſuperiores qui toti ſint mellei; cum probum eóque nomine dignum præfectum, neceſſe ſit ſeueritate benignitatem temperare, ne laxentur & deffluant omnia. S. Hieronymus epi. ad Gaudentium & S. Cyril. l. 11. de adorat. notatum volunt, quantoperè auerſetur Deus inſanioſum mel voluptatis, & hominẽ qui ſit Cereus in vitium flecti. Nam & Plato apud Clementem Alexandrinum lib. 7. ſtrom. Voluptate homines effici cereos, expoſtulauit. Philo l. de victimas offerentibus, ad apis impuritatem confugit Ex bubulo enim cadauere progigni apem, ideóque impurum animal haberi docet. Sed impurum animal haberi apem, non dabunt qui eius puritatem ſummam extollunt; S. Ambroſius l. 1. de Virginibus, comparans apem Virgini; Ruffinus ad tertium ſymboli articulum, & ex externis doctus Poëta 4. Georg. Plutarchus lib. de præceptis connubial. & lib. de cauſis naturalibus à quibus quantoperè apis impuritatem omnem auerſetur, multis monſtratur. Et pleniſſimè idem proſequitur Aldrouandus lib. 1. de inſectis c. 1. Mihi ergo interdicti quo mel & cera ad altare Dei inferri vetabantur, Germana ratio eſſe videtur, quod legem ex ſe inſuauiſſimam, Ceræ quæ mellis hoſpitium eſt & mellis ſuauitas dedeceret Nunc verò & mel & cera inferuntur Eccleſiis ob ſummam ſuauitatem legis gratiæ, & quia nihil facilius & ſuauius in ea, quàm rectè agere & legem exequi. Videndus qui id pleniſſimè proſequitur S. Chryſoſtomus Tom. 2. in ad Epheſ. *in morali,* & tom. 13. in ad Romanos ad illud, *qui enim in carne ſunt.*

Chriſti ſupra Moſem legiſlatorem præcellentia, nihil derogat, quod ſub lege factus dicatur.

625 Ex propoſita contentione legum Chriſti, ac legum ab aliis quibuſuis legiſlatoribus propoſitarum, perſpicua eſt quam inueſtigabamus, Chriſti quatenus legiſlatoris præcellen-

tia,

tia, & eminentia ſupra omnes alios legum latores, etiam Muſem, provt ipſe extenſa voce, *Legiſlator* vtcumque audire poteſt. Opponi dumtaxat videtur poſſe, hæc non ſatis cohærere, cum ea ſubiectione Chriſti ad legem Moſis, quam præ ſe ferunt variæ Scripturæ. Nam ad Galatas 4. dicitur, Deum *miſiſſe filium ſuum factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret.* Quid quod Apoſtolus conteſtatur, quotquot circumciſionem accepiſſent, aſtrictos eo ipſo fuiſſe ſeruandæ legi Moſaicæ. At conſtat Chriſtum ſuſcepiſſe ſignaculum circumciſionis. Subiacuiſſe ergo videtur legi Moſaicæ, quam ipſemet profeſſus eſt ſe veniſſe adimpletum, non ſolutum Matth. 5. Tantùm non profeſſus, ſe illi eſſe obnoxium. Idque agnoſcere videntur plerique Patrum, tradentes, Chriſtum fuiſſe legi veteri ſubditum.

Negandum tamen eſt aliquid legiſlatoris noſtri eminentiæ decedere ex hoc capite, quandoquidem Chriſtus, non de iure, (vt recte ſtatuit creditus Anſelmus ad Galatas 4. in illud *factus ſub lege*;) Sed tantùm quoad vſum, ſeu de facto, legi Moſaicæ ſubiacuit. Quod enim Soto in 4. diſt. 2. q. 1. art. 5. & Suarez 9. de legibus c. 5. num. 7. recte vidit, lex Moſaica non obſtringebat niſi filios Abrahæ, via ſeminalis & ordinariæ propagationis procreatos; cuiuſmodi non fuit Chriſtus. Quod ſi *factus ſub lege* dicitur, non eſt ſenſus eum fuiſſe legi obnoxium, ſed ipſum vltro ſubiiſſe de facto onus legis, quo de iure non tenebatur; nec aliter ſe geſſiſſe, quàm ſi legi fuiſſet obnoxius. Niſi ſi aliquando, ad exemptionem ſuam prodendam, & vt filius Dei agnoſceretur, aliter fecit. Vt cum Matth. 12. obſtrepentibus Iudæis, & violatum ab eo Sabathū expoſtulantibus, reſpondit; *Dominus eſt Filius hominis, etiam Sabathi.* Circumciſionem autem non idcirco ſuſcepit, vt per eam Iudæis aggregaretur, ſed propter alios fines, de quibus S. Thomas Opuſculo 60. c. 5. & Toletus in c. 2. Lucæ annotat. 30. & quia vnicus titulus quo circumciſus fiebat obnoxius ſeruandæ legi Moſaicæ, erat aggregatio prædicta; inde efficitur, Chriſtum ſuſcipiendo circumciſionem, non contraxiſſe obligationem ſeruandæ legis Moſaicæ: quam quomodò veniſſe ſe adimpletum, ſit profeſſus, quamuis ea non teneretur, mox attingam ex Gennadio. Patres denique Chriſtum legi Moſaicæ ſubditum affirmantes, de voluntaria quoad factum & vſum ſubiectione, accipiendi ſunt; non de iure, quod circa Chriſtum nullum erat: quamuis vt de maledicto legis liberaremur, vltrò illud in ſe ſuſceperit.

Quanta inde nobis à Chriſto, bona.

626 Eſt verò quod infinitam in nos legiſlatoris noſtri beneuolentiam, & inexhauſtam charitatem, æterna gratiarum actione proſequamur. Legis enim Moſaicæ importabili onere in ſe ſuſcepto, omnibuſque legis grauationibus vltrò admiſſis, ab iis nos liberauit, præceptis & numero & facilitate & vtilitate præcellentioribus, nos aſtrinxiſſe contentus. [Finem illis impoſuit (ait de Chriſto legalibúſque præceptis agens Clemens Romanus 6. Conſtitut. c. 22.) implendo illa priùs. Nam & circumciſus eſt, & aſperſus, fecitque ſacrificia, & holocauſtomata, aliiſque conſuetudinibus legis vſus eſt, ac factus eſt ipſe legiſlator, plenitudo legis.] Et mox c. 23. [Qui tunc iuſſit lege, vt quiete & cum vacatione Sabathum celebrarent ad meditandum legem, nunc iuſſit, vt quotidiè legem Creationis & prouidentiæ conſiderando, gratias Deo ageremus. Circumciſionem ſuſtulit, quam in ſe impleuit. Ipſe enim erat, cui reſeruata erat expectatio gentium. Item qui tunc legem tulerat de ſanctè & religioſè iurando, & peierare vetuerat; idem præcepit nunc, non iurare protſus. Iam baptiſma, Sacrificium, Sacerdotium, cultum loco circumſcriptum, aliter mutauit. Pro baptiſmis enim quotidianis, vnum tantùm dedit, qui fit in mortem eius. Pro vna tribu Sacerdotali, iuſſit ex vnaquaque gente optimos quoſque ad Sacerdotium eligere; neque corporum vitia contemplari, ſed religionem, & vitam. Pro ſacrificio cruento, rationale & incruentum, ac illud myſticum Sacrificium Corporis & ſanguinis Domini, quod in Symbolum mortis eius celebratur: pro cultu circumſcriptione loci definito, ab Oriente vſque ad Occidentem in omni loco denominationis, eundem laudibus celebrare præcepit, & iuſtum eſſe ſtatuit. Non igitur ſuſtulit nobis legem, ſed vincula.]

Origenes perpulchrè hom. 7. in Exodum, huc aptat, amaritudinis aquarum in Mara depulſionem per lignum. [Puto (inquit,) quod lex, ſi ſecundùm literam ſuſcipiatur, ſatis amara ſit, & ipſa ſit mirrha. Quid enim tam amarum, quàm vt puer octaua die Circunciſionis vulnus accipiat, & rigorem ferri tenera patiatur infantia? Amarum ſatis, & peramarum eſt, huiuſmodi poculum legis, in tantum vt populus Dei, non ille qui in Moyſe baptizatus eſt in mari & in nube; ſed iſte qui in Spiritu, & aqua baptizatus eſt, non poſſit bibere de iſta aqua. Sed ne guſtare quidem de circunciſionis amaritudine poteſt, neque hoſtiarum ferre amaritudinem valet, nec Sabathi obſeruantiam. Si verò oſtendat Deus lignum quod mittitur in hanc amaritudinem, vt dulcis aqua fiat legis, poteſt de illa bibere. Quod eſt iſtud lignum quod Dominus oſtendit Moyſi, Salomon edocet nos, cum dicit de ſapientia, quia *lignum vitæ eſt omnibus amplectentibus eam.* Si ergo lignum Sapientiæ Chriſtus, miſſum fuerit in lege, & oſtenderit nobis quomodò intelligi debeat circumciſio, quomodò Sabbata, quomodò lex lepræ ſeruanda ſit, qualiter immundi & mundi diſcrimen habeatur; tunc efficitur aqua Merrhæ dulcis; & amaritudo literæ legis conuertitur in dulcedinem intelligentiæ ſpiritalis, & tunc poteſt bibere populus Dei.]

627 Hoc quoque accipe ex Ambroſio ſerm. 32. de temp. *in fine.* [Filij Iſraël peruenientes ad Maram, cum præ amaritudine aquam haurire non poſſent (habebat enim fons aquam, ſed dulcedinem non habebat: erat delectabilis ad viſionem, ſed ſyncerus non erat ad ſaporem) iniecto in eam per Moyſem ligno dulcedinem ſuauiter potarunt: auſteritatem quam noxia vnda geſtabat, ligni abſtulit ſacramentum. Quod quidem in figura factum puto. Aquam enim amaram in Mara, legem eſſe arbitror veteris Teſtamenti; quæ lex priuſquàm cruce temperaretur Domini, erat immitis. Iubebat enim oculum pro oculo, dentem pro dente dari, & velut auſtera, nullum miſericordiæ refrigerium porrigebat. At verò vbi ligno Euangelicæ paſſionis

eſt temperata, ſtatim amaritudinem ſuam ſuauitate commutans, dulcem ſe cunctis præſtitit ad potandum; ſicut ait Propheta, *quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel & fauum ori meo.* Dulcia enim ſunt eloquia quæ iubent; *Si quis te percuſſerit in maxillam, præbe ei & alteram: ſi quis tibi auferet tunicam, relinque illi & pallium.* Hæc ergo illa amaritudo quę dulcedine commutata eſt, id eſt, auſteritas legis, Euangelij gratia, temperata eſt. Amara eſt enim legis litera ſine cuius myſterio, de qua ait Apoſtolus, *litera occidit.* At vbi paſſionis illis Sacramenta iunguntur, omnis eius ſpiritaliter amaritudo conditur. Et de ea dicit Apoſtolus, *Spiritus eſt qui viuificat.*]

Sic Chriſtus non legem ſoluit, ſed adimpleuit. Quod quomodò præſtiterit, accipe luculentis Gennadij verbis l. pro Synodo Florentina c. 2. ſ. 5. *initio.* [Quatuor quartam lex antiqua continebat, iudicialia, myſtica, moralia, & adumbrata. Iudicialia ad mitius traduxit. Nam cum in adulterio deprehenſam, & eos qui de adulterio damnari eſſent, lex iuberet lapidari, Dominus dixit, *qui ex vobis eſt ſine peccato, primus lapidem iaciat aduerſus eam.* Et rurſum, *dentem pro dente, oculum pro oculo*, & reliqua; *qui tibi dexteram maxillam percuſſerit, verte ei & alteram.* Moralia auxit Dominus, quæ ſunt mandata & præcepta eius, non furtum facias; ne facias hæc & hæc, quæ diuini Apoſtoli pro fundamento habentes, Euangelica doctrina mundum illuminarunt vbi dicunt, *ne diligatis mundum hunc, neque quæ mundi ſunt, quia mundus tranſit & gloria eius*, & reliqua, ne ſingula enumerem. Figuralia & myſtica (nam idem hæc duo ſignificant,) ſuſtulit Dominus, circumciſionem ſcilicet, Sabbatum, animalium immolationes, Paſcha & agnum. Adumbrata in aliam formam commutauit Dominus, pro vmbra veritatem formans: pro ardenti rubo, Virgo quæ non comburitur, pro columna ignis, Sol ipſe iuſtitiæ; pro Moſe Chriſtus; pro virga, Crux; pro arca, immaculata eius Eccleſia; pro tranſitu rubri maris, Paſcha in quo nouum figurabatur; & hoc ſuperueniente ſuſtulit illud. Pro agno Chriſtus, pro ſanguine, Saluatoris ſanguis; pro nube & igne, ſanctum baptiſma. Sed quid opus eſt cuncta enumerare? Cum omnes optimè noſcant, legis adimplendæ, non ſoluendæ, auctorem fuiſſe Chriſtum.]

628 Quod ſi verè loqui volumus, non tam mandata, (quod Moſes fecerat data lege,) quàm benedictiones contulit nobis legiſlator noſter. Ratiocinatio eſt S. Chryſoſtomi ſanè egregia, hom. in illud, *tunc & ipſe filius ſubiicietur ei*, vbi cum tradidiſſet, Chriſtum curaſſe in deſcenſu montis leproſum, addit. [Vide quantum diſcrimen inter veterem legem, nouámque gratiam, etiam omni ex parte. Moſes cum ex monte deſcendiſſet, primam legem tulit, & mandauit vt caſtris excederent leproſi. Chriſtus verò monte deſcendens, leproſum protinus mundat. Et ille quidem morbidos eliminat, hic verò curam eorum agit. Aſcendit Chriſtus in montem, aſcendit & Moſes. Et hic quidem vt acciperet, ille verò vt daret. Aſcendit Moſes & inuenit montem impletum tubis, nubibus, tonitruis, fulguribus, turbinibus, caligine, quæ licet parum congruebant dexteræ & magnitudini apparentis, verùm decebat, vt populus ille ad pietatem erudiretur. At Chriſti gratia, timorem ponit, ſeruitutem eiicit. *Non enim accepimus Spiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepimus ſpiritum adoptionis.* Et Moſes quidem dedit decem mandata, Ieſus autem Dominus Moſis, nouem beatitudines. Dictorum veritatem ſciunt, quotquot aliquatenus Scripturas norunt. Prima beatitudo. *Beati pauperes ſpiritu, quia ipſorum eſt regnum Cælorum. Beati qui lugent, quia ipſi conſolabuntur. Beati manſueti, quia hæreditate obtinebunt terram. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quia ipſi ſaturabuntur. Beati miſericordes, qui ipſi miſericordiam aſſequentur. Beati mundo corde, quia ipſi Deum videbunt. Beati pacifici, quia ipſi filij Dei vocabuntur. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quia ipſorum eſt regnum Cælorum. Beati eſtis quando exprobrauerint vobis, & perſecuti fuerint & dixerint aduerſus vos, omne malum verbum, mentientes.* Quare lex ponit decem mandata, gratia autem nouem beatitudines? Nempe decem mandatorum numerus, reſpondet numero plagarum Ægypti. Decem plagæ, Ægypti impietatem caſtigarant, & decem mandata populum erudiunt inſenſatum, id quod & litera *Iota* indicat, qua denarius numerus ſcribi ſolet: Virgulæ enim formam & figuram præ ſe fert. Et virga erudiebat Ægyptios atque populum. Ieſus verò Dominus noſter, dat nouem beatitudines triplici ternario triplicem plectens coronam. Quandoquidem fratres adorabilis illa Trias, regalis illa dignitas, immaculata natura, indominabilis dominatio, in ternario gloriam habet, & veneratur Deus ternarij prædicationem in terra, & virtutum numerum, quod numero ſanctæ Trinitati reſpondeat.]

Vſus Doctrinæ.

629 Fœlices quotquot ex ſancti legiſlatoris præſcripto vitam degentes, non inane vel vmbraticum nomen præferent profeſſorum tam ſanctæ legis; qui non rei falſarij criminis, vt Saluianus l. 4. ad Eccleſiaſt. meritò appellat, grandia ſpecie pollicentes, rebus nulla reſtituant mentientes, Deo. Et nonne ſanguineis lachrymis dignum videri debeat, leges mundanas tanto ſtudio obſeruari; cum & difficiles arduæque, & plerumque partus ſint cupiditatis, aut in ſolum bonum tendant eius qui tulit: Chriſti verò leges ſuauiſſimas & facillimas, tot pati aduerſariorum genera, quot ſunt leges? Verbum eiuſdem Saluiani eſt ad calcem libri prædicti. [Pene omnis ſermo diuinus, habet æmulos ſuos: quot genera præceptorum ſunt, tot aduerſariorum. Si largitatem eſſe in hominibus iubet Dominus, auarus iraſcitur. Si parſimoniam exigit, prodigus execratur, ſermones ſacros, improbi hoſtes ſuos dicunt. Horrent raptores, quicquid de iuſtitia ſcribitur, horrent ſuperbi, quicquid de humilitate mandatur. Aduerſantur ebrioſi, vbi ſobrietas indicitur; deteſtantur impudici, vbi caſtitas imperatur.]

Verùm vt idem mox rectè admonet. [Cuncti qui oderunt mandatum ſacrum, cauſam odij in ſe ipſis habent. Omne faſtidium non in præceptis legis, ſed in moribus ſuis. Lex quippè bona eſt, ſed mores mali; ac per hoc mutent homines propoſitum, & affectum ſuum. Si enim mores ſuas probabiles eſſe fecerint, nihil eis ex eo

quod

quod lex bona præcipit; diſplicebit Quando enim bonus quis eſſe cœperit, non poteſt non diligere legem Dei, quia hoc intra ſe habet lex Dei ſancta quod ſancti homines in moribus.

Fœlices igitur qui non excuſantes excuſationes in peccatis, legum Chriſti duritiam, vel aſperitatem non cauſabuntur: ſed duritiem ſi quæ exiſtit in legis obſeruatione, à ſeipſis natam, humiliter profeſſi, componere ſeſe ac fingere nitentur ad accuratam eius obſeruationem. Beati ſanè immaculati in via, ambulantes in lege Domini, ſcrutantes teſtimonia eius in toto corde exquirentes eum nec contenti dicere quod olim Moyſes, *beati ſumus Iſraël, quoniam quæ placita ſunt Deo manifeſta ſunt nobis.* Sed illud inſuper Domini oraculum animo infigent, *ſi hæc ſcitis, beati eſtis, ſi feceritis ea.* Itaque diligenter & non perfunctoriè attendenda cuiuis Chriſtiano eſt, legis quam profitetur, ſumma cum ſanctitate, & dignitate, par facilitas, quantum quidem eſt ex ipſa lege, & ſuppetiis quas ſubminiſtrat: dummodò ſubiecti diſpoſitio non renitatur, & diſtorqueat reddàtque operoſum, quod rectum & leue alioqui foret. Sed præſertim in dignitatem legiſlatoris noſtri eſt intendendum, quæ ad legis per eum traditæ obſeruationem, vrget nos maximè. Concluſio eſt Apoſtoli Hebræorum 2. huic loco congruentiſſima. *Propterea abundantiùs, oportet obſeruare nos ea quæ audiuimus, ne fortè pereffluamus. Si enim qui per Angelos dictus eſt ſermo, factus eſt firmus, & omnis præuaricatio & inobedientia accepit iuſtam mercedis retributionem, quomodò nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem? quæ cum initium accepiſſet enarrari per Dominum, ab eis qui audierunt, in nos confirmata eſt, conteſtante Deo ſignis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus deſtributionibus ſecundùm ſuam voluntatem.*]

CAPVT VIII.

Chriſtus Iudex.

630 ET hic quoque titulus, connexus eſt cum titulos Regis. Nam iudiciaria poteſtas, eſt appendix regiæ, vel potiùs partiale eius conſtitutiuum. Nec eſt quod titulus iudicis videatur reſtringendus ad ſolos homines, atque adeò referendus ad ſectionem: Nam certum eſt, Angelos quoque, eſſe à Chriſto Iudicandos. Si enim Apoſtolus, de ſe & ſuis ſimilibus verè dixit, *neſcitis quia Angelos iudicabimus*; quanto magis Chriſtus Dominus, qui non aſſidebit alteri iudici, ſed erit ipſe Iudex primarius, Angelos quoque iudicabit?

Non timendum prolixitati in diſputatione de Iudicio.

De Chriſto igitur Angelorum & hominum iudice diſputaturus, fructuoſiſſimo ſanè argumento, non debeo extimeſcere vel prolixitatem, vel acerbitatem diſputationis: cum nulla ſit materia de qua potiùs, aut frequentiùs, aut vberiùs ſit ſermocinandum, & agendum. Do clauſulam longæ de hac re diſputationis S. Chryſoſtomi, hom. 2. in 2. ad Theſſal. [Dic mihi homo; Tribunali Chriſti cum ſiſtendus ſis, omnia magis loqueris quàm de iſto? Et quidem ſi quando tibi cum iudice cauſa eſt, plerumque verbo tenus duntaxat; non nocte, non die, non aliquo temporis articulo, non aliqua hora aliud quid loqueris; ſed ſemper de cauſa illa quam agendum habes. Cum verò de omni vita tua rationem redditurus ſis, neque alios etiam pateris, qui te iudicii, huius admoneant? Atqui propterea cuncta periere ſemper, & intercidère, quod humano quidem tribunali temporalium rerum gratia ſiſtendi, neminem non monemus, neminem non rogamus; indeſinenter de illo ſolliciti ſumus, omnia huius gratia facimus: ad tribunal verò Chriſti venturi, idque breui, neque per nos ipſis aliquid, neque per alios facimus.] Sed & Ruffinus ad 7. Symboli articulum, quanti intereſſit hoc argumentum numquam faſtidire, pulchrè his verbis attigit. [Arbitror admouendum, quod iſta fidei traditio, quotidie nos vult de aduentu iudicis eſſe ſollicitos; vt actus noſtros ita præparemus, veluti reddituri imminenti Iudici rationem Hoc enim erat quod & Propheta dicebat de viro beato; *Quia diſponet ſermones ſuos in iudicio.*] Non eſt ergo timenda argumenti adeò fructuoſi, vel prolixitas, vel aſperitas. Ne tamen in immenſum cogar diffundere tractationem, attingam paucis quæ ad veritatem, & titulum, ac obiectum, iudiciariæ poteſtatis Chriſti pertinent. Quæ verò ad circumſtantias & adiuncta varia duorum primariorum & illuſtriſſimorum actuum poteſtatis huius iudiciariæ pertinent, nempè iudicij particularis, & vniuerſalis duntaxat delibabo. Auidum plenioris imo pleniſſimę diſcuſſionis eorundem, remittens ad Petrum Thyræum diligentiſſimè & minutiſſime in eo argumento verſatum, & ad alios infrà referendos.

Iudiciaria Chriſti poteſtas, ex fide certa.

631 Eſſe igitur Chriſtum omnium Iudicem, ſic indefinitè loquendo, & ad hoc illud vel iudicium rem non arctando, de quo poſtea, certum ex fide eſt. Ita enim apertè traditur in pleriſque Scripturis, & illuſtriſſimè Ioannis 5. vbi Chriſtus de ſeipſo dicit, *Pater non iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit Filio, vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant Patrem.* Quod accipiendum eſſe de filio prout carne veſtito, ſeu de Verbo ſubſiſtentę in humanitate noſtra, rectè tradit ibi D. Auguſtinus tract. 21. Imo apertè videtur id tradidiſſe ipſe Chriſtus, cum mox ſubdit, *ſicut pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & Filio habere vitam in ſemetipſo, & poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt.* Imò S. Auguſtinus 1. Trinit. cap. 13 Propoſitis his verbis, ad probandum quod filius in humanitate iudicabit, ſubdit; [Puto nihil eſſe manifeſtius.] Et verè ſunt verba expreſſiſſima. Nam quod S. Chryſoſtomus hom. 48. in Ioannem, eique de more adhærentes Theophilactus & Euthimius, vt reiiciant Paulum Samoſatenum, qui ibi termi-

nabat

nabat ſententiam, vbi nos eam terminauimus, negant ibi eſſe hærendum; ſed dicunt adiungendam ſequentem clauſulam, *nolite mirari hoc*; id inquam, præter quàm quod minùs videtur quadrare, quàm interpunctio à nobis adhibita, & Tertulliano, Cyrillo, Auguſtino, Beda, Ruperto, vtrique Gloſſæ, & communiter Interpretibus Patribuſque probata, vt notat Pamelius ad librum contra Praxeam c. 21. num. 129. nullo modo eneruat vim loci illius ad probandam poteſtatem Chriſti iudiciariam. Nec plus ex vna, quàm ex alia loci prædicti interpunctione, ſequitur Chriſtum eſſe purum hominem, vt blaterabat Samoſatenus, noſtræ interpunctioni annixus. Qui enim filius hominis eſt, & ideircò accepit iudiciariam poteſtatem, eſt etiam filius Dei, vt immediatè ante dictum fuerat, verbis illis, *dedit illi vitam habere in ſemetipſo.* Vbi ſolius naturæ diuinæ Chriſti à Patre communicatæ fit mentio. Sicut in verbis quæ nunc verſamus, *Filius hominis eſt*, mentio fit ſolius humanæ naturæ. Ne vtrobique tamen, altera Chriſti natura excluditur. Quare concludo, S. Auguſtinum meritò pronuntiaſſe, verbis Ioannis prolatis, *poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt*, nihil potuiſſe proferri manifeſtius, ad probandum quod Chriſtus homo Deus, iudiciariam in omnes obtineat poteſtatem.

Ratio quoque apertiſſima, huic veritati ſuffragatur. In primis quæ ducitur ex munere regio. Chriſtus enim Deus & homo, Rex eſt in humanitate, vt latè ſupra tractatum eſt. Regia verò poteſtas, maximè intrinſeca habet iudiciariam poteſtatem. Itaque ſicut Chriſtus, *quia Filius hominis eſt*, id eſt ratione vnionis hypoſtaticæ, eſt in humanitate ſua Rex vniuerſi; ita & iudex. Deinde quia filius hominis eſt, deiecitque ſeſe tantoperè vt ſpecie noxij, mori pro humano genere voluerit, iudicatus nequiſſimè; iuſtiſſimum fuit, vt iudex omnium conſtitueretur, iuxta illud, *cauſa tua tanquam impij iudicata eſt, cauſam iudiciumque recipies.* Tandem conuenientiſſimè filius Dei homo, iudiciaria in omnes poteſtate pollet, quia æquum eſt, vt omne iudicium per eamdem perſonam diuinam exerceatur. Celeberrimum autem iudiciorum omnium, per filium exerceri par fuit: vt impij in quos vibrabit ſententiam, ad eius conſpectum venire queant, & ab eo coram ac reuelata facie increpari, atque ſuffodi: quod in ſola natura aſpectabili & humana fieri potuit. Nam iudicis Dei in natura ſua conſpectum, impietati reproborum omnia iura negant. Quare meritò in Filium, qui ſolus inter tres diuinas perſonas in vna natura ſua à reprobis, ſuperſtite ſtatu damnationis, videri poteſt, omnis iudiciariæ poteſtas eſt reuoluta.

Ea poteſtas, eſt creata.

632 Agitatur verò circa hoc, quæſtio inter nonnullos Patres, an iudiciaria Chriſti poteſtas qua in humanitate ſua iudicium accepit, ſit ipſamet poteſtas diuina. Habet enim Chriſtus poteſtatem iudiciariam ratione diuinitatis ſuæ, ſiue quatenus Deus eſt. Nam quemadmodùm pater hoc habet ratione diuinitatis, vt ſit Iudex ſupremus viuorum & mortuorum; ideòque eſt de Spiritu ſancto, ita & Filius, eo ipſo quod à Patre genitus eſt, accepit ab eo iudiciariam poteſtatem increatam, & æternam planéque diuinam. De ea ergo iudiciaria poteſtate, Chriſto prout Deus eſt conueniente, S. Cyrillus l. 2. in Ioannem c. 140. interpretari videtur illud Ioannis, *Pater poteſtatem dedit Filio iudicium facere.* Non quod neget, Chriſtum iudicare in humanitate, (hoc enim expreſſiſſimè à Chriſto ipſo traditur, vt etiam agnoſcit S. Cyrillus;) Sed quod vrgere videatur poteſtatem qua Cyrillus in humanitate iudicat, aliam eſſe a diuina poteſtate, quæ per vnionem, cum natura Chriſti humana fuit copulata. At è contrario S. Auguſtinus, poteſtatem Chriſti iudiciariam, videtur contendere eſſe poteſtatem humanitatis à diuina diſtinctam; quæ eſt etiam communis Scolaſticorum doctrina in quartum diſt. 48. vel 3. parte quæſt. 79. art. 2. quam Toletus in caput 5. Ioannis Annotat 19. & 25. ita amplectitur, vt tamen exiſtimet, poſſe quoque facilè ſententiam S. Cyrilli retineri.

Quicquid verò ſit, an ſententia ex S. Cyrillo explicata, ſit conformis textui Ioannis cui aptatur, an verò ſententia S. Auguſtini, de quo poteſt problematicè diſputari: tamen ſi de re ipſa ſit ſermo, quæraturque an Chriſtus Deus homo vltra poteſtatem diuinam omnibus ſanctiſſimæ Trinitatis perſonis communem, habeat quoque poteſtatem iudiciariam creatam, huic homini in ſua humanitate tributam, quia Deus eſt, ſuppoſita capacitate eiuſdem recipiendæ, quia homo eſt; hoc inquam ſi quæratur, exiſtimo certum, talem poteſtatem eſſe in Chriſto agnoſcendam, ac agnoſcitur ſimilis poteſtas regia, diſtincta à diuina. Vnde D. Chryſoſtomus, & alij quos ſupra retulimus, arbitratos poteſtatem iudicium faciendi Chriſto datam, eſſe poteſtatem diuinam, non agunt niſi de poteſtate illa prout aptanda loco Ioannis; quamuis creatam, & Chriſto homini ex tempore datam poteſtatem iudiciariam, non inficientur, nec infiçiari poſſint. Eam enim apertè docent variæ Scripturæ, quibus poteſtas iudicandi dicitur Chriſto demandata, & Chriſtus dicitur conſtitutus iudex viuorum & mortuorum, vt habetur Actorum 17. & 19. Accedit quod in Symbolo profitemur Chriſtum è Cœlis deſcenſurum ad iudicandum. At ſi Chriſtus iudicaret per ſolam diuinam & increatam poteſtatem, non eſſet quod deſcenderet ad iudicandum. Sicut ergo agnoſcimus in Chriſto ſcientiam diuinam humanitati Chriſti coniunctam, mediante perſonalitate Verbi, & tamen non negamus eidem humanitati ſcientiam infuſam creatam; ita quamuis agnoſcamus homini Chriſto competere iudiciariam poteſtatem increatam, non debemus tamen abrogare creatam, quæ ſit poteſtas excellentiæ ad ferendum de omnibus iudicium.

Chriſtus, planè ad iudicandum, factus,

633 Et eſt ſanè Chriſtus, planè (vt ita dicam,) factus ad hanc iudiciariam poteſtatem: ſiue ſpectentur quæ neceſſaria ſunt ad validè iudicandum, ſiue ad id decenter & perfectè præſtandum. Nam ad validum quidem iudicium, non requiritur niſi poteſtas, & legum peritia, ac iudicium practicum conforme legi Principis, ſuppoſita introſpectione cauſæ. Ad congruam autem muneris illius & poteſtatis functionem,

ctionem, deſideratur inſuper voluntas recta; quæ nec fauore abducatur, nec minis molliatur, quominus pronunciet vt pronunciandum agnouerit, conſentanée ad leges poſt rem planè perſpectam. Et valdè quoque honeſtat iudicem de aliorum vita & moribus pronuntiaturum, ſi vita eius pura ſit, nec iis ſordeat culpis, quæ ſint per eum in alio improbandæ. Super hæc omnia, deſideratur potentia latæ ſententiæ exequendæ commenſa, alioquin fruſtra erit iudicium: hæc omnia, & ſi quæ ſunt alia, probati iudicis ornamenta, aut neceſſaria præſidia, cumulatè in Chriſtum concurrunt. Nam ſcientiam habet, etiam quatenus homo, omnium planè rerum de quibus iudicandi ſunt homines omnes & Angeli. Recolantur quæ de Chriſti ſcientia, cùm infuſa, tum beata, ſuperiùs diximus l. 4. Nec erit dubium vllum, quin Chriſto Domino abundè fuerit ſcientiæ ad iudiciariam hanc poteſtatem quantumcumque protenſam. Nihil item ex parte voluntatis, ſiue neceſſariũ, ſiue congruum, ad rectũ iudiciũ deeſt Chriſto. Nam ob impecabilitatem, non potuit non velle confirmari diuinis legibus, in ſententia de bonis & malis ferenda. Quo S. Ambroſ. ſerm. 20. in Pſal. 118. ad v. 4. aptat illud Chriſti de ſe Ioannis 5. *non poſſum à me facere quidquam.* [Bonus enim iudex, nihil ex arbitrio ſuo facit, & domeſticæ propoſito voluntatis, ſed iuxta leges & iura pronunciat, Scitis iuris obtemperat, non indulget propriæ voluntati, nihil paratum domo defert: ſed ſicut audit, ita iudicat: & ſicut ſe habet negocij natura, decernit: obſequitur legibus, non aduerſatur: examinat cauſæ merita, non mutat. Diſcite iudices ſeculi, quem in iudicando tenere debeatis affectum; quam ſobrietatem, quam ſynceritatem. Dominus omnium dicit; *non poſſum ego à me facere quicquam.* Alibi lego; *Negare ſemet ipſum non poteſt.* Non poteſt vtique, non per infirmitatem, ſed per integritatem: non per impoſſibilitatem faciendi, ſed per obſeruantiam iudicandi. Quid non poteſt qui omnia poteſt, niſi quod poſſe nolit? Non vult poſſe quod damnat, non vult poſſe aduerſùs fidem, non vult poſſe aduerſùs veritatem. Audi poſtremò ipſum dicentem, cur non poſſit a ſe facere quicquam, *Sicut audio,* (inquit,) *iudico.* Hoc eſt, non ex mea poteſtate decerno quod libitum, ſed ex iudicandi religione quod eſt, & ideò iudicium meum verum eſt, quia non voluntati meæ indulgeo, ſed æquitati.]

Nihil igitur ex parte voluntatis in Chriſto non ſanctum, cum diuinis legibus, & poſitiuis, & naturalibus non poſſit non ſe conformare. Et ob eamdem cauſam, nequaquam poteſt à vero & recto abduci: nec patet vlli (vt ſic dicam) recriminationi, quaſi exprobrare ei quiſpiam poſſit, *in quo alium iudicas, teipſum condemnas.* Quid enim in eo non ſanctum & nitens, imo nitentiſſimum & ſanctiſſimum? S. C. Romanum memorat Trebellius, quo in cauſa cenſuræ Valeriani, poſtea Imperatoris, pronuntiatum eſt, *Valerianus iudex eſto, cui nihil obijci poteſt.* Hoc verò neſcio de quo dici, niſi de Chriſto poſſit, quem ne hoſtis quidem peccati conuicit, aut etiam cum aliquo colore inſimulauit. Iudices in altera vita ab Ethnicis conſtitutos, improbitatis notat Theodoretus l. 11. contra Græcos, *in fine.* Chriſtus Iudex non ſic. Propterea ſolus eſt Iudex, quod ſolus ſit in quem peccatum non cadit, ait Clemens Alexand. 1. Pædag. c. 2. *initio.* Potentiam denique ad iudicij firmitatem requiſitam, nemo in Chriſto deſideret, qui & brachium Dei, & Dei virtus eſt, æquè ac ſapientia.

634 Videor igitur iure meritò pronuntiaſſe, Chriſtum ad iudiciariam poteſtatem planè factum videri: Tantoperè eminent in eo omnia, quæ ad poteſtatem illam neceſſaria vel opportuna cenſeri poſſunt. Accedit & illud à D. Bernardo egregie notatum ſerm. 37. in cant. quod Dei quatenus Deus eſt, iudicium in creaturas ſuas, videretur nimis horrificum: ideoque ait, iudici noſtro humanum habitum fuiſſe circumponendum. [Neceſſariè quidem. Si enim cum hoc quoque temperamento, tanta erit in iudicio æquitas, in iudice ſeritas, in maieſtate ſublimitas, nouitas in facie ipſa rerum, vt (ſecundùm Prophetam,) non poſſit cogitari dies aduentus eius; quid putas foret, ſi ignis ille conſumens, (Deum loquor omnipotentem,) in illa ſuæ diuinitatis magnitudine, fortitudine, puritate, veniſſet contra folium quod vento rapitur, oſtenſurus potentiam ſuam, & ſtipulam ſiccam perſecuturus? *Et homo eſt,* (inquit,) *& quis videbit eum? Et quis ſtabit ad videndum eum?* Quanto magis Deum nobis abſque homine exhibentem, nemo hominum ferret, vt poté claritate inacceſſibilem, celſitudine inattingibilem, incomprehenſibilem maieſtate? Nunc enim cum exarſerit in breui ira eius, quàm grata propter filios gratiæ apparebit, blanda quædam viſio hominis: ſanè firmamentum fidei, ſpei robur, fiduciæ argumentum, quod ſcilicet gratia & miſericordia ſit in ſanctos eius, & reſpectus in electos illius. Denique ipſe Pater Deus, dedit filio iudicij poteſtatem, & non quia ſuus, ſed quia filius hominis eſt. O verè patrem miſericordiarum; vult per hominem homines iudicari, quo in tanta trepidatione, & perturbatione malorum, electis fiduciam præſtet naturæ ſimilitudo. Prædixerat hoc quondam ſanctus Dauid orans pariter & prophetans, *Deus* (inquiens) *iudicium tuum Regi da, & iuſtitiam tuam filio Regis.* Sed neque huic diſſonat, promiſſio facta per Angelos, qui eo aſſumpto ità ad Apoſtolos loquebantur, *Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis in cælum ſic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum.* Hoc eſt, in hac ipſa corporis forma atque ſubſtantia. Liquet ex his omnibus, ſponſam in ſe diuinum habere concilium, & myſterium ſupernæ voluntatis minimè ignorare, quæ ſub vmbra, imbellicium imbecilliúmque animantium, naturam, infirmiorem, vel potiùs inferiorem, (quia iam infirma non erit,) in iudicio exhibendam, & orantis affectu, & Spiritu prophetantis enunciat: quatenus qui cœlum terramque mouebit in virtute ſua, accinctus potentia contra inſenſatos, & ſuauis nihilominùs, & mitis, & quaſi omninò inermis, appareat propter electos.] Eſto igitur extra dubium, conceſſam Chriſto fuiſſe poteſtatem iudiciariam, qua conſentaneè ad regulas diuinæ ſapientiæ & prouidentiæ, de Angelis & hominibus, rectum & iuſtum iudicium ferat.

Iudiciaria Chriſti poteſtas, ordinaria; & quis eius Titulus.

635 Ex quo intelligitur, hanc poteſtatem, nec eſſe ſupremam omnino & independentem; cuiuſmodi eſt ſola diuina; nec eſſe ita purè miniſterialem

niſterialem, vt non ſit verè iudiciaria poteſtas propriè & ſimpliciter dicta; accepta quidem à Deo, atque adeò aliquatenùs delegata, non tamen quaſi in ſuo genere & ordine non competat, vt proprij muneris & officij. Reuera enim ad eum modum, Chriſto conuenit; Eſtque proinde ordinaria. Quod explicandum & confirmandum eſt, per proportionem ad regiam Chriſti poteſtatem excellentiæ creatam, quæ neque eſt ſuprema, neque meri Vicarij partes ſuſtinens: ſed ita ſubordinata diuinæ regiæ poteſtati, & eatenus ſecundaria, vt tamen in ſuo genere & ordine, ſit poteſtas regia ſimpliciter & propriè dicta. Non diſſimiliter ergo poteſtas iudiciaria creata, quæ regiæ poteſtatis iuriſdictionis membrum eſt, nec eſt ſuprema, nec purè miniſterialis; qualem ſolam ſortitur internuntius iudicij, aut promulgator alienæ ſententiæ; ſed eſt vera poteſtas in ſuo ordine prima, diuinæ tamen ſupremæ & eminentiſſimæ ſubordinata. Quod vnum voluit Scotus in 4.d.48. q.1. cum negare videtur, poteſtatem iudicandi eſſe Chriſto datam, & D. Thomam ita affirmantem reprehendit. Tantum enim probat Scotus, Chriſti poteſtatem non eſſe ſupremam, nec Chriſto competere ex principiis eſſentialibus naturæ ſuæ humanæ: quod eſt veriſſimum, & conſentiens ſententiæ S. Thomæ.

Intelligi quoque ex dictis poteſt, quis ſit huius poteſtatis titulus. Quia enim poteſtas hæc iudiciaria, eſt portio regiæ poteſtatis Chriſti eodem modo de eius titulo philoſophandum eſt, quo philoſophati ſuprà ſumus de titulo regiæ Chriſti poteſtatis, quam vidimus Chriſto obtigiſſe; & vt proprietatem connaturalem ratione vnionis hypoſtaticæ, & ex merito, ratione pacti cum Patre initi. Idem ergo hoc loco de iudiciaria Chriſti poteſtate eſt affirmandum. Hi namque tituli probè cohærent circa eamdem rem, in eodem ſubiecto: videtique poſſunt inſinuati verbis illis ſupra tractatis, *poteſtatem dedit ei Pater filio, iudicium facere quia filius hominis eſt.* Et in aliis pleriſque Scripturis, ſignificatur Chriſtum donatum fuiſſe iuriſdictione ampliſſima in omnes homines, quia cum filius Dei eſſet, deiectus eſt infra omnes homines, & in gratiam Patris iudicium iniquiſſimum ſubiit. Quæ omnia, vtrumque illum quem dixi titulum ferunt. Atque ita rectè Vaſques 3. parte diſp. 79. c.2. Henriques l. de fine hominis c.25. n. 1. *Littera V.* & Thyræus lib. de Chriſti apparitione ad iudicium particulare c. 24. vtrumque illum titulum huius in Chriſto poteſtatis, agnoſcunt: malè refragante Suare qui Tomo 2. tertiæ partis diſp. 55. ſect. 1. *in fine*, vult eam non obtigiſſe Chriſto ex meritis. Nec benè item Thyræo l. de apparit. ad iudic. c. 10. n. 10. ſolam paternam largitatem hic agnoſcente. Sed Tyræus quidem, illo alio quem ſignaui loco, ſententiam mutauit. Suares verò nihil adducit, quod difficultatem reuera faciat. Tantum enim ait, quæ ſunt connaturalia, eſſe ordine naturæ priora liberis: quod verum eſt; ſed inde non ſequitur, Chriſtum in eodem temporis momento quo primùm productus & operatus eſt liberè, non potuiſſe ex meritis ſibi parare hanc poteſtatem, vt de aliis quibuſdam in priori natura Chriſto connaturaliter debitis, vidimus ſuperius. Multo minùs ſequitur inde, Chriſtum non potuiſſe ſibi hanc mereri per paſſionem & mortem, æquè ac nominis exaltationem, quæ non minùs connaturaliter debebatur Chriſto quàm iudiciaria poteſtas. Quare Scripturæ quas diximus ſonare Chriſti meritum circa hanc poteſtatem, accipiendæ ſunt propriè: non excluſa tamen connaturalitate; nec quod facere cogitur Suarez,) arctandæ ſunt ad meritum ſolius perpetuitatis, vel vſus & exercitij huius poteſtatis: cum ipſamet poteſtas poſſit nouo meriti titulo eſſe Chriſto debita. Quamquam non ſatis video, quomodò poteſtas non poſſit haberi ex merito, & exercitium ſiue vſus eius ſic debeatur, numquã enim vſus poteſtatis, cadit ſub diſtinctum meritum ab ipſa poteſtate, cum vſus ille nihil ſit à poteſtate actus illos expromente, & obicibus libera ac expedita, diſtinctum. Sumo vſum aliter quàm pro actibus à poteſtate prodeuntibus, de quibus hîc non eſt ſermo, quia multo minùs vſus ille cadit ſub meritum, diſtinctum à poteſtate exercita, ſiue ad praxim reuocata.

Quàm extenſa, obiectiuè.

636 Ergo ad obiectum iudiciariæ Chriſti poteſtatis, quod vno verbo comprehendi poteſt, dicendo omnem iudicij legitimi materiam, tam quoad perſonas, quibus ius dicitur vel quarum cauſa iudicatur; quàm quoad cauſas, ſiue actiones iudicio ſubiicibiles, cadere ſub obiectum poteſtatis huius Chriſti Domini; ita enim ſonat illud Ioannis, *Pater omne iudicium dedit filio.* Expende adiectiuum illud *omne*. Vt enim dixit Tertullianus l. contra Prax. c. 16. {omnem dicens poteſtatem, & omne iudicium, & omnia tradita in manu eius nullam exceptionem temporis permittit: quia omnia non erunt, ſi non omnis temporis fuerint.} Quæ à Tertulliano prolata, ad probandum etiam anteriora Chriſto, à mundi exordio, ſubiacuiſſe iudicio & poteſtati Chriſti filij Dei, de quo locum illum accipit; multo magis proferri a nobis poſſunt in rem noſtram agendo de Chriſto homine, in quẽ reuera cadunt verba propoſita. Omnẽ ergo poteſtatem iudicandi, ſiue omne iudicium præbens Chriſto Pater, nihil ſubduxit quod poſſit eſſe legitimi iudicij materia. Itaque poterat Chriſtus, de temporalibus quoque iudicare ſi libuiſſet: habebatque ad id poteſtatem, etiam directã: quamuis ea vti noluerit, vt ſupra vidimus agentes de regia poteſtate, & interpellatione Chriſti ad diuidentiam inter fratres hæreditatem. Expreſſam hanc Chriſti iudiciariam poteſtatẽ, in poteſtate iudiciaria Pontifici Aaronico conceſſa, docet pulcherrimè S. Cyrill. l. 13. de ador. *in fine* habebat, quoque iam tunc cum in terris eſſet poteſtatem in omnes viuos & mortuos, vt de eis iuſtũ, iudicium, & quidem æternũ, nullâque appellatione ſuſpendendum ferret, etiamſi quamdiu vixit, eam poteſtatem velut gladium in vagina reconditum habuit: rediuiuus autem, ſedenſque ad dexteram Patris (vt ſileam alia quæ D. Aug. 20. ciuit. c. 1. vocat *media iudicia*, quæ à Chriſto vſque ad diem nouiſſimum in viatores occultè celebrantur,) eam exercuit in iudicio particulari quorumuis ex inde obeuntium: & illuſtriſſimè ac magnificentiſſimè ſummóque cum apparatu, tantam maieſtatem decente, exercebit in vniuerſali iudicio, in mundi clauſula. Vterque ille huius poteſtatis actus, vt ipſa poteſtas, eiúſque obiectum, plenè innoteſcat, & perſonas ac materias Chriſti iudicio ſubiectas vel ſubiicibiles deprehendamus, attingendus eſt; ſed cum ea temperatione quam initio propoſui.

Prior

Prior eius actus, ſiue particulare iudicium, aſtruitur, & Chriſto vendicatur.

637 Particulare aliquod iudicium, vniuerſali iudicio præuium, mox ab hominis morte inſtitui, non expectato mundi fine vt decernatur vnicuique quod iuſtum eſt, ſiue ſalus, ſiue damnatio, de fide eſt. Ita enim fert illa cap. 11. Eccleſiaſtici *facile eſt coram Deo in die obitus retribuere vnicuique ſecundùm opera ſua.* Item, *in fine hominis, denudatio operum illius.* Patres, & reuelationes varias, ac rationes in hanc rem, adducit Bellarminus lib. 2. de Purgatorio cap. 4. In hoc turpiter errauit Lactantius, homo diſertior quàm ſolidè peritus rerum fidei, 7. inſtitut. cap. 21. negans iudicium ferri de animabus ante mundi finem: donec tempus adueniat. Sed hic error, qui non Lactantij ſolius, ſed aliorum quoque nonnullorum veterum fuit, vt videre eſt apud Bellarminum lib. de Beatitud. 55. cap. 1 Seratium lib. 2. Contra Puccium cap. 1. & 2. damnatus eſt ab Innocentio III. c. *Apoſtolicam* de Presbitero non baptizato & à Benedicto 12. in Extrau. quam refert Caſtro V. *Beatitudo*, hæreſi ſexta. & ab Eugenio 4. in Concilio Florentiæ ſeſſ. vltima, in litteris vnionis. Nec eſt quod hoc loco fuſiùs conuellatur, quia ex innumeris Scripturis, ſenſuque Eccleſiæ, & Patrum, ac rationibus, obtritus iam pridem eſt à Bell. l. cit. & ab aliis apud Coccium tom. 1. l. 3. art. 2. Sub his autem terminis quos dixi, hoc eſt quod fiat iudicium particulare ante vniuerſale, probatur diligenter à Thyræo lib. de Iudic. partic. per prima ſex capita. Huc igitur eſt planè certum, & ex fide.

Sed non adeò certum eſt, an hoc iudicium ſit actus iudiciariæ poteſtatis Chriſti Domini. Negat Petrus Lucenſis, lib. de doctrina benè moriendi cap. 3. quæſito 8. Ambigit Bellarminus lib. 2. de Purgat. c. 4. Eſt tamen probabilior, & magis pia ſententia quæ id affirmat, cum S. Thoma 3. parte. q. 59. art. 4. ad 3. Subſcribunt Suarez ibidem diſp. 52. ſect. 2. Thyræus lib. de Iudicio particulari c. 19. Peltanus l. de Purgatorio c. 2. Philippus A cruce Tract. de Purgat. §. 9. num. 3. Matt. Carillus in Bullam Defuncto. parte 1. c. 8. n. 33. Præpoſitus 3. parte q. de Purgatorio num. 26. Sanè ſi pater omne iudicium dedit filio, manifeſtum videtur, dediſſe quoque illi iudicium particulare; quod eſt aliquod, & quidem maximi momenti iudicium. Nec quod cenſuit Bellarm. lib. 2. de Purgat. c. 4. eneruatur hic locus, cum dicitur illud *omne*, poſſe ſufficienter exponi de omni perſona: quia omnes perſonæ à Chriſto iudicabuntur in mundi fine. Hoc inquam non eneruat vim loci propoſiti, ad probandum Chriſto committi iudicium particulare. Nam omne iudicium, non tantùm exprimit omnes perſonas, ſed multo rectiùs omnem materiam, & cauſam pro qua perſona quæpiam ſit iudicanda. Itaque cum iudicium particulare ſit præiudicium ad vniuerſale, & in vtroque pronuntietur de iiſdem perſonis & cauſis; in vno quidem ſeorſim & diuiſim, in altero autem coniunctis omnibus ſimul perſoni & cauſis; non videtur negandum, quin Pater vtrumque illud iudicium Chriſto dederit: atque adeò admittendum eſt, Chriſtum in iudicio quoque particulari, iudicem agere. Quod ex Patribus, diſertè agnoſcit S. Cyprianus lib. de mortal. dicens, hominem hinc abeuntem, præmium vitæ & fidei, Chriſto iudicante accipere. Aſtipulatur Innoc. III. lib. 2. de contemptu mundi c. vltimo exponens quatuor Chriſti aduentus; duos viſibiles, vnum in carne, alterum in mundi fine: & duos inuiſibiles, vnum ad ſanctificandum, & alterum ad particulariter iudicandum vnumquémque in obitu ſuo.

638 Non debet quoque videri inutile, ſuffragium quod in hanc rem à viſis quibuſdam diuinis & reuelationibus petitur. Sic enim Vdo Præſul Magdeburgenſis apud Nauclerum 2. parte Gener. 34. Chriſto præſentatus, & apud eum accuſatus, tandémque condemnatus ab eo per viſum fuit. Aliud item iudicium in cauſa S. Sidonij Aruernenſis Epiſcopi à Chriſto factum, exhibet Gregorius Turonenſis lib. 2. Hiſtoriæ Franco c. 23. Item apud Cantipratanum lib. 1. Apuni cap. 3. n. 4. Per viſum obiectus eſt Chriſtus, viro ſanctiſſimo Conrado Hildemenſi Epiſcopo, præſidens iudicio de anima Epiſcopi nequam, qui exauctoratus & omnibus Pontificalibus veſtimentis coram Chriſtu exutus, raptus eſt ad Tartara ſolis peccatis contectus; acclamantibus dum raperetur ſanctis Angelis, aliiſque Chriſto aſſidentibus in eo iudicio, *dum tempus habemus, operemur bonum.* Perpulchram viſionem cuidam ætate Conſtantini exhibitam, qua particulare iudicium demandatum Chriſto proditur, refert Radeius ex Menæis 21. Noueb. Videndus S. Antoninus 3. p. tit. 23. c. 10. §. 6.

Denique congruentiæ & rationes propè omnes, quæ pro iudicio vniuerſali per Chriſtum faciendo proferuntur, hîc ferè etiam locum habent: maior ſcilicet Chriſti honor, & vt agnoſcatur ab omnibus eum fuiſſe vniuerſalem negotiorum gratiæ & ſalutis humanæ arbitrum, ſecundum Deum: Cedit quoque hoc non parum in bonorum leuamen, & impiorum cordolium; dum vident ij quidem cum conregnaturi ſint, quia ſunt compaſſi, & ſicut ipſe multa perpeſſi; pro quibus ſuauiùs accipiunt præmium, decernente eorum primicerio quem in vita vniuerſa habuerunt ducem. Impij verò quàm iuſtè Iudicem ſuſtinent, quem per vitam deſpectui habuerunt. Et hoc modò, myſticè valet quod Innocentius 3. l. 2. de contemptu mundi c. vltimo, Chriſtum Dominum omnibus morientibus obiici exiſtimat, ſpecie crucifixi; tam bonis quàm malis: Nempe bonis monſtrantem vnde ſalui ſint facti; malis verò inſultantem, & exprobrantem; cùm peccata quantumuis abdita quæ nefariè admiſerunt, tum maximè ingratitudinem teterrimam qua tot beneficiorum imbribus, ipſáque imprimis Chriſti paſſione ſunt abuſi. Congruentiſſimè igitur Chriſtus, huius iudicij poteſtatem accepit. Eoque magis vrgeri videmur ad tribuendum Chriſto hoc particulare iudicium, quia vniuerſale, non eſt niſi approbatio & promulgatio ſententiæ in particulari iudicio latæ. Ac proinde intus negotij ſalutis noſtræ cardo, vertitur in iudicio particulari, multo magis quàm in vniuerſali. Itaque ſi Chriſto iudicium vniuerſale congruè tribuitur, propter rationes aliquas; non videtur dubium, quin illæ æquè ſaltem militent pro iudicio particulari.

Euertuntur fundamēta, quibus aliqui Iudicium particulare Chriſto adimunt.

639 Nec qui Chriſto hoc iudicium adimunt, & Angelo cuipiam tribuunt, probabiliora proferunt, quàm quæ pro Chriſto adduximus. Angelo cuſtodi id tribuit Henricus de Aſſia, & ex eo Sybillanus in ſpeculo. Sed nihil adducunt ad id confirmandum S. Michaëli tribuit Viegas in c. 12. Apocal. commentario, 1. ſect. 18. num. 7. inde ducto argumento, quod Eccleſia in Officio S. Michaelis, & Miſſa defunctorum, dicat eum præpoſitum fuiſſe à Deo ſuſcipiendis animabus, & repræſentandis in lucem ſanctam. Item quia eam ob cauſam, videtur pingi cum gladio & ſtatera, quæ ſunt iudiciariæ poteſtatis ſigna. Eóque referri poteſt, quod in narratione militis rediuiui, quam ex Hamartolo refert Ractetus in Martcis 28. Aprilis, memorantur libripendes à quibus exeuntium animæ appenduntur, adminiſtri ſcilicet vel ſubpræfecti S. Michaëlis. Aliter idem probat Serarius in c. 5. Ioſue q. 45. propoſ. 3. vbi iudicium particulare S. Michaeli commiſſum affirmat, per ſe, vel per ſubdelegatos ab ipſo Angelos exerceri. Et probat, quia nihil eſt in huiuſmodi iudicio, quod vim Angeli effugiat. Nam & diſcutere cauſas morientium poteſt, iis inditis per ſeipſum ſpeciebus in obeuntium intellectu, quibus adigantur aſſentiri, veréque agnoſcere, id abs ſe patratum. Et propterea poteſt pœnam aut præmium condignum iuxta diuinas leges decernere, ac pronuntiare ſententiam. Quod ſi poteſt id præſtare Angelus, decentiſſimū videtur vt id Deus illi permittat; nec ad id Chriſtum deſtinet, cum ſoleant magni Principes, parua & obſcura iudicia, exercere per miniſtros, non per ſeipſos. Cum ergo Chriſtus, generale iudicium per ſeipſum ſit exerciturus, & in eo approbaturus particularia iudicia, congruum videtur, hæc à Miniſtris obiri exiſtimare, per quos etiam ſolet Deus exequi quæ ſpectant ad homines, & res mundanas. Et nemo ſanè negare poteſt, alium à Chriſto fuiſſe particularium iudiciorum præſidem, ante Verbi ad nos aduentum. Quidni igitur nunc quoque ſit alius?

Hæc ſunt quæ pro alio quàm Chriſto iudiciis particularibus præficiendo, proferuntur: quæ tamen leuia ſunt, nec æquant probabilitate, quæ pro Chriſto protulimus. Nam S. Michaelem eſſe præpoſitum ſuſcipiendis animabus, non quibuſuis, ſed iuſtorum tantùm; idque per ſe, vel per ſubdelegatos à ſe Angelos exequi, lubens concedo. Et confirmari poteſt illis apparitionibus quas collegit Albertinus opuſculo de Angelo Cuſtode c. 16. excepturum & deducturum à cuſtodibus Angelis ſanctarum animarum. Nam quamuis non deducant per motum localem, tamen aſtant corpus deſerentibus; cum tunc maximè agatur earum ſalus & adeſſe Satanæ impetum, ac ſuorum, pulchrè tradit Origenes hom. 6. in pſal. 36. *in fine*. [Eo tempore cum anima ſeparata à corpore, & occurrunt ei peccatores dæmones, aduerſæ poteſtates, ſpiritus aëris huius qui eam volunt detinere, & renocare ad ſe; ſi quid in ea ſuorum operum geſtorúmque cognouerint. Venit enim ad vnamquamque animam de hoc mundo exeuntem princeps huius mundi, & aëreæ poteſtates, & requirunt ſi inueniant in ea aliquid ſuum: ſi auaritiam inuenerint, ſuæ partis eſt: ſi iram, ſi luxuriam, ſi inuidiam, & ſingula quæque eorum ſimilia ſi inuenerint, ſuæ partis eſt, & ſibi eam defendunt, & ad ſe eam trahunt, & ad partem eam peccatorum declinant. Si verò aliquis imitatus eſt illum qui dixit, *ecce venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam*, ſi ſe aliquis ita obſeruauit, veniunt quidem iſti peccatores, & requirentes in eo quæ ſua ſunt, & non inuenientes, tentabunt nihilominus ad ſuam partem violenter eam detorquere, ſed Dominus eripiet eum à peccatoribus. Et fortè propterea iubemur cum quodam myſterio, etiam in oratione petere, dicentes; *Sed libera nos à malo.*]

640 Hæc igitur de SS. Angelorum in eo articulo ſtudiis erga animas, rata ſunto. Et quia inter Angelos omnia fiunt ordinatiſſimè, non dubium quin hæc miniſteria obeant cum ſubordinatione ad aliquem ſuperiorem Angelum, tanto negotio præfectum, qui conuenientiſſimè affirmatur eſſe S. Michael, tanquam ſummus Chriſtianæ Eccleſiæ protector, & inter cœleſtes Spiritus eminentiſſimus. Hæc igitur lubens do: ſed longè aliud eſt, S. Michaelem eſſe eo modo præpoſitum ſanctis animabus ſuſcipiendis, & repræſentandis in lucem ſanctam; aliud verò exercere iudicium particulare omnium animarum, tum ſanctarum, tum reproborum. Argumentum verò ductum ex pictura cum gladio & ſtatera, eſt planè inane: quia Theologia Symbolica, iuxta S. Dyoniſij effatum non eſt argumentatiua. At conſtat hæc eſſe Symbola; gladium quidem certaminum ſancti huius principis cœleſtis militiæ aduerſus Satanam, pro Eccleſia & animabus iuſtis: ſtateram verò miniſterij quod per ſe ſuóſve ſubdelegatos exhibet, aptans & diſponens animas, vt compareant in particulari iudicio; etiamſi iudicium illud non exerceat. Quanquam hæc ſtateræ appoſitio ad S. Michaelis picturam, videtur inuentum merum pictorum, ex eo ductum, vt Molanus notauit l. 3. de Imagin. cap. 59. quod in ſcripturis, iudicium ſoleat trutinæ vel ſtateræ comparari, vt apud Iobum c. 31. *appendat me in ſtatera iuſta*. Sed præſertim Danielis 5. vbi Baltaſari dicitur, *appenſus es in ſtatera iuſta, & inuentus es minùs habens.* Quia igitur iudicium in Scripturis per ſtateram exprimi ſolet; pictores quibus omnia licere videntur; ex errore de iudiciaria poteſtate S. Michaelis, libram illi appinxerunt. Nec tamen hæc pictorum licentia fuit vniuerſalis. Nā apud Græc. libra, Deo vero Chriſto ipſi tributa eſt, vt habetur ex Damaſc. Orat. de defunctis, qui ſic ſcribit. [Deus & Dominus noſter iuſtus eſt, imo quod dictu verius, ipſamet iuſtitia, & ſapientia, & bonitas, & virtus. Idcircò vt iuſtus remetietur inopi largiter; vt ſapiens corporum commutandorum negotiationem exercebit; vt potens, fortem conculcabit, & infirmum roborabit; vt bonus, figmentum manuum ſuarum ſaluaturus eſt: niſi quis manifeſtè damnatus ſit, aut rectam fidem reſpuerit, in cuius trutina, lanx ſiniſtra ob grauitatem multùm deuergat. Aiunt enim viri diuinitus illuſtrati, quod cum exhalamus ſpiritum, quaſi in libra, humana opera probantur. Et ſi lanx dextera alteram ſuperexcedat, manifeſtum quod is cuius opera examinantur, in dexteris refocillabitur.

Sin

Sin vtraque æqualiter pendeat, vincet tamen omninò diuina miſericordia: quin etiam vt Theologi referunt, ſi ſiniſtra parum vergat, miſericordia Dei totum adimplebit. Ecce tria diuina Domini iudicia, primum iuſtum, ſecundum verò miſericors, tertium denique plus quàm miſericors. Addere licet ad hæc quartum, quando mala opera multum præponderant.]

Quamuis autem in hiſtoria Petri Telonarij intexta vitæ S. Ioannis Elemuſinarij, hîc citata à Damaſceno, taceatur quis bilancem teneat: vides tamen libram hîc à Damaſceno, non Angelo cuipiam, ſed Deo, vel Chriſto dari. Rupertus pereleganter lib. 9. de proceſ. Spiritus Sancti c. 7. Chriſto ſtateram iuſtam, & binas miſericordiæ ac iudicij lances accommodat, & concinit S. Iſidorus in exhortatione ad pœnitentiam rythmicè conſcripta, vbi ſic Chriſtum affatur.

Annalibus reſeratis nudabuntur publicè.
Omnium hominum facta, cogitatus impij.
In ſtatera tu librabis omnia in pondere,
Appenſo bono vel malo. Pars hac operarium
Vendicabit, quã momento lance declinauerit.
Quid agam ſi pondus mali laua iactauerit?

Vides S. Iſidorum, Chriſto ipſi ſtateram ad animas appendendas tribuere, iuxta illud, *Spirituum ponderator eſt Dominus.* Quod allegans Marcus Eremita lib. de lege Spirituali cap. 89. ait, idcirco dictum, quia Deus metitur & trutinat omnem intellectum. Id quod maximè præſtandum eſt in iudicio. Videtúrque eodem referri, quod Iobius apud Photium Codice 222. Trinitatem cum ſtatera confert. Poſſemus ergo retorquere argumentum, & ex eo quod ſtatera, Deo (vtique carne veſtito,) tributa ſit à Græcis; colligere, particulare iudicium non à S. Michaele, ſed à Chriſto Domino obiri. Hinc euerſa manent omnia argumenta auctoris primò allegati.

Quæ verò addebantur ex Serario, ad ſumum probant, potuiſſe non incongruè S. Michaeli, aut alij cuipiam Angelo demandari hoc iudicium. Sed Deus qui omne iudicium Chriſto dedit, non aſtringitur congruentiis noſtris: nec debemus iudicium particulare in quo ſalus æterna vertitur, rem tantulam, & Chriſto minùs dignam arbitrari in lege noua: quod facit Autor cum quo agimus. Qui item non rectè argumentatur ex tempore Chriſtum antecedente, quaſi quia tunc Chriſtus, qui non erat, non obibat iudicium particulare, nunc quoque obire illud non debeat. Eſt enim perſpicua diſparitatis ratio. Præter quàm quod gratis aſſumitur, iudicia particularia ante Chriſtum fuiſſe S. Michaeli demandata: cum receptius ſit ea tunc Deum obiuiſſe per ſeipſum, vt Thyræus lib. de particulari iudicio cap. 18. rectè cenſuit. Diſſimulo quod Autor cum quo nobis res eſt, tribuit Angelo facultatem imprimendi per ſeipſum ſpecies intellectui animæ iudicandæ, quod puto falſum: etiamſi quia Deus ad nutum Angeli ſupplet eius hac in parte inefficaciam, & eiuſmodi ſpecies imprimit, tribuatur interdum Angelo ea operatio. Quare ratum eſto, quod diximus, longè veriſimiliùs Chriſtum Dominum ſtatui iudicem in particulari Iudicio, quàm Angelum.

Quomodò Chriſtus, tot iudiciis obeundis, par eſſe poſſit.

641 Difficultatem tamen aliquam facere circa hoc videtur, finitas Chriſti localis, & concluſio intra cœlos ad dexteram Patris vſque ad mundi finem. Si enim Chriſtus cœlis concluditur, quomodò tot animæ per ſingula, præſertim tempore peſtis (inquit ex Henrico de Aſſia Sibyllanus decade 1. cap. 2. quæſt. 9.) tot terrarum diſiunctiſſimarum locis linquentes corpora, iudicium ab eo poſſunt excipere. Vt autem cœlos penetrent animæ, ibique ſiſtátur iudici, nullo colore dici poteſt de animabus reproborum. Sed neque de aliis nondum plenè purgatis, eſt veriſimile, quod cœlos ingrediantur adhuc coinquinatæ. Et quamquam concluſio Chriſti in cœlo, talis non ſit, quin Chriſtus aliquo raro euentu, perſonaliter aliquando ad terras veniat, vt plenè Mendoſa q. 5. Scholaſtica à num. 16. & Suarez Tomo 2. 3. part. diſp. 51. ſect. 4. Tamen vt dicamus accidere in ſingulorum obitu, nemo non videt abſurdum fore. Eſſet enim Chriſtus perpetuò extra cœlos, & in continuo motu, diuerſis ac repugnantibus motibus ſubeſſet, vt ad tam multos tam variis diſiunctiſque locis efflantes animam, occidere, déque eis iudicare poſſet. Itaque iudicium particulare, cum Chriſti finitatè locali pugnare videtur. Prærerea attentio ad tot támque diuerſa iudicia ſimul exercenda, deſiderabitur in Chriſto homine: atque adeò finitum intellectum, & vim attendendi finitam habente. Non licet porrò ob has difficultates, fingere Chriſtum vti ad hæc iudicia miniſterio Angelorum, Chriſti auctoritate iudicantium: vt Reges per ſuos miniſtros iudicant; de quo Peltanus anceps eſt lib. de Purgat. cap. 2. Imo videtur ita aſſerere Magal. in cap. 6. Iudic. ſect. 1. annotat. 7. & Serarius in cap. 5. Ioſue q. 45. Non eſt inquam id admittendum. Nam rationes quibus aſtruximus, hanc poteſtatem Chriſto competere, eneruarentur: & omnia proximè de Chriſto iudice conſtituta, corruerent.

Vidit & optimè expediuit hanc difficultatem Abulenſis in cap. 44. Matth. q. 239. dicens, Chriſtum ad vniuſcuiuſque obitum, adeſſe iudicem non per localem præſentiam, ſed ſecundùm efficaciam, qua vnicuique animæ ſtatum ſuum patefacit; & intellectualiter eam ſuſtollit ad percipiendam operibus commenſam ſententiam, quam agnoſcit Chriſti auctoritate ferri. Nec eſt timendum attentioni Chriſti, cum hæc omnia, non naturali virtute, ſed ſupernaturali cuius nullus eſt terminus, perficiantur. Ad eum igitur modum, Chriſtus de omnibus, quantumlibet in locis diſſitis, & ſimul innumeri obeant, fert iudicium. Et hoc eſt quod accommodatè ad captum noſtrum, & humano more rem explicando, dicunt interdum Patres, animam deduci ad Chriſti tribunal. Non enim agunt de locali deductione ad Chriſtum, quæ rectè in ratione dubitandi exploſa eſt: Neque etiam intendunt, Chriſtum cum throno ſuo iudiciario venire ad quamlibet animam; quod rectè quoque monſtratum eſt abſurdum eſſe. Agunt igitur dumtaxat, de deductione intellectuali, qualem expoſuimus: itavt quamuis anima quæ Iudicium ſubit, humanitatem Chriſti

non videat; ſuſtollatur tamen ad excipiendum prædicto modo Chriſti de ipſo iudicium. Quod nego animam quæ Iudicium ſubit, Chriſtum videre; nolo vniuerſaliter accipi. Pleriſque enim purioris vitæ perſonis, id gratiæ diuinitùs indultum eſt, vt Chriſti intellectuali conſpectu in exceſſu è corpore fruerentur. Nec eſt improbabile, aliquibus quoque reprobis, ad maiorem confuſionem accidere, vt iudicem iuſtè ſuccenſentem, cogantur intellectualiter conſpicere. Igitur illud dumtaxat affirmo, ad rationem iudicij particularis, eiuſque plenam conſummationem, non exigi, vt iudex conſpiciatur. Si verò contingat eum intellectualiter conſpici, (quod non putarim ſemper contingere, quicquid è contrario affirmet Thyræus l. de Iudicio particulari c. 28. à n. 6.) aio id per accidens ſe habere ad iudicium, eſſéque ei planè aduentitium, nec vnà computandum.

Qua ſpecie, Chriſtus iudicium particulare obeat, & à quo tempore obeat.

642 Non puto tamen, tunc Chriſtum, (vt Innocentius III. affirmabat) obiici ſpecie crucifixi. Id quod etiam tradere videtur Autor Homiliæ de euntibus in Emaus *in fine*, apud S. Bernardum. Gloſſans enim verba illa, *& apparuit Simoni*, interpretatus Simonem, *obedientem*, ſubdit. [Videte ne fortè propter nos dictum ſit, qui ſpecialiter filij ſumus obedientiæ, qui ſapientibus & inſipientibus debitores ſumus, ſine contradictione vocis, ſine rancore murmurationis obedire. Fidelis ſermo, & omni acceptione dignus, magnum lætitiæ cumulum parturiens obedientibus, quia Dominus apparuit Simoni, & ipſi ſoli ſpeciali prærogatiua præ omnibus. O ſi deuota mentis memoria reuoluamus, quàm dulcis ſit eius apparitio obedientiæ filiis, in illo agone terribili, & in illa hora miſerabili, vbi cogitur anima à corpore ſeparari. Non præſumimus, quæ neſcimus aſſerere; poſſumus tamen piis imaginationibus tale aliquid cogitare. Fortè aliquibus nunc apparet Chriſtus, cum vexillo obedientiæ & ineffabili exultatione, exhalarat obedientis animam in illa tribulatione; & his poteſt ſermocinationibus conſolari: Ne timeas fili obedientiæ, ne timeas intueri manus propter obedientiam cruci affixas: conſidera pedes expoſitos fixuris clauorum, & latus lancea perforatum. Attende quod propter obedientiam mortuus ſum; & ſi propter fragilitatem humanæ conditionis, obedientia tua ſit minùs aliquid perfectum habens, volo vt plenitudo meæ obedientiæ, ſit tuæ minùs ſufficientis obedientiæ ſupplementum. Quid in illa hora poteſt eſſe ſuauius tali conſolatione? quid imprimi poteſt humano cordi dulcius? Ponite hæc ſuper corda veſtra filij obedientiæ, gaudete & exultate, quia *ſurrexit Dominus verè, & apparuit Simoni.*] Apparere Chriſtum hac ſpecie inter iudicandum, non exiſtimo: negauitque etiam Dioniſius Richelius Dialogo de Iudicio animarum art. 11. Et ratio eſt, quia ſpecies illa, ſtatui Chriſti nunc glorioſo minùs quadrat. Obiicitur ergo Chriſtus, ſpecie iudicis, vel vltoris, vel præmiatoris. Id quod produnt pleræque viſiones iudiciorum particularium, quibus ſcatent Eccleſiaſticæ hiſtoriæ.

Illud inſuper de perſona Iudicis quæri poſſe video, à quo tempore Chriſtus exercuerit poteſtatem hanc iudiciariam, quam à primo momento conceptionis nactus erat, cum vnus eius titulus eſſet vnio. Non enim eam videtur exercuiſſe in toto tempore vitæ mortalis, quia per tempus illud, iudicandus venit, non iudicaturus: valétque vniuerſaliter de eo quod ſcriptum eſt, *non venit vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum.* Quod autem eam exercuerit ex quo ſedet ad dexteram Patris, eſt extra dubium, ſi ſupponamus quod hanc poteſtatem ſit nactus; eámque aliquando exerceat, quod præmiſimus, & magis pium, & probabilius eſſe. Tota itaque dubitatio eſt, de tempore à Reſurrectione ad Aſcenſionem; & multo magis de triduo mortis Chriſti. Affirmat de vtroque illo tempore Suarez Tomo 2. 3. partis diſp. 52. ſect. 2. *in fine*. Tyræus lib. de Iudicio particulari c. 25. Ego de tempore quod à puncto Reſurrectionis ad Aſcenſionem vſque interceſſit, facilè aſſentior: quia ex eo tempore, Chriſtus iniuit poſſeſſionem regni cuius portio eſt poteſtas iudiciaria. [Nec occurrere poteſt ratio illa, cur dicamus, negandum eſſe Chriſto per tempus illud, exercitium huius poteſtatis. De tempore autem tridui mortis, non puto verum, quod Chriſti anima exercuerit hanc poteſtatem: quia tunc non erat completè in termino, nec inierat regni Eccleſiæ poſſeſſionem.

Obit erga omnes eum ſubſecutos, & quomodò.

643 Ex his expedita manent, quæcumque ad perſonam iudicis & alia ex parte eius ſententia, in Iudicio particulari interueniunt; dempta prolatione ſententiæ, de qua dicam coniunctim cum ſubiecto iudicium ſubeunte. Hæc, eſt omnis homo poſt Chriſtum mortuum, ne pueris quidem qui abſque baptiſmo excedunt, excluſis. Reſtringo me ad homines: quia Angeli, quamuis iudicium particulare ſuum iam ſubierint, iudice Deo, hique ad vitam, illi ad æterna ſupplicia ſint addicti: tamen per ſe liquet, huiuſmodi eorum iudicium quod orbis initio factum eſt, non potuiſſe à Chriſto peragi. Ad nos hîc, de functionibus iudiciariæ Chriſti poteſtatis differimus, non vniuersè de iudicio quocumque, celebrato diuinitùs. Eadémque ex cauſa, è numero perſonarum ſubeuntium Chriſti iudicium particulare, eximendæ ſunt, perſonæ vita functæ, ante Chriſtum; de quibus iudicatum eſt à Deo, non à Chriſto qui nondum erat.

Omnes igitur Chriſto poſteriores, huic eius iudicio ſubiacent, ſed diuerſimodè. Nam animæ puerorum expiatorum, Cœlo inferuntur per Chriſti merita, abſque vllo examine. Et ſimiliter animæ puerorum inexpiatorum, iudicium meræ damnationis ſubeunt, citra vllam diſcuſſionem. Intelligunt enim ſe in æternum excludi à gloria, auctoritate Chriſti, qui gloriæ myſtagogus (vt ſic dicam) conſtitutus à Deo, arcet ab ea pro poteſtate, quotquot ſacramento regenerationis inexpiatos hinc excedere contigerit. Et hoc iuxta principia de horum puerorum damnatione, quamuis abſque cruciatu, imo & abſque triſtitiæ ſenſu, eſt veriſimilius: rectéque aſſeritur à Thyræo l. de Iudicio particulari c. 9. & à Suare Tomo 2. 3. partis diſp. 52 ſect. 1. Ceteræ omnes animæ, iudicium diſcuſſionis ſubeunt:

eunt:

eunt: Ideſt, ſuſtolluntur diuinitùs ad agnoſcendum, quibus operibus hæc illáve retributio auctoritate Chriſti reddatur, bonis optima, ſed interuentu purgationis interponendæ, ſi ea egeant ob peccatorum inexpiatorum minutias, vel ob ſuperſtitem reatum; Malis peſſima & vitæ proportionata. Et hoc eſt quod apud S. Bonifacium Epiſt. 21. in reuelatione verè mirabili, proditur de virtutibus & vitiis in egreſſu, animæ inclamantibus. Adſcribo partem fuſioris orationis. [Aiebat, ſeipſum omnia audiſſe flagitiorum propria peccamina quæ fecit à iuuentute ſua, & ad confitendum aut neglexit, aut obliuioni tradidit, vel ad peccatum pertinere omninò neſciebat, ipſius propria voce contra illum clamaſſe, & eum diriſſimè accuſaſſe; & ſpecialiter vnumquodque vitium, quaſi ex ſua perſona in medium ſe obtuliſſe, dicendo, quoddam; Ego ſum cupiditas tua qua illicita frequentiſſimè & contraria præceptis Dei concupiſti: quoddam verò; Egò ſum vana gloria, qua te apud homines iactanter exaltaſti. Alio; Ego ſum mendacium, in quo mentiendo peccaſti. Alio; Ego ſum otioſum verbum, quod inaniter locutus fuiſti. Alio Ego, viſus quo videndo illicita peccaſti. Alio; Ego contumacia & inobedientia, qua ſenioribus ſpiritalibus inobediens fuiſti. Alio; Ego torpor & deſidia in ſanctorum ſtudiorum neglectu. Alio; Ego vaga cogitatio, & inutilis cura, qua te ſupra modum ſiue in Eccleſia, ſiue extra Eccleſiam occupabas. Alio; Ego ſomnolentia, qua oppreſſus tardè ad confitendum Deo ſurrexiſti. Alio; Ego iter otioſum, Ego ſum negligentia & incuria qua detentus, erga ſtudium diuinæ lectionis incurioſus fuiſti; & cætera his ſimilia, omnia quæ in diebus vitæ ſuæ in carne conuerſatus peregit, & confiteri neglexit. Multa quoque, quæ ad peccatum pertinere omninò ignorabat, contra eum cuncta terribiliter vociferabantur.]

Hoc eſt, quod his aliis verbis dixit Eucherius hom. 8. ad Monachos num. 11. [Cogitemus qui luctus erit negligenti animæ ex hoc corpore diſcedenti, quæ anguſtiæ, quæ caligo, quæ tenebræ; cum ex illo aduerſariorum numero, prima occurrere cœperit conſcientia, diuerſis circumiecta criminibus. Ipſa enim remotis omnibus probationibus, ipſa ingerenda oculis noſtris, vt nos & conuincat probatio, & confundat agnitio. Non vlli licebit, vel celare aliquid, vel negare: vbi non de longè alicundè, ſed penitus proceſſurus eſt, accuſator & teſtis. Quamobrem vt futuram illam confuſionem, ex præſenti quæ inter homines euenire ſolet, confuſione coniiciamus; cogitemus ſi alicui noſtrum, inter nos obiicerentur delicta & occulta ſua, quemadmodùm & cordi interinſecùs nota ſunt, verè dico, communes omnium vultus ferre non poſſet: Et quid faciet infœlix anima, quando cum opprobriis & fœditatibus ſuis Angelorum fuerit conſpectibus præſentata? At verò illa anima quæ benè curſum ſuum dixerit, quæ Chriſto in ſenioribus ſuis obtemperauit, quæ profeſſionem ſuam per omnia cuſtodierit; non timebit illius horæ neceſſitatem: exire de huius corporis habitaculo ita ſibi videbitur, quaſi poſt longas carceris tenebras produceretur ad lucem: quaſi de aliquo obſcuriſſimo ſpecu, in aulam regiam introducatur: quaſi de lacu miſeriæ, & de luto fæcis abſtracta, ſpecioſis ac ſplendidis veſtibus induatur, atque inter florum & aromatum ſuauitatem, miris reficienda odoribus collocetur. Recordemur quàm iucunda ſit quies, quàm delectabilis repauſatio, poſt depoſitum alicuius grauiſſimi oneris faſcem. Quàm dulce ſit poſt longæ captiuitatis catenas, ad charam patriam recuperata libertate remeaſſe. Quàm precioſum ſit, poſt multæ nauigationis pericula, ad optatam terram, atque ad portum deſiderabilem perueniſſe. Atque ex his colligamus, & cognoſcamus, quàm iucundum erit, comite bona conſcientia, ad vera & ſolida gaudia, atque ad Angelorum tranſire conſortia; & ad illam vitam conſcendere, vbi nulli erunt labores, nulli dolores; nulla damna, nulla incommoda; & quod ſupra omne bonum eſt, nulla peccata, ſed æterna innocentia, inuiolata iuſtitia, inconcuſſa ſecuritas, ac ſempiterna fœlicitas.]

Tempus obeundi iudicij particularis, regulariter loquendo, mortis momentum.

644 Neque tamen exigitur ad id iudicium ſubeundum, longa mora: Quamuis enim dicta, cogitata, facta omnia, (omiſſionibus culpabilibus inter facta annumeratis,) obiiciantur intellectui animæ quæ ſubit iudicium, & plerumque cumulus actuum illorum, ſiue bonorum, ſiue malorum, immenſus videatur; facilè tamen eſt Deo, ita roborare intellectum, vt omnia illa pro quibus talis vltio vel compenſatio rependitur, in momento deprehendat. Et ita planè contingit, regulariter loquendo. Cum primum enim abrumpitur vita antea, & anima corpori conſeri deſinit; quod fit in momento vitæ hominis extrinſeco; illicò anima ſubit hoc iudicium, etiam priuſquàm è corpore abſcedat: quod non fit niſi in tempore, cum fiat per motum localem. Ratio eſt, quia in eo momento, in quo diſſoluitur vnio animæ cum corpore; anima eſt extra viam: & ſucciſa eſt arbor, ac in quamcumque partem ceciderit, ibi eſſe in æternum debet. Fit autem aliquando conſcia ſtatus ſui æterni vt notum eſt. Quidni autem eam notitiam, cuius omnino debet particeps eſſe accipiat confeſtim? At in ea perceptione ſtatus ſui, facta per Chriſti auctoritatem, conſiſtit ſubitio huius iudicij. Igitur rectè conſtitutum eſt, illud in momento mortis ſubiri. Et quamuìs in illo ipſo momento, anima pura, fiat beata; quæ verò purganda vel æternum cruciandа eſt, iam tunc pœnæ ſuæ ſubiaceat: Tamen ſatis eſt, quod priùs naturâ, ſententia præcedat pœnam aut præmium: etiamſi alterutrum ſit in eodem temporis inſtanti, cum ſubitione iudicij, quod dixi perfici in mortis momento, non poſtea.

Contrarium pro damnatis ſenſiſſe videtur Eucherius hom. 1. ad Monachos num. 2. verbis illis. [Quid inter hæc, cum eam cœperit an definitam ſententiam, & immobili lege defixam importunus depoſiti exactor abſtrahere, & hinc inde ſultare, & inſiſtere infernalium diræ facies miniſtrorum? Quid erit cum ab apparitoribus mortis, per hunc vaſtum aërem ſeparari, & per ſemitas tenebrarum abduci trans diem cœperit, & nequaquam remeabile iter agere per fines illos, vbi ipſa lux deficit? Cum peregrina vbique anima, comitante malorum ſuorum triſti agmine, viderit ſe per extremas mundi oras, in illud inane ac vacuum cadere de mundo; atque illud

magnum

magnum chaos quod vitæ mortiſque regionem diſcernit, intrare; & vitales auras, naturæ ipſius exul amittere? Cum rebus humanis vale vltimum dicens, mortem ante ſe habens, & vitam poſt ſe relinquens, in illud horrendum, & & vix oculis attingendum pertrahetur profundum, diuerſis auaritiæ ac malitiæ catenata criminibus, quantum perdidit precium, tantum exceptura ſupplicium? Cum ad hæc itaque crudelis cuſtodiæ peruentum fuerit loca, vbi iam futuri pœnarum iudicij ipſa ſui expectatione deſæuiet, ne dicam aliud ſolus mœror excruciabit animam vniuerſis ſolatiis deſtitutam, ſola torquebit cogitatio deſperatam, ſolus metus examinabit attonitam: & quia ibi iam nulla erit parandi victus aut veſtitus ſollicitudo, nulla laborandi, militandi, agendiuè occupatio, nulla facultatis aut honoris ambitio, ſolus mentem omnibus aliis curis vacuam intollerandus reddendæ rationis terror implebit, ſolum ac totum iudicij pondus, captiuis ſenſibus imminebit.] Non aſſentior. Iam enim in abitu è corpore, reddita eſt ratio. Iam iudicij fulmen detonuit in ipſo mortis momento, non autem poſteà. Et multo minùs ante.

Quæ iudicij huius, celebrationem ante mortem ſonant, ſpectant ad animæ exeuntis anguſtias. Hæ, quantæ.

645 Proferuntur quidem aliquæ narrationes iudiciorum, celebratorum priuſquàm anima corpore ſolueretur: conteſtantibus his qui obibant, ſe iuſto Dei iudicio damnatos eſſe. Videſis S. Gregorium 4. dialogo. c. 38. & Bedam lib. 5. hiſtoriæ Anglicæ c. 14. & 15. ſed hoc ad præconceptionem ſtatus mox ſubſecuturi, vel ad deſperationem infœlicium huiuſmodi capitum pertinet. Omnium certè, ſummæ in eo articulo ſunt anguſtiæ, cum anima eſt ſui compos, & ſibi meritò metuit. Egregiè id tradit Eucherius hom. 1. ad Monachos, verbis illis. [Quam tardè miſeram animam malorum ſuorum pœnitebit, cum die vltimo ſuperueniente, ſeparari ſe à corpore ſuo viderit; cum ſibi in finem claudenti oculos, nigreſcere & horreſcere ſempiterna nox cœperit: cum iacere ante ſe vacuum ſalutis ac lucis, infœlicem commilitonem ſuum viderit, incentorem pariter ac deceptorem, cum quo de arena mundi huius per flagitium ſuum victa diſceſſit: cum cœperit ab eodem iam diuulſa, immanes & inanes dare ſuper eum planctus, & dicere; vbi ſunt animoſitates & cupiditates tuæ, quibus huc vſque impatienter arſiſti, & arſura iugiter congregaſti? Ecce tranſierunt illa omnia tanquam vmbra, abierunt oblectamenta, & ſola in perpetuum opprobria & crimina remanſerunt. Væ mihi ô anima, ad tam perditum vas, velim nolim reditura ſum, & propter fugitiuas voluptates, nunquam effugiendis cum eo vaporibus concremanda.

Inſigniter quoque de anguſtiis animæ corpus deſerentis, philoſophantur Antiſtites in Epiſtola ad Ludouicum Regem, data è Synodo Cariſiaca. (Habetur inter capitularia Caroli Calui titulo 23.) Ibi Præſules prædicti num. 4. conteſtantur Regem, vt iuſtè ac piè ſe gerat. Et inter cœtera proponunt ei, [illam horam quam certi eſtis quia nullo modo poteritis effugere, quando anima veſtra de corpore exiet, ante mentis oculos ponite; quando totum mundum, & omnem poteſtatem, & omnes diuitias, & ipſum corpus derelinquet: & ſine adiutorio vxoris ac filiorum & ſine ſolatio & comitatu Drudorum, atque Vaſſorum, nuda & deſolata exibit, & quicquid cogitauit & ornate diſpoſuit, infectum dimittet; ſicut dicit ſcriptura, *in die illa peribunt omnes cogitationes eorum*, & videbit omnia peccata ſua, & ſentiet, videns Diabolos ſe conſtringentes & coarctantes, & quidquid contra charitatem & fidem debitam, cogitauit, parabolauit, & fecit in iſto ſeculo; & per dignos pœnitentiæ fructus non emendauit, ante oculos ſemper habebit, & effugere volet & non valebit. Nam certum eſt, quia ad omnes homines, quando egrediuntur de corpore Diaboli.] Sunt ibi alia in eam ſententiam ſanè præclara.

Quia res eſt inſignis, omnino momenti, & ad vitæ compoſitionem opportuniſſima, placet in eamdem ſententiam, alios quoque Patres promere. S. Baſilius Orat. de futuro iudicio, inter opuſcula S. Ephrem. [Perpende (inquit) cogitatione extremum diem, ô homo. Non enim tu ſolus ſeculum æternum viues; ſedulóque conſidera anguſtiam illam & ſuffocationem, & mortis horam, & ſententiam Dei vrgentem, & Angelos feſtinantes, & animam in hiſce grauiter perturbatam, quæque à delinquente conſcientia acerbè flagellatur; & ad ea quæ hic ſunt, miſerabiliter ſe conuertit; & ineuitabilem longæ illius peregrinationis neceſſitatem.]

S. Ephrem cum ſermone in eos qui in Chriſto obdormierunt, tum ſermone de diuina retributione, ſic ſcribit. [O anima mea, quamdiù hoc pœnitentiæ tempus deſpicis, diem de die protrahens; cum tui exitus diem ignores, & vigilare tuique hinc deceſſus horam perſpicere moneatis? Hei mihi, quidnam obſecro anima in illa tui exitus hora facies, quando amici & noti, tuum lectum circumſtabunt, tibi ſuppetias ferre nequeuntes? Tu verò triſtis & tremula, omnibus cum ipſo miſero corpore relictis, longum illud & moleſtiſſimum iter ingrediens, nuda & aperta, nihil tecum deferens præter vitia; negligentiam, ſocordiámque tuam coarguentia.]

S. Gregorius 24. moral. cap. 17. [Electi cum ſemper iudicia diſtricta pertimeſcunt, tunc tamen hæc vehementer metuunt, cum ad ſoluendum humanæ conditionis debitum venientes, diſtricto Iudici appropinquare ſe cernunt. Et fit tanto timor acrior, quanto & retributio æterna vicinior. Ante oculos autem cordis, nihil inane tunc tranſuolat de phantaſmate cogitationis, quia ſubductis è medio omnibus, ſe, & illum tantummodò conſiderant cui appropinquant. Creſcit pauor, vicina retributione iuſtitiæ; & vrgente ſolutione carnis, quanto magis diſtrictum iudicium iam iámque quaſi tangitur, tanto vehementiùs formidatur. Et ea quæ ſciunt nunquam ſe prætermiſiſſe, meminerunt; formidant tamen illa quæ neſciunt; quia videdelicet ſemet ipſos diiudicare, & comprehendere omnino non poſſunt, atque vrgente exitu, ſubtiliori terrentur metu. Vnde Redemptor noſter ſolutioni carnis appropinquans, & membrorum ſuorum ſeruans ſpeciem, factus in ago-

nia, cœpit prolixiùs orare. Quid enim pro ſe ille cum in agonia eſſet, peteret, qui in terra poſitus, cœleſtia cum poteſtate tribuebat? Sed appropinquante morte, noſtræ mentis in ſe certamen expreſſit, qui vim quandam terroris ac formidinis patimur, cum per ſolutionem carnis, æterno propinquamus iudicio. Neque enim tunc cuiuſlibet anima immeritò terretur, quando poſt puſillum hoc inueniat, quod in æternum mutare non poſſit.] Confirmat hoc c. 18. exemplis illuſtrium ſanctorum, & addit. [Quid ergo facient tabulæ, ſi tremunt columnæ? Aut quomodò virgulta immobilia ſtabunt, ſi huius pauoris turbine, etiam cedri quatiuntur? Solutioni ergo carnis appropinquans, nonnunquam terrore vindictæ, etiam iuſti anima turbatur. Cui etſi quid tranquillum in hac vita ſapere potuit, mortis articulo interueniente, concutitur, vt iure dici debeat; *Abominabilis fit ei panis in vita ſua, & anima eius cibus ante deſiderabilis.* Vel certe propter pauoris pœnam, hoc quod illic ſubditur; *appropinquabit corruptioni anima eius, & vita illius mortiferis.*]

646 Petrus Damiani Opuſculo 50 c. 6. [Penſandum eſt, cum iam peccatrix anima à vinculis incipit carnis abſolui, quàm amaro terrore concutitur, quantis mordacis conſcientiæ ſtimulis laceratur. Recolit vetita quæ commiſit videt mandata, quæ negligenter implere contempſit. Dolet indulta pœnitentiæ tempora ſeſe inaniter percepiſſe: plorat immobilem diſtrictæ vltionis articulum, ineuitabiliter imminere. Manere ſatagit, ire compellitur. Recuperare vult perdita; non auditur. Poſt terga reſpiciens, totius tranſactæ vitæ curſum, velut vnum breuiſſimum deputat itineris paſſum; ante ſe oculos dirigit, & infinitæ perennitatis ſpatia deprehendit. Plorat itaque, quia intra tam breue ſpatium acquirere lætitiam potuit omnium ſæculorum: deflet etiam, ſe propter tam breuis illecebræ voluptatem, inenarrabilem perpetuæ ſuauitatis amiſiſſe dulcedinem. Erubeſcit, quia propter illam ſubſtantiam quæ vermibus erat obnoxia, illam neglexit, quæ choris erat Angelicis inſerenda. Iam radios mentis attollit, & cum diuitiarum immortalium gloriam contemplatur, eam propter vitæ huius inopiam perdidiſſe confunditur. Cumque ſub ſe reflectit oculos ad huius mundi conuallem, terramque caliginem, ſuper ſe miratur æterni luminis claritatem, liquidò comprehendit, quia nox erat & tenebræ, quod amauit. O ſi tediuiuum pœnitentiæ tempus mereri potuiſſet, quàm duræ conuerſationis iter arriperet, qualia & quanta promitteret, quantis ſe deuotionum vinculis innodaret! Intereà dum hebeſcentes oculi contabeſcunt, dum pectus palpitat, raucum guttur anhelat, dentes paulatim nigreſcunt, & quandam velut eruginem, contrahunt, palleſcunt ora, membra cuncta rigeſcunt? Sunt hæc itaque, & huiuſmodi. tanquam vicinæ morti præcedentia. Cumulantur officia, adſunt omnia geſta, ſimul & verba. Nec etiam ipſæ cogitationes deſunt, & cuncta hæc amatum aduersùs auctorem teſtimonium reddunt. Concurrunt omnia ante reſpicientis oculos, & quæ conſpicere refugit, coactus & inuitus attendit. Adeſt præterea hinc horrenda Dæmonum turba, illinc virtus Angelica. In illo qui medius eſt, liquidò deprehenditur cui parti iure poſſeſſio vendicetur. Nam ſi pietatis in eo videntur inſignia, inuitationis Angelicæ blanditiis obliniтur, atque harmonicæ melodiæ dulcedine, vt exeat prouocatur: quod ſi eum ſiniſtræ parti meritorum nigredo, & fœditatis ſqualor adiudicet, intolerabili mox terrore concutitur, repentini impetus violentia perturbatur, præcipitanter inuaditur, ac de miſeræ carnis ergaſtulo violenter euellitur, vt ad æterna ſupplicia iam cum amaritudine pertrahatur.]

S. Bernardus ſub finem declamationis, in illud, *Ecce nos reliquimus omnia.* [Areſcet fœnum & decidet flos, ipſæ quoque feneſtræ claudentur, vt nihil vltra terrenæ valeat anima conſolationis haurire. Denique *arguam te*, ait Dominus, *& ſtatuam contra faciem tuam.* Quid illud confuſionis erit, quid miſeriæ, quid doloris, quando diſſipatis ſuis & diſperſis, vniuerſa nudabitur turpitudo, reuelabitur ignominia, ſanies apparebit? Quando iam immortalis factus, æternus ille conſcientiæ vermis, tota malignitate corrodet, ſed non conſumet animam infelicem, nec erit omnino diſſimulationis locus, aut ſpes vlla conſolationis? Quid enim cauſæ eſt, quod ne modò quidem, conſcientiæ ſtimulos ſuſtinere aliquatenus poſſunt, ſed auertunt oculos cordis, & ad conſolationes miſeras conuertuntur, aut certè diſſimulationibus aliquibus decipiunt ſemetipſos, & mentitur iniquitas ſibi, niſi quod intolerabilis ille eſt cruciatus, (licet adhuc blanditur ſpes, & extenuat omninò dolorem,) dum ſibi ipſis pro libito tempora metiuntur, & omne quod agunt, facilè diluendum, deferendumque quod appetunt, temeraria præſumptione promittunt.]

Pleniſſimè de his anguſtiis S. Cyrillus Orat. de exceſſu animæ. Sed quod nimia ſint, ibi leguntur. Eaſdem anguſtias attigit Hugo Ether. lib. de regreſſu animarum c. 9. & Iulianus Tolet. l. 1. prognoſt. c. 7. addens è contrario, quorundam animas gaudio ſtatim ſuffundi: idque teſtari exitum in hilaritate. Nimirum ſunt qui rident in die nouiſſimo. Exempla ſubminiſtrat Cantipr. l. 2. Apum. c. 50. à num. 8. & Cæſarius l. 7. c. 53. & 54.

Cur momentum mortis, ſit huius Iudicij tempus, regulariter tantùm.

Ad has igitur anguſtias, vel morientium deſperationem, refero eas narrationes quæ referebantur, non ad iudicij celebrationem. Quod cum ſit omnimodis irretractabile, non poteſt dici conſummatum, quamdiu locus eſt pœnitentiæ, quæ nemini negatur durante via. Dicebam porrò hæc valere regulariter loquendo: quia ſi in raro quopiam euentu, aliquorum in æternum damnandorum iudicium, aliquando ſuſpenditur ad tempus aliquod, (vt agnoſcit Bellarminus l. 2. de purgat. c. 4. & Sibyll. decad. 1. c. 2. quæſt. 10. Meminique de nobili ſcorto cuiuſdam Regis, prodere Satanam per os arreptitiæ.) Id certè extra communem ordinem eſt. S. Bernardus ſerm. 9. in pſalmum 90. *in fine*, idipſum videtur agnoſcere de iudicio extremo, quod multo durius dicitur. Sed ad rem. His item qui in malo ſtatu obierunt, & poſtea ſuſcitati miraculo ad pœnitentiam leguntur, apud Raderum 24. Aprilis, neceſſe eſt ſuſpenſum fuiſſe Iudicium. Quo eodem modo ſentiendum eſt de

illis, quos volunt Sanctorum quorumdam precibus ereptos ex inferis. Sed hæ raræ aues. Et multa in hoc genere fabuloſa iactari, non videtur dubium. Nam quod de Traiano circumfertur, commentitium eſſe, Baronius anno Chriſti 119. Bellarminus lib. 2. de Purgatorio cap. 8. Suarez Tomo 2. 3. parte diſp. 45. ſect. 3. aliique graues Scriptores monuerunt. De Dinocrate quem S. Auguſt. l. 1. de origine animæ cap. 10. refert, & probabile cenſet, precibus ſororis ſuæ S. Perpetuæ, cum in apoſtaſia obiiſſet ſeptennis, ereptum fuiſſe ab inferis, & tranſlatum ad requiem: de hoc inquam Dinocrate, poteſt eſſe alia ratio. Ambiguum enim eſt, vt ibi quoque notauit D. Auguſtinus, an paruulus ille fuerit baptiſatus; & deficiendo à fide in tam humili ætate, non peccarit niſi venialiter: atque ita ſororis precibus à ſolo Purgatorio ſit ereptus. Ne ergo rariſſimis euentibus, ſi fortè quiſpiam eorum verè admittendus eſt obſtaret reſolutio poſita; conſultò addidi, eam valere regulariter, ideſt ferè ſemper.

Accommodanda ad hoc metrum, quæ de huius iudicii forma, populariter dicta, à Patribus.

647 Ad hanc normam exigenda ſunt, quæ populariter & ad captum vulgi, fructuoſámque eius commotionem, diſſerit S. Cyrillus Orat. de Exceſſu animæ, proponens formam, & modum, ac tempus iudicij particularis, longè aliter quàm hactenus fecerim. Deſcribit enim altercantes & ſollicitos, hinc bonos Angelos, inde Dæmones, vtris cedat animæ exeuntis præda; Tum ſubdit. [Quanto metu & terrore putas nimium conflictari in illa die, cum videt terribiles, truces, immites, immiſericordes, & ſæuos dæmones, tanquam atros quoſdam Æthiopas præſentes adeſſe; quorum vel ſola facies quouis cruciatu moleſtior eſt, quos aſpiciens animus tumultuatur, ad Dei genios confugiens. Tenetur igitur animus à ſanctis Genijs per aërem ſublimis præteriens, inuenitque quoſdam quaſi Publicanos aſcenſum cuſtodientes; & aſcendentes animos prehendentes, prohibentéſque. Nam quiſque Publicanorum, propria habet peccata quæ illis obiiciat: alius perperam dicta, quæcumque ore & lingua commiſſa ſunt mentiendo, iurando, & periurando: cum ſuperflua, nugatoria, & vana verba, tum helluationes, vinique abuſum, & luxum, & immodicos indecoroſque riſus, leuia & inhoneſta oſcula, & impudica cantica. At ſancti Genij, animum ducentes, proferunt & ipſi quæcunque ore linguáque locuti ſumus bona, ſupplicationes, gratiarum actiones, Pſalmos, carmina, laudes, diuinos cantus, ſcripturarúmque lectiones, & quæcunque per os & linguam bona Deo promiſimus. Secundum telonium, eſt oculorum viſus, quæcumque indecoro aſpectu, curioſóque & effrenato intuitu, & fallaci nutu committuntur. Tertium telonium, eſt auditionis, & quæcumque per hunc ſenſum impuros Spiritus accipiunt. Quartum eſt, olfactus odoriferorum vnguentorum, & ſuauium odorum, quæ mimas & impudicas decent mulieres. Quintum eſt, eorum quæ manuum tactu peruersè & improbè facta ſunt; Et cæteræ vitiorum tabernæ; inuidiæ, æmulationis, inanis gloriæ & ſuperbiæ, acerbitatis & iræ; iracundiæ & furoris, ſcortationis & adulterij, & mollitiæ, homicidij & veneficij, cæterorum denique impiorum & peruerſorum factorum quæ in præſentia minutatim perſequi non licet, & in aliud tempus differantur. Breuiter eodem modo deinceps, ſuos quiſque animi morbus, & peccatum, publicanos habet & tributi quæſtores. Animus igitur qui hæc & his maiora, pluráque cernit, quanto putas in metu, & terrore, ac trepidatione eſt, donec ſententia feratur, & eius libertas veniat? Illa eſt hora doloris, periculi, gemitúſque plena, atque inconſolabilis, donec videat quid futurum ſit. Nam & diuinæ poteſtates, & impiorum facies ſpirituum aſtant; quorum hi praué, illi rectè facta proferunt, ſiue opere, aut cogitatione, atque mente factum eſt: cum interim medius aſtans animus, hæc trepidè conſiderat, donec ex ſuis cogitationibus factiſque, & dictis, aut condemnatus vinciatur, aut abſolutus liberetur. Nam *ſuorum quiſque peccatorum catenis conſtringitur.*] Subdit de ſententiæ prolatione, & animæ vel deductione in cœlum, per Angelos, vel abreptione in orcum per Dæmones. Quæ protuli, pertinent ad formam huius iudicij, in qua verſabantur, quamque (vt vides) S. Cyrillus, populariter potius & accommodatè ad captum & fructum, quàm exacta ad ſeueritatem oratione, expreſſam dedit.

Nec deſunt qui accuſationis, per Satanam apud Deum inſtituendæ in hoc iudicio, mentionem faciant. Sic enim Origenes hom. 23. in Lucam, Dæmones mox ab animæ exitu è corpore, vt Publicanos, deſcribit. [Cum exierimus (inquit) à ſeculo, & hæc vita noſtra fuerit commutata, erunt quidam in finibus mundi ſedentés, velut Publicanorum officio diligentiſſime perſcrutantes, ne quid ſuum nobis inueniant. Videtur mihi Princeps ſeculi huius quaſi Publicanus eſſe, vnde ſcriptum eſt de eo; *Venit Princeps mundi iſtius, & in me habet nihil.* Illud quoque quod in Apoſtolo legimus; *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorem, nemini quid debeatis, niſi vt inuicem diligatis*; ſacratè intelligendum eſt. Quamobrem conſideremus, ne fortè cum non habuerimus quod pro vectigali queamus reddere, ipſi trahamur ob debitum, vt ſolet apud ſeculi quoque fieri vectigales, quando quis pro debito ipſi Reipublicæ ſeruiturus includitur. Complures è nobis, ab iſtiuſmodi Publicanis tenendi ſunt: quos Iacob ille vir ſanctus non magnoperè formidabat, nec verebatur, vt de Publicanorum vectigalibus in eo aliquid reperiretur. Vnde & audacter ad Publicanum illum loquebatur Laban; *cognoſce ſi quid tuarum rerum eſt apud me.* Super quod agit teſtimonium ſcriptura dicens; *Et non cognouit Laban apud Iacob quicquam.*]

Inſultatio item Dæmonis, aduerſus animam agentis coram Deo cauſam ſuam in iudicio, habetur latè apud Auguſtinum ſerm. 4. de tempore, & Tomo 6. ſerm. contra Iudæos, Hæret. & Paganos, cap. 4 Ideo item Satanas nominatur *Diabolus*, ſiue *calumniator*, & diſertè Apocalip. 12. nominatur *accuſator fratrum* háſque Diaboli in iudicio partes, agnoſce videre Pererius l. 8. in Danielem vbi etiam Diabolo tribuit librum mortis, è quo petat de quibus

poſſit

hómines. Hæc omnia neganda ſunt, ſi in rigore ſumantur. Neque enim hoc iudicium eget præuio accuſatore; ſed Deus in ſua cuique conſcientia, oſtendit ſcriptos actus & defectus ſuos: nec Dæmon aliter dicitur acuſare quàm conſtituendo homines acuſabiles, vt cum Lyrano Apocalip. 12. ait Ioan. Sanches diſp. 1. ſelecta num. 18. Calumniator verò ſiue Diabolus dicitur, non à calumnia quam in iudicio aduersùs hominem texat; ſed à multiplici alia calumnia, de qua Toletus in c. 6. Ioannis annot. 36.

Aio ergo, hæc omnia poeticè potius & ingenioſe excogitata, quàm ad rigorem ſcholaſticum exacta, ad doctrinam propoſitam admetienda eſſe. Et idem pronuntio de pereleganti expreſſione vitiorum ac virtutum, Dæmonibus & Angelis reſpectiuè ſuffragantibus vtriſque, animam exeuntem prædicantibus dominam, vt habetur in relatione, quæ recenſetur apud S. Bonifacium epiſt. 21. Partem eius ſuprà repræſentaui.

Conſectarium de loco particularis iudicij.

648 Porrò ex dictis de momento quo iudicium particulare celebratur, ſtatuendum conſequenter eſt, de loco in quo anima ſubit iſtud iudicium. Thyræus citato c. 15. num. 17. ait animam illud ſubire ponè vel iuxta corpus. Suarez Tomo 2. 3. partis diſp. 52. ſect. 2. ait ſubire illud intra corpus priuſquàm inde poſſit emigrare, quod cum fiat per fluxum, exigit tempus aliquod. Cum enim anima iudicanda, ſit ex eo momento extra viam, debet iam tunc etiam priuſquàm inde moueri poſſit, certa fieri de ſtatu ſuo æterno, quod eſt ſubire iudicium: & cum illo momento non poſſit deſerere locum priorem, ſed adhuc ibi lateat, quamuis abſque vnione; & non ſub ratione formæ: concludi videtur, animam ſubire particulare iudicium in corpore. Aſſentior de tempore vel potiùs de momento quo anima ſubit hoc iudicium. Diſſideo tamen quoad locum. Nam de tempore, ratio propoſita videtur, id euincere. Eſt enim de fide, animam plenè ſanctam & nitentem in ipſo puncto mortis, non autem duntaxat immediatè poſt momentum illud vitæ extrinſecum, beatam eſſe. Ergo ſimiliter anima reprobi, ex eo momento eſt damnata. Et proportione idem eſt de anima addicta igni emendatorio. At quoad locum, alia eſt ratio. Nam anima non migrat ad locum ſortis ſuæ, (puta cœlum, vel infernum, aut purgatorium) per motum localem. Sic enim multorum annorum decurſu vix perueniretur ad terminum. Sed anima in diuina ſiſtitur in ea ſede cui addicitur. Quod facile eſt Deo præſtare, per reproductionem. Cum ergo cauſa efficax, ſtatim operetur. ſtatuendum eſt, animam ex momento tranſitus ex hac vitæ; ideſt in inſtanti extrinſeco quo homo non eſt, cum immediatè ante eſſet; & ſubire iudicium, & ſiſti loco illi cui addicitur: itavt iudicium non ſit niſi natura priùs collocatione animæ in tali ſede, & repenſione iuſti vel ſupplicij, vel præmij. Igitur anima non ſubit iudicium ponè corpus, vel in corpore;

ſed in loco inde diſiunctiſſimo per ſe loquendo; ideſt niſi ſi aliquando Purgatorium ſit extra locum in quo non eſt aqua, vt ferunt reuelationes quædam; & infernus extra Tartarum inchoatur, quod eſt infrequentiùs.

Hoc eſt quod dicitur *iudicium particulare*; in quo cuiuis ſigillatim decernitur ſors æterna: eſtque longè pluris formidandum quàm Iudicium vniuerſale de quo proximè. Nam in particulari iuditio fertur ſententia, quæ in vniuerſali rata habetur & publicatur: quod profectiò minus eſt, quàm feriri fulmine primo diuinæ Chriſti ſententiæ, in momento vnde pendet æternitas. [Igitur (vſurpabo enim bellè huc cadentia Tertulliani verba l. de patientia c. 4.) ſi probos quoſque ſeruos & bonæ mentis, pro ingenio dominico conuerſari videmus, ſiquidem artificium promerendi obſequium eſt; obſequij verò diſciplina, morigera ſubiectio eſt;) quanto magis nos ſecundùm Dominum moratos inueniri oportet? Seruos ſcilicet Dei viui, cuius iudicium in ſuos, non in compede, aut pileo vertitur, ſed in æternitate aut pœnæ, aut ſalutis. Cui ſeueritati declinandæ, vel liberalitati inuitandæ, tanta obſequij diligentia opus eſt, quanta ſunt ipſa, quæ aut ſeueritas comminatur, aut liberalitas pollicetur.]

Prodit planè Chriſtus in hoc iudicio ſe eſſe Cherub ad oſtium paradiſi; cum gladio igneo verſabili locatum, vt philoſophatur ſanctus Ambroſius ſerm. 3. in Pſalm. 118. *ad v. primum.* Non enim paradiſus planè occluſus eſt, muro aut maceria imperruptibili; ſed locato ad oſtium Chriſto, patet aditus ſi is admittat. Idcirco enim gladium habet verſatilem oſtiarius Cherub, vt philoſophatur Nyſſenus Orat. 2. de 40. Martyr. quibuſdam admittentis, aliis gladio illo igneo purgandis. Pleroſque autem per eum planè concremando, repellit.

Actus alter iudiciariæ Chriſti poteſtatis, ſiue generale iudicium, aſſeritur.

649 Iuxta hoc iudicium in exitu vniuſcuiuſque celebratum, fiet iudicium ſecundum; non iam vnius ſolius, ſed planè vniuerſale omnium, & Angelorum & hominum in mundi fine. Quod eſſe aliquando celebrandum, ſcripturæ paſſim tradunt: optiméque ex aliarum Chriſti prædictionum impletione, confirmat Iſidorus Peluſ. l. 2. Epiſt. 157. Proponit multas earum prænuntiationum, & earumdem impletionem. Tum ſubdit [Cum igitur hæc omnia dixit, atque in finem adduxit, hìc de clariſſimo ſuo ſecundo aduentu atque incorrupto iudicio locutus fidem non nanciſcetur? Et quis tandem eorum, qui mente ac prudentia minimè deſtituti ſunt, hoc ferat? Nam ſi oracula illa in opus minimè exceſſerunt, ne huic quidem fides arrogetur. Si autem cuncta eum quam par erat, finem acceperunt, quid afferri poteſt quamobrem huic ſoli fides denegetur? Quin ne hoc quidem, quod non parui, ſed meo quidem iudicio, maximi momenti eſt, prætermittam; nempe cum in his rebus, in quibus hominum opinio ab ipſius verbis diſſidebat, fidem inuenerit, quid eſt cauſæ, cur in iis in quibus cum eo multis probè conuenit, ipſius verbis diffidatur? Nam

quod diuina natura ad res noſtras deſcendiſſet, tantámque adminiſtrationem obiiſſet, tot miracula deſignaſſet, vitioſáſque perpeſſiones per paſſionem curaſſet, ac mortem per mortem extinxiſſet; cum minime crederetur, per res ipſas demonſtrationem accepit. Non enim ſi ſimplex homo extitiſſet, mortales omnes poſt mortem ſubegiſſet, nec infinitum Deorum examen ex orbe depuliſſet, nec celebribus oraculis ſilentium indixiſſet, nec piſcatores vniuerſæ terræ magiſtros creaſſet, nec feras & inhumanas nationes cicuraſſet. Quod autem cum iudicium fore prædixerit (quæ res apud plurimos & clariſſimos quoſque Doctorum virorum, extra controuerſiam eſt, ac præterea æqua & conſentanea, rationéque præditis congruens, ac diuinæ prouidentiæ conueniens & de rebus huius vitæ quæ pleriſque præpoſterè fieri videntur eam purgans,) fidem tamen hoc minimè inueniat, haud ſanè ſcio. Nam cum ea quibus fides detrahitur euenerint, quonam tandem pacto non eueniet, quod fidem nanciſcitur? Cum enim in iis in quibus diſſidebat, falſi minimè conuictus ſit, in ea re, in qua concors eſt, dignus profectò eſt, cui fides habeatur. Nam cum ea quæ rationalem omnem inueſtigationem ſuperabant, facta ſint, quod rationi conſentaneum eſt, multo magis fiet. Is enim effectis quæ rationem excedunt, id quod cum ratione coniunctum atque conſentaneum eſt, profectò etiam continget.]

650 Congruentia autem publici huius ac ſupremi iudicij Chriſto demandati, optimè proponitur apud S. Cyprianum ab Autore ſermonis de Aſcenſione, cum ait. [De iudicio & anguſtia Chriſto ſublato, ſupereſt poſt miſericordiæ tempora, quæ ad finem feſtinant, vt iuſtitiam comitetur iudicium, & habeant ſinguli quod merentur, & honoretur honore dignus, & contemptor confundatur inglorius. Hoc & duo Angeli Chriſto aſcendente teſtati ſunt, quia qui iudicatus abibat, iudex eſſet terribilis rediturus; & videret collecta in vnum generalitas hominum, quas foderat manus, quod terebrauerat latus, faciem quam conſpuerat, & prolata in medium inflexibili ſententia, occurrentibus Saluatori electis, remaneant impij infinitis deputati tormentis.] Optimè item Eucherius hom. 1. de Symbolo, [Non talis (inquit,) veniet exactor, cui in paruo inueniamur obnoxij. Ille ergo veniet ad iudicandos nos, qui ſe iudicio meminit addictum pro nobis. Ille veniet ad diſcutiendam vitam noſtram, qui eam reſtituit per mortem ſuam. Ille inquam pro commiſſa nobis ſalute noſtra rationem exacturus eſt, qui pro veſtra redemptione damnatus eſt.] Et hom. 2. [Potuit Deus delegare Angelis ſuis diſcutiendi hominis poteſtatem, ſed agnoſce homo nobilitatem tuam: nulli etiam vel cœleſti creaturæ eſſe te ſubiectum voluit, nulli de te iudicare permiſit. Agnoſce nobilitatem tuam. Soli Deo competit de te ferre ſententiam. *Inde venturus, &c.* Ipſa neceſſitas veniendi ingentem conteſtatur ſollicitudinem iudicaturi. Per ſe definiuit exigere, quod de ſe dedit. Non ergo alter, ſed aliter veniet. Ipſe inquam veniet vt bonis ſe reſtituat creditus, malis ſe obiiciat crucifixus: vt creſcat terror iudicij, de præſentia corporis iudicari, violatis inter hæc muneribus Dei. Qua fiducia ſtabit deſertor ante Regem ſuum? vulneratus ante medicum ſuum? perditus ante pretium ſuum? vnde miſericordiam paraturus eſt, primùm de contemptu miſericordiæ iudicandus?]

Hæc omnia planè demonſtrant, congruentiſſimum fuiſſe, vt Chriſtus generale iudicium obiret. Simulque nonnulla inſinuata ſunt, quibus extremi huius iudicij obeundi, neceſſitas & conuenientia, continetur. Inſuper verò addenda eſt congruitas celebrandi vltimi iudicij, præter iudicia huius vitæ, & iudicium particulare, propoſita à Richardo Victorino, Tractatu de iudiciaria poteſtate in finali iudicio. [Vide ergo (inquit) quid ſit inter iſtud ſecundum & illud tertium, vltimúmque iudicium: Iſtud quod fit in vniuſcuiuſque morte, & illud quod futurum eſt in communi omnium reſurrectione. Iſtud (vt dictum eſt,) fit de tota vita hominis, non tamen ſecundùm totum quod eſt hominis. Illud autem vltimum iudicium, erit de toto, & ſecundùm totum. Iſtud fit cum aliquibus, & coram aliquibus: illud fiet ſimul de omnibus, & coram omnibus. Vide quàm rectè confunditur coram vniuerſis, qui hic non timuit offendere Dominum vniuerſitatis. Vide quàm rectè glorificatur coram omnibus, qui Dominum vniuerſitatis glorificauit in omnibus. Vide quàm rectè caput perditionis coram omnibus deiectionis ſuæ ignominiam ſuſcipit, qui à principio omnium deiectioni inſudauit. Attende autem illud vltimum iudicium quàm ſit congruum; vel vt ſic dicam, neceſſarium. Sæpè diuina iudicia quaſi iniuſta reprehendimus: ſæpè contra eius flagella murmuramus. Ibi iudicantibus Apoſtolicis viris, propalabitur coram vniuerſis, quàm iuſtus Dominus in omnibus viis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.]

Scriptura à Sectariis quibuſdam, aduerſùs generale Chriſti iudicium, prolata, enodantur.

651 Veritatem in Scripturis ſacris adeò perſpicuam, & toties, tam disertè à Chriſto traditam, nonnulli errones inficiari auſi ſunt, prætexentes de more Scripturam. Scilicet ob vnum vtcumque obſcurum locum, repudiantes innumera & apertiſſima, & fortiſſima. Refert & ſoluit eorum argumenta S. Auguſt. his verbis lib. de Agone Chriſt. c. 27. [Nec eos audiamus, qui negant diem iudicij futurum, & commemorant quod in Euangelio ſcriptum eſt, *eum qui credit in Chriſtum, non iudicari: qui autem non credit in illum, iam iudicatum eſſe.* Dicunt enim, ſi & ille qui credit, non veniet in iudicium; & ille qui non credit, iam iudicatus eſt, vbi ſunt quos iudicaturus eſt in die iudicij? Non intelligunt ſic loqui Scripturas, vt præteritum tempus pro futuro tempore inſinuent: ſicut ſuprà diximus, quod Apoſtolus dixit de nobis, quod ſimul nos ſedere fecit in cœleſtibus. Nondum factum eſt; ſed quia certum eſt futurum, ita dictum eſt, quaſi iam factum ſit: ſicut & ipſe Dominus Diſcipulis dixit; *Omnia quæ audiui à Patre meo nota feci vobis.* Et paulò poſt dicit; *Multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis illa portare modò.* Quomodò ergo dixerat, *omnia quæ audiui à Patre meo, nota feci vobis*, niſi quia illud quod per Spiritum ſanctum certiſſimè facturus erat, quaſi iam feciſſe locutus eſt? Sic ergo cum audimus,

qui credit in Chriſtum, non veniet in iudicium intelligamus quia non veniet in damnationem. Dicitur enim iudicium pro damnatione, ſicut dicit Apoſtolus, *qui non manducat, manducantem non iudicet*, id eſt non de illo malè exiſtimet. Et Dominus dicit, *nolite iudicare, ne iudicetur de vobis.* Non enim tollit nobis intelligentiam iudicandi, cum & Propheta dicat, *Si verè iuſtitiam diligitis, rectè iudicate filij hominum*; Et ipſe Dominus dicat *nolite iudicare perſonaliter, ſed iuſtum iudicium iudicate.* Sed illo loco vbi vetat iudicare, illud admonet ne damnemus aliquem, cuius vel cogitatio nobis non eſt aperta, vel neſcimus qualis poſtea ſit futurus. Sic ergo cum dixit; *Ad iudicium non veniet* : hoc dixit quia non veniet ad damnationem. *Qui autem non credit, iam iudicatus eſt*; hoc dixit, quia iam damnatus eſt præſcientia Dei qui nouit quid immineat non credentibus.]

Latè quoque difficultatem aduerſus iudicium ex illis Chriſti verbis ductam, excutit S. Hilarius in pſal. 1. ad illud, *Ideò non reſurgent impij in iudicio* latè idem S. Zeno ſerm. de pſalmo 100. His iudicij extremi inficiatoribus, annumerat Theodorum Mopſueſtenum Leontius Byzantinus l. 3. contra Neſtorium & Eutichem, ſic de Theodoro ſcribens. [Audi præterea, & alia eius, quæ bonum erat, & maximè optandum, etiam non audite. Iudicium Dei in omnibus ſanctis Scripturis clara voce denunciatum; quod nec iis qui à Chriſtianorum religione procul abſunt, manſit inauditum, quod eſt firmamentum ſtantium, & lapſorum erectio, & peccantium medicina, & Diaboli dignus finis, quod neque Diabolus & Dæmones negare auſi ſunt, cum Saluatori dixerunt, *quid nobis, & tibi, Ieſu fili Dei? veniſti ante tempus torquere nos?* Hoc iudicium, & gehennam, & tenebras, & ſtridorem dentium, & alia quæcumque impiis & peccatoribus Scriptura ſancta minatur, ridet miſer; nec ipſe iudicium expectans, & aliis, ne metuant, iubens quæ vt ipſe putat tantum modò minas habent, *ve va* : Sed ſuadebit ei experientia, quia minas non timuit, & hæc litteris mandare, non eſt veritus impius, & verè à metu vacuus, & verè terræmotum igni ferum irridens, à cuius facie ſicut in Diabolo, ſublata ſunt iudicia Dei. Propter hæc te diligunt miſer, qui ſunt tuæ ſectæ. Hoc tu illis Pharmacum ad eximendum timorem Dei confeciſti, verè amarum & lugendum Pharmacum.]

Ex iiſdem porrò Scripturis, veritati huius iudicij atteſtantibus, illud eſſe à Chriſto Domino peragendum, non modò probabilius eſt, (vt diximus de particulari iudicio,) ſed etiam certum ex fide. Ita enim habetur Matth. 13. & 16. & 24. & 25. & paſſim alibi apud Euangeliſtas. Idem prænuntiarat Daniel c. 7. & diſertè idem profitemur in Symbolo Apoſtolorum, credentes Chriſtum è Cœlis venturum cum gloria, ad iudicandos viuos & mortuos: quod debet de vero & reali aduentu accipi. Quamquam enim Incarnatio vocatur Verbi aduentus, & Chriſti deſcenſus ad nos, licet non fuerit niſi Chriſti productio: tamen poſterior iſte aduentus, cum iam ſupponat Chriſtum productum, intelligi non poteſt abſque locali eius aduentu, qualem extimus verborum cortex præfert, & mox explicabimus.

Tripartita omnium ad generale iudicium ſpectantium digeſtio, ex pſalm. 96.

652 Vt autem in argumento vberrimo, ſtrictè & diſtinctè procedamus, digerenda tripartitò erunt, quæ ad illud attinent Nempe primò in præcurrentia iudicium. 2. in ipſum iudicis aduentum; atque iudicium, & quæ ei committantur. 3. in ſubſequentia hoc iudicium. Hæc omnia quod à Dauide Pſal. 49. & 96. didiſtinctè & explicatè ſint propoſita, placet eius veſtigia legere, præſertim ex Pſal. 96. qui breuior eſt, & ad inſtitutum accommodatior. Pauca autem quæ in eo minùs apertè exponuntur, ſupplebimus ex alio illo Pſalmo. Non recipio autem niſi delibationem præcipuorum quorumdam capitum, quæ ad Chriſti iudicis poteſtatem iudiciariam perſpiciendam conferre poterunt. Cætera ex autoribus proferendis, qui in hoc argumento planè diligentérque verſati ſunt, licebit petere.

Quæ proximè antecedent iudicis Chriſti aduentum, ſunt ferè iſta. Prædicatio Euangelij per orbem vniuerſum. Antichriſti aduentus, & prælia; ac regnum, illudque ſubſequens triennalis ab illo homine peccati perſecutio, omnium quas Eccleſia perpeſſa vmquam fuerit, immaniſſima & atrociſſima; Enochi & Eliæ ad obſiſtendum Antichriſto, conciones & martyrium; Expletio numeri prædeſtinatorum, ſigna multa in terra, mari, aëre, ac cœlo; conflagratio vniuerſalis quam ἐκπύρωσιν dixere Stoici; Tuba nouiſſima, Reſurrectio corporum, ſigni crucis apparitio in cœlo, ſeu aëre. Verùm dimiſſis illis quæ non ita immediatè & proximè Iudici Chriſto præcurrent, de illis tantùm obiter agendum eſt, quæ viciniora & veluti continentia erunt aduentui eius. Deſcribit ea Dauid admodùm deſtrictè, & explicatè vtroque Pſalmo propoſito; & nominatim poſteriore illo breuiore, ad quem S. Auguſtinus, Theodoretus, & alij, terram tunc reſtitutam, quod habet Pſalmi titulus, exponunt Eccleſiam Regi Chriſto confirmatam, & plenè ſubiectam. Ibi ergo Dauid obiecto ſibi diuinitùs ſtatu Eccleſiæ poſt vltimum iudicium; ſedatis procellis omnibus, & Chriſto Rege pacificè dominante, exclamat; *Dominus regnauit.* Præteritum eſt pro futuro, more Scripturæ, ad notandam euentus certitudinem: vt idem ſit, *Dominus regnauit*, ac *Dominus certè regnabit.* [Ille qui ſtetit ante iudicem, (ait ibi D. Auguſtinus,) ille qui alapas accepit, ille qui flagellatus eſt, ille qui conſputus eſt, ille qui ſpinis coronatus eſt, ille qui colaphis cæſus eſt, ille qui in ligno ſuſpenſus eſt, ille cui pendenti in ligno inſultatum eſt, ille qui in cruce mortuus eſt, ille qui lancea percuſſus eſt, qui ſepultus eſt, ipſe reſurrexit. *Dominus regnauit.*]

Quare meritò exultandum eſt, terræ vniuerſæ. Illi inquam terræ ſtabili & inconcuſſæ, quæ in æternum ſtat, ideſt Eccleſiæ. Lætandum quoque Inſulis multis. [Poſſunt & in figura (ait D. Auguſtinus ad hunc locum,) rectè accipi inſulæ, omnes Eccleſiæ. Quare inſulæ? quia circumlatrantur fluctibus omnium tentationum. Sed quomodò inſula vndique circumſtrepantibus fluctibus tundi poteſt, frangi non

poteſt, magis magiſque ipſa frangit fluctus venientes, quàm frangatur ab eis: ſic & Eccleſiæ Dei pullulantes per totum orbem terrarum, paſſæ ſunt perſecutiones vndique frementium infidelium; & ecce ſtant inſulæ, & iam placatum eſt mare.] Similiter ſanctus Cyrillus libro 3. in Iſaiam *in fine.*] Eccleſias, inſulas dignatur nominare. Quemadmodùm enim inſulæ iuxta mare, iactantur quidem ſemper fluctuum motibus, verùm ipſæ manent inconcuſſæ, & nautes quandoque periclitantes recipiunt, & ſinum illis fluctibus vacuum porrigentes, ſeruant à fluctibus: ſic Eccleſiæ Chriſti, iacent quidem tanquam in mediis vitæ turbis, & ſolitudine, & innumeris agitantur tentationibus: verùm in Chriſto domicilium habent immotum; & eos qui mundanarum rerum inutilem, inanémque turbationem, ac tumultuationem fugiunt, & velut tempeſtatibus acti ſunt à Satana & peccato, in domum admittunt. Eas igitur comparare oportet inſulis. Hoc enim ſibi vult hic diuinus ſermo; *Innouamini igitur ad me*, (inquit) *inſulæ.*] præiuerat Theophilus lib. 2 ad Autolyc. *ſub medium*, & Nazianzenus orat. 43. *initio*,

Præcurſentia aduentus Iudicis, nubes caligo, ignis.

653 Cauſam gaudij, terræ vniuerſæ & inſulis multis indicti, proponit Pſaltes, aduentum Iudicis, atque adeò appropinquationem plenæ redemptionis noſtræ. Eius autem aduentum, deſcribit in nubibus & caligine. *Nubes & caligo in circuitu eius iuſtitia & iudicium correctio ſedis eius.* Sunt qui hæc verba accipiunt de Chriſti quaſi throno, aut curru in quo adueniet. Ante eam tamen nubem, aut nubes gloriæ quibus Chriſtus veniens circumdabitur, præibunt aliæ quas hoc 5. verſu a Dauide deſcribi cenſeo. Et in eis cogendis interueniet haud dubiè Angelica opera, vt ex hoc quaſi armamentario tela fulminum in hoſtes Dei vibrentur. Exiſtimo enim has eſſe nubes horrificas, & omnibus cœleſtis iræ ſagittis grauitas: vnde grando horrenda, tonitrua immane mugientia, fulgura elucificantia, & omne de cœlo in Dei hoſtes flagellum prodibit.

Inde nominatim exibit ignis, de quo Pſaltes v. 34. & 5. *ignis ante ipſum procedet, & in flammabis in circuitu inimicos eius: illuxerunt fulgura eius orbi terræ, vidit & commota eſt terra: montes ſicut cera fluxerunt à facie Domini à facie Domini omnis terra.* Manifeſtè deſcribitur his verbis, ignis Chriſto præuius, quem aliis quoque pleriſque Scripturis, diſertè expreſſum habemus. Ioelis 2. *ante faciem Domini, ignis vorans, & poſt eum flamma vrens.* Iſaiæ 66. *Ecce Dominus in igne veniet, & quaſi turbo quadriga eius, reddere in indignatione furorem ſuum, & increpationem ſuam in flamma ignis quia in igne Dominus diiudicabitur.* Pſal. 49. *ignis in conſpectu eius exardeſcet.* Apoſtolus 1. Corinth. 3. *Dies Domini in igne declarabitur.* Et 2. Theſſal. 1. *in reuelatione Domini Ieſu de cœlo, cum Angelis virtutis eius, in flamma ignis dantis vindictam iis qui non nouerunt Dominum.* S. Petrus Epiſt. 2. c. 3. *Cœli qui nunc ſunt, & terra, eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſeruati in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum.* Et mox. *Adueniet autem dies Domini vt fur, in quo cœli magno impetu tranſient; Elementa verò calore ſoluentur Terra autem, & quæ in ipſa ſunt, opera exurentur.* Et rurſum paulò poſt: *Expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cœli ardentes ſoluentur, & elementa, ignis ardore tabeſcent.* In tot locorum tam perſpicua luce, ſuperfluum duco, vocis proprietatem detorquere ad metaphoras: quod faciunt qui ignem iudicio præuium negant fore verum ignem. Ego ne dubitandi quidem cauſam video. Quare iuxta certiſſimum D. Auguſtini pronuntiatum, cum nihil ſit quod obſtet, & verborum Scripturæ toties ingeminatorum proprietas ferat, ignem verum noſtrati non diſſimilem, de huiuſmodi igne aduentum Chriſti præceſſuro, Scripturas intelligo.

Præceſſurum porrò hunc ignem dico, quia ibidem in Scripturis propoſitis, diſertè traditur eius ante Chriſtum anteceſſio. Itaque quod D. Auguſtinus 20. ciuitatis cap. 16. & 30. & ex maiorum eidem nô (vt ait) ſententia Petrus Damiani opuſculo 59. cap. 3. hunc ignem, ſubſecuturum, non anteceſſurum iudicis Chriſti aduentum tradunt; non video quomodò cum tam apertis ſcripturis proximè propoſitis cohæreat. Certè S. Auguſtinus lib. 1. Quæſt. Euangelicarum q. 20. aſtipulatur meæ ſententiæ his verbis: [Quod dixit, *facto veſpere, dicitis ſerenum erit, rubicundum eſt enim cœlum*; id eſt ſanguine paſſionis Chriſti, id eſt in primo aduentu indulgentia peccatorum datur: *& mane, hodie tempeſtas, rubet enim cum triſtitia cœlum*, id eſt, quod ſecundo aduentu, igne præcedente venturus eſt. *Faciem ergo cœli diiudicare noſtis, ſigna autem temporum non poteſtis?* Signa temporum dixit, de aduentu ſuo vel paſſione, cui ſimile eſt roſeum cœlum veſpere: & item de tribulatione, ante aduentum ſuum futura, cui ſimile eſt manè roſeum cum triſtitia cœlum.] De huius ignis cauſis atque muneribus, multa minutè ac diligenter quærit Thyræus lib. de Iudicio vniuerſali cap. 7. Sed ex iis quæ dixi, & mox addam, vix erit de quo ſuperſit quærendum.

Conflagratio vniuerſalis, omnes vaſtatura ſuperſtites prauia iudicio.

654 Ex poſtremo autem verſu Pſalo's propoſito, quo montium & vniuerſæ terræ ſicut ceræ defluxio à facie Domini affirmatur, conſtare perſpicuè videtur, ignem hunc qui præcedet aduentum Iudicis, & ſuccenſus in furore Domini, etiam montium fundamenta comburet, eſſe ipſummet ignem vniuerſalis conflagrationis: quem plerique, cenſuerunt diuerſum eſſe ab igne iudicem præceſſuro, vt Thyræus lib. de Apparitione ad iudicium vniuerſale cap. 22. num. 52. Sed contrarium inſinuatur in Pſalmo propoſito, & aſſeritur à Leſſio lib. 13. de diuinis perfectionibus cap. 2. Quem tamen non ſequor, affirmantem, pleroſque mortalium tunc ſuperſtites, vim huius ignis euaſuros, ita vt eo non deflagrent. Quamquam num. 120. fatetur probabilius eſſe, hos quoque momentanea ſaltem morte defungendos, eodem tempore quo mortui ad reſurrectionem diſponentur, vt ſimul omnes conſequantur immortalitatem. Verùm hinc euertûtur omnia fundamenta, quibus nixus hic auctor paulò ante tradiderat, aliquos non mori-

turos vi huius ignis, ſed ſuperſtites futuros, vſque ad iudicis deſcenſum. Nam luca Apoſtoli quæ ibi profert, ſi ad rem faciunt, omninò ſecunt tranſitum illorum hominum e vita ad terminum ſine interpoſita morte. Deinde iuxta hanc illius Autoris doctrinam, admittendum eſſet ſtupendum miraculum in conſeruatione mortalium, & tam immani conflagratione, qua ipſi montes ſicut cera liqueſcent. cuius miraculi nullum apparet fundamentum, ſaltem quoad malos tunc ſuperſtites. Nec viui & mortui quos à Chriſto iudicandos profitemur, ſunt viui tunc reſidui: ſed *viui* dicuntur qui vitam agunt hoc tempore quo fidem profitemur; *mortui* autem, qui iam exceſſerunt, quos omnes iudicandos credimus. Admitto igitur quod Pſalmus habet, inimicos Dei, per ignem tunc præuium, inflammandos eſſe in circuitu, planéque deſtruendos. Nec hoſtes tantùm, ſed & amicos omnes illuc vſque ſuperſtites, fateor inuulnendos quaſi per accidens fore, flammis in vltionem hoſtium immiſſis: ſed ad purgationem, & obitum quo ſemel defungendum eſt, non ad cladem & exitum ſempiternum. Sicque verum monſtrabitur, quod toties in Scripturis de omnium hominum morte aſſeritur.

Fateor contrarium placitum quo aliqui ſine morte transferendi dicuntur, non eſſe hæreticum; ac ne temerarium quidem, vt rectè Baſilius Legion. q. 10. Scholaſtica cap. 2. Sixtus Senenſis lib. 6. biblioth. annotat. 265. Suarez Tomo 2. 3. partis diſp. 50. ſect. 2. A Coſta lib. 4. de temp. nouiſſimis cap. 20. diſplicétque Catharinus Opuſculo de vniuerſali Reſurrect. qui pro ſolemni ſuo in iis quibus aduerſatur ſuffigendis, acritudine, ſententiam illam quæ verè multorum Patrum eſt, grauiter notat. Quamuis igitur hoc placitum volo damnare, tamen ſententia quam propoſui, videtur veriſſima: præſertim propter dictum Apoſtoli 1. Corinth. 15. diſertè affirmantis, *omnes reſurrecturos, ſed non omnes immutandos*: quorum verborum planus ſenſus, fert quod dixi. Licet ob apparentem Græci contextus varietatem, Patres prædicti in contrarium abierint, iuuante nonnulla obſcuritate alterius loci ex 1. Theſſal. 4. de quo multa ibi Interpretes. Breuiter autem dicitur, ibi Apoſtolum, tantùm tradere, qui in Chriſto ſunt occurſuros dignitate primos, obuiam Chriſto in aëra: tum ſubſecuturos alios, etiamſi omnes, & obierint & ſimul eodémque momento reſurrexerint, vt fert verior ſententia, quam Thyreus ſupra cap. 4. à num. 75. fuſiùs confirmat; ſintque etiam omnes ſimul tempore, ſubuehendi in aëra ad occurrendum Chriſto iudici. Vel certè iuxta Apoſtolum, primi mortui qui in Chriſto ſunt, omnes inquam etiamſi valdè antiqui iuſti reſurgent: ita vt illud *primi*, non denotet ordinem reſurgendi, ſed ordinem temporis quo vixerunt & obierunt. *Deinde nos qui viuimus* q. d. præterea nos qui nunc poſt eos viuimus, *rapiemur cum illis in occurſum Domini* præmiſſa tamen & morte, & tunc facta reſurrectione noſtra. Sicut enim in ſymbolo, profitemur Chriſtum iudicaturum *viuos*, ideſt nobiſcum viuentes, *& mortuos*, ideſt nobis anteriores; (Nam viuos pro piis Catholicis, mortuos pro impiis & hæreticis Ethnicisve accipere, quod facit Arnobius lib. 2. conflictus cum Serapione, myſticum eſt:) ſic Apoſtolus ſanctos ſua ætate anteriores, vocauit *mortuos qui in Chriſto ſunt*; negauitque homines viuentes cum ea ſcriberet, & victuros vſque ad extrema tempora, præuenturos eos qui dormierunt. Sed hos primos mortuos, dixit reſurrecturos, primos negatiuè vel primos enumeratione; deinde reliquos, ideſt hos vel illos.

Signa in Sole, & Luna, ac ſtellis, præcedentia iudicium.

655 Igne præmiſſo, addit Pſaltes; *annuntiauerunt cœli iuſtitiam eius*. Quod video duobus modis accipi poſſe. Nempe primò, ita vt hæc ſit deſcriptio ſignorum cœleſtium in ſole, Luna, & ſtellis, quæ aduentum iudicis prægreſſura traduntur in Euangeliis: quamuis non tunc primùm poſt conflagrationem ſint notanda, ſed anteriùs quoque cum aliis plagis nouiſſimis, ad quas præ timore & expectatione, areſaciendos qui tunc viuent mortales, Chriſtus Dominus prænuntiauit. Expreſſiſſe Chriſtum eo loco Lucæ 21. quæ Eccleſiaſtes cap. 12. ſub imagine ſenij vnius ſingularis hominis, ænigmaticè tradidit de vltimis mundi calamitatibus & exitio; pulcherrimè proſequitur Richardus Victorinus Tractatu de meditantis plagis nouiſſimis, iuxta quem, illud ſapientis, *antequam tenebreſcat ſol; & lumen, & Luna, & ſtella*, idem eſt cum eo quod Chriſtus dixit, *erunt ſigna in Sole, & Luna, & ſtellis*. Illud verò *reuertantur nubes poſt pluuiam*, recidit in illud, *erunt peſtilentia & fames*. Nam ſummam vliginem ex iugi aquarum profluuio & eluuione, peſtilentia & fames conſequentur. Et inde quoque, locuſtæ impinguatio, omnia depaſcentis, & diſſipantis capparim, ac amygdalum quæ floruerat, quaſi vberem frugum copiam prænuntians. Commotio cuſtodum domus, & nutatio virorum fortiſſimorum, de qua poſtea Sapiens, reuocatur à Richardo, ad gentium contra gentes, & regnorum aduerſùs regna, commotionem & bella: Vnde tanta hominum peſte, famæ, cædibus, vaſtatorum imminutio erit, tantáque ſterilitas agrorum, vt otioſæ ſint futuræ paucæ molentes, & fruges mola terentes ex vſu Paleſtinæ: Quare mirum non eſt; ſi *tenebreſcent videntes per foramina, & claudent oſtia in platea, in humilitate vocis molentis. & conſurgent ad vocem volucris, & obſurdeſcent omnes filiæ carminis. Excelſa quoque timebunt, & formidabunt in via* Quæ verba id ipſum Richardo ſonant quod illa Chriſti *areſcentibus hominibus, præ timore & expectatione quæ ſuperuenient vniuerſo orbi*. Magnitudo namque timoris à Chriſto prodita, periphraſticè à Sapiente expreſſa eſt per concluſionem intra domum, & reſpectionem non per oſtia, vel feneſtras, ſed per foraminula & rimulas, ob metum ne qua hoſtis ſubeat; & viſa, vel audita voce moleotis, & aliquid inter molendum cantillantis, vel potiùs audito molæ ſtrepitu, ſubeat & rapiat puſillum quod erat aſſeruatum ad vitam. Spectat quoque ad eamdem timoris veluti molem, & hominum ex eo ſtuperationem, ſubita commotio ad vocem volucris, qualis etiam memoratur ſapientiæ 17. & Leuitici 26. Itémque omnium filiarum carminis; omnium inquam melicarum cantilenarum, luctuoſa ſuppreſſio. Denique ſummus vbique terror & pauor, etiam in montibus & inacceſſis

inacceſſis locis; quo vt confugium quærant mortales Matth 24. præmonentur. Sed vbiuis opprimet eos mœror & calamitas, itavt ne conſtituti quidem vno loco ſint, ſed circuituri in platea, plangentes, & vlulantes præ mœſtitia & animi amaritudine, dicentes montibus cadite ſuper nos, & collibus operite nos: & deſiderabilia quæque priora ac amantiſſima ſua abiicientes & rumpentes. Quo aptat Richardus illud Sapientis, *antequam rumpatur funis argenteus & recurrat vitta aurea.* Quæ item priuatis, vel communibus pernoctiſſimis vſibus ſeruiunt, per impatientiam, aut vt communicatio qualibet cum aliis intercidatur, confringentes, quod eſt *conteri hydriam ſupra fontem, & confringi rotam ſupra ciſternam*, vt habet Sapiens in ſuo ænigmate. Hæc plenè & ſubtiliter toto illo Tractatu Richardus.

Ego præter adducta ſummatim ex Richardo, breuem eiuſdem ænigmatis Ecphraſim non nihil diuerſam ſubiicio, ex S. Cyrillo Hieroſolymitano Catecheſi 15. verbis illis. [Vidit hunc Domini aduentum Eccleſiaſtes, & mundi conſummationem, dicens, *Lætare iuuenis in iuuentute tua. &c. & repelle iram à corde tuo, & arceas prauitatem à carne tua, & memento creatoris tui, priuſquam venerint dies vmbræ, priuſquam obſcuretur Sol, & lumen, & luna, & ſtella, & obtenebrentur cernentes*, viſibilem potentiam per hoc innuens: *antequam rumpatur funiculus argenteus*; Aſtrorum complicationem indicans. Argentei enim eſt coloris viſus: *& recurrat vitta aurea.* Inſtar auri Solem innuens. Anthemis enim, nota eſt herba, multa inſtar radiorum habens germina foliorum. *Et reſurget ad vocem paſſeris, & de excelſo videbunt. Tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus, & concutientur tribus contra tribus.* Et quid fiet veniente Domino? *Florebit amigdalus, & impinguabitur locuſta, & diſſipabitur capparis.* Quemadmodùm verò Interpretes dicunt: amigdalus florens, hyemis tranſitum ſignificat; ſic & corpora noſtra, poſt huius ſeculi hyemen, florebunt flore ſupercœleſti. *Et dilatabitur locuſta*, hoc eſt anima volucris, quæ nunc corpore eſt circundata: *Et diſſipabitur capparis*; hoc eſt iniqui ſpinoſi, diſpergentur. Vides quomodò prædicunt aduentum Domini. Vocem autem paſſeris, qualem eſſe vocem putamus? Ipſe Dominus in iuſſione, in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de Cœlo. Archangelus proclamabit, & dicet omnibus; *Surgite in occurſum Domino.*]

Quanto tempore ſigna de cœlo ante iudicium, Horror inde mortalium.

656 Per quindecim dies ante iudicij diem, duraturam ſignorum propoſitorum editionem, ex S. Hieronymo, his verbis tradit Petrus Damiani, Opuſculo 59. c. 4. ſic ea ſigna digerens. [Signum primi diei; Maria omnia in altitudinem exaltabuntur quindecem cubitorum, ſupra montes excelſos orbis terræ; non affluentia, ſed ſicut muri æquora ſtabunt. Signum ſecundi diei; omnia æquora proſternentur in imum profundi, itavt vix queant ab humanis obtutibus conſpici. Signum tertij diei; maria omnia redigentur in priſtinum ſtatum, qualiter ab exordio creata fuerant. Signum quarti diei; Belluæ omnes & omnia quæ mouentur in aquis marinis, congregabuntur ſuper pelagus, more contentionis, inuicem mugientes, & rugientes, neſcientque homines, quid cantent, vel quid cogitent; ſed tantùm ſcit Deus, cui omnia viuunt, officio gerendi. Hæc quatuor ſigna pelagi ſunt, & tria ſequentia ſigna aeris, & ætheris ſunt. Signum quinti diei, Omnia volatilia cœli concionabuntur in campis, vnumquodque genus in ordine ſuo; eædem volucres inuicem colloquentes & plorantes erunt, non guſtantes, neque bibentes, aduentum iudicis timentes. Signum Sexti diei; flumina ignea ab occaſu Solis ſurgent contra faciem firmamenti, vſque ad ortum currentia. Signum ſeptimi diei, Errantia ſidera, & ſtationaria, ſpargent ex ſe igneas comas, qualiter in cometis apparet, orbi & eius habitatoribus. Signum octaui diei, Terræ motus erit magnus, ita vt nullus homo ſtare poſſit, aut nullum animal, ſed ſolo ſternentur omnia. Signum noni diei; Omnes lapides tam parui, quàm magni, ſcindentur in quatuor partes, & vnaquæque pars collidet alteram partem: neſcietque vllus homo ſonum illum, niſi ſolus Deus. Signum decimi diei; Omnia ligna ſiluarum, & oleta herbarum, ſanguineum fluent rorem. Signum vndecimi diei; omnes montes & colles, & omnia ædificia, humana arte conſtructa, in puluerem redigentur. Signum duodecimi diei; omnia animalia terræ, de ſiluis & montibus venient ad campos rugientia, & mugientia; non guſtantia, & non bibentia. Signum decimi tertij diei; omnia ab ortu Solis ſepulchra, vſque ad occaſum patebunt, cadaueribus ſurgentibus, vſque ad horam iudicij. Signum decimiquarti diei; omne humanum genus, quod inuentum fuerit, de habitaculis & de locis in quibus erunt velociter abſcedent, non intelligentes, neque loquentes, ſed diſcurrent vt amentes. Signum decimi quinti diei; viui homines morientur, vt reſurgant cum mortuis longè ante defunctis.]

Quantus tunc timor ac tremor vniuerſos homines ſit occupaturus, (quod ex Richardo breuiter attigi, illuſtrari poteſt illis S. Baſilij verbis hom. 11. Hexaëm. cum exponit diem ſeptimum octauæ, quem dixerat eſſe diem iudicij. [Eorum quæ in mundo fiunt operum, nihil eo die tum erit. Nullæ deinceps celebrabuntur nuptiæ, nullæ commutandarum mercium nundinationes, non item exercebitur agricolatio. Terram enim omnem, terror vndique occupabit. Angore & horrore corripietur omnis creatura: ſudorque anhelus & inexplicabilis cooritur. Ipſi etiamnum iuſti, pertrepidi & anxij pro ſententia quæ tandem proferetur. Abraham & ipſe tum aderit, non ſine agonia, non quaſi venturus ne in gehennam condemnetur, veriùs quénam inter iuſtus ſortiturus ſit ordinem, primúmne, an ſecundum, vel tertium. Veniente è cœlis Domino, dirumpentur cœli. Quantum obtineat Chriſtus potentiæ, colligeſcet ac reuelabitur: Creatura omnis intremiſcet. Quis non trepidabit? Ne Angeli quidem ſine timore ſunt futuri. Ipſi quoque ſiſtendi ſunt, non quaſi rationem Deo reddituri; tamen Domini apparitio tanto ſplendore gloriæ illuſtrabitur, vt tremorem ſit incuſſura omnibus, Non audis Eſaiam dicentem. *ſi aperueris cœlum deſcendente te, tremor apprehendet montes?*] Hoc accipiendum eſt per auxeſim, itavt ſenſus ſit, tam terrificum

cum fore diem illum, vt vel ipſi ſancti Angeli ſi capaces eſſent timoris, nec excluderet eum beatitudo, percellendi eſſent timore.

Tubæ ſonus, & vox Archangeli, excitantia mortuos, præuia iudicio.

657 Alter ſenſus Iuſtitiæ Dei per Cœlos annuntiatæ, ſpectat ad tubam de Cœlo inſonantem, & vocem, ac proclamationem Archangeli. Eam enim Bellarminus, deſignatam putat à Pſalte illis verſiculi propoſiti verbis, quorum iam vnum ſenſum dedimus; *annuntiauerunt Cœli iuſtitiam eius.* Cœlos quippe exponit Angelos de cœlo, cum voce magna & tubis annuntiantes Dei aduenientis, & omnibus iuſta retributuri, iuſtitiam; & ad hoc aduocantes mortuos, vt dicitur 1. Corinth. 15. & 1. Theſſal. 4. & Matth. 24. An ea *vox magna*, ſit à tubarum ſono diſcrepatura, quod negant Maldonatus & Ianſenius ad illud c. Matthæi; Affirmat autem Thyræus c. 3. parum refert, & ægrè vtrumuis perſuadeas. Tubas tamen plures agnoſco, & præter Archangelum altiſſimè intonantem etiam corporali ſono, Angelos dixi cum tubis mittendos, quia ita habet Matthæus, quamuis Apoſtolus c. illo 4. ſpecialiter memoret Dominum *in iuſſu & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcenſurum de Cœlo*: quod non excludit cæteros tubicines Angelos, ſed vnum quemdam ex eis denotat primarium. Supplementum quæſt. 76. art. 3. ad 2. cenſet fore S. Michaelem. Salas 1. 2. Tractatu 2. diſp. 14. num. 41. malè Chriſtum ipſum cum eo Archangelo confundit. Quamuis enim Ioannis 5. dicitur *omnes qui in monumentis ſunt audituros vocem filij Dei*, tamen non eſt ſenſus, mortuos eſſe excitandos ad vocem à Chriſto edendam: ſed vt benè ibi tradit Toletus poſt S. Cyrillum l. 2. in Ioannem c. 145. vox quæ ab Archangelo edetur, idcirco dicitur *vox filij Dei*, quia eſt ex iuſſu & præcepto Chriſti, diuinæque eius potentiæ inſtrumentum. Nec mihi eſt veriſimile, Chriſtum primùm præiturum Archangelo, in eo mandato edendo, quod cenſet à Coſta l. 4. de tempor. nouiſ. c. 17. Rurſus autem repudiandum cenſeo, quod Valentia Tomo 4. diſp. 11. q. 3. puncto 2. & Suarez tom. 2. 3. partis diſp. 50. ſect. 4. tradunt de voce Archangeli diuinitùs eleuanda ad phyſicè cauſandam reſurrectionem; quod æquè ad Chriſti humanitatem extendit Suarez. Nullum tamen eſt ſic opinandi fundamentum, agendo de facto. Et quod dicitur mortuos ſuſcitandos in voce illa, ſeu ad vocem illam, ſufficientiſſimè exponitur de morali cauſalitate, qua Archangelus nomine Dei indicit aliis Angelis, vt operam impendant in electis congregandis *à quatuor ventis*, vt dicitur Matth. 24. Vel quod alibi habetur *à ſummis cœlorum, vſque ad terminos eorum*, id eſt vbicumque ſub cœlo fuerint, & in quocumque terræ extremo & termino iaceant. Sic igitur *in iuſſu* ἐν κελεύσματι, *in voce adhortatoria præfecti*; id enim ſonat vox Græca apud Apoſtolum, vacabunt Angeli congregandis cineribus electorum, ac fortaſſis etiam improborum, ſecluſis ad actionem per Chriſti merita faciendam, hoc eſt ad reſurrectionem, miniſteriis præuiis Dæmonum, etiam quoad impiorum cineres.

658 Aliter *iuſſum & vocem Archangeli* accepit S. Chryſoſtomus hom. 8. in 1. ad Theſſal. *ſub initium*, verbis illis. [Quid verò vult ſibi *vox Archangeli*? Quemadmodùm de Virginibus dixit Chriſtus; *Exurgite, venit ſponſus.* Aut hoc ſanè dicit: aut quod quemadmodùm apud Regem ſolet, ita & tunc futurum ſit, Angelis ad reſurrectionem miniſtrantibus. Dicet enim: *Reſurgant mortui.* Et fiet opus non Angelorum ad hoc quicquam valentium, ſed Verbi ipſius, tanquam ſi Rege quopiam imperante ac iubente, egrederentur concluſi & captiui, & miniſtri eos educerent. Non illi poſtea propria virtute, ſed ex voce illa hoc facerent. Hoc & alibi Chriſtus dicit, *mittet Angelos ſuos cum tuba magna, & congregabunt electos ipſius à quatuor ventis, ab extremis cœlorum, rurſus ad extremos illorum terminos.* Et vbique vides percurrentes Angelos. Archangelum putamus eum eſſe qui præſit, & incumbat aliis in orbem miſſis, atque hoc illis inclamet, *paratos facite omnes; adeſt enim Iudex.*] Et inferiùs. [Quod verò dixit, *congregandos eſſe*; reſurrecturos quidem, vbique ſimpliciter dicit, congregandos verò ab Angelis. Eſt itaque reſurrectio quidem diuinæ virtutis opus, quum telluri mandabit Deus, vt depoſitum reddat, & nullus miniſtrorum hoc faciet, quemadmodùm aliquando euocauit Lazarum; *Lazare, veni foras*; adductio verò, miniſtrorum opus erit.]

Itaque S. Chryſoſtomus ſolam congregationem iam ſuſcitatorum, tribuit Angelis, iuſſa Archangelis ad id impulſis. Quod idem ſentit Leſſius l. 13. de diuinis perfectionibus num. 121. & 122. multas eius cinerum collectionis difficultates, vrgens aduersùs ſententiam qua tribuitur Angelis ea cinerum collectio. Facilè autem erit eas difficultates declinare, attendendo ad innumerabilem Angelorum multitudinem, in id opus iuſſu Chriſti incubiturum: itémque ad ſummam peritiam & celeritatem agendi Angelorum: cui ſi diuina colluſtratio aut aſſiſtentia naturæ indebita ſit ad eas functiones neceſſaria; certum eſt non eſſe negandam, quia Deus non deficit in neceſſariis. Vt autem Angelis ſolùm mandetur collectio electorum iā ſuſcitatorum, non videtur adeò conforme Scripturis, quæ ſonare multo magis videntur, eam Archangeli vocem ad alios Angelos dirigi, eiſque indicere operam ad reſurrectionem: id eſt ad actiones reſurrectioni præuias, non autem operam ad ſolam conuocationem ſuſcitatorum. Diſpoſitio verò vltima materiæ, quia erit momentanea, aut valdè ſubita; itémque confectio determinatæ animæ, potiùs quàm alterius cum hoc corpore, exigent diuinam manum & potentiam; de cuius efficacia in hoc negotio, pulchrè S. Gregorius hom. 20. in Ezechielem, & Iſidorus Peluſ. lib. 2. Epiſt. 48.

Ea vel totali, vel ſaltem principali cauſa efficiente reſurrectionis ſuppoſita, euaneſcunt omnes difficultates, quibus reſurrectionis veritatem oppugnarunt olim Ethnici, expugnatæ fusè à Tatiano Orat. contra Græcos num. 9. Athenagora & Tertulliano Lib. de Reſurrectione carnis, Clemente Romano 5. Conſtit. c. 6. Irenæo toto ferè lib. 5. Sed præſertim à c. 3. ad 17. Ambroſio lib. de fide reſurrectionis, Cyrillo Hieroſol. catech. 18. Gregorio Nyſſeno in diſputatione cum ſorore Macrina, Auguſtino 22. Ciuitat. Iuliano Toletano lib. 3. Prognoſtici,

& Ænea Gazeo in Theophraſto. Vt taceam Scholaſticos in quartum diſtin. 43. & 44. & Salmeronem Tomo 11. Tractatu 4. ac Bouerium tomo 1. demonſtratione 3. Generali, ab art. 12. Quid verò argumentis opus? [Solo fœtuum natura (ait optimè Theodoretus in calce ſerm. 9. de Prouidentia,) primáque hominum in vtero matris formatio, dormientium hominũ reſurrectionẽ ſufficienti demonſtratione docere poteſt. Finge maternũ vterum eſſe terrã, matricem ſepulchrum, ſemen verò naturæ paruulas illas & puluerem referentes corporis reliquias: quod cum cunctis hominibus omnino in conſpicuum ſit, Deo tamen facilè cernitur, & oculum illum nemo effugit. In manu enim eius ſunt termini terræ, & ipſe metitus eſt manu aquas, & cœlum palma, & terram omnem pugno, & facile illi eſt ea quæ in manu ſunt perſpicere. Nam & tibi idem facillimum factu eſt: & ſi miſcere ſimul voles milium, & lentes, & triticum, & hordeum, eadem facilè diſcernis rurſus prout voles. Si itaque in manu Dei ſunt termini terræ, facillimum ei eſt, ea quoque quæ omnino commixta ſunt, exactè diſcernere. Finge igitur matricem eſſe ſepulchrum, ſemen verò iacentes illic reliquias, creatorem verò, qui verè creator eſt; partus verò dolores, nouiſſimum vitæ diem, & horrendam Archangeli vocem. Nam *tuba clanget*, (inquit,) *& mortui excitabuntur incorrupti.*]

Timor ac tremor, excitatorum impiorum.

659 Excitatos ad tubæ ſonum, & veluti expergefactos mortales, quantus tremor & timor ſit correpturus, quâ ob tubæ & vocis horrificum ſonitum, quâ ob multitudinem ſimul reſurgentem, ſed præcipuè ob aduentantem iudicem, nulla oratio aſſequatur. Hoc tamen quod à pleriſque Patribus indefinitè dicitur, non eſt accipiendum de iuſtis; quos potiùs conſtat tunc leuaturos capita; inque huius rei ſignum, Petrus Damiani ſerm. 36. *ſub initium*, aptat quod de Iubilæo proditur Leuit. 25. [In Iubilæo (inquit) tubis clangitur, vt vnuſquiſque ad poſſeſſionem propriam reuertatur. *Canet enim tuba*, ſicut dicit Apoſtolus, *& mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent.* Ad poſſeſſiones ergo proprias, omnes tunc reuertuntur, quia in illo vltimæ reſurrectionis die, vnuſquiſque proprium corpus recipit, in quo dum præſentem vitam duceret, habitauit. Tunc Adam, tunc Noë, tunc omnes antiqui Patres, immo omnes mortalium animæ, ad amiſſam carnis terram redeunt, quia recepta corpora ſua in perpetuum poſſidebunt: & perducti in libertatem filiorum Dei, iam ſecurè gaudebunt, nunnes ſeruili vinculo corruptionis humanæ ſoluti.]

Igitur indefinitum illud ſanctorum dictum, ad impios rediuiuos eſt reſtringendum: quandoquidem præmiſimus nullum tunc ſuperfuturum, qui anceps adhuc ſit ſortis ſuæ, morte non obita, & cauſa non diſcuſſa in iudicio particulari. Impiorum igitur timor, immenſus erit. Expendit hoc accuratè S. Ephrem Orat. de cruce Domini, his præter cætera. [Talia magna & tam horrenda, ac mirabilia, neque ab initio contigerunt creaturæ, neque vnquam in vniuerſis generationibus accident. Et nunc qui ſæpè ſi repente fulgur aliquod vel tonitruum clarius ac vaſtius contingat omnẽ ſubitò ſui formidine perterret hominem: cunctique horrore perculſi, in terram nos inclinemus. Et ſi tantilla, nobis adeò magnum horrorem incutiunt: quo pacto, obſecro, tunc ſuſtinebimus, quando tubæ vocem de cœlo audiemus ſuper quoduis tonitruum horribiliter reſonantem omnéſque qui à ſæculo obdormierunt excitantem iuſtos & iniuſtos. Tunc omnia humanæ conditionis oſſa, ad ſonitum tubæ mox ex tumulis exilient, diſcurréntque cum feſtinatione, artus ſuos, iuncturáſque requirentia. Cumque ipſi adſpexerimus omnem humanam naturam, ac ſpiritum in momento & ictu oculi reſurgentem, quemlibet ex loco ſuo: Congregarique omnes à finibus orbis terræ, ad iudicium; (Solo enim iuſſu magni Regis, qui poteſtatem habet omnis carnis, è veſtigio cum tremore ac ſtudio terra ſuos reddet defunctos, & infernus ſuos mortuos, ac mare ſuos; quidquid item humanorum corporum vel beſtiæ dilaniarunt, vel piſces deuorarunt, vel aues diſcerpſerunt, ſubitò in priorem ſtatum remeabit; omnéſque in ictu oculi reſurgent; & coram tribunali adſtabunt; & ne vnus quidem capillus capitis ipſis deerit.) Quo pacto tunc fratres mei chariſſimi, ſuſtinebimus?] Sanè Bogorem Bulgarorum Regem, ex ſola picturæ iudicij extremi contuitione, ita perterritum eſſe, vt voluerit baptiſmo luſtrari, ex Curo palata ſcribit Raderus in calce primæ partis Viridarij. Hoc ſi potuit iudicij pictura, quid exhibitio? Terrentur in hac vita mortalium plurimi, auditione malę auditionis futuræ, & explicatione iudicij. Ad omnes noſtræ de iudicio commentationes, non niſi imaginationes, & veluti ſomnia ſunt, vt S. Gregorius monuit 8. Moral. cap. 17. ad illud, *terrebis me per ſomnia.* Quid ergo faciet iudicij realis præſentia, & experientia?

Congregatio planè omnium, & Angelorum, & hominum, in vallem Ioſaphat.

660 Tubæ ſonum per ſepulchra regionum, & mortuorum omnium anaſtaſim, excipiet congregatio omnium in vallem Ioſaphat; quæ eſt vallis Hieroſolimæ vicina, iuxta montem Oliueti: vt ibi Chriſtus aliàs inglorius apparuit, & iniquiſſimam ſuſtinuit ſententiam, ibi ſententiam ferat in omnes: & vnde ad cœlos ſubuectus eſt, eodem ad nos remigret, quemadmodùm viſus eſt aſcendens in cœlum. Ita tradunt plerique Scholaſtici in 4. diſt. 48. & S. Thomas opuſculo 60. cap. vltimo. Ribera Ioelis 3. num. 2. & Thyræus accuratè lib. de vniuerſali iudicio cap. 18. adducens plurimos, qui omnes nituntur teſtimonio Ioëlis cap. 3. vbi ex antecedentibus & conſequentibus, conſtat agi de extremo iudicio, & diſertè dicitur, congregationem gentium ad iudicium, fore in valle Ioſaphat: quam eſſe eo loco quem diximus, teſtatur Beda lib. de locis ſanctis cap. 6. & Adricomius. Putant tamen aliqui, apud Ioëlem nullum certum locum deſignari. Sed cum *Ioſaphat* ſignificet *Iudicium*, cenſent vallem in qua iudicium celebrandum eſt, & omnes congregandi dictam eſſe *vallem Ioſaphat*, ideſt, *vallem iudicij*. Hoc tamen obeſſe non debet

communi

communi interpretationi, quod in tali valle omnes ſint conuocandi: alioqui ſi per huiuſmodi notationes vocum, eludere liceat ſenſa receptiſſima, nihil habebimus ſtatum & certum, quoad loca quibus aliquid geſtum aut gerendum, fuerit prænuntiatum. V. G. cum Oſeas interprete, Euangeliſta, prænuntiauit Chriſti ex Ægypto reditum, facile eſſet negare, prophetaſſe Oſeam de regione Ægypti: ſed dici poſſet prænuntiaſſe tantum liberationem Chriſti de anguſtia quam ſonat *Ægypti* nomen. Quare fixum eſto, congregandas eſſe omnes gentes in vallem Ioſaphat; & ibi ſupernè in aëre locatis Angelis & electis omnibus, ſubtus in ipſa valle, & quantum vlteriùs quaqua verſum neceſſe erit, Dæmones ac reprobos omnes iacituros.

Dixi, *omnes Angelos*, & *omnes electos*, itémque *omnes dæmones*, & *omnes reprobos*, quia nemo planè erit Angelorum & hominum, qui ad eum locum non congregetur: contra Durandum in ſecundum diſp. 33. q. 3. Omnes inquam eo congregabuntur, excepturi Chriſti iudicis ſententiam. Nam quamuis Chriſtus Ioannis 3. dicat, infideles iam iudicatos eſſe; vnde autor commentariorum in Iob, Origeni inſcriptorum lib. 3. exponens quod Iob diei ſuo maledixit, intuliſſe videtur, quod ait, Paganos & quoſuis infideles, ad iudicium non venturos: tamen ſenſus verborum Chriſti dumtaxat eſt, conſtare quid de eis tunc ſit pronuntiandum. Itaque non abibunt iniudicati, nec defugere poterunt concilium Oecumenicum tunc celebrandum. Nec probanda eſt interpretatio, (verius peruerſio) vniuerſalis huius congregationis, quam inuexit Latinus Autor hom. q. in diuerſos apud Origenem, ſic ſcribens, poſt propoſitas varias de iudicio extremo dubitationes. [Exiſtimo ergo quoniam erit tempus aduentus Chriſti; quin imò tanta manifeſtatio futura eſt Chriſti, & diuinitatis eius, vt non ſolùm nullus iuſtorum, ſed nec aliquis peccatorum ignoret Chriſtum ſecundùm quod eſt, quando & peccatores cognoſcent in cõſpectu ſuo ſua delicta, & iuſti manifeſtè videbũt ſemina iuſtitiæ ſuæ, ad qualẽ eos perduxerunt finem. Et hoc eſt quod dictum eſt; *Congregabuntur ante eum omnes gentes*. Cognoſcent Chriſtum ſecundùm quod eſt; nec ipſi quod videtur cognoſcere palam eum cognoſcunt: ſed in fide, tum intrant homines in conſpectu eius quando cognitionem eius accipiunt per fidem, ſicut ſcriptum eſt: *Intrate in conſpectu eius in exultatione*. Quin magis rectè dicuntur omnes gentes ante eum congregandæ, & conſtituendæ, quando palam omnibus tam bonis quàm malis, tam fidelibus, quàm infidelibus, fuerit factus manifeſtus ante oculos mentis eorum; iam non fidei aut diligentiæ alicuius inquiſitione repertus, ſed ipſius ſuæ diuinitatis manifeſtatione probatus. Non enim in aliquo quidem loco apparebit filius Dei cum venerit in gloria ſua, & in altero non apparebit; ſed ſicut in ſe ſecundum comparationem fulguris exeuntis, aduentum ſuum voluit demonſtrare, dicens: *Si dixerint vobis, ecce in deſerto eſt nolite credere. Sicut enim fulgor exegitur ab Oriente. & apparet vſque in Occidentem, ſic cum venerit filius hominis in gloria ſua*. Propter quod vbique futurus eſt, ipſe in conſpectu omnium erit vbique, & omnes vbique erunt in conſpectu ipſius, & ſic conſtituentur ante ſedem gloriæ eius. hoc eſt ante regnum eius, & poteſtatem dominationibus.] Imo certo quodam loco; vt Scripturæ infinites ingeminant, congregabuntur ante Chriſtum omnes gentes, & omnes iudicium ſubituri: id eſt (vt iam dixi,) Præter omnes homines, omnes Angeli boni, & mali. De omnibus enim eſt iudicandum publicè, & firmanda antiqua ſententia priuata.

661 De bonis Angelis iudicium Chriſti ſubituris, non debet videri nouum quod affirmaui. Apoſtolus ſanè 1. Corinth. 6. Angelos quoque per homines iudicatum iri, conteſtatur verbis illis; *Neſcitis quoniam Angelos Iudicabimus*? Quæ verba licet Chryſoſtomus Theodoretus, ac creditus Anſelmus, ad malos Angelos reſtringant tamen alij ad bonos quoque Angelos extendunt: quorum actus, æquè ac ſanctorum hominum iam Deo fruentium, adducentur in iudicium, & approbabuntur ita S. Bonauentura, & Richardus in 5. diſt. 47. art. 1. ille q. 4. hic q. 6. & ad allegatum Apoſtoli locum, Cornelius nec non Suarez Tomo 2. 3. partis diſp. 57. ſect. 8. Abſit tamen vt exiſtimemus, ſanctos Angelos iudicium ſubituros de negligentiis, ſi quas admiſerint in curatione animarum ſibi concreditarum: quod fcire videntur quædam verba Origenis hom. 20. in Num. *ſub finem*, ad illud, *oſtenta Principes populi, & oſtenta illos Domino contra Solem* Angeli enim quorum actus in iudicio diſcutiendos eſſe ibi traditꝰ, ſunt Præſules Eccleſiarum, & Præpoſiti peruigilantes quaſi rationem reddituri, non autem Angeli ſimpliciter dicti, quos conſtat eſſe impeccabiles nec poſſe iudicium huiuſmodi ſubire: etiamſi iudicium approbationis excepturi ſint, & conuenturi ad iudicium cum animabus quas rexerunt, vt conteſtentur eis, quàm negligenter pias ſuggeſtiones & bona monita audierint: de quo egregiè philoſophatur Origenes hom. 11. in Num. Dæmones verò iudicium Chriſti ſubituros extra controuerſiam eſſe debet, cùm Apoſtolus Petrus diſertè pronuntiet, eos inferni rudentibus alligatos, in magni diei iudicium eſſe reſeruatos: & quocumque reproborum hominum iudicium publicum aſtruunt, ad publicum quoque Angelorum reproborum iudicium ſtabiliendum, poſſunt vſurpari.

Omnes ergo creaturas rationales, ante Chriſtum iudicem conuenire neceſſe erit. Nec enim ab hoc cœtu patebit effugium, *neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque à deſertis montibus, quoniam Deus Iudex eſt*. Idque etiam ſanctus Gregorius 33. Moral. capite 14. tractans illud, *Ponam circulum in naribus eius*, expreſſum cenſet comparatione illa diuini iudicij Iſaiæ 37. & Apocal. 14. ad circulum, & falcem, quæ circulariter, circundata, incidit; & ita complectitur ea quibus incidendis adhibetur, vt effugere non poſſint. [Poteſtas (inquit) diuini iudicij, quia vndique ſtringit, circulus dicitur: & quia intra ſe omnia incidendo amplectitur *falcis* appellatione ſignatur. In falce enim quidquid inciditur, quaquauerſum flectimur, intus cadit. Et quia poteſtas

ſuperni iudicij, nullatenus euitatur, (intra ipſam quippè ſumus; quolibet fugere conemur;) rectè cum venturus Iudex oſtenditur, falcem tenere perhibetur, quia cum potenter ad omnia obuiat, incidendo circundat. Eſſe ſe intra iudicij falcem, Propheta vidit, cum diceret; *Si aſcendere in cælum, tu illic es: ſi deſcendere ad infernum, ades. Si ſumpſere pennas meas ante lucem, & habitauero in extremis maris; etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* Intra quandam falcem ſe vidit, cum ex nullo ſibi loco patere fugæ aditum poſſe cognouit, dicens; *Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque a deſertis montibus*: ſubaudi, *patet via fugiendi*: atque mox ipſam ſupernæ potentiæ omnimodam comprehenſionem ſubdens, ait; *Quoniam Deus iudex eſt.* Ac ſi diceret; fugiendi via vndique deeſt, quia ille iudicat; qui vbique eſt. Diuina itaque iudicia, ſicut ſignantur falce: quia circumuallantia incidunt, ita exprimuntur circulo, quia vndique ſtringunt.]

Aduentus iudici, ſepti comitatu ampliſſimo.

662 Conſequetur Iudicis aduentus, quem Pſaltes conſequenter ad annuntiatam per Cœlos & virtutes cœlorum iuſtitiam Dei, mortuoſque ad eam excipiendam excitatos, & aduocatos, paucis illis verbis deſcribit; *viderunt omnes populi, gloriam eius.* Non ieiunè, tametſi ſubſtrictè, gloriam Iudicis aduenientis deſcriptam agnoſcimus, ſi gloriam Domini ſimpliciter & abſolutè dicti, expreſſam à Pſalte recolamus. Inſinuantur itaque paucis his verbis, omnia quæ de iudicis maieſtate, & non iam regia, ſed diuina pompa, in variis Scripturis præſertim noui Teſtamenti, diſtinctè traduntur: vt comitatus ampliſſimus Angelorum omnium, Crux triumphalis micantiſſima in cœlo coruſcans, iudici præuia; aduentus in nubibus præuio clangore tubarum & acclamationibus Angelorum, occurſus electorum omnium, raptorum obuiam ei in aëra; reprobis ſubtus relictis, fulgor corporis ſupra Solem ſplendidiſſimi quâ præſertim vulnerum ſuperſtites fiſſuræ hiant, acceſſus ad Auguſtiſſimum thronum, in quo ab omnibus populis maliſque iuxta ac bonis, conſpiciatur; omnibus in eum intentis, vnde ſumma malorum confuſio & plangentium ſe tribuum terræ horrendi gemitus. Ad primum verò iudicis in throno ſuo conſeſſum, exiſtet adoratio profundiſſima ab Angelis & hominibus, & bonorum exultatio de Chriſti exaltatione. hæc omnia ſuperſunt breuiter attingenda, ex primo capite propoſito, quo continentur præuia ad iudicium.

Comitatum ampliſſimum Chriſti iudicis aduenientis, & illam (vt loquitur S. Bernardus ſerm. 2. de Aſcenſione,) iam ſingularem quàm vniuerſalem proceſſionem, præcedentibus omnibus Angelis, & ſubſequentibus hominibus vniuerſis celebratam, deſcribit Daniel c. 7. Angelorum Myriades Chriſto iudici aſtantes, celebrans S. Matthæus, diſertè omnes Angelos affuturos tradit. Quem locum expendens, & cum Danielis textu coniungens S. Cyrillus Hieroſol. catech. 15. ſic ſcribit. [Animaduerte homo, in quantum iudicium ingrederis. Omne tunc genus hominum aderit. Cogita ergo primùm, quantum ſit Romanorum genus! Cogita quot gentes, Barbarorum, nunc viuentes, & quot ante centum annos mortui: cogita quot ante mille annos ſepulti ſunt. Cogita eos qui fuerunt ab Adam vſque ad hodiernum diem. Magna quidem hæc multitudo: ſed hæc tamen parua eſt. Plures enim Angeli. Nonagintanouem oues ſunt illæ: tu verò centeſima; quoniam vnum eſt tantum humanum genus. Nam pro locorum magnitudine cogitandum eſt; ſi hæc noſtra terra eſt tanquam centrum in medio cœli, & tantam habet multitudinem: quantam habebit multitudinem cœlum quod terram ambit? Et cœli cœlorum, immenſam certè habent multitudinem. Scriptum eſt enim. *Millia millia miniſtrabant ipſi, & decem millia myriadum aſſiſtabant ei.* Non quod tanta ſolùm eſſet multitudo, ſed maiorem hac Propheta dicere non poterat.]

Similiter S. Chryſoſtomus hom. 80. in Matth. euacuandos tunc cœlos ait, & affuturos Chriſto iudici omnes Angelos, vt teſtentur quæ pro hominum ſalute ex eius præſcripto egerint per tempus vitæ. Itaque habes comitatum Chriſti, qui præſertim ex Angelis conſtabit, fore numeroſiſſimum. Suntque qui coniectent, aut etiam affirment, Angelos in fulgentiſſimis corporibus apparituros, vt poſſint improborum obtutibus obiici. Ita Thyræus l. de iudicio vniuerſali c. 10. à num. 8. & Leſſius l. 13. de diuinis perfectionibus num. 132. Sed hoc non videtur neceſſarium. Damnati enim ſatis internoſcent Angelos per notitiam abſtractiuam, inædificatam illi cognitioni intuitiuæ quam de ſuis animabus tunc habebunt, addito exceſſu quo Angelus ſupereminet animæ. Nam per totam æternitatem, Dæmones à damnatis non cognoſcentur alia ratione. In hoc deſcenſu, pauci homines Chriſto comitabuntur. Illi nimirum, qui cum Chriſto ad æternam vitam reſurrexerant, Item Sanctiſſima Deipara, de qua in hoc aduentu Catharinus lib. 3. pro Concep. perſuaſione prima, accipit illud ex parabola Matth. 25. *Exierunt obuiam ſponſo, & ſponſæ.* Animæ autem iam beatæ, ad reſumptionem corporum in terras demiſſæ, cum primùm corporibus conſertæ denuò fuerint, quod in ictu oculi, vel inſtanti, vel per breui tempore fiet, Chriſto in corporibus iam glorioſis occurrent, vt mox dicam.

Crux in aëre præuia; currus nubium; clamor parantium viam Domino.

663 Crucis ſignum, præferendum aduenienti Chriſto & in aëre conſpicuum fore, notauit ſignatè S. Matth. c. 24. verbis illis; *Tunc parebit ſignum filij hominis in Cælo.* Quod Patres propè omnes, ac Interpretes, accipiunt de cruce, quæ velut Regium vexillum præferetur Chriſto: vt S. Hieronymus ac Beda loquuntur. Cum autem dicat Euangeliſta, appariturum ſignum, argumento idoneo eſſe videtur, non eſſe reuera præferendam Chriſto, crucem ipſam de qua Chriſtus pependit, quod Waldenſis titulo 20. De Sacramentalibus c. 158. Fauente non parum S. Chryſoſtomo hom. de cruce, eſt opinatus: ſed illius dumtaxat ſignum in aëre formatum, atque adeò crucem aëream; ei non abſimilem, (ſi maiorem quantitatem, & ſplendo-

rem

rem addas,) quam ſub Conſtantio Imperatore, Hieroſolymis ſuper Golgotha viſam, ſtadiis quindecim patentem, docent SS. Cyrilli inibi Patriarchæ, teſtis oculati litteræ, quæ extant ad eundem Conſtantinum, & S. Hieronymus in chronico, ac Nicephorus l.9.Hiſto.c.32. Vel certè ei (proportione prædicta ſemper ſalua,) affinem ac ſimilem, quam his verbis deſcripſit Cantipratanus lib.2. Apum cap. 3. num. 9. [Ego fidelium nouiſſimus, antequàm piiſſimus, Ludouicus Francorum Rex, anno ab Incarnatione Domini 1246. crucem transmarinam ſuſciperet, crucem in cœlo, ex clariſſimo & Sydereo lumine vidi: nec recolo me decentiùs & operoſiùs formatam crucem vmquam ſub aliqua materia vel figura vidiſſe. Octonos habere cubitos crucem ipſam in longitudine, mihi planiſſimè viſum eſt. Serenum cœlum erat valdè, & ſine aliqua nube, in aliqua parte ſui, ſub noſtro horizonte. Cœlum erat coloris vnius.] Non diſſimiles apparitiones crucis, alibi leguntur. Quemadmodùm autem columnam nubis mouebat Angelus, quocumque opus erat, ita & hoc Reges noſtri labarum & triumphale vexillum, mouebunt Angeli: quod apud Iulianum lib. 3. Prognoſt. & creditum Anſelmum in Elucid. minùs apte dicitur, laturos hanc crucem Angelos, veluti ſubuolantes. S. Michaëli munus huius crucis agitandæ tribuit cum Echio Viegas in cap.12. Apocal. ſect. 18.num. 7. Sed malè id colligit ex eo quod ab Eccleſia S. Michaël vocetur *ſignifer*. Id enim ſpectat potiùs ad fortitudinem, proditam in cœleſti certamine. De ſplendore immenſo huius ſigni, ſolem ipſum claritate ſua offuſuro, teſtes paſſim ſunt Patres. Hippolitus Orat. de mundi conſummatione S. Ephrem l. de vera pœnitentia cap. 4. & ſæpè alibi. S. Auguſtinus ſerm. 130. de tempore vnum locum S. Chryſoſtomi à Iuliano Toletano lib. 3. Prognoſt. cap. 5. deſcriptum, iuuat attexere. Contulerat aduentum Chriſti, cum micantiſſimo fulgure; Tum ſubdit. [Tanta enim erit eminentia ſplendoris in Chriſto, vt etiam clariſſima cœli luminaria abſcondantur, præ ingenti fulgore diuini luminis. Tunc & ſtellæ cadent, quando apparuerit Filij hominis in cœlo. Conſideraſti quanta ſit virtus ſanctæ crucis. *Sol obſcurabitur, luna non dabit lumen ſuum.* Crux verò fulgebit. Et obſcuratis luminaribus cœli, dilapsiſque ſyderibus, Sol non radiabit: quando crux Sole & Luna præclarior eſt, quorum ſplendorem diuino illuſtrata ſplendore ſuperabit. Et quemadmodùm ingrediente Rege in ciuitatem, exercitus præcedit, ferens ſigna & vexilla regalia, & ambitus præparationis armiſonæ annuntiat Regis introitum; ita Domino deſcendente de cœlis, præcedet exercitus Angelorum atque Archangelorum, qui ſignum illud triumphale, crucis vexillum ſublimibus humeris præferentes, diuinum Regis cœleſtis ingreſſum, terris trementibus nunciabunt.]

Currum aduenientis Chriſti, fore nubes cœli, ait Daniel cap. 7. Et idem habent Euangeliſtæ, deſcribentes aduentum Chriſti ad iudicium. Nec ſanè nouum eſt, vt in Scripturis nubes Deo tribuantur pro curru; vt liquet ex Pſalmo 98. verbis illis. *Ponis nubem aſcenſum tuum.* Et ex illis aliis Pſalmi 17. *Poſuit tenebras latibulum ſuum, in circuitu eius tabernaculum eius tenebroſa aqua in nubibus aëris.* Cæterum quod Chriſtus venturus dicitur *in nubibus cœli*, non ita eſt accipiendum, quaſi vllæ ſint in cœlo nubes: vel quaſi immediatè in exitu è cœlis per Chriſtum penetratis nubes ſint illum excepturę. Sed idcircò Chriſtus dicitur venturus in nubibus, quod in aëre, cui *cœli* nomen in Scripturis paſſim tribuitur, diuinitùs, aut miniſterio Angelorum, efformandæ ſint nubes, aut aptandæ ad Chriſti vehiculum. Vt enim merè naturaliter ſint producendæ, & veluti fortuitò deſeruiant ad Chriſti apparatum, quod ſentit Thyræus lib. de iudicio cap. 1. num. 34. non cenſeo verum. Nec item admitto quod alij eas nubes negant ex vaporibus fore coagmentandas. Nam ſi ita eſſet, non eſſent nubes veræ, & nubes cœli, ideſt aëris, vt ſemper vocantur in ſacris litteris.

Non adeò remoto appulſu iudicis, tanto támque glorioſo ſatellitio ſtipati, buccinarum & tubarum clangor, ac etiam vocum clamor parantium viam Domino, vt in Principum aduentu aſſolet, exaudietur: de quo in hunc modum S.Ephr.Or.de ſanctiſſima cruce. [Quando ingentem illum atque horribilem clamorem audiemus, ex ſublimitate cœlorum perſonantem atque dicentem; *ecce ſponſus venit*; ecce iudex adeſt; ecce Rex apparet; ecce ſupremus iudicum Iudex reuelatur; ecce vniuerſorum Deus aduenit, vt iudicet viuos & mortuos. Tunc ô Chriſti amatores, à voce clamoris illius contremiſcent fundamēta & renes terræ, à finibus vſque ad fines, & mare omnéſq; abyſſi. Tunc fratres mei, anguſtia & timor, ac ſtupor, in omnem irruent hominem, ex clangore atque reſonantia tubarum, & à metu exſpectationis eorum, quæ vniuerſo ſuperuenient orbi. Tunc virtutes mouebuntur cœlorum. Tunc Angelorum præibunt exercitus, Archangelorúmque chori. Cherubim quoque ac Seraphim multis oculis clara, in fortitudine, metúque proclamabunt; *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth, qui eſt, & qui erat, & qui venit omnipotens.* Tunc omnis creatura in cœlo, & in terra, & ſubtus terram, cum timore atque tremore, validè exclamabit; *Benedictus qui venit Rex in nomine Domini.* Tunc ſcindentur cœli, & reuelabitur Dominus Dominantium, & Rex Regum, & Princeps Principum, immaculatus & terribilis, atque glorioſus Deus noſter, inſtar fulguris horribilis, cum poteſtate & maieſtate magna atque incomparabili. Quemadmodùm & Ioannes prædicauit Theologus, dicens, *ecce veniet cum nubibus cœli.*]

Raptus electorum, obuiam Chriſto in aëra, vbi thronus iudicis.

664 Fiet ſub illum temporis articulum, occurſus electorum rediuiuorum obuiam Chriſto in aëre, virtute corporibus glorioſis indita: quæ tamen quia non erit natiua, ſed communicata diuinitùs, dicuntur ſancti ſuſcitati, rapiendi obuiam Chriſto. [Nam Rege ciuitatem ingreſſuro (ait S.Chryſoſtomus hom. 8.in 1. ad Theſſal.) qui illuſtres quidem ſunt, ad occurſum eius egrediuntur: qui verò rei ſunt & iudicio obnoxij, intus expectant iudicem. Et patre beneuolo, & pio aduentante, filij quidem & qui digni eſſent filiorum loco per vehiculum educuntur,

vt videant & exoſculentur: qui verò de ſeruis interea illum offenderunt, intus expectant eum qui ſuper Patris adfertur vehiculo. Ipſe namque Pater in nubibus ſuſcepit eum. Et nos in nubibus rapiemur. Vides quantus futurus ſit honor? Et occurſum deſcendenti faciemus, & quod omnium eſt fœliciſſimum, ita ſemper cum ipſo erimus.]

Rapientur autem boni, relictis deorſum in terra reprobis. Quam fore acerbiſſimi luctus & horroris materiam, idem S. Chryſoſtomus egregiè notat, ibidem paulò poſt, verbis illis. [Poſt deſcenſum Domini (id eſt iam inchoato, nec dum planè finito deſcenſu iudicis, & appulſione eius ad thronum: alioqui enim non dicerentur qui rapiuntur, ite ei obuiam;) poſt deſcenſum igitur Domini, rapientur; poſteaquàm congregati fuerint. Fiet enim hoc ſimul nemine ſciente. Etenim quando viderint terram motam & turbulentam, puluerem confuſum, vndique ex æquo excitata Corpora, nemine ad hoc famulante, ſed iuſſione Dei terram antea repletam enacuare valente. (Cogita namque quantum ſit omnes tunc qui ab Adam ad aduentum ſuum vſque, ſtare cum mulieribus & pueris:) quando inquam, tantam viderint in terra tumultuationem, tunc ſcient. Quemadmodum enim diſpenſationem eius quæ ſecundum carnem eſt, non præuiderant, ita & tunc. Quando igitur illa facta fuerint, tunc & vox audiatur Archangeli, Angelis reliquis imperantis, & clamantis. Audientur tunc & tubæ, imò tubarum ſonitus. Qualis igitur tremor, qualis timor eos qui in terra erunt, qui iudicem expectabunt, obtinebit? Vna namque rapietur, & vna relinquetur. Quis erit tum animus illorum, quando iſtos quidem ſublatos videbunt, ſe verò ipſos relictos? An non quauis gehenna terribilius, eos iſta deiectos ac conſternatos reddere poterunt? Fingamus itaque ſermone, iam illud adeſſe. Si enim mors repentina, aut ciuitatum motus, & reliquæ minæ animos noſtros ita concutiont, quando viderimus terram diſruptam, & his omnibus refertam; quando audierimus tubas, quando vocem illam Archangeli, quauis tuba clariorem perceperimus, quando cœlum hoc vndique ſurſum euectum & contractum, quando ipſum aduerſantem Deum, Regem omnium viderimus, quis tum nobis animus erit? Horreamus obſecro, & terreamur, non ſecus quàm ſi iſta iam fierent. Ne ſolemur nos ipſos ex mora & cunctatione. Quando enim omnia oporteat fieri, nihil proderit cunctatio. Quantus tum tremor erit, quantus timor?] Similia habet hom. 9. de Aſcenſione *ferè in fine*.

665 Parata erit in aëre ſedes iudiciaria. Negat huiuſmodi corpoream ſedem, Origenes, vel potiùs apud eum auctor Latinus hom. 9. in diuerſus. [Sedes eius (inquit) aut certè quidam perfectiores dicuntur Sanctorum, de quibus Scriptum eſt; *quoniam illic ſederunt ſedes in iudicio*; aut quædam Angelicæ, de quibus dicitur; *ſiue ſedes, ſiue dominationes*. Ergo Rex ſæculorum, Deus Verbum, qui & in forma factus eſt hominis, ſedebit ſuper huiuſmodi ſedem gloriæ ſuæ.] Hoc myſticum eſt, nec ideirco abroganda ſedes corporea fulgentiſſima, & tanto iudice digna. Thronum magnum & candidum vocat Ioannes in Apocalipſi c. 26. ex cuius etiam libri c. 14. hanc ſedem fore nubem, colligit Thyræus, qui de hoc Chriſti throno, accuratè & minutè plurima diſquirit l. de iudicio vniuerſali c. 1. à num. 58. Ad eam ergo ſedem, è regione fixa fulgentiſſima cruce, primus fiet Chriſti deſcendentis & electorum ſubuectorum occurſus. Quod fore reprobis ſub his iacentibus, ſed tamen procul rem omnem conſpicantibus, triſtiſſimum ſpectaculum, S. Ephrem his verbis tradit Orat. de cruce Domini. [Quo pacto ſuſtinebimus Chriſti amatores, quando adſpexerimus tremendum ſolium paratum? Quando viderimus *ſignum filij hominis in cœlo reſplendens*, ſicut ait Dominus; ſanctum, inquam, & immaculatum, ac pretioſum ſignum cui ſponte clauis affixus pro nobis fuit ipſe Chriſtus Dominus? Tunc cuncti in ſublimi aſpicientes ſanctum ac formidabile magni Regis apparere ſceptrum, cognoſcent, & in memoriam redibunt ſermonis illius Domini, dicentis; *quia ſignum apparebit filij hominis in cœlo*.]

Confuſio ſumma & timor impiorum.

666 Tunc planè iuxta Pſaltem noſtrum, *confundentur omnes qui adorant ſculptilia, & qui glorantur in ſimulacbris ſuis*. Quod in primis valet de Idololatris, & falſorum numinum cultoribus; quos pudebit idolomaniæ ſuæ, & cultus exhibiti Dæmonibus non vero Deo. Sed & myſticus Idololatras, priſcis à Satana ſubſtitutos, vt ait Nyſſenus Orat. de S. Baſilio, *initio*; Chriſtianos inquam qui vitam ad fidei amuſſim non exegerint, maximè pudebit non expreſſæ Chriſti vitæ imitatione. Ipſius in primis iudicis ſpecies, & in corpore vndecumque glorioſiſſimo fulgentes ſupra Solem, vulnerum notæ, eos terrebunt: imo excruciabunt vehementiſſimè. Conſpicient enim Chriſtum iudicem, vt benè meditatur Eucherius hom. 4. ad Monachos num. 7. [Veniſſe ad iudicium, illud vtique corpore, quod pro noſtra ſalute ſuſceptum, pro noſtris criminibus additum, pro noſtra abſolutione damnatum, & pro noſtrorum vulnerum medicina, lancea, clauiſque confixum eſt. Prima enim erit in reos intoleranda ſententia, tenerendarum præſentia cicatricum. Quid igitur illo tempore facturi ſumus, quando contra illos crucifixi Domini liuores, notæ peccatorum noſtrorum, ac maculæ libidinum proferentur? Aut quo putas vultu reſpiciet redemptio noſtra, perditionem noſtram? Tanto grauiora erunt humana delicta, quanto maiora ſe oſtenderint diuina beneficia. Verendum eſt autem, ne illam vocem reſurrectionis pretioſa crucis veſtigia proteſtantem, etiam in iudicio ſuo ad vaſa iniquitatis, prolaturus atque dicturus ſit; *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum*, & agnoſce quæ pro te, & à te impietas humana, pertulerim. Illa vtique clauorum ſigna bonis ſalutaria malis terribilia, quæ vſque ad diem iudicij non delentur, ſine dubio obiicienda ſeruantur. Et quid poſt hæc ſequitur, niſi illud interpoſitum inter viuos & mortuos expaueſcendum chaos, vaſtúmque diſcrimen, excluſæ à natura viuentium tenebræ exteriores; dura ſeparatio à dulci intuitu ſanctorum, & à ſocietate fidelium; & è contrario inter lachrymabiles gemitus, planctuſque lugentium, collegium triſte miſerorum, & à beata patria æternum teterrimæ noctis

exilium.

exilium? Quàm lugubre erit homini, Deum videre & perdere, & ante pretij ſui perire conſpectum?]

Quo verò excipient ſenſu exprobrationes Chriſti de quibus hîc S. Auguſtinus ſerm. 67. de temp. [Quid faciemus chariſſimi, in illo metuendo iudicij die, cum tremente mundo Dominus præcinentibus Angelorum buccinis, in illo maieſtatis ſuæ throno, circumdatus cœleſtis militiæ luce conſederit, ibique de terræ gremio & antiquo puluere, ſuſcitato humano genere, aſtante teſtimonio conſcientiæ ſingulorum, poſitis in conſpectu peccatorum pœnis, iuſtorúmque præmiis, rationem vitæ cœperit poſtulare, & plus iam iuſtus quàm miſericors, ſeueritate iudicis contemptæ miſericordiæ reos, cœperit accuſare, & dicere; Ego te, ô homo, de limo manibus meis feci; ego terrenis artubus infudi ſpiritum; ego tibi imaginem noſtram ſimilitudinémque conferre dignatus ſum; ego te inter paradiſi delicias collocaui; Tu vitalia mandata contemnens, deceptorem ſequi, quàm Deum maluiſti. Cum expulſus de paradiſo, iure peccati, mortis vinculis teneretis, Virginalem vterum ſine diſpendio Virginitatis pariendus introiui, in præſepio expoſitus, & pannis obuolutus iacui, infantiæ contumelias, humanóſque dolores, quibus tibi ſimilis fierem, ad hoc ſcilicet vt te mihi ſimilem facerem, pertuli: irridentium palmas & ſputa ſuſcepi, acetum cum felle bibi, flagellis cæſus, vepribus coronatus, cruci affixus, vulnere perfoſſus, vt tu eripereris morti, animam in tormentis dimiſi. En clauorum veſtigia, quibus affixus pependi. En perfoſſum vulneribus latus. Suſcepi dolores tuos, vt tibi gloriam darem: Suſcepi mortem tuam, vt in æternum viueres: conditus iacui in ſepulchro, vt tu regnares in cœlo. Cur quod pro te pertuli, perdidiſti? Cur ingrate redemptionis tuæ munera renuiſti? Non te ego de morte mea quæro, redde mihi vitam tuam, quam vulneribus peccatorum indeſinenter occidis. Cur habitaculum quod mihi in te ſacraueram, luxuriæ ſordibus polluiſti? Cur corpus meum, illecebrarum turpitudine maculaſti? Cur me grauiore criminum tuorum cruce, quàm illa in qua quondam pependeram, afflixiſti? Grauior enim apud me peccatorum tuorum Crux eſt, in qua inuitus pendeo, quàm illa in qua tui miſertus mortem tuam occiſurus, aſcendi. Cum eſſem impaſſibilis, pro te pati dignatus ſum; ſed tu deſpexiſti in homine Deum, in infirmo ſalutem, in via reditum, in iudice veniam, in Cruce vitam, in ſuppliciis medicinam. Et poſt omnia mala tua, ad medicamenta pœnitentiæ confugere noluiſti: Ab auditu malo, non mereberis liberari.] His planè germina, ex ipſius Chriſti ore reprobis ante tribunal tanti iudicis comparentibus, obiicienda, omninò egregiè deſcribit Autor libri de malis Doctoribus, inſcripti perperam Sixto Papæ, *poſt medium*. Nec fore quod è contrario muſſent reprobi, vndecunque conuicti, ibidem ſubiicitur. Locus eſt inſignis, ſed longior quàm vt adſcribi hoc loco poſſit.

667 Quid ſi verò, illas quoque voces quas Sanctiſſimus Diaconus Murita, Apoſtatæ Elpidophoro exprobandas duxit, omnibus æquè obiiciendas dicam? Attexo narrationem egregiam ex Victore l. 3. Hiſtoriæ Vandal. [Cum Elpidophoro ſedente & fremente, honorabilis ſenior cœpiſſet extendi; priuſquàm exueretur, clam neſcientibus cunctis, illa quibus eum ſuſpiciens de fonte dudum texerat ſabana, baiulabat. Quibus ventilatis, ſimulque in oſtenſione cunctorum extenſis, in his verbis, tbians ad fletum & lachrymas commouiſſe dicitur ciuitatem. Hæc ſunt linteamina Elpidophore miniſter erroris, quæ te accuſabunt, dum maieſtas venerit iudicantis, cuſtodiente diligentia mea, ad teſtimonium tuæ perditionis, ad demergendum te in abyſſo putei ſulphurantis. Hæc te immaculatum cinxerant de fonte ſurgentem. Hæc te acriùs perſequentur, flammantem gehennam cum cœperis poſſidere, quia induiſti te maledictionem ſicut veſtimentum, ſcindens atque amittens veri baptiſmatis & fidei Sacramentum. Quid facturus es miſer, cum ſerui patrisfamilias ad cœnam Regiæ congregare cœperint inuitatos? Tunc te aliquando vocatum, terribiliter indignatus, exutum ſtolam Rex conſpiciet nuptialem, dicétque tibi; *Amice, quomodò huc veniſti, veſtem non habens nuptialem?* Non video quod contuli, non noſco quod dedi. Perdidiſti militiæ chlamydem, quam in tela Virgineorum membrorum decem menſibus texi, & tendiculas crucis quas extendens aquam mundaui, & purpura mei ſanguinis decoraui, non conſpiciunt oculi mei. Characterem non video Trinitatis. Talis intereſſe non poterit epulis meis, ligate eum pedibus, & manibus funiculis ſuis.]

Videbunt deinde, & *turbabuntur timore horribili*, vt loquitur Sapiens, *& mirabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis*, proborum, quos hîc calcauerint & oppreſſerint, *dicentes intra ſe pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes*, ad ſublimem illorum quos probè agnoſcent, filiis Dei, id eſt Angelis, miſtos euectionem, *hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum & in ſimilitudinem improperij. Nos inſenſati, vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore. Ecce quomodò computati ſunt inter filios Dei, & inter Sanctos, ſors illorum eſt.* Sanè ipſe Chriſti iudicis in maieſtate conceſſus, pictura tantùm expreſſus, Bogorem Bulgarorum Regem vt ſupra attigimus, adeò terruit, vt illicò Ethniciſmum eiurarit, vt ſupra memoraui. Felicem quoque, licet impium, ſola diuini iudicij per Paulum commemoratione tremefactum, pródunt Apoſtolorum Acta. Apud Climacum gradu 7. plerique, ex ſola iudicij cogitatione, attoniti & exanimati narrantur. In vita S. Bernardi l. 2. c. 6. Gulielmus Dux Aquitaniæ, propoſita per S. Bernardum Euchariſtia, Deum futurum iudicem continente, ſolo fuſus eſt. Si pictor, vel oratione aut cogitatione obiectus, aut velatus Chriſtus Iudex, peccatores terruit tantoperè; quid faciet ſedens in ſede maieſtatis ſuæ vt quærat ſuorum gloriam & impios perdat? Videndus Nyſſenus Orat. 2. de hom. procreat. cum de die ſeptima in qua requies ab omni opere, eximio (vt docet) extremi iudicij vltimæque orbis Dei, Symbolo; Et Goffridus Vindocin. ſerm. de Aſcenſ.

Demiſſiſſima Iudicis in primo eius conſeſſu per omnes adoratio; Electorum gaudia; Anguſtia malorum.

668 Ad primum iudicis in ſede parata conſeſſum, præeuntibus Angelis omnibus, & electis, & adactis ad idem præſtandum Dæmonibus ac omnibus reprobis, Christi iudici accident adoratione profundiſſima, iuxta illud Rom. 11. *omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti. Scriptum eſt enim, viuo ego dixit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo.* Implebitur etiam tunc illud Philippi 2. *in nomine Ieſu, omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris.* Specialiter verò de adoratione per Angelos, extat teſtimonium quod Pſaltes verſu qui conſequitur tradit his verbis, *adorate eum omnes Angeli eius.* Quæ verba Apoſtolus Hebræorum 1. vt Theodoretus hìc notat, aptauit ad Chriſti iudicis adorationem in extremi iudicij procinctu, per Angelos præſtandam. Quod egregiè item docet Nyſſenus orat. 3. imo 4. contra. Eunom. cap. 3. verbis illis. [*Cum iterum* (inquit) *inducis primogenitum in orbem:* adiectio particulæ *iterum*, hoc non primò fieri per hanc dictionis ſignificantiam oſtendit. Nam in repetitione eorum quæ ſemel facta ſunt, hac dictione vtimur. Igitur in fine ſeculorum, terribilem eius apparitionem hoc ſermone ſignificat: quando non ampliùs in ſerui forma conſpicietur, ſed in ſolio regni magnificè ſedens; & ab Angelis omnibus circùm ipſum adoratus: propterea qui ſemel in orbem ingreſſus, primogenitus factus ex mortuis, & fratrum & omnis creaturæ primogenitus: cum iterùm ingredietur in terrarum orbem, iudicans ipſum orbem in iuſtitia, ſicut teſtatur vaticinium, non repudiat primogeniti nomen quod ſemel pro nobis accepit, ſed ſicut in nomine Ieſu omne genu ſe curuat, ei qui ſupra omne nomen eſt; ſic etiam eum qui in nomine primogeniti venit, omnis Angelorum plenitudo obuiam facta adorat ad hominum reuocationem affecta gaudio, quam, quia ſit noſter factus primogenitus, rurſus ad gratiam quæ à principio fuit, reuocauit. Siquidem gaudium fit Angelis ſuper his qui peccato reſipiſcentes ſalui fiunt. Quocirca vſque nunc congemiſcit creatura illa, & condoleſcit noſtræ vanitati, multam ſitam & detrimentum indicans, noſtram perditionem, cum reuelatio facta fuerit filiorum, Dei quam pro nobis ſemper expectant, & præſtolantur; & cum ſalua fuerit ouis cum ſuperna illa centuria: (nos autem omnes ſumus humana natura, hæc ouis, quam quia factus primogenitus, bonus paſtor ſeruauit; (hinc præcipuè in vehementi pro nobis gratiarum actione, Deo adorationem adducent, ei qui propter primogenituram, reuocauit eum qui à patrio lare longè abſceſſerat.]

669 Vides, Nyſſenum, verba Apoſtoli & & Pſaltis, aptare ad prædictam adorationem, Chriſto ſub iudicij momentum, per Angelos, atque adeò etiam per electos omnes qui Angelis in aëre aſtabunt, exhibendam: ad eum Dominum gloriæ, & conſtitutum à Deo iudicem viuorum & mortuorum, ſumma demiſſione, quam ipſe quoque ſitus corporum prodet, recognoſcendum; quantumlibet impij ac Dæmones riugantur ad neceſſarium illud officium.

Quo porrò gaudio & exultatione, ſancti qui ſemper ſe Chriſto hìc conformarint, tantam Chriſti maieſtatem & euectionem pro depreſſione & exinanitione ſumma ſint excepturi, nemo ſatis aſſequatur, nedum explicet. Senſum de ea ſuum prodidit Dauid, verbis conſequentibus, *Audiuit*, (iuſſum de iudice Chriſto ab omnibus adorando,) *& lætata eſt Sion: Et exultauerunt filiæ Sion, propter iudicia tua Domine. Quoniam tu Dominus altiſſimus ſuper omnem terram; nimis exaltatus es ſuper omnes Deos.* Siue Deos participatione, ſanctos inquam Angelos & electos omnes intelligas; ſiue falſa nomina, quibus error humanus, & Satanæ malignitas, incommunicabile nomen commune fecit; nuſquam tantopere apparuit Chriſti ſuper illos omnes magnificentia & ſublimitas, quàm in tempore adorationis prædictæ, in procinctu iudicij. Hoc Sanè eſt venire manifeſtum, & non ſilere, ut dicitur Pſal. 49. *Deus manifeſtè veniet, Deus noſter, & non ſilebit.* Quod ſic de Chriſto exponit Diuus Auguſtinus 20. Ciuitatis cap. 24. [Hoc nos de Domino noſtro Ieſu Chriſto intelligimus, quem de Cœlo ſperamus eſſe venturum, ad viuos & mortuos iudicandos. Manifeſtus enim veniet inter iuſtos & iniuſtos iudicaturus iuſtè, qui priùs venit occultus ab iniuſtis iudicandus iniuſtè. Ipſe inquam manifeſtus veniet, & non ſilebit, id eſt in voce iudicis euidens apparebit, qui priùs cum veniſſet occultus ante iudicem ſiluit, quando *ſicut ouis ad immolandum ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe fuit ſine voce*, quemadmodùm de illò per Eſaiam legimus prophetatum, & in Euangelio videmus impletum.]

Non timebunt iuſtorum animæ, ac ne pro gradu quidem fœlicitatis ſolliſcitæ erunt, vt Nyſſenus dixit Orat. 2. de hom. procreat. *ſub finem*, ſed omnis eorum timor, erit reuerentiæ, quam amor condiet, & exultatio magna temperabit. Horrorem è contrario, & anguſtias malorum, nemo ſatis vel explicet vel concipiat? quando vel ipſe reuerendarum conſpectus cicatricum (vt Eucherius piiſſimè admonuit hom. 4. ad monach:) illos omni pauore complebit, & in anguſtias rediget intolerabiles; Nec dubium id cogitaſſe & perſpexiſſe nobilem illum, qui fratricidæ occidendi copiam nactus, & à ſupplice per Chriſti in omnes miſericordiam, mox etiam per conceſſam ipſi peccatorum remiſſionem fruſtra interpellatus; ad extremum per anguſtias animarum in extremo omnium iudicio adiuratus noxam planè remiſit, vt refert Cantip. l. 2. Apum c. 18. num. 3.

Intrinſeca generali iudicio; Ac primùm materia.

670 Hactenus de præuiis ad iudicium. Nunc ipſe iudicij actus attingendus eſt. Eius materiam complexus eſt Dauid, illa parte conſequentis verſus Pſalmi propoſiti, *qui diligitis Dominum odite malum.* Eſt enim adhortatio ad iuſtos, vt timore futuri iudicij, declinent mala: & ſcilicet bona operentur; quod hæc ſit futura vniuerſi iudicij materia, in hanc inquirendum,

dum, & iuxtà compertam eius veritatem, ferenda à iudice ſententia, vel damnationis, vel gloriæ. Nec quod ea materia hominibus occulta ſit, ſubducetur ideircò diuino iudicio. In quam rem luculenter diſſerit Autor commentariorum in Iobum apud Origenem, in calce libri 13. ad illud, *Non requirat eum Deus deſuper.* Quæ verba ſic expendit [Quid dicis ô Beate Iob? Ergo alios dies non inquiret, vt de iſto ſolo dicas velut interminans, *non inquirat illum Dominus deſuper?* Vtique (ait) omnes dies ſeculi inquirentur, omnia tempora, & momenta atque ſecula requirentur, & producentur. Nimirum non dies ſeculi qui naturam non habent neque ſubſtantiam, ſed verba & facta quæ in illis diebus ſunt geſta vel dicta, ſed cogitationes & conſilia atque tractatus qui in omni tempore vel momento huius ſeculi tractati ſunt atque cogitati. Hæc igitur omnia, in omnibus gentibus, & in omni lingua inquiſita, in iudicio manifeſtantur in tempore inquiſitionis. Non enim mentitur is qui ait; *Memor ſum ea quæ à ſeculo ſunt dinumerare*; non ſolum tempora & momenta, & dies, & annos, ſed quin potiùs omnium hominum cordis occulta, iuxta hoc quod dictum eſt; *qui fingit ſigillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum.* Et adhuc alibi; *Ipſe autem nouit occulta cordis.* Apoſtolus verò his conſonanter dicit; *In die qua iudicabit Deus occulta hominum.* Ille enim dies manifeſtabit omnia, in igne reuelans cuncta. Scientes itaque nos ô viri, quia aduerſum tam terribilem habemus iudicem, ſanctè conuerſari, & in factis & in verbis ſtudeamus, vt non pro condemnatione in iudicio, ſed pro requie atque gloria æterna inquiramur.]

Omnes igitur actus, & boni & mali, tametſi occulti, erunt iudicij extremi materia. Pſalm. 49. ea materiæ huius diſcuſſio, & veluti diſceptatio cauſæ, latè proponitur, bonáque eius Pſalmi pars, pulcherrima paraphraſi à S. Auguſtino illuſtratur 20. Ciuitatis c. 24. Ac Robertus de Sorbona, Opuſculo de Conſcientia, adducendus cum de Chriſto Magiſtro, conferens à c. 7. examen huius iudicij, cum examine ordinandorum, vel promouendorum ad gradus, expendit nominatim, quanta ſit futura terroris materia, quod Chriſtus per ſeipſum ſit cunctos ſtrictè diſcuſſurus.

Diſcuſſio cauſæ, cuiuſmodi.

671 In variis Scripturis, traditur fore ſcrutationem & interrogationem in cogitationibus. Interdum Partes eam diſceptationem, Satanâ cauſam ſuam aduerſus hominem vrgente faciendum, tradunt. Pulchrè S Auguſtinus Orat. contra Iudæos & paganos c. 4. [Expectatur dies iudicij, aderit ille æquiſſimus Iudex, qui nullius potentis perſonam accipiet; cuius palatium auro vel argento nemo corrumpet: Aſtabunt omnes animæ vt referat vnaquæque, ſecundùm ea quæ per corpus geſſit, ſiue bonum ſiue malum. Præſto enim erit aduerſarius Diabolus: recitabuntur verba profeſſionis noſtræ. Et ſi talis inuentus fuerit quiſque, vt debitor ex hac vita migret, exultabit ille aduerſarius in conſpectu Sereniſſimi Iudicis, ſuperiorem ſe eſſe declamans, agenſque talem cauſam apud talem iudicem. Æquiſſimè, (inquit,) iudex, iudica, *Iuſtitia* *& iudicium præparatio ſedis tuæ.* Iudica meum eſſe, qui tuus eſſe noluit: meus eſt, mecum damnandus eſt. Poſt renuntiationem, vt quid inuaſit pannos meos? Quid apud eum impudicitia faciebat, cui ipſe renunciauerat? Quid intemperantia, quid auaritia, quid ira, quid ſuperbia, quid cætera mea? Poſtremò æquiſſime, fugientem à me, confugientem ad te, poſtea cum meis quibus renunciauerat apprehendi, inuaſorem deſtinui. In ipſa quodammodò mea poſſeſſione, à me apprehenſus eſt. Quid enim in circo faciebat, atque ibi furias, lites, inſanas voces, inanéſque victorias, cum iam à ſe alienus ſibimet videbatur? Quid in theatro faciebat renuntiator turpium voluptatum? Quid in Amphitheatro crudelitates ſæuas oculis ſuis intuendo? Theſaurizauit ſibi iram in die iræ: Hæc omnia mea poſt renuntiationem inuaſit, meus eſſe voluit, & mea concupiuit. Iudica iudica æquiſſime, quoniam quem tu non dedignatus es tanto pretio liberare, ipſe mihi ſe poſtmodùm voluit obligare.]

Nyſſenus Orat. 5. de beatitudinibus, ſuſpenſis omnibus metu futurorum, & bonis & malis, inducit miſericordem, ab occurſu interuenientium pro eis egenorum, cauſa ſuperiorem euadere; immiſericordem verò cadere cauſa. [Quid igitur (inquit) ſi benefactor in tempore inquiſitionis agnitus ſit ab iis qui beneficio eius vſi fuerint, quomodò veriſimile eſt, eum dum iucundis & gratis vocibus coram Deo omnis creaturæ accipietur, atque celebrabitur, animo affectum iri? Numquid aliqua alia beatitudine inſuper opus habebit, qui in tam frequenti theatro, ob res optimas quaſi præconis voce celebretur? Nam quod adſint qui beneficium acceperint; docet Euangelij vox vbi Rex & iuſtis & peccatoribus, reſpondet. Ad vtroſque enim demonſtratiuis verbis vtitur, tanquam digito indicans ſubiectum: *Quatenus feciſtis vni ex his fratribus meis minimis.* Per hoc enim quod dixit, *ex his*, eorum quibus benefactum fuerit præ entiam oſtendit. Dicat nunc mihi qui inanimam pecuniarum materiam futuræ beatitudini præfert, quis auri ſplendor eiuſmodi? qui pretioſorum lapidum fulgores? quis indumentorum ornatus talis, quale bonum illud eſſe, ſpes ſuggerit, atque proponit? Cum Rex creaturæ in ſublimi ſolio gloriæ magnificè præſidens, humanæ naturæ ſeſe reuelauerit, & conſpiciendum præbuerit? Cum circùm ipſum innumerabiles Angelorum viſæ fuerint legiones, atque adeò cum in oculis omnium fuerit arcanum & ineffabile illud regnum cœlorum? Ac rurſus ex contrario demonſtrata fuerint terribilia illa ſupplicia? In medio verò horum, omnis hominum natura, qui à prima creatione vſque ad rerum vniuerſarum conſummationem nati fuerint, tum metu, tum ſpe futurorum ſtet ſuſpenſa atque ſollicita, in vtramque partem euentus expectatione ſæpè tremens: atque etiam iis qui cum bona conſcientia vixerint, futurum rei euentum ſuſpectum habentibus? Cum alios viderint à praua conſcientia in horridas illas ac tetras tenebras tanquam ab aliquo carnifice trahi? ſi hic fauſtis pariter ac gratis ab iis qui beneficia acceperint, edictis vocibus atque acclamationibus fiducia operum magnificus ac ſplendidus iudici ſe ſiſtat; nunquid ſimilem ac parem materialibus diuitiis, felicitatem ac beatitudinem

illam eſſe exiſtimabit ? Numquid montes omnes, & campos, & ſaltus, & mare in aurum tranſmutata, pro illis bonis ſibi cedi ac tradi pacturus ſit ? Ille verò qui diligenter, ſignaculis & clauſtris ferratiſque portis, & tutis conditoriis mammonam abſconderit, & omni mandato antiquius magiſque curandum duxerit, vt materia ſibi in occulto defoſſa atque congeſta eſſet; ſi is, quam, præceps in tenebroſum illum ignem detrudator: omnibus iis qui per hanc vitam experti fuerint, ſæuitiam & inhumanitatem ei obiicientibus & dicentibus; *Memento quod receperis bona tua, in vita tua.* Concluſiſti ſimul in munimentis diuitiarum miſericordiam, & reliquiſti ſuper terram miſerandi affectum: portaſti ad hoc ſeculum humanitatem; non habes quod non habuiſti non inuenis quod non depoſuiſti: non colligis quod non diſperſiſti: non metes quorum non deieciſti ſemina: digna ſementi tibi meſſis acerbitatem ſeminaſti, collige manipulos: coluiſti immiſericordiam, habe quod dilexiſti. Non aſpexiſti quenquam condolenter; non aſpicieris cum miſeratione. Deſpexiſti eum qui affligeretur; deſpicieris dum peribis. Fugiſti miſericordiam, fugiet te miſericordia. Abominatus es, & faſtidiſti egenum; faſtidiet te qui propter te egenus fuit. Si hæc atque ſimilia dicantur, vbi aurum? vbi ſplendida vaſa? ſplendida ſupellex? vbi per ſignacula, theſauris adhibita cautio.]

Verùm hæc omnia ita ſunt accipienda, vt poſtulat negotium in quo verſamur, & ſpectato iudice Chriſto, vt iudicandorum multitudine ac varietate. Aio igitur, vnicuique quidquid benè malève fecerit, dixerit, cogitarit deliberatè, fore manifeſtandum in diuina. Quæ cauſa eſt, cur ſanctus Gregorius 10. moral. cap. 31. Chriſtum velit dictum *lampadem hic contemptam, ſed paratam ad tempus ſtatutum*, quia exuret, & illuminabit abſcondita vniuſcuiuſque. Nec cuique tantùm ſua merita vel demerita propalanda; ſed cuilibet alterius cuiuſuis & interna & externa opera fore reuelanda, & patefaciendum omnibus quam quiſque facti ſui mercedem reportet, & quam ob cauſam; liquet ex iis quæ exempli gratia proponuntur Matth. 25. vbi aliqui dicuntur damnandi, alij beandi; propter opera miſericordiæ. Non quod hæc ſit adæquata ſalutis vel damnationis cauſa: Plerique enim ea opere ſine peccato omiſerint, (vt ſpecialiter quoad hoc pro Religioſis notat Rupertus lib. 9. de oper. Spir. ſancti cap. 14.) Sed quod in nonnullis ita ſit futurum. Et id circò exempli gratia ſint propoſita ea opera, vt intelligamus patefaciendam in Chriſti examine cauſam ſententiæ ferendæ.

Omnes aliis quoad omnia patebunt, Malorum inde confuſio, & bonorum gloria.

672 Quod aſſumpſi, omnes aliorum notitiam habituros in iudicio, latè confirmatur à S. Damaſceno ſub finem Orationis de defunctis. Locus eſt, ex pleriſque Patrum locis in eam rem adunatis, contextus; quem proinde fuerit perinde deſcribere, ac varia Patrum loca corrogare. [Neque hoc (inquit Damaſcenus,) quiſquam exiſtimet quod in tremenda illa concione, inter nos ignoti ſimus futuri. Næ profecto vnuſquiſque proximum agnoſcet, non corporis habitu, ſed perſpicaci mentis oculo. Vnde hoc adſtruemus, petis? Audi Dominum Chriſtum in parabola pauperis Lazari id manifeſtè docentem, cum inquit; *Diues eleuatis oculis agnouit pauperem Lazarum in ſinu Abrahæ Patriarchæ ſedentem.* Similiter autem & Abraham. Et ne quis dicat quia parabola ſit, proptereà minùs ſatis comprobatum quod propoſitum fuerat; ſciat diuinas Saluatoris noſtri parabolas, rerum eſſe exiſtentium, ſicut in eis contentæ ſunt & demonſtratæ. Quare ſicut ait Ioannes Chryſoſtomus, non eos ſolùm quos hîc nouimus, ſed etiam quos nunquam vidimus, cognoſcemus. Etenim neque Abraham vidiſti, neque Iſaac, neque Patriarchas: Sed vbi in generali tremenda illa congregatione videris & cognoueris, dices; Ecce Abraham, & Iſaac, & reliqui Patriarchæ. Ecce Petrus, & Paulus, Apoſtolique omnes: Ecce Dauid pater Dei, & Prophetarum Cuncti: Ecce Præcurſor Ioannes, & Stephanus Protomartyr, & ſanctorum multitudo. Ad hæc iterum ait celebratus ille in ſacris diſciplinis Baſilius, ad auaros loquens; Num ante oculos proponi Chriſti tribunal? quoniam quotquot à te iniuria affecti, circunſtabunt & inclamabunt te; Quo tunc imaginibus iniquitatum tuarum manifeſtè viſis, vertes oculos? Hinc pupillos, inde viduas, vtrinque pauperes à te oppreſſos, famulos quos contriſtaſti, vicinos quos exacerbaſti, & reliqua per ordinem. Beatus item Ephrem, diligentiſſimus prædicator ſecundi aduentûs Chriſti, ſic docet; Tum filij parentes ſuos condemnabunt, quia bona opera non fecerint, & in hac hora noſtros ſuos vident miſeri. Et ſi quos cernant ad dextram partem inductos ſeparari, comploratorias lamentationes eiulant. Et rurſus qui Theologi cognomentum obtinuit; Tunc (inquit) te Cæſarium videbo fratrum chariſſime, fulgidum, glorioſum, exultabundum: qualis ſcilicet & mihi per ſomnium apparuiſti. Accedit ad hos Athanaſius ille, vita & ſermone circumſpectus, Eccleſiæque Dei fundamentum, de iis qui in Domino mortui, ſic dicens: Hoc etiam Deus iis qui ſaluantur conceſſit, vt animæ eorum vſque ad diem reſurrectionis conueniant & collætentur, expectantes diuina munera ſibi diſtribuenda, qua conſolatione peccatores priuati ſunt. Virtutem enim qua ſe mutuum cognoſcant, non habent. In illo autem omnium populorum theatro, ſicut opera omnium reuelabuntur, ita & perſonæ omnibus erunt cognoſcibiles, donèc extrema omnium ſeparatio fiat, & vnuſquiſque in locum quem præparauit, dimittetur. Et iuſti quidem cum Deo agent, & inter ſe: peccatores verò in extremis locis, & inter ſe ipſi quoque, non tamen mutuum ſe agnoſcentes: Nam & hac conſolatione deſtituti ſunt. Qualis autem (obſecro,) confuſio eſſet, niſi qui confunduntur, noſcantur ab omnibus? Tunc enim grauis & maxima erit ignominia, cum quis noſcet omnes, & noſcetur ab omnibus. Quiſquis enim erubeſcit, ab iis erubeſcit qui ſe nouerunt. Equidem notus qui confunditur, inter ignotos non erubeſcit. Indubitatum igitur & citra controuerſiam eſt, mutuum nos omnes agnituros: & ante oculos cuiuſuis

patebit,

patebit; quàm honeſtè vnuſquiſque vixerit.] Vides in iudicio extremo, & actiones omnium, & perſonas omnes fore cuiuis peruias, iuxta Damaſcenum,& Patres quos allegat.

673 Optimè idem tradit Rupertus lib. 9. de operibus Spiritus ſancti cap. 18. [Quæſtioni difficiliùs(inquit) reſponderi poſſet,ſi exiſtimaremus ſic ibi interrogandum, & ſic reſpondendum,ſicut hîc interrogamus, & ſicut reſpondemus. Si ita putaremus, riſum ſapientibus faceremus, conſequens eſſe dicentibus,vt vnus homo apparens in nubibus, ſedens in maieſtate ſua, Rex magnus, ore grandi, vocem ſuam elementarem ſic magnam faceret, vt eam in toto mundo, vel de toto mundo congregatæ audirent & intelligerent omnes gentes. Nunc autem ſcimus & ſcire debemus, quia non verbis aut voce elementari, ſed cogitationibus latere non valentibus, & certiſſimè concurrentibus iudicium omne perficietur;teſtante Apoſtolo,cum dicit; *Qui oſtendunt opus legis, Scriptum in Cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut etiam defendentium, in die cum indicabit Deus occulta hominum ſecundùm Euangelium meum, per Ieſum Chriſtum.* Ergo interrogatio illa dicentium,*Domine quando te vidimus eſurientem, & pauimus; ſitientem, & dedimus tibi potum* &c. Cogitatio erit & conſcientia tripudians in manifeſto cordis, attoniti, atque admirantis,. quid ſi quod videt & audit.] Idem ſubdit de auditione mala.

Hi ergo apparebunt ſtigmatis Satanæ notati, vt pulchrè proſequitur Eucherius hom. 10. de Paſchate. Alij glorioſè nitentes operibus bonis: vnde ſumma exiſtet malorum confuſio, & bonorum gloria, quando vtique in conſpectu tantæ multitudinis, & in tam amplo Concilio retegentur palam. Egregiè id attigit idem melliſſimus ſcriptor hom. 1. de Aſcenſione, his verbis. [Quamdiù in hoc corpuſculo poſiti ſumus,conceditur nobis ſciſſa redintegrare,maculata diluere, vulnerata ſanare. Quicquid autem hîc non redemerimus mortifera ſecuritate decepti, integrum nobiſcum inſanabili cum dolore reportabimus, ad ſanctorum præſentiam, atque ad ipſam tremendi iudicis maieſtatem. Et quid de nobis erit, ſi cum talibus ornamentis proceſſuri ſumus in illum conuentum omnium Sanctorum?Qui dies ille?quæ trepidatio;quæ terræ & cœli ſpectatio erit, cum inter aliorum præclara geſta, & illuſtria merita,aliorum probra & dedecora perferentur? Et quid grauius? quid intolerabilius? quàm ſi illo tempore malorum ignominia reueletur, quo bona gloria manifeſtabitur?Multo enim inuidioſior & damnabilior erit cauſa criminum, ſub aſſiſtentium comparatione virtutum. Quid erit terroris? quid miſeriæ? quid mæroris, quando ſub illo admirabili Apoſtolorum Martyrúmque Concilio, ſub illo Angelorum ſydereo ac præfulgente conſeſſu, cum rubore, veterum delictorum diuerſis tetra maculis anima producetur? Quando lætiſſimam iniquitatum ſuarum, confuſibilémque vitæ totius hiſtoriam ante oculos ſuos videbit exponi, vt illam inaudita clamantium vox, malorum conſcientia obmuteſcente & deficiente condemnet?]

674 Breuiter S. Chryſoſtomus hom. 10. in primam Corinth. [Chriſti tribunal cenſeamus adeſſe, vt vnuſquiſque ſuam conſcientiam diiudicet,& iam cogitet adeſſe iudicem,omniáque reuelari, & in medium adduci. Non enim ſolùm nos aſſiſtere oportet,ſed & reuelari.Numquid obſtupuiſtis?Si autem nunc, cum nondum res agitur, ſed ſolùm proponitur, & in cogitatione effigiatur, à conſcientia perimus, quid faciemus quando aderit.] Plurima in hanc rem ex variis Patribus retuli in Morali, Diſtinctione 4.num.429. ibi legenda. Videndus quoque S. Ephrem Tomo 1. tractatu 70. & duobus ſequentibus perbreuibus; ſunt enim potiùs reſponſa ad quædam quæſita de iudicio extremo.

Aliam malorum confuſionem, & è contrario ſeruata proportione, aliam bonorum gloriam, inde eruere poſſumus, quod Sancti ita omnibus patentes erunt honori Chriſto Domino, qui de eis multo potiore iure, quàm S. Paulus de iis quos Chriſto pepererat gloriari poterit, tamquam de gaudio & corona ſua. Ex impiis autem & eorum apud omnes proſtantibus iniquitatibus, quantum in ipſis fuit,opprobrium in Chriſtum refundetur, & ingens gaudium Diabolo creabitur. Egregiè omnino id proſequitur S. Baſilius in regulis fuſiùs diſputatis ad quæſt. 2.*ſub finem*,vbi recenſitis inſignibus Dei in hominem beneficiis; iis præſertim quibus Verbum in carne prodiens, hominem onerauit, concludit;[Quæ omnia quandocumque mecum ipſe conſidero, (vt planè quod euenire mihi in animo ſentio, apud vos etiam enunciem) terribilis me quidam cum mentis conſternatione horror inuadit,metuentem videlicet, ne ſi aliud agendo in rebus futilibus ac vanis animum occupauero, à Dei charitate deiectus,Chriſto dedecori ſim. Qui enim aſſiduè nunc ſuis nos artificiis circumuenire, & mundialis iſtius vitæ illecebris ineſcans,omni conatu efficere ſtudet vt datorum nobis à Deo beneficiorum Deique ipſius memoriam ex animis noſtris reuellat, is vbi hinc migrauerimus, cum animarum noſtrarum exitio nobis inſultans, vehementiſſiméque inſectans, contemptionem Domino noſtram contumelioſè exprobabit, contumaciáque ac defectione ab ipſo noſtra, gloriandi materiâ aduersùs illum vtetur;quod videlicet cum nos ipſe neque crearit, neque pro nobis mortem ſubierit, ſibi tamen ſpretis, contemptiſque Dei præceptis, obſequentes habuerit. Equidem iſtam ego futuram aduersùs Dominum contumelioſam opprobrationem ac dedecus, & inſolentem hoſtis gloriationem, grauiora longè eſſe ſtatuo, quàm ea quæ ſunt in gehenna ſupplicia; materiam videlicet nos aduerſario Chriſti, glorioſiùs ſeſe aduerſus illum efferendi extitiſſe, qui conciliandæ nobis cauſa ſalutis, & mortuus ſit, & reſurrexerit;cui etiam vel hac gratia, maiorem in modum debitores ſumus.]

Omnium ad omnes manifeſtatio, ſcrutatio in lucernis

675 Et bonorum igitur & malorum opera,dicta, & cogitata libera omnia,nuda & aperta omnibus erunt, ſcrutante iudice in lucernis facta vniuſcuiuſque. Ea enim metaphora,Scripturæ exquiſitam materiæ diſcuſſionem deſignant. Et hîc quidem, omnia propè fiunt in

abſcondito, & cæcis conduntur tenebris; vnde pleriqne videntur pij ac probi, qui reuera ſunt impij. Tunc autem accenſo lumine, omnia patebunt. Proſequitur pereleganter eam Metaphoram Ricardus Victorinus tract. de iudiciaria poteſtate; Tum concludit. [De his lucernis Dominus minatur, vbi per Prophetam loquitur. *In tempore illo, ſcrutabor domos Hieruſalem in lucernis. Hieruſalem* idem ſonat quod *viſio pacis.* Domus itaque Hieruſalem, ſunt conſcientiæ ſecuræ; nam hæ ſunt quæ videntur internam pacem habere. Quid igitur fiet de domibus Babylonis, quando domus etiam Hieruſalem ſcrutandæ ſunt cum lucernis? Quid erit de conſcientiis turpibus & deſperatis, ſi confidentiæ præſumptio tollitur etiam malè ſecuris? Domus itaque Hieruſalem à Domino perſcrutandæ perhibentur, quia in illis etiam conſcientiis quæ ſecuræ ſibi videbantur, nihil occultum, nihil indiſcuſſum relinquetur, quod à veritatis lumine non arguatur. Hoc autem domorum ſcrutinium cum lucernis, ſe Dominus facturum perhibet, quia latebroſarum etiam cogitationum vel voluntatum iudicium, illorum vtique miniſterio faciet, quos ſumma veritatis intelligentia ad omnis iudicij examen intimè illuminauit. Splendor ergo quidam diuini luminis, de perfectorum cordibus radiabit; qui vnicuique vniuerſa quæ in corde ſuo bona vel mala latebant, manifeſta viſione denudabit. Cogita igitur quomodò nunc ad huius corporeæ lucis infuſionem eorum quæ in domo ſua ſunt ſtatim omnia circumſpicit, & non ſolum quantitatem, ſed qualitatem rerum, ſub vno & ſimplici aſpectu deprehendit. Conſtat autem lucem illam incorpoream multo præſtantiorem multo efficaciorem in genere proprio, quàm iſta ſit vel eſſe poſſit in genere ſuo. Parum itaque eſt quod dixi, quod radius ille incorporeus plenè demonſtrat ſingulos ſibimet ipſis; imo & ſibi, & aliis.]

Item librorum apertio ac lectio.

676 Idipſum Scripturæ ſæpè tradunt ſub metaphora apertionis libri vt Danielis 7. *Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt.* Et Apocal. 20. *vidi mortuos,* qui ſcilicet mortui fuerant, *magnos & puſillos, ſtantes in conſpectu throni, & libri aperti ſunt, & alius liber apertus eſt qui eſt vitæ, & iudicati ſunt mortui ex iis quæ ſcripta erant in libris, ſecundum opera ipſorum.* Quem locum S. Auguſtinus 20. Ciuit. cap. 14. Egregiè in hunc modum enucleauit. [*Libros* dixit eſſe apertos, & *librum.* Sed librum cuiuſmodi ſit non tacuit; *qui eſt* (inquit) *vita vniuſcuiuſque.* Ergo illi libri, quos priore loco poſuit, intelligendi ſunt ſancti, & veteres & noui, vt in illis oſtenderetur, quæ Deus fieri ſua mandata iuſſiſſet. In illo autem qui eſt vitæ vniuſcuiuſque; quid horum quiſque non feciſſet, ſiue feciſſet. Qui liber ſi carnaliter cogitetur, quis eius magnitudinem aut longitudinem valeat æſtimare? Aut quanto tempore legi poterit, liber in quo ſcriptæ ſunt vniuerſæ vitæ vniuerſorum? An tantus Angelorum numerus aderit, quantus hominum erit; vt & vitam ſuam quiſque ab Angelo ſibi adhibito audiat recitari? Non ergo vnus liber erit omnium, ſed ſinguli ſingulorum. Scriptura verò iſta vnum volens intelligi; *& alius (inquit) liber apertus eſt.* Quædam igitur vis eſt intelligenda diuina, qua fiet, vt cuique opera ſua, vel bona vel mala cuncta, in memoriam reuocentur; & mentis intuitu, mira celeritate cernantur: vt accuſet, vel excuſet ſcientia, conſcientiam: atque ita ſimul, & omnes, & ſinguli iudicentur. Quæ nimirum vis diuina, *libri* nomen accepit. In ea quippe, quodammodo legitur, quicquid à faciente recolitur.] Complexus his paucis eſt ſapientiſſimus Pater, quæ diffusè alij de his libri ſcripſere; ſiue abſolutè tractantes libros hos iudiciales, vt Thyræus lib. de iudicio vniuerſali cap. 17. Pererius lib. 15. in Daniel. Sanctius in cap. 7. Danielis num. 85. Siue conferentes eos cum libro vitæ ſeu catalogo electorum Dei de quo libro, fusè Theologi 1. parte, tractando prædeſtinationem, & Ribera cap. 4. Apocal. ad verſ. 5. ac ibidem Alcazar & Pererius: & qui de quintuplici vitæ libro multa promiſcuè tradit. Sixtus lib. 2. Biblioth. V. *vitæ liber.*

Eam porrò confuſionem, quam impiis ex contraria ſanctorum vita obuenturam dicebam, librorum quoque apertione & lectione expreſſam cenſuit S. Gregorius 24. Moral. tractans illud, *reſpiciet homines, & dicet peccaui,* quod ſic Gloſſat. [Viua lectio eſt vita bonorum: vnde & non immeritò iidem iuſti, in ſacro eloquio *libri* nominantur, ſicut ſcriptum eſt; *Libri aperti ſunt, & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ & iudicati ſunt mortui, ex his quæ ſcripta erant in libris.* Liber namque vitæ, eſt ipſa viſio aduenientis iudicis. In quo quaſi ſcriptum eſt omne mandatum, quia quiſquis eum viderit, mox teſte conſcientia, quicquid non fecit intelligit. *Libri* etiam *aperti* referuntur, quia iuſtorum tunc vita conſpicitur, in quibus mandata cæleſtia, opere impreſſa cernuntur. *Et iudicati ſunt mortui, ex his quæ ſcripta erant in libris,* quia in oſtenſa vita iuſtorum, quaſi in expanſione librorum, legunt bonum quod agere ipſi noluerunt; atque ex eorum qui fecerunt comparatione, damnantur.]

Nullus inde rubor ſanctorum, aliquando iniquorum.

677 Quamquam autem in his libris, legentur quoque probra anteriorum ſanctorum, etiamſi malè id negent Magiſter in 4. diſt. 43. Viguerius in Inſtit. cap. 21. §. 3. ver. 8. Somnius Tractatu de extremo iudicio cap. 6. (Nam Scripturæ apertè ferunt omnia eſſe tunc pandenda, & omnia adducenda tunc eſſe in iudicium, nec repugnat D. Auguſt. 17. Ciuitatis cap. 4. *in fine,* cum ſola extrema terræ iudicanda ait, ideſt extremum vitæ hominis ſtatum, fore ſalutis vel damnationis cauſam pronuntiat: Id enim rectè cohæret cum detectione anteriorum, iamque ante abolitorum proborum:) Tamen id nullo modo erit rubori electis, ſiue tunc in iudicio, ſiue per totam æternitatem: qua idem proprie & alienæ anteriorum meritorum ac demeritorum conſpectus patebit, quod S. Anſelmus egregiè planè expreſſit, ſerm. de beatitudine, ex quo placet aliqua adſcribere. Dixerat; [Ibi à ſingulis omnes, ibi ab omnibus ſinguli cognoſcentur

nec

nec quemquam omnino latebit, qua patria, qua gente, qua ſtirpe, quis editus fuerit, vel quid in vita fecerit.] Aduerſùs hoc, obiicit ſibi S. Anſelmus. [Hic fortaſſis ait aliquis, quid eſt hoc? peccata quæ feci, ſcient omnes? Ad hoc ea confeſſus ſum vt delerentur, vt obliuiſcerentur, vt nulli ampliùs panderentur.]

Diluit eam obiectionem in hunc modum. [Benè; ſed enim tu illa gloria ab omni criminis ſorde purgatus, vultui Dei præſens aſtiteris, ingratusnè ei eſſe poteris pro tanta miſericordià, quam tibi fecit, remiſſis illis delictis tuis? Et vnde gratias ages, ſi nihil eorum, vnde illas iure debeas, in tua memoria habes? Vt igitur in illius laudibus æternaliter iucunderis, ſemper de quanta ſis miſeria ereptus, (vt puto,) coram habebis. Cum ergo ſingulorum conſcientiæ ſingulis pateant, fateri audeò, ea quoque cunctis patere, pro quorum curatione, tu Deo iugiter gratioſus exiſtes; non ad tuam confuſionem, ſed ad magnam Dei glorificationem, tuámque gratulationem. Nec enim tunc pro peccatis ſuis te maior cordis anguſtia premet, ſcelerumque tuorum magis pudebit, quàm aliquem magnis olim vulneribus ſaucium, iamque omni ex parte ſanatum, aboliti langoris moleſtia premit; vel eorum quæ in vta poſitus infans egerat, nunc grandæuum pudet. Tunc quippè, cum integra ſanitas, perfecta munditia, plena remiſſio, ſecura omnium offenſionum impunitas tibi certò acceſſerit, cognitio eorum qui magis horrori tibi valebit, quàm eſt modò beatiſſimo Apoſtolorum Principi Petro; quia Chriſtum negauit, abiuratio ſua, Beato Paulo qua perſecutus eſt immanitas ſua; Beatæ Mariæ Magdalenæ, peccata ſua, & multis aliis, multa quæ ſciuntur iam donata, crimina ſua? verùm ſuper hoc agnitis delictis, velut enormi ac fœda infirmitate tua, pietas, virtus, ac ſapientia medici qui te ſanauit, ſublimius à cunctis admirabitur, laudabitur, magnificabitur. Laus autem & magnificentia, Deo gloriæ, tua ſi benè aduertis, gloria eſt. Sed dices; Equidem conſentio, laudem Dei, gloriam meam eſſe. Verum cùm hinc indè, tot & tot ad comparationem mei innocentes prodeant, qui conſideratis vitæ meæ obſcœnitatibus, me omnino, ſicut æquum erit, horrori habendum iudicent, quid dicam? Iuſtitia nempe ſuum, & ſuum iniuſtitia præmium exigit. In his frater, nolo timeas, aliter erit quàm exiſtimas. Illum ſiquidem quem tu tibi comparatum, iudicas penitus innocentem, non ibi reperies, de te quemadmodùm æſtimas ſentientem. Namque videns te ille, quo de agis, planè intelligit te nequaquam ſe ſed Deum quando peccaſti offendiſſe. Cum ergo viderit Deum tibi ſua debita funditùs dimiſiſſe, nec in cor ſibi aſcendet, vt te deinde aliquatenus iudicet. In hoc enim ipſo Deum ſe offendere cognoſceret, ſi te Deo per omnia reconciliatum, prò iis quæ olim feceras, vllaterus contemnendum cogitaret. Magis autem gratioſus admirabitur ineffabilem Dei elementiam, non ſolùm in te, ſed & in ſe. In te, quia de tam profundo iniquitatis eripuit te. In ſe, quia ſola gratia eius, ne in idem profundum rueret, tenuit. Te laudando igitur magnificabit, in te poſt gratiam Dei, vim atque conſtantiam, quibus enitens voraginem tanti mali viriliter euaſiſti quàm iuxta quod ipſe conſiderabit, ſi derelictus à Deo ſimili modo incurriſſet, non ita forſitan euaſiſſet. Vides igitur quàm nihil improperij, vulgata cognitio peccati tui, immo quàm multùm laudis, & gratiarum, cognita remiſſio ſui generabit.] Subſcribunt huic doctrinæ, Scholaſtici in 4. diſt. 43. vbi D. Thomas, & Bonauentura, paſſimque alij. Item Soto in 4. diſt. 47. quæſt. 2. art. 3. Suarez Tome. 2. 3. Partis diſp. 57. ſect. 7. Ioannes Sanchez diſp. 7. num. 7.

Propalanda quoque, iuſta Dei iudicia.

678 Porrò nōn modò merita & demerita ſingulorum fore tunc manifeſtanda, ſed etiam rectitudinem antea incertorum & occultorum iudiciorum Dei propalandam fore omnibus, S. Auguſt. 20. Ciuit. c. 2. *in fine*, his verbis docet. [Cum ad illud Dei iudicium venerimus, cuius tempus iam propriè *dies iudicij*, & aliquando *dies Domini* nuncupatur, non ſolùm quæcumque tunc iudicabuntur, verum etiam quæcumque ab initio iudicata, & quæcumque vſque ad illud tempus adhuc. Iudicanda ſunt, apparebunt eſſe iuſtiſſima. Vbi hoc quoque manifeſtabitur, quàm iuſto iudicio Dei fiat; vt nunc tam multa, ac penè omnia iuſta iudicia Dei, ſenſus mentéſque mortalium lateant, cum tamen in hac re, piorum fidem non debeat iuſtum eſſe quod latet.] Electis tamen Dei, multo plura, & dilucidiùs monſtrabuntur hac in parte. Quod pulchrè tradit apud D. Auguſtinum Auctor libri de triplici habitaculo c. 4. quem S. Bonauentura citat nomine S. Fulgentij; iuxta quem. [Dabitur iuſtis omnibus aſſidua lectio libri vitæ, id eſt æternæ veritatis & ſummæ ſapientiæ, & Verbi Dei, quæ eſt Chriſti Ieſu viſio; vbi quicquid nos nunc latet, manifeſtum erit. Vbi ratio manifeſta eſt. cur hic electus eſt, & iſte reprobatus; cur hic in regnum aſſumptus, & ille in ſeruitutem redactus; cur alius in vtero moritur, alius in infantia, alius in iuuentute, alius in ſenectute. Cur alius pauper, & alius diues. Cur filius adulteræ baptizatur, & aliquando filius legitimæ coniugis, ante baptiſmum moritur: Cur qui benè incipit viuere, aliquando malè finit & qui malè incipit, ſæpè benè finit. Hæc omnia, & huiuſmodi multa, in libro vitæ, plana & aperta omnibus erunt.]

Diſcuſſio, & manifeſtatio prædicta aut momentanea, aut perbreuis.

679 Hæc omnia, tametſi adeò vaſtam & propè immenſam, attenta iudicandorum multitudine, materiam complectuntur; tamen breuiſſimo tempore, aut in momento manifeſtabuntur, roborante Deo ſingulorum vires intellectiuas, vt ad tam amplum obiectum ſimul & ſemel perſpiciendum, poſſit aſſurgere. Fateor incertum Diuo Auguſtino viſum, lib. 20. Ciuit. cap. 1. quamdiu protendendum ſit iudicium. Sic enim ſcribit. [Quod in confeſſione ac profeſſione tenet omnis Eccleſia Dei veri, Chriſtum de cœlo eſſe venturum ad viuos ac mortuos iudicandos hunc diuini iudicij vltimum diem dicimus, id eſt nouiſſimum tempus. Nam

per quot dies hoc iudicium tendatur, incertum eſt. Sed ſcripturarum more ſancitum, *diem* poni ſolere pro *tempore*, nemo qui illas literas quamlibet negligenter legerit, neſcit.] Sic igitur D. Auguſtinus. Tamen breui admodùm tempore perficiendum eſſe iudicium, receptiſſima eſt Doctorum ſententia, à Richardo Victorino Tractatu de iudiciaria poteſtate *ſub finem*, latè illuſtrata. Eámque Thyræus lib. de vniuerſali iudicio cap. 19. num. 56. quibuſdam Scripturis confirmat, quæ non videntur ad rem facere; cuiuſmodi eſt, quod 1. Theſſal. 5. aduentus Domini comparatur furi. Et quod Matth. 24. confertur cum fulgure, quod vno momento ab Oriente in Occidentem relucet. Verùm hæc omnia, ad improuiſum potiùs & inexpectatum Chriſti aduentus definitum ac certum diem pertinent, quàm ad tempus intra quod iudicium eſt peragendum.

Ex eo tamen quod Scripturæ toties prodant, confiméntque Patres, tempore iudicij Chriſtum exacturum eſſe rationem etiam de otioſis verbis, & ſcrutatorum omnes in lucernis, ac poſiturum rationem cum eis; quæ conſtat ſi ſucceſſiuè & pedetentim peragerentur, vix multis ſeculis eſſe perficienda; rectè colligitur, omnem illam diſcuſſionem cauſarum, & omnia ad ſententiæ prolationem præuia, vel momento, vel per breui admodùm tempore eſſe conſummanda. Audi Origenem Tractatu 7. in Matth. [Omnes nos, præſentari oportet ante tribunal Chriſti vt reportet vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum ſiue malum: & adducetur ad rationem etiam omne verbum otioſum quod locuti fuerint homines, vel ſi quis aliquando potauerit aliquem calice aquæ frigidæ, tantùm in nomine diſcipuli. Hæc autem non ſic dici putamus, quaſi opus habentia multo tempore, vt ponatur nobis ratio de omnibus actibus vitæ noſtræ: vt ſuſpicio ſit Rege ponente ſingulis in tanta ſeruorum multitudine rationem, ne fortè res ipſa neceſſarium habeat longum tempus, quoad vſque ad finem perueniant omnia, quæ ab initio mundi vſque ad conſummationem ſeculi, non vnius, ſed multorum ſeculorum ſunt geſta ab omnibus. Sed non eſt ita. Volens enim Deus ventilare omnium mentes, vt vnuſquiſque ſentiat proprios actus bonos vel malos, citò omnia ab omnibus omni tempore geſta, ſingulis quibuſque faciet in mente ineffabili quadam virtute. Nec enim ſicut nos volentes in mente facere alicui ea quæ fecit, opus habemus tempore ſufficienti ad conſummationem eorum quæ dicuntur à nobis, & in memoriam rediguntur; Sic & Deus opus habet tempus, volens nobis in mente facere omnia quæ geſſimus in vita, & cognoſcentes vniuerſa quæ fecimus, intelligamus propter quæ, aut punimur aut honoramur. Si quis autem celeritati diuinæ virtutis, circa hæc omnia conſummanda non credit; hic nondum intellexit Deum, qui omnia fecit, & non indiguit ſpatio temporis alicuius ad faciendam, cœli, & terræ, & omnium quæ in eis ſunt, creaturam. Nam etſi videtur in ſex diebus feciſſe omnia Deus, maximè quia dicit, *hic eſt liber generationis cœli & terræ qua die facta ſunt cœlum & terra*; audendum eſt tamen & dicendum, quoniam tempus futuri iudicij non opus habebit ſpatio temporis; ſed ſicut reſurrectio dicitur futura *in momento, in ictu oculi*; ſic puto & iudicium fore.]

Ex tanta diſcuſſionis claritate, omnium excuſationum, & ſubterfugiorum præcluſio.

680 Quia autem viſio meritorum & demeritorum, erit intuitiua & clara, agnoſcentibus omnibus diſtinctiſſimè, quid ipſi quid alij quique, liberè fecerint, dixerint, cogitarint; non patebit locus, vel excuſationi peccatorum, vel calumniæ bonorum. In hac enim vita, peruertuntur ſæpè iudicia, tergiuerſante reo, & negante malum quod fecit: eo quod obſeratis hominum pectoribus, non liceat iudici, eò demittere oculos, nec conuinci poſſit reus apud iudicem, & eos quos iudici conſcios eſſe oportet. Et è contrario boni actus, quia latet intentio qua fiunt, vocantur plerumque in inuidiam, & criminationi patent. Nihil horum in Chriſti extremo iudicio habebit locum, quia Deus perſpiciè & clarè manifeſtabit conſilia cordium, & illuminabit abſcondita tenebrarum, ſtatuens reum ante faciem ſuam; quod à D. Bernardo ſerm. de conuerſione ad clericos cap. 2. de iudicio huius vitæ inſigniter expreſſum, multo magis valet pro futuro iudicio. [*Initium* (inquit,) *loquendi Domino*: & hoc verbum ad omnes qui conuertuntur ad cor præceſſiſſe videtur, & non modò reuocans eos, ſed reducens & ſtatuens contra faciem ſuam. Eſt enim non tantùm vox virtutis, ſed & radius lucis, annuncians pariter hominibus peccata eorum, & illuminans abſcondita tenebrarum. Nec verò vlla internæ huius vocis ac lucis differentia eſt, cum vnus idémque ſit Dei Filius, & Verbum Patris & ſplendor gloriæ; ſed & animæ quoque ſubſtantia, in ſuo quidem genere etiam ipſa ſpiritualis & ſimplex, ſine vlla diſtinctione ſenſuum, ſic tota, ſi tamen tota dicenda eſt, vt & videns pariter & audiens videatur. Quid enim illo agitur ſiue radio, ſiue verbo, niſi vt nouerit ſemetipſam? Aperitur ſiquidem conſcientiæ liber, reuoluitur miſera vitæ ſeries, triſtis quædam hiſtoria replicatur, illuminatur ratio, & euoluta memoria, velut quibuſdam eius oculis exhibetur. Vtraque verò non tam ipſius eſt animæ, quàm anima ipſa; vt eadem ſit & inſpiciens & inſpecta: contra ſuam ſtatuta faciem, & à violentis quibuſdam apparitoribus immiſſarum vtique cogitationum, coacta proprio interim iudicanda aſſiſtere tribunali.]

Et ad hoc quoque, Scripturæ librorum metaphoram adhibent. Sicut enim erunt libri iudicandorum, qui tunc omnibus patebunt, ita aperientur libri iudicum, qui erunt velut libri decretorum & canonum, vnde omnes iudicentur. Confert ſcitè omnino vtroſque illos libros, & quomodò ſint aperiendi egregiè explicat, Richardus Victorinus Tractatu de iudiciaria poteſtate, his præter cætera. [Quid itaque ſunt iudicandorum conſcientiæ, niſi quædam (vt ſic dicam,) actiones ſcriptæ? Quid verò ſunt iudicantium corda diuinitùs in omnem veritatem edocta, niſi quædam quaſi canonum decreta? Ex hac gemina Scriptura, omnis ſententia trahitur, vnde iudicandorum quilibet damnatur vel abſoluitur. Iudicandos itaque, nihil aliud

eſt

eſt actionum ſuarum libros coram iudicibus aperire, quàm conſcientias illis non poſſe abſcondere. Nihil verò aliud eſt, iudices in huiuſmodi codicibus legere, quàm conſcientiarum occulta, manifeſta viſione penetrare, & quo quiſque merito polleat, vel ſordeſcat, indubitanter agnoſcere. Iudices autem coram iudicandis decretorum ſuorum libros aperire, eſt ad cordium ſuorum inſpectionem, inferiorum quorumlibet viſum admittere, ſenſúmque ſuum in his quæ ad iudicij rationem ſpectant, reuelare. Iudicandi verò dum in huiuſmodi quaſi canonum decretis legunt retributionis ſententiam, ſententiæque rationem quam quiſque meretur inueniunt. Huiuſmodi itaque Scripturam legere, hoc erit eis, iudicij ſententiam accepiſſe.]

Sententia Iudiciaria, per Chriſtum, & eius Aſſeſſores, Apoſtolos, ac Apoſtolicos viros.

681 Præmiſſam operum manifeſtationem, excipiet iudicis Chriſti ſententiam, quam Iuſtus Iudex vocali pronuntiatione adhibita feret, aſſidentibus Apoſtolis, & aliis Apoſtolorum exemplo Euangelica conſilia amplexis; & idcirco ex Chriſti promiſſo, potientibus ſpeciali participatione honoraria, auctoritatis iudiciariæ. Omnibus quidem ſanctis commune erit, vt exemplo, & vitæ ſuæ contrapoſitione condemnent impios; ad eum modum quo Regina Auſtri condemnatura dicitur Iudæos, & omnes, quoque ſancti iudicabunt nationes approbando latam à Chriſto ſententiam, & conteſtantes quia vera & iuſta ſunt Chriſti iudicia. Eóque ſaltem modo, *iuſtitia conuertetur in iudicium*, vt S. Auguſtinus egregiè diſſerit 13. Trinit. cap. item 13. Tamen non his duntaxat modis, Apoſtoli & æmulatores conſiliorum Euangelicorum iudicabunt cum Chriſto; tametſi primo duntaxat modo, hoc iudicandi participium Apoſtolis à Chriſto tributum exponit S. Chryſoſtomus hom. 65. in Matth. Nec niſi ſecundo modo, S. Ambroſius. Sed reuera plus voluit Chriſtus, & peculiare ac præcipuum quod promiſit Apoſtolis, & eorum imitatoribus Euangelica conſilia profeſſis; vt apertè liquet ex Matth. 19. & Lucæ 22. Hoc de Apoſtolis communi ferè ſuffragio recipitur, & à S. Machario hom. 6. *in fine* egregiè exponitur per iudiciariam poteſtatem Apoſtolis conceſſam in Eccleſiam militantem. Interrogatione enim propoſita, quomodò Apoſtoli eſſent orbem iudicaturi, reſpondet; [Hoc inuenimus impletum eſſe in terris, quando Dominus aſſumptus eſt in cœlos. Miſit enim ſpiritum præclarum in duodecim Apoſtolos, & virtutem ſanctam: quæ adueniens terroria poſuit, & ſedit in thronis mentis ipſorum. Quia autem qui aſtiterunt, dicebant, muſto expletos eſſe, tunc cœpit Petrus iudicare eus dicens de Ieſu, *virum, potentem & verbis & prodigiis, vos crucifixiſtis ſuſpendentes de ligno. Et ecce illic mirabilia facit, dirumpit lapides monumentorum, & ſuſcitat mortuos. Scriptum enim eſt, in nouiſſimis diebus, effundam de Spiritu meo ſemper omnem carnem, & prophetabunt filij veſtri, & filiæ veſtræ.* Quo circa multi à Petro inſtructi, ad pœnitentiam redierunt, vt fieret mundus nouus, & electus à Deo. Vides ergo quomodò apparuit initium iudicij: illic enim apparuit mundus nouus. Sic enim illis data eſt poteſtas ſedendi in hoc mundo & iudicandi. Et licet futurum ſit, vt ſedeant & faciant iudicium in aduentu Domini in reſurrectione mortuorum; tamen ſic quoque id fit Spiritu ſancto ſedente in thronis mentis ipſorum.]

682 Immenſum porrò honorem Apoſtolorum, qui in iudicio aſtantibus Angelis aſſidebunt iudici, proſequitur egregiè S. Chryſoſtomus hom. in Pſal. 100. tractans illud. *Oculi mei ad fideles terræ, vt ſedeant mecum.* Quod autem nonnullis quos refert (eis vt videtur ſubſcribens, certè plurimùm fauens,) Tyræus lib. de iudicio vniuerſali cap. 13. à num. 93. ſolos Apoſtolos iudicaturos contendunt, non eſt conſonum prædictis Scripturis prout expoſitur à SS. Patribus, quos inter Auguſtinus epiſt. 8. quæſt 4. & Petrus Damiani Opuſc. 12. cap. 3. ac Beda in illud *ſedebitis & vos*. Et S. Bernardus declamatione in illud *ecce nos relinquimus omnia*, qui inſigniter hoc decus ſuſpicit, *poſt medium opuſculi*. Pulchrè S. Gregor. 6. moral. cap. 3. ad illud, *conterentur in porta*, ſic ſcribit. [Sicut vrbis aditus, *porta* dicitur: ita eſt dies iudicij, porta regni: quia per eum, ab electis omnibus ad cœleſtis patriæ gloriam intratur. Vnde & hunc diem cum ad retributionem ſanctæ Eccleſiæ Salomon appropinquare conſpiceret, dixit; *Nobilis in portis vir eius, quando ſederit cum Senatoribus terræ.* Vir quippè eſt Eccleſiæ, humani generis redemptor, qui in portis ſe nobilem oſtendit, qui deſpectus prius in contumeliis exiuit, ſed in ingreſſu regni ſublimis apparebit. Qui cum terræ Senatoribus reſidet; quia iudicij ſententiam cum ſanctis eiuſdem Eccleſiæ prædicatoribus decernet; & ſicut ipſe in Euangelio dicit; *Vos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione, cum ſederit filius hominis, in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſraël.* Quod Eſaias quoque longè ante prænuncians, ait; *Dominus ad iudicium veniet, cum ſenatoribus populi ſui.*] Et 11. moral. cap. 29. *in fine* [Statutum contemptæ lampadis tempus, eſt extremi iudicij prædeſtinatus dies; quo iuſtus quiſque qui nunc deſpicitur, quanta poteſtate fulgeat, demonſtratur. Tunc enim cum Deo iudices veniunt, qui nunc pro Deo iniuſtè iudicantur. Tunc eorum lux tanto latiùs emicat, quanto eos nunc manus perſequentium duriùs anguſtat. Tunc reproborum oculis pateſcet, quod cœleſti poteſtate ſubnixi ſunt, qui terrena omnia ſponte reliquerunt. Vnde electis veritas dicit, *vos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione, cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim iudicantes, duodecim tribus Iſraël.* Neque enim pluſquàm duodecim Iudices, illa interni conſeſſus curia non habebit. Sed nimirum duodenario numero, quantitas vniuerſitatis exprimitur, quia quiſquis ſtimulo diuini amoris excitatus, hìc poſſeſſa reliquerit, illic proculdubio culmen iudiciariæ poteſtatis obtinebit; vt ſimul tunc iudex cum iudice veniat, qui nunc conſideratione iudicij, ſeſe ſpontanea paupertate caſtigant. Hinc eſt enim quod de ſanctæ Eccleſiæ ſponſo per Salomonem dicitur; *Nobilis in portis vir eius,*

quando

quando ſederit cum Senatoribus terræ. Hinc Eſaias ait, *Dominus ad iudicium veniet, cum ſenioribus populi ſui.* Hinc eoſdem ſeniores, veritas non iam famulos, ſed amicos denunciat, dicens: *Non iam dicam vos ſeruos, ſed amicos meos.* Quos nimirum Pſalmiſta intuens, ait: *Mihi autem nimis honorati ſunt amici tui Deus.* Quorum dum celſitudinem cordis aſpiceret, mundi gloriam qua calce calcarent, protinus addidit; *Nimis confortatus eſt Principatus eorum.* Ac nè paucos eſſe crederemus quos proficere vſque ad ſummam tantæ perfectionis agnoſcimus, illicò adiunxit: *Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur.* Quot itaque nunc pro amore veritatis ſeſe libenter humiliant, tot tunc in iudicio lampades coruſcant.] Philippus Abbas pulchrè lib. de Iuſtitia Clericorum cap. 43. & Ioannes Nider lib. 3. de reformat. Relig. cap. 15. tractans duodecimum Religionis fructum, idem affirmant. videndi plures apud Hieronymum Platum luculenter id tractantem pro more lib. 2. de bono ſtatus religioſi cap. 17. Nec pauciora ſuffragati, pro hac prærogatiua tribuenda Martyribus monſtraui in opere de Martyrio parte 4. cap. 6. à num. 23. & addendus eſt inſignis locus ex Actis S. Timothei Martyris Remenſis apud Flodoardum lib. 1. hiſtor. Eccleſ. Remens. cap. 4.

Quod ergo, & Apoſtolis, & animi Apoſtolici perſonis conceſſum à Chriſto eſt, niſi Chriſti verba detorquere, & aliter quàm abſque abſurditate ſonant, accipere gratis velimus, minuentes vel etiam tollentes datum à Principe priuilegium; fateri cogimur eſſe honorariam participationem iudiciariæ Chriſti poteſtatis, qua perſonæ illæ à Chriſto aſſumantur ad ſimul ferendam ſententiam: ita vt intelligant ij in quod feruntur, ſibi talem ſortem, cum iudicis Chriſti decreto, tum cæterorum prædictorum eius aſſeſſorum ſuffragatione atque ſententia, obtingere.

Aſſidebunt ad eaſdem cum Chriſto cauſas.

683 Hîc priuſquàm vlteriùs progrediamur, monendum eſt, labi Origenem hom. 11. in Exod. *ſub finem*, inter exponendum quod Moyſes minora iudicia commiſit aliis, quos ſibi ſubdelegauit, maiores cauſas ſibi reſeruans. [Puto autem (inquit Origenes,) hanc ipſam figuram, non ſolùm in præſenti ſeculo Eccleſiæ datam, verùm etiam in futuro ſeruandam. Audi denique quid Dominus dicat in Euangelio; *cum ſederit* (inquit) *filius hominis ſuper thronum gloriæ ſuæ, ſedebitis & vos ſuper duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Iſrael.* Vides ergo quia non ſolùm Dominus iudicat, cui omne iudicium Pater dedit, ſed & conſtituit ſibi & alios Principes qui iudicent populum de minoribus cauſis; Verbum autem quod grauius fuerit, referant ad ipſum. Idcirco dicebat & Dominus de quodam quidem, *quia reus erit concilio*; de alio autem, *reus erit iudicio*; &. de alio *reus erit gehennæ ignis.* Sed & de omni verbo otioſo, dicimur præſtituri rationem; Et non dixit, quia Deo præſtabimus rationem: ſicut de periurio dicit; *Reddes autem Domino iuramenta tua.*] Hanc Origenis opinionem, vides ex dictis concidere. Non enim Apoſtoli, & alij qui Chriſto aſſidebunt, de minoribus tantùm cauſis iudicabunt: ſed eaſdem cauſas approbando decident, quas Chriſtus attinget. Ridicule autem ad rem præſentem trahitur factum Moſis, quam longè diſpar ſit cauſa; nec non dictum Chriſti de reis concilio, vel iudicio, vel gehenna, pro criminis varietate, quam ſolam deſignare Chriſtus volebat. De verbis denique otioſis, non Deo, ſed alteri cuipiam reddendam rationem, fruſtra comminiſcitur Origenes: Iuramenta verò Deo reddenda accipit de iiſdem diſcutiendis per Chriſtum. Quæ omnia, friuola & planè inania ſunt. Quare ratum eſto, iudices aſſeſſores, de iiſdem de quibus Chriſtus ipſe, eſſe iudicaturos.

Rectiſſima, & omnino ineuitabilis, Chriſti, & aſſeſſorum eius ſententia.

684 Ex horum aſſeſſorum Iudicum ſuffragiis, primarius Iudex Chriſtus, ſententiam in omnes congregatos feret. Et quidem ſententiam iuſtiſſimam, quia ex perfecta cognitione cauſæ & cum poteſtate legitima feretur. *Non ſunt tenebræ*, (aiebat Iob interprete S. Gregorio 25. Moral cap. 4.) *& non eſt vmbra mortis, vt abſcondantur ibi qui operantur iniquitatem.* Quid per tenebras, niſi ignorantiam, & quid per vmbram mortis, niſi obliuionem illudnit deſignare? De quorundam quippe ignorantia dicitur; *Tenebris obſcuratum habentes intellectum.* Et rurſum de obliuione quæ in morte contingit, ſcriptum eſt; *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* Quia ergo per mortem funditùs obliuioni traditur quicquid viuendo cogitatur, quaſi quædam vmbra mortis obliuio eſt. Sicut enim agit mors interueniens non eſſe quod fuit in vita, ita interueniens agit obliuio, non eſſe quod fuit in memoria. Rectè itaque vmbra eius dicitur, quia velut de ipſa exprimitur, dum vim illius, ſopiendo ſenſus imitatur. Deus autem quia mala hominum nec cogitata ignorat, nec perpetrata obliuiſcitur, niſi ab eius oculis pœnitendo deleamus, congruè dictum eſt; *Non ſunt tenebræ, & non eſt vmbra mortis, vt abſcondantur ibi qui operantur iniquitatem.* Ac ſi diceret; idcircò eius iudicio nullus abſconditur, quia nullatenus poteſt, aut non videre quod facimus, aut obliuiſci quod videt.] Confert hanc ob cauſam S. Bernardus ſerm. 55. in Cantica Chriſtum capreæ, cuius eſt acies perſpicaciſſima. [Tu (inquit) qui aduentum deſideras Saluatoris, hinc Scrutinium iudicis, hinc oculos capreæ, Hinc illum qui per Prophetam dicit; *& erit in die illa, & ego ſcrutabor Hieruſalem in lucernis.* Acuto viſu eſt, nihil inſcrutatum relinquet oculus eius. Scrutabitur renes, & corda, ipſáque cogitatio hominis confitebitur illi.]

Non quod in humanis iudiciis frequens eſt, ſententia defectu probationum, aut purgationis ſufficientis, feriet innoxium à calumniatore oppreſſum: ſed is tantùm ferietur, qui peccauerit. Quò ſanctus Gregorius 24. Moral. cap. 3. aptat illud Iobi 40. *mittet contra eum fulmina, & ad locum alium non ferentur.* Oculos capreæ, hanc rurſus ob cauſam tributos iudici Chriſto, ait S. Bernardus ſerm. 73. in Cantica. [Quid ergo Dominus? (inquit) Ecce ego iudico inter

onero

uem & ouem, & hircos & arietes. Ecce ego iudico. Magna ſecuritas. Ipſe iudicat, ſecuri ſint boni. Iudicem ipſorum, nullus aduerſarius corrumpit, nullus Aduocatus circumuenit, nullus teſtis illudit. Sed quantum ſecuri ſunt boni, tantum timeant mali, non talis iudicat, cui aliquid abſcondetur, nunquid enim Deus iudicans quæſiturus eſt teſtes, per quos diſcat quis ſis? Vnde poteſt falli quis ſis, qui nouerat quis eſſes futurus? Te interrogat, non alium de te. *Dominus* (inquit) *interrogat iuſtum & impium.* Interrogat autem te, non vt diſcat à te, ſed vt confundat te. Habẽtes verò talem Iudicem, quem nemo contra nos fallit, nemo pro nobis; ſic agamus, vt eius iudicium venturum non timeamus, ſed expectemus & deſideremus.]

685 Fruſtra ibi tentaret quis Iudicem inflectere. Non enim accipit perſonam ſupplicis. Idque à Dauide prænunciatum Pſal. 94. tradit S. Chryſoſtomus hom. 5. de Pœnitentia verbis illis. [Luge peccatum, ne pœnam defleas. Reſponde Iudici, priuſquàm in prætorium veniat. Aut ignoras eos qui Iudicem mitigare volunt, non ipſo in examine cauſæ, ſed priuſquàm iudicij ingrediatur locum, beneuolum ſibi faciunt, vel amico mediatore, vel Præſule, aut modo alio ſibi iudicem conciliant? Igitur & Deo, non ſeſſionis tempore ſuadendum erit iudici; ante verò iudicij tempus, mitigabilis eſt iudex. Quare dicit Dauid, *praeoccupemus faciem eius.* Illic magnum Iudicem ars Rhetoris nulla decipiet, & nullius potentia mitigatur, dignitati non condeſcendit, non veneratur perſonam, ſed tremendum & implacabile iuſti iudicium. Hic verò iudicem exorabimus, & placabimus: non pecunia, magis autem (ſi verum dicere oportet,) clemens ipſe piúſque, pecunia ſuadetur: non ipſe manu, ſed per inopes accipiens. Da inopi pecuniam, & iudicem mitigaueris.] Ibi nihil tale, vllus operis, vel precum interuentu ſpetandum. Nulla tunc ſanctorum inuocatio, poterit eſſe auxilio. Idque ex humanis iudiciis, cum videret excludi ſuffragationem cuiuſque, pro hoc iudicio à ſe notatum ait S. Chryſoſtomus hom. 13. ad Populum *ſub medium.* Vnde meritò Clictoueus ad 7. Symboli articulum, reprehendit pictutas iudicij, quibus Deipara, & Baptiſta pinguntur ante Chriſtum genuflexi: quas etiamſi vtcumque conatur exponere Molanus lib. 4. de Imag. c. 24. Fatetur tamen minus ſibi arridere quàm alias quibus ſancti non pinguntur genuflexi, quaſi deprecantes. Nouum ea in parte errorem, confutaui lib. de Martyrio parte 4. c. 6. à num. 25. Non ergo SS. opitulabuntur. Quin potiùs ſancti, quod notauit Auctor ſermonum ad fratres in Eremo ſerm. 16. inſurgent in peccatores, & ſtabunt contra eos. Abraham in inobedientes, Iacob in ſegnes, & ſic de cæteris.

Multò minùs proderit humana ſuffragatio, & fama bona apud homines. Quod D. Gregorius 8. Moral. c. 31. & 32. multis confirmat. Et c. 33. idem illuſtrat exemplo ſcirpi, quem Iob ait humectum videri, antequàm veniat ſol. [Ante ſolem igitur ſcirpus humidus cernitur, quia priuſquàm diuina diſtrictio in iudicio cadat, omnis hypocrita infuſum ſe ſanctitatis gratia oſtentat: quaſi virens aſpicitur, quia iuſtus æſtimatur: honoris locum obtinet, de gloria ſanctitatis pollet; à cunctis ei veneratio defertur, opinio laudis extenditur: Scirpus itaque iſte in nocte humidus eſt, Sole autem veniente ſiccatur; quia nimirum hypocrita in tenebris vitæ præſentis, ſanctus ab omnibus [illegible]tur, ſed cum diſtrictus Iudex venerit, quàm ſit iniquus apparebit. Dicat ergo, *humectus videtur, antequam veniat Sol*, quia virentem ſe nunc humanis oculis exhibet, ſed in calore tunc diuini iudicij areſcet. Et lib. 33. c. 9. huc aptat illud Amos 7. *vocauit Dominus iudicium ad ignem, & deuorauit abyſſum multam*; Id eſt multitudinem vulgarem, *& comedet partem domus Domini*, id eſt aliquos qui Sancti videntur, & habentur, nec ſunt reuera ſancti. Idem optimè ſic habet Bernardus ſerm. 53. in Cantica. [Quid tutum in Babylone, ſi Hyeruſalem manet ſcrutinium? Puto enim hoc loco Prophetam, *Hieruſalem* nomine, deſignaſſe illos qui in hoc ſeculo vitam ducunt religioſam, mores ſupernæ illius Hieruſalem conuerſatione honeſta & ordinata pro viribus imitantes: & non veluti hi qui de Babylone ſunt, vitam in perturbatione vitiorum, ſcelerúmque confuſione vaſtantes. Denique illorum peccata manifeſta ſunt, præcedentia ad iudicium, & non egent ſcrutinio, ſed ſupplicio. Mea autem, (qui videor Monachus & Hieroſolymita,) peccata, certè occulta ſunt, nomine & habitu Monachi adumbrata: & idcirco neceſſe erit ſubtili ea inueſtigare diſcuſſione, & quaſi admotis lucernis de tenebris in lucem prodi. Poſſumus afferre aliquid & de Pſalmo, ad confirmandum id quod dicitur de ſcrutanda Hieruſalem. Ait namque ſub perſona Domini; *Cum accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo.* Vias iuſtorum (ni fallor,) & actus eorum diſcuſſurum ſe & examinaturum dicit. Verendum valdè cum ad hoc ventum fuerit, ne ſub tam ſubtili examine, multæ noſtræ iuſtitiæ (vt putantur,) peccata appareant.]

686 Rectiſſima igitur & inexultabilis erit Chriſti Iudicis & aſſeſſorum eius ſententia, qua bonis & electis gloriam, impiis ac reprobis ſupplicium æternum decernet. Vel potiùs ante particulariter decreta, in conſpectu omnium confirmabit, & promulgabit; benedictos Patris ad percipiendum regnum aduocans; maledictos verò non à Patre, ſed ſuo vitio ablegans in ignem æternum. Notauit hoc egregiè Autor latinus homiliæ Origeni tributæ numero nonæ in diuerſos. [Conſiderandum eſt (inquit,) quoniam in Sanctis, non ſolùm dictum eſt *benedicti*, ſed cum additamento *Patris mei*: non qualemcunque honorem habentes: id eſt *benedicti*, non alicuius alterius niſi Dei Patris. E contra autem quibus dicitur *maledicti*, non dicitur *maledicti Patris mei.* Nam benedictionis quidem miniſtrator eſt, maledictionis autem vnuſquiſque ſibi eſt author, qui maledictionis dignam operationem habemus.] Idem aliis verbis egregiè dixit S. Bernardus ſerm. de Natiuitate Domini, ſic ſcribens. [Non minùs iuſtus quàm miſericors eſt, cui miſericordia & iudicium decantatur. Verum id quidem: *cui vult miſeretur, & quem vult indurat*: ſed quod miſeretur, proprium illi eſt; ex ſe enim ſumit materiam, & velut quoddam ſeminarium miſerendi. Nam quod iudicat & condemnat, nos eum quodammodò cogimus, vt longè aliter de corde ipſius miſeratio, quàm animaduerſio procedere videatur. Ipſum audi dicentem; *Nunquid voluntatis meæ*

eſt mors impij, dicit dominus, & non magis vt conuertatur & viuat? Rectè igitur non *Pater iudiciorum*, vel *vltionum* dicitur, ſed *Pater miſericordiarum*: non modò quod Pater videatur miſereri potiùs quàm indignari; & quemadmodùm Pater filiorum miſereatur timentium ſe: ſed eo magis, quod miſerendi cauſam & originem, ſumat ex proprio; iudicandi vel vlciſcendi, magis ex noſtro.] Optimè item S. Greg. 5. Mor. c. 15. Chriſti ſententiam flatui, (de quo Iobus,) euiſſo componens; quod aër per flatum emiſſus deforis hauriatur, & qui deforis admiſſus eſt, intus concalefactus extrudatur: Ita & ſententia in nos vel pro nobis, concipitur in nobis, & in nos regeritur: Et ita quidem vt ex furore in impios non turbetur Chriſtus, vt idem S. Greg. præclarè diſſerit l. 32. Moral. c. 6.

Conſequentia ſententiam, lux iuſtorum & vox laudū; tenebræ, ac rugitus dānatorū.

687 Beatam iuſtorum ſortem ex hac ſententia, ſummam lætitiam, & vocem laudis ex tunc inchoatam, & in omnia ſecula protendendam, Dauid reliqui pſalmi aliquot verſiculis complexus eſt, ſic concinens. (*Cuſtodit Dominus animas ſanctorum ſuorum. de manu peccatoris liberabit eos. Lux orta eſt iuſto, & rectis corde lætitia. Lætamini iuſti in Domino, & confitemini memoriæ ſanctificationis eius.* Probabit planè tunc Chriſtus, ſe ouium, id eſt electorum in manu ſua à Patre poſitarum, ſummam curam egiſſe, eaſque diligentiſſimè cuſtodiſſe, nec rapuiſſe eas quemquam de manu eius. Tunc quoque liberabit eas perfectiſſime de manu Peccatoris; ſiue Satanæ qui aliquoties in Scriptura *peccator* antonomaſticè dicitur: ſiue emiſſariorum eius, à quibus nihil vltra timebunt; & nullas vexationes vel anguſtias, quibuſcum iugiter hìc conflictandum eſt verebuntur. Pro tenebris anguſtiarum & calamitatum huius vitæ, luce magna perfundentur: pro triſtitia & mœrore cumulabuntur gaudio, & memoriæ ſanctificationis eius in æternum confitebuntur. Nulla vmquam obliuione paſſi deteri recordationem gratam immenſi beneficij pro quo affecti ſunt, accepta per Chriſtum ſanctificatione, quæ illis tantæ lætitiæ origo, & radix prima. Sed in primis ad completam ſententiæ pronuntiationem, nemo prudens dubitarit, quo illi ſecuræ in æternum mentis affectu, cuſtodi & liberatori ſuo pangant hymnum exultationis, & vocem laudis depromant; accidentes humillimè, & quod eſt in Apocalypſi, abiicientes coronas queis donari ſe vident, ad Agni pedes, conteſtari multo iuſtiùs & ſanctiùs quàm illi olim apud Tertullianum Mithræ milites, *Deum eſſe coronam ſuam*; Agno ſe omnia debere, meritum, gratiam, perſeuerantiam, & hanc gloriam, hoc ſublatum, in quod ſe poſt operum dies tranſlatos à Chriſto agnoſcunt, vt pulchrè meditatur Rupertus l. 9. de operib. Spiritus ſancti c. 13.

Tacuit h[illegible] loco Pſaltes, reproborum ſortem: fortaſſis [illegible] effugiens verecundè, horrendas voces damnatorum, quas vibrationi ſententiæ rependent [illegible] diametro gratiarum actionis & laudis rependæ Chriſto à iuſtis. Nam & apud Iobum, (quod ibi hom. 4. notat Chryſoſto[illegible]us,) maledictionem, videmus non nominari, ſed ſuiſta *benedictionis* appellatione donari, per antiphraſim. In libro autem Iudicum (quod D. Ambroſius 3. de Virg. obſeruauit Scriptor ſacer parricidij Iephte mentionem quam exhorruit, honeſta vocis commutatione declinauit. Quid ſi ergo id ipſum hoc loco factum à Dauide, blaſphemiarum & horrificarum vocum in Deum & Chriſtum, ferales vlulatus exhorreſcente? Vt vt ſit, coniectandam ſanè permiſit à contrario ſenſu ſortem impiorum, quos eo ſilentio, permittit ab attento lectore cogitandos in æternum abiectos à Deo, & peccatori plenè & in æternum mancipatos à iudice, tanquam carnifici, vt eum ſæpè vocant Patres, ac nominatim Chryſoſtomus hom. 3. de patientia Iobi: tenebris quoque externis damnatos, & mœrore ac cruciatibus nulla vmquam ſuauitatis qualiſcumque admiſtione diluendis, oppreſſos; perpetuis cœlos, imo carceris horrendi fornicem, terram è qua dehiſcente, pluuia & grandine cadente velociùs aut in ſimilitudinem fulguris, (ait Rupertus l. 9. de operibus Spiritus ſancti c. 23.) detrudentur in abyſſum, Dei blaſphemiis, & horrendiſſimis parentum à quibus progeniti fuerint execrationibus pulſaturos. Breuiter id complexus eſt vniuerſè Autor ſermonis de Aſcenſione apud Cyprianum, verbis iſtis. [Quanta illud edictum ſequentur lamenta? Illius vltimæ tubæ clangor quàm horribilis erit? Continuus erit & ſuperfluus illarum lachrymarum decurſus: ſtridorem illum dentium, flammæ inextinguibiles agitabunt. Immortales miſeri viuent; incendia, & inconſumptibiles flammæ, nudum corpus allambent. Ardebit purpuratus diues, nec erit qui æſtuanti linguæ; ſtillam aquæ infundat. In proprio adipe, fixæ libidines bullient, & inter ſartagines flāmeas miſerabilia corpora cremabuntur: & omni tormento atrociùs, deſperatio condemnatos affliget. Non miſerebitur vltra Deus, neque tunc audiet pœnitentes, ſera erit illa confeſſio: & cum clauſa fuerit ianua, fruſtra carentes oleo, acclamabunt excluſi. Nullum ibi refrigerium, nullum remedium. Semel Chriſtus deſcendit ad inferos, vlteriùs non deſcendet. Non vltra videbunt Deum, in tenebris ſigillari: irregreſſibilis erit illa ſententia, & immutabile iudicium & ſtabit damnationis huius immobile conſtitutum.]

688 Pro ea verò voce laudis, & gratiarum actionis, in quam ad completam ſententiæ auditionem erupturos diximus iuſtos, in Deum, & Chriſtum eius; reprobi è contrario ad completam decreti omnibus his malis grauidi vibrationem, initium malorum ſempiternorum faciens, ab horrendis deſperationis & blaſphemiæ, (horreſco referens,) Dei, & Chriſti, ſacrorúmque omnium deteſtationis, mugitibus iiſque rugitibus & vlulatibus quos vtcumque expreſſit S. Ephrem. Orat. de diuina rettibut. ad animam, verbis illis.

Tunc profectò lacerata atque dilani[illegible]ta, ſimul amaro cum fletu dices: Heu quid mihi miſeræ contigit? Et væ mihi quia deprehenderunt me mala hæc; nec eſt dentibus vlla requies, nullumque intolerandæ neceſſitatis [illegible]ſt laxamentū. Ad cuius me genua prouoluam? Quem implorabo? quis pro me deprecaturus eſt: Non eſt hìc manentibus, qui vota ac preces meas excipiat? Non eſt qui miſereatur calamitatis meæ Quid

faciam?

faciam? quid agam? Hei mihi, quod nulla via queam relaxatione potiri. Receſſit tempus exorandi. Quis mihi indulgebit exoptatam vnius diei pœnitentiam, quo poſſim flendo, ad miſericordiam Chriſtum mouere? Iuſtus Deus noſter, & rectum iudicium eius. Meritò peccatores affligimur. Sacris enim litteris, hanc olim debitam nobis mercedem manifeſtè atteſtantibus non accommodauimus aures noſtras, neque attentos præbuimus animos, viam ſalutis nos docentibus: ſed totam noſtram ætatem voluptati mancipauimus, licet Chriſtus Saluator noſter prædixerit, aſſerueritque, æterna eſſe ſupplicia, tribulationes, & cruciatus. Nec credebamus, neque audiebamus diuitem illum delicias in vita ſectatum, & pauperi Lazaro impiè aduerſatum, huius inextinguibilis ignis periculum feciſſe; atque ab Abraham aquæ guttam expetitam non impetraſſe, æquiſſima data reſponſione; Iudicium enim ſine miſericordia, ei qui non fecit miſericordiam. Quin & per documenta ſua omnia, Dominus prædicare nobis peccatoribus non ceſſauit, inexplicabilis ſupplicij præparationem; nec tamen animaduertebamus, neque aures ad auſcultandum arrigebamus: ſed variis vitæ erroribus implicabamur, corporis voluptatibus ſeruientes, & animi noſtri vanitates inſectantes, neque reſurrectionem, aut malarum bonarúmque actionum præmia fore credebamus. At verò nunc, ecce fructus percipimus incredulitatis: quippè nec inopinata nos punitio præuenit.]

Diuiſio reproborum, & à Deo, & ab Electis.

689 Intorſionem ac vibrationem ſententiæ, eique comitatum, huic lætitiæ, inde triſtitiæ diluuium, quod Dominus inhabitare faciet; nec non deſperationem quam dilaniantes ac diſcerpentes ſeſe reprobi, ſumma cum acerbitate adiungent; conſequetur, diuiſio impiorum, quæ duplex intelligi poteſt; vna à Deo, altera ab electis. Priorem ferunt Scripturæ illæ quibus reprobi abſolutè & ſimpliciter dicuntur diuidendi, iuxta inſignem S. Baſilij interpretationem lib. de Spiritu ſancto cap. 16. vbi poſt præmiſſam ſortem bonorum in mundi meta, ſubdit è contrario de impiis. [Similiter & qui contriſtauerint Spiritum ſanctum malitia ſtudiorum ſuorum; aut qui non fecerint lucrum è ſorte data, ſpoliabuntur eo, quod acceperant, beneficio in alios translato, aut iuxta Euangeliſtam, omnino diſcindentur. Diſſectio autem, omnino intelligenda eſt in hoc, quod prorſus & à Spiritu ſancto alienabuntur. Neque enim corpus diuiditur, vt vna pars tradatur ſupplicio, altera abſoluatur. Nam id quidem fabuloſum, nec eo dignum iudice; cum totus homo peccauerit dimidium illius addici pœnæ. Nec anima in duas partes ſecatur, cum tota per totum hominem peccandi affectum habeat, ſimúlque cum corpore malum operetur. Sed quemadmodùm dixi, diſſectio eſt animæ perpetua à Spiritu ſancto alienatio. Nunc enim tametſi non admiſcetur indignis, attamen aliquo pacto videtur adeſſe ſemel conſignatis, expectans vt ad ſalutem conuertatur. Tum verò in totum ab anima quæ gratiam ipſius prophanauerit, reſecabitur. Eóque non eſt in inferno qui confiteatur, neque in morte ſit memor Dei, quod iam non adſit ſancti Spiritus adiutorium.] Huc aptare licet cum Giſelberto in Altercatione c. 13. duas turmas, benedicentium vnam, maledicentium alteram, in Garizin & Gebal, de Moſis mandato. [Garizin (inquit) interpretatur *diuiſio*: Gebal verò *deficiens*, ſiue *diſterminans*, vel *vorago vetus* interpretatur. Illic ſex opera miſericordiæ dextris ad benedicendum, & ſex impietatis ad maledicendum; quæ maledictiones ſuper illum infœlicem populum venerunt, eúmque manifeſtè comprehenderunt.]

690 Diuiſio altera, eſt diſſociatio atque diremptio ouium ab hædis, in qua bonis & iuſtis immenſa lætitiæ ſeges exiſtet, dum ſe à zizaniis, ventilabro Chriſti planè ſecretos, & omnino nitentes abſque vlla mali admiſtione contuebuntur: malis autem ea diremptio cumulum angoris inferet, vt rectè ratiocinatur Amedeus Lauſanenſis hom. 6. de Deipara & Egregiè S. Bernardus ſerm. 8. in Pſal. 90. ad illud *& retributionem peccatorum videbis*. Copiosè verò & flebiliter admodùm in eo argumento verſatur S. Ephrem Opuſc. de variis quæſitis, quod habetur Tomo 1. ibi interrogatione vltima, poſt varia de nouiſſimis calamitatibus adducta, aggrediens ad angorem malorum, ex ſeparatione à bonis poſt latam ſententiam, ſic auſpicatur. [Quicumque lachrymas atque compunctionem habetis, plorate mecum. Etenim recordatus ſum fratres mei benedicti, ſeparationis illius miſerandæ, & ſufferre nequeo. Hora ſiquidem illa tremenda, ſeparabuntur ab inuicem ſeparatione vltima, eáque triſtiſſima; ingredientúrque iter omni reuerſionis ſpe deſtitutum. Quis ita lapideo eſt corde, qui vel hinc non deplangat horam illam? Quando Epiſcopi ſeparabuntur à Coëpiſcopis, Duces à Ducibus, Principes à Principibus, Preſbyteri ab aliis Preſbyteris, Diaconis, Hypodiaconi atque Lectores à ſuis ſociis. Tunc ſeparabuntur, qui aliquando Reges extiterunt, & plorabunt velut infantes, abigenturque vt mancipia. Tunc ingemiſcent Principes & diuites immiſericordes: & huc illúcque reſpicient, vndique anguſtiis preſſi: & nullus ibi reperietur adiutor. Tunc ſeparabuntur, dolenter abituri ad ſupplicia; velut captiui. Vbi neque diuitiæ apparebunt, neque aſſentatores adſiſtent, neque miſericordiæ tunc iis erit locus, quod aliorum ipſi miſereri noluerint, neque miſericordiam illuc præmiſerint, vt inuenirent, quemadmodùm & Propheta de ſimilibus ait; *Quia dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt*. Tunc ſeparabuntur à parentibus filij, & ab amicis amici. Tunc cum dolore coniux ſeparabitur à coniuge, ob connubij ſui thorum non ſeruatum immaculatum. Tunc ſeparabuntur & ij qui corpore quidem Virgines, at moribus immiſericordes, crudeléſque fuerunt. Quoniam *iudicium abſque miſericordia erit, his qui non fecerunt miſericordiam*. Verùm multa hîc dicere omittam, quia timore atque tremore ab eorumdem narratione præpedior. Et vt breuiter dicam; tunc demum propellentur à tribunali, abducentúrque à truculentis Angelis profligati, ac cæſi, dentibus ſtridentes, crebriúſque poſt tergum reſpicientes, ſi quomodò iuſtos & gaudium illud, vnde ſegregati ſunt, videre poſſint. Adſpiciúntque lucem illam ineffabilem. Vident pulchritudinem Paradiſi. Contuentur, ibi,

ſibi notos, atque familiares in gaudio illo. Cernunt magna & præſtantia illa munera, quæ accipiunt à Rege gloriæ hi qui legitimè decertarunt. Deinde paulatim abducuntur, ſequeſtranturque ab omnibus iuſtis, ac notis: quin & à conſpectu ipſius Dei abſconduntur, ne amplius valeant gaudium & lucem illam veram contemplari. Iam verò appropinquantes ad propoſita ſupplicia, in iis ab inuicem variè diſſeminandi atque diſpergendi, cernentéſque tunc ſe vndiquaque derelictos, omnique ſpe atque auxilio, & interceſſione aliorum pro ipſis prorſus deſtitutos. Iudicia enim Dei, iuſta ſunt. Tunc amariſſimè lacrymantes eiulantéſque dicent: ô quo pacto in negligentia atque torpore tempus noſtrum tranſegimus? O quomodò illuſi ſumus? O quomodò diuinam Scripturam audientes, irridenteſque nos ipſos triſtiſſimus? Ibi Deus loquebatur nobis per Scripturas, & non attendebamus, hîc nos iam clamamus, & ipſe ſuam à nobis faciem auertit. Quid nobis proderunt fines mundi? Vbinam qui nos genuit pater? Vbi quæ nos peperit mater? Vbi filij? Vbi amici? Vbi diuitiæ? Vbi ſubſtantiæ atque poſſeſſiones? Vbi turbæ? Vbi conuiuia? Vbi varij & intempeſtiui curſus? Vbi Reges atque Potentes? Quomodò à nullo eorum ſaluari modo poſſumus? Neque verò nobis ipſi opem ferre? At penitus derelicti ſumus, & à Deo, & à ſanctis eius. Quid faciemus? non enim eſt ampliùs pœnitentiæ locus: non valet ampliùs deprecatio atque interceſſio: nulla ampliùs lacrymarum vtilitas. Nun ampliùs qui oleum nobis vendant, apparent pauperes atque mendici: ſoluta enim iam eſt omnis celebritas. Dum nobis erat tempus, ſuppeterentque facultates, ipſique venditores olei clamitarent (*emite*,) obturatis noſtris auribus, nec audire, nec emere oleum voluimus; modò autem quærimus, & non inuenimus. Nulla ampliùs nobis miſerabilibus reliqua eſt redemptio, nulla ampliùs miſericordia: neque enim ſumus digni. Iuſtum eſt Dei iudicium. Non iam ampliùs Sanctorum adſpiciemus ordines, non ampliùs lucem illam veram contuebimur: orbati ſequeſtratique ſumus ab omnibus. Dicendum quid reſtabit? Valete iuſti vniuerſi. Valete Apoſtoli, Prophetæ, & Martyres. Vale cœtus Patriarcharum. Vale Monachorum agmen. Valé Crux pretioſa atque viuifica. Vale Cœlorum regnum omni fine carens. Vale ſuperna Hieruſalem, primitiuorum mater. Vale Paradiſe voluptatis. Vale etiam tu Domina Dei Genitrix, mater amatoris hominum Dei. Valete patres ac matres, filij atque filiæ, nullum ſiquidem veſtrum, viſuri ſumus vltra.]

Non tangentur Sancti, flebilibus hiſce modis, & quantumuis horrificis eiulatibus, etiamſi ſuorum, v.g. filij, aut patris, aut matris, aut vxoris, vel mariti: ſed electis viſa damnatione iuſtiſſima cognati vel affinis ſui, *lauabit manus ſuas in ſanguine peccatoris*. [Non eſt ſicut hic, videre ingredientes alios qui afferant vel pecuniam, vel cibos, vel ſermones conſolatione plenos, vt conſolationem aſſequamur: ſed omnia illic veniam negant. Etiamſi Noë, ſiue Iob, ſiue Daniel affuerit, & ſuos viderit puniri, non audet patrocinari. Futurum enim tunc eſt, vt & naturalis compaſſio tollatur, (quoniam contingit malorum filiorum patres, & patrum filios eſſe malos;) ita vt pura ſit voluptas, & ſmentes bonis, compaſſionis neceſſitate, gaudio nulla in parte deſtituantur. Dico & hanc compaſſionem extingui, & illos contra ſua viſcera cum Domino ſuo indignari. Etenim cum communiter homines vbi viderint filios ſuos improbos exhæreditant, & à cognatione eiiciunt, multo magis iuſti, tunc idem facient.] Verba ſunt ſancti Chryſoſtomi homil. 10. in 2. ad Corinth. *in morali.*

Antitheſes ſortium vtrorumque, vniuersè.

691 Sic dirempti, & mutuis conſpectibus corporeis ſubducti, tranſcribentur quique in ſententiæ Chriſti Iudicis, in ſortes ſuas, quas per antitheſes bene multas, complexus egregiè eſt S. Cyrillus Orat. de exceſſu animæ, tractans executionem ſententiæ ſupremæ Iudicis Chriſti. [Væ ſontibus (inquit,) cum inſontes ad dexteram ſtabunt, & illi vexabuntur: Cum ſontes flebunt, & inſontes gaudebunt: cum inſontes lætitiam agitabunt, & ſontes lamentabuntur: cum inſontes in tranquillitate, & ſontes in tempeſtate, ac calamitate verſabuntur. Væ ſontibus, cum inſontes gloria afficientur, & illi condemnabuntur: væ ſontibus, cum inſontes omni bono ſatiabuntur, & ſontes eo carentes ingemiſcent: væ ſontibus, cum inſontes gloria, & illi ignominia afficientur: inſontes ſanctitate, ſontes flammis. Inſontes laudibus efferentur, ſontes miſeri ferentur: inſontes in ſanctorum manſionibus, ſontes in exilio ſempiterno. Inſontes audient; *venite benedicti, Patris mei, poſſidete paratum vobis ab orbe condito regnum.* Sontes autem audient illud, *Faceſſite a me deteſtabiles in ignem æternum, Diabolo eiuſque Geniis deſtinatum.* Inſontes in paradiſum, ſontes in ignem inextinctum: Inſontes delictabuntur, ſontes affligentur. Inſontes ſaltabunt, ſontes vincientur. Inſontes cantabunt, ſontes lugebunt. Inſontes iter ſanctum, ſontes iter miſerum. Inſontes cantum, ſontes voraginem. Inſontes in ſinum Abrahami, ſontes in Belialis torrentes. Inſontes in requietem, ſontes in ſupplicium. Inſontes rore, ſontes flamma conſpergentur. Inſontes delectabuntur, ſontes mœrore conſeneſcent. Inſontes extollentur, ſontes tabeſcent; Inſontes efferentur, ſontes deprimentur. Inſontes ſonebuntur, ſontes denigrabuntur. Inſontes bonis ſaturabuntur, ſontes diuexabuntur. Inſontes aſpectus alet Dei, ſontes torquebit ignis a pectus. Inſontes vas ſunt electionis, ſontes vas gehennæ. Inſontes aurum igne probatum, & argentum probum, & lapides pretioſi; ſontes ligna, culmus, fœnum, ignis alimentum. Inſontes frumentum regni, ſontes perdenda palea. Inſontes ſemen electum, ſontes ignis zizania. Inſontes ſal diuinum, ſontes ſitus atque fœtor. Inſontes intemerata templa Dei, ſontes polluta templa Dæmonum. Inſontes in aula nuptiali, ſontes in chaos infinitum. Inſontes in ſplendore lucis, ſontes in procellæ caligine. Inſontes cum Geniis beatis, ſontes cum Dæmonibus. Inſontes cum Geniis ſaltantibus, ſontes cum Dæmonibus lugentibus. Inſontes lucis, ſontes tenebrarum medium tenebunt. Inſontes conſulator ſolabitur, ſontes cum Dæmonibus plectentur. Inſontes Dominico ſolio aſtant, ſontes pœnali caligini. Inſontes Domini faciem ſemper.

per aſpiciunt, ſontes in Diaboli ſemper aſtant aſpectu. Inſontes Genijs ſanctis, ſontes Dæmonibus initiantur. Inſontes ſupplicationem, ſontes plorarum libant ſempiternum. Inſontes ſupra, ſontes infra. Inſontes in cœlo, ſontes in profundo. Inſontes in vitam æternam, ſontes in mortem exitiabilem. Inſontes in manu Dei, ſontes in loco Diaboli. Inſontes cum Deo, ſontes cum Satana.] Plus ſatis de vtrorumque ſorte, vniuersè. Addamus ſeorſim de vtraque ſorte, & iudicij effectu nonnulla.

Sigillatim de bonorum ſorte, conſequente ſententiam.

692 Electi & benedicti Patris, poſt latam ſententiam, deducentur percepturi regnum, & omni beatitate cumulandi. Quod Autor ſermonis de Aſcenſione apud Cyprianum deſcribens ſupremæ & (vt vocat,) irregreſſibilis, Chriſti circa vtroſque iudicandos latæ ſententiæ conſtitutum, ita vt cumque exponit. [Exultabunt ſanctè ſancti in gloria, videbunt Deum & gaudebunt, lætabuntur & delectabuntur, & fruentur gloria, & in felicitate iucundabuntur æterna. Ibi non guſtabunt quàm ſuauis, ſit Deus, ſed implebuntur & ſatiabuntur dulcedine mirifica. Nihil eis deerit, nihil oberit, omne deſiderium eorum Chriſtus præſens implebit. Non ſeneſcent, non tabeſcent, non putreſcent ampliùs. Perpetua ſanitas, felix æternitas, beatitudinis illi ſufficientiam confirmabunt. Non erit concupiſcentia in membris, non vltra vlla exſurget rebellio carnis, ſed totus hominis ſtatus pudicus, & pacificus, ſana ex integro natura, ſine omni macula & ruga deinceps permanebit. Erit denique Deus omnia in omnibus, & illius præſentia, omnes animæ & corporis implebit appetitus, ceſſabuntque de cætero conſummatis omnibus miniſtratorij Angelicarum virtutum diſcurſus: & impleta ordinatáque omninò ciuitate Dei, nec innouabitur, nec mutabitur vltra fixæ & conſummatæ beatitudinis ſtatus.]

Optimè verò S. Chryſoſt. hom. 23. in ad Hebræos, negat hæc vel cogitatione pingi à nobis poſſe [Qualis enim ſermo exprimere poterit, qualis mens illam beatitudinem, illàmque virtutem, illam delectationem, illam gloriam, illam iucunditatem, illam claritatem? *Quæ oculus* (inquit) *non vidit nec auris audiuit, & in cor hominis non aſcendit.* Non dixit *quia tranſcendit cor hominis*, ſed quia *neque intellexit quiſquam aliquando, quæ præparauit Deus diligentibus ſe.* Quorum bonorum præparator & opifex Deus eſt, qualia eſſe poſſunt? Si enim faciens ſtatim adhuc nobis nihil agentibus tanta bona largitus: Paradiſum, confabulationem ſuam, immortalitatem; promiſit vitam beatam, & à curis liberam: eia qui tanta fecerint, & qui certauerint, & qui pro eo ſuſtinuerint, quid non præſtiturus eſt? Vnigenito Filio ſuo non pepercit propter nos; filium ſuum proprium in mortem tradidit propter nos, dum inimici eſſemus; quibus rebus non dignabitur, amicos iam effectos? Quid nobis non tribuet? Eſt enim diues & infinitus.]

Omitto hoc loco, quæ de electorum in duplicibus veſtimentis ſubitione in Regiam cœleſtem, præſentationéque eorum & regni traditione Patri per Chriſtum tunc facienda, produnt Scripturæ, quia infra locum ſuum habebunt, agendo de Chriſto triumphatore. Hæc electorum in cœlos tranſcriptio iuxta S. Bernardum ſerm. 8. in Pſal. 90. priùs fiet quàm reproborum in Tartara detectio, vt reprobi magis crutientur, videntes quid amiſerint. Subuehentur ergo ſancti, & ſubducentur impiorum oculis.

Sigillatim de impiorum æterna ſorte, conſequente ſententiam.

693 Reprobi è contrario, vi ſententiæ Chriſti iudicis, abripientur in carcerem horridiſſimum. Quantus porrò dolor oppreſſurus ſit reprobos in eo puncto, & in ipſa abreptione ad Tartara, Autor libri de malis Doctoribus, falsò creditus Sixtus Papa, *ſub finem*, ſic exponit poſt propoſitam Chriſti in reprobos ſententiam. [*Diſcedite a me; neſcio vos, operarij iniquitatis.* Quæ tunc vobis peccatoribus anxietas erit? quæ animorum mæſtitia? qui lamentationis gemitus? qui fletus oculorum? Videre iuſtos ſpeciebus & præmiis cœleſtibus munerari, & nos eiuſdem beatitudinis perceptione indignos haberi quam noſtri ſimilis natura ſortita ſit. Quantus dolor ſit, nimirùm deſideranda conſpicere; & cum conſpexeris, non tenere. Mirari tantum in aliis, quod in te mirabile eſſe potuerit; non poſſidere quod cupias, & quod abhorreas ſuſtinere. Videre alios ab Archangelis, Angelis, cæteriſque diuinis miniſtris, ad regnum ſibi præparatum cœleſtis pompæ dignitate deduci, & te pœnalibus miniſtris ad Tartari rapi ſupplicia? Quo tunc animo miſerandi erimus, vel qua faciei confuſione ante tantæ maieſtatis gloriam ſtabimus, cum horum diſſimiles inuenti fuerimus in meritis, quorum videbamur eſſe in religione conſimiles? Quo igitur mœrore cordis, quóve mentis angore, à Dei facie ſanctorúmque omnium præſentia, & ab illis diuinis immortalibus quæ deliciis auerſi, cum Diabolo atque Angelis eius abibimus deputati? Quibus vocibus, quibúſque lachrymis, cœleſti regno cum ſuis dicemus, *vale*? Tardè iam pœnitebit: illa quæ nunc pluribus placet, diſplicebit. Tardè dolebit abiectos & pauperes fuiſſe contemptos, & humanis magis conſenſum præbuiſſe ſermonibus, quàm diuinis. Tardè illius doctrinæ, cuius quondam acerbitas abhorretetur, agnoſcetur vtilitas. Tardè ſpes illa quæ illudit nunc pleroſque, deflebitur; ſerò pigebit humanis inhiaſſe opibus; & temporalibus, quàm æternis vti honoribus maluiſſe. Alij interitus ſui cauſam intellectui proprio, alij extraneis magiſteriis imputabunt. Sed nihil iam pœnitentiæ dolor proderit, vbi pœnitendi tempus effluxerit.]

694 Completa abductione & intruſione infœlicium hædorum in macellum, per abyſſi puteum, oſtio obſtructo, non dabitur regreſsûs reuocatio. [Ardens inferni puteus (ait Eucherius homil. 3. de Epiph.) aperietur; deſcenſus erit, reditus non erit. Illic denudati & capitaliter mortui in perpetuum demergentur, deiiciendi in tenebras exteriores, infœliciter excluſi, infœliciùs excludendi. De hoc puteo Propheta commemorat, *neque abſorbeat me profundum, neque vrgeat ſuper me puteus os ſuum.* Ideò

autem dixit, *neque vrgeat ſuper me os ſuum:* quia cum ſuſceperit reos, claudetur ſurſum, & aperietur deorſum, dilatabitur in profundum; nullum ſpiramen, nullus liber anhelitus, clauſtris deſuper vrgentibus, relinquetur: detrudentur illuc valedicentes rerum naturæ, vltra neſcientur à Deo qui Deum ſcire noluerunt, morituri vitæ, & morti ſine fine victuri.]

Nolo hic in triſti argumento expatiari. Tantum attingo breuiſſimè tria illa capita maledictionis per Chriſti ſententiam in reprobos intortæ, contraria triplici bonorum cumulo, ſortem electorum conflanti, vt ex Pſalie memorabam; mancipationem inquam ad teterrimum carceratium, æternas tenebras, & mœroris abyſſum; vt pateat quæ ſit executio ſententiæ à Chriſto Iudice in reprobos latæ, & ipſa ſententia liquidò perſpiciatur. Tria illa maledictionis à Chriſto iudice in reprobos intortæ capita, librant varij Patres. Mancipationem quidem carcerario & hoſti teterrimo, S. Ephrem frequenter. S. Chryſoſtomus breuiter, ſed neruosè hom. 10. in 2. ad Corinth. *in morali*, [Quando adducti trahemur in gehennæ carceres, quales futuri erimus? Non enim vincula illa ex ferro, ſed ex igne ſunt nunquam extinguibili: Neque qui præſunt nobis, eiuſdem dignitatis ſunt, quos vnquam demulcere poterimus; ſed Angeli, in quos neque reſpicere licet; valdè iracundi, propterea quod Dominum tanta contumelia affecimus.]

Tenebræ æternæ, quas in eiuſdem maledictionis parte ponebam, egregiè deſcribuntur à S. Baſilio in Pſal. 28. ad illud, *vox Domini intercidentis flammam ignis*; Et Orat. de futuro iudicio, quam Voſſius tomo 1. Sancti Ephrem, inſeruit, ex quo loco adſcribo plagulam. [Ignis ille qui in ſupplicium Diabolo præparatus eſt, & Angelis eius, diſſecabitur voce Domini: vt cum duplex inſit igni facultas, aduſtiua vna, & illuminatiua altera; acris quidem vis ignis & punitoria repoſita eſt iis qui vſtione ſunt digni; illuſtratoria verò hiſce, qui charitate perennis gaudij perfruituri ſunt ſuccedet; ita vt obſcurus quidem ſit ignis ſupplicij, vrendi autem vi careat lux illa refocillationis atque quietis. Nec eſt quod de eo ambigas: ſiquidem in retributionibus eorum quæ in vita à nobis erunt geſta, natura ignis diuidetur; & lux quidem ad fruitionem & oblectamentum iuſtis; vrendi autem vis, ac dolor, iis quibus tormenta irrogabuntur, conſtituetur.]

695 Sed & S. Gregorius 9. Moral. c. 46. tractans illud, *terram miſeriæ & tenebrarum*, ſic ſcribit. [Miſeria ad dolorem pertinet, tenebræ ad cœcitatem. Ea ergo quæ à conſpectu diſtricti iudicis expulſos tenet, miſeriæ & tenebrarum terra perhibetur: quia foris dolor cruciat, quos diuiſos à vero lumine, intùs cœcitas obſcurat. Quamuis miſeriæ & tenebrarum terra, intelligi & aliter poteſt. Nam hæc quoque terra in qua naſcimur, eſt quidem miſeriæ, ſed tenebrarum non eſt: quia multa hic corruptionis noſtræ mala patimur, ſed tamen adhuc in ea per conuerſionis gratiam ad lucem redimus: veritate ſuadente, quæ ait; *ambulate dum lucem habetis, ne vos tenebræ comprehendant.* Illa verò ſimul miſeriæ & tenebrarum terra eſt, quia quiſquis ad toleranda eius mala deſcenderit, nequaquam vlteriùs ad lucem redit. In cuius adhuc deſcriptione ſubiungitur; *vbi vmbra mortis, & nullus ordo.* Sicut mors exterior ab anima diuidit carnem; ita mors interior à Deo ſeparat animam. Vmbra ergo mortis, eſt obſcuritas diuiſionis, quia damnatus quiſque, cum æterno igne ſuccenditur, ab interno lumine tenebratur Natura verò ignis eſt, vt ex ſe ipſo, & lucem exhibeat & concremationem. Sed tranſactorum vltrix illa flamma, vitiorum concremationem habet, & lumen non habet. Hinc eſt enim quod reprobis veritas dicit: *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis eius.* Quorum rurſum omnium corpus, in vnius perſonas ſignificans, dicit; *ligate ei manus & pedes, & mittite eum in tenebras exteriores.* Si itaque ignis qui reprobos cruciat, lumen habere potuiſſet, is qui repellitur, nequaquam mitti in tenebras diceretur: Hinc etiam Pſalmiſta ait; *ſuper eos cecidit ignis, & non viderunt ſolem.* Ignis enim ſuper impios cadit, ſed Sol igne cadente non cernitur: quia illos quos gehennæ flamma deuorat, è viſione veri luminis cæcat; vt foris eos dolor combuſtionis cruciet, & intùs pœna cæcitatis obſcuret: Quatenus qui auctori ſuo, corde & corpore deliquerunt, ſimul corde & corpore puniatur, & vtrobique pœnas ſentiant; qui dum viuerent, prauis ſuis delectationibus ex vtroque ſeruiebant.]

Addo & Chryſoſtomum hom. 1. in ad Hebræos *in morali*, vbi conteſtatus nullis verbis noſtratibus exponi poſſe, alterius vitæ ſeu bona ſeu mala, ſubdit de malis. [Mala appellata quidem ſunt nominibus vſitatis. Verbi gratia; Quia ignis (inquit,) ibi eſt, & tenebræ & vincula, & vermis immortalis: ſed non hæc ſola iſtis nominibus, nec talia demonſtrantur, ſed alia multo peiora, & multo ſeueriora. Quod vt agnoſcas, hoc primùm conſidera: Si enim ignis quomodò tenebræ ſunt? Vides quoniam ille ignis, ſæuior iſto eſt? Non enim habet lumen, aut vllam luminis claritatem. Si ignis eſt, quomodò ſemper ardet? Vides quoniam & in hoc ſæuior eſt: non enim extinguitur; propter hoc etiam *inextinguibilis* appellatur. Cogitemus igitur, quantum ſit malum per omnia ſecula vri, & in tenebris permanere perpetuis, & infinitos gemitus edere, & ſtridere dentibus, & nequaquam exaudiri. Si enim in hac vita, aliquis eorum qui nobili genere nati ſunt, in cuſtodiam retrudatur, fœtorem ipſum tantùm, & tenebrarum caligines non valet ſuſtinere, & cum homicidis vnà ligati morte peius exiſtimat: Intellige quale ſit, ſi quando cum omnibus totius ſeculi comburemur homicidis, neque ipſi alios videntes, neque aliorum viſibus apparentes, ſed in tanta multitudine ſolitarios nos eſſe putantes. Siquidem tenebræ, & abſentia luminis, non nos ſinet proximos noſtros agnoſcere, ſed veluti ſi ſolitarius vnuſquiſque noſtrum patiatur, ſic afficietur oppreſſus caligine tenebroſa.]

696 Luctum denique, imo mœroris molem immenſam, ex confluge malorum omnium nemo vel cogitatione aſſequi poſſit. Sed ex nullo capite, tantus mœror ac dolor, quantus ex abiectione Dei, propter res nihili. [Horribilior tenebris ignéque illo æterno, (ait S. Baſilius Oratione illa de iudicio) pudor erit, atque confuſio, in qua perpetuò conuerſabuntur peccatores,

catores,

ratores, ſemper ob oculus retinentes veſtigia illa peccati in carne admiſſi, quaſi notræ alicuius tinctæ nec eluibilis vnquam in memoria animæ æternum duraturæ. Paucorum verò eſt ad lucem veram accedere, & manifeſtari velle, & poſt occultorum reuelationem non recedere facie confuſa, Dei quippe abalienatio atque auerſio, etiam inter omnes pœnas quæ in gehenna expectantur, intolerabilior grauiórque eſt ei qui patitur, quàm oculo lucis priuatio, etiamſi dolore careat. Quod ſi quis omnem ſimul facultatem, quæ ab initio generis humani extiterit, ſermone complectatur, & in vnum colligat, nè minimæ quidem illorum bonorum parti; illam inueniet parem: imo vniuerſa huius bona; ampliùs à minimo illorum diſtant, quàm vmbra & ſomnium à rebus veris. Et vt exemplo magis proprio vtamur; quanto anima in omnibus pretioſior eſt corpore; tanto vtramque hanc inter ſe vitam differre palam eſt.]

Videte igitur, ſe tot bonis in æternum exturbari, ob gaudium volaticum quod flumine rapidiſſimo celeriùs defluxit, hoc verò eſt, quod immanem mœrorem omni eloquio ſuperiorem ingenerabit, præter cruciatus, & aliam innumerabilem dolorum ſementem ex confluge malorum omnium de qua alibi. [Quid faciemus, (ait S. Chryſoſtomus homil. 10. in 2. ad Corinth.) quando vniuerſus orbis terrarum aſſiſtet, quando Angeli & Archangeli, quando ordines hinc inde conſtituti; & curſus omnium, & raptus in nubes, & acies curſu plena; quando tubæ hinc inde, & continuæ illæ voces? Nam ſi non eſſet gehenna, in tanta claritate repelli, & ignominioſum recedere, quantum ſupplicium? Etenim ſi nunc Rege cum ſuis ingrediente, ob paupertatem non accedere audentes, non tantam à ſpectaculo voluptatem accipimus; quantum mœrorem, ex eo quod non ſumus Participes eorum quæ apud Regem ſunt, & ignominiam putamus, non eſſe prope illum, quid tunc erit? Num paruam putas eſſe pœnam in choro idem conſtitui? ineffabilem gloriam non aſſequi? ab illo cœtu & ineffabilibus bonis procul abiici? Quando autem & tenebræ erunt, & ſtridor dentium, & vincula inſolubilia, & vermis immortalis, & ignis inextinguibilis, & tribulatio & anguſtia, & linguæ quæ cruciantur, ſicut illa diuitis; & ploramus, & nullus audit; & ingemiſcimus & rigamur à doloribus, & nullus attendit; & in omnia loca te picimus, & nuſquam adeſt qui conſoletur, quo loco ordinabimus qui ſic habent? quid animabus illis miſerius? quid item miſerabilius.}

Hæc eſt pars impij apud Deum; cuius ſors, & ex tumentibus ſuper eum Chriſti iudicis fluctibus oppreſſio, tanta eſt vt iudice S. Chryſoſtomo hom. 23. in ad Hebræos, nullis lachrymis dignè defleri poſſit. [Si enim patria quis expulſus, ab hominibus miſerabilis iudicatur, & quiſquis hæreditatem amiſerit, videtur omnibus eſſe dolendus; qui cœlo priuatur; qui illis repoſitis bonis, quantis lachrymis iſte plangendus eſt? Imo non plangendus. Plangitur enim quiſquam cum paſſus fuerit aliquid, cuius ipſe cauſa non eſt: cum autem ex propria voluntate ſemetipſum quiſquam afflictione confixerit, neque lachrymis dignus eſt, ſed lamentationibus, magis autem luctu; nam & Dominus noſter Ieſus Chriſtus, Hieroſolymam, licet implè agentem luxit, & lachrymatus eſt. Reuera decem millibus lachrymis digni ſumus, decem millibus lamentationibus. Si omnis habitatio terræ extollat vocem ſuam, & lapides, & ligna, & arbores, & beſtiæ, & volatilia, & piſces, & vt ſimul dicam, totus mundus ſi vocem extollat ad lamentandum, nos qui ab illis bonis excidimus; nihil dignum lamentabuntur.]

Vſus Doctrinæ de Chriſto iudice.

697 Diuerſiſſimam hanc ſortem bonorum & malorum, per iudicis Chriſti ſententiam quiſquis cogitauerit attentè; næ ille potentiſſimum habebit frænum quo abducatur à peccatis, nec in eius luctu fluxa gaudia & inſaniæ falſæ habebunt locum. Itaque ad hoc iudicium paſſim prouocant Patres. Vnum aut alterum quo fructum vberrimum huius de Chriſto iudice tractationis obſignem, repræſento. S. Auguſtinus ſerm. 54. de tempore, tractans ſacrificium & viſionem Abrahami ex Geneſ. 15. [*Cum autem occubuiſſet ſol, ſopor* (inquit) *irruit ſuper Abraham, & horror magnus, & tenebroſus nimis, & apparuit clibanus ardens & fumans, & lampas ignis tranſiens inter diuiſiones illas.* Videte Patres quod ignis iſte, inter diuiſiones illas tranſiens dicitur, turturem quoque & columbam tetigiſſe non legitur. Veſpera illa, finem mundi ſignificauit: animalia illa, ſicut iam diximus, typum omnium gentium in Chriſto credentium prætulerunt. Quæ tamen gentes (ſicut iam dictum eſt,) quia in ſe non ſolùm carnales, ſed etiam ſpirituales; id eſt non ſolùm bonos, ſed etiam malos habent, ideò animalia illa diuiſa ſunt, & ignis tranſiuit per ea ſecundùm illud quod dicit Apoſtolus, *dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur.* Clibanus ille ardens & fumans, & lampas ignis, diem iudicij figurauit, Et ideò ſuper Beatum Abraham timor & horror tenebroſus incubuit. Vnde intelligimus, quod ſi in die iudicij *iuſtus vix ſaluabitur, peccator & impius vbi parebunt?* Clibanus ergo ardens & fumans ſignificauit diem iudicij; diem inquam iudicij in quo erit fletus & ſtridor dentium, in quo erit vlulatus, & lamentatio, & tarda pœnitentia; quando mouebuntur fundamenta montium, & ardebit terra vſque ad inferos deorſum; quando ſicut dicit Beatus Petrus, *cœli ardentes ſoluentur, elementa ignis ardore tabeſcent*; quando ſicut Dominus in Euangelio dicit, etiam *virtutes cœlorum commouebuntur*; quando *Sol obſcurabitur*, quando *& luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cœlo.* Vbi ſe tunc impij videbunt? vbi adulteri, vbi ebrioſi, vbi maledici ſe recognoſcent? vbi amatores luxuriæ, vbi raptores, vbi ſuperbi & inuidi apparebunt? Quid infelices pro ſua defenſione dicturi ſunt, quos toties admonitos, & tamen imparatos dies ille reperierit? Cum ad illam Archangeli tubam, omni buccina clariorem, totus ſimul cœperit mugire mundus, cum ſicut dicit Propheta, *venerit Dominus ponere orbem terræ deſertum, & peccatores perdere ex eo* quando ſicut dicit Scriptura, *peccatores & impij mittentur in ſtagnum ignis, & fumus tormentorum illorum, aſcendet in ſecula ſeculorum.* Qui tunc tremor, quæ caligo, quæ tenebræ, crimínoſos quoſque, negligentes ac tepidos occupabunt.

bunt? Ne ergò & nos in iſtum veniamus cruciatum animæ, expergiſcamur dum corrigendi tempus eſt & voluntatem Domini noſtri tanquam boni ſerui & vtiles requiramus; vt cum dies ille iudicij, quem clibanus ille ardens & fumans ſignificauit, tremendus & nimirùm etiam bonis expaueſcendus aduenerit, non cum mortalibus quos illa animalia figurabant, qui per diuerſas voluptatum contentiones diuidi poſſunt flammis vltricibus cruciemur in inferno; ſed ſimplicitatem columbæ, & caſtitatem turturis præferentes, ſpiritalibus virtutum pennis eleuemur in cœlum, ſecundùm illud quod ait Apoſtolus; *ſimul* (inquit,) *rapiemur in nubibus, obuiam Chriſto in aëra, & ſic ſemper cum Domino erimus.*]

698 Subnecto Saluianum non minùs elegantia ſcriptionis, quàm pietate præſtantem, iuxta quem præſentiſſimum eſt aduerſus omnia mala remedium, iudicij & particularis & poſtremi recogitatio, quia exſuſcitat ſopitam de eo iudicio fidem. Quæ ſi vigilaret in nobis, attentos nos ad omnia mala cauenda, præſtaret. Expoſtulat ergo Saluianus, torporem noſtrum, ex infidelitate, & iudicij diuini futuri inficiatione, ortum habere. Si autem præter cætera ratiocinatur lib. 3. ad Eccleſ. Cathol. [In ipſa hac vita hominum, ſi iudicandum ſe aliquis ab humana hac poteſtate, & rapiendum ad tribunal terrenum eſſe cognouerit, Aduocatos requirit, Patronos adhibet, Officialium atque Apparitorum gratiam fauorémque mereatur; & hæc omnia metu iudicij futuri agit; cum tamen euentum iudicij comparare non poſſit, adeò etſi victoriam emere ipſam non valet, ſpem tamen victoriæ magno emit. Dic mihi quiſquis ille es; qui credere te iudicium Dei dicis, tu ſi vel ſuppradictorum exemplo hominum, iudicandum te eſſe à Deo crederes, nónne ſpem ac ſalutem tuam, quolibet pretio comparares? ſed non credis, vtique non credis: & licet credulitatem tuam verbis velis adſeuerare, non credis: verbis enim vt ait Apoſtolus, confiteris ſed factis negas.]

Præuierat Origenes hom. 9. in Leuit. *ſub medium*, tractans baſillum plenam carbonibus. [At hæc (inquit) cum dicuntur, contemptui habentur. Quare? quia fides deeſt. Alioquin ſi tibi hodie diceretur, quia iudex ſeculi vult te craſtino viuum exurere, & his auditis, eſſet tibi vnius diei ſpatium liberum quanta faceres? quomodò & per quos diſcurreres? quàm humilis, quàm lugens & ſordidus oberrares? Nonnè effunderes omnem pecuniam tuam, in eos quorum interceſſione euadere poſſe te crèderes? Nónne omnia quæ poſſides, redemptionem faceres animæ tuæ? Quod ſi etiam aliquis te retardare, aut impedire tentaret, nónne diceres, pereant omnia pro ſalute mea, nec quicquam remaneat, tantùm vt ego viuam. Hoc quare faceres? quia inde non dubitares; hinc dubitas. Et ideò benè Dominus dicit: *Putas veniens filius hominis, inueniet fidem ſuper terram?* Et quid ego dico de certis indubitatiſque periculis? Tantùmmodò ſi cauſa dicenda ſit apud iudicem terrenum, quæ aliquem metum ex legibus habere videatur, nónne omnibus vigiliis excubatur? Aduocato patrono munera præparantur, etiam ſi anceps periculum ſit, aut etiam ſolius notæ metus, vel damni ratio. Nos quare non credimus, quod omnes adſtabimus ante tribunal Chriſti, vt reportet vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bona ſiue mala? Hæc ſi integrè crederemus, eſſet nobis ſecundùm quod ſcriptum eſt, *Redemptio animæ viri, diuitiæ eius.*]

699 De induſtria ſanè Deus, quam ſententiam laturus ſit in iudicio, notum nobis eſſe noluit, vt præoccuparemus tempus; & quale de nobis ferri cupimus iudicium, operibus præſtemus vt feratur. S. Auguſtinus lib. de Ouibus cap. 3. id egregiè notauit. [Eſt nunc tempus (inquit) audiendi, quia ille nondum aſſumpſit tempus iudicandi. Qui loquitur, modò tacet. Loquitur enim modò in præcepto, tacet in iudicio. Ideò dicit quodam in loco, *tacui, nunquid ſemper tacebo?* Quomodò tacuit, cum hoc ipſum loquendo dixerit? Qui dicit *tacui*; non tacet, quia & hoc ipſum dicere, *tacui*, non tacere eſt. Audio ergo te loquentem in tot præceptis, in tot ſacramentis, in tot paginis; in tot libris. Audio denique in hoc ipſo quod dicis *Tacui, nunquid ſemper tacebo?* Quomodò ergo tacuiſti? Quia nondum dico, *venite benedicti Patris mei, percipite regnum:* Et nondum dico aliis, *Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus eſt Diabolo & Angelis eius.* Et nondum hæc ipſa ita dico, vt iam prædicaui vltimam ſententiam quam dicturus eſt iudex in tabella deſcripturus manu ſua; vltrà quam ſententiam, nihil iam iudicaturus eſt, partes non audiunt. Illis foras exeuntibus ſcribitur, attonitæ ſunt ambæ partes atque ſuſpenſæ, contra quam, vel pro qua, ſententia illius procedat. Magnum ſecretum iudicis, vnde *ſecretarium* nominatur: Magnus timor eorum qui in cauſa ſunt. Quid ille cogitet, & quid ſcribat ignoratur; Et homo eſt, & illi de quibus ille iudicat, vtique homines ſunt. Ille autem, Deus noſter eſt, & nos populus paſcuæ eius, & oues manuum eius. Et cum ſit ille creator, nos creatura; ille immortalis, nos mortales; ille inuiſibilis, nos viſibiles; noluit nos latere in hac vita, quam vltimam ſententiam in fine dicturus ſit: Nemo ante dicit, *damno*, qui vult damnare: nemo ante dicit, *feria*, qui vult ferire. Magna ergo lenitas, magna miſericordia, magna manſuetudo: ſed non abutamur patientia eius ad noſtram nequitiam.] Idem ſerm. 109. de tempore. [Quid ergo facimus fratres, niſi vt dum tempus eſt, vitam mutemus, & facta noſtra, ſi qua ſunt, corrigamus? vt quod ſine vlla dubitatione venturum eſt peccatoribus, nos non inueniat ſuper quos veniat: Non quia non erimus, ſed vt non tales inueniat, qualibus venturum eſſe prædictum eſt. Propterea ſe Iudex venturum minatur vt non inueniat quos puniat, cum venerit: Propterea illud cantant Prophetæ, vt corrigamur. Si damnare vellet, taceret. Nemo volens ferire, dicit, *obſerua*. Totum fratres quod audiuimus per Scripturas, vox eſt Dei dicentis, *obſerua*. Et totum quod patimur tribulationis in hac vita, flagellum Dei eſt, corrigere volentis, ne damnet in fine.]

700 Optimum, ſecuritatis in Chriſti iudicio remedium, ſubminiſtrat S. Gregorius 25. Moral. c. 6. nempe iudicare hìc ſeipſum. [Nunc ergo dum poſſumus, à conſpectu æterni iudicis & malè cogitata & peius perpetrata deleamus, reuocemus ante oculos cordis, quicquid peruerſè

egimus

egimus per nequitiam præſumptionis Nihil ſibi noſtra blandiatur infirmitas; atque in his quæ recolit, ſemetipſam delicatè non palpet, ſed quanto ſibi mali ſit conſcia, tanto in ſe benignius ſit ſeuera. Proponat contra ſe futurum iudicium: & quæque in ſe ſentit diſtrictè ferienda per ſententiam iudicis, hæc in ſe pie feriat per pœnitentiam conuerſionis.] Et mox, expônens illud, *neque enim vltrà in hominis poteſtate eſt, vt veniat ad Deum in iudicium*, ita ſcribit. [Hic nimirum non illud iudicium deſignatur, quod per æternam retributionem punit, ſed quod mente conceptum per conuerſionem diluit. Ad illud quippè venire non deſiderat, quiſquis ſe per illud damnari formidat. Dum ergo dicitur; *Neque enim vltrà in hominis poteſtate eſt, vt veniat ad Deum in iudicium*, profectò oſtenditur eſſe quoddam iudicium, quod quandoque etiam à damnatis, ac reprobis deſideretur. Et quid eſt illud, niſi hoc de quo Paulus Apoſtolus dicit, *Si noſmetipſos diiudicaremus, non vtique iudicaremur*: Et de quo per Prophetam dicitur; *non eſt iudicium in greſſibus eorum.* Et de quo Dauid ait, *honor regis iudicium diligit*; vt videlicet qui iam Deum honorat ex fide, ſollicitè iudicet quid ei debeat in operatione. Vnde rurſum ſcriptum eſt; *Iudicare coram Domino, & expecta eum.* Coram Domino ſcilicet iudicatur, qui corde Dominum conſpicit, & actus ſuos ſub eius præſentia, ſollicita, inquiſitione diſcernit. Quem tanto quiſquis ſecuriùs expectat, quanto quotidie vitam ſuam ſuſpectus examinat. Qui enim ad extremum eius iudicium venit, non iam coram illo, ſed ab illo iudicatur.]

Tandem hanc eſſe Sanctorum praxim, & cogitationes eorum vt dicitur prouerbiorum 12. *eſſe iudicia* tradit S. Gregorius, his præter cœtera. [In hoc lecteto interioris iudicij, ipſa mentis ſuæ executione conſtricti, pœnitendo feriunt, quod ſuperbiendo cõmiſerunt. Ibi namque aduersùm ſe, quicquid ſe impugnat, enumerant; ibi ante oculos ſuos omne quod defleant coaceruant, ibi quicquid per iram diſtricti iudicis decerni poſſit, inueniunt: ibi tot patiuntur ſupplicia, quot pati timent. Nec deeſt in hoc iudicio mente concepto, omne miniſterium quod punire reos ſuos pleniùs debeat. Nam conſcientia accuſat, ratio iudicat, timor ligat, dolor excruciat. Quod iudicium eo certiùs punit, quo interiùs ſæuit; quia videlicet ab exterioribus non accedit. Vnuſquiſque enim cum cauſam huius examinis contra ſe aggredi, cœperit, ipſe eſt actor qui exhibet, ipſe reus qui exhibetur. Odit ſe qualem fuiſſe ſe meminit, & ipſe qui eſt, per ſemetipſum inſequitur illum qui fuit, atque ab ipſo homine aduersùs ſemetipſum fit quædam rixa in animo, parturiens pacem cum Deo. Hanc cordis rixam Dominus requirebat, cum per Prophetam diceret: *attendi, & auſcultaui, nemo quod bonum eſt loquitur, nullus eſt qui agat pœnitentiam ſuper peccato ſuo, dicens: Quid feci?* Ita cordis humani rixa placata eſt, cum Prophetæ ſuo de Achab Rege ſemetipſum reprehendente loqueretur, dicens: *Vidiſti Achab humiliatum coram me? Quia igitur humiliatus eſt mei cauſa; non inducam malum in diebus eius.* Quia ergo nunc in poteſtate eſt, internum mentis noſtræ contra nos ſubire iudicium, recognoſcendo accuſemus noſmetipſos, & quales fuimus, pœnitendo torqueamus. Non celemus dum licet iudicare quod fecimus. Audiamus caute quod dicitur; *neque enim vltra in hominis poteſtate eſt, vt veniat ad Deum in iudicium.*]

Aſtipulatur apud Cyprianum Autor ſermonis de Cœna Domini. [Accuſatrici conſcientiæ, neceſſe eſt coram iudice reſpondere; nec poteſt eſſe vllum diffugium, vbi ipſa teſtis eſt quæ accuſat, & nihil ei poteſt eſſe occultum qui iudicat. Sed vbi cum iudice agit qui iudicatur, & & ipſe in partem accuſatoris tranſiens etiam in ſua proſcriptione ſententiam approbat condemnantis, expetitur clementiam Saluatoris, & lætabundus canit. *Domine in voluntate tua, præſtitiſti decori meo virtutem.*]

701 S. Bernardus id ipſum egregiè confirmat ſerm. 55. in Cant. cum ait. [*Si noſmetipſos diiudicauerimus, non vtique iudicabimur.* Bonum iudicium quod me illi diſtricto diuinóque iudicio ſubducit, & abſcòndit. Prorſus horreo incidere in manus Dei viuentis. Volo vultui iræ, iudicatus præſentari, non iudicandus. *Spiritualis homo omnia diiudicat, & ipſe a nemine iudicatur.* Iudicabo prouide mala mea, iudicabo & bona. Mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiuniis, cœteriſque ſanctæ laboribus diſciplinæ. In bonis de me humiliter ſentiam, & iuxta præceptum Domini, ſeruum me inutilem reputabo, qui quod facere debui, tantùm feci. Dabo operam, nec folia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas & ſtudia mea: quo is qui ſcrutaturus eſt Hieruſalem in lucernis, nihil inſcrutatum in me, ſiue indiſcuſſum inueniat; neque enim iudicaturus eſt bis in idipſum. Quis mihi det, ita ad liquidum proſequi, & perſequi vniuerſa delicta mea, vt in nullo oporteat veteri oculos capreæ, in nullo ad lumen contingat erubeſcere lucernarum.

Quiſquis ad eum modum, memor vltoris gladij & iudicij incorrupti, de ſe in ſe tulerit iudicium, de ſex tribulationibus, (totam vitam ſcilicet grauantibus liberabitur; & in ſeptima, non tanget eum malum. Ideſt interprete S. Gregorio 6. Moral. cap. 18. in iudicio abibit immunis, & a flagello linguæ, ac verbo aſpero, (ideſt à ſententia feriente,) eripietur; vt idem exponit 6. Moral. cap. 2. Nimirum quia viuet in ſumma puritate. Nec enim fieri poteſt vt peccet, qui Deum recogitat iudicem, vt monet S. Clemens Epiſt. 1. ad Iacobum fratrem Domini. Quare hæc nobis deberet eſſe perpetua cogitationum ac ſermonum materia. Intolerandúmque eſt, quod aliqui tales cogitationes & tales ſermones refugiant. Hos caſtigat meritiſſimò S. Chryſoſtomus hom. 2. in 2. ad Theſſal. *in morali*, his præter cœtera. [Ne fugiamus ſermones de gehenna, vt gehennam fugiamus. Ne fugiamus pœnæ mentionem, vt non puniamur. Si diues ille, illum ignem cogitaſſet, non peccaſſet. Quoniam autem eius nunquam meminit, ideò in eum incidit. Dic mihi ô homo cum ſiſtendus ſis ad tribunal Chriſti, quæris potiùs quàm de eo loqueris: & cum ſit tibi lis apud iudicem, ſæpè verbis tenus, non noctu, non interdiu, non aliquo temporis momento, non hora aliqua aliquid aliud loqueris, ſed perpetuò de re illa: De tota autem tua vita rationem redditurus & iudicium ſubiturus, nè eos quidem toleras,

qui hoc iudicium tibi mentem reuocarit? Propterea ergo omnia perierunt, & ſunt perdita ac profligata, quod ad humanum tribunal ſiſtendi, pro rebus quæ ad hanc vitam pertinent, omnia mouemus, quemlibet rogamus, aſſiduè de eo ſumus ſolliciti, omnia pro eo agimus: Ad Chriſti autem tribunal non multo poſt venturi, nihil nec per nos, nec per alios agimus. Iudicem non rogamus, quamuis nobis longum det diem præſtitutum, & nos non rapiat in mediis peccatis, ſed permittat vt ea exuamus, & nihil eorum quæ ad ipſam pertinent, prætermittat illa bonitas & benignitas. Sed nihil ampliùs efficit. Propterea maius eſt ſupplicium. Sed abſit, vt ſit. Propterea rogo, vt in præſentia reſipiſcamus, gehennam ante oculos habeamus, cogitemus illam ineuitabiliter reddendam rationem: vt hæc tepntantes, & vitium fugiamus, & virtutem eligamus, & poſſimus aſſequi bona, promiſſa iis qui ipſum diligunt.]

Hoc itaque ſapite, hoc cogitate mortales omnes. *Fugite à facie Gladij, quia vltor iniquitatum Gladius eſt & ſcitote eſſe iudicium.* Fruſtra autem impios dum ſibi ablandiuntur, in hac fide vacillare, euincit Iſidorus Peluſ. lib. 2. Epiſt. 157.

CAPVT IX.

Chriſtus caput ſuper omnem Eccleſiam.

702 HVNC titulum Chriſto disertè tribuit Apoſtolus. Et quia Eccleſia non eſt tantùm militans, ſed etiam triumphans, ſiue primitiuorum in cœlis conſcriptorum, quos inter numerantur Angeli; propterea perſpicuum eſt hunc Chriſti titulum, ſpectare & homines & Angelos, eſſeque huius ſeriei proprium. Vt autem liqueat, Chriſtum verè eſſe caput Eccleſiæ, ex militante & triumphante compactæ, quod vnum affirmo; dimiſſis damnatis, quorum æquè caput Chriſtum ſtatuit Puteanus 3. parte q. 8. dub. 1. nec abhorret Bonacina, diſp. 2. de Incarnat. q. 18. puncto 1. n. 3. vt inquam liqueat, Chriſtum eſſe caput modo propoſito, duo ſunt præmittenda: Primum eſt, Eccleſiam vniuerſam, eſſe corpus quoddam. Secundum eſt, hoc corpus non eſſe acephalum, ſed habere caput myſticum; cuius natura & ratio aperienda erit. His iactis fundamentis perſpicua erit veritas propoſita.

Eccleſia, corpus Chriſti myſticum, cuius anima Deus.

Eccleſiam voco Chriſti corpus, non quod ex Virgine ſuſcepit, ſed pro quo mortuus eſt, iuxta elegantem Petri Damiani diſtinctionem. ſerm. 29. Aliter dicitur, corpus non reale, ſed myſticum. Quod ergo Eccleſia, ſit corpus quoddam myſticum, ſeu morale, variis locis inculcat Apoſtolus. Sed fuſè Epheſ. 4. & Corinth. 12. & Roman. 12. vbi Interpretes fuſè id verſant. Itémque Turrec. lib. 1. ſummæ de Eccleſia cap. 43. & 48. Eſſe huius veritatis innumera in Scripturis teſtimonia (ait Concilium Pariſ. lib. 1. cap. 2. Breuiter dico, cum anima & materia apta conſtituant corpus phyſicum animalis, ad quod fit alluſio in ea Eccleſiæ deſcriptione ſub ratione corporis; dubitari non poſſe, quin Eccleſia ſit verè corpus myſticum, iuxta illud Apoſtoli 1. Corinth. 12. v. 12. *Sicut corpus vnum eſt, & membra habet multa, omnia autem membra corporis, cum ſint multa, vnum tamen corpus ſunt: ita & Chriſtus. Etenim in vno Spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus ſiue Iudæi, ſiue Gentiles, ſiue ſerui, ſiue liberi; & omnes in vno Spiritu potati ſumus. Nam & corpus, non eſt vnum membrum, ſed multa.* His verbis ſi benè introſpiciantur, Apoſtolus perſpicuè tradit, Eccleſiam Chriſti corpus, atque adeò Chriſtum prout vna cum ſuo corpore perſona eſt; duo continere quæ ad corpus ſpectant, nempe animam vnam, ac varia membra ſubordinata: Et eius quidem viui corporis animam Deum eſſe, prout principium vitæ ſupernaturalis; corpus verò ex variis perſonis tanquam membris exurgere.

703 Quod Deum dico iuxta Apoſtolum eſſe Eccleſiæ animam, vulgatiſſimum eſt in Scripturis & Patribus. S. Auguſtinus optimè ſerm. 186. de temp. [Spiritus noſter quo viuit omnis homo, anima vocatur. Spiritus noſter quo viuit ſingulus quiſque homo, anima vocatur. Et videris quid faciat anima in corpore; Omnia membra vegetat, per oculos videt, per aures audit, per nares olfacit, per linguam loquitur, per pedes ambulat, omnibus ſimul adeſt membris vt viuant, vitam dat omnibus, officia ſingulis. Non audit oculus, non vident aures, non videt lingua, nec loquitur auris & oculus, ſed tamen viuit. Viuit, auris, viuit lingua, officia diuerſa ſunt, vita communis. Sic eſt Eccleſia Dei; in aliis Sanctis facit miracula, in aliis Sanctis loquitur veritatem, in aliis Sanctis cuſtodit virginitatem; in aliis ſanctis cuſtodit pudicitiam coniugalem; in aliis hoc, in aliis illud ſinguli propria operantur, ſed pariter viuunt. Quod autem eſt anima corporis hominis, hoc eſt Spiritus ſanctus corporis Chriſti quod eſt Eccleſia. Hoc agit Spiritus ſanctus in tota Eccleſia, quod agit anima in omnibus membris vnius corporis.]

Sanctus Gregorius ad verſ. 1. Pſalmi 4. Pœnit. [Sicut eſt vna anima quæ diuerſa corporis membra viuificauit, ita totam ſimul Eccleſiam, vnus Spiritus ſanctus vegetat & illuſtrat. Sicut namque Chriſtus qui eſt caput Eccleſiæ, de Spiritu ſancto conceptus eſt; ſic ſancta Eccleſia quæ corpus eius eſt, eodem Spiritu ſancto repletur vt viuat; eius virtute firmatur, vt in vnius fidei & charitatis compage ſubſiſtat. Vnde dicit Apoſtolus, *ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones ſubminiſtratum & conſtructum, creſcit in augmentum Dei.* Iſtud eſt corpus, extra quod non viuificat Spiritus. Vnde dicit Beatus Auguſtinus; ſi vis viuere de Spiritu Chriſti, eſto in corpore Chriſti. De hoc Spiritu non viuit hæreticus, non viuit Schiſmaticus, non viuit excommunicatus. Non enim ſunt de corpore. Eccleſia autem Spiritum viuificantem habet.]

Hoc ipſum eſt quod disertè & in actu ſignato profitemur in Symbolo, aſſerentes Spiritum ſanctum eſſe Spiritum viuificantem. Hæc enim eſt animæ propria & germana functio, vt propterea extra dubium eſſe debeat, Spiritum

ſanctum

anctum nEccleſiæ corpore tenere locum animæ myſticæ, vitam corpori præſentia ſua conferentis. Nec aliter quoad ordinem naturæ pronunciarunt Philoſophi: qui Deum vocarunt *animam mundi*. Ita Ariſtoteles apud Clementem Alexandrinum in Protre. & Varro apud ſanctum Auguſtinum, quarto Ciuit. cap. 31. qui id ibidem latè reiicit. Et lib. 1. de conſenſu Euangeliſtarum c. 23. & reiiciendum ſine dubio eſt, ſi de phyſica animatione & informatione ſit ſermo, quam vnam ſpectauit S. Auguſtinus. Philoſophos tamen prædictos, animam mundi vocaſſe Deum, quia omnia vegetat, & eſt operandi principium, quod in viuo corpore eſt animæ munus proprium, affirmat S. Gregorius Nazianzenus orat. 37. & S. Athanaſius in calce libri de Incarnat. & Auctor libri de operibus Chriſti Cardin. ſerm. de Spiritu ſancto. Eſt igitur Deus, anima Eccleſiæ. De vnione autem huius animæ cum ſuo corpore, conſulendus D. Thom. Opuſc. 61. c. 20.

Corporis Eccleſiæ, partes variæ, generatim.

704 Iam verò Eccleſiæ corpus compingitur ex variis membris; quæ ſunt proportionalia membris corporis naturalis. Vnde ſicut in corpore animalis, ſunt quædam membra quæ motui, quædam quæ virtuti apprehenſiuæ, nonnulla quæ vegetationibus deſeruiunt: ita in corpore hoc myſtico, idem cernitur, vt S. Thomas conſiderauit. 1. Corinth. 12. lect. 1. Prima membra hoc eſt manus & pedes, conferens S. Thomas cum iis qui vita actiua diſtinentur. Secunda, cum iis qui vitæ contemplatiuæ ſunt addicti. Quamquam bos iuxta Nyſſeni de ventre allegoriam hom. 14. in Cant. tertium ordinem propoſitum tenere dixeris, collocaris in ſecundo Præpoſitis ac Rectoribus. Poſſumus etiam vegetatiuę vitæ addictos habere quos Epictetus apud Arrianum *ventres & pudenda* nominabat. *Carnes* plerumque nominantur, & *Spiritui* contraponuntur. E ſanè in hoc corpore myſtico, non eſt neceſſe omnia membra eandem vitam viuere: ſed quamuis omnia habeant Deum pro anima, tamen ſicut varij ſunt in anima veluti gradus, quatenus varias vitæ operationes principit, ita Deus quatenus applicatur ſuæ creaturæ, vt principium vno modo ſupernaturaliter operandi (qua vna ratione eſt nobis tamquam anima,) habet rationem talis animæ ſupernaturalis & myſticæ: Habet autem rationem alterios animæ, quatenus coniungitur nobiſcum ad operandum alio ſpiritualis vitæ genere. Hoc non contingit in vita corporali, quæ nobis per animam confertur. Cum enim anima noſtra ſit forma entitatiuè ſimplex veréque ſub ratione formæ actuantis, & non tantum comprincipij efficientis iungatur corpori; impoſſibile eſt, vt vnum ſuum gradum conferat, quin omnes communicet. At anima corporis myſtici, ſiue Deus, quia non vnitur immediatè, ſed ad eum quem dixi modum, prout habitus infuſi aſſiſtentiam Dei coëfficientis depoſcunt, poteſt vnum veluti gradum ſpiritualis vitæ conferre, alio non collato. Sicque fideles iuſti habẽt omnes vitæ gradus: fideles verò peccatores, non habent niſi infimum gradum vitæ ſpiritualis. At hæretici qui non tantùm charitate, ſed etiam fide exciderunt, omni ſpirituali vita deſtituuntur: vnde ab Apoſtolo *arbores bis mortuæ* dicuntur.

His membris corporis myſtici, ſiue Eccleſiæ ſanctæ, annumeranda ſunt agmina cœleſtia; itavt corpus Chriſti myſticũ quod eſt Eccleſię, non ex hominibus tantùm, ſed etiam ex Angelis, tanquam ex vnius totalis myſtici corporis membris, coagmentetur. Inſinuatur id ſępè apud Paulum, & definitum eſt in 1. Conc. Nicæno, eo canone quem Franciſcus Turrianus retulit l. 2. de dogmat. Charact. *initio*, his verbis conceptum [Vna eſt Eccleſia in cœlis & in terra] Quo forraſſis reſpexit S. Auguſtinus collat. 3. contra Donatiſtas, ſic ſcribens. [Probant Catholici Partes, non eſſe aliam Eccleſiam à regno Dei: ſed vnam & eamdem, quæ nunc aliter eſt, & aliter poſtea futura.] Optimè quoque in Enchir. cap. 56. Eccleſiam Catholicam quam in Symbolo profitemur, ex Angelis & hominibus coaleſcere confirmat. Idem illuſtriſſimè tradit Theophanes Nyſſenus lib. contra Iudæos, deſcriptus ibidem à Turriano qui vnam Eccleſiam ea Angelis hominibuſque compingi, confirmat ex Apoſtolo ad Hebræos cap. 12. cum ait. *Acceſſiſtis ad montem, & accenſibilem ignem, & turbinem, & caliginem, & procellam, & tubæ ſonum & vocem verborum, quam qui audierunt, excuſauerunt ſe, ne eis fieret Verbum: Non enim portabant quod dicebatur; Et ſi beſtia tetigerit montem, lapidabitur, & ita terribile erat quod videbatur. Moyſes dixit, exterritus ſum, & tremebundus: Sed acceſſiſtis ad Sion montem, & ciuitatem Dei viuentis, Hieruſalem cœleſtem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Eccleſiam primitiuorum qui conſcripti ſunt in cœlis, & Iudicem omnium Deum, & Spiritus iuſtorum perfectorum, & teſtamenti noui mediatorem Ieſum.*] Hæc ſic Gloſſat Theophanes. [Hæc ciuitas non eſt, vt illa in Paleſtinia; non niquam locus eſt ex muro & lapidibus, & calce ædificatus, plenus hominibus; ſed potiùs cœtus naturæ rationalis, tum incorporeæ tum corporeæ, quæ Chriſtum Deum habet artificem, auctorem, Regem, Pontificem, iudicem, gubernatorem, patrem nutricium. Verùm hic cœtus beatus qui Eccleſia Chriſti dicitur, non eſt totus in cœlis; imo parua eius pars in terra breui tempore, aliis alio tempore ſibi ſuccedentibus, verſatur.]

Habes & Theophanis ſuffragio, & quod caput eſt, Apoſtoli auctoritate ab eo adducta, confirmatum; *primitiuorum noſtrorum*, hoc eſt Angelorum qui nobis ſunt primogeniti, & *iuſtorum perfectorum*, ideſt conſummatorum per mortem, ducta ab Athletis metaphora; & noſtri omniem qui acceſſiſſe dicimur coalitum in vnam ciuitatem, & in vnum cœtum, ac corpus. Vox Græca quam vulgatus vertit *frequentiam*, Græcè eſt *panegyris*, de qua pulcherrimè S. Chryſoſt. orat. de S. Philogonio tractans hunc locum. Ex Theolepto Epiſcopo Philadelphiæ lib. 2. de ſchiſmate, alium perpulchrum locum quo ex Angelis & hominibus, cœlóque & terra vnam Eccleſiam confici, traditor. Adducit Turrianus lib. 2. de Euchar. c. 12. Nec plura hoc loco generatim, de Eccleſia myſtico corpore, eiuſque membris.

Obiter de partibus quibuſdam diſsimilaribus eiuſdem corporis.

705 Pateret circa eadem in particulari ſpectata, latus ad excurrendum campus, ſi luberet excurrere in ea quæ de variis membrorum humani corporis accommodationibus ad varias in Eccleſia perſonas, traduntur in Scripturis & Patribus: referendo ſcilicet, qui dicantur Eccleſiæ oculi, qui aures, qui dentes, qui manus, qui pedes, & huiuſmodi alia. Paſſim ſanè videmus, in Scripturis cœtum malignantium & Eccleſiam impiorum, variis membris humana referentibus inſtructam repræſentari Audi breuiter Ioannem Sariſberienſem lib. 8. Policrat. cap. 17. [Habet & Reſpublica impiorum caput & membra ſua, & quaſi ciuilibus inſtitutis legitimæ Reipublicę nititur eſſe conformis. Caput ergo eius, Tyrannus eſt, imago Diaboli;) Tyrannorum, præmiſerat eſſe malum ſuperiorem Eccleſiaſticum:) anima hæretici, Schiſmatici, ſacrilegi, Sacerdotes: & vt verbo Plutarchi vtar, præfecti religionum impugnantes legem Domini. Cor conſiliarij impij, quaſi Senatus iniquitatis, oculi, aures lingua, manus inermis, iudices, & leges, officiales iniuſti. Manus armata, milites violenti, quos Cicero *Latrones* appellat. Pedes, qui in ipſis humilioribus negotiis præceptis Domini & legitimis inſtitutis aduertantur.] Hæc cum de impiorum, Republica, & myſtico iniquitatis corpore verè dicantur, conſentanée ad Scripturas & Patres, æquè, imo potiore iure, de Eccleſia Dei in contrario ſenſu affirmari poſſunt, ſeruata proportione. Multus eſt in huiuſmodi myſtico genere paſſim aperiendo Gregorius Nyſſenus hom. 7. in Cant. & Iſido. de Iſolanis lib. 1. de Imperio militantis Eccleſiæ titulo 9. q. 3. Per ſatyram duntaxat ſignabo aliquos, dimiſſis innumeris qui alibi vbiuis proſtant, à quibus certæ in Eccleſia perſonæ, certorum membrorum nomina habent.

Oculi, Præſides & Superiores in Eccleſia. Nyſſenus hom. 7. in Cant. Iſidorus Peluſ. lib. 2. Epiſt. 112. & egregiè Raymundus Iordanus, Vticenſis Prępoſitus in opere de oculo myſtico, quod pœnes me eſt. Hoc nomen ei Scriptori qui hactenus vulgo dictus *Idiota*.

Aures, Plebs fidelis, verbi Dei bibula, Origenes hom. 2. in Cant. & in cap. 12. ad Romanos.

Naſus, Diſcreti & ſapientes in Eccleſia. Honorius Auguſtod. in cap. 7. Cant. & pulchrè Philo Carpathius ibidem, tractans cur Leuit. 21, qui paruo, vel grandi, vel torto naſo erant, repellerentur à ſacerdotio, defectu diſcretionis.

Genæ, Martyres. Richardus ſuo cap. 38. in Cant.

Os, Interpres legis diuinæ, habens loquendi gratiam, Origenes hom. 3. in Exod.

Lingua, Concionator Apoſtolicus. S. Auguſt. in Pſal. 67. & plerique Patres ibi, ad illud, *lingua canum tuorum.*

Dentes, Doctores. Nyſſenus hom. 7. in Cant. Auguſtinus in Pſal. 3. verſu. 8. Petrus Damiani ſerm. 3. de Ioanne Baptiſta & innumeri apud Delrium Cant. 4. ac Sandæum libro 6. Theol. Symbol. commentar. 5. Exercitat. 11. Certè Apoſtolus 2. Timoth. 2. Doctorem ſacrum vocat *ὀρθοτομοῦντα rectè ſcindentem*, quod dentis eſt proprium epitethum.

Labia, Concionatores, Richardus ſuo cap. 38. in Cant. Petrus Damiani ſerm. 19. *Vel certè*, duo Teſtamenta, quæ concorditer aperta, impleuerunt vocibus Dei orbem terrarum. Autor commentariorum in Prouerbia ad c. 8. Tomo 8. Hieronymi.

Manus, Adminiſtratores bonorum Eccleſiæ, Nyſſenus hom. 14. in Cant.

Venter, Boni coniugati. Richardus c. 38. in Cant. Apud Auguſt. item ad illud *adhæſit in terra venter noſter*, corporis Chriſti & Eccleſiæ, venter, ſunt carnales & imperfecti.

Pedes, Apoſtoli Clemens Alexandrinus 2. Pædagogi cap. 8.

Capilli, Apoſtoli. Nyſſenus homil. 13. in Cant.

Vniuerſaliter bonam partem prædictorum membrorum ad varios Eccleſiæ ſtatus tam ſecularem quam ſacrum retulit Walafridus lib. de rebus Eccleſ. c. 31. in fine, vbi ex vtrioſq; illius ſtatus coniunctione vnū ait effici corpus. [Cunctis membris officiorum ſuorum fructus mutuæ vtilitati conferentibus, dum oculus eſt in ſapientibus qui veram lucem & percipiunt & inſinuant, os in Doctoribus, auris in beneuolis Auditoribus, naſus in diſcretionis amatoribus, manus in operatoribus, pedes in proficientibus, venter in compatientibus, humeri in laborum toleratoribus, & cuncta in cæteris, vt non ſit ſchiſma in corpore.]

Partes Principes eiuſdem corporis. Cor, Spiritus ſanctus.

706 Sunt huic quoque myſtico corpori, partes ſuæ principes, de quarum præcellentia non poteſt eſſe lis; cuiuſmodi eſt inter Phyſicos & Medicos, de præcellentia partium principum corporis animalis. Hic partes principes, ſunt planè æquales, & eiuſdem dignitatis. Cor Eccleſiæ, iuxta S. Thomam 3. parte quæſt. 8. art. 1. *ad vltimum*, eſt Spiritus ſanctus. Et meritiſſimò Spiritus ſanctus in myſtico Eccleſiæ corpore confertur cordi, quod eſt Spirituum vitalium & remotè quoque animalium, officina; & arx vitæ corporeæ. Similiter enim Spiritus ſanctus, eſt fons & principium vitæ ſpiritualis, & ab eo prodeunt omnes ſpiritus, quorum interuentu aliquid ſpiritualiter agimus. *Nemo enim poteſt dicere. Dominus Ieſus*, ideſt aliquid quomodolibet ad ſalutem pertinens ac ſupernaturale operari, *niſi in Spiritu ſancto*. Hic vt ſcitè dixit Cyrillus Hieroſol. cath. 16. eſt gratiarum omnium Parochus, fons inquam omnis Spiritus, quod eſt principium operationis & motus ſpiritalis in nobis. Scitè Origenes in Ezechielem expendens illud, *qui prophetans de corde ſuo* cor non ſuum quo Eccleſia res Dei eructat, de quo Moſes, Paulus, & alia primaria Eccleſiæ membra hauſerunt ait eſſe Spiritum ſanctum. Nimirum quia Spiritus ſanctus eſt promptuarium è quo omnes ſpiritualis vitæ functiones promuntur. Quemadmodùm à corde corporeo ob proportionalem rationem, pendet vita corporea. Idque ſpectaſſe videtur S. Dioniſius cap. 15. Cœleſtis Hierarchiæ, cum dixit, cor eſſe Deiformis vitæ Symbolum, illius inquam vitæ

vitæ quam Spiritus ſanctus viuificans, præſtat animæ noſtræ.

Scio Origenem hom. 18. in Ioſue cor Eccleſiæ, aſſignare eum qui omnia cum ratione & prudentia gerit; & ita cuncta diſpenſat, quaſi non ſit aliud niſi cor. In quem ſenſum interpretatur nomen *Calebi* quod ait ſonare *quaſi cor.* Et eodem ſenſu dixit Oſeas, *loquimini ad cor Hieruſalem*, ideſt ad Rectores & Conſiliarios eius. Verùm Origenes ibi, non accipit cor pro primo vitæ principio, vt nos hîc accipimus; ſed pro parte rationali, quæ frequens eſt vſurpatio *cordis* in Scripturis. Præſtat ergo cum Origene priore loco, Spiritum ſanctum cor Eccleſiæ agnuſcere, quod fecit etiam Guliel. Abbas ad Fratres de monte Dei, *ſub finem*, tractans locum ex 2. Corinth. 6. [Apoſtolus (inquit,) prudenter interſerunt Spiritum ſanctum dicens; *in caſtitate, in ſcientia, in longanimitate, in ſuauitate, in Spiritu ſancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei.* Vide enim quomodò tanquam omnia facientem, ordinantem, & viuificantem, in medio bonarum virtutum, ſicut cor in medio corporis, conſtituit Spiritum ſanctum. Ipſe eſt enim omnipotens artifex creans hominis ad Deum bonam voluntatem, Dei ad hominem faciens propitiationem, formans affectionem, dans virtutem iuuans operationem, agens omnia fortiter, & diſponens omnia ſuauiter. Ipſe viuificat ſpiritum hominis, & continet in vnum, ſicut & ille viuificat & in vnum continet corpus ſuum. Homines doceant Deum quærere, Angeli adorare: ſolus ipſe eſt, qui docet inuenire, habere, & frui.]

Caput eidem neceſſarium. Viſibile & ſecundarium, Romanus Pontifex; primarium Chriſtus.

707 Altera pars princeps myſtici corporis, in qua (*theſaurus opulentiſſimus cerebri*) vt Theodoretus ſerm. 3. de Prouidentia ſcitè dixit) *tanquam in arce cuſtoditur*, caput eſt. Omnia et ſenſoria (de quibus ſupra,) tanquam trunco conſeruntur & implantantur. Omnium ibi functionum animalium principium. Ibi penus & promptuarium ſpirituum animalium, quorum eſt ad ſenſationes & motum, ſumma neceſſitas. Ibi animæ veluti tribunal, ait Caſſiodorus lib. de anima cap. 15. Ibi totius diuini operis quaſi culmen, iuxta Lactantium libro de opif. Dei cap. 20. Ex aliis luculenta huius membrorum omnium rectoris elogia, cumulaui in Scalis à viſibili creatura ad Deum, gradu vndecimo. Vnus pro omnibus ſat hîc erit S. Ambroſius qui ſic habet 6. Hexaëm. cap. 9. [Vt cœlum eminet aëri, terris maria, quæ velut quædam membra ſunt mundi: Ita etiam caput, ſupra reliquos artus noſtri corporis cernimus eminere, præſtantiſſimúmque eſſe omnium; tanquam inter elementa cœlum, tanquam arcem inter reliqua vrbis mœnia. In arce autem hac, regalem quandam habitare ſapientiam, ſecundùm Propheticum dictum, *quia oculi ſapientis, in capite eius.* Hanc eſſe cæteris tutiorem, & ex illa omnibus membris vigorem prudentiamque deferri Quid enim robur & validitas lacertorum proficiat, quid velocitas pedum, niſi capitis velut Principis ſui, Imperialis quædam adminiculetur poteſtas? ex hoc enim aut deſtituuntur vniuerſa, aut omnia fulciuntur.] Et mox [Quid ſine capite eſt homo, cum totus in capite ſit? Cum caput videris, hominem agnoſcis. Si caput deſit, nulla agnitio eſſe poteſt. Iacet truncus ignobilis ſine nomine. Sola ære fuſa Principum capita, & ducti vultus de ære vel de marmore, ab hominibus adorantur. Non immeritò igitur, huic quaſi conſultori ſuo, cætera membra famulantur, & circumferunt illud ſeruili geſtamine, ſicut numen, atque in ſublime locatum vehunt. Vnde cenſoria poteſtate, quò vult dirigit quorundam obſequia ſeruulorum, & præcepta ſingulis obeunda decernit. Videas Imperatori ſuo, ſingula gratuito ſtipendio militare. Alia portant, alia paſcunt, alia defendunt, & miniſterium ſuum exhibent, parent vt Principi, ancillantur vt Domino. Inde velut quædam procedit teſſera, quam debeant pedes obire regionem quæ militiæ munia manus conſummandis operibus exequantur, quam venter abſtinendi vel edendi formam, impoſitæ teneat diſciplinæ.]

Hoc ergo tantæ in corpore neceſſitatis ac præcellentiæ membrum, non poteſt in myſtico corpore deſiderari. Lactantius lib. 6. inſtitut. cap. 9. fidem pro capite myſtici corporis, virtutes reliquas pro corpore agnoſcit. Sed incommodè. Quidni enim potiùs caput charitas?

Video fore qui confeſtim ingerat, caput Eccleſiæ de Patrum omnium ſententia eſſe Romanum Pontificem. Nam frequentiſſimum eſſe, vt is dicatur Eccleſiæ caput, neminem latet. Et multa in eam rem addenſant qui de prærogatiuis Romani Pontificis diſſerunt. Præter cœtera ita loquitur Concilium Chalcedon. Epiſtola ad Sanctum Leonem. Et S. Gregorius lib. 11. Regiſt. Epiſt. 42. Inſigniter omninò S. Cyrillus in opere Theſauri, citatus à Sancto Thoma Opuſculo 1. *ſub finem*, his verbis. [Vt membra maneamus in capite noſtro Apoſtolico throno Romanorum Pontificum, à quo noſtrum eſt quærere quid credere, quid tenere debemus.]

Et quamuis ea verba in opere Theſauri quod nunc extat, non habeantur, quia mutilum eſt: tamen nemo Sanctum Thomam cenſuerit adeò vel malignum, vel effrontem fuiſſe, vt cum Græcis agens, voluerit teſtimonium confingere, ſeque Græcis præbere ridiculum. Quin etiam Gennadius agens de Pontificis Primatu, in defenſione capitis quinti in Concilio Florentino determinati ſect. 12. *initio*, & Andreas Coloſſenſis ſect. 7. Concilij Florentini, vterque Græcus, Cyrilli locum agnoſcunt Germanum. Egregie denique Gelaſius Papa tractatu nuper edito, & ſubnexo appendici Codicis Theodoſiani *pagina* 184. Sanctum Petrum inter Apoſtolos ſimili virtute ſuccinctos, compagis corporis Chriſti caput conſtitutum fuiſſe ait, *vt capite conſtituto, ſchiſmatis tolleretur occaſio.*] Quæ verba habet etiam S. Hieron. lib. 1. contra Iouin. Infert verò inde Gelaſius eo loco, & Epiſt. ad Orientales quod æquè dixerat Felix Tertius Epiſtola 5. quæ eſt ad Flauitam Conſtantinopolitanum omnes vbiuis terrarum Epiſcopos, cum eligebantur, illicò curaſſe confirmari, & ſolidari per Pontificem Romanum. Eſſe igitur Romanum Pontificem caput Eccleſiæ, in con-

feſſo eſt apud Catholicos. Niſi igitur Eccleſiæ corpus monſtroſum eſſe velimus, & biceps, videbitur cuipiam non eſſe quærendum caput aliud: neque hoc reſecto & decollata Eccleſia, vt Auguſt. ſerm. 45. de verbis Dom. *in fine* loquitur; aliud ei caput appingendum.

Nihilominùs certum eſt, Chriſtum ſolum, eſſe primarium Eccleſiæ caput; quamuis ſecundariò, & ſub Chriſto, Romanus Pontifex ſit quoque caput Eccleſiæ, quidquid muſſent Hæretici, Caluinus præſertim lib. 4. Inſtitut. cap. 6. §. 9. vbi ex eo contendit non eſſe Papam caput Eccleſiæ, vt eſt apud Catholicos ratum, quod caput Eccleſiæ Epheſiorum 4. Chriſtus eſſe prodatur: eiuſque idcirco corpus, paſſim dicatur Eccleſia, non Pontificis Romani. Et veriſſimè quidem diceret, Chriſtum eſſe primarium caput, Pontificem autem non eſſe Eccleſiæ caput, niſi ſub Chriſto, qualis eſt Prorex ſub Rege, in regno. Ideóque ſicut regnum non dicitur Proregis, ita Eccleſia non dicitur corpus Pontificis. Tamen negare non debuit Pontificem eſſe Eccleſiæ caput viſibile, Chriſto primario capiti nunc inuiſibili, ſubiunctum: quod tamen præ Chriſto, non ſit caput, ſed membrum inferius, vt eſt apud S. Gregorium lib. 4. Epiſt. 28. Hunc nodum latè & benè expedit Gabriel lectione 23. in Cano. *littera M & N.* demonſtrans rationem primatij capitis quæ Chriſto competit probè cohærere cum ratione capitis vicarij, aſſignata Romano Pontifici.

Scripturæ, pro Chriſto Eccleſiæ capite.

708 Eſt igitur corporis huius myſtici caput myſticum primarium, & abſolutè dictum, Chriſtus Dominus. Hoc Scripturæ, hoc Patres infinities produnt. Apoſtolus luculenter. 1. Corinth. 12. *vos eſtis corpus Chriſti, & membra de membro.* En fideles dictos *Corpus Chriſti*, quia ei ſubſunt vt capiti S. Thomas ibi lect. 3. eodem refert illud, *& membra de membro.* Quod Theodoretus, & Oecumenius, paſſimque alij Græci, ita accipiunt, vt ſenſus ſit, *omnes qui vbique ſunt fideles, corpus ſunt Chriſti: vos autem Corinthij, non eſtis ſoli totum corpus, ſed eſtis membra eius, non omnia, ſed ex parte.* Paucis ſed pulchrè Iſidorus Peluſ. lib. 4. Epiſt. 104. Rogatus huius loci ſenſum, ſic reſpondit. [Arbitror quia quotquot vbique viuunt homines, Eccleſiæ vniuerſalis ſub Sole per totum orbem diſperſæ, corpus conſtituunt Chriſti; Corinthij verò pars erant huius corporis. Ideò Paulum hoc dixiſſe; *Ex parte:* quaſi diceret, Eccleſia quæ apud vos eſt, membrum eſt Eccleſiæ vniuerſalis vbique locorum diffuſæ. Quamobrem æquum eſſet, vos non ſolùm inter voſmetipſos (diſcordias enim fouebant,) verùm etiam cum omnibus per orbem terrarum degentibus paſſim fidei ſociis, concordiam colere omni diſcordia procul relegata.] Etherius & Beatus ſcribentes contra Elipandum *ſub finem* libri 1. *membrum de membro*, interpretantur *particulam vnius membri.* Et accommodant iis qui in Eccleſia ſubſunt, quia ſunt ſub membris. Origenes hom. 7. in Leuit. *membra de membro* interpretatur, *non plenè & integrè, ſed ex parte tantùm:* quia ob imperfectiones hi nostras, non ſumus plenè membra Chriſti. At S. Thomas, cum aliis modis a ſenſu propoſito alienis, tum hoc primùm exponit ea verba; *vos eſtis membra dependentia de Chriſto membro.* Notatque S. Thomas, quamuis Chriſtus ſecundùm diuinitatem non habeat rationem membri aut partis, tamen ſecundùm humanitatem dici *membrum.* Eſt enim caput, quod vtique membrũ eſt. Id tamen duriuſculum videtur, & refellit eam Apoſtoli expoſitionem de dependentia Cabaſilas in expoſitione Liturgiæ cap. 38. [Chriſti Eccleſiam (inquit) ſi quis videre potuerit, eo ipſo quod ei vnita eſt, & eſt eius carnis, particeps, nihil aliud videbit quàm ipſum corpus Domini. Propter hanc rationem, *vos eſtis corpus Chriſti* (inquit Paulus) *& membra ex parte.* Non enim Chriſti in nos curam & prouidentiam, inſtructionémque & admonitionem, & noſtram in eum ſubiectionem ſignificare volens; illum quidem caput, nos autem membra appellauit: ſicut & nos cognatorum vel amicorum membra, vocamus, hyperbole vtentes: ſed illud ipſum ſignificans quod dicebat, fideles ſcilicet iam per hunc ſanguinem viuentes in Chriſto vitam, & verè ab illo capite dependentes, & hoc corpore indutos.]

109 Idem Apoſtolus Coloſſ. 1. agens de Chriſto, *Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ; qui eſt principium.* Hunc locum tanquam illuſtriſſimum adhibet ad hanc veritatem comprobandam S. Gregorius ad verſum primum Pſalmi 4. Pœnit. adiungitque alia Scripturæ loca (ſunt autem propè infinita,) quibus Chriſtus in perſona membrorum & corporis ſui, aliquid proferens inducitur. [Nec mirandum, ſi ea quæ nobis ſolummodò congruunt, quaſi ſint ſua, Chriſtus pronunciat. Vnum quippè corpus eſt tota ſancta vniuerſalis Eccleſia, ſub Chriſto Ieſu, ſuo videlicet capite conſtituta. Vnde ait Apoſtolus; *Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ qui eſt principium, primogenitus ex mortuis.* Ipſa eſt enim quæ per Prophetam iucundatur & dicit *nunc exaltauit caput meum ſuper inimicos meos.* Pater enim, filium qui eſt caput Eccleſiæ, ſuper inimicos eius exaltauit, cum deſtructo mortis imperio, in ſuæ illum maieſtatis æqualitate conſtituit, cui & dixit; *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* Chriſtus itaque cum tota ſua Eccleſia, ſiue quæ adhuc verſatur in terris, ſiue quæ cum eo iam regnat in cœlis, vna perſona eſt.]

Eadem doctrina infinities apud S. Auguſtin. inculcatur, nominatímque in Pſal. 30. ad verſ. 1. poſt plura, verbis illis. [In membris Chriſti, Chriſtus. Et vt noueritis, quia vnus dicitur Chriſtus, caput & corpus ſuum, ipſe dicit cum de coniugio loqueretur, *erunt duo in carne vna. Igitur iam non duo, ſed vna caro.* Sed fortè hoc dicat de quocunq; coniugio. Audi Apoſtolũ Paulum; *Et erunt duo,* (inquit,) *in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia.* Fit ergo tanquam ex duobus vna quædam perſona, ex capite & corpore, ex ſponſo & ſponſa. Nam vnitatem perſonæ huius miram & excellentem, commendat etiam Eſaias Propheta. Nam loquens etiam in eo Chriſtus, vt in Propheta ait, *ſicut ſponſo alligauit mihi mitram, & ſicut ſponſam ornauit me ornamento.* Se dixit ſponſum, ſe ſponſam. Quare ſe ſponſum, ſe ſponſam, niſi quia duo in carne vna? Si duo in carne vna, cur non duo in voce vna? Loquatur ergo Chriſtus, quia in Chriſto loqui

loquitur Eccleſia, & in Eccleſia loquitur Chriſtus, & corpus in capite, & caput in corpore. Audi Apoſtolum hoc ipſum euidentiùs exprimentem, *ſicut enim corpus vnum eſt, & membra habet multa; omnia autem membra corporis, cum ſint multa, vnum eſt corpus, ſic & Chriſtus.* Loquens de membris Chriſti, hoc eſt, de fidelibus, non ait, *ſic & membra Chriſti*, ſed totum hoc quod dicit, Chriſtum appellauit.] Optimè item in Pſal. 61. & 42. & 122. & ſerm. 61. de verbis Domini, & hom. 21. in Ioannem. Eſt ea de re vna apud Ticonium regula. Hæc ex Scripturis, & modo loquendi Scripturarum, accommodatè ad vendicandum Chriſto homini, dignitatem capitis Eccleſiæ.

Patres, Chriſto vendicantes eundem titulum.

710 Auctoritas verò Patrum, disertè & explicitè agnoſcentium, Chriſto Deo homini competere titulum capitis Eccleſiæ, ferè ſuperfluè videtur proferenda: cum proſtent vbiuis innumera pro hac veritate teſtimonia. Pauca ſelectiora produco. S. Epiphanius hæreſi 80. reprehendens Meſſallanos, qui comam fouebant oblongam, ait id Nazareis ex voto olim licuiſſe, *donec veniret votum mundi.* Chriſto autem orbi monſtrato, & in caput noſtrum conſtituto, non eſſe ignominia afficiendum virile caput, nutriendo comam; quod eſt, ipſum Chriſtum caput noſtrum, probro afficere & dedecorare.

Nyſſenus hom. 13. in Cant. tractans illud *caput eius aurum cephas*, præmiſſa notione vocis illius Hebrææ, quam ait relictam Hebræam, quod interpres verbum Græcum eiuſdem emphaſis deſponderet, ſignificare tamen aliquid planè immixtum, & ſinceriſſimè ac puriſſimè defœcatum, ſubdit. [Hoc vt de dicto propoſito ſtatuamus, adducimur nimirum corporis Eccleſiæ caput eſſe Chriſtum. Chriſtum verò nunc dicimus, non hoc nomen ad æternitatem Deitatis extendentes, ſed ad hominem, Deitatem in ſe recipientem; qui conſpectus in terra eſt, & cum hominibus verſatus; ipſius videlicet virginitatis germen, in quo habitauit omnis plenitudo Deitatis corporaliter ipſas primitias communis maſſæ, per quam Verbum naturam noſtram induit redditam immaculatam, & ab omnibus adhærentibus ei naturaliter vitiis expurgatam. Sic enim Vates de ipſo loquitur, *peccatum nullum perpetrauit neque inuenta fraus eſt in ore ipſius*, qui tentatus eſt per omnia ad ſimilitudinem naturæ noſtræ, excepto peccato. Corporis igitur Eccleſiæ caput, & totius naturæ noſtræ primitiæ, aurum eſt purum, & alienum ab omni vitioſitatis miſtura.]

711 S. Auguſtinus 1. Trinitatis cap. 12. [Secundùm formam Dei dictum eſt, *ante omnes colles genuit me*: id eſt, ante omnes altitudines creaturarum. Et *ante luciferum genui te*; id eſt, ante omnia tempora, & temporalia. Secundùm formam autem ſerui dictum eſt; *Dominus creauit me in principio viarum ſuarum*: quia ſecundũ formam Dei dixit, *ego ſum veritas*, & ſecundùm formam ſerui, *ego ſum via*. Quia enim ipſe eſt primogenitus à mortuis, iter fecit Eccleſiæ ſuæ ad regnum Dei, ad vitam æternam, cui caput eſt ad immortalitatem etiam corporis: & ideò creatus eſt in principio viarum Dei, in opera eius. Secundum formam enim Dei, *principium eſt quod & loquitur nobis*: in quo principio, fecit Deus cœlum & terram. Secundùm autem formam ſerui, *ſponſus procedens de thalamo ſuo.* Secundùm formam Dei, *primogenitus omnis creaturæ, & ipſe ante omnes eſt, & omnia in illo conſtant.* Secundùm formam ſerui, *ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ.* [En Chriſtum hominem, caput noſtrum ad immortalitatem, & caput corporis totius Eccleſiæ. Pulchrè & fusè ſerm. 12. ex. 50. nouis tractans illud Eſaiæ 57 *inhabitabunt in monte ſancto meo*, quod de Chriſto dictum putat, quem vult appellatum *montem.* [Quia corpus eius eſt Eccleſia. Ipſa Eccleſia eſt mons. Et quid ipſa Eccleſia? corpus Chriſti. Adiunge illi caput, & fit vnus homo. Caput quis eſt? hic qui natus eſt de Virgine Maria, qui ſuſcepit carnem mortalem ſine peccato, qui à Iudæis cæſus, flagellatus, contemptus, crucifixus: qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Ipſe eſt caput Eccleſiæ, ipſe panis de illa terra. Corpus autem eius quod eſt? Coniux eius, id eſt Eccleſia. *Erunt enim duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt. Ego autem dico, in Chriſto, & in Eccleſia.* Sic & Dominus in Euangelio, cum de viro & vxore diceret, *igitur iam non ſunt duo, ſed vna caro.* Ergo vnum voluit eſſe hominem Deum Chriſtum & Eccleſiam. Ibi caput, & hîc membra. Sed ideò mori voluit caput, vt priùs reſurgeret caput, priùs iret in cœlum caput, & in capite ſuo ſpem haberent cætera membra, & expectarent impleri erga ſe quod præmiſſum eſt in capite.]

S. Chryſoſtomus hom. 3. in ad Epheſ. *in morali* ex eo quod homo ſit Chriſti capitis corpus, egregiè planè illum ſtimulat ad virtutem, vtque nitatur myſtice eſſe, quale fuit Chriſti corpus reale. [Si corpus Chriſti es (inquit,) fer crucem; Ille enim tulit, fer purulentas ac ſanioſas excreationes; fer alapas, fer denique clauos. Tale erat illud Domini tui corpus, illud inquam corpus, quod nullum admiſit peccatum, neque dolus inuentus eſt in ore eius. Manus ipſius nihil non fecerunt, quod ad ſubleuandam liberaliter alienam inopiam pertineret. Nihil os illud promebat aliquando indecorum. *Dæmonium habet*, audiuit, nihil interim mitiſſimus reſpondebat.] Hoc planè eſt, non modò Chriſtum Eccleſiæ militantis caput agnoſcere, ſed etiam eximium inde fructum decerpere. Alium egregium fructum indidem colligit hom. 3. in ad Coloſ. [Complures ſunt (inquit,) qui gaudent in malis, & corpus Chriſti diuellunt magis quàm milites, qui lancea illud incidebant: aut quàm Iudæi qui clauis perforabant. Minus illud malum erat quàm iſtud. Membra illa quæ tum intercidebantur, denuo coadunata ſunt. Iſta verò auulſa, niſi hîc iterum coniungantur, nunquam coniungentur ampliùs; ſed manebunt extra corpus. Quando fratrem impugnare vis, cogita te membra Chriſti impugnaturum, & ceſſabis ab inſania.] Sed de fructibus ex hac veritate colligendis, infra dicendum. Nunc dumtaxat ſpectamus quod hi fructus apertè ſupponunt, nempe Chriſtum agnoſci à S. Chryſoſtomo, caput Eccleſiæ.

Allectio fidelium in Chriſti capitis membra,ſit & per Incarnationem, & per Euchariſtiæ ſumptionem.

712 Verùm quia Chriſtum, Deum hominem, eſſe in humanitate caput Eccleſiæ prout homines complectitur, & homines eſſe membra eius, vix eſt cur reuocetur in dubium; idque paſſim inculcant Scripturæ & Patres, miſſum faciamus laborem proferendi plura Scripturæ & Patrum teſtimonia, quibus id teſtatum fiat. Illud etiam vt certum ſupponamus, hanc hominum in Chriſti corpus conſertionem per myſterium Incarnationis factam eſſe. Eo ipſo enim quod Verbum caro factum eſt, & de plenitudine eius gratiam haurimus, ei concorporamur vt membra; habemúſque Chriſtum pro capite. Qui tamen communicant Chriſti corpori perceptione Euchariſtiæ, habent ſpecialem titulum, quo Chriſti capitis membra dicantur. Quod vnum puto voluiſſe Iſidorum Peluſ. lib. 3. Epiſt. 195. verbis illis. [Natura noſtra supernè regenita eſt, (diuina & omnem orationis vim ac facultatem excedente regeneratione, tanquam ex machina quadam excogitata,) & redempta & ſanctificata, & in adoptionis ius adducta, & iuſtificata; & Vnigeniti cohæres affecta eſt, ac per ſacrorum myſteriorum perceptionem concorporea ipſi reddita, & in ipſius carnem cenſetur. Et quemadmodùm corpus capiti, eodem modo ipſa ei copulata eſt. Quod quidem, cum D. Paulus Chriſti ſenſuum velut promus condus animaduertiſſet, nunc quidem his verbis vtebatur, *& ipſum donauit ſuper omnia caput Eccleſia*, hoc eſt, præter alia omnia beneficia, hoc eam munere affecit, vt Chriſtus ipſius caput ſit.] Suffragantur multi Græci Patres, qui locum Apoſtoli Epheſ. 3. & 5. de gentibus Chriſto concorporalibus, & membris corporis eius, quia de carne eius & de oſſibus eius accipiunt, referunt ad Euchariſtiam, nos Chriſto concorporales, & eius membra facientem. Ita S. Cyrillus lib. 11. in Ioann. cap. 16. & lib. 2. Glaphyr in Geneſ. cap. de Adam. & in cap. 60. Eſaiæ, ac S. Irenæus lib. 5. cap. 2. quos adducit Turrianus lib. 1. de Euchariſtia cap. 6. quibus adde Chryſoſtomum hom. 24. in 1. Cor. & hom. 83. in Matth. quatenus ait, nos ſumendo Chriſtum in Euchariſtia, effici corpus eius.

Illud quoque hîc non omittamus, ſcitè Nyſſenum Orat. 12. (imo 13.) contra Eunomium, colligere ex propoſita doctrina de Chriſto hominum fidelium capite, infidelem quemcumque eſſe corpus truncum. [Qui à fide (inquit) diuulſus eſt, caput magis habet abſciſſum, & à ceruice reuolſum, quàm ille alienigena. Quoniam *omnis viri caput, eſt Chriſtus*, ſicut ait Apoſtolus. Virum autem, fidelem omnino veriſimile eſt nominari. Non enim infidelium Chriſtus caput eſſe poteſt. Qui à fide ſeruatrice prorsùs reſciſſus eſt capite caret, haud ſecus quàm ille Goliath ſuo gladio iugulatus, quem aduerſus veritatem exacuerat, à verò capite diremptus.]

Eccleſia cuius Chriſtus caput, Angelos quoque complectitur. Scriptura in eam rem.

713 Iam ad id conferamus operam, vt conſtet de quo apud aliquos fuit controuerſia; videlicet Chriſtum Deum hominem, non hominum modò, ſed & Angelorum caput eſſe: ſicque meritò à nobis fuiſſe poſitum, Chriſtum eſſe caput ſuper omnem Eccleſiam, non militantem duntaxat, ſed etiam triumphantem: Et corpus myſticum, cuius caput Chriſtus eſt, non modò homines complecti, ſed etiam Angelos. Hoc inficiati ſunt nonnulli, quibus videtur aſtipulatus S. Chryſoſtomus hom. 1. in ad Eph. 1. *in fine*, vbi ſic habet. [Vnum omnibus caput, Pater impoſuit; Chriſtum videlicet ſecundùm carnem, & Angelis & hominibus. Nempe Angelis ipſum dedit caput ſecundùm aliam originem: & hominibus; his quidem quod ſecundùm carnem eſt, illis verò quod ſecundùm Deum Verbum. Perinde atque dicat quiſpiam de domo, cuius pars flaccida ſit, ac carioſa vetuſtate ruinam intentineatur: altera verò pars fortis ſit: *De integro reparauit demum*, hoc eſt fortiorem reddidit. Fundamentum quippe impoſuit ſolidius. Ad hanc dicendi formulam, præſenti loco diſſerit Paulus, hoc eſt omnem creaturam, ſub vnius capitis redegit ditionem. Sic enim omnium vnio facta fuerit, ſic exacta abſolutáque connexio contigerit: cum vniuerſi ſub vnum caput coacti fuerint, neceſſariam veluti compaginem deſuper habentes.] Quis eo loco fuerit Chryſoſtomi ſenſus mox aperiam proponens alia ex eo loca, perſpicuè ferentia Chriſtum hominem eſſe caput Angelorum. Quod agnoſcunt communiter Scholaſtici apud Suarem Tomo 1. 3. partes diſp. 13. ſect. 1. qui rectè quidem pronuntiat id non eſſe apertè certum ex fide: ait tamen eſſe multo probabilius, cum ſint pro hac parte, egregiæ pleraque Scripturæ & Patrum teſtimonia, quorum nonnulla lectiora dalibo.

714 Apoſtolus Epheſ. 1. poſtulat à Deo, vt innoteſcat fidelibus, *quo ſit ſupereminens magnitudo virtutis eius in nos qui credimus, ſecundum operationem potentia virtutis eius, quam operatus eſt in Chriſto, ſuſcitans illum a mortuis, & conſtituens ad dextram ſuam in cœleſtibus, ſupra omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur, non ſolùm in hoc ſaculo, ſed etiam in futuro. Et omnia ſubiecit ſub pedibus eius; & ipſum dedit caput ſupra omnem Eccleſiam, qua eſt corpus ipſius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.*] Non eſt quod hic locus, de Chriſto prout Deo accipiatur [Clarum eſt (ait ibi Theodoretus) Apoſtolum hæc omnia poſuiſſe tanquam de homine, ea enim de cauſa admiratione etiam ductus eſt.] Annuitque ibidem Hieronymus Præmiſſis enim benè multis de Chriſto Deo ſimul & homine ſubdit. [Hoc quod ait, *& ipſum dedit caput, ſuper omnia Eccleſia qua eſt corpus ipſius*, non ſolùm hominum, ſed etiam Angelorum cunctarúmque virtutum, & rationabilium creaturarum, Eccleſia intelligi poteſt.]

Hic igitur qui ſuſcitatus eſt à mortuis, & cui

Deus

Deus omnia ſubiecit ſub pedibus, quod ex Hebræorum primo, de Chriſto homine accipitur; qui item ſenſim omnia in omnibus adimpletur, quod de Chriſto homine ratione ſui myſtici corporis in dies perfectioris ac plenioris dictum eſt. Hic inquam Chriſtus homo Deus, teſte Apoſtolo, conſtitutus eſt caput ſuper omnem Eccleſiam etiam cœleſtem & Angelos, ac principatus omnes ſuperiores comprehendentem. [Omnem Eccleſiam dicens,) ait ibi Hilarius Diaconus,) Summatim totũ comprehendit, quod in cœlo eſt & in terra.] Idem iuxta Chryſoſtomum, & Theophilactum, & Oecumenium, ſonant illa eiuſdem capitis primi. *Gratificauit nos in dilecto Filio ſuo*, &c. *vt notum faceret nobis ſacramentum voluntatis ſuæ, ſecundum beneplacitum eius, quod propoſuit in eo, in diſpenſatione plenitudinis temporum, inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt in ipſo.* Hanc *inſtaurationem*, & vt Græca habent *recapitulationem* cœleſtium & terreſtrium in Chriſto, Doctores prædicti, idem aiunt ſonare, quod *redigere Angelos & homines ſub vnius capitis ditionem*, vtrúque eos in vno capite Chriſto. Et quamuis addere videantur, Id in Chriſtum cadere ratione diuerſarum naturarum, ita vt ratione diuinæ naturæ, ſit caput Angelorum; ratione verò humanitatis, ſit caput hominum: tamen Apoſtolus qui à perte agit de Chriſto vt homine, eam diſtinctionem naturarum ſecundùm quam Chriſtus ſit caput, neque propoſuit; neque inſinuauit. Vnde mens eius ex qua ſola nunc argumentamur, ſtat à nobis in verbis illis, de Chriſto Angelorum & hominum capite, expoſitis.

Eſt alius perilluſtris in hanc rem locus apud Apoſtolum Coloſ. 2. *in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter & eſtis in illo repleti. qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis.* Hæc verba, vt euincant intentum noſtrum, commentario non egent. Perſpicuè enim in eis agitur de Chriſto homine. Nec minus diſertè, Chriſtus ſubſtantialiter & reipſa Deus & homo, ſtatuitur caput omnium Angelorum.

Inſignis quoque eſt locus ille Dauidis pſal. 117. quo Chriſtum, lapidem reprobatum, ait factum in caput Anguli, ei perſimilem qui caput ſummumque faſtigium erat templi Salomonici; de quo Dauid Propheticè viſo, ſic prænuntiauit, vt exiſtimat Villapandus Tomo 2. in Ezech. lib. 5. cap. 34. Ædificium autem ex duobus parietibus conſurgens, quibus lapis iſte in caput anguli eſt ſuperpoſitus, S Hieron. Epheſ. 2. & Laurentius Iuſtin. ſerm. de Aſcenſione, & lib. de Connubio verbi, cap. 9. aiunt eſſe Eccleſiam ex Angelis & hominibus coagmentatam, & tanquam ex duplici pariete conſurgentem, vt ſcitè dixit Otho Friſing. lib. 8. Chron. cap. 32. ac inſigniter & cum magna virginum gloria Bleſenſ. ſerm. 28. *ſub finem*. Breuiter Idem ſerm. 15. deſcribens ſeptem vnitates. [Sextam (inquit,) fecit Chriſtus; ipſe enim fecit vtraque vnum. Ante Chriſti aduentum, Angeli non cognoſcebant nos conciues ſuos, ſed deteſtabantur nos tanquam ciues Babyloniæ. Sed Chriſtus pax noſtra, ſoluit parietem inimicitiarum inter nos & ipſos; & ita iam noſtra conuerſatio in cœlis eſt. Iam non permittit Angelus ſe adorari à Ioanne, quia conciuis eſt eius, & conſeruus Chriſti.]

Patres ad idem inſtitutum.

715 Ex variis Patrum teſtimoniis, ſignò nonnulla. S. Gregorius hom. 8. in Ezech. tractans illud, *ſuper ſimilitudinem throni, quaſi ſimilitudo hominis deſuper*, poſtquàm monſtrauit *thronorum* nomine omnes Angelorum ordines intelligi, ſubdit. [Super thronum ſimilitudo hominis, quia & ſuper illas virtutes quæ & ipſos Angelos antecedunt: noſtri eſt gloria Redemptoris. Notandum ergo qui ordo ſeruatur; Super animalia enim firmamentum, ſuper firmamentum thronus; ſuper thronum, homo eſſe deſcribitur: quia & ſuper ſanctos homines, adhuc in hac corruptione corporis viuentes, Angeli, & ſuper Angelos, ſuperiores, & Deo proximæ Angelicæ poteſtates; ſuper poteſtates Deo proximas, eleuatus eſt Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus.] Agit manifeſtè de Chriſto prout homine, & de eodem non purè vt altiùs locato, ſed (vt poſtmodùm aliquoties loquitur,) Angelis quoque præſidente, quod verè eſt capitis, vt mox patebit.

Origenes optime hom. 6. in Ioſue agens de Principe militiæ virtutis Domini, adorato à Ieſu Naue. [Quis enim alius eſt Princeps militiæ virtutum Domini, niſi Dominus noſter Ieſus Chriſtus? Omnis namque cœli militia, ſiue Angeli, ſiue Archangeli, ſiue virtutes, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia hæc quæ per ipſum facta ſunt, ſub ipſo Principe militant, qui eſt Principum Princeps; & qui largitur principibus principatum. Ipſe eſt enim qui dicit in Euangelio; *Eſto poteſtatem habens ſupra decem Ciuitates.* Et alij. *Eſto tu poteſtatem habens ſupra quinque ciuitates.* Hic eſt, qui accepto regno regreſſus eſt.] Rurſus hom. 1. in Ezech. vocat Chriſtum, *Principem militiæ cœleſtis* Et addit, idcirco poſt eius in terra aduentum, apertos eſſe cœlos, quia Angeli huc frequentes commeant, vt Principi ſuo ſint frequentes.

716 S. Auguſtinus in Pſalm. 36. Conc. 3. [Noſtis & agnoſcitis, & intelligitis, quia in hoc poſiti eſtis, & ita credidiſtis, quia caput noſtrum Chriſtus eſt; corpus capitis illius nos ſumus. Nunquid ſoli nos, & non etiam illi qui fuerunt ante nos? Omnes qui ab initio ſeculi fuerunt iuſti, caput Chriſtum habent; illum enim venturum eſſe crediderunt, quem nos veniſſe iam credimus; & in eius fide & ipſi nati ſunt, in cuius & nos: vt eſſet & ipſe totius caput ciuitatis Hieruſalem, omnibus connumeratis fidelibus, ab initio vſque in finem; adiunctis etiam legionibus & exercitibus Angelorum, vt fiat illa vna ciuitas, ſub vno Rege, & vna quædam Prouincia ſub vno Imperatore, felix in perpetua pace & ſalute, laudans Deum ſine fine, beata ſine fine.] Eodem refero, quod habet libro de Agone Chriſt. cap. 20. Nam loquitur de vniuerſo populo ſanctorum, atque adeò etiam de ſanctis Angelis, ait, [Quamuis eadem natura ſit corporis Eccleſiæ, multum tamen diſtare inter caput & membra cætera, quis non intelligat? Si enim Eccleſiæ caput eſt homo ille, cuius ſuſceptione Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, membra cætera ſunt omnes Sancti, quibus perficitur & completur Eccleſia. Quomodò ergo anima totum corpus noſtrum animat & viuificat,

cat,ſed in capite & viuendo ſentit,& audiendo, & odorando, & guſtando, & tangendo, in cæteris autem membris tangendo tantùm:& ideò capiti cuncta ſubiecta ſunt ad operandum; illud autem ſupra collocatum eſt ad conſulendum; quia ipſius animæ, quæ conſulit corpori quodammodò perſonam ſuſtinet caput,ibi enim omnes ſenſus apparent: Sic vniuerſo populo Sanctorum, tanquam vni corpori, caput eſt mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus.]

S.Bernardus ſerm.73.in Cant. [Nec infirmitas inhonorata remanſit. Hinnulus eſt, paruulus, capteæ quoque ſimilis perhibetur tanquam factus ex muliere; attamen ſuper montes Bethel, attamen excelſior cœlis factus. Non dicit *excelſior cœlis manens vel exiſtens*: ſed *excelſior cœlis factus*,ne quis putet de illa natura dictum, in qua *eſt qui eſt*. Sed & vbi præfertur Angelis, melior nihilominus perhibetur effectus, & non dicitur *manens* vel *exiſtens melior*. Ex quibus apparet quod non modò in eo quod ab æterno eſt, ſed etiam in eo quod tempore factus eſt,omnem ſibi eminentiam vendicet ſupra omnem principatum & poteſtatem,ſupra omnẽ denique creaturam, vt potè primogenitus omnis creaturæ. Itaque *Quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus*. Hoc quidem Apoſtolus. Mihi autem non videtur errare ſi quis etiam ſapientiæ & fortitudini Angelorum, præferendum dicat idem ſtultum infirmúmque Dei [

S. Chryſuſtomus hom. 3. in ad Epheſ.ad illud *dedit caput ſuper omnia Eccleſiæ* (ita enim legit,)in primo ſenſu illorum verborum, docet Chriſtum eſſe Angelorum quoque & cœleſtium omnium virtutum caput. Et quamuis litteræ Apoſtoli accommodatiorem ducit alium ſenſum quem profert; tamen eum quem nunc retuli, non repudiat tanquam falſum, ſed planè admittit. Porrò non pugnat cum hoc Chryſoſtomi loco, ille alius qui ſuperiùs in contrarium adductus eſt ex hom. 1. in eandem Epiſtolam. Eius enim loci ſenſus eſt, Chriſtum quà Deum, cum eſſet purus Chriſtus,fuiſſe Angelis homogeneum: ſicut quatenus homo eſt, habet cum hominibus affinitatem,& cognationem; & idcircò habuiſſe cum vtriſque rationem conuenientis capitis, quæ homogeneitatem aliquam depoſcit, ſaltem in vna natura:quamuis etiam ſecundùm aliam naturam, ſuppoſita alterius adiunctione,caput rectè denominetur.

717 S. Anaſtaſius Sinaita lib. 11. Hexaëm. *fere in fine*, tractans nomen *Euæ matris omnium viuentium*,quam ait eſſe Eccleſiam, ſubdit, [Si me nunc vrget Iudæus, vt intelligam corporalem Adami vxorem, matrem omnium viuentium; neceſſe eſt omnino,vt dicã eam eſſe matrem Angelorum. Nam illi etiam pluſquàm nos,ſunt viuentes. Quid ergo, (inquit;)Eccleſia eſt ne etiam mater Angelorum? Nequaquam: ſed quoniam vir eius eſt eorum creator, adoptione etiam dicitur eorum mater. Quoniam ipſos etiam fecit eius adminiſtratorios ſpiritus, qui mittuntur ad miniſterium ad eam, & pro ea. Oportet enim eos ſeruire adoptiuæ matri,& coniugi viri eius, & Dei ipſorum. Vnde cum omnia contineat & viuat, Deus impoſuit ei nomen maximè generale,& comprehendens: eam appellans *vitam*; ſiquidem *Vita* non eſt nomen perſonale,ſed vniens & comprehendens: nam & in Deo & Angelis,& in hominibus congenita eſt vita.]

S. Agobardus idem diſertè habet his verbis ſerm.de Trinitate. [Quod autem mediatio mediatoris Dei & hominum Domini noſtri Ieſu Chriſti, coniungat Patri omnem electam creaturam, ita vt iſta ineffalabili vnitate ſpiritus, nulla ſit diuerſitas generis, conditionis, & ſexus, ſed tam ex Angelis, quàm ex hominibus vna domus & vna ciuitas Dei fiat; Atque huius tantæ & tam mirabilis vnitatis, vnum caput ſit Chriſtus,ita docet Apoſtolus. *Nolite mentiri inuicem: expoliantes vos veterem hominem cum actibus eius, & induentes nouum,eum qui renouatur in agnitionem, ſecundùm imaginem eius qui creauit eum; vbi non eſt gentilis & Iudæus circumciſio & præputium, Barbarus & Scytha, ſeruus & liber, ſed omnia & in omnibus Chriſtus*.]

Rupertus lib.2.in Leuit cap.4 tractans illud, *Ecce quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in vnum*. [Continuò (inquit) ſubiunxit; *Sicut vnguentum in capite,quod deſcendit in barbam Aaron, quod deſcendit in oram veſtimenti eius*. Non ergo longè, ſed propè eſt in ore & corde noſtro myſterium vnctionis huius. Bonitatis namque & iucunditatis fratrum habitantium in vnum ſignum fuiſſe illius vnguenti effuſionem,iſte cecinit. Porrò *habitare fratres in vnum*,quid eſt niſi omnes vnius Patris Dei, filios effectos, habere Principem & Saluatorem vnum Chriſtum, quomodò multa corporis membra caput habent vnum: habendo ſcilicet concordiam, per vnum diffuſæ in cordibus ſuis charitatis ſpiritum. Ita planè quod dicitur hoc eſt.Tale bonum,tali que iucunditas eſt, habitare fratres in vnum, qualem per illud ſignificari placuit,quod præſenti loco ſcriptum eſt, quia fundens oleum ſuper caput Aaron, vnxit eum & conſecrauit. Et vtique quia benigna largitate fuſum eſt, primùm in barbam illius, & deinde in oram veſtimenti eius deſcendit. Mox hoc caput corporis Eccleſiæ, monſtrat eſſe Chriſtum. Et Eccleſiam accipit pro omnibus per Chriſtum gratiam adeptis, quales ſunt Angeli, iuxta Rupertum.

Poſſunt denique pro hac ſententia proferri omnes illi Patres, qui cenſuerunt, Luciferum eiuſque partiarios,idcirco rebellaſſe & cecidiſſe, quod recuſarint ſubdi homini, diuinitùs conſtituto capiti corporis Reipublicæ totius mundanæ,ex Angelis & hominibus integratæ:& quod naturæ humanæ eam ſublimitatem inuiderit, cenſent autem hoc plurimi Patres, prolati in Tractatione de Angelis. Iidem igitur Chriſtum Angelorum & hominum commune caput, agnoſcunt.

Triplex capitis myſtici conditio in Chriſto, erga homines & Angelos.

718 ſubiungo ſuffragium rationis, quæ ducenda eſt ex germana notione capitis myſtici Hanc Durandus in tertium diſt. 13.qu. 2. n.. 5. triplici

triplici prærogatiua ſupra cœtera eiuſdem corporis membra contineri docet, ordinis ſcilicet, perfectionis, & virtutis. Nam vt liquet ex analogia ad caput in corpore animalis, caput ordine primum & ſupremum eſt. Eſt enim velut quoddam cœlum in hac minoris mundi domo, vt loquitur Alexand. 2. Problem. quæſt. 68. vbi de capitis ad cœlum proportione fuſiùs. De qua etiam videndus Plinius lib. 11. cap. 37. eum de *Cælo* capitis, & Artemidorus lib. 2. cap. 38. Sicut igitur cœlum ordine dignitatis ac ſitus ſuperemiuet omnibus mundi partibus; ita & caput omnibus membris animalis. Eaque ex cauſa, vt eſt apud Sanctum Ambroſium ſerm. 20. in Pſalm. 118. capite minui, eſt ſine nomine fieri: quaſi ſolum caput, plus cœteris omnibus membris ad hominis conſtitutionem conferat, & ſolum ſit homo. Quod non leuiter confirmat vſus loquendi receptus, quo ſingula capita, ſingulos homines dirimas: vel centum capita, homines totidem. Liquet ex his de ordine dignitatis, déque eminentia in capite phyſico; nec non etiam de perfectione eius ſupra membra cœtera. Eſtque illa longe maior capitis perfectio, ex omnium ſenſuum concurſu, euidens. Nam cum alibi vnicus vigeat ſenſus tactus, in capite omnium ſimul ſenſuum, & externorum & interni, ſedes eſt locata. Poſtrema capitis phyſici prærogatiua, eſt directio, & influxus in corpus reliquum. Quæ fere cauſa eſt eminentiæ capiti conceſſæ. Eam capitis phyſici prærogatiuam, egregiè tradit S. Ambroſius lib. de Arca & Noe cap. 7. expendens illud Geneſ. 6. *facies arcam, & in cubito conſummabis eam à ſummo.* Cum enim vniuerſum arcæ opificium, Philonem ſecutus transferat ad humanum corpus; cœteras quidem arcæ partes cum reliquo corpore componit; cum capite autem, confert conſummationem illam cubitalem in ſummo poſitam. [Vt reliquo corpori menſuræ ſibi conuenientis ad gratiam decore quadraret caput hominis, tanquam regali arcæ adiungeret: ex quo cum ſenſus omnes ad cœteras partes corporis transfunderentur, tum maximè oculi, velut ſpeculatores & cuſtodes, appoſitè prouidentia, propè totum orbis noſtri ſtatum deſuper contuerentur. Ipſaque mens illic locata ſecundùm plurimorum ſententiam, & maximè Salomonis, qui ait, *Oculi ſapientis in capite eius* quaſi in aula imperiali, virtutum conſilium ſibi contrahat, quo ſtipata comitatu, & ipſa munitior ſit, & tanquam ex edito quodam tuendi totius corporis regimen impertiat, reſponſa proferat: per quê poſſimus nos ipſos, non ſolùm retrò aſpicere; nec ſolùm quod ante pedes eſt videre, ſed etiam cœli ipſius ſecreta, profundo obtutu ſpectare ſapientiæ.] De directione igitur totius reliqui corporis per caput, & eiuſdem influxu, maximè per ſpiritus animales, quibus ſenſationes omnes, & motus vniuerſos adminiſtratur, ſatis ſuperque ex dictis liquet.

Chriſti eminentia ſupra homines & Angelos; & eorum quoad perfectionem exceſſus, duæ primæ capitis eorum conditiones.

719 Has capitis phyſici prærogatiuas, capiti morali myſtici corporis æque debitas, præ

Theoph. Raynaud. de Attrib. Chriſti.

corpore cuius caput appelletur, facilè erit oſtendere in Chriſto, qui rationem capitis habet ad corpus Eccleſiæ, ex Angelis & hominibus coagmentatum. Ac de eminentia quidem & perfectione, res eſt extra omne dubium, tam quoad cœteros quoſuis homines, quàm quoad Angelos. Nam quoad homines, cum nemo fuerit inter eos maior Ioanne Baptiſta; *tamen qui minor eſt in regno cælorum*, ideſt Chriſtus, *maior eſt illo*; iuxta optimam illorum verborum Gloſſam, traditam à D. Auguſtino Tractatu 13. in Ioannem, & lib. 2. contra Aduerſ. cap. 5. nec non ab Epiphanio hæreſi 26. & à Theophilacto ac Euthimio Matth. 11. Egregiè in hanc rem philoſophatur idem S. Auguſtinus in præfatione enarrationis 2. pſalmi 29. referens inædificatum huic Chriſti ſupra omnes homines eminentiæ, errorem Apollinariſtarum. [Aliqui ipſorum (inquit,) dixerunt hominem quem ſuſcepit ſapientia Dei, & in quo expreſſit perſonam ſuam non ſicut cæteros homines, ſed ſicut dictum eſt in Pſalmo; *Vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis*; ideſt, ampliùs quàm participes tuos. Ne putetur ſic vnctus Chriſtus quomodò cæteri homines, quomodò cæteri iuſti, quomodò Patriarchæ, Prophetæ, Apoſtoli & Martyres, & quidquid magnum eſt in genere humano. Quandoquidem nihil maius extitit in genere humano quàm Ioanne Baptiſta, nec in natis mulierum maior exurrexit. Si quæris excellentiam hominis, Ioannis Baptiſtæ eſt. Cui autem Ioannes ſe dicit non eſſe dignum corrigiam calceamenti ſoluere; quid erat ille, niſi amplius quàm cæteri homines? Nam ſecundùm Deum & ſecundùm Diuinitatem, & ſecundùm id quod in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, ſuper omnem creaturam æqualis eſt Patri, ſed agimus de homine. Fortè putat quiſpiam veſtrum Fratres, quia homo ille ſuſceptus à ſapientia Dei, æqualis erat cæteris hominibus. Si in tuis membris, multùm diſtat inter caput & cætera membra, certe omnia membra faciunt corpus vnum, multùm tamen intereſt inter caput, & cætera membra. Etenim in cæteris membris, non ſentis niſi tactu. Tangendo ſentis in cæteris membris; in capite autem & vides, & audis, & olfacis, & guſtas, & tangis. Si tanta eſt excellentia capitis ad membra cætera, quanta excellentia eſt capitis vniuerſæ Eccleſiæ; ideſt, illius hominis quem voluit Deus mediatorem eſſe inter Deum & homines?]

Appono præterea per illuſtrem S. Gregorij locum ex 18. Moral. cap. 32. circa illud, *non adæquabitur ei aurum vel vitrum*, quod ſic Gloſſat. [Quamlibet ſancti claritate & perſpicuitate fulgeant: aliud eſt homines eſſe ſapientes in Deo, atque aliud eſſe hominem ſapientiam Dei. Quam profecto ſapientiam ille veraciter agnouit, qui mediatori Dei & hominum aliquem comparare ſanctorum, minimè præſumpſit. Vnde & ſubditur, *nec commutabuntur pro ea, vaſa auri excelſa & eminentia.* Excelſum quippe vas auri Helias extitit, & excelſum vas auri Hieremias, excelſa atque eminentia vaſa aurea, priores Patres fuere. Sed hæc Dei Sapientia, vt à carnali nos conuerſatione redimeret, apparuit in carne, & qui illam veraciter non agnouit, Mediatorem Dei & hominum, hominem Ieſum Chriſtum, vnum eſſe ex Prophetis putauit,

quem electorum oculi, fide tenuerunt Deum, cum viderent hominem. Vnde ab eo Sanctis Diſcipulis dicitur; *Quem dicunt homines eſſe filium hominis?* Cui cùm protinus reſponderent. *Alij Ioannem Baptiſtam, alij Heliam, alij verò Hieremiam, aut vnum ex Prophetis*; de ſuo mox ſenſu requirunt; *Vos autem quem me eſſe dicitis?* Cui protinùs Petrus, totius Eccleſiæ voce reſpondens ait; *Tu es Chriſtus filius Dei viui.* Quia igitur iuxta Pauli vocem, Chriſtum nouimus Dei virtutem, & Dei ſapientiam, Petrus pro hac ſapientia, vaſa auri excelſa, & eminentia commutare noluit, quia de illa non aliud quàm erat, intellexit. Magnum quippe, vt dictum eſt, vas auri Ioannes, magnum vas auri Helias, vel Hieremias fuit. Sed quiſquis eumdem Deum quemlibet eorum eſſe crediderit, vas auri excelſum, & eminens pro ſapientia commutauit. Eccleſia verò, pro hac ſapientia vaſa auri excelſa, & eminentia non commutat; quia Chriſtum filium Dei, non vnum eſſe Prophetarum, ſed omnium Prophetarum Dominum credit.] Et mox. [Quos puros homines eſſe ſciunt, Deo homini omnino non conferunt. Vnde adhuc ſubditur; *Nec commemorabuntur in comparatione eius.* Omnes enim ſupernæ patriæ electi, ſancti quidem & iuſti ſunt: ſed participatione ſapientiæ, non comparatione. Quid enim ſunt homines Deo comparati? Lumen eſt ſapientia: lumen & ſerui ſapientiæ vocari ſolent. Sed illa lumen illuminans, iſti lumen illuminatum, ſicut ſcriptum eſt: *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Ipſis autem tantummodò dicitur: *Vos eſtis lux mundi.* Iuſtitia quidem, ſapientia, iuſtitia, & ſerui ſapientiæ nuncupantur: ſed iſta iuſtitia iuſtificans, iſti autem iuſtitia iuſtificata: De Deo quippè qui ſapientia eſt, dicitur; *vt ſit ipſe iuſtus & iuſtificans*: iſti verò dicunt, *vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo.* Aliter ergo venerandum eſt lumen illuminans, aliter lumen illuminatum: aliter iuſtitia iuſtificans, aliter iuſtitia iuſtificata.] Hæc faciunt plurima, quæ de Chriſti præcellentia, & inadæquabili per purum quemuis hominem perfectione, ſparſim diximus toto opere.

720 Quoad Angelos verò, Chriſti eminentia eſt liquida ex Apoſtolo Epheſ. 1. qui Chriſtum ſtatutum ait, ſupra omnem poteſtatem. In quæ verba, inſignis eſt S. Chryſoſtomi Gloſſa hom. 3. ſic enim ait. [Omnem (inquit,) principatum, non hunc quidem, illum autem non, ſed *omnem principatum & poteſtatem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur, ſi quod eſt in cælo*; Omnibus euaſit ſuperior. Hoc de eo qui eſt excitatus à mortuis, quod quidem dignum eſt admiratione. Nam dè Deo Verbo, nequaquam. Nam quod ſunt culices ad homines, hoc eſt omnis creatura ad Deum. Si omnes homines reputabantur tanquam ſaliua, & reputati ſunt tanquam momentum ſtateræ, quæ ſub aſpectum non cadunt, poteſtates, pone tanquam culices. Sed de eo quidem qui fuit ex nobis, hoc eſt verè magnum & admirabile. Ab infimis enim terræ partibus, eam extulit. Si omnes gentes tanquam ſtilla, vnus homo quota pars eſt ſtillæ? Sed cum fecit omnibus ſuperiorem, non ſolùm in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro. Sunt ergo poteſtatum quarumdam nomina nobis non ſignata, neque nota. Et omnia ſubiecit ſub pedibus eius.]

De perfectione verò Chriſti ſupra Angelos, tricari quis poſſet. Verùm, etiam ſi dubium non eſt, quin Chriſtus ſpectata præcisè humanitate, ſit paulominùs ab eis imminutus, (natura enim humana, eſt Angelica depreſſior:) Tamen ſpectato nexu humanitatis cum diuinitate, qui Chriſto homini intrinſecus eſt, & ad eius ſubſtantialem conſtitutionem pertinet; attentis item dotibus ac bonis ſupernaturalibus creatis, præ quibus omnes naturales perfectiones ſunt res planè nihili, non eſt dubium quin Chriſtus ſit Angelis perfectior: vt propterea S. Gregorius neget adæquandum Chriſto aurum obrizum, id eſt Angelos, locus eſt eximius è lib. 18. moral. cap. 19. [*Non dabitur aurum obrizum pro ea*, Quid namque per aurum obrizum, niſi ſancti Angeli deſignantur? Qui rectè & *aurum* vocantur, & *obrizum*: aurum quia fulgent claritate iuſtitiæ: obrizum, quia nullum habuerunt vnquam contagium culpæ. Homines verò iuſti quamdiu in hac carne corruptibili mortaliter viuunt, aurum quidem eſſe poſſunt, obrizum omninò non poſſunt: quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, deprimitque terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Nam quamuis in hac vita ex magnæ iuſtitiæ claritate reſplendeant, nequaquam tamen ad purum peccatorum ſordibus carent, Ioanne Apoſtolo atteſtante, qui dicit; *Si dixerimus quia peccatum non habemus, noſmetipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt*: & affirmante Iacobo qui aſtauit, dicens; *In multis enim offendimus omnes.* Propheta etiam deprecante, qui ait; *Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.* Aurum ergo obrizum illi nuncupantur, qui in ea qua conditi ſunt innocentia perdurantes, & fulgent claritate iuſtitiæ, & nullis vel minimis maculantur ſordibus culpæ.] Et tamen aurum hoc, etiam ſi obrizum, non æquat Dei ſapientiam Chriſtum, perfectione & dignitate: ſed longè ſubtùs eam iacet. Exercitus Angelorum (ait S. Epiphanius orat. de Laudibus Deiparæ,) ſunt ſcabellum pedum Chriſti & procidentes nec videre poſſunt, nec contingere, quem appreſſis labiis Virgo oſculatur.

Tertia capitis myſtici conditio, Directio ac influxus; ac primùm directio hominum per Chriſtum.

721 Rata itaque & certa Chriſto eſt, reſpectu hominum & Angelorum duplex prærogatiua capitis moralis de qua hactenus; nempe eminentia, & exceſſus quoad perfectionem. Tertia quæ in directione & influxu ſita eſt, non eſt adeò euidens: Et ipſa tamen euinci poteſt, tum quoad homines, tum quoad Angelos. Directionem hominum per Chriſtum, monſtrabunt ſufficienter quæ infrà proferemus de Chriſto Doctore iuſtitiæ, & Luce mundi, ac Sole iuſtitiæ: itavt qui eum ſequitur non ambulet in tenebris, ſed ſciat quò vadat quia lucem mundi videt. Nec parum etiam eam noſtram per Chriſtum directionem firmant, quæ de Chriſto norma virtutum & perfectionis exemplari perfectiſſimo, quem ſequentes ad exquiſitam perfectionem promoueamur, diuinitùs exhibito, ſuperiùs

petiùs ſunt diſputata, agendo de perfectionibus voluntatis Chriſti. Nunc obiter idem confirmo, ex eo quod plerique Patres Chriſtum dicunt expreſſum in columna nubis, quæ erat Hebræis directrix viæ. Signo nonnullos. S. Cyrillus lib. 4. in Ioann. cap. 28. tractans illud, *Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes*; docet ex his verbis haberi, ſolum Chriſtum eſſe ſequendum, eíque inhærendum tanquam fido ductori. Quod confirmat exemplo Hebræorum quibus præuia columna facta eſt dux viæ. Idipſum autem facto & reipſa præſtitiſſe Chriſtum, quod columna illa typicè ſignificabat & materialiter præſtabat, ſic docet ſanctus Cyrillus [Quando igitur Sapientia domum ſibi (vt Salomon dicit) ædificauit & verius ſibi tabernaculum, templum illud conſtituit, quod à Virgine aſſumpſit, in quod ineffabiliter ex ſinu Patris deſcendit factus homo; tunc iam illuminatis, & iuxta Paulum in die ambulantibus, nubes factus, æſtum peccatorum extinguit. Errantibus verò adhuc, & quaſi nocturnis in tenebris degentibus, illuminans ignis conſtitutus, in ardorem Spiritus eos transformat, feruere namque Spiritu, bonos atque fideles credimus: nec aliud quàm quod diximus, nubis in die ſuper tabernaculum, ignis verò in nocte viſam ſpeciem ſignificaſſe putamus. Stare autem & ſequi ad nubis motum & ſtatum iubebantur, vt illud intelligas quod à Chriſto dictum eſt; *Qui mihi miniſtrat, me ſequatur: & vbi ego ſum, ibi ſit & miniſter meus.* Fixum enim eſſe ac indiuiſibiliter hærere Chriſto, fidelem oportet, quod ex ambulandi cum eo voluntate ac opere ſignificatur. non enim corporis itinere id intelligitur, ſed virtute atque animo perficitur.] Et in calce capitis, poſt longam ad Chriſtum aptationem omniũ quæ intra tabernaculum claudebantur, quia columna ſuper tabernaculum, ex quo ſemel erectum fuit, conſpiciebatur, eamdem directionem tabernaculo præſignanti tribuit & ſic concludit. [Tendebatur autem tabernaculum, omniáque continebat, vt vnum omni, non multa eſſe viderentur. Vnus enim, quamuis multifariam in nubis intelligitur, Chriſtus eſt. Tabernaculum quidem propter carnis tegumentum. Arca verò legem habens reconditam, vt Dei Patris Verbum. Menſa, vt cibus & vita. Candelabrum, vt lux ſpiritalis. Altare incenſi, vt odor ſuauitatis in ſanctificatione. Altare holocauſti, vt hoſtia pro totius mundi vita ad crucem acta. Omnia verò hæc ſanctificantur: quia quocumque modo Chriſtum intelligas, totus ſanctus eſt. Tabernaculo igitur præcedente, Hebræi ſequebantur; ſtante caſtra metabantur: vt nos diſcamus, nullum alium datum nobis eſſe ducem ad ſalutem, quàm Verbum Dei hominem factum.]

722 S. Ambroſius ſerm. 5. in Pſal. 115. ad v. 1. dicturus, legem viandi ſanctis commeantibus, ducente Chriſto, eſſe præſcriptam, orditur à directione filiorum Iſraël per columnam. [Præibat enim illos Deus per diem in columna nubis, vt refrigeraret viantibus: Noctu autem in columna ignis, vt viam oſtenderet ambulantibus, & tenebras dimoueret. Lex viarum, columna & ignis & nubis. Denique *in columna nubis loquebatur ad eos.* Vbi volebat exercitum requieſcere labore itineris, non mouebatur columna ignis, nec tranſibat nebula lucis. Quando autem volebat exercitum mouere, proueheba tur & columna ignis in nocte, columna autem nubis in die. Illa autem columna nubis ſpecie quidem præcedebat filios Iſraël; myſterio autem ſignificabat Dominum Ieſum in nube venturum leui, ſicut dixit Eſaias, hoc eſt in Virgine Maria.] Et mox, expoſita ſpiritualiter confectione itineris, & varietate manſionum, ſubdit. [Variantur merita manſionum, quia nulli iugis in hoc ſæculo viuendi poteſt eſſe ſucceſſus. Bonus igitur Imperator, alibi manna eſurienti populo miniſtrauit; alibi potum de petra fluere, quo ſitim populi reſtingueret, auguſta prouiſione præcepit; alibi legem dedit; alibi triumphos donauit, vt his beneficiis fotus exercitus, nullum prolixi itineris ſentiret laborem. Itaque in illo populo typus fuit, in nobis veritas. Nos igitur committamus iter noſtrum ductui Domini Ieſu, qui legem primò introduxit, & antea pro Ieſum terram repromiſſionis in poſſeſſionem populo ſuo dedit. Sed etiam quando Moyſes videbatur ductor eſſe, aderat illi Ieſus: aderat autem illi, non palam, nec aperte ductorem aut principem populi ſeſe gerens. Expectabat enim donec Moyſes tempus expleret ſuum, quo completo ſucceſſit Ieſus. Itaque ſi conſideres Scripturam dicentem; *Erunt dies eorum anni centum viginti*; Videbis myſterium plenitudinis temporum ex centum viginti annis, per quos & Moyſes in monte requieuit, & Ieſus manifeſtè manſionum ſuſcepit principatum; vt iam non ſub legis timore ſit populus, ſed reſuſcitatus à mortuis, fructu vitæ fruatur æterna.]

Idem in Pſal. 43. ex hoc hominum per Chriſtum ducatu, exponit cur Chriſtus ſæpe in Scriptura ſit dictus *taurus* ſic enim ſcribit, attingens benedictionem Ioſephi. [Pulchrè ait Scriptura *Tauri decor eius.* Sicut enim Taurus ducit armentum: ita Chriſtus plebem gentium ducit ad Eccleſiam, inducit ad paſcua, vt poſſet dicere, *In loco paſcuæ, ibi me collocauit: ſuper aquam refectionis conſtituit me.* Huius Tauri decore pro captu noſtræ fragilitatis, armenta ſecuta ſunt præcedentem, vt vitam adipiſcerentur æternam. Mugiuit hic Taurus, & mors refugit. Leo rugit, & quis non timet? Verè maxima Taurus victima, vt ab Aduerſariis aſſumamus teſtimonia. Quæ maior enim victima, quàm quæ mundi totius peccatum ſuo cruore mundauit? Audi quia ipſum Taurum dicit etiam ſanctus Propheta Iacob, cùm reuelaret Domini paſſionem; quem Iudæi poſtea perſecuti ſunt. *In furore,* (inquit,) *ſuo ſubneruauerunt Taurum.* Et vt aperiret quia de Iudæis dicebat, addidit; *Diuidam eos in Iacob, & diſperdam illos in Iſraël.*]

723 Neque verò nobis dumtaxat Chriſtus Dominus, dux huius viæ & peregrinationis cenſendus: nam etiam antiquos præmonſtratus direxit. Proſpiciebant enim, tametſi minùs expreſsè quàm nos, quæ itinera ad ſalutare Dei eſſet initurus, illiſque inſiſtebant. Quod Iobo contigiſſe, S. Auguſtinus lib. 2. de Peccat. mer. cap. 11. ita exponit, cum retuliſſet Iobum fuiſſe à Deo increpitum. [Et ipſa increpatio qualis eſt, quæ ex Domini Chriſti perſona intelligitur? Enumerat ille diuina opera poteſtatis ſuæ ſub hac ſententia increpans, vt eum dicere appareat: Nunquid potes hæc tanta quæ poſſum? Quò autem pertinet, niſi vt intelligat Iob, (etiam hoc & diuinitùs inſpiratum: vt paſceret Chri-

ſtum ad paſſionem eſſe venturum; intelligat ergo quàm debeat æquo animo tolerare quæ pertulit, ſi Chriſtus in quo peccatum, cum propter nos homo factus eſſet, omninò nullum fuit; & in quo Deo tanta potentia eſt. Nequaquam tamen paſſionis obedientiam recuſauit? Quod puriore cordis intentione Iob intelligens, reſponſioni ſuæ addidit. *Auris auditu audiebam te prius & nunc ecce oculus meus videt te; ideo vituperaui meipſũ &, diſtabui, & æſtimaui meipſum terram & cinerem.* Quare ſibi ita in hoc tam magno intellectu diſplicuit? Neque enim opus Dei quo erat homo, rectè poterat illi diſplicere, cum etiam ipſi Deo dicatur, *opera manuum tuarum ne deſpexeris* ſed profectò ſecundùm illam iuſtitiam qua ſe nouerat iniuſtum, ſe vituperauit atque diſtabuit, æſtimauítque ſe terram & cinerem, mente conſpiciens Chriſti juſtitiam: in cuius non tantùm diuinitate, ſed nec in anima, nec in carne, vllum potuit eſſe peccatum.] Quod de Iobo à S. Auguſtino dicitur; profeciſſe illum ex prædemonſtrata Chriſti ſanctitate, & eminentiſſimis virtutum exemplis, æquè dici poterat de omnibus antiquis iuſtis: qui à longe proſpectantes Chriſtum, vt Apoſtolus docet, ſublucente inde notitia, dirigebantur ad omnem ſanctitatem.

Angelorum per Chriſtum directio.

724 Iam Angelorum directionem per Chriſtum, intelligere ex eo poſſumus, quod illos adhiberi ad Eccleſiæ adminiſtrationem, Apoſtolus teſtis eſt Hebræorum 1. confirmans omnes eſſe adminiſtratorio ſpiritus, propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis. Omnes inquam, vt ad caput illud primum affirmat Ribera, & ibidem Iuſtinianus v. 14. à num. 8. & annuit Viegas in caput. 12. Apocal, ſect. 18. ac Serarius in cap. 5. Ioſue q. 45. *ſub finem* Pineda in cap. 33. Iobi v. 23. n. 8. profertés multos Patres. Et quamuis Suares lib. 6. de Angelis cap. 10. n. 44. & Vaſquez 1. parte diſp. 244. cap. 2. ac alij plerique Scholaſtici, miſſionem ſuperiorum Angelorum arceant ad negotia grauia & principalia: tamen hoc quoque nobis ſatis eſt, vt intelligamos omnes Beatos Spiritus in Eccleſiæ bonu impendi, cum res fert. At hoc non fit abſque directione Chriſti, qui Rex Eccleſiæ & Præſes eſt, debétque omnia ad eius bonum facientia curare, & ad miniſtros omnes ſalutis hominum, ſubordinatos habere & quamuis ante Chriſti aduentum fuerint humanæ ſalutis adminiſtri, & procuratores, tamen contulit eis Chriſtus, vt fructuoſiùs multo in procurationem illam incumberent. Quod Origenes hom. 12. in Luc. egregiè tradit. Meritò igitur ei aduenienti, fuerunt ſubordinati. Huc refertur quod Chriſtus Ioannis 1. agens cum Nathanaële, dixit fore vt *videret cælum apertum, & Angelos Dei aſcendentes ac deſcendentes ſuper filium hominis*; quibus verbis vt D. Auguſtinus auctor eſt lib. 16. Ciuit. c. 38. & lib. 12. contra Fauſtum cap. 26 fit alluſio ad ſcalam Iacob de qua Geneſ. 18. in eo typo quem fuſe ad Chriſtum accommodant Fernandius in viſiones & Sandæus in Theol. Symbol. lib. 4. comment 4. n. 8. & 9. Petra à Iacobo inuncta, Chriſtum Eccleſiæ lapidem primarium, diuinitatis vnguine delibutum ſignabat: Angeli verò exhibiti ſunt aſcendentes, ad ſignificandum miniſterium quod Chriſto exhibent, in Eccleſiæ gubernatione, & animarum deductione ad gloriam, vt habet Origenes hom. 25. in Lucam: & apertè tradit S. Bernardus ſerm. 5. & 6. de Dedic. Eccleſiæ, qui aſcenſum de viſione Dei, deſcenſum de prædicto miniſterio interpretatur. Neque verò placent; qui deſcenſum illum & aſcenſum Angelorum, ad Natiuitatem, Paſſionem, vel Reſurrectionem, aut Aſcenſionem Chriſti referunt. Quos adducens Ribera in cap. 1. Ioan. *ſub finem* conciliat, dicendo omnibus illis temporibus, viſos eſſe Angelos aſcendere & deſcendere ſuper filium hominis, propter Chriſtum, & vt eius gloriæ ſeruirent. Et affuerunt ſanè Chriſto cum naſcenti; vt liquet ex Lucæ 2. obſeruátque S. Chryſoſtomus in Pſal. 8. inter eos Cherubin quoque ac Seraphim fuiſſe: tum etiã ceſſanti ieiunare, vt habetur Matth. 4. nec non ad paſſionem ſe accingenti, vt eſt apud Lucam c. 22. Nec videtur dubium de Reſurrectione & Aſcenſione. Tamen verius mihi videtur quod ait ibi Toletus annotat. 80. poſt S. Cyrillum lib. 2. in Ioan. cap. 21. videlicet, Chriſtum verbis illis Ioã. 1. non egiſſe de ſingulari aliqua Angelorum viſione, ſed de vniuerſo miniſterio quod Angeli Chriſto exhibent in bonum noſtrum, & Eccleſiæ adminiſtrationem. Quæ etiam eſt congrua inter pleraſq; ſcalæ Iacob interpretationes. Rupertus tamen lib. 7. in Geneſ. c. 22. concinnè admodùm, ſed longè aliter eum Angelorum aſcenſum & deſcenſum eſt interpretatus; præfatus enim ſcalam eſſe Incarnationis myſterium, ſubdit [Vidit & Angelos aſcendentes & deſcendentes per eam. Angeli Dei, ideſt, nuncij Sancti prædicatores ſunt veritatis, nuncij vel teſtes vtriuſque, diuinæ pariter & humanæ generationis Ieſu Chriſti. Hi nunquam ſurſum & deorſum fixi conſiſtunt; nunquam enim purum Deũ. aut purum hominẽ predictant eſſe ſemen Abrahæ Ieſum Chriſtum, ſed ſurſum ac deorſum inoffenſo pede currentes, diuinæ aſcendentes, quia *in principio erat Verbum* dicunt aſcendentes, quia *in principio erat Verbum*, dicunt deſcendentes, quia *Verbum caro factum eſt.* Deſcendendo Deum hominem factum; aſcendendo fatentur Deo hominem vnitum. Idcirco rectè duo generationis huius prædicatores Matthæus & Lucas, aſcenſum hunc & deſcenſum ſibi diuiſerunt, vt ille ab Abraham deſcenderet vſque ad Virginis vterum hic ab ipſo, *qui putatur filius Ioſeph*, aſcenderet vſque ad Deum.]

Hæc ille de more pereleganter; ſed vt vides, extra litteræ ſeriem, cui conformis valdè eſt ſenſus quem tradidimus. Greg. item Niſſenus lib. de vita Moſis, eodem refert quod Cherubin appingebantur arcæ. [Cherubin quoque illa, (inquit) quæ ſuis arcam contegunt alis, cæteráque omnia, quæ ad ſoſtinendum contegendúmque tabernaculum deſcribuntur, ſi quis ad ſuperiùs reſpicit, Angelorum eſt multitudo in tabernaculo ipſo conſpecta, quo corporea hæc, ſecundùm Dei voluntatem ſuſtinentur atque teguntur. In illo eum tabernaculo veri vectes noſtri, & habitant & ſunt qui ad miniſterium mittuntur propter futuros ſalutis hæredes; qui ſicuti quidã annuli, in animos ſaluandorum immittuntur, ad ſublimitatem virtutis ad terram deiectos eleuantes.] Arcam autem Chriſtum ſignificare, neminem latet. Itaque Angeli arcam obtegentes pedibus ſuis, eamque veluti circumplectentes, addictos Chriſti obſequio cœleſtes ſpiritus in

ſalutis

ſalutis noſtræ procuratione inſinuent. Ex quibus patet, quod affirmabam de Angelorum directione per Chriſtum.

725 Quod ſi nomine *directionis*, illuminationem & inſtructionem accipere velimus, neque hæc Angelis à Chriſto defuit. Teſtimonio namque S. Dyoniſij cap. 7. Cœleſtis Hierarchiæ, exponentis illas Angelorum percunctationes quæ extant Pſalm. 23. & Eſaiæ 62. ac 63. Chriſtus per ſeipſum Angelos quoſdam docuit ſupernaturalia quædam myſteria quæ ignorabant. Eodémque pertinere videtur, quod Apoſtolus Epheſ. 3. affirmat, delectum ſe à Deo, *ad annunciandum gentibus inueſtigabiles Chriſti diuitias, & diſpenſationem ſacramenti abſconditi à ſeculis in Deo, vt innoteſcat principibus & poteſtatibus in cœleſtibus per Eccleſiam, multiformis ſapientia Dei.* Vbi certum eſſe debet, agi de bonis Angelis; explodendúmque eſſe quod Hilarius Diaconus apud Ambroſium comminiſcitur de illuminatione & abductione Dæmonum ab errore per Pauli prædicationem. Verba namque Apoſtoli ſimpliciter accepta, vt adiunctio illa *in cœleſtibus*, inſinuat, & communis ferè Patrum expoſitio tradit, cadunt in bonos Angelos: quos etiam S. Auguſtinus 5. de Geneſi ad litteram cap. 19. intelligi vult nomine Eccleſiæ illius per quam innoteſcere Chriſti myſterium affirmat Apoſtolus. Non enim illud *per Eccleſiam*, ſumit in ſenſu quaſi effectiuo; ita vt ſenſus ſit, Angelos ab Eccleſia edoceri. Contrarium enim late traditur à S Dyoniſio cap. 4. Cœleſtis Hierarchiæ *ſub finem*: Sed ſumit tanquam notam ſubiecti, vultque ſenſum eſſe, *per Eccleſiam cœleſtem*, ideſt inter Angelos innotuiſſe ſacramentum mortalibus abſconditum. Sed ſimplicius eſt, & litteræ cohærentius, vt Eccleſia ibi ſit terreſtris Eccleſia, per quam dicatur innotuiſſe Angelis myſterium Chriſti: quatenus occaſiones Eccleſiæ à Chriſto edoctæ, conſecutum eſt, vt quod habetur apud Athanaſium quæſt. 129. ad Antiochum in huius loci Paulini expoſitione, Angeli de altiſſimis myſteriis, pleraque ſaltem quod circumſtantias perſpexerint, quæ priùs ignorabant. Quamuis enim Angelos à principio beatitudinis præſciuiſſe Chriſti aduentum doceat S. Thomas 1. parte quæſt. 57. art. 5. tamen pleraque tanti myſterij adiuncta, primùm perſpexerunt, cum nobis oſtenſa ſunt: quod eſt, Angelos habere à Chriſti capite directionem quam quærebamus.]Id quod latè verſat, eum Pauli locum expendens Gregorius Nyſſenus hom. 8. in Cant. non ſatis commodè intellectus a Theophilacto Epheſ. 3. accipiendus autem eum ea temperatione quam dixi. Et cum eadem temperatione accipienda ſunt quæ S. Cyrillus in Theſauro, adductus à S. Thoma opuſc. 1. cap. 26. & S. Chryſoſtomus præfatione in Ioannem Angelos è Beati Ioannis Euangelio pleraque myſteria edoctos tradunt: quæ vt ſonant admitti non poſſe, latè proſequitur Pererius in proleg. ad Ioannis Euang. diſp. 8 Quod verò Anaſtaſius lib. 1. Exaëm. *ſub finem*, ait Angelos à nobis Chriſtum viſibilem habuiſſe eúmque per nos cognouiſſe; & idcirco nos diligere, vel eodem modo exponendum eſt; vel ita vt ſit ſenſus, Chriſti corporationem & in ſubſtantia viſibili aduentum, occaſione noſtri accidiſſe pro amore quo Verbum in nos exarſit: quod eſt magnum Angelis incentiuum ad nos diligendos. Quomodò enim non amarent quos vident ita à Deo & Chriſto amatos?

Quæ hactenus de Angelorum directione per Chriſtum caput, ſunt conſtituta, illuſtrari & confirmari poſſunt, ex communiſſima & certa doctrina Theologorum cum S. Thoma 1. parte quæſt. 113, art. 4. ad 1. qua negant, Chriſtum habuiſſe cuſtodem Angelum. Chriſtus enim idcirco non potuit ab Angelo cuſtode dirigi, quia eſt dominus & director Angelorum, quippe caput eorum. Eam doctrinam de cuſtode Angelo nequaquam dato Chriſto domino, patres tradiderunt apud Suarem lib. 6. de Angelis cap. 16. n. 21. Optimè verò id expreſſit Origenes hom. 31. in Lucam, tractans quod tentator ex Scriptura Chriſto propoſuit, *Angelis ſuis Deus mandauit de te.* [Vide (inquit Origenes,) quo modo, & in ipſis teſtimoniis, verſipellis eſt. Vult enim imminuere gloriam Saluatoris: quaſi Angelorum indigeat auxilio, offenſurus pedem, niſi eorum manibus ſubleuetur. Aſſumit teſtimonium, & interpretatur illud de Chriſto, quod non de Chriſto, ſed de Sanctis generaliter ſcriptum eſt. Liberè quippè & tota confidentia contradico Diabolos ſuper Chriſti perſona hoc non poſſe intelligi. Neque enim indiget Angelorum auxilio, qui maior Angelis, & melius ipſis hæreditatem conſecutus & nomen. Nulli Angelorum vnquam dixit Deus; *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Ad nullum eorum quaſi ad filium loquutus. *Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem vrentem*: ſed ad Filium proprio ſuum, de quo innumerabilia loquitur in Prophetis, Non indiget, inquam, Angelorum auxilio Filius Dei. Quin potiùs diſce Diabole, quod niſi Ieſus adiuuerit Angelos, offendent pedem ſuum. Et ſi quis Angelorum viſus eſt offendere, de quibus dudum lectum eſt *quia Angelos iudicabimus*, ideò offendit, quia non extendit manum ſuam ad Ieſum, vt apprehenſus ab eo non offenderet. Quoniam enim in propria virtute confidens, non inuocas præſidium Ieſu, offendiſti, & credere in Ieſum Chriſtum filium Dei noluiſti.]

Influxus Chriſti capitis in homines lapſos, cuiuſmodi.

726 Reſtat vt influxum Chriſti in homines & Angelos, ſtabiliamus, & exponamus: Ac primùm quoad homines, qui vel ſunt Chriſto poſteriores, vel anteriores, ſiue in ſtatu naturæ lapſæ ſpectentur, ſiue in natura integra, & in ſtatu innocentiæ, pro illo per breui tempore quo durauit. De hominibus in natura lapſa, ſiue Chriſtum anteceſſerint, ſiue ſint ſubſecuti, certiſſimum eſt omnia gratiæ dona quæ accipiunt, ex Chriſti influxu eſſe deriuata. Suppono dona gratiæ, etiam ſanctificantis, conceſſa hominibus ante Chriſtum fuiſſe. Quanquam fuiſſe qui negarent, ante Chriſti aduentum collatam fuiſſe gratiam ſanctificantem mortalibus, refert S. Thomas Opuſc. 1. c. 16. Damnans id hæreſeos. Itaque extra dubium eſto, collatam fuiſſe hominibus gratiam ante Chriſti aduentum. Quod autem nunc addo, eſt; eam gratiam omnium mortalium in natura lapſa conſtitutorum, ex Chriſti influxu fuiſſe deriuatam. Non ago de influxu phyſico, quem conſtat non poſſe locum habere in perſonas Chriſto anteriores: Et planè

fruſtra

fruſtra inuehi pro aliis, cum omnes Scripturæ quibus ille Christi influxus aſſeri poteſt commodiſſimè & ſufficientiſſimè exponi poſſint de ſolo influxu morali, de quo proinde ſolo, ſum ſollicitus.

Reſtrinxi item me, ad dona gratiæ; quia fateor bona naturalia non prodire ab influxu morali Christi. Neque enim Christus venit, aut mortuus eſt, vt homines conderentur, vel vt Philoſophi & Oratores euaderent, aliiſve quibuſuis bonis naturalibus abundarent: ſed vt iuſti & ſancti efficerentur: quod S. Auguſtinus infinities tradit, & nominatim Epiſt. 105. & 45. Et lib. de dono perſeuer. cap. 8. & ſerm. 11. de verbis Apoſtoli à Christo prout Verbo conditos homines admittit; refectos autem à verbo in carne, cui negat influxum in primam conditionem. Nimirum Christi. Scopus fuit, reparare non inſtituere naturam ideóque tametſi naturam ornamentis gratuitis adauxit, circa naturatalem tamen eius ſtatum ac ordinem, nihil variauit. Sunt tamen qui hinc excipiant eos qui exorari à parentibus, aut alia ſupernaturali ratione, eſſe acceperunt. Hos enim accepiſſe naturale eſſe per Christi merita affirmant, vt refert & laté reiicit Salazarius in Opere de Concep. cap. 24. à num. 18. eo deueniens n. 28. vt dicat, etiam illos qui de ſterilibus parentibus & vulua emortua nati ſunt futuros fuiſſe quamuis defuiſſet ſupernaturale illud medium à Christo dimanans, quo ipſorum exiſtentia exorata eſt: Tantum quippè precibus illis factum eſſe cenſet, vt qui ex aliis parentibus naſcituri eſſent, interpoſitis huiuſmodi precibus, naſcerentur ex iſtis. Hoc mihi ægrè perſuadetur, videtúrque pugnare cum illis verbis ex cap. 7. Eccleſiaſtici *honora patrem tuum; & gemitus matris tuæ non obliuiſcaris Memento quod niſi per illos, natus non fuiſſes.* Nec ſanè eum dicendi modum inire neceſſe, vt tueamur naturalia beneficia, ipſámque in primis exiſtentiam, non obtingere homini ex Christi meritis quod S. Auguſtinus rectè ſtatuit. Facile quippè dici poteſt, eos quorum natiuitas datur parentum aut aliorum precibus, non fuiſſe quidem de facto ex aliis naſcituros, ſi preces non fuiſſent interpoſitæ: Tamen quod ex his naſcantur poſitis precibus, hanc non eſſe gratiam Christi reſpectu ſobolis ſic editæ: eſſe tamen magnum Dei creatoris beneficium, aliter à Deo conceſſum quàm per Christum, cuiuſmodi etiam eſt mundi fabricatio. Eſto reſpectu parentum (quod vnum voluit Molina prima parte q. 23. art. 3. diſp. 2, concl. 2. naturale hoc ſobolis beneficium, poſſit eſſe gratia per Christum, quatenus bona temporalia prout ſalutis inſtrumenta, cenſentur ſupernaturalia; & ſub Christi meritum æquè cadunt, ac ſi entitatiuè ſupernaturalia eſſent. Sed ſic, ſumus extra quæſtionem propoſitam, quæ mouebatur tantùm de bonis merè naturalibus, nec ſpectantibus ad ordinem gratiæ, cui ſupponimus accenſeri talem ſobolis productionem, reſpectu parentum quibus ſupra naturalem curſum conceditur.

Funditur ad quodcunque ſupernaturale beneficium.

717 Bona ergo quæcumque ſupernaturalia, homini in hoc naturæ lapſæ ſtatu conceſſa, deberi Christo tanquam cauſæ morali, certiſſimum eſt. Ita enim apertè habet Apoſtolus Epheſ. 1. *benedixit nos Deus omni benedictione ſpirituali, in cœleſtibus, in Christo.* Expende illud *omni benedictione.* Nullam enim excipit; Itemque illud *in cœleſtibus*, quod fert ſermonem eſſe de ſupernaturali benedictione, qua ad cœleſtem gloriam prouehamur. Illud denique *in Christo*, idem eſt ac per Christum, tanquam cauſam moralem. Idem apertiſſimè ſonant illa Christi Ioan. 15. toties apud S. Auguſtinum ac in Conciliis in hanc rem librata, *ſine me nihil poteſtis facere.* Et illa anteriora, *ego ſum vitis, & vos palmites: ſicut palmes non poteſt ferre fructum niſi manſerit in vite, ſic nec vos, niſi in me manſeritis.* Quæ verba, clariſſimè exprimunt neceſſitatem omnimodam vitalis ſucci, & auxiliorum gratiæ, ad ſupernaturaliter operandum conferendæ per Christum. Sed quod omnis planè gratia è Christi fonte petatur, Baptiſta, Ioannis 1. apertè docuit, cum dixit, *omnes de plenitudine eius accepiſſe, & gratiam nobis obtigiſſe pro gratia.* Quæ verba commodiſſimè accipi de gratia accidentaria, data mortalibus pro gratia ſubſtantiali; ipſo inquam Christo, tractatum ſupra eſt, nec eſt quod hîc iteretur. Sed & *omnes voluntates ſanctorum qui ſunt in terra eius*, à Christo Pſal. 15. *ſuas* dici quia ſunt ex eius gratia, S. Auguſtinus Epiſt. 59. ad q. 2. optimè notauit. Origenes hom. 4. in Iſaiam huc quoque aptat locum Apoſtoli *ſanctificans, & ſanctificati, ex vno omnes.* Qui ſanctificat, Saluator eſt, iuxta hoc quod homo eſt, à Deo Patre accipiens ſanctitatem. Zeno Veron. ſerm. in Pſal. 126. *in fine* Christum vocat portam cœleſtem, Dominicam, regiam, de qua ſcriptum eſſe ait à Pſalte, *hæc porta Domini, iuſti intrabunt per eam:* quod addit, id ipſum eſſe quod dixit Christus, *nemo venit niſi per me*, de quo pleniùs cum de Christo oſtio.

Nihil verò aptius, ad vniuerſum iuſtificationis progreſſum, à primo auxilio ad clauſulam vſque collatæ gloriæ, vendicandum Christo capiti, quàm attenta conſideratio Encomiorum quæ Dauid Pſal. 71. Christo Domino tribuit. Eum quippe Pſalmum etiamſi fortaſſis titulus Pſalmi & cortex litteræ primorum verſuum in Salomonem non incommodè cadat, ex primaria tamen Spiritus ſancti intentione (vt vniuersè de ſimilibus Scripturis diſputat Pineda lib. 6. de Salomo. c. 18.) vel ex repentino Prophetæ diuinitùs afflati proſultu, de Christo eſſe, & de eo ſolo maxima ex parte accipi debere, S. Auguſtinus 17. Ciuit. c. 8. rectè confirmat. Sed egregiè omnino Iſidorus Peluſ. lib. 4. Epiſt. 203. cuius doctrina, pro huiuſmodi propheticis hiſtoriæ cuipiam inædificatis, inſignis eſt. In eo itaque Pſalmo, Dauid præmiſſa Christi maieſtate & regno ampliſſimo ſubdit *verſu* 12. Christum liberaturum à potente, pauperem cui non erat adiutor, eiſque parciturum, & animas eorum ſaluaturum, ac ex vſuris & iniquitate redempturum; ſicque nomen eorum, honorabile coram illo futurum. Quibus verbis manifeſtè deſcribitur vniuerſi generis humani à Satana calumniatore oppreſſi, ſubleuatio per Christum, collata remiſſione peccatorum quæ vſuræ dicuntur, vt ibi annotat D. Auguſtinus, quia ſupplicium datur ſupra ſortem; & plus mali habetur in ſupplicio, quàm habitum ſit in peccatis.

catis. Ab his ergo vſuris liberamur, & emundati à peccatis, honorabileſque per eundem coram Deo efficimur: ideſt iuſti, & amici, viuenteſque in Deo, depulſa per Chriſtum peccati morte, & indulta peccatorum remiſſione. Quod ſignificantes antiquos Patres, tanto ſtudio ambiuiſſe ſepulturam in terra ſancta, declarat inſigniter D. Auguſtinus quæſt. ibi in Geneſ. his verbis. [Cadaueribus mortuorum peccata ſignificari in lege, non dubium eſt, cum iubentur homines poſt eorum contrectationem, ſiue qualemcumque contactum, tanquam ab immunditia purificari, & hinc illa ſententia ducta eſt: *Qui baptizatur a mortuo, & iterum tangit illum, quid proficit lauatio eius? Sic & qui ieiunat ſuper peccata ſua, & iterum ambulans, hæc eadem facit.* Sepultura ergo mortuorum, remiſſionem ſignificat peccatorum, eo pertinens quod dictum eſt; *Beati quorum remiſſa ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.* Vbi ergo ſepelienda erant hoc ſignificantia cadauera Patriarcharum, niſi in ea terra vbi ille crucifixus eſt, cuius ſanguini facta eſt remiſſio peccatorum. Mortibus enim Patriarcharum, peccata hominum figurata ſunt. Dicunt autem ab eo loco, quod *Abrahamium* vocatur, vbi ſunt iſta corpora, abeſſe locũ, vbi crucifixus eſt Dominus, ferè triginta millibus, vt etiam ipſe numerus ſignificari intelligatur, qui in baptiſmo apparuit *ferè triginta annorum*: & ſi quid aliud de re tanta, vel hoc modo, vel ſublimius intelligi poteſt.]

728. Itaque iuſtificatio prima, & quatenus remiſſionem peccati, & quatenus infuſionem gratiæ, & neceſſarias ad eam aptationes complectitur, obtingit nobis per Chriſtum; iuxta Dauidem citato loco. Vt autem progreſſionem quoque & incrementum iuſtitiæ, & perſeuerantiam in ea, atque adeò brauij prehenſionem, deberi nobis Chriſti meritis agnoſcamus, addit Dauid; *Erit firmamentum in terra in ſummis montium*; vbi ſignificatur, loca cœteroqui inculta, frugibus ſementis ſupernaturalis per Chriſtum factæ, abundatura: tantámque ait Dauid fore ſoli diuinitùs exculti feracitatem, vt culmi proceriſſimas Libani cedros exæquent: quod mirabile omnino gratiæ & ſanctitatis augmentum præfert & hoc eſt quod apertiùs mox inſinuat, cum addit, iſta exponens, *florebunt de ciuitate*, ciues ſcilicet *ſicut fœnum terræ.* Poteſt etiam illa Libani per fructus terræ ſupergreſſio, denotare fœlicitatem ſanctorum, & exaltationem ſuper cœlos, qui Libano plerúmque deſignantur in Scripturis. Sic igitur impletur quod ſub Pſalmi clauſulam affirmat Dauid, *benedicentur in ipſo omnes tribus terræ*, Omni inquam benedictione, atque adeò tam gratiarum actualium, quàm ſanctificationis & remiſſionis peccatorum, ac perſeuerantiæ, & gloriæ collatione. Giſelbertus in altercat. cap. 4. *ſub finem*, huc refert benedictionem Sabati. Agens enim de quiete Dei in Sabato, cui benedixiſſe dicitur, & vt ſanctificaretur mandaſſe. [Hæc benedictio (inquit) & ſanctificatio, maiorem benedictionem & ſanctificationem ſignificat. Sicut enim crebris victimis ſanguis Chriſti ſemel fundendus ſignificabatur, ita per requiem diei ſeptimæ poſt opera ſex dierum celebratam, ſignabatur illa dies Sabathi, quo Chriſtus ſemel in ſepulchro quieturus, perfectis ſex diebus omnibus operibus mundum ſexta die reſtaurauit, in qua antiquæ ruinæ operis ſaluationem, ſe perfeciſſe declarauit. Dixit enim; *Conſummatum eſt, & inclinato capite, emiſit ſpiritum.* Hæc ergo ſanctificatio, & benedictio, & requies, poſt opera valdè bona, ſignificat, nos poſt opera bona quæ in nobis ipſe operatur, peruenturos ad requiem cœleſtis vitæ, fruituros æterna ſanctificatione & benedictione. Quapropter hos dies veſperam habere, non ſcribitur.]

Vides meritò Chriſtum (quod ſuprà cap. 3. referebam ex ſancto Bernardo ſerm. 13. in Cant.) velut ſpiritualem gratiarum omnium Oceanum eſſe, ex quo omnes in hominem lapſum fluuij & riuuli gratiarum, ac diuinarum benedictionum dimanant. Poſt Scripturas porrò tam perſpicuas, ſuperuacaneum cenſeo, obſcuriora quædam & minùs illuſtria addenſare. Quod copioſè præſtant, qui veritatem propoſitam diligenter latéque confirmant, Vega toto lib. 3. in Concilium, Suarez Tomo 1. 3. partis, diſp. 41. Vaſquez ibidem diſput. 77. Ioſephus à Coſta libro 5. de Chriſto, Reuelato c. 7. Iuſtinianus Philipp. 1. v. 29. & paſſim alij.

Typi veteres, vniuerſalis influxus Chriſti, in dona gratiæ.

729 Proximè retuli id adumbratum eſſe per benedictionem Sabathi, iuxta Giſelbertum. Idem adumbrarunt, aliæ antiquæ quædam figuræ, vt circuncilio; quæ quod eſſet ſignaculum iuſtitiæ fidei, ideſt totius ſanctitatis & gratiæ, fidei tanquam fundamento ſuperſtruendæ, imprimebatur genitali membro; eo, quod gratia per temporalem in carne generationem Chriſti, obuentura eſſet, vt egregiè philoſophatur Rupertus lib. 5. in Geneſ. cap. 31. Ex eodem, benedictio Iſaaci iam non videntis, præſignauit noſtram benedictionem per Chriſti mortem. Sic enim ſcribit lib. 5. de proceſ. Spiritus ſancti cap. 7. [Cum illis veſtibus valdè bonis, conſilio Rebeccæ matris, ingreſſus eſt Iacob ad patrem Iſaac, iam non videntem, vt acciperet benedictionem Neque enim propter illas veſtes benedictionem hæreditati poſſideret, niſi etiam introgreſſus ad Patrem (ſicut iam dictum eſt) non videntem, verba benedictionis ex ipſius ore accepiſſet. Similiter cum ſupradictis S. Spiritus chariſmatibus, omnis vir ſimplex habitans in tabernaculis, omnis vir fidelis ſpem habens in verbo promiſſionis, qualium ex optimis vnus erat Moyſes, qui hanc ipſam Scripturam myſticam ſcripſit, ingreſſus eſt ingreſſu fidei, cui omnia, præſentia ſunt, ad Chriſtum Dei filium, quaſi non videntem; ideſt, in cruce morientem, vbi lumina regia, lumina riſum & gaudium ſecundùm nomen Iſaac, diligentibus ſe inſinuantia, caligine mortis obſcurata fuerunt, vt acciperet remiſſionem peccatorum. Neque enim per chariſmata illa talem benedictionem, ſcilicet peccatorum remiſſionem quiſquam accipere potuiſſet, niſi hic noſter Iſaac; clauſis in morte oculis iam dediſſet.]

Benedictio item filiorum Ioſeph, per Iacob manibus in crucis formam permutatis, huc referenda eſt Id enim præſignaſſe, benedictionē ſpiritualem ad nos per Chriſti mortem eſſe delapſuram, notauit optimè Nouat. lib. de Trinit. capite 27. & Iſidorus Peluſ. lib. 1. Epiſt. 362. & in hunc modum Tertullianus lib. de Baptiſ. ca. 8

[Sed eſt hoc quoque de veteri ſacramento, quo nepotes ſuos ex Ioſeph Efrem & Manaſſem, Iacob capitibus impoſitis & intermutatis manibus benedixerit, & quidem ita tranſuerſim obliquatis in ſe, vt Chriſtum deformantes, iam tunc portenderent benedictionem in Chriſtum futuram.]

731 Sed & benedictio præſcripta Numer. 6. idem ferebat, Iudice S. Cyrillo lib. 11. de adorat. qui ſic ſcribit. [Ritum quo Sacerdotes imprecarentur, aptè diſponit; atque eius imprecationis verba, prædictiones eſſe quaſdam voluit Chriſti paſſionum: Ait enim; *Loquere ad Aaron & ad filios eius dicens: ſic benedicetis filiis Iſraël dicentes eis, & imponent nomina mea ſuper filios Iſraël & ego Dominus benedicam eis. Benedicat tibi Dominus & cuſtodiat te, illuminet Dominus faciem ſuam ſuper te, & det tibi pacem, & miſereatur tui.* Iubet igitur, vt qui Sacerdotio prædicti ſunt, populo benedicant, ſed abducit opportune ab ineptis cogitationibus, oſtenditque non hominis manum eſſe quæ benedicat, ſed ſeipſum, vt qui ſit Dominus. *Omne* enim *datum optimum, & omne donum bonum, & omnis benedictio, deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum,* vt ſcriptum eſt. Chriſtus autem eſt benedictionis via, & ipſe nobis eſt cœleſtium bonorum diſtributor, in ipſóque, & per ipſum, omnia à Patre dantur. Itaque Beatus Paulus, *Gratia vobis & pax,* (inquit,) *à Deo Patre noſtro & Domino Ieſu Chriſto.* Benedicimur itaque in Dei nomine, ſed eius benedictionis forma, quænam eſſe debeat, eleganter ſignificans, imprecanti Sacerdoti, hæc verba pronuncianda eſſe dixit: *Benedicat tibi Dominus & cuſtodiat te, illuminet Dominus faciem ſuam ſuper te, & miſereatur tui, eleuet Dominus faciem ſuam ſuper te, & det tibi pacem.* Conſtituat igitur nos benedictio, maledictionémque diſſoluit, & eum qui peccauerat, reformat, vt iam in Chriſto dignus ſit qui laudetur: ciúſque rei teſtis eſt Apoſtolus, qui in huncmodum ſcripſit; *Benedictus Deus, & Pater Domini Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cœleſtibus, in Chriſto, ſicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius, in charitate: qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum per Chriſtum in ipſum.* Vides hominem, exectabilem quidem ex peccato, & contra dignum eſſe adoptione factum, dum in Chriſto per participationem Spiritus benedicetur; quem etiam effudit in nos abundè, is qui non ex parte illum ſanctis hominibus donat, ſed tanquam ex ſua plenitudine infundit.]

Refero eodem, typum alium quem his verbis expreſſit Origenes hom. 3. in Iuſue. [Raab ſignum coccineum ponit in domo ſua, per quod ſaluari de excidio debeat ciuitatis. Aliud nullum fuit ſignum quod acciperet, niſi coccineum, quod ſanguinis formam gerebat. Sciebat enim quia nulla eſſet ſalus, niſi in ſanguine Chriſti.

Pulchrè Rupertus libro 1. in Leuit. capite 14. aptat eodem quod Leuit. 4. Sacerdos iubebatur digitum intingere in ſanguine. Digitum enim interpretatur Spiritum ſanctum; qui eſt digitus dexteræ Dei, vt propterea Chriſtus ſe Satanam in digito Dei eiicere ſit profeſſus. Is in ſanguine intingitur, vt ſignificetur, gratiam ſanctificantem & remiſſionem peccatorum, non niſi per Chriſti ſanguinem tribui. Pulchrè verò rurſus de eodem Typo lib. 2. in Leuit. cap. 5. [Quomodo (inquit,) ſanguine Sacerdos conſecratur, *Sumens,* (inquit,) de ſanguine, tetigit extremum auriculæ dexteræ, & pollicis manus eius dexteræ, ſimiliter & pedis. Tactus ſanguinis in extremo auriculæ dexteræ Pontificis, acceptio eſt mandati, quod Pater dedit, vel obedientiæ Chriſti filij Dei, quemadmodum de illo Apoſtolus dicit; *Chriſtus factus eſt pro nobis obediens Patri vſque ad mortem, mortem autem crucis.* Et ipſe de ſemetipſo in Propheta dicit: *Dominus Deus, aperuit mihi aurem, ego autem non contradico, retrorſum non abij.* Tactus ſanguinis in extremo pollicis manus dexteræ, deductio eſt voluntatis paternæ, ipſo per Pſalmiſtam dicente, *Tenuiſti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxiſti me.* Tactus in extremo pollicis pedis dextri, quo finis eſt corporis, conſummatio eſt eiuſdem obedientia, Pſalmiſta in hoc dicente, *vt intingatur pes tuus in ſanguine.*]

731 Quod manna toto Sabatho non ſuppeditaretur, imo initium ſuppeditationis illius, factum ſit Dominica die, S. Auguſt. ſerm. 91. de Tempore, refert ad gratiam vi Iudaicæ legis nunquam demiſſam: at per Chriſti Domini merita ſuppeditatam. De multorum item Patrum ſententia, effluxus aquæ de petra bis percuſſa, ad effluxum gratiæ qua ſitim hîc reſtinguimus, è Chriſto per crucem percuſſo, referendus eſt. Vſurpat eam Petræ in crucis formam, recto primum tum tranſuerſo modo factam percuſſionem, & in ſenſum prædictum interpretatur S. Auguſtinus ſerm. 93. de temp. & q. 38. in Numer. & Macarius Chryſocephalus hom. de Exaltatione crucis. Eandem ex Seueriani Gabalitani Oratione 4. de Cruce profert Damaſcenus orat. 3. de Imag. Qui Orat. de Sabatho ſancto, & lib. 4. fidei c. 12. Similiter interpretatur, quod ait Scriptura mare à Moſe percuſſum fuiſſe duplici ictu; recto ſcilicet & obliquo, crucis formam exhibente, vt profundi tranſmiſſio, & demerſio hoſtium, atque adeò gratiæ cuiuſcumque, ſiue ad benè agendum, ſiue ad abolendas & [illegible]andas culpas ſuppeditatio, ex meritis crucis Chriſti eſſe prænunciaretur. Idem habet Theophanes Ceramæus hom. de Exaltatione Crucis; Exodi tamen 14. vbi ea percuſſio maris per Moſem deſcribitur, tacetur de gemina percuſſione.

Affine eſt, quod Chriſtus *fons* dicitur, ſancti omnes, *flumina,* audi Hieronymum in Pſal. 97. ad illud *flumina plaudent manu,* ſub finem Pſalmi. [Flumina plaudēt manu ſimul. Flumina quæ biberunt de fonte Ieſu. *Me,* (inquit,) *dereliquerunt fontem aquæ viuæ.* Flumina ipſa de fonte Chriſti currunt. Ille fons eſt, nos flumina ſumus: ſi tamen meremur eſſe flumina, Chriſtus fons eſt, Sancti flumina ſunt. Qui autem inferiores ſunt, riuuli ſunt. Alij verò torrentes ſunt. Qui ſunt torrētes? Qui ad horam habent aquas, & tentatione veniente, ſiccantur. *Flumina plaudent manu ſimul.* Non eſt vnum flumen, plura ſunt flumina. Quot ſancti ſunt, tot & flumina ſunt. Sed iſta flumina, non habent in ſe diſſenſionem. Quoniā ſunt flumina Chriſti, propterea habēt inter ſe concordiā.] Itaq; fons ille Paradiſi, è quo ſcaturiebant flumina rigātia omnē terram

typus

typus Chriſti fuit fontis gratiæ, qua ratione eum appellatum vides. Et ita etiam de Chriſto loquitur Concilium Tridentinum ſeſſ. 21. Canone 3.

732 Altare de terra, è quo ſolo acceptabat Deus oblationes, Chriſtum hac ex cauſa adumbrabat. Audi S. Cyrillum lib. 9. de adorat. [Terrenum altare, ipſum Emmanuel appellat *Verbum enim caro factum eſt*; Terra autem è terra, ipſa carnis natura eſt. In Chriſto igitur omnis oblatio, & omnis acceſſus eſt; ait enim Ipſe; *ſine me nihil poteſtis facere.* Vt enim per ipſum acceſſum habemus, ſic omnis quoque hoſtia eorum, qui fidem perceperunt, accepta grataque per ipſum eſt. Pollicetur autem iis, qui è terra altare conſtituerent, ſe venturum, & illis benedicturum. *Veniam enim.* (inquit,) *& benedicam tibi*, Nam, cum per ſapientiſſimum virum Moyſem, veritatis figuras accepiſſemus, ipſa tandem veritas affulſit, id eſt, Chriſtus, per quem, & in quo ſuperna illa benedictione etiam à Patre ditati ſumus, obſignati in Spiritu ſancto in adoptionem filiorum: id autem etiam in Chriſto perficitur.]

Huc quoque pertinere ſcalam Iacob, pulcherrime proſequitur Anſelmus Enarratione 2. in Euang. fuſiſſimè demonſtrans, ſcalam illam & ſeriem graduum, Chriſto innixam tanquam fundamento, & ad Deum pertingentem, continere omnia virtutum dona, omneſque ſanctitatis & gratiæ gradus, per quos progredimur aut regredimur, prout diuinæ gratiæ nos excitanti cooperamur. Huic autem progreſſui aſcendentium ad Deum, obſeruat ſupponi Chriſtum, qui ſeipſum humiliauit, vt omnes ſuos exaltaret: qui ſicut fundamentum omnes portat, & à nullo portatur. Longam autem nominum Genealogiæ ſeriem compingentium interpretatione adhibet, vt iis exprimi virtutes omnes & ſupernaturalia bona, teſtatum faciat. Illa omnia nituntur Chriſto tanquam lapidi inuncto, vt Auguſt. pſal. 44. ad illud *vnxit te Deus*, egregiè proſequitur.

Aliud ſchema huius veritatis proponit S. Gregor. hom. 3. in Ezech. ad illud *manus hominis ſub pennis eorum.* [Sin verò, (inquit,) hoc in loco homo Redemptor noſter accipitur, manus hominis ſub pennis eorum eſt, quia niſi Dominus homo fieret, qui mentes prædicantium ad cœleſtia ſubleuaſſet, illa quæ apparent animalia, non volarent. Nec immeritò manus hominis eſſe ſub pennis dicitur, quia de eodem Redemptore noſtro ſcriptum eſt; *Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius, portanſque omnia.* Eius ergo manus, corda noſtra portat, eius manus in contemplatione nos ſubleuat. Niſi enim, vt dictum eſt, omnipotens Verbum propter homines homo fieret, humana corda ad contemplandam Verbi excellentiam non volarent. Inde ergo excelſæ factæ ſunt hominum mentes, vnde inter homines apparuit humilis Deus. Dicatur itaque de ſanctis animalibus; *Et manus hominis ſub pennis eorum.*]

Ad idem ex nouo Teſtamento, ſcita quædam.

733 Hæc omnia idipſum adumbrabant, quod adductis Noui Teſtamenti Scripturis expreſſum diximus; nempe omnem cœleſtem benedictionem, ad nos deſcendere per Chriſtum; & ſine eius auxilio & ſuppetiis naturæ indebitis, nihil ad gloriam conducens, & Chriſtiana bonitate nitens, effici à nobis poſſe: Eum denique eſſe, vnum totius gratiæ fontem, de cuius plenitudine omnes accipiant. Eóque Nyſſenus Orat. 1. de Reſurrect. ſic accommodat quod de *iota* & apice vno non prætereuntis, à Chriſto dictum eſt. [Idem mea quidem ſententia ſignificat etiam *Iota* illud, ſi cum apice coniunctum conſideretur, quod & cœlo ſtabilius, & terra firmius, & omne rerum conſtitutione certius eſt. (*Cælum enim & terra tranſibunt*, & *huius mundi, figura præterit.* Iota autem ex lege, & apex vnus non præterit: Linea rectè è ſublimi in imum deſcendens, *Iota* dicitur. Obliquè autem ad latera pertingens, *apex* nominatur; id quod ab ipſis nauigantibus licet diſcere, qui lignum illud tranſuerſum malo adiacens, cui vela ſuſpendunt, Græcè eodem nomine quo *apicem* nominant, nempe *cæream*. Quamobrem diuina hæc Euangelij verba, mihi videntur in Crucis figura tanquam ænigmate & ſpeculo quodam illud oſtendere, in quo omnia cõſtiterunt; quod omnibus, quæ in ipſo continentur, ſtabilius eſt, atque æternum, cuius potentia cuncta moderatur. Proinde Dominus ait, oportere filium hominis, non ſimpliciter mori, ſed crucifigi, vt Crux Deum geſtans, aduerſariis omnipotentem illius, qui in ipſa penderet, vim; quique omnia in omnibus eſt, figura ſua patefaceret.]

Vides quomodò Nyſſenus ad Chriſtum eiuſque per crucem merita, omnes quæ in nos cœlitùs depluunt benedictiones refertat. Non eſt prætereundus Græcorum vſus inter benedicendum, id concinnè exprimens, vt videre eſt in fragmento Nicolai Epiſcopi Neapoleos quod ex Numimo M. S. Græco Matthæi Blaſtoris latioè repræſentauit Ioſephus Stephanus lib. de oſculat. pedum Rom. Pont. c. 17. Titulus Nomini eſt, *de nomine Ieſu, quod in Epiſcopi corpore exprimitur, & imagine quadam manu formatur, cum ipſe populo benedicit, & duabus manibus ſuper populum fuſa oratione deprecatur.* Fragmentum Nicolai, quod in eam rem adduco, eſt huiuſmodi. [Secundus digitus dextræ manus, & tertius ſecundo iunctus, recti protenduntur, licet tertius leuiter paululum in medio flectatur. Quæ manus diſpoſitio, efficaciter denotat, & quaſi imagine quadam exprimit nomen Ieſu. Etenim ſecundus digitus dum rectus extenditur, I. denotat. Tertius paululum inflexus, elementum C. deſcribit; quæ litteræ mutuo connexæ, I. C. Ieſum ſignificant. Præterea pollex quarto iunctus, & ei paululum obliquo atque tranſuerſo ſuperimpoſitus, litteram X. Quintus tandem conuexus, C. figurat. Ergo ſi primus reſidens ſuper quartum elementum X. exprimit & quintus paululum flexus C. Manifeſtum eſt, tribus digitis X. & C. figurari & in Epiſcopi manu nomen Ieſu Chriſti deſcribi: Vt quemadmodùm illa Apoſtolis gratiam & benedictionem contulit, ſic & Epiſcopus benedictionem nomine (*Chriſtus* muniuus infundat: Et ſicut ille in cœlum ſubuectus (vt S. Germanus Conſtantinopolitanus eſt Autor,) benedixit diſcipulis, duabus ſuis ſanctiſſimis manibus, quod teſtatur Sacroſanctum Euangelium Lucæ, *& eleuatis manibus benedixit eis*, hic & Epiſco-

pus, vel Primas, benedicit populum duabus manibus: dextra ſcilicet & læua, Chriſti Domini, & magni Sacerdotis typum gerens, qui hoc modo diſcipulis benedictionem conferebat.] Ex hac explicatione ritus benedicendi, liquidò deprehenditur, quod affirmabam de omni benedictione in cœleſtibus à Chriſto manante; cuius nomen digitis loquens efferebat, qui benedicebat. Nec minùs graphicè idem exprimit Chriſtiana benedictio, manu in crucis formam circumducta; vel Chriſti aſcendentis, & benedicentis imitatione, vt opinatur Gretſerus libro 1. de benedictionibus capite 4. vel ex traditione Apoſtolica ad hoc de quo agimus, omnis benedictionis à Chriſti cruce profluuium, inſinuandum.

734 Solem iuſtitiæ ea ex cauſa dictum Chriſtum non modò iam olim à Propheta, ſed etiam ſuo ipſius ore, pulcherrimè proſequitur Anaſtaſius Sinaita 4. Hexaëm. verbis illis de Chriſto. [Dicit Deus per Malachiam Prophetam, *Orietur iis qui timent Deum, Sol iuſtitiæ*, vt appareat iis qui ſedent in tenebris & in vmbra mortis Hic eſt enim ſol qui dicit; *Ego lux veni in mundum*. Hoc eſt, cum eſſet ſubtilis vt lux propter diuinitatem, pudore eſt affectus propterea quod venerit in mundum. Hic eſt Sol de quo etiam dicit Propheticè, *Oritur Sol*; hoc eſt tendit ad inferos, *& rurſus venit in ſuum locum.* Chriſtus enim cum inferos ſubiiſſet, & reſurrexiſſet, rediit ad Patrem: quomodo etiam dicebat; *Ego exij ex Patre*, tanquam Deus: & *Vado ad Patrem meum* tanquam Deus & Adam. Porrò autem ipſum quoque nomen *Solis*, quod Græcè eſt Ἡλίος, cum ſit dictio Hebraica; interpretatur, *Deus*: Quamobrem Chriſtus ex cruci exclamauit, *Heli Heli*, quod interpretatus Euangeliſta dicit. *Hoc eſt, Deus meus, Deus meus*, erat enim Sol typus Chriſti. Vnde ſi ex homine recedat caloris operatio, ſtatim etiam vita ab eo ſeparatur, & ad mortem tranſmittitur, nos docente exemplo, quod ipſa Chriſti virtus omnia viuificat, & qui ab ea ſeparatur, non habet vitam æternám, ſed eſt mortuus peccato.] Pulchrè verò Cabaſilas in Expoſitione Liturgiæ cap. 36. quomodò Chriſtus pro vniuerſali ſanctitatis influxu in fideles quoſcumque, ſit verus iuſtitiæ Sol, ſic exponit. [Cum clamauit Sacerdos, *ſancta ſanctis*, fideles contra exclamant; *Vnus ſanctus, vnus Dominus Ieſus Chriſtus, in gloria Dei Patris*. Nemo enim ex ſe habet ſanctificationem, nec eſt humanæ virtutis opus, ſed ex illo omnes, & per illum. Et quemadmodùm ſi multa ſpecula ſub Sole poſueris, omnia quidem reſplendent, & radios emittont, & videberis multos ſoles videre: verè autem eſt vnus Sol, qui fulget in omnibus, ita etiam *vnus ſanctus* nihilo ſeciùs]

Suffragium rationis, pro tam vniuerſali influxu Chriſti, in bona gratia hominis lapſi.

735 Ratio huius veritatis alia quærenda non eſt, quàm beneplacitum Patris: qui complacens ſibi in dilecto Filio, voluit omnia nobis per illum obtingere. Pertinuit enim ad perfectam Dei prouidentiam, proſpicere nobis gratiæ aquam, ſalientem in vitam æternam per huiuſmodi tubum, vt debitus ordo retineretur; qui poſcebat, Chriſto animam ſuam ad reparationem diuini honoris elargito, hoc decus rependi: Vnde etiam factum eſt, vt amor noſter in Chriſtum incederetur magis, cum videmus nos in omnibus diuites fieri in illo. Egregiè porrò S. Hieronymus in cap. 53. Eſaiæ ad illud, *ſi poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longæuum, & voluntas Domini in manu eius dirigetur*; Ita ea verba accipit, vt planè ferant, voluntatem Patris eſſe, vt omnia per Chriſtum habeamus, ipſéque illuſtris & clarus apud nos eo nomine euadat, quod pro eius amore ac meritis; omnia cœleſtia dona accipiamus. Idem Hieronymus aut quiuis alius apud eum, Autor Commentarij in Pſal. 132. multa de vnguento ſanctificante præfatus, circa illud, *ſicut vnguentum in capite*, hæc ſubdit, vt oſtendat omnem gratiam à Deo Chriſti capite, in Chriſtum; ab hoc autem capite noſtro, in nos dimanare: quæ ſumma eſt Chriſti gloria à Deo intenta. [Barba (inquit) virilitatis indicium eſt Mulierem enim & virum, hoc ſigno natura diſtinguit. Barba, igitur virilitatis indicium eſt. *Caput* ergo diuinitas dicitur, hoc eſt Deitas. Barba verò virum indicat; *vt*, (inquit,) *perueniamus in virum perfectum qui eſt Chriſtus*. Vide ergo quid dicas; *Sicut vnguentum*, ſicut benedictio vnguenti de capite, hoc eſt, de diuinitatis ſermone, *deſcendit in barbam*, deſcendit in virum perfectum, qui eſt Chriſtus & poſtea deſcendit ipſum vnguentum *in oram veſtimenti eius*: ſic benedictio & ros montis Hermon, deſcendit in montem Sion. *Vnguentum* verò hic pro benedictione ponitur. *Dilexiſti iuſtitiam*, (inquit,) *& odiſti iniquitatem: propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis præ participibus tuis*. Videte quid dicat; *Dilexiſti*, (inquit,) *iuſtitiam, & odiſti iniquitatem*. Non ſufficit diligere iuſtitiam, ſed è contrario, odiſſe iniquitatem; Videte qui dicat, *Et odiſti iniquitatem*. Pro his virtutibus quid accepit. *Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis*. Hoc ad Chriſtum dicitur: Ideò, tu vnctus es, vt cæteros vngetes. Vnctus ex *oleo exultationis præ participibus tuis*, hoc eſt, pluſquàm Apoſtoli tui. Tu enim vnguenti habuiſti fontem; Illi ſtillas habuerunt. *Sicut vnguentum in capite*. Præſtet & nobis Dominus hoc vnguentum diuinitatis; quòd venit in barbam, hoc eſt, in virum perfectum Aaron, in Aaron Sacerdotem. Aaron autem interpretatur, *montanus*. Videtis quoniam iſte Sacerdos non eſt de vallibus ſed de montibus eſt. *Barba*, (inquit) *Aaron*. Quod *vnguentum in capite, venit in barbam*: à Verbo Dei, venit ad hominem, quem eſt dignatus aſſumere. Et quid nobis prodeſt barba iſta vncta, & vir iſte perfectus? Videamus quos perfectus habeat. *Quod deſcendit in oram veſtimenti eius*. Nos ſi veſtimentum Chriſti ſumus, nuditatem eius noſtra veſtimus fide.] Confirmat multis, nos eſſe veſtimentum. ac proinde vnguentum gratiæ quod nos defluit, demitti per caput, Chriſtum.

736 Pertinet eodem, quod Origenes hom. 13. in Ezech. omnem pulchritudinem ſpiritualem à Chriſto diuidi, & ab eo in alios deriuari tradit. Item quod bono interior & ſupernaturalis terreno adiunctus, vt latè philoſophatur S. Hilarius in Pſal. 118. ad illud *manus tuæ fecerunt*

runt me. dicitur factus ad imaginem Dei; Non imago, ſed ad imaginem; hoc eſt, ad Chriſtum, qui eſt imago Dei inuiſibilis: quia per Chriſtum tota noſtra ſanctitas aduenit, qua ei conformamur. Vt idcirco Chriſtus dicatur Dei manus, de quo plenè ſanctus Ambroſius ſerm. 10. in Pſal. 118. verſ. 1. & nos infra cum de Chriſto Patre.

Eò prætereà pertinet, quod Chriſtus omnem bonam operationem in nobis elicere; & in nobis cum Satana pugnare; in nobis item pati & occidi dicitur: quia per eius gratiam omnia illa facimus & ſubimus. Dixi in hanc rem pleraque in Tractatione de Martyrio parte 2. c. 3. num. 21. Nunc addo inſignem locum ex ſancti Paulini Epiſtola 29. quæ eſt prima ad Aprum. Præfatus enim, virtutem Apri, fuiſſe Chriſti opus, addit. [Ab initio ſeculorum, Chriſtus in omnibus ſuis patitur. Ipſe eſt enim initium & finis, qui in lege velatur, in Euangelio reuelatur, mirabilis ſemper & patiens, & triumphans in ſanctis ſuis Dominus. In Abel occiſus à fratre, in Noë irriſus a filio, in Abraham peregrinatus, in Iſaac oblatus, in Iacob famulatus, in Ioſeph venditus, in Moyſe expoſitus, & fugatus, in Prophetis lapidatus, & ſectus, in Apoſtolis terra marique iactatus, & multis ac variis B. Martyrũ crucibus frequenter occiſus. Idem igitur etiam nunc infirmitates noſtras & ægritudinem portans, quia ipſe eſt homo ſemper pro nobis in plaga poſitus, & ſciens ferri infirmitatem, quam nos ſine ipſo nec poſſumus ferre, nec nouimus. Ipſe, inquam nunc quoque pro nobis & in nobis ſuſtinens mundum, vt perferendo deſtruat, & virtutem infirmitate perficiat. Ipſe & in te patitur opprobria, & ipſum in te, odit hic mundus.] Nec omittendus Origenes hom. 22. in Num. ad illud *aſcenderunt filij Iſraël, cum virtute ſua*, quod ſic Gloſſat. [Quæ eſt virtus eorum, niſi ipſe Chriſtus, qui eſt virtus Dei? Qui ergo aſcendit, cum ipſo aſcendit, qui ad nos inde deſcendit; vt illuc perueniat, vnde ille non neceſſitati, ſed dignatione deſcendit, vt verum ſit illud quod dictum eſt, quia *qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit*.]

Reiecti, qui actus aliquos ſupernaturales hominis lapſi, & Sacramentorum applicationem Chriſti influxui ſubducunt.

737 Cum autem fundamenta quæ protulimus, ad tribuendam Chriſto moralem cauſalitatem in gratiam hominis lapſi, ſint vniuerſalia, & nihil ſupernaturale abſque Chriſto fieri aut haberi per nos poſſe, diſertè tradant, nulla planè admittenda eſt exceptio. Non igitur Chriſtus moralis cauſa fuit ſolius primæ gratiæ iuſtificantis, & conſequentium omnium bonorum, ſed etiam fidei, & omnium aliarum anteriorum diſpoſitionum quibus præparamur ad primam gratiam ſanctificantem: quos actus quidam Theologi à Chriſti in nos influxu ſubduxerunt, vt Capreolus in 3. diſt. 18. quæſt. 1. *ad argumenta contra primam*. Driedo Tract. 2. de Captiuit. & Redemp. generis humani cap. 2. art. 4. Addamus Philippenſium 1. & 2. Petri 1. ac Ruardus art. 6. Louan. contra Lutherum. & iiſdem alios complures adiungit Henriquez lib. de Sacramentis in genere cap. 3. num. 4. *Littera X*. Horum ſententiam Molina 1. parte quæſt. 23. art. 5. diſp. 2. concl. 4. meritò pronuntiat eſſe Scripturis diſſentaneam, & diſcrepantem à dignitate Chriſti. Et inferiùs ait, non videri dubitandum, quin ſit erronea. Quod ferè etiam ait Henriquez ſupra, & apertè Suarez lib. 2. de prædeſt. c. 24. num. 39. Verè enim fides, & actus alij antecedentes primam gratiam ſanctificantem, ſunt benedictiones aliquæ cœleſtes. At eas omnes per Chriſtum nobis obtingere, affirmat Paulus Epheſ. 1. ibidémque ait, nos in Chriſto ſorte vocari. Vocatio autem eſt gratia præueniens, & ſanctificatione anterior. Expreſsè quoque Chriſtus Hebræorum 12. vocatur *auctor fidei*. Quomodò ergo non per eum fides noſtra? Videtur denique quod diximus, apertè definitum in Tridentina Synodo ſeſſ. 6. cap. 5. vbi dicitur. [Declarat ſancta Synodus ipſius iuſtificationis exordium in adultis, à Dei per Chriſtum Ieſum præueniente gratia, ſumendum eſſe.] Additque ca. 7. [Hominem per Ieſum Criſtum accipere fidem, ſpem, & charitatem: vt quæ Adam inobediens nobis perdidit recuperemus per Chriſtum.] Neque tamen ex eo quod hæc dona nobis ſuper Chriſtum obtingant, ſequitur ea exuere rationem gratiæ cum ex iuſtitia donentur. Quamuis enim reſpectu Chriſti, debeantur, & ex meritis dentur; tamen reſpectu noſtri, (quod vnum fides docet,) ſunt planè gratuita. Quin etiam reſpectu Chriſti, ſi prima omninò radix attendatur, conferuntur ex gratia, ideſt ex mero diuino beneplacito. Itaque fundamentum aduerſariorum, eſt planè ruinoſum.

Sed neque eximenda eſt è Syllabo gratiarum nobis per Chriſtum obuenientium, applicatio Sacramentorum, quibus veluti mediis applicantur nobis Chriſti merita: quod conſequenter faciunt Doctores proximè impugnati. Idcirco enim ſolam primam gratiam ſanctificantem aiunt concedi nobis per Chriſti merita, non item diſpoſitiones ad eam præuias, quia per has diſpoſitiones, tales reddimur quales Chriſtus nos eſſe vult, iuxta leges latas circa modum applicandi nobis ſua merita. Primum verò quod iam diſpoſitis, & aptis ad Chriſti merita participanda confertur ex Chriſti meritis, aiunt eſſe adoptionem filiorum. Cum ergo applicatio Sacramenti quo paruulus ſanctificatur, aut adultus interueniente aptatione conueniente gratiam recipit, ſit quid præuium adoptioni filiorum; dicere conſequenter tenentur, eam applicationem non eſſe ex Chriſti meritis; ſed eſſe effectum diuini in nos beneplaciti, nullis Chriſti meritis nixum. Hoc ego nulla ratione admitto. Nam applicatio Sacramenti, eſt magnum gratiæ donum, & benedictio cœleſtis, ſine qua paruulus non reciperet gratiam: Adultus autem aut nullo modo eam reciperet, (ſi videlicet contritionem non interponeret, aut nõ reciperet eo modo. Igitur cũ monſtratum ſit, omnia gratiæ dona obuenire nobis per C. non eſt quod eam gratiam excludamus ab ſerie. Argumentum verò pro aduerſariis prolatum, eſt planè inane. Gratis enim ſupponunt, ante perceptam adoptionem, hominem non eſſe aptatum & diſpoſitum ad percipiendum fructum meritorum Chriſti. Fructus enim meritorum Chriſti, (quod hi Autores non aduerterunt,) non continetur ſola ſanctificatione, eiuſque fru-

ctricibus; ſed iis quoque vel actibus noſtris, vel applicationibus extrinſecis, quibus ad gratiā conſequēdā peruenimus: cuiuſmodi ſunt diſpoſitiones liberę ad ſanctificationē, & gratię præuenientes accōmodatæ ad cauſandas illas diſpoſitiones. Itemque applicatio ſacramentorum. Non eſt igitur negandum, quin hæc gratiæ beneficia, obtingant nobis per Chriſtum. Et hoc eſt haurire aquas de fontibus Saluatoris, & ablui ex fonte patente domui Iacob, qui fons eſt Chriſtus Dominus. Nemo verò iure negauerit, quin ſit ingens gratia, non ſolùm ablui per aquas fontis illius, ſed etiam eum habere patentem, nobiſque applicari ad abluendum. Ipſam verò vniuerſam ſacramentorum gratiam, à Chriſto eſſe, in confeſſo eſt: idque vt ſignificetur, nullum ſacramentum abſque cruce peragitur. Audi Autorem ſermonis de Baptiſmo Chriſti, apud Cyprianum, *ſub initium.* [In cruce Domini gloriamur, cuius virtus omnia peragit ſacramenta, ſine quo ſigno nihil eſt ſanctum, neque aliqua conſecratio meretur effectum. Hinc omnium ſanctificationum exurgit ſublimitas, & profundum, & longè latéque plenitudo diffunditur gratiarum.]

Item qui gratiam antiquorum, ab eo exemerunt.

738 Non item ab vniuerſali canone propoſito, quo omnem gratiam hominis lapſi, à Chriſti capitis influxu deriuari diximus, eximenda eſt gratia antiquorum. Meritóque Turrecremata lib. 1. ſummæ de Eccleſia cap. 51. grauiter notat æqualem ſuum, Auguſtinum de Roma, inficiantem, gratiam antiquorum manaſſe à Chriſto. Iure item in eamdem doctrinam quorumdam ſui temporis, concitatur Iſidorus de Iſolanis lib. 1. de Imperio militãtis Eccleſiæ tit. 9. quæſt. 1. ſimilitérque Molina concl. illa 4. *ſub finem*, vehementer ſibi diſplicere ait, quod Driedo negat fuiſſe ex Chriſti meritis, præparationes queis olim Deus antiquos Patres, ipſamque Deiparam aptauit, vt ex eis Chriſtus prodiret. Omnem quippe gratiam, etiam anteriorum Chriſto ſanctorum, de Chriſti fonte manaſſe, pulcherrimè monſtrat S. Leo ſerm. 10. de Natiuit. c. 7. vbi agens de fidei Chriſtianæ primariis capitibus, ait. [Hoc credentes, dilectiſſimi, Chriſtiani ſumus, veri Iſraëlitæ, & in conſortium filiorum Dei veraciter adoptati: quia & omnes ſancti, qui Saluatoris noſtri tempora præſtiterunt, per hanc fidem iuſtificati, & per hoc ſacramentum, Chriſti ſunt corpus effecti, expectantes vniuerſalem credentium redemptionem in ſemine Abrahæ, de quo dicit Apoſtolus; *Abrahæ dictæ ſunt repromiſſiones, & ſemini eius. Non dicit & ſeminibus quaſi in multis, ſed quaſi in vno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus.* Propter quod Matthæus Euangeliſta, vt promiſſionem ad Abraham factam, oſtenderet in Chriſto eſſe completam, generationum ordinem percurrit, & in quo omnibus gentibus diſpoſita fuiſſet benedictio, demonſtrauit. Lucas quoque Euangeliſta, ab ipſo Domini ortu ſeriem generis ſui ſurſum versùs retexuit, vt etiam illa ſecula quæ diluuium præuenerunt, & huic Sacramento doceret fuiſſe connexa, omnéſque ab initio ſucceſſionum gradus, ad eum in quo vno erat ſalus omnium, tetendiſſe. Non ergo dubitandum eſt, quia præter Chriſtum, *non eſt aliud nomen ſub cælo datum hominibus, in quo nos oporteat ſaluos fieri.*]

739 Subtiliter circa duplicem Genealogiæ Chriſti texturam philoſophatur ad hunc ipſum ſcopum Paulinus Aquilei lib. 2. contra Felicem *in fine.* Sed commodiùs, certè clariùs id ipſum, & alia præterea nonnulla, circa eamdem Chriſti Genealogiam obſeruauit S. Anſelmus enarrat. 2. in Euang. decerpo partem [In generationibus Matthæi, ſignificatur noſtrorum ſuſceptio peccatorum à Chriſto Domino; in generationibus autem Lucæ, deſignatur noſtrorum abolitio peccatorum à Chriſto Domino. Ideò ille eas deſcendens enarrat, iſte aſcendens. Remiſſis enim peccatis ad Dominum reuertimur & aſcendimus, à quo per Adam peccantes receſſimus, & huc delapſi ſumus. Nam quod dicit Apoſtolus, *Miſit Deus Filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati*, hæc eſt ſuſceptio peccatorum. Quod autem addit, *vt de peccato damnaret peccatum in carne*, hæc eſt expiatio peccatorum. Proinde Matthæus à Dauid per Salomonem deſcendit, in cuius matre ille peccauit: Lucas verò ad ipſum Dauid per Nathan aſcendit, per cuius nominis Prophetam, Deus peccatum illius expiauit.] Et inferiùs ad illud *qui fuit Enoch*; ex Luca depromptum. [Pulchrè generationum ordo, à baptizato Dei filio vſque ad Deum patrem aſcendens, ſeptuageſimo gradu Enoch habet, qui dilata morte tranſlatus eſt in paradiſum, vt ſignificet eos qui in gratia adoptionis filiorum ex aqua & Spiritu ſancto regenerantur, interim poſt ablutionem corporis externam, ſuſcipiendos in requiem. Septuagenarius quippe numerus, propter ſeptimam Sabbati, ad requiem eorum ſignificandam, qui iuuante Chriſti gratia Decalogum legis impleuerunt, aptiſſimè congruit; & in tempore Reſurrectionis indemutabili Dei ſapientiæ contemplandæ per ſecula, monſtret eſſe iungendos. Ad vltimum verò dicitur. *Qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei*, Quia Chriſtus Iuſtitiæ ſuæ patrique nos expiatos ab omni peccato purgatóſque coniungit, vt fiat quod ait Apoſtolus; *Qui autem adhæret Domino, vnus Spiritus eſt.* Propterea in hoc numero generationum, & ipſe Chriſtus, à quo incipit enumeratio; & Deus, ad quem peruenit, connumerantur, & fit numerus ſeptuaginta ſeptem, quo ſignificatur omnium prorſus remiſſio & abolitio peccatorum; quam etiam ipſe Dominus per huius numeri myſterium euidenter expreſſit, dicens; remittendum eſſe peccata *non ſolum ſepties, ſed etiam vſque ad ſeptuagies ſepties.*] Fuse proſequitur myſteria huius numeri, & quomodò remiſſio peccatorum omnium per eum ſit deſignata. Tum addit. [Itaque quia in ſeptuageſimo ſeptimo numero deſignatur, & primi hominis & cæterorum, qui ex eo prodierunt, tranſgreſſio, aptè Deus ſeptuageſima & ſeptima generatione venit, abolitutus omnia peccata ſuorum fidelium. omnes enim qui more Chriſtiano accedunt ad lauacrum, continentur in myſterio ſeptuaginta & ſeptem generationum; & ideò remiſſionem peccatorum conſequuntur ab eo, qui tot generationes mundans, in hoc numero remiſſionem culparum conſtituit, & in fine tot generationum, venit tollere peccata mundi. Non ſolùm enim eos qui in nouo Teſtamento baptizantur, purificat, ſed & illós qui ab exordio mundi,

mundi, in eum venturum rectè crediderant. Vnde ſurſum redeundo numerat Euangeliſta ſanctas has generationes, vt oſtendat & ad omnes eas pertingere purgatoriam & reconciliatricem, Chriſti gratiam; omnéſque, qui nunc Baptiſmi ſacramentum rectè ſeruant, ad Deum redire. Nam gratia diuinæ Incarnationis & Purificationis in omnes retrò generationes aſcendit, vt intelligamus nullum tempus vnquam ſine electis Chriſti tranſiſſe, qui per eum ab originali culpa ſunt liberati Propter quod & ipſe Adam, quem Dei ſapientia, quæ Chriſtus eſt, *eduxit*, vt ſcriptum eſt, *a delicto ſuo*, in fine relationis gubernationum, Filius Dei per hanc Chriſti gratiam oſtenditur. Ac inde Pater Deus, Chriſtum Deum & hominem recipit, & per hunc omnes, qui membra ſunt, erant.]

740 Audi etiam Origenem hom. 27. in Num. ad illud, *hæ ſunt manſiones*. Sic enim ſcribit. [In Ægypto erant filij Iſrael, in operibus Pharaonis Regis, luto ac latere affligebantur, donec ingemiſcentes, clariorem ad Dominum: & exaudiens gemitum eorum mitteret eos Verbum ſuum per Moyſem, & educeret eos de Ægypto. Et nos ergo cum eſſemus in Ægypto, mundi dico huius erroribus & ignorantiæ tenebris, operantes opera Diaboli, & in concupiſcentiis & voluptatibus carnis, miſeratus eſt Dominus afflictionem noſtram: & miſit Verbum ſuum, vnigenitum Filium, qui nos de ignorantia erroris ereptos, ad lucem diuinæ legis adduceret. Sed primò omnium, intuere myſterij rationem: quam qui diligenter obſeruauerit, in Scripturis inueniet, in egreſſione filiorum Iſraël de Ægypto, quadraginta & duas habitas eſſe manſiones: & rursùm aduentus Domini & Saluatoris noſtri in hunc mundum, per quadraginta & duas generationes adducitur. Sic enim Matthæus Euangeliſta commemorat dicens; *Ab Abraham vſque ad Dauid Regem, generationes quatuordecim. Et à Dauid vſque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim. Et a tranſmigratione Babylonis vſque ad Chriſtum, generationes quatuordecim.* Illas ergo quadraginta & duas generationum manſiones, quas Chriſtus fecit aſcendens in Ægyptum mundi huius, ipſo numero quadraginta & duas manſiones faciunt, qui aſcendunt de Ægypto. Et benè obſeruanter poſuit Moyſes, dicens; *Aſcenderunt filij Iſraël cum virtute ſua*. Quæ eſt virtus eorum, niſi ipſe Chriſtus, qui eſt virtus Dei? Qui ergo aſcendit, cum ipſo aſcendit, qui ad nos inde deſcendit, vt illuc perueniat, vnde ille non neceſſitate, ſed dignatione deſcendit, vt verum ſit illud, quod dictum eſt, quia *qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit.*]

Bernardus Epiſt. 190. diſputans contra Abelardum, hoc fuiſſe ait, quod Chriſto acclamabant, & qui præibant & qui ſequebantur, *benedictus qui venit in nomine Domini*, agnoſcentes ab eo omnem ſuam benedictionem dimanare, & omnem peccatorum abſterſionem. Eodem ſenſu, eas acclamationes accipit S. Greg. hom. 17. in Ezech.

Antiquæ adumbrationes, veritatis propoſita.

741 Eodem applicat S. Cyrillus lib. 2. de adorat. quod de ſerpente per caudam apprehenſo à Moſe, ſicque in priſtinam formam reuocato, traditur Exodi 4. Cum enim præmiſiſſet manum Moſi antè leproſam; eſſe Chriſtum, cuius dextera fecit virtutem; cáinque apprehenſionem ſerpentis, naturæ noſtræ ſuſceptionem ſignificaſſe; eius verò redintegrationem in honorem regium & expurgationem à veneno; ſiue reformationem à ferali nequitia, & ſanctificationem, regreſſione ſerpentis in virgam regiam, fuiſſe adumbratum: his inquam præmiſſis, rogatus à Palladio Collocutore, S. Cyrillus, quorſum Moyſes, ſerpentem cauda potiùs quàm aliter prehendiſſe legatur, hanc reddit rationem. [Caput, velut initium quoddam eſt totius animantis, vt cauda finis. Age igitur vniuerſum genus humanum, vt vnum animal hactenus cogitemus; apprehendit igitur caudam Chriſtus, ideſt extremas partes atque vltimas, extremis quippè ſeculorum temporibus aduenit. Verùm quemadmodùm, quamuis Moyſes caudam apprehendiſſet, tamen vſque ad ipſum quoque caput illa reformatio recurrit; (eſt enim totus ille ſerpens in virgam immutatus,) ad eundem modum, vltima licet apprehenderit Chriſtus, attamen in vniuerſum genus pertinet, & ad caput ipſum vſque, ideſt, Adam, illa per gratiam reformatio pertingit. Scriptum eſt enim, ideo Chriſtum eſſe mortuum & reuixiſſe, vt viuis ac mortuis dominetur: Igitur in extremis, ipſa quoque principiorum ſimul ac eſt perfecta redemptio.]

Rurſus verò ad eiuſdem libri calcem, exponens factum Sephoræ circumcidentis filium tenellum; Sephoram quidem filiam Sacerdotis Madiam, Moſi iunctam matrimonio, interpretatur Eccleſiam ex gentibus, adunatam Synagogæ. [Ergo cum Sephora (inquit) Eccleſiæ loco ex gentibus collectæ accipiatur à nobis, proculdubio, qui eſt ex ea filius, recentioris populi figuram tenebit; eò quòd illam quam ſpiritus efficit in Chriſto pueritiam, atque in Deum regenerationem credentes acceperint, quos etiam *populum qui creabitur*, appellat profectò Dauid. Is igitur nuper in Chriſto genitus puer; recentior, inquam, per fidem populus, per Circunciſionem in ſpiritu mortem cohibet: Eſt enim calculus, naturę illius firmiſſimę nota: eius enim robur atque ſoliditas, per lapidem, vt qui durus admodùm ſit, ſignificatur. Itaque etiam Ieſus Naue, cum Iſraëliticas copias per Iordanem traieciſſet gladiolis cum lapideis circumcidit, videlicet illam in Chriſto per Spiritum Circunciſionem præfigurabat: Petra enim Chriſtus, quem tanquam in figura, vt modò dixi, ille quoque calculus prænotat, quo Sephoræ eſt filius circumciſus. Quo tempore, etiam mors aufugit, atque à Moyſe diſceſſit is, qui illum quærebat occidere, quod illius in Chriſto circunciſionis Myſterium honoraret; in quo res ipſa geſta figuratè nobis ſubclamare videtur, non ab iis modò, qui Chriſti circuncisione dignati ſunt, receſſiſſe mortem, ſed ipſis etiam Patribus eam, Chriſti inquam, myſterium, auxilio fuiſſe. Vt enim omnes in Adam mortui ſumus, ſic in omnes

nea

nes quoque illa per Chriſtum gratia fertur ac funditur. *Ideò namque mortuus eſt, vt & mortuis & viuis dominetur.* Ergo illo ipſo tempore, quo iunior populus circuncidirur, ſimul quoque patribus vitæ præſtatur. Viuunt enim Deo, eo ipſo quod victuri ſunt: id enim ſacris libris eſt proditum. Spiritalis porrò Circumciſionis tempus, Chriſti aduentus eſt.]

Illuſtratio eiuſdem ex Anſelmo. Molliitur Rupertus.

742 His veluti adumbrationibus, veritas quam propoſuimus de anteriorum Sanctorum gratiâ è Chriſti fontibus hauſta, non parum illuſtratur. Sed iuuat inſuper, ei etiam lucem affundere maiorem, & firmitatem conciliare, adducta inſigni ratiocinatione S. Anſelmi lib. 2. cur Deus homo c. 16. qua modus communicatæ antiquis, Chriſti gratiæ, & congruens ratio cur ipſi quoque de Chriſti plenitudine accipere debuerint, perbellè exponitur. Sic igitur habet. [Oportuit vtique, vt illa redemptio, quam Chriſtus fecit, prodeſſet, non ſolùm illis, qui eo tempore fuerunt, ſed & aliis. Sit enim Rex aliquis, cui totus populus ſuæ cuiuſdam ciuitatis ſic peccauit, excepto vno ſolo, qui tamen eſt de illorum genere; vt nullus eorum facere poſſit vnde mortis damnationem euadat. Ille autem, qui ſolus eſt innocens, tantam apud Regem habeat gratiam, vt poſſit; & tantam dilectionem erga reos, vt velit omnes, qui credunt ſuo conſilio, reconciliare quodam ſeruitio ipſi Regi valdè placituro, quod facturus eſt, die ſecundùm voluntatem regis ſtatuto: & quoniam nõ omnes poſſunt, qui reconciliandi ſunt, ad diem illam conuenire, concedit Rex, propter magnitudinem ſeruitij illius, vt quicumque vel antè, vel poſt diem illum, confeſſi fuerint ſe velle per illud opus, quod ea die fiet, veniam impetrare, & ad pactum conſtitutum ibi accedere, ab omni culpa ſint abſoluti præterita; & ſi contigerit vt poſt hanc veniam iterum peccarent, ſi dignè ſatiſfacere & corrigi deinceps voluerint, per eiuſdem pacti efficaciam iterum veniam recipiant: ſic tamen, vt nullus palatium eius ingrediatur, donec factum ſit, vnde culpæ relaxantur. Secundùm hanc ſimilitudinem, quoniam non potuerunt omnes homines qui ſaluandi erant, præſentes eſſe, quando redemptionem illam Chriſtus fecit, tanta fuit vis in eius morte, vt etiam in abſentes vel loco, vel tempore, eius protendatur effectus. Quòd autem, non ſolùm præſentibus prodeſſe debeat, hinc facilè cognoſcitur: quia non tot præſentes eius eſſe morti potuerunt, quot ad ſupernæ ciuitatis conſtructionem neceſſarij ſunt, etiamſi omnes, qui eiuſdem mortis tempore vbicúmque erant, ad illam redemptionem admitterentur. Plures enim ſunt Dæmones, quàm (de quibus reſtaurandus eſt numerus eorum,) ea die viuerent homines. Nec credendum eſt, ex quo factus eſt homo, vllum tempus fuiſſe, quo mundus iſto cum creaturis ſuis, quæ factæ ſunt ad vſus hominum, ſic vacuus fuiſſet, vt nullus eſſet in illo ex humano genere ad hoc pertinens, propter quod factus eſt homo. Videtur enim inconueniens, quod Deus vel vno momento permiſerit humanum genus, & ea, quæ fecit, propter vſum eorum, de quibus ſuperna ciuitas, perficienda eſt, quaſi fruſtra extitiſſe. Nam aliquatenus in vanum eſſe viderentur, quandiu non ad hoc, propter quod maximè factæ eſſent, viderentur ſubſiſtere.] Hæc S. Anſelmi ratiocinatio, opportuniſſima eſt ad intelligendum, quod ſuſceperamus comprobandum, nempe gratiam antiquorum Patrum à Chriſto tametſi illos ſubſecuto eſſe deriuatam.

Non repugnat Rupertus lib. 1. de operibus Spiritus ſancti cap. 27. cum negat collatam eſſe antiquis per Chriſtum remiſſionem peccatorum, ante Chriſti paſſionem. Senſus enim eſt tantùm, effectum illum peccati quo à regno excludebantur, non fuiſſe ſublatum niſi per Chriſti mortem: quamuis gratia qua ſublata eſt macula, data ſit antiquis per Chriſtum, cum ſunt iuſtificati. Exponit ſe ipſe Rupertus lib. 4. de Proceſſione Spiritus ſancti c. 12. [Per ſanguinem (inquit,) huius ſolius, tam illi, quam nos, Spiritum ſanctum in iſta gratia, quæ eſt remiſſio peccatorum, accepimus. In quorum videlicet, veterum & nouorum diſtinctione, illud perpendere pulchrum eſt, quia cum (ſicut alio in loco diximus,) duo ſint data ſancti Spiritus, alterum in remiſſionem peccatorum, alterum in diuiſiones gratiarum: Veteres prius in diuiſiones gratiarum, quàm in remiſſionem peccatorum acceperunt; noui autem, ſcilicet, nos, qui poſt paſſionem Chriſti renaſcimur aut renati ſumus, priùs in remiſſionem peccatorum, quàm in diuiſiones gratiarum accepimus.] Et mox. [Itaque de illis, ſcilicet de veteribus Sanctis ſiue filiis Dei, maximè qui ante diluuium fuerunt, rectè dicas illud myſticum B. Iob, *quia concepti non viderunt lucem.* Gratia namque Spiritus ſancti, qui eſt ipſa benedictio Patris & Filij, qua benedixit Deus maſculum & fœminam dicens, *Creſcite & multiplicamini,* ſterilis quidem deinde nunquam fuit, quin tanquam maternus vterus conciperet filios Dei, ſed quia non peruenerunt ad iam dictæ remunerationis diem, imo nec cogniti ſunt mundo per alienius Scripturæ narrationem, nimirum quaſi concepti non viderunt lucem.]

Difficultas in contrarium quoad gratiam Deiparæ, & maiorum Chriſti.

743 Ratum igitur eſto, gratiam quam antiqui Patres acceperunt, è Chriſti meritis dimanaſſe. Eſt tamen circa hoc difficultas non parua, propter Deiparam, & antiquos illos à quibus Chriſtus accepit eſſe. Nam meritum propriè dictum, cum ſit moraliter effectiuum, ſupponit merentis exiſtentiam, ſaltem obiectiuam, naturâ priorem merito, & gratia per meritum conceſſa. Eóque modo Chriſtus ab origine mundi occiſus eſt, quatenus in præuiſione Dei, mors & meritum eius, fuit ante gratiam conceſſam iuſtis veteris Teſtamenti, ac legis naturæ, Atqui ea obiectiua anteceſſio Chriſti, non videtur poſſe admitti quoad gratiam iuſtorum illorum qui fuerunt Chriſti progenitores, & ſuis piis actibus meruerunt de congruo, ſiu minùs Incarnationis ſubſtantiam ſaltem circumſtantiam aliquam. Nam gratia illa, ſi erat obuentura per Chriſti meritum, ſupponebat neceſſariò exiſtentiam Chriſti præcognitam, ſine qua meritum non intelligeretur à Chriſto manare: quia quod non eſt, aut eſſe non concipitur, non agit aut non concipitur agere, ſiue phyſicè, ſiue moraliter. In quo cauſalitas meritoria, quia eſt quaſi effectiua, differt à finali, quæ non impellit rem ad aliud, ſed ad ſuiipſius conquiſitionem allicit.

allicit. Si ergo illa gratia Patrum, ſupponebat Chriſti exiſtentiam, quomodò poterat cauſare moraliter ſiue meritoriè circunſtantias Incarnationis, ſine quibus Chriſtus non poterat intelligi exiſteos, & idoneus ad profundendum meritum, quo Patrum gratia obringeret?

Prior eius extricatio.

744 Hoc argumentum, latè tractatum eſt, exponendo cauſas Chriſti extrinſecas. Et ex ibi dictis, duplex eius diſſolutio habetur: prior eſt, Chriſtum Dominum, ſuppoſito peccato, fuiſſe à Deo antecedenter ad omnia prædefinitum quaſi vagè, quoad cauſas ex quibus eſſet proditurus: ita tamen, vt certò conſtaret Deo Chriſtum vi decreti illius, aliquo tandem modo, & per aliquas cauſas producendum, magna & eximia opera eſſe profuſurum, eáque hominibus applicaturum. Fateor opera Chriſti ſic obiecta Deo, non obiici vt merita formaliter & in actu ſecundo; neque enim obiiciuntur vt directa ad cauſandam præmij aſſecutionem. Obiiciuntur tamen vt capacia quæ ad id aſſumantur; ſeu vt apta & digna quibus implanterur formale meritum. Et catenus poſſunt dici *merita*, nempe obiectiue potiùs quàm formaliter: quia eorum intuitu Deus inducitur ad conferendum aliquod bonum, etiam ſi non intelligantur ab operante directa ad talem inductionem cauſandam, quod eſſet de ratione meriti formalis. Per ea ergo Chriſti merita ſic præconcepta, potuit conferre gratia Chriſti progenitoribus, qua congruè mererentur circunſtantiam aliquam attinentem ad Chriſti exiſtentiam, & Verbi Dei Incarnationem determinatè poſtmodùm decernendam per certas & definitas cauſas. Poſtmodùm dico, non quaſi ſit in diuino decreto vlla temporaria ſucceſſio; ſed quia noſtro concipiendi modo, ſimpliciſſimum & planè ſimultaneum proceſſum diuinæ voluntatis, pro varietate obiectorum ad quæ terminatur, dearticulamus, & ſignis rationis prioribus ac poſterioribus ſubnotatis, diſtinguimus. Quia ergo obiectum diuini decreti de Chriſto producendo, ſpectatum quaſi generatim, & antecedenter ad certas cauſas per quas executioni mandandum eſt, præſupponitur iiſdem cauſis determinatè conſideratis; meritò agnoſcitur in Chriſto prioritas aliqua rationis, in qua meritum Chriſti habet locum antecedenter ad cauſas illas definitas exiſtentiæ ſuæ, in poſteriori ſigno decernendas. Neque idcirco vlla in diuinam conceptionem confuſio, vel in decretum imperfecta indeterminatio cadit: ſed omnis confuſio & indeterminatio quæ ibi in priori ſigno concipitur, tenet ſe ex parte imperfecti noſtri modi concipiendi, ſalua ſemper Deo perfectiſſima ſua, & ab omnibus defectibus noſtris exquiſitè purgatâ, intelligendi & decernendi ratione, cuius correſpondentiam cum varia præſuppoſitione obiectorum eam terminantium, adæquate prædicta noſtro concipiendi modo conamur.

Poſterior difficultatis propoſitæ expeditio.

745 Alterum reſponſum, quo diſſolui poteſt difficultas propoſita, circa gratiam Chriſti progenitoribus conceſſam, illud eſt; gratiam nimirum illam non cecidiſſe ſub propriè dictum Chriſti meritum, quo res primùm ponitur; ſed tantùm ſub improprium & compenſatiuum, quod extenſa non nihil meriti notione, meritum dicitur. Imaginandum namque eſt, Deum gratiam antiquis illis Patribus & progenitoribus Chriſti, m, ante conceptam Chriſti exiſtentiam, vt eius adiunctum ad quod mererentur, conceſſiſſe veluti credito, probe conſcium, fore vt à Chriſto cum productus foret, exhibitione pretij ſuperabundantis compenſaretur. Qua ratione, gratia primùm conceditur antecedenter ad Chriſtum, ac proinde independenter ab eo. Poſtea verò poſita Chriſti productione ac meritis, ſi perſtet gratia (vt conſtat perſtare gratiam habitualem), reſluetur ex iuſtitia ex parte Chriſti, qui pretium pro ea gratia credito præſtita, eſt largitus. Hoc itaque pacto præcluditur difficultas propoſita, quæ ducebatur ex neceſſaria præexiſtentia obiectiua meriti propriè dicti ad præmium, quam conſtat non poſſe habere locum in Chriſti meritis ad primam gratiæ Patrum exhibitionem comparatis; quia merita Chriſti non potuerunt diuinæ præuiſioni obiici ante Chriſti progenitores, & gratiam eorum: quandoquidem Chriſtus meritis ſuis anterior, ab huiuſmodi progenitoribus pendebat, eratque eis & tempore & natura poſterior. Poſſe porrò iſta ſufficere ad explicanda & tuenda quæ de Chriſti merito circa antiquos Patres à quibus progenitus eſt, ſunt affirmanda, inde liquere videtur, quod hoc ſit aliquod meritum, & ea ratione rectè intelligatur, omnem planè gratiam hominibus lapſis cõceſſam, ad Chriſtum referri tanquam ad principium, & ab eo eſſe; quod vnum habemus ex principiis reuelatis, quibus nominatim traditur, Chriſtum mortuum eſſe in redemptionem earum præuaricationum quæ erant ſub priori teſtamento: atque adeò gratiam antiquis Patribus promeruiſſe. Et erunt ſane hoc Chriſti merito erga progenitores ſuos contenti, qui nullum aliud circa quoſuis antiquos, Chriſti meritum agnoſcunt; vt Ægidius de actibus ſupernat. diſp. 8. dubio 7. à n. 115. & à Raguſa Tomo 1, 3. p. diſp. 32. §. 4.

Diſcuſſa quæ in eam nuper obiecta.

746 Sic iam pridem ſtatueram de hoc merito, cum iſta recognoſcenti, oblatum eſt recens à prælo opus, Didaci Alarcon in primam partem, vbi tractatu 4. diſp. 3. c. 4. à n. 16. in hanc doctrinam à nonnullis quos refert traditam, fuſè diſputat. Reuera tamen quæ proponit numero illo 16. & tribus ſequentibus, nullo modo feriunt compenſationem illam gratiæ Patribus creditò conceſſà à Chriſto factam; ſed tantùm impugnant eiuſdem gratiæ meritum propriè dictum à Chriſto elicitum per actionem gratiarum, quale meritum non aſſignauimus Chriſto. Quamuis enim Chriſtus gratias Patri egerit pro gratia antiquis Patribus conceſſa; tamen per eam gratiarum actionem, Chriſtus non meruit propriè gratiam Patribus à quibus præhabita ſupponitur, etiam in obiectiua exiſtentia. Neq; verò Chriſtus dũtaxat per actum actionis gratiarum, (vt perperà aſſumitur) ſed per quoſuis alios actus ſuos; promeruit dicto modo patribus Gratiam. Omnibus enim C. actib. æquè com-

mune fuit, compenſare poſſe hoc munus collatum antiquis. Addit idem Autor numero 21. de fide eſſe, Chriſtum non modò eſſe cauſam finalem iuſtificationis hominum quorumcumque, ſed etiam meritoriam; vtramque enim illam cauſam expreſſè ſecernit Tridentinum ſeſſ. 6. c. 7. Atqui iuxta doctrinam propoſitam, Chriſtus non eſſet niſi cauſa finalis donorum Patribus conceſſorum. Nam dare gratiam ſanctificantem intuitu Chriſti eam aliquando compenſaturi, ſiue vt Chriſtus det gratiarum actionem, aliud non eſt, quàm Deum eam gratiarum actionem intendere; & vt ipſa aliquando ſequatur, dare gratiam: vbi nulla alia cauſalitas meritorum Chriſti apparet, quàm finalis: quæ tamen certò non ſufficit, cum Concilium præterea requirat meritoriam. Deinde ex generalibus doctrinæ de gratiæ principiis, conſtat; cum Deus dat gratiam vt aliquid fiat, non dare eam quia opus illud factum eſt, aut faciendum, iuxta ſolemnem Diui Auguſtini argumentationem libro de Prædeſtinatione SS. cap. tertio, & decimonono, & Concilij Arauſicani canone 25. Sed potiùs dare gratiam, vt fiat opus quod abſque gratia non efficeretur: quod eſt moueri à fine boni noſtri per Deum intento, non à merito per nos exhibendo. Si ergo ſimiliter Deus, ex intentione actionis gratiarum à Chriſto exhibendarum, contulit antiquis gratiam; perſpicuè ſequitur, Chriſtum non fuiſſe cauſam meritoriam gratiæ illius, ſed finalem tantùm: ſic Autor prædictus, parum appoſitè ad id de quo agitur. Chriſtum enim eſſe cauſam meritoriam gratiæ Patribus datæ, extra controuerſiam eſt. Sed quod id meritum ſufficienter accipiatur de compenſatione per Chriſtum præſtita, affirmant ij quorum ſententiam prædictus Autor excutit. Et cum deberet in ea merito pro compenſatione accepti explicatione refellenda hærere, totus eſt in excludenda mera cauſalitate finali, Chriſti in gratiam Patrum: quam ſolam cauſalitatem, gratis ſupponit inuehi ab iis quos impugnat. Itaque tota eius machinatio, abit caſſa, & in ventum.

Facile porrò eſſet, hunc Autorem vrgere multo magis, expendendo diſſolutionem nodi propoſiti quæ tandem ab ipſo profertur num. 37. & 53. Argumentum erat eiuſmodi. Gratia fuit antiquis Patribus data, tanquam præmium actionis gratiarum quam Chriſtus præuidebatur eliciturus in tempore. Sed talis gratiarum actio ſupponit ipſam gratiam collatam, vt per ſe liquet. Ergo idem eſt priuſquàm ſit: quia ſcilicet gratia eſſet ante præuiſam ſuam cauſam quaſi efficientem, ideſt meritum Chriſti ante quod præuiſum data ſupponitur. Huic argumento reſpondet Autor prædictus, gratiam datam Patribus, eſſe priorem actione gratiarum Chriſti, in genere autem cauſæ quaſi efficientis & meritoriæ, eſſe poſteriorem. Sicut actio phyſica pendet obiectiuè à termino qui per eam efficitur, & productio actiua Verbi diuini, ex parte Patris ſpecificatur à Verbo, vt à termino & obiecto, cognito ac producto per talem generationem quamuis Verbum origine, in genere principij quaſi efficientis, ſit poſterius ea generatione. Iſtam enodationem argumenti propoſiti cenſeo prorſus inanem. Eſt enim prorſus impoſſibile, vt aliquid priùs concipiatur exiſtere, (quod planè verum eſt de obiecto actionis gratiarum, ſeu de gratia data Patribus) & ſimul non concipiatur exiſtere; vt ſanè neceſſe eſt concipi gratiam Patribus datam, quatenus iuxta aduerſarium, cauſanda eſt à Chriſto, merito propriè dicto, per actionem gratiarum. Neque condimenta quibus aduerſarius conatur doctrinæ ſuæ ſaporem conciliare, ſunt reuera talia quæ inſulſitatem eius abſtergant. Nam in exemplis quæ proponit, præexiſtentia non exigitur vtrinque realis & exercita, ſaltem obiectiuè; ſed ex vna tantùm parte eſt præexiſtentia realis. Ipſe autem vtrinque, cum apertiſſima impoſſibilitate, ſtatuit realem præexiſtentiam inter duo illa de quibus hîc agitur: nempe inter gratiam veterum, Chriſti gratitudini tanquam cauſæ meritoriæ rependam, & ipſam gratitudinem; cui realiter præconcipi oportere beneficium collatum, nemo non videt. Quare valeat reſponſio, apertæ impoſſibilitati ſubnixa: & & probabile maneat, quod de Chriſti merito non niſi compenſatiuo, eſt adductum.

Summa antedictorum. Obiter an opus membri myſtici Chriſti, ſit moraliter dignum.

747 His ita conſtitutis, ratum ac fixum manet, quod hîc præmiſimus; nempe omnem gratiam hominis lapſi, eſſe gratiam Chriſti: vt mirum non ſit, in Conciliis Africanis, & Arauſicano, ac Tridentino, & in Epiſtolis ſummorum Pontificum Innocentij, Sixti, Zozimi, Cœleſtini, Gelaſij; Et apud Patres, præſertim Auguſtinum, omnem gratiam nobis conceſſam in hoc ſtatu, paſſim vocari *gratiam Chriſti*, ſiue *per Chriſtum*, quia eius meritis rependitur: ideſt, non tantùm in eius gratiam ac ob eius amorem, ſed etiam ob eius merita. Poſſet enim quis, ob perſonam quam diligit, tametſi nihil tale promeritam, aliquid præſtare alteri, quod non diceretur facere ob merita perſonæ dilectæ, etiamſi faceret eius intuitu. Deus ergo non tantùm in gratiam Chriſti eiúſque intuitu, homini lapſo gratiam contulit; ſed etiam propter merita Chriſti ſui: quod & Chriſto honorificentius eſt, & nos ad eius amorem vehementiùs incendit. Neque verò id duntaxat accipiendum eſt, de gratia entitatiuè ac intrinſecè ſupernaturali, ſed de omni planè gratia creata, etiam illa quæ extrinſeca eſt, & non niſi in remotione impedimentorum ſalutis cernitur; aut ad res temporales terminatur, dummodò ſupernaturali modo conferatur: ideſt aliquo modo ad ordinem gratiæ, & ſalutem æternam alicuius pertineat. Quicquid enim huiuſmodi eſt, rectè dicitur, & eſt gratia per Chriſtum. An verò his donis per Chriſti merita obuenientibus, annumeranda quoque ſit gratia increata, ideſt actus diuinus terminatus ad conferenda nobis hæc aut illa creata bona, dicam cap. ſequenti, tractans influxum Chriſti in prædeſtinatos. Quod enim ibi, de actu diuinæ voluntatis terminatæ ad prædeſtinatos ſtatuemus, æquè ſtatuendum eſt de actu ſimili, terminato ad quodcumque ſubjectum ſupernaturalis beneficij.

An item dona illa gratiæ, quibus Deo placemus, & merita quibus gratiam & gloriam comparamus, & opera inde procreata, ex eo quod ſint nobis per Chriſtum conceſſa, ſint moraliter digniora

digniora quàm ſi nobis aliunde obuenirent, de quo inter Præpoſitum 3. parte, quæſt. 19. num. 63. Vaſquem 1.2. diſp. 214. cap. 3. ac 7. negantes, & Vegam lib. 4. in Conc. cap. 8. Caietanum Tom. 3. Opuſcul. tract. 9. c. 9. Hoſium in Confeſſione Polon. c. 73. Becanum de Incarnatione cap. 14. quæſt. 12. num. 5. Suarem lib. 12. de gratia cap. 19. affirmantes, controuertitur; non refert multùm ad rem præſentem. Obiter tamen dixerim, adhærendum eſſe parti neganti, ſi ſenſus eſſet, opus ſupernaturale quod omnibus ſpectatis in ſtatu innocentiæ promeruiſſet gradum vnum gratiæ & gloriæ; nunc inuehere maiorem gratiam, Chriſto iſtud augmentum ſupra conditionem operis nobis promerente. Sic enim nos, citra diſpoſitionem noſtram iuſtificaremur, & beatemur ex parte. Nec cum prædictæ ſententiæ ſenſum ſtabiliunt, quæ pro ea proferuntur: ac nominatim quod Chriſtus Ioannis 10. ſe veniſſe ait, vt oues vitam haberent & abundantiùs haberent. Id enim optimè ſaluaretur, per meritum ſelectiorum illorum & vberiorum auxiliorum, quę dicerentur per Chriſtum nobis obrigiſſe, ſupra eos qui anterioribus ſeculis in magna gratiæ & auxiliorum caritate vixerunt. Si tamen ſenſus partis affirmantis tantùm ſit, opera noſtra, ex eo quod nos Chriſti corpori conſeramur vt membra viua, honeſtari nouo decore, fierique digniora, ac proinde certam aliquam gratiæ ſanctificantis ac gloriæ portionem eis ſic honeſtatis, tanquam circunſtantia. Quis nobiliore affectis, reſpondere; ſic non inuitus ſubſcribo parti affirmanti, cui non obſcure fauet Tridentinum Seſſ. 6. c. 16. Homini quippe, ex eo quod per gratiam ſanctificantem fiat membrum Chriſti viuum, accedit dignitas aliqua, ad conciliandam operibus eius dignitatem opportuna. Pro dignitate autem perſonæ, etiamſi opus in ſe ac intrinſecè idem foret, augeri meritum operis, ſententia eſt ſatis recepta in Tractatione de merito. Igitur rectè aſſerunt, opera hominis ex lapſu per Chriſtum erecti, & Chriſto capiti ſociati, eſſe magis meritoria, etiam prout ſunt ipſius hominis, auctiore per caput ſuum dignitate collucentis, quàm forent ſi ab homine elicerentur in ſtatu innocentiæ, ſecluſa honeſtatione operantis, ex eo quod ſit Chriſti membrum.

Sitne admittendus Chriſti influxus in hominem integrum, & Angelum.

748 Pergo ad influxum Chriſti in hominem integrum, & Angelus. Adam enim priuſquàm peccaret, gratia ſanctificante colluxit, quam non videtur potuiſſe per Chriſtum accipere, quia Chriſtus non fuit à Deo præordinatus, niſi occaſione peccati. Igitur ante præuiſum peccatum, non potuit prouidere Chriſtus venturus. Et tamen in ſigno rationis ante præuiſſum peccatum, Adam præuiſus eſt habere gratiam. Atque ita gratia Adamò collata in ſtatu innocentiæ, non videtur potuiſſe conferri ex Chriſti meritis. Et ita plane ſignificat S. Auguſtinus lib. de corrept. & gratia c. 11. Tametſi enim ait, Adamum innocentem non eguiſſe Chriſti morte, quod poſſet referri ad excludendam tantùm redemptionē; Tamen eo loquendi modo D. Auguſtinus videtur deſignaſſe Chriſti meritum, quod maxime morte conſtitit. Et alia ſubdit de potentiore gratia quæ Chriſtus eſt, Adamo non neceſſaria, nobis autem conceſſa; quæ planè ferunt eam quam dixi gratiæ Adami innocentis independentiam à Chriſti meritis. Et ita tradunt Munila prima parte q. 63. art. 3. diſp. vnica membro 5. concl. 7. Vaſques 3. parte diſput. 48. c. 2. infert, Chriſtum non eſſe caput hominis in ſtatu innocentiæ, quomodò enim caput, ſi gratiam non influxit? Neque verò dici poteſt, Deum per ſcientiam mediam, conſcium eius quod futurum erat, contuliſſe Adamo gratiam dependenter à Chriſto: quatenus ſcilicet conditionaliter præſciebat, Adamum in his vel illis conditionibus poſitum, peccaturum; atque adeò Chriſtum venturum, quas poſitiones iam tunc decernebat permittere, & præuidebat: ipſas apponendas. Hoc inquam iuuare non poteſt, ad explicandum quomodò Adamus in ſtatu innocentiæ potuerit gratiam accipere per Chriſti merita. Nam merita conditionalia, quandiu ſunt tantùm conditionalia, non mouent ad remunerandum: alioqui tota prædeſtinationis ſeries, poſſet eſſe ex merito. Et æquè dicendum eſſet, demerita conditionalia, digna eſſe repenſione actuali ſupplicij, quod nemo non videt, abſurdum eſſe, & iure à Diuo Auguſtino & Proſpero, aduerſus præmium meritis tantùm conditionatis rependum, obiicitur. Atqui merita Chriſti prout ſcientiæ mediæ obuerſantur, non ſunt niſi conditionata. Ergo vt ſic, non mouerunt Deum ad dandam Adamo innocenti gratiam. Cum autem conditio mandatur executioni, & merita Chriſti prænoſcuntur abſolutè futura, anteceſſit in priori rationis permiſſio peccati, ipſumque peccatum, quod ratione ſubſequitur ſtatum gratiæ, è quo Adamus per peccatum deiicitur. Hac difficultate vrgetur influxus Chriſti, in hominem conſtitutum in ſtatu innocentiæ.

Par porrò difficultas vrget pro Angelis. Collata namque eſt Angelis gratia, antecedenter ad peccatum Adami: vt ex eo conſtat, quod Dæmon qui priùs gratia colluxerat, poſtquàm fœlici illo ſtatu excidit, ruinam Adamo cuncitum. Ex quo ſequitur, gratiam & Adamo innocenti, & Angelis, in eodem ſigno rationis fuiſſe decretam. Sicut ergo difficultas propoſita, euincere planè videtur, gratiam non eſſe Adamo innocenti latam per Chriſtum, ex ſola peccati abſolutè præſciti occaſione decretum, ita idem de Angelorum gratia videtur affirmandum: quod cenſent Vaſques tertia parte diſp. 49. a c. 2. Leſſius Opuſc. de Chriſti prædeſtinatione num. 2. & 11. Becanus Tract. de Angelis c. 2. quæſt. 4. Aluares tertia parte, diſp. 40. & ibidem Pelantius quæſt. 8. art. 1. diſp. 1. Præpoſitus 3. parte q. 19. num. 57. Bonac. diſp. 2. de Incarnat. quæſt. 12. punctu 7 Nec qui in contraria ſunt ſententia, & Angelos gratiam à Chriſto habere cenſent, videntur ita philoſophati, niſi ex ſuppoſitione, Chriſti in primo ſigno, & antecedenter ad peccatum præuiſum prædeſtinati: Qua ſuppoſitione facta facili defenditur, quomodò Angeli à Chriſto gratiam acceperint; vt affirmat ſanctus Thomas in c. 1. Ioannis, ad illud, *de plenitudine eius omnes accepimus*. Suar. 3. parte Tom 1. diſp. 42 ſect. 1.

Valentia 3. parte diſp. 1. q. 8. punct. 3. Benxonius in Pſalm. 86. c. 29. priorem ſuam ſententiam retractans in gratiam concionatorum Fonſeca 6. Metaph. c. 2 q. 6. ſect. 2. Aſſert. 3. A Rüa controu. 8. ſcholaſtica, parte 1. & 2. Viegas in cap. 1. Apocal. Comment. 1. ſect. 9. Spinellus de Deipara cap. 14. Iacobus Pinto, adducens multos lib. 3. de Chriſto Crucifixo Titulo 2. loco 4. n. 6. & latè Feüardentius in appendice ad Caſtrum V. *Angelus* hæreſi 6. qui putat hanc gratiæ Angelicæ a Chriſto deriuationem, eſſe ex fide certam: contrarium autem placitum damnat hæreſeos, eo maximè nixus fundamento, quod Chriſtus ſit Angelorum caput æquè ac hominum: Ratio autem capitis ſupernaturalis, omninò ferre videatur, influxum gratiæ, membra ſub eo capite conſtituta perfundentis.

Eſſe par ratio hominis integri & Angeli, quoad rem præſentem.

749 In hac difficultate, fateor eandem omninò debere eſſe rationem Angelorum & Botoplaſtorum innocentium. Cum enim vtrique gratiam habuerint ante peccatum hominis prænuiſum, ex cuius occaſione Chriſtus decretus eſt; profectò vel vtrique gratiam à Chriſto acceperunt, vel neutri. Nec plus eſt certitudinis, in ratione capitis Chriſto vendicanda reſpectu primorum hominum, quàm reſpectu Angelorum, aut vice-verſa. Pauca quidem de hominis innocentis ſubordinatione ad Chriſtum, in Patribus produntur: in Scripturis autem vix vlla, quia ſtatus ille perbreuis fuit, & homo gratiam in eo diuinitùs indultam, mox amiſit, nec recuperauit niſi interuentu ſui noui quod fecit Dominus. Tamen cum ſit omnimoda paritas inter hominem innocentem & Angelum, quoad ſignum rationis in quo vtriſque decreta eſt gratia: cum item vtriſque obuerſata diuinitùs ſit Chriſti venturi ſpecies, quod de Angelis, docent paſſim qui eam fuiſſe illis occaſionem ruinæ volunt; de Adamo autem inſinuat haud obſcurè Apoſtolus, attingens Adami ſoporem ſupernaturalem: (neque verò neceſſarium fuit Chriſtum obiici Adamo, vt medicum, quia id eius lætitiam temeraſſet vt bene vidit Fauſtus lib. 2. de gratia & lib. arbitrio c. 7.) Cum inquam hæc omnia ita ſe habeant, & quoad hominem integrum, & quoad Angelum: omnino eodem modo de vtriſque philoſophandum cenſeo, quoad dependentiam gratiæ ipſorum à Chriſto. Nec quoad hoc, circa alterutros magnam certitudinem inuenio, contra Feüardentis amplificationem. Quod enim Chriſtus fuerit hominis innocentis & Angelorum caput, non probat, neceſſariò Adamum innocentem & Angelos habuiſſe gratiam dependenter à Chriſto: cum ratio capitis, poſſit per alium Chriſti influxum intelligi quoad Angelos; nempe per illuminationes, & eruditionem nouam ſuperiùs expoſitam. Quoad hominem autem innocentem, facile ſit, & incommodo vacans, rationem capitis adimere Chriſto. Itaque an gratia Angelorum & hominis innocentis, ſit gratia Chriſti, mecum problema eſt, in quo citra periculum fas eſt parti alterutri adhærere.

Admittitur pro vtriſque, Chriſti influxus, ex PP.

750 Mihi tamen ſententia, quæ Adami innocentis, & Angelorum gratiam Chriſto acceptam refert, amplectenda videtur, cum ea temperatione quam nunc proponam. Eſt enim Chriſto honorificentior, qui ea ratione vniuerſalis Pater futuri ſeculi conſtituitur: & totus ordo gratiæ ad eum reducitur; multòque meliùs intelligitur & Eccleſiæ vnitas, & Chriſti capitis ſuper omnem Eccleſiam ſumma perfectio, in ratione capitis. Idem non obſcurè in Scripturis inſinuari affirmant aliqui, quia apud Apoſtolum aſſeritur per ſanguinem Chriſti reconciliari omnia Deo & pacificari, tum quæ in cœlis, tum quæ in terris ſunt: pacificari inquam, non modò inter ſeipſa, ob ſupitam ſimultatem quæ homines inter & Angelos intercedebat, fœlicitérque Chriſti morte dirempta eſt, ſed etiam cum Deo, vt diſertè affirmat Origenes hom. 1. in Leuit. & S. Hieronymus in c. 1. & 2. ad Epheſ. Sed ea interpretatio loci Apoſtolici non videtur commoda, meliuſque S. Auguſtinus c. 61. Enchiridij accepiſſe hunc locum videtur, cum dixit. [Quæ in Sanctis Angelis & virtutibus Dei eſt Eccleſia, tunc nobis ſicuti eſt innoteſcet, cum ei coniuncti fuerimus in finem, ad ſimul habendam beatitudinem ſempiternam. Iſta verò quæ ab illa peregrinatur in terris, eo nobis notior eſt, quòd in illa ſumus, & quia hominum eſt, quod & nos ſumus. Hæc ſanguine Mediatoris nullum habentis peccatum, ab omni redempta eſt peccato, eiuſque vox eſt, *Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui filio proprio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum.* Non enim pro Angelis mortuus eſt Chriſtus. Sed ideò etiam pro Angelis fit, quidquid hominum per eius mortem redimitur & liberatur à malo; quoniam cum eis quodammodò redit in gratiam poſt inimicitias quas inter homines & ſanctos Angelos peccata fecerunt, & ex ipſa hominum redemptione ruinæ illius Angelicæ detrimenta reparantur. Ea vtique nouerunt ſancti Angeli docti à Deo, cuius veritatis æterna contemplatione beati ſunt, quanti numeri ſupplementum de genere humano integritas illius ciuitatis expectet. Propter quod ait Apoſtolus, *inſtaurari omnia in Chriſto, quæ in cœlis ſunt, & quæ in terris.* In ipſo quippe inſtaurantur quæ in cœlis ſunt, cum id quod inde in Angelis lapſum eſt, ex hominibus redditur. Inſtaurantur autem quæ in terris ſunt, cum ipſi homines qui prædeſtinati ſunt ad æternam vitam, à corruptionis vetuſtate renouantur. Ac ſic per illud ſalutare ſacrificium, in quo Mediator eſt immolatus, quod vnum multæ in lege victimæ figurabant, pacificantur cœleſtia cum terreſtribus, & terreſtria cum cœleſtibus. Quoniam ſicut idem Apoſtolus dicit, *In ipſo complacuit omnem plenitudinem Diuinitatis, inhabitare, & per eum reconciliari omnia in ipſum, pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in cœlis ſunt, ſiue quæ in terris.*] Hic ergo Apoſtoli locus, non eſt adeò validus pro aſtruenda ſententia quam excutimus, vt aliqui arbitrantur.

Aptiùs ergo profitentur nonnulli Patres, à quibus eadem veritas apertiùs traditur; vt à ſancto Cyrillo lib. 9 de Adorat. cum agit de

Aarone,

Aaraone, ſemel in anno vngente ſanguine purificatiuus peccatorum capita cornuum. [Ingrediebatur (inquit,) vir ille admirabilis Aaron in Sancta ſanctorum ſemel in anno, per ſanguinem purgationis peccatorum. Vide autem rurſus in hoc Chriſtum ſanguine ſuo pro ſalute omnium ac vita, ſuam crucem quodammodò adſpergentem, Crucis quippe figura ſunt cornua, quæ manuum inſtar vtrinque exporrecta prominent. Igitur mortuum quidem ſemel Chriſtum intellige, ſed eundem ex natura ſanctum eſſe tanquam Deum. Eſt enim verax Ioannes, qui ait; *Ex plenitudine eius, nos omnes accepimus:* Eſt enim Chriſti particeps, vniuerſa non modò viſibilis, ſed etiam inuiſibilis creatura. Angeli namque & Archangeli, & illæ quoque, quæ ſupra hos ſunt naturæ, ipſa denique Cherubim, non aliter, quàm per Chriſtum ſolum, in ſancto Spiritu ſancta ſiunt. Ipſi igitur eſt altare, ipſi thymiama, ſummúſque Sacerdos, ipſe item ſanguis purgationis peccatorum.]

751 Optimè S. Ambroſius lib. de benedic. Patriarch. cap. 11. [*Benedixit, (inquit) eum, benedictione cœli à ſummo, & benedictione terræ habentis omnia.* Omnia enim ſubiecit ei, cœleſtia ſicut benedictionem cœli, & terrena ſicut benedictionem terræ, vt & hominibus & Angelis dominaretur. Itaque in illo velut contemptibili corpore, *praualuiſti,* (inquit,) *propter benedictionem vberum & vuluæ.*] Et mox. [Geminam igitur Propheta in Chriſto ſubſtantiam declarauit, diuinitatis & crucis: alteram ex Patre, alteram ex Virgine, ita tamen vt non exors ſuæ eſſet diuinitatis, cùm ex Virgine naſceretur, & eſſet in corpore. Vnde & præualuit ſuper omnes montes, & deſideria collium æternorum. Super enim omnes illos ſublimis meriti viros Patriarchas & Prophetas, & Apoſtolos, ſed etiam vltra Solem, Lunam, Archangelos, tanquam cœli lumen emicuit, ſicut ipſe ait, *Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper Dominum.* Qui enim illorum fuit, cui ſubiecta eſſent omnia, quibus ipſe donauit quod erant? In quo benedicuntur omnes ſancti eius, quia ipſe eſt ſuper capita omnium caput. Caput enim mulieris, vir: caput viri, Chriſtus. *Et ſuper vertices montium* Quia ipſe eſt ſupereminens vertex vniuerſorum. Sed iuſtorum eſt vertex altiſſimus. Quos fratres vocauit, acquiſitos per gratiam, & quoddam generationis conſortium. Vnde ex fratribus Ioſeph, illos magis fratres intelligimus, de quibus dicit in Pſalmo; *Narrabo nomen tuum in fratribus meis, in medio Eccleſiæ cantabo tibi.* Denique & Moyſes completurus vitæ iſtius curſum, cùm benediceret tribum Ioſeph, non illum vtique defunctum Ioſeph, ſed Chriſtum benedicebat, ſicut habes ſcriptum de Ioſeph; *A benedictione Domini terra eius, à fructibus cœli, & rore, & ab abyſſorum fontibus deorſum, & ſecundum horam à fructibus Solis curſus & à conuenientibus menſium, & à vertice montium ab initio, & à vertice collium æternorum, & ad horam à terra plenitudine, & ab eo qui viſus eſt in rubo, veniat ſuper caput Ioſeph benedictio, & ſuper verticem honorificus ſit inter fratres. Primogenitus tauri decus eius, cornua vnicornui cornua eius. In ipſis gentes ventilabit ſimul vſque ad extremum terræ: Ipſa myriades Ephraim, & ipſa chiliades Manaſſes.* Benedictio eadem eſt quæ omnem habet & cœleſtium & terreſtrium plenitudinem, & ſpecialem Chriſti gratiam, qui viſus in rubo dixit ad ipſum Moyſem, *Solue calceamentum pedum tuorum* qui eſt ſuper omnia Deus, quia ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ: qui eſt principium primogenitus ex mortuis, vt ſit in omnibus ipſe primatum tenens; quoniam in ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare. Et ideò ſoli benedictionis huius prærogatiua defertur, à ſummitate cœli vſque ad extremum terræ; Ipſe eſt enim ante omnes, in quo conſtant omnia; quæ etiam per ſanguinem crucis ſuæ pacificauit omnia, ſiue quæ in cœlo, ſiue quæ in terris ſunt.]

752 Suffragatur S. Gregorius lib. 1. in primum Regum ad illud capitis 2. *non eſt ſanctus vt eſt Dominus.* Ibi Chriſtum omnis ſanctitatis fontem demonſtrans, ſic ſcribit [Quiſquis potuit ſanctus exiſtere, eius accepit munere, vt ſanctus eſſe potuiſſet. Hoc namque ſancta Eccleſia ſubſequenti verbo inſinuans, ad eundem Redemptorem ex nimia charitate conuertitur, dicens; *Neque eſt alius extra te,* ſubauditur, *ſanctus.* Extra eum ſanctus aliquis eſſet, ſi abſque dono vnigeniti, ſanctificationis Spiritum habere potuiſſet. Sed quis hoc aſſerere audeat de hominibus, quod de Angelis nequaquam conſtat? ſcriptum quippe eſt; *Verbo Domini cœli firmati ſunt, & Spiritu oris eius, omnis virtus eorum.* Verbum Domini, eſt vnigenitus Dei. Quem profectò Euangeliſta Ioannes inſinuans, ait; *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum & Deus erat Verbum.* Si ergo etiam Angeli ſanctificati creduntur in filio, multo magis de hominibus creditur, quia extra eum ſanctificationis gratiam inuenire non poſſunt.] Agit apertè de Chriſto homine, ſub eadem ratione ſub qua eſt nobis fons ſanctitatis & gratiæ.

Giſelbertus in Altercat. c. 18. [Bonum Creatoris donum, hominem & Angelum in ſuperbiam extulit, quia magna prorſus vtriuſque celſitudo, illius in principatu Angelico, iſtius in propagando genere humano. Tantæ gloriæ pondus, vterque ferre non valuit, vnde vterque cecidit. Quapropter niſi Verbum incarnatum, in donis ſuis hominem & Angelum cuſtodiat, leuitate naturæ vterque vacillat. Donum enim Dei magnum eſt, quo Angelus bonus ſtabilitus eſt.]

Qui in hanc rem minus veriſimiliter adducti.

753 Videri poſſit patrocinatus eidem veritati, & ſtatuere Chriſtum fontem gratiæ Angelorum, S. Bernardus ſerm. 2. de Circunciſione cum ait, [Idem Angeli Saluator & hominis, ſed hominis ab Incarnatione, Angeli ab initio creaturæ.] quaſi iam tunc Angelus gratiam acceperit propter Chriſtum. Alium tamen fuiſſe ſenſum S. Bernardi, non obſcurè colligitur ex ſermone 22. in Cant. vbi de ea Angelorum per Chriſtum ſanctificatione pleniùs differit verbis illis. [Quomodo ergo in principio erat Verbum. Sed Verbum erat apud Deum, factum eſt autem quatenus eſſe inciperet & apud homines: ſic nihilominus in principio ſapientia erat, erat iuſtitia, erat ſanctificatio & Redemptio: Sed Angelis. Vt eſſet & hominibus, fecit eum hæc omnia Pater, & fecit quod Pater. Denique *qui fa-*

inter modum gratiæ Angelis & homini innocenti collatæ per Chriſtum; ac eiuſdem collatæ hominibus lapſis. His enim Chriſtus per proprium meritum (ſaltem indefinitè loquendo) gratiam contulit; illis per ſolutionem & compenſationem tantùm.

Altera diſcriminis ratio, in eo ita eſt, quod Angeli non ſunt à Chriſto redempti, etiamſi perperam contrarium cenſuit Vincentius de Flumato lib. 2. de Chriſti nominibus V. *redemptor*, ea tantùm ratione ductus, quia ſanguine Chriſti redemptus eſt homo, & numerus Angelorum inſtauratus. Quod ſecundum, falſum eſt, ſimpliciter loquendo: & prout quoque modo ad veritatem aptari, poteſt, non ſuffragatur Angelorum qui ſteterunt redemptioni per Chriſtum; quæ proinde non eſt admittenda. Idémque de homine prout in ſtatu innocentiæ conſtituto, eſt affirmandum. Noſtra autem gratia, eſt collata per redemptionem.

Chriſtus nec Angelorum, nec hominis innocentis redemptor.

Non eſſe Angelos à Chriſto redemptos, (& idem eſt de homine prout innocente,) tradit diſertè S. Auguſtinus in cap. 3. ad Galatas ad illud, *mediator autem vnius non eſt*. Eodémque recidit, quod in Enchir. cap. 61. negat Chriſtum eſſe mortuum pro Angelis. S. item Bernardus ſerm. in feriam 4 Hebdomadæ pœnoſæ, negat Chriſti paſſionem dari potuiſſe, ideſt fructuoſam reuera fuiſſe per modum redemptioni, alteri quàm homini lapſo: quia Angelus tali remedio non eguit, Diabolus verò eius capax non fuit. Sed pulcherrimè Rupertus in cap. 5. Apocal. ad illud, *occiſus eſt, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo*, ſcribit in hunc modum. [Notandum, tale Canticum in duobus quæ ſequuntur multitudinis Angelorum & omnis creaturæ teſtimoniis, non eſſe, quia videlicet neque Angeli, quippe qui non perierant, neque creatura alia quæcumque rationalis eſt, ſed ſola hominum Eccleſia, quæ hic intelligitur per viginti-quatuor ſeniores & quatuor animalia, in ſanguine Chriſti redempta eſt. Propterea iſti quidem dicunt, *quoniam occiſus es & redemiſti nos*; Angeli autem hoc tantùm, *dignus eſt agnus qui occiſus eſt*; Et non addunt, *& redemiſti nos*. Porrò cæteræ omnes creaturæ, quæ in cœlo & quæ ſuper terram, & quæ ſub terra, & quæ in mari ſunt, nihil horum dicunt, ſed tantummodò ſedente ſuper thronum à quo factæ ſunt, & agno per quem factæ ſunt ſuo modo benedicunt. Soli ergo homines ſunt, qui primi ante Angelos, & ante omnem creaturam primùm in iſto cantico perhibent teſtimonium, dicendo; *Quoniam occiſus es, & redimiſti nos.*]

Quod ſi imperfecta laude quam lactentes & infantes Chriſto conceinuerunt, legimus ab eis dictum, *hoſanna in excelſis*, non eſt ſenſus, Chriſtum eſſe ſalutem Angelorum quaſi eos redemerit. Sed ſenſus eſt, illatam eſſe cœlo ſalutem, iis ruinis quas peccatum intulerat, ſubſtitutione hominum per Chriſti redemptionem reparatis, vt benè exponit hic verbis S. Ambroſius ſerm. 45. de temp. *in fine*. [Nec prætereundum eſt à Pſalmi verſiculo, quem occurrens turba Domino decantabat; *Hoſanna filio David; benedictus qui venit in nomine Domini, Hoſanna in excelſis.* Aduentus enim Domini, eiúſque incarnatio, non ſolùm hominum ſalus fuit in terra, ſed etiam Angelorum in cœlo: quia dum homines in terra ſaluantur, Angelorum numerus qui Diabolo cadente minoratus fuerat, integratur in cœlo. *Hoſanna* ergo *in excelſis*, tantumdem eſt, tanquam ſi dicatur; *Salua nos qui etiam es ſalus in cœlis.* Reparatos per nos Angelos dicit, imitatore Bernardo ſerm. 2. in Vigilia Natiuit.

Non eſt igitur Chriſtus Angelorum vel hominis innocentis redemptor. ſed veniens & moriens ad redemptionem hominis lapſi, gratiam illis collatam compenſauit: quæ compenſatio non eſt dicenda redemptio, quia redemptio vt ex Zozimo Papa tradit D. Auguſtinus Epiſt. 157. ſupponit perſonæ redemptæ captiuitatem, vel in ſe, vel in radice ſua; ex qua ſcilicet ſit trahenda ſeruitus peccati, niſi opitulatrix Dei manus benignè præueniat. Quo pacto Deipara, verè redempta eſt à Chriſto, quia ſpectata origine ſua, erat contractura peccatum originis, niſi Deus eam præueniſſet. Ideóque licet ſemper illimis & nitens, tamen dicitur peccaſſe in Adamo, quia incurrendi peccati debito non caruit, origine ſua ſpectata, & niſi præuenta fuiſſet diuinitùs. Angeli autem neque in ſe fuerunt vnquam peccato commaculati, neque in vlla radice ſua fuerunt peccato obnoxij. Non ſunt igitur redempti à Chriſto, etiamſi paulò latiùs loquendo, & ſumendo redemptionem pro præſeruatione à lapſu cui neceſſario vi originis obnoxij non erant, dictum ſit à S. Bernardo ſerm. 22. in Cant. redemptos fuiſſe à Chriſto Angelos. [In principio (inquit) ſapientia erat, erat iuſtitia, erat ſanctificatio, & redemptio; ſed Angelis. Vt eſſet & hominibus, fecit cum hæc omnia pater, &c.

Quod erat Angelis factus eſt & nobis. At Angelis, inquis, quomodo redemptio fuerit, non video. Nec enim autoritas ſcripturarum vſpiam aſſentiri videtur, eos aliquando aut peccato extitiſſe captiuos, aut morti obnoxios; vt neceſſariam haberent redemptionem, exceptis dumtaxat illis qui ſuperbiæ lapſu irremediabili corruentes, redimi deinceps non merentur. Si itaque Angeli nunquam redempti ſunt, alij vtique non egentes, alij non promerentes; illi quidem quia nec lapſi ſunt, hi autem quia irreuocabiles ſunt; quo pacto tu dicis, Dominum Ieſum Chriſtum eis fuiſſe redemptionem? Audi breuiter. Qui erexit hominem lapſum dedit ſtanti Angelo ne laberetur. Sic illum de captiuitate eruens, ſicut hunc à captiuitate defendens. Et hac ratione fuit æquè vtrique redemptio, ſoluens illum, & ſeruans iſtum. Liquet ergo, Sanctis Angelis Dominum Chriſtum fuiſſe redemptionem, ſicut iuſtitiam, ſicut ſapientiam, ſicut ſanctificationem.] Sed hoc, vt præmiſi, latè dictum eſt, & impropriè.

Nec pro iiſdem mortuus.

756 Nec item propriè loquendo dicendum eſt, Chriſtum eſſe pro Angelis vel homine integro mortuum; quia mors Chriſti eo tantùm nomine ſuſcepta eſt à Chriſto, vt Deo læſo ſatisfieret, & inæqualitas peccato inducta aboleretur. Quamuis ergò illis ipſis actibus quibus

Chriſtus

Chriſtus hominem lapſum redemit, atque adeò etiam morte ſua, compenſatiui gratiam homini innocenti & Angelis collatam; tamen quia mors & paſſio Chriſti, directè & primariò exhibebatur vt ſatisfactio, qua Angeli, & homo innocens non egebant; meritò negamus Chriſtum pro eis mortuum eſſe, etiamſi mors Chriſti illis profuerit prout meritoria & compenſatiua gratiæ, anterius ratione quam mors ipſa præuideretur, Angelis & homini innocenti decretæ.

Ex eadem porrò cauſa, ob quam diximus Chriſtum pro Angelis mortuum non eſſe, etiamſi gratiam quam habent Chriſto acceptam ferant; ducenda eſt ratio, cur Angeli beatitudinis præmio ſint potiti ante Chriſtum quod hominibus non eſt conceſſum. Ratio enim datæ Angelis, negatæ verò hominibus ante Chriſtum beatitudinis, eſt quia homines Deum læſerant; nec par fuit ante exhibitam per Chriſtum ſatisfactionem, eámque in Chriſti morte conſummatam, recludi cœlum, & propalari ſanctorum viam: quod factum eſt in momento mortis Chriſti, ob plenè tunc obliteratam Dei iniuriam, & reparatum ius eius violatum: vnde conſecutum eſt, vt homines intelligerent quibus bonis ob peccatum excluderentur, & quò reducerentur æterna Chriſti redemptione inuenta. Id quod etiam ad habenas peccatoribus adducendas, conſulit plurimùm dum vident quanti ſit numen offendiſſe; ad quod placandum, & obtinendum aditum in eius Regiam, tantam interponi oportuit victimam. Pro Angelis verò, quia numen non læſerant, nulla talis comperendinatio fuit neceſſaria. Itaque in fine perbreuis viæ, fuerunt in termino, & beatitudinem meritis Chriſti præuiſi ſunt conſecuti, eodem modo quo eius meritis habuerant gratiam & ſanctificationem. Nam licet Apoſtolus Hebræ 2. dicat, *qui ſanctificat, & qui ſanctificantur ex vno omnes*, quod plerique de Adamo interpretantur, ex quo & Chriſtus & nos omnes progignimur: tamen inde non impugnatur Angelorum ſanctificatio per Chriſtum, quia Apoſtolus ibi non agebat de omnibus per Chriſtum ſanctificatis, ſed de iis tantùm de quibus proximè fuerat ſermo, hoc eſt de pueris qui communicauerunt carni & ſanguini. Eos enim tantùm ſpectabat Apoſtoli eo loco inſtitutum, & fructus eorum ad quos ſcribebat. Prætérquam quod Chryſoſtomus & creditus Ambroſius, & Anſelmus ibi, *vnum ex quo omnes*, interpretantur; non Adamum, ſed Deum Patrem, ex quo omnes ſanctificati prodeunt. Itaque ex eo loco, nihil colligi poteſt aduersùs Angelorum per Chriſti merita ſanctitatem & beatitudinem.

Influxus Chriſti in gloriam membrorum ſuorum omnium.

757 Ex dictis, tam fusè, támque firmiter ſtabilitis, de gratiæ totius participatione per Chriſtum, manifeſtè ſequitur, gloriam quoque non participari niſi per Chriſtum: eáque ratione Chriſtum ſe prodere caput Eccleſiæ, quod gloriam quoque in vniuerſos influat. Eſt ſanè gratia, ſemen gloriæ, & pignus fœlicitatis, vt aliquoties loquitur Apoſtolus. Quare qui gratiam aliunde accipit & ſanctificationem, indidem habet vitam æternam, & ipſe verum oſtendit illud, *Gratia Dei, vita æterna*: quod radicaliter accipiendum eſſe, monſtrat ſæpè D. Auguſtinus. Hæc cum ita ſint, nihil attinet, ſiue probationes, ſiue illuſtrationes varias conquirere huius veritatis, quamuis ſuppetant plurimæ, illáque nominatim quæ ducitur ex verbis Chriſti Ioannis 3. *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo.* Hæc verba S. Chryſoſtomus hom. de Natiuit. Chriſti, S. Gregor. 27. moral. c. 11. & S. Auguſtinus Tract. 12. in Ioan. in hunc ſenſum accipiunt, vt ſolus Chriſtus dicatur in cœlum aſcendere, quia nemo ad cœlum peruenit & gloria potitur, niſi Chriſti capitis ſit membrum. Sic enim vnum Chriſtum compingunt omnes electi, ſicut membra omnia capiti Ioannis ſubiacentia, conflant vnum corpus, quod vno nomine dicitur *Ioannes*. Hoc item ſenſu quemadmodùm ſolus Pontifex introibat in Sancta, ita ſolus Chriſtus introit in cœlum. Pulchrè Guerricus ſerm. 1. acephalo, agens de Chriſto cœlum ſubeunte. [Solus intrabit, qui ſolus agnus ſine macula, ſolus argui non potuit de peccato, quod nec ab eo factum, nec in eo inuentum. Solus planè ſummus Pontifex meus, nec in patre, nec in matre contaminatus eſt, vt lex dicit: patrem quippè; ſed Deum; matrem quoque, ſed Virginem habens, vnde & ſolus ingreditur Sancta ſanctorum: & *nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit, filius hominis qui in cœlo eſt*. Quid ergo nos? Ita ne continuò deſperabimus? Imo vero ſperabimus, & hinc maximè. Licet enim ſolus, ſed profectò totus intrabit, & os non comminuetur ex eo. Non ſine membris caput inuenietur in regno, ſi tamen membra fuerunt conformia & cohærentia capiti ſuo. Conformia ſanè moribus, cohærentia fide.] S. Gregorius hom. 15. in Ezech. *initio*, portam Orientalem interpretatus Chriſtum, ait eatenus ſolum Chriſtum intrare ad vitam, quatenus omnes electi ſunt eius membra, & vnum efficiunt cum eo. Et in pſal. 4. Pœnit. eodem modo accipit illud, *vigilaui & factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto.* Sanctus quidem Auguſtinus & Proſper in pſalm. illum 101. hæc verba accipiunt de eminentiſſima Chriſti gloria in Aſcenſione Reſurrectionem ſubſecuta. Tamen S. Gregorius, ea verba refert ad ſubitionem cœlorum per ſolum Chriſtum: quia nemo gloriam capeſſit, niſi fiat vnum cum Chriſto, & membrum eius tanquam capitis.

Vſus Doctrinæ.

De Chriſto capite.

758 Fixum itaque & ratum eſto, Chriſtum eſſe caput ſuper omnem Eccleſiam, cùm militantem, tum triumphantem: & tam Angelos quàm homines, ſubeſſe Chriſto capiti, tanquam membra eiuſdem myſtici corporis, ex illis materialiter etherogeneis partibus compacti. Hinc verò paſſim Patres, inſignia aliquot conſectaria erunt, quæ placet non omittere.

I. Agni

I.

Agnitio eminentiæ Chriſti Domini.

In primis infertur ex his ſublimiſſima & eminentiſſima Chriſti dignitás, ſubtus quam omnes, & homines & Angeli quantumcumque eximij, iaceant depreſſi. Attigit hanc præcellentiam Chriſti, (quippe capitis,) ſupra quamuis alias creaturas rationales tanquam membra S. Auguſtinus Epiſt. 57. *ſub finem*, verbis illis. [Hoccine intereſſe arbitramur inter caput & membra cætera, quod in quolibet quamuis præcipuo membro, velut in aliquo magno Propheta aut Apoſtolo, quamuis diuinitas habitet, non tamen ſicut in capite quod eſt Chriſtus, omnis plenitudo diuinitatis? Nam & in noſtro corpore ineſt ſenſus ſingulis membris, ſed non tantus quantus in capite, vbi prorſus omnis eſt quinquepartitus. Ibi enim & viſus, & auditus, & olfactus, & guſtus, & tactus. In cæteris autem ſolus eſt tactus.] Addit aliam præterea præcellentiam iſta anteriorem, & velut primordialem ac radicalem; quod ſcilicet Chriſtus ſit Deus homo, ad quod honoris culmen nulli alteri infra eum, eſt aſpirandum. Non tamen inficiatur priorem illam præcellentiam, ex eo quod Chriſtus ſit caput, cæteri membra. In tantam ſublimitatem, intenti ſemper & defixi animis eſſe debemus, vt impleatur in nobis illud, *ſapientis oculi in capite eius*, quod Gregorius Nyſſenus hom. 5. in Eccleſ. ad Chriſti capitis contuitum accommodat, præfatus id ad litteram videri poſſe difficile cum nullum ſit animal, cui oculi non ſint in capite. Et eodem modo dictum illud Sapientis, accipiunt S. Gregorius 20. Moral. c. 3. & Richardus Victor. Tract. de Gemino Paſchate, *non multum ab initio*, & Tractatu de Baptiſmo Chriſti *ſub medium*; vbi addit, quanta cuſtodia cuſtodiendum ſit tam excellens caput; quámque cauendum, ne ab eo quis auellatur, quod excommunicatione aliiſque præterea modis ſtudioſiſſime declinandis fieri monet ſanctus Gregorius in Pſal. 4. Pœnit. *ad verſ.* 1. Inſignitér quoque ſanctus Ambroſius ſerm. in Pſal. 118.

II.

Amor & gratiarum actio.

759 Conſequenter verò quantus hinc in nobis exardeſcere debeat amor erga Chriſtum, accipe ex Ruperto lib. 13. in Matth. *in ipſo fine.* [Propter quem omnia & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat; autor ſalutis eorum, per paſſionem conſummatus eſt. Nonne iſtorum conſideratio ſiue frequens meditatio, quendam facit amoris ignem in iſta Sion? In primis de eo quod primùm poſitum eſt, *propter quem omnia*, interrogo, nónne dum iſtud conſideratis, nónne ex ſublucente fidei ſcintilla, ſuſcitatur in te, lucidæ iucundæ dilectionis flamma? Quid enim? Pater optimus, dum vnicum in ſecreto ſui pectoris haberet filium, theſaurizare voluit ille theſauros auri & argenti, lapidumque precioſorum, & omnis bonæ ſupellectilis, ædificare palatium regni, cunctáque prouidere miniſteria regalis curiæ, exercitum copioſum, familiam numeroſam, duces præfectos, tribunos ac centuriones, ſeruos & ancillas, ſeu clientes ac miniſtros, qui pulchra varietate diſtincti, aſtarent ei ſedente in medio ipſorum, ac deſeruirent in ordinibus ſuis. Idcirco fecit hæc omnia, cœlum & terram, cœlum inuiſibile replens Angelorum agminibus, terram autem tot & tantis humanæ creaturæ generationibus, in quibus ſumus & nos. Quis ad hæc non reſpondeat, quia vel ſola cauſa hæc, magnam dilectionem exigit, magnæ nos ille dilectionis ac deuotionis debitores facit? Adde quod ſecundo loco dictum eſt, *per quem omnia.* Omnia enim per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Si omnia, vtique per ipſum inter omnia. Adde quod tertio loco dictum eſt, *qui multos filios in gloriam adduxerat.* Vnus enim & ſolus ipſe Dei filius erat, ſed noluit ſolus remanere, immo voluit multos fratres habere, quos & ante omnia ſecula ſibi conformes facere, id eſt, in gloriam filiorum Dei adducere prædeſtinauerat. Adde quod illum optimè decebat; quia cum periſſent in Adam tot filij Dei, fratres ſui, ipſe autor ſalutis eorum per paſſionem conſummatus eſt. Quanta dilectione digna ſunt hæc? Nimirum propter hæc diligere illum, nimiæ ingratitudinis eſt, ſumma nequitia eſt. Quaſi ligna hæc ſunt, ſubiectáque ſubiicienda in altari, ad nutriendum ſanctæ huius dilectionis ſeu iuſti amoris ignem, ſicut in ſancta & myſtica lege ſcriptum eſt, *Ignis in altari ſemper ardebit.*]

Continens eſt, affectus actionis gratiarum erga Chriſtum; quem affectum ex tot in nos ab eo tanquam capite deriuatis bonis, exſculpi vult S. Bernardus melliſſimis illis de more verbis ſerm. 1. in capite ieiunij, docens id eſſe vngere caput noſtrum quod iubemur facere apud Matth. [Vnctum à patre eſt caput noſtrum & nihilominus vngi poſtulat & à nobis. Cum ieiunaueris, inquit, vnge caput tuum. Ita ne aquam petit à riuulo fons indeficiens? Petit ſine dubio, aut certe repetit magis. Ad locum enim vnde exeunt, flumina reuertuntur, vt iterum fluant. Non verò vt minus habens quod dederat Chriſtus repetit, ſed ne tibi pereat quidquid ad eum referre volueris. Siquidem etiam fluminis aqua ſi ſtare cœperit, & ipſa putreſcet, & mundatione facta ſuperueniens repelletur. Sic planè, ſic gratiarum ceſſat decurſus, vbi recurſus non fuerit: nec modò nihil augetur ingrato; ſed & quod acceperat, vertitur & in perniciem. Fidelis autem in modico, cenſetur dignus munere ampliori. Vnge igitur caput tuum, refundens in eum qui ſupra te eſt; quidquid in te eſt deuotionis, quidquid delectationis, quidquid affectionis. Vnge igitur caput tuum, vt ſi qua in te gratia eſt, referatur ad ipſum, nec tuam quæras gloriam, ſed ipſius.] Ex Petro Damiani opuſc. 6. capite 1. idem tradidi libro 4. ſectione prima, capite 4. *in fine.*

III.

Sancta ſuperbia, & amor proximorum.

760 Indidem inſuper inferunt Patres, quanti nos ipſos, quanti fratres noſtros facere debeamus, tanquam membra corporis illius cuius caput eſt Christus. [Memento cuius capitis, & cuius corporis ſis membrum, aiebat S. Leo admonens Christianom ne ſibi vileſceret. Potentiſſimè verò ac propemodùm diuine in hanc rem diſſerit S. Chryſoſtomus hom. 3. in ad Epheſ. adſcribo partem. [Ipſum dedit caput ſuper omnem Eccleſiam. Papæ? Quò rurſus ſuſtulit Eccleſiam, tanquam per quandam trahens machinam, eam in magnam ſuſtulit altitudinem, & eam ſedere fecit in illa ſede. Vbi enim eſt caput, illic & corpus, & ſi caput & corpus. Nullo loco intermedio arcetur. Si autem arcetur, corpus non fuerit] Et mox *in Moral.* Veneremur itaque, (inquit,) caput hoc, cogitemus cuius capitis ſumus corpus, cui omnia ſunt ſubiecta. Hoc exemplo nos Angelis oportet eſſe meliores, & Archangelis maiores, vt qui iis omnibus ſimus honore præpoſiti. *Non Angelos apprehendit Deus*, Sicut dicit ſcribens ad Hebræos; *ſed ſemen Abrahæ*; Non principatum, neque poteſtatem neque dominationem, neque vllam aliam virtutem: ſed noſtram naturam apprehendit, & ſupra ſedere fecit: Et quid dico, *ſedere fecit?* Suum fecit veſtimentum; nec id ſolùm, ſed eius pedibus ſubiecit omnia. Quàm multas vis mortes ponere, & quàm multas animas? decieſne mille, & his longè plures? Sed nihil dices quod ſit ei æquiparandum. Duo enim fecit maxima: & ipſe ad ſummam venit humilitatem, & hominem ſuſtulit ad magnam altitudinem, ſuo ſanguine eum ſaluum fecit. Dixit illud primùm, quòd ſe adeò humiliauit. Dicit hoc firmiùs & ſolidius, id quod eſt magnum, & ſumma rerum. Atqui ſi nullo dignati eſſemus, ſuffeciſſet, etiamſi abſque hoc dignati eſſemus; abſque eo, inquam, quòd eſſet mactatus, ſuffeciſſet. Quum autem duo ſint, quam dicendi facultatem non vicerit & ſuperauerit? Non magna res eſt reſurrectio, quando hæc repentanero. De hoc dicit, *Deus Domini noſtri Ieſu Christi*, non de Deo Verbo. Reuereamur propinquitatem cognationis. Timeamus ne quis abſcindatur ab hoc corpore: ne quis excidat, ne quis appareat indignus. Si quiſpiam diadema noſtro impoſuerit capiti, ſi coronam auream, an non omnia fecerimus, vt digni videamur inanimis lapidibus? Nunc autem non eſt noſtro capiti impoſitum diadema, ſed caput noſtrum factus eſt Christus; quod quidem eſt maius, & eius nullam habemus rationem; ſed Angeli quidem ipſum reuerentur, & Archãgeli, & omnes illæ virtutes: Nos autem quum etiam eius corpus ſimus, neque propter hoc, neque propter illud, reuerebimur. Et quænam eſt ſpes noſtræ ſalutis? Cogita thronum regium, cogita ſummum honorem. Hoc nos, ſi velimus; magis nos poterit terrere quàm gehenna. Nam ſi non eſſet gehenna, tantu honore affectos, inuentos eſſe indignos & malus, quam non haberet pœnam; quod non ſupplicium? Cogita prorè quem ſedeat tuum caput; hoc ſolùm ed vniuerſa ſuffecerit. Ad cuius ſedeat dexteram, ſuper omnem principatum, poteſtatem & virtutem, eius autem corpus conculcatur etiam a Dæmonibus. Sed abſit. Hoc non fuerit ampliùs corpus. Caput tuum venerantur ſerui frugi, & qui bonæ ſunt exiſtimationis: & corpus ſubiicis iis qui offenderunt? Quo non dignus eris ſupplicio? Si quis pedes Regis canibus obiiciat, & in compedes iniiciat, an non erit obnoxius extremo ſupplicio?] Non negat, Angelos quoque pertinere ad Chriſti corpus myſticum: ſunt enim Eccleſiæ ex militante & triumphante compactæ; membra viua, atque adeò etiam ad corpus Chriſti pertinent. Tantum itaque vult, eos non eſſe membra homogenea, & eiuſdem cum capite nobis peculiarem reuerentiam & affectum tam pretioſi capitis, ex noſtra, non ex Angelica natura aſſumpti, debet infigere.

761 Debere verò inde hominem in ſanctam ac ſobriam ſuperbiam efferri, nec vllis ſubiici vilibus rebus, qui cum ipſis quoque Angelis ratione capitis ſui de nobilitate & gradu excellentiæ poſſit contendere, ſatis apertè inſinuat S. Chryſoſtomus. Nec obſcurè eodem ſpectauit Apoſtolus Coloſſ. 2. cum queſtus de iis qui ſeducebant Coloſſenſes in humilitate & religione Angelorum, inde nominatim eorum culpam amplificat, *quod non tenerent caput ex quo totum corpus connexum & ſubminiſtratum, creſcit in augmentum ſanctum in Domino.*

IV.

Humilitas, vnitatis ſtudium.

E contrario autem, quantum humilitatis incentiuum ex hac ſubiectione ad Chriſtum caput, admoueatur fidelibus, tanquam Chriſti corpori, S. Auguſtinus Egregiè ſic monuit ſerm. 13. de verbis Domini, *in fine.* [Inde cecidit Diabolus, vnde ſtantem deiecit hominem. Deiecit ſtantem; ſed Chriſtus deſcendens erexit iacentem. Vnde te tamen erexit Dominus Deus tuus? Attende; Humilitate erexit, factus obediens vſque ad mortem, humiliauit ſemetipſum. Princeps tuus humilis, & tu ſuperbus? Caput humile, & membrum ſuperbum? Abſit. Non vult eſſe de corpore capitis humilis, qui amat ſuperbiam. Si autem non fuerit, videat vbi erit. Ego nolo dicere, ne ampliùs videat terruiſſe.]

Sanè ſuperbum eſſe ſub capite humillimo, non ſecus eſt quàm humano capiti ceruicem equinam apponere: quod æquè dicendum eſt de quibuſlibet non conſentaneè ad Chriſtum caput vitam exigentibus, vt optimè tradit Gregorius Nyſſenus lib. de perfecta Chriſtiani forma, ſic ſcribens. [Quemadmodùm qui commentitia monſtra, vel oratione vel pictura confingunt, Bucephalos quoſdam, aut Hippocentauros, aut Anguipedes, aut quidpiam aliud ex diuerſis generibus, non ad exemplar naturæ dirigunt imitationem, ſed peruerſa, illa inuentione naturam prætereuntes, non hominem, ſed aliud quiddam effingunt: quippe qui ex eo, quod videtur, id formant, quod non eſt, cuius licet aliqua pars cuipiam humani corporis parti ſimilis videatur, nemo tamen id quod abſurda illa compoſitione conflatum eſt, hominem dicat: eodem pacto haud rectè perfectus Chriſtianus appellabitur, qui vel à ratione abhor-

rens

rens caput obtineat; ideſt ipſum vniuerſi corporis caput, quod Verbum eſt, fide non habeat, quamuis cæteris partibus abſolutus ſit, vel eo capite præditus, reliquas corporis partes aut capiſe, aut inter ſe minimè conuenientes poſſideant, hoc eſt viuendi rationem à fide alienam inſtituat, cùm & draconum furiis imbutus ita exardeſcat, atque inſtar horum ſerpentium humi repat, & equinam rabiem apponens humanæ formæ fœminatum amoribus inſaniat, & ex duplici natura humana videlicet & ferina, veluti Hippocentaurus coaleſcat. Eiuſmodi autem hominum genera paſſim licet intueri, qui vel in vituli capite, in Idololatriæ videlicet diſciplina decore vitam officiis excultam agunt: qualem ſimulant eſſe Minotaurum, vel Chriſtianæ perſonæ, belluæ corpus, ideſt flagitioſum viuendi genus adiiciunt, quales Hyppocentauros, aut Anguipedes fingunt. Conſentaneum igitur eſt, vt quemadmodùm in corpore humano ſingulæ partes conueniunt, ſic tota Chriſtiani vita, omnibus quæ in Chriſto ex fide conſiderantur, bonis inſigniatur.]

762 Culpam ſcindentium vnitatem, hinc expendit S. Chryſoſtomus hom. 18. in 2. Corinth. *in morali*, & egregiè S. Auguſtinus ſerm. 20. ex quadraginta nouis; his præter cœtera. [Quod eſt ſpiritus noſter, ideſt anima noſtra, ad membra noſtra; hoc Spiritus ſanctus ad corpus Chriſti quod eſt Eccleſia. Ideò Apoſtolus cum corpus vnum nominaſſet, ne intelligeremus mortuum corpus, *Vnum*, (inquit,) *corpus*. Sed rogo te, viuit hoc corpus? Viuit; Vnde? *De vno Spiritu.* Attendite ergo, fratres, in noſtro corpore, & dolete eos qui de Eccleſia præciduntur. In membris noſtris quandiu viuimus, cùm ſani ſumus, implent omnia membra officia ſua. Si vnum membrum dolet alicunde, compatiuntur omnia membra. Tamen quia in corpore eſt, dolere poteſt, expirare non poteſt. Quid eſt enim *exſpirare*, niſi ſpiritum amittere? Iam verò ſi membrum præcidatur de corpore, numquid ſequitur ſpiritus? & tamen membrum agnoſcitur. Quid eſt? Digitus eſt, manus eſt, brachium eſt, auris eſt. Præter corpus, habet formam, ſed non habet vitam. Sic & homo ab Eccleſia ſeparatus. Quæris ab illo ſacramentum, inuenis; quæris Baptiſmum, inuenis; quæris Symbolum, inuenis. Forma es, quiſquis es, niſi intus ſpiritu vegeteris, fruſtra foris de forma gloriaris.]

Eodem reuoluitur quod S. Bernardus ſerm. 1. de Conuerſione S. Pauli, demonſtrat, perſequi Eccleſiam quæ eſt Chriſti corpus, idem eſſe quod perſequi Chriſtum. Sic enim Gloſſat voces Chriſti ad Paulum furentem; [*quid me perſequeris?* (inquit.) An non perſequebatur Chriſtum, qui Chriſti membra trucidabat in terris? An verò perſecuti ſunt Chriſtum, qui ſacratiſſimum illud corpus, crucis affixere patibulo, & non proſequebatur eum, qui aduersùs corpus eius quod eſt Eccleſia, (eſt enim corpus eius etiam ipſa.) odio furebat iniquo? Denique ſi proprium ſanguinem dedit in precium redemptioni animarum, non tibi videtur grauiorem ab eo ſuſtinere perſecutionem, qui ſuggeſtione maligna, exemplo pernicioſo, ſcandali occaſione, auertit ab eo animas quas redemit, quàm à Iudæo qui ſanguinem illum fudit? Agnoſcite dilectiſſimi, & expaueſcite conſortia eorum quę ſalutem impediunt animarum. Horrendum penitùs ſacrilegium, quod & ipſorum videtur excedere facinus, qui Domino maieſtatis manus ſacrilegas iniecerunt. Videbatur iam ceſſaſſe perſecutionis tempus, ſed vt palam factum eſt, nunquam deeſt perſecutio Chriſtiano, ſed neque Chriſto.]

V.

Fuga mollitudinis: Sanctus vſus membrorum omnium.

763 Ex conſideratione Chriſti capitis noſtri tam dira & dura perpeſſi, aduersùs molles, & ad quæuis aſpera vitreos, armatur S. Bernardus ſerm. 5. in Feſto omnium Sanctorum. [Pudeat, (inquit,) ſectari gloriam membra, quibus caput ſuum tam inglorium exhibetur, non habens ſpeciem aut decorem, vel aliquid eiuſmodi. Nimirum Salomon eſt, quod interpretatum eſt *pacificum*, ſanè quod in præſenti non eſt: non vtique *beatificum*, vt in omnibus Angelicum illud elogium commendetur, quo terris pacem, cœlis gloriam tradiderunt. Pudeat ſub ſpinato capite membrum fieri delicatum, quod omnis ei interim purpura, non tam honoris ſit, quàm irriſionis.]

Nihil in Patribus frequentius, quàm immiſericordes in pauperes inde ad Charitatem vrgere, quòd pauperes ſint membra Chriſti Nazianzenus optimè orat. 16. *ad finem*. [Eum certè qui ſaluris noſtræ cauſa, vulneribus & languore affectus eſt, venerare. Veneraberis autem, ſi te Chriſti membro benignum atque humanum præbeas.] Et inferiùs [Me ſiniſtra illa manus terret, & hœdi, & probra, quæ ab eo à quo illic collocati ſunt, coniiciuntur. Non quia manus alienis bonis attulerunt, nec quia templa diripuerunt, aut adulterium perpetrarunt, aut aliud quiddam ex aliis, quæ interdicta ſunt, admiſerunt, hoc ordine mulctati; ſed quia Chriſtum per pauperes minimè curarunt. Quocirca ſi quid mihi auſcultandum putatis, ſerui Chriſti, & fratres, & cohæredes, Chriſtum, quamdiu licet, viſitemus, Chriſtum curemus, Chriſtum alamus, Chriſtum induamus, Chriſtum colligamus, Chriſtum honoremus.] Vtique in membris ſuis, quæ ſynedochicè *Chriſtus* dicuntur. Præclarè eodem modo diſſerit Gregorius Nyſſenus Orat. prima de pauperibus amandis.

Omnium membrorum ſanctum vſum, ſic inducit ex hac capitis noſtri conſideratione S. Anſelmus lib. 10. medit. in prima §. 5. [Corpus Chriſti te Apoſtolus eſſe confirmat. *Vos eſtis*, (ait,) *Corpus Chriſti, & membra de membro*, ſerua igitur corpus & membra, ea dignitate qua decet, ne ſi ea quolibet leuitatis ſtudio iniurioſè tractaueris, quanto potiori præmio coronateris ſi ea dignè tractaſſes, tanto maiori ſupplicio ſubiiciatis, ſi eis indignè abuſus fueris. Oculi tui, oculi Chriſti ſunt. Non igitur licet tibi, oculos Chriſti ad aliquas vanitates conſpiciendas dirigere, quia Chriſtus eſt veritas, cui omnis vanitas contraria eſt. Os tuum, os Chriſti eſt. Non debes, non dico ad detrectationes, non dico ad mendacia, ſed nec ad otioſos ſermones, os aperire, quod ad ſolas laudis Dei, & ad ædificationem proximi, debes patulum habere. Sic de cæteris Chriſti membris, tuæ cuſtodiæ commiſſis intellige.]

764 Nominatim autem S. Chryſoſtomus hom. 17. in 1 Corinth. ad illud, *corpus autem non fornicationi, ſed Domino*, horrorem ſanctum incutit, ex eo quod membra Chriſti capitis, non refugiant turpitudinem. Iſque fuerat Apoſtoli ſenſus, cum ſanctè conteſtabatur, *tollens ergo membra Chriſti faciam membra meretricis?* Quæ in hanc rem habet S. Auguſtinus ſerm. 164. de Tempore cap. 1. 2. & 3. eximia planè ſunt. [Ecce (inquit alloquens Neophitos) facti eſtis membra Chriſti. Si cogitetis quid facti eſtis, omnia oſſa veſtra, dicent. Domine, quis ſimilis tibi? Non enim digne cogitari poteſt illa dignatio Dei, deficit omnis ſermo, ſenſúſque humanus, veniſſe vobis gratuita gratiam nullis meritis præcedentibus. Ideò & gratia dicitur, quia gratis datur. Quam gratiam? vt ſitis membra Chriſti, filij Dei, vt ſitis fratres vnici. Si ille vnicus, vnde vos fratres, niſi quia vnicus natura, vos gratia fratres facti? Quia ergo membra Chriſti facti eſtis, admoneo vos.] Subiungit nominatim monitionem de vitandis meretriciis amoribus, per eos qui Incarnationis ſint memores, & recolant ſe per eam factos Chriſti membra, quæ iuxta Apoſtolum, fieri non debeant membra meretricis.

Præiuit S. Auguſtino hac in parte, Origenes hom. 5. in Ioſue *ſub finem*. [Si poſt remiſſionem peccatorum (inquit) vltra non peccas, vere ablatum eſt à te opprobrium Ægypti. Si verò iterum peccaueris, iterum in te vetera reuoluuntur opprobria, eo magis quo multo maioris criminis eſt, filium Dei conculcare, & ſanguinem teſtamenti pollutum ducere, quam legem Moſis negligere. Multo enim maioris opprobrij eſt, qui poſt Euangelium, quàm ille qui ſub lege poſitus fornicatur, quia iſte tollens membra Chriſti, facit membra meretricis. Vides ergo quam grauiora & cumulatiora in te opprobria ſi neglexeris, reuoluantur. Denique iam nemo te reum ſtupri arguit, ſed ſacrilegij ſcelere condemnat, quia dicitur ad te; *An neſcitis quia corpora veſtra templum Dei ſunt. Si quis autem templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus.* Hæc etiam ſi priùs ignorabas, nunc tamen ex quo in auribus tuis iſta verba dicuntur, & in cor tuum huiuſcemodi doctrina transfunditur, ſcito te his auditis, templum Dei, & membrum Chriſti eſſe iam factum. Vide quantum profeceris. Ex homunculo terreno, in templum Dei progreſſus es: ſine dubio, in quo habitare debet Deus; & qui caro & ſanguis eras, profeciſti vt membrum Chriſti is. Sed ſicut magnus eſt iſte profectus, ita & diſceſſus horribilis, atque irremediabilis penè lapſus. Iam tibi enim non licet templo Dei vti, niſi in Sanctitate, nec membra Chriſti ad indignum renocare negotium. Et ideò ſi quando te malæ concupiſcentiæ pulſat illecebra, memor horum quæ nunc audis, hoſti illi occurre, qui de teipſo, hoc eſt, de tuo corde procedit, & reſiſte ei in talibus verbis, & dic; quia non ſum meus. Emptus enim ſum pretio ſanguinis Chriſti, & membrum ipſius effectus ſum. Non licet mihi tollere membrum Chriſti & facere membrum meretricis. Dic ei, quia templum Dei effectus ſum, non mihi licet immundum aliquid in illud inducere, nec fas eſt mihi violare templum Dei: ſed & illud adde, quoniam *qui fornicatur, in corpus ſuum peccat*. Non iſtud corpus ſolùm quod templum Dei effectum eſt, ſed illud quod dicitur, quia omnis Eccleſia corpus Chriſti eſt, & in omnem Eccleſiam videtur delinquere, qui corpus ſuum maculauerit, quia per vnum membrum, macula in omne corpus diffunditur.]

S. Athanaſius pulchrè idem tradit in fine nouæ Orationis in S. Paſcha. [Ne inquines fidei tunicam, quam gratia contexuit; ne contemnas donum quod à Deo accepiſti. Cogita quis dederit, & datum cuſtodi. Si margaritæ aut regiæ purpuræ cuſtos conſtitutus eſſes, nónne ad mortem vſque, cuſtodiam eius curæ tibi eſſe oſtenderes? Verùm nunc non margaritæ tantùm, neque purpura, neque de regia quippiam ſupellectili, ſed ipſum Domini corpus, curæ fideique tuæ commiſſum eſt: quin potiùs, inquam, ipſe Dominicum factus es corpus. Membrum factus es Chriſti; Chriſtum induiſti ſecundùm Apoſtoli Pauli vocem; *Quicumque enim in Chriſto baptizati ſunt, Chriſtum induerunt.* Caue ne membrorum Chriſti proditor fias. Chriſti Domicilium es, & membrorum eius qui in cœlis regnat. Virtutibus ergo Domini, illud honoremur.] Idem in omni ſcelere ad quod vſus eſt aliquis membrorum, & noſtri ipſorum, proportiune dici poteſt.

VI.

Conſulendum vbique in nobis honori capitis.

765 Meritò itaque concludit S. Chryſoſtomus hom. 1. in ad Epheſios, *in fine*; Præmiſſa Chriſti, noſtri & Angelorum capitis dignitate, noſtráque per caput illud è genere noſtro aſſumptum, ſublimitate; [Tanto ergo dono dignati, tanto honore tanta benignitate, ne dedecore afficiamus, eum qui nos affecit beneficio; ue faciamus, vt tanta ſit nobis inanis gratia; vitam oſtendamus Angelicam, & Angelicam virtutem & vitæ agendæ rationem; rogoque & quæſo, ne hæc omnia ſint nobis in iudicium & condemnationem: ſed ad fruendorum bonorum perceptione, quæ detur nobis omnibus conſequi gratia & benignitate Domini noſtri Ieſu Chriſti.]

Huic beneficentiæ qui ingratos ſe præbent, conculcant & deſpiciunt caput ſuum, & radentes nouacula, auferunt eius pulchritudinem, vt ad Ezechielis cap. 44. loquitur S. Hieronymus, eò accommodans opprobrium ab monitis irrogatum legatis Dauidis 2. Regum 10. Sed inſigniter S. Bernardus ſerm. 1. in capite ieiunij, *initio*. [Fœlix membrum, quod huic adhæſerit per omnia capiti, & ſequetur illud quocumque ierit. Alioquin ſi fortè abſcindi ſeparatique contingat, priuetur ſtatim neceſſe eſt etiam ſpiritu vitæ. Quæcumque enim parti capiti non cohæret, vnde ei iam ſenſus aut vita? Nec ſanè deerit qui expoſitam occupet, vt ne tunc quidem ſit abſque capite. Germinabit rurſum radix amaritudinis, venenatum caput iterum pullulabit. Illud inquam caput, quod in eo contriuerat antè fortis mulier, mater Eccleſia. Dico autem quando per eam regeneratus eſt in ſpem vitæ, quem natura filium iræ mater carnalis ediderat; Videbit ergo jam, ſi fuerit qui reuelatos habeat oculos cordis, & ſpiritualiter intueatur, horrendum

omninò monſtrum; corpus quidem hominis, caput autem Dæmonis habens. Non ſolùm autem, ſed etiam erunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus, cum vipereũ illud caput, quod priùs fuerat amputatum, non abſque ſeptem nequioribus ſe, reuertatur. Quis nõ ſolo contremiſcat auditu? Tollens membrũ Chriſti, faciens membrum dæmoniorum? Abſciſſus autem à corpore Chriſti, Satanæ miſer incorporabitur? ſit procul à nobis ſemper, exectanda iſta commutatio, fratres mei. Mihi omnino adhærere tibi bonum eſt, ô caput glorioſum & benedictum in ſæcula, in quod & Angeli proſpicere concupiſcunt.] E contrario potiùs faciendum, quod olim deiectis Tyrannorum ſtatuis & ſubſtituto iiſdem capite Principis legitimi, vt ſcribit D. Hieronymus Abacuc. 3. ad illud, *maledixiſti ſeptru eius, capiti bellatorum eius.* Quod Septuaginta verterunt, *diuiſiſti in ſtupore capita potentium.* Et aptatur à S. Hieronymo impiis cœtibus, & corporibus myſticis, quorum profano capite reſecto, Chriſtus caput conuenienter reſtituitur.

VII.

Summella antedictorum.

766 Summam fructuum omnium qui ex poſita doctrina de Chriſto capite erui poſſunt, repræſento verbis Gregorij Nyſſeni lib. de perfecta Chriſtiani forma; [Qui Eccleſiæ caput Chriſtum eſſe didicit, illud in primis cogitet: vnam eſſe capitis & ſubiecti corporis naturam, & ſingula membra cum toto, naturali quadam neceſſitudine, coniuncta eſſe, quæ partes toti ita conciliat, vt miro conſenſu inter ſe conueniant. Ex quo fit, vt ſi quid extra corpus eſt, id etiam à capite omninò ſeiunctum ſit. Ex hoc igitur intelligimus, quod naturâ caput eſt, idem fieri ſingula membra, vt cum ipſo capite propriè amicéque conſentiant: Nos autem membra ſumus, qui in Chriſti corpus coaleſcimus. Quare ſi quis membrum Chriſti tollens, efficiat membrum meretricis, hic rabiem improbæ illius libidinis tanquam gladium accipiens, per hanc prauam perturbationem membrum prorsùs abſcindit à capite. Sic item reliqua malitiæ inſtrumenta, ſunt veluti gladij quibus membra à proprio corpore amputantur, & omnia ſeiunguntur à capite, quorum ſectionem perturbationes efficiunt. Vt igitur totum corpus in naturali amicitia cum capite permaneat, æquum eſt, vt mutua concordia ſingula item membra inter ſi coniungantur. Quamobrem cum ipſum caput non modò purum, integrum, caſtúmque ſit, ſed ipſa quodammodò puritas, integritas, & caſtitas exiſtimetur; quæ ſub eiuſmodi caput membra concurrunt, ea item puta, incorrupta, caſtáque ſint, conſentaneum eſt. Denique quidquid de capite cogitamus, vt pacem, ſanctimoniam, veritatem, & alia omnia eiuſdem generis, in membris quoque conſpicienda ſunt. Per ſinium enim hæc & talia in membris demonſtrantur, quod ea naturali neceſſitudine cum capite cohærere, ſit teſtimonio comprobatum, cum ſic Apoſtolus dixerit, Chriſtum eſſe *caput ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam ſecundum operationem in menſuram vniuſcuiuſque membri, augmentum corporis facit.* Illud præterea & hos *capitis* nomine diſcere debemus, quemadmodùm in animalibus ex capiti prouenit corpori ad agendum occaſio atque incitatio: ſiquidem & pedum & manuum motus atque opera omnia, oculorum & aurium ope diriguntur: etenim niſi oculi præſint ſatagenti, & aures imperium excipiant, nihil eorum quæ propoſita ſunt, rectè fieri poteſt: Sic ex veri capitis ſententia, corpus in rebus omnibus modò ad hoc, modò ad illud agendum dirigi & moueri oportere, quocumque ille, qui finxit oculum, & plantauit aurem, duret. Quando igitur caput, quæ ſupra ſunt, reſpicit, opus eſt, vt quæ capiti aptè ſubnexa ſunt membra, ipſius capitis ductum ſequantur, & ad ea quæ ſupra ſunt, tendant.]

CAPVT X.

Chriſtus caput Prædeſtinatorum.

ECCLESIAM ex ſolis prædeſtinatis non coaleſcere, certa fides docet, & latè à Bellarmino lib. 3. de Eccleſia c 8. contra Wicleffi, & Huſſi, ac Caluini deliria confirmatur. Cum ergo monſtratum hactenus ſit, Chriſtum eſſe caput Eccleſiæ quatenus ex omnibus ſuis membris coaleſcit; ſeorſim nunc idem monſtrandum eſt, de lectiſſimo illo cœtu prædeſtinatorum, cùm hominum tum Angelorum: quia quamuis comprehendantur ambitu Eccleſiæ vniuersè accepta, cui hactenus monſtrauimus Chriſtum eſſe caput, tamen ſicut peculiaria beneficia his per Chriſtum communicantur quæ nemo alius accipit; ita quod eis præſit, & reſpectu eorum rationem capitis habeat, eximiam quandam dignitatem Chriſto confert, meritò ſeorſim conſiderandam.

Chriſtus in humana natura, prædeſtinatus.

767 Principio autem ſupponendum eſt, Chriſtum eſſe in natura ſua humana prædeſtinatum. Nam quod in diuina natura ſit prædeſtinatus, nefas ſit dicere: quia prædeſtinari idem eſt quod diuinitùs ordinari ad aliquid. V. G. ad gloriam, vel ad eſſe diuinum perſonale. At conſtat, perſonam Verbi prout in diuinitate ſubſiſtentem, ad nihil poſſe ordinari. Deinde prædeſtinatio eſt actio libera Deo, proindéque proximè terminatur ad aliquid creatum. In Chriſtum igitur prout Deum, non cadit prædeſtinatio. Cadit tamen ratione humanitatis, iuxta illud Apoſtoli Roman. 1. *qui prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute, ſecundùm ſpiritum ſanctificationis, ex Reſurrectione mortuorum, Ieſu Chriſti Domini noſtri.* Sunt quidem qui illud *prædeſtinatus eſt*, negant referri ad æternam Dei prædeſtinationem, cùm vox Græca aliud non ferat, quàm *declaratus eſt*; ſitque proinde ſenſus, Chriſtum declaratum eſſe filium Dei, per eam virtutem quam exibuit, peccata remittens atque reſurgens. Quam expoſitionem latè proſequitur Vaſques 3. parte d. 90. c. 3. & d. 91. c. 2. Eáque ex cauſa, Caluinus in Antidoto Concilij Tridentini, Interpretem noſtrum circa

eum locum allatat; contendens vertendum fuiſſe declaratus eſt, non autem *prædeſtinatus* eſt. Optimè tamen vertiſſe Interpretem vulgatum, rectè demonſtrat Bellarminus l.2. de verbo Dei c.14. *ad tertium locum.* Verbum enim Græcum ὁρίζειν quod profani quandoque vertunt *declarare*, in Scripturis, vt notat S. Dyoniſius c.5. de Diuin. nom. ſignificat *ordinationem*, ſeu potiùs *præordinationem & prædeſtinationem Dei*, vt apertè liquet ex Roman. 8. verbis illis *quos prædeſtinauit* Græcè προώρισε & ex c. 2. Actorum verbis illis, *tunc definito conſilio.* Quibus locis, nemo non videt agi de prædeſtinatione & ordinatione diuina æterna, non autem de delaratione & manifeſtatione. Meritò ergo antiquiſſimi Patres locum Apoſtoli Roman. 1. eo modo quo retulimus allegarunt, vt S. Irenæus l.3.c.33. Hilarius l.7. de Trinitate, & alter Hilarius Roman. 1. Auguſtinus lib. de Prædeſtinatione ſanctorum c. 15. Videſis latè excutientem ea verba Toletum Opuſc. in illum Pauli locum, qui multis tricis ſcholaſticis quibus oneratus eſt, liberabitur; ſi aduertamus; non dicere ibi Apoſtolum, Chriſtum prædeſtinatum & ordinatum fuiſſe ad eſſe filij Dei, ſed prædeſtinatum eſſe ad eſſe filij Dei in virtute: ideſt vt eſſet filius Dei, patrator inſignium operum, per quæ conſecutum eſt, vt agnoſceretur quod erat: quod ſatis eſt, vt ex eo Apoſtoli loco colligamus Chriſtum eſſe prædeſtinatum, quod vnum nunc aſſerimus. Disertè quoque Concilium Toletanum 11. in Profeſſione fidei, Chriſtum in natura humana prædeſtinatum eſſe, agnoſcit. Sic enim de Chriſto ſcribit. [Hic per hoc quod de Deo Patre ſine initio prodiit, natus tantùm, (nam neque factus, neque prædeſtinatus accipitur;) per hoc tamen quod de Maria Virgine natus eſt, & factus, & prædeſtinatus eſſe credendus eſt.] Item S. Auguſtinus Tract. 106. in Ioannem negat id ſalua fide negari poſſe. Quaſi verò, (inquit,) quiſquam regulam fidei fideliter intuens, filium Dei negaturus eſt prædeſtinatum, qui cum negare hominem non poteſt? Rectè quippè dicitur non prædeſtinatus ſecundùm id quod eſt Verbum Dei, Deus apud Deum. Vt quid enim prædeſtinaretur, cum iam eſſet quod erat, ſine initio, ſine termino ſempiternus? Illud autem prædeſtinandum erat, quod nondum erat: vt ſic ſuo tempore fieret, quemadmodùm ante omnia tempora prædeſtinatum erat vt fieret. Quiſquis igitur Dei filium prædeſtinatum negat, hunc eumdem filium hominis negat.] Communitque hoc ſtatim, loco Apoſtoli prolato ex cap. primo ad Romanos. Quare extra dubium eſto, Chriſtum eſſe prædeſtinatum.

Ad quid Chriſtus, in humana natura prædeſtinatus.

768 Reſtaret exquirendum, ad quem terminum Chriſtus dici poſſit prædeſtinatus. Sed ad rem præſentem ſufficit, quod Chriſtus dicatur prædeſtinatus ad gratiam & gloriam æternam. Admitto quoque Verbum Dei dici poſſe prædeſtinatum, vt qui erat filius Dei, fieret filius hominis. Hæc enim omnia tantùm deſignant æternum Dei decretum, de conferenda Chriſto gloria; vel communicanda humanitati Chriſti ſubſiſtentia Verbi. Non ſonant autem gratiam vllam, aut beneficium ipſi Verbo conferendum.

Et cum hac prædicatione, neceſſe eſt vt recurrat illa alia circa quam rixantur Doctores; *Chriſtus*, aut *hic homo* Chriſto deſignato, *eſt prædeſtinatus vt ſit filius Dei.* Eam valere, negant Toletus in cap. primo ad Romanos, annotat. nona, Becanus de Incarnatione cap. 19. quæſtione ſecunda, Præpoſitus, tertia parte, quæſt. 24. numero vigeſimo. Non debent autem hæ duæ propoſitiones confundi. Prima *Verbum prædeſtinatur ad ſe vniendum humanitati.* Secunda *Chriſtus prædeſtinatur vt ſit filius Dei.* Longè quippè aliud eſt, Verbum quod præerat Incarnationi, prædeſtinari ad terminandam naturam humanam, & compingendum Chriſtum, (id quod nunc admiſimus,) ab eo quod eſt, Chriſtum prædeſtinari vt ſit filius Dei; quia in Chriſto inuoluitur diuina filiatio. Si igitur quod prædeſtinatur ad aliquid accipiendum, neceſſe eſt vt careat eo ad quod prædeſtinatur; alioqui enim fruſtra prædeſtinaretur; quomodò verum eſſe poterit, Chriſtum prædeſtinari vt ſit filius Dei, qui eo ipſo quod Chriſtus eſt, filius quoque eſt Dei?

Reſpondent qui prædictam propoſitionem cenſent admittendam, Suares tomo primo, diſputat. 50. ſectione ſecunda, Vaſques diſtinct. 90. capite tertio, Antonius Peres controuerſia in Epiſtol. ad Roman. cap. 8. Reſpondent inquam, nomen Chriſti, aut huius hominis prout ſubiicitur in ea propoſitione, *Chriſtus, vel hic homo eſt prædeſtinatus vt ſit filius Dei*, non ſumi prout determinatè & diſtinctè ſonat diuinum ſuppoſitum filij Dei; quo pacto argumentum propoſitum vrgeret, euinceretque prædicationem eſſe nugatoriam; ſed ſumi prout in confuſo deſignat ſuppoſitum aliquod, cuius ratio explicatur, ſeu proponitur diſtinctè in prædicato. Priùs enim ratione eſt, eſſe ſuppoſitum, quàm eſſe tale ſuppoſitum. Ratione ergo illius prioritatis & anteceſſionis, qua ſuppoſitum, quodcumque tandem illud ſit, conſtituit Chriſtum, ſiue hunc hominem; dicitur Chriſtus, vel hic homo, prædeſtinari vt ſit filius Dei. Eodem penè recidit modus quo Alphonſus Curiel, tertia parte, quæſtione vigeſima quarta, articulo ſecundo, veritatem eiuſdem propoſitionis tuetur. Ait enim in diuina Verbi filiatione ad quam humanitas Chriſti euecta eſt, ſpectari poſſe, & quod ſit perſonalitas, & quod ſit filiatio. Nam ratio perſonalitatis, vt per ſe patet, eſt communior, atque adeò ratione anterior, quàm filiatio. Itaque ait, Chriſtum vt eſt perſona ſubſiſtens, prædeſtinari vt ſit filius.

Hos duos dicendi modos coniunxi, quia facilè euertuntur vno illo argumento, quod aliquis poteſt tantū dici prædeſtinari ad illud quod non habet. Atqui Chriſtus eo ipſo quod habet eſſe hominis, habet diuinam perſonalitatem, qua homo ille conſtituitur perſona: itémque eo ipſo quod habet diuinam perſonalitatem, neceſſariò quoque habet filiationem. Et quamuis illa duo ſint vtrumque per conceptus noſtros confuſos, & diſtinctos preciſibilia, cum anteceſſione aliqua rationis; ita vt nobis imperfectè

conci

concipientibus, poſſint intelligi vnum ante aliud: Tamen impoſſibile eſt, vt inſint alicui vnum abſque alio, Si igitur ineſt Chriſto, ſiue huic homini diuina perſonalitas aut filiatio, quomodò accipienda vel conſerenda decernitur? quod eſt, Chriſtum vel hunc hominem, prædeſtinari vt ſit filius Dei? Sicut quis dicat, huic animali, deſignato boue, decerni conferendam rationem bouis, quæ reipſa conferri non poteſt ſeiunctim, à ratione animalis, quam tantùm Metaphiſicè contrahit?

Mea ſententia eſt, veram quidèm eſſe propoſitionem illam, *Chriſtus* vel *hic homo, prædeſtinatus eſt filius Dei* ſiue *vt eſſet filius Dei*. Senſum tamen eius eſſe debere, quòd Chriſtus nòn quomodolibet, ſiue in ſua perſonalitate, ſed in ſua humanitate ſit prædeſtinatus vt eſſet filius Dei, eámque ſummam gratiam in humanitate ſua acciperet. Sicut Verbum Dei dicitur paſſum, non tamen in ſeipſo, cum ſit paſſionis incapax, ſed in carne & humanitate ſua. Ad præſens tamen inſtitutum tota hæc diſputatio eſt ſuperuacanea; quia hîc intendimus agere tantùm de Chriſto capite prædeſtinatorum: Vnde ſatis eſt, vt ſit prædeſtinatus ad gratiam & gloriam, quod omnes admittunt.

Chriſtus exemplar prædeſtinationis omnium.

769 Non contentus S. Auguſtinus Chriſtum profiteri prædeſtinatum, æquè ac nos prædeſtinamur; addit inſuper, Chriſtum eſſe prædeſtinationis exemplum longè illuſtriſſimum. Sic enim ſcribit lib. de prædeſt. S S. cap. 15. [Eſt præclariſſimum lumen prædeſtinationis & gratiæ, ipſe Saluator, ipſe mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus.] Et inferiùs. [Appareat itaque nobis in noſtro capite ipſe fons gratiæ vnde ſecundùm vniuſcuiuſque menſuram ſe per cuncta eius membra diffundit. Ea gratia fit ab initio fidei ſuæ homo quicumque Chriſtianus, qua gratia, homo ille ab initio ſuo factus eſt Chriſtus: de ipſo Spiritu & hic renatus, de quo ille eſt natus: eodem Spiritu fit in nobis remiſſio peccatorum, quo Spiritu factum eſt, vt nullum haberet ille peccatum. Hæc ſe Deus eſſe facturum profectò præſciuit. Ipſa eſt igitur prædeſtinatio Sanctorum, quæ in Sancto Sanctorum maximè claruit: quam negare quis poteſt, rectè intelligentium eloquia veritatis. Nam & ipſum Dominum gloriæ, in quantum homo factus eſt Dei filius, prædeſtinatum eſſe didicimus. Clamat Doctor Gentium in capite Epiſtolarum ſuarum.] Et lib. de dono perſeu. cap. 24. commendans verba relata priore loco. [Nullum eſt (inquit) illuſtrius prædeſtinationis exemplum, quàm ipſe Ieſus: vnde & in primo libro iam di putaui, & in huius fine commendare delegi: nullum eſt, inquam, illuſtrius prædeſtinationis exemplum, quàm ipſe mediator. Quiſquis fidelis vult eam benè intelligere, attendat ipſum, atque in illo inueniat & ſeipſum.] Et mox. [Qui ergo hunc fecit ex ſemine Dauid hominem iuſtum, qui nunquam eſſet iniuſtus, ſine vllo merito præcedentis voluntatis eius: ipſe ex iniuſtis facit iuſtos, ſine vllo merito præcedentis voluntatis ipſorum, vt ille caput, hi membra ſunt eius. Qui ergo fecit illum hominem ſine vllis eius præcedentibus meritis, nullum quod ei dimitteretur, vel origine trahere, vel voluntate perpetrare peccatum: ipſe nullis eorum præcedentibus meritis facit credentes in eum, quibus dimittat omne peccatum. Qui fecit illum talem vt nunquam habuerit habiturúſque ſit voluntatem malam, ipſe facit in membris eius ex mala voluntate bonam. Et illum ergo & nos prædeſtinauit, quia & in illo vt eſſet caput noſtrum, & in nobis, vt eius corpus eſſemus, non præceſſura merita noſtra, ſed opera ſua futura præſciuit.] Vides quorſum S. Auguſtinus, toties confirmet Chriſtum eſſe prædeſtinationis exemplar ſignificantiſſimum; nempe quia prædeſtinatio, eſt merè gratuita præparatio ſupernaturalium Dei beneficiorum. At deſtinatio humanitatis Chriſti ad eſſe Verbi perſonale, facta eſt nullis præſuppoſitis meritis Chriſti, vt ſuo loco vidimus, tractantes cauſam Incarnationis meritoriam; vbi cum Diuo Auguſtino probauimus non fuiſſe Chriſto eam generationem retributam, ſed tributam. Meritò ergo Chriſtus, dicitur non modò *prædeſtinatus*, ſed etiam *exemplar prædeſtinatorum*.

Et caput prædeſtinatorum quorumcunque. Eminentia eius & perfectionis exceſſus perſtringitur.

770 Nobis hoc loco addendum inſuper eſt, Chriſtum eſſe caput prædeſtinatorum, tam hominum quàm Angelorum. Hoc vt euincamus, recolendæ ſunt capitis myſtici prærogatiuæ ſuperiùs propoſitæ; monſtrandúmque, ſiue prædeſtinatio propriè ſumatur, nempe pro electione ad gratiam, ſiue paulò latiùs, hoc eſt pro electione ad gloriam, omnes illas in Chriſtum cadere reſpectu quorumcumque alterutro illo modo prædeſtinatorum, ſiue hominum, ſiue Angelorum. Prima erat, eminentiæ ſeu primatus in ſerie & ordine plurium ſimul conſcriptorum: Secunda exceſſus in perfectione: Tertia directionis & influxus. Omnibus his modis, Chriſtus eſt *electus ex millibus*; id eſt, ſupra omnes electos, adhibito numero illo determinato pro indeterminato ac propè immenſo; Nam turba electorum magna eſt, quam dinumerare nemo poterat. Ei autem vniuerſæ, cum ſine ordine & acephala eſſe non debeat, caput eſt Chriſtus: alioqui Dei opus quod eſt ſuper omnia eius opera, cœtus nimirum prædeſtinatorum, non eſſet perfectum.

Sed de eminentia & perfectione Chriſti ſupra omnes electos, ſatis ſupérque liquet ex diſputatis ſuprà de Chriſto omnis Eccleſiæ capite: vbi vtraque illa Chriſti prærogatiua, prætérquàm quod ex ſe perſpicua videtur, eſt apertè demonſtrata, vniuersè & generaliter loquendo. Nunc ſpecialiter illuſtrare eas poſſumus quoad electos, quia nemo ad tam ſublimem locum inter electos eſt ordinatus; nemo ad tantam, támque eximiam perfectionem, ſiue gratiæ, ſiue gloriæ, in quanta eſt Chriſtus. Quamuis enim de ſigno rationis in quo Chriſtus decretus eſt, & ordinatus ad eſſe, & conſequenter ad abyſſum gratiæ & gloriæ quęis potitur, controuerſia ſit inter Theologos; nec certum ſit Chriſtum eſſe prædeſtinatum in primo ſigno; imo longè

longè probabilius ſit, Chriſtum prædeſtinatum tantùm eſſe occaſione peccati, atque adeò prædeſtinatum tantùm fuiſſe in poſteriore ſigno quàm ſanctos Angelos: quam litem diremimus ſupra, tractantes finem aduentus Chriſti: Tamen extra omnem controuerſiam eſt inter Theologos, Chriſtum in quocumque tandem ſigno ſit prædeſtinatus, tamen ordine eminentiæ, & dignitatis debitæ perfectioni ſuperexcellenti huius perſonæ, infinitis paraſangis antegredi omnes electos; nec vllum eſſe qui cum eo non modò contendere, ſed vel componi queat, quoad primatum in ſerie electorum & dignitatem in quacumque ratione electionis.

771 Eſt id expreſſum luculenter apud Pſaltem, cum in Chriſti perſona ait Pſal. 39. *In capite libri ſcriptum eſt de me*; cuius loci varios ſenſus dederunt varij Patres. S. Quidé Hieronymus initio Traditionum in Geneſ. librum illum in cuius fronte de Chriſto ſit ſcriptum, interpretatur, Geneſim, quod ibi habeatur cœlum & terram creata eſſe in principio: ideſt in filio, per quem omnia facta ſunt, & adducit Tertullianum, Hilarium, & Iaſonis ac Papiſci altercationem in eam ſententiam. Idem tamen in capit. 29 Eſaiæ, librum in cuius capite de Chriſto ſcriptum eſt, interpretatur ſcripturam vniuerſam, cuius varij libri, ob ſummam conſonantiam vnus liber habentur. Vnde lex Moſis vnus liber dicitur, & Euangelia quatuor, vno nomine libri Euangeliorum deſignantur, vt idem S. Hieronymus obſeruat, in calce Commentarij in Eccleſiaſtem. & S. Auguſtinus præfat. in Pſal. 150. Et hic eſt liber ille, ſcriptus intus & foris; ideſt in ſenſu, & in litera: & liber ſignatus apud Iſaiam, & in Apocalipſi Ioannis. Hoc ergo pacto, ſenſus Pſaltis eſt, in volumine libri, (ſic enim habet altera lectio loco *capitis*,) ſcriptum eſſe de Chriſto; ideſt omnes ſcripturas Chriſtum ſonare. Editio tamen Symmachi, tertiam ſuppeditat interpretationem, iuxta quã, Chriſtus ſcriptus eſt in capite libri, ideſt in volumine prædeſtinationis, ἐν τῷ τεύχει τοῦ ὁρισμοῦ. Itaque Gloſſa, & creditus Anſelmus Hebræ. 10 ibidémque S. Tomas. librum in cuius fronte Chriſtus deſcriptus eſt, intelligunt librum prædeſtinationis æternæ, in quo Chriſtus, exaratus eſt primo loco. Ex ſerie autem prædeſtinationis ad gloriam, liquet de ſerie prædeſtinationis ad gratiam; quia gratia & gloria ſeruant proportionem, tanquam ſemen & fructus.

Illuſtrare præterea primatum illum Chriſti, & perfectionis exceſſum reſpectu prædeſtinatorum omnium, poſſumus ex verbis Apoſtoli Roman. 8 *ſcimus quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum, his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti*. Propoſitum Dei, πρόθεσιν appellat æternum Dei decretum, quo eximia illa beneuolentia in electos prodita eſt. Etiamſi enim hic in via, & per huius vitæ ſcamma conflictentur cum incommodis; tamen omnia Deus in illorum bonum vertit. Eáque ratione. Facit illos conformes imaginis filij ſui: ideſt illius diuinæ imaginis quæ eſt ipſe filius Verbum homo, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Quę eſt Chryſoſtomi, Hieronymi, & crediti Anſelmi interpretatio: melior ſane quàm quæ à Baſilio lib 5. contra Eunom. & ab Athanaſio, Epiſt. ad Serap. data eſt, quibus imago Filij cui conformantur electi, eſt Spiritus ſanctus, cuius ſanctitatem æmulantur. Sed eſt profecto ea interpretatio non nihil diſtorta. Simpliciùs autem imago filij, eſt imago quæ eſt filius, ideſt Chriſtus. Itaque continent ea Pauli verba, potentiſſimum argumentum, quo Romanis perſuadet ne frangantur aduerſis, ob fidem Chriſti ingruentibus. Eam enim docet eſſe viam certam, adipiſcendi conformitatem cum capite electorum omnium Chriſto Domino: qui hic in via, vexatus variè & omnibus modis probatus, eſt tentatus per omnia abſque peccato. Et nititur ſanè Apoſtoli ratiocinatio, firmiſſimo fundamento. Nam primum in vno quoque genere vt fert Ariſtotelicum effatum, eſt menſura cæterorum. Par ergo fuit, vt qui electi ſecundarij erant, principi electorum conformes fierent, eique per omnia aſſimilarentur in vniuerſo vitæ & viæ decurſu. Satis de duobus primis Chriſti capitis electorum prærogatiuis.

Directio Electorum, per Chriſtum, & in eos influxus.

772 Prærogatiua tertia capitis myſtici electorum omnium, iuxta ſupradicta, continetur ſpeciali ac eximia directione eorum, & influxu in gratiam, tota prædeſtinationis eorum ſerie comprehenſam, ac gloriæ denique aſſecutionem. Omnia hoc, nullo negotio vendicari Chriſto poſſunt. Et directionem quidem, egregiè expreſſa habemus Ioannis 10. vbi Chriſtus prouerbium Iudæis locutus, nec ab eis ſatis intellectus, ait de vero Paſtore, eum proprias oues vocare nominatim, eáſque educere, & vadere ante eas: Oues autem illum ſequi, quia ſciunt vocem eius. Quod mox Chriſtus ipſe, de ouibus rationalibus ad dexteram in mundi meta locandis, interpretatur: hiſque ſe ducem & directorem conteſtatur, pro affectu quo eas cognoſcit, viciſſimque ab eis cognoſcitur: ideſt impenſiſſime diligit, & diligitur. Ex quo fit, vt ſequantur oues illæ Chriſtum ducem, magno imo immenſo ſuo bono. *Sequuntur me* (inquit) *& ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quiſquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi*, ipſa inquam ſalus electorum, vel potiùs communicatio diuinitatis, vt interpretatum eſt Concilium Lateranenſe, relatum capite *firmiter*; aut vnio hypoſtatica cum perſona Verbi, *maius omnibus eſt, & nemo poteſt rapere de manu Patris mei*. Oſtendunt hæc verba, certitudinem directionis electorum ad gratiam finalem, & ad gloriam. Quæ directio, non plus à quoquam ſit impedienda, quam ſuperanda Patris infinitas eſſentialis, filio communicata. Vt proinde non ſit timendum directioni certæ ac infallibili electorum, a violentia Satanæ, eiuſve emiſſariorum: imo nec ab ipſa voluntatis humanæ vertibilitate, quàm Deus probè nouit, quibus dulcedinis benedictionibus præuenire debeat, vt effectus & executio directionis, quantùuis eluctabiliter, tamen infallibiliter conſequatur.

Agnoſcebat intentam in electos Chriſti prouidentiam, & ad directionem præſtandam ſtudium, quæ dicebat, *dilectus meus mihi*; quæ verba de hac electorum directione, ſic interpretatur ſanctus Bernardus ſerm. 68. in Cant. [Nos ſumus in quos intendit Deus. Quanta tamen diſparilitas? Quid terrigenæ & filij hominum,

coram

coram illo? ſecundùm Prophetam, ſic ſunt quaſi non ſint, & quaſi nihilum & inane, reputati ſunt ei. Quid ſibi ergo vult iſta inter tam diſpares comparatio? Aut illa in immenſum gloriatur, aut is in immenſum amat. Quàm admirabile eſt, quod illius intentionem iſta ſibi quaſi propriam vendicat, dicens: *Dilectus meus mihi?* Nec eo contenta tamen, pergit amplius gloriari reſpondere ſe illi, quaſi ex æquo inorem gerere, rependere vicem. Sequitur enim. *Et ego illi* Inſolens Verbum, *Et ego illi*, Nec minùs inſolens; *Dilectus meus mihi*; niſi quòd vtroque inſolentius, vtrumque ſimul. O quid audet cor purum, & conſcientia bona, & fides non ficta! Mihi, (inquit,) intendit. Itane huic intenta eſt illa maieſtas, cui gubernatio pariter & adminiſtratio vniuerſitatis incumbit? & cum ſæculorum, ad ſola transfertur negotia (imò otia) amoris & deſiderij huius? Ita planè. Ipſa eſt enim Eccleſia electorum, de quibus Apoſtolus, *Omnia*, (inquit,) *propter electos*. Et cui dubium, quod gratia & miſericordia Dei ſit in ſanctos eius, & reſpectus in electos illius? Ergo prouidentiam cæteris creaturis non negamus; curam ſponſa vendicat ſibi.]

Sed luculenter planè directionem illam electorum per Chriſtum, expoſuit Dauid toto pſalmo 22. Nam eo Pſalmo, agi de prouidentia & directione electorum, totus pſalmi contextus manifeſtè oſtendit, & piè omnino proſequitur Card. Bellarminus eo loco. Ibi & ſuppeditatio ſpiritualium bonorum, & elongatio malorum ſaluti aduerſantium, & conſolatio in incommodis vitam piam affectantibus, & gratia finalis, ac denique quidquid ad electorum directionem plenam & conſummatam pertinere poteſt, ſub metaphora ouis à Paſtore directæ deſignatur: cuius nunc pſalmi particulari expenſione ſuperſedeo, quod inferiùs de Chriſto Paſtore & rationalibus eius ouibus ſit diſſerendum Chriſtum autem eſſe, cuius prouidentia, & ouiũ directio eo pſalmo deſcribitur, agnoſcit Latinus Autor cuius, homilia in Chryſoſtom. interpretationem pſalmorum obrepſit, nec non Euthymius, & alij recentiores.

Pergo ad influxum; qui ſpectandus eſt quoad dona electis peculiaria; cum creata, gratias inquam lectiſſimas, & præſertim finalem, nec non gloriam; tum etiam increata, hoc eſt actum ipſum increatum electionis diuinæ, ad eiuſmodi bona electorum peculiaria terminatum. Sed de donis creatis, res eſt explorata, tam ex innumeris aliis Scripturis, quarum pleraſque iam protulimus, hoc, & ſuperiori capite, quàm nominatim ex Epiſt. ad Epheſ. c. 1. quo Apoſtolus, omnium gratiarum quibus electi donantur, beatam adeptionem Chriſto acceptam refert. Locus eſt paulò prolixior ſed qui quoduis mel, ſuauitate tranſcendat. *Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cæleſtibus in Chriſto, ſicut elegit nos in ipſo, ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius, in charitate. Qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum, in ipſum ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ: in laudem gloriæ gratiæ ſuæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo. In quo habemus redemptionem per ſanguinem eius, remiſſionem peccatorum ſecundum diuitias gratiæ eius, quæ ſuperabundauit in nobis in omni ſapientia & prudentia, vt notum faceret nobis ſacramentum voluntatis ſuæ, ſecundum beneplacitum eius, quod propoſuit in eo, in diſpenſatione plenitudinis temporum, inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cælis, & quæ in terra ſunt, in ipſis, in quo etiam & nos? Forte vocati ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum eius qui operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, vt ſimus in laudem gloriæ eius.* Habemus in his verbis, à Chriſto eſſe, & adoptionem electorum, & remiſſionem peccatorum eis indultam, & ſapientiam ac prudentiam ſuperabundantem qua in via Dei claruerunt, & omnem denique (vt verbo rem complectar) benedictionem ſpiritualem, in cœleſtibus: qua ſcilicet electi ad bona ſupernaturalia edenda aſſurgunt, & in gratia ſanctificante finaliter perſeuerant. Agnoſcit inquam Apoſtolus, hæc omnia à Chriſtu eſſe, quod optimè ibi expendit Oecumenius. Et hæc eſt cauſa, cur electi iuxta eundem Apoſtolum dicantur *creari in Chriſto in operibus bonis. Et ſorte vocari in Chriſto, eligique in ipſo.* Idem ſonat illud 2. Timoth. 1. *vocauit nos vocatione ſua ſancta, non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum, & gratiam quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu, ante tempora ſecularia.*

An electio æterna, poßit eſſe ex Chriſti meritis; Difficultas hicce.

773 Expendendum verò eſt paulò preſſius, quod dixit Apoſtolus eligi nos in Chriſto ab æterno. Nam electio non eſt gratia creata, ſed actus ipſo diuinus increatus, qui non videtur poſſe eſſe ex meritis Chriſti, cum ſit ens à ſe, cui repugnat cauſari per aliquid; etiamſi moralis tantùm ſit cauſatio, cuiuſmodi eſt cauſæ meritoriæ. Deinde electio illa diſtingui poteſt duplex; nimirum vel abſoluta, vel comparatiua. Abſoluta eſt qua Deus perſonam aliquam ordinat ad bonum gratiæ ſpecialis, & gloriæ cum effectu aſſequendæ, nulla facta comparatione cum aliis perſonis, quæ ad idem bonum non aſſumantur: quæ potiùs dicenda eſſet dilectio, quàm electio. Vnde abſoluta hæc electio, ex parte intellectus, poteſt ad vnicam perſonam eligenti obuerſantem tendere: nec exigit propoſitionem perſonarum plurium. Ex parte item voluntatis, nullam habet adiunctam volitionem alterius perſonæ. Comparatiua verò & propriè dicta electio, ea eſt quæ fit ex affectu erga vnum, aſſumptum ad aliquid præ aliis, à quibus exemptus eſt. Vnde & propoſitionem plurium perſonarum ſupponit, & confert volitionem vnius, alteriúſque reiectionem. Neutra ex his electionibus, videtur poſſe Chriſto homini attribui. Non enim abſoluta, quia Angeli & homines, electi ſunt ſimul & ſemel, ac in eodem ſigno rationis, tanquam duo parietes eiuſdem cœleſtis Hieruſalem, vt ſcitè dixit Otho Friſing. lib. 8. Hiſtoriæ, c. 32. Atqui Angeli, electi ſunt ante præuiſum peccatum: Ergo & homines. Cum igitur ſupponamus Chriſtum fuiſſe electum poſt præuiſionem peccati, ad quod expiandum decretus eſt, quomodò dici poteſt, Chriſtum meruiſſe abſolutam dilectionem electorum quæ præceſſerat in anteriore ſigno? Multo verò minùs videtur meruiſſe præelectionem, ſeu dilectionem comparati-

uam: quia Chriſtus non potuit offerre ſua merita ad huius præ altero electionem curandam, ſi ea electio præſupponatur iam facta. Mereri enim quod iam decretum eſt, nihil eſt aliud quàm actum agere. Atqui electio vnius hominis præ altero iam præerat in mente & voluntate diuina, ante Chriſti præuiſionem. Neque enim Deus qui ante præuiſionem Reparatoris elegerat aliquos reiectis aliis, confuſe & indiſtinctè elegerat eos in quibus ſibi complacuerat: quæ eſſet imperfectio dedecens Deum. Igitur præelectio illa, ſolius diuinæ voluntatis & beneplaciti fœtus eſt: vt propterea Chriſtus, datos ſibi à Patre electos profiteatur, non autem optione ſua delectos.

Electionem abſolutam, eſſe ex Chriſti meritis, non repugnat ratione independentiæ diuini actus.

774 In hac difficultate; primum illud punctum quod ſpectat ad cauſationem diuini actus per Chriſti merita, facilè expeditur. Admittendum enim eſt, verè actum Dei increatum circa electos, eſſe à Chriſti meritis; non vt actus increatus eſt, ſed vt terminatur ad electos. Ea quippe ratione, nihil vetat, actum liberum Dei cadere ſub meritum noſtrum. Hoc eſt quod aliis verbis dicitur, actum diuinum non poſſe habere cauſam phyſicè influentem, quia id pugnat cum independentia & infinitate eſſentiali: poſſe tamen habere rationem obiectiuam, non quidem exiſtentiæ ſuæ realis, (quia ſic totum eſſe diuini actus eſt neceſſarium, & cauſæ incapax, ac etiam rationis obiectiuæ petitæ ex parte creaturæ operantis liberè:) ſed terminationis ſuæ liberæ ad talem effectum creatum. Sic Deus quamuis ex ſe nolit malum homini, tamen prouocatus ab homine, & ab eo obiectiuè determinatus, decernit ei ſupplicia æterna. Similitérque ſuppoſito pacto & promiſſione rependendæ gloriæ benè operantibus, determinatur ad volendum conferre gloriam, iis qui rectè ſe geſſerint. Sicut ergo in actibus diuini intellectus, locum habet determinatio obiectiua ab extrinſeco Deus enim præſcit res futuras, quia futuræ ſunt; itavt futuritio ſit ratio obiectiua determinans Deum ad præſciendum, Ita in actibus diuinæ voluntatis, cerni poteſt ſimilis conditio præſuppoſita ex parte obiecti, vt ad illud terminentur: quod eſt dari rationem aliquam diuinæ volitionis. Vnde quod merita Chriſti ſint eiuſmodi ratio obiectiua; ex qua Deus motus ſit ad volendum conferre electis hæc & illa beneficia, nihil eſt quod vetet, quantum eſt ex parte independentiæ actus diuini, quæ ſola obiiciebatur. Nam ea præſuppoſitio obiectiua, non eſt cum vera cauſalitate in actum diuinum vt in ſe eſt; ſed tantùm infert inclinationem diuinæ voluntatis, terminatæ ad hoc obiectum propter illud: qua in re nulla eſt imperfectio, vt pleniùs traditur prima parte q.19 & à Suare l. 2. de prædeſt. c. 22. necnon à Didaco Ruis diſp. 3. de prædeſtinat. ſect. 3. & ſequentibus, & diſp. 15. de voluntate Dei à ſect. 3.

Scrutandum autem ſupereſt, an ea diuinæ voluntatis inclinatio per Chriſti merita, ad volendam electis gloriam, poſſit ſtabiliri ex Scripturis; aut repugnet aliundè quàm ex parte independentiæ actus diuini. Nam ſi nulla ex parte repugnet, eámque inſinuent vel tradant Scripturæ, admittenda erit. Sin minùs erit ableganda; ſiſtendúmque præcisè erit, in influxu Chriſti circa dona creata prædeſtinatis collata: qui influxus certus eſt, vt præmiſimus. Eoque modo proceſſiſſe videntur antiqui Scholaſtici, S. Thomas Alenſis; Bonauenturæ, Albertus, Richardus, Durandus, Gabriel, quos adducit Suares lib. 2. de prædeſtinat. cap. 24. numer. 10. & 11.

Nec ex alio capite, & quomodò id explicandum.

775 Generatim tamen loquendo, & abſtrahendo ab electione comparatiua, ſtatuendum eſt terminationem diuinæ electionis liberæ, qua electi ad gratiam prædeſtinationis, & gloriam ei adiunctam ordinantur; eſſe ex meritis Chriſti. In hoc conſentiunt Recentiores Scholaſtici, quos poſteà referemus circa electionem comparatiuam diſſidere; eſſéque doctrinam Catholicam, ait Vaſques poſtea allegandus: nec poſſe abſque errore negari, ait Suares cap. illo 24. n. 38. Videtur enim præiuiſſe Apoſtolus cum ait de Chriſto, *elegit nos in ipſo, ante mundi conſtitutionem.* Nam illud *in ipſo,* vt præmiſimus, ſignificat cauſam meritoriam. Sicut Threnor. 4. dicitur, *captus eſt in peccatis noſtris,* Et Michææ 1. *in ſcelere Iacob, omne iſtud.* Ideſt, propter peccata & ſcelera. Notandáque eſt comparatio qua eo loco vtitur Apoſtolus, cum ait, *benedixit nos in omni benedictione in Chriſto, ſicut elegit nos in ipſo.* Ea enim particula *ſicut,* apertè fert, tam eſſe per Chriſtum collationem benedictionis, quàm electionem æternam: vt locum habeat illud Chryſoſtomi ibi, [Per quem nos benedixit, per eumdem nos elegit.] En *elegit per Chriſtum;* ſuffragatur S. Auguſtinus epiſt. 59. q. 6. cum ait, illud Apoſtoli 1. Timoth. 2. *vult Deus omnes homines ſaluos fieri,* nullo alio modo præſtari, quàm per Chriſtum hominem. Vbi clarè vides, volitionem diuinam prout ad ſalutem hominum terminatam, atque adeò maximè prout reſpicit electos, qui ſoli ſalutem cum effectu conſequuntur, eſſe per Chriſti merita. Accedit perſpicua ratio: quia meritum non cauſat præmium immediatè, vt per ſe notum eſt ex ratione cauſæ meritoriæ; ſed tantùm cauſat interuentu alicuius actus liberi, in remuneratore quem vrget ad præmium benè operanti rependendum. Si ergo Chriſtus meruit electis gratiam & gloriam, vt conſtitutum eſt; ergo induxit quoque Deum ad habendum actum, quo bona illa electis voluit, propter ſua merita. Quod eſt, meritoriè cauſare liberam terminationem actus diuini ad illa obiecta.

Vt autem declinentur difficultates, & implexitates quibus hæc ſententia poſſet inuolui; dicendum eſt, non ita eſſe imaginandum, Chriſti merita eſſe cauſam æternæ terminationis diuini actus ad electos, quaſi Deus præuidens Chriſtum deſtinantem ſua merita ad harum perſonarum ſalutem, inde inclinatus & obiectiuè determinatus ſit, ad volendam ſalutem earum, non determinandus aut inclinandus abſque Chriſti meritis eò deſtinatis. Non eſt inquam ſic imaginanda diuinæ voluntatis inclinatio per Chriſti merita ad electos. Nam Chriſtus qui

in

in fine ſeculorum occaſione ſolius peccati venturus erat, non potuit præuideri deſtinans ſua merita ad Angelos, qui ante peccatum hominis, & decretum de Chriſti aduentu, ſunt electi. Neque item intelligi poteſt Chriſtus dirigens ſua merita ad electos ſtatus legis naturæ & ſcriptæ; quia illis priuſquàm Chriſtus ipſe veniret, danda erat gratia, & eius ad ſalutem æternam: vt proinde, poſt ea adueniens Chriſtus, & merita ſua pro eis offerens, non potuerit præuideri deſtinans merita ſua, vt exurgeret electio ad bona prædefinita eis atque collata ſaltem ex parte, priuſquàm ipſe produceretur. Ad ſummum ergo, poſſet Chriſtus præſciri ab æterno, deſtinans eum primùm eſt ſua merita ad ſalutem electorum nouæ legis, poſteriorum Chriſto ipſo: quia circa hos, deſtinatio Chriſti meritorum ad cauſandam terminationem actus diuini, actum non ageret. Et ita ſentiunt Leſſius Tractatu de Prædeſt. ſeſſ. 3. à num. 42. Vaſques 1 parte d. 94. c. 3. Rnis diſp. 57. de prædeſt. ſ. 7. Aliunde tamen ea deſtinatio non placet: quia inducit diuerſitatem inter electos ad Chriſti merita comparatos, nulla talis diuerſitatis ratione idonea ſuppetente; & abſque ſuffragatione Scripturarum & Patrum, vt rursùs infra dicam.

776 Quare ſic imaginanda eſt ea cauſatio diuinæ ad electos terminationis per Chriſti merita, vt quamuis Deus ex ſe, ad dandam illis gratiam & gloriam fuerit determinatus; tamen in bonorum illorum decreto liberali, voluerit acceptationem compenſationis ſi quando offerretur à Chriſto; poſito quod occaſione peccati veniret. Sic enim Chriſti merita non excluduntur prorſus à ratione obiectiua determinante Deum ad decernendam quibuſuis electis gratiam & gloriam. In poſteriore autem ſigno, Deus præſcius factus bonorum operum ſibi a Chriſto exhibendorum in tempore, & gnarus per ea abundè compenſandum eſſe quicquid ipſe in bonum electorum decreuiſſet; inclinatus eſt ad eximia illa bona electis confirmanda; & ratam habendam liberalem eorum volitionem ratione priorem; inductus ea Chriſti meritorum præcognitione, quæ in priore ſigno intelligenda eſt quàm ratihabitio hæc electionis primæ planè gratuitæ, & ex Dei voluntate conceptæ; cum ſola connotatione acceptandæ compenſationis ſi quandoque offerretur. Cum electione autem ſic concepta, probè cohæret, quod Chriſti prædeſtinatio ſit effectus noſtræ prædeſtinationis: quandoquidem Chriſtus idcirco prædeſtinatus & productus eſt, vt redimerentur & ſalutem conſequerentur electi. Noſtra enim electio, quæ prior eſt in genere cauſæ finalis immediatæ, cauſatur a Chriſto meritoriè ad modum dictum: quamuis iam ſupponeretur aliunde præextituta; quia & rata habetur ob merita Chriſti, & hæc à prima electione noſtra non excludebantur omnia.

Statuendum igitur eſt, Deum iuxta noſtrum concipiendi modum, ſic ſe habuiſſe in Chriſti ſui electione in caput prædeſtinatorum. Deus ex immenſa ſua bonitate, cum decreuiſſet Angelos & homines condere, & omnes ad finem ſupernaturalem ordinare, eóque ſaltem per ſufficientia media ſi vellent; ex vtroque numero aliquos ſpeciali fauore & beneuolentia dignatus, liberaliter quidem, ſed tamen cum conditione acceptandæ compenſationis ſi alicunde affulgerit; ad eam celſitatem vtroſque in eodem ſigno rationis promouit. Cum enim in diuinis obiectis, quantum eſt ex parte actus diuini, nulla ſit prioritas aut poſterioritas, ſed tantùm ſi inter huiuſmodi obiecta cauſalitas aliqua vel præſuppoſitio intercedat: ea autem cauſalitas vel præſuppoſitio, inter Angelos & homines, quoad gloriæ æternæ finem, nulla prorſus ſit, fatendum omnino eſt, vtroſque in eodem ſigno rationis electos eſſe tanquam membra eiuſdem Reipublicæ, & incolas eiuſdem cœleſtis ciuitatis, ex illis tametſi nobilitate naturali diſcrepantibus partibus compingendæ, vt S. Auguſtinus ſatis ſignificat 15. Ciuit. c. 1. Nec verum eſt, homines tantùm eſſe electos ad gloriam, occaſione ruinæ Angelorum; vt eam ſcilicet explerent. Id enim meritò reiicitur a S. Anſelmo l. 1. cur Deus homo c. 18. cum enim humana natura Deum vt finem vltimum habeat æquè ac Angelica, capax profectò fuit ordinari ad finem illum, independenter ab Angelis, & ita reuera eſt factum. Cum autem conſtet SS. Angelos electos eſſe ante peccati præuiſionem; ſequitur, homines quoque electos eſſe in ſigno antecedente præuiſionem peccati: vnde non niſi per anticipationem quamdam dicitur à D. Auguſtino, electos, de maſſa perditionis fuiſſe exemptos: quatenus ſcilicet qui electi primo ſunt, fuerunt poſtea exempti de maſſa perditionis, & mole damnata, in qua alij qui prælecti non fuerant, ſunt relicti. Angelis & hominibus omnibus ſic ordinatis ad ſupernaturalem finem, & inſtructis ad id ſaltem ſufficientibus modiis; pleriſque autem ex vtraque illa rationalium & intellectualium creaturarum claſſe, electis efficaciter & ſpecialiter ad gloriam, per media lectiora; conſecuta eſt, peccati quod permittere fixum erat, in parte Angelorum voluntaria admiſſio. Vnde Satana primum hominem impla[n]ante, hominibus vniuerſis manauit exitium: quatenus euerſo primo homine, in cuius incolumitate totius generis ſancta conceptio verſabatur; omnis poſteritas in peccato concipienda, & maſſa perditionis præmiſſa eſt. Inde de remedio hominibus, non Angelis qui ceciderant, adhibendo, conſilium initum: decretúſque reparator hominum, & gratiæ Angelorum in bono perſtantium, eidémque commenſæ gloriæ, compenſator Chriſtus Dominus, carne ſecundæ Trinitatis perſonæ circumamicta: vt homo caput eſſet gratiæ & gloriæ, fieretque omnibus ſalutis cauſa, & æternæ vitæ autor, contra quàm primus homo omnibus hominibus, quantum ex ſe erat, cladem & exitium creauit. Qua de re, multa ex Patribus producta ſunt ſect. 2. c. 6. *ſub finem*. Nunc ſatis fuerit, producere Oecumenium in cap. 5. ad Romanos, apud quem Photius, perpulchrè antitheſim vtriuſque huius gratiæ, & miſeriarum capitis proſequitur, explanans verba illa de primo Adam, *qui eſt forma futuri*, hoc eſt Chriſti. [Quonam modo? Sicut morte Adam omnes moriebantur, ita Chriſti morte omnes viuemus & reſurgemus. Figura ergo ex aduerſo contingit. Quemadmodùm ille iis qui à ſe deſcenderent etiam ſi de ligno non ediſſent, fuit cauſa mortis quæ per vſum inducta erat, ita quoque Chriſtus ſe ſequentibus, etiam ſi iuſta non egiſſent opera, iuſtitiam conciliauit. Tria ſunt in his quæ parabolicè ſibi inuicem

uicem reſpondent, puta ſimilitudo quædam contrarietas,&exceſſus in ſimilitudine. Contrarietas quidem peccatum & carens peccato, inimicitia aduersùs Deum, & reconciliatio erga Deum, condemnatio & iuſtificatio, perditio, caſus, mors, ſalus, & reſurrectio cum vita. Itaque in bis eſt contrarietas. Porrò ſimilitudo, *ſicut per vnum* mala omnibus contigerunt, ita per vnum bona omnibus euenerunt. Exceſſus verò, quia in malis multi ſunt viri cooperati & participes eſſent malorum, in bonis autem nullus cooperatus eſt, ſed vnius Ieſu Chriſti donum fuit. Itaque non ſimiliter & ex æquo, ſed per exceſſum & abundantiam eſt ſimilitudo. Rurſum non ſolùm mala hæc quæ inducta erant per Adam perempta ſunt, quod veluti in contrariis ſimilitudo erat ac proportionabile, verùm etiam addita ſunt à Chriſto dona, quod exceſſum & abundantiam præfert. Ideò ait, *At non ſicut peccatum.*]

Sic igitur decretus Chriſtus, & reparator hominibus datus, Angelis quoque in caput & ſalutis autorem, ideſt compenſatorem conſtitutus eſt. Præuiſus enim eſt, habiturus merita quibus compenſari poſſet gratia & gloria liberaliter hominibus & Angelis promiſa; ſed cum conditione acceptandæ compenſationis, ſi Chriſtus aliqua occaſione produceretur, eámque offerret. Chriſto itaque præuiſo, ſua illa merita in compenſationem præditam, & iterum noſtrum offerente; Deus per eius merita ſic præuiſa & ad id acceptata, gratias omnes & gloriam hominibus & Angelis conferre ſtatuit; ita vt bona illa creata, & ipſa quoque terminatio diuini actus ad ea hominibus & Angelis decernenda, eſſet ex pretio Chriſti, eíque rependeretur. Chriſtus autem ex quo productus eſt in tempore, æternum Patris decretum, & omnia quæ in eo inuoluta diximus, rata habuit: ſicque caput electorum, vltra generalem rationem capitis totius Eccleſiæ, inauguratus eſt, factus omnibus cauſa ſalutis æternæ.

Multiplex illuſtratio electionis omnium, per Chriſti merita.

777 Hac ratione commodè declinantur difficultates permultæ, quæ implicant & obſcurant ſententiam de electione per Chriſti merita, & retinetur meritum Chriſti, non modò circa gratiam & gloriam, ſed etiam circa actum Dei æternum, quo electi ad illa bona deſtinantur. Ferunt hoc vt minimùm, Scripturæ illæ, quibus electos à Chriſto conſcribi proditur; & liber vitæ continens electos, vocatur *liber vitæ agni*, tanquam exaratus agni ſanguine: quia ſcilicet meritis Chriſti veri agni, ab origine mundi occiſi, in catalogum illum ac beatum librum relatus eſt ad modum dictum, quiſquis in eo eſt conſcriptus. Egregiè S. Cyrillus lib. 4. de ador. tractans maſculorum deſcriptionem à Moſe & Aarone iuſſu Dei factam, Numer. 1. [Qui igitur Mas ſit, & ad pugnam aptiſſimus, & ad iuuentam peruenerit, ideſt ad firmitatem ſpiritualem, & ad menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, eum in deſcriptionem diuinam, & in librum Dei relatum eſſe, perſpicuum eſſe poterit, vel maximè ex his verbis. Neque enim alia de cauſa numeratur, vt opinor, qui mas ſit, & vigeſimum annum aut ſupra natus, quàm vt nos quoque ipſi, intelligamus reiici à Deo atque improbari, quiſquis imbellis ſit, ac ſenſu minimè perfecto; quorum vtrumque ineſſe dicimus iis, qui adhuc ſanè adoleſcentes ſunt, nec dum ad iuuentutis menſuram peruenerunt; quam quidem menſuram, diuina lex & nouit & definit; iſque eſt annus vigeſimus. In pretio autem is eſt, & is in numero habetur, & à Deo cognoſcitur, per populum & genus & capita & nomen, quiſquis adulta iam ætate; & maſculus eſt. Sanctis enim Apoſtolis, qui eiuſmodi virile ætate iam eſſent, & in eam perueniſſent rationis menſuram, dictum à Chriſto eſt; aliquando quidem, *Nolite gaudere, quia dæmonia ſubiiciuntur vobis: ſed potiùs gaudete quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cælo:* Aliquando rurſus; *Nónne duo paſſeres aſſe veneunt? & vnus ex illis non cadet ſuper terram ſine Patre meo, qui eſt in cælis, veſtri autem & capilli capitis numerati ſunt:* in quo cum dixit, numeratos eſſe capillos; diſertè ſignificauit (vt opinor,) quam diligenti cura eos proſequeretur. In librum igitur Dei, qui adulta ſunt ætate, ac mares referuntur. Ea autem cenſus deſcriptio per Moyſem & Aaron fiebat, vt per vtrumque, vnum intelligamus Chriſtum, vt in Moyſe legis conditorem; vt in Aaron, ſummum Sacerdotem? Factus eſt enim noſter legiſlator ſimul & ſanctus, & innocens ſũmus Sacerdos, eiúſque mediatoris opera, eorum qui virili ſunt ætate, & virtute præ cæteris conſpicua, in diuinis libris deſcribitur cenſus.] Addit pleraque de diſcrimine eorum qui in libro Dei per Chriſtum ſcribuntur, tum ex ſeculari, tum ex ſacro ordine; ac tum ex adultis, tum ex pueris: Itémque de excluſione & deletione impiorum è libro viuentium, vt cum iuſtis non ſcribantur. Inſuper de ea deſcriptione ad Iordanem facta, quæ baptiſmi perceptionem ſignificat. Demum verò ſic concludit. [Animaduerte autem vbique ſanctorum hominum deſcriptionem & aliorum diſtributionem, Geritur enim per Moyſem, & eum qui Sacerdotio præſtantiſſimo fungebatur: vt, ſicut iam antem dixi, per vtrumque, vnum Chriſtum intelligas, tanquam Sacerdotem ſummum, atque legiſlatorem; per quem omnis gratia tribuitur, & illa fit in ſupernis illis libris deſcriptio, quos etiam beatus Daniel ſe vidiſſe dicit, *libri*, (inquiens,) *aperti ſunt*. Nam quia multiplex & diuerſa deſcriptio eſt, ideò plures, non vnus liber.]

Quod tamen S. Cyrillus, impios qui de libro viuentium deleti dicuntur apud Pſalten, exiſtimat de hoc libro vitæ deleri; videtur minùs commode exiſtimari. Is enim liber viuentium de quo delentur impij, eſt liber vitæ temporalis, quæ eis abrumpitur & interciditur propter peccata; iuxta illud ab Angelo denuntiatum impio Imperatori Anaſtaſio apud Theophanem lib. 15. Miſcellæ. *Ecce ob peruerſitatem fidei tuæ, annos 14. vitæ tuæ deleo.* Scribuntur enim homines in charta materni vteri, vt habet Dauid Pſalmi. 138 interprete S. Epiphanio, hæreſi 30. & S. Hilario in Pſal. 138. Delentur autem cum tolluntur è vita: quod eleganter de more, attigit S. Ambroſius lib. de Noë & Arca cap. 13. ad illud, *delebo hominem à facie terræ.* Demiratus enim cœleſtium verborum pulchritudinem, quod homo non à terra, ſed à facie terræ delendus dicatur, addit. [Pulchrè autem

poſuit

poſuit *delebo* tanquam litterarum apices, qui delentur ſine fraude librorum, & ſine imminutione tabularum. Non eſt hic ergo liber de quo agimus; quia quiſquis in cenſu prædeſtinatorum per Chriſtum ſcribitur, numquam inde delebitur. Sed ut S. Hieronymus in Pſalm. 68. rectè diſtinxit, cum duplex ſit liber vitæ; alter vitæ temporalis de quo Moiſes Exodi 32. deleri poſtulabat, niſi parceretur Iudæis; alter verò vitæ æternæ; liber viuentium de quo hominem deleri contingit, non alius eſt quàm liber vitæ temporalis; déque eo agebat David Pſal. 68. cum imprecabatur impiis, *deleantur de libro viuentium, & cum iuſtis non ſcribantur.* Liber verò, de quo agimus, & cui hominem per Chriſtum inſcribi dicimus, eſt liber prædeſtinationis ac vitæ æternæ: quem rectiùs dixerimus, *librum iuſtorum*, quam illum cuius eſt mentio Ioſue 10. & 2 Regum 1.

778 Hic liber quod in eum quiſquis refertur, referatur per Chriſtum agnum ab origine mundi occiſum, dicitur ob eam cauſam, *Liber vitæ agni.* Ita enim habetur Apocal. 13. cum de beſtia, *data eſt illi poteſtas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem, & adorauerunt eam omnes qui inhabitant terram, quorum non ſunt ſcripta nomina in libro vitæ agni, qui occiſus eſt ab origine mundi.* Et ibidem c. 21. *Non intrabit in eam*, Hieruſalem cœleſtem, *aliquid conquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ Agni.* Hic eſt liber ille de quo Chriſtus Luc. 10. admonebat diſcipulos, gaudendum eſſe quod in eo ſcripti eſſent.

Dicitur autem *Liber vitæ agni*, varias ob cauſas: nempe in primis quia Chriſtus eſt veluti charta, & liber cenſus cui omnes Sancti inſcribuntur, quatenus omnes electi per eius merita eliguntur: vt propterea Iſaiæ 8. nominetur *Liber grandis*, iuxta Gloſſam D. Thomæ Hebræ. 10. Lectione 1. qui etiam ait, ſcribi in capite libri. (cum caput Chriſti ſit Deus, Chriſtus autem ſit liber;) idem eſſe, ac ſcribi in ordinatione & prædeſtinatione Dei. Apud Thomam Cantipratanum lib. 2. c. 17. n. 54. habetur inſignis viſio, qua Chriſtus Arnoldo Dominicano apparens, oſtendit ei in pectore ſuo, exaratum aureis litteris, vt in libro catalogum electorum, interque eos ipſius Arnoldi nomen. Dicitur etiam liber vitæ eſſe liber Chriſti agni, quia Chriſtus eſt calamus quo ſcribuntur electi; diuerſa quidem metaphora à priore, ſed eodem recidente. Chriſtum calamum electis conſcribendis à Deo, adhibitum, ex S. Ambroſio deſcripſimus lib. 2. cum de Verbo ſcripto. Chriſtus item eſt qui libro vitæ inſcribit electos, quod D. Baſilius in c. 20. Eſaiæ, ad illud, *puer paruus ſcribet eos*, egregiè tradit, his præter cœtera. [Iuſtum planè eſt, nos noſſe quis iſte ſit ſcriba, qui ad ſalutem prouehendis auxilietur, perinde ac iuſtis; inque libro cœlorum in ordinem digerit eorum nomina qui ſe à facinoroſis operibus auertunt. Vtique ſcriba hic ait, *Gaudete, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis.* Poteſt ſiquidem is ſcribere moribus commendatos ac probos. An verò verius probat, quia dictum ſit; *Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis.* Poſio ille eſt, quem Magi adorauerunt; ille puer, qui in Ægyptum deſcendit, & poſtliminio regreſſus eſt in terram Iſraël. Quum igitur multifariæ ſint notiones de Domino noſtro, & Cruce Ieſu Chriſti, licuerit per ipſum intelligere, quia puer eſt qui adſcribit libro vitæ eos qui per pœnitentiam propiùs pertingunt ad cognitionem Dei.] Concinnè Origenes hom. 11. in Luc. *in fine*, huc refert deſcriptionem factam ſub Cyrino. [Euangelica, (inquit,) narratio quoniam prima deſcriptio vniuerſi orbis ſub Cæſare Auguſto fuerit, & inter omnes etiam Ioſeph cum Maria deſponſata ſibi atque prægnante nomen retulerit in cenſum, ac priuſquam deſcriptio compleretur ortus fuerit Ieſus, diligentiùs intuenti, ſacramentum quoddam videtur ſignificare, quod in totius orbis profeſſione deſcribi oportuerit & Chriſtum, vt cum omnibus ſcriptus, ſanctificaret omnes; & cum orbe relatus in cenſum, communionem ſui præberet orbi, vt poſt hanc deſcriptionem, deſcriberet quoque ex orbe ſecum in libro viuentium, vt quicumque credidiſſent in eo, poſtea cum ſanctis illius ſcriberentur in cœlis.] Quod igitur quiſquis in codice diuinæ prædeſtinationis fœlici ſorte deſcribitur, per Chriſti merita id aſſequatur, ipſéque liber occinere contineat, niſi Chriſti veluti manibus illic exaratum, ipſo Chriſto libri caput occupante; iure liber ille, *liber vitæ agni* denominatur.

779 Videtur autem eadem ex cauſa, Chriſtus à Iuſtino Dialogo cum Triphone denominatus eſſe *Teſtamentum Dei*. Iunguntur ſanè Eccleſiaſtici 24. *Liber vitæ*, & *Teſtamentum Altiſſimi.* Quia igitur Teſtamentum eſt ſcriptura continens diſpoſitionem hæreditatis, ſeu in qua conſcribuntur hæredes futuri; meritò Chriſtus *Teſtamentum Dei*, dici potuit, quia in eo conſcribuntur quotquot à Deo admittuntur ad hæreditatem filiorum, & ad gloriam: ideſt omnes electi. Et ſicut hæres inſtitutus, ſi lis de hæreditate moueatur, non aliter ſe indemnem præſtat, quàm exhibitione Teſtamenti, quo prolato, & hæredis nomine ibidem conſcripto, vniuerſa lis ſopitur: ita electi, non aliter ius ſuum in diuinam hæreditatem tueri poſſunt, quàm ſi Chriſtum & eius merita, ſuorúmque ad illa ſubiunctionem allegent. Cum enim ſe in Chriſto tanquam in Dei Teſtamento conſcriptos probauerint, indubiè hæreditate potientur, agnoſcentúrque verè hæredes Dei. Ob hanc ab cauſam, Chriſtus, & crux eius ac mors, archiuo comparatur à S. Ignatio ſub finem Epiſtolæ ad Philadelphios?

Inſcriptionem quoque nominis filiorum Iſraël in ſuperhumerali Pontificis, egregiè omninò S. Cyrillus lib. 11. de Adorat. huc accommodat his verbis. [Cœli eſt nota ſmaragdus, & inſcriptum habet per genera atque tribus, ipſum Iſraël, locúmque in ſuperhumerali nacta. Ex quo facile intelligi poteſt, quicumque deſcriptionem in cœlo conſecuti fuerint, eos prorſus in Chriſto requieturos, qui pios viros propemodùm in humeris tenet & loco filiorum habet. Eiuſmodi quiddam Beatus quoque Moyſes dixit, cum à Dei protectione laudare vellet Iſraëlem: *Sicut aquila fouens nidum ſuum, & ſuper pullos ſuos deſiderans, expandens alas ſuas, accepit eos, & aſſumpſit eos in humeris ſuis.* Quin etiam David, ſancto cuique & in adiutorio Altiſſimi habitanti, præcinit; *ſcapulis ſuis*, (inquiens) *obumbrabit tibi.* Scapulas, vt opinor, partes corporis, quæ ſub ceruice ſunt, & hume-

tos indicans, non omnino terga. *In humeris* igitur *portabuntur*, vt Propheta dixit, *& in brachio aſſumentur*, perinde atque ille antiquus Ephraim, quicumque ſuperam illam deſcriptionem conſecuti fuerint, quam glorioſam eſſe & admirandam, & diuinis muneribus cœteris pulchritudine longè præſtantem, ipſe Saluator ſanctis ſuis diſcipulis declarauit, dicens ad hunc modum; *Nolite gaudere, quod Dæmonia ſubiiciuntur vobis; ſed potiùs gaudete quod nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis.* Illam porrò in lapidibus deſcriptionem, fore, inquit, filij Iſraël monimentum coram Domino, quos illi tanquam in Aaron perſona, propemodùm intueatur. Admittit enim nos Deus ac Pater in memoriam in Christo, in eóque facti ſumus & domeſtici & eius inſpectione digni, & tanquam in libro Dei conſcripti.]

780 Hoc eſt ſigillum quod omnibus electis imprimitur. Sicut enim Christum Pater ſignauit Deus, ita Angelus habens ſignum Dei viui, qui eſt Christus Dominus, ſignat electos in frontibus eorum. Vel ſi Pater eſt qui electos quoſcumque, æquè ac Christum obſignat, Christi tamen imagine ſignantur. Vnde electi dicuntur fieri conformes imagini primariæ, quæ eſt Christus, omnium electorum prototypum. Accommodare huc poſſumus quod apud Origenem Celſus lib. 6. refert à Christianis iactatum. [De mutuis verbis, ſigillo ſignantis qui vocetur Pater, & ſignari qui iunior dicatus ſine filius; reſpondeàtque ſuo ſignatori; vnctus ſum vnguento albo è ligno vitæ.] Filius hìc non ſumitur pro ſecunda Trinitatis Auguſtiſſimæ perſona; ſed pro quouis electo migrante è vita. Nam mox ſubdirur de ſeptem Angelis, partim Lucis, partim malis, dictis principalibus, ſignatori vtrique aſtantibus, animæ quapiam migrante è corpore.] Et quamuis Origenes, hoc merum Celſi fuiſſe commentum putet; tamen contingere potuit vt à Christianis aliquibus vel Christianum nomen ementientibus; id inaudierit Celſus. Certè apud Clementem Romanum lib. 1. recognit. *Poſt medium*, Christus dicitur inunctus ex vnguento ligni vitæ: & Christiani eodem vnguento inuncti ſunt, vt ibidem habetur.

Sunt & aliæ metaphoræ pulcherrimæ, quibus idem à Patribus illuſtratur, conſentaneè ad Scripturas: ſed illa præſertim qua Christus Iſaiæ 22 v. 23. dicitur *Paxillus in loco fideli, & ſolium gloria domui Patris eius, & ſuſpendet ſuper eum omnem gloriam domus Patris eius, vaſorum diuerſa genera, omne vas paruulum, a vaſis craterarum vſque ad omne vas muſicorum* id eſt omnes planè electi, Christo veluti paxillo inuitentur. De Christo enim ibi agitur, vt liquet ex verſu 22. qui de Christo exponitur Apocal. 3. Sed & ſponſa quæ aſcendit dealbata (ita legit D. Auguſtinus Epiſt. 105. & lib. de gratia & libero arbitrio cap. 8. & interpretatur de iuſtificatione animæ antea peccato ſordentis;) innixa dicitur ſuper dilectum ſuum, id eſt Chriſtum. Hæc eſt porta clauſa principi, quæ ſoli aperitur; quatenus nemo cœlum ſubit, niſi Christus in ſua perſona reali, aut myſtica. Quo ſenſu varij Patres adducti c. præcedenti, accipiunt verba illa Christi Ioannis 3. *nemo aſcendit in cœlum, niſi filius hominis.* Nec diſſimiliter S. Gregorius in Pſal. 4. Pœnit. ad illud, *vigilaui & factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto.* Christum enim in tecto mundanæ domus ſolitarium interpretatur, quia ſolus Christus aſſecutus eſt, & aſſequetur gloriam; in ſe ſcilicet, aut in membris ſuis myſticis, per illum prouectis ad eam ſublimitatem: quia hæreditas Domini, ſeu gloria eſt merces fructus ventris, id eſt Verbi incarnati, vt infrà dicam. Vnde facile eſſet, ſi res ferret, excurrere in ſuperexcellentem SS. gloriam quod Christi operum vis meritoria infinita, in Christo, propè manſerit irremunerata. (Quantulum enim eſt quod ſibi Christus promeruit?) Compenſata ergo duntaxat eſt, iis donis quæ Christus meruit nobis; quæ minuta ſunt omnia, præter gloriam electorum: quam proinde oportuit eſſe illuſtriſſimam.

An electio comparatiua ſit à Christo.

781 Monſtratum ergo ſufficienter eſt, electionem abſolutam integram & æternam prout terminatur ad electos eſſe ex Christi meritis. Nunc agendum eſt de electione comparatiua; circa quam variant ſententiæ autorum, conſentientium quoad electionem abſolutam. Nam aliqui omnino referunt in voluntatem Christi humanam totum negotium prædeſtinationis electorum; ita vt optio quoque eorum qui eligendi erant, facta ſit intuitu futuræ per Christum deſignationis, & efficacis applicationis meritorum ab eo faciendæ pro illis. Ita Herice 1. parte diſp. 29. cap. 4. & Pennotus lib. 6. Propug. cap. 28. & 30. Cornelius à lapide in cap. 1. ad Epheſ. ad v. 4. & alij recentiores non pauci; inter quos Alarcon 1. parte tract. 4. diſp. 3. à n. 15. inſuper Christi meritis tribuendam probabiliter cenſet, priuationem auxilij congrui, quam ſubeunt reprobi anteriores Christo & poſteriores: quoad iſtos, ad iuſtam ſuam vltionem à Christo precibus expetitam; quoad illos gratiarum actione exceptam. De quo propoſitæ ſententiæ auctario, cum Christi charitate, & munere aduocati, ac redemptoris non ſatis cohærente, (vt Ruis diſp. 57. de prædeſt. ſect. 9. rectè proſequitur) hic non eſt curandum, quia de ſolis prædeſtinatis, & eorum capite agimus. Inſiſtendum ergo eſt ſoli electioni comparatiuæ prædeſtinatorum, quam vidimus à propoſitis Theologis Christo vniuerſaliter tribui.

Alij id tantùm ſentiunt de electis qui vixerunt poſt Incarnationem, & Christum productum. Ita Vaſquez 1. parte diſp. 49. à cap. 2. Leſſius diſp. de Prædeſt. ſect. 3. à num. 42. Ruis diſp. 92. Ruis diſp. 27. de Prædeſt. ſect. 7. quia quoad hos electos, ceſſant incommoda quæ vigent pro anterioribus. Nam vt Christus Dominus promeritus fuiſſet anterioribus iuſtis electionem æternam, oporteret Chriſtum per humanam voluntatem determinare in ſingulari, homines quos vellet fuiſſe a Deo electos ab æterno, & pro illis orare ſpecialiter, vt illis fieret applicatio meritorum quæ per totam vitam & paſſionem comparaturus erat. Ad hoc cum iam fixum eſſet, & tranſiſſet in rem iudicatam, iamque electis illis obtigiſſet, quidquid obuenire poterat, fruſtra fieret, & incondite. Quis enim orat, vt fiat quod iam factum eſt? Vel quis poſtulat, ne pereat is qui iam eſt in tuto? Hæc verò incommoda, non vrgent contra electionem

hominum

hominum poſteriorum Chriſto conceſſam eius optioni: quia quamuis Deus eos ab æterno elegerit, tamen potuit reſpicere ad Chriſti optionem ſubſecuturam, & ad orationes ſpecialiter ab eo fundendas pro quibuſdam nondum de mortuis, ac extra viam conſtitutis.

Eligitur pars negans.

782 Mihi conſequenter ad ſupra dicta, præſertimque ad alibi conſtituta, de ſigno rationis quo hominum & Angelorum electio ſimul prædeſtinata eſt; verius videtur, huius electionis comparatiuæ, vnicam cauſam eſſe bene placitum Dei. Quam ſententiam docet Suarez Tomo 1. 3. partis diſp. 41. ſect. 4. & lib. 2. de Prædeſt. cap. 24. à num. 24. Carthagena de prædeſtinatione, diſcurſu 11. Trigoſus 1. parte S. Bonauenturæ q. 18. art. 10. concl. 5. & 6. Et ratio eſt, quia cum hoc modo electionis, probè cohærent omnia quæ de merito Chriſti reſpectu electionis noſtræ traduntur in Scripturis & Patribus: nec implicatur difficultatibus quibus implicantur alij modi dicendi. Declaro vtrumque; Nam vt intelligamus Chriſtum fuiſſe promeritum electionem noſtram, ſatis eſt vt intelligamus, Deum præſcita Chriſti ſui cum primùm præcognitus eſt, bona opera acceptaſſe, in compenſationem beneficij ante decreti electis, ſub conditione acceptandæ compenſationis illius, ſi offerretur. Cum hoc autem proceſſu, probè cohæret optio electorum, & determinatio eorum per ſolum Patrem. Potuit enim Pater, ob Chriſti merita præuiſa, decernere vt in ſingulari hic & ille, ſint prædeſtinati; tametſi Chriſtus prædeſtinationem promerendo, nullum in ſpeciali diſignaturus prænoſceretur. Sicut hæres, cui Teſtator commiſit locandas in coniugio duodecim virgines, ſatisfacit voluntati Teſtatoris, quamuis determinet has vel illas, ex longè pluribus quæ locandæ in coniugio occurrerent: eáſque teſtator de cuius bonis locantur in coniugio, æquè cenſetur dotare, ac ſi ipſemet eas ſelegiſſet. Et qui eleemoſinam in viginti captiuos redimendos, aut viginti pauperes erogandam, erogat in captiuos vel pauperes, quos ipſe determinat, æquè explet voluntatem eius qui ſummam illam contulit iſque æquè cenſetur redemiſſe, & aluiſſe, ac ſi ipſemet optionem feciſſet, & determinaſſet in ſingulari, quod redimi & alij placeret. Hinc ergo manifeſtum eſt, quæ de Chriſto electionum noſtram merente, habemus ex Scripturis & Patribus, non depoſcere, optionem electorum concedi Chriſto electionem promerenti; ſed poſſe à Patre fieri, tametſi ob Chriſti merita.

Vacare autem eam ſententiam incommodis aliarum, patet, quia aliæ ſententiæ ægrè explicant quomodò Chriſtus ſemper profiteatur, electos, etiam poſteriores ſeu in nouo Teſtamento viuentes, ſibi eſſe à Patre traditos, vt Ioannis 6. & 17. & Iſaiæ 8. Iuxta expoſitionem Apoſtoli Hebræ 2. id apertè ſonat delectum perſonarum electarum, potiùs quàm aliarum ſimilium, quæ æquè eligi poterant in participationem gratiæ increatæ, per merita Chriſti conceſſæ, ac fructuum eius, ab arbitrio Patris manaſſe: cui diſertè Chriſtus Matth. 20. tribuit paraſſe, & daturum eſſe ſeſſiones in regno. Optimè verò Apoſt. Epheſ. 1. cum dixiſſet, nos eſſe à Patre electos per Chriſtum, addit id feciſſe Patrem ſecundùm propoſitum voluntatis ſuæ; & nos in Chriſto ſorte vocatos eſſe, ſecundùm Patris propoſitum. Quæ loca videntur apertè continere quod dixi. Si quæ autem loca ferunt Chriſtum ipſum elegiſſe aliquos, ea non ſpectant ad electionem æternam, ſed ad electionem in Apoſtolatum: quæ longè alia eſt; Nam Iudæ quoque obtigit, qui tamen Diabolus, & reprobus erat. Deinde ipſa electio qua Chriſtus in hos potiùs, quàm in illos, humana ſua voluntate ferretur, ex diuino arbitrio ortum habuiſſet, quatenus Pater ad hunc potiùs quàm illũ eligendum præueniſſet Chriſtum; cum æquè poſſet eum congruè mouere ad electionẽ aliorum. Manifeſtum itaque videtur, totam diſcretionem electorum, antecedere Chriſti volitionem: quamuis nihilominus Chriſtus, etiam in horum ſingularium qui de facto electi ſunt, electionem ac prædeſtinationem influxerit ad modum prædictum, & declaratum, exemplis teſtatoris & benefici in captiuos & pauperes. Ad id enim ſatis eſt, vt horum electio prout abſoluta dilectio, in Chriſtum referatur.

Neque tamen idcirco aliquid minuimus, de ſumma obligatione qua electi omnes Chriſto ſe obſtrictos debent agnoſcere. Ad immenſam enim ſummam obligationum, cui diſſoluendæ ſuccumbere eos oporteat, ſatis ſupérque eſt, quod omnes gratiæ, & beneficia omnia quibus in tempore à Deo donantur, ſint ex Chriſti meritis: ipſaque etiam æterna dilectio, prout quoque ad eos in ſingulari terminatur, ſit ex Chriſti meritis. Quod autem præelectio, ſiue electio comparatiua, referatur in diuinum propoſitum, nec tribuatur humanæ Chriſti voluntati; cum aliter fieri non potuerit; non minuit obligationem erga Chriſtum: Præſertim cum ipſe ratam habuerit paternam præelectionem, ſibíque de his præelectis complacuerit, ac lubentiſſimo animo obtulerit litrum precioſiſſimum cuius interuentu mandanda executioni erat illa Patris beneuolentia comparatiua, déque ea patefacta gratias Patri egerit. Plerique ſanè eorum, qui etiã electionem vt electio comparatiua eſt, Chriſto tribui volunt, non aliud ſpectant quàm quod Chriſtus vnum aliquid ex iis quæ iam propoſuimus, circa præelectionem præſtiterit; aut certè omnia illa. Quod videtur velle Herice 1. parte diſp. 29. cap. 3. num. 29. Vnde plerique ex illis qui diſſentire à nobis videntur, reipſa conſentiunt, nec niſi quoad voces diſcrepant.

Concluditur inſigne Chriſti decus, ex ratione capitis prædeſtinatorum. Mutuus inter eos amor attingitur.

783 Habemus ergo qua ratione Chriſtus penes omnes capitis myſtici conditiones, iure dicatur caput prædeſtinatorum: qui titulus in eximium Chriſti decus cedet per totam æternitatem. Quò aptare poſſimus illud Eſaiæ 6. *Erit in oſtenſionem ſicut terebinthus, & ſicut quercus quæ expandit ramos ſuos.* Eum locum egregiè Richardus Vict. Opuſc. in illud *qui ſtat in ſignum populorum*, accipit de electis, & Chriſto eos optante. Præſertimque quadrat comparatio, quia vt Richardus obſeruat, arbores illæ æſtate

recuperant

recuperant folia, & honorem quem hyems decuſſerat. Similiter enim electi multa hîc per huius vitæ hyemales rigores perpeſſi, & aquilonaribus ſibilis vexari in paucis, benè tunc in multis per Christum diſponentur. De ea vitæ huius quod ad electos attinet, analogia cum hyeme; æſtatis verò cum vita futura videndus S. Auguſtinus in Pſal. 148. ad v. 14. & ſerm. 112. de temp. Terebinthos igitur & quercus myſticas, ſuo hîc honore viduatas; ibi autem fœliciter conueſtitas, & ramorum ſiue meritorum dilatatione illuſtres, oſtentabit Chriſtus. [Erit bono (inquit Richardus,) Angelis vtique in oſtenſionem, Angelorum Domino in oſtentationem. Gloriabitur enim apud Patrem ſuum, coram Angelis ſuis, de meritis noſtris, & fructu ſui laboris.] Hæc erunt ſpolia opima, & præda Dauid de qua è ſummis diſcriminibus ſanguine ſuo & cruciatibus erepta, in æternum gloriabitur. Ita eſt meres fructus ventris, id eſt Chriſti, vt interpretatur S. Cyrillus lib. 1. Glaphyr in Pentat. pag. 185. agnoſcítque etiam S. Anſelmus lib. 2. cur Deus homo cap. 19. qui hanc conſiderationem mellitiſſimam eſſe, ſupérque omnes fauos ſapidam, profitetur.

Manabit ex eodem fonte, incenſiſſimus ille amor charitatis, quo per totam æternitatem, Chriſtus electos, & electi Chriſtum proſequentur. In quam rem nihil habeo aptius, quàm quod Richardus Vict. cap. 10. in Cant. tradit. Exponit in primis iuſſum illud Spiritus ad electos, vt in lectulo quem ſexaginta fortes ambiunt, requieſcant à laboribus ſuis. [Qui enim ingreſſi ſunt (inquit) in requiem illam, requieuerunt ab operibus & à laboribus ſuis; ſicut & à ſuis Deus, quibus pro homine laborauit, & eum redemit. Ab his laboribus requieuit in ſe, pro his laboribus requieſcunt in illo membra eius. Nullus vnquam ſicut ille laborauit, quia non fuit dolor ſicut dolor eius. Sed ſecundùm multitudinẽ dolorũ eius, conſolationes æternæ lætificauerũt membra eius; quia magni dolores ipſius, magna gaudia membris eius contulerunt; magnus labor perpetuam requiem & amara mors, ſempiternæ vitæ dulcedinem. Pro his enim incomparabiliter eum amant, & in eius amore gaudent; habent enim quem amant, agnoſcunt & vident, quod totum vita æterna eſt. Idem eſt enim cum illo requieſcere, & cum illo gaudere, & illum habere; item amare noſſe eſt, quia amor notitia eſt, & noſſe videre eſt. Et hæc eſt vita æterna cognoſcere Patrem, verum Deum, & quem miſit Ieſum Chriſtum, hæc eſt illa beatitudo, & hæ dotes animæ. Cognitio Dei amor & fruitio.]

784 Hoc fundamento amoris iacto, quod Chriſtum meritoriam ſalutis electorum cauſam, eorumque germanum caput exhibet, vt amoris illius incenſiſſimi Chriſtum inter & electos flagrantis, vehementiam demonſtret, ſic ratiocinatur Richardus. [Quis cogitare ſufficiat illum mutuum amorem Saluatoris & ſaluatorum, & quomodò diligat quos tam pretioſo pretio redemit; quomodò illorum ſaluti congaudeat, quomodò ipſi eum diligant, & in eius amore quieſcant, & in eo gaudeant per quem ſe redemptos & ad requiem tranſlatos ſciunt & ſemper vident? Cumque æterna charitate pro redemptione ſua eum diligant, incomparabiliter ab eo ampliùs diliguntur. Adeò ſuos in paſſione dilexit, & tantus fuit in eo feruor charitatis ad redimendum eos, vt acerbitatem paſſionis eius omnino tollere potuerit, ſed noluit; Immo acerbiorem martyrij dolorem aſſumpſit, & pati voluit plus quàm nullus hominum vnquam paſſus ſit, vel pati potuerit, vt incomparabilem demonſtraret charitatem. Quæ charitas circa eorum ſalutem tanta fuit, quòd cum eos pretio ſuæ mortis redemiſſet, non tam redemptos à ſe, quàm à Patre ſibi datos commemorat quodam loco ita dicens, *Pater quos dediſti mihi, volo, vt vbi ego ſum, & illi ſint mecum.* In tantum de ipſorum redemptione exultat, vt non reputaret magnum id quod pro eis pertulit, ſed videatur eos quos accepit, datos ſibi potiùs in munere quàm emptos pretio vel recompenſationi cenſere. Qui ergo tantum eos dilexit in exilio, incomparabiliter quoque diliget in regno, maiorem quoque charitatem circa hos habuit, quàm circa corpus proprium, moriendo pro illis: maiorem quoque ibi circa eos habebit, quàm ipſi ad eum habere poſſint, magiſque gaudebit de eorum ſalute, quàm ipſi in hac poſſint gaudere: de eorum itaque ſalute gaudebit.]

Reciproca verò electorum in Chriſtum caput & Deum vnum exultatio, his verbis præter cœtera ab eodem Richardo exprimitur. [Quidquid ſapere poterit ratio, quidquid recolere memoria, quicquid deſiderare voluntas, Deus erit, & ſingula hæc implebit, quia omnia in omnibus erit, & cantabitur ei canticum lætitiæ, de fœlicitate beatitudinis æternæ. Ibi dum iuſti ſine fine damnatorum cruciatus conſpiciunt, in Dei laudibus creſcunt; & quia & in ſe cernunt bonum quo remunerati ſunt, & in illis ſupplicium quod euaſerunt, erit gratiarum actio & vox laudis. Gratias agent liberatori ſuo Deo, & cum perpetua charitate diligent, in quo etiam ſigna ſuæ liberationis, cicatrices videlicet vulnerum, indeſinenter aſpicient: Quantóque reminiſcentur periculorum & miſeræ quam euaſerunt, tanto exultantes dicent, *Torrentem pertranſiuit anima noſtra, aquam intolerabilem.* At laudantes Deum ſubiungent, *benedictus Dominus qui non dedit nos in captionem dentibus eorum*; ſcilicet Dæmonum, de laqueo quorum venantium, animæ eorum ereptæ ſunt, & contritus eſt laqueus, quia ceſſauit tentatio, & ipſi ſunt liberati; ſed inimici vinculis æternæ damnationis ſunt aſtricti. Quos etiam ſemper videbunt in inferno, vt eorum conſpectis tormentis ſemper gaudeant & liberatorem ſuum diligant, & gratias illi agant: Vnde & ad Iob Dominus loquitur, quod Diabolum electi accipiunt in premium ſempiternum, & quia hîc ſe cum eis dum eos tentando affligit, & illic dum viſa eius pœna gaudebunt quam euaſerunt; pro his omnibus erit gratiarum actio, eritque vox laudis, quia quem diligunt perpetuò laudabunt.]

Vſus doctrinæ.

Horum prægustatio iam ex hac vita, inſignis totius huius doctrinæ vſus eſt, præſertim ſi immenſa illa nomina quibus monſtratum eſt electos Chriſto obſtringi, recogitentur: vt inde cum gratus erga tam beneficum animus concipiatur, tam vita ei gratitudini conſona exigatur.

CAPVT XI.

Chriſtus, Oſtium ouium.

785 HOc ſe nomine Chriſtus ipſe donat Io. 10. Nec alius eſt Chriſtus, alıud Ieſus, aliud oſtium, vt dixiſſe Hæreticos, refert ac reiicit Cyrillus Catech. 10. ſed ipſe vnus Chriſtus eſt oſtium. Et quia per ſe patet, oues Chriſti idem eſſe quod electos, (nam reprobi velut hœdi habentur,) idcirco idem eſt eſſe caput prædeſtinatorum, & eſſe oſtium ouium. Vt proinde meritò continenter ad titulum *capitis electorum*, aggrediemur agere de Chriſto *oſtio ouium*, de quo Interprete Ioann. 10. & plenè Rutilius Benzonius in ſpeculo Epiſcoporum lib. 1. diſp. 1. quæſt. 2. Nos pauca libabimus.

Varia in ſcripturis & PP. Oſtia ouium.

Et ſunt quidem alia præterea nonnulla, quibus in ſacris Litteris nomen *Oſtij ouium* accommodatur. Sic enim Scripturæ quæ teſtimonium de Chriſto perhibent, quia nos ducunt ad Deum, & quaſi aperiunt viam ad ipſum, nomine *oſtij* donantur, vt S. Chryſoſt. hom. 58. in Ioan. perpendit: traditque etiam S. Greg. 19. Moral. c. 13 & hom. 3. ac 15. in Ezech. explanans poſtes tabernaculi, de Lege & Prophetis. Eccleſia item *oſtium* dicitur his verbis à S. Gregorio in c. 8. Cant. [Oſtium eſſe Eccleſiam dicimus quam ab ipſo Chriſto poteſtatem aperiendi & claudendi accepiſſe ſcimus. Oſtium procuidubio in ſuis prædicationibus exiſtet, quia per eos aditus ad vitam ſe vobis aperit. Vnde & ipſi primo Paſtori Eccleſiæ dicitur; *Quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis.* Vel oſtium in ipſo capite ſuo exiſtit, quia ipſe de ſe veraciter dicit; *Ego ſum oſtium.* Oſtium verò tabulis cedrinis compingitur, quia Sancta Eccleſia fidem prædicans, multitudinibus populorum decoratur, & dum populi varijs virtutibus aſperguntur, vt videlicet alius de rebus quas poſſidet indigentibus neceſſaria tribuat, alius omnia obiiciens, etiam à legitimo connubio ſe abſtineat; alius verò tantùm proficiat, vt aliorum etiam prædicatis fiat; tanquam pictura multis coloribus, ſic Eccleſia multis diſtinctionibus honeſtatur.] Sed & Baptiſmus iuxta Rupertum, ad lib. 3 Regum c. 10. *Oſtium* eſt. Tria alia Oſtia profert his verbis S. Bernardus in Sententiis. [Oſtia per quæ tranſitur ad vitam, tria ſunt; fidei veritas, retrò quam Sarta tidet: ſpei firmitas, quæ eſt in latere arcæ, charitatis ſoliditas, quam obſeruat Cherubim cum flãmeo gladio.] Conſonat D. Greg. qui homi. 19. in Ezech. has eſſe ait tres portas cœleſtis atrij.

Secernit alia varia ad Deum oſtia. Gilbertus ſerm. 44. in Cant. & breuiter Origenes lib. contra Celſum, vbi cum Celſus Chriſtianis obieciſſet, portas patentes ab eis iactatas, ſic reponit [Portas verò ſponte apertas, veriſimile eſt dici à quibuſdam alludentibus ad illud Pſalmi, *Aperite portas iuſtitiæ, vt ingreſſus conſitear Domino. Hæc porta Domini, iuſti intrabunt in eam.* Ac rurſum in nono Pſalmo ſic legitur: *Qui exaltauit me de portis mortis, vt annunciem omnes laudes tuas, in portis filiæ Sion.* Vbi *portæ mortis* ſignificant peccata quæ ducunt ad interitum; ſicut è contrario per *portas Sion*, intelliguntur bona opera. Eodem modo & portæ juſtitiæ, dicuntur quaſi portæ virtutis. Hæ ſponte aperiuntur virtutem conſectantibus.] Beata Virgo frequentiſſimè *Cœli porta*, & *Ianua Cœli*, atque adeò *oſtium ouium* dicitur: de quo prolixè Benzonius in Pſal. 86. c. 15. Breuiter verò Richard. c. 39. in Cant. *in fine*. Et Procus in homilia quam habuit in Concilio Epheſino, vocans Virginem ſalutis *oſtium*. Alter Richardus pleniſſimè lib. 5. de Deipara pag. 78. & lib. 10. à pag. 627.

Chriſtus propriiſſimè Oſtium ouium.

786 Sed nihil adeò frequenter, vel adeò aptè ac verè nomen oſtij participat, quàm Chriſtus. Agnoſcunt id paſſim Patres. Epiphanius in Ancorato. [Oſtium (inquit) appellatus eſt Chriſtus, quia per ipſum ingredimur.] At Chriſti proprium eſt, vt per eum ſubeamus ad Deum. Igitur eius quoque proprium eſt eſſe oſtium noſtrum. Idem ſonant illa S. Baſilij lib. de Spiritu Sancto c. 8. [Oſtium Chriſtus dicitur, eo quod per rectitudinem præceptorum educit ad pias actiones ac rurſus tutò perducit in caulas, eos qui per fidem ipſum ad cognitionis bonum confugerunt. Vnde, *per me*, (inquit,) *ſi quis introierit & ingredietur & egredietur, ac paſcua inueniet.*] Clarè & cum cæterorum excluſione ab huius attributi participio, S. Auguſtinus Tract. 47. in Ioan. [Tenete ergo quomodò Dominus Ieſus Chriſtus & oſtium ſit, & paſtor; Oſtium pandendo ſe, Paſtor intrando per ſe. Et quidem fratres, quod Paſtor eſt, dedit & membris ſuis: nam & Petrus Paſtor & Paulus Paſtor, & cæteri Apoſtoli Paſtores, & boni Epiſcopi Paſtores. Oſtium vero nemo noſtrum ſe dicit; hoc ſibi ipſe proprium tenuit.] Plenè & egregiè idipſum proſequitur idem S. Auguſtinus Tract. 45. & 46. in Ioan. quo poſteriore loco, germanam huius denominationis Chriſti rationem eſſe ait, quod non ſit quà veniatur ad Patrem, niſi per Chriſtum; qui pandendo ſe, exhibet perfectè rationem oſtij. Obſeruare enim hic ferè licet quod in valuis, non quidem paſſim apud Romanos vt ex Plutarchi Publicola intelligitur, ſed paſſim apud Græcos ſeruatum, obſeruat Helladius apud Photium Cod. 279. vt videlicet, non introrſùm (vt nunc aſſolet), ſed aduersùs extimam partem, id eſt verſus vicum & aream pulſatæ primùm manu, vt audirent ſi qui ad fores eſſent, reſerarentur; vnde etiam *fores* dictæ; & apud Terentium & Plautum, crepuiſſe fores leguntur priuſquam quiſquam domo exiret, ne in viam publicam pulſæ fores abſque præuio crepitu, aliquem læderent, vt notat Muretus 2. Varia. c. 17. Hoc ipſum in hoc diuino oſtio deprehendere licet. Aperitur enim versùs nos, & ſeipſum humanitate obiectum óbiicit nobis, qui intraturi per ipſum ſumus: ſicque nobis ſe pandendo, aditum præbet ad Patrem.

789 Hanc vitæ ianuam, Arnobius lib. 2. *poſt medium*, egregiè his verbis expreſſit, reſpondens

dens Ethnico qui interrogarat verène præcluſa ipſi eſſet ſpes ſalutis ni in Chriſtum crederet; & an non ſufficeret, poteſtates quibus cœli aditum fuiſſe commiſſum fingebat antiquitas, conciliare. [Partes ſalutis dandæ, conferendique animis quod tribui conuenit. Neceſſariumque eſt applicari, ſolus à Deo Patre iniunctum habet & traditum, ita ſe habentibus ſemotis atque interioribus cauſis. Vt enim dij certi, certas apud vos habent tutelas, licentias, poteſtates; neque eorum ab aliquo id quod eius non ſit poteſtatis ac licentiæ, poſtularis: ita vnius Pontificis Chriſti eſt; dare animis ſalutem, & Spiritum perpetuitatis apponere. Si enim Patrem creditis liberum, dare poſſe vindemiam, medicinam non poſſe, ſi Cererem fruges, ſi Æſculapium ſanitatem, ſi Neptunum aliud, aliud poſſe Iunonem, Fortunam, Mercurius, Vulcanum; rerum eſſe ſingulos certarum ac ſingularum datores & hoc neceſſe à nobis eſt vt debeatis accipere, à nullo animas poſſe vim vitæ atque incolumitatis accipere, niſi ab eo, quem Rex ſummus huic muneri officióque præfecit. Hanc omnipotens Imperator eſſe voluit ſalutis viam: hanc *vitæ* vt ita dixerim *ianuam*. Per hunc ſolum eſt ingreſſus ad lucem, neque aliis datum eſt, vel irrepere, vel inuadere, cæteris omnibus clauſis atque inexpugnabili ſepe munitis. Licet ergo tu purus, & ab omni fucis vitiorum contaminatione purgatus, conciliaueris illas atque inflexeris poteſtates, ne ad cœlum redeuntis vias claudant atque obſepiant tranſitum, ad immortalitatis accedere nullis poteris contentionibus præmium, niſi quod ipſam immortalitatem facit Chriſto attribuente, perceperis; & verum fueris admiſſus ad vitam.]

Pulchrè item *oſtij* nomen Chriſto vendicat ſanctus Athanaſius ſub finem ſermonis de cæco à Natiuit. tractans illud Chriſti de ſeipſo, *Ego ſum oſtium*. [Rectè ſanè (inquit) Dominus ſemetipſum oſtium appellauit, vt pie cuſtodiens eos qui intùs ſunt & in fide: abigens autem eos qui extra fideles obſeruant, & in præſentiam Patris ſui Dominædij perducens. Nemo enim cognoſcit Patrem niſi per Filium.] Et mox. [Oſtium ſemetipſum Dominus appellauit; & rectè quidem oſtium: habet enim duos poſtes, nouum & vetus Teſtamentum, limen & ſuperliminare, circumciſionem & præpotium, domum Eccleſiam.] Cur *oſtium* ſe ſingulariter, non *oſtia* dixerit, cauſam ducit ex vnitate Dei, & fidei, ac baptiſmi, quæ ſingula Chriſtus nos docuit.

Clemens denique Alex. in protrept. *non multum ab initio* adductis Chriſti verbis Ioan. 11. [*Ego ſum oſtium*, quod diſcere oportet iis qui voluerint Deum intelligere, vt nobis omnes ſimul portas cœlorum aperiat. Sunt enim rationales rationis ſeu verbi portæ, quæ aperiuntur claue fidei. *Deum nemo nouit niſi Filius, & cui filius reuelauerit*. Benè autem ſcio, quòd qui clauſam portam tunc aperit reuelat poſtea ea quæ ſunt intùs, & oſtendit ea quæ nec priùs poterant cognoſci, niſi ab iis qui per Chriſtum ambulaſſent, per quem ſolum Deus cernitur.]

Cur peculiariter Chriſtus oſtium ouium, cauſæ duæ.

Ex his liquet, nomen *oſtij*, eſſe Chriſto proprium, ita vt ſub ea peculiari ratione ſub qua de Chriſto dicitur, nulli puræ creaturæ ſit concedendum. Rationem porrò oſtij, Chriſto peculiarem & propriam, aſſignare poſſumus duplicem. Prior eſt, quod Chriſtus ſit cauſa meritoria bonorum quibus ad penetralia domus Dei, & fœlicitatem aditur. Quam *oſtij* notionem ferunt pleraque loca, adducta ex Patribus. Non placet autem hoc loco inſiſtere diutiùs iſti oſtio, quod tractando rationem capitis Chriſto conuenientem, fusè ac plenè actum ſit de ea Chriſti efficientia morali, in quæuis dona noſtra ſupernaturalia.

790 Poſterior denominationis *oſtij* ratio, inde petenda eſt, quod Chriſti explicita fides, ſit neceſſitate medij requiſita ad primam & ſecundam ſalutem. Sic enim Chriſtus obiectiuè ſumptus, prout per explicitam fidem attingitur habet rationem *oſtij ouium*. Scio Damaſcenum Orat. pro defunctis. *ante medium*, exiſtimare ad ſalutis æternæ conſecutionem, ante Chriſtum ſuffeciſſe bonam & probam vitam ex nudo naturæ lumine; penitus licet ignorato Chriſto per fidem. Vnde pronunciat, pleroſque Philoſophorum, qui ex eo lumine quod per naturam affulgebat, exegerant vitam innocenter, in inferno quo per obitum deiecti erant, ſaluos factos eſſe adueniente Chriſto. Nominatim verò Sibyllas quæ tã multa de Auguſtiſſima Triade, de Verbo Incarnato, de ipſa Deipara ex nomine præcognita, tradiderant; non dubitat quamuis diuinæ fidei exortes hinc exceſſiſſent, ſalutem per Chriſtum ad inferos delapſum, eſſe conſecutas. Hæc nunc non vacat fuſiùs refellere. Neque enim quærimus, an fides vera, & ad ſalutem vtramque neceſſaria, poſſit per Chriſtum obtineri in altera vita. Quod quidquid Damaſcenus dixerit, certum eſt numquam contigiſſe nec euenire vnquam poſſe, iuxta leges diuinæ prouidentiæ. Eatenus tamen ſententiæ noſtræ concinit Damaſcenus, quatenus quos admittit in altera vita vtramque ſalutem adeptos, præuia fide, crediditſſe plenè in Chriſtum ſtatuit; nec niſi hanc fidem concepiſſent, conſecutuos fuiſſe ſalutem.

Sed hæreamus in neceſſitate fidei, de Chriſto, ante obitum cuiuſque concipiendæ. Hoc de omni æuo etiam Chriſtum præcedente; affirmatunt graues Theologi, Becanus Tract. de fide cap. 12 q. 2. Lorca 2. 2. diſp. 21. num. 4. & ex antiquis Alexander, Albertus, Bonauentura, Scotus, Gabriel, quos hi adducunt. Quamuis enim fateantur, non fuiſſe in omni ætate neceſſarium ſalutis medium credere explicitè Chriſtum quatenus Deum, aut quatenus moriturum pro nobis: tamen id affirmant de fide qua quis credat diuinam prouidentiam, liberatorem humani generis curaturam. Hæc enim fides eſt explicita reſpectu liberatoris præciſè, quamuis non ſit niſi implicita & in confuſo, reſpectu diuinitatis & mortis Chriſti. Talem Chriſti fidem fuiſſe medium omni æuo neceſſarium ad vtramque ſalutem, probant Autores prædicti, autoritate ac ratione. Nam Apoſtolos in tota Epiſtola ad Romanos, aliud non contendit,

tendit,

tendit, quàm ad iuſtificationem & gloriam, exigi fidem Chriſti: nec ad id vel naturam, vel legem ſuffeciſſe. Et ad Galatas 3. ait Scripturam concluſiſſe omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Chriſti daretur credentibus. Agnouit ergo Apoſtolus, fidem Chriſti neceſſariam fuiſſe ad vtramque ſalutem. Nihil autem minus potuit de Chriſto explicitè attingi, quàm quod expreſſimus. Videtur idem voluiſſe: D. Auguſtinus Epi. 89. q. 3 & Epiſt. 157. & lib. 1. contra duas epiſt. Pelag. c. 7. & l. 19. contra Fauſtum c. 14 & 18. Ciuit. c. 47. & tract. 45. in Ioan. ad illud, *ſed non audierunt eos oues*: quibus locis affirmat, veteres iuſtos eadem qua nos fide fuiſſe ſaluatos. Non fuiſſet autem eadem fides, niſi explicitè (tametſi multo confuſiùs,) in eadem particularia obiecta cecidiſſet fides veterum, in quæ cadit fides noſtra ex neceſſitate medij. Eorum verò obiectorum noſtræ fidei vnum, eſſe Chriſtum, mox dicam. Videndi in eamdem ſententiam S. Chryſoſtomus hom. 9. in illud 2. Corinth 4. *habentes eundem ſpiritum fidei*, & Euſebius lib. 1. hiſt. c. 1. vbi ob hanc cauſam, tradit omnes veteres iuſtos fuiſſe quoque Chriſtianos. Putatur huic ſententiæ contradicere Hugo Vict. l. 1. de ſacram. part. 10. cap. 6. Laudatus circa hoc à S. Bernardo Epiſt. 77. ſed fortaſſis exponi poſſunt de Chriſto prout redemptore per paſſionem & mortem. Qua ratione fatendum eſt, non fuiſſe neceſſarium neceſſitate medij, credere explicitè in Chriſtum. Conſtat plus voluiſſe quoſdam Scholaſticos, vt S. Thom in 2. 2. q. 2. art. 7. 3. Medinam lib. 4. paræn. c. 4. Suarem diſp. 12. de fide ſect. 3. n. 17. ſed alij quorum ſententiam retuli, graues & antiqui Doctores, aduerſantur; & Chriſti fidem explicitam, neceſſarium vtriuſque ſalutis medium ſemper fuiſſe contendunt.

Chriſtus oſtium ouium, quia eius fides explicita, neceſſarium nunc vtriuſque ſalutis medium.

791 Vt minimum verò concedendum eſt, poſt Chriſtum, a tempore terminum ſufficientis promulgationis Euangelij ſubſecuto, fidem Chriſti explicitam, non tantùm ad modum propoſitum, ſed prout eſt Deus & homo pro nobis paſſus ac mortuus, eſſe neceſſarium vtriuſque ſalutis medium. Qua ratione, Chriſtus eſt oſtium ouium. Nam per Chriſtum, cum priùs paſcua gregum eſſent gaudium onagrorum; & mundus non ſecus ac ſylua auia lupis & feris ſcateret, homines poſiti ſunt vt oues familias, vt concinnè his verbis eum pſalmi 106. locum expoſuit Gregorius Nyſſenus tract. 1. in pſalmos c. 8. verbis illis. [Poſuit illos bonus. Paſtor loco brutorum *Oues familia*. Familiam nominat cœtum & collectionem rationum ad diuinum numen obtinendum conducentium, quemadmodùm & Paulus teſtatur *Ex quo omnis familia, & in cœlo & in terra nominatur.*] Nimirum eadem Græca vox πατρία. Quæ Epheſ. 3. vertitur *paternitas*, in pſalmo propoſita vertitur *familia*: dicuntúrque *oues familias*. ideſt *oues familiæ Dei*, ſicut dicitur *pater familias*, iuxta priſcam inflexionem. Igitur Chriſtus factus eſt oſtium ouium rationalium, quibus vitæ paſcua ſunt propoſita, & virgam, ac bacculum conſolantem prouidit optimus paſtor. Factus inquam eſt Chriſtus, harum ouium oſtium, quatenus eius explicita fides prout redemptoris, poſt eius Euangelium ſufficienter promulgatum, (hoc eſt annis circiter 40. poſt Chriſti Aſcenſionem, quod tempus neceſſarium fuit, vt Synagoga cum honore ſepeliretur,) Eſt neceſſarium medium tam ad iuſtificationem, quàm ad gloriæ aſſecutionem: vt rectè aſſerit S. Thomas in 3. diſtinct. 25. quæſt. 2. art. 2. Molina, prima parte quæſt. 1. art. 1. d. 2. Sanches 2. in Decalog. c. 2. num. 8. Valentia 2. 2. diſt. 1. quæſt. 2. puncto 4. Aſſert. 3. Lorca 2. 2. ſect. 1. diſt. 22. memb. 2. Malderus ex multis 2. 2. quæſt. 2. art. 7. prop. 8. Lorinus actor. 4. 8. & 10. Filliucius tract. 22. c. .n. 25. & 28. & acerrimè A Coſta l. 5. de procuranda Indorum ſalute c. 3. & 4.

Hæc ſententia videtur planè vera. Sicque habemus optimum modum exponendi quomodò Chriſtus ſit oſtium ouium. Nam qui negant neceſſe eſſe Chriſtum explicitè credi vt redemptorem, etiam poſt Euangelij ſufficientem promulgationem factam tempore quo diximus, (vt Corduba lib. 2. quæſt. 5. prop. 2. vbi inuincibiliter ignorantem, eximit neceſſitate credendi explicitè Chriſtum, etiam nunc;) non mihi videntur ſatis honorificè ſentire de Chriſto, eiuſque dignitate: nec ſatis implere ſenſum tot Scripturarum, quibus Chriſtus denominatus eſt via ad patrem, ita vt nemo eò perueniat niſi per Chriſtum: & qui in eo non credit, iam ſit iudicatus. Et hæc ſit vita æterna, cognoſcere Deum, & quem ipſe miſit Ieſum Chriſtum. Eamdem ob cauſam, Chriſtus dictus eſt *finis legis ad ſalutem omni credenti*, & *fundamentum cui ſuperædificari oportet.* Apoſtolus quoque conteſtatus eſt, non eſſe aliud nomen ſub cœlo datum, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Denique neminem abſque Chriſti fide iuſtificari, habetur ad Galatas 2. ſanxitque Tridentinum ſeſſ. 6. c. 7. quæ omnia plus haud dubiè ferunt, quàm Chriſtum promeruiſſe nobis gratiam & gloriam. Imo Apoſtoli & Apoſtolici viri, tantoperè conniſi ſunt vt Chriſti notitiam per orbem vniuerſum diſſeminarent, quod ſatis intelligerent, perituros eſſe qui eo neceſſario ad ſalutem medio deſtituerentur: & ipſe Deus ſuam hac in parte mentem ſatis videtur expreſſiſſe, non modò in Scripturis prædictis, ſed etiam per facta. Nam vt Gentiles quidam, (quos ex euentu patuit eſſe ex numero electorum,) notitiam Chriſti ſuſciperent ante mortem, miſſis ad eos per extraordinarias & mirabiles occaſiones concionatoribus, id effecit. Nec ſemel ſanctus Thomas agens de homine in ſyluis educato, ſcripſit, ſi ageret quod in ſe eſt, nec per ſua peccata obſtrueret ſibi cœleſte lumen, fore vt Deus prouiſo mirabiliter inſtructore, vel etiam emiſſo de cœlis Angelo, eum doceret Chriſtum, & obitam pro nobis ab eo mortem. Ita habet quæſt. 14. de Veritate art. 11. ad 1. & in capite decimo ad Roman. lect. 3. & in 3. diſt 25. quæſt. 2. articul 1. quæſtiunc. 1. ad 2. Et ita aliquando factum; veréque ſubmiſſum Angelum, qui hominem doceret Chriſti myſterium deficientibus qui id præſtarent hominibus, tradit ex quodam Rogerio Franc. Picus Theorem. 1. de fid. Atqui ſi fides Chriſti Redéptoris eſſet tantùm neceſſaria

neceſſitate præcepti, nihil fuiſſet opus tam extraordinaria prouidentia. Agnoſcamus ergo dignum fuiſſe, vt cum Chriſtus ſit fundator Eccleſiæ, & benignè dederit animam ſuam pro hominum ſalute, ideóque in eius gloriam, omnium electorum ſalus fuerit deſtinata & relata, non alia ratione concederetur vlli ſalus, ſiue ſecunda quæ eſt perfecta & conſummata ſalus, ſiue prima cum qua eſt neceſſariò connexum ius ad ſecundam, niſi explicite in Chriſtum redemptorem crederet: nulla quoad hoc inter primam & ſecundam ſalutem diſtinctione. Nam Canus Relectione de Sacram. in genere parte 2. & Caſtro l.2. de lege pœnali c.14. qui hanc Chriſti fidem agnoſcunt eſſe neceſſarium medium ad ſecundam ſalutem, non ad primam, meritò reiiciuntur à Medina 4. paræn. c. 10. cum nulla quoad hoc, vel in Scripturis vel in Patribus ſit diſtinctio duplicis illius ſalutis: quin potius de prima ſalute, ſiue de iuſtificatione frequentius id aſſeratur, & luculentiùs quàm de aſſecutione gloriæ. Ac proinde ſi ad hanc, fides Chriſti paſſi explicita, eſt neceſſarium medium, æquè idem concedendum erit, reſpectu primæ gratiæ & multiplicationis.

792 De vtraque ſalute, magis conſequenter id inficiati ſunt nonnulli Recentiores vt Soto l.2. de Natura & Gratia, c.11. & 12. Vega lib.6. in Trid. cap. 19. & 20. Medina c. illo 10. Maldonatus Ioan. 5. num.25. Torres Vaſquem de more refereos 2.2. tom.1. diſp.27. dub.4. iuncto 7. Et reipſa idem docet Suares, diſp.12. de fide ſeſſ.4. num.10. Nam quamuis num.18. addat, explicitam fidem Chriſti paſſi eſſe medium ad vtramque ſalutem neceſſarium, vel in re, vel in voto; Tamen hoc non eſt aliquid diſcrepans à ſententia negante fidem Chriſti explicitam eſſe medium neceſſarium ad ſalutem. Aliqua quidem dicuntur neceſſaria ſub illa disiunctione vt liquet de Baptiſmo: tamen propriè loquendo; quod eſt præcisè neceſſarium neceſſitate medij, omnes ligante & in ſupplebili, eſt ſolum votum. Deinde ſi ea diſtinctio neceſſitatis in re aut in voto haberet hîc locum, fatendum eſſet quando fides Chriſti explicita adeſt, non eſſe neceſſariam fidem Dei vt habentis prouidentiam ſupernaturalem, quam fidem dicunt eſſe votum fidei explicitæ Chriſti paſſi. Itaque ſicut poſito reali Baptiſmo, nihil eſt neceſſe habere eius votum, hoc eſt perfectam dilectionem, aut contritionem; ita poſita fide Chriſti explicita, non eſſet neceſſe credere Deum ſupernaturaliter prouidum, & remuneratorem, contra Apoſtoli editum. At hoc nemo admiſerit. Igitur falsò aſſeritur, eam fidem eſſe votum explicitæ fidei Chriſti. Ac proinde idem eſt aſſerere, fidem Chriſti explicitam eſſe medium neceſſarium in re vel in voto; atque aſſerere, non eſſe reuera medium neceſſarium.

Enodata difficultas in contrarium.

Eſt pro ea ſententia vnicum alicuius momenti argumentum, quod Suares ſect. illa 4. à n.11. latè vrget; ex eo ductum, quod poſſit aliquis fide Chriſti paſſi explicita deſtitutus, habere fidem ſufficientem, qua ex parte intellectus diſponatur ad amandum perfectè Deum; quo amore iuſtus fiet, & ſi in eo ſtatu excedat è vita, acquiret gloriam. Sanè Catechumenus dum diuina edocetur, priùs accipit notitiam & fidem Dei veri, quàm Chriſti Dei & hominis, paſſi pro ſalute noſtra. Nam hoc ſecundùm, præſupponit primum & exigit longiorem moram. Quidni verò Deum ſic cognitum, poſſit amare, fide ad amandum tantum bonum ſollicitante? Amorem perfectum conſequitur illicò gratia; & gratiæ in morte (ſi tunc ſuperueniat) retentæ, adiungitur gloria. Poſſe autem ſuperuenire mortem, ſiue ab intrinſeco, ſiue ab extrinſeco, priuſquàm Catechumenus diſcat Chriſtum paſſum in carne; nemo non videt. Non diſſimile argumentum formari poteſt de paruulo baptizato, qui abducatur in locum in quo à nemine poſſit Chriſtum edoceri puta in ſyluam, vel deſertam inſulam, vbi in gratia adoleſcat; & antequàm vllum de Chriſto loquentem audiuerit, moriatur. Saluabitur enim quia habet gratiam, & tamen deeſt Dei fides Chriſti explicita.

Hæc non me dimouent de ſententia propoſita. Neque enim difficile intellectu eſt, quomodò Catechumenus non adipiſcatur gratiam abſque fide explicita Chriſti paſſi. Vel enim negabitur ei auxilium ſufficiens ad amandum Deum perfectè, priuſquàm explicitè in Chriſtum credat: qua ſuppoſitione facta, ne amare quidem perfectè poterit. Vel negabitur ei auxilium efficax, iuxta quam ſuppoſitionem ita poterit per auxilium ſufficiens amare Deum, & iuſtificari ante cognitum explicitè Redemptorem; vt tamen reipſa non ſit amaturus perfectè Deum, ante eam Chriſti notitiam explicitam: ac proinde neque de facto ſit conſecuturus primam aut ſecundam ſalutem. Quod nobis ſatis eſt, qui tantùm negamus, ſuppetere alicui abſque Chriſto explicitè cognito, potentiam primæ aut ſecundæ ſalutis obtinendæ, reducendam quandoque ad actum. Vtrumuis porrò de Deo dicatur, non poteſt inferri Deum eſſe cauſam exitij hominis, ſi fortè ante explicitam illam de Chriſto fidem, fato concedat. Nam ſi habet auxilium ſufficiens, ſtetit per hominem quominus agat cum eo auxilio & ſaluetur. Si verò ne ſufficientem quidem gratiam haberet, par erit eius ratio, ac infantis in vtero materno morientis, cuius exitium non poteſt refundi in Deum qui prouidit generalia remedia, quæ per accidens eſt, quod puero quamuis abſque vlla culpa eius, nequeant admoueri. Non aliter igitur dicemus de Catechumeno prædicto. Alterutrum autem è duobus propoſitis, rationabiliter aſſeri, hoc eſt ante cognitum explicitè Chriſtum, negandum illi eſſe vel auxilium ſufficiens, vel ſaltem efficax ad amandum; colligimus ex Scripturis propoſitis, quibus docemur, conſtitutum à Deo eſſe, vt nemo adultus, ſiue per contritionem aut amorem perfectum, ſiue per eam qualemcumque ſupernaturalem diſpoſitionem. Quæ cum reali ſuſceptione Baptiſmi eſt neceſſaria ad comparandam gratiam, promoueatur ad ſalutem primam, & multo minùs ad ſecundam, ſine explicita eius notitia, per quem venerunt nobis omnibus tot bona, pariter cum illo. Quod porrò de Catechumeno dictum eſt, æquè valet de infante Baptizato, qui in ſyluis adoleſcat. Nam vel ſaluabitur ad modum infantium, ſi non ita multo poſt exortum iubar vſus rationis excedat è vita; vel ſi diutiùs prorogeт vitam, aut remouebit occaſiones peccatorum, & illuminabitur etiam quoad Chriſtum; vel cadet è ſtatu gratiæ,

gratiæ, è quo non reſurget niſi ſubleuante eo quem Pater conſtituit paxillum in loco fideli. Et ſanè ſi hoc argumentum aliquid probaret, æquè efficeret, nullius obiecti explicitam fidem, eſſe ad ſalutem neceſſarium medium; ac ne Dei quidem notitiam, quod nemo admiſerit.

Maneat igitur, hac quoque ratione Chriſtum eſſe oſtium ouium, quod ab omni æuo, abſque explicita eius notitia in ratione liberatoris; eiuſdem verò vt redemptoris, atque adeò vt Dei hominis explicita fide, à tempore promulgationis ſufficientis Euangelij, (quod contigit aliquot omnino poſt Chriſti Aſcenſionem,) nemo gratiæ & multo minus gloriæ adyta capeſſat.

Veteres typi, Chriſti oſtij ouium.

793 Typos nonnullos diuini huius oſtij, exhibent quædam Scripturæ. Sic enim oſtium illud per quod arcam ſubiucre quæcumque ſalua facta ſunt tempore Noëtici diluuij, Chriſtum præſignauit autore Origene hom. 2. in Geneſ. & hom. 4. in Eſaiam. Porta itē cœli, cuius Geneſ. 28. eſt mentio, typus eſt Chriſti. Oſtium quoque tabernaculi teſtimonij, toties celebratum in Scripturis, nominatimque Exodi 29. & 35. & Leuit. 8. imago Chriſti fuit, iuxta Hieronymum in cap. 44. Ezech. & Auguſtinum in Pſal. 126. Porta quæ reſpiciebat ad viam orientalem deſcripta ab Ezechiele, Chriſtum referebat interprete S. Gregorio ibi hom. 15. Qui obiiciens ſibi quod Chriſtus dicat ſe paſtorem intrantem per oſtium, proindeque non videatur poſſe quoque eſſe oſtium, ſubdit ad hoc enodandum. [Quærendum nobis itaque eſt, qualiter & ipſe intret, & per ſemetipſum intret. Dominus enim ac Redemptor noſter, cum ſancta Eccleſia quam redemit, ſecundùm carnem vna ſubſtantia eſt, Paulo atteſtante, qui ait, *Adimpleo ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius quod eſt Eccleſia.* Huius capitis corpus Eccleſia eſt, & huius corporis caput Chriſtus de quo ſuo capite exultat corpus, id eſt, ſancta Eccleſia, cum per Pſalmiſtam dicit. *Nunc autem exaltauit caput meum ſuper inimicos meos.* Quia enim quandoque ipſa etiam exaltanda eſt, iam nunc caput ſuum ſuper inimicos ſuos exaltatum gaudet in cœlis. Cum ergo electi quique ad vitam perueniunt, quia membra eius per eum intrant ad eum, ipſe per ſe intrat ad ſe. Ipſe enim in ſuis membris eſt qui intrat, ipſe caput ad quod intrantia membra perueniunt. Quod Ezechiel Propheta multipliciter inſinuat, qui virum dicit veniſſe ad portam, & quæ eadem porta ſit, oſtendit, dicens. *Quæ reſpicie-ciebat ad viam Orientalem.* Ipſe etenim nobis eſt via, qui dixit: *Ego ſum via, veritas, & vita.* Ipſe etiam Orientalis via, de quæ Scriptum eſt: *Ecce vir, Oriens nomen eius.* Porta ergo viam Orientalem reſpicit, quæ illum ſignat; qui nobis iter ad ortum fecit luminis.] De porta ſancta quæ anno Iubilæi aperitur, dictum eſt per viſum Clementi VI. vt refert qui tunc viuebat Albericus *V. Iubilæus.* [Aperi oſtium & ex eo ignem mitte, quo calefieri & illuminari valeat totus mundus.] At veriſſimè Chriſtus porta lucis & caloris orbi vniuerſo.

Ad hæc in Scripturis celebrata oſtia, Celſum ablegat Origenes lib. 6. cum portas varias ex Perſarum Sapientum inſtituto a Celſo propoſitas, ad animarum in cœlum ſublationem retuliſſet. [Vt in libro contra nos ſcripto Celſus variam eruditionem ſuam oſtentaret, inſerit quædam myſteria Perſica, vbi dicit, Hæc ſubindicat & Perſarum doctrina, & Mithriæ ſacrum eis gentile: eſt enim in eo duarum cœli reuolutionum ſignificatio; tum eius qua ſtellæ fixæ feruntur, tum eius qua Planetæ, & animæ per eas tranſitus tale Symbolum. Scala eſt in altum aliis ſuper alios portis ſurrecta, vſque ſummum octauæ portæ fornicem. Prima portarum eſt plumbea, ſecunda ſtannea, ahenea tertia, quarta ferrea, quinta mixti nomiſmatis, ſexta argentea, ſeptima aurea. Primam faciunt Saturni, plumbo notantes tarditatem eius ſideris; ſecundam, Veneris, comparantes ei ſtanni ſplendorem & mollitiem; tertiam Iouis æratam & ſolidam; quartam Mercurij, eſt enim laborum patiens & negotiator, æquè ac ferrum celebratus hominibus; quintam Martis, propter mixturam inæqualem & variam; ſextam Lunæ argenteam, ſeptimam Solis auream coloribus ſuis referentes ea ſydera.] Subdit mox Origenes. [Quod ſi quis velit non ab hac ſecta obſcuriſſima, ſed è libris, vel iudaicis qui tam in Synagogis quàm à Chriſtianis leguntur, vel ſolorum Chriſtianorum, petere rationes magis myſticæ introductionis animarum ad contemplandas res diuinas, legat finem Ezechielis Prophetæ, & eius vatis viſiones: in quibus variæ portæ deſcribuntur, per ænigmata indicantes diuinarum animarum ad meliora introitus. Legat item in Ioannis Apocalypſi de ciuitate Dei cœleſti Hieruſalem, & fundamentis eius atque portis.]

Chriſtus oſtium coronatum, viuum, rationale, anguſtum.

794 Eſt hoc oſtium, pro antiquo vſu coronatum. Nemo enim eſt ſanctorum, qui coronas ſuas non iaciat ad agni pedes, vt habet Apocalipſis: Hoc eſt qui demiſſiſſimè & magna grati animi ſignificatione non profiteatur, omnia ſibi merita, omnéſque coronas à Chriſto per quem ad vitam venit, eſſe profectas: ſed omne oſtij huius decus, internum dumtaxat eſt, nec carneis oculis patet. Quod enim Licurgum mādaſſe Laconibus ferunt, vt oſtia domorum haberent non ſplendida, ſed abiecta; ſic enim fore ſperabat, vt puderet eos domum interiùs ornare, per quæ illud oſtium inferre periſtromata & aulæa pretioſa, cultámque ſupellectilem: hoc ipſum diuina ſapientia, in Chriſtianæ domus oſtio edixit.

Obſeruat verò egregiè S. Cyrillus Catech. 10. dici Chriſtum *oſtium*, non vt ait lignea appellatione, ſed quia eſt oſtium *viuum, rationale, diſcernens ingredientes.* Mirabilis planè ac inſolens oſtij ratio, quod & ipſum ſe aperiat, non ab alio aperiri neceſſe habet, & erga ingredientes diſcretionem adhibeat; hos nimirum repellens, admittens alios: vel hos admittens alacriter, quia optimè diſpoſitos; alios ſegniùs & ægriùs, quia minùs aptos. Imo verò aperitur Chriſto oſtium à nobis, ex quo per diuinam gratiam præuenti, & de cœlo ſalubriter tacti, aperire ei voluntatem per conſenſum volu-

mus. Qua ratione vt optimè philoſophatur Gillebertus ſerm. 44. in Cant. Chriſtus dicitur ad oſtium ſtare & pulſare, quamuis ipſe ſit oſtium per quod eſt omnibus ingrediendum.

Non eſt hoc oſtium, quale per quod infœlices mortis oues, ſubeunt ſtabulum æternæ damnationis; amplum videlicet & latiſſime patens ſed anguſtum, ac veluti foramen acus. *Intrate per anguſtam portam*, aiebat Chriſtus Matth. 7. quia *lata porta, & ſpatioſa via eſt, qua ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam.* Hoc S. Chryſoſtomus Tomo 5. Græcol. ſerm. 10. frequentem audire ſe conteſtatus, negat poſſe ſe ſatis demirari ſtudia mortalium, qui latam omnes portam ſubire, & lata via ingredi quærant: quaſi eam ad mortem & exitium ducere non audiſſent. Ibidem ſerm. 9. exemplum hominis per latam portam ingreſſi, proponit Euangelicum epulonem. [Diuitem illum qui quotidie purpura induebatur & byſſo, qui epulabatur ſplendidè, qui paraſitos & adulatores alebat, qui multum merum effundebat, qui quotidie ventrem ſaburrabat qui multis ſe deliciis ingurgitabat, & per latam portam ingreſſus, voluptate ac lætitia mundana perpetuò fruebatur. Nam illi cuncta velut ex fonte affluebant, multum miniſterium, immenſæ deliciæ, corporis ſanitas, pecuniarum copia, delatus à multis honor aſſentatorum laudes; nihil interim erat, quod illi triſtitiam afferret.] [Atque hic quidem per latam portam ingreſſus, per ſpatioſam viam incedebat, viam deliciarum; intemperantiæ, riſus, voluptatis, helluationis, ebrietatis, pecuniarum copiæ, mollitiei in veſtimentis: ac diu totum vitæ huius tempus per ſpatioſam viam incedendo tranſegit, neque quicquam moleſtiarum expertus eſt, ſed ſemper proſpero ventorum afflatu delatus, vtpote per ſpatioſam viam incedens, multa cum ſecuritate pergebat. Nuſquam ſcopuli, nuſquam præcipitia, nuſquam ſaxa ſub vndis latentia, nuſquam naufragium, nuſquam mutatio inæqualis, ſed quaſi per ſolidam & planam regionem iter habens, ita præſentis vitæ ſpatia decurrebat.]

795 Addit mox Chriſtus, *quàm anguſta porta, & arcta via eſt qua ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam*: Liquet, de Chriſto ſermonem eſſe. Cum enim Chriſtus ſit oſtium & via ad vitam, nunc cum vitæ oſtium dicitur anguſtum, non agitur de alio quàm de Chriſto ipſo, per quem ob arctitudinem & non late patentem aditum, ſubire non poſſunt qui camelorum inſtar, gibbero diuitiarum, aut honorum, ſecularium tument. Quam Chriſti parœmiam de camelo per acus foramen æquè facile ſubituro, ac diuite conſecuturo ſalutem, Celſus apud Origenem lib. 6. ita ſuſpicit, vt Chriſtum velit eam à Platone ſuffuratum. Sed nugaci illo Bambalione dimiſſo, optimè S. Auguſtinus ſerm. 54. de verbis Domini, hortatur ad ponendum tumorem, vt liceat per anguſtum hoc oſtium ſubire. [Tumuerat, (inquit,) ſuperbia, & in ipſo tumore per anguſtum redire non poterat. Clamat ille qui factus eſt via; *Intrate per arctam portam*. Conatur ingredi, impedit tumor, & tanto magis perniciosè conatur, quanto magis impedit. Tumidum enim vexat anguſtia. Vexatus autem ampliùs tumebat. Ampliùs tumens, quando intrabit? Ergo detumeſcat ſi cupit ingredi. Vnde autem detumeſcat? Accipiat humilitatis medicamentum; bibat contra tumorem poculum amarum, ſed ſalubre poculum bibat humilitatis. Quid ſe arctat? Non ſinit moles, non magna ſed tumida. Magnitudo enim ſoliditatem habet, tumor inflationem. Non ſibi magnus, tumidus videatur. Detumeſcat vt magnus ſit, vt certus & ſolidus. Non iſta deſideret, non de ſtatu pomparum, rerum labentium corruptibiliùmque glorietur. Audiat enim ipſum qui dixit, *Intrate per anguſtam portam* dicentem, *Ego ſum via*. Quaſi enim quæreret tumidus, quà intrabo? reſpondit. *Ego ſum via*, per me intra. Non niſi per me ambules, vt intres per ianuam. Nam ſicut dixit, *Ego ſum via*: ita. *Ego ſum ianua*. Quid quæris quà redeas, quà intres? Ne alicubi erres, ipſe tibi omnia factus eſt. Breuiter ergo dicit, Humilis eſto, mitis eſto. Audiamus hoc apertiſſimè dicentem, vt videamus quà ſit via, quæ ſit via, quò ſit via, quò vis venire.]

Porrò anguſtiam huius oſtij, S. Bernardus, non modò in latum, ſed etiam in altum, conſiderandam mandat. Eſt enim Chriſtus, oſtium valdè depreſſum, per quod nemo poſſit ingredi, niſi demittat ſeſe, & typhum abiiciat. Guerricus Abbas egregiè quoque id conſiderauit ſerm. 2. de Natiuitate Domini, his præter cætera; [Prorſus vos filij Adæ qui nimis grandes eſtis in oculis veſtris, & in giganteam enormitatem per ſuperbiam excreuiſtis; *niſi conuerſi fueritis & effecti ſicut paruulus iſte, non intrabitis in regnum cælorum.* Ego ſum oſtium regni, (ait paruulus iſte.) niſi incuruetur altitudo virorum, non eos admittit iſtius humilitas ianuæ. Ideò nimirum *conquaſſabit capita in terra multorum*; & qui elati accedunt, repulſi capite illiſo cadent retrorſum. Quid enim adhuc tu ſuperbis terra & cinis, poſtquàm Deus factus eſt humilis? Adhuc tu magnus es in oculis tuis, poſtquàm Deus paruus factus eſt ſub oculis tuis? Ille ſemetipſum exinaniuit, vt penè videretur eſſe nihil, ſine quo factum eſt nihil: & tu in immenſum inflaris, & extolleris, exiſtimans te aliquid eſſe, cum verè ſis nihil? Ipſe te ſeducis, clamat tibi Apoſtolus, cum & ſi aliquid eſſes, ſi magnum aliquid eſſes; tanto magis humiliare te oportet. *Quanto*, (inquit ſapiens) *magnus es, humilia te in omnibus, & inuenies gratiam coram Deo, qui ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam*: qui & ipſe vt tibi fieret exemplum, cum eſſet maximus omnium, factus eſt humillimus & minimus omnium. Parum erat ei, vt fieret minor, Angelis conditione mortalis naturæ; niſi & hominibus minor fieret ætate imbecillis infantiæ. Videat igitur pius & humilis, & glorietur; videat impius & ſuperbus, & confundantur.] Et ſcilicet detumeſcat ac deprimatur, certus alioqui, ſe non ſubiturum per hoc oſtium, nec peruenturum ad vitæ paſcua.

Hæc eſt porta Domini, per quam intraturos iuſtos, prænunciauerat Pſaltes. Vtinam intremus nos quoque per eam, caueamuſque portas inferi, & portas mortis. [Portæ inferi, portæ mortis ſunt. Portæ autem mortis, portæ Eccleſiæ eſſe non poſſunt. Quæ autem ſunt portæ mortis, hoc eſt inferi, niſi ſingula quæque peccata? Si fornicatus fueris, portas mortis ingreſſus es. Si fidem læſeris, portas inferi penetraſti. Si peccatum mortale commiſeris, portas mortis intraſti.

intraſti. Sed potens eſt Deus,qui exaltet te de portis mortis, vt annunties omnes laudes eius, in portis filiæ Sion. Sunt enim portæ Eccleſiæ, ſunt portæ caſtitatis,ſunt Portæ iuſtitiæ quas iuſtus intrare conſueuit, dicens: *Aperite mihi portas iuſtitiæ,& ingreſſus in eas confitebor Domino.* Sed vt Porte mortis,Porte inferi;ita & porta iuſtitiæ,Dei porta eſt. *Hac enim porta Domini,iuſti intrabunt per eam.* Et ideò fugæ pertinaciam delictorum,ne portæ tibi poſſint inferi præualere.Si enim dominatum fuerit peccatum in te, mortis porta præualuit: Fugæ ergo contentiones,diſſenſiones,ſtrepitus; tumultúſque diſcordiæ,ne portas mortis ingreſſus incurras.]

Fures & latrones, non per hoc Oſtium,

796 Non intrarunt per hoc oſtium, ſed ab eo ſunt repulſi,quotquot ante Chriſtum venerunt;ideóque Chriſtus. fures illos & latrones pronunciat. Vbi difficultas in ſpeciem non leuis ingeritur,qua ratione Chriſtus, omnes qui ante eum venerant, fures & latrones dixerit, cum conſtet veniſſe ante Chriſtum, quos fures & latrones dicere,nulla ratio patitur; Sanctos inquam Patriarchas, & Prophetas. Dicendum verò eſt, Chriſtum verbis illis *omnes quotquot venerunt*,non reſpexiſſe ad Sanctos veteris Teſtamenti. Hi quippe per Chriſtum ſunt ingreſſi ſed alios aliquos deſignare voluiſſe. Non videtur autem accommodatum ſcopo Chriſti,quod dixit Catharinus claue 2. Scripturarum *pa.* 105. nimirum egiſſe Chriſtum de omnibus anterioribus,quantum erat ex ipſis, quia eatenus fures & raptores diuinæ gloriæ fuerant. Sed neque illud planè explet animum, quod habet Clemens Alexandrinus 1.ſtrom. Chriſtum ſcilicet deſignaſſe Græcos Scriptorum, Sacrorum expilatores, quod diffuſè idem Clemens, cum ibi, tum alibi proſequitur.Malim cum IſidoroPeluſiota lib.3.epiſt 119.affirmare,Chriſtum Dominum egiſſe tantùm de his qui venerant; hoc eſt de ſolis Pſeudoprophetis.non autem de ijs qui à Deo miſſi fuerant. Acutè Anaſthaſius Synaita lib.1.Hexaëm.*eos qui venerunt*,interpretatur Satanam & malos Angelos eius partiarios. Nulli enim ante Chriſtum venerunt, indidem vnde Chriſtus venit,hoc eſt è cœlis,præter Satanam, & malos Angelos;quibus *furum* & *latronum* appellatio aptiſſimè conuenit,vt rectè vidit S.Gregorius 14.Moral.c.21. & bene quoque Gregorius Nyſſenus hom.5. in Cant. tractans vulpes paruulas demolientes vineas.Nulli ſanè horum, intrarunt per Chriſtum oſtium.

Nec intellectu tenus fideles, aut hæretici. Vſu doctrina.

Sed neque per hoc oſtium intrant,quotquot inſtructi fide vera,& Chriſtum agnoſcentes,non conformant vitam ſuam ad eam notitiam ;& quod profeſſione affirmant, diffitentur operibus. Etenim Chriſtus veritas,iuſtitia,& ſanctitas.Vnde qui ab his virtutibus alieni ſunt, non intrant per oſtium:perſpexit hoc egregiè Origenes lib.4 in epiſt.ad Romanos *ſub initium expoſitionis capitis quinti*, ad illud, *acceſſum habeamus ad Deum per Ieſum Chriſtum*,quæ verba ſic gloſſat. [Quomodò acceſſum habemus ad gratiam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,ipſe Saluator dicit,*Ego ſum oſtium*, & *Nemo venit ad Patrem niſi per me.* Per ipſum ergo quia oſtium eſt,acceſſum habemus ad gratiam. Sed videamus quale eſt oſtium,vt ſciamus quales eſſe debeant qui intrent per ipſum, & acceſſum habeant ad gratiam. Iſtud oſtium veritas eſt,& per oſtium veritatis, non poſſunt introire mendaces.Et rurſum iſtud oſtium iuſtitia eſt, & per oſtium iuſtitiæ,non ingrediuntur iniuſti. Iſtud oſtium dicit; *Diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde.* Per oſtium ergo humilitatis & manſuetudinis,nec iracundus ingreditur,nec ſuperbus.Si quis itaque eſt qui ſecundũ Apoſtoli Verbum,per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,acceſſum vult habere in gratiam Domini, in qua Paulus, & ſi qui ſunt ſimiles, & ſtare ſe dicit,oportet eum ab his omnibus quæ ſuprà memorauimus,eſſe purgatum.Alioquin non patietur hoc oſtium introire eos, preſéque ea quæ à ſe aliena ſunt,gerunt:ſed continuò clauditur, & tranſire per ſe non ſinit diſſimiles ſibi. Hoc nimirum eſt,quod illis quinque inſipientibus Virginibus accidit quæ quoniam oleum bonorum operum in vaſculis ſuis non collegerunt,venientes poſt moras,clauſum oſtium inuenerunt. Nec enim poterant inſipientes animæ,per oſtium introire ſapientiæ, & acceſſum habere in gratiam iſtam.]

797 Quod ſi Hæreticos Chriſtus Dominus *portas inferi* appellauit, eo quod per illos miſerè decepti ſimplices, intrent ad Tartara vt exponit Exbertus ſerm.10. aduerſus Catharos; eſt profectò quod omnes qui abduci ſe ad ſcelera,impiorum perſuaſionibus ſinunt,agnoſcant has æquè eſſe inferorum portas quas miſerè ſubeunt loco oſtij vitæ; idque Sancti, in iudicio cùm per Chriſtum portam vitæ ad cœlos intrabunt inimicis exprobrabunt, vt egregiè conſiderat Zeno Veron.ſerm.in pſal.126. *in fine* qui egregium doctrinæ de Chriſto oſtio vſum exhibet, Verbis illis.[Meminimus in Pſalmo dictum; *Qui exaltas me de portis mortis,vt annuntiem omnes eius laudes in portis filiæ. Sion.* Hic quidem plures portæ ſunt, in quibus Propheta à portis mortis exaltatus omnes laudes Dei prædicat.Sed ſcimus eſſe portam vnam regiam.Dominicam:cœleſtem,& qua dictum eſt, *Hoc eſt porta Domini, iuſti introibunt in eam*, Et cum non confundantur hîc excuſſorum filij in porta inimicis ſunt loquentes;confundantur qui cum iuſtis non merebuntur intrare, exprobrantes illis impietatem in Deum,inobedientiam in predicantes:infidelitatem in æterna promiſſa, odia in innocentes & in ipſa Eccleſiæ membra ſæuitiam:ipſi confidentes,& nulla fidei ſuæ, ac religionis ambiguitate trepidantes, ſed hos inimicos ſuos ab eius aditu, ingreſſúque prohibentes,qui ait;*Nemo venit ad Patrem, niſi per me,* ideſt per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.]

Per hanc portam ſubeamus,declinantes portas mortis,quæ eædem ſunt cum portis inferi, vt intelligitur ex doctrina Arnobij iunioris in conflictu cum Serapione lib.1. [Portas inferi(inquit) illas dicimus. quas Principes huius mundi diuitijs & paſſionibus, impietatibus, & criminibus, in introitum perpetuæ mortis poſuerũt;per quas ingrediuntur Idololatræ dæmonum templa,verum Deum non timentes, metuentes autem figmenta vaniſſima. Habent & alias portas per quas ingrediuntur ad doctri-

nam

nam Hæreticorum, & Schiſmaticorum Sectas. Habent & alias portas, per quas ſtupratores, adulterij, fornicatores, plagiatores, fures, blaſphemi, omniúmque ijs criminum ingrediuntur. His principibus in aduentu Domini noſtri IESV Chriſti, clamatum eſt à Spiritu Sancto, *Tollite portas, principes veſtras.*] Subdit de portis æternalibus per quas introibit Rex gloriæ cum omnibus ſuis. [ſunt portæ iuſtitiæ in auribus hominum poſitæ, ad quas ſermo fidei Catholicæ clamat, dicens, *Aperite mihi portas iuſtitiæ & ingreſſus in eas, confitebor Domino.* Ipſe autem ſermo, poſtquàm introierit per aures in ciuitatem animæ, oſtendit & portam vitæ æternæ, & dicit, *Hæc porta Domini, iuſti intrabunt in eam.* Anguſtum ſanè introitum in iſto mundo habere, à Domino noſtro IESV Chriſto oſtenditur, ſed per viam eius anguſtiſſimam & arctam, ad latiſſimum vitæ æternæ introitum, aſſeritur qui ambulat, peruenire.]

CAPVT XII.

Chriſtus primogenitus in multis fratribus.

HVNC Chriſti titulum, & Angelos & homines reſpicere, mox patebit, quamuis non nego, Chriſtum eſſe ſpeciali titulo *proximum noſtrum*, iuxta illud Malachiæ vltimo, de Elia *conuertet cor Patrum ad filios, & cor filiorum ad Patres* Quod S. Auguſtinus 20. Ciuit. cap 29. Legit in hunc modum, *conuertet cor Patris ad filium & cor hominis ad proximum ſuum.* Ideſt (inquit;) [*Conuertet Elias cor hominis ad proximum ſuum* quid melius intelligitur quàm cor hominis ad hominem Chriſtum? Cum enim ſit in forma Dei, Deus noſter, formam ſerui accipiens, eſſe dignatus eſt, etiam proximus noſter.] Et lib. 1. de doctrina Chriſtiana cap. 39. *ad finem.* [Ipſe Deus & Dominus noſter, proximum ſe noſtrum dici voluit. Nam & ſeipſum ſignificat Dominus Ieſus Chriſtus, opitulatum eſſe ſemiuiuo iacenti in via, afflicto & relicto à latronibus. Et Propheta in oratione ait. *Sicut proximum, ſicut fratrem noſtrum, ita complacebam.*]

Et Angeli & homines, filij Dei ac Chriſti fratres, Saluo Deiparæ vnico partu.

798 Tamen fraternitas, fundata non in humanitate, ſed in gratiæ ſocietate, tanquam naturæ ſupernaturalis ab vno Patre ſpirituum omnium Deo acceptæ non hominibus tantùm, ſed & Angelis cum Chriſto intercedit. Eáque propriè ratione, Chriſtus frater noſter eſt, quod diligenter probat S. Cyrillus lib. 3. Pentabibli. cap. 2. refellens Neſtorium, qui Chriſtum nobis duntaxat fratrem fuiſſe dixerat, ratione Eiuſdem humanæ naturæ, in illo & in nobis. Sic autem poſt multa concludit S. Cyrillus [Non igitur hoc ipſum quod filio conformamur in ſola intelligitur carnis humanitatiſve natura, ſed alio quoque modo: Idque nobis declarat Beatus Paulus cum dicit: Et ſicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœleſtis. Terreni videlicet imaginem illam primi parentis Adam, cœleſtis autem, illam Chriſti intelligens. Quænam eſt igitur prior illa primi parentis imago? nimirum facilitas illa ad peccandum, hoc ipſum quod morti corruptioníque ſumus obnoxij. Quæ rurſus illa cœleſtis? nullo modo cedere vitiis, non noſſe delinquere, non eſſe morti & corruptioni ſubiectum, ſanctificatio, iuſtitia, & his affinia atque ſimilia. Sed hæc mea ſententia poſſidere diuinæ conuenit immortalique naturæ. Eſt enim illa peccato atque corruptione ſuperior, ſanctificatio item & iuſtitia. Ad hæc autem nos etiam attollit ipſum Dei Patris Verbum, dum ſuæ diuinæ naturæ per Spiritum participes efficit. Habet ergo fratres ſibi ſimiles, & diuinæ ſuæ naturæ portantes imaginem, quod ad ſanctificationis modum attinet. Sic namque Chriſtus formatur in nobis, dum Spiritus ſanctus nos ab humanis ad ſua propria quodammodo transformat. Hac ratione nos quoque Beatus Paulus eſt allocutus: Vos autem non eſtis in carne, ſed in Spiritu. Nihil ergo prorſus è creatis rebus ad ſuæ diuinitatis naturam filius transfert, id enim eſt impoſſibile: ſed imprimitur quodammodo in his qui diuinæ eius naturæ ſunt facti participes, dum Spiritus ſancti conſortes fiunt illa ſpiritualis eius ſimilitudo, & Ineffabilis illa diuinitatis ſpecies in ſanctorum virorum animis fulget.] Hinc vides fraternitatem cum Chriſto, eſſe hominibus & Angelis communem. Id quod etiam rectè aſſerit. Claudius Eſpenæus degreſſ. 26. in 2. Timoth. ex Nyſſeno lib. de vita Moſis; qui Angelum cuſtodem, vocat noſtrum Aaronem, & fratrem natu maiorem. Ea igitur fraternitas, hoc loco explicanda eſt, expenſa prærogatiua primogeniti in multis illis fratribus.

Sed ablegandus in primis eſt, horrificus ſibilus Heluidij apud S. Hieronymum, & aliorum quorumdam Hæreticorum apud S. Athanaſium, nuper edita Oratione de cenſu Auguſti, qui vocem *primogeniti* Chriſto tributam, blaſphemè traxerunt ad Virginis Deiparæ integritatem violandam; affirmantes, alios poſt Chriſtum ex ea editos liberos communi ratione reſpectu quorum Chriſtus dicatur primogenitus. Sed exclamat S. Athanaſius. [Apage abſurdas nugas; immaculatum penitus permanſit Virgineum & glorioſum illud cimelium: non pollutum fuit ſecundum illud cœlum: vas illud, quod Deum altiſſimum continuit, à nemine fuit prophanatum. Dominus primogenitus ex Virgine appellatur; & rectè quidem ita appellatur: non quòd ſecundum aliquem eiuſdem generis adſciuerit: ſed quod primogenitus, ideſt eximius & incomparabilis extiterit. Neque enim quia Beatus Paulus de æterna Domini natiuitate ex Patre dicit; *Qui eſt primogenitus omnis creaturæ*; idcirco & fratrem naturalem Domino adſcribit. Ruſúmque idem Paulus, vbi eundem Dominum *primogenitum ex mortuis* appellat, non etiam ſimilem aliquem Domino introducit, qui inferos ita vt ipſe conculcarit. Quapropter prudentes hæc audias, & piè credas Dominus primogenitus eſt ex mortuis, & ex Patre, & ex Virgine, vt per omnia vnica filiationis

maieſtas

maieſtas cognoſcatur.] Et poſt alia pleraque. [Propter eximiam igitur, & incomparabilem excellentiam, IESVS *primogenitus* dicitur. Simpliciùs diceretur à Luca quidem, Chriſtum dici filium Virginis primogenitum, quia verè primus natus eſt, etiamſi alius non ſit ſubſecuturus. Ab Apoſtolo autem dici Chriſtum primogenitum in multis fratribus, quia Chriſtus multos habet fratres gratia & adoptione, etiamſi non natura; vnde denominatio primogeniti in multis fratribus. Quo pacto de Chriſto primogenito philoſophatur Rupertus lib. 9. in Geneſ. in c. 8. declarans qua ratione Ioſeph è carcere ereptus, ſit ſortitus decus primogeniti inter filios Iacob.

Chriſtus Deus homo, primogenitus filiorum Dei.

799 Iuxta hæc, titulus primogeniti in multis fratribus, Chriſto Deo & homini competit, éſtque inſignis eius prærogatiua vt optimè philoſophatur Autor ſerm. de Aſ. apud Cypr. Quantum enim eſt, titulū fratris Chriſti in quo omnis excellentiæ plenitudo & ſufficientia ineſt, conferri à ſubſtātiuo & naturali filio, filijs adoptiuis? Rurſúſque inferiùs. [Et hoc gloriæ Chriſti vnigeniti dilecti accumulat, quod beatitudinis ſuæ non patitur eſſe ſolitariam magnitudinem. ſed addit fratres: non qui minuant quaſi diuiſam in plures excellentiam, ſed qui altitudinem diuitiatum eius, exornent, participes & conſortes.] Huic de doctrinæ Chriſti Dei & hominis primogenitura, ſubſcripſit diſertè S. Auguſt. lib. contra Secundinum c. 5. Verbis illis. [Cum & vnigenitum & primogenitum diuina teſtentur eloquia, vnigenitum, quia ſine fratribus; primogenitum, quia cum fratribus: non inuenies quo modo vtrumque de illo ſecundùm eandem naturam diuinitatis intelligas. Fides verò Catholica, quæ inter creatorem creaturámq. diſtinguit nullam patitur in his duobus nominibus intelligendi difficultatem; vnigenitum eum accipiens ſecundùm id quod ſcriptum eſt, *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum* Primogenitum autem vniuerſæ creaturæ, ſecundùm id quod Apoſtolus ait, *Vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus*, quos ei Pater ad fraternam ſocietatem, non æqualitate ſubſtantiæ, ſed adoptione gratiæ generauit.] Et mox [Vnico non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum, vt apud ſe vnigenitum, ad nos primogenitum faceret. Ex illo igitur quod vnigenitus eſt, non ex carne, non ex ſanguine, non ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, ſed ex Deo natus eſt. Ex illo autem quòd primogenitus in Eccleſia fratribus factus eſt, Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.] Adhæſit Auguſtino Conc. Tol. 11. in Profeſſione fidei verbis illis. [Hic qui ante ſecula vnigenitus eſt vocatus, temporaliter primogenitus factus eſt. Vnigenitus propter diuinitatis ſubſtantiam, primogenitus propter aſſumptam carnis naturam,] quia ſcilicet in ea natura, gratiæ diuinitùs indultæ, participes habuit homines & Angelos. Idem diſertè habetur apud Athan. ſ. Dialo. 3. de Trin. & Orat. 3 contra Arrian. *in fine*. latè omninò ac benè id proſequitur Nyſſenus orat. 1. (veriùs 2.) in Eunom. c. 8. iuxta Græcam periochum, & orat. 3. (veriùs 4.) c. 3.

Quomodo primogenitus, ſi Vnigenitus.

800 Difficultatem porrò facit circa hunc Chriſti titulum, quod collidi videatur cum altero ſuperiùs expenſo ſect. 2. cap. 1. vbi oſtenſum eſt, Chriſtum eſſe vnigenitum. Atqui notio Vnigeniti (vt cenſuiſſe Marcellum, refert Euſebius lib. 1. contra eum cap. 4.) excludere videtur rationem primogeniti in multis fratribus. Nam qui vnigenitus eſt, fratribus caret, quos neceſſariò habet qui eſt primogenitus in multis fratribus. Verſat ſæpè hanc difficultatem S. Cyrillus vt lib. de Incarnatione Vnigeniti c. 26. & lib 4. Dialogorum de Trinitate *ante medium*, & plenè lib. 10. Theſauri c. 4. vbi ſic concludit. [Vnigenitus igitur eſt, quia ſolus ex patre naſcitur, & ſolus Dei filius naturaliter eſt: primogenitus verò, non ſimpliciter, ſed in multis ſcribitur fratribus. Quando igitur natura Ipſe Deus, homine aſſumpto frater factus eſt noſter, tunc etiam primogenitus factus eſt in multis fratribus: quia multos filios Dei per gratiam effecit Primogenitus ergo vocatur, non quia tempore præceſſit, nec quia eiuſdem ipſe, in quantum Dei Verbum, cum creaturis eſſentiæ eſt; ſed quia in ipſo primo deificati ſumus: Ideò *vnigenitus* nulla cauſa addita ſimpliciter appellatur, quia ſolus vt verè filius in ſinu Patris eſt. Primogenitus verò ita dicitur, vt & cauſa, & quorum eſt primus, ſtatim afferatur. *Primogenitus enim*, (inquit,) *in multis fratribus*, & *primogenitus ex mortuis*. Nam cum ipſe natura increatus ſit, & omnium Dominus atque creator, creatura etiam factus, primus inuenitur inter omnes homines quos aſſumpta humana natura reformauit.]

Vides nomen *filij Dei*, eſſe analogum proportionis; & vni tantùm analogato competere filiationem diuinam naturalem; filiationem autem diuinam ex Adoptione, iuſtis reliquis adſcribendam. Vnde quia & Chriſtus, & iuſti omnes, ſunt filij eiuſdem Patris, tametſi longè diſpari & inæquali modo; propterea Chriſtus dicitur primogenitus, ad cuius exemplum, Deus homines in filios ſibi adoptare dignatus eſt, ait Hilarius Diaconus Roman. 8. Atque ita Chriſtus ſimul eſt Vnigenitus, & Primogenitus inter filios Dei. Scitè ex Methodio idem exponit Nyſſenus in quæſt. de imagine ſic philoſophatus de tribus primis hominibus. [An verò etiam hæc tria primorum parentum capita totius humanæ naturæ, perſonæ conſubſtantiales ad imaginem quandam, vt Methodio viſum eſt, ſanctæ & conſubſtantialis Trinitatis figuratè ſunt factæ? Sic vt Adamus quidem, qui ſine cauſa & ingenitus eſt, figuram & imaginem gerat eius, qui cauſam & principium non habet, éſtque omnium cauſa, omnipotentis ſcilicet Dei & Patris. Filius autem qui genitus eſt, geniti filij ac Dei Verbi delinearit imaginem & adumbrarit. Eua demùm, quæ in lucem procedendo ſit edita, Spiritus ſancti perſonam ex proceſſione ortam deſignarit. Quamobrem neque vitę flatum in eam Deus inſufflauit, quod S. Spiritus flatus vitæque figura eſſet ipſa, quodque per Spiritum ſanctum, Deum qui omnium verè Spiritus eſt & vita, eſſet exceptura. Vnde intueri licet ac mirari, quòd Adam quidem, qui genitus non erat, alium inter homines ſimilē nō habuerit, qui ingenitus eſſet, aut ſine principio:

vt neque Eua quæ ex proceſſione orta erat, vtpote qui veræ figuræ Patris ingeniti & Spiritus ſancti eſſent: filius autem qui genitus erat, omnes homines, qui geniti filij erant, ſimiles fratres habuerit: vt qui ad imaginem & ſimilitudinem typicam eſſent Chriſti geniti filij, qui factus eſt homo primogenitus ſine ſemine in multis fratribus.]

Iuſti omnes, filij Dei, fratres Chriſti.

801 Iuſti ergo omnes, vocantur fratres Chriſti. *Maximum inter fratres* intelligit Heſichius Chriſtum, perilluſtri loco in cap. 21. Leuit. Ante Incarnationem quidem fratres Verbi erant, ſed reſpectu Patris tantùm. At poſt Incarnationem, reſpectu etiam matris. Concinnè id habet Ioannes Hieroſol. lib. de inſtitut. Monachorum cap. 35. [Quemadmodum Helias præceperat (inquit,) ita aſcendit tunc cœtus Diſcipulorum eius, per orationem ad *Achab*: qui *fraternitas paternitatis*, interpretatur. Significat enim Dei filium; inter quem & genus humanum, antequam ipſe incarnaretur, erat fraternitas tantùm paternitatis: quia, à quo Patre fuit Dei filius æternaliter genitus, ab eodem Patre fuit creatum humanum genus; ita vt Dei filius, non confundatur Patrem ſuum, appellare patrem eorum dicens; *Aſcendo ad Patrem meum & Patrem veſtrum.* Sed quia inter genus humanum & Dei filium, antequàm ipſe incarnaretur non erat fraternitas maternitatis, quoniam Dei filius nondum erat ex Matre natus; ideò optans cœtus Diſcipulorum Heliæ, vt hæc fraternitas inter eos fieret, aſcendit per orationem ad Achab (idest ad Dei filium.) Et ſicut Helias præceperat, ita, ſuppliciter, Dei filio dicebat; *Iunge currum tuum*.]

Nunc poſt Incarnationem, completam cum Chriſto fraternitatem, ſortiuntur iuſti omnes. Et quamquam S. Gregorius neceſſitate continuandæ allegoriæ adactus lib. 4. in 1. Regum cap. 10. ad illud. *Ait Saul ad patruum ſuum*, eos tantùm fratribus Chriſti adnumerat, qui magnis meritis, Chriſto in virum perfectum occurrunt, cæteros tametſi iuſtos tantùm Chriſti filios, non fratres nominans; tamen Scriptura paſſim omnes planè iuſtos Chriſti fratres & cohæredes agnoſcit. Nec S. Gregorius alibi inficiatur, & meritò. [Etenim (ait S. Fulgentius lib. 3. ad Traſim. cap. 4.) in filiis Dei, qui non de Dei patris natura ſubſiſtunt, adoptiuæ communio dignitatis, diuerſitatem meritorum poteſt habere, non nominum. Et adoptantis gratia, cunctis ex Deo naſcentibus, quamuis diuerſæ retributionis munus pro laboris merito repromittat, vnum tamen cunctis filiorum nomen accommodat.] Et mox. [Æqualiter igitur tenebit cunctos Dei filios, vnigenitus adoptiui nominis, licet meritorum qualitatem monſtratura ſit differentia claritatis. Nec in eo, quod ſpirituales eſſe cœpimus natiuitatis exortu, diſcernimus nomine, quamuis ex profectu ſimus diſcernendi mercede. In eo namque, quod voluntariè genuit nos verbo veritatis, pariter filios nuncupauit gratia genitoris.] Ex Rabbinis eam Chriſti cum hominibus fraternitatem fusè illuſtrat Galatinus lib. 3. de Arcanis cap. 28. ſtatuo autem huius fraternitatis fundamentum, gratiam ſanctificantem, non autem humanitatis cum Chriſto ſimilitudinem, vt velle videtur Autor ſermonis de Natiuitate Chriſti apud Cyprianum, quia alioqui hæc fraternitas non eſſet ſupernaturalis qualem conſtat eam eſſe.

Adoptio diuina, filios Dei, fratres Chriſti conſtituens, cuiuſmodi.

802 Vt autem huius Chriſti primogenituræ in multis fratribus, natura & ratio exquiſitè perſpiciatur, inquirendum eſt in diuinam adoptionem, ratione cuius Chriſtus habet fratres, atque adeò dicitur *primogenitus in multis fratribus.* Adoptionis diuinæ nomen, *filiationem adiectitiam* vocat Nyſſenus Orat. 2. (imo 3.) contra Eunom. & ſic explicat. [In vtroque ſenſu, *filij* voce vti nouit diuina Scriptura, quibuſdam verò adiectitia & aduentitia ſit talis appellatio. Cum enim filios hominum dicit, & filios arietum, relationem quæ eſt ſecundùm eſſentiam geniti, cum eo qui genuit ſignificat. Cùm verò filios potentiæ vel Dei filios dicit, propinquitatem quæ arbitrij libera voluntate & electione fit oſtendit. Quin etiã contrario ſenſu, idẽ & filij Heli, & filij Belial nominati ſunt, ad vtramque notionem, filiorum appellatione congruenter conueniente. Quod enim filij Heli vocati ſunt, quod ſecundùm naturam cognatum eſt, cum illo habere perhibiti ſunt. Belial verò filij nominati, ob electionis ſiue inſtituti prauitatem accuſati ſunt, vtpotè Patrem in vitæ ratione non æmulantes, ſed peccato ſuum conſilium & vitæ inſtitutum applicantes. In natura igitur infirma, atque in his rebus noſtris, quia quod humanum eſt habet ad vtrumque, (ad vitium dico & virtutem,) æqualem propenſionem, in nobis eſt, vel noctis vel diei filios fieri manente nihilominus ſecundùm id quod præcipuum eſt in propriis terminis natura. Neque enim ille qui propter vitium, iræ filius factus eſt ab humana generatione alienatus eſt, neque is qui per electionem ſeipſum bono familiarem adiunxit, per vrbanitatem & honeſtam morum conformationem, ex hominibus natus eſſe dici deſiit, ſed natura in vtriſque ſtante, ſecundùm electiones, & vitæ inſtituta, differentiæ nomina propinquitatis ſiue neceſſitudinis induunt; vel vt Dei filij per virtutem, vel contrarij per vitium fiant.] Sed quomodò per virtutem filij Dei adoptiui, exponendum ſupereſt.

Adoptionis ergo nomen, tranſlatum eſt ab humano vſu, iuxta quem perſona ex vi originis non habens ius ad hæreditatem, & extranea adoptanti, in gradu ſaltem in quo adoptatur, (alioqui enim non adoptaretur,) gratuitò acceptatur ad eam, per vmbratile propinquitatis nomen iis inſcriptum, quos ſibi quaſi filios, imaginarij parentes faciunt, vt in locum eorum quæ non ſunt pignorum, voluntate generante ſuccedant. Dedi ferè Saluiani verba ſub initium libri tertij ad Eccleſiam: conſonátque Paulinus, cuius illa ſunt non multùm ab initio Sacroſyllabi [Adoptiuus dici non poteſt, niſi is qui alienus eſt ab eo à quo dicitur adoptatus; & gratis ei adoptio tribuitur, quoniam non ex debito, ſed ex indulgentia tantummodò adoptio præſtatur. Varium olim modum huius adoptionis faciendæ, profert Pithæus lib. 1. ſubſec. cap. 1. Romani ex formula apud populum & prætorem id præſtabant. Plerique poſteriores, per

atoia

arma filios ſibi aſſiſcebant, vt Inſtinianos patrem Athalarici adoptauit filium & Theodoricus Regem Herulorum vt videre eſt apud Caſſiodorum libro quarto & octauo, vbi etiam de Genſimundo, gentis Gothicæ per arma filio; ſed his adoptiuis ad ſucceſſionem aſpirare non licuiſſe, docet narratio de Cabade; adoptionem Choſrois per Iuſtinum affectante, apud Procopium lib. 1. belli Perſici. Erat adoptio alia per capillos aut comæ præciſionem: Qui enim comam alicui totondiſſet, eius fiebat adoptione parens. Exemplum luculentum habet Paulus Diaconus lib. 6. c. 53. agens de Carolo Francorum Principe, qui filium ſuum direxit ad Luitprandum, vt ei filium faceret capillorum præſciſione. Conſtantinum verò Pogonatum, filiorum ſuorum mallones id eſt Cirros capillorum, ad Benedictum Secundum Papam direxiſſe, vt eos ille filios agnoſceret, ſcribit Anaſtaſius in Benedicto. Addıque in præfatione hiſtorica ad octauam Synodum Regem Bulgarorum, capillos ſibimet abſcidiſſe; & legatis Romani Pontificis præbuiſſe, quo ſe filium Romanæ Eccleſiæ profiteretur. Tandem filiationis per baptiſmum illuſtrè exemplum eſt apud S. Nicephorum in hiſtoria de Heraclio filium ſuum Criſpo adoptandum, in baptiſmo, dante. Procopius initio hiſtoriæ arcanæ de Theodoſio per Beliſarium, & Antoninam adoptato meminit interuentu baptiſmi. Nimirum baptiſmus ſolemnis, (non enim priuatim collatus vt notat Sanches lib 7. de Matrimonio d. 62. num. 14.) cognationem baptizati & ſuſceptoris tanquam patris & filij ingenerat, vt bellè tradit Nicolaus Papa ad conſulta Bulgarorum cap. 2. & 18. & ex variis Patribus Coccius Tomo 2. lib. 5. art. 12. Vicecomes lib. 1. de Baptiſmo à cap. 3. Durandus 1. de ritibus cap. 19. num. 16. & 17. Hunc adoptionis modum qui propè exoleuerat, renouauit Leo imperator Nouella 24. Ex iure Romano, & receptis eius formulis, quæ ad huiuſmodi tranſitum in alienam familiam exigantur, exponit fusè Molina Tract. 2. de Iuſtitia d. 227. Quia ergo Deus ex mera ſua miſericordia diligit creaturas aliquas rationales, aſſumitque in filios, indendo eis ſimilitudinem ſuam, & aliqualem diuinitatis ſuæ participationem, vnáque eis confert ius æternæ hæreditatis, quo vi ſuæ originis ac naturæ non potiebantur; meritò dicitur aliquos adoptare.

803 Non me latet, aliter de forma hanc filiationem homini conferente, philoſophatum Leſſium lib. 12. de diuinis perfectionibus cap. 11. exiſtimantem id eſſe tribuendum collationi Spiritus S. quá quia exiſtimat ſeparari poſſe ab infuſione gratiæ ſanctificantis, addit libro 13. eiuſdem operis num. 198. hominem de potentia abſoluta, poſſe habere gratiam, nec tamen conſtitui filium Dei adoptiuum. Sed ea ſententia multipliciter diſplicet. Neque enim verum eſſe poteſt, hominem conſtitui filium per collationem Spiritus ſancti, cum Spiritus ſanctus nō ſit filius; præſtaret ſanè cum Oecumenio ad illud 1. Ioan. 3. *Omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat*, filiationem Dei adoptiuam ſtatuere in morali Chriſti filij inexiſtentia, intra vnumquemque iuſtum. Sicut ob proportionalem cauſam, filij adoptiui diaboli, ſunt quibus diabolus moraliter inexiſtit, viuens & operans in eis, ſiue per eos. Cum ergo Chriſtus ſit filius, non Spiritus ſanctus, rectiùs communicatio & inexiſtentia Chriſti moralis, diceretur hominem conſtituere filium, quàm communicatio Spiritus ſancti. Præterquàm quod collatio gratiæ (quantum exiſtimo,) habet eſſentialiter adiunctam Spiritus ſancti collationem: vt proinde adoptio non ſit ſeparabilis à gratię collatione, etiam ſuppoſita ea ſententia. Itaque præſtat cum communiſſima opinione, admittere creaturam intellectualem adoptari & accipere diuinam filiationem. interuentu gratiæ, tanquam formæ; quæ eſt aliquatenus natura diuina: ac proinde Deus eam nobis ſuæ diuinitatis participationem conferendo, rectè dicitur communicare nobis, (prout capaces ſumus,) diuinum eſſe, & filios ſuos nos conſtituere, quia ea eſt aliqualis proceſſio viuentis à viuente, quæ eſt generationis ratio. Vnde in Scripturis, iuſti dicuntur ex Deo naſci, præſertim apud Ioannem in fronte Euangelij, & in Epiſtolis, de quo infra plenè, agendo de Chriſto Patre. Quia tamen ea generatio non eſt participatio ipſius ſubſtantiæ Dei; nec reuera ab eo procedimus vi viuente, ſed vt volente, iuxta Caietani diſtinctionem, propterea adoptiui filij dicimur: & Deus non tā generare nos dicitur, in rigore loquendo, quàm adoptare. Quod in hac re, aptiùs ac veriùs contingit, quàm in humanis, vbi adoptio paſſiua, eſt mera denominatio extrinſeca, abſque interna formæ vllius inhærentis infuſione: at in diuina adoptione, inditur forma filiationem conferens; gratia nimirum ſanctificans quæ hominem formaliter conſtituit filium adoptiuum, cúmque diuina ſimilitudine honeſtat, & iure ad patris hæreditatem donat. Vnde tametſi nomen *adoptionis* priùs vſurpatum eſt in humanis, indéque eſt ad diuinam hanc in nos beneuolentiam deſignandam tranſlatum, vt Durandus rectè notauit in 3. diſt. 10. quæſt. 2. num. 6. tamen magis propriè locum habet in diuina adoptione.

Sumus iam nunc adoptioni filij Dei.

804 Ex dictis non modò expoſita, ſed etiam comprobata ſufficienter manet noſtra in Dei filios adoptio. Firmat ex Scripturis diuinam hanc adoptionem S. Auguſtinus l. 3. contra Fauſtum cap. 3. Congruentiam eius optimam attigit S. Bernardus ſerm. 1. in Octaua Paſchæ *initio* verbis illis [Poſtquam vnigenitus Dei non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, hominis quoque dignatus eſt fieri filius, & habitu inuentus vt homo, non immeritò iam de cœleſti generatione exiguitas humana præſumit. Neque enim indignum eſt Deo, eorum fieri patrem, quorum ſe Chriſtus fecerit fratrem. Hinc eſt quod Beatus Ioannes (qui ſæpiùs nobis ac ſtudioſiùs hanc commendat adoptionem filiorum Dei,) in ipſo quoque Euangelij principio, *Quotquot* (inquit,) *receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.*] Apud eundem Autor qq. ex vtroque mix im, in 125. perpulchrè in eandem ſententiam diſſerit; monſtratque præter cœtera, cur qui adoptantur in ſeculo, nuda appellatione ſint filij, Deus autem quos adoptat, & Chriſto fratres conſtituit, verè filios aliquatenus efficiat, communicatione ſpiritus ſui.

Neque verò actualem (vt ſic dicam,) & iam nunc præſentem adoptionem filiorum Dei, in-

ficiatur D. Auguſtinus in Pſalm. 84. ad illud, *ſalutare tuum da nobis*, cum ſic ait. [Hominibus hominem dedit, quia talem illum hominibus dedit, qualis poſſet capi ab hominibus. Deum enim Chriſtum nullus hominum capere poterat, factus eſt hominibus homo, ſeruauit ſe Deum Diis. An fortè arroganter dixi? Reuera arroganter, niſi ipſe dixiſſet: *Ego dixi Dij eſtis, & filij altiſſimi omnes.* Ad hanc ipſam adoptionem reuocamur, vt efficiamur filij Dei iam quidem ſumus, ſed per fidem. Sumus quidem, ſed in ſpe, nondum ſumus in re. *Spe enim ſalui facti ſumus*, ſicut dicit Apoſtolus.] His inquam verbis D. Auguſtinus non inficiatur adoptionem noſtram, & filiationem Dei adoptiuam, iam ex hac vita: ſed tantùm negat perfectam illam ſimilitudinem cum Deo, quam aſſequemur cum videbimus eum ſicuti eſt, vt intelligitur ex his proximè ſequentibus verbis. [Ioannes in Epiſtola ſua quid ait? *Dilectiſſimi, filij Dei ſumus, ſed nondum apparuit quid erimus.* Quis non exultet, ſi ſubitò neſcio cui peregrinanti & ignoranti genus ſuum, patienti aliquam egeſtatem & ærumnam & in labore conſtituto diceretur, Filius Senatoris es, pater tuus amplo patrimonio gaudet in te vera; reuoco te ad patrem tuum. Quali gaudio exultaret, ſi hoc non fallax promiſſor diceret? Venit ergo non fallax Apoſtolus Chriſti, & ait; Quid eſt quod de vobis deſpetis? Quid eſt quod vos affligitis, & mœrore conteritis? Quid eſt quod concupiſcentias veſtras ſequendo, in egeſtate iſtarum voluptatum conteri vultis? Habetis patrem, habetis patriam, habetis patrimonium. Quis eſt iſte pater? *Dilectiſſimi, Filij Dei ſumus.* Quare ergo nondum videmus Patrem noſtrum? Quia nondum apparuit quid erimus. Iam ſumus, ſed in ſpe; Nam quod erimus, nondum apparuit. Et qui erimus? *Scimus*, inquit, *quia cum apparuerit, ſimiles erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.*]

Hunc vnum fuiſſe finem aduentus Chriſti, vt homines filios Dei faceret, docent ſæpè Patres Multos produxi ſuprà, cum de fine aduētus Chriſti. Nunc adducere ſufficiet Diuum Auguſtinum, qui de ſublimitate adoptiuæ huius filiationis, déque firmata per Incarnationem fide noſtra, ne circa tam ſublime promiſſum vacillaremus, ſplendidè omnino diſſerit ſerm. 8. ex 40. nouis, tractans illud *dedit eis poteſtatem filio Dei fieri*, ad quod ſic exclamat. [Erige cor genus humanum, reſpira in aura vitæ, & ſecuriſſimæ libertatis. Quid audis? quid tibi promittitur? *Dedit eis poteſtatem.* Quam poteſtatem? An fortè vnde inflantur homines, iudicandi de capitibus humanis, ferendi ſententias de innocentibus & nocentibus? *Poteſtatem* (inquit,) *dedit eis filios Dei fieri.* Iam enim non erant filij, & fiunt filij: quia ille per quem fiunt filij Dei, iam erat filius Dei & factus eſt filius hominis. Iam ergo & illi erant filij hominum, & facti ſunt filij Dei. Deſcendit ad id quod non erat, quia aliud erat. Erige ergo ſpem. Magnum eſt quod tibi promiſſum eſt, & incredibile videtur, & quaſi non poſſe æſtimatur, filios hominum fieri filios Dei. Sed plus pro illis factum eſt, quia filius Dei factus eſt filius hominis. Erige ergo ſpem ô homo; pelle à corde infidelitatem, incredibilius iam pro te factum eſt, quàm quod tibi promiſſum eſt. Miraris ſi homo habeat vitam æternam. Miraris ſi homo perueniat ad vitam æternam. Mirare potius, quod Deus pro te peruenit ad mortem. Quid dubitas de promiſſo, tanto pignore accepto? Vide ergo quomodò te confirmat, quomodò promiſſionem Dei roborat. *Quotquot*, (inquit) *receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.* Qua generatione? Non illa vſitata, non veteri, non tranſitoria, vel carnali. *Non ex carne*, (inquit,) *non ex ſanguine, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.* Miraris? non credis? *Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.*]

Etiam ante Chriſtum, iuſti in Dei filios adoptati, vt & nunc, iuſti reprobi.

805 Caueſis autem quia audiſti filium Dei veniſſe, vt homines faceret Dei filios, & cœlo inſerret, ac hæreditatis paternæ faceret participes, arbitreris vel eos qui aduentum Chriſti anteceſſerunt, caruiſſe plenè & perfectè hac filiatione, quod dixit Soto in 4. diſt. 2. quæſt. 1. art. 4. *in 6. & 7. excellentia legis gratia*, vel eam reprobis iuſtis non obtingere, vt cenſuit Gabriel in 3 diſtinct. 10. vel Angelos eadem deſtitui. Nam quod attinet ad antiquos, certum eſt eos fuiſſe hac filiatione exornatos. Accipiebant enim gratiam ſanctificantem eiuſdem cum noſtra ſpeciei, & eatenus adoptabantur in Dei filios: quam eſſe omnium Catholicorum ſententiam affirmat Henriquez lib. 1. ſummæ cap. 15. num. 8. *Littera. G.* adducens plurimos. Nec diſſident reuera nonnulli Patres quos pro contrario placito profert Leo Caſtrius in illud Eſaię 1. *filios enutriui*; non enim ſimpliciter negare volunt, antiquos iuſtos fuiſſe Dei filios adoptiuos; ſed tantùm intendunt affirmare, eos non fuiſſe factos filios vi legis veris; quia vi eius non conferebatur ſanctitas. Vel certè volunt affirmare eos adoptionis decus contaminaſſe ſceleribus, vt eſt apud Iſidorum Peluſiotam Epiſt. noua 197. Adde quod vt S. Chryſoſtomus Ioan. 13. vtramque hanc adoptionem conferens egregiè diſſerit, antiqui ſub lege conſtituti, reipſa filij erant, ſed Spiritu ſerui, & ſeruili Spiritu in timore ducebantur. Et quamuis eſſent Domini omnium, quippe hæredes, tamen cum eſſent paruuli, vt S. Paulus in hanc ipſam ſententiam ratiocinatur, nihil à ſeruis differebant, nec dum admittebantur ad potiendum hæreditate, nondum propalata ſanctorum via.

Sicut ergo nos, etiamſi ſimus verè filij adoptiui, tamen quamdiu hîc exules peregrinamur, dicimur expectare adoptionem filiorum, & corporis noſtri redemptionem, vt eſt apud Apoſtolum Roman. 8. Ita veteres iuſti, quamdiu excludebantur aditione hæreditatis, & exteriori tractatione habebantur vt ſerui, dicuntur interdum adoptione caruiſſe; de quo planè & luculenter Toletus in cap. 1. Ioan. annot. 35. Henriquez lib. 1. ſummæ cap. 15. num. 7. & 8. & Suarez 10. de legibus cap. 8. à num. 4. Eóque ſpectat quod S. Auguſtinus lib. 2. de ſerm. Domini in monte cap. 8. obſeruat, Deum non iuſſiſſe Iudæis, vt illum appellarent Patrem. Itémque ſpectat eo, quod Chriſtus veniſſe dicitur, vt adoptionem filiorum reciperemus Et Rom. 8. *accepiſtis ſpiritum adoptionis.* In quæ verba Chryſoſtomus hom. 9. [Quomodò litteræ ſeruitutis,

erant litteræ? Omnem vitæ illorum formam proſertò, ac tum demum id apertè intelliges, Etenim ſupplicia illos è veſtigio excipiant, & merces ſtatim ſequebatur menſuram ſuam habens quotidiani frumenti ritu famulis admenſi ac traditi; & magnus vndique timor ob oculos vigens, & circa corpora purgationes, & intra actiones continentia. Apud nos verò non ita, ſed cogitatio, & conſcientia expurgatur. Neque enim dicit Deus, *ne occidas tantùm*; ſed *ne iraſcaris*. Neque *mœcheris*; ſed *ne aſpicias laſciuè*, vt nè amplius videlicet ob præſentaneæ pœnæ timorem, ſed ob ipſius amorem, tum virtutis habitus, tum reliqua officia, ac rectè facta in nobis exiſtant. Neque promittit terram melle lactéque affluentem, ſed Vnigenito cohæredes efficit, à rebus nos præſentibus modis omnibus arcens, tum illa potiſſimum daturum ſe pollicitus, quæ illæ capere oportet qui filij Dei effecti fuerint; ſenſibile quidem ac corporale nihil, verùm ſpiritualia omnia. Quamobrem illi quidem, quanquam filij vocabantur, tamen tanquam ſerui; nos autem vt liberi facti, adoptionem accepimus, tum verò cœlum expectamus. Adde his, quòd cum illis verba per alios facit, nobiſcum autem per ſeipſum. Illi pœnæ formidine adducti omnia agebant, hi autem Spiritus deſiderio & amore. Et ipſum hoc argumento eſt, quòd iuſſa prætergrederentur illi, vt mercenarij & ingrati, nunquam non murmurantes, hi autem quod ſpiritui placeant. Atque illi quidem vel beneficiis dum afficerentur, blaſphemabant; nos autem vel inter ipſa pericula, gratias agimus: atque adeò ſi de delinquentium pœna ratio ineunda eſt, & hîc quoque diſcrimen ingens. Neque enim vt ille lapidati, vſti, manus pedesve à ſacerdotibus truncati, ſic & nos conuertimur: ſed ſufficit à paterna menſa eiectos, & à conſpectu, certum dierum numerum ſubmotos eſſe. Iam & apud Iudæos verbi honos erat adoptio tantùm: hîc autem & res conſecuta eſt: nempe per baptiſmum purgatio, ſpiritus datio, aliorum bonorum ſuppeditatio: quibus ipſis alia plura afferri poſſunt, ex iis quæ noſtram nobilitatem, illorum, autem, tenuitatem arguunt.]

Alias verò, antiqui dicuntur à Patribus fuiſſe filij, ſed quatenus iam tunc Chriſtiani: quia ſcilicet gratia qua filij efficiebantur, dabatur eis per Chriſtum. Loquitur plerumque ad eum modum S. Auguſtinus vt 1. Retractat. c. 13. & lib. 3. contra duas Epiſtolas cap. 4. & lib. 1. de peccato. meritis c. 11. & 31. & ſerm. 109. de diuerſis. Origenes optimè hom. 26. in Ioſue *in fine*, Iuſtinus Apol. 1. agens de Socrate. Euſebius lib. 1. hiſtor. cap. 1. Plenè Agobardus ad quæſtionem vltimam Fredegiſi Rupertus ſcitè omninò, vocat Cathecumenos lib. 5. in Geneſ. c. 33. nempe quia nondum erant epoptæ, nec ad Sacra intima & Dei conſpectum admittebantur. Quæ omnia non obſtant, quominus ſubſtantialiter (vt ſic dicam) & quaſi eſſentialiter non ſpectando, agnoſcamus veteres iuſtos, fuiſſe reipſa Dei filios adoptiuos.

De iuſtis reprobis, immeritò refragatus eſt Gabriel. Nam quamuis non ſint ad gloriam peruenturi, tamen quantum eſt ex Deo, ſunt ad illam ordinati; habentque verum ius ad eius adoptionem, quamdiu gratiam poſſident: Eóque iure, quantum ex Deo eſt, numquam exciderent: iuxta illud S. Paulini epiſt. 4. [Quid miramur eum famulis ſuis indulſiſſe ſua nomina, quibus & patrem ſuum participat & regnum. Dedit enim poteſtatem recipientibus ſe, filios Dei fieri, & quantum in ipſo eſt, omnibus dixit hominibus; *Dij eſtis & filij excelſi omnes.* Nos verò noſtrarum crimine voluntatum, ſicut homines morimur, & ſicut vnus de principibus cadimus. Vnus enim principum Angelorum fuit, antequam deiiciendo caderet Zabulus.] Itaque quamdiu reprobi gratia ſanctificante potiuntur, ſunt filij adoptiui.

Angeli, filij Dei, adoptiui.

806 Quod item ad Angelos attinet, quamuis eatenus Hebræorum 1. negetur eſſe dictum alicui eorum, *filius meus es tu*, quia non ſunt filij naturales; tamen indubitatum eſt, eos eſſe filios adoptiuos. Vnde Sapientiæ l. 5. iuſti in die extremo, *computandi* dicuntur *inter filios Dei*: hoc eſt Angelos. Et Iob 1. & 2 vocantur *filij Dei*. Audi Philippum Abbatem lib. 2. in Cant. cap. 21. [Non vult Chriſto Angelus, ſeruus Domino coæquari, non ligno fructuoſo ſiluarum infœcunditas comparari: ſed ſicut malum conſtat inter ligna ſiluestria præpollere, ſic nouit Chriſtum Angelus inter filios præeminere. Denique & Angeli nonnunquam in Scripturis *filij* nominantur, qui ſemper Dei Patris videre faciem prædicantur: & iuxta Iob, filij Dei vt aſſiſterent Domino leguntur aduenìſſe, inter quos & nequam ille Angelus Sathan legitur affuiſſe. Moyſes quoque; *Conſtituit*, (ait,) *terminos populorum, iuxta numerum filiorum Iſraël*; Filios Iſraël, Angelos appellans. Quod alia tranſlatio euidentiùs inſinuat, dicens; *Statuit terminos gentium, iuxta numerum Angelorum Dei.* Tot quippe à nonnullis Deus creditur ſaluandos ex Gentibus elegiſſe, quot inueniuntur Angeli aliis cadentibus remanſiſſe: vt ad videndum eum tot ex hominibus ei filij præparentur, quot inter Angelos, iam videntes æque filij continentur. Inter hos autem filios, Delectus Sponſæ præeminet quaſi malus, quia ſicut puro in homine, ſic etiam in Angelo non eſt ſalus.]

Dicuntur ergo Angeli, quandoque in ſacris Scripturis, Dei, Filij, nempe adoptiui. Quod mirum latuiſſe Chryſoſtomum hom. 22. in Geneſ. negantem vſpiam in Scriptura Angelos nomine *filiorum Dei* inſigniri. Quamquam non malè Sixtus Senenſis lib. 5. Bibl. c. 72. purgat Chryſoſtomum, ex eo quod loco citato ex Iobo; iuxta Septuaginta, quorum interpretatione Chryſoſtomus vtebatur, non legatur *filij Dei*, ſed *Angeli Dei*. Ea tamen lectio quam retuli in vulgata editione habetur. Itaque ſaluum nobis manet argumentum quod ex eo Iobi loco iuxta authenticam editionem conferimus. Quid quod Epheſ. 3. Æternus Pater, dicitur is *ex quo omnis paternitas, in cœlo & in terra nominatur.* At ibi nomen *paternitatis*, idem ſonat quod cognationem ſiue familiam. Vox enim Græca, quam ibi interpres vertit *paternitatem*, alibi vertitur per *cognationem*. Eadémque vox Hebræa illa reſpondens *miſpahat*, vt notat S. Hieron. Epheſ. 3. ad verſ. citatum, alibi vertitur per *cognationem*, aut *familiam*, ſiue *parentelam*. Pſalm. 95. vulgatus idem expreſſit nomine *patria*, & S. Hieron. Num. 2. nomine *paternitatis*. Itaque ſunt etiam

in cœlo, æquè ac in terra, cognationes & familiæ Angelorum, Deum agnoſcentes Patrem: ac proinde Angeli rectè dicuntur adoptiui filij Dei, quod pluribus confirmat Giſbertus Sxeuichauius 4. de Trinitate cap. 3. videtur autem, fraternitatem hanc noſtram cum Angelis, expreſſiſſe Nyſſenus hom. 8. in Cant. accommodans Angelis illud, *cordificaſti nos, ſoror noſtra ſpo ſa*; ſic verò illud exponens; [Character impatibilitatis ei ſimiliter illuceſcens atque Angelis, eam ducit ad cognationem & fraternitatem rerum incorporearum; vt qui in carne ſe ita geſſerit, vt nullis afficeretur animi perturbationibus. Propterea dicunt ei; *cor indidiſti nobis, ſo or noſtra ſponſa*. Propriè vtroque nomine glorians. *Sororis* quidem *noſtra*, propter impatibilitatis cognationem: *ſponſa* autem, propter cum Verbo coniunctionem.] At quis eſt character ille impatibilitatis, niſi ſanctitas & gratia ſanctificans, nobis communis cum ſanctis Angelis? Sunt ergo Angeli per eam formam diuinæ nobiſcum conſortes naturæ, atque adeò filij Dei, & fratres noſtri.

Tacta obiter dignitas noſtra, & piè viuendi neceſſitas, ex Dei filiatione, ex Chriſti fraternitate.

807 Sic conſtituta noſtra adoptione, & diuina filiatione, viuat ad tantam Dei in nos dignationem & Chriſti nos in fratres admittentis charitatem, ſtupore difigi. Quantum enim eſt luto, euehi ad dignitatem diuinæ filiationis, & Chriſti fraternitatem, quod noſtrum vnicuique beneuolentiſſima Dei charitas & Chriſti in nos incenſus amor conceſſit? Intelligere id poſſumus, ex ea dilecti diſcipuli exclamatione Epiſtolæ 1. cap. 3. *videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur & ſimus.* ſummam hanc eſſe hominis excellentiam, quam qui introſpexerit omnia humana nihili ſit facturus, affirmat S. Cyprianus in calce operis de ſpectac. Et gemina ſunt illa Pelagij Epiſtola ad Demetriadem. Quid enim vetat, ex tribulis ficus legere? [Magis illa nobilitate glorieris, quæ filios Dei & cohæredes Chriſti facit: ad quam ſi ſemper inſpicias, dum credis gaudium te habere quod maius eſt, deſinis de eo quod minus eſt, gloriari.]

Inſtructos copioſo Spiritus ſancti lumine Apoſtolos, audientes à Chriſto mox receſſuro, *aſcendo ad Patrem meum & Patrem veſtrum* ſubtiliſſimè perſpexiſſe huius adoptionis dignitatem, & à naturali filiatione diſtinctionem, affirmat his verbis Autor ſermonis de Aſcenſione apud Cypryanum *ſub initium*. [Hilareſcebant animi eorum paternitatis diuinæ illuſtrati honore, & fraternitatis Chriſti honorati conſortio, cum audirent & crederent ſe filios Dei & fratres Chriſti, in quo omnis excellentiæ plenitudo & ſufficientia inerat. Nec iam quaſi idiotæ & hebetes huic verbo applaudebant carnaliter: ſed ſubtiliſſimè, generationem & dignitatem creaturæ, à voluntate & nutu creatoris habuiſſe initium, & imaginem & ſimilitudinem Dei in interiori homine, videbant. Et dignoſcebant intellectu potiùs quàm viſu, quam affinitatem habeant inter ſe pater & filius, & quia ſubſtantiuo & naturali filio, filij adoptiui conformes, à prima origine multa habeant ex natura, & multa ex gratiæ. Sanè huius generoſitatis conſortium, ſecundùm quam ſimul cum Chriſto filij Dei ſumus, nobilitatem exiſtentiæ noſtræ exponit & intimat: in quo honore ſi manſerimus non degeneres, conſtat omninò non poſſe patrem diſſidere à filiis, ſed Dei formibus tutum eſſe ad paternitatem acceſſum: nec poſſe pati ad hæreditatem poſſidendam diſpoſitos in petitionibus diuinis repulſam: ſed in quibuſcumque filius filialiter genitorem appellauerit, neceſſe eſt bonitatem largitoris, iuſti ſupplicantis proſequi voluntatem: maximè cùm ipſe Pater qui largitur, ita ſuggerat peti, quæ nō differt benignè largiri. Et quidem paterna charitas bonis filiis & hæredibus maximè delectatur: & hoc gloriæ Chriſti vnigeniti dilecti accumulat, quod beatitudinis ſuæ non patitur eſſe ſolitariam magnitudinem, ſed addit fratres, non qui minuant quaſi diuiſam in plures excellentiam, ſed qui altitudinem diuitiarum eius, exornent participes & conſortes.] Excurſurus etiam pleniſſimè in hoc decus, & quanta in illo piorum affectuum ſementis fiat, cùm erga Deum, tum erga proximos & nos ipſos, non indiligenter monſtraturus. Sed quod id argumentum plenè proſequar in Tractatione de Cereo Agno conſecrato, cuius ritus inſtituto eò pertinet, non inſiſto hic diutius ei negotio.

Concluditur, Chriſtum eſſe primogenitum; & cur in multis fratribus.

808 Declarata ſufficienter videtur, noſtra & Angelorum cum Chriſto fraternitas, & ad Deum analogicè communis filiatiò. Inde perſpicuè habetur, Chriſtum eſſe in multis fratribus primogenitum, quippe aliis fratribus, qui non niſi adoptiui filij ſunt, tanto meliorem effectum, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit. Itaque quamuis illorum fratrum bona pars, omnes nimirum ſancti Angeli, & omnes anteriores Chriſto electi homines, ſint Chriſto priores ordine generationis, ſiue temporis, quo à communi Patre Deo, quique ſuo modo prodierunt, tamen Chriſtus tanquam longè dignior & ſublimior filius, per quem ad alios fraternitatis titulus dimanauit, (vt ex S. Cyrillo audiſti, & fusè ſumus proſecuti tractando titulum capitis Eccleſiæ, & electorum,) meritiſſimò nominatur *primogenitus*.

Eodem ſanè modò, Chriſtus dictus eſt *primitia humanitatis*, quod egregiè expoſuit S. Chryſoſtomus ſerm. 35. tomi 5. Græcol. Cum enim dixiſſet Chriſtum oblatione ſuæ carnis tanquam primitiarum, ſanctificaſſe naturam noſtram vniuerſam; obiicit ſibi Chriſtum non videri primitias humani generis, ſed Adami. Diſſoluit autem eum nodum in hunc modum. [Non ſunt primitiæ cenſendæ chariſſime, ſi primum fructum obtulerimus exilem & euaneſcentem, ſed ſi probum atque perfectum offeramus. Quoniam igitur fructus ille peccato obnoxius erat, ideò non eſt oblatus, etiam ſi primus eſſet: at hic à peccato liber erat, ideóque oblatus eſt, licet poſteriùs extiterit: Hæ enim ſunt primitiæ. Et vt diſcas, non primùm germinantem fructum, *primitias* dici, ſed bonum atque probatum, generoſum, & qui ad vigorem

opportunum,

opportunum, perfectionémque perueniat, ex Scripturis ſibi depromant teſtimonium. *Si ingreſſus fueris, in terram promiſsionis, quam Dominus Deus tuus dat tibi.* (Moyſes ad populum ait) *& plantaueris in ea omne lignum pomiferum, faciens fructum ad veſcendum, tribus annis non mundabis fructum eius. Quarto autem anno fructus eius, ſanctus erit. Domino.* Atqui ſi eſſent primitiæ, primus qui producitur fructus; eum qui primo anno naſcebatur, offerri Domino oportebat. Nunc verò ait; *Tribus annis non mundabis fructum eius: ſed relinques illum*, propterea quod euanida adhuc & imbecilla eſt arbor, & fructus præcoces & immaturi. *Quarto autem anno*, (inquit,) *fructus eius ſanctus erit Domino.* Et in hoc cerne ſapientiam Legiſlatoris, qui illo veſci non permiſit, ne ante Deum quiſquam fructus ſumeret; neque offerri illum mandauit, ne crudus & immaturus offeratur Domino. Sed, *dimitte* (inquit,) *quia primus eſt*: ne offeras autem, quoniam indignus eſt honore acceptantis. Vides ergo non primum fructum quia producitur, ſed bonum atque probatum, *primitias* dici.] Itaque perſpicuum inde eſt, cur Chriſtus etiamſi multis hominibus tempore poſterior, dici potuerit *humani generis primitiæ* & quod idem eſt, *primogenitus fratrum multorum.*

[Dicitur] porrò Chriſtus primogenitus in multis fratribus, non quaſi vlli ſint fratres, reſpectu quorum Chriſtus non ſit primogenitus; ita ſcilicet vt poſſideat tantùm eam prærogatiuam reſpectu plurimorum, non tamen omnium: ſed quia verè multi ſunt, qui eo decore per Chriſtum potiuntur. Quàm multi enim, ſancti Angeli? quàm multi ſancti homines, electi ex omnibus tribubus, & populis, & linguis? Præter electos verò, quàm multi reprobi, qui dum ſunt in ſtatu gratiæ, ſunt fratres Chriſti? *Multi* item iuxta Scripturæ phraſim, non rarò dicuntur *omnes*: vt liquet ex cap. 5. ad Rom. vbi Apoſtolus omnes homines in Adamo mortuos docens, ait, *vnius delicto multi mortui ſunt.* Et tamen mox, illos *multos*, vocat *omnes homines.* Ait enim; *Igitur ſicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, ſic & per vnius iuſtitiam in omnes homines in iuſtificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores conſtituti ſunt multi, ita & per vnius obedientiam, iuſti conſtituentur multi.* En apertè *multos* pro *omnibus.* Proindéque Chriſtus eſt in multis fratribus primogenitus, ideſt inter omnes quibus decus diuinæ adoptionis, & tranſlatitiæ illius filiationis atque adeò fraternitatis Chriſti obtigit: cuiuſmodi ſunt omnes fideles, aut qui nunc beati, aliàs fuere fideles: quod omnes & Chriſti fratres, & inter ſe inuicem ob nexum illum cum vno tertio fratre, dicere licet. *Fratres Amen*, (vt ſuperius diximus,) appellat Apoſtolus. Neque verò appellatio *fratris*, reſtringenda eſt ad Monachos, vt monuit ſanctus Chryſoſtomus 80. in Matth. ad illud, *quod vni ex minimis.* Rurſúſque hom. 25. in ad Hebræ. vbi tractans illud ex 1. Corinth. 5. *ſi quis frater nominatur inter vos*, ita ſcribit. [Fratrem hîc dicens, abſolutè quemuis fidelem, non eum qui eſt monachus. Nam quid eſt quod facit fraternitatem? Lauacrum generationis; poſſe Deum patrem vocare. Quamobrem Catechumenus quidem etiamſi ſit monachus, non eſt frater. Fidelis autem, etiamſi mundanus ſit, ſeu ſecularis, eſt frater. *Si quis*, (inquit,) *frater nominatur.* Nam nec vllum quidem tunc erat monachi veſtigium: ſed mundanis ſeu ſecularibus hæc omnia docebat hic Beatus.] Hæc Chriſtianorum inter ſe fraternitas, vt alij tituli deeſſent, in fraternitate vniuſcuiuſque eorum cum Chriſto, hactenus expoſita & ſtabilita radicatur.

Expoſitus S. Paulinus.

809 Non inficiatur hanc Chriſti nobiſcum fraternitatem S. Paulinus Epiſt. 4. vbi aptans ad Chriſtum parabolam vulnerati quem prætereat, vt ait, frater in Leuita, Pater in Sacerdote, ſed non præteriuit ille Samarites qui propter nos, huius etiam nominis ſuſcepit iniuriam; ſubdit poſt multa de hoc Samaritano ſeu de Chriſto. [Non ergo erat iſte frater, qui & conditione Dominus à ſeruis, & natura Deus à mortalibus diſcrepabat: ſed tamen & homo erat ille, de quo ſcriptum eſt; *& homo eſt, & quis cognoſcet eum?* Neque ideò frater noſter, quanquam & hoc diuina pietas pro humilitate cordis ſui famulis nomen indulſerit, dicens; *narrabo nomen tuum fratribus meis*: tamen noſtra arrogantia non audendus dici frater; nec quia homo fieri dignatus eſt, quia & in ipſo hominis ortu nihil habet commune nobiſcum, qui citra noſtræ generationis vſum, caro factus de Spiritu ſancto, intemerata ſacræ matris Virginitate & conceptus & natus eſt, & ideò ſine vllo corporis noſtri contagio, corpus noſtrum effectus, non dedit Deo placationem ſuam, quia ipſe propitiatio erat: nec pretium redemptionis animæ ſuæ, ſed noſtræ, quia non egebat ſalute Saluator. Nos enim venditi ſub peccato, egebamus pretio redemptionis: & ideò propter nos homo, propter nos forma ſerui, propter nos filius ancillæ, qui benedictus & ſanctificator ſanctorum, pro nobis tamen & peccatum, & maledictum factus eſt, quod non erat, vt nos, qui ex præuaricatione peccatum, & ex damnatione maledictum eramus, ab vtroque abſolueret, vtrumque in ſua carne affigens cruci. Ideo dictum puto: *frater non redimit, redimet homo*: quia quos frater non redimerat, hoc eſt, Propheta ſeu Legiſlator, qui homo tantùm erat; hos homo redemit, qui & Deus erat.] Vides, vt aiebam, hunc S. Paulini locum non ſpectare ad abrogandam fraternitatem Chriſti nobiſcum; ſed ad expreſſionem humilitatis ſancti viri, qui pro ſua demiſſione, non ſuſtinebat audire Chriſti frater: quamuis id verè dici, ſatis inſinuet, cum refert ita loquentem in Scriptura Spiritum ſanctum.

Chriſtum eſſe fratrum Primogenitum; idem quod eſſe primogenitum omnis creaturæ.

Hoc ipſum porrò quod Chriſtus, *Primogenitus in multis fratribus* dicitur, recidere in illum alium titulum, quo *Primogenitus omnis creaturæ* denominatur, egregiè in hunc modum oſtendit Nyſſenus Orat. 5. (veriùs quarta) contra Eunomium. Sic enim habet, poſtquam præmiſit, quorſum Chriſtus abſolutè *Primogenitus*, & alibi *Primogenitus, ex mortuis*, eſt nominatus. [In fratribus rurſus primogenitus factus, qui

nouo

in quo generationis partu prior genitus eſt in aqua cuius partum columbæ volatus obſtetricatus eſt. Per quem eos qui cum ipſo ſimilis generationis particeps ſunt, ſibi fratres aſciſcit.& primogenitus efficitur eorum qui poſt ipſum ex aqua & Spiritu regenerantur. Et vt ſummatim dicam, cum ſint tres in nobis generationes, quibus viuificatur humana natura, vna è corpore, altera ſecundùm generationis myſterium, tertia per ſperatam ex mortuis denuò reſurrectionem.In his tribus primogenitus dicitur. Duplex quidem cùm ſit regeneratio, quæ per vtrumque efficitur, & per baptiſma & per reſurrectionem;ipſe factus dux & princeps ſecundùm vtramque. In carne autem primogenitus fit, primus & ſolus ignotum naturæ partum in ſeipſo per Virginem nouum molitus,cuius nullos in tot hominum generationibus auctor extitit. Si hæc ſecundùm rationem intellecta fuerint, neque creaturæ ſignificatum,cuius primogenitus eſt, ignorabitur. Duplicem enim noſtræ naturæ creationem cognouimus; primam, ſecundùm quam formati ſumus; & ſecundam per quam reformati ſuimus: ſed non opus eſſet ſecunda creatione, niſi primam per præuaricationem inutilem reddidiſſemus. Illa igitur inueterata & obſoleta & euanida,nouam,nouam in Chriſto fieri creaturam erat neceſſe, ſicut ait Apoſtolus, nihil amplius vetuſtorum in ſecundam creaturam cenſet intueri: Exuentes, (inquiens,) *veterem hominem cum actibus & cupiditatibus eius: induite nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt.* Et *ſi qua in Chriſto*, (inquit,) *noua creatura;vetera præterierunt, Ecce noua facta ſunt.* Vnus enim & idem humanæ naturæ factor,qui fecit & quod ab initio,& quod poſteà factum eſt: tunc ex puluere accepto hominem finxit: rurſus puluere ex Virgine ſumpto non ſimpliciter hominem formauit, ſed ſibi ipſi affinxit. Tunc creauit, poſtea creatus eſt: tunc Verbum carnem fecit,poſtea verò Verbum caro factum eſt,vt carnem noſtram ad Spiritum conuerteret, quia ſit nobiſcum particeps factus carnis & ſanguinis. Huius igitur nouæ in Chriſto creaturæ, cuius ipſe dux fuit, primogenitus eſt vocatus, omnium factus primitiæ, & eorum qui ad vitam generantur, & eorum qui per reſurrectionem ex mortuis viuificantur, vt mortuis & viuis dominetur, atque vt totam per primitias in ſeipſo ſanctificet cōſperſionē.] Hactenus Nyſſ.quē video in verbis propoſitis,duriuſculum quid immiſcuiſſe de Chriſti per aquam regeneratione, ei reſpondente qua nos in Baptiſmo renaſcimur.Locum mollio ea Tractatione cui titulus eſt,*Chriſtianus Patris Chriſti, & matris Eccleſiæ per Baptiſmum Filius, Cerei Agni à Chriſti Vicario conſecrati, Symbolica imagine expreſſus*.Ibi cap.5. Geminum Nyſſeni locum ex libro de Perfectione ad Olympium, verſans; iſtum quoque ſimul enodo.

Vſus doctrinæ, de Chriſtis fratris noſtri expreſſione; Dei inde amore, & noſtra in eum gratitudine.

810 Claudet hanc de Chriſto Primogenito in multis fratribus diſputationem vſus doctrinæ, cuius initium faciet inſigne Nyſſeni monitum lib. de perfecta Chriſtiani forma, his verbis.[Ruben eorum; qui poſt ſe geniti ſunt fratres primogenitus fuit; cognationem autem, qua cum ipſo coniuncti erat, ſignum quoque in eis perſpicuum primogenito ſimile teſtabatur,vt fraterna ſanguinis coniunctio, formæ ſimilitudine declarata, ignorari non poſſet. Quapropter ſi nos item eodem modo per regenerationem aquæ & ſpiritus Domini fratres geniti ſumus, qui propter nos factus eſt primogenitus in multis fratribus, æquum eſt. Vt vitæ ſignis noſtram cum ipſo neceſſitudinem oſtendamus: vitæ enim noſtræ, formam impreſſit primogenitus creaturæ. Quæ autem ſit eius formæ nota, ex Scriptura ſæpè commemorauimus. *Qui peccatum* (inquit,) *non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius.* Proinde vtrum illius qui generatione præceſſit,appellati fratres debeamus, innocentia vitæ teſtimonium dabit, ſi nulla macula à puritatis coniunctionē nos ſeparauerit. Præterea iuſtitia eſt primogenitus,& ſanctificatio, & charitatis,& redemptio,& alia eiuſmodi,quibus ſi vita item noſtra fuerit inſignita, adeò præclara præbebimus noſtræ nobilitatis indicia, vt qui illa conſpexerint in noſtra vita,ipſi quoque nos Chriſti fratres eſſe, ſunt teſtes futuri.] Et ſub finem orationis primæ de Reſurrect. tractans mulierum nuncium ad Apoſtolos, dictos fratres Chriſti; [O nuncium præclarum & bonum! Qui pro nobis factus eſt homo, is cum ſit vnigenitus quos nos fratres efficiat ſuos, ſe hominem ad verum Patrem adducit, vt per ſe ipſum cognatos ſecum trahat, ne poſſit illis ampliùs obiici, quòd eas, qui natura Dij non ſunt adorauerint. Etenim cum ad viuentem & verum Deum adorandum reuocati ſint ab hæreditate paterna, tanquam reiecti reprobatique, non poſſunt excludi, quoniam filium verum ipſi per adoptionem filij ſecuri ſunt. Qui multis in fratribus, primogenitum creaturæ ſe per carnem efficiens, omnem naturam humanam, cuius particeps eſſe voluit, aſſumptæ carnis neceſſitudine ſibi coniunxit.]

Nec minùs ſapida illa Galfridi gloſſantis verba illi Chriſti rediuiui, *Aſcendo ad Patrem meum & Patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum*, quorum eum eſſe ſenſum arbitrantur, ac ſi dixiſſet. [Vel nunc cognoſcant eum qui licet repudiatus & relictus tempore paſſionis, non diffitetur aut abiicit eos in die gloriæ & honoris neque vlla iam claudicat ex parte fraternitas. Qui enim pro eis ex homine matre ſum genitus, etiam eos in adoptione Dei Patris admiſi. Pater meus, pater eorum; Deus meus, Deus eorum eſt. Et quamuis ad diſtinctionem referatur quod dicitur, *Patrem meum, & Patrem veſtrum*, (aliter enim & aliter eſt pater eius & noſter;) in iiſdem tamen verbis intelligi poteſt forſitan non ea ſola diſcretio, ſed certiùs exprimens, & altiùs cordi imprimens inculcatio. Alioqui ſi *Patrem meum* dixiſſet, minùs adhuc propter ſe dictum, puſillanimitas humana præſumeret. Nunc autem quibus nobis gratulandum vocibus, quibus eſt gaudiis exultandum quod carnem noſtram ſibi induit, qui ſuum nobis ſpiritum collaturus aduenit, & filius fieri Virginis dignatus eſt, qui nos Filios Dei Patris efficeret? Felix cognatio, mira commonio, mira vtrinque dignatio, & ſeipſum ad nos inclinanti,& eleuantis nos ad ſeipſum. Secundùm car-

nem

nem factus eſt frater noſter, vt nos ſecundùm Spiritum faceret fratres ſuos.]

Suſpiciebat & meritò ex hoc capite Chriſti benignitatem S. Chryſoſtomus hom. in illud. 1. Cor. *nolo vos ignorare fratres*, indéque noſtram erga proximum benignitatem ſollicitabat, quod Chriſtus homines tanto ſe inferiores dignatus ſit ad aliquam ſecum æqualitatem fraterno nomine expreſſam prouehere: Et ſuſpicit ille quidem maximique facit quod Paulus vir tantus non eſſet dedignatus Corinthios nominare fratres. Sed quid Paulus ad Chriſtum. [Quid mirum (inquit Chryſoſtomus,) ſi Paulus conſeruos ſic vocauit cum & Dominus ipſe ſic vocarit, noſtram naturam dicens, *annunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio. Eccleſia laudabo te.* Non ſolùm autem vocauit nos fratres, ſed & ipſe fieri frater voluit, & factus eſt humana carne induta, naturæ particeps; quæ vtique & ipſe Paulus admirans dicebat. *Non Angelos apprehendit Deus, ſed ſemen Abrahæ apprehendit, vnde per omnia debuit fratribus aſſimilari.* Et iterum. *Quia pueros participes fecit carnis & ſanguinis, & ipſe ſimiliter horum fuit particeps.* Hæc omnia cum audimus, omnem arrogantiam & faſtum & ſtultitiam ex anima noſtra expellamus, ſtudióque multo id rectè faciamus, familiaribus nominibus, & honorem habentibus, fratres vocantes.]

Amor Dei, quàm hinc ſuccendi in nobis debeat, benè Giſelbertus cap. 20. Altercat. [*Quotquot* (inquit) *receperunt eum, dedit eis poteſtatem Filios Dei fieri.* Quomodo? Fonte baptiſmatis & Spiritu ſancto, Qui enim Spiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt, qui non acceperunt Spiritum ſeruitutis in timore, ſed adoptionis Spiritum in quo clamamus Abba Pater: qui per fidei Sacramentum, & donum gratiæ, iam filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus. Quid ergo tantæ gratiæ rependimus, niſi vt pro hæreditate æterna, Clementiſſimo Patri in dilectione ſeruiamus vt filij, non ſub lege, vt ſerui. O ſuper omnia Prophetarum oracula pactio vitæ aduertenda, ideſt filios Dei fieri; affectas Chriſti? Natura quidem humana Patres & Filios rationabili lege trahit & impellit ad vnitatem, quanto magis hos filios gratia ſingularis prouocat ad tanti Patris amorem, cuius ſola dilectio, ſanctæ generationis eſt occaſio?]

Infertur Deiparam eſſe omnium noſtrum matrem.

811 Ex hac doctrina de Chriſto fratre noſtro, Autor ſermonis noui de Purificat. Deiparæ Ambroſio adſcripti, (extat in fine Tomi 5.) piè admodùm colligit, Beatam Virginem, eſſe matrem filiorum Dei adoptiuorum Sic enim de Deipara loquitur. [Omnes filios deputat, quos diuina gratia Chriſto ſociat. Quomodò non ipſa mater electorum, quæ fratrem genuit eorum? ſi ſiquam Chriſtus credentium frater, cur non ipſa quæ Chriſtum genuit, ſit credentium mater?] Agnoſcunt hoc ipſum alij Patres, quorum nónullos produco. Origenes præfatione in Ioan. [Si nullus eſt Mariæ filius, iudicio eorum, qui de ipſa ſanè ſenſerunt præterquàm Ieſus: dixitque Ieſus Matri; *Mulier ecce filius*, & non, *ecce etiam hic, eſt filius tuus*: perinde eſt ac ſi dixiſſet, *ecce hic eſt Ieſus quem genuiſti.* Etenim quiſquis perfectus eſt, non ampliùs viuit ipſe, ſed in ipſo viuit Chriſtus. Cum in ipſo viuat Chriſtus, dicitur de eo Mariæ; *Ecce filius tuus Chriſtus.*]

S. Auguſtinus lib. de ſancta Virginitate cap. 6. [Illa vna fœmina Beata Maria, non ſolùm Spiritu, verùm etiam corpore, & mater eſt & virgo: Et mater quidem Spiritu, non capitis noſtri, quod eſt ipſe Saluator, ex quo illa magis ſpiritaliter nata eſt, quia omnes qui in eum crediderint, in quibus & ipſa eſt, rectè filij ſponte appellantur: ſed planè mater membrorum eius, quod nos ſumus, quia cooperata eſt charitate, vt fideles in Eccleſia naſcerentur, qui illius capitis membra ſunt: corpore verò, mater ipſius capitis.]

Tradit idipſum Rupertus lib. 13. in Ioan. ad illa verba capitis 19. *Mulier ecce filius tuus.* Ex quorum verborum occaſione, ac vt filiationem iſtam exprimeret, pius Theologus Robertus De Abruſcellis, vt eſt apud Baronium anno 1117. Monaſterium Fontis Ebraldi fundauit in quo ſpirituales religioſorum matres, ſunt fœminæ. Subſunt enim Abbatiſſæ religioſi, fœminæ viri. Monaſterium eſt hodiéque celeberrimum, & tanta iam olim fœcunditate nobile, vt ſcribat ad Eugenium Papam Suggerius Abbas, in eo Monaſterio, annis ab eius ortu minus quam 50. viſas abs ſe Virgines ad quinque millia: Refert Epiſtolam Sirmondus ad lib. 4. Goffridi Vindoc. Epiſt. 32. Hæc obiter, occaſione maternitatis Deiparæ in nos omnes, tanquam eius ſpirituales filios, ex Ruperto poſitæ, verbis illis quæ huic Monaſterio initium dederunt.

Idem habet (& fusè quidem,) Guerricus ſerm. 1. de Aſſumptione vbi de Eua, Nouerca noſtra, & Maria vera viuentium matre, ſic Philoſophatur. [Vnica virgo mater, quæ ſe Patris vnicum genuiſſe gloriatur, eundem vnicum ſuum in omnibus membris eius amplectitur, omniúmque in quibus Chriſtum ſuum formatum agnoſcit, vel formari cognoſcit, matrem ſe vocari non confunditur. Eua vetus illa, non tam mater, quàm Nouerca, quæ filiis ante propinauit præiudicium mortis, quàm initium lucis, dicta eſt quidem mater cunctorum viuentium, ſed inuenta eſt veriùs interfectrix viuentium, ſeu genitrix morientium, cum ſuum generare nihil aliud ſit, quàm mortem ingenerare. Et quia illa non potuit fideliter interpretari nomen ſuum, iſta impleuit myſterium, quæ & ipſa ſicut Eccleſia cuius forma eſt, mater eſt omnium ad vitam renaſcentium. Mater ſiquidem eſt vitæ, qua viuunt vniuerſi; quam dum ex ſe genuit, nimirum omnes qui ex ea victuri ſunt, quodammodò regenerauit. Vnus generabatur, ſed non omnes regenerabamur: quia videlicet ſecundùm rationem ſeminis, quo regeneratio fit, iam tunc in illo omnes eramus.]

812 Sed plenè & egregiè idem tradit Richardus à ſancto Laurentio lib. 6. de laudibus Deiparæ. Adſcribo nonnulla. [Maria etiamſi carnaliter genuit vnicum filium, in eo tamen ſpiritualiter mater effecta eſt magnæ multitudinis filiorum, quorum primogenitus Chriſtus Romanorum 8. Vnde ſignificanter dictum eſt Luc. 2. *Peperit filium ſuum primogenitum.* Ipſa eſt enim Anna, quæ priùs ſterilis quoad propo-

ſitum virginitatis, peperit hoc modo plurimos. Ideò dicitur Eccl. 36. *Iſrael*, ideſt, fidelis populus Deum contemplans, *quem coæquaſti*, ideſt, per fidem vniſti, vel cohæredem feciſti *primogenito tuo*, ideſt, Chriſto qui eſt *primogenitus mortuorum*, ideſt, Reſurrectio, *& Princeps Regum terræ*. Apoc. 1. Sicut enim *Eua* dicta eſt mater omnium viuentium vita naturæ, Gen. 3. Sic Maria mater omnium viuentium, vita gratiæ. *Eua* enim interpretatur *vita* aut *mater viuentium*. Ipſa etiam propter hoc figurata eſt per Saram; quæ licet non niſi vnicum filium carnaliter peperit Abrahæ, cui dixit Dominus Geneſis 21. *In Iſaac vocabitur tibi ſemen*; tamen mater dicta eſt totius populi Iſraelitici. Vnde Iſaiæ 55. dicitur Iudæis, *Attendite ad Abraham patrem veſtrum & ad Saram quæ peperit vos*.] Alia latè pro eo Deiparæ titulo *mater viuentium omnium*, addenſat Benzon. in Pſal. 86. cap. 27.

Ex his omnibus colligere obiter licet, filialem fiduciam & affectum, quo quilibet pius flagare debet erga Deiparam omnium in Chriſto viuentium matrem, & primogeniti fratrum parentem. Confirmo veritatem propoſitam, & fructum hunc ex ea eruo verbis S. Anſelmi lib. de quatuor virtutibus Beatæ Mariæ cap. 8. *in fine libri*. [Aſcendat ergo fidelis anima in mentis ſpeculam, & quantum poteſt videat in quàm ſublimi locata ſit Domina Maria. Omnis natura à Deo eſt facta, & Deus eſt factus ex Maria. Deus omnium factor, ſe ex Maria fieri voluit & ſic cuncta refecit. Qui potuit omnia ex nihilo facere, noluit ea violata ſine Maria reficere. Deus eſt igitur pater rerum creatarum, & Maria eſt mater rerum recreatarum. Deus illum genuit, per quem ſunt omnia facta, & Maria illum genuit per quem ſunt omnia refecta & ſaluata. Per has ergo ratiocinationes, impoſſibile eſt vt aliquis homo ad eam conuerſus, & ab ea reſpectus damnetur. Nam quia ipſa genuit eum per quem mortua reuiuiſcunt, per quem homines ex peccato ſaluantur, quia non eſt iuſtificatio niſi quam ipſa in vtero fouit, non eſt ſalus niſi quam ipſa peperit. Ipſa eſt ergo mater iuſtificantis, & iuſtificatorum; ipſa eſt mater ſaluantis, & ſaluatorum. Igitur mater Dei qui ſolus damnat, qui ſolus ſaluat, quem ſolum timemus, in quo ſolo ſperamus, eſt mater noſtra. Iudex & Saluator noſter, eſt frater noſter. Quomodò ergo deſperemus, cum ſalus ſiue damnatio noſtra ex boni fratris, & piæ matris, pendeat arbitrio? Nunquid ſuſtinebit bonus frater, puniri fratres, ſuos quos redemit; bona mater damnari filios ſuos, quorum ipſa redemptorem genuit. Dulcis mater rogabit dulcem filium ſuum, pium fratrem noſtrum; filium pro filiis, vnigenitum pro adoptatis. Pius filius libenter audiet matrem pro filiis; vnigenitus pro iis quos adoptauit; Dominus pro iis quos adoptauit.]

SECTIO QVINTA.

De Chriſti titulis in ordine ad homines.

813 DEventvm eſt ad eam attributorum Chriſti partem, quæ nos peculiariter attingit. Ideóque peculiari ſtudio & affectu, ac ſenſu iugis gratiarum actionis, ineunda eſt. Adducendæ porrò hîc erunt habenæ, ne in immenſum excreſcat tractatio; quia Chriſtus omnia nobis factus, infinitam propè titulorum varietatem, beneficentiæ & charitati in nos ſuæ commenſam, inde nanciſcitur. Omnia Chriſtus eſt nobis, ait S. Ambroſius lib. 3 de Virg. adductus ſect. 1. cap. 2 *ſub finem* vnà cum Cyrillo Hieroſol. imitato Cathec. 10. quibus nunc adde egregium locum ex S. Chryſoſtomo hom. 24. in ad Rom. ad illud, *induimini Dominum Ieſum Chriſtum*. Præfatus namque Chriſtum eſſe nobis veſtimentum, & domum, & omnia ſiue interna ſiue externa, ſubdit. [Eſt enim plenitudo omnia in omnibus adimplentis, eſt via, eſt vir, eſt ſponſus. *Deſpondi* enim, (inquit,) *vos vni viro, Virginem caſtam*; eſt radix, potus, cibus & vita. *Viuo enim*, (inquit,) *iam non ego: ſed viuit in me Chriſtus*. Eſt Apoſtolus, ſummus Sacerdos, præceptor, pater, frater, & cohæres, & ſepultura nobiſcum & cruce communicans. *Conſepulti ſiquidem*, (inquit,) *illi ſumus, & inſitij facti ſimul cum illo per ſimilitudinem mortis eius.* Eſt etiam ſupplex nobis factus: *Pro Chriſto enim legatione* (inquit,) *fungimur tanquam Deo vos obſecrante per nos, rogamus pro Chriſto, reconciliemini Deo.* Et ad Patrem aduocatus noſter eſt: etenim *interpellat*, (inquit,) *pro nobis*. Domus etiam ſimul & hoſpes. *Ille* enim, (inquit,) *in me manet, & ego in illo*. Et amicus: *Vos ſiquidem*, (inquit,) *amici mei eſtis*. Et fundamentum eſt & lapis angularis, & nos ipſius ſumus & membra & agricultura, & ædificatio, & palmites, & cooperarij. Quid enim nobis eſſe non vult omnibus modis nos ſibi conglutinans & coniungens? id quod vehementer amantis eſt.] Idem hom. in Eutrop. & in illud, *Aſtitit Regina*, obſeruat pleraque horum Chriſti attributorum, viſum iri pugnantia ſi corporaliter ſpectentur: ſed omnia bellè cohærere, ſi vt par eſt, ſpectentur ſpiritualiter. Cum enim Eccleſiam eſſe Chriſti ſponſam monſtraſſet, & mox eiuſdem filiam; atque adeò Chriſtum patrem non ſponſum dici retuliſſet, ait [At tutum ne illi facta eſt vxor? Ita ſanè. Nihil enim hîc quòd ſit corporale. Etenim quaſi vxorem ſibi eam deſpondit, & vt filiam diligit, ac veluti ancillæ prouidet, ſeruátque perinde ac Virginem, & ſicut hortum cingit muro, ceu etiam membrum fouet & adornat, ac velut capiti prouidet; inſtar radicis progignit fructum; ſicut paſtor oues paſcit, & tanquam ſponſus deſpondet; vtque propitiatorium, peccata condonat; ſicut ouis immolatur; qua ſponſus ſe conſeruat in decore ac decenti ornatu; & tanquam vir quæ officij ſui ſunt ſatagit ac prouidet. Multæ ſunt intelligentiæ è quibus ſaltem aliqua, ex parte perfruamur earum diſpenſatione.] Ex innumeris igitur quæ ſe in hanc tractationem inferri meritiſſimò poſtulent, pauca quædam lectiora decerpam, vt illuſtretur ex hac parte Chriſti gloria, & quantum ei debeamus, vel bonis quæ in nos contulit prouocati & adacti, recognoſcamus.

CAPVT I.

Chriſtus Eccleſiæ Sponſus.

814 HVNC eſſe vnum è Chriſti titulis, dubitate non licet; eum vt alia nunc loca dimittam, totum Canticum Canticorum, eam Chriſti nomenclaturam exhibeat. Eſt autem titulus ſuauiſſimus; [Nec enim ſunt inuenta æquè dulcia nomina, quemadmodùm ſponſus & ſponſa: quippe quibus omnia communia ſunt, nihil proprium, nihil à ſe diuiſum habentibus: vna vtriuſque hæreditas, vna domus, vna menſa, vnus thorus, vna etiam caro.] Verba ſunt S. Bernardi hom. 7. in Cantica *ſub initium.*

Chriſti vt, Verbi ſponſalia, cum humana natura.

Vt autem ſolidè & inordinatè procedamus, variiſque Scripturarum & Patrum locis accommodata ſit tractatio, ſecernenda ſunt Verbi ſponſalia à ſponſalibus Chriſti, Vtraque Honorius Auguſtodunenſis in ſigillo B. Mariæ diſtinxit, & Toletus in cap. 3. Ioan. annotat. 37. imo & Innocentius III. cap. *Debitum* de Digamis; cum matrimonium carnale dixit à Chriſto euectum eſſe in ſignum, & vnionis Verbi cum carne, & vnionis Chriſti cum Eccleſia. Priora ſponſalia ſunt, quibus Verbum Dei deſponſauit ſibi humanitatem illam ſingularem quam ſumpſit de Virgine Maria. Eum enim fuiſſe diem deſponſationis Verbi, retulimus ſupra ex Ambroſio, tractantes diadema regis gloriæ: & confirmare videntur plerique Patres agnoſcentes nuptias in Deiparæ vtero celebratas per incarnationem. Vndè illa crebra virginei vteri elogia, quod fuerit ſponſi thalamus. Ita S. Auguſt. Pſal. 4. Epiphanius de laudibus Deiparæ. & alij mox referendi. Scitè Anaſtaſius Sinaita 3. Hexaëm tractans diem tertium myſticum quo factæ ſunt nuptiæ in Cana, ait (*Cana* idem ſonate ac *creaturam*, ſignarique nuptiis illis, tertia mundi die celebratam, incorruptam vnionem Verbi & humanitatis.

Eodem Caſſianus lib. 5. de Incarnat. cap. 11. refert illud Chriſti Matth. 19. *quod Deus coniunxit, homo non ſeparet.* Vrgens enim aduerſus Neſtorium, ſolutionem IESV in duas perſonas, affirmat; Chriſtum tametſi de carnalis coniugij ſolubilitate rogatum, & de illo, & altiore ſenſu de diuino Verbi cum humanitate coniugio reſpondiſſe, *quod Deus coniunxit, homo non ſeparet*: Eóque ſpectaſſe Chriſtum, probat ex eo quod Apoſtolus Epheſ. 5. diſputans de carnali coniugio de quo Chriſtus fuerat interrogatus, iiſdem veteris Teſtamenti locis vſus ſit, quæ Chriſtus protulerat; *propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ*: quæ cum retuliſſet *cum magna clamoris proteſtatione ſubiecit, ſacramentum hoc magnum eſt.* Quid verò ſit magnum illud ſacramentum de quo ibi Apoſtolus, ex alio eius loco erui vult Caſſianus; nempe ex 1. Timoth. 3. vbi hæc verba habentur; *manifeſtè magnum eſt pietatis ſacramentum quod manifeſtatum eſt in carne*; ſubdit Caſſianus cap. 12. [Quod ergo magnum eſt illud ſacramentum, quod ſub viri atque vxoris nomine deſignatur? Apoſtolum ipſum interrogemus, qui ad docendam eamdem rem alibi verbis ipſius vſus eſt, dicens: *Et manifeſtè magnum eſt pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum eſt in Spiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt Gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria.* Quod ergo magnum illud eſt ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne? Deus ſcilicet natus è carne, Deus viſus in corpore; qui vtique ſicut palam eſt manifeſtatus in carne, ita palam eſt aſſumptus in gloria. Hoc ergo magnum eſt ſacramentum, de quo ipſe ait: *Propterea relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna.* Qui fuerunt ergo duo in carne vna? Deus ſcilicet atque anima. In vna enim quæ Deo vnita eſt carne hominis, Deus eſt, atq; anima.] Et mox. [Propterea ergo homo ille, de quo Propheta dicit, *frater nō redimit, redimet homo.* Qui, vt dictum eſt, *aſcendit vbi erat priùs.* & de quo legimus; *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit, filius hominis qui eſt in cœlo*, Propter hoc, inquam, *reliquit homo patrem ſuum & matrem*: id eſt, Deum ex quo natus eſt, & Hieruſalem illam, quæ eſt mater omnium noſtrum: & adhæſit humanæ carni, quaſi vxori ſuæ. Et idcirco de Patre expreſſe dicit: *Relinquet homo patrem ſuum*: de matre autem non dixit, *ſuam*, ſed tantummodò *matrem* poſuit; quia non tam ipſius erat mater, quàm vniuerſorum credentium, id eſt, omnium noſtrum. *Et adiunctus eſt vxori ſuæ*; quia ſicut vir & mulier vnum corpus ſunt, ita maieſtas diuinitatis & caro hominis vniuntur, & facti ſunt duo, id eſt, Deus atque anima in carne vna: quia ſicut caro illa habitatorem in ſe habuit Deum, ita animam quoque in ſe cohabitantem Deo. Hoc ergo magnum eſt illud ſacramentum, ad quod inquirendum nos admiratio Apoſtoli vocat, & adhortatio diuinitatis inuitat.]

Confirmat ſimiliter has nuptias, ſed, aliter matrem & Chriſto relictam accipit Laurentius Iuſtin. lib. de Triumphi Chriſti agone c. 2. [Dominus Ieſus (inquit,) Dei & hominum mediator ipſe eſt, qui ob amorem ſponſæ immaculatæ Eccleſiæ reliquit in cœlo patrem ſuum, quando formam ſerui ſuſcipiens ſemetipſum exinaniuit. Reliquit & matrem, dum Synagogam de qua, carnis trahebat originem, propter infidelitatis demeritum repudiando contempſit, ſuæque adhæſit vxori, quum in cruce pendens dato ſanguinis pretio, atque æquè lauacro, ſibi eam inſeparabiliter copulauit. Cui etiam pro amoris pignore, próque fœdere maritali corporis & ſanguinis ſui ſacramenta conceſſit, vt non ſolùm in ſpiritu, verùm etiam eſſent duo in carne vna.]

Sed inſigniter, iiſdem Verbi cum humanitate ſua ſponſalibus, aſtipulatur S. Auguſtinus tract. 1. in Epiſt. Ioan. *initio* verbis illis. [Vnde potuit videri in Sole, qui fecit Solem: niſi, Quia in Sole poſuit tabernaculum ſuum. & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo, exultauit vt gigas ad currendam viam? Ille ante Solem qui fecit Solem, ille ante Luciferum, ante omnia ſydera, ante omnes Angelos, verus creator; quia omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo

factum

factum eſt nihil. Vt videtetur oculis carneis qui Solem vident, ipſe tabernaculum ſuum in Sule poſuit, ideſt, carnem ſuam in manifeſtatione huius lucis oſtendit: & illius ſponſi thalamus, fuit vterus Virginis, quia in illo vtero Virginali coniūcti ſunt duo, Sponſus & Sponſa. Sponſus Verbum, & ſponſa caro; quia ſic ſcriptum eſt. *Et erunt duo in carne vna:* & Dominus in Euangelio, *Igitur iam non ſunt duo, ſed vna caro*: & Eſaias optimè meminit, vnum eſſe ipſos duos: loquitur enim ex perſona Chriſti, & dicit, *ſicut ſponſo impoſuit mihi mitram, & ſicut ſponſam ornauit me ornamento.* Vnus videtur loqui, & ſponſum ſe facit, & ſponſam te fecit, quia non duo ſed vna caro. Quia Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, illi carni adiungitur Eccleſia, & fit Chriſtus totus, caput & corpus.]

Deipara Chriſti ſponſa, in hoc ſenſu ſponſalium, Gabriele paranympho plaudente terra.

815 Referendum planè eſt eodem, quod aliqui Chriſtum *ſponſum* & Deiparam *ſponſam* nominant. Habent enim rationem humanitatis ex Virgine aſſumptæ, & Verbo coniunctæ. Ita Epiphanius orat. de laudibus Deiparæ *ſub initium.* [Sancta puella Virgo Maria, eſt ſponſa Trinitatis & theſaurus diſpenſationis planè arcanus, cui Gabriel inquit, *Aue gratia plena, Dominus tecum.* Subiunxit Gabriel. Et pater miſit arrhabonem de cœlo Spiritum ſanctum: præparauit Virginem vnigenito filio cœleſti ſponſo, quam Pater dilexit, filius inhabitauit, Spiritus ſanctus concupiuit. Ipſa eſt enim ſponſa & thalamus, & ex ea ſponſus procedit Chriſtus Virgineum indumentum, iuxta ſuauem Dauidis Prophetæ cantionem, *In ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo.* O ſponſi deſiderium ſummæ puritati. Propriam ancillam, ſponſam & matrem ſibi deſpondet. Gabriel effectus conciliator Virginis, cœli & terræ incenſum ac ſuffitum, vnà copulans. Quam quidem Virginem, Prophetæ clarè deſcripſerunt, dum prædicarunt ſeriem nuptiarum: nimirum quomodò Virgo inuenitur eſſe cœleſtis ſponſa & mater, quæ donorum antenuptialium nomine, Spiritum ſanctum accepit, dotis verò gratia, cœlum vnà cum Paradiſo. Quærebat ergo Virgo conſpicere, quem deſiderabat, inquiens; Vbi eſt ſponſus, cuius pulchritudinem exopto? Vbi eſt pulchritudo. Vbi totius formæ gloriæ ineffabilis? Vbi lumen quod extingui nequit, quod ego ſummo cum deſiderio requiro?] Alios ſimiliter locutos, Chriſtúmque ſponſum, Deiparam verò ſponſam cenſentes, profero in Nomenclatoris Mariani Gloſſario, V. *Adiutorium Altiſſimi*, & V. *Nympha Dei.* Nec alio ſenſu, Deipara à Richardo Victorino ſuo c. 39. in Cant. dicta eſt *Chriſti ſpecies* id eſt *ſponſa*, iuxta phraſim Scripturæ, quæ coniugem vocat *ſpeciem viri.* Vt apud Iobum, *viſitans ſpeciem tuam non peccabis.* Et Pſalm. 67. *ſpecies domus*, dabit *diuidere ſpolia.*

Horum ſponſaliorum de præſenti, atque adeò etiam nuptiarum Paranymphum ac pronubum, ſtatuunt S. Gabrielem. Sic enim Gregorius Thaumat. Orat. 3. de Annunciatione ait, [Miſſus eſt Gabriel. vt dignum puriſſimo ſponſo thalamum pararet: miſſus eſt Gabriel, vt inter creaturam & creatorem ſponſalia contraheret.] Paſſim etiam Patres agentes de Annunciatione Deiparæ, vocant Gabrielem, *paranymphum.* Dotem deſponſæ humanitati à ſponſo pro veteri vſu collatam, nemo ſatis aſſequatur. Præter immenſam quippe ſpiritualium opum molem, qua ditauit humanitatem ſibi copulatam, indita ſubſtantiæ animæ gratia habituali propè infinita; intellectu autem donis omnibus ei conuenientibus vberrimè illuſtrato; tandémque voluntati immiſſis virtutum omnium floribus: contulit eidem, ſupra quod conferre nihil potuit, locupletiſſimus licet atque copioſiſſimus; diuinitatem ſcilicet ſuam, atque perſonam. Quid tali dote locupletius? Omnes nos titulo vnitæ Verbo ſororis noſtræ, eius inquam humanitatis, quæ os noſtrum & caro noſtra eſt, cognati Deo facti ſumus, contracta eminentiſſima affinitate cum ipſo Deo: Et pacis fœdera, (quod Guilelmus Pariſ. lib. cur Deus homo cap. 7. *ſub finem*, rectè conſiderat) Deum inter ac nos, firmata.

Gaudium inde & exultatio vniuerſæ creaturæ, vt his verbis tradit S. Auguſt. Orat. contra Iudæos & Paganos cap. 10. [Dei filius & hominis filius. Dei filius de corde patris; hominis filius ex vtero matris. Idem ipſe vnus Chriſtus, qui proceſſit ex vtero virginali tanquam ſponſus de thalamo ſuo. In quo vtero ſpirituales nuptiæ celebratæ. Deus coniunctus eſt carni, & caro adhæſit Deo, vt eſſet vnus Chriſtus & totus homo. Hic ergo procedens velut ſponſus de thalamo ſuo, ad cuius nuptias commota vniuerſa exultare viſa eſt creatura. Namque Angelorum chorus, ex his nuptiis, pacem deſignat hominibus bonæ voluntatis: quia qui erat Dei filius, factus eſt hominis filius, ſuſpiciens quod non erat, non amittens quod erat. His nuptiis cœli nouam ſtellam, nouum atque ſplendidum lumen illo ipſo ſponſo operante producunt: vt lumen verum ſedentibus in vmbra mortis nuntiarent natum, & velut in lingua ſua laudarent hunc ſponſum procedentem, quem ſciebant ad hoc ſuſcepiſſe hominem mortalem. Ad hanc ſponſam Magi ab extremo terræ veniunt, commoniti requirunt, vocati munera offerunt, infantem natum nec dum quidem videntes, ſed ſtella indice Regem adorare cupientes.]

Expenſio horum Chriſti ſponſalium, ad Euchariſtiam.

816 Non plura de Verbi ſponſalibus per coniunctionem cum ſingulari illa humanitate quam aſſumpſit: quam coniunctionem verum eſt poſſe ſponſalium & nuptiarum Symbolo vtrumq, adumbrari: dummodo tamen caueatur error Theodori Mopſueſteni, damnatus in quinta Synodo collat. 5. Can 10. eo quod diceret, (verba ſunt canonis) talem factam eſſe vnitionem Dei Verbi ad Chriſtum, ideſt eius ſanctam humanitatem, qualem dixit Apoſtolus de viro & muliere, *erunt duo in carne vna.* Quamquam loca Theodori quæ ad eum purgandum profert Facundus lib. 9. cap. 1. coniugium Chriſti per affectum, ad ſolam Eccleſiam referunt non autem

ad ſingularem humanitatem Verbo copulatam in Chriſto. Quod verò Methodius in decem Virginum ſympoſio, has ipſas Chriſti ſponſi, nuptias, extendit ad corporis Chriſti in Euchariſtia participationem per vnumquemque fidelium, eodem iure factum eſt, quo à ſancto Chryſoſtomo hom. 60. ad populum, Chriſtus vnicuique fidelium ſe per Euchariſtiam vnire dicitur. Locum Methodij à Photio compendio adductum Cod. 237. & à Thuma Boſio lib. 1. de ſignis cap. 8. *in fine*, necnon à Turriano exſcriptum lib. 2. de Euchariſtia cap. 7. iuuat adſcribere. [Homo (inquit) mixtus & temperatus cum ſapientia & vita, hoc factus eſt quod erat quod in ipſo habitauit φῶς ἄκρατον, ideſt lumen purum, (Verbum Dei dicit:) Vnde inquit rectè Apoſtolus ad Chriſtum retulit illa de Adam. Sic enim maximè congruet ex oſſibus eius, & ex carne eius, Eccleſiam eſſe factam, propter quam relicto Patre in cœlis deſcendit Verbum, & adhæſit vxori, & dormiuit ſoporem paſſionis moriens pro ea, vt exhiberet ſibi Eccleſiam glorioſam, & omnis maculæ expertem, emundans eam lauacro ad excipiendum ſpirituale & beatum ſemen quod ipſe inſonat, & inſerit in profundo mentis. Excipit autem illud ipſum ſemen & format Eccleſia inſtar vxoris ad generandam virtutem & alendam. Hac enim ratione impletur illud, *Creſcite & multiplicamini*, capiente Eccleſia incrementum per congreſſum & communionem Verbi, quod adhuc ad nos ſe demittit, & ſoporem capit, ſecundùm commemorationem paſſionis. Non enim poteſt aliter Eccleſia concipere credentes, & regenerare per lauacrum regenerationis, niſi & Chriſtus propter eos ſe exinaniens, vt capi poſſit, ſecundùm commemorationem (vt dixi) paſſionis, iterum moriatur e cœlo deſcendens, adhærenſque vxori ſuæ, præbeat virtutem quandam lateris ſui, vt augeantur qui in eo ædificati ſunt omnes per lauacrum regenerati.] Idem habet S. Ephrem. ſerm. de iudicio adductus ibidem à Turriano pag. 148.

De Aliis verè Chriſti ſponſalibus, quæ cum Eccleſia; ſenſus Patrum.

817 Venio ad alia Chriſti ſponſalia, quæ ſcilicet inter Chriſtum & Eccleſiam celebrata ſtatuuntur. Nam cum Chriſtus non ſit humanitati coniunctus, ſed Verbum, quod eſt aliquid à Chriſto diuerſum; cogimur hîc vbi de Chriſti titulis eſt ſermo, priores illas nuptias dimittere; & alias in quibus verè Chriſtus ſponſus eſt conſiderare. Præter quàm quòd, cum nuptiæ ac ſponſalia non niſi inter perſonas duas ineantur, nec fas ſit agnoſcere in Chriſto niſi vnam perſonam, minus expeditè (ex hoc quidem capite) aptantur ad Incarnationis myſteriũ quæ de diuinis nuptiis & ſponſalibus in Scripturis ſæpè produntur. Obſeruauit hoc iam pridem S. Gregor. hom. 38. in Euangelia tractans parabolam Euangelicam de nuptiis à patre Rege, filio factis vt habetur Matth. 22. [Tunc, (inquit,) Deus Pater, Deo filio ſuo nuptias fecit, quando hunc in vtero Virginis humanæ naturæ coniunxit; quando Deum ante ſæcula, fieri voluit hominem in fine ſæculorum. Sed quia ex duabus perſonis fieri ſolet iſta nuptialis coniunctio, abſit hoc ab intellectibus noſtris, vt perſonam Dei, & hominis Redemptoris noſtri Ieſu Chriſti, ex duabus perſonis credamus vnitam. Ex duabus quippe, atque in duabus hunc naturis exiſtere dicimus: ſed ex duabus perſonis compoſitum credi, vt nefas, vitamus. Apertiùs ergo atque ſecuriùs dici poteſt, quia in hoc Pater Regi filio nuptias fecit, quo ei per Incarnationis myſterium ſanctam Eccleſiam ſociauit.]

Video in eandem de Chriſti ſponſalibus ſententiam, conſpirare paſſim Patres, eóque accommodare Scripturas quibus Chriſti nuptiæ, aut ſponſalia memorantur: præſertimque locum Apoſtoli ex cap. 5. ad Epheſ. quem ab aliis ad Verbi nuptias trahi vidimus. Profero nonnullos. S. Auguſtinus ſerm. 6. de tempore cum ad geminam vnius Chriſti ſubſtantiam, retuliſſet illud Geneſ. 2. *erunt duo in carne vna.* [Ideſt, (inquit) Deus & homo vnus Chriſtus.] Subdit: [quod Apoſtolus, de Chriſto & Eccleſia, ideſt Chriſti corpore præcepit intelligi; ſicut ait, *& erunt duo in carne vna. Ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia.*] Et ibidem ſerm. 247. agens de Patre familias qui fecit nuptias filio ſuo, ſic ſcribit. [Intelligimus, hunc Patrem familiâs, Deum Patrem omnipotentem, cui famulantur vniuerſæ familiæ gentium, qui coëternum & coëqualem ſibi genuit filium in cœlis ſub Patre, in terris ſub matre. Qui nuptias fecit, quando & Eccleſiam ex omni genere hominum ſociauit. Ad hanc Chriſti & Eccleſiæ ſocietatem, conuocati ſunt nobiles & ignobiles, diuites & pauperes omnis conditio, ſexus, omnis ætas.]

Chryſoſtomus hom. 22. ex variis in Matth. locis quæ alibi item reponitur ſub hoc titulo, *Laus Maximi*, tractans illud, *myſterium hoc magnum eſt*, exclamat. [Quomodò magnum eſt? Dic mihi, quomodò Virgo aſſeruata omni tempore, ſponſum nunquam ante viſum, mox à prima die deſiderat, & amat tanquam corpus proprium? Rurſum vir quam nunquam vidit, nunquam allocutus eſt, eam mox à prima die præfert cœteris omnibus, & amicis & familiaribus, denique ipſis parentibus. Parentes item ſi per aliam cauſam auferatur eis pecunia, dolenter ferunt, & in ius trahunt qui abſtulit: homini autem ſæpè nunquam ante viſo & ignoto; etiam dotem vnà cum filia luculentam in manus dant, idque libenter faciunt, neque ſe damno affici exiſtimant: Sed videntes abduci filiam, non meminerunt conſuetudinis, non dolent, non anguntur, ſed gratias agunt inſuper, & rem optabilem putant, filiam à penatibus cum multa abduci pecunia. Hæc igitur omnia Paulus conſiderans, quòd parentibus relictis ambo ſibi mutuis iunguntur nexibus, nouumque conſortium maiorem antiqua conſuetudine vim accepit: animaduerténſque non eſſe hoc humanum negotium, ſed diuinitus amores tales inſeri, vt nuptæ pari elocentur atque aſſumantur lætitia, *myſterium* (inquit,) *hoc magnum eſt.* Et quemadmodùm recens natus infantulus ex aſpectu ſtatim parentes noſcitat priùs quàm voces poſſit edere: ita ſanè & ſponſus ac ſponſa nemine ſequeſtro, nemine hortatore, primo ſtatim aſpectu conciliantur inuicem. Id cum in Chriſto etiam animaduertiſſet & Eccleſia, non ſine ſtupore quodam admiratus eſt. Quomodo igitur in Chriſto & Eccleſia idem contigit? Sicut ſponſus

relicto

relicto patre ad Sponſam properat, ita & Chriſtus relicto paterno ſolio venit ad Sponſam. Nō nos euocauit ad ſupera, ſed ipſe vltrò ad nos aduenit. Cum autem aduentum audis, non migrationem ſed condeſcenſionem intellige. Nam etiam cum nobiſcum eſſet, cum Patre erat. Quapropter (inquit,) myſterium hoc magnum eſt. Magnum etiam ſanè apud homines, ſed cum video in Chriſtum quoque & Eccleſiam idem competere, tum verò miraculo rei reddor attonitus. Quamobrem cum dixiſſet, *myſterium hoc magnum eſt*, ſubiecit mox; *Verùm ego loquor de Chriſto & de Eccleſia.* Itaque cum ſcias quantum ſit in coniugio myſterium, & quanti figura negotij, non temerè de hoc delibera.] Et homil. 12. in Epiſt. ad Coloſſ. grauiſſimè expoſtulat quod in nuptijs, vbi Chriſti myſterium exhibetur, & coniunctio Chriſti cum Eccleſia recolitur, tam multa fœdè à pleriſque admitterentur.

818 Hieronymus Epheſ. 5. ad illud, *propter hoc relinquet homo*, laudato in eandem ſententiam S. Gregorio Nazianzeno, qui ad tanti myſterij profunditatem hæſiſſe Apoſtolum omnia abs ſe capi poſſe deſpondentem, affirmat coniugium Adam & Euæ, nuptias Chriſti & Eccleſiæ præſignaſſe docet, & idcirco ait Apoſtolum, ſacramentum magnum, eſſe interpretatum in Chriſto & in Eccleſia; [vt Adam Chriſtum, & Eua perfiguraret Eccleſiam. Factus eſt enim nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem. Et quomodò de Adam & vxore eius, omne hominum naſcitur genus; ſic de Chriſto & Eccleſia, omnis credentium multitudo generata eſt. Quæ vnum Eccleſiæ corpus effecta, rurſum in latere Chriſti ponitur, & coſtæ locum replet, & vnum viri corpus efficitur ipſo Domino id in Euangelio poſtulante: *Pater da, vt quomodò ego & tu vnum ſumus, ſic & ipſi in nobis vnum ſint.*] Et mox, iis reiectis qui omnia quæ de Adamo & Eua ſunt dicta, de Chriſto & Eccleſia prænuntiata eſſe volunt, cum tantummodò ad eam rem pertineat locus ille ab Apoſtolo ex Geneſi adductus quo deſerendus ab homine pater, deſerenda & mater vt vxori adhæreat, pronuntiatur; ſubficit S. Hieronymus. [Primus enim homo & primus vates Adam, hoc de Chriſto & Eccleſia prophetauit, quod reliquerit Dominus noſter atque Saluator patrem ſuum Deum, & matrem ſuam cœleſtem Hieruſalem, & venerit ad terras, propter ſuum corpus Eccleſiam, & de ſuo eam latere fabricatus ſit, & propter illam Verbum caro factum ſit. Et quia non omnia æqualia Sacramenta ſunt, ſed eſt aliud ſacramentum maius, & aliud minus, propterea nunc dicit; *ſacramentum hoc magnum eſt*: ſimulque humilitatis eius indicium eſt inferentis *Ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia.*]

S. Ambroſius in cap. 3. Lucæ, agens de Chriſti baptiſmo, cum incidiſſet in illud Apoſtoli *ſacramentum hoc magnum eſt*, interrogat [Quod ſacramentum.] Reſpondet autem. Quia duo erant in carne vna: & quia relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, &c. quoniam membra ſumus corporis eius, de carne eius, & de oſſibus eius. Quis eſt iſte vir, propter quem mulier parentes relinquit? Relinquit parentes Eccleſia, quæ de gentilibus populis congregata eſt: cui Propheticè dicitur, *Obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui.* Propter quem virum, niſi fortè propter illum de quo dicit Ioannes, *Poſt me venit vir qui ante me factus eſt*, De cuius latere dormientis, coſtam Deus ſumpſit. Ipſe enim eſt qui dormiuit, & quieuit, & reſurrexit, quoniam Dominus ſuſcipit eum. Quæ eſt huius Coſta niſi vita? Quia tunc quando miles latus eius aperuit, continuò aqua & ſanguis exiuit, qui effuſus eſt pro ſæculi vita. Hæc ſæculi vita, coſta Chriſti eſt: hæc coſta ſecundi eſt Adam, primus enim Adam in animam viuentem, nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem. Nouiſſimus Adam Chriſtus eſt, Coſta Chriſti, vita Eccleſiæ eſt. Nos ergo membra ſumus corporis eius, de carne eius, & de oſſibus eius. Et fortaſſe hæc eſt coſta de qua dixit, *Sentio ex me virtutem exiſſe.* Hæc eſt coſta, quæ de Chriſto exiuit, nec corpus eius imminuit.]

Pertinent quoque ad Eccleſiam, quæ ab Ennodio ſub finem Apologetici in perſona Romanę vrbis dicuntur, verbis illis. [Quid tempore quo pretioſis ſiccamus vbera partubus, quo prolem noſtram æterna genitrix rurſus paritura nunc ſuſcipit, cuius poſt primam natiuitatem grandæuis fœtibus aluus impletur, quæ mihi prolem regenerando dulcem facit eſſe, quam peperi, quæ ad ſe venientes ſenium facit exuere & ad vitæ principia redire confractos.]

Anaſtaſius Sinaita diffuſiſſimè id ipſum proſequitur in Hexaëm *ſub finem* libri 9. & ſub initium decimi. Plagulam duntaxat repræſento ex lib. 10. *ferè in principio.* Ibi præfatus tam multa circa Adami & Euæ coniugium tradita eſſe, quæ niſi de Chriſto & Eccleſia in ſublimiore & altiore ſenſu accipiantur, minùs videantur quadratura, concludit. [Eſt ergo omnibus modis perſpicuum quod ad Chriſtum potiùs, & ab ipſo genitam, & ei vnitam Eccleſiam hæc referuntur & prædicantur. Etenim ſolus Chriſtus eſt & genitor & vir, ſuæ vxoris & Sponſæ, Eccleſiæ.] Et inferiùs. [Intelliges autem per hanc vxorem, & viri cum ea adglutinationem & adhæſionem Dei Verbi quæ per hypoſtaſim fit cum noſtra natura, quæ quidem eſt genitrix Eccleſiæ: quoniam membra ſumus corporis eius ex carne eius, & oſſibus eius, conuenienter voci Pauli: Quo fit vt quodammodò Adam ſit & Pater & maritus ſuæ vxoris, ſicut etiam Chriſtus Eccleſiæ. Pater quidem, vt ipſam generans per aquam & ſpiritum: Maritus autem, vt qui Verbi ſemen in eam deiiciat: Per quod multos atque adeò innumerabiles hos filios. (Filios, inquam, gentium) ei peperit & enutriit, & auxit, & multiplicauit. Hoc enim modo, etiam Chriſti adiutrix dicitur Eccleſia, eo quod ipſa poſt eius aſſumptionem generet, & doceat, & illuminet, & prædicet, & conuertat gentes ad Deum. Etenim quoniam prior Synagoga fuit adultera, & ipſius filij quos Deus genuit & in altum extulit, eum ſpreuerunt; propter hunc actum, reliquit Chriſtus Patrem ſuum, nempe populum Iudæorum, & matrem ſuam Synagogam, & adhæſit vxori ſuæ quam ſumpſit ex gentibus, & fuerunt duo in carnem vnam vtrius populi. *Myſterium hoc magnum eſt, (ego Paulus dic,) in Chriſto & Eccleſia*: hæc fuerunt præfigurata & priùs deſcripta.] Quod initio ait, coniugalem adhæſionem Symbolum eſſe ad hæſionis Verbi & humanitatis; non eò pertinet quaſi Verbi & humanitati ſponſalia, aut nuptias, ibi proſequatur: ſed quod ea Verbi

&

& humanitatis coniunctio, fuerit deſponſatio Eccleſiæ & totius naturæ noſtræ, vt mox exponam.

S. Bernardus ſerm. 2. in Domin. 1. poſt octauam Epiphaniæ. [Omnes nos ad Spirituales, nuptias vocati ſumus: in quibus vtique ſponſus eſt Chriſtus Dominus, vnde canimus in Pſalmo; *Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo.* Sponſa verò nos ipſi ſumus. Si non nobis videtur incredibile, & omnes ſimul vna ſponſa, & animæ ſingulorum, quaſi ſingulæ ſponſæ. Sed quando hoc ſentire poterit fragilitas noſtra de Deo ſuo, quod eo affectu ſe diligat, quo diligitur ſponſa à ſponſo? Multum enim hæc ſponſa inferior ſponſo ſuo: inferior genere, inferior ſpecie inferior dignitate.] Apud eundem in appendice, extat ſermo alterius Autoris in parabolam nuptiarum filij Regis, quo prolixè hæ Chriſti & Eccleſiæ nuptiæ deſcribuntur, cum omnibus adiunctis.

Diſtinctiùs de iiſdem ſponſalibus, Chriſtus ſponſus.

819 Hæc generatim ſufficiunt, vt appareat Chriſtum dici ſponſum reſpectu Eccleſiæ: & hanc non autem humanitatem à Verbo aſſumptam, & Chriſto inexiſtentem, dici propriè Chriſti ſponſam. Nunc diſtinctiùs, & in particulari, quæ ad hæc ſponſalia & nuptias ſpectant, expendamus. Sponſum inquam, & ſponſam; pronubos, dotem, veſtes & ornamenta nuptialia ſponſæ collata, concurſum amicorum, tabulas coniugales, diſpenſationis & nuptiarum tempus ac locum, Epithalamium; & ſi quæ ſunt alia fœliciſſimorum ſponſalium ac nuptiarum adiuncta, dempta ſobole, de qua ſeorſim, quia conſequitur ad nuptias, ſponſo ac ſponſa iam conſtitutis. Recipio autem proferre dumtaxat lectiora quædam circa ſupradicta capita. Plenam verò & multiplicem eorum diſcuſſionem, petere licebit ex Turrecremata lib. 1. ſummæ de Eccleſia à cap. 36. nec non ex Laurentio Iuſtiniano lib. de caſto connubio cap. 9. & 10. Ex recentioribus verſatus in eodem argumento eſt, Thomas Buſius lib. 1. de ſignis, per ſeptem prima capita.

Sponſus, non alius eſt quàm Chriſtus. [Quis eſt enim ſponſus, (ait D. Auguſtinus, initio expoſitionis ſecundæ in Pſal. 18.) Niſi cui deſponſata eſt illa Virgo ab Apoſtolo, cui timet caſte caſti ſponſus amicus, ne ſicut ſerpens Euam fefellit aſtutia ſua, ſic & huius Virginis ſponſæ Chriſti ſenſus corrumpantur à caſtitate quæ eſt in Chriſto?]

Addit de huius ſponſi *magna & plena gratia.* Sic enim nominat Nam quia [Primum quod nupturæ pro cæteris concupiſcunt, eſt vt ſponſi decore ſe iactent,] Vt dixit S. Ambroſ. lib. 1. de Virginibus meritò hoc decus, quoties ſponſi huius incidit mentio, in eo celebratur. Sed cui dotes egregias ſponſi huius ſingulatim ſpectare concilium erit, adeat vel Pſalmum 44. cuius priore parte quæ tota circa ſponſum conſumitur, plenè enumerantur eius prærogatiuæ: vel caput 5. Canticorum vbi dilectus, candidus & rubicundus, electus ex millibus, & totus deſiderabilis deſcribitur eiúſque, ſingulorum membrorum decora proponuntur. Nobis quæ toto l. 4. de perfectionibus eius diximus, hanc lacunam explebunt.

Sponſa Eccleſia, varie adumbrata.

820 Sponſa, ipſa eſt Eccleſia: quam quod mater ſit omnium ſpirituali vita viuentium, & Chriſtum Adamum ſecundum, non ſecus ſe habeat quàm Eua ad Adamum primum; S. Ambroſius lib. 2. in Luc. tractans Chriſti Baptiſmum & lib. de Paradiſo cap. 14. confert cum Eua. Id quod frequenter quoque habet S. Auguſtinus & nominatim in Pſal. 126. ad illud qui manducatis panem doloris, ſic enim ſcribit, cum de Chriſti ſurrectione poſtquam ſediſſet ac dormiſſet, diſſerit. [Sed vbi dormiuit? in cruce. Quando dormiuit in cruce ſignum geſtabat, imo implebat quod ſignificatum erat in Adam; quia cum dormiret Adam coſta illi detracta eſt, & Eua facta eſt. Sic & Dominus cum dormiret in cruce, latus eius lancea percuſſum eſt, & ſacramenta profluxerunt, vnde facta eſt Eccleſia. Eccleſia enim coniux Domini facta eſt de latere, quomodo Eua illa facta eſt de latere. Sed quomodo illa non eſt facta niſi de latere dormientis, ſic iſta non eſt facta niſi de latere morientis.] Et pulchrè lib. 2. de Symbolo ad Catechumenos c. 6. [Aſcendat ſponſus noſter thalami ſui lignum. Aſcendat ſponſus noſter thalami ſui lectum, dormiat moriendo, aperiatur eius latus, & Eccleſia prodeat Virgo: vt quomodò Eua facta eſt ex latere Adæ dormientis, ita & Eccleſia formetur ex latere Chriſti in cruce pendentis. Percuſſum eſt enim eius latus, vt Euangelium loquitur, & ſtatim manauit ſanguis & aqua, quæ ſunt Eccleſiæ gemina ſacramenta. Aqua, in qua eſt ſponſa purificata, ſanguis ex quo inuenitur eſſe dotata.] Videndus quoque in Pſal. 126. ad illud, *Ecce hereditas Domini.* Et Pſal. 127. ad illud, *in lateribus domus tuæ.* Omnium pleniſſimè Anaſtaſius Sinaita lib. 9. Hexaëm *ſub finem*; Et lib. 10. *initio.*

S. Cyrillus lib. 4. Glaphyr. in Geneſ. Synagogam & Eccleſiam cum duabus Iacobi Sponſis, componit latiſſimè. Id quod etiam benè proſecutus eſt Iuſtinus, ſub finem colloquij cum Tryphone inſiſtens præſertim lippitudini Liæ, & Rachelis pulchritudini: huius quoque pio furto, quo Idola Patris abſtulit, ita vt in hodiernum vſque diem defoſſa lateant. Quæ & alia Synagogæ ac Eccleſiæ accommodat Philippus Abbas lib. de continentia Clericorum cap. 61. & 62. coniugium ab omni æuo fuiſſe typum coniugij Chriſti cum Eccleſia, egregiè proſequitur.

821 Apud pleroſque Patres, quod Eccleſia Chriſtiana ex gentibus Idololatris magnam partem ſit conflata, Æthiopiſſæ illius, filiæ Sacerdotis Idolorum, quam Moſes duxit vxorem; adumbrata eſt imagine. Ita S. Bernardus ſerm. in Dom. 1. poſt octauam Epiphaniæ. Præiuit atque S. Cyrillus lib. 2. de adorat. verbis illis. [Sephora filia Sacerdotis Madian, (is autem alienigena erat, neque ad Iſraelis ſanguinem pertinebat,) figuram ac perſonam Eccleſiæ ex gentibus tenet, quæ ad Deum ex mundi huius cultu vocata eſt: dictum quippe eſt ad illam per vocem Dauid. *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui: quia concupiuit Rex ſpeciem tuam: quoniam ipſe eſt Dominus tuus.* Vocata igitur & eſt, dum ſequeretur legem, ac tanquam cum

Moyſe

Moyſe pædagogo, matrimonio iuncta eſt, qui optimè ad Chriſti myſterium perducit. Eſt enim lex magiſter quidam elementarius, qui perducit ad initia ſermonum Dei, ac per ænigmata & vmbras, cognitionis eius qua Chriſti myſterium percipitur, veluti ſemina quædam in nobis inſerit.]

De eadem ſponſæ fœditate, ſic Chryſoſtom. hom. in illud *Aſtitit Regina*, tractans quomodò ſponſæ dictum ſit *Audi filia*. [Hæc priùs filia erat Dæmonum, filia terræ, ipſa tellure indigna. Eadem nunc facta eſt filia Regis. Hoc vt eſſet, voluit, qui flagrabat eius amore. Qui enim amat non perſpicit deformitatem. Ob hoc planè dicitur *ἔρως*, quòd plerumque amat rem quamlibet deformem. Sic & Chriſtus fecit, deformem vidit, (non enim eam poſſum formoſam dicere:) atque adamauit, eamque innouat & inſtaurat non habentem maculam aut rugam. O ſponſum qui tam bellè exornat deformitatem ſuæ ſponſæ!]

Non ergo abhorruit fœdam & deformem ſponſam Chriſtus, quippè potis dealbare Æthiopem ſuper niuem: quod & præſtitit; itavt nigra ſuper tabernacula Cedar, facta ſit ſpecioſa ſicut pelles Salomonis. Quod quæ de eius ſpecioſitate ſigillatim produntur Cant. 7. abundè declarant. Quare meritò S. Auguſtinus in Pſal. 44. *initio*. [Gaudeat ſponſa amata à Deo. Quando amata? Dum adhuc fœda. *Omnes enim peccauerunt*, (ait Apoſtolus,) *& egent gloria Dei*. Et iterum, *Etenim Chriſtus pro impiis mortuus eſt*. Amata eſt fœda, ne remaneret fœda. Non enim verè fœda amata eſt, quia non fœditas amata eſt. Nam ſi hoc amaret, hoc ſeruaret. Euertit fœditatem, ſeruauit pulchritudinem. Ad qualem venit, & qualem fecit?] Murmurarunt de Moſis eum alienigena coniugio, Aaron & Maria: Ille Sacerdos & Pontifex, Sacerdotum & Pontificum Iudæorum perſonam ſuſtinebat. Maria verò Aaronis vxor (non enim ſoror Aaronis, ſed Moſis tantùm, quia vxor fratris, vt notauit Iſidorus Peluſ. lib. 3. Epiſt. 152.) Hac murmuratione, quod etiam ex Bernardo ſupra retuli, notata eſt ſacerdotum & Synagogæ tumultuatio in Chriſtum, cuius perſonam Moſes referebat: præſertimque Hebræorum concitatio, ex eo quod gentes quæ nigræ erant tenebris peccati, ad Euangelij ſocietatem eſſent admiſſæ. Ita S. Cyrillus in collectaneis ex lib. Num. c. 10. Sed concinnè S. Bernardus ſerm. illo 2 verbis iſtis. [Propter Æthiopiſſam iſtam, de longinquo filius æterni Regis aduenit, & vt ſibi deſponſaret illam, etiam mori pro ea non timuit. Moyſes quidem, Æthiopiſſam duxit vxorem; ſed non potuit Æthiopiſſæ mutare colorem. Chriſtus verò quam adamauit, ignobilem, adhuc & fœdam, glorioſam ſibi exhibebit Eccleſiam, non habentem maculam, neque rugam. Murmuret Aaron, murmuret & Maria, non noua, ſed vetus: non mater Domini, ſed ſoror Moyſi. Non noſtra inquam Maria, illa enim ſollicita eſt, ſi quid fortè deeſt in nuptiis. Vos autem vt dignum eſt murmurantibus Sacerdotibus, murmurante Synagoga, toto affectu in gratiarum actione verſamini.]

Pertinere ad hanc ſponſam è multis gentibus adunatam, cenſet Philippus Abbas lib. de Continentia cleric. cap. 61. & 62. quod olim ante Chriſtum, vir vnus, plures vxores habere ſinebatur; tanquam in ſignum gentium variarum, quæ Deo per fidem ſub variis ritibus copulabantur. Nunc autem quia vna eſt Chriſti ſponſa, vnus vnam tantùm, habere permittitur.

Horum ſponſalium pronubi.

822 Pronubi horum ſponſalium, & nuptiarum paranimphi, iuxta Gregorium Nyſſenum hom. 1. in Cant. iſti ſunt. [Patriarchæ (inquit) & Prophetæ, & legiſlatores, diuina dona ſponſæ attulerunt, quæ Græci ſolent *ἕδνα* vocare, ita nominantes donationes ante nuptias. Hæc autem ſunt remiſſio delictorum, obliuio malorum, peccati ablatio, naturæ transformatio, eius in quod cadit interitus, in id in quod non cadit, tranſmutatio, deliciæ paradiſi, regni dignitas, lætitia quæ fine caret. Cum hæc ergo diuina dona virgo accepiſſet à præclaris paranymphis, & faceret deſiderium, & feſtinat frui gratia pulchritudinis eius quem deſiderat.] Proferebant Prophetæ, hæc munera ſponſæ, à ſponſo, in ſpe non in re. Vaticinabantur enim, & nomine Dei ſpondebant, ſecuturam tali ſponſo aduenienti peccati abſterſionem, diluuium gratiæ, & bonorum omnium ſpiritualium vbertatem. In quæ bona magnó ardore ſuſpirans ſponſa, aduentum ſponſi imis medullis expetebat. Speciali autem iure Baptiſta, tanquam legis & Prophetarum complementum, ac ſponſi amicus, gaudio gaudens ſuper vocem ſponſi, paranimphus horum ſponſalium, à S. Cyrilo denominatur lib. 1. Glaphir. in Geneſ. pag. 105. qui id eruit ex Ioan. 3. v. 29. Pronubum quoque & paranimphum Chriſti ſponſi; Ioannem Baptiſtam, nominat Theodorus Studita orat. de eius natiuitate & Petrus Dam. ſerm. 24 qui etiam vocat Baptiſtam, *fœderatorem cœleſtium nuptiarum*.

Prophetis Apoſtolos pronubos, & nominatim Paulum, adiungit Chryſoſt. hom. 23. in 2. ad Corinth. Nam & ipſe Paulus, deſpondiſſe ſe profitetur, vni viro Chriſto Eccleſiam. [Vnde & dicebat, (inquit ibi S. Chryſoſtomus) *Pro Chriſto legatione fungimur*. Atque obſecrat, quam ſponſam accepturus erat. Huius rei figuram gerebant ea, quæ tempore Abrahæ contigerunt. Etenim ille fidelem ſeruum miſit qui puellam ethnicam deſponderet. Eodem modo hîc quoque Deus, ſeruos ſuos miſit, qui filio ſuo Eccleſiam deſponderent, ac Prophetas, antiquitùs his verbis vtentes, *Audi filia, & vide, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui. Et concupiſcet Rex decorem tuum.* Vidiſti etiam Prophetam deſpondentem? Vidiſti etiam Apoſtolum cum magna fiducia hoc Verbum proferentem ac dicentem? *Deſpondi vos vni viro, Virginem caſtam exhibere Chriſto.* Vidiſti rurſus prudentiam. Poſtquàm enim dixit, Æquum eſt vt me ſuſtineatis; non dixit; Magiſter enim veſter ſum, nec mea cauſa hæc dico: ſed, quod potiſſimum illis dignitatem afferebat, hoc ponit; nimirum ſe pronubæ, illos autem ſponſæ loco conſtituens.]

Sponſalitia arrha, ac dos, ſponſa.

823 Arrhas, & dotem ſecernit S. Sedatus hom. de Epiphania. [*Tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo* deſcendit ad terras, Eccleſiæ ex gentibus congregandæ, Incarnatione iungendus. Cui quidem & huius Eccleſiæ (quæ vtique ſumus nos,) & arrhas, & dotem dedit. Arrhas dedit, quando nobis eſt ex lege promiſſus. Dotem dedit, quando pro nobis eſt immolatus. Et alio modo hoc poteſt accipi, vt arrhas, præſentem gratiam, dotem intelligamus vitam æternam.] Hoc ſecundo modo, arrhas huic ſponſæ datas, à dote ſecernit S. Chryſoſt. hom. in illud *Aſtitit Regina*, ſic ſcribens. [Scitis omnes vos, quod arrha pars eſt totius debitæ ſummæ pars exigua. Abit quis coëmpturus domum pretij permulti, dicitur: Da mihi arrhabonem, vt certa ſpe confirmet. Abit quis ducturus vxorem; De dote paciſcitur, de rebus ipſis init rationem, ac dicit: Da mihi arrhabonem. Quin etiam in auctione ſerui, & cæteris ad vnum omnibus commercijs, intellige dari ſolere arrhabonem. Quum igitur Chriſtus nobiſcum conuenta quædam iniret, (me etenim velut ſponſam erat aſſumpturus,) dotem mihi, vt decerneret, dotis nomine non facultates aut pecunias mihi præſtituit, ſed ſui pretium ſanguinis. Dotem verò hanc mihi conſtituit, nempe largitionem bonorum quæ non videt oculus, non auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt. Statuit igitur ſe daturum dotis nomine immortalitatem, gloriam cum Angelis, mortis interitum, immunitatem peccati, hæreditatiam poſſeſſionem regni (multæ enim ſunt eius diuitiæ) iuſtitiam, ſanctificationem, præſentium malorum defunctionem, obtentionem futurorum bonorum. Eximia mihi dos propoſita erat. Huc aures adhibe ſedulò. Quidnam facit? vide. Venit accepturus ſcortum; dico autem meretricem (ſicut erat) obſcœnam & conſpurcatam, vt diſcas quantus fuerit, iſtius ſponſi amor. Venit, accepit, mihi quoque decernit dotem. Dicit; Tibi impertior opes meas. Addit, Quonam pacto Paradiſum perdidiſti? Recipe eum. Perdidiſti ſpeciem? eam ipſam accipe. Hæc denique omnia accipe.]

En ſeiunctam ab arrha dotem iuxta Chryſoſtomum; qui item hom. eadem inferiùs id diſtinctiſſimè enucleat. [Dos (inquit) ſponſæ in duo partita erat, in præſentia & in futura: in ea quæ videntur, & in ea quæ ſolo auditu percipiuntur: in ea quæ dantur, & in ea quæ creduntur datum iri: in ea quæ doctrice experientia accipimus, & in ea quibus ſperamus nos perfruituros: in ea quæ in præſenti vita conferuntur, & in ea quæ ſperamus nos adepturos poſt reſurrectionem. Illa vides, hæc audis. Vide igitur quid dicat ſponſæ, vt ne putet quia hæc ſolùm accepit, etiam ſi eximia erant dona, licet ineffabilia, quamuis mentem tranſcendentia. *Audi filia & vide.* Audi illa, nempe futura: *vide* hæc, præſentia. Vide hæc, vt ne dicas: rurſus in ſpe, rurſus in fide, rurſus in futuro. Etiamnum vide, hęc quidem do: illa verò me daturum polliceor. Quæ, polliceor, in ſpe repoſita ſunt: interim pignora hæc accipe. hæc accipe vino arrabonis, hæc cape in ſpecimen & argumentum. Promitto ſibi regnum, certiſſimam fidem ſume ex præſentibus donis, mihi crede.] Idem Chryſoſtomus Homilia 23. in 2. Cor deſponſatam à Chriſto Eccleſiam affirmat exhibita ei dote, non auri, argenti, ſed regni cœlorum. Quod bellè confirmat egregium reſponſum, ſponſæ iniurioſi Aruerni apud Gregorium Turonenſem lib. 1. Hiſtoriarum Francorum cap. 42. Regnum item ſponſæ ſuæ in dotem delatum à Chriſto ſponſo, annotat S. Ambroſ. lib. 1. de Virginibus *ſub finem*. Interpretatur autem de regno inuicti animi in illecebras voluptatum. S. Cyrillus loco notato ex Glaphiris, fidem, iuſtitiam, & miſericordiam iuxta Oſeam cap. 2. aſſignat pro huius ſponſæ dote, nempe inchoata. Arrhas vocauit Chryſoſtomus, ad quas etiam pertinet Euchariſtia, quam pro dote Eccleſiæ aſſignat autor ſermonis de cœna Domini apud Bernardum. Optimè omnium Apoſtolus Epeſ. 5 tradidiſſe ſe Chriſtũ pro ſponſa ſua quaſi in dotem affirmat: quod Actorum 20. aliter expreſſit, dicens Chriſtum acquiſiuiſſe, ideſt comparaſſe, & emiſſe, Eccleſiam ſanguine ſuo. Coëmi enim vxores, tulit olim vſus iuxta illud Oſeæ 3. *fodi eam mihi*, (ideſt *emi* vt ibi Ribera & Caſtro rectè oſtendunt,) *quindecim argenteis*. Et Geneſ. 34. Sichem Dinæ nuptias ambiens, *quæcumque ſtatueritis dabo: augete dotem & munera poſtulate, & libenter tribuam.* Mitto prophana teſtimonia quæ profert Tiraquellus ad lib. 4. connub. Eam igitur pretioſiſſimam dotem omni pretio ſuperiorem; ſanguinem inquam, & vitam ſuam, deſpondendæ ſibi Eccleſiæ Chriſtus Dominus libentiſſimè profudit. Ita diſertè S. Ignatius Epiſt. ad Philadelphios *ferè in fine*. Annuit S. Ambroſ. l. de Iſaac c. 5.

Nemo cum his muneribus componat ſponſalitiam vel dotalem largitatem quantamcumque; etiamſi profuſiſſimos fuiſſe ſponſos quoſdam prodant hiſtoriæ. Quæ de Anulpho, Placidiam Honorij ſororem deſpondente, ſcribit Olimpiodorus apud Photium Cod. 8. magnificentiſſima videntur. Gothum quippe illum de Romanis manubiis lectiſſima quæque, ſponſæ pretioſiſſimo throno inſidenti, Narbone in Gallia obtuliſſe prodit, per adoleſcentes quinquaginta: quorum quilibet diſcos duos exhibebat, vnum aureis nummis, alterum gemmis lapilliſque pretioſiſſimis redundantem. Quid tamen hæc & alia dotalis munificentiæ, vel ſponſalitiæ largitatis ſpecimina, ad Chriſti ſanguinem?

Sponſæ annulus, ac mundus.

824 Annulum ſponſæ iſti ſuæ datum à Chriſto, S. Chryſoſt. hom. in illud *Aſtitit Regina*, eruit ex Apoſtolo. Deſcripſerat ibi S. Chryſoſt. ſponſæ huius turpiſſimum & infœliciſſimum ſtatum. Benigniſſimam quoque ſponſi erga eam miſerrimè ac fœdiſſimè iacentem, condeſcenſionem expreſſerat Tum ſubdit. [Ecquid facit? accipit eam; ſibi eam accommodat. Quid dat ei? Annulum. Quemnam? Spiritum ſanctum. Dicit Paulus *qui autem confirmat nos nobiſcum Deus, qui & ſignauit vos, ac dedit Arrhabonem Spiritus ſancti.* Spiritum ei dat.]

De veſtibus & mundo muliebri ſponſæ præſtito, plenè Autor ſermonis in parabolam nuptiarũ filij Regis apud Bernardum. Veſtitum deauratum varietate circumdatum ex Pſalte ſic exponit

nit Chryſ.hom.in illud Aſtitit Regina. [Aduerte animum. Nam ipſa dictio multiplicem continet ſententiarum vim,& eam ſanè generoſam. Non dixit, *Aureo*,ſed *deaurato*. Solerter audi, veſtimentum quod aureum eſt,filis contexitur prorſus aureis: quod verò deauratum,particulis aliquot aureis, aliquot ſericis intertexitur. Qua igitur ratione non dixit ſponſam ferre aureum veſtimentum, ſed deauratum?Cauſam aduerte exactiùs. Conuerſationem ſubindicat Eccleſiæ, quæ diuerſa eſt & multiformis. Nam quando non vnius eiuſdémque propoſiti ſumus omnes; ſed hic quidem Virginitatem exercet,iſte autem ſectatur viduitatem, ille verò religioſam pietatem meditatur & excolit;.ob id multiplex ac variegata dicitur veſtis Eccleſiæ. Quum igitur certiſſimè noſſet Dominus noſter, quod ſi vna & eadem via incederent omnes, permulti animi lentore fatiſcerent, & laſſarentur, vias nobis ſecuit diſtincti ac diuerſi inſtitui. Non potes per Virginalem ſtatum, regnum introire? Per nuptias ingredere. Non potes vnico coniugio contentus viuere?Per alteras nuptias ingredior. Non potes per temperantiam frugalitatémve ingredi?Intra per eleemoſynam. Non potes per eleemoſynam? Introi per ieiunium. At ne hoc quidem potes?Illam age, fac, hoc age, exerceto. Ob hoc, veſtem non prodidit eſſe auream, ſed deauratam. Aut enim ſerica eſt,aut purpurea, aut certè aurea. Non potes eſſe aureus? Eſto ſericus. Suſcipio te; Tantùm inueniaris in veſtimento. Hac ratione dixit Paulus, *ſi quis ædificat ſuper fundamentũ hoc,aurum,argentũ,lapides pretioſos.* Non potes precioſus eſſe lapis?Eſto aurũ Non potes eſſe aurum? Eſto argentum. Solùm perſiſte in fundamento. Rurſus aliò loco; *Alia claritas ſolis, & alia claritas Lunæ, & alia claritas ſtellarum.* Non potes eſſe Sol? Eſto Luna. Non potes eſſe Luna? Eſto ſtella. Non potes eſſe eximia quædam ac præluſtris ſtella? Eſto vel vna de minoribus;Tantùm ſis in cœlo. Non potes eſſe Virgo? Ducito vxorem cum continentia coniugali, modò in Eccleſia perſeueres. Non potes expers viuere prædiorum ac facultatum? facito eleemoſynam: Tantùm permane in Eccleſia, in veſtimento.]

Iſaias, ad hanc ſponſæ veſtem, externos populos & gloriam eorum pertinere dixit. Sanè quas veſtes,& monilia,mundúmque muliebrem Lippæ ſponſæ Liæ,ideſt(vt S.Cyrillus interpretatur,) Synagogæ contuletat,ipſe Deus Ezech. cap.16. inſigni apparatu,aſſumpta exprobrantis perſona deſcribit dicens. *Veſtiui te diſcoloribus & calceaui te ianthino: & cinxi te byſſo, & indui te ſubtilibus. Et ornaui te ornamento, & dedi armillam in manibus tuis, & torquem circà collum tuum. Et dedi in aurem ſuper os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo. Et ornata es auro & argento, & veſtita es byſſo, & polymito, & multicoloribus ſimillam & mel & oleum comediſti, & decora facta es vehementer nimis;& profeciſti in regnum.*] Specioſiorem, veréque Rachelem, Eccleſiam, Chriſtianam ſplendidiùs ornatam ac veſtitam quis addubitet?

Amicorum ſponſi ad ſponſalia iſta cum ſponſo concurſus, his verbis à Nyſſeno deſcribitur hom. 1. in Cant. [Accedit ſponſus adducens chorum quorumdam amicorum & eidem gratorum. Ij ſunt autem adminiſtratorij Spiritus, per quos ſeruantur homines,aut ſancti Prophetæ, qui ſponſi voce audita, lætantur & exultant ob puram & ab interitu alienam quæ conſummatur coniunctionem, per quam anima Deo coniuncta fit vnus Spiritus, ſicut dicit Apoſtolus.] Similiter ſanctorum & ſanctarum veteris Teſtamento concurſum ad has nuptias, in gratiam ſponſi quem diligunt, ſcitè deſcribit apud Chryſoſtomum Autor homiliæ de Turture *in fine*. Fuſius ſed admodùm inſulsè idem deſcribitur apud Cyprianum ea notha lucubratione,cui titulus eſt, *cœna*, in extremo angulo operum ſuppoſititiorum.

De ſponſationis tabula,tempus,ac locus.

825 Tabulas deſponſationis D. Auguſtinus non vno loco ſcriptura Sacra eſſe ait quod iis contineantur pacta connubialia. Aliter has tabulas accipit Autor hom.de Turture apud Chriſoſtomum *ſub finem* homiliæ. [Neceſſe(inquit) erat,ſicut in nuptiis dotalia ſcribi ſponſæ, charta quærebatur,& ſcriptor & calamus. Dicit Spiritus ſanctus ad Eſaiam: *Accipe tu chartam nouam,& grandem,& ſcribe in ea.* Quærebatur calamus,Inuentus eſt apud Dauid.Dicit enim de eo: *Lingua mea calamus ſcribæ, velociter ſcribentis.*]

Deſponſationis tempus, non aliud fuit quàm momentum vnitæ Verbo Dei humanitatis. Nam quamuis ea vnio non id fuerit quo Chriſti ſponſalia ſunt conſtituta cum humanitate illa ſingulari, tamen per eam Chriſti ſponſalia cum Eccleſia fuere celebrata;quatenus ex vnius illius naturæ perſonali aſſumptione, certa ſpes facta eſt, & præſtita promiſſio, totius humanæ naturæ in Chriſti coniugium admittendæ. Idque apertè voluere varij Patres. Signo nonnullos. Proclus hom. de Natiuitate vocat Deiparam thalamum in quo Verbum humanam carnem ſibi deſponſauit.

Arnulphus Lexonienſis ſerm. in Synodo. [Eccleſia,(inquit,)ſponſa dicitur. Nullo ho nomine manifeſtiùs exprimi potuit inter eos Sacramentum vnitatis, & ſinceræ perfectio charitatis. Quæ enim verior vnitas & charitas eſt, quàm duo in carne vna fieri, & ipſos vno eodémque Spiritu vegetari? Quoniam ipſe ab ea in vnitatem eiuſdem carnis,& ipſa ab eo in vnitate eiuſdem ſpiritus eſt aſſumpta. *Erunt itaque duo in carne vna.* Profectò Chriſtus & Eccleſia. Nempe Verbum caro factum eſt. Sed & totum corpus Eccleſiæ,Spiritu Chriſti vegetatur & regitur. Prudenter negotiata eſt Eccleſia, carnem dedit, vt acciperet Spiritum, & ipſe animatum corpus aſſumens, largitus eſt nobis ſuam deitatem. Fœdus hoc in perſona Chriſti celebratum eſt,quando ſcilicet cum humanitate diuinitas, & cum diuinitate conuenit humanitas. Sponſalia hæc ibidem,auctoritate Patris & ſancti Spiritus obumbratione firmata ſunt. Nec enim adhuc niſi ſponſalia ſunt, nondum celebratæ ſunt nuptiæ, nondum matrimonium conſummatur.Porrò complebuntur omnia in futuro,cùm ſponſus aduenerit,& intrabunt qui parati inuenti fuerint cum ipſo ad nuptias, imparati foribus excludentur.]

D. Auguſt. tract. 2.in Epiſt. Ioan. verbis illis. [Commendatus eſt nobis ſponſus. De ſponſa videamus quid dicat, vt tu cum cognoueris ſponſum,& ſponſam, non ſine cauſa ad nuptias venias. Celebratio enim nuptiarum omnis

celebratio: Eccleſiæ enim nuptiæ celebrantur. Ducturus eſt vxorem filius Regis, & ipſe filius Regis Rex, & qui frequentant, ipſi ſunt ſponſa. Non quomodò in nuptiis carnalibus, alij frequentant nuptias, & alia nubit; in Eccleſia, qui frequentant. Si benè frequentant, ſponſa ſiunt: Omnis enim Eccleſia ſponſa Chriſti eſt, cuius principium & primitiæ, caro Chriſti eſt ibi iuncta eſt ſponſa ſponſo in carne.]

Locum S. Ambroſij, ex libro de Inſtitutione Virginis cap. 16. & alios pleroſque Patres qui illud canticorum 3. *in die deſponſationis eius*, de hoc momento vniti carni noſtræ. Verbi acceperunt, ſignaui ſuprà, agens de corona Regis gloriæ, ſeu de diademate quo coronauit eum mater ſua.

826 Amedeus Lauſan. hom. 3. de Deipara *poſt medium* [Ecce diximus qualiter deſcenderit Dei Verbum. Vbi namque deſcenderit, ſimili modo manifeſtum eſt: quia deſcendit in vterum Virginis, vterum impollutum, immaculatum, conſecratum manu vnctionis diuinæ. Ibi carni noſtræ copulatum, naturæ aſſociatum, impleuit Sacratiſſimum & ſecretiſſimum Sacramentum, vt eſſent duo in carne vna, & vno contubernio fruerentur.]

S. Bruno Pſal. 18. [In perſona ſua exultauit ad currendam viam, ideſt ad citò complendam Patris obedientiam, quæ fuit ei via ad gloriam ex eo tempore quo fuit procedens de thalamo ideſt de Virginis vtero: Suo ideſt ſibi congruo; Ipſe dico, exiſtens tanquam ſponſus, ideſt in illo reuera factus ſponſus carnis humanæ quam ſibi tunc coniunxit. Secundùm diuinitatem dico, carnis ſuæ ſponſus: de qua deſponſatione in canticis ſponſa Eccleſia Synagogæ dicit, *Egredimini filia Sion, & videte Regem Salomonem in diademate quo coronauit eum mater ſua in die deſponſationis illius, & in die lætitia cordis eius*. Eſt & Eccleſiæ ſponſus, & ſi non adeò vt idem in canticis, *quàm pulchra ſunt mamma tua, ſoror mea ſponſa*; Sed Eccleſiæ ſponſus, ſecundùm adoptionem gratiæ tantùm. Carnis verò ſuæ ſecundùm adoptionem gratiæ tantùm. Carnis verò ſuæ ſecundùm vnionem perſonæ. Thalamum dicit vterum Virginis, eo quod in eo carni ſponſæ, Dei Verbum coniunctum eſt, vt in thalamo ſponſus ſponſæ coniungitur.]

Ex dictis liquet quoque de loco deſponſationis, qui alius non fuit quàm vterus Deiparæ, in quo humanitas noſtra cum Verbo Dei eſt copulata. Præter proximè allegatos occaſione temporis factæ deſponſationis id quoque attingentes, audi S. Gregorium hom. 38. in Euangelia, cum præmiſiſſet nuptias Chriſti reſpicere propriè Eccleſiam ſponſam. [Vterus genitricis Virginis, huius ſponſi thalamus fuit. Vnde & Pſalmiſta dicit: *In ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo*. Tanquam ſponſus quippe de thalamo ſuo proceſſit, qui ad coniungendam ſibi Eccleſiam, incarnatus Deus, de incorrupto vtero Virginis exiuit.]

S. Auguſt. non diſſimiliter in Pſal. 44. ad Pſalm. titulum. [An fortè & in nuptiis iſtis quo inuitati ſumus, thalamus non eſt? Et vnde dicit alius Pſalmus. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo?* Coniunctio nuptialis, Verbum & caro. Huius coniunctionis thalamus, Virginis vterus. Etenim caro ipſa, Verbo eſt coniuncta, vnde etiam dicitur, *Iam non duo ſed vna caro*. Aſſumpta eſt Eccleſia ex genere humano, vt caput eſſet Eccleſiæ, ipſa caro Verbo coniuncta, & cæteri credentes membra eſſent illius capitis. Nam vis videre quis venerit ad nuptias? In principio erat Verbum.] Nempe ad deſponſationem cum humana tota natura, ſeu cum Eccleſia, Verbum Chriſtum venit, ſeu per humanitatem quam ſibi copulauit.

Laurentius Iuſtinianus lib. de caſto connubio verbi & animæ cap. 9. & idem affirmat, & quanta ex delectu ad hoc munus, gloria ſit Deiparæ, pulcherrimè expreſſit. [Verbum ſponſus, caro ſponſa Virginalis vterus thalamus, in quo factum eſt, & de quo egreſſum eſt, vt habitaret in nobis. Hoc exprimere Citharœdus ſanctus voluit, quum in Pſalmo caneret, dicens: *In ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo*. Meritò talis eligitur thalamus, in quo diuina celebrentur myſteria. Erat quidem beata Virgo thalamus puritate nitidus, moribus ornatus, & omni præditus ſanctitate, floribus aſperſus, virtutibus decoratus, fragans caſtitatis odore. charitate feruens, virginitate redolens, pollens humilitate. Ipſa eſt glorioſa Domina & beata fœmina, innupta & fœcunda, mater & virgo, ancilla, & genitrix, quæ culpam abſtulit, & dedit gratiam, quæ contulit mundo pacem hominibus Deum, finem vitiis, vitæ ordinem, moribus diſplinam. Ipſa eſt, quæ ſuſcepit Verbum, concepit Filium, & peperit Chriſtum. Ipſa effecta eſt porta cœli, Paradiſi ianua, ſtella maris, ſolatium mundi, peccati refugium, naufraganti portus, auxilium periclitanti, erranti via, deſperanti ſalus, mundi interuentrix, interemptrix peccati, Diaboli terror, & ſpiritualibus nequitiis pauor. Ipſa eſt Tabernaculum Teſtamenti, arca fœderis, templi propitiatorium, thronus Dei, virga florida, nubecula leuis, hortus concluſus, ſignatus fons, porta clauſa, columba immaculata, roſa redolens, lilium candens, flos intens, virgula fumans, oliua virens vitis fructificans, cupreſſus ſe attollens, palma frondens, terebinthus ſe expandens, campus germinans, terra pullulans. Eſt etiam ipſa glorioſa aurora ſurgens, lucifer rutilans, luna pulchior. Sole ſplendidior, auro purior, gemmis pretioſior, balſamo ſuauior, margaritis charior, nectare dulcior, omni harmonia delectabilior. Hæc eſt virgo pudiciſſima, quæ chirographum aboleuit decreti, & protoparentum abſtulit opprobrium, quæ arenti ſeculo ſtillicidia gratiæ irrorauit, & ipſum fœcunda ditauit fruge: quæ pereunti mundo, & aquarum diluuio inundanti, portum ſalutis aperuit. Hæc nempe eſt Virgo ſanctiſſima, quæ virtutum omnium ornata decore & gratiarum plenitudine, atque donorum cœleſtium irradiata fulgore, cœlorum Regem ſuo ad ſe traxit odore. Nimio namque innocentiæ, ac Virginitatis reſperſa candore, tanquam præ cæteris ſanctior, Dei mater efficitur.]

Nuptiæ ſponſalibus ſubiunctæ.

827 Præmiſſa deſponſatióne tanquam anteambulone & præludio, conſecutæ ſunt nuptiæ quas celebratas eſſe ab initio prædicationis Chriſti & duraturas ad mundi vſque metam quouſque protogabitur hominum ad Deum adiunctio cenſuit Gregorius Nyſſenus hom. 11. in Cant. vbi præfatus ſanctos Angelos deſignari illis hominibus quos Chriſtus Luc. 12. dixit expectare Dominum ſuum donec reuertatur à nuptiis, cauſam hanc reddit. [Illi enim ſunt qui Domini expectant reditum à nuptiis, & cœleſtibus portis oculis aſſident vigilantibus, vt per eas rurſus ingrediatur Rex gloriæ reuerſus à nuptiis inſuper cœleſtem illam beatitudinem. Vnde congruenter ei quod canitur in Pſalmis, *tanquam ex thalamo procedens ſponſus*, nos ſibi deſpondit Virginem per myſticam regenerationem, quæ cum idolis fuerat fornicata, ad incorruptionem Virginalem ipſa reformata natura. Peractis ergo iam nuptiis, & Eccleſia à Verbo deſponſa, ſicut dicit Ioannes; *Qui habet ſponſam, ſponſus eſt*; & ea admiſſa in thalamum myſteriorum ac Sacramentorum, expectabant Angeli reditum Regis, reducta Eccleſia ad beatitudinem quæ eſt ſecundùm naturam.] Quia verò allectio populorum ad Eccleſiam & Chriſtum, per baptiſmum, non eſt facta ex obligatione ante promulgatam de ſuſcipiendo baptiſmo legem, quod primùm factum eſt in Pentecoſte, idcirco qui iſta ad ſeueritatem doctrinæ Theologicæ exegerunt, eo vſque diſtulerunt Chriſti nuptias. Nonnulli quidem Patres, & nominatim S. Chryſoſtomus homil. 23. in 2. Corinth. tractans illud *deſpondi vos* aiunt alteram vitam eſſe tempus nuptiarum, præ quo tempus huius vitæ ſit tantùm tempus deſponſationis. Et ita inſinuatur Matth. 25. vbi Virgines quæ paratæ erant, dicuntur ingreſſæ cum Chriſto ad nuptias. Tamen conſentaneè ad pleraſque Scripturas, nuptiæ Chriſti cum Eccleſia, iam in hac vita celebrari ſunt cæptæ, vel in Pentecoſte vt diximus vel ex quo fieri cæpta eſt allectio populorum ad Chriſtum; vel à puncto mortis in cruce: quæ fuit grani frumenti deiectio in terram, vt creſceret in fide populorum. Nam id quoque tempus nuptiarum Chriſti cum Eccleſia, agnoſcunt non pauci. Cui ſententiæ, perſpicuè fauet, quod thalamum nuptialem in quo coniunctio facta eſt ſponſi cum Eccleſia, S. Auguſtinus lib. 2. de Symbolo ad Catechumenos cap. 6. aſſignat crucem. [Quid reſtat (inquit) inuenite, niſi vt procedat velut ſponſus de thalamo ſuo, accipiat ſponſus ſponſam, quæratur, inueniatur quæ ei coniugatur? (Non ſolus homo, ſed Deus eſt & homo. Quæratur quæ ei coniungatur) Qualis eſt ei qua natus eſt, talis ei inueniatur, quæ & matrem reddat fœcundam, & Virginem ſeruet intactam; filius permanentis Virginis Virginem permanſuram accipiat. Ecce tempus eſt, modò Iudæi ſuam impleant voluntatem, quando dignatur ipſe dare poteſtatem. Agite Iudæi neſcientes, nuptias Agni. Datæ premunt pecuniæ malo Iudæ, Agite vt ille qui natus eſt de Virgine, à Pontio Pilato ſuſpendatur in cruce. Aſcendat ſponſus noſter thalami ſui lignum.] Et mox poſt deſcriptis Chriſti probra & cruciatus. [Exulta exulta ſponſa Eccleſia, quia niſi iſta in Chriſto facta eſſent, tu ab illo formata non eſſes, venditus redemit te occiſus dilexit te. Et quia te plurimum dilexit, mori voluit propter te. O magnum Sacramentum huius coniugij. O quam magnum myſteriũ huius ſponſi & huius ſponſæ, non explicabitur dignè humanis verbis. De ſponſu ſponſa naſcitur, & vt naſcitur, ſtatim illi coniungitur, & tunc ſponſa nubit, quando ſponſus moritur & tunc ille ſponſæ coniungitur quando à mortalibus ſeparatur. Quando ille ſuper cœlos exaltatur, tunc iſta in omni terra fœcundatur. Quid eſt hoc? Quis eſt eſſe ſponſus abſens, & præſens. Quis eſt iſte ſponſus præſens & latens, quem ſponſa Eccleſiæ fide tantùm concipit, & ſine vllo amplexu membra eius quotidie parit?]

Epithalamium.

828 Epithalamium, deſiderari paſſus non eſt Spiritus ſanctus cum per Dauidem, tum per Salomonem. Dauid inſigne planè panxit Pſal. 44. & idcirco ad eius titulum S. Auguſtinus. [Gaudeamus, (inquit,) in nuptiis & nos erimus cum iis qui fiunt nuptiæ, qui inuitatur ad nuptias, & ipſi qui inuitati ſponſa eſt. Etenim ſponſa Eccleſia eſt, ſponſus Chriſtus. Solem dici à Scholaſticis carmina quædam, vxores ducentibus & nubentibus, quæ vocantur Epithalamia, quidquid ibi cantatur, ad honorem cantatur ſponſi & ſponſæ.]

Quod Ioanni Baptiſtæ hoc epithalamium adſcribit apud Chryſoſtomum autor homiliæ de Turture, *ſub finem* putatque comprehenſum verbis illis, *qui habet ſponſam ſponſus eſt*, non adeò placet. Neque enim ea Verba redolent Epithalamium, ſicut facit totus Pſalmus 44. Et Canticum Canticorum Salomonis. Fuerunt hæc Epithalamia cantica dramatis, qualia olim recepta in nuptiis vt apud Philonem videre eſt lib. de vita ſupplicum proptereáque S. Ambroſius ſerm. 25. de ſanctis *ſub finem* meminit chorearum & ſaltationum myſticarum in his nuptiis. Cæterum quod canticum canticorum Salomonis, inter Epithalamia Chriſto ſponſo & Eccleſiæ ſponſæ decantata recenſeo, ex ſenſu & iudiciu feci SS. Patrum, qui Canticum Canticorũ Salomonis, (ſic dictum eo quod contineat myſteria myſteriorum iuxta Nyſſeni doctrinam hom. 1. in Cant.) nequaquam ad Salomonis cum filia Pharaonis carnale connubium ſpectare voluerunt, ſaltem vt ibi ſiſtatur & eraſè nimium & carnaliter philoſophati ſunt quidam, ſed dixerunt eſſe Epithalamium pertinens ad has Chriſti cum Eccleſia nuptias. Diligentérque cauendum eſt, ne quod ante annos aliquod non ſine ſtomacho noſtro factum à quoppiam vidimus, ad nuptias profanas transferentes & profanantes auguſtiſſimum illud canticum, indigni fiamus quibus Spiritus ſanctus Sacratiſſima myſteria, illis noſtratium verborum affectum incenſiſſimum prodentium inuolucris abdita, velit reſerata. [Nemo ergo (vt prudentiſſimè ait Nyſſenus homilia 1. in Cant. Agens de vero illius cantici ſenſu) perturbationibus animi obnoxius & Carnalis, veteris hominis mortuum adhuc olens fœtorem, ad beſtiinas trahat ineptias diuinitùs inſpiratarum ſententiarum

ac Verborum ſignificationes : ſed vnuſquiſque piè à ſeipſo excedens,cum fuerit extra mundum materialem,& per impatibilitatē quodammodò redierit in paradiſum, & per puritatem Deo ſimilis euaſerit,ita procedat ad adytum myſteriorum, quæ in hoc apparent libro. Quod ſi ad hæc audienda ſit aliquibus imparatus animus, audiat Moſem lege cauentem, ne ad montem ſpiritualem audeamus aſcendere,priuſquàm cordium noſtrorum lauerimus veſtimenta, & conuenientibus cogitationum aſperſionibus animas expiauerimus. Quamobrem nunc, dum in hac aſſidemus contemplatione, exiſtimo oportere nuptialium obliuiſci cogitationum,conuenienter præcepto Moſis,qui lege cauit, vt qui initiarentur myſterijs, puri eſſent à nuptiis:& in omnibus ſuſcipere precepta legiſlatoris eos qui ſunt proceſſuri ad ſpiritualem montem legis, in quo fœmininum genus cogitationum, cum apparatu materiali relinquitur in vita inferiori. Quæuis autem rationis expers mentis conceptio, ſi in hoc monte viſa fuerit,rigidioribus cogitationibus,veluti quibuſdam lapidibus, occidetur. Nam ſic quidem vix audierimus vocem huius tubæ,quæ magnum & valdè mirandum edit ſonitum, & ſupra vires eorum qui ſuſcipiunt, quam emittit ipſa caligo obſcuritatis in qua eſt Deus, qui igne comburit quidquid eſt in hoc monte particeps materiæ.]

Sponſa per has nuptias prouectio, ſalua, vel etiam reddita integritate.

829 Si iuxta hoc monitum, ſpiritualiter ac piè illud canticū ſcrutemur,liquebit perſpicuè, celebrari eo Auguſtiſſimo Epithalamio, ſponſi & ſponſæ decora, diuinique cōnubij fœlicitatem;quæ tanta benignitatis ſponſi gloria & aduentitia ſponſæ ſublimitate nitet, vt omnem fandi copiam longè tranſcendat. Sed ſponſi quidem maieſtas crementi neſcia, nouo duntaxat apud nos ſplendore profuſiſſimæ charitatis, & beneuolentiſſimi, ac à nundinatione elongatiſſimi affectus,collucet. Sponſæ verò,incredibile eſt quantum ex hoc connubio acceſſerit ornamenti ac dignitatis.Reginam cæli ac terræ factam Theodorus Mopſueſtenus apud Facundum Hermian.lib.9.cap.2.tractans locum ex pſal.44. colligit ex regia ſponſi dignitate. Radiis enim maritorum collucere Auguſtas, Romanis legibus,& vſu omnium gentium,eſt proditum.Quare ſic ratiocinatur Theodorus [Ad quem itaque hominum loquens inficit,*ſedes tua Deus in ſæculum ſæculi?* Si autem de Rege Deo dicit,manifeſtum quoniam & de Regina non muliere, ſed Eccleſia,quam Chriſtus ſibi per fidem deſponſauit,per affectum animæ,ſcilicet, ſibi iungendam.Etenim moris eſt Scripturæ diuinę,eos qui per ſcientiam adiunguntur Deo,coniugem eius vocare,ad oſtendendam eorum cum Deo pleniſſimam copulationem & vnitatem.] Et mox [Quoniam igitur ſemper Dei coniux dicitur congregatio hominum, qui ei per ſcientiam copulantur,Regem autem Chriſtum conuenienter appellauit:neceſſariò ergo eſt Regina, quæ Regis vxor eſt,non alia promotione circa illam procedente, quàm ea quam de viri dignitate communicat.Conſequenter ergo Reginam vocat Eccleſiam,oſtendens quantam ſortita ſit ex Chriſti adiunctione dignitatem, quæ ei acceſſit ex fide.]Hæc eſt ſponſæ Chriſti Eccleſiæ, eminentiſſima ex hoc coniugio dignitas.

Neque verò (vt in humanis aſſolet) ſponſæ ex connubio deceſſit integritas:ſed ingenti prodigio,ſponſa vel ſi ante coniugium caruiſſet integritate, planè redintegraretur in Virginem. [O rem nouam!(exclamat S.Chryſoſt.hom.23. in 2.Corinth.) in mundo Virgines ante matrimonium manent:poſt matrimonium non item. Hîc autem non ſic.Verùm etiamſi Virgines ante hoc matrimonium non ſint,poſt initum matrimonium Virgines efficiuntur. Ad hunc modum,tota Eccleſia Virgo eſt. Etenim ad omnes & coniugatos & coniugatas Paulus loquitur.]

Ita Chryſoſt.Gloſſans illud S. Pauli ad vniuerſam Eccleſiam ex vtroque ſexu coagmentatam *deſpondi vos vni viro Virginem caſtam exhibere Chriſto.* Eademque habet hom.in Eutropiū. Simili quoque ſenſu S.Auguſt.tract.13.in Ioan. Eo quoque Apoſtoli loco allegato,ait. Omnis Eccleſia Virgo appellata eſt, diuerſa eſſe membra Eccleſiæ diuerſis donis pollere videns atque gaudere.Alij coniugati, aliæ coniugatæ: lij viduati vxoribus vltra non quærunt,aliæ viduatæ maritis vltra non quærūt,alij integritatem ab ineunte ætate conſeruant, aliæ Virginitatem ſuam deuouerunt. Diuiſa ſunt munera, ſed omnes iſti vna Virgo eſt. Vbi eſt iſta Virginitas? non enim in corpore.In corpore paucarum fœminarum eſt.Et ſi dici Virginitas in viris poteſt, paucorum virorum ſanctitas, integritas etiam corporis eſt in Eccleſia, & honorabilius membrum eſt.Alia autem membra, non in corpore, ſed omnia in mente ſeruant Virginitatem. Quæ eſt Virginitas mentis? integra fides, ſolida ſpes, ſyncera charitas.Hanc Virginitatem timebat ille,qui zelabat ſponſam à ſerpente corrumpi.] Fusè item Orig.in eandem ſententiam diſſerit, lib.12.in Leuit.*ferè in fine*,eum de vxore magni Sacerdotis Virgine,nō vidua,aut meretrice.Religio ſit miſſum facere Clementem Alexandrinum qui 1.Pædagogi c.6.in hanc rem ſic exclamat.[O miraculum myſticum!Vnus quidem eſt vniuerſorum Pater. Vnum eſt etiam Verbum vniuerſorum,& Spiritus ſanctus vnus,& ipſe eſt vbique.Vna autem ſola eſt Mater Virgo: mihi autem placet eam vocare Eccleſiam. Lac non habuit mater hæc ſola, quoniam ſola non fuit mulier.Virgo eſt autem ſimul & Mater, integra quidem & inuiolata vt Virgo, amans autem vt mater:& ſuos acceerſens infantulos,ſancto lacte, nempe Verbo infantili enutrit. Ideo autem lac non habuit, quod lac eſſet hic infantulus pulcher & appoſitus; ſcilicet corpus Chriſti, nouum cœtum Verbo nutriens.]

Inde ſponſa priùs quàm vxor dicta, & cur ſimul vidua quantum dilecta.

830 Hæc porrò integritatis per hoc coniugium redintegratæ vel ſeruatæ prærogatiua, videtur in cauſa eſſe, cur paſſim Eccleſia, non Chriſti vxor,ſed ſponſa audiat.Quamquam aliter philoſophatur de his denominationibus auctor breuis dialogi de altercatione Synagogæ & Eccleſiæ tomo 6. Auguſtini Verbis illis. [In Apocal. Ioannes ait,*veni oſtendam tibi nouam nupsam ſponſam agni.Et eduxit me in Spiritu in montem magnum & oſtendit mihi ciuitatem ſanctam,Hieruſalem deſcendentem de cælo,habentem*

claritatem

claritatem Dei. Sic etiam Ioannes ait; *Regnabit Dominus Deus omnipotens, exultemus & lætemur demus ei claritatem, quoniam venerunt agni nuptiæ & vxor eius ſe præparauit.* Vides ergo & ſponſam & vxorem dictam fuiſſe per legem: ſponſam,, quòd ſpondeo fidem me reddituram Domino Saluatori: vxorem, quòd per conceptum baptiſmi Spiritu maritante, filios vteri mei lauacro ſurgente producam. In quo puerperio generationis gratioris, Spiritus & anima nuptiali Societate iunguntur.] Auctor item tractatus de paſſione Domini apud Bernardum cap.3. aliunde quàm inde diximus, cenſet denominari Eccleſiam, non *vxorem*, ſed *ſponſam* Chriſti, tractans illud Cant.4. *vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa.* Sic enim ſcribit. [Sed quare ſoror & ſponſa? An non poterat ſufficienter ſponſi amantis affectum oſtendere ſolius ſororis vel ſolius ſponſæ poſitio? Vel quare ſponſa & non vxor? Cum quotidie vel Eccleſia, ſiue quælibet fidelis anima, ſponſo ſuo Chriſto bonorum operum ſobolem debeat generare. Paucis dico, ſolent ſponſæ nondum alligatæ coniugali vinculo, amari ardentiùs quàm poſtea. Tempore enim procedente, amor ipſe componitur, ſponſus ergo noſter, vt magnitudinem inſinuet ſui amoris qui tempore non decreſcit, amicam ſuam, *ſponſam* appellat, eo quod illius amor ſempe nouus ſit. Sed quia ſponſæ etiam carnaliter diliguntur; vt in amore ſponſi noſtri nil carnale ſapias, ipſam ſponſam ſuam, *ſororem* appellat, qua ſorores iam nequaquam carnaliter adamantur.]

Et hinc Autor ſermonis de Virginibus apud eundem Bernardum, perpulchrè inſert, quanto deſiderio æſtuandum ſit Chriſti ſponſis, Eccleſiæ membris, vt Chriſto in cœlis iungantur. [Sponſa ergo es (inquit) Ieſu Chriſti; ſed hoc nomen tuum diligenter attende. *ſponſa* vel *ſponſi* nomen ab eo quod eſt *ſpondere*, Grámatici deriuant. Dicuntur autem ſponſus & ſponſa, quia ſe ſibi alterutrum ſpondent, vt nec ille nec illa alteri nubat. Porrò inter diem deſponſationis huius, interponitur aliquando breue ſpatium, aliquando & productum; & tamen definita ac denominata eſt dies qua debeant conuenire: quod quidem ſapienter atque vtiliter ſtatutum eſt, vt interim mutuus amor augeatur & creſcat, & impatiens deſiderium cupitæ copulæ, quo amplius differtur, igneſcat: & quia iuxta Salluſtium, cupienti animæ nil ſatis feſtinatur, tempus dictarum nuptiarum properantius eſſe deſiderent. Sic Iacob pro Rachele ſeptenarium à die deſponſationis labore deſudat, cubat ſub dio, gelu alget, ſolibus vritur, nec tanti ac tam diuturni laboris, amator vehemens cedit iniuriç. Quorſum autem iſta? vt & tu ſi iã ſponſa Chriſti es, ardeas amore, æſtues deſiderio, Anheles ſuſpitijs, dum tardat dies copulæ concupitæ. Ait quidem. *Palleat omnis amans*, vt pallor & macies ſint amoris ſigna certiſſima. Quid tibi cum lautioribus epulis? Quid tibi cum vino? non eſt hoc Monachorum. Epulentur, ſplendidè ciues Babylonis. Si te viderit ob amorem ſuum ſponſus marceſſere, ſi palleſcere, ſi caleſcere impatienti deſiderio, accelerabit copulæ diem, offeret oſcula, iunget amplexus. O lætam diem nuptiarum! ô felicem ſponſam tali coniugio!]

831 Cum autem huius ſponſæ nobilis in portis vir, ſit immortalis, mirum eſt quomodò Eccleſia pſal. 131. v. 15. nominetur *vidua*, Verbis illis, *viduam eius benedicens benedicam*: quæ de Eccleſia dici S. Hilarius ibi, optimè docet, & confirmat ex Apoſtolo, qui mulierem, liberam per viri mortem, à lege liberatam, tradit eſſe Eccleſiam. Annuit ad eundem Pſalmis locum, S. Auguſtinus, vbi cauſam quamobrem Eccleſia marito licet ac ſponſo numquam deſtituta, vocetur vidua, optimè expreſſit [Omnis (inquit) anima quæ intelligit ſe deſertam omni auxilio, niſi ſolius Dei, vidua eſt. Quomodò enim Apoſtolus deſcribit viduam? Quæ autem verè vidua eſt & deſolata, ſperabit in Dominum. Agebat autem de iſtis viduis; quas omnes dicimus in Eccleſia. Dixerat autem, *quæ in delitijs degit viuens mortua eſt* & non illam numerauit inter viduas. Deſcribens autem viduas & ſanctas, quid ait? *Quæ autem verè vidua eſt, & deſolata, ſperabit in Domino, & perſiſtet in precibus & obſecrationibus nocte ac die.* Ibi ſubiecit, *quæ autem in delitiis agit, viuens mortua eſt.* Vndè ergo vidua eſt? Quia non habet auxilium aliunde, niſi ſolius Dei. Illæ quæ habent viros, quaſi ſuperbiunt de auxilio virorum. Deſertæ videntur viduæ, & robuſtius eſt auxilium earum. Ergo tota Eccleſia, vna vidua eſt, ſiue in viris, ſiue in fœminis, ſiue in coniugatis, ſiue in maritatis fœminis, ſiue in adoleſcentibus, ſiue in ſenibus, ſiue in Virginibus. Omnis Eccleſia vna vidua eſt, deſerta in hoc ſæculo, ſi ſentit illud, ſi nouit viduitatem ſuam. Tunc enim auxilium præſto eſt illi.] Aptat eodem, quod de vidua iudicem iniquum interpellante, habetur Luc. 18. Sanctus tamen Cyrillus lib. 5. in Eſaiam *initio*, viduam tantùm agnoſcit fuiſſe Eccleſiam Gentium ante Chriſti mortem, quia tunc ab eo aliena erat. Poſtea verò ſortitam eſſe virum profitetur, ſicque factos eſſe plures filios deſertæ ideſt viduæ. Eſt itaque Eccleſia, Chriſti ſponſi, ſponſa ſimul & coniux, & viro etiam ſuperſtite vidua præter propoſitum huius denominationis ſenſum, Eccleſiam, quod Chriſto crucifixo, & in cœlum profecto, alteri viro nõn commiſcetur dici viduam, & cum turture conferri, pulchrè Chyſoſtomus hom. de Turture *initio*.

Quanto amore & affectu, ſponſam hanc ſuam Chriſtus proſequatur, paſſim ex ſcripturis diſcimus. Huc enim ſpectat, quod *amica* & *columba* & *perfecta* nominatur: quæ omnia ad affectum incenſum deſignandum adhibentur, *columba* præſertim nomen. Eſt enim columba, amoris perfecti coniugalis Symbolum, vt videre eſt apud Aldroandum in Ornithologia. Multus eſt in hoc ſponſi noſtri affectu aperiendo, Hugo Victorinus opuſc. de amore ſponſi ad ſponſam. Ex recentioribus verò Benzonius in pſal. 86. c. 17. expendens illud *diligit Dominus portas ſion.* Sed nihil æquè affectum ſponſi noſtri erga ſponſam ſuam prodit, ac facta & perpeſſiones. [Propter multas animas, (inquit S. Bernardus ſerm. 68. in Cant.) in vnam Eccleſiam colligendas, in vnicam aſtringendas ſponſam, Deus tã multa & fecit & pertulit, cum operatus eſt ſalutem in medio terræ. Chariſſima eſt illa viri, non adhærens alteri ſponſo, non cedens alteri ſponſæ. Quid iſta non audeat apud tam ambitioſum amatorem? Quid non ab illo ſperet, qui ſe quæſiuit è cœlo, vocauit à finibus terræ? Nec modò quæſiuit, ſed acquiſiuit. Adde & de modo acquiſitionis, in ſanguine acquiſitoris.]

Mirum igitur non ſit,ſi quod Origenes hom. 10.in Geneſ,pulchre proſequitur, hic ſponſus in ſponſa ſua,monile præſertim patientiæ depoſcat:vt videlicet ſponſi ſui decus præcipuum, æmuletur.

Chriſti connubium cum ſingulari pia anima

832 Quæ de Chriſti cum Eccleſia connubio hactenus ſunt propoſita, non in vniuerſam tantùm Eccleſiam, ſed in quamlibet ſanctam animam cadunt. Anceps admodùm circa hoc viſus eſt S.Bernardus ſerm.68. in Cant. concludit tamen ſerm.69. [quoad hoc, in quo multi audent,audet & vnus,ſed alia ratione. Nempe ſanctam multitudinem cauſæ ſupradictæ fidentem faciunt, ſanctam animam duplex quædam ratio. Primò quidem quòd habeat in natura ſimpliciſſima ſponſi diuinitatis quaſi vnum reſpicere multos,& quaſi multos vnum. Nec ad multitudinem multus erit,nec ad paucitatem rarus, nec ad diuerſitatem diuiſus, nec reſtrictus ad vnum nec anxius ad curas,nec perturbatus ſeu turbulentus ad ſollicitudines. Sic ſanè vni intentus, vt non detentus,ſic pluribus,vt non diſtentus.] Nimirum ſicut Chriſtus tradidit ſemetipſum pro Eccleſia vniuerſa, & ſanguine ſuo comparauit eam,ita pro vnaquaque anima ſeipſum tradidit,& pretioſiſſimam ſanguinis ſui dotem numerauit, eam priùs abluens. [Quemadmodum (inquit S. Macharius ho.27.)ſi ſit Rex,qui nactus puellam quandam pauperem, pannoſis indutam, non erubeſcat,ſed ablatis ſordidis illius Indumentis & nigredinem eius abluat,& ſplendidis eam induat veſtimentis, quam etiam ſociam Regis conſtituat,menſæque ipſius & conuiuij participem efficiat: Ad hunc quoque modum Dominus animam vulneratam ac cæſam offendit, præbuit ei medicinam, exuit eam atris veſtimentis ac turpitudine vitiorum. induitque illam regijs,cœleſtibus,fulgidis, ac glorioſis veſtimentis diuinitatis, impoſuit ei coronam, & menſæ regiæ ſociam fecit, in gaudium & exultationem.] Nec ſi meretrix, & omni criminum illuuie ſordens erat anima,ab hoc Chriſti coniugio arcetur,imo illico per ipſum coniugium fit ſanctiſſima & nitentiſſima,vt exemplis S Latronis & Publicani monſtrat S. Chryſoſtomus, homil.in illud, *Aſtitit Regina.* Negat quidem Origenes homilia 12. in Leuit.Chriſti ſponſam eſſe poſſe meretricem,aut eiectam, vel viduam, quo accommodat omnino eleganter quæ de talibus conditionibus ſponſæ ſummi Sacerdotis ibi expendit. Sed hoc intelligit de ſponſa quæ meretrix & polluta,vellet perſtare.

Pleniſſimè de hoc connubio, eiuſque ſplendore, & neceſſario ad illud apparatu, Nyſſenus l de ſancta Virgini.c.19,& 20.nec non Laurentius Iuſtinianus libro de caſto connubio Verbi & animæ,& Hugo Victorinus libro de Nuptiis ſpiritualibus.Sed quid paucus appendo? Scatent patrum ſcripta elogiis huius connobij cum vnaquaque ſingulari anima.Tertullian.multa paucis complexus eſt lib.de anima c.42. dicens de anima.[Proinde cum ad fidem peruenit reformata per ſecundam Natiuitatem ex aqua & ſuperna virtute detracto corruptionis priſtinæ aulæo totam lucem ſuam conſpicit. Excipitur etiam à Spiritu ſancto,ſicut in priſtina Natiuitate à Spiritu prophano. Sequitur animam nubentem Spiritui Caro, vt dotale mancipium,& iam nõn animæ famula,ſed Spiritus, O Beatum connubium, ſi non admiſerit adulterium.] Ita paſſim (vt Iſidorus Peluſ.obſeruat lib 1.epiſt.417.)paſſim inquam ita nominant ſcripturæ, adhæſionem hominis ad res creatas, ſpreto ſponſo Chriſto,quem ad inuidiam concupiſcere,vt habetur Iacobi 4.ideſt flagrare huius ſponſæ zelotypia,ſummum ſtudium, eius in officio continendæ demonſtrat.Itaque ſummopere ei cauendum eſt,ne quam ſponſo offenſæ cauſam præbeat,qua ab eo abiungatur:ſed in timore&amore perſeuerans,exequatur accuratè monitum illud S.Macarij hom.15.*initio* [Anima quã Chriſtus ſponſus cœleſtis ſibi deſponſauerit in ſocietatem ſuam myſticam ac diuinam,quæ vé guſtauerit opes cœleſtes, diligenter & ingenuè placere debet ſponſo ſuo Chriſto, ac miniſterium Spiritus ſancti ſibi creditum, decenter & conuenienter implere, nempe Deo placens per omnia,& Spiritum in nullo contriſtans,præclaram erga illum temperantiam ac dilectionem, ſicut oportet conſeruans,in domo Regis cœleſtis rectè conuerſans, quacumque poteſt beneuolentia ſibi datam gratiam amplexa. Eiuſmodi anima omnium bonorum Chriſti Domina,conſtituitur,fitque corpus eius præclarum diuinitatis illius habitaculum.] E contrario autem, quæ ſe à ſponſo per adulterium abiunxerit, vnus Spiritus fit cum Satana ſtupratore, omnibúſque bonis diuinitùs ſponſæ Chriſti ſi in eius fide perſtitiſſet, prouiſis, miſerrimè excidit. Quare firmitati & ſtabilitati tam ſanctæ Societatis, omni ratione proſpiciendum eſt. Et quia illamet diſpoſitiones quæ ſonent formam in materia, ibique retinent,ad eam item inducendam ſunt vſui, propterea præparationem animæ per ſimiles diſpoſitiones iis quibus cum ſponſo hæſura eſt,ad hoc connubium per eam ineundum, depoſcunt Patres,eſtque ea optima ratio conſulendi inſeparabilitati omnimodę tam Beati coniugii.

833 De præparatione animæ ad has nuptias per diſpoſitiones earum quoque ſtabilitati congruentes, audi Cyrillum Catech. 3. initio. [Animæ quæ cœleſti ſponſo copulandæ ſunt, præparentur: Vox enim clamantis in deſerto; *parate viam Domini.* Res enim non parua eſt, neque vulgaris & temeraria coniunctio ſed ſpiritus omnia perſcrutantis ſecundùm fidem delectus. Nam mundana connubia, non omnino cum iudicio fiunt, ſed vbi vel diuitiæ, vel pulchritudo,illuc ſtatim ſponſus aſpirat. Hic verò, non vbi corporis pulchritudo, ſed vbi irreprehenſibilis conſcientia: hic non mammonę damnatæ diuitiæ,ſed pietas animæ quæritur.Credite itaque filij iuſtitiæ, Ioanni adhortanti & dicenti: *Parate viam Domini,*auferte omnia impedimenta & ſcandala.]

Nihil verò aptius ad incendendum Sponſæ talis affectum vt ſe ad has nuptias parare omni ſtudio, & in eis ſemel initis perſtare obfirmatiſſimè velit,quam quod S.Bern.ſer 2.in Dom. primam poſt. Epiph. his verbis ei conſiderandum obiicit. [Vnde tibi,ô anima,vnde tibi hoc? vnde tibi tam inæſtimabilis gloria,vt eius ſponſa mereatis eſſe,in quem deſiderant Angeli ipſi proſpicere? Vnde tibi hoc, vt ipſe ſit ſponſus tuus, cuius pulchritudinem Sol & Luna mirantur: ad cuius nutum vniuerſa mutantur? Quid retribues

Domino

Domino pro omnibus quæ retribuit tibi, vt ſis ſocia menſæ, ſocia regni, ſocia denique thalami, vt introducat te Rex in cubiculum ſuum? Vide iam quid de Deo tuo ſentias: Vide quantum de Deo præſumas. Vide quibus brachiis vicariæ charitatis redamandus & amplectendus ſit, qui tanti te æſtimauit, imò qui tanti ſe fecit: de latere enim ſuo te reformauit, quando propter te obdormiuit in cruce, & ob hoc ſomnum mortis excepit. Propter te à Deo patre exiuit: & matrem Synagogam reliquit vt adhærens ei, vnus cum eo ſpiritus efficiaris. Et tu ergo audi filia & vide & conſidera quanta ſit erga te dignatio Dei tui: & obliuiſcere populum tuum, &c. Deſere carnales affectus, ſeculares mores dediſce; à prioribus vitiis abſtine, conſuetudines noxias obliuiſcere. Quid enim putas? Nónne ſtat Angelus Domini qui ſecet te mediam, ſi fortè, quod auertat ipſe alterum admiſerit amatorem?] Meritò ergo exclamat S. Macar. ho. 27. *initio*. [Agnoſce nobilitatem, ò homo tuamque dignitatem, quàm pretioſus ſit frater Chriſti, regis amicus, ſponſa ſponſi cœleſtis.]

Zelum Chriſti pro hac ſponſa, & bonitatis nouum genus in ea poſt fœdationem (ſi interueniat,) recipienda, pulcherrimè proſequitur Orig. hom. 8. in Exod. *ſub medium*. Copulam huius coniugij accipe ex S. Ephr. l. de iud. extremo & compunctione. [Qui anima indigna ad diuina participanda myſteria acceſſerit, ſeipſum condēnat, non purificans ſe, vt te Regem ac Dominum in pectoris ſui thalamum ſuſcipiat. Eſt enim noſtra anima, ſponſa ſancta facta immortalis ſponſi. Nuptiarum autem copulæ, diuina ſunt ſacramenta, per quæ ſancta anima iungitur ſponſo, dum cum timore atque tremore dignè ſumuntur. Attende igitur tibi ipſe frater, thalamúmque tuum iugiter immaculatum cuſtodire, & cœleſtem ſponſum, Chriſtum Regem, in eo ſuſcipere contende.] Aponius lib. 6. in Cant. vſum ſacramenti Euchariſtiæ, ad animæ deſponſationem, per annulum, & oſculi traditionē referre maluit.

Prolis ſacra, ex his nuptiis conceptio, ac partus.

834 De conceptione & partu prolis per animum ex hoc ſponſo, ſcitè omnino Hildebertus Epiſt. 41. ad Adelam Comitiſſam, quæ quod aliàs intemperanter vixiſſet monaſterium ad anteriorem vitam expiandam cogitaret, hortatur illam Hildebertus, data fide coniugij nihilominus cū Chriſto ineundi, & prolis ex eo concipiendæ ac pariendæ; eo quod, etiam aliàs iam maritatas, aut etiam cum ſcelere corruptas, non dedignetur Chriſtus habere vxores, ac etiam fœcundet. [De longè, (inquit,) venientes zelatur ſponſus tuus: eis etiam ſe maritum offerens, quæ numerum perdidere maritorum. Chriſto itaque multæ vxores. Eius vxor, Agnes & Agna & Suſanna eſt. Agnes, nullius niſi eius: Anna, poſt alterum, tamen eius: Suſanna ſimiliter & alterius, & eius. Quæ enim plus diligit, parit vberiùs; quæ plus parit, dotatur ab eo ſublimiùs: nulla tamen indotata, quia nulla infœcunda. Apud ſponſas hominum (ſi verus eſt Phyſicus) in 50. anno fœcunditas omnium conquieſcit; quibuſdam nulla omnino filiorum benedictio eſt. Apud Chriſti coniugens, non ſic, nullam natura, nullam tempus facit infœcundam; omnis ætas ab eo concipit, & parit: In ortu quippe, ſumunt Chriſti nuptiæ principium. Virgines naſcuntur omnes; cui ſorti debetur in cœleſti thalamo principatus. Fœmina fœminam generans, ante Dei ſocius eſt quàm hominis. Feſtiuum tam feſtinum coniugium! Fœlix vix nata, & iam nupta, Angeli enim neque nubunt, neque nubentur, quorum conditio ſexum ignorat. Nam de cæteris Chriſti coniugibus, quid loquere, quibus exuberat in ſenectute fœcunditas? Anna fœcundior octogenaria quàm iuuencula fuit. Vnum Sara genuit Abrahæ filium; Domino plures; *Omnes*, (ſicut Salomon ait,) *gemellis fœtibus abundant, & ſterilis non eſt in eis.* Hæ ſunt quæ cum Propheta dicunt; *à timore tuo concepimus & doluimus & peperimus, ſpiritum ſaluationis facimus ſuper terram.*] Subdit de iuſto metu ne quæ concepit, abortium faciat. [Delicatus profectò conceptus, & excuti facilis ante partum! Mille ſunt veneficia Dæmonum, quibus infectis, vel rude ſemen penitus deficere, vel enecari iam formatum conſueuit.] Concludit tandem. [Fœlix ſit ludat & exultet apud te, tam beata progenies; fœlicior autem ſi de ea tuus triumphare non poterit inimicus. Fortaſſis ignoras: ſed in maſculos huiuſmodi ſuperſtes adhuc Pharao debacchatur, inuidiam quam cœpit ante partum conſtanter exercens & poſt partum: quos enim conceptos doluit, editos mergit in flumine, neſciens cum iam natus in gratiam rebetſi, quos oderat naſcituros. Perſequitur ergo illos vſque in hodiernum diem, nec pudet congredi ſuperatum, dummodò ſperet alium ſuperare. Siue igitur parturias adhuc, ſiue iam educes quod peperiſti, illum time Pharaonem, quo ſicut nihil peruerſius eſt, ita nihil aſtutius.]

Eadem mens Guerrico ſerm. de Ann. vbi *ſub finem*, monſtrat primò, concipi Chriſtum à fideli anima exemplo B. M: & quam id ſit ſublime, expendit; tum concludit. [Gratias tibi ſancti S. qui vbi vis ſpiras. Video munere tuo non vnam ſed innumeras fidelium animas, illo generoſo germine grauidas: cuſtodi opera tua, ne aliqua aliarum abortiat, conceptúmq; diuinæ ſobolis, informem aut mortuum excutiat. Vos quoque ô matres beatæ, tam glorioſæ prolis attendite vobis ipſis, donec formetur Chriſtus in vobis: attendite ne qua foris offenſa grauior fœtum tenerum lædat, ne quid ingeratis ventri, ideſt, menti quod ſpiritum quem concepiſtis extinguat. Parcite ſi non vobis, certè filio Dei in vobis, parcite inquam, non ſolùm ab operibus & ſermonibus malis, ſed etiam à cogitationibus noxiis, & delectationibus mortiferis, quæ planè ſuffocant ſemen Dei. Omni itaque cuſtodia ſeruate corda veſtra, quia ex ipſis vita procedet: cum ſcilicet maturus ſe partus abſoluet, & vita Chriſti quæ nunc abſcondita eſt in cordibus veſtris, manifeſtabitur in carne veſtra mortali. Concepiſtis ſpiritum ſalutis, ſed adhuc parturitis, nondum peperiſtis. Si labor in parturiendo, magna de ſpe partus conſolatio. *Mulier cum parit, triſtitiam habet & labores, cum autem pepererit puerum, iam non memor erit preſſuræ propter gaudium, quia natus erit homo.* Chriſtus in mundū exteriorem corporis noſtri, quod & minor mundus ſolet appellari. Qui enim nunc conceptus eſt Deus in ſpiritibus noſtris, configurans eos ſpiritui charitatis ſuæ, tunc velut homo naſcetur in corporibus, configurans ea corpori claritatis ſuæ.]

Nec prolem ſic conceptam, expertem admonitionis reliquit idem Guerricus ſerm. 3. eiuſdem argumenti. Nam quamuis in conceptionibus corporeis, proles quippe rationis vſu destituta, incapax ſit cui adhortatio adhibeatur, tamen de ſpirituali prole, etiam cum primùm concipitur, alia eſt ratio. Itaque diuinam hanc prolem haud abſimili modo quo Chriſtus eius pater editus eſt, variè ibi admonet Guerricus. Sed de hoc inferiùs.

Virgines Sacræ, ſpeciali titulo Chriſti ſponſæ.

845 Quamuis autem Chriſtus ad modum prædictum, cum quauis anima ſancta immaculatum connubium ineat, ſpeciali tamen titulo, Virgines ſacræ, ſponſarum Chriſti titulum reportant. In quam rem Acta S. Galli Abbatis, inſigne planè exemplum ſubminiſtrant, Frideburgæ Guzonis Ducis filiæ quam Rex Sigebertus ſibi deſponderat vxorem. Verùm ante nuptias facta eſt arreptitia, poſtmodùm tamen S. Galli precibus ſoſpes reddita, cum Rex denuò nuptias cum ea cogitaret, furtim induit Virginitatis profeſſæ indicem veſtem: & conteſtata ſemper ſibi vnicum ſponſum fore Chriſtum Dominum, vti voto emiſſo per tempus Energuminiſmi receperat, tenuit cornu altaris. Noluit in Chriſti ſponſi iniuriam, procus ſponſæ eius, eſſe Sigebertus. Itaque fide data, puellam ab altari retrahi, & iuſſam Regiis (perindè ac veriùs Reginam,) indui veſtibus, corona inſuper redimitam, apprehenſa eius dextera, denuò ad altare reductam, manus apprehenſæ collocatione ſuper altare, tradidit Chriſto, æternis eum ea nuptiis fœderandam.

Vnanimis eſt vox SS. Patrum, Virgines ſacras quarum pudicitia religioſis nexibus Deo addicta eſt, ſponſas Chriſti eſſe, & Chriſto nubere. Tertullianus lib. 1. ad vxor. cap. 4. inde prouocat vxorem ad Monogamiam, & vitandas iteratas cum ſponſo mortali nuptias. [Aduersùs concilia (inquit) concupiſcentiæ carnis, adhibe ſororum noſtrarum exempla, quarum nomina penes Dominum; quæ nulla formæ vel ætatis occaſione preſſæ, maritis ſanctitatem anteponunt. Malunt enim Deo nubere: Deo ſpecioſæ, Deo ſunt puellæ.] Addit de dote quam Deo aſſignant, & muneribus maritalibus quæ inde reportant. [Indignaris (ait Hieronymus Epiſt. 22. matrem alloquens quæ filiæ Virginitatem captanti non annuit) quod filia voluit militis eſſe vxor, ſed Regis. Grande tibi beneficium præſtitit. Socrus Dei eſſe cœpiſti.] Bachiarius ſub finem Epiſtolæ ad Ianuarium, pro monacho & monacha lapſis recipiendis, ſæpè iterat, virginem ſacram tametſi pollutam virum habere Chriſtum: & confert cum vxoribus Dauidis ab inceſtuoſo filio pollutis, & cum illa Corinthia, quæ filii mariti, vxor fuit per fornicationem qualis nec inter Gentes. Eo ſanè titulo quod ſponſæ Chriſti ſint, venerabiliſſimus ſemper fuit virginum gradus, vt & S. Cypriano ſub initium libri de diſciplina & habitu virginum, apertè habetur: & ex illis quæ profert S. Hieron. l. 1. in Iouin. ac ſæpè alibi luculenter idem tradunt Gregorius Nyſſ. lib. de Vera Virginitate cap. 19. & 20. & S. Ambroſ. in venuſtiſſimo opere de Virginibus, quod ſplendido elogio cumulauit S. Hieron. Epiſt. 22. quæ eſt ad Euſtoch. de cuſtodia Virg. nec non S. Adelm. l. de laud. Virginitatis.

De prærogatiuis huius connubij multa paucis conſtipauit S. Fulgentius Epiſt. 7. cap. 9. & 10. agens de hoc vt vocat immortali connubio, quod tantum ſuſtollit ſupra mortale & carnale, [Quantum ſimilitudo pecorum ab imitatione diſcernitur Angelorum. In vno quippe ad terram Spiritus, terrena carnis voluptate deprimitur, in altero autem terrena caro, cœleſti delectatione ſpiritus ad cœleſtia ſubleuatur. Ad placendum quippe carnali coniugio ſæpè mundana mentem cura ſolicitat; ad placendum verò ſpirituali connubio, mens dulcedini cœleſtis cogitationis intenta corpus ſuum ſpiritali pingueſcens delectatione caſtigat. In opere corporalium nuptiarum, Virginitas carnis amittitur, vt ad carnis fœcunditatem veniatur: vbi tamen nonnunquam ſic incertæ ſpei fructu fraudatur humana delectatio, vt quæ virgo eſſe deſtitit, mater eſſe non poſſit, & ſterilitatis obſtaculo coërcita, nec in corpore queat reparare quod perdidit, nec ex corpore valeat habere quod cupit. Plerumque (quod eſt grauius) grauiore dolore fœtus carnis perdit; quos graui dolore ſuſcepit. Et ad hoc pariens pericula gemit vſque tolerat, vt amittens quos cum gemitu pepererat, deteriùs gemat. In copula verò matrimonij ſpiritalis cum ſponſo Chriſto ſic coniugatur anima, vt etiam caro ſeruetur intacta. Quanto magis Virginalis integritas viget, tanto magis immortalis fœcunditas pollet. Sic enim ibi non eſt mortalis fructus ex corpore, vt immortalis fœtus non deſit ex corde. Ibi maritalis acceſſus non vitiat corpus, quia Chriſti ſpiritalis amplexus, & animam ſeruat & corpus. In tali connubio nullus effectus æſtuanti cupiditati conceditur, quia ſanctæ charitatis feruore, refrigerio ſpiritali nutritur. O angelicæ imitationis in humana in hominibus virtus? O ineffabile ſuperni ſempiternique muneris decus? Quod qui accipiunt, hoc meditantur in carne mortali, quod ſunt immortalitate ſumpturi.]

Optatus item Mileuitanus l. 6. contra Parmenia: de his nuptiis ſacrarum Virgin. cum Chriſto & prærogatiuis tam ſancti commercij, pleraque & luculenter tradit, agens de mutatione mitellæ in capitibus Sacrarum Virginum facta per Donaſtitas rerum potientes; quos queritur nuptias earum Chriſto reſcidiſſe. Sed & Liberius Papa apud S. Ambroſium initio tertij de Virginibus, Marcellinam ipſius S. Ambroſij ſororem, religioſum habitum induens, pulchrè de his nuptiis diſſerit. Has nuptias, Apræ filiæ ſuadet quantum poteſt S. Hilarius Epiſt. ad eam; in qua vtpotè ad puellam ſcribens, demiſit ſtylum, quod Eraſmo impoſuit vt illam Hilario abiudicaret; cum tamen ea Epiſtola à Venantio ante tot ſecula ſit agnita pro legitimo fœtu S. Hilarij. In ea igitur Epiſtola ſponſi Chriſti pulchritudinem, & inſignes veſtes, ac munera quo ſponſæ tradit, ſub ingenioſo commenti inuolucro proponit. S. Hilarius. Plenè item de his ornamentis Hugo Victor. ſ. 9. Velamen idcirco Sacris Virginibus profitentibus Virginitatem impoſitum quod ſpiritualiter nubant ait Innocentius I. Epiſt. 2. ad Victricium cap. 12. eſt enim velamen (vt alibi plenius, dixi,) ſignum addictionis fœminæ ad vnum virum, à quo ſolo deinceps ſit conſpicienda, negato aliis ſuis

conſpectu

conſpectu, qui meritum quærentibus præſtat. Quare flammei impoſito, perſpicuum eſt myſtici huius connubij Virginum cum Chriſto ſponſo argumentum. De huius ſponſi dotibus & ſponſarum fœlicitate egregiè Hildebertus epiſt 36. quæ eſt ad quandam Virginem *ſub finem*. De amore huius ſponſi per Sacras Virgines, inſigniter S. Auguſt. lib. de ſancta Virginitate cap. 54.

Idem de quauis in religioſo ſtatu perſona.

836 Speciali item iure, ij qui religioſum ſtatum capeſſunt, & calcato mundo addicunt ſe Chriſto, ſponſarum eius nomen referunt: præſertim ſi religioſæ vitæ decora exprimant factis, nec vacuum & inane nomen oſtentent. ſanctus Bernardus ſerm. 85. in Cant. de vero religioſo Chriſtum vita & moribus referente, præfatus aliqua, ita ſtatuit. [Ex quo iam gradu audet quæ eiuſmodi eſt, cogitare de nuptiis. Quidni audeat, eo ſe nubilem, quo ſimilem cernens? Non terret celſitudo, quam ſonat ſimilitudo, amor conciliat, profeſſio maritat. Profeſſionis forma hæc eſt: *Iuraui, & ſtatui cuſtod e iudicia iuſtitia tuæ.* Hanc ſecuti Apoſtoli, aiebant *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.* Simile eſt illud quod in carnali quidem dictum, Chriſti & Eccleſiæ connubium ſpirituale ſignificauit; *Propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna.* Et apud Prophetam gloriatio maritatæ, *Mihi autem adhærere Deo bonum eſt, ponere in Domino meo ſpem meam.* Ergo cum videris animam relictis omnibus, Verbo votis omnibus adhærere, Verbo viuere, Verbo ſe regere, de Verbo concipere quod pariat Verbo: quæ poſſit dicere. *Mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum*: puta coniugem, verbóque maritatam. Confidat in ea cor viri ſui, ſciens fidelem, quæ pro ſe omnia ſpreuerit, omnia arbitretur vt ſibi ipſum lucri faciat.] Præclarè quoque de his Chriſti cum Religioſa anima nuptiis Petrus Damiani Opuſc. 50. cap. 1. occaſione Blanchæ Comitiſſæ quæ relicto ſeculo & deliciis ampliſſimis Principatus, Chriſto ſe iunxerat in Religioſo inſtituto.

Omnes has ſponſas, ad Chriſti ſponſi amorem vrgere licet verbis illi S. Ambroſij in cap. 5. Lucæ *ſub finem.* [Bonus ſponſus Dominus Ieſus; hic nouo partu naturam noſtram initiauit; huic deſponſata, corruptelis carnis abſoluitur. Non filios mortales requirit, non Euæ delectatur doloribus: non virum obnoxium culpæ, non hæreditatem condemnati patris requirit. Vidit enim carnis vlcera, quam antea concupiſcebat: aduertit non eſſe pulchritudinem veram, quæ vitiorum habeat deformitatem. Et ideò quid tibi cum tali ſponſo fœmina? Require diligenter, & in omni corpore inuenies cicatricem. Cognoſce alium magis ſponſum, qui circundatur luce, cuius ſpecies non poteſt interire. Hunc tolle in animum tuum, conſecra in templo tuo, tolle in corpore tuo: ſicut ſcriptum eſt, *Tollite Dominum in corpore veſtro.* Huius thalamos ingredere nouos, huius ſpectato peregrinum decorem, hunc indue, hunc vide ad dexteram Patris, & gaude quia talem habes ſponſum.]

Vſus Doctrinæ.

De Chriſto ſponſo.

837 Non plura, de ſponſæ Chriſti, cùm generatim tùm ſpeciatim dictæ, decoribus ac prærogatiuis. Quam verò è contrario infœlix eſt anima, quæ ſpreto tali ſponſo alium capiat, & quidem teterrimum & horrendum, ex quo horrendam ſobolem edat. [Eſt execrabilis, (inquit Origenes hom. 2. in Numeros *ſub initium*,) corporis etiam fornicatio. Quid enim ita execrabile, quàm templum Dei violare, ac tollere membra Chriſti, & facere membra meretricis? Multo tamen magis execrabilis eſt generalis illa fornicatio, in qua omne genus peccati pariter continetur. Generalis autem fornicatio dicitur, cum anima quæ in conſortium Verbi Dei aſcita eſt, & matrimonio eius quodammodò ſociata, ab vllo, alieno ſcilicet, & aduerſario illius viri qui eam ſibi deſpondit in fide, corrumpitur & violatur. Eſt ergo ſponſus & vir animæ mundæ & pudicæ, Verbum Dei, qui eſt Chriſtus Dominus, ſicut & Apoſtolus dicit: *Volo autem vos vni viro Virginem caſtam exhibere Chriſto.* Timeo autem ne fortè ſicut ſerpens ſeduxit Euam aſtutia ſua, ſic corrumpantur ſenſus veſtri à ſimplicitate quæ eſt in Chriſto Ieſu. Donec igitur anima adhæret ſponſo ſuo, & audit Verbum eius, & ipſum complectitur, ſine dubio ab ipſo ſemen ſuſcipit Verbi: & ſicut ille dixit; *De timore tuo Domine in vtero concepi*, ita & hæc dicit, *de verbo tuo Domine in ventre concepi, & parturiui, & ſpiritum ſalutis feci ſuper terras.* Si ergo ſic de Chriſto concepit anima, fecit filios pro quibus dicatur ad eam, quia ſalua erit per filiorum procreationem ſi permanſerit in fide & charitate & ſanctitate, cum ſobrietate, etiam ſi prius ſicut Eua ſeducta fuiſſe anima videatur. Eſt itaque verè beata ſoboles, vbi concubitus factus fuerit animæ cum Verbo Dei, & vbi complexus ad inuicem dederint. Inde naſcetur generoſa progenies, inde pudicitia oritur, inde iuſtitia; inde patientia, inde manſuetudo, & charitas, atque omnium virtutum proles veneranda ſuccedet. Quod ſi infelix anima, diuini Verbi derelinquerit ſancta connubia, & & adulterinos ſe complexus Diaboli, aliorúmque Dæmonum illecebris deceptam tradiderit, generabit ſine dubio etiam inde filios; ſed illos de quibus ſcriptum eſt; *Filij autem adulterorum imperfecti erunt, & ex iniquo concubitu ſemen exterminabitur.* Omnia ergo peccata, filij fornicationis. Vnde & oſtenditur, quod per ſingula quæque quæ gerimus, parit omnia noſtra & generat filios, ſenſus ſcilicet & opera quæ gerit. Et ſiquidem ſecundùm legem eſt id quod gerit, & ſecundùm Verbum Dei, Spiritum parit ſalutis, & propterea ſaluabitur per filiorum generationem, & iſti ſunt filij, de quibus Propheta dicit; *Filij tui ſicut nouella oliuarum in circuitu menſæ tuæ.* Si verò quod agit, contra legem eſt, ſine dubio ex conceptione contrarij ſpiritus malignam ſobolem gignit. Parit enim filios peccati. Et iſtæ ſunt maledictæ generationes, in quibus à nonnullis ſanctorũ, maledicitur etiam dies in quo nati ſunt. Nunquam eſt ergo quando pariat anima. Anima ſemper parit, ſemper generat filios. Sed illa quidem benedicta generatio

eſt, quæ de Verbo Dei concepta generatur, & illa eſt filiorum generatio, per quam ſalua fiet. Si autem, (vt diximus) ex contrario Spiritu concipiat, certum eſt quia pariat filios iræ, aptos ad interitum.]

Tali animæ, pro viro Chriſto, vir ſuccedit Diabolus: quod concinnè expreſſit idem Origenes hom. 12. Leuit. *ſub finem* & hom. 10. in Geneſim tractans illud de Rebecca, *virgo erat & vir non cognouerat eam*, quod ſic Gloſſat. [Nec hoc fruſtra ſcriptum eſt de ea. Veruntamen mouet me, quid eſt quod dicitur, *Virgo erat*, *vir non cognouerat eam*: quaſi verò aliqua ſit virgo, quam vir contigerit. Et quid tibi videtur additamentum in Virgine, vt dicatur, *quia vir non cognouerat eam*? Eſt enim aliqua virgo quam contigerit vir? Sæpè iam dixi quod in his hiſtorijs narrantur, ſed myſteria contexuntur. Tale enim in hoc aliquid indicari puto. Sicut Chriſtus animæ vir dicitur, cui venit ad fidem: ita & huic contrarius vir ille eſt, cui nubit anima cum declinat ad perfidiam. Ipſe ille qui & inimicus homo dicitur, cum lolium ſuperſerit tritico. Non ergo ſufficit animæ vt caſta ſit corpore; opus eſt, vt & vir hic peſſimus non cognouerit eam. Poteſt enim fieri, vt habeat quis in corpore Virginitatem, & cognoſcens iſtum virum peſſimum Diabolum, atque ab eo concupiſcentiæ iacula in corde ſuſcipiens, animæ perdiderit caſtitatem. Quia ergo Rebecca virgo erat, ſancta corpore & Spiritu, idcirco eius duplicat laudem, & dicit, *virgo erat, & vir non cognouerat eam.*]

838 Quę eiuſmodi non ſunt Satanam virum ſortiuntur, ſuntque eodem cum eo luctu dignæ. Is quantus ſit quàmque acerbus eſſe debeat, audi S. Machariun. hom. 15. poſt deſcriptam fœlicitatem animæ Chriſto ſponſo copulatæ. [Si verò quid aberret, aut in miniſterio ſuo quippiam agat præter decorum, nec egerit quæ Domino grata ſunt, & voluntati eius non fuerit obſecuta, neque cum gratia Spiritus ſecum habitante cooperata fuerit, tum contumelia atque ignominia afficitur, ac velut inutilis miniméque conueniens ſocietati Regis cœleſtis, vita priuatur: tandem illa triſtitia, mœrore ac luctu cum omnibus ſanctis ac ſpiritibus intellectualibus conficitur: Angeli Poteſtates, Apoſtoli, Prophetæ, atque Martyres, lugent eius cauſa. Quemadmodum enim *gaudium eſt in cælo*, (vt inquit Dominus) *ſuper vno peccatore pœnitentiam agente*; ita triſtitia multa eſt & luctus in cœlo propter vnam animam ab æterna vita cadentem. Et ſicut in hoc ſeculo ſi quis diues obierit, cum cantu lugubri, lamentatione & planctu effertur à vita per ſuos fratres, cognatos, amicos, & familiares: ita propter vnam animam omnes ſancti lugent, lamentantur, ac voces lugubres emittunt. Atque hoc alibi ſubindicat Scriptura; *Cecidit Pinus, lugete Cedri.*] De exultatione è contrario dæmonum, ob deprædationem bonorum miſeræ huic ſponſa à cœleſti ſponſo collatorum, legeſis Origenem hom. 8. in Ezech. *in fine.*

De Hæreſi & Paganiſmo, ac quacumque infidelitate vxoribus Diaboli, vnde infauſta proles ex malo ſemine execrandorum ſeminum concipitur. Videndus Anaſtaſius lib. 11. Hexaëm. Gelaſius Papa initio tractatus contra Andromacum Lupercalium reſtitutorem, ex eo quod quod Chriſtianus quilibet ſit membrum Eccleſiæ quæ eſt Chriſti ſponſa, colligit omne mortale peccatum Chriſtiani, eſſe adulterium eo corporali & carnali grauius, quò animam adeo ſponſo ſuo abiungere, teterius eſt, quàm mulierem à viro mortali auellere. [Agnoſcant, (inquit,) non tantùm corporali adulterij eſſe peccatum, quod & diſcuti debeat & iure puniri, ſed eſſe longe maius fornicariis & adulteris genus, quod in quolibet Chriſtiano, (quia membrum omnis Chriſtianus Eccleſiæ eſt,) competenter, debeat vindicari. Tanto enim ſacrilegij maius eſt crimen, quanto animæ fornicatio peior eſt corporis; Nam per animæ fornicationem ab ipſius Dei coniunctione diſceditur, atque ad immundos ſpiritus, ſpiritualis adulterij genere, tranſitur.]

839 Et quia ſpecialiter Religioſos ſponſas Chriſti eſſe monſtrauimus, audiendus eſt Petrus Damiani ſerm. 73. *in fine*, monſtrans quanta verecundia & linguæ ſobrietate, debeant exornari Religioſi, eo nominatim titulo perpenſo, quod ſint ſponſæ Chriſti. [Anima noſtra, (inquit,) superni Regis eſt ſponſa, quæ accepto pignore ſancti Spiritus, ſignaculo Fidei eſt dotata. Maneat ergo in ſuis penetralibus Virgo, non indecenter in publicum prodeat, non per oris limen egreſſa, in ſuperuacua ſe verba, ac ſæcularia inaniter fundat, ne ſe deuiare eam ſponſus a modeſta pudicitiæ ſuæ grauitate conſpexerit, quandoque obiurgans, dicat, *Si ignoras te, ò pulchra inter mulieres, egredere, & abi poſt veſtigia gregum.* In cubiculo igitur ſuo Virginali more reſideat, oris oſtium clauſum teneat, & nunquam, niſi quæ ad expectandum pertinent ſponſi cœleſtis aduentum, locutura procedat; ſub vmbra ſe ſilentij reprimat, ne decolor videatur; ab omni ſe æſtu negotij ſecularis abſcondat, vt non immeritò poſſit alacri voce cantare: *ſub vmbra illius, quem deſiderabam, ſedi; & fructus eius dulcis gutturi meo: introduxit me Rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem.* Solent autem ſponſæ nobilium, diuerſas pigmentorum ſpecies mandendo per ora reuoluere, vt aduenientibus procis, flagrantiùs valeant, ac ſuauiùs redolere. Anima etiam noſtra cepas, allia, & quidquid terrenę prudentię acritudinem fetet, prorſus abhorreat: Caſſiam verò aſſiduæ orationis, ſtacten Sacræ lectionis, Pſalmodiarum cinnama, & cuncta odoramenti ſpiritualis aromata iugiter flagrare contendat. Chriſtus ſit, omne quod loquitur; omne quod delectatur; omne quod ſapit; omne quod viuit; Chriſtum ſpiret, Chriſtum flagitet, Chriſtum æſtuet, Chriſtum ore pronuntiet, Chriſtum aſſidua cordis meditatione pertractet. Amare alium neſciat; ad hunc ſolum, totis viſceribus inardeſcat. Illum ſummis deſiderij vocibus clamet, illum ad ſe venire, ſuſpiriis, & crebris gemitibus prouocet; illud diuerſis adornata virtutibus, ipſa ſui pulchritudine, vt ad ſe ingrediatur, inuitet: quatenus dum ad ſe eum, cui æſtuat, cui anxiatur, cui inhiat, venire perſenſerit, protinus gratulabunda alacriter exclamat, dicens; *Vox dilecti mei pulſantis, aperi ſoror mea, amica mea, immaculata mea*: ac deinde ſubiungit: *ſurrexi aperire dilecto meo.* Felix anima, cuius thalamum, cœleſtis ille ſponſus ingreditur, ac indiſſolubile ſibi perpetui amoris vinculo copulatur: quæ nimirum ſine intermiſſione celebrat nuptiale conuiuium, & indeficiente

copia

copia cœleſtium fruitur epularum. Felix, inquam, anima, quæ dum diuinæ gratiæ rore perfunditur, cœleſti mox ſobole fœcundatur. Sic nimirum areſacta carni, germinat ſibi; mortua mundo viuit Deo, vincente, atque regnanti in ſæcula ſæculorum. Amen.]

CAPVT II.

Chriſtus, Pater futuri ſeculi.

DONATVR hoc nomine Chriſtus Iſaiæ 9. ſed de eius notione ambigi poteſt. Pro triplici namque notione nominis *Pater*, triplex ſenſus haberi poteſt illius denominationis Chriſto tributæ.

Patris notiones variæ, in Chriſtum cadentes, pro Domino, Præceptore, ac Genitore.

840 Interdum ergo, *Pater*, idem ſonat quod *Dominum*, vt videre eſt in hiſtoria Naaman, vbi ſerui indignabundum Naaman iamque reuocantem gradum, abſceſſione prohibentes, ſic affantur. *Pater etſi rem grandem dixiſſet tibi Propheta*. Vbi vox *pater*, idem planè ſonat, ac Dominum. Et hoc ſenſu hunc Chriſti titulum in quo verſamur, accepit Rupertus l. 1. in Matth. ad illud, *vocabitur nomen eius Emanuel*. Et lib. 5. in Eſaiam cap. 3. Chriſtum enim in altera vita, poſt exactum iudicium, non vt Dominum in ſeruos, ſed vt patrem in filios regnantem, patrem futuri ſeculi dictum cenſet. Tertul. lib. contra Iudæ. cap. 10. apertè ſuffragatur. Quod enim habetur apud Iſaiam *pater futuri ſeculi*, vertit hoc modo, *nouus Rex ſeculorum Chriſtus*. Nec diſſimiliter lib. 3. in Marcionem cap. 19. in eiuſdem loci Eſaiæ expenſione Chriſtum *nouum regem, nouorum auctorum* appellat. ſic accepit hanc Chriſti paternitatem Alcazarius in c. 1. Apoc. v. 4. not. 5.

Aliàs verò *pater* ſignificat Magiſtrum; cum in Scripturis, vt habet S. Hieron. in cap. 16. Ezech. & alij Patres prolati lib. 4. de Virtutibus num. 426. tum etiam apud profanos, vt tradit Clemens Alexand. 5. Strom. cap. 2. *initio*, Vnus S. Baſilij locus in cap. 1. Eſaiæ ad illud, *Veh genti peccatrici ſemini nequam*, rem conficiet. [Conſentaneum, (inquit,) proinde eſt & valdè ſecundùm naturam, ſemen referri ad filios. A ſemine enim ad hoc progreditur natura, vt generentur filij. Nec id modò ſecundùm generationes corporum, ſed & iuxta animæ promotionem per doctrinæ ſemina, ſicut auditores ſuſceptis doctrinis eò vſque promouentur, vt morum ſimilitudine ſuos exprimant Doctores; quare & filij appellantur, ſiue filij regni, cum exceptis ſalutaris doctrinæ ſeminibus, ſecundùm ea degentes perficiuntur, aut gehennæ filij: ſiquidem per peruerſam & improbatam doctrinam, ſibi ipſis concilient perditionem.] Et hoc ſenſu, eſſe Chriſtum, futuri ſeculi, eius inquam orbis terræ futuri de quo Apoſtolus, parentem; ideſt præceptorem, ſacra oracula ſæpè produnt, vt infra videbimus. Inſinuátque hanc Chriſti paternitatem S. Cyril. lib. 4. in Eſaiam, cum ſupra formationem naturalem, & eam quæ eſt per Spiritus ſancti infuſionem, profert eam quoque formationem qua intelligibiliter conformamur per diuinam ſcientiam.

Eſt tertius, iſque ex vocum cortice per ſe obuius ſenſus, quo Chriſtus futuri ſeculi pater dicitur, quia de ſponſa ſua Eccleſia genuit beatam illam progeniem de qua Pſal. 21. *annunciabitur Domino generatio ventura, & annunciabunt cœli iuſtitiam eius, populo qui naſcetur quem fecit Dominus*. Et hoc peculiari modo, conſiderandus hoc loco nobis venit Chriſtus Dominus, vt pater futuri ſeculi. Huius rei gratia, obſeruanda eſt multiplex generatio & natiuitas noſtra. Triplicem proponit Naziana. carm. ad Vitalianum Filiorum nomine. Prima eſt, qua ex ſanguinibus, & voluntate carnis ac viri procreamur. Secunda eſt, qua in Baptiſmo ex Deo naſcimur, renati ex aqua. Tertia qua abſterſis vitiis inter liberè agendum adnatis, formam nouam rectè operando nobis ipſi aptamus ac inducimus, iuuante Deo. In quam rem egregiè philoſophatur Nyſſenus hom. 6. in Cant. Ex his tribus generationibus, prima non eſt ad rem præſentem, tametſi omittenda non fuit quia per ordinem ad eam præſuppoſitam, ſecunda vocatur regeneratio, & in ea dicimur renaſci. Prima ergo illa apud Nazianzenum generatione dimiſſa, quia (vt dixi,) ad rem non facit, hæreamus in aliis, ſi tamen plures reuera ſtatui debent, cum eodem relabantur ambæ, vt mox patebit. Duo autem hîc præſtanda video; nempe primò vt liqueat, Chriſtum eſſe patrem. Secundò vt conſtet eſſe patrem futuri ſeculi.

De Chriſto ſpirituum genitore, Teſtimonia.

841 Patrem Chriſtum, & Scripturæ denſa teſtimonia, & manif. ſta [illegible] ſtatuit. Ex Scripturis luculentus eſt locus Iſaiæ c. 44. *memento horum Iacob & Iſrael, quoniam ſeruus meus es tu. Formaui te, ſeruus meus es tu Iſrael, ne obliuiſcaris mei: deleui vt nubem iniquitates tuas, & quaſi nebulam peccata tua. Reuertere ad me, quoniam redemi te*. Eum locum de Chriſto eſſe, S. Cyrillus lib. 4. in Eſaiam, colligit ex redemptione & remiſſione peccatorum, quæ Chriſti ſunt opera. Et tamen diſertè vocat ſe formatorem, ideſt patrem myſtici Iſraelis hac eſt, Chriſtianorum. Origenes quoque hom. 6. in Exod. de Chriſto accipit illud *Deus Patris mei*. Quia enim Chriſtus ipſe, patrem vocat Deum ſuum, idcirco Origenes Deum patris noſtri, interpretatur Deum Chriſti, qui pater noſter eſt nóſque fecit & genuit. Conciniſſimè Brachanius *ferè in fine*, Epiſtolæ ad Ianuarium pro lapſis recipiendis, ait Chriſti filios eſſe Chriſtianos in Eccleſiaſtici fontis vtero, & ſecreti perplexique vulua myſterij ſatos, vt ex eo infra referam. Sed addit probationem ex verbis Chriſti in quo lapſus memoria eſt. Chriſtum enim inducit, alloquentem his verbis Apoſtolos. *Iam non dicam vos ſeruos ſed filios*, locus eſt Ioan. 15. vbi non *filios* ſed *amicos* habet Germana lectio. S. Auguſtinus ſerm. 109. de temp. *ſub finem*, agnoſcit hanc Chriſti paternitatem. [Quia duo parentes non genuerunt ad mortem, duo parentes non genuerunt ad vitam. Parentes qui nos ge-

nuerunt ad mortem, Adam eſt, & Eua. Parentes qui nos genuerunt ad vitam Chriſtus eſt & Eccleſia. Et pater meus qui me genuit ad mortem, Adam mihi fuit, & mater mea Eua mihi fuit. Nati ſumus ſecundùm iſtam progeniem carnis, ex munere quidem Dei, quia & iſtud munus non eſt alterius, ſed Dei: & tamen fratres quomodò nati ſumus? Certè vt moriamur. Præceſſores genuerunt ſibi ſucceſſores, nunquid genuerunt ſibi eum quibus hîc ſemper viuant? Sed tanquam deceſſuri, qui illis ſuccederent genuerunt ſibi. Deus autem pater, & mater Eccleſia, non ad hoc generant; generant autem ad vitam æternam, quia & ipſi æterni ſunt. Et habemus hæreditatem promiſſam à Chriſto vitam æternam, ſecundùm quod Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.] Non conuellis hanc S. Auguſtini doctrinam de Chriſto patre, quod eſſe Chriſtum patrem, & ſimul ratione affectus, materni; tradit idem Auguſtinus in Pſal. 101. ad illud, *ſimilis factus ſum pellicano ſolitudinis.*

Locus illuſtris pro Chriſto verò patre noſtro, ex Eccleſia matre, habetur in vita Sanctorum Epidecti & Aſtionis cap. 5. & 6. in vitis Patrum. Eodémque recidit, quod Hierar. in actis S. Iuſtini interrogatus à Præſide quos haberet parentes, reſpondit; *verus pater noſter Chriſtus eſt, mater verò fides, quæ in ipſum credimus.* Huc pertinere quod Adam dicitur, Chriſti ſimilitudo; pulchrè his verbis notauit Gillebertus in Altercat. Synagogæ c. 4. *ferè initio.* [Adam dicitur ſimilitudo Chriſti, quia ſicut Adam à Deo ſolus conſtitutus eſt, vt ab eo procrearentur alij, & ſicut de latere dormientis procreata eſt mulier; ſic Chriſtus à Deo Patre ſolus eſt omnium Spiritualis pater conſtitutus, & ſanguis & aqua de latere fluens, Eccleſiam generauit & conſecrauit.]

Ratio, ex definitione Generationis.

842 Eidem Chriſti titulo, ſuffragatur ratio luculenta ex notione Patris, & noſtri diuina generatione per Chriſtum, quæ lattiſſimè & optimè exponitur à Cabaſila in opere de vita in Deo. Vt autem eluceſcat, præmittendum eſt ex S. Ambroſio Epiſt. 77. ſuperiùs adducto ſect. 1. c. 2. hominem non eſſe vnum & ſimplicem ſed duplicem. Profecit de more S. Ambroſius ex S. Hilario in Pſalm. 118. ad illud *manus tuæ fecerunt me.* Et ex S. Baſilio, cuius illa ſunt hom. 10. Hexaem. Poſt adductum Apoſtoli locum 2. Corinth. 4. à S. Ambroſio prolatum quo homo qui foris eſt, & corrumpitur; ſecernitur ab eo qui intus eſt, & renouatur de die in diem. [Qui poſſim iſtos duos internoſſe homines? Planè vnum, qui in conſpicuo eſt omnibus: alterum, qui tectorio corporis ipſius palam cognobili conuelatus deliteſcit, inuiſibilis ille interior homo. Introcluſum itaque hunc habemus & arcanum hominem, deprehendimur hinc quadantenus eſſe duplices; ac proinde id verum, quod in omnium verſatur ore, *intus ſumus.*] Eadem habet Nyſſenus lib. de Virginit. cap. 19. Hac ex cauſa interdum in Scripturis dici cum congeminatione *homo homo*, tradit pulcherrimè Origen. hom. 24. in Numer.

Cum ſit igitur in nobis homo duplex, duplicem itidem eius generationem ſtatui neceſſe eſt: externi nimirum hominis vnam, cuius cauſa ſunt parentes, alteram interni hominis, quam pater Chriſtus efficit. Et ſecundam quidem generationem inſinuatam cap. 2. Geneſ. dixit loco proximè adducto Ambroſius: qui duas *creaturas*, id eſt duas formationes hominis exhibuit, priorem terreni & externi hominis, traditam Geneſ. cap. 1. poſteriorem autem cap. 2. expreſſam. Nam intra adeò arctum ſpatium, bis eadem iteraſſe, myſterio non vacat. Vt autem ſuperuacuæ iterationis inſimulemus Moſem, abſit vt vel in cogitationem admitta[...]s. Siquidem vt alia occaſione ait S. Baſili[...] hom. 10. Hexaëm. [Intoleranda prorſus & grauis blaſphemia fuerit, vel Verbum aſſerere in Scriptura inueniri otioſum.] Idem habet S. Bernardus ho. 1. ſuper *Miſſus eſt*, initio. Quare exiſtimat S. Ambroſius, iteratam illam deſcriptionem formationis hominis, pertinere ad productionem ſupernaturalem interni illius hominis, quem S. Petrus vocat *abſconditum cordis hominem.* Idem breuiter tangit S. Hilarius in Pſal. 118. ad illud *Manus tuæ fecerunt me*, in ipſo initio. Optimè item hæc attigit S. Optatus l. 2. contra Parmenia. *ſub medium*, vbi ſic ſcribit. [De Eccleſiæ ſanctis membris ac viſceribus tacuiſti (alloquitur Parmenianum Donatiſtam) quæ ſunt procul dubio in ſacramentis, & in nominibus Trinitatis: cui concurrit fides credentium, & profeſſio quæ apud acta conficitur Angelorum, vbi miſcentur cœleſtia & ſpiritualia ſemina, vt ſancto germine noua poſſit renaſcentium indoles procreari; vt dum Trinitas cum fide concordat, qui natus fuerat ſeculo, renaſcatur ſpiritaliter Deo. Sic fit hominum Pater Deus, ſancta ſic fit mater Eccleſia.]

Plenè hoc & eruditè verſat Anaſtaſius Sinaita l. 7. Hexaem. Illud inſuper quod ad rem præſentem maximè facit diligenter conſiderans, aliter opificij illius terreni auctorem, Deum nominari cap. 1. aliter ſecundi opificij moliorem cap. 2. idque ad Chriſti deſignationem pertinere, ſic oſtendit. [Ante factam à Deo hominis conſtructionem, ſimplici quodam nomine, diuina Scriptura vocat & appellat opificem, nempe *Deum*; ei nomini nullam addens compoſitionem aut additionem, vt quando dicit; *In principio fecit Deus cœlum & terram.* Et turſus deinceps; *Et dixit Deus:* Et, *ſeparauit Deus intermedium lucis.* Facto autem homine duplici, (qui eſt inquam, compoſitus ex terra & diuina inſufflatione,) ſtatim Scriptura compoſitum quoque, & duplex fecit nomen Opificis, eum appellans *Dominum & Deum*; idque non ſemel nec bis, nec ſepties, ſed in ſeptendecim capitibus ordine, & deinceps, ipſum nominauit *Deum & Dominum*, tanquam continuatione duplicationis & compoſiti nominis, Spiritu ſancto nos docente & dicente; Cognoſcite quod qui olim ante ſecula ſimplex erat & incompoſitus, ſibi conſtructo humano tabernaculo, ei vnitur in Hypoſtaſi in poſterioribus temporibus, & fiet compoſitus qui erat ante ſimplex & incompoſitus; compoſitam portans appellationem per Incarnationem, vt qui appelletur Chriſtus Deus; hoc eſt Deus & homo. Quem pulchrè cum palpaſſet & vidiſſet Thomas, & in eo perſpexiſſet duarum naturarum coniugationem, exclamauit dicens; *Dominus meus & Deus meus.*] Et inferiùs, omni ſtupore & admiratione id ple-

num

num eſſe, manifeſtéque indè patere, eam vniuerſam ſecundò narratam hominis molitionem ad Chriſtum pertinere, fusè omnino proſequitur; & eſſe contra Iudæos argumentum ineluctabile, exiſtimat.

843 Formamur autem & ſecundò generamur, producto in nobis interno homine, cum nobis per Chriſtum communicatur gratia ſanctificans. Nam generatio eſt proceſſio viuentis à viuente, in ſimilitudinem naturæ; gratia autem vt S. Maximus ſcitè dixit; centuria cap. ex variis cap. 76. eſt diuinitas participata: quod aliter dicitur, gratiã eſſe diuinitatem participatam. Non illo abſurdiſſimo ſenſu quem Ioan. Vincentius Relectione de gratia Chriſti inſinuauit, & ferè fruſtra explodit Suarez lib. 7. de gratia cap. 1. num. 24. quod ſcilicet gratia habitualis ſit participium diuinæ independentiæ & puriſſimæ actualitatis, (prorſus quippe impoſſibilis eſt ea participatio diuinitatis;) ſed quod gratia ſanctificans eius ſit naturæ, vt reddat nos proportionatos ad attingendum in ſe Deum, per fidem, ſpem, charitatem, aut etiam lumen gloriæ, quæ ſunt eius connaturalia germina partim in hac vita, partim in alia. Vnde quia modus operandi ſequitur modum eſſendi, ſicut actiones principiorum illorum proximorum quæ gratiæ adſunguntur vt potentiæ, induunt aliquid Deo reciprocum, ſúntque Deo propriæ; ita eſſentia (vt ita dicam,) cui illæ veluti potentiæ implantantur, cenſetur eſſe quædam participata diuinitas, vel diuinitas proportionalis. Hæc ſunt illa Dei membra, quæ nobis communicari ait S. Macharius hom. 15. [Si igitur (inquit) quis Deum diligit, Deus quoque eumeo ſusm ipſius commiſcet dilectionem & cum ſemel crediderit in Deum, addit illi Deus fidem cœleſtem, & ita homo efficitur duplex. Vt poſſis igitur ex membris tuis offerre Deo, ille ipſe ex propriis veluti membrorum ſimilia permiſcet cum anima tua, vt omnia ſyncerè poſſis peragere, diligere, atque precari. Summæ enim dignitatis, eſt homo.]

Idem ergo proportione hic cernitur ac in peccato, cuius admiſſione anima ſemine Diabolico grauidari, & homo in Diaboli filium formari dicitur, vt optimè tradit Origenes hom. 8. in Exod. *ad finem*, & Oecumen. 1. Ioan. 3. Idem ex Mercurij Aſclepio referre memini in Morali diſt 4. n. 401. peccatum enim eſt ſemen Diaboli, æquè ac gratia ſemen Dei, vt expreſsè vocatur dicto cap. 3. Ioan. Sicut ergo Chriſtus nobis gratiam ſanctificantem tribuit, ita meritò cenſetur generare nos in ſimilitudinem naturæ ſuæ diuinæ, & facere nos Dei filios.

Accipe vniuerſam hanc de noſtra ex Chriſto parte generatione doctrinam ex S. Paciano ſerm. de Baptiſmo poſt medium. [Iam videbitis qualiter Chriſto parente generemur. Nouiſſimis temporibus animam vtique cum carne accepit Chriſtus ex Maria, hanc venit ſaluam facere, hanc apud Inferos non reliquit, hanc ſpiritui ſuo coniunxit, & ſuam fecit. Et hæ ſunt nuptiæ Domini vni carni coniunctæ, vt ſecundùm illud magnum Sacramentum fierent duo in carne vna, Chriſtus, & Eccleſia. Ex his nuptiis Chriſtiana plebs naſcitur, veniente deſuper Spiritu Domini: noſtrarúmque animarum ſubſtantiæ, ſuperfuſa & admixta protinus ſemente cœleſti, viſceribus matris inoleſcimus, aluóque eius effuſi, viuificamur in Chriſto. Vnde Apoſtolus; *Primus Adam, in animam viuentem, nouiſſimus Adam, in ſpiritum viuificantem.* Sic generat Chriſtus in Eccleſia, per ſuos Sacerdotes, vt ait idem Apoſtolus; *In Chriſto autem ego vos genui.* Atque ita Chriſti ſemen, ideſt, Dei ſpiritus, nouum hominem aluo matris agitatum & partu fontis exceptum, manibus Sacerdotis effundit, fide tamen pronuba. Neque enim aut inſertus in Eccleſiam videbitur, qui non credidit, aut genitus à Chriſto: qui ſpiritum ipſe non recipit. Credendum eſt igitur, poſſe nos naſci.]

Per Chriſtum, efficimur ad Dei imaginem.

844 Hæc eſt productio imaginis Dei ad eius imaginem facta per Chriſtum. Diuinè plane id proſequitur S. Ambroſ. ſerm. 10. in Pſal. 118. ad v. 1. vbi plurimis præmiſſis de immenſa hominis dignitate ratione ſpiritualis formationis qua eſt ad Dei imaginem, vt appareat Chriſtum eſſe cui tanquam factori & patri vniuerſa ſecunda generatio eſt adſcribenda, addit. [Filius hominis Angelorum ore laudatur, quod Angelos malos vicerit & de nequitiis ſpiritalibus quæ ſunt in cœleſtibus, triumphauerit; quod fecerit ſimiles Angelorum homines, in quibus ante erant contagia mortuorum. *Verbo,* (inquit,) *Domini cœli firmati ſunt & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Homo quippè Spiritu Domini, perfectionem vitæ, conſummationémque virtutis accepit. Inſpirauit in eum Dominus ſpiritum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem. Vita ergo noſtra cœpit ex inſpiratione diuina: Sed vita hæc ſeceſſione animæ corporiſque diſſoluitur; inſpiratio autem diuina non ſoluitur. Ee Ideò intellige aliud eſſe quod figuratum eſt, aliud quod factum eſt vel paratum. Meritóque dupliciter habes ſcriptum de homine. Primùm enim ſcriptum eſt: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*: & *dominabitur,* (inquit,) vel principatum habebit; *& fecit Deus hominem ad imaginem Dei.* Secundo autem loco ita ſcriptum eſt. *Quia accepit Deus puluerem de terra, & plaſmauit hominem.* Vbi puluis, ibi non terra, non materia, ſed incorporeum. ſed admirabile; ibi non materia, ſed immateriale. Quod enim ſecundùm imaginem eſt, non eſt in corpore, nec in materia, ſed in anima rationabili. Ibi operatur, ibi oſtenditur homo ad ſimilitudinem & imaginem Dei, vbi iuſtitiæ, vbi ſapientiæ, vbi omnis forma virtutis aſſumitur. Si intelligas imaginem, videbis ad imaginem. Homo enim non eſt imago Dei, ſed ad ſimilitudinem factus. Alius eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus vniuerſæ creaturæ, per quem facta ſunt omnia. Ille non ad imaginem, ſed imago: tu non imago, ſed ad imaginem. Habes ergo in tua ſubſtantia aliquid de imagine & ſimilitudine Dei, quod ſit diuinæ ſimile imagini. Propterea imago ad eum quo ad imaginem venit, & quærit imago eum qui eſt ad ſimilitudinem ſui, vt iterum ſignet, vt iterum conformet, qui amiſiſti quod accepiſti. Inſufflauerat enim tibi Deus, vt inſpirationis ſuæ dono haberes gratiam, quam tibi tua culpa ſuſtulerat: factus erat in animam viuentem. Audi quid dicat; non in carnem, ſed in animam viuentem. Sed quia peccator ſigna-

culum

culum tenere non potuit, & in crimine poſitos non ſapiebant quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum; propterea venit Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Legiſti in Euangelio, & à mortuis reſurgens cùm clauſos diſcipulos repetiſſet, clauſtris ingreſſus eſt manentibus, & dixit; *Pax vobis. Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos. Cúmque hoc dixiſſet, inſufflauit, & dixit eis, Accipite Spiritum ſanctum.* Vidéſ-ne ergo quæ manus fecerint hominem, aut quem hominem fecerint? Illum vtique, quem ſecundùm Chriſtum induimus, expoliantes veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum, qui renouatur ad agnitionem ſecundùm imaginem eius qui creauit eum, vbi non eſt ſeruus & liber, ſed omnia & in omnibus Chriſtus.] Subiungit quidem paulò poſt, manus Dei quæ plaſmauerunt iterum nobis hominem, duas eſſe; hoc eſt, Chriſtum, & Spiritum ſanctum. Sed hoc referendum eſt ad communicatum nobis per Chriſtum Spiritum ſanctum, quod ſuperiùs expreſſerat, cum dixerat, Chriſtum Spiritu oris ſui nos viuificaſſe, & inſufflando ac Spiritum ſanctum impertiendo, formaſſe nos ſecundò, ita vt Chriſtus rationem Patris habeat; Spiritus verò ſanctus rationem animæ, & cauſæ quaſi formalis.

Quod à Spiritu ſancto, aut à nobis effici dicamur, eodem recidit.

845 Imo tametſi daremus ſpiritum ſanctum habere ſe ad noſtram hanc ſecundam generationem vt patrem, eodem reuolueremur. Nam Spiritus ſanctus non operatur circa formationem noſtram ſpiritualem, niſi per auxilia & influxum è Chriſti meritis debitum: vt proinde proxima & immediata moralis cauſa formationis noſtræ internæ, ſit Chriſtus, iuxta Tridentinæ Synodi doctrinam ſeſſ. 6. cap. 4. qua ſancitur, renouationem interioris hominis, vnde homo ſit adoptione Dei filius, per miſericordiam quidem Dei ſignantis & vngentis Spiritu promiſſionis ſancto effici: meritoriam tamen eius cauſam, quæ moralis cauſa effectiua eſt, dilectiſſimum Patris filium eſſe, Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Itaque Spiritus ſancti interuentus, non excludit Chriſtum Patrem. Sicque accipiendi ſunt, qui dicunt, filios Dei adoptiuos ad imitationem filij naturalis de Spiritu ſancto procreari: quod Fulgentius inſigniter proſequitur, lib. de Incarnat. & gratia Chriſti cap. 20. nóſque infra pleniùs trademus, agentes de Chriſto fidei ac vitæ auctore.

Similiter tametſi interdum homo dicatur ſibi ipſi pater eſſe, tamen nihil inde officitur titulo quem hîc Chriſto vendicamus. Nam idcirco tantum homo dicitur ſibi Pater quia voluntarie ſe diſponit ad ſuſceptionem eſſe ſpiritualis, & internam ſuam effectionem Deus enim vt inſigniter planè philoſophatur Nazian. orat. 1. & orat. 37. num. 58. & S. Baſilius hom. 10. Hexaëm. & Gregorius Nyſſen. in Orat. Catech. cap. 30. noluit ſtatum gratiæ & filiationem ſupernaturalem eſſe nobis ex neceſſitate, ſed ex libertate Deo præuenienti cooperante, quod ad adultos attinet, vt locus eſſet merito noſtro iuſtæque ſuæ remunerationi. Hanc igitur ob cauſam, adultus liberè admittens gratiæ ſanctificantis infuſionem, dicitur animam ſuam viuificare vt eſt apud Ezechielem & ſanctificare ſe ſicut & Chriſtus ſanctus eſt, iuxta Ioannem; Eſſéque ſibi Pater, quod ex Nazianzeno retuli, huius capitis initio; fuſiùs idem habet Gregorius Nyſſenus hom. 6. in Eccleſ. tractans illud, *tempus pariendi*, ſic præter cœtera philoſophatus. [Mihi videtur maturus eſſe partus & non abortiuus, quando, vt dicit Eſaias, cùm quiſpiam ex Dei timore conceperit, per animæ in partu labores, ſuam ſalutem genuerit. Nobis enim ipſis quodammodò patres ſumus, quando per bonum animi inſtitutum, liberúmque arbitrium nos ipſos formauerimus & genuerimus, & in lucem ediderimus. Hoc autem facimus, ex eo quòd Deum in nos ipſos formauerimus, & genuerimos, & in lucem ediderimus. Hoc autem facimus ex eo, quod Deum in nos ipſos admittamus, effecti filij Dei, & filij virtutis, & filij altiſſimi: Et nos ipſos rurſus abortiuos edimus, nóſque imperfectos & ſubuentaneos reddimus, quando non fuerit in nobis formata, (ſicut ait Apoſtolus,) Chriſti forma. Oportet enim integrum & perfectum eſſe hominem Dei. Integer autem ille omnino eſt, cui perfectæ naturæ completa fuit ratio. Si qui ergo per virtutem ſeipſum Dei filium fecerit, præclari huius ortus accepta poteſtate, is nouit tempus boni partus, & meritò gaudet, conuenienter Euangelio, quod natus ſit homo in mundo. Qui autem natus eſt filius iræ, & filius perditionis, & fœtus tenebrarum, germen viperæ, malus fœtus & alia omnia, quibus malus malè audit partus, is non nouit tempus quod gignit vitalia; eſt enim vnum tempus pariens ad vitam & non plura. Qui ergo propter importunitatem, partum non eſt aſſequutus, ſibi ipſi parturiit interitum, & ad mortem ſuæ eſt animæ obſtetricatus.]

Addit lib. de vita Moſis, initio expoſitionis Tropologicæ, agens de maſculis Hebræorum quos Pharao curabat perdendos, in cuiuſuis poteſtate eſſe in hac ſpirituali generatione, quod in corporea negatur, marem ſe aut fœminam facere, ſexum enim maſculum, robuſti & perfecti animi ſymbolum eſſe docet: fœmineum mollis & imperfecti. Tum ſubdit. [Eſt autem vita humana, mutationi ſemper ſuppoſita: quare oportet, cùm non ſit æterna & immutabilis, ſemper naſci non aliena ſit appetitione, nec extrinſecùs, vt in corporali natiuitate, ſed electione propria vnuſquiſque naſcitur: vnde fit, vt nos ipſi Patres quodámodò ſimus noſtri, qualeſcumque nos volumus electione gignentes, & aut marem aut fœminam, vitij ac virtutis ratione fingentes. Itaque licet nobis profectò, cùm audiamus quanta hoſtis noſter afficitur mœſtitia maſculinæ prolis, ideſt, virtute præditi viri natiuitate: licet inquam, nobis mares nos ipſos gignere, ac parentibus noſtris, cogitationibus ſcilicet bonis, quæ virtutem pariunt, voluptatem afferre.]

Eſt ergo homo ad ſenſum prædictum, ſibi Pater citra Chriſti veri & propriè dicti interni Patris, excluſionem: quod agnoſcit idem Nyſſen. in orat. Catech. cap. 38. & ſequentibus, elegantiſſimè tradens hominem quoad hanc myſticam generationem, patrèm ſibi quem vult diligere, Chriſtum aut Satanam. Non eſt ergo homo reuera ſibi Pater magiſque propriè homo diceretur ſibi mater, quia ex Chriſto concipit eiuſque ſemine; quod ex Euſebio in illa verba Cantici Eſaiæ *à timore tuo Domine concepimus*, nec non ex Richardo Victorino & S. Bernardo

monſtrare

monſtrare memini in Defenſione Valeriani Cemelienſis cap.5.n.3.

Alij quidam, noſtri in Spiritu Patres, ſed in Chriſto, & extenſa voce.

846 Eandem denique ob cauſam etſi aliqui dicantur filios Chriſto gignere, quod de ſe Apoſtolus profitetur, cum ait, *in Chriſto Ieſu per Euangelium ego vos genui*; & fideles, dicuntur *filij hominum*, Pſalm. 77. ideſt Apoſtolorum interprete Tertulliano 5. contra Marcionem cap.8. taléſque ſunt omnes viri Apoſtolici non adulterantes Verbum Dei, ideſt (Interpretibus Etherio & Beato libro 1. contra Elipandum,) non quærentes ſolam voluptatem ex Dei Verbi tractatione, ſed prolem & fructum ſpiritualem. Id quod ante dixerat S. Gregorius Moral. c.28. & fusè omnino ac benè proſequitur Agobardus lib. de modo regiminis Eccleſiaſtici. Has eſſe oues fœtas, quas ſe portaturum profitetur Deus, ait S. Hieronymus in cap. 40. Eſaiæ. De Chriſtianis Sacerdotibus ita ſcribit S. Chryſoſt. l. 3. de Sacerd. c.5. [Hi ſunt, hi ſunt inquam, quibus tum concreditæ ſunt ſpirituales parturigines, tum etiam baptiſmatis partus à Deo eſt commiſſus. Per hos ipſos Chriſtum induimus, vnâ cum Dei filio ſepelimur: beati illius capitis membra efficimur: quo nomine Sacerdotes meritò non modò plus vereri debemus, quàm vel Principes vel Reges, verùm etiam maiori honore quàm parentes proprios honeſtare. Hi enim ex ſanguinibus, & voluntate carnis nos genuerunt: illi verò autores nobis ſunt natiuitatis eius quam à Deo habemus; beatæ generationis illius, libertatis vitæ, atque adeò adoptionis eius, qua nos per gratiam filij Dei ſumus effecti.] In eandem ſententiam Clemens item 2. conſtitut. c. 30. agens de honore quo proſequendus eſt Epiſcopus. [Is pietatis (inquit) magiſter eſt. Is poſt Deum pater videtur, qui per aquam nos regenerauit in adoptionem filiorum Dei.] Omnes hoc modo tenentur patres eſſe. Propterea enim vetabatur Eunuchus ingredi Eccleſiam Dei; qui ſcilicet vitæ inſtitutione aut ſermone, ſobolẽ Deo non procreat, inſtar Pauli in Chriſto Ieſu multos gignentis, vt exponit Clemens Alexand. 3. Strom. *ſub finem*. Ex duplici modo per ſpirituale matrimonium procreandi, hunc priorem proponit S. Bernardus ſerm. 85. in Cant. *in fine*. His ac ſimilibus, *patris noſtri* nomen quandoque datur; quia ſuſcitant defuncto fratri ſemen, & prolem tranſcribunt. Audi S. Auguſtinum 32. contra Fauſtum cap. 10. [Fauſtus in mandatis veteris Teſtamenti pro crimine obiecit, quòd vxorem fratris ad hoc frater iuſſus eſt ducere, vt non ſibi, ſed illi ſobolem ſuſcitaret, eiuſque vocaret nomine, quod inde naſceretur: quid aliud in figura præmonſtrat, niſi quia vnuſquiſque Euangelij prædicator ita debet in Eccleſia laborare, vt defuncto fratri, hoc eſt Chriſto, ſuſcitet ſemen qui pro nobis mortuus eſt, & quod ſuſcitatum fuerit, eius nomẽ accipiat. Denique hoc implens Apoſtolus, non iam carnaliter in præmiſſa ſignificatione, ſed ſpiritualiter in completa veritate, quos in Chriſto Ieſu per Euangelium ſe genuiſſe commemorat, ſuccenſet eis, & eos increpans corrigit, volentes eſſe Pauli. *Nunquid Paulus*, (inquit,) *pro vobis crucifixus eſt, aut in nomine Pauli baptizati eſtis?* Tanquam diceret; Defuncto fratri vos genui, *Chriſtiani* vocamini, nõ *Paulini*.

847 Aliquando igitur, tametſi paulò infrequentiùs Prædicatores audiunt Patres; & quamuis audiunt, non niſi extenſa voce patres ſunt, quatenus nudum exhibent miniſterium aptandi homines ad voluntariam diuini ſeminis per Chriſtum tranſmittendi exceptionem. Vnde cõferuntur agricolis ſemen iacientibus, quos tamẽ nemo patres culmi, aut ſpicæ, ex iacto per eos ſemine germinantis dixerit, cum illud ſemen nõ ſit de agricolæ ſubſtantia. Chriſtus autem meritò pater appellatur, quia omnium ſemen eſt, vt loquitur S. Ambroſius in Pſalm. 43. ad illud *in gentibus diſperſiſti nos*. Eòque ſpectat, quod alibi filiorum in Chriſto matres, potiùs quàm patres appellantur, eóſque parturire ob labores animarũ conuerſione ponendos dicuntur. Quod planè egregiè quoad S. Paulum; proſequitur S. Chryſoſt. hom. 10. de pœn. tractans illud ad Galat. 4. *filioli mei quos iterum parturio*, & eximiè deſcribens Beatæ illius alui fœcunditatem, iugeſque parturitionis dolores, ex tam numeroſa prole quam Chriſto genuit Apoſtolus. Nec ceſſare cum partu harum matrum dolores, ait idem Chryſoſt. hom. 4. in 2. ad Theſſ. *in ipſo fine*. Inſigniter hæc omnia ad Gal. 4 expreſſit S. Hier. [Quis putas noſtrum ita de Diſcipulorũ anxius eſt ſalute, vt non paucis horis, aut vt multùm, biduo triduòve, ſed toto vitæ ſuæ tempore torqueatur, donec Chriſtus formetur in eis. Exemplum fœtæ mulieris quod aſſumpſit, concipientis & formantis in ſe ſemina, diligenter tenendum eſt, vt poſſimus intelligere quod dicitur: Natura non erubeſcenda, ſed veneráda eſt. Sicut enim in vuluam mulieris primùm ſemen iacitur informe, vt ſulcis & fundo eius quaſi quodam glutino adhæreat; de quo & Propheta initij ſui recordatus ait, *Incompoſitum meũ, viderunt oculi tui*; Deinde per nouem menſes reſtrictum ſanguine, futurus homo coagulatur, corporatur, paſcitur, atque diſtinguitur: vt quum in vtero palpitarit, ſtatuto tempore fundatur in lucem; & tantis difficultatibus naſcitur, quantis poſtea ne intereat enutritur: Ita & ſemen ſermonis Chriſti, cũ in animam audientis inciderit, per gradus ſuos creſcit, & vt multa paternam (poſſumus quidem facilè corporalem deſcriptionem transferre ad intelligẽtiam ſpiritualem) tandiu in ancipiti eſt, quandiu pariat qui concepit. Nec ſtatim finis induſtriæ eſt edidiſſe, ſed tunc alterius laboris exordium eſt: vt lactentem infantiam ſedulis nutrimentis & ſtudiis, vſque ad plenam Chriſti perducat ætatem.]

Quod porrò Chriſtum ex Ambr. omnium ſanctorum ſemen vocabam, benè concinit cum eo quod habet Abucara Opuſc. 6. volens exemplo docere, quomodò ex Chriſto veluti ſemine noſtrum, ſuauitas & dulcedo abiectioque amaroris, ſit cõſecuta. [Aiunt (inquit) ſi ſemen peponis melle tinctum ſeras, dulcedinem mellis in ipſum fructum tranſire. Ita Chriſtus naturâ ab oleoſa qualitate, nimirum à peccato per ſanctũ Baptiſmum expurgata, aſſumpſit illam abſq; labe & macula, qualis priùs erat, & condita fuerat, eáque melle diuinitatis & dulcedine, hoc eſt virtute Spiritus S. delibuta, nos etiam dulcedinis participes effecit, quemadmodùm grana peponis, quaſi per traducem fructum participẽ efficiunt.] Cur peccatum dixerit oleoſam qualitatem, pen-

det ex antecedentibus, quibus propagationem peccati exemplo vuæ ex palmite in oleum immiſſo editæ, & oleum redolentis, declararat. Quorſum verò naturam à Verbo aſſumptam, dicat baptiſmo præpurgatam, & poſtea aſſumptam, non video! Accipio itaque dumtaxat exemplum de ſemine puro, & melle iuncto, è quo pura & mellita exiſtant grana.

Proles ex Chriſto Patre, & eius ſponſa S. Eccleſia.

848 Ratum igitur eſto, Chriſtum eſſe patrem noſtrum, qui ſicut ſponſam habet Eccleſiam, ita ex ea ſuſcipit benedictam hanc prolem. Inſigniter id proſequitur Stapletonius l. 8. de Principiis c.19. Nos alia addemus. Egregiè ergo Eccleſiam ſub ſchemate matris fidelium, depingit S. Auguſt. Epiſt. 38. demonſtrans læto quem mater carnalis à ſtiua Euangelica reuocare conabatur, quàm potiùs aſtringeretur matri ſpiritus, ſiue Eccleſiæ.

Eadem ex cauſa S. Chryſoſt. in Pſal. 38. *in fine*, tractans illud, *Intende in adiutorium meum, Domine Deus ſalutis meæ*, Eccleſiam cenſet ibi *adiutory* nomine ſignificatam à Chriſto, tanquam vxorem Chriſti. [Auxilium, (inquit,) ſuum vocat Eccleſiam, ea etiam ratione ſaluam facere volens Adæ imaginem. Illi enim data erat vxor ad auxilium. *Faciamus enim*, (inquit Deus,) *auxilium ſimile ſibi*. Et ideò Paulus quoque dixit de Chriſto, ea quæ de Adam & Eua dicta fuerant; nempe, *Relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna.* Deinde quid his ſubiunxit? *Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico, in Chriſto & in Eccleſia.* In hanc ergo vult partem intendere & reſpicere.] Liquet, Chryſo. illam apud Moſem *vxoris* deſcriptionē, *adiutorium ſimile ſibi*, hoc eſt *viro*; Eccleſiæ ad Chriſtum comparatæ aptatā velle.

Imo S. Anaſt. Sinaita l. 9. Hexaëm. propriiſſimè in ſolam myſticam Chriſti vxorem cadere eam deſcriptionem ſcitè tradit. Reprehēdit enim primùm Anaſt. Manetem, qui blaſphemè dixit Deum veteris Teſtamenti eſſe mentitum, cum mulierem vocauit *adiutorium ſimile viro*, quæ tamen virum non iuuit, ſed perdidit. Reprehendit item Anaſt. Aquilam, qui non vertit, *faciamus ei adiutorium ſecundum ipſum*, ſed, *faciamus ei adiutorem ex adverſo eius*, ideſt aduerſarium & hoſtem. Addit Anaſt. eſſe reuera perdifficile, monſtrare mulierem quæ ſit viri adiutorium, & non potiùs foſſa, & inſidiatrix, atque tentatio, & ruina. Tandem poſtquam diluuium malorum a fœmina viris immiſſum latè & grauiter propoſuit, verum adiutorium ſimile homini, interpretatur S. Eccleſiam. Itaq; concludit. [Adhortor Iudæum & Græcum ſeu Gentilem, vt quærat & poſſideat illam adiutricem, quam Deus fecit ad ferendam opem toti generi hominum: adiutricē non carnis & voluptatis, non ſeminis & ſanguinis, Adiutricem & coniugem, quæ nequaquam fuit inſidiatrix, ſed ſalutaris, ſed conſeruatrix, ſed illumināſ, ſed beneuola, peccata purgans non faciens, in regnum Dei introducens, non ex eo expellens; Adiutricem quæ parit filios vitæ & hæredes vitæ æternæ. Adiutricem quæ Magos fecit Apoſtolos, & facit Publicanos Euangeliſtas, Theologos, redditque meretrices Virginibus honeſtiores; Adiutricem, quæ viuificat mortuos, & orbem terræ excitat ex mortificatione Idololatriæ; Adiutricem inuictam, adiutricem inexpugnabilem, adiutricem certando inſuperabilem & infractam. Omnia regna, omnes progenies, omnes tribus, & omnes linguæ gentium ab ea ſunt ſeruatæ. Ipſa iacentes erexit, ipſa curauit infirmos, ipſa recreauit creaturam: Et ideò de ipſa dixit Dominus Deus, de Eccleſia, inquam, *Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum.* Et propterea ei vnitus eſt Deus Verbum, vt non ſit ampliùs homo ſolus, ſed cum Deo totus, non ſolùm in vna quadam hypoſtaſi, ſed etiam quando ei per virtutem vnitur.] Addit inferiùs, nuſquam in tota Scriptura, mulierem aliquam viri adiutorium vocari, ſed tantùm eā vocē vſurpari, cum agitur de Eccleſia quæ verè fuit, & eſt, Chriſti viri ſui adiutorium.

849 Sanè conuenticula malignantium, & ſynagogæ impiorū, (quod habet idem Anaſt. l. 11. eiuſdem operis,) coniuges ſunt Satanæ. [Dico (inquit,) quod ſola quæ eſt Chriſtianorum Eccleſia Chriſti, & hoſtis & inimica ſerpenti: reliquæ autem omnes quæ ſunt in mundo religiones & fides gentium, (tam Iudæorum quàm Barbarorum,) ſunt amicæ & contubernales, & coniuges, & propriæ Diaboli ſerpentis, ex eo natæ, & quæ ex eo conceperunt malum ſemen execrandorum dogmatum, adeò vt eis idem ſit & pater & vir, qui introduxit execrandam ſui inter ſe corruptionem: Hoc enim ſignificant etiam quæ deinceps ſequuntur Dei verba ad ipſum ſerpentem. Nam cum dixiſſet; *Ponam inimicitias inter te & mulierem*: ſubiunxit dicens; *Et inter ſemē eius.* Atqui debebat dicere: *Et inter fœtus eius*: ſi ad corporalem ſerpentem & mulierem corporalem ſolam eſſent ea quæ dicuntur. Mulier enim non emittit ſemen, ſed cum acceperit, parit fœtum. Semina ergo Eccleſiæ, ſunt pia dogmata, & diſciplinæ quas ſeminauit ille Agricola, dicens: *Exiit qui ſeminat ad ſeminandum.* Rurſus ſerpentis ſunt mala ſemina & impia, hæreticorum zizania & prædicationes.] Et inferiùs. [Cæteræ omnes quæ ſunt in mundo fides, præter vnam & hanc Chriſti ſolam vxorem & Chriſtianorum Eccleſiam; ſunt amicæ ſerpentis. De cætero autē quando videris reliquas mulieres & fides, Iudeorúmque & Barbarorum Synagogas, pſallentes, clamantes, dies feſtos celebrantes, vigilantes, ieiunantes, ſacrificantes, adorantes, Deum nominantes, fidem prædicantes, dogmata ſtatuentes, Scripturas legentes, Chriſtum autem Deum verum ex Deo vero non confitentes, certò ſcias, quod eæ omnes ſunt amicę Diaboli, (nempe ſerpentis,) & nulla ex iis eſt inimica & ab eo aliena, niſi ipſa eáque ſola Chriſti Eccleſia & eius ſemen. Illæ enim omnes ſunt fornicatrices & adulteræ, & ex ſemine ſerpentis, concipientes & parientes; Fortaſſe autem habentes etiam proprium & innatum ſemen, ſerpente deterius.]

Hæc cum ita ſint, nemo nō videt, quanto iure Eccleſia, vxor illa Chriſti cenſeatur, quæ verè eſt adiutorium viro ſimile, eſtq; ei ſicut vitis abundans, &c. Nec id negat Clem. Alex. 1. pædag. c. 6. cum de nouo cœtu ait. [Quem ipſe Dominus carnali labore peperit: quem ipſe faſciis alligauit Dominus, pretioſo ſanguine. O ſanctas ſecundinas, & partum ſanctum. O ſanctas faſcias. Verbū eſt omnia infanti, & pater, & mater, & pædagogus & altor.] Et mox, Verbum vocat *mammillam patris*, vnde nobis illud lac rationabile & vt ipſe ex interprete habet *verbale*, de quo

1. Pet i

1. Petri 2. Et inferiùs addit. [Nobis ipſe Chriſtus infantibus eſt alimentum, qui Verbum cœlorum exugimus. Hinc quætere Græcis dicitur *μαςεῖον*, quod infantibus qui Verbum quærunt, paterna benignitatis vbera, lac ſuppeditant.] Iſta inquam non excludunt materna Eccleſiæ in nos officia, ſed exponunt quæ à Chriſto accipimus per proportionem ad maternam efficientiam & charitatem, vt adæquetur vtcumque immenſa vis Chriſti beneficientiæ in nos. Quo item pacto Valerius Soranus apud S. Auguſtinum 7. ciuitatis cap. 9. vocat Deum, *progenitorem & genitricem*. Gentiles apud Clementem 5. Strom. dixere *μητρόπατορα*.

850 Cadit profectò in Eccleſiam Chriſti, parientem tantam ſobolem, appellatio illa quã Euæ ſuæ indidit Adam, vocans *matrem omnium viuentium*; quod diſce ea eodem Anaſtaſio ad calcem libri 11. eiuſdem operis. [Quoniam per mulierem *Vitam*, quam ex ſuo peperit latere, ſomno ſopitus qui naturam viuificat, & ſic ea eſt eautus qui dicit; *Ego ſum vita*: hæc facta ſunt, & venit in mundum, & per ipſam diſſoluit mortem, & per ipſam vuiificauit illa gentium animalia quæ in Paradiſum ad ipſum fuerant introducta, & per ipſam viuificauit mortuos ex Inferis, & mortali naturæ vitam eſt largitus: ea de cauſa & pœnam mortis ſubiit nouus Adam, & nomen ſuæ vxoris (nempe Eccleſiæ,) poſuit vitam, quoniam ipſa eſt mater omnium viuentium, abſconſum in Chriſto vitam. Hinc docemur, magnam admirabilem Eccleſiæ gloriationem. Beata & ter beata eſt ſpes, & in altum elatio Chriſtianorum. Nam per ea quæ dicta ſunt, in mundo ſunt mortuæ, & matres mortuorum populorum & gentium, vt quæ in ſe non habebant eum qui dicit, *Ego ſum vita*, neque regenerant & viuificant per vterum aquæ & Spiritus ſuos filios & populos: ſed ſunt ſine ſemine, & viduæ fontis vitæ, non fruentes aqua viua & ſaliente in vitam æternam. Sola ergo eius Eccleſia, dicitur & vita & mater omnium viuentium. Et propterea eius etiam vxor eſt mater, non mortuorum, ſed omnium viuentium Chriſtum veram vitam: & quicumque ex ea non naſcitur, eſt mortuus peccato: Corporalis autem mulier Adami corporalis, non eſt mater viuentium ſed mortuorum hominum. De hac autem matre ſpirituali, non dicit quod ſit *mater omnium hominum*, ſed *mater omnium viuentium*, vt quæ ſit vita, & ea de cauſa omnino non nominauit Deus in eius pœna, mortem: quandoquidem cum ſit vita ſecundùm naturam, eſt aliena à morte, permanens æterna.]

Subdit paulò poſt, rem conſideratione digniſſimam. [Oportet, (inquit,) præter hæc omnia aduertere, quomodò hæc ſpiritualis coniux ſecundi Adami, à deteriori nomine profecerit in melius. In principio enim vocata eſt *Coſta*, & *ſecta* ſeu *diuiſa*; ſignificante, (vt arbitror,) hac amputatione & diuiſione defectionem à Deo, quæ erat ei euentura. Deinde poſt hoc ædificata & in meliùs excitata: propterea quod ad virum Chriſtum appropinquarit, appellata eſt *mulier*. Poſtremò autem omnium appellata eſt *vita*, vt quæ à morte profecerit ad vitam. Vir autem eius non ita; ſed ea meliori nomine, accepit peius. In primis enim Adam magnum honorem & gloriam adeptus, vt qui ſit appellatus *imago & ſimilitudo Dei*: deinde poſtea appellatus eſt *homo*, & poſtea ruſus *Adam*: & poſtremò omnium *Terra*, vt per hæc apertè, diſcamus & erudiamur, quæcumque ſunt in protoplaſto, referri ad Euam Eccleſiam, & Adamum Chriſtum. Sic enim cum in principio *eſſet ſplendor & character ſubſtantiæ ipſius Dei inſpectabilis*, *ſeipſum exinaniit ſerui formam accipiens*, vt Eccleſia ex mendicitate diceretur vita; id effecta, & ex ipſo nominata, & in libro viuentium collocata.]

Lauacrum aqua, vterus fidelium.

851 Quod Anaſtaſius vterum Eccleſiæ quo ex Chriſto ſobolem diuinam concipit, dixit eſſe vterum aquæ & ſpiritus, conforme eſt aliorum Patrum ſenſui. S. enim Dyoniſius l. de Eccl. hierar. c. 2. part. 2. fontem ſacrum, ſiue baptiſterium *matrem adoptionis* appellat. S. Chryſoſt. in Epiſt. ad Galatas tractans illud, *ſecundum Iſaac repromiſſionis filij ſumus*, Eccleſiam cum Sara, Abrahamum cum Chriſto componens, in eo ponit comparationem, quod [ſterilem appellauit Eſaias, & hanc oſtendit factam complurium liberorum matrem. Idem ſub figura accidit in Sara. Nam & hæc, quàm eſſet ſterilis, numeroſæ ſobolis mater eſt facta. Cæterum hæc quidem Paulo ſufficiebant, verùm etiam quomodò ſterilis, mater ſit facta diſquirit; vt huic etiam ad veritatem accommodet figuram, eóque ſubdit dicens; *Nos autem fratres, ſecundùm Iſaac repromiſſionis filij ſumus*. Non enim ſterilis tantùm erat Eccleſia, quemadmodùm Sara, neque ſolùm multorum liberorum mater facta eſt ve illa, ſed & ita genuit, quemadmodùm illa. Vt enim illam non natura, ſed Dei repromiſſio fiat matrem ſuam qui dixit, ſecundùm tempus hoc veniam, & erit Saræ filius, idem ingreſſus in vterum infantem formauit) ſic & noſtra renaſcentia, natura quidem nulla eſt, cæterum verba Dei, quæ norunt fideles, hæc in aquæ lauacro per Sacerdotem pronuntiata, tanquam in vtero quodam formant ac regenerant eum qui baptizatur.] Idem hom. 25. in Ioan. *ferè initio*, ſummam in nos Dei benignitatem demiratus, ſubdit. [Non immeritò igitur Paulus. *O Altitudo*, (inquit,) *diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei*. Non ampliùs mater, non enixus non ſomni, neque concubitus, non amplexus, nouum iam naturæ noſtræ interitur opificium à Spiritu ſancto & aqua. Aqua autem accepta eſt. partus genito facta. Quod enim eſt matrix Embrioni, hoc eſt fideli aqua. Siquidem in aqua fingitur & formatur. Nam primùm dictum eſt, *Producant aquæ reptile animæ viuentis*. Ex quo autem Iordanis alueum ingreſſus eſt Chriſtus, non ampliùs reptilia animarum viuentium, ſed animas rationales & ſpirituales aqua producit. Et quod de ſole dictum eſt, *Tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo*; hoc longè magis de fidelibus in præſentia dici poteſt. Multò namque quàm ille clariores diffundunt radios. At quod in matrice formatus, tempore indiget: quòd in aqua, minimè ſed momento omnia perficiuntur. Siquidem vbi caduca vita eſt, & à corporea corruptione principium accipitur, omnia mora temporis generantur. Ea namque natura corporis eſt, vt tempore perfectionem ſuam accipiat, ſed non ita in ſpiritalibus.]

Bracharius non diſſimiliter Epiſt. ad Ianuarium *ſub finem*. [Filios Domini noſtri, Eccleſia-

ſtici fontis vterus, & ſecreti ac perplexi vulua myſterij parturiuit; natos crucis cuna ſuſcepit, Euangelij mammilla lactauit.] Conſentit S. Leo ſerm. 4. de Natiuit. Domini cap. 3. [Terra carnis humanæ, quæ in primo fuerat præuaricatore maledicta, in hoc ſolo Virginis partu germen edidit benedictum, & à vitio ſuæ ſtirpis alienum. Cuius ſpiritalem originem in regeneratione quiſque conſequitur, & omni homini renaſcenti, aqua baptiſmatis inſtar eſt vteri Virginalis, eodem Spiritu ſancto replente fontem, qui repleuit & Virginem & peccatum quod ibi euacuauit ſacra conceptio, hîc myſtica tollat ablutio.]

852 Affinia ſunt illa, venuſtiſſimè de more ab Eucherio prolata hom. de Trinitate. [Interrogat muneris magnitudinem, remuneratoris perſpicis dignitatem. Ipſe ad regenerãdas animas ſteriles benedicit aquas, ipſe ſacris fontis irriguum, illa qua dudum Mariam locupletauit, virtute fœcundat. Caſtos Eccleſiæ ſinus maritat; nubit integritas puritati, vt ad ſimilitudinem Virginis genitricis etiam Eccleſia matris fructu donanda; ſine ſexu de ſanctificatione concipiat, & ſine corruptione parturiat, & regenerata pignora in filios Dei fœlici mancipatione tranſcribat. Quomodò hæc operari poſſet niſi Deus eſſet? Ecce ſecundùm illud propheticum, agente Spiritu, impletur in Baptiſmo; *Ego occidam & viuere faciam.* Quid eſt hoc? Occidit peccatum, & viuificat peccatum: fluentis in talibus eius abluitur, & reatus abſoluitur: debitum originale vacuatur, pondus perditionis exuitur, & incomprehenſibili miraculo de profundi fontis mortuo reſurgente, in fonte mors moritur. Adoptiuus gratiæ perit, Diabolo acquiritur, Deo hæreditario crimine illigatus homo, conſumpta primæ originis conditione, de occaſu ſuo naſcitur, & naturæ ſe agere vices, genitalis vnda miratur.]

Affinia item illa S. Paulini Epiſt. 12. in carminibus baptiſterio inſcriptis.

Hîc reparandarum generator fons animarum
Viuum diuino lumine flumen agit.
Sanctus in hunc cœlo deſcendit Spiritus Amnem,
Cœleſtique ſacras fonte maritat aquas.
Concipit vnda Deum, ſanctámque liquoribus almis
Edit ab æterno ſemine progeniem.
Mira Dei pietas, peccator mergitur vndis,
Mox eadem emergit iuſtificatus aqua.
Sic homo, & occaſu felici functus & ortu,
Terrenis moritur, perpetuis oritur.
Culpa perit, ſed vita redit: vetus interit Adam,
Et nouus æternis naſcitur imperiis.

His verſibus placet alios adiungere, quos à Sixto III. inſcriptos ſacro fonti Conſtantini, teſtatur in Sixti vita Anaſtaſius, iámque ſitu & carie propè conſumptos, deſcripſit Onuphrius lib. de ſeptem vrbis Eccleſiis cap. de Baſilica Lateranenſi §. de baptiſterio.

Gens ſacranda polis hîc ſemine naſcitur almo
Quam fœcundatis Spiritus edit aquis.
Virgineo fœtu genitrix Eccleſia natos.
Quos ſpirante Deo concipit, Amne parit.
Fons hic eſt vitæ, & qui totum diluit orbem,
Sumens de Chriſti vulnere principium
Mergere peccator ſacro purgande fluento,
Quem veterem accipiet, proferet vnda nouum
Inſons eſſe volens iſto mundare lauacro,
Seu patrio premeris crimine, ſeu proprio
Nulla renaſcentum eſt diſtantia, quos facit vnum
Vnus fons, vnus Spiritus, vna fides
Nec numerus quemquam ſcelerum, nec forma ſuorum
Terreat, hoc natus flumine, ſanctus eris.

853 Eodem recidunt, quæ alij non nihil, diuerſis verbis produnt de verè ſacro, & fictê, in Baptiſmi ſigliina hominibus, ac naſcentibus in aqua Chriſtianis infantibus. E quibus paucos exhibebo per ſatyram. Zeno Veron. ſerm. 1. de Paſchate [fons, vel ſacrum cuius diuite ex alueo fauonio non vento ſed Spiritu ſancto generante odorem diuinum, Eccleſiæ flores hiſtoriam & dulces noſtri naſcuntur infantes.]

S. Ambroſius in exhortat. ad Virgines. [Sit ergo vobis portio Dominus, Dominus qui ſterilem & parientem facit. Vtramque facit: ſed altera in triſtitia perit, altera in ſterilitate lætatur, cui dicitur, *Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis.* Habet enim filios ſine partus dolore. Vnde & dicitur de Eccleſia; *Quis audiuit tale, ſi parturiuit terra vno die, & gens nata eſt ſimul?* Vno autem die terra non parturit, ſed parit gratia. Venit Paſchæ dies, in toto orbe baptiſmi Sacramenta celebrantur, velantur ſacræ Virgines. Vno ergo die ſine aliquo dolore multos filios & filias ſolet Eccleſia parturire. Ideóque pulchrè dicitur; *Et gens nata eſt ſimul*, de populo conſecrato.]

S. Chryſoſtomus in Catecheſi ad Illuminandos. [Et ob quam cauſam, inquis, hoc quod nobis peccata concedit, non lauacrum remiſſionis peccatorum dicitur, nec purificationis, ſed lauacrum regenerationis? Quia non nobis ſimpliciter peccata concedit, nec ſimpliciter nos purificat malis actibus implicatos, ſed tanquam denuò generatos efficit. Nam de nouò nos condit, & conficit: non de terra componens iterum, ſed alio nos elemento, id eſt per aquarum naturam progenerat. Non enim vas ſimpliciter purgat, ſed iniectum nouat iterum. Nam cum vaſa purgantur, etſi diligentia multa terguntur, quædam veſtigia nihilominus retinent vetuſtatis, & priſtinam maculam non amittunt. Illa autem quæ conflatorio committuntur, cum flamma fuerint renouata, omnem maculam præteritæ fœditatis amittunt, & nunc primùm confectis non diſſimilia

proferuntur æquali fulgore micantia. Vt igitur ſtatuam auri metallo confectam, aliquanti temporis metis fumo & puluere & æruginis ſordibus coinquinatam, cum artificis manus acceperint, renouant fornacis ardore, & ſplendidam nobis lucidámque demonſtrant: ita & noſtram naturam Deus æruginatam mole peccati, & malorum geſtorum fumo violatam, & omni pulchritudine quam primò & donauerat, denudatam, in illos aquarum fontes, tanquam in conflatorium immittit, & pro flamma, ſpiritus gratiam ſubminiſtrat, & exinde rudes effectos, etiam Solis radiis eleuat clariùs lucentes, veterem hominem comminuens, nouum autem oſtendens longè meliorem. Et iſtam nobis quaſſationem & myſticam purificationem, obliquo ſermone olim Propheta demonſtrabat, dicens; *Sicut vaſa figuli conteres eos.* Nam quia de fidelibus loquitur, ſuperiùs nobis manifeſtè declaratur, quum ait; *Filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Vidiſti quemadmodùm Eccleſiam Gentium commemorauit. Et vbique extentum Chriſti nominauit imperium. Et propterea ait; *Reges eos in virga ferrea*, non graui, ſed forti; *& ſicut vas figuli conteres eos.* Ecce & lauacrum ſentitur myſticè. Non enim dixit, *ſicut vaſa fictilia*; ſed ſicut *vas figuli*. Et ideò attendamus, & diligentiùs audiamus. Nam confracta vaſa fictilia, iam nulla emendatione corriguntur, ob duritiem quam ſemel per flammas ſortita ſunt. Vaſa autem figuli, non ſunt fictilia, ſed argilla compoſita. Inde & ſi quo fuerint caſu peruerſa, facilè ad figuram priſtinam artificis reformantur induſtria.]

Tertullianus de Baptiſmo cap. 1. [Nos piſciculi, ſecundùm ἰχθὺν noſtrum in aqua naſcimur.] Alludit ad Acroſticon Sybillæ de Chriſto carmen, de quo ſupra, tractando Chriſti innocentiam. Latè & egregiè Anaſtaſ. lib. 5. Hexaëm. Chriſtianos piſcibus confert, quod piſces abſque ſemine generentur ex aqua tantùm & Spiritu ſancto.

Athanaſius Dialogo 3. de Trinit. *ſub finem*, Apoſtolos omnes, imo & omnes Chriſtianos, ait æquè ac Iacobum & Ioannem, dici poſſe filios tonitrui, ideſt baptiſmi, idque latè perſequitur contra Macedonianum.

Eccleſia Porphyra, fideles Porphyrogeniti.

854 Tandem ſpectat eodem, quod Theophanes Epiſcopus Nyſſenus l. contra Iudæos exponens illud Apoſtoli, *acceſſiſtis ad montem Sion, & ciuitatem Dei viuentis*, tradit de Eccleſia πορφύρα. Locus eſt planè inſignis. Et quia liber vulgo non proſtat, adſcribam eius partem quam repræſentauit vir vndecumque Doctiſſimus Franciſcus Turrianus l. 2. de Dogm. Charact. *initio*. [Hæc ciuitas (inquit) non eſt vt illa in Palæſtina, non inquam locus eſt ex muro & lapidibus & calce ædificatus, plenus hominibus, ſed potiùs cœtus naturæ rationalis piæ, tum incorporeæ, tum corporeæ, quæ Chriſtum Deum habet artificem, autorem, Regem, Pontificem, Iudicem, Gubernatorē, Patrem, Nutricium. Verùm hic cœtus beatus qui Eccleſia Chriſti dicitur, non eſt totus in cœlis; imò parua eius pars in terra breui tempore, aliis alio tempore ſibi ſuccedentibus, verſatur. Propterea quod capere generationem ſecundùm ſpiritum, & ſecundùm ætatem eius proficere & perfici, hoc quidem tantiſper liceat dum in carne ſumus: Ingredi verò intra velum ad regalem thalamum, ideſt in cœlum, non niſi perfectis. Hoc enim domicilium, & habitaculum mundanum quod eſt apud nos, beatæ huius ciuitatis & Eccleſiæ, tanquam domus quædam eſt, ædificata & constructa vt in ea viuant & alantur generati ſecundùm Chriſtum, & gymnaſium quoddam puerorum ætatis Chriſti, vbi docetur & traditur omnis ſpiritualis ſapientia; cœleſtis autem domus perfectorum ſpirituum, Regiſque aſpectu, & ſplendore ac lætitia fruentium, thalamus eſt. Vt enim olim Imperatoribus, locus quidam erat ad generandos filios ſeparatus, quem πορφύραν appellabant, & in eo loco natos πορφυρογεννήτας; erantque rurſus aliæ ſedes ad nutriendum infantes, vbi paulatim ætate proficerent, & omnem diſciplinam regalem & Imperatoriam ſub Magiſtris & pædagogis caperent; poſtquam verò ad perfectionem & ætatis & diſciplinæ perueniſſent, in ipſum regalem ſiue Imperatorium thalamum admittebantur, cum Rege & Patre regni verſaturi, boniſque paternis vſuri; ad hunc modum filiis Regis cœleſtis, mundus hic noſter velut quædam domus ab ipſo Rege, ad ortum, & educationem, omnémque ſpiritualem diſciplinam & inſtitutionem præparata eſt, ex quo ſic nati & alti, atque educati & eruditi, propriè appellati poterunt *purpurati*; non quidem quaſi ſolam purpuram regalem & paternam induti, ſed potiùs Regem ipſum totum, cum veſtitu eiuſdem rubro ex ſanguine. *Quicunque* (inquit) *in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis*, cuius pulchritudinem olim admirati Angeli; *cur* (inquiunt) *rubra ſunt veſtimenta tua?* Quando igitur qui hîc geniti ſunt, benè iam educati & inſtituti filij Regis cœleſtis, occurrerint in menſuram plenitudinis Chriſti, ingredientur deiode intra velum cœleſte, quo præcurſor Chriſtus ingreſſus eſt, vt regno eius fruantur. Quia igitur qui in Chriſtum crediderunt, non in cœlis tantùm ſunt, ſed pars quædam eorum in terra verſatur, idcirco non ſunt diuiſi loci interuallo, ſed potiùs totus cœtus, vna Eccleſia eſt, & vna ciuitas, ratione perfecti & imperfecti differens.]

855 Rectè omnino Tecphanes, Eccleſiam, in qua, & ex qua, proles Chriſti naſcitur, vocat *domum purpuræ*; alludens ad antiquum vſum Conſtantinopolitani Imperij à Conſtantino Magno inductum teſte Luitprando lib. 1. hiſtoriarum c. 2. vbi *Porphyrogenitos* ait dictos, non quod naſcerentur in purpura, ſed quod ederentur in Palatio cui nomen erat *porphyra*, ædificato à Conſtantino, vt ſoboles Imperatoria ibi ederetur in lucem. Meritò ergo Theophanes, Eccleſiam in qua naſcimur Chriſtiani, πορφύραν appellat: tum quia Eccleſiæ ex Chriſto proles, regia eſt; tum quia omnis hæc natiuitas, & matris fœcunditas ex Chriſti ſanguine ortum habet. [Quid eſt enim aqua ſine cruce Chriſti? (ait S. Ambroſ. l. de iis qui initiantur myſt. c. 4) Elementum commune, ſine vllo ſacramenti effectu.] Itaque vt idem obſeruat, meritò 1. Ioan. 5. Spiritus, aqua, & ſanguis, dicuntur teſtimonium perhibere, & Chriſtus dicitur non in aqua ſolùm,

lum,ſed in aqua & ſanguine veniſſe, quia aquæ purpureo Chriſti cruore ſanctificatæ,& admiſto Chriſti Spiritu vegetatæ, effundunt prolem Eccleſiæ. Vt autem nemini eſſet dubia, hæc noſtra per Chriſtum in Spiritu generatio voluit Deus filium ſuum Deum verum,humanam generationem ſortiri. Proponit præclarè hoc argumentũ S.Auguſt. ſerm.24.de diuerſis à ca.4.[Ecce ſunt, (inquit,) in quacumque ſint ætate carnis. Videtis infantes; videte & gaudete. Ecce ſunt; ſed ex Deo nati ſunt. Vulua matris, aqua baptiſmatis. Nemo pauperculo animo,ſentiat,& voluat apud ſeipſum mendaciſſimas cogitationes, & dicat ſibi, Quomodò in principio erat Verbũ,& Verbum erat apud Deum & Deus erat Verbum,omnia per ipſum facta ſunt: & ecce Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis? Audite vnde factum eſt. Ecce credentibus in nomine eius, dedit poteſtatem filios Dei fieri. Ipſi quibus dedit poteſtatem filios Dei fieri,putant impoſſibile eſſe filios Dei fieri? Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Nolite putare multum eſſe ad vos,filij Dei fieri. Si factus eſt ipſe,vt minùs eſſet qui plus erat;non poteſt facere ex eo quod minùs eramus, vt aliquid plus eſſe poſſimus? Deſcendit ad nos, & non ad illud aſcendemus?]

Quia verò ſanguinis Chriſti pro nobis fuſi, & paſſionis, memoria eſt Euchariſtia, idcirco eam quoque noſtræ generationi deſeruire optimè notauit Methodius in 10. Virginum ſympoſio cuius hæc ſunt verba. [Rectè Apoſtolus ad Chriſtum retulit de Adamo, ſic enim congruit, ex oſſibus eius,& ex carne eius Eccleſiam eſſe factam, propter quod relicto patre in cœlo deſcendit Verbum, vt exhibeat ſibi Eccleſiam glorioſam, & omnis maculæ expertem, emundans eam lauacro ad excipiendum Spiritum, ac beatum ſemen: quod ipſe intonat & inſerit in profundo mentis:excipit autem illud ſeroen Eccleſia, & format inſtar vxoris ad generandam virtutem, & alendam. Hac enim ratione impletur illud, *Creſcite & multiplicamini*,capiente Eccleſia incrementum,per congreſſum & communionem Verbi, quo adhuc ad nos ſe dimittit,& ſoporem capit ſecundùm commemorationem paſſionis,vt dixi, iterum moriatur deſcendens de cœlo,adhærénſque vxori ſuæ,præbeat virtutem quandam lateris ſui, vt augeantur quæ in eo ædificati ſunt omnes per lauacrum generationis.]

Renati in Chriſto, quam non iiſdem interiùs.

856 Sic igitur de Chriſto patre, & Eccleſiæ matre, proles benedicta concipitur & naſcitur externa quidem ſpecie planè eadem ſed interiùs longè alia. Id quod egregiè his,verbis expreſſit Gregorius Nyſſenus Orat. 1. de Chriſti Reſurr. [Apparuit alia generatio,alia vita, alius viuendi modus, ipſius naturæ noſtræ commutatio. Quænam generatio? quæ non ex ſanguinibus,neque ex voluntate viri,neque ex voluntate carnis,ſed ex Deo facta eſt. Quînam,inquies,hoc fieri poteſt? Audi, nam paucis explicabo. Fœtus hic per fidem concipitur, per baptiſmatis regenerationem in lucem editur: nutricem habet Eccleſiam: huius doctrinam,& inſtituta ſugit tanquam vbera: illi cœleſtis panis eſt cibus: ætatis perfectio eſt ſublimis viuendi ratio, nuptiæ conſuetudo ſapientiæ, liberi,ſpes: domus, regnum, hæreditas & opulentia, deliciæ Paradiſi; finis, non mors, ſed vita illa quæ dignis parata eſt beatiſſima & ſempiterna.] Appellat hanc generationem, aliam, & naturæ commutationem, quia homo eſt interiùs longè alius, quippe iam non caro, ſed Spiritus. Nam quod natum eſt de Spiritu, ſpiritus eſt: Et vt idem Nyſſenus Orat. 3. de Reſurrectione ait. [Deleuit Chriſtus, & quaſi eraſit omnem penitùs memoriam contra nos factæ condemnationis. Tunc in doloribus partus edebatur: nunc abſque parturitionis cruciatibus natiuitas exiſtit. Tunc ex carne, carnei nati ſumus: nunc quod natum eſt,Spiritus eſt ex Spiritu. Tunc filij hominum, nunc filij Dei nati ſumus. Tunc] in terram de cœlis relegati ſumus: nunc is qui cœleſtis eſt, etiam nos cœleſtes fecit.]

Sanè quum Chriſtus nouiſſimus factus ſit in ſpiritum viuificantem,meritò Chriſtiani, dicuntur ſpiritus, & Chriſtus eorum Pater Hebræor. 12. vocatur *Pater ſpirituum*,patrémque referens proles,alter Chriſtus,quamuis exteriùs appareat eadem. Scitè Eucherius hom. 5. de Paſch. probans panem & vinum commutari reipſa in Chriſti corpus,quamuis externa ſpecie maneant eadem,ſic philoſophatur.[Vt tibi nouum & impoſſibile non debeat videri quòd in Chriſti ſubſtantiam terrena & mortalia commutantur, te ipſum qui iam à Chriſto es regeneratus interroga. Dudum alienus à vita,peregrinus à miſericordia à ſalutis via intrinſecùs mortuus exulabas; ſubitò initiatus Chriſti legibus, & Salutaribus myſteriis innouatus, in corpus Eccleſiæ non videndo, ſed credendo, tranſiſti, & de filio perditionis, adoptiuus Dei filius fieri,occulta puritate meruiſti. In menſura viſibili permanens, maior factus es teipſo inuiſibiliter, ſine quantitatis augmento; cum ipſe atque idem eſſes,multo aliter fidei proceſſibus extitiſti. In exteriore nihil additum eſt, & totus in interiore homine mutatus es,ac ſic homo Chriſti filius effectus, & Chriſtus in hominis mente formatus eſt. Sicut ergo ſine corporali ſenſu, præterita vilitate depoſita,ſubitò nouã indutus es dignitatẽ, & ſicut hoc, quod in te Deus læſa curauit, infecta diluit, maculata detersit, non oculis ſed ſenſibus tuis credis, ita & tu cum ad reuerendum altare, ſalutari cibo potúque reficiendus accedis, ſacrum Dei tui corpus & ſanguinem fide reſpice.] Idem habet Fulbertus Epiſt. ad Adeodatum *in fine.*

Diſcrimina primæ & ſecundæ procreationis, ac multiplicationis.

857 Itaque hæc hominis per Chriſtum ex Eccleſiæ vtero procreatio, ex parte quidem aliqua affinis eſt creationi primi hominis, aliunde tamen eſt longè ſublimior, iudice Chryſoſtomo hom.6.in ad Coloſſ. cuius hæc eſt oratio de homine baptiſmum ſuſcipiente. [Ad alteram reducitur creaturam. Nam quando confeſſus fuerit vitam æternam, confeſſus eſt aliam creaturam. Accepit puluerem è terra, & finxit hominem. De cœtero autem, non puluerem, ſed Spiritum ſanctum. Hoc fingitur: hoc componitur. Sicut & ipſe in vtero Virginis. Non poſuit in Paradiſo,ſed in cœlo. Non enim quoniam ſubiecta eſt

terra,

terra, exiſtimes eſſe in terra. Illuc tranſlatus es in cœlum. Illic hęc fiunt inter Angelos. Surſum animã tuam ſumit Deus. Surſum eam componens & concinnans. Te ſiſtit ad ſedem regiam. Fingitur ac formatur in aqua, animæ reſpondentem accipit Spiritum. Poſtquàm autem fuerit formatus, non ducit ad eum beſtias, ſed Dæmones & eorum principem: & dicit; (*Calcate ſuper ſerpentes & ſcorpiones.* Non dicit, *faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Sed quid? Dat eis filios Dei fieri. Sed *ex Deo,* (inquit,) *nati ſunt.* Deinde ne audias ſerpentem, ſtatim doneris dicere: *Abrenũtio tibi,* pro eo quod eſt. Quidquid dixeris, tibi non audiam. Deinde ne per alios te expugnet, dicit: *Et pompa tua, & cultui tuo, & Angelis tuis.* Poſuit eum vt non ampliùs cuſtodiret Paradiſum, ſed vt verſaretur in cœlo. Quum primùm enim aſcenderit, hæc verba loquitur; *Pater noſter qui es in cœlis, fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terra.* Non in faciem cadit puer. Non lignum vides, neque fontem, ſed ipſum Dominum ſtatim amplecteris, commiſceris cum corpore, conſpergeris cum corpore quod ſupra ſitum eſt, quo Diabolo non licet accedere. Non eſt mulier vt accedat, & decipiat tanquam imbecilliorem. *Non eſt enim,* (inquit,) *fœmina nec maſculus.* Niſi tu ad ipſum deſcenderit, non poterit vbi es aſcendere. Tu enim es in cœlo. Cœlum autem non patet Diabolo. Non habet lignum quod cognoſci poteſt boni & mali. Sed ſolùm lignum vitæ. Non ampliùs à latere tuo mulier, ſed omnes vnum ſumus à latere Chriſti.] Egregiè quoque idem proſecutus eſt Iſidorus Peluſ. l. 3. Epiſt. 195.

858 Multiplicationis item noſtræ per Chriſtum patrem, interuentu prædicationis ac baptiſmi, longè aliam rationem quàm multiplicationis corporeæ generis humani per Adamum, via generationis carnalis, obſeruauit idem S. Chryſoſtomus in Pſal. 147. ad illud *Benedixit filiis tuis in te,* verbis illis. [Quemadmodùm cum dixiſſet in principio, *Creſcite & multiplicamini, & replete terram,* vniuerſam terram ſermo peruaſit: ita cum poſtea dixiſſet. *Ite & docete omnes gentes:* & *Prædicabitur Euangelium hoc in toto mundo:* ipſos etiam fines orbis terræ, breui momento temporis iuſſus eius occupauit. Quocirca ipſe quoque dicebat, *Si granum frumenti in terram cadens mortuum non fuerit, ipſum ſolum manet; ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Et rurſus: *Quando exaltatus fuero, omnes traham ad meipſum.* Atque in principio quidem ex vno multi nati ſunt, cum lege naturæ creſceret multitudo, & ideò res tardiùs proceſſit: tempore autem Apoſtolorum, non lege naturæ, ſed gratia creſcebat multitudo, & ideo vno ſtatim die tria millia, deinde quinque millia, deinde innumerabiles, deinde vniuerſus orbis terræ, per pulchram hanc regenerationem editi, aucti ſunt, & multiplicati ſunt, & quam acceperant benedictionem factis ipſis oſtenderunt. Non enim ex ſanguinibus; neque ex voluntate carnis, ſed ex Dei gratia nati ſunt.]

Non cum carnali noſtra, (vt factum à Chryſoſtomo vidiſti,) ſed cum Chriſti generatione, per Lucam inter narrandum Chriſti baptiſmum deſcripta, noſtram è Chriſti Patre generationem pulcherrimè componit Origenes hom. 28. in Lucam vbi dupliciter deſcriptam ab Euangeliſtis Chriſti generationem, obſeruat; à Matthæo quidem, à ſuperioribus infra deductam, inſertis in ea ſerie peccatoribus vt Thamare, Rahab, Bethſabeé, Salomone, de cuius ſtirpe per peccatores, ait naſci voluiſſe Chriſtum, cum pro nobis peccatum fieret, quod generatio per Matthæum deſcripta exprimit. Apud Lucam verò, quia generatio Chriſti exprimitur prout exemplar noſtræ per baptiſmum generationis in Chriſto, ſurſum versùs texitur ſeries & generationis vox toties apud Matthæum iterata tacetur: & Salomon ac peccatores Chriſti progenitores ſupprimuntur, & alia noſtræ myſticæ generationis adiuncta, in deſcriptis apud Lucam, adiunctis generationis Chriſti adumbrantur, vt Origenes pulcherrimè proſequitur.

Deſtinaram hîc ſubnectere prolis ex Chriſtò & Eccleſiæ procreatæ horoſcopum cum Zenone Veronenſi homil. 5. ad Theoph. & Anaſtaſio Sinaita lib. 4. Hexaëm. Sed quod eum horoſcopum alibi dem exponens myſteria *Agni Dei,* prius concilium abieci. Nec plura generaliter de genitis à Chriſto. De ea verò ſpeciali generatione qua Religioſi à Chriſto generantur, conſulendus eſt S. Bernardus ſerm. 2. de altitudine & baſſitudine cordis, qui ait hanc eſſe generationem voluntariam, factam Verbo veritatis.

Chriſtus futuri ſeculi Pater; Notio prima, quia Pater perpetuò.

859 E duobus initio propoſitis, vnum, ſeu quomodò Chriſtus ſit Pater, executus ſufficienter videor. Supereſt monſtrandum, quid ſonet adiunctum illud *futuri ſeculi,* Pater. Adamus Iſaiæ 9. obſeruat ſecundùm Hebraicum fontem, quod in vulgata legitur *futuri ſeculi,* verti potuiſſe per aduerbium *vſque* aut *perpetuò*, itavt Iſaiam Chriſtum dixiſſe patrem futuri ſeculi, idem planè ſit, ac ſi eum appellaſſet *patrem perpetuum,* vel *patrem vſque* quod idem eſt. Inſigne autem in verbis hiſce, Patris huius à cœteris diſcrimen, notatur; & quantoperè Pater iſte circa prolem, vulgariter dictis patribus antecellat, oſtendit. Exile namque eſt, ſi res penitùs inſpiciatur, quod proles à carnali Patre accipit: Tametſi immenſam nec vnquam diſſolubilem nominum ſummam contrahit, ob illud tantulum quod ab eo habet. In primis enim animam, potiſſimam hominis partem, & quæ iuxta Platonicos eſt totus homo, non habet à Patre, ſed inditur à Deo per creationem. Materia ſimiliter non producitur à Patre, cum ſolius Dei opus ſit fiátque ipſa quoque per creationem. Non aliud igitur circa prolem præſtat Pater, quàm quod partem aliquam ſuppeditat materiæ è qua fœtus efformandus eſt, & diſpoſitiones aliquas accidentarias eidem immittit; vnde materiæ & formæ ſubſtantialis nexus reſultat. Id vnum Patris eſt erga prolem officium, quo defungitur tempore breuiſſimo; nec poſtea reliquo toto tempore quo proles fingitur, & creſcit, ac durat, retinétque vitam, habet Pater quod circa eam præſtare poſſit, præter educationem, & inſtitutionem, ac curam prouidendarum ei opum, quæ miſero patri angorum plurimorum ſementis eſt: vt id circo præſertim S. Paulus (quod fusè proſecuti ſumus in Tractatione de Martyrio parte 1. cap. 6.)

coniugibus

coniugibus tribulationem carnis non defuturam pronunciauit; creatique non ſemel parentibus inde exitium æternum, Iſidorus Peluſ. lib. 3. Epiſt. 311. probè monuit. Iuges certè moleſtias, & ſpinas anxietatum indè exiſtere, nemo inficias ierit: vt non abs re Varro lib. 4. de Lingua Latina *Patrem*, à *patiendo* dictum velit, quod patiatur multa pro liberis: Et S. Baſilius lib. de Virginitate, dicat ad ſingulos partus diſcerpi in totidem veluti fruſta, parentum animas: quod eò deinceps ſtudium omne parentum ſit conuertendum vt proſpiciatur liberis, indéque animæ eorum veluti directio ac diſtractio conſequatur. Educatione igitur, ac inſtitutione, & ſanctificatione ſecluſa, nihil Patri reliquum eſt, quod erga prolem præſtet, ex quo exiguum illud quod dicebam, contulit ad eius eſſe cui deinceps fouendo nulla ratione ſe immiſcet, aut immiſcere poteſt. Itaque ſi proles morbo corripiatur, nihil per ſeipſum conferre valet, quo eam liberet ægritudine. Multo minùs ſi morbo ſuccumbens oppetat mortem, fas erit Patri, quamtumuis dilectam prolem, lethi viribus ereptam, reuocare ad lucis vſuram. Ita quidem ad prolem ſe habet homo Pater.

At Chriſtus eſt Pater *vſque*, vel Pater *perpetuò*: & idcirco Orig. ho. 9. in Iſaiam *ad finē*, ſic ſcribit. [Omnis qui facit peccatum, ex zabulo naſcitur. Ex zabulo namque naſcimur, quoties peccamus. Infelix ille qui ſemper generatur à zabulo. Rurſumque multum beatus qui ex Deo ſemper naſcitur. Neque enim ſemel dicam, iſtum ex Deo natum, ſed per ſingula virtutis opera, ſemper iuſtus naſcitur ex Deo. Hoc autem vt pleniùs poſſit probari, & de Saluatoris noſtri quotidiana natiuitate dicamus, liquidò id in iuſtis obtinentes, quod in Deo præcellerit. Saluator noſter ſplendor eſt gloriæ. Splendor autem non ſemel naſcitur, & deinceps deſinit naſci; ſed quotieſcumque ortum fuerit lumen ex quo ſplendor paritur, toties oritur & ſplendor gloriæ. Saluator noſter ſapientia eſt Dei. Sapientia verò ſplendor eſt lucis æternæ. Si igitur Saluator ſemper naſcitur, & idcirco dicit, *ante omnes colles generat me*, non vt quidem malè legunt, *genuit*. Si ſemper ex Patre naſcitur Dominus, etiam tu in ſimilitudine eius iam adoptionis habens ſpiritum, generaris à Domino per ſingulas intellectus, per ſingula opera, & efficeris filius Dei in Chriſto Ieſu.] Eadem iterat hom. 6. in Ieremiam. Nimirum Chriſtus non tantum concurrit ad primum prolis eſſe, ſupernaturale ac myſticum, ſed etiam ad eius iugem conſeruationem, ad halitum vſque poſtremum. Omnes enim ſupernaturales benedictiones quibus diuinum eſſe aliquando collatum fouetur, ſunt à Chriſto patre: nominatímque eximium illud & ſupra vires noſtras & merita locatum perſeuerantiæ donum, à Chriſto eſt. Nam eſſe ſpirituale, tametſi eo differt ab eſſe corporeo defluente ſenſim, (propterea enim vita noſtra, confertur flumini vt latè dictum eſt ſuo loco, quod non pedetentim diffluat:) tamen alteri nec minori incommodo ſubiacet; nempe iugis periculi quo totum pereat. Vt idcirco quod Bracharius Epiſt. ad Iannuarium ſcitè dixit, baptiſmi gratia quæ eſt primum noſtrum ſupernaturale eſſe, Apocal. 15. *maris vitrei* nomine deſignetur, quia in nobis citò periclitatur aut frangitur. Innumera ſunt extrinſeca & intrinſeca pericula à quibus excidium eius imminet. Hinc internit appetitus effetatio natiua, inde Satanæ mille nocendi artes, & ſubſidiariorum Satanæ hominum ſeculi pellaces doli, & ad malum illecebræ, nuſquam nos tutos eſſe ac indemnes ſinunt: Ignis ille concupiſcentiarum nobis conſertus, cui reſtinguendo baptiſmum ſub aquæ Elemento inſtitutum eſſe dixit Clemens Rom. in l. 9. recog. & cuius extincti cauſa, virgo quod notauit Anaſtaſius Sinaita cap. 2. *ἀσβεστ*, dicitur *παρθένος* quaſi *τὸ θερμὸν ignis extinctus* aut *emortuus*; Ille inquam ignis, malo fomite plerumque redaccenditur in nobis, & inflammat rotam natiuitatis noſtræ, inflammatus à gehenna, id eſt à Satana exitialis illius flammæ iugi adminiſtro & incentore. Quare niſi Chriſtus qui primò eſſe contulit per aquam, idem beneficium perpetuum eſſe vellet, mox miſer homo cineteſceret, & in fumum ac fauillam abiret. Proindeque nomen ſibi *patris vſque* ſeu *patris perpetui* omni iure vendicat.

Cura Chriſti erga ſobolem editam, datis nutricibus, ac pædagogis.

860 Ex quo liquet, non deeſſe Chriſto illud aliquale fundamentum paternæ denominationis, quo nonnulli interdum *Patres* audiunt, quia curam illam in aliquem contulerunt quam Patris fuiſſet conferre, ſi vel ſuperſtes fuiſſet, vel ad eam conferendam potens ac æquè idoneus. Nullum enim eſt ſtudij aut prouidentiæ genus, quod prætermiſſum à Chriſto circa nos videri poſſit. Ille nobis baptiſmo productis, cætera Sacramenta ad incrementum & vndecumque conſummatam perfectionem prouidit. Idem nutrices bonas curauit infantibus ſuis. Cum enim ſint nutricis officia præſertim duo, cibandi nimirum pueri vnum, purgandi nitentémque ſeruandi alterū; meritò ex vtroque capite ſanctos Apoſtolos & Sacerdotes nutrices dixerimus Chriſtianorum, cum Ruperto in c. 7. Cant. & Gregorio Nyſſeno hom. 1. de Reſurrectione. Nam & eis immulgent vbera duo ſiue ea præcepta charitatis eſſe velimus cum ſancto Gregorio in cap. primum Cant. ad illud *Meliora ſunt vbera tua vino*; ſiue duo Teſtamenta cum S. Epiphanio Orat. 2. in ramos palmarum; vel ſanctiſſimorum Apoſtolorum Principes Petrum & Paulum, vt optimè perſequitur Guerricus ſerm. 2. de eorum Natali *initio*. Inſtillatur proli ex his vberibus cœleſte lac, quo creſcat in ſalutem: hoc eſt liquor puriſſimus Euangelicæ doctrinæ, de quo collato cum lacte plenè Clemens Alexandrinus 1. pædagogi cap. 6. vel Chriſtus ipſe quem lacti confert S. Auguſtinus ſerm. 38. de verbis Apoſtoli. Eúmque item nominat *montem incaſeatum & pinguem*, quia ex lacte eſt, quod gratiæ ſymbolum ſtatuit in Pſal. 67. Vt proinde videatur Chriſtus myſticè eſſe mons ille Lactarius à Caſſiodoro tantoperè laudatus lib. 11. Epiſt. 10. & lib. 12. Epiſt. 12. Nominatim verò in Euchariſtia, lactis vicem tenere Chriſtum & hoc eſſe vber ſpirituale, quod lactanei infantes Chriſti, ſugere ſtudioſè debent. S. Chryſoſt. hom. 83. in Matth. præclarè monuit; Et multis ex inſigni loco Epiſtolæ Beati Petri proſequitur Turrianus lib. 2. de Euchariſtia cap. 20. Vnum illud ex Clemente cap. illo 6. erit inſtar omnium. [Alimentum infantium,

tium, eſt Dominus qui eſt Spiritus & Verbum. Alimentum, ideſt, Dominus Ieſus, hoc eſt, Verbum Dei, eſt Spiritus incarnatus caro cœleſtis ſanctificata. Nutrimentum eſt lac Patris, quo ſolo aluntur infantuli. Ipſe itaque qui eſt dilectus, & altor noſter, Verbum, effudit pro nobis ſuum ſanguinem, ſalutem humanæ naturæ afferens, per quem qui in Deum credidimus, ad mammillam Patris, quæ curarum obliuionem inducit nempe Verbum confugimus. Ille autem ſolus, vt eſt conſentaneum, nobis lac dilectionis infantibus ſuppeditat. Itaque ſunt verè beati, qui hanc lactent mammillam. Et ideò Petrus quoque dicit; *Depoſito ergo omni vitio, & omni dolo & ſimulatione, & inuidia, & detractione, tanquam nuper nati infantes, verbale lac concupiſti, vt in ipſo creſcatis in ſalutem, ſi guſtaſtis quod Chriſtus, Dominus.*] Alterum verò nutricis munus, quod Sacerdotes Chriſtiano populo exhibent, abluendi nimirum & extergendi, adeò notum eſt, vt expoſitionem non depoſcat; cùm nemo adeò ſit in re Chriſtiana hoſpes, vt eum lateat balneum Eccleſiæ, quo elui homines defixos in ſordibus ſuis, & à myſticis ſordibus purgari, Chriſti beneficio eſt conceſſum.

861 Iidem Sacerdotes denominari poſſunt Chriſti liberorum pędagogi. Nam tametſi Chriſtum ea erga nos partes obire, latè confirmat Clemens Alexandrinus lib. 1. pædagogi præſertim cap. 8. tamen quandoquidem Chriſto munus Patris attribuimus, ſatius eſt alium quærere pædagogum; Idque munus Sacerdotibus populi Dei demandare: qualē ſe non diffitebatur Apoſt. etiamſi ob primam in fide eruditionem, Pater potiùs quàm pædagogus audiebat. Alios nobis pædagogos adſcribit S. Chryſoſtomus hom. 3. in ad Coloſſ. nempè ſanctos Angelos cuſtodes, idque beneficij Chriſto referri vult. Gratulatus enim humano generi conciliationem inter homines, & Angelos per Chriſtum factam, & redintegratam inter vtroſque beneuolentiam, ſubdit. [Primò congruentes numero gentium erant Angeli. Nunc autem non congruentes numero gentium, ſed congruentes numero fidelium. Vnde hoc conſtat? Audi Chriſtum dicentem; *Videte ne deſpiciatis vnum ex iſtis puſillis. Angeli enim eorum perpetuò vident faciem Patris mei qui eſt in cœlis.* Vnuſquiſque enim fidelis habet Angelum. Nam etiam ab initio vnuſquiſque vir probus habebat Angelum; ſicut dicit Iacob; *Angelus qui paſcit me, & liberat me à iuuentute mea.* Si ergo habemus Angelos, modeſtè nos geramus tanquam nobis adſint quidam pædagogi. Nam adeſt etiam Dæmon. Propterea oramus, & dicimus petentes Angelum pacis. Ita quidem S. Chryſoſtomus, Ægrè tamen poſſumus horum pædagogorum præfecturam referre in Chriſtum, niſi ſi ſenſus ſit; Angelos plures ſaluti hominum inuigilare poſt Chriſtum, quia amore incenduntur in Chriſti quaſi conſanguineos tantoperè ab eo dilectos. Audi Origenem hom. 1. in Ezech. [Clauſi erant cœli, & ad aduentum Chriſti aperti ſunt, vt reſeratis illis veniret ſuper eum Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ. Neque enim poterat ad nos commeare, niſi primùm ad ſuæ naturæ conſortem deſcendiſſet. *Aſcendit Ieſus in altum, captiuā duxit captiuitatē, accepit dona in hominibus. Qui deſcēdit, ipſe eſt qui aſcendit ſuper omnes cœlos, & impleret omnia. Et ipſe dedit alios Apoſtolos, alios Prophetas, alios Euangeliſtas, alios paſtores & magiſtros in perfectionem ſanctorum.* Aperti ſunt cœli. Non ſufficit vnum cœlum aperiri: aperiuntur plurimi, vt deſcendant non ab vno, ſed ab omnibus cœlis Angeli, ad eos qui ſaluandi ſunt. Angeli qui aſcendebant & deſcendebant ſuper filium hominis, & acceſſerunt ad eum & miniſtrabant ei. Deſcenderunt autem Angeli quia prior deſcenderat Chriſtus; metuentes deſcendere priuſquàm Dominus virtutum omnium, rerúmque præciperet. Quando autem viderunt principem militiæ cœleſtis in terreſtribus locis commorari, tunc per apertam viam ingreſſi ſunt ſequentes Dominum ſuum & parentes voluntati eius. Qui diſtribuit eos cuſtodes credentium nomini ſuo. Tu heri ſub Dæmonio eras, hodie ſub Angelo. *Nolite*, (inquit Dominus,) *contemnere vnum de minimis iſtis qui ſunt in Eccleſia. Amen enim dico vobis, quia Angeli eorum per omnia vident faciem Patris qui eſt in cœlis.* Obſequuntur ſaluti tuæ Angeli, conceſſi ſunt ad miniſterium filij Dei, & dicunt inter ſe: Si ille deſcendit, & deſcendit in corpus, ſi mortali indutus eſt carne, & ſuſtinuit crucem, & pro hominibus mortuus eſt, quid nos quieſcimus, quid parcimus nobis? Eia omnes Angeli deſcendamus è cœlo. Ideò multitudo militiæ cœleſtis erat laudantium & glorificantium Deum quando natus eſt Chriſtus. Omnia Angelis plena ſunt.]

Hoc ſenſu Chriſtus magiſtros & pædagogos nobis præfeciſſe Angelis dici poteſt: non tamen abſolute & ſimpliciter. In ea enim ſententia ſumus, quæ non Chriſtianis tantùm ſingulis, ſed etiam anteriorum ætatum hominibus conceſſum fuiſſe à Deo Angelum Cuſtodem arbitratur, quod hic negat Chryſoſtomus vni tantum toti genti conceſſum vnum Angelum exiſtimans annuentibus Anaſtaſio q. t. in ſcript. & Pantaleone diacono in Encomio ſc Michaëlis. Id quod etiam in vtramque Partem agitant Origenes tract. 5. in Matth. & autor imperfecti hom. 5. ac Primaſius in cap. 5. ad Hebræ. Verùm quemlibet planè ſingularem hominem, ante Chriſtum quoque, etiamſi non eſſet vir celebris ac probatus, cuiuſmodi erat Iacob, nactum fuiſſe Angelum cuſtodem, apertè habetur ex eo quod Chriſtus Dominus de puſillis ad legem gratiæ nondum pertinentibus, dixit; Angelos eorum videre Deum; perſpicuè tradens eos habere ſingulatim cuſtodem Angelum: Antiquam traditionem & veterem verúmque ſermonem, ferre attributum diuinitus vnicuique homini eſſe Angelum bonum, ex quo cecidimus, affirmat diſertè Gregorius Nyſſenus lib. de vita Moſis. Imo ad ſtatum quoque innocentiæ id beneficium extendit D. Thomas 1. parte q. 113. art. 4. Quare etiamſi Angelos, pædagogos hominum non inficiamur quos tamen Chriſtus filiis ſuis in noua lege præfecit pædagogos, neceſſe, eſt alios cognoſcere quàm Angelos; ſuntque reuera Sacerdotes, vt diximus. De reliquis Chriſti prouidentiæ in paruulos ſuos partibus, poſt tam multa ſuperiùs variis occaſionibus prolata, ſuperfluum ſit iterare quidquam.

Emblema paternæ Chriſti prouidentiæ.

862 Quare concludendum eſt, hoc item nomine Chriſtum Dominum verè eſſe *patrem vſque*, aut *patrem perpetuò*, belliſſiméque in illum verti poſſe, quod in antiquo nummo expreſſum lego; in quo ex vna facie viſitur ſimulachrum prouidentiæ circumquaque pertinentis: id quod crux appoſita, & oculi hinc inde appicti, aptè inſinuant, adſcripta in baſi prouidentia: Ex altera verò facie apparet Auguſtus hoc addito Lemmate: *D. Auguſtus Pater.* Aio longè ſapientius aptandum Chriſto Patri hoc ſymbolum, quàm Auguſto. Verè namque Pater noſter Chriſtus, quaquauerſum prouidens chariſſimæ ſoboli, eique ſemper ac perpetuò inuigilans; cuius vſquequaque protenſæ ſolicitudinis ac vigilantiæ ſymbola ſunt, crux concluſa vndecumque, & circum eam oculi; quod docent alia exempla apud Gretſerum lib. 3. de Cruce cap. 51. & apud Roſuedium in Epiſt. 12. S. Paulini. Fuiſſe autem id ex Ægyptiorum ſymbolis depromptum, notauimus in Naturali Theologiâ Diſt. 1. num. 6. Elucet porrò in primis ea paterna prouidentia ex amore ortum habens, in numquam fatigata beneuolentia, erga liberos ſæpè immorigeros ad bonam frugem reuocando. S. Paulinus Poëmate 5. quod eſt de S. Baptiſta *ad finem*, hoc paternum in nos perpetuum prouidentiæ & charitatis argumentum, egregiè expreſſit, Deo agens gratias Eius affectum mihi opto.

O Pater, ô hominum rerūmque creator,
Quot gradibus parcit pietas tua? Quis Pater vnquam
Suſtinet erranti toties ignoſcere nato?
Das genti ſenſum, quo vel bona, vel mala noſcant:
Non ſatis innexis ſeruanda vincula legis,
Proponiſque malis pœnas, & præmia iuſtis:
Hæc quoque quis ſpreuit? Redeat quandóque libebit,
In promptu venia eſt: Sanctum patet eſſe lauacrum,
Quod renouet vitam, veteréſque obliteret actus,
Quodque nouos homines faciat; Quid quærimus vltra?
Et tamen vlterior venia eſt: violauerit vllus
Hoc quoque polluto prolapſus corpore donum,
Quamquam iam nimius longè proceſſerit error,
Deſinat & redeat, cum ſe damnauerit ipſe
Abſolui meruit; ſi pœnitet irrita culpa eſt.
O verè, quod ais, pondus leue, quodque coheret,
Suaue iugum, toties homini cum ignoſcitur vni.
Et tamen erramus, ſluis nec criminis vllus,
Humano generi: ſed creſcit laus tua, nam quo
Maior culpa rei, parcentis gloria maior.
Grates ergo tibi referat mens omnis, & omnis
Lingua canat, quantúmque poteſt humana propago,
Si placuiſſe utquit, fieri vel grata laboret.
Funditur immenſam, ſi deprometur ? profundum
In laudes Pater alme tuas: ſed conſcia cantu
Mens oneris trepidat, propriaſque haud inſcia vires.
Conſilit, & dignis potiùs dicenda relinquit.

Notio altera Patris futuri ſeculi, ideſt æternæ ſobolis.

863 Occurrit inſuper alius ſenſus quo Chriſtus *Pater futuri ſeculi* dictus ſit. Notant enim boni interpretes, voces Hebræas recte verti potuiſſe per Latinas voces *pater æternitatis*: idque approbat Boudinius in compendio vitæ Chriſti c. 1. *in fine*. Senſum autem non puto eſſe alium, quàm quem S. Bernardus ſerm. 2. de Circunciſione his verbis propoſuit, cum Chriſtum & admirabilem, & Conciliarium, & Deum, & Fortem eſſe præmiſiſſet. Subdit enim. [Videtur ne iam aliquid deeſſe Saluatori? planè deeſſet quod maximum eſt, niſi & Pater eſſet futuri ſeculi; vt per eum ſcilicet in immortalitatem reſurgeremus, qui per præſentis ſeculi Patrem generamur ad mortem.] An alluſit ad illud quod ex Heraclito habet Clemens Alexand. 3. Strom. cap. 2. [Quoniam nati volunt viuere, & mortes habere, vel potius quieſcere, filios quoque relinquunt, vt mortes fiant.] Refertque eodem Clemens, quod ea Orpheo habet Plato in Cratylo, corpus σῶμα dictum quaſi σῆμα; quod ſcilicet anima in corpore ſepeliatur, tanquam in monumento & receptaculo mortuorum. Generant igitur terreni patres in mortem, imo mortes procreant, vt apud Epitectum legere memini. At Chriſtus æternitatis Pater, in vitam æternam, & beatitudinem nullo vnquam fine concludendum ſuſcipit liberos. Idque Chriſto eſt futuri ſeculi Patrem dici, iuxta S. Bernardum. Aſtipulatúrque Iunilius lib. 1. de partibus diuinæ legis cap. 15. qui ſic ſcribit. [Legitur de filio dictum *Pater futuri ſeculi.* Sed hoc ſecundum carnem dictum eſt, & non propriè & ſignificatiuè, vt oſtenderetur ipſe cauſa & genitor beatitudinis noſtræ, in quo per carnis reſurrectionem humana natura futuram vitam & ſperare incipit & ſumere.] Nec difficile ſit eodem adducere Clementem Alexandrinum lib. 7. Strom. cap. 5. qui eam Pſal. 25. memoratam generationem, quærentium Dominum & faciem Dei Iacob, interpretatur Chriſtianos germanam Chriſti patris ſobolem, quæ ab eo ſit edita ad habitandum in monte ſancto Dei, & quieſcendum in tabernaculo eius. Montem enim ſanctum Dei, ac veluti Olympum Chriſtianum, eſſe cœlum & æternam gloriam, proteritæ pleræque Scripturæ produnt. Eandem verò beatorum gloriam æternam, eſſe Dei tabernaculum, in quo ab æſtu, & pluuia, ac turbine quieſcitur.

quieſcitur varij Patres notarunt. Non eſt igitur aliud, Chriſtum eſſe futuri ſeculi Patrem, quàm vt dixit S. Petrus Epiſt. 1. cap. 1. Chriſtianum populum quem fecit Dominus, regenerari in ſpem viuam in hæreditatem incontaminatam, & immarceſcibilem, conſeruatam in cœlis in nobis. Ideſt propter nos, & noſtri cauſa. In illam quippe hæreditatem, ſiue in æternitatem, condimur & regeneramur à Chriſto, qui voluntariè genuit nos verbo veritatis vt ſimus initium aliquod creaturæ eius: quod planè conſequimur, cùm æternitati tranſcribimur. Ibi nobis pater optimus, opes ac diuitias ſpondet immenſas. Nam terrenas quidem opes, hic non ſemper filiis ſuppeditat, diuino planè concilio, de quo alibi. Quod ſi olim Iudæis terrenas diuitias oſtentabat, ad imperfectiones ſtatus illius pertinebat. Egregiè id vidit S. Chryſoſtomus in Pſal. 4. ad illud, *dediſti lætitiam in corde meo*, ſic ſcribens [Quando multi erant inbecillioris animi, ſenſibilia quoque hæc eis bona dedit. Populum itaque iudaicum, per eam vitæ agendæ rationem deduxit. Etenim eis affluebant diuitiæ, & ad ſenium vſque vita producebatur, & omnis morbus procul aberat, & hoſtium internecio, & pax alta, & triumphi, & victoriæ, fœlixque bonorum liberorum multitudo, & quæcumque eiuſmodi aderant, iis qui Deo parebant. Poſtquàm autem acceſſit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, in cœlum nos vocans, & quæ hic ſunt, deſpicere perſuadens, illorúmque nobis amorem immitens, & ab iis quæ ad hanc vitam pertinent nos ſeiungens, hæc meritò in anguſtum contracta ſunt. In illis autem vniuerſæ ſunt ſitæ diuitiæ, vt qui iam perfecti euaſerimus. Nam etiam in pueris, iis quidem qui ſunt adhuc paulò minores, patres præbent eiuſmodi; calceos, veſtes, aureas quaſdam bracteas, & armillas: Poſtquàm autem creuerint, illis eis ablatis, dant alia maiora, benè diſcendi in ſuggeſtu gloriam, in ciuitate ſplendorem, in aula Imperatoria loquendi libertatem, magiſtratus & principatus, eos ab omni puerili ambitione abducentes. Ita enim fecit Deus, nos à paruis illis & puerilibus abducens, ea quæ ſunt in cœlis pollicitus eſt.]

Vſu Doctrina de Chriſto Patre.

I.

Chriſti, & pudicitiæ amor.

864 Hæc Chriſti Patris noſtri conſideratio, excitare in nobis duplicem affectum debet. Prior eſt erectionis animi & magnanimitatis omnino eximiæ, attenta ſtirpe è qua progeniti, ſeu Petra è qua exciſi ſumus. Secundus eſt incenſi deſiderij fingendi nos ad tanti Patris formam, & à tam nobili indole non degenerandi. Addi poteſt & tertius, qui breuiùs expediri poteſt. Amorem enim caſtitatis, ex hac illimi & puriſſima Chriſtianorum procreatione de Chriſto Patre, & Eccleſiæ Virgine caſta Chriſto exhibita, egregiè eruit Zeno Veron. ſerm. de pudicitia, his præter cætera. [Si Eccleſia Chriſti ſponſa eſt, quia pudica, ideò iugo thalami cœleſtis honorata, quia etiam poſt nuptias manet poſtmodùm Virgo perpetua; nos qui naſcimur de tanto coniugio, omnifariè adniti debemus, quemadmodùm proſapiæ ei noſtræ nobilitatem non relatione tantùm, ſed etiam fide ſimilitudinis approbemus.] Ad Chriſti præterea amorem ex hoc titulo excitari Chriſtianos, ferè fruſtra monuerim. Sciti Giſelbertus in Altercat. Synagogæ & Eccleſiæ cap. 20. *in fine*. [Sicut portauimus imaginem terreni, de cœtero portemus imaginem cœleſtis. Hoc ſingulare concilium, & ſalutare, omnibus in Deo renouari & reformari cupientibus. Qui enim nouit quis ſit vetus, vel quid nouum ei dat Verbum caro factum, cognoſcibile his qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, vel viri, ſed ex Deo nati ſunt? Vetus Adam, omnium generatorum, Chriſtus pater omnium regeneratorum. Quo ergo amore, aut quo affectu ardentiſſimæ charitatis, tantæ gratiæ occurrimus? Filij mortis & iræ filij facti ſunt ſimioris gratiæ. Mors in vitam, caſus in ſtatum, vmbra in lucem, labor in requiem, Chriſto nato conuerſa ſunt, & antiqui Tyranni ſceptra barbarica, Chriſto qui eſt vera pax, quieuerunt. Tanto amori amor noſter occurrat, & Verbum carnem factum ſinu latiore vel certè lætiore, excipiat.] Verùm de his alio loco opportuniore pleniùs. Nunc ſiſtamus in duobus primis affectibus, quos hunc Chriſti titulum excudere in nobis debere, præmittebamus. Vterque enim effectus ex conſtituta noſtrâ è Chriſto progenie, per ſe ſequitur.

II.

Penſanda generis noſtri nobilitas.

Ac primus quid dignius, quàm vt nobilitatem generis noſtri agnoſcamus, tam ſublimi progenitore ſati? [Vnicuique ergo noſtrum (inquit Clemens Alex. 1. pædag. cap. 6.) Vnicuique inquam noſtrum, qui infantes ſumus, licet Domino gloriari, & eloqui; Patre bono, atque bono me ſanguine glorior eſſe.] Sumus planè omnes quotquot Chriſtiani dicimur, genus electum, regale Sacerdotium, gens ſancta populus acquiſitionis. Vocamur *regale Sacerdotium*, ad apicem gentilitiæ nobilitatis deſignandum qui olim auctoribus Syneſio de Regno, & Gelaſio tomo de vinculo anathem. ex cuniunctis regia & pontificia dignitate effloreſcebat. Et nunc quoque in Chriſtiani locum habet, vt S. Leo docet, his verbis ſerm. 3. de Anniuerſario ſuæ Aſſumptionis. [In vnitate igitur fidei atque baptiſmatis, indiſcreta nobis ſociatas, dilectiſſimi, & generalis eſt dignitas, ſecundùm illud Beatiſſimi. Petri Apoſtoli Sacratiſſima voce dicentis; *Et ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini in domos ſpirituales, Sacerdotium ſanctum, offerentes ſpirituales hoſtias acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum.* Et infrà, *Vos autem genus electum, regale Sacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis.* Omnes enim in Chriſtos regeneratos, crucis ſignum efficit Reges, ſancti verò Spiritus vnctio conſecrat Sacerdotes: vt præter iſtam ſpecialem noſtri miniſterij ſeruitutem, vniuerſi ſpiritales & rationales Chriſti, agnoſcant ſe regij generis, & Sacerdotalis officij eſſe conſortes. Quid enim tam regium, quàm ſubditum Deo animam corporis ſui eſſe rectorem? Et quid tam Sacerdotale, quàm vouere Domino conſcientiam puram, & immaculatas pietatis hoſtias de altari cordis offerre?]

865 Iidem *gens ſancta* nominantur, quia ſanguine Chriſti tincti. Nam *ſanctum* [illegible] apud

nuerunt ad mortem, Adam eſt, & Eua. Parentes qui nos genuerunt ad vitam Chriſtus eſt & Eccleſia. Et pater meus qui me genuit ad mortem, Adam mihi fuit, & mater mea Eua mihi fuit. Nati ſumus ſecundùm iſtam progeniem carnis, ex munere quidem Dei; quia & iſtud munus non eſt alterius, ſed Dei: & tamen fratres quomodò nati ſumus? Certè vt moriamur. Præceſſores genuerunt ſibi ſucceſſores, nunquid genuerunt ſibi eum quibus hîc ſemper viuant? Sed tanquam deceſſuri, qui illis ſuccederent genuerunt ſibi. Deus autem pater, & mater Eccleſia, non ad hoc generant; generant autem ad vitam æternam, quia & ipſi æterni ſunt. Et habemus hæreditatem promiſſam à Chriſto vitam æternam, ſecundùm quod Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.] Non conuellis hanc S. Auguſtini doctrinam de Chriſto patre, quod eſſe Chriſtum patrem, & ſimul ratione affectus materni; tradit idem Auguſtinus in Pſal. 101. ad illud *ſimilis factus ſum pellicano ſolitudinis.*

Locus illuſtris pro Chriſto verò patre noſtro, ex Eccleſia matre, habetur in vita Sanctorum Epidecti & Aſtionis cap. 5. & 6. in vitis Patrum. Eodémque recidit, quod Hierar. in actis S. Iuſtini interrogatus à Præſide quos haberet parentes, reſpondit; *verus pater noſter Chriſtus eſt, mater verò fides, qua in ipſum credimus.* Huc pertinere quod Adam dicitur Chriſti ſimilitudo, pulchrè his verbis notauit Gillebertus in Altercat. Synagogæ c. 4 *ferè initio.* [Adam dicitur ſimilitudo Chriſti, quia ſicut Adam à Deo ſolus conſtitutus eſt, vt ab eo procrearentur alij, & ſicut de latere dormientis procreata eſt mulier; ſic Chriſtus à Deo Patre ſolus eſt omnium Spiritualis pater conſtitutus, & ſanguis & aqua de latere fluens, Eccleſiam generauit & conſecrauit.]

Ratio, ex definitione Generationis.

842 Eidem Chriſti titulo, ſuffragatur ratio luculenta ex notione Patris, & noſtri diuina generatione per Chriſtum, quæ latiſſimè & optimè exponitur à Cabaſila in opere de vita in Deo. Vt autem eluceſcat, præmittendum eſt ex S. Ambroſio Epiſt 77. ſuperiùs adducto ſect. 1. c. 2. hominem non eſſe vnum & ſimplicem ſed duplicem. Profecit de more S. Ambroſius ex S. Hilario in Pſalm. 118. ad illud *manus tuæ fecerunt me.* Et ex S. Baſilio, cuius illa ſunt hom. 10. Hexaëm. Poſt adductum Apoſtoli locum 2. Corinth. 4. à S. Ambroſio prolatum quo homo qui foris eſt, & corrumpitur; ſecernitur ab eo qui intus eſt, & renouatur de die in diem. [Qui poſſim iſtos duos internoſſe homines? Planè vnum, qui in conſpicuo eſt omnibus: alterum, qui tectorio corporis ipſius palam cognobili conuelatus deliteſcit, inuiſibilis ille interior homo. Introcluſum itaque hunc habemus & arcanum hominem, deprehendimur hinc quadantenus eſſe duplices: ac proinde id verum, quod in omnium verſatur ore, *intus ſumus.*] Eadem habet Nyſſenus lib. de Virginit. cap. 19. Hac ex cauſa interdum in Scripturis dici cum congeminatione *homo homo*, tradit pulcherrimè Origen. hom. 14. in Numer.

Cum ſit igitur in nobis homo duplex, duplicem itidem eius generationem ſtatui neceſſe eſt: externi nimirum hominis vnam, cuius cauſa ſunt parentes, alteram interni hominis, quam pater Chriſtus efficit. Et ſecundam quidem generationem inſinuatam cap. 2. Geneſ. dixit locó proximè adducto Ambroſius: qui duas *creaturas*, id eſt duas formationes hominis exhibuit, priorem terreni & externi hominis, traditam Geneſ. cap. 1. poſteriorem autem cap. 2. expreſſam. Nam intra adeò arctum ſpatium, bis eadem iteraſſe, myſterio non vacat. Vt autem ſuperuacuæ iterationis inſimulemus Moſem, abſit vt vel in cogitationem admittamus. Siquidem vt alia occaſione ait S. Baſilius hom. 10. Hexaëm. [Intoleranda prorſus & grauis blaſphemia fuerit, vel Verbum aſſerere in Scriptura inueniri otioſum.] Idem habet S. Bernardus ho. 1. ſuper *Miſſus eſt*, initio. Quare exiſtimat S. Ambroſius, iteratam illam deſcriptionem formationis hominis, pertinere ad productionem ſupernaturalem interni illius hominis, quem S. Petrus vocat *abſconditum cordis hominem.* Idem breuiter tangit S. Hilarius in Pſal. 118. ad illud *Manus tuæ fecerunt me*, in ipſo initio. Optimè item hæc attigit S. Optatus l. 2. contra Parmenia. *ſub medium*, vbi ſic ſcribit. [De Eccleſiæ ſanctis membris ac viſceribus tacuiſti (alloquitur Parmenianum Donatiſtam) quæ ſunt procul dubio in ſacramentis, & in nominibus Trinitatis: cui concurrit fides credentium, & profeſſio quæ apud acta conficitur Angelorum, vbi miſcentur cœleſtia & ſpiritualia ſemina, vt ſancto germine noua poſſit renaſcentium indoles procreari; vt dum Trinitas cum fide concordat, qui natus fuerat ſeculo, renaſcatur ſpiritaliter Deo. Sic fit hominum Pater Deus, ſancta ſic fit mater Eccleſia.]

Plenè hoc & eruditè verſat Anaſtaſius Sinaita l. 7. Hexaëm. Illud inſuper quod ad rem præſentem maximè facit diligenter conſiderans, aliter opificij illius terreni auctorem, Deum nominari cap. 1. aliter ſecundi opificij molitorem cap. 2. idque ad Chriſti deſignationem pertinere, ſic oſtendit. [Ante factam à Deo hominis conſtructionem, ſimplici quodam nomine, diuina Scriptura vocat & appellat opificem, nempe *Deum*; ei nomini nullam addens compoſitionem aut additionem, vt quando dicit; *In principio fecit Deus cœlum & terram.* Et rurſus deinceps; *Et dixit Deus:* Et, *ſeparauit Deus intermedium lucis.* Facto autem homine duplici, (qui eſt inquam, compoſitus ex terra & diuina inſufflatione,) ſtatim Scriptura compoſitum quoque, & duplex fecit nomen Opificis, cum appellans *Dominum & Deum*; idque non ſemel nec bis, nec ſepties, ſed in ſeptendecim capitibus ordine, & deinceps, ipſum nominauit *Deum & Dominum*, tanquam continuatione duplicationis & compoſiti nominis, Spiritu ſancto nos docente & dicente; Cognoſcite quod qui olim ante ſecula ſimplex erat & incompoſitus, ſibi conſtructo humano tabernaculo, ei vnietur in Hypoſtaſi in poſterioribus temporibus, & fiet compoſitus qui erat ante ſimplex & incompoſitus; compoſitam portans appellationem per Incarnationem, vt qui appelletur Chriſtus Deus; hoc eſt Deus & homo. Quem pulchrè cum palpaſſet & vidiſſet Thomas, & in eo perſpexiſſet duarum naturarum coniugationem, exclamauit dicens; *Dominus meus & Deus meus.*] Et inferiùs, omni ſtupore & admiratione id plenum

num eſſe, manifeſtéque indè patere, eam vniuerſam ſecundò narratam hominis molitionem ad Chriſtum pertinere, fusè omnino proſequitur; & eſſe contra Iudæos argumentum ineluctabile, exiſtimat.

843 Formamur autem & ſecundò generamur, producto in nobis interno homine, cum nobis per Chriſtum communicatur gratia ſanctificans. Nam generatio eſt proceſſio viuentis à viuente, in ſimilitudinem naturæ; gratia autem vt S. Maximus ſcitè dixit; centuria cap. ex variis cap. 76. eſt diuinitas participata: quod aliter dicitur, gratiã eſſe diuinitatem participatam. Non illo abſurdiſſimo ſenſu quem Ioan. Vincentius Relectione de gratia Chriſti inſinuauit, & ferè fruſtra explodit Suarez lib. 7. de gratia cap. 1. num. 24. quod ſcilicet gratia habitualis ſit participium diuinæ independentiæ & puriſſimæ actualitatis, (prorſus quippe impoſſibilis eſt ea participatio diuinitatis;) ſed quod gratia ſanctificans eius ſit naturæ, vt reddat nos proportionatos ad attingendum in ſe Deum, per fidem, ſpem, charitatem, aut etiam lumen gloriæ, quæ ſunt eius connaturalia germina partim in hac vita, partim in alia. Vnde quia modus operandi ſequitur modum eſſendi, ſicut actiones principiorum illorum proximorum quæ gratiæ adiunguntur vt potentiæ, induunt aliquid Deo reciprocum, ſúntque Deo propriæ; ita eſſentia (vt ita dicam,) cui illæ veluti potentiæ implantantur, cenſetur eſſe quædam participata diuinitas, vel diuinitas proportionalis. Hæc ſunt illa Dei membra, quæ nobis communicari ait S. Macharius hom. 55. [Si igitur (inquit) quis Deum diligit, Deus quoque eum eo ſuam ipſius commiſcet dilectionem & cum ſemel crediderit in Deum, addit illi Deus fidem cœleſtem, & ita homo efficitur duplex. Vt poſſis igitur ex membris tuis offerre Deo, ille ipſe ex propriis veluti membrorum ſimilia permiſcet cum anima tua, vt omnia ſynceretè poſſis peragere, diligere, atque precari. Summæ enim dignitatis, eſt homo.]

Idem ergo proportione hic cernitur ac in peccato, cuius admiſſione anima ſemine Diabolico grauidari, & homo in Diaboli filium formari dicitur, vt optimè tradit Origenes hom. 8. in Exod. *ad finem*, & Oecumen. 1. Ioan. 3. Idem ex Mercurij Aſclepio referre memini in Morali diſt 4. n. 401. peccatum enim eſt ſemen Diaboli, æquè ac gratia ſemen Dei, vt expreſsè vocatur dicto cap. 3. Ioan. Sicut ergo Chriſtus nobis gratiam ſanctificantem tribuit, ita meritò cenſetur generare nos in ſimilitudinem naturæ ſuæ diuinæ, & facere nos Dei filios.

Accipe vniuerſam hanc de noſtra ex Chriſto patre generatione doctrinam ex S. Paciano ſerm. de Baptiſmo poſt medium. [Iam videbitis qualiter Chriſto parente generemur. Nouiſſimis temporibus animam vtique cum carne accepit Chriſtus ex Maria, hanc venit ſaluam facere, hanc apud Inferos non reliquit, hanc ſpiritui ſuo coniunxit, & ſuam fecit. Et hæ ſunt nuptiæ Domini vni carni coniunctæ, vt ſecundùm illud magnum Sacramentum fierent duo in carne vna, Chriſtus, & Eccleſia. Ex his nuptiis Chriſtiana plebs naſcitur, veniente deſuper Spiritu Domini: noſtratúmque animarum ſubſtantiæ, ſuperfuſa & admixta protinus ſemente cœleſti, viſceribus matris inoleſcimus, aluóque eius effuſi, viuificamur in Chriſto. Vnde Apoſtolus; *Primus Adam, in animam viuentem, nouiſſimus Adam, in ſpiritum viuificantem.* Sic generat Chriſtus in Eccleſia, per ſuos Sacerdotes, vt ait idem Apoſtolus; *In Chriſto autem ego vos genui.* Atque ita Chriſti ſemen, ideſt, Dei ſpiritus, nouum hominem aluo matris agitatum & partu fontis exceptum, manibus Sacerdotis effundit, fide tamen pronuba. Neque enim aut inſertus in Eccleſiam videbitur, qui non credidit, aut genitus à Chriſto: qui ſpiritum ipſe non recipit. Credendum eſt igitur, poſſe nos naſci.]

Per Chriſtum, efficimur ad Dei imaginem.

844 Hæc eſt productio imaginis Dei ad eius imaginem facta per Chriſtum. Diuinè planè id proſequitur S. Ambroſ. ſerm. 10. in Pſal. 118. ad v. 1. vbi plurimis præmiſſis de immenſa hominis dignitate ratione ſpiritualis formationis qua eſt ad Dei imaginem, vt appareat Chriſtum eſſe cui tanquam factori & patri vniuerſa ſecunda generatio eſt adſcribenda, addit. [Filius hominis Angelorum ore laudatur, quod Angelos malos vicerit & de nequitiis ſpiritalibus quæ ſunt in cœleſtibus, triumphauerit: quod fecerit ſimiles Angelorum homines, in quibus ante erant contagia mortuorum. *Verbo*, (inquit,) *Domini cœli firmati ſunt & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Homo quippè Spiritu Domini, perfectionem vitæ, conſummationémque virtutis accepit. Inſpirauit in eum Dominus ſpiritum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem. Vita ergo noſtra cœpit ex inſpiratione diuina: Sed vita hæc ſeceſſione animæ corporiſque diſſoluitur; inſpiratio autem diuina non ſoluitur. Et ideò intellige aliud eſſe quod figuratum eſt, aliud quod factum eſt vel paratum. Meritóque dupliciter habes ſcriptum de homine. Primùm enim ſcriptum eſt: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*: & *dominabitur*, (inquit,) vel principatum habebit; *& fecit Deus hominem ad imaginem Dei.* Secundo autem loco ita ſcriptum eſt. *Quia accepit Deus puluerem de terra, & plaſmauit hominem.* Vbi puluis, ibi non terra, non materia, ſed incorporeum. ſed admirabile; ibi non materia, ſed immateriale. Quod enim ſecundùm imaginem eſt, non eſt in corpore, nec in materia, ſed in anima rationabili. Ibi operatur, ibi oſtenditur homo ad ſimilitudinem & imaginem Dei, vbi iuſtitiæ, vbi ſapientiæ, vbi omnis forma virtutis aſſumitur. Si intelligas imaginem, videbis ad imaginem. Homo enim non eſt imago Dei, ſed ad ſimilitudinem factus. Alius eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus vniuerſæ creaturæ, per quem facta ſunt omnia. Ille non ad imaginem, ſed imago: tu non imago, ſed ad imaginem. Habes ergo in tua ſubſtantia aliquid de imagine & ſimilitudine Dei, quod ſit diuinæ ſimile imagini. Propterea imago ad eum quo ad imaginem venit, & quærit imago eum qui eſt ad ſimilitudinem ſui, vt iterum ſignet, vt iterum conformet, qui amiſiſti quod accepiſti. Inſufflauerat enim tibi Deus, vt Inſpirationis ſuæ dono haberes gratiam, quam tibi tua culpa ſuſtulerat: factus erat in animam viuentem. Audi quid dicat; non in carnem, ſed in animam viuentem. Sed quia peccator ſignaculum

culum tenere non potuit, & in crimine poſitus non ſapiebant quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum: propterea venit Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Legiſti in Euangelio, & à mortuis reſurgens cùm clauſos diſcipulos reperiſſet, clauſtris ingreſſus eſt manentibus, & dixit; *Pax vobis. Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos. Cùmque hoc dixiſſet, inſufflauit, & dixit eis, Accipite Spiritum ſanctum.* Vidéſ-ne ergo quæ manus fecerint hominem, aut quem hominem fecerint? Illum vtique, quem ſecundùm Chriſtum induimus, expoliantes veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum, qui renouatur ad agnitionem ſecundùm imaginem eius qui creauit eum, vbi non eſt ſeruus & liber, ſed omnia & in omnibus Chriſtus.] Subiungit quidem paulò poſt, manus Dei quæ plaſmauerunt iterum nobis hominem, duas eſſe; hoc eſt, Chriſtum, & Spiritum ſanctum. Sed hoc referendum eſt ad communicatum nobis per Chriſtum Spiritum ſanctum, quod ſuperiùs expreſſerat, cum diceret, Chriſtum Spiritu oris ſui nos viuificaſſe, & inſufflando ac Spiritum ſanctum impertiendo, formaſſe nos ſecundò, ita vt Chriſtus rationem Patris habeat; Spiritus verò ſanctus rationem animæ, & cauſæ quaſi formalis.

Quod à Spiritu ſancto, aut à nobis effici dicamur, eodem recidit.

845 Imo tametſi daremus ſpiritum ſanctum habere ſe ad noſtram hanc ſecundam generationem vt patrem, eodem reuolueremur. Nam Spiritus ſanctus non operatur circa formationem noſtram ſpiritualem, niſi per auxilia & influxum è Chriſti meritis debitum: vt proinde proxima & immediata moralis cauſa formationis noſtræ internæ, ſit Chriſtus, iuxta Tridentinæ Synodi doctrinam ſeſſ. 6. cap. 4. qua ſancitur, renouationem interioris hominis, vnde homo fit adoptione Dei filius, per miſericordiam quidem Dei ſignantis & vngentis Spiritu promiſſionis ſancto effici: meritoriam tamen eius cauſam, quæ moralis cauſa effectiua eſt, dilectiſſimum Patris filium eſſe, Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Itaque Spiritus ſancti interuentus, non excludit Chriſtum Patrem. Sicque accipiendi ſunt, qui dicunt, filios Dei adoptiuos ad imitationem filij naturalis de Spiritu ſancto procreari: quod Fulgentius inſigniter proſequitur, lib. de Incarnat. & gratia Chriſti cap. 20. nóſque infra pleniùs tradémus, agentes de Chriſto fidei ac vitæ auctore.

Similiter tametſi interdum homo dicatur ſibi ipſi pater eſſe, tamen nihil inde officitur titulo quem hîc Chriſto vendicamus. Nam idcirco tantum homo dicitur ſibi Pater quia voluntarie ſe diſponit ad ſuſceptionem eſſe ſpiritualis, & internam ſuam effectionem Deus enim vt inſigniter planè philoſophatur Nazian. orat. 1. & orat. 37. num. 58. & S. Baſilius hom. 10. Hexaëm. & Gregorius Nyſſen. in Orat. Catech. cap. 30. noluit ſtatum gratiæ & filiationem ſupernaturalem eſſe nobis ex neceſſitate, ſed ex libertate Deo præuenienti cooperante, quod ad adultos attinet, vt locus eſſet merito noſtro iuſtæque ſuæ remunerationi. Hanc igitur ob cauſam, adultus liberè admittens gratiæ ſanctificantis infuſionem, dicitur animam ſuam viuificare vt eſt apud Ezechielem & ſanctificare ſe ſicut & Chriſtus ſanctus eſt, iuxta Ioannem; Eſſéque ſibi Pater, quod ex Nazianzeno retuli, huius capitis initio; fuſiùs idem habet Gregorius Nyſſenus hom. 6. in Eccleſ. tractans illud, *tempus pariendi*, ſic præter cœtera philoſophatus. [Mihi videtur maturus eſſe partus & non abortiuus, quando, vt dicit Eſaias, cùm quiſpiam ex Dei timore conceperit, per animæ in partu labores, ſuam ſalutem genuerit. Nobis enim ipſis quodammodò patres ſumus, quando per bonum animi inſtitutum, liberúmque arbitrium nos ipſos formauerimus & genuerimus, & in lucem ediderimus. Hoc autem facimus, ex eo quòd Deum in nos ipſos formauerimus, & genuerimus, & in lucem ediderimus. Hoc autem facimus ex eo, quod Deum in nos ipſos admittamus, effecti filij Dei, & filij virtutis, & filij altiſſimi: Et nos ipſos rurſus abortiuos edimus, nóſque imperfectos & ſubuentaneos reddimus, quando non fuerit in nobis formata, (ſicut ait Apoſtolus,) Chriſti forma. Oportet enim integrum & perfectum eſſe hominem Dei. Integer autem ille omnino eſt, cui perfectæ naturæ completa fuit ratio. Si qui ergo per virtutem ſeipſum Dei filium fecerit, præclari huius ortus accepta poteſtate, is nouit tempus boni partus, & meritò gaudet, conuenienter Euangelio, quod natus ſit homo in mundo. Qui autem natus eſt filius iræ, & filius perditionis, & fœtus tenebrarum, germen viperæ, malus fœtus & alia omnia, quibus malus malè audit partus, is non nouit tempus quod gignit vitalia; eſt enim vnum tempus pariens ad vitam & non plura. Qui ergo propter importunitatem, partum non eſt aſſequutus, ſibi ipſi parturiit interitum, & ad mortem ſuæ eſt animæ obſtreticatus.]

Addit lib. de vita Moſis, initio expoſitionis Tropologicæ, agens de maſculis Hebræorum quos Pharao curabat perdendos, in cuiuſuis poteſtate eſſe in hac ſpirituali generatione, quod in corporea negatur, marem ſe aut fœminam facere, ſexum enim maſculum, robuſti & perfecti animi ſymbolum eſſe docet: fœmineum mollis & imperfecti. Tum ſubdit. [Eſt autem vita humana, mutationi ſemper ſuppoſita: quare oportet, cùm non ſit æterna & immutabilis, ſemper naſci non aliena ſit appetitione, nec extrinſecùs, vt in corporali natiuitate, ſed electione propriâ vnuſquiſque naſcitur: vnde fit, vt nos ipſi Patres quodammodò ſimus noſtri, qualeſcumque nos volumus electione gignentes. & aut marem aut fœminam, vitij ac virtutis ratione fingentes. Itaque licet nobis profectò, cùm audiamus quanta hoſtis noſter afficitur mœſtitia maſculinæ prolis, id eſt, virtute prædici viri natiuitate: licet inquam, nobis mares nos ipſos gignere, ac parentibus noſtris, cogitationibus ſcilicet bonis, quæ virtutem pariunt, voluptatem afferre.]

Eſt ergo homo ad ſenſum prædictum, ſibi Pater citra Chriſti veri & propriè dicti interni Patris, excluſionem: quod agnoſcit idem Nyſſen. in orat. Catech. cap. 38. & ſequentibus, elegantiſſimè tradens hominem quoad hanc myſticam generationem, patrem ſibi quem vult diligere, Chriſtum aut Satanam. Non eſt ergo homo reuera ſibi Pater magiſque propriè homo diceretur ſibi mater, quia ex Chriſto concipit eiúſque ſemine; quod ex Euſebio in illa verba Cantici Eſaiæ *à timore tuo Domine concepimus*, nec non ex Richardo Victorino & S. Bernardo

monſtrare

monſtrare memini in Defenſione Valeriani Cemelienſis cap.5.n.3.

Alij quidam, noſtri in Spiritu Patres, ſed in Chriſto, & extenſa voce.

846 Eandem denique ob cauſam etſi aliqui dicantur filios Chriſto gignere, quod de ſe Apoſtolus profitetur, cum ait, *in Chriſto Ieſu per Euangelium ego vos genui*; & fideles, dicuntur *filij hominum*, Pſalm. 77. ideſt Apoſtolorum interprete Tertulliano 5. contra Marcionem cap.8. taléſque ſunt omnes viri Apoſtolici non adulterantes Verbum Dei, ideſt (interpretibus Etherio & Beato libro 1. contra Elipandum,) non quærentes ſolam voluptatem ex Dei Verbi tractatione, ſed prolem & fructum ſpiritualem. Id quod ante dixerat S. Gregorius Moral. c.28. & fusè omnino ac benè proſequitur Agobardus lib. de modo regiminis Eccleſiaſtici. Has eſſe oues fœtas, quas ſe portaturum profitetur Deus, ait S. Hieronymus in cap. 40. Eſaiæ. De Chriſtianis Sacerdotibus ita ſcribit S.Chryſoſt. l. 3. de Sacerd.c.5. [Hi ſunt, hi ſunt inquam, quibus tum concreditæ ſunt ſpirituales parturigines, tum etiam baptiſmatis partus à Deo eſt commiſſus. Per hos ipſos Chriſtum induimus, vnà cum Dei filio ſepelimur: beati illius capitis membra efficimur: quo nomine Sacerdotes meritò non modò plus vereri debemus, quàm vel Principes vel Reges, verùm etiam maiori honore quàm parentes proprios honeſtare. Hi enim ex ſanguinibus, & voluntate carnis nos genuerunt: illi verò autores nobis ſunt natiuitatis eius quam à Deo habemus; beatæ generationis illius, libertatis vitæ, atque adeò adoptionis eius, qua nos per gratiam filij Dei ſumus effecti.] In eandem ſententiam Clemens item 2. conſtitut. c. 30. agens de honore quo proſequendus eſt Epiſcopus. [Is pietatis (inquit) magiſter eſt. Is poſt Deum pater videtur, qui per aquam nos regenerauit in adoptionem filiorum Dei.] Omnes hoc modo tenentur patres eſſe. Propterea enim vetabatur Eunuchus ingredi Eccleſiam Dei; qui ſcilicet vitæ inſtitutione aut ſermone, ſobolē Deo non procreat, inſtar Pauli in Chriſto Ieſu multos gignentis, vt exponit Clemens Alexand. 3. Strom. *ſub finem*. Ex duplici modo per ſpirituale matrimonium procreandi, hunc priorem proponit S. Bernardus ſerm. 85. in Cant. *in fine*. His ac ſimilibus, *patris noſtri* nomen quandoque datur; quia ſuſcitant defuncto fratri ſemen, & prolem tranſcribunt. Audi S. Auguſtinum 32. contra Fauſtum cap.10. [Fauſtus in mandatis veteris Teſtamenti pro crimine obiecit, quòd vxorem fratris ad hoc frater iuſſus eſt ducere, vt non ſibi, ſed illi ſobolem ſuſcitaret, eiuſque vocaret nomine, quod inde naſceretur? quid aliud in figura præmonſtrat, niſi quia vnuſquiſque Euangelij prædicator ita debet in Eccleſia laborare, vt defuncto fratri, hoc eſt Chriſto, ſuſcitet ſemen qui pro nobis mortuus eſt. & quod ſuſcitatum fuerit, eius nomē accipiat. Quòd hoc implens Apoſtolus, non iam carnaliter in præmiſſa ſignificatione, ſed ſpiritualiter in completa veritate, quos in Chriſto Ieſu per Euangelium ſe genuiſſe commemorat, ſuccenſet eis, & eos increpans corrigit, volentes eſſe Pauli. *Numquid Paulus*, (inquit,) *pro vobis crucifixus eſt, aut in nomine Pauli baptizati eſtis?* Tanquam diceret; Defuncto fratri vos genui, *Chriſtiani* vocamini, nō *Paulini*.

847 Aliquando igitur, tametſi paulò infrequentiùs Prædicatores audiunt Patres; & quamuis audiunt, non niſi extenſa voce patres ſunt, quatenus nudum exhibent miniſterium aptandi homines ad voluntariam diuini ſeminis per Chriſtum tranſmittendi exceptionem. Vnde cōferuntur agricolis ſemen iacientibus, quos tamē nemo patres culmi, aut ſpicæ, ex iacto per eos ſemine germinantis dixerit, cum illud ſemen nō ſit de agricolæ ſubſtantia. Chriſtus autem meritò pater appellatur, quia omnium ſemen eſt, vt loquitur S. Ambroſius in Pſalm. 43. ad illud *in gentibus diſperſiſti nos*. Eòque ſpectat, quod alibi filiorum in Chriſto matres, potiùs quàm patres appellantur, eóſque parturire ob labores animarū conuerſione ponendos dicuntur. Quod planè egregiè quoad S.Paulum; proſequitur S. Chryſoſt. hom. 10. de pœn. tractans illud ad Galat.4. *filioli mei quos iterum parturio*, & eximiè deſcribens Beatæ illius alui fœcunditatem, iugeſque parturitionis dolores, ex tam numeroſa prōle quam Chriſto genuit Apoſtolus. Nec ceſſare cum partu natum matrum dolores, ait idem Chryſoſt. hom.4. in 2. ad Theſſ. *in ipſo fine*. Inſigniter hæc omnia ad Gal.4 expreſſit S.Hier. [Quis putas noſtrum ita de Diſcipulorū anxius eſt ſalute, vt non paucis horis, aut vt multùm, biduo triduóve, ſed toto vitæ ſuæ tempore torqueatur, donec Chriſtus formetur in eis. Exemplum fœtæ mulieris quod aſſumpſit, concipientis & formantis in ſe ſemina, diligenter tenendum eſt, vt poſſimus intelligere quod dicitur; Natura non erubeſcenda, ſed venerāda eſt. Sicut enim in vuluam mulieris primùm ſemen iacitur informe, vt ſulcis & fundo eius quaſi quodam glutino adhæreat; de quo & Propheta initij ſui recordatus ait, *incompoſitum meū, viderunt oculi tui*; Deinde per nouem menſes reſtricto ſanguine, futurus homo coagulatur, corporatur, paſcitur, atque diſtinguitur; vt quum in vtero palpitarit, ſtatuto tempore fundatur in lucem; & tantis difficultatibus naſcitur, quantis poſtea ne intereat enutritur: Ita & ſemen ſermonis Chriſti, cū in animam audientis inciderit, per gradus ſuos creſcit, & vt multa pater nam (poſſumus quidem facilè corporalem deſcriptionem transferre ad intelligētiam ſpiritualem) tandiu in ancipiti eſt, quandiu pariat qui concepit. Nec ſtatim finis induſtriæ eſt ediddiſſe, ſed tunc alterius laboris exordium eſt: vt lactentem infantiam ſedulis nutrimentis & ſtudiis, vſque ad plenam Chriſti perducat ætatem.]

Quod porrò Chriſtum ex Ambr. omnium ſanctorum ſemen vocabam, benè concinit cum eo quod habet Abucara Opuſc.6 volens exemplo docere, quomodò ex Chriſto veluti ſemine noſtrum, ſuauitas & dulcedo abiectioque amaroris, ſit cōſecuta. [Aiunt (inquit) ſi ſemen peponis melle tinctum ſeras, dulcedinem mellis in ipſum fructum tranſire. Ita Chriſtus naturā ab oleoſa qualitate, nimirum à peccato per ſanctū Baptiſmum expurgata, aſſumpſit illam abſq; labe & macula, qualis priùs erat, & condita fuerat, eáque melle diuinitatis & dulcedine, hoc eſt virtute Spiritus S. delibuta, nos etiam dulcedinis participes effecit, quemadmodùm grana peponis, quaſi per traducem fructum participē efficiunt.] Cur peccatum dixerit oleoſam qualitatem, pen-

det ex antecedentibus, quibus propagationem peccati exemplo vuæ ex palmite in oleum immiſſo editæ, & oleum redolentis, declarabat. Quorſum verò naturam à Verbo aſſumptam, dicat bapriſmo præpurgatam, & poſtea aſſumptam, non video! Accipio itaque dumtaxat exemplum de ſemine puro, & melle iuncto, è quo pura & mellita exiſtant grana.

Proles ex Chriſto Patre, & eius ſponſa S. Eccleſia.

848 Ratum igitur eſto, Chriſtum eſſe patrem noſtrum, qui ſicut ſponſam habet Eccleſiam, ita ex ea ſuſcipit benedictam hanc prolem. Inſigniter id proſequitur Stapletonius l. 8. de Principiis c. 19. Nos alia addemus. Egregiè ergo Eccleſiam ſub ſchemate matris fidelium, depingit S. Auguſt. Epiſt. 38. demonſtrans læto quem mater carnalis à ſtiua Euangelica reuocare conabatur, quàm potiùs aſtringeretur matri ſpiritus, ſiue Eccleſiæ.

Eadem ex cauſa S. Chryſoſt. in Pſal. 38. *in fine*, tractans illud, *Intende in adiutorium meum, Domine Deus ſalutis meæ*, Eccleſiam cenſet ibi *adiutorij* nomine ſignificatam à Chriſto, tanquam vxorem Chriſti. [Auxilium, (inquit,) ſuum vocat Eccleſiam, ea etiam ratione ſaluam facere volens Adæ imaginem. Illi enim data erat vxor ad auxilium. *Faciamus enim*, (inquit Deus,) *auxilium ſimile ſibi*. Et ideò Paulus quoque dixit de Chriſto, ea quæ de Adam & Eua dicta fuerant; nempe, *Relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna.* Deinde quid his ſubiunxit? *Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico, in Chriſto & in Eccleſia.* In hanc ergo vult partem intendere & reſpicere.] Liquet, Chryſo. illam apud Moſem *vxoris* deſcriptionẽ, *adiutorium ſimile ſibi*, hoc eſt *viro*; Eccleſiæ ad Chriſtum comparatæ aptatã velle.

Imo S. Anaſt. Sinaita l. 9. Hexaëm. propriiſſimè in ſolam myſticam Chriſti vxorem cadere eam deſcriptionem ſcitè tradit. Reprehẽdit enim primùm Anaſt. Manerem, qui blaſphemè dixit Deum veteris Teſtamenti eſſe mentitum, cum mulierem vocauit *adiutorium ſimile viro*, quæ tamen virum non iuuit, ſed perdidit. Reprehendit item Anaſt. Aquilam, qui non vertit, *faciamus ei adiutorium ſecundùm ipſum*; ſed, *faciamus ei adiutorem ex aduerſo eius*, ideſt aduerſarium & hoſtem. Addit Anaſt. eſſe reuera perdifficile, monſtrare mulierem quæ ſit viri adiutorium, & non potiùs foſſa, & inſidiatrix, atque tentatio, & ruina. Tandem poſtquam diluuium malorum à fœmina viris immiſſum latè & grauiter propoſuit, verum adiutorium ſimile homini, interpretatur S. Eccleſiam. Itaq; concludit. [Adhortor Iudæum & Græcum ſeu Gentilem, vt quærat & poſſideat illam adiutricem, quam Deus fecit ad ferendam opem toti generi hominum: adiutricẽ non carnis & voluptatis, non ſeminis & ſanguinis, Adiutricem & coniugem, quæ nequaquam fuit inſidiatrix, ſed ſalutaris, ſed conſeruatrix, ſed illuminãs, ſed beneuola, peccata purgans non faciens, in regnum Dei introducens, non ex eo expellens; Adiutricem quæ parit filios vitæ & hæredes vitæ æternæ. Adiutricem quæ Magos fecit Apoſtolos, & facit Publicanos Euangeliſtas, Theologos, redditque meretrices Virginibus honeſtiores; Adiutricem, quæ viuificat mortuos, & orbem terræ excitat ex mortificatione Idololatriæ; Adiutricem inuictam, adiutricem inexpugnabilem, adiutricem certando inſuperabilem & infractam. Omnia regna, omnes progenies, omnes tribus, & omnes linguæ gentium ab ea ſunt ſeruatæ. Ipſa iacentes erexit, ipſa curauit infirmos, ipſa recreauit creaturam: Et ideò de ipſa dixit Dominus Deus, de Eccleſia, inquam, *Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum.* Et propterea ei vnitus eſt Deus Verbum, vt non ſit ampliùs homo ſolus, ſed cum Deo totus, non ſolùm in vna quadam hypoſtaſi, ſed etiam quando ei per virtutem vnitur.] Addit inferiùs, nuſquam in tota Scriptura, mulierem aliquam viri adiutorium vocari, ſed tantùm eã vocẽ vſurpari, cum agitur de Eccleſia quæ verè fuit, & eſt, Chriſti viri ſui adiutorium.

849 Sanè conuenticula malignantium, & ſynagogæ impiorũ, (quod habet idem Anaſt. l. 11. eiuſdem operis,) coniuges ſunt Satanæ. [Dico (inquit,) quod ſola quæ eſt Chriſtianorum Eccleſia Chriſti, & hoſtis & inimica ſerpenti: reliquæ autem omnes quæ ſunt in mundo religiones & fides gentium, (tam Iudæorum quàm Barbarorum,) ſunt amicæ & contubernales, & coniuges, & propriæ Diaboli ſerpenes, ex eo natæ, & quæ ex eo conceperunt malum ſemen execrandorum dogmatum, adeò vt eis idem ſit & pater & vir, qui introduxit execrandam ſui inter ſe corruptionem: Hoc enim ſignificant etiam quæ deinceps ſequuntur Dei verba ad ipſum ſerpentem. Nam cum dixiſſet; *Ponam inimicitias inter te & mulierem*: ſubiunxit dicens; *Et inter ſemẽ eius.* Atqui debebat dicere: *Et inter fœtus eius*: ſi ad corporalem ſerpentem & mulierem corporalem ſolam eſſent ea quæ dicuntur. Mulier enim non emittit ſemen, ſed cum acceperit, parit fœtum. Semina ergo Eccleſiæ, ſunt pia dogmata, & diſciplinæ quas ſeminauit ille Agricola, dicens: *Exiit qui ſeminat ad ſeminandum.* Ruſus ſerpentis ſunt mala ſemina & impia, hæreticorum zizania & prædicationes.] Et inferiùs. [Cæteræ omnes quæ ſunt in mundo fides, præter vnam & hanc Chriſti ſolam vxorem & Chriſtianorum Eccleſiam, ſunt amicæ ſerpentis. De cætero autẽ quando videris reliquas mulieres & fides, Iudeorúmque & Barbarorum Synagogas, pſallentes, clamantes, dies feſtos celebrantes, vigilantes, ieiunantes, ſacrificantes, adorantes, Deum nominantes, fidem prædicantes, dogmata ſtatuentes, Scripturas legentes, Chriſtum autem Deum verum ex Deo vero non confitentes, certò ſcias, quod eæ omnes ſunt amicę Diaboli, (nempe ſerpentis,) & nulla ex iis eſt inimica & ab eo aliena, niſi ipſa eàque ſola Chriſti Eccleſia & eius ſemen. Illæ enim omnes ſunt fornicatrices & adulteræ, & ex ſemine ſerpentis, concipientes & parientes; Fortaſſe autem habentes etiam proprium & innatum ſemen, ſerpente deterius.

Hæc cum ita ſint, nemo nõ videt, quanto iure Eccleſia, vxor illa Chriſti cenſeatur, quæ verè eſt adiutorium viro ſimile, eſtq. ei ſicut vitis abundans, &c. Nec id negat Clem. Alex. 1. pædag. c. 6. cum de nouo cœtu ait. [Quem ipſe Dominus carnali labore peperit: quem ipſe faſciis alligauit Dominus, pretioſo ſanguine. O ſanctas ſecundinas, & partum ſanctum. O ſanctas faſcias. Verbũ eſt omnia infanti, & pater, & mater, & pædagogus & altor.] Et mox, Verbum vocat *mamillam patris*, vnde nobis illud lac rationabile & vt ipſe ex interprete habet *verbale*, de quo

1. Petri

1.Petri 2. Et inferiùs addit. [Nobis ipſe Chriſtus infantibus eſt alimentum, qui Verbum cœlorum exugimus. Hinc quærere Græcis dicitur μαςεύειν, quod infantibus qui Verbum quærunt, paterna benignitatis vbera, lac ſuppeditant.] Iſta inquam non excludunt materna Eccleſiæ in nos officia, ſed exponunt quæ à Chriſto accipimus per proportionem ad maternam efficientiam & charitatem, vt adæquetur vtcumque immenſa vis Chriſti beneficientiæ in nos. Quo item pacto Valerius Soranus apud S. Auguſtinum 7.ciuitatis cap. 9. vocat Deum, *progenitorem & genitricem.* Gentiles apud Clementem 5.Strom.dixere μητροπάτορα.

850 Cadit profectò in Eccleſiam Chriſti, parientem tantam ſobolem, appellatio illa quā Euæ ſuæ indidit Adam, vocans *matrem omnium viuentium*; quod diſce ex eodem Anaſtaſio ad calcem libri 11. eiuſdem operis. [Quoniam per mulierem *Vitam*, quam ex ſuo peperit latere, ſomno ſopitus qui naturam viuificat, & ſic ea eſt exutus qui dicit; *Ego ſum vita*: hæc facta ſunt, & venit in mundum, & per ipſam diſſoluit mortem, & per ipſam viuificauit illa gentium animalia quæ in Paradiſum ad ipſum fuerant introducta, & per ipſam viuificauit mortuos ex Inferis, & mortali naturæ vitam eſt largitus: ea de cauſa & pœnam mortis ſubiit nouus Adam, & nomen ſuæ vxoris (nempe Eccleſiæ,) poſuit vitam, quoniam ipſa eſt mater omnium viuentium, abſconſum in Chriſto vitam. Hinc docentur, magnam admirabilem Eccleſiæ gloriationem. Beata & ter beata eſt ſpes, & in altum elatio Chriſtianorum. Nam per ea quæ dicta ſunt, in mundo ſunt mortuæ, & matres mortuorum populorum & gentium, vt quæ in ſe non habebant eum qui dicit, *Ego ſum vita*, neque regenerant & viuificant per vterum aquæ & Spiritus ſuos filios & populos: ſed ſunt ſine ſemine, & viduæ fontis *vitæ*, non fruentes aqua vina & ſaliente in vitam æternam. Sola ergo eius Eccleſia, dicitur & vita & mater omnium viuentium. Et propterea eius etiam vxor eſt mater, non mortuorum, ſed omnium viuentium Chriſtum veram vitam: & quicumque ex ea non naſcitur, eſt mortuus peccato; Corporalis autem mulier Adami corporalis, non eſt mater viuentium ſed mortuorum hominum. De hac autem matre ſpirituali, non dicit quod ſit *mater omnium hominum*, ſed *mater omnium viuentium*, vt quæ ſit vita, & ea de cauſa omnino non nominauit Deus in eius pœna, mortem: quandoquidem cum ſit vita ſecundùm naturam, eſt aliena à morte, permanens æterna.]

Subdit paulò poſt, rem conſideratione digniſſimam. [Oportet, (inquit,) præter hæc omnia aduertere, quomodò hæc ſpiritualis coniux ſecundi Adami, à deteriori nomine profecerit in melius. In principio enim vocata eſt *Ceſſa*, & *ſecta* ſeu *diuiſa*; ſignificante, (vt arbitror,) hac amputatione & diuiſione defectionem à Deo, quæ erat ei euentura. Deinde poſt hoc ædificata & in meliùs excitata: propterea quod ad virum Chriſtum appropinquarit, appellata eſt *mulier*. Poſtremò autem omnium appellata eſt *vita*, vt quæ à morte profecerit ad vitam. Vir autem eius non ita; ſed ex meliori nomine, accepit peius. In primis enim Adam magnum honorem & gloriam adeptus, vt qui ſit appellatus *imago & ſimilitudo Dei*: deinde poſtea appellatus eſt *homo*, & poſtea totius *Adam*: & poſtremò omnium *Terra*, vt per hæc aperti, diſcamus & erudiamur, quæcumque ſunt in protoplaſto, referri ad Euam Eccleſiam, & Adamum Chriſtum. Sic enim cum in principio *eſſet ſplendor & character ſubſtantiæ ipſius Dei inſpectabilis*, *ſeipſum exinaniit ſerui formam accipiens*, vt Eccleſia ex mendicitate diceretur vita, id effecta, & ex ipſo nominata, & in libro viuentium collocata.]

Lauacrum aqua, vterus fidelium.

851 Quod Anaſtaſius vterum Eccleſiæ quo ex Chriſto ſobolem diuinam concipit, dixit eſſe vterum aquæ & ſpiritus, conforme eſt aliorum Patrum ſenſui. S. enim Dyoniſius l. de Eccl. hierar. c. 2. part. 2. fontem ſacrum, ſiue baptiſterium *matrem adeptionis* appellat. S. Chryſoſt. in Epiſt. ad Galatas tractans illud, *ſecundum Iſaac repromiſſionis filij ſumus*, Eccleſiam cum Sara, Abrahamum cum Chriſto componens, in eo ponit comparationem, quod [ſterilem appellauit Eſaias, & hanc oſtendit factam complurium liberorum matrem. Idem ſub figura accidit in Sara. Nam & hæc, quàm eſſet ſterilis, numeroſæ ſobolis mater eſt facta. Cæterum hæc quidem Paulo ſufficiebant, verùm etiam quomodò ſterilis, mater ſit facta diſquirit; vt huic etiam ad veritatem accommodet figuram, eóque ſubdit dicens; *Nos autem fratres, ſecundùm Iſaac repromiſſionis filij ſumus*. Non enim ſterilis tantùm erat Eccleſia, quemadmodùm Sara, neque ſolùm multorum liberorum mater facta eſt vt illa, ſed & ita genuit, quemadmodùm illa. Vt enim illam non natura, ſed Dei repromiſſio fiat matrem ſuam qui dixit, ſecundùm tempus hoc veniam, & erit Saræ filius, idem ingreſſus in vterum infantem formauit) ſic & noſtra renaſcentia, natura quidem nulla eſt, cæterum verba Dei, quæ norunt fideles, hæc in aquæ lauacro per Sacerdotem pronuntiata, tanquam in vtero quodam formant ac regenerant eum qui baptizatur.] Idem hom. 25. in Ioan. *ferè initio*, ſummam in nos Dei benignitatem demiratus, ſubdit. [Non immeritò igitur Paulus. *O Altitudo*, (inquit,) *diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei*. Non ampliùs mater, non enixus non ſomni, neque concubitus, non amplexus, nouum iam naturæ noſtræ intexitur opificium a Spiritu ſancto & aqua. Aqua autem accepta eſt, partus genito facta. Quod enim eſt matrix Embrioni, hoc eſt fideli aqua. Siquidem in aqua fingitur & formatur. Nam primùm dictum eſt, *Producant aquæ reptile animæ viuentis*. Ex quo autem Iordanis alueum ingreſſus eſt Chriſtus, non ampliùs reptilia animarum viuentium, ſed animas rationales & ſpirituales aqua producit. Et quod de ſole dictum eſt, *Tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo*; hoc longè magis de fidelibus in præſentia dici poteſt. Multò namque quàm ille clariores diffundunt radios. At quod in matrice formatus, tempore indiget: quòd in aqua, minimè ſed momento omnia perficiuntur. Siquidem vbi caduca vita eſt, & à corporea corruptione principium accipitur, omnia mora temporis generantur. Ea namque natura corporis eſt, vt tempore perfectionem ſuam accipiat, ſed non ita in ſpiritalibus.]

Bracharius non diſſimiliter Epiſt. ad Iannarium *ſub finem*. [Filios Domini noſtri, Eccleſia-

ſtici fontis vterus, & ſecreti ac perplexi vulua myſterij parturiuit; natos crucis cuna ſuſcepit, Euangelij mammilla lactanit.] Conſentit S. Leo ſerm. 4. de Natiuit. Domini cap. 3. [Terra carnis humanæ, quæ in primo fuerat præuaricatore maledicta, in hoc ſolo Virginis partu germen edidit benedictum, & à vitio ſuæ ſtirpis alienum. Cuius ſpiritalem origenem in regeneratione quiſque conſequitur, & omni homini renaſcenti, aqua baptiſmatis inſtar eſt vteri Virginalis, eodem Spiritu ſancto replente fontem, qui repleuit & Virginem & peccatum quod ibi euacuauit ſacra conceptio, hîc myſtica tollat ablutio.]

852 Affinia ſunt illa, vt nutiſſimè de more ab Eucherio prolata hom. de Trinitate. [Interrogat muneris magnitudinem, remuneratoris perſpicis dignitatem. Ipſe ad regenerãdas animas ſteriles benedicit aquas, ipſe laetis fontis irriguum, illa qua dudum Mariam locupletauit, virtote fœcundat. Caſtos Eccleſiæ ſinus maritat; nubit integritas puritati, vt ad ſimilitudinem Virginis genitricis etiam Eccleſia matris fructu donanda; ſine ſexu de ſanctificatione concipiat, & ſine corruptione parturiat, & regenerata pignora in filios Dei fœlici mancipatione tranſcribat, Quomodò hæc operari poſſet niſi Deus eſſet? Ecce ſecundùm illud propheticum, agente Spiritu, impletur in Baptiſmo; *Ego occidam & viuere faciam.* Quid eſt hoc? Occidit peccatum, & viuificat peccatum: fluentis in talibus cius abluitur, & reatus abſoluitur: debitum originale vacuatur, pondus perditionis exuitur, & incomprehenſibili miracolo de profundi fontis mortuo reſurgente, in fonte mors moritur. Adoptiuus gratiæ perit, Diabolo acquiritur, Deo hæreditariu crimine illigatus homo, conſumpta primæ originis conditione, de occaſu ſuo naſcitur, & naturæ ſe agere vices, genitalis vnda miratur.]

Affinia item illa S. Paulini Epiſt. 12. in carminibus bapiiſterio inſcriptis.

Hic reparandarum generator fons animarum
Viuum diuino lumine flumen agit.
Sanctus in hunc cœlo deſcendit Spiritus Amnem,
Cœleſtique ſacras fonte maritat aquas.
Concipit vnda Deum, ſanctámque liquoribus almis.
Edit ab æterno ſemine progeniem.
Mira Dei pietas, peccator mergitur vndis,
Mox eadem emergit iuſtificatus aqua.
Sic homo, & occaſu felici functus & ortu,
Terrenis moritur, perpetuis oritur.
Culpa perit, ſed vita redit: vetus interit Adam,
Et nouus æternis naſcitur imperiis.

His verſibus placet alios adiungere, quos à Sixto III. inſcriptos ſacro fonti Conſtantini, teſtatur in Sixti vita Anaſtaſius, iámque ſitu & carie propè conſumptos, deſcripſit Onuphrius lib. de ſeptem vrbis Eccleſiis cap. de Baſilica Lateranenſi §. de baptiſterio.

Gens ſacranda polis hic ſemine naſcitur almo
Quam fœcundatis Spiritus edit aquis.
Virgineo fœtu genitrix Eccleſia natas.
Quos ſpirante Deo concipit, Amne parit.
Fons hic eſt vita, & qui totum diluit orbem,
Sumens de Chriſti vulnere principium
Mergere peccator ſacro purgande fluente,
Quem veterem accipiet, proferet vnda nouum
Inſons eſſe volens iſto mundare lauacro,
Seu patrio premeris crimine, ſeu proprio
Nulla renaſcentum eſt diſtantia, quos facit vnum
Vnus fons, vnus ſpiritus, vna fides
Nec numerus quemquam ſcelerum, nec forma ſuorum
Terreat, hoc natus flumine, ſanctus erit.

853 Eodem tecidunt, quæ alij non nihil, diuerſis verbis prodont de verè ſacro, & ficti, in Baptiſmi figlina hominibus, ac naſcentibus in aqua Chriſtianis infantibus. E quibus paucos exhibebo per ſatyram. Zeno Veron. ſerm. 1. de Paſchate [fons, vel factum cuius diuite ex alueos fauonio non vento ſed Spiritu ſancto generante odorem diuinum, Eccleſiæ flores hiſtoriam & dulces noſtri naſcuntur infantes.]

S. Ambroſius in exhortat. ad Virgines. [Sit ergo vobis portio Dominus, Dominus qui ſterilem & parientem facit. Vtramque facit: ſed altera in triſtitia petit, altera in ſterilitate lætatur, cui dicitur, *Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis.* Habet enim filios ſine partus dolore. Vnde & dicitur de Eccleſia, *Quis audiuit tale, ſi parturiuit terra vno die, & gens nata eſt ſimul?* Vno autem die terra non parturit, ſed parit gratia. Venit Paſchæ dies, in toto orbe baptiſmi Sacramenta celebrantur, velantur ſacræ Virgines. Vno ergo die ſine aliquo dolore multos filios & filias ſolet Eccleſia parturire. Ideóque pulchrè dicitur; *Et gens nata eſt ſimul*, de populo conſecrato.]

S. Chryſoſtomus in Catecheſi ad Illuminandos. [Et ob quam cauſam, inquis, hoc quod nobis peccata concedit, non lauacrum remiſſionis peccatorum dicitur, nec purificationis, ſed lauacrum lauacrum regenerationis? Quia non nobis ſimpliciter peccata concedit, nec ſimpliciter nos purificat malis actibus implicatos, ſed tanquam denuò generatos efficit. Nam denuò nos condit, & conficit: non de terra componens iterum, ſed alio nos elemento, id eſt per aquarum naturam progenerat. Non enim vas ſimpliciter purgat, ſed iterum nouat iterum. Nam cum vaſa purgantur, etſi diligentia multa terguntur, quædam veſtigia nihilominus retinent vetuſtatis, & priſtinam maculam non amittunt. Illa autem quæ conflatorio committuntur, cum flamma fuerint renouata, omnem maculam præteritæ fœditatis amittunt, & nunc primùm confectis non diſſimilia

proferuntur

profectumtur æquali fulgore micantia. Vt igitur ſtatuam auri metallo confectam, aliquanti temporis metis fumo & puluere & æruginis ſordibus coinquinatam, cum artificis manus acceperint, renouant fornacis ardore, & ſplendidam nobis lucidámque demonſtrant: ita & noſtram naturam Deus æruginatam mole peccati, & malorum geſtorum fumo violatam, & omni pulchritudine quàm primò & donauerat, denudatam, in illos aquarum fontes, tanquam in conflatorium immiſit, & pro flamma, ſpiritus gratiam ſubminiſtrat, & exinde rudes effectos, etiam Solis radiis eleuat clariùs lucentes, veterem hominem conterens, nouum autem oſtendens longè meliorem. Et iſtam nobis quaſſationem & myſticam purificationem, obliquo ſermone olim Propheta demonſtrabat, dicens; *Sicut vaſa figuli conteres eos.* Nam quia de fidelibus loquitur, ſuperiùs nobis manifeſtè declaratur, quum ait; *Filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Vidiſti quemadmodùm Eccleſiam Gentium commemorauit. Et vbique extentum Chriſti nominauit imperium. Et propterea ait; *Reges eos in virga ferrea*, non graui, ſed forti; *& ſicut vas figuli conteres eos.* Ecce & lauacrum ſentitur myſticè. Non enim dixit, *ſicut vaſa fictilia*; ſed ſicut *vas figuli*. Et ideò attendamus, & diligentiùs audiamus. Nam confracta vaſa fictilia, iam nulla emendatione corriguntur, ob duritiem quam ſemel per flammas ſortita ſunt. Vaſa autem figuli, non ſunt fictilia, ſed argilla compoſita. Inde & ſi quo fuerint caſu peruerſa, facilè ad figuram priſtinam artificis reformantur induſtria.]

Tertullianus de Baptiſmo cap. 1. [Nos piſciculi, ſecundùm ἰχθὺν noſtrum in aqua naſcimur.] Alludit ad Acroſticon Sybillæ de Chriſto carmen, de quo ſupra, tractando Chriſti innocentiam. Latè & egregiè Anaſtaſ. lib. 5. Hexaëm. Chriſtianos piſcibus confert, quod piſces abſque ſemine generentur ex aqua tantùm & Spiritu ſancto.

Athanaſius Dialogo 3. de Trinit. *ſub finem*, Apoſtolos omnes, imo & omnes Chriſtianos, ait æquè ac Iacobum & Ioannem, dici poſſe filios tonitrui, id eſt baptiſmi, idque latè perſequitur contra Macedonianum.

Eccleſia Porphyra, fideles Porphyrogeniti.

854 Tandem ſpectat eodem, quod Theophanes Epiſcopus Nyſſenus l. contra Iudæos exponens illud Apoſtoli, *acceſſiſtis ad montem Sion, & ciuitatem Dei viuentis*, tradit de Eccleſia πορφύρα. Locus eſt planè inſignis. Et quia liber vulgo non proſtat, adſcribam eius partem quam repræſentauit vir vndecumque Doctiſſimus Franciſcus Turrianus l. 2. de Dogm. Charact. *initio*. [Hæc ciuitas (inquit) non eſt vt illa in Palæſtina, non inquam locus eſt ex muro & lapidibus & calce ædificatus, plenus hominibus, ſed potiùs cœtus naturæ rationalis piæ, tum incorporeæ, tum corporeæ, quæ Chriſtum Deum habet artificem, autorem, Regem, Pontificem, Iudicem, Gubernatorē, Patrem, Nutricium. Verùm hic cœtus beatus qui Eccleſia Chriſti dicitur, non eſt totus in cœlis; imò parua eius pars in terra breui tempore, aliis alio tempore ſibi ſuccedentibus, verſatur. Propterea quod capere generationem ſecundùm ſpiritum, & ſecundùm ætatem eius proficere & perfici, hoc quidem tantiſper liceat dum in carne ſumus: Ingredi verò intra velum ad regalem thalamum, id eſt in cœlum, non niſi perfectis. Hoc enim domicilium, & habitaculum mundanum quod eſt apud nos, beatæ huius ciuitatis & Eccleſiæ, tanquam domus quædam eſt, ædificata & conſtructa vt in ea viuant & alantur generati ſecundùm Chriſtum, & gymnaſium quoddam puerorum ætatis Chriſti, vbi docetur & traditur omnis ſpiritualis ſapientia; cœleſtis autem domus perfectorum ſpirituum, Regiſque aſpectu, & ſplendore ac lætitia fruentium, thalamus eſt. Vt enim olim Imperatoribus, locus quidam erat ad generandos filios ſeparatus, quem πόρφυρον appellabant, & in eo loco natos πορφυρογεννήτους; erantque rurſus aliæ ſedes ad nutriendum infantes, vbi paulatim ætate proficerent, & omnem diſciplinam regalem & Imperatoriam ſub Magiſtris & pædagogis caperent; poſtquam verò ad perfectionem & ætatis & diſciplinæ perueniſſent, in ipſum regalem ſiue Imperatorium thalamum admittebantur, cum Rege & Patre regni verſaturi, boniſque paternis vſuri; ad hunc modum filiis Regis cœleſtis, mundus hic noſter velut quædam domus ab ipſo Rege, ad ortum, & educationem, omnémque ſpiritualem diſciplinam & inſtitutionem præparata eſt, ex quo ſic nati & alti, atque educati & eruditi, propriè appellari poterunt *purpurati*; non quidem quaſi ſolam purpuram regalem & paternam induti, ſed potiùs Regem ipſum totum, cum veſtitu eiuſdem rubro ex ſanguine. *Quicunque* (inquit) *in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis*, cuius pulchritudinem olim admirati Angeli; *cur* (inquiunt) *rubra ſunt veſtimenta tua?* Quando igitur qui hîc geniti ſunt, benè iam educati & inſtituti filij Regis cœleſtis, occurrerint in menſuram plenitudinis Chriſti, ingredientur deinde intra velum cœleſte, quo præcurſor Chriſtus ingreſſus eſt, vt regno eius fruantur. Quia igitur qui in Chriſtum crediderunt, non in cœlis tantùm ſunt, ſed pars quædam eorum in terra verſatur, idcirco non ſunt diuiſi loci interuallo, ſed potiùs totus cœtus, vna Eccleſia eſt, & vna ciuitas, ratione perfecti & imperfecti differens.]

855 Rectè omnino Theophanes, Eccleſiam, in qua, & ex qua, proles Chriſti naſcitur, vocat *domum purpuræ*; alludens ad antiquum vſum Conſtantinopolitani Imperij à Conſtantino Magno inductum teſte Luitprando lib. 1. hiſtoriarum c. 2. vbi *Porphyrogenitos* ait dictos, non quod naſcerentur in purpura, ſed quod ederentur in Palatio cui nomen erat *porphyra*, ædificato à Conſtantino, vt ſoboles Imperatoria ibi ederetur in lucem. Meritò ergo Theophanes, Eccleſiam in qua naſcimur Chriſtiani, πορφύραν appellat: tum quia Eccleſiæ ex Chriſto proles, regia eſt; tum quia omnis hæc natiuitas, & matris fœcunditas ex Chriſti ſanguine ortum habet. [Quid eſt enim aqua ſine cruce Chriſti? (ait S. Ambroſ. l. de iis qui initiantur myſt. c. 4) Elementum commune, ſine vllo ſacramenti effectu.] Itaque vt idem obſeruat, meritò 1. Ioan. 5. Spiritus, aqua, & ſanguis, dicuntur teſtimonium perhibere, & Chriſtus dicitur non in aqua ſo-

lùm,ſed in aqua & ſanguine veniſſe, quia aquæ purpureo Chriſti cruore ſanctificatæ,& admiſto Chriſti Spiritu vegetatæ, effundunt prolem Eccleſiæ. Vt autem nemini eſſet dubia, hæc noſtra per Chriſtum in Spiritu generatio voluit Deus filium ſuum Deum verum,humanam generationem ſortiri. Proponit præclarè hoc argumentũ S.Auguſt. ſerm.24.de diuerſis à ca.4.[Ecce ſunt, (inquit,) in quacunque ſint ætate carnis. Videris infantes; videte & gaudete. Ecce ſunt; ſed ex Deo nati ſunt. Vulua matris, aqua baptiſmatis. Nemo pauperculo animo,ſentiat,& voluat apud ſeipſum mendaciſſimas cogitationes, & dicat ſibi, Quomodò in principio erat Verbũ,& Verbum erat apud Deum & Deus erat Verbum,omnia per ipſum facta ſunt: & ecce Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis? Audite vnde factum eſt. Ecce credentibus in nomine eius, dedit poteſtatem filios Dei fieri. Ipſi quibus dedit poteſtatem filios Dei fieri,putant impoſſibile eſſe filios Dei fieri? Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Nolite putare multum eſſe ad vos,filij Dei fieri.Si factus eſt ipſe,vt minùs eſſet qui plus erat;non poteſt facere ex eo quod minùs eramus, vt aliquid plus eſſe poſſimus? Deſcendit ad nos, & non ad illud aſcendemus?]

Quia verò ſanguinis Chriſti pro nobis fuſi, & paſſionis, memoria eſt Euchariſtia, idcirco eam quoque noſtræ generationi deſeruire optimè notauit Methodius in 10. Virginum ſympoſio cuius hæc ſunt verba. [Rectè Apoſtolus ad Chriſtum retulit de Adamo, ſic enim congruit, ex oſſibus eius,& ex carne eius Eccleſiam eſſe factam, propter quod relicto patre in cœlo deſcendit Verbum, vt exhibeat ſibi Eccleſiam glorioſam, & omnis maculæ expertem, emundans eam lauacro ad excipiendum Spiritum, ac beatum ſemen: quod ipſe intonat & inſerit in profundo mentis:excipit autem illud ſemen Eccleſia, & format inſtar vxoris ad generandam virtutem, & alendam. Hac enim ratione impletur illud,*Creſcite & multiplicamini*,capiente Eccleſia incrementum,per congreſſum & communionem Verbi, quo adhuc ad nos ſe dimittit,& ſoporem capit ſecundùm commemorationem paſſionis,vt dixi, iterum moriatur deſcendens de cœlo,adhærénſque vxori ſuæ,præbeat virtutem quandam lateris ſui, vt augeantur quæ in eo ædificati ſunt omnes per lauacrum generationis.]

Renati in Chriſto, quam non iiſdem interiùs.

856 Sic igitur de Chriſto patre, & Eccleſiæ matre, proles benedicta concipitur & naſcitur externa quidem ſpecie planè eadem ſed interiùs longè alia. Id quod egregiè his,verbis expreſſit Gregorius Nyſſenus Orat. 1. de Chriſti Reſurr. [Apparuit alia generatio,alia vita, alius viuendi modus, ipſius naturæ noſtræ commutatio.Quænam generatio?quæ non ex ſanguinibus,neque ex voluntate viri,neque ex voluntate carnis,ſed ex Deo facta eſt.Quinam,inquies,hoc fieri poteſt?Audi, nam paucis explicabo. Fœtus hic per fidem concipitur, per baptiſmatis regenerationem in lucem editur: nutricem habet Eccleſiam: huius doctrinam & inſtituta ſugit tanquam vbera:illi cœleſtis panis eſt cibus:ætatis perfectio eſt ſublimis viuendi ratio, nuptiæ conſuetudo ſapientiæ, liberi,ſpes: domus, regnum, hæreditas & opulentia, deliciæ Paradiſi; finis, non mors, ſed vita illa quæ dignis parata eſt beatiſſima & ſempiterna.]Appellat hanc generationem, aliam, & naturæ commutationem, quia homo eſt interiùs longè alius, quippe iam non caro, ſed Spiritus. Nam quod natum eſt de Spiritu, ſpiritus eſt: Et vt idem Nyſſenus Orat. 3. de Reſurrectione ait. [Deleuit Chriſtus, & quaſi eraſit omnem penitùs memoriam contra nos factæ condemnationis. Tunc in doloribus partus edebatur:nunc abſque parturitionis cruciatibus natiuitas exiſtit. Tunc ex carne, carnei nati ſumus:nunc quod natum eſt,Spiritus eſt ex Spiritu. Tunc filij hominum, nunc filij Dei nati ſumus. Tunc] in terram de cœlis relegati ſumus: nunc is qui cœleſtis eſt, etiam nos cœleſtes fecit.]

Sanè quum Chriſtus rediuiuus factus ſit in ſpiritum viuificantem,meritò Chriſtiani, dicuntur ſpiritus, & Chriſtus eorum Pater Hebræor. 12. vocatur *Pater ſpirituum*,patrémque referens proles,alter Chriſtus,quamuis exteriùs appareat eadem. Scitè Eucherius hom. 5. de Paſch. probans panem & vinum commutari reipſa in Chriſti corpus,quamuis externa ſpecie maneant eadem,ſic philoſophatur.[Vt tibi nouum & impoſſibile non debeat videri quòd in Chriſti ſubſtantiam terrena & mortalia commutantur, te ipſum qui iam à Chriſto es regeneratus interroga.Dudum alienus à vita,peregrinus à miſericordia à ſalutis via intrinſecùs mortuus exulabas; ſubitò initiatus Chriſti legibus, & Salutaribus myſteriis innouatus, In corpus Eccleſiæ non videndo, ſed credendo, tranſiſti, & de filio perditionis, adoptiuus Dei filius fieri,occulta puritate meruiſti. In menſura viſibili permanens, maior factus es teipſo inuiſibiliter, ſine quantitatis augmento;cum ipſe atque idem eſſes,multo aliter fidei proceſſibus extitiſti. In exteriore nihil additum eſt, & totus in interiore homine mutatus es,ac ſic homo Chriſti filius effectus, & Chriſtus in hominis mente formatus eſt Sicut ergo ſine corporali ſenſu, præterita vtilitate depoſita,ſubitò nouã indutus es dignitatẽ, & ſicut hoc, quod in te Deus læſa curauit, infecta diluit, maculata detерſit, non oculis ſed ſenſibus tuis credis, ita & tu cum ad reuerendum altare, ſalutari cibo potúque reficiendus accedis, ſacrum Dei tui corpus & ſanguinem fide reſpice.] Idem habet Fulbertus Epiſt. ad Adeodatum *in fine*.

Diſcrimina prima & ſecunda procreationis, ac multiplicationis.

857 Itaque hęc hominis per Chriſtum ex Eccleſiæ vtero procreatio, ex parte quidem aliqua affinis eſt creationi primi hominis, aliunde tamen eſt longè ſublimior, iudice Chryſoſtomo hom.6.in ad Coloſſ. cuius hæc eſt oratio de homine baptiſmum ſuſcipiente. [Ad alteram reducitur creaturam. Nam quando confeſſus fuerit vitam æternam, confeſſus eſt aliam creaturam. Accepit puluerem è terra, & finxit hominem. De cœtero autem, non puluerem, ſed Spiritum ſanctum.Hoc fingitur: hoc componitur. Sicut & ipſe in vtero Virginis. Non poſuit in Paradiſo,ſed in cœlo. Non enim quoniam ſubiecta eſt

terra,

terra, exiſtimes eſſe in terra. Illuc tranſlatus es in cœlum. Illic hęc fiunt inter Angelos. Surſum animā tuam ſumit Deus. Surſum eam componens & concinnans. Te ſiſtit ad ſedem regiam. Fingitur ac formatur in aqua, animæ reſpondentem accipis Spiritum. Poſtquàm autem fueris formatus, non ducit ad eum beſtias, ſed Dæmones & eorum principem: & dicit; *Calcato ſuper ſerpentes & ſcorpiones.* Non dicit, *faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Sed quid? Dat eis filios Dei fieri. Sed *ex Deo,* (inquit,) *nati ſunt.* Deinde ne audias ſerpentem, ſtatim doneris dicere: *Abrenūtio tibi,* pro eo quod eſt. Quidquid dixeris, tibi non audiam. Deinde ne per alios te expugnet, dicit: *Et pompa tua, & cultui tuo, & Angelis tuis.* Poſuit eum vt non ampliùs cuſtodiret Paradiſum, ſed vt verſaretur in cœlo. Quum primùm enim aſcenderit, hæc verba loquitur; *Pater noſter qui es in cœlis, fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terra.* Non in faciem cadit puer. Non lignum vides, neque fontem, ſed ipſum Dominum ſtatim amplecteris, commiſceris cum corpore, conſpergeris cum corpore quod ſupra ſitum eſt, quo Diabolo non licet accedere. Non eſt mulier vt accedat, & decipiat tanquam imbecilliorem. *Non eſt enim,* (inquit,) *fœmina nec maſculus.* Niſi tu ad ipſum deſcenderit, non poterit vbi es aſcendere. Tu enim es in cœlo. Cœlum autem non patet Diabolo. Non habet lignum quod cognoſci poteſt boni & mali. Sed ſolùm lignum vitæ. Non ampliùs à latere tuo mulier, ſed omnes vnum ſumus à latere Chriſti.] Egregiè quoque idem proſecutus eſt Iſidorus Peluſ. l. 3. Epiſt. 195.

858 Multiplicationis item noſtræ per Chriſtum patrem, interuentu prædicationis ac baptiſmi, longè aliam rationem quàm multiplicationis corporeæ generis humani per Adamum, via generationis carnalis, obſeruauit idem S. Chryſoſtomus in Pſal. 147. ad illud *Benedixit filiis tuis in te,* verbis illis. [Quemadmodùm cum dixiſſet in principio, *Creſcite & multiplicamini, & replete terram,* vniuerſam terram ſermo perуaſit: ita cum poſtea dixiſſet. *Ite & docete omnes gentes:* & *Prædicabitur Euangelium hoc in toto mundo:* ipſos etiam fines orbis terræ, breui momento temporis iuſſus eius occupauit. Quocirca Ipſe quoque dicebat, *Si granum frumenti in terram cadens mortuum non fuerit, ipſum ſolum manet; ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Et rurſus: *Quando exaltatus fuero, omnes traham ad meipſum.* Atque in principio quidem ex vno multi nati ſunt, cum lege naturæ creſceret multitudo, & ideò res tardiùs proceſſit: tempore autem Apoſtolorum, non lege naturæ, ſed gratia creſcebat multitudo, & ideo vno ſtatim die tria millia, deinde quinque millia, deinde innumerabiles, deinde vniuerſus orbis terræ, per pulchram hanc regenerationem editi, aucti ſunt, & multiplicati ſunt, & quam acceperant benedictionem factis ipſis oſtenderunt. Non enim ex ſanguinibus; neque ex voluntate carnis, ſed ex Dei gratia nati ſunt.]

Non cum carnali noſtra, (vt factum à Chryſoſtomo vidiſti,) ſed cum Chriſti generatione, per Lucam inter narrandum Chriſti baptiſmum deſcripta, noſtram è Chriſti Patre generationem pulcherrimè componit Origenes hom. 28. in Lucam vbi dupliciter deſcriptam ab Euangeliſtis Chriſti generationem, obſeruat; à Matthæo quidem, à ſuperioribus infra deductam, inſertis in ea ſerie peccatoribus vt Thamare, Rahab, Bethſabeè, Salomone, de cuius ſtirpe per peccatores, ait naſci voluiſſe Chriſtum, cum pro nobis peccatum fieret, quod generatio per Matthæum deſcripta exprimit. Apud Lucam verò, quia generatio Chriſti exprimitur prout exemplar noſtræ per baptiſmum generationis in Chriſto, ſurſum versùs texitur ſeries & generationis vox toties apud Matthæum iterata tacetur: & Salomon ac peccatores Chriſti progenitores ſupprimuntur, & alia noſtræ myſticæ generationis adiuncta, in deſcriptis apud Lucam, adiunctis generationis Chriſti adumbrantur, vt Origenes pulcherrimè proſequitur.

Deſtinaram hic ſubnectere prolis ex Chriſto & Eccleſiæ procreatæ horoſcopum cum Zenone Veronenſi homil. 5. ad Theoph. & Anaſtaſio Sinaita lib. 4. Hexaëm. Sed quod eum horoſcopum alibi dem exponens myſteria *Agni Dei,* prius concilium abieci. Nec plura generaliter de genitis à Chriſto. De ea verò ſpeciali generatione qua Religioſi à Chriſto generantur, conſulendus eſt S. Bernardus ſerm. 2 de altitudine & baſſitudine cordis, qui ait hanc eſſe generationem voluntariam, factam Verbo veritatis.

Chriſtus futuri ſeculi Pater; Notio prima, quia Pater perpetuò.

859 E duobus initio propoſitis, vnum, ſeu quomodò Chriſtus ſit Pater, executus ſufficienter videor. Supereſt monſtrandum, quid ſonet adiunctum illud *futuri ſeculi,* Pater. Adamus Iſaiæ 9. obſeruat ſecundùm Hebraicum fontem, quod in vulgata legitur *futuri ſeculi,* verti potuiſſe per aduerbium *vſque* aut *perpetuò,* itave Iſaiam Chriſtum dixiſſe patrem futuri ſeculi, idem planè ſit, ac ſi eum appellaſſet *patrem perpetuum,* vel *patrem vſque* quod idem eſt. Inſigne autem in verbis hiſce, Patris huius à cœteris diſcrimen, notatur; & quantoperè Pater iſte circa prolem, vulgariter dictis patribus antecellat, oſtendit. Exile namque eſt, ſi res pœnitùs inſpiciatur, quod proles à carnali Patre accipit: Tametſi immenſam nec vnquam diſſolubilem nominum ſummam contrahit, ob illud tantulum quod ab eo habet. In primis enim animam, potiſſimam hominis partem, & quæ iuxta Platonicos eſt totus homo, non habet à Patre, ſed inditur à Deo per creationem. Materia ſimiliter non producitur à Patre, cum ſolius Dei opus ſit fiátque ipſa quoque per creationem. Non aliud igitur circa prolem præſtat Pater, quàm quod partem aliquam ſuppeditat materiæ è qua fœtus efformandus eſt, & diſpoſitiones aliquas accidentarias eidem immittit; vnde materiæ & formæ ſubſtantialis nexus reſultat. Id vnum Patris eſt erga prolem officium, quo defungitur tempore breuiſſimo; nec poſtea reliquo toto tempore quo proles fingitur, & creſcit, ac durat, retinéeque vitam, habet Pater quod circa eam præſtare poſſit, præter educationem, & inſtitutionem, ac curam prouidendarum ei opum, quæ miſero patri angorum plurimorum ſementis eſt: vt id circo præſertim S. Paulus (quod fusè proſecuti ſumus in Tractatione de Martyrio patre t. cap. 6.)

coniugibus

coniugibus tribulationem carnis non defuturam pronunciauit; creatque non ſemel parentibus inde exitium æternum, Iſidorus Peluſ. lib. 3. Epiſt. 311. probè monuit. Iuges certè moleſtias, & ſpinas anxietatum indè exiſtere, nemo inficias ierit: vt non abs re Varro lib. 4. de Lingua Latina *Patrem*, à *patiendo* dictum velit, quod patiatur multa pro liberis: Et S. Baſilius lib. de Virginitate, dicat ad ſingulos partus diſcerpi in totidem veluti fruſta, parentum animas: quod eò deinceps ſtudium omne parentum ſit conuertendum vt proſpiciatur liberis, indéque animæ eorum veluti directio ac diſtractio conſequatur. Educatione igitur, ac inſtitutione, & theſauriſatione ſecluſa, nihil Patri reliquum eſt, quod erga prolem præſtet, ex quo exiguum illud quod dicebam, contulit ad eius eſſe cui deinceps fouendo nulla ratione ſe immiſcet, aut immiſcere poteſt. Itaque ſi proles morbo corripiatur, nihil per ſeipſum conferre valet, quo eam liberet ægritudine. Multo minùs ſi morbo ſuccumbens oppetat mortem, fas erit Patri, quamtumuis dilectam prolem, lethi viribus ereptam, reuocare ad lucis vſuram. Ita quidem ad prolem ſe habet homo Pater.

At Chriſtus eſt Pater *vſque*, vel Pater *perpetuò*: & idcirco Orig. ho. 9. in Iſaiam *ad finẽ*, ſic ſcribit. [Omnis qui facit peccatum, ex zabulo naſcitur. Ex zabulo namque naſcimur, quoties peccamus. Infelix ille qui ſemper generatur à zabulo. Ruſſumque multum beatus qui ex Deo ſemper naſcitur. Neque enim ſemel dicam, iſtum ex Deo natum, ſed per ſingula virtutis opera, ſemper iuſtus naſcitur ex Deo. Hoc autem vt pleniùs poſſit probari, & de Saluatoris noſtri quotidiana natiuitate dicamus, liquidò id in iuſtis obtineretes. quod in Deo præceſſerit. Saluator noſter ſplendor eſt gloriæ. Splendor autem non ſemel naſcitur, & deinceps deſinit naſci; ſed quotieſcumque ortum fuerit lumen ex quo ſplendor paritur, toties oritur & ſplendor gloriæ. Saluator noſter ſapientia eſt Dei. Sapientia verò ſplendor eſt lucis æternæ. Si igitur Saluator ſemper naſcitur, & idcirco dicit, *ante omnes colles generat me*, non vt quidem malè legunt, *genuit*. Si ſemper ex Patre naſcitur Dominus, etiam tu in ſimilitudine eius iam adoptionis habens ſpiritum, generaris à Domino per ſingulas intellectus, per ſingula opera, & efficeris filius Dei in Chriſto Ieſu.] Eadem iterat hom. 6. in Ieremiam. Nimirum Chriſtus non tantum concurrit ad primum prolis eſſe, ſupernaturale ac myſticum, ſed etiam ad eius iugem conſeruationem, ad halitum vſque poſtremum. Omnes enim ſupernaturales benedictiones quibus diuinum eſſe aliquando collatum fouetur, ſunt à Chriſto patre: nominatímque eximium illud & ſupra vires noſtras & merita locatum perſeuerantiæ donum, à Chriſto eſt. Nam eſſe ſpiritale, tametſi eo differt ab eſſe corporeo defluente ſenſim, (propterea enim vita noſtra, confertur flumini vt latè dictum eſt ſuo loco, quod non pedetentim diffluat:) tamen alteri nec minori incommodo ſubiacet; nempe iugis periculi quo totum pereat. Vt idcirco quod Bracharius Epiſt. ad Ianuarium ſcitè dixit, baptiſmi gratia quæ eſt primum noſtrum ſupernaturale eſſe, Apocal. 15. *maris vitrei* nomine deſignetur, quia in nobis citò periclitatur aut frangitur. Innumera ſunt extrinſeca & intrinſeca pericula à quibus excidium eius imminet. Hinc internì appetitus efferatio natiua, inde Satanæ mille nocendi artes, & ſubſidiariorum Satanæ hominum ſeculi pellaces doli, & ad malum illecebræ, nuſquam nos tutos eſſe ac indemnes ſinunt: Ignis ille concupiſcentiarum nobis connectus, cui reſtinguendo baptiſmum ſub aquæ Elemento inſtitutum eſſe dixit Clemen. R[illegible] n L. 9. recog. & cuius extincti cauſa, vt ego quod notauit Anaſtaſius Sinaita cap. 2. [illegible], dicitur [illegible] quaſi [illegible] ignis extinctus aut *emortuus*; Ille inquam ignis, malo fomite pleruinque redaccenditur in nobis, & inflammat rotam natiuitatis noſtræ, inflammatus à gehenna, id eſt à Satana exitialis illius flamma iugi adminiſtro & incentore. Quare niſi Chriſtus qui primò eſſe contulit per aquam, idem beneficium perpetuum eſſe vellet, mox miſer homo cinereſceret, & in fumum ac fauillam abiret, Proindeque nomen ſibi *patris vſque* ſeu *patris perpetui* omni iure vendicat.

Cura Chriſti erga ſobolem editam, datis nutricibus, ac pædagogis.

860 Ex quo liquet, non deeſſe Chriſto illud aliquale fundamentum paternæ denominationis, quo nonnulli interdum *Patres* audiunt, quia curam illam in aliquem contulerunt quam Patris fuiſſet conferre, ſi vel ſuperſtes fuiſſet, vel ad eam conferendam potens ac æquè idoneus. Nullum enim eſt ſtudij aut prouidentiæ genus, quod prætermiſſum à Chriſto circa nos videri poſſit. Ille nobis baptiſmo productis, cætera Sacramenta ad crementum & vndecumque conſummatam perfectionem prouidit. Idem nutrices bonas curauit infantibus ſuis. Cum enim ſint nutricis officia præſertim duo, cibandi nimirum pueri vnum, purgandi nitentémque ſeruandi alterũ; meritò ex vtroque capite ſanctos Apoſtolos & Sacerdotes nutrices dixerimus Chriſtianorum, cum Ruperto in c. 7. Cant. & Gregorio Nyſſeno hom. 1. de Reſurrectione. Nam & eis immulgent vbera duo ſiue ea præcepta charitatis eſſe velimus cum ſancto Gregorio in cap. primum Cant. ad illud *Meliora ſunt vbera tua vino*; ſiue duo Teſtamenta cum S. Epiphanio Orat. 2. in ramos palmarum; vel ſanctiſſimorum Apoſtolorum Principes Petrum & Paulum, vt optimè perſequitur Guerricus ſerm. 2. de eorum Natali *initio*. Inſtillatur proli ex his vberibus cœleſte lac, quo creſcat in ſalutem: hoc eſt liquor puriſſimus Euangelicæ doctrinæ, de quo collato cum lacte plenè Clemens Alexandrinus 2. pædagogi cap. 6. vel Chriſtus ipſe quem lacti confert S. Auguſtinus ſerm. 58. de verbis Apoſtoli. Eúmque item nominat *montem incaſeatum & pinguem*, quia ex lacte eſt, quod gratiæ ſymbolum ſtatuit in Pſal. 67. Vt proinde videatur Chriſtus myſticè eſſe mons ille Lactarius à Caſſiodoro tantoperè laudatus lib. 11. Epiſt. 10. & lib. 12. Epiſt. 12. Nominatim verò in Euchariſtia, lactis vicem tenere Chriſtum & hoc eſſe vber ſpirituale, quod lactanei infantes Chriſti, ſugere ſtudioſè debent. S. Chryſoſt. hom. 83. in Matth. præclarè monuit; Et multis ex inſigni loco Epiſtolæ Beati Petri proſequitur Turrianus lib. 2. de Euchariſtia cap. 20. Vnum illud ex Clemente cap. illo 6. erit inſtar omnium. [Alimentum infantium,

tium, eſt Dominus qui eſt Spiritus & Verbum. Alimentum, id eſt, Dominus Ieſus, hoc eſt, Verbum Dei, eſt Spiritus incarnatus caro cœleſtis ſanctificata. Nutrimentum eſt lac Patris, quo ſolo aluntur infantuli. Ipſe itaque qui eſt dilectus, & altor noſter, Verbum, effudit pro nobis ſuum ſanguinem, ſalutem humanæ naturæ afferens, per quem qui in Deum credidimus, ad mammillam Patris, quæ curarum obliuionem inducit nempe Verbum confugimus. Ille autem ſolus, vt eſt conſentaneum, nobis lac dilectionis infantibus ſuppeditat. Iique ſunt vere beati, qui hanc lactent mammillam. Et ideò Petrus quoque dicit; *Depoſito ergo omni vitio, & omni dolo & ſimulatione, & inuidia, & detractione, tanquam nuper nati infantes, verbale lac concupiſti, vt in ipſo creſcatis in ſalutem, ſi guſtaſtis quòd Chriſtus, Dominus.*] Alterum verò nutricis munus, quod Sacerdotes Chriſtiano populo exhibent, abluendi nimirum & extergendi, adeò notum eſt, vt expoſitionem non depoſcat; cùm nemò adeò ſit in re Chriſtiana hoſpes, vt eum lateat balneum Eccleſiæ, quo elui homines defixos in ſordibus ſuis, & à myſticis ſordibus purgari, Chriſti beneficio eſt conceſſum.

865 Iidem Sacerdotes denominari poſſunt Chriſti liberorum pędagogi. Nam tametſi Chriſtum ea erga nos partes obire, latè confirmat Clemens Alexandrinus lib. 1. pædagogi præſertim cap. 8. tamen quandoquidem Chriſto munus Patris attribuimus, ſatius eſt alium quærere pædagogum; Idque munus Sacerdotibus populi Dei demandare: qualē ſe non diffitebatur Apoſt. etiamſi ob primam in fide eruditionem, Pater potiùs quàm pædagogus audiebat. Alios nobis pædagogos adſcribit S. Chryſoſtomus hom. 3. in ad Coloſſ. nempè ſanctos Angelos cuſtodes, idque beneficij Chriſto referri vult. Gratulatus enim humano generi conciliationem inter homines, & Angelos per Chriſtum factam, & redintegratam inter vtroſque beneuolentiam, ſubdit. [Primò congruentes numero gentium erant Angeli. Nunc autem non congruentes numero gentium, ſed congruentes numero fidelium. Vnde hoc conſtat? Audi Chriſtum dicentem; *Videte ne deſpiciatis vnum ex iſtis puſillis. Angeli enim eorum perpetuò vident faciem Patris mei qui eſt in cœlis.* Vnuſquiſque enim fidelis habet Angelum. Nam etiam ab initio vnuſquiſque vir probus habebat Angelum; ſicut dicit Iacob; *Angelus qui paſcit me, & liberat me à iuuentute mea.* Si ergo habemus Angelos, modeſtè nos geramus tanquam nobis adſint quidam pædagogi. Nam adeſt etiam Dæmon. Propterea oramus, & dicimus petentes Angelum pacis. Ita quidem S. Chryſoſtomus, Ægrè tamen poſſumus horum pædagogorum præfecturam referre in Chriſtum, niſi ſi ſenſus ſit: Angelus plures ſaluti hominum inuigilare poſt Chriſtum, quia amore incenduntur in Chriſti quaſi conſanguineos tantoperè ab eo dilectos. Audi Origenem hom. 1. in Ezech. [Clauſi erant cœli, & ad aduentum Chriſti aperti ſunt, vt reſeratis illis veniret ſuper eum Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ. Neque enim poterat ad nos commeare, niſi primùm ad ſuæ naturæ conſortem deſcendiſſet. *Aſcendit Ieſus in altum, captiuā duxit captiuitatē, accepit dona in hominibus. Qui deſcēdit, Ipſe eſt qui aſcendit ſuper omnes cœlos, & impleret omnia. Et ipſe dedit alios Apoſtolos, alios Prophetas, alios Euangeliſtas, alios paſtores & magiſtros in perfectionem ſanctorum.* Aperti ſunt cœli. Non ſufficit vnum cœlum aperiri: aperiuntur plurimi, vt deſcendant non ab vno, ſed ab omnibus cœlis Angeli, ad eos qui ſaluandi ſunt. Angeli qui aſcendebant & deſcendebant ſuper filium hominis, & acceſſerunt ad eum & miniſtrabant ei. Deſcenderunt autem Angeli quia prior deſcenderat Chriſtus; metuentes deſcendere priuſquàm Dominus virtutum omnium, rerúmque præciperet. Quando autem viderunt principem militiæ cœleſtis in terraſtribus locis commorari, tunc per apertam viam ingreſſi ſunt ſequentes Dominum ſuum & parentes voluntati eius. Qui diſtribuit eos cuſtodes credentium nomini ſuo. Tu heri ſub Dæmonio eras, hodie ſub Angelo, *Nolite*, (inquit Dominus,) *contemnere vnum de minimis iſtis qui ſunt in Eccleſia. Amen enim dico vobis, quia Angeli eorum per omnia vident faciem Patris qui eſt in cœlis.* Obſequuntur ſaluti tuæ Angeli. Conceſſi ſunt ad miniſterium filij Dei, & dicunt inter ſe: Si ille deſcendit, & deſcendit in corpus, ſi mortali indutus eſt carne, & ſuſtinuit crucem, & pro hominibus mortuus eſt, quid nos quieſcimus, quid parcimus nobis? Eia omnes Angeli deſcendamus è cœlo. Ideò multitudo militiæ cœleſtis erat laudantium & glorificantium Deum quando natus eſt Chriſtus. Omnia Angelis plena ſunt.]

Hoc ſenſu Chriſtus magiſtros & pædagogos nobis præfeciſſe Angelis dici poteſt: non tamen abſolutè & ſimpliciter. In ea enim ſententia ſumus, quæ non Chriſtianis tantùm ſingulis, ſed etiam anteriorum ætatum hominibus conceſſum fuiſſe à Deo Angelum Cuſtodem arbitratur, quod hic negat Chryſoſtomus vni tantum toti genti conceſſum vnum Angelum exiſtimans annuentibus Anaſtaſio q. 1. in ſcript. & Pantaleone diacono in Encomio ſe Michaëlis. Id quod etiam in vtramque Partem agitant Origenes tract. 5. in Matth. & autor imperfecti hom. 5. ac Primaſius in cap. 5. ad Hebræ. Verùm quemlibet planè ſingularem hominem, ante Chriſtum quoque, etiamſi non eſſet vir celebris ac probatus, cuiuſmodi erat Iacob, nactum fuiſſe Angelum cuſtodem, apertè habetur ex eo quod Chriſtus Dominus de puſillis ad legem gratiæ nondum pertinentibus, dixit; Angelos eorum videre Deum; perſpicuè tradens eos habere ſingulatim cuſtodem Angelum: Antiquam traditionem & veterem vetúmque ſermonem, ferre attributum diuinitus vnicuique homini eſſe Angelum bonum, ex quo cecidimus, affirmat disertè Gregorius Nyſſenus lib. de vita Moſis. Imo ad ſtatum quoque innocentiæ id beneficium extendit D. Thomas 1. parte q. 113. art. 4. Quare etiamſi Angelos, pædagogos hominum non inficiamur quos tamen Chriſtus filiis ſuis in noua lege præfecit pædagogos, neceſſe eſt alios cognoſcere quàm Angelos; ſuntque reuera Sacerdotes, vt diximus. De reliquis Chriſti prouidentiæ in paruulos ſuos partibus, poſt tam multa ſuperiùs variis occaſionibus prolata, ſuperfluum ſit iterare quidquam.

quieſcitur varij Patres notarunt. Non eſt igitur aliud, Chriſtum eſſe futuri ſeculi Patrem, quàm vt dixit S. Petrus Epiſt. 1. cap. 1. Chriſtianum populum quem fecit Dominus, regenerari in ſpem viuam in hæreditatem incontaminatam, & immarceſcibilem, conſeruatam in cœlis in nobis. Ideſt propter nos, & noſtri cauſa. In illam quippe hæreditatem, ſiue in æternitatem, condimur & regeneramur à Chriſto, qui voluntariè genuit nos verbo veritatis vt ſimus initium aliquod creaturæ eius: quod planè conſequimur, cũ æternitati tranſcribimur. Ibi nobis pater optimus, opes ac diuitias ſpondet immenſas. Nam terrenas quidem opes, hîc non ſemper filiis ſuppeditat, diuino planè concilio, de quo alibi. Quod ſi olim Iudæis terrenas diuitias oſtentabat, ad imperfectiones ſtatus illius pertinebat. Egregiè id vidit S. Chryſoſtomus in Pſal. 4. ad illud, *dediſti lætitiam in corde meo*, ſic ſcribens [Quando multi erant inbecillioris animi, ſenſibilia quoque hæc eis bona dedit. Populum itaque iudaicum, per eam vitæ agendæ rationem deduxit. Etenim eis affluebant diuitiæ, & ad ſenium vſque vita producebatur, & omnis morbus procul aberat, & hoſtium internecio, & pax alta, & triumphi, & victoriæ, fœlixque bonorum liberorum multitudo, & quæcumque eiuſmodi aderant, iis qui Deo parebant. Poſtquàm autem acceſſit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, in cœlum nos vocans, & quæ hîc ſunt, deſpicere perſuadens, illorúmque nobis amorem inuitens, & ab iis quæ ad hanc vitam pertinent nos ſeiungens, hæc meritò in anguſtum contracta ſunt. Io illis autem vniuerſæ ſunt ſitæ diuitiæ, vt qui iam perfecti euaſerimus. Nam etiam in pueris, iis quidem qui ſunt adhuc paolò minores, patres præbent eiuſmodi; calceos, veſtes, aureas quaſdam bracteas, & armillas: Poſtquàm autem creuerint, illis eis ablatis, dant alia maiora, benè dicendi in ſuggeſtu gloriam, in ciuitate ſplendorem, in aula Imperatoria loquendi libertatem, magiſtratus & principatus, eos ab omni puerili ambitione abducentes. Ita enim fecit Deus, nos à paruis illis & puerilibus abducens, ea quæ ſunt in cœlis pollicitus eſt.]

Vſus Doctrinæ de Chriſto Patre.

I.

Chriſti, & pudicitiæ amor.

864 Hæc Chriſti Patris noſtri conſideratio, excitare in nobis duplicem affectum debet. Prior eſt erectionis animi & magnanimitatis omnino eximiæ, attenta ſtirpe è qua progeniti, ſeu Petræ è qua exciſi ſumus. Secundus eſt incenſi deſiderij fingendi nos ad tanti Patri formam, & à tam nobili indole non degenerandi. Addi poteſt & tertius, qui breuiùs expediri poteſt. Amorem enim caſtitatis, ex hac illimi & puriſſima Chriſtianorum procreatione de Chriſto Patre, & Eccleſiæ Virgine caſta Chriſto exhibita, egregiè eruit Zeno Veron. ſerm. de pudicitia, his præter cætera. [Si Eccleſia Chriſti ſponſa eſt, quia pudica, ideò iugo thalami cœleſtis honorata, quia etiam poſt nuptias manet poſtmodùm Virgo perpetua; nos qui naſcimur de tánto coniugio, omnifariè adniti debemus, quemadmodùm proſapiæ ei noſtræ nobilitatem non relatione tantùm, ſed etiam fide ſimilitudinis approbemus.] Ad Chriſti præterea amorem ex hoc titulo excitari Chriſtianos, ferè fruſtra monuerim. Scitè Giſelbertus in Altercat. Synagogæ & Eccleſiæ cap. 20. *in fine*. [Sicut portauimus imaginem terreni, de cœtero portemus imaginem cœleſtis. Hoc ſingulare concilium, & ſalutare, omnibus in Deo renouari & reformari cupientibus. Qui enim nouit quis ſit vetus, vel quid nouum ei dat Verbum caro factum, cognoſcibile his qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, vel viri, ſed ex Deo nati ſunt? Vetus Adam, omnium generatorum, Chriſtus pater omnium regeneratorum. Quo ergo amore, aut quo affectu ardentiſſimæ charitatis, tantæ gratiæ occurrimus? Filij mortis & iræ filij facti ſunt firmioris gratiæ. Mors in vitam, caſus in ſtatum, vmbra in lucem, labor in requiem, Chriſto nato conuerſa ſunt, & antiqui Tyranni ſceptra barbarica, Chriſto qui eſt vera pax, quieuerunt. Tanto amori amor noſter occurrat, & Verbum carnem factum ſinu latiore vel certè lætiore, excipiat.] Verùm de his alio loco opportuniore pleniùs. Nunc ſiſtamus in duobus primis affectibus, quos hunc Chriſti titulum excudere in nobis debere, præmittebamus. Vterque enim effectus ex conſtituta noſtra è Chriſto progenie, per ſe ſequitur.

II.

Penſanda generis noſtri nobilitas.

Ac primus quid dignius, quàm vt nobilitatem generis noſtri agnoſcamus, tam ſublimi progenitore ſati? [Vnicuique ergo noſtrum (inquit Clemens Alex. 1. pædag. cap. 6.) Vnicuique inquam noſtrum, qui infantes ſumus, licet Domino gloriari, & eloqui; Patre bono, atque bono me ſanguine gloriot eſſe.] Sumus planè omnes quotquot Chriſtiani dicimur, genus electum, regale Sacerdotium, gens ſancta populus acquiſitionis. Vocamur *regale Sacerdotium*, ad apicem gentilitiæ nobilitatis deſignandum qui olim auctoribus Syneſio de Regno, & Gelaſio tomo de vinculo anathem. ex coniunctis regia & pontificia dignitate efflorefcebat. Et nunc quoque in Chriſtiani locum habet, vt S. Leo docet, his verbis ſerm. 3. de Anniuerſario ſuæ Aſſumptionis. [In vnitate igitur fidei atque baptiſmatis, indiſcreta nobis ſocietas, dilectiſſimi, & generalis eſt dignitas, ſecundùm illud Beatiſſimi. Petri Apoſtoli Sacratiſſima voce dicentis; *Et ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini in domos ſpirituales, Sacerdotium ſanctum, offerentes ſpirituales hoſtias acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum*. Et infrà, *Vos autem genus electum, regale Sacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis*. Omnes enim in Chriſtos regeneratos, crucis ſignum efficit Reges, ſancti verò Spiritus vnctio conſecrat Sacerdotes: vt præter iſtam ſpecialem noſtri miniſterij ſeruitutem, vniuerſi ſpirituales & rationales Chriſti, agnoſcant ſe regij generis, & Sacerdotalis officij eſſe conſortes. Quid enim tam regium, quàm ſubditum Deo animam corporis ſui eſſe rectorem? Et quid tam Sacerdotale, quàm vouere Domino conſcientiam puram, & immaculatas pietatis hoſtias de altari cordis offerre?]

865 Iidem *gens ſancta* nominantur, quia ſanguine Chriſti creti. Nam *ſanctum* vt eſt apud

Seruium t 2. Æneid. ad illud *Audiat hæc genitor qui fœdera fulmine ſancit*, illud dicitur quod ſanguine ſancitum eſt. At Chriſtianos ſanguine Chriſti conſtitui, neminem latet. Dicimur item *populus acquiſitionis* περιούσιος *populus pretioſus*, ac veluti *peculium Dei*: Quo pacto eadem vox exprimitur Exod. 19. verſ. 5. Symmachus λαὸν ἐξαίρετον, *populum eximium* eſt interpretatus S. Ambroſius ſerm.6. in Pſal.118. verſ. 6. annuente S. Auguſtino de peccato. merit. cap. 27. legit *populus in adoptione*, quia ad tam ſublimem proſapiam euecti ſumus voluntaria Chriſti, Patris optimi adoptione. Itaque Apoſtolus ex generis noſtri in Chriſto eminentia, ad erectionem animi nos cohortetur. Sicque per nos deſpuendum docet faſtum ex terrena & carnali nobilitate, vt admonet S. Hilarius in Pſal.118. *Littera nun*, ad illud *humiliatus ſum vſquequaque Domine*, vt ſimul noſtri in Chriſto generis claritatem perſpicientes, ſancta ſuperbia efferamur, ac dignos genere noſtro ſumamus ſpiritus, honorificantes Patrem noſtrum. In quam ſententiam Origenes Tomo 26. in Ioan. tractans illud Chriſti, *honorifico Patrem meum*, ſic ſcribit. [Dicemus verò etiam nos hanc vocem, ſi conſiderauerimus regenerationis lauacrum, lotique in eo, vt efficiamur filij Dei, non ampliùs vocabimus patrem ſuper terram, eò quòd facti fuerimus filij Patris cœleſtis, fratréſque dicentis; *Vado ad Patrem meum & Patrem veſtrum Deum meum & Deum veſtrum*: Quamobrem perſpicuum eſt, quòd propriiſſimè & perfectiſſimè dicente Ieſu; *Ego Dæmonium non habeo ſed ego honoro Patrem meum*, vnuſquiſque noſtrum, imitator eius quoad fieri poteſt, & omnia potens in Chriſto Ieſu eum corroborante, dicturus etiam eſt; *Ego dæmonium non habeo, ſed cohoneſto Patrem meum*. Cæterum qui inter mortuos verſans, in ſepulchriſque habitans dicere poterit, *Ego dæmonium non habeo?* Vel quis quidpiam aliud honorans præter Deum verbúmque ipſius, ac præter id quod à verbo præcipitur cum ſit neceſſe illi honorem tribuere, exiſtimans dicturus eſt tanquam Ieſu diſcipulus; *Sed honoro Patrem meum?* Cui dicto proximum eſt hoc: *& vos ignominia affecitis me.*]

Conſenſus Ethnici, ac Hæretici, quoad rem propoſitam.

Pupugit profectò animum meum Ethnici hominis hac in parte ſenſus, quem tametſi inter SS. Patres adducere, non ſecùs eſſe videtur quàm anſerem inter olores ſtrepentem proponere, iuuat tamen non omittere; vt veritas adeò eximia, teſtatior fiat, præſertim cum S. Chryſoſtomus, cæteroqui rerum Ethnicarum & externarum parciſſimus. aliquoties tamen hunc adhibeat vel ſuffragatorem vel teſtem veritatum quas è ſacris oraculis propoſuerat. Epictetus eſt quem dico, è quo Arrianus lib. 1. cap. 3. philoſophatur in hunc modum. [Si quis huic opinioni ex animo, atque ita vt ipſius præſtantia poſtulat, aſſentiretur, nimirum nos procreatos à Deo quodam inſigni naturæ principatu, ac præterea Deum, Patrem eſſe Deorum atque hominum; haud dubiè nihil humile aut abiectum de ſeipſo cogitaturus eſſet. Quòd ſi Cæſar te adoptaret, ſupercilium tuum nemo ſane ferret. Si ergo Dei te filium agnoſcis, num te efferes? At iſtud nos non facimus iam, propterea quòd duo hæc in ortu noſtro confuſa ſunt & coagmentata; corpus ſcilicet, quo communicamus cum animalibus reliquis, & ratio atque intelligentia, qua conuenit nobis cum Diis. Quare nonnulli, & maxima quidem pars, ad mortiferam illam atque infelicem cognationem naturæ, propenſiores ſunt. Quidam verò & perpauci, ſeſe ad diuinam & beatam illam adiungunt cognationem naturæ. Cùm porrò ſit neceſſe quemlibet re qualibet ſic vti, pro eo vt de ea ſenſerit, pauci nimirum illi qui ſe natos cenſent ad fidem, ad pudorem, ad cautionem prudentes vtendi viſis, de ſeipſis nihil ſcilicet cogitant humile aut abiectum.] Quam hic philoſophus in homine diuinam proſapiam agnouerit quámque ea tenuis & minuta ſit; quippe finibus naturæ coërcita nemo non videt, & tamen quos animos inde concipi velit, quámque idcirco ſe efferre hominem auctor ſit, propoſita eius verba docuerunt. Nobis qui verè cœleſti doctrina imbuti, quò pertingat noſtri in Chriſto generis claritas edocti ſumus, quanta inde animi excelſitas debet exiſtere?

866 Quando Ethnicum illum ſolo corpore ſeruum, in hanc ſcenam produxi, volo ex eodem, alterius quoque affectus quem proponebam, incentiuum depromere, & docere, indigniſſimum eſſe ſi homo Chriſto Patre natus, cum proſapiæ ſuæ dedecore, obiiciat ſeſe ad indigna. Quod enim ille ait de homine, Iouis ſemine ac ſobole, ad ſublimia quæque ob illum ortum aſpirare aſtricto, hoc nos non mentito titulo, de Chriſtiani ortu ex Patre Chriſto, qui verus Deus eſt, dicere poſſumus, multo potiore iure, aut etiam debemus locus eſt apud Arrianum. lib. 2. cap. 8. Dixerat de brutis animantibus eſſe Dei opera; veruntamen partialia, nec Dei particulas. Subdit autem de homine appellans ipſum; [Tu verò principale quoddam es delibatum ex diuina natura, habes eius aliquam partem in teipſo. Quare ignoras proſapiam tuam? Neſcis vnde veneris? Non meminiſſe vis, quando veſceris, qui exiſtens veſcaris, & quem nutrias: & in cœtu viuens, & cum aliis verſans, quando exerceris, quando diſputas, an neſcis te nutrire Deum, exercere Deum, circumferre Deum? Te ignoras ô miſer? Cenſes me loqui de aureo quodam aut argenteo, quem extrinſecùs circumferas? In teipſo, inquam, illum geſtas, quem coinquinari abs te non ſentis. Impuris enim cogitationibus, ſordidiſque actionibus id facis. Quòd ſi Dei effigies quædam adeſſet, non in animum induceres tale quid agere. Deo autem ipſo præſente in penetralibus, & inſpiciente omnia, atque audiente; non pudet te iſta cogitare & facere, propriæ naturæ ignarum, & dignum cui Deus ſit iratus?] Deum vocat ipſum net hominem qui à Patre Deo ſatus eſt. Quam appellationem non reſpuunt Scripturæ ac Patres, vt noſtram ex Deo in Spiritu generationem, noſtrámque myſticam in Chriſto proſapiam inſinuent, quod ſuperiùs eſt notatum. Itaque cadit perbellè Epicteti expoſtulatio in Chriſtianum, qui eum ſe genus Dei & Chriſti profiteatur, eam tamen gentilitiam nobilitatem, turpibus & indignis Chriſtiano actionibus commaculat, eiurans Chriſtum Patrem, vt anteriorem Patrem zabulum denuò habeat Patrem, vt luculenter philoſophatur Origenes hom vltima in Iſaiam, & hom.6. in Ieremiam ad illud *conuerſi ſunt ad iniquitates patrum priorum.*

Eadémque

Eadémque tatione extorqueti in Chriſtianum poteſt, ea quam Epictetus inferiùs eodem capite ſubiicit, expenſio eiuſdem indignitatis ex conſidetatione ſtatuarum numinis, quibus multo nobiliores, Dei imagines viuæ, ſunt homines. [Si Phidiæ eſſes effigies, Minerua ſcilicet aut Iupiter, meminiſſes vtique & tui ipſius, atque etiam ſculptoris. Ac ſi quem haberes ſenſum conareris nihil indignum facete tuo opifice, neque etiam teipſo, nec indecoro habitu te inſpectorum oculis offerres. Iam nunc porrò Iupiter cùm te fecerit, quî fit vt curæ tibi eſſe non patiatis, qualem te oſtendas? & hac in parte quantum inteteſt inter opifices, itémque inter opera & effectus. Aut quodam eſt opificium artificis, quod ſimul vt factum ſit, ſuas habeat facultates in ſemetipſo, quas præſtare poſſit hac efformatione? Nonne lapis eſt, aut æs, aut aurum, aut ebur, adeóque Minerua Phidiæ, porrecta manu ſemel conſiſtens, ac victoriam tenens, in perpetuum motu vacat? Sed opificia Dei, mobilia ſunt & ſpirantia, vti viſis poſſunt, nec carent facultate æſtimandi. Talis artificis cum ſis opificium, quare teipſum dedecoras?]

Ethnico adiungo Hæreticum. Nota quippè ex Tertulliano eſt, Gentilium & Hæreticorum germanitas: nec eſt quod veter, ex vtriſque hiſce tribulis ficus legere. Pelagius ergo Epiſtola ad Demetriadem, noſtram ex Deo per Chriſtum generationem, potentiſſimum frœnum eſſe homini à peccatis reuocando rectè ſtatuit ſi æſtimetur ſuis momentis. [Non eſt (inquit) exhortatio vehementior, quam qua nos Scriptura diuina filios Dei vocat. Quis enim non erubeſcat & metuat tanto Patre agere aliquid indignum vt qui Dei dicitur filius, ipſe efficiatur vitiorum ſeruus.] Timenda verò conſequens antecedentem ſcelestum pœna. Nam hoc quaſi ſacrilegium, & infame tam nobilis proſapiæ dehoneſtamentum, vltor à tergo Chriſtus ſequetur, quod apud Ieremiam cap. 3. his verbis exprimitur. *Ego autem dixi: Quomodò ponam te in filios, & tribuam tibi terram deſiderabilem præclaram exercituum gentium? Et dixit: Patrem vocabis me, & poſt me ingredi non ceſſabis. Sed quomodò ſi contemnat mulier amatorem ſuum, ſic contempſit me domus Iſraël, dicit Dominus. Vox in viis audita eſt, ploratus & vlulatus filiorum Iſraël quoniam iniquam fecerunt viam ſuam, obliti ſunt Domini Dei ſui.*]

III.

Filij degeneres, filij Satanæ.

867 Hæc de Chriſto Patre eſſe accipienda, docet Theodotionis tranſlatio, quam Chriſtum innuiſſe S. Hieronymus ibi obſeruat, aiens ad hoc in ea ſignificantiùs haberi, pro *hæreditatem præclaram*, vt eſt in vulgata *hæreditatem inclytam fortitudinis robuſtiſſimi Gentium.* Quare Chriſtus eſt qui in tempore ingratiſſimæ ſoboli, iam non ſoboli, vlulatum & ploratum rependet, non ſecùs ac Pater fidei Abraham, abiectum à Deo filium cuius olim in mendicum Lazarum ferrea viſcera ipſe quoque abiecit, & iam Pater dici eius noluit. Id quod etiam Petrus Chryſologus ſerm. 66. ipſi diuiti cum Abrahamo colloquenti, in buccam, ſin minùs in mentem veniſſe putat, cum dixit, ***Non Pater, Abraham***: Iungit enim Chryſologus, negationem enim voce *Pater*; ita vt ſenſus ſit, diuitem vocare Abrahamum *non patrem ſuum*, qui non Abrahæ, ſed gehennæ, id eſt Satanæ filius eſſet. Quod enim D. Auguſtinus in Pſal. 84. ad illud *Captiuitatem Iacob*, optimè tradit, & latè proſequitur Origenes hom. 4. in Ezech. ad illud, *ſi fuerint iſti tres Noë Iob, & Daniel.* Eius filij in Scriptura nuncupamur, cuius facta æmulamur & imitatione exprimimus, eóſque eſſe Patres ad quos apponi dicimur, & quorum peccata in filiis puniri traduntur; quamuis alibi cum de filiis per naturalem generationem agitur, negetur Patrum peccata in filij plecti, annotauit luculenter S. Hieron. & optimè Origenes hom. 6. in Ezech. cum ait. [Quid futurum eſt miſero mihi, ſi peccauero? Quis mihi erit Pater? aut quæ mihi erit mater? Tantæ taliſque Hieruſalem radix & generatio de terra Chananæorum; Pater eius Amorrhæus, & mater Cethea nuncupatur. Ego ſi peccauero qui in Chriſto Ieſu credo, & tanto me magiſtro tradidi quis mihi futurus eſt Pater? Non vtique Amorrhæus, ſed nequior quidam pater. Quis eſt iſte. *Quiuis qui peccatum facit, ex Diabolo natus eſt.* Et iterum; *Vos ex Patre Diabolo eſtis.* Si igitur Hieruſalem dicitur de radice & Natiuitate terræ Chananææ, quid dicetur ad nos? Inueniuntur & nobis patres, qui nos generant in peccatis. Vt enim ſi bonus fuero, & in optimo actu conſtitutos, dicit mihi Ieſus; *Fili dimittuntur tibi peccata tua*, dicit mihi Paulus diſcipulus Ieſu: *In Chriſto* enim *Ieſu per Euangelium, ego vos genui*: ita ſi factus fuero peccator, generans me in peccatis Diabolus, & aſſumens ſibi eam vocem qua Pater Deus ad Saluatorem locutus eſt, dicit ad me; *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Et alij autem plures patres mei erunt ad quos iturus ſum. Vnuſquiſque ad ſuos proficiſcitur patres. Si quis eſt ad Abraham, dicitur ad eum; *Tu autem vade ad Patres tuos cum pace, educatus in ſenectute bona.* Si quis verò egreditur de ſæculo, non cum pace ſed cum peccatorum bello, & ſenectute non bona, inueteratus dierum malorum, vtique dicitur ad eum, *Tu autem vade ad Patres tuos cum bello, nutritus in ſenectute mala.* Docemur à Deo ſub aliis nominibus, quid facere debeamus.]

Inſignem locum S. Ambroſij ex calce Commentarij in Pſal. 48. ad illud, *Introibit vſque in progenies patrum ſuorum* quo hæc omnia perbellè confirmantur repræſento. [Qui eſt Pater impiorum, Dominus declarauit dicens, *Vos ex Patre Diabolo eſtis.* Sunt & illi Patres de quibus dicitur; *Relinque mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Ideò & Moabitæ vſque in tertiam & quartam generationem, prohibiti ſunt introire in Eccleſiam Domini, vt filij eorum propter peccata patrum ſuorum, introirent in eorum generationem, quorum facta imitabantur & mores. Vnde & ſcriptum eſt; *Filij adulterorum in conſummatione erunt.* Ergo qui non illum Patrem qui in cœlo eſt ſequitur, ſed illum terrena colluuione viuentem, in progeniem terrenis Patris intrat. Qualis enim terrenus, tales & terreni: vt ſit eius vita terrena, requies nulla poſt mortem, *In æternum non videbit lumen*, quoniam temporale quæſiuit. Ille autem qui Chriſti ſecutus eſt gloriam, qui deſiderauit illud lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, inueniet & videbit lumen æternum: quia cum Chriſtus redemit à morte. Tunc ergo cogitabit ſecum,

quia *cum in honore eſſet intellexit*;& ideò erit ſimilis iumentorum, qui ſimilis debuit eſſe Angelorum, per Domini noſtri Ieſus Chriſti gratiam.]

868 Sed & S.Leo ſerm.6.de Natiuitate Domini cap. 3. & 4. cum inuectus eſſet in rebelles Deo filios,ſubdit. [Non eſt iſte animus filiorum Dei, nec talem ſapientiam recipit adoptiua nobilitas.Genus electum & regium, regenerationis ſuæ reſpondeat dignitati. Diligat quod diligit pater,& in nullo ab autore ſuo diſſentiat,ne iterum dicat Dominus;*Filios genui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me Agnouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui: Iſrael autem me non cognouit, & populus meus me non intellexit*.Magnum eſt,dilectiſſimi, huius muneris Sacramentum, & omnia dona excedit hoc donum, vt Deus hominem vocet filium, & homo Deum nominet Patrem. Per has enim appellationes ſentitur & diſcitur, quis ad tantam altitudinem aſcendat affectus. Nam ſi in progenie carnali & ſtirpe terrena,claris parentibus genitos,vitia malæ conuerſationis obſcurent, & ipſo maiorum ſuorum lumine ſoboles indigna confunditur, in quem exitum venient, qui propter amorem mundi à generatione Chriſti non metuunt abdicari? Si autem ad humanam pertinet laudem, vt Patrum decus in prole reſplendeat; quantò magis glorioſum eſt, ex Deo natos in autoris ſui imaginem refulgere,& illum in ſe,qui illos generauit?]

Concludo cum S.Ambroſio ſerm.44.de Tempore. [*Si Deus, Pater veſter eſſet, diligeretis vtique me.* His verbis apertiſſimè demonſtratur, quod mali & cupidi, nec Abrahæ, nec Dei filij ſunt. Nam cuius filij ſint,ſequentia manifeſtant. Ait enim: *Vos ex patre Diabolo eſtis.* Ac ſi dicat: Cur patrem mutatis? nunc Abraham, nunc Deum? Ego vobis oſtendam patrem veſtrum. Pater veſter Diabolus eſt non creando, ſed decipiendo.Fugite,fratres,talem patrem,fugite, ſicut Propheta admonet. Ait enim: *Obliuiſcere populum tuum, & domum Patris tui.* Populum vocat vita atque peccata: domum verò Patris, dicit mundum,in quo regnat Diabolus. Ille obliuiſcitur populum ſuum, qui relinquit vitia ſua;& ille obliuiſcitur domum Patris ſui, qui mundi huius falſas diuitias contemnit, per quas eum Diabolus tenet captiuum. Patet quòd Diabolus non diligit filios ſuos,ſed odit, quia non amat niſi vt perdat: ſicut amat gluto porcellum vt comedat.]

IV.

Charitas mutua erga omnes, vt fratres.

869 Charitas mutua quantoperè ex hoc foueatur, quod Chriſtum habeamus communem Patrem,idque intendere Deum, intelligi poteſt ex præclara S. Auguſtini ſerm. 14. ex 40. nouis, & ſerm. 20. itémque S. Chryſoſtomi ratiocinatione hom.34.in 1. ad Corinth. vbi conſiderat, quorſum Deus voluerit genus humanum vniuerſum,ex vno homine profluere.[Deus(inquit) ab initio innumerabilia eſt machinatus, vt eam nobis inſereret.Nam & nobis vnum dedit caput, nempe Adamum. Cur enim naſcimur omnes ex terra.Cur non perfecti,ſicut ille? vt & partus, & filiorum educationes, & alium ex alio inter nos naſci, nos inter nos colligaret. Propterea neque mulierem fecit è terra. Nam quoniam non ſuffeciſſet ad nos incitandos ad concordiam, quòd ſimiliter eſſemus eiuſdem eſſentiæ, niſi etiam eundem haberemus primum parentem, hoc quoque effecit. Nam ſi nunc ſolis diſiuncti locis,nos à nobis inter nos exiſtimamus alienos; ſi noſtrum genus duo haberet principia, multo magis hoc fieret. Propterea tanquam ab vno quodam capite, ligauit totum corpus humani generis.] Hæc ratiocinatio, non minùs vrget quoad amorem inter nos conciliandum ex vnitate Patris vniuerſorum ſpirituum,quàm ex vnitate Patris omnium corporum.

Inferunt ſanè paſſim Patres, Chriſtianis omnibus, ex eo quod vnum & eundem habeant Patrem Chriſtum, commune eſſe fratrum nomen;ſicque paſſim ſe appellaſſe priſcos Chriſtianos,nemo in veterum monumentis adeo hoſpes eſt,vt ignoret. [Nos quod inuidetis (ait Minutius ſub finem Octauij,) fratres vocamus, vt vnius Dei parentis homines, vt conſortes fidei, & ſpei cohæredes.] Apud Iuſtinum in fine Apologiæ 2. Athenagoram orat. pro Chriſtianis, & Tertullianum cap. 39. Apolog. Lactantium lib. 5.cap. 16. idem firmatur. Ex eóque vſu Lucifer Calarit.lib.2. pro S. Athanaſio,agens cum Conſtantio Imperatore. An erubeſcis (inquit) audire Athanaſium fratrem tuum? Si Chriſtianum te profiteris, debes omnes Chriſtianos, fratres dicere; etiam quos videris ſtipem petentes.] Alia pleraque loca addenſat Eſpencæus Digreſſione 26.in 2. ad Timoth. Catechumenis tamen quod nondum Chriſto patre in baptiſmo procreati eſſent, nomen *fratrum* non fuiſſe tributum, nec eis niſi poſt baptiſmum licuiſſe compellare Deum *Patris* nomine,fundendo orationem Dominicam, confirmat fusè Albaſpineus lib. 1. Obſeruationum Sacrarum c.19.

Eſt verò aliqua difficultas quoad Hæreticos iam renatos. Cum enim non ſint filij Dei, non videntur dicendi fratres noſtri; Et tamen nonnulli Patres,volunt eos fratres dici. Ita S. Auguſtinus pleriſque locis quæ ſignat Eſpencæus diggreſſione 26. in 2. ad Timoth. quibus adde loca ex lib. 3.contra Parmen. cap.2.& ex ſerm.35.ex quadraginta nouis, vbi agit cum Donatiſtis qui nolebāt *fratres* Catholicorum audire:quos item eam ob cauſam egregiè corripit S. Optatus initio lib.1. contra Donatiſtas verbis illis. [Nolunt ſe dici fratres noſtros. Tamen nos recedere à timore Dei non poſſumus, quos hortatur Spiritus ſanctus per Eſaiam Prophetam dicens, *Vos qui timetis nomen Domini, audite nomen Domini*: hi qui vos odio habent & execrantur, & nolunt ſe dici fratres noſtros, vos tamen dicite eis, *fratres noſtri eſtis.* Sunt igitur ſine dubio fratres, quamuis non boni.Quare nemo miretur,eos me appellare fratres, qui non poſſunt non eſſe fratres.] Rurſus initio lib.4. ſic alloquitur Palmenianum.[Si tu non vis eſſe frater, ego eſſe incipio impius, ſi de nomine iſto tacuero. Eſtis enim fratres noſtri, & nos veſtri, Propheta dicente; *Nonne vos vnus Deus creauit & vnus Pater genuit?* Non enim poteſtis non eſſe fratres, cum omnibus dictum ſit, *Dij eſtis & filij altiſſimi omnes.* Et nos & vos ſumus qui præceptum accepimus, in quo dictum eſt, *Ne vocetis vobis quemquam patrem in terris, quia vnus eſt Pater*

veſter

veſter in cælis, Saluator noſter Chriſtus, ſolus natus eſt filius Dei: Sed & nos & vos, filij vno modo facti ſumus, ſicut in Euangelio ſcriptum eſt, *Venit filius Dei: quotquot eum receperunt, dedit eis poteſtatem, vt filij Dei fierent.* Nos & facti ſumus & dicimur: vos & facti eſtis, & non dicimini, quia pacifici eſſe non vultis. Nec audire ipſum filium Dei dicentem. *Fælices pacifici, quia ipſi filij Dei vocabuntur.* Chriſtus veniens, Deum & hominem reuocauit in pacem, & fecit ambos vnum: tollens mediam ſepem parietis, Vos nobiſcum, ideſt, cum fratribus; pacem habere non vultis. Non enim poteſtis non eſſe fratres, quos iiſdem Sacramentorum viſceribus, vna mater Eccleſia genuit: quos eodem modo adoptiuos filios Deus Pater excepit. Vnde huius temporis præſcius Chriſtus, quia futurum erat, vt à nobis hodie diſcordaretis, talia dedit orandi mandata, vt vel in oratione vnitas remaneret, vt preces iungerent, quorum diſcrepaturæ fuerant partes. Oramus pro vobis, quia volumus & vos pro nobis: & cum non vultis, aut dicat vnuſquiſque veſtrum, *Pater meus, qui in cælis es: & panem meum quotidianum da mihi hodie*: Et *dimitte mihi peccata, quomodo & ego debitori meo.* Igitur quæ mandata ſunt, mutari non poſſunt. Videtis nos non in totum ab inuicem eſſe ſeparatos, dum & nos pro vobis oramus, volentes: & vos pro nobis oratis, & ſi nolentes. Vides, frater Parmeniane, ſancta gemina vincula inter vos & nos, in totum erumpi non poſſe.]

870 Hæc euidenter conficiunt, Hæreticos quoque eſſe fratres noſtros generatione & Natiuitate, tametſi mali & diſcoli ſint fratres. Qua ratione ſatisfit difficultati in contrarium motæ, & aliis auctoritatibus Patrum, negantium Hæreticos eſſe fratres noſtros: nempe dignos eo nomine, aut quatenus ſicut filij Satanæ. Rem attigit S. Optatus priore loco; addit enim poſt verba citata. [Eſt quidam nobis & illis vna ſpiritualis natiuitas ſed diuerſi ſunt actus. Nam & Cham, qui patris ſui riſit impiè nuditatem, frater innocentium fuit: & pro merito ſuo iugum ſeruitutis incurrit, vt eſſet fratribus frater addictus. Ergo hoc nomen fraternitatis, nec interueniente peccato deponitur.] Nyſſenus quoque l. de Deitate Patris & Filij ac Spiritus ſancti, agnoſcit Hæreticos ex eodem nobiſcum vtero Eccleſiæ editos eſſe, ſed ait eum Pſalte, erraſſe eos ab vtero. [Vterum, (inquit,) opinor eorum qui ſecundùm Deum naſcuntur, Eccleſiam dici. Hæc enim in vtero ſuo geſtans eos qui ad perfectionem in ea perueniunt, in lucem per fidem producit. Sed peccatores quemadmodùm fœtus abortiui ab vtero abalienati ſunt, & à vero atque germano ventre aberrauerunt. Non enim in materno ſinu gremióque, video fidei deſertores, & aio Prophetam de his loqui qui per fraudem ſeducti errant, nempe à ventre illos aberraſſe. *Errauerunt eo quod loquuti ſunt falſa.*]

Omnes igitur in Chriſto renati, ſunt fratres noſtri, ex eodem Patre Chriſto procreati, & in eodem lauacri vtero ſati. Quare omnium fraternè diligendorum, ex hoc Chriſti titulo nobis neceſſitas iniicitur. Eſtque hic amor, ſtillicidium illius amoris quo in Chriſtum communem patrem, omnes ferri tenemur, vt quæ ſunt eadem vni tertio, ſint eadem inter ſe. Non inficior tamen; præter hanc generalem omnium Chriſtianorum fraternitatem, ipſo nomine antiquo *Chriſtianitatis* expreſſam, (*fraternitas* enim, idem paſſim eſt in veterum ſcriptis, quod *Chriſtianitas* vel *congregatio Chriſtianorum*) inuectum eſſe aliud ſpeciale inter Chriſtianos fraternitatis genus, ſubſtitutum à Patribus & impio fraternitatis ineundæ modo, quod per humani cruoris potationem fiebat: vſurpatúmque à Barbaris & Orientalibus prodidit Lucianus Dialogo de amicitia; itémque Romanis in vſu fuiſſe, ex Catilinæ coniuratione notum eſt. Inſtituere ergo Chriſtiani, vt qui peculiari ratione fratres eſſe vellent, ſibique certam fidem ac beneuolentiam ſpondere, ſimul ad ſacram Euchariſtiæ menſam accederent, ſimúlque ſacrum calicem haurirent ἀδελφοποιΐαν vocabant: Et ſic ineuntes amicitiam & fraternitatē ἀδελφοποιητὰς Sic Vitalianus in Epiſt. ad Hormiſdam, dicitur *Iuſtiniani frater*; non ſanguine vt inconſultiſſimè conſcripſit aliquis in S. Benedicti genealogia; ſed hac quam dico, fraternitate ritu Chriſtiano ſuper ſacram menſam iuita, vt dixit Procopius in Hiſtoria Arcana pág. 30. Notans Iuſtinianum inſignis perfidiæ, quod poſtmodùm fidem tam formidandam (ſic appellat,) non eſſet veritus fallere, Vitaliano per ſuſpicionem admiſſam trucidato. Eandem ob cauſam Strategius ærarij Præfectus Iuſtiniani frater dicitur, in hiſtoria de templo S. Sophiæ. Theodoricum Gotthum, hac ipſa ratione dictum eſſe Iuſtiniani fratrem, expoſuit Theophilus præceptor Iuſtiniani. Hanc igitur ſpecialiorem & nunc ferè obſoletam Chriſtianorum fraternitatem, non abrogo cum omnes Chriſtianos agnoſco fratres, ad mutuum amorem, ex neceſſitudine tam arcta, firmiſſimè obſtrictos. Sed illam fraternitatem exponere contentus fui, quæ omnibus communis eſt Chriſtianum nomen præferentibus.

CAPVT III.

Chriſtus Magiſter.

871 CONSEQVENTER ad titulum *Patris* proximè expoſitum, quandóquidem vt præmiſimus initio capitis præcedentis, is quoque Pater dicitur qui eſt magiſter, ad Chriſti magiſterium progredimur.

Chriſtus fuit Magiſter, & quamdiu, ac quomodo, ſine an etiam ſcripto.

Vendicat ſibi Chriſtus *magiſtri* titulum, diſertè Ioan. 13. verbis illis, *vos vocatis me Magiſter & Domine, & benè dicitis; ſum etenim.* Et Matth. 23. *Ne vocemini magiſtri, quia magiſter veſter vnus eſt Chriſtus.* Id ipſum quoque Prophetæ ſæpiùs prodiderant Iſaias cap. 55. *Ecce teſtem populis dedi eum, ducem & præceptorem gentibus* Ioel 2. *Filij Sion, exultate & lætamini in Domino Deo veſtro quia dedit vobis doctorem Iuſtitiæ.* 70. habent, *dedit vobis alimenta Iuſtitiæ.* Sed idem eſt ſenſus, quandoquidem doctrina eſt

pabulum

pabulum & cibus animæ. Idem ferunt omnia propè loca quibus Chriſtus dicitur *Propheta*. Nam hoc nomen, ex vſu Scripturarum idem ferè ſonat ac magiſtrum. Benè multa loca quibus Chriſtus orbis Magiſter ac Doctor aſtruitur, colligunt Galatinus lib. 3. de arcanis cap. 29. Marinarius in Conſonantia Chriſti & Prophetarum cap. de Chriſto prænunciato Doctore. Acoſta lib. 4. de Chriſto reuelato cap. 1. Quanquam non tam neceſſaria in hanc rem videntur teſtimonia; ſiue Prophetarum, omnes Dei docibiles aut diſcipulos fore prænunciantium; ſiue ipſius Chriſti magiſtrum ſe conteſtantis in actu ſignato, quàm munus ipſam docendi per aliquot annos à Chriſto obitum: non ſcripto quidem; ſed voce, circumeundo Iudæam & Galilæam, vt filiis Iſraël quorum peculiariter magiſter erat delectus, propter veritatem Dei ad confirmandas promiſſiones Patrum, doctrinam ſalutis, & cœleſtes diſciplinas à ſe adinuentas, conuerſans cum hominibus traderet, iuxta Baruchi Prophetiam.

Aio indefinitè Chriſtum docuiſſe & magiſtrum populorum egiſſe per annos aliquot, ne in grauem & ancipitis reſolutionis controuerſiam de tempore prædicationis & magiſterij Chriſti, cogar penitiùs deſcendere. Agitant eam diligenter Baronius in Appat. num. 83. & anno Chriſti 31. & 34. Ribera in cap. 13. Ioan. *initio*, Pererius lib. 11. in Danielem q. 6. Suarez Tomo 2. 3. partis diſp. 30. ſ. 3. & paſſim Chronologi, apud quos ea nunc eſt receptior ſententia, quæ Chriſtum annis tribus & aliquot menſibus docuiſſe aſſerit. Ita enim colligi perſpicuè videtur, ex eo quod Chriſtus baptizatus fuerit, & prædicare cæperit natus annos circiter triginta; obierit autem anno ætatis 34. per menſes aliquot inchoato, vt habetur ex ſubductione Paſchalium feſtorum quibus Chriſtum interfuiſſe, memorant Euangelia. [Non priùs viſum eſt Chriſto docere, quia vt ratiocinatur Autor ſermonis de ieiunio & Tentationibus Chriſti *initio*.] Hac ætate, tempus doctrinæ inſinuatum eſt rationabile, & ante has metas perperam inuadi magiſterium, data eſt forma: quia non competit annis impubibus ſedere in Cathædra, & in primogenitis boum, lege aratio eſt interdicta.]

872 Docuit itaque Chriſtus per tempus illud, & verbo, non ſcripto docuit; contra quam effutiuerunt quidam Ethnici, libros ſe Chriſti legiſſe mentientes; Euangelicæ hiſtoriæ, & iis quæ de Chriſto Apoſtoli ſcripſerunt, aduerſantes, vt refert S. Auguſtinus lib. 1. de conſenſu Euang. cap. 9. & 10. & 34. & admirationem aliorum cur Chriſtus nihil reuera ſcripſerit, referens cap. 7. retundens verò eam Pythagoræ & Socratis exemplis, qui cum haberentur Ethnicis ſapientiſſimi magiſtri, nulla tamen ſcriptorum monumenta reliquerunt. Addit autem cap. 35. Chriſtum videri poſſe ſcripſiſſe per ſuos. [Omnibus (inquit) diſcipulis ſuis, per hominem quem aſſumpſit, tanquam membris ſui corporis caput eſt. Itaque cum illi ſcripſerunt quæ ille oſtendit & dixit, nequaquam dicendum eſt, quod ipſe non ſcripſerit: quandoquidem membra eius id operata ſunt, quod dictante capite cognouerunt. Quidquid enim ille de ſuis factis & dictis nos legere voluit, hoc ſcribendum illi, tanquam ſuis manibus imperauit. Hoc vnitatis conſortium, & in diuerſis officiis concordium membrorum ſub vno capite miniſterium, quiſquis intellexerit, non aliter accipiet quod narrantibus diſcipulis Chriſti in Euangelio legerit quàm ſi ipſam manum Domini quā in proprio corpore geſtabat, ſcribentem conſpexerit.] Quod negat Auguſtinus, ab ipſo Chriſto per ſeipſum quidquam ſcriptis traditum, ad libros (vt vides,) pertinet, quos à Chriſto conſcriptos, fabulones illi cum quibus agit, mentiebantur. Inde verò nihil præiudicatur veritati Epiſtolæ quam à Chriſto conſcriptam ad Abagarum deſcribit Euſebius lib. 1. Hiſtoriarum cap. 15. memoratque in ſuo Teſtamento S. Ephrem, & S. Theodorus Studita Epiſtola ad Paſchalem Papam, itemque Darius Comes apud S. Aug. Epiſt. 263. Et ſuperſtitem etiam non fuiſſe temporibus Michaëlis Paphlagonis, qui anno Chriſti milleſimo trigeſimo 4. auſpicatus eſt imperium, ſcribit Cedrenus in de Michaële Paphlagone. Eam tamen Epiſtolam quòd ab Euangeliſtis relata non eſſet, ne canonica Scriptura haberetur, vetuit Gelaſius cap. *Sancta Romana*, referens eam inter Apocryphas ſcripturas. Quod quomodo cum veritate huiuſmodi Epiſtolæ non pugnet excutiunt Baronius anno Chriſti 31. num. 60. & Iacobus Gretſerus lib. de imaginibus non manufactis cap. 3. Sed quamuis verè Chriſti eſſet, nihil hoc ad rem præſentem, cum ea Epiſtola non tradatur doctrina vlla, ſed officio dumaxat reſpondendi, ei qui per litteras Chriſtum adierat, fiat ſatis. Non docuit itaque ſcripto Chriſtus, per ſeipſum; nec fuit neceſſe, vt ratio ex D. Auguſtino ſatis probat. Congruum autem non fuiſſe vt ſcriberet, ex facto potiùs colligendum eſt, quàm ex rationibus quas ad id profert D. Thomas 3. parte q. 42. art. 4. Facilè enim euerterentur, vt & alia quæ in eam rem accumulat Abulenſis q. 2. in 1. Prologum. S. Hieronym. ſuper Matth. Salmeron Tomo 2. Prolegom. 26. Anto. Peres Controuerſia 1. in Euang. cap. 13. n. 91. Benzonius f è lib. 1. in Cant. Deiparæ c. 15.

Dotes veri Magiſtri in Chriſto eximiæ.

873 Magiſterij ergo Chriſti veritatem, ſtatuamus vt certam; nec in ea, quippe explorata, vltra hæreamus. Illud potiùs verſandum eſt, quanto iure, quámque præcellenter Chriſtus Dominus hunc ſibi titulum depoſcat: quod eruendum eſt triplici capite perfectionum boni Magiſtri. Prima ad eius eruditionem ac idoneitatem ad docendum, ſpectat. Secunda ad doctrinam quam tradit. Tertia ad tractandi modum ac methodum. Clemens Alexand. Chriſtum ſpecie Doctoris noſtri ac pædagogi deſcribens lib. 1. pædagogi cap. 11. tres boni magiſtri prærogatiuas Chriſto proprias, aliter aſſignat. Poſtquam enim dixit, legem fuiſſe pædagogum puerorum indocilium nec niſi in ludos poſt ſaturitatem intentorum, addit quod lex eo munere fungebatur, aures [præparans, vt vero pædagogo obedirent, qui eſt vnum & idem Verbum, legi quæ vrgebat conueniens. Datum enim dicit Paulus pædagogum ad Chriſtum, adeò vt ex hoc apertum ſit, vnum ſolùm, verum, bonum, iuſtum, ad imaginem & ſimilitudinem Patris, Filium, Ieſum, Verbum Dei, eſſe noſtrum pædagogum; cui nos tradidit Deus tanquam Pater beneuolus, vero & germano pædagogo committens, & commendans filios, vt qui nobis dilucide præceperit; *Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite.* Fide dignus eſt diuinus pædagogus, tribus rebus pulcherrimis

cherrimis ornatus. Scientia, beneuolentia, dicendi libertate. Scientia quidem, quoniam eſt paterna Sapientia. *Omnis enim ſapientia eſt à Domino, & cum eo eſt in æuum.* Dicendi autem fiducia, quoniam Deus eſt & opifex. *Omnia enim per eum facta ſũt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Beneuolentia autem, quoniam ſolus pro nobis ſeipſum hoſtiam tradidit.] Ego has tres boni magiſtri dotes, ad primam è tribus quas propoſui, reuocabo: quia omnes ſpectant ad plenè formandum magiſtrum. Scientia enim qua pollere ſupponeretur, ſi deeſſet eam communicandi animus atque voluntas, perinde ſe haberet, ac ſi nulla eſſet. Quare inſiſtamus tribus illis quæ dixi capitibus, eruditioni magiſtri, doctrinæ per eum traditæ, & modo tradendi quo vtitur. Penes hæc omnia capita, Chriſtus præcellenti modo eſt magiſter.

Eruditio Chriſti Magiſtri.

874 Ac primùm eruditio & ſcientia huius magiſtri, perſpecta habetur ex latè diſputatis de omnibus ſapientiæ & ſcientiæ Dei theſauris in Chriſto abditis, vt eſt apud Apoſtolum Coloſ. 2. Et hac ex cauſa Pſalm. 2. Chriſtus vocatur *Diſciplina*, verbis illis quibus Dauid totum pſalmum obſignat, cohortans Reges & Principes vt Chriſto adhæreant, & datum cœlitùs magiſtrum audiant. *Apprehendite diſciplinam* 70. *Δράξασθε παιδείας, adorate diſciplinam à Patre miſſam*; velut ibi monet S. Hieronymus verti poſſe Hebræas voces, *adorate filium*, ſiue vt alij volunt *oſculamini filium*. Quas omnes lectiones eodem recidere, S. Hieronymus obſeruat l. 1. Aduersùs Ruffinum à quo inconſtantiæ notatus fuerat, quod nunc vno, nunc alio ex modis prædictis, expreſſiſſet eum Pſaltis verſiculum. Dicitur itaque Chriſtus *ipſa diſciplina*, eodem ſenſu quo ab Apoſtolo dicitur *Dei ſapientia*, ob plenitudinem nimirum ſapientiæ & ſcientiæ, quæ ex eo ad omnes exundauit: iuxta illud Eccleſiaſtici 24. quod de ſapientia incarnata meritò accipiunt Interpretum plerique, *poſuit Dauid puero ſuo excitare Regem ex ipſo fortiſſimum, & in throno honoris ſedentem in ſempiternum. Qui implet quaſi Phiſon ſapientiam, & ſicut Tigris in diebus nouorum. Qui adimplet quaſi Euphrates ſenſum: qui multiplicat quaſi Iordanis in tempore meſſis. Qui mittit diſciplinam ſicut lucem, & aſſiſtentem quaſi Gehon in die vindemiæ. Qui perficit primus ſcire ipſam, & infirmior non inueſtigauit eam. Amari enim abundauit cogitatio eius, & conſilium illius ab abyſſo magna. Ego ſapientia effudi flumina. Ego quaſi trames aqua immenſa de flumio, ego quaſi fluuij diorix, & ſicut aquaductus exiui de paradiſo. Dixi: Rigabo hortum meum plantationum, & inebriabo prati mei fructum. Et ecce factus eſt mihi trames abundans, & fluuius meus appropinquauit ad mare, quoniam doctrinam quaſi antelucanum illumino omnibus, & enarrabo illum vſque ad longinquum. Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperantes in Domino. Adhuc doctrinam quaſi prophetiam effundam, & relinquam illum quærentibus ſapientiam, & non deſinam in progenies illorum vſque in æuum ſanctum. Videte quoniam non ſoli mihi laboraui, ſed omnibus exquirentibus veritatem.*

Theoph. Raynaudi de Attrib. Chriſti.

Non potuit pleniùs ac magnificentiùs, exundantiſſima Chriſti ſapientia, & obeundi ex eo capite magiſterij aptitudo, proponi.

Eodem pertinent veteres typi duo, alter Cherubinorum arcæ appoſitorum, eámque contegentium, vt habetur 3. Regum 6. quæ cauſa eſt, cur Deus toties dicatur *ſedere ſuper Cherubim*, vt pſalm. 79. & 98. & Iſaia 39. monétque D. Hieronymus Epiſtol. 143. corrigendos eſſe eos, qui prout ait, errore dicebant *qui ſedes ſuper Cherubim & Seraphim.* Cauſa enim appoſitorum arcæ, non Seraphinorum, ſed Cherubinorum fuit, quia arca Chriſtum Dominum exhibebat è quo nobis diuina oracula inſonuerunt: quique fuit nobis propitiatio. Cherubim autem ſonat plenitudinem ſcientiæ, vt ſæpè docet S. Hieronymus, & nominatim lib. 1. Commentariorum in Epiſt. ad Epheſ. *ferè in fine*, & Epiſt. 103. & in c. 10 Ezech. Vt igitur conſtaret Chriſtum eſſe ſapientiſſimum, adiuncta eſt arcæ hinc & inde ſpecies Cherubinorum, non autem Seraphinorum, qui à ſcientia non ſunt denominati. Vnde non dicitur Deus *ſedere ſuper Seraphim*, quod Ribera (correcto. Abulenſi in cap. 25. Exodi q. 19. qui aliter dubium illud enodat,) rectè annotauit.

Typus alter quem proponebam, eſt lapidum rationali inſertorum, & pectori Pontificis appreſſorum. *Vrim & Thummin* vocabant, quos perbellè in Chriſtum cadere diximus ſupra ſ. 2. c. 20. etiamſi alij præterea allegorici & myſtici ſenſus proſtent apud Riberam l. 3. de Templo cap. 12. Ad rem verò præſentem, optimè facit quod Eſdræ 2. c. 7. Sacerdotes quidam cum non inueniſſent Scripturam Genealogiæ ſuæ, expuncti ſunt & prohibiti ſe gerere pro Sacerdotibus, & concedere de Sancto Sanctorum, donec ſurgeret Sacerdos doctus atque perfectus. In Hebræo eſt, *donec ſtaret Sacerdos ad Vrim & Thummim*: id eſt, *donec adueniat Sacerdos habens perfectionem & doctrinam.* Quo pacto verti poſſunt voces illæ Hebreæ, vt liquet ex ca. 33. Deuter. vbi cum agitur de data Leui Pontificia dignitate, memoratur Vrim & Thummim. Latinè autem dicitur *perfectio tua & doctrina tua, viro ſancto tuo.* Eum ergo Sacerdotem ad Vrim & Thummim, ſiue doctum & eruditum, qui expectandus pronunciatur, apud Eſdram non eſt quilibet Sacerdos habens rationale & oraculum è lapidibus & appoſitis, nam vt notat Vatablus, Vrim & Thummim non fuerunt in ſecundo templo. Eſt ergo Chriſtus Dominus, qui verè eſt Sacerdos doctus & eruditus, habens in pectore ſuo illuminationes & veritates.

875 Verè doctus & eruditus, qui ita doctus eſt, vt numquam fuerit indoctus: ita magiſter, vt numquam fuerit diſcipulus. Chriſtus enim, vel ſpectatur prout Deus, vel prout homo. Neutro autem modo, fuit vnquam vel ignorans, vel Diſcipulus. Nam prout Deus, ſicut habet eamdem cum patre ſubſtantiam, ita & ſcientiam. Vnde non laborauit vnquam ignorantia, nec ſcientia vnquam caruit, vt eam ab alio poſſet haurire. Prout homo autem diuinæ ſapientiæ fontem, ab initio ſuæ productionis deriuatum in ſuam animam, habuit. Ratione enim vnionis ad Verbum, ſanctiſſimus ille intellectus, iam ex primo momento colluſtratus eſt

pleniſſimè, itavt non eguerit diſcipulus eſſe, vel aliquid aliunde addiſcere. Delirantque pro more Iudæi apud Oſorium lib. 2. de Sapientia pag. 91 fingentes, Chriſtum initio imperitum, euaſiſſe dolo in virum ſapientem. Nec ſaniores Ethnici illi, quos S. Auguſtinus Epiſt. 34. *in fine*, confutatos à S. Ambroſio ſcribit affirmantes Chriſtum de Platonis libris profeciſſe: Id quod etiam in Celſo ridet Orig. l. 6.

Alij, magiſtri & Doctores dicuntur, ſed ſi ſapiant, ac vel quantumlibet deſipiant, coguntur frequentiſſimè de ſeipſis profiteri, quod de ſe Auguſtinus ſerm. 122. de Diuerſis. [Doctores dicimur, ſed in multis Doctorem quærimus.] Chriſtus quia plenè doctus & eruditus, alium Doctorem quærere neceſſe non habuit, cui omnia nuda erant & aperta. Præ eo, omnes qui docti audiunt, pueri ſunt habendi; eóque nomine donantur à Chriſto loquente per Eſaiam *ecce ego & pueri mei*. Hoc nomine deſignatos omnes homines, eoſque præ hoc magiſtro pueros eſſe, ſic docet Origenes hom. 7. in Iſaiam. [Factus in ſanguine, puerorum cauſa qui communicauerunt carni & ſanguini, quaſi paruulis loquens, loquitur non diuina & ineffabilia, ſed quæcumque capere poſſent paruuli. Paruuli autem omnes homines ſunt, ſi eos comparas ad perfectionem Verbi: licet Moyſem nomines; licet vnum dixeris de Prophetis; licet Ioannem quo maior in natis mulierum nemo fuit; licet ad Apoſtolos venias; Petrum, cui portæ inferi non inualeſcent, vel Paulum qui raptus eſt vſque ad tertium cœlum, & audiuit indicibilia verba, non deponis eorum gloriam, dicens, quia & ipſi in eis quæ intellexerunt, comparatione eorum quæ non intellexerunt, paruulorum diſciplinis eruditi ſunt, quæ hominibus traduntur. Dicit ergo Saluator, non de his quos Paulus in Chriſto paruulos nuncupat, & aſſerit lacte potandos, & non forti cibo, ſed de omnibus ſimul hominibus; *Ecce ego, & paruuli mei quos mihi dedit Deus*. Verùm quomodò in pueris alij ſunt aliis acriores, & ea quæ eis ſunt tradita velociùs conſequuntur: ſic inquam ſimilem ingenioſis pueris factum Moyſem, & Prophetas, ſed & Domini noſtri Ieſu Chriſti Apoſtolos. Propterea ſentientes ſemetipſos, qui etiamſi profecerint, puerorum profecerunt, profectu, dixerunt. *Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus*. Nec enim adhuc veritatis negotia, ſed vmbras negotiorum conſpiciebant, nec plenam lucem, ſed obſcuram imaginem. Idcóque repetebant, dicentes; *Videmus nunc per ſpeculum, & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*. Quis ergo hæc legens & intelligens, inflabitur & erigetur ſuper ſcientiam, ſeu ſuper quodcumque donorum? Etenim cuncta quæ ad pueros deuenerunt, multo inferiora ſunt his quæ repoſita ſunt viris. Debent ergo non eleuari, & ſuperbire ij qui videntur inter pueros acrioris ingenij & velocioris. Iſtos autem pueros, homines dicit omnes, quos & Saluator demonſtrabat; *Ecce* (inquiens) *ego, & pueri mei, quos mihi dedit Deus*. Donum accepit & Saluator à Deo.] De eruditione magiſtri noſtri puto liquere.

Perfectio doctrinæ Chriſti.

876 Iam doctrinæ quam tradidit excellentia, (quod erat ſecundum caput prærogatiuarum boni Magiſtri,) perſpicuè demonſtrari poteſt, ex eo quod perfecta doctrina, veréque eo nomine digna, duas ob cauſas dicitur. Nimirum primo quia vacat errore, ſecundo quia eſt veritas vtilis ad hominis perfectionem plenam. Eo enim tendit ſcientia creata vniuerſa, vt hominem vndecumque perficiat: in ſe quidem & formaliter quoad intellectum, radicaliter autem quoad voluntatem, cui intellectus prælucet. Itaque niſi ſcientia hoc habeat, vt & errore ſit libera, (alioqui intellectum non perficeret,) & poſſit ſaltem remotè, eſſe ſementis ſanctorum affectuum, quod habent omnes veræ ſcientiæ, etiamſi ſpeculatiuæ, digna non erit, quæ nomen ſibi ac decus vendicet veræ ſcientiæ. Defectu puritatis ab erroribus, vix eſt diſciplina vlla humana, quæ mereatur nomen *ſcientiæ*. Tam multi enim errores paucis veritatibus admixti ſunt, vt non abs re Valerius (ſcitè certè & concinnè) noſtrates doctrinas appellatas voluerit nomine *doctorum errorum*, laudans Socratem, quod naturalium quæ nobis ſunt adeò impenia ſtudio abſtinens, ad mores animum appuliſſet. S. Petrus non abſimiliter, humanas diſciplinas vocauit *doctas fabulas*, vt videatur ſanè Cardinalis Cuſanus non vnum illud ſuum opus, ſed omnia quæ de naturalibus diſciplinis conſcribuntur volumina, inſcribere potuiſſe, aut æquè etiam debuiſſe, *de docta ignorantia*. Meritò item S. Auguſtinus 1. Confeſſ. c. 13 ait vela quæ olim in liminibus Grammaticarum Scholarum pendebant, non illa magis honorem ſecreti, quàm tegumentum erroris ſignificaſſe. Et ſumit *Grammaticam* pro recepto apud pleroſque vſu, pro omnibus humanioribus diſciplinis, vt factum eſt a S. Gregorio, increpante Sanctum Deſiderium Viennenſem, quod doceret Grammaticam. Idem verò multo potiore iure dicere poterat Auguſtinus, de ſuperioribus naturalibus diſciplinis; quæ vt circa res, non circa voces & orationem diſtinentur, ita multo magis ſcatent erroribus. At defectu vtilitatis, ſaltem remotæ, ad mores bonos, pleræque humanæ notitiæ, damnantur vanitatis, & ſordent curioſitatis labe; ſuntque eiuſmodi, vt præſtet ignorantia oppoſita laborare: [Melius enim eſt benè ignorare, quàm turpiter ſcire,] ait S. Chryſoſtomus hom. 5. de Prouidentia. Quod ipſum aliter dixit S. Auguſtinus cap. 17. Enchiridij. [Sunt quædam quæ neſcire, quàm ſcire, ſit melius.] Quid quod omnis ſcientia naturalis, etiamſi verè ſcientia, hoc habet vt nocere poſſit obnubilando, dum inflat. Id quod S. Greg. 23. Moral. cap. 16. pulchrè notauit.

Caret næuis omnibus ſcientia noſtratiũ.

877 Nullus horum ſcientiæ noſtratis næuorum, locum habet in tradita per Chriſtum magiſtrum doctrina. Eſt enim ab erroribus purgatiſſima, & nullo falſitatis fermento commaculatur. Nec tantùm provt à Chriſto primùm manauit, & ex eius ſanctiſſimo ore profluxit, ſed

eti..m

etiam provt ad nos vſque, per manus deuenit, puritatem fontis ſui etiamnum retinet: itavt Satan quantumeumque omnibus artibus & machinis, imo & vi inpacta, connisus ſit falſitate aliqua Chriſtianam veritatem inquinare, nihil tamen profecerit. Nam qnod apud Hæreticos, doctrina Chriſti, videtur admixto errorum limo ſordere, non ita eſt. Nulla quippe apud eos eſt Chriſti doctrina, ſed merum vaniloquium, & figmentum obſcurati inſipientis cordis eorum, ſonantis externa ſpecie Chriſtum, eiúſque doctrinam: cum tamen diſtet ab ea quàm longiſſimè; nec nitatur eo vero ac firmo motiuo, quo Chriſtus voluit niſi doctrinam ſuam; nempe diuinæ auctoritatis reuelantis, ſed baculo arundineo proprij iudicij, vt pleniùs traditur 22. Itaque qui verè habent Chriſti doctrinam, eam habent omninò puram, & quorumuis errorum admixtione planè liberam. Nonnullis quidem luſcioſis, alicubi continere videtur pugnantia, ac proinde falſitate infici aliqua ex parte. Tamen prorſus abeſſe omnem pugnam ab omni Chriſti doctrina, multi ex profeſſo demonſtrarunt. Ex antiquis S. Gregorius libello interrogationum triginta quatuor qui habetur in Editione Pariſienſi 1586. Iulianus Toleranus in opere ἀντικειμένων Extat in appendice Biblioth. Colonienſ. Ex nuperis verò Cumitanus, recénſque vno indice Tyrinus.

Eſt item Chriſti doctrina verè vtilis, vt iure potuerit Chriſtus profiteri apud Iſaiam cap. 48. *Dominus Deus miſit me & ſpiritus eius: hæc dicit Dominus redemptor tuus ſanctus Iſraël ego Dominus Deus tuus, docens te vtilia.* Nam alij plerùmque magiſtri, nugis & inutilibus veritatibus, (ſi tamen veritatibus,) iis quos erudiunt inſtillandis, occupantur. Vnde animam macilentam, & huiuſmodi eduliis malè nutritam, dimittunt. Non item doctrina Chriſti, vt pulchrè proſequitur Clemens Alexandr. 1. Strom. cap. 2. *ſub finem*: Doctrinam phyſicam comparans nucibus, quarum maxima pars non eſt eſculenta. Ibidem autem cap. 9. placentulis & bellariis eam confert. libro autem 7. cap. 6. confert diſciplinæ Elementariæ; eóque Apoſtolum Coloſſ. 2. Sola Chriſti doctrina, quia ſucci plena eſt, ſicut adipe & pinguedine replet animam. Eiuſmodi mentis pabulum adipale, eſt recta de Deo doctrina, quæ ante Chriſtum planè abdita erat. [Imago & ſimilitudo Dei, multis laborioſiſque prouectibus, propriam ſibi indicat dignitatem. Ad hanc rerum adeò profundarum indaginem niſi incarnati Verbi magiſterium acceſſiſſet, humana defeciſſent ingenia: & neſcio ſi & aliqui auderent ad hæc tentanda conatus aſſurgere: ſed aſſociata carni diuinitas, aſſumptam naturam ex parte, ſuæ voluit eſſe claritatis conſortem, & apertis cœlis ſuper Doctorem & Dominum noſtrum ad ſuperiora noſtrum introduxere aſpectum: & vidimus gloriã eius quaſi vnigeniti à Patre: & ei plenitudine gratiæ & veritatis quæ in ipſo eſt, inſtillata eſt nobis aliqua portio. Et cum Philippo audiuimus: *Qui videt me, videt & Patrem.*] Et ſerm. de Natiuitate Chriſti. [*Conciliarius* quoque dictus eſt paruulus iſte, qui & alibi dictus *magni concilij Angelus*, eo quod ſecreta Dei, quæ ab hominibus erant abſcondita, publicè reuelauit, & cum nemo noſſet patrem, niſi filius, ipſe arcana Dei reſerans, indaginem Trinitatis explicuit: loquens patri, & à Patre reſponſum accipiens, & Spiritum ſanctum infundens diſcipulis, generationis & & proceſſionis intimans rationes, ſubtiliter aſtruens perſonarum proprietates, & indiſſolubilis eſſentiæ vnitatem. Alia quoque inferiora, ſed tamen neceſſaria concilia edocens: vt beneficia collata homo intelligat, vt in eo quod ſtat, gratias agat, & quod poſſibile eſt ex Dei gratia, cùm ceciderit, reſurgat.] Quæ vtilior tradi poteſt ab vllo magiſtro ſapientia?

Neque verò timendum eſt à Chriſti doctrina, damnum illud quod naturalibus quibuſuis ſcientiis velut ligno teredinem adnaſci dicebam; nempe inflationis, cum potiùs ſcientia ad humilitatem erudiat; hominémque in oculis ſuis vilem faciat quod S. Gregorius optimè aduertit 26. Mor. cap. 11. tractans illud, *qui docet nos ſuper iumenta terræ, & ſuper volucres cœli erudit nos.* Chriſtum ea ex cauſa, *Perfectum Magiſtrum*, quod doctrina eius innocentiam audientibus indat, nominat Tertull. c. 45. Apoleg.

Argumenta ſpecialia prælectionum Chriſti Magiſtri.

878 Hæ ſunt (generatim loquendo,) lectiones quibus Chriſtus Magiſter optimus, imbuit diſcipulos tradens eis doctrinam frugaferam & innoxiam, pabulum ſanctum ingeniorum. Sanctæ dilectionis nomine, eas omnes lectiones comprehendit, ſic monſtrat Autor ſermonis de baptiſmo Chriſti apud Cyprianum n. 6. agens de præcepto dilectionis. [Verè, (inquit.) hoc mandatum legem complectitur & Prophetas, & in hoc verbum omnium ſcripturarum volumina coarctantur. Hoc natura, hoc ratio, hoc, Domine, verbi tui clamat auctoritas: hoc ex ore tuo audiuimus, hîc inuenit conſummationem omnis religio; primum eſt hoc mãdatum & vltimum; hoc in libro vitæ conſcriptum, indeficientem & hominibus & Angelis exhibet lectionem. Legat hic vnum verbum, & in hoc mandato meditetur Chriſtiana religio, & inueniet ex hac Scriptura omnium doctrinarum regulas emanaſſe: & hinc naſci & huc reuerti, quidquid Eccleſiaſtica continet diſciplina, & in omnibus irritum eſſe & friuolum, quidquid dilectio non confirmat.] Nimirum tametſi ſunt aliæ præterea virtutes, quarum exercitationem Chriſtus magiſter nos docuit: tamen in dilectionis ſanctæ veluti radice fundantur, & radicantur omnes aliæ, in quas Chriſti diſcipulis incumbendum nauiter eſt, ſi digni videri ac eſſe eius Schôla, volumus.

Specialiter verò virtutum fundamentum, & totius innocentiæ baſim, humilitatem inquam, Chriſti magiſterio inſeri cùm alij Patres infinities tradunt, tum luculenter. S. Auguſtinus lib. de ſancta Virginit. cap. 35. tractans illud Matthæi 11. *Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde.* Quod ſic expendit. [Cum magnitudinem ſuam ſupra commemoraſſet idipſum volens oſtendere, quantus propter nos quantillus effectus eſt: *Confiteor*, (inquit,) *tibi Pater Domine cœli & terræ, quoniam abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis, Ita Pater, quoniam ſic placitum eſt coram te; Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo, & nemo cognoſcit filium niſi pater, & nemo cognoſcit patrem niſi filius, & cui voluerit filius reuelare: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me*

quoniam mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. Ille ille cui omnia tradidit Pater, & quem nemo agnoſcit niſi Pater, & qui Patrem ſolus agnoſcit, & cui voluerit reuelare, non dicit: *Diſcite à me*, mundum fabricare, aut mortuos reſuſcitare: Sed, *quia mitis ſum & humili corde.* O doctrinam ſalutarem, ô magiſtrum dominúmque mortalium! quibus mors poculo ſuperbiæ propinata atque transfuſa eſt. Noluit docere, quod ipſe non eſſet, noluit iubere, quod ipſe non faceret. Video te bone Ieſu oculis fidei, quos aperuiſti mihi, tãquam in concione generis humani clamantem atque dicentem, Venite ad me & *diſcite à me.* Quid obſecro te, per quem facta ſunt omnia fili Dei, & idem qui factus es inter omnia fili hominis? Quid vt diſcamus à te, venimus ad te? *Quoniam mitis ſum*, (inquit,) *& humilis corde.* Huccine redacti ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi in te, vt hoc pro magno diſcamus à te, quoniam mitis es & humilis corde? Itáne magnum eſt eſſe paruum, vt niſi à te qui tam magnus es fieret, diſci omninò non poſſet? Ita planè. Non enim aliter inuenitur requies animæ, niſi inquieto tumore digeſto, quo magna ſibi erat, quando ſibi ſana non erat. Audiant te & veniant ad te, & mites atque humiles eſſe diſcant à te, qui miſericordiam & veritatem tuam requirunt, tibi viuendo; tibi, non ſibi.]

Et inferiùs cap. 37. conuerſus ad Virginem: [Non ego te (inquit,) vt diſcas humilitatem, ad publicanos & peccatores mitto, qui tamen in regnum cœlorũ præcedunt ſuperbos; non ad hos mitto. Indigni ſunt enim, qui ab immundiciæ voragine liberati ſunt, vt ad eos imitandos mittaris illibata Virginitas. Ad Regem cœli te mitto, ad eum per quem creati ſunt homines, & qui creatus eſt inter homines, propter homines: ad ſpecioſum forma præ filiis hominum & contemptũ à filiis hominũ, pro filiis hominũ, ad eũ qui dominans Angelis immortalibus, non dedignatus eſt ſeruire mortalibus. Eum certè, humilem non iniquitas ſed charitas fecit: charitas quæ non æmulatur, non inflatur, non quærit quæ ſua ſunt: quia & Chriſtus non ſibi placuit, ſed ſicut ſcriptum eſt de illo; *Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me.* Vade, veni ad eum & diſce, quoniam mitis eſt & humilis corde. Non ibis ad eum qui oculos ad cœlum leuare non audebat onere iniquitatis, ſed ad eum qui de cœlo deſcendit pondere charitatis. Non ibis ad eam quæ Domini ſui pedes lacrymis rigauit; quærens indulgentiam grauium peccatorum, lauit pedes ſeruorum ſuorum.] Superbum doctorem Simonem Tornacenſem, cum de altiſſima doctrinæ Chriſti humilitate diſſereret, diuina vltione caſtigatum horribiliter, quod à tali doctrina abhorreret eius vita, refert Cantipratanus l. 2. Apum cap. 48. n. 5.

Modus docendi à Chriſto adhibitus, præcellentiſſimus.

879 Prærogatiua tertia boni Magiſtri, ſpectat modum docendi, ſiue tradendi doctrinam bonam, de qua hactenus. Ex hoc quoque capite, Chriſtus Magiſtri optimi decus tulit. Et inprimis ex eo perſpicua eſt Chriſti in docendo præcellentia, quod doctrinam ſuam accommodare notat audientiæ. In quo grauiſſimè peccant quamplurimi, non conſiderantes, pro qualitate audientium formari debere ſermonem docentium, vt pulcherrimè diſſerit S. Gregorius. 30. Mor. cap. 5. & 6. eò aptans illud Iob. 38. *Quis dedit gallo intelligentiam?* Gallum exponens Doctorem ſacrum; intelligentiam autem interpretans, eam diſcretionem quâ nouerit quibus, quid, quando, vel quomodò, verbum veritatis inferre debeat. Hac intelligentia deſtituuntur, qui puteum ſine lacum operiunt, nec adhibeor aperculum, vt iubetur Exodi 21. ideſt Interprete S. Cyrillo lib. 7. de adorat. & S. Gregorio 17. Mor. cap. 13. Grandia ſublimiáque myſteria proponunt rudibus ſupra eorum captum, vnde contingit eorum exitium. Non ligant iſti aquas in nubibus, ne erumpant pariter deorſum; ſimul omnem prædicationis plenitudinem effundentes, quod magnæ imprudentiæ meritò damnat ibidem S. Gregorius. At Chriſtus (quippè Dei ſapientia,) doctrinam ſuam ad captum audientium accommodabat: iis, qui perfectiores erant, altiora proponens, rudioribus verò non aperiens myſteria regni Dei, niſi in parabolis. Cuiuſmodi procedendi in diuina doctrina tradenda, S. Thomas, Opuſc. 60. art. 54. congruitates pleraſque adhibet: Et multas quoque proponit Sandæus de Chriſti parabolicis diſputationibus latè agens, lib. 2. Theol. Symbolicæ, Commentar. 4. Exerc. 2. Sed ea quam propoſui, videtur præcipua, & ab ipſo Chriſto inſinuatur in Euangeliis.

Conformabat ſe Chriſtus ea in parte, æterno Patri: vt propterea Theodoretus lib. 5. Diu. Decreto. c. De eodem veteris & noui Teſtamenti conditore, quod Patris eſt Chriſto tribuens, dicat. [Quemadmodùm Grammaticus eos quidem qui diſcere Incipiunt, docet literarum characteres; iis autem qui illas didicerunt, præbet ſyllabarum cognitiones, alios autem docens quomodò ſint coniungenda nomina, & alios quomodò ſit in legendo ſeruandus accentus, non affert leges doctrinæ repugnantes, ſed præbet ætati conuenientem diſciplinam; Ita etiam Dominus Chriſtus, dedit vnicuique generationi leges conuenientes. Neceſſarias enim & primas, conſcripſit in natura hominum. Habet enim vnuſquiſque boni & mali diſcernendi facultatem, & dum facimus quæ pati nolumus, eo ipſo prædicamus, nos ſcire id eſſe malum quod fit à nobis. Qui enim occidit, vel adulteratur, ſcit id eſſe malum quod facit. Non modò enim vult occidi, ſed nihil etiam non facit, ne id ei pati contingat, & ſtuprata vxore, eum qui violauit cubile, accuſat adulterij, & ſi contumeliam acceperit, agit iniuriarum; & ſi cœtera hoc modo examinauerimus omnes homines ſcire quòd malum eſt malum. Eas ergo in natura inſeruit Deus, qui nos fabricatus eſt; alias autem variè dedit, in vnaquaque generatione. Adæ enim dedit legem de arbore; Noë autem legem de eſu carnium; Circuncisionem verò Abrahæ Patriarchæ conſtituit; alias autem per Moſem magnum Prophetam conſcripſit. In diuinis autem Euangeliis, de paruis rebus latas leges, veluti quorundam elementorum meditationem, ceſſare faciens, leges dedit perfectiſſimas. Et ſicut matres recenter natis infantibus mammam præbent, paulò poſt autem cibum dentibus comminutum deinde cum pueri & adoleſcentes euaſerint, ſolidum: Sic vniuerſorum Deus iis qui illa didicerant, præbet perfectiorem diſciplinam.]

Simplicitas

Simplicitas locationis Chriſti decentis, à Canonecis quoque Scriptoribus, & SS. Patribus adamata.

880 Eadem ex cauſa, & cum diuinæ planè prouidentiæ, Chriſtus dimiſſis Verborum phaleris, ſtylo ſimplici & inculto dicendi genere vtebatur, quod is eſſe ſoleat fructui colligendo accommodatior. Quid enim ſimplicius, etſi externum dumtaxat corticem ſpectes, quid humilius, oratione Chriſti Domini in vniuerſis Euangeliis? Inde tamen nihil decedere maieſtati ſententiarum, eóque admirabiliorem eſſe debere Chriſtum doctorem, qui cuiuſque captui ſeſe accommodans, ſimplicitatem illam orationis adamauerit, patere poteſt ex illis quæ diſputat. S. Cyrillus l. 7. in Iulian. ad textum 4. demonſtrans ſcripta Ethnicorum, hominum (vt Tertullianus c. 47. Apolog. dixit) ſolius eloquentiæ libidinoſorum, non eſſe Scripturis ſacris anteponenda, eo quod cultiùs ſint conſcriptæ. Ibique inter cætera. S. Cyrillus adhibet elegantiſſimam illam ſententiam; [Si victoriam Græcorum ſermonibus ideò tribuit, (Iulianus) quod multa apud illos ſit ciuilitas, apud nos item, reſpondeat interroganti. Nunqoid ſi quis aures cochleari elleborum infundat, & alteri non aureo, ſed ex viliſſima materia, apud laborem, hoc eſt mel imponat, & ſorbere iubeat quod placuerit, nunquid materias inſpiciens palmam dabit deterioribus, vel rectè iudicans vtile nociuo præferat, etiamſi in viliſſimo proponatur vaſculo?]

Eius autem abiectionis ſermonum in tanta rerum maieſtate, cauſam quam tradidi, adhibet quoque Iſidorus Peluſiota lib. 2. Epiſt. 5. cuius hæc eſt inſignis doctrina cum exponit theſaurum in vaſis fictilibus. [Vide iam diuinam quoque ſapientiam abiectis ſermonibus & exemplis temperatam. Nam ſi Deus, dignitatis tantùm ſuæ rationem habuiſſet, ac non potiùs legentium vtilitati conſultum voluiſſet cœleſtibus profectò ac diuinis ſermonibus & exemplis vſus fuiſſet. Quoniam autem hominibus, qui infirma & inbecilli natura præditi erant, atque humanis verbis (ſic enim ea, quæ ipſorum captum excedebant, intellectu facilè conſequi poterant,) opus habebant, leges perſcribe, barudcitèo rudibus & incultis verbis cœleſtes diſciplinas temperauit: vt & mulier, & puer, & omnium etiam mortalium indoctiſſimus, ex ipſa quoque auditione commodi aliquid perciperet. Siquidem plebeiorum ac gregalium hominum ſaluti proſpiciens diuinus ſermo, tanta ob Legiſlatoris humanitatem & benignitatem perſpicuitate temperatus eſt, vt neminem ea quæ ipſius viribus reſpondeat, vtilitate priuet. Quanquam ne eruditiorum quidem commoda neglexit. Nam in tanta perſpicuitate, tam arcani ſermones, velut theſauri quidam inſident, vt ſapientiſſimi etiam & eloquentiſſimi quique homines, ad ſententiarum profunditatem æſtuent, animique vertigine afficiantur, atque etiam perſæpe ſapientiæ magnitudini, vt quam conſequi ac percipere nequeant, cedendum ſibi eſſe ducant.] Hoc de vniuerſa quidem Scriptura valet, ſed nominatim de Teſtamento Nouo, qua ex parte Chriſti diſſertationes & ſermones comprehendit.

881 Adamarunt ſemper eam loquendi ſimplicitatem à Chriſto adhibitam, Chriſtiani Doctores omnes, quibus illud Chryſologi ſerm. 18. arriſit vehementer. [Verborum floſculos non quæramus: qui maturitatis fructum quærit, deſpicit amœna camporum: violæ, roſæ, lilia, narciſſus; grati flores, ſed gratior panis. Quod eſt odor naribus, hoc eſt, auribus ſermonis ornatus; quod dat panis vitæ, hoc ſcientia dat ſaluti. Seponenda eſt ergo eloquentiæ voluptas, quando ſcientiæ depoſcitur fortitudo.] Ita porrò ſimplicitatem locutionis adamarunt D.D. Chriſtiani, vt non modò ſtyli ſqualorem & locutionis ruditatem, ſed etiam errores Grammaticos, & ſolœciſmos non refugerint, dum captui lectorum ſtudioſiùs inuigilarent quàm inani cultui ſermonis. Splendide in hoc argumento verſatus eſt Turrianus lib. 2. contra Magdeb cap. 2. Pauca addo. Apocalypſim ſolœciſmis non carere, & modis loquendi planè barbaris abundare, Dyoniſius Alexandr., notauit, vt refert Euſebius lib. 7. hiſt. cap. 20. *in fine*. S. Paulus profitetur ſe imperitum ſermone fuiſſe, ſed non ſcientia; ita vt quod S. Chryſoſtomus lib. 4. de Sacerdotio *ſub finem* conſiderat, quamuis ſubiecta verbis ſenſorum fortitudine, eſſet munitiſſimus, tamen ſi agatur de pigmentis orationis, videatur idiota: qualem quoque eum, Ethnici vocabant. Vide ſolœciſmos, quos apud eum notat Origenes in Ioan. loco periluſtri quem refert Turria. lib. 2. pro Epiſt. Pont. cap. 2. & Gagneius 2. Cor. 8. n. 19. & ad Galat. 6. num. 1 & ad Theſſalo. 3. num. 1. Nimirum Apoſtolis, naturalibus magis quàm vulgatis, aut ſecundùm artem vtitur verbis, vt ait S. Ambroſius lib. de fugâ ſæculi cap. 3. Et quod de his paucis diuinarum Scripturarum libris dictum eſt, æquè de aliis ferè omnibus dici poterat. Qua de re vide Origenem in Philocalia, qui integrum caput in eo inſumit, vt oſtendat, non eſſe huiuſmodi ſolœciſmos corrigendos. Neque verò egi hactenus de ſolœciſmis & næuis Grammaticis, quibus interpretatio authentica librorum Canonicorum obſita eſt. Noſter. quippe, interpres, in rei intentus corticem; Grammaticam plerúmque deſpexit; & cum ex Hebræo aut Græco aliquid vertit, ſæpè caſus & genera primigenij textus retinet, etiamſi minus Latinitati ſint congruentia. Multa ad id exempla profert. Ribera lib. 2. de Templo cap. 2. num. 9. Nimirum vt probè monoit S. Hieronymus Epiſtola ad Pammachium pro libris ſuis contra Iouinia. Eccleſiaſtica interpretatio, etiam ſi habet eloquij venuſtatem diſſimulare eam debet & fugere vt non otioſis Philoſophorum ſcholis paucíſque diſcipulis, ſed vniuerſo loquatur hominum generi. Nec diſſimilia habet. in Prologo adverſas ab ſe Origenis homilias in Ezechielem. Meritò autem Agobardus Opuſculo contra Fredegiſum Abbatem, exſibilauit hominis ſupinitatem, qui auſus erat affirmare ſacro, interpretes nunquam in Grammaticam peccaſſe.

882 Extra Scriptores Canonicos, eorúmque Interpretes, idem factitatum eſt ab aliis Chriſtianæ doctrinæ ſecundùm Chriſtum Magiſtris. Id aperio ſubiectis aliquot eorum ſententiis. Anaſtaſius. Sinaita cap. 3. *in med.* [Si (vt probabile futurum,) liber ſolœca quædam continet, venia dabitur. Dum autem auctor tota mente, & cogitatione in ſenſu notando, & deſignando

defixus hæret, ſæpè vſu venit vt ſolœciſmos, & interpunctiones in poſtremis ducat.]

S. Hieronymus aduerſùs Heluidium. [Non quæro eloquentiam, non flagito linguæ nitorem, animæ quæro puritatem apud Chriſtianos enim, ſolœciſmus eſt magnus, & vitium turpe quid vel narrare vel facere. S. Auguſtinus idem ſæpè & luculenter tradit. Sed concinnè in Pſalmum 138. tractans illud, ***non eſt occultatum os meum a te.*** Ipſe legit, ***oſſum.*** Et hinc videns ſe peritis fore riſui, inde videns periculum obſcuritatis, ne populus ***os*** quo effamur, intelligeret; non ***os***, quod eſt corporis fulcrum, deligit ſeruire vſui & fructui populi, ac cum Grammaticæ oblæſione ***oſſum*** dicere. [Sic enim potiùs loquamur, (inquit.) Meliùs eſt vt reprehendant nos Grammatici, quàm non intelligant populi.] Et lib. 3. de doctr Chriſt. cap. 3. agens de eodem Pſalmi loco, poſt multa hæc habet. [Plerumque loquendi conſuetudo vulgaris, vtilior eſt ſignandis rebus, quàm integritas literata. Mallem quippe cum barbariſmo dici, ***non eſt abſconditum à te oſſum meum***, quàm vt ideò eſſet minùs apertum quia magis Latinum eſt.

S. Gregorius Epiſt. ad S. Leandrum procœmiali in expoſitionem ſuam moralem ad Iobum c. 5. ſiue in calce Epiſtolæ. Quæſo vt huius operis dicta, percurrens, in his verborum folia non requiras, quia per ſacra eloquia ab eorum tractatoribus infructuoſæ loquacitatis leuitas ſtudioſè compeſcitur, dum in templo Dei nemus plantari prohibetur. Et cuncti proculdubio ſcimus, quia quoties in foliis malè læta ſegetis culmi proficiunt; minori plenitudine ſpicarum grana turgeſcunt. Vnde & ipſam artem loquendi, quam magiſteria diſciplinæ exterioris inſinuant, ſeruare deſpexi. Nam ſicut huius quoque Epiſtolæ tenor enuntiat, non metaciſmi colliſionem fugio, non barbariſmi confuſionem deuoto, ſitus motúſque præpoſitionum, caſúſque ſeruare contemno: quia indignum vehementer exiſtimo, vt verba cœleſtis oraculi, reſtringam ſub regulis Donati. Neque enim hæc ab aliis Interpretibus in Scripturæ ſacræ auctoritate, ſeruata ſunt. Ex qua nimirum quia noſtra expoſitio oritur, dignum profectò eſt, vt quaſi edita ſoboles, ſpeciem ſuæ matris imitetur.] Quem Metaciſmum hîc dicit, Ioannes Diaconus lib. 4. vitæ S. Gregorij cap. 77 eum locum deſcribens, legit ***mioetaciſmum*** eſtque vitium ſcriptionis, non autem pronunciationis, vt perperam cenſuit à Cerda cap. 132 Aduerſ. num. 6. ibi enim S. Gregorius agebat de Scriptura, non de oratione pronunciata.

883 Appono Colophonem ex Arnobio, tametſi propoſitis proximè Patribus antiquiore. Is lib. 1. contra Gentes num. 39. & 40. quærentibus Ethnicis de Scriptorum Chriſtianorum ſimplicitate; cum multa alia reponit, tum denique reſpondet in hunc modum. [Barbariſmis, ſolœciſmis, obſitæ ſunt, (inquit.) res veſtræ, & vitiorum deformitate pollutæ. Puerilis ſanè, atque anguſti pectoris reprehenſio: quam ſi admitteremus, vt vera ſit abiiciamus ex vſibus noſtris quorumdam fructuum genera, quòd cum ſpinis naſcuntur, & purgamentis aliis, quæ nec alere nos poſſunt, nec tamen impediunt perfrui nos eo, quod principaliter antecedit, & ſaluberrimum nobis voluit eſſe natura. Quid enim officit ô quæſo? aut quam præſtat intellectui tarditatem? Vtrúmne quid leuiter an hirſuta cum aſperitate promatur? Inflectatur quod acui, an acuatur quod oportebat inflecti? Aut quid minùs id, quod dicitur, verum eſt ſi in numero peccetur, aut caſu, præpoſitione, participio, coniunctione. Pompa iſta ſermonis, & oratio miſſa per regulas, concionibus, litibus, foro iudiciiſque ſeruetur, detúrque: illis immo, qui voluptatum delinimenta quærentes, omne ſuum ſtudium, verborum in lumina contulerunt. Cum de rebus agitur ab oſteoratione ſubmotis, quid dicatur, ſpectandum eſt, non quali cum amœnitate dicatur: nec quid aures commulſeat, ſed quas afferat audientibus vtilitates; maximè cum ſciamus, etiam quoſdam ſapientiæ deditos, non tantùm abieciſſe ſermonis cultum, verum etiam cum poſſent ornatiùs atque vberiùs eloqui, triuialem ſtudio humilitatem ſecutos, ne corrumperent ſcilicet grauitatis rigorem, & Sophiſtica ſe potiùs oſtentatione iactarent. Enim verò diſſoluti eſt pectoris, in rebus ſeriis quærere voluptatem; & cum tibi ſit ratio, cum malè ſe habentibus atque ægris, ſonos auribus infundere dulciores, non medicinam vulneribus admouere.] Retuli tam multa ex Arnobio, (quanquam recisis multo pluribus quæ in eam rem diſputat,) vt conſtaret, quorſum Chriſtiani Doctores, & primi fidei noſtræ magiſtri, ipſéque etiam Chriſtus quem iſti omnes imitatione exprimere conati ſunt, de humilitate ac ſimplicitate ſermonis, non fuerint ſolliciti illud duntaxat ſtudioſè captantes, vt qualiſcunque eſſet teſta verborum, margaritum pretioſum doctrinæ cœleſtis contineret, conciliaretúrque eo amplior vtilitas ex tali diſſeminatione doctrinæ, quod ad plures per neglectum vocum & externi cultus abiectionem poſſet permanare.

Vis & efficacia, ſimpliciſſima locutionis, Chriſti, & Sanctorum.

884 Sed illud in hac ſimpliciſſima & incomptiſſima docendi ratione à Magiſtro Chriſto inita, & ab eius Sectatoribus adamata, fuit admirabiliſſimum, quod fortiſſima & ad perſuadendum potentiſſima apparuit; ita vt præ Chriſti doctrina, etiam per alios quàm per Chriſtum ipſum tradita, omnis humana ſapientia, flaccida & eneruis ſit viſa. Quod Gregorius Nyſſenus hom. 1. in Cant. *ſub finem*, ſignatum à ſponſa putat verbis illis, ***meliora ſunt vbera tua vino***, quæ verba ſic gloſſat. [Omnis humana ſapientia, & eorum quæ ſunt, ſcientia, & omnis virtus contemplatiua, & mente comprehendens phantaſia, per comparationem non poteſt exæquari ſimplici nutrimento diuinarum diſciplinarum. Lac enim fluit ex vberibus; eſt autem lac nutrimentum infantium. Vinum autem propter vim & calorem fruendum perfectioribus. Sed tamen quod eſt perfectum in externa ſapientia, minùs eſt quàm diuini Verbi infantilis doctrina. Propterea vino humano, meliora ſunt vbera diuina.] Idem confirmat Lucifer Calaritanus, ſi polita & pigmentata hæreticorum oratio, cum ſimplici Catholicorum dictione cõponatur. Sic enim habet l. quod moriendum ſit pro Dei Filio, alloquens Conſtantium Imperatorem hæreticũ [Scias vtique ex hoc ipſo, quantum interſit inter verum & falſum, quando ipſe cum ſis, vt tibi videtur, peritus, habeaſque dictatorum deſi-

guatum

gnatum numerum, tamen perſuadere nulli, niſi eis qui carnificinam tuam timuerunt te potuiſſe aduertamus. Nos verò quibus ad loquendum natura ſufficit, alieni ab omni ſcientia, & hinc alieni literarum, ad omnem deſtruendam hæreſim valemus, quia res ipſa ac veritas loquitur, tu ac tui adiutores literarum, & hinc aliam-plenam auxiſtis artem. Nos ſumus tantùm ſacras ſcientes literas, noſter ſermo eſt communis; contra veſter politus, ornatus, qui etiam dici mereatur diſertus, & tamen ſuadere dulcis, per artem quæſitus ſermo veſter, nulli poteſt Chriſtianorum, niſi ei qui non ſit, ſed tantùm dicatur, vt tu, qui cum ſis lupus, vnus eſſe de ouibus ab inſciis iudicatis.]

S. Auguſtinus l. de vera Relig. c. 2. idem notauit quoad Platonem, [ſuauiorem (vt ait) ad legendum, quàm fortiorem ad perſuadendum. Nec enim verba vitæ habebat, quibus audientes ineſcaret, & de nolentibus volentes faceret.] Sed pleniùs in Pſal. 140. tractans illud, *abſorpti ſunt iuncti Petræ iudices eorum.* Vbi iudices electorum, interpretatur Reges ac Principes Philoſophorum. Pytgagoram, Platonem, Ariſtotelem, alióſque huiuſmodi, ait abſorptos Petræ Chriſto adiunctos, quia tandiu viſi ſunt aliquid dicere, quandiu Chriſtus latuit. Reuelato autem Chriſto, omnis eorum ſapientia & facundia, detecta eſt inanis & elumbis; ita vt poſteri eorum, abiectis magiſtrorum dogmatibus, amplexarentur Chriſti doctrinam, & pro ea ſanguinem funderent. Itaque conteſtatur Pſaltes ex Chriſti perſona, *Audient verba mea quoniam præualuerunt*; quem verſiculum ſic Gloſſat. S. Auguſtinus. [Præualuerunt verba mea, verbis eorum. Dicta ſunt ab eis quædam diſertè, ſed à me vera. Aliud eſt laudare loquacem, aliud laudare veracem. *Audient verba mea, quoniam præualuerunt.* Vnde præualuerunt? Quis eorum comprehenſus eſt in ſacrificio, cum his legibus iſta prohiberentur, & non negauit? Quis eorum comprehenſus eſt adorare idolum, & non clamauit, Non feci, & timuit ne contineretur? Tales miniſtros Diabolus habebat. Vnde autem præualuerunt verba Domini? *Ecce ego mitto vos ſicut agnos in medio luporum. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere; ſed potiùs eum timere, qui & corpus & animam poteſt mittere in gehennam ignis.* Dedit timorem, ſubiecit ſpem, inflammauit charitatem; *Nolite* (inquit) *timere mortem.* Mortem timetis? Prior morior. Ne vel capillus veſter pereat, formidatis? Prius integer in carne reſurgo. Meritò audiſtis verba eius, quoniam præualuerunt. Ducebantur & occidebantur, cadebant & ſtabant. Et quid eſt factum de tot mortibus Martyrum, niſi vt ipſa verba præualerent, & tanquam irrigata terra ſanguine teſtium Chriſti, pullularet vbique ſeges Eccleſiæ?]

885 Ex hoc item capite, Iſidorus Peluſ. l. 4. Epiſt. 28. Chriſtianarum Scripturarum efficacitatem, præ libris philoſophicis Græcorum Sapientum, egregiè aperit. [Fugit, (inquit,) ratio Græcos qui non animaduertunt, ſe per ea quæ contra Chriſtianos adferunt, ſeme ipſos euertere. Nam pro nihilo habendam aiunt Scripturam diuinam, tanquam ſcilicet barbaris vocibus conſtantem, & peregrinis nominum fictionibus compoſitam, & neceſſariis coniunctionibus ac velut vinculis orationis deſtitutam, & ſuperfluorum inculcatione, ſenſum eorum quæ dicuntur perturbantem. Sed ab his diſcant vim veritatis. Quî enim factum eſt, vt ruſtica ac ſimplex ipſa, eloquentiæ per ualerit aſſenſum? Dicant Sapientes, quomodò ipſa tantis laborans & barbariſmis & ſolœciſmis, tamen vincere potuerit errorem & falſitatem tam Attica inſtructam eloquentia? Quî factum ſit, vt Plato ille Gentilium Philoſophorum facilè Princeps, ne vnum quidem vincere & in ſuas partes traducere potuerit Tyrannum; hæc autem ruſtica ſcilicet & barbara, & tot ſolœciſmos faciens veritas terram & mare ſibi adiunxerit?]

Chryſoſtomus inſigniter hom. de vno Legiſlatore. Quia Dei (inquit) cognitionem verbis vilibus, & è medio petitis promulgat, *Euangelium potentia* dicitur. Itaque Paulum diſſerentem auſculta; *Non erubeſco Euangelium: virtus enim Dei eſt ad ſalutem omni credenti.* Potentia ſiquidem tum demum verè eluceſcit, ſi qui eam promulgat, rationes nequaquam humano iudicio congruentes adhibeat, & tamen orbem totum in ſuam ſententiam protrahat. Atque hoc eſt quod Seruator ipſi Paulo dicit; *Sufficit tibi gratia mea: virtus enim mea in infirmitate perficitur.* Neque enim magnum quippiam & illuſtre hoc fuiſſet, ſi Chriſtus nuda ſua naturâ diuinâ in qua Verbi potentia ſpectatur, orbem illuſtraſſet: ſed quia in corpore conſtitutus, incorpoream & incomparabilem gloriam declarauit; hoc verò magnum & admirabile eſt.] Non diſſimiliter, de vocalibus diſſertationibus Chriſtianis, incomptis quidem, ſed ad perſuadendum efficaciſſimis, diſputat proximè laudatus Iſido. Peluſ ibid epiſt. 40.

886 Præiuerat Origenes, & quoad Scripturarum, & quoad quarumuis Chriſtianarum diſputationum ſimplicitatem, pellectricem animorum, egregiè diſſerens initio libri 6. contra Celſum, qui Platonicum orationis cultum prætulerat. Egregiè quoque lib. 7. *poſt medium* celebrat in eadem incompta doctrina, puritatis & caſtimoniæ decus, præ ſapientia Ethnica. [Videre (inquit,) licet, iſtos ſapientiæ profeſſores edere magna ſtultitiæ ſpecimina, dum poſt egregias illas diſputationes in ſcholis agitatas, de Deo rebúſque intelligibilibus, mutant gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis hominis corruptibilis, atque etiam volucrum, quadrupedum, reptilium. Quapropter & ipſi à prouidentia deprehenſi non dignè cognitione ſibi reuelata viuere, volutantur in concupiſcentiis ſuorum cordium & impuritatibus, dedecorantes ſua corpora laſciuiis & turpitudinibus, eo quod veritatem Dei mutarint in mendacium, & venerati ſint coluerintque creaturam magis quàm creatorem. Cæterùm homines idiotæ, ab eis pro nihilo habiti vt ſtulti & illiberales, ſi modò committant ſe in fidem Dei, & doctrinam Ieſu recipiant, tantum abſunt ab omni laſciuia, ſpurcitia, turpitudine libidinum, vt in morem perfectorum Sacerdotum ab omni coïtu abhorrentium, multi eorum in totum caſtè puréque viuant, alieni à congreſſu mulierum, etiam legitimo. Et apud Athenienſes quidem, vnicus Pontifex, ne ipſe quidem ſatis ſibi fidens quod imperare poſſit maſculis cupiditatibus, cicuta oblinis virilibus, putatur ſatis idoneus ad caſtè obeundas eius ciuitatis ſolemnes ceremonias: at apud Chriſtianos, non deſunt viri quibus cicuta

cuta ad hoc nil opus eſt, vt Deo caſte ſeruiant, ſed pro cicuta eis Verbum Dei ſufficit, ad expellendas è cogitatione omnes concupiſcentias, & vacandum precationibus. Apud alios quoque vt putantur Deos, Virgines exiguæ numero, ſiue ab hominibus cuſtoditæ, ſiue non, (nec enim hoc nunc quæritur) videntur perſeuerare in caſtitate, religionis gratia: Cœterum apud Chriſtianos, non propter humanos honores, non propter mercedes pecuniarias, non propter gloriolas, viget Virginitatis ſtudium: & quamprimùm approbauerunt Deum habere in notitia, conſeruantur à Deo in hac mente laudabili & pietatis officiis, pleni omni bonitate & iuſtitia.]

Hæc tanta doctrinæ Chriſti fortitudo, etiam cum non ab ipſo fonte, ſed per adiunctos veluti tubos permanat, multo auctior fuit, cum immediate profundebatur à Chriſto, cuius tanta erat in dicendo ſuauitas, & pluſquàm nectarea facundia, vt miratos fuiſſe omnes in verbis gratiæ quæ procedebant de ore eius, ſcribit S. Lucas cap. 4. quod pulchrè illuſtrat Bondinius lib. de Ieſu Chriſti claritate & gloria cap. 10. Alibi autem miniſtri cum veniſſent Chriſtum vincturi & alligaturi, ac daturi in carcerem; eo audito adeò commutati ſunt animo, vt reuenientes ad principes Sacerdotum, & Scribas à quibus miſſi fuerant, non aliam redderent eius non abducti cauſam, quàm ſummam eius in dicendo facultatem, vt refertur Ioan. 7. *nunquam*, (aiebant) *ſic locutus eſt homo.* Nimirum quia vt eſt apud Matthæum cap. 7. Chriſtus *loquebatur ſicut poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ eorum & Phariſæi.* Vt iam nullo loco poſſit haberi Hercules ille Gallicus; quem aureis catenis bracteatæ orationis, aſtrinxiſſe auditores, commentus eſt Lucianus: nec non Orpheus ille, qui præ cantus ſui, ideſt melicæ orationis ſuauitate, feras quoque ipſas demulſit. Id enim verè præſtitit Seruator & Magiſter noſter vt Clem. Alex. initio Protreptici præclarè tradit.

Subita eruditio, informatorum à Chriſto Magiſtro.

887. Illud inſuper in modo docendi ſapientiſſimi huius Magiſtri, fuit planè admirabile, quod citra auditorum laborem, doctiſſimos illicò & eruditiſſimos, potuit exhibere diſcipulos. Quàm exiguo enim ſpatio, Chriſtus de crucis cathedra, (vt S. Auguſtinus ſerm. 87. de diuerſ. appellat) Magiſter bonus, latronem erudiit. [Crux illa (inquit) ſchola erat. Ibi docuit magiſter latronem. Lignum pendentis, cathedra factum eſt docentis.] Docuit autem illum illhuc vſque adeò rudem rerum diuinarum diſcipulum, tam grandia, támque ſublimia myſteria, quibus non poſſint cogitari ſublimiora: de Chriſti ſcilicet diuinitate, & regno, de remiſſione peccatorum in ſanguine ipſius, de fructu pœnitentiæ; & alia quæ ſuo loco expendimus. Matthæum item & Paulum, quàm ſubitò ſublimiſſimã Theologiam docuit, citra ipſorum laborem, & excruciationem ingeniorum, quanta in parandis humanis diſciplinis neceſſaria eſt, quantumlibet nauis & peritis magiſtris quis vtatur? Et idcirco Philo Iudæus initio libri de ſomniis, myſticè (vt ſolet,) exponens digreſſionem Iacobi à puteo iuramenti, puteum iuramenti in quo fodiendo tantoperè laborandum fuit, interpretatur humanam ſcientiam, inuentu, & paratu operoſiſſimam, & vt Sapiens rectè affirmauit, & appellauit, *peſſimã occupationem* ideſt moleſtiſſimam, & ærumnoſiſſimam. Nimirum vt idem Hæbræorum Plato egregiè diſſerit l. de ſacrif. Abelis; & Caini, longè aliter ſe habet Deus, ad magiſterium, & imbuendos diſciplina animos eorum quos erudiendos ſuſcepit; aliter verò homines, quicunque tandem ſint illi. Non poſſunt enim præceptores, quemadmodùm qui in vas infundunt, implere mentem eorum qui introducuntur. Sed quando fons ſapientiæ Deus, ſcientias tradit humano generi, ſine mora facit, & ex tempore. Tum verò homines diſcipuli facti eius qui ſolus eſt ſapiens, ſumma celeritate quod quærebant inueniunt.] Addit egregia multa, de celeritate verbi Dei, & quod illi dictum & factum idem ſit. Vt mirum eſſe non debeat, ſi adeò promptè & abiecta cunctatione, inſtruit plenè & perfectè quem in diſciplinam admiſit. Chriſtus itaque diuinus Magiſter & Deus verus, ea prærogatiua diuini Magiſterij in docendo potitur, quam Deo eſſe præcipuam, nec inhumanos Magiſtros cadere, rectè aduertit Philo.

Et quidem, citra plagas.

889 Spectare item ad modum docendi Chriſto præcipuum poteſt, quod non ſicut paſſim qui aliorum Magiſtri audiunt, ad diſcendum verberibus & inflictis plagis vrgeat, quod olim multipliciter feciſſe Magiſtros, videre eſt apud Theatrum Creſnlij l. 5. cap. 6. & 7. & idem quoque fecit Moſes, Synagogæ Pædagogus, plageſus reuera orbilius. Sed cum doctrina hæc Magiſtri noſtri, ſit doctrina amoris, quotquot in diſciplinam ſuam admittit, ineſcat potiùs ſuauitatibus & benedictionibus dulcedinis, quàm terrore ſuppliciorum. Quæ cauſa eſt, cur eius doctrina & magiſterium, in Scripturis dicatur *vnctio*, vt apud dilectum Diſcipulum *Vnctio docebit vos de omnibus*. Et alibi eodem ſenſu, *ſub lingua eius mel & lac* eſſe dicitur. [O quis mihi det, (exclamat Richardus Victorinus annor. 2. in Pſal. 118.) hunc habere magiſtrum, qui diſcipulos ſuos non tam lædit, quàm linit, nec tam pungit, quàm vngit, quia vnctio eius docet nos, de omnibus. Quo mihi ad huc magiſtri qui nõ erudiunt mentem, niſi priùs lacerent carnem. Sufficiunt Domine, ſufficiunt vulnera à latronibus impoſita, qui me ſpoliauerunt, & plagis impoſitis abierunt ſemiuiuo relicto. Sed ecce adhuc magiſtri noſtri apponunt iniquitatem ſuper iniquitatem eorum; addentes verbera ſuper vulnera, vendentes pro verberibus verba. Eant, eant, recedant, recedant Doctores noſtri; verè autem tortores noſtri vani, & inſani, docentes & deſpicientes. Illum quæro, illum deſidero, qui me erudiendo inungat, vngendo erudiat.]

Nec hoc dico, deeſſe iſti Magiſtro virgam diſciplinæ, de qua ſibi à Deo impenſa, gratulatur ſæpè Dauid: gratulatur quoque Autor ſermonis de baptiſmo apud Cyprianum, ſic Chriſtum Magiſtrum affatus. [Audio te cum iraſceris, audio cum matereris. Siue parcis, ſiue flagellas, iuſtum & bonum te prædico: In ira te ſupplico, in clementia gratias ago, nec ſanctis ſermonibus contradico. Loquere, Magiſter bone, libenter te

audio,

audio, & cum aduerſaris mihi, etiam in plagis & doloribus intelligo diſciplinam: nec latet me te docente, ad ſiccandas corruptionum mearum putredines prodeſſe cauterium, & mundare cicatrices veteres ſal diſciplinæ tuæ, Euangelio tuo medente infuſum. Præcipis vt infundam corrupto pulmoni hyſſopum, & ſpiritus tui ſuauitate epota, totius malignitatis inflatio detumeſcat. A te Deus bone humilitatem diſcentes, quaſi manſueta animalia quieto greſſu te baiulamus ſeſſorem; nequaquam ſub hoc onere laſſitudinem, ſed quietem inuenturi: quia iugum tuum non eſt graue, ſed leue: & lex tua, & teſtimonia iuſtitiæ & præcepta, timor & iudicia, delectabilium in ſe rerum continent ſacramenta.]

Virgæ igitur emendantis interuentum, cum res fert, non diffiteor: ſed eam virgam, eodem quo vnctionem loco habendam ſtatuo: cum Dauid quoque teſtetur, hanc virgam & baculum, ipſa conſolari, & magna perfundere ſuauitate eos, qui ſic emendantur. Clemens Alex l. 1. Pædag. c. 7. *in fine*, eam virgam Chriſto tribuit, & deſcribit qualem dixi, conſolatoriam & ſalutarem eius hæc eſt oratio, poſtquàm verba Moſis commendantis Prophetam à Domino ſuſcitandum, de Chriſto Magiſtro accipienda docuit, tametſi extremæ ſpecie & in primo literæ veluti cortice, ad Ioſue pertinere admittat, tanquam ad Chriſti imaginem. [Nomen Ieſu, quod in lege prædicabatur, erat adumbratio Domini. Subiungit itaque, quod populo vtile futurum erat conſulens: *Ipſum audietis*, (dicens,) *Et homo qui non audierit Prophetam hunc*, ei minatur. Tale nobis prædicit nomen ſalutaris pædagogi. Propterea ei virgam adiungit Prophetia, Virgam diſciplinæ, imperij & poteſtatis: vt quibus verbum ſuadens & admonens non medetur, eis minæ medeantur. Quibus autem non medentur minæ, eis virga medebitur. Quibus verò virga non medetur, eos ignis depaſcit. *Egredietur*, (inquit, *Virga de radice Ieſſe*. Vide pædagogi curam, ſapientiam, & poteſtatem: *Non ſecundùm opinionem*, (inquit,) *iudicabit, neque ſecundùm loquelam arguet, ſed iudicabit humili iudicium, & arguet peccatores terræ.* Et per Dauid: *Caſtigans caſtigauit me Dominus, & morti non tradidit me.* A Domino enim caſtigari, & tanquam à pædagogo erudiri, eſt à morte liberari. Et dicit per eundem Prophetam; *In virga ferrea paſces eos.* Ea quoque motus Apoſtolus in Epiſtola ad Corinthios, *Quid vultis*, (inquit,) *in virga veniam ad vos, an in dilectione & ſpiritu lenitatis?* Sed etiam *virgam potentiæ emittet Dominus ex Sion*, dicit per alium Prophetam. Pædagogica autem hæc *virga tua & baculus tuus me conſolata ſunt*, & dixit aliquis alius. Hæc eſt Pædagogi poteſtas, veneranda & grauis, conſulatoria, ſalutaris.]

Chriſti, cum magnis ſeculi Magiſtris, collatio.

890 Fuit ergo Chriſtus, Magiſter optimus, & præ omnibus qui vnquam Magiſtrorum nomen & decus affectarunt, magiſtri titulo digniſſimus. Quis enim Magiſtrorum nomen iis iure attoget, mentem nubilantibus, vt S. Paulinus iure cum Auſonio expoſtulat?

Qui corda falſis, atque vanis imbuunt;
Tantùmque linguas inſtruunt,
Nihil adferentes vt ſalutem conferant,
Quod veritatem detegat:
Quid enim tenere, vel bonum aut verum queant,
Qui non tenent ſumma caput?
Veri bonique fomitem & fontem Deum,
Quem nemo niſi in Chriſto videt?

Pulcherrimè in hanc ſententiam generatim diſputat Petrus Cluniac. l. 1. Epiſtol. 9. auocans Magiſtrum Petrum, à ſtudiis Humanæ Philoſophiæ, vt operam poneret in Chriſtiana doctrina & Chriſtum (quem vocat *Magiſtrum totius mundi ſchola præſidentem*,) deſertis vaniloquorum Ethnicæ ſapientiæ Magiſtrorum libris audiret.

Sed attingamus aliquos ex præcipuis, in particulari. Mercurium Triſmegiſtum, Phyſicorum omnium magiſtrum denominat Tertullianus lib. contra Valentin. c. 15. & fuiſſe inter ſeculi ſapientes omnium iudicio eminentiſſimum; compertum eſt ex S. Auguſtino l. de 5. hæreſibus cap. 3. & ex Lactantio l. 1. Inſtit. cap. 6. ac Cyrillo l. 1. in Iulia. *ſub finem.* Pleraque in eam rem proferre memini in Prologo Natur. Theologiæ num. 63. Hunc tamen tantum Magiſtrum, S. Auguſt. iudicio Cœleſtini Papæ Magiſter optimus, maximæ omninò inſipientiæ reuincit 8. Ciuit. cap. 23. & 24. monſtratque de numero eorum fuiſſe, quorum inſipiens cor eſt, obſcuratum; & dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.

Secundùm Mercurium, Pythagoras ab Ethnicis Magiſter eximius eſt habitus; ita vt dicat etiam Saluianus l. 1. de Prouid [Pythagoram tanquam Magiſtrum ſuum Philoſophia ipſa ſuſpexit.] Lymphatur verò in eius laudes Iamblicus in vita Pythagoræ, cum ait, Pythagoram datum eſſe à Deo, Deum ſub humana forma, Magiſtrum humani generis, ne nouitate perturbati homines, doctrinam eius refugerent. Huic tamen in ſpeciem adeò inſigni Magiſtro, Tertullianus præter labem affectatæ apud Tyrios tyrannidis, quam ei inurit cap. 46. Apolog. mendacitatem quoque, & periurium in ſuæ doctrinæ diuulgatione impingit lib. de Anima c. 28. veréque adeò delira, de ſe priùs Euphorbo prodidit, vt iure Lactantius l. 3. inſtit. c. 18. eum nominet, ſenem ineptum; móxque etiam [ſenem vanum, qui ſicut otioſæ aniculæ ſolent, fabulas tanquam infantibus credulis finxerit. Qui ſi benè ſenſiſſet de iis quibus hæc locutus eſt, ſi homines eos exiſtimaſſet, nunquam ſibi tam petulanter mentiendi licentiam vendicaſſet.] Itaque concludit Lactantius, deridendam eſſe hominis leuiſſimi vanitatem: addo etiam Magicam improbitatem. Nam fuiſſe Pythagoram, planum improbiſſimum, & Magum nefarium, S. Cyrillus teſtatur; ex quo id notare memini in Natur. Theologia d. 4. num. 279. & confirmat fuſiùs Franc. Picus lib. 1. Exam. vanit. doctr. Gent. cap. 2.

Platonem, poſt Pythagoram, venerata eſt tanquam Magiſtrum eximium, Ethnica ſapientia, vt dixerit ſanè S. Ambroſius l. 2. de Abrah. cap. 7. Platonem eſſe Philoſophiæ patrem. Altiùs etiam ac magnificentiùs, Philoſophorum

Deum nominauit Tullius. Ab Arnobio lib. 2. columen & ſublimis apex Philoſophorum, indigitatur. Profecto alia in hanc rem in prologo Natural. Theol. à num. 74. nec pauca Lipſius lib. 5. Manuduct. diſſert. 4. Quantæ tamen huius Magiſtri ſordes fuerint doctrinæ, doceo in Morali cum de amore. Tradit etiam accuratè Theodoretus, lib. 9. & 12. aduersùs Græcos.

Tandem ne per plures excurram, Ariſtoteles, Auerrois iudicio, finis humani intellectus, normáque & exemplar ingeniorum, miraculum hominis potiùs quàm homo habendus eſt. Nec hunc tamen, Magiſtrum optimum, aut cum Chriſto vllatenus componendum, admiſerit Sanus quiſpiam: cum conſtet, eum præterquàm quod inani ferè minutiloquio, laborat, vt ei ſæpè obiicit Tertullianus, non pauca etiam docuiſſe falſa, imo quædam quoque nefaria, & homine rationali indigna, nedum Philoſopho.

Itaque mirum non eſt, horum patriciorum Philoſophorum & Magiſtrorum primariorum diſcipulos, audito Chriſto, priores Magiſtros abieciſſe, & Chriſto ſe ſubieciſſe nouo modo erudiendos, & noua doctrina imbuendos. Quos eſſe piſces maris, perambulantes æquoris ſemitas, ſubiectos Chriſto à Patre, præter oues, & boues, & pecora campi, ideſt ſimplices Chriſtianos, piè omninò commentatur S. Auguſtinus in Pſal. 8. *ſub finem* Nec mirum. Horum namque Magiſtri anteriores, cum de terra eſſent, terrena locuti erant. At Chriſtus cœleſtis Magiſter, cuius cathedra cœlum eſt, (vt ait idem S. Auguſt. ſerm. 22. ex 40. nouis & ſerm. 123. de ſanctis *initio*, vbi eius cathedram in cœlo, ſcholam in terra ſtatuit: quod imitatus eſt S. Bernardus ſerm. 3. de S. Andrea;) tradebat cœleſtia; eóque modo tradebat, vt vel reluctantes pellicere, & quantumuis efferatos condocefaceret, ac cicuraret.

Solus Chriſtus, Magiſter.

891 Multum id quidem, vt Chriſtus præ omnibus, Magiſtri decus & ornamenta poſſideat, quod hactenus demonſtratum eſt. At. Rich. Victorinus Annot. 2. in Pſal. 118. *ſub finem, &* ante eum S. Auguſtinus etiam altius rem prouehit, eo libro quem de Magiſtro ſcripſit eo fine, (quod ipſe lib. 1. Retract. cap. 12. teſtatur,) vt doceret Magiſtrum non eſſe, qui docet hominem ſcientiam, niſi Deum ſecundùm illud etiam quod in Euangelio ſcriptum eſt, *vnus eſt magiſter veſter Chriſtus*. Libri illius cap. 14. ex eo probat, nullum reuera purum hominem, eſſe alterius hominis magiſtrum, quod hoc ſit Magiſtrum eſſe, infundere doctrinam. Hæc autem non aliter poſſit ab homine infundi, quàm propoſitione ordinata cogitationum ſuarum de re quapiam. Eas namque cogitationes cum exceperit auditor, & apud ſe conſiderauerit, veráſque eſſe ſuo Marte perſpexerit, doceri & diſcere dicitur. At hoc reuera non eſt doceri, & doctrinam haurire; ſed nudam terminorum notionem excipere, permiſſa deinde cura Auditoris ingenio vt circa illos terminos negotietur, & ſtatuat verè an ſecus de eorum nexu pronunciatum ſit ab eo qui Magiſter audit. Vt autem ipſum per ſe nexum terminorum, & certum de eis indicium auditori imprimat qui Magiſter dicitur, fieri humana arte non poteſt. Potuit autem à Chriſto effici, & verè effectum eſt: qui ideirco, in ſchola cordis alta & ſecreta docere dicitur. Hoc eſt vnde S. Auguſtinus cap. illo 14. eruit, quod ſolus Chriſtus ſit verè & propriè Magiſter. [At iſtas omnes (inquit) diſciplinas, quas ſe docere profitentur, ipſiúſque virtutis atque ſapientiæ cum verbis explicauerint, tum illi qui diſcipuli vocantur, vtrum vera dicta ſint, apud ſemetipſos conſiderant, interiorem ſcilicet illam veritatem pro viribus intuentes; Tunc ergo diſcunt. Et cùm vera dicta eſſe intus inuenerint, laudant, neſcientes non ſe Doctores potiùs laudare quàm doctos, ſi tamen & illi quod loquuntur ſciunt. Falluntur autem homines, vt eos qui non ſunt, magiſtros vocent; quia plerumque inter tempus locutionis & tempus cognitionis, nulla mora interponitur. Et quoniam poſt admonitionem ſermocinantis citò intus diſcunt, foris ſe ab eo qui admonuit, didiciſſe arbitrantur. Sed de tota vtilitate verborum, quæ ſi benè conſideretur non parua eſt, alias ſi Deus ſiuerit, requiremus. Nunc enim ne plus eis quàm oportet tribueremus, admonui te: vt iam non crederemus tantùm, ſed etiam intelligere inciperemus, quàm verè ſcriptum ſit auctoritate diuina, ne nobis quenquam Magiſtrum dicamus in terris, quòd vnus omnium magiſter in cœlis ſit.] Et inferiùs, Adeodatus collocutor, in libri clauſula, ſit profitetur eo ſe Auguſtini diſputatione prouectum vt hoc agnoſceret, à quo verè doceamur. [Ego verò didici admonitione verborum tuorum, nihil aliud verbis quàm admoneri hominem vt diſcat, & perparum eſſe quòd per locutionem aliquanta cogitatio loquentis apparet. Vtrum autem vera dicantur, eum docere ſolum, qui ſe intus habitare cùm foris loqueretur, admonuit.]

Quid quod, ne ipſam quidem terminorum expoſitorum perceptionem, præſtare diſcipulis poſſunt, qui *magiſtri* dicuntur?] Penè quotidie (inquit Philo l. de congreſſu) plena ſunt theatra & auditoria: & Philoſophi ſine reſpiratione de virtute copioſè verba faciunt. Sed quænam eſt horum ſermonum vtilitas? Cùm enim deberent attendere, auocantes animum, quidam de nauigatione ac negotiatione, quidam de agricultura & reditibus, quidam de honoribus & Republica, quidam de lucris ex opificiis, quidam de plectendis inimicis, quidam de amoribus, omnes de aliis rebus cogitant: vt quantum ad rem præſentem attinet, ſurdi ſint, corpore tamen occupantes ſuum locum; peregrinantes animo, & nihil differentes à ſtatuis ac imaginibus.] At hic Magiſter, attentos præſtare poteſt auditores, ſibique cum libet, certam apud eos audientiam facere. Pulchrè in hanc rem S. Thomas ſerm. in Dom. 22. poſt Pentec. qui eſt de Chriſti præcellenti magiſterio.

VSVS MVLTIPLEX
Doctrinæ de Chriſto Magiſtro.

I.

Gaudendum de tali Magiſtro, & ſtudendum ſub eo nauiter.

892 Habemus Chriſti Magiſtri præcellentiam, imo ſingularia & planè præcipua Magiſterij decora. Eſt in primis quod de tanto Magiſtro nobis diuinitùs conceſſo lætemur, vt monet Petrus Venerab. in calce ſermonis de Transfiguratione, verbis illis. [Gaude pretioſa portio creaturæ cœli: lætare quia non viluiſti in conſpectu Dei. Noli vltra ſequi viam erroris, à quo te reuocat præceptum doctoris. Eſto docilis auditor, quia perfectus eſt tibi datus præceptor. Ne contemnas tantum doctorem, ne experiaris ſui contemptus vltorem. Acquieſce in terra docente, vt conregnare poſſis in cælo ſedenti. Neque enim aliter ibi Regis obtinere poteris gloriam, niſi hîc audias Magiſtri doctrinam. Nam qui ibi Rex apparebit excelſus, hîc primùm apparuit Magiſter benignus. Magiſter apparuit, ſicut ipſe cœleſtis Magiſter diſcipulis ait; *Non vocemini Magiſtri, quia Magiſter veſter, vnus eſt Chriſtus*. Hunc tibi hodierna die Magiſtrum dedit Pater, quando de cœlis clamauit, *Ipſum audite*. Audite (inquit,) eum, vt filium meum; audite eum vt verè Deum; audite vt ſummum doctorem; audite eum vt vitæ largitorem. Audiſtis olim ſerpentem, & amiſiſtis Paradiſum; audite nunc Saluatorem, & poſſidete cœlum. Audiſtis hoſtem, & incurriſtis mortem; audite vitam, & redite ad vitam. Eſt enim vera vita, iſte filius meus, quia eſt vt eſt vt ego, & ipſe, verus Deus. Credidiſtis tunc illi falſam promittenti Diuinitatem, credite nunc iſti veram danti fœlicitatem. Audiſtis callidum deceptorem, audite benignum præceptorem.]

Ita planè, quoniam iuxta S. Ambroſium initio ſecundi de Virginibus, primus docendi ardor, nobilitas eſt Magiſtri, eſt quod incendamur cupiditate excipiendi doctrinam tanti Magiſtri, & in ea progreſſiones ſemper facere maiores, vt cum aderit tempus examinis, & repoſcetur nauati ſtudij ratio, non ſimus) vt ſic dicam,) probro, ei qui nos docuit, quantum quidem eſt ex nobis. Nam quamuis eius decus ſit vndecunque immarceſſibile, tamen non ſtat per diſcipulum ignauum & torpentem, qui Magiſtri corona eſſe debuerat, vt ſæpè loquitur Apoſtolus, quominùs Magiſter, nauus licet, & omnibus optimi Magiſtri muneribus exquiſitè erga diſcipulum perfunctus, ſuffundatur rubore, ob malè collocatam & perditam operam, nullo extante eius pretio. Exprobrantem malis ſuis diſcipulis Chriſtum, & quod non profecerint mera ſua culpa vrgentem, fusè inducit autor libri de malis Doctoribus, Et eſt profectò copioſa obiurgationis materia, non proficere ſub tali magiſtro, iuxta illa S. Chryſoſt. ho. 32. in Gen. *initio*. [Quomodò non fuerit abſurdiſſimum, quòd à pueru-lis noſtris quotidiè à ſcholis redeuntibus petimus, quid ampliùs diſcendo profecerint, & adiecerint (neque enim ſineremus eos fruſtra & abſque vtilitate in ſcholam ire, niſi fructum ampliorem inde conſecuturos videremus,) nos autem qui iuſtam ætatem habemus, & in ſpiritualibus ſcholis ſumus, non par illis ſtudium exhibemus, maximè cum hæc in lucrum & ſalutem animarum ſpectent?]

Itaque quod Pater, hunc doctorem mundo proponens in Baptiſmo & Transfiguratione, dixit, ipſum audiamus. Egregiam horum verborum ponderationem, ſubiicio ex Oratione S. Auguſtini de S. hæreſ. cap. 7. ſic enim habet. [*Et ecce vox de nube dicens*. Omnes audiamus, nemo aures claudat. Audiant Pagani iuriſores, audiant Iudæi perſecutores, audiant Manichæi phantaſmatum ſomniatores, audiant hæretici erronei litigatores, audiant & maximè audiant etiam Catholici, fideles Dei cultores. Iſti audiant vt inſtruantur, illi vt corrigantur: aut iſti audiant ne ſubducantur; illi ne puniantur. Quid dicit vox de nube?]

Et inferiùs. [Domine, audiamus quid dicis de filio tuo: *Hic eſt*, (inquit,) *filius meus*. Vide in terra hominis Filium, audi de cœlo Dei eſſe filium. Meus dilectus, in quo mihi benè complacui; Et quid aliud; *Ipſum audite*. Deo gratias. Intonuit præceptum Dei, & remotum eſt conſilium Petri. Gratias tibi Deus, gratias tibi vera & vna Trinitas, vna & trina veritas, trina & vna vnitas, gratias tibi Deus Pater, qui & Filiũ tuum oſtendiſti, & mihi doctorem dediſti. Recedat Sabellianus, recedat Arrianus, recedant cæteræ peſtes, cedat omnis iniqua doctrina. Doceat Deus, non iniquus Arrius: doceat Dei filius, non filij aduerſarius. Dic Domine meus Ieſu; doce, diſcam quod doceam.] Hoc vnuſquiſque noſtrum, alloquendo Magiſtrum optimum, dicat. Sic Magiſtro ſapientiſſimo audientes erimus, ſic eius doctrinam amplectendo fœliciter beabimur.

II.

Succenſendum ingratis ignauiſque Chriſti diſcipulis.

893 Quàm verò deterrima ſorte ij ſunt, qui adeò eximij Magiſtri documentis nihili factis, adamant potiùs peregrinam doctrinam, & contraria planè iis quæ ab eo traduntur à Magiſtris erroris & falſitatum propolis, cupidè hauriunt? [Scolarem Dei (ait Philo de ſacrif. Abelis & Caini) impoſſibile eſt tolerare præceptiunculis mortalium.] Quî igitur auidè, vt quos Dei ſapientiæ eruditum venit, mortalium peruerſa dogmata, & magiſterium erroris diuinos Chriſti Magiſterio anteponant? Vnde illud tam ardens ſtudium circa doctrinas dæmoniorum & ſæculi leges, eorum verò quæ a Chriſto tradita ſunt dogmatum, tanta conculcatio? Indicit Magiſter nequam pruriens auribus, à *Magiſtro Magiſtrorum iniquitatis*, edoctus; (ſic Satanam nominat Theodoretus Dialogo 3.) de ſuperbia, de carnis cura in deſideriis, de aceruandarum inutilium opum immenſo cumulo, lectiones: Auidè omnes in eas incumbunt, cum tamen ſint peſtiferæ, & in animæ certum exitium & mortem cedant. Sed Chriſti doctrinam ſubleuantem ani-

mas, & laborantium exoneratricem, torpent omnes, & vix eſt qui eam admittere inducat in animum. Et humanas quidem diſciplinas ita omnes capeſſimus, vt errorum contrariorum illicò pudeat, quamuis neque tanti ſint reuera, neque damnum ex eis exiſtat, niſi in hominum exiſtimatione. De erratis verò aduersùs leges cœleſtis diſciplinæ, pauci ſunt ſolliciti. Hanc eſſe maximam miſeriarum noſtrarum cauſam, S. Auguſtinus 1. Confeſſ. cap. 18. his verbis deplorat, ſtudia ſua iuuenilia, & quæ in eis peccarat, deſcribens. [Quid autem mirum quod in vanitates ita ferebar, & à te Deus meus ibam foras, quando mihi imitandi proponebantur homines, qui aliqua facta ſua non mala, ſi cum barbariſmo aut ſolœciſmo enuntiaret, reprehenſi confundebantur; Si autem libidines ſuas, integris & ritè conſequentibus verbis copioſè ornatéque narrarent, laudatè gloriabantur?] Rurſúſque paulò poſt. [Vide Domine Deus, & patienter vt vides, vide quomodò diligenter obſeruent filij hominum pacta literarum & ſyllabarum accepta à prioribus locutoribus, & à te accepta æterna pacta perpetuæ ſalutis, negligant: vt qui illa ſonorum vetera placita teneat aut doceat, ſi contra diſciplinam Grammaticam, ſine aſpiratione primæ ſyllabæ *ominem* dixerit, diſpliceat magis hominibus, quàm ſi contra tua præcepta hominem oderit cum ſit homo.] Egregiè quoque mox ibidem. [Cum homo eloquentiæ famam quærit aſtans ante hominem iudicem, circumſtante hominum multitudine, inimicum ſuum odio immaniſſimo inſectans, vigilantiſſimè cauet, ne per linguæ errorem dicat, *inter homines*, & ne per mentis furorem hominem auferat ex hominibus, non cauet?] Videndus inſuper lib. 2. doctor. Chriſt. cap. 13.

Simili ſenſu, in huiuſmodi non probos diſcipulos concitabatur Richardus Victorinus in Beniamino Minore cap. 46. ſic ſcribens de malè verecundantibus. [Qualis putas pudor eſt, erubeſcere paupertatem, erubeſcere humilitatem? Illud non pudet eos erubeſcere, ad quod docendum, non puduit cœleſtem magiſtrum de cœlo deſcendere. *Diſcite à me,* (inquit,) *quia mitis ſum & humilis corde.* At iſti è contra, magis abominantes quàm ſectantes humilitatem, multo ampliùs erubeſcunt habere ſordidam veſtem, quàm ſordidam mentem. Quàm multi hodie ſunt quos magis puderet in oratione feciſſe barbariſmum contra regulam Priſciani, quàm protuliſſe mendacium in ſuo ſermone contra regulam Chriſti? Sed quid hæc de iſtis loquimur, qui ſæpè ſua etiam crimina iactant; quandoquidem illi etiam qui ſpirituales videntur hunc pudorem haud facilè ſuperant? Sæpè dum in prædicationis officio proximorum vtilitati deſeruiunt, dum fortè contra ſuperbiam diſputant, contingit eos ſæpè ſuperbire, vnde conſtat eos contra ſuperbiam ſubtiliter diſſerere. Et ſi fortè inter loquendum (quod fieri ſolet,) breuem accentum producerent, magis eos fortaſſis puderet de vitio orationis, quàm de vitio elationis.]

III.

Virga diſciplinæ non refugienda.

894 Eſt præterea officij noſtri, docilem & patientem culturæ animum præbere. Nam interdum, vt virga diſciplinæ admoueatur neceſſe eſt, Et tunc plerúmque accidit, vt malè morans diſcipulus exacerbetur, & diſciplinam faſtidiat. [Ij non ſunt diſcentium mores, (ait Nyſſenus Orat. in ægrè ferentes reprehenſ.) neque obedientiâ diſcipulorum, ſed ſeditioſorum & pugnacium contentio. Puelli enim vicem diſcipulus ſubire debet, qui autem vel ſcientiam aliquam de externis deſiderauerit: qui verò pietatē meditatur, maiori cū acceſſione infans eſſe debet: præſertim cum etiam Dominus, illam ætatem veluti ad obedientiam paratam, ſuis ipſius laudibus ornauerit. Atqui puellus non inſurgit in characteres & lineamenta quæ præceptor in cera inſcripſerit, neque noua molitur elementa, liquid noui in literis licentia ſtolida attentans, ſed primam graphio in notis præceptoris manum exercet: nomina verò non alia ex elementis colligit, quàm ea quæ audiuit; ſed omni modo, ratione ac opera, magiſtri traditionem imitatur. Quòd ſi, quando negligentiùs quid egerit; cutiſque eius verberibus afficiatur, plagis contumax non efficitur, neque perfractis tabellis à magiſtro abit, ſed aliquandiu dolori amaras inſtillans lachrymas, diſciplinis adhæreſcit, veſſatúſque acrior in meditatione, non autem negligentior euadit. Aliàs rurſum ſi tanquam iuuenis ac nouus, parum rem curet, à cibis abſtinere iubetur & famis pœna propter ſocordiam damnatur: permanet verò in ludo, etiam ſolus, aliis ad prandium diſcedentibus pueris, præceptum religioſè obſeruans. Chriſtianus autem non ſic qui audiuit tamen, *Niſi conuertamini, & quaſi puelli fiatis, non intrabitis in regnum cælorum.*] Dicendum cum Auctore ſermonis de Bapriſmo, apud Cyprianum *ſub finem.* [Loquere magiſter bone libenter te audio, & cum aduerſaris mihi, etiam in plagis & doloribus intelligo diſciplinam: nec latet me, te docente ad ſiccandas corruptionum meatum putredines prodeſſe cauterium, & mundare cicatrices veteres ſal diſciplinæ tuæ, Euangelio ſuo medente infuſum.

IV.

Adhibenda ad examen, præparatio.

De examine ad finem prælectionum, & promotione ſubſecutura, locorumque congruentium diſtributione per hunc Magiſtrum, actum cum de iudicio, poſt Guilelmum Pariſienſem. Hic adduco Robertum de Sorbuna l. de Conſcientia cap. 10. ſic enim ſcribit poſtquam à cap. 7. contulit vltimum noſtrum examen, cum examine promouendorum ad gradus in Academiis. [Cancellarius non audit omnes qui licentiantur in propria perſona, ſed facit eos audiri ab aliquibus aliis Magiſtris. Multi autem benè reſpondent coram aliquibus ſimplicibus, qui malè reſponderent coram Cancellario, perterriti & ſtupefacti propter magnitudinem ſuæ ſapientiæ. Exemplum de Monacho qui erat electus in Abbatem & præſentatus fuit à ſuis Monachis

Guiardo Epiſcopo, qui voluit eum examinare, ſicut mox ſuus erat de omnibus. Non parcebat alicui;& dedit ei Miſſale, docens; verte in quacumque parte volueris: Et electus ſtupefactus & tremens, ſicut tremit folium ſuper arborem quando ventat fortiùs, vix potens tenere librum, dixit, ad quid vertetē in libro? Nihil ſcio in illo. Et dixit Epiſcopus, quod erat Miſſale in quo multoties legerat; non enim erant. Priora, aut Poſteriora, vel decretales, vel leges. Qui reſpondit, quod nec in Miſſali, nec in alio libro aliquod ſciret dicere, nec in ſuo *Pater noſter*. Quæſiuit Epiſcopus, quare: qui reſpondit, quod pro timore quem habebat de illo Epiſcopo pro magnitudine ſcientiæ ſuæ, cum eſſes vnus de maioribus de mūdo. Et rogauit Epiſcopū, vt iſtā gratiā ei faceret, quod faceret eū audiri ab aliquibus ſociis ſuis, quia meliùs ſe haberet coram ſociis Epiſcopi, quàm coram Epiſcopo. Quod conceſſit ei prædictus Epiſcopus. Sed ecce Deos in die iudicij, omnes ſingulariter examinabit in propria perſona, & in plena Vniuerſitate; nec alij committet, aliquo modo, cuiuſlibet ſit ſcientiæ. Ad ſcientiam cuius Dei, nulla eſt comparatio prædicti Epiſcopi, vel cuiuſcunque magni Clerici. Pſalmographus; *Sapientia eius non eſt numerus.* Et Ioannes: *Pater non iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio*, ideſt iudicium de omni. Iob: *Omnipotens ſingulorum cauſas diligenter intuetur.* Si ergo ita ſtupefactus fuit, & ita timuit Monachus coram prædictu Epiſcopo, quid faciemus in die iudicij, vbi non erit querela de Abbatia vna, ſed de regno Paradiſi, & patibulo Inferni, in quo nulla eſt redemptio.]

V.

Audiendi etiam, ſuffecti à Chriſto Magiſtri.

895 Cæterum quod Chriſtus ita per ſeipſum obuierit magiſterium de quo hactenus, vt tamen etiamnum doceat, & qui organa quæ ad id ſubmittit, audit; Chriſtum ipſum docentem audiat; tradit perpulchrè Origenes hom. 32. in Lucam *initio*. [Caue, (inquit agens de iis qui docentem Chriſtum audierāt,) ne beatos illos tantùm iudices, & te arbitreris priuatum eſſe doctrina. Si vera ſunt quæ ſcripta ſunt, non ſolùm tunc in congregationibus Iudæorum, ſed & hodie in hac congregatione Dominus loquitur: & non ſolùm in hac, ſed etiam in alio cœtu, & in toto orbe docet Ieſus, quætens organa per quæ doceat, Orate, vt me quoque, compoſitum ad canendum, aptúmque reperiat. Sicut enim quærit omnipotens Deus Prophetas, eo tempore quo prophetia mortales indigent, & inuenit; Verbi gratia, Eſaiam, Hieremiam, Ezechielem, Danielem; ſic quærit Deus organā per quæ doceat ſermonem ſuum, vel erudiat populos in Synagogis eorum, & glorificetur ab omnibus.]

Sic ergo Apoſtolos audiens, Chriſtum ipſum audit; ſicque vnus eſt magiſter noſter, quamuis verè dicatur S. Petrus *Magiſter inter Magiſtros* à Caſſiano lib 3. de Incarn. cap. 12. de eodem, & B. Paulo, ita S. Bern. ſermone 1. in eorum feſto. [Hi ſunt magiſtri noſtri, qui à Magiſtro omnium vias vitæ pleniùs didicerunt & docent nos vſque in hodiernum diem. Quid ergo docuerunt, vel docent nos Apoſtoli ſancti? Non piſcatoriam artem, non ſænofactoriam, vel quidquid huiuſmodi eſt? Non Platonem legere, non Ariſtotelis verſutias inuerſare, non ſemper diſcere, nunquam ad veritatis ſcientiam peruenire. Docuerunt me viuere. Putas parua res eſt, ſcirè viuere? Magnum aliquid, imo maximum eſt. Non viuit qui ſuperbia inflatur, qui luxuria ſordidatur, qui cæteris inficitur peſtibus; quoniam non eſt hoc viuere, ſed vitam confundere; & appropinquare vſque ad portas mortis. Bonam autem vitam ego puto, & mala pati, & bona facere, & ſic perſeuerare vſque ad mortem. Dicitur vulgo, quia *qui benè depaſcit, benè viuit*, ſed mentita eſt iniquitas ſibi: quia non benè viuit, niſi qui bonum facit.]

CAPVT IV.

Chriſtus ſol Iuſtitiæ, Lux mundi, Autor & conſummator fidei.

ET hic quoque titulus, ad Magiſterium pertinet. Cum enim ſit duplex docendi modus; vnus propoſitione doctrinæ voce, aut ſcripto; alter qui ad res mortales accommodatiſſimus eſt, exemplo & factis, par fuit Magiſtrum vndecumque perfectum, docendis bonos mores mortalibus diuinitus prouiſum, vtroque illo modo doctrinam ſuam expromere, quod & præſtitit. Et inde, ratione poſterioris modi docendi, denominatur *ſol Iuſtitiæ*, (nempe vniuerſalis, virtutes omnes comprehendentis;) & *lux mundi*. [Non vtique lux viſibilis, (ait S. Ambroſius Epiſt. 21. ſed animarum quæ in hoc mundo ſunt, intelligibilis claritudo, quibus ſe ſplendenti lumine rationabilis infundit prudentiæ, & vt prædicatur in Euangelio, incorporeæ virtutis inflammans vapore ſecreta mentium, animorúmque penetralia.] Eodem item referendum arbitror, quod Heb. 12. Chriſtus appellatur *autor & conſummator fidei*. Sed reguſtemus ſingula.

Chriſtum, exemplo quoque docere, congruentiſſimum.

896 Primùm, par fuiſſe eiuſmodi nobis iuſtitiæ Doctorem obtingere, qui factis & exemplo doceret, fusè confirmaui lib. 3. ſ. 1. cap. 1. agens de fine aduentus Chriſti ad nos docendos. In quam rem, longum & perpulchrum Lactantij aduersùs Ethnicos argumentum pro Chriſto doctore, Deo corporato, protuli, & communiui. Nunc addere poſſumus aliud argumentum ex illa Lactantij diſputatione lib. 5. inſtit. c. 18. vbi Lælium iuſtitiæ malè patrocinatum præfatus, quia caput ipſum fontémque iuſtitiæ non tenebat, ſubdit. [Nobis autem facilior eſt ipſa defenſio, quibus cœleſti beneficio familiaris eſt, ac penitùs nota iuſtitia eſt: quanquam illam non nomine ſed re nouimus. Nam Plato & Ariſtoteles, honeſta quadam voluntate iuſtitiam defendere cupierunt: effeciſſéntque aliquid, ſi conatus eorum bonus, ſi eloquentia, ſi virtutem ingenij diuinarúmque rerum doctrina iuuiſſet. Itaque

opus illorum inane atque inutile iacuit, nec cuiquam hominum perſuadere potuerunt, vt eorum præſcriptio viueret: quia fundamentum à cœlo diſciplina illa non habuit. Noſtrum opus certiùs ſit neceſſe eſt, quod Deus docuit. Illi enim depingebant verbis, & imaginabantur iuſtitiam quæ in conſpectu non erat: nec præſentibus exemplis confirmare poterant quæ diſſerebant. Reſponderi enim poſſet ab audientibus, non poſſe ita viui, ſicut illi ſua diſputatione præſcripſerant: adeò vt nulli adhuc extiterint, qui id genus vitæ ſequerentur. Nos autem non verbis modò, ſed etiam exemplis ex vero petitis, vera eſſe quæ à nobis dicuntur, oſtendimus.]

At non aliam præſertim ob cauſam oſtendimus, quàm quia præiuit Chriſtus exemplis, eiúſque nos veſtigia relegimus, & magna cum facilitate iiſdem inſiſtimus, Chriſto præeunte. Quod enim in S. Veneſlai rebus geſtis ſcriptum memini à Pubranio l. 4. hiſt. Bohem. huc non incommode aptauerim. Narrat ille Podiuinum ſancto Regi aſſiduum comitem, cum noctu, calceatus ipſe, præeuntem ad templa, Venceſlaum nudipedem, per loca niuibus & gelu rigentia ponè ſequeretur, frigore ambuſtum, ac propè rigentem pedes, calorem, illicò concepiſſe, cum primùm veſtigia præeuntis Venceſlai relegit; & eò loco pedem poſuit, quem nudæ S. Principis plantæ preſſiſſent. Hoc nobis quoque, in via virtutis, per hybernos quibuſcum hìc ſemper conflictamur rigores, & cœli inclementiam, vſu venit. Cùm primùm enim tendentibus per virtutum viam frigoris aſperitas, indéque obrepens torpor incommodat, recaleſcimus confeſtim & ad iter proſequendum alacritatem ac vigorem neceſſarium concipimus, vbi ſubit animum cogitatio, inſtitiſſe Chriſtum ea via, & qua incedendum eſſet, ſuis greſſibus iter ſignaſſe, factum exemplis viæ ducem, & caloris conciliatorem; cum ea ratione, tum maximè per interna virtutis ſubminiſtrationem. Et hac ratione S. Hieronymus cap. 38. Iob, perpulchrè de Chriſto exponit illud, *Nunquid ingreſſus es theſauros niuis, aut theſauros grandinis aſpexiſti.* Sic enim habet. [Poſuit Dominus de aduentu ſuo in carne, hoc dixiſſe, quo vt ignis æternus & ignis cœli, igniſque diuinus, per quem omnes creaturæ rationabiles concaleſcunt, dignatus eſt ad terram deſcendere: qui velut ad niueam regionem, & frigidam mundi huius, atque inſtar grandinis nimio infidelitatis frigore duratam, exclamauit & dixit; *Ignem veni mittere in terram.* Proinde huiuſcemodi humanorum cordium theſauros, obliuione videlicet Dei ſui frigidiſſimus, ingreſſum ſe profitetur, vt expulſo perfidiæ frigore, delectione eius flagrarent & dicerent; *Concaluit cor meum intra ſe, & in meditatione mea exardeſcet ignis.*];

Reipſa Chriſtus, exemplo docuit ſanctitatem.

897 Par itaque fuiſſe, Chriſtum exemplo nobis ad omnem iuſtitiam & virtutem prælucere, ratum eſto. Id verò Chriſtum reipſa præſtitiſſe, (vt prætereà addebam,) cùm vniuerſa Chriſti vita attentiùs perpenſa demonſtrat, tum Patres perſæpè obſeruant. S. Baſilius egregiè id tradit in Pſalm. 33. ad illud, *iſte pauper clamauit.* Præmiſſo enim alio ſenſu verborum illorum, ſubdit. [Poteſt hic ſermo, & ad Chriſtum referri, qui cum natura diues eſſet, propterea quòd omnia quæ Patris ſunt, ipſius ſunt; *Propter nos, pauper factus eſt, vt nos eius paupertate diuites eſſemus.* Omnis enim actionis quæ nos ad beatam vitam perducit, autor ipſe primus Dominus fuit, ſeſe diſcentibus exemplum præbens. Ad eas recurre, quas beatitudines nominauit; his ſingulis ſedulò expenſis, inuenies ſui ſermonis doctrinam, ipſo anteuertiſſe opere, *Beati mites.* Quoniam igitur modo hanc manſuetudinem didicerimus? *Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Beati pacifici.* Qui nobis pacis bonum oſtendet. Ipſe pacificus qui pacem fecit & conciliauit duos in vnum nouum hominem, & pacificauit per ſanguinem crucis ſuæ, omnia ſiue quæ in cœlo, ſiue quæ in terris ſunt. *Beati pauperes.* Ipſe pauper vixit, ſéque aſſumpta ſeruili forma exinaniuit, vt nos omnes ex eius plenitudine gratiam pro gratia accipiamus.]

Magnificè planè idem tradit S. Auguſtinus l. de vera Relig. cap. 16. [Cum omnibus modis, (inquit,) medeatur animis Deus, pro temporum opportunitatibus, quæ mira ſapientia eius ordinantur, de quibus aut non eſt tractandum, aut inter pios perfectóſque tractandum eſt, nullo modo beneficentiùs conſuluit generi humano, quam cum ipſa ſapientia Dei, id eſt vnicus filius conſubſtantialis Patri & coæternus, totum hominem ſuſcipere dignatus eſt, & Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Ita enim demonſtrauit carnalibus, & non valentibus intueri mente veritatem, corporeiſque ſenſibus deditis, quàm excelſum locum inter creaturas habeat humana natura; quòd non ſolùm viſibiliter, nam id poterat & in aliquo æthereo corpore ad noſtrorum aſpectuum tolerantiam temperato, ſed etiam hominibus in vero homine apparuit.] Et paulò poſt, monſtrans in particulari quibus in rebus Chriſtus, exemplum ſobriè, & iuſtè, & piè viuendi præbuerit, ſic ſcribit. [Satellites voluptatum, diuitias perniciosè populi appetebant: Pauper eſſe voluit. Honoribus & imperiis inhiabant! Rex fieri noluit. Carnales filios magnum bonum putabant: Tale coniugium prolémque contempſit. Contumelias ſuperbiſſimè horrebant: Omne genus contumeliarum ſuſtinuit. Iniurias intolerabiles eſſe arbitrabantur: Quæ maior iniuria, quam iuſtum innocentémque damnari? Dolores corporis execrabantur; Flagellatus atque cruciatus eſt. Mori metuebant! Morte mulctatus eſt. Ignominioſiſſimum mortis genus crucem putabant: Crucifixus eſt. Omnia quæ habere cupientes non rectè viuebamus, carendo vilia fecit. Omnia quæ vitare cupientes a ſtudio deuiabamus veritatis, perpetiendo deiecit. Non enim vllum peccatum committi poteſt niſi dum appetuntur ea quæ ille contempſit, aut fugiuntur quæ ille ſuſtinuit. Tota itaque vita eius in terris per hominem quem ſuſcipere dignatus eſt, diſciplina morum fuit.]

Nemina

Nominatímque patientiam, & maximè humilitatem.

898 Sigillatim, iu patientia & fortitudine tolerandi, voluiſſe Chriſtum, uou verbo tantùm, ſed & exemplo nos docere, aperit in Pſalmum 63. ac Epiſt. 120. cap. 10. & 11. & benè Laurentius Iuſtinianus, in Ligno vitæ Tract. de patientia cap. 5. in fine. Fulgentius optimè ſerm. de Martyribus tractans illud, *qui ſeminant in lachrymis*, quod ſic enucleat. [Vbi ſeminant in lachrymis, niſi iuxta arborem crucis, vbi eſt fons proximus Saluatoris? Inde de latere eius ſanguinis guttæ ſtillarunt, & pluuia cruoris & aquæ ſeminata eſt, tolerantiæ confeſſorum. De ipſo ligno viuentis, iuxta fontem ſanguinis, plantata Virginitas floruit caſtitatis: iude plantata Martyrum tolerantia, cœpit ſemiuis ſui germina colligere purpurata. Nam vnde Martyres tolerant, niſi per Dominicam crucem? Vnde Martyres, iu quorum cordibus lex Dei eſt, maledictiones non timent hominum, niſi quia Chriſtus Dominus pertulit patienter improperia Iudæorum? Vnde Martyres carcerum cuſtodias delectabat intrare, niſi quia Dominus ductus eſt ad prætorium Principis Caiphæ, & nocturnum crudelis prætorij carcerem non dedignatus eſt ſuſtinere; ſed dicebat: *Traditus ſum, & non egrediebar?* Vnde Martyres de catenis & vinculis ferreis non curabant, niſi quia Chriſtus Dominus teneri & & alligari paſſus eſt à Iudæis, quia catenas mortis diſrupit à mortuis iam ſepultus; quid dixit eis. *Qui in vinculis ſunt, exite, & qui in tenebris ſunt, vt videant lumen*; & qui dixi Lazaro poſt quatriduum iam ſepulto; *prodi foras?* Traditus non egrediebatur foras, quia erat liber intùs & foris. Inde Martyres alapas non horruerunt, quia Chriſtus maxillas ſuas ad alapas præbuit impiorũ. Inde non nocuit Martyribus, infuſa aceti vel ſinapis acerrima violentia, quia acetum & fel Chriſti deguſtauerunt labia. non tali digna potatione à pincernis impiis, quibus *rupit petram & fluxerunt aquæ, & potauit eos ſicut in abyſſo multa.* Vnde Martyres nudati ſuſtinuerunt, flagellati non fleuerunt, niſi quia Dominus nudatus eſt & flagellatus atque præcinctus ſub Pilato iudice, de quo ipſe iudicium veniet iudicare? Vnde equuleis appoſiti cum vngulis ſulcarentur, apportati dulciſſimis decantationibus laborem faciebant cum pudore tortoribus, niſi quia crucem Chriſtus Dominus aſcendi, inimicos non accuſauit, pro ſua iniuria non defleuit, ſed inimicis veniam poſtulauit, pio cantico pſallens in ligno; *Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt?* Iſta ergo ſeminatio ſanguinis Chriſti, fecit ſemina Martyrum pullulare in campo matris Eccleſiæ.]

Tandem S. Bernardus ſerm. 22. in Cant. *ſub finem*;] Fruſtra huius ſeculi ſapientes, de quatuor virtutibus tam multa diſputauerunt, quas tamen apprehendere omninò nequiuerunt, cùm illum neſcierint, qui factus eſt nobis à Deo ſapientia docens prudentiam, & iuſtitia delicta donans, & ſanctificatio in exemplum temperantiæ continenter viuens, & redemptio in exemplum patientiæ fortiter moriens.] Et mox. [Quid vobis cum virtutibus, qui Dei virtutem Chriſtum ignoratis? Vbinam quæſo vera prudentia, niſi in Chriſti doctrina? Vnde vera iuſtitia, niſi de Chriſti miſericordia? Vbi vera temperantia, niſi in Chriſti vita? Vbi vera fortitudo, niſi in Chriſti paſſione? Soli ergo qui eius doctrina imbuti ſunt, prudentes dicendi ſunt: ſoli iuſti, qui de eius miſericordia veniam peccatorum conſecuti ſunt: ſoli temperantes, qui eius vitam imitari ſtudent: ſoli fortes, qui eius patientiæ documenta fortiter in aduerſis tenent. In caſſum proinde quis laborat in acquiſitione virtutum, ſi aliunde eas ſperandas putat quàm à Domino virtutum, cuius doctrina, ſeminarium prudentiæ: cuius miſericordia, opus iuſtitiæ: cuius vita, ſpeculum temperantiæ, cuius mors, inſigne eſt fortitudinis.]

899 Sed quod omnium maximè neceſſaria ſit humano generi humilitas, quandoquidem per ſuperbiam cecidimus cui humilitate Dei hominis, & noſtrorum humilium operum eius exemplo perficiendorum medendum fuit; eo præſertim exempla Chriſti collimaſſe S. Auguſtinus præclarè proſequitur hom. 34. & 50. Exhibeo plagulam duntaxat prolixæ in eam rem diſputationis, qua illud Chriſti monitum explanat, *Venite ad me omnes qui laboratis.* Ea igitur verba ſic gloſſat. [Sarcina vobis, tumor veſter eſt. *Venite ad me omnes qui laboratis & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos & diſcite à me.* Clamat magiſter Angelorum, clamat Verbum Dei, quo rationales omnes mentes ſine defectu paſcuntur. Cibus reficiens & integer permanens, clamat & dicit, *Diſcite à me.* Exaudiat populus dicentem, *Diſcite à me.* Reſpondeat, Quid diſcimus à te? A magno enim artifice, neſcio quid audituri ſumus, cùm dicit. *Diſcite à me.* Quis eſt qui dicit, *Diſcite à me?* Qui formauit terram, qui diuiſit mare & aridam, qui creauit volatilia, qui creauit animalia terrena, qui creauit omnia natantia, qui poſuit in cœlo ſydera, qui diſtinxit diem & noctem, qui formauit ipſum firmamentum, qui lucem à tenebris ſeparauit; ipſe dicit, *Diſcite à me.* Nunquid fortè hoc nobis dicturus eſt, vt iſta cum illo faciamus? Quis hoc poteſt? Solus Dei facit. Noli, (inquit,) timere, non te onero. Hoc à me diſce quod propter te factus ſum. *Diſcite à me*, (inquit,) non formare terram, quæ per me facta eſt: nec illa quidem dico diſcatis, quæ quibuſdam donaui quibus volui, uon omnibus; ſuſcitare mortuos, illuminare cæcos aperire aures ſurdorum; nec iſta pro magno velitis diſcere à me. Gauiſi diſcipuli & exultãtes, redierunt dicẽtes. *Ecce in nomine tuo & Dæmonia nobis ſubiecta ſunt*, Ait illis Ieſu. *Nolite in hoc gaudere, quia Dæmonia vobis ſubiecta ſunt: gaudete potiùs, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlo.* Quibus voluit donauit expellere Dæmonia, donauit quibus voluit mortuos ſuſcitare. Sic ergo dedit cuidam mortuos ſuſcitare, alij dedit diſputare, omnibus tamen quid dedit? *Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde.* Fratres mei, tota medicina noſtra iſta eſt, *Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde.*]

Vides cur præſertim Chriſti magiſterium per exempla, in exercendis illuſtriſſimis humilitatis actibus ſit verſatum. Ita enim ferebat ſumma neceſſitas noſtra, quam omnis illa exemplorum Chriſti exhibitio ſpectabat. Sicut ergo tota ægritudo & morboſitas noſtra per ſuperbiam fuit, ita humilitatis præſertim illuſtriſſimis ſpeciminibus propoſitis, curandi fuimus. De quo

rurſus

rurſus idem Auguſtinus lib. de Catechiz. rud. capite 22. bis præter cætera. [Omnia ergo bona terrena, contempſit homo factus, Dominus Chriſtus, vt contemnenda monſtraret; & omnia terrena mala ſuſtinuit, quæ ſuſtinenda præcipiebat: vt neque in illis quæreretur fœlicitas, neque in iſtis infelicitas timeretur. Natus enim de matre, quæ quamuis à viro intacta co nceperit, ſemperque intacta permanſerit, virgo concipiens, virgo pariens, virgo moriens, tamen fabro deſponſata erat, omnem typhum carnalis nobilitatis extinxit. Natus etiam in ciuitate Bethleem, quæ inter omnes Iudææ ciuitates ita erat exigua, vt hodiéque villa appelletur, noluit quemquam de cuiuſquam terrenæ ciuitatis ſublimitate gloriari. Pauper etiam factus eſt, cuius ſunt omnia, & per quem creata ſunt omnia, ne quiſquam cum in eum crederet, de terrenis diuitiis auderet extolli. Noluit Rex ab hominibus fieri, quia humilitatis oſtendebat viam miſeris, quos ab eo ſuperbia ſeparauerat; quamuis ſempiternum eius regnum, vniuerſa creatura teſtetur. Eſuriuit qui omnes paſcit; ſitiuit per quem creatur omnis potus, & qui ſpiritualiter panis eſt eſurientium, fons eſt ſitientium. Ab itinere terreſtri fatigatus eſt, qui ſeipſum nobis viam fecit in cœlum. Velut obmutuit & obſurduit coram conuinciantibus, per quem mutus locutus eſt, & ſurdus audiuit: vinctus eſt, qui nos de infirmitatum vinculis ſoluit: flagellatus eſt, qui omnium dolorum flagella de hominum corporibus expulit: crucifixus eſt, qui cruciatus noſtros finiuit: mortuus eſt, qui mortuos ſuſcitauit. Sed & reſurrexit nunquam moriturus, ne ab illo quiſquam ſic diſceret mortem contemnere, quaſi nunquam victurus.]

Chriſtum à præſtitis totius ſanctimoniæ exemplis, dictum, Solem Iuſtitiæ, monſtratur, præſuppoſitis pluſculis de Chriſto Sole.

900 Sequitur monſtrandum, ex hac omnis virtutis exemplorum expreſſione in Chriſto, nomen illi, *Solis iuſtitiæ, & lucis mundi*, inditum eſſe. Hæc enim eſſe in Scripturis Chriſti nomina, nemo in eis adeò hoſpes eſt vt ignoret. Sic apud Malachiam c. 4. Spondet Deus timentibus nomen ſuum, exoriturum ſolem Iuſtitiæ, ſub cuius pennis eſt ſanitas; ideſt interprete. D. Auguſtino, à cuius pennis ſeu radiis, non ſit timendum capiti, vt experimur accidere in Sole corporeo; quin potiùs cuius pennæ ſanitatem conferant. In eum Malachiæ locum Auguſtinus de Quiros, alias Scripturas in eum ſenſum addenſat, itémque Sol Maior in præclara Solis & Chriſti comparatione, quam inſtituit in illa verba Cant. 1. *decolorauit me ſol.* Ipſa Chriſti Conceptio, Solis fuit delapſus, à ſigno Leonis ad ſignum Virginis, vt huc quoque aptemus Aſtrologicas picturas. Chriſti exortus temporalis, fuit tanquam Solis noui, ita vt neſcientes prophetarent, Ethnici illi quos S. Leo ſerm. 2. de Chriſti natiu. *ſub finem* & S. Aug. ſerm. 61. de diuerſ. c. 1. referunt in die Natalis Chriſti celebraſſe feſtum Solis noui, ea die exorti. Ex quorum vſo manarat apud vulgus Chriſtianorum, vt diem Domini Natalem, feſtum Solis noui appellarent, vt ſcribit S. Ambroſius ſerm. 10. Dixiſſet eis tunc iure quiſpiam; Quod ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis. Verè enim Sol nouus ea die ortus eſt, in tenebris lumen rectis, miſericors & miſerator & iuſtus. Naſcente Auguſto, Solem è coniugis vtero prodeuntem, viſus eſt videre Pater, vt ex antiquioribus ait Conſtantinus Manaſſes in Annal. num. 72. Hoc de Auguſto fabuloſum, vel ad gratiam captandam excogitatum, eſt de Chriſto veriſſimum. Quod autem Ægyptij apud Photium Cod. 242. fabulantur ſolem ex matris vtero prodiiſſe, indice ſilentij digito labiis adhærente; quomodò etiam Orum, & poſtea Heraïſcum aiunt natum, veriſſimè & citra fabulam hîc locum habet, vbi verbum Dei Infans eſt.

In eo Solis noſtri exortu, iuxta B. Gregorij interpretationem 29. Mor. c. 1. locum habuit, quod dixit Iobum interrogans Deus, *nunquid poſt ortum tuum præcepiſti diluculo, & oſtendiſti auroræ locum ſuum.* Verè enim Chriſto oriente diluculum pariter ortum eſt, iuxta illud Oſeæ 6. quod vtraque Gloſſa de Chriſti Natiuitate accipit, *quaſi diluculum præparatus eſt egreſſus eius.* Ortum igitur eſt diluculum depulſa nocte, quam Idololatriæ fuiſſe imaginem docet Lactantius 2. inſtit. c. 10. *ſub finem*, & ſolius veri Dei, tanquam Solis tunc apparentis, perſtrictis non plenis & frigidis luminibus quæ illhuc vſque micuerant, exortu ceſſauit. Illhuc vſque ſanè, præter Idololatriam, horrenda aliorum peccatorum tenebræ, (& eſt peccatum, quod S. Chryſoſtomus hom. 4. in Ioann. *ſub finem*, benè conſiderat, prototypum tenebrarum,) orbem vniuerſum occupauerant. Omnes beſtiæ ſyluæ, per eam noctem ac tenebras, pertranſibant. Chriſto autem Sole, orto, in ſua ſe latibula abdere ſunt adactæ. Sic enim eum Pſaltis locum, ad Chriſtum accommodat S. Gregorius 27. Mor. c. 19. qui item lib. 5. eiuſdem operis c. 37. ait Patres veteris Teſtamenti vocari *abortiuos*, quia concepti non viderunt lucem, ſiue Solem Chriſtum, & quia de tenebris ad tenebras inferni transferebantur, vt proportione de damnatis philoſophatur, autor libri tertij in Iob, apud Origenem *in fine*. Non ergo viderunt Solem, qui fecit hunc Solem vt loquitur S. Auguſtinus ſerm. 25. de ſanctis *in fine*. Hic eſt Sol, quem impij vt Sap. 5. habetur, expoſtulabunt à ſe non fuiſſe viſum, cum errarent à via veritatis. Et idem ipſe eſt Sol, vt exponit D. Aug. in Pſal. 57. de quo dictum ibi eſt, *ſupercecidit ignis, & non viderunt ſolem:* quia nimirum vincente impios concupiſcentia carnis, & excitato inde fumo, ſolem non viderunt; non illum quem vident nobiſcum muſcæ & pecora, ſed Solem Iuſtitiæ Chriſtum.

Plenè de hac Chriſti denominatione, Anaſt. 4. Hexaëm, & Berengoſius initio Tractatus de luce viſibili, & inuiſibili, itémque iam olim Origenes Tomo 1. in Ioann. ad illud *In principio erat Verbum*, inter explicandum varia Chriſti nomina, obſeruans Chriſtum in variis ſcripturis, modò denominari lucem hominum, modo lucem veram in tenebris lucentem & à tenebris non comprehenſam, modò lucem gentium. Et cum lux mundi ſub ſenſum cadens ſit Sol, idem cenſet eſſe Chriſtum dici lucem mundi, ac dici Solem mundi, non ſenſibilis, ſed intelligibilis. [Seruator noſter (inquit,) illuceſcens his qui rationis ſunt capaces, præſtantiſſimis animarum

eorum

videre, & non viderunt? Quære? niſi quia nox eorum partibus, vt ipſorum mens propria aſpectabilia cernat, intelligibilis mundi lux eſt. Nimirum animarum rationis capacium in hoc mundo ſenſibile exiſtentium, & ſi quid præter hæc mundum complet: & hoc Seruator noſter eſſe nos docet. Fortaſsè ipſe, illius præcellens præſtantiſſimáque pars exiſtens, vt ita dicam, Sol qui facit diem Domini magnum, cuius diei cauſa ad eos dicit, qui lucis ſuæ participes erant, *Operamini dum dies eſt, veniet nox, quando nullus poteſt operari: quandiu ſum in mundo, lux ſum mundi.*]

Nox ante Chriſtum Solem; Eccleſia ad eum, vt Luna.

901 Et idcircò mundus ante Chriſtum erat in veſpere, ait S. Ambroſius lib. 1. de Abrab. cap. 6. [Veſper (inquit,) erat antequàm Chriſtus veniret: quia totus erat mundus in tenebris. Veſper erat omnibus, quos immanium delictorum ſqualor tenebroſus vrgebat. Venit Dominus Ieſus, redemit ſanguine ſuo mundum, lucem attulit. Idem habet Anaſtaſius Sinaita lib. 1. in Hexaëm: tractans terram incompoſitam & inuiſibilem, creatione ſolis myſtici illuſtratam. Concinnè quoque illud in hanc rem legitur apud S. Athanaſium in fragmento de Sabathorum obſeruatione. [Cum creaturam intra ſex dies conditam renouatione interpolaſſet; diem illam (dominicam) huic inſtaurationi conſecratam voluit, quam in Pſalmo Spiritus prænunciat. *Hæc eſt dies quam fecit Dominus*; Solis enim inſtar Deus exoritur, illuſtrans vniuscuiuſque animum. Quocirca & in ſalutifera paſſione non apparuit Sol, indicans finem prioris creaturæ adeſſe, & principium alterius ſuperuenire, quæ diluculum ſuum & exortum in Saluatore conſecuta eſt. Hanc cum vidiſſet Propheta, ita locutus eſt. *Ecce vir, oriens illi cognomen.* Ac rurſum. *Vobis timentibus eum, exorietur Sol iuſtitiæ.* Non enim omnium hæc dies eſt, ſed eorum qui mortui ſunt, peccato & viuunt Deo.

Addit inſuper Origenes Tomo illo 1. in Ioan. Eccleſiam, & Apoſtolos, ſanctóſque omnes, non ſecus ſe habere ad hunc Solem, quàm ſe habeant Luna & aſtra ad Solem corporeum, à quo omnem lucem ſuam repetunt: ita vt eo non allucente, ſint in tenebris. In quam comparationem multa præclarè tradit hom. 1. in Geneſ. exponens productionem luminarium. Inſigniter item in eam rem diſſerit S. Auguſtinus in Pſal. 10. tractans illud, *vt ſagittent in obſcuro rectos corde.* Ipſe legit *vt ſagittent in obſcura Luna rectos corde*; & Lunam interpretatur Eccleſiam; ſiue quod ex parte lucet & ex parte obſcura eſt, vt aliqui quos ibi refert de Luna materiali opinantur: ſiue quod Luna, lumine proprio omnino carens, à Sole mutuum lumen accipiat. [Qua ratione Luna intelligitur Eccleſia? (ait ibi S. Auguſtinus.) Quod ſuum lumen non habeat ſed ab Vnigenito Dei Filio, qui multis locis in Sanctis Scripturis Sol allegoricè appellatus eſt, illuſtretur. Quem neſcientes, & cernere non valentes Hæretici quidam, ad iſtum ſolem corporeum & viſibilem, quod commune lumen eſt, oculis carnis hominum atque muſcarum ſenſus ſimplicium conantur auertere, & nonnullorum auertunt.] Significat Manichæos de quibus tract. 34. in Ioann. *initio*, & Cyrillus Catech. 6. illud inſanum commentum memorant, cenſuiſſe illos Chriſtum eſſe Solem hunc corporeum, quem conſpiciunt & pecora; & in illud abſurdum deductos eſſe, ex Scripturis quæ Chriſtum ſolem denominant; quod tamen de ſole intelligibili & vt ex aliis Scripturis diximus, de ſole Iuſtitiæ, fuerat accipiendum. Huc facit, quod varios Lunæ ad ſolem comparatæ ſtatus, ad multiplicem Eccleſiæ ſtatum ſic accommodat Petrus Bleſenſis Epiſt. 8. *ſub initium.* [Varios militantis Eccleſiæ ſtatus, quia frequenter in ſacro eloquio per Lunam ſolet Eccleſia præſens intelligi; quaſdã proprietates Lunaris excurſus, Eccleſię coaptiui. Sicut enim in Aſtrologia Martiani Luna in ſua nouitate *minoides* dicitur: in augmẽto, cùm iã ad medium creuit *diatomos*: cùm accedit ad circulum, dicitur *amphicyrtos*: cum verò in plenitudine ſua tota eſt ſerena, *panſelenos*: Sic Dei Eccleſia, quæ Lunari exemplo lumen ſuum mendicat à Sole iuſtitiæ, in Abel & Patriarchis *minoides*; in tempore Prophetarum *diatomos*: in aduentu Chriſti, *amphicyrtos*: in eius reſurrectione & fidei confirmatione ſatis tolerabiliter poterat *panſelenos* nuncupari: Quod enim Eccleſia perfecta, & perfectè ordinata tunc demum fuit, quando Chriſtus cœlos aſcendit, Propheta ſatis expreſsè exemplo conſimili manifeſtat. *Eleuatus eſt*, (inquit) *Sol, & Luna ſtetit in ordine ſuo*; ideſt, aſcendit Chriſtus & Eccleſiam in ordine ſanctitatis per Apoſtolos ſtabiliuit.]

Chriſtus eſt orbi myſtico, in dies, tempora, & annos.

902 Sunt nobis hic Sol, & hæc Luna, in dies, tempora, & annos, vt pulchrè tradit Berengeſius, *ſub initium* operis de luce viſibili. Quomodò autem receſſu vel appulſu Solis Chriſti, omnes mundi intelligibilis tempeſtates, extiterint, attigi exponens quomodò Chriſtus dicatur *noua creatura*, Idem fusè proſequitur Nicetas ad orat. 42. Nazianzeni. Non tamen quærenda ab hoc Sole, anni tempeſtas hyemalis, hæc enim abiit. Itaque Bernardus ſerm. 33. in Cant. dictum ſuum corrigit, quo hyemem quoque ab iſto Sole factam admiſerat. Cæteras tempeſtates, ab eo in cœlo procreandas, perpulchrè tradit. In cœlo tamen non fore nobis hunc Solem in dies noctibus interpolatos, & menſes ac annos, ſed iugem ibi fore ac plenam nec vnquam ad occaſum declinaturam meridiem, ad quam per progreſſiones lucis in hac vita creſcentis vſque ad perfectam diem, ab aurora concepti Chriſti deuentum ſit, ſic proſequitur idem S. Bernardus. [Quæſo, *indica mihi vbi paſcas, vbi cubes in meridie*, hoc eſt, tota die. Etenim illa meridies tota eſt dies, & ipſa neſciens veſperam. Et ideò *melior dies illa in atriis tuis, ſuper millia*, quia neſcit occaſum. At matutinum forſitan habuit, cum primùm videlicet, dies ſanctificatus illuxit nobis, per viſcera vtique miſericordiæ Dei noſtri, in quibus viſitauit nos oriens ex alto. Verè tunc ſuſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio templi tui, cum in medio vmbræ mortis, exortus matutini lux orta eſt nobis, & manè vidimus gloriam Domini. Quanti Reges, & Prophetæ voluerũt

erat, & necdum venerat illum expectatum mane, cui fuerat repromiſſa miſericordia? Vnde & orabat qui dicens, *Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam, quia in te ſperaui.* Fuit namque quædam huius aurora diei, ex quo Sol Iuſtitiæ per Archangelum Gabrielem nunciatus eſt, & Virgo Deum in vtero de Spiritu ſancto concepit, & peperit virgo: ac deinceps quoad in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Nam vſque adeò per totum id temporis lux puſilla & tanquam lux tenera Aurore apparuit, vt diem eſſe interim apud homines, penè vniuerſitas ignoraret. Denique ſi cognuiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Et vtique paucis ipſis diſcipulis dicebator, *Adhuc modicum lumen in vobis eſt*; eo quod aurora eſſet & initium, vel potiùs indicium diei, dum ſol adhuc abſconderet radios ſuos, & minimè eos ſpargeret ſuper terram. Paulus quoque dicebat Quoniam *nox præceßit, dies autem appropinquauit*; Significant eſſe tunc adhuc adeò modicum lumẽ, vt propinquaſſe quàm veniſſe diem, dicere maluerit. Quando autem hoc dicebat? Profectò quando ſol reuerſus ab inferis, iam ſe ad alta cœli ſuſtulerat. Quanto magis cum adhuc ſimilitudo carnis peccati, inſtar denſæ nubis operiret auroram, iuxta omnes nimirum noſtri corporis paſſiones, ita vt neque amara mors, nec crux proboſa defuerit: quanto magis, inquam, tunc exigua tenuiſque admodùm lux fuit, & quæ de auroræ magis quàm de Solis prodire præſentia videretur? Erat ergo aurora, & ipſa ſubobſcura ſatis, tota illa Chriſti conuerſatio ſuper terram, vſque dum occumben· & rurſum exoriens, ſolaris ſuæ præſentiæ lumine clariore fugauit auroram, & manè facto, abſorpta eſt nox in victoria. Denique habes: *Et valdè mane vna ſabbatorum, veniunt ad monumentum orto iam ſole.* An non manc fuit, quando ortus eſt Sol? attulit autem nouum de reſurrectione decorem, & ſereniorem ſolito lucem: quoniam etſi noueramus eum ſecundùm carnem, ſed nunc iam non nouimus. Et ſcriptum in Propheta; *Decorem induit, induit fortitudinem & præcinxit ſe*, quod carnis infirma, tanquam nubila quædam excuſſerit, ſtolam gloriæ induens. Sanè ex tunc eleuatus eſt Sol, & ſenſim demum diffundens ſuos radios ſuper terram, cœpit paulatim vbique clarior apparere, Feruidiórque ſentiri. Verùm quantumlibet incaleſcat, & inualeſcat, multiplicet & dilatet radios ſuos ſuper omnem huius noſtræ mortalitatis curriculum, (erit enim nobiſcum vſque ad conſummationem ſeculi,) non tamen ad meridianum perueniet lumen, nec in illa ſui plenitudine videbitur modò, in qua videndus eſt poſtea, ab his duntaxat quos hac viſione ipſe dignabitur. O verè meredies, plenitudo feruoris & lucis, ſolis ſtatio vmbrarum exterminario, deſiccatio palodum, fœtorum depulſio. O perenne ſolſtitium, quando iam non inclinabitur dies; ô lumen meridianum; ô vernalis temperies; ô æſtiua venuſta, ô autumnalis vbertas, & (ne quod videar præteriſſe,) ô quies & feriatio hyemalis Aduerte, (ſi hoc magis probas, ſola tunc hyenms abiit & receſcit.

Sancti, ad Chriſtum Solem, Stellæ.

903 Sanctos quoſlibet, ſe habere ad hunc ſolem ſicut ſtellas, ſic tradit Anaſtaſius 4. Hexaëm. *ad finem.* Sunt duæ tabulæ cœlorum, quę intrinſecùs quidem ferunt ratione præditas ſtellas, & Angelorum & Angelicorum myſteriorum ac rationum: extrinſecùs autem ſtellas quæ cadunt ſub aſpectum, & earum deſcribentes ænigmata per eas quæ ſunt in ipſis figuris, locaque & curſus differentias, nos docentes differentias, & tempora, & loca, & mores, & curſus, & apparitiones ſanctorum qui illuxerunt in firmamento fidei, qui ex alto nos illuminarunt. Propterea aliæ quidem ex ſtellis, nocte adhuc creſcente (errore, inquam,) exoriuntur, cuiuſmodi fuerunt Abel, & Enoch, & Noë & Abraham. Aliæ autem rurſus in medio lucis & tenebrarum, quales nouimus eos qui fuerunt in lege. Aliæ autem rurſus procedente nocte, & die appropinquante, qui ſunt B. Prophetæ; & Baptiſta, & maximè qui erant propinqui ſplendori ortus Domini. Quorum quidem Prophetarum vltimus & omnium clariſſimus, tanquam Lucifer matutinus. Soli (nempe Chriſti,) præcurſor Ioannes dicens; Ecce poſt me oritur mundo Sol iuſtitiæ Qui cum eſſet exortus & egreſſus ex aquis Iordanis, diluculo oſtendit duodecim domus diſcipulorum, qui ſunt ſtellæ quæ continent & dominantur omnibus ſtellis firmamenti, nempe Eccleſiæ.] Aptat mox Eccleſiæ, ſtellas Zodiaci, de quo cum de Chriſto Patre. S. Gregorius Præfatiòne in Iobum cap. 6. multus eſt in oſtendendo, antiquos Patres qui Chriſtum anteceſſerunt, fuiſſe præ Chriſto ſtellas, ſuper peccantium tenebras diuinitùs prouiſas, quouſque verus Lucifer ſurgeret qui æternum nobis manè nuncians ſtellis cæteris clariùs ex diuinitate radiaret.

In eandem ſententiam de ſanctorum cum ſtellis comparatione, ſic diſſerit Iſido. Peluſ. lib. 3. Epiſt. 4. [Apoſtolus ſtellas eos appellat, qui per optimam viuendi rationem ſpectantium animos illuminant, his verbis vtens *inter quos eſtis vt luminaria in mundo*: ſic etiam Daniel, ſtellas eos vocat, qui & pietate clari ſunt, & vitam optimè conſtituunt. Ait enim; *Et cecidit in terram à ſtellis & à virtute.* Non quòd ſtellæ ceciderint, vt quidam opinari ſunt, (abſit;) ſed quòd Antiochus Epiphanes (nam de eo Angelus ſermonem habebat,) à Machabæis inſigniter ſuperatus ſit, ac Iudaico imperio exturbatus. Non enim dixit. *Stellæ ceciderunt*; verùm *ille à ſtellis præclarè pugnantibus cecidit*, hoc eſt, victus ac profligatus eſt. Quod ſi quis vocabulum iſtud ἔπεσεν, pro ἐπάταξεν, id eſt *percußit*, accipiat, nam hoc quoque ſenſu perſæpè vſurpatur, vt in hoc loco, ἔπαισεν, id eſt, *percußit*, *& manus eius ſanauerunt*; ſecunda videlicet ſyllaba per diphthongum ſcripta, poteſt, illud, dici; quòd ſeptem fratres, ac matrem & ſacerdotem Eleazarum, qui præclaram ac fulgidam vitam oſtenderunt, atque ſiderum inſtar in terra extiterunt, percuſſerit.]

Præmiſſa Chriſti Iuſtitiæ Solis notio, à virtutum & totius ſanctimoniæ exemplis petita, eruitur.

904 Sic conſtituta Chriſti Solis appellatione, monſtrandum ſupereſt, quod ceperam; nempe dimiſſis tribus aliis illius expoſitionibus quas profert Quiros in cap. 4. Malachiæ num. 2. illam peti ex eo quod Chriſtus Eccleſiæ & ſanctis omnibus tanquam Lunæ & aſtris minoribus exemplo præluceat, ad omnem ſanctitatem atque iuſtitiam. Colligere id in primis licet ex S. Paulino Epiſt. 2. ad Auſonium, ſiue Carm. 10. vbi cum dixiſſet, Deum eſſe veri boni fomitem ac fontem, quem nemo niſi in Chriſto videt, ſubdit.

Hic veritatis lumen eſt, vita via
Vis mens, manus, virtus Patris,
Sol æquitatis, fons bonorum, flos Dei.
Natus Deo, mundi ſator;
Mortalitatis vita, noſtra & mors necis;
Magiſter hic virtutium.

Vides quid vocet *ſolem æquitatis*, ſiue *Iuſtitiæ*. Non aliud plane quàm eſſe virtutum Magiſtrum, quod Chriſtus tota vita ſua abundè præſtitit; non tam de virtutibus diſſerendo in actu ſignato, quod parum fecit, & ita vt pleraſque virtutes vix attigerit; quàm præclara & luculenta earum exempla obiiciendo hominibus, quæ imitatione exprimentes, ſplendere Spiritualiter, & diuina luce perfundi queant. Eodem ſenſu idem Paulinus Epiſt. 38 Chriſtum nominat *veri luminis fomitem*, Pulchre Gregorius Nyſſenus lib. de perfecta Chriſtiani forma. [Chriſtum (inquit,) eſſe lucem veram, & à mendacio remotiſſimam conſiderantes, diſcimus vitam quoque noſtram veræ lucis radiis illuſtrari oportere. Solis autem iuſtitiæ radij, ſunt ipſæ virtutes, quæ ad nos illuminandos emanant, vt abiiciamus opera tenebrarum, & tanquam in die honeſtè ambulemus, & repudiantes abſcondita turpitudinis, atque omnia in luce facientes, ipſi quoque lux euadamus, & quod proprium eſt lucis, aliis per opera ſplendeamus.] Quod Chriſti virtutes, eiuſdem vt Solis myſtici radios ſtatuit, aptiſſimè cadit in rem præſentem. Nec refragatur Zeno Veronenſis ſerm. 3. de Natiu. Dom. cum radios Chriſti Solis, ait eſſe Apoſtolos. Id enim tantùm pertinet ad ſummam Apoſtolorum à Chriſto dependentiam oſtendendam; ſaluo internis Chriſti virtutibus iure potiore ad eam denominationem.

Hoc eſſe matutinum in quo Dauid omnes peccatores terræ interficiebat, ait Origenes ho. 8. in Ioſue *in fine* [Siue (inquit,) ciuitas Domini Eccleſia Dei viuẽtis accipitur, eiiciũt Doctores de Eccleſia, & interficiunt eos qui operantur iniquitatem, contrarios Dæmones aduerſariaſque virtutes, qui cogunt homines ad peccatum, docendo, inſtituendo, & occultata in diuinis literis ex locis talibus in qualibus nunc ſumus, myſteria reſerando: ſiue ciuitatem Domini vniuſcuiuſque noſtrûm animam intelligamus, quæ ædificatur à Domino ex lapidibus viuis, ideſt, ex virtutibus variis & diuerſis; de ipſa quoque ciuitate, ſanctus quiſque & diligens eiicit peccatores, ideſt cogitationes peſſimas, & cupiditates prauas interficiet in matutino. Iuſtus enim dicit, *In matutinis meditabor in te, quia fuiſti adiutor meus.* Quod eſt iſtud matutinum niſi Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt lux vera, & exoriens in cordibus noſtris, atque illuminans ignorantiæ noſtræ tenebras, & huiuſmodi, nobis myſteria reuelans, facit nos in ſuo lumine videre.]

Idem præclare ibidem hom. 16. *initio*. qui ſint dies à Chriſto Sole procreati, ad hunc modum aperit, accommodatè ad præſens negotium. [Arbitror quod ſicut Sol iſte dies facit mundo huic, ita & Sol iuſtitiæ faciat aliquot dies ſpirituales, qui fulgore veritatis & lampade ſapientiæ illuſtrentur. Si quis ergo in præceptis Dei vitam hanc præſentem, quæ (ſicut Iacob dicebat) paucorum & malorum dierum eſt, tranſegerit, & immaculatum ſe ab hoc mundo cuſtodierit, atque omnes aduerſarios, & hoſtes ſuos ſubegerit ſpiritales ab iſtis paucis & malis diebus, prouehitur & promouetur ad illos dies æternos & bonos, æterni Solis luce ſignatos.] Videtis præterea quæ habet hom. 3. in Pſal. 36. de diebus charitatis, veritatis, & iuſtitiæ, ad illud, *nouit Dominus dies immaculatorum*. Idem hom. 1. in Pſal. 38. ad illud, *& numerum dierum meorum*, ſic ſcribit. [Sicut in hoc cœlo, Sol exortus, & vniuerſum mundum illuſtrans, diem facit, ita & in corde iuſti, quod pro conſtantia & firmitate, Dei firmamentum meritò appellatur, ſi exoriatur Sol iuſtitiæ Ieſus Chriſtus, & illuminet eum lumine ſcientiæ veritatis diem facit in corde eius.] Idem habet homilia, 1. in Iudic. *initio*. Exoritur autem alicubi Sol Iuſtitiæ Chriſtus, cum exemplis virtutum ſuarum prælucet ad bonum. Accedit ad hæc Origenis dicta quod S. Gregorius, ſcribens annum illuminationis noſtræ, & coronam benignitatis anni à Deo benedicti, lib. 4. moral. cap. 22. ad illud, *non computetur in diebus anni, nec numeretur in menſibus*. menſes in eo illuminationis anno, ac dies, ſtatuit eſſe; Dies quidem ſingulas quaſque virtutes, illuminante Sole Iuſtitiæ procreatas; menſes autem multiplicia facta virtutum, quibus noctes malo noſtro ſuccedunt, cum tenebroſa confuſio malorum quæ admittimus lucem virtutum caligine ſuffundit: Quod ne ſibi in extremo Iudicio, vitio verteretur, expoſcebat Iob verbis propoſitis; interprete S. Gregorio.

905 Verùm quomodo exemplis virtutum Chriſti, vt luce Solis Iuſtitiæ, dirigamur ad omnem ſanctitatem, tradit inſigniter S. Auguſtinus 7. ſeruit. cap. 3. vbi præmittit, Chriſtum eſſe lumen de Patre lumine: lumen verò non corporale, ſed ſpiritale; neque ita ſpiritale, vt illuminatione factum ſit, (quale lumen ſunt Apoſtoli,) ſed lumen primigenium quod cum ab æterno, lumen in ſe eſſet inexhauſtum, nobis in tempore factum eſt lumen, ad quod conuerteremur velut ignes minores ad Solem noſtrum, filium boni, (quo pacto Solem Plato appellabat,) & viuam ac expreſſam Dei imaginem: ſubdit poſt hæc S. Auguſtinus. [Cuius imaginis exemplo & nos non diſcedamus à Deo, quia & nos imago Dei ſumus; Non quidem æqualis, facta quippe à Patre per filium, non nata de Patre ſicut illa. Et nos quia illuminamur lumine, illa verò quia lumens illuminans; & ideò illa ſine exemplo nobis exemplum eſt. Neque enim

imitatur præcedentem aliquem ad Patrem, à quo nunquam eſt omninò ſeparabilis, quia idipſum eſt, quod ille de quo eſt. Nos autem nitentes imitamur manentem, & ſequimur ſtantem, & in ipſo ambulantes tendimus ad ipſam: quia factus eſt nobis via temporalis per humilitatem, quæ manſio nobis æterna eſt per diuinitatem. Quoniam quippè ſpiritibus mundis intellectualibus, qui ſuperbia non lapſi ſunt in forma Dei, & Deo æqualis & Deus præbet exemplum, vt ſe idem exemplum redeundi etiam lapſo præberet homini, qui propter immunditiam peccatorum pœnámque mortalitatis Deum videre non poterat, ſemetipſum exinaniuit, non mutando diuinitatem ſuam, ſed noſtram mutabilitatem aſſumendo: & formam ſerui accipiens venit ad nos in hunc mundum, qui in hoc mundo erat, quia mundus per eum factus eſt: vt exemplum ſurſum videntibus Deum, exemplum deorſum mirantibus hominem exemplum ſanis ad permanendum, exemplum infirmis ad conualeſcendum, exemplum morituris ad non timendum, exemplum mortuis ad reſurgendum eſſet, in omnibus ipſe primatum tenens. Quia enim homo ad beatitudinem ſequi non debebat niſi Deum, & ſentire non poterat Deum, ſequendo Deum hominem factum, ſequeretur ſimul, & quem ſentire poterat, & quem ſequi debebat.]

Non potuit luculentiùs exponere, quomodò Chriſtus Sol iuſtitiæ, prælucens nobis exemplo virtutum omnium, vt eum ſequentes non ambulemus in tenebris, ſed lumen vitæ habeamus: quod Chriſtus ipſe de ſe dixit; apertè inſinuans illuminationem illam mundi quam Chriſtus ſibi tribuit, non tam ad ſpeculatiuas notitias digi (etſi ad has quoque.) quā ad practicas, exercitationémque virtutum, per earundem inſignia facinora præmonſtrata, veluti lucem fulgentiſſimam, poſt quam ambulare, non ſit operoſum. Ea enim ambulatio & ſequela Chriſti, imitationem eius; & expreſſionem exemplorum ab illo exhibitorum, inſinuat apertiſſimè Idque eſſe ambulare per tergum Dei, non ante faciem eius, vt Moſi dictum fuerat, ſcribit Nyſſenus l. de vita Moſis declarans quid ſit Moſem vidiſſe poſteriora Dei.

Vſus Doctrinæ de Chriſto Sole Iuſtitiæ.

906 Sic Soles Iuſtitiæ efficimur, per Chriſtum Solem, ad quod aſtringi Chriſtianos, S. Chryſoſtomus hom. 4. in 1. Cor. *in Morali*, in hunc modum tradit. [Exhibeamus rectas vitæ gerendæ actiones, virtutiſque ignem copioſum accendamus. *Eſtis enim*, (inquit,) *luminaria in medio mundo lucentia.* Maiorem vnicuique noſtrum Deus tradidit vſum, quàm Soli, maiorem quàm cœlo, & terræ, & mari; & eo maiorem quo præſtant ſpiritualia ſenſilibus. Quando ergo orbem Solis aſpexerimus, & aſtri pulchritudinem, corpúſque & decorem ac alacritatem admirati fuerimus, rurſus conſideremus eſſe maiorem quæ eſt in nobis lucem: ſicut etiam grauiores & moleſtiores tenebras, niſi attendamus. Nam nox profunda, occupat vniuerſum orbem terræ. Nox eſt non ſolùm in Hæreticis & Græcis ſeu Ethnicis, ſed etiam in multis apud nos & propter dogmata, & propter vitam. Multi enim reſurrectioni non ſatis credunt: multi Genethliacis multùm tribuentes, iis quæ de ſuo ortu dicunt, nituntur: multi obſeruationes quaſdam obſeruant, ſortibúſque & auguriis ſigníſque & omnibus: alij etiam vtuntur amuletis & incantationibus.]

Sumus ergo Iuſtitiæ Soles per Chriſtum Solem in nobis expreſſum, & eius veluti Parelia. Nec mireris, hoc Chriſti attributum nobis communicari aliqua ratione. Audi S. Baſilium ho. de pœnitentia. [Axiomata ſua Ieſus, largitur aliis. Largitur autem ea non euacuatus, ſed nihilominus habēs. Lux eſt. *Vos eſtis lux mundi*; inquit. Sacerdos eſt & facit Sacerdotes. Ouis eſt, & dicit: *Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum.* Petra eſt, petram fecit. Quæ ſua ſunt largitur ſeruis ſuis Argumentum hoc eſt opulenti; habere videlicet, & alij dare. Verùm qui apud nos diuites ſunt, vbi ſua largiuntur aliis, quæ habent imminuunt. Diuites enim non ſumus. Nam aliena poſſidemus. Chriſtus verò ita diues eſt, vt quantum aliis elargitur, tantum nihilo ſecùs ipſe diues permanet. Eſt enim inſtar fontis perpetuò fluentis. Quantocunque hauſeris, non tamen riuus illius minuitur.]

907 Quam indignum eſt, pleroſque mortalium diligere magis tenebras quàm lucem, & cum deberent exemplis virtutum omnium; tanquam veſtigiis per Chriſtum preſſis inſiſtere, malle tamen abiecto Sole, cicindelas, mundanorum iudiciorum conſectari, aut in lumine ignis ſui ambulare. Expoſtulat grauiter & meritiſſimò de hac tanta cæcitate & indignitate, Celſus ille, qui in altercationem Iaſonis & Papiſij abs ſe Latinè factam, præfatur apud Cyprianum. [Palam cunctis (inquit,) ſicut ipſe prædixit, apparuit, & ſedentibus in tenebris manifeſtum vitæ lumen effulſit & iuſtitiæ: perfidorum pectus obſeſſum poſtpoſita propria ac reiecta ſalute tenebras potiùs cæcitate cordis elegit. Frequentatur vbique atque manifeſtatur prophetatio cunctorum, qui ſancto Spiritu præmonente, aduentus Domini metatores eſſe ſortiti ſunt. Hoc lumen ſæculo datum, & diem nobis ſalutis exortum, viuificandis quoque in eum credentibus deſtinatum. Docet hoc in Pſalmis Spiritus ſanctus, & oſtendit dicens; *Lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput Anguli. A Domino factum eſt iſtud, & eſt admirabile in oculis noſtris Iſte dies eſt quem fecit Dominus, ambulemus & iucundemur in eo.* In hoc die nos ambulare, Paulus quoque Apoſtolus præcipiens & docens ac præmonens dicit; *Nunc enim propriùs eſt nobis ſalus quàm cum credidimus: nox præceſſit, dies autem appropinquauit. Abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, ſic vt in die honeſtè ambulemus*, ideſt, in Chriſto & mandatis eius, cuius lumine ac monitis luminati, & in claritate diei eius inuenti, proximam nobis ſalutem, credulitatis in eum mente conſpicimus. Solem quoque eſſe Chriſtum cunctis timentibus eum, Malachias Propheta teſtatur, & promittit dicens; *Vobis autem timentibus nomen meum orietur Sol Iuſtitiæ. & ſanitas in alis eius*; oſtendens ex nullo nobis ſalutem poſſe conferri, niſi in paſſione Crucis eius, qua extendit manus, cuncta ſæculi Saluaturus.] Has tenebras quas mortales conſectantur, Lucem eſſe à Lucifero qui manè oriebatur deriuatam, & orientem appoſitum orienti illi qui ſe lucem mundi

dixit,

dixit, notauit pulcherrimè Origenes hom. 15. in Num. ad illud, *de montibus orientis*.

Fugiamus hanc inſidioſam lucem, aſſectemur verò ſynceram, aptemus mentis oculum ad cœleſtem Epiphaniam, & conſpectum Solis iuſtitiæ. [Si quis diligit, (ait S. Chryſoſtomus hom. 9. in 2. ad Timoth.) aduentum eius, omnia aget, vt ipſum ad ſe inuitet & habeat, vt illi, perpetuum luceat lumen, nihil in nobis reſideat præſentia tantæ maieſtatis indignum; & continuò ad nos veniet, nobiſcúmque morabitur. Dicitur autem aduentus iſte Græco vocabulo ἐπιφάνεια, quod ſcilicet appareat deſuper, ac ſupernè oriatur. Inquiramus ergo quæ ſurſum ſunt, & radios illos celeriter ad nos attrahemus: nullus qui ad inferiora defigat obtutus, ac ſeipſum in humum ſuffodiat, Solis lucem aſpicere poterit. Nemo qui ſeipſum ſæculi negotiis inquinat, intendere aciem valebit in liquidiſſimum iuſtitiæ Solem; nulli ex his lucis ſuæ largitur gratiam, qui in hiſce verſatur: reſpice parumper, & ex huiuſmodi profundo, atque ex ſæculi turbine & tempeſtate te recipe, ſi Solem intueri cupis, ſi ſuperni aduentus gratiam appetis: ſi hoc interim ſuauiſſimo fruaris aduentu, magna poſtmodùm fiducia illum aſpicies.] Ne abutamur beneficio nobis oblato præ antiquis; qui idcircò dicti ſunt *abortini*, quia non viderunt lucem. Expoſitio eſt S. Greg. 4. mor. c. 37.

Chriſtum eſſe fidei Autorem & conſummatorem, idem quod eſſe Solem Iuſtitiæ.

908 Vt quod exequendum poſtremò receperam, planum faciam, Chriſtum eadem ex cauſa ex qua hactenus monſtratum eſt, eum dici Solem Iuſtitiæ, dictum quoque eſſe ab Apoſtolo Hebr. 12. autorem & conſummatorem fidei; aſſumendum eſt ex D. Auguſtino 11. Ciuit. c. 2. & lib. 1. de Conſenſu Euang. c. 35. quorſum à nobis fides quæratur, & quomodo in nobis per Chriſtum ſit conſita. [Quapropter (inquit, hoc ſecundo loco,) cum ſit ipſe Chriſtus ſapientia Dei, per quem creata ſunt omnia, cùmque nullæ mentes rationabiles, ſiue Angelorum ſiue hominum, niſi participatione ipſius ſapientes fiant, cui per Spiritum ſanctum, per quem charitas in cordibus noſtris diffunditur, inhæremus, quæ Trinitas vnus Deus eſt: conſultum eſt diuina prouidentia mortalibus, quorum temporalis vita in rebus orientibus & occidentibus, occupata tenebatur, vt eadem ipſa Dei ſapientia ad vnitatem perſonæ ſuæ homine aſſumpto, in quo temporaliter naſceretur, viueret, moreretur, reſurgeret: congrua ſaluti noſtræ dicendo, & faciendo, patiendo, & ſuſtinendo, fieret & deorſum hominibus exemplo redeundi, & eis qui ſurſum ſunt Angelis exemplum manendi. Niſi enim & in animæ rationalis natura temporaliter aliquid oriretur, ideſt, inciperet eſſe quod non erat, nunquam ex vita peſſima & ſtulta ad ſapientem atque optimam perueniret. Ac per hoc cum rebus æternis contemplantium veritas perfruatur, rebus autem ortis fides credentium debeatur, purgatur homo per rerū temporalium fidem, vt æternarum percipiat veritatem. Nam & quidam eorum nobiliſſimus Philoſophus Plato, in eo libro quem Timæum vocant, ſic ait. Quantum ad id quod ortum eſt æternitas valet, tantum ad fidem veritas. Duo illa ſurſum ſunt, æternitas & veritas: duo iſta deorſum; quod ortum eſt, & fides. Vt ergo ab imis ad ſumma reuocemur, atque id quod ortum eſt recipiat æternitatem, per fidem veniendum eſt ad veritatem. Et quia omnia quæ in contrarium pergunt, per aliquod medium reducuntur, ab æterna iuſtitia temporalis iniquitas non alienabat. Opus ergo erat media iuſtitia temporali, quæ medietas temporalis, eſſet de imo mixta & ſummis; atque ita ſe nec abrumpens à ſummis, & contemperans imis, ima redderet ſummis. Ideò Chriſtus mediator Dei & hominum dictus eſt inter Deum immortalem & hominem mortalem, Deus & homo, reconcilians hominem Deo, manens id quod erat, factus quod non erat. Ipſe eſt nobis fides in rebus ortis, qui eſt veritas in æternis.] Ex hoc D. Auguſtini diſcurſu, habemus fidem eſſe homini viatori neceſſariam, vt purgetur, & redeat ad Deum veritatem æternam; ad quem reditum ſine offendiculo capeſſendum, Chriſtus viæ autor & dux præiuit; vniuerſa quippe ſua vita, & claris per eam actionibus, exemplum redeundi & temporale medium nobis eſt factus; ita docens & prælucens verbo, vt ſimul factis & exemplis, quæ dicebat & docebat firmaret ipſe; ne quis doctrinæ impoſſibilitatem, vel difficultatem inſuperabilem, cauſaretur.

909 Hoc ipſum eſt quod Apoſtolus voluit, cum Chriſtum autorem fidei & conſummatorem vocauit. Quod enim creditus Anſelmus rectè vidit, & ex textura capitis perſpicuum eſt, ſcopus Apoſtoli eo loco erat, Hebræos ad Chriſtum conuerſus firmare, ne aduerſis frangerentur: Hanc quippè eſſe certam, & regiam ſalutis viam, ſpinoſam licet, & dumis ac rubis obſitam, quam Moſes & omnes retrò Patres inuiſſent: alij ludibria, alij verbera, carceres alij, etiam ſerras & lapides, & gladios conſtanter paſſi, quamuis ij veri eſſent, quibus dignus non erat mundus. *Ideóque & nos* (inquit Apoſtolus,) *tantam habentes impoſitam nubem teſtium, deponentes omne pondus & circumſtans nos peccatum, per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen, aſpicientes in autorem fidei, & conſummatorem Ieſum, qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem confuſione contempta: Recogitate enim eum, qui talem ſuſtinuit a peccatoribus aduersùs ſemetipſum contradictionem, vt ne fatigemini animis veſtris deficientes.* Exemplis ſanctorum, ſubnectit omnium potentiſſimum exemplum Chriſti, qui cum eſſet innocentiſſimus & piiſſimus, ab impiis tanta paſſus eſt, tam dura tamque indigna tolerauit, exemplo formans quod verbo docuerat; & excipiens patienter, ſicut doctrina eius fert eſſe patiendum.

Itaquè fecit Chriſtus quod docuit, nec tantùm fuit autor ſiue princeps fidei noſtræ, ideſt magiſter obiectorum fidei ad mores & patientiam ſpectantium, ſed etiam conſummator & executor. Quod enim *fidem* pro fidei obiecto in hoc Apoſtoli loco, non pro actu fidei, aut habitu ſumi volo, conforme eſt aliis pleriſque locis, quibus fides ſimiliter pro re credita & ſub fidem cadente ſumitur, vt apud Iudam cum hortatur Chriſtianos, vt ſupercertent ſemel traditæ ſanctis fidei; Et apud Apoſtolum ad Galatas 1. cum ait, fidem Chriſtianam Euangelizari; Ac

deoique apud S. Athanaſium, cum in Symbolo ait, hanc eſſe fidem Catholicam, quam in ſuo Symbolo de Trinitate & Verbi Incarnatione expreſſerat. Similiter ergo hoc loco, Chriſtus fidei autor & conſummator dicitur, quatenus doctrinam fidei de patientia quam verbo tradiderat, ſuo quoque exemplo roborauit, patiens ſicut docuerat patiendum. Et ita Apoſtolum intellexit S. Gregorius 21. Mor. cap. 6. ſic ſcribens in illud *appendat me in ſtatera iuſta.* [Quis *ſtatera* nomine, niſi mediator Dei & hominum deſignatur? In quo æqua lance omnia merita noſtra penſantur, & in cuius præceptis agnoſcimus, quid in noſtra vita minùs habeamus In hac autem ſtatera appendimur, quoties ad vitæ eius exempla prouocamur. Hinc namque ſcriptum eſt, *Chriſtus pro nobis paſſus eſt, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Qui cum malediceretur, non maledicebat: dum pateretur, non comminabatur.* Hinc per Paulum dicitur; *Per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen, aſpicientes in autorem fidei & conſummatorem Ieſum, qui propoſito ſibi gaudio, ſuſtinuit crucem, confuſione contempta.* Ad hoc itaque Dominus apparuit in carne, vt humanam vitam admonendo excitaret, exempla præbendo accenderet, moriendo redimeret, reſurgendo repararet.]

Alia notio autoris & conſummatoris fidei, apud Auguſtinum.

910 Non me latet, D. Auguſtinum l. de prædeſt. SS. cap. 15. aliam innuere huius Chriſti attributi ſignificationem. Probans enim fidem noſtram actualem eſſe ex Deo; nec retribui meritis quod per fidem regeneremur, præmittit exemplum Chriſti, quem negat eſſe prædeſtinatum Dei filium per merita ſua. Subdit verò. [Sic & nobis vt ex aqua & Spiritu renaſceremur, non retributum eſt pro aliquo merito, ſed gratis tributum: & ſi nos ad lauacrum regenerationis fides duxit, non ideò putare debemus, priores nos dediſſe aliquid, vt retribueretur nobis regeneratio ſalutaris: ille quippe nos fecit credere in Chriſtum qui nobis fecit in quem credimus Chriſtum: ille facit in hominibus principium fidei & perfectionem in Ieſum, qui fecit hominem principem fidei & perfectorem Ieſum; ſic enim eſt appellatus, (vt ſcitis,) in Epiſtola quæ eſt ad Hebræos.] Videtur D. Auguſtinus, Chriſtum autorem & conſummatorem fidei intelligere, quia eſt in nobis cauſa fidei, & primæ, & cuiuſuis initij ac rudimenti eius, non autem duntaxat conſummationis; contra quàm ferebat hæreſis ſemipelagianorum quos D. Auguſtinus eo libro exagitat.

Indiuiduus certè D. Auguſtini aſſectator Fulgentius lib. de Incarn. & gratia Chriſti cap. 20. ita planè accipit hunc Apoſtoli locum, & ſic ex eo argumentatur, vt planè videatur propoſitum D. Auguſtini locum expreſſiſſe. [Vita noſtra (inquit,) à fide ſumit initium, quia iuſtus ex fide viuit. Quam fidem non ex voluntate noſtra naſci, ſed per Spiritum ſanctum vnicuique dari, Beatus Paulus oſtendit, dicens; *Alij quidem datur per Spiritum ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu.* Non ergo Spiritum ſanctum, quia credimus, ſed vt crederemus, accepimus. Forma enim præceſſit in carne Chriſti, quam in noſtra fide ſpiritualiter agnoſcimus. Nam Chriſtus filius Dei ſecundùm carnem de Spiritu ſancto conceptus & natus eſt. Carnem autem illam, nec concipere Virgo poſſet aliquando, nec parere, niſi eiuſdem carnis Spiritus ſanctus operaretur exortum. Sic ergo in hominis corde nec concipi fides poterit nec augere, niſi eam Spiritus ſanctus infundet & nutriat. Ex eodem namque Spiritu renati ſumus, ex quo natus eſt Chriſtus. Eodem igitur Spiritu Chriſtus formatur ſecundùm fidem in corde vniuſcuiuſque credentis, quo Spiritu ſecundùm carnem formatus eſt in vtero Virginis. Ideo Propheta ex perſona fidelium clamat ad Dominum; *Propter timorem tuum Domine in vtero concepimus & parturiuimus; Spiritum ſalutis tuæ fecimus ſuper terram.* Sicut autem non ſolum priuſquam Virgo Maria Chriſtum conciperet, ſed etiam priuſquàm ſe conceptu[ram] agnoſceret, gratia plena Angeli voce nuncupata eſt, cum nulla eius præcederet concipiendi filij Dei vel cognitio, vel voluntas [illegible] agno[illegible] ut ex gratia Dei eſſe tam ipſa obediens voluntas Virginis quàm conceptio Domini Saluatoris; Sic homo priuſquam credere velle inciperet, gratia donantis infunditur cordi, vt incipiat in homine per fidem Chriſtus formari. Cum autem Chriſtus in vnoquoque formatur, ipſe ſe format, quia ipſe fidem in corde vniuſcuiuſque credentis initiat. Propterea in Epiſtola quæ ad Hebræos ſcripta eſt, admonemur; *vt aſpiciamus in autorem & conſummatorem Ieſum*: qui proculdubio ſic eſt autor fidei noſtræ cum ipſe fidem non habentibus donat, ſicut eſt eiuſdem fidei conſummator, cum eam in habentibus augendo multiplicat, & ſancta operatione conſummat. Dicit enim B Apoſtolus, *quia fides Abrahæ Patris noſtri, ex operibus conſummata eſt.* Autor eſt ergo fidei noſtræ conſummatórque Ieſus, quia ipſe operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate.] Manifeſtè Fulgentius expoſitioni loci Apoſtolici ex D. Auguſtino prolatæ ſuffragatur vt ſcilicet voluerit Apoſtolus, fidei noſtræ actum a Chriſto initium & finem ſumere, vt a cauſa ſua prima & conſummatiua. In quem ſenſum, eundem locum vſurpant plerique Scholaſtici argumentantes aduersùs Pelagianos. Vnde expoſitio tanto ſuffragio munita, repudianda non eſt. Ea tamen quam propoſuimus, videtur texturæ capitis accommodatior; nempe quod Chriſtus eam ipſam ſeruandæ patientiæ fidem atque doctrinam, quam verbo docuit, exemplo item ſuo & factis expreſſerit.

911 Cadit perbellè hac ratione in Chriſtum; quod de templi euerſi inſtauratore Zorobabele lapidem ſtanneum manu præferente, habet Zacharias cap. 4. *Manus Zorobabel fundauerunt domum iſtam, & manus eius perficiens eam, & ſcietis quia Dominus exercituum. miſit me ad vos. Quis enim deſpexit dies paruos? Et lætabuntur, & videbunt lapidem ſtanneum in manu Zorobabel.* Fuiſſe Zorobabelem figuram Chriſti, cum alia pleraque demonſtrant, tum illud quod notatum eſt à Niceta ad Orationem 44. Nazianzeni. Nimirum quod ſicut Zorobabel non abductus captiuus, ſed tamen ex captiuis Babylone editus, populi Dei redemptor fuit, ita Chriſtus

ſtus

ſtus nulla inquinatus labe peccati, populum Dei ab exitiali Satanæ imperio in libertatem veram vindicauit. Verus hic Zorobabel, fidei Chriſtianæ autor & conſummator eſt: propteteáque fundaſſe & perfeciſſe dicitur domum Dei, & vt fundamenta illa fidei non intelligantur tantùm facta per doctrinã à Chriſto diſſeminatã, ſed etiã per executionẽ doctrinæ morũ, diſſeminatæ per Chriſtum; attendendum eſt ad lapidem ſtanneum in manu Zorobabel. Eſt enim lapis ille fides de Chriſto, vt Nicetas conceptis verbis exponit. Nec repugnat, quod præmiſerat, lapidem illum ſtanneum, eſſe ipſum Chriſtum, rectè compoſitum cum ſtanneo lapide, ob mixturam plumbi & æris; quarum materiarum altera duriſſima & firmiſſima, altera verò mollis & flexilis; ſicut Chriſtus ex duplici natura compingitur quarum vna immutabilis eſt, altera mollis & affectibus ac alterationibus obnoxia, præter vim purgantem, & à combuſtione protegentem alia metalla inſita ſtanno, quæ bellè quoque in Chriſtum cadit, vt Nicetas tangit, & pleniùs tradit S. Hieronymus Zach. 4. & 5. Cyrillus l. 3. de adorat. *in fine*, de quo nos inferiùs. Quid inquam Chriſtus ſtanneo illi lapidi confertur iuxta Nicetam, non diſſidet ab eo quod ſubdit, lapidem illum eſſe ipſam fidem de Chriſto. Nam res fidei obiecta, rectè dicitur *fides*, vt circa locum Apoſtoli proximè propoſitum notauimus. Chriſtus ergo cum ſit primarium obiectum materiale fidei, optimè appellatur *fides noſtra*: ſed illa ipſa fides qua in Chriſtum credimus, & quæ a Chriſto ſunt reuelata confitemur, fuit in manu Zorobabel. Neque enim Chriſtus, ea quæ docuit facienda, alibi habuit quàm in manu, ſed in intellectibus manuum ſuarum deduxit nos. Vnde quod Theodoretus in Pſal. 39. rectè conſiderat, ad illud *ſacrificium & oblationem noluiſti*, recuſanti Ioanni dexteram ſuper Chriſti caput tollere, repoſuit Chriſtus, ſic decere vt impleretur omnis iuſtitia; eo quod iuſtiſſimum cenſeret, humilitatem quam verbo docturus erat, factis primùm & exemplo plantare. Atque ita vides, hoc quod eſt Chriſtum eſſe fidei autorem & conſummatorem, iuxta Apoſtolum; idem prorſus eſſe, ac Chriſtum eſſe Solem Iuſtitiæ, & lucem mundi: quia ſcilicet non ſolùm illuminauit orbem, docens quæ recta & iuſta ſunt, ſed etiam præluxit exemplo.

Nimirum non fuit Chriſtus de numero illorum Doctorum qui dicunt & non faciunt: qui alligant onera grauia & importabilia ſuper humeros hominum, digito autem ſuo nolunt ea mouere: Quales ſcribæ erant & Phariſæi, vnde in nullo pretio erant apud Iudæos, quia dicta factis deficientibus erubeſcebant, vt Tertullianus loquitur. Non fuit Chriſtus de numero Doctorum illorum buccarum tenus, quos Etnici quoque deridebant, & *Gloſſaria mortuaria* nominabant. Videſis quæ refero in Prolog. ad Moralem, cum de Magiſtro motum.

Vſus doctrinæ de Chriſto fidei Autore & conſummatore.

912 Et vtinam deſiiſſet inter Chriſtianos illud Magiſtrorum inutile pondus, & imbelle genus. Qui tamen digni ſunt, Doctorum Chriſtianorum appellatione, meminiſſe debent, ſibi quoque dictum eſſe, *vos eſtis lux mundi* de quo S. Cyrillus in c. 49. Iſaiæ & optimè Orig. hom. 1. in Iudices, monſtrans Apoſtolos & Apoſtolicos viros, cum ſint ſub Chriſto Soles, debere ſuos in aliis dies efficere indeficienter. Nam arctans illud, *Seruiuit populus Domino, omnibus diebus* IESV, *& ſeniorum qui fuerunt poſt* IESVM, ſic ait. [Seniores qui vel cum IESV, vel poſt IESVM fuerunt, qui ſunt niſi Apoſtoli, qui & ipſi ſcriptis & præceptis ſuis, illuminant corda noſtra, & faciunt etiam ipſi dies quoſdam in nobis, ex illa luce quam ipſi ex vera luce participati ſunt, venientes? Qui ergo illuminatur & inſtruitur ex Apoſtolorum præceptis, & ad ſeruitium Domini, Apoſtolicis regulis inſtruitur, iſte eſt qui ſeruire dicitur Domino, in diebus ſeniorum qui fuerunt per Ieſum. Vis autem videre, quia ſicut Saluator erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, ita & Apoſtoli lux erant mũdi? In Euangelio ſcriptum eſt, dicente Domino ad eos, *Vos eſtis lux mundi.* Quod ſi etiam Apoſtoli lux ſunt mundi, ſine dubio per præcepta & mandata ſua, illuminant nobis dies, in quibus Domino ſeruiamus.] Idem de viris Apoſtolicis dictum eſto, cuiuſmodi ſunt in Eccleſia Dei, Doctores omnes legitimi; ac proinde omnes tenentur, eſſe Soles, & illucere orbi terrarum, præſtantes operibus quod verbis enunciant. Quod ſi lumen quod in Eccleſia eſt, tenebræ quantæ erunt? Si inquam ij per quos Chriſtiana doctrina firmanda eſt, depreciant illam malis exemplis diſerti contra ſemetipſos, quam denſa caligo operiet orbem terrarum? Tales, alia comparatione adhibita, vocantur à Chriſto ſal infatuatum; quorum damnatio iuſta eſt, quia cum alios condire deberent, malis exemplis infatuant, & virtutis ſaporem ab eis eliminant. Itaque iuſtiſſimè mittentur foras, & conculcabuntur ab hominibus, tanquam ad nihil vltra valentes. Petrus Damiani in horum inſectatione egregiè laborat ſerm. de S. Stephano Papa, & totidem verbis ſerm. de S. Anaſtaſio, monſtratque huiuſmodi, eſſe filios Ephrem conuerſos in die belli, quamuis in pace intendant & mittant arcum. Addit eos peccare contra illud Domini præceptum Deuter. 20. quo Sacerdos concionaturus ad milites, iubebatur ſtare ante aciem, vt præuius ipſe antecedat quos ad pugnandum adhortationibus prouocat. Subdit quoque tales ei ſe maledicto ſubiicere, quo feriuntur qui habent pondus duplex, & ſtateram doloſam, quandoquidem quæ alios docent facere, exequi refugiunt. Hæc omnia ſub diuerſis imaginibus, idem ferunt; quod dicebamus, de cauenda tenebricoſitate iis qui iubentur eſſe Soles iuſtitiæ & lumina mundi. Idem Petrus Damiani lib. 4. Epiſt. 15. Pulchrè in hanc rem diſſerit his præter cætera. [Curandum eſt Rectoribus Eccleſiarum, vt filios generent in Iſraël & non qualemcumque, ſed virilis ſexus ſobolem nutriant, quæ videlicet ad præliandum bella Domini, fortiter conualeſcat. Quiſquis enim per iniunctæ prædicationis officium, ad pugnandum alios incitat ſed ipſe non pugnat, illi ſimilis eſt qui buccinæ clangoribus obſtrepit, ſed congredi cominùs non præſumit. Hic itaque non virilem generat ſexum cum ſit pater ignauus. Quem profectò Salphaat ille ſignauit, qui non filium ſed quinque filias moriens dereliquit. Salphaat ſiqui-

dem

dem interpretatur, *vmbra in ore eius.* Quiſquis enim fortia prædicat & eneruiter viuit, ne turpis appareat, quaſi ſub foliis ſe honeſti ſermonis occultat. Sub vmbra ſe propri oris abſcondit, dum in campum certaminis per ſui torporis ignauam non procedit. Hic itaque quantum ad ſe, non ibidem, ſed muliebrem ſobolem, & hanc ſub quinario nometo generat, dum ſequaees ſuos non ad robur ſpiritualis audaciæ, ſed ad ortum educat ignobilis vitæ.] Plura in hanc rem in diſſertatiooe de Verbi Dei Tractatione noo hæteroclita.

CAPVT V.

Chriſtus Mediator Dei & hominum; Pax noſtra, qui fecit vtraque vnum?

NOMEN *Solis iuſtitia* de quo proximè actum, alia quoque ratione cum nomine *Mediatoris* recurrente, in Chriſtum cadit. Auanum aperit Anaſtaſius Sinaita lib. 4. Hexaëm. *in ipſo ſine*; Conferens enim opus materiale quartæ diei, cum opere myſtico diei quartæ in Coſmopœia ſpirituali, quam proſequitur; Solem qui quarto die in mundi natalibus eſt creatus, confert, cum Chriſto: quartam verò diem, qoippe mediam coſmopaiæ, reſpondere air cum Chriſto Sole Iuſtitiæ, qui eductus à Deo eſt medio tempore; hoc eſt [in quarto milleoario, qui eſt medius dies ſeculi: quomodò etiam in initio creationis, quartus dies fuit medius ſeptem dierum. Propterea in eo fuit præfiguratus Sol iuſtitiæ, mediator Dei & hominum, & medius, vt Dominus tam eorum quæ cadunt ſub aſpectum, quàm eorum quæ noo cadunt: & medios Patris & Spiritus ſancti, & intermedius lapis angularis duorum populorum. Qui etiam in cruce fuit in altum ſublatus in medio duorum latronom, & fecit ſalutem in medio terræ cum eſſet medius dies.] Quare ad conſiderationem Chriſti, prout mediatoris accingamur.

Mediationes impropria, dimiſſa.

913 Mediatorem portò hîc accipio propriè, non ea duntaxat ratione, quam tradit S. Cyrillus lib. 3. de ador. nimirum pro gubernatore & protectore, qui medius incedat inter ſuos clientes & eorum aduerſarios, prohibens hoſtes incurſione, ſuas votò regens ac viuans. Eſt quidem Chriſtus, hac quoque ratiooe mediator; rectéque S. Cyrillus, ad Chriſtum hoc modo ſpectatum accommodat illud de columna nubis ſublata, & Ægyptios inter ac Hebræos, per totam noctem interpoſita. Sed non eſt hæc illa propriè dicta *Mediatoris* ootio, qoam qoærimus. Vt neque illa quæ peti poteſt ex Gulielmo Pariſienſi lib. de monibus cap. 3. cum air, in Dei Logica nullum eſſe medium ſiue argumentum validius, ad bene ſyllogizandum atque probandum quidlibet, vel contrarias obiectiones elidendas, quàm Chriſti mortem. Chriſtus quidem, hoc item modo, eſt Mediator. Nos tamen nunc aliam mediationem eius attendimur. Quanquam video non fore operoſum, hanc mediatoris notionem reducere ad propriam mox proponendam. Quod iotelligi poteſt ex alio eiuſdem Gulielmi loco, nempe ex l. cur Deus homo cap. 7. *ad finem*, vbi ita habet. [Per Dei ſapientiam, Diabolo qui coocluſerat omnia ſub peccato, concludendum fuit cooclusiooe coofuſionis perpetuæ, & fuit Syllogizanda maior extremitas, ſcilicet Deitas de minore, ſcilicet de homine; & non tam inferenda vita argumento huiuſmodi, quàm etiam conferenda. Non enim ſolummodò inferenda erat neganti vel dubitanti homini Deitas, ſed etiam conferenda eodem modo quo illum eam recipere fas fuit. Medium ergo terminum huius ſyllogiſmi, ſic oportuit inter duas extremitates eſſe, vt maior de illo prædicaretur, & ipſe de minore; quod eſt dicere, quod Chriſtus eſt Deus & quidam homo eſt Chriſtus. Per hoc medium, Deitas homini non tam illata eſt, quàm etiam collata, & concluſum eſt morti atque Diabolo.] Vides mediationem illam ſyllogiſticam, extrahi à Gulielmo, ab impetrandi per Chriſtum efficacitate quò primùm fuerat adhibita, & accommodari ad mediationem qua per Chriſtum mors eliſa eſt, & Satan mortis autor proſtratus: quod pertinet ad germanam illam mediationis Chriſti notionem, de qua hîc eſt agendum, etiamſi prout ſub illis terminis proponitur, non planè perſpiciciatur, ſed lux aliqua ſuperſit affundenda, quod ſic præſto.

Vera mediatoris notio, per ſublationem diſſidiorum, Deum inter, & homines, intercedentium Chriſto vendicata.

914 Intercedebant homines inter ac Deum, inimicitiæ capitales, partim Adami peccato excitatæ, in quo omnes mortui ſunt & à Deo abalienati; partim quoad pleroſque rationis compotes, ſubortæ ex peccatis quibus maieſtatem diuinam ingratis ſimè violarant. Iniquitates enim noſtra diuidere, inter nos ac Deum, cooteſtatur Scriptura. Eadémque, hominem idcirco à Deo fugere peccando docet: quod planè eſt, homioem fieri inimicum Deo per peccatum. [Deum enim fugere, (ait S. Chryſoſt. hom. 11. in ad Philip. (*in morali*) non fit loco, (nam vbique eſt,) ſed operibus. Etenim loco quidem ab eo diſcedi non poſſe, audi Prophetam dicentem, *Quò ibo à Spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam*; Quomodò igitur pote eſt à Deo fugere? Eodem modo, quemadmodùm pote eſt procul à Deo proficiſci, ac longè abeſſe. *Qui ſe elongant*, (inquit,) *à te peribunt.* Et rurſus. *Nonne iniquitates veſtra diuiſerunt inter me & vos?* Quomodò igitur fit iſte longinquus diſceſſus? & quomodò intercedit interuallum? Electione & animo. Loco enim pote non eſt. Quomodò enim quis ab eo, qui vbique adeſt, fugiat? Peccator igitur fugit. Hoc eſt quod Scriptura inquit. *Fugit impius nemine perſequente.* Valdè fugimus Deum, tametſi ſemper ille ſectatur nos. Apoſtolus curſum ſuum eò intendebat, vt propè ad illum accederet: nos eò intendimos, vt procul diſcedamus. Ergo non hæc digna lamentis? Quò fugis infelix, & miſer? quò fugis à vita, & ſalute tua?

Si à Deo fugias, ad quem confugies? Si à luce fugias, quò reſpicies? Si à vita fugias, vnde poſt hac viues? Fugiamus hoſtem ſalutis noſtræ. Quum peccamus, à Deo fugimus: fugitiuorum more erramus; ad alienam abſcedimus terram, quemadmodùm ille, qui comederat paterna bona, & abierat in alienam terram.]

Odimus ergo Deum, peccando, & ab eo auertimur, viciſsimq; Deus adit nos. Nam quomodò non oderit Deus, eum à quo per ſummum ſcelus, tam perfidè abiicitur, pro re tantula; ideſt pro gutta ſuauitatis, innumeris amaritudinibus infoiſa? Si Deus ſummè ſanctus ac bonus iniquitatem non poteſt non auerſari, neceſſarium prorſus eſt, vt homini iniquitatem admittenti, fiat inimicus. Quod rectè conſiderans Lucifer Calaritanus lib. 1. pro ſancto Athanaſ. ita alloquebatur Conſtantium Imperatorem, ſuadentem aduerſari mandatis Dei. [Quid eſt aliud, dicere, fac quod Deus fieri prohibuit, niſi eſtote inimici Deo, acquirite vobis Diabolum amicum, date operam ne conſequamini paradiſum, ne denique regnum cœlorum quod vobis promiſit ſi mandata eius ſeruaueritis Deus amate inferna, diligite ſtagnum ardentem, deſiderate eſſe cum omnibus qui ſunt ſemper dantes pœnas, deſiderate dici homines Diaboli;] Cum igitur præter illud vniuerſale naturæ peccatum quod omne Deo exoſos fecerat, multorum inſuper grauium actualium peccatorum ſuperpondium in pleriſque acceſſiſſet, intercedebant Deum inter & humanum genus inimicitiæ, quibus tollendis, & cõciliandæ paci, neceſſaria fuit perſona quæ poneret manum ſuam in ambobus. Ita enim fieri in humanis videmus, cum duæ perſonæ diſſidentes, ad amicitiæ & concordiæ redintegrationem, ſunt reducendæ.

Hoc munere Deum inter & homines fungentem Chriſtum, *mediatorem* appellamus, ſecuti Apoſtolum. .Tomo. 2. cuius locum expendens Nyſſenus orat. 1. (veriùs 2.) contra Eunom. multas mediationes fabulantem, ſic ſcribit cap. 12. [Quænam hæc etiam multimoda mediatio quam in Deo iactat, dicens mediatorem in decretis, mediatorem in lege? Non hæc ab alta voce Apoſtoli ſumus edocti, qui ait, quòd legem mandatorum euacuans ſuis documentis, hic eſt, mediator Dei & hominum, cùm dixit, hoc ipſum Verbum, quòd vnus Deus eſt, vnus mediator Dei & hominum, Homo Chriſtus Ieſus. Totum nobis hic myſterij ſcopum, mediatoris nomine complexus, reuelauit: hic autem ſcopus eſt; Aduerſarij malitia quondam humanum genus à Deo defecerat, & peccato ſeruierat, & à vera vita alienatum erat. Reuocat poſtea ſuum figmentum, qui figmenti Dominus eſt, & fit homo cum eo qui eſt Deus & illud totum cùm eſſet, & hoc totum factus eſt: & ſic quod humanum eſt, cum Deo temperatum eſt, mediationem operante. Cui per aſſumptas à nobis primitias, tota virtute contemperata eſt maſſa. Quoniam igitur mediator vnius non eſt, Deus autem vnus eſt, neque in perſonis in fide traditis in partes diſtributus: (vna enim Deitas in Patre Filio & Spiritu ſancto:) proptereà fit mediator ſemel Dominus, Dei & hominum, copulans hominem per ſemetipſum Deitati. Quin etiam notione per mediatorem concepta, fidei pietatem didicimus: mediator

enim Dei & hominum, quemadmodùm humanæ naturæ communionem accepit, non putatus homo, ſed natus ſecundùm veritatem, ſic etiam verus Deus eſt, non cognomento tantùm honoratus nudæ veritatis, vt vult Eunomius.]

Mediatori Synonima voces, apud varios Patres.

915 Quem mediatorem ex interprete vocant Apoſtolus & Nyſſenus, paſſimque alij, Tertullianus *ſequeſtrum* amat dicere, vt notauit Pamelius ad lib. de Reſurr. car. cap. 51. vbi ita de Chriſto Tertullianus. [Hic, ſequeſter Dei atque hominum appellatus, ex vtriuſque partis depoſito commiſſo ſibi; carnis quoque depoſitum ſeruat in ſemetipſo arrabonem ſummæ totius. Quemadmodùm enim nobis arrabonem Spiritus reliquit, Ita & à nobis arrabonem carnis accepit, & vexit in cœlum pignus totius ſummæ illuc quandoque redigendæ.] Benè ſequeſter Chriſtus, ex commiſſo vtrinque depoſito. Nam vt Modeſtinus Iuris-conſultus definit is eſt ſequeſter, apud quem plures, rem de qua controuerſia eſt, deponunt. Sic dictus autore Lauinio, quem citat Agellius lib. 20. cap 1. quod eius fidem, pars vtraque ſequatur, quamuis eam notationem minùs probet Alciatus, referente Cortæſio 5. miſcell. cap. 2. num. 3. Eodem ſenſu cap. 63. eiuſdem libri, idem Tertullianus ſic loquitur. [Reſurget igitur caro; & quidem omnis, & quidem ipſa, & quidem integra. In depoſito eſt vbicumque apud Deum, per fideliſſimum ſequeſtrem Dei & hominum Ieſum Chriſtum, qui & homini Deum, & hominem Deo reddet, carni ſpiritum, & ſpiritui carnem Vtrumque autem in ſemetipſo fœderauit.] Denique lib. contra Praxeam cap. 27. probat Chriſtum alium fuiſſe à Patre, quia Apoſtolus eum vocauit *ſequeſtrum Dei & hominum*. Locus eſt ex 1. Timo. 2. quem tamen ipſum locum l. de carne Chriſti cap. 15. allegat eodem modo quo habetur in editione vulgata, adhibita non *ſequeſtri*, ſed *mediatoris* appellatione; à qua proinde non prorſus abhorret, etiamſi frequentiùs, quem eo loco *Mediatorem* dixit, *ſequeſtrem* vel *ſequeſtrum* nominet: Vtitur ea item voce Phœbadius lib. contra Arrianos verbis illis. [Scimus quod omnis illa paſſio, propriè carnis & animæ, ideſt hominis fuit: in quo quidem homine cum pateretur, erat & filius Dei, cohærens illi per naturam à quo venerat Patri, & vnitatis vinculum ſeruans in terris; hominem geſtabat; nec aberat à cœlis. Sic mediator dictus, ſic ſequeſter vtriuſque ſubſtantiæ.] Omnino videtur ad Tertullianum alludere.

916 Quem Tertullianus ſequeſtrum, D. Auguſtinus aliquando *conciliatorem*, aliàs *arbitrum*, frequentiſſimè *Mediatorem* appellat. Reconciliatorem appellat cap. 33. Enchir. vbi poſt alia de ira Dei, manente ſuper omnes non credentes, ſubdit. [Non ait, *veniet*, ſed *manet ſuper eum*. Cum hac quippe omnis homo naſcitur, propter quod dicit Apoſtolus, *Fuimus enim & nos natura filij iræ ſicut & cæteri*. In hac ira cùm eſſent homines per originale peccatum, & tanto grauiùs & pernicioſiùs, quanto maiora vel plura inſuper addiderunt, neceſſarius erat mediator, hoc eſt reconciliator; qui hanc iram,

ſacrificij ſingularis, (cuius erant vmbræ omnia ſacrificia legis & Prophetarum,) oblatione placaret: vnde dicit Apoſtolus; *Si enim cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati nunc in ſanguine eius, ſalui erimus ab ira per ipſum.* Cum autem Deus iraſci dicitur, non eius ſignificatur perturbatio qualis eſt in animo iraſcentis hominis: ſed ex humanis motibus tranſlato vocabulo, vindicta eius, quæ non niſi iuſta eſt, *ira* nomen accepit. Quod ergo per mediatorem reconciliamur Deo, & accipimus Spiritum ſanctum, vt ex inimicis efficiamur filij; (quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei;) hæc eſt gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. De quo mediatore longum eſt, vt quanta dignum eſt, tanta dicantur, quamuis ab homine dignè dici non poſſint.]

Pulchrè item conc. 2. in Pſ. 90. cum propoſuiſſet, Chriſtũ ſolum natum ex Virgine, caput Eccleſiæ, mediatorem inter Deum & homines, addit. [Ad hoc mediator eſt, vt eos qui receſſerunt, per ſe reconciliet: medius enim non eſt niſi inter duos. Receſſeramus à Maieſtate Dei, & peccato noſtro offenderamus eum: miſſus eſt filius mediator, qui ſanguine ſuo ſolueret peccata noſtra, quibus ſeparabamur à Deo, & interpoſitus redderet nos ei, & reconciliaret à quo auerſi in peccatis noſtris & delictis tenebamur.] Eadem habet Tract. 41. in Ioann. & cap. 108. Enchir. & in cap. 3. ad Galatas, nec ſemel alibi.

Concinnè cõcione 4. in Pſ. 103. obſeruat, à Iobo, quẽ *mediatorẽ* paſſim dicamus, vocatum *arbitrium.* Refert enim, pleroſque Iobum inſimulaſſe impatientiæ aduersùs Deum. [Nam inter multa etiam hoc dixit, velut ſtomachans aduersùs Deum, ſicut videbatur non intelligentibus. Ille autem geſtabat perſonam magnam magnæ Prophetiæ: *Vtinam* (inquit, loquens ad Deum,) *vtinam eſſet nobis arbiter.* Quid eſt, *vtinam eſſet nobis arbiter?* Quaſi qui inter nos iudicaret, & quo iudicaretur cauſa mea vinceret.] Hoc enodans, & purgans Iobum, ſic concionenter ſubdit. [Sic accipitur ad primum ſonum: ſed diſcute te, ne labaris: attendit enim ſerpens ille ſemper calcaneum tuum. Quid viſus eſt dixiſſe Iob? *Vtinam eſſet nobis arbiter*; vtinam eſſet medius aliquis, qui iudicaret inter me & te. Hoc Deo humo, hoc in ſtercore homo, vel in cœlo Angelus Deo; *Vtinam eſſet nobis arbiter?* Sed quid præuidebat? quid optabat? *Multi,* (inquit, Dominus) *iuſti & Prophetæ voluerunt videre quæ videtis & non viderunt.* Arbitrum deſiderabat. Quid eſt arbiter? Medius ad componendam cauſam. Nonne inimici eramus Dei, & malam cauſam habebamus aduersùs Deum? Quis finiret cauſam iſtam malam, niſi ille medius arbiter? Qui niſi veniret, miſericordiæ perierat iter, de quo Apoſtolus dicit; *Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum Chriſtus Ieſus.*] Vſurpauit eum quoque loquendi modum, & Chriſtum mediatorem, vocauit *arbitrum*, creditus Ambroſius, verè Hilarius Diac. ad Rom. 5. ad illud, *per quem & acceſſum habemus*; Et ad Galatas 3. circa illud, *mediator autem vnius non eſt.*

Mediatoris vox, vulgatiſſima, ad exprimendum munus Chriſti, Deum inter & homines, fœdera nectentis.

917 Nihil tamen apud D. Auguſtin. & alios Patres frequentius, quam vt notio ſubiecta vocibus prædictis, *ſequeſtri*, & *arbitri* efferatur ab eis, voce *mediatoris*; ſiue vt Theodoreti interpres Dialo. 2. & 3. vertit, *interceſſoris*, Non malè, ſi abeſſet homonimiæ periculum, ita vt cenſeret quis interceſſorem Dei Chriſtum à vulgari vſu illius vocis, & deprecatione interpoſita. In quo ſenſu, non ſumimus hìc *interceſſionem*; ſed pro interpoſitione, ac veluti interiectu, vnius qui inter duos intercedat, ideſt interueniat, & operam ſuam collocet ad eos conciliandos. Eáque eſt vera notio mediatoris, conciliationem Dei ac hominum ſpectans. Nec enim audiendus eſt Euſebius qui l. 1. contra Marcellum Ancyr. c. 1. ex diſtorta interpretatione loci Apoſtolici ad Gal. 1. de lege ordinata per Angelos in manu mediatoris, collegit, Verbum priuſquàm homo fieret, fuiſſe mediatorem inter Deum & Angelos. Hoc inquam repudiandum eſt, cum Apoſtolus non cogitarit de mediatione Moſis, inter homines & Deum, datáque ei per Angelos lege quam erat promulgaturus. Cœteroqui quorſum mediaret Verbum inter Angelos & Deum, vbi nullum erat diſſidium? Aut quomodò Verbum, medium eſſet inter Deum & Angelos, cum ipſum Verbum, Deus eſſet? Ex quo argumento non poterit Euſebius ſe extricare abſque illo execrando Arrianiſmo, quo ibidem admittit, Verbum eſſe Deum ſecundarium, Patréque inferiorem, mediæ inter Deum & Angelos conditionis; quam blaſphemiam his chartis illinere, non abſque veniæ à Deo expetitione fas fuit. Non fauet porrò impio Euſebio, S. Hieronymus ad Galat. 1. cum mediationem admittit ante peractam Incarnationem. Agit enim de mediatione inter Deum & homines, per Chriſtum iam tunc præſcitum, non autem de Verbi mediatione Deum inter & Angelos.

Propria ergo mediatoris notio, quæ Chriſto aptiſſimè quadrat, eſt per comparationem ad Deum cum hominibus reconciliandum. Fuit enim propterea compactus ex duplici natura, quarum altera ad vnum duorum illorum diſſidentium attinet. In quam rem fusè & egregiè diſſerit Ferrandus Epiſt. 1. ad Anatolium. Breuiùs ſed benè S. Chryſoſtomus hom. 7. in 1. ad Timoth. vbi ſic habet. [Enimuerò mediator, vtriſque eis debet ſocietate coniungi, quorum mediator eſt. Id quippè mediatoris eſt proprium vtrorumque participem fieri quorum fuerit mediator. Quòd ſi vnum quidem ſocietate contingat, ab alio verò fuerit ſeparatus, mediator iam dici non poteſt. Niſi igitur conſors ſit paternæ naturæ, mediator profectò non eſt, quippe cum à Patris ſit ſubſtantia ſeparatus. Quemadmodùm enim humanæ naturæ conſortium accepit, quando ad homines venit; ita & à Dei ſubſtantia non abſceſſit, quoniam à Deo venit. Nam quia duorum naturarum medius fuit, ambarum oportuit eſſe participem. Quemadmodùm enim loci cuiuſlibet medium, vtramque partem contingat neceſſe eſt: ita & naturarum

ambarum

ambarum medium, oportuit vtraſque naturas contingere, atque connectere. Quemadmodùm igitur homo factus eſt, ita etiam Deus erat. Homo quippe purus, mediator nunquam penitus fieret: Oportebat enim huiuſmodi mediatorem cum Deo colloqui. Deus item ſolus, mediator eſſe non poſſet; neque enim ipſum ſuſcepiſſent hi, quorum mediator accederet.] Et ſerm. 10. Tomi quinti Græcol. [Quo pacto nos, qui tantam clementiam offenderamus, terraque ipſa videbamur indigni, ac terreno omni participatu atque honore cecideramus, ad tantam altitudinem ſumus euecti? Quo pacto bellum diſſolutum eſt? Quo pacto ita ſublata: Quomodò? Nam iſtud admirabile eſt. Nam non iis quibus iraſceretur Deus, ſed ipſo Deo qui iure nobis ſuccenſebat, prouocante nos atque inuitante, pax facta eſt. *Pro Chriſto enim legatione fungimur,* (inquit Apoſtolus,) *tanquam Deo exhortante per nos.* Quid iſtud? Ipſe eſt violatus iniuria, & ad pacem inuitat. Ita ſanè: quippe quod Deus ſit: atque ob id, vt humanus Pater hortatur, & allicit. Sed vide quis interceſſerit mediator; Ipſe vtique inuitantis & adhortantis filius, non homo purus, non Angelus, neque Archangelus neque famulorum vllus. Et quid efficit mediator. Opus mediatoris. Quemadmodùm enim duobus aliquis ſe inuicem auerſantibus, & ad concordiam pacémque mutuam adduci nolentibus, tertius quiſpiam veniens & ſe medium interponens, vtriuſque inimicitiam diluit; Ita & Chriſtus egit. Iratus ſiquidem nobis erat Deus, & nos Deum benigniſſimum Dominum auerſabamur, Medius igitur ſe Chriſtus interponens, vtramque naturam conciliauit. Sed quo pacto ſe mediatorem conſtituit? Pœnam quæ nobis à Patre infligenda erat, ipſemet in ſe ſuſcepit, contumeliáſque ac opprobria quibus afficiebatur, propter nos ipſe ſuſtinuit.]

Et ſerm. 9. de Aſcenſ. [Vide quis interceſſerit mediator. Ipſe vtique inuitantis & adhortantis Filius, non homo purus, non Angelus, neque familiarium vllus Et quid efficit mediator? Opus Mediatoris Quemadmodum enim duobus aliquibus ſe inuicem auerſantibus, & ad concordiam pacémque mutuam adduci nolentibus, tertius quiſpiam veniens, & ſe medium interponens, vtriuſque inimicitiam diluit; Ita & Chriſtus egit. Iratus ſiquidem nobis erat Deus, & nos Deum, benigniſſimum Dominum auerſabamur. Medium igitur ſe Chriſtus interponens; vtramque naturam conciliauit. Sed quo pacto ſe mediatorem conſtituit? Pœnam quæ nobis à Patre infligenda erat, ipſemet in ſe ſuſcepit, contumeliáſque ac opprobria quibus afficiebatur, pro nobis ipſe ſuſtinuit. Vis noſſe, quomodò vtraque ipſe ſuſcepit? *Chriſtus* (inquit Apoſtolus) *nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.* Vides quo pacto, pœnam cœlitùs latam ipſe ſuſceperit? Vide etiam quomodò opprobria in terris ſuſtinuerit. *Opprobria exprobrantium* (inquit) *tibi ceciderunt ſuper me.* Cernis quo pacto diremerit inimicitiam; Quo pacto non ante diſtiterit quiduis agere, pati, atque moliri, quàm hoſtem & inimicum, cum Deo reduxit in gratiam?

918 Eodem planè modo ratiocinantur S. Irenæus lib. 3. cap. 20. & Theodoretus Dialo. 2. qui obiter quoque ex Apollinare idem argumentum attingit Dialo. 3. *ſub finem.* & pulchrè Nouatianus lib. de Trinit. cap. 18. hinc probans; Chriſtum debere admitti Deum ſimul & hominem. [Quoniam ſi ad hominem veniebat; vt mediator Dei & hominum eſſe deberet, oportuit illum cum eo eſſe, & Verbum carnem fieri, vt in ſemetipſo concordiam confibularet terrenorum pariter atque cœleſtium, dum vtriuſque partis in ſe connectens pignora, & Deum homini, & hominem Deo copularet: vt meritò filius Dei per aſſumptionem carnis filius hominis; & filius hominis per receptionem Dei verbi, filius effici poſſit. Hoc altiſſimum atque reconditum Sacramentum, ad ſalutem generis humani ante ſecula deſtinatum, in Domino Ieſu Chriſto Deo & homine inuenitur impleri, quo conditio generis humani ad fructum æternæ ſalutis poſſet adduci.]

Nec tantùm ex duplici natura duobus extremis diſſidentibus conſentiente, compactus eſt Chriſtus Dominus ſed etiam ita vt in ſua vnitate compoſita, duplicem vnitatem vtriuſque extremi æmularetur. Quod pulcherrimè in hunc modum exponit S. Bernardus S. de Conſid. cap. 9. [Dico in Chriſto, Verbum, animam, & carnem, ſine confuſione eſſentiarum vnam eſſe perſonam, & item abſque præiudicio perſonalis vnitatis in ſua numeroſitate manere. Nec negauerim hanc ad illud quoq; genus vnitatis pertinere, qua anima & caro vnus eſt homo. Decuit quippe familiarius ſimiliúſque cū hominis conuenire conſtitutione, quod pro homine conſtitutum eſt Sacramentum. Decuit & cum ſumma quæ in Deo eſt, & Deus eſt, vnitate congruere, vt quomodò ibi tres perſonæ vna eſſentia, ita hîc conuenientiſſima quadam contrarietate, tres eſſentiæ ſint vna perſona. Vidéſne pulchrè inter vtramque vnitatem hanc collocari, in eo vtique, qui *conſtitutus eſt mediator Dei hominiſque homo Chriſtus Ieſus*: Pulcherrima, inquam, conuenientia, vt ſalutare Sacramentum congrua quadam ſimilitudine ambobus reſpondeat, & ſaluanti videlicet & Saluato. Ita hæc vnitas duarum conſiſtens media vnitatum, alteri ſuccumbere, alteri præeminere cognoſcitur, quantum ſuperiore inferior, tantum inferiore ſuperior.]

Hæc ergo eſt notio germana *mediatoris*, ſecundùm quam Chriſtus quia per vnionem ſuæ perſonæ cum vno naturæ noſtræ indiuiduo, fecit nos ſuum corpus; animauit nos ſuo Spiritu, & vnum cum Patre fecit, iuxta egregiam Nyſſeni ratiocinationem, Orat. de Filij ſubiectione. [Vita eſt Chriſtus, (inquit,) per quàm conuenienter ei quod dicit Apoſtolus. Vniuerſo eius corpori aditus fit ad Patrem, quando tradiderit regnum Deo noſtro, & Patri. Corpus autem eius, (ſicut ſæpè dictum eſt,) omnis eſt humana natura, cui eſt admiſtus. Propter hunc ipſum autem ſenſum, nominatur Dominus à Paulo, *mediator Dei & hominum.* Nam qui eſt in Patre, & verſatus eſt inter homines, in hoc implet ſuam interceſſionem quòd omnes ſibi vniuerit, & per ſeipſum Patri, ſicut dicit Dominus in Euangelio, ad Patrem verba faciens; *Sicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipſi vnum ſint in nobis.* Per hoc enim apertè oſtendit, quod nobis ſibi vnitis, qui eſt in Patre, per ſe efficit noſtram cum Patre coniunctionem. Sed & quæ deinceps ſequuntur in Euangelio conueniunt cum iis quæ dicta ſunt; nempe, *Gloriam quam*

dediſti mihi, dedi eis. Suam anim vt puto; hîc dicit gloriam, Spiritum ſanctum, quem dedit Diſcipulis per inſufflationem. Neque enim poſſunt aliter vniri qui ſunt à ſe inuicem diſiuncti, niſi vnitate Spiritus ſimul in vnam coniungantur naturam. *Si quis anim Spiritum Chriſti non habet, is non eſt eius.* Spiritus autem eſt gloria, vt alibi dicit Patri; *Glorifica me gloria quam habui apud te ab initio, antequàm mundus eſſet.* Deus enim Verbum, qui ante mundum gloriam Patris habebat, poſtquàm in vltimis diebus caro factus eſt; oportebat autem carnem quoque, per contemperationem cum Verbo, illud effici quod aſt Verbum; ſit autem accipiendo, id quod ante mundum habuit, Verbum. Id autem erat Spiritus ſanctus: neque enim aliud eſt ante ſecula, præter Patrem & Filium & Spiritum ſanctum: propterea hic quoque dicit, *gloriam quam dediſti mihi, dedi eis*, vt per ipſam mihi eſſent vniti, & per me tibi.]

Vides quam dixi, notionem *mediatoris.*

Imperfecta mediatoris notio, ex Lactantio.

919 Minùs autem appoſitè ad Apoſtoli & Patrum cœterorum mentem quoties de mediatore agunt, Lactantius 4. Inſtit. c. 25. notionem mediatoris ſic explicat. [Fuit igitur Chriſtus, & Deus & homo, inter Deum atque hominem medius conſtitutus. Vnde illum Græci *μεσίτην* vocant, vt hominem producere ad Deū poſſet, ideſt ad immortalitatem: quia ſi Deus tantùm fuiſſet (vt ſupra dictum eſt,) exempla virtutis homini præbere non poſſet: ſi homo tantùm, non poſſet homines ad iuſtitiam cogere, niſi autoritas, ac virtus homine maior accederet. Etenim cum conſtet homo ex carne & Spiritu, & oporteat Spiritum iuſtitiæ operibus emereri, vt fiat æternus: caro, quoniam terrena, ideóque mortalis, copulatum ſibi ſpiritum trahit ſecum, & ab immortalitate ducit ad mortem. Ergo ſpiritus carnis expers, dux eſſe homini ad immortalitatem nullo pacto poterat, quoniam caro impedit ſpiritum, quò minus Deum ſequatur. Eſt enim fragilis & ſubiecta peccato: Peccatum autem pabulum mortis eſt. Itaque idcircò mediator aduenit, ideſt Deus in carne, vt caro eum ſequi poſſet, & eriperat morti hominem, cuius eſt dominatio in carnem. Ideò carne ſe induit, vt deſideriis carnis adomitis, doceret non neceſſitatis eſſe peccare, ſed propoſiti & voluntatis.]

Hæc etiamſi verè diceret, (quod cum S. Auguſtinus l. de natura & gratia c. 61. extrema hæc Lactantij verba ſupereſſe autore pro ſe citaſſat, Pelagius non admittit:) nego tamen quadrare Apoſtolo, & cœteris Patribus conſentire. Venit quidem Chriſtus mediæ inter nos ac Deum ſtructuræ, ſeu potius ex ſubſtantia vtrorumque illorum extremorum compaginatus; & ſic compactus axempla illa quæ Lactantius memorat, prætulit hominibus. Primaria tamen ratio ob quam Chriſtus venit ſic medius, & ſola ob quam denominatur *mediator*, non aſt ea quam Lactantius protulit; nempe prælucendi hominibus exemplo; ſed ea quæ ex Dei & hominum reconciliatione ducitur. Ad eum namque effectum primariò ſpectabat Chriſti aduentus; & ex eo ſolo effectu, dictus eſt *mediator*; quatenus ita per humanitatem Verbo coniunctam eliciebat opera Deum placantia & reconciliantia nobiſcum ſalua iuſtitia, (quippe exæquato & ſatto per ea opera iure Dei;) vt nihil deſideratum ſit, ad plenam amicitiæ Deum inter ac homines redintegrationem.

Quæ partes extremorum Chriſtum compingentium, in obeunda meditatione, pro nobis.

920 Vides quas partes in exercendo mediatoris munere, tribuendas velim cuilibet Chriſti naturæ. Humanitati enim tribus actiones ſatisfacientes diuino iuri, Deumque placantes, quæ cum eſſent demiſſionis & abiectionis opera, non potuiſſent in Deum cadare, ſi in ſola Deitate perſtitiſſet. Deitati autem ac perſonæ Verbi, tribuo actuum illorum eminentiſſimam honeſtationem, & ſubuectionem ad exequendam offenſam. Vt proinde neceſſarius ſit vtriuſque naturæ concurſus ad hoc munus mediatoris, quod egregiè docuit D. Auguſtinus verbis illis l. 10. confeſſ. cap. 42. [Mediator inter Deum & homines, vt oportebat vt haberet aliquid ſimile Deo, aliquid ſimile hominibus, ne in vtroque Deo ſimilis, longè eſſet ab hominibus, atque ita mediator non eſſet.]

Idipſum voluit idem D. Aug. cum aliquoties dixit, Chriſtum fuiſſe mediatorem, non prout erat æqualis Patri, ſed ſecundùm quod homo. Ita anim habet in c. 3. ad Galatas verbis illis. [Mediatorem Ieſum Chriſtum ſecundùm hominem dici, ex illa eiuſdem Apoſtoli ſententia ſit planius, cum ait, *Vnus eſt enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus.* Mediator ergo, inter Deum & Deum eſſe non poteſt, quia vnus eſt Deus, mediator autem vnus non eſt, quia inter aliquos medius eſt. Angeli porrò, qui non lapſi ſunt à conſpectu Dei, mediatore non opus habent, per quem reconcilientur. Item Angeli qui nullo ſuadente, ſpontanea prænaricatione ſic lapſi ſunt, per mediatorem non reconciliantur. Reſtat ergo, vt qui mediatore ſuperbo diabolo, ſuperbia perſuadente deiectus eſt, mediatore humili Chriſto humilitatem perſuadente, erigatur. Nam ſi filius Dei in naturali æqualitate Patris manere vellet, nec ſe exinaniret, formam ſerui accipiens, non eſſet mediator Dei & hominum. Quia ipſa Trinitas vnus Deus eſt, eandem in tribus, Patre & Filio & Spiritu ſancto, Deitatis æternitate & æqualitate conſtanter. Sic itaque vnicus filius Dei, mediator Dei & hominum factus eſt, cum Verbum Dei, Deus apud Deum, & maieſtatem ſuam vſque ad humana depoſuit, & humilitatem humanam vſque ad diuina ſubuexit, vt mediator eſſet inter Deum & homines, homo per Deum vltra homines. Ipſe enim eſt ſpecioſus forma præ filiis hominum, & vnctus oleo exultationis præ participibus ſuis. Sanati ſunt ergo ab impietate ſuperbiæ, vt reconciliarentur Deo, quicumque homines humilitatem Chriſti, & per reuelationem antequàm fieret, & poſt Euangelium poſteaquàm facta eſt, credendo dilexerunt, diligendo imitati ſunt.] En mediator Chriſtus, ſecundùm hominem. Et pulchrè l. 2. de peccato orig. cap. 28. [In Adam inuenientibus mortem, per hoc prodeſt Chriſtus quòd

eſt mediator ad vitam. Non autem per hoc mediator eſt, quòd æqualis eſt Patri: per hoc enim, quantum Pater, tantum & ipſe diſtat à nobis. Et quomodò erit medietas, vbi eadem ipſa diſtantia eſt? Ideò Apoſtolus non ait; *Vnus mediator Dei & hominum*, *Chriſtus Ieſus*: ſed, *homo Chriſtus Ieſus*. Per hoc ergo mediator, per quod homo inferior Patre, per quod nobis propinquior; ſuperior nobis, per quod Patri propinquior. Quod apertiùs ita dicitur; Inferior Patre quia in forma ſerui: ſuperior nobis, quia ſine labe peccati.]

Denique lib. 10. Confeſſ. c. 43. [Verax mediator, quem ſecreta tua miſericordia demonſtraſti humilibus, & miſiſti vt eius exemplo etiam ipſam diſcerent humilitatem, mediator ille Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, inter mortales peccatores, & immortalem iuſtum apparuit, mortalis cum hominibus, iuſtus cum Deo, vt quoniam ſtipendium iuſtitiæ, vita & pax eſt, per iuſtitiam coniunctam Deo, euacuaret mortem iuſtificatorum impiorum, quam cum illis voluit habere communem. Hic demonſtratus eſt antiquis ſanctis, vt ita ipſe per fidem futuræ paſſionis eius, ſicut nos per fidem præteritæ ſalui fierent. In quantum enim homo, in tantum mediator; in quantum autem Verbum, non medius, quia æqualis Deo, & Deus apud Deum, & ſimul cum Spiritu ſancto vnus Deus.]

921 His aliiſque locis, quibus Chriſtum eſſe mediatorem *ſecundùm hominem*, vel *per quod homo*, affirmat D. Auguſtinus, non eſt cenſendus, voluiſſe excludere neceſſitatem diuinitatis ad exercendum munus mediatoris; (ſic enim purus homo potuiſſet mediatorem agere, quod D. Auguſtinus ſæpiſſimè diffitetur, & omnino verè; vt monſtratum eſt.) Affirmat ergo Chriſtum egiſſe mediatorem, ſecundùm quod homo, vt ſignificet Chriſtum non eſſe ſpectandum in in ſola forma Dei, in qua per æternitatem præextitit: ſed iungendam eſſe Deitati, & perſonæ Verbi eam terminanti, humanitatem: quæ duo enuntiantur in Chriſto, cum homo dicitur: Nam forma totius illi nomini ſubiecta, eſt *humanitas*. Suppoſitum verò, ſeu perſona cui diuinitas identificatur, concretione eiuſdem vocis exprimitur. *Homo* quippe in Chriſto, cum ſit nomen ſuppoſiti, præter humanitatem quam apertè enunciat, importat quoque diuinam perſonam, & Deitatem, vt Vigilius lib. 4. contra Eutych. *ſub initium*, benè ratiocinatur. Aperit perbellè mentem hanc ſuam, idem D. Auguſtinus lib. de ouibus cap. 12. tractans illud. *Ego Dominus ero illis in Deum, & ſeruus meus Dauid, Princeps in medio eorum*; quem locum accommodat Chriſto, & ſic expendit. [Quare *in medio eorum?* Quia verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. *Princeps in medio eorum*: inde & mediator Dei & hominum, quia Deus cum Patre, quia homo cum hominibus. Non mediator homo præter Deitatem, non mediator Deus præter humanitatem. Ecce mediator. Diuinitas ſine humanitate, non eſt mediatrix; humanitas ſine diuinitate, non eſt mediatrix: ſed inter diuinitatem ſolam, & humanitatem ſolam, mediatrix eſt humana diuinitas, & diuina humanitas Chriſti.] Id eſt, conflatum ex ambabus illis naturis; ſiue homo qui in Chriſto ſimul eſt Deus; iuxta illud Fulgentij lib. ad Donatum cap. 16. [Qui ſic dicit Chriſtum hominem, vt Deum neget, non eſt Chriſtianus Catholicus, ſed Photinianus Hæreticus. Chriſtus enim quemadmodùm ſecundùm veram diuinitatem Deus creator eſt hominum, ita ſecundum veram carnem, mediator eſt Dei & hominum. Mediator enim nullatenùs eſſet, ſi vel cum Patre diuinitatis naturam, vel cum hominibus communem carnis & animæ ſubſtantiam non haberet. In eo autem verus mediator eſt hominum homo Chriſtus Ieſus in quo & de Patre formam Dei (per quem ſaluaret) naturaliter habuit; & ex Virgine formam, ſerui, (quam in nobis ſaluaret,) accepit. Nunquam autem homo à Deo gratiam ſalutis acciperet, ſi in vna perſona Chriſti, diuinæ humanæque naturæ communio non maneret.]

Subſcribunt Latinorum ac Græcorum Patrum proceres, quos longis agminibus educit ſeorſim Eſpencæus Opuſc. de Mediatore cap. 2. & 3. Addo Giſelbertum cap. 19. Altercationis. [Conſtitue duos ſimul, ſummum & imum Trinitatem & hominem. Itaque inter illam Trinitatem & hominem, infirmitatem & iniquitatem, mediator factus eſt, homo non iniquus, tamen infirmus; vt ex eo quod non iniquus, iungeret te Deo: Ex eo quod infirmus, propinquaret tibi, atque ita inter Deum & hominem, filius Dei mediator exiſteret. Oportuit autem mediatorem inter nos & Deum, & mortalitatem habere tranſeuntem, & beatitudinem permanentem, vt per id quod tranſit, congrueret morituris; ad id quod permanet, transferret ex mortuis. Media igitur iuſtitia temporali opus erat, quæ medietas temporalis eſſet de imis, iuſta de ſummis; & contemperans ſe imis, ima redderet ſummis, Deus & homo reconcilians hominem Deo, manens quod erat, factus quod non erat.]

Pugnantes Sectariorum errores, circa mediationis principium.

922 Deprehendere verò hinc licet, ſtuporem Sectariorum ſuperioris ſeculi, quorum aliqui à Francíſco Stancaro Mantuano erroris autore, dicti *Stancariani*, negarunt, diuinitatem aut Verbi perſonam quicquam contuliſſe ad obeundum munus mediatoris, id totum tribuentes ſoli humanitati, niſi quod fatentur eam fuiſſe à Verbo fultam & roboratam, ne immenſo dolorum pondere inter ſatisfaciendum opprimeretur; quod ſatisfactioni, & exercitio muneris mediatoris, eſt planè extrinſecum ac per accidens. Alij verò ex Sectariis, Lutherani nimirum, & Tigurini, ac Caluiniſtæ, ac diſertè Ioannes Langius ad Expoſitionem fidei S. Iuſtini *pag.* 16. contenderunt, Chriſtum ratione vtriuſque naturæ, tanquam formalis principij operum ſatisfactorum, exercuiſſe munus mediatoris, ita vt diuina perſona non tantùm interueniat honeſtando, & infinitum pretium impertiendo illis operibus per humanitatem ipſi coniunctam elicitis; ſed etiam eliciendo eas per modum formalis principij: aliquas quidem ſimul cum humanitate, vt perpeſſionem & mortem, quas totam efficacitatem à Verbo habuiſſe dicunt; prodiiſſe tamen & à Verbo ſimul & ab humanitate; alias autem à ſola Deitate, vt offerre ſacrificium humanitatis tanquam victimæ, Deo in ſatisfactionem oblatæ, per diuinam

Verbi naturam. Hos *Antiſtancarianos* dictus prodit Prateolus V. *Stancariani*.

Sed vtrorumque error, deprehenditur ex dictis. Si enim ſecreuiſſent quæ Deo, quæ humanitati, in obeundo mediatoris munere ſunt propria non adeò abſurdè impegiſſent; nec priores in apertum Neſtorianiſmum, poſteriores verò in Arrianiſmum, aut Eutichianiſmum deflexiſſent. Horum quippe errorum, Sectarios prædictos reuincere, non eſt operoſum. Si enim ſola humanitas ad ſatisfaciendum idonea fuit, vt ait Stancarus; quorſum vnio eius cum diuino ſuppoſito? Nam facilè fuit Deo, aliter inter patiendum roborare humanitatem Chriſti, quàm eam ſuppoſitando. Quinetiam ſuppoſitatio præcisè ſumpta, non plus contulit humanitati roboris ad patiendum, quàm ſe fuiſſet ſuppoſitatio creata quia ſuppoſitare, eſt mere terminare ſubſtantialiter, non roborare. Itaque humanitas Chriſti non debuiſſet Verbo ſuppoſitanti vniri; ſicque Chriſtus homo, eſſet perſona creata, qui eſt error Neſtorij, in quem miſerè ſe induit Stancarus.

At ſi operatio mediatoris, ſiue ſatisfactio, conuenit Chriſto ratione vtriuſque naturæ, vt aiebant errones, ſecundo loco adducti; Ergo Deitas in Chriſto ſupplicauit, ſatisfecit, ſacrificauit, quæ ſunt propriæ mediatoris actiones, maiori à minore exhibendę cultus enim & ſacrificium, & ſatisfactio, non exhibetur æquali, ſed ei tantùm cui te ſubmittas, ſicque Deitas in Filio eſſet inæqualis Deitati quæ eſt in Patre, quod eſt Arrianum hypobrichium. Vel ſi Deitatem & humanitatem in vnam maſſam conflent cum Eutychete, præterquàm quod æquè vrgentur argumento aduersùs Arrianos intorto, locum aduerſus illos habebit potens illa Vigilij ratiocinatio lib. 3. *ſub finem*. [Libet etiam illud Apoſtoli tractare ſermonem, quo pro nobis Chriſtum, Mediatorem adſerit factum. Quod officium niſi ex veritate naturæ carnis, quam ex nobis habuit, implere non potuit. Quoniam per ipſam, inter Deum & homines medius apparuit. Et quia, vt Apoſtolus ait, & rerum docet, mediator non eſt vnius. Habens autem Chriſtus ſecundùm vos vnam naturam, oſtenditur vnde ſit medius inter nos, & illam. Quia ſi, vt impiè ſapitis, vna eſt eius natura mediatoris, in eo quod eſt vnum & ſingulare ſalutis noſtræ remedium, fruſtrabitur Sacramentum. Vnde enim medius erit, ſi vtramque non habuerit? Quia niſi talem dederis inter Deum & homines, qui ita ſit medius, vt ex vtróque vtrúmque ſit, ideſt, vt & Deus ſit propter diuinitatis naturam, humana diuinis quemadmodùm reconcilientur non oſtendis. Nam quia tranſgreſſione mandati, inimici Dei extiteramus, & in contrarium animis diſcordantibus vergebamus, à ſupernis declinantes, & ad ima tendentes, neceſſe fuerat interuentu miſerationis diuinæ, ſolutis inimicitiis, contraria in vnum reuocari, & ſupernis ima reſtitui; quod non aliter fieri potuit, niſi talis mediator exiſteret, qui de cœleſtibus veniens, counitetur terrenis, retinens in ſe id quod non erat. Qui vnus fieret in vtroque, & ita per vtriuſque naturæ communionem, in vna eadémque perſona, & humana diuinis, & diuina ſociaret humanis priùs vtrumque, ſine vtriuſque abolitione, vniens in ſeipſo. Dein omnes fideles Patri reconcilians Deo. Et quia reconciliationis ſacramentum, immaculatum flagitabat ſacrificium, talis hoſtia requirenda fuerat, quæ ita media eſſet inter Deum & homines, vt & morti ſuccumberet per illud quod hominis habebat, & mortem reuinceret per id quod in ſe diuinitatis tenebat.] Nihil poteſt huic argumento, ab Aduerſariis, accommodatè reſponderi.

923 Non eſt autem operæ pretium, gerras horum Sectariorum ad huiuſmodi errores ſtabiliendos, hîc ventilare Legeſis fusè in eos agentem, & argumenta eorum conterentem, validiſſimum hæreticorum malleum Bellarminum l. 5. de Chriſto à cap. 2. ad 8. quæ mihi expediti ſufficienter videntur vno illo. D. Leonis pronunciato, quod habet Epiſt. 10. cap. 4. vt liquet ex Vigilio lib. 4. Contra Eutychem, tam malè vexauit Eutychianos. [Inuicem ſunt, & humilitas hominis, & altitudo Deitatis. Sicut enim Deus non mutatur miſeratione, ita homo non conſumitur dignitate. Agit enim vtraque forma cum alterius communione, quod proprium eſt; Verbo ſcilicet operante, quod Verbi eſt, & carne exequente, quod carnis eſt. Vnum horum coruſcat miraculis, aliud ſuccumbit iniuriis. Et ſicut Verbum ab æqualitate paternæ gloriæ non receſſit, ita caro naturam noſtri generis non reliquit.]

Hæc vna ſententia rectè expenſa, monſtrat, neceſſarium vtriuſque Chriſti naturæ interuentum, ad munus mediatoris; vnius quidem ad exercendum quæ ſunt infra Deum, nec cum eo in Deitate ſumpto cohærent alterius verò, ad ſuſtollendas operationes illas, vt ſint iuſtum pretium pacis noſtræ, & litrum humani generis, ac placationis Dei offenſi; quod habere non poſſunt, niſi à diuina perſona, naturam formaliter ſatisfacientē terminante abſq; confuſione, & cum omnimoda intermiſtione: ſaluo tamen verò inter eas nexu ac ſubſtantiali vinculo in humanitate recepto, & ad diuinum Verbi ſuppoſitum immediatè ac directè terminato: Qua ratione omnes difficultates hoſtium veritatis catholicæ, & veræ Chriſti pro nobis mediationis, euaneſcunt. Alios antiquiores Hæreticos, ex ratione mediatoris, ad inæqualitatem Patris & Filij blaſphemè inuehendam progreſſos, refert & arguit S. Cyrillus lib. 1. de Trinitate, qui quoniam cenſebant Verbum eſſe mediatorem, exploſi ex dictis manent.

Pius affectus erga Chriſtum mediatorem, déque eius contrapoſitione cum, Satana mediatore.

924 Sed dimiſſis muſcis hiſce morientibus, vnguenti ſuauitatem exterminantibus, illud potiùs palato mentis guſtandum & ſuauiendum admoueamus cum S. Bernardo l. de dignitate amoris diuini cap 11. & 12. quanta miſeratione & bonitatis immenſitate, Verbum Dei ductum ſit, vt noſtrarum cum Deo inimicitiarum, conciliator, & Deum inter ac nos, per humanam naturam aſſumptam, mediator eſſe dignaretur; quâque viam inierit ad nos eo ſeducendum. Eſſe namque hanc ſapidiſſimam benè affectis animabus conſiderationem, S. Bernardus ſic proſequitur. [In auctore omnium bonorum Chriſto, primùm eſt ſapientia ad Deum conuerſio, deinde peccatorum remiſſio, poſtmodùm

pro

pro ita cuius filij eramus, gratiarum multiplex argumentatio; & hæc omnia non niſi per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Ipſe enim eſt mediator noſter, & ſapientia noſtra, cuius quod ſtultum eſt, ſapientius eſt hominibus. Nam cum talibus bonitas Dei abundaret & offerretur omnibus, nec eſſet qui reciperet, vel ſciret recipere, vel recipere doceret, nec qui illuc poſſet aſcendere vbi bona hæc diſtribuuntur, vel qui huc poſſet deſerere; opus erat mediatore inter nos & Deum, per quem noſtra appropinquarent Deo, & bona Dei nobis. Iniit ergo conſilium tota Trinitas, conſilium illud de quo Propheta dicit; *Conſilium tuum antiquum, verum fiat.* Videbat quippe Dominus, quantum ad hominem omnia confuſa, omnia turbata, nihil ſtare in loco ſuo, nihil procedere ordine ſuo: videbat hominem abuſſe in regionem diſſimilitudinis, tam longè, vt per ſe, nec ſciret nec poſſet redire. Angelus enim præſumpſerat ſimilitudinem Dei, dicens; *Ponam ſedem meam ad Aquilonem, & ero ſimilis altiſſimo.* Homo ſimiliter Deus eſſe voluit, cui perſuaſum erat eſſe ſicut Dij. Ergóne (inquit Deus Pater,) filius meus, ſplendor gloriæ meæ, & figura ſubſtantiæ meæ, in ipſa mei ſimilitudine tot æmulos habebit, & pares & ſocios? Præcipitatus eſt vterq; Videns imago Dei, Deus filius, Angelum & hominem qui facti erant ad ipſam, (ideſt imaginem Dei, non tamùm quod ipſa, (ideſt, imago Dei,) per inordinatum imaginia & ſimilitudinis eius appetitum periſſe: heu! (inquit,) ſola miſeria caret inuidia, ſed ſubueniendum eſt ei, cui ſubuenire non prohibet iuſtitia. Exhibeo me igitur bonum hominem, deſpectum & nouiſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem, vt zelet & impletur in me humilitatem, per quam perueniat ad gloriam, ad quam præproperè feſtinat, vt poſſit audire à me! *Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris.* Accinxit ergo ſe quodammodò Dei filius, & aggreſſus eſt per humilitatem recuperare eum qui recuperari poterat, qui per ſuperbiam perierat. Itaque inter Deum & hominem medium ſe faciens, qui recedens à Deo captus & ligatus à diabolo erat, hoc modo boni Mediatoris & perſonam induit, & actutum factus eſt homo.] Pergit c. 12. mellitiſſimè exponere, Spiritus ſancti dona, quorum vſus fuit in huius mediatoris exercitio.

925 Sed quod in meta loci adducti, obiter tantùm attigerit S Bernardus, antitheſim ex vna quidem parte Chriſti mediatoris, & viæ quam iniuit ad parandam nobis Dei amicitiam & ſalutem noſtram; ex altera verò parte, Satanæ mediatoris, & viæ qua præcipitauit nos in exitium & cladem noſtram; quod inquam eam contrapoſitionem obiter duntaxat inſinuarit S. Bernardus, egregiè verò expreſſerit S. Auguſtinus 4. Trin. c. 12. iuuat eum audire. Egerat c. 10. de mediatore mortis, Satana, (Sic enim eum nominat;) déque falsò propoſita per eum purgatione animarum, & reconciliatione cum Deo, per eas quas ζιλετάς, appellabant Magi; Tum ſubdit cap. 12. [Nequaquam igitur per ſacrilegas ſimilitudines, & impias curioſitates, & magicas conſecrationes, animæ purgantur & reconciliantur Deo: quia falſus mediator non traiicit ad ſuperiora, ſed potiùs obſidens intercludit viam per affectus, quos tanto maligniores, quanto ſuperbiores ſuæ ſocietati inſpirat: qui non poſſunt ad euolandum pennas nutrire virtutum, ſed potiùs ad demergendum pondera exaggerare vitiorum, tanto grauiùs animæ ruituræ, quanto ſibi videtur erecta ſublimiùs. Proinde ſicut Magi fecerunt diuinitùs moniti, quos ad humilitatem Domini adorandam ſtella perduxit; ita & nos, non quà venimus, ſed per aliam viam in patriam redire debemus, quam Rex humilis docuit, & quam Rex ſuperbus humili Regi aduerſarius obſidere non poſſit. Et nobis enim vt adoremus humilem Chriſtum, cœli enarrauerunt gloriam Dei, cum in omnem terram, exiit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Via nobis fuit ad mortem, per peccatum in Adam. *Per vnum quippe hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccauerunt.* Huius viæ mediator Diabolus fuit perſuaſor peccati, & præcipitator in mortem. Nam & ipſe ad operandam duplam mortem noſtram, ſimplam attulit ſuam. Per impietatem námque mortuus eſt in ſpiritu, carne vtique mortuus non eſt: nobis autem & impietatem perſuaſit, & per hanc, vt in mortem carnis venire mereremur, effecit. Vnum ergo appetiuimus iniqua ſuaſione, alterum mox ſecutum eſt iuſta damnatione. Propterea quippe ſcriptum eſt, *Deus mortem non fecit*, quia cauſa mortis ipſe non fuit: ſed tamen per eius retributionem, iuſtiſſimè mors irrogata eſt peccatori. Sicut ſupplicium reo irrogat Iudex, cauſa tamen ſupplicij, non eſt iuſtitia iudicis, ſed meritum criminis. Quò ergo nos mediator mortis tranſmiſit, & ipſe non venit, ideſt, ad mortem carnis: ibi nobis Dominus Deus noſter medicinam emendationis inſeruit, quam ille non meruit, occulta & minus arcana ordinatione diuinæ altæque iuſtitiæ. Vt ergo ſicut per vnum hominem mors: ita & per vnum hominem fieret reſurrectio mortuorum, quia magis vitabant homines quod euitare non poterant mortem carnis, quàm mortem ſpiritus, ideſt, magis pœnam quàm meritum pœnæ. Nam non peccare, aut non curatur, aut parum curatur: non mori autem quamuis non obtineatur, vehementer ſatagitur. Vitæ mediator, oſtendens quàm non ſit mors timenda, quæ per humanam conditionem iam euadi non poteſt, ſed potiùs impietas, quæ per fidem caueri poteſt, occurrit nobis ad finem quò venimus, ſed non quà venimus. Nos enim ad mortem per peccatum venimus, ille per iuſtitiam: & ideò cum ſit mors noſtra pœna peccati, mors illius, facta eſt hoſtia pro peccato.] Et mox cap. 13. [Ille itaque deceptor qui fuit homini mediator ad mortem, falſòque ſe opponit ad vitam nomine purgationis per ſacra & ſacrificia ſacrilega, quibus ſuperbi ſeducuntur, quia nec participationem mortis noſtræ habere potuit, nec reſurrectionem ſuæ, ſimplam quidem ſuam mortem, ad duplam noſtram potuit afferre. Simplam verò reſurrectionem, in qua & ſacramentum eſſet renouationis noſtræ, & eius quæ in fine futura eſt eiulationis exemplum, non vtique potuit. Ille proinde qui ſpiritu viuus, carnem ſuam mortuam reſuſcitauit, verus vitæ mediator, illum ſpiritu mortuum & mortis mediatorem, à ſpiritibus in ſe credentium foras miſit, vt non regnaret intrinſecùs, ſed forinſecùs oppugna

oppugnaret, nec tamen expugnaret.] Diſſerit luculenter in eandem ſententiam 9. Ciuit. capite 15.

926 Ex his igitur liquet, de veri mediatoris Chriſti, & Satanæ falſi mediatoris, contrapoſitione propoſita; déque via & ratione obeundæ vtriuſque mediationis. Quid aptiùs nunc exclamarim, quàm repetitis iis Apoſtoli verbis quæ S. Bernardus ſerm. 5. in Natali Domini, ad ſenſum ſuum hac in re aperiendũ adhibuit, ſic auſpicatus. [Benedictus Deus, & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra. Benedictus, qui propter nimiam charitatem ſuam qua dilexit nos, filium ſuum dilectum, in quo ei benè complacuit, miſit, per quem reconciliati, pacem habemus ad eum, & idem ſit nobis reconciliationis huius & mediator & obſes. Non eſt quod vereamur fratres mei, ſub tam pro mediatore, non eſt quod de tam fido obſide dubitemus. Sed qualis mediator eſt, inquies, qui in ſtabulo naſcitur: in præſepio ponitur, pannis inuoluitur, ſicut cæteri, plorat vt cæteri: denique infans iacet, vt cæteri conſueuerunt? Magnus planè mediator eſt, etiam in his omnibus: quæ ad pacem ſunt, non perfunctoriè, ſed efficaciter quærens.] Nimirum quia vt proximè dictum eſt reueniendum nobis erat ad pacem Dei, per humilitatem; ſicut ea excideramus per ſuperbiam. Tam ſtrenuè igitur iam à cunis, ſtudium humilitatis arripiens Chriſtus, ſuſceptum mediatoris munus auſpicatus eſt ea humilitatis proluſione, cui cataſtrophe per confixi Dei deſpectionem, & mortem, inaudito humilitatis oſtento, erat apponenda.

Vnicus verus mediator Chriſtus; Alij analogicè ac typicè tantùm, vt Moyſes & Aaron.

927 Satis de Chriſto, vero ac vnico inter Deum & humanum genus mediatore. Vnicum dico, quia munus proprium mediatoris, quale expreſſimus, in ſolum Chriſtum cadit, qui ſolus ſtructuram geminæ ſubſtantiæ ad mediandum neceſſariæ, nactus eſt, ſoluſque fuit homo Deus. Eſt quidem in Scripturis, & apud Patres, interdum mentio quorundam aliorum mediatorum; ſed qui non niſi per quandam analogiam & aliqualem cum Chriſto proportionem, nomen & rationem mediatorum obtineant. Sic Moſes ab Apoſtolo ad Gal. 3. dictus eſt mediator; cum legem dixit, *ordinatam per Angelos in manu mediatoris*, Ideſt Moſis. Nam quod Oecumenius, mediatorem, Chriſtum exponit; non videtur quadrare contextui, cum lex non ſit in manu eius ordinata per Angelos; ſed in manu Moſis qui mediator dicitur, quatenus per eum Deus mandata ſua atque iudicia populo Hebræorum nota fecit; itémque ſæpè per eum placatus eſt, & abductus ne ſumeret vindictam ex eo populo à quo violatus fuerat, & prouocatus ad iracundiam. Qua ratione Moſes, rectè dicitur fuiſſe vmbra Chriſti mediatoris. Vnde Tertullianus libro 2. in Marcio cap. 26. Stomachatur aduerſus Marcionitas, quod Chriſtũ Moſi diuinæ iræ prohibitori poſthaberent; cum deberent agnoſcere, Chriſtum in perſona Moſis figuratum pro peccatis deprecantem, & oblatorem animæ ſuæ pro populi ſalute.

Idem habet S. Cyrillus lib. 1. Glaphir. in Exodum, qui totus in ea Moſis & Chriſti mediatorum comparatione inſiſtitur. Breuiùs, ſed tamen accuratè lib. 2. de adorat. *ferè initio.* [Moſes ille (inquit S. Cyrillus,) vir ſanè admirandus, à carnali ſeruitute eripuit Iſraëliticum populum, & à laboribus coquendorum laterum; operibus etiam de terra extruendis eximit, ac velut medius quidam limes inter Deum, & homines interiectus, ad illos, cœlitùs exauditas voces perferebat. Dominus verò noſter Ieſus Chriſtus, ea quæ in figura & vmbris tradita fuerant, ad veritatem immutans, à ſpirituali ſeruitute nos extrahit, in eo quod, peccatum quod diu nobis dominatum fuerat, expellit; Diabolique imperium euertit, & ſectatores ſuos à terreno ſenſu rerúmque carnalium ſtudio refugere ſuadet; eoſque quodammodò ad ſtudium virtutis; apertiſſiméque nobis Dei ac Patris voluntatem annunciat, ideóque dixit; *Verba quæ ego loquor vobis, non ſunt mea: ſed eius qui miſit me, Patris*; Itémque: *A me ipſo non loquor, ſed qui miſit me Pater, ipſe mihi mandatum dedit, quid dicam & quid loquar.* Ac Moyſes certè in ſuis rebus, imaginem atque formam quandam ſe gerere illius Chriſti interuentionis intellexit, cum dixit filijs Iſrael; *Prophetam ex fratribus tuis excitabit tibi, ſicut me, Dominus Deus tuus, illum audietis per omnia quæcumque expetiſti à Domino Deo tuo in Horeb, in die concionis.* Igitur quæcumque per Moyſem agebantur, illaque vis interuentionis eius figura quædam erat & imago; At Chriſti interuentionis forma, excellentior eſt. Ille enim legis & vmbræ miniſter fuit & acceptæ diuinitùs inſtitutionis interpres: Chriſtus autem, vt legis ac Prophetarum Dominus, quæ ſibi videntur, decernit. Ac mediator quidem fuit, cum in eo concurreret, atque in vnum quodammodò conueniret, tum diuina, tum humana natura: has enim ambas ſimul iunctas intelligimus Chriſtum. Et Moyſes quidem, vt ſeruus in totam eius domum fidelis; Chriſtus autem vt filius in domo ſua, cuius domus nos ſumus, qui per fidem quam in illum habemus, ad veram addicti ſumus libertatem. Conſtat igitur mediatorem carnalis libertatis, literæque vmbræ, fuiſſe Moyſem illum, Sacrarum rerum interpretem: Dominum verò noſtrum Ieſum Chriſtum, earum rerum autorem quæ ſunt ſupra legem; ac ſpiritus libertatem. libertate illa carnali multis partibus præſtantiorem eſſe largitum.] Illuſtriſſime omninò idem proſequitur lib. 11. in Ioan. cap. 19. & lib. 3 cap. 9. ac plenè Dialogo 1. de Trinit. vbi præterea ad hanc imaginem mediationis Chriſti in Moſe perſpiciendum, conſiderat Moſem educentem populum ablutis veſtimentis nitentem, in occurſum Dei ad pedem montis. [Res autem hæc, typus erat mediationis Chriſti. Dicit enim manifeſte; *Nullus venit ad Patrem, niſi per me.* Accedimus enim non aliter ad Deum ac Patrem, quàm per Chriſtum, dum omnem veterem abluemus cicatricem, & omne inquinamenti genus eluimus; induimus verò quodammodò mentem in puritate, quæ eſt in Chriſto; *Induimini enim Dominum Ieſum Chriſtum,* diuinus nobis ait ſermo: ſic ſanè ſpiritualis puritatis vim, veſtimentorum ablutio figurabat.]

Profert

Profert multa, quibus munus mediationis Moſis, vtrumque reſpondens mediationi Chriſti, exponat; additque etiam, Aaronem mediatoris Chriſti typum fuiſſe, cum in tempore iracundiæ factus eſt reconciliatio per deprecationem & incenſum, medius ſtans inter viuentes & mortuos, & iram ſiſtens: In quam rem audi S. Auguſtinum ſerm. 98. de tempore. [Si intellexiſti hiſtoriæ ordinem, & oculis, (vt ita dicam,) cernere potuiſti ſtantem Pontificem, medium inter viuos & mortuos, aſcende nunc ad verbi huius celſiora faſtigia, & vide quomodò verus Pontifex Ieſus Chriſtus, aſſumpto thuribulo carnis humanæ, & ſuperpoſito igne altaris, anima ſine dubio illa magnifica, cum qua natus eſt in carne, adiecto etiam incenſo qui eſt ſpiritus immaculatus, medius inter viuos & mortuos ſtetit, & mortem non permiſit vltra graſſari: ſed ſicut Apoſtolus dixit, *deſtruxit eum qui habebat mortis imperium*, id eſt Diabolum, vt qui in ipſum Pontificem Chriſtum credit, iam non moriatur, ſed viuat in æternum. Hoc fuit ergo myſterium, quod futurum, iam tunc Angelus ille qui populum vaſtabat, expauit. Agnoſcebat enim figuram thuribuli, & ignis, & incenſi; & qualis offerenda eſſet Deo hoſtia, ab eo qui medius mortuorum viuorúmque conſtituendus erat, præuidebat: & illos tunc imago præfigurata ſaluauit; ad nos autem, ſalutis veritas ipſa peruenit. Neque enim indumenta Pontificis purpura ac lana byſſóque contexta erubuiſſet Angelus ille vaſtator: ſed iſta quæ futura erant indumenta Domini & Saluatoris noſtri, ſingularis & magni Pontificis, intellexit, & his ceſſit.]

Prophetæ, Apoſtoli, & Baptiſta, quatenus mediatores.

928 Apoſtolus mediatorum nomine inſignit S. Bernardus ſerm. 1. de SS. Petro & Paulo. [Hi (inquit) traditi ſunt in magiſtros, & in mediatores quibus ſecurè me committere poſſim, quia & notas mihi fecerunt vias vitæ, & mediantibus illis ad illum mediatorem aſcendere potero, qui venit pacificare per ſanguinem ſuum & quæ in cœlis & quæ in terris ſunt. Ille enim in vtraque natura puriſſimus eſt, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Quomodò ad illum accedere audebo, qui ſum ſupra modum peccans peccator: qui peccaui ſupra numerum arenæ maris, cum ille purior, ego impurior eſſe non poſſim? Verendum ne incidam in manus Dei viuentis, ſi illi appropinquare vel inhærere præſumpſero, quem à me tanta differentia diuidit, quantum diſtat inter bonum & malum; Propterea dedit mihi Deus homines iſtos.]

Eadem ratione, Prophetæ, mediatores ſæpè ſunt dicti & nominatim Ioannes Baptiſta, à D. Chryſoſtomo orat. de eius conceptu, (habetur Tomo 6. Græcol.) dicitur mediator Dei & hominum. A S. Damaſceno orat. de Transfigur. vocatur mediator vtriuſque Teſtamenti. In oratione ad Deum quæ extat, inter Græcanicas à Buteone Latinè factas, inter mediatores ſalutis qui ibi interponuntur, numerantur Prophetæ; & inter hos ipſum ſigillum Prophetarum, magnus veritatis ſpectator, & præco, Baptiſtaque Ioannes. Potuitque multo magis is titulus, in eum quippe Prophetam & pluſquàm Prophetam, cadere. Quo enim ſanctior fuit eo aptior fuit ad mediandum.

Specialis ratio mediatorem dicendi, Baptiſtam.

929 Quanquam prætereà ſpeciali quadam ratione in alios nullos ſancto cadente, S. Ioannes *Mediator*, & *medius*, à quibuſdam Patribus dictus eſt. [Ioannes, mediator ante mediatorem,] (inquit Naz. orat. 21. & 32.) Senſus eſt, Ioannem fuiſſe inter duo Teſtamenta medium, vt idem Theologus loquitur orat. 20. num. 101. [Noui & veteris Teſtamenti idoneus mediator.] dicitur ab Auguſtino ſerm. 10. de ſanctis. [Totius medius Trinitatis.] Vocatur à Petro. Damiani ſerm. 23. qui eſt 1. de S. Ioanne, tractando octauum eius honorem, quem fuiſſe ait, quod primò per eum, & in eius baptiſmo, innotuit orbi Trinitas. Non priùs autem manifeſtari apertè debuit tam arcanum ſublimeque myſterium, quàm plenitudo temporis adueniſſet, & lex noua legi antiquæ ſubſtitueretur; vt perinde profectò ſit, Baptiſtam eſſe medium totius Trinitatis, in Chriſti baptiſmo per Ioannem adminiſtrato proditæ; ac Baptiſtam eſſe medium inter duo Teſtamenta, vel vt habet Petrus Chryſologus ſerm. 91. fuiſſe [legis & gratiæ fibulam,] aut iuxta Guerricum, fuiſſe [limitem medium tempora legis & gratiæ diſterminantem.] Eodémque reſpexerunt, qui Ioannem contulerunt cum Lucifero, ſeu Phoſphoro, quæ ſtella eſt Soli prævia, noctem inter & adultam diem media, ſub auroram enim exurgit. Compellant ea ratione Baptiſtam, Anaſtaſius lib. 4. in Hexaëm & latè S. Bern. ſerm. 3. de verbis Eſaiæ. Inque eius rei ſymbolum, Amalarius & alij apud Baronium in Rom. Martyrol. 24. Iunij, ſcribunt olim in Eccleſia, e tribus ſacris quæ celebrabantur; vnum eo temporis puncto quo Lucifer apparet, & aurora cubile roſeum pandit, fuiſſe celebratum. Eodem pertinuiſſe quod Baptiſta dictus eſt, [vox Chriſti verbi,] monſtrant illa Epiphanij hær. 69. [Vox eſt præparatiua auditus hominum. Primùm enim inarticulatam vocem ſonantem reddere ſolent clamantes, è longinquo vocantes eos qui ab ipſis aliquid audire debent. Et vbi illi vocem ſolam audierint, & mentem ad audiendum conuerterint, auréſque præparauerint, tunc is qui ſonantem vocem emiſit; de cætero diſtinguit ſermonem quem dicere voluit. Sic etiam Ioannes vox fuit, aures hominum præparans. Non enim erat ipſe Verbum, ſed poſt ipſum venit Verbum; propter quod præparatiua vox fuit, ſiue facta eſt. Et proptereà dicit; *Vox clamantis in deſerto, præparate vias Domini*. Vox enim præparat Dominus autem ingreditur vias præparatas. Et vox loquitur vt præbeant auditum. Vbi verò auditus otium egerit, tunc ſermo in aurem ſuſcipientium mittitur.] Igitur eſſe vocem Verbi, eſt eſſe medium, & mediatorem verbi, & hominum.

Inde illata eius ſanctitas, præ anterioribus quibuſuis,

930 Non videtur potuiſſe altiùs ſuſtolli ſanctitas Baptiſtæ, quàm ea inter duos limites

conſtitutione: nam ad eum modum, & ſanctior omnibus anterioribus in quacumque lege vixerint, & omnibus in lege noua ſubſequentibus, ſecundùm Chriſtum & Deiparam, æqualis ſaltem eſſe debuit. Quod vt diſpiciatur, ſtatuendum eſt cum S. Ambroſio epiſtola 12. qua relationi Symmachi reſpondet, non aliter ferè ſe habuiſſe Eccleſiam, quàm meſſem, quæ à rudibus initiis præuehitur ad auream maturitatem: vel quæ fuerat Tertulliani comparatio, non aliter ſe habuiſſe Eccleſiam, quàm fructus, qui primùm acerbi erudiuntur pedetentim in manſuetudinem ſaporis; Vel quàm lignum humens & viride, quod ſenſim aptatur ad ignitionem. Leges igitur anteriores; ea inquam quæ naturæ dicitur, & cuius Moſes fuit promulgator, ita ſe habuerunt ad nouam, vt prima admodùm imperfecta fuerit; perfectior ſecunda, ſed omnium perfectiſſima, lex gratiæ, quæ verè fuit ignea lex, nec niſi ſenſim ſiccato ſubiecto, & humore depulſo, concipi ignis potuit. Extrema verò diſpoſitio & ſubiecti præparatio, fuit Ioannes: proindéque omnibus qui anteceſſerunt perfectior meritò ſupponitur.

Et *multam* quidem *gloriam fecit Deus magnificentia ſua à ſæculo*, ait Eccleſiaſticus cap. 44. agens de priſcis Patribus: Fuit in lege naturæ Enos, qui cœpit in cœtum congregare homines ad cultum Dei publicum, & inuocare nomen Domini per vim Deo gratam. Fuit Noë vir planè ſanctiſſimus, quod S. Cyrillus fusè proſequitur lib. 2. Glaphyrorum in Geneſ. ac Chryſoſtomus hom. 23. in Geneſ. egregiè ex Scriptura eruit; de ea (vt vocat) hom. 34. in 1. Corinth. generis humani ſcintilla, fusè diſſerens; nec aliter Theodoretus ſerm. 5. de Prouid. nominans eum, fomitem ac ſcintillam humani generis, ſecundùm hominum conditorem. Fuit in eadem naturæ lege Abraham, credentium pater, cuius elogiis ſcatent Scripturæ, vt Patres ſileam; præſertim Chryſoſtomum integra de eo oratione t. 1. Græcol. S. Ephrem oratione de eo, Ambroſium duplici libro de Abraham, Baſilium Seleuciæ orat. 7. Philonem l. de Abraham. Fuit Iſaac, Iacob, & Ioſeph, quos vberrimè à S. Ambroſio plenis tractationibus collaudatos, à me ſileri præſtat. Fuit Iob, qui vniuerſam Diaboli potentiam concidit, & pharetram exhauſit, iuxta Iſidorum Peluſiotam lib. 3. epiſt. 106. & 11. Iam legem ſcriptam, exornarunt Moſes cuius virtutes Philo & Nyſſenus plenis voluminibus celebrarunt, Ioſuè de quo inſigniter Origenes hom. 14. in eius librum; Samuel, & Regum Prophetarúmque maximus, (vt nominat Philo l. de temulentia) Dauid, cuius plenum encomium Baſilius Seleuciæ pangit oratione 14. 15. 16. & 17. Et vno verbo omnia complexus eſt Sapiens, cum dixit, ſic fuiſſe Dauidem in filiis Iſraël, vt adipem a carne ſeparatum. Elias, [qui vere nubes concuſſit, & cœlo interminatus eſt ne plueret, & verbo ligata creatura auriga elementorum factus, lingua ingenti, creaturæ gubernaculum moderatus eſt;] ait S. Athanaſius orat. de Aſcenſ. Vt cæteros præteream, Fuere in veteri lege tres pueri, de quibus S. Ephrem in eorum encomio, Eucher. hom. 3. de Epiph. Chryſoſt. epiſt. 1. ac hom. 18. num. 1. Cor. & hom. 8. in ad Epheſ. Fuere Mater Machabæorum, & Machabæi, de quibus ſplendidiſſimè Eucher. hom. 4. de Epiphan. Ambroſ. libr. ſecundo, de Iacob à cap. 10.

Hi omnes qui velut ſtellæ per noctem legis naturæ & ſcriptæ, fulſerunt, Lucifero matutino, Ioanni legis gratiæ, concedant de ſanctitate neceſſe eſt; ſicut qui montem altum ſubeunt, niſi pertingant ad verticem, depreſſiores ſunt eo qui occupauit montis apicem. Sic lex Euangelica, mons eſt editiſſimus, iuxta S. Auguſtinum, de loco in quo propoſitæ ſunt Euangelicæ beatitudines, differentem. Pars quâ conſcenditur, lex vetus fuit. Qui ergo ſurſum peruenit Ioannes, omnibus qui inferiùs hæſere, fuit ſublimior. Quanquam ex Chriſti quidem pronunciato, illud vnum habemos, nemini anteriorum ceſſiſſe Ioannem. Ait enim Chriſtus, *non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta.* [Exclusit itaque maiorem, non negauit æqualem,] ait Petrus Damiani ſerm. 24. Nihilominus, ratio propoſita ſuadet quod dixi. Et quamuis ſola cum anterioribus ſanctis æqualitas, in B. Ioanne rata eſſet, liquet ex dictis, quàm ſublimis eſſet S Ioannes, nemini cedens anteriorum, quorum plerique adeò fuerunt eminentes, vt proptereà S. Cyrillus catech. 3. audaciæ in eo pronunciato ſuſpicionem, inde tantùm amoliatur, quod ipſamet veritas, maiorem Ioanne inter natos mulierum non ſurrexiſſe, clarè edixerit Matth. 11. quod ibi Maldonatus, & latè Antonius Peres Controuerſ. 4. Expoſitiua, probant accipiendum eſſe de magnitudine quoad ſanitatem, non autem de magnitudine ſola muneris Præcurſoris, quæ eſt in eum locum, Ianſenij, & Franciſci Lucæ expoſitio, approbata à Vaſque 1. part. diſp 47. & magno plauſu excepta à Nouatoribus, deprimendi Baptiſtæ ſtudioſis. Quamquam cum ſolemne ſit Deo, muneribus interna decora proportione reſpondentia conferre; æquè ex ea interpretatione dicti Chriſti, ſanctitas ſumma S. Ioannis concluderetur.

Indidem illata ſanctitas Baptiſtæ, collati cum SS. Noui Teſtamenti.

931 Ex eodem principio, ſumma eiuſdem Baptiſtæ perfectio & eminentiſſima ſanctitas, per comparationem ad eos qui in nouo Teſtamento floruerunt, (Chriſto & Deipara ſemper exceptio,) facilè erui poteſt, de quo latè certatur à Philippo Abbate l. de Contin. cleric. à cap. 73. Nimirum fuit Ioannes medius inter vtramque legem, limes vtrique communis, vt de mediis terminis quantitatis tradunt Philoſophi. In lege porrò noua, pro maiore ad Chriſtum vicinia, vberior & plenior fuit ſanctitas: Ex quo fundamento, ſummam Apoſtolorum ſanctitatem, Eccleſia præ omnibus conſequentibus Sanctis, ſemper ratam habuit. At nemo Chriſto propinquior Ioanne, vt Petrus Damiani ſerm. 3. de eo, *in calce*, docet, & optimè S. Bernardus ſerm. de S. Ioanne; perpendens vocis & verbi mortalis immediationem. Et neglecta carnis propinquitate, ac conſuetudine iam ex vtero, conſideranda eſt cooperatio, quæ Chriſtum in Eccleſia fundanda adiuit. [Hunc enim, (ait ibidem Damiani paulò ſuperiùs,) inſignem atque egregium totius humani generis virum ad currendam vt gigas

mortali

mortalitatis noſtræ viam, quaſi conuiatorem, ſibi Saluator adſciuit, & ad peragendum redemptionis noſtræ negotium, quodam modo vt particeps eſſet, & collaborator elegit.] Eóque titulo, in officio Mozarabum, aduentus ante eius natiuitatem decernitur: Et in Concilio Salegunſtadienſi cap. 1. & 3. Itaque quicquid ſit, an præferri poſſit Apoſtolis, de quo non pronuncio; eis tamen cedere negatur abſque temeritate, vt videre eſt apud Iuſtinianum diſp. de Apoſtolatu cap. 5. Imo Petrus Damiani ſerm. 24. qui eſt 2. de S. Ioanne, omnibus Sanctis noui Teſtamenti Ioannem antepunit, verbis illis. [Ioannes, humanorum limes eſt meritorum. Quantumcumque enim Apoſtolici Senatus excellat auctoritas, quantumcumque vel Patriarcharum fides in diuina agnitione proficiat; vel Prophetarum oracula ad reſeranda arcana myſteria conualeſcant, quamtumlibet certè cumuletur triumphantium gloria martyrum, quantumuis effloreat vernans pudicitia virginum, vel in verbis vitæ ſe exerceat lingua Doctorum; citra metam Ioannis omnia cohibentur, nihilque virtutis humanæ, nihil religionis, nihil perfectionis vltra progreditur.] Pleniùs, comparatione magis in particulari inſtituta, eadem iterat ſerm. 55. *in fine.* Optimè item Guerricus ſerm. 1. de S. Ioanne.

932 A Dauide, Pſalm. 67. in præclara, ſed obſcuriſſima, eminentiſſimorum nouæ legis ſanctorum recenſione, collocatur ante Apoſtolos; fortaſſis habita ratione temporis, quo eis præiuit. Deſcribit ibi Pſaltes primo loco, Regem virtutum dilecti, Chriſtum inquam Regem exercituum Eccleſiæ, & matrem eius ſanctiſſimam, quam velut Reginam, & totius Dei familiæ matrem, cognomine in Scripturis recepto (vt apud Iobum cum ait, *visitans ſpeciem tuam, non peccabis*) ſpeciem ſiue ornamentum domus Dei, nominat Pſaltes, Illi antonomaſticè victrici, & huic (potiore iure quàm illa olim Antonini coniux Fauſtina,) matri caſtrorum, ſpolia de Satana & Tartaro diuidenda, vult referri. De Apoſtolis quaſi Regibus à ſummo & cœleſti Rege ſuper Eccleſiam diſcretis, & in vmbra corporis Chriſti, in Selmon inquam qui *vmbra* exponitur, ſupra niuem dealbatoribus populos Æthiopas, agit tertio loco. Secundùm vt Hugo Victorinus ſerm. 97. rectè tradit, dedit Baptiſtæ, eo verſu in quo fixam omnibus Interpretibus crucem dixit Alphonſus Mendoza quodl. 2. Expoſit. *ſi dormiatis inter medios cleros.* (hoc eſt inter duas ſortes, inter duo Teſtamenta, vt exponunt Hieronymus, Auguſtinus Theodoretus, Euthymius, fuitque id Ioannis proprium, vt hactenus vidimus:) eritis ſicut *penna columba deargentata, & poſteriora dorſi eius, in pallore auri.* Benè quod vox Hebræa *Ioanna* (vt notat Nicetas in orat. 42. Nazianzeni) *columbam* ſonat, animal innocuum, & pudicitiæ exemplar, vt diſſerunt Auguſtinus tractat. ſexta, in Ioann. Nyſſenus lib. de Virginit. capit. vndecimo, & apud Cyprianum Autor ſermonis de Spiritu ſancto. Adde etiam nuncij munere functas ſæpè columbas, vt Aldrouandus l. 15. Ornithol. fusè docet. Non potuit hominis miſſi à Deo, & innocentiſſimi, ac puriſſimi, Symbolum aptius proferri. Sed de ſpeciali iure, quo Baptiſta mediator audire potuit,

déque conſequentibus ad eum titulum decoribus, plus ſatis, hoc quidem loco.

Alij præterea mediatores analogici, vt Sacerdotes, & iuſti quique

933 Sunt & alij quidam infra Chriſtum mediatores. Nam nunc quoque, Sacerdotes, mediatores audiunt inter Deum & nos. Ita locutos pleroſque Patres, conſtat; Hieronymum in cap. 2. Malachiæ, & Epiſtol. ad Fabiolam; Gregorium Magnum in Paſtor. part. 1. cap. 11. Chryſoſtomum lib. 6. de Sacerdotio. Nazianzenum in Apologetico, & in S. Baſilij laudatione, & alios quos profert Eſpencæus l. de Mediatore cap. 1. & multos etiam refert Hoſius lib. 2. contra Brentium *ante medium*; quibus adde, Clementem Romanum lib. 2. Conſtit. cap. 30. Iſidorum Peluſiotam lib. 3. Epiſt. 290. Bleſenſem Epiſtol. 139. *ſub finem.* Iuonem Carnotenſem ſerm. de excellentia ſacrorum ordinum, egregiè diſtinguentem in his mediatoribus duas naturas, Bernardum pulchrè epiſt. 42. quæ eſt ad Henricum Epiſcopum Senonenſem, (vbi de Pontifice mediatore, ac ponte inter Deum & homines,) Et literas Epiſcoporum Ægypti ad Leonem Imperatorem, quas exhibet Nicephorus lib. 15. cap. 17. Ibi enim S. Proterius Patriarcha Alexandrinus, nominatur mediator inter Deum & homines, & Sacerdotum definitur mediatio & interpoſitio inter Deú & homines. Præiuerat. Philo ſub finem libri 2. de Monarchia, ſic ſcribens præter cætera. [Poſtulat in eo viro lex præſtantiorem homine indolem; quippe qui Deo ſit familiaris præ cæteris, ſitus in quodam diuinæ humanæque naturæ, (ſi verum fateri licet,) confinio; vt hoc mediatore Deus propitietur hominibus, eiuſdem miniſterio porrigat eis largiaturque ſuam gratiam.]

Pulcherrimè verò de Chriſtiano Sacerdote agens S. Chryſoſtomus hom. 5. de verbis Eſaiæ, hinc inferens quantoperè Sacerdos Regi præcellat. [Sacerdotium, (inquit,) principatus eſt, ipſo etiam regno venerabilius ac maius. Ne mihi narres purpuram, neque diadema, neque veſtes aureas, vmbræ ſunt iſthæc omnia, veriúſque floſculis leuiora. *Omnis enim,* (inquit,) *hominis gloria ſicut flos graminis*, etiamſi ipſam gloriam regalem dixeris. Ne, inquam, mihi narres iſta, ſed ſi vis videre diſcrimen, quantum abſit Rex à Sacerdote, expende modum poteſtatis vtrique traditæ, videbis Sacerdotem multò ſublimiùs Rege ſedentem. Quanquam enim nobis admirandus videtur thronus regius ob gemmas ei affixas, & aurum quo obiectus eſt, tamen terrenarum adminiſtrationem ſortitus eſt, nec vltra poteſtatem hanc præterea quicquam habet autoritatis. Verùm Sacerdoti thronus in cœlis collocatus eſt, & de cœleſtibus negotiis pronunciandi habet autoritatem. Quis hæc dicit? Ipſe cœlorum Rex: *Quæcumque enim ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlis: & quæcumque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis.* Quid cum hoc honore conferri poſſit? A terra, indicandi principalem autoritatē, ſumit cœlum. Nam iudex ſedet in terra, Dominus ſequitur ſeruum; & quidquid hic in inferioribus iudicarit, hoc ille in ſupernis comprobat. Itaque medius ſtat Sacerdos inter Deum & na-

totam humanam; illinc venientia beneficia ad nos deferens, & noſtras petitiones, illuc perferens; Dominum itaium reconcilians vtrique naturæ, nos qui offendimus eripiens ex illius manibus. Eóque Deus ipſum regale caput Sacerdotis manibus ſubiecit, nos erudiens, quòd hic Princeps eſt illo maior. Siquidem id quod minus eſt, benedictionem accipit ab eo quod præſtantius eſt.]

934 Vides Sacerdotem eſſe mediatorem, & hoc quantum. De quouis Chriſtiano Doctore, ſimiliter loquitur Clemens Alex. 7. Strom. De quocunque pio viro aliis præpoſito, ſplendide Gregorius Nyſſenus Tract. 5. in titulos Pſal. cap. 7. Nec refragatur S. Auguſtinus lib. 2. contra literas Parm. cap. 8. cum latè refellit quod Parmenianus, Epiſcopum dixerat eſſe mediatorem inter hominem & Deum: quod & à S. Paulo 1. Cor. 12. & vbiuis aliàs, ſtudioſè vitatum obſeruat. Hæc enim non interquentur in eam mediationem quam Patres cæteri Sacerdotio tribuunt; ſed in illam duntaxat, ſuperbam & typhi plenam, qua Donatiſta Permenianus, ſe & alios eiuſdem ſectæ Epiſcopos, tanquam puros, ita Deum inter & homines interponebat, vt eos inuati fidelium orationibus nollet: Quod S. Auguſtinus meritò auerſatur, tanquam plenum inſani tumoris: [Homines enim omnes Chriſtiani, inuicem ſe commendant orationibus ſuis. Pro quo autem nullus interpellat, ſed ipſe pro omnibus, hic vnus verúſque mediator eſt, cuius typus quoniam præfigurabatur in Sacerdote veteris Teſtamenti, nullus illic inuenitur oraſſe pro Sacerdote.] Modeſtam itaque illam & ſobriam mediationem, quæ aliorum apud Deum interuentionem admittat, non negat Sacerdotibus & Epiſcopis, D. Auguſt. Sicut neque diffitetur, imo vt audiſti, expreſsè admittit, eam mediationem qua membra Chriſtiani populi apud Deum pro ſe inuicem intercedunt. Dici etiam poſſet, S. Auguſtinum negaſſe mediationem Epiſcopi inter Deum & homines, in alio ſenſu apud Donatiſtas recepto; nempe itavt Epiſcopus bonus, ſanctificet plebem baptizando, & miniſtrando Sacramenta; malus autem non ſanctificet; quod eſt conſtituere Epiſcopum mediatorem redemptionis; cum tamen non ſit niſi legatus & quoad hoc purus miniſter.

Iuſtos quoſlibet, mediatorum pro humano genere perfungi munere, & vrbium in quibus degunt mediatores apud Deum eſſe, intelligitur ex grauiſſima oratione S. Ambroſij lib. 2. de Cain c. 3. quam expreſſit ex Philone lib. de Sacrificio Abelis & Caini, & lib. de migrat Abraham. Eo loco. S. Ambroſius, cum præmiſiſſet rationem vnam, ob quam vir ſapiens, eſt leuites ſiue redemptio ſapientis, ſubdit ſenſum tropologicum in hæc verba. [Plurimùm tamen refert, & moralem ædificat affectum, ſi etiam numerum iuſtorum, ſimpliciter accipiamus prodeſſe populorum ſaluti. Comprimit & reſecat inuidiam, confundit improbitatem, virtutem incitat, auget gratiam. Nemo enim inuidere debet alteri laudem quæ ſibi proſit: atque improbus quiſque, redemptorem ſuum dum ſuſcipit, frequenter imitatur. Certè veneratur, plerúmque etiam diligit. Ipſe etiam ſi ſe aliis profuturum ſciat, ſtudiis augetur, eáqua gratia connectit populos, accumulat charitatem ciuium, vrbium gloriam. Quàm beata ciuitas quæ plurimos iuſtos habet; quàm celebrabilis ore omnium; quomodò benedicitur tota de parte, & beatus atque perpetuus eius ſtatus exiſtimatur. Quàm gaudeo, cùm aliquos mites ac ſapientes diu viuere video; cùm Virgines caſtas, viduas graues aſpicio longæuas, velut quandam incanam Eccleſiæ curiam prætendant ipſo quodam vultu & ſpecie grauitatis, quod reuereantur, quod imitentur, quoad omnem morum gratiam colorentur. Non enim ipſis gaudeo, cùm viuendo multa ſubeant tædia ſeculi huius, ſed quia proſunt pluribus. Similiter cum aliquis huiuſmodi decidit, quamuis longa ſenectute depoſitus, afficior, quia deſtituitur grex iuuenum muro ſeculi. Denique perituræ vrbis, aut malorum imminentium, vel futuræ labis, hoc primum indicium eſt, ſi decedant viri conſultores, vel etiam grauiores fœminæ. Hinc primùm ingruentium porta aperitur malorum.] Nimirum quia ſublati ſunt mediatores.

Beati, ac præſertim Deipara, eodem modo mediatores.

935 Multo iuſtiùs ſancti, qui iam beatitudine patiuntur, ope egent pro ſe ſuíſque ærumnis deprecati, mediatores humani generis apud Deum nominantur. Quo pacto locutus eſt S. Baſilius orat. in SS. 40. Martyres, & S. Greg. Naz. orat. 6. num. 16. vocans Martyres *mediatores diuinitatis*. S. Victorem nominat mediatorem, S. Bernardus ſerm. 2. de S. Victore. Deiparam mediatricem noſtram ad Chriſtum, ringentibus licet Hæreticis, paſſim vocamus, præeuntibus Patribus, Bernardo ſerm. 2. de Aſſump. *initio*, & ſerm. de verbis Apocal. & Epiſtola 174. Baſilio Seleuciæ orat. de Annunc. Virg. S. Ephrem orat. de laud. Deip. Anſelmo de excell. Virg. cap. 9. Diſſerit latè de eo Deiparæ titulo, Salazarius lib. de Conceptione cap. 21. & qui hunc titulum, viribus Chriſti nihil officere optimè demonſtrat Caniſius lib. 5. Marialis cap. 52. Ego pro eo Giſelbertum inſuper adduco in Altercatione Synagogæ & Eccleſiæ *ſubfinem* ad illud, *cum eſſet deſponſata*. Eximium enim Deiparæ elogium ſtatuit, quò hunc titulum non omiſit. Nec omittendus Richardus à S. Laurentio, cuius hæc eſt oratio lib. 2. de Deip. [Sicut filius eſt mediator Dei & hominum, ſic & ipſa, noſtra ad filium eſt mediatrix, qua ſcilicet mediante, venit ad nos Filius Dei, & qua mediatrice ad Filium peruenitur. Ad quod innuendum, Chriſtus moriens ipſam habuit ab Aquilone, quo ſignificantur peccatores: quaſi hoc ipſa diceret, quod ipſa mediante, dexteram ſuæ propitiationis extenderet peccatoribus congelatis.] Et inferiùs. [Dixit Pater Geneſ. 2. *non eſt bonum, hominem eſſe ſolum*, id eſt non ſufficit vnicus Aduocatus, aut mediator, aut interceſſor humano generi in cœlo, cum tot & tam periculoſas habeat cauſas coram me. *Faciamus ad adiutorium*, id eſt B. Virginem, quæ allegat pro genere humano coram Filio, ſicut Filius coram me. Propter hoc dicitur de ipſa Pſal. 88. *teſtis in cœlo fidelis*.] De omnibus æquè ſanctis, idem ſtatuit S. Baſilius, verbis illis in Epiſtola ad Iulianum Apoſtatam. [Suſcipio SS. Angelos, Prophetas,

&

& Martyres, qui pro me apud Deum ſupplicant, quo per illorum mediationem, propitius ſit mihi Deus noſter, & remiſſionem mihi peccatorum gratis largiatur.] S. Cyrillus qui 12. Theſauri cap. 10. aliquos duntaxat Sanctorum, donat titulo mediatorum, de iis duntaxat ſanctis agit qui dum viuerent mediatorum perſonam ſuſtinuerunt, intercedentes pro populo, proponitque exempla Moſis, Ieremiæ, & multorum Prophetarum quos pro Iudæis interueniſſe apud Deum prodont Scripturæ. De ſanctis autem in termino conſtitutis, non agit eo loco, nec quibuſdam eorum tribuit mediandi & interueniendi partes, aliis non item. Sunt itaque ſancti, iam cœlo illati, noſtri apud Deum mediatores.

Quod ſi aliquando nonnulli Patres, vt Hilarius Diaconus in c. 1. ad Rom. beatis cœlitibus negare videntur titulum *mediatorum*, perſpicuè egerunt de mediatoribus acceptis in ſenſu Platonico. Statuebant enim Platonici, Genios mediatores, per quos tanquam per internuncios & interpretes, perueniendum eſſet ad Deum ſummum, de quibus & ſuper tactum eſt aliquid ex Auguſtino, & pleniùs etiam eſt actum in Naturali Theologia d. 8. num. 45., & latè quoque Eſpencæus l. de Mediatore cap. 12. Eam Platonicam Sanctorum mediationem, non illam quam admiſimus, repudiat Hilarius Diaconus, & nonnulli alij Patres, quos ridiculè Sectariis noſtrates aduersùs cœlitum inuocationem allegant. Nec defuiſſe qui talem Angelorum pro nobis mediationem inueherent, quæ Chriſtus mediator excluderetur, tradit diſertè S. Chryſoſtomus hom. 7. in ad Coloſſ. Quos proinde ferire quoque potuerunt nonnulli Patrum; negantes Angelis munus & nomen mediatorum, quamuis eos æquè ac reliquos cœlites, ſuo modo eſſe neceſſarios apud Deum mediatores, non inficientur. Alia reſponſio, tametſi communior, non videtur adeò eſſe ad mentem Patrum prædictorum; nempe quod negent duntaxat vllum alium eſſe mediatorem per modum Redemptoris. Adhibent eam reſponſionem Hæreſeologi paſſim, & Suares, lib. 1. de orat. cap. 10. à num. 11.

Concluditur, vnicum Dei nobiſcum mediatorem, eſſe Chriſtum.

936 Quamuis autem & Moſes, & Prophetæ, & Sacerdotes, & iuſti omnes, ac Beati, mediatorum rationem & nomen vtcunque participent, tamen propriè & ſimpliciter loquendo, veriſſimè dictum eſt ab Apoſtolo 1. Timoth. 2. *Vnus Deus, & vnus mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus.* Eius loci inſignem Gloſſam ex D. Cyrillo accipe l. 12. Theſaur. cap. 10. [Mediator Dei & hominum Ieſus Chriſtus eſt, non ſolùm quia reconciliauit homines Deo, verùm etiam, quia naturaliter & ſubſtantialiter & Deus & homo in vna hypoſtaſi eſt. Hoc enim modo naturam noſtram ſibi Deus reconciliauit. Nam aliter, quomodò vnum mediatorem Chriſtum, Paulus dixiſſet? Multi enim Sanctorum, mediationis miniſterio vſi ſunt, & ipſe Paulus clamat; *Rogamus pro Chriſto, reconciliamini Deo.* Moſis quoque mediator fuit, miniſtrauit enim filiis Iſraël legem, datam à Deo. Mediator etiam fuit Beatus Hieremias, præcipuè quando clamabat ad Deum: *Recordare mei ſtantis coram te, ad loquendum pro ipſis bona.* Quid multa? Singuli Prophetarum mediatores fuerunt; Apoſtolorum quoque ſinguli. Quomodò igitur vnicus mediator Dei & hominum Chriſtus eſt, niſi noua inauditáque in aliis mediatio ſua ſit? Sed modum quoque perſtringere non alienum eſt. Quòd igitur duo quædam ſicut medium coniungit, ab vtroque neceſſariò tangitur: & hoc modo diuerſa per medium coniunguntur. Eſt autem Chriſtus mediator Dei & hominum, quia in eo vno Deus & homo coniunguntur. Non eſt tamen ipſe aliud tertium præter Deum & hominem, ſed Deus verè, & homo verè; *Ipſe enim eſt pax noſtra.* Et quoniam naturaliter nobiſcum coniungitur, diuinæ ſubſtantiæ natura noſtra in ipſo coniungitur, & hoc modo diuina natura communicamus.] Vides veram germanamque cauſam, cur Chriſtus ſit vnicus ſolúſque mediator inter Deum & homines, mediatione illa peculiari, per quam conſecuti ſumus ex iuſtitia, reconciliationem cum Deo.

Per Chriſtum primarium mediatorem, pax nobis cum Deo.

937 Nec cum Deo tantùm, ſed etiam cum Angelis, per hunc mediatorem reconciliati ſumus. Inter nos ipſos quoque, ac inter vnius hominis binas partes, pax conciliata eſt, eiuſdem interuentu. Hoc ſenſu Chriſtus Zachar 8. dicitur *ſemen pacis.* Ab Apoſtolo ad Epheſ. cap. 2. dictus eſt *pax noſtra*, verbis illis omni ſeſamo ſapidioribus, *Memores eſtote quod aliquando vos Gentes in carne, qui dicimini præputium, ab ea quæ dicitur circumciſio in carne, manu facta: quia eratis illo in tempore ſine Chriſto, alienati à conuerſatione Iſraël, & hoſpites teſtamentorum, promiſſionis ſpem non habentes, & ſine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Chriſto Ieſu vos, qui aliquando eratis longè, facti eſtis propè in ſanguine Chriſti. Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriæ ſoluens, inimicitias in carne ſua: legem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in ſemetipſo in vnum nouum hominem, faciens pacem, & reconciliet ambos in vno corpore, Deo per crucem, interficiens inimicitias in ſemetipſo. Et veniens Euangelizauit pacem vobis, qui longè fuiſtis, & pacem iis qui propè, quoniam per ipſum habemus acceſſum ambo in vno Spiritu ad Patrem.* Quibus verbis Apoſtolus triplicem illam humano generi collatam per Chriſtum pacem inſinuat.

In primis quidem cum Deo qui cum intercedebant nobis inimicitiæ, iuxta illud, *Peccata veſtra diuiſerunt inter me, & inter vos.* Sed de hac pace, hactenus ſatis multa. Nunc duntaxat, addo S. Paulinum epiſtol. 4. cum Sampſonem Chriſti fuiſſe typum monſtrat. [Iuuat (inquit) indulgere ſermoni, & illum Domini fortem, vſque ad finem ſuum proſequi. Nam in cæcitate ipſius & in morte, diuini ſacramenta myſterij prælineata mirabimur: quia quod ſcriptum eſt, plures illum hoſtes ſtrauiſſe morientem, quàm toto priùs vitæ ſuæ tempore perculiſſe: ſed arbitror principe loco vim Dominicæ paſſionis interpretandam, qua zabuli domus cecidit, & regnum mortis ſolutum eſt, quod viuente ſemper (vt viuit) Chriſto, & ante carnalem aduentum ſuum in Maieſtate naturæ ſuæ apud

Dominum Patrem Deo Verbo, tamen diſpoſitis in ordinem ſuum ſeculis ab Adam vſque ad Moyſem, mortis poteſtas licentia bacchanti regnauerat, & de lege intellecto nos euitato peccato creuerat hoc regnum, Rex Regum & diſpenſator temporum Dei filius paſſione ſua diuiſit ac diruit; Deus, factus ſub lege, vt ſubiugatos legis ſolueret; factus per mulierem, ſed mulierem, ſexu, Virginem partu, vt ſanctificaret vtrumque ſexum creator vtriuſque, ſuſcipiendo virum, naſcendo per fœminam. Itaque mortem ipſam moriendo deſtruxit, ſoluens (vt ſcriptum eſt) inimicitias in carne ſua, & faciens vtrumque vnum, ideſt hominem & Deum, quem in ſeipſo connexuit, Deus & homo, Chriſtus. In quo vtramque ſubſtantiam naturæ diſcordiam poſuit, & viuificantis gratiæ æternum fœdus agnouit.]

Et hanc ob cauſam, Chriſtum lapillo ſtanneo eſſe collatum dicet S. Cyrillus 3. de Adorat. his verbis. [Coniunxit etiam nos per ſe Deo & Patri, ſolutis inimicitiis in corpore ſuo, vt ſcriptum eſt, ideóque ad Patrem, qui in cœlis eſt, ac Deum, de iis qui iuſtificati erant per fidem, qua in ipſum credebant, dixit. *Pater volo vt, ſicut ego & tu vnum ſumus, ſic ipſi quoque in nobis vnum ſint.* Hac ratione vocatus eſt lapis ſtanneus, quod ſtanno conglutinantur quæ conglutinanda ſunt. Dixit autem profectò Deus per Zachariam, cum filium ſuum nobis demonſtraret aliquando venturum atque affuturum: *Et lætabuntur, & videbunt lapidem ſtanneum in manu Zorababel.* Ad eundem modum hoc igitur loco plumbi talentum, eundem vocat.]

Pax item cum Angelis.

938 Deinde verò pax nobis per Chriſtum obtigit, cum Angelis, qui pro Deo ſtantes, gerebant nobiſcum ſimultates, Cum iis ergo nós conciliauit Chriſtus, & ex inimicis fecit tutores, & cuſtodes ſollicitos: quod alibi quoque expendit idem Apoſtolus, vt Coloſſ. 1. dicens *Complacuit per eum reconciliare omnia in ipſum, pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue qua in terris, ſiue qua in cœlis ſunt.* Pulchrè Etherius & Beatus lib. 1. contra Elipandum. [Prius quam Redemptor noſter per carnem naſceretur, diſcordiam cum Angelis habuimus; à quorum claritate, atque munditia, per primæ culpæ meritum, per quotidiana delicta longè diſtabamus. Quia enim peccando, extranei eramus à Deo, extraneos nos à ſuo conſortio deputabant Angeli, ciues Dei. Sed quia nos cognouimus Regem noſtrum, recognouerunt Angeli ciues ſuos. Quia enim cœli Rex terram noſtræ carnis aſſumpſit, infirmitatem noſtram illa iam angelica celſitudo non deſpicit. Ad pacem noſtram Angeli redeunt: Intentionem prioris diſcordiæ, poſtponunt. Et quos infirmos priùs abiectóſque deſpexerant, iam ſocios venerantur; cum naturam noſtram in ſede dominica, immortali fulgentem gloria perviderunt. Planè illa natura quę audiuit; *Terra es, & in terram ibis.* Quoniam naturæ humanæ gratulandum eſt; eò quòd ſic aſſumpta eſt à Verbo vnigenito, terra mortalitatis noſtræ, vt immortalis conſtitueretur in cœlo, vtrique ita fieret terra ſublimis, vt incorruptibilis puluis rediret ad dexteram Patris. Et hoc eſt quod clamant Angeli, & omnis Eccleſia; *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Bonæ voluntatis*, ideſt, qui benè volunt, non qui malè volunt. Qui benè credunt, vt cum Angelis ſocientur; non qui malè credunt, vt cum Diabolo damnentur.]

In eandem ſententiam de Angelorum & hominum per Chriſtum pacificatione audi Chryſoſtomum homil. 3. in ad Coloſſenſes circa teſtimonium Apoſtoli prolatum, quo dixit pacata per Chriſtum fuiſſe omnia in cœlo & in terra. [Quid eſt autem illud, *Quæ in cœlis?* Nam quæ in terra quidem ſunt, meritò. Repleta enim erant inimicitiis, & diuiſa erant in multa, & vnuſquiſque noſtrum ſecum diſſidebat, & cum multis. Quæ autem ſunt in cœlis, quomodò pacificauit? Illic quoque erat bellum & pugna. Et quomodò oramus dicentes, *Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terra?* Quid ergo eſt? Abſciſſa erat terra à cœlo, bellum gerebant Angeli aduersùs hominẽ, videntes ſuum Dominum probro & contumelia affectum. Dicit omnia inſtaurari in Chriſto quæ ſunt in cœlis & quæ ſunt in terra. Quomodò ea quæ ſunt in cœlis? Illuc commigrare fecit hominem: inimicum qui odio habebatur, illis reddidit. Non ſolùm quæ ſunt in terra fecit pacem agere, ſed ad ipſos ſuſtulit hoſtem & inimicum. Hoc pax profunda. Angeli de cætero rurſus cernuntur in terra, quoniam homo quoque apparuit in cœlo. Mihi autem videtur ea de cauſa fuiſſe raptus Paulus; & vt oſtenderet quòd filius quoque illuc eſt aſſumptus. Nam in terra, pax eſt duplex, & cum cœleſtibus & inter ſe. In cœlis autem ſimplex. Nam ſi propter vnum peccatorem pœnitentiam agentem lætantur Angeli, multo magis propter tam multos.] Et mox. [Vis ſcire quantum Angelorum eſſet in nos odium, & quomodò non ſemper auerſantur? Mittuntur ad ſupplicium aduersùs Iſraëlitas, aduersùs Dauid, aduersùs Sodomitas, aduersùs vallem luctus. Sed non nunc. Sed contra, in terra canebant valdè lætantes, & hos deduxit ad ipſos; & homines illuc ſuſtulit. Et mihi contemplare id quod eſt præter opinionem. Hos primos huc deduxit, & tunc hominem ad eos ſuſtulit. Cœlum facta eſt terra, quoniam quæ erant terræ, cœlum erat ſuſcepturum. Propterea gratias agentes dicimus. *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax, in hominibus bona voluntas.* Ecce, (inquit.) apparuerunt etiam homines de cætero benè placentes Quid eſt *beneplacitum*? Reconciliatio. Non eſt ampliùs cœlum paries intermedius.]

939 Hoc Petrus Damiani ſerm. 1. de Exalt. S. Crucis, in erecta, & à terris in cœlum ſurrecta crucis forma expreſſum cenſet, ſic ſcribens. [Reſpice crucem ſtantem, & vide quàm recta cacuminatione de terris erigatur ad cœlum, & veritatem rei ipſa imagine proteſtetur. Nónne tibi videtur figura, eius cœlum, & terram ſublimi continuatione coniungere? Hæc eſt firmiſſimum ac indiſſolubile gluten, quo conglutinantur rationales creaturæ, vt ex vtriſque fiat illa ciuitas, cuius participatio eius in idipſum.] Et inferiùs. [Scriptum eſt in Regnorum Hiſtoria, quia beata illa mater ait ad Eliam: *En collige duo ligna.* Duo ligna, duo Crucis brachia ſunt. In his duobus, humanam & Angelicam naturam intellige. Et illud quidem lignum, quod recta ſublimitate tendit ad

cœlos,

cœlos, ſuperiorem accipe naturam, quæ ſtetit in rectitudine, & officioſiſſima deuotione voluntati Dominantis adhæſit. Illud verò quod tranſuerſum eſt, humanam deſignat, quæ tranſuerſa, immo vt veriùs dicamus, euerſa, ſtatûs ſui perdidit æquitatem. Intuere cum quanto Sacramento iunguntur. In vtroque ligno fit ſciſſio, & ex occaſione vulnerum, iunctior iunctura componitur. Super cœleſtes Spiritus non mediocre vulnus acceperunt, cum Deus in Angelis ſuis reperit prauitatem: nec contemnenda plaga, cum eam reſarciri oporteat, quia non reſtituto ſociali numero, numeroſitas cadens facta videtur in vnum. Inferior verò natura, à planta pedis vſque ad verticem, ita veneniſera fermentatione infecta eſt, vt neſciat vnde veniat, aut quò vadat. Vtrorumque Spirituum igitur vtriſque vulneribus non mediocriter hiantibus, impreſſio facta eſt iuncturalis, quæ Chriſto coniungente ita eſt reſarcita, vt nihil vulnificum videatur ineſſe. Chriſtus enim in vtriſque & pro vtriſque confixus, vtroſque cauilla corporis ſui validus nectit, & corpus proprium iuncturis opponit, ne valeant reſilire. Crux igitur iungit cœlum & terram: Chriſtus in Cruce trahit omnia: Leo rugiens ibi ligatur: Angelus confœderatur, & homo; totúmque per eam reficitur, quidquid fecit manus Altiſſimi.]

S. Cyrillus 11. de Adorat. huc refert nexum ſuperhumeralis & rationalis. Iam verò, (inquit,) quod ſupernaturali aptatum eſt rationale, ea re ſignificari opinor, Chriſto interpoſito mediatore, ſuperis infera eſſe connexa. *Ipſe eſt enim pax noſtra qui fecit vtráque vnum*, vt Scripturæ tradunt, & Angelorum cœtui humanam naturam charitatis vinculo deuinxit.]

Pax inſuper, hominibus ad homines, & ad ſeipſos.

940 Tandem etiam Chriſtus, genus noſtrum in duas partes diſceſſum, connexuit & pacem fecit. Erant enim Gentiles à Iudæis auulſi, & vtroſque in vnum compaginauit. Huc pulcherrimè exponit apud S. Ambroſium Hilarius Diaconus ad Galat. 3. tractans illud, *mediator autem, vnius non eſt*. In quem locum ſic ſcribit. [Sine dubio mediator, hoc eſt arbiter, non eſt vnius, ſed duorum. Cum enim duo populi inuicem aduersùm ſe dimicarent, ſemper diſſidentes & inimici aduerſitate doctrinæ; Saluator horum arbiter venit, amputans vtriſque populis per quod diſcordabant, vt poſſent eſſe pacifici. Abſtulit ergo gentibus, numerum Deorum, & famulatum elementorum, quod ſcandalum erat Hebræis. Abſtulit & Iudæis opera legis, ideſt, neomenias circumciſionem, & curam Sabbati, & diſcretiones eſcarum, & cæteraque abominabantur Gentiles. & ſic facti ſunt pacifici, qui priùs fuerant inimici.]

Quin etiam lege noua charitatis, de qua mox, conſtabilita; & Spiritu charitatis infuſo, omnium hominum cum omnibus hominibus, & partis ſuperioris cum noſtra parte inferiori, pacem formauit atque perfecit. Vnde illa ſanè egregia Nyſſeni ad pacem & concordiam inter nos cohortatio lib. de perfecta Chriſtiani forma. [Chriſtum eſſe pacem cogitantes, veram Chriſtiani appellationem oſtendemus, ſi per eam pacem quæ in nobis eſt, Chriſtum vita noſtra expreſſerimus. Ille interfecit inimicitiam, vt inquit Apoſtolus. Ne igitur eam in nobis vllo modo reuiuiſcere patiamur, ſed planè mortuam eſſe declaremus. Ne præclarè pro ſalute noſtra interfectam à Deo, nos in noſtrorum perniciem animorum iraſcentes, & iniuriarum reminiſcentes excitemus; ea quæ benè mortua iacent, improbè in vitam reuocantes. Sed cùm habeamus Chriſtum qui eſt pax, nos item inimicitiam occidamus, vt quod in ipſo credimus, id in noſtra vita proſequamur. Ille enim medium parietem maceriæ ſoluens, duos condidit in ſemetipſo, in vno homine faciens pacem: ſic & nos reconciliemus, non eos tantùm qui nos extrinſecùs oppugnant, ſed illos etiam qui in nobis ipſis ſeditiones commouent, vt ne concupiſcat ampliùs aduersùs Spiritum caro, & Spiritus aduersùs carnem; ſed prudentia carnis legi diuinæ ſubiecta in vnum nouum & pacificum hominem reædificati, & ex duobus vnum effecti, in nobis ipſis pacem habeamus. Hæc enim eſt pacis definitio, vt diſſidentium concordia eſſe dicatur. Quamobrem quando naturæ noſtræ bellum inteſtinum ſublatum eſt, in nobis pacem colentes, pax efficimur, & veram ac propriam in nobis hanc Chriſti appellationem declaramus.]

Specialiter de pace eius interna, ſic S. Paulinus Epiſtola 21. [Cruci ergo, fixus eſt Dominus; quo myſterio pietatis atque concilio, Apoſtolus docet, *vt ſolueret* (inquit) *parietem valli, interficerétque inimicitias*, & omnem huius mundi ambitum diſpoliaret, ac de vniuerſa inimici poteſtate captiuans ipſam captiuitatem, triumpharet. *In ſua cruce ſuſcipiens* (inquit) *ſimilitudinem carnis peccati*. Non vtique ſimilitudinem carnis, quia in omnibus Deus veritas, & ideò vere & corporaliter, Verbum caro factum eſt: in ſimilitudinem carnis peccati, vt qui peccatum non fecit, per ſuam inuiolabilem impaſſibilémque naturam propter nos tamen (vt ſcriptum eſt) peccatum faciens, ideſt, peccatorem ſuſceptum in forma ſerui gerens. Factus enim eſt pro nobis maledictum, vt nos maledicto legis abſolueret: de peccato damnauit peccatum, ideſt peccati materiam, quæ adhuc in illa Adæ carne viuebat, in ipſa quam ſuſcipere dignatus eſt Adæ carne vacuauit, ac ſic parietem valli, hoc eſt peccatum quod inter nos & Deum ſeparabat, deſtruens, fecit vtraque vnum; non ſolùm vt Iudæorum & gentium fides in Chriſto coiret, ſed vt in vnoquoque noſtrum qui crederemus, natura ſibi noſtra congrueret, & diſcordia quæ priùs verſabatur in nobis, cum ſpiritali adfectui carnalis anima repugnaret, pace fidei ſolueretur. Nunc enim bellum illud antiquum quo lex peccati repugnabat legi Dei, aboletur in Chriſto, cùm ſpiritus Deo ſeruiens, ſubactam ſibi animam, Deo ſeruientem, in omne obſequium caro miniſtra comitatur.]

Optimè quoque S. Cyrillus lib. 11. de Ador. tractans benedictionis formulam num. 6. præſcriptam, cuius vnum caput erat, *det tibi pacem Dominus*, quod ſic exponit. [Eleuatio vultus conciliatrix eſt pacis, cuius donator eſt & arbiter Chriſtus, qui hoc tanquam proprium ac peculiare bonum, in ſe credentibus, & proponit & donat; *Pacem enim*, (inquit,) *meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*. Cum enim tanquam in ſublimi poſuit Filium Pater, dans illi nomen,

quod

quod eſt ſuper omne nomen, ac dicens illi *Sede à dextris meis*: tum verò ſublatis inimicitiis, quæ nos disiunctos tenebant, in pacem conexi ſumus, eò quòd quæ ipſius ſunt, ſapere ſtudemus, & in Spiritu ambulare, in quo & per quem diuinæ naturæ conſortes effecti ſumus, Chriſto nos in vnitatem connectenti: Is enim profectò ait ad Patrem, *Volo vt ſicut ego & tu vnum ſumus, ſic etiam in nobis vnum ſint; Vnum enim corpus omnes ſumus in Chriſto, & qui adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt.* vt eſt in Scripturis. Deo autem & Patre ſuam quodammodò faciem elevante, ideſt, glorificante Filium, pacem cum eo compoſitam nos adeptos eſſe, declarat ipſe dicens: *Cum exaltatus fuero à terra, omnes traham ad meipſum.*]

Ratum id habet Palladius, qui cum ibi Dialogum texit S. Cyrillus, ſubditque id eſſe quod dictum eſt de Chriſto, *Ipſe eſt pax noſtra*; Et *per ipſum acceſſum habemus in Spiritu ad Patrem.* Quæ porrò de vno, ex duobus in nobis per Chriſtum efficiendo, habet ſupra Nyſſenus, clariùs ab eo exponuntur orat. 7. de beatitud. *in ipſo fine.* Subdit, & erit iſte pax. Et Angeli Lucæ. His de cauſis, Chriſtus pax dictus eſt. Nam & Michæas cap. 5. præmiſſa Chriſti Natiuitate in Bethleèm, ſubdit, *Et erit iſte pax.* Et multitudo Angelorum ſtatim ab ortu ſolis Chriſti, Lucæ 2. gloriam Deo eſſe denunciant in altiſſimis, ex tanto myſterio; in terris autem, eſſe pacem hominibus, ex bona voluntate Dei oriundam, qua filium ſuum nullis adductus humanis meritis, demiſit in terras. In quam ſententiam ſic diſſerit Chryſologus ſerm. 149. [Chriſtus qui eſt Rex pacis, cum ſua pace procedens, fugauit omne diſſidium, diſſenſiones depulit, diſcordiam perturbauit, & ſicut cœlum ſplendor Solis, ita Eccleſiam fulgore pacis illuminat. *Quia natus eſt vobis hodie,* (ait) *Saluator mundi.* O quàm deſiderabile nomen pacis: quàm Religionis Chriſtianæ ſtabile fundamentum, & altaris Dominici cœleſtis ornatus. Et quid dignum poſſumus de pace proloqui? Pax nomen eſt Ipſius Chriſti, ſicut & Apoſtolus dicit; *Quia Chriſtus eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum*; quæ non ſententiis, neque fide, ſed inuidia Diaboli diſſidebant.]

941 Hæc eſt pax ſuper pacem, de qua hominibus conferenda à placato Deo illuſtris locus eſt Iſaiæ 57. ad quem alluſiſſe Apoſtolum loco prolato ex cap. 2. Epheſiorum, exiſtimat ibi Hieronymus. Sic autem habet locus Eſaiæ. *Hæc dicit excelſus, & ſublimis, habitans æternitatem: & ſanctum nomen eius in excelſo, & in ſancto habitans, & cum contrito & humili Spiritu: vt viuificet Spiritum humilium, & viuificet cor contritorum. Non enim in ſempiternum litigabo, neque abſque ad finem iraſcar quia ſpiritus à facie mea egredietur, & flatus ego faciam. Propter iniquitatem auaritiæ eius, iratus ſum, & percuſſi eum: abſcondi à te faciem meam, & indignatus ſum: & abyt vagus in via cordis ſui. Vias eius vide, & ſanaui eum, & reduxi eum, & reddidi conſolationes ipſi, & lugentibus eius. Creaui fructum labiorum pacem, pacem ei, qui longè eſt, & qui propè, dixit Dominus, & ſanaui eum.* Apoſtoli hanc pacem Euangelizarunt, vt ex Iſaiæ traditur Rom. 10. aptato ad Apoſtolos eo Iſaiæ vaticinio, *quam pulchri ſunt pedes Euangelizantium pacem.* Sic in Chriſto Iuſtitia & pax oſculatæ dicuntur, & diſciplina pacis noſtræ ſuper eum fuiſſe proditur. Chriſti figuram ob huiuſmodi pacem inductam, geſtaſſe pacifi- cum Regem Salomonem, cenſet Angelomus 3. Reg. 2.

Hinc gratulatos ſibi veteres Patres, quod in Chriſti aduentu, pax futura eſſet in terra noſtra proſequitur optimè S. Bernardus ſerm. 2. in Cant. his præter cætera. [Non latuit ſanctos & ante aduentum Saluatoris, Deum ſuper mortalium genus cogitare cogitationes pacis. Nec enim faceret verbum ſuper terram, quod non reuelaret ſeruis ſuis Prophetis. Erat tamen verbum hoc abſconditum à multis. Fuit namque in tempore illo rara fides in terris, & tenuis admodùm ſpes, in pluribus quoque illorum qui expectabant redemptionem Iſraël. Qui verò præſciebant, ipſi & prædicabant Chriſtum in carne venturum, & cum ipſo pacem. Vnde quidam eorum. *Et pax erit,* inquit, *in terra noſtra cum venerit.* Immò per ipſum Dei gratiam homines recuperaturos, cum omni fiducia, ſicut diuinitùs acceperant, prædicabant. Quod & præcur or Domini Ioannes, ſuo tempore impletum agnouit & perhibuit, *Gratia* (inquiens) *& veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt*, & ita verum eſſe, omnis nunc Chriſtianus populus experitur. Cæterùm illis prænunciantibus pacem, moram autem faciente autore pacis, nutabat populi fides, dum non erat qui redimeret, neque qui ſaluum faceret. Itaque cauſabantur homines moras, quòd ille toties nunciatus, necdum veniret *Princeps pacis*, ſicut locutus fuerat per os ſanctorum qui à ſeculo ſunt Prophetarum eius; & ſuſpectas habentes promiſſiones, ſignum promiſſæ reconciliationis (quod eſt oſculum,) flagitabant: ac ſi nunciis pacis vnus quilibet reſponderet de populo; Quo vſque tollitis animas noſtras? Iam olim prædicitis pacem, & non venit; promittitis bona, & adhuc turbatio. Ecce hoc ipſum multifariè multiſque modis, & Angeli Patribus, & Patres noſtri annunciauerunt nobis, dicentes; *Pax pax & non eſt pax.* Si mihi vult eſſe perſuaſum Deus, quod de ſuæ beneplacito voluntatis, tam crebra iam legatione ſpondet nec exhibet, oſculetur me oſculo oris ſui, ſicque in ſigno pacis, faciat de pace ſecurum.]

Eſt ergo Chriſtus nobis datus, *pax*. Nec contentus Pater filium ſuum pacatum dare, adiunxit pignus pacis pactæ, Spiritum ſanctum. Quemadmodum enim (ait S. Chryſoſt. homil. 2. in ad Epheſ.) [Perinde ac ſi gentibus bellum eſſet aduerſùs gentes, dant obſides; ita Deus dedit filium ſuum pignus pacis & fœderum, & Spiritum ſanctum qui eſt ex ipſo.]

Chriſtus mediator, idem quod lapis angularis.

942 Mediationi Chriſti inter nos ac Deum, adiuncta quoque fuit mediatio multiplex, quam Apoſtolus poſt Pſaltem aliis verbis expreſſit, docens Chriſtum factum lapidem anguli, feciſſe vtraque vnum, hoc eſt nexum adhibuiſſe homines inter ac Angelos: itémque inter ipſos homines qui ante cum aliis pleriſque, tum etiam religioſi cultus ritibus diſiuncti, & in Iudæos ac gentes diuiſi, rixas inter ſe ac prælia agitabant, quinetiam idemmet homo, à ſeipſo

miſerè

miſerè diulſus in externum ac internum diſtractus, bella ſecum ciebat, expers pacis. Compoſuit omnes, Chriſtus; & quæ in cœlis, & quæ in terris, cuncta pacificauit, autore Apoſtolo, factúſque lapis angularis, & iuxta Pſaltem caput anguli, fecit vtraque vnum; vnde plena & omnibus numeris abſoluta pax conciliata. Scio quàm multiplex ſit interpretatio verborum illorum, *lapis angularis & caput anguli*; Nec me latet, lapidem angularem à pleriſque accipi pro fundamentario, de cuius ad Chriſtum accommodatione, dictum eſt tractando titulum Regis gloriæ, ex ædificiis per eum conſtructis. Non ineptè tamen cum nonnullis Patribus & Doctoribus, quos profert Pineda in cap. 38. Iobi digreſſione de lapide angulari, & Villalp. t. 2. lib. 5. diſp. 2. cap. 34. licet teſtagetur Cornelius Epheſ. 2. accipitur quoque pro lapide, faſtigium duorum parietum nectente, & vtriuſque medio, qui *caput anguli* appellatur, atque adeò eſt reuera *angularis*, non minùs quàm lapis demiſſus in fundamentum, nectens in vno duos parietes. Hoc monſtrat, David Pſal. 117. & Apoſtolus Epheſ. 2. Chriſto tribuens, ipſeque etiam Chriſtus de ſe expoſuit verba Pſalmis, de lapide ab ædificantibus reprobato, tandem facto in caput anguli: quod ridiculè Hebræi, de lapide quopiam materiali, nonnulli de Davide, accipere voluerunt. Nos Chriſtum audimus, & de eo accipimus. Tantum ſuper eſt attingendum, quorum reſpectu parietum, & quando, factus ſit Chriſtus lapis angularis, & caput anguli, nectens illos vt medius, atque coniungens, & faciens vtraque vnum.

De Angelis & hominibus, duos parietes accepere, Hieronymus, Laurentius Iuſtinianus, Ottho Friſingenſis, & Petrus Bleſenſis, allegati ſuperiùs, tractando de Chriſto, capite Angelorum & hominum. Nyſſenus l. de perf. Chriſtiani forma, de duobus eiuſdem hominis portionibus, ſiue de homine externo & interno accepit, quem quod vulgaris non ſit interpretatio, iuuat audire. [Quod à ſapiente (inquit) Architecto, fundamentum fidei & anguli caput nuncupatur, id quoque nobis ad vitam ex virtute inſtituendum expediet. Sic enim bonarum omnium & adminiſtrationum ciuilium, & diſciplinarum, & inſtitutorum tum principium, tum etiam finem eſſe Dominum dicimus. Nam & ſpes, quam pro capite accipimus, ad quam rectæ honeſtæque actiones noſtræ tendunt, ille nominatus eſt à Paulo: & in principio huiuſce vitæ ædificij, quod ad ipſum dirigitur, fides, in qua vitæ principia tanquam fundamenta iacimus, & quotidianis officiis, puras tum cogitationes tum actiones noſtras moderamur; atque ita, quo vniuerſi eſt caput, noſtrum etiam caput efficitur, cùm duobus vitæ noſtræ, corporis videlicet atque animi muris per honeſtatem & puritatem conſtructis, angulari coniunctione aptè cohæret. Quod ſi altera pars deſit ædificio, vt vel animi puritas conſpicuam extrinſecùs honeſtatem non habeat, vel hæc, quæ videtur animi virtute vacet, eius mancæ inchoatæque vitæ caput, non erit Chriſtus, quippe qui duplici angularique fabricæ, tantummodò quadrat: neque enim, niſi duo concurrant parietes, angulus fieri poteſt. Quare tunc imponetur ædificio noſtro ſummi angularis faſtigij pulchritudo, cum ex vtraque parte, ad rectam virtutis normam, duplex vita & recta & conſtans, & nihil obliqui curuique habens, perpendiculo concinnè erit accommodata.]

943 Communiſſima expoſitio & germaniſſima, duos parietes à Chriſto nexos, accipit duos populos, Gentilem ſcilicet & Iudæum, quorum diſſidia ob cultus diſparitatem, Chriſtus vno ouili & vno paſtore; vna inquam pro omnibus religioſi cultus ratione conſtituta, diremit; & vtroſque Deo concilians, factos eoſdem cum vno tertio, eoſdem quoque inter ſe fecit. Nyſſenus orat. de Chriſti Natiuit. exiſtimat, Chriſtum, vt ſic duorum populorum vnio per ipſum facienda innoteſceret, natum eſſe inter bouem & aſinum. [Præſepè (inquit) in quo Verbum gignitur, beſtiarum eſt domus, vt cognoſcat bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui. Per bouem, intellige illum qui legis iugo ſubiectus eſt: per aſinum autem, quod eſt animal ferendis oneribus natum, eum qui ſimulachrorum cultûs onuſtus eſt crimine. Cæterum commune rationis expertium animalium pabulum, (inquit Propheta,) fœnum iumentis. Quod autem ratione præditum eſt animal, veſcitur pane. Idcircò in præſepi, quod eſt animalium ratione vacantium ſedes, è cœlo delapſus vitæ panis proponitur: vt & quæ à ratione remota ſunt animalia, rationis cibo nutriantur, atque ita ratione decorentur. Medium igitur in præſepi ſe inter bouem & aſinum vtriuſque Dominus locat, vt medium parietem maceriæ ſoluens, duos condat in ſemetipſo, in vnum nouum hominem; ab altero graue legis iugum eripiens, alterum ſimulachrorum cultûs onere liberans.] S. Bernardus ſerm. 4. de Epiph. eodem refert, ſuſceptum à Chriſto baptiſmum & circumciſionem, & celebratum Paſcha figurale ſubiuncto nouo. Sic enim benè oculatis patefactum eſt, Chriſtum duo illa nexuiſſe, & ambos parietes coniunxiſſe.

Inchoata eſt ea compaginatio, in momento productionis Chriſti, quo ſe Patri obtulit nexum tam diſcrepantium extremorum. Itaque mox à Chriſto nato, ea conſociatio ante tam diſſidentium populorum, manifeſtari cœpta eſt, hinc paſtoribus Iudæis, inde Gentilibus Magis, ad Chriſti compagem accurrentibus. Dixit id eleganter S. Auguſtinus ſerm. 34. de temp. & ſerm. 13. de verb. Apoſtolis vbi ſic habet. [Quid ſibi vult *Abba Pater*? Si enim quæris quid ſit *Abba*, reſpondetur tibi, *Pater*. *Abba* enim Hebraicè, *Pater* dicitur. Quare voluit Apoſtolus vtrumque ponere? Quia videbat lapidem angularem, quem reprobauerunt ædificantes, & factus eſt in caput anguli: non ſine cauſa angularem dictum, niſi quia in oſculum recipit vtrumque parietem de diuerſo venientem. Hinc circumciſio, inde præputium, tantum à ſe & inter ſe longè, quantum ab angulo longè: quantum autem ad angulum propè, & inter ſe vtrique propè, in angulo autem inter ſe iuncti. Ipſe eſt enim pax noſtra, qui fecit vtraque vnum. Ergo inde circumciſio, inde præputium, Parietum concordia, anguli gloria.]

Profecit ex Auguſtino Fulgentius ſerm. de Ephiph. verbis illis. [Apoſtolica teſtatur autoritas, quia *vnus eſt Deus, qui iuſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem. Circumciſionis* nomine Iudæos, *præputij* nomine Gentes indubitanter oſtendens, Iſti ſunt duo pa-

rietes, qui ex diuerſo venerunt, & in lapidem qui factus eſt caput anguli, in vnitate fidei conuenerunt. Vnus paries, venit ex Iudæis, alter ex Gentibus: longè à ſe diuerſi erant, quando diuerſa credebant. Poſitus eſt in medio lapis angularis, qui ad ſe vtrumque parietem adduceret, & vtrumque vno nomine nuncuparet, eſſentque vnum communione vocabuli, qui fierent vnum in vna gratia ſacramenti. *Per Chriſtum enim qui eſt pax noſtra, faciens vtraque vnum,* Iudæi & Gentiles facti ſunt vnum, quibus fidei vnitas, vnum indidit nominis Chriſtiani vocabulum. Ad lapidem ergo angularem vterque paries venit, & verum Angulum, fidei vnitas fecit. Horum duorum parietum vnus adductus eſt, quando paſtoribus Iudæis, Chriſtum natum Angelus nunciauit: alter paries adductus eſt, quando Gentilibus Magis, nouum ſidus apparuit. Illi fuerunt primitiæ Iudæorum, iſti facti ſunt primitiæ Gentium. Illi de proximo adducti, iſti de longinquo reducti.]

Ad pleniorem & luculentiorem eiuſdem veritatis manifeſtationem, ſpectauit Autor ſermonis de Chriſti Reſurrectione apud Cyprianum, cum de die qua Chriſtus rediuiuus ad vitam rediit, ſic philoſophatur. [In hac rerum conuenientia, honorificatus eſt Chriſtus, & glorioſæ laudis triumphos lætabunda hodie canit Eccleſia, in lapide angulari conſocians diſiunctos olim parietes; quos in vnum mirabilis artifex fuſo ſanguine glutinauit, & reprobato diu à malignis fidei fundamento, charitatis ſuæ nexibus diuiſas copulauit macerias, & redegit partes in totum, & multa in vnum: & facti ſunt vna domus, confœderati parietes, & ſtabile fundamentum.] Denique Tertullianus lib. contra Iudæos cap. vltimo, quia in mundi meta & extrema iudicij die, congregatis vndecunque electis ex omnibus gentibus, tribubus, populis & linguis, manifeſtiſſima erit diſſidentium populorum adunatio per Chriſtum; tempus illud aſſignat, quo prodatur Chriſtum anguli lapidem, feciſſe vtraque vnum, & pacem perfectam feciſſe in omnibus, ac inter omnia, tam quæ in cœlo, quàm quæ in terra ſunt.

Vſus doctrinæ, de Chriſto mediatore, & pace noſtra.

944 Quam pacem procul odorati, gratulatione tanta exceperunt priſci Patres, ne vitio noſtro velimus perditam; facti partiarij rebellium lumini, & factioſorum principis Satanæ, ac fœdifragi, qui pactam & firmatam per Chriſtum pacem nulla ex cauſa violemus. Nihil melius quàm pax in Chriſto, ait S. Ignatius Epiſt. ad Epheſ. Nulla ſalus bello. Pacem ergo redintegratam cuſtodiamus ſtudioſè, ſicut docet nos Eccleſia, pacem & dandam & conſeruandam frequentiſſimè paſcens. Audi S. Chryſoſtomum hom. 3. in ad Coloſſ. [Propterea oramus, ac dicimus petentes Angelum pacis, & ſemper pacem petimus. Nihil enim poteſt ei æquiparari. In Eccleſiis pacem, in ſupplicationibus, in ſalutationibus, & ſemel, & bis, & ter, & ſæpè eam dat is qui præeſt Eccleſiæ, dicens; *Pax vobis.* Quamobrem? Quoniam ipſa eſt mater omnium bonorum, ipſa eſt gaudij materia & argumentum. Propterea Chriſtus quoque, Apoſtolis domus ingredientibus, hoc iuſſit ſtatim dicere, tanquam aliquod bonorum ſymbolum. *Intrantes enim,* (inquit,) *domos dicite, Pax vobis.* Nam ſi ea non ſit, omnia ſunt ſuperuacanea. Et Chriſtus dicebat Diſcipulis, *Pacem dimitto vobis, pacem meam do vobis.*]

Mox verò autor ſerio eſt, vt de pace plena & perfecta, ſimus ſolliciti. Hanc enim eſſe, quam Chriſtus redintegrare venit; idque inſinuari docet, priſca ſalutatione, qua Epiſcopus publicè impertiebat populum. [Non dicit Eccleſiæ præſul. *Pax vobis* ſolummodò, ſed *pax omnibus.* Quid enim, ſi cum hoc quidem pacem habeamus, cum illo autem bellum & pugnam, quid lucri fecerimus? Neque enim in corpore, ſi ex elementis alia quidem quieſcant, alia verò ſeditionem agitent, fieri poteſt vt vnquam conſiſtat ſanitas, ſed per modum omnium ordinem, & conſenſum & pacem: & ſi non omnia quieſcant & in ſuis maneant terminis, omnia euertentur. In noſtra quoque mente, niſi omnes quieſcant rationes, pax non erit. Tale bonum eſt pax, vt *filij Dei* vocentur, eius effectores & opifices. Et meritò. Nam Dei filius ideò quoque venit in terram, pacificaturus quæ in terra & quæ in cœlis. Si autem pacifici, ſunt filij Dei, qui res nouas ſtudent facere, ſunt filij Diaboli.] Et paulò poſt. [Quum ingreſſus fuerit is qui præeſt Eccleſiæ, ſtatim dicit; *Pax omnibus.* Quando ſermonem facit ac concionatur, *Pax omnibus.* Quando benedicit; *Pax omnibus.* Quando iubet ſalutare; *Pax omnibus.* Quando peractum fuerit ſacrificium; *Pax omnibus.* Et rurſus in intermedio; *Gratia vobis & pax.* Quomodò ergo non abſurdum, ſi toties audientes habere pacem, inter nos bellum geramus? Accipientes & reddentes, cum eo qui dat pacem, bellum gerimus. Dicis, *Et ſpiritui tuo,* & cum foris calumniaris? Hei mihi, Quæ ſunt Eccleſiæ honeſta ac veneranda, facta ſunt figuræ tantùm rerum, ſed non aliqua veritas. Hei mihi, vſque ad verba manent ſymbola horum caſtrorum. Vnde etiam ignoratis cur dicatur, *Pax omnibus.*] Iſidorus Peluſ. l. 1. Epiſt. 122. reſponſum illud plebis Chriſtianæ, *& cum ſpiritu tuo,* putat dirigi ad ipſum Deum, ſenſúmque reſponſi eſſe; cum nos Domine inter nos connexueris, item cum teipſo, ac ſpiritu tuo, nexos velis. Sed ſenſus Chryſoſtomi, videtur ſimplicior.

945 Cauendum ergo eſt, pacem danti vel reddenti ex Chriſti præſcripto, ad memorandam & imitatione exprimendam pacem à Chriſto factam, ne nominibus nudis contentus, & à pace alienus, *pacidicus,* non *pacificus* iuxta Bernardum ſerm. de Conuerſ. ad Clericos c. vltimo. audiat opprobrium illud quod ab Optato lib. 3. Donatiſtis eſt ingeſtum. [Vtique dixiſtis, *pax vobiſcum*: cum Deus contra: Pax? Et vbi pax? Hoc eſt dicere? Quid ſalutas, de quo non habes? quid nominas quod exterminaſti? Salutes de pace qui non amas? [In hanc rem egregiè S. Chryſoſtomus hom. 21. in ad Rom. Quàm ſit Chriſto cordi, non vt verbo tantùm, inuicem pacati ſimus, ſed reipſa, atque adeò vt ſynceram pacem inuicem habeamus, colligit Iſidorus Peluſ. l. 4. Epiſt. 111. ex eo quod Chriſtus reipſa, non verbo tenus, cœlum & terram pacauerit, & conciliauerit. [Maximè (inquit) caræ ſunt Deo Verbo, hominum in ſe reconciliationes. Nam idem ille qui cœleſtium cum terreſtribus gratiam redintegrauit, odia quoque hominum diſſoluit,

diſſoluit, neque enaſci ea permittens; etſi fortè germinauerint, radicitùs illa concutiens atque euellens. Ait enim, *Noli iraſci fratri ſuo temerè.* Quia verò probè cognitam habet humanam infirmitatem, quæ leui momento ad lapſum impellitur, etiam exortis inimicitiis, diſſoluit earum radices, adeóque proprium munus imperfectum manere æquo animo fert, quoad vſque inter nos in concordiam redeamus.] Hoc recogitandum, pacem dantibus ac reddentibus non qualem Chriſtus dedit, ſynceram & ex animo, ſed qualem Iudas præbuit fucatam & labiorum tenus.

At iis qui pacem ſynceram, & in ſe habuerint ipſi, & circa alios ſeruauerint & curauerint, Chriſti pacis noſtræ imitatio perfecta, & diuina filiatio repoſita eſt de quo audi Iſidorum Peluſiotam lib. 4. Epiſt. 169. [Pacificos beatos prædicauit Saluator, & filios Dei futuros eſſe promiſit: qui primò quidem in ſemetipſis pacem colunt, nec laborant ſeditione, ſed bellum quaſi ciuile & inteſtinum dirimunt, dum corpus ſpiritui ſubiiciunt, & partem ſui inferiorem eò adducunt, vt præſtantiori ſeruiat ſeruitutem quauis libertate, adeóque & regno quouis, potiorem. Deinde, qui aliis quoque, vel ſecum ipſis, vel cum aliis diſſidentibus pacis ſunt autores. Nemo autem ad id alteri conciliandum idoneus fuerit, quod ipſe non habet. Vnde fit etiam, vt immenſam diuinæ bonitatis vim demires, quæ bonas retributiones non tantùm laboribus ac ſudoribus, ſed quodammodò etiam voluptatibus ſeſe daturam polliceatur; ſiquidem faſtigium rerum delectabilium omnium pax continet, quà abſente, nihil quicquam eorum valebit, quæ ad animum demulcendum ſunt comparata, bello videlicet pacem extinguente. Sed & hoc pulchrè atque concinnè dictum eſſe putandum eſt. Filios Dei vocatum iri pacificos; quódque illud præmium huic certamini ſit tributum. Cum enim ipſe, vt qui genuinus ſit filius, ad pacem compoſuerit omnia, dum & corpus reddidit virtuti pronum atque obediens, & populos duos, qui inquam, ex Iudæis pariter ac Gentilibus crediderunt, in vnum nouum hominem condidit; & denique cœleſtia terrenis compaginauit, rectè atque ordine fecit, quod eadem, quantum quidem in ipſis eſt præſtantes, eâdem quoque appellationis dignitate decorandos pronuntiant, & in filiationis honorem coaptandos; qui ſupremus eſt beatitudinis terminus.]

CAPVT VI.

Chriſtus Via, & iter quo oſtenditur ſalutare Dei terra, marique.

946 HIc Chriſti titulus, quomodò nexus ſit cum titulo mediatoris, aperio verbis S.Greg. 22. mor. c. 18. vbi tractans illud, *quis mihi tribuat adiutorem, vt deſiderium meum omnipotens audiat?* interpretatur ea verba de deſiderio Chriſti adiutoris, quo Iob flagrabat. Quod autem Chriſtus adiutor fuerit, ſic exponit S.Gr. [Ipſe quippe adiuuit hominē, factus homo: vt quia puro homini via redeundi non patebat ad Deum, via redeundi fieret per hominē Deum. Longè quippe diſtamus à iuſto & immortali, nos mortales & iniuſti. Sed inter & immortalem iuſtum, & nos mortales iniuſtos, apparuit mediator Dei & hominum, mortalis & iuſtus, qui & mortem haberet cum hominibus, & iuſtitiam cum Deo: vt quia per ima noſtra longè diſtabamus à ſummis, in ſeipſo vno, iungeret ima cum ſummis: atque ex eo nobis via redeundi fieret ad Deum, quo ſummis ſuis ima noſtra copularet. Hunc ergo Beatus Iob, per totius Eccleſiæ ſignificationem loquens mediatorem requirit, qui cum dixiſſet, *Quis mihi tribuat adiutorem,* aptè ſubdidit; *vt deſiderium meum omnipotens audiat.*] S. item Auguſtinus. 9. Ciuit. cap. 15. cum pulcherrimè tradidiſſet Chriſti mediatoris munus, idque contra Platonicos negaſſet Angelis, concludit diſputationem in hunc modum. [Nec tamen ob hoc mediator eſt, quia verbum: maximè quippè immortale, & maximè beatum Verbū, longè eſt à mortalibus miſeri, ſed mediator per quod homo: eo ipſo oſtendens vtique ad illud non ſolùm beatum, verùm etiam beatificum bonum, non oportere quæri alios mediatores, per quos arbitremur nobis peruentionis gradus eſſe moliendos; quia beatus & beatificus Deus, factus particeps humanitatis noſtræ, compendium præbuit participandæ diuinitatis ſuæ. Neque enim nos à mortalitate & miſeria liberans, ad Angelos immortales beatóſque ita perducit vt eorum participatione etiam nos immortales & beati ſimus; ſed ad illam Trinitatem, cuius & Angeli participatione beati ſunt. Ideò quando in forma ſerui, vt mediator eſſet, infra Angelos eſſe voluit; in forma Dei ſuper Angelos manſit, idem in inferioribus via vitæ, qui in ſuperioribus vita.] Quare appoſitè hoc loco, conſequenter ad titulum mediatoris, exponemus, quomodò Chriſtus dicatur *via, & iter ad ſalutare Dei.* Et cum iter, aliud ſit terreſtre, aliud maritimum, (ſoli quippè ſunt duo modi longinquas pleraſque terras adeundi:) vtrumque hic proſequemur; initio facto à priore, quod & frequentius eſt, & vniuerſalius.

Omnes hic peregrini, & viatores,

947 Vt autem ſolidè procedamus, rémque eruamus ab ipſa radice, præmittendum eſt, omnes nos hic peregrinari, & extorres eſſe à patria. Traditum id à Seneca, cuius id in Centone de remediis fortunæ producitur, ſanè præclarum. [Peregrinatio eſt vita; multum cum deambulaueris, domum redeundum eſt.] Piget, de Ethnico homine, tametſi ſæpè noſtro, eam veritatem diſcere, cum in Scripturis & apud Patres, illam habeamus teſtatiſſimam. Princeps Apoſtolorum, Chriſtianos obteſtatur, meminerint tanquam aduenæ & peregrini, abſtinere à carnalibus deſideriis. Coapoſtolus eius Paulus Heb. 11. celebrat fidem Abrahæ cæterorúmque antiquorum Patrum, qui ſuper terram habitanerant vt peregrini. *Iuxta fidem* (inquit,) *defuncti ſunt omnes iſti non acceptis repromiſſionibus, ſed à longè eas aſpicientes, & ſalutantes, & confitentes quia peregrini & hoſpites ſunt ſuper terram. Qui enim hæc dicunt, ſignificant ſe patriam inquirere. Et ſiquidem ipſius meminiſſent de qua*

exierunt, habebant vtique tempus reuertendi, nunc autem meliorem appetunt, ideſt, cœleſtem. Ideò non confunditur Deus vocari Deus eorum, parauit enim illis ciuitatem. Illam inquam fundamenta habentem ciuitatem, cuius verſu 10. meminerat. Nam omnes quidem huius orbis ciuitates, quaſi fundamento carentes, videntur quidem ciuitates, ſed non ſunt, vt aiebant Stoici apud Clementem Alexandrinum 4. Strom. *in fine*: ſolùm autem cœlum, à quo exalamus, eſt ciuitas. Quod Apoſtolus, generatum de veteris Teſtamenti Patribus peregrinos ſe eſſe agnoſcentibus profitetur, dixerat disertè David pſalm. 98. *Aduena*, (inquit) *ego ſum apud te & peregrinus, ſicut & omnes Patres mei.* Et pſalm. 118. *Incola ego ſum in terra.* Neque enim *incola* nomen in Scripturis, alium habitatorem ſonat, quàm peregrinum. Sicut & *incolere*, idem eſt in Scripturis quod *peregrinari*, & *incolatus* idem quod *peregrinatio*, vt videre eſt apud S. Auguſtinum quæſt. 126. in Geneſ. Quamquam Iob, cap. 14. *populum peregrinantem*, vocat, non omnes hîc viuentes, etiamſi fideles, ſed electos, qui ſoli viam ad cœlum patriam ſuam ineunt, & in ea progrediuntur. *Lapidem caliginis* (inquit) *& vmbram mortis, diuidit torrens à populo peregrinante.* In quæ verba S. Gregorius 18. Mor. cap. 18. multa præfatus de electorum peregrinatione per huius vitæ tempus, ſubdit; populum peregrinantem electorum, interuentu torrentis ignei egredientis à Chriſti iudicis facie, (vt habetur Dan. 7.) diuidendum quandoque fore, à lapide caliginis & vmbra mortis: ideſt à quibuſuis infidelibus, & à quibuſuis mortis, ideſt Diaboli imitatoribus, etiamſi fidelibus. Niſi ſi torrentem illum electos à reprobis diuidentem, malimus cum D. Auguſtino in Pſal. 109. *ad finem*, exponere de profluxione mortalitatis humanæ: vt ſenſus ſit, in morte ſeiungendos eſſe electos à reprobis, qui hic externa ſpecie peregrinari ſimul videntur, tametſi ſoli electi, qui ſoli tendunt in patriam peregrinentur reuera, & quod peregrinorum reipſa eſt, ſoli obeant. Id quod habet etiam idem S. Gregor. 15. Mor. cap. 25. & S. Auguſtinus conc. 9. in pſalmum 118. & Hieron. epiſt. 129. obſeruans qui dicantur habitatores terræ. Itaque omnes quidem ſtatu & debito peregrini ſumus; etiamſi non omnes, quod profitentur, & quæ ſuarum eſſent partium, exequantur.

948 Extra Scripturas, eadem veritas eſt teſtatiſſima apud Patres, vt videre eſt apud Damaſcenum 2. parall. cap. 27. Hoc conteſtatum morti proximum Gregorium Neocæſarienſem, prodit his verbis in eius vita Gregorius Nyſſenus. [Ex vita humana ad Deum migrat, obteſtatus neceſſarios ſuos, ne peculiarem ſibi locum compararent. Nam ſi viuus, nullius loci Dominus vocari voluiſſet, ſed in alienis tanquam inquilinus & peregrinus habitans vitam tranſegiſſet, ne poſt mortem quidem, protsùs inquilinatum ſibi dedecori fore putare: ſed in ſequenti, (inquit,) ſeculo, fama prodatur, quòd Gregorius nec viuens quidem, ab aliquo loco cognominatus ſit, & poſt mortem alienorum locorum fuerit inquilinus, cùm ab omni terrena poſſeſſione ſeſe abſtinuiſſet, adeò vt ne ſepeliri quidem in proprio loco ſuſtinuerit.] Non diſſimili imbutus doctrina Baſilius Magnus, vt eſt apud Gregorium Nazianzenum orat. 20. n. 74. minitanti exilium Valentis præfecto. [Exilium (inquit,) haud cognoſco, qui nullo loco circumſcriptus ſum; ac neque terram hanc, quam nunc incolo, meam habeo; & eam omnem in quam proiectus fuero, pro mea duco: imò, vt rectiùs loquar, vniuerſam terram Dei eſſe ſcio, cuius aduena ego ſum & peregrinus.] Chriſtiani peregrini, veſtes, calceos, cingulum, baculum, perpulchrè aperit Baſilij frater Nyſſenus l. de vita Moſis, deſcribens ritum comeſtionis agni. Olympius vir ſanctiſſimus in Prato Sophronij cap. 12. id vnum habebat pro ſpiritualitatis teſſera, *peregrinus ſum.* Nunquam finis fuerit, ſi velim quæ apud varios Patres, de ſpirituali peregrinatione & myſticis peregrinis proſtant, colligere accuratè. Videſis ſplendidè in hoc argumento verſantem Chryſoſtomum hom. 24. ad Hebr. & Auguſtinum ſerm. 32. de verb. Dom. & in pſalm. 38. & latè concione 8. in pſal. 118. Ambroſium ſerm. 51. Totus liber quartus Iacobi Gretſeri de ſacris peregrinationibus, in hoc argumento conſumitur. Vnde plura licebit petere.

Omnes itaque quotquot hîc fide dirigimur, ambulamus & peregrinamur ſuper terram, & vt Scholaſtici paſſim loquuntur, omnes ſumus viatores: qui quantus ſit ad omnem virtutum ſtimulus, egregiè proſequitur S. Gregorius 15. mor. cap. 27. ad illud *Interrogate quemlibet de viatoribus*, vbi quis verè & legitimè *viator* dicatur, pulchrè exponit: idque quiſquis agnouerit, acerrimè ad omnem virtutem incenditur, quia de ambulando & progrediendo ſollicitus, in nullo creato bono pedem figit, quod eſt in virtutum omnium exercitatione verſari. Audi Origenem hom. 27. in Num. ad illud, *& ſcripſit Moſes perfectiones.* [Scripſit ergo hæc per Verbum Domini, vt legentes nos, & videntes quantæ nobis immineant profectiones, ad iter quod ducit ad regnum, præparemus nos ad vitam hanc, & conſiderantes iter quod nobis immineat, non ſegniter nec remiſsè, vitæ noſtræ tempus permittamus abſumi; nec fortè dum in his mundi vanitatibus immoramur, & ſingulis quibuſque quæ ad viſum, vel auditum, vel etiam quæ ad tactum atque odoratum, guſtúmque veniunt delectamur; labantur dies, tempus prætereat, & non occurramus omne ſpatium imminentis itineris explicare, & deficiamus in medio; atque accidat nobis illud quod de quibuſdam refertur, qui peruenire non potuerunt, ſed actus eorum ceciderunt in deſerto. Iter ergo agimus, & ideircò deuenimus in hunc mundum, vt tranſeamus de virtute ad virtutem, non vt permaneamus pro terrenis in terra.] Idem piiſſimè proſequitur Theodorus Studita Catech. 23. & S. Chryſoſtomus Epiſt. 105. nec non S. Columbanus homil. de Fallacia præſentis vitæ, ac ſanctus Baſilius homil. in pſalm. 1. & ibid. S. Ambroſius ad illud *in via peccatorum.*

Ethnicos quoque Philoſophos, in eam ſententiam laudaui in Mor. diſt. 1. à numero 188.

Vita

Via peregrinis nobis neceſſaria, & quomodò vna, cum Scriptura tot via memoret.

949 Porrò peregrinanti & ambulanti, præter ea quæ ex parte eius ſunt neceſſaria, requiruntur, aliqua ſe tenentia ex parte ipſius motua, ſine quibus is nequeat conſiſtere, nempe terminus à quo, terminus ad quem, & via interiacens, duóſque illos extremos terminos connectens. Extremi hi termini, non ſunt obſcuri. Terminus ad quem tendimus, Deus eſt. Eò enim collimamus omnes, iſque eſt finis propoſitus creaturæ rationali. Terminus à quo ad Deum tendimus, terra eſt, & ſtatus terrenus; ſtatus peccati & miſeriæ, quæ apud Lucam dicitur *regio longinqua*, in quam abiit filius prodigus. Inter eos extremos terminos tantoperè diſſitos, aſſignanda eſt via.

Hîc nonnulla in ſpeciem implexitas eſt. Nam vt omittam vias malas quibus ad Deum non tenditur; vias inquam filiorum Adam, & vias Dæmonum, de quibus fusè. S. Bernardus ſerm. 11. in Pſal. *Qui habitat*, ad illud, *in omnibus viis tuis*; vt inquam omittam has vias, inſuper Sancti dicuntur *via*, iuxta illud eiuſdem S. Bernardi ſerm. in Vigilia SS. Petri & Pauli, agentis de vno quopiam ſancto. [Debemus etiam attendere exemplum eius, quia quandiu in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt, non declinauit ad dexteram, neque ad ſiniſtram, ſed viam regiam tenuit, donec veniret ad illum qui dicit; *Ego ſum via, veritas & vita.* Intuemini humilitatem operum eius, autoritatem verborum eius, & tunc videbitis quomodò tam verbo, quàm exemplo luxerit inter homines, qualia nobis veſtigia dereliquerit vt ambulemus per ea, & non erremus in eis. Verè iuxta Prophetam, *ſemita iuſti recta eſt, rectus callis iuſti ad ambulandum.* Sed & diligentiori intuitu conſiſionem noſtram inſpiciamus, quia homo ille ſimilis nobis fuit, paſſibilis, ex eodem luto formatus ex quo & nos. Quid ergo eſt quod non ſolùm difficile, ſed & impoſſibile credimus, vt faciamus opera quæ fecit, vt ſequamur veſtigia eius?] Adhæc in Scripturis, ſæpiſſimè memorantur variæ viæ iuſtorum, aut ſemitæ; aliàs autem vna præfertur via veritatis, quam ſe elegiſſe profitebatur Dauid, via iuſtificationum, via æterna, via mandatorum, via iuſtorum. Nimirum viæ ſunt actiones bonæ, vt docet S. Gregorius Mor. cap. 4. ad illud, *ipſe conſiderat vias meas, & greſſus meos dinumerat*, ſic ſcribens. [Quid viarum, nomine, niſi actiones denonciat? Hinc enim per Hieremiam dicitur: *Bonas facite vias veſtras, & ſtudia veſtra.* Quid verò greſſuum appellatione, niſi vel motus mentium, vel profectus accipimus meritorum? Quibus profectò greſſibus ad ſemetipſam nos veritas vocat, dicens; *Venite ad me, omnes qui laboratis & onerati eſtis.* Ad ſe quippe venire nos Dominus præcipit, nimirum non greſſibus corporis, ſed profectibus cordis. Ipſe namque ait; *Veniet hora quando neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis Patrem.* Et paulò poſt: *veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu, & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum.* In corde ergo eſſe greſſus inſinuat, quando & vt veniamus vocat; & tamen motu corporis nequaquam nos ad alia tranſire denunciat.] Quot ergo ſunt actiones bonæ, totidem & viæ, ita vt numerus ille viginti quinque viarum bonorum quas recenſet Arnobius lib. 1. conflictus cum Serapione, nequaquam plenus videri debeat. [Viæ Domini (inquit) iſtæ ſunt; prima fides, ſecunda ſpes, tertia charitas, quarta perſeuerantia, quinta bonitas, ſexta timor Domini, ſeptima conſtantia, octaua patientia, nona lenitas, decima quies, vndecima pax, duodecima obedientia, tertiadecima longanimitas, quartadecima ſolitudo ſancta, quintadecima contemptus ventris, decima ſexta ſtudium mentis, decima ſeptima caſtitas, decima octaua benignitas, decima nona miſericordia, vigeſima iuſtitia, vigeſima prima liberalitas, vigeſima ſecunda ſtudium ſcientiæ legis Dei, vigeſima tertia amor optimarum rerum, vigeſima quarta contemptus temporalis gloriæ, vigeſima quinta affectio gloriæ ſempiternæ. Hæ omnes viæ Dei ſunt, in quibus ipſe Pater quotidie deambulabat, ſicut per Prophetam dicit, *viuo ego dicit Dominus, quia ambulabo in eis.*] Addit has eſſe vias quarum ſe eſſe principium profitetur ſapientia, vias quas ſibi notas fieri volebat Dauid. Sed certè multo plures quàm viginti quinque recenſeri potuiſſent, ſi Arnobij veſtigiis inſiſtendo, recenſere virtutes placuiſſet. Quomodo ergo in tanta virtutum & actionum bonarum atque adeò primarum bonarum multiplicitate, vna via?

950 Enodat hanc difficultatem S. Auguſtinus in Pſalmum 141. ad illud, *& tu cognouiſti ſemitas meas.* Præfatus enim eaſdem eo loco dici *ſemitas*, quæ alibi dicuntur *via quas nouit Dominus*, ſubdit. [Quæ ergo dictæ ſunt viæ quas nouit Dominus ipſæ hîc dictæ ſunt ſemitæ, cum ait, *tu cognouiſti ſemitas meas.* Omnis enim ſemita, via eſt: non omnis via, ſemita eſt. Quare viæ illæ ſemitæ ſunt dictæ, niſi quia anguſtæ ſunt? Via lata impiorum, via anguſta iuſtorum. Quæ via, ipſæ & viæ; quemadmodùm quæ Eccleſia, ipſæ Eccleſiæ, & quòd cœlum, ipſi cœli. Pluraliter dicuntur, & ſingulariter dicuntur. Propter vnitatem Eccleſiæ, vna Eccleſia; *Vna eſt columba mea, vna eſt matri ſuæ.* Propter congregationes fraternas per loca, multæ ſunt Eccleſiæ. *Eccleſiæ,* (inquit,) *Iudææ quæ erant in Chriſto, gaudebant quod ille qui nos perſequebatur, nunc euangelizat fidem, quam aliquando vaſtabat, & in me glorificabant Deum.* Eccleſias ſic dixit; & vnam Eccleſiam ſic dicit; *Sine offenſione eſtote Iudæis & Græcis, & Eccleſiæ Dei.* Sic ergo & viæ & via; & ſemitæ, & ſemita. Quare ſemitæ, & quare ſemita? Quomodò Eccleſiæ & Eccleſia? Rationem reddidimus, debemus & hîc reddere rationem. Semitæ dictæ ſunt Dei, quia multa præcepta ſunt, & quia eadem multa præcepta ad vnum rediguntur, quia plenitudo legis charitas, propterea viæ iſtæ in multis præceptis ad vnam colliguntur, & vna dicuntur, quia via noſtra charitas eſt. Videamus ſi charitas, via eſt: Audiamus Apoſtolum. *Et adhuc ſupereminentiorem viam, vobis demonſtro.* Quam dicis, ô Apoſtole, ſupereminentiorem viam? Quam dico audi; *Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æramentum ſonans, aut cymbalum tinniens: & ſi habuero prophetiam, & ſciero omnia Sacramenta & omnem ſcientiam, &*

ſi habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum; & ſi diſtribuero omnia mea pauperibus, & ſi tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Ergo charitatem dixit ſupereminentiorem viam. Magna via iſta, fratres, magnum miraculum habet, Hæc via certè, quia ſupereminentior eſt, excellentior eſt: hoc enim ſupereminet, quod excelſum eſt. Nihil excellentius eſt via charitatis, & non in illa ambulant niſi humiles. Has ergo ſemitas, dicit præcepta charitatis.]

Variæ virtutum viæ, recidentes in Chriſtum, viam regiam,

951 Tollitur ex his difficultas propoſita, de vna & multiplici via bona, in variis Scripturis memorata. Sed quod hanc vnam viam cæteras complexam, vocauit D. Auguſtinus *charitatem*, difficultatem nouam infert; cum vna & ſola via qua hinc ad Deum tendimus, infinities in Scripturis, & apud Patres, Chriſtus eſſe dicatur. Solutio ducenda eſt ex optima doctrina S. Zenonis, ſerm. in Pſal. 127. ſic ſcribentis. [Multæ ſunt viæ Domini, cum ipſe tamen via ſit. Sed cum de ſe loquitur, viam ſeipſe nuncupat: & rationem cur ſe viam nuncupaſſet, oſtendit dicens; *Nemo enim poteſt ad Patrem venire, niſi per me.* Verùm cum de Prophetis, ac ſcriptis eorum, quibus ad Chriſtum pergitur, ſermo eſt; tunc viæ plures ſunt in vnam viam vndique cungruentes. Quod vtrumque, eodem per Hieremiam Prophetam loco ſignificatum eſt, dicentem: *ſtate in viis Domini, & interrogate ſemitas Dei æternales, & videte, quæ eſt via bona, & ambulate in ea.* Multæ itaque viæ interrogandæ ſunt, & in multis inſiſtendum eſt, vt vnam, quæ bona eſt, inueniamus, per multorum ſcilicet doctrinam, vnam viam vitæ æternæ reperiri. Viæ enim in lege, viæ in Prophetis, viæ in Euangeliſi, viæ in Apoſtolis ſunt: viæ quoque in diuerſis præceptorum operibus ſunt.]

Eſt ergo & charitas via, & reliquæ item virtutes viæ; & tamen Chriſtus via, iuxta illud quod in Scripturis protritum diximus. Ipſéque Chriſtus profitetur, *ego ſum via.* Locus item vulgatus ex Iſaiæ 40. quo Baptiſta vſus eſt ad populum præparandum, excipiendo Meſſię clamans & dicens, *parate viam Domini,* iuxta interpretationem 70. vt ibi monſtrat Leo Caſtrius, idem ſonat, ac ſi dictum eſſet, *excipite Chriſtum viã Domini.* Et vt ea verba paraphraſtice exponit S. Cyrillus 1. in Ioann. cap. 24. [Ambulaſti hactenus in via Muſis modò viam Chriſti ſuſcipite quam Prophetæ omnes vobis prædixerunt. Eſaias enim hortatur vos, dicens; *Venite aſcendamus in montem Domini, & in domum Dei Iacob, & annunciabit nobis viam ſuam, & ambulabimus in ipſa.* Et rurſus; *Erit ibi in via munda, & via ſancta vocabitur: non erit ibi leo, nec parua illuc aſcendet beſtia; & qui diſſipati ſunt, ambulabunt in ea.* Et rurſus; *Principium dabo Sion & hortabor Hieruſalem ad viam.* Hieremias quoque ſimiliter, *ſtate,* (inquit;) *in via & quærite ſemitas Domini ſempiternas, & videte quæ ſit via bona, & ambulate in ipſa, & inuenietis purificationem animarum veſtrarum.* Quænam igitur eſt via bona, quæ ambulantes in ipſa purificat? Ipſe Chriſtus clamat, *Ego ſum via.*]

Hæc apud Iſajam cap. 26. dicitur, *ſemita iuſti recta, rectus callis eius ad ambulandum.* De Chriſto námque via iuſta, eum locum accipit S. Cyrillus lib. 10. de Ador. *initio.* Sed luculenter cap. 35. eiuſdem Iſaiæ. *Erit ibi ſemita, & via ſancta vocabitur, non tranſibit per eam pollutus, & hæc erit nobis directa via, ita vt ſtulti non errent per eam.* Ex Hebræo ſimpliciter vertitur, *& erit ibi via alta, & via, & via ſanctitas vocabitur:* quam viæ altitudinem, ad illimem eius nitorem pertinere conſtat. Apud Paulum Hebr. 10. hæc dicitur eſſe *via noua* nobis initiata; & *vias viuens*, hoc eſt herbida & amœna, vel quæ non ſit emortua, & tantùm calcetur pedibus ambulantium, ſed vitam ſuam illis inuandis prodat: quod attigit pulcherrime Origenes Tomo 1. in Ioann. ad illud *in principio erat verbum*, exponens quomodò Chriſtus dictus ſit *via.* Sic enim ſcribit. [Quinetiam via quæ eſt in ſapientia, & actione eorum qui ſeruantur in ipſo facta circa permeationes, & explicationes de veritate in diuino Verbo, & circa actiones exiſtentes in vera iuſtitia, vim exhibet nobis intelligendi, quomodò Chriſtus via dicatur, in quam viam nihil geſtare debet, neque peram, neque pallium, ac ne baculum quidem, vel calceos, quibus induat pedes iter facturus. Sufficiens enim per ſe eſt hæc via ad omnia ſuppeditanda itineri neceſſaria: nullâque re omnino indiget, quiſquis hanc ingreditur ornatus eo veſtimento, quo ornatum eum eſſe decet, qui imitatus vadit ad nuptias; cum nulla res ſimiliter moleſta, poſſit in hac via occurrere facile enim facta non eſt, teſte Salomone, vt ſerpentis, & vt ego arbitror, cuiuſuis etiam feræ, vias inueniat quis ſupra petram. Quare nihil opus eſt baculo in via hac, quæ tantùm abeſt, vt contrariorum veſtigia habeat, vt ne illorum quidem quæ mala ſunt, ob ſoliditatem, vnde etiam petra dicitur, ſit capax.] Chriſtus igitur viam eſſe, ex Scripturis ratum eſto.

Chriſtus ſimul ſemita, & Regia via.

952 Et interdum quidem in Scripturis Chriſtus *ſemita* vocatur, quod nomen à via differt, nam via eſt longè laxior, ſemita autem anguſtior: vnde illud, *viam fecit ſemitæ iræ ſuæ*, id eſt amplificauit ſuam iracundiam. Neque tamen idcirco Chriſtus non eſt via, ſed eſt via arcta ob humilitatem: ſicut Satanas ob ſuperbiam, patentiſſima & latiſſima via eſt, per quam multi intrant, vt diſſerit Autor imperfecti hom. 18. Eandem ob cauſam, via hæc à Dauide in mari eſſe dicitur, quia ob humilitatem & tenuitatem ægrè aduertitur, vt exponit S. Cyrillus 9. de Ador. & S. Chryſoſtomus in Pſal. 96. vnde agnoſcentes Sancti, magnam Dei gratiam neceſſariam eſſe, vt via hæc anguſta oculos non effugeret, orabant interprete. D. Auguſtino in Pſal. 66. vt cognoſcerent in terra viam Dei: quam non eſſe aliam à Chriſto, docet quod ſequitur, *in omnibus gentibus ſalutare tuum.* Idem S. Auguſtinus deſpectui idcirco habitam hanc viam, ita docet libro primo doctrin. Chriſt. capite 10. [Purgandus eſt animus, vt perſpicere illá lucem valeat & ei inhærere perfectè. Quam purgationem, quaſi ambulationem quandam. & quaſi nauigationem ad patriam eſſe arbitremur. Non enim ad eum qui vbique præſens eſt, locis mouemur,

mouemur, ſed bono ſtudio boniſque moribus. Quod non poſſemus, niſi ipſa ſapientia tantæ etiam noſtræ infirmitati congruere dignaretur, & viuendi nobis præberet exemplum, non aliter quàm in homine, quoniam & nos homines ſumus. Sed quia nos cùm ad illam venimus, ſapienter facimus: ipſa cum ad nos venit, ab hominibus ſuperbis quaſi ſtultè feciſſe putata eſt. Et quoniam nos cùm ad illam venimus, conualeſcimus: ipſa cùm ad nos venit, quaſi infirma exiſtimata eſt. *Sed quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus, & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.* Cùm ergo ipſa ſit patria, viam ſe nobis quoque fecit ad patriam. Et cum ſano & puro interiori oculo vbique ſit præſens, eorum qui oculum illum infirmum immundúmque habent, oculis etiam carneis apparere dignata eſt.]

Verùm quamuis hæc via, arcta & anguſta, nec niſi ſemita videatur ob Chriſti humilitatem, eſt tamen via ampliſſima, ſi ſpectetur multitudo ineúntium illam, & huius viæ ad illos, ac etiam multo plures excipiendos capacitas. *Regiam viam* hac ex cauſa Chriſtum nominat Origenes hom. 12. in Num. *ad finem*, & Theodoretus lib. 10. contra Græcos, expendens illud Hieremiæ 3. *ſtate ſuper vias, & videte qua ſit via bona.* In quæ verba ſic ſcribit. [Deus qui per Prophetam loquebatur, antiquos Prophetas, *Vias* appellauit, *bonam* autem *Viam*, ipſum mundi Seruatorem Chriſtúmque Dominum. Sicut enim in regiam, militarémque viam, reliqui calles à pagis agrique perueniunt; Ita & Prophetæ omnes, hunc tanquam viam cunctis credere volentibus, indicarunt. Ipſe etiam Dominus Deúſque noſter, in ſacris Euangeliis clamat; *Ego ſum via veritas & vita.*]

953. Nec diſſimiliter ea verba Chriſto accommodat Origenes hom. 8. in Ezech. In Exhortatione tamen ad Principem non ita pridem edita per Loayſam, & à Binio præfixa ſuæ Conciliorum editioni, multa omnino de via Regia ad Deum colliguntur, abſque explicita ad Chriſtum aptatione. Sed præclarè S. Hilar. in pſal. 118. *litera Aleph* circa illud, *non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt.* [In primo verſu, (inquit,) (videlicet, *Beati immaculati in via,*) ſingulariter *via* commemoratur, via in hoc tertio plures. Ex quo intelligendum eſt, per multas vias ad vnam perueniri, in qua quiſque immaculatus ſi ſit, hic beatus eſt. De plurimis autem viis atque vna, Hieremias pariter teſtatus eſt, dicens; *ſtate in viis, & interrogate vias Domini æternales, & quærite quæ ſit via bona.* In plurimis ergo viis ſtandum eſt, & plurimæ interrogandæ ſunt: & hæ quidem plures, & Domini ſunt & æternales, & in his cernendum eſt quæ ſit via optima. Viæ plures ſunt, & plurima Dei mandata, plures Prophetæ per quos omnes in vnam viam pergitur, ſed in his operarij iniquitatis non ambulauerunt. Nam ſi in lege manſiſſent, vſque ad optimam illam noui Teſtamenti viam peruenirent. Eſt via per Moſem, eſt per Ieſum, eſt per Dauid, eſt per Iſaiam, eſt per Hieremiam, eſt per Apoſtolos, & per has omnes ad eum neceſſe eſt peruenire, qui dixit: *Ego ſum via*, Et, *Nemo vadit ad Patrem niſi per me.*]

Chriſtum, *viam noſtram* dici, ſatis ex variis Scripturis monſtratum eſt. Vt taceam, quod hîc non ago, humanitatem Chriſti dici *iter eius*, quia in ea factus eſt viator, iuxta illud Auguſtini tract. 15. in Ioann. cum tractat fatigationem Ieſu, ex itinere. [Iter ipſius, eſt caro pro nobis aſſumpta. Quomodò enim iter habet qui vbique eſt, qui nuſquam deeſt? Quò it, aut vnde it, niſi quia non ad nos veniret, niſi formam viſibilis carnis aſſumeret? Quia ergo venire ad nos eo modo dignatus eſt, vt in forma Dei, aſſumpta carne appareret; ipſa carnis aſſumptio eſt iter ipſius. Ideò *fatigatus ab itinere*, quid eſt aliud, quàm *fatigatus in carne*?] Sed vt dixi, hîc non ago quæ ſit Verbi via ad nos, ſed quomodò Chriſtus ſit via noſtra ad Verbum; quod cum ſit ſatis firmatum ab autoritate, adiungenda ſupereſt eiuſdem denominationis ratio, quam duco ex nonnullis viæ attributis. Eſt enim via, nexus duorum terminorũ motus, & inter vtrũq; interiacet; vnde & viatore protenſior, eſt ac productior & neceſſariò eſt decurrenda, vt terminus ad quem attingatur. Eſt item via publicum quid, omnibúſque impenditur terenda & calcanda, magno planè adiacentium camporum bono, nam alioqui conculcarentur & non facerent fructum. Vnde ſemen iactum quod cecidit ſecùs viam, conculcatum eſt; & inter ſortes fœlicitatis temporalis improborum, ponitur, quod non ſit ruina maceriæ, neque tranſitus in plateis eorum; ſed arceantur viatores ingreſſu, quo campus inferilis, & infrugifer redderetur. Hæc omnia in Chriſtum optimè quadrant, vnde meritiſſimò *via* dicitur.

Via attributa in Chriſto. Eſt nexus extremorum terminorum.

954. In primis quadrat in Chriſtum ratio illa, quam in via primùm diſtinximus, quod ſcilicet ſit nexus duorum hominis extremorum; nempe nihili noſtri, & Dei: quod varij Patres pulcherrimè conſiderant, eaquè ex cauſa, Chriſtum aliqui vocant *pontem inter nos ac Deum.* Præclarè S. Paulinus Epiſt. 33. *ſub finem.* [Ita per Chriſtum Deo iuncti & inſiti ſumus, vt Dei arrabonem teneamus in terra noſtra, Spiritum ſanctum, quem dedit nobis, & noſtri pignus habeamus in Deo carnem Chriſti; quia interuallum iſtud immenſum, quo à diuinis mortalia diſparantur, medio, & inter vtraque communi interuentu ſuo velut quodam (vt ſic dixerim,) ponte continuat, vt eius tramite terrena cœleſtibus conſerantur, cum hoc corruptibile noſtrum, incorruptio. Superna perfuderit, & mortale noſtrum (vt ſcriptum eſt) immortalitas hauſerit, mortémque deuictam, victrix in Chriſto, & à Chriſto, nobis vita ſorbuerit.]

Concinne pulcherrimè Gulielmus Pariſ. l. cur Deus homo cap. 7. *ad finem.* [Chaos (inquit,) magnum peccati, inter Deum & hominem, firmatum erat. Pontem igitur & viam neceſſe fuit interponi, per quem homo à ſeipſo tranſire poſſet ad Deum, qui pondus tantæ multitudinis tranſiturǽ portare ſufficeret; & adeò longum qui vtramque ripam contingeret, & vtrinque firmiter ſe teneret. Altera ripa, erat humanitas; altera Deitas: Pontem igitur inter duas iſtas ripas medium, oportuit vtrique ripæ vnitum eſſe, atque continuum: quod eſt, Deum & hominem dicere. Et hoc videtur ſonare illud Sap. 8. *Attingit ſapientia, à fine vſque ad finem forti-*

ter,

ter, quaſi ripa ad ripam: Et iſte pons ſub pondere tantæ multitudinis fractus eſt, & fractus manſit per triduum; per quam eius fracturam, in chaos infidelitatis, multi prolapſi ſunt.]

955 Idem ſub nomine *via* expreſſit S. Auguſtinus 11. Ciuit. c. 2. verbis illis. [Quia ipſa mens cui ratio & intelligentia naturaliter ineſt, vitiis quibuſdam tenebroſis & veteribus inualida eſt, non ſolùm ad inhærendum fruendo, verùm etiam ad perferendum incommunicabile lumen, donec de die in diem renouata atque ſanata, fiat tantæ felicitatis capax; fide primùm fuerat imbuenda atque purganda. In qua vt fidentiùs ambularet ad veritatem, ipſa veritas Deus, Dei filius, homine aſſumpto, non tamen Deo conſumpto, eandem conſtituit atque fundauit fidem, vt ad Deum iter eſſet homini per hominem Deum. Hic eſt enim mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Per hoc enim mediator, per quod & homo, per hoc & via. Quia ſi inter eum qui tendit, & illud quò tendit, via media eſt, ſpes eſt perueniendi. Si autem deſit, aut ignoretur qua eundum ſit, quid prodeſt noſſe quò eundum ſit? Sola eſt autem aduerſus omnes errores via muniſſima, vt idem ipſe ſit Deus & homo, quò itur Deus, quà itur homo.] Eodem ſenſu 1 de Trinit. cap. 12. dixerunt Chriſtum ſecundùm formam Dei eſſe veritatem, ſecundùm formam verò ſerui, eſſe viam. [Quia enim ipſe eſt primogenitus ex mortuis, iter fecit Eccleſiæ ſuæ ad regnum Dei, ad vitam æternam, cui caput eſt, ad immortalitatem etiam corporis, & ideò *creatus eſt in principio viarum Dei in opera eius.*] Diligenter penſandum eſt, quod hîc ait D. Auguſtinus, Chriſtum factum eſſe in principio, ſiue principium viarum Dei. Inde enim non modò habetur Chriſtum eſſe viam, mediam inter nos ac Deum, ſed etiam aliquid plus.

Profecit haud dubiè D. Auguſtinus ex S. Athanaſio quem diſtinctius exponentem egregiam doctrinam de Chriſto viarum Domini principio, iuxta illum Prouerbiorum locum ad quem hîc ab Auguſtino alluditur, iuuat adſcribere. [Quemadmodùm porrò (inquit Athanaſius,) inter fratres primogenitus, & ex mortuis primitiæ dormientium factus eſt; ita quoque, quia oportebat eum in omnibus primatum habere, etiam principium viarum creatus, vt qui in ea inſiſtimus, perque eum (qui ita de ſe loquitur, *Ego ſum via & ianua,*) ingredientes, participeſque redditi cognitionis de Patre, audiamus & nos quoque, *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Et *Beati mundo corde, quia ipſi Deum videbunt.* Iam cùm ipſa veritas declaret, Verbum non eſſe ex natura rem conditam, conſequens eſt, vt deinde dicamus, cur *principium viarum* appelletur. Quoniam prima per Adam & via, & ianua, perierat, & ex Paradiſo ad mortem deuergebamus dictúmque nobis fuit. *Terra es, & in terram abibis*; ideò Verbum Dei hominum amore, & Patris voluntate, induit creatitiam carnem, vt eam quam mortalem reddiderat primus homo præuaricatione, ipſe proprio ſanguine ſui corporis viuificaret, & renouaret nobis viam recentem & viuam per velum (vt Apoſtolus dixi) hoc eſt, per carnem ſuam. Quod etiam aliis verbis ſignificat, vbi ait; *Si qua in Chriſto noua creatura.* Et. *Vetera tranſierunt, ecce noua facta ſunt omnia.* Quod ſi creatio innouata fuit, oportuit in hoc genere aliquem eſſe primum. Merus igitur homo & puluereus, quales nos facti eramus ex præuaricatione, is eſſe non poterat, eo quod in prima creatione fides ab hominibus ſeruata non fuit, eorumque culpa prima creatio perierat. Opus ergo fuit inſtauratore prioris creaturæ, & qui nouam creaturam conſeruaret. Non igitur ex genere hominum alius quiſpiam, ſed ipſe Dominus vt principium eſſet, condi voluit, quo efficeretur via nouæ creaturæ, ac de ſe meritò diceret; *Dominus creauit me principium viarum ſuarum, ad opera ſua*, ne vlteriùs ſecundùm primam illam viam homo viueret, ſed quaſi ſubſiſtente nouæ creaturæ exordio, Chriſtum in ſe poſſidens huius nouæ creaturæ principem, in reliquum tempus ſe ei comitem præberet, qui ita de ſe loquitur, *Ego ſum via.*] En cur Chriſtus, iuxta S. Athanaſium dictus eſt, *principium viarum.*

Acceditque ad eam interpretationem Marcellus Ancyranus, ex quo eiuſdem dicti Salomonis interpretationem exhibet Euſebius lib. contra eum 3. cap. 2. *in fine* [Quænam ſint illæ viæ docet in ſequentibus; ita enim ille nobis, qui ſecundùm rationem iuſtam inſtituere vitam volumus, pietatis via factus eſt, principium viarum omnium poſteriorum. Addit autem *principium viarum*, ob hoc ipſum Dominum eſſe & Seruatorem noſtrum; propterea quod viarum, quas ingreſſi ſumus poſt primam viam, principium extitit. Innuit autem traditiones, acceptas à diuinis Apoſtolis, qui ſecundùm Prophetias, vna cum altiſſimo illo præconio, nouum hoc myſterium nobis annunciarunt.] Non ait Marcellus, carnem Chriſti eſſe vias Domini, quarum principium ſe vocat Sapientia carne veſtita, quam viarum interpretationem Euſebius cap. ſequenti, Marcello tribuit & latè refellit: ſed vias vocat, inſtituta Chriſtiana, & Metonymicè ambulãtes in eis Chriſtianos, tendentes per Chriſtum ac Chriſti ſemitas, ad Deum, quæ fuit adducta ex SS. Auguſtino & Athanaſio interpretatio, malè ab Euſebio reprehenſa, argumento ſanè leui, quod ante Chriſtum pleriqua vias Domini ambulauerint. Quaſi verò, agnus non ſit ab origine mundi occiſus, & iſ ipſi qui tempore Chriſtum præceſſerunt, per Chriſtum non inceſſerint, vt ad Patrem peruenirent, ad quem nemo venit niſi per Chriſtum. Eſt igitur Chriſtus principium viarum Dei, ideſt iuſtorum tendentium ad Deum, qui omnes, incant hanc primariam viam neceſſe eſt: Atque ita habemus plus aliquid quàm propoſitum eſſet: nempe omnibus incedendum eſſe per Chriſtum; de quo pleniùs paulò poſt. Nunc enim obiter dumtaxat eſt iactum occaſione loci Prouerbiorum à S. Auguſtino adducti. Eſt autem per ſe euidens, quod inde collegimus, aliquod plus eſſe, quàm quod ſuſceperamus monſtrandum, nempè Chriſtum eſſe viam eo quod iungat Deum & hominem, tanquam iter intermedium vtrique extremo continuatum & attingens à fine vſque ad finem, quod eſt de ratione viæ.

Chriſtus

Chriſtus via, quocunque viatore prouectior.

956 Hinc ſequi dicebam, Chriſtum, quocunque per eum tanquam viam incedente, longiùs prouectum eſſe. Nam via, ſemper eſt productior eo qui viam decurrit: alioqui decurrenda non eſſet, nec interiaceret inter extremos terminos. Chriſtus itaque cum ſit via noſtra ad Deum, vlteriùs ſemper prouectus eſt, quàm quilibet viatorum, ita vt quantumcunque quis ambulauerit, donec terminum attingat, ſi Chriſtum viam tenet, ſuperſit ſemper ei quo vlteriùs in quo proueha[tur], & quò pergere porrò debeat. Hanc in Chriſto viæ rationem inſinuat S. Baſilius lib. De Spiritu ſancto cap. 8. cum ait. [Quoties Dominus appellatur, appellatur, *Via*, ad ſublimiorem intelligentiam potiùs quàm ad vulgarem, atque è medio ſumptam, animo ferimur. Audientes enim *Viam*, ſeriem & ordinem intelligimus per opera iuſtitiæ, pérque illuminationem ſcientiæ ducentem ad legitimum profectum, ſemper ad anteriora feſtinantes, & ad ea quæ reſtant noſmetipſos extendentes, donec peruenīamus ad beatum finem, quæ eſt Dei cognitio, quam Dominus per ſeſe in ipſum credentibus largietur. Reuera enim bona eſt via, exorbitationis errorisque neſcia, Dominus noſter Ieſus, ad Patrem qui verè bonus eſt perducens; *Nemo*, (inquit,) *venit ad Patrem niſi per me*. Talis eſt noſter ad Deum reditus, per Filium.]

Hinc liquet, quàm inſaniuerint Beguardi, damnati in Concilio Viennenſi, quibus viſum eſt, viatores poſſe hîc eas in virtute & gratia progreſſiones facere, vt Chriſti gratiam non æquarent modò, ſed etiam ſuperarent. Qua de re, non eſt quod hîc iteratò agam, diſcuſſa enim ſufficienter eſt, agendo de gratia Chriſti, & ſanctitate. Videſis inſuper Suarem lib. 9. de gratia cap. 6. Nec verò fieri potuit, vt iuſti Chriſtum ſanctitate ſuperarent, à quo omnis ipſorum ſanctitas & gratia ortum habet; Sic enim riuus fontem ſuperaret. Omnem autem Sanctorum viatorum gratiam à Chriſto eſſe, fusè ſuperiùs eſt confirmatum, & egregiè traditur à S. Gregorio lib. 1. in 1. Reg. ad illud, *non eſt ſanctus vt eſt Dominus, neque eſt alius extra te*, affirmans id dictum eſſe. [Quia quiſquis potuit ſanctus exiſtere, eius accepit munere vt ſanctus eſſe potuiſſet. Hoc namque Sancta Eccleſia ſubſequenti verbo inſinuans, ad eundem Redemptorem ex nimia charitate conuertitur, dicens; *Neque enim eſt alius extra ſe*. Subauditur, *ſanctus*. Extra eum ſanctus aliquis eſſet, ſi abſque dono Vnigeniti, ſanctificationis ſpiritum habere potuiſſet. Sed quis hoc aſſerere audeat de hominibus, quod de Angelis nequaquam conſtat? Scriptum quippe eſt; *Verbo Domini, cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius, omnis virtus eorum*. Verbum Domini eſt Vnigenitus Dei. Quem profectò Euangeliſta Ioannes inſinuans, ait; *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*. Si ergo etiam Angeli ſanctificari creduntur in Filio, multo magis de hominibus creditur, quia extra eum, ſanctificationis gratiam inuenire non poſſunt.] Et mox. [Poteſt hoc & ad iuſtitiæ ſtatum pertinere, quia electorum eſſe, eſt in Deo per iuſtitiam manere. Et quia Vnigenitus Dei, Deus eſt, extra eum non eſt aliquis; quia nemo electorum, niſi in ipſo eſt. Quod ſic refertur ad diuinitatem eius, vt nequaquam intellectum humanitatis eius euacuet: quia iuſtus eſſe non poteſt, qui fidem non habet diuinæ Incarnationis.]

Per Chriſtum viam, omnis ad Deum progreſſio.

957 Idipſum porrò eſt, quod prætetea aiebam inſinuari per Chriſtum viam. Progredi námque ad Deum, idipſum eſt quod ſanctitatem & gratiam parare, vel augere. Sicut ergo nemo ad terminum progredi & pertingere poteſt niſi per viam ita omnis noſtra ad ſanctitatem progeſſio eſt per Chriſtum, vt ipſe de ſe conceptis verbis profeſſus eſt cum dixit, *Ego ſum via. Nemo venit ad Patrem, niſi per me*, quæ verba S. Aug. 1. doctr. Chriſt. cap. 34. ſic interpretatur. [A Chriſto aggrediendum & exordiendum iter eſt omnibus qui ad veritatem peruenire, & in vita æterna permanere deſiderant. Sic enim ait, *Ego ſum via & veritas & vita*: hoc eſt, per me venitur, ad me peruenitur, in me permanetur. Cùm enim ad ipſum peruenitur, etiam ad ipſum Patrem peruenitur: quia per æqualem ille cui eſt æqualis agnoſcitur, vinciente & tanquam adglutinante nos Spiritu ſancto, quo in ſummo atque incommutabili bono permanere poſſumus: ex quo intelligitur quòd nulla res in via tenere nos debeat, quando nec ipſe Dominus, inquantum via noſtra eſſe dignatus eſt, tenere nos voluerit, ſed tranſire, ne rebus temporalibus quamuis ab illo pro ſalute noſtra ſuſceptis & geſtis hæreamus infirmiter, ſed per eas potiùs curramus alacriter: vt ad eum ipſum qui noſtram naturam à temporalibus liberauit, & collocauit ad dexteram Patris prouehi atque peruenire mereamur.]

Eadem Chriſti verba quæ propon[e]bam, non malè in hunc modum gloſſat Autor ſermonis ſeptimi de Cœna Dom. perperam adſcripti D. Bernardo, poſtquam multipliciter expoſuit, cur & quomodò Chriſtus dicatur via, veritas & vita. [Ego ſum via reconciliationis, veritas retributionis, vita æternæ beatitudinis. *Nemo venit ad Patrem, niſi per me*. Ac ſi dicat, nemo venit ad me veritatem & vitam, niſi per me viam: & nemo venit ad me Deum, niſi per me hominem aſſumptum. Ego per aſſumptam carnem, mortalibus facio foueam, per quam venitur ad veritatem & vitam. Et viam moriendo facio, reſurgendo, ad cœlos aſcendendo, vbi ego ſum veritas & via, Deus verus, Deus æternus. Miſer homo de terra terrenus, ſemper gibbus, ſemper procliuus, ſemper æger, ſemper infirmus ad gaudia Paradiſi vnde expulſus fuerat; per ſe redire non poterat: nec ad veritatem & vitam quæ Deus eſt, per ſe aſcendere valebat. Sed venit Verbum ad carnem, Deus ad hominem, & verbum caro factum eſt, & Deus factus eſt homo; inclinauit ſe Verbum ad carnem. Deus ad hominem, & ſic genus humanum no[n] ſolùm ad Paradiſum, ſed etiam portauit ad cœlum, vbi eſt eſſe verum, & eſſe æternum, veritas quæ ſemper fuit & erit, vita beata & ſemper beata, quæ nec principium habuit, nec habebit finem. Vnde nobis terrigenis, homo Deus factus eſt via, & nos perduxit ad veritatem & vitam, ad ſe videlicet

Deum & hominem, & hoc eſt eſt quod dicit; *Nemo venit ad Patrem niſi per me*,ac ſi diceret, Nemo venit ad me Deum, niſi per me hominem,hominem à Verbo aſſumptum;Nemo venit ad Patrem, niſi per me, qui ſum homo, & vnus Deus cum Patre.]

Grauiter in eandem ſententiam S. Leo ſerm. 16.de Paſſio. ca.6.[Meritò Dominus ipſe nobis factus eſt via, quia non niſi per Chriſtum itur ad Chriſtum. Per ipſum autem ad ipſum tendit, qui per ſemitam patientiæ & humilitatis eius incedit: in quo planè itinere, nec æſtus deeſt laboris,nec nubes triſtitiæ, nec procella formidinis. Ibi ſunt inſidiæ iniquorum, perſecutiones infidelium,minæ potentium,contumeliæ ſuperborum: quæ Dominus virtutum & Rex gloriæ ideò omnia in infirmitatis noſtræ forma, & in carnis peccati ſimilitudine pertranſiit, vt inter præſentis vitæ pericula; non tam optandum ſit nobis,declinando iſta effugere,quàm tolerando ſuperare.]

958 S.Cyrillus lib. 10. de adorat.*initio*, id expreſſum cenſet in comitatu Moſis per Ieſum Naue. [Aſcendente(inquit,) in montem beato Moſe, ſimul aſcendit Ieſus; neque enim aliter aditi ad Patrem poteſt niſi per filium,verè enim dicit.*Nemo venit ad Patrem niſi per me*.In Chriſto igitur,ipſis quoque ſanctis vins paret aditus: neque cuiquam fas eſt ad excelſam ſublimémque contemplationem, quaſi in montem aſcendere, neque verò propiùs ad Deum accedere, eo nimirum coniunctionis modo qui in Spiritu & ſanctitate conuerſationis efficitur; niſi illi adſit Emmanoel, & quæ hominibus ardua ſunt & inacceſſe peruia reddat ac plana: idque eſſe arbitror, quod eſt Eſaiæ voce dictum; *Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & omnia praua erunt indirecta, & aſpera in vias planas*. In Chriſto enim nobis ardua omnia plana ſunt, & aſpera peruia: facilia item ac prona, quæ ſunt inacceſſa;vt enim Propheta ille idem alibi dicit;*Via piorum recta facta eſt,parata eſt via piorum*. Neceſſariò igitur vnà cum Beato Moyſe conſcendit Ieſus: nam vt modò dixi, per filium aditi poteſt ad Patrem, & ipſe filius mediator eſt, qui nos per ſe coniungit, & ad illam ſublimitatem quæ eſt natura excellentior, attollit: aciem quoque cum illis ſelectis egregiiſque viris inſtruxit,& vicit Amalecb.Chriſtus enim,cum ſanctos viros elegiſſet, quorum primitiæ beati illi diſcipuli fuerunt, vicit quidem ille principem huius ſeculi, ſed Moyſe iubente; factus eſt enim ſub lege filius, quamuis idem legiſlator eſſet, qua Deus erat. Pugnæ præterea tempus non ipſo die fuit, quo Moyſes iuſſit, ſed poſtridiè, ideſt, dilata eſt in alind tempus:nam lex futura prænunciabat, & Saluatoris noſtri res præclarè geſtas ſplendidè demonſtrabat,ſi ſpiritaliter intelligatur.]

Iuxta S. Athanaſium in expoſitione fidei *ad finem*, hoc ipſum de Chriſto prænunciarat Sapiens, cum eum vocauit *principium internum Domini*.Verba S.Athaſij ſunt. [Dominicus homo quem ad ſalutem nuſtram exhibuit, conditus eſt vt eſſet initium viarum: per hunc enim ad Patrem acceſſum habemus, quoniam ipſe eſt via,quemadmodùm ait. *Ego ſum via,qua ad Patrem vos ducit*:via nimirum,corporeum quiddam eſt,quod viſui ſubiacet,quæ eſt ipſe Dominicus homo.]

Chriſtus via, publicum quid, impenſum nobis.

959 Quæ ſubdebam, de via iuris publici exiſtente, & in commune bonum impenſa per ſui conculcationem, cadunt ita apertè in Chriſtum,vt non egeant expoſitione. Chriſtus enim omnibus pater, & idcircò omnibus expoſitur. Vnde S. Auguſtinus in Pſal. 39. aptat ad Chriſtum illud Pſalmi 66. *vt cognoſcamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus ſalutare tuum*. Quæ verba ſic expendit.[Primò dixit *vt cognoſcamus in terra viam tuam*: & ſecutus eſt,*in omnibus gentibus ſalutare tuum*. Quaſi diceretur ei:Quæ eſt via quam cupis agnoſcere:Homines ad viam veniunt, nunquid via venit ad homines?Via noſtra venit ad homines,inuenit errantes, vocauit ad ſe extra ambulantes. In me,inquit,ambulate,&nõ errab[illegible]. Ego ſum via&veritas & vita.Ne diceres,vbi eſt via Dei?ad quam regionem ibo? quem montem aſcendam? quos campos inquiram? Viam Dei inquiris. Salutare Dei eſt via Dei,& vbique hæc eſt,quia in omnibus gentibus ſalutare tuum.]

Patet ergo omnibus Chriſtus, qui item totus in noſtros vſus expenſus eſt,vt S. Bernardus rectè pronunciauit; & vt nobis commodaret, conculcari tota die ſuſtinuit,vt ſæpè habet Pſ. Iter. [Quoniam in via ſumus (ait S. Auguſtinus 1.de doct. Chriſt.cap.17.)Nec via iſta locorum eſt ſed affectuum, quam intercludebant quaſi ſepta quædam ſpinoſa, præteritorum malitiæ peccatorum, quid liberalius & miſericordiùs facere potuit qui ſeipſum nobis quò tederemus ſubſternere voluit, niſi vt omnia donaret peccata conuerſis,& grauiter fixa interdicta reditus noſtri pro nobis crucifixus euelleret.] Hæc eſt via noua,quam Chriſtus per velamen,id eſt carnem ſuam initiauit nobis, vt habet Apoſtolus Hebr. 11. S. Auguſtinus legit *encæniauit*, ἐνεκαίνισεν, ideſt primùm fecit eſſe vſui Deut. 20. eadem vox vertitur,*dedicauit*, in illis verbis editionis vulgatæ, *ſi quis ædificauit domum nouam,& non dedicauit eā*; hoc eſt nondum cœpit ea vti. Hanc ergo viam euntis tam multa aſpera & dura perpeſſæ,& conculcatæ tota die ab inimicis, aperit nobis Saluator noſter in ſe ipſo, cum incarnatum Verbum factum eſt nobis via. Tunc enim propalata eſt ſanctorum via, iuxta Apoſtolum,& patuit hominibus iter ad Deum, quod ante Chriſtum erat occluſum. Iniuerant quidem viam perpeſſionum & dilectionis omnimodæ SS. omnes,etiam qui Chriſto præiuerant,vt S. Macarius obſeruat hom.26.*ſub finem*, ſed quia vt ibidem addit, Chriſtus ipſe via noſtra hoc in ſe prodere nouo planè & eminenti modo voluit, rectè appellatur *via noua & recens initiata*.

Qui declinent ab hac via Regia.

960 Habemus itaque, viam de qua nobis dicitur Iſaiæ 30.*hæc eſt via, ambulate in ea, & non declinetis ad dexteram, neque ad ſiniſtram*. Declinant quicumque à Chriſto deuiant per extremas vias non bonas, relicta media, quæ ſola eſt bona, ſola tuta,& ab omnibus periculis & inimicorum incurſibus planè ſecura. [Tu ſolus, talis es via, quæ latronem non habet,]ait

ad

ad Chriſtum Iulianus Toletanus in Oratione præfixa operi Prognoſtici. Egregiè planè in hanc rem Origenes hom.4.in Pſal. 36.illis verbis. [Qui iter agit ad virtutem, multa ſunt quæ digredi debet & tranſire. Ergo & tu qui ad Chriſtum tendis, qui eſt Dei virtus, digredere luxuriam, ſcorta, adulteria, digredere furta, falſa teſtimonia; tum deinde digredere & auaritiam, & omnem pecuniæ cæterarúmque malarum rerum concupiſ entiam; digredere mendacium, digredere triſtitiam ſeculi. Niſi hæc omnia digreſſus fueris viſionem illam magnam Domini, videre non poterit. Sunt ergo quidam in nobis greſſus & pedes, quibus iter hoc agimus, ſunt greſſus interioris hominis, quibus ambulare poſſumus per illam viam quæ dicit; *Ego ſum via, veritas, & vita.* Hoc ergo iter agentibus, multis greſſibus vtendum eſt nobis, vt illa omnia quæ ſupra diximus tranſeamus, quia greſſus hominis à Domino diriguntur. Non ſufficit homini volenti illud iter incedere, ſola propoſiti ſui voluntas, niſi & Dominus direxerit greſſus eius: quia frequenter accidit iter agentibus, vt ambulent, quod iter tamen rectum tenere non poſſunt, ſed deſcendant in aliquos errores, vt illi qui in philoſophiæ eruditione verſantur, videntur quidem iter virtutis incedere, ſed quia à Domino non diriguntur greſſus eorum, non tenent iter rectum. Sed & hæretici nihilominùs ingrediuntur etiam ipſi iter, ſed cum ſcripturas carnaliter, non ſpiritualiter intelligunt, declinant in ſiniſtram. Si verò ſpiritaliter intelligant, in ipſo autem ſpiritali intellectu Apoſtolicæ non teneant regulam veritatis, decidunt nihilominus & ipſi ad dexteram, Diabolo (vt ita dixerim,) greſſus eorum non dirigente, ſed detorquente à via recta. Nos ergo neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram declinantes, ingrediamur mediam viam quæ eſt Chriſtus Dominus, quia in ipſo ambulantium, greſſus Dominus dirigit. *A Domino ergo greſſus hominis diriguntur, & viam eius cupiet*; illam ſcilicet viam de qua ſupra diximus. Cupiet enim qui à Deo dirigitur Chriſtum, & deſiderabit permanere ſemper in Chriſto.] Subdit multa luculenter, de iis quorum mouentur pedes, & effunduntur greſſus; concluditque, in tanta lubricitate viæ, & noſtra fragilitate, orandum eſſe Deum, vt nos in via cuſtodiat. [Nos ergo (inquit,) deprecemur Dominum vt dirigat greſſus noſtros, & cuſtodiat vias noſtras, vt ne ſupplantentur greſſus noſtri: vt in via quam incedimus, hoc eſt in Chriſto Domino noſtro, quaſi ſupra petram ſtabilem veſtigia noſtra firmentur, ne quoquo modo ſupplantari poſſimus: per illum ſcilicet cuius nos caput obſeruamus, & ille noſtrum obſeruat calcaneum; cui vtique nunquam nos oportet plantam nudam præbere, ſed ſemper debemus eſſe calceati pedes in præparatione Euangelij pacis, vt ſi venerit Diabolus ſupplantator, & inuenerit pedes noſtros munitos, & ſupra petram ſtantes, inde nos ſupplantare non valeat.]

Videſis de viæ periculis 4. Eſdræ cap. 7. Neque tamen timendum quicquam eſt in via ipſa, ſed duntaxat iuxta viam, vt pulchrè monet S. Auguſtinus hom. 34. ex 50. verbis illis. [Tenere viam mediam, veram rectam, tanquam inter ſiniſtram deſperationis & dexteram præſumptionis, difficillimum eſſet nobis, niſi Chriſtus diceret, *Ego ſum via & veritas & vita.* Tanquam diceret. Quà vis ire? Ego ſum via. Quò vis ire? Ego ſum veritas. Vbi vis permanere? Ego ſum vita. Securè ergo ambulemus in via, ſed inſidias timeamus iuxta viam. Inimicus inſidiari non audet in via, quia Chriſtus eſt via. Sed iuxta viam, planè non deſinit. Vnde & in Pſalmo dicitur; *Iuxta ſemitas, ſcandala poſuerunt mihi.* Dicit & alia Scriptura; *Memento quia in medio laqueorum ingrederis.* Iſti laquei inter quos ingredimur, non ſunt in via: ſed tamen ſunt iuxta viam. Quid formidas quid metuis, ſi in via ambulas? Tunc time, ſi deſeras viam. Nam ideò etiam permittitur inimicus ponere iuxta viam laqueos, ne ſecuritate exultationis via deſeratur, & in inſidias incidatur. Via Chriſtus humilis; Chriſtus veritas & vita, Chriſtus excelſus Deus. Si ambules in humilis, peruenies ad excelſum.]

Cautio, ne iumentum nos excutiat.

961 Quia verò omnes iter hoc cœpimus inſidentes iumento noſtro, cautio magna adhibenda eſt, ne illud vel ferociens, vel à ſerpente demorſum, excutiat nos, & concidentes conteramur. Monitum eſt ſapientiæ pleniſſimum, quod ſuppedito ex Auguſtino, libro de Cantico nouo cap. 3. qui ſic ſcribit. [Ecce in Euangelio clamat Saluator. *Ego ſum via.* Habes viam, ambula ſollicitus. Tamen doma iumentum tuum, carnem tuam, ipſi enim inſidet anima tua. Quomodò ſi in hac via mortali iumento inſideres, quod te geſtiendo vellet præcipitare; nónne vt ſecurus iter ageres, cibaria ferocienti ſubtraheres, & fame domares, quod fræno non poſſes? Caro noſtra, iumentum noſtrum eſt, iter agimus in Hieruſalem. Plerumque nos rapit caro, & de via conatur excludere. Tale ergo iumentum, cohibeamus ieiuniis. Vide eum gubernatorem, eundémque viatorem Apoſtolum Paulum, vide illum ſuum iumentum domantem; *In fame,* (inquit,) *& ſiti, in ieiuniis ſæpiùs.* Et, *caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo.* Ita ergo & tu, qui ambulare deſideras, doma carnem tuam, & ambula. Ambulas enim ſi amas. Non enim ad Deum paſſibus, ſed affectibus currimus.]

Iumentum noſtrum ſic excutiens equitem imperitum, Philo Iudæus l. de Agricult. ait mordeti à ſerpente Euæ, non autem à ſerpente de quo in benedictione Dan. Gen. 49. *fiant Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita, & mordeat vngulas equi, vt cadat aſcenſor eius retrò.* Serpentem namque Euæ, interpretatur voluptates gulæ, & alias quaſcunque: & huiuſmodi ſerpentem, ait paſſim hominibus in via trita & publica, qua incedendum vetabat Pythagoras, inſidiari; colubrum autem ſiue ſerpentem, cuius morſum Iacob apprecatus eſt filio Dan, ait Philo, deſignare fortitudinem, & virtutes omnes, quibus animus in ſemita & via non trita incedens, ſalubriter mordetur; ita vt cadat aſcenſor eius retrò; & conſequatur ſaluberrima attritio. Hæc quidem Philo. Verùm genuinus ſenſus eſſe videtur, ea verba à Iacobo, ſpecie precantis dici; quia ſolemne eſt, Prophetas cum diuinam aliquam pœnam vel mali permiſſionem prænunciant, deprecatorio vti verbo, vt ſignificent conformationem ſuam ad nutum diuinum. Itaque S. Ambroſius lib. de benedict. Patriarch. cap. 7.

morſum illum equi in via, interpretatur tentationem ad deiiciendum equitem, & detrudendum in ruinam. [Hoc eſt enim (inquit,) mordere equi calcaneum, vt veneni ſuffuſione equus ſaucius, & vulneratus dente ſerpentis, leuet calcaneum ſuum: ſicut Iudas proditor tentatus à Diabolo, ſuper Dominum Ieſum leuauit calcaneum ſuum, vt deiiceret equitem, qui ſe deiecit vt omnes leuaret. Cecidit igitur non poſt tarns in faciem, quaſi dormitans, ſed retrorsùm; vt à ſuperioribus ad priora ſe extendens, à Domino expectaret ſalutem. Sciebat enim ſe reſuſcitandum, & ideò iacentem Adam expectabat erigere. Vnde nos cum benè in via currimus, caueamus necubi ſerpens lateat in ſemita, & ſubruat veſtigium equi, hoc eſt, corporis noſtri, & deiiciat ſubito equitem dormientem. Non ſi vigilamus, cauere debemus aliquatenus, & morſus declinare ſerpentis. Nam ergo nos opprimat ſomnus negligentiæ ſomnus ſeculi, non opprimat diuitiarum ſomnus, né & de nobis dicatur, *obdormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum.* Sed ſunt & equites dormentes, de quibus ſcriptum eſt, *Dormierunt qui aſcenderunt equos.* Si auaritia pectus tuum vulneret, ſi libido inflammet, dormis eques; & ideò corpus tuum hoc eſt equum tuum, non potes ſefrænare.]

Remanentes, in via, & ab ea deflectentes.

962 Quos S. Ambroſius, dormitantes in via vocat, autor proximè adductus libri de Cantico nouo cap. 4. vocat remanentes in via, quos ſecernit ab aliis duobus generibus hominum, qui viam inierunt per baptiſmum, & Chriſtianiſmi profeſſionem; nec tamen progrediuntur in ea, vel etiam non tenent eam. Locus eſt huic negotio accommodatiſſimus, & adſcriptu dignisſimus. [Via iſta noſtra ambulantes quærit. Tria ſunt hominum genera quæ odit; remanentem, retrò redeuntem, aberrantem. Ab his tribus generibus malis, Domino adiuuante vindicetur & defendatur greſſus noſter. Iam verò cum ambulantes ſumus, alius tardiùs ambulat, alius celeriùs: ambo tamen ambulant. Excitandi ſunt ergo remanentes, retrò redeuntes reuocandi, errantes in via ducendi, tardi exhortandi, celeres imitandi. Qui non proficit, remanſit in via: qui fortè à meliore propoſito declinat, ad id quod deterius reliquerat, reuerſus eſt retrò: qui fidem deſerit, à via errauit.] Exponit diſtinctiùs, qui ſint tres illi ordines malè capeſſentium viam. De primo ſic loquitur. [Quis eſt qui non proficit? Qui ſe putauerit eſſe ſapientem; qui dixerit, ſufficit mihi quod ſum; qui non attenderit eum qui dicit; *Quæ retrò obliuiſcens, in ea quæ ante ſunt, extenſus ſecundùm intentionem ſequor ad palmam vocationis Dei in Chriſto Ieſu.* Currentem ſe dixit, ſequentem ſe dixit: non remanſit, non retroſpexit: abſit vt errauerit, quia viam ipſe docebat, qui & tenebat & oſtendebat.] Ibidem de ordine ſecundo. [Qui ſunt & retrò redeuntes? Qui ex continentia reuertuntur in immunditiam: qui ex ſancto & ſingulari bono propoſito Virginitatis, diuertuntur in turpitudines voluptatis, & corrupta mente corrumpunt ſimul & carnem. Hos increpat Apoſtolus Petrus dicens, *Melius illis erat, non cognoſcere viam ſalutis, quàm cognoſcentes retrò reſpicere:* ô malum retrò reſpicere. Vxor enim Lot, quæ liberata eſt à Sodomitis, contra præceptũ retrò aſpexit; quod euaſerat perdidit. Nec immeritò in ſtatuã ſalis repente conuerſa eſt, niſi vt fatuos, ſuo etiã exẽplo cõdiret.] Tandẽ de ordine tertio ſic ſcribit. [Qui ſunt & aberrantes. Omnes hæretici, qui relicta veritatis via, errando per deſertum latrocinantur, & animas captant in peccatis, præpediúntque ne quis ad patriam valeat peruenire: effecti lupi ſemitarij, induti ouina pelle, cùm ſint intus lupi rapaces, prædicantes Chriſtum viam, & qui eos ſequuntur ducentes ad mortem.] Excurrit in varios errores, Manichæos, Arrianos, Pelagianos, tum concludit cap. 10. adhortatione adhibita ad fideles quæ meritò obſignabit hanc de via ad Deum per Chriſtum excurſionem. [Vos autem fidelia germina ſanctæ matris Eccleſiæ Catholicæ, per vniuerſum mundum diffuſæ, fugite omnes hæreſes. Si quis aliud euangelizauerit vobis, anathema ſit. Rectos curſus facite pedibus veſtris, non declinetis, nec ad dexteram præſumendo, nec de ſiniſtra deſperando. Currite velociter rectam viam, ipſa enim vos perducit ad patriam: ad patriam illam cuius ciues Angeli ſunt, cuius templum Deus, cuius ſplendor Filius, cuius charitas Spiritus ſanctus; ciuitas ſancta, ciuitas beata, ciuitas vbi nullus perit amicus, quò nullus admittitur inimicus: vbi nullus moritur, quia nullus oritur: nullus infirmatur, quia incorrupta ſalute lætatur. Cum illuc venerimus, non ibi eſuriemus aut ſitiemus: Viſio ipſa, ſatietas noſtra erit. Non ibi dormiemus, quia non ibi laborabimus. Nulla cuiuſlibet rei neceſſaria erit refectio, vbi nulla erit defectio. Viuemus, regnabimus, lætabimur. Si tantum delectat cùm de ea loquimur, quid erit & videre? Videre Deum, viuere cum Deo, viuere de Deo. Vita enim erit noſtra, laudare Deum, & ſine defectu amare. *Beati* enim, ait Propheta, *qui habitant in domo tua Domine in ſecula ſeculorum laudabunt te.*]

An non hoc ipſum eſt, quod voluit S. Ambroſius l. de bono mortis cap. 12. ſic de Chriſto ſcribens, poſt præmiſſa pleraque de fœlicitate termini viæ noſtræ? [Demonſtrauit & viam, demonſtrauit & locũ, dicens, *Et quò vado, vos ſcitis, & viam ſcitis.* Locus apud Patrẽ eſt; via Chriſtus eſt, ſicut ipſe ait; *Ego ſum via, & veritas & vita. Nemo venit ad Patrem, niſi per me.* Ingrediamur hanc viam, teneamus veritatem, vitam ſequamur. Via eſt quæ perducit, veritas quæ confirmat, vita quæ perſeuerantibus redditur.] Móxque conuerſus ad Chriſtum, [Sequimur te Domine IESV ſed vt ſequamur, acceſi, quia ſine te nullus aſcendit. Tu enim via es, veritas, vita, poſſibilitas, ſedes, præmium. Suſcipe nos quaſi via; confirma quaſi veritas, viuifica quaſi vita. Pande illud tuum bonum, quod videre deſiderabat Dauid, inhabitans in domo Dauid; ideóque dicebat, *Quis oſtendit nobis bona?* Et alibi *Credo videre bona Domini in terra viuentium.* Ibi enim ſunt bona, vbi vita perpetua eſt, vita ſine crimine. Alibi quoque ait, *Replebimur in bonis domus tuæ.* Quod ideò frequẽtauit, vt ſcires, hinc bonum illud Philoſophos tranſtuliſſe, quod ſummum aſſerunt. Pande ergo illud verè bonum tuum, illud diuinum, in quo & viuimus & ſumus & mouemur. Mouemur quaſi in via, ſumus quaſi in veritate, viuimus quaſi in vita æterna. Demonſtra nobis illud bonum, quod eſt ſi-

mile ſui ſemper indiſſolubile atque immutabile, in quo ſimus æterni, in agnitione omnis boni.]

Excuſationes de ardua Chriſti via, præcluſa.

963 Quàm gemendum & deplorandum eſt, pleroſque hac viâ ſalutis abiectâ, vias alias inire non bonas, & quas in die iudicij, ſerò ſed verè, agnoſcent difficiles, cauſati difficultatem eius viæ ad ſalutem quam hactenus ſignauimus. Non inficior aliquam huius viæ aſperitatem, eſt tamen ineunda, ſi ſapimus. [Chriſtus, (inquit S. Auguſtinus Conc. 2. in Pſal. 36.) direxit greſſus noſtros, vt viam eius vellemus. *A Domino greſſus hominis dirigentur, & viam eius volet.* Iam ſequeris viam Chriſti, non tibi ſeculi proſperitates promittas. Per dura ambulauit, ſed magna promiſit. Sequere. Noli tantùm attendere quà iturus, ſed & quò venturus ſis. Tolerabis plura temporalia, ſed ad lætitiam perueniens ſempiternam. Si vis ſuſtinere laborem, attende mercedem. Nam & operarius in vinea deficeret, niſi attenderet quid accepturus eſſet. Cùm autem attenderis quid ſis accepturus, omnia erunt tibi vilia quæ pateris, nec digna æſtimabis, pro quibus illud accipias.] Et mox. [Ergo à Domino greſſus hominis dirigentur, & viam eius volet. Hinc dicere cœperam; viam Chriſti ſi vis, & verè Chriſtianus es, (ipſe enim Chriſtianus, qui non aſpernatur viam Chriſti, ſed vult viam Chriſti ſequi per paſſiones ipſius,) noli per aliam viam velle ire, quàm per illam quâ ipſe iuit. Dura videtur, ſed ipſa eſt tuta via: alia fortè delicias habet, ſed latronibus plena eſt.]

Verùm ipſa quidem via, leuis & ſuauis ex ſe eſt: *via enim* Chriſti, *via pulchra, & omnes ſemitæ eius pacificæ*, vt interpretatur S. Hieron. in cap. 3. Prouerb. Nos ſumus quibus ea via aſperatur, & ex falſa imaginatione videtur dura & horrida. Nos inquam vt cum Caſſiano dicam collat 24. cap. 24. [Nos eſſe manifeſtum eſt, qui ſemitas Domini rectas ac lenes, prauis duriſque deſideriorum cautibus aſperamus: qui viam regiam Apoſtolicis ac Propheticis ſilicibus communitam, ſanctorúmque omnium, atque ipſius Domini veſtigiis complanatam, amentiſſimè deſerentes, deuia quæque ac dumoſa ſectamur, & præſentium oblectationum illecebris obcæcati, per obſcuros impeditóſque vitiorum ſentibus calles, laceratis crucibus, & dirupta illa nuptiali veſte reptamus; non modò acutiſſimis veprium aculeis configendi, ſed etiam virulentorum ſerpentum, vel ſcorpionum illic latitantium ictibus proſternendi. *Tribuli enim & laquei in viis prauis; qui autem timet Dominum abſtinebit ab eis.* De talibus & alibi Dominus per Prophetam. *Oblitus eſt mei,* (inquit,) *populus meus, fruſtra, libantes & impingentes in viis ſuis, in ſemitis ſeculi, vt ambularent per eas in itinere non trito.* Viæ enim ſecundùm ſententiam Salomonis, nihil operantium, ſtratæ ſunt ſpinis, fortium verò tritæ ſunt: & ita ab itinere regio deuiantes, ad illam Metropolim, vbi noſter curſus indeclinabiliter ſemper debet eſſe directus, non poterunt peruenire. Quod etiam Eccleſiaſtes ſatis ſignificanter expreſſit, *Labor,* (inquens,) *ſtultorum affliget eos, qui non nouerunt ire in ciuitatem*; illam ſcilicet Hieruſalem cœleſtem, quæ eſt mater omnium noſtrum.]

Gratulandum quoque cum S. Bernardo ſerm. de quadruplici debito, iis qui ſe ad hanc viam faciliùs percurrendam exonerant, excuſſis impedimentis omnibus. Quare fratres ſuos ſic alloquitur. [In via eſtis Fratres, quæ ducit ad vitam, in via recta & impolluta quæ ducit ad ciuitatem ſanctam Hieruſalem, illam quæ libera eſt, quæ ſurſum eſt, quæ eſt mater noſtra. Arduus quidem aſſenſus eius, vt potè per ipſam montis ſummitatem inciſus; ſed via compendioſior, laboris magnitudinem vel temperat, vel excludit. Vos autem tam felici facilitate, quàm facili fœlicitate, viam iſtam non ſolùm itis, ſed curritis: quia exonerati eſtis & accincti, nihil ponderis ſuper dorſa portantes. Non ſic aliqui, non ſic, qui quadrigas & quadrigalia onera pertrahentes, montis circuitum ambire decernunt, & plerumque per deuexa montis præcipitantur, vt vix finem inueniant viæ ſuæ. Felices igitur vos, qui vos & veſtra ſine omni acceptiuncula reliquiſti, per ipſum montis verticem iter facitis ei qui aſcendit ſuper occaſum; Dominus nomen illi. Illi verò qui quamuis Ægyptum fugerint, tamen quæque Ægyptia teneriimè reſuſpirant, viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt; ſed voluntatum ſuarum grauiſſimis ſarcinis prægrauati, vel ſub onere, vel cum onere cadunt, vt vix ad curſum perueniant deſtinatum.] Sic gratulabatur Humberto ſerm. de eius obitu, quod inſtitiſſet Chriſti ſemitis, & ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulaſſet, ſicque ad beatam metam, & ciuitatem ſanctam pertigiſſet.

Terminus ad quem via noſtra.

964 Hæc ciuitas quæ eſt terminus motûs noſtri, cum Hieruſalem ſuperior quæ eſt mater noſtra appellatur, vt ex Caſſiano audiſti; tum aliis pleriſque nominibus deſignatur: eoque nominatim, quod S. Ambroſius proximè laudatus ſtatuebat termino ad quem peregrinationis, & inceſſus noſtri per Chriſtum viam: nempe nomine *loci*, iuxta illud, *eſt locus apud me*; quod expendens Nyſſenus l. de vita Moſis, ait eum locum motu adiri, non tamen pertranſiri, & eum motum, eſſe ſimul ſtatum, iuxta illud quod ex eodem capite Exodi profert, *ſiſtam te in lapide*, de quo ſic pronunciat. [Mirabile auditu, quomodò vnum ac idem, ſtatus, & motus eſt. Si quid aſcendit, non ſtat; ſi ſtat, non aſcendit. At hic aſcendit, qui aſtat. Nam qui caducus ac inſtabilis cogitationibus eſt, non fixus in bono nec permanens, ſed fluctuans & circum actus, vt ait Apoſtolus, variiſque de rerum natura opinionibus in vtramque partem impulſus & exagitatus, is nunquam ad ſublimitatem virtutis aſcendit; ſicut qui colles conantur ſcandere ſabuloſos: nam etſi protectis in longum pedibus magna tranſire ſpatia videantur, ſemper tamen ad inferiora, delapſo ſabulo deferuntur. Motus igitur ſit, progreſſus autem nullus ſit. At ſi quis vt Pſalmiſta dicit, ad huius profundi retractos pedes, in hoc poſuerit lapide, (lapis autem Chriſtus eſt plenitudo virtutum omnium;) quanto firmior ac nobilior, vt Paulus conſulit, in bono fuerit, tantò velociùs volat, hac ſtabilitate quaſi pennis eleuatus. Cùm igitur locum apud ſe oſtendit, ad perpetuum curſum exhortatur: cùm ſtatum in lapide daturum ſe promittit, modum diuini curſus illius, Moyſi ſub aperit.

Capacitas verò aut foramen lapidis, verbis Apoſtoli expoſitum eſt, cùm domum non manu factam cœleſtem ſpe iis reſeruari, qui terreſtre tabernaculum diſſoluerunt, aſſerat. Nam rectè qui curſum perfecit, vt ipſe dicit, in lato illo & capaciſſimo ſtadio, quod diuina voce *locum* appellauit, qui videlicet fidem conſeruauit, ac in lapide, vti ænigmate dicitur, pedes ſuos firmauit, is corona Iuſtitiæ, à manu eius qui hæc certamina nobis poſuit, coronabitur.]

Etiamſi porrò hic locus eminentiſſimus eſt, tamen ad eum non niſi deſcenſu peruenitur: & in eo, præiuiſſe nobis Chriſtum, pulcherrimè proſequitur S. Bernardus ſerm. 4. de Aſcenſ. Quod facultati noſtræ & ſapientiæ deeſt, rogemus à Deo ſuppleri, precantes cum Iuliano Toletano in oratione quam præfixit ſuo primo libro Prognoſticon. [Deſertum Idumeæ, cæcus & morbidus poſt ſlot inhabitans, clamo ad te, fili Dauid, miſerere mei. Patriam enim meam, æternam Ieruſalem quæro, ciues eius contemplari deſidero: ſed quibus ductoribus illuc tranſeam, non inuenio. Tu ergo qui temetipſum dignatus es oſtendere viam, porrige mihi manum tuam, qua illuc non iam cæcus, ſed videns, ſine aliquo latrocinantium impedimento perueniant. Tu enim ſolus, & talis es via, quæ latronem non habet. Ecce anxium eſt cor meum, pro reditu patriæ illius diu tibi ſuſpirans, immenſa futurorum cura diſtenditur, cupiens vt tanquàm illuc eatur, hic iam futuræ illius beatitudinis gaudia contempletur, &c. Ego tamen in illius patriæ ſignum, de qua tanta dicuntur, cupiens euolare, peto vt per te, qui via es, gradiar: in te qui es veritas, non offendam: ad te qui es vita, perueniam. A te ergo, qui ſummæ fœlicitatis es via, nullis caſibus diuidar, nullis rerum impedimentis abrumpar: ſed in te gradiens, latronem moriturus non patiar, mortuus accuſatorem non perferam. Angelicis morientem me excubiis protegas: euocatum ad te, extenſo pietatis gremio conſolare: vt ad te ſine confuſione veniens, videam quæ bona ſunt in Ieruſalem.]

Chriſtus, via item maritima.

965 Expoſui noſtrum ad Deum per Chriſtum iter, quaſi terreſtre; Nec difficile eſt maritimum proſequi, & poſt equos, de naui addere. Nam & Poeta ait Artemidorus lib. 1. cap. 58. naues *equos* dixit; & nos Neptunum *Hippion* id eſt *equeſtrem* vocamus. Et verè quam rationem in terra equus habet, eandem habet nauis in mari. Sanè Chriſto quoque illud aptatur, vt ſupra vidimus *in mari via tua.* Scitè quoque Iſidor Peluſ. lib. 1. epiſt. 416. *viam nauis in medio mari*, de qua Salomon, exponit de Chriſto, per Incarnationem tanquam per nauem, peragraote mortis abyſſum. Mare ergo, vt liquet, mundus eſt. Omitto quæ in eam rem habet Maximus Tyrius ſerm. 3. Sed audi Theophilum Antiochenum l. 2. ad Antulycum. [Mundus ſi rem rectè reputare volumus, comparatur veriſſima ratione mari. Quemadmodum mare, ni ſubinde ſentiret & experiretur fontium fluminúmque fœcundum influxum, & alimentum caperet, ob ſalſuginem ſuam torrefactum; iamdudum intercidiſſet: Sic & mundus, ni haberet legem & Prophetas manantes, & ſubinde ſcaturientes dulcedinem, miſericordiam, iuſtitiam, & doctrinam ſanctorum Dei præceptorum, propter peccatum & malitiam, quæ divo io co potentes & copioſè regnant, certè iamdudum interiiſſet. Quemadmodùm in mari inſulæ quædam prominent habitabiles, frugiferæ, & quibus eſt aqua ſalubris, nec non naualia & portus commodi, quo ſe naufragi reciperent: ſic Deus dedit mundo, qui peccatorum tempeſtatibus & naufragiis iactatur, Synagogas, quas ſanctas Eccleſias nominamus; in quibus veritatis doctrina ferueт, ad quas tanquam ad portus ſecuros confugiunt veritatis ſtudioſi, omnes quotquot ſaluari, Deique iudicium & iram euitare volunt. Vt verò & aliæ ſunt inſulæ ſaxoſæ, aqua potabili vacuæ, ſteriles, efferatæ & inhabitabiles, quæque plurimùm damni, tum nauigantibus, tum naufragiis afferunt: in his etiam naues atteruntur, & quotquot ad eas appellunt, extrema pericula ſubeunt: Ita ſunt doctrinæ erroris, (dico autem hæreſes,) quæ ſuos ſectatores perdunt. Non enim à veritate præuia ducuntur; verùm quemadmodùm piratæ, vbi impleuerunt ſuas naues, penetrant ad prædicta loca vt exitium apportent; ſic accidit his, qui relictâ veritate, in hæreſes abeunt, a quibus tandem perduntur.]

Nauis Eccleſia.

In hoc mari, nauis locum habet Eccleſia. Id quod ſtructura quoque materialium Eccleſiarum in nauis formam, exhibet, vt eſt apud Clementem Romanum 2. Conſt. c. 57. qui item in hanc Eccleſiæ & nauis comparationem videndus eſt Epiſtola 1. quam citat qui idem verſat Anacletus Epiſt. item 1. & apud Chryſoſtomum Autor Latinus, in fine homiliæ de Symbolo. [Velut nauis eſt (inquit,) in mari poſita hæc Eccleſia, portat epibatas, portat credentes in vna charitate, in vna modulatione, in vno remigio ſanctitatis, in ſinibus charitatis, in velo orationis, in arbore crucis, in pice pœnitentiæ, in ſtupa caſtitatis, in tabulis pacis, in anchora fidei. Iſta ergo Eccleſia, in vna modulatione cantans, peruenit ad portum æternitatis, ad ciuitatem pacis.] Placuit hæc comparatio aliis pleriſque Patribus. Adſcribo nonnullos.

S. Ambroſius lib. de Salomone c. 4. [Nauem Eccleſiam eſſe diuinis teſtimoniis probamus, ſicut ait; *Illuc tranſierunt naues.* Et alibi; *Ad omnem nauem maris*, quia ſunt Eccleſiæ ſeculi quæ totam ſibi ſpem, (quod fit in hoc tempore,) non tam de Deo, quàm de proſtratibus huius ſeculi repromittunt. Sed quod ait, *vias nauis nauigantis*, propriè ſignificat, quod miro modo, in tempore perſecutionis, comprehendi omninò non poſſet, quemadmodùm viuida per interitum, & diues per damna reddatur, ſicut ait ex perſona ipſius Pſalmographus, *in tribulatione dilataſti me.*] Concinniſſimum eiuſdem S. Ambroſij de hac naue locum, infra dabo arcens ab ea naufragium.

S. Paulinus epiſt. 4. hanc nauem deſcribit, per huius mundi diluuia nauigaturam, edolatis Verbo Dei Gentibus textam, & in compagem charitatis fide ſtringente coniunctam, fluctus mundi iſtios imperturbiliter ſecantem. Et mox eruditas ad Apoſtolicam fidem animas, deſcribit. [Vt naues quæ fluctibus mundi ſupernatant,

&

& fide veri, atque opere iuſti, à dextris (vt ſcriptum eſt) & ſiniſtris, veluti temis armantur, qui verbo Dei quaſi gubernaculo diriguntur, & ad auram Spiritus ſancti, ſenſuum ſuorum ſinus pandunt, & cordis ſui velum vniculis charitatis vt funibus, ad antennam crucis ſtringunt. Et arbor illis eſt virga de radice Ieſſe, quæ totam corporis noſtri quadritemen tegit, & cui ſi iuxta illam Poëticam fabulam in prophetica veritate nectamur, voluntariis ad ſtrictis nexibus, & obſtructis non cera ſed fide, neque corporis ſed cordis auribus, contra huius mundi varias ad capiendum, pares ad nocendum in tenebras tuti, & innocuè ſcopulos voluptatum quaſi ſaxa Syrenum prætereuehemur.]

966 S. Epiphanius hæreſi 61. *initio*, pulcherrimè Eccleſiam naui confert ob compactionem ex variis & diuerſi generis patribus. Admittit enim quouis ſtatus, honeſtus, ſeculares & regulares: cum è contrario, conuenticula hæreticorum, conferenda potiùs ſint lintribus, ex vnico ligno excauato: quod ibidem fuſiùs proſequitur. Nec ſemel effuſi in riſum ſumus, illa legentes, cum recordaremur querelas noſtratium Hæreticorum, de ſua omnium vniformitate, quæ leuandis familiis non commodat. Nam Catholicos quidem, aiunt, partim hæredes & ſucceſſores in ſeculo habere; partim Eccleſiaſtico ordini ſeculari addicere, partim regulari, ſiue monaſtico, ſiue militari: filias autem, ſaltem quæ deformes ſint, & maritos non inueniant, (vt S. Hieronymus epiſt. 8. ſubſannat,) monaſterio immittere. Apud ſe autem, omnes creſcere, & multiplicari oportere: vnde familiarum & patrimoniorum, in tam multas particulas diſtributorum, attenuatio & euerſio. Hoc nauis Eccleſiæ Catholicæ, præ lembo hæretico commodum, leuiculum ex innumeris: ſed qualecumque eſt, Hæreticorum ſaliuam ciens, & inuidiam mouens.

Egregiè Chryſoſtomus hom. 4. de verbis Eſaiæ Spiritus ſancti flatum, pro zephyro; pro temone clauóve crucem, huic naui aſſignat. Et conſentit Nilus oratione 1. de Aſcen. apud Photium Cod. 276. Clauum tamen, legem eſſe diuinam, ait Theophilus Alex. Epiſt. 3. Paſchali. Idem Chryſoſtomus vela eſſe voluntatem noſtram, ſic pulchrè docet. hom. 34. in ad Hebr. [Anima diuino munita Spiritu, eſt ſuperior quidem omnibus fluctibus, eorum quæ ad hanc vitam pertinent: Viam autem quæ fert in cœlum, ſecat vehementiùs quàm vlla nauis, vt quæ non pellatur à vento, ſed vela habeat, eáque munda omnia, impleta ab ipſo Paracleto, à noſtra cogitatione expellit quidquid eſt molle, eneruatum & diſſolutum. Quomodò enim ventus incidens in velum laxum & molle, nihil égerit; ita etiam ſanctus Spiritus in animam mollem & diſſolutam, pati non poteſt vt maneat. Sed magna intentione opus eſt & vehementia, vt nobis ſit ardens animus, & ſempet ſint noſtra opera intenſa, fortia & conſtantia. Vt quando oramus, hoc à nobis cum magna faciendum eſt intenſione, animam io cœlum intendentibus, non funibus, ſed magna animi alacritate. Quando turſus miſeremur, nobis opus eſt intenſione, ne cura domûs, & ſolicitudo de liberis, & vxore, & metus paupertatis irruens, velum laxet & remittat. Nam ſi id vndique rectè intenderimus ſpe futurorum, ſuſcipit operationem ſpiritus: ex illis autem rebus caducis & miſeris nihil in eam incidit; ſed etſi inciderit, ipſam quidem nihil lædit, ſed ſtatim firmitate ac duritie repellitur, & excidit excuſſum. Propterea ergo nobis magna opus eſt intenſione: etenim nos quoque magnum & ſpatioſum mare nauigamus, plenum multis belluis & ſcopulis, & multas nobis pariens tempeſtates, & ex magna ſerenitate ſæuiſſimas procellas excitans. Oportet ergo, ſi velimus facilè nauigare, & ſine periculo, vela tendere, hoc eſt liberum animi noſtri arbitrium. Hoc enim nobis ſufficit. Nam Abraham quoque poſtquam ſuum ad Deum intendit deſiderium, perfectámque & integram exhibuit voluntatem, quanam te alia opus habuit? Nulla, ſed credidit Deo & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Fides autem, eſt puræ & ſinceræ voluntatis. Obtulit filium & quamuis non occiderit, accepit tamen mercedem eius qui occiſidit, & quamuis factum non eſſet opus, data eſt tamen merces. Sint ergo nobis vela munda, & non inueterata. Nam quidquid inueteraſcit & conſeneſcit, propè accedit ad interitum: Non perforata, vt contineant ſpirationem Spiritus. *Animalis enim*, (inquit,) *homo non capit quæ ſunt Spiritus*. Quomodo enim velæ aranearum vim venti non ſuſceperint; ita nec anima huius vitæ curis dedita, nec homo animalis, poterit vnquam ſuſcipere gratiam ſpiritus. Ab illis enim nihil diſtant noſtræ cogitationes, viſu quidem ſolùm ſeruantes conſequentiam, priuatæ autem omni virtute.]

In conſtruenda per partes ſingulas, & omni ex capite munienda hac naue, multus omnino eſt, Hugo Victorinus ſerm. 5. Inſtitut. Monaſt. qui eſt in illud, *Aue maris ſtella*. Diligenter enim proſequitur, nauem Eccleſiæ, fide compingi, ex tabulis vtriuſque Teſtamenti, exeſis per lectionem, dolatis verò per meditationem. Ne verò ſingulis quæ capitatim expendit, referendis nimius ſim, breuiculum totius diſſertationis ab ea ſub finem confectum, ſat erit repræſentare. [Debemus igitur (inquit) habere nauem per fidem, malum per ſpem, velum per charitatem, gallicułum per probationem ſpirituum, chordas per exercitationem virtutum, temos per exhibitionem bonorum operum, gubernaculum per diſcretionem, anchoram per humilitatem, eſcam per Scripturarum meditationem & lectionem, tete per prædicationem. & celeuma debemus cantare per laudis Dei iubilationem. Dominus autem dabit ventum, per ſui ſpiritus aſpirationem.]

967 Præter hanc nauim quæ veluti vniuerſalis eſt & adæquata, alia partialis & inadæquata occurrit. Pro ſingulorum enim Eccleſiæ membrorum numero, ſingulæ occurrunt naues. Audi Auguſtinum initio libri de Catacly$\!$ſmo. [Baptizatus eſt quis, nauis eſt inſtaurata; ſubuncta, velificata; miſſa in mare indiget gubernaculo quouſque ad portum, deſideratum perueniat. Mare hoc, ſeculum ſcilicet, non ſolùm tempeſtatibus ſcopuliſque periculoſum eſt, verum etiam beſtiis cupiditatum inſidiantibus abundans. Omnis ſollicitudine, omni cura, omni induſtria excitati iam vigilent nautæ; frequentet etiam Chriſtus inuocetur gubernator, vt nauem tantis periculis ereptam ad portum ſecuritatis ipſe perducat.] Eodem recidit, quod vnius cuiuſque noſtrum corpora, naues verè dici,

dici, ſic tradit S. Ambroſius in pſal. 47. [Et benè ait, *ſpiritum vehementem*, naues dicturus. Naues autem de corporibus dixit, quæ vago diuerſarum paſſionum fluctu mouentur, & citò merguntur, niſi habeant gubernatorem. Vnde & alibi ait, *Qui deſcendunt mare in nauibus*. Benè autem nauigant, qui in nauibus Chriſti crucem ſicut arborem præferunt, atque inde explorant flabra ventorum, vt corpora ſua dirigant ad ſancti Spiritus gratiam, in ligno Domini tuti, atque ſecuri: nec permittunt naues ſuas, vago fluctu errare per maria; ſed ad portum ſalutis, & ad conſummationem gratiæ, curſus ſui directione contendunt, vt fida ſtatione potiantur, quò diſſolutæ curſus ſuos poſſint in reſurrectione reparare, vbi naufragium timere non poſſint. Et nos igitur circumſpectemus hanc gratiam, ſpeculatores eius ſimus, exploremus eam, vt fiant corpora noſtra naues Tharſis.] Non diſſimiliter nauem corporum noſtrorum expreſſit Chryſologus ſerm. 8. cum dixit. [Gubernator prudens, à littore cum nauim ſoluit, cum mare tranſiturus intrat fluctus, domus, patriæ, coniugis, pignorum curas deponit, & ita totus mente, corpore, ſenſu, nauticis laboribus occupatur, vt & fluctuum poſſit ſuperare diſcrimina, & ſtationem lucroſi portus periculi victor intrare. Sic nos, fratres, ingreſſi iter abſtinentiæ, ieiunij pelagus, quadrageſimæ viam, nauim corporis noſtri ſoluamus à littore mundano; ſecularis patriæ renunciemus curis, in crucis arbore, tota mentis vela tendamus, virtutum funibus, ſapientiæ remis, gubernaculis diſciplinæ, nauigij noſtri muniamus inceſſum, & ſubducti terris ſpeculemur cœlum, vt ducatu ſignorum cœleſtium, inter liquidos calles latentis viæ inoffenſum tramitem tenere poſſimus: ac ſic gubernante Chriſto, flante Spiritu ſancto euictis voluptatum ſpumis, ſuperatis vitiorum fluctibus, decurſis ordinum procellis, tranſuectis ſcopulis peccatorum, atque omnium delictorum naufragiis euitatis, portum intremus.] Hæc nauis non eſſe reuera diſcrepans ab ea quam priùs ex tot Patribus adiunximus, ſicut Eccleſia non eſt aliquid à membris ſuis ſingularibus plane diuerſum, ſed ex eorum coagmentatione exurgit. Maneat igitur, Eccleſiam nauis loco eſſe, in myſtica nauigatione.

Sic ſtatuo de magna ad cœleſtem portum tendentium naui, eique adiunctis lembis: S. tamen Chryſoſtomus hom. de cruce *initio*, nauigationem ſpiritualem paucis attingens, videri poterit aliam nauem aſſignare, quàm hactenus propoſitam, ſic ſcribens. [Nauis loco nouum Teſtamentum habemus, pro clauo crucem, pro Gubernatore Chriſtum, Proretæ vice Patrem, pro velis gratiam, pro zephyro Spiritum ſanctum, pro nautis Prophetas, pro Vectoribus Diſcipulos.] Hæc in ſpeciem, ſonant aliam nauem, quàm eam de qua hactenùs diximus. Sed facile eſt reſpondere, nouum Teſtamentum pro Chriſtiana Eccleſia & lege gratiæ, fuiſſe à S. Chryſoſtomo ibi vſurpatum, quod recidit in proximè dicta, & eodem modo conciliatur cum noſtra ſententia, quod ait Hugo Victorinus ſerm. 5. in Monaſticis Inſtitutionibus, nauem qua ad cœlum appellimus, eſſe fidem. S. Auguſtinus ſerm. 14. de verb. Dom. non vocat Eccleſiam, *nauem*, ſed *nauicellam*, cui pro antenna adhibet crucem. Non vult autem ſignificare Eccleſiam eſſe paruam nauiculam, niſi comparatiuè

Buccellatum, & Stella maris.

968 Quemadmodùm autem qui ſunt in naui, (inquit S. Macarius) hom. 44 *ſub finem*, non hauriunt è mari vnde bibant, & veſtiantur, nutriantúrve ſed aliunde important quæ ſunt ad victum & veſtitum neceſſaria: Ita etiam Chriſtiani, qui hac Eccleſiæ naui vehuntur, è cœlo habent commeatum, atque indumentum. Buccellatum panem nauigationi neceſſarium, S. Bernardus aut quiuis alius Autor Tractatûs de vite vera c. 43. aſſignat his verbis. [Præterire non poſſumus, quòd tranſituri mare, panem biſcoctum neceſſarium habent. Quicumque ergo ſe in hoc mari magno huius ſeculi eſſe cognouerit, quod quia ſpatioſum eſt, citò tranſiri non poteſt, & propter reptilia quorum non eſt numerus periculoſum eſt, quia & ventis & tempeſtatibus ſæuit, ſi ſecurus vult eſſe, habeat hunc panem coctum ſortiſſimum Ieſum, in naue crucis ſuæ, quem comedat, quem adoret, quo reficiatur, quo conſoletur, quo, vt breuiter dicam, ab omnibus periculis eruatur. Si enim, (vt ait Pſalmus,) *illic naues pertranſibunt*, id eſt, homines in crucibus ſuis Ieſum ſequentur, quæ nauis potiùs pertranſibit quàm nauis Crucifixi Ieſu Chriſti?]

Stellam ad cuius directionem nauigandum eſt, Fulbertus ſerm. de Nat. Deiparæ aſſignat B. Mariam. [Hæc (inquit,) electa & inſignis inter filias, non fortuitu quidem, aut ſolo placito parentum, vt plerique, ſed diuina diſpenſatione nomen accepit, ita vt ipſa quoque vocabuli ſui figura, magnum quiddam innueret. Interpretatur enim *maris ſtella*. Quid ergo myſticum, hæc interpretatio gerat, per ſimilitudinem oſtẽdamus. Nautis quippe mare tranſeuntibus, notare opus eſt ſtellam hanc, longè à ſummo cœli cardine coruſcantem, & ex reſpectu illius æſtimare atque dirigere curſum ſuum, vt portum deſtinatum apprehendere poſſint. Simili modo, Fratres oportet vniuerſos Chriſticolas, inter fluctus huius ſeculi remigantes, attendere maris ſtellam hanc, id eſt Mariam, quæ ſupremo rerum cardini Deo proxima eſt, & reſpectu exempli eius, curſum vitæ dirigere. Quod qui fecerit, non iactabitur vanæ gloriæ vento, nec frangetur ſcopulis aduerſorum, nec abſorbebitur Scyllæa voragine voluptatum, ſed proſperè veniet ad portum quietis æternæ.] Nihil vulgatius quam illud Bernardi in hanc ſententiam ex homil. 2. ſuper *Miſſus eſt*, [Reſpice ſtellam, voca Mariam.] Plenè item Riehl. à S Laurentio lib. 1. *à pag.* 27. Rythmus Adami de S. Victore deſcriptus ab Hugone Victorino ſerm. 5. Inſtr. Monaſt. huc bellè facit.

Sæuit mare fremunt venti,
Fluctus ſurgunt turbulenti,
Nauis currit, ſed currenti
Tot occurrunt obuia.
Hinc Syrena voluptatis,
Draco, canes, cum piratis,
Mortem penè deſperatis,
Hæc intentant omnia.
Poſt abyſſos, nunc ad cœlum,
Furens vnda fert phaſelum,
Nutat malus fluit velum,
Nauta ceſſat opera.

Contabeſcit

Contabeſcit in his malis,
Homo noſter animalis
Tu nos mater ſpiritalis
Pereuntes libera.
Ieſu ſacri ventris fructus,
Nobis inter mundi fluctus,
Sis via, dux, & conductus
Liber ad cæleſtia.
Tene clauum rege nauem,
Tu procellam ſedans grauem
Portum nobis det ſuauem,
Pro tua potentia
Et te natus, nobis datus,
Qui Deus regnat beatus,
Per immenſa ſecula.

Scopuli, ſyrtes, pirateriam, naufragia.

969 De ſcopulis & ſyrtibus in hoc mari, breuiter S. Hieronymus epiſt. ad Heliod. [Quaſi (inquit) nuper naufragio eiectus, in littus doctus nauta timida nauigaturis voce denuncio; In illo æſtu Charybdis luxuriæ, ſalutem vorat: ibi ore virgineo ad pudicitiæ perpetranda naufragia, Scylla, ceu renidens libido blanditur. Hîc barbarum littus, hîc Diabolus pirata, cum ſociis portat vincula capiundis. Nolite credere, nolite eſſe ſecuri. Licet in modum ſtagni fuſum æquor arrideat; licet vix ſumma iacentis elementi ſpiritu terga criſpentur, magnos hic campus montes habet, intus incluſum eſt periculum, intus eſt hoſtis. Expedite rudentes, vela ſuſpendite, Crucis antenna figatur in frontibus: tranquillitas iſta, tempeſtas eſt.]

Eſt etiam piraterium in hoc mari, de quo videndus Antiochus hom. 27. & S. Maximus hom. 1. de non timendis hoſtibus carnalibus. De eiuſdem maris procellis, & perpetuis fluctibus S. Auguſtinus ſerm. 5. de diuerſ. cap. 2. & concinnè in pſalmum 64. ad verſ. 7. itémque S. Baſilius lib. de Spir. ſancto cap. 30. & hom. in principium Prouerb. *ſub finem*, ac Chryſologus ſerm. 20. & Athanaſius *in fine* ſermonis, contra omnes hæreſes.

De frequentibus inde naufragiis particularium, imo omni pene vita noſtra naufragio, ſcitè Saluianus lib. 3. de Prouid. *ſub medium*, conferens quod de ſe dixerat Apoſtolus 2. Cor. 11. *ter naufragium feci*, cum communibus Chriſtianorum caſibus. [Sanè (inquit) etſi de cæteris quas dicit virtutibus Apoſtolicis nihil facimus, in hoc tamen vno, vbi Apoſtolus ter naufragaſſe ſe dicit, etiam vincere poſſumus. Non enim ter tantummodò naufragauimus, quorum pænè omnis vita naufragium eſt. In tantùm quippè vitioſè ab omnibus viuitur, vt propè nullus Chriſtianorum ſit, qui non iugiter naufragare videatur.] Etiam in malitia, & ſtatione, contingere hîc naufragia, benè Theodorus Studita Catech. 4. ſunt hæc naufragia planè horribilia; præ quibus, illud calamitoſiſſimum à Syneſio epiſt. 4. & alius à Maffeio deſcriptum, iocus videri poſſint.

Eccleſiæ tamen nauis nunquam naufragat, vt pulcherrimè proſequitur S. Ambroſius l. de Salomone cap. 4. tractans illud, *viam nauis in medio mari*, quod ſic explicat. [Nauem adæquè Eccleſiam debemus accipere, in ſalo mundi iſtius conſtitutam, quæ crebris ventorum fluctibus, ideſt tentationum plagis & verberibus fatigatur; quam turbidi fluctus; ideſt huius ſeculi poteſtas conatur ad ſaxa perducere: Quæ etſi vndarum fluctibus aut procellis ſæpè vexatur, tamen nunquam poteſt ſuſtinere naufragium, quia in arbore eius, ideſt in cruce, Chriſtus erigitur, in puppi Pater reſidet gubernator, proram Paraclitus ſeruat ſpiritus. Hanc per anguſta huius mundi freta, duodens in portum remiges ducunt, ideſt duodecim Apoſtoli, & ſimilis numerus Prophetarum. Inde Montani antra, latratu falſi criminis reſonant, qui duabus fœminis Prophetiſſis, Priſcilla & Maximilla, tanquam alicuius Scyllæ rabidis ſuccinctus eſt canibus. In iſta naue Eccleſiæ, ea fœliciter præterimus. Inde in Photinianam Charibdim [illegible] incidimus. Inde in illud barathrum, quasi Datham & Abiron, ideſt in profundum mortis Vrſacij & Valentij, non incurrimus. Inde Arrium Archipiratam, qui nos per mare ſeculi ad inſtar Pharaonis inſequitur, non timemus; Illam ſtellam ſeruantes in cœlo, quæ Magos perduxit ad Chriſtum, per quam nos regnum Dei, qui malorum omnium futurus eſt portus, expectat. Inde nunquam nos de hac Eccleſiæ naui participatos, Marcion ille cetus abſorbuit. Inde Sabellius pirata non cepit. Inde nobis Aquilo nocere non poterit quamuis inde ſint Antichriſti violenta flabra ventura, ſicut ſcriptum eſt, *Ex Aquilone exardeſcent mala*. Inde Syrtes Gentilium, & periculoſas hæreſes, & ſcopulos euitamus, quos ſuperiacens aquæ tenuis occultat allapſus, quia Hæretici ſub prætextu nominis Chriſtiani, abſconſa perfidiæ ſaxa, fallaci confeſſione oris obducunt, in quæ homines, dum illis quòd Chriſtiani ſint, fides habetur, impingunt. Hæc ergo nauis Eccleſiæ eſt, quæ etſi quotidie ſeculum iſtud, tanquam aliquod pelagus ſortitur infeſtum, nunquam eliditur ad ſaxum, nec mergitur ad profundum.]

Pulchrè item S. Alcimus Auitus ſub finem homiliæ de Rogationibus. [Euangelica lectio vtilitatem ſupplicationis expoſuit, dum in naui Dominum dormientem chorus Diſcipulorum ſub tempeſtatis ſtrepitu trepidus ſuſcitaret. Neque porrò aliud fuit in tanto repugnantium ſibi inuicem fluctuum, ventorúmque conflictu, ſopitum profundiùs Dominum noſtrum intertita quiete iacuiſſe, niſi vt ad eum inter diſcrimina quæ patimur, timoris noſtri cauſa confugeret. Aſſiduò nos tempeſtas iſta fatigat; impulſu terribili contra nos, tonitruum ſeculi clamat; ſcintillantibus ad punctum radiis mundana commotio non illuminat, ſed coruſcat. Eccleſia eſt nauis, quæ nos per varios caſus velut inter marinos gurgites ducit, dum res quidem noſtras, obtrectationum & blaſphemiarum ſtridor, quaſi laxata laterum compage reuerberat: ſed puppim veritatis ſoliditate conſtructam, penetrare non poteſt quod fatigat. Et quia promiſit Dominus noſter Eccleſiæ, *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi*, in naui quidem eſt in qua ſumus, ſed metuere iam non poteſt quod timemus.]

Nauigatio, & ſubitio in portum, Proreta cæleſtis auxilio.

970 Quod hîc præcipuè quærimus, nempe ipſam nauigationem ad Deum, per huius ſeculi fluctus in via Chriſti, exhibeo verbis laudati aliquoties hoc capite Autoris libri de Cantico nouo, cuius hæc eſt oratio cap. 2. [Aſcendamus nauem fidei, ſimul & crucem, nec deſit anchora, ſpes noſtræ ſalutis; extendamus funes, diuerſas virtutes; vela charitatis colligamus; inuocemus ventum proſperum, verbum Dei; exhauriamus ſentinam à peccatis per eleemoſynas mundetur conſcientia. Non impediatur huius noſtri curſus nauigij, operemur manibus vt poſſumus. Manibus ſuis ſentinam exhauriebat: *Manibus meis coram eo nocte, & non ſum deceptus*. Non negligamus noſtra peccata; minuta ſunt, ſed multa ſunt. Fluctus vnus validus irruens obruit nauem, minatúrque naufragium: Humor autem per rimas influens & in ſentinam veniens, niſi ſubinde ſiccetur, hoc idem facit. Ergo exhauriatur ſentina, nec negligatur miſericordia: quia eleemoſyna à morte liberat, & ipſa purgat peccata. Aſſit noſtra rutula, Chriſti gratia; celeuma noſtrum dulce cantemus alleluia; vt læti ac ſecuti ingrediamur ſempiternam ac feliciſſimam patriam. Non metuat anima mare hoc magnum, ſeculum ſcilicet, cuius fluctus ac turbines ſentimus, inimicas ſeculi poteſtates. In Deo ſperantes, multi iam ſancti, hos fluctus ſpreuerunt; multi calcauerunt, multi ſuper eius aquas ambulantes, ſecuri ad patriam peruenerunt. Sed exurgit ventus validus & magna tempeſtas, ſua cuiuſque cupiditas. Titubat fides in mari, clamat in te Petrus. Domine pereo; dabit manum mergenti, nec ſinit perire, ille qui propter nos dignatus eſt ſuper aquas ambulare. Vide Apoſtolum Paulum, hoc nauigium non ſolum demonſtrantem, verùm etiam aſcendentem, & quàm plurimos inuitauit. Quando dicebat; *habentes victum & tegumentum, his contenti ſumus*; quid aliud quà cōpetentē ſitarciā imponendam eſſe monſtrabat? Quando dicebat; *Mihi autē abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo*; nauem aſcendebat. Quando dicebat, *Induite vos ſicut electi Dei benignitate humilitatē longanimitate, manſuetudine*; quid aliud quàm funes extendebat? Quando dicebat; *Manet fides ſpes, charitas, maior horum charitas*; vela colligebat. Quando dicebat; *Verbum Dei habitet in vobis abundanter*; ventum proſperum inuocabat. Quando dicebat, *infatigibiles itaque, dum tempus habemus operemur bonum ad omnes*. &, *Operantes propriis manibus noſtris*; quid aliud quàm ſentinam exhauriri præcipiebat? Quando dicebat, *Gratiā ſalui facti eſtis*; tutelam exorabat. Quando dicebat, *In Pſalmis & hymnis, cantantes in cordibus veſtris Domino*; celeuma ſanctum docebat. Quando dicebat, *Spe ſalui facti ſumus*, anchoram in cordibus credentium figebat. Quando dicebat, *Hieruſalem quæ ſurſum eſt, libera eſt, quæ eſt mater noſtra*; ipſa patriam demunſtrabat. Quando dicebat, *Vbi eſt mors contentio tua? Gratias Deo, qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum*; non adhuc in mari periclitabatur, ſed iam in propria patria lætabatur. O optimè gubernator, ô pulcherrime magiſter & doctor, docuiſti & feciſti; & ideò celeriter peruenisti, quia quæ docuiſti, prior ipſe feciſti.] Affinia habet Chryſoſtomus homil. de Oue & Paſtore *ſub finem* & Macarius hom. 44. *ſub finem*.

971 Dei poſſeſſionem, quam ſub portûs nomine, obiter attigit autor proximè adductus, ſub eodem ſchemate pleniùs exhibent alij, agentes de gloria. Subitio verò in eum portum, poſt tot tempeſtates, Chriſto qui & via, & viæ dux ac rector eſt, interponente operam ſuam non immeritò componi queat, cum illa miraculi plena ſubitione in portum, Victoris ſenis, poſt exercitationem in fluctibus, per viginti tres dies, quam S. Paulinus piiſſimè ſimul & elegantiſſimè deſcripſit Epiſt. 36. quę eſt ad Macarium.

Non opportunum modò, ſed etiam prorsùs neceſſarium, ad portûs tam ſecuri captationem, eſt Chriſti proretæ auxilium. Itaque illud implorare iuuerit, illis apud Auguſtinum verbis c. 35. Soliloq. [Spes humani generis, Chriſte Deus de Deo refugium noſtrum & virtus cuius lumen à longè, inter caliginoſas nebulas ſuper maris procellas, quaſi ſtellæ maris radius oculos noſtros irradiat, vt dirigamur ad te portum; Guberna Domine nauem noſtram tua dextera, clauo crucis tuæ, ne pereamus in fluctibus, ne nos demergat tempeſtas aquæ, ne abſorbeat nos profundum: ſed virtore crucis tuæ, trahe nos ab hoc pelago ad te ſolamen vnicum noſtrum, quem à longè, quaſi ſtellam matutinam & ſolem iuſtitiæ, vix lacrymantibus oculis, in littore cœleſtis patriæ nos expectantem videmus. En ad te clamamus redempti tui; ſed & nunc exules tui, quos pretioſo ſanguine redemiſti. Exaudi nos Deus ſalutaris noſter, ſpes omnium finium terræ, & in mari longè. In mari turbulento verſamur, tu in littore ſtans aſpicis pericula noſtra: ſaluos fac propter nomen tuum. Da nobis Domine inter Scyllam & Charybdim, ità tenere medium, vt vtroque periculo euitato, ſaluâ naue & mercibus, ſecuri perueniamus ad portum.]

Vſus doctrinæ, de Chriſto, via maritima.

972 Ex prædictis omnibus, ſingularis ille ac eximius fructus, eruendus inprimis eſt, vt quando noſtra ad Deum tendentia, eſt nauigatio, iugi timore diſtineamur, ne quaſſa aut euerſa nauis, ludibrium fluctibus debeamus, aut alicunde prohibeamur ſubitione potiùs optati. Qui in mari æſtuoſiſſimo, (quali imagine hanc vitam exprimunt Baſilius Orat. in principium Prouerbiorum *ad finem*, ac Auguſtinus ſerm. 5. de diuerſ. & in Pſal. 64. ad illud *& in mari longè*,) ſecurus eſt, nec ſibi timet, oſtendit quàm ſibi vilis ſit, iuxta Ariſtippi acroama ad eum qui ſecuritatem ſuam in tempeſtate iactabat, & Ariſtippi pallorem ſubſannabat. At animam ſanguine Chriſti redemptam vili habere, & idcirco ei inter tot diſcrimina non timere, ſtuporis eſt nequaquam ferendi. Itaque beatus homo, qui ſemper eſt, pro ſeipſo & ſalute ſua tot diſcriminibus obnoxia, ſecundùm Deum pauidus.

Ex Chriſti item amore, & ex eius imitatione, iuuandi cuique ſunt proximi naufragi. Audi Chryſoſtomum homilia de Nomine Abraham. [Sic nautæ quoque faciunt, cum

per

per magnum & ſpatioſum mare nauigant. Licet nauis ſecundo vento feratur, licet omni fruatur ſecuritate, cum tamen viderint alios vel à longè naufragium facere; non ad propriam ſpectantes vtilitatem, illorum contemnunt calamitatem: ſed ſiſtunt nauem, & deiiciunt anchoram, detrahunt vela, deiiciunt funes, proiiciunt tabulas, vt ille qui à fluctibus mergitur, fortè aliquo illorum arrepto, emergat. Imitare igitur & tu nautas, homo: nam & tu mare nauigas magnum & ſpatioſum, nempe vitæ præſentis mare, quod multas habet belluas, piratas, petras, & latentes ſcopulos, crebriſque turbatur fluctibus, & in eo naufragantur plurimi. Cum igitur videris nauigantium aliquem, Diaboli inſidiis circumuallari, & amittere diuitias ſalutis, natare in fluctibus, & iam ſubmergi, relictis negotiis tuis, ſtatim illius prouide ſaluti. Neque enim moram ſuſtinet, neque dilationem, qui ſubmergi incipit. Igitur ſtatim accurre, & quantocius è fluctibus eum eripe. Age & moue, quidquid ei prodeſſe credis, atque ita ipſum ex profundo interitus extrahas, etiamſi te plurima negotia aliorſùm vocent, & trahant, nihil ducas magis neceſſarium ſalute ſic laborantis. Nam ſi parumper differre volueris, perdetur tempeſtate rabida. Vnde in tantis periculis, magna acceleratione opus eſt & ſtudio. Audi quomodò Paulus, viſo homine quodam qui in profundum rapiebatur, ſollicitus & anxius erat, & alios excitabat. *Confirmate in illum charitatem*, (inquit) *ne fortè triſtitia abundantiore abſorbeatur ille.* Et propter hoc iubet ſtatim præbere manum, vt ne interim dum differimus, præuentus ille abſorbeatur. Curam igitur geramus fratrum noſtrorum.]

Atque ſollicitè qui iam naufragium ſunt paſſi, iuuandi ſunt. Qui inquam iam è virtutis ſtatu exciderunt; & vel colluctantur cum fluctibus, vel ægrè occupato littore, conflictantur cum nuditate, & omnibus peracti naufragij ærumnis, ſubleuandi ſunt cum charitate. Prioribus porrigenda eſt, ſecunda poſt naufragium tabula. Sic enim pœnitentiam nominat Origenes hom. 10. in Ezech. & Tertullianus lib. de Pœnit. cap. 4. quos imitati ſunt ſimiliter locuti Hieronymus in cap. 3. Eſaiæ, & Epiſtola ad Demetriadem, nec non Epiſtola ad Oceanum & Pammachium, Ambroſius ad Virginem lapſam, & aliquoties Pacianus, nec non Eucherius hom. ad Pœnitentes, & Cæſarius homil. 10. paſſimque Scholaſtici cum Magiſtro in 4. d. 14. vbi benè Aureolus q. vnica artic. 1. latè item Valentia 4. parte d. 7. q. 1. part. 5. eam loquendi formulam diligenter propugnans aduersùs Caluinum atque Kemnitium, illam cum re ſubiecta deteſtatos, & idcirco à Synodo Tridentino ſeſſ. 14. can. 2. anathemate percuſſos. Porrigere igitur ſecundam tabulam poſt naufragium, eſt ingerere pœnitentiæ voluntatem, ei qui miſerè naufragauit, & adhuc implicitus hæret in peccati fluctibus, æterno inuoluendus exitio, niſi pœnitentiam arripiat, & ſalutis portum teneat; ſic enim pœnitentiæ commodum expreſſit Lactantius 6. Inſt. c. 24.

Qui verò emerſere vtcunque ex vndis, ſed nudi, & omnibus abiectis quibus priùs potiebantur, iis ſimiles videntur, qui ablatis iteratò labendi occaſionibus, ita abſtinent recidiuo, vt tamen abſque rubore perſtent quales eos anterior calamitas reliquit, parum ſolliciti de ſatisfactione pro anterioribus delictis, & quod deterrimum eſt, ea plerumque oſtentantes, & ſibi de potentia in facinoribus, etiamſi nunc effœta gratulantes. Hos iuuate pro viribus, & vt dignos fructus pœnitentiæ faciant, adhortari, Deo acceptiſſimum eſt, valdéque decet illos qui Dei beneficio, vel perſtiterunt ſemper illæſi, vel iam facti ſunt frugi, reuenerúntque ad bonam mentem. Deteſtandi verò ſupra modum ſunt, qui talibus autores ſunt neglectus pœnitentiæ, & ad perfricandam frontem incentores. Iis haud abſimiles naufragorum prædonibus, quos Chriſtiana cenſura meritiſſimò quotannis ſuffigit, & execrati iam olim ſunt S. Paulinus Epiſtol. 36. Hildebertus Epiſto. 95. & apud eum Honorius Papa Epiſto. 67. Videſis quæ dico lib. 3. de Virtut. num. 202. Poſſis eoſdem conferre cum Scytharum truculentiſſimis, de quibus Ioann. Cantacuſenus Apol. 2. [Scythis (inquit) mos erat, Deo ſuo, eos qui ex naufragiis ſaluati erant immolare, quotquot ſaltem deprehendi poſſent: ſicque quos propria ſeruauerat ſolertia, illorum trucidabat crudelitas.]

CAPVT VII.

Chriſtus, Medicus.

973 ET hic quoque titulus, commodè cum titulo mediatoris coniungitur. Titulum enim *adiutoris*, cum titulo *mediatoris* recurrere, diximus ex S. Gregorio capitis præcedentis initio. Quia ergo in Scripturis, *adiutor* & *ſuſceptor*, pro eodem ſæpè vſurpantur; ſuſceptor autem idem eſt quod Medicus, iuuat nunc de Chriſto Medico agere. Non dico ſuſceptorem omnem eſſe Medicum, (nam ſicut *ſuſceptus* pro cliente ſæpè ſumitur, vt multis teſtimoniis confirmat Cuickius in Indice vocum obſcurarum Caſſiani V. *ſuſceptus* & plenè quoque Iuretus ad librum quintum Symmachi, Epiſtola 41. ita *ſuſceptor*, pro aduocato & patrono ſæpè vſurpatus legitur. Videſis prætereà alias ſuſceptoris notiones apud Martinum de Roa, lib. 1. ſing. c. 7. Tantùm igitur, dico Medicum quoque dici ſuſceptorem, vt liquet ex illis verbis D. Aug. in pſal. 45. [Quantacunque ſit infirmitas tua, vide quis te ſuſcipiat. Ægrotat neſcio quis, adhibetur Medicus: ſuſceptum ſuum dicit Medicus ægrotum. Quis enim ſuſcepit? Ille. Magna ſpes ſalutis, magnus Medicus eum ſuſcepit. Quis Medicus? Omnis medicus præter illum, homo eſt. Omnis Medicus qui venit ad infirmum, alia die infirmari poteſt, præter illum. Suſceptor noſter, Deus Iacob.] Vides ex D. Auguſtini mente, in Scripturis, & Medicum dici *ſuſceptorem*; & Chriſtum, cum *ſuſceptor* noſter appellatur, intelligi Medicum noſtrum; vnde animari nos vult in infirmitatibus noſtris, ex tanto medico & ſuſceptore. *Suſceptor* ſimiliter apud Caſſianum, Ambroſium, & Tertullianum, dici ægrotos, in prædicto Caſſiani indice videre eſt:

Chriſtum, etiam corporum Medicum.

974 Medicum portò hîc Chriſtum non appello, ratione corporum: etiamſi fas quoque eſſet, ex eo capite, non mediocriter commendare Chriſtum medicum. Nam quem latet, quantus corporum malè affectorum curator fuerit? Arnobius ſanè lib. 1. num. 27. à curatione innumerorum morborum Chriſtum celebrans, inde eum præfert Magis, qui item quandoque morbos corporum depellunt; quod id Magi non exequantur vi propria, ſed Dæmonum poteſtate; & ſcilicet applicatione idoneorum actiuorum ad paſſiua, quam ipſi quoque Dæmones neceſſariam habent. [Atqui conſtitit Chriſtum ſine vllis adminiculis rerum, ſine vllius ritus obſeruatione, vel lege; omnia illa quæ fecit, nominis ſui poſſibilitate feciſſe. Et quod proprium, conſentaneum, dignum Deo fuerat vero, nihil nocens, aut noxium, ſed opiferum, ſed ſalutare, ſed auxiliaribus plenum, nobis poteſtatis munificæ liberalitate donaſſe.] Hoc ait, quia curationes Magorum, & Dæmonum interuentu præſtitæ, doli ſemper ſunt plenæ, & vt dixit S. Leo ſerm. 19. de Paſſ. [Beneficia Dæmonum, omnibus ſunt nocentiora vulneribus.] Videſis quæ in eam rem trado in Natur. Theol. diſt. 4. num. 297. Pergit Arnobius, benè multa morborum genera ſigillarim notare, quæ à Chriſto depulſa ſolo nutu, confirmat. Locum retuli hoc libro ſect. 1. c. 1. *ſub finem.*

Non diſſimiliter Iuſtinus q. 24. ad Orthod. inde Chriſtum præfert Appollonio Tyanæo, quod iſte curaret quidem interdum aliquas ægritudines: ſed adhibitis certis actiuis naturaliter ad id efficacibus, non item Chriſtus, qui ſolo præcepto, & plerumque ne contactu quidem interueniente, curabat. Pleniùs idem circa Apollonij & Chriſti curationum contentionem à Hierocle factam, proſequitur Euſebius lib. 4. contra Hieroclem. Nec aliter ferè S. Cyrillus lib. 6. contra Iulia. ad tex. 7. & lib. 8. *in fine* diſpellet quæ de diuinitate Æſculapij ex curationibus, ad eleuandam Chriſti curationum gloriam, à Iuliano Apoſtata iactabantur. Quas enim ab eo verè editas curationes admittit, beneficio artis medicæ, ideſt, naturalium actiuorum, editas docet. Chriſtum verò aliter curaſſa ægros, liquet: & rectè expenditur à S. Maximo ſerm. apud Ambroſium 27. & à Fulberto in hymno de S. Pantaleone, nomine Hermolai, eum docētis de Chriſto verò medico; præ Æſculapio & Hippocrate. Pleraque alia in eandem ſententiam, profero in Naturali Theol. diſt. 4. à num. 294. De Chriſti autem curationibus, dici poterat illud Sapientis, *Etenim neque herba neque malagma ſanauit eos, ſed tuus Domine ſermo qui ſanat omnia. Tu es enim Domine, qui vitæ & mortis habes poteſtatem, & deducis ad portas mortis, & reducis.* Ex eadem verò radice oriebatur, quod Chriſtus ſubitò & abſque mora ſanabat, quod perpulchrè in curationibus per S. Barbatianum factis expendit Petrus Damiani ſerm. 63. Itaque ratum eſto, Chriſtum in corporibus curandis & morbis depellendis, diuina poteſtate claruiſſe, & vt Iſaias cap. 53. verſu 4. interprete S. Matthæo c. 8. prænunciarat, noſtras infirmitates portaſſe.

Corporum per eum curatio, animas ſpectabat.

975 Quod tamen ea corporum curatio à Chriſto ad animorum curationem referretur, circa eam potiùs ſpectandus eſt titulus Chriſti medici. Optimè quippè perſpectum habebat Chriſtus, animam multo digniorem eſſe quæ curetur, & multo curationis egentiorem. Vnde in Chriſtum optimè cadebat, quæ Euſtathio media tribuit S. Baſilius Epiſt. 74. *initio.* [Quæ pretioſiſſima omnium eſt vita, fugienda eſt ac doloroſa, niſi illam cum ſanitate coniunctam habere liceat. Sanitatem verò ars veſtra ſuppeditat. At tibi maximè ambidextra eſt iſta ſcientia, latioréſque tibi ipſi benignitatis erga homines terminos conſtituis: dum non medendis dumtaxat corporibus ſcientiæ iſtius gratiam adſtringis, ſed & de animarum languentium reſtitutione cogitas.]

Omnes ſanè Chriſti medici circa corpora operationes, ſpectaſſe animam, intelligitur ex inſigni ratiocinatione Lactantij lib. 4. cap. 26. qua externas curationes, internarum fuiſſe figuram, in hunc modum proſequitur. [Quæcunque paſſus eſt, non fuerunt inania, ſed habuerunt figuram, & ſignificantiam magnam, ſicut etiam diuina illa opera quæ fecit: quorum vis & potentia valebat quidem in præſens, ſed declarabat aliquid in futurum. Aperuit cæcorum lumina cœleſtis virtus & lucem non videntibus reddidit: Et hoc facto ſignificabat fore, vt conuerſus ad Gentes, quæ Deum neſciebant; inſipientium pectora illuminaret luce ſapientiæ, & ad veritatem contemplandam oculos cordis aperiret. Verè enim cæci ſunt, qui cœleſtia non videntes, & tenebris ignorantiæ circumfuſi, terrena & fragilia venerantur. Patefecit aures ſurdorum. Non vtique hactenus vis illa cœleſtis operata eſt: ſed declarabat breui fore, vt qui erant veritatis expertes, & audirent & intelligerent diuinas voces. Verè enim ſurdos dixeris, qui cœleſtia, & vera, & facienda non audiunt. Mutorum linguas in eloquium ſoluit: admirabilis, etiam cum fieret, potentia: ſed inerat huic virtuti alia ſignificatio, quæ oſtenderet, mox futurum, vt rerum cœleſtium nuper ignari, percepta ſapientiæ diſciplina, De Deo & veritate diſſererent. Nam qui rationem diuinitatis ignorat; is verè elinguis & mutus eſt, licet ſit omnium diſertiſſimus. Lingua enim cum verum loqui cœperit, ideſt, virtutem, maieſtatémque Dei ſingularis interpretari, tum demum officio naturæ ſuæ fungitur: quandiu autem falsò loquitur, in vſu ſuo non eſt: & ideò infans ſit neceſſe eſt, qui diuina proloqui non poteſt. Pedes quoque claudorum, ad officium gradiendi reformauit. Laudabilis diuini operis fortitudo: ſed figura id continebat, quòd cohibitis erroribus vitæ ſecularis; ac deuiæ, iter veritatis aperiretur, per quod graderentur homines ad Dei gratiam conſequendam. Is enim verè claudus exiſtimandus eſt, qui caligine ac tenebris inſipientiæ implicatus, & quò tendat ignarus, offenſibilibus, & caducis greſſibus per viam mortis incedit. Item labes, & maculas inquinatorum corporum repurgauit, non exigua immortalis potentiæ opera: verùm id portendebat hæc vis, quòd peccatorum labibus, ac vitiorum maculis

inquinatos,

inquinatos, doctrina eius purificatura eſſet, eruditione iuſtitiæ. Leproſi enim verè, atque elephantici debent haberi, quos vel infinitæ cupiditates ad ſcelera, vel inſatiabiles voluptates ad flagitia compellunt, & dedecorum maculis inuſtos; labe afficiunt ſempiterna. Iacentium mortuorum corpora erexit, eoſque nominibus ſuis inclamatos à morte reuocauit. Quid congruentius Deo? Quid miraculo dignius omnium ſeculorum, quam decurſam vitam reſignaſſe, completiſque hominum temporibus tempora adiecisſe, arcana mortis reuelaſſe? Sed hæc inenarrabilis poteſtas, imago virtutis maioris fuit, quæ demonſtrabat tantam vim habituram eſſe doctrinam ſuam, vt Gentes in orbe toto, quæ alienæ à Deo, ſubiectæ morti fuerunt, cognitione veri luminis animatæ, ad immortalitatis præmia peruenirent. Eos enim rectè mortuos exiſtimaueris, qui datorem vitæ Deum neſcientes, atque animas ſuas à cœlo in terram deprimentes in laqueos æternæ mortis incurrunt. Quæ igitur tum faciebat in præſens, imagines erant futurorum, quæ illæſis, affectiſque corporibus adhibebat, ea ſpiritalium figuram gerebant, vt & in præſenti, virtutis nobis terrenæ opera monſtraret, & in futurum, poteſtatem cœleſtis ſuæ maieſtatis oſtenderet.]

Videri poſſit ex Lactantio profeciſſe S. Auguſtinus ſerm. 18. de verbis Dom. vbi diſſerens de Chriſto (vt ait,) Medico ſalutis noſtræ, qui ad hoc ſuſcepit infirmitatem noſtram, ne ſempiterna eſſet: addit; [Simul & hoc conſequens eſt, vt nouerimus omnia miracula quæ corporaliter fecit, valere ad admonitionem noſtram, vt percipiamus ab eo, quod non eſt tranſiturum, neque finem habiturum. Oculos reddidit cæcis, quos erat vtique mors aliquando clauſura; reſuſcitauit Lazarum iterùm moriturum, & quæcunque ad ſalutem corporum fecit, non ad hoc fecit, vt ſempiterna eſſent; cum tamen daturus ſit etiam ipſi corpori in fine ſempiternam ſalutem. Sed quia illa quæ non videbantur non credebantur, per iſta temporalia quæ videbantur, ædificauit fidem ad illa quæ non videbantur.] Quæ ſint illa non viſa ad quæ fidem ædificabat Chriſtus, declarat inferiùs S. Auguſtinus, cum ait; [Hæc ergo fecit Dominus, vt inuitaret ad fidem; Hæc fides nunc feruet in Eccleſia toto orbe diffuſa. Et nunc maiores ſanitates operatur, propter quas non eſt dedignatus tunc, exhibere illas minores. Sicut enim animus melior eſt corpore, ſic & melior ſalus animi, quàm ſalus corporis. Modò caro cæca non aperit oculos miraculo Domini; & cor cæcum aperit oculos ſermoni Domini. Modò non reſurgit mortale cadauer; reſurgit anima quæ mortua iacebat in viuo cadauere. Modò aures corporis ſurdæ non aperiuntur, ſed quàm multi habent aures clauſas cordis, quæ tamen verbo Dei penetrante, pateſcunt; vt credant qui non credebant, & benè viuant, qui malè viuebant, & obediant qui non obediebant: & dicimus, ille credidit, ac miramur cum audimus de iis quos aliquando duros noueramus. Cur ergo nunc miraris credentem, innocentem, Deo ſeruientem, niſi quia conſpicis videntem, quem noueras cæcum? conſpicis viuentem, quem noueras mortuum, conſpicis audientem quem noueras ſurdum.] Qua ratione S. Aug. comparans ſanitates, (vt vocat) *maiores*, quibus nunc Chriſtus quoque ſanat animas, cum *minoribus* quibus corpora hîc olim curauit; agnoſcit ſanitates illas minores, ſiue corporum, ſpectaſſe ſanitates animorum.

Chriſtus præcellens animorum Medicus; depellens eorum morbos, ſiue peccata.

976 Quoniam igitur corporum curationes à Chriſto factæ, non niſi ad eum animorum medicum ſignandum demonſtrandúmque pertinebant, conſiderandum ſequitur, qua ratione Chriſtus, perfectum ſe morborum noſtrorum medicum ea ex parte prodiderit. In quam rem, vt apertum ſuppono, peccata eſſe animæ morbos: quod docet S. Gregor. 8. Mor. cap. 22. Iſidor. Peluſ. lib. 2. Epiſt. 117. & benè his verbis S. Aug. Epiſtol. 59. ad q. ſecundam. [*Multiplicata* (inquit) *ſunt infirmitates eorum, poſtea acceleranerum.* Infirmitates poſuit pro peccatis, ſicut ad Romanos Apoſtolus dixit; *Si enim Chriſtus cum infirmi eſſemus adhuc, iuxta tempus pro impiis mortuus eſt!* hoc dixit *infirmos* quos impios. Deinde paulò poſt eamdem ſententiam repetens; *Commendat,* (inquit,) *quam charitatem Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt.* Quos *infirmos* ſuprà eos hîc *peccatores* appellauit. Item in conſequentibus hoc idem aliis verbis verſans. *Si enim cum inimici eſſemus,* (inquit,) *reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius.* Ac per hoc in eo quod dictum eſt, *Multiplicata ſunt infirmitates eorum*, intelliguntur multiplicata peccata eorum. Lex enim ſubintrauit, vt abundaret delictum.]

Abundarunt planè delicta, & morbi humani ſub lege: nec exponi humana oratione poteſt, quantis morbis animorum, ante Chriſtum, & ſinguli, & omnes proſtrati iacerent, quod doceo verbis Philonis l. de confuſione ling. [Cum anima noſtra tripartita ſit, pars eius mens & ratio, pars ira, pars concupiſcentia eſſe dicitur, ſingulæ ſuis morbis laborant, atque etiam inter ſe communibus vniuerſæ: quoties mens quidem imprudentiæ, timiditatis, luxuriæ, iniuſtitiæ ſegetes demetit: ira verò immanes furioſáſque rabies, & cætera quibus grauida eſt, mala parit: concupiſcentia quoque amores ſemper iuueniliter leues, & temerè ad quæuis corpora & ad quaſlibet res aduolantes, quocumque immittit. Tunc enim tanquam in naui nautis, vectoribus, gubernatoribus, per dementiam in eius perniciem conſonantibus, etiam qui perdunt vna pereunt. Grauiſſimum enim malorum eſt, & penè ſolùm inſanabile, omnium animæ partium ad peccandum conſenſus, cum tanquam in publica peſtilentia, nihil ſani ſit reliquum, quod ægrotis mederi poſſit: ſed & medici vnà cum vulgo laborant, eadem qua cæteri lue correpti.]

Pergit Philo, eam morborum varietatem cum diluuio conferre; cuius aquæ vniuerſam planè terram, quanta quanta erat, occuparunt. Sic enim morbos animi, omnem planè hominem venientem in hunc mundum infeciſſe, & attriuiſſe docet, nulla in ea parte, à planta pedis vſque ad verticem capitis, ſana relicta vt eſt apud Iſaiam c. 1. cuius eam ſententiam plenè in rem præſentem illuſtrat Richardus Victorinus toto

Tractatu 1. & 2. de ſtatu interio. hominis, monſtrans nominatim Tract. 1. cap. 34. ſanitatem animæ, proportione ſeruata ad ſanitatem corporum, in humorum ſymmetria ſitam eſſe: humores autem corporis eſſe: quatuor illos vulgares, ſanguinem, pituitam, & vtramque bilem. At humores animæ eſſe quatuor cardinales affectiones, amorem, odium, gaudium, & dolorem: ex quibus progerminant atque ſuccreſcunt aliæ innumeræ paſſiones, velut rami: Itaque innumeros & perpetuos eſſe morbos noſtros, cum tanta ſit in nobis paſſionum illarum immoderatio & exorbiratio à recto propè perpetua. Profero in hanc rem ex variis benè multa in Morali diſt. 4. à num. 403. & plurima addi poſſunt ex Gregorio Nyſſæno initio Epiſtolæ Canonicæ ad Latoium Epiſcopum Mytilenes & ex Balſamone ibidem, nec non ex Hugone Victorino lib. de medicina animæ *ferè toto* ſed maximè à, cap. 19. Pulchrè Hildebertus Epiſt. ad quendam Præſulem, (quæ malè admiſta eſt epiſtolis Falberti, eſtque numero 116. inter Fulberti Epiſtolas,) magnam morborum animi varietatem deſcribit, variè quidem denominatam, ſed ex iiſdem principiis coaleſcentem. [Omnium (inquit,) paſſionum animæ, vnus fons atque principium eſt. Secundùm qualitatem verò partis quæ in anima vitioſa fuerit, vnaquæque paſſio vocabulum ſortitur. Quod & corporalium morborum docetur exemplo: ſi enim vis noxij humoris obſederit caput. Cephalalgiea paſſio nuncupatur; ſi pedes, Podagrica; ſi manus, Chyragrica nominatur. Tótque vocabula vnius humoris ſortitur incommoditas, quot membrorum obſederit portiones. De viſibilibus ergo ad inuiſibilia tranſeuntes, vniuſcuiuſque animæ partibus, vnum quodque vitium ineſſe credimus, quam ſapientiſſimi quique tripartitæ definierunt eſſe virtutis. Nam & rationabilis eſt, & iraſcibilis & concupiſcibilis. Secundùm ergo qualitatem vitiaræ partis, infectio cuiuſque peſtis nominatur. Nam ſi rationabilem partem infecerit, Cenodoxiæ, elationis, inuidiæ, ſuperbiæ præſumptionis, hæreſeos vitia procreabit. Si iraſcibilem vulnerauerit, furorem, impatientiam, triſtitiam, acediam, puſillanimitatem, crudelitatémque partoriet. Si concupiſcibilem infecerit portionem, Gaſtrimargiam, fornicationem, Phylargyriam, & deſideria noxia generabit.]

Deterrimus ægri ſpiritualis ſtatus, præſertim quia ne Medicum quidem, ex ſe, aduocare poteſt.

977 Eſſe autem hos animæ morbos, grauiores & longè periculoſiores morbis corporeis, Theodoretus initio libri primi de curatione Græcanicarum affectionum latè proſequitur, præuierátque Plutarchus iuſto eius argumenti opuſculo. Sanè ſicut animus melior eſt corpore, ſic & melior ſalus animi quàm corporis, ait D. Auguſt. ſerm. 18. de verb. Dom. cap. 3. & conſequenter ægritudo animi, deterior & grauior eſt corporis ægritudine. Illud præſertim in animæ morbis accidit incommodum, quod æger ne medicum quidem aduocare, per ſe, aut etiam deſiderare poteſt, tanta eſt languoris vehementia. Grauiſſimè enim aberrabant Semipelagiani apud Proſperum cap. 8. contra Collato. & apud Hilarium Epiſt. ad Auguſtinum præfixa libro de Prædeſt. 55. concedentes ægro ſpirituali, facultatem naturalem aduocandi Medicum, quod omnino falſum eſt. Quin potiùs vt idem Proſper habet ad obiectionem 6. Gallorum, hic æger [amat languores ſuos, & pro ſanctitate habet quod ægrotare ſe neſcit, donec prima hæc medela conferatur ægroto, vt incipiat noſſe, quod langueat, & poſſit opem Medici deſiderare qua ſurgat.] Præclarè in eandem ſententiam Chryſologus ſerm. 50. monſtrans, Chriſtum medicum inuitos trahere, & de curatione non cogitantibus, eam ingerere. Trahere ait inuitos, non ob iniectam cooperantibus neceſſitatem, ſed ob non liberam ſollicitationem à gratia præueniente, cui poſtmodum liberè annuit æger. Vtrumque optimè ſecreuit Chryſoſtomus hom. 19. in Geneſ. *initio*,

Quemadmodùm (inquit) incurabilia vulnera, neque auſteris medicamentis cedunt, neque lenientibus, ita & anima ſemel captiua, ſi ſe peccato cuipiam obnoxiam fecerit, & conſiderare noluerit quæ ſibi ſunt vtilia; etiam ſi quis innumera inculcet illius auribus, nihil proficiet: ſed quaſi mortuæ eſſent aures, nullam ex admonitione ſuſcipit vtilitatem; non quia non poteſt, ſed quia non vult. Non enim ſicut & in corporalibus vulneribus videri ſolet, ita eſt. Nam in corporalibus, naturæ affectiones ſæpè immobiles ſunt; in voluntate autem non ita ſe res habet. Sæpè enim ſi voluerit, etiam qui malus eſt, mutatur, & fit bonus; & qui bonus, per ignauiam excidit, & fit malus. Quia ergo liberi arbitrij eſſe noſtram naturam fecit omnium Dominus, ipſe quidem quæ ſua ſunt, omnia pro ſua miſericordia ſemper exhibet: & ſciens abſcondita in profundo mentis & arcana, hortatur, conſulit, conatúſque noſtros malos, reprimit, & neceſſitatem vtique non imponit, ſed congruis remediis appoſitis, totum ſinum eſſe in ægrotantis ſententia dimittit.] Vel hic vnus locus, mihi ſatis ſupérque eſſe poſſe videtur, ad Chryſoſtomi purgationem ab impacta ei à nonnullis labe quod gratiam præuenientem inficiatus ſit, & in ægro ſpirituali naturaliter ingenitam facultatem aduocandi Medicum repoſuerit, præcurrens Caſſiano, & aliis plenè Semipelagianis. Quam viro & ſanctiſſimo & eruditiſſimo irrogatam calumniam, annotatis pleriſque eius locis in hanc rem ipſo Solis radio ſcriptis, depello, in Opuſculo pro Valeriano contra Chichonum quendam Valeriani Criminatorem cap. 9. num. 9. & 10. Sed vt dixi, vel vnus hic locus Chryſoſtomi in quo verſamur, rem conficit, & mentem eius perſpicuè prodit. Ait enim Deum in ægrotum ſententia votum dimittere, vbi hortatus fuerit, & remedia congrua præmiſerit. Sollicitatos ergo cum nihil minùs cogitarent, relinquit Deus ſibimet ipſis, omnino tamen non cogitantes præuenit.

978 Videri poſſit diſſentire S. Macarius hom. 20. ſic ſcribens. [Etenim quemadmodum ibi mulier etſi vulnerata erat nec ſanari poterat, pedes tamen habebat quibus veniret ad Dominum, & veniens ſanaretur: itidem & cæcus ille, quanquam incedere non poterat & ad Dominum venire, propterea quod viſu careret, vocem tamen emiſit nunciis velociorem: dicebat enim. *Fili David miſerere mei*: & ita, crederis

ſanitatem

ſanitatem eſt adeptus, ad illum accedente Domino & viſum illi reſtituente. Ita etiam animæ, licet vulnerata ſit obſcœnatum affectionum vulneribus, & tenebris peccati obſcurata; nihilominùs prædita eſt voluntate clamandi & inuocandi Ieſum, vt ipſe veniens, æternam redemptionem conferat animæ. Sicut enim cæcus ille, niſi clamaſſet; & mulier ſanguinis fluxu laborans, niſi Dominum adiiſſet, non fuiſſet ſanata: ſic niſi quis propria ſponte, ac voluntate integra, venerit ad Dominum, & deprecatus eum fuerit cum plenitudine fidei, ſanitatem non conſequitur.] Hæc quidem videri vtcunque poſſint, ſonare quod aiebant Semipelagiani, nempe medicum ab ægro ſpirituali aduocari ſolius naturæ viribus. Reuera tamen aliud ſerunt, nec niſi de aduocatione, ſuppoſito tactu gratiæ præuenientis, ſunt accipienda; cum S. Macarius toties & tam diſertè gratiam præuenientem agnoſcat, vt tradо in Purgatione Valeriani cap. 9. numer. 3.

Itaque æger ſpiritualis tam malè affectus eſt, vt per ſe, ne medicum quidem poſſit deſiderare. Quomodò verò per ſe, medicum deſideraret, qui ne ægritudinem quidem ſuam ſentit? Et id quidem, ſtupor eſt non ſanitas. Rectè enim S. Auguſtinus in pſalm. 55. ad illud. *Ego verò in te ſperaui*, tres affectiones corporis diſtinguens, ſanitatem, ſtuporem, immortalitatem, eo ſanitatem à ſtupore ſecernit, quod [ſanitas ægritudinem non habet, ſed tamen quando tangitur & moleſtatur, dolet. Stupor autem non dolet; amiſit ſenſum doloris, tanto inſenſibilior quanto peior.] Idem plenè ſerm. 34. ex 40. nouis. Bernardus quoque luculenter ſerm. de Conuerſ. ad Clericos cap. 4. verbis illis. [Si vidiſti hominem ſcalpere manus, & vſque ad ſanguinem confricare, euidentem habes in eo ſimilitudinem animæ peccantis expreſſam. Cedit ſiquidem voluptas illa dolori, & ſuccedit pruritui cruciatus. Neque id ignorabat, ſed diſſimulabat ille dum ſcalperet. Sic laceramus, ſic exulceramus propriis manibus animas infelices, niſi quòd tantò grauius, quantò excellentior eſt ſpiritualis creatura, & cui difficiliùs medeatur. Neque id quidem inimicitiarum ſtudio gerimus, ſed ſtupore quodam inſenſibilitatis internæ. Effuſus ſiquidem animus, damna interiora non ſentit: quia nec intus eſt, ſed in ventre forſitan, aut ſub ventre. Denique & animus quorumdam in patinis, quorumdam in loculis inuenitur. *Vbi eſt theſaurus tuus*, (inquit,) *ibi eſt & cor tuum.* Quid verò mirum ſi propriam minimè ſentiat anima læſionem, quæ ſuiipſius oblita, & penitus abſens ſibi, in longinquam profecta eſt regionem? Erit autem cum in ſemetipſam reuerſa, cognoſcet quàm crudeliter miſeræ venationis obtentu, euiſcerauit ſemetipſam. Neque enim id ſentire poterat, dum vilem muſcarum prædam deſiderio captans inſatiabili, aranearum inſtar, ex viſceribus propriis intexere tela videretur.] Quamuis ergo ea inſenſibilitas, ſtupor ſit, non ſanitas, tamen ex eo ſtupore rectè habetur, non poſſe ab ægro ſibi relicto, aduocari medicum ad curationem adhibendam, cuius ſe indigum neſcit.

Medici deſiderium afflante gratia, quantum iam olim.

979 Pij tamen quique diuinitùs præuenti iam olim, & pro ſuo, & pro totius naturæ languore ad medicum ſuſpirabant: quo S. Hilar. nuper edito commentario in pſal. 13. poſt expenſos tam varios & tam graues totius humani generis morbos, qui eo Pſalmo deſcribuntur, refert illud *ſalutaris deſiderium* ab antiquis, Patribus ex Dei gratia conceptum, habendi à Deo medici tot ægritudinibus lauandis neceſſarij. *Quis dabit ex Sion, ſalutare Iſraël?* [Vt enim (inquit,) qui peſtilentem vrbem ingreſſus, omnes omninò inhabitantes, morbo diſſolutos & febribus æſtuantes, & diuerſo ægritudinum genere confectos contemplatus ſit, & nullum illic medicum inueniens, ingemiſcat, & nihil auxilij, nihil remedij adeſſe tantis malis doleat, & deſæuire magis membrorum peſtem quotidie ſentiat, ſciatque medicum in longinquo poſitum mederi poſſe ſi adeſſet; quod ſolum poteſt dolorum deſperatione exclamet dicens; Quis eſt qui eum præſentem efficeret, & ſalutare eius adferret? Omnem ſcilicet ſolicitudinem ad vota conuertens; Pari modo Spiritus ſanctus, contuens errorem generis humani, contuens mala ſeculi huius ingraueſcentia, & morborum immedicabili morte graſſantem, vbi Deus negatur à ſtulto, vbi abominandis voluptatum fallaciis corrupti ſunt, cuncti, vbi nullus bonum volens ſit, vbi eorum guttura innocentium ſint ſepulchra, vbi lingua vſi ſint in officium fraudulentiæ, vbi venenum labiis eorum verbiſque ſuffuſum ſit, vbi os amaritudine & maledictione ſit plenum, vbi velox pedum eorum ad effundendum ſanguinem curſus ſit: Et per hæc non agnoſcentibus viam pacis, in omnibus vitæ eorum viis infelicitas ingraueſcat, vbi in Deum nulla reuerentia eſt, vbi deuaſtatio plebis Dei, perſecutoribus tanquam cibus panis ſit, & innocentium mortes, damna, ſupplicia fiat ſatietas iniquorum; Vbi Deus non inuocatur & trepidatur in nullis: creaturam in idolis omiſſo creatore venerantes, vbi Deus in generatione iuſta deſperator habitare, & conſilium inopis confunditur, & ſpes patientiæ eius includitur: His igitur ita graſſantibus malis, & toto orbe dominantibus, conſcius Spiritus ſanctus eius qui ſolus opem ferre poſſit, exclamat, *Quis dabit ex Sion ſalutare Iſraël?* Non enim Moyſes dederat, non Elias, non Eſaias, non Prophetæ, omnia legis opera aduerſùs tantam morborum peſtem infirmabantur: opus erat medico qui vna atque eadem auxilij ſui ope vniuerſa curaret, & tot ac varios in toto orbe languores, non arte, non opere, (quia quando opus & ars ſingulis adhibita profuiſſet?) Sed verbi poteſtate ſanaret. Hunc requirit Spiritus, hunc ſpectat, ad cuius aduentum febris quieſceret, cæcitas deſineret, paralyſis non eſſet, mors non occuparet, hunc expectat, hunc proclamat, hunc orat, *Quis dabit ex Sion, ſalutare Iſraël.*

Omnium itaque antiquorum erat, illud Origenis votum homil. 27. in Num. cum de manſione in Raphaca. [Sunt multi languores

animam

animam occupantes. Auaritia languor eius eſt, & quidem peſſimus. Superbia, ira, iactantia, formido, inconſtantia, puſillanimitas, & horum ſimilia. Quando me Domine Ieſu, ab his omnibus languoribus curabis? Quando ſanabis vt & ego dicam, benedic anima mea Dominum, qui ſanat omnes languores tuos, vt poſſim & ego manſionem facere in Raphaca, quod eſt ſanitas.]

Exoratus tandem Chriſtus Medicus.

980 Ceſſit tandem ſupplicium precibus & gemitui pauperum dulcis Dominus, & qui corporum medelæ creauit de terra medicinam, animabus quoque eam prouidit, vt optimè ratiocinantur Origenes hom. 1. in Pſal. 37. *initio* & Theodoretus initio libri primi contra Græcos; [Quæ enim cauſa humilitatis Chriſti, (ait S. Auguſtinus hom. 34. ex 50. cap. 2.) niſi infirmitas tua? Valdè enim & irremediabiliter te obſidebat infirmitas tua, & hæc res fecit, vt veniret ad te tantus medicus. Si enim vel ſic ægrotares, vt tu poſſes venire ad medicum, poterat tolerabilis videri ipſa infirmitas. Sed quia tu ire non potuiſti ad eum, ille venit ad te.] Hic eſt ille medicus quem Clemens Alex. 1. Pædag. cap. 2. ſic deſcribit. [Morborum corporis auxilium, propriè vocatur medicina, quæ docetur humana ſapientia. Verbum autem paternum, ſolus eſt humanarum ægritudinum Pæonius medicus, & ſanctus ægrotæ animæ incantator. *Saluum fac ſeruum tuum*, (inquit,) *Deus meus ſperantem in te. Miſerere mei Domine, quia ad te clamabo toto die.* Medicina enim, vt ait Democritus, medetur morbis corporis, ſapientia autem liberat animam à perturbationibus. Bonus autem pædagogus, qui eſt ſapientia, qui Verbum Patris, qui fabricatus eſt cœlum, vniuerſi figmenti curam gerit, Eiúſque corpori & animæ medetur; qui eſt omni ex parte ſufficiens medicus, humanæ noſtræ ſeruator.] *Totum Medicum* noſtrum, dixit S. Auguſtinus Tract. 3. in Ioan. [Iam (inquit) confitentur ægroti, quia ægrotant. Veniat Medicus, & ſanet ægrotos. Medicus qui eſt? Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Quis Dominus noſter Ieſus Chriſtus? Ille qui viſus eſt ab eis à quibus crucifixus eſt: Ille qui apprehenſus, colaphizatus, flagellatus, ſputis illitus, ſpinis coronatus, in cruce ſuſpenſus, mortuus, lancea vulneratus, de cruce depoſitus, in ſepulchro poſitus: Ille ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus; Ille ipſe planè, & ipſe eſt totus Medicus vulnerum noſtrorum, crucifixus.] Hebræi apud Galatinum lib. 3. capite 5. & 6. hunc Chriſti titulum ex ſcripturis eruunt.

Nemo hunc titulum, vel Chriſto indecorum, vel nobis minùs neceſſarium exiſtimet. Medici namque munus, non ignobile eſſe ſed Regium Vide Ægyptios Reges, medendi artem profeſſos. videre eſt apud Plinium lib. 19. cap. 5. & plenè apud Cagnarum lib. 4. var. cap. 10. Sed & Regum maximum Salomonem, medicinæ fuiſſe ſcientiſſimum, eámque non eſſe dedignatum, Anaſtaſius q. 39. in Script. teſtatur. Apud Iſaiam cap. 3. qui delatum ad ſe primatum vult excutere, illud inprimis obtendit, *non ſum Medicus.* Videſis in hanc rem Tiraquellum c. 31. de Nobil. à n. 106. Quin etiam non principale modò & regium, ſed diuinum eſſe medici munus, tradit Quintilianus declamat. 268. & Lucianus in *Medico abdicato*, vbi medicinam vocat *Deorum doctrinam*. Et affine eſt quod Macrobius 1. Satur. medicinam nominat, *ſcientiam conſecratam*: Quare intrepidè Gregorius Nyſſenus lib. de Trinit. medicinæ ſcientiam, rebus omnibus quæ in vita magni fiunt, antecellere affirmat. Nec humilius de ſua arte ſentiebat Medices ille Achinus, Iacobus nomine, cuius ſub Leone Auguſto meminit Marcellinus Comes in Chronico. Hoc ſi medicis & medicina corporum, ſine nota, & cum plauſu dicitur, quanto veriùs dicatur de medico animorum, eorúmque medicina? Itaque non dedecet Chriſtum hic titulus, in tanta præſertim neceſſitate noſtra, qui lue omnium quæ vnquam fuerunt, erúntve, protenſiſſima & venenatiſſima, correpti iacebamus, ad quam ille curandam, immenſa bonitatis dignatione vltrò deſcendit. Eum ſibi titulum tribuit in Scripturis Chriſtus ipſe, vt notauit Orig. hom. 8. in Leuit. *initio*. Planéque aptari huc poſſunt, quæ de analogia curationis animorum, & rectionis eorum, diſputat late Naz. Orat. 1. num. 32. *& ſeqq.* At Chriſtum eſſe rectorem animarum, in confeſſo eſt.

981 Eſt ergo Chriſtus *Galenus maximus* vt ſcitè dixit Piſidas in Coſmop. verſu. 1359. Non vnius tantùm terrarum anguli medicum, ſed vniuerſorum (quantum in ipſo eſt,) Chriſtum appellat Origenes lib. 4. contra Celſum *initio*. Hoc ipſum eſt, quod Clemens Alex. 1. pædag. cap. 2 *ad finem*, tradit pædagogo noſtro, vniuerſæ creaturæ Medico, qui eius corpori animæque medelam facit. Vbi nomine vniuerſæ creaturæ accipiendus eſt, homo quàm latè patet. Et quippe toti, vt ſtatim ſubditur, Medicinam fecit Chriſtus, & in corpore & in anima. Nec vni duntaxat homini, ſed omnibus planè, quantum in ipſo fuit. Itaque eſt vniuerſalis Medicus.

Non diſſimiliter S. Gregorius 3. Moral. cap. 14. tractans illud, *teſta ſaniem radebat*, feciſſe id circa nos omnes Chriſtum, docet. Exhibet enim S. Gregorius, vniuerſum genus humanum tanquam ægrotum & à planta pedis, ad verticem vſque capitis, diffluentem ſanie, quam Chriſtus teſta raſerit. [Quid enim aliud (inquit) in manu Domini teſta eſt, niſi caro, ex noſtræ ſubſtantiæ luto ſumpta? Etenim teſta, igne ſolidatur. Caro autem Domini, ideo ex paſſione ſua robuſtior extitit, quo per infirmitatem moriens, à morte ſine infirmitate ſurrexit. Vnde rectè etiam per Prophetã dicitur; *Exaruit velut teſta virtus mea.* Sicut teſta enim eius virtus exaruit, qui ſuſceptæ carnis infirmitatẽ paſſionis ſuæ igne roborauit. Quid verò per ſaniẽ, niſi peccatũ debet intelligi? Per carnem quippè & ſanguinem, ſolent peccata carnis deſignari. Vnde per Pſalmiſtam dicitur: *Libera me de ſanguinibus.* Sanies itaque, putredo ſanguinis eſt. Quid ergo accipimus ſaniem, niſi carnis peccata ex longa vetuſtate peiora? Vulnus itaque in ſaniem vertitur, cum neglecta culpa, vſu deteriùs grauatur. Mediator itaque Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, corpus ſuum manibus, perſequentium tradens, ſaniem teſta raſit, quia peccatum carne deleuit. *Venit enim*, (ſicut ſcriptum eſt,) *in ſimilitudinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum.* Dúmque hoſti obiicit innocentiam carnis ſuæ, exterſit contagia carnis noſtræ; & ex qua nos captiuos inimicus tenuit, per illam nos

liberos

liberos expiauit, quia quam nos inſtrumentum fecimus culpæ, hæc nobis per Mediatorem verſa eſt in arma iuſtitiæ. Teſta ergo ſanies raditur, cum carne culpa ſuperatur.]

Condeſcenſio tanti Medici, & ex quo tempore mederi cæperit.

982 Non poſſum meliùs, & ægritudinis noſtræ ſtatum, & varietatem morborum quibus tum vniuerſa noſtra conflictabatur, & medici dignationem exponere quàm illis S. Chryſoſtomi verbis hom. 11. in ad Philipp *in morali.* [Vexabat nos morbus grauis, ac febris vehemens; decumbebamuſque non in lecto, ſed in ipſamet vitioſitate, perinde ac in ſtercore: in improbitate volutabamur, ſcatentes vlceribus, fœtorem ſpirantes, ſqualidi, incurui, vmbræ potiùs quàm homines. Circunſtabant nos improbi Dæmones, princeps huius mundi ridens, inſultans. Venit Dei vnigenitus; emiſit radios præſentiæ ſuæ; & caliginem confeſtim depulit. Venit ad nos ipſe Rex, qui erat in throno paterno, thronum relinquens paternum; (quando autem reliquiſſe dico, ne id ſignificare rurſus putes mutationem, ac tranſitum; cœlum enim terrámque ipſe implet, ſed ob œconomiam id dico:) venit ad hoſtem, qui ipſum odio proſequebatur, auerſabatur, neque vt ad eum oculos conuerteret, adduci poterat, blaſphemiis quotidie appetebat. Vidit in ſtercore iacentem, à vermibus exulceratum, à febri & fame oppreſſum nullo non morbi genere laborantem, Nam & febris vexabat, (hoc enim eſt improba cupiditas;) & inflammationes vrgebant; (hoc enim arrogantia;) & quædam inſatiabilis fames occupabat; (hoc enim auaritia;) & ſanies vndique, (hoc enim ſcortatio;) & cæcitas oculorum; (hoc enim idololatria;) & ſurditas, & ſtupor (hoc enim erat lapides & ligna adorare, & cum illis colloqui,) & multa deformitas; (hoc enim vitioſitas;) triſte nimirum quiddam & morbus grauiſſimus. Vidit, abſurdiùs quàm inſanientes ſoleant, loquentes; & lignum & lapidem Deum vocantes. Vidit in tanta vitioſitate; nec tamen abominatus eſt, non amarior factus, non auerſatus eſt, non odio proſequutus. Dominus enim erat, & opus ſuum non oderat. Deinde quid facit? Optimi medici more, parat pretioſa pharmaca, eaque primus obiuit, ac deinceps nobis tradidit. Ac primum pharmacum, quaſi antidotum quoddam, lauacrum dedit. Ita omnem exonuimus vitioſitatem; Ita omnia ſimul in fugam ſe dederunt; inflammatio ceſſit; febris extincta eſt; & ſanies exſiccata. Omnia enim & quæ ab auaritia, & quæ ab ira, & cætera omnia mala per ſpiritum ēuanuerunt: aperti ſunt oculi, apertas aures, aptam vocem loquuta eſt lingua: vires acquiſiuit anima; acquiſiuit corpus pulchritudinem; & florem huiuſmodi, qualem par eſt habere pulchritudinem, Dei filium ex ſpiritus gratia procreatum; qualem par eſt habere gloriam, filium nuper Regi natum, & in purpura educatum.]

Quod primum pharmacum nobis à Medico propinatum, & ab ipſo prægustatum, ait S. Chryſoſtomus fuiſſe baptiſmum, ſpectat ad exordium curationis externæ nobis adhibitæ. Nam priuſquàm Chriſtus à Baptiſta tingeretur aquis, non vacabat palam ſanationi morborum, noſtrum, etiamſi anteriùs, ſed clam & abſque arbitris confecta fuerat, & adhiberi cœpta medicina: [Præparatum enim in cœlo fuiſſe medicamentum noſtrum, & ex illis immortalibus ſuccis confectum, [ait S. Ambroſius lib. 2. de fide cap. 4. Confectum intellige, non in ipſo cœlo, ſed ex cœlo; ſeu cœleſti Spiritus ſancti virtute in vtero Deiparæ iuxta illud Bernardi ſerm. 3. in Vigil. Natiu. Dom. *in fin.* [Dedit tibi Chriſtum per Mariam, propter ſanitatem. In prima remedium eſt, quia ex Deo & homine cataplaſma confectum eſt, quod ſanaret omnes infirmitates tuas. Contuſæ ſunt autem & commixtæ hæ duæ ſpecies in vtero Virginis tanquam piſtillo illas ſuauiter commiſcente.] Idem ſerm. 2. de Pentec. initium medicinæ nobis a Chriſto ait factum, ex quo fuit in vtero matris, & cauſam illius exordij ſic exponit. [A planta pedis vſque ad verticem, non erat in nobis ſanitas: errauerамus ab vtero; vt vtero damnati antequàm nati, quia de peccato, & in peccato concepti. Chriſtus ergo ibi primùm medicinam appoſuit, vbi primus vulneri patebat locus, & ſubſtantialiter vtero Virginis illapſus, de Spiritu ſancto conceptus eſt: vt conceptionem noſtram mundaret, quam ſpiritus malus, ſi non fecerat, tamen infecerat: vt non eſſet etiam in vtero vita ipſius otioſa, dum nouem menſibus purgat vulnus antiquum, ſcrutans (vt dicitur,) vſque ad imum, putredinem virulentam, vt ſanitas ſempiterna ſuccederet.]

Itaque idem medicamentum & medicus, iam ex vtero noſtræ curationi ſeruiuit, eam conſummationis in tempore. Seruiuit inquam Chriſtus curationi noſtræ iam ex matris vtero, & exinde cœpta medicinæ noſtræ confectio: quam tamen conſtat, tantùm præparatam fuiſſe conſummatè & perfectè in morte Chriſti. Quinimo apertè tantùm exhibita eſt, & vim ſuam tantùm prodere cœpit, demiſſo poſt Chriſti à nobis abitum, Spiritu ſancto. Quod voluit Nahum. cap. 2. vbi præfatus magno cum ſenſu, *celebra Iuda feſtiuitates tuas, & redde vota tua, quia non adiiciet vltrà, vt pertranſeat in te Belial; vniuerſus interiit:* cauſam ſubdit iſtam; *aſcendit qui diſpergat coram te.* Ita quidem habet vulgata editio. Sed S. Cyrillus Hieroſol. Catech. 17. & S. Aug. 18. Ciuit. cap. 31. ſecuti verſionem 70. ita legunt: *aſcendit ſufflans in faciem tuam, liberans te de tribulatione:* quod pulchrè referunt ad nouam, (vt vocat Cyrillus,) ſufflationem, ſiue ad generationem hominis myſtici factam, demiſſo per Chriſtum, poſt Aſcenſionem, Spiritu ſancto in Pentecoſte. Eandem verò lectionem ſecutus alter Cyrillus in cap. 2. Nahum, ad Iudaicum quendam vſum circa ægrotos refert. [Iam illud *inſufflans in faciem*, (inquit) vt ex traditione, & conſuetudine Iudaica dicit: & certum eſt huiuſmodi rerum mentionem aliquando in diuinis Scripturis inueniri: quale eſt, quòd Iudæi in maledictis aduerſus Deum, veſtimenta diſcindenda arbitrabantur. Quemadmodùm igitur vſu receptum erat quibuſdam, veſtes diſrumpere cùm blaſphemaſſe quiſpiam; ſic etiam inſufflare in facies ægrotantium quocumque modo. Et hoc præſertim & inſolentiſſimè faciebant, qui adiurare conſueuerant, & curioſis incantationibus à ſpiritibus, & doloribus malè habentes ſe liberare ſimulabant. Exemplo igitur è conſuetudine ipſorum petito, ait: (*aſcendit*

inſufflans in faciem tuam) Curus nimirum (*& exuens te de tabulatione*:) Hoc enim vt dixi: quidam alios afflantes, ſe feliciter poſſe fingebant.] Eiuſdem moris in ægros inſufflandi, apud Indos quoque vſurpari, meminit in itinerariis Rhamuſius. Chriſtus igitur cœlo illatus inſufflauit in vniuerſi orbis faciem; nec ſimulando curationem, ſed verè præſtando, medicinam in paſſione perfectè confectam, adhibuit palam, orbi peſſimè affecto: magno inquam ægroto, vt S. Bernardus loquitur, ad quem curandum priùs deſcenderat, factus medicamentum & medicus.

Idem medicamentum, & Medicus præſertim per ægritudinem & demiſſionem ſuam.

983 Singulariſſimè in Chriſto obſeruant paſſim Patres, quod idem nobis medicus ſit & medicina. Disertè ita habet Petrus Damiani Opuſc. 1. cap. 5. *in fine*, & ſcitè Anonymus à Gretſero nuper editus in confutatione octaui erroris Waldenſium. [Eccleſiæ ſuæ, (ait de Chriſto,) fecit ex propria carne antidotum, & de proprio ſanguine ſyrupum.]. Ex S. Ambroſio ſerm. 3. in Pſal. 118. idem infra dicam. Et pulchrè idem traditur in Actis S. Wolphelmi capite 15.

Exclamat ad id Auguſtinus multipliciter lib. de Agone Chriſti c. 11. & pulchrè his verbis ſ. 19. de Sanctis. [Mirabile & incomparabile genus medicinæ, propter quam medicus voluit ægrotare, & ægrotos, quibus ſalutis remedium procurabat, ſua voluit infirmitate ſanare.] Et inferiùs; [Venit ipſe medicus in tempore plenitudinis, publicè prædicauit cauſam aduentûs ſui, factus doctor medicinæ, dicens, *pœnitentiam agite*.] Doctor factus eſt, quoad applicationem per nos faciendam: ſimul tamen (vt præmiſimus,) factus eſt noſtra medicina. [In Paradiſo, (ait S. Grego. 31. Mor. cap. 1.) Sano homini Diabolus inuidens ſuperbiæ vulnus inflixit, vt qui mortem non acceperat conditus, moreretur elatus. Sed quia Diuinæ potentiæ ſuppetit, non ſolùm bona de nihilo facere, ſed ea etiam ex malis, quæ Diabolus perpetrauerat, reformare: contra hoc inflictum vulnus ſuperbientis Diaboli, medicina apparuit inter homines humilitas Dei, vt autoris exemplo humiliari ſurgerent, qui imitatione hoſtis elati ceciderant. Contra ergo ſuperbientem Diabolum, apparuit inter homines, homo factus, humilis Deus. Hunc potentes huius ſeculi, ideſt membra Diaboli ſuperbientis, eò deſpicabilem crediderunt, quo humilem conſpexerunt. Vulnus enim cordis eorum, quanto magis tumuit, tanto ampliùs medicamentum vitæ deſpexit. Repulſa igitur à vulnere ſuperborum medicina noſtra, peruenit ad vulnus humilium.] Hoc breuiſſimè dixit Auguſtinus orat. de 5. hæreſibus cap. 7 [Fuſus eſt ſanguis medici, & factus eſt medicamentum phrenetici.]

Et quia præcipua ægritudo noſtra, erat ſuperbia, en ex Caſſiano lib. 12. de inſtit. cap. 8. quomodò Chriſtus huic tanto morbo factus eſt medicina. [Vniuerſitatis creator & medicus Deus, cauſam principiúmque morborum, ſuperbiam eſſe cognoſcens, contrariis ſanare contraria procurauit, vt ea ſcilicet quæ per ſuperbiam corruerant, per humilitatem reſurgerent. Ille namque dicit; *In cœlum conſcendam*; hoc dicit: *Humiliata eſt in terra anima mea*. Ille dicit; *Et ero ſimilis altiſſimo*; hoc *cum eſſet in forma Dei, exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens, humiliauitque ſe, factus obediens vſque ad mortem*, Ille dicit; *ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum*; iſte dicit; *Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde*. Ille dicit; *Neſcio Dominum, & Iſrael non dimittam*; iſte dicit; *Si dixero quia non noui eum, ero ſimilis vobis mendax; ſed noui eum, & mandata eius ſeruo*. Ille dicit; *Mea ſunt flumina & ego feci ea*; iſte dicit: *Non poſſum ergo à me ipſo facere quidquam, ſed Pater meus in me manens ipſe facit opera*. Ille dicit; *Mea ſunt omnia regna mundi; & gloria eorum, & cui voluero do ea*; iſte *cum diues eſſet, pauper effectus eſt, vt eius inopia, nos diuites redderemur*. Ille dicit; *Sicut colliguntur oua quæ derelicta ſunt, ſic vniuerſā terrā ego congregaui, & non fuit qui moueret pennam, & aperiret os & ganniret*; iſte dixit *Similis factus ſum Pelicano ſolitario; vigilaui, & factus ſum ſicut Paſſer ſolitarius in tecto*. Ille dicit; *Exſiccaui veſtigio pedum meorum omnes riuos aggerum*; hoc dicit: *Numquid non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò plusquàm duodecim millia legiones Angelorum?* Si principalis ruinæ cauſam, & ſalutis noſtræ fundamenta perſpeximus, à quo, & qualiter, vel iſta iacta ſint, vel illa emerſerint, quemadmodum deuitare tam atrocem mortem ſuperbiæ debeamus; vel illius ruina, vel huius doceamur exemplo.]

984 Expreſſit ſatis apertè, hunc Caſſiani locum S. Gregorius 34. Moral. cap. 22. in præclara de ſuperbiæ malis diſputatione, circa illud Iobi, *omne ſublime videt, ipſe eſt Rex ſuper omnes filios ſuperbiæ*. vbi hæc præter cætera. [Audiant omnes, *quid ſuperbis terra & cinis?* Contra huius languoris peſtem, audiamus cuncti, quod Magiſtra veritas docet, dicens, *diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde*. Ad hoc namque vnigenitus Dei filius formam infirmitatis noſtræ ſuſcepit, ad hoc inuiſibilis, non ſolùm viſibilis, ſed etiam deſpectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, irriſionum opprobria, paſſionúmque tormenta tolerauit, vt ſuperbum non eſſe hominem, doceret humilis Deus. Quanta ergo humilitatis virtus eſt, propter quam ſolam veraciter edocendam, is qui ſine æſtimatione magnus eſt, vſque ad paſſionem factus eſt paruus? Quia enim originem perditioni noſtræ præbuit ſuperbia Diaboli, inſtrumentum redemptionis noſtræ, inuenta eſt humilitas Dei. Hoſtis quippe noſter, magnus inter omnia conditus, videri ſuper omnia voluit elatus. Redemptor autem noſter, magnus manens ſuper omnia, fieri inter omnia dignatus eſt paruus.] Subiicit contrapoſitionem ſenſorum Satanæ & Chriſti, iiſdem ferè Scripturis allegatis quas Caſſianus protulit, vt planè liqueat, S. Gregorium Caſſiani mentem expreſſiſſe, circa medicinam ſuperbiæ noſtræ factam per Chriſtum medicum.]

S. item Auguſtinus ſerm. 41. de verbis Dom. *initio*. [Scitis fratres, (in Chriſtum enim credentes didiciſtis, & aſſiduè etiam nos miniſterio noſtro commendamus vobis,) quòd medicina tumoris hominis humilitas eſt Chriſti. Non enim periſſet homo, niſi ſuperbia tumuiſſet.

Initium

Initium enim, ſicut dicit Scriptura, *omnis peccati, ſuperbia.* Contra initium peccati, initium iuſtitiæ neceſſarium fuit. Si ergo omnis peccati ſuperbia initium; vnde ſanaretur tumor ſuperbiæ, niſi Deus dignaretur humilis fieri? Erubeſcat homo eſſe ſuperbus, quoniam factus eſt humilis Deus.] Rurſus idem S. P. ſerm. 59. de verbis Dom. [Ægrotat humanum genus non morbis corporis, ſed peccatis. Iacet toto orbe terrarum ab oriente vſque ad occidentem, grandis ægrotus. Ad ſanandum grandem ægrotum, deſcendit omnipotens Medicus. Humiliauit ſe vſque ad mortalem carnem, tanquam vſque ad lectum ægrotantis.] Rurſus ſerm. 54. de verb. Apoſt. [Via Chriſtus eſt, humilis Chriſtus, veritas & vita Chriſtus, excelſus & Deus. Si ambules in in humili, peruenies ad excelſum. Si infirmus humilem non aſperneris, in excelſo fortiſſimus permanebis. Quæ enim cauſa humilitatis Chriſti, niſi infirmitas tua? Valde enim & irremediabiliter te obſidebat infirmitas. Et hæc res fecit vt veniret ad te tantus medicus. Si enim vel ſic ægrotares, vt tu poſſes ire ad medicum, poterat tolerabilis videri ipſa infirmitas. Sed quia tu ire non potuiſti ad eum, ille venit ad te. Venit docens humilitatem. Quare? Videamus. Quia ſuperbia nos redire non ſinebat ad vitam, & ipſa fecerat nos a vita recedere. Exaltatum enim humanum cor aduerſus Deum, & negligens in ipſa ſanitate præcepta ſalutaria, decidit anima in infirmitatem.]

Homo, nulla alia via, ſanabilis.

985 Non poterat alio vllo remedio curari tanta támque latè patens ægritudo humani generis. Nam nos quidem, ad vulnus & mortem nobis ſufficimus, ſed non ad curationem, vt rectè ſtatuit S. Auguſt. ſerm. 13. de verb. Apoſt. Lex verò indicare morbum potuit, non ſanare. Vnde & Moſes, & omnes Prophetæ, depoſitum genus humanum ſanare nequiuerunt. Ipſi Angeli medici noſtri, ſuam ad nos curandos impotentiam agnouerunt. Vnde veniente Chriſto, exultarunt: quod doceo ex Origene hom. 13. in Lucam *initio*. [Angeli volebant quidem hominibus præbere auxilium, & eis ab ægrotationibus ſuis tribuere ſanitatem, quia omnes ſunt apparitores ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos qui conſecuti ſunt ſalutē, qui quantum in ſuis viribus erat, adiuuabant homines. Videbant autem multo inferiorem eſſe ſuam medicinam, quàm illorum cura poſcebat. Porrò vt de exemplo poſſis intelligere quod dicimus, vide mihi vrbem in qua ægrotent plurimi, & medicorum frequens adhibeatur manus: ſint diuerſa vulnera, quotidie in emortuam carnem ſerpens putredo penetret: & tamen medici qui adhibiti ſunt, ad curandum nequeant alia vltrà inuenire medicamina, & artis ſuæ ſcientia magnitudinem mali vincere. Cum hæc in talibus nacti ſint, eueniat aliquis Archiater qui habeat ſummam in arte notitiam, & illi qui priùs ſanare nequiuerant cernentes magiſtri manu putredines ceſſare vulnerum, non inuideant, non liuore crucientur, ſed in laudes erumpant Archiatri, & prædicent Deum, qui & ſibi, & ægrotantibus, tantæ ſcientiæ hominem miſerit. In hanc ergo ſimilitudinem, & multitudo exercitus Angelorum audita eſt dicens, *Gloria in excelſis Deo, & ſuper terram pax in hominibus bonæ voluntatis.*]

S. Macarius hom. 20. noſtram à ſolo Chriſto ſanabilitatem disertè conteſtatur, oſtendens mulierem ſanguinis profluuio laborantem, humanæ naturæ typum fuiſſe, & tam illius mulieris, quàm humanæ naturæ morbum, curatum eſſe virtute ſolius IESV. Eius verba ex parte ſunt. [Deficiens exſiccatur fons ille qui cogitationes immundas producebat, per virtutem Ieſu ſolius, nec eſt in alterius cuiuſpiam facultate, vt hoc vulnus ſanare poſſit. Ita enim fortiter ſe geſſit hoſtis in tranſgreſſione Adæ, vt vulnerauerit & tenebris offuderit interiorem hominem, mentem videlicet, hominis ducem, quæ Deum ſpectabat: vnde poſtea oculi eius à bonis cœleſtibus auerſi, intueri cœperunt vitia & affectiones. Tam grauiter ergo læſus eſt, vt nullus præter ſolum Dominum ſanare poſſit: huic ſoli poſſibile eſt. Nam ipſe veniens abſtulit peccatum mundi, hoc eſt, impurum fontem illum cogitationum animæ exſiccauit. Sicut enim illa fluxu ſanguinis affecta, cum omnia ſua bona erogaſſet in medicos, à nullo tamen eorum curata eſt, donec acceſſit ad Dominum, & credens in veritate, tetigit fimbriam veſtimenti eius, & ita mox ſanatam ſe ſenſit ſtetitque fluxus ſanguinis: ſic & animam incurabili vitioſarum affectionum vulnere ab initio ſauciatam, nullus iuſtorum Patrum, Prophetarum, aut Patriarcharum, curare potuit. Venit quidem Moſes, ſed planè non potuit ſanitatem conferre, Sacerdotes, munera, decimationes, ſabbatiſmi, neomeniæ, ablutiones, ſacrificia, holocauſta, & vniuerſa reliqua iuſtitia, celebratur in lege, nec tamen anima ſanari aut mundari potuit ab impuro vitioſarum cogitationum fluxu: nec potuit vniuerſa illius iuſtificatio ipſum curare, donec venit Saluator verus medicus, qui gratis ſanat. Qui quidem ſeipſum in pretium generis humani tradens, ſolus ipſe magnificam & ſalutarem redemptionem ad ſanitatem animæ operatus eſt. Hic liberauit eam à ſeruitute, & eduxit è tenebris illuſtrans eam ſuo lumine. Hic areſecit in illa fontem immundarum cogitationum, *Ecce* enim, ait; *Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi.* Non enim ſua terrena medicamenta, (hoc eſt, ſuæ iuſtificationes ſolæ,) potuerunt curare & ſanare illam à tanta plaga inuiſibili, ſed per cœleſtem ac diuinam naturam, hoc eſt, dono Spiritus ſancti: huius ſolius medicamenti beneficio, potuit homo conſequi ſanitatem, & purificatum habens cor, per Spiritum ſanctum ad vitam peruenire.]

986 Hoc ipſum eſſe, quod à Iobo dictum eſt, *non appendetur argentum in commutatione eius*, affirmat S. Gregorius lib. 18. Moral. cap. 26. [Quia enim argento ſæpè eloquia diuina deſignantur, poſſunt *argenti* vocabulo etiam eiuſdem eloquij Scriptores intelligi, quorum vita inter turbas hominum reſplenduit luce virtutum. Sed quia lex peccata indicare potuit, non auferre; non quiſquam veterum Patrum, non legiſlator Moyſes, humani generis redemptor extitit. Argentum ergo in commutatione huius ſapientiæ non appenditur; quia quilibet ſancti eſſe potuerunt; in comparatione Vnigeniti filij Dei, nullius meriti fuiſſe penſantur: qui niſi huius ſapientiæ ſeruos ſe cognoſcerent, ſancti nullatenus fuiſſent. Ad hoc quippe illi

miſſi ſunt, vt in cordibus hominum viam huic Sapientiæ prædicando præpararent, neque vt pro ea, ſed per eam ſubiectos populos tegerent. Quia enim certum erat quòd per acceſſum temporum, deficientis ſeculi languores excreſcerent, actum eſt, vt æterna Dei ſapientia in fine ſeculorum per ſemetipſam veniret ad grandem hunc, & nimiæ infirmitatis ægrotum; ideſt, per totum mundum iacens languidum, genus humanum: vt tranſmiſſis priùs prædicatoribus, quaſi quibuſdam viſitatoribus, tanto poſtmodùm maior fieret potentia medici, quanto magis morbus creuiſſet ægroti. Quia verò nullus vice eius ad ſaluandos nos mittitur, dicatur rectè; (*nec appendetur argentum in commutatione eius*;) quoniam vita iuſtorum prædicantium, quantalibet ſanctitatis luce polleat, aduentum nobis ſupernæ, per ſuam præſentiam non commutat.]

Nec minùs appoſitè S. Cyrillus lib. 2. de Ador. eo refert manum è Moſis ſinu eductam; illicò leproſam, moxque in ſanum reductam, & ſanitati reſtitutam, vt narratur Exodi 4. Signari enim ſanationem morborum humanorum, alia quàm Dei manu inſanabilium, ſic oſtendit. [Carnis eſt morbus lepra, iiſque grauior quàm vt à medicis ei ſuccurri poſſit, aut aliorum vſu atque peritia expugnari: ac leproſus ipſe prophanus & impurus eſt, ex antiqua illa Moyſi lege; nec non iis quoque odioſiſſimus, qui Gentilium mores magnipendunt. Qui enim eo laborat morbo, ſerui mortuus quodammodo eſt: at verò execrandum impurúmque eſt mortui cadauer. Itaque curare poſſe leproſum, tanquam eximium quiddam, & quod noſtrarum virium modum longè ſuperet, ſoli diuinæ naturæ atque efficaciæ tributum eſt. Ideóque in admiratione habebatur Chriſtus, qui ſuo iure ſupra leproſum inclamauit, *Volo, mundare.* Illa namque vox, cunctarum opifex rerum, quæ ipſos etiam è ſepulchris excitat mortuos & morte eſt, & corruptione præſtantior, hoc in eo homine miraculum perfecit. Iuſſit igitur, vt manum in ſinum abderet, deinde extractam è latebra ſinus, iam totam lepra infectam oſtenderet; denuò autem cum in ſinum abdidiſſet, illicò ab vi morbi inde liberum protulit: vt ex ea re intelligerent Iſraëlitæ, illum ineffabili quadam & inenarrabili vi promemodùm armatum, eorum propugnatorem futurum eſſe, qui violati eſſent iniuria, & contra fas, Ægyptiorum iniquo dominatui ſubiecti. Atque hæc quidem ratio, quamuis in promptu ſit, eſt tamen hiſtoriæ opportuna. Illud autem non abs te fore puto, ſi ſubtiliùs propoſiti loci ſenſum exquiſierimus, atq; inquiſierimus ecquid illud ſit, quòd in ſinu manũ abdiderit; quid etiã, quòd educta cũ fuiſſet grauiter lepra reſperſa eſt: ad hæc purgationis modũ inueſtigare oportet; nã vbi manũ in ſinũ miſit, ab eo morbo liberam reddidit.] &c. Quamdiu namque homo ad imaginem Dei conditus, propemodùm in ſinu Dei nutriebatur, nec dum præceptum ſibi à Deo traditum conculcauerat, prouidentia & amore erga ſe Dei tectus, purus atque ſanctus, & mortis ignarus permanebat: vbi autem Dei præſidio atque amicitia exceſſit, quòd in vitia procliuior eſſe cœpiſſet, tum verò prophanus atque execrandus, & mortis impuritate laborans, manifeſte deprehenſus eſt. Sed cum ruſſus nos ipſe Deus ac Pater ſuſcepiſſet in Chriſto, & diuinæ gratiæ præſidio circumtexiſſet, ac tanquam per adoptionis donum in ſinu contineret, illicò vnà cum impuritatibus, mortalitate quoque veteris illius maledictionis abiectâ, ad antiquam illam conditionem, in qua à principio fuimus, reuerſi ſumus. Scriptum eſt quippe de manu Moyſi, *Reſtituta eſt ad colorem carnis ſuæ.*]

Illata obiter, morbi noſtri magnitudo, & iniecta vtendi tanto pharmaco neceſſitas.

987 Sic curanda fuit lepra noſtra, alioqui nullo vnquam creato remedio curanda. [Vulneri ſanè tam putrido, (ait Autor ſermon. de Paſſ. apud Cyprianum,) & antiquarum cicatricum fœtori, non inueniebatur medicamentum conueniens: niſi vnguento ſanguinis huius, plaga vetus liniretur: & malagmate carnis in cruce extenſæ, ſiccarentur venena quæ calcaneo primi hominis & omni poſteritati eius, ſerpens ille ſeductor antiquus infuderat. Hæc vna medela corroſit illas quæ in immenſum excreuerant cicatrices; & vim ſuam concupiſcentiarum perdidit corruptela.]

Hinc S. Bernardus ſerm. 3. de Natiuit. Dom. morbi noſtri magnitudinem omnino inſignem, (citra inſanabilitatem tamen) colligit, nec non incuſſum metum omnibus docet. [Ex conſideratione (inquit) remedij, periculi mei æſtimo quantitatem. Neſciebam, ſanus mihi videbar; & ecce mittitur Virginis filius, Filius Dei altiſſimi, & iubetur occidi: vt vulneribus meis precioſo ſanguinis illius balſamo medeatur. Agnoſce ô homo quàm grauia ſunt vulnera, pro quibus neceſſe eſt Dominum Chriſtum vulnerari. Si non eſſent hæc ad mortem, & mortem ſempiternam, nunquam pro eorum remedio Dei filius moreretur. Patet itaque dilectiſſimi propriam negligenter diſſimulare paſſionem, cui tantam à maieſtate tanta exhiberi video compaſſionem. Compatitur filius Dei & plorat, homo patitur & ridebit? Sic & medicinæ æſtimatio, & doloris mihi & timoris exaggeratio eſt. Verùm ſi diligenter obſeruem præcepta medici, erit etiam conſolationis occaſio. Sicut enim grauem agnoſco morbum, cui tanta apponitur medicina, ſic & ex hoc ipſo non incurabilem eſſe coniecto. Neque enim pretioſiſſimas ſpecies fruſtra inſumeret, medicus ſapiens, imo ſapientia ipſa. Porrò fruſtra inſumi conſtat, non ſolùm ſi abſque eis facilis eſſet curatio, ſed multo magis, ſi & cum eis ſit impoſſibilis. Animat itaque ad pœnitentiam, & accendit vehementiùs, deſiderium, ſpes concepta.] Sed de hac animatione ad pœnitentiam, infrà commodiùs dicam.

Leniſſima Chriſti Medici curatio, eius nominibus inſinuata.

988 Nunc in noſtro Medico hæreamus, agnoſcamúſque à S. Bernardo verè dictum ſer. 3. de Reſurr. *initio*, [Chriſtus animarum medicus, cuius tota diſpenſatio quam exhibuit in carne, medicina ſalutis eſt:] agnoſcamus inquam, Chriſtum Dominum noſtrum, ſe medicum prodidiſſe, ſiue Ieſum. Quid enim non modò

dò iuxta Græcæ vocis notationem, ſed etiam iuxta Hebraicam, aliud eſt Ieſus, quàm Saluator ideſt ſalutem conferens quod munus eſt medici proprium? Hanc notationem quoad vocem Hebræam non omnes approbant: ſed è contrario, inſtar omnium ſint S. Epiphanius hær. 29. & Cyrillus Catech. 10. *initio*, & *ſub medium* quorum ea eſt expreſſa ſententia, in Hebraica lingua, Ieſum curatorem appellari, aut Medicum & Saluatorem, vnde Chriſtianos omnes, quod curari & ſanitari ſint per Chriſtum medicum, dictos quandoque *Ieſſæos* arbitrantur à Ieſu, ideſt medico & curatore animarum. Eam ob cauſam, Philonem Chriſtianos vocaſſe θεραπευτάς, ideſt *curatores animarum*, notauit, eam nominis Ieſu notationem propugnans Turrianos lib. 2. contra Magdeburg. c. 2.

Chryſologus quoque & Bernardus in *Chriſti* cognomento, qualitatem medici qui ſuauiter curet, inſinuatam cenſent. Prior ſerm. 57. ad 2. Symboli articulum ſic habet. [Sicut Reges, triumphorum ſuorum titulis nuncupantur, & ſubiectarum gentium nominibus conquirunt numeroſiſſima cognomenta; ita Chriſtus, bonorum ſuorum titulis nuncupatur: à Chriſmate enim vocatus eſt Chriſtus, qui diuinitatis vngnentum aridis iam mortalium membris pius mediator infudit, & vt à Chriſmate Chriſtus, ſic Ieſus vocatus eſt à ſalute, qui ob hoc nos diuino infudit vnguento, vt ægris certam ſalutem, perditis perpetuam redderet ſanitatem.] Diſtinctiùs S. Bernardus ſerm. 6. in Vigil. Natiu. Dom. *initio*, expendens illud, *IESVS CHRISTVS Filius Dei, naſcitur in Betbeleem Iudæ.* Sic enim ſcribit. [IESVS interpretatur. *Saluator.* Quid tam neceſſarium perditis, quid tam optabile miſeris, quid tam vtile deſperatis? Alioquin vnde ſalus, vnde vel tenuis aliqua ſpes ſalutis in lege peccati, in corpore mortis, in malitia hac diei & loco afflictionis, niſi noua nobis & inſperata naſceretur? At tu fortè ſalutem optas, ſed curationis acerbitatem, teneritudinis pariter & ægritudinis propriæ conſcius reformidas Ne timeas; Chriſtus eſt ſuauis planè, & mitis, multæ miſericordiæ, vnctus oleo lætitiæ præ participibus ſuis, eis nimirum, qui licet non ipſam plenitudinem, de plenitudine tamen, huius accipiunt participium vnctionis. Neque verò ſuauem audiens, inefficacem fore autumes Saluatorem; additur etiam, *Filius Dei.* Qualis enim Pater, talis Filius, cui ſubeſt cùm voluerit poſſe. Aut forſitan vtilitate ſalutis & iucunditate vnctionis audita, neſcio quid ſubmurmuras, puto etiam de honeſtate ſollicitus. Saluatorem tibi gratularis adeſſe, vtporè iacens paralyticus in grabato, aut magis inter Hieruſalem & Hierico ſemiviuus in via. Amplius autem lætaris nec durum eſſe medicum, nec grauibus vti medicinis, nec forſitan intolerabilior videatur breuis ipſa curatio, quàm diuturna ægritudo. Sic nimirum, ſic vſque hodie multi pereunt medicum fugientes, quod Ieſum quidem nouerint, ſed Chriſtum neſciant, humano ſenſu de multitudine & malignitate morborum, paratæ ſibi medelæ moleſtiam æſtimantes. Iam verò ſic certus es de Saluatore, & nihilominus Chriſtum eſſe cognoſcis non vtentem cauterio, ſed vnguento, non vſtione, ſed vnctione curantem. [Addit quæ ad dignitatem perſonæ curantis ſpectant, quibus nunc abſtineo, intentus in curationis modum, quem ipſo *Chriſti* nomine vides indicari, imo denotari ſuauem & benignum.

Cohæſio lenitatis Medici, cum percuſſione quam adhibet.

989 Legitur quidem medicus noſter, percutere & mortificare; ſed ea percuſſio, eſt ipſiſſima ſanatio, vt diſputat S. Baſilius homil. quod Deus non ſit autor malorum: éſtque adeò lenis & blanda, vt dolorem non inferat, cum ſita duntaxat ſit in abiectione morbi: quod docet S. Maximus ſerm. de ieiuniis. [Medicus eſt (inquit) Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ait; *Ego occidam, & viuificabo: percutiam & ſanabo.* Occidit enim quodammodò antequàm viuificet Dominus. Occidit enim primùm in nobis homicidia, adulteria, furta, per baptiſmum: & ſic nos tanquam nouos homines æternitatis immortalitate viuificat. Morimur ergo peccatis videlicet per lauacrum: regeneramur autem vitæ per ſpiritum, ſicut ait ſanctus Apoſtolus; *Quoniam mortui eſtis delictis veſtris, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto. Conſepulti enim eſtis cum illo per baptiſmum in mortẽ.* Occidimur enim quodammodò, cum deſinimus eſſe quod fuimus. Nouo enim pietatis genere, in vno eodémque homine, mors operatur & vita. Moritur enim concupiſcentia peccatorum, viuificatur amore virtutum. In vno namque eodémque homine impius & adulter occiditur, vt miſericors renaſcatur & caſtus. Interimitur Idololatria, vt religio propagetur. Fornicator & ebrioſus extinguitur, vt continens & ſobrius procreetur. Sic ergo mortificat Dominus, vt viuificare faciat; ſic occidit, vt proſit: ſic verberat, vt emendet.] Itaque concludit, hortando ægros. [Habentes igitur huiuſmodi medicum qui percutiendo ſanat, mortificando viuificat; ſubdamur ei cum omni patientia ad curandum: vt quidquid vlceribus fœtidum eſſe perſpexerit, incidat, amputet, exſecet: vt reſectis omnibus Diaboli vulneribus, hoc ſolùm in nobis faciat remanere, quod Dei eſt.]

Quod ſi truncatio interdum membri, vel adhibito ſcalpro acerbior traditio vſurpatur; & hæc quoque eſt bonitatis maximæ, quia proſpicitur communi cæterorum membrorum incolumitati, quæ eſt multo potior. Audi Clementem Alex. 1. Strom. cap. 14. [Nemo ergo propter ſupplicia inſectetur legem, vt non bonam & honeſtam. Num enim qui aufert morbum corporis beneficio afficere videbitur, qui autem ab iniuſtitia animam conatur liberare, non maiorem videbitur curam gerere, quo eſt anima corpore præſtantior? Sed pro ſanitate quidem corporis, & ſecari & vri, & medicamenta potare ſuſtinemus, & qui hæc adhibet, & Seruator vocatur & medicus, & nec ei inuidet, nec malè vult ægrotus, & vt artis dictat ratio partes quoque aliquas reſcindit, ne ſanæ partes vnà cum eis intereant, nec tamen quis medici artem, criminis arguerit: Animæ autem gratia, non ſimiliter tolerabimus aut exilia, aut mulctas, aut vincula, ſi modò quis ex iniuſtitia ſit reſtituendus in iuſtitiam? Lex enim, eorum qui ei parent curam gerens, ad pietatem in Deum inſtituit, & dictat ea quæ ſunt facienda, & propulſat vnumquodque peccatum, pœnas imponens iis,

quæ ſunt mediocria. Cum autem viderit aliquem ita ſe habere, vt videatur immedicabilis, vt potè qui ad extremam proueharur iniuſtitiam: tunc aliorum iam curam gerens, ne ab ipſo corrumpantur, tanquam aliquam partem à toto corpore reſecans, ſic eum qui eſt huiuſmodi, occidit ſaluberrime.]

Affine illud illud Tertulliani cap. 5. Scorpiaci. [Et eſt planè quaſi ſæuitia Medicina de ſcalpello déque cauterio, de ſinapis incendio; non tamen ſecari, inuri & extendi, morderique idcircò malum, quia dolores vtiles affert. Nec quia tantummodò contriſtat, recuſabitur; ſed quia neceſſariò contriſtat, adhibebitur. Horrorem, operis fructus excuſat. Vlulans denique ille, & gemens & mugiens inter manus medici, poſtmodùm eaſdem mercede cumulabit, & artifices optimas prædicabit, & ſæuas iam negabit.] Idem de noſtro medico, iure multo potiore ſtatuendum, apud quem ea in ſpeciem ſæuitia, certò fructuoſa ægro erit, ſi non ſtet per ipſum. [Cum patientia (ait S. Auguſtinus in Pſal. 85.) ſalutem exſpectat. Quibus te medicamentis curet, ille nouit: quibus ſectionibus, quibus vſtionibus, ille nouit. Tu tibi ægritudinem comparaſti peccando, ille venit non ſolùm fouere, ſed & ſecare & vrere. Non vides quanta homines patiuntur ſub medicorum manibus, ſpem incertam homini promittentium? Sanaberis dicit medicus: Sanaberis ſi ſecuero. Et homo dicit, & homini dicit. Nec qui dicit certus eſt, nec qui audit: quia ille dicit homini, qui non fecit hominem, & non perfectè ſcit quid agatur in homine. Et tamen ad verba hominis planè neſcientis quid agatur in homine, credit homo; ſubdit membra, ligari ſe patitur, aut plerumque etiam non ligatus, ſecatur & vritur, & accipit fortè ſalutem paucorum dierum, iam ſanatus quando moriatur ignorans, & fortaſsè dum curatur moritur, & forta ſè curari non poterit. Cui autem promiſit Deus aliquid, & fefellit?]

990 Victor quoque Carteuſienſis pulcherrimè lib de pœnit. cap. 18. [Si curari deſideras, medelæ impetum non attendas, nec expaueſcas remedium; Cum admouerit vulneri ferramentum, celerior cura ſectionis efficitur. Nam peſſima ſedulitas medendi palpatur, cum non continuò ſuppurata labes abſcinditur. Amatus eſt guſtus antidoti, ſed vitale ac ſalutare eſt quod eſt faucibus inſuaue. Curat nos Dominus non vt exteros, extraneos ſibi ſeruat, quoſcumque ſanauerit delinquentes. Omni hora, omni die, in curandis intentus, nec retardatur tempore nec vllis moratum obſtaculis impeditur, cum inuentus fuerit qui curetur. Vacet enim neceſſe eſt beneficium Domini, cùm non extat cui debeat miſereri. Aſpera eſt caſtigatio pœnitentiæ, ſed leuior efficitur ſi modus culpæ tractetur.]

Quod ſi qui fuerunt improuidi, quibus medici quia aliquid à guſtu eorum abhorrens preſcribebat, diſpoſitio non placuit; ne illi plus medico corporum in ſanandis morbis corporis, quàm animæ medico circa ſpirituales curationes concedunt. [Certè (ait S. Chryſoſtomus lib. 1. de Proiud.) cum medicus contraria his quæ nobis ſalubria videntur præcipit, ſiue algens membrum profluo fonti ſubiicere debeat, ſiue alia huiuſmodi efficere, nonnumquam reluctamur: ſed cum nobis antea perſuaſerimus, artis illum ratione cuncta facere, promptè ac libenter cedimus, idque cùm illo ſæpiùs fallatur: Deum verò, cuius viæ in omnibus incredibiliter à nobis diſtant, qui eſt ipſa ſapientia, qui nunquam falli poteſt, punienda curioſitate perſcrutabimur? Cùmque illi ſimpliciter cedamus, à quo facti rationem exigere iure noſtro poſſemus, ab illo, cuius ſolum cedendum eſt nutui, eorum quæ geſſerit cauſas ac rationes requiremus, atque huiuſmodi indigne ignorantiam feremus? Hæccine ſunt religioſæ mentis ac piæ? Ne, quæſo ac ſupplico, ne ad tantam vrſaniam progrediamur.]

Alia lenitatis Medici capita, quia ſanat ex vulnere, & gratis ſanat. Prægustánſque inſuauia, tolerat ægrorum faſtidia.

991 Ad bonitatem quoque & lenitatem medici noſtri pertinere monet Goffridus Vindacinenſis, quod de vulnere vulnus ſanet. Sic enim diſſerit ſerm. 2 [Aliquando bonus & pius Dominus, ad oſtenſionem ſuæ bonæ voluntatis, qua ſemper circa peccatores, quaſi quodam pij patris affectu hæret, ne ad pœnam tradat errantes, cùm nos qui nec bonis benè vtimur, de medicina noſtra facimus plagam, ipſe de vulnere noſtro, nobis adhibet medicinam. De medicina etenim noſtra miſeri & inſipientes vulneramur, cum ei abſtinentia, vel qualibet virtute noſtra, quæ medicina debuit eſſe animæ, ſuperbimus. Sed miſericors & omnipotens Deus, de vulnere noſtro medicinam operatur, cum in luxuriam corruentes, (non quia ſit luxuria ſuperbia grauior, ſed quia turpior eſſe videtur,) nos humiliat, & ſic in nobis vulnus de vulnere ſanat.]

Et hinc quoque medici lenitas & benignitas mirè celebratur, qui non ſibi ſtipendium depoſcat, ſed tribuat annuentibus ſanari S. Aug. ſerm. 13 de verbis Apoſt. id egregiè expendit. [Medicus (inquit,) etiam ſano præcipit temperantiam. Bonus medicus hoc facit, non vult eſſe neceſſarius ægrotanti. Sic etiam Dominus Deus creato homini ſine vitio, temperantiam præcipere dignatus eſt: quam ſi ille ſeruaſſet, medicum poſtea morbo ſuo non deſideraret. Sed quia non ſeruauit, languidus factus eſt, cecidit infirmus, creauit infirmos idest, infirmos genuit infirmus. Et tamen in omnibus, qui naſcuntur, infirmis, Deus quod bonum eſt operatur, firmando corpus, viuificando corpus, alimenta præbendo, pluuiam ſuam & Solem ſuum ſuper bonos & malos dando, non eſt vnde accuſent bonum nec mali. Inſuper etiam genus humanum iuſto ſuo iudicio condemnatum, noluit in interitum ſempiternum relinquere: ſed miſit & medicum, miſit ſaluatorem, miſit eum qui gratis ſanaret: Parum eſt qui gratis ſanaret, qui ſanatis etiam mercedem daret. Nihil addi ad iſtam beneuolentiam poteſt. Quis eſt qui dicat; ſanem te, & do tibi mercedem? Optimè fecit. Sciebat enim ſe diuitem, veniſſe ad pauperem; & ſanat ægrotos, & ſanatis donat: & non aliud quàm ſeipſum donat. Saluator eſt adiutorium languidi, ipſe ſaluator eſt præmium ſanati.]

Quid verò Medici in curando ſuauitatem,

meliùs

meliùs expreſſiúsve indicat, quàm quod nihil ægro indicit hauriendum, quod non priùs ipſemet hauſerit? S. Aug. hom. 34. ex 50. id ſuauiſſimè his verbis recolit. [Ipſe ergo medicus, nihil tali indigens medicamento, tamen vt exhortaretur ægrotum, bibit quod opus ei non erat: tanquam recuſantem alloquens, & trepidum erigens bibit prior. *Calicem,* (inquit,) *quem ego bibiturus ſum*, qui in me non habeo quod ab illo calice ſanetur: bibiturus ſum tamen, ne tu dedigneris bibere, cui opus eſt vt bibas.] Et ſerm. 18. de verbis Dom. [Si noluimus obtemperare medico, vt non ægrotaremus, obtemperemus vt ab ægritudine liberemur. Dedit nobis præcepta medicus ſanis: dedit præcepta medicus, ne medico indigeremus. *Non opus eſt*, (inquit,) *ſanis medicus, ſed ægrotantibus.* Sani præcepta contempſimus, & experimento ſenſimus in quantum perniciem noſtram, præceptum illud contempſerimus. Ægrotare iam cœpimus, laboramus, in lecto infirmitatis ſumus: ſed non deſperemus. Quia enim ad medicum venire non poteramus, ipſe ad nos venire dignatus eſt. Non contempſit ſaucium, contemptus à ſano. Non deſtitit dare alia præcepta languenti, qui prima cuſtodire noluit, ne langueret: tanquam diceret, Certè experimento ſenſiſti, verum me dixiſſe, quando dixi. Noli tangere hoc. Sanare ergo tandem, & reuiuiſce. Ecce porto infirmitatem tuam: bibe amarum calicem: tu enim tibi feciſti præcepta illa mea, quæ ſano data ſunt tam dulcia, tam laborioſa. Contempta ſunt, cœpiſti laborare: ſanari non potes, niſi amarum calicem biberis, calicem tentationum, quibus abundat hæc vita, calicem tribulationum, anguſtiarum, paſſionum. Bibe, inquit, bibe vt viuas. Et ne reſponderet ei languidus. Non poſſum, non fero, non bibo: prior bibit medicus ſanus, vt bibere non dubitaret ægrotus. Quid enim amarum eſt in tali poculo, quod ille non biberit? Si contumelia; prior audiuit, cùm Dæmones expelleret, *Dæmonium habet, & quod in Beelzebub eiicit Dæmonia.* Vnde vt ipſe conſolaretur ægros, ait; *Si patrem familias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domeſticos eius?* Si dolores amari ſunt; ligatus, & flagellatus, & crucifixus eſt. Si mors amara eſt; etiam mortuus eſt. Si genus mortis exhorreſcit infirmitas; nihil illo tempore fuit ignominioſius, quàm mors crucis.]

Accedit mitiras, in tolerandis ægrorum & ineptiis, & indignis agendi rationibus. [Medici corporum (ait Orig. initio homiliæ 11. in Ierem.) ægrotantibus aſſiſtentes, & iuxta diſciplinam artis ſuæ volentes curare eos qui in infirmitatibus conſtituti ſunt, vident triſtia, iniucunda pertractant, & in alienis calamitatibus mœrore proprio conficiuntur. Semper enim conuerſatio eorum in gemitu, ſemper in curis eſt; nunquam cum lætis conſortium habent. Cum vulneratis, cum his quorum carnes incommodis variis debilitantur, qui febribus æſtuant, qui dolore torquentur, iugi ſeruitio perſeuerant. Et ſi quis eorum vult implere medicinam, non indignatur, non obliuiſcitur propoſiti artis ſuæ, poſtquàm cum his fuerit quos ſermo præfatus eſt.] Monſtrat conſequenter Origenes, id accuratè ſeruaſſe Hieremiam erga Iudæos: ſed ſeruauit multo accuratiùs Chriſtus Dominus.

Sapientia eiuſdem Medici, in adhibenda curatione.

992 Hæc circa curandi modum à medico noſtro ſeruata, ſuauitatem eius ſignificant. Summam verò ſapientiam eiuſdem in curando, S. Auguſtinus notauit, in eo, quod obſeruatam ab eo cauſam morbi noſtri, & ibi adhibitum malagma, notauit tract. 25. in Ioan. verbis illis [caput omnium morborum ſuperbia, quia caput omnium peccatorum ſuperbia. Medicus quando ægritudinem diſcutit, ſi curet quod per aliquam cauſam factum eſt, & ipſam cauſam per quam factum eſt non curet, ad tempus videtur mederi, cauſa manente morbus repetitur. Verbi gratia, apertiùs hoc dicam: Humor in corpore ſcabiem vel vlcera gignit. In corpore fit magna febris, & non paruus dolor. Exhibentur quædam medicamenta quæ ſcabiem compeſcant & feruorem illum vlceris ſedent, & adhibentur & proficiunt. Vides hominem qui fuit vlceroſus & ſcabioſus, ſanatũ: ſed quia humor ille nõ eiectus eſt, rurſus ad vlcus redit. Cognoſcẽs hoc medicus, purgat humorẽ, detrahit cauſam, & nulla erunt vlcera. Vnde, ergo, abundat iniquitas? Per ſuperbiam. Cura ſuperbiam & nulla erit iniquitas. Vt ergo cauſa omnium morborum, curaretur, id eſt, ſuperbia, deſcendit & humilis factus eſt filius Dei. Quid ſuperbis homo? Filius Dei propter te humilis factus eſt. Puderet te fortaſsè imitari humilem hominem, ſaltem imitare humilem Deum. Venit filius Dei in homine, & humilis factus eſt. Præcipitur tibi vt ſis humilis, non tibi præcipitur, vt ex homine fias pecus. Ille Deus factus eſt homo; tu homo; cognoſce quia es homo. Tota humilitas tua eſt, vt cognoſcas te. Ergo quia humilitatem docet Deus, dixit; *Non veni facere voluntatem meam, ſed eius* voluntatem *qui miſit me.* Hæc enim commendatio humilitatis eſt. Superbia quippè facit voluntatem ſuam, humilitas facit voluntatem Dei.]

Pertinet ad medici quoque noſtri ſapientiam, quæ habet ſerm. 19. de ſanctis, monſtrans quomodò Chriſtus ſummam lenitatem curationis cum ſumma induſtria & ſapientia coniunxerit, de quo ſic diſſerit eo loco. [Diuina virtus, noſtra reparatione non eguit, ſed tamen ea bonitate qua nos condidit, eadem nos reformare voluit: & ad hoc medicamen nunquam fortè poſuit, ſed quàm leniùs complexioni ægrotantis competere perſpexit, appoſuit. Solent quippè medicinæ periti, ægritudines quas curandas ſuſcipiunt aliquando curare per contraria, aliquando per ſimilia. Hoc fecit Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſua paupertate nos ditans, ſua humilitate nos ſubleuans, ſua infirmitate nos ſanans, ſua morte nos viuificans. Sic ratione medicinæ ſicca humidis, humida ſiccis, calida frigidis opponuntur, & minùs fortia contraria à fortioribus contrariis ſuperuenientibus ſuperantur. Simili ratione ſimilia ſimilibus apponuntur, cum ſecundùm quantitatem vulnerum vel tumorum, menſuratur longitudo vel latitudo epithemarum. Sic ſcorpionum carnes oleo coctæ, percuſſionibus medentur ſcorpionum, ſic theriaca de ſerpentis carne confecta, morſibus ſerpentinis occurrit, & potiones veneno infectas, in potu ſumpta expellit. Ad hanc ſimi-

litudinem

litudinem medicus noſter, mortem carnis noſtræ de ſerpente venientem, carnis ſuæ morte ſanauit, & ad immortalitatis ſuæ ſpeciem in tempore reſtitutionis complendam reformauit. Vbi diligentiùs attendendum eſt, quod mors quæ per lignum venit, per lignum ſuperata eſt. Et ipſa ligni formâ, longitudini, & latitudini, & altitudini humani corpori configurata eſt, quorum ſicut totum corpus motum eſt vt manus ad vetitum extenderetur, ita corpus per omnia membra ſua in cruce diſtenderetur: & totum quod tactu paterni delicti conſtractum fuerat, hoc emplaſtri malaxatione conſolidaretur. Sed huic medicamento per ſimilia compoſito, admixtum eſt & medicamentum factum per oppoſitum. Nam hîc ſanauit obedientia, quod ibi corruperat inobedientia. Et quod ibi contaminauit gulæ oblectamentum, hîc reformat crucis tormentum.] Hic locus, verbatim habetur apud Iuonem, Opuſculo quare Deus natus & paſſus ſit.

Præclarè item libr. 1. de Doctrin. Chriſtian. cap. 14. [Quemadmodùm medici, cum alligant vulnera, non incompoſitè, ſed aptè id faciunt, vt vinculi vtilitatem, quædam pulchritudo etiam conſequatur: ſic medicina ſapientiæ per hominis ſuſceptionem, noſtris eſt accommodata vulneribus, de quibuſdam ſimilibus. Sicut etiam ille qui medetur vulneri corporis, adhibet quædam contraria, ſicut frigidum calido, humidum ſicco, vel ſi quid aliud huiuſmodi. Adhibet etiam quædam ſimilia ſicut linteolum, vel rotundo vulneri rotundum, vel oblongum oblongo, ligaturamque ipſam non eandem membris omnibus, ſed ſimilem ſimilibus coaptat: ſic ſapientia Dei hominem curans, ſeipſam exhibuit ad ſanandum, ipſa medicus, ipſa medicina. Quia ergo per ſuperbiam homo lapſus eſt, humilitatem adhibuit ad ſanandum. Serpentis ſapientia decepti ſumus; Dei ſtultitia liberamur. Quemadmodùm autem illa ſapientia vocabatur, (erat autem ſtultitia continentibus Deum:) ſic iſta quæ vocatur ſtultitia, ſapientia eſt vincentibus diabolum. Nos immortalitate malè vbi ſumus vt moreremur; Chriſtus mortalitate benè vſus eſt, vt viueremus. Corrupto animo fœminæ, ingreſſus eſt morbus: integro corpore fœminæ, proceſſit ſalus. Ad eadem contraria pertinet, quòd etiam exemplo virtutum eius, vitia noſtra curantur. Iam verò ſimilia quaſi ligamenta membris & vulneribus noſtris adhibita, illa ſunt quæ per fœminam deceptos, per fœminam natus, homo homines; mortalis mortales, morte mortuos liberauit.]

S. Gregorius 24. mor. cap. 1. 2. & 3. tractans illud; *appropinquauit corruptioni anima eius, & vita illius mortiferis*, quod ad noſtram (vt vocat,) generalem peſtilentiam, qua omnes perdebamur, accommodat. Ad remedium verò, à Chriſto, tantæ noſtræ mortalitati adhibitum, aptat S. Gregorius quod continenter apud Iobum ſequitur; *Si fuerit pro eo Angelus loquens vnum de ſimilibus, vt annunciet hominis æquitatem, miſerebitur eius.* Hunc Angelum pro nobis loquentem, oſtendit eſſe Chriſtum medicum noſtrum. Tum ſubdit. [Sed quid pro nobis loquatur, audiamus; (*vnum de ſimilibus*) Mos medicinæ eſt, vt aliquando ſimilia ſimilibus, aliquando contraria contrariis curet. Nam ſæpè calida calidis, frigida frigidis: ſæpè autem frigida calidis, calida frigidis ſanare conſueuit. Veniens ergo ad nos deſuper medicus noſter, tantiſque nos inueniens languoribus preſſos; quiddam nobis ſimile, & quiddam contrarium appoſuit. Ad homines quippe homo venit, ſed ad peccatores iuſtus: concordauit nobis veritate naturæ, ſed diſcrepauit à nobis rigore iuſtitiæ. Vitioſus enim homo, corrigi non poterat niſi per Deum. Videri autem debuit, qui corrigebat: vt præbendo imitationis formam, anteactæ malitiæ mutaret vitam. Sed videri ab homine non poterat Deus; ergo homo factus eſt, vt videri potuiſſet. Iuſtus igitur ac inuiſibilis Deus, apparuit ſimilis nobis homo viſibilis, vt dum videretur ex ſimili, curaret ex iuſto: & dum veritate generis concordat conditioni, virtute artis obuiaret ægritudini. Quia ergo in carne veniens Dominus, non culpam noſtram ex vitio, non pœnam ex neceſſitate ſuſcepit: rectè dicitur, quod pro tentato homine, iſte Angelus vnum de ſimilibus loquitur: quia nec ita natus vt reliqui, nec ita mortuus, nec ita reſuſcitatus. Quid igitur mirum eſt, ſi adhibita tam ſapienti tamque accommodata per medicum noſtrum curatione, ſecutus eſt effectus quem Iob conſequenter his verbis aperit? *Miſerebitur eius, & dicet: libera eum, vt non deſcendat in corruptionem*, id eſt, vt viuat & plene ſanus viuat.

Vſus doctrinæ; De nullo ægro diffidendum. Nemini ægrotandum deinceps, vel ſi fortè ægrotet, reſpuenda curatio.

993 Ex omnibus hactenus tractatis, deprehendimus medici noſtri idoneitatem ſummam, docemúrque de nullo vnquam ægro ſub talis medici manu conſtituto diffidere. S. Auguſtinus pulchrè id docet, in pſalm. 55. ad illud *pro nihilo ſaluos facies eos*, quod ſic Gloſſat. [Noli deſperare: quem roges attende, non pro quo roges. Magnitudinem morbi vides, potentiam medici non vides. Incolent & abſcondent, ſicut ſuſtinuit anima mea. Suſtine, ora, & quid fit? *Pro nihilo ſaluos facies eos.* Si illos ſaluos facies, vt nihil tibi ſit: id eſt vt nullus labor tibi ſit. Hominibus deſperati ſunt, ſed tu verbo curas, non laboras in curando, quamuis nos ſtupeamus in inſpiciendo.] Et in Pſalm. 48. enarrat. 2. *ſub finem* ad illud *adiutor & ſuſceptor meus es tu*, ita ex Dauidis perſona diſſerit. [Quid eram niſi ſubuenires? Quã deſperatus erã, niſi curares? Vbi iacebam, niſi aduenires? Certè ingenti vulnere periclitabar; ſed illud vulnus meum, medicum omnipotentem requirebat. Omnipotenti medico nihil eſt inſanabile, non tamen tibi. at alicui opus eſt vt tu curari velis, opus eſt vt manus eius non refugias. Sed & ſi nolis curari, vulnus tuum admonet vt cureris: & auerſum reuocat, & refugientem quodammodò ad ſe redire compellit & attrahit. In omnibus implet quod dictum eſt; *Miſericordia eius præueniet me.*] S. Paulum ægrum & valdè ægrum, ſub huius medici manu exhibet S. Ambroſius ſerm. 3. in pſalm. 118. ad illud, *reuela oculos meos*, illicò corpore & anima ſanatum, [quia medicamentum ei medicus demonſtrauerat ille de cœlo, de quo ſcriptum eſt; *Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos, & ex omnibus infirmitatibus ſuis, liberauit eos.* Non

eſt

eſt medicus iſte de terris, qui omnes curat infirmitates, & populos integrè ſanat. Mitte ergo Pater medicum iſtum, veniat Verbum tuum, aperiat oculos meos.]

Cum igitur Chriſtus, & noſter medicus, & noſtra medicina ſit, & in curando tanta arte & ſapientia vtatur. (Magnus quippe medicus noſter,& magna eius medicina,vt loquitur S.Ambroſ.l. Elia cap.20.)meritò dixerim cum S. Auguſtino hom. 34. ex.50. [Iam videte fratres, ſi ampliùs ægrotare debet genus humanum, accepta tanta medicina. Iam humilis Deus, & adhuc ſuperbus homo?]Et ſerm. 74. de temp. [Erat vnde extolleretur gens Iudæa, & per ipſam ſuperbiam factum eſt, vt Chriſto nollet humiliari,autori humilitati, repreſſori tumoris medico Deo, qui propter hoc, cùm Deus eſſet; homo factus eſt,vt ſe homo hominem cognoſceret. Magna medicina. Hæc medicina ſi ſuperbiam non curat, quid eam curet neſcio: Deus eſt & fit homo. Seponit diuinitatem ideſt, quodammodò ſequeſtrat,hoc eſt, occultat quod ſuum erat, quod apparet,acceperat. Fit ille homo cùm ſit Deus, & non ſe agnoſcit homo hominem, ideſt,non ſe mortalem agnoſcit,non ſe agnoſcit fragilem,non ſe agnoſcit ægrotum, vt quærat vel ægrotus medicum, ſed quod periculoſius,ſanus ſibi videtur.] Idem ad quænis vitia per Chriſtum in nobis ſana, transferamus. Ne igitur tantum medicamentum;& tantam medici benignitatem abiiciamus. [Dominus,(exclamat S.Ambroſius lib.2.de fide cap.4.)illum hominem qui ex Hiericho deſcendens incidit in latrones, quem non aſperioribus legis medicamentis, non prophetico rigore curauerat, oleo curauit & vino. Veniant ergo ad hunc omnes qui ſanari volunt, accipiant medicamentum quod & à Patre detulit & præparauit in cœlo, ex illis confectum immortalibus ſuccis. Hoc ex terra non pullulat: expers enim natura huius confectionis. Diuino enim conſilio ſuſcepit hanc carnem, vt oſtenderet legem carnis legi eſſe ſubditam mentis. Suſcepit carnem,vt quaſi homo vinceret,qui homines erudiret.Quid mihi prodeſſet,ſi quaſi Deus,exerta poteſtate, diuinitatem ſuam tantummodò inuiolabilem demonſtraſſet? aut cur ſuſciperet carnem, niſi vt tentari ſe naturæ atque infirmitatis meæ conditione pateretur? Tentari debuit, compati mihi debuit, vt ſcirem quemadmodùm tentatus vincerem, compaſſus euaderem. Vicit per continentiam, vicit per contemptum diuitiarum, vicit per fidem;calcauit ambitionem,fugauit intemperantiam, laſciuiam relegauit. Hoc medicamentum Petrus vidit, & retia ſua,inſtrumenta videlicet quæſtus & ſubſidia dereliquit,renuntians carnis concupiſcentiæ tanquam corruptæ naui, in quam quaſi ſentina quædam multarum ingreditur paſſionum. Magnum ergo medicamentum, quod non ſolùm cicatricem vetuſti vulneris amputauit, ſed etiam cauſam paſſionis incidit.] Deflendi igitur ſunt,qui tam efficax medicamentum abiiciunt, proſtans gratis, & abſque pretio aut commutatione ingeſtum.

994 Iis qui ita ſe gerunt, ſuperfluè venit Chriſtus,vel certè nondum venit, iuxta S. Bernardum ſerm.4.de Reſurr.*initio*,ſic differentem. [Omnia quæ de Saluatore legimus, medicamina ſunt animarum noſtrarum. Videamus ergo ne quando forte dicatur de nobis; *Curauimus Babylonem,& non eſt ſanata.* Cogitet vnuſquiſque, quantum operentur in eo ſalutaria medicamenta. Sunt enim quibus nondum natus eſt Chriſtus, ſunt quibus nondum eſt paſſus, ſunt quibus non ſurrexit vſque adhuc. Aliis quoque nondum aſcendit, aliis nondum miſit Spiritum ſanctum. Quomodò enim operatur eius humilitas, *Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens?* quomodò inquam,Dei humilitas in ſuperbo homine operatur? Quæ illius humilitatis veſtigia, in his qui adhuc toto deſiderio, terrenis diuitiis & honoribus inhiant?] Tantam curationem reſpuere, planè eſt medicinæ ingratum eſſe, vt ait S. Auguſtinus ſerm. 13.de verbis Apoſtoli, grauiſſimè inde hortatus, vt brachium Domini iacentibus porrectum, Chriſtum inquam medicum noſtrum,lubentes prehendamus.

Ægrotante corpore, currimus ad Pharmaca; quanto iuſtiùs vt ait Origenes hom. 2. in Pſal. 37. circa animam idem ſeruetur? Curationem corporum qui omiſerit, peruerſitatis notatur. [Eſt & hæc (ait Tertullianus cap.5. Scorpiaci) peruerſitas hominum, ſalutaria excutere, exitioſa ſuſcipere, periculoſa quæque medicamina vitare, mori denique citiùs quàm curari deſiderare. Nam & medicinæ præſidium plures qui refugiunt, plures ſtulti, plures timidi, & malè verecundi.] At animæ curationem qui neglexerit, næ ille & peruerſus eſt,& mutas animantes inſipientia ſuperat, iuxta illud Tertulliani in calce libri de pœnitentia. [Cur ceſſas aggredi, quod ſcias mederi tibi? Mutæ quidem animæ & irrationales,medicinas ſibi diuinitùs attributas,in tempore agnoſcunt. Ceruus ſagitta transfixus, vt ferrum & irreuocabiles moras eius de vulnere expellat,ſcit ſibi dictamno medendum: Hirundo ſi excæcauerit pullos,nouit illos oculare rurſus de ſua chelidonia.] Æmulatus eſt hunc locum Pacianus, (vt ad eum Tertulliani locum notat Pamelius,) itémque S. Hieronymus cap.7.Eccleſiaſtæ. Quo ergo pacto notabimus reſpuentes animæ curationem?

Cauſationes quæcumque ad reſpuendam curationem præcluſæ.

995 Non licet medici imperitiam,non medicinæ aſperitatem cauſari. Nam medicum eſſe ſcientiſſimum, nec inde licere tergiuerſari rectè ſtatuit S.Doro.Doct.11.n.2.medicum item eſſe benigniſſimum, abundè monſtratum eſt. Nec obſcura admotæ ab eo medicinæ ſuauitas.Præcludit verò omnem omnino cauſationem ad huius medicinæ admotionem reſpuendam, & repellendum medicum iſtum, quod vt ait Victor Cartenenſis lib. de pœnit. cap. 3. ſola morbi expoſitione,adhibeatur medicina efficax ab hoc medico. Locus eſt nonnihil longior,ſed planè inſignis & adſcriptu digniſſimus. Præmiſerat, noſtrum medicum non idcirco velle ſibi pandi morbos noſtros quod eos ignoret;ſubdit verò. [Vult ergo te magis noſſe, quid agatur in te,vt cum exponis medico vitium tuum, neceſſarium tibi propinet antidotum.Tunc enim poteris perfectum conſequi beneficium medicinæ, ſi non celes medico tuæ vulnera conſcientiæ. Cæterum qualiter curandus eris, qui ea quæ ſunt in te abſconſa non pandis? Opinor enim

niſi interpellet medicus, non curatur ægrotus. Expectat ergo diei ſibi oſtendi doloris tui cauſas, vt medicinæ remedium iam curatus intelligas. Quid enim medico debeatur iuſta æſtimatione penſabis, ſi morbum tuum in te ante cognoueris. Et vt pluribus te non teneam, confeſſio tua pœnitens, medicina eſt: ipſa te curat, ipſa te viuificat, nec patitur vulnus tuum tenere putredinem: ſed mox vt ingemueris, ſuperinducit indenotabilem cicatricem. Hodie ſi quiſquam te morbus corporalis afficiat, & ſentias artus tuos inteſtino grauari languore, aut vulnus tuum intelligas tabo & ſorde putredinis cancerare, ſtatim curris ad medicum, quæris de arte remedium, excubas ante ianuam dormientis, & ante fores eius matutinus ſalutator adſiſtis, precibus orare, dona promittere, munera offerre, & totum patrimonium pro tua cupis ſanitate prodigere; & cum plerumque imperitia eius, aut grauetur languor, aut certè in longa tempora differatur; nihilominus tamen in obſeruatione aſſidua perſeueras, & homo ab homine ſperas tarda remedia: nec deſperas adiutorium profuturum, cum adhuc non ſentias corroborationis effectum: & non curris ad Deum, tuum gratuitum medicum, ad vltroneum pigmentarium, qui in curandis animæ tuæ valetudinibus nullum nouit pati faſtidium, nec expectat ex ſanitate tua præmium, ſed magis deſiderat præmio munerare curatum? Et vtique temporalis medicus, hoc ſolùm curat quod ad corpus attinet: cæterum Deus animam ſanat, quam peccata conuulnerant: & ille profert ad præſens profutura remedia; hic autem adhibet perpetuam medicinam. Et tamen homo nec ſeipſum poteſt iuuare medicus, niſi ſubuenerit Deus. Nam incaſſum laborat plerumque aſtutia medicinæ, ſi Deus ægroto viuendi tempus noluerit prolongare. Quos nec ſibi videbimus nonnunquam poſſe ſuccurrere, cùm præuenti corporalibus vitiis, fraudantur beneficio ſoſpitatis. Nullum ergo beneficium medicinæ erit, quando medico ipſi medicina non ſubuenit. Nemo te (crede mihi) meliùs reficit, quàm qui fecit: nec alius iuſtificat, niſi qui flagellat & curat. Solus nouit operis ſui farcire rupturas, & limi noſtri quaſſatam ſpeciem in ſtatus priſtini ſubſtantiam reformare, ipſo per Prophetam dicente: *Sicut lutum in manu figuli, ſic vos eſtis in manu mea.* Neque hoc ipſum aliquo interuallo temporis operatur. Mox vt dixeris vitium tuum, illicò impertit & adiutorium: imploranda ſubſidia & conferenda remedia; nullum propemodùm tempus interuenit. Hoc tantùm expectat, vt fatearis, mora non erit vt ſaneris.]

Quid expeditius tali curatione? Quæ medendi ratio, minus oneroſa ægro? Quid ſuauius tali medicina? Et vt aliquid in ea eſſet ſubamatum, leniendum eſt propoſita neceſſitate, & conſequentis gaudij præſenſione. [Malo enim (inquit Tertullianus lib. de Pœnit. cap. 10.) ad miſeriam peruenitur: ſed vbi pœnitendum eſt deſinit miſerum, quia factum eſt ſalutare. Miſerum eſt ſecari, & cauterio exuri, & pulueris alicuius mordacitate cruciari. Tamen quæ per inſuauitatem medentur, & emolumento curationis offenſam ſibi excuſant, & præſentem iniuriam, ſuperuenturæ vtilitatis gratia commendant.] Recogitanda certa ſanitas à tali, támque perito, & falli neſcio Medico. Præclarè æquè ac potenter S. Auguſtinus in Pſal. 102. ad illud *qui ſanat omnes infirmitates tuas*, verbis illis. [Sanabuntur omnes languores tui, noli timere. Magni ſunt, inquies, ſed maior eſt medicus. Omnipotenti medico nullus languor inſanabilis occurrit, tantùm tu curari te ſine. Manus eius ne repellas: nouit quid agat. Non tantùm delecteris cùm fouet, ſed etiam toleres cùm ſecat. Tolera medicinalem dolorem, futuram cogitans ſanitatem. Videte fratres mei, in iſtis languoribus corporis quanta homines tolerent, vt paucos dies victuri moriantur. & hos paucos dies incertos. Multi enim poſt tolerantiam magnorum dolorum cùm à medicis ſecarentur, aut inter manus medicorum mortui ſunt, aut iam ſani irruente aliqua ægritudine defuncti ſunt. Si tam ſibi propinquam mortem ſperarent, illos immenſos dolores non ſuſciperent tolerandos. Tu non toleras in incertum: qui promiſit ſanitatem, non poteſt falli. Fallitur medicus aliquando, & promittit ſanitatem de corpore humano. Quare fallitur? Quia hoc non curat qui fecit. Deus fecit corpus tuum, Deus f[illegible] animam tuam: nouit quemadmodùm recreet quod creauit, nouit quemadmodùm reformet quod ipſe formauit. Tu tantùm ſub manibus medici eſto: odit enim repellentem manus ſuas. Non hoc in medici hominis manibus. Ligari ſe volunt homines, & ſecari, daturi pro incerta ſanitate certum dolorem, magnam mercedem. Deus te quem fecit & certus curat & gratis. Ferto ergo manus eius ô anima, quæ benedicis eum, non obliuiſcens omnes retributiones eius.]

996 Non pudeat ergo, non pigeat, tanto, támque beneuolo, & de ægris ſuis ſollicito medico ſubiici. Indigniſſimum eſt, qui ad mortalis medici nutus omnes, pro corporum mortalium curatione ſe fingunt, & nihil ab eo refugiunt, circa medicum Chriſtum, cauſari quippiam. Quò pertinet egregia diſputatio quam inſtituit idem S. Auguſtin. agens de ægro ſpirituali ſerm. 34. ex 40. nouis [Videte fratres, quomodò rogatur medicus pro ſalute temporali. Quomodò ſi quiſquam deſperatè ægrotet, nunquid pudet illum, aut piget, homini pedes tenere? peririſſime Archiatro lachrymis veſtigia lauare? Et quid ſi dixerit ei medicus, ſanari aliter non potes, niſi te ligauero, aduſſero, ſecuero? reſpondet, fac quod vis; tantùm ſana me. Quanto ardore deſiderat paucorum dierum vapoream ſanitatem, vt pro illa & ligari velit, & ſecari & vri, & cuſtodiri ne manducet quod delectat, ne bibat quod delectat, nec quando delectat? Totum patitur, vt ſeriùs moriatur, & non vult pauca pati, vt nunquam moriatur.]

Nec quod in morbis corporum obſeruatu eſt neceſſarium, attendendum eſt certum tempus, aut locus; vt meritò proinde Origen. in fine primi libri côtra Celſum, Chriſtianã doctrinam, nouum & compendioſum medicinæ animorum genus nominet: omnia tempora & loca, æquè commoda ſunt ad hanc curationem, quæ ſolius medicinæ per Chriſtum confectæ, voluntaria applicatione perficitur. Nunquid (ait in hanc rem D. Auguſtinus in Pſal. 63. *in ipſo fine*, [Nunquid conſilij corrigendi, & mutandæ vitæ malæ in bonam, non eſt locus, non eſt tempus? Nónne ſi vis, hodie fit? Nónne ſi vis, modò fit? Quid empturus es vt facias? quæ emplaſtra quæſiturus es? Ad quos nauigaturus? quam nauim præparaturus?

præparaturus? Ecce quum loquor, muta cor; & factum eſt quod tam ſæpè & tamdiu reclamatur vt fiat; & quod æternam pœnam parturit, ſi non fiat.] Itaque nihil eſt, quod poſſit remoram iniicere & cunctationem excuſare. Diſſerit plenè aduersùs hanc in ſalute capeſſenda cunctationem ſerm. 59. de verbis Dom.

Eſt verò præterea interdum nonnulla cunctandi occaſio ab extrinſeco præter hactenus diſcuſſas quæ ſunt ab intrinſeco. Nonnulli enim in gratiam amicorum petentium, ab acceſſu huius medici reuocantium, non curantur, in eos idem D. Auguſtinus, ſic conclamat. [Tollantur ergo de medio inanes venti, tollatur de medio fumus qui creſcendo euaneſcit, prorſus pro ſalute iſta contemnatur. Si quiſque in ciuitate, aliquo periculoſo morbo corporis ægrotaret, & eſſet in ciuitate peritiſſimus medicus amicus ægrotantis, potentibus inimicus, qui dicerent amico ſuo: noli eum adhibere, nihil nouit: dicerent autem non iudicante animo, ſed inuidente, nónne ille pro ſalute ſua remoueret amicorum potentium fabulas, & vt paucis diebus plus viueret, cum illorum qualibet offenſione, pellendo ſui corporis morbo medicum illum quem peritiſſimum commendauerat adhiberet? Ægrotat humanum genus, non morbis corporis, ſed peccatis. Iacet toto orbe terrarum ab Oriente vſque ad Occidentem, grandis ægrotus. Ad ſanandum grandem ægrotum, deſcendit omnipotens medicus. Humiliauit ſe vſque ad mortalem carnem, tanquam vſque ad lectum ægrotantis. Dat ſalutis præcepta, contemnitur: qui audiunt liberantur. Contemnitur, cum dicunt amici potentes, nihil nouit.] Itaque hæc quoque cunctatio præcidatur.

Sancti accelerauerunt, nec nobis cunctandum.

997 Non ſunt ſanè cunctati Sancti, ſed accelerauerunt, vt idem S. Auguſtinus epiſt. 59. ad q. ſecundam, egregiè penſat. [In eo quod dictum eſt (inquit.) *Multiplicata ſunt infirmitates eorum, poſteà accelerauerunt*, Infirmitates poſuit pro peccatis, ſicut ad Romanos Apoſtolus dicit; *Si enim Chriſtus cum infirmi eſſemus, adhuc iuxta tempus pro impiis mortuus eſt:* hos dixit *infirmos*, quos impios. Deinde paulò poſt eamdem ſententiam repetens; *Commendat* (inquit) *ſuam charitatem Deus in nobis, quoniam cum adhoc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt.* Quos infirmos ſuprà, eos hic peccatores appellauit. Item in conſequentibus, hoc idem aliis verbis verſans; *Si enim cum inimici eſſemus*, (inquit) *reconciliati ſumus Deo, per mortem filij eius*: Ac per hoc in eo quod dictum eſt, *Multiplicata ſunt infirmitates eorum*, intelliguntur multiplicata peccata eorum. Lex enim ſubintrauit, vt abundaret delictum. Sed quoniam vbi abundauit delictum, ſuperabundauit gratia, ideò poſtea accelerauerunt. Non enim venit ille vocare iuſtos, ſed peccatores: quia non eſt opus ſanis medicus, ſed ægrotantibus, quorum ſcilicet multiplicatæ ſunt infirmitates, vt eis ſanandis eſſet neceſſaria tantæ gratiæ medicina, & cui dimitterentur peccata multa, diligeret multum. Hoc cinis vaccæ, & aſperſio ſanguinis, & cruentarum multiplicatio victimarum ſignificabat, non efficiebat. Ideò deinceps dicit; *Non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus*, id eſt illorum ſacrificiorum, quæ immolabantur in figura ſanguinis Chriſti. *Nec memor ero nominum eorum per labia mea.* Nomina quippe illorum, erant in multiplicatione infirmitatum. Fornicatores, Idolis, ſeruientes, adulteri, molles, maſculorum concubitores, fures, auari, raptores, ebrioſi, maledici, & quicumque alij, regnum Dei non poſſidebunt. Sed vbi abundante peccato, ſuperabundauit gratia, poſtea accelerauerunt. Hæc quidem fuerunt, ſed ablati ſunt, ſed ſanctificati ſunt, ſed iuſtificati ſunt in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri. Ideò non memor erit nominum illorum, per labia ſua.]

Quidni acceleratemus & nos pro ægra anima, qui pro curando ægrotante corpore, adeò ſumus ſolliciti? Irrationabile id quidem, vt optimè Eucherius in Paræn. ad Valerianum num. 4. verbis illis. [Multos corporum curationi vſus impenditur. Multum huic operæ, in ſpem medelæ datur, Nunquid medicinam anima non meretur? Et ſi varia corpori auxilia ſtudio tuendæ ſanitatis adhibentur; fas non eſt tantam animam velut excluſam iacere, & quaſi neglectam morbis ſuis intabeſcere, atque vnam à propriis remediis exulare: Imò vere plura animæ conferenda ſunt, ſi corpori tanta præſtantur. Nam ſi rectè quidam, carnem famulam, animam verò dominam eſſe dixerunt; non oportet poſteriore loco nos dominam ponere; ac famulam iniquo iure præferre. Meritò poſcit ſtudia maiora, pars melior: quia omni cura illuc reſpiciendum eſt, vbi ſubſtantiæ noſtræ abundantior dignitas conſiſtit. Congruum non eſt, in hoc honore noſtræ ſollicitudinis, nos ſubiicere pecori. Caro ſiquidem procliuis in vitia, ad terram nos, tanquam in originem ſuam reuocat: hæc verò veniens à Patre luminum, ſicut ferri ignibus mos eſt, in ſuperiora nititur. Hæc in nobis imago Dei, hoc pretioſum eſt diuini muneris pignus. Hanc omni ope, hanc ſummis viribus tueamur. Hanc ſi regimus & conſeruamus, Dei depoſitum tuemur.]

Quare concludamus egregia S. Chryſoſtomi adhortatione hom. 1. de Anna, alloquentes eius verbis, animam ex ſpirituali morbo decumbentem. [Cum non ſis initura profectionem tranſmarinam, nec vltra patriæ fines demigratura, nec vllum laborem ſimilem perpeſſura: & quid dixi, vltra patriæ fines, quum nec ipſum domus limen tranſire cogaris, ſed vel in ipſo thalamo poſſis conuenire medicum, citráque internuncium vllum cum illo colloqui de quibuſcumque volueris, (*Deus omnium*, inquit, appropinquans ego ſum, *& non Deus procul*,) differs & cunctaris? Et quam habitura es excuſationem, quam conſequeris veniam, ſi quum procliuem & vndequaque facilem viam inuenire poſſis, qua ab vrgentibus malis libereris, per ſocordiam tuam ipſius ſalutem prodideris? Hic enim medicus, non ſterilitatem ſolùm, ſed & omne morborum genus, tum corporis, tum animi, ſanare potis eſt, ſi velit tantùm. Neque id ſolùm mirandum eſt, quod citra laborem, ſine peregrinatione, ſine impendiis, abſque interceſſoribus curationem adhibet, verùm etiam quod citra dolorem. Neque enim ferro, ignive nouit tollere malum, quemadmodùm cæteri medici faciunt: ſufficit vel ſimplex nutus; ac protinùs

omnis angor, omnis dolor, omne malum fugit, atque exulatum abit. Ne cunctemur igitur ac procraſtinemus, licet pauperes ſimus, & ad extremam redacti egeſtatem. Neque enim hîc numeranda eſt pecunia, vt inopiam poſſimus obtendere. Hic nimirum medicus, non argentum pro mercede petit, ſed lachrymas, preces, ac fidem. Hæc ſi portans ad illum acceſſeris, quidquid omninò poſtularis accipies, multóque cum gaudio diſcedes.]

Medici Chriſto Archiatro, ſubiuncti.

998 Quod verò Origenes homil. 1. in Pſalm. 37. *initio*, Chriſtum nominet *Archiatrum*; addas autem, ſecundùm Chriſtum, idem quoque medici munus, Apoſtolis, eorúmque ſucceſſoribus Præſulibus Eccleſiarum, & omnibus in Eccleſia ſacris operariis pœnitentium curatoribus rectè congruere; eſt quod hic aures arrigant, & animum ſeriò ad Chriſtum medicum imitandum adiiciant omnes, [quibus curandorum vulnerum diſciplina commiſſa eſt, & quos voluit Deus in Eccleſia ſua eſſe medicos animarum.] Eccleſiam enim idem Origenes hom. 8. in Leuitic. cœleſtis huius medici *ſtationem medicinæ* nominat, & ibi per Sacerdotes, inſtitutum curari ægritudines docet. Id quod etiam grauiter confirmat Theodotus tom. 6. Concilij Epheſini cap. 9. nec non Naz. Orat. 1. num. 55. vocans Sacerdotes, medicinæ per Chriſtum exhibitæ, adiutores & miniſtros. Locus ex S. Chryſoſtomo l. 4. de Sacerd. cap. 2. eſt in hanc rem inſignis. [Nobis quidem (inquit,) haud quaquam nunc res eſt de frumento hordeóve diſpenſando, de bobus ouibúſve paſcendis, aut aliis id genus rebus diſtrahendis; ſed de ipſomet corpore Ieſu curando. Chriſti enim Eccleſia, ex Beati Pauli verbis, Chriſti corpus eſt. At certè eum conuenit cui creditum corpus id fuerit, ipſum illud, tum ad multam honeſtatem, tum ad pulchritudinem incredibilem perpolire, vndique circumſpicientem, necubi macula, aut ruga, aut næuus, vitiumve aliquod huiuſmodi, pulchritudinem honeſtatémque illam labefactet. Et quidnam aliud præſtare oportet, quàm vt capite illo immortali ac beato, quod ipſi ſuperpoſitum eſt, corpus ipſum pro humanarum virium captu dignum efficiat? Nam qui ſuum corpus ad athleticam habitudinem cura adhibita componunt, iis neceſſarius eſt vſus & medicorum, & pædotribarum, & temperatæ diætæ, & exercitationis aſſiduæ, & infinitæ adeò obſeruationis (Etenim minimus quiſque rerum illarum contemptus, labefactare omnia atque euertere poteſt,) quibus ſortè obtigit, Chriſti corpus hoc quod dico curandum, (cuius quidem exercitatio, non corpora ipſa, ſed inuiſibiles potentias ſpectat,) ij quibuſnam artibus conſeruare illud ſyncerum atque incolume poterunt, niſi omnifariam animæ curationem congruam, conuenientem, atque humana virtute longè ſuperiorem calluerint? An ignoras corpus id quod dico, pluribus tum morbis, tum inſidiis obnoxium eſſe, quàm caro noſtra hæc obnoxia ſit? Itémque & celeriùs corrumpi & ægriùs ſanari?] Hoc ille eſſe totum munus Sacerdotum, id eis perpetuò ob oculos eſſe debere, grauiſſimè conteſtatur. Spectant eodem, quæ de Leuiticis Medicis diſputat ſanctus Ambroſius lib. 2. de Cain & Abel cap. 3.

Partes ac ſtudia, Medicorum, Pœnitentes ſub Chriſto curantium.

999 Habent verò nominatim ſacri pœnitentiæ adminiſtri, quem imitatione exprimant Chriſtum animarum medicum, manſuetudine præſertim ac benignitate erga ægros, Chriſti exemplo adhibenda. Grauiſſimè id inculcat Theodoretus initio primi contra Græcos prolato medicorum externorum exemplo. [Cæterùm iis (inquit) qui artis medicæ profeſſores cenſeri volunt, quantumuis moroſi ægrotantes ſint, æquo animo ferendi ſunt, patientérque tolerandi, vel ſi conuiciis eos aſpergant, vel ſi pugnis aut calce petulantes ſe præbeant. Solent enim quandoque hoc iniuriæ genus delirantes peccare. Neque tamen cum hæc fiunt, animo perturbantur qui verè ſunt medici; ſed vincula potiùs colligandis intendunt, capútque vnguento aſpergunt, quanquam reluctantibus & inuitis. Nullum denique non remedij genus excogitant, quo ægritudinem procul ſummoueant, priſtinámque partium æqualitatem, corpori vniuerſo reſtituant. [Tanto ſtudioſiùs idem cuiuis ſpirituali medico præſtandum eſt, quanto potior eſt corpore anima, & eius ſalus æterna, ſalute corporis *vaporea*, vt S. Auguſtinus inte appellauit, ſerm. 34. ex 40. nouis. Egregiè poſtmodum ibidem monſtrans, Chriſtum medicum, qui nobis medicamentum, non de armario ſuo, ſed de ſanguine ſuo fecit, ſic planè ſe geſſiſſe erga ægros Phreneticos, à quibus etiam occiſus eſt, vt medicos corporum ſe habere, cum Theodoreto diximus, erga correptos phreneſi corporea. Id à ſe erga ſæuientes ægros Donatiſtas ſeruatum, & benè ceſſiſſe patientiam, viciſſáque medicinam, pulcherrimè tradit idem S. Auguſtinus ſerm. 37. ex iiſdem 40. nouis vbi bono medico & Phreneticos & Lethargicos curæ eſſe oportere, egregiè docet.

Diſtinctiùs de eo duplici ægrorum ordine, medicorum Chriſto ſubiunctorum ſtudia expoſcente, idem S. Auguſtinus alibi: Dimiſſis verò phreneticis, quod perſpicua ſit eorum notio, de Lethargicis, qui Chriſti perſecutione abſtinent, ſed torpore nimio oppreſſi moriuntur, agit ſerm. 59. de verb. Dom. *in fine*. Et his quoque impendendam à piis medicis Chriſto ſubdelegatis miſericordiam, ſic confirmat ibi S. Auguſtinus. [Lethargicis ſimiles ſunt, qui non ſæuiunt in Chriſtum, nec malitioſi ſunt aduerſus Chriſtianos, ſed tantùm differendo langueſcunt verbis ſomnolentis, in lucem oculos extendere pigreſcunt, & qui eos excitare volunt, moleſti ſunt. Recede à me, (inquit languidus lethargicus,) obſecro te, recede à me? Quare? Dormire volo. Sed ille. Morieris inde. Ille amore ſomni, mori volo, reſpondet. Et charitas deſuper, nolo. Plerumque iſtum charitatis affectum, exhibet etiam filius ſene patre morituro poſt paucos dies, iam vtique

ætate

ætate finita,ſi lethargicum videt, & lethargico morbo premi ſuum patrem. Noli eum permittere dormire,ſi vis vt viuat:adeſt puer ſeni, pulſat, vellicat, pungit, pietate moleſtus eſt, nec mori citò permittit citò moriturum,& ſi viderit vt aliquando plures dies viuat, cum deceſſerit, ſucceſſurus. Quanto maiore charitate nos amicis noſtris moleſti eſſe debemus, cum quibus non paucos in hoc mundo dies,ſed apud Deum in æternum viuamus?]

Habent quos Deus populi ſui medicos conſtituit, quid erga ægros in Chriſti Eccleſia & domo Dei habeant præſtandum, vt d gni ſint, in quo titulus *Chriſtiani Hippocratis*, quo S. Hieronymus Epiſt. 61. *in fine*, Iſidorum presbyterum per iocum donat, verè & meritò cadat. Multa de his medicis, Laur. Iuſtinianus l. de Inſtitu. & regim. Prælato. cap. 8. & 9. Scitè Ioannes Climacus initio libri de Paſtoris officio, hos medicos, omni genere pharmacorum inſtruit, ſic alloquens Abbatem Paſtorem. [Poſſidebis & tu(ô amabilis)emplaſtra,potiones,& ſpongias,phlebotomias,cauteria, vnctiones experimento dormire facientia,gladium,ligaturas,&beatam nauſeæ priuatiuam remediationem. Si verò horum penuriam & impotentiam habemus, quomodò ſcientiam oſtendemus? nunquam. Non enim verbis, ſed operibus dantur mercedes. Emplaſtrum eſt, ſanatio & maturatio viſibilium, paſſibilium, & corporalium viriorum. Potionis exhibitio, eſt ſanatio paſſionum interiorum & inuiſibilis cordis euacuatio. Raſorium,eſt ignominia mordens,& remouens & expurgans elationis putredinem. Collyrium, eſt redargutio quæ conturbat,poſt modicum verò curat. Phlebotomia, propriè eſt imperatiua & inſtitutiua, & dura correctionis inuectio, in ſalutem infirmantium facta: ſpongia, eſt(poſt chirurgicam Phlebotomiam)per affabilia, manſueta & lenia medici verba, curatio & refrigeratio infirmantis. Cauterium eſt interminatio & increpatio,in pœnitentiam benignè & humane, per tempora data. Vnctio eſt, poſt cauterium,per verbum & leuem conſolationem, infirmanti ſuppoſita & ſuperinducta placatio. Dormire faciens antidotum eſt, onus obedientiæ recipere, & propter ſubiectionem,requiem & ſomnum abſque ſomno,& cæcitatem ſanctam, ei vt non videat bona ſua,donare. Ligaturæ ſunt, admonitione & patientia vana gloria reſolutos, & vacuos effectos, vſque ad mortem in odio ſui & amore virtutum ſtringere &firmare. Finis autem omnium, gladius,qui eſt terminatio & ſententia, ad inciſionem ſpiritualiter mortificati & putrefacti in corpore membri, ne & reliquis propriam ſcabiem tradat, & eos peſtilentia morbi corrumpentis inficiat. Beata verò, nauſeæ priuatiua remediatio in hominibus qui præſunt, & medicis, impaſſibilitas eſt: quoniam quidam in omni fœtoris diſſuauitate non nauſeant, & ad curationem ſine otioſitate & pigritia adnituntur: hi verò, omnem animam morientem reſuſcitare valebunt.]

Religioſi, & priuati, & ſuperiores, Therapeutæ.

1000 Religioſos omnes in hunc ſpiritualium medicorum ordinem accenſet Philo initio libri de vita ſupplicum. [Inſtitutum(inquit)huius Philoſophiæ, mox apparet ex ipſi appellationibus. Vocantur enim Therapeutæ, Therapeutridéſque, hoc eſt curatores & curatrices,ſiue cultores & cultrices, vero nomine: vel quia profitentur medicinam præſtantiorem iſta vulgata,per oppida omnia. Hæc enim medetur ſolis corporibus; ilia & animas liberat morbis grauibus, & aduersùs medelas contumacibus, quos inflixerunt voluptates, concupiſcentiæ dolores,timores,auaritiæ,inſipientiæ,iniuſtitiæ, & cæteræ perturbationes, vitiorúmque agmen innumerabile.] Præſtant autem huiuſmodi curationem,cum adhortationibus quibus à vitiis auocant cœteros mortales, tum ſcriptis libris piis quos eſſe curationis animorum inſtrumentum inſigne & vſus docet, & confirmat quod apud Diodorum lib. 1. bibliotheca vocetur *τῆς ψυχῆς ἰατρεῖον, officina medica animæ*; tum denique ſanctæ vitæ exemplis,quod genus eſt medendi efficaciſſimum & expediriſſimum. Hinc igitur denominati iam olim ſunt Religioſi *Therapeutæ*. Et quantis alia quoque ſuppetit eius nominis notatio à cura diuini cultus, vt obſeruat Seratius lib. 3. Trihær. cap. 1. num 8. tamen altera eſt communior,magiſque recepta: iuxta quam omnes quidem Religioſi ſunt animorum Therapeutæ ac medici, Nominatim tamen id faciunt erga ſuos, religionum præfecti quos vt Archiatros, religioſos autem vt ægros deſcribit Gul. Abbas ad fratres de Monte Dei, verbis illis de religioſo. [Eundem vbique ſe inuenit,niſi quod deteriorem facit ipſa mobilitas; ſicut lædere ſolet ægrum, qui circumferendo concurit eum. Ægrum enim ſe ſciat, & vacet circa cauſarias partes ægritudinis ſuæ. Si non interrumpitur quies,remedia continuata citò perficient, & ſanatus animus ab alienationibus, vel captiuitatibus, & tentationibus ſuis, totus in Deo ſuos efficietur. Cura eget & non modica,non inquinata,ſed infecta natura. Incumbat ergo immobiliter valetudinario ſuo, (ſic enim ſolent appellare medici, valetudinum curandarum officinam)& remedij ſuſcepti proſequatur vſum, vſque ad ſanitatis experimentum. Valetudinarium tuum,ô ægrote,ô languide,cella tua eſt: remedium in quo curari cœpiſti,obedientia eſt,obedientia vera. Sed ſcito quod remedia crebrò mutata nocent, naturam diſturbant, & ægrum diſterminant. Nam & qui aliquò pergit,ſi vnam certam tenuerit viam, citò perueniet quò tendit, & itineris, & laboris faciet finem: Si verò multas aggreditur vias, errat, nec laboris aliquando finem facit? quia error finem non habet. Non ergo remedium mutes, nec aliud pro alio accipias, ſed vſque ad terminum perfectæ ſanitatis,medicinalis obedientiæ remedio vtere: nec abiicias eam vt ingratus, cum factus fueris ſanus, ſed tamen in reliquum alio modo ea vti permitteris. Si ergo ad ſanitatem feſtinas, vide vt nil,vel modicum, de temetipſo agere præſumas,medico inconſulto: à quo ſi operam medicantis expectas, neceſſe eſt vt vulnus tuum

ſemper & detegere non erubeſcas. Erubeſce, ſed tamen reuela totum, nec abſcondas. Sunt enim qui confitendo, quaſi fabulam enarrant ſuorum hiſtoriam peccatorum, ægritudines animæ ſuæ ſine confuſione dinumerant, & penè ſine pœnitentia, & ſine affectu doloris. Citò enim lachrymas inuenit, & ſoluitur in gemitum, qui habet ſenſum doloris. Si verò malæ ægritudini deſpetabilior ſtupor acceſſerit, hic in eo quod non dolet, quanto ſanitati videtur eſſe propinquior, tanto ab ea ſit remotior. Quod ſi medicus quaſi clementior fuerit, vt quaſi vnguentis & emplaſtris lenioribus omnia voluerit curare, tu age pro temetipſo; & remedij fortioris & celerioris auidus, ſanitatis ferrum require, cauterium expoſce. Medicus tibi ſemper præſſe eſt, paratus eſt.] Is non alius eſt quàm Religionis Præfectus, cui ex munere incumbere, Medicum agere, eóque nomine congruam condeſcenſionem, & piam ſeueritatem loco ac tempore adhibitam inſinuari, latè proſequor ea Tractatione cui titulus eſt, *Commonitorium vt ſit moderatio quod dicitur*. Præclarè, etiamſi perpaucis, in hanc rem diſſerit Hugo Victorinus lib. de Medicina Animæ c. 9.

Medicinarum per Medicos Chriſto ſubiunctos, adhibendarum, claſſis triplex.

1001 Cæterùm Archiater noſter, non modò ſibi ſubdelegauit eos quos hactenus dixi medicos, (præter Angelos, quos medicorum item titulo, ſub hoc magno medico, inſignit Origenes hom. 2. in Ierem. annuente Petro Bleſenſi ſerm. 33.) ſed etiam facultate ampliſſima, varias medicinas ad quodlibet morbi genus depellendum conficiendi inſtructos eſſe voluit. Sunt eæ medicinæ in triplici ordine. Quaſdam, dirigentibus & excitantibus medicis, conficiunt ipſi qui recipiunt; nec ſunt aliud quàm eorum actus, præueniente quidem & iuuante diuina motione gratuita eliciti, non tamen vlla præterea ſocij virtute ſupernaturaliter actiua, & ſanctitatis, ſiue ſanitatis animorum cauſatiua, vltra menſuram, quæ operibus noſtris iuxta perfectionem eorum correſpondet: quod paſſim vocant, producere gratiam ex opere operantis. Aliæ per medicos ipſos fiunt, nec aliud continent quàm induſtriam medentium, & operam, non excluſa tamen diuina ope, induſtriam illam promouente: Nimirum prædicatio, & propoſitio verbi Dei, quæ extrema quidem gratia eſt tantùm, ſed eam tamen ſæpè Deus promouet, aperiens corda audientium. Poſtremo loco colloco medicinas illas, quæ ita ſunt actus medicorum ex Chriſti inſtitutione operantium vt ſimul ſupra vim actuum ab homine operante profuſorum, conſettaio habeant efficacitatem conuchendi gratiam, ex opere (vt vocant) operato: hoc eſt ratione operis à Chriſto ipſo eliciti, cuius meritum intra illos actus velut concluſum, dimanat ad recipientem nullo obice præpeditum, etiamſi nihil præterea opetenti, quo gratia conciliettur, ſed tantùm gratiam inde progerminaturam, velit admittere; cùmque lenticulam ſui aptationem quæ à Chriſto depoſcitur, adhibere non renuet. Primus & ſecundus medicinarum ordo, non ita relictus à Chriſto eſt in medicorum quos ſibi ſubdelegauit facultate, vt non præceſſerit ſtatum Chriſtiani mi. Imo iis qui ante Chriſtum vbiuis terrarum omni tempore ægrotarant, non eſt alia ratione pruſpectum. Idcirco tamen viſum eſt, de eis hic non tacere, quia poſt Chriſtum, ſuperabundante gratia, eliciuntur multo faciliùs atque præſtantiùs; cum amerioribus temporibus in maiore quàm nunc parcitate cœleſtis roris, ægriùs atque operoſiùs adhibeientur.

Prima, actuum ab ægro eliciendorum, regente Medico.

1002 Pertinet ad primam claſſem, præſcripta ab Hildeberto medica formula, datis ad ægrum quendam Præſulem literis, quæ malè nuper inter Fulberti epiſtolas ſunt collocatæ num. 116. [Quiddam (inquit) ex SS. Patrum, coëmptis, ſicut pollicitus ſum, medelis, quo reuoceris ad ſalutem, procurabo. Sed hæc procuratio nil tibi proderit ſi priùs vulneri quo ad mortem infixus es, ſatisfactionis medela non ſubuenerit. Quo, vt dico, per ſatisfactionem ſanato, tumores illicò ſuperbiæ, contemptionis & præſumptionis quos in tuam animam induxiſſe ſuſpicor, falce diſcretionis amputabis. Deinde amputationis illius vulnera recentia, ne aliquam aliam paſſionem generent, pœnalis cauterio timoris vſtulabis; quam vſturam ne frigus impietatis tangat, charitatis ardore, & oleo ſonebis miſericordiæ. Quod ſi ita feceris, & ſuperbia illa quæ inſtigante reſponſa in me tam torua iaculatus es, & contemptio, quâ meum interdictum parui pendis, & præſumptio, qua excommunicatus ad ſacram celebrationem accedis, peribunt. Et rationalis pars tuæ animæ, magna ex parte ad incorruptionem reuertetur. Poſt hæc autem, has virtutis ſpecies, humilitatem, patientiam, & obedientiam, in vnum melle diuinorum eloquiorum confectes, & in buxulla tuæ mentis, hoc antidotum diligenter recondes; vnde quotidianam tua anima diætam ſumens, non ſolùm has peſtes in perpetuum non germinabit, ſed etiam à cæteris omnibus incorrupta fulgebit.]

Non diſſimile Pharmacum ex Caſſiano (vt fert titulus,) præſcribitur ægro Monacho apud Tilmannum ad calcem interpretationis homiliatum S. Chryſoſtomi in Pſalmos, quod ſe ex Græco interpretatum prodit Tilmannus. Sic autem ibi habetur. [Qui vitam exercebant Monaſticam Sancti Patres dicebant, qui præter eumium obiter vnus aliquis exet itatione Monachus denarraſſet, ſe ex itineris diuerticulo in officinam contendiſſe cuiuſpiam medici, vi'ſſéque numeroſam turbam laborantium varia morbi ſpecie, qui ſe eò conferrent. Medicus proinde pro qualitate morborum, accommoda cuique & opportuna adhibebat remedia. Ingreſſus igitur Monachus & ſalute dicta medico, aſtitit iis propior qui curandi aduenerant. Accepta mox ſalute, Medicus ſ bicoit, quâ, quæ o te, gratia Pater ad nos veniſti? Cui Monachus, Eſtne vſpiam vlla in herbis, cuius vis eſſi ax adeò ſit, vt delictorum numeroſam multitudinem poſſit inducere & abolere? Sanè eſt, ille reſpondit. Hinc à me faceſſito Pater, radicem tibi decerpe inopiæ ſpiritualis, patientiæ inſuper folia ſeligito florémque humilitatis, permiſta hæc

hæc & in mortario trita, cribro impone obedientiæ bonorum diſcretam. Ad eum deinde modùm probè cribrata, depone in tuæ ollam conſcientiæ. Vide vt his aquam ſuperfundas lachrymarum. Ea ipſa conſerito concordia charitatis. Ad hæc fac ſubtus accendatur flamma cœleſtis deſiderij. Simul atque miſcella iſtius medicamenti commodè efferbuerit, ex olla eam exhauri, dimittens in catinum diſcretionis, ac flabello diuentila debitę gratiarum actionis. Salutarem hanc domis, ſumito per cochlear ſancta compunctionis, pérque confeſſionem preſſius extergitor: Hoc ſanè pacto, exinanies tuorum multitudinem peccatorum.] Videſis aliud eiuſmodi Pharmacum, (ſyrupum vocat,) fusè deſcriptum à Ripa Tract. de peſte §. vltimo à numero 1.

1003 S. Bernardus ſerm. 10. & 12. in Cant. triplex vnguentum huius ordinis, ad ægrorum curationem ab ipſiſmet confectum, egregiè deſcribit his verbis. [Pono diuerſas ſpecies vnguentorum, quò ex pluribus ea quæ potiſſimùm ſponſæ vberibus congruant, eligamus. Eſt vnguentum contritionis, & eſt vnguentum deuotionis, eſt & pietatis. Primum pungitiuum, dolorem faciens. Secundum temperatiuum, dolorem leniens. Tertium Sanatiuum, etiam morbum expellens. Nunc de ſingulis latiùs diſſeramus. Eſt ergo vnguentum quod ſibi conficit anima multis irretita criminibus, ſi cum incipit cogitare vias ſuas, colligat, congerat, conterátq; in mortariolo conſcientiæ, multas ac varias ſpecies peccatorum ſuorum, & intra æſtuantis pectoris ollam, ſimul omnia coquat, igne quodam pœnitentiæ & doloris, vt poſſit dicere cum Propheta; *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis*. Ecce hoc eſt vnũ vnguentum, quo anima peccatrix ſuæ conuerſionis primordia condire debet, plagíſque ſuis recentibus adhibere. Primum namque ſacrificium Deo, ſpiritus contribulatus. Quamdiu ergo non habet tanquam pauper & inops vnde ſibi melius ac precioſius componat vnguentum, non negligat parare interim iſtud, licet de vilibus ſpeciebus quia *Contritum & humiliatum Deus non deſpiciet.*] Et inferiùs. [Sed eſt vnguentum tanto iſto profectò pretioſius, quanto de melioribus compoſitum ſpeciebus. Huius ſiquidem ſpecies ne longè quærantur, penes nos & abſque difficultate reperimus, ac de noſtris hortulis talium perfectè copiam tollimus quotieſcumque neceſſitas poſcit. Quis enim non ſatis, de proprio cum vult, ad manum habet iniquitates & peccata, ſi non diſſimulat? Hæ autem ſunt, (ſicut recognoſcitis,) ſpecies vnguenti primi quod iam deſcripſimus. At verò ſecundi huius aromata, terra noſtra nequaquam profert; ſed procul & de vltimis finibus ea nobis conquirimus. Nempe *Omne datum optimum & omne donum perfectum, deſurſum eſt deſcendens à Patre luminum.* Fit enim vnguentum iſtud de diuinis collatis humano generi beneficiis. Felix qui ipſa ſibi ſtudioſè colligere, & ante mentis ſuæ oculos digna cum gratiarum actione curat. Profectò cum fuerunt in vaſculo pectoris piſtillo crebræ meditationis contuſa atque contrita, deindéque igne ſancti deſiderij ſimul decocta omnia, & demum impinguata oleo lætitiæ, erit vnctio longè pretioſior excellentiórque priore.]

Denique ſerm. 12. [Et vnguentum quod ambobus longè antecellit, & hoc appellauerim pietatis, eo quod fiat de neceſſitatibus pauperum, de anxietatibus oppreſſorum, de perturbationibus triſtium, de culpis delinquentium & poſtremò de omnibus quorumlibet miſerorum ærumnis, etiam ſi fuerint inimici. Deſpicabilea videntur ſpecies iſtæ, ſed eſt ſuper omnia aromata vnguentum quod ex eis conficitur. Sanatiuum eſt. *Beati enim miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.* Igitur multæ miſeriæ collectæ, atque oculo pietatis inſpectæ, ipſæ ſunt ſpecies ex quibus vnguenta optima componuntur, ſponſæ digna vberibus, ſponſi ſenſibus grata. Felix mens, quæ talium collectione aromatum, ſeſe ditare & impinguare curauit, infundens ea oleo miſericordiæ, & ardore decoquens charitatis.]

Pertinent quoque ad hanc claſſem primam medicinarum, quæ ægris ad animæ curationem ex analogia curationis corporum, ſibimetipſis adhibenda præſcribit S. Baſilius ad q. 55. fuſarum. Tractans enim cur Deus morbos corporum craſſioribus remedlis depelli per nos velit, cauſam petit ex eo quod [Formulam nobis tradere voluerit quam in curandis noſtris, animi vitiis imitemur. Vt enim in corporibus neceſſariò & demi illa debent quæ ſupernacanea ſunt, & quæ abſunt apponi: ſic idem quoque nobis in animis noſtris ſeruandum eſt, vt quæ aliena ſunt ſcilicet amandemus, & quæ idonea aſciſcamus. Siquidem fecit Deus hominem rectum & ad bona opera creauit nos, vt in illis ambulemus. Et quemadmodùm in iiſdem corporibus, ſecari, vri, & potiones amariſſimas ſumere incolumitatis ipſorum cauſa, non recuſamus, ſic in animis quoque, ſecantia cum obiurgamur, verba, amaræque pro ipſorum ſalute increpationum medicinæ, accipiendæ ſunt, quod iiſdem iis qui emendati non erant, Propheta obiectat; cum dicit, *Numquid reſina non eſt in Galaad aut medicus non eſt ibi? Quare igitur non eſt reſtituta ſanitas filia populi mei?* Quin illud etiam quod quis in inueteratis morbis, non niſi ex longinquo tempore, variiſque & iis dolorem facientibus medicamentis ſanitatem expectat, indicio eſt, vitia ſimiliter quæ in animis noſtris inueterauerint, aſſidua oratione, & diuturna patientia, & acerrima animi contentione quæ ad ſanitatem adipiſcendam ratio ſufficere nobis oſtenderit, à nobis curari oportere.]

Inſignes planè, ex hac arte, & confectis ad hunc primum modum medicamentis eximios animorum Therapeutas, beatos Apoſtolorum Principes, exhibet Eucherius ſerm. de eis, ſic præter cætera eos exornans. [Putares duos medicos cœlo lapſos qui officinam ſanitatum aperientes, diuerſo noſſent genere, variis opem ferre languoribus. Aliorum oculis incredulitate cœcatis, ac nubilo infidelitatis hebetatis, iucundiſſimam claritatem infuſam, fidei face reddebant. Aliorum auribus quæ ad vocem Chriſti obſurduerat, auditum mirabiliter impetrabant. Aliorum interiorea venas, carnalium incentiuorum febribus æſtuantes, prædicatione, & caſtis refrigeriis irrorabant. Ex aliorum viſceribus, malitiæ, ſuperbiæ, iracundiæ ſaggitas, ac diuerſorum iacula peccatorum, à Diabolo inflicta euellebant, curantes adiutorio diuinitatis omnem languorem, & omnem infirmitatem. Ac ſic per verbum

verbum ſobrietatis, euacuantes omnem crapulam veterum paſſionum, æternæ vitæ ſitim, indigeſtis, ac defæcatis mentibus imperabant, & temperato poculo cœleſtis antidoti, obliuionem præſentium, & futurorum deſiderium propinabant.] Hæc tametſi aliqua ex parte ad ſequentis claſſis pharmaca pertinent, tamen præcipuè ad claſſem primam propoſitam ſunt referenda; quandoquidem omnia propè remedia quorum interuentu Sanctos Apoſtolos ſanaſſe docet Eucherius, continentur actibus ſupernaturalibus ægrorum, ſibi ipſis per eos actus medicinam facientium ex præſcripto diuinorum illorum Therapeutarum.

Claßis altera, Pharmacorum, conſtans Medicorum actibus circa Dei Verbum ægris applicitum.

1004 Secundæ claſſis propoſitæ medicamentum, S. Chryſoſtomus l. 4. de Sacerd. cap. 3. tanquam vnicum in Dei Eccleſia ad ægritudinum depulſionem ſuppetens memorat. Nimirum quia ſermo illi eſt, de pharmacis quæ ſunt partus induſtriæ Sacerdotum curantium. [Certè (inquit,) humana corpora curantibus, diuerſa ſuppetunt medicamenta. Itémque & inſtrumentorum apparatus varij, & cibi ægrotantibus congrui: plerumque autem & ſola aëris natura ſatis fuerit ad ſanitatem laboranti reſtituendam: aliàs etiam ſomnus qui opportunè obrepſerit, medicum ipſum labore omni leuat, liberatque. At verò hîc, nihil huiuſmodi comminiſci licet, ſed vna quædam poſt operum præſtationem ars, accurationis via tenenda ſequendáque eſt: nempe per ſermonem euangelicum doctrina. Siquidem hoc demum inſtrumentum eſt, hoc cibus, hoc aëris temperamentum optimum; hoc medicamenti inſtar, hoc ignis loco, hoc ferri vice: ac ſi vel vrere, vel ſecare opus, hoc ipſo vti neceſſe: atque hoc ſi nihil profuerit, reliqua omnia euanida pereant oportet. Hoc & iacentem animam ſuſcitamus, & tumeſcentem compeſcimus: hoc & ſuperuacanea amputamus, & quæ deſunt ſupplemus, cæteráque omnia conficimus, quæ ad animi conferunt incolumitatem.]

Egregiè in eandem ſententiam Orig. hom. 1. in pſalm. 37. *initio*. [Creator (inquit,) humanorum corporum Deus, ſciebat quod talis eſſet fragilitas humani corporis, qui languores diuerſos poſſet recipere, & vulneribus, aliiſque debilitatibus eſſet obnoxia, & ideò venturis paſſionibus prouidens, etiam medicamenta procreauit ex terra, & medicinæ tradidit diſciplinam, vt ſi accederet ægritudo corpori, non deeſſet medela. Quo nobis tendit iſta præfatio? Ad animam ſine dubio reuocatur. Quoniam & ipſam cum creator omnium condidiſſet, ſciebat quod futura eſſet vitiorum capax, & ob hoc ſubdita atque obonerata peccatis. Et ideò ſicut corpori medicamenta præparauit ex herbis, arte diſciplináque compoſitis, ita etiam animæ medicamenta præparauit in his ſermonibus quos per diuinas Scripturas ſeminauit atque diſperſit: vt hi, qui aliqua ægritudini fuerunt oppreſſi, ſtatim vt vim morbi ſenſerint, atque alicuius vulneris ſtimulum doloremque perſpexerint, ideſt, cum viderint animam aliquid præter naturam gerentem, requirant aptam & conuenientem ſibi rationabilem diſciplinam, quæ eis ex præceptis Dei poſſit mederi.]

Breuiter S. Auguſtinus concione prima in Pſalm. 36. [Omnis morbus animæ habet in Scripturis medicamentum ſuum.] In Regis Simandis ſepulchro quod decem ſtadiorum circuitum complectebatur præter cætera planè admiranda quæ Diodorus Siculus aliique exhibuerunt erat Bibliotheca omnis generis libris inſtructa, cum hoc Epigraphe, iam ſuperiùs ex Diodori lib. 1. adducta: *animi medicamentum*. Neque hoc medicamentum deſiderari ab ægris, quos curandos ſuſcepit paſſus eſt Archiater noſter. Quanta in Eccleſia ſupellex librorum? Siue Canonicos vtriuſque inſtrumenti libros, ſiue Patrum ſcripta diuino afflatu edita ſpectemus, erit quod abundantiam in hac parte noſtram ſuſpiciamus. Quam ſollicitè ægris animabus prouiderunt ex hoc capite curatores animorum?

Claßis tertia pharmacorum ex ipſiuſmet Chriſti opere, continens Sacramenta.

1005 Tertia pharmacorum claſſis, continetur Sacramentis nouæ legis, quæ in Eccleſia ſtatione medicinæ Chriſti, (vt cum Origene ſuprà loquebamur,) præſtant ad quorumuis ægrorum curationem. Et idem pulchrè proſequitur Autor altercationis Synagogæ Eccleſ. cap. 8. Quanti verò ſint hæc pharmaca, intelligi poterit, ſi eorum neceſſitas, vtilitas & facilitas perſpiciatur. Quæ enim medicamentum aliquod depreciant, & reuocant ab eius vſurpatione, non alia videntur eſſe, quàm quod ſanitas abſque eis poſſit parari, vel quod ad ſanitatem non multùm credantur collatura; vel quod aſpera ſupra modum & acerba ſit eorum vſurpatio; ſiue ob inſuauitatem, guſtus aut tactus inimicam, ſiue quia nimis carò veneunt, quod aliquibus ſupra omnem amarorem inſuauiter ſapit. Penes hæc incommoda, auocantur ſæpè ægri à medicinarum noſtratium vſurpatione. Audi Arnulphum Lexouienſem epiſt. 4. [Habent medicinæ remedia, neſcio quid abominandæ malignitatis admiſtum; & ne gratis conferant omne beneficium, ſemper adiuncto maleficio recompenſant, vt etiam cum profuerint indigniùs vlciſcantur.] Et mox de auſteritate & ſeueritate medicorum, & medicinarum quas adhibent. [Ad recidiuum, medicus paratam dicit eſſe materiam, ideóque ſtudium ſubtilioris obſeruantiæ ſcrupuloſus imponit, rupciſque labiis, & lingua palpitante, tanta potum tribuit parcitate, vt ſitim potiùs irritare, quàm compeſcere velle cedatur. Illud enim hominum genus quadam auſteritate ſemper notabile, artí ſuæ reuerentiam, ſola ſeueritatis exhibitione conquirit, & quaſi de benignitate vileſceret, infamat omnia quæcumque miſer patientis appetitus expoſcit. Vtinam quod ad victualia pertinet, idem nobis vſus & abſtinentia præberetur, vt ſuſpicionem communicatio tolleret, & fidem pietas confeſſionis augeret. Ad hæc defectum imperitiæ ſuæ, culpæ ſemper ægrotantis adſcribunt, vt æger & inedia pereat, & calumniæ contumelia crucietur. Denique ad mercedis augmentum ſententioſis ſermonibus incedentes, gratam ſibi miſericordiæ diuinæ præcipiunt,

cipiunt, vt quod miſeratio diuina contulit, de eorum videatur diligentia prouenisse.] Ob prædictarum cauſarum quampiam, & vt ſuam erga Deum fiduciam conteſtarentur ſancti plerique, ab omnium medicinarum vſurpatione abhorruerunt, cum ægrotarent. Sanctos Macarium, Ephrænum, Macrinam, Eupbraſiam, alióſque nonnullos alibi in eam rem produco. Abſtinentiam à pharmacis in noua lege, per medicos à Chriſti ſibi ſub delegatos confectis, nihil planè eſt quod boneſtet. Non defectum neceſſitatis, aut vtilitatis, vel facilitatis cauſari licet.

Huiuſmodi Medicinarum neceſſitas.

1006 Et quoad neceſſitatem quidem, tametſi non eſt omnium huiuſmodi medicinarum eadem ratio, tamen conſtat aliquas tanta neceſſitate exigi, vt abſque earum vſurpatione, ſanitatem ſperare non liceat. Verbi gratia, infanti quem parentalis morbus adhuc occupet, nemo ſalutem ſpondere poteſt, abſque præſcripto Eccleſiaſtici fontis balneo. Quinetiam adultum ægritudine illa ſordentem, cui ſit ſacrorum illorum latium copia, ſalute excedere neceſſe eſt, niſi iis perfundatur. Idémque eam ſacram intinctionem, voto ſaltem, id eſt animi deſtinatione implicata in exquiſita ad Deum obuerſione vſurpare adigetur, ſi deſit eius intinctionis reipſa vſurpandæ, facultas. Nec alia ratione S. Ambro. ſuum in chariſſimorum pignorum Gratiani & Valentiniani ante baptiſmum acerbo funere, mœrorem lenire valuit, quàm quod illis baptiſmus, non ipſi baptiſmo defuiſſent: Certus perituros omninò fuiſſe, nec regni aditu, ex Chriſti edicto donandus vnquam, niſi medicatas baptiſmi aquas voluntate ſaltem, (cui apud Deum facti merces rependitur,) adiiſſent. Intelligebat hoc Archias ille cuius meminit Nyſſ. orat. in differentes Baptiſmum. Is moriens abſque percepto baptiſmo, exclamabat. [Montes & ſyluæ baptizate, arbores, & rupes, & ſyluæ date gratiam,] intérque eas voces emiſit ſpiritum: quod reſciens ciuitas (inquit Nyſſenus,) magis talem eius exitum defleuit, quàm caſum belli quo premebatur à Barbaris: ad eos enim explorādos, exierat. Et quamuis voluntas baptiſmi, (vt dixi,) poterat ſufficere; tamen quia ea voluntas non eſt nudum deſiderium perceptionis ſacramenti, ſed voluntas plenè in Deum conuerſa, & parata huic quoque Dei mandato de baptiſmi ſuſceptione parere, ſi facultas ſuppeteret; ea verò voluntas non ita facilè concipitur, ſempérque dubitare licet an ſit conuenienter concepta, propterea tantus & illi Archiæ, dolor ex negato reipſa baptiſmo; & vrbi mœror, ex eius incommodo & periculo.

De Sacramenti pœnitentiæ medicina, quoad illos adultos qui iam expiari atque ſanati, maculatint nitorem primum, eadem omninò eſt ratio. Nam æquè conſtat retineri, ideſt non ſanari graues ægritudines animorum, quas hoc pharmacum non depulerit. Nugæ ergo ſunt, quæ iactata aliquando conſtat de Carolo Martello, abſque hoc remedio S. Ægidij precibus ſanato, à lethali infirmitate animi; quod erroris & impietati meritò notat Molanus lib. 3. de imag. cap. 37. Itaque videre licet, neminem in Dei Eccleſia, quantumuis ſublimem, & ſiue temporali ſiue ſpirituali prærogatiua eminentem, in grauibus & ſimpliciter dictis animorum ægritudinibus, huius remedij vſurpationem, tametſi ſenſui inſuauiſſimam, & eum maxima pudoris ſauciatione coniunctam, poſſe defugere. Talia quippe interdum aperienda ſunt animi vlcera & adeò abdita, vt Deo ſoli pateant; adeò fœda & putria vt cœli ab eis inceſtatio timeri poſſit, quorum euulgationem (ad vnius præſertim homuncionis conſcientiam, apud quem benè audiat,) morte quis redemptam vellit: & tamen ſorbendum eſt amariſſimum & inſuauiſſimum pharmacum. Quæ mihi aduerſus ſciolos, imò impios quoſdam, aperta demonſtratio videtur, ad oſtendendum, non Eccleſiæ inuento, ſed Chriſti ipſius Archiatri noſtri ineluctabili inſtitutione, indictum tanta neceſſitate eſſe, medicinæ illius vſum, ægris Euangelicis ſimpliciter dictis: hoc eſt grauiter laborantibus, & infirmitate ad mortem grauatis. Alioqui ſi humana quantauis poteſtate, tam ardui, ac cum omnimoda ſuperbiæ contritione coniuncti pharmaci vſurpatio, indicta fuiſſet; non eſt dubium, quin declinata fuiſſet, & infracta edicti vis, interpoſita appellatione ob prætenſum abvſum vti aſſolet leniores ob cauſas.

Earundem Medicinarum vtilitas immanens recipientibus.

1007 Iam vtilitas horum pharmacorum, eſt longè maxima. Tametſi immanenter duntaxat, id eſt non niſi recipienti, vtilia eſſe fateor. Nec enim placet noua quorundam prurientium ingeniorum commentatio, quibus perſuaſum eſt, Sacramenta nouæ legis aliis quàm recipientibus vtilia eſſe. Vnde in vſum inducunt frequentationem Euchariſtiæ pro aliis, maximè verò pro defunctis, quibus affirmant ſingulare ſubſidium accedere, ex percepto pro eis tanto ſacramento, per ſuperſtites. Sed hæc commenta ad Deum fabulinum ſunt releganda. Neque enim plus prodeſt communicare pro alio, quàm pro alio confiteri, quod ſtatim apparet ridiculum & inane. Vel quia ſacramenta, vt medicinas deſcripſimus, non plus confert alteri ſacramentum quod pro eo quis vſurpat, quàm medicina, quamquis bibit pro alterius ægritudine. Cernitur quidem in acceſſu ad ſacramentum, & ipſa ſacramenti receptione, admiſtio nonnullorum actuum noſtrorum quorum vis ſatisfactoria, transfundi ad alios poteſt, ex operantis beneplacito: Fas item eſt inter communicandum, vel ſuſcipiendum ſacramentum aliquod, orare & impetrare alteri quippiam; & poteſt tempus illud, eſſe ad fructuosè precandum valde opportunum, ob maiorem tunc diſpoſitionem animi, & excitatum diligenter feruorem. Verùm neque ea ſatisfactionis transfuſio, neque precatio, nomine applicati aliis ſacramenti, venire poteſt, vt eſt per ſe manifeſtum ſed quod nouitatis iſtius autoribus fucum fecit; non aliud haud dubiè fuit, quàm quod ſacramenti Euchariſtiæ, (in quo ſolo ferè viget abuſio de qua agimus,) eandem eſſe rationem cenſuerunt, ac ſacrificij Meſſæ. Quia ergo ſacrificium Miſſæ, aliis præter ſacerdotem fructuoſum eſt ex opere operato, idem

quoque de ſacramento Euchariſtiæ, quod in ſacrificio Chriſtiano conficitur, pronunciarunt; abſurdè profectò & valdè inconſideratè. Nam ſacrificium publica actio eſt, & à Sacerdote offertur, vt à perſona publica, pro omnibus conſtituta in iis quæ ſunt ad Deum, ideſt ad placandum numen, gratiáſque ei agendas, & exoranda vniuerſis & ſingulis varia beneficia quæ omnia ceſſant circa ſacramentum; ac proinde vanum eſt, & fini ac inſtitutioni ſacramenti diſſentaneum, ſacrificij dotes, ad ſacramentum in eo confectum extendere. Hæc ego ne recitatu quidem digna cenſuiſſem, niſi nuper eum hoc nouæ pietatis figmentum conuelleret, vir bonus & in ſacro ſuo ſodalitio non poſtremus, rationum pondere deductus ad metam, arietem ex neſcio quo breuiario de Arte amandi, temperaſſet in ſententiam cui adhæſi, quaſi paucarum Beriarum abuſionem, & cuiuſpiam inter illas glocientis potiùs quàm res Theologicas ad ſcholæ ſeueritatem exigentis, auctoritatem proferre, ſatis foret ad confundendum cum ſacrificio, ſacramentum.

Vtilitas ergo, ſiue efficacia ad conferendam animæ ſanitatem, longè maxima eſt in ſacramentis nouæ legis, veluti pharmacis ex præſcripto Archiatri noſtri, per ſuffectos & ſubdelegatos ei medicos, in ægrorum vſum conficiendis: quamuis ea efficacia, ſiſtat præcisè in ægris, quibus admouentur huiuſmodi pharmaca, nec per eos transfundi in alios queat. Sanant autem à quibuſuis animi morbis licet deſperatiſſimis, quicquid Nouatiani obganniantur. Neque verò, quæ tota vis eſt pharmacorum noſtratium corporeorum, ſanitatem ſolam per ſpiritualia hæc pharmaca accipimus ægri, ſed etiam mortui reſtituimur vitæ priſtinæ, etiam cum fœnore, & vitæ anterioris cumulatione. Medici quidem corporum, mortuis ſuſcitandis ſunt impares, vt pſalmo 87. tanquam exploratum ponitur. At medici ſpirituales, etiam vitam redonant, per hæc medicamenta: per nonnulla quidem, directè ac per ſe, quia in eum finem ſunt inſtituta; cuiuſmodi ſunt, quæ dicuntur ſacramenta mortuorum, baptiſmus ſcilicet & Pœnitentia: per alia verò quæ ſacramenta viuorum appellantur, non niſi per accidens, quia quamuis inſtituta per ſe ac primariò ſint, vt gratiam augeant, & ius ad certa auxilia præbeant; tamen cum contigit abeſſe gratiam primam ſanctificantem, nec deſiderari conuenientem ſubiecti aptationem ad ſanctitatis receptionem; exerunt vim ſuam, & gratiam cuius ſunt feracia conferunt primò, etiamſi per ſe, ipſam duntaxat cumularent. Rectè hæc vis mortuorum ſpirituum excitatiua per huiuſmodi medicinas, adumbrata videtur in facto Eliſæi 4. Regum 4. qui ſuper puerum mortuum, quem ſeruus cum baculo præmiſſus curare nequiuerat, contraxit ſeſe; & os ori, oculos oculis, manibus manus, membra denique omnia membris ſingulis pueri admouens, inſufflauit in eum ſepties. Ita enim incubitum Prophetæ, cui ſeptena oſcitatio reſpondit, de inſufflatione & ſpiratione in eum, accipiunt S. Gregorius 9. Mor. cap. 22. & S. Gregorium allegans Rupertus 4. offic. cap. 21. ac ante vtrumque Proſper. 2. p. operis de promiſſ. cap. 31. Ea porrò inſufflatio, (quàm ſupra ex ſancto Cyrillo vidimus ad rem medicam pertinere,) idcirco ſepties adhibita eſt, quod ſeptiformis gratia ſanans atque viuificans, per ſeptem hæc pharmaca, ægris mortuiſque animabus communicetur.

Quæ in iiſdem Medicinis, præcellentiores.

1008 Cum autem huiuſmodi viuifica facultas, & ſanatrix efficacia, ad modum prædictum, in ſacramentis omnibus nouæ legis cernatur, tamen luculenter ſplendet in iis quæ frequentiora ſunt, ac ſi libet quotidiana: hoc eſt in Pœnitentia, & Euchariſtia. Nam pœnitentiæ ſacramentum, malagma eſſe appoſitiſſimum ad depellendas animi infirmitates, Gerſo egregie notauit. Vnde illa ſuperiùs memorata Tertulliani extremo libro de Pœnitentia, ac Paciani in Parænesi, itemque Victoris Cartenenſis, non minùs fortis quàm iuſta concitatio, in homines animo ægros, ſalutis ſuæ adeò incuriosos, vt tanto pharmaco, quod ad manum eſt, vti faſtidiant, cum brutæ animantes quos à naturæ hauſerunt curandarum ægritudinum ſuarum rationes, ſine mora arripiant.

Euchariſtia verò quam immortalitatis pharmacum vocauit diuinus Ignatius, iure ab autore ſermonis de cœna Dom. apud Cyprianum num. 9. vita animæ & ſanitas mentis nominatur, ex fine in quem inſtituta eſt diuinitùs, & ex inſignibus effectibus quos operatur in nobis, eo prorſus modo, quo Chriſtus medicina nobis per Verbi Incarnationem factus, ſanauit nos, per diſſimilia atque contraria, vt ſupra philoſophabamur cum S. Gregorio. Nam etiam Euchariſtia eſt extenſio myſterij Incarnationis iuxta SS. Chryſoſtomum atque Damaſcenum. [Ex quo à Domino dictum eſt (inquit prædictus apud Cyprianum autor, grauis profectò & inſignis num. 5. *Hoc facite in meam commemorationem, hæc eſt caro mea, & hic eſt ſanguis meus*: quotienſcunque his verbis & hac fide actum eſt, panis iſte ſuperſubſtantialis, & calix benedictione ſolemni ſacratus, ad totius hominis vitam ſalutémque proficit, ſimul medicamentum & holocauſtum, ad ſanandas infirmitates, & purgandas iniquitates exiſtens.] Et inferiùs. [Et nos quidem cum caro eſſemus & ſanguis, corrupta & infirma corporiſque animæque natura, reformari non poteramus, neque ad ſimilitudinem Dei reocari, niſi morbo inueterato, imponeretur malagma conueniens; & in curatione deſperatæ infirmitatis, contraria remouerentur contrariis, & ſimilia ſimilibus conuenirent.] Rurſuſque infra numero vndecimo. [Nobis itaque, pro quibus ſanguis Chriſti oblatus eſt in Cruce, & quos reconciliauit Deo, omnes excedens victimas hoc ſacrificium ſingulare, ipſe Chriſtus pincerna, porrexit hoc poculum: & docuit, vt non tantùm exteriùs hoc ſanguine liniremur, ſed & interiùs aſperſione omnipotenti anima muniremur; & penetrans omnia tanti medicamenti virtus, quidquid eſſet intùs ibi dirum effugaret, & renouaret ſanarétque quidquid morbi carni vel ſpiritus veteris vitæ adiiciat corruptela.]

1009 Specialiter verò Rupertus lib. 2. de offic. cap. 10. præuiſam docet in Euchariſtia, medicinam grauiſſimo morbo noſtro, lethargo ſoquam obliuionis depellendo. Sic enim ſcribit. [Quia venerat eius hora, vt tranſiret ex hoc mundo ad Patrem, quia vetum erat quod dicebat Diſcipulis, *quò ego vado, vos non poteſtis venire*; Et Petro dicenti, *Domine quo vadis? quò ego vado*, (inquit,) *non potes me ſequi*; quia nunquam non poterat eum tunc ſequi, hæreditatem illis competentem ſcribens, viſibilem ſui memoriam commendabat. Non enim ſcripturarum ſolam commonitionem ad hoc ſufficere iudicabat. Obliuioſum namque & ex magna parte indocilem, ægrotum ſcilicet genus humanum, curandum ſuſceperat. Ecce videmus, eius quæ in ſacris Scripturis eſt medicinalis diſciplinæ difficultatem. Quota enim pars noſtri capit illam, quæ in ſancto Euangelio fragrat tam optimis vnguentis, antidotum illud quod in principio erat Verbum, Deus apud Deum, per quod omnia facta ſunt, quodque caro factum eſt? Nam illud quidem ruminare, medela eſt probatiſſima, & dulcis faucibus amantis animæ; ſed tantus cibus, valde pauentum eſt. Præterea meditatio hæc ſolius mentis pabulum eſt, ſolius animæ ſanctificatio eſt. At ille vtrumque, corpus noſtrum, & animam ſibi adſtringere ardebat, vtrumque infirmum, imo vtrunque mortuum, immortalitatis medicamento ſanare properabat. Magna igitur charitatis arte, pigmenta ſua Dei ſapientia compoſuit, quibus lethargicam magni ægroti mentem, renouata quotidie ſuæ ſalutis commemoratione, percelleret, & infantilium edentulam plebem animarum, quæ Verbi antiqui & æterni principij ſolidum non poterat terere & ruminare cibum, dulciſſimo hoc liquamine confecto, Verbi eiuſdem diuinitatem in panis & vini Sacramento ſorbillare conſuefaceret. Aufert à cœtu Eccleſiæ quotidianas Saluatoris noſtri huiuſmodi exequias, & vide quàm meritò dicat ipſe ſaluator; *quæ vtilitas in ſanguine meo?* Refrigeſcente enim ea, quæ hoc modo nunc vbique calet, eius memoria, refrigeſcet vniuerſa charitas, muta erit fides, claudicabit ſpes, conticeſſet magnus ille clamor ſanguinis iuſti Abel, qui per traditum tanti ſacrificij ritum, quotidie repetat vocem, quotidie laxat os bibentis & vociferantis terræ, ſcilicet Eccleſiæ.]

Planè cum motibus ille obliuionis, & ſpiritualis lethargus, ſuperiorem animæ partem occupet, rectè dictum eſt à Laurentio Iuſtiniano lib. de Triumph. Chriſti agone cap. 9. *ferè initio*, Euchariſtiam eſſe medicamentum partis rationalis; cum alia quædam ſacramenta medeantur animæ prout inferioribus gradibus conſtitutæ: non quod omnia non habeant effectum ſuum in anima prout rationali; ſed quod origo prima morbi cui medentur, ſit ab inferiori animæ parte, indéque ad rationalem & ſuperiorem dimanet. Alia quæ de hac ægritudinum noſtrarum medicina habet S. Ambroſius lib. 5. de ſacram. cap. 4. ioiſſa facio. Sed non poſſum prætetire, quæ piè admodum in hunc modum diſſerit Gul. Pariſ. Tract. de Sacram. Euchar. cap. 1. *ſub initium*. Monſtrans ritum Chriſtiani ſacrificij, quem *Miſſam* dicimus aliud non eſſe, quàm medicinæ nobis à Chriſto paratæ, admotionem. Probat ergo Chriſtum eſſe in Euchariſtia ſubſtantialiter præſentem, [quia oportet fidelem medicum, ægrum quem curandum ſuſcepit, viſitare quoties infirmitas requirit, & hoc eſt vnguentis & Medicinis quæ curationi eiuſdem neceſſaria ſunt, ſi poſſibile eſt, medico. Poſſibile eſt autem huiuſmodi medico quicquid vult, & quicquid poſſibile eſt. Quia ergo tota Eccleſia ſua, imo vnuſquiſque de Eccleſia ſua, æger eſt; hoc eſt medicatione indiget, ſiue ad curationem, ſiue ad conſeruationem, ſiue ad præſeruationem, ſiue ad conuerſationem, quem ad curandum mirabili miſeratione ſuſcepit, neceſſe habet, ad curandum ipſum quoties opus eſt venire: Opus eſt autem, quoties de medicatione eius agitur, & ſanationis eius intenditur. Quia ergo ad hoc Miſſa agitur, & quicquid in ea fit; vt huiuſmodi medicationis impendatur officium, & ſanitatis beneficium; neceſſe habet Miſſæ officio intereſſe, & hoc in eo quod medicus, hoc eſt forma humana, & cum alabaſtro omnium vnguentorum ſpiritualium. Quid in cruce, factum eſt, hoc eſt humanitas ipſius, ſicut legitur 14. Marci vel cum ipſa carne, quæ eſt emplaſtrum contra omnes dolores, & læſiones ſpirituales, ſicut antidotum ſolidiſſimum atque firmiſſimum contra omnes humores noxios vitiorum: Et cum ſanguine ſuo, qui eſt velut ſyrupus mulcebris atque dulciſſimus; atque tanquam medicina liquida, valens contra omnes inimatum languores & vulnera: quorum duorum virtutes, in ipſa Dominica Paſſione, potiſſimùm claruerunt, ſicut etiam iam in prænominato Tractatu declarauimus.] Nempe in Tractatu de cauſis cur Deus homo.

Tanta tertia claſsis Medicinarum, efficacia, à ſanguine Chriſti.

1010 En igitur verè inſignem, & horum & aliorum legis nouæ ſacramentorum, veluti pharmacorum, à cœleſti Galeno ægris mortalibus prouiſorum, medendi vim & efficaciam: quam æſtimare ſuis momentis licebit, ſi egeſtatem veterum ſacramentorum, atque pauperiem illarum vt vocauit Apoſtolus iuſtitiarum carnis, hoc eſt ſanctificationum carnalium, nec ad animam ſanandam peruadentium, componamus cum noſtrorum ſacramentorum efficacitate, cuì apud hebetes maléque conſultos officit duntaxat exterior facies atque ſimplicitas, vt Tertullianus probè monuit l. de Baptiſm. cap. 2. queſtus è contrario, Gentilium myſteria, de ſuggeſtu & apparatu, déque ſumptu, fidem & autoritatem ſibi extruere.

Verùm ceſſabit admiratio, de tanta tam ſimplicium medicamentorum facultate, ſi ſpectemus eius radicem; quæ alia certè non eſt, quàm ſanguis Chriſti, ſiue ſumpto *ſanguinis* nomine, (vt paſſim contingit,) pro opibus, labore ac ſudore non exiguo comparatis, quo pacto omnia Chriſti merita à primo vitæ momento *ſanguis Chriſti* dici poſſunt; ſiue pro martyrio in cruce, vbi ſanguis Chriſti tanta largitate effuſus eſt. Nam hinc maximè, ditata Sacramenta; argumento eſt, quod paſſim Patres Sacramenta ex perfoſſo Chriſti latere manaſſe docent: vt quoniam mulier è latere educta, morbis noſtris ac morti fecerat principium, ex Chriſti latere fiat medela; iuxta inſignem D. Chryſoſtomi

ratiocinationem homil. de formatione Adæ *ad finem*. Chriſti igitur ſanguis in Sacramentis noſtris veluti incluſus, tantam efficacitatem illis conciliat: voluit enim Chriſtus, vt quæ merita nobis per totam vitam pepererat, & morte conſumatat, iis applicarentur qui externa ſacramentorum Symbola, dignè & ex præſcripto tanti medici, vſurparent. Vnde quandoque factum, vt ſacramenta, veluti moralia ſanguinis, (id eſt meritorum ſanguine conſumatorum,) receptacula, iiſdem nominibus cum ipſo ſanguine appellentur. Quale nominatim eſt, quod cum Nazianzenus orat. 42. *in fine*, demiretur, in humanæ ſalutis miraculo exiguas cruoris guttas, orbem vniuerſum inſtaurаſſe, & idem quod lacti coagulum factas, hominibus præſtitiſſe, vt in vnam religionem coagmentarentur; Ab Auguſtino lib. 19. contra Fauſtum cap. 11. eodem *coaguli* nomine donantur Sacramenta, quibus iunctos & conſociatos in vnum religioſum cultum mortales æquè docet. Ex quo liquet de ſacramentorum noſtrorum & ſanguinis Chriſti affinitate, imo morali identitate, quatenus Chriſti ſanguis his veluti vaſis concluditur ad modum explicatum. Confirmatúrque vulgatibus ſymbolis, ſunt enim ſacramenta, oleum illud & vinum, quibus affuſis Samaritanus, ſemiuiuum in via iacentem curauit. Ita enim ea Symbola interpretantur Patres, & paſſim cum Magiſtro Scholaſtici, initio quarti Sententiarum. At oleum illud per ſeptem candelabri Eccleſiaſtici Lychnos, à Zacharia deſcriptos permanans, à ſumma lampade Chriſtum referente, eiúſque ſanguine, per ſeptem veluti tubos tranſmiſſo, deriuatur; vt alio loco diximus, agentes de Symbolo lucernæ ad Incarnationem aptato. Vinum item è cella vinaria, id eſt Eccleſia, depromptum, ex botro myſtico qui Chriſtus eſt in crucis torculari expreſſum, & doliis ſacramentorum immiſſum fuit, de qua allegoria fusè ſuperiùs. Cum igitur hæc ſit origo efficaciæ ſacramentorum nouæ legis, nemo illam mirari iure poteſt, tantam támque inſignem eſſe.

Facilitas ad. è efficacium pharmacorum.

1011 Extremam circa Pharmaca hæc Euangelica conſiderandam propoſueram, facilitatem; quæ in tanta eorum efficacia eſt ſanè admirabilis. Difficultate enim corporalium medicamentorum, quæ vel eorum caritate, & immenſo pretio, vel horrore & auſteritate vſurpationis continetur, omnino vacant hæc ſacra pharmaca. Non poſſunt ſanè ob horrorem faſtidio ægris eſſe ſacramenta noſtra. Baptiſmi conſideratio, ſit inſtar omnium. Diuiſiones gratiarum, variis ſacramentis aſſignatat S. Bernard. ſerm. 1. in Cœna Dom. & Baptiſmo peculiariter aſſignatat gratiam remiſſionis peccatorum. Tum ſubdit. [Huius quidem gratiæ ſacramentum, priùs erat circumciſio, vt originalis rubiginem culpæ quæ manauerat à parentibus primis, cultellus eraderet: ſed veniente Domino, qui agnus eſt totus ſuauis & mitis, cuius iugum ſuaue eſt, & onus leue, optimè ſatis mutatum eſt, vt inueteratam rubiginem cum vnctione ſancti Spiritus aqua dilueret, & acerbitas illa ceſſaret.]

Sed neque medicinæ noſtræ, poſſunt ob impenſam abiici; quod enim egregiè conſiderauit S. Chryſoſtomus hom. 2. in pſalmum 50. ad illud, *amplius laua me*, Deus pharmaca nobis prouidit, ad quæ nos quidem aliquid conferre voluit, ne ſanatio noſtra nobis eſſet ingloria; ſed quod per nos ad medicamenti confectionem conferri vult, leuiſſimum ſanè eſt, ac propè nihil, voluntas videlicet recipiendi, & aliqualis aptatio; ac etiam circa paruulos libertate & rationis vſu deſtitutos, neutrum poſtulat. Hoc ſanè eſt, quod Propheta, in ſortem fœliciſſimam legis nouæ intentus, prænunciauit cum dixit, fore vt ſalutem abſque argento, & abſque vlla commutatione emeremus. Nam eam quidem emimus, quia habita ratione meritorum Chriſti in ſacramento incluſorum, non accipimus gratis ſanitatem animæ, ſed eam immenſo pretio emercamur. quantum verò ad nos attinet, cum diſpoſitio quæ à nobis præcisè exigitur, impar ſit ſaluti quæ rependitur, pro nihilo ſalui ſimus, ac ex opere non noſtro, ſed iam per Chriſtum poſito, & operato, vt vulgo loquimur expreſſiùs ac ſignantiùs, quàm congruentiùs ad leges Grammaticæ, quæ vocem illam paſſiuè non ſumit. Ita tamen ſumpſit Apoſtolus, cum fidem dixit *operatam*, id eſt productam per dilectionem. Opus igitur cui gratia in ſacramentis rependitur, Chriſti eſt, non noſtrum: eiuſque rei argumentum eſſe poteſt quod bonus miniſter, ſacramentum non efficiat melius, nec malus miniſter, ſacramentum inutile reddat, vt Algerus lib. 3. de Euchar. cap. 2. pulchrè obſeruauit. Quid verò faciliùs quàm aliena ope & impendio, conciliare ſibi tanta bona? Et alteri quidem, deuorandam ſinere difficultatem, in fructibus verò omni difficultate liberis, morum ſuauitatem haurire? Hac ſumma facilitate ſanitatis animorum, caruerunt ſacramenta antiqua, quæ *egena & vacua elementa*, vocauit Apoſtolus, quod tantùm lauarent, vi contritionis aut dilectionis ſuper omnia concomitanter adiunctæ, qui ſunt actus valde negotioſi, & formatu difficiles, ſed Chriſtus antiqua medicamenta eſt medicatus, vt ait S. Auguſtinus in pſalm. 57. Quam ego legis nouæ prærogatiuam quoties recogito, non poſſum ſatis admirari ſupinitatem eorum, qui animorum curationem adeò in promptu poſitam, morantur adhibere, quaſi difficilem & operoſam, cum tamen ſit expeditiſſima, & verè de fonte patente hauriatur. Vt liceat præfectò iiſdem verbis, tantam ignauiam, ne dicam ſtoliditatem vrgere, quibus olim ſerui Naaman indignabundum aduerſus præſcriptam ab Eliſæo curationem, Dominum ſuum ſtimulaſſe referuntur 4. Reg. 5. *Pater, etſi rem grandem dixiſſet tibi Propheta, certè facere debueras, quanto magis, quia nunc dixit tibi lauare, & mundaberis?* Hoc eſt, cum rem tam facilem ac propè nullam indixerit.

1012 Hæc potiſſimum penſari & recogitari ab ægris ſpiritualibus oportet, ne morbis animæ correpti, quaſi reſina non ſit in Galaad, & medicus non ſit ibi, abiiciant ſemetipſos, & deſperati ægri fiant, deſerendi à curatore: quod quàm graue periculum ſit, & quomodò contingat, tradit præclarè Origenes homil. 2. in Ierem. Cauendum tamen ne medicamentorum prædictorum efficacitate & facilitate

ſiccitate ſomni confiſi, diæteticam vitæ rationem negligant. Itaque vſu Sacramentorum tanquam pharmacorum ſuppoſito, imitandi in ſuper ægris ſpiritualibus ſunt, ægri corporalis, nominatim in victus ratione mutanda. In quam rem egregiè Greg. Nyſſenus oratione de pœnitentia his verbis. [Non eſt conſentaneum, vt qui ſe ægrotare confitetur, eadem victus ratione vtatur, qua vtuntur illi qui proſpera ſunt valetudine. Alius enim ægrotantis, alius valentis eſt viuendi modus. Nónne vides quanta ſit inter ægrotantem, valentémque differentia ſenſu percepta? Ille pro arbitratu ſuo viuit, quocumque vult, proficiſcitur, & omni officio, & munere liberè fungitur: hic autem in anguſto iacet cubiculo, procul ab omnium conſuetudine, omnibúſque negotiis remotus. Agriculturam omittit, licet illius antea eſſet ſtudioſiſſimus. Cumulandæ pecuniæ curam abiicit, quamuis ad rem, vti mercator, iam eſſet attentior. Qui conuiuiis olim magnificis & Sybariticis delectabatur, aqua nunc & panis fruſtulo veſcitur, non liberis oblectatur, non vxoris vtitur conſuetudine: illi die noctúque res eſt cum medicis, quos magnis præmiis accerſit, vt eorũ opera conualeſcat. Hæc, qui corporis morbo laborat: Tu verò cuius animus æger eſt, cur non ad medicum animorum properas? cur non ei confitendo morbum oſtendis tuum? Quid pateris, vt depaſcatur, vt ſuperet, vt inflammetur? Tandem aliquando reſipiſce, ac teipſum noſce: Deum offendiſti, procreatorem tuum irritaſti, eum qui & præſentis vitæ poteſtatem habet, & futuræ dominus ac Iudex eſt. Deliciis indulgens in morbum delapſus es: eum inedia & ieiuniis cura. Animus laborat incontinentia: adhibeatur temperantiæ medicamentum. Multiplici ac nimia pecuniæ cupiditate in febrim animi incidiſti: liberalitate, & eleemoſyna depellatur. Hæc enim eſt nimium expletæ mentis curatio.] Et poſt multa in eam ſententiam, vt ingeminet fiduciam liberè ſe retegendi confeſſario; [Incertus eſt, fratres, terminus vitæ; diſceſſum è vita, diligentia præuertamus. Abſurdum enim eſt, cum illi, qui corporis valetudinis rationem habent, ſeipſos expurgent ante Caniculæ exortum, ne quod humidum in illis eſt, vehementi ipſius ardore corrumpatur, & morbos pariat: eos, qui animi curam gerunt, incertum mortis diem non anteuertere, & ardorem excruciantis illius ignis, qui æternùm comburit, & nullum vnquam refrigerium admittit.]

Sanitas hîc, adhibitis licet quibuſuis pharmacis propoſitis, nunquam plena.

1013 Cæterum quamuis & Chriſtum Archiatrum, tantæ peritiæ ac induſtriæ, & ſecundarios ſub eo medicos, quà cœleſtes quà terreſtres, tantæ efficaciæ medicinis inſtructos ſimus nacti, nunquam tamen hîc ſperanda nobis eſt perfecta ſanitas, quamdiu in hoc communi valetudinario, (quod mundus eſt iuxta S. Bernardum) verſari contigerit, ſed hîc veluti aptari & diſponi tantùm poſſumus, ad curationem plenam in cœlo perficiendam, vbi integra ſanitas beneficio Chriſti medici conſequetur, & prodetur quid ſint operata hîc adhibita Pharmaca. Simile eſt, quod in morborum præſertim inueteratorum ſanatione, à corporum medicis fieri deprehendimus. Nec enim ſubitò conciliant ſanitatem; ſed adhibitis longa cunctatione remediis; primùm quidem mitioribus, quibus paulatim ægritudinis acerbitatem leniant; deinde verò fortioribus, quibus planè euellatur morbus, & ſanitas inducatur. Idem hîc nobiſcum à medicis ſpiritus efficitur. Purgant enim nos, & malos humores, vel decutiunt, vel ad depulſionem diſponunt, vt plena ſanitas aliquando conſequatur in cœlo; per Chriſti medici & adminiſtrorum illius induſtriam, confectáque ab illo pharmaca.

Non ago præcipuè de corporum hîc inualetudine; quanquam illa quoque explorata eſt. Nec enim priuſquàm hinc excedamus, ſanitatem corporum, quæ quidem ſanitas iure dici debeat, conſequemur. Quod ſpectans Theodoſius IV. vt in Miſcella refert Theophanes, & ex eo Baronius anno 716. ſepulchro ſuo adſcribi voluit eum titulum, *Theodoſio ſanitas*: ſignificans nemini in hac vita, ſed tantùm ex quo tumulum ſubiuerit, comperere poſſe ſanitatem, etiam corpoream. Nam illi ipſi qui ſe hîc valentes arbitrantur, morboſi plerumque ſunt, imo letho proximi, quod S. Anſelmus ſerm. de Beatitud. probat ex iis qui ſubitò exanimantur. Exempla profert pleraque Plinius lib. 7. cap. 53. Sed nihil eſt neceſſe, vetera aut exotica corrogare, cum proſtent vbiuis, & vbique innumera. Quomodò ergo ſani, qui illicò efflant animam? Quinetiam extra hos quoque infrequentiores euentus, vt S. Gregorius ad illud *factus ſum mihimetipſi grauis*, piè admodùm & grauiter philoſophatur. [Remotis febribus ceſſantibúſque doloribus, ipſa ſalus noſtra, quæ vocatur, ægritudo eſt, cui curandi neceſſitas nunquam deeſt. Quot enim ſolaria ad viuendi vſum quærimus, tot noſtræ ægritudini medicamentis obuiamus.]

Præiuerat S. Auguſtinus, cuius illud eſt perpulchrum ſerm. 74. de tempore. [Ne te, ſanum putes. Hæc longa ægritudo eſt, quia quotidianis medicamentis, fulcis morbum tuum. Sanus tibi eſſe videris. Detrahe medicamenta; & vide quid poteris. Nam ex quo naſcimur, neceſſe eſt vt moriamur. Morbus hic, neceſſe eſt vt ad mortem perducat.] Pergit demonſtrare quod in quibuſuis morbis etiam iis quos inſanabiles vocamus, interdum fallit, vt in hydropiſi, paralyſi, elephantiaſi, phtiſi nunquam accidere in iſto naturali morbo, vt vocat in Pſal. 37. ad illud *non eſt ſanitas in carne mea*. Et inchoari à nobis cum naſcimur ægritudinem, quæ per totam vitam protogetur, nóſque tandem letho indeclinabiliter dedat, tradit lib. 9. de Geneſi ad lit. cap. 10. expendens illud Apoſtoli, *de corpore mortis huius*. In quam rem videndus quoque eſt 50. confeſſ. cap. 31. & hom. 38. ex 50. & ſerm. 1. ac 102. de diuerſis. Hîc homo totus, morbus eſt, vt habet Hippocrates Epiſtola ad Damagetum. Quando ergo vera ſanitas, (ait S. Auguſt. ſerm. 74. de temp.) niſi quando vera immortalitas? Et in Pſal. 55. ac ſerm. 1. de diuerſ. *in fine*, ſtatuit vt exploratum, ſanitatem perfectam non eſſe niſi immortalitatem, quæ alterius vita eſt propria. Idque in Pſal. 37. ad illud, *non eſt ſanitas in carne mea*, colligit ex Apoſtolo Rom. 8. affirmante, nos hîc exſpectare redemptionem cor-

poris noſtri, ſpe enim ſalui facti ſumus; & in altera vita ſpem illam excipiet effectus, eritque ibi ſanitas tota ſine morbo, ait Proſper. lib. 3. de vita contempl. cap. 4. Ac proinde Dauid ex beatorum perſona, vt S. Auguſtinus commentator in Pſal. 102. excitat animam ſuam ad benedicendum Deum qui redimens de interitu & coronans in miſerationibus, (quod in cœlo tantùm præſtatur;) ſanat omnes infirmitates noſtras. Ibi ſalus iuſtorum à Domino. Rectè *à Domino*, vt expendit S. Anſelmus ſermon. de beatitud. illo inquam Domino, cui idcirco ſancti Apocal. 7. applaudunt *ſalus Deo noſtro qui ſedet ſuper thronum, & agno*: non Deo ſalutem apprecantes, quæ excidere nequit; ſed profitentes, vnde ſua ipſorum ſalus, qua in cœlo donati ſunt, fuerit deriuata, vt Rupertus ibi benè admonuit. Illa eſt Regio *ſanorum* atque *valentium* vt habet vita S. Aſpionis fuiſſe à S. Vigilantio proditum. Ibi Deus per Chriſtum fit ſalutare noſtrum, ad quod toties Dauid ſuſpirat.

Iam ſanitas animæ, quæ infinitis propè partibus eſt pretioſior, eſtque primarius curationis Chriſti Medici effectus, deſperanda hîc eſt, ſi agatur de perfecta & numeris omnibus expleta ſanitate. Hîc enim *omne caput languidum, & omne cor mœrens: à planta pedis vſque ad verticem capitis, non eſt in eo ſanitas, ſed vulnus, & liuor, & plaga tumens*: id eſt omnes facultates noſtræ, ſauciæ ſunt; vt Hiero. Iſaiæ 1. paucis attigit, & pleniſſimè ac iuſta tractatione proſequitur Richardus Victorinus. Ex poſterioribus verò Guliel. Pariſ. Tract. de vitiis cap. 2. Vega toto lib. 2. in Concilium, Bellarm. lib. 6. de amiſſ. gratiæ à cap. 9. Vrſtonus lib. 1. de tripl. hom. officio, à cap. 15. Et intellectus quidem, in hac vita, laborat horrenda profunditate ignorantiæ, vt loquitur D. Auguſtinus 22. Ciuit. cap. 22. Voluntas verò ſcatet morbis, de quibus plenè actum in Morali diſt. 4. num. 403. qui ſunt languores, vt eſt apud Iſaiam cap. 53. ſiue (vt apud Matthæum cap. 8. idem locus refertur, ægrotationes quas Chriſtus tulit. Nam Chriſtus, *cum adhuc infirmi eſſemus, ſecundum tempus, pro impiis mortuus eſt*. Illi ipſi infirmi, qui impij, vt Iſidorus Peluſ. lib. 2. Epiſt. 117. obſeruat, & confirmat ex pſalmo 15. vbi de peccatis multiplicatis dicitur *multiplicatæ ſunt infirmitates eorum*. Verè multiplicatæ, nam quot ſunt in nobis affectus, tot morbi; vt vox Græca apertè fert. Dicitur enim Græcè πάθη, ideſt *morbi*, vt notat D. Auguſtinus 9. Ciuit. cap. 4. Vnde liquet de morbis quoque appetitus ſenſitiui, in quo totidem proportionales & eiuſdem nominis morbi huiuſcemodi, quo in ſuperiori voluntate locum habent. Phantaſiæ autem, quæ alia eſt facultas, tametſi corporea, tamen menti alligata, tanta eſt morboſitas, quantam eius inſtrenabilis nobilitas & irrequieta agitatio prodit, de qua Caſſianus collat. 6. cap. 14. & collat. 9. cap. 4. & plenè Richar. Tract. 1. de ſtatu inter. hom. cap. 8. 9. 10. quo Tractatu, de aliis quoque potentiis materialibus, earúmque conuulneratione, egregiè diſſerit. Et vt morbi animæ non eſſent adeò perſpicui ac reuera cuiuis ſunt, ſuo & alieno experimento; certum tamen eorum argumentum petere liceret, cum Guilelmo Pariſienſi lib. de vitiis cap. 2. ex faſtidio bonarum animæ eſcarum, quo omnes in hac vita laboramus.

1015 Quare deſperanda eſt in hac vita plenæ ſanitatis adeptio, ſed ad eam ſuſpirandum eſt, per Chriſti medici operam, in altera vita. Ibi Chriſtus, longè maiori iure quàm Antiochus ille apud Lucianum lib. de ſalutat. denominari *ſoter* poterit. Denominatum ſic Antiochum ferunt, à teſſera Græcum ſanitatis nomen præferente, in pentagoni formam aſſuta veſtibus ſuorum, ex Alexandri Magni per viſum monitu. Chriſtus quinario vulnerum ſuorum, longè optabiliorem ſanitatem nobis contulit; hîc quidem in ſpe; reapſe autem, & quoad plenam abſolutionem, in cœlo.

Hîc tamen admouenda ſunt Pharmaca, & præſcripta à Chriſto medico, eiuſque adminiſtris vitæ ratio, & curatio adhibenda, vt ſanitas ſuo tempore conſequatur. Vnde vnicuique noſtrum dicitur, *vis ſanus fieri?* Quæ enim ſumma eſt infœlicitas noſtra, ne ipſum quidem medicum, (vt ſupra demonſtratum eſt,) aduocare vtiliter poſſimus: ſed ipſe gratis nos præuenit, & pro nihilo ſaluos nos facit, ideſt nullis noſtris meritis aduocatus, admouet medicinam, quam tamen à nobis ſollicitatis atque inuitatis vult admitti, vt noſtrum quoque ex parte ſit decus, iuxta egregiam S. Gregorij Theologi doctrinam in Apol. Et aliquando quidem aſpera nobis & acerba videntur quæ præſcribuntur, quia nec grauitatem morbi ſatis attendimus, nec indictæ operæ tenuitatem, torpentes ignauia. Cum ergo Chriſtus medicus non niſi perlenia & adhibitu ac ſeruatu facillima præſcribat; indignus eſt ſanitate ſuo tempore potiri, qui ab illis refugit.

CAPVT VIII.

Chriſtus Aduocatus.

CHRISTVM inde eſſe aduocatum noſtrum, vnde eſt medicus noſter, ideóque titulum *Aduocati*, rectè ſubnecti titolo, *Medici*, optime vidit S. Gregorius 24. Moral. cap. 1. & 2. & 3. tractans illud Iobi, *Si fuerit pro eo, Angelus loquens vnum de ſimilibus, vt annunciet hominis æquitatem, miſerebitur eius, & dicet; libera eum, vt non deſcendat in corruptionem*. Quid quod apud Tertullianum lib. 4. in Marcio. c. 14. *aduocare languentes*, dicitur, pro *mederi*. Diſertè porrò S. Ioannes Epiſtula 1. cap 2. Chriſtum nominat *Aduocatum*, dicens; *Filioli hæc ſcribo vobis, vt non peccetis, ſed etſi quis peccauerit, Aduocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris; non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi*. Quo loco abuſum Fœlicem Vrgelitanum, inde intuliſſe Chriſtum eſſe adoptatum, perinde ac ſi idem ſit *adoptatus*, quod *aduocatus*, refert Paulinus Aquileienſis in ſacro Syllabo, *ante medium*. Hunc aduocatum, vt fert ius commune, prouiſum nobis à Deo eſſe expenſis noſtris, proſequitur pulcherrimè Guliel. Pariſ. l. cur Deus homo c. 7. *ſub finem*; addit verò l. de Euch. c. 2. hunc eſſe aduocatum non qualemcunque, ſed quem vocamus *generalem*. Locum infra dabo.

Chriſtus

Chriſtus Ioanni παράκλητος, non prout ea vox ſonat conſolatorem.

1016 Moueri porrò dubitatio poteſt, quomodò vox *Aduocati*, ſit accipienda eo Ioannis loco, quem in hanc rem protulimus. Nam in Græco habetur παράκλητος: quæ vox, alibi quoque Chriſto tribuitur, nempe Ioannis 14. cum dicitur, *Ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis.* Nam ſi alium paracletum daturus erat Pater recedente Chriſto, manifeſtum ſignum eſt, Chriſtum eſſe paracletum, vt rectè aduerterunt in eum locum S. Auguſtinus & S. Cyrillus, allegantes ad id locum propoſitum ex 1. Ioan. 2. Ea porrò vox Græca quam duobus citatis locis haberi diximus, nempe vox *paracliti* duplici ſignificatione fœta eſt vt notauit S. Gregorius hom. 30. in Euang. Significauit enim *conſolatorem*, vel *adhortatorem*, aut *interuentorem*, qui precibus, aliave quapiam ratione, impellat alium ad præſtandum aliquid.

Et quidem cum Chriſtus Ioan. 14. donatur Paracleti nomine, ſignificatur conſolatorem eſſe, vt manifeſtum eſt ex capitis textura. Et eſt ſanè Chriſtus, conſolator optimus, non autem de conſolatorum illorum numero, quos Iob *onerosos* nominat. Conſolator inquam mœrentium omnium, quod de ipſo in ſua perſona profeſſus eſt Iob. Nec aliud ferunt quæ Chriſtus de ſeipſo affirmat, vocans ſe laborantium & oneratorum alleuatorem. In quam rem fuſiſſimè diſputat S. Auguſtinus ſerm. 24. de verb. Apoſtoli. Noëmum, quem interpretantur *quietem & conſolationem*, fuiſſe Chriſti typum, cum alias ob cauſas de quibus pleniſſimè S. Auguſtinus 12. contra Fauſtum à cap. 14. tum nominatim ob prædictam nominis notationem, autor eſt S. Epiph. hær. 38. Sed & Iſaiæ 61. in Chriſti perſona, Propheta conteſtatur, ſe miſſum vt conſolerur omnes lugentes. Et gloſſa ad initium libri ſecundi Eſdræ; per Nehemiam, quem *Conſolatorem* interpretantur, accipiendum docet Chriſtum ad conſolationem captiuorum, à Regis latere miſſum, de quo etiam Threno. 1. *depoſita eſt vehementer, non habens conſolatorem.* Et mox *longè factus eſt à me, conſolator*. De quo ibi Gloſſa conſolator eſt Deus Meſſias.

Itaque peculiariter conuenit Chriſto functio conſolandi, tametſi reuera totius propria Trinitatis: quod hoc modo docet S. Fulgentius ſermone nouo 52. *initio.* [Paracletus Græco eloquio, conſolator dicitur in Latino. Conſolatus eſt puſillanimes Chriſtus, habitans cum hominibus in homine Deus, ſuſceptæ manſuetudinis magiſterio, beneuolum fortitudinis ſuæ præbens infirmis auxilium. Conſolatorem promittit Spiritum ſanctum ne triſtes diſcipuli remanerent poſt eius aſcenſum, qui cum ipſis maneat in æternum. O indiuiduæ operationis vnitas! O Filij & Spiritus ſancti cũ Patre omnipotente cõſimilis & conſempiterna poteſtas. Deum, Patrem eſſe conſolationis, Paulus Apoſtolus prædicat, Eccleſiam Corinthiorum informans. *Benedictus* (inquit) *Deus, Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pater miſericordiarum, & Pater totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra.* De Filio verò ſequenti ſermone ſubiecit, dicens, *ſicut abundant paſſiones Chriſti in nobis, ita & per Chriſtum abundat conſolatio noſtra.* Ecce Pater conſolatur, ecce ſimiliter Filius conſolatur, ecce Spiritus ſanctus conſo[lator, Pa]racletus nominatur. Quomodò à q[uo con]ſacratæ vnitas ſcinditur Trinitatis, quæ & [in]ſociabilem poſſidet in dominatione virtutem & in conſolationis munere, communem adoptiuis exhibet charitatem?] Origenes quoque hom. 3. in Cant. *ſub initium*, & filium & Spiritum ſanctum, eſſe in propoſito ſenſu paracletos, confirmat.

Sed prout ſonat, cauſæ patronum.

1017 Notio tamen vocis *Paracletus*, quæ de Chriſto enunciatur apud Ioannem 2. loco prolato, alia eſt; nec conſulatorem, ſed patronum deſignat, vt S. Auguſtinus ibi. & Tract. 102. in Ioan. rectè vidit, eóque ſenſu eſt hîc agendum de Chriſto paracleto, aut vt vulgatus ibi vertit, *aduocato*. In qua latina voce, ceſſat homonymia quæ in Græca voce *paracleti*, habebat locum. Neque enim vox *aduocati*, ſignificat conſultorem ſimul & patronum, ſed patronum duntaxat, vt nunc quidem fert v[ſ]us receptus vel ſi placeat vſurpare antiquam Latinæ huius vocis ſignificationem expreſſam ab Vlpiano lib. 1. §. *aduocatos*, ff. *de extraord. crimin.* & ab Aſconio ad 1. in Verrem, quos producit Briſſonius ad tit. de Verbo. Significatione, Aduocatus eſt, qui vel ius ſuggerit, vel præſentiam ſuam amico commodat pro more antiquo, aduocandi in iudiciis amicos omnes, quorum autoritate moueri poſſe iudices cenſebantur. Omnes hi, & eo quod in iudicium aduocarentur, *aduocati* dicebantur; & eo quod amico patrocinarentur, patroni erant iis præſertim quis ius ſuggerebat.

Et ſub hac maximè ratione, Chriſto titulum aduocati hîc vendicamus, eſſéque Chriſto maximè debitum ex proprio munere huiuſmodi titulum, latè proſequitur Driedo de captiu. & redemp. generis humanis tract. 2. cap. 2. parte 1. membro 3. prolatis variis Scripturis, in quibus cauſa noſtra ventilari dicitur, Chriſto patrocinante pro nobis. Optimus locus eſt Ioan. 12. vbi Chriſtus in paſſionis procinctu ait, *nunc iudicium eſt mundi*: id eſt, imminet hora, qua per mortem meam, feretur contra Satanam mundi principem ſententia, & homo iuſto iudicio ei eripietur; non per poteſtatem, ſed ſeruato iuſtitiæ ordine, & cauſa diſcuſſa. Ita enim propriè accipiendum eſſe illud iudicium cuius Chriſtus meminit, rectè notauit ibi Toletus annot. 12. Quia autem vt ſeruetur ordo iuſtitiæ, innocentis vel miſerè oppreſſi cauſa, agenda eſt per aliquem aduocatum, qui firmamenta cauſæ agitandæ rectè perſuadat, & humiliet calumniatorem; hanc in ſe perſonam, Chriſtus noſtri miſertus, in noſtra cauſa ſuſcepit; & accuſatorem peſſimum, apud iuſtum iudicem, vniuerſo cauſæ proceſſu ritè expoſito, conuicit iniuſtitiæ, & cauſa cadere fecit. Rectè porrò notat ſupra Driedo, ex eo quod Chriſtus perſonam aduocati noſtri agat, inde ortum eſſe, vt ſæpè in Pſalmis, & Prophetiis, inducatur Chriſtus tribuens ſibi quæ ſunt hominis, in hoc iudicio rei. Eadem enim eſt cauſa rei, & aduocati qui rei patrocinium ſuſcipit. Quod ad pleraſque ſcripturas commodè intelligendas, poteſt plurimùm conducere, vt Driedo admonuit. Et ſunt quidem alij, pro nobis in cæleſti curia aduocati. Sex recenſens

&

niſi interpelletur medicus, non curatur ægrotus. Expectat ergo dici ſibi oſtendi doloris tui cauſas, vt medicinæ remedium iam curatus intelligas. Quid enim medico debeatur iuſta æſtimatione penſabis, ſi morbum tuum in te ante cognoueris. Et vt pluribus te non teneam, confeſſio tua pœnitens, medicina eſt: ipſa te curat, ipſa te viuificat, nec patitur vulnus tuum teotte putredine: ſed mox vt ingemueris, ſuperinducit indenotabilem cicatricem. Hodie ſi quiſquam te morbus corporalis afficiat, & ſentias artus tuos inteſtino grauati languore, aut vulnus tuum intelligas tabo & ſorde putredinis cancerare, ſtatim curris ad medicum, quæris de arte remedium, excubas ante ianuam dormientis, & ante fores eius matutinus ſaluator adſiſtis, precibus orare, dona promittere, munera offerre, & totum patrimonium pro tua cupis ſanitate prodigere; & cum plerumque imperitia eius, aut grauetur languor, aut certè in longa tempora differatur; nihilominus tamen in obſeruatione aſſidua perſeueras, & homo ab homine ſperas tarda remedia: nec deſperas adiutorium profuturum, cum adhuc nun ſentias corroborationis effectum: & non curris ad Deum, tuum gratuitum medicum, ad vltroneum pigmentarium, qui in curandis animæ tuæ valetudinibus nullum nouit pati faſtidium, nec expectat ex ſanitate tua præmium, ſed magis deſiderat præmio munerare curarum? Et vtique temporalis medicus, hoc ſolùm curat quod ad corpus attinet; cæterum Deus animam ſanat, quam peccata conuulnerant: & ille profert ad præſens profutura remedia; hic autem adhibet perpetuam medicinam. Et tamen homo nec ſeipſum poteſt iuuare medicus, niſi ſubuenerit Deus. Nam incaſſum laborat plerumque aſtutia medicinæ, ſi Deus ægroto viuendi tempus noluerit prolongare. Quos nec ſibi videbimus nonnumquam poſſe ſuccurrere, cùm præuenti corporalibus vitiis, fraudantur beneficio ſoſpitatis. Nullum ergo beneficium medicinæ erit, quando medico ipſi medicina non ſubuenit. Nemo te (crede mihi) meliùs reficit, quàm qui fecit: nec alius iuſtificat, niſi qui flagellat & curat. Solus nouit operis ſui farcire rupturas, & limi noſtri quaſſatam ſpeciem in ſtatus priſtini ſubſtantiam reformare, ipſo per Prophetam dicente: *Sicut lutum in manu figuli, ſic vos eſtis in manu mea.* Neque hoc ipſum aliquo interuallo temporis operatur. Mox vt dixeris vitium tuum, illicò impertit & adiutorium: imploranda ſubſidia & conferenda remedia; nullum propemodùm tempus interuenit. Hoc tantùm expectat, vt fatearis, mora non erit vt ſaneris.]

Quid expeditius tali curatione? Quæ medendi ratio, minus oneroſa ægro? Quid ſuauius tali medicina? Et vt aliquid io ca eſſet ſubamarum, leniendum eſt propoſita neceſſitate, & conſequentis gaudij præſenſione. [Malo enim (inquit Tertullianus lib. de Pœnit. cap. 10.) ad miſeriam peruenirut: ſed vbi pœnitendum eſt, definit miſerum, quia factum eſt ſalutare. Miſerum eſt ſecari, & cauterio exuri, & pulueris alicuius mordacitate cruciari. Tamen quæ per inſuauitatem medentur, & emolumento curationis offenſam ſibi excuſant, & præſentem iniuriam, ſuperuenturæ vtilitatis gratia commendant.] Recogitanda certa ſanitas à tali, támque perito, & falli neſcio Medico. Præclarè æquè ac potenter S. Auguſtinus in Pſal. 102. ad illud *qui ſanat omnes infirmitates tuas*, verbis illis. [Sanabuntur omnes languores tui, noli timere. Magni ſunt, inquies, ſed maior eſt medicus. Omnipotenti medico nullus languor inſanabilis occurrit, tantùm tu curari te ſine. Manus eius ne repellas: nouit quid agat. Non tantùm delecteris cùm fouet, ſed etiam toleres cùm ſecat. Tolera medicinalem dolorem, futuram cogitans ſanitatem. Videte fratres mei, in iſtis languoribus corporis quanta homines tolerent, vt paucos dies victuri moriantur. & hos paucos dies incertos. Multi enim poſt toleratoriam magnorum dolorum cùm à medicis ſecarentur, aut inter manus medicorum mortui ſunt, aut iam ſani irruente aliqua ægritudine defuncti ſunt. Si tam ſibi propinquam mortem ſperarent, illos immenſos dolores non ſuſciperent tolerandos. Tu non toleras in incertum: qui promiſit ſanitatem, non poteſt falli. Fallitur medicus aliquando, & promittit ſanitatem de corpore humano. Quare fallitur? Quia hoc non curat qui fecit. Deus fecit corpus tuum, Deus [illegible] mam tuam: nouit quemadmodùm recreet quod creauit, nouit quemadmodùm reformet quod ipſe formauit. Tu tantùm ſub manibus medici eſto: odit enim repellentem manus ſuas. Non hoc in medici hominis manibus. Ligari ſe volunt homines, & ſecari, daturi pro incerta ſanitate certum dolorem, magnam mercedem. Deus te quem fecit & certus curat & gratis. Ferto ergo manus eius ô anima, quæ benedicis eum, non obliuiſcens omnes retributiones eius.]

996 Non pudeat ergo, non pigeat, tanto, támque beneuolo, & de ægris ſuis ſollicito medico ſubiici. Indigniſſimum eſt, qui ad mortalis medici nutus omnes, pro corporum mortalium curatione ſe fingunt, & nihil ab eo refugiunt, circa medicum Chriſtum, cauſari quippiam. Quò pertinet egregia diſputatio quam inſtituit idem S. Auguſtin. agens de ægro ſpirituali ſerm. 34. ex 40. nouis [Videte fratres, quomodò rogatur medicus pro ſalute temporali. Quomodò ſi quiſquam deſperatè ægrotet, nunquid pudet illum, aut piget, homini pedes tenere? peritiſſime Archiatro lachrymis veſtigia lauare? Et quid ſi dixerit ei medicus, ſanari aliter non potes, niſi te ligauero, aduſſero, ſecuero? reſpondet, fac quod vis; tantùm ſana me. Quanto ardore deſiderat paucorum dierum vapoream ſanitatem, vt pro illa & ligari velit, & ſecari & vri, & cuſtodiri ne manducet quod delectat, ne bibat quod delectat, nec quando delectat? Totum patitur; vt ſeriùs moriatur, & non vult pauca pati, vt nunquam moriatur.]

Nec quod in morbis corporum obſeruam eſt neceſſarium, attendendum eſt certum tempus, aut locus; vt meritò proinde Origen in fine primi libri, cõtra Celſum, Chriſtianã doctrinam, nouum & compendioſum medicinæ animorum genus nominet: omnia tempora & loca, æquè commoda ſunt ad hanc curationem, quæ ſolius medicinæ per Chriſtum confectæ, voluntaria applicatione perficitur. Nunquid (ait in hanc rem D. Auguſtinus in Pſal. 63. *in ipſo fine*. [Nunquid conſilij corrigendi, & mutandæ vitæ malæ in bonam, non eſt locus, non eſt tempus? Nónne ſi vis, hodie fit? Nónne ſi vis, modò fit? Quid empturus es vt facias? quæ emplaſtra quæſiturus es? Ad quos nauigaturus? quam nauim præparaturus?

præparaturus? Ecce quum loquor, muta cor; & factum eſt quod tam ſæpè & tamdiu clamatur vt fiat; & quod æternam pœnam parturit, ſi non fiat.] Itaque nihil eſt, quod poſſit remotam iniicere & cunctationem excuſare. Diſſerit plenè aduersùs hanc in ſalute capeſſenda cunctationem ſerm. 59. de verbis Dom.

Eſt verò præterea interdum nonnulla cunctandi occaſio ab extrinſeco præter hactenus diſcuſſas quæ ſunt ab intrinſeco. Nonnulli enim in gratiam amicorum potentium, ab acceſſu huius medici reuocantium, non curantur, in eos idem D. Auguſtinus, ſic conclamat. [Tollantur ergo de medio inanes venti, tollatur de medio fumus qui creſcendo euaneſcit, prorſus pro ſalute iſta contemnatur. Si quiſque in ciuitate, aliquo periculoſo morbo corporis ægrotaret, & eſſet in ciuitate peritiſſimus medicus amicus ægrotantis, potentibus inimicus, qui dicerent amico ſuo: noli cum adhibere, nihil nouit: dicerent autem non iudicante animo, ſed inuidente, nónne ille pro ſalute ſua remoueret amicorum potentium fabulas, & vt paucis diebus plus viueret, cum illorum quaiibet offenſione, pellendo ſui corporis morbo medicum illum quem peritiſſimum commendauerat adhiberet? Ægrotat humanum genus, non morbis corporis, ſed peccatis. Iacet toto orbe terrarum ab Oriente vſque ad Occidentem, grandis ægrotus. Ad ſanandum grandem ægrotum, deſcendit omnipotens medicus. Humiliauit ſe vſque ad mortalem carnem, tanquam vſque ad lectum ægrotantis. Dat ſalutis præcepta, contemnitur: qui audiunt liberantur. Contemnitur, cum dicunt amici potentes, nihil nouit.] Itaque hæc quoque cunctatio præcidatur.

Sancti accelerauerunt, nec nobis cunctandum.

997 Non ſunt ſanè cunctati Sancti, ſed accelerauerunt, vt idem S. Auguſtinus epiſt. 59. ad q. ſecundam, egregiè penſat. [In eo quod dictum eſt (inquit.) *Multiplicata ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerauerunt*, Infirmitates poſuit pro peccatis, ſicut ad Romanos Apoſtolus dicit; *Si enim Chriſtus cum infirmi eſſemus, adhuc iuxta tempus pro impiis mortuus eſt*: hos dixit *infirmos*, quos impios. Deinde paulò poſt eamdem ſententiam repetens; *Commendat* (inquit) *ſuam charitatem Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt*. Quos infirmos ſuprà, eos hîc peccatores appellauit. Item in conſequentibus, hoc idem aliis verbis verſans; *Si enim cùm inimici eſſemus*, (inquit) *reconciliati ſumus Deo, per mortem filij eius*: Ac per hoc in eo quod dictum eſt, *Multiplicata ſunt infirmitates eorum*, intelliguntur multiplicata peccata eorum. Lex enim ſubintrauit, vt abundaret delictum. Sed quoniam vbi abundauit delictum, ſuperabundauit gratia, ideò poſtea accelerauerunt. Non enim venit ille vocare iuſtos, ſed peccatores: quia non eſt opus ſanis medicus, ſed ægrotantibus, quorum ſcilicet multiplicatæ ſunt infirmitates, vt eis ſanandis eſſet neceſſaria tantæ gratiæ medicina, & cui dimitterentur peccata multa, diligeret multum. Hoc cinis vaccæ, & aſperſio ſanguinis, & cruentarum multiplicatio victimarum ſignificabat, non efficiebat. Ideò deinceps dicit; *Non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus*, ideſt illorum ſacrificiorum, quæ immolabantur in figura ſanguinis Chriſti. *Nec memor ero nominum eorum per labia mea*. Nomina quippe illorum, erant in multiplicatione infirmitatum. Fornicatores, Idolis ſeruientes, adulteri, molles, maſculorum concubitores, fures, auari, raptores, ebrioſi, maledici, & quicumque alij, regnum Dei non poſſidebunt. Sed vbi abundante peccato, ſuperabundauit gratia, poſtea accelerauerunt. Hæc quidem fuerunt, ſed ablati ſunt, ſed ſanctificati ſunt, ſed iuſtificati ſunt in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri. Ideò non memor erit nominum illorum, per labia ſua.]

Quidni acceleraremus & nos pro ægra anima, qui pro curando ægrotante corpore, adeò ſumus ſolliciti? Irrationabile id quidem, vt optimè Eucherius in Paræn. ad Valerianum num. 4. verbis illis. [Multus corporum curationi vſus impenditur. Multum huic operæ, in ſpem medelæ datur, Nunquid medicinam anima non meretur? Et ſi varia corpori auxilia ſtudio tuendæ ſanitatis adhibentur; fas non eſt tantam animam velut excluſam iacere, & quaſi neglectam morbis ſuis intabeſcere, atque vnam à propriis remediis exulare: Imò vere plura animæ conferenda ſunt, ſi corpori tanta præſtantur. Nam ſi rectè quidam, carnem famulam, animam verò dominam eſſe dixerunt, non oportet poſteriore loco nos dominam ponere; ac famulam iniquo iure præferre. Meritò poſcit ſtudia maiora, pars melior: quia omni cura illuc reſpiciendum eſt, vbi ſubſtantiæ noſtræ abundantior dignitas conſiſtit. Congruum non eſt, in hoc honore noſtræ ſollicitudinis, nos ſubiicere pecori. Caro ſiquidem proclinis in vitia, ad terram nos, tanquam in originem ſuam reuocat: hæc verò veniens à Patre luminum, ſicut ferri ignibus mos eſt, in ſuperiora nititur. Hæc in nobis imago Dei, hoc pretioſum eſt diuini muneris pignus. Hanc omni ope, hanc ſummis viribus tueamur. Hanc ſi regimus & conſeruamus, Dei depoſitum tuemur.]

Quare concludamos egregia S. Chryſoſtomi adhortatione hom. 2. de Anna, alloquentes eius verbis, animam ex ſpirituali morbo decumbentem. [Cum non ſis initura profectionem tranſmarinam, nec vltrà patriæ fines demigratura, nec vllum laborem ſimilem perpeſſura: & quid dixi, vltra patriæ fines, quum nec ipſum domus limen tranſire cogaris, ſed vel in ipſo thalamo poſſis conuenire medicum, citráque internuncium vllum cum illo colloqui de quibuſcumque volueris, (*Deus omnium*, inquit, appropinquans ego ſum, *& non Deus procul*,) differs & cunctaris? Et quam habitura es excuſationem, quam conſequeris veniam, ſi quum procliuem & vndequaque facilem viam inuenire poſſis, qua ab vrgentibus malis libereris, per ſocordiã tuam ipſius ſalutem prodideris? Hic enim medicus, non ſterilitatem ſolùm, ſed & omne morborum genus, tum corporis, tum animi, ſanare potis eſt, ſi velit tantum. Neque id ſolùm mirandum eſt, quod citra laborem, ſine peregrinatione, ſine impendiis, abſque interceſſoribus curationem adhibet, verùm etiam quod citra dolorem. Neque enim ferro, ignive nouit tollere malum, quemadmodùm cæteri medici faciunt: ſufficit vel ſimplex nutus; ac protinùs

omnis angor, omnis dolor, omne malum fugit, atque exulatum abit. Ne cunctemur igitur ac procraſtinemus, licet pauperes ſimus, & ad extremam redacti egeſtatem. Neque enim hic numeranda eſt pecunia, vt inopiam poſſimus obtendere. Hic nimirum medicus, non argentum pro mercede petit, ſed lachrymas, preces, ac fidem. Hæc ſi portans ad illum acceſſeris, quidquid omninò poſtularis accipies, multóque cum gaudio diſcedes.]

Medici Chriſto Archiatro, ſubiuncti.

998 Quod verò Origenes homil. 1. in Pſalm. 37. *initio*, Chriſtum nominet *Archiatrum*; addat autem, ſecundùm Chriſtum, idem quoque medici munus, Apoſtolis, eorúmque ſucceſſoribus Præſulibus Eccleſiarum, & omnibus in Eccleſia ſacris operatis pœnitentium curatoribus rectè congruere; eſt quod hic aures arrigant, & animum ſeriò ad Chriſtum medicum imitandum adiiciant omnes, [quibus curandorum vulnerum diſciplina commiſſa eſt, & quos voluit Deus in Eccleſia ſua eſſe medicos animarum.] Eccleſiam enim idem Origenes hom. 8. in Leuitic. cœleſtis huius medici *ſtationem medicinæ* nominat, & ibi per Sacerdotes, inſtitutum curari ægritudines docet. Id quod etiam grauiter confirmat Theodorus tom. 6. Concilij Epheſini cap. 9. nec non Naz. Orat. 1. num. 55. vocans Sacerdotes, medicinæ per Chriſtum exhibitæ, adiutores & miniſtros. Locus ex S. Chryſoſtomo l. 4. de Sacerd. cap. 2. eſt in hanc rem inſignis. [Nobis quidem (inquit,) haud quaquam nunc res eſt de frumento hordeúve diſpenſando, de bobus ouibúſve paſcendis, aut aliis id genus rebus diſtrahendis; ſed de ipſomet corpore Ieſu curando. Chriſti enim Eccleſia, ex Beati Pauli verbis, Chriſti corpus eſt. At certè eum conuenit cui creditum corpus id fuerit, ipſum illud, tum ad multam honeſtatem, tum ad pulchritudinem incredibilem perpolire, vndique circumſpicientem, necubi macula, aut ruga, aut næuus, vitiumve aliquod huiuſmodi, pulchritudinem honeſtatémque illam labefactet. Et quidnam aliud præſtare oportet, quàm vt capite illo immortali ac beato, quod ipſi ſuperpoſitum eſt, corpus ipſum pro humanarum virium captu dignum efficiat? Nam qui ſuum corpus ad athleticam habitudinem cura adhibita componunt, iis neceſſarius eſt vſus & medicorum, & pædotribarum, & temperatæ diætæ, & exercitationis aſſiduæ, & infinitæ adeò obſeruationis (Etenim minimus quiſque rerum illarum contemptus, labefactare omnia atque euertere poteſt,) quibus fortè obtigit, Chriſti corpus hoc quod dico curandum, (cuius quidem exercitatio, non corpora ipſa, ſed inuiſibiles potentias ſpectat,) ij quibuſnam artibus conſeruare illud ſyncerum atque incolume poterunt, niſi omnifariam animæ curationem congruam, conuenientem, atque humana virtute longè ſuperiorem calluerint? An ignoras corpus id quod dico, pluribus tum morbis, tum inſidiis obnoxium eſſe, quàm caro noſtra hæc obnoxia ſit? Itémque & celeriùs corrumpi & ægriùs ſanari?] Hæc ille eſſe totum munus Sacerdotum, id eis perpetuò ob oculos eſſe debere, grauiſſimè conteſtatur. Spectant eodem, quæ de Leuiticis Medicis diſputat ſanctus Ambroſius lib. 2. de Cain & Abel cap. 3.

Partes ac ſtudia, Medicorum, Pœnitentes ſub Chriſto curantium.

999 Habent verò nominatim ſacri pœnitentiæ adminiſtri, quem imitatione exprimant Chriſtum animarum medicum, manſuetudine præſertim ac benignitate erga ægros, Chriſti exemplo adhibenda. Grauiſſimè id inculcat Theodoretus initio primi contra Græcos prolato medicorum externorum exemplo. [Cæterùm iis (inquit) qui artis medicæ profeſſores cenſeri volunt, quantumuis moroſi ægrotantes ſint, æquo animo ferendi ſunt, patienterque tolerandi, vel ſi conuiciis eos aſpergant, vel ſi pugnis aut calce petulantes ſe præbeant. Solent enim quandoque hoc iniuriæ genus delirantes peccare. Neque tamen cum hæc fiunt, animo perturbantur qui verè ſunt medici; ſed vincula potiùs colligandis intendunt, capútque vnguento aſpergant, quanquam reluctantibus & inuitis. Nullum denique non remedij genus excogitant, quo ægritudinem procul ſummoueant, priſtinámque partium æqualitatem, corpori vniuerſo reſtituant. [Tanto ſtudioſiùs idem cuiuis ſpirituali medico præſtandum eſt, quanto potior eſt corpore anima, & eius ſalus æterna, ſalute corporis *vaporea*, vt S. Auguſtinus iure appellauit ſerm. 34. ex 40. nouis. Egregiè poſtmodum ibidem monſtrans, Chriſtum medicum, qui nobis medicamentum, non de armario ſuo, ſed de ſanguine ſuo fecit, ſic plane ſe geſſiſſe erga ægros Phreneticos, à quibus etiam occiſus eſt, vt medicos corporum ſe habere, cum Theodoreto diximus, erga correptos phreneſi corporea. Id a ſe erga ſæuientes ægros Donatiſtas ſeruatum, & benè ceſſiſſe patientiam, viciſſaque medicinam, pulcherrimè tradit idem S. Auguſtinus ſerm. 37. ex iiſdem 40. nouis vbi bono medico & Phreneticos & Lethargicos curæ eſſe oportere, egregiè docet.

Diſtinctiùs de eo duplici ægrorum ordine, medicorum Chriſto ſubiunctorum ſtudia expoſcente, idem S. Auguſtinus alibi: Dimiſſis verò phreneticis, quod perſpicua ſit eorum notio, de Lethargicis, qui Chriſti perſecutione abſtinent, ſed torpore nimio oppreſſi moriuntur, agit ſerm. 59. de verb. Dom. *in fine*. Et his quoque impendendam à piis medicis Chriſto ſubdelegatis miſericordiam, ſic confirmat ibi S. Auguſtinus. [Lethargicis ſimiles ſunt, qui non ſæuiunt in Chriſtum, nec malitioſi ſunt aduerſus Chriſtianos, ſed tantùm differendo langueſcunt verbis ſomnolentis, in lucem oculos extendere pigreſcunt, & qui eos excitare volunt, moleſti ſunt. Recede à me, (inquit languidus lethargicus,) obſecro te, recede à me? Quare! Dormire volo. Sed ille. Morieris inde. Ille amore ſomni, mori volo, reſpondet. Et charitas deſuper, nolo. Pleruimque iſtum charitatis affectum, exhibet etiam filius ſeni patre morituro poſt paucos dies, iam vtique ætate

ætate finita, ſi lethargicum videt, & lethargico morbo premi ſuum patrem. Noli eum permittere dormire, ſi vis vt viuat: adeſt puer ſeni, pulſat, vellicat, pungit, pietate moleſtus eſt, nec mori citò permittit citò moriturum, & ſi viderit vt aliquando plures dies viuat, cum deceſſerit, ſucceſſurus. Quanto maiore charitate nos amicis noſtris moleſti eſſe debemus, cum quibus non paucos in hoc mundo dies, ſed apud Deum in æternum viuamus?]

Habent quos Deus populi ſui medicos conſtituit, quid erga ægros in Chriſti Eccleſia & domo Dei habeant præſtandum, vt digni ſint, in quo titulus *Chriſtiani Hippocratis*, quo S. Hieronymus Epiſt. 61. *in fine*, Iſidorum preſbyterum per iocum donat, verè & meritò cadat. Multa de his medicis, Laur. Iuſtinianus l. de Inſtitu. & regim. Prælato. cap. 8. & 9. Scitè Ioannes Climacus initio libri de Paſtoris officio, hos medicos, omni genere pharmacorum inſtruit, ſic alloquens Abbatem Paſtorem. [Poſſidebis & tu (ô amabilis) emplaſtra, potiones, & ſpongias, phlebotomias, cauteria, vnctiones experimento dormire facientia, gladium, ligaturas, & beatam nauſeæ priuatiuam remediationem. Si verò horum penuriam & impotentiam habemus, quomodò ſcientiam oſtendemus? nunquam. Non enim verbis, ſed operibus dantur mercedes. Emplaſtrum eſt, ſanatio & maturatio viſibilium, paſſibilium, & corporalium vitiorum. Potionis exhibitio, eſt ſanatio paſſionum interiorum & inuiſibilis cordis euacuatio. Raſorium, eſt ignominia mordens, & remnuens & expurgans elationis putredinem. Collyrium, eſt ſedatgutio quæ conturbat, poſt modicum verò curat. Phlebotomia, propriè eſt imperatiua & inſtitutiua, & dura correctionis inuectio, in ſalutem infirmantium facta: ſpongia, eſt (poſt chirurgicam Phlebotomiam) per affabilia, manſueta & lenia medici verba, curatio & refrigeratio infirmantis. Cauterium eſt interminatio & increpatio, in pœnitentiam benignè & humane, per tempora data. Vnctio eſt, poſt cauterium, per verbum & leuem conſolationem, infirmanti ſuppoſita & ſuperinducta placatio. Dormire faciens antidotum eſt, onus obedientiæ recipere, & propter ſubiectionem, requiem & ſomnum abſque ſomnio, & cæcitatem ſanctam, ei vt non videat bona ſua, donare. Ligaturæ ſunt, admonitione & patientia vana gloria reſolutos, & vacuos effectos, vſque ad mortem in odio ſui & amore virtutum ſtringere & firmare. Finis autem omnium, gladius, qui eſt terminatio & ſententia, ad inciſionem ſpiritualiter mortificati & putrefacti in corpore membri, ne & reliquis propriam ſcabiem tradat, & eos peſtilentia morbi corrumpentis inficiat. Beata verò, nauſeæ priuatiua remediatio in hominibus qui præſunt, & medicis, impaſſibilitas eſt: quoniam quidam in omni fœtoris diſſuauitate non nauſeant, & ad curationem ſine otioſitate & pigritia adnituntur: hi verò, omnem animam morientem reſuſcitare valebunt.]

Religioſi, & priuati, & ſuperiores, Therapeutæ.

1000 Religioſos omnes in hunc ſpiritualium medicorum ordinem accenſet Philo initio libri de vita ſupplicum. [Inſtitutum (inquit) huius Philoſophiæ, mox apparet ex ipſi appellationibus. Vocantur enim Therapeutæ, Therapeutridéſque, hoc eſt curatores & curatrices, ſiue cultores & cultrices, vero nomine: vel quia profitentur medicinam præſtantiorem iſta vulgata, per oppida omnia. Hæc enim medetur ſolis corporibus; illa & animas liberat morbis grauibus, & aduerſùs medelas contumacibus, quos inflixerunt voluptates, concupiſcentiæ dolores, timores, auaritiæ, inſipientiæ, iniuſtitiæ, & cæteræ perturbationes, vitiorúmque agmen innumerabile.] Præſtant autem huiuſmodi curationem, cum adhortationibus quibus à vitiis auocant cæteros mortales, tum ſcriptis libris piis quos eſſe curationis animorum inſtrumentum inſigne & vſus docet, & confirmat quod apud Diodorum lib. 1. bibliotheca vocatur τῆς ψυχῆς ἰατρεῖον, *officina medica animæ*; tum denique ſanctæ vitæ exemplis, quod genus eſt medendi efficaciſſimum & expeditiſſimum. Hinc igitur denominati iam olim ſunt Religioſi *Therapeutæ*. Et quantis alia quoque ſuppetit eius nominis notatio à cura diuini cultus, vt obſeruat Serarius lib. 3. Trihær. cap. 1. num 8. tamen altera eſt communior, magiſque recepta: iuxta quam omnes quidem Religioſi ſunt animorum Therapeutæ ac medici. Nominatim tamen id faciunt erga ſuos, religionum præfecti quos vt Archiatros, religioſos autem vt ægros deſcribit Gul. Abbas ad fratres de Monte Dei, verbis illis de religioſo. [Eundem vbique ſe inuenit, niſi quod deteriorem facit ipſa mobilitas; ſicut lædere ſolet ægrum, qui circumferendo concutit eum. Ægrum enim ſe ſciat, & vacet circa cauſarias partes ægritudinis ſuæ. Si non interrumpitur quies, remedia continuata citò perficient, & ſanatus animus ab alienationibus, vel captiuitatibus, & tentationibus ſuis, totus in Deo ſuus efficietur. Cura eget & non modica, non inquinata, ſed infecta natura. Incumbat ergo immobiliter valetudinario ſuo, (ſic enim ſolent appellare medici, valetudinum curandarum officinam) & remedij ſuſcepti proſequatur vſum, vſque ad ſanitatis experimentum. Valetudinarium tuum, ô ægrote, ô languide, cella tua eſt: remedium in quo curari cœpiſti, obedientia eſt, obedientia vera. Sed ſcito quod remedia crebrò mutata nocent, naturam diſturbant, & ægrum diſterminant. Nam & qui aliquò pergit, ſi vnam certam tenuerit viam, citò perueniet quò tendit, & itineris, & laboris faciet finem: Si verò multas aggreditur vias, errat, nec laboris aliquando finem facit? quia error finem non habet. Non ergo remedium mutes, nec aliud pro alio accipias, ſed vſque ad terminum perfectæ ſanitatis, medicinalis obedientiæ remedio vtere: nec abiicias eam vt ingratus, cum factus fueris ſanus, ſed tamen in reliquum alio modo ea vti permitteris. Si ergo ad ſanitatem feſtinas, vide vt nil, vel modicum, de temetipſo agere præſumas, medico inconſulto: à quo ſi operam medicantis expectas, neceſſe eſt vt vulnus tuum

ſemper & detegere non erubeſcas. Erubeſce, ſed tamen reuela totum, nec abſcondas. Sunt enim qui confitendo, quaſi fabulam enarrant ſuorum hiſtoriam peccatorum, ægritudines animæ ſuæ ſine confuſione dinumerant, & penè ſine pœnitentia, & ſine affectu doloris. Citò enim lachrymas inuenit, & ſoluitur in gemitum, qui habet ſenſum doloris. Si verò malæ ægritudini deſpetabilior ſtupor acceſſerit, hic in eo quod non dolet, quanto ſanitati videtur eſſe propinquior, tanto ab ea fit remotior. Quod ſi medicus quaſi clementor fuerit, vt quaſi vnguentis & emplaſtris lenioribus omnia voluerit curare, tu age pro temetipſo; & remedij fortioris & celerioris auidus, ſanitatis ferrum requite, cauterium expoſce. Medicus tibi ſemper præſſe eſt, paratus eſt.] Is non alius eſt quàm Religionis Præfectus, cui ex munere incumbere, Medicum agere, eóque nomine congruam condeſcenſionem, & piam ſeueritatem loco ac tempore adhibitam inſinuari, latè proſequor ea Tractatione cui titulus eſt, *Commonitorium vt ſit moderatio quod dicitur.* Præclatè, etiamſi perpaucis, in hanc rem diſſerit Hugo Victorinus lib. de Medicina Animæ c. 9.

Medicinarum per Medicos Chriſto ſubiunctos, adhibendarum, claſsis triplex.

1001 Cæterùm Archiater noſter, non modò ſibi ſubdelegauit eos quos hactenus dixi medicos, (præter Angelos, quos medicorum item titulo, ſub hoc magno medico, inſignit Origenes homil. 2. in Ierem. annuente Petro Bleſenſi ſerm. 33.) ſed etiam facultate ampliſſima, varias medicinas ad quodlibet morbi genus depellendum conficiendi inſtructos eſſe voluit. Sunt eæ medicinæ in triplici ordine. Quaſdam, dirigentibus & excitantibus medicis, conficiunt ipſi qui recipiunt; nec ſunt aliud quàm eorum actus, præueniente quidem & iuuante diuina motione gratuita eliciti, non tamen vlla præterea ſoti virtute ſupernaturaliter actiua, & ſanctitatis, ſiue ſanitatis animorum cauſatiua, vltra menſuram, quæ operibus noſtris iuxta perfectionem eorum correſpondet: quod paſſim vocant, producere gratiam ex opere operantis. Aliæ per medicos ipſos fiunt, nec aliud continent quàm induſtriam medentium, & operam, non excluſa tamen diuina ope, induſtriam illam promouente: Nimirum prædicatio, & propoſitio verbi Dei, quæ externa quidem gratia eſt tantùm, ſed eam tamen ſæpè Deus promouet, aperiens corda audientium. Poſtremo loco colloco medicinas illas, quæ ita ſunt actus medicorum ex Chriſti inſtitutione operantium vt ſimul ſupra vim actuum ab homine operante profuſorum, conſertam habeant efficacitatem conuehendi gratiam, ex opere (vt vocant) operato: hoc eſt ratione operis à Chriſto ipſo eliciti, cuius meritum intra illos actus veluti concluſum, dimanat ad recipientem nullo obice præpeditum, etiamſi nihil præterea operetur, quo gratia concilietur, ſed tantùm gratiam inde progerminaturam, velit admittere; eámque releuiculam ſui aptationem quæ à Chriſto depoſcitur, adhibere non renuat. Primus & ſecundus medicinarum ordo, non ita relictùs à Chriſto eſt in medicorum quos ſibi ſubdelegauit facultate, vt non præceſſerit ſtatum Chriſtiani rei. Imo iis qui ante Chriſtum vbiuis rerum omni tempore ægrotarant, non eſt alia ratione proſpectum. Idcirco tamen viſum eſt, de eis hîc non tacere, quia poſt Chriſtum, ſuperabundante gratia, eliciuntur multo faciliùs atque præſtantiùs; cum anterioribus temporibus in maiore quàm nunc parcitate cœleſtis roris, ægriùs atque operoſiùs adhiberentur,

Prima, actuum ab ægro eliciendorum, regente Medico.

1002 Pertinet ad primam claſſem, præſcripta ab Hildeberto medica formula, datis ad ægrum quendam Præſulem literis, quæ malè nuper inter Fulberti epiſtolas ſunt collocatæ num. 116. [Quiddam (inquit) ex SS. Patrum, coëmptis, ſicut pollicitus ſum, medelis, quo reuoceris ad ſalutem, procurabo. Sed hæc procuratio nil tibi proderit, ſi priùs vulneri quo ad mortem infixus es, ſatisfactionis medela non ſubuenerit. Quo, vt dico, per ſatisfactionem ſanato, tumores illicò ſuperbiæ, contemptionis & præſumptionis quos in tuam animam induruiſſe ſuſpicor, falce diſcretionis amputabis. Deinde amputationis illius vulnera recentia, ne aliquam aliam paſſionem generent, pœnalis cauterio timoris vſtulabis; quam vſturam ne frigus impietatis tangat, charitatis ardore, & oleo fouebis miſericordiæ. Quod ſi ita feceris, & ſuperbia illa quæ inſtigante reſponſa in me tam torua iaculatus es, & contemptio, quâ meum interdictum parui pendis, & præſumptio, qua excommunicatus ad ſacram celebrationem accedis, peribunt. Et rationalis pars tuæ animæ, magna ex parte ad incorruptionem reuertetur. Poſt hæc autem, has virtutis ſpecies, humilitatem, patientiam, & obedientiam, in vnum melle diuinorum eloquiorum conficies, & in buxulla tuæ mentis, hoc antidotum diligenter recondes; vnde quotidianam tua anima diætam ſumens, non ſolùm has peſtes in perpetuum non germinabit, ſed etiam à cæteris omnibus incorrupta fulgebit.]

Non diſſimile Pharmacum ex Caſſiano (vt fert titulus,) præſcribitur ægro Monacho apud Tilmannum ad calcem interpretationis homiliarum S. Chryſoſtomi in Pſalmos, quod è Græco interpretatum prodit Tilmannus. Sic autem ibi habetur. [Qui vitam exercebant Monaſticam Sancti Patres dicebant, quia prætereuntium obiter vnus aliquis exercitatione Monachus denarraſſet, ſe ex itineris diuerticulo in officinam contendiſſe cuiuſpiam medici, vidiſſéque numeroſam turbam laborantium varia morbi ſpecie, qui ſe eò conferrent. Medicus proinde pro qualitate morborum, accommoda cuique & opportuna adhibebat remedia. Ingreſſus igitur Monachus & ſalute dicta medico, aſtitit iis propior qui curandi aduenerant. Accepta mox ſalute, Medicus ſubiecit, quâ, quæſo te, gratia Pater ad nos veniſti? Cui Monachus, Eſtne vſpiam vlla in herbis, cuius vis efficax adeò ſit, vt delictorum numeroſam multitudinem poſſit inducere & abolere? Sanè eſt, ille reſpondit. Hinc à me faceſſito Pater, radicem tibi decerpe inopiæ ſpiritualis, patientiæ inſuper folia ſeligito floréınque humilitatis, permiſta

hæc

hæc & in mortario trita, cribro impone obedientiæ bonorum diſcretori. Ad eum deinde modùm probè cribrata, deponito in tuæ ollam conſcientiæ. Vide vt his aquam ſuperfundas lachrymarum. Ea ipſa conſerito concordia charitatis. Ad hæc fac ſubtus accendatur flamma cœleſtis deſiderij. Simul atque miſcella iſtius medicamenti commodè efferbuerit, ex olla eam exhauri, dimittens in catinum diſcretionis, ac flabello diuentila debitę gratiarum actionis. Salutatem hanc domis, ſumito per cochlear ſancta compunctionis, pérque confeſſionem preſſius extergito: Hoc ſanè pacto, exinanies tuorum multitudinem peccatorum.] Videſis aliud eiuſmodi Pharmacum, (ſyrupum vocat,) fusè deſcriptum à Ripa Tract. de peſte §. vltimo à numero 1.

1003 S. Bernardus ſerm. 10. & 12. in Cant. triplex vnguentum huius ordinis, ad ægrorum curationem ab ipſiſmet confectum, egregiè deſcribit his verbis. [Pono diuerſas ſpecies vnguentorum, quò ex pluribus ea quæ potiſſimùm ſponſæ vberibus congruant, eligamus. Eſt vnguentum contritionis, & eſt vnguentum deuotionis, eſt & pietatis. Primum pungitiuum, dolorem faciens. Secundum temperatiuum, dolorem leniens. Tertium Sanatiuum, etiam morbum expellens. Nunc de ſingulis latiùs diſſeramus. Eſt ergò vnguentum quod ſibi conficit anima multis irretita criminibus, ſi cum incipit cogitare vias ſuas, colligat, congerat, conterátque in mortariolo conſcientiæ, multas ac varias ſpecies peccatorum ſuorum, & intra æſtuantis pectoris ollam, ſimul omnia coquat, igne quodam pœnitentiæ & doloris, vt poſſit dicere cum Propheta; *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis.* Ecce hoc eſt vnū vnguentum, quo anima peccatrix ſuæ conuerſionis primordia condire debet, plagíſque ſuis recentibus adhibere. Primum namque ſacrificium Deo, ſpiritus contribulatus. Quamdiu ergo non habet tanquam pauper & inops vnde ſibi melius ac precioſius componat vnguentum, non negligat parare interim iſtud, licet de vilibus ſpeciebus quia *Contritum & humiliatum Deus non deſpiciet.*] Et inferiùs. [Sed eſt vnguentum tanto iſto profectò pretioſius, quanto de melioribus compoſitum ſpeciebus. Huius ſiquidem ſpecies ne longè quærantur, penes nos & abſque difficultate reperimus, ac de noſtris hortulis talium perfectè copiam tollimus quotieſcumque neceſſitas poſcit. Quis enim non ſatis, de proprio cum vult, ad manum habet iniquitates & peccata, ſi non diſſimulat? Hæ autem ſunt, (ſicut recognoſcitis,) ſpecies vnguenti primi quod iam deſcripſimus. At verò ſecundi huius aromata, terra noſtra nequaquam profert; ſed procul & de vltimis finibus ea nobis conquirimus. Nempe *Omne datum optimum & omne donum perfectum, deſurſum eſt deſcendens à Patre luminum.* Fit enim vnguentum iſtud de diuinis collatis humano generi beneficiis. Felix qui ipſa ſibi ſtudioſè colligere, & ante mentis ſuæ oculos digna cum gratiarum actione curat: Profectò cum fuerint in vaſculo pectoris piſtillo crebræ meditationis contuſa atque contrita, deindéque igne ſancti deſiderij ſimul decocta omnia, & demum impinguata oleo lætitiæ, erit vnctio longè pretioſior excellentiórque priore.]

Denique ſerm. 12. [Et vnguentum quod ambobus longè antecellit, & hoc appellauerim pietatis, eo quod fiat de neceſſitatibus pauperum, de anxietatibus oppreſſorum, de perturbationibus triſtium, de culpis delinquentium & poſtremò de omnibus quorumlibet miſerorum ærumnis, etiam ſi fuerint inimici. Deſpicabiles videntur ſpecies iſtæ, ſed eſt ſuper omnia aromata vnguentum quod ex eis conficitur. Sanatiuum eſt. *Beati* enim *miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.* Igitur multæ miſeriæ collectæ, atque oculo pietatis inſpectæ, ipſæ ſunt ſpecies ex quibus vnguenta optima componuntur, ſponſæ digna vberibus, ſponſi ſenſibus grata. Felix mens, quæ talium collectione aromatum, ſeſe ditare & impinguare curauit, infundens ea oleo miſericordiæ, & ardore decoquens charitatis.]

Pertinent quoque ad hanc claſſem primam medicinarum, quæ ægris ad animæ curationem ex analogia curationis corporum, ſibimetipſis adhibenda præſcribit S. Baſilius ad q. 55. fuſarum. Tractans enim cur Deus morbos corporum craſſioribus remediis depelli per nos velit, cauſam petit ex eo quod [Formulam nobis tradere voluerit quam in curandis noſtris, animi vitiis imitemur. Vt enim in corporibus neceſſariò & demi illa debent quæ ſuperuacanea ſunt, & quæ abſunt apponi: ſic idem quoque nobis in animis noſtris ſeruandum eſt, vt quæ aliena ſunt ſcilicet amandemus, & quæ idonea aſciſcamus. Siquidem fecit Deus hominem rectum & ad bona opera creauit nos, vt in illis ambulemus. Et quemadmodùm in iiſdem corporibus, ſecari, vri, & potiones amariſſimas ſumere incolumitatis ipſorum cauſa, non recuſamus, ſic in animis quoque, ſecantia cum obiurgamur, verba, amaræque pro ipſorum ſalute increpationum medicinæ, accipiendæ ſunt, quod iiſdem iis qui emendati non erant, Propheta obiectat; cum dicit, *Numquid reſina non eſt in Galaad aut medicus non eſt ibi? Quare igitur non eſt reſtituta ſanitas filiæ populi mei?* Quin illud etiam quod quis in inueteratis morbis, non niſi ex longinquo tempore, variiſque & iis dolorem facientibus medicamentis ſanitatem expectat, indicio eſt, vitia ſimiliter quæ in animis noſtris inueterauerint, aſſidua oratione, & diuturna patientia, & acerrima animi contentione quæ ad ſanitatem adipiſcendam ratio ſufficere nobis oſtenderit, à nobis curari oportere.]

Inſignes planè, ex hac arte, & confectis ad hunc primum modum medicamentis eximios animorum Therapeutas, beatos Apoſtolorum Principes, exhibet Eucherius ſerm. de eis, ſic præter cætera eos exornans. [Putares duos medicos cœlo lapſos qui officinam ſanitatum aperientes, diuerſo noſſeor genere, variis opem ferre languoribus. Aliorum oculis incredulitate cœcatis, ac nubilo infidelitatis hebetatis, iucundiſſimam claritatem infuſam, fidei face reddebant. Aliorum auribus quæ ad vocem Chriſti obſurduerat, auditum mirabiliter imperabant. Aliorum interiores venas, carnalium incentiuorum febribus æſtuantes, prædicatione, & caſtis refrigeriis irrorabant. Ex aliorum viſceribus, malitiæ, ſuperbiæ, iracundiæ ſaggitas, ac diuerſorum iacula peccatorum, à Diabolo inflicta euellebant, curantes adiutorio diuinitatis omnem languorem, & omnem infirmitatem. Ac ſic per

verbum

verbum ſobrietatis, euacuantes omnem crapulam veterum paſſionum, æternæ vitæ ſitim, indigeſtis, ac defæcatis mentibus imperabant, & temperato poculo cœleſtis antidoti, obliuionem præſentium, & furotorum deſiderium propinabant.] Hæc tametſi aliqua ex parte ad ſequentis claſſis pharmaca pertinent, tamen præcipuè ad claſſem primam propoſitam ſunt referenda; quandoquidem omnia propè remedia quorum interuentu Sanctos Apoſtolos ſanaſſe docet Eucherius, continentur actibus ſupernaturalibus ægrotorum, ſibi ipſis per eos actus medicinam facientiom ex præſcripto diuinorum illorum Therapeutarum.

Claßis altera, Pharmacorum, conſtans Medicorum actibus circa Dei Verbum ægris applicitum.

1004 Secundæ claſſis propoſitæ medicamentum, S. Chryſoſtomus l. 4. de Sacerd. cap. 5. tanquam vnicum in Dei Eccleſia ad ægritudinum depulſionem ſuppetens memorat. Nimirum quia ſermo illi eſt, de pharmacis quæ ſunt partus induſtriæ Sacerdotum curantium. [Certè (inquit,) humana corpora curantibus, diuerſa ſuppetunt medicamenta. Itémque & inſtrumentorum apparatus varij, & cibi ægrotantibus congrui: plerumque autem & ſola aëris natura ſatis fuerit ad ſaniratem laboranti reſtituendam: aliàs etiam ſomnus qui opportunè obrepſerit, medicum ipſum labore omni leuat, liberatque. At verò hîc, nihil huiuſmodi comminiſci licet, ſed vna quædam poſt operum præſtationem ars, accurationis via tenenda ſequendáque eſt: nempe per ſermonem euangelicum doctrina. Siquidem hoc demum inſtrumentum eſt, hoc cibus, hoc aëris temperamentum optimum; hoc medicamenti inſtar, hoc ignis loco, hoc ferri vice? ac ſi vel vrere, vel ſecare opus, hoc ipſo vti neceſſe: atque hoc ſi nihil profuerit, reliqua omnia euanida pereant oportet. Hoc & iacentem animam ſuſcitamus, & tumeſcentem compeſcimus: hoc & ſuperuacanea amputamus, & quæ deſunt ſupplemus, cæteráque omnia conficimus, quæ ad animi conſeruor incolumitatem.]

Egregiè in eandem ſententiam Orig. hom. 1. in pſalm. 37. *initio.* [Creator (inquit,) humanorum corporum Deus, ſciebat quod talis eſſet fragilitas humani corporis, qui languores diuerſos poſſet recipere, & vulneribus, aliiſque debilitantibus eſſet obnoxia, & ideò venturis paſſionibus prouidens, etiam medicamenta procreauit ex terra, & medicinæ tradidit diſciplinam, vt ſi accederet ægritudo corpori, non deeſſet medela. Quo nobis tendit iſta præfatio? Ad animam ſine dubio reuocatur. Quoniam & ipſam cum creator omnium condidiſſet, ſciebat quod futura eſſet vitiorum capax, & ob hoc ſubdita atque obonerata peccatis. Et ideò ſicut corpori medicamenta præparauit ex herbis, arte diſciplináque compoſitis, ita etiam animæ medicamenta præparauit in his ſermonibus quos per diuinas Scripturas ſeminauit atque diſperſit: vt hi, qui aliqua ægritudini fuerunt oppreſſi, ſtatim vt vim morbi ſenſerint, atque alicuius vulneris ſtimulum doloremque perſpexerint, ideſt, cum viderint animam aliquid præter naturam gerentem, requirant aptam & conuenientem ſibi rationabilem diſciplinam, quæ eis ex præceptis Dei poſſit mederi.]

Breuiter S. Auguſtinus concione prima in Pſalm. 36. [Omnis morbus animæ habet in Scripturis medicamentum ſuum.] In Regis Simandis ſepulchro quod decem ſtadiorum circuitum complectebatur præter cætera planè admiranda quæ Diodorus Siculus abique eshibuerunt erat Bibliotheca omnis generis libris inſtructa, cum hoc Epigraphe, iam ſuperiùs ex Diodori lib. 1. adducta: *animi medicamentum.* Neque hoc medicamentum deſiderari ab ægris, quos curandos ſuſcepit paſſus eſt Archiater noſter. Quanta in Eccleſia ſupellex librorum? Siue Canonicos vtriuſque inſtrumenti libros, ſiue Patrum ſcripta diuino afflatu edita ſpectemus, erit quod abundantiam in hac parte noſtram ſuſpiciamus. Quam ſollicitè ægris animabus prouiderunt ex huc capite curatores animorum?

Claßis tertia pharmacorum ex ipſiuſmet Chriſti opere, continens Sacramenta.

1005 Tertia pharmacorum claſſis, continetur Sacramentis nouæ legis, quæ in Eccleſia ſtatione medicinæ Chriſti, (vt cum Origene ſuprà loquebamur,) præſtaor ad quorumuis ægrotorum curationem. Et idem pulchrè proſequitur Autor altercationis Synagogæ Eccleſ. cap. 8. Quanti verò ſint hæc pharmaca, intelligi poterit, ſi eorum neceſſitas, vtilitas & facilitas perſpiciatur. Quæ enim medicamentum aliquod depreciant, & reuocant ab eius vſurpatione, non alia videntur eſſe, quàm quod ſanitas abſque eis poſſit parari, vel quod ad ſanitatem non multùm credantur collatura; vel quod aſpera ſupra modum & acerba ſit eorum vſurpatio; ſiue ob inſuauitatem, guſtus aut tactus inimicam, ſiue quia nimis carò væneunt, quod aliquibus ſupra omnem amarorem inſuauiter ſapit. Penes hæc incommoda, auocantur ſæpè ægri à medicinarum noſtratium vſurpatione. Audi Arnulphum Lexouienſem epiſt. 4. [Habent medicinæ remedia, neſcio quid abominandæ malignitatis admiſtum; & ne gratis conferant omne beneficium, ſemper adiuncto maleficio recompenſant, vt etiam eom profuerint indigniùs vlciſcantur.] Et mox de auſteritate & ſeueritate medicorum, & medicinarum quas adhibent. [Ad recidiuum, medicus paratam dicit eſſe materiam, ideóque ſtudium ſubtilioris obſeruantiæ ſcrupoloſius imponit, ruptiſque labiis, & lingua palpitante, tanta potum tribuit parcitate, vt ſitim potiùs irritare, quàm compeſcere velle credatur. Illud enim hominum genus quadam auſteritate ſemper notabile, arti ſuæ reuerentiam, ſola ſeueritatis exhibitione conquirit, & quaſi de benignitate vileſceret, infamat omnia quæcumque miſet patientis appetitus expoſcit. Vtinam quod ad victualia pertinet, idem nobis vſus & abſtinentia præberetur, vt ſuſpicionem communicatio tolleret, & fidem pietas confeſſionis augeret. Ad hæc defectum imperitiæ ſuæ, culpæ ſemper ægrotantis adſcribunt, vt æger & inedia pereat, & calumniæ contumelia crucietur. Denique ad mercedis augmentum ſententioſis ſermonibus incedentes, gratam ſibi miſericordiæ diuinæ præcipiunt,

opiunt, vt quod miſeratio diuina conmiſit, de eorum videatur diligentia prouenisſe.] Ob prædictarum cauſarum quampiam, & vt ſuam erga Deum fiduciam conteſtarentur ſancti plerique, ab omnium medicinarum vſurpatione abhorruerunt, cum ægrotarent. Sanctos Macarium, Ephrænum, Macrinam, Euphraſiam, aliósque nonnullos alibi in eam rem, produco. Abſtinentiam à pharmacis in noua lege, per medicos à Chriſti ſibi ſub delegatos confectis, nihil planè eſt quod honeſtet. Non defectum neceſſitatis, aut vtilitatis, vel facilitatis cauſari licet.

Huiuſmodi Medicinarum neceſſitas.

1006 Et quoad neceſſitatem quidem, tametſi non eſt omnium huiuſmodi medicinarum eadem ratio, tamen conſtat aliquas tanta neceſſitate exigi, vt abſque earum vſurpatione, ſanitatem ſperare non liceat. Verbi gratia, infanti quem parentalis morbus adhuc occupet, nemo ſalutem ſpondere poteſt, abſque præſcripto Eccleſiaſtici fontis balneo. Quinetiam adultum ægritudine illa ſordentem, cui ſit ſacrorum illorum latium copia, ſalute excedere neceſſe eſt, niſi iis perfundatur. Idémque eam ſacram intinctionem, voto ſaltem, id eſt animi deſtinatione implicata in exquiſita ad Deum obuerſione vſurpare adigetur, ſi deſit eius intinctionis reipſa vſurpandæ, facultas. Nec alia ratione S. Ambro. ſuum in chariſſimorum pignorum Gratiani & Valentiniani ante baptiſmum acerbo funere, mœrorem lenire valuit, quàm quod illis baptiſmus, non ipſi baptiſmo defuiſſent: Certus perituros omninò fuiſſe, nec regni aditu, ex Chriſti edicto donandos vnquam, niſi medicatas baptiſmi aquas voluntate ſaltem, (cui apud Deum ficti merces rependitur,) adiiſſent. Intelligebat hoc Archias ille cuius meminit Nyſſ. orat. in differentes Baptiſmum. Is moriens abſque percepto baptiſmo, exclamabat. [Montes & ſyluæ baptizate, arbores, & rupes, & ſyluæ date gratiam,] intérque eas voces emiſit ſpiritum: quod reſciens ciuitas (inquit Nyſſenus,) magis talem eius exitum defleuit, quàm caſum belli quo premebatur à Barbaris: ad eos enim exploratorem exierat. Et quamuis voluntas baptiſmi, (vt dixi,) poterat ſufficere; tamen quia ea voluntas non eſt nudum deſiderium perceptionis ſacramenti, ſed voluntas plenè in Deum conuerſa, & parata huic quoque Dei mandato de baptiſmi ſuſceptione parere, ſi facultas ſuppeteret; ea verò voluntas non ita facilè concipitur, ſempérque dubitare licet an ſit conuenienter concepta, propterea tantus & illi Archiæ, dolor ex negato reipſa baptiſmo; & vrbi mœror, ex eius incommodo & periculo.

De Sacramenti pœnitentiæ medicina, quoad illos adultos qui iam expiati atque ſanati, macularint nitorem primum, eadem omninò eſt ratio. Nam æquè conſtat retineri, id eſt non ſanari graues ægritudines animorum, quas hoc pharmacum non depulerit. Nugæ ergo ſunt, quæ iactata aliquando conſtat de Carolo Martello, abſque hoc remedio S. Ægidij precibus ſanato, à lethali infirmitate animi; quod erroris & impietati meritò notat Molanus lib. 3. de imag. cap. 37. Itaque videre licet, neminem in Dei Eccleſia, quantumuis ſublimem, & ſiue temporali ſiue ſpirituali prærogatiua eminentem, in grauibus & ſimpliciter dictis animorum ægritudinibus, huius remedij vſurpationem, tametſi ſenſui inſuauiſſimam, & cum maxima pudoris ſanciatione coniunctam, poſſe defugere. Talia quippe interdum aperienda ſunt animi vlcera & adeò abdita, vt Deo ſoli pateant; adeò fœda & putria vt cœli ab eis inceſtatio timeri poſſit, quorum euulgationem (ad vnius præſertim homuncionis conſcientiam, apud quem benè audiat,) morte quis redemptam vellit: & tamen ſorbendum eſt amariſſimum & inſuauiſſimum pharmacum. Quæ mihi aduerſùs ſciolos, imò impios quoſdam, aperta demonſtratio videtur, ad oſtendendum, non Eccleſiæ inuento, ſed Chriſti ipſius Archiatri noſtri ineluctabili inſtitutione, indictum tanta neceſſitate eſſe, medicinæ illius vſum, ægris Euangelicis ſimpliciter dictis: hoc eſt grauiter laborantibus, & infirmitate ad mortem grauatis Alioqui ſi humana quantauis poteſtate, tam ardui, ac cum omnimoda ſuperbiæ contritione coniuncti pharmaci vſurpatio, indicta fuiſſet; non eſt dubium, quin declinata fuiſſet, & infracta edicti vis, interpoſita appellatione ob prætenſum abuſum vti aſſolet leuiores ob cauſas.

Earundem Medicinarum vtilitas immanens recipientibus.

1007 Iam vtilitas horum pharmacorum, eſt longè maxima. Tametſi immanenter duntaxat, id eſt non niſi recipienti, vtilia eſſe fateor. Nec enim placet noua quorundam prurientium ingeniorum commentatio, quibus perſuaſum eſt, Sacramenta nouæ legis aliis quàm recipientibus vtilia eſſe. Vnde in vſum inducunt frequentationem Euchariſtiæ pro aliis, maximè verò pro defunctis, quibus affirmant ſingulare ſubſidium accedere, ex percepto pro eis tanto ſacramento, per ſuperſtites. Sed hæc commenta ad Deum fabulinum ſunt releganda. Neque enim plus prodeſt communicare pro alio, quàm pro alio confiteri, quod ſtatim apparet ridiculum & inane. Vel quia ſacramenta, vt medicinas deſcripſimus, non plus confert alteri ſacramentum quod pro eo quis vſurpat, quàm medicina, quam quis hauriret pro alterius ægritudine. Cernitur quidem in acceſſu ad ſacramentum, & ipſa ſacramenti receptione, admiſtio nonnullorum actuum noſtrorum quorum vis ſatisfactoria, transfundi ad alios poteſt, ex operantis beneplacito: Fas item eſt inter communicandum, vel ſuſcipiendum ſacramentum aliquod, orare & impetrare alteri quippiam; & poteſt tempus illud, eſſe ad fructuosè precandum valde opportunum, ob maiorem tunc diſpoſitionem animi, & excitatum diligenter feruorem. Verùm neque ea ſatisfactionis transfuſio, neque precatio, nomine applicati aliis ſacramenti, venire poteſt, vt eſt per ſe manifeſtum ſed quod nouitatis iſtius autoribus fucum fecit; non aliud haud dubiè fuit, quàm quod ſacramenti Euchariſtiæ, (in quo ſolo ferè viget abuſio de qua agimus,) eandem eſſe rationem cenſuerint, ac ſacrificij Miſſæ. Quia ergo ſacrificium Miſſæ, aliis præter ſacerdotem fructuoſum eſt ex opere operato, idem

quoque de ſacramento Euchariſtiæ, quod in ſacrificio Chriſtiano conficitur, pronunciarunt; abſurdè profectò & valdè inconſideratè. Nam ſacrificium publica actio eſt, & à Sacerdote offertur, vt à perſona publica, pro omnibus conſtituta in iis quæ ſunt ad Deum, ideſt ad placandum numen, gratiáſque ei agendas, & exoranda vniuerſis & ſingulis varia beneficia quæ omnia ceſſant circa ſacramentum; ac proinde vanum eſt, & fini ac inſtitutioni ſacramenti diſſentaneum, ſacrificij dotes, ad ſacramentum in eo confectum extendere. Hæc ego ne recitatu quidem digna cenſuiſſem, niſi nuper eum hoc nouæ pietatis figmentum commouiſſerem, vir bonus & in ſacro ſuo ſodalitio non poſtremus, rationum pondere deductus ad metam, arietem ex neſcio quo breuiario de Arte amandi, temperaſſet in ſententiam cui adhæſi, quaſi paucarum Beriarum abuſionem, & cuiuſpiam inter illas glocientis potiùs quàm res Theologicas ad ſcholæ ſeueritatem exigentis, autoritatem proferre, ſatis foret ad confundendum eum ſacrificio, ſacramentum.

Vtilitas ergo, ſiue efficacia ad conferendam animæ ſanitatem, longè maxima eſt in ſacramentis nouæ legis, veluti pharmacis ex præſcripto Archiatri noſtri, per ſuffectos & ſubdelegatos ei medicos, in ægrorum vſum conficiendis: quamuis ea efficacia, ſiſtat præcisè in ægris, quibus admouentur huiuſmodi pharmaca, nec per eos transfundi in alios queat. Sanant autem à quibuſuis animi morbis licet deſperatiſſimis, quicquid Nouatiani mentiantur. Neque verò, quæ tota vis eſt pharmacorum noſtratium corporeorum, ſanitatem ſolam per ſpiritualia hæc pharmaca accipimus ægri, ſed etiam mortui reſtituimur vitæ priſtinæ, etiam cum fœnore, & vitæ anterioris cumulatione. Medici quidem corporum, mortuis ſuſcitandis ſunt impares, vt pſalmo 87. tanquam exploratum ponitur. At medici ſpirituales, etiam vitam redonant, per hæc medicamenta: per nonnulla quidem, directè ac per ſe, quia in eum finem ſunt inſtituta; cuiuſmodi ſunt, quæ dicuntur ſacramenta mortuorum, baptiſmus ſcilicet & Pœnitentia: per alia verò quæ ſacramenta viuorum appellantur, non niſi per accidens, quia quamuis inſtituta per ſe ac primariò ſint, vt gratiam augeant, & ius ad certa auxilia præbeant; tamen cum contigit abeſſe gratiam primam ſanctificantem, nec deſiderari conuenientem ſubiecti aptationem ad ſanctitatis receptionem; exerunt vim ſuam, & gratiam cuius ſunt ſtatacia conferunt primò, etiamſi per ſe, ipſam duntaxat cumularent. Rectè hæc vis mortuorum ſpirituum excitatiua per huiuſmodi medicinas, adumbrata videtur in facto Eliſæi 4. Regum 4. qui ſuper puerum mortuum, quem ſeruus cum baculo præmiſſus citare nequiuerat, contraxit ſeſe; & os ori, oculos oculis, manibus manus, membra denique omnia membris ſingulis pueri admouens, inſufflauit in eum ſepties. Ita enim incubitum Prophetæ, cui ſeptena oſcitatio reſpondit, de inſufflatione & ſpiratione in eum, accipiunt S. Gregorius 9. Mor. cap. 55. & S. Gregorium allegans Rupertus 4. offic. cap. 21. ac ante vtrumque Proſper. 2. p. operis de promiſſ. cap. 31. Ea porrò inſufflatio, (quàm ſupra ex ſancto Cyrillo vidimus ad rem medicam pertinere,) idcirco ſepties adhibita eſt, quod ſeptiformis gratia ſanans atque viuificans, per ſeptem hæc pharmaca, ægris mortuiſque animabus communicetur.

Quæ in iiſdem Medicinis, præcellentiores.

1008 Cum autem huiuſmodi viuifica facultas, & ſanatrix efficacia, ad modum prædictum, in ſacramentis omnibus nouæ legis cernatur, tamen luculenter ſplendet in iis quæ frequentiora ſunt, ac ſi lubet quotidiana: hoc eſt in Pœnitentia, & Euchariſtia. Nam pœnitentiæ ſacramentum, malagma eſſe appoſitiſſimum ad depellendas animi infirmitates, Gerſo egregie notauit. Vnde illa ſuperiùs memorata Tertulliani extremo libro de Pœnitentia, ac Paciani in Paræneſi, itemque Victoris Cartenenſis, non minùs fortis quàm iuſta concitatio, in homines animo ægros, ſaluris ſuæ adeò incurios, vt tanto pharmaco, quod ad manum eſt, vti faſtidiant, cum brutæ animantes quos à naturæ hauſerunt curandarum ægritudinum ſuarum rationes, ſine mora arripiant.

Euchariſtia verò quam immortalitatis pharmacum vocauit diuinus Ignatius, jure ab autore ſermonis de cœna Dom. apud Cyprianum num. 9. vita animæ & ſanitas mentis nominatur, ex fine in quem inſtituta eſt diuinitùs, & ex inſignibus effectibus quos operatur in nobis, eo prorſus modo, quo Chriſtus medicina nobis per Verbi Incarnationem factus, ſanauit nos, per diſſimilia atque contraria, vt ſupra philoſophabamur cum S. Gregorio. Nam etiam Euchariſtia eſt extenſio myſterij Incarnationis iuxta SS. Chryſoſtomum atque Damaſcenum. [Ex quo à Domino dictum eſt (inquit prædictus apud Cyprianum autor, grauis profectò & inſignis num. 5. *Hoc facite in meam commemorationem, hæc eſt caro mea, & hic eſt ſanguis meus*: quotienſcunque his verbis & hac fide actum eſt, panis iſte ſuperſubſtantialis, & calix benedictione ſolemni ſacratus, ad totius hominis vitam ſalutémque proficit, ſimul medicamentum & holocauſtum, ad ſanandas infirmitates, & purgandas iniquitates exiſtens.] Et inferiùs. [Et nos quidem cum caro eſſemus & ſanguis, corrupta & infirma corporiſque animæque natura, reformari non poteramus, neque ad ſimilitudinem Dei reuerti, niſi morbo inueterato, imponeretur malagma conueniens; & in curatione deſperatæ infirmitatis, contraria remouerentur cótrariis, & ſimilia ſimilibus educerent.] Rurſuſque infra numero vndecimo. [Nobis itaque, pro quibus ſanguis Chriſti oblatus eſt in Cruce, & quos reconciliauit Deo, omnes excedens victimas hoc ſacrificium ſingulare, ipſe Chriſtus pincerna, porrexit hoc poculum; & docuit, vt non tantùm exteriùs hoc ſanguine liniremur, ſed & interiùs aſperſione omnipotenti anima muniremur; & penetrans omnia tanti medicamenti virtus, quidquid eſſet intùs ibi durum effugaret, & renouaret ſanarétque quidquid morbi carni vel ſpiritui veteris vitæ adliniuerat corruptela.]

Spe

1009 Specialiter verò Rupertus lib. 2. de offic.cap. 10. præmiſſam docet in Euchariſtia, medicinam grauiſſimo morbo noſtro, lethargo inquam, obliuionis depellendo. Sic enim ſcribit. [Quia veneꝛat eius hora, vt tranſiret ex hoc mundo ad Patrem, quia verum erat quod dicebat Diſcipulis, *quò ego vado, vos non poteſtis venire*; Et Petro dicenti, *Domine quo vadis? quò ego vado*, (inquit,) *non potes me ſequi*; quia nunquam non poterat eum tunc ſequi, hæreditatem illis competentem ſcribens, viſibilem ſui memoriam commendabat. Non enim ſcripturarum ſolam commonitionem ad hoc ſufficere iudicabat. Obliuioſum namque & ex magna parte indocilem, ægrotum ſcilicet genus humanum, curandum ſuſceperat. Ecce videmus, eius quæ in ſacris Scripturis eſt medicinalis diſciplinæ difficultatem. Quota enim pars noſtri capit illam, quæ in ſancto Euangelio fragrat tam optimis vnguentis, antidotum illud quod in principio erat Verbum, Deus apud Deum, per quod omnia facta ſunt, quodque caro factum eſt? Nam illud quidem ruminare, medela eſt probatiſſima, & dulcis faucibus amantis animæ; ſed tantus cibus, valde pauentum eſt. Præterea meditatio hæc ſolius mentis pabulum eſt, ſolius animæ ſanctificatio eſt. At ille vtrumque, corpus noſtrum, & animam ſibi adſtringere ardebat, vtrumque infirmum, imo vtrumque mortuum, immortalitatis medicamento ſanare properabat. Magna igitur charitatis arte, pigmenta ſua Dei ſapientia compoſuit, quibus lethargicam magni ægroti mentem, renouata quotidie ſuæ ſalutis commemoratione, percelleret. & infantilium edentulam plebem animarum, quæ Verbi antiqui & æterni principij ſolidum non poterat terere & ruminare cibum, dulciſſimo hoc liquamine confecto, Verbi eiuſdem diuinitatem in panis & vini Sacramento ſorbillare conſuefaceret. Aufer à cœtu Eccleſiæ quotidianas Saluatoris noſtri huiuſmodi exequias, & vide quàm meritò dicat ipſe ſaluator; *quæ vtilitas in ſanguine meo?* Refrigeſcente enim ea, quæ hoc modo nunc vbique calet, eius memoria, refrigeſcet vniuerſa charitas, muta erit fides, claudicabit ſpes, conticeſſet magnus ille clamor ſanguinis iuſti Abel, qui per traditum tanti ſacrificij ritum, quotidie reparat vocem, quotidie laxat os bibentis & vociferantis terræ, ſcilicet Eccleſiæ.]

Planè cum moribus ille obliuionis, & ſpiritualis lethargus, ſuperiorem animæ partem occupet, rectè dictum eſt à Laurentio Iuſtiniano lib. de Triumph. Chriſti agone cap. 9. *ferè initio*, Euchariſtiam eſſe medicamentum partis rationalis; cum alia quædam ſacramenta medeantur animæ prout inferioribus gradibus conſtitutæ: non quod omnia non habeant effectum ſuum in anima prout rationali; ſed quod origo prima morbi cui medentur, ſit ab inferiori animæ parte, indéque ad rationalem & ſuperiorem dimanet. Alia quæ de hac ægritudinum noſtrarum medicina habet S. Ambroſius lib. 5. de ſacram. cap. 4. mitto facio. Sed non poſſum præterire, quæ piè admodum in hunc modum diſſerit Gul. Pariſ. Tract. de Sacram. Euchar. cap. 2. *ſub initium*. Monſtrans titum Chriſtiani ſacrificij, quem *Miſſam* dicimus aliud non eſſe, quàm medicinæ nobis à Chriſto paratæ, admotionem. Probat ergo Chriſtum eſſe in Euchariſtia ſubſtantialiter præſentem, [quia oportet fidelem medicum, ægrum quem curandum ſuſcepit, viſitare quoties infirmitas requirit, & hoc eſt vnguentis & Medicinis quæ curationi eiuſdem neceſſaria ſunt, ſi poſſibile eſt, medico. Poſſibile eſt autem huiuſmodi medico quicquid vult, & quicquid poſſibile eſt. Quia ergo tota Eccleſia ſua, imo vnuſquiſque de Eccleſia ſua, æger eſt; hoc eſt medicatione indiget, ſiue ad curationem, ſiue ad conſeruationem, ſiue ad præſeruationem, ſiue ad conuerſationem, quem ad curandum mirabili miſeratione ſuſcepit, neceſſe habet, ad curandum ipſum quoties opus eſt venire: Opus eſt autem, quoties de medicatione eius agitur, & ſanationis eius intenditur. Quia ergo ad hoc Miſſa agitur, & quicquid in ea fit; vt huiuſmodi medicationis impendatur officium, & ſanitatis beneficium, neceſſe habet Miſſæ officio intereſſe, & hoc in eo quod medicus, hoc eſt forma humana; & cum alabaſtro omnium vnguentorum ſpiritualium, Quod in cruce, factum eſt, hoc eſt humanitas ipſius, ſicut legitur 14. Marci vel cum ipſa carne, quæ eſt cataplaſma contra omnes dolores, & læſiones ſpirituales, ſicut antidotum ſolidiſſimum atque firmiſſimum contra omnes humores noxios vitiorum: Et cum ſanguine ſuo, qui eſt velut ſyrupus mulcebris atque dulciſſimus; atque tanquam medicina liquida, valens contra omnes animarum languores & vulnera: quorum duorum virtutes, in ipſa Dominica Paſſione, poriſſimùm claruerunt, ſicut etiam iam in prænominato Tractatu declarauimus.] Nempe in Tractatu de cauſis cur Deus homo.

Tanta tertiæ claſsis Medicinarum, efficacia, à ſanguine Chriſti.

1010 En igitur verè inſignem, & horum & aliorum legis nouæ ſacramentorum, veluti pharmacorum, à cœleſti Galeno ægris mortalibus prouiſorum, medendi vim & efficaciam: quam æſtimare ſuis momentis licebit, ſi egeſtatem veterum ſacramentorum, atque pauperiem illarum vt vocauit Apoſtolus iuſtitiarum carnis, hoc eſt ſanctificationum carnalium, nec ad animam ſanandam peruadentium, componamus cum noſtrorum ſacramentorum efficacitate, cui apud hebetes maléque conſultos officit duntaxat externa facies atque ſimplicitas, vt Tertullianus probè monuit l. de Baptiſm. cap. 2. queſtus è contrario, Gentilium myſteria, de ſuggeſtu & apparatu, déque ſumptu, fidem & autoritatem ſibi extruere.

Verùm ceſſabit admiratio, de tanta tam ſimplicium medicamentorum facultate, ſi ſpectemus eius radicem; quæ alia certè non eſt, quàm ſanguis Chriſti, ſiue ſumpto *ſanguinis* nomine, (vt paſſim contingit,) pro opibus, labore ac ſudore non exiguo comparatis, quo pacto omnia Chriſti merita à primo vitæ momento *ſanguis Chriſti* dici poſſunt; ſiue pro martyrio in cruce, vbi ſanguis Chriſti tanta largitate effuſus eſt. Nam hinc maximè, ditata Sacramenta, argumento eſt, quod paſſim Patres Sacramenta ex perfoſſo Chriſti latere manaſſe docent: vt quoniam mulier è latere educta, morbis noſtris ac morti fecerat principium, ex Chriſti latere fiat medela; iuxta inſignem D. Chryſoſtomi

ratiocinationem homil. de formatione Adæ *ad finem*. Chriſti igitur ſanguis in Sacramentis noſtris veluti incluſus, tantam efficacitatem illis conciliat: voluit enim Chriſtus, vt quæ merita nobis per totam vitam pepererat, & morte conſumarat, iis applicarentur qui externa ſacramentorum Symbola, dignè & ex præſcripto tanti medici, vſurparent. Vnde quandoque factum, vt ſacramenta, veluti moralia ſanguinis, (id eſt meritorum ſanguine conſumatorum,) receptacula, iiſdem nominibus cum ipſo ſanguine appellentur. Quale nominatim eſt, quod cum Nazianzenus orat. 42. *in fine*, demiretur, in humanæ ſalutis miraculo exiguas cruoris guttas, orbem vniuerſum inſtauraſſe, & idem quod lacti coagulum factas, hominibus præſtitiſſe, vt in vnam religionem coagmentarentur; Ab Auguſtino lib. 19. contra Fauſtum cap. 11. eodem *coaguli* nomine donantur Sacramenta, quibus iunctos & conſociatos in vnum religioſum cultum mortales æquè docet. Ex quo liquet de ſacramentorum noſtrorum & ſanguinis Chriſti affinitate, imo morali identitate, quatenus Chriſti ſanguis his veluti vaſis concluditur ad modum explicatum. Confirmatúrque vulgatibus ſymbolis, ſunt enim ſacramenta, oleum illud & vinum, quibus affuſis Samaritanus, ſemiuiuum in via iacentem curauit. Ita enim ea Symbola interpretantur Patres, & paſſim cum Magiſtro Scholaſtici, initio quarti Sententiarum. At oleum illud per ſeptem candelabri Eccleſiaſtici Lychnos, à Zacharia deſcriptos permanans, à ſumma lampade Chriſtum referente, eiúſque ſanguine, per ſeptem veluti tubos tranſmiſſo, deriuatur; vt alio loco diximus, agentes de Symbolo lucernæ ad Incarnationem aptato. Vnum item è cella vinaria, id eſt Eccleſia, depromptum, ex botro myſtico qui Chriſtus eſt in crucis torculari expreſſum, & doliis ſacramentorum immiſſum fuit, de qua allegoria fusè ſuperiùs. Cum igitur hæc ſit origo efficaciæ ſacramentorum nouæ legis, nemo illam mirari iure poteſt, tantam támque inſignem eſſe.

Facilitas ad è efficacium pharmacorum.

1011 Extremam circa Pharmaca hæc Euangelica conſiderandam propoſueram, facilitatem; quæ in tanta eorum efficacia eſt ſanè admirabilis. Difficultate enim corporalium medicamentorum, quæ vel eorum caritate, & immenſo pretio, vel horrore & auſteritate vſurpationis continetur, omnino vacant hæc ſacra pharmaca. Non poſſunt ſanè ob horrorem faſtidio ægris eſſe ſacramenta noſtra. Baptiſmi conſideratio, ſit inſtar omnium. Diuiſiones gratiarum, variis ſacramentis aſſignarat S. Bernard. ſerm. 1. in Cœna Dom. & Baptiſmo peculiariter aſſignarat gratiam remiſſionis peccatorum. Tum ſubdit. [Huius quidem gratiæ ſacramentum, prius erat circumciſio, vt originalis rubiginem culpæ quæ manauerat à parentibus primis, cultellus eraderet; ſed veniente Domino, qui agnus eſt totus ſuauis & mitis, cuius iugum ſuaue eſt, & onus leue, optimè ſatis mutatum eſt, vt inueteratam rubiginem cum vnctione ſancti Spiritus aqua dilueret, & acerbitas illa cellaret.]

Sed neque medicinæ noſtræ poſſunt ob impenſam abiici; quod enim egregiè conſiderauit S. Chryſoſtomus hom. 2. in pſalmum 50. ad illud, *amplius laua me*, Deus pharmaca nobis prouidit, ad quæ nos quidem aliquid conferre voluit, ne ſanatio noſtra nobis eſſet ingloria, ſed quod per nos ad medicamenti confectionem conferri vult, leuiſſimum ſanè eſt, ac propè nihil, voluntas videlicet recipiendi, & aliquis aptatio; ac etiam circa paruulos libertate & rationis vſu deſtitutos, neutrum poſtulat. Hoc ſanè eſt, quod Propheta, in ſortem fœliciſſimam legis nouæ intentus, prænunciauit cum dixit, fore vt ſalutem abſque argento, & abſque vlla commutatione emeremus. Nam eam quidem emimus, quia habita ratione meritorum Chriſti in ſacramento incluſorum, non accipimus gratis ſanitatem animæ, ſed eam immenſo pretio emeremur: quantum verò ad nos attinet, cum diſpoſitio quæ a nobis præcisè exigitur, impar ſit ſaluti quæ rependitur, pro nihilo ſalui ſimus, ac ex opere non noſtro, ſed iam per Chriſtum poſito, & operato, vt vulgo loquimur expreſſiùs ac ſignantiùs, quam congruentiùs ad leges Grammaticæ, quæ vocem illam paſſiuè non ſumit. Ita tamen ſumpſit Apoſtolus, cum fidem dixit *operatam*, id eſt productam per dilectionem. Opus igitur cui gratia in ſacramentis rependitur, Chriſti eſt, non noſtrum: eiuſque rei argumentum eſſe poteſt, quod bonus miniſter, ſacramentum non efficiat melius, nec malus miniſter, ſacramentum inutile reddat, vt Algerus lib. . de Euchar. cap. 2. pulchrè obſeruauit. Quid verò faciliùs quàm aliena ope & impendio, conciliare ſibi tanta bona? Et alteri quidem, deuotandam ſincere difficultatem, in fructibus verò omni difficultate liberis, morum ſuauitatem haurire: Hac ſumma facilitate ſanitatis animorum, caruerunt ſacramenta antiqua, quæ *egena & vacua elementa*, vocauit Apoſtolus, quod tantùm ſanarent, vi contritionis aut dilectionis ſuper omnia concomitanter adiunctæ, qui ſunt actus valdè negotioſi, & formatu difficiles, ſed Chriſtus antiqua medicamenta eſt medicatus, vt ait S. Auguſtinus in pſalm. 57. Quam ego legis nouæ prærogatiuam quoties recogito, non poſſum ſatis admirari ſupinitatem eorum, qui animorum curationem adeò in promptu poſitam, morantur adhibere, quaſi difficilem & operoſam, cum tamen ſit expeditiſſima, & verè de fonte patente hauriatur. Vt liceat præfectò iiſdem verbis, tantam ignauiam, ne dicam ſtoliditatem vrgere, quibus olim ſerui. Naaman indignabundum aduerſus præſcriptam ab Eliſæo curationem, Dominum ſuum ſtimulaſſe referuntur 4. Reg. 5. *Pater, etſi rem grandem dixiſſet tibi Propheta, certè facere debueras, quantò magis, quia nunc dixit tibi, lauare, & mundaberis?* Hoc eſt, cum rem tam facilem ac propè nullam indixerit.

1012 Hæc potiſſimum penſari & recogitari ab ægris ſpiritualibus oportet, ne morbis animæ correpti, quaſi reſina non ſit in Galaad, & medicus non ſit ibi, abiiciant ſemetipſos, & deſperati ægri fiant, deſerendi à curatore: quod quàm graue periculum ſit, & quomodò contingat, tradit præclarè Origenes homil. 2. in Ierem. Cauendum tamen ne medicamentorum prædictorum efficacitate & facilitate

cilitate ſumma confiſi, diæteticam vitæ rationem negligant. Itaque vſu Sacramentorum tanquam pharmacorum ſuppoſito, imitandi in ſuper ægris ſpiritualibus ſunt, ægri corporalis, nominatim in victus ratione mutanda. In quam rem egregiè Greg. Nyſſenus oratione de pœnitentia his verbis. [Non eſt conſentaneum, vt qui ſe ægrotare confitetur, eadem victus ratione vtatur, qua vtuntur illi qui proſpera ſunt valetudine. Alius enim ægrotantis, alius valentis eſt viuendi modus. Nónne vides quanta ſit inter ægrotantem, valentémque differentia ſenſu percepta? Ille pro arbitratu ſuo viuit, quocumque vult, proficiſcitur, & omni officio, & munere liberè fungitur: hic autem in anguſto iacet cubiculo, procul ab omnium conſuetudine, omnibúſque negotiis remotus. Agriculturam omittit, licet illius antea eſſet ſtudioſiſſimus. Cumulandæ pecuniæ curam abiicit, quamuis ad rem, vti mercator, iam eſſet attentior. Qui conuiuiis olim magnificis & Sybariticis delectabatur, aqua nunc & panis fruſtulo veſcitur, non liberis oblectatur, non vxoris vtitur conſuetudine: illi die noctúque res eſt cum medicis, quos magnis præmiis accerſit, vt eorú opera conualeſcat. Hæc, qui corporis morbo laborat: Tu verò cuius animus æger eſt, cur non ad medicum animorum properas? cur non ei confitendo morbum oſtendis tuum? Quid pateris, vt depaſcatur, vt ſuperet, vt inflammetur? Tandem aliquando reſipiſce, ac teipſum noſce: Deum offendiſti, procreatorem tuum irritaſti, eum qui & præſentis vitæ poteſtatem habet, & futuræ dominus ac Iudex eſt. Deliciis indulgens in morbum delapſus es: eum inedia & ieiuniis cura. Animus laborat incontinentia: adhibeatur temperantiæ medicamentum. Multiplici ac nimia pecuniæ cupiditate in febrim animi incidiſti: liberalitate, & eleemoſyna depellatur. Hæc enim eſt nimium expletæ mentis curatio.] Et poſt multa in eam ſententiam, vt ingeminet fiduciam liberè ſe tegendi confeſſario; [Incertus eſt, fratres, terminus vitæ; diſceſſum e vita, diligentia præuertamus. Abſurdum enim eſt, cum illi, qui corporis valetudinis rationem habent, ſeipſos expurgent ante Caniculæ exortum, ne quod humidum in illis eſt, vehementi ipſius ardore corrumpatur, & morbos pariat: eos, qui animi curam gerunt, incertum mortis diem non anteuertere, & ardorem excruciantis illius ignis, qui æternùm comburit, & nullum vnquam refrigerium admittit.]

Sanitas hic, adhibitis licet quibuſuis pharmacis propoſitis, nunquam plena.

1013 Cæterum quamuis & Chriſtum Archiatrum, tantæ peritiæ ac induſtriæ, & ſecundarios ſub eo medicos, quà cœleſtes quà terreſtres, tantæ efficaciæ medicinis inſtructos ſimus nacti, nunquam tamen hîc ſperanda nobis eſt perfecta ſanitas, quamdiu in hoc communi valetudinario, (quod mundus eſt iuxta S. Bernardum) verſari contigerit, ſed hîc veluti aptari & diſponi tantùm poſſumus, ad curationem plenam in cœlo perficiendam, vbi integra ſanitas beneficio Chriſti medici conſequetur, & prodetur quid ſint operata hîc adhibita Pharmaca. Simile eſt, quod in morborum præſertim inueteratorum ſanatione, à corporum medicis fieri deprehendimus. Nec enim ſubitò conciliant ſanitatem; ſed adhibitis longa cunctatione remediis; primùm quidem minoribus, quibus paulatim ægritudinis acerbitatem leniant; deinde verò fortioribus, quibus planè euellatur morbus, & ſanitas inducatur. Idem hîc nobiſcum à medicis ſpiritus efficitur. Purgant enim nos, & malos humores, vel decutiunt, vel ad depulſionem diſponunt, vt plena ſanitas aliquando conſequatur in cœlo; per Chriſti medici & adminiſtrorum illius induſtriam, confectáque ab illo pharmaca.

Non ago præcipuè de corporum hîc inualetudine; quanquam illa quoque explorata eſt. Nec enim priuſquàm hinc excedamus, ſanitatem corporum, quæ quidem ſanitas iure dici debeat, conſequemur. Quod ſpectans Theodoſius IV. vt in Miſcella refert Theophanes, & ex eo Baronius anno 716. ſepulchro ſuo adſcribi voluit eum titulum, *Theodoſio ſanitas*: ſignificans nemini in hac vita, ſed tantùm ex quo tumulum ſubiuerit, competere poſſe ſanitatem, etiam corpoream. Nam illi ipſi qui ſe hîc valentes arbitrantur, morboſi plerumque ſunt, imo letho proximi, quod S. Anſelmus ſerm. de Beatitud. probat ex iis qui ſubitò exanimantur. Exempla profert pleraque Plinius lib. 7. cap. 53. Sed nihil eſt neceſſe, vetera aut exotica corrogare, cum proſtent vbiuis, & vbique innumera. Quomodò ergo ſani, qui illicò efflant animam? Quin etiam extra hos quoque infrequentiores euentus, vt S. Gregorius ad illud *factus ſum mihimetipſi grauis*, piè admodùm & grauiter philoſophatur. [Remotis febribus ceſſantibúſque doloribus, ipſa ſalus noſtra, quæ vocatur, ægritudo eſt, cui curandi neceſſitas nunquam deeſt. Quot enim ſolatia ad viuendi vſum quærimus, tot noſtræ ægritudini medicamentis obuiamus.]

Præiuerat S. Auguſtinus, cuius illud eſt perpulchrum ſerm. 74. de tempore. [Ne te, ſanum putes. Hæc longa ægritudo eſt, quia quotidianis medicamentis, fulcis morbum tuum. Sanus tibi eſſe videris. Detrahe medicamenta; & vide quid poteris. Nam ex quo naſcimur, neceſſe eſt vt moriamur. Morbus hic, neceſſe eſt vt ad mortem perducat.] Pergit demonſtrare quod in quibuſuis morbis etiam iis quos inſanabiles vocamus, interdum fallit, vt in hydropiſi, paralyſi, elephantiaſi, phtiſi nunquam accidere in iſto naturali morbo, vt vocat in Pſal. 37. ad illud *non eſt ſanitas in carne mea*. Et inchoari à nobis cum naſcimur ægritudinem, quæ per totam vitam prorogetur, nóſque tandem letho indeclinabiliter dedat, tradit lib. 9. de Geneſi ad lit. cap. 10. expendens illud Apoſtoli, *de corpore mortis huius*. In quam rem videndus quoque eſt 10. confeſſ. cap. 31. & hom. 38. ex 50. & ſerm. 1. ac 102. de diuerſis. Hîc homo totus, morbus eſt, vt habet Hippocrates Epiſtola ad Damagetum. Quando ergo vera ſanitas, (ait S. Auguſt. ſerm. 74. de temp.) niſi quando vera immortalitas? Et in Pſal. 55. ac ſerm. 1. de diuerſ. *in fine*, ſtatuit vt exploratum, ſanitatem perfectam non eſſe niſi immortalitatem, quæ alterius vita eſt propria. Idque in Pſal. 37. ad illud, *non eſt ſanitas in carne mea*, colligit ex Apoſtulo Rom. 8. affirmare, nos hîc exſpectare redemptionem cor-

potis noſtri, ſpe enim ſalui facti ſumus; & in altera vita ſpem illam excipiet effectus, eritque ibi ſanitas tota ſine morbo, ait Proſper. lib. 2. de vita contempl. cap. 4. Ac proinde Dauid ex beatorum perſona, vt S. Auguſtinus commentatur in Pſal. 102. excitat animam ſuam ad benedicendum Deum qui redimens de interitu & coronans in miſerationibus, (quod in cœlo tantùm præſtatur;) ſanat omnes infirmitates noſtras. Ibi ſalus iuſtorum à Domino. Rectè *à Domino*, vt expendit S. Anſelmus ſermon. de beatitud. illo inquam Domino, cui idcirco ſancti Apocal. 7. applaudunt *ſalus Deo noſtro qui ſedet ſuper thronum, & agno:* non Deo ſalutem apprecantes, qua excidere nequit; ſed profitentes, vnde ſua ipſorum ſalus, qua in cœlo donati ſunt, fuerit deriuata, vt Rupertus ibi benè admonuit. Illa eſt Regio *ſanorum* atque *valentium* vt habet vita S. Aſpionis fuiſſe à S. Vigilantio proditum. Ibi Deus per Chriſtum fit ſalutare noſtrum, ad quod toties Dauid ſuſpirat.

Iam ſanitas animæ, quæ infinitis propè partibus eſt pretioſior, eſtque primarius curationis Chriſti Medici effectus, deſperanda hîc eſt, ſi agatur de perfecta & numeris omnibus expleta ſanitate. Hîc enim *omne caput languidum, & omne cor mœrens: à planta pedis vſque ad verticem capitis, non eſt in eo ſanitas, ſed vulnus, & liuor, & plaga tumens:* id eſt omnes facultates noſtræ, ſauciæ ſunt; vt Hiero. Iſaiæ 1. paucis attigit, & pleniſſimè ac iuſta tractatione proſequitur Richardus Victorinus. Ex poſterioribus verò Guliel. Pariſ. Tract. de vitiis cap. 2. Vega toto lib. 2. in Concilium, Bellarm. lib. 6. de amiſſ. gratiæ à cap. 9. Vvſtonus lib. 1. de tripl. hom. officio, à cap. 15. Et intellectus quidem, in hac vita, laborat horrenda profunditate ignorantiæ, vt inquitur D. Auguſtinus 22. Ciuit. cap. 22. Voluntas verò ſcatet morbis, de quibus plenè actum in Morali diſt 4. num. 403. qui ſunt languores, vt eſt apud Iſaiam cap. 53. ſiue (vt apud Matthæum cap. 8. idem locus refertur, ægrotationes quas Chriſtus tulit. Nam Chriſtus, *cum adhuc infirmi eſſemus, ſecundum tempus, pro impiis mortuus eſt.* Illi ipſi infirmi, qui impij, vt Iſidorus Peluſ. lib. 2. Epiſt. 117. obſeruat, & confirmat ex pſalmo 15. vbi de peccatis multiplicatis dicitur *multiplicatæ ſunt infirmitates eorum.* Verè multiplicatæ, nam quot ſunt in nobis affectus, tot morbi; vt vox Græca apertè fert. Dicitur enim Græcè πάθη, id eſt *morbi*, vt notat D. Auguſtinus 9. Ciuit. cap. 4. Vnde liquet de morbis quoque appetitus ſenſitiui, in quo totidem proportionales & eiuſdem nominis morbi huiuſcemodi, quo in ſuperiori voluntate locum habent. Phantaſiæ autem, quæ alia eſt facultas, tametſi corporea, tamen menti alligata, tanta eſt morboſitas, quantam eius infrœnabilis nobilitas & irrequieta agitatio prodit, de qua Caſſianus collat. 6. cap. 14. & collat. 9. cap. 4. & plenè Richar. Tract. 1. de ſtatu inter. hom. cap. 8. 9. 10. quo Tractatu, de aliis quoque potentiis materialibus, earúmque conuulneratione, egregiè diſſerit. Et vt morbi animæ non eſſent adeò perſpicui ac reuera cuiuis ſunt, ſuo & alieno experimento; certum tamen eorum argumentum petere liceret, cum Gulielmo Pariſienſi lib. de vitiis cap. 2. ex faſtidio bonarum animæ eſcarum, quo omnes in hac vita laboramus.

1015 Quare deſperanda eſt in hac vita plenæ ſanitatis adeptio, ſed ad eam ſuſpirandum eſt, per Chriſti medici operam, in altera vita. Ibi Chriſtus, longè maiori iure quàm Antiochus ille apud Lucianum lib. de ſalutat. denominari *ſoter* poterit. Denominatum ſic Antiochum ferunt, à teſſera Græcum ſanitatis nomen præferente, in pentagoni formam aſſuta veſtibus ſuorum, ex Alexandri Magni per viſum monitu. Chriſtus quinario vulnerum ſuorum, longè optabiliorem ſanitatem nobis contulit; hîc quidem in ſpe, reipſa autem, & quoad plenam abſolutionem, in cœlo.

Hîc tamen admouenda ſunt Pharmaca, & præſcripta à Chriſto medico, eiuſque adminiſtris vitæ ratio, & curatio adhibenda, vt ſanitas ſuo tempore conſequatur. Vnde vnicuique noſtrum dicitur, *vis ſanus fieri?* Quæ enim ſumma eſt infœlicitas noſtra, ne ipſum quidem medicum, (vt ſupra demonſtratum eſt,) aduocare vtiliter poſſumus: ſed ipſe gratis nos præuenit, & pro nihilo ſalnos nos facit, id eſt nullis noſtris meritis aduocatus, admouet medicinam, quam tamen à nobis ſollicitatis atque inuitatis vult admitti, vt noſtrum quoque ex parte ſit decus, iuxta egregiam S. Gregorij Theologi doctrinam in Apol. Et aliquando quidem aſpera nobis & acerba videntur quæ præſcribuntur, quia nec grauitatem morbi ſatis attendimus, nec indictæ operæ tenuitatem, torpentes ignauia. Cum ergo Chriſtus medicus non niſi perlenia & adhibitu ac ſeruatu facillima præſcribat; indignus eſt ſanitate ſuo tempore potiri, qui ab illis refugit.

CAPVT VIII.

Chriſtus Aduocatus.

CHRISTVM inde eſſe aduocatum noſtrum, vnde eſt medicus noſter, ideòque titulum *Aduocati*, rectè ſubnecti titulo *Medici*, optime vidit S. Gregorius 24. Moral. cap. 1. & 2. & 3. tractans illud Iobi. *Si fuerit pro eo, Angelus loquens vnum de ſimilibus, vt annunciet hominis æquitatem, miſerebitur eius, & dicet; libera eum, vt non deſcendat in corruptionem.* Quid quod apud Tertullianum lib. 4. in Marcio. c. 14. *aduocare languentes*, dictus, pro *mederi*. Diſertè porrò S. Ioannes Epiſtola 1. cap 2. Chriſtum nominat *Aduocatum*, dicens; *Filioli hæc ſcribo vobis, vt non peccetis, ſed et ſi quis peccauerit, Aduocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris; non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi.* Quo loco abuſum Fœlicem Vrgelitanum, inde intuliſſe Chriſtum eſſe adoptatum, perinde ac ſi idem ſit *adoptatus*, quod *aduocatus*, refert Paulinus Aquileienſis in ſacro Syllabo, *ante medium*. Hunc aduocatum, vt fert ius commune, prouiſum nobis à Deo eſſe expenſis noſtris, proſequitur pulcherrimè Guliel. Pariſ. l. cur Deus homo c. 7. *ſub finem*; addit verò l. de Euch. c. 2. hunc eſſe aduocatum non qualemcunque, ſed quem vocamus *generalem*. Locum infra dabo.

Chriſtus Ioanni παράκλητος, non prout ea vox ſonat conſolatorem.

1016 Moueri porrò dubitatio poteſt, quomodò vox *Aduocati*, ſit accipienda eo Ioannis loco, quem in hanc rem protulimus. Nam in Græco habetur παράκλητος: quæ vox, alibi quoque Chriſto tribuitur, nempe Ioannis 14. cum dicitur, *Ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis.* Nam ſi alium paracletum daturus erat Pater recedente Chriſto, manifeſtum ſignum eſt, Chriſtum eſſe paracletum, vt rectè aduerterunt in eum locum S. Auguſtinus & S. Cyrillus, allegantes ad id locum propoſitum ex. 1. Ioan. 2. Ea porrò vox Græca quam duobus citatis locis haberi diximus, nempe vox *paracliti* duplici ſignificatione fœta eſt vt notauit S. Gregorius hom. 30. in Euang. Significant enim *conſolatorem*, vel *adhortatorem*, aut *interuentorem*, qui precibus, aliáve quapiam ratione, impellat alium ad præſtandum aliquid.

Et quidem cum Chriſtus Ioan. 14. donatur Paracleti nomine, ſignificatur conſolatorem eſſe, vt manifeſtum eſt ex capitis textura. Et eſt ſanè Chriſtus, conſolator optimus, non autem de conſulatorum illorum numero, quos Iob *onerosos* nominat. Conſolator inquam mœrentium omnium, quod de ipſo in ſua perſona profeſſus eſt Iob. Nec aliud ferunt quæ Chriſtus de ſeipſo affirmat, vocans ſe laborantium & oneratorum alleuatorem. In quam rem fuſiſſimè diſputat S. Auguſtinus ſerm. 24. de verb. Apoſtoli. Noëmum, quem interpretantur *quietem & conſolationem*, fuiſſe Chriſti typum, cum alias ob cauſas de quibus pleniſſimè S. Auguſtinus 12. contra Fauſtum à cap. 14. tum nominatim ob prædictam nominis notationem, autor eſt S. Epiph. hær. 38. Sed & Iſaiæ 61. in Chriſti perſona, Propheta conteſtatur, ſe miſſum vt conſoletur omnes lugentes. Et gloſſa ad initium libri ſecundi Eſdræ; per Nehemiam, quem *Conſolatorem* interpretantur, accipiendum docet Chriſtum ad conſolationem captiuorum, à Regis latere miſſum, de quo etiam Threno. 1. *depoſita eſt vehementer, non habens conſolatorem.* Et mox *longè factus eſt à me, conſolator*. De quo ibi Gloſſa conſolator eſt Deus Meſſias.

Itaque peculiariter conuenit Chriſto functio conſolandi, tametſi reuera totius propria Trinitatis: quod hoc modo docet S. Fulgentius ſermone nouo 52. *initio.* [Paracletus Græco eloquio, conſolator dicitur in Latino. Conſolatus eſt puſillanimes Chriſtus, habitans cum hominibus in homine Deus, ſuſceptæ manſuetudinis magiſterio, beneuolum fortitudinis ſuæ præbens infirmis auxilium. Conſolatorem promittit Spiritum ſanctum ne triſtes diſcipuli remanerent poſt eius aſcenſum, qui cum ipſis maneat in æternum. O indiuiduæ operationis vnitas! O Filij & Spiritus ſancti cũ Patre omnipotente cóſociabilis & conſempiterna poteſtas. Deum, Patrem eſſe conſolationis, Paulus Apoſtolus prædicat, Eccleſiam Corinthiorum informans. *Benedictus* (inquit) *Deus, Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pater miſericordiarum, & Pater totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra.* De Filio verò ſequenti ſermone ſubiecit, dicens, *ſicut abundant paſſiones Chriſti in nobis, ita & per Chriſtum abundat conſolatio noſtra.* Ecce Pater conſolatur, ecce ſimiliter Filius conſolatur, ecce Spiritus ſanctus conſolatur qui Paracletus nominatur. Quomodò à quibuſdam ſacratæ vnitas ſcinditur Trinitatis, quæ & indiſſociabilem poſſidet in dominatione virtutem, & in conſolationis munere, communem adoptiuis exhibet charitatem?] Origenes quoque hom. 3. in Cant. *ſub initium*, & filium & Spiritum ſanctum, eſſe in propoſito ſenſu paracletos, confirmat.

Sed prout ſonat, cauſæ patronum.

1017 Notio tamen vocis *Paracletus*, quæ de Chriſto enunciatur apud Ioannem 2. loco prolato, alia eſt; nec conſolatorem, ſed patronum deſignat, vt S. Auguſtinus ibi. & Tract. 102. in Ioan. rectè vidit, eóque ſenſu eſt hîc agendum de Chriſto paracleto, aut vt vulgatus ibi vertit, *aduocato*. In qua latina voce, ceſſat homonymia quæ in Græca voce *paracleti*, habebat locum. Neque enim vox *aduocati*, ſignificat conſulatorem ſimul & patronum, ſed patronum duntaxat, vt nunc quidem fert vſus receptus vel ſi placeat vſurpare antiquam Latinæ huius vocis ſignificationem expreſſam ab Vlpiano lib. 1. § *aduocatos*, ff. *de extraord. crimin.* & ab Aſconio ad 1. in Verrem, quos producit Briſſonius ad tit. de Verbo. Significatione, Aduocatus eſt, qui vel ius ſuggerit, vel præſentiam ſuam amico commodat pro more antiquo, aduocandi in iudiciis amicos omnes, quorum authoritate moueri poſſe iudices cenſebantur. Omnes hi, & eo quod in iudicium aduocarentur, *aduocati* dicebantur; & eo quod amico patrocinarentur, patroni erant iis præſertim quis ius ſuggerebat.

Et ſub hac maximè ratione, Chriſto titulum aduocati hîc vendicamus, eſſéque Chriſto maximè debitum ex proprio munere huiuſmodi titulum, latè proſequitur Driedo de captiu. & redemp. generis humanis tract. 2. cap. 2. parte 1. membro 3. prolatis variis Scripturis, in quibus cauſa noſtra ventilari dicitur, Chriſto patrocinante pro nobis. Optimus locus eſt Ioan. 12. vbi Chriſtus in paſſionis procinctu ait, *nunc iudicium eſt mundi*: id eſt, imminet hora, qua per mortem meam, feretur contra Satanam mundi principem ſententia, & homo iuſto iudicio ei eripietur; non per poteſtatem, ſed ſeruato iuſtitiæ ordine, & cauſa diſcuſſà. Ita enim propriè accipiendum eſſe illud iudicium cuius Chriſtus meminit, rectè notauit ibi Toletus annot. 12. Quia autem vt ſeruetur ordo iuſtitiæ, innocentis vel miſerè oppreſſi cauſa, agenda eſt per aliquem aduocatum, qui firmamenta cauſæ agitandæ rectè peruadat, & humiliet calumniatorem; hanc in ſe perſonam, Chriſtus noſtri miſertus, in noſtra cauſa ſuſcepit; & accuſatorem peſſimum, apud iuſtum iudicem, vniuerſo cauſæ proceſſu ritè expoſito, conuicit iniuſtitiæ, & cauſa cadere fecit. Rectè porrò notat ſupra Driedo, ex eo quod Chriſtus perſonam aduocati noſtri agat, inde ortum eſſe, vt ſæpè in Pſalmis, & Prophetiis, indueatur Chriſtus tribuens ſibi quæ ſunt hominis, in hoc iudicio rei. Eadem enim eſt cauſa rei, & aduocati qui rei patrocinium ſuſcipit. Quod ad pleraſque ſcripturas commodè intelligendas, poteſt plurimùm conducere, vt Driedo admonuit. Et ſunt quidem alij, pro nobis in cæleſti curia aduocati. Sex recenſens

&

& illuſtrat Richardus à S. Laurentio lib. 2. de Deip. particula 2. cauſa 14. ſed præ omnibus meritiſſimò in Chriſtum cadit hic titulus.

Varij modi aduocatum agendi in cauſa noſtra, aptati Chriſto, & an per ſemmet nudum eſſe, patrocinetur.

1018 Munus iſtud, commentarius ſancto Thomæ tributus 1. Ioan. 2. tripliciter à Chriſto exercitum docet. [Primò ante paſſionem deuota oratione, Ioan. 17. *ego pro eis rogo.* Secundò, in cruce, ſanguinis effuſione, vnde ſanguis Chriſti meliùs quàm ſanguis Abel dicitur clamare Hebr. 12. Tertiò poſt Aſcenſionem, cicatricum repræſentatione, iuxta illud Hebr. 9. *vt appareat nunc vultui Dei pro nobis.*] Non diffiteor, hos aduocatum pro nobis agendi modos, in Chriſtum cadere, idque mox aperiam. Sed aliquid eſſe prætermiſſum, vel potiùs minus diſtinctè expoſitum, contendo. Quod enim aduocatio Chriſti ante paſſionem, eò iota reducitur, quod Chriſtus pro nobis orauerit, non eſt adæquatè dictum. Aliæ enim præterea fuere aduocationes Chriſti pro nobis; nempe totidem quod fuere actiones à primo concepti Chriſti momento, pro nobis elicitæ. Nam omnibus illis actionibus Patri oblatis, Chriſtus cauſam egit. Imo plerumque Patres, velle videntur, ipſam aſſumptionem humanitatis eſſe aduocationem & interpellationem pro nobis. Sed hoc non eſt ita accipiendum, quaſi ſubſtantia ipſa incarnationis, ſiue Chriſtus in fieri, habuerit rationem aduocati: Id enim falſum eſſet. Nam tota ratio aduocationis Chriſti pro nobis, ſita eſt in allegatione iurium noſtrorum, & Patris per eam impulſione, vel inflexione ad miſerendum. Ea autem iura, fundantur in Chriſti meritis, & liberè profuſi ſatisfactionibus; quæ non poſſunt intelligi in nuda Incarnationis ſubſtantia, quæ eſt opus Dei ſolius, nec fuit aliquid Chriſto liberum, aut meritorium.

Quare Patres qui aduocationem Chriſti pro nobis accipiunt de miſeratione in carnis ſuſceptione, intelligendi ſunt de ſatisfactionibus Chriſti, per carnem aſſumptam exhibitis Patri; ita vt velint, eam aduocationem & interpellationem Chriſti pro nobis, non tam in precibus Chriſti preſſe acceptis, (quamquam & in his quoque,) ſitam fuiſſe; quàm in exhibitione ſatisfactionum per Deum hominem, in natura ſua humana operantem pro nobis.

Sic intelligendus eſt S. Gregorius 22. Mor. c. 13. tractans illud; *Quis mihi tribuat adiutorem, vt deſiderium meum omnipotens audiat.* In quem locum ſic ſcribit. [Sciebat quippe quod ad requiem liberationis æternæ, humanæ preces niſi per aduocatum ſuum audiri non poſſunt. De quo per Ioannem Apoſtolum dicitur; *Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi.* De quo Paulus Apoſtolus dicit; *Chriſtus Ieſus, qui mortuus eſt pro nobis immo & qui reſurrexit qui eſt in dextra Dei: qui etiã interpellat pro nobis.* Vnigenito enim filio, pro homine interpellare, eſt apud coæternũ Patrem ſeipſum hominem demonſtrare: eique pro humana natura rogaſſe, eſt eandem naturam in diuinitatis ſuæ celſitudine ſuſcepiſſe. Interpellat igitur pro nobis Dominus, non voce, ſed miſeratione, quia quod damnari in electis noluit, ſuſcipiendo liberauit. Adiutor ergo quæritur, vt deſiderium, exaudiatur: quia niſi pro nobis interpellatio mediatoris intercederet, ab aure Dei proculdubio, noſtrarum precum voces ſilerent.] Et l. 24. c. 3. docens, Chriſtum eſſe Angelum loquentem pro homine vnum de ſimilibus, vt annuntiet hominis æquitatem, quibus verbis Iob. cap. 33. vſus eſt; addit. S. Gregorius, idcirco Chriſtum, vnum de ſimilibus locutum, dictum eſſe annũciare hominis æquitatem,] quia niſi ille hominibus ſimilis fieret, æquus homo ante Deum appareret. Inde quippe annunciat æquitatem noſtram, vnde ſuſcipere dignatus eſt infirmitatem noſtram. Omnes videlicet nos, inimica illa perſuaſio, in culpæ contagio ab ipſa radice polluerat, nullúſque erat, qui apud Deum pro peccatoribus loquens, à peccato liber appareret: quia ex eadem maſſa editos, æquè cunctos par reatus inuoluerat. Proinde venit ad nos Vnigenitus Patris: aſſumpſit ex nobis naturam, non perpetrans culpam. Sine peccato quippe eſſe debuit, qui pro peccatoribus interuenire potuiſſet: quia nimirum alienæ pollutionis contagia non tergeret, ſi propria ſuſtineret. Bene ergo dicitur: Quia in eo quòd ſimilis apparuit, æquitatem hominis annunciauit. Intercedens enim pro peccatoribus, ſemetipſum iuſtum hominem qui pro aliis indulgentiam mereretur, oſtẽdit.] Pleniſſimè de hac æquitatis noſtræ annunciatione per Angelum Chriſtum, aduocatum noſtrum, Rupertus lib. 1. de mediatione mortis à cap. 14.

1019 Eodem modo accipiendus eſt, qui pulcherrimè in eandem ſententiam diſſerit Hilarius Diaconus, creditus Ambroſius, in cap. 1. ad Hebr qui inde petit rationem, cur Incarnatio interdum *exercitum*, non ſicut aliàs *introitum* dicatur. Tractat illud Apoſtoli, *& cum iterum introducit primogenitum*: quod ipſe pro introitu accipiens, ait. [Paulus introitum Chriſti vocat aſſumptionem carnis; de qua ipſe Dominus in Euangelio ait, *Exiui à patre & veni in mundum.* quo loco Chriſtus, incarnationem ſuam, *exitum* vocat: quam Paulus hîc introitum nominat. Quærendum verò eſt quare vnam rem diuerſis nominibus Chriſtus & Paulus nominare voluerint. Significationes quidem dictorum manifeſtæ ſunt, & ſecundùm quid dicantur, apparet Chriſtum quidem meritò *exitum* vocat: foris enim eramus à Deo, ſicut qui ſunt extra regales aulas in vinculis colligati: & qui habent apud Regem pro culpis offenſam. Huiuſmodi quippe à regali aula foris excluſi ſunt. Qui verò voluerit iſtis veniam impetrare, non primùm ipſos in aulam Regis introducit, ſed ipſe foras egreditur, ibique cum eis communicat ſermocinandi negotium, vſque dum eos correctos reddat, & dignos efficiat, quò regis vultui repræſentari mereantur, ſic enim Chriſtus efficit. Egreſſus quippe ad nos, hoc eſt, carnem ſumens & collocutus nobiſcum, præcepta nobis intonuit Et ſic nos à peccatis emundans, & ad Deum conuertens in aulam regalem velut aduocatus optimus introduxit. Propterea ergo exitum vocat ſuæ incarnationis aduentum. Paulus autem introitum nominat, ex metaphora hæreditantium, & ius do-

miuandi

minandi in aliqua poſſeſſione ſumentium.]

In eundem item ſenſum, ſumenda ſunt illa Petri Damiani ſermone 12. agentis de Chriſti aduocatione & poſtulatione; vt ipſe ex formulis forenſibus loquitur. [Conuenienter Patrem poſtulat, qui ſemper exauditus eſt. Nam & vulgo & vulgariter dicitur: ſecurus vadit ad placitum, qui Patrem habet iudicem. De eò namque Pater dicit: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui.* Nam cum filius einſdem ſubſtantiæ ſit cum Patre, in natura quidem humana, quam ſibi perſonaliter vniuit, poſtulat pro nobis, vel allegat proprium iudicem, & propoſiti ſui deſiderij nobis fructum reportat. Nec incongruè Patrem dicimus, cum in perſona filij Propheta dicat, *Iudica Domine nocentes me, expugna impugnantes me.* Et ipſe filius: *Non quæro gloriam meam, eſt qui quærat, & iudicet.*]

Sic item accipiendus eſt Nazianzenus orat. 36. ad Arrianorum obiectionem nonam, quam num. 52. refert, hauſtam ex illo Apoſtoli loco Hebr. 7. *ſemper viuens ad interpellandum pro nobis*; quam interpellationem, ſiue interceſſionem, aut aduocationem, nihil dignitati Chriſti afficere, probat. [*Interceſſionis* quippe nomen, non vt apud multos in more poſitū eſt, vltionis deprecationem habet (hoc enim humilitatis quodammodò eſſet,) ſed idem ſignificat, quòd, pro nobis, mediationis ratione, ſupplicare. Quemadmodùm & Spiritus pro nobis intercedere dicitur. Vnus enim Deus vnus etiam mediator Dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus. Intercedit enim nunc quoque, vt homo, pro mea ſalute, quoniam cum eo corpore eſt, quod aſſumpſit: quoad me, humanitatis aſſumptæ vi atque potentia, Deum effecerit, tametſi non iam ſecundùm carnem cognoſcatur, hoc eſt, Secundùm carnales affectiones, ac citra peccatum, noſtrum. Eudem modo aduocatum quoque habemus Ieſum, non vt noſtra cauſa ſeſe ad Patris pedes aduoluentem, ſeruilique modo obijcientem. Procul ſit iſta ſeruilis ſane ſuſpicio, ſpiritúque indigna. Neque enim Patris eſt hoc expoſcere, aut Filij pati: nec de Deo hoc cogitare pium atque æquum eſt. Sed ex his, quę humanitùs perpeſſus eſt, ad tolerantiam me, vt Verbum & exhortator, inducit. Sic ergo aduocationem hanc intelligendam arbitror.] An hæc cohæreant cum Chriſti oratione in cœlo, poſteà videro. Nunc illud vnum accipio, quod eſt in his verbis exploratum, Chriſti aduocationem & interpellationem pro nobis, eandem eſſe cum Chriſti mediatione, quæ in profuſis per incarnationem actibus, eſt conſtituta.

Chriſtus, aduocatus noſter, maximè in Cruce.

1010 Quia tamen præcipui actus, quos pro nobis Deo obtulit verbum incarnatum, ij fuerunt quibus mortem crucis acceptauit, & ſanguinem ac atrociſſimæ mortis perpeſſionem Patri obtulit, túncque obſignata eſt aduocatio Chriſti pro nobis, ex vniuerſis actibus ſatisfactoriis, quos pro nobis per totam vitam eliciut, indiuiſibiliter contexta; propterea non malè Patres, aliquando aiunt aduocationem Chriſti pro humano genere, fuiſſe in cruce factam: quia ibi maximè ſplenduit ſatisfactio pro nobis; & tunc iuxta Chriſti verbum iudicium fuit mundi. Excito enim ad iudicium, Satana mundi principe, & miſero homine, per Satanam iniuria oppreſſo; Chriſtus de crucis ſuggeſto cauſam noſtram agens, deiectionem aduerſarij à iuſto iudice exorauit. Audi Euthymium in Pſal. 15. [Gentes quæ olim, à Patre atque à Filio creatæ fuerant, & Dei figmentum dicebantur, diſceſſerant, ab eo, & conuerſæ ad Idololatrias, poſtremò ei per fidem iterum reſtitutæ ſunt. Hanc autem reſtitutionis gratiam, Filius in Patrem tanquam in principium refert. Aptiſſimè verò hic verſiculus ad præcedentem interpretationem conſequitur. Hac (inquit) de cauſa, tu es particeps hæreditatis meæ, & calicis mei, quoniam tu mihi eam reſtituiſti. Et *hæreditatem* poſuit priuſquàm *calicem*, quoniam hæreditas mortis illa cauſa fuit. Nec tacenda nobis eſt quædam non inelegans de prædictis ſpeculatio. Hominem ad imaginem & ſimilitudinem Dei factum & plaſmatum, atque ideò hæreditatem Creatoris dictum, ſub propriam redegerat Dæmon tyrannidem, & alienum mancipium ſibi vſurpauerat: ad quem Dei Filius & hæres litteras miſit, ſcribens ei per Prophetas, hæreditatem illam repetens qua fuerat fraudatus. Et quia Dæmon continuè magis reſiſtebat, & rapinam reddere negabat, hæres accepto Patris ſui Teſtamento, ad raptorem deſcendit. Inter eos autem Iudex fuit Pater, qui condemnato raptore, Filio hæreditatem reſtituit. Huius rei gratia, Filius nunc, participem illum tam præclari operis appellauit.]

Egregiè omnino, hanc Chriſti in cruce aduocationem expreſſit Petrus Damiani ſerm. 12. tractans illud Pſalmi 2. *poſtula à me.* Quam poſtulationem, eſſe actionem forenſem, aduocati pro cliente ſuo agentis, ſic ediſſerit, & aptat ad Chriſtum. [Si conſulamus auditorium iuriſperitorum, primum capituli propoſiti verbum, ſic deſcribitur. *Poſtulare* eſt, deſiderium ſuum, vel amici ſui, in iure apud eum qui iuris dictioni præeſt, exponere, vel alterius deſiderio contradicere. Actus iſte publicus eſt, & eſt officium aduocatorum, qui glorioſæ vocis confiſi munimine, lapſa erigunt, fatigata reparant, nec minùs prouident humano generi, quàm ſi clypeis, & thoracibus ſeſe, patriámque defendant. In exequendo actu iſto, attendere debemus qui poſtulet, quem, vbi, & quid poſtulet. Aduocatus poſtulat iudicem in iure rem ſuam, vel ſibi poſtulat, actione propoſita. In negotio præſenti, aduocatus eſt Chriſtus, Iudex, Deus Pater & locus iuris patibulum crucis, res poſtulata Eccleſię de gentibus, nomen actionis, petitio hæreditatis. Rectè Ieſum Chriſtum dicimus aduocatum, vnde Ioanne: *Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Dominum Ieſum Chriſtum: ipſe eſt propitiator pro peccatis noſtris.* Aduocatus iſte apud Patrem deſiderium ſuum expoſuit, quando pro ſalute humani generis, oblatus eſt, quia ipſe voluit.] Et rurſus, ad eiuſdem ſermonis finem. [Ecce quidam ludus iudiciarius occurrit nobis in Scripturis, Deum Patrem repræſentans. Locus iuris, in quo Aduocatus noſter poſtulat, patibulum crucis fuit. Cùm enim ex officio ſuo aduocati habeant ſtare, ipſe non ſtans, ſed toto corpore extenſo in ligno crucis apud Patrem pro nobis allegauit, deſiderium ſuum, & amicorum ſuorum exponens & aduerſarij deſiderio contradicens, vſque ad pro-

prij ſanguinis effuſionem. Rem ſuam poſtulat; ideſt genus humanum, quod ipſe creauit, cuius verum dominium habebat. Eccleſiam de Gentibus conuerti poſtulauit, tanquam proprius hæres hæreditatis petitionem proponens, & in poſſeſſionem de iure mitti deſiderans. Peritio autem hæreditatis, ex ordine, & regulari iure, proponitur aduerſus eum, qui poſſidet pro hærede vel poſſeſſore. Pro hærede poſſidet, qui dicit ſe hæredem eſſe, cum non ſit; pro poſſeſſore poſſidet quis, cum nullo titulo poteſt tueri ſuam poſſeſſionem: qui ſi requiratur quare poſſideat, nullam aliam cauſam allegat, niſi quia ſic poſſideo. Rectè autem propoſuit Dominus noſter aduersùs Diabolum, quia hæreditatem Domini pro poſſeſſore poſſidebat malignus prædo. De quo Propheta; *Veh qui prædaris, nónne & ipſe prædaberis?* In hac aduocatione, ſiue poſtulatione Aduocati noſtri, maximè gaudet Eccleſia die Reſurrectionis Dominicæ, quia Aduocatus poſtulauit; quia poſtulata impetrauit; quia impetrata obtinuit & poſſedit: Indè eſt, quod tripliciter laudem ſubiungit. Introducens enim Filium loquentem ad Patrem & dicentem; *Poſtulaui patrem meum.* Eccleſia reſpondet *Alleluya* ideſt, Deo laudes, quia poſtulaſti. Item; *Dedit mihi gentes.* Et reſpondet Eccleſia; *Alleluya*: ideſt, Deo laudes, quia impetraſti. Item: *In hæreditatem mihi.* Reſpondet. *Alleluya*, quia obtinuiſti & poſſediſti.] Ita habet Eccleſia in ſacro officio octauæ Paſchalis antiphona ad pſal. ſecundum Matutini.

1021 S. Cyrillus l. 3. de adorat. cum Dauidem populi aduocatum 2. Reg. 24. deſcripſiſſet, in cauſa flagelli diuinitùs inferendi; ſubdit, eam aduocationem, fuiſſe typum eius aduocationis, qua Chriſtus pro nobis in cruce perfunctus eſt. Similiter S. Chryſoſtomus ſerm. aduersùs hæreticos, vrgens Arianum, qui ea Chriſti verba Ioan. 17. cum ad paſſionem accingeretur, *clarifica me Pater claritate quam habui*, in Verbi dedecus detorquebat; oſtendit ea potiùs ad Chriſti pro nobis aduocationem in paſſione, eſſe referenda, ſic vrgens Arium. [Nondum intellexiſti ô Ari, ſacramentum quod eſt in Chriſto, nec mirum: ſpiritu enim cares, qui te inducat in veritatem. Nondum capis, quòd non pro ſemetipſo hoc dicit, ſed pro Adam, quem & acceperat. Nam ſicut aduocatus à malefactore inſtructus ad tribunal accedit, & perſonam gerit eius cui patrocinatur, & omnia crimina eius qui iudicatur in ſe aſſumit, & quaſi pro ſeipſo apud iudicem cauſam agit, tametſi criminum minimè reus ſit, eum in modum & Dominus noſter Ieſus Chriſtus, venit è cœlis impeccabilis. Peccatum enim non fecit. Induit me Adam aſſumpſit in ſe mea crimina. Ipſe enim peccata noſtra portat, & pro nobis dolet. Induit me Adæ perſonam, & pro me intercedit. *Glorifica me Pater,* (inquit,) *gloria quam habui, antequam hic mundus eſſet.* Qui factus ſum Adam, eram in incorruptibilitate, æqualem cum Angelis menſam ſortitus eram: indeficientem mihi cibum paradiſus quotidie producebat: Spiritus ſancti gratiam & gloriam in facie ferebam, hanc per meam trangreſſionem amiſi: nunc oro; Glorifica me Pater gloria quam habui apud te, antequam hic mundus eſſet. Ea propter ſupernè reſpondet Pater dicens: *& glorificaui hanc in paradiſo, & iterum glorificabo.* Nam in eandem paradiſi gloriam & delicias, te iterum collocabo. Quòd autem cùm hæc diceret filius Dei habuerit gloriam Patri æqualem, teſtatur ipſe, cum dicit; *Ego & Pater vnum ſumus*: & *Qui videt me, videt & Patrem meum*, & Ioannes clamat dicens; *Vidimus gloriam eius, quaſi geniti à Patre, plenum gratia & veritate.*]

S. item Macarius homil. 11. inducit diſputantem iudicialiter Chriſtum, cum morte, ideſt Satana, & ex iure perſoluti ritè pretij in morte ſua, adigentem eum ad laxandos quos iure chirographi antiqui habebat obæratos & vinctos. Quæ iudicialis diſputatio, alia non eſt. quàm aduocatio de qua agimus. Et cum iuxta S. Macarium dicatur facta per corpus Chriſti propter nos mortuum, vides eam recidere in diſputationem iuridicam ex Damiano expreſſam. Sed quod S. Macarius viſiſſe Chriſtum dicat Chirographi reſciſſionem, ob perſolutum pretium, dicam de hoc poſtea, agens de Chriſto fidei ſatiſſore.

1022 Sufficio Macario, Theodoretum ſermone decima de Prouident. qui Chriſtum cauſæ noſtræ in cruce patronum, vehementiſſimè in cruce perorantem aduersùs Satanam, eumque iniuſtitiæ conuincentem, ſic repræſentat. [Chriſtus communem maledictionem ſuſcipit, nam ſcriptum eſt. *Maledictus omnis qui pendet in ligno.* Dum autem dicit, *Pro nobis*; oſtendit, quod innocens ipſe, & omni peccato liber, noſtrum debitum perſoluerit, nóſque innumeris debitis preſſos, & propterea ſeruire coactos, liberare dignatus ſit, nos & redimens & proprium ſanguinem pretij loco deponens. Propterea idem alibi clamat. *Pretio empti ſumus.* Hac de cauſa, & crucis mortem ſuſcepit: quandoquidem maledictum erat ſecundùm legem hoc mortis genus, ſimul autem maledicta erat noſtra natura, vt legem tranſgreſſa (*maledictus enim* inquit *omnis qui non manſerit in iis quæ libro legis continentur, vt faciat ea*) ideò communem maledictionem ſuſcipit, & iniuſta mactatione illam ſoluit. Nam cum maledictioni non ſubiaceret, (*peccatum enim non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius*,) peccatorum tamen mortem ſuſtinuit, & contra communem naturæ hoſtem, Dæmonem, litigat propugnator ſimul & patronus noſtræ naturæ factus; & meritò ad dictum noſtrum tyrannum dicit; Captus es peſſime, & tuis propriis retibus comprehenſus es, & tuus gladius in cor tuum penetrauit, arcus tui contriti ſunt, foueam fodiſti & incidiſti in illam. Dic enim, quare corpus meum cruci affixiſti, & morti tradidiſti? quam peccati ſpeciem in me conſpicatus es? quam legis trangreſſionem vidiſti? En diligentiùs nunc nudum in cruce hoc videns, ſcrutare. Inſpice linguam omni probro carentem, & auditum omni noxa liberum., oculos item qui nullam intrinſecùs corruptionem ſenſerunt, & manus ab iniuſtitia quidem alieniſſimas, omni autem iuſtitia ornatus, pedéſque non in malitia (vt Propheticis verbis vtar,) currentes, ſed virtutis ſtadium emenſos. Scrutare quàm diligentiſſimè omnia corporis membra, inquirito animæ motus. Si itaque vel minimum aliquod delictum inuentum fuerit, benè vtique & iuſtè me detines: præmium enim peccatorum eſt mors: quod ſi verò nihil eorum inuenis quæ diuina lex prohibet, quin

potiùs

potiùs omnia quæ hæc præcipit, non ſino te detinere quod detinere nefas eſt, imo aliis quoque carcerem aperiam, te verò ſolum concludam, vtpote qui legem diuinam transgreſſus ſis. Diuina enim lex peccatores morti tradidit; tu verò etiam peccati expertem, mortis vinculis tradidiſti, & inſatiabilis tua libido, extremæ tibi crudelitatis cauſa fuit: eúmque vnum iniuſte cœpetis, omnibus ſimul ſubditis iuſtè ſpoliatis, & qui cibum vorauiſti non edendum, omnem antè deglutitum euomes, & docebis omnes præſentibus contentos eſſe, iiſque quæ ad ſe non pertinent abſtinere. Recordare propter quod humani generis progenitor Adam morti traditus ſit. Hic cùm ipſi omnium paradiſi arborum copia facta eſſet: iis quæ data erant non contentus, arborem ſcientiæ tangere auſus eſt, cuius fructum creator vetuerat: vnde inſatiabili cupiditate laborans, & vetita concupiſcens, toto paradiſo priuatus eſt. Iſtis te quoque ſuppliciis ſubiiciam. Iniuſtum enim foret, eum qui ſeductus fuit, iſtiuſmodi pœnam ſuſtinuiſſe, ſeductorem verò non eodem ſupplicio puniri. Quoniam itaque & tu, qui poteſtatem in peccatores acceperas, corpus inuaſiſti nullius peccati reum, poteſtate tua diſcedito, tyrannide deſiſtito, omnes à morte liberato. Non ſimpliciter dominij poteſtate vtor, ſed poteſtate iuſta. Debitum enim pro humano genere perſolui. Qui mortem non debui, mortem ſuſtinui: quique morti ſubiectus non eram mortem ſuſcepi. Inſons cum eſſem, ſontibus aſcriptus ſum: quique à debitis omnibus liber eram, in debitorum ordine conſtitutus ſum naturæ ergo debitum perſolui. Et dum mortem immeritam ſuſtinui, meritam diſſoluo, quiq; iuſtè detenti fuerant, ipſe iniuſtè correptus a carcere dimitto]

Patronum & propugnatorem inducere receperat Theodor. & iudicem exhibet. Nec immeritò; ſimul enim Chriſtus in hac cauſa, & iudex eſt, & aduocatus: quod latè tradit Driedo tr. 2. de captiu. & red. gen. hum. c. 2. p. 1. memb. 3. proferens multas Scripturas in quibus Chriſtus, etiam in primo aduentu, ſtatuitur iudex ſatanæ in cauſa noſtra, nominatimque ſuper thronum crucis, ſedens & iudicans æquitatem, vt habetur pſ. 9. ibidémque iudicans in nationibus, & implens ruinas, vt eſt in pſ. 109. Quod tamen Chriſtus non iudicet niſi ex poteſtate à Patre deriuata, denominatur potiùs in hac cauſa aduocatus, ex proprio munere quod pro nobis obit patroni & aduocati. Hanc porrò fuiſſe iudiciariam diſceptationem, negat Theodoretus ſuum eſſe commentum. [E ſacris enim (inquit,) Euangeliis, & Apoſtolicis traditionibus, hæc ſic ſe habere inſtituti ſumus. Nam ipſum Dominum audiuimus dicentem; *Venit mundi princeps, & in me inueniet nihil.* Nullum enim, (inquit, habeo peccati iudicium. Corpus habeo omni peccato liberum, verumtamen licet nihil inueniat, quaſi innumeris obnoxium debitis morti tradet: ego autem id patior, ipſum ſua tyrannide iuſte eiicere volens. Quapropter alibi idem inquit. *Nunc iudicium eſt mundi huius, nunc princeps mundi huius eiicietur foras.* Cum enim iudicium fuerit, condemnabitur, & tyrannide eiicietur, vt qui iniuſtam contra me ſententiam tulerit.]

1025 Perelegantet, (ſed plenitùs quàm vt hìc referri poſſit,) Petrus Cellenſis l. de panib. c. 15. diſcuſſionem iudiciariam cauſæ noſtræ coram Deo iudice; Satana aduerſario aſtante, proponit. Chriſtum verò ne oppreſſum ſe in iudicio Satan expoſtularet, pro homine vltrò immolatum, exhibet elegantiſſimè. Item Rupertus l. 2. de oper. Spir. ſancti c. 17. & 18. cum præmiſiſſet antiquorum Oratorum humani generis, & ſuam cauſam agentium, Rhetoricam diuinam omnibus abſolutam numeris; cecidiſſe tamen cauſa, cur ceciderint, Chriſtus autem aduocatus victoriam litis obtinuerit, exprimit in hunc modum. [Si tanti Oratores antiqui, veteres ſancti, quorum hic ſermo erat, libera fronte in auditorio cœleſti aſſiſterent, & nullis peccatorum maculis cooperti, aut contaminati fuiſſent, hoc vnum idem maximum interetat, & aſſiſtenti iudici Deo miſericordiæ voces retardabat: quia maculatas antiquo probro perſonas iuſtitia repellebat. Ecce autem vnus aderat, atque pro omnibus aſſiſtebat, homo reuerendus & pro reuerentia dignè exaudiendus, in quem nihil querelæ habetet iuſtus naturæ noſtræ iudex Deus, imo apud quem magnæ viciſſitudinis debitor teneretur Deus. Peccatum quippe, neque originale contraxerat, neque actuale commiſerat; & tamen peccati pœnam, ideſt, mortem propter præceptum eius obedienter ſubibat. Dicebat igitur. *Reſponde mihi, quantas habeo iniquitates & peccata, ſcelera mea atque delicta oſtende mihi.* Quid ad hæc Deus reſponderet? Nunquid illi reſpondere poterat, quod vllas haberet hic homo iniquitates, aut peccata in propria perſona. & non potiùs iuſtificationes & merita? Proinde iam illum arguere Deum decebat, vt diceret. *Cur faciem,* &c. Quod ſi ille reſponderet, non ergo à te faciem meam abſcondo, neque arbitror te inimicum. imo filium meum chariſſimum ſicut teſtificatus ſum voce ad te delapſa à magnifica gloria, & dixi: *Tu es filius meus dilectus, in te mihi complacui.* Habebat iſte vocem vtique conſtantem, cauſamq; legitimã, vt diceret veraciter, quod vni ex minimis meis, imo omnibus meis feciſti, mihi feciſti. Nam verè eius erant, omnes iuſti ſiue electi qui eum expectauerant ab origine mundi; & omnibus illis abſcondebat Deus faciem ſuam, interpoſito pariete inimicitiarum, arbitratus eos inimicos ſuos propter peccatum, quod peccauit communis omnium pater Adam. Erant etenim illi quoque, natura filij iræ, ſicut & cæteri: *Cur* ergo, (inquit,) *faciem tuam abſcondis & arbitraris me inimicum tuum?* In quo? *Scribis enim contra me amaritudines, & conſumere me vis, peccatis adoleſcentiæ meæ.* Scribis enim, imo ſcriptas apud te retines contra me amaritudines quas hoc modo homini elocutus es. *Quia audiſti vocem vxoris tuæ, & de ligno ex quo præceperam tibi ne comederes, comediſti, maledicta terra in opere tuo. In laboribus comedes ex ea, cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In ſudore vultus tui, veſceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua ſumptus es, quia puluis es,* &c. Eiuſmodi amaritudines ex tunc ſcribis contra me, ſimulq; conſumere me vis peccatis adoleſcentiæ meæ. Siquidem tã pro originali, quã pro actualibus peccatis, quæ adoleſcentiæ leuitate cõmiſſa ſunt, de quibus Pſ. *Delicta,* &c. hactenus vnũquẽq; conſumere vis. Deinde poſuiſti in neruo pedem meum, funibus peccatorum ſuorum conſtringens vnumquemque, vt non quæcumque velit, illa faciat, vt condelectetur, nonnunquam legi Dei ſecundùm interiorem hominẽm, videat autẽ aliam legẽ in mẽbris ſuis, repugnantẽ legi mẽtis ſuæ & captiuũ ſe ducentẽ in lege peccati quæ eſt in mẽbris

ſuis. Hæc cæteráque iam dicta, vel his ſimilia, cum clamore intimo, clamore, (vt ait Apoſtolus,) valido, & multis lachrymis perorando, per hunc ſapientiæ ſpiritum, victoriam obtinuit, in iudicio, ſecundùm rationem æquitatis, quam perpendens idem Apoſtolus, ita dicit: *Si enim vnius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei, & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti, in plures abundauit.*]

Vides porrò iuxta Rupertum, pertinere ad hanc Chriſti in cruce aduocationem, quod habet Apoſtolus Heb. 5. *in diebus carnis ſuæ, preces & ſupplicationes ad Deum cum lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia.* Quamuis enim probabilis ſit ſenſus ille huius loci, quem latè proſequitur Bellarminus lib. 2. de 7. verbis Dom. cap. 19. quod ſcilicet ea oratio, Chriſtum ipſum reſpexerit, ad obtinendam celerem ſui corporis reſurrectionem; tamen probabile quoque eſt, quod paſſim tradunt alij; nempe Apoſtolum expreſſiſſe Chriſti pro nobis interpellationem in cruce; & docuiſſe, Chriſtum pro nobis tunc orantem, fuiſſe pro ſua reuerentia exauditum.

Chriſtus aduocatus noſter, etiam orando, & quidem propriè.

1024 Certum tamen eſt, huiuſmodi aduocationem Chriſti, longè quoque anteriorem fuiſſe. Neque enim tunc primùm orauit Chriſtus pro humano genere, ſed ab initio vitæ; eſtque valdè pia & veriſimilis ſententia Suarij lib. 1. de orat. cap. 1. num. 7. qui exiſtimat, Chriſtum per totam vitam continuaſſe orationem; quia ſicut occupatio in aliis rebus, non auertebat Chriſti intellectum ab vſu ſcientiæ beatæ & infuſæ; ita neque ab oratione, quamuis aliquibus temporibus, potiùs quàm aliis, ſpecialiter legatur oraſſe, etiam mentaliter; nempe applicando intellectum, non ſolùm vt operantem independenter à corpore, ſed etiam vt ſe conuertentem ad phantaſmata inter orandum. Hic enim orandi modus, exigebat vigiliam; (ideóque interdum Chriſtus legitur pernoctaſſe in oratione Dei;) nec erat perpetuus aut continuus, propter corporis imbecillitatem. Et reſpectu quoque huius modi orandi, dictum eſt à Nazianzeno orat. 28. numer. 21. Chriſtum vt orandum ſtudiosè doceret, ſecedere interdum ſolitum. At oratio profuſa independenter à corpore, potuit in Chriſto eſſe perpetua: nec plus ea perpetuitas orationis eſt à Chriſto aliena, quàm alius vſus ſcientiæ, quem in Chriſto fuiſſe perpetuum, ſuprà vidimus. Quod ſi Chriſtus perpetuò orauit oratione propriè dicta, quis dubitet, interpellationem illam Dei per Chriſtum, ferè nos ſpectaſſe? Nam pro ſeipſo, pauca occurrebant petenda, vt propterea S. Cyprianus lib. de orat. Dom. num. 80. neget Chriſtum pro ſe oraſſe, quæ verò pro diuinæ gloriæ amplificatione poſcebat, reuoluebantur in bonum noſtrum; per quos ea diuinæ gloriæ acceſſio erat præſtanda. Siue autem Chriſtus perpetuò orauerit, eáque modo ſemper viuentem interpellatorem & aduocatum pro nobis egerit, ſiue aliquando orationem omnem abrupcrit; tamen certum eſt, oraſſe aliquando pro nobis oratione propriè dicta, etiam priuſquàm crucem conſcenderet, & extremam illam orationem funderet pro Apoſtolis, & credituris per verbum eorum in ipſum.

Hanc poſtremam, & alias interiores interpellationes, pro nobis à Chriſto factas, aio eſſe orationes propriè dictas, hoc eſt non prout *oratio* generaliter ſumitur, deſignatque quamcunque animi eleuationem ad Deum per contemplationem, alioſve actus à petitione diſtinctos, ſed prout ſumitur pro petitione & intercesſione pro nobis. In quo ſenſu, S. Damaſcenus oration. de Transfigur. *ſub medium*, videtur abrogaſſe Chriſti orationem, ſic enim ſcribit, tractans orationem Chriſti in monte Thabor, cum facta eſt ſpecies vultus eius, altera. [Cæterùm alio modo ſerui, & alio Dominus orabat. Etenim ſerui, metu, atque amore, per poſtulationem ad Dominum accedunt: atque oratio hoc meriti affert, vt ad Deum peregrinetur, & cum eo copuletur, eamque per ſe alit & corroborat. At verò ſancta illa mens, cum Deo Verbo per hypoſtaſim vnita ſit, quo tandem pacto orabit? Quónam item modo Dominus orans aſtabit? An non perſpicuum eſt, ea de cauſa ipſum oraſſe, quia perſonam noſtram aſciſcebat, atque vt nos erudiret, viamque nobis, qua ad Deum per precationem aſcenderemus, muniret, doceretque per orationem nobis diuinam gloriam conciliari: illudque etiam oſtenderet ſe Deo minimè inimicum & aduerſarium eſſe; tum præterea vt Patrem, tanquam ſui principium & cauſam, honore afficeret, carnémque per naturam ſuam graſſari permitteret, vt per ſeipſam & robur concipiat, & erudiatur atque ad præſtantiorem diſciplinam & habitum perueniat. Quin etiam vt tyrannum, ſedulò an Deus eſſet obſeruantem, ineſcaret. Nam hoc miraculorum potentia prædicabat. Ob eam cauſam, diuini humana nunquam non miſcet, tanquam ſcilicet ſub eſca hamum occultans.] Et mox, vt monſtret qualis eſſet Chriſti oratio, addit. [Quænam porrò inuocatio erat, Propheta Dauid docuit, apertè proloquens; *Ipſe inuocabit me, Pater meus es tu, Deus meus & ſuſceptor ſalutis meæ.* Pater nimirum, vt Dei ac filij, quique ante ſecula, atque omnem eſſentiam, à Patre effulſerit: Deus autem & ſuſceptor ſalutis, vt incarnati, quique noſtram in ſeipſo naturam atque humanitatis perſonam ſubierat.] Quaſi diceret, Chriſtum non aliter inuocaſſe, nec aliter dictum orare, quàm agnoſcendo Patris maieſtatem, eámque demiſſiſſimè colendo. Spectat eodem quod lib. . de fide c. 19. ait Chriſtum feciſſe. [Quædam ſimulationis modo; vt cum Chriſtus de Lazaro interrogat, *vbi poſuiſtis eum?* & cum ficulneam ſe confert, & cùm refugit ac ſe proripit, & cùm precatur: ac denique cum de eo ita ſcriptum eſt, *Finxit ſe longiùs ire.* His enim ac ſimilibus, nec vt Deus, nec vt homo, opus habebat, verùm ratione humanitati congruente ad id ſe conformabat, quod vſus, atque vtilitas poſcebat. Verbi gratia, ob eam cauſam precabatur, vt ſe impium quendam. Deique aduerſarium minimè eſſe demonſtraret; atque vt Patrem, à quo cauſam ducebat, honore afficeret.]

Hæc vt ſonant, fateor mihi non probari. Neque enim Chriſtus vel ſimulatoriè agens, vel duntaxat vt Patrem coleret, aut ab eo ſe nequaquam alienum doceret, orauit abſque propria petitione, præ ſe ferens duntaxat externis petentis formam: ſed verè orauit poſtulando, vt to-

ties

ties docemur in Scripturis, quas fas non eſt contra vocum proprietatem, cum nullum ea retenta ſubſit abſurdum, detorquere ad ſenſus extraneos. Fortaſſis tamen, licebit eodem modo S. Damaſc. accipere, quo Ioan. Heſſelius lib. de inuocatione ſanctorum cap. 15. accepit S. Chryſoſtomum; qui cum toties & tam disertè, Chriſti veram & propriè dictam orationem agnoſcat, nominatimque hom. 84. in Matth. vbi Chriſtum intentiùs oraſſe docet, ne eius oratio, hypocriſis videretur; & homil. aduersùs eos qui ad ſynaxes non occurrunt, qui locus allegatur in 6. Synodo actio. 10. tamen quibuſdam locis, videtur negare Chriſtum verè oraſſe in hac vita, vt homilia 63. in Matthæum ad illud, *quoniam audiſti me*. Et homil. 14. ad illud *rogabo patrem*. Ac denique homil. 79. ad illud, *ſubleuatis oculis*. Quæ Chryſoſtomi loca, ita exponit Heſſelius, vt tantùm velit S. Chryſoſtomus, Chriſtum non oraſſe ſecundùm diuinitatem vt Arriani tunc blaſphemabant: nec item oraſſe ſecundùm humilitatem, eo orationis genere quod coniunctum ſit cum ignorantia, & incertitudine accipiendi rem poſtulatam. Si igitur huiuſmodi quoque interpretatio ad prolatum ex D. Damaſceno locum, accommodari queat, eo melius.

Diluta, quæ aduersùs propriam Chriſti viatoris pro nobis orationem, & an ea ſemper eſſet efficax.

1025 Itaque Chriſtus, prolatis iurium noſtrorum firmamentis, ſuis inquam meritis, & noſtris eius ſanguine reſperſis, cauſam noſtram agens, dum hîc inter nos verſaretur, aduocatum ſe noſtrum prodidit, hæc & illa bona nobis depoſcens, propriè dicta oratione, quæ hominem verùm maximè decebat, cum per eam petitionem maximè honoretur Deus, & noſtra per nos ipſos indigentia ac mendicitas manifeſtetur. Et præſciebat quidem Chriſtus, omnia quæ poterat per orationem impetrare, eſſénine euentura: ſed præſciebat eſſe euentura interuentu petitionis, tanquam medij ad id diuinitùs præſtitutis ab initio. Per ſe item plurima poterat; Sed adhibitis mediis diuinitùs præordinati, inter quæ S. Aug. conc. 2. in Pſal. 36. tractans locum ex 1. Reg. 2. prolatum à Donatiſtis. *ſi Sacerdos peccauerit, quis orabit pro eo?* ait hunc locum, (quod fecerant Donatiſtæ,) non debuiſſe de quouis Sacerdote accipi, ſed de Chriſto, de quo Apoſtolus Ioannes. [dixit, *Aduocatum habemus ad Patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum & ipſe eſt exoratio pro peccatis noſtris*. Sed illud de illo Sacerdote ſcriptum eſt, quem iſti non intelligunt: vt admoneretur populus, in prophetia talem ſe debere agnoſcere ſacerdotem, pro quo nullus poſſet orare. Quis eſt autem pro quo nullus orat, niſi ille qui pro omnibus interpellat? Quia ergo tunc ſacerdotium erat Leuiticum, vbi Sacerdos intrabat in ſancta, & offerebat hoſtias pro populo, habebat autem imaginem non veritatem futuri cuiuſdam Sacerdotis: (tunc enim & ipſi Sacerdotes peccatores erant, ſicut cæteri homines:) volens Deus per Prophetam admonere populum, iam talem deſiderandum eſſe ſacerdotem, qui interpellaret pro omnibus, & pro eo nullus oraret: deſignans talem, admonuit & dixit; *Si peccauerit populus, orabit pro eo Sacerdos. Si autem Sacerdos peccauerit, quis orabit pro eo?* Itaque ô popule, talem elige Sacerdotem, pro quo non cogaris orare, ſed de cuius oratione pro te ſecurus eſſe poſſis. Ipſe eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vnus Sacerdos, vnus mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus.] Sic eo loco, de Aduocati noſtri oratione, Auguſtinus.

Tam fœliciter porrò cauſam noſtram egit Aduocatus & orator noſter, quoties pro nobis orauit, vt nunquam ſit repulſam paſſus, ſed ſemper exauditus ſit, pro ſua reuerentia. Quod generaliter de quauis Chriſti oratione apertè tradit S. Thomas 3. p. q. 21. art. 4. inde hoc confirmans, quod Chriſtus ſecundum voluntatem ſuperiorem, nihil aliud poſceret, quàm quod ſciebat Deum velle, Vnde exaudiebatur ſemper, quia de voluntate Chriſti abſoluta ad diuinæ voluntatis nutum formata, procedebat omnis eius oratio, completè & integrè ſpectata: quod addo, quia interdum Chriſtus ſimplicem affectum ſuum quem præſciebat repellendum, ita prodebat orando, vt tamen adiungeret limitationem ſecundùm quam auditus eſt. Subiunxit enim. *Veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu*; quæ fuit abſoluta Chriſti voluntas, repulſam non paſſa. Opponunt præterea aliqui, orationem pro crucifixoribus, in qua non videtur exauditus, cum Deus illis, (ſaltem omnibus,) non ignouerit, quod petebat Chriſti ad Patrem petitio. Hæc tamen non rectè opponuntur. Imo fortaſſis contra Apoſtolum, qui de Chriſti oratione in cruce, teſtatur eam fuiſſe exauditam pro ſua reuerentia. Tametſi verò effectus conuerſionis omnium crucifixorum, ſecutus non eſt; nemini tamen negata eſt gratia, per quam effectus ille ſequi poſſet. Chriſti porrò oratio non aliò ſpectauit, quàm vt omnibus quantum erat ex Deo, ignoſceretur, omnibuſque conferretur gratia qua poſſent illius, vt apud S. Cyprianum ſermon. de Paſſion. nominatur, *ſceleris ſcelerum & peccati peccatorum*, abſterſionem & abolitionem obtinere, vt iis contigit per quos non ſtetit.

An Chriſtus, etiamnunc propriè oret pro nobis. Pars negans.

1026 Maior difficultas eſt, an Chriſtus, tali pro nobis aduocatione, etiam nunc in cœlo perfungatur: ſeu an oret nunc pro nobis. Negant plerique recentiores, vt Leſſius lib. 12. de diu. perf. nu. 83. (ſibi contrarius lib 2. de virtut. cap. 37. à num. 24.) Magalianus 1. Timo. 2. ſect. 33. annot. 5. Becanus de Incarn. cap. 17. q. 4. Vaſques 3. p. d. 82 c. 2. & Eſpenceus l. de mediat cap. 8. qui contrariam ſententiam, carnalem imaginationem à veteribus Catholicis contritam, nominat; & multos in hanc ſententiam, Patres laudat. Nazianzenum ſuperiùs protuli. Chryſoſtomus hom. 15. in ad Rom. ad illud *Chriſtus qui mortuus eſt, qui & intercedit pro nobis*, non minùs disertè idem tradit, ita ſcribens. [Etenim in propria dignitate qui apparuit, noſtri curam non depoſuit, ſed & pro nobis intercedit, & adhuc eandem charitatem conſtanter ſeruat, neque enim contentus eſt occiſione ſolùm, quod quidem maximi eſt amoris argu-

 mentum,

mentum, officiis iis quæ ad ipſum pertinent, non fungi modò ſed & alium quoque obſecrare. Hoc enim ſolum per id verbi, intercedit, demonſtrare voluit, more hominum loquens, ac noſtræ ſeſe imbecillitati attemperans, vt charitatem declaret: Nam verbum id intercedit, ſi cum hoc ſenſu acceperimus, multa abſurda ſubſequentur. Atque vt intelligas, hoc eſſe quod adſtruere vult; prius vbi dixit illum eſſe ad dexteram: tum addidit, illum pro nobis intercedere: quod æqualitatem ac paritatem declarauit, vt iam ipſa interceſſio, non imminutionis, ſed charitatis ſolius eſſe videatur. Si enim ipſe vita cum ſit, & fons bonorum omnium, & parem cum Patre autoritatem habeat, mortuos ſuſcitans, ac viuificans, omniaque alia faciens: quomodò interceſſionis egeat, vt nobis adiumento ſit: deſperatos & condemnatos, propria autoritate ab illa condemnatione liberauit, & iuſtos & filios fecit, & ad honores ſupremos ſubuexit, & quæ nunquam ſperata fuerant, ea ad opus deduxit; is quo tandem modo, poſt omnia à ſe perfecta, poſt naturam noſtram in throno regio oſtenſam, ac collocatam, ad ea quæ faciliora ſunt, interceſſionis indigeat? Vides vt vndique oſtendat, ſe alia nulla de cauſa Verbi id, *intercedit*, dixiſſe, quàm vt feruorem ac vigorem illius erga nos charitatis declaret.]

Rupertus præterea lib. 9. de diu. offic. cap. 3. tractans illud Ioan. 14. *Ego rogabo patrem, & alium Paraclitum dabit vobis*; contendit id debere accipi, de precibus à Chriſto poſtea fuſis tempore paſſionis. [Non enim (inquit,) poſtquàm aſcendit in cœlum, clamat vt ſaluetur à morte; ergo nec rogat vt Paracletus nobis detur, ſed dat, iam ex tunc, vtens data ſibi poteſtate in cœlo & in terra.] Et mox exponens illud Rõ. 8. *Chriſtus qui eſt a dextris Dei qui etiam interpellat pro nobis*, ait. [Illa namque interpellatio Doctorum omnium vera aſſertione, non ſummiſſa eſt poſtulatio, ſed eius paſſionis quæ ſemel ſuſcepta, ſemel pro nobis in ſacrificium oblata eſt, æterna commemoratio, ſemel in conſpectu ſanctæ Trinitatis admiſſa ſanguinis eius innocentis exclamatio, homicidas qui fuderunt, conuincens; Nos autem qui bibimus in miniſterio altaris, non indiga, ſed potenti interpellatione defendens. Aliuquin, quomodò & antequam aſcendiſſet ait; *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra*? ſic & poſtquàm aſcendit, vt poſſit interpellat, vel rogat dari nobis Paracletum?]

Hæc poſtrema verba continent, non inualidam rationem huius ſententiæ; eámque mox iterat Rupertus, & confirmat, partim ex praxi Chriſtianorum; nemo enim Chriſtum nunc rogare auſit vt pro nobis roget ſed vt miſereatur poſcimus dicentes *Chriſte eleyſon*; vt inquam concedat pro poteſtate cum precamur, partim etiam ex eo quod disertè Chriſtus Ioan. 16. profitetur, ſe poſt mortem non rogaturum pro nobis, cum ait; *In illa die, in nomine meo petetis, & non dico vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis. Ipſe enim Pater amat vos, quia vos me amaſtis*: quibus verbis Rupertus contendit euinci illum alium locum ex Ioan. 14. quo Chriſtus dixerat, *rogabo patrem & alium Paracletum dabit vobis*, ad preces in cruce fuſas pertinere; non autem ad preces poſtea exhibitas. Pugnant enim duo illa, *rogabo* & *non rogabo*, ſi ad idem tempus referantur. Accedit quod Chriſtus, cum viator erat, diſtinctè agnoſcebat omnes aliquando occurſuras aliquid petendi occaſiones, proindéque facile illi fuit, cum adhuc viator eſſet, omnia illa poſcere, plenam ac cumulatam redemptionem exhibere, nihil remittens, quod nobis obtineret poſt mortem. Ita ergo fecit, ac proinde nihil eſt quod denuò roget.

Eligitur affirmans, & probatur autoritate, ac ratione.

1027 Contraria ſententia, quæ Chriſtum in cœlo orare pro nobis, affirmat; eſt multorum grauium Doctorum, mihique probatur. Tradunt eam S. Thomas 2. 2. q. 83. art. 11. & in cap. 7. ad Hebr. lect. 4. Soto in cap. 8. ad Rom. Ribera Heb. 7. à num. 78. Toletus in cap. 16. Ioan. annot. 35. (citans ad idem Nazianzenum, Auguſtinum, Hilarium Diaconum, Cyrillum, Alexandrinum;) Maldonatus ad idem caput num. 74. citans Auguſtinum, Rupertum, Theodoretum, Leontium, atque Cyrillum. Diligenter planè idipſum confirmat Heſſelius, & citat complures Patres lib. pro inuocatione ſanctorum cap. 15. Idem tradunt Cornelius in cap. 8. ad Rom. num. 216. Bonac. de horis Canonicis diſp. 1. q. 2. p. 1. & Tract. de Incarn. diſp. 2. q. 15. p. 2. Scortia 2. de Miſſa cap. 3. num. 2. Suares 3. p. tomo 1. d. 45. ſ. 2. & lib. 1. de Orat. cap. 10. num. 15. Bartholomæus à S. Fauſto lib. 1. de Horis Canonicis qui eſt de orat. in communi q. 38. (ſibi tamen ſtatim contrarius,) Raguſa Tomo 2. diſp. 18. Valent. Tomo 4. diſp. 1. q. 21. p. 1. Præpoſitus 3. p. q. 21. nu. 10. qui alios præterea & PP. & D.D. proferunt; quibus addo Guffridum Vindocinenſem ſerm. 1. ſic ſcribentem. [Redemptorem noſtrum ſequamur ad gaudia æternæ felicitatis, quò nos Ipſe in carne noſtra præceſſit, & vocat ſedens ad dexteram Patris. Ipſum etiam pro nobis apud Patrem intercedere, toto corde credamus: quia niſi eius ſanctiſſima interceſſione & virtute muniamur, Diabolo non valemus reſiſtere, qui vires ſuas mutauit quidem, non amiſit deiectus. Verè orat pro nobis Dominus, in carne quam aſſumpſit pro nobis. Nec mirandum, ſi Patri ſuo preces propitiationis pro ſalute hominis exhibet, qui homo fieri voluit, ne homo periret. Nec dedignatur pius Dominus in cœlum aſſumptus, hominem iuuare in terris, quem & à peccato mundare vult, & ſecum regnare in cœlis, & illum tanto amore complectitur, vt ſi eum adhuc pro illo mori iuſtitiæ iura exigerent, pietatis ſibi viſcera non deeſſent.] Gretſerus quoque Tomo 3. de Cruce lib. 4. *ferè initio*, monet huius ſententiæ fuiſſe Græcos, apud quos interdum legitur. *Sancta crux, ora, vel intercede pro nobis*. Eſt enim locutio figurata, qua Chriſtus ipſe olim crucifixus, nunc in cœlo regnans, interpellator noſter fieri rogatur. Itaque hæc ſententia quidquid Rupertus dixerit, non deſtituitur autoritate.

1028 Nec deeſt Scriptura, & ratio. Nam Ioan. 14. Chriſtus conſolans diſcipulos de eius diſceſſu mœrentes, promittit, ſe cùm ad Patrem veniſſet, rogaturum pro eis, vt acciperent alium Paracletum. Is enim eſt planus ſenſus illorum Chriſti verborum, quibus ſpondet ſe Patrem

rogaturum,

rogaturum, vt ex ſerie capitis liquet. Nec eſt cur verbum *rogandi*, ad ſenſum improprium deflectatur, cum nulla ſit abſurditas in retinendo ſenſu proprio. Actus enim orandi, decet Chriſtum etiam in ſtatu alterius vitæ, cum ſit actus religionis, & beatis quoque conueniat. Quod ſi obtenditur data Chriſto poteſtas omnis in cœlo & in terra, næ ea ratio nimium probat, Ex ea quippe ſequeretur, Chriſtum viatorem non oraſſe verè pro nobis. Nam ex tunc quoque acceperat omnem poteſtatem in cœlo & in terra: quia titulo vnionis hypoſtaticæ, potiebatur omnibus illis prærogatiuis, quibus dici poteſt poſtea potitus, titulo meritorum, & paſſionis pro nobis exceptæ. Et tamen non obſtante ea pleniſſima poteſtate, qua Chriſtus de omnibus ad ſalutem noſtram attinentibus diſponere hic poterat, tamen Patrem rogauit, vt Deum ea ratione coleret, ſuámque (prout hominis) ad eum demiſſionem & ſubiectionem teſtaretur. [Et licet ipſe vita ſit, (inquit S. Epiphanius hær.69.num 29.) vt teſtatur, *Ego ſum vita*; eámque conferre per ſeſe poſſit, iuris tamen ac iuſtitiæ legem perturbare noluit, ſed idcircò venit vt ad vnum principium, vnamque diuinitatem, veritatem concordiam, vniuſque gloriæ prædicationem, hominum ſalutem, mentémque traduceret. Ob id coram diſcipulis Patri ſupplicare voluit, Nam quis demum Filius à Patre non poſtularant quis Pater, non filio largitur? quis porrò filius à Patris natura diuerſus eſt? Propterea vnicus Dei filius à Patre genitus plenus gratiæ & veritatis, nullum complementum requirebat, cum nihil ipſe de veritate deeſſet, ſed plenus gratiæ ac veritatis foret. Sed eſſe plenus ſit atque, & largiatur ipſe, & largiri poſſit; nihilominus in Patrem refundere omnia voluit. Nam Filius glorificat Patrem.] Idem ergo ſine dubio, eadem, ex cauſa præſtare in cœlo poterit; & reuera præſtat, iuxta Scripturas propoſitas.

Accommodare huc poſſumus, egregiam S. Ambroſij ſententiam lib. 5. in Lucam ad illud capitis 6. *Erat pernoctans in oratione Dei*. Quærens enim, de Chriſti qui omnia poterat, oratione, ſubdit. [Orat ergo Dominus, non vt per ſe obſecret, ſed vt pro me impetret. Nam etſi omnia poſuerit Pater in poteſtate filij, filius tamen vt hominis formam impleret, obſecrandum Patrem putat eſſe pro nobis, quia aduocatus eſt noſter. Noli inſidiatrices aperire aures, vt putes filium quaſi infirmum rogare, vt impetret quod implere non poſſit. Poteſtatis autor, obedientiæ magiſter, ad præcepta virtutis, ſuo nos informat exemplo. *Aduocatum*, (inquit,) *habemus apud Patrem*. Si aduocatus eſt, debet vtique pro meis interuenire peccatis. Non ergo quaſi infirmus, ſed quaſi pius obſecrat. Vis ſcire quia quæ velit poſſit? Et aduocatus, & iudex eſt. In altero pietatis officium, in altero inſigne eſt poteſtatis.] Quidni etiam ſic accipimus, illud Victoris Cartennenſis lib. de Pœnit. cap. 24. ad pœnitentem. [Flecte genua; & eliſo vultu terre proſternito: Suſcipiet gemitum tuum cœleſtis ille protinùs aduocatus, & non prætermittet pro te interpellare patrem ſuum, qui fidum præbere conſueuit pœnitentibus patrocinium. Cauſam ſuam non argumentis ad præſcriptum gentis eloquentiæ perorabit, illicò impetraturus veniæ beneficium, qui de ſuperato non expectat aliquod honorarium. Hoc Apoſtolus probat, dicens; *Quis accuſabit aduersùs electos Dei? Deus qui iuſtificat: quis eſt qui condemnet? Chriſtus qui mortuus eſt, verum etiam & ſurrexit, qui eſt in dextera Dei qui interpellat pro nobis*. Addit etiam, locum toties adductum ex 1. Ioan. 2. de Chriſto aduocato apud Patrem. Poſtremò ratio quæ S. Bernardus ſerm. in vigilia SS. Petri & Pauli, conficit ſanctos in cœlis orare pro nobis, militare pro Chriſto, & ad eum multo aptari faciliùs poteſt. [Qui potens in terra, potentior eſt in cœlis ante faciem Domini Dei ſui. Si enim dum hic viueret, miſertus eſt peccatoribus, & orauit pro eis, nunc tanto ampliùs, quanto veriùs agnoſcit miſerias noſtras, orat pro nobis Patrem, quia beata illa patria, charitatem eius non immutauit, ſed augmentauit. Neque enim quia impaſſibilis omnino, ideò & incompaſſibilis factus eſt, ſed nunc potiùs induit ſibi viſcera miſericordiæ, cum ante fontem miſericordiæ exiſtit.]

Euerſa, partis negantis firmamenta.

1029 Quæ in contrarium opponebantur, facilè diluuntur. Ex tot enim Patribus quos pro ſe adducit contraria ſententia, vix eſt præter Rupertum, (cuius autoritas in re dogmatica, non eſt tanti;) vix inquam eſt qui ſententiæ contrariæ apertè aſtipuletur. Non enim ſi proponunt aduocationem Chriſti veluti obiectiuam, quæ ſita eſt in eo, quod Chriſtus pro nobis factus homo, ſemper Patri obuerſetur; excludunt propterea formalem, qua pro nobis anteriora ſua merita repræſentans, interpellet, vt quæ ad ſalutem noſtram faciunt, accipiamus, donec cognominatur hodie, & ſuperſunt qui hæreditatem capiant ſalutis. Nam poſt mundi clauſulam, ſicut nulla cuiuſquam erit neceſſitas & indigentia, ita ceſſabit hæc Chriſti aduocatio, & interpellatio pro nobis. Aduerſarij autem, ex eo quod Patres aliqui meminerint intercesſionis obiectiuæ, excluſam volunt formalem argumentatione apertè inani.

Alij verò Patres, tantùm excludunt orationem, qualem hic Chriſtus fundebat: nempe coniunctam cum lachrymis, & clamore valido; quæ tamen repudianda omnino eſt; etiamſi illam videri poſſit innexiſſe Origenes hom. 7. in Leuit. tractans vetitum principi Sacerdotum vini vſum, in acceſſu ad altare. [Saluator meus. (inquit,) luget etiam nunc peccata mea. Saluator meus lætari non poteſt, donec ego in iniquitate permaneo. Quare non poteſt? quia ipſe eſt aduocatus pro peccatis noſtris apud Patrem, ſicut Ioannes Symmyſta eius pronuntiant dicens; *Quia & ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt repropitiatio pro peccatis noſtris*. Quomodò ergo poteſt ille, qui aduocatus eſt pro peccatis meis, bibere vinum lætitiæ, quem ego peccando contriſto? Quomodò poteſt iſte, qui accedit ad altare vt repropitiet me peccatorem, eſſe in lætitia, ad quem peccatorum meorum mœror ſemper aſcendit? *Vobiſcum*, (inquit,) *illud bibam in regno patris mei*. Quamdiu nos non ita agimus, vt aſcendamus ad regnum, non poteſt illud vinum bibere ſolus, quod nobiſcum ſe bibere promiſit. Eſt ergo tandiu in mœrore, quamdiu nos perſiſtimus in errore. Si enim Apoſto-

lus

lis ipſius, luget quoſdam qui ante peccauerunt & non egerunt pœnitentiã in his quæ geſſerũt, quid dicam de ipſo, qui filius dicitur charitatis? qui ſemetipſum exinaniuit propter charitatem quam habebat erga nos, & non quæſiuit quæ ſua ſunt cum eſſet æqualis Deo, ſed quæſiuit, quæ noſtra ſunt, & propter hoc euacuauit ſe? Cum ergo iſta quæ noſtra ſunt quæſierit, nunc iam nos non quærit, nec quæ noſtra ſunt cogitat, nec de erroribus noſtris mœret, nec perditiones noſtras & contritiones deflet, qui fleuit ſuper Hieruſalem, & dixit ad eam; *Quoties volui congregare filios tuos, ſicut gallina congregat pullos ſuos, & noluiſti.* Qui ergo vulnera noſtra ſuſcepit, & propter nos doluit tanquam animarum noſtrarum, & corporum medicus, modò vulnerum noſtrorum putredines negligit? *Computruerunt* enim, (vt ait Propheta,) *& corrupta ſunt cicatrices noſtræ, à facie inſipientiæ noſtræ.* Pro his ergo omnibus, adſiſtit nunc vultui Dei, interpellans pro nobis; adſiſtit altari, vt propitiationem pro nobis offerat Deo: & ideò dicebat tanquam acceſſurus ad iſtud altare, quia *iam non bibam de generatione vitis huius, donec bibam illud vobiſcum nouum.* Expectat ergo vt conuertamur, & ipſius imitemur exemplum, vt ſequamur veſtigia eius, & lætetur nobiſcum, & bibat vinum nobiſcum in regno Patris ſui. Nunc enim quia miſericors eſt, & miſerator Dominus, maiore affectu ipſe quàm Apoſtolus ſuus flet cum flentibus; cupit gaudere cum gaudentibus. Et multo magis luget ipſe eos qui ante peccauerunt & non egerunt pœnitentiam. Neque enim putandum eſt, quod Paulus quidem lugeat pro peccatoribus, & fleat pro delinquentibus, Dominus autem meus Ieſus, abſtineat à fletu cum accedit ad Patrem, cum adſiſtit altari, & propitiationem pro nobis offert, & hoc eſt, accedentem ad altare non bibere vinum lætitiæ, quia adhuc peccatorum noſtrorum amaritudines patitur. Non vult ergo ſolus in regno Dei bibere vinum, nos expectat. Sic cum dixit; *Donec bibam illud vobiſcum.* Nos ſumus igitur, qui vitam noſtram negligentes, lætitiam illius demoramur.] Hæc vt ſonant, repudianda ſunt, quippè cum Chriſti planè comprehenſoris ſtatu pugnantia. Nec tamen notandus ea ex cauſa eſt Origenes; qui longè alio ſenſu loquitur, quàm præ ſe ferat cortex vocum. Chriſtum enim accipit, prout facit vnum quid cum membris ſuis; quæ ratione, non modò nobiſcum triſtari dicitur, ſed etiam Patri non ſubiici, iuxta Apoſtolum. Verè tamen huiuſmodi orationem lachrymis perfuſam, negare Chriſto intendunt Patrum nonnulli, cum eum in cœlo rogare negant.

Alij verò plerique, præſertim Nazianzenus, cum Arrianis diſputantes, eam dumtaxat Chriſti inter orandum abiectionem remouent, quæ vel in perſonam eius refunderetur, & diuinitatem Verbi attingeret, vel hominem qui ſimul Deus ſit, verè dedeceat. Quàm abiectionem, nos quoque remouendam non dubitamus; ſed eam tamen ſaluam volumus, quæ ex caſto timore Dei in ſæculum ſæculi permanente proficiſcitur, & humanitati Chriſti, etiamſi ad cœlos iam euectæ, omnino congruit. Perparum ergo in primariis Patribus præſidij habet contraria ſententia. Quoſdam verò, quibus Patrum contrariæ ſententiæ aſtipulantium, ſyllabus amplificatur, parui planè facio in hoc negotio; vt Cabaſilam Schiſmaticum, imo hæreticum. Nec ſuis item næuis caret Simeon ille Theſſalonicenſis, quod apud Poſſeuinum lib. 6. Bibl. videre eſt, vt proinde non debeat videri eius autoritas irrefragabilis.

Ratio præcipua contrariæ ſententiæ, ſufficienter eliſa eſt inter confirmandum noſtram. Vidimus enim, quamuis Chriſtus poteſtate ordinaria qua pollet, poſſet non rogato patre, omnia quæ nobis conducunt elargiri; tamen non abs re, velle interponere, (ſaltem aliquando,) orationem: vt diuinæ Maieſtati remiſſionem ſuam teſtetur, quod in via item fecit, quamuis æquè polleret ordinaria illa poteſtate, ſaltem aliis titulis, de quibus ſuo loco. Quamuis autem Chriſtus viator, omnia quandoque petenda, prænouerit, ac fortaſſis etiam poſtulauerit, tam in primo conceptionis ſuæ momento, quàm cum ſe Patri obtulit mox crucifigendus, vel cum iam cruci ſuffixus, ſacra victima, Patri à ſeipſo oblatus eſt: Tamen admittendam quoque cenſemus eiuſdem petitionis renouationem, ſeiunctam ab aliorum obiectorum in orationes illas Chriſti viatoris adunatorum petitione, prout occaſio & noſtra exigentia tulerit.

Cur non apprecemur nobis, Chriſti orationes, & quatenus id poſſit licere.

1030 Non fert tamen vſus Eccleſiæ, vt oratio ad Chriſtum dirigatur, poſtulando vt oret pro nobis. Loquentes enim cum Chriſto, attendimus dignitatem eius perſonalem; ideóque ad eum adimus non tanquam ad interceſſorem, ſed tanquam ad Deum autorem bonorum omnium. Sicut cum quis Regem adit, non compellat eum adhibito titulo aliquo inferiore, tametſi reuera in eum cadat, v.g. ducis Normanniæ, vel Comitis Pictauiæ, ſed vſurpato ſolo magnificentiore, nempe Regis; Et apud Abucaram Opuſc. 14. *initio*, rogatus à Neſtoriano, Orthodoxus, cur B. Mariam, *Deiparam* potiùs quam *Chriſtiparam* nominaret, cum verè ſit *Chriſtipara*, reſpondet; quia à meliore parte, non autem à minore, appellationes fiunt; ab iis præſertim qui laudant, & honorare volunt. Quo recidit quod habet Fauorinus apud Gellium l. 16. cap. 3. frigidam laudem, (cuiuſmodi eſt, quæ à minore titulo petitur,) vituperationi æquiualere. Hæc igitur vna eſt cauſa, cur non ſoleamus Chriſtum precari, vt pro nobis oret: præter aliam quæ ex eo ducenda eſt, quod ea precandi ratio, poſſet infirmis ac rudibus ſuſpicionem facere, Chriſtum cogitari vt purum hominem.

Non eſſet tamen intrinſecè malum, Chriſti pro nobis orationes expoſcere, non diuidendo perſonas, ſed naturas tantùm; nec dirigendo orationem & humanitatem, conceptam abſque Verbo: (quia quamuis vt ſic poſſit adorari, quod eſt merè paſſiuè ſe habere, & obiici conceptui etiam coniunctiſſima ſecernere apto; non poteſt tamen peti, vt oret; quod præſtat prout reipſa eſt, nec pendet à modo quo eam nobis obiicimus;) ſed dirigendo orationem ad Chriſtum hominem, ſpectando præcisè rationem ſubſiſtendi in humanitate, Et eſt quidem humanitas, immediata ratio agendi; haurit tamen dignitatem ſuorum operum à Verbo coniuncto

eamque

eamque terminante, nec teipſa quicquam præſtat, aut agit abſque eo. Vnde ſicut humanitas concepta ſeorſum à Verbo, non eſt mediatrix noſtra, vt garriunt Hæretici, ſed tantùm Chriſtus eſt noſter mediator per humanitatem; ſumptam prout in ſeipſa ſe habet, atque adeò vt Verbo coniunctam; ita humanitas vt ſeorſim ſumpta, non orat, neque ſatisfacit, aut meretur: quæ ſunt mediatoris functiones. Quare non eſt (vt ſic,) oranda vt pro nobis oret etiamſi (vt dixi,) labe vacabit ea Chriſti precum poſtulatio, directa ad Chriſti humanitatem in Verbo ſubſiſtentem, ſiue ad Chriſtum prout hominem. Quod rectè tradit Caietanus 3. p. q. 25. art. 2. Heſſelius lib. pro inuocatione ſanctorum cap. 15. Corduba lib. 1. q. 5. dub. 3. puncto 4. & Suares t. 1. 3. p. d. 53. ſect. 3. *ad ſecundam quandam obiectionem*, & l. 1. de orat. c. 10. n. 18.

Chriſtus, nunc in Euchariſtia, Aduocatus noſter.

1031 Non modò igitur in hac vita, fuit Chriſtus aduocatus noſter, ſed in eodem munere nunc quoque perſtat, interpellans pro nobis, vt Apoſtolus verè dixit, Rom. 8. Nec in cœlo tantùm, vbi viſibiliter conſpicuus ad dexteram Patris ſedet, ſed etiam in terris, ſub velamine ſpecierum in Miſſæ ſacrificio, munere Aduocati & interpellatoris pro nobis fungitur Chriſtus. [Fidelis Aduocatus (ait. Gul. Pariſ. lib. de Euchar. cap. 2. *initio*,) neceſſe habet intereſſe cauſæ quam coram agendam ſuſcepit, ſi poſſit, quoties cauſa agitur ipſa vel præſentiam eius deſiderat. Cauſa autem totius Eccleſiæ in Miſſa agitur ſcilicet coram Deo Patre, tanquam per procuratorem Sacerdotem. Neceſſe ergo habet intereſſe, & cauſam agere huius Aduocatus. Non autem eſt Aduocatus, nec cauſam agit, niſi inquantum homo eſt. Neceſſe ergo habet ibi eſſe, & aſſiſtere procuratori Sacerdoti.] Et inferiùs. [Cum iuges, imò continuæ offenſiones, quarum nec numerus eſt nec menſura, iugem & continuam interpellationem requirant, ſeu Dei propitiationem; continuæ accuſationes, iugem ac continuam defenſionem, ſeu Aduocatum, euidens eſt neceſſitas Sacerdotis ſemper viuentis & interpellantis pro nobis; *Heb.* 7. ſimiliter & Aduocati qui etiam propitiatio eſt, ſicut legitur 1. *Ioan.* 1. Continuas autem ideò diximus offenſiones, quia nec hora, nec momentum reperiri poteſt, in quo non inueniatur offenſio aliqua, vel peccatum alicuius ex tanto populo. Accuſationes etiam diximus iuges & continuas, propter malignitatem Diaboli, de qua ſcriptum eſt Apocal. 12. *quia proiectus eſt accuſator fratrum noſtrorum qui accuſabat eos die ac nocte, ante conſpectum Domini.*] Tandem inferiùs. [Tot ergo, & tam arduæ cauſæ, imo tam miſerabiles & deſperatæ, proprium meritò requirunt Aduocatum, cui patrocinium earum propriè incumberet ex officio. Si enim princeps Reipublicæ mundanæ pro ſupplendo defectu imperiorum, ne ius eorum temporale deperiret, publicos aduocatos conſtituit in ſuccurſum imperitè litigantium; quanto fortiùs princeps vniuerſitatis Deus, vniuerſorum & ſingulorum inſufficientiæ conſulens, & periculis æternæ damnationis occurrens, publicum Aduocatum toti generi humano conſtituit, qui cauſis vniuerſorum & ſingulorum agendis, & etiam releuandis ſufficeret? qui in conſiſtorio eius, & ante tribunal ipſius, pro omnibus pro quibus iuſtitia permitteret, ſtaret: Alioqui curiæ eius & conſiſtorio, non parum perfectionis deeſſet, ſi miſeris & imperitis, ſibique non ſufficientibus, ſufficiens Aduocati deeſſet patrocinium: Nullatenus enim in vltimæ perfectionis & ſufficientiæ curia, deeſſe decet, qualem requirunt excellentem Aduocatum, hoc eſt, qui meritò ſit omnium refugium miſerorum.] Sicut ergo Euchariſtia, eſt viua commemoratio Chriſti in cruce pro nobis mortui, & Miſſæ ſacrificium incruenta expreſſio ſacrificij crucis, ita agit hîc Chriſtus Aduocatum pro nobis quemadmodùm in cruce fecit.

Vſus doctrinæ, de Chriſto Aduocato noſtro.

1032 Hæc quanta ſit omnibus viatoribus, præſertim verò miſeris peccatoribus, confidentiæ ſanctæ ſementis, iuxta Apoſtolum, ponderauit egregiè S. Chryſoſtomus hom. 15. in ad Rom. confirmatque perpulchrè, verbis illis Origenes hom. 8. in numer. *in ipſo fine.* [Noſtrum eſt, ad emendatiunem citiùs feſtinare, ad pœnitentiam ſine diſſimulatione conuerti, lugere præterita, cauere futura, inuocare auxilium Dei: ſtatim enim vt conuerſus ingemueris, ſaluus eris. Inuenies enim aduocatum, qui pro te interpellet Patrem, Dominum Ieſum Chriſtum, multo præſtantiorem, quàm fuit Moyſes, qui tamen orauit pro populo illo; & exauditus eſt. Et fortaſsè prætetea Moyſes ſcribitur interueniſſe pro peccatis populi prioris, & impetraſſe veniam, vt multo magis nos confidamus, quod aduocatus noſter Ieſus, indubitatam nobis veniam impetrabit à Patre, ſi tamen conuertamur ad eum, & non recedat retrò cor noſtrum. Sicut & Ioannes in Epiſtola ſua dicit; *Hæc autem dico filioli, vt non peccetis. Quod & ſi peccauerit aliquis veſtrum, habemus aduocatum apud Patrem, Ieſum Chriſtum, qui interpellat pro peccatis noſtris.*] Suauiſſimè Arnoldus Abbas Bonæ Vallis, *in ipſo fine* laudationis B. Mariæ. [Datum eſt filio à Patre omne iudicium, & eius eſt temperare & diſpenſare ſeueritatis diſtrictæ decretum, qui non facilè eos, quorum aduocatus exiſtit, condemnat; cúmque idem ſit aduocatus & iudex, nequaquam crudeliter iudicat, qui ſemper miſericorditer interpellat. Merces quippe mortis eius, ſalus eſt hominum. Nec illud ſibi perire facilè patitur, pro quo & ſanguinis pretium magnum datum eſt, & tantum reconciliationis humanæ ſtudium fuit, vt ſua diſpendia non attenderet, dum erroneum luctaretur.] Præclarè item Guerricus ſerm. 2. in Ramis palm. *in fine*; [Quanta clementia Pater ſuſcipiet, quem Filius commendabit? Filius namque qui cauſam animæ tuæ ſemel in cruce ſuſcepit agendam, nunquam eam agere deſinit, apud Patrem ſemper interpellans. Vade ſecurus, vade gratulabundus, vbi iudex tuus, eſt aduocatus tuus.] Et ſerm. 1. de Aſcenſ. [O fœlices, quorum aduocatus ipſe, iudex eſt: pro quibus orat, qui pari honore cum eo quem adorat, adorandus eſt. Voluntate labiorum eius, non fraudauit enim Pater, cum quo eſt ei vna voluntas & vna poteſtas, quia vnus Deus eſt. Omnino quod

Chriſtus orat, impleri neceſſe eſt: cuius ſermo virtus eſt, & voluntas effectus qui de omnibus quæ ſunt, *Dixit & facta ſunt, mandauit & creata ſunt. Volo*, (inquit,) *vt vbi ego ſum, & ipſi ſint mecum.* O quanta ſecuritas fidelium, quanta fiducia credentium; tantùm non abiiciant gratiam quam acceperunt. Non enim ſolis Apoſtolis propoſita eſt hæc ſecuritas, vel condiſcipulis eorum, ſed omnibus qui per eorum verbum, credituri ſunt in Dei Verbum.]

1032 Quantum præterea in nobis pietatis & gratitudinis ſenſum, excitare debeat hæc Chriſti pro nobis aduocatio, diuinè omninò expreſſit Caſſiodorus l. de amicitia cap. de Sabatho animæ, his verbis. [Cum ille Angelus transfuga, & emanſor, deinde deteſtabilem peteret ancillatum, Chriſtus litem contra te poſitam, ſuam fecit, & poſt diuerſas productiones teſtium legis, oraculorum, Prophetarum, ſignorum, prouerbiorum, ſanguinem allegauit. Obtinuit allegatio illa, tuæ ſententiam libertatis. Super calculo ſcriptæ ſunt litteræ, in membrana corporis crucifixi: & confirmatæ oſculo miſericordiæ & veritatis, iuſtitiæ & pacis occurrentium ſibi. Denique impreſſum eſt ſigillum, plaga ſcilicet lateris, quam in pretium redemptionis noſtræ, & expiationem noſtram continuam, iugiter exhibet ante oculos. Adhuc extat titulus eius æ, inſcriptus in tantæ charitatis memoriam. Scias quòd ſi te ingratum reperit, nec velle tanto vti beneficio, exiget à te diſtrictiſſimè mortem ſuam: vereórque ne quandoque indignantiſſimè tibi dicat, *Tolle manum tuam, & mitte in latus meum* dextrum: *mitte digitos in fixuram clauorum*, & vide quanta pro te paſſus ſum. O ingrata, crudelis, impia, non putas Deum de collatis tibi beneficiis pœnitere, ſi ea videtur per ingratitudinem periiſſe?] Saxeus ſit quem tantos in nobis aduocationis Chriſti vſus ac fructus, non molliat.

Erit autem eo certior fructus aduocationis Chriſti pro nobis, quo quiſque vt S. Paulinus ad Aprum quondam Cauſidicum Epiſtola 29. aiebat, inſtructior iure diuino adoocatus, pro ſe poſtulabit; nec ita externum quæret patrocinium, vt ſibimetipſe ſuum deneget, quod bonis operibus, & meritorum cumulatione, præſtare ex Dei benignitate poteſt. Quò ſpectat quod S. Anſelmus in ſimilitud. cap. 74. placitum (*le plaidoyé*,) Diaboli contra hominem, & hominis reſponſa, ſcitè exponit. Neque verò cui hæc aduocatio fructuoſa per tempus vitæ non fuerit, expectare debet ab ea commodum aliquod in iudicio extremo, vbi cauſa iteratò excutietur coram iudice incorruptibili, & veteratore, ac quadruplatore nequiſſimo, nos vrgente: quod S. Auguſtinus orat. contra Iudæos Arria. & Paga. c. 3. & 4. monſtrat pereleganter vt referam ſequenti capite.

Nunc claudamus verbis eiuſdem in pſalm. 66. ad illud, *quoniam iudicas populos in æquitate*, vbi ſic habet. [Nemo te fallat. Gaudeat iudicandus, qui timuit iudicaturum. Præuidit enim, & præuenit faciem eius in confeſſione, ille autem cùm venerit, populos in æquitate iudicabit. Quid ibi valebit calliditas accuſatoris, vbi eſt teſtis conſcientia? vbi tu eris & cauſa tua? vbi iudex non quærit teſtem? Aduocatum miſit tibi, propter illum, & per illum confitere. Age cauſam tuam, & defenſor eſt pœnitentis, & petitor veniæ, confitentis, & iudex innocentis. Verè timere poteris cauſam tuam, vbi Aduocatus tuus, erit iudex tuus? Lætentur ergo & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate. Sed timere poterunt ne malè iudicentur: dent ſe corrigendos, dent ſe dirigendos, et qui videt iudicandos. Hîc corrigantur, & non timeant cùm iudicabuntur.] En Chriſtum defenſorem ſiue Aduocatum, ſimul & Iudicem eius qui ſe in hac vita dignum præſtat tali Aduocatione & defenſione. S. Gregorius in calce homiliæ 7. in Ezech. præclarè idem docet his præter cætera. [In aſſiduis fletibus, in quotidiana noſtra pœnitentia habemus Sacerdotem in cœlis qui interpellat pro nobis, de quo etiam per Ioannem dicitur, *Si quis peccauerit, Aduocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris.* Ecce exultat animus, cum Aduocati noſtri potentiam audiuimus. Sed exultationem noſtram iterum remordet timor, quia ipſe qui nobis Aduocatus eſt, dicitur *iuſtus*. Nos enim cauſas iniuſtitiæ habemus, iuſtus verò Aduocatus iniuſtas cauſas nullo modo ſuſcipit, nec verba diſtè pro iniuſtitia defendit. Quid ergo agimus chariſſimi fratres mei? Sed ecce occurrit animo quid agamus. Mala quæ fecimus, & defleamus, & accuſemus. Scriptum eſt, *Iuſtus in principio accuſator eſt ſui.* Quilibet enim peccator conuerſus in fletibus, iam iuſtus eſſe inchoat, cum cœperit accuſare quod fecit. Cur enim iuſtus non ſit, qui contra ſuam iniuſtitiam, iam per lachrymas ſæuit? Iuſtus igitur Aduocatus noſter, iuſtos nos defendet in iudicio, quia noſmetipſos & cognoſcimus & accuſamus iniuſtos. Non ergo in fletibus, non in actibus noſtris, ſed in Aduocati noſtri allegatione confidamus. Qui viuit & regnat cum Patre, in vnitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.]

CAPVT IX.

Chriſtus Fideiuſſor.

1034 CHRISTVM quem Apoſtolus Heb. 7. *ſponſorem meliorem noui Teſtamenti* appellat, fideiuſſorem noſtrum Theodoretus, aliique complures accipiunt; & ita intelligunt, vt quoniam nouum Teſtamentum pollicetur regnum cœlorum, & mortuorum reſurrectionem, ac vitam æternam, quorum nihil adhuc viſum erat, idcircò Chriſtus ſponſor melioris Teſtamenti dicatur quia per ſuam quidem reſurrectionem, ſpem reſurrectionis noſtræ confirmauit; cæterorúmque bonorum obtinendorum, ſe veluti vadem nobis ac prædem ſtatuit. Verè hoc quidem dici, non eo inficias. Sed ad Apoſtoli mentem, non minùs appoſitè dixerit quis, cum Oecumenio, & aliis fideiuſſorem, eo loco dici Chriſtum, quia eſt mediator; id eſt quia pro nobis ſatisfacit, & debita quibus obſtringebamur, exoluit; quod eſt fideiuſſoris proprium. Extollit enim eo loco Apoſtolus, noui Teſtamenti ſupra antiquum præcellentiam, quæ in gratiæ præſertim collatione

tione, & peccatorum remiſſione conſiſtit. Huius autem præcellentiæ ſponſorem ac fideiuſſorem interpoſito diuino iuramento, vt omnimoda firmitas adeſſet, factum eſſe Chriſtum, ait Apoſtolus. Itaque notio ſponſoris, ſiue fideiuſſoris, quam Chriſto tribuo, cohæret cum Apoſtoli inſtituto, eſtque preſſiùs expendenda.

Varia noſtra ad Deum debita; ex delictis præſertim.

Quid verò fideiuſſor, alienum debitum reſpicit, defigitque apud extraneum manum ſuam, ſupponendum ante omnia eſt, multiplex eſſe genus debiti, vt minutiùs proſequitur Driedo de captiuit. & Redempt. gener. human. tract. 2. parte tertia, cap. 2. art. 2. & Leſſius lib. 13. de diu. perfect. cap. 1. Vnum eſt debitum, quod ex lato per ſuperiorem præcepto naſcitur, cui ſatisfit obediendo. Aliud eſt, quod oritur ex irrogatione beneficij; & huic facit ſatis gratiarum actio. Tertium eſt, quod proficiſcitur ex meritorum quantitate; hoc autem exæquatur diſtributione proportionaliter iuſta, & meritis æquali. Quartum fundatur in contractu, & perſonarum inter ſe conſentientium conuentione, vt in emptione, venditione, locatione, mutuo, omnibúſque commerciis, vel certè promiſſione acceptata. Quintum proferri poteſt, debitum connaturalitatis. Qua ratione, Phyſici paſſim docent, proprietates deberi naturæ, & quamdiu diſpoſitiones conſentaneæ ſuperſunt, deberi corporibus conſeruationem. Sextum debitum conſequitur delictum, eſtque illud debitum, quod exurgit vel ex alieni ablatione, vel ex perſonæ violatione, vel ex offenſione ſuperioris. Huic debito, partim reſtitutio æquiualens, partim preſsè ſumpta ſatisfactio, & humilis ac pœnalis ſubiectio offenſæ æqualis, rependenda eſt.

1035 Omnibus quidem debiti modis propoſitis, ſaltem cum debita accommodatione ſpectatis, obſtringimur Deo. Nam & beneficiis innumerabilibus nos præuenit, & mandatis ac legibus, promiſſiſque, & contractu inito, & ex naturæ ſuæ dignitate ac eminentia, etiamſi omnia alia deeſſent, hoc habet; vt omnis ei à nobis ſubiectio cultúſque debeatur. Verùm ex ſexto præſertim capite, tot ei obſtringimur nominibus, vt iis diſſoluendis, impares ſimus. Peccatum enim quodcunque, eſt debitum quod contrahimus. Id quod oratione Dominica profitemur, cum dimitti poſcimus debita noſtra: In quæ verba Tertullianus l. de orat. c. 7. ſic ſcribit. [Debitum autem in Scripturis, delicti figura eſt, quòd perinde iudicio debeatur, & ab eo exigatur, nec euadat iuſtitiam exactionis, niſi donetur exactio, ſicut illi ſeruo dominus debitum remiſit. Huc enim ſpectat exemplum parabolæ totius. Nam & quod idem ſeruus à Domino liberatus, non perinde parcit debitori ſuo, ac propterea delatus penes dominum tortori delegatur ad ſoluendum nouiſſimum quadrantem, ideſt modicum vſque delictum, eò competit, quod remittere nos quoque profitemur debitoribus noſtris.] Ad eadem Chriſti verba Euthymius in c. 6. Matthæi, peccata dici debita confirmat, eo quod peccatum non minùs obnoxium reddat hominem, quàm æs alienum. Idem habet S. Auguſtinus ſerm. 126. de temp. verbis illis. [Debita, (fratres,) peccata intelliguntur, nam debitum contrahitur, quotieſcumquè delinquitur: quod debitum quandoque ſolui in gehenna neceſſe eſt. Et quia humanæ fragilitati non deeſt quotidie vnde delinquat, ideo petimus vt debita nobis, dum ſumus in corpore, dimittantur, ne vſque ad nouiſſimum quadrantem deſudemus.] Et ſerm. 28. de verb. Dom. [Debitum quid eſt, niſi peccatum? Ergo ſi non accepiſſes alieni fœnoris pecuniam, non egeres; & ideò peccatum tibi imputatur. Habuiſti pecuniam, cum qua diues naſceretis. Diues eras ad imaginem Dei & ſimilitudinem factus: perdidiſti quod habebas, hoc eſt, humilitatem. Dum arrogantiam deſideras vindicare, perdidiſti pecuniam. Sicut Adam nudus & factus, accepiſti à Diabolo debitum, quod non erat neceſſarium. Et ideò qui liber eras in Chriſto, debitor factus es Diabolo.] Hæc verbatim leguntur apud S. Ambroſium l. 5. de ſacr. c. 4. & vtrobique additur de cautione præſtita Diabolo, noſtróque penes eum aſſeruato chirographo, ex quo debitores Diabolo teneamur.

Sed hoc, non eſt ita accipiendum, quaſi reuera Satan ex peccato noſtro ius aliquod contrahat, eóque nos illi obſtringamur, vno aliquo ex debitis ſuperiùs propoſitis. Reuera enim nihil huiuſmodi eſt admittendum ſed dicimur debitores fieri Diabolo, cum peccamus, iſque noſtram cautionem & chirographum accipere aſſeritur, quia debiti quo per peccatum ſimus obnoxij Deo, veluti exactio per vexationem & ſuppliciorum iuſtam inflictionem, committitur Diabolo, tanquam tortori, cui à iudice Deo mancipantur obærati ſpiritualiter, vt habet Euangelica parabola. Is autem cui vni tanquam creditori obſtringimur in omni peccato, Deus eſt, quia ius eius, & maieſtas, peccato quocunque violatur. Quod egregiè agnouit Origenes in c. 15. ad Rom. *ſub finem*, vbi tractans myſticè illud Apoſtoli, *& debitores ſunt eorum*, præfatus, debitores factos eſſe omnes homines per Adami peccatum, ruſúſque effici debitores, quotquot peccant in ſimilitudinem præuaricationis Adæ; ait, vt hæc debita perſoluerentur, data eſſe homini à Deo præcepta. Sicut autem præcepta illa obedientiam Deo exhibent, ita eundem agnoſci creditorem, nemo non videt. Alioqui diſſolutio, qualiſcumque tandem ſit, irrita eſſet.]

Immenſitas & chirographum debitorum ex delicto.

1036 Quare ratum eſto, debiti quod eſt ex delicto, cùm omnes generatim mortales, tum vnumquemque ſigillatim, debitorem eſſe Deo creditori. Et cum tot ac tanta ſint præter peccatum originis actualia peccata, neceſſe eſt fateri, creſcere in immenſum, debitorum noſtrorum ſummam. Quod in Euangelica parabola, per ingentem illum numerum decem millium talentorum, expreſſum eſt. In quam parabolam S. Chryſoſtomus hom. 62. in Matth. & hom. 19. ex variis in Matthæum locis, vt oſtendat quantoperè excreuerint debita, quibus ex peccatis obſtringimur, exſpatiatur in nonnullorum ſtatuum peccata, nominatim militum, & opificum, ac ſuos agros villicis locantium, tantamque ſummam inde colligit delictorum, vt concludat

ſtupore defixus. [Obſtupeſce cœlum, & perhorreſce terra, in quantam feritatem ebacchatum eſt hominum genus.] Impoſſibile ſit exquiſitè inire numerum peccatorum quæ vnus aliquis è vulgo, admiſerit intra annos paucos, multóque minùs per totam vitam. Eorum ergo, quæ in vna aliqua vrbe, ab initio conditionis eius patrata fuerint, nulla Algebra multitudinem ſubduxerit. Quid igitur ſi de totius alicuius regni peccatis in vnam ſummam cogendis, ſuſcipiatur cogitatio? Deſperandus omnino erit euentus. At ſi orbis vniuerſi peccata, quæ vno duntaxat die admittuntur, in vnum veluti faſcem conuoluere & cogere, numerando velit, arenæ vniuerſæ quæ Oceani littora cingit, quantitatem longè ſuperatam, ac proinde veluti rem quæ numeris noſtris concludi nequeat numerando, intentatam relinquendam ſanus quiſque pronunciarit. Hinc æſtimari multo magis poterit, immenſus cumulus peccatorum, quæ omnibus retrò ſæculis ac ætatibus, vbiuis gentium & locorum, patrata ſunt, & ad mundi vſque clauſulam patrabuntur. Immeratæ illius ſummæ debitorum, reum debendi erat genus humanum, ea ex cauſa obæratum Deo.

Tenebatur à Satana chirographum, conſcriptum primò manu Adami qui primus peccauit, & ſe ac genus ſuum ære illo alieno obſtrinxit: Deinde à ſingulis, quoties peccarunt, adſcriptione noua firmatum. Audi Origenem homil. 14. in Geneſ. [Sunt quædam litteræ, quas Deus ſcribit, quædam literæ quas nos ſcribimus. Peccati litteras nos ſcribimus. Audi Apoſtolum dicentem: *delens*, (inquit,) *quod aduerſùm nos erat chirographum in decretis, quod erat contrarium nobis, tulit illud de medio, affigens illud cruci ſua.* Iſtud quidem quod dicit chirographum, peccatorum noſtrorum cautio fuit. Vnuſquiſque etenim noſtrum, in his quæ delinquit, efficitur debitor, & peccati ſui literas ſcribit. Quia & in iudicio Dei, quod Daniel conſediſſe deſcribit, libros dicit apertos, ſine dubio qui peccata hominum continerent. Hos ergo ipſi nobis ſcripſimus, per ea quæ delinquimus. Huius enim rei & illa imago eſt, quæ in Euangelio dicitur de villico iniquitatis, qui ad vnumquemque debitorem ait, *accipe litteras tuas, & ſedens ſcribe octoginta*, & cætera quæ referuntur. Vides ergo quia vnicuique dicitur, *accipe literas tuas* Vnde conſtat, noſtras eſſe litteras peccati; litteras autem iuſtitiæ, Deus ſcribit. Ita enim dicit Apoſtolus; *Vos enim eſtis Epiſtola, ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus.* Habes ergo in te litteras Dei: & litteras Spiritus ſancti. Si verò delinquas, ipſe tibi conſcribis peccati chirographum.]

Hæc commodior videtur chirographi in Scripturis celebrati interpretatio. Minùs enim quadrat quod Chryſoſtomus homil. 6. in ad Coloſſ. chirographum interpretatur, quod Deus Adamo conſcripſerat, dicens, *quacunque die* &c. At vt ipſe ibidem, *ſub finem*, argumentatur, chirographum eius eſt qui ære alieno obſtringitur; quod conſtat in Deum, reſpectu Adæ, non cecidiſſe. Aptius eſt quod addit, dictum chirographum, illud Iudæorum ad Moſem reſponſum Exodi 24. *quacunque dixit Deus, faciemus.* Sed benè hoc refellit Theodoretus Coloſſ. 2. quia chirographum illud, non erat niſi Iudæorum: cum tamen hîc agatur de chirographo omnium hominum. [Exiſtimo ergo, (ait Theodoretus,) etiam corpus noſtrum appellari chirographum. Per id enim omnes ſceleratas & nefarias actiones ſuſcipimus: per oculos quidem, laſciuè & impudicè aſpicientes: per linguam autem, ea quæ non decet, loquentes: per aures pernicioſam doctrinam ſuſcipientes: manibus autem, furtum, vim, & in aliena inuaſionem, & cædem admittentes. Deus ergo ſermo, noſtra ſuſcepta natura, eam ab omni peccato liberam cuſtodiit: & deleuit quæ malè à nobis facta ſunt ſcripta debitorum. Cum autem concesſiſſet vt ea cruci affigeretur, exoluit omne noſtrum debitum.]

Eorundem debitorum, per nos & puram quamcunque creaturam indiſſolubilitas.

1037 Tantum verò abeſt, vt debitorum quæ quiſque primùm contraxit, diſſolutionem ære ſuo poſſit perficere & primum illud debitum obliterare, vt potiùs, vſuris in dies creſcentibus, auctior ſemper euadat ſumma; quantum quidem eſt ex vi humanæ noſtræ poteſtatis, ad diſſoluendum ſemel contractum debitum. Qua ratione, rectè, cum fœnore, videntur componi peccata: præter rationes quas D. Ambroſius lib. de Tobia cap. 4. proponit; nempe quod vſuræ inferant ſeruitutem, quæ item inferunt peccatu: & quod Satan fœnerator, res animæ, & pretioſæ mentis patrimonium fœnerans, quodam vſurariæ iniquitatis ſumptu, ſic capiat animas vt fœneratores ſolent; & auro illiciens, ac reatu inuoluens, capútque pro theſauro repoſcens. Rurſuſque ibidem cap. 10. eandem ob cauſam, fœneratorem vocat diabolum. [Quis iſte (inquit,) peccati eſt fœnerator, niſi Diabolus, à quo Eua mutuata peccatum obnoxiæ ſucceſſionis, vſuris defœnerauit omne genus humanum? Denique quaſi malus fœnerator, chirographum tenuit, quod poſtea Dominus ſuo cruore deleuit. Etenim quod mortis erat ſcriptum apicibus, debuit morte diſſolui. Fœnerator ergo Diabolus.] Et mox. [Quis grauior exactor eſt? Et hoc triſte nomen. Denique Dominus ait; *Populus meus, exactores veſtri circumſcribunt vos.* Et in Euangelio habes: *Dum vadis cum aduerſario tuo ad magiſtratum, ad operam liberari ab illo, ne fortè perducat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem.* Quis iſte ſit exactor agnoſce, qui etiam nouiſſimum quadrantem exigit, & idem ſe creditorem vocat, atque in hoc etiam nomine fraudem facit, vt qui veneni pocula melle illinit, vt ſub grato odore mors lateat, atque illita calicis ora vini fraudis abſcondat. Creditor prætexitur, quaſi fidelis: & quaſi incredulus, ad quem fidelis oppignorat.] Aliam item cauſam cur peccata vſuræ dicantur, ſic ſuppeditat S. Auguſtinus in pſal. 71. ad illud, *ex vſuris & iniquitate redimet animas eorum.* [Quæ ſunt illæ vſuræ niſi peccata, quæ etiam debita nominantur? Vſuras autem appellatas puto quia plus mali inuenitur in ſupplicijs, quàm commiſſum eſt in peccatis. Nam, verbi gratia, cùm homicida corpus tantùm hominis perimat, animæ autem nihil nocere poſſit: ipſius & anima & corpus perditur

in

in gebenna. Propter huiuſmodi contemptores præſentis præcepti, & iniſores futuri ſupplicij, dictum eſt, *Ego veniens cum vſuris exigerem.*]

Hæc quidem verè dicuntur, & accommodatè cum ad vſuratij genium, tum ad vſuræ labem qua ſupra ſortem aliquid ex mutuo accipitur. Sed quod proferebam de peccatis infœliciter augentibus ſummam ſemel debitam, non minus videtur congruere, ad fundandam eam vſuræ denominationem quoad peccata. Nemo enim non nouit, autore D. Gregorio, quàm infortunata feracitate ſuccreſcat, malitia ſemel admiſſa: quamque (quod ex nobis eſt,) in nouas ſemper propagines miſerè ſoboleſcat.

1038 De impotentia ergo humani generis ad diſſoluenda debita peccatorum quibus Deo erat obæratum, dubitare non licet. Idque non de hominibus duntaxat qui fuerunt, ſed & de omni creatura pura, diuinitùs producta, aut producibili, ratum æquè eſſe vult Gulielmus Pariſ. l. cur Deu homo c. 7. *ſub initium*; vel ſi de ſolo primo hominis peccato ſermo habeatur; quod in hunc fere modum confirmat. Nulla creatura potuit ex ſe, ſiue ex ſuo, ſoluere debitum transgreſſionis primæ. Nihil enim habet niſi alienum & credito vel mutuo conceſſum: & quicquid habet aliunde habet: próque eo ipſo, obſtricta eſt ei à quo accepit. Omnis itaque creatura, & ſe ipſam, & quicquid habere poteſt, Deo debet, à quo & ſe & omnia ſua mendicato tenet. Cuiuſcunque autem rei annumeratione, illud tantùm debitum ſolui poteſt, quò illa debetur. Non poteſt igitur creatura vlla, per ſui ipſius, vel cuiuſcunque rei ſuæ annumerationem; aliud ſoluere, quàm ſeipſam, & quæ præterea habet à Deo. Quare prima transgreſſio, eſt debitum puræ creaturæ cuicunque indiſſolubile. Hoc ipſum eſt quod in alia anteriore ratione clariùs dixerat Gulielmus, nempe nullam puram creaturam poſſe Deo debitum ſoluere, niſi benedicendo, & Deo aliquid ſuum exhibendo. Nullam autem puram creaturam, quoſcunque obedientiæ actus exhibeat, & vel ſi ſeipſam reddat; aliud præſtare quàm id ad quod tenebatur iure creationis, & accepti illius eſſe per quod operatur, aut quod exhibet. Non poſſe igitur ſoluere vel propriam transgreſſionem, multò minus alienam. Saluianus initio tertij ad Eccleſiam, benè hoc & paucis attigit, monſtrans quoſcunque, quantumuis ſanctos, eſſe Deo debitores in multis: ac proinde quæcunque Deo dederint, non tam donare, quàm ſoluere: ſed inadæquabiliter, & cum impotentia ad exhauriendum debitum. Plenè actum eſt. de hac impotentia humani generis, imo cuiuſuis puræ creaturæ, ad diſſoluendum peccati debitum quo grauabatur, cum de fine aduentus Chriſti diſſereremus. Nunc ſatis erit illam illuſtrare inſigni loco Procli hom. de Natiuit. Dom. quæ extat tom. 6. Concilij Epheſini c. 7. [Humana natura (inquit,) propter peccata multis obſtricta debitis tenebatur; neque quod debebat, vlla ratione dependere poterat. Per Adamum namque omnes peccato quaſi chirographum dederamus, omnéſque Diabolus in ſeruitutem redegerat. Etenim corpore noſtro, permultis paſſionibus ſubiecto, veluti charta vſus, noſtræ venditionis pretia oſtentabat, paſſionumque debitum, malignus ille falſarius minitabundus ob oculos nobis ponebat, ac nos vniuerſos ad ſupplicium condemnationémque depoſcebat. Erat itaque alterutrum duorum neceſſarium: aut vt omnes propter condemnationem præcipites abirent in mortem (omnes enim peccauerant;) aut certè vt talis in pretium daretur, cui omnis ſuppetebat iuſtificatio ad recuſandum. Atqui homo, quod peccati debito ſubiaceret, ſaluare non poterat. Angelus verò quod tantum redemptionis precium ipſi non ſuppeteret, humanum genus redimere nequibat. Supererat igitur, vt Deus pro omnium peccatis moreretur, qui nulli peccato obnoxius erat, atque vnica hæc reſtabat mali ſolutio.]

Chriſtus, chirographum noſtrum, deleuit ac conſcidit.

1039 Quod ſolus præſtare potuit Chriſtus, præſtitit reipſa. [Dominus (ait S. Ambroſius lib. de Tobia c. 9.) æris ſolutor alieni, nihil ipſe debebat, qui poterat dicere, *Ecce venit huius mundi princeps, & in me ſuum nihil inuenit.* Nihil debebat, ſed ſoluebat pro omnibus, ſicut ipſe teſtatur, dicens; *quæ non rapui, tunc exoluebam.*] Idipſum Caſſiodorus l. de amicitia cap. de charitate, Sabatho Animæ, conſiderandum proponit piæ animæ. [Eras, (inquit,) grauiſſimo creditori (Angelum Sathanæ loquor) illi quidem immaniſſimo exactori, tot debitis, quod peccatis, vinculo chirographi obligata; nec ſoluendo eras; Dei autem filius non rapuerat, ſed quia rapueras, pro te ſoluit, & quod dignatiò propenſior, & gratia vberior erat) non delegauit alium debitorem, ſed dedit animam ſuam in cauſam ſoluti.] Quomodò nos fuiſſe Satanæ obſtrictos dicat) expoſitum ſuperiùs eſt. Quod verò per ſeipſum, non per interpoſitam perſonam, confectum à Chriſto noſtrum negotium, & diſſolutum debitum noſtrum affirmat; eò pertinet, quod Chriſtus ad ſati faciendum Deo pro nobis, non tantùm actiones ſuas, ſed ſeipſum quoque, & vitam ſuam pretioſiſſimam, impendit. Sicque ex eius morte, extitit vita vniuerſorum, & in mortuo eius corpore, pretium ſufficiens ad obæratos omni ære alieno liberandos, & chirographa tradita repoſcenda, ac reſcindenda inuentum eſt.

Diſſerit elegantiſſimè in eam ſententiam S. Macarius homil. 11. inducens Chriſtum, cum morte (hoc nomen Satanæ, in varijs Scripturis,) cum Satana inquam, creditore chirographario agentem. Admiratus enim quomodò ſerpens mortuus erectus à Moſe, occideret ſerpentes, concludit hoc eſſe ſymbolum Chriſti Crucifixi, & morti pro debitis noſtris addicti. [In corpore (inquit) mortuo, ſita eſt vita; ibi redemptio ibi lumen, illic Dominus accedit ad mortem & diſputat cum ea, imperátque vt emittat animas ab Inferno & morte, eaſque ſibi reddat. Mox igitur his perturbata Mors, pergit ad miniſtros ſuos; congregatiſque vniuerſis Poteſtatibus, Princeps nequitiæ repræſentat chirographa, inquiens: Ecce hi paruerunt verbo meo; vide, quomodò coluerunt nos, homines. Deus autem qui iuſtus eſt iudex; & illic patefecit iuſtitiam ſuam, atque illi; obtemperauit tibi Adam, & ob id, occupaſti vniuerſum cor eius; paruit tibi humanitas, hoc autem meum corpus:

quidnam egi? Illud eſt à peccato immune. Corpus quidem primi Adæ, obligatum eſt tibi: & ob id, de iuſta de cauſa ſunt apud te eius chirographa: at mihi teſtificantur omnes, quòd non peccauerim, neque in aliquod tibi ſum obligatus, quodque ſum filius Dei, omnes perhibent teſtimonium. Interſerit pleraque ad id Scripturæ teſtimonia quibus Pater æternus & Baptiſta, & ipſe etiam Satan Chriſti innocentiæ ſunt aſtipulati tum pergit. [Tres ego mihi teſtes habeo, nempe eum qui de cœlis vocem emiſit, eos qui ſunt ſuper terram, & teipſum. Redimo igitur corpus tibi venditum per priorem Adam. Diſſolui tua chirographa, quia perſolui debita Adæ, dum crucifixus ſum, & in infernum deſcendi. Præcipio igitur vobis infernæ tenebræ, & mors, emittite animam Adæ incluſam. Et ita paulo poſt, improbæ poteſtates, tremebundæ reſtituunt Adam incluſum.] Non diſſimiliter Theodoretus ſerm. 10. de prouid. exhibet morti inſultantem Chriſti animam, & iure perſoluti debiti chirographique conſciſſi, eruentem obæratos carcere concluſos.

1040 Sic deletum eſt chirographum. Deletum dicam, an conſciſſum? Nam conſciſſum quidem affirmat Chryſoſtomus homiliâ 6. in ad Coloſſ. Ita enim exponit quod habet Apoſtolus Coloſſ. *ſuſtulit illud de medio:* id eſt, non conſeruauit, ſed dirupit illud, ac diſcidit. Poſſumus etiam dicere, ignibus traditum fuiſſe, & abſumptum admotione flammæ odoratioris quàm qua ante annos non ita multos, Reip. cuiuſdam opulentiſſimæ legatus, chirographa immanium ſummarum auri, quo Rex magnus obæratus erat Reipublicæ prædictæ, ſtructa ex cynamomo pyra, intra quam chirographa Rege connuente abdiderat, iniecto igne omnia flammis abſumenda dedit; excitato inde ſuffitu, quo Rex nunquam ſe ſuauiorem hauſiſſe profeſſus eſt. Igne ergo flagrantiſſimæ Chriſti charitatis, & odoratiſſimo omnium, quæ vnquam in cœlum ſubuecta fuerant holocauſtorum nidore, noſtra chirographa conflagrarunt. Delectionis tamen metaphoram, vſurpant quoque graues Patres. [Cautionem tuam (ait S. Ambroſius lib. 5. de ſacram. cap. 4. deſcriptus ab Auguſtino ſerm. 28. de verb. Dom.) tenebat inimicus: ſed eam Dominus crucifixit, & ſuo cruore deleuit: abſtulit debitum tuum, reddidit libertatem.] Et in Apologia Dauid cap. 13. *in fine*; [Præclarè Apoſtolus ait, quia donauit nobis peccata Dominus IESVS, delens chirographum decreti quod erat contrarium nobis, & ipſum de medio tulit, affigens illud cruci. Deleuit ſanguine ſuo atramentum Euæ, deleuit obligationem hæreditatis obnoxiæ.]

Apud Anſelmum tamen lib. 1. Cur Deus homo cap. 7. Boſo aliter accipit Chyrographum de quo Paulus eo loco; & ita accipit, vt ad rem præſentem non pertineat. Ait enim. [At ſi obtenditur Chirographum illud decreti, quod aduerſùm nos dicit Apoſtolus fuiſſe: & per mortem Chriſti deletum eſſe: & putat aliquis per illud ſignificari: quia Diabolus quaſi ſub cuiuſdam pacti chirographo, ab homine iuſtè ante paſſionem Chriſti peccatum, velut vſuram primi peccati, quod perſuaſit homini, & pœnam peccati exigeret, vt per hoc iuſtitiam ſuam ſuper hominem videatur probare: nequaquam ita intelligendum puto. Quippe chirographum illud non eſt Diaboli: quia *chirographum* dicitur *decreti*: decretum autem illud non erat Diaboli, ſed Dei. Iuſto namque iudicio Dei, decretum erat, & quaſi chirographo confirmatum, vt homo, qui ſponte peccauerat, nec peccatum, nec pœnam peccati per ſe vitare poſſet. Eſt enim *ſpiritus vadens, & non rediens:* & *qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.* Nec qui peccat, impunitus debet dimitti, niſi miſericordia peccatori pateat, & eum liberet ac reducat. Quamobrem per hoc *chirographum*, nullam inueniri poſſe Diaboli iuſtitiam in hominis vexatione credere debemus.] Hæc ibi, quæ non ſunt Anſelmi, ſed Boſonis diſputantis: ideóque facilè poſſunt reiici; cum deletio & affixio in cruce, non cadat aptè in decretum Dei, ſed in chirographum ab homine conſcriptum, quo ſuppoſito Deus tulit decretum. Illud ergo chyrographum noſtrum deleuit Chriſtus.

Etiam vſurarum debitum, à Chriſto abolitum.

1041 Nec ſortis duntaxat, reſciſſum vel deletum eſt chirographum; ſed etiam vſurarum omnium debita abolita per Chriſtum fideiuſſorem noſtrum: quod pro maximo Dei beneficio Pſal. 71. fuiſſe prædictum, ſic tradit S. Ambroſius lib. de Tubia cap. 4. [Magnum & memorabile beneficium Dei, ſpecialiter ore Prophetico prædicatur, quod in patres contulit, quia ex vſuris & iniquitate liberauit eos. Et propriè ait. *Ex vſuris liberauit eos*, quia vſuræ inferunt ſeruitutem. Quaſi diceret: Ex ſeruitutis vinculo ereptos reddidit libertati.] Audi etiam eundem præclariſſimè philoſophantem in hanc ſententiam Epiſt. 18. inter tractandum de duobus debitoribus, cuidam fœneratori obſtrictis. [Nemo vocabulum *fœneratoris* horreſcat. Fuimus ante ſub fœneratore dato, qui niſi morte debitoris expleri ac ſanari nequiret. Venit Dominus Ieſus, vidit nos graui obligatos fœnore. Nemo enim fœnus patrimonio innocentiæ ſuæ poterat exoluere: & quia de meo, vnde me liberarem habere non poteram, nouum genus abſolutionis mihi detulit, vt creditorem mutarem, qui fœnus vnde ſoluerem non habebam. Debitores autem nos, non natura ſed culpa fecerat: peccatis autem noſtris æra grauia contraximus, vt eſſemus obnoxij, qui eramus liberi. Debitor enim eſt qui aliquid accipit de fœneratoris pecunia. Peccatum verò à Diabolo eſt: tanquam ergo in eius patrimonio habet impius opes. Sicut enim Chriſti diuitiæ virtutes ſunt, ita Diaboli opes crimina ſunt. Redegerat humanum genus in perpetuam captiuitatem obnoxia hæreditas graui fœnore, quod obæratus autor ad poſteros de fœnerata ſucceſſione tranſmiſerat. Venit Dominus Ieſus, mortem ſuam pro morte omnium obtulit, ſanguinem ſuum pro ſanguine fudit vniuerſorum. Mutauimus ergo creditorem, non euaſimus.]

Vſus doctrinæ, de Chriſto fideiuſſore pro debitis noſtris.

1042 Quo porrò duriora & aſperiora ſunt, quæ Chriſtus Dominus ad debitorum noſtrorum diſſolutionem ſubiit, eo obſtrictiores illi & deuinctiores ſumus, caditque huc perbellè illud Sapientis. *Gratiam fideiuſſoris tui ne obliuiſcaris; poſuit enim pro te animam ſuam.* S. Bernardus mellitiſſimè pro more id expendit ſerm. de quadruplici debito. [Vis (inquit) ſcire, quæ & quibus debeas? Primò Chriſto Ieſu debes omnem vitam tuam, quia ipſe vitam ſuam poſuit pro vita tua, & cruciatus amaros ſuſtinuit, ne tu perpetuos ſuſtineres. Quid tibi durum vel dirum eſſe poterit, cum recordatus fueris, quia ille in forma Dei, in die æternitatis ſuæ, in ſplendoribus ſanctorum ante Luciferum genitus ſplendor & figura ſubſtantiæ Dei, venit ad carcerem tuum, ad limum tuum, infixus (vt dicitur) vſque ad cubitos in limo profundi: Quid non ſuaue tibi, cum tibi collegeris omnes amaritudines Domini tui, rememoraberis, primùm quidem illatum infantilium neceſſitatum: deinde laborum quos pertulit in prædicando: fatigationum in diſcurrendo, tentationum in ieiunando, vigiliarum in orando, lachrymarum in compatiendo, inſidiarum in colloquendo, poſtremò periculorum in falſis fratribus, conuitiorum, ſputorum, colaphorum, flagellorum, irriſionum, ſubſannationum, exprobrationum, clauorum, horúmque ſimilium, quæ in ſalutem noſtri generis triginta & tribus annis operatus & paſſus eſt in medio terræ? O quàm indebita miſeratio, quàm gratuita & ſic probata dilectio, quàm inopinata dignatio, quàm ſtupenda dulcedo, quàm inuicta manſuetudo, Regem gloriæ pro deſpicatiſſimo vernaculo, imo vermiculo crucifigi? Quis audiuit vnquam tale, aut quis vidit huic ſimile? Vix enim pro iuſto quis moritur: ipſe pro iniuſtis & inimicis mortuus eſt, exigens exulare à cœlis, vt nos reportaret ad cœlos, amicus dulcis, conſiliarius prudens adiutor fortis. Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? Nónne ſi conferentur in me omnes vitæ filiorum Adam, & omnes dies ſæculi, & labores omnium hominum qui fuerunt, qui ſunt & qui erunt, nihil eſſet ad comparationem corporis illius, quod ſpectabile & ſtupendum eſt virtutibus etiam ſupernis, in conceptu de Spiritu ſancto, in ortu de Virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ affluentia, in coruſcationibus miraculorum, in reuelationibus ſacramentorum? Vides igitur quia ſicut exaltantur cœli à terra, ſic exaltata eſt vita illa, à vita noſtra, quæ tamen poſita eſt pro vità noſtra? Sicut nihil ad aliquid nullam habet comparationem, ita & vita noſtra, nullam habet ad vitam illius proportionem, cum illa dignior, iſta miſerior eſſe non poſſit. Nec me putes rem exaggerare ſermonibus, quia hîc deficit omnis lingua, nec ſufficit oculus, vel ad intuendum tantæ dignationis arcanum. Cum ergo ei donauero quidquid ſum, quidquid poſſum, nonne iſtud ſic eſt, ſicut ſtella ad ſolem, gutta ad flumium, lapis ad montem, granum ad aceruum?]

Saluianus quoque, initio ſecundi ad Eccleſiam, incuſſurus pudorem iis qui ægrè ſe agnoſcunt debitores Deo, illud præter cætera egregiè conſiderat, quo Chriſtus ſe ſubmiſerit, vt debita noſtra exolueret. Vnde vel ſi omnia alia deeſſent tantum, támque grande debitum, exiſtere profitetur, vt ſit planè inexæquabile cuicunque creaturæ. [Addo poſt iſta omnia quod idem Dominus qui te primum munere ſuo genuit, poſtea etiam paſſione ſaluauit, quod propter te, ô homo, terram ac lutum, immò exiguam terræ ac luti partem rerum vniuerſarum Dominus è cœlo venit, terras adiit, ex carne pariter, & in carnem proceſſit, humiliatus vſque ad humani exordij pudorem, & pannorum illuuiem & præſepij vilitatem, tolerans indignas ſe, vitæ iſtius paſſiones edendi, bibendi, ſomnij vigiliarum ægras viciſſitudines, & caducæ ipſius conuerſationis contumelioſas neceſſitates: ipſam denique hominum circa ſe conuerſantium fœtidam commorationem, populos peccatorum ſordentium luto oblitos, ſemper malæ conſcientiæ admiſſu reos, turpium ex ſe actuum nidorem exhalantes. Et ideò cœleſtium præceptorum incapaces, nec ſuſtinentes ſacri fulgoris iubar, quia caligantes peccatis oculos ſplendor diuini luminis obruebat: nec ſolùm hoc, ſed poſt hæc omnia adde proteruas ſuperuenientis populi contradictiones, adde conuitia, adde maledicta, impiam inſectationem, teſtimonium falſum, iudicium cruentum, irriſiones populi, ſputa verbera, acerbiſſimas quidem pœnas, ſed indignitates pœnis acerbiores, coronam ſpineam, aceti poculum, cibum fellis, damnatum ab hominibus dominum vniuerſorum, pendentem in patibulo humani generis ſalutem, Deum terrenæ conditionis lege morientem. Quæ cum ita ſint, quicumque ille aut ſanctus eſt, aut ſanctum te eſſe credis, dic mihi quæſo, nunquid ſolui hæc ſola poſſunt, etiamſi nulla alia debeantur? Quidquid enim libet homo pro Deo perferat, ſolùm omnino non poteſt quod Deus pro homine perpeſſus eſt.]

1043 Iuuerit etiam illud perpendere in omni occaſione offendendi Deum, & conculcandi hoc pretium pro nobis datum, quod S. Auguſtinus orat. de 5. hæreſ. c. 7. ex Catholici nomine; profert aduersùs Arrianum à quo ad fidem eiurandam ſollicitabatur, oblatione pecuniæ. [Aduerſatur (inquit,) clamat, litigat, pugnat, turbas congregat, contra Chriſtum dimicat. Ille ſanguinem fudit, vt redimat: iſte pecuniam ſpargit, vt perimat: ſpeluncam fabricat, illic Catholicum præfocat. Chriſtianum vocat Paganum, Baptizato ingerit Baptiſmum, contra id quod ſcriptum eſt; *Qui ſemel lotus eſt, non indiget denuò lauari.* Clamat homo, Chriſtianus ſum: quid me dicis eſſe quod non ſum? Clamat fidelis ſum, & ille dicit: Accipe à me pecuniam: Clamat, Redemptus ſum: & ille dicit: Accipe à me aurum. Quid das, aut quid aufers? Das pecuniam, vt auferas gratiam: das pecuniam, vt auferas vitam, das pretium, vt auferas quod emptus ſum. Quid emis ab empto? Pretium meum non aurum, ſed ſanguis Chriſti eſt: non me ſeducis, non me decipis, quantumcunque mihi conferas, non mihi tollis pretium meum. Pecunia tua tecum ſit in perditionem, pretium meum non habet æſtimationem.]

Proſpiciendum item omni cura & ſtudio, ne tanto Chriſti fideiuſſoris labore, támque liberaliter pro nobis facta diſſolutione debitorum

noſtro

noſtrorum, exſoluti alieno ære, ruſus miſerè obæremur, quod faciunt, qui Satanæ, per peccata quibus renunciarant in Baptiſmo vbi primùm per Chriſtum debita noſtra laxantur, iteratò ſe addicunt, de quo grauiſſimè & ad Neophytos, & ad anteriùs illuminatos philoſophatur S. Chryſoſtomus hom. ad Neophytos, verbis illis. [Igitur quoniam nos, tantis bonis agnouimus eſſe perfunctos, vitam congruam peragamus, & ſymbola illa atque pactiones quibus ſumus conſtricti, cordibus noſtris inhæreant. Vobis proclamo, cautiones vel chyrographa peccatorum noſtrorum ſcinduntur, quia nunc eſtis recenti lumine illuſtrati. Sed & vos hac admonitione conſtringo, quos olim quoque ſimilis beatitudo ſuſcepit. Communis etenim hæc ratio nobis eſt, idem ſermo, communis obligatio: quoniam æquè & fœdera nobis cum illis communia: non atramento, ſed ſpiritus recordatione conſcripta: non calamo, ſed linguæ puritate firmata. Hoc enim calamo, cum Deo pactiones conſcribi conſueuerunt. Et ideò Dauid ait; *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis.* Confeſſi ſumus huius imperium, Diabolicam negauimus tyrannidem. Hoc chyrographum, hoc pactum, hoc ſymbolum, docetur eſſe conſcriptum: videte ne chirographario inueniamur iterum debitores. Venit Chriſtus, & paternis nos cautionibus inuenit aſtrictos, quas conſcripſit Adam. Ille initium obligationis oſtendit, peccatis noſtris fœnus accreuit: ibi maledictio fuit, & peccatum, & mors, & legis condemnatio: & hæc omnia Chriſtus deleuit atque conceſcit, & clamat Paulus dicens; *Chirographum peccatorum noſtrorum quod erat aduerſarium, & ipſum tulit de medio, affigens cruci.* Non dixit *delens*, non *cataractans*; ſed *crucis affigens*, vt prorſus eius nec veſtigia remanerent: ideò non deleuit, ſed conſcidit. Crucis enim claui diſſipauerunt illud, vt in eo nulla de poſtero remaneret vtilitas. Et hoc non in angulo, nec ſecretim, ſed in mundo medio, omnium videntibus oculis, in excelſo ligno nexum eius euacuat. Inſpiciant quidem Angeli, conſiderent Archangeli, & omni admiratione cœleſtes peruideant poteſtates. Nec aduerſarios hoc lateat, nec Dæmones, nec ipſum Diabolum, qui nos debitis obnoxios effecerunt. Scinduntur ſob fœneratoribus cautiones, ne nobis in poſterum moleſtiæ præparentur. Quoniam igitur prius chirographum omnibus viribus caret, inuigilemus ne nos alia obligatio, alterque nexus aſtringat.]

1044 Non repugnat ſibi hic S. Pater, cum hom. 6. in ad Coloſſ. negat hoc eſſe chirographum; atque eſſe pactum & fœdus. Agit enim de conuentione quam cum Chriſto inimus in baptiſmo, renuntiantes Satanæ: quam rectè negat vocandam *chirographum*, cum non ſit de ære alieno, vt ait. Reſpectu tamen Satanæ, cui nos debitores ſtatuimus, & obæramus, poteſt appellari chirographum. Idque præter Chryſoſtomum illo alio loco, obſeruauit etiam S. Auguſtinus oratione contra Iudæos, Paganos, & Arrianos cap. 3. conſultationem inſtituens, cœleſtium (vt vocat,) Iuriſperitorum, hoc eſt Sanctorum Apoſtolorum, ex quorum vna ſententia reſpondet, pupillo qui ex paterno chirographo debitor inuentus eſt reus, atque obſtrictus ab aduerſario detinetur, non aliud eſſe capeſcendum conſilium, quàm vt quod fecerunt ipſi, & ipſe faciat: renunciet inquam Satanæ, & pompis eius, ne à Chriſto ſolutus debitis relabatur in æris alieni obligationem. Eam conſultationem, ſic concludit D. Auguſtinus cap. 4. [Videtis dilectiſſimi, quam ſententiam protulerunt noſtri defenſores. Vigilet itaque vnuſquiſque, ne non ex toto renuntians poſt profeſſionem, apud eum Diabolus ſuus pannos recognoſcat: & incipiat ſemper reus detineri, quem Chriſtus voluit ſua gratia liberare. Nec ſibi malè blandiantur, qui poſt gratiam acceptam, corrigi nolunt, atque rurſus ad illas ſuas priſtinas redeunt voluptates. Expectatur enim dies iudicij, aderit ille æquiſſimus iudex, qui nullius potentis perſonam accipiet, cuius palatium auro vel argento nemo corrumpet. Aſtabunt omnes animæ, vt referat vnaquæque ſecundùm ea quæ per corpus geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Præſto enim erit aduerſarius Diabolus, recitabuntur verba profeſſionis noſtræ. Et ſi talis inuentus fuerit quiſque vt debitor ex hac vita migret, exultabit ille aduerſarius in conſpectu ſereniſſimi iudicis, ſuperiorem ſe eſſe reclamans, agénſque talem cauſam apud talem iudicem. Æquiſſimè, inquit, iudex iudica, iuſtitia & iudicium præparatio ſedis tuæ. Iudica meum eſſe, qui tuus eſſe noluit: meus eſt, mecum damnandus eſt. Poſt renuntiationem, vt quid inuaſit pannos meos? Quid apud eum impudicitia faciebat, cui ipſe renuntiauerat? Quid intemperantia, quid auaritia, quid ira, quid ſuperbia, quid cætera mea? Poſtremò æquiſſimè fugientem à me, confugientem ad te, poſtea cum meis quibus renuntiauerat apprehendi, inuaſorem detinui. In ipſa quodammodò mea poſſeſſione, à me apprehenſus eſt. Quid enim in circo faciebat, atque tibi furias, lites, inſanas voces, inanéſque victorias, cùm iam à ſe alienus ſibimet videbatur, videbat? Qui in theatro faciebat, renunciator turpium voluptatum? Quid in amphitheatro, crudelitates ſæuas oculis ſuis intuendo? Theſauriſauit iram in die iræ. Hæc omnia mea poſt renunciationem inuaſit, meus eſſe voluit & mea concupiuit. Iudica, iudica æquiſſimè, quoniam quem tu non dedignatus es tanto pretio liberare, ipſe mihi ſe poſtmodùm voluit obligare. Poterit ne os aperire, is qui poſt profeſſionem ſuam talis inuenitur, vt iuſtè Diabolo adiudicatur?]

1045 Eo porrò cautiùs hîc agendũ Chriſtiano, quod hoc nouo beneficio, multo amplius eſt in ære Dei, qui creditor eſt exigens cum vſuris ſortem conceſſam, vſque ad nouiſſimum quadrantem. Pulcherrimè id proſequitur. Hildebertus Cœnoman. Epiſt. 15. [Magnus (inquit) fœnerator eſt hic Deus noſter, coram eo loquor, importunè vſuras exigit iſte creditor noſter. Creditor noſter eſt, & durus creditor eſt. Ille homo quidem qui peregrè profectus eſt, ipſe plenilunio reuertetur, cùm redierit, duplum requiret à te, cùm ſuſceperit, centuplo munerabit te. O beatum commercium, in quo nec vſuras exigens, criminis arguitur, nec ſoluens in aliquo grauatur! O felicem negotiationem, in qua creditor eſt opportunè importunus, & debitori pluſquàm debeat debetur? Proinde timendum eſt, ne ad iudicium ſine venia venias, ſi (quod abſit,) negotiandi negligentiam obliuione foſe impunitam ſomnias. Intellige quæ dico: magnæ

memoriæ

mortæ eſt iſte creditor noſter: pœnaliter oblita es tui, ſi putes eum oblitum debiti ſui. Nihil obliuiſcitur tempore, nihil occupatione æquè recolit, & quod hodie præſtat, & quod heri præſtitum: quoniam hodie ſuum eſt, & heri. Abeunt dies & dies, anni & anni: ſed mille dies *& mille anni ante oculos ſuos, tanquam dies heſterna quæ præterijt.* Nunquid ergo non numerabit quantùm tibi præſtiterit, qui ſolus denumerat arenam maris, & pluuiæ guttas, & dies ſæculi? Nunquid non diuidet in minutias talenta tua, qui diuiſit aquas ab aquis in ſapientia ſua? Fortaſſis autem trahes in ius creditorem tuum, dum repetet à te commodatum ſuum? Intellige quæ dico. Bonus cauſidicus eſt, qui tecum rationem poſiturus eſt. Coram Angelis referet, veritati deferet, terribilia proferet, horribilia inferet.]

CAPVT X.

Chriſtus, Sacerdos.

SACERDOTII & Pontificatus magna eſt connexio, vt proinde meritò conſecutiui ſe ſint in noſtra tractatione, hi Chriſti tituli. Nihil quippe aliud eſt Pontifex, quàm ſummus ſacerdos: & vtriuſque munus eſt, aſſiſtere populo in iis quæ ſunt ad Deum, & offerre dona & ſacrificia pro peccatis. In Pontificatu tamen, ſupra ſacerdotiam includitur poteſtas, ad multa cultui diuino, & animarum bono neceſſaria, quæ ſacerdotio ſimpliciter dicto, non continetur. Quare de ſacerdotio priùs agendum. Et quamuis habeamus in lege noua alios ordines, & alia Eccleſiaſtica munera ſacerdotio præuia; nimirum quatuor vt vocamus minores Ordines, & duos ſacros, Subdiaconatum inquam & Diaconatum, poſſetque in dubium verti, an & quatenus illorum in ſe ordinum rationem Chriſtus expreſſerit, tamen non hærebo in eo; tum quia difficultate vacat, tum quia niſi per analogiam aliquam expediri poteſt. Qui verò in eam rem plura volet, adeat Stephanum Heduenſem lib. de ſacram. altar. cap. 6. & 8. & Hugonem Victorinum lib. 2. de ſacram. fidei p. 2. a cap. 6. Florum Magiſtrum in expoſitione Miſſæ. Ex recentioribus, Vaſquem 3. p. d. 242. c. 7.

Chriſtus in via, verè Sacerdos, in natura tantùm humana.

1046 A ſacerdotio igitur auſpicando, ſtatuendum eſt vt certum ex fide, Chriſtum verè & propriè fuiſſe ſacerdotem, non ea tantùm generali ratione, qua omnes qui Deum rectè colunt, ſacerdotes interdum dicuntur, vno aliquo ex decem illis ſacrificiis latè dictis quæ S. Chryſoſtomus enumerat in Pſal. 95. ſed illo propriè accepto ſacerdotio; quod à propriè accepti ſacrificij actu petitur. Qua ratione, Chriſtum fuiſſe in hac vita ſacerdotem, negauit nuper quidam Paolus Socinus Senenſis, ex Italia, (vt alij eiuſdem furfuris complures,) ad captandam effrænationẽ libertatis Chriſtianæ ſpecie obductam, transfuga in Batauiam & Poloniam. Eius hæc teterrima fuit blaſphemia, Chriſtum in terra non fuiſſe ſacerdotem, nec vllum pro nobis obtuliſſe ſacrificium, ſed ſanctè hic ac piè viuendo, promeruiſſe fieri in cœlo ſacerdotem, ac Chriſtum; cum ad punctum vſque collati in cœlo ſacerdotij, nominandus tantùm fuerit Ieſus à Nazareth. Annititur autem idem Sectarius, ſtabilire exitiale hoc dogma, ex Apoſtolo: qui ad Hebr. 8. ait de Chriſto. *Omnis Pontifex ad offerendum munera & hoſtias conſtituitur. Unde neceſſe eſt, & hunc habere aliquid quod offerat. Si ergo eſſet ſuper terram, nec eſſet ſacerdos, cum eſſent qui offerrent ſecundùm legem munera.* Addit & illud, ex c. 9. eiuſdem Epiſtolæ. *Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, ideſt non huius creationis &c. introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta.* Et inferiùs. *Non in manufacta ſancta Ieſus introiuit, exemplaria verorum: ſed in ipſum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis.*

Verùm hæc loca nihil minùs probant quàm id ad quod aſſumuntur. Apoſtolus enim his locis, docet quidem Chriſtum nunc in cœlo agere pro nobis ſacerdotem, offerendo Patri per iugem præſentationem, & commemorationem, ſacrificium cruentum ſemel oblatum in cruce; & Patri item offerendo, ad modum primarij ſacerdotis, quotidiana ſacrificia incruenta, quæ in terra donec ueniat, offeruntur. Negat item his locis Apoſtolus, Chriſtum eſſe ſacerdotem ſuper terram: ideſt quales erant Aaronici templum Salomonicum frequentantes; eiſque alligati: ad hoc enim neceſſarium non erat, Chriſtum eſſe ſacerdotem, cum eſſent plerique qui exemplari & vmbræ deſeruirent futurorum. Hæc prædictis locis tradit Apoſtolus. Non negat tamen, Chriſtum in terra fuiſſe vere & propriè ſacerdotem oblato nobis ſacrificio vero & propriè dicto. Imo id diligenter proſequitur ea ipſa Epiſtola ad Hebr. à cap. 5. ad 10 vt mox declarabimus, expenſo Chriſti ſacrificio. Innumeras alias in hanc rem Scripturas Patrum interpretatione firmatas, adhibet Ioſephus à Coſta lib. 4. de Chriſto reuel. c. 3.

1047 Statuendum inſuper eſt, Chriſtum non fuiſſe ſacerdotem ſecundùm naturam diuinam qui fuit error Arrianorum. Nam ſacerdotem, conſtat inferiorem eſſe, eo quem colit per ſacrificium quod offert. Si igitur Chriſtus in natura ſua diuina eſſet ſacerdos, filius in diuinis eſſet minor patre; quæ eſt Arrianiſmi blaſphemia, quam in hac parte Euſebio impingit Turrianus in defenſione libri 8. Conſtit. Clementis cap. 46. eo quod in præfatione libri decimi de demonſtratione habeantur hæc verba. [In diſpenſatione, alia ſunt quæ ad Chriſti diuinitatem, alia quæ ad aſſumptam humanitatem pertinent. Alias enim induci ſolet tanquam & Dei Verbum, & Dei virtus, & Dei ſapientia: item magni conſilij Angelus, magnúſque & æternus Pontifex, quò vt omnia quæcumque genita ſunt, & ſint id quod ſunt & in eo conſeruentur, dum ſacro munere fungitur, Patrem ſuum exorat. Aliàs autem tanquam & Agnus Dei, qui tollat peccata mundi, & omnis quæ ad cædem ducatur. Hoc autem fuit ipſum humanum corpus, quod ille inſtar agni

atque ouis, cum de noſtro grege veluti Pontifex aſſumpſiſſet, primitiis humani generis fauſtè feliciterque operatus, Patri munus attulit, per quod etiam cum humana natura commercium habuit, quæ alioqui neque Dei Verbum, neque vim incorpoream atque intelligentem exaudire aut percipere potuiſſet, neque quicquam ſupra carnem aut corpus, per oculos corporis intueri.] Et mox [Oportebat enim agnum Dei, qui à maximo Pontifice aſſumptus fuerat, pro reliquis cognatis agnis, & pro omni humano grege, Deo victimam offerri.]

Sed & oratione de laudibus Conſtantini Magni, *ferè initio*, in hunc modum ſcribit, agens de Deo ſummo Imperatore, cuius maieſtatem omnino inſigniter præmiſerat. [Illum & iam ipſe æternus vnigenitus eius ſermo, qui in omnibus, ante omnes, & poſt omnes extitit, magnus magni Dei Pontifex, omni tempore, omnibúſque ſæculis antiquior, dignitatis paternæ particeps, primus ac ſolus pro omnium ſalute placauit.]

In Arrianiſmi vexillifero & ſignifero, prout Euſebium appellat S. Hier. meritò ea verba, propoſiti erroris non abs re inſimulantur, neglecto ea molliendi, vel benignè interpretandi ſtudio, quale ſanctis Patribus meritò impendimus: vt Clementi Roman 8. conſt. c. 46. cum dixit, [vnigenitum Chriſtum eſſe naturâ Pontificem.] & Cyrillo Hieroſolymitano catech. 10. cum de Chriſto agens dixit; [Chriſtus vocatur, non humanis manibus vnctus, ſed à Patre perpetuo, in eam, quæ ſuper homines, ſupremam Sacerdotij dignitatem inunctus.] Et infra [Chriſtus eſt ſummus Sacerdos, immutabile habens Sacerdotium quod neque à tempore cepit, neque ſucceſſorem alium habebit ſacerdotij. Quemadmodùm die Dominica audiſti, nobis in ſinaxi deſeruientibus de eo quod dicitur; *ſecundum ordinem Melchiſedech*. Non ex corporea ſucceſſione accipiens Sacerdotium, neque factitio oleo vnctus, ſed ante ſecula à Patre, idque tanto excellentiùs aliis, quoniam hic cum iureiurando factus eſt Sacerdus.]

Hæc quia à Catholicis prolata, non magno negotio mollimus. Nam Chriſtum eſſe naturâ Pontificem, non intelligitur dè Chriſto Deo & homine, qui verè eſt natura Pontifex, vt loquitur etiam S. Ignatius Epiſt. ad Magneſianos, quatenus Chriſtus non per impreſſionem characteris, vel per inunctionem procedente tempore factam, qui eſt modus creandi Sacerdotes noſtrates ac terrenos; ſed ſuapte natura conſtitutus eſt Sacerdos: eo ipſo quod in ſua productione, inunctus eſt diuinitate, factúſque Chriſtus Domini. Et quia diuinitas ſit vnguentum quò hic Sacerdos litus eſt, eámque ab æterno, à Patre habet; idcirco Sacerdotium eius dicitur non cœpiſſe ex tempore: quamuis ipſum in ſe Sacerdotium, ex vnguinis illius ad ſubiectum aptum admotione exurgens, non ſit æternum, & in Verbi perſonam humanitati non coniunctam, nequaquam cadat. [Idem Sacerdos & hoſtia (ait S. Ambr. 3. de fide c. 5.) Et Sacerdotium tamen & ſacrificium, humanæ conditionis officium eſt.] Idem diſertiſſimè habet Chryſoſtom. s oratione de vno legiſlatore Tomo 6. Græcol.

Exercuit ſuum illud Sacerdotium, ſacrificando pro nobis.

1048 Eſt igitur Chriſtus, ſacerdos verus in natura humana, ſéque talem reipſa prodidit, exhibitione ſacrificij pro nobis; quod tertio loco eſt ſtatuendum. Non enim Chriſtus, ſibi ac in bonum ſuum ſacerdos fuit, ſed tantùm nobis, & ad ſalutem noſtram: Contra quàm blaſphemè confinxit Neſtorius, dicens, Chriſtum pro ſeipſo æquè ac pro genere ſuo, corporis ſui victimam obtuliſſe: quod fuſiſſimè confutat S. Cyrill. l. 5. pentabili c. 6. ſic præter cætera exclamans, ad hoc verbum ex Neſtorio à ſe relatum. [Ergo ne ipſam quoque lucem veram execrandæ iniquitatis tenebræ contigerunt? ergo ne nobiſcum redimente, atque ſaluante opus habuit, per quem eſt omnis redemptio, & ſpes ſalutis? Conuenit igitur eidem vt eſt conſequens, nobiſcum offerre gratiarum actiones, cum Deus dicat oblitus iniuriæ: Ego ſum qui deleo iniquitates tuas & non recordabor. Accuſabit etiam ipſum, vt nos accuſat ille pater peccati. Quod ſi ita eſt quomodo non mentietur cum dicit: Venit princeps mundi huius, & in me inueniet nihil? Olim contumelias in eum coniecerunt etiam illi ſynagogæ Iudæorum præſides. Nam cum inuidiæ aculeis extimularetur, quod præter opinionem curatum videbant illum à natiuitate cæcum, impiè dicebant: Da gloriam Deo, nos ſcimus, quia iſte homo peccator eſt. At verò Dominus noſter Ieſus Chriſtus oblocutores coarguens, apertè dicebat: Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico quare non creditis mihi? Igitur ſi obtulit hoſtiam non ſolum pro nobis, verum etiam pro ſeipſo, vtique neceſſario illa indiguit, vt etiam nos qui ſub iugo peccati ſumus. Argue igitur illum de peccato: ſi nobiſcum ſacrificauit, oſtende ſimul etiam nobiſcum peccaſſe. Paſtor ille bonus pro quonam poſuit animam ſuam, pro ſe, an pro ſuis ouibus? Audio illum dicentem de nobis: pro ipſis ego ſanctifico meipſum, & vt inquit Beatus Paulus gratia Dei pro omnibus guſtauit mortem, & iterum traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Et ſicut dicit Eſaias Propheta: Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore eius ſanati ſumus; non ipſe ſuæ ipſius carnis paſſione obitet eſt curatus. Tractus eſt propter delicta noſtra, non propter ſe.]

Addit alia pleraque in eam ſententiam, & nominatim Apoſtolum Hebr. 7. qui Chriſtum ab aliis Sacerdotibus ſecernit, ex eo quod non habuerit neceſſitatem pro ſuis delictis primùm hoſtias offerre, deinde pro populi. Confirmat denique hoc ipſum, ex antiquis ſacrificiis, quæ typi erant ſacrificij Chriſti; nec offerebantur pro ipſis victimis, ſed pro populo. Igitur Chriſtus qui ſuis ſacerdotij ſui victima, non pro ſe ipſo, ſed pro nobis ſacrificatus; nec pro ſe, ſed pro nobis factus eſt Sacerdos. Pro nobis inquam, nam diſtinctio duplicis Chriſti ſacrificij, quorum hoc externum, pro nobis; alterum internum, pro Angelis ſit peractum, tradita ab Origene hom. 1 in Leuit. friuola eſt, & aſpernanda.

Primùm

Primùm in cœna vltima; Et quomodò id aliqui probent ex Apoſtolo.

1049 His ita conſtitutis, exponendum eſt, qua ratione Chriſtus ſacerdotem ſe prodiderit, exhibitione ſacrificii; vnius quidem quoad rem oblatam, vt docet Trident. ſeſſ. 22. cap. 2. duplicis autem quoad formam, & offerendi rationem; nempe ſacrificiis incruenti in cœna vltima, & cruenti in ara crucis. Nam Chriſtum in vltima cœna verè ſacrificaſſe conſecrando corpus & ſanguinem ſuum, quamuis aliqui olim Catholici non admiſerint, falsi Chriſtum instituiſſe nocte cœnæ ſacrificium, non tamen ſacrificaſſe, nunc tamen fide ſanctum eſt, ex Tridentino ſeſſ. 25. cap. 1. vt rectè ſtatuit Alanus lib. de ſacrificio cap. 10. & Bellarminus lib. 1. de Miſſa c. 12. ac Ægidius 3. p. q. 83. à n. 72. & paſſim alij.

Sunt qui in hanc ſententiam allegant illud Apoſtoli, *per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta.* Quamuis enim in ea Epiſtola, Apoſtolus ſacrificium incruentum expreſsè non prodiderit, & attingens obiter ſacrificium Melchiſedech, dicat de eo grandem eſſe ſermonem, & ininterpretabilem, quia vt S. Hiero. Epiſt. 126. aduertit, nolebat Hebræis magnam partem adhuc infidelibus, veritatem ſacramenti Chriſtiani apertè exponere: tamen videtur in illis verbis quæ retuli egiſſe de Eucharistiæ ſacrificio, per Chriſtum celebrato in nocte cœnæ; quod latiſſimè contendit Villagagnonus toto libro de duplici Chriſti oblatione, & altera diſputatione de poculo ſanguinis Chriſti & introitu in ſancta ſanctorum; annuitque Alanus lib. de ſacrificio cap. 8. Ratio eorum eſt, quia Apoſtolus agit eo loco de ſacrificio expiatorio indicto Leuitici 16. illudque à Chriſto reipſa perfectum docet. Fuerunt autem in illo expiationis ſacrificio, quinque præcipua. Nam conſecranda primùm erat hoſtia, & morti addicenda. Secundò offerebatur ad oſtium tabernaculi. Tertiò ſanguis ab ipſomet Pontifice inferebatur intra velum ſecretioris tabernaculi. Quartò intùs & foris omnia ſacra vaſa aſpergebantur ſanguine reliquus autem ſanguis ad cornu altaris effundebatur Quintò corpus victimæ deportabatur extra caſtra. Hoc poſtremum, in Chriſto, interprete Apoſtolo factum eſt per crucifixionem, in qua etiam ſanguis ex punctione lateris effuſus eſt, cornu crucis. Cætera cum debuerint ante deportationem impleri per functionem aliquam ſacerdotalem; ea autem alibi non appareant; facta profectò videntur in cœna vltima, vbi primùm Chriſtus ſanctificauit ſeipſum, vt ipſemet Ioan. 17. teſtatur. Id eſt vt ibi exponunt Theophilactus & Euthymius, ſolemniter ſe conſecrauit, & dedicauit ad mortem. Ibidémque per proprium ſanguinem, quem ſacrificauit, & bibit, ipſemet introiuit in ſacramenta; hoc eſt in corpus ſuum, & in corpora Apoſtolorum, tanquam in vaſa ſancta, diuino miniſterio dicata, quæ ſanguine aſperſit. Conſonat in horum pleriſque, prædictæ Apoſtoli interpretationi, Heſychius lib. 5. in Leuit. cap. 16. Quod tamen videam, communiter Patres & interpretes, aliter Apoſtolum eo loco accipere; nec Apoſtolus ad Hebræos infideles, ſed ad fideles multa pro Chriſto patientes ſcribat, quibus perſpicuè poterat de Eucharistiæ ſacrificio prodere, quæ iſti DD. admodùm occultè inſinuata volunt; permitto lecturi iudicium huius probationis ex Apoſtolo ductæ, vt aliam probationem certiorem veritati quam propoſui, ſiue ſacrificij incruenti, ab ipſomet Chriſto oblati repræſentem.

Solidior probatio ex Pſalmo 109.

1050 Poteſtque inprimis vrgeri in hanc rem quod Chriſtus Heb. 7. & Pſal. 109. dicitur *ſacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Melchiſedech.* Non enim fuit Chriſtus, ſacerdos ſecundùm ordinem Aaron quia non ſacrificauit ritu Aaronico. Nec ſanè erat de genere ſacerdotali Aaronis per lineam maſculinam eove ſacerdotum conſenſione ob maternam cognationem cum genere leuitico, eſt admiſſus, vt fingitur apud Suidam. V. *Ieſus*, malèque aſſentiente Valdenſi de ſacramentis cap. 116. num. 6. Hoc iuſto opere exagitauit. Hieronymus Hentenius. Itaque Chriſtus, ſicut origine & natalibus non erat ſacerdos Aaronicus, ita neque ſecundùm Aaronis ritum, ſeu ritu Aaroni præſcripto ſacrificauit; ſed ſecundùm ordinem ac modum quo ſacrificauit Melchiſidech, qui Geneſ. 14. *protulit panem & vinum; erat enim ſacerdos Dei Altiſſimi.* Particula cauſalis ibi adhibita, apertè denotat, panem & vinum prolata fuiſſe à Melchiſedeco in ſacrificium; quod eſt ſacerdotij functio propria. Et quamuis immutatio facta in ea materia à Melchiſedeco ad ſacrificium celebrandum, non explicetur in Scriptura; ſupponendum tamen eſt interueniſſe aliquam ad Dei honorem: puta fractionem, vel comeſtionem, vel partialem incenſionem per ignem, vt Leſſius lib. de Iuſtitia cap. 38. num. 13. coniectat.

Sicut ergo Melchiſedec prolato pane & vino ſacrificauit; ita & Chriſtus, eodem ritu celebrauit primum ſuum ſacrificium in cœna vltima: & ſacrificabit etiam ſecundùm eundem ordinem in æternum, ſeu quamdiu durabit ſacrificium, ita vt nullum ei vnquam ſacrificium ſuccedat. Nunc enim qui ſacrificant apud nos, ſacerdotes, Chriſti verbis, & in perſona eius ſacrificant; quod eſt ipſum Chriſtum eſſe ſacerdotem in æternum ſecundùm ordinem Melchiſidech. Hebræi, ridiculè Pſalmum 109. ad Ezechiam referentes, ſic ex ſibilantur à Tertulliano lib. 5. contra Marcio. cap. 9. [Nec ſacerdos Ezechias, nec in æuum, etſi fuiſſet, ſecundùm ordinem, (inquit,) Melchiſedech. quid Ezechias ad Melchiſedech, altiſſimi ſacerdotem, & quidem non circumciſum, qui Abraham circumciſum iam accepta decimarum oblatione benedixit? At in Chriſtum conueniet ordo Melchiſedech, quoniam quidem Chriſtus proprius & legitimus Dei Antiſtes, præputiati ſacerdotij Pontifex (tum in nationibus conſtitutus, à quibus magis ſuſcipi habebat,) cogniturum ſe quandoque circumciſionem, & Abrahæ gentem quum vltimò venerit, acceptione & benedictione dignabitur.]

Typus ergo Chriſti ſacerdotis, fuit Melchiſedech, ſicut Chriſtum Deum ſimul & hominem exhibuit, prout ab Apoſtolo, ſine patre, & matre dicitur: ſine Patre, quatenus homo,

latinus exiſtimat lib. 1. de Miſſa c. 27. propoſitione 1. & vt videtur Cabaſilas in expoſitione Liturgiæ cap. 32. vel quod cenſet Suares. t. 3. 3. p. d. 75. ſect. 1. concl. 4. ſpecies ſacramentales panis & vini, fuiſſe partialiter, tametſi minùs principaliter, rem oblatam in ſacrificiũ Chriſti incruento, celebrato in cœna vltima. Hoc enim exiſtimo falſum, cum Alano l. de ſacrificio cap. 19. & Ægydio Coninck 3 p. q. 83. num. 77. quia ſic non eſſet eadem res oblata in ſacrificio cruento & incruento, quæ tamen eſt conceptis verbis doctrina Tridentini. Itémque quia Patres, nunquam dicunt immolatum hîc fuiſſe à Chriſto panem & vinum, vel eorum ſpecies: ſed ſemper dicunt, immolatum fuiſſe Chriſtum ipſum. Quare tota res hîc oblata à Chriſto, fuit Chriſtus ipſe. Oblatio enim de qua agimus, non tam eſt oblatio in actu ſignato, quæ fit verbis conceptis quibus hoſtia ad Deum dirigitur, quàm in actu exercito, conſiſtitque in ipſo actu ſacrificij. Quo pacto olim ſacerdos inſigens cultrum gutturi hoſtiæ, eo ipſo offerebat illam Deo, etiamſi verbis non offerret. Itaque quamuis panis & vinum ante conſecrationem fuerint à Chriſto benedicta, & præſentata Deo; tamen in actione ſacrificandi non habuerunt rationem termini, ſiue rei oblatæ, ſed ſolus Chriſtus prout obtectus velamine ſpecierum, & connotato hoc ſtatu ſuo; qui directè quidem, ſeu vt partiale conſtitutiuum, non pertinet ad rem in hoc ſacrificio oblatam; connotatur tamen vt aliquid rei oblatæ accidentarium: quod ſufficit, vt terminus hîc à Chriſto ſacrificatus, eſſet aliquomodo ſenſibilis, etiamſi terminus qui eſt de ratione rei ſacrificatæ, non ſit ſenſibilis. Id enim in ſacrificio neceſſarium non fuit, quamuis in ſacramento, ita oportuerit fieri. Sacramentum eſt eſſentialiter ſignum ſenſibile, rectè dicitur componi ex Chriſto & ſpeciebus, tanquam duplici partiali conſtitutiuo. At rem ſacrificatam, quia non eſt eſſentialiter ſignum, nihil eſt neceſſe directè integrari, vel partialiter conſtitui ex quoppiam ſenſibili. Eſto ipſa ſacrificandi actio, ratione verborum ſenſibilium quibus peracta eſt, verè fuerit ſenſibilis; qualem eſſe oportebat, quandoquidem pro hominibus mortalibus exhibebatur.

Quæ immutatio circa Chriſtum victimam, facta, in cœna vltima incruento ſacrificio. Reijcitur ſententia de immutatione quoad eſſe ſacramentale, per conſumptionem ſpecierum.

1055 Cum ergo Victima in ſacrificiu Chriſti incruento, fuerit Chriſtus ipſe ſpeciebus contectus; monſtrandum ſupereſt quæ immutatio circa eam victimam facta fuerit à Chriſto ſacerdote, ratione cuius dici poſſit ſacrificaſſe. Triplex autem occurrit Chriſti immutatio à Chriſto facta, quarum prima ea eſt, qua Chriſtus per conſecrationem conſtitutus in ratione cibi, & ordinatus ad conſumptionem & deſtructionem quoad eſſe ſacramentale, immutatur & deſtruitur quoad illud eſſe, per conſumptionem ſpecierum. Hæc eſt ſententia Bellarmini lib. 1. de Miſſa cap. 27. propoſitione 7. & 8. quoad ſacrificationem ſacerdotum noſtrorum. Exiſtimo tamen, non poſſe per hanc immutationem exponi, quomodò Chriſtus ſacrificauerit. Nam Chriſtum verè & propriè ſacrificaſſe ſacrificium incruentum, de fide eſſe diximus. At Chriſtum conſumpſiſſe ſuum hoc ſacrificium, non eſt certum: quamuis longe verius ſit Chriſtum id conſumpſiſſe, & communicaſſe. In quam rem Suares t. 3. 3. p. d. 75. ſect. 2. adducit plures Scholaſticos & nonnullos Patres, quos inter. S. Irenæus lib. 5. contra hæreſ. cap. 33. num. 1. vbi Feuardentius. Item S. Chryſoſtomus hom. 83. in Matth. monens, primum omnium Chriſtum, manducaſſe carnem ſuam, & bibiſſe ſanguinem, ne diſcipulis audientes, ſe carnem manducare & ſanguinem bibere, corriperentur horrore. Idque etiam conſtare putat S. Chryſtomus ex illis Chriſti verbis ſub cœnam Euchariſticam, *Deſiderio deſideraui, hoc Paſcha manducare vobiſcum.* Heſychius diſertè idipſum docet lib. 2. in Leuit. cap. 8. verbis illis. [Primus ſacerdos ſanguine, & poſt eum filij eius, ſecundùm legem vngebantur, quia & ipſe Dominus, primus in cœna myſtica, intelligibilem accepit ſanguinem, atque deinde calicem Apoſtolis dedit. Sed ecce legiſlator hîc poſt vnctionem Aaron & filiorum ſubdit, *De ſanguine reliquum fudit ſuper altare per circuitum.* Quod & Chriſtum feciſſe inuenimus. Bibens enim ipſe, & Apoſtolis bibere dans, tunc intelligibilem ſanguinem ſuper altare, videlicet ſuum corpus effudit] Apertè quoque S. Auguſtinus in Pſalmum 68. ad illud, *dederunt in eſcam meam, fel*, agnoſcit, Chriſtum Dominum hac ſua eſca fuiſſe cibatum. Sic enim ſcribit. [Dederunt inquit in eſcam meam, fel. Non ipſum quod dederunt, eſca erat, potus enim erat. Sed in eſcam dederunt, quia iam Dominus eſcam acceperat, & in ipſam, iniectum eſt fel. Acceperat autem ipſe eſcam ſuauem, quando Paſcha manducauit cum diſcipulis ſuis: Ibi ſacramentum ſui corporis demonſtrauit. In hanc eſcam, tam ſuauem, tam dulcem, vnitatis Chriſti quam commendauit Apoſtolus, dicens, *quia vnus panis, vnum corpus, multi ſumus*; In hanc eſcam ſuauem, quis eſt qui dat fel, niſi contradictores Euangelij, tanquam illi perſecutores Chriſti. Minùs enim peccauerunt Iudæi, crucifigentes in terra ambulantem, quàm qui contemnunt in cœlo ſedentem. Quod ergo fecerunt Iudæi, vt in eſcam quam iam acceperat, darent bibendum amarum illum potum, hoc faciunt qui malè viuendo, ſcandalum inferunt Eccleſiæ.] En apertè tradit, Chriſtum, dulcem illam eſcam quam Diſcipulis porrexit, accepiſſe; id quod etiam, potior Scholaſticorum pars agnoſcit: Et nominatim S. Thomas Opuſc. 60. in cap. 3. Euch. Carmen quoque cuiuſdam,

Rex ſedet in cœna, turba cinctus duodena,
Se tenet in manibus, ſe cibat ipſe cibus.

Addo & verſus Cyri Prodromi, libro Epigram. in cœnam myſticam.

Offers ſacrificium; Quod offers ipſe edis;
Frangiſque panem, panis, & calix bibis.
Vtrumque es, & ſacrificus, & ſacrificium,
Te proditor tuus, nihil timens edit.

Fusè

Fusè id confirmat Henricus Inſtitor Tract. de quatuor erroribus circa Euchar. p. 1.ſerm.9. Alios adducunt Suares Tomo 3. 3. p. diſp. 75. ſect. 2.Henriques lib.8.ſummæ cap. 35. num. 1. & initio gloſſæ *litera B.* Fagundes in 1. Eccleſ. præceptum lib.3.cap. 4. num. 25. Videri quoque poteſt, idem inſinuaſſe Pſaltes, cum in perſona Chriſti Iudam increpantis, dixit; *qui ſimul mecum dulces capiebas cibos*; quod de cibo Euchariſtico accepere nonnulli; tametſi tempus præteritum ſit adhibitum, pro ſcripturæ vſu, ad certum rei euentum præſignificandum, iuxta doctrinam Tertulliani lib. 3. in Marcio. cap. 5. & D. Auguſtini in Pſalmum 3.*ad verſ.6.*

Conſumpſiſſe itaque Chriſtum, ſuum ſacrificium incruentum, quicquid Sectarij garriant, probabile admodùm eſt; non tamen certum. Quare cum certum ex fide ſit Chriſtum in cœna vltima ſacrificaſſe, quærenda eſt alia immutatio victimæ à Chriſto facta, quàm conſumptio ſpecierum, & Chriſti quoad eſſe ſacramentale. Accedit quòd ea Chriſti deſtructio quoad eſſe ſacramentale, non fit quamdiu ſpecies non ſunt corruptæ: tamdiu namque Chriſtus ſub eis perſtat. Igitur quod ne aduerſarius quidem admittit, ſacrificium, Chriſti, eaque immutatio per quam ipſemet vt victima ſacrificatus eſt, non fuiſſet conſtituta in conſumptione, ſed in mutatione poſtea conſequente; nempe cum ſpecierum intra ſtomachum alteratio tanta eſt vt ſi panis & vini ſubſtantiæ adeſſent, cogerentur abſcedere. Denique iuxta illud placitum, ægrè monſtraretur, quomodò feria 6. in Paraſceue, ſacerdos conſumens præſanctificata, non ſacrificet, quæ tamen eſt certa ſententia, quam ipſe Bellarminus in Recognitione librorum de Miſſa, & Couart. in c. *Alma mater*. p. 1. §. 5. num.6. multis confirmant. Imo non video, quare ſimplices quique fideles, non eſſent dicendi ſacrificare cum communicant, & deſtruunt Chriſtum in ſtatu ſacramentali ad honorem Dei, & in Chriſti paſſi memoriam; quod tamen extra dubium eſt, non eſſe ſacrificium.

Reiecta alia Chriſti immutatio, per inceptionem ſub ſpeciebus; & depulſas vi eius ſubſtantias praiacentes.

1056 Secunda immutatio Chriſti, in qua incruentam ſacerdotis noſtri ſacrificationem collocant aliqui, ex iis qui rectè ſtatuunt actionem ſacrificalem in conſecratione ipſa eſſe quærendam, eſt inceptio Chriſti ſub ſpeciebus panis & vini, connexa cum deſitione ſubſtantiarum panis & vini, facta vi inceptionis Chriſti in eo ſtatu. Nam per conſecrationem, ſubſtantia panis & vini conuertitur in corpus & ſanguinem Chriſti; quod præcipue intendebatur à Chriſto ſacrificante, non autem deſtructio ſubſtantiarum panis & vini. Vnde ſicut olim in thuris concrematione, quod primariò ſacrificabatur, non erat thus quod deſtruebatur, ſed ſuffitus ex ea deſtructione proueniens, ſic quod primariò oblatum eſt à Chriſto, fuit ipſum corpus & ſanguis eius: panis autem & vinum, non niſi concomitanter & ſecundariò offerebatur, quia Deus potiùs intendebat honorari per poſitionem termini ad quem, quàm per deſtructionem termini à quo præiacentis. Res ergo in hoc ſacrificio principaliter oblata, ſiue Chriſtus, eatenus immutabatur, quatenus incipiebat eſſe ſub ſpeciebus panis & vini, depulſis eorum ſubſtantiis: accidentibus autem per ſe conſtitutis, cum connexione ad Chriſti inceptionem prædictam; vi cuius ea ſubſtantiarum præiacentium depulſio, & accidentium per ſe poſitio, placet Deo, eiúſque ſummo Dominio conteſtando addicitur. Ita Suares Tomo 3. 3. p.d.5.ſ.5.concluſ.1.& ſ.6. concl.3. ac Leſſius l. de Iuſt.c.38.n.5.

Sed neque hæc Chriſti mutatio, videtur idonea ad explicandum quomodò Chriſtus ſacrificarit in cœna vltima. Nam ad ſacrificium exigitur ea rei oblatæ & ſacrificatæ immutatio, quæ ſit accommodata ad inſinuandum ſummum Dei dominium, & recognoſcendum Deum prout vitæ & mortis autorem: quod optimè præſtat deſtructio rei oblatæ & ſacrificatæ, non autem eius inceptio, & poſitio in nouo ſtatu. Aiunt quidem Autores cum quibus agimus, ſubſtantiam panis & vini deſtrui. Verùm panis & vinum non ſunt res ſacrificatæ, ſed Chriſtus ipſe. Ergo immutatio deſtructiua quæ fit circa panem & vinum, non eſt immutatio requiſita ad ſacrificium, quo Chriſtus ipſe ſacrificatur.

Vera ſententia, de Chriſti immutatione per poſitionem in ſtatu mortui, quantum eſt ex vi verborum.

1057 Tertia itaque Chriſti immutatio, quæ item per conſecrationem, efficitur, ea eſt qua Chriſtus per conſecrationem, exhibetur in ſtatu mortis, quantum eſt ex vi verborum. Chriſtus enim ex ſe & iure præhabiti eſſe, hoſtia viuens & rationabilis, adacto cultro verborum Chriſti, offertur non verbaliter, ſed realiter: ideſt immolatur, & Patri exhibetur in ſtatu ſeparationis animæ à corpore, per violentam mortem & ſanguinis effuſionem cauſato, interuentu duplicis conſecrationis; quarum vnius vi, corpus Chriſti ponitur ſeorſim à ſanguine. Vi autem alterius ſtatim conſequentis, ponitur ſeorſum à corpore, ſanguis vt effuſus, & mortem cauſans ſuo effluxu. Ita enim fit ſpectata præcisè vi verborum; quamuis ob concomitantiam naturalem, totus Chriſtus ſub vtraque ſpecie reperiatur nec conſtituatur reipſa occiſus, ſed virtualiter tantùm; quatenus ſcilicet vis verborum formaliter & directè conſiderata, eſt conſtitutiua Chriſti in ſtatu mortui violenter: & corpus Chriſti, ſeorſim à ſanguine poneret, ſi ſola eſſet. Eſt autem per accidens ad vim verborum, quod ſepoſitioni illi corporis à ſanguine, & ſanguinis à corpore, adiungatur diuinitùs ſub vtralibet ſpecie, poſitio reliquorum ad Chriſti integram, & conſtitutionem ſpectantium. Itaque per ſe loquendo, habetur hîc magna Chriſti ipſius immutatio. Et licet defacto, & reipſa, non ſit niſi virtualis immutatio, ob adiunctum diuinitùs impedimentum; tamen vi actionis quæ actualiter & reipſa ponitur, Chriſtus aliter immutaretur, & niſi concomitantia diuinitus interueniens obſtaret, haberetur eius deſtructio. Eſt enim actio, qua Chriſtus

ponitur

lus ipſius, luget quoſdam qui ante peccauerunt & non egerunt pœnitentiā in his quæ geſſerũt, quid dicam de ipſo, qui filius dicitur charitatis? qui ſemetipſum exinaniuit propter charitatem quam habebat erga nos, & non quæſiuit quæ ſua ſunt cum eſſet æqualis Deo, ſed quæſiuit, quæ noſtra ſunt, & propter huc euacuauit ſe? Cum ergo iſta quæ noſtra ſunt quæſierit, nunc iam nos non quærit, nec quæ noſtra ſunt cogitat, nec de erroribus noſtris mœret, nec perditiones noſtras & contritiones deflet, qui fleuit ſuper Hieruſalem, & dixit ad eam; *Quoties volui congregare filios tuos, ſicut gallina congregat pullos ſuos, & noluiſti.* Qui ergo vulnera noſtra ſuſcepit, & propter nos doluit tanquam animarum noſtrarum, & corporum medicus, modò vulnerum noſtrorum putredines negligit? *Computruerunt* enim, (vt ait Propheta,) *& corrupta ſunt cicatrices noſtræ, à facie inſipientiæ noſtræ.* Pro his ergo omnibus, adſiſtit nunc vultui Dei, interpellans pro nobis; adſiſtit altari, vt repropitiationem pro nobis offerat Deo: & ideò dicebat tanquam acceſſurus ad iſtud altare, quia *iam non bibam de generatione vitis huius, donec bibam illud vobiſcum nouum.* Expectat ergo vt conuertamur; & ipſius imitemur exemplum, vt ſequamur veſtigia eius, & lætetur nobiſcum, & bibat vinum nobiſcum in regno Patris ſui. Nunc enim quia miſericors eſt, & miſerator Dominus, maiore affectu ipſe quàm Apoſtolus ſuus flet cum flentibus, cupit gaudere cum gaudentibus. Et multo magis luget ipſe eos qui ante peccauerunt & non egerunt pœnitentiam. Neque enim putandum eſt, quod Paulus quidem lugeat pro peccatoribus, & fleat pro delinquentibus, Dominus autem meus Ieſus, abſtineat à fletu cum accedit ad Patrem, cum adſiſtit altari, & propitiationem pro nobis offert, & hoc eſt, accedentem ad altare nòn bibere vinum lætitiæ, quia adhuc peccatorum noſtrorum amaritudines patitur. Non vult ergo ſolus in regno Dei bibere vinum, nos expectat. Sic cum dixit; *Donec bibam illud vobiſcum.* Nos ſumus igitur, qui vitam noſtram negligentes, lætitiam illius demoramur.] Hæc vt ſonant, repudianda ſunt, quippè cum Chriſti planè comprehenſoris ſtatu pugnantia. Nec tamen notandus ea ex cauſa eſt Origenes; qui longè alio ſenſu loquitur, quàm præ ſe ferat cortex vocum. Chriſtum enim accipit, provt facit vnum quid cum membris ſuis; qua ratione, non modò nobiſcum triſtari dicitur, ſed etiam Patri non ſubiici, iuxta Apoſtolum. Verè tamen huiuſmodi orationem lachrymis perfuſam, negare Chriſto intendunt Patrum nonnulli, cum eum in cœlo rogare negant.

Alij verò plerique, præſertim Nazianzenus, cum Arrianis diſputantes, eam dumtaxat Chriſti inter orandum abiectionem remouent, quæ vel in perſonam eius refunderetur, & diuinitatem Verbi attingeret, vel hominem qui ſimul Deus ſit, verè dedeceat. Quàm abiectionem, nos quoque remouendam non dubitamus; ſed eam tamen ſaluam volumus, quæ ex caſto timore Dei in ſæculum ſæculi permanente proficiſcitur, & humanitati Chriſti, etiamſi ad cœlos iam euectæ, omnino congruit. Perparum ergo in primariis Patribus præſidij habet contraria ſententia. Quoſdam verò, quibus Patrum contrariæ ſententiæ aſtipulantium, ſyllabus amplificatur, parui planè facio in hoc negotio; vt Cabaſilam Schiſmaticum, imo hæreticum. Nec ſuis item næuis caret Simeon ille Theſſalonicenſis, quod apud Poſſeuinum lib. 6. Bibl. videre eſt, vt proinde non debeat videri eius autoritas irrefragabilis.

Ratio præcipua contrariæ ſententiæ, ſufficienter eliſa eſt inter confirmandum noſtram. Vidimus enim, quamuis Chriſtus poteſtate ordinaria qua pollet, poſſet non rogato patre, omnia quæ nobis conducunt elargiri; tamen non abs re, velle interponere, (ſaltem aliquando,) orationem: vt diuinæ Maieſtati remiſſionem ſuam teſtetur, quod in via item fecit, quamuis æquè polleret ordinaria illa poteſtate, ſaltem aliis titulis, de quibus ſuo loco. Quamuis autem Chriſtus viator, omnia quandoque petenda, prænouerit, ac fortaſſis etiam poſtulauerit, tam in primo conceptionis ſuæ momento, quàm cum ſe Patri obtulit mox crucifigendus, vel cum iam cruci ſuffixus, ſacra victima, Patri à ſeipſo oblatus eſt: Tamen admittendam quoque cenſemus eiuſdem petitionis renouationem, ſeiunctam ab aliorum obiectorum in orationes illas Chriſti viatoris adunatorum petitione, provt occaſio & noſtra exigentia tulerit.

Cur non apprecemur nobis, Chriſti orationes, & quatenus id poſſit licere.

1030 Non fert tamen vſus Eccleſiæ, vt oratio ad Chriſtum dirigatur, poſtulando vt oret pro nobis. Loquentes enim cum Chriſto, attendimus dignitatem eius perſonalem; ideóque ad eum adimus nòn tanquam ad interceſſorem, ſed tanquam ad Deum autorem bonorum omnium. Sicut cum quis Regem adit, non compellat eum adhibito titulo aliquo inferiore, tametſi reuera in eum cadat, v.g. ducis Normanniæ, vel Comitis Pictauiæ, ſed vſurpato ſtylo magnificentiore, nempe Regis; Et apud Abucaram Opuſc. 14. *initio*, rogatus à Neſtoriano, Orthodoxus, cur B. Mariam, *Deiparam* potiùs quam *Chriſtiparam* nominaret, cum verè ſit *Chriſtipara*, reſpondet; quia à meliore parte, non autem à minore, appellationes fiunt; ab iis præſertim qui laudant, & honorare volunt. Quo recidit quod habet Fauorinus apud Gellium l. 16. cap. 3. frigidam laudem, (cuiuſmodi eſt, quæ à minore titulo petitur,) vituperationi æquiualere. Hæc igitur vna eſt cauſa, cur non ſoleamus Chriſtum precari, vt pro nobis oret: præter aliam quæ ex eo ducenda eſt, quod ea precandi ratio, poſſet infirmis ac rudibus ſuſpicionem facere, Chriſtum cogitari vt purum hominem.

Non eſſet tamen intrinſecè malum, Chriſti pro nobis orationes expoſcere, non diuidendo perſonas, ſed naturas tantùm; nec dirigendo orationem & humanitatem, conceptam abſque Verbo: (quia quamuis vt ſic poſſit adorari, quod eſt merè paſſiuè ſe habere, & obiici conceptui etiam coniunctiſſima ſecernente apto; non poteſt tamen peti, vt oret; quod præſtat provt reipſa eſt, nec pendet à modo quo eam nobis obiicimus;) ſed dirigendo orationem ad Chriſtum hominem, ſpectando præciſè rationem ſubſiſtendi in humanitate, Et eſt quidem humanitas, immediata ratio agendi; haurit tamen dignitatem ſuorum operum à Verbo coniuncto

eamque

eamque terminante, nec teipſa quicquam præſtat, aut agit abſque eo. Vnde ſicut humanitas concepta ſeorſum à Verbo, non eſt mediatrix noſtra, vt garriunt Hæretici, ſed tantùm Chriſtus eſt noſter mediator per humanitatem; ſumptam provt in reipſa ſe habet, atque adeò vt Verbo coniunctam; ita humanitas vt ſeorſim ſumpta, non orat, neque ſatisfacit, aut meretur: quæ ſunt mediatoris functiones. Quare non eſt (vt ſic,) oranda vt pro nobis oret etiamſi (vt dixi,) labe vacabit ea Chriſti precum poſtulatio, directa ad Chriſti humanitatem in Verbo ſubſiſtentem, ſiue ad Chriſtum provt hominem. Quod rectè tradit Caietanus 3. p. q. 25. art. 2. Heſſelius lib. pro inuocatione ſanctorum cap. 15. Corduba lib. 1. q. 5. dub. 3. puncto 4. & Suares t. 1. 3. p. d. 53. ſect. 3. *ad ſecundam quandam obiectionem*, & l. 1. de orat. c. 10. n. 18.

Chriſtus, nunc in Euchariſtia, Aduocatus noſter.

1031 Non modò igitur in hac vita, fuit Chriſtus aduocatus noſter, ſed in eodem munere nunc quoque perſtat, interpellans pro nobis, vt Apoſtolus verè dixit, Rom. 8. Nec in cœlo tantùm, vbi viſibiliter conſpicuus ad dexteram Patris ſedet, ſed etiam in terris, ſub velamine ſpecierum in Miſſæ ſacrificio, munere Aduocati & interpellatoris pro nobis fungitur Chriſtus. [Fidelis Aduocatus (ait. Gul. Pariſ. lib. de Euchar. cap. 2. *initio*,) neceſſe habet intereſſe cauſæ quam coram agendam ſuſcepit, ſi poſſit, quoties cauſa agitur ipſa vel præſentiam eius deſiderat. Cauſa autem totius Eccleſiæ in Miſſa agitur ſcilicet coram Deo Patre, tanquam per procuratorem Sacerdotem. Neceſſe ergo habet intereſſe, & cauſam agere huius Aduocatus. Non autem eſt Aduocatus, nec cauſam agit, niſi inquantum homo eſt. Neceſſe ergo habet ibi eſſe, & aſſiſtere procuratori Sacerdoti.] Et inferiùs. [Cum iuges, imò continuæ offenſiones, quarum nec numerus eſt nec menſura, iugem & continuam interpellationem requirant, ſeu Dei propitiationem; continuæ accuſationes, iugem ac continuam defenſionem, ſeu Aduocatum, euidens eſt neceſſitas Sacerdotis ſemper viuentis & interpellantis pro nobis; *Heb.* 7. ſimiliter & Aduocati qui etiam propitiatio eſt, ſicut legitur 1. *Ioan.* 2. Continuas autem ideò diximus offenſiones, quia nec hora, nec momentum reperiri poteſt, in quo non inueniatur offenſio aliqua, vel peccatum alicuius ex tanto populo. Accuſationes etiam diximus iuges & continuas, propter malignitatem Diaboli, de qua ſcriptum eſt Apocal. 12. *quia proiectus eſt accuſator fratrum noſtrorum qui accuſabat eos die ac nocte, ante conſpectum Domini.*] Tandem inferiùs. [Tot ergo, & tam arduæ cauſæ, imo tam miſerabiles & deſperatæ, proprium meritò requirunt Aduocatum, qui patrocinium earum propriè incumberet ex officio. Si enim princeps Reipublicæ mundanæ pro ſupplendo defectu imperitorum, ne ius eorum temporale deperiret, publicos aduocatos conſtituit in ſuccurſum imperitè litigantium; quanto fortiùs princeps vniuerſitatis Deus, vniuerſorum & ſingulorum inſufficientiæ conſulens, & periculis æternæ damnationis occurrens, publicum Aduocatum toti generi humano conſtituit, qui cauſis vniuerſorum & ſingulorum agendis, & etiam releuandis ſufficeret? qui in conſiſtorio eius, & ante tribunal ipſius, pro omnibus pro quibus iuſtitia permitteret, ſtaret: Alioqui curiæ eius & conſiſtorio, non parum perfectionis deeſſet, ſi miſeris & imperitis, ſibique non ſufficientibus, ſufficiens Aduocati deeſſet patrocinium: Nullatenus enim in vltimæ perfectionis & ſufficientiæ curia, deeſſe decet, qualem requirunt excellentem Aduocatum, hoc eſt, qui meritò ſit omnium refugium miſerorum.] Sicut ergo Euchariſtia, eſt viua commemoratio Chriſti in cruce pro nobis mortui, & Miſſæ ſacrificium incruenta expreſſio ſacrificij crucis, ita agit hîc Chriſtus Aduocatum pro nobis quemadmodùm in cruce fecit.

Vſus doctrinæ, de Chriſto Aduocato noſtro.

1032 Hæc quanta ſit omnibus viatoribus, præſertim verò miſeris peccatoribus, confidentiæ ſanctæ ſementis, iuxta Apoſtolum, ponderauit egregiè S. Chryſoſtomus hom. 15. in ad Rom. confirmátque perpulchrè, verbis illis Origenes hom. 8. in numer. *in ipſo fine.* [Noſtrum eſt, ad emendationem citiùs feſtinare, ad pœnitentiam ſine diſſimulatione conuerti, lugere præterita, cauere futura, inuocare auxilium Dei; ſtatim enim vt conuerſus ingemueris, ſaluus eris. Inuenies enim aduocatum, qui pro te interpellet Patrem, Dominum Ieſum Chriſtum, multò præſtantiorem, quàm fuit Moyſes, qui tamen orauit pro populo illo; & exauditus eſt. Et fortaſsè præterea Moyſes ſcribitur interueniſſe pro peccatis populi prioris, & impetraſſe veniam, vt multo magis nos confidamus, quod aduocatus noſter Ieſus, indubitatam nobis veniam impetrabit à Patre, ſi tamen conuertamur ad eum, & non recedat retrò cor noſtrum. Sicut & Ioannes in Epiſtola ſua dicit; *Hæc autem dico filioli, vt non peccetis. Quod & ſi peccauerit aliquis veſtrum, habemus aduocatum apud Patrem, Ieſum Chriſtum, qui interpellat pro peccatis noſtris.*] Suauiſſimè Arnoldus Abbas Bonæ Vallis, *in ipſo fine* laudationis B. Mariæ. [Datum eſt filio à Patre omne iudicium, & eius eſt temperare & diſpenſare ſeueritatis diſtrictæ decretum, qui non facilè eos, quorum aduocatus exiſtit, condemnat; eúmque idem ſit aduocatus & iudex, nequaquam crudeliter iudicat, qui ſemper miſericorditer interpellat. Merces quippe mortis eius, ſalus eſt hominum. Nec illud ſibi perire facile patitur, pro quo & ſanguinis pretium magnum datum eſt, & tantum reconciliationis humanæ ſtudium fuit, vt ſua diſpendia non attenderet, dum ea tantum lucraretur.] Præclarè item Guerricus ſerm. 2. in Ramis palm. *in fine*; [Quanta clementia Pater ſuſcipiet, quem Filius commendabit? Filius namque qui cauſam animæ tuæ ſemel in cruce ſuſcepit agendam, nunquam eam agere deſinit, apud Patrem ſemper interpellans. Vade ſecurus, vade gratulabundus, vbi iudex tuus, eſt aduocatus tuus.] Et ſerm. 1. de Aſcenſ. [O fœlices, quorum aduocatus ipſe, iudex eſt: pro quibus orat, qui pari honore cum eo quem adorat, adorandus eſt. Voluntate labiorum eius, non fraudauit eum Pater, cum quo eſt ei vna voluntas & vna poteſtas, quia vnus Deus eſt. Omnino quod

Chriſtus orat, impleri neceſſe eſt: cuius ſermo virtus eſt, & voluntas effectus qui de omnibus quæ ſunt, *Dixit & facta ſunt, mandauit & creata ſunt. Volo,* (inquit,) *vt vbi ego ſum, & ipſi ſint mecum.* O quanta ſecuritas fidelium, quanta fiducia credentium; tantùm non abiiciant gratiam quam acceperunt. Non enim ſolis Apoſtolis propoſita eſt hæc ſecuritas, vel condiſcipulis eorum, ſed omnibus qui per eorum verbum, credituri ſunt in Dei Verbum.]

1032 Quantum præterea in nobis pietatis & gratitudinis ſenſum, excitare debeat hæc Chriſti pro nobis aduocatio, diuinè omninò expreſſit Caſſiodorus l. de amicitia cap. de Sabatho animæ, his verbis. [Cum ille Angelus transfuga, & emanſor, deinde deteſtabilem peteret ancillatum, Chriſtus litem contra te poſitam, ſuam fecit, & poſt diuerſas productiones teſtium legis, oraculorum, Prophetarum, ſignorum, prouerbiorum, ſanguinem allegauit. Obtinuit allegatio illa, tuæ ſententiam libertatis. Super calculo ſcriptæ ſunt litteræ, in membrana corporis crucifixi: & confirmatæ oſculo miſericordiæ & veritatis, iuſtitiæ & pacis occurrentium ſibi. Denique impreſſum eſt ſigillum, plaga ſcilicet lateris, quam in pretium redemptionis noſtræ, & expiationem noſtram continuam, iugiter exhibet ante oculos. Adhuc extat titulus cauſæ, inſcriptus in tantæ charitatis memoriam. Scias quòd ſi te ingratum reperit, nec velle tanto vti beneficio, exiget à te diſtrictiſſimè mortem ſuam: veréorque ne quandoque indignantiſſimè tibi dicat, *Tolle manum tuam, & mitte in latus meum* dextrum: *mitte digitos in fixuram clauorum*, & vide quanta pro te paſſus ſum. O ingrata, crudelis, impia, non putas Deum de collatis tibi beneficiis pœnitere, ſi ea viderit per ingratitudinem periiſſe?] Saxeus ſit quem tantus in nobis aduocationis Chriſti vſus ac fructus, non molliat.

Erit autem eo certior fructus aduocationis Chriſti pro nobis, quo quiſque vt S. Paulinus ad Aprum quondam Cauſidicum Epiſtola 29. aiebat, inſtructior iure diuino aduocatus, pro ſe poſtulabit; nec ita externum quæret patrocinium, vt ſibimetipſe ſuum deneget, quod bonis operibus, & meritorum cumulatione, præſtare ex Dei benignitate poteſt. Quò ſpectat quod S. Anſelmus in ſimilitud. cap. 74. placitum (*le plaidoyé*,) Diaboli contra hominem, & hominis reſponſa, ſcitè exponit. Neque verò cui hæc aduocatio fructuoſa per tempus vitæ non fuerit, expectare debet ab ea commodum aliquod in iudicio extremo, vbi cauſa iteratò exercebitur coram iudice incorruptibili, & veteratore, ac quadruplatore nequiſſimo, nos vrgente: quod S. Auguſtinus orat. contra Iudæos Arria. & Paga. c. 3. & 4. monſtrat pereleganter vt referam ſequenti capite.

Nunc claudamus verbis eiuſdem in pſalm. 66. ad illud, *quoniam iudicas populos in æquitate*, vbi ſic habet. [Nemo te fallat. Gaudeat iudicandus, qui timuit iudicaturum. Præuidit enim, & præuenit faciem eius in confeſſione, ille autem cùm venerit, populos in æquitate iudicabit. Quid ibi valebit calliditas accuſatoris, vbi eſt teſtis conſcientia? vbi tu eris & cauſa tua? vbi iudex non quærit teſtem? Aduocatum miſit tibi, propter illum, & per illum confitere. Age cauſam tuam, & defenſor eſt pœnitentis, & petitor veniæ, confitentis; & iudex innocentis. Verè timere poteris cauſam tuam, vbi Aduocatus tuus, erit iudex tuus? Lætentur ergo & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate. Sed timere potuerunt ne malè iudicentur: dent ſe corrigendos, dent ſe dirigendos, et qui videt iudicandos. Hîc corrigantur, & non timeant cùm iudicabuntur.] En Chriſtum defenſorem ſiue Aduocatum, ſimul & Iudicem eius qui ſe in hac vita dignum præſtat tali Aduocatione & defenſione. S. Gregorius in calce homiliæ 7. in Ezech. præclarè idem docet bis præter cætera. [In aſſiduis fletibus, in quotidiana noſtra pœnitentia habemus Sacerdotem in cœlis qui interpellat pro nobis, de quo etiam per Ioannem dicitur, *Si quis peccauerit, Aduocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris.* Ecce exultat animus, cum Aduocati noſtri potentiam audiuimus. Sed exultationem noſtram iterum remordet timor, quia ipſe qui nobis Aduocatus eſt, dicitur *iuſtus*. Nos enim cauſas iniuſtitiæ habemus, iuſtus verò Aduocatus iniuſtas cauſas nullo modo ſuſcipit, nec verba dictè pro iniuſtitia defendit. Quid ergo agimus chariſſimi fratres mei? Sed ecce occurrit animo quid agamus. Mala quæ fecimus, & defleamus, & accuſemus. Scriptum eſt, *Iuſtus in principio accuſator eſt ſui.* Quilibet enim peccator conuerſus in fletibus, iam iuſtus eſſe inchoat, cum cœperit accuſare quod fecit. Cur enim iuſtus non ſit, qui contra ſuam iniuſtitiam, iam per lachrymas ſæuit? Iuſtus igitur Aduocatus noſter, iuſtos nos defendet in iudicio, quia nosmetipſos & cognoſcimus & accuſamus iniuſtos. Non ergo in fletibus, non in actibus noſtris, ſed in Aduocati noſtri allegatione confidamus. Qui viuit & regnat cum Patre, in vnitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.]

CAPVT IX.

Chriſtus Fideiuſſor.

1034 CHRISTVM quem Apoſtolus Heb. 7. *ſponſorem meliorem noui Teſtamenti* appellat, fideiuſſorem noſtrum Theodoretus, aliique complures accipiunt; & ita intelligunt, vt quoniam nouum Teſtamentum pollicetur regnum cœlorum, & mortuorum reſurrectionem, ac vitam æternam, quorum nihil adhuc viſum erat, idcircò Chriſtus ſponſor melioris Teſtamenti dicatur quia per ſuam quidem reſurrectionem, ſpem reſurrectionis noſtræ confirmauit; cæterorúmque bonorum obtinendorum, ſe veluti vadem nobis ac prædem ſtatuit. Verè hoc quidem dici, non eo inficias. Sed ad Apoſtoli mentem, non minùs appoſitè dixerit quis, cum Oecumenio, & aliis fideiuſſorem, eo loco dici Chriſtum, quia eſt mediator; id eſt quia pro nobis ſatisfacit, & debita quibus obſtringebamur, exoluit; quod eſt fideiuſſoris proprium. Extollit enim eo loco Apoſtolus, noui Teſtamenti ſupra antiquum præcellentiam, quæ in gratiæ præſertim colla-

uone

tione, & peccatorum remiſſione cônſiſtit. Huius autem præcellentiæ ſponſorem ac fideiuſſorem interpoſito diuino iuramento, vt omnimoda firmitas adeſſet, factum eſſe Chriſtum, ait Apoſtolus. Itaque notio ſponſoris, ſiue fideiuſſoris, quam Chriſto tribuo, cohæret cum Apoſtoli inſtituto, eſtque preſſiùs expendenda.

Varia noſtra ad Deum debita; ex delictis præſertim.

Quid verò fideiuſſor, alienum debitum reſpicit, defigitque apud extraneum manum ſuam, ſupponendum ante omnia eſt, multiplex eſſe genus debiti, vt minutiùs proſequitur Driedo de captiuit. & Redempt. gener. human. tract. 2. parte tertia, cap. 2. art. 2. & Leſſius lib. 13. de diui. perfect. cap. 1. Vnum eſt debitum, quod ex lato per ſuperiorem præcepto naſcitur, cui ſatisfit obediendo. Aliud eſt, quod oritur ex irrogatione beneficij; & huic facit ſatis gratiarum actio. Tertium eſt, quod proficiſcitur ex meritorum quantitate; hoc autem exæquatur diſtributione proportionaliter iuſta, & meritis æquali. Quartum fundatur in contractu, & perſonarum inter ſe conſentientium conuentione, vt in emptione, venditione, locatione, mutuo, omnibúſque commerciis, vel certè promiſſione acceptata. Quintum proferri poteſt, debitum connaturalitatis. Qua ratione, Phyſici paſſim docent, proprietates deberi naturæ, & quamdiu diſpoſitiones conſentaneæ ſuperſunt, deberi corporibus conſeruationem. Sextum debitum conſequitur delictum, eſtque illud debitum, quod exurgit vel ex alieni ablatione, vel ex perſonæ violatione, vel ex offenſione ſuperioris. Huic debito, partim reſtitutio æquiualens, partim preſsè ſumpta ſatisfactio, & humilis ac pœnalis ſubiectio offenſæ æqualis, rependenda eſt.

2035 Omnibus quidem debiti modis propoſitis, ſaltem cum debita accommodatione ſpectatis, obſtringimur Deo. Nam & beneficiis innumerabilibus nos præuenit, & mandatis ac legibus, promiſſiſque, & contractu mito, & ex naturæ ſuæ dignitate ac eminentia, etiamſi omnia alia deeſſent, hoc habet; vt omnis ei à nobis ſubiectio cultúſque debeatur. Verùm ex ſexto præ ertim capite, tot ei obſtringimur nominibus, vt iis diſſoluendis, impares ſimus. Peccatum enim quodcunque, eſt debitum quod contrahimur. Id quod oratione Dominica profitemur, cum dimitti poſcimus debita noſtra. In quæ verba Tertullianus l. de orat. c. 7. ſic ſcribit. [Debitum autem in Scripturis, delicti figura eſt, quòd perinde iudicio debeatur, & ab eo exigatur, nec euadat iuſtitiam exactionis, niſi donetur exactio, ſicut illi ſeruo dominus debitum remiſit. Huc enim ſpectat exemplum parabolæ totius. Nam & quod idem ſeruus à Domino liberatus, non perinde parcit debitori ſuo, ac propterea delatus penes dominum tortori delegatur ad ſoluendum nouiſſimum quadrantem, id eſt modicum vſque delictum, eò competit, quod remittere nos quoque profitemur debitoribus noſtris.] Ad eadem Chriſti verba Euthymius in c. 6. Matthæi, peccata dici debita confirmat, eo quod peccatum non minùs obnoxium reddat hominem, quàm æs alienum. Idem habet S. Auguſtinus ſerm. 126. de temp. verbis illis. [Debita, (fratres,) peccata intelliguntur, nam debitum contrahitur, quotieſcumque delinquitur: quod debitum quandoque ſolui in gehenna neceſſe eſt. Et quia humanæ fragilitati non deeſt quotidie vnde delinquat, ideo petimus vt debita nobis, dum ſumus in corpore, dimittantur, ne vſque ad nouiſſimum quadrantem deſudemus.] Et ſerm. 28. de verb. Dom. [Debitum quid eſt, niſi peccatum? Ergo ſi non accepiſſes alieni fœnoris pecuniam, non egeres; & ideò peccatum tibi imputatur. Habuiſti pecuniam, cum qua diues naſcereris. Diues eras ad imaginem Dei & ſimilitudinem factus: perdidiſti quod habebas, hoc eſt, humilitatem. Dum arrogantiam deſideras vindicare, perdidiſti pecuniam. Sicut Adam nudus & factus, accepiſti à Diabolo debitum, quod non erat neceſſarium. Et ideò qui liber eras in Chriſto, debitor factus es Diabolo.] Hæc verbatim leguntur apud S. Ambroſium l. 5. de ſacr. c. 4. & vtrobique additur de cautione præſtita Diabolo, noſtróque penes eum aſſeruato chirographo, ex quo debitores Diabolo teneamur.

Sed hoc, non eſt ita accipiendum, quaſi reuera Satan ex peccato noſtro ius aliquod contrahat, eóque nos illi obſtringamur, vno aliquo ex debitis ſuperiùs propoſitis. Reuera enim nihil huiuſmodi eſt aduertendum ſed dicimur debitores fieri Diabolo, cum peccamus; iſque noſtram cautionem & chirographum accipere aſſeritur, quia debiti quo per peccatum ſimus obnoxij Deo, veluti exactio per vexationem & ſuppliciorum iuſtam inflictionem, committitur Diabolo, tanquam tortori, cui à iudice Deo mancipantur obærati ſpiritualiter, vt habet Euangelica parabola. Is autem cui vni tanquam creditori obſtringimur in omni peccato, Deus eſt, quia ius eius, & maieſtas, peccato quocumque violatur. Quod egregiè agnouit Origenes in c. 15. ad Rom. *ſub finem*, vbi tractans myſticè illud Apoſtoli, *& debitores ſunt eorum*, præfatus, debitores factos eſſe omnes homines per Adami peccatum; rurſuſque effici debitores, quotquot peccant in ſimilitudinem præuaricationis Adæ; ait, vt hæc debita perſoluerentur, data eſſe homini à Deo præcepta. Sicut autem præcepta illa obedientiam Deo exhibent, ita eundem agnoſci creditorem, nemo non videt. Alioqui diſſolutio, qualiſcumque tandem ſit, irrita eſſet.]

Immenſitas & chirographum debitorum ex delicto.

2036 Quare ratum eſto, debiti quod eſt ex delicto, cùm omnes generatim mortales, tum vnumquemque ſigillatim, debitorem eſſe Deo creditori, Et cum tot ac tanta ſint præter peccatum originis actualia peccata, neceſſe eſt fateri, creſcere in immenſum, debitorum noſtrorum ſummam. Quod in Euangelica parabola, per ingentem illum numerum decem millium talentorum, expreſſum eſt. In quam parabolam S. Chryſoſtomus hom. 62. in Matth. & hom. 19. ex variis in Matthæum locis, vt oſtendat quantoperè excreuerint debita, quibus ex peccatis obſtringimur, exſpatiatur in nonnullorum ſtatuum peccata, nominatim militum, & opificum, ac ſuos agros villicis locantium, tantamque ſummam inde colligit delictorum, vt concludat,

ſtupore defixus. [Obſtupeſca cœlum, & perhorreſce terra, in quantam feritatem ebacchatum eſt hominum genus.] Impoſſibile ſit exquiſitè inire numerum peccatorum quæ vnus aliquis è vulgo, admiſerit intra annos paucos, multóque minùs per totam vitam. Eorum ergo, quæ in vna aliqua vrbe, ab initio conditionis eius patrata fuerint, nulla Algebra multitudinem ſubduxerit. Quid igitur ſi de totius alicuius regni peccatis in vnam ſummam cogendis, ſuſcipiatur cogitatio? Deſperandus omnino erit euentus. At ſi orbis vniuerſi peccata, quæ vno duntaxat die admittuntur, in vnum veluti faſcem conuoluere & cogere, numerando velit, arenæ vniuerſæ quæ Oceani littora cingit, quantitatem longè ſuperatam, ac proinde veluti rem quæ numeris noſtris concludi nequeat numerando, intentatam relinquendam ſanus quiſque pronunciarit. Hinc æſtimari multo magis poterit, immenſus cumulus peccatorum, quæ omnibus retrò ſæculis ac ætatibus, vbiuis gentium & locorum, patrata ſunt, & ad mundi vſque clauſulam patrabuntur. Immeratæ illius ſummæ debitorum, reum debendi erat genus humanum, ea ex cauſa obæratum Deo.

Tenebatur à Satana chirographum, conſcriptum primò manu Adami qui primus peccauit, & ſe ac genus ſuum ære illo alieno obſtrinxit: Deinde à ſingulis, quoties peccarunt, adſcriptione noua firmatum. Audi Origenem homil. 13. in Geneſ. [Sunt quædam litteræ, quas Deus ſcribit, quædam literæ quas nos ſcribimus. Peccati litteras nos ſcribimus. Audi Apoſtolum dicentem: *delens,* (inquit,) *quod aduerſùm nos erat chirographum in decretis, quod erat contrarium nobis, tulit illud de medio, affigens illud cruci ſua.* Iſtud quidem quod dicit chirographum, peccatorum noſtrorum cautio fuit. Vnuſquiſque etenim noſtrum, in his quæ delinquit, efficitur debitor, & peccati ſui literas ſcribit. Quia & in iudicio Dei, quod Daniel conſediſſe deſcribit, libros dicit apertos, ſine dubio qui peccata hominum continerent. Hos ergo ipſi nobis ſcripſimus, per ea quæ delinquimus. Huius enim rei & illa imago eſt, quæ in Euangelio dicitur de villico iniquitatis, qui ad vnumquemque debitorem dicit, *accipe litteras tuas, & ſedens ſcribe octoginta*, & cætera quæ referuntur. Vides ergo quia vnicuique dicitur, *accipe literas tuas* Vnde conſtat, noſtras eſſe litteras peccati; litteras autem iuſtitiæ, Deus ſcribit. Ita enim dicit Apoſtolus; *Vos enim eſtis Epiſtola, ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus.* Habes ergo in te litteras Dei: & litteras Spiritus ſancti. Si verò delinquas, ipſe tibi conſcribis peccati chirographum.]

Hæc commodior videtur chirographi in Scripturis celebrari interpretatio. Minùs enim quadrat quod Chryſoſtomus homil. 6. in ad Coloſſ. chirographum interpretatur, quod Deus Adamo conſcripſerat, dicens; *quacunque die &c.* At vt ipſe ibidem, *ſub finem*, argumentatur, chirographum eius eſt qui ære alieno obſtringitur; quod conſtat in Deum, reſpectu Adæ, non cecidiſſe. Aptius eſt quod addit, dictum chirographum, illud Iudæorum ad Moſem reſponſum Exodi 24. *quacunque dixit Deus, faciemus.* Sed benè hoc refellit Theodoretus Coloſſ. 2. quia chirographum illud, non erat niſi Iudæorum: cum tamen hîc agatur de chirographo omnium hominum. [Exiſtimo ergo, (ait Theodoretus,) etiam corpus noſtrum appellari chirographum. Per id enim omnes ſceleratas & nefarias actiones ſuſcipimus: per oculos quidem, laſciuè & impudicè aſpicientes: per linguam autem, ea quæ non decet, loquentes: per aures pernicioſam doctrinam ſuſcipientes: manibus autem, furtum, vim, & in aliena inuaſionem, & cædem admittentes. Deus ergo ſermo, noſtra ſuſcepta natura, eam ab omni peccato liberam cuſtodiit: & deleuit quæ malè a nobis facta ſunt ſcripta debitorum. Cum autem conceſſiſſet vt ea cruci affigeretur, exoluit omne noſtrum debitum.]

Eorundem debitorum, per nos & purum quamcunque creaturam indiſſolubilitas.

1037 Tantum verò abeſt, vt debitorum quæ quiſque primùm contraxit, diſſolutionem ære ſuo poſſit perficere & primum illud debitum obliterare, vt potiùs, vſuris in dies creſcentibus, auctior ſemper euadat ſumma; quantum quidem eſt ex vi humanæ noſtræ poteſtatis, ad diſſoluendum ſemel contractum debitum. Qua ratione, rectè, cum fœnore, videntur componi peccata: præter rationes quas D. Ambroſius lib. de Tobia cap. 4. proponit, nempe quod vſuræ inferant ſeruitutem, quæ item infertur peccato: & quod Satan fœnerator, res animæ, & pretioſæ mentis patrimonium fœnerans, quodam vſurariæ iniquitatis ſumptu, ſic capiat animas vt fœneratores ſolent; & auro illiciens, ac reatu inuoluens, capútque pro theſauro repoſcens. Ruſúſque ibidem cap. 10. eandem ob cauſam, fœneratorem vocat diabolum. [Quis iſte (inquit,) peccati eſt fœnerator, niſi Diabolus, à quo Eua mutuata peccatum obnoxiæ ſucceſſionis, vſuris defœnerauit omne genus humanum? Denique quaſi malus fœnerator, chirographum tenuit, quod poſtea Dominus ſuo cruore deleuit. Etenim quod mortis erat ſcriptum apicibus, debuit morte diſſolui. Fœnerator ergo Diabolus.] Et mox. [Quis grauior exactor eſt? Et hoc triſte nomen. Denique Dominus ait, *Populus meus, exactores veſtri circumſcribunt vos.* Et in Euangelio habes: *Dum vadis cum aduerſario tuo ad magiſtratum, ad operam liberari ab illo, ne fortè perducat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem.* Quis iſte ſit exactor agnoſce, qui etiam nouiſſimum quadrantem exigit, & idem ſe creditorem vocat, atque in hoc etiam nomine fraudem facit, vt qui veneni pocula melle illinit, vt ſub grato odore mors lateat, atque illita calicis ora vini fraudis abſcondat. Creditur prætexitur, quaſi fidelis: & quaſi incredulus, ad quem fidelis oppignorat.] Aliam item cauſam cur peccata vſuræ dicantur, ſic ſuppeditat S. Auguſtinus in pſal. 71. ad illud, *ex vſuris & iniquitate redimat animas eorum.* [Quæ ſunt illæ vſuræ niſi peccata, quæ etiam debita nominantur; Vſuras autem appellatas puto quia plus mali inuenitur in ſupplicijs, quàm commiſſum eſt in peccatis. Nam, verbi gratia, cùm homicida corpus tantùm hominis perimat, animæ autem nihil nocere poſſit: ipſius & anima & corpus perditur

in

in gehenna. Propter huiuſmodi contemptores præſentis præcepti, & irriſores futuri ſupplicij, dictum eſt, *Ego veniens cum vſuris exigerem.*]

Hæc quidem verè dicuntur, & accommodatè cum ad vſuratij genium, tum ad vſuræ labem qua ſupra ſortem aliquid ex mutuo accipitur. Sed quod profitebam de peccatis infœliciter augentibus ſummam ſemel debitam, non minus videtur congruere, ad fundandam eam vſuræ denominationem quoad peccata. Nemo enim non nouit, autore D. Gregorio, quàm infortunata feracitate ſuccreſcat, malitia ſemel admiſſa: quamque (quod ex nobis eſt,) in nouas ſemper propagines miſerè ſoboleſcat.

1038 De impotentia ergo humani generis ad diſſoluenda debita peccatorum quibus Deo erat obæratum, dubitare non licet. Idque non de hominibus duntaxat qui fuerunt, ſed & de omni creatura puta, diuinitùs producta, aut producibili, ratum æquè eſſe vult Gulielmus Pariſ. l. cur Deus homo c.7. *ſub initium*: vel ſi de ſolo primo hominis peccato ſermo habeatur; quod in hunc fere modum confirmat. Nulla creatura potuit ex ſe, ſiue ex ſuo, ſoluere debitum transgreſſionis primæ. Nihil enim habet niſi alienum & credito vel mutuo conceſſum: & quicquid habet aliunde habet: próque eo ipſo, obſtricta eſt ei à quo accepit. Omnis itaque creatura, & ſe ipſam, & quicquid habere poteſt, Deo debet, à quo & ſe & omnia ſua mendicato tenet. Cuiuſcunque autem rei annumeratione, illud tantùm debitum ſolui poteſt, quò illa debetur. Non poteſt igitur creatura vlla, per ſui ipſius, vel cuiuſcunque rei ſuæ annumerationem, aliud ſoluere, quàm ſeipſam, & quæ prætereà habet à Deo. Quare prima transgreſſio, eſt debitum puræ creaturæ cuicunque indiſſolubile. Hoc ipſum eſt quod in alia anteriore ratione clariùs dixerat Gulielmus, nempe nullam puram creaturam poſſe Deo debitum ſoluere, niſi benedicendo, & Deo aliquid ſuum exhibendo. Nullam autem puram creaturam, quoſcunque obedientiæ actus exhibeat, & vel ſi ſeipſam reddat; aliud præſtare quàm id ad quod tenebatur iure creationis, & accepti illius eſſe per quod operatur, aut quod exhibet. Non poſſe igitur ſoluere vel propriam transgreſſionem, multò minus alienam. Saluianus initio tertij ad Eccleſiam, benè hoc & paucis attigit, monſtrans quoſcunque, quantumuis ſanctos, eſſe Deo debitores in multis: ac proinde quæcunque Deo dederint, non tam donare, quàm ſoluere: ſed inadæquabiliter, & cum impotentia ad exhauriendum debitum. Plenè actum eſt, de hac impotentia humani generis, imo cuiuſuis puræ creaturæ, ad diſſoluendum peccati debitum quo grauabatur, cum de fine aduentus Chriſti diſſereremus. Nunc ſatis erit illam illuſtrare inſigni loco Procli hom. de Natiuit. Dom. quæ extat tom. 6. Concilij Epheſini c.7. [Humana natura (inquit,) propter peccata multis obſtricta debitis tenebatur; neque quod debebat, vlla ratione dependere poterat. Per Adamum namque omnes peccato quaſi chirographum dederamus, omnéſque Diabolus in ſeruitutem redegerat. Etenim corpore noſtro, permultis paſſionibus ſubiecto, veluti charta vſus, noſtræ venditionis pretia oſtentabat, paſſionumque debitum, malignus ille falſarius minitabundus ob oculos nobis ponebat, ac nos vniuerſos ad ſupplicium condemnationémque depoſcebat. Erat itaque alterutrum duorum neceſſarium: aut vt omnes propter condemnationem præcipites abirent in mortem (omnes enim peccauerant;) aut certè vt talis in pretium daretur, cui omnis ſuppeteret iuſtificatio ad recuſandum. Atqui homo, quod peccati debito ſubiaceret, ſaluare non poterat. Angelus verò quod tantum redemptionis precium ipſi non ſuppeteret, humanum genus redimere nequibat. Supererat igitur, vt Deus pro omnium peccatis moreretur, qui nulli peccato obnoxius erat, atque vnica hæc reſtabat mali ſolutio.]

Chriſtus, chirographum noſtrum, deleuit ac conſcidit.

1039 Quod ſolus præſtare potuit Chriſtus, præſtitit reipſa. [Dominus (ait S. Ambroſius lib. de Tobia c.9.) æris ſolutor alieni, nihil ipſe debebat, qui poterat dicere, *Ecce venit huius mundi princeps, & in me ſuum nihil inuenit.* Nihil debebat, ſed ſoluebat pro omnibus, ſicut ipſe teſtatur, dicens; *quæ non rapui, tunc exoluebam.*] Idipſum Caſſiodorus l. de amicitia cap. de charitate, Sabatho Animæ, conſiderandum proponit piæ animæ. [Eras, (inquit,) grauiſſimo creditori (Angelum Sathanæ loquor) illi quidem immaniſſimo exactori, tot debitis, quod peccatis, vinculo chirographi obligata; nec ſoluendo eras; Dei autem filius non rapuerat, ſed quia rapueras, pro te ſoluit, & quod dignatiò propenſior, & gratia vberior erat) non delegauit alium debitorem, ſed dedit animam ſuam in cauſam ſoluti.] Quomodò nos fuiſſe Satanæ obſtrictos dicat, expoſitum ſuperiùs eſt. Quod verò per ſeipſum, non per interpoſitam perſonam, confectum à Chriſto noſtrum negotium, & diſſolutum debitum noſtrum affirmat; eò pertinet, quod Chriſtus ad ſatisfaciendum Deo pro nobis, non tantùm actiones ſuas, ſed ſeipſum quoque, & vitam ſuam pretioſiſſimam, impendit. Sicque ex eius morte, extitit vita vniuerſorum, & in mortuo eius corpore, pretium ſufficiens ad obæratos omni ære alieno liberandos, & chirographa tradita repoſcenda, ac reſcindenda inuentum eſt.

Diſſerit elegantiſſimè in eam ſententiam S. Macarius homil. 11. inducens Chriſtum, cum morte (hoc nomen Satanæ, in variis Scripturis,) cum Satana inquam, creditore chirographario agentem. Admiratus enim quomodò ſerpens mortuus erectus à Moſe, occideret ſerpentes, concludit hoc eſſe ſymbolum Chriſti Crucifixi, & morti pro debitis noſtris addicti. [In corpore (inquit) mortuo, ſita eſt vita; ibi redemptio ibi lumen, illic Dominus accedit ad mortem & diſputat cum ea, imperátque vt emittat animas ab Inferno & morte, eaſque ſibi reddat. Mox igitur his perturbata Mors, pergit ad miniſtros ſuos; congregatiſque vniuerſis Poteſtatibus, Princeps nequitiæ repræſentat chirographa, inquiens: Ecce hi paruerunt verbo meo; vide, quomodò colunt nos, homines. Deus autem qui iuſtus eſt iudex; & illic patefecit iuſtitiam ſuam, aitque illi; obtemperauit tibi Adam, & ob id, occupaſti vniuerſum cor eius; paruit tibi humanitas, hoc autem meum corpus;

quidnam egit. Illud eſt à peccato immune. Corpus quidem primi Adæ, obligatum eſt tibi : & ob id, de iuſta de cauſa ſunt apud te eius chirographa : at mihi teſtificantur omnes, quòd non peccauerim, neque in aliquod tibi ſum obligatus, quodque ſum filius Dei, omnes perhibent teſtimonium. Interſerit plerąque ad id Scripturæ teſtimonia quibus Pater æternus & Baptiſta, & ipſe etiam Satan Chriſti innocentiæ ſunt aſtipulati tum pergit. [Tres ego mihi teſtes habeo, nempe eum qui de cœlis vocem emiſit, eos qui ſunt ſuper terram, & teipſum. Redimo igitur corpus tibi venditum per priorem Adam. Diſſoluo tua chirographa, quia perſolui debita. Adæ, dum crucifixus ſum, & in infernum deſcendi. Præcipio igitur vobis infernæ tenebræ, & mors, emittite animam Adæ incluſam. Et ita paulo poſt, improbæ poteſtates, tremebundæ reſtituunt Adam incluſum.] Non diſſimiliter Theodoretus ſerm. 10. de prouid. exhibet morti inſultantem Chriſti animam, & iure perſoluti debiti chirographique conſciſſi, eruentem obæratos carcere concluſos.

1040 Sic deletum eſt chirographum. Deletum dicam, an conſciſſum? Nam conſciſſum quidem, affirmat Chryſoſtomus homiliâ 6. in ad Coloſſ. Ita enim exponit quod habet Apoſtolus Coloſſ. *ſuſtulit illud de medio:* ideſt, non conſeruauit, ſed dirupit illud, ac diſcidit. Poſſumus etiam dicere, ignibus traditum fuiſſe, & abſumptum admotione flammæ odoratioris quàm qua ante annos non ita multos, Reip. cuiuſdam opulentiſſimæ legatus, chirographa immanium ſummarum auri, quo Rex magnus obæratus erat Reipublicæ prædictæ, ſtructa ex cynamomo pyra, intra quam chirographa Rege conniuente abdiderat, iniecto igne omnia flammis abſumenda dedit; excitato inde ſuffitu, quo Rex nunquam ſe ſuauiorem hauſiſſe profeſſus eſt. Igne ergo flagrantiſſimæ Chriſti charitatis, & odoratiſſimo omnium, quæ vnquam in cœlum ſubuecta fuerant holocauſtorum nidore, noſtra chirographa conflagrarunt. Delectionis tamen metaphoram, vſurpant quoque graues Patres. [Cautionem tuam (ait S. Ambroſius lib. 5. de ſacram. cap. 4. deſcriptus ab Auguſtino ſerm. 28. de verb. Dom.) tenebat inimicus : ſed eam Dominus crucifixit, & ſuo cruore deleuit; abſtulit debitum tuum, reddidit libertatem.] Et in Apologia Dauid cap. 13. *in fine*; [Præclarè Apoſtolus ait, quia donauit nobis peccata Dominus IESVS, delens chirographum decreti quod erat contrarium nobis, & ipſum de medio tulit, affigens illud cruci. Deleuit ſanguine ſuo atramentum Euæ, deleuit obligationem hæreditatis obnoxiæ.]

Apud Anſelmum tamen lib. 1. Cur Deus homo cap. 7. Boſo aliter accipit Chyrographum de quo Paulus eo loco; & ita accipit, vt ad rem præſentem non pertineat. Ait enim. [At ſi obtenditur, Chirographum illud decreti, quod aduerſum nos dicit Apoſtolus fuiſſe: & per mortem Chriſti deletum eſſe : & putat aliquis per illud ſignificari, quia Diabolus quaſi ſub cuiuſdam pacti chirographo, ab homine iuſtè ante paſſionem Chriſti peccatum, velut vſuram primi peccati, quod perſuaſit homini, & pœnam peccati exigeret, vt per hoc iuſtitiam ſuam ſuper hominem videatur probare : nequaquam ita intelligendum puto. Quippe chirographum illud non eſt Diaboli : quia *chirographum* dicitur *decreti*: decretum autem illud non erat Diaboli, ſed Dei. Iuſto namque iudicio Dei, decretum erat, & quaſi chirographo confirmatum, vt homo, qui ſponte peccauerat, nec peccatum, nec pœnam peccati per ſe vitare poſſet. Eſt enim *ſpiritus vadens, & non rediens:* & *qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.* Nec qui peccat, impunitus debet dimitti, niſi miſericordia peccatori parcat, & eum liberet ac reducat. Quamobrem per hoc *chirographum*, nullam inueniri poſſe Diaboli iuſtitiam in hominis vexatione credere debemus.] Hæc ibi, quæ non ſunt Anſelmi, ſed Boſonis diſputantis; ideóque facile poſſunt reiici; cum deletio & affixio in cruce, non cadat apte in decretum Dei, ſed in chirographum ab homine conſcriptum, quo ſuppoſito Deus tulit decretum. Illud ergo chyrographum noſtrum deleuit Chriſtus.

Etiam vſurarum debitum, à Chriſto abolitum.

1041 Nec ſortis duntaxat, reſciſſum vel deletum eſt chirographum; ſed etiam vſurarum omnium debita abolita per Chriſtum fideiuſſorem noſtrum : quod pro maximo Dei beneficio Pſal. 71. fuiſſe prædictum, ſic tradit S. Ambroſius lib. de Tobia cap. 4. [Magnum & memorabile beneficium Dei, ſpecialiter ore Prophetico prædicatur, quod in patres contulit, quia ex vſuris & iniquitate liberauit eos. Et propriè ait. *Ex vſuris liberauit eos*, quia vſuræ inferunt ſeruitutem. Quaſi diceret: Ex ſeruitutis vinculo ereptos reddidit libertati.] Audi etiam eundem præclariſſimè philoſophantem in hanc ſententiam Epiſt. 18. inter tractandum de duobus debitoribus, cuidam fœneratori obſtrictis. [Nemo vocabulum *fœneratoris* horreſcat. Eramus ante ſub fœneratore duro, qui niſi morte debitoris expleri ac ſanari nequiret. Venit Dominus Ieſus, vidit nos graui obligatos fœnore. Nemo enim fœnus patrimonio innocentiæ ſuæ poterat exoluere: & quia de meo, vnde me liberarem habere non poteram, nouum genus abſolutionis mihi detulit, vt creditorem mutarem, qui fœnus vnde ſoluerem non habebam. Debitores autem nos, non natura ſed culpa fenerat: peccatis autem noſtris æra grauia contraximus, vt eſſemus obnoxij, qui eramus liberi. Debitor enim eſt qui aliquid accipit de fœneratoris pecunia. Peccatum verò à Diabolo eſt : tanquam ergo in eius patrimonio habet impius opes. Sicut enim Chriſti diuitiæ virtutes ſunt, ita Diaboli opes crimina ſunt. Redegerat humanum genus in perpetuam captiuitatem obnoxia hæreditas graui fœnore, quod obæratus autor ad poſteros de fœnerata ſucceſſione tranſmiſerat. Venit Dominus Ieſus, mortem ſuam pro morte omnium obtulit, ſanguinem ſuum pro ſanguine fudit vniuerſorum. Mutauimus ergo creditorem, non euaſimus.]

* * *

Vſu

Vſus doctrinæ, de Chriſto fideiuſſore pro debitis noſtris.

1042 Quo porrò duriora & aſperiora ſunt, quæ Chriſtus Dominus ad debitorum noſtrorum diſſolutionem ſubiit, eo obſtrictiores illi & deuinctiores ſumus, caditque huc perbellè illud Sapientis. *Gratiam fideiuſſoris tui ne obliuiſcaris; poſuit enim pro te animam ſuam.* S. Bernardus mellitiſſimè pro more id expendit ſerm. de quadruplici debito. [Vis (inquit) ſcire, quæ & quibus debeas? Primò Chriſto Ieſu debes omnem vitam tuam, quia ipſe vitam ſuam poſuit pro vita tua, & cruciatus amaros ſuſtinuit, ne tu perpetuos ſuſtineres. Quid tibi durum vel dirum eſſe poterit, cum recordatus fueris, quia ille in forma Dei, in die æternitatis ſuæ, in ſplendoribus ſanctorum ante Luciferum genitus ſplendor & figura ſubſtantiæ Dei, venit ad carcerem tuum, ad limum tuum, infixus (vt dicitur) vſque ad cubitos in limo profundi: Quid non ſuaue tibi, cum tibi collegeris omnes amaritudines Domini tui, rememoraberis, primùm quidem illatum infantilium neceſſitatum: deinde laborum quos pertulit in prædicando: fatigationum in diſcurrendo, tentationum in ieiunando, vigiliarum in orando, lachrymarum in compatiendo, inſidiarum in colloquendo, poſtremò periculorum in falſis fratribus, conuitiorum, ſputorum, colaphorum, flagellorum, irriſionum, ſubſannationum, exprobrationum, clauorum, horúmque ſimilium, quæ in ſalutem noſtri generis triginta & tribus annis operatus & paſſus eſt in medio terræ? O quàm indebita miſeratio, quàm gratuita & ſic probata dilectio, quàm inopinata dignatio, quàm ſtupenda dulcedo, quàm inuicta manſuetudo, Regem gloriæ pro deſpicatiſſimo vernaculo, imo vermiculo crucifigi? Quis audiuit vnquam tale, aut quis vidit huic ſimile? Vix enim pro iuſto quis moritur: ipſe pro iniuſtis & inimicis mortuus eſt, exigens exulate a cœlis, vt nos reportaret ad cœlos, amicus dulcis, conſiliarius prudens adiutor fortis. Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? Nónne ſi conferentur in me omnes vitæ filiorum Adam, & omnes dies ſæculi, & labores omnium hominum qui fuerunt, qui ſunt & qui erunt, nihil eſſet ad comparationem corporis illius, quod ſpectabile & ſtupendum eſt virtutibus etiam ſupernis, in conceptu de Spiritu ſancto, in ortu de Virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ affluentia, in coruſcationibus miraculorum, in reuelationibus ſacramentorum? Vides igitur quia ſicut exaltantur cœli à terra, ſic exaltata eſt vita illa, à vita noſtra, quæ tamen poſita eſt pro vità noſtra? Sicut nihil ad aliquid nullam habet comparationem, ita & vita noſtra, nullam habet ad vata millius proportionem, cum illa dignior, iſta miſerior eſſe non poſſit. Nec me putes rem exaggerare ſermonibus, quia hîc deficit omnis lingua, nec ſufficit oculus, vel ad intuendum tantæ dignationis arcanum. Cum ergo ei donauero quidquid ſum, quidquid poſſum, nonne iſtud ſic eſt, ſicut ſtella ad ſolem, gutta ad fluuium, lapis ad montem, granum ad aceruum?]

Saluianus quoque, initio ſecundi ad Eccleſiam, incuſſurus pudorem iis qui ægrè ſe agnoſcunt debitores Deo, illud præter cæteras egregiè conſiderat, quo Chriſtus ſe demiſerit, vt debita noſtra exolueret. Vnde vel ſi omnia alia deeſſent tantum, támque grande debitum, exiſtere profitetur, vt ſit planè inexæquabile cuicunque creaturæ. [Addo poſt iſta omnia quod idem Dominus qui te primum munere ſuo genuit, poſtea etiam paſſione ſaluauit, quod propter te, ô homo, terram ac lutum, immò exiguam terræ ac luti partem rerum vniuerſarum Dominus è cœlo venit, terras adiit, ex carne pariter, & in carnem proceſſit, humiliatus vſque ad humani exordij pudorem, & pannorum illuuiem & præſepij vilitatem, tolerans indignas ſe, vitæ iſtius paſſiones edendi, bibendi, ſomnij vigiliarum ægras viciſſitudines, & caducæ ipſius conuerſationis contumelioſas neceſſitates: ipſam denique hominum circa ſe conuerſantium fœtidam commotationem, populos peccatorum ſordentium luto oblitos, ſemper malæ conſcientiæ admiſſu reos, turpium ex ſe actuum nidorem exhalantes. Et ideò cœleſtium præceptorum incapaces, nec ſuſtinentes ſacri fulgoris iubar, quia caligantes peccatis oculos ſplendor diuini luminis obtuebat: nec ſolùm hoc, ſed poſt hæc omnia adde proteruas ſuperuientis populi contradictiones, adde conuitia, adde maledicta, impiam inſectationem, teſtimonium falſum, iudicium cruentum, irriſiones populi, ſputa verbera, acerbiſſimas quidem pœnas, ſed indignitates pœnis acerbiores, coronam ſpineam, aceti poculum, cibum fellis, damnatum ab hominibus dominum vniuerſorum, pendentem in patibulo humani generis ſalutem, Deum terrenæ conditionis lege morientem. Quæ cum ita ſint, quicumque ille aut ſanctus eſt, aut ſanctum te eſſe credis, dic mihi quæſo, nunquid ſolui hæc ſola poſſunt, etiamſi nulla alia debeantur? Quidquid enim liber homo pro Deo perferat, ſolùm omnino non poteſt quod Deus pro homine perpeſſus eſt.]

1043 Iuuerit etiam illud perpendere in omni occaſione offendendi Deum, & conculcandi hoc pretium pro nobis datum, quod S. Auguſtinus orat. de 5. hæreſ. c. 7. ex Catholici nomine; profert aduersùs Arrianum à quo ad fidem eiurandam ſollicitabatur, oblatione pecuniæ. [Aduerſatur (inquit,) clamat, litigat, pugnat, turbas congregat, contra Chriſtum dimicat. Ille ſanguinem fudit, vt redimat: iſte pecuniam ſpargit, vt perimat: ſpeluncam fabricat, illic Catholicum præfocat. Chriſtianum vocat Paganum, Baptizate ingerit Baptiſmum, contra id quod ſcriptum eſt; *Qui ſemel lotus eſt, non indiget denuò lauari.* Clamat homo, Chriſtianus ſum: quid me dicis eſſe quod non ſum? Clamat fidelis ſum, & ille dicit: Accipe à me pecuniam. Clamat, Redemptus ſum: & ille dicit: Accipe à me aurum. Quid das, aut quid aufers? Das pecuniam, vt auferas gratiam: das pecuniam, vt auferas vitam, das pretium, vt auferas quod emptus ſum. Quid emis ab empto? Pretium meum non aurum, ſed ſanguis Chriſti eſt: non me ſeducis, non me decipis, quantumcunque mihi conferas, non mihi tollis pretium meum. Pecunia tua tecum ſit in perditionem, pretium meum non habet æſtimationem.]

Proſpiciendum item omni cura & ſtudio, ne tanto Chriſti fideiuſſoris labore, támque liberaliter pro nobis facta diſſolutione debitorum

noſtro

noſtrorum, exſoluti alieno ære, ruſus miſerè obæremur, quod faciunt, qui Satanæ, per peccata quibus renunciarant in Baptiſmo vbi primùm per Chriſtum debita noſtra laxantur, iterarò ſe addicunt, de quo grauiſſimè & ad Neophytos, & ad anteriùs illuminatos philoſophatur S. Chryſoſtomus hom. ad Neophytos, verbis illis. [Igitur quoniam nos, tantis bonis agnouimus eſſe perfunctos, vitam congruam peragamus, & ſymbola illa atque pactiones quibus ſumus conſtricti, cordibus noſtris inhæreant. Vobis proclamo, cautiones vel chyrographa peccatorum noſtrorum ſcinduntur, quia nunc eſtis recenti lumine illuſtrati. Sed & vos hac admonitione conſtringo, quos olim quoque ſimilis beatitudo ſuſcepit. Communis etenim hæc ratio nobis eſt, idem ſermo, communis obligatio: quoniam æquè & fœdera nobis cum illis communia: non atramento, ſed ſpiritus recordatione conſcripta; non calamo, ſed linguæ puritate firmata. Hoc enim calamo, cum Deo pactiones conſcribi conſueuerunt. Et ideò Dauid ait, *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis*. Confeſſi ſumus huius imperium, Diabolicam negauimus tyrannidem. Hoc chyrographum, hoc pactum, hoc ſymbolum, docetur eſſe conſcriptum: videte ne chirographario inueniamur iterum debitores. Venit Chriſtus, & paternis nos cautionibus inuenit aſtrictos, quas conſcripſit Adam. Ille initium obligationis oſtendit, peccatis noſtris fœnus accreuit: ibi maledictio fuit, & peccatum, & mors, & legis condemnatio: & hæc omnia Chriſtus deleuit atque conceſcit, & clamat Paulus dicens; *Chirographum peccatorum noſtrorum quod erat aduerſarium, & ipſum tulit de medio, affigens cruci*. Non dixit *delens*, non *cataractans*; ſed *cruci affigens*, vt prorſus eius nec veſtigia remanerent: ideò non deleuit, ſed conſcidit. Crucis enim claui diſſipauerunt illud, vt in eo nulla de poſtero remaneret vtilitas. Et hoc non in angulo, nec ſecretim, ſed in mundo medio, omnium videntibus oculis, in excelſo ligno nexum eius euacuat. Inſpiciant quidem Angeli, conſiderent Archangeli, & omni admiratione cœleſtes peruideant poteſtates. Nec aduerſarios hoc lateat, nec Dæmones, nec ipſum Diabolum, qui nos debitis obnoxios effecerunt. Scinduntur ſub fœnerratoribus cautiones, ne nobis in poſterum moleſtiæ præparentur. Quoniam igitur prius chirographum omnibus viribus caret, inuigilemus ne nos alia obligatio, alterque nexus aſtringat.]

1044 Non repugnat ſibi hic S. Pater, cum hom. 6. in ad Coloſſ. negat hoc eſſe chirographum; aitque eſſe pactum & fœdus. Agit enim de conuentione quam cum Chriſto inimus in baptiſmo, renuntiantes Satanæ: quam rectè negat vocandam *chirographum*, cum non ſit de ære alieno, vt ait. Reſpectu tamen Satanæ, cui nos debitores ſtatuimus, & obæramus, poteſt appellari chirographum. Idque præter Chryſoſtomum illo alio loco, obſeruauit etiam S. Auguſtinus oratione contra Iudæos, Paganos, & Arrianos cap. 3. conſultationem inſtituens, cœleſtium (vt vocat,) Iuriſperitorum, hoc eſt Sanctorum Apoſtolorum, ex quorum vna ſententia reſpondet, pupillo qui ex paterno chirographo debitor inuentus eſt reus, atque obſtrictus ab aduerſario detinetur, non aliud eſſe capeſcendum conſilium, quàm vt quod fecerunt ipſi, & ipſe faciat: renunciet inquam Satanæ, & pompis eius, ne à Chriſto ſolutos debitis relabatur in æris alieni obligationem. Eam conſultationem, ſic concludit D. Auguſtinus cap. 4. [Videtis dilectiſſimi, quam ſententiam protulerunt noſtri defenſores. Vigilet itaque vnuſquiſque, ne non ex toto renuntians poſt profeſſionem, apud eum Diabolus ſuos pannos recognoſcat: & incipiat ſemper reus detineri, quem Chriſtus voluit ſua gratia liberare. Nec ſibi malè blandiantur, qui poſt gratiam acceptam, corrigi nolunt, atque rurſus ad illas ſuas priſtinas redeunt voluptates. Expectatur enim dies iudicij, aderit ille æquiſſimus iudex, qui nullius potentis perſonam accipiet, cuius palatium auro vel argento nemo corrumpet. Aſtabunt omnes animæ, vt referat vnaquæque ſecundùm ea quæ per corpus geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Præſto enim erit aduerſarius Diabolus, recitabuntur verba profeſſionis noſtræ. Et ſi talis inuentus fuerit quiſque vt debitor ex hac vita migret, exultabit ille aduerſarius in conſpectu ſereniſſimi iudicis, ſuperiorem ſe eſſe reclamans, agenſque talem cauſam apud talem iudicem. Æquiſſimè, inquit, iudex iudica, iuſtitia & iudicium præparatio ſedis tuæ. Iudica meum eſſe, qui tuus eſſe noluit: meus eſt, mecum damnandus eſt. Poſt renuntiationem, vt quid inuaſit pannos meos? Quid apud eum impudicitia faciebat, cui ipſe renunriauerat? Quid intemperantia, quid auaritia, quid ira, quid ſuperbia, quid cætera mea? Poſtremò æquiſſimè fugientem à me, confugientem ad te, poſtea cum meis quibus renuntiauerat apprehendi, inuaſorem detinui. In ipſa quodammodò mea poſſeſſione, à me apprehenſus eſt. Quid enim in circo faciebat, atque tibi furias, lites, inſanas voces, inanéſque victorias, cùm iam à ſe alienus ſibimet videbatur, videbat? Qui in theatro faciebat, renunciator turpium voluptatum? Quid in amphitheatro, crudelitates ſæuas oculis ſuis intuendo? Theſauriſauit iram in die iræ. Hæc omnia mea poſt renunciationem inuaſit, meus eſſe voluit & mea concupiuit. Iudica, iudica æquiſſimè, quoniam quem tu non dedignatus es tanto pretio liberare, ipſe mihi ſe poſtmodùm voluit obligare. Poterit ne os aperire, is qui poſt profeſſionem ſuam talis inuenitur, vt iuſtè Diabolo adicatur?]

1045 Eo porrò cautiùs hic agendũ Chriſtiano, quod hoc nouo beneficio, multo amplius eſt in ære Dei, qui creditor eſt exigens cum vſuris ſortem conceſſam, vſque ad nouiſſimum quadrantem. Pulcherrimè id proſequitur. Hildebertus Cœnoman. Epiſt. 15. [Magnus (inquit) fœnerator eſt hic Deus noſter, coram eo loquor, importunè vſuras exigit iſte creditor noſter. Creditor noſter eſt, & durus creditor eſt. Ille homo quidem qui peregrè profectus eſt, ipſe plenilunio reuertetur, cùm redierit, duplum requiret à te, cùm ſuſceperit, centuplo munerabit te. O beatum commercium, in quo nec vſuras exigens, criminis arguitur, nec ſoluens in aliquo grauatur! O felicem negotiationem, in qua creditor eſt opportunè importunus, & debitori pluſquàm debeat debetur? Proinde timendum eſt, ne ad iudicium ſine venia venias, ſi (quod abſit,) negotiandi negligentiam obliuione fore impunitam ſomnias. Intellige quæ dico: magnæ

memoriæ

moriæ eſt iſte creditor noſter: pœnaliter oblita es tui, ſi putes eum oblitum debiti ſui. Nihil obliuiſcitur tempore, nihil occupatione æquè recolit, & quod hodie præſtat, & quod heri præſtitum: quoniam hodie ſuum eſt, & heri. Abeunt dies & dies, anni & anni; ſed mille dies *& mille anni ante oculos ſuos, tanquam dies heſterna quæ præteriit.* Nunquid ergo non numerabit quantùm tibi præſtiterit, qui ſolus denumerat arenam maris, & pluuiæ guttas, & dies ſæculi? Nunquid non diuidet in minutias talenta tua, qui diuiſit aquas ab aquis in ſapientia ſua? Fortaſſis autem trahes in ius creditorem tuum, dum repetet à te commodatum ſuum? Intellige quæ dico. Bonus cauſidicus eſt, qui tecum rationem poſiturus eſt. Coram Angelis referet, veritati deferet, terribilia proferet, horribilia inferet.]

CAPVT X.

Chriſtus, Sacerdos.

SACERDOTII & Pontificatus magna eſt connexio, vt proinde meritò conſecutiui ſe ſint in noſtra tractatione, hi Chriſti tituli. Nihil quippe aliud eſt Pontifex, quàm ſummus ſacerdos: & vtriuſque munus eſt, aſſiſtere populo in iis quæ ſunt ad Deum, & offerre dona & ſacrificia pro peccatis. In Pontificatu tamen, ſupra ſacerdotium includitur poteſtas, ad multa cultui diuino, & animarum bono neceſſaria, quæ ſacerdotio ſimpliciter dicto, non continetur. Quare de ſacerdotio priùs agendum. Et quamuis habeamus in lege noua alios ordines, & alia Eccleſiaſtica munera ſacerdotio præuia; nimirum quatuor vt vocamus minores Ordines, & duos ſacros, Subdiaconatum inquam & Diaconatum, poſſetque in dubium verti, an & quatenus illorum in ſe ordinum rationem Chriſtus expreſſerit; tamen non hærebo in eo; tum quia difficultate vacat, tum quia niſi per analogiam aliquam expediri poteſt. Qui verò in eam rem plura volet, adeat Stephanum Heduenſem lib. de ſacram. alta. cap. 6. & 8. & Hugonem Victorinum lib. 2. de ſacram. fidei p. 1. à cap. 6. Florum Magiſtrum in expoſitione Miſſæ. Ex recentioribus, Vaſquem 3. p. d. 242. c. 7.

Chriſtus in via, verè Sacerdos, in natura tantùm humana.

1046 A ſacerdotio igitur auſpicando, ſtatuendum eſt vt certum ex fide, Chriſtum verè & propriè fuiſſe ſacerdotem, non ea tantùm generali ratione, qua omnes qui Deum rectè colunt, ſacerdotes interdum dicuntur, vno aliquo ex decem illis ſacrificiis latè dictis quæ S. Chryſoſtomus enumerat in Pſal. 95. ſed illo propriè accepto ſacerdotio; quod à propriè accepti ſacrificij actu petitur. Qua ratione, Chriſtum fuiſſe in hac vita ſacerdotem, negauit nuper quidam Paulus Socinus Senenſis, ex Italia, (vt alij eiuſdem furfuris complures,) ad captandam effrænationē, libertatis Chriſtianæ ſpecie obductam, transfuga in Bataniam & Poloniam. Eius hæc teterrima fuit blaſphemia, Chriſtum in terra non fuiſſe ſacerdotem, nec vllum pro nobis obtuliſſe ſacrificium, ſed ſanctè hic ac piè viuendo, promeruiſſe fieri in cœlo ſacerdotem, ac Chriſtum; cum ad punctum vſque collati in cœlo ſacerdotij, nominandus tantùm fuerit Ieſus à Nazareth. Annititur autem idem Sectarius, ſtabilire exitiale hoc dogma, ex Apoſtolo: qui ad Hebr. 8. ait de Chriſto. *Omnis Pontifex ad offerendum munera & hoſtias conſtituitur. Unde neceſſe eſt, & hunc habere aliquid quod offerat. Si ergo eſſet ſuper terram, nec eſſet ſacerdos, cum eſſent qui offerrent ſecundum legem munera.* Addit & illud, ex c. 9. eiuſdem Epiſtolæ. *Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, ideſt non huius creationis* &c. *intrauit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta.* Et inferiùs. *Non in manufacta ſancta Ieſus introiuit, exemplaria verorum: ſed in ipſum cælum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis.*

Verùm hæc loca nihil minùs probant quàm id ad quod aſſumuntur. Apoſtolus enim his locis, docet quidem Chriſtum nunc in cœlo agere pro nobis ſacerdotem, offerendo Patri per iugem præſentationem, & commemorationem, ſacrificium cruentum ſemel oblatum in cruce; & Patri item offerendo, ad modum primarij ſacerdotis, quotidiana ſacrificia incruenta, quæ in terra donec reueniat, offeruntur. Negat item his locis Apoſtolus, Chriſtum eſſe ſacerdotem ſuper terram: ideſt quales erant Aaronici templum Salomonicum frequentantes, eiſque alligati: ad hoc enim neceſſarium non erat, Chriſtum eſſe ſacerdotem, cum eſſent plerique qui exemplari & vmbræ deſeruirent futurorum. Hæc prædictis locis tradit Apoſtolus. Non negat tamen, Chriſtum in terra fuiſſe verè & propriè ſacerdotem oblato nobis ſacrificio verò & propriè dicto. Imo id diligenter proſequitur ea ipſa Epiſtola ad Hebr. à cap. 5. ad 10. vt mox declarabimus, expenſo Chriſti ſacrificio Innumeras alias in hanc rem Scripturas Patrum interpretatione firmatas, adhibet Ioſephus à Coſta lib. 4. de Chriſto reuel. c. 3.

1047 Statuendum inſuper eſt, Chriſtum non fuiſſe ſacerdotem ſecundùm naturam diuinam qui fuit error Arianorum. Nam ſacerdotem, conſtat inferiorem eſſe, eo quem colit per ſacrificium quod offert. Si igitur Chriſtus in natura ſua diuina eſſet ſacerdos, filius in diuinis eſſet minor patre; quæ eſt Arianiſmi blaſphemia, quam in hac parte Euſebio impingit Turrianus in defenſione libri 8. Conſtit. Clementis cap. 46. eo quod in præfatione libri decimi de demonſtratione habeantur hæc verba. [In diſpenſatione, alia ſunt quæ ad Chriſti diuinitatem, alia quæ ad aſſumptam humanitatem pertinent. Aliàs enim indicari ſolet tanquam & Dei Verbum, & Dei virtus, & Dei ſapientia: item magni conſilij Angelus, magnúſque & æternus Pontifex, quò vt omnia quæcunque genita ſunt, & ſint id quod ſunt & in eo conſeruentur, dum ſacro munere fungitur, Patrem ſuum exorat. Aliàs autem tanquam & Agnus Dei, qui tollat peccata mundi, & ouis quæ ad cædem ducatur. Hoc autem fuit ipſum humanum corpus, quod ille inſtar agni

atque omnis, cum de noſtro grege veluti Pontifex aſſumpſiſſet, priminis humani generis fauſtè feliciterque operatus, Patri munus attulit, per quod etiam cum humana natura commercium habuit, quæ alioqui neque Dei Verbum, neque vim incorpoream atque intelligentem exaudire aut percipere potuiſſet, neque quicquam ſupra carnem aut corpus, per oculos corporis intueri.] Et mox [Oportebat enim agnum Dei, qui à maximo Pontifice aſſumptus fuerat, pro reliquis cognatis agnis, & pro omni humano grege, Deo victimam offerri.]

Sed & oratione de laudibus Conſtantini Magni, *ferè initio*, in hunc modum ſcribit, agens de Deo ſummo Imperatore, cuius maieſtatem omnino inſigniter præmiſerat. [Illum & iam ipſe æternus vnigenitus eius ſermo, qui in omnibus, ante omnes, & poſt omnes exiſtit, magnus magni Dei Pontifex, omni tempore, omnibúſque ſæculis antiquior, dignitatis paternæ particeps, primus ac ſolus pro omnium ſalute placauit.]

In Arrianiſmi vexillifero & ſignifero, prout Euſebium appellat S. Hier. meritò ea verba, propoſiti erroris non abs re inſimulantur, neglecto ea molliendi, vel benignè impetrandi ſtudio, quale ſanctis Patribus meritò impendimus: vt Clementi Roman. 8. conſt. c. 46. cum dixit, [vnigenitum Chriſtum eſſe naturâ Pontificem.] & Cyrillo Hieroſolymitano catech. 10. cum de Chriſto agens dixit; [Chriſtus vocatur, non humanis manibus vnctus, ſed à Patre perpetuo, in eam, quæ ſuper homines, ſupremam Sacerdotij dignitatem innunctus.] Et infra Chriſtus eſt ſummus Sacerdos, immutabile habens Sacerdotium quod neque à tempore cœpit, neque ſucceſſorem alium habebit ſacerdotij. Quemadmodùm die Dominica audiſti, nobis in ſinaxi deſerentibus de eo quod dicitur; *ſecundum ordinem Melchiſedech.* Non ex corporea ſucceſſione accipiens Sacerdotium; neque factitio oleo vnctus, ſed ante ſecula à Patre, idque tanto excellentiùs aliis, quoniam hic cum iureiurando factus eſt Sacerdos.]

Hæc quia à Catholicis prolata, non magno negotio mollimus. Nam Chriſtum eſſe naturâ Pontificem, non intelligitur de Chriſto Deo & homine, qui verè eſt natura Pontifex, vt loquitur etiam S. Ignatius Epiſt. ad Magneſianos, quatenus Chriſtus non per impreſſionem characteris, vel per inunctionem procedente tempore factam, qui eſt modus creandi Sacerdotes noſtrates ac terrenos; ſed ſuapte natura conſtitutus eſt Sacerdos; eo ipſo quod in ſua productione, inunctus eſt diuinitate, factúſque Chriſtus Domini. Et quia diuinitas fuit vnguentum quò hic Sacerdos litus eſt, eámque ab æterno, à Patre habet; idcirco Sacerdotium eius dicitur non cœpiſſe ex tempore: quamuis ipſum in ſe Sacerdotium, ex vnguinis illius ad ſubiectum aptum admotione exurgens, non ſit æternum, & in Verbi perſonam humanitati non coniunctam, nequaquam cadat. [Idem Sacerdos & hoſtia (ait S. Ambr. 3. de fide c. 5.) Et Sacerdotium tamen & ſacrificium, humanæ conditionis officium eſt.] Idem diſertiſſimè habet Chryſoſtom. 5 oratione de vno legiſlatore Tomo 6. Græcol.

Exercuit ſuum illud Sacerdotium, ſacrificando pro nobis.

1048 Eſt igitur Chriſtus, ſacerdos verus in natura humana; ſéque talem reipſa prodidit, exhibitione ſacrificij pro nobis; quod tertio loco eſt ſtatuendum. Non enim Chriſtus, ſibi ac in bonum ſuum ſacerdos fuit, ſed tantùm nobis, & ad ſalutem noſtram: Contra quàm blaſphemè confinxit Neſtorius, dicens, Chriſtum pro ſeipſo æquè ac pro genere ſuo, corporis ſui victimam obtuliſſe: quod fuſiſſime confutat S. Cyrill. l. 3. penrabili c. 6. ſic præter cætera exclamans, ad hoc verbum ex Neſtorio à ſe relatum. [Ergo ne ipſam quoque lucem veram execrandæ iniquitatis tenebræ contigerunt? ergo ne nobiſcum redimente, atque ſaluante opus habuit, per quem eſt omnis redemptio, & ſpes ſalutis? Conuenit igitur eidem vt eſt conſequens, nobiſcum offerre gratiarum actiones, cum Deus dicat oblitus iniuriæ: Ego ſum qui deleo iniquitates tuas & non recordabor. Accuſabit etiam ipſum, vt nos accuſat ille pater peccati. Quod ſi ita eſt quomodo non mentietur cum dicit: Venit princeps mundi huius, & in me inueniet nihil? Olim contumelias in eum coniecerunt etiam illi ſynagogæ Iudæorum præſides. Nam cum inuidiæ aculeis exſtimularetur, quod præter opinionem curatum videbant illum à natiuitate cæcum, impiè dicebant: Da gloriam Deo, nos ſcimus, quia iſte homo peccator eſt. At verò Dominus noſter Ieſus Chriſtus oblocutores coarguens, apertè dicebat: Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico quare non creditis mihi? Igitur ſi obtulit hoſtiam non ſolum pro nobis, verum etiam pro ſeipſo, vtique neceſſario illa indiguit, vt etiam nos qui ſub iugo peccati ſumus. Argue igitur illum de peccato: ſi nobiſcum ſacrificauit, oſtende ſimul etiam nobiſcum peccaſſe. Paſtor ille bonus pro quonam poſuit animam ſuam, pro ſe, an pro ſuis ouibus? Audio illum dicentem de nobis, pro ipſis ego ſanctifico meipſum, & vt inquit Beatus Paulus gratia Dei pro omnibus guſtauit mortem, & iterum traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Et ſicut dicit Eſaias Propheta: Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore eius ſanati ſumus; non ipſe ſuæ ipſius carnis paſſione obiter eſt curatus. Traditus eſt propter delicta noſtra, non propter ſua.]

Addit alia pleraque in eam ſententiam, & nominatim Apoſtolum Hebr. 7. qui Chriſtum ab aliis Sacerdotibus ſecernit, ex eo quod non habuerit neceſſitatem pro ſuis delictis primùm hoſtias offerre, deinde pro populi. Confirmat denique hoc ipſum, ex antiquis ſacrificiis, quæ typi erant ſacrificij Chriſti; nec offerebantur pro ipſis victimis, ſed pro populo. Igitur Chriſtus qui fuit ſacerdotij ſui victima, non pro ſe ipſo, ſed pro nobis ſacrificauit; nec pro ſe, ſed pro nobis, factus eſt Sacerdos. Pro nobis inquam, nam diſtinctio duplicis Chriſti ſacrificij, quorum hoc externum, pro nobis; alterum internum, pro Angelis ſit peractum, tradita ab Origene hom. 1. in Leuit. friuola eſt, & aſpernanda.

Primùm

Primùm in cœna vltima ; Et quomodò id aliqui probent ex Apoſtolo.

1049 His ita conſtitutis, exponendum eſt, qua ratione Christus ſacerdotem ſe prodiderit, exhibitione ſacrificii ; vnius quidem quoad rem oblatam, vt docet Trident. ſeſſ. 22. cap. 2. duplicis autem quoad formam, & offerendi rationem ; nempe ſacrificiis incruenti in cœna vltima, & cruenti in ara crucis. Nam Chriſtum in vltima cœna verè ſacrificaſſe conſecrando corpus & ſanguinem ſuum, quamuis aliqui olim Catholici non admiſerint, faſſi Chriſtum inſtituiſſe nocte cœnæ ſacrificium, non tamen ſacrificaſſe; nunc tamen fide ſanctum eſt, ex Tridentino ſeſſ. 25. cap. 1. vt rectè ſtatuit Alanus lib. de ſacrificio cap. 10. & Bellarminus lib. 1. de Miſſa c. 12. ac Ægidius 3. p. q. 83. à n. 72. & paſſim alij.

Sunt qui in hanc ſententiam allegant illud Apoſtoli, *per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta.* Quamuis enim in ea Epiſtola, Apoſtolus ſacrificium incruentum expreſsè non prodiderit, & attingens obiter ſacrificium Melchiſedech, dicat de eo grandem eſſe ſermonem, & ininterpretabilem, quia vt S. Hiero. Epiſt. 126. aduertit, nolebat Hebræis magnam partem adhuc infidelibus, veritatem ſacramenti Chriſtiani apertè exponere: tamen videtur in illis verbis quæ retuli egiſſe de Euchariſtiæ ſacrificio, per Chriſtum celebrato in nocte cœnæ ; quod latiſſimè contendit Villagagnonus toto libro de duplici Chriſti oblatione, & altera diſputatione de poculo ſanguinis Chriſti & introitu in ſancta ſanctorum; annuitque Alanus lib. de ſacrificio cap. 8. Ratio eorum eſt, quia Apoſtolus agit eo loco de ſacrificio expiatorio indicto Leuitici 16. illudque à Chriſto reipſa perfectum docet. Fuerunt autem in illo expiationis ſacrificio, quinque præcipua. Nam conſectanda primùm erat hoſtia, & morti addicenda. Secundò offerebatur ad oſtium tabernaculi. Tertiò ſanguis ab ipſomet Pontifice inferebatur intra velum ſecretioris tabernaculi. Quartò intùs & foris omnia ſacra vaſa aſpergebantur ſanguine reliquus autem ſanguis ad cornu altaris effundebatur. Quintò corpus victimæ deportabatur extra caſtra. Hoc poſtremum, in Chriſto, interprete Apoſtolo factum eſt per crucifixionem, in qua etiam ſanguis ex punctione lateris effuſus eſt, cornu crucis. Cætera cum debuerint ante deportationem impleri per functionem aliquam ſacerdotalem ; ea autem alibi non appareant; facta profectò videntur in cœna vltima, vbi primùm Chriſtus ſanctificauit ſeipſum, vt ipſemet Ioan. 17. teſtatur. Ideſt vt vbi exponunt Theophilactus & Euthymius, ſolemniter ſe conſecrauit, & dedicauit ad mortem. Ibidémque per proprium ſanguinem, quem ſacrificauit, & bibit, ipſemet introiuit in ſacramenta; hoc eſt in corpus ſuum, & in corpora Apoſtolorum, tanquam in vaſa ſancta, diuino miniſterio dicata, quæ ſanguine aſperſit. Conſonat in horum pleriſque, prædictæ Apoſtoli interpretationi, Heſychius lib. 5. in Leuit. cap. 16. Quod tamen videam, communiter Patres & interpretes, aliter Apoſtolum eo loco accipere; nec Apoſtolus ad Hebræos infideles, ſed ad fideles multa pro Chriſto patientes ſcribat, quibus perſpicuè poterat de Euchariſtiæ ſacrificio prodere, quæ iſti DD. admodùm occultè inſinuata volunt ; permitto lectori iudicium huius probationis ex Apoſtolo ductæ, vt aliam probationem certiorem veritati quam propoſui, ſiue ſacrificij incruenti, ab ipſomet Chriſto oblati repræſentem.

Solidior probatio ex Pſalmo 109.

1050 Poteſtque inprimis vrgeri in hanc rem quod Chriſtus Heb. 7. & Pſal. 109. dicitur *ſacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Melchiſedech.* Non enim fuit Chriſtus, ſacerdos ſecundùm ordinem Aaron quia non ſacrificauit ritu Aaronico. Nec ſanè erat de genere ſacerdotali Aaronis per lineam maſculinam eove ſacerdotum conſenſione ob maternam cognationem cum genere leuitico, eſt admiſſus, vt fingitur apud Suidam. V. *Ieſus*, malèque aſſentiente Valdenſi de ſacramentis cap. 116. num. 6. Hoc iuſto opere exagitauit. Hieronymus Hentenius. Itaque Chriſtus, ſicut origine & natalibus non erat ſacerdos Aaronicus, ita neque ſecundùm Aaronis ritum, ſeu ritu Aaroni præſcripto ſacrificauit; ſed ſecundùm ordinem ac modum quo ſacrificauit Melchiſidech, qui Geneſ. 14. *protulit panem & vinum ; erat enim ſacerdos Dei Altiſſimi.* Particula cauſalis ibi adhibita, apertè denotat, panem & vinum prolata fuiſſe à Melchiſedeco in ſacrificium ; quod eſt ſacerdotij functio propria. Et quamuis immutatio facta in ea materia à Melchiſedeco ad ſacrificium celebrandum, non explicetur in Scriptura; ſupponendum tamen eſt interueniſſe aliquam ad Dei honorem : puta fractionem, vel comeſtionem, vel partialem incenſionem per ignem, vt Leſſius lib. de Iuſtitia cap. 38. num. 13. coniectat.

Sicut ergo Melchiſedec prolato pane & vino ſacrificauit ; ita & Chriſtus, eodem ritu celebrauit primum ſuum ſacrificium in cœna vltima; & ſacrificabit etiam ſecundùm eundem ordinem in æternum, ſeu quamdiu durabit ſacrificium, ita vt nullum ei vnquam ſacrificium ſuccedat. Nunc enim qui ſacrificant apud nos, ſacerdotes, Chriſti verbis, & in perſona eius ſacrificant ; quod eſt ipſum Chriſtum eſſe ſacerdotem in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech. Hebræi, ridiculè Pſalmum 109. ad Ezechiam referentes, ſic exſibilantur à Tertulliano lib. 5. contra Marcio. cap. 9. [Nec ſacerdos Ezechias, nec in æuum, etſi fuiſſet, ſecundùm ordinem, (inquit,) Melchiſedech. quid Ezechias ad Melchiſedech, altiſſimi ſacerdotem, & quidem non circumciſum, qui Abrahàm circumciſum iam accepta decimarum oblatione benedixit? At in Chriſtum conueniet ordo Melchiſedech, quoniam quidem Chriſtus proprius & legitimus Dei Antiſtes, præputiati ſacerdotij Pontifex (tum in nationibus conſtitutus, à quibus magis ſuſcipi habebat,) cogniturum ſe quandoque circumciſionem, & Abrahæ gentem quum vltimò venerit, acceptione & benedictione dignabitur.]

Typus ergo Chriſti ſacerdotis, fuit Melchiſedech, ſicut Chriſtum Deum ſimul & hominem exhibuit, prout ab Apoſtolo, ſine patre, & matre dicitur : ſine Patre, quatenus homo,

ſine matre, quatenus Deus, vt pulchrè ratiocinatur Proclus hom. de Chriſti Natiu. & Fulgentius lib. 2. ad Treſim, *ſub medium*; Ridiculè autem in hiſtoria Melchiſedeci quæ extat apud S. Athanaſium, ei malè adſcripta; idcircò dicitur vocatum ſine Patre & matre & familia Melchiſedecum, quod eius parentes & ſtirps, vniuerſa, eo orante, terra de his cente, in ſacrificio Fratris Melchiſedeci perijſſent. At quomodo exponent illud, *neque initium, neque finem vitæ habens*? Sacrificaſſe Chriſtum in cœna vltima, ſéque exhibuiſſe ſacerdotem ſecundùm ordinem Melchiſedech, tradũt innumeri Patres, apud Pamelium Tomo 1. Liturg. *initio*, & apud Coccium Tomo 2. lib. 6. art. 5. nec non apud Bellarminum lib. 1. de Miſſa cap. 6. paſſimque apud alios, qui de Miſſæ ſacrificio diſputant. Tricas verò Nouatorum circa hoc argumentum, rectè præter cæteros diſpellunt Titmanus lib. 2. de Euchar. cap. 15. Et Alanus libro de ſacrif. capite 9.

Suffragium SS. Patrum.

105: Argumentum alterum in rem noſtram, ſeu quod Chriſtus verè ſacrificauerit ſacrificium incruentum in cœna vltima, ducendum eſt ex traditione, quæ in SS. Patrum ſcriptis aſſeruatur. Id ergo, tradunt diſertè, omnino multi Patres, quorum verba appendit Pamelius Tomo 1. Liturg. 5. *dicto ritu, Chriſtus ſacrificium Deo Patri obtulit*, & alij quos adducunt Hæreſeologi, confirmantes offerri in Miſſa verum ſacrificium: nominatim Alanus l. de ſacrif. cap. 10. Coccius Tomo 2. lib. 6. per plures articulos, Bellarm. lib. 1. de Miſſa toto, innumerique alij vbiuis præſtantes: Cum enim idipſum nunc faciant ſacerdotes, quod facit Chriſtus, iuxta illud *hoc facite*; ſacerdotes autem noſtros verè ſacrificare, tam certum ſit, quàm certum eſt religionem Chriſtianam eſſe veram religionem, vt rectè ſtatuit Petrus Cluniacenſis libro contra Petrobus. Supereſt vt quæcunque Patrum loca, docent ſacerdotes noſtros verè ſacrificare; idem æquè de Chriſto prodant. Et proinde in tanta támque vberi meſſe locorum, veritati iugis apud Chriſtianos ſacrificij aſtipulantium, vbiuis proſtante, ſuperuacaneum videatur, ſpicas aliquas legere hic exhibendas. Placet tamen non omittere vnum aut alterum locum illuſtriorem.

S. Gregorius Nyſſenus orat. 1. de Reſurr. declarans quomodò Chriſtus fuerit per tres dies ac noctes in corde terræ, quod obſcurum eſſe fatetur, ſi ternarius ille dierum à nona tantùm paraſceues ineatur; id ab hora celebrati per Chriſtum ſacrificij incruenti, ſic repetit. [Recordare quid de ſe Dominus pronuntiarit, & eam ipſius eſſe virtutem cognoſces, vt voluntate non autem naturæ neceſſitate animam à corpore diſiungat. *Nemo enim* (inquit) *tollit animam meam à me, ſed ego pono illam à meipſo. Poteſtatem enim habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum aſſumendi.* Hoc nobis ita conſtituto, perſpicue patebit id quod quæſitum eſt. Qui enim poteſtate ſua cuncta diſponit, non ex proditione ſibi impendentem neceſſitatem, non Iudæorum quaſi prædonum impetum, non unquam Pilati ſententiam expectat, vt eorum malitia ſit communis hominum ſalutis principium & cauſa: ſed conſilio ſuo anteuertit, & arcano ſacrificij genere, quod ab hominibus cerni non poterat, ſeipſum pro nobis hoſtiam offert, & victimam immolat, ſacerdos ſimul exiſtens & Agnus Dei, ille, qui mundi peccatum tollit. Quando id præſtitit? Cum corpus ſuum diſcipulis congregatis edendum, & ſanguinem bibendum præbuit; tunc apertè declarauit agni ſacrificium iam eſſe perfectum. Nam victimæ corpus, non eſt edendùm idoneum, ſi animatum ſit. Quare cùm corpus edendum, & ſanguinem bibendum diſcipulis exhibuit, iam arcana, & non aſpectabili ratione, corpus erat immolatum, vt ipſius myſterium peragentis, poteſtati collibuerat. Et anima in illis erat, in quibus eadem ipſa poteſtas illam depoſuit, ſimúlque cum diuina virtute, quæ cum illa erat coniuncta, in ea regione cordis verſata eſt. Itaque ſi quis inde tempus incipiat demetiri, cùm ſacrificium Deo factum eſt, à magno illo Principe ſacerdotum, qui ratione, quæ nec verbis explicari, nec oculis perſpici potuit, ſeipſum pro communi hominum ſalute tanquam agnum obtulit, non recedet à veritate.] Non præſto, eam expoſitionem tridui ac trinoctui Chriſti in corde terræ, optimam eſſe; cum alia ſuppetat expeditior ſuo loco diſcuſſa, & ex varijs obiter perſtricta in Tractatione de S. Latrone cap. 10. num. 2. Quod ergo ex eo Nyſſeni loco deſumo in præſentia, illud vnum eſt Chriſtum ſeipſum in nocte cœnæ verè immolaſſe, & incruentum ſacrificium obtuliſſe.

Heſichius lib. 1. in Leuit. cap. 4. Nyſſenum expreſſiſſe videtur. Exponens enim oblationem vituli per ſacerdotem, ſic habet. [Ponere autem eum manum ſuper caput vituli, & iugulare vitulum præcepit. Nemo enim illum obtulit, ſed nec immolare poterat, niſi ſemetipſum ipſe ad patiendum tradidiſſet. Propter quod non ſolùm dicebat, *poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam*; ſed & præueniens ſemetipſum in cœna Apoſtolorum immolauit, quòd ſciunt qui myſteriorum percipiunt virtutem. Hunc ſacerdotem 70. non ſolùm vnctum, ſiue linitum, ſed & conſummatum manibus appellauerunt. Conſummatus eſt enim manibus priùs in myſtica cœna, accipiens panem & frangens; deinde per crucem, quando ligno adfixus eſt. Tunc ſacerdotij ſuſcipiens dignitatem, vel potiùs quam ſemper habuit, tunc opere explens, etiam hoc quod pro nobis erat, ſacrificium conſummauit.]

S. Athanaſius, Oratione in 5. Feriam, & Iudæ proditionem. [Hodie profertur illud. *Accipite, manducate, hoc eſt corpus meum.* Præuenio crucem, diuido membra mea, venditionem tuam, ô Iuda præoccupo ſanguinis mei effuſione. Quem venditurus es; præueniens te, gratis diſtribuo. Meum enim eſt corpus, ô Iuda, tuum verò eſt, oſculo idipſum vendere. Meum opus eſt, ſanguinis nudinatio. Laui tuos pedes, ad curſum contra me paratos. Manus tuas miracula patrare docui, venditionis meæ pretio accipiendo cauatas. Accipite, comedite, preuenite proditoris feſtinationem: anteuertite venditionem, cibo. Non differo donum, paſſionem iam expectans; do ſine cunctatione, inſtat enim venditio. Impaſſibile eſt corpus; impaſſibilitatis comedentium, teſtimonium largior. Præuenio dentibus

tibus

tibus Iudæorum phalangem dum crucem dif. fero, comedite & vos, comedite; *Non eſt bonum ſumere panem filiorum , & mittere canibus* Iudæis.]

Diſiecta quæ pugnant cum vera Chriſti ſacrificatione incruenta in cœna vltima.

1052 Quæ opponi poſſunt , ad probandum Chriſtum in extrema cœna non ſacrificaſſe, parui momenti ſunt. Silentium enim Scripturæ , quod vrgent Sectarij , fruſtra obtenditur; quia quamuis Scriptura non prodat in actu ſignato , Chriſtum ſacrificaſſe , nec dicat, illum actui ſacrificandi quem tunc exercuit , adiunxiſſe hæc verba , *ego ſacrifico*; Et *ego offero* ; tamen ſatis eſt quod rem ipſam expreſſerit, idque multis fidei dogmatibus æquè poſſet opponi: vt PP. ſæpè aduertunt. Neque verò Scriptura, licet ſileat an Chriſtus tale quid in actu ſignato protulerit, negat tamen protuliſſe. Et quamuis non protuliſſe conſtaret, nihil referret. Nam neque in antiquis ſacrificiis , neceſſe erat ſacrificantem verbo profiteri , ſe ſacrificare , vel offerre.

Grauius in ſpeciem eſt, quod opponi inſuper poteſt , nempe ſe Chriſtus in cœna vltima ſacrificauit, neceſſe fore, admittere ſacrificium illud fuiſſe propitiatorium : quia tunc Chriſtus viator erat, & mereri ac ſatisfacere poterat. At admiſſo hoc ſacrificio propitiatorio , fruſtra ſacrificium cruentum ſubſecutum poſtea eſſet, quia cum iſtud ſacrificium tametſi incruentũ, ſit eiuſdem cum cruento dignitatis; ſufficiſſet omnino ad redemptionem noſtram ; contra Apoſtolum liquidò tradentem , Chriſtum ſacerdotem vna oblatione cruenta conſummaſſe in æternum ſanctificatos. Dicendum eſt ſacrificium quidem incruentum propitiatorum fuiſſe ; ſed ita tamen vt non promeruerit redemptionem noſtram ſeorſim à ſacrificio cruento, in quo ſolo, ex Dei decreto & Chriſti voluntate, conſummata eſt noſtra redemptio. Sacrificium itaque incruentum , promeruit redemptionem noſtram Deúmque propitiauit prout adiunctum cum cruento : id quod æquè de omnibus Chriſti actibus liberis , qui ſinguli infinitæ dignitatis erant, eſt ſtatuendum. Applicatio porrò meritorum Chriſti iam inchoaturum , & in paſſione confirmandorum , per hoc ſacrificium factæ, non diſſimilis fuit ei, quæ per baptiſmum ante mortem Chriſti collatum , facta eſt. Vnde ſicut baptiſmus à Chriſto ipſo collatus, non fuiſſet ex opere operato , fructuoſior baptiſmo illo qui nunc à puro homine confertur ; ita ſacrificium tunc à Chriſto oblatum , non fuit ex opere operato vtilius , quàm quod nunc exhibent Sacerdotes. Ex opere tamen operantis, fuit infinitè pretioſiùs , magiſque meritorium, & ſatisfactorium.

Victima ſacrificio incruento immutanda, Chriſtus ipſe.

1053 Cùm verò ex prædictis ſatis liqueat, verè Chriſtum in extrema cœna celebraſſe ſacrificium incruentum , ſeque prodidiſſe Sacerdotem ſecundùm ordinem Melchiſedech : exponendum ſequitur , in qua immutatione illud ſacrificium ſitum fuerit. Ad quod ſupponendum eſt , quæ ibi victima ſit à Chriſto Sacerdote oblata. Nam ipſa eſt quam immutari oportet , eamque ſubire paſſionem quæ eſt de ſacrificij ratione , prout à nuda oblatione ſecernitur. Nimirum ſacrificatio dirigitur ad ſupremum Dei cultum , per proteſtationem & ſignificationem ſupremæ excellentiæ diuinæ ; qua Deus habet vitæ & mortis poteſtatem. Ideóque res ſacrificata , immutanda eſt in honorem Dei: ſiue ea immutato fiat per ereptionem vitæ , vt cum animalia oblata occidebantur, ſiue per deſtructionem rei non viuæ, aut per aliam aliquam externam actionem minùs immutatiuam. V. G. panis coctionem, comeſtionémve , aut fractionem. Tametſi dubium non eſt , quin deſtructio rei oblatæ, eiúſve deſtructiua actio quantum eſt ex vi ſua, quam vocare poſſumus immutationem virtualem, ſit aptior ad ſignificandum ſupremum illud Dei vitæ & mortis autoris dominium , cuius conteſtatione celebratur ſacrificium. Et omnino neceſſariam ad id eſſe , mutationem rei oblatæ pluſquàm moralem , contendunt Canus lib. 12. de locis cap. 13. *initio corporis* , Alanus l. de Sacrificio c. 3. Vaſq. 3. p. diſt. 220. c. 3. Leſſ. lib. de Iuſtit. cap. 38. num. 13. Malderus 2. 2. Tract. 10. cap. 3. dub. 1. contra Suarem Tom. 3. 1. p. d. 73. ſect. 5. qui meram panis in altum ſublationem, qua panis non niſi moraliter immutabatur , cenſuit ſatis olim fuiſſe ad ſacrificium.

Victimam ergo à Chriſto Sacerdote in ſacrificio incruento immolatam , Patres paſſim tradunt fuiſſe Chriſtum ipſum : quod proximè ex Nyſſeno , & Heſychio audiſti : confirmatúrque ex S. Auguſtino , qui eam ob cauſam Epiſtola 86. vocat Chriſtum , *ouem , & pecudem noui Teſtamenti.* Sed & Apoſtolus 1. Cor. 5. agens de Chriſti ſacrificio incruento, vt eruditè ex pleriſque Patribus oſtendit Turrianus lib. 2. de Euchar. cap. 3. ait Paſcha noſtrum eſſe Chriſtum immolatum. Nec de hoc dubitare licet, poſt Concilium Tridentinum quod ſeſſ. 22. cap. 2. definit, eandem fuiſſe in cruento , & hoc incruento ſacrificio , rem oblatam. At in crucis ſacrificio, victimam eſſe ipſum Chriſtum, eſt extra controuerſiam. Fuit ergo hîc quoque, Chriſtus & ſacerdos & victima : non quidem vt exiſtens in propria ſpecie, quia vt ſic nullam terminat huic ſacrificio intrinſecam actionem; ſed vt opertus panis & vini ſpeciebus ; ſub ea namque ratione , eſt terminus in hoc ſacrificio. Non voco Chriſtum huius ſacrificij materiam, ne priùs (ſaltem natura,) quàm ſacrificetur, contendas debere habere eſſe: quod verum non eſt, cum ipſa conſecratione Chriſtus & accipiat hîc eſſe , & offeratur ſiue ſacrificetur. Voco itaque terminum , vtcunque viſibilem per ſpecies. Quod enim ad rationem ſacrificij , hominibus corpore mortali circumamictis exhibiti neceſſarium erat , viſibilis fuit Chriſtus , prout hîc à ſeipſo immolatus: nempe prout ſpeciebus panis & vini contectus, ſubſtantíque eximiis ſubſtantiarum illarum quæ fuerunt tranſitus huius ſacrificationis materia.

1054 Ex eo tamen quod dicam , rem in hoc ſacrificio per Chriſtum oblatam , fuiſſe Chriſtum panis in vini ſpeciebus obtectum, nolim arbitreris , vel panem & vinum vt Bel-

licèt minus exiſtimat lib. 1. de Miſſa c. 17. propoſitione 1. & vt videtur Cabaſilas in expoſitione Liturgiæ cap. 32. vel quod cenſet Suares. 1. 3. 3.p.d.75. ſect. 1. concl.4. ſpecies ſacramentales panis & vini, fuiſſe partialiter, tametſi minùs principaliter, rem oblatam in ſacrificiô Chriſti incruento, celebrato in cœna vltima. Hoc enim exiſtimo falſum, cum Alano l.de ſacrificio cap. 19. & Ægydio Conink 3 p.q. 83. num. 77. quia ſic non eſſet eadem res oblata in ſacrificio cruento & incruento, quæ tamen eſt conceptis verbis doctrina Tridentini. Itémque quia Patres, nunquam dicunt immolatum hîc fuiſſe à Chriſto panem & vinum, vel eorum ſpecies: ſed ſemper dicunt, immolatum fuiſſe Chriſtum ipſum. Quare tota res hîc oblata à Chriſto, fuit Chriſtus ipſe. Oblatio enim de qua agimus, non tam eſt oblatio in actu ſignato, quæ fit verbis conceptis quibus hoſtia ad Deum dirigitur, quam in actu exercito, conſiſtitque in ipſo actu ſacrificij. Quo pacto olim ſacerdos infigens cultrum gutturi hoſtiæ, eo ipſo offerebat illam Deo, etiamſi verbis non offerret. Itaque quamuis panis & vinum ante conſecrationem fuerint à Chriſto benedicta, & præſentata Deo; tamen in actione ſacrificandi non habuerunt rationem termini, ſiue rei oblatæ, ſed ſolus Chriſtus prout obtectus velamine ſpecierum, & connotato hoc ſtatu ſuo; qui directè quidem, ſeu vt partiale conſtitutiuum, non pertinet ad rem in hoc ſacrificio oblatam; connotatur tamen vt aliquid rei oblatæ accidentarium: quod ſufficit, vt terminus hîc à Chriſto ſacrificatus, eſſet aliquomodo ſenſibilis, etiamſi terminus qui eſt de ratione rei ſacrificatæ, non ſit ſenſibilis. Id enim in ſacrificio neceſſarium non fuit, quamuis in ſacramento, ita oportuerit fieri. Sacramentum eſt eſſentialiter ſignum ſenſibile, rectè dicitur componi ex Chriſto & ſpeciebus, tanquam duplici partiali conſtitutiuo. At rem ſacrificatam, quia non eſt eſſentialiter ſignum, nihil eſt neceſſe directè integrari, vel partialiter conſtitui ex quoppiam ſenſibili. Eſto ipſa ſacrificandi actio, ratione verborum ſenſibilium. quibus peracta eſt, verè fuerit ſenſibilis; qualem eſſe oportebat, quandoquidem pro hominibus mortalibus exhibebatur.

Quæ immutatio circa Chriſtum victimam, facta, in cœna vltima incruento ſacrificio. Reiicitur ſententia de immutatione quoad eſſe ſacramentale, per conſumptionem ſpecierum.

1055 Cum ergo Victima in ſacrificio Chriſti incruento, fuerit Chriſtus ipſe ſpeciebus contectus; monſtrandum ſupereſt quæ immutatio circa eam victimam facta fuerit à Chriſto ſacerdote, ratione cuius dici poſſit ſacrificaſſe. Triplex autem occurrit Chriſti immutatio à Chriſto facta, quarum prima ea eſt, qua Chriſtus per conſecrationem conſtitutus in ratione cibi, & ordinatus ad conſumptionem & deſtructionem quoad eſſe ſacramentale, immutatur & deſtruitur quoad illud eſſe, per conſumptionem ſpecierum. Hæc eſt ſententia Bellarmini lib. 1. de Miſſa cap. 27. propoſitione 7. & 8. quoad ſacrificationem ſacerdotum noſtrorum. Exiſtimo tamen, non poſſe per hanc immutationem exponi, quomodò Chriſtus ſacrificauerit. Nam Chriſtum verè & propriè ſacrificaſſe ſacrificium incruentum, de fide eſſe diximus. At Chriſtum conſumpſiſſe ſuum hoc ſacrificium, non eſt certum: quamuis longe verius ſit Chriſtum id conſumpſiſſe, & communicaſſe. In quam rem Suarez t. 3. 3. p.d.75. ſect. 2. adducit plures Scholaſticos & nonnullos Patres quos iterat. S. Irenæus lib.5. contra hæreſ. cap. 33. num. 1. vbi Feuardentius. Item S. Chryſoſtomus hom. 83. in Matth. monens, primum omnium Chriſtum, manducaſſe carnem ſuam, & bibiſſe ſanguinem, ne diſcipulis audientes, ſe carnem manducare & ſanguinem bibere, corriperentur horrore. Idque etiam conſtare putat S. Chryſoſtomus ex illis Chriſti verbis ſub cœnam Euchariſticam, *Deſiderio deſideraui, hoc Paſcha manducare vobiſcum.* Heſychius diſertè id ipſum docet lib. 2. in Leuit. cap. 8. verbis illis. [Primus ſacerdos ſanguine, & poſt eum filij eius, ſecundùm legem vngebantur, quia & ipſe Dominus, primus in cœna myſtica, intelligibilem accepit ſanguinem, atque deinde calicem Apoſtolis dedit. Sed ecce legiſlator hîc poſt vnctionem Aaron & filiorum ſubdit, *De ſanguine reliquum fudis ſuper altare per circuitum.* Quod & Chriſtum feciſſe inuenimus. Bibens enim ipſe, & Apoſtolis bibere dans, tunc intelligibilem ſanguinem ſuper altare, videlicet ſuum corpus effudit.] Apertè quoque S. Auguſtinus in Pſalmum 68. ad illud, *dederunt in eſcam meam, fel.* agnoſcit, Chriſtum Dominum hac ſua eſca fuiſſe cibatum. Sic enim ſcribit. [Dederunt inquit in eſcam meam, fel. Non ipſum quod dederunt, eſca erat, potus enim erat. Sed in eſcam dederunt, quia iam Dominus eſcam acceperat, & in ipſam, iniectum eſt fel. Acceperat autem ipſe eſcam ſuauem, quando Paſcha manducauit cum diſcipulis ſuis: Ibi ſacramentum ſui corporis demonſtrauit. In hanc eſcam, tam ſuauem, tam dulcem, vnitatis Chriſti quam commendauit Apoſtolus, dicens, *quia vnus panis, vnum corpus, multi ſumus*; In hanc eſcam ſuauem, quis eſt qui dat fel, niſi contradictores Euangelij, tanquam illi perſecutores Chriſti. Minùs enim peccauerunt Iudæi, crucifigentes in terra ambulantem, quàm qui contemnunt in cœlo ſedentem. Quod ergo fecerunt Iudæi, vt in eſcam quam iam acceperat, darent bibendum amarum illum potum, hoc faciunt qui malè viuendo, ſcandalum inferunt Eccleſiæ.] En apertè tradit, Chriſtum, dulcem illam eſcam quam Diſcipulis porrexit, accepiſſe; id quod etiam, potior Scholaſticorum pars agnoſcit: Et nominatim S. Thomas Opuſc. 60. in cap. 3. Ruth. Carmen quoque cuiuſdam,

Rex ſedet in cœna, turba cinctus duodena,
Se tenet in manibus, ſe cibat ipſe cibus.

Addo & verſus Cyri Prodromi, libro Epigram. in cœnam myſticam.

Offers ſacrificium; Quod offers ipſe edis;
Frangiſque panem, panis, & calix bibis.
Vtrumque es, & ſacrificium, & ſacrificiam,
Te proditor tuus, nihil timens edit.

Fusè

Fusè id confirmat Henricus Inſtitor Tract. de quatuor erroribus circa Euchar. p. 1. ſerm. 9. Alios adducunt Suares Tomo 3. 3. p. diſp. 75. ſect. 2. Henriques lib. 8. ſummæ cap. 35. num. 1. & initio gloſſæ *litera B.* Fagundes in 1. Eccleſ. præceptum lib. 3. cap. 4. num. 25. Videri quoque poteſt, idem inſinuaſſe Pſaltes, cum in perſona Chriſti Iudam increpantis, dixit; *qui ſimul mecum dulces capiebas cibos*; quod de cibo Euchariſtico accepere nonnulli; tametſi tempus præteritum ſit adhibitum, pro ſcripturæ vſu, ad certum rei euentum præſignificandum, iuxta doctrinam Tertulliani lib. 3. in Marcio. cap. 5. & D. Auguſtini in Pſalmum 3. *ad verſ. 6.*

Conſumpſiſſe itaque Chriſtum, ſuum ſacrificium incruentum, quicquid Sectarij garriant, probabile admodùm eſt; non tamen certum. Quare cum certum ex fide ſit Chriſtum in cœna vltima ſacrificaſſe, quærenda eſt alia immutatio victimæ à Chriſto facta, quàm conſumptio ſpecierum, & Chriſti quoad eſſe ſacramentale. Accedit quòd ea Chriſti deſtructio quoad eſſe ſacramentale, non fit quamdiu ſpecies non ſunt corruptæ: tamdiu namque Chriſtus ſub eis perſtat. Igitur quod & aduerſarius quidem admittit, ſacrificium, Chriſti, eaque immutatio per quam ipſemet vt victima ſacrificatus eſt, non fuiſſet conſtituta in conſumptione, ſed in mutatione poſtea conſequente; nempe cum ſpecierum intra ſtomachum alteratio tanta eſt vt ſi panis & vini ſubſtantiæ adeſſent, cogerentur abſcedere. Denique iuxta illud placitum, ægrè monſtraretur, quomodò feria 6. in Paraſceue, ſacerdos conſumens præſanctificata, non ſacrificet, quæ tamen eſt certa ſententia, quam ipſe Bellarminus in Recognatione librorum de Miſſa, & Couarr. in c. *Alma mater*, p. 1. §. 5. num. 6. multis confirmant. Imo non video, quare ſimplices quique fideles, non eſſent dicendi ſacrificare cum communicant, & deſtruunt Chriſtum in ſtatu ſacramentali ad honorem Dei, & in Chriſti paſſi memoriam; quod tamen extra dubium eſt, non eſſe ſacrificium.

Reiecta alia Chriſti immutatio, per inceptionem ſub ſpeciebus, & depulſas vi eius ſubſtantias præiacentes.

1056 Secunda immutatio Chriſti, in qua incruentam ſacerdotis noſtri ſacrificationem collocant aliqui, ex iis qui rectè ſtatuunt actionem ſacrificalem in conſecratione ipſa eſſe quærendam, eſt inceptio Chriſti ſub ſpeciebus panis & vini, connexa cum deſitione ſubſtantiarum panis & vini, facta vi inceptionis Chriſti in eo ſtatu. Nam per conſecrationem, ſubſtantia panis & vini conuertitur in corpus & ſanguinem Chriſti; quod præcipuè intendebatur à Chriſto ſacrificante, non autem deſtructio ſubſtantiarum panis & vini. Vnde ſicut olim in thuris concrematione, quod primariò ſacrificabatur, non erat thus quod deſtruebatur, ſed ſuffitus ex ea deſtructione proueniens, ſic quod primariò oblatum eſt à Chriſto, fuit ipſum corpus & ſanguis eius: panis autem & vinum, non niſi concomitanter & ſecundariò offerebatur, quia Deus potiùs intendebat honorari per poſitionem termini ad quem, quam per deſtructionem termini à quo præiacentis. Res ergo in hoc ſacrificio principaliter oblata, ſiue Chriſtus, eatenus immutabatur, quatenus incipiebat eſſe ſub ſpeciebus panis & vini, depulſis eorum ſubſtantiis: accidentibus autem per ſe conſtitutis, cum connexione ad Chriſti inceptionem prædictam; vi cuius ea ſubſtantiarum præiacentium depulſio, & accidentium per ſe poſitio, placet Deo, eiúſque ſummo Dominio conteſtando addicitur. Ita Suares Tomo 3. 3. p. d. 5. ſ. 5. concluſ. 1. & ſ. 6. concl. 3. ac Leſſius l. de Iuſt. c. 38. n. 5.

Sed neque hæc Chriſti mutatio, videtur idonea ad explicandum quomodò Chriſtus ſacrificarit in cœna vltima. Nam ad ſacrificium exigitur ea rei oblatæ & ſacrificatæ immutatio, quæ ſit accommodata ad inſinuandum ſummum Dei dominium, & recognoſcendum Deum prout vitæ & mortis autorem: quod optimè præſtat deſtructio rei oblatæ & ſacrificatæ, non autem eius inceptio, & poſitio in nouo ſtatu. Aiunt quidem Autores cum quibus agimus, ſubſtantiam panis & vini deſtrui. Verùm panis & vinum non ſunt res ſacrificatæ, ſed Chriſtus ipſe. Ergo immutatio deſtructiua quæ fit circa panem & vinum, non eſt immutatio requiſita ad ſacrificium, quo Chriſtus ipſe ſacrificatur.

Vera ſententia, de Chriſti immutatione per poſitionem in ſtatu mortui, quantum eſt ex vi verborum.

1057 Tertia itaque Chriſti immutatio, quæ item per conſecrationem, efficitur, ea eſt qua Chriſtus per conſecrationem, exhibetur in ſtatu mortis, quantum eſt ex vi verborum. Chriſtus enim ex ſe & iure præhabiti eſſe, hoſtia viuens & rationabilis, adacto cultro verborum Chriſti, offertur non verbaliter, ſed realiter: id eſt immolatur, & Patri exhibetur in ſtatu ſeparationis animæ à corpore, per violentam mortem & ſanguinis effuſionem cauſato, interuentu duplicis conſecrationis; quarum vnius vi, corpus Chriſti ponitur ſeorſim à ſanguine. Vi autem alterius ſtatim conſequentis, ponitur ſeorſum à corpore, ſanguis vt effuſus, & mortem cauſans ſuo effluxu. Ita enim fit ſpectata præciſè vi verborum; quamuis ob concomitantiam naturalem, totus Chriſtus ſub vtraque ſpecie reperiatur nec conſtituatur reipſa occiſus, ſed virtualiter tantùm; quatenus ſcilicet vis verborum formaliter & directè conſiderata, eſt conſtitutiua Chriſti in ſtatu mortui violenter: & corpus Chriſti, ſeorſim à ſanguine poneret, ſi ſola eſſet. Eſt autem per accidens ad vim verborum, quod ſepoſitioni illi corporis à ſanguine, & ſanguinis à corpore, adiungatur diuinitùs ſub vtralibet ſpecie, poſitio reliquorum ad Chriſti integram, & conſtitutionem ſpectantium. Itaque per ſe loquendo, habetur hìc magna Chriſti ipſius immutatio. Et licet de facto, & reipſa, non ſit niſi virtualis immutatio, ob adiunctum diuinitùs impedimentum; tamen vi actionis quæ actualiter & reipſa ponitur, Chriſtus aliter immutatur, & niſi concomitantia diuinitus interueniens obſtaret, haberetur eius deſtructio. Eſt enim actio, qua Chriſtus

ponitur

punitur in ſtatu mortui, & animam à corpore ſeiunctam habentis.

Dixiſſem poni mactatum & occiſum vi conſecrationis, quod habent plerique Patres nominatim Nyſſenus orat. 1. de Reſurr. cum ait, Chriſtum comedi à communicantibus, quia ad hoc mactatus proponitur, vt eum comedamus: Id quod etiam habet Paſchaſius l. de corp. & ſang. Dom. cap. 18. & Cyrillus catech. 5. myſtago. ac Rabanus lib. 1. de inſtitut. Clericorum cap. 31. Conſulto tamen abſtinui ea locutione, ne videret eum Vaſque 3. p. d. 223. num. 42. exiſtimare, Chriſtum vi modi eſſendi quem per conſecrationem accipit, ſtatui priùs natura viuentem poſtea verò mortuum per ſanguinis è corpore effuſionem. Hoc ſiquidem dici non poteſt. Per quid enim Chriſtus, ſtatum illum viuentis, natura priorem acciperet? Non enim per conſecrationem prius tendit ad ſtatum Chriſti mortui, vt per ſe patet. Eadem quippe actio, non poteſt terminari ad ſtatum viuentis & mortui. Danda ergo eſſet vi verborum actio alia, anterior poſitione Chriſti in ſtatu mortui; per quam Chriſtus poneretur viuus: cuiuſmodi anterior actio, nullibi comparet; nec eſt vnde progenitor, cum non poſſit eſſe à verbis, quorum efficacitati omnis hæc actio tribuitur. Quamuis ergo Chriſtus, per comparationem ad eſſe præhabitum, & quod reuera alibi ſortitur, dici hîc poſſit exhiberi occiſus & mactatus, idque velint Patres, quos ita locutos retuli: tamen per comparationem ad actionem qua ponitur ſub ſpeciebus, non ponitur primùm viuus tum mortuus. Vnde per reſpectum ad eam ſolam actionem, non eſt dicendus hîc exhiberi occiſus aut mactatus, quod connotaret eſſe præhabitum vi eiuſdem actionis: ſed dicendus eſt exhiberi in ſtatu mortui, & ſanguinem à corpore ſeiunctum habentis.

1058 Hæc igitur eſt immutatio Chriſti, quam in ſacrificatione celebrata à Chriſto in cœna vltima, interueniſſe dico, & exiſtimo eſſe ſufficientiſſimam, ad intelligendam veram rationem ſacrificationis, in actione per quam fit: quandoquidem verè & actu Chriſtus deſtrueretur vi illius actionis, ſi Deo appoſito extrinſecùs impedimento non obſtaret, & Chriſtum ibidem viuum ſtatueret, ob naturalem concomitantiam partium eiuſdem compoſiti, quod iam non moritur. Optimè autem huiuſmodi actio deſtructiua, deſeruit ad proteſtationem Dei autoris vitæ ac mortis, quandoquidem ex ſe illatura eſſet mortem; eſtque per accidens, quod eius vita inhibeatur per adiunctam concomitantiam. Sunt in propoſita ſententia, (ſaltem quoad eius veluti ſubſtantiam) Alanus lib. de ſacrificio cap. 13. 19. & 20. Sebaſt. Oxom. Tract. de ſacrif. cap. 11. & 14. Heredia repetit. ad cap. *Cum frangitur* parte 2. dub. 2. Leſſius lib. 12. de diu. perf. n. 95. ac Maldetus 2. 2. Tract. 10. c. 3. d. 1.

Ex ea verò ſententia apertè habetur, nexus vtriuſque conſecrationis in ratione ſacrificij in fieri, ſiue actionis ſacrificalis. Quamuis enim duæ à Chriſto factæ conſecrationes, quatenus præcisè erant conſecrationes, non eſſent eſſentialiter connexæ; ſed vna cum primùm Chriſtus vnam formam protulit, poſita reipſa fuerit, abſque alia; id quod S. Bernardus Epiſtola 69. rectè vidit, fuséque confirmat Alanus lib. de Eucharistia cap. 40. Tamen in ratione ſacrificationis, erant eſſentialiter coniunctæ: ita vt non priùs perfecerit Chriſtus ſacrificium, quàm ad vnam recreationem alia acceſſerit: Nempe ad conſecrationem panis primò factam, conſecratio calicis facta poſteriùs, vt poſtulat repræſentatio ſanguinis è corpore effuſi, quæ videtur ſupponere priùs repræſentari corpus, & poni in rerum natura. Nihil tamen præiudico, aduersùs ſententiam quæ hunc conſecrationum ordinem, negat eſſentialiter exigi; ſed tantùm aperio quid reipſa Chriſtus fecerit. Quod autem apud Lucam, calicis per Chriſtum conſecratio præmittitur, rectè aliqui apud Fulgentium ad quæſt. quinta. Ferrandi, anticipationem ibi agnoſcunt. Quæ expoſitio multo melior eſt, quàm ea quæ ex Iobio peti poteſt apud Plotium c. 222. cap. 18. vbi cur conſecratio calicis, interdum in Scriptura præmittatur conſecrationi panis, rationem ducit ex eo quod ſanguis priùs in nobis fiat quàm caro, cum caro fiat ex ſanguine. Quam rationem indignam Theologia, pronunciat Plotius. Nec ſanè eſt accommodata. Nam ſi aliquid probaret, æquè conficeret, conſecrationem panis ſemper fuiſſe conſecrationi calicis in ſcriptura præmittendam, quod conſtat non eſſe ſeruatum.

Typi, & decora, incruentia Sacrificationis Chriſti Domini.

1059 Tale fuit primum Chriſti ſacrificium, cuius vmbras fuiſſe omnia priorum genera ſacrificiorum, ait S. Aug. lib. 1. contra Aduerſ. cap. 18. & pulchre lib. 17. Ciuit. cap. 20. cum memorallet panem & vinum quod ſapientia ædificata domo, & columnis ſeptem ſuffulta miſcuit, ſubdit. [Hic certè agnoſcimus Dei ſapientiam, hoc eſt Verbum Patri coæternum, in vtero virginali domum ſibi ædificaſſe corpus humanum, & huic tanquam capiti membra, Eccleſiam ſubiunxiſſe, Martyrum victimas immolaſſe, menſam in vino & panibus præparaſſe, vbi apparet etiam ſacerdotium ſecundùm ordinem Melchiſedech, inſipientes & inopes ſenſu vocaſſe, quia, ſicut dicit Apoſtolus, *Infirma huius mundi elegit Deus, vt confunderet fortia.* Quibus tamen infirmis quod ſequitur, dicit; *Derelinquite inſipientiam, vt viuatis, & quærite prudentiam, vt habeatis vitam.* Participem autem fieri menſæ illius, ipſum eſt incipere habere vitam. Nam & in alio libro qui vocatur Eccleſiaſtes, vbi ait: *Non eſt bonum homini, niſi quod manducabit & bibet:* quid credibiliùs dicere intelligitur, quàm quod ad participationem menſæ huius pertinet. quam ſacerdos ipſe, Mediator Teſtamenti noui, exhibet ſecundùm ordinem Melchiſedech, de corpore & ſanguine ſuo? Id enim ſacrificium, ſucceſſit omnibus illis ſacrificiis veteris Teſtamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri; propter quod etiam vocem illam in Pſalmo triceſimo & nono, eiuſdem mediatoris per prophetiam loquentis, agnoſcimus; *Sacrificium & oblationem noluiſti, corpus autem perfeciſti mihi.* Quia pro illis omnibus ſacrificiis & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus miniſtratur. Nam iſtum Eccleſiaſtem in hac ſententia manducandi & bibendi, quam ſæpè repetit, plurimúmque commendat, non ſapere carnalis epulas voluptatis, ſatis illud oſtendit, vbi ait:

Melius

Melius eſt ire in domum luctus, quàm ire in domum potus. & paulo poſt: *Cor,* (inquit) *ſapientium in domo luctus, & cor inſipientium in domo epularum.*]

Poſſumus ſanè multo congruentiùs de hoc vero & propriè dicto ſacrificio vſurpare, quod Ennodius in prima cerei benedictione, de myſtico tantùm cerei ſacrificio, (veriùs oblatione,) tradidit. [Nihil hîc habet vox humana, quod conſecret, vbi totum dirigit ſuperna cognitio. Agnoſcit hîc odorem ſuum ſaluriferæ Virginis filius, vbi ſine coitu naſcitur quidquid offertur. Non enim hîc thuricremis Pancheus adoletur ignis altaribus; non ad triſte miniſterium, extremùm mugiens, bos percuſſa litatur; non bidentum fœtus, carnificis potiùs, quàm Sacerdotis mucro deſecuit. Sufficit ad reparationem æternitatis perditæ, quod non à nobis, ſed pro nobis agnus occiſus eſt. Procul hinc abeat laniſta Iudaicus; qui per cicatrices inguinum, animas ſibi acquiſitas, tot ſolet numerare, quot vulnerat. Chriſti noſtri libamina infucata ſimplicitate complentur.] Sed & S. Leo ſerm. 8. de Paſſ. cap. 7. alloquens Chriſtum [Traxiſti Domine omnia ad te, vt quod in vno Iudææ templo obumbratis ſignificationibus regebatur, pleno apertóque Sacramento, vniuerſarum vbique nationum deuotio celebraret. Nunc etenim & ordo clarior Leuitarum, & dignitas amplior ſeniorum, & ſacratior eſt vnctio Sacerdotum: quia crux tua, omnium fons benedictionum, omnium eſt cauſa gratiarum: per quam credentibus, datur virtus de infirmitate, gloria de opprobrio, vita de morte. Nunc etiam carnalium ſacrificiorum varietate ceſſante, omnes differentias hoſtiarum, vna Corporis & ſanguinis tui implet oblatio: quoniam tu es verus agnus Dei, qui tollis peccata mundi; & ita in te vniuerſa perficis myſteria, vt ſicut vnum eſt pro omni victima ſacrificium, ita vnum de omni gente ſit regnum.]

Alterum Chriſti Sacerdotis ſacrificium, nempe cruentum, in quo idem Sacerdos, & hoſtia.

1060 Venio ad alterum Chriſti ſacrificium, ab ipſo in vitæ meta celebratum; nec iam incruentum, vt illud de quo hactenus, ſed cruentum, quod S. Auguſtinus l. 4. de Trinit. cap. 13. vocat. *Vnum veriſſimum ſacrificium.* Non quod abroget ſacrificio incruento, notionem ac decus ſacrificij; ſed quod in ſolo ſacrificio crucis ex diuino decreto, conſummata ſit noſtra purgatio & reconciliatio cum Deo: de quo effectu ſacrificij Chriſti agit ibi D. Auguſtinus. Qui mox cap. 14. cum propoſuiſſet omnia in perfecto ſacrificio conſideranda; hæc omnia in ſacrificium hoc Chriſti de quo agimus, exquiſitè cecidiſſe, ſic demonſtrat. [Quis ergo tam iuſtus & ſanctus Sacerdos, quam vnicus filius Dei, qui non opus haberet per ſacrificium ſua purgare peccata, nec originalia, nec quæ ex humana vita adduntur? Et quid tam congruenter ab hominibus ſumeretur, quod pro eis offeretur, quàm humana caro? Et quid tam aptum huic immolationi, quàm caro mortalis? Et quid tam mundum pro mundandis vitiis mortalium, quàm ſine vlla contagione carnalis concupiſcentiæ, caro nata in vtero, & ex vtero virginali? Et quid tam gratè offerri & ſuſcipi poſſet, quàm caro ſacrificij noſtri, corpus effectum Sacerdotis noſtri? Vt quoniam quatuor conſiderantur in omni ſacrificio, cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur, idem ipſe vnus verúſque mediator, per ſacrificium pacis reconcilians nos Deo, vnum cum illo maneret, cui offerebat, vnus ipſe eſſet qui offerebat, & quod offerebat.]

Quod vnum & idem ait, in hoc ſacrificio fuiſſe, & offerentem; & quod offerebat, idipſum eſt quod plerumque alij Patres dicunt, Chriſtum in hoc ſacrificio fuiſſe Sacerdotij ſui victimam. Habet hoc Origenes Tomo 9. in Ioan. tractans illud, *Ecce Agnus Dei.* Ipſum enim Chriſtum, ait eſſe agnum illum à ſeipſo in humanitate magno Sacerdote immolatum ad Dei honorem, & expiationem noſtram. Idem iterat hom. 8. in Geneſ. *ſub finem.* Et ſæpè id ſe tradidiſſe ait hom. 5. in Leuit. Suffragantur quoque alij Patres.

S. Chryſoſtom. orat. in Paraſceuen *initio*, tractans illud, *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus*, quod ſic elucidat. [Vbi immolatus eſt? Celſo; in excelſa cruce. Nouum & peregrinum altare, cum nouum & inuſitatum fuerit ſacrificium. Idem & ſacrificium & Sacerdos erat, ſacrificium ſecundùm carnem, Sacerdos ſecundùm Spiritum. Idem immolauit & immolabatur. Audi iterum Paulum dicentem; *Omnis enim Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in his quæ ſunt ad Deum. Vnde neceſſe eſt & hunc habere aliquid quod offerat.* Ecce ſeipſum offert. Alibi verò iterum ait; *Sic & Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata.* Ecce hîc *oblatus eſt*, vbi ſeipſum obtulit. Vidiſti quomodò idem ſacrificium, ſeu victima, & Sacerdos fuerit?]

S. Epiphanius hær. 55. [Chriſtus Sacerdos, primùm quidem ſe ipſum obtulit, vt ſolueret ſacrificium veteris Teſtamenti, quum perfectius & viuens pro toto mundo obtulerit, ipſe victima, ipſe ſacrificium, ipſe Sacerdos, ipſe altare, ipſe Deus, ipſe homo, ipſe Rex, ipſe Pontifex, ipſe ouis, ipſe agnus, omnia in omnibus pro nobis factus, vt nobis vita omnibus fieret, & Sacerdotij ſui immutabile firmamentum in ſecula efficeret.]

1061 Cyrillus Hieroſol. orat. de occurſu Dom. [Infantem video ex præſcripto legis hoſtiam in templo offerentem in terra: ſed ipſe eſt is, qui omnium pias hoſtias accipit in cœlis. Video eum in vlnis ſenis, quod attinet ad œconomiam. Video eundem in ſellis Cherubicis, quod ad diuinam attinet naturam. Oblatum video & conſecratum, (προσκομιζόμενον, καὶ ἁγιαζόμενον;) ſed ipſe eſt qui omnia conſecrat, & expiat, cum ipſe ſit donum, ipſe Pontifex, ipſe altare, ipſe propitiatorium, ipſe qui offert, ipſe qui pro mundo offertur: cum ipſe ſit ignis, ipſe holocauſtum, ipſe lignum vitæ, atque ſcientiæ, ipſe agnus, ipſe paſtor, gladius ſpiritualis, ipſe immolator, ipſe qui immolatur, ipſe qui offertur, ipſe lex, & ipſe qui hoſtiam accipit.

Euſebius orat. de laudib. Conſtant. *ſub finem.* [Tertia cauſa de morte Seruatoris, adiungi poteſt. Hoſtia quidem fuit, pro vniuerſo hominum genere, Deo Patri omnium moderatori oblata:

hoſtia pro grege rationis participe immolata: hoſtia quæ vnum errorē in dæmonibus colendis conſtitutum profligauit. Nam illa vna hoſtia, & egregia victima ſacroſancti corporis Seruatoris noſtri pro humano genere mactata, & redemptione pro animis omnium gentium quæ ante errore colendorum Dæmonum diſtrictæ tenebantur perſoluta, omnis in poſterum impurorum & ſceleratorum Dæmonum vis ac potentia, prorsùs deleta fuit: omniſque veteratoria fraus, quæ in terris oberrabat, vi valentiore fracta ac debilitata conſidit. Itaque iſtud ſalutare miraculum, in hominum conſpectu editum fuit: hoc eſt, verbi diuini corpus pro vniuerſo grege rationis compote oblatum, hæcque victima morti obiecta, de qua ſacræ literæ memorant vno in loco, his ferè verbis: *Ecce agnus Dei, qui tollis peccata mundi.* In alio autem ſic loquuntur. *Tanquam ouis ad occiſionem ductus eſt: & ſicut agnus coram tondente ſe ſine voce.* Quin etiam cauſam, ad hunc modum docent. *Hic peccata noſtra tulit, & pro nobis dolores perpeſſus eſt, & nos reputauimus eum eſſe in labore, & in plaga, & in afflictione. Ipſe autem vulneratus eſt propter peccata noſtra, & attritus eſt propter ſcelera noſtra. Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore eius ſanati ſumus. Omnes quaſi oues errauimus, vnuſquiſque in ſuam viam errauit, & Dominus tradidit eum pro peccatis noſtris.* Mortale igitur diuini Verbi corpus, his de cauſis immolatum conſtat. Iſte magnus Pontifex, Deo omnium duci & imperatori conſecratus, qui præterquàm quod hoſtia fuit, Dei virtus, Deique ſapientia fuit: quod in eo mortale erat, à morte breui reuocauit; idémque ipſum Patri, tanquam primitias communis omnium ſalutis obtulit.]

S. Paulinus Epiſtola 5. poſt ſenerum myſticæ ouis ſpecie exhibitum; [Tum viciſſim præbebit ſe tibi ouem Chriſtus, & agnus ille, qui pro nobis ad interfectionem ductus eſt, & coram tondente ſe non aperuit os ſuum, vellera ſua, id eſt carnis exuuias abſtrahi ſibi paſſus. Ipſe enim pro nobis, & animam, & carnem ſuam poſuit, & recepit; qui & ſacerdos, & hoſtia, & agnus, & paſtor eſt, qui pro ouibus ſuis paſtor, & pro paſtoribus ſuis agnus, occiſus eſt. Ipſe enim Dominus hoſtia omnium ſacerdotum eſt, qui ſemetipſum pro omnium reconciliatione Patri libans, victima ſacerdotij ſui, & ſacerdos ſuæ victimæ fuit; cuique nunc vt vni omnium Domino, omnis noua creatura ſacrificium, ipſique ſunt hoſtiæ ſacerdotes.]

Difficultas, quomodò Chriſtus in ſacrificio cruento, fuerit Sacerdos, cum non ſe occiderit.

1062 Eſt ergo exploratum, de Patrum ſententia, Chriſtum ſacrificij cruenti hoſtiam & ſacerdotem fuiſſe. Sed quomodò Chriſtus, ſua ſimul victima & ſacerdos in hoc ſacrificio eſſe potuerit, non eſt adeò facile explicatu. Vt enim Chriſtus, dici poſſet, ſuæ victimæ, hoc eſt ſuimet ipſius ſacrificator in ſacrificio cruento neceſſarium videretur, Chriſtum ipſum ſe occidiſſe & ad mortem ſuam poſitiuè cooperatum eſſe. At quis auſit dicere, Chriſtum ſe occidiſſe, aut mortis ſuæ poſitiuam cauſam fuiſſe? Ad ſummum ergo videtur dici poſſe: Chriſtum ſe ſacrificaſſe, eo modo quo martyres, de quibus in ſcripturis & PP. vulgatiſſimum, eſt eos eſſe hoſtias & ſacrificium Deo acceptum, vt latè refero in Tract. de Martyrio p. 4. cap. 5. quamuis extra dubium ſit, eorum mortem non eſſe verum & preſſe acceptum ſacrificium, ſed tantùm latè dictum. Non enim carnifices à quibus occiduntur, ſunt perſonæ ſacræ, publicè vel diuinitus commiſſo miniſterio ad id fungentes, in honorem Dei, & ſupremi diuini dominij proteſtationem; ipſi verò Martyres, qui plerumque dicuntur ſe immolare, non niſi paſſiuè ſe habent ad ſuam cædem, nec ſunt vllo modo cauſæ effectiuæ illius, ſed tantùm eam excipiunt in patientia, illatam ab extrinſeco; quod non eſt efficere, ſed permittere mortem ſuam: atque adeò non eſt ſe ſacrificare, aut immolare. Cum igitur Chriſtus, eodem modo ſe habuiſſe videatur ad mortem ſuam, non apparet quo iure, (ſi res ad viuum reſecetur,) dicatur fuiſſe, ſuæ victimæ id eſt ſuimetipſius, in ſacrificio cruento verus ſacerdos, duntaxat reſpectu laniorum; non enim ſacerdotum & cocorum, à quibus vt loquitur S. Chryſoſto. Orat. in Paraſceue, bona hæc ouis, malè mactata eſt. Et verè Chriſtus in hoc facto, ouis, quæ tamen paſſiuè tantùm ſe habet ad laniénam.

Ouem Chriſtum, expreſſit Eſaias de paſſione agens cap. 53. quem ſic accepit Theodoretus ſerm. 1. de Prouid. [*Omnes*, (inquit,) *vt oues errauimus, homo via ſua ſeductus eſt. Propterea tanquam ouis ad mactationem ductus eſt, vt agnus coram tondente ſe, mutus.* Decebat enim ipſum, vt ſimili per ſimiles mederetur, & per ouem ouium errorem reuocaret. Ouis autem fit, non in ouem tranſmutatus, nec conuerſionem vllam paſſus, nec à propria ſubſtantia deficiens, ſed ouis naturam euidentiſſimè induit, & quemadmodùm gregis ductor aries, dux gregis factus, vt oues omnes ſe ſequantur effecit. Vt ouis itaque, ſacrificium quoque factus eſt, & pro toto genere, oblatus eſt victima. Nec ſine cauſa, mactationis ſimul & tonſionis mentionem fecit Propheta; ſed quandoquidem Deus erat & agnus, corpore verò mactato, impaſſibilis permanſit diuina natura, neceſſariò vtrique diuinus quoque Iſaias, ouis mactationem, ſimul & agni tonſuram, nobis demonſtrauit.] Si igitur ouis aut agnus Chriſtus, victima quidem dici poteſt, at quomodò ſacerdos?

Inidonea expeditio difficultatis propoſitæ.

1063 Hanc difficultatem, aliqui apud Alanum lib. de ſacrificio Miſſæ c. 10. ita expediendam cenſuerunt, vt dicerent Chriſti mortem non fuiſſe ſacrificium, niſi qua ex parte connectebatur cum ſacrificio incruento, in quo Chriſtus pridie paſſionis, verè & voluntariè ſe in ſacrificium obtulerat, & immolarat. Duo enim illa ſacrificia, ita vnum eſſe voluerunt hi Autores, vt non ſint ſeiuncta, ſed vnum ſit pars alterius. Vnde cum ſacrificium incruentum, fuerit à Chriſto tanquam à vera cauſa effectiua cui erat planè voluntarium; intulerunt ſacrificium crucis, cuius pars erat ſacrificium incruentum, participaſſe rationem voluntarij reſpectu Chriſti: ſicque fuiſſe reſpectu eius verum ſacrificium;

Non

Non tamen ſi ſeorſim ſumatur.

Hanc tamen ſententiam meritò repudiat Alanus. Per eam enim exſcinditur ratio veri ſacrificij incruenti, reſpectu Chriſti Domini: cum tamen & Scripturæ, & Patres, nihil frequentiùs celebrent, quàm veritatem ſacrificij crucis, quod perperam dicitur vnum cum ſacrificio incruento. Nam quamuis vtrumque hoc ſacrificium, ſit vnum & idem quoad rem oblatam, (quod vnum voluit ſanctus Chryſoſtomus hom. 17. in ad Hebr. & ibidem Hilar. Diacon. in cap. 10. & Primaſius in cap. 9. aſſerentes ſacrificium incruentum eſſe vnum cum ſacrificio crucis:) quamuis item in genere moris, & in ratione cultus Religioſi, ſint eiuſdem ſpeciei, quod rectè contendit Vaſques 3. p. diſp. 214. cap. 2. tamen ſpectata forma & ratione offerendi, atque adeò ſumendo phyſicè vtramque actionem ſacrificatiuam, differunt ſpecie, vt rectè pronuntiat Suares Tomo 3. tertia parte, diſp. 76. ſect. 1. Ex quibus patet, rationem voluntarij quæ cernitur in ſacrificio incruento, non poſſe ſufficere ad hoc, vt ſacrificium cruentum ſit Chriſto voluntarium phyſicè; quale ſanè eſſe debet, vt moralitas ſacrificij & cultus Religioſi, conferri ei actioni à Chriſto poſſit.

Vera eiuſdem difficultatis extricatio.

1064 Omninò igitur admittendum eſt, ſacrificium cruentum, ſeorſim ab incruento, fuiſſe Chriſto voluntarium. Quod vt intelligatur, & diſcrimen Chriſti, ac cæterorum Martyrum, in hac parte explicetur, ſtatuendum eſt cum Caietano, ientaculo 3. quæſt. 1. *in præſumptionibus ante corpus quæſtionis*, Chriſtum fuiſſe Sacerdotem à Patre conſtitutum, ad offerendum ſeipſum. Quod enim inprimis exigitur, vt mors aliqua habeat rationem ſacrificij, illud eſt, vt fiat à perſona, publicè ad id delecta. Nam cum ſacrificium, ſit cultus Dei publicus, non debet per quamcunque perſonam exhiberi; ſed per eam tantùm, quæ ad id publicum miniſterium, publica vel diuina autoritate, eam ſibi poteſtatem in lege noua propriam eſſe ſtatuente, fuerit delecta. Hoc ergo habuit Chriſtus, teſte Apoſtolo ad Hebræos, longa de hoc argumento diſputatione: Martyres autem non fuerunt à Deo conſtituti, & ex hominibus aſſumpti, vt offerrent ſeipſos in ſacrificium: ſed duntaxat iuſſi ſunt patienter excipere mortem, à Tyrannis, in fidei, aut Chriſtianæ cuiuſpiam veritatis odium irrogatam. Deinde mors Chriſti, fuit verè ipſi Chriſto voluntaria; non ſolùm quia eam merè paſſiuè ſe habendo patienter acceptauit, & ad eam ſe obtulit, quod Martyres quoque fecerunt; (vt proinde minùs commodè Bonac. diſp. 2. de Incarn. q. 20. part. 1. per eam ſolam oblationem, ſacrificium Chriſti explicet:) ſed etiam quia in poteſtate Chriſti fuit, mortem multipliciter defugere, cum aduocatis 12. legionibus Angelorum ne comprehenderetur; tum etiam poſt comprehenſionem, imo etiam poſt illata quæcumque tormenta. Nam etiam poſt eorum irrogationem, liberum fuit Chriſto, animam ſuam ponere, vel retinere, iuxta illud Ioann. 10. *Nemo tollit animam meam à me, ſed ego pono eam à meipſo.* Et mox *poteſtatem habeo ponendi animam meam.* Eámque poteſtatem vt monſtraret, ſub punctum mortis, clamauit voce magna. Naturaliter namque fieri non potuit, vt corpus tot tormentis excruciatum, ac ita defectum viribus, vt ſtatim poſt ſpiritum emiſerit, voce tantoperè contenderet. Sed Chriſtus miraculorum poteſtate vſus, vt Suares rectè diſſerit Tomo 2. tertia parte d. 38. ſect. 1. eum clamorem ſuſtulit, vt potentiæ ſuæ ſpecimen daret, iuxta Chryſoſtomum hom. 89. in Matth. & Athanaſium q. 76. & 77. ad Antiochum. Eadem ergo potentia vtendo, ſi libuiſſet, facillimum illi fuiſſet vitam vlteriùs prorogare; & vel diſpoſitiones ad vitam retinendam neceſſarias conſeruare, vel abſque eis fouere animam in corpore, abſque diſruptione vnionis, vtriuſque partis ſuæ eſſentialis. Verum in Patris honorem, & noſtrum bonum, noluit vti ea poteſtate ad cauſandum effectum illum; ſed cum venit hora eius, beatúmque illud momentum, quo anteriorum & poſteriorum ſeculorum omnium expiatio perficienda erat; vitam quam nulla tormenta, nullúſque inimicorum furor adimere inuito potuiſſent, fouere diutiùs noluit; ſed naturali curſui, & diſpoſitionum exigentiæ rem permittens, efflauit animam in honorem Dei, & reparationem noſtram; in hunc ferè modum, Patrem affatus. Ego ad conteſtationem ſupremi domini tui, (Pater meus, & Deus meus,) eiúſque eminentiſſimæ poteſtatis, qua mortis ac vitæ pleniſſimam diſpoſitionem habes, vt ſatisfiat iniuribus maieſtatis tuæ nequiſſimè & ingratiſſimè per humanum genus violatis, ac violandi; cum poſſem vitam prorogare, lubens ac volens eam tibi offero in ſacrificium propitiatorium; nolóque eam vlteriùs retinere, ſicut poſſem.

Ita ferè ſe habuit Chriſtus, in morte admittenda. Quod non fuit merè acceptare patienter mortem deforis illatam, faciendo de neceſſitate virtutem; (quod feciſſe SS. Martyres ait Caietanus, quia non poterant mortem pro poteſtate inhibere, ſuppoſita irrogatione cruciatuum,) ſed verè fuit voluntariè ſacrificare Deo, non ſolùm per modum acceptantis, ſed etiam per modum cauſantis, vt ait ſuprà Caietanus. Hoc ſi intelligo, vt non quidem ſe occiderit Chriſtus, (etiamſi ita loquitur Tertullianus in Scorpiaco c. 7.) imo nec poſitiuè in ſuam mortem influxerit, ſed tamen ad modum cauſæ moralis habentis impediendi poteſtatem, nec tamen volentis impedire, interuenerit ad ſacrificium mortis ſuæ, niſi ipſo annuente nunquam ſecuturæ. Vnde Chriſtus de ſe ipſo dixit, *pro eis ſanctifico meipſum*, ideſt me ſacrifico, vt exponit S. Chryſoſtomus hom. 81. in Ioann. & S. Cyrillus l. 11. cap. 25. id accipientes de immolatione in ara crucis. Aſtipulantur huic doctrinæ, Recentiores grauiſſimi; inter quos Bellarminus l. 1. de Miſſa cap. 3. & lib. 2 de 7. verbis cap. 12. §. *vna ſola reſtat*; Henriques lib. 9. ſummæ c. 3. Leſſius l. de Iuſt. cap. 38. num. 17. Alanus l. de ſacrificio Miſſæ c. 18. Becanus Tomo 2. Opuſc. vltimo, lib. 3. c. 1. & Scholaſtici paſſim 3. p. q. 21.

Quàm acceptum Deo, cruentum Chriſti ſacrificium.

1065 Hinc perſpici poteſt, cur hoc ſacrificium adeò acceptum Deo fuerit, veréque in odorem ſuauitatis. [Deo Patri (inquit Autor ſermonis de Stella & Magis, apud Cyprianum,) cuius regnum, & imperium ſuis mundum replet ſplendoribus, in odorem ſuauitatis ſummus ſacerdos & Pontifex Chriſtus ſe obtulit; cuius caro, paſſionis cremata carbonibus, incenſionis ſuæ fragrantiam tranſmiſit ad cœlos, & vſque hodiè odor ille ſuauiſſimus, in terreſtri cœleſtique Eccleſia, indeficiens perſeuerat.] Nimirum ſublimiſſimus ille actus quo Chriſtus verus Dei filius vitam ſuam longè pretioſiſſimam, propter honorem Patris & ex charitate in nos, noluit vlteriùs conſeruare, tantæ fuit apud Deum fragrantiæ, vt nunquam intermoritura ſit eius ſuauitas; Martyrum quidem qui ſunt puri homines, pretioſa in conſpectu Domini mors prædicatur. Tamen quanto vita Dei hominis, nobilior eſt vita hominis puri, tanto pretioſior apud Deum iudicem infallibilem, eſſe debet eius abiectio, pro Deo; præ eiuſdem per puros homines patienter admiſſa priuatione.

Eius Typi, vetera omnia ſacrificia.

Quia verò magna Dei ópera in nouo Teſtamento exhibenda & clarè exprimenda, ſub typis & imaginibus expreſſa ſunt in antiquo; propterea Deus voluit omnia anteriorum temporum ſacrificia, iſtud adumbrare. Audi Proſpetum p. 1. de promiſſ. cap. 5. [Rurſum Moyſes ſecundò montem iubetur aſcendere. Eique mandatur, quæ in ſacrificiis ex animalibus auibúſque populus offerat, ſub certa menſura ſimilaginis conſperſæ ex oleo pro peccato, pro ſolemnibus, pro votiuis vel certis Neomeniis, diebúſque feſtiuis. *Vitulum* dictum eſt. *ſine macula*, referens ad Chriſtum veritatem, quæ ſigna ſunt rerum. *Placebit*, dictum eſt, *Deo ſuper vitulum nouellum, cornua producentem & vngulas*. Agnum anniculum ſine macula; ipſe eſt agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Ouem ex grege, idem ipſe de quo Eſaias. *Sicut ouis ad immolandum ductus eſt*. Arietem ex grege, idem ipſe eſt Chriſtus Dominus, qui dicit per Prophetam; *Exaltabitur ſicut vnicornis cornu meum*. Et Abacuc, *Cornua*, (inquit,) *in manibus ipſius ſunt*. Hœdum ex grege, ipſe eſt Chriſtus Dominus, qui non propria, ſed aliena peccata portans, pelles & quibus cilicia collatæ pœnitentiæ texuntur, ſuo intulit tabernaculo: qui & per Dauid dicit, *Omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iuſti*]

Breuiter complexus eſt, quæ plenius habet Origenes in Leuiticum, quem cap. ſequenti, laudat autorem. Is cum diffusè in hanc rem diſputet paſſim eo opere, breuiter multa conſtipauit in hanc rem homil. 3. verbis illis. [Omnis quidem penè hoſtia quæ offertur, habet aliquid formæ & imaginis Chriſti. In ipſum namque omnis hoſtia recapitulatur, in tantùm vt poſtquàm ipſe oblatus eſt, omnes hoſtiæ ceſſauerint, quæ eum in typum & vmbra præceſſerant: de quibus prout potuimus, in ſuperioribus diximus, quoniam quod vitulus à Pontifice oblatus, ſiue in munere, ſiue pro peccato, formam eius haberet, oſtendimus. Adipes verò qui offeruntur in munere, operientes interiora, & renibus cohærentes, poteſt ſancta illa eius anima intelligi: quæ interiora quidem, ideſt, diuinitatis eius ſecreta velabat; renibus autem, hoc eſt, corporali materia, quæ ex nobis caſtè ſumpta fuerat, cohærebat: & media inter carnem Deúmque poſita; deificandam, ſanctificandam ſacris altaribus & diuinis ignibus illuſtrandam, & conſeruandam ſecum ad cœlos, naturam carnis imponit. Renunculi autem ignibus traditi, quis dubitet quod nullas in Chriſto fuiſſe indicent genitalium partium motus? Quod verò de ſanguine hoſtiæ ſepties ante Dominum ſacerdos reſpergere memoratur, euidenter ſancti Spiritus virtus, ſeptemplicis gratię ſub myſterio deſignatur. Quatuor cornua altaris quæ ſanguine liniuntur, Chriſti paſſionem referre, quatuor Euangeliis indicant: quod penna iecoris offertur; in iecore ira iugulatur; in penna velox, & concita vis furoris oſtenditur. Reliquus autem ſanguis, qui ad baſim altaris effunditur, puto quod illius gratiæ formam deſignet, qua in nouiſſimis diebus poſteaquàm plenitudo gentium ſubintroierit, omnis qui reliquus fuerit ex Iſraël, ad vltimum velut ad baſim altaris poſitus, effuſionem Chriſti ſanguinis etiam ipſe ſuſcipiet. De agnis verò & hœdis turturibus & columbis, ſed & ſimila conſperſa in oleo, aut in panibus azymis cocta, quantum res pati potuit, ſuprà dictum eſt.] Omnia quippe iſta ſacrificij cruenti à Chriſto exhibiti, typos fuiſſe, declarauerat.

1066 Cuncta igitur ſacrificia antiqua, Chriſti cruentum ſacrificium adumbrarunt Hácque ex cauſa, Naz. orat. 2. de Paſch. ait, Chriſti victimam omnibus victimis, legalibus fuiſſe immixtam. Magnus verò Greg. 28. cap. 9. ſic ſcribit. [Mira diſpenſatione conſilij, quod ei Dominus de conſuetudine carnali retinuit, hoc in figuram ſpiritus potentiùs vertit. Quid enim ſacrificia illorum animalium, niſi vnigeniti mortem deſignant? Quid ſacrificia illorum animalium, niſi extinctionem carnalis noſtræ vitæ ſignificant? Vnde ergo imbecillitate populi rudis condeſcenditur; inde ei per obumbratas allegoriarum ſpecies, maior fortitudo ſpiritus nunciatur. Rectè itaque dicitur; *Et caligine illud quaſi pannis infantiæ obuoluerem*: quia vnde eius teneritudinis infirma pertulit, inde altam ſignificationum ſpiritalium nubem fecit.] De ſacrificio vituli paſſionem Chriſti præſignante, déque eodem directo, ariete conſummationis pulcherrimè S. Cyrillus lib. 11. de adorat. Iuuencæ ruffæ ſacrificium, elegantiſſimè & pleniſſimè Chriſti ſacrificio cruento, aptat S. Auguſtinus q. 33. in Numer. Hirci ſacrificium ad Chriſti mortem transfert latè Rupertus l. 11. in Mat. b. Et vniuersè, & ſigillatim, omnes planè antiquas victimas & ſacrificia, Chriſtum, eiúſque ſacrificium expreſſiſſe, plenè proſequitur Iuo Carnotenſis, Opuſc. de conuenientia veteri & noui ſacrificij, *ante medium*. Fusè quoque Alnoldus Bonæuallis tract. de poſtremo Chriſti verbo.

Manifeſtum autem indicium eius quod diximus, præſignati inquam per ſacrificia aliqua ſacrificii Chriſti, petere inde licet, quod poſito Chriſti ſacrificio, euanuerunt & abrogata ſunt omnia ſacrificia, vt S. Auguſtinus lib. 6.

contra

contra Faſtum cap.5.notauit. Eóque autor. homiliæ de Natiuit. Baptiſtæ, apud S. Chryſoſt. in homiliis ex Luca, refert Zachariæ ſilentium, & tempus concepti Baptiſtæ. [Inuentum eſt, (inquit) ipſa die octauo calendarum Octobrium, eſſe æquinoctium, in quo eſt incboatio noctis maior quàm lucis. *Illum enim oportet creſcere,* (inquit,) *me autem minui.* Minorata autem fuerat lux à tenebris, cum Iudæi ſecundùm legem & prophetiam ſacrificia Deo offerebant, in quo & Ioannes conceptus eſt, in qua etiam incuſabantur à Domino, dicente Eſaia Propheta; *Quò mihi multitudinem ſacrificiorum veſtrorum? dicit Dominus. Plenus ſum holocauſtis arietum; & pinguedinem taurorum & hircorum nolo.* Hæc ſunt enim quæ ante propter peccata populi offerebantur, quæ iam ceſſare oportebat, cum Ioannes idem Baptiſta conciperetur. Et ideò Zacharias Pater eius, ſacerdos Iudæorum obmutuit, quià iam ceſſare & obmuteſcere oportebat ſacrificia eorum, quæ pro peccatis populi offerebantur. Veniebat enim ſolus ſacerdos, qui agno ſolo immaculato, ſacrificium Deò pro peccatis omnium offerret. Et ideò demonſtrauit eum Ioannes Iudæis; *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Nam pleniſſimè conſtat, ideò obmutuiſſe Zachariam ſacerdotem Iudæorum, quia ſacrificia ſecundùm legem & prophetiam offerebat. Significabat enim quòd iam adueniente Chriſto, lex & Prophetæ adimpleti tacerent & ideo, lex & prophetæ vſque ad Ioannem ſunt, quæ ad conceptionem eius, curſum tenuerunt.]

Etiam incruentum nouæ legis ſacrificium, imago cruenti in cruce peracti.

1067 Imo ipſummet nouæ legis ſacrificiũ incruentum, etiam provt à Chriſto in cœna oblatum, fuit imago & delineatio ſacrificij incruenti in cruce celebrati. Conſultò, non voco *figuram*, quamuis ita loquitur Paſchaſ. l. de corp. & ſang. Dom. cap. 4. Nec malè, quia ſumit *figura* vocem, pro ſigno & repræſentatione. Sed mihi ea vox, in hoc negotio videtur parcè vſurpanda ne quis putet, non eſſe in ſacrificio cruento, & in ſacrificio cœnæ, vltimæ, eandem verè & realiter rem oblatam; nempe Chriſtum ipſum. Præſtat ergo; ſacrificium Chriſti incruentum, non modò quod iam celebrant ſacerdotes, (de quo liquet ex inſtitutione ſacrificij quod peragunt;) ſed etiam quod ipſemet Chriſtus in poſtream cœna confecit, vocare imaginem & delineationem ſacrificiis cruenti: quia cum illud ſacrificium fuerit primarium analogatum in genere ſacrificii, voluit Deus cuiuis alteri ſacrificio, adiungi ſignificationem eius myſticam. Ipſum autem ſacrificium crucis, non fuit expreſſiuum vllius alterius ſacrificij, ſed fuit prototypum & exemplar, quod Deus in omnibus aliis, atque adeò etiam in incruento, adumbrari & delineari voluit: tantòperè ei placuit, hæc filij ſui in ara crucis, tanta charitate, & diuini honoris ſtudio admiſſa, cruenta immutatio, & demiſſio vſque ad mortem, mortem autem crucis.

Quare ſacrificium quoque legis nouæ, quod Chriſtus ipſe peregit in cœna, grauidari oportuit hac ſignificatione, & adumbratione ſacrificij cruenti; cum hac diſtinctione ſacrificij incruenti à veteribus, quoad hoc negotium; quod vetera ſacrificia, eſſent nuda ſigna & figuræ cruenti ſacrificij Chriſti Domini, ſacrificium autem incruentum, ita fuerit imago ſacrificij crucis, vt tamen fuerit quoque verum ſacrificium, quo præter Chriſti in cruce mortui typum, ipſe quoque Chriſtus, in ſtatu mortui & immolati, exhiberetur. Qua ratione, rectè de ſacrificio incruento, quod nunc ſacerdotes ex Chriſti, inſtitutione & imitatione celebrant, comparato ad cruentum crucis ſacrificium, philoſophatur Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 19. verbis illis. [Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, ipſum vnigenitum Deum Verbum carnem factum, ſe pro nobis obtuliſſe ſacrificium & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis; cui cum Patre & Spiritu ſancto à Patriarchis, Prophetis & Sacerdotibus, tempore veteris Teſtamenti, animalia ſacrificabantur: & cui nunc, ideſt tempore noui Teſtamenti, cum Patre & Spiritu ſancto, cum quibus ille eſt vna Diuinitas, ſacrificium panis & vini in fide & charitate, ſancta Eccleſia Catholica per vniuerſum orbem terræ offerre nõ ceſſat. In illis enim carnalibus victimis figuratio fuit carnis Chriſti quam pro peccatis noſtris ipſe ſine peccato fuerat oblaturus, & ſanguinis quem erat effuſurus in remiſſionem peccatorum noſtrorum: in iſto autem ſacrificio, gratiarum actio atque commemoratio eſt carnis Chriſti, quam pro nobis obtulit, & ſanguinis quem pro nobis idem Deus effudit. De quo Beatus Paulus dicit in Actibus Apoſtolorum; *Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiam Dei quam acquiſiuit ſanguine ſuo.* In illis ergo ſacrificiis, quid nobis eſſet donandum figuratè ſignificabitur: In hoc autem ſacrificio, quid nobis iam donatum ſit, euidenter oſtenditur. In illis ſacrificiis prænuntiabatur filius Dei pro impiis occidendus: in hoc autem, impiis annunciatur occiſus.]

Continuatio ſacrificij incruenti, provt ſeorſim à primo ſpectari poteſt, hic ferè dimiſſa.

1068 Sed de perfectionibus ac prærogatiuis cruenti ſacrificij Chriſti Domini, ſuperuacaneum propè videatur plura dicere, cum Apoſtolus bonam partem Epiſtolæ ad Hebræos, in aperienda huius ſacrificij præcellentia, & dignitate, conſumpſerit. Non extra rem addi hîc poſſet de ſacrificio quod in Eccleſia Catholica frequentatur, éſtque & primi incruenti ſacrificij Chriſti continuatio, & cruenti (vt proximè dicebamus) imago. Nam in hoc item ſacrificio, Chriſtus eſt principalis ſacerdus, vt S. Chryſoſtomus conteſtatur hom. 83. in Matth. & ſæpè alibi, diſertéque Tridentinum ſeſſ. 22. cap. 1. & 2. ſed non placet hîc excurrere in illam diſputationem, quod vix aliquid ad ſacerdotum Chriſti pertinens contineat, in cuius diſcuſſione, poſt ea quæ de ſacrificio primo incruento diximus, hærendum videatur. Tantùm obiter dicam, cum ſcopus Chriſti in inſtitutione huius ſacramenti, fuerit perpetuatio mortis & ſepultura Chriſti Domini, vt optimè philoſophatur Rupertus lib. 3. de oper. Spir. ſancti cap. 20. exquiſitè planè id conſecutum eſſe ſacerdotem noſtrum. Imo

adiunctis iis ſacris ritibus, quibus Eccleſia hoc ſacrificium conueſtitum voluit, non mortis tantùm & ſepulturæ, ſed vitæ totius, ac paſſionis, & mortis, ac ſepulturæ, & Reſurrectionis, luculenta expreſſio in eo cernitur. Reuera enim attentè conſideranti, nihil aliud eſſe apparebit totam Chriſti vitam, quàm Miſſam quandam ſolemnem. Hoc diligenter & amœniſſimè executus eſt, obſcurus, ſed reuera doctus ſcriptor, Radulphus de Monſiquet Tract. de Euchariſtia. Illius Tractatus, totum caput 30. 31. & 32. in eo ab Autore conſumitur, vt cum ſint tres Miſſæ noſtræ partes, vna ab initio, ad Canonem; altera à Canone, ad pacis comprecationem, & demiſſionem particulæ conſecratæ in calicem; tertia exinde, ad finem vſque Miſſæ: totidem vitæ Chriſti partes correſpondentes exhibeantur; Vita quidem ante paſſionem, per primam Miſſæ partem. Paſſio & ſepultura, per ſecundam; Reſurrectio verò per poſtremam. Hoc Autor prædictus, non minori labore, quàm ingenij laude proſequitur, aptatis ad ea myſteria omnibus ritibus ſacris, ſiue qui verbo, ſiue qui geſtu, & multiplici corporis motu peraguntur. Res longior eſt quàm vt hic adſcribi poſſit. Et fortaſſis eodem reſpexerunt nonnulli Patres, cum dixerunt, in Miſſæ ſacrificio non tantùm Chriſti paſſionem, ſed alia quoque eius myſteria exhiberi. Nam cum id non poſſit verum monſtrari, ſpectata præciſè actione ſacrificationis, qua ſola Chriſti mors exprimitur; ſupereſſe videtur, vt monſtretur verum ratione cæterarum ei principaliori actioni adiunctarum in Chriſtiana Liturgia. Tradunt autem eam cæterorum Chriſti myſteriorum, in ſacrificio Chriſtiano repræſentationem, grauiſſimi Patres. Sic S. Cyrillus Epiſtola vltima ad Neſtorium, *à medio*, ait Euchariſtiam, non tantùm eſſe typum mortis Chriſti, ſed etiam Reſurrectionis & Aſcenſionis in cœlum. Æternam Chriſti, & Sanctorum ſocietatem in cœleſti gloria, adumbrari in diuina Liturgia, tradit S. Dyoniſius cap. 1 de Cœl. Hierar. *ſub finem*. Natiuitatis Chriſti in præſepio, typum eſſe altare, atque adeò exhiberi in noſtro ſacrificio Chriſti natiuitatem, habet Theodoretus ſerm. 10. de Prouid. & S. Germanus in Theoria rerum Eccleſiaſticarum *ſub initium*. Denique de omnium Chriſti myſteriorum expreſſione in Chriſtiano ſacrificio, luculenter Damaſcenus Epiſt. de corpore & ſanguine Domini, à Pantino edita.

VSVS DOCTRINÆ,

de Chriſto Sacerdote.

1069 NEc plura de verò ac propriè dicto Chriſti Sacerdotio, quo ipſe ſibi Sacerdos eſt & victima niſi quod illud cum Origene hom. 2. in Leuit. *ſub medium*, attentè ponderandum eſt, ex tanto ſacrificio pro nobis oblato, ſummum nobis iniici totius ſanctimoniæ neceſſitatem. [Decet quidem (inquit) diſtrictioris eſſe diſciplinæ Chriſtianum, pro quo Chriſtus oblatus eſt. Pro illis (*Iudæis*,) oues, hirci, boues iugulabantur, & aues, & ſimila conſpergebatur. Pro te, Dei filius iugulatus eſt; & iterum te peccare delectat?] Senſus item pietatis in Deum, concipiendus hinc cum Auguſtino 10. Confeſſ. cap. 43. [Quomodò nos amaſti pater bone, qui filio tuo vnico non pepercisti, ſed pro nobis impiis tradidiſti eum? Quomodò nos amaſti, pro quibus ille qui non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis tibi, factus eſt ſubditus vſque ad mortem crucis, vnus ille in mortuis liber, poteſtatem habens iterum ſumendi eam, pro nobis tibi victor & victima, & ideo victor quia victima, pro nobis tibi Sacerdos & ſacrificium; & ideò Sacerdos, quia ſacrificium, faciens tibi nos de ſeruis filios, de te naſcendo, nobis ſeruiendo? Meritò mihi ſpes valida in illo eſt, quòd ſanabis omnes languores meos, per eum qui ſedet ad dexteram tuam, & te interpellat pro nobis, alioquin deſperarem. Multi enim & magni ſunt iidem languores mei, multi ſunt & magni, ſed maior & amplior eſt medicina tua.]

Hi ſunto eximij fructus, Sacerdotij Chriſti, quo ſeipſum, & in ara crucis, & in cœna vltima obtulit Patri victimam acceptiſſimam. Sed eſt inſuper Sacerdotium alterum, quo myſticè pias animas hoſtiam viuam immolat, adduco de eo breuiter S. Macarij locum, ex [illegible] 1. [Deus, (inquit) vtens exemplo iuſſit omnes victimas, ſale condiri. Oportebat igitur primùm, victimam à Sacerdote mactari & mori; deinde diuiſam ſale conſpergi; tandem igni ſuperponi: niſi enim primùm Sacerdos ouem mactaſſet & occidiſſet, non ſaliebatur, neque Deo veniebat in odorem ſuauitatis. Sic & animam noſtram accedentem ad Chriſtum verum Pontificem, ab ipſo mactari conuenit, & affectui mori & anteactæ vitæ improbæ, hoc eſt, peccato, ab eáque nequitiam affectionum tanquam vitam egredi oportet. Sicut enim corpus mortuum eſt cum exierit anima, nec vltrà viuit ea vita qua viuebat, non audit, neque ambulat: ſic vbi Chriſtus cœleſtis Pontifex, per gratiam virtutis ſuæ mactauerit & occiderit mundo vitam noſtram, extincta eſt quoad improbam vitam qua viuebat, nec ampliùs audit aut loquitur, neque conuerſatur in tenebris peccati; propterea quod nequitia affectionum, quæ erat tanquam anima eius, per gratiam deceſſit. Quod & Apoſtolus clamat, dicens; *Mihi mundus crucifixus eſt, & ego Mundo.*] Et inferiùs, cum hæc ipſa plenè verſaſſet. [Decet itaque (inquit) animam quæ apud Deum viuere ſtatuit, in quiete & lumine perpetuo accedere, vt prædictum eſt, ad Chriſtum verum Pontificem, & mactari atque mori Mundo priorique vitæ tenebrarum & nequitiæ, & traduci in aliam vitam & educationem diuinam. Veluti ſi quis in ciuitate deceſſerit, non iam audit vocem aut ſermonem eorum qui in ea habitant, neque eorum quæ illic geruntur, rumorem; ſed prorſus mortuus eſt, & in alium locum tranſlatus, in quo nullæ tales ſunt voces aut clamores quales erant in illa ciuitate: ſic & anima vbi mactata fuerit, & mortua conuerſationi illi & ciuitati nequitiæ affectionum in qua priùs viuebat, non audit vltrà apud ſe, vocem diſputationum obſcurarum, non ampliùs auditur ſermo, neque clamor altercationis vanæ, & tumultus ſpirituum tenebrarum: ſed tranſlata eſt in ciuitatem probitate & pace plenam, in ciuitatem, inquam, lucis diuinæ.

næ. Ibi viuit & audit, ibi conuerſatur & loquitur & ratiocinatur, ibique operatur opera ſpiritalia, & Deo digna. Deprecemur ergo & nos, vt mactemur per virtutem ipſius, & moriamur ſeculo nequitiæ tenebrarum, auferatúrque à nobis ſpiritus peccati, & induamur, recipiamúſque animam cœleſtis ſpiritus, atque transferamur è malitia tenebrarum, ad lumen Chriſti, & requieſcamus in vita per vniuerſa ſecula.]

1070 Et nos tamen quia liberè aſſentimur immolanti nos Deo, ſacerdotes ſumus noſtri ipſorum, & Chriſti ſacrificium æmulamur. Audi Paulinum Epiſt. 5. [Imitando imitatorem Chriſti, perueniemus ad imitationem Dei, cui bonus odor ſumus in Chriſto, ſi exhibeamus hoſtiam viuam obſequio rationabili, vt illi puram ſimilaginem mola mundi cordis excretam, ab interioris noſtri penetralibus offeramus, & in pectore noſtro caſtum altare ponentes, illa per legem iuſſa ſacrificiis animalia mactemus in vitiis, immolantes hircum cum peremptione peccati, in quo odor mortis eſt; cædentes taurum, ſi deponamus ſuperbiam; ſacrificantes ouem, ſi mollitudinem & ignauiam, in charitate non tepidi, & ſpiritu feruentes eiiciamus. Offerentes in nobis & agnum, ſi immaculati viuamus: & vitulum, ſi efficiamur malitia paruuli, vt vnius purum, pudicitia; alterius ſtultum, ſimplicitate referamus. Quale te ſacrificium Deo exhibere video in templo tui corporis, in ſacrario tui cordis, in immolatione tuæ carnis, in oblatione tuæ animæ. Immolas taurum cum pia humilitate depoſitus, ceruicem altam percuſſiſti timore diuino. Immolas hœdum, cum omnia ſiniſtræ partis opera, iuſtitiæ ſectator interficis. Ouem iugulas, cùm diligens operarius ſtudioſúſque mediator diuinæ voluntatis & legis, inertiam vitæ, & ignauiam quaſi pecus molle proſternis, & à te vitæ iſtius impedimenta, quaſi vellera tondenti vtilia, oneroſa geſtanti, ſuccipe verbi cœleſtis occidis. Qua nos duobus teſtamentis apprehenſos tenet Chriſtus, & vel ſarcinis ſecularibus quaſi lanis exuit: vel rurſum vt vellera à corporalibus vitiis tanquàm à morbidis & mollibus ouium corporibus abſcindens, in veſtimentum ſui corporis, quod operatione credentium tegit; ſiquidem viciſſim cùm Chriſtum induimus, induamur à Chriſto, in Eccleſiæ penſa deducit, & fimbriis ſuæ veſtis intexit.]

Egregiè planè in eandem ſententiam diſputat Origenes homil. 1. in Leuit. poſtquàm de ſacrificio Chriſti diſſeruit; vt impellat vnumquemque fidelem ad ſimiliter ſacrificandum. [Habes (inquit) & tu vitulum, quem offerre debeas. Vitulus eſt, & quidem valdè ſuperbus, caro tua: quàm ſi via munus Domino offerre, vt eam pudicam caſtamque cuſtodias, adduc eam ad oſtium tabernaculi, id eſt, vbi diuinorum librorum ſuſcipere poſſit auditum. Maſculinum ſit munus tuum fœminam neſciat, concupiſcentiam reſpuat, fragilitatem refugiat, nihil diſſolutum requirat aut molle. Impone etiam manum tuam ſuper hoſtiam tuam, vt ſit accepta Domino, & iugula illam contra Dominum; hoc eſt, impone ei continentiæ frœnum, & manum diſciplinæ ne auferas ab ea, ſicut impoſuit manum carni ſuæ ille qui dicebat, *Macero corpus meum, & ſeruituti ſubiicio, ne fortè cum aliis prædicauero, ipſe reprobus efficiar.* Et iugula eam contra Dominum, mortificans ſine dubio membra tua quæ ſunt ſuper terram.] Addit in eandem rem alia permulta. Pro quibus ſubiiciu breuem eiuſdem locum ex homilia 9. eiuſdem operis *ſub finem*, vbi cum præmiſiſſet aliqua de loco ſolis ſacerdotibus patente ad ſacrificandum holocauſtum, hortatuſque eſſet omnes fideles ad illud ingrediendum; ſubdit. [Nolo miteris quod hæc ædus ſolis ſacerdotibus pateat. Omnes enim quicunque vnguento ſacri chriſmatis delibuti ſunt, ſacerdotes effecti ſunt, ſicut & Petrus ait ad omnem Eccleſiam; *Vos autem genus electum, & regale ſacerdotium, gens ſancta.* Eſtis ergo genus ſacerdotale, & ideò accediris ad ſancta. Sed & vnuſquiſque noſtrum, habet in ſe holocauſtum ſuum, & holocauſti ſui ipſe ſuccendit altare, vt ſemper ardeat. Ego ſi renunciem omnibus quæ poſſideo, & tollam crucem meam, & ſequar Chriſtum, holocauſtum obtuli ad altare Dei. Aut ſi tradidero corpus meum vt ardeam habens charitatem, & gloriam Martyrij conſequar, holocauſtum meipſum obtuli ad altare Dei: ſi membra mea ab omni concupiſcentia carnis mortificauero, ſi mundus mihi crucifixus & ego mundo, holocauſtum obtuli ad altare Dei, & ipſe meæ hoſtiæ ſacerdos efficior.]

Quomodò verò Chriſtus, deſignato vnoquoque noſtrum, ad prædictum modum ſacerdote, aptauerit nos ad dignè litandum, iis ritibus qui in antiqua lege mandabantur ad ſacerdotum præparationem, noſtrum cuilibet accommodatis, egregiè omninò tradit Gregorius Nyſſenus orat. 3. in orat. Dom. *initio*. Verùm quia ſacrificia noſtra, prout à nobis ſunt ſpectata, non aliter ſe haberent quàm excerebrationes canum, gaudeamus eum nobis eſſe ſacerdotem, cuius ſacrificium non poſſit eſſe non acceptabile. Idem eſt Rex & ſacerdos. Vnde concludit Autor Commentarij de actione Miſſarum à Lindano editi, poſt Apologiam pro Miſſa S. Petri. [Ne ergo peccet homo, à Rege Chriſto regatur: ſi fortè peccauerit, ab eodem ſacerdote Chriſto, expietur.]

CAPVT XI.

Chriſtus, Pontifex futurorum bonorum.

1071 FVit itaque Chriſtus ſacerdos, & quidem *magnus*, quod eius vnius proprium ac verum nomen eſſe, habetur ex Origene hom. 12. in Leuit. verbis illis *in ipſa homiliæ fronte.* [Omnis qui inter homines ſacerdos eſt, ſi attendas ad illud ſacerdotem, de quo dixit Deus, *Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech*; paruus eſt & exiguus; ille eſt autem magnus ſacerdos, qui poteſt penetrare cœlos, & vniuerſam ſupergredi creaturam, & aſcendere ad eum, qui lucem habitat inacceſſibilem, Deum & Patrem vniuerſitatis. Propter quod & ille, qui apud Iudæos magnus dicebatur ſacerdos, introibat quidem in ſancta, ſed manufacta, ſed lapidibus extructa: non aſcendebat in cœlum, nec adſtare poterat apud Patrem luminum. Sed quia horum

vmbram

vmbram implebat & imaginem, idcircò etiam magni ſacerdotis nomen, per vmbram gerebat & imaginem.] Summum porrò Sacerdotium, idem eſt cum Pontificatu, de quo proinde agendum ſequitur, præſertim quia Pontificatus adeo eum Sacerdotio, (de quo hactenus,) nexus & colligatus eſt, vt nomine quoque Sacerdotij paſſim inſigniatur: quod monſtrat titulus operis de Epiſcopali dignitate apud Chryſoſtomum, quod *de Sacerdotio* inſcriptum videmus. Nec ſanè aliud eſt Pontificatus, quàm ſummum Sacerdotium. Chriſtus ergo non modò Sacerdos fuit, quatenus fuit publicus à Deo delectus miniſter ſacrificiis, cùm incruenti, tum cruenti; ſed etiam fuit Pontifex vt eum ſæpè indigitat Apoſtolus in Epiſtola ad Hebræos, componens Pontificatum Aaronicum cum Pontificatu Chriſti, quod mox attingemus, cum huius Pontificatus veluti ſubſtantiam, & ortum, ac ſphæram expoſuerimus, ſuppoſita huius Pontificatus veritate, ex Apoſtoli oraculo.

Pontificatus, per Regiam Chriſti poteſtatem, non excluditur.

Erit fortaſſis qui aduersùs Chriſti Pontificatum opponat, quod ſuprà monſtrauimus, Chriſtum eſſe Regem: quæ duo, quamuis olim coniuncta fuerint, vt Pineda in cap. 1. Iob Verſu 5. num. 18. rectè proſequitur; in nouo tamen Teſtamento diſcriminantur, iuxta illud Syneſij Epiſt. 57. *ſub finem.* [Priſca tempora euſdem Sacerdotes ac Iudices tulerunt. Nam Ægyptij & Hebræi, longo tempore Sacerdotum imperio vbi ſunt: deinde poſteaquàm, vt mihi videtur, diuinum opus humano more fieri cœptum eſt, Deus ambo vitæ genera ſeparauit; vnumque horum ſacrum; alterum ad regimen, atque imperium conſtitutum eſt. Alios enim ad infimatum rerum fæcem conuertit, alios ſibi ſociauit: illi in negotiis, non in oratione collocati, ab vtriſque verò quod honeſtum & conſentaneum eſt, requirit Deus.] Eadem habet Epiſt. 121. Quod ſi Chriſtus id voluit in nouo Teſtamento ſeruari, videtur debuiſſe exemplo ſuo prælucere, nec ſimul eſſe Rex, & Sacerdos.

1072 Verùm, hæc Chriſti ſacerdotio non officiunt, quia ob vnionem hypoſtaticam, vtrumque & eſſe potuit, & debuit. Audi S. Hieronymum, in cap. 36. Ezech. cum de holocauſto Principis. [Nec miretur lector, ſi idem & Princeps eſt, & Sacerdos, & vitulus, & aries, & agnus: cum in Scripturis ſanctis, pro varietate cauſarum, legamus eum Dominum & Deum, & hominem, & Prophetam, & virgam, & radicem, & florem, & principem, & Regem, & iudicem, & iuſtum, & iuſtitiam, Apoſtolum, & Epiſcopum, brachium ſeruum, vnguentum, paſtorem, filium, & puerum, vnigenitum & primogenitum, oſtium, viam, Angelum, ſagittam, & ſapientiam, & multa alia; quorum omnium, ſi voluero teſtimonia dicere, proprio libro indigent.] Hæc igitur adeò in ſpeciem diſſidentia nomina, rectè in Chriſto conſociantur ob naturarum diuerſitatem. Similiter ergo regnum & Sacerdotium rectè in Chriſto fœderantur. Nec Syneſius qui obiiciebatur ait quod idem concomitanter & penes variæ fundamenta Sacerdotio, & regia poteſtate in nouo etiam Teſtamento nequeat potiri. Videmus enim vt ſupremum Eccleſiæ Hierarcham, & pleroſque inferiores, ſimul Pontifices, ſimul Principes. & Dynaſtas ſupremos eſſe, ex diuerſis fundamentis ac titulis, de quo iam ſuprà actum eſt hoc libro ſect. 4. cap. 2. *initio.* Sed illud tantum ſignificare voluit Syneſius quod eſt certiſſimum, Principem temporalem eo titulo quod temporalis Princeps ſit, non habere in nouo Teſtamento adiunctam concomitanter prærogatiuam Sacerdotij; ſicut olim habebatur apud pleroſque, & nunc quoque habere volunt diuiſi toto Catholico orbe Britanni, quos meminiſſe oportuerat, eam in hoc ſtatu rerum, eſſe prærogatiuam Chriſto propriam, qui ex eodem fundamento vnionis hypoſtaticæ, & Rex eſt & Pontifex. Id ergo tribuere homini purè eſt, fuitque iam olim, error Politicorum. Nam apud S. Maximum in diſputatione coram Principibus in ſecretario, Gregorius Patricius, contendens Imperatorem eſſe Sacerdotem, ideſt Pontificem, & Epiſcopum Epiſcoporum, (Quo pacto ad Conſtantinum Arrianum, acclamarunt Arriani apud Luciferum Calarit. l. quod moriendum, &c.) tulit à S. Maximo hoc reſponſum. [Et dixiſti; Ergo non eſt omnis Chriſtianus Imperator, etiam Sacerdos? Et dixi Non eſt. Neque enim aſtat altari, neque per ſanctificationem panis, exaltat eum, dicens, Sancta ſanctis. Neque baptizat, neque chriſmatis confectionem patrat, neque facit Epiſcopos vel Preſbyteros aut Diaconos; neque linit Eccleſias, neque indicia Sacerdotij fert, ſuperhumerale ſcilicet, & Euangelium, quemadmodùm Imperij coronam, & purpuram. Et dixiſti; Et quomodò Scriptura, Regem & Sacerdotem, dicit eſſe Melchiſedech? Et dixi; Vnius naturà Regis, cunctorum Dei natura, etiam ob ſalutem noſtram Pontificis facti, vnus erat typus Melchiſedech. Quod ſi ſecundùm ordinem Melchiſedech, alium dicis eſſe Regem & Sacerdotem, & reliqua præſume dicere; ideſt ſine patre, ſine matre, ſine genealogia; neque initium dierum, neque finem vitæ habentem. Et aduerte, quod ex hoc, oriri valeat malum. Alius quippe talis reperiętur Deus incarnatus, ſecundum ordinem Melchiſedech, & non ſecundùm ordinem Aaron, ſalutem noſtram perficiens.] En quomodò ſolus Chriſtus, ex eodem fundamento filiationis naturalis, Rex eſt & Pontifex, ſiue ſummus Sacerdos: cæteri autem quia puri homines ſunt, non ſic; ſed ſi alicubi regno comitatur Pontificatus, ex diuerſis titulis ex fundamentis proficiſcitur.

Pontificatus Chriſti, idem cum poteſtate excellentiæ, ſumpta adæquatè.

1073 Chriſtum igitur eſſe Pontificem, quamuis item princeps ſit extra dubium eſto. Nunc quid ſit hic Pontificatus, exquirendum eſt. Pontificatus Chriſti, propriè ea poteſtate continetur, qua Chriſtus non tanquam cauſa miniſterialis, ſed tanquam autor, inſtituit Eccleſiam; eàmque ſacramentis gratiæ feracibus inſtruxit, & paſtores cum iuriſdictione ei præfecit. Quæ poteſtas paſſim à Theologis vocatur *poteſtas excellentiæ*, & ab aliquibus dicitur, omnibus præterquàm Chriſto incommunicabilis fuiſſe: tantùm abeſt, vt communicata fuerit. Quod intelligunt,

telligunt, de hac poteſtate Chriſti ſumpta inadæquatè, ſiue quoad ſacramenta. Sic enim ſpectatam eam poteſtatem, Alanus lib. de Sacram. in genere cap. 48. & Saytus lib. 2. de Sacram. cap. 2. aiunt quatuor rebus maximè contineri, nimirum, Primò ſacramentorum inſtitutione: Secundò collatione virtutum ad gratiam conferendam, & peccata remittenda, incluſis quodammodò intra ea meritis ſuis. Tertiò confectione & diſpenſatione eorundem ſacramentorum in Chriſti nomine, hoc eſt inſtituto, virtute, concurſu, potentia, primario miniſterio & fide nominis eius, quorumcunque vicario miniſterio conficiantur, & diſpenſentur. Ac denique Quartò, in alligatione ad ſacramenta quoad gratiæ ſanctificantis collationem. Potuit enim Chriſtus abſque ſacramentis conferre gratiam ſanctificantem, vt notum eſt. Sic illi de poteſtate hac excellentiæ philoſophantur, eámque quo ad illorum quatuor complexionem, nemini communicatam fuiſſe, vel communicari potuiſſe, affirmat Alanus. Et rectè ſanè affirmat; nam eam poteſtatem nemini de facto præterquàm Chriſto commiſſam eſſe, quantum attinet ad ſacramentum Chriſtianæ Eccleſiæ conſtitutionem, definitum eſt in Concilio Tridentino ſeſſ. 7. can. 1.

Ab Alano cap. illo 49. & ab aliis paſſim, laudatur in eandem rem, S. Ambroſius lib. 4. de ſacram. cap. 4. verbis illis vulgatiſſimis. [Autor ſacramentorum, quis eſt niſi Dominus Ieſus?] Verùm D. Ambroſius eo loco, nomine *ſacramentorum*, intelligit ſolam Euchariſtiam, quam à ſancto illo Doctore plurali voce *ſacramentorum* eſſe nuncupatam, docet libri titulus. Sicut etiam Græci quos D. Ambroſius imitari ſolet, Euchariſtiam ſiue ob duplicem ſpeciem, ſiue ob adiunctam ſacramento rationem ſacrificij; ſiue ob excellentiam, paſſim multitudinis numero vocant *ſacramenta*, ſiue *tremenda myſteria*. Itaque ex eo D. Ambroſij loco, tantum habetur, Chriſtum eſſe autorem Euchariſtiæ. Ex quo non ſequitur, eum eſſe autorem omnium ſacramentorum. Sanè Autor ſermonis de ablut. pedum apud Cyprianum *ſub initium* ſermonis, Euchariſtiam videtur fateri Chriſtum habere autorem: de cæteris autem ſacramentis, videtur dicere, ea eſſe ab Apoſtolis inſtituta; ſic enim loquitur.] Ipſe ſummus ſacerdos ſui eſt ſacramenti inſtitutor & autor. In cæteris homines Spiritum ſanctum habuere doctorem; & ſicut par eſt Spiritui ſancto, & Chriſto diuinitas, ità in ſuis inſtitutis æqua eſt autoritas, & poteſtas. Nec minùs ratum eſt, quod dictante Spiritu ſancto Apoſtoli tradiderunt, quàm quod ipſe tradidit, & in ſui commemorationem fieri præcepit. Manet ſingulis propria dignitas, & vniformis in ſuo genere ſtat actio omnium. Nihil addi nihil ſubtrahi, nihil poteſt corrigi vel mutari.] Nec minùs apertè initio ſermonis de Baptiſmo Chriſti. [Remiſſio (inquit,) peccatorum, ſiue per baptiſmum, ſiue per alia ſacramenta donetur, propria Spiritus ſancti eſt, & ipſe ſoli huius efficientiæ priuilegium manet. Verborum ſolemnitas, & ſacri inuocatio nominis, & ſigna inſtitutionibus Apoſtolicis Sacerdotum miniſteriis attributa, viſibile celebrant ſacramentum: rem verò ipſam, Spiritus ſanctus format & efficit, & conſecrationibus viſibilibus inuiſibiliter manum totius bonitatis actor apponit, & plenitudinem gratiæ, vnctionis diuinæ pinguedo, ſanctificationibus officialibus infundit, & rem ſacramenti conſummat & perficit.] Quibus verbis, effectus ſacramentorum tribuitur Deo. Eorum autem inſtitutio, ideſt, formæ ac materiæ deſignatio, Apoſtolis attribui videtur ex Chriſti commiſſione. Quorum locorum, expoſitionem commodam non inuenio. Itaque planè videtur ita ſenſiſſe Autor prædictus. Poſſet ergo prolatum D. Ambroſij teſtimonium, accipi eodem modo, vt ſcilicet ſolam Euchariſtiam autori Chriſto tribuat.

Adducenda ergo potiùs in rem propoſitam eſt autoritas D. Auguſtini tract. 5. in Ioann. qui poteſtatem Baptiſmi, atque adeò cæterorum ſacramentorum, ita Chriſtu propriam vult eſſe vt nemini planè ſit commiſſa, non Petro non Paulo, non vlli alteri ex Apoſtolis: vt noſſent fideles in quo ſpem figere deberent; & deprehenderent vnde ipſis ſpiritualium bonorum vbertas, & iugis affluentia ſuppetat.

174 Quod item attinet ad reliqua tria, quæ Alanus in poteſtate excellentiæ reſpectu ſacramentorum contineri dicebat, rectè ſtatuit ea ſoli Chriſto de facto fuiſſe propria: meritóque reiicit nonnullos, qui diſſenſerunt quoad poſtremum, hoc eſt quoad gratiæ extra ſacramenta collationem, exiſtimantes Apoſtolum 2. Cor. 2. extra ſacramentum abſoluiſſe inceſtuoſum a peccato; etſi Prælatis viſum ita fuerit poſſe miniſtro Eccleſiæ, culpam extra ſacramentum remittere, quæ omnia non temerè tantùm, ſed erroneè dicta ſunt, nec admittenda. Quod autem Alanus ſecundum è quatuor illis, negat potuiſſe vlli præterquàm Chriſto communicari, eo quod nemo poſſit alteri condignè mereri gratiam & remiſſionem peccati; verè quidem diceret, ſi neceſſarium eſſet, illum qui hæc poteſtas communicaretur, promereri aliis condignè remiſſionem peccatorum. Hoc tamen non apparet cur exigatur: cum videatur omnino futurum ſatis, ſi perſona purè creata, deſignante certum Symbolum gratiæ, Deus talem gratiam ex meritis Chriſti elargiretur: vel certè ex meritis condignis illius perſonæ creatæ, conferret gratiam alteri. Id enim non repugnat puræ creaturæ, etiamſi ei repugnet ſatisfacere Deo ad æqualitatem. Idque merito conceſſit D. Thomas 3. p. q. 64. articul. 4. ad 3. malè ab Alano reiectus.

Habemus ex his quid ſit Pontificatus Chriſti Domini, & quatenus ſit ei proprius. Aliud quippe non eſt quàm poteſtas illa excellentiæ, non reſtricta ad ſacramentorum inſtitutionem, & ditationem, ſed prout etiam funditur ad reliqua quæ initio propoſuimus, ſuntque religioni Chriſtianæ ſubſtantialia nempe ad inſtitutionem & formam Eccleſiæ, talémque modum, ac ritum colendi Deum in Spiritu & veritate: Quod potuiſſet quidem per purum hominem perfi i; vnde Pontificatus Chriſti, quoad ea omnia fuit communicabilis puræ creaturæ: tamen de facto, nulli alteri facta eſt eius communicatio. Nam longè aliud eſt idoneitas & vis ad ſatisfaciendum Deo, eúmque hominibus ex iuſtitia placandi, quæ incommunicabiliter eſt Chriſto propria: aliud verò Pontificatus, ſola excellentiæ poteſtate ſuperiùs expoſita conſtitutus; quem admitto puræ creaturæ poſſe communicari, etiamſi communicatus non ſit de facto.

Chriſtus, in ſola humanitate, Pontifex noſter, & quatenus ea dignitas communicabilis.

1075 Suppono portò quod ſuperiùs circa ſacerdotium monſtraui, Chriſtum eſſe Pontificem in ſola natura humana, non autem in diuinitate, contra Arrianos quos S. Epiphanius in Ancorato, refert ſtatuiſſe, pontificatum Chriſti cadere in Verbum diuinum, prout Verbum. Vnde ex eo quod Apoſtolus dicat; *Suſcipite Pontificem qui fidelis eſt ei qui fecit ipſum*, inferebant Verbum Dei eſſe aliquid factum, & inferius Patre. Hos S. Epiphanius confutat ex eodem Apoſtolo. [Quo ipſos (inquit) redarguat Apoſtolus, *Omnis*, inquit, *Pontifex ex hominibus ſunt, conſtituitur, vt offerat dona & ſacrificia*. Quam ob cauſam vnicus Dei filius, cum hominum gratia naſci voluiſſet, carnem à nobis accepit: vt qui natus à nobis extitiſſet, tanquam hoſtiam ſuo ſe Patri pro nobis offerens, diſcipulos ſuos, fratres appellaret. Vbinam igitur factum illud impletur? Non aliundè quam à Pontifice *ſuſcipite*, (inquit,) *Pontificem fidelem ei qui ſe fecit*. Atque vt illuſtriori quodam exemplo vberiùs illud comprobem; finge quempiam, qui principem de filio ſuo percontetur, ac ſciſcitari audeat; quis eſt iſte? Cum autem veram à Patre confeſſionem audierit; Filius meus eſt: interroget rurſum; naturáne, ac verus filius eſt? Affirmante Principe, pergat alter: quemnam igitur, dicat, illum feciſti? Rex autem reſpondeat: Regem illum feci. Quæro igitur, an qui dignitatem illius commemorarit, de germanitate negauerit? An inquam, qui ſecundum aſſeueret, primum ſuſtulerit? Minimè id quidem. Eodem itaque modo Deus & Pater, Filium initij omnis expertem genuit: cuius in carne verè illud impletum eſt; *Feci illum Pontificem*.] Eundem Pauli locum fusè expendit S. Cyrillus, l. 3. pentabibli cap. 2. vrgens Neſtorium, qui eo loco abutebatur ad inuehendam in Chriſtum diuiſionem. At S. Cyrillus, admittit quidem ex eo loco haberi, Chriſti Pontificatum cadere in hominem, non tamen à Deo diſſociatum.

Liquet ex his, quomodò Chriſtus ſit Pontifex in humana natura, in qua donatus eſt poteſtate excellentiæ, & per quam obtulit dona & ſacrificia pro peccatis, quod eſt quoque munus Pontificis, quatenus in Pontificatu includitur ſacerdotium. Directè namque Pontificatus, ſola excellentiæ poteſtate ſuperiùs expoſita conſtituitur. Quò ſpectaui, cum dixi, Pontificatum Chriſti eſſe puræ creaturæ communicabilem: Nempe quoad illud quod directè & formaliter dicit; non autem quoad præſuppoſita; ſiue quoad ſacerdotium perfectum, ſeu vim iuſtè placandi Deum pro humano genere, eíque ad æqualitatem ſatisfaciendi per ſacrificium ſuum. Sic enim Pontificatus Chriſti, eſt incommunicabilis puræ creaturæ.

Quod ſi ſpectemus radicẽ ex qua prædicta poteſtas excellẽtiæ in Chriſto fuit, ſic quoq; fatendum erit, Pontificatum Chriſti eſſe puræ creaturæ incommunicabilem. Radix enim ex qua Chriſti Pontificatus prodiit, alia non fuit quàm vnio hypoſtatica. Hæc illi pro vnctione fuit, & pro charactere, tum ſacerdotali, tum Epiſcopali. Hunc enim Pater ſignauit Deus. Alij quidem Pontifices, neceſſe habent conſecrari & inungi vnctione ipſis accidentaria, qua euadant Pontifices; ſicque accipiendo characterem vel nouum & à ſacerdotali diſtinctum, vel eundem, ſed extenſum & modificatum, (qua de re alibi,) conſtituuntur Pontifices. At iſte, quod Suarez t. 3. 3. p. d. 11. ſect. 4. cum aliis rectè ſtatuit, cum eſſet ſubſtantialiter conſignatus, non eguit accidentaria illa configuratione, ad maiorem rei perfectionem moralem, ſiue ſanctitatem, nequaquam pertinente; cum periter quoque in damnatis. Quæ eſt omnium optima ratio, ad negandum Chriſto characterem ordinis, ex communiſſima Theologorum ſententia, cui pauci quondam refragati ſunt apud Alenſem 4. p. q. 8. memb. 8. art. 1. §. 11. & apud S. Thomam in 4. d. 4. q. 1. art. 3. quæſtiunc. 5. & nuper aliquis apud Torrem p. 2. ſelectarum diſputationum in 11 dubio 1. qui multis minutis rationibus te[illegible] ſunt à Sayro l. 4. de ſacram. cap. 1. q. 2. Sed ſufficit ea quam protulimus. Itaque ſicut vnio hypoſtatica, quæ noſtro Pontifici pro vnctione fuit, non eſt puræ creaturæ communicabilis, ita neque Pontificatus, prout in Chriſto ex hac radice exortus eſt.

Chriſtus, à quo tempore, Pontifex.

1076 Ibidem prætcrea pronuntiandum eſt, de tempore quo Chriſtus iniit Pontificatum ſuum. Certum quippe eſſe debet, Chriſtum à primo momento ſui eſſe, fuiſſe Pontificem: quia tunc conſecratus eſt, per vnctionem à Spiritu ſancto factam in illo, per vnionem humanitatis cum Verbo, à quo Deitatis ſuæ vnguine eſt delibuta. Et hoc eſt quod ait S. Ignatius Epiſtola ad Magneſianos. [Chriſtus verus, & [illegible] eſt Epiſcopus, & ſolus naturâ Pontifex.] [illegible] hac in re S. Cyrillus lib. 3. pentabib. cap. 4. Neſtorium caſtigat, qui Chriſtum procedente tempore, prouectum eſſe ad Pontificatum aiebat.

Non poteſt autem admitti, (vt quidem verba ſonant,) quod ait Petrus Damiani Opuſ. 6. capite 2. [In illa columba quæ per Dominum poſt baptiſma deſcendit, ipſa cum ſacramento Baptiſmatis & veri ſacerdotij iura ſuſcepit: ſuſo videlicet ſuper eum oleo exultationis de quo Pſalmiſta canit, *Vnxit te, inquit, Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis*. Probatur autem Redemptor noſter, cum baptiſmo, ſimul & ſacerdotij ſuſcepiſſe miniſterium: quia baptizatus, mox prædicare, Diſcipulos eligere, nouiſq; cœpit miraculis coruſcare: quod eatenus profectò feciſſe non legitur, ſi diligenter Euangelici textus ſeries recenſetur. Hinc eſt quod ſancta Eccleſia ab ipſo ſuo capite huius normam inſtitutionis accipuit, & fideliter ſeruat: vt ad inſtar ipſius Domini, infra tricennium, ad ſacerdotium quemlibet non admittat. Niſi enim certa fides haberet, cum Baptiſmo Dominum ſimul & ſacerdotium ſuſcepiſſe, vt quid tantoperè canonica prohiberet auctoritas, ante illius ætatis tempus, quo ipſe baptizatus eſt quempiam ad ſacerdotales infulas aſpirare? Immò cur ad accipiendum ſacerdotale faſtigium, Dominicæ ætatis adhiberetur exemplum, ſi minimè crederetur tunc Dominus non ſine ſacerdotio ſuſcepiſſe baptiſmum? Sicut enim baptiſmum, ita & ſacerdotium ex parte humanitatis pro noſtra ſa-

lute

lute ſuſcepit, cuius videlicet vtriuſque ſacramenti in eo, quod Deus eſt autor, & conſecrator exiſtit. De quo Apoſtolus dicit, *Vbi præcurſor pro nobis introiuit ſecundùm ordinem Melchiſedech. Pontifex factus in æternum.* Nam & ipſi ſancti Apoſtoli, non reperiuntur alibi fuiſſe à Domino conſecrati, niſi in perceptione Baptiſmi.] Sacerdotium apertè accipit pro Epiſcopatu, & Pontificatu; claréque videtur cenſere, Chriſtum eo fuiſſe inauguratum in Baptiſmo: quod nulla ratione dici poteſt.

Sed & illud in Petro Damiani improbandum eſt, ſi verborum cortici inſiſtatur, quod Apoſtolos, non aliter quàm in baptiſmo eſſe inauguratos & conſecratos affirmat. Nam ſi ſenſus ſit, eos formaliter per baptiſmum fuiſſe conſecratos Pontifices, non eſt dubium quin hoc ſit prorſus falſum: alioqui nos quotquot baptizamur, conſecraremur Pontifices. Si autem ſenſus ſit conſecrationem Pontificiam Apoſtolorum, comitatam eſſe eorum Baptiſmo, non videtur dubitandum, quin hoc ſit reiiciendum. Nam quis dubitet, cum primùm Chriſtus baptiſmum ſuum cœpit impertiri, Apoſtolos eum ſuſcepiſſe, ſiue ab ipſo Chriſto immediatè, quod de ſolo Petro tradit Euodius apud Nicephorum lib. 2. cap. 3. ſiue à Petro, aut alio Apoſtolorum? Pontifices autem non ſunt conſecrati tunc temporis; cum tantùm in cœna extrema creati ſint ſacerdotes, quod ad Pontificiam creationem ſupponitur. Itaque omnis illa Damiani doctrina, repudianda videtur. Niſi ſi benignè exponatur de manifeſtatione Pontificatus Chriſti, tunc primùm facta. Sicut exponimus nonnullos Patres ſuperiùs relatos, affirmantes Chriſtum in Baptiſmo accepiſſe diuinam filiationem ideſt manifeſtationem eius, Patre de cœlis, per vocem delapſam, id conteſtante. Si ergo idipſum de Pontificatu ſuſcepto per Chriſtum in Baptiſmo voluit Damiani, non obſiſto. Tunc enim ſolemniter manifeſtatus eſt à Patre Pontifex noſter ab omnibus audiendus. Ipſum autem Pontificatum, habuit Chriſtus iam ab initio, & ex quo Verbum eſt caro factum; quod fuit momentum inaugurationis huius Pontificis.

Quanta Pontificatus Chriſti perfectio.

1077 Inde quoque ſtatuendum eſt, quanta ſit Pontificatus Chriſti perfectio, & præcellentia. De qua hæc egregiè Origenes hom. 6. in Leuit. [Eſt quidem vnus Pontifex magnus: Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſed ille non ſolùm ſacerdos, ſed & ſacerdotum ſacerdos eſt, & non ſolùm Pontifex, ſed Pontificum Pontifex. Nec ſacerdotum Princeps, ſed Princeps, Principum ſacerdotum. Sicut & Rex non dicitur plebis, ſed Regum Rex; & Dominus non ſeruorū, ſed Dominus dominorum.] Et pulchrè ac etiam generaliùs hom. 16. in Ioſue *ſub medium.* [Igitur tametſi ſunt qui dicantur in Scripturis preſbyteri, vel ſeniores, vel Pontifices, tamen Dominus Ieſus, ſicut in Pontificibus Pontificum Princeps eſt, & ſicut in paſtoribus Princeps paſtorum eſt, ita & in preſbyteris vel ſenioribus Princeps preſbyterorum putandus eſt, & in Epiſcopis Princeps Epiſcoporum, & omne quodcumque honorabile nomen eſt, primum in hoc & principem eſſe credendum eſt Saluatorem, quia ipſe eſt omnium caput.]

Excellentia ergo Pontificatus Chriſti, ex prædicta origine euidens videtur. Multus in ea aperienda, eſt Apoſtolus in Epiſt. ad Hebræos, commendans præſertim Pontificis noſtri cœlo excelſioris dignitatem & innocentiam, ac ſempiternitatem, qui vna oblatione conſummauerit ſanctificatos, nec multiplicibus hoſtiis eguerit ob inſufficientiam ſingularum; & cum ſemper viuat, Pontifex ſit in æternum. Quæ omnia longè aliter ſe habebant in veteri Pontificatu, quem ibi Apoſtolus, cum Chriſti Pontificatu componit.

Non eſt quod in his circa Chriſtum exponendis, multus ſim; cum vniuerſa propè ſuperiore tractatione, id iam ſit præſtitum. Ne tamen hic locus omnino ieiunus abeat, tres illas prærogatiuas, quas ab Apoſtolo circa Chriſti Pontificatum celebratas dixi, obiter illuſtrabo; prolatis iuxta Patrum interpretationem adumbrationibus earum in antiquo Pontifice, in quibus ad Chriſti Pontificis maieſtatem & dotes accommodandis, multi ſunt Patres. [Eſt enim ſacerdos, (inquit S. Cyrillus 13. de adorat. *ſub finem,*) Chriſti figura expreſſaque forma: illa enim Emmanuel appellatus eſt, mediator Dei & hominum, Apoſtolus etiam, & Pontifex confeſſionis noſtræ ſecundùm Scripturas. *Qui non per ſanguinem hircorum, & vitulorum, ſed per proprium ſanguinem, introiuit in ſancta ſanctorum ſemel, æterna redemptione inuenta & vna oblatione conſummauit in æternum ſanctificatos,* vt Scripturæ tradunt.] Et lib. 11. *initio.* [Lex tanquam in vmbris & imagine, exornat ipſum Aaron, eamque illius variæ veſtis gloriam, ad Chriſtum refert: propemodùm enim vna cum illo artificioſo apparatu contexta, ratio myſtica atque ſubtilis inuenitur, quæ figuratè Saluatoris noſtri gloriam indicat. Vide enim quemadmodùm veſtium opifices, ſpiritu ſapientiæ qui datur à Deo, repletos eſſe dicat, qui ſpiritus illos ad floridi ac variegati operis effectionem perduceret, & Chriſti gloriam in veſtimentis deſcriberet.] Ea ergo Pontificiæ Chriſti dignitatis Symbola, quæ in veteri Pontifice emicuerunt, attingamus.

Adumbrationes maieſtatis Pontificiæ Chriſti, in veteri Pontifice iuxta Patres.

1078 Maieſtatem, & dignitatem, illuſtriáque ornamenta Chriſti Pontificis, expreſſit iudice Proſpero p. 2. de promiſſ. cap. 3. veſtitus Pontificis Aaronici, quem ex cap. 28 Exodi ſic in pauca contrahit. [Ipſius Aaron veſtis, myſtica taxatione deſcribitur: *Indues,* (inquit,) *eum tunicam talarem ex lana hyacinthina, ſcapulíſque eius ſuperhumerale impones. Duos lapides ſmaragdinos ſculptos ſingulos ſingulis nominibus filiorum Iſraël, è quibus catenula ex auro puriſſimo percurrentes vmbones vltimos humeralis apportent. Quadratum quoque ex diuerſis coloribus pretioſiſque duodecim lapidibus fibulam rationalem ſacerdotis in pectore collocandam, quæ duas principales partes ſuperhumeralis aſtringat. Cingulum quoque lumbis eius dandum, atque in ora talaris tunicæ quinquaginta tintinabula aurea totidémque mala granata in medio tintinabulorum poni iubentur: vt omnis veſtis ex ſupradictis*

ſpeciebus vario opere confiſcta fulgeret. Capiti quoque ipſius hæc imponenda præcepta ſunt: Cidarim ex byſſo mundo, mitram, quoque, ex qua lamina conſcripta in titulum pendens, caput frontémque ſacerdotis conſecrares.] Hactenus ſumma & compendium ornamentorum Aaronici Pontificis, ad exprimendam eius dignitatem & maieſtatem.

Ea omnia ſic accommodat Chriſto, Proſper. [Cidaris ex byſſo in capite eius, iuſtitia (vt diximus) ſanctorum eſt: Quoniam omnis viri caput, Chriſtus eſt, à quo eſt omnis iuſtitia. Quòd mitram regalem, indicat ſacerdotium ſpiritaléque connubium. Quòd titulus conſcriptus, in paſſione ſacerdoti noſtro Pilatus impoſuit. Tunica talaris, viſcera ſunt miſericordiæ Dei noſtri, de quibus Apoſtolus dicit; *Induite vos ſicut electi Dei viſcera miſericordiæ.* Superhumerale verò, principatũ eius oſtendit de quo dicit Eſaias, *Datus eſt vobis filius, & factus eſt principatus ſuper humeros eius.* Duo lapides in humeris, duo præcepta ſunt dilectionis Dei & proximi, quibus duodecim tribuum ſculpta nomina continentur, duodecim diſcipulos in hoc numero iã deſignantes, quos noſter ſacerdos in humeris perfecta dilectione portauit. *Cum enim dilexiſſet,* ait Euangeliſta Ioannes, *diſcipulos ſuos, vſque in finem dilexit eos.* Ex his catenulæ portantes vmbones, fructus ſunt ſpiritus, charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, continentia. Rationalis in pectore, ex pretioſis omnibus, omnis eſt doctrina Pontificis, vt ſit, ſicut Apoſtolus dicit, habens rationale obſequium. Præcinctum ſanè noſtrum ſacerdotem, nonageſimus ſecundus Pſalmus oſtendit. *Induit,* (inquit,) *Dominus fortitudinem & præcinctus eſt.* In quinquaginta verò tintinabulis, totidémque malis granatis, linguæ ſunt Eccleſiarum, quæ per ſanctum Spiritum die Pentecoſtes, in ſpecie ignis diuiſæ, diſcipulis inſederunt. Vt etiam numerus ipſe oſtendit, ex quo mala granata omnis Eccleſia per mundum, connexos, vt grana intrinſecùs continens populos, in vinculo pacis, & gratiæ. vnum eos tegmen operiat charitatis. Reſonantibus enim tintinabulis Apoſtolis, mala granata ſtatim mota ſunt, in Actibus Apoſtolorum dicentia; *Nonne hi qui loquuntur natione ſunt Galilæi? & quomodò agnoſcimus in illis ſermonem in quo nati ſumus?* & ſequitur; *Variis enim linguis magnificabant Deum.* Sed hæc omnia greſſibus liberi ſacerdotis mouentur, dum ingreditur in ſancta ſanctorum, quò pro nobis noſter iam mediator aſcendit, apparere ante faciem Dei.]

1079 S. Cyrillus lib. 11. de ador. totum hunc Pontificium veſtitum Aaronis, fidelibus primùm ſingulis accommodat. Tum ſubdit. [Sin ipſe quoque Chriſtus, intelligatur, tanquam in Aaron perſona talarem ſubnculam habens, nihilominùs veriſſimè dicta fuiſſe perſpiciemus. Ille namque Vnigenitus, cum ſit ſecundùm naturam Deus, incorruptibile ſuum corpus effecit; & cum illud ſupernæ vitæ amictu induiſſet, prorſus mortis dominatu valentius reddidit. Nam in Chriſto ſecundùm naturam, ſimul & ex participatione, incorruptionem ac vitam ineſſe, hinc quoque intelliges: nam vt qui ſecundùm naturam Deus eſſet, dixit; *Ego ſum reſurrectio & vita.* Idem tamen ſecundùm naturam viuificatus humanam, *ſicut enim Pater,* (inquit) *habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & Filio vitam habere in ſemetipſo.* Igitur, etiamſi ipſe Chriſtus intelligatur is, qui ſuperna incorruptione amictus eſſe dicitur, nihil ab eo, quod deceat, aberrabit oratio. Ad extremas autem partes malogranata atque tintinnabula alterna poſita erant, malogranata quidem contexta, tintinnabula verò aurea, vt & ſonum verè haberent; & dum ingrederetur Aaron in ſancta ſanctorum, eius ingreſſum notiſſimum facerent? Id quoque ſymbolum eſt illius ſalutaris atque ſapientis diſpenſationis, diuinæ inquam atque Euangelicæ prædicationis, qua propemodùm vniuerſæ vrbes circumſonant, cum propter nos introiuit in ſancta ſanctorum, æterna redemptione, inuenta, ſummus ille ſacerdos, immaculata victima. Vna enim oblatione, conſummauit in perpetuum ſanctificatos. Sunt autem minimè obſcurum enigma, prædicationis quidem ſalutaris, illa ex auro facta tintinnabula; vrbium autem malogranata.]

Rupertus inſigniter lib. 4. in Exod. cap. 23. [Fœminalia linea ſacerdotis magni, decus ſignificant Incarnationis ſanctæ Chriſti filij Dei, qua prærornata eſt natura noſtra ignobilis: & plaga peccati originalis foliis ficus in Adam infeliciter contecta, in iſto excluſa eſt: Non enim de vlceroſa libidine vt nos, ita & ille conceptus eſt, ſed de munda ſimplici virgine, byſſum retortam, ideſt, candidi & coinquinati corporis decorem induit & fortitudinem, vnde & corporis ſui, quod eſt Eccleſia, verecundiam, ſcilicet originale peccatum operuit. De hoc veſtimento eius Ioannes in Apocalipſi; *Et habet;* (inquit,) *in veſtimento, & in femore ſuo ſcriptum, Rex Regum, & Dominus dominantium.* Tunica deinde linea deſtricta, ideſt, ſabucula quam vulgò *camiſiam* vocant, noua eſt eiuſdem cœleſtis hominis vita: quia videlicet ſicut nouo & inuſitato ordine conceptus & natus, ſic noua, & veteri vitæ contraria pulchritudine, inter homines conuerſatus eſt. Baltheus circa renes, fortitudo diuinitatis eſt, per quam commoueri non potuit. Vnde & in Pſalmo cum dixiſſet, *inſuper & vſque ad noctem increpuerunt me renes mei,* continuò ſubiunxit: *Prouidebam Dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt mihi, ne commouear.* Etenim ſic ille cognouit figmentum noſtrum, & ita vſque ad noctem, ideſt, vſque ad mortis tribulationem ſui renes increpuerunt eum, vt experimento ſciret, id quod nullo vnquam paſſibili modo titillatus eſt, non ex ipſa carnis natura, ſed ex diuinitate eſſe, quæ à dextris erat. Vnde veriſſimè Apoſtolus dicit, *Non enim habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris,* quoties tentamur à renibus noſtris: quia ſic aliis infirmitatibus tentatus eſt, ſicut & tentatione peccati tentatus fuiſſet, ſi non eſſet Deus, quod non ſumus nos. Tunica hyacinthina cum tintinnabulis & malis punicis, vita vel conuerſatio glorioſa eſt, eiuſdem Pontificis noſtri Domini Ieſu Chriſti, à baptiſmo Ioannis. Ex tunc enim tintinnabulis cœpit perſtrepere, ideſt aperta & publica prædicatione perſonare; malis punicis intermicantibus, ideſt, miraculorum operibus per ſingula penè verba concurrentibus. Ipſe color tunicæ hyacinthinæ, cœleſtem eorumdem operum eius exprimit dignitatem. Vnde dicitur in Canticis; *Manus eius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis.*

Illic

Illic in manibus, hîc in veſtitu, ſecundùm hyacinthi colorem aëreum, eius (vt dictum eſt,) opera deſignantur, qui non de terra eſt, neque de terra loquitur, ſed de cœlo venit, & ſuper omnes eſt. Et benè per tunicæ circuitum, deorsùm ad pedes mala rubent, & tintinnabula concrepant in ingreſſu Sanctuarij, quia videlicet, maximè in fine vitæ mortalis, operoſa claruit dilectio, vel doctrina Redemptoris. *Cum enim* (inquit Euangeliſta,) *dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, in finem quoque dilexit eos.* Tintinnabula, ideſt, dilectionis præcepta, quibus in illa cœna perſonuit, totus mundus audiuit: & mala rubentia, ſcilicet vitæ æternæ fructum, de illo ingreſſu eius in cœleſte ſanctuarium, totus orbis conſecutus eſt. Supernaturale huius Pontificis, obedientia charitatis eſt, quia idem Chriſtus filius Dei, portandis, imò tollendis peccatis noſtris humeros ſuos ſuppoſuit, & cum illis in crucem aſcendit. Nam *Dominus*, (inquit Propheta) *poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum.* Et benè ex quatuor coloribus ſuppradictis, qui quatuor reſpondent elementis mundi, auro quoque intextum ſuperhumerale fieri debuit, quia ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non autem pro noſtris tantùm, ſed etiam pro totius mundi, non coacta, ſed ſpontanea charitate, quæ cæteris virtutibus ita præeminet, vt cæteris metallis aurum præpollet. Duæ oræ iunctæ, & in ſingulis humeris ſinguli lapides onychini, nominibus duodecim filiorum Iſraël inſcripti, duo ſunt populi, temporibus quidem diſiuncti, ſed cauſa vel ſacramento coniuncti, quorum Chriſtus peccata in corpore ſuo pertulit. Neuter quippe aliter niſi per Chriſti gratiam ſaluari potuit, & vterque vno eodémque peccatorum portatore Chriſto indiguit. Et rectè lapides Onychini, quæ ſpecies gemmæ, ſiue lapidis, colorem habet vnguis humani. Vnde & vocabulum ſortitum eſt, (Græci namque *vnguem Onychen* dicunt,) rectè inquam, quia pro hominibus Deus homo factus, peccatorum ſuperhumerali oneratus eſt, lapides eiuſmodi, nominibus filiorum Iſraël, ideſt, electorum omnium inſcripti ſunt: Ipſe enim cunctos nouit ex nomine, quorum ſuper ſe peccata tulit: Vnde & appropinquans articulo paſſionis; *Ego* (inquit,) *ſcio quos elegerim. Iuxta ordinem,* (inquit,) *natiuitatis eorum, ſculpes eos.* Ergo cuncti maiores in vno, cuncti minores natu, ſcripti ſunt in lapide altero. Maiores filij Iſraël ſunt, qui ante: minores, qui poſt aduentum humeroſi huius portatoris peccatorum conſcripti ſunt. Maiores, inquam, qui ex Iudæis, minores qui ex Gentibus ſunt. Nam de illo populo loquitur Deus ad Pharaonem; *Filius meus, primogenitus meus Iſraël.* Rationale igitur iungitur ſuperhumerali, quia miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi. Miſericordia in ſuperhumerali, veritas intelligitur in rationali; Vnde & dicitur *rationale iudicij.* Doctrina quoque & veritas inſcribitur illi. Qui enim in miſericordia redemit, idem ipſe in veritate iudicabit: Inde non vno aut duobus lapidibus Onychinis in rationali, ſicut in ſuperhumerali cuncta filiorum Iſraël nomina, ſed ſinguli lapidibus ſingula inſcripta ſunt. Nam vna quidem gratia cunctos Chriſtus redemit, & cunctorum ſuper humeros ſuos peccata tulit, ſed in iudicio, reddet vnicuique ſecundùm opera ſua. Et electorum quoque non omnium eadem erunt præmia, ſed pro diuerſis differentia meritis. *Multæ enim,* (inquit,) *manſiones in domo Patris mei.* Multitudinem manſionum cœleſtium, multiplex & diſtinctus deſignat ordo lapidum pretioſorum. Etenim apud Ezechielem contra Principem Tyri, nouem ordines Angelorum, per nouem deſignantur nomina lapidum. Notandum, quod in ſuperhumerali non ſolùm catenulæ ſed & vncini ſunt, qui rationale iudicij conſtringant; quia videlicet in miſericordia Redemptoris, noſtræ ſpei ancoræ ſunt: vt ſemper miſericordia ſuperexaltet iudicium. Hoc in pectore ſuo portat Pontifex; nam in præſentia ſua ſcriptos habet omnes, omniúmque condignas meritis, ab origine mundi parauit manſiones. Cydarim quoque ſuper caput Pontifex accipit, ne Cherinthus vel Arrius, ſeu quilibet alius hæreticus, Ieſu Chriſti filij Dei caput, ideſt initium ſe vidiſſe arbitretur. Non enim ſicut nos, ita & ille à carne exiſtendi initium habuit, iuxta blaſphemiam Cherinthi, qui illum ante Mariam extitiſſe negauit; ſed diuinum caput, quod erat in principio & ante ſecula, ibi abſcondit. Cydaris ergo caput tegit Pontificis, quia videlicet incomprehenſibilis eſt antiquitas vel origo diuinitatis Chriſti. Lamina aurea fronti imminens, corona eſt gloriæ & honoris in capite Redemptoris. *Gloria,* (inquit,) *& honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius.* Et Apoſtolus cùm dixiſſet, *Chriſtus factus eſt pro nobis obediens Patri, vſque ad mortem, mortem autem crucis,* continuò ſubiunxit: *Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen.* Huius rei myſterium, ſcilicet nominis, quod eſt ſuper omne nomen, in eo eſt; quod laminæ, ſanctum Domini inſculptum eſt, ideſt, nomen Domini Tetragrammaton, quod ineffabile dicunt. Scribitur quatuor literis *Iotb, he, vau he,* quæ in ſyllabam aut vocem articulatam comprehendi nequeunt. Arcanum Scripturæ hactenus latet, niſi quia ex interpretatione elementorum colligi poteſt, quòd Euangelicam fidem non minimè delectat. Interpretatur enim *Iotb,* principium, *He,* iſte: *Vau & He,* iſte: Eſtque continuus literarum ſenſus, *Principium iſte & iſte;* hoc, inquam, iure nos delectet, quia principium iſte Pater, & principium iſte filius eſt. Patrem eſſe principium videns, vltrò conſentit. Principium ſe quoque eſſe filius defendit, quia interrogantibus Iudæis: *Tu quis es? Principium* (ait,) *qui & loquor vobis.* Hoc nomen profectò ſuper omne nomen eſt, quia ſuper principium, nihil eſſe poteſt. Igitur octauum Pontificis decus, aurea lamina eſt, inſculptum habens ineffabile nomen, quod dicitur *ſanctum Domini,* quia videlicet Chriſto Pontifici propter paſſionem mortis, octaua illa, ideſt, reſurrectionis gloria coronato, nomen quod eſt ſuper omne nomen Pater donauit, *vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus, in gloria eſt Dei Patris.*}

1080 Paulò aliter, myſteria ornamentorum priſci Pontificis, ad dignitatem & dotes Pontificis noſtri adaptat Clemens Alex. 5. Strom. cap. 3. vbi profitetur antiquos Pontifices ad imaginem Domini fuiſſe electos. Iungens enim interpretationem illorum earum veſtium

quę apud. Sapientem inſinuatur, & apud Philonem plenè traditur lib. 3. de vita Moſis; cum interpretatione myſtica ſpectante Chriſtum, poſt alia de talari veſte Pontificis mundum ſenſibilem deſignante; ſic ait de eius limbo. [Trecenta ſexaginta ſex tintinabula quæ pendent à veſte talari, eſt tempus annuum. Annus, inquam, Domini acceptus, prædicans & reſonans maximum aduentum Seruatoris. Quinetiam pileus aureus qui eſt extenſus ſignificat regalem Domini poteſtatem, ſiquidem caput Eccleſiæ eſt Seruator. Signum certè principalis imperij eſt, pileus capiti impoſitus, & alioqui audiuimus; *Et Chriſti caput eſt Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Iam verò pectorale quidem, conſtat & ex ſuperhumerali, quod eſt Symbolum operis, & ex rationali. Hoc autem ſignificat rationem, & eſt imago cœli, quod ratione ſeu verbo factum eſt, & ſubiicitur omnium capiti Chriſto, vt quod ſimiliter & eodem modo mouetur. Lucidæ verò ſmaragdi gemmæ, quæ ſunt ſuperhumerale, ſignificant Solem & Lunam, qui ſunt adiutores naturæ. Manus autem, vt opinor, principium eſt humerus. Duodecim autem illæ quæ ſunt in quatuor ordinibus locatæ ſuper pectus, deſcribunt nobis circulum Zodiacum, conuenienter quatuor anni conuerſionibus. Et alioqui oportebat capiti Dominico legem quidem ſubiici & Prophetas, propterea quòd iuſti ſignificantur in vtriſque Teſtamentis. Prophetas enim ſimul & iuſtos, dicentes eſſe Apoſtolos rectè dixerimus, cum vnus & idem ſanctus Spiritus, operetur per omnes. Quomodò autem Dominus eſt ſupra mundum vniuerſum, atque adeò vltra mundum qui percipitur intelligentia: ita etiam nomen quod inſcriptum eſt in lamina, dignum fuit habitum, quod eſſet ſuper omnem principatum & poteſtatem.] Et mox. [Iam verò rationale, Prophetiam quæ per Verbum clamat, & prædicat, & futurum iudicium ſignificat. Nam idem eſt Verbum quod ſimul prædicit, & iudicat, & ſingula diſcernit. Aiunt autem indumentum, veſtem, inquam, talarem, prædicere carnis ſuſceptæ diſpenſationem, per quam in mundo viſus eſt propinquiùs. Ea certè ratione, ſanctificatam exuens Pontifex tunicam; mundus autem, & quæ eſt in mundo creatura, ſanctificata eſt ab eo qui quæ facta ſunt bona ſimul compoſuit, lauatur & induitur aliam ſanctam ſancti, vt ita dicam, tunicam, quæ vna cum eo ingreditur in adyto.]

Duodecim lapides rationali conſertos, S. Macarius hom. 32. ſic Chriſto aptat. [Ille ſacerdos circumdatus infirmitate, ingrediebatur in ſancta offerens hoſtias, tum ſui ipſius, tum populi cauſa; hîc autem verus Pontifex Chriſtus, ſemel ingreſſus eſt in tabernaculum non manufactum, & ſupernum altare, paratus eos purgare, qui poſtulauerint ab eo, & inquinatas conſcientias: inquit enim, *Vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi.* Habebat in pectore Pontifex duos lapides pretioſos, continentes nomina duodecim Patriarcharum: quod illic fiebat, eſt figura; quia ſic etiam Dominus duodecim Apoſtolis amictus, miſit eos in Euangeliſtas & præcones vniuerſi mundi. Vides, quemadmodùm vmbra, proximè veritatem indicet.] Cydarim Priſci Pontificis, regiæ Chriſti coronæ fuiſſe ſymbolum, iam ſuprà ex S. Cyrillo diximus, cum de Chriſti regio diademate diſſereremus. *Talem ergo habemus Pontificem* (vt cum Apoſtolo dicam Hebr. 7.) *qui conſedit in dextera ſedis magnitudinis in cælo, ſanctorum miniſter, & tabernaculi veri, quod fixit Dominus & non homo.*

Sanctitas Chriſti Pontificis, quomodò in veteri Pontifice adumbrata, iuxta Patres.

1081 Iam verò innocentiam & ſanctitatem ſummam Pontificis noſtri, perbellè omnino expreſſit multiplex ſanctitas legalis, priſci Pontificis, quam Dei filio aptat Philo l. de profugis, cum exponit conceſſum profugis reditum in morte Pontificis. Scio non veniſſe fortaſſis Philoni in mentem, eo loco, vt de filio Dei carne amicto agere vellet; & pleraque ibi ab eo dici Platonicè, quæ exacta ad Chriſtianam veritatem, admitti nequeant. Tamen aurum de arenis illius legere, & de cautione adhibenda præmonito lectore, eum audire operæ pretium fuerit. [Hæc eſt (inquit,) noſtra ſententia; Pontificem hunc, non hominem, ſed Dei Verbum eſſe, quod expers eſt peccatorum omnium, non ſolùm ſpontaneorum, verùm etiam inuoluntariorum. Hunc enim negat Moſes, vel ob patrem intellectum, vel ob matrem ſentiendi vim contaminari; vt opinor ideò, quia parentes immortales puriſſimóſque ſortitus eſt. Patrem Deum, qui omnium rerum Pater eſt; matrem verò ſapientiam, per quam quidquid eſt, cum priùs non fuerit, in lucem prodiit. Et ideò caput eius vngitur oleo: principatus, inquam eius, ſplendido circumfulget lumine, vt meritò exiſtimetur amictus veſtibus. Nam antiquiſſimum eius qui eſt Verbum, mundo vt veſte induitur. Veſtitur enim terra, aqua, aëre, igne, & cæteris quæ ex eis ortum habent. Anima autem particularis, veſtitur corpore, & ſapientis mens virtutibus. Quod autem caput eius, perpetuò mitra tegitur, ſignificat diadema regium, inſigne poteſtatis non ſummæ quidem, ſed procegiæ, alioquin mirificæ. Idem vetatur veſtem ſcindere. Nam & Entis illius verbum, cum ſit vinculum rerum omnium, (vt dictum eſt,) continet partes omnes & conſtringit, non ſinens eas diſſolui dilabique; & particularis anima, quantum poteſt non permittit vllam partem corporis præter naturam diffindi reſecarique; ita vt integræ omnes & inter ſe vnitæ cohæreant indiſſolubiles. Mens item ſapientis purificata integras & coniunctas virtutes conſeruat, conciliante eas naturali cognatione. Hic Pontifex ad nullam animam mortuam, (vt inquit Moſes,) superueniet; mors autem animæ eſt vita cum vitio: Itaque nullum ſcelus attinget, qualia tractare ſolet inſipientia. Huic etiam Virgo è ſacrato genere iungitur, puta, incontaminata ſemper incorrupta ſententia. Nam viduæ, vel expulſæ, vel prophanæ, vel meretricis, maritus nunquam fiet, perpetuus inimicus harum omnium; odit enim viduatas virtutes, & expulſas profligataſque ab ea, atque etiam omnem prophanam perſuaſionem, & promiſcuam conſuetudinem cum multis numinibus, proinde impiam meretricem ne aſpicere quidem dignatur, amator eius fœminæ quæ vnum maritum habet, & vnum parentem profitetur Deum omnipotentem. In huiuſmodi

&c conditione apparet eximia quædam perfe-ctio.]

Puriùs & pleniùs, de eadem Pontificis noſtri ſanctitate, in antiqui Pontificis legali ſanctitate, tanquam in typo adumbrata, philoſophatur S. Cyrillus lib. 12. de adorat. his præter cætera. [Eſſe in Chriſto nulla ex parte prophani aliquid, obliquè ſignificatur in eo quod dicitur, recedendum eſſe ſummo Sacerdoti à funere, neque eum ad vllum omninò mortuum accedere debere, poſthabendamque in hac parte illam in patrem & matrem ac fratres obſeruantiam. Vide autem quàm prudens fuerit ipſa lex, quamque aptum his ſententiis decorum minimè parui penderit: in aliis enim Sacerdotibus, naturæ verecundia commouebatur, permittebatque Sacerdotibus ſanctificatis, in mortuis, qui ſumma ipſis propinquitate atque cognatione iuncti eſſent, ſine vlla criminis nota conſuetudinem ſequi: & ne quid in vmbram peccati admitteretur, non valde laborauit. Eæ namque culpæ deſcribebantur, quæ ad nos ſpectarent; figuráque illa ad homines pertinebat, quibus nihil mirum, ſi quid maculæ ſit adiunctum. In multis enim delinquimus omnes, naturaque ipſa in nobis delinquendi morbo laborat. At verò in ſummo Sacerdote, ideſt Chriſto, ſeruata eſt etiam in ipſa figura, pura integraque maieſtas, & illa in vmbris ipſis quoque ſinceritas, vt ne pulchritudo veritatis tanquam in illis violata corrumperetur: alienus eſt enim ab impuritate Chriſtus, & peccati prorsùs ignarus, & ab omni contaminatione remotus. Immo verò ſplendoris atque puritatis cognitor, & in ſumma ſanctificatione poſitus, eiuſque rei præſtantia nunquam in eo euaneſcit, quòd naturalium legum firmitate fixus ſit, & ſemper in eodem ſtatu eodémque modo permaneat. Id verò illa verba indicant; *De Sanctis non egredietur, & non prophanabis ſanctificationem Dei ſui.*]

1082 Egregiè verò Arnoldus Carnot. tract. de vltimo Chriſti verbo, poſt deſcriptum pleniſſimè & tropologicè expoſitum Aaronici Pontificis veſtimentum vniuerſum, omnia illius myſteria à Chriſto futurorum bonorum Pontifice fuiſſe conſummata, ſic docet. [Hæc omnia noſter Pontifex, indutus decore & fortitudine, in ſpiritu & veritate conſummauit: & ingreſſus ſacratiore cultu quàm Aaron, virtutum ſignificatarum ipſam rem amplius nos voluit moribus implere quàm veſtibus, & lumbos ſpirituali zona ſuccingi præcipiens, ad lucem ſui intellectus & cognitionem diuinam, ſine carnis mentiſque munditia, neminem poſſe peruenire, in illa præcinctione nos docuit. Denique ipſa tunica inconſutili quaſi podere Pontificali indutus, integritatem charitatis, & vnitatem Spiritus in vinculo pacis, in eo nos obſeruare docuit. Crucem autem quaſi ſuperhumerale, ſacrificium oblaturus pro populo, humeris impoſuit: & plaga & ſanguis loco rationalis, non ſolùm intra ſe duodecim filiorum Iſraël nomina concluſerunt, ſed & totius generis humani, opus illud complexum eſt naturam: ſicut & infixus capiti titulus continebat, ſcriptus Græcè Hebraicè & Latinè. Nihil ad ſanguinem Chriſti coccus legis bis tinctus apparet: vltra ſeptuagies ſepties, noſtra tinctura præcedit: totum pallidum eſt, quidquid lex typicè colorauit: & ad comparationem veritatis totum marcidum eſt, quidquid contextum fuerat in figuris. Nulla hyacinthi comparatio ad carnem Chriſti: quia cum Verbum caro factum ſit, totum cœleſte erat, quod nulla peccati infecerat macula, nec quicquam ei de ſuo princeps huius mundi adleuerat. Nec byſſus, nec purpura, eius munditiæ vel gloriæ aliqua ratione aptantur; omnia ſuperat eius poteſtas & ſanctitas, ſanctitudo naturæ, & principatus iuſtitiæ, & amplioris gloriæ ſunt, quàm illa quælibet torquentibus digitis elaborata, vel conchiliorum ſanguine delibuta. Impoſita eſt capiti Chriſti corona pro cydari, & intextæ illi ſerto erant pro bracteis ſpinæ, & pro lamina aurea in qua nomen Dei ſculptum erat, lignum ceruici ſupereminens, in quo Pilatus pro Beſeleel conſcripſerat nomen, quo nihil in cœlo vel in terra ſanctius, nihil potentius, nihil mirabilius. *Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum.* Hæc ſcripſit gentilis homo neſciens quia ipſe eſſet Rex etiam Gentium. Ideò autem ſcripſit vtique non intelligens, quia ad hunc titulum peruenturus erat, & iungendus aliquando populus Gentium. Vnxit etiam manus Sacerdotis noſtri, imo & caput, & pedes, & latus, ſanguis balſamo pretioſior: quem vtique puncturæ veprium & clauorum & lanceæ exprimebant, & fundebant extrinſecùs: eratque omni oleo liquor ille celebrior, ſanctificationem & emundationem noſtram non ſignificans, ſed conſummans. Hæc & alia multa, quæ lex velamine poſito ſuper faciem Moyſi abſconderat, Chriſto transfigurato in monte, paucis patuere Diſcipulis, & conſummato in cruce, facta ſunt euidentia vniuerſis.]

Concinit Petrus Cellenſis lib. de Patribus cap. 20. [Ait Dominus agens de indumentis Pontificalibus in Leuitico; *Pontifex, ideſt Sacerdos magnus inter fratres ſuos, ſuper cuius caput fuſum eſt vnctionis oleum, & cuius manus in Sacerdotio conſecratæ ſunt, veſtitúſque eſt ſanctis veſtibus, caput ſuum non diſcooperiet, veſtimenta non ſcindet, & ad omnem mortuum non egredietur omnino: ſuper patre ſuo non contaminabitur, nec egredietur de ſanctis, ne polluat ſanctuarium Domini, quia oleum ſanctæ vnctionis Domini Dei ſuper eum eſt.* Allegoricè: Chriſtus Pontifex, id eſt, Sacerdos magnus inter fratres Apoſtolos ſuos, cuius auxilio mortalitatis flumina, à ripa natiuitatis vſque ad littus mortis quaquauerſum profuſa; ponte crucis impoſito, ſiccis veſtigiis tranſmittimur, & acceſſum habemus ad Deum in nauigio ſanguinis ipſius. *Fuſum eſt* autem *oleum ſuper caput eius*, ſiue quia conceptus eſt de Spiritu ſancto, ſiue quia non ad menſuram datus eſt ei Spiritus. *Manus* quoque *eius Sacerdotio conſecratæ ſunt*, cum ad populum non credentem, tota die extenſæ, & in ligno crucifixæ, proprio ſanguine ad aſpergendos populos conſecratæ atque dedicatæ ſunt. *Veſtitúſque eſt ſanctis veſtibus*, ideſt, virtutibus, charitate, iuſtitia, patientia, fortitudine in paſſione, ſiue gloria & honore in reſurrectione. Caput ſuum non diſcooperuit, quia diuinitatem ſuam in paſſione celauit, vel in diuinitatis natura à Patre ſe nunquam ſeparauit. *Veſtimenta non ſcidit*, quia vnitus ſemel homini Deus Verbum, nunquam à Patre receſſit. *Ad omnem mortuum non ingreditur omnino*: quia peccatum non fecit, vel contraxit, neque in conceptione, neque in morte,

morte. *Super Patre ſuo & matre non eſt contaminatus*: quia Ioſeph Pater eius, (officio ſcilicet adminiſtrationis, non commixtione generationis,) Virgineum non cognouit in contaminatione libidinis; & Maria mater, non de viro, ſed de Spiritu ſancto, inuiolata concepit, & incorrupta peperit. *Non egreditur de ſanctis*, quia etiam cùm eſſet cum hominibus in terris, ſemper tamen fuit & eſt cum Patre in cœlis. *Non polluit ſanctuarium Domini*, quia caro eius non vidit corruptionem.]

De eodem (vt vocat,) virtutum ornatu, & veſtitu, flores virtutum præferente in Chriſti typum, inſigniter S. Chryſoſtomus orat. de vno legiſlatore & Giſelbertus cap. 9. Altercat. *ſub finem*. Hæc fuit Chriſti Pontificis ſanctitudo, & puritas ſumma: in antiquo quidem Pontifice, per typos & ænigmata vtcunque delineata; in Chriſto autem ad veritatem expreſſa. Nimirum & rectè hac Chriſti ſanctitate propoſita, concludit Apoſtolus Heb. 7. *Talis decebat vt nobis eſſet Pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus; & excelſior cœlis factus.*

Typus perennitatis Pontificatus Chriſti.

1083 Tandem Pontificatus Chriſti perennitatem, exprimebat nunquam depoſita Aaronici Pontificis mithra, ex præcepto lato Leuit. 21. de quo ſic commentatur S. Cyrillus lib. 12. de adorat. [Vides euidenter, vt in figuris adhuc Emmanuel etiam Chriſtum, in Aaron appellatum: vnctus eſt enim Spiritu, vt Scripturæ tradunt; cum ipſe perfectiſſimus eſſet ſacerdos; ob eámque cauſam ſacerdotij gloriam eiuſmodi haberet, vt admittere non poſſet: *Neque*, enim, inquit, *ponet de capite ſuo cidarim*, ideſt, habitum ſacerdotalem non amittet: Dictum eſt namque illi omnium Saluatori ac liberatori; *Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. Et illi quidem plures facti ſunt ſacerdotes, eò quòd morte prohiberentur permanere, hic autem, eò quòd maneat in æternum, ſempiternum habet ſacerdotium: vnde & ſaluare in perpetuum poteſt accedentes per ipſum ad Deum*; Ita enim ſcripſit Beatus Paulus. Igitur hoc ipſum, quòd cidaris non ponebatur de capite, ſacerdotij dignitatem nunquam ab eo remouendam ſignificat.] Eſt ergo Chriſtus ſacerdos in æternum, & Pontifex perpetuus, vt proximè ex Apoſtolo referentem S. Cyrillum audiſti.

Non eſt autem huius loci, oſtendere quomodò ea perpetuitas Pontificatus Chriſti, non excludit vicarios eius, Romano Pontifices. Facile quippe eſt intelligere, cum eorum vicariatu mutabili, cohærere perpetuum Chriſti Pontificatum, ſucceſſore carentem. Romani enim Pontifices, ſunt quidem Chriſti Pontificis Vicarij, ſed non ſucceſſores: quamuis ex eo quod ſimul dicantur Chriſti Pontificis Vicarij, & S. Petri ſucceſſores, imperitè nonnullis quandoque excidat, vt eos appellent *Chriſti ſucceſſores*: de quo nuper in quadam vicina Metropoli iurgium efferbuit; cum Præſul in quodam ſuo diplomate Romanum Pontificem vocaſſet Chriſti ſucceſſorem; idque aliqui improbarent, alij tuerentur. Meritò autem improbatur ea locutio, quia apertè aduerſatur S. Paulo, diſertè tradenti, non ſuccedere quemquam Chriſto in Pontificatu; & ſempiternum Chriſti ſacerdotium, ideſt Pontificatum agnoſcenti. Scio eam locutionem, *Romanus Pontifex, eſt Chriſti ſucceſſor*, legi apud Autorem operis de Regim. Princ. lib. 3. cap. 10. Verùm illud opus quod aliqui falsò inſcribunt Diuo Thomæ, ſcatet improprietatibus locutionum & falſitatibus; vt nequeat ſanè magnum præſidium collocari in ſuffragatione illius autoris. Interdum quoque autores, cum extra locum aliquid attingunt, non laborant de exacta & vſquequaque elimata locutione. Sic enim S. Bonifacius in ſua profeſſione fidei (habetur *pag.* 163. Epiſtolarum;) Romanum Pontificem, vocat *vicarium S. Petri*, quod eodem modo loquitur Felix III. Epiſt. 4. ad Zenonem Imperatorum, & Vigilius Papa in Encyclica ad fideles: quod conſtat æquè impropriè dici, ac cum dicitur *ſucceſſor Chriſti*. Sicut ergo eam S. Bonifacij locutionem benignè mollimus, ita & hæc ſicubi legatur mollienda eſt, quia in rigore eſt falſa. Quod autem Romanus Pontifex, *ſummus Pontifex* appelletur, non arguit eum Chriſto ſuccedere quaſi quia non poſſunt ſimul eſſe duo Pontifices ſummi, Chriſtus deſierit eſſe ſacerdos ſummus. Hoc inquam non poteſt inde concludi. Epiſcopus namque Romanus, idcirco tantùm appellatur Pontifex ſummus, quia eſt caput quorumuis aliorum Pontificum viſibilium. Cæterùm ſummus iſte Pontifex viſibilis, Eccleſiam viſibilem militantem regens, non ita eſt ſummus, quin Chriſto perpetuo Pontifici ſubſit tanquam Vicarius generalis, Vnde ſolus Chriſtus, eſt abſolutè ſummus Pontifex: nec quod viſibilibus Eccleſiæ capitibus ſub Chriſto nomen ſummorum Pontificum per comparationem ad inferiores Pontifices tribuatur, quicquam derogat Chriſti Pontificatûs perennitati, & vt Apoſtolus loquitur, ſempiterno ſacerdotio.

Vſus doctrinæ de Chriſto Pontifice.

1084 Hic Chriſti Pontificatus, quanti amoris incentiuum nobis eſſe debeat, accipe ex Ruperto lib. 3. de Proceſſione Spiritus ſancti cap. 19. [Vt quantum debeas creatori homo perpendas, & cauſam tuam melius ipſe diſcernas adde quod nuſquam Angelos apprehendit, ſed humanam de ſemine Abrahæ naturam apprehendit: tali apprehenſione, vt autor ſalutis tuæ, dignaretur per paſſionem mortis conſummari. Quota in hoc eſt portio debiti tui, debitæ gratiarum actionis? Angelos & creauit, & eos qui non peccauerunt, magnificauit; te autem & creauit, & cum vniuerſus in Adam peccauiſſet, iuſtificauit & inſuper magnificauit. Iuſtificauit (inquam,) dato illo Spiritus ſancti quòd eſt remiſſio peccatorum, quo electio creaturæ Angelicæ quæ non perierat, non indiguit. Magnificauit alio dato eiuſdem Spiritus ſancti, quod eſt diuiſio gratiarum, quorum in primisillos cœleſtes ſpiritus ornauit, ſuæ magnificauit. Angelorum itaque Deus eſt, tibi autem idem Deus eſt & Pontifex; ſimul vero & Angelorum & hominum Rex, vnus idémque Dei filius eſt. Cùm hæc ita ſint, putáſne plura in altari pectoris tui ligna, quàm Angelus habes ad nutriendum ignem diuini amoris?]

Et quod noſtrum in Chriſtum amorem ex hoc capite incendere maximè debet, fatendum

eſt

eſt præ Chriſto Pontifice, nulli alteri Pontificis nomen deberi. Sic enim S. Petrus quem inter vocatos ſummos Pontifices, primum & optimum agnoſcimus, Epiſtolæ 1. cap. 2. Chriſtum vocat *Paſtorem & Epiſcopum animarum noſtrarum.* Quem abſolutè paſtorem & Epiſcopum noſtrum nominat, ſignificat ita eminerè in eo munere, vt nullus præ ipſo alius ſit Paſtor noſter, & Epiſcopus, ſiue Pontifex. Studeamus & nos quandoquidem Chriſti membra ſumus, agere Pontifices in anima noſtra. Monitum eſt Origenis hom. 6. in Leuit. *ſub medium.*

CAPVT XII.

Chriſtus, Paſtor & Epiſcopus animarum noſtrarum.

PASTOREM Chriſtum, conſiderandum ſuſcipio, prout oues rationales, quoſcunque inquam homines, tanquam bonus Paſtor, omni curæ impenſa paſcit. Meritò autem tractationem huius tituli Chriſti, adiungimus tractationi de Chriſto Pontifice. Idem quippè ſunt, Pontifex & Paſtor, ac Epiſcopus; niſi quod *Paſtoris* munere, dicitur per comparationem ad *ouile*: eodémque etiam ex vſu, tractum eſt nomen *Epiſcopi*, tanquam inuigilantis gregi, ſuperque illud, vt Paſtores faciunt, ſpeculantis & excubantis. Huius metaphoræ connotatione, caret nomen *Pontificis*, etiamſi ſubiectionem populorum, eorumque directionem ad Deum, per cultum præſcriptum, & apta ſacramenta, conſignificet.

Chriſtus antonomaſticè Epiſcopus, ac Paſtor, nos oues, & vnde ea denominationes.

1085 Vndecunque autem petantur ea nomina, notio ſubiecta eſt eadem: vt & non modo Chriſtus quatenus Dei Verbum eſt Epiſcopus qua ratione Fauſtinus l. de fide ad Flauillam c. 1. Chriſtum vocat *totius creaturæ Epiſcopum*, ſed etiam quatenus Verbum caro factum veréque dicitur, Epiſcopum & paſtorem quemcunque, etiamſi Chriſti Paſtoris & Epiſcopi imaginem præferat, tamen præ eo æquè non eſſe Paſtorem & Epiſcopum; ſicut præ Deo qui ſolus eſt, cetera omnia dicuntur non eſſe. Signatum id videtur, eo ritu Chriſtiano, quo Epiſcopum ad Euangelij recitationem aſſurgere, & Epiſcopatus inſigne deponere, vſus fuit, vt tradit Simeon Theſſalonicenſis l. de Templo, exponens quorſum Epiſcopus cum recitatur Euangelium, veſtem ex lana textam ὠμόφορον vocabant erraticæ ouis Symbolum, quod priùs geſtabat, abs ſe remoueat. Idem docent illa Iſidori Peluſiotæ lib. 1. Epiſt. 136. [Id amiculum quod Sacerdos humeris geſtat, atque ex lana non ex lino contextum eſt, ouis illius, quam Dominus aberrantem quæſiuit, inuentamque humeris ſuis ſuſtulit, pellem deſignat. Epiſcopus enim, qui Chriſti typum gerit, ipſius munere fungitur; atque ipſo etiam habitu illud omnibus oſtendit, ſe boni illius ac magni Paſtoris imitatorem eſſe, qui gregis infirmitates ſibi ferendas propoſuit. Ac diligenter animum attende. Nam cùm ipſe verus paſtor, per adorandorum Euangeliorum apertionem accedit, tum demum Epiſcopus aſſurgit, atque imitationis habitum deponit: hinc nimirum Dominum ipſum, paſtoralis artis ducem, ac Deum & herum, adeſſe ſignificans.]. *Archipaſtorem* ea ex cauſa, Chriſtum nominauit S. Athanaſius orat. de cœco à Natiuitate, *ſub finem.* Idem ſonat quod ex S. Ignatio ſupra retuli, Epiſtola ad Magneſianos, vocante Chriſtum, *verum & primum Epiſcopum*; quaſi reliqui præ eo, & in comparatione ad eum, non eſſent Epiſcopi ac Paſtores.

Hoc ipſum eſt, quod Chriſtus ab Apoſtolo Heb. 13. *Paſtor magnus ouium* denominatur. Duites eſſe *magnum Pana*, cuius mors apud Euſebium 5. Præpar. cap. 9. ex Plutarcho lib. de defectu Oraculorum, in illud ipſum tempus refertur, quo Chriſtus occidit. Et quamuis ab Euſebio, Pan. ille magnus per Chriſti mortem occiſus, cenſeatur Satan; non minùs aptè tamen ab aliis apud Baronium anno Chriſti 34. eo nomine, Chriſtus magnus paſtor accipitur: cuius mortem ſibi adeò exitialem, luxerint Dæmones. Et ſortitur ſanè Chriſtus, ſublimiſſimo & eminentiſſimo quodam modo, quaſi nullus planè alius, omnes veri Paſtoris characteres: quod monſtrare operoſum non erit, vbi conſtiterit, paſtoris nomen, maximè proprium Chriſto eſſe, ratione vnionis & Incarnationis; quæ idcircò facta eſt, vt hominum qui in oues & bruta degenerauerant, Paſtorem ageret Deus ipſe: quod diligenter proſequitur auctor homiliæ de Oue & Paſtore, apud Chryſoſtomum Tomo 6. Græcol. vbi rationem reddens cur Chriſtus dictus ſit *Ouis*, & cur *Paſtor*, ait. [Hoc ergo manifeſtum, vel vt ouem ductum eſſe ob ſupplicij œconomiam: paſtor verò fuit propter potentiam illam benignitatis. Neque enim erubeſcit Deus appellari *Paſtor.* Æquum quidem fuerat, nos Deum etiam & Regem agnoſcere. Verùm poſteaquàm Deum velut homines ratione præditi, non cognouimus, ſaltem velut oues brutas paſtorem nós vult agnoſcere. Si enim cum Deus in hunc mundum venit, te ratione præditum inueniſſet, neceſſe fuiſſet illum velut Deum, tibi apparere. Verùm poſtquàm ille hominem reperit nullum; ſed tanquam ouem iam à priſcis vſque temporibus errantem, & per Prophetas Dominum inuocantem; *Erraui ſicut ouis quæ periit, quære ſeruum tuum*; idcircò regiam illam dignitatem celat, & paſtoris curam officiumque profert. Eam ob rem etiam, ab initio inſtituit in præſepi ſuum corpuſculum collocari, matre quoque & Ioſepho, œconomiæ & diuinæ diſpenſationis miniſterio, in arctum & anguſtias adductis. Neque enim illum Seruatoris patrem appellauero, neque maritum Mariæ; ſed conſortem & myſterij huius mediatorem. Siquidem ſponſus ille erat Mariæ, non autem maritus. Et maritus quidem erat appellatione, re ipſa autem miniſter œconomiæ. Hic igitur in Bethleem, cum Maria ita coarctatur, vt propter hoſpitij anguſtias, infantem in præſepi collocare neceſſe haberent. Atqui Deus illis tam anguſtum arctumque locum procurauit, vt benignus ille, ibidem neceſſitate compellente, deponere-

tur; deponeretur, inquam, Saluatoris in carne œconomia, hoc ita poſtulante. At cúrnam hoc inſtituit? Quia præſepe, brutórum menſa eſt: humanitas verò tum ipſa, in brutorum naturam degeneraretat. (*Homo enim cùm in honore eſſet, non intellexit, & comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.*) Cœleſtem illum cibum, in brutorum menſa apponit: vt quorum animi ſenſúſque bruti eſſent, ad præſepe tanquam ſuam menſam accedentes, non ampliùs gramen, quo bruta animalia paſcuntur, inueniant, ſed eum qui pronuntiauit; *Ego ſum panis, qui de cœlo deſcendi; & dans vitam mundo.*]

Aliam tamen rationem earundem denominationum, valdè concinnam, tradit Origenes tract. 14. in Matth. cùm tradit, Aſinam & pullum quibus Chriſtus inſedit, eſſe fideles populos. [Non tibi (inquit,) videatur ſermo inſulſus quod fideles homines animalibus comparentur. Forſitam enim tale aliquid intelligens & Propheta, dicit ſe factum eſſe quaſi iumentum; non ſimpliciter *iumentum*, ſed *ſicut iumentum* apud Deum, vel apud Chriſtum eius, ſecundùm quod ait; *vt iumentum factus ſum apud te.* Nam quantum ad Deum, iumenta ſumus, non ſolùm nos, ſed etiam multo magis prudentiores. Sic autem quantum ad paſtorem Chriſtum, etiam oues eius ſumus; quoniam tanta diſtantia eſt inter eũ & nos, quanta inter hominem & qualecumque iumentum.] Nec illa S. Athanaſij ratio prætermittenda eſt, qua ſerm. de cœco à Natiuitate, Chriſtum paſturis à tanta noſtri cura, titulo donat, fideles verò ouium titulo, quia ſunt lanigeri beneficentia erga pauperes, abundantes lacte nutricantis ſermonis, vt potè corpore Domini, obedientes virgæ crucis, & triplici fidei catena in vnum coniuncti, nec vnquam gregem derelinquentes.

Porrò fideles, vt oues, ita *Grex* item *Chriſti*, denominantur eodem ſenſu, vel etiam *greges*: quod eodem recidere, ſic monſtrat Philippus Abbas lib. 2. in Cant. cap. 3. *in fine*. [Greges ſunt Apoſtoli & qui eis fide & operibus aggregantur, qui Euangelicis imbuti ſacramentis ab errore ignorantium ſegregantur; qui venerantes Virginem & eius credentes auditui, ad æternam paſcuam ſuſpirantes, quæ mundi ſunt, habent contemptui. Quibus per Ezechielem dicitur: (*vos autem greges mei dicit Dominus.*) Quos ideò fortè plurali numero *greges* voluit appellare, quia iuſſi Apoſtoli verbum Euangelij credituris Gentibus prædicare; diuiſi ab inuicem, ducente ſpiritu, diuerſas mundi partes elegerunt, in quibus multos greges & conuentus hominum, multas Eccleſias prædicandi ſtudio collegerunt. Qui etſi loco, tempore, virtutum merito, ſunt diuerſi, tamen dum ad fidem catholicam, & doctrinam Euangelicam veniunt vniuerſi, multi greges in vnum, in vnam Eccleſiam plurimæ rediguntur: omnéſque indiuiſo ſacramento fidei & bapriſmatis, vniuntur.]

Paſtoris munus, Chriſto non indecorum.

1086 Sumus igitur nos oues, Chriſtus autem paſtur. Quod ferunt Sciptutæ ſanè permultæ, ad hunc titulum Chriſto vendicandum congeſtæ à Ioſepho à Coſta lib. 5. de Chriſto reuelato cap. 3. Nec eſt quod nobis, is titulus Chriſto indecorus, aut indignus videatur. Nobiliſſima quippe eſt paſtoritia diſciplina, & regiæ affinis. [Et hoc eſt opinor, (ait Philo initio libri de Ioſeph.) cur Poëtæ, Reges vocant *Paſtores populi*. Nam qui ſummus eſt in arte pecuaria, facilè bonus Rex euadet, pulcherrimo gregi hominum præpoſitus, approbata induſtria in minore negotio. Siquidem quemadmodùm futuro Imperatori, neceſſaria ſunt exercitia venatoria; ſic admouendis ad curam reipublicæ, propriè paſtoralis ars congruit, velut præludium quoddam magiſtratuum.] Non diſſimilia habet lib. de Agricultura *ante medium*. Et Pulchre lib. 1. de vita Moſis. [Præfuit gregibus (ait de Moſe,) ad principatum ſe præparans. Nam paſtoralis ars, ad regnum eſt præludium, hoc eſt ad regimen hominum gregis manſuetiſſimi: quemadmodùm bellicoſa ingenia præexercent ſe in venationibus: in feris enim experiuntur futuri præfecti militiæ, brutis præbentibus materiam exercitij, tam belli, quàm pacis tempore. Nam præfectura manſueti pecoris, habet quiddam ſimile cum regno in ſubditos: ideò Reges cognominabantur *Paſtores populorum*, non contumeliæ, ſed honoris gratia. Imò quantum ego intelligo, non iuxta vulgatem opinionem, ſed rei veritatem veſtigans, (rideat qui volet,) ſolus poteſt eſſe Rex vndequaque perfectus, qui benè callet artem paſtoritiam, & curando minora animalia, didicit quomodò debeat præeſſe præſtantioribus.]

Philonem expreſſit S. Baſilius; & ad Chriſtum paſtorem inde obrepſit, oratione de S. Mamante. Et cum præclaros quoſque, olim deditus huic muneri retuliſſet, ſubdit. [Sorores quædam ſunt paſtura & regni adminiſtratio; niſi quod illa irrationaliũ, iſta verò rationalium animalium curam habet. Ita ſcilicet ad maiorem illa ſcientiam tranſitum habet. Quapropter Dominus vtramque complexus, & paſtor eſt & Rex; irrationales paſcens, maiori ratione præditos, ſub regni gubernationem includens. Vis diſcere quantæ dignitatis ſit paſtor? *Dominus*, (inquit,) *paſcit me*. Quomodò verò Regiæ gubernationis ſoror eſt paſtura? *Quis eſt iſte*, (inquit,) *Rex gloriæ*? Qui illic *paſtor*, hic *Rex* dicitur. Nec potes illum ab aliis quidem Paſtorem vocari, ipſum verò id appellationis, pudoris gratia non agnoſcere. Quin ipſe degeneres paſtores compeſcens, in ſeipſum veræ paſturæ teſtimonium transfert. *Ego*, (Inquiens,) *ſum paſtor ille bonus*. Arcet degeneres, & veritatem ſibi ipſi vendicat. *Ego ſum paſtor ille bonus*. Diſce quid ſit paſtor, & quis ſit bonus ille. Ipſe hoc interpretatur. *Verus paſtor, animam ſuam ponit pro ouibus ſuis.*

Per ſublimiſſimum in paſtore erga oues ſuas beneficium, quod perpeſſione aſperorum, & per æſtum ac gelu vſtione pro ouibus, periculorúmque aditione in earum gratiam exhibetur; de ſcripſit S. Baſilius, alia minora quæ ſigillarim proponuntur eodem cap. 1. Ioann. è quo iſtud protulit. Iis ſanè officiis, exhibendis, laudaſ ſ paſtoris, eóque nomine digni, notas omnes & characteres, contineri liquet; nempe ouium notitiam, & deductionem ad paſcua, tutelamque à lupis, per ſe, & per animatum gladium, (vt Nyſſenus de hominis opific. cap. 7. ſcitè appellat canem;) reductionem denique errantium ouium, ad caulam. Hæc omnia in Chriſtum Dominum cadunt exquiſitiſſimè, quod plerique Pa-

rum plenè proſequuntur in Pſal. 22. quibus totus eſt de his boni paſtoris Chriſti officiis erga oues ſuas, minutiùs conciſcis, & in plura de articulatis. Pulcherrima & breui ecphraſi, eum Pſalmum expoſuit Nyſſenus oratione de Aſcenſ. Ego quatuor illa quæ propoſui, paucis expedio.

Paſtoritiæ Chriſti functiones erga oues. Notitia duplex.

1087 Nouit ergo imprimis Chriſti paſtor oues ſuas, & quidem *nominatim*, quæ eſt beata illa præſcientia, qua præſuppoſita, non repellit Deus plebem ſuam, vt loquitur Apoſtolus: nec aliud reuera eſt, quàm deſcriptio in libro vitæ, vt D. Auguſtinus philoſophatur tract. 45. in Ioan. Nam quamuis omnes homines, ac ſpecialiùs etiam omnes fideles, ſint oues Chriſti Paſtoris, vt ſæpè apud Pſaltem habetur, tamen maximè propriè, ij fideles, oues Chriſti dicuntur, quorum eſt Deus; vt idem S. Auguſtinus egregiè proſequitur lib. de ouibus cap. 17. Solis autem electis, fas eſt cum omni proprietate, dicere de Deo *ſalutare vultus mei, & Deus meus*; ita ſcilicet, vt Deus in eorum ſortem & hæreditatem cedat, ſitque poſſeſſio eorum. Habént que ſe reuera electi, & cæteri ſeruata proportione, ſicut duo illa hominum genera, quæ ſe pauiſſe aſſumpta virga vna, cui nomen *funiculo*, & altera cui nomen *decore*, profitetur Deus homo faciendus, apud Zachariam cap. 11 Has itaque oues, nouit Chriſtus paſtor nominatim. Magna reuera beatitas, noſci ex nomine à paſtorum principe.

Nec nuda notitia ad intellectum pertinente cognoſcit, ſed iuxta Scripturæ phraſim, à S. Hieronymo ad Galat. 4. & Zach. 8. & à S. Gregorio 1. p. Paſtor. cap. 1. & 2. Moral. cap. 4. itémque à Diuo Auguſtino ſerm. 5. de verbis Apoſtoli, obſeruatam, & exemplis illuſtratam; Cognoſcit notitia beneuola, ideſt amore inſigni proſequitur. Sicut enim dicitur reprobos neſcire, ideſt auerſari & odiſſe: ita Nahum. 1. dicitur *ſcire ſperantes in ſe*. Et apud Apoſtolum dicitur *noſſe*, ideſt diligere *qui ſunt eius* Huiuſmodi, itaque eſt Chriſti paſtoris cognitio, qua rationales ſuas oues attingit, ideſt diligit, vt diſertè exponit S. Gregorius hom. 14. in Euang. idque abundè monſtrat cura & prouidentia, quam ouibus ſuis optimus paſtor adhibet, in deductione, (vt dicebam, (ad bona paſcua, tutela, & reductione earundem ſi quando exerrent. Eam curam eſſe baculum, quem Dauid verus paſtor noſter ſemper habet in manibus, commentatur pulchrè Rupertus l. 1. in libros Regum c. 5.

Deductio ad vitæ paſcua.

1088 Vitæ paſcua ad quæ bonus paſtor oues ſuas ductat celebrat egregiè S. Ambroſius ſerm. 14. in pſalmum 118. ad verſum 1. literam namque. *Nun*, quæ ei octonario præfigitur, interpretatus *paſcua eorum*, ſic ſubdit. [Quæ ſunt paſcua, niſi Chriſtus? In cuius paſcuis ſe locatum Propheta lætatus eſt, dicens; *In loco paſcuæ, ibi me collocauit*. Ipſe enim nos paſcit, & reficit. Bona paſcua, diuina ſacramenta ſunt. Carpis illic nouum florem, qui bonum odorem dedit reſurrectionis. Carpis lilium, in quo ſit ſplendor æternitatis. Carpis roſam, hoc eſt Dominici corporis ſanguinem. Bona etiam paſcua, libri ſunt Scripturarum cœleſtium, in quibus quotidiana lectione paſcimur, in quibus recreamur ac reficimur, cum ea quæ ſcripta ſunt deguſtamus, vel ſummo ore libata, frequentiùs ruminamus. His paſcuis grex Domini ſaginatur. Bona etiam Chriſti paſcua, montes conuallium: (nam & in his paſcit Chriſtus ſicut capreolus aut hinnulus ceruorum,) hoc eſt in ſplendoribus ſanctorum; qui ſicut luminaria iſtius mundi, ſedula humilitate fulgentes virtutum diuerſarum præſtant cacumine, & ſupra mundum meritis ſuis eminent Iſti ſunt de quibus dicitur; *De hoc mundo non ſunt, ſicut & ego non ſum de hoc mundo*: quia ſupra mundum ſunt qui Chriſtum ſequuntur. Conuallis autem mundus eſt. Ideóque diſpoſuit in conualle fletus, eo quod in hoc mundo fletus ſunt lachrymæque. Et prouidens Dominus diſpoſuit in hoc mundo teſtamentum ſuum, vt magis hìc fleamus peccata noſtra, quàm flenda ſeruemus. Paſcua noſtra etiam iſti verſiculi ſunt, de quibus hodiè tractaturi ſumus, in quibus Dauid dicit; *Paſcebam oues patris mei*: oſtendens veram lucernam, docens humilitatem. In paſcuis talibus verus Dauid, verus humilis, & manu fortis. qui non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, & homo natus per Virginis partum, humiliauit ſe vſque ad mortem, oues patris ſui diuina prædicatione paſcebat, cùm ſecundùm ſcripturas ſuum probaret aduentum; cum quinque panibus & duobus piſcibus, quinque hominum millia ſatiaret. Hæc ergo noſtra ſunt paſcua, hæc eorum qui poſſunt dicere; *Quàm dulcia faucibus meis verba tua*.]

Paſcere Chriſtum inter lilia, (prout vidiſti D. Ambroſium legere verba ſacri Epithalamij,) habet quoque Nyſſenus hom. 5. in Cant. *ſub finem* inſigniter ea paſcua exponens his verbis. [Hic eſt paſtor bonus, qui non fœno paſcit gregem, ſed puro lilio paſcit oues. Is eſt enim reuera, qui fœno non ampliùs nutrit fœnum. Naturæ enim experti rationis, proprium nutrimentum eſt fœnum. Homo autem cum ſit particeps rationis, vero nutritur verbo. Quod ſi huiuſmodi fœno fuerit ſaturatus, ipſe quoque fit fœnum. (*Omnis enim*, (inquit,) *caro eſt fœnum*,) quamdiu caro eſt. Sin autem fiat ſpiritus qui natus eſt ex ſpiritu, non ampliùs cibum depaſcet ex fœno, ſed ſpiritus erit eius alimentum, quod quidem tacitè ſignificat lilij puritas & bonus odor Erit ergo ipſe quoque lilium purum, & benè olens, mutatus & alteratus ex alimenti natura.]

1089 Paſcit in lilijs Chriſtus paſtor oues ſuas & pecora, ait S. Cyrillus in cap 42. Eſaiæ, ideſt in omni virtutum pulchritudine & fragrantia; in paſcuis vberrimis paſcit eas, vt ipſemet apud Ezechielem prodit; vbi ſub nomine Dauidis, non ille temporalis Rex Iſraël tanto ante mortuus, ſed Chriſtus oues ſuas paſturus, & genus omne prouidentiæ illis impenſurus, proponitur. Quæ verò vberiora paſcua Chriſto ipſo? Nam is ſe in pabulum ouibus ſuis præbet. Nec reuera quoad pabulum ouium Chriſti, diſſidet S. Macarius hom. 14. *ſub finem*, affirmans Chriſti oues non aliis paſcuis, aut etiam vellere, vel domicilio vti, quàm igne; non ſecus ac animalia quædam ouibus ſimilia, de quibus ita ſcribit. [Vt prophano ſermone per-

hibetur ; quidam ſunt montes ignei, in quibus ignis permanet,& illic ſunt animalia ouibus ſimilia, ad quæ capienda venatores rotas ferreas conficiunt, & proiectos hamos mittunt in ignem ; propterea quòd animalibus illis loco pabuli, potus, requietis; incrementi, vitæ, omnium denique rerum vice, eſt ignis. Quæ ſi traducas in alium aërem, ſtatim intereunt. Indumenta eorum vbi ſordibus maculata fuerint, non aqua ſed igne lauantur, & inde puriora fiunt & candidiora. Eadem ratione etiam Chriſtiani, alimenti loco habent illum ignem cæleſtem, qui illis eſt requies, expurgat lauat & ſanctificat cor illorum, præbet illis augmentum, illis denique eſt aër & vita. Qui ſi inde egrediantur, interimuntur à malignis ſpiritibus, ſicut ibi animalia ignem egredientia moriuntur.] Hæc non aliud faciunt, quam Spiritum Chriſti, eſſe eius ouibus & gregibus, omnia.

Ouium tutela à lupis, per ſe & per fidos canes.

1090 Tutelam ouibus ſuis præſtitit Chriſtus paſtor, obiectu ſuimetipſius, vt lupi arcerentur. Illi inquam nocturni lupi, à quibus potiùs vaſtatio omnimoda inferebatur diuino ouili. Nec canes fidos, quibus ſecuritas ouibus præſtetur deſiderari patitur. Prælatos interpretatur Philippus Abbas lib. 3. in Cant. capite 13. Itaque ſtrenui cuſtodes gregis Chriſti, Bernardus apud Gulielmum S. Theodorici Abbatem lib. 1. vitæ eiuſdem Bernardi c. 1. & Dominicus Ordinis Prædicatorum parens, & eiuſdem inſtituti alumnus Vincentius Ferrerius, canum ſpecie diuinitùs ſunt præſignati, cum adhuc maternis vteris diſtinerentur. Nec Scriptura ipſa, eam appellationem in talibus viris refugit. Monuit id egregiè D. Auguſtinus Epiſt. 59. tractans illud Pſalmi 67. *lingua canum tuorum, ex inimicis, ab ipſo* : quæ verba S. Paulinus Epiſtola 43. exponi ſibi ab eo petierat. [Et paulo infrà, (inquit) quod ait, *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo.* A quo *ipſo* ? Et nunquid canes Dei dici poſſunt Gentiles, quos ipſe in Euangelio *canes* nominat ? Aut ne fortè ipſos canes Dei dicat, quales æſtimari poſſunt, ſi qui in nomine Chriſtiano gentiliter viuant, quorum pars cum infidelibus ponitur, quia Deum quem verbis colunt, factis negant?] Reſpondet D. Auguſtinus, eáque verba ſic exponit. [Non ſemper in malo, accipiendi ſunt canes. Alioquin non reprehenderentur apud Prophetam, canes muti neſcientes latrare, & amantes dormitare. Profectò enim laudabiles canes eſſent, ſi & latrare ſcirent, & vigilare amarent. Et certè illi trecenti, in numero per crucis literam ſacratiſſimo, non eligerentur ad victoriam faciendam, qui tanquam canes lamberent aquam, niſi aliquid magnum ſignificarent. Vigilant enim & latrant boni canes, & pro domo, & pro Domino, & pro grege, & pro paſtore. Denique & hîc in Eccleſiæ laudibus, cum Prophetia texeretur, lingua canum eſt commemorata. Non dentes autem tuorum canum, dixit *ex inimicis*, ideſt, vt qui erant inimici, hîc fierent canes tui, & latrarent pro te, qui ſæuiebant in te. Addit autem, *Ab ipſo*, vt non à ſeipſis hoc factum intelligerent, ſed ab ipſo; ideſt, miſericordia eius & gratia.] Quod ex inimicis, diligi à Chriſto canes cuſtodes, & excubitores ouilis ſui, tradit S. Auguſtinus, obſeruatum æquè eſt à S Gregorio 20. moral. cap. 7. ad illud *quos non dignabar ponere cum canibus gregis mei*: vbi de canibus, ex lupis mirabili metamorphoſi à Chriſto prouiſis, ſic philoſophatus. [Quis eſt grex ſanctæ Eccleſiæ, niſi multitudo fidelium ? Vel qui alij huius gregis canes vocantur, niſi Doctores ſancti, qui eorumdem fidelium cuſtodes extiterunt? Qui dum pro Domino ſuo diurnis nocturniſque vigiliis intent ; clamauerunt ; magnos, vt ita dixerim, latratus prædicationis dederunt. De quibus eidem Eccleſiæ per Pſalmiſtam dicitur ; *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo.* Nonnulli quippe ab idolorum cultibus reuocati, facti ſunt prædicatores *Dei.* Lingua ergo canum Eccleſiæ, ex inimicis prodiit: quia conuerſos Gentiles, Dominus etiam prædicatores facit. Vnde Iudæorum tarditas, qui pro Deo loqui noluerunt, increpante Propheta reprehenditur, qui ait *Canes muti, non valentes latrare.* Patres verò hæreticorum dicimus, eos videlicet, quos hæreſiarchas vocamus: de quorum peruerſa prædicatione, ideſt locutionis ſemine, ſequentes ſunt populi in errore generati.]

Egregiè omnino hos canes vlcera eorum qui peccarunt lambentes, exprimit Guerricus ſerm. 2. de Pentecoſte. De hac canum, & Eccleſiaſtarum, ſiue concionatorum idoneorum comparatione, fusè philoſophatur Eraſmus lib. 1. de oratione concionandi *ſub finem*, pag. 49. conſiderans præſertim, quod canes vim medicam in lingua habent, eligendo ſaniem, & obſtando ne locus ſaucius computreſcat. Quod Nyſſenus orat. in differentes Baptiſmum, Eunuchum Candacis Reginæ, vocat *catulum bonum, ſanguinis & agni occiſi guſtatorem, & Philippi Diaconi allatratorem*, aliò pertinet.

Aberrantium ouium, reuocatio.

1091 Reductionem ouium ab ouili aberrantium, præſtat bonus hic Paſtor, primùm coërcendo, & virga ac baculo quibus ſe conſolatum Dauid aiebat, feriendo oues inconſultè vagantes. Eſt enim non exiguum paſtoralis & paternæ beneuolentiæ indicium, feriri à Deo; & per impactam virgam, fugari inſipientiam collo alligatam. Vbi mixta lenitati & beneuolentiæ ſeueritas, virgam & baculum conſolantia exhibet; æquè ac manna ſimul & virga, intra arcam, vt S. Gregorius ratiocinatur l. 20. mor. cap. 6. Vnde Origenes omnino inſigniter hom. 7. in Ioſue, molles paſtores, *bonorum* nomen affectantes, exemplo paſtoris Chriſti, excitat ad officium. [Illud, (inquit,) non otioſè tranſcurrendum eſt, quod vno peccante, ira ſuper omnem populum venit. Hoc modo accidit, quando ſacerdotes qui populo præſunt, erga delinquentes, benigni volunt videri, & verentes peccantium linguas ne fortè malè de eis loquantur, ſacerdotalis ſeueritatis immemores nolunt implere quod ſcriptum eſt ; *Peccantem coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant.* Et iterum ; *Auferte malum ex vobis ipſis.* Nec zelo Dei ſuccincti, imitantur Apoſtolum dicentem ; *Tradidi huiuſmodi hominem Satanæ, in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus fiat.* Neque illud Euangelicum implere ſtudent, vt ſi viderint peccantem, primò ſecretò conueniant,

niant, poſt etiam duobus vel tribus arbitris. Quod ſi contempſerit, & poſt hæc Eccleſiæ correptione non fuerit emendatus, de Eccleſia pulſum, velut Gentilem habeant ac Publicanum. Et dum vni parcunt, vniuerſæ Eccleſiæ moliuntur interitum. Quæ iſta bonitas? quæ iſta miſericordia eſt, vni parcere, & omnes in diſcrimen adducere? Polluitur enim ex vno peccatore populus, ſicut vna oue morbida grex vniuerſus inficitur, ſic etiam vno vel fornicante vel aliud quodcumque ſceleris committente, plebs vniuerſa polluitur. Et ideò obſeruemus nos inuicem, & vniuſcuiuſque conuerſatio nota ſit, maximè Sacerdotibus & miniſtris. Nec putem ſe rectè dicere, quid hoc ad me ſpectat, ſi alius malè agit? Hoc eſt dicere caput ad pedes, quid ad me pertinet ſi dolent: ſi malè habent pedes mei, non mea intereſt, dummodò caput in ſanitate perduret. Aut ſi dicat oculus manui, non indigeo opera tua, quid ad me pertinet ſi doles? ſi vulnerata es? Nunquid ego oculus conturbabor ex ægritudine manus? Tale ergo eſt quod aiunt ij qui Eccleſiis præſunt, non cogitantes quia vnum corpus ſumus omnes qui credimus, vnum Deum habentes. qui nos in vnitate conſtringit & continet Chriſtus: cuius corporis tu qui Eccleſiæ præſides, oculus es, propterea vtique vt omnia circumſpicias, omnia circumluſtres, etiam ventura præuideas. Paſtor es vides ouiculas Domini ignaras periculi ferri ad præcipitia, & per prærupta pendere, non occurris? non reuocas? non ſaltem voce cohibes, & à corruptione, clamore deterres? Sic memor es Dominici ſacramenti, vt cùm ille nonaginta nouem in cœleſtibus relinquens, propter vnam ouiculam quæ errauerat, ad terras deſcenderit, & inuentam vectauerit humeris ſuis ad cœlum, nos in nullo prorſus in curandis ouiculis magiſtri paſtoris ſequamur exemplum?]

Sed maximè præſtitit hanc reductionem paſtor bonus, cum ad quærendam ouem perditam, reliquit nonaginta nouem in deſerto donec inueniret eam; ſéque ſicut ouis, iugulandum pro ouibus præbuit, vt morte morti mederetur: de quo luculenter Baſil. Seleuciæ, orat. 26. propè fin. Hoc fuit quærere, ſimulque viuificare oues ſuas, iuxta illud Pſalmi 118. *Erraui ſicut ouis quæ periit; quære ſeruum tuum.* In quæ verba, S. Auguſtinus ibi conc. 32. pulchrè notat, nonnullos codices, non habere. *quære*, ſed *viuifica*. [Vna quippe ſillaba intereſt. qua inter ſe in Græco diſtant, ζήτησον & ζώωσον. Vnde & ipſi codices Græci variant.] Quæri itaque ouem perditam, idipſum fuit quod viuificari, & per Paſtoris aduentum ad nos. mortémque benigniſſimam donari vita ſpirituali & ſempiterna.

Studium verò ſuum in ea quærenda & reducenda, exprimit luculenter apud Ezechielem cap. 34. verbis illis. Quæ cum D. Auguſtini expenſione repræſento ex l. de Paſtoribus cap. 11. [*Ecce ego ipſe, & inquiram oues meas, & viſitabo eas, ſicut viſitat paſtor gregem ſuum.* Non curauerunt mali paſtores: non enim ſuo ſanguine redemerunt. *Sicut viſitat*, (inquit,) *paſtor gregem ſuum in die.* In quali die? *Cum fuerit nimbus & nubes*, ideſt, & in pluuia & in nebula. Pluuia & nebula, error ſeculi huius: caligo magna ſorgens de cupiditatibus hominum, & nebula valida contegens terram. Et difficile eſt, vt non errent oues in iſta nebula: ſed paſtor non deſerit eas. Inquirit eas, penetrat nebulam oculis acutiſſimis, non impeditur caligine nubium. Videt vndique, errantem reuocat: in tantùm, vt fiat quod dictum eſt in Euangelio. *Quæ ſunt oues meæ, audiunt vocem meam & ſequuntur me. In medio ouium diſperſarum, ſic inquiram oues meas, & educam eas ab omni loco quo diſperſæ ſunt illic, in die nubis & nimbi.* Quando difficile eſt eas inueniri, tunc ego inueniam. Craſſa nebula eſt, pinguis nimbus eſt: oculos enim meos nihil latet. *Et educam eas de gentibus, & colligam eas de regionibus, & inducam eas in terram earum & paſcam eas ſuper montes Iſrael.*]

Gaudium Chriſti Paſtoris, de earum bono: Earum in illum, ingratitudo

1092 Gaudium ſummum erat Chriſto, cum deducebat ad Deum oues. Sed & nunc eodem gaudio perfunditur, vt Origenes inſigniter proſequitur, hom. 23. in Num. ferè initio, tractans illud, *in diebus feſtis vestris*. Hîc inclamandum meritò mihi oui, Chriſtianæ animæ, vt paſtoris pro ipſa ſtudium agnoſcat, & grato proſequatur animo. [Agnoſce homo (ait S. Auguſtinus ſerm 9. ex 40. nouis) quid fueris, vbi fueris ſub quo fueris. Ouis errans eras, in inuio & inaquoſo, ſpinis & tribulis paſcebaris, ſub mercenario poſita, veniente lupo ſecura non eras. Nunc autem requiſita à vero paſtore, humeris eius pietate ſubiecta atreducta es ad ouile, ideſt ad domum Dei, videlicet Eccleſiam: vbi paſtor tuus Chriſtus, & oues communiter manent congregatæ. Paſtor iſte non eſt vt mercenarius, ſub quo miſera laborabas, ſub quo lupum timebas. Vis autem ſcire quantam tui curam habeat hic paſtor bonus? Animam ſuam pro te poſuit. Ipſe enim in Euangelio dicit, *Paſtor bonus animam ſuam ponit pro ouibus ſuis.* Hoc fecit. Inſidianti enim lupo tibi, ſe obtulit occidendum pro te. Nunc ergo ſecura manes in ouili. Nec indiges quempiam alium, qui cordis tui claudit aperiatque ianuam, quia Chriſtus tibi & paſtor & ianua eſt: Ipſe & paſcua, & prouiſor. *Ego ſum*, (inquit,) *oſtium ouium. Per me ſi quis ingreſſus fuerit, ſaluabitur, & egredietur, & ingredietur, & paſcua inueniet.* Paſcua igitur, quæ tibi hic bonus paſtor parauit, in quibus te ſatiari collocauit, non ſunt herbarum vireotium varietas, in quibus quædam dulci ſucco, quædam amariſſimo conſtant, quæ ſucceſſu temporum aliquando ſunt, aliquando non ſunt. Paſcua tibi eloquia Dei & mandata ſunt dulcia ſeminata. De his paſcuis guſtauerat ille qui dicebat Deo; *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel & fauum ori meo.* De his paſcuis idem ipſe dominicis ouibus clamat, & dicit, *Guſtate & videte quàm ſuauis eſt Dominus.* Lege igitur Decalogum veteris Teſtamenti, *Non occides, non furaberis, non falſum teſtimonium dices*, & cætera. Lege præceptorum laudem noui Teſtamenti. *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum, Beati mites, quoniam ipſi hæreditate poſſidebunt terram.* & cætera conſequentia, vel ſimilia. & plura per Prophetas & Apoſtolos ſeminata. De his itaque paſcuis clamat paſtor ad oues. *Operamini cibum qui non perit.*]

Ipſe Chriſtus apud Zachariam cap. 11. Labo-

ris in paſcendo impenſi mercedem exigens, inducitur. Et additur appenſam illi eſſe mercedem, quæ ſummam appendentium ingratitudinem donotaret; mortem inquam & paſſionem. Id enim eſt pretium illud appretiati, & triginta argentei, quibus interprete Euangeliſta, inſinuabatur proditio Chriſti, & connexus cum ea cruciatus patibuli. Nec ſemel duntaxat ingratiſſimus ille agenti modus, ſeruatus erga optimum paſtorem eſt. Hodiéque non pauci, vt Apoſtolus expoſtulat, rurſus crucifigunt Chriſtum in ſemetipſis. Egregiè quomodò id fiat, & quam cauendum ſit Chriſtiano, aperit his verbis Petrus Damiani, in calce ſermonis. 47. [Vide ergo ne rurſus tibimet ſi crucifigas filium Dei, & hoſtem tui habeas, rurſus fabricans crucem, in qua crucifigatur ille, qui reſurgens ex mortuis iam non moritur. Intuere, ne mortiferam crucē efficias, in qua facias Filiū Dei amaris doloribus interire. Superbia ſuperiùs, inferiùs luxuria, à dextris proſperatio iniquitatis, à ſiniſtris aduerſitatis deſperatio, ſpinas, clauos, & lanceam Filio Virginis repræſentant. Cum enim eleuans te, & ambulans collo extento, caput Altiſſimi ſpinarum multiplicitate contorques, & hîc à ſuperioribus ſuperari moleſtè fers, immo ſuperiores potiùs ſuperare contendis, illi ſimilis es qui ſe ſimilem Altiſſimo cogitauit. Scriptum eſt enim; *Deus ſuperbis reſiſtit*, illis videlicet, qui cum eo ex æquo ſtare contendunt. Componis oculos tuos, vt non reſpicias cœlum, & voluptuoſis carnis tuæ motibus moueris & traheris, durioribus clauis tuis pedes Omnipotentis tranſuerberans, ab inferiori infers ſupplicium, dum momentanea voluptate, voluntatem Dominantis excludis. Cum proſperatis in iniquitate, & fœtidiori curſu rerum, peccata peccatis accumulas, clauum ponis in illius dextera, quem de ſuis bonis perſequi non deſiſtis. Cum verò abundantiori triſtitia abſorberis, & tuam impietatem pietati Dei præponderas, ſiniſtram eius transfigis, & conceptum furorem furore tuæ deſperationis amplificas. Denique cum præſumus defendere quod feciſti, lanceatum ictum lateri, Saluatoris intorques: nihílque grauiùs ingeris Crucifixo, quàm tueri quod odit. De hoc enim peccato ſcriptum eſt; *Non miſerearis omnibus qui operantur iniquitatem.*] Hæc omnia de quibus hactenus, ouibus ſuis per ſeipſum præſtat Chriſtus paſtor.

Paſtorum ſibi à Chriſto ſubdelegatorum, munera, Chriſti Paſtoris muneribus proportionalia.

1093 Nec contentus omnia paſtoritiæ charitatis in oues ſuas argumenta exhibere per ſe ipſum paſtor optimus, cum ad ouium procurationem vberiorem, tum ad auctius bonum ouium aliquarum, eas ſibi in præfecturam cæterarum ſubdelegat, vt ſicut ipſe à Patre miſſus eſt, ad oues dominici gregis ſuas faciendas atque paſcendas, & cæteris quæ recenſuimus beneficiis afficiendas, ita & illæ oues, quæ aliis paſcendis ouibus addicuntur, tantundem pro viribus & facultate credita illis præſtent. Nam vt ait de ſe ipſo aliiſque Paſtoribus. D. Auguſtinus lib de paſtoribus cap. 1. & repetit libro de ouibus, rurſùs cap. 1. [Duo quædam in nobis ſunt conſideranda; vnum quod Chriſtiani ſumus, alterum quod Præpoſiti ſumus. Quòd ergo Præpoſiti ſumus, inter paſtores deputamur, ſi boni ſumus? Quòd autem Chriſtiani ſumus, & nos vobiſcum oues ſumus.]

Paſtio, exemplo, & doctrina.

Paſtores itaque, Chriſto paſtorum principi, ſubordinati, oues ſimul & paſtores ſunt, per comparationem ad diuerſa. Nam reſpectu ouium ipſis ſubiectarum, ſunt & dicuntur paſtores, eorúmque eſt omnia propoſita munera exhibere ouibus, quantum fas eſt homini puro. Debent enim oues cognoſcere duplici propoſito cognitionis modo, nempe & notitia intellectus, & affectu voluntatis, qui verè fructus ſunt amoris in Deum, vt ex Chriſti S. Petrum inſtituentis paſtorem, interrogationibus intelligitur. Debent item præcipuo iure; paſcere oues, probatæ vitæ exemplis. Quo enim ſolari radio non par ſit ſplendidiorem eſſe eum, qui aliis in vitæ Ideam eſt propoſitus? Iſidorus certè Peluſ. lib. 2. Epiſt. 205. tantum inter Epiſcopum & cæteros intercedere vult, quantum inter cœlum & terram. Et lib. 3. Epiſt. 216. vult Epiſcopos eſſe viua virtutis ſimulachra. Immenſi in hoc genere ſunt Clemens Romanus toto lib. 2. Conſtit. Bleſenſis iuſto Opuſculo, & à ſermone 37. Chryſoſtomus hom. 3. in Acta, & in opere de Sacerdotio. S. Bernardus 2. de conſid. cap. 7. Nazianzenus Apolog. 1. S. Gregorius Magnus lib. 1. Epiſt. 24. Carthuſianus iuſto opuſculo, & innumeri de hoc argumento Recentiores, præſertim Claudius Iaius, & Bartholomæus de Martyribus. Paſcere item oues debent, vitæ paſcua exhibendo: doctrinam ſcilicet bonam & puram, quæ eſt Paſtoris myſtici functio primaria. Vnde S. Auguſtinus Epiſtola 59. quæ eſt ad S. Paulinam, *ad quæſtionem quartam*, ſic ſcribit. [Paſtores & Doctores quos maximè vt diſcernerem voluiſti, eoſdem puto eſſe, ſicut & tibi viſum eſt; vt non alios paſtores, alios Doctores intelligamus; ſed ideò cum prædixiſſet, *paſtores*, ſubiunxiſſe *Doctores*, vt intelligerent paſtores, ad officium ſuum pertinere doctrinam. Ideò enim non ait, *Quoſdam autem paſtores, quoſdam verò Doctores*: ſed cùm ſuperiora ipſo locutionis genere diſtingueret dicendo, *quoſdam autem Apoſtolos. quoſdam autem Prophetas, quoſdam verò Euangeliſtas*; hoc tanquam vnum aliquid, duobus nominibus amplexus eſt, *quoſdam autem Doctores & paſtores.*]

1094 Quanquam vt Romani Paſtoris, ſecundùm Chriſtum præcipuæ ſunt partes in cura & paſtione gregis Chriſti; ita eius præcipuo iure eſt, quod bonum & idoneum, quod è contrario reprobum & noxium ouibus pabulum ſit, ſtatuere. Citra Metaphoras dico. Romani maximè Pontificis eſt de veritate & puritate doctrinæ fidelibus proponendæ, pronuntiare. Imo ſi agatur de omnino certa & indubitata veræ doctrinæ propoſitione, eius ſolius proprium eſt hoc munus. Quæ cauſa eſt, cur iam olim apud ſanctiſſimos & eruditiſſimos viros, ea tantùm doctrina, certò vera & Catholica ſit habita, quam probaſſet Romanus Pontifex, etiamſi ipſis (priuatas perſonas comparando) eruditione non conferendus. Quæ enim Damaſi vt particularis perſonæ, eruditio ad Hieronymi eruditionem?

tionem: quæ Innocentij præ Auguſtino, & Cæleſtini præ Cyrillo, Alexandrino ſapientia? Et tamen hi Eccleſiæ Cardinales Doctores, oracula Romana à prædictis Pontificibus exquiſierunt, vt certi eſſent, ſe non abduci erroribus. Alia exempla prætereo, cum ſemper in S. Eccleſia conſtet, verum fuiſſe habitum, quod ex ſua mente dixit S. Maximus Epiſt. ad Petrum illuſtrem, inter Anaſtaſij Collectanea, agens de Pyrrho Conſtantinopolitano à Romano Pontifice de gradu deiecto. [Si vult hæreticus neque eſſe, neque audiri, non iſti aut illi ſatisfaciat; ſuperfluum quippe hoc & irrationabile eſt: quia ſicut vno contra eum ſcandalizato, omnes ſcandalizati ſunt, ita quoque, vno ſatisfacto, omnes procul dubio ſatisfiunt. Feſtinet pro omnibus, Sedi Romanæ ſatisfacere. Hac enim ſatisfacta, communiter vbique omnes, pium hunc & orthodoxum prædicabunt. Nam fruſtra ſolummodò loquitur, qui mihi ſimiles ſuadendos ac ſurripiendos putat, & non ſatisfacit, & non implorat ſanctiſſimæ Romanorum Eccleſiæ beatiſſimum Papam, ideſt Apoſtolicam Sedem quæ ab ipſo incarnato Dei Verbo, ſed & omnibus ſanctis Synodis, ſecundùm ſacros canones & terminos, vniuerſarum quæ in toto terrarum orbe ſunt, ſanctarum Dei Eccleſiarum, in omnibus & per omnia, percepit, & habet imperium, autoritatem, & poteſtatem ligandi atque ſoluendi. Cum hoc enim ligat & ſoluit etiam in cœlo, Verbum quod cœleſtibus virtutibus principatur. Si enim alios quidem ſatisfaciendos ducit, & beatiſſimum Romanum Papam nequaquam implorat, ſimile quiddam agit ei qui fortè homicidij vel alterius cuiuſdam criminis redarguitur, & inſontem ſe non ei qui ſecundùm leges iudicandi iura ſortitus eſt, exhibere feſtinat, ſed tantùm inutiliter & ſine lucro, aliis, & priuatis hominibus munditiam monſtrare ſui ſatagit actus, qui nullam habeant ſe ſoluendi à crimine poteſtatem.] Eſt nimirum Romanus Pontifex, *Paſtor Paſtorum*, quo *Papa* nomen refert Lucas Tudenſis lib. 2. contra Albig. cap. 1.

Tutela ouium à lupi, & in quibuſuis diſcriminibus.

1095 De præſtanda ouibus per paſtores tutela à lupis, exemplo Chriſti, crebræ ſunt Patrum monitiones. Intelligunt autem *luporum* nomine, maximè hæreticos: de quibus propulſandis, & ne graſſentur in ouile validè impediendis, diſcuſſa ſegnitie Paſtoris in ea re, planè periculoſa, breuis quidem, ſed tamen elegantiſſima eſt Nazianzeni adhortatio ad Nectarium in Apollinariſtis reprimendis ſegnem. Et oratio 46. Pulchrè quoque in eandem rem S. Hieronymus ad Theophilum Alexandrinum. Concinnè Baſilius Seleuciæ orat. 26. *initio*, laudans Epiſcopum ſuum. [Periucunda quædam res eſt, Paſtor in montibus paſcens ouium greges, & fiſtulæ ſono ad paſcua greges exciens, qui calami modulatu delectans, etiam contra ferarum inſultus comparatus eſt; qui baculo, & armis in eas armatur. Talis magnus hic gregis Chriſtiani paſtor. Nam cum piis carminibus greges nutrit, arma quæ ad impietatis euerſionem faciant, negligere non ſolet. Immo verò cantillans quæ ſunt ſpiritus, etiam in lupos arma capit. Namque lætitia perfunditur creſcente grege, præparatúſque eſt necubi lupus, necubi hæreticus, vbi animam aliena à fide narratione corruperit, ouem deuoret: quin immo adſumptam gregis ſolicitudinem pro donario, cœleſti offert paſtori.]

De tutela verò in aliis diſcriminibus, etiam temporalibus, quatenus ad ſpiritualia conferunt, vel conferre poſſunt, illuſtre omninò exemplum eſt Flauiani Antiocheni, quod S. Chryſoſtomus valdè celebrat. hom. 3. ad pop. Refert enim, eum auertendo Antiochiæ imminenti, ex Imperatoris ira exitio, cum eſſet ætate deuexa, & domeſticis incommodis vrgeretur; conſuluiſſe tamen potiùs omnium ſuarum indemnitati, cætera poſthabentem omnia, illa non antea, ſed cœleſti oratione vſum. [Si Chriſtus ſeipſum pro nobis dedit, qua eſſemus nos excuſatione & venia digni, tanti cuſtodiam populi creditam habentes, & non eligentes omnia & facere & pati, pro creditorum nobis ſecuritate? Si enim, (inquit,) Iacob pecudibus præpoſitus, & oues irrationales paſcens, & homini rationem redditurus, & noctes ducebat inſomnes, & æſtum, & gelu, & omnem aëris intemperiem ferebat, vt nulla illarum pecudum periret: multò magis nos, non irrationalibus, ſed ſpiritualibus ouibus præpoſitos, & homini, ſed Deo præſidentiæ huius rationem reddituros, ad nihil torpere & tergiuerſari oportet, eorum quæ gregem iuuare poſſint. Sed quanto melior grex iſte grege illo, & brutis quidem homines, hominibus verò Deus: tanto maius & nos, vehementiúſque ſtudium, & promptitudinem habere oportet.]

Ex mente ſua, ipſe Chryſoſtomus hom. 29. in ad Rom. *ad finem*.] Perpendamus (inquit,) & ouium paſtores illos qui in Cappadocum regione ſunt, qualia & quanta pro pecorum ſuorum cuſtodia patiantur. Illi ſæpenumerò vniuerſum triduum niue adobruti perdurant. Dicuntur autem & qui in Lybia ſunt, non minora mala ferre, dum integros menſes difficilem illam ſolicitudinem, peſſimatúmque beſtiarum plenam, vagando circumeunt. Si tantùm erga pecora diligentiæ impendunt paſtores illi, quam quæſo, excuſationem habebimus? Quibus rationales animæ concreditæ ſunt, quòd profundum hunc ſomnum dormimus? Reſpirare enim omninò oportebat, quieſcere autem omninò, & non circumquaque percurrere, innumeriſque etiam mortibus ſeipſos pro ouibus iſtis exponere, id demum non eſt boni paſtoris. An ignoras gregis huius dignitatem? An illius gratia Dominus tuus innumera non fecit? An non poſtremò, & ſanguinem ſuum fudit? Tu verò requiem quæris? Et quid poterit peius eſſe paſtoribus iſtis? An non perpendis, quòd oues iſtas circumſtant lupi multò amariores ac ſæuiores? An apud temetipſum non reputas, qua mente ſit opus, ei qui talem præfecturam ſit adminiſtraturus?] Addit mox, eam ob rem, bonum paſtorem, cum innumeris componi poſſe Martyribus, quippe cui millies pro Chriſto ſit moriendum, cum Martyr ſemel tantùm moriatur.

* * *

Reductio ouium aberrantium.

1096 In aberrantium denique ouium reuocationem, boni Paſtores omni ſtudio ac labore incumbunt. Et in eos quidem qui quoad fidem aberrant, ſuauitate & mãſuetudine (quantum licet,) vtendum eſſe, confirmat latè S. Chryſoſtomus ſerm. 10. in ad Coloſſ. Tamen efficacitas lenitati iungenda eſt. Nec ſi vim adhibere per tempora liceat, cum alia remedia deſperantur, abſtinendum eſt. Nam ius non deeſt, de quo plenè alibi. Vim autem aliquam, ſæpè conſequitur bona voluntas iuxta illud S. Auguſtini ſerm. 33. de verb. Dom. [Coge intrare hæreticos; foris inueniatur neceſſitas; naſcitur intus voluntas.] Quod ſi renuant iuuari, nec ideircò ſunt dimittendi, vt optimè monet Iuo Carnotenſis Epiſtola ad Paſchalem Papam. Eſt 89. In quam rem ſapientiſſimè diſſerit idem S. Auguſtinus in Pſal. 18. *ad verſ.* 6. & Pſal. 21. expoſitione 2. *ſub finem*, Et Pſal. 32. conc. 2. *in fine*, & in Pſal. 33. *ad verſ.* 3. & lib. de Paſtor. cap. 7 & lib. de vtilit. ieiunij cap. 10. Egregio dialogiſmo inter ouem errare volentem, & paſtorem, idem docetur in Conc. Aquiſgr. cap. 12. [Hic inter manus latronum, & dentes luporum furentium, vtcumque verſamur; & contumaces ſunt oues, quia quæruntur errantes. Alienas ſe à nobis dicunt errore ſuo, & perditione ſua. Quid nos vultis, inquiunt? Quid nos quæritis? Si in errore, (inquit,) ſum, ſi in interitu, quid me vis? quid me quæris? Quia in errore es, reuocare volo: quia periſti, inuenire volo. Sic volo errare, ſic volo perire. Sic vis errare? ſic vis perire? Quanto melius ego nolo? Prorſus audeo dicere, importunus ſum. Audio dicentem Apoſtolum; *Prædica verbum, inſta opportunè, importunè.* Quibus opportunè? quibus importunè? Oportunè vtique volentibus importunè nolentibus. Prorſus importunus ſum; audeo dicere: Tu vis errare, tu vis perire: Ego nolo. Reuocabo errantem, requiram perditam: velis nolis id agam. Et ſi me inquirentem lanient vepres ſyluarum, per omnia anguſta me coarctabo, omnes ſepes excutiam: quantum mihi virium terrens Dominus donat, omnia peragrabo. Reuocabo errantem, requiram pereuntem Timeo ne negligens te, etiam quod forte eſt occidam. Vide enim quid ſequitur. *Et quod forte fuit, confregiſtis.* Si neglexero errantem atque pereuntem, & eum qui foris eſt, delectabit errare atque perire.]

De iis verò qui tantùm errant operando malum, ſeu qui cum ſint Catholici, viuunt vt Hæretici, eadem propè eſt ratio: niſi quod cum in iſtis ſuperſtes ſit fundamentum ſanctitatis, ideòque faciliùs ſint curabiles, multo procliuiùs par eſt ferri in eorum reuocationem & curationem. In quo plerique paſtorum grauiſſimè offenſant; dum paſcendis ſibimetipſis potiùs quàm populis, attendunt & inuigilant. Inde ſanè Bernardus Morlanenſis lib. 3. Rithmorum de mundi contemptu, *paſtorum* nomen, aduerſa notatione vocis deducit, ſic præter cætera concinens.

Cœna fit afflua. Paſtor ad ardua.
Tercia recumbit, Et cibus vndique
Tunc ibi denique, Paſtor habetur
Vera vocabula, Paſta cibis gula
Re profitetur. Sed ſua paſcua.
Non niſi menſtrua, Sunt animarum

Atque vtinam vel menſtrua, aut etiam annua: non fieret tanta animarum clades, eis quorum intererat dormitantibus, aut etiam, ſtertentibus, poſt ſaginam.

Incuria Paſtorum, fons exitij ouium.

1097 Verè ſanè pronunciauit S. Gregorius, Chriſtum Paſtorem magnum ouium, à nullis pati tanta diſpendia, quanta a ſubdelegatis ei Paſtoribus. Nam eorum incuriæ, & negligentiæ, ferè deberi cladem animarum, manifeſtum eſt ſapientum ferè omnium iudicio. Et ipſe Satan id firmauit Pariſiis Anno 1248. cum quidam ad Epiſcoporum Synodum declamaturus, hoc ab apparente viſibiliter Satana, dicendi argumentum accepit, vt refert Cantipratanus lib. 1. Apum. cap. 20. num. 8. *Dicas eis iſtud, & non aliud. Principes infernalium tenebrarum principes Eccleſiæ ſalutant. Læti omnes nos, gratias eiſdem referimus, quia cum ipſis eorum nobis offeruntur ſubditi; & per eorum negligentiam ad nos, deuoluntur, totus pariter ferè mundus inuitus quidem tibi dico, quod dico, ſed altiſſimi iuſſione coactus.* Simile exemplum refert Vinc. in ſpeculo Hiſtor. lib. 25. cap. 89. Et inde etiam illud Gaufridi Clareuallenſis, de ſe ipſo poſt obitum teſtantis, his verbis quæ refert Bleſenſis Epiſt. 102. *ſub finem.* [Si fuiſſem de numero Epiſcoporum, fuiſſem de numero reproborum.] Nimirum quia nihil procliuius eſt, quàm vt per Epiſcoporum negligentiam pereant, quos Princeps paſtorum eis commiſit. Hoc autem non aliunde prouenit paſtoribus, quàm quia non meminerunt, ſe aliorum veluti ouium, eſſe paſtores. Id enim quam depoſca: Euangelici rectoris vitam, audi ex ſententiis B. Bernardi. [Quantum diſtat inter paſtorem & gregem, tantùm debet diſtare inter Epiſcopum & plebem. Stat ille ſublimis & rectus, curuat iſte caput ſolo depreſſus. Vnde Poëta.

Pronáque cum ſpectent animalia cætera terram
Os homini ſublime dedit.

Ille regit, iſte regitur, ille paſcit, iſte paſcitur, vt ex ipſa forma & habitu vterque diſcernatur. Habet ille in manu virgam, qua feriat, vel pondus ducat, & reducat ouem. Quid eſt autem habere in manu virgam, niſi in opere diſciplinam, vt ſubiectos, ſuos exemplo magis inſtruat quàm verbo? Erubeſcunt enim ſuperbi eſſe diſcipuli, ſi eos in humilitate præceſſerint magiſtri. Vnde & de Domino ſcriptum eſt, *Quæ cœpit Ieſus facere, & docere.* Habet etiam baculum quo feriat lupum. Virga, ouem, baculo, lupum. Hoc eſt, mites & obedientes debet leniùs corripere, duros verò corde & improbos, acriùs arguere; cumque neceſſe fuerit, etiam anathematis ſententia ferire. Tenet canem in fune, zelum ſcilicet in diſcretione, ne ſit de illis de quibus ſcriptum eſt; *Habent zelum* (alias æmulationem) *Dei ſed non ſecundùm ſcientiam.* Habet etiam paſtor bonus panem in pera, hoc eſt, Verbum Dei in memoria.]

Salus ouium, à bonis Paſtoribus; Hi quàm varij, omnes in vno.

1098 Valet hîc concluſio ex Antiocho hom. 111. *initio*. [Debet igitur Paſtor totus eſſe mens & oculus, vt ne vna quidem concreditarum ſibi pecudum reiicula fiat, & indigna quæ recipiatur à Domino per oſcitantiam aut decolor ſit impetigine cogitationum, aut per ſuam Paſtoris indulgentiam laboret, aut pruriat pecus fœda ſcabie, ne claudicet per irreligioſum ac minùs grauem inceſſum, aut defecta ſit aure per inobedientiam, ne cæca eſſe comperiatur per vitioſum aſpectum, aut capta à beſtiis ſiue morticina, per improbam operationem. Cùm igitur is probè nouerit (ceu mihi dictum eſt,) ſe pro nobis rationem eſſe repoſiturum, par eſt, vt peruigili cura, ſuo proſpiciat gregi: motémque imitatus medici longè experientiſſimi, cuique affectui vitioſo, opportunum & competens adferat auxilium, nullo illorum neglectui tranſmiſſo. Petitus enim ſi eſt præſes, neutiquam ſinet diſcipulum vllius vulneris impreſſione ſauciati.] Neque verò poteſt Paſtor obtendere præconceptum iudicium defuturi fructus. Nihilominus enim bonus Paſtor nunquam debet haſtam abiicere, aut ſalutem ouium habere pro deſperata. In quam rem, luculentum eſt Chriſti exemplum, ex quo Paſtores talia cauſantes vrget ſanctus Auguſtinus ſermone 59. de verbis Dom. *in fine*, & libro primo, contra Creſcon. capite 8. Quod verò vix vllum Paſtoris munus, abſque Paſtoris præſentia, obiri legitimè poſſit, inde conſequens eſt, Paſtores non modò iure poſitiuo humano atque diuino ad reſidentiam vrgeri, ſed etiam iure naturali, fundato in munere quod ſuſceperunt. Atque ita ex nomine *Paſtoris*, neceſſitatem reſidentiæ infert Athanaſ. Conſtantinop. Epiſt. 6.

Hæc igitur præſtant, pro facultate, Paſtores boni; & cum præſtant, dicuntur paſcere, & bonorum paſtorum partes implere. Per proportionem autem, ad ſeculares quoque Rectores, ſiue publicos, ſiue domeſticos, eadem pertinent in ſibi ſubditos officia. Nam & Rex bonus, ab Euſebio libro 4. vitæ Conſtantini capite 24. dicitur *Epiſcopus extra Eccleſiam*. Quod conſiderantes Pontifices, ſancto Stephano Regi Hungariæ, vſum crucis præferendæ, perinde ac Metropolitano conceſſerunt Et ſancto Vratiſlao Duci Bohemiæ, ob ſimilem cauſam conceſſus eſt vſus mithræ, vt eſt apud Baronium anno 1068. Vnuſquiſque deinde ſecularis Pater familias, Epiſcopus eſt, aut eſſe debet in domo ſua, iuxta ſanctum Auguſtinum tract. 51. in Ioann. & Chryſoſtomum hom. 29. in ad Rom. *in ipſo fine moralis, & totius homiliæ*. Quiſque item, ſui ipſius paſtorem, atque adeò Epiſcopum, agere debet; & pecudibus quas intra ſe habet, non vt pecuarius, ſed vt verus paſtor præeſſe. Longa id oratione proſequitur Philo l. de Agricul. Quid Angeli? An non & ipſi paſtores? Origenes in eam rem ſcitè diſputat hom. 12. in Lucam, & rurſus hom. 13. vbi Epiſcopum cuiuſuis Eccleſiæ, duplicem idcirco diſtinguit; viſibilem vnum carne conſtantem; alterum verò inuiſibilem & incorporeum, id eſt Angelum. Tot igitur ſunt paſtores boni.

1099 Cæterum *omnes boni paſtores, in vno ſunt*, ait D. Auguſtinos lib. de Paſtor. cap. 13. [Vnum ſunt. Illi paſcunt, Chriſtus paſcit. Non enim vocem ſuam dicunt amici ſponſi, ſed gaudio gaudent, propter vocem ſponſi. Idem ergo ipſe paſcit, cùm ipſi paſcunt, & dicit, *Ego paſco*: quia in illis vox ipſius, in illis charitas ipſius. Nam & ipſum Petrum, qui commendauit oues ſuas, quaſi alter alteri, vnum ſecum facere volebat: vt ſic ei oues commendaret, vt eſſet ille caput, ille figuram corporis portaret, id eſt Eccleſiæ, & tanquam ſponſus & ſponſa eſſent duo in carnem vnam. Proinde vt oues commendaret, quid illi priùs dicit, ne illi tanquam alteri commendaret? *Petre, amas me?* & reſpondit, *Amo*. Et iterum, *Amas me?* Et reſpondit, *Amo*. Et tertiò, *Amas me?* Et reſpondit, *Amo*. Confirmat trinitatem, vt conſolidet vnitatem. Ipſe ergo paſcit, vnus in his, & hi in vno.]

Confirmat id egregiè lib. de ouibus cap. 11. & 12. expendens illud, *Paſcet eas ſeruus meus Dauid, ipſe paſcet eas: & erit eis in paſtorem*. Vnde infert, Chriſtum eſſe reuera vnum verum totius ſui ouilis paſtorem. Præiuerat Origenes homil. 12. in Lucam *initio*, tractans aduentum Angeli ad Paſtores, cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum, vbi ſic ſcribit. Putáſne nihil aliud diuinus Scripturarum ſermo ſignificat, ſed tantùm hoc quod ad paſtores venerit Angelus, & eis locutus ſit? Audite paſtores Eccleſiarum, paſtores Dei, quod ſemper Angelus eius deſcendat de cœlo, & annunciet vobis, quoniam natus eſt vobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus. Etenim paſtores Eccleſiarum, niſi ille paſtor venerit, per ſe bene gregem ſeruare non poterunt. Infirma eſt eorum cuſtodia, niſi Chriſtus cum eis pauerit, atque ſeruauerit. Dudum in Apoſtolo lectum eſt, *Dei cooperatores ſumus*. Paſtor bonus, qui imitatur paſtorem bonum, cooperator eſt Dei & Chriſti: & propterea paſtor bonus eſt, quia habet ſecum paſtorem optimum compaſcentem ſibi.]

Vſus doctrinæ de Chriſto Paſtore.

1100 Quanta fœlicitas gregis Chriſtiani, tanto ac tali ſubeſſe paſtori? talis Epiſcopi, tam vigilis, tam prouidi gregem eſſe? Eſſe hanc iubilandi materiam ſanctus Petrus Chryſologus ſermone 6. ex toto Pſalmo 99. egregiè eruit. Melliſſimè idem habet S. Auguſtinus l. de ouibus cap. 2. [Audiamus (inquit,) fratres, vnde Dominus oues ſuas improbas corripiat, & quid promittat ouibus ſuis. *Et vos*, (inquit) *oues meæ, hæc dicit Dominus meus*. Primò quanta felicitas eſt, eſſe gregem Dei, ſi quis etiam cogitet fratres; etiam in iſtis lachrymis, & in iſtis tribulationibus, magnum gaudium concipit. Neque enim in eius grege eſt, quem lupi poſſunt flagellare, aut cuius ſomnium poſſunt captare prædones. Illi enim dictum eſt, *Qui paſcis Iſrael*; de quo dictum eſt; *Non dormiet neque dormitabit, qui cuſtodit Iſrael*. Vigilat ergo ſuper nos ille, vigilantibus nobis, vigilat & dormientibus nobis. Sit ergo de paſtore homine, ſecuritas paſcente Deo, non tantùm quia paſcit nos, ſed etiam quia fecit nos? [Vna eſt noſtra ſolicitudo quę nobis impoſitum, audite vocem Paſtoris; & eſt nunc tēpus

audiendi, quia ille nondum aſſumpſit tempus iudicandi.]

Nimirum, tunc qui de eius ouibus eſſe hîc renuerint, detrudentur in infirmi ſtabulum; à morte, ideſt Satana paſcendi. Quod Danid prænunciauit lugubri illo effato, *ſicut oues in inferno poſiti ſunt mors depaſcet eos.* Depaſtio meritò nominatur ea paſtio, qua miſeri homines inſtar pecudum, ad ſqualida & horrentia paſcua deducentur: vbi ærumniis duntaxat, & mœroribus paſcantur, hiſque infinitùm duraturis. Eum merentur exitum, qui vocem paſtoris boni, audire hîc contempſerint. Qui verò audiẽtes dicto ſunt paſtori optimo, & paſtorum principi, etiamſi immediatum paſtorem habeant moribus malum, nec tam paſtorem, quàm lupum, patent ei nihilominus, & abſque noxa, aut damno. Egregiè id proſequitur Agobardus in calce libri de modo Regiminis Eccleſiaſtici Bonis ouibus, bonus paſtor vitæ paſcua prouidebit. Pulchrè eam allegoriam proſequitur Euſebius lib. 3. contra Marcellum cap. 17. Tot & tantæ ſunt Chriſti ouium ſub hoc magno. Pane & paſtorum principe fœlicitates.

Curandum tantùm eſt vt oues ſimus & agni, quo nos ſæpè nomine Chriſtus ipſe appellat, vt informet ad ea quæ ſunt partium noſtrarum. Sed quæ miſeria noſtra eſt, multi oues eſſe refugerunt, tranſeúntque in lupos. Querela eſt Autoris libri de malis DD. malè tributi Sixto III. [Vbi eſt (inquit,) illa denominatio qua plebem ſuam *agnos* nuncupat, *oues* appellat? Sicut ibi; *Bonus paſtor animam ſuam ponit pro ouibus:* Et iterùm. *Alias oues habeo*: & deinceps: *Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum.* Et Beato Apoſtolo dicitur; *Si diligis me, paſce agnos meos.* Sed & *columba* eam vocabulo nuncupat, dicens in Canticis Canticorum; *Sponſa mea, columba mea.* Volens ſcilicet, populum ſuum, illorum animalium, quorum obtinebat nomina, imitari in ſimplicitate naturam. Nos hæc omnia, nunc vitæ noſtræ peruerſitate in contrarium vertimus, & alia nobis congruere inſignia deſignamus, lupi potiùs dicendi, quàm oues, & non tam columbæ, quàm milui nuncupandi. Atque vtinam luporum ferocitate contenti eſſe videremur; rapacitatémque ſufficeret habere miluorum. Sed quod grauius nobis eſt, omnium tam beſtiarum, quàm volucrum exceſſimus atrocitatem, dum nec propriæ naturæ parcimus, cum illæ tantùm ſectantur alienam.] Pia precatio ad Chriſtum, Paſtorem ſummum & optimum, vt dignetur ouili ſuo proſpicere, vt dignetur excubitores bonos prouidere arcere lupos, & curam gregis agere, habetur apud creditum Auguſtinum l. de ſalutar. documentis c. 58.

* * *

CAPVT XIII.

Chriſtus Agonothetes, nec non concertator, & auriga noſter.

1101 NOn ero in hac parte nimiùm religioſus, in exigendis ad exquiſitam proprietatem vocibus. Quãuis enim Agonothetes, & Xyſtarches, & Epiſtates, ſpectato vocum rigore ſecernantur, vt Rhenanus in librum Tertulliani ad Martyres cap. 3. annotauit; tamen ob affinitatem notionum vocibus illis ſubiectarum, & quia in certatorum præſides ac muneratores, vel certantium tectores cadunt, pro eodem habebo, quod Chriſtus, nunc *Agonothetes*, qui certamen inſtituat præmiis propoſitis, nunc *Xyſtarches*, qui præ'es ſit loci, quo per huius vitæ hyemem exercentur Chriſtiani; nunc *Epiſtates*, magiſter inquam athletarum concertantium, denominetur apud varios Patres: cõnſentanèe ad Scripturas, quibus hic Chriſti titulus frequenter inſinuatur, nóſque ſpecie athletarum, aliorúmve in agone contendentium, Chriſto auſpice exhibemur. Fuit quidem in antiqua item lege, apertum certantibus ſtadium, & propoſita corona. Sic enim Dauidem Athletam, inſigniter deſcribit Chryſoſtomus hom. 1. de Dauide & Saule. Et ipſum quoque Adamum, nudum in Paradiſo velut in ſtadio athletam, fuiſſe, conſtitutum, ſanctus Nilus in Aſcetico autor eſt. Tamen ſtadium quidem longè arctius erat, non ad tantam virtutem excitatis hominibus, vt nunc excitamur: nec repoſito præmio, niſi terreno, vt Philoſophatur Iſidorus Peluſ. libro 4. Epiſto 204. nunc autem per Chriſtum, & ſtadium amplius ac prolixius eſt apertum, & corona gloriæ præſtituta. Et ideò olim in fine vitæ, tanquam exacto certamine, cadauer Chriſtiani profundebatur oleo, ſicut in primo Chriſtianæ ver ſcaminate, factum fuerat. [Defuncto, (inquit ſancto Dyoniſius cap. 7. Hierar. Eccleſ. parte 3.) infundit oleum Pontifex. Memento autem vt in prima ſancta regeneratione ante ſacrum baptiſma, prima ſancti Symboli participatio traditur initiando, poſt priorem omnem abiectam veſtem, ſancti chriſmatis oleum: & nunc in fine omnium defuncto itidem infunditur oleum. Atqui tunc quidem olei vnctio, baptizandum euocabat ad ſacra certamina: nunc autem infuſum oleum, ſignat eum qui defunctus eſt, eadem ſacra exegiſſe certamina, ſicque fuiſſe conſummatum.]

Varij fidelium agones, ſub Chriſto Agonotheta.

1102 Sumus igitur omnes athletæ & agnoſtici. En quo ſchemate, & Chriſtum, & nos, ac vitam noſtram exhibeat Clemens Alexandrinus 7. Strom. capit. 2. [Hic eſt vetus athleta, qui in magno ſtadio, nempe pulchro hoc mundo, coronatur, veram aſſecutus victoriam aduersùs omnes animi perturbationes. Nam & Agonotheta eſt omnipotens Deus, & qui brauia ſeu præmia diſtribuit, eſt vnigenitus Dei filius. Spectatores autem ſunt Angeli & Dij, variúmque & ex omni genere pugnæ conſtans certamen, non eſt aduersùs carnem & ſanguinem, ſed aduersùs ſpiritales poteſtates, quæ per carnem operantur vehementes vitiorum & affectionum motus. His magnis ſuperatis certaminibus, & veluti proſtrato imminente tentatore, potitus eſt immortalitate. Falli enim non poteſt Dei ſententia in iuſtiſſimo iudicio. Ac vocatum quidem eſt theatrum ad certamen. In ſtadio autem decertant athletæ. Et ex his vtique ſuperat qui aliptæ paruerit.]

Quod varium, & ex omni genere pugnæ conſtans certamen, exhiberi à Chriſto dicit, pertinet ad ludorum Gymnicorum varietatem, de qua plenè qui Gymnaſticam & agnoſtica tradiderant, Mercurialis, & Faber. Nos obiter in Tractatione de Virtut. lib. 6. cap. 1. *ſub finem*. Et quamuis vario illo & omni pugnæ genere conſtante certamine, iuxta Clementem, Scriptura plerúmque certare nos dicat; nunc curſorum, nunc ſaltatorum, mox pugilum, athletarúmve, aliiſque prætereà certatorum denominationibus nos inſigniat, quæ omnes in Chriſtum ludi præfectum refunduntur: Tamen hoc loco, de athletis tantùm & aurigis, qui in circo certabant, ac Chriſto præſide vtrorumque, dicemus; ne in immenſum fundatur oratio.

Athletarum varietatem, paucis perſtrinxit S. Ambroſius in Pſal. 36. & in Scripturis vſurpari, nobíſque accommodari, ſic demonſtrat. [Cognouimus ætates pro fide & deuotione certantes, cognoſcamus etiam genera certaminum ſingulorum. Hæc quoque Scripturæ nos doceat tenor. In hoc itaque ſeculari agone, alij ſunt qui ſimplici quodam & legitimo genere luctantur, & ligaturis tantùm corporis certant, verberare non norunt, qui *palæſtæ* vocantur. Alij qui cædem, & pulueris iactum, membrorum nexibus miſcent, omni ſibi verberandi iure permiſſo: quos παμμάχους vocant, eo quod omnis litis & pugnæ aduersùm ſe habeant poteſtatem. Alij qui cæleſtibus aduersùm ſe decernunt, & dilaceratis capitibus cruentantur. Hi πύκται, feruntur. Hæc omnia certamina ſubiit Paulus Apoſtolus; ſicut ipſe demonſtrat, cum dicit, *Quoniam non eſt nobis palo aduersùs carnem & ſanguinem, ſed aduersùs principes & poteſtates, & (vt compendio vtar.) aduersùs nequitias ſpiritales.* In Latinis pleriſque *colluctatio* reperitur; in Græcis omnibus πάλη, ſcribunt, πάλη, enim Græcorum, *lucta* eſt Latinorum. Et verè *pale*, quia caro & ſanguis & nequitiæ ſpiritales, patientia & continentia corporis, & animi moderatione ſuperantur. In furor, cædes, arma ſunt Diaboli. Alibi quoque plagis ſupra modum cæſum ſe eſſe ſignificat dicens In plagis ſupra modum, in mortibus frequenter; Hieroſolymis autem pugnis ſe eſſe percuſſum: vbi cum interuenientibus militibus aliquando ceſſaſſent Iudæi percutere Paulum, ipſe Pontifex Ananias circumſtantibus iuſſit percutere os eius: cui reſpondit Apoſtolus: *Percutiet te incipiet Deus, paries dealbate. Et tu ſedens iudicas me ſecundum legem, & contra legem iubes me percuti?* Sciuit profectò referire, qui grauiori pugno Pontificem repercuſſit. Ipſe enim corporaliter cæſus eſt: illi retulit quod in animam perculeretur à Chriſto. In prima quoque Epiſtola ad Corinthios ſcribens, ait. *Ego igitur ſic curro, non vt in incertum: ſic enitor, non vt aera cædens.* Quod Latinè dixit; *enitor*: Græcè ait πυκτεύω. Et vere quaſi bonus pycta, non aërem, ſed acrias poteſtates, & Iudæorum capita verberabat, quia caput omnium, Ieſum Dominum non habebant. In omni itaque certamine, Apoſtolus eſt probatus, qui etiam coronam curſu conſummato accepit.]

1103 Aldelmus quoque lib. de laude Virginit. cap. 1. ex Apoſtolo, quem *Chriſti nominis, celeberrimum gerulum* appellat, agones Chriſtianos ad exemplum Gymnicorum compoſitos exhibet, ſed vno membro auctiores, ait enim. [Gratiæ filias, (animas pias quas alloquitur,) velut ſagaces Gymnoſophyſtas ſub puriſſimo quodam Agonotheta palæſtricis diſciplinis & gymnicis artibus in gymnaſio exercere Qui laborioſi certaminis coronam, & olympiaci agonis triumphum, difficillimis propriæ exercitationis viribus, nauiter nanciſcuntur. Ita duntaxat, vt alius ſtrenua athletarum luctamina cum æmulo ſinuoſis laterum flexibus deſudans; in medimillio ſcommatis flagrante delibutus lubrici liquoris nardo, ſolerter exercere ſtudet. Alius iaculorum catapultas, & ſagittarum ſpicula, de abſtruſis pharetræ latibulis depromens, non vt paſſiuos laſciuus oculorum obtutus liberè per æthera relaxat: ſed vt certus pupillarum conſpectus demonſtrat, pando ſtrepente arco, & neruo ſtridente ad deſtinatum indeclinabiliter dirigit locum. Alius anhelantium in ſtudio curſorum plantis fidens pernicibus, de quibus egregius agoniſta, & diuini ſermonis dogmatiſta, *Omnes*, (inquit.) *currunt, vnus tamen accipit brauium*; turmas ludi participes & laboris conſortes ſuperans, victoriæ palma fortunatus fœliciter perfruitur. Alius cum caterua contribulium phalerato vectus cornipede, quem calcaribus cruentatum, & flagris cæſum, aureis comant ornamenta luparis. De quo facetus Poëta: *Quadrupedante putrem, curſu quatit vngula campum.* Perniciter implicans orbes urbibus, ſpacia terrarum metitur. Alius claſſicis nautarum cohortibus ſtipatus, & denſis nauigantium agminibus circumſeptus, per vitreos Oceani gurgites agens Liburnicam, aut liottem, inſtàter hortante proreta, & crepitante nauclero, periculo ſpumoſis algoſiſque remorum tractibus tradit. Et quidem vniuerſa hæc quæ per Gymnoſophiſtas exerceri depromſimus, inter ſcholares ſecularium diſciplinas apud veſtri diſcipulatus induſtriam, non exterioris hominis motibus aguntur, ſed interioris hominis geruntur geſtibus.] Obiter aduerte Aldelmum ſemel & iterum, in loco allegato, ſumere *Gymnoſophiſtam* pro *Gymnico*, vt poſtea loquitur. Veriſimile eſt actum in fraudem, a proportionalibus

vtriuſque vocis initiis. Sed quomodocunque locutus ſit Aldelmus, de re conſtat. Nimirum liquet, eum agones Chriſtianos, in expreſſionem agonum ſecularium, exhibitos, agnoſcere. Hæc à ſe Apoſtoli imitatione 1. Cor. 9. prolata, mox ſubiicit idem Aldelmus.

Similia de Apoſtolo prædicta certamina inuenit, S. Baſilius homil. in illud, *attende tibi*, & alij infra adducendi. Quod fecit Apoſtolus, pugil ſimul & præco, contra quàm in mundiali certamine contingit, vt notat Iſidor. Peluſ. l. 3. Epiſtol. 265. faciunt etiam Chriſtiani omnes. Nam æquè omnes, à Chriſto ſacrorum munerum editore, in hoc ſcamma producimur, idque ex inunctione adhibita baptizatis, egregiè colligit S. Dyoniſius cap. 2. de Eccleſ. hierarch. p. 3. *ſub finem.* [Diuinus Pontifex (inquit,) ſacræ vnctionis inchoat munus. Sacerdotes autem poſt ipſum, vnctionis officium peragunt; ita inunctum ad ſacra certamina in figura euocantes, in quibus ſub editore munerum Chriſto, conſtitutus eſt. Ipſe enim certantibus præmia proponit vt Deus, leges autem certaminis tulit vt Sapiens, præmiáque vincentibus decora conſtituit ipſe pulcherrimus: & quod eſt profectò diuinius, ipſe vt ſummè bonus & clemens, in ſuis bellatoribus vincit, dum in illis habitans, pro ipſorum ſalute ac victoria aduerſùs mortis & corruptionis imperium pugnat. Certamina quidem vt diuina, is qui initiatur, aggredietur gaudens, perſeuerabitque in Sapientis ſacratiſſimis legibus, earúmque iure viuens, ſine vlla earum præuaricatione pugnabit, præmiorum cœleſtium ſpe firmiſſimè felix, & ſub præſtantiſſimo certaminis Domino ac duce conſtitutus: innitens autem ſacris veſtigiis primoris athletæ, quæ ille ſola bonitate calcauit, Dei imitatione pugnando, actiones & ſubſtantias, ſibi ne in Deum tranſeat, aduerſantes, deuincit ac ſuperat.]

Nulla conditio, aut ætas, à Chriſti agonibus excluſa.

1104 Itaque abſunt ab his certaminibus, eæ probationum varietates, quæ legitimè in mundiali agone certaturis erant neceſſariæ, de quibus Themiſtius orat. 1. Et quando huic loco aptiores ſunt Patres, Chryſoſt. homil. 17. in ad Hebr. *in morali*, & Tomo 5. Græcol. ſermo. 48. *ſub finem*, & hom. 1. de Machab. & hom. 21. ad pop. & luculenter Caſſianus l. 5. Inſtit. cap. 12. verbis illis. [In illis certaminibus, quæ ſecundùm eundem Apoſtolum, corruptibilem coronam vincentibus parant, mos iſte ſeruatur, vt is qui ſe ad glorioſam coronam & immunitatis priuilegio decoratam præparare contendit, & perfecta cupit agones ſubire certamina, priùs in Olympiacis ac Pythiis certaminibus indolem ſuæ iuuentutis ac rudimentorum robur oſtentet. In his ſiquidem iuniores, qui has diſciplinas cupiunt profiteri, vtrum mereantur, vel debeant ad eas admitti, tam eius qui iſtis certaminibus præſidet, quàm totius populi iudicio comprobantur. Cúmque diligenter examinatus quis, primùm repertus fuerit nulla vitæ reſperſus infamia, deinde non ſeruitutis iugo ignobilis, & ob hoc indignus diſciplina, vel congreſſu eorum qui hanc profitentur, fuerit iudicatus; tertiò ſi artis, ſi fortitudinis digna præferat documenta, & iunioribus coæuiſque decertans, peritiam pariter ac virtutem iræ demonſtrauerit iuuenturis, ac proficiens de epheborum luctamine, perfectis iam viris & experientia longa probatis, congredi permiſſus fuerit præſidentis examine, néque non ſolum parem virtuti eorum aſſidua colluctatione probauerit, verùm etiam frequenter inter hos quoque victoriæ palmam fuerit conſecutus: tum demum ad agonis præclara certamina merebitur peruenire, in quibus non niſi victoribus tantùm, & his qui multarum coronarum ſtipendiis decorati ſunt, facultas conceditur decertandi.]

Nihil eiuſmodi, ad Chriſti certamina præexigitur. Omnes ad ea *idonei*, omnes apti habentur, nullo ſtatûs reſpectu, *nullo* conditionis. Nulla ætas ab his certaminibus *Chriſtianorum* eximitur. Erant in antiquis agonibus, tria (pro ætatibus.) Athletarum genera, ait S. Ambroſius in Pſalm. 36. eaque omnia in ſuis exprimi voluit Chriſtus, agonis noſtri princeps. Quo idem S. P. Apoſtolum adducit. Rom. 8. ſic ex eo ratiocinatus. [Vtinam quidem ineluctabilis, & inſuperabilis ſit Chriſti athleta, & in omni ætate, in omni virtutum genere glorioſus, ſicut ille ait, *ſed in omnibus ſuperamus, propter eum qui nos dilexit.* Quid eſt *in omnibus*? Sunt athletæ qui vocentur pueri, ephebi, viri hoc eſt, *παῖδες, ἔφηβοι, ἄνδρες*. Etiam Scriptura, has in luctatoribus nouit ætates.] Excurrit in varias Scripturas, quibus pueri, & adoleſcentes, & viri, ſub Chriſto & pro Chriſto certantes, exhibentur. Imo quod eſt admirabilius, nec dum natos aliquos, certaſſe hæc certamina docet inferiùs, verbis illis. [Habet & Chriſtus, qui in pueritia ſua æui maturos vicerit: vt Daniel puer Spiritu valido Seniores illos redarguit Iudæorum, & de victoriæ iure deiecit in mortem. Habet & alios, qui priuſquàm naſcerentur, in matris ventre *luctati ſunt*. Denique Iacob fratrem ſupplantauit Eſau, & malum vicit, atque ita de vtero matris exiuit, vt victoriæ inſigne monſtraret, & pedem ſerioris degeneris, victor inuerteret. Hieremias in vulua matris ſanctificatus eſt, & probatus. Ioannes Baptiſta, principem agonis humani, præmiatorémque luctantium, necdum natus veniſſe cognouit, atque in vtero matris exiliens, piæ brauium confeſſionis emeruit. Rectè iam tunc deſignatus eſt ad coronam, qui ante omnes ad Chriſti agonem, fidei teſtis & præco, virtutis ſuæ nomen obtulerat. Bonus præco, qui ad certamen alios excitabat. Et Verè bonus præco, qui tam magna voce clamauit, vt ad eius ſonum, ſecreta cœleſtia reſultarent. Quid multa? Terram mouit, cœlum impleuit. Ideóque *vocis* nomen accepit, quia Verbum Dei vox ſacrata præceſſit.]

Neque vllus item ſexus.

1105 Nullum quoque ſexum, Chriſtus arceri à ſuis certaminibus voluit. Probro quidem olim maximo, datum eſt Platoni, quod mulieres exerceri in gymnaſtica, æquè ac viros voluiſſet; vt dicat idcirco Theodoretus lib. 9. de legibus, non fuiſſe qui ea audiret, & continuò non irrideret. At in Chriſti certaminibus, quia ſunt animorum qui iidem in vtroque ſexu ſunt, & mulieres, & puellæ, ad certandum æquè

æquè admittuntur. Inculcat id variis locis S. Chryſoſtomus, ſed ſat erit locus ex initio laudationis magni Ignatij. In certaminibus (inquit,) externis, quia labores ſunt corporum, meritò viri tantùm admittuntur. Hìc autem quoniam totum certamen ad animum ſpectat, vtrique ſexui ſtadium aperitur. Vtrique generi conſident ſpectatores. Nec viri tantùm accingunt ſe, ne ad naturæ infirmitatem fœminæ confugientes, probabilem habere videantur excuſationem. Nec ſolæ fœminæ ſe fortiter gerunt, ne virorum genus robore perfundant. Sed & hinc, & inde, multi publicantur victores, & coronas aſſequuntur. Vt ex ipſis operibus intelligas, in Chriſto Ieſu, neque maſculum, neque fœminam, nec ſexum, nec corporis imbecillitatem, neque ætatem, nec aliud quicquam huiuſmodi, pietatis curſum conficientibus, impedimentum afferre poſſe, modò generoſa alacritas, & promptus animus, & Dei timor ardens; atque inflammatus, in cordibus noſtris radices egerit. Idcircò & Virgines puellæ, & viri, & iuuenes, & ſenes, & ſerui, & liberi, & omnis ordo, atque ætas omnis, & ſexus vterque, ad hæc certamina accinguntur, nec vlli omninò ſua fruſtrantur ſpe, qui ſtrenuum animi propoſitum, ad has pugnas attulerint.] Sed & S. Cyprianus lib. de lapſis celebrat. SS. fœminas quæ cum triumphantibus viris venientes, & ſeculum, & ſexum quoque vicerunt.

Quare Tertullianus lib. ad Martyres cap. 3. multa ad viros in carcere pro Chriſto detentos prolocutus, conuerſa ad SS. fœminas ibidem concluſas oratione, omnem ab eis athleticam diſciplinam, & labores, ac tolerantiam, non ſecùs ac à viris depoſcens, ait. [Proinde vos benedictæ, quodcumque hoc durum eſt, ad exercitationem virtutem animi & corporis deputate. Bonum agonem ſubituræ eſtis, in quo Agonothetes Deus viuus eſt: Xyſtarches Spiritus ſanctus, corona æternitatis, brauium, Angelicæ ſubſtantiæ politia in cœlis, gloria in ſecula ſeculorum. Itaque Epiſtates veſter Chriſtus Ieſus, qui vos ſpiritu vnxit, & ad hoc ſcamma produxit, voluit vos ante diem agonis, ad duriorem tractationem, & liberiore conditione ſeponere, vt vires corroborarentur in vobis. Nempe enim & athletæ ſegregantur ad ſtrictiorem diſciplinam, vt robori ædificando vacent, continentur à luxuria, à cibis lætioribus, à potu iucundiore. Coguntur, cruciantur, fatigantur, quanto plus in exercitationibus laborauerint, tanto plus de victoria ſperant. *Et illi*, (inquit Apoſtolus,) *vt coronam corruptibilem conſequantur*. Nos æternam conſecuturi, carcerem nobis pro palæſtra interpretamur, vt ad ſtadium tribunalis benè exercitati incommodis omnibus producamur, quia virtus duritia extruitur, mollitia verò deſtruitur.]

Proportionales, Chriſti ac ſeculi Athletarum, ad certamen aptationes, per vnctionem, tractationem duriorem, continentiam.

1106 Vides, quomodò Chriſti athletas quoſcumque, ad pugnam præparari dicat Tertullianus: videlicet ad inſtar Athletarum ſeculi, vnctione, duriore tractatione, continentia. Vnctionis cauſa nudabantur omninò, ſicque nudi certabant. Tantùm, veteres athletæ, [Accinctis ſubligaculis. (vt ait Clemens Alex. 3. pædagogi cap. 5.) ſeruabant verecundiam, virum nudum oſtendere erubeſcentes. Poſtea tamen induti quoque certarunt, ſed quod de ſui temporis luctatoribus teſtatur S. Chryſoſtomus hom. 8. in 1. ad Timo. ad *finem*, veſtem oleo madidam induebant, vt olei lubricitate, difficiliùs ab aduerſario prehendi, ac teneri poſſent. Hoc in ſpirituali athleta, iuxta Chryſologum ſerm. 28. pertinet ad rerum omnium externarum abdicationem, ſiue effectu & re ipſa, qualem faciunt renunciantes; ſiue effectu. Qua ratione, omnes Chriſtiani etiamſi diuitiis abundent, effectum tamen ab eis abſtractum & auulſum habere debent, ne ſi eis inhæreant, cum iiſdem pereant, faciléque ſit colluctatori, per ea quibus adhæſerint, prehendere illos atque deiicere. Iſidorus Peluſiota lib. 2. Epiſt. 161. paulò aliter, ſed non minùs ad rem noſtram, de ea nudatione philoſophatur. [Etiamſi nobis (inquit,) aduerſùs carnem & ſanguinem colluctatio non eſt, at ab his tamen qui aduerſùs carnem & ſanguinem luctantur, palæſtræ leges edocendæ ſunt. Quemadmodùm igitur illi, non modò exutis veſtibus, (certandi enim principium eſt veſtes deponere,) verùm etiam detonſa coma, corporéque oleo delibuto, (vt nec crinibus prehendantur, ac per oleum lubricas aduerſarij manus reddant, ita demum in certamen progrediuntur; ad eundem nos quoque modum, ſi coronam referre cupimus, exuto veteri homine vnà cum ipſius actionibus, præciſiſque atque in eleemoſynas inſumptis rebus externis, omni cura nudi, ac veſtitu carentes, ad virtutis ſtadium aſcendamus, vt Olympicum de anima certamen obeamus. Quòd ſi nihil horum facientes, certare nobis videamur, atque hoc nomine gloriemur, primùm quidem hîc quoque à prudentibus viris ridebimur: poſteà autem illuc etiam certò comperiemus, nos à nobiſipſis deluſos ac circumſcriptos fuiſſe: cùm videlicet, non modò coronæ expertes erimus, verùm etiam ad luendas pœnas abducemur.] Nuditas ergo in Chriſti Athletis eſt neceſſaria, vt vnctionem à Sancto accipiant, per quam aptentur & diſponantur ad certandum. Inunctum vt in athletico, S. Ioannem in matris vtero, perbellè exhibet Origenes hom. 9. in Luc. Nóſque omnes, quomodò per baptiſmum in athletas vngamur, ſcitè Philippus. Abbas l. 3. in Cantica c. 12.

Tractatio durior athletarum, non in iis tantùm quæ ex Tertulliano retuli, ſed & in aliis pleriſque ſita fuit. Gulam & ſanitatem coërcuiſſe athletas, nec inebriari eis licuiſſe, prodit S. Chryſoſtomus hom. 23. in 1. ad Corinth. Citharizare aut inflare tibias, ad certamen ſe paranti, fas non erat, vt obſeruat S. Baſilius de lect. lib. Gentil. qui hæc addit. [Quoniam verò coronarum atque athletarum memini; illi mille ſupra mille patientes labores, & multis modis robur ac vires ſibi comparantes, multúmque in Gymnicis ſudantes exercitationibus, plures inſuper plagas ex pædotriba accipientes, diætámque non iucundam, ſed Gymnaſticam ſubeuntes, & alia per quàm multa (ne per omnia diſcurram,) ſuſtinentes, ſanè oſtendunt, vt omnis ferè vita ante certamen, ſit certaminis exercitatio, præparatióque. Tunc demum probè inſtru-

cti, ad ſtadium procedunt, vbi & laborant curſus, & maximè periclitantur, vt oleaſtri, aut apij, ſeu cuiuſuis alterius frondis coronam accipiant, vt à præcone victores declarentur.] Iubebantur non comedere more guloſorum, & citò abſumere eſcas: ſed lenìe ac ritè cibum commolere, ex Philone.l.1. Allegor. hæc omnis imbonitas, (vt cum Tertulliano ſuprà loquar) in Chriſti athletis eſt perſpicua.

De continentia athletarum, multa notaui lib. 6. de virtut. num. 169. vt minùs mirum ſit, Chriſtianis Athletis parem indici. Caſſianus hortantem nos inde Apoſtolum, ſic inducit 6. de Inſtit. cap. 7. [Audi quid dicat Apoſtolus; *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet*. A quibus *omnibus* dixerit, inquiramus, vt poſſit nobis ſpiritalis agonis inſtructio, comparatione carnalis acquiri. Illi etenim qui in agone viſibili ſtudent legitimè decertare, vtendi omnibus eſcis quas deſiderij libido ſuggeſſerit, non habent facultatem, ſed illis tantum quas eorumdem certaminum ſtatuit diſciplina. Et non ſolùm interdictis eſcis, & ebrietate, omnique crapula eos neceſſe eſt abſtinere; verùm etiam cuncta inertiâ, otio atque deſidia, vt quotidianis exercitiis, iugique meditatione, virtus eorum poſſit accreſcere. Et ita ab omni ſollicitudine ac triſtitia, negotiiſque ſecularibus, affectu etiam & opere coniugali efficiuntur alieni, vt præter exercitium diſciplinæ, nihil aliud nouerint, nec vlli mundiali curæ penitùs implicentur: ab eo tantùm qui certamini præſidet, ſperantes quotidiani victus ſubſtantiam, & coronæ gloriam condignaque præmia, victoriæ laude conquirere. Atque in tantum ſe mundos ab omni coitus pollutione cuſtodiunt, vt cum ſe præparant ad agonum certamina, ne qua forſitam per ſomnum nocturna deluſi fallacia, vires mittant multo tempore conquiſitas, laminis plumbeis renum contegant loca; quo ſcilicet metalli rigore genitalibus membris applicito, obſcænos humores valeant inhibere: intelligentes ſe proculdubio eſſe vincendos, nec iam poſſe propoſitum certamen ademptis viribus adimplere, ſi prouiſam pudicitiæ ſoliditatem, fallax noxiæ voluptatis imago corruperit. Itaque ſi agonis mundialis intelleximus diſciplinam, cuius exemplo Beatus Apoſtolus nos voluit erudire, docens quanta in illa ſit obſeruatio, quanta diligentia, quanta cuſtodia; quod nos conueniet facere? qua puritate oportebit cuſtodire noſtri corporis atque animæ caſtitatem?] Eodem refert lib. 5. eiuſdem operis cap. 19. quod nullum ſuis athletis iuſtitium, nullam quietam Chriſtus concedat ne lenteſcant & molleſcant.

Prærogatiua prima Athletarum Chriſti, quod ipſe eis colluctetur, & in eis pugnet.

1107 Nec ſic ad certamen aptatos, deſerit ipſe Agonothetes; aut quod ſeculi agonum præſidibus vnum licuit, ſolo aſpectu, aut adhortatiune animat ad certamen. Sed pugnat ipſemet, & certat in illis. Non ago de certamine & colluctatione, quæ Chriſtus per ſeipſum cum Satana colluctatus eſt. Deſcribit eam luctam. Abunde toto Opuſculo 7. & rectè contra Iacobitas Hæreticos ab Deitate ſola, itémque contra Neſtorianos à ſola humanitate à Verbo diuulſa, initam negat. Sed vt addit. [Deus Verbum aſſumpta natura humanitatis perfecta, vſus eſt libera eius voluntate, & ſenſibus, & naturalibus potentiis omnibus conuenienter naturæ, & vt oportebat, ac ſecundùm voluntatem Dei: atque ita vicit Diabolum, non oppoſita & ſuppeditata in luctatione, diuina virtute & ampliore, quàm naturali, ſed vt decebat Deum, & legem, vſus naturalibus, & omnibus naturæ partibus, & potentiis, & organicis ſic compoſitis, ſicut conueniebat, vt menſura humanitatis poſtulabat, atque ita vicit & oſtendit naturam victricem; & naturæ deinceps, victoria & iuſtificatio attribuitur.] Caue, quod ait, Deum in hac lucta non appoſuiſſe, aut ſuppeditaſſe diuinam virtutem, & ampliorem quàm naturalem, id accipias de natura omnibus gratiæ ſuppetiis nudata: Sic enim actus Chriſti colluctantis, fuiſſent merè naturales, & vacaſſent merito. Senſus ergo duntaxat eſt, naturam humanam Chriſti, elicuiſſe actiones verè humanas; & ſemper fuiſſe intra menſuram creatam, nec euaſiſſe in diuinam naturam, quod aliqui Hæretici ſunt fabulati, ſed diuinitùs adiutam, quemadmodùm & noſtra quoque iuuatur, edidiſſe ſupernaturales actus, quibus obſtitit Satanæ, eúmque deuicit, vt ſub nobis quoque fieret, & Diabolus de natura noſtra vinceretur, iuxta S. Aug. l. de agone Chriſt. c. 1.

Egregiè de ea Chriſti colluctatione S. Ambroſius in Pſal. 40. ad illud. *Verſaſti in infirmitate eius*, his præter cætera. [Habent hoc luctatores vt ſe ſubiicientes iis quibus congrediuntur atque luctantur, vt opprimi poſſe videantur, & ſubito cum æſtimantur eliſi, quadam arte ſe verſant, vt effundant ſuperiorem. Cadit qui portabatur: & is qui portabat, ſuperior inuenitur, vt ſternat vrgentem. *Spiritali* itaque palæſtra, Dominus Ieſus onera noſtra ſuſcipiens, in illa ſe paſſionis ſuæ congreſſione ſubiecit, & in infirmitatis ſpecie, vt eum aduerſarius hominem parem cæteris iudicaret, quem facilè poſſet opprimere: diuinitatis arma depoſuit, humanitatis tegmen aſſumpſit. Securus victoriæ, propiùs tentator acceſſit. In coſta eum telo militis voluit vulnerari, reputans & tunc, ſicut Adam, per coſtam poſſe proſterni. Sed vulneratus latere Dominus Ieſus, vitam produxit è vulnere; euacuauit omne peccatum, deiecit aduerſarium, cui mortem latronis eripuit; & in illa morte, in illa ſui corporis ſepultura, cùm æſtimaretur eliſus, ſua ſe virtute verſauit: cecidit aduerſarius, Dominus reſurrexit.]

1108 Quamuis autem hæc, Chriſti per ſeipſum colluctatio cum Satana, non parum Chriſtianis athletis contulerit, dum exemplo Chriſti animantur atque firmantur: nunc tamen ſpectandam propoſui eam colluctationem, quam Chriſtus non per ſeipſum, ſed nobiſcum obit, certans in nobis. [Ante oculos habens (ait S. Chryſoſt. hom. de milit. Spirit.) pro te in paſſionis prælio dimicantem Chriſtum, ſciens quia propter te, & Chriſtus in iſto agone verſabitur, & tui per ipſum, agonis ipſius victor exiſtis.] Idem homil. 1. de Reſurrect. [In Olympicis certaminibus, athleta intra ſtadium certat, Magiſter autem ludi foris conſidens, ſermonibus affert auxilium, eatenúſque certantem dumtaxat

iuuat

iuuat, quatenus acclamationibus, ſermonibúſque valet: Neque enim vlla ei lege permittitur, propiùs aſſiſtere, & manibus illum adiuuare. At ſecùs res habent in pietatis certaminibus.]

Idem fuit aliorum quoque Patrum ſenſus, è quibus nonnullos tantùm produco. S. Auguſtinus ſerm. 105. de Tempore *in fine*. [Adiuuat certantem, qui certamen indixit. Non te ſic ſpectat Deus in agone certantem, vt populus aurigam. Clamare enim nouit, adiuuare non nouit. Coronæ veniam parare poteſt, vires ſubminiſtrare non poteſt. Homo enim non Deus. Et fortè dum ſpectat, plus laborat ſedendo, quàm ille luctando. Deus quando ſpectat certatores ſuos, adiuuat eos inuocantes. Nam vox athletæ ipſius eſt in Pſalmo; *Si dicebam, Motus eſt pes meus, miſericordia tua, Domine, adiuuabat me.*]

Petrus Damiani ſerm. 39 qui eſt de S. Caſſiano Martyre. Poſt deſcriptam ſacri pugilis pugnam, ſubdit. [Sed Chriſtus in Martyre ſuo pugnabat, qui pugnandi vires adminiſtrabat. In eo ſolus ipſe vincebat, qui illum inter certamina roborabat. Nam & tota vniuerſalis Eccleſia virtutum armis accincta, contra Diabolum, per totum mortalis vitæ huius excurſum, in Chriſto dimicat: In Chriſto ſemper, non ſua, ſed eius virtute triumphat.] Ex Lucifero Calaritano, variiſque aliis Patribus, Chriſtum in ſuis Athletis certantem produxi p. 2. operis de Martyrio cap. 3. quibus addendus S. Leo ſerm. 7. de paſſ. cap. 5.

Rupertus lib. 6. de victoria verbi Dei cap. 24. huc aptat quod Danielis 3. habetur, de ſpecie quarti ſimilis filio Dei, qui viſus eſt in fornace cum tribus pueris, agonē factum pro Deo certantibus. [Filius Dei, (inquit,) qui quartus apparuit in camino ignis, & filios Dei excelſi mirabiliter cuſtodiuit; ſignum fuit & in ſemetipſo ſignauit, quod facturus erat, iámque facere ceperat filius Dei, verbum Dei. Quando enim defuit agonizantibus ſeruis ſuis, propter verbum Dei? Hoc maximè futurum erat temporibus Euangelij ſui, vt publicis edictis & proſcriptionibus, Fidem ſanctæ Trinitatis, impugnaret Rex magnæ Babylonis Diabolus. Et ita factum eſt Paganis Romani Imperij Regibus, Diabolo famulantibus. Nonne cum piis Martyribus, Filius Dei & in flammis, & in cæteris agonibus ſemper præſens fuit? Verbi gratia: vbi Martyr inſignis Laurentius ignibus ſuppoſitus eſt pro Fide Filij Dei? nunquid qui aſſatus fuit, & ſuper craticulam & ſuper ignem Spiritum emiſit, idcirco dicas, quia fuit abſens, & ab ignibus eius longè abſtitit Filios Dei? Imo præſentior illi fuit, & glorioſus in eo triumphauit, quàm ſi exuſſiſſet carbones, & ignitam craticulam eius, quaſi ventum roris flantem feciſſet. Tranſiuit per ignem, & flamma illi non nocuit, & odor ignis in eo non fuit, quia Fides læſa non eſt; imò ſicut aurum per ignem probata eſt. Sic animaduertimus in illa fornace Babylonica, ſpeciem quarti ſimilis Filio Dei, quia ſicut per ſpeciem eius qui illic apparuit, cuſtoditi fuerunt illi tres pueri; ſic per inuiſibilem præſentiam Filij Dei, illæſa permanſit in ſanctis Martyribus Fides æternæ Trinitatis, & Romanum Imperium ſonoriùs atque dulciùs, quàm ille Rex Babylonis, tandem confiteri meruit Chriſtum Filium Dei.] Sed & S. Ambroſius Epiſt. 72. eò refert quod Chriſtus ſtare viſus ſit ſancto Stephano. [Stabat (inquit) Ieſus, quaſi aduocatus: ſtabat quaſi ſollicitus, vt Stephanum athletam ſuum certantem iuuaret. Stabat quaſi paratus vt coronaret.]

Præiuit manifeſtè Apoſtolus Coloſſ. 1. *Laboro certando, ſecundùm operationem eius qui operatur in me, in virtute.* Et eodem ſenſu, vt acutè vidit Eſpencæus Tract. de mediatore cap. 13. ibidem ait, ſe ſupplere quæ deerant paſſionum Chriſti pro Eccleſia. Paſſiones enim Chriſti vocat, quas Chriſtus in eo patiebatur; ideſt, quos ipſe ſuſtinebat fortiter, Chriſto adiuuante, Chriſto compugnante & concertante. Quomodò non ſpe bona compleantur ſacri athletæ ambigant ve de victoria, ni ſtet per ipſos, deſintque cæleſti Epiſtatæ?

Altera eorundem Chriſti Athletarum prærogatiua, vincere cadendo, & victos vincere.

1109 Quin etiam caſus interdum & deiectio, per lubricum humanæ fragilitatis interueniens, Chriſto propitio, & auſpice iuuat ad auctiorem victoriam, vel inimici proſtrationem certiorem. Quod optimè attigit Iſidorus Peluſ. lib. 4. Epiſt. 158. vocans huiuſmodi caſum, *athleticum*. Idipſum S. Ambroſius in Pſal. 36. egregiè proſequitur, tractans illud, *iuſtus cum ceciderit, non collidetur*; Notat enim, caſum illum, non derelinquente iuſtum Deo, proficere ad virtutem. [Etiam iuſtus (inquit,) cadit interdum: ſed ſi iuſtus eſt, *cum ceciderit non conturbabitur*. Quod conditionis eſt, cadit: quod iuſtitiæ, reſurgit: quoniam iuſtum Deus non derelinquit, *ſed confirmat manum eius*. Qua ratione non *pedem*, ſed *manum* dixit? Niſi fortè ea, quoniam qui cadit, non magis pede labitur, ſed infirmus lubrico ſæpè decipitur, vel offendit in petra. Hîc autem iuſti caſum intellige, ideſt fortioris. Denique de populo, qui luctatur, ſi genu fixerit, vel pede lapſus fuerit, pro victo habetur. Athleta qui luctandi peritiam habet, & ad coronam luctatur, etiam volens genu figit, vt vincat. Et ſi lapſus fuerit, non excluditur: & ſi ab eo qui ſuperior ſit, prematur, manibus tamen ſe ſuſtinens, iure decertat: nec aufertur brauium, niſi fuerit fuſus in ventrem, aut diſtentus vinculo lacertorum. Inde oriuntur crebra certamina, quia multa & incognita pleriſque ſunt genera ruinarum. Nam caſus eos, propriè appellant ruinam, Græcè enim πτώματα, nuncupantur. Ergo cum ſtringitur & vrgetur, ſæpè ſe voluit, & fit ſuprà, qui inferior habebatur, ſuperioremque dum ſurgit, elidit: quod videtur ſcriptura ſignificare cum dicit; *Vniuerſum ſtratum verſaſti in infirmitate eius.* Itaque de eo dicitur. *Cum ceciderit* bonus athleta, *non conturbabitur*. Plerique enim volunt teneri, quo maturiùs vincant, qui de arte præſumunt. Sed etiam ſi aſſignatus, (vt ipſo verbo vtar,) & primò & ſecundò fuerit non excluditur: licet ei interdum reparare luctamen: & vincere ſæpè contingit, & cedere eum qui ſecunda contentione ſuperauerit. Ita ergo etiam iuſtus, etſi offendiculum incurrerit & ceciderit, non relinquat tamen ſtudium deuotionis & fidei, ſobrietatem teneat, pœnitentiam gerat, ſæpè reparet.]

Subdit de ſolo Chriſto, in certaminibus impulſo,

pulſo, ſed non ſubuerſo, & omnes alios athletas ſuſcipiente, orá:que vt omnes ineluctabiles ſint & inſuperabiles; veruntamen ſi corruant, ne auertantur auerſione impudenti. Ita enim in Scripturis noſtram obſeruat eorum auerſionem, qui cum ceciderint, non reſurgunt. Apertè porrò ex loco S. Ambroſius profecit ex Origene hom. 4. in pſalmum illum 36. vt & in reliquis quæ ſuprà eo ipſo D. Ambroſio adduximus. Ex hoc ergo capite, Chriſtianorum athletarum ſub Chriſto agonotheta, longè potior eſt conditio, quàm mundanorum olim erat; cum fas ſit Chriſtianis athletis, de caſu ſurgere fortiores & nulla allidi deiectione, ſed reparari, & aduerſarium, concertante Chriſto, ſternere.

1110 Eſt etiam ea ex parte, diſpar, & tamen longè fœlicior conditio Chriſtianorum athletarum præ mundanis, quod victi vincunt. Audi Chryſoſtomum hom. 22. in ad Rom. *in mor.* [Ex Diabolicis legibus eſt, malè faciendo vincere. Propterea & in Olympicis certaminibus Diabulo conſecratis, ad eum modum vincunt quotquot illic decertant. In ſtadio verò Chriſti, non eſt ea certandi lex, ſed omninò contraria. Hic enim non eum qui percutit, ſed qui percutitur, coronare decretum eſt. Tale ſiquidem illius eſt ſtadium, vt contrario modo habeant quæcumque hîc ordinata ſtatutáque ſunt: ita vt non ſolùm ipſa victoria, ſed ipſo etiam victoriæ modo fiat, quod maius habeat miraculum. Quando enim quæ alibi fragilia deuictáque videntur, talia redduntur, vt ea ipſa victoriam parare deprehendantur, illud demum diuinæ virtutis, illud cœleſte ſtadium, Angelorum illud theatrum fuerit.]

Magiſtro, ſubiicio diſcipulum, Iſidorum Peſiotam lib. 3. Epiſt. 126. [Mundo ſublimiorum ac terrenorum Rex, è cœlo idcirco venit, vt cœleſtis vitæ ſymbola nobis afferret: quæ etiam in certamen propoſuit, olympico certamini prorſus aduerſum. Illic enim qui cædit, ac ſuperat, coronam obtinet: hic autem qui cæditur, ac perfert, præconis voce celebratur. Illic qui vicissim ferit, hîc qui alteram quoque maxillam præbet, in Angelorum theatro prædicatur. Non enim vltione, ſed patientiâ victoria ponderatur. Noua enim hæc coronarum lex eſt: quoniam noua quoque certaminum ratio.]

Nec illa omittenda eſſet, ſanè inſignis prærogatiua athletarum noſtrorum ſi veritate niteretur, quam his verbis tradit Origenes hom. 15. in Ioſue *ſub finem.* [Puto ſanè quia ſancti quique repugnantes aduersùs iſtos incentores peccatorum ſpiritus, & vincentes eos, atque eorum vnumquemque ſuperantes imminuant exercitum Dæmonum, & velut quàmplurimos eorum interimant. Verbi cauſa, vt is qui caſtè pudicéque viuendo fornicationis ſpiritum ſuperauerit, non vltra fas ſit illum ſpiritum, qui ab illo ſancto victus eſt, impugnare iterum alium hominem: ſed ſicut illi ſpiritus, qui rogabant Ieſum ne in abyſſum mitterentur, quod nunc interim Dominus pro præſenti diſpenſatione conceſſit: ita conſequens videtur, quod ſinguli quique nequam ſpiritus cum vincuntur à ſanctis, vel in abyſſum, vel in exteriores tenebras, vel quo quiſque ille locus eis dignus eſt, abducantur à iuſto iudice Chriſto, agonis huius vitæ mortalium præſide. Et inde eſt quod plurimo Dæmonum numero iam victo, ad credulitatem gentes venire relaxantur: qui vtique nullatenus finirentur, ſi integræ eorum, ſicut priùs fuerant legiones ſubſiſterent.] Subſcribit huic doctrinæ Origenis creditus Anſelmus, reuera Gulielmus Couentrienſis in Elucidario *ſub finem.* Sed latè reſtagatur Lenſæus lib. 7. de liber. Chriſt. cap. 12. Quinetiam Suares lib. 8. de Angelis cap. 17. num. 4. ne illud quidem verum eſſe admittit, quod ab Origene intentum cenſet, nempe Satanam ſemel victum, impediri tentare eandem perſonam de eodem vitio. Sanè viros quandoque pios, diu circa aliquod vitium moleſtiam à Satana paſſos, tandem ſuccubuiſſe nullas inducias ſtabiles præberi hoſti, traditur in probatis Hiſtoriis. At eas iteratas aggreſſiones per alium Dæmonem corrigiſſe, nul... idoneo fundamento inniti poteſt. Itaque acceſſio iſta prærogatiuæ propoſitæ Athletarum Chriſti dimittenda eſt tanquam non ſatis ſubnixa.

Prærogatiua tertia, ex corona immarceſcibili, omnibus communi.

At illa immenſis ſpatiis auctior eſt, eorundem prærogatiua, quod non pro marceſcibili & corruptibili corona certabunt; pro apio inquam, vel olea, aliiſque huiuſmodi præmiis, quæ quod ex nuda hominum imaginatione pretium caperent, meritò denſa ſunt à Diogene apud Dionem Chryſoſtomum oratione 9. Noſtri verò pro corona quam Apoſtolus vocauit *incorruptam*, & alius *immarceſcibilem gloriæ coronam.* [Præmia virtutum (ait S. Chryſoſtomus hom. 1. in Matth.) in hac diſciplina non rami oleæ, nec corona oleaſtri foliis immixta, nec publicè in Prytaneo apparata conuiuia; nec areæ ſtatuæ, nec imagines coloribus adumbratæ, & friuola iſta atque vaniſſima: ſed vita nullo vnquam fine claudenda, & filiorum Dei collata nobilitas, cúmque Angelorum choris iungenda lætitia, & ante regalem thronum ſecura præſentia, & perpetuum eſſe cum Chriſto.] Quanto hæc immarceſſibilis corona, illam corruptibilem ſuperat?

Quid quod eam ipſam, mox putreſcentem & euanidam ſeculi athletarum coronam, vnus tantum accipit? Videſis Fabrum l. 1. Agoniſt. c. 24. ſicut & inter curſores qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium. Secus verò accidit Chriſti athletis: nam omnes coronantur, vt Theodoretus 1. Cor. 9. optimè notauit. [Chriſtus (ait S. Paulinus Epiſtola 2.) pro nobis pugnat & vincit in nobis quæ cauſa dicendi Apoſtolo fuit, *Sic currite, vt apprehendatis omnes?* Quod in agone terreno contrà eſt, vbi non poteſt lucta, niſi diſpar luctantium ſorte finiri, vt vnius gloria, alterius ignominia ſit: in Chriſto autem quia multi vnum ſumus, omnes vt vnus currimus: & omnium conſors ad vnum bonum curſus eſt. & ideò dicitur nobis. *Sic currite, vt apprehendatis omnes.* Qui ſciſſura (vt idem ait) in corpore eſſe non poteſt, cui caput Chriſtus eſt, quem communem ſibi apicem, vna membrorum ſuorum compago comitatur. Quæ quoniam ſibi diſcrepare non poſſunt, curramus pariter, vt apprehendamus omnes, ſine æmulatione inuidiæ,

cum

cum æqualitate victoriæ: vt ſicut in contentione currendo, labor Chriſti ſumus: ita in perueniendi fine, Chriſti triumphus eſſe poſſimus.] Agnoſcit planè S. Paulinus, prærogatiuam propoſitam, eſſe ex Apoſtoli mente. Non habet quidem Græcus Apoſtoli contextus 1. Cor. 9. illud *omnes*, quod hic adhibere vidiſti S. Paulinum. Rectè tamen illud expreſſit, quia ita fert mens Apoſtoli. Id quod S. Hieronymus Epiſtol. 28. quæ eſt ad Lucinum, manifeſtè demonſtrat verbis illis. [Qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium. At contra de nobis dicitur. Sic currite vt apprehendatis. Non eſt inuidus Agonotheta noſter, nec alterius palma, alteri parat ignominiam, omnes athletas ſuos, deſiderat coronam. Apertè S. Hieronymus verbum indefinitè poſitum, perinde vult accipi, ac ſi vniuerſali adiuncto nomine fuiſſet prolatum. Denique concertator ſecularium athletarum, ſi vincat, coronatur: noſter, hoc eſt Satanas, ſi vincat, luit & plectitur. Quam noſtram præter cæteras prærogatiuam, ſuper athletas ſeculi, benè expendit Chryſoſt. homil. ad Neophytos.

Vſus doctrinæ multiplex, circa primum agonem propoſitum Certandum impigrè, nec deficiendum ſemel cadendo.

1112 Cum ergo tantæ ſint Athletarum Chriſti, præ ſeculi luctatoribus prærogatiuæ, mirum foret, tanta iſtos, tam aſpera, pro re tantula; nec niſi vni obuentura ſuſtinere: Chriſti verò athletas, propoſito immortali, & æterno, ac ſupra omne pretium eminente brauio, torpere, & aliquem in eo prehendendo laborem, ſupra verum offerre? Tertullianus ſcitè in Scorpiaco cap. 6. de ſecularibus athletis agens. [Ab æuo digniſſimum creditum eſt ſtudiorum experimentum, committere artes corporum, & vocum præſtantiam expendere, præmio indice, ſpectaculo iudice, ſententia voluptate: qua nulla ſunt prælia, nonnulla ſunt vulnera, pugni quaſſant, calces arietant, cæſtus dilaniant, flagella dilacerant. Nemo tamen agonis præſidem ſugillauerit, quod homines violentiæ obiectet iniuriarum actione extra ſtadiũ: ſed quantum liuores illi & cruores & vibices negotiantur intendis, coronas ſcilicet, & gloriam & dotem, priuilegia publica, ſtipendia ciuica, imagines, ſtatuas, & qualem poteſt præſtare ſeculum de fama æternitatem, de memoria reſurrectionem. Pyctes ipſe non queritur, dolere ſe non vult, corona premit vulnera, palma ſanguinem obſcurat, plus victoriatum eſt quàm iniuriatum. Hunc tu læſum æſtimabis, quem vides lætum? ſed nec victus ipſe, de agonotheta, caſum ſuum exprobabit.]

Par ſtudium, ac etiam tanto maius, quanto auctior eſt corona, à ſuis athletis omni iure depoſcit noſter agonothetes. S. Ambroſius egregiè lib. de Helia & ieiunio cap. 21. [Athletæ ſumus, in quodam ſtadio decertamus ſpiritali. Denique bonus athleta dicebat; *Facti ſumus ſpectaculum huius mundi.* Et alibi; *Sic curro, non vt in incertum: ſic enitor, non vt aërem cædens, ſed caſtigo corpus meum.* Et alibi; *Superiora obliuiſcens, & quæ ſunt priora appetens, ad deſtinatum ſequor brauium.* Athletæ ergo ſumus, legitimè certandum eſt. Multa certamina ſunt & qui hodie victus eſt, cras ſe reparet. Antè ad brauium contenditur, poſtea ad coronam. Numquid athleta otio vacat, cùm ſemel dederit certamini nomen ſuum? Exercetur quotidiè, vngitur quotidiè. Ipſe cibus ei agoniſticus datur, diſciplina exigitur, caſtimonia cuſtoditur. Et tu dediſti nomen tuum ad agonem Chriſti, ſubſcripſiſti ad comperitionem coronæ, meditare, exercere, vngere oleo iuſtitiæ, vnguento exinanito. Cibus tuus, cibus ſobrietatis ſit, nihil habeat intemperantiæ, nihil luxuriæ. Potus tuus parcior, ne quid ebrietatis obrepat: cuſtodi corporis caſtimoniam, vt poſſis eſſe habilis ad coronam, ne exiſtimatio tua oſtendat ſpectatoris affectum, ne te fautores tui negligentem videant & deteſtant. Spectant te Archangeli, & Poteſtates, & Dominationes & illa Angelorum multa millia. Sub tantis ſpectatoribus erubeſcere, conſidera quam dedecoroſum ſit. Ingreſſus ſtadium puluere rigorem animæ tuæ excita, lacertos excute. Progreſſus in ſcamma, neceſſe eſt vt excutias puluerem, ſubeas æſtiui ſolis flagrantiam. Grauis æſtus, ſed dulcis victoria. Moleſta caligo pulueris, ſed ſpecioſa tolerantia. Nemo ſtadium puluerulentus ingreditur, ſed puluerulentum reddunt certamina. Ibi colligitur puluis, vbi palma proponitur. Nemo interim nitidus coronatur; puluerulentum decet victoria.]

1113 Quod ſi in vno agone, non ſteterit à nobis victoria, nec coronari contigerit; at ſaltem in alio ſatagamus promereri coronam, ad quod Origenes hom. 4. in Pſalmum 36. exemplo athletarum ſecularium adhortatur, his præter cætera [Apoſtolus cur exempla palæſtrici agonis aſſumpſit cum dixit, *Nemo coronatur, niſi qui legitimè certauerit*; niſi quia nos ſcire volebat legis certamina & agones, qui & de ſeipſo ait *Sic pugno non quaſi aërem verberans.* Et iterum; *certamen bonum certaui.* Quia ergo certamen nobis eſt & agon propoſitus, etiam legis agonem noſſe debemus. Sunt athletæ qui in omnibus certaminibus vincunt, & in omnibus coronantur. Inter pædas vincunt, inter agonios vincunt, inter andras vincunt. Alij vincuntur inter andras, ſed coronantur inter agonios, nonnunquam etiam inter andras vincunt. Ergo aliquanti ſemper, aliquanti ſecundò vel tertiò coronantur. Certè miſerum eſt, & vltimæ infelicitatis, in omnibus agonibus tam variis atque diuerſis, ne vnam quidem promereri coronam. Ita ergo & Chriſtianus, cui certamen eſt non aduerſùs carnem & ſanguinem, ſed aduerſùs principatus & poteſtates & aduerſùs principes huius mundi, tenebrarum harum, aduerſùs ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus, quum tantos habeat & tales aduerſarios, tanquam agoniſta vigilare debet, ſi fieri poteſt; vt ſemper vincat quotieſcumque conflixerit.] Quos vocat *pædas, agonios, & andras*, illi ipſi ſunt, quos S. Ambroſius vt ſuprà referebam vocauit *pueros, ephebos, viros*: complectunturque omnes ætates, ad certamen proportionatum annis, admiſſos.

Quod ergo illi tentabant, & nobis tentandum, ac Chriſto agonotheta in nobis certante perficiendum, vt ſanè perfecerunt illi, (vt vocat idem Origenes hom. 11. in Exod.) *magni, potentes athletæ*, quos ibi enumerat. Tantùm cauendum, quod Iſidorus Peluſ. monet, l. 2. epiſt.

179. & lib. 3. epiſt. 60. & lib. 1. epiſt. 4 ne tempora confundamus, & in tempore certaminum captemus quietem. Profecit ex Magiſtro, cuius illa ſunt hom. 5. in ad Heb. *in Morali* [Ne quæramus remiſſionem. Chriſtus enim afflictionem promiſit ſuis diſcipulis. Et Paulus dicit. *Omnes qui piè volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſequutionem patientur.* Nullus fortis Athleta, in certamine quærit lauacra, & menſam repleram cibis & vino. Hoc non eſt Athletæ, ſed viri mollis & effœminati. Nam athleta pugnat cum puluere, oleo, calore radij, cum multo ſudore, afflictione, & anguſtia certaminis. Hoc eſt tempus pugnandi. Ergo & vulnera accipiendi, & ſanguinem effundendi, & dolendi. Audi quid dicat Beatus Paulus; *Sic pugno, non tanquam aërem verberans.* Exiſtimemus totam vitam eſſe ad certamen conſtitutam, & nunquam quæramus requiem. Nunquam ſi affligamur; aliquid noui & alieni nobis accidiſſe putabimus: ſiquidem neque pugil noui & alieni ſibi putat accidiſſe, quando eſt in certamine. Aliud eſt tempus remiſſionis; per afflictionem, nos oportet perfici.]

Damna ſegnium Athletarum; Imitandi naui.

1114 Quid quod profeſſus athletam, nec impigrè certans, non modò corona excidet, ſed etiam flagella & damna ſuſtinebit? Origenes hom. 3. in Ierem. pulchrè id exponit. Nec tamen debere inde athletæ timorem fieri, ſic docet. [Legi alicubi quaſi Saluatore dicente, & quæro ſiue quis perſonam figurauit Saluatoris, ſiue in memoriam adduxit, an verum ſit hoc quod dictum eſt. Ait autem ipſi Saluator: *Qui iuxta me eſt, iuxta ignem eſt: qui longè eſt à me, longè eſt à regno. Vt enim qui iuxta me eſt, iuxta ſalutem eſt, ita & iuxta ignem eſt. Et qui audiens me, & audita præuaricans, factus eſt vas iræ præparatũ in perditionẽ, cũ iuxta me eſt, iuxta ignem eſt. Si verò quis cauens, quoniam qui iuxta me eſt, iuxta ignem eſt, longè factus fuerit à me, ne iuxta ignem ſit, talis quidem longè futurus eſt & à regno.* Et quomodò Athleta qui non eſt in agone cũſcriptus, neq; flagella metuit neq, expectat corõnã: qui autẽ ſemel nomẽ profeſſus eſt, ſi victus fuerit, verberatur atque proiicitur, ſi verò vicerit, coronatur: eodem modo qui ingreſſus eſt Eccleſiam, (ô Cathecumene auſculta,) qui acceſſit ad ſermonem Dei, nihil aliud quàm conſcriptus eſt in certamine pietatis: & conſcriptus ſi non legitimè certauerit, cæditur flagellis, quibus non verberantur ij, qui non in principio conſcripti ſunt. Si autem contenderit fortiter ad fugienda verbera & contumelias, non ſolùm iniuria liberabitur, ſed incorruptam gloriæ accipiet coronam.]

Exprimendi ergo imitatione naui athlæ, tæ, cuiuſmodi ſanctum Paulum his verbis exprimit ſanctus Auguſtinus 14. Ciuit. capite nono. [Illum optimum & fortiſſimum virum, qui in ſuis infirmitatibus gloriatur, vt eum potiſſimùm commemoremus, qui in Eccleſiam Chriſti ex gentibus venimus, Doctorem Gentium in fide, & veritate, qui, & plus omnibus ſuis Coapoſtolis laborauit; & pluribus epiſtolis populos Dei, non eos tantùm qui præſentes ab illo videbantur, verùm etiam illos qui futuri præuidebantur, inſtruit: illum, inquam, verùm Beatum Paulum, athletam Chriſti, doctum ab illo, vnctum de illo, crucifixum cum illo, glorioſum in illo, in theatro huius mundi, cui ſpectaculum factus eſt, & Angelis, & hominibus, legitimè magno agone certantem, & palmam ſupernæ vocationis in anteriora ſectantem, oculis fidei libentiſſimè ſpectant.]

Optimè Caſſianus lib. 5. de inſtit. cap. 18. [Apoſtolus colluctationis genus ſe viciſſe teſtatur, dicens: *Sic pugno, non quaſi aërem verberans: ſed caſtigo corpus meum, & ſeruituti ſubiicio.* Quod propriè ad continentiæ labores, & corporale ieiunium, atque afflictionem carnis, pertinet: Per hanc ſe pugilem quemdam ſtrenuum ſuæ carnis eſſe deſcribens, nec in vanum aduerſus eam ictus continentiæ exercuiſſe deſignans, ſed triumphum pugnæ mortificatione ſui corporis acquiſiſſe: quo verberibus continentiæ caſtigato, & cæſtibus ieiuniorum eliſo, victori ſpiritui immortalitatis coronam & incorruptionis contulit palmam. Vides legitimam colluctationis ordinem, & ſpiritalium certaminum contemplaris euentum; quemadmodùm athleta Chriſto adeptus de rebellatrice carne victoriam, ſubiecta illa quodammodò pedibus ſuis, vt ſublimis triumphator inuehitur. Et idcircò non currit in incertum, quia confidebat vrbem ſanctam Hieruſalem cœleſtem ſe protinùs ingreſſurum. Sic pugnat, ieiuniis ſcilicet & afflictione carnali, non quaſi aërem verberans, ideſt, in vanum ictus continentiæ porrigens, per quos non aërem vacuum, ſed illos ſpiritus qui in eo verſantur, caſtigatione ſui corporis verberabat. Qui enim dicit, *Non quaſi aerem verberans;* oſtendit ſe, tametſi non aërem vanum, & inanem, aliquos tamen in aëre verberare.] Ex Ambroſio in Pſal. 36. inſignem in hanc rem locum ſuprà, dedi.

Tranſitum ad priorem ſtadij agonem, qui eſt equeſtrum.

1115 Alterum genus agonis noſtri, quod ſub Chriſto agonothetæ ineundum, & hîc attingendum proponebam, eorum eſt, qui in ſtadio currunt, ſiue ſingulari equo inſidentes currant, ſiue currum agitent. Priorem currendi agonem, Ethnicis quoque frequentatum, vt videre eſt apud Bulengerium libro de Circo capite 56. notaſſe videtur ſanctus Paulus cum de ſeipſo dixit *bonum certamen certaui, curſum conſũmaui, fidem ſeruaui: in reliquo, repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ.* Ad quæ verba, Autor Hypognoſtici apud Auguſtinum lib. 3. capite 8. inſigniter planè proſequitur, quod Chriſti gratia, atque adeò ipſe Chriſtus inſidens; hominem regat, vt ad metam æternæ vitæ, & brauium felicitatis perducat. [Rectè námque arbitror (ait autor ille, poſt prolatum prædictum locum Apoſtoli,) comparari liberum arbitrium iumento: vnde & dictum eſt, *velut iumentum factus ſum apud te,* gratiam verò ſeſſori: quia ſicut iumentum, animal viuaciſſimum, vt dometur ad opus homini neceſſarium, de armento vagum apprehenditur, & incipit per curam domantis ſe, ad eius proficere voluntatem, ita & liberum arbitrium, quod vulneratum viuit in homine, gratia Dei apprehenditur de armento luxuriæ

ſeculi,

ſeculi, in quo ſub paſtore Diabolo vagabatur per incongruas voluntates. Paſtorem Diabolum dixi, ſecundùm Zachariam Prophetam, de eo dicentem. *O paſtor & idolum!* Apprehenditur ergo gratia, vt dixi, ad domandum liberum arbitrium, vt & malæ conuerſationis depoſitâ feritate humilietur, & vt ad obediendum in opus Domino neceſſarium corrigatur, & ita per eius ſemper curam, incipiat in Dei proficere voluntatem. Sicut enim iumentum illud dum in via dirigitur, ſeſſoris manu regitur, vt iter rectum, ſiue leniter, ſeu curſim, ſecundùm ſedentis in ſe voluntatem poſſit incedere, quoadvſque ad locum perueniat deſtinatum, ita & liberum arbitrium; dum in via, ideſt, in Chriſto, (quia ipſe ait. *Ego ſum via, veritas, & vita,*) cœperit eſſe; gratiæ regimine regitur, vt in ſemitis Domini, recto corde, ſiue patientia charitatis, ſiue feruente ſpiritu, ideſt, ſecundùm diuiſiones gratiarum Spiritus, qui per gratiam diuidit ſingulis prout vult, poſſit ambulare, quoad vſque ad promiſſum regnum cœlorum perueniat. Ideò & in Pſalmis ait, *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.* Et tu illud, cum aliquoties ſub ſeſſore, paſtum largioribus cibariis, incumbens fieno, curſu extollitur, ſeſſoris flagello cæditur, vt ſecundùm eius ambulet voluntatem, ſimiliter & liberum arbitrium, dum homo gratiæ Dei immemor in proſperis efficitur, & tanquam de ſui poſſibilitate gloriatus extollitur, eius flagello corripitur, cùm in variis tribulationibus & afflictionibus paululùm ſubiugatur: vt humiliatus homo, in ſua infirmitate ad gratiæ recurrat auxilium. Sicut ergo homo ſedens in iumento, cùm peregerit quod inceſſit, dicit. Feci hodie (vt puta,) triginta milliaria: cum illo ſedente, iumentum cucurrit triginta milliaria, ſed non ea cucurriſſet, niſi à ſe ſeſſore, tam directum in via, quam gubernatum fuiſſet; rectè ergo ſeſſor quem gratia figurat, dicit, feci triginta milliaria. Ipſe enim fecit, qui iumentum facere fecit, & tamen vtriſque labor itineris imputatur. Ita & gratia, & liberum arbitrium, peragit ſine dubio iter fidei liberum, dum Dei Chriſtianus facit præcepta. Sed non, (vt ſuprà dixi,) ſine gratia dirigente vel gubernante, propter quod dicitur in Pſalmis, *Dirige in conſpectu tuo viam meam: Et à Domino greſſus hominis diriguntur.*]

Philo item l. 1. de vita Moſis, adoleſcentem Moſem, probè agentem ſuum equum, ita deſcribit. [Egreſſus deinde pueritiam, magis curam intendit, non vt quidam fræna laxans concupiſcentiis, quamuis non deeſſent incitamenta plurima, quæ ſe vbertim offerunt in Regum domibus: ſed ſobrietate atque temperantia, tanquam habenis quibuſdam eas cohibens, ne ferrentur impetu nimio; atque ita ſingulos affectus ſuapte natura impotentes & indomitos, curabat quantum poterat. Quod ſi alicubi deceſſiſſet ab officio, vel offendiſſet nonnihil, ſeuerè à ſeipſo pœnas exigebat: & in vniuerſum dabat operam, vt ad primos impetus animi reſiſteret, quaſi contumacem æquum obſeruans; nimirum ne inuito auriga ratione, curſum plus ſatis accelerantes, confunderent perturbaréntque omnia. Hæ ſunt enim bonorum & malorum origines: Bonorum, ſi ratio teneat imperium: Contrariorum, ſi affectus dediſcunt obedientiam. Meritò igitur ſtupori erat omnibus familiaribus, tanquam nouum naturæ miraculum.]

Paulus in hoc agone, qualis.

1116 Et hîc quoque, Apoſtolum tanquam huius agonis ideam Chriſtianis omnibus propoſitam, exhibet Caſſianus l. 5. Inſtit. cap. 18. cum ait. [Apoſtolus agonem curſus ſe conſummaſſe deſcribit, cum dicit; *Sic curro, non quaſi in incertum*; quod ſpecialiter refertur ad intentionem mentis, & feruorem ſpiritus ſui; quo, toto Chriſtum ſequebatur ardore, cum ſponſa decantans: *Poſt te in odorem vnguentorum curremus*, & iterum: *Adhæſit anima mea poſt te.*] Et anteriori cap. 17. expendens locum ex 1. Cor. 9. quo Apoſtolus profitetur, ſe currere non quaſi in incertum. [Non currit (inquit,) in incertum, qui obliuiſcens poſteriora, ad ea quæ priora ſunt, extendit ſe, ad deſtinatum perſequens brauium ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Ieſo: quo ſemper dirigens ſuæ mentis obtutum, & ad eum omni cordis præparatione feſtinans, cum fiducia proclamat; *Bonum agonem certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui.* Et quia ſe nouerat, poſt odorem vnguentorum Chriſti, præpeti conſcientiæ deuotione infatigabiliter cucurriſſe, cum fiducia infert, & dicit, *De cætero repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex.* Et vt nobis quoque ſimilem retributionis ſpem aperiret, ſi in agone curſus illius imitari eum velimus, adiecit; *Non ſolùm autem mihi, ſed & omnibus qui diligunt aduentum eius:* participes nos coronæ ſuæ in die iudicij fore pronuntians, ſi diligentes aduentum Chriſti, non illum tantùm qui etiam nolentibus apparebit, ſed etiam hunc qui quotidie in ſanctis commeat animabus, victoriam certaminis caſtigatione corporis acquiramus.]

Paulinus item exquiſitè Epiſt. 2. [Chriſtus nobis magiſtrum dedit, quem imitatorem habebat, per quem ad ipſius Domini imitationem peruenire poſſimus. Nam ipſe me magiſter in acie ſtare, in ſtadio currere, in agone luctari docet, liuidum faciens corpus ſuum, & quæ retrò ſunt, obliuiſcens: & in priora ſe extendens: atque ita fundatus in petra, vt etiam in infirmitatibus glorietur; & cùm infirmatur, tunc potens ſit, omnia potens (vt ipſe profitetur,) in eo qui confirmat ſuos, Chriſto, qui pro nobis pugnat, & vincit in nobis.]

Equi ſubſtratio, & ad equitādū inſtructio.

1117 Quomodò inſternendus equus noſter vt Chriſtus ei lubens inſideat, audi Ambroſium l. 9. in Lucam *ferè initio.* [Apoſtoli propria Chriſto veſtimenta ſubſternunt, quò facto gloriam Euangelicæ prædicationis præferrent. In ſcriptis enim diuinis, plerumque veſtimenta virtutes ſunt, quæ gentium duritiam aliquantulum propria quoque virtute mollirent, vt inoffenſa vecturæ felicis obſequia, ſedulis affectibus exhiberent. Non enim mundi Dominum, forenſi ſpecie geſtari dorſo aſinæ delectauit; ſed vt latente myſterio, penetralia noſtræ mentis inſterneret, & in ſecretis animorum, interiore conceſſu myſticus vector inſideret, quaſi quodam corpore diuinitatis infuſus, regens mentis veſtigia, laſciuiam carnis infrænans, vt ductu pietatis, aſſuetum populi gentilis edomaret affectum. Felices illos qui talem internis renibus recepere victorem.

Felices planè illos, quorum ora ne multiloquio ſoluerentur, verbi cæleſtis habena reſtrinxit. Quæ eſt iſta habena, fratres? Quis me doceat, quemadmodùm ora hominum, aut reſtringat, aut ſoluat? Monſtrauit mihi habenam ille qui dixit. *Vt detur mihi ſermo in apertione oris mei.* Sermo ergo habena eſt, ſermo ſtimulus eſt; & ideò durum eſt tibi aduersùs ſtimulum calces mittere. Docuit igitur hic nos aperire ora, ſtimulum perpeti, iugum ducere. Doceat & alius linguæ retinacula pati. Rarior enim tacendi virtus eſt, quàm loquendi. Doceat planè illi, qui velut mutus, aduersùs dolum non aperuit os ſuum, paratus in flagella, & verbera non recuſans, vt eſſet pia ſeſſio Dei. Diſce à domeſtico Dei, geſtare Chriſtum, quoniam priùs te ille geſtabat, cum paſtor errantem reduceret ouem. Diſce ſedula mentis tuæ dorſa ſubſternere, diſce eſſe ſub Chriſto, vt poſſit eſſe ſupra mundum. Non quicumque, facilè vehit Chriſtum; ſed ille qui poteſt dicere. *Incuruatus & humiliatus ſum nimis, rugiebam à gemitu cordis mei.*]

De equo boni deſiderij, & ſtramentis piæ deuotionis, ſella circumſpectionis, flagello de funiculis peccatorum, ac bonorum exemplorum calcaribus, quibus peccatur fugit ad Deum, ſed præ feſtinatione, omiſſo prudentiæ frœno, ſcitè S. Bernardus ſerm. 1. & 2. de pugna ſpirituali: quæ dimitto quia ſunt extra ſtadium, in quo verſamur. Vt & quæ de quo ad ſalutem fallaci, paſſionibus inquam, diſſerit Origenes homil. 15. in Ioſue.

Stadij agon poſterior, qui aurigarum.

1118 Perga ad poſteriorem currentium in ſtadio agonem, qui eſt aurigarum, ſiue agitatorum. Et omnes quidem in nobis ipſis currum, & equos, & aurigam, vel inſeſſorem à naturæ autore datum nanciſcimur, vt docet S. Cyprianus in calce libri de bono pudicitiæ, his verbis. [Coërceat animus ſtimulos carnis: refrænet impetum corporis. Accepit enim hanc poteſtatem, vt illi ad imperium eius membra ſeruirent: & quaſi legitimus ac profectus auriga, vltra conceſſas corporis metas extollentes ſe carnis impetus, cæleſtium præceptorum habenis reflectat: ne vltrà terminos ſuos, currus iſte corporis raptus, in periculum ſuum ſecum & ipſum rapiat aurigam.]

Idem fusè proſequitur Philo l. de Agricult. qui aurigationis illius, vel potiùs inſeſſionis malè obitæ, luctuoſum exitum ſic deſcribit præmiſſa diſtinctione equitis, vel aurigæ, (quos pro eodem habet, quia his aſcendentibus, ars ſimul equitandi vel aurigandi aſcendit:) ab inſeſſore, vel provt in Moſis cantico denominatur *aſcenſore*, qui non agit currum, vel equum, ſed agitur, & abripitur in exitium; [Tuam ſi libet animam conſidera. Inuenies enim inter partes eius, & equos & aurigam aſcenſorem, ſicut & extra te. Equi ſunt furor & concupiſcentia, ille mas, hæc fœmina: ideóque ille vt mas, geſtit elata ceruice libertatem appetens: hæc verò ſeruilior, & callidior, domum depaſcit ac deuorat, vt fœmina: inſeſſor autem & auriga, vnus eſt, nempe intellectus: ſed auriga tunc, quando aſcendit cum prudentia: quando autẽ cum imprudentia, inſeſſor eſt. Imprudens igitur pię imperitia nõ poteſt habenas retinere, ſed pariter elabſè manibus. At iumenta habenis libera, temerè diſcurrunt nullo ordine. Seſſor verò præ imbecillitate ſuſtinere ſe non valens, decidit: & laceris genibus, manibus, faciéque malè mulctatos miſer, deflet ſuum infortunium; nonnumquam autem pedibus in curru hærens, raptatur ſupinus, & tractum in orbita caput, ceruicem, humeróſque ambos conſauciatur. Deinde hùc illúcque diſtractus & illiſus omnibus paſſim obiacentibus, miſerrimo genere mortis extinguitur. Et huic quidem talis exitus obuenit; Currus autem iam leuior, & violentè quaſſatus, vbi in ſolum inæquale inciderit, facilè frangitur, vt inſtaurari non poſſit & compingi denuò. Iumenta autem omni retinaculo liberata, concitantur & efferantur, nec priùs deſinunt currere quàm collabantur, aut in aliquam rupem delata, ipſa quoque intereant: atque ita currus animæ vna cum vectore totus perit per aurigæ inſcitiam.]

Scitè quoque Maximus Tyrius diſſert. 25. *in fine*. [Quo humana conditio (inquit) minorem ſe eſſe diuina fateretur, propterea ſcilicet quòd animum terreſtri corpori, tanquam aurigam impoſuit currui, cuius & habenarum ſuſtinendarum, & incitandi vim eſſet habiturus: huic enim aurigæ ſimul aurigandi artem, viréſque tradidit: ſimul etiam liberum abutendæ artis arbitrium dedit, qui poſtquàm inſcenderit currum, & habenas acceperit, ſiquidem felix beatúſque animus ſit, memoriámque habeat, ſe iuſſu Dei ſublatum eſſe in currum, validéque aurigationem regere debere, nimirum habenas moderatur, regítque currum, & equorum temeritatem contundit. At equi diuerſum appetunt curſum, temeréque huc atque illuc rapiunt curſum, hic ad petulantiam, ingluuiem, ac contumeliam; ille ad temeritatem atque ferociam; alius verò tarditatem, mollitiem, ſeruitutem, fatuitatem, atque humilitatem ſectatur: cuiuſmodi ſeditionibus diſtractus currus, aurigam conturbat: & ſi equorum vnius impotens vis cæteros vincat, fertur currus pro libidine victoris. Quo fit, vt victrice interdum petulantia, vnà currus & auriga ad contumelias, conuicia, impuritates, atque alias nefarias miniméque ſynceras voluptates: interdum verò dominante iracundia, in multas variáſque calamitates, vterque feratur in præceps.]

Currus noſtri rota à Chriſto agitanda, ſemoto Phaetonte noſtro.

1119 Nihil procliuius, quàm vt infauſtum illum exitum conſequamur, ni Chriſtus currum noſtrum ipſemet agitet, & regat. Eius currus rotas quatuor, provt non naturaliter tantùm, ſed etiam ſupernaturaliter currit, ſic deſcribit Philippus Abbas Epiſtola 15. *ſub finem*. [Videtis, quia cum miſericordiæ veritas, vt dignum eſt, obuiat vel occurrit, adeſt ſtatim *iuſtitia*, iuſtitiæ pax occurrit: firmúmque fœdus feriunt, & ſeſe redigunt in quadrigam, cuius ſuæ quadraturæ Chriſtum ducem conſtituunt, vel aurigam. Prima rota, eſt Miſericordia, quæ in bonis ſemper operibus antecurrit. Secunda eſt veritas, quæ neceſſariò mox occurrit: quæ vno eodémque iunctæ axe, pariter gaudent ferri, pari

curſu procedere, & à ſe inuicem non auferri. Quod ſi veritas Miſericordiæ læſo conſilio ſubtrahatur, cadit biga, iacet inefficax, & in nihilum reputatur, & vno carens pede, alterique debito plus innixa, moueri non præualens, tanquam limo, profundiùs eſt infixa. Pars quadrigæ poſterior, primam Iuſtitiæ ponit rotam, virtutum præcedentium ſequacem ſiue comitem irremotam: dum quod illæ occurſo mutuo diligant operari, commendat Iuſtitia dignum iudicans munerare. Ad quod remunerādum, Pacem omninò vult adeſſe, quæ conſcientiam operantis, à diffidentia ſecuram facit eſſe; quæ ab illa mordaces timoris aculeos alienat, dilectionem fouet, fidem promouet, ſpem ſerenat. Vnde Paulus, *Reddet mihi Dominus iuſtus index.* Iuſtitia igitur & Pax, vno axe iridem coniunguntur, & præcedentium copulam pari conſortio proſequuntur: & his ritè diſpoſitis, vehiculum fit quadratum, ordo rectus agitur, opus redditur conſummatum. Huiuſmodi vehiculo, quod prædicto rotarum conſtat numero conquadrari, noſtra debet conuerſatio ſolidari: vt innixa & ſubnixa tali præſidio, ſecutè prouehatur, & prouectu ſalutari, de imis ad ſuperos fœliciter euehatur. Sine hoc quippè vehiculo, nullius ad perfectum operario poteſt vehi; ſine hoc in excelſum non eſt raptus Helias magiſter Heliſæi: ſed huius quadraturam in Magiſtro diſcipulus recognoſcit, cum illius ſpiritum, dupliciter adforo ſibi poſcit: *Spiritus*, (ait,) *qui eſt in te, duplo ſit in me.*]

Vt tamen ſecura & tuta ſit vectio, amouendus eſt rector Phaëton; ideſt, nos ipſi non debemus currum agere, ſed Chriſtus. Quare Eccleſia, & pia quæuis anima, de hoc ſuo agitatore gloriatur Cantic. 6. cum ait, *poſuit me currus Aminadab*, quod ita exponit S. Ambroſius l. de Nabuthe cap. 15. [Legimus alibi, dicentem Eccleſiam ſiue animam; *Poſuit me currus Aminadab.* Si ergo anima currus eſt, vide ne equus, caro ſit: agitator autem, vigor mentis, qui regit carnem, & motus eius velut quoſdam equos, prudentiæ habenis coërceat. Dormitauerunt ergo qui aſcenderunt equos, corporis voluptates, nullo eas moderamine gubernantes. Vnde & aſcenſores eos, quàm equites vel agitatores maluit nuncupare. Agitator enim cum diſciplina & arte pro arbitrio ſuo equos agitat, vel currentes incitat, vel reflectit indomitos, vel reuocat fatigatos, vel manſuetos pro ſua voluntate cōuertit. Vnde cum reciperetur Helias, & curru quaſi ad cœlum ferretur, clamauit ad eum Heliſæus; *Pater, Pater, agitator Iſraël, & eques eius*, hoc eſt, qui populum Domini bono ductu regebas, conſtantiæ merito hos accepiſti currus, hos equos ad diuina currentes, quia moderatorem te humanarum mentium Dominus comprobauit. Ideò tanquam boni auriga certaminis, victor æterno præmio coronaris. In Habacuc quoque Propheta, lectum eſt, ad ipſum Dominum dictum; *Aſcende ſuper equos tuos, & equitatus tuus ſalus.* Agitauit enim Apoſtolos ſuos, quos per diuerſa mundi direxit, vt toti orbi Euangelium prædicarent. *Aſcende*, (ait,) *quaſi rector equorum*, non quaſi aſcenſor. Aſcendit enim eques, non tantummodò vt ſedeat, ſed vt regat.] Eodem recidit quod S. Chryſoſtomus hom. 14. in ad Rom. ad illud *qui ſpiritu Dei aguntur*, ſeruos Dei, vt agitatos equos, ſpiritui auriganti ſubiicit, ſpiritus quippe ille eſt ipſemet Chriſti Spiritus.

Sunt aliqui ſanè ſub Chriſto, agitatores currus noſtri, ſed ſuper omnes, & in omnibus Chriſtus, qui in bonis omnibus præfectis, moderatur & regit. Heliam rectorum populi typū, his verbis depingit Chryſoſtomus homilia de Aſcenſione Heliæ. [Oportebat errantis populi rectorem, gubernatorem ſacrorum, moderatorem diſcrepantium voluptatum, Iſraëlis aurigam, qui ad iugum timoris Dei laſciuos & vagos animos reuocauit, frœnis loriſque adſtrinxit, & ad iter diſciplinæ recto tenore currendum concordi quadam copulatione compoſuit ad regna cœleſtia curru atque equis tranſuolare euectum. Hinc Poëtas atque pictores, in figuranda Solis Imagine exempla credo ſumpſiſſe: Qui curru atque equis fulgentibus ipſe rutilans, atque radians, & fluctu Oceani ſubleuatur inter præruptus montium ſcopulos euadens, quaſi ad cœleſtia videtur aſcendere, in ſimilitudinem nominis eius inductus. Sol enim Græco ſermone, *Helios* appellatur. Vnde *Helias* verè *Helios* quoniam curru atque equis fulgentibus igne, de Oceani fluctu, ideſt de mundi commotione, per montium ſcopulos, ideſt per magnorum laborum difficultates progrediens, ad cœleſtia deuectus aſcendit.] Allegat hunc Chryſoſtomi locum, & eius doctrinam ratam habet, confirmatque ex Sedulio lib. 1. Operis Paſch. metricè conſcripto, Beda q. 27. ad libros Regum. Tales, omnes propoſitos, nobis regendis à Deo conſtitutos contemplemur, ſed in omnibus regit & moderatur Chriſtus.

Currus Chriſti, in homine.

1120 Sumus nos quoque agitatores & rectores currus noſtri, quia cum libero potiamur arbitrio diuinitùs indulto, poſſumus currum mentis, quò libuerit flectere. Sed quia ſi ſoli currum noſtrum regamus, ad certum exitium ruimus; cum autem benè regimus, rector primarius & agitator, cui gloria rectæ aurigationis debetur, Chriſtus eſt; propterea ſimpliciter pia anima agnoſcit quod ſe ad Chriſtum habeat, vt currus, non vt agitator. Præclarè idipſum habet alio loco S. Ambroſius: nimirum l. de Iſaac. cap. 8. [Rector noſter, (inquit,) Chriſtus eſt. Ideóque ait anima, *Poſuit me currus Aminadab.* Anima ergo currus, qui bonum rectorem ſuſtinet. Si currus eſt anima, habet equos, vel bonos, vel malos. Boni equi virtutes ſunt animæ: mali equi, paſſiones ſunt corporis. Bonus ergo rector, malos equos reſtringit & reuocat, bonos incitat. Boni equi, ſunt quatuor: prudentia, temperantia, fortitudo, iuſtitia. Mali equi, iracundia, concupiſcentia, timor, iniquitas. Interdum ipſi equi inter ſe diſſident; & aut iracundia protendit, aut timor, & ſe inuicem impediunt, & rurſum retardant. At verò boni equi volant, & à terris ad ſuperiora ſe ſubrigunt animámque eleuant: maximè ſi iugum habeant ſuaue, & onus leue, dicentis, *Tollite iugum meum ſuper vos; iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Ipſe rector eſt, qui nouis equus proprios gubernare, vt æqualis omnium curſus ſit. Velociores prudentia tardat, iuſtitia admonet flagello proprio ſegniores, temperantia manſuetiores, fortitudo duriores reddit;

nouit copulare diſcordes, ne fortè currum ſuum diſſipent. Itaque licet intelligibili ſpectaculo, videre vnamquamque animam cum ſummo certamine ad cœlum rapi, feſtinantes equos qui priores perueniant ad brauium Chriſti, quorum priùs imponatur palma cerruicibus. Iſti ſunt equi ſubiecti fidei iugo, aſtricti vinculo charitatis, iuſtitiæ fræni, retinaculis ſobrietatis. Pulchrè ergo ait; *Poſuit me currus Aminadab*, hoc eſt, pater populi. Ipſe autem qui pater populi, idem pater Naaſon, id eſt ſerpentum. Iam recole quis ſicut, ſerpens in cruce pependerit pro ſalute vniuerſorum, & intelligis illam animam eſſe pacificam, cui pater Deus præſul ſit, Chriſtus agitator: quia ſcriptum eſt & hoc nomen in noſtris; *Pater, Pater, agitator Iſraël.* Hic ergo agitator dicit; *Conuertere Sunamitis, conuertere.* Benè & quaſi agitator, & quaſi ad currum dicit, *Conuertere Sunamitis*, hoc eſt pacifica. Quæ enim pacifica eſt anima, citò ſe conuertit & corrigit, etiamſi ante peccauit, & magis eam Chriſtus aſcendit, & regere dignatur, cui dicitur, *Aſcende in equos tuos, & equitatus tuus ſanitas.* Et alibi, *Miſiſti equos tuos Tharſis.* Hi ſunt equi Chriſti. Aſcendit ergo equos ſuos Chriſtus, aſcendit Verbum Dei animas pias.] Plagulam ex hoc loco decerpſit, & allegoriam quam hic proſequimur, confirmauit S. Auguſtinus 2. Contra Iulia. *ſub medium.*

Rurſus pulcherrimè S. Ambroſius lib. 3. de Virg. [Scriptum eſt; *poſuit me currus Aminadab*: eo quod anima noſtra coniungitur corpori, & velut quidam equorum frementium currus, rectorem ſui quærat aurigam. Aminadab enim pater Naaſon fuit, ſicut in Numeris legimus, qui erat princeps populi Iuda: cuius figura refertur ad Chriſtum, qui verus populi princeps animam iuſti, velut currum agitator aſcendens, verbi habenis gubernat, ne violentorum equorum furore, in abrupta rapiatur. Sunt enim eius velut quatuor equi, quatuor affectiones; ira, cupiditas, voluptas, timor. Quibus furentibus cum cœperit agi, nequaquam ſe ipſa cognoſcit. corruptibile enim corpus, animam grauat, & tanquam irrationalium animalium curſus inuitam rapit, voluentibus curis velut quodam impetu proruentem, donec memoratæ corporis paſſiones, verbi virtute miteſcant. Hæc verbi tanquam boni agitatoris eſt prouidentia, ne illi animæ quæ in ſe non eſt morti obnoxia, corpus mortale coniunctum, agitationem ſui faciat eſſe difficilem. Primò igitur hos veloces motus corporis domitet, & nexu rationis infrænet: diem caueat ne diſpari motu ſe velut equi implicent, vt bonum aut improbus decolorer, aut tardus impediat, aut turbidus inquietet. Fremit enim equus malitiæ, ſeſéque iactando, currum lædit, grauat iugalem. Hunc bonus auriga demulcet, & in campum veritatis emittit, fraudis declinat anfractus. Tutus ad ſuperiora curſus eſt, periculoſus ad inferiora deſcenſus. Inde quaſi emeriti qui benè portauerint iugum Verbi, vſque ad Domini præſepe ducuntur, in quo non fœnum eſt eſca, ſed panis qui deſcendit è cœlo. Huius currus rotæ ſunt, de quibus dixit Propheta; *Et ſpiritus vitæ erat in rotis*: eo quod currus animæ teres & rotundus, ſine vlla offenſione voluatur.]

De eodem curru, ex Ezechiele.

1121 Locum ex c. 1. Ezechielis, quem ad rem præſentem protulit S. Ambroſius, accommodat ad eandem, & plenè illuſtrat S. Macarius tota propè homil. 1. ex qua deſcribo quædam huic loco magis apta. Poſtquam ergo vniuerſam viſionem prout apud Ezechielem deſcribitur, compendio retulit, ſubiungit. [Hoc autem ipſum quod in exceſſu mentis Propheta vidit, verum erat & certum: cæterùm quippiam etiam aliud myſticum & diuinum ſubindicabat ac repræſentabat; nempe myſterium quod à ſeculis retro abſconditum eſt, poſterius autem temporibus in aduentu Chriſti manifeſtatum. Nam myſterium vtique contemplabatur animæ, quæ Dominum ſuum erat ſuſceptura, & illi thronus gloriæ futura. Anima enim quæ digna habita eſt vt fieret particeps ſpiritus in lumine illius, & illuſtrata eſt à decore inenarrabilis gloriæ eius, cùm præparauerit eam ſibi in ſedem & domicilium, tota lumen euadit, tota facies, & tota oculus; neque ſupereſt vlla pars illius, quæ ſpiritalibus oculis non ſit plena: hoc eſt, nihil habet tenebroſum, ſed tota prorſus fit lumen & ſpiritus, tota plena oculis, nullam habens partem à tergo; ſiue poſteriorem; ſed vndique faciem præ ſe ferens, ineffabili pulchritudine gloriæ luminis Chriſti, veniente in illam, & in ea reſidente. Et quemadmodùm Sol ſui planè ſimilis eſt, nullam habens partem poſteriorem aut inferiorem, ſed totus penitùs lumine ſplendet, & totus lumen eſt, & partium ſimilium: aut quemadmodùm in igne, lumen ipſius ignis totum ſibi ſimile eſt, nihil habens in ſe primum aut poſtremum, maius aut minus; ſic & anima quæ planè illuſtrata eſt ab ineffabili pulchritudine gloriæ luminis vultus *Chriſti*, & Spiritu ſancto repleta, *ac digna quæ* fieret domicilium & thronus Dei, tota oculus, tota lumen, tota facies, tota gloria, & tota ſpiritus euadit: nempe ſic eam adornante Chriſto, geſtante, agente, baiulante, & ducente illam, & hunc in modum illam inſtruente, & ſpiritali decore adornante. *Etenim manus*, (inquit,) *hominis erat ſubtus Cherubim.* Nam ipſe eſt qui illa vehitur, & illam dirigit. Quatuor autem animalia currum vehentia, repræſentabant principales animæ partes & rationales. Nam quemadmodùm aquila, inter cæteras aues principatum obtinet, & leo inter feras, taurus autem inter animalia manſueta, & inter creaturas homo: ita quædam ſunt animæ portiones rationis capaces & magis præcipuæ, voluntas, ſcilicet, conſcientia, mens, & amandi facultas Per has enim currus animæ gubernatur, & in illis Deus requieſcit.] Et inferiùs. [Quocirca ſeſſor ille vehitur & fertur in curru, & throno oculatorum animalium; ſeu ab vnaquaque anima quæ thronus illi facta eſt & ſedes, & quæ oculus eſt & lumen, cùm inſederit in illa; & cohibet illam frænis ſpiritus, prout nouit qui dirigat illam. Quemadmodùm enim animalia illa ſpiritalia, non pergebant quocumque liberet, ſed quò nouerat & volebat is qui ſeſſor erat, & dirigebat: ſic & in hac vita, cohibet ipſe & impellit dirigens Spiritu ſuo, ita vt proficiſcantur non pro arbitrio ſuo in cœlum cum voluerint: & abiecto corpore tractat & impellit animam

ſapientia

Sapientia ſua, in cœleſtia; & turſum cum voluerit, deſcendit in corpus & in cogitationes; denuò, cum libuerit, progreditur ad terminos terræ, & animæ reuelat myſteria. O præclarum, & bonum, atque ſolum aurigam verum!] Concludit homiliam, demonſtrans in hac Chriſti aurigatione ſitum eſſe vniuerſum animæ bonum. [Quapropter ſi factus es Dei thronus, & inſidet in te, cœleſtis auriga, & anima tua tota euaſit oculus ſpiritalis, & tota facta eſt lux; ſi etiam enutritus es cibo illo ſpiritali, & hauſiſti ex illa aqua viua, atque induiſti arcani luminis veſtimenta; ſi denique tuus homo interior expertus, iis omnibus abundat; Ecce iam viuis vitam reuera æternam, amodò cum Domino anima tua requieſcente. En adeptus es & accepiſti hæc à Domino in veritate, vt viuas veram vitam.]

Hæc quidem iam ex hac vita obtingunt animæ, quæ auriga Chriſto regitur, & agitatur; ſed nihil hæc tametſi eximia & illuſtria, nihil inquam ad vitam & beatitatem, quam comprehenſoribus decurſo fœliciter ſtadio, & reportata victoria, reponet optimus Agonotheta. Palmæ nomine, tanquam plenitudo victoriæ exprimitur. Hæc animæ quam Verbum rexit, & agitauit remuneratio. Audi S. Ambroſium lib. de Iſaac c. 8. [Aſcendit ergo equos ſuos Chriſtus, aſcendit Verbum Dei animas pias. Vnde cognoſce quia & iſtam aſcendit, & perduxit eam ad locum palmæ, quando & dicit ad eam. *Quàm pulchra & ſuauis facta es charitas, in deliciis tuis? Statura tua ſimilis facta eſt palmæ.* Et ipſa ait, *Dixi, aſcendam in palmam.* Sed etiam ipſa charitas palma eſt. Ipſa eſt enim plenitudo victoriæ. Plenitudo enim legis, charitas eſt. Curramus ergo, vt comprehendamus: curramus, vt vincamus. Qui vincit, aſcendit in palmam, & manducat fructum eius. Qui vicit, iam non currit, ſed ſedet; ſicut ſcriptum eſt. *Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in ſede mea, ſicut & ego vici. & ſedeo cum Patre meo in ſede ipſius.* Hinc Philoſophi, curulia illa animarum in ſuis libris expreſſere certamina, nec tamen ad palmam peruenire potuerunt, quoniam ſummitatem verbi & altitudinem illam animæ neſcierunt, quam cognouit hæc anima, in qua erat verbi conuerſio. Sic enim ait, *Ego fratri meo, & ſuper me conuerſio eius.* Hunc ſenſum tertiò repetiuit diuersè in Canticis Canticorum. In principio ait. *Frater meus mihi, & ego ei, qui paſcitur in liliis, vſque dum aſpiret dies, & amoueantur vmbra.* Deinde ait, *Ego fratri meo, & frater meus mihi, qui paſcitur inter lilia.* In fine ait. *Ego fratri meo & ſuper me conuerſio eius.* Primùm ad inſtitutionem animæ, ideò & præmiſit. *Frater meus mihi.* Illo enim demonſtrante ſe, etiam adhærendi Deo ſumpſit affectum. Quod ſequitur, ſecundùm profectum; Tertium ſecundùm perfectionem. In primo, quaſi in inſtitutione, adhuc vmbras videt anima, nec dum Verbi appropinquantis reuelatione commotas; & ideò adhuc ei dies Euangelij non refulgebat. In ſecundo, ſine vmbrarum confuſione odores pius carpit. In tertio, iam perfecta requiem in ſe Verbo miniſtrat, vt conuertatur ſuper eam, & caput ſuum reclinet, atque requieſcat.] Accipit, (vt vides,) S. Ambr. conuerſionem Chriſti ſponſi ad animam ſponſam, pro reclinatione, & quiete in ea, tanquam in throno & ſella curuli ſua.

Chriſti poteſtas, in cordis noſtri aurigatione, & rectione.

1122 Sed neque incommodè, equeſtrem hanc vocem, qua deſignari vidimus facilem equorum & currus ad aurigæ nutum circumactionem, vſurpatam eo loco dixerim à ſponſa ſignificante facilem ad preces ſuas & vota inflexionem ſponſi; ſicut & ipſa, ſponſi voluntatem habet pro habenis, quibus circumducitur, & ſumma cum docilitate agitur quaquaverſum. Vnde datum Chriſto ab Iſaia c. 9. nomen *admirabilis*, cenſuit S. Bern. ſer. 2. de Circumciſ. Quod ſi S. Chryſoſt. in pſal. 13. Imperatorem, *primum orbis aurigam* dixit, quanto potiore iure, id de Chriſto dixerim? Suſpicit meritiſſimò, hanc Chriſti rectoris ac velut aurigæ, ad corda hominum regenda poteſtatem S. Paulin. Epiſt. 29. *ſub finem*; idque ait eſſe quod Sap. 7. dicitur, ſapientiam per electas animas ſemet immittere. Ideſt Chriſtum Dei ſapientiam, vbique ſe gentium, verbi voluntate circumferre, & virturem virtutum, ac mentem mentium, ſe prodere, cum diſperdit ſuperbos à mente cordis ipſorum, per beatiſſimam (vt vocat,) mentis ac vitæ immutationem. Et quamuis ait oſtendi in raris, quod omnibus ſi velint proſit, (ſufficit enim vniuerſorum inſtitutioni forma paucorum.) Tamen ea paucitas & varietas ſequentium aurigæ Chriſti ductum, ſpectat tantùm multitudinem multo ampliorem, eorum quibus ſpecialis ille fauor, ex Chriſti agitatoris cura non obrigit. Qua ratione Orig. l. 3. contra Celſum, ganniente Celſo quod Chriſtum pauci ſequerentur, initio reſpondet. [Fuiſſe quidem ab initio paucos Chriſtianos, collatos ad poſteriora tempora conſtat, quamuis non omnino pauci erant, hoc enim inuidioſum fecit Ieſum: & Iudæos concitauit ad illi ſtruendas inſidias, quòd quaterna quinave millia hominum ſequebantur eum vſque in ſolitudines, non annumeratis mulieribus & pueris tanta vis attrahendi, velut linx quædam inerat Ieſu ſermonibus, vt non ſolùm viri, ſed etiam fœminæ, omiſſa imbecillitatis & exiſtimationis cura, perſequerentur eum haud grauatim vſque in ſolitudines doctrinæ gratia: nec minùs pueri omni alioquin affectu carentes, ſiue illi parentes, ſequerentur, ſiue potiùs diuina quadam vi adducti, illius deſiderio faciebant iter vna cum genitoribus.]

Vel certè ea paucitas de qua agebat S. Paulinus, ſpectat tantùm illos, in quibus Chriſtus ipſe degens in terris, poteſtatem hanc ſuam agitandorum & regendorum humanorum animorum, voluit eſſe manifeſtam atque teſtatam, qui non fuerunt ſanè adeò multi. Fuerunt tamen aliqui, & vt cœtera exempla ſuperiùs propoſita premam teguſtare duntaxat placet, exemplum S. Matthæi, quo Chriſtus initio prædicationis ſuæ, Regem ſe cordium, & voluntatum aurigam prodidit. Et addere poſſumus exemplum quod ſub finem vitæ Chriſti Domini exhibitum eſt, miſſis Diſcipulis ad ſoluendum pullum & aſinam; & populis ad triumphum Chriſto decernendum & exhibendum commotis; nec non Domino domus perſuaſo ad cœnaculum grande ſtratum, (quod ſibi & familiæ, vt veriſimile eſt deſtinarat,) externo homini concedendum. Nam de miraculo ſubitationis ſalutis

in latrone, ſatis ſuperque ſuo loco actum iuſto opuſculo, vt non ſit opus hîc denuò id verſare.

Exempla illuſtria aurigationis cordium per Chriſtum hîc ſuperſtitem; S. Matthæus.

1123 Chriſti igitur aurigæ ſapientiam atque potentiam in S. Matthæi conuerſione, is facilè capiet, qui Matthæum Publicanum fuiſſe perſpicuum habuerit. Eſt autem publicanus, (vt definit S. Chryſoſtomus t. 5. Græcol. ſerm. 56. & 68.) [Limes improbitatis vltimus, libera violentia, rapina ſine reprehenſione.] Chriſtus ipſe Matthæi 5. vt deploratæ conſcientiæ homines notaret, Publicanos protulit, dicens, *Si diligitis eos qui vos diligunt, nonne & Publicani hoc faciunt?* q. d. non eſſe id eximium, cum etiam peſſimi alioqui homines, idem præſtarent. Teterrima ſunt quæ de huiuſmodi carniuorarum auium vereque harpyarum in Iudæa factis, recitat Philo de ſpecialibus legibus *ſub finem*, agens de pœna rei in cognatos non transferenda; vbi deſcribit Publicanos, vt genus barbarum, & colluuiem hominum inuigilantium exſugendo generi ſuo, & ebibendo humano ſanguini; Quod Saluianus quoque l. 5. de Prouid. expoſtulauit. Ex hoc igitur numero hominum, erat Matthæus. Quod tonitrui, quiue fragor vehementiſſimæ orationis, hunc in ſceleribus ſoporem excuſſerit? Quanta, quàm diuturna, quámque attenta neceſſaria fuerit induſtriæ ad perſuadendum, vt aurum cui incubabat, abiiceret? Vt euaderet in virum frugi & vulgari modò probum?

En veri animorum rectoris induſtriæ, ſimul ac potentiæ ſpecimen planè inſigne. *Cum tranſiret Ieſus*; neque enim hæſit, vel longa oratione, aut mirabilis alicuius operis patratione hominem perculit; ſed cum tranſiret, & Matthæum in telonio nihil minùs cogitantem aduertiſſet, duobus hiſce verbis, ab auro ſuo à rationibus à re domeſtica, quæ illi (vt grande conuiuium mox exhibitum docet,) copioſa erat, hominem auulſit; *ſequere me*. Nec ille comperendinauit, aut componendorum duntaxat negotiorum gratia, breuem moram popoſcit, cauſatus debitores apud quos periclitaturæ eſſent pecuniæ, non receptis fortaſsè collybiſticis chirographis. Non obſerandi ſaltem telonij, ſpatium expetiit: ſed vt audiuit fundentem inter tranſeundum quatuor illas ſillabas, *ſurgens ſecutus eſt eum*; factus momento doctor miſericordiæ, qui auaritiæ fuerat inſtitutor, ait Chryſologus ſerm. 30. Conſtat, inter nos, qui in fidei Chriſtianæ luce viuimus eruditi à pueris & formati ad vitam ſanctam atque perfectam, quantum eſt ex Eccleſiæ conſtitutione & fundamentariis legibus quæ neminem Chriſtianum latent; ſi orator dicendi facultate inſtructiſſimus, copioſo verborum & rationum torrente, propoſitis æternis præmiis ex huiuſmodi genere diſcolatum pecuniæ, (vt cum Cypriano loquar) vnum aliquem adoriretur, ægrè perfecturum, vt alienis abſtinens, contentus viueret ſuis, aut de malè partis reſtituendis, conſilium iniret. Quæ igitur par ſit oratio, celebrandæ huic Chriſti in Matthæi pectus potentiæ, quæ hominem quæſtus faciendi adeò ſtudioſum, vno & altero verbulo, ad rerum omnium contemplationem ſubitò adduxit?

Deſpondeo aliquid par huic cordis Matthæi aurigationi per Chriſtum. Quare ab eo, illud primùm ex S. Gregorio 20. moral. cap. 4. præfatus, hoc planè eſſe, quod de ſe Iob in Chriſti perſona cap. 29. pronunciat, *ſi voluiſſem ire ad eos, ſedebam primus*. [Quia enim (ſicut ſcriptum eſt,) omnia operatur, ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ, non ſecundùm noſtrum meritum: ſed quia ipſo ita vt vult, viſitatione ſuas nos Dominus illuſtrat; Itaque & cum vult venit; & cum venerit, primus ſedet: quia & aduentus eius in corde noſtro gratuitus eſt: & appetitus eius deſiderij in cognatione noſtra, æqualis cæteris deſideriis non ſit. Sequitur, *Cumque ſederem quaſi Rex circumſtante exercitu, eram tamen morientium conſolator*. Quaſi Rex Dominus ſedet in corde; quia circumſtrepentes regit animorum motus in noſtra cogitatione. In mente quippe quam inhabitat, dum torpentia excitat, inquieta frænat, frigida accendit, accenſa moderatur, emollit rigida, fluxa reſtringit: ex ipſa hac diuerſitate cogitationum, quaſi quidam illum exercitus circumſtat.]

Dominus aſinæ & pulli, ad Chriſti triumphum abductorum.

1124 Nec minùs ſe Regem humanæ voluntatis ac animorum aurigam prodidit Chriſtus, ſub extremam vitam, cum aduentante tempore quo fœlici clauſula labores ſuos obſignaturus erat, triumphantis ſpecie Ieroſolymitanam vrbem ingreſſurus, mandauit duobus è diſcipulis, vt in Caſtellum, in *κώμην*, *oppidulum* aut *mapale*, quod contra erat, profecti, aſinam & pullum quæ alligata reperturi erant, ſoluerent, & ad ipſum adducerent. Quod ſi ſuperueniens aliquis reclamaret, illud vnum dicerent, *Dominus his opus habet*; nec dubitarent, quin illicò ſineudi eſſent ea animalia abducere. Hoc inſigne planè eſt, Chriſti cordium rectoris, & quo voluerit ea agitantis, ſpecimen.

Quod vt perſpiciatur, obſeruandum eſt, perperam Lyranum Matthæi 21. & Comeſtorem in Hiſtoria ſcholaſtica, cenſuiſſe pullum & aſinam ſub nullius dominio fuiſſe, ſed ad pauperum vſum, pro neceſſitate, in caſtello Ieroſolymis non procul diſſito, fuiſſe expoſita. Hoc manifeſtè redarguitur illis S. Lucæ verbis c. 19. *ſoluentibus autem illis pullum, dixerunt Domini eius, ad illos, quid facitis ſoluentes pullum?* En *Domini eius*. Perperam item Catharinus, agnoſcens hæc animalia verè Domini alicuius fuiſſe, Chriſtum ea mendicato & ſuppliciter accepiſſe dixit, quod vnde collegerit non video. Nullum quippe verbum in tota hac narratione, apud Euangeliſtas varios, ſapit mendicationem, vel ſupplicem petitionem: ſed diſcipuli bini illo miſſi, iubentur nemine præmonito, ſoluere animalia & adducere, ac ſi quis ſuperueniens domeſticorum obſtare velit, mouentur dicere *Dominus his opus habet*. Quæ non eſt ſupplicis deprecatio, ſed imperantis potiùs, ſéque gerentis pro eo qui de re diſponere poſſit pro arbitratu, & independenter ab eo, penes quem eſt.

Addit

Addit quidem S. Matthæus ad verba propoſita, *Dominus his opus habet*, hæc quæ ſequuntur, *& confeſtim dimittet eos*; quæ verba Autor imperfecti operis in Matthæum, ita accepit, vt ſenſus ſit, Dominum Ieſum, qui opus haberet iis animalibus, confeſtim ea remiſſurum. In quo ſenſu, ea verba ſapiunt demiſſionem & deprecationem, vt annuant abduci animalia, poſt breuem vſum remittenda. Verùm S. Marcus cap. 11. eam verborum S. Matthæi interpretationem manifeſtè repellit, monſtratque ſenſum eſſe, animalia continuò dimittenda fore à Dominis. *Dicite* (inquit,) *quia Domino neceſſarius eſt, & continuò illum dimittet huc.* Et mox recitata reclamatione domeſticorum, cum viderent ab incognitis ſolui pullum, addit S. Marcus, *qui dixerunt eis, ſicut præceperat illis Ieſus, & dimiſerunt eis.* Conſtat ergo, dimiſſionem cuius S. Matthæus meminit, non ſpectare ad remiſſionem animalium, iubente Chriſto mox faciendam; (quæ ſanè non rectè vocanda fuiſſet *dimiſſio*, ſed dicenda potiùs fuiſſet *remiſſio*;) ſpectare autem ad dimiſſionem dominorum, permittentium abduci animalia ad vſum Chriſti. Sicque euertitur ea falsò excogitata precatio ſupplicis Chriſti, ad exorandum abducendorum ad breue tempus animalium facultatem.

Statuendum denique eſt, aſinam & pullum non fuiſſe apud Hebræos rem nihili. Neque enim vti apud nos aſſolet, adeò abiecta erant ea animalia, vt vilium duntaxat capitum vectationi deſeruirent; ſed qui erant inter Hebræos ditiſſimi, ac viri principes, pullis aſinarum inſidebant, non ſecùs ac apud nos, Magnates mulabus aut mannis tolutariis, peruehi mos eſt. Quod docent 30. filij Iair, hominis locupletiſſimi, Iudic. 10. qui ſedebant ſuper 30. pullos aſinarum. Et ibidem c. 12. quadraginta filij Abdon, & eius 30 nepotes, ſedebant ſuper 70. filios aſinarum. Diſertè hoc de Aſinis Arabiæ, & Paleſtinæ, equos aliarum regionum æquantibus Origenes lib. 1. in Iob.

Sic complanatis omnibus quæ in ea Euangelica narratione poterant negotium faceſſere, manifeſte inde habetur, quanta facilitate Rector cordium Chriſtus, currum animorum quà iubebat agitaret, vt meritò re benè expenſa S. Chryſoſtomus hom. 67. in Matth. ſic ſtatuat. [Tu verò diligenter expende, quot mirabilia peragit, & quot prophetias adimplet: aſinam inuenturos prædixit, neminem prohibiturum, & omnes tacituros affirmauit, quæ Iudæorum culpa non parua eſſe videtur: ſiquidem qui nunquam eum viderunt, ſua ipſi ſine controuerſia tradunt, cum Iudæi etiam per diſcipulos ſigna facientem videntes, non receperunt. Non fuit res ipſa parua. Quis enim illis perſuaſit, quum res ipſorum auferrentur, præſertim pauperibus, ac forſan agricolis, nullo modo aduerſari? Cur dixi *non aduerſari*, ſed nec interrogare quidem, aut interrogantes reſponſo audito tacere, atque cedere? Nam vtraque iſta pariter mihi mirabilia & inaudita videntur. Non enim paruum eſt, cùm traherentur iumenta, nihil dixiſſe: & ſi dixerunt, cum audiſſent quia Dominus illis indigeret, ceſſiſſe: maximè cum non ipſum, ſed diſcipulos eius viderent. Hinc omnes docet, Iudæos in ipſum irruentes ſolo nutu reprimere potuiſſe. Hîc etiam diſcipulos docet quicquid ille peteret, etiamſi animam dare iuberet, abſque vlla controuerſia eſſe parendum.]

Non poteſt id melius oculis ſubiici, quàm ſi quiſque id apud ſe agi cogitet. Puta ſi duos è ſtabulo ſuo equos, per homines ignotos abduci, nemine domeſticorum rogato, aut præmonito, contingeret: & ſuperuenienti, & quò, ac quorſum abducerentur roganti, reſponſum daretur, Dominum æquè ignotum, hi indigere, & ad ſe abduci iuſſiſſe; nulla facta reductionis mentione. Per ſe liquet, homini cui res ſuæ charæ ſint, eam abductionem fore difficilem. At non erant profectò Hebræi, minùs affixi terrenis rebus, quàm nunc ſimus: nec minùs chara habebant, quæ poſſidebant, homines planè animales, & toti carnei ac terreſtres. Prodigium itaque eſt, in ea tam lubenti animalium dimiſſione, ad ſimplicem voluntatis Chriſti per Diſcipulos inſinuationem eſſe verè Chriſtum cordium rectorem, & aurigam; à quo ſumma cum docilitate circumaguntur & voluuntur quò viſum fuerit.

Turba clamantes, Hoſanna.

1125 Adductis aſina & pullo, excita Chriſti voluntate populi multitudo, propè immenſa; pars de arboribus ramos carpunt, interque cæteras ſpoliant ramis palmam, cui per tempus Hieroſolymitanæ obſidionis, in vniuerſali omnium arborum & plantarum vaſtatione, ac etiam aliquot poſt ſeculis, repenſum eſt, vt ſuperſtes eſſet: quod S. Cyrillus Hieroſol. Antiſtes catech. 10. refert. Pars, veſtimenta abiiciunt, humique ſternunt calcanda; honoris genere, quod Plutarchus in Catone, inter eximios qui vnquam magnis triumphatoribus habiti fuerint, honores numerat. Non deſunt qui Oliuarum, & Palmarum, aliarúmve mitium arborum ramos manu præferant, indicem ſubiectæ voluntatis. Imo verò iure dixerim eam fuiſſe mutam profeſſionem maieſtatis, cui vita ipſa & facultates ſint obnoxiæ. Nam Rami (iuxta Clementem Alex. 5. Strom. cap. 4.) Symbolum ſunt primi nutrimenti, aut breuis vitæ noſtræ. Ideò danturiis qui adorant. Apud S. Dorotheum doct. 18. *in fine*, alia non minùs illuſtris Chriſtoque honorifica horum ramorum ſignificatio ſubiicitur. Sic enim ſcribit. [Quid verò eſt proficiſci illi obuiam cum palmis & ramis oliuarum? Quando quiſpiam ad bellum proficiſcitur contra ſuum aduerſarium, & potitus victoria poſtmodùm regreditur, familiares ſui omnes, & amici occurrunt ei victori, cùm palmis & ramis oliuarum. Nam palma victoriæ ſignum eſt. Rurſus iniuria cùm quis afficitur ab aliquo, & proficiſci vult ad quempiam, qui poſſet eum ab iniuria vendicare, & vlciſci, ramos geſtare ſolet oliuarum, clamans & petens, vt ſui miſereatur, & conſequatur auxilium. Oliua namque miſericordiæ ſymbolum eſt.]

Hoc igitur fuit, Chriſto palmarum & oliuarum ramos præferre; palam omnibus profiteri Chriſtum victorem; triumphum quidem ante victoriam conſummatam canendo, ſed tamen certam, de hoſte immaniſſimo breui obtinendam conteſtando; eiúſque tanquam Dei, oppreſſum genus hominum liberare apti, miſericordiam implorando. Quod carmen illud victoriale perſpicuè ferebat, quo per celebriores quaſque vrbis vias, in templo etiam ipſo, tin-

gentibus licet Phariſæis, decantando perfectam laudem, & iudice Dauide vel ipſi ex cœlorum & mundi fabrica laudi comparandam, Chriſto dederunt. Nam clamabant dicentes, *hoſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini, hoſanna in altiſſimis*: quod perinde fuit, ac ſi dixiſſent, *ſalua nos, obſecro, fili Dauid*. Ita enim eam acclamationem ex Pſalmo 117. depromptam exponunt S. Irenæus lib. 4. cap. 14. & Origenes, Hieronymus Ambroſius, Beda, aliique complures, ad citatum Matthæi, aut Lucæ locum. Vt minimum verò, eſt deprecatio Chriſto perhonorifica, quippe hunc ſenſum faciens. *Nouo Regi noſtro, iam olim promiſſo, venienti in regiam, tanquam Domino, benedictio ſit, ſalúſque & victoria ſalus illi de altiſſimis*. Ad rem potiùs, quàm ad vocis corticem, reſpexit Iuſtinus q. 50. ad Orthod. cum *Oſanna* idem eſſe ait, quod *magnitudo excellens*. Ipſi lactentes, & matrum mammis adhuc appliciti, ait Chryſoſtomus, Euthymius, & Theophilactus cenſent, in eam perfectam laudem erupetunt, & ad eum modum cum cæteris Chriſto acclamarunt. Quod DD. prædicti, inſinuatum volunt eo Chriſti reſponſo, quo ſtupore defixos Phariſæos, inuicémque rogantes, *audi quid iſti dicunt?* compeſcuit, prolato verſu Pſalmi octaui, quo prænunciatam ſuam hanc ex ore infantium, & lactentium perfectam laudem, propter inimicos, profeſſus eſt.

Negotiatores è templo pulſi, in triumphi clauſula.

1126 Nihil addi poſſe videtur, ad eam in mortalium animos ac etiam in paucorum dierum homines, vt Proſper loquitur poteſtatem. Verùm S. Hieronymus Matth. 21. quod in triumphi huius clauſula ingreſſo templum Chriſto contigit, meritò pronunciat admirabiliſſimum. [Plerique (inquit ibi S. Hieronymus.) arbitrantur maximum eſſe ſignorum, quod Lazarus ſuſcitatus eſt, quod cæcus ex vtero lumen acceperit, quod ad Iordanem vox audita ſit Patris, quod transfiguratus in monte, gloriam oſtenderit triumphantis. Mihi inter omnia ſigna quæ fecit, hoc videtur mirabilius eſſe, quod vnus homo, & illo tempore contemptibilis, & in tantum vilis vt poſtea crucifigeretur, Scribis & Phariſæis contra ſe ſæuientibus & videntibus lucra deſtrui ſua, potuerit ad vnius flagelli verbera, tantam eiicere multitudinem, menſáſque ſubuertere, & cathedras confringere, & alia facere, quæ infinitus non feciſſet exercitus. Igneum enim quiddam atque ſydereum, radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maieſtas lucebat in facie.]

Exſcripſit hunc Hieronymi locum, eo illaudato, Rupertus lib. 3. in Ioan. *ferè initio*. Audi etiam Anaſtaſium Sinaitam lib. 4. de rectæ fidei dogmat. *ſub finem*, magnificentiſſimè ſtatuentem de hoc facto. [Prodigia ab eo edita, teſtabantur ſupra hominem eſſe naturam eius, ex qua operatio proficiſcebatur, non dico ſuſcitationem mortuorum, aſpectum cæcis reſtitutum, non leproſorum mundationem, non aliarum læſionum curationem: hæc enim omnes vulgo Saluatori tanquam Deo attribuebant: ſed illud etiam, quod fortaſsè non multis in mentem venit. Quid hoc nempe facere omnia cum poteſtate. Suprà omnia autem, eiicere ex templo ſacrorum caupones, qui domum orationis, ſpeluncam latronum faciebant. Niſi enim poteſtas eius nimia fuiſſet, nunquam tam multa millia ementium, & vendentium, ex templo exturbaſſet: præſertim feſto inſtante, & vndique ad eum confluentibus, cum lex omnes, ex omni loco, ad diem animorum conuocaret, in quo vt paſcha immolaretur, lege ſancitum erat. Quis enim dux copioſo exercitu militum armaturum immiſſo, tam multos eiicere potuiſſet, præſertim cum illa nefaria mercatura, diuturno tempore confirmata eſſet? Ipſe verò ſolo flagello ex funiculis facto, vniuerſos eiecit, appellans domum ſuam domum orationis, quam illi qui Deum cauponabantur, emporium fecerant, ementes pullos columbarum, & diuinas ſcripturas permutantes, tanquam menſarij nummos, quorum menſæ meritò euertuntur, & pecuniæ effunduntur diuina virtute illius, qui venerat ad repurgandum templum, in quo lex iubebat puras hoſtias Deo immolare; non autem vt nefaria iſta fierent. Quamobrem cum admirarentur, qui hoc, quod fiebat, ſpectabant, & cum hoc tam ingens miraculum, vt par erat, diuulgaretur, congregauerunt cunctos, quibus partes corporis læſæ erant, qui acceſſerunt ad eum in templo, & ſanati ſunt. Maius priore, miraculum ſecundum. Lex enim claudos & cæcos procul à templo arcebat. At eum hoc mirabile prodigium eiectionis eorum, qui in mercatu erant, hi qui viderant, & audierant, & maius quàm pro viribus humanis, huiuſmodi opus docebant, audacter ingreſſi ſunt.]

S. Hieronymus, vt referebam, ob radiantes & ſydereum quid micantes Chriſti oculos, neminem mutire auſum, ſtatuit Nihilominus hæc tanti effectus cauſa, quoad corpoream Chriſti ſpeciem attinet, non eſt certa. Extra dubium verò eſt, illuxiſſe Chriſtum feris pectoribus, eaque manſueſeciſſe, & ne contra obſiſtere, aut poſſent, aut vellent, inhibuiſſe. Vbi Rectoris cordium Chriſti ſapientia & potentia apertiùs proditur; non ſecùs ac auriga, & agitator, eo eſſet peritior & doctior habendus, ſi non mites equos, & ad ductum dociles, regat appoſitè, ſed etiam effrœnos & intractabiles manſuefaciat. Herculem Gallicum, dextra clauam, ſiniſtra arcum tenſum, geſtantem; caluaſtrum, deformem, ſenem, lingua pertuſa, trahentem catenulis aures innumerorum, exhibet in eius tituli dialogo, Lucianus. Sed verus Hercules Chriſtus, qui iam ab infantia, & in ipſis cunis, ſerpentes ſtrangulauit, & ab vbere ſuper foramine aſpidis eſt delectatus, verè *ἀπόμυιος depulſor muſcarum*, vt eſt apud Clementem in Protrept. Beelzebub, inquam, & eius acierum; linguæ reſponſione, ideſt, vt Auguſtinus exponit, cordis alloquio, tantam multitudinem, catenis aureis aſtringit & tradit quaquauerſum; & quidem auribus prehenſam. Nam & in corde aures geminæ, ex Galeno l. 6. de vſu partium c. 15.

Dominus cœnaculi grandis, ſtrati.

1127 Extremum actum, huius in cordium aurigatione facultatis, proponebam delectum cœnaculi, ad Paſcha cum Diſcipulis manducandum apud ignotum hominem. Inſtabat agni immolandi pro Iudæorum vſu ſacra obſeruatio: vnicuique domus ſua, templum erat. Ibi ſacrificabatur, & immolabatur victima. Functus Religioſo officio Chriſtus, domum non habebat propriam; & qui in alieno naſci voluit, in extrema item vita, ad extraneum hoſpes diuertit. [Audiant quos marmorum cura tenet.] (exclamat S. Chryſoſtomus hom. de prodit. Iudæ.) Vrgent Diſcipuli Chriſtum, rogantes vbi vellet parari Paſcha. Iubet Chriſtus, duos ad id delectos intrare ciuitatem, & quem in vrbis aditu reperirent hominem, vas aquæ deferentem, eum ſequerentur, domúmque ſubeunte, domino domus nomine ſuo renunciarent, placere ſibi, apud eum Paſcha celebrare cum Diſcipulis ſuis. Itaque locum exhiberet ad id accommodatum. Is vero ad primas ingredientium voces diuinitùs tactus, cœnaculum grande ſtratum aſſignauit, in quo Chriſtus Paſcha cum ſuis celebraret. Fuiſſe hunc inter Hieroſolymitas Iudæos primarium, domus copioſa, & ampla, ac cœnaculum grande ſtratum, docere perſpicuè videtur; vt non poſſim ſanè S. Ambroſio aſtipulari, qui hunc Chriſti hoſpitem, hominem tenuem & obſcurum meditatur. Ego cum aliis Patribus, diuitem, & inter Hieroſolimitanos illuſtrem fuiſſe, non dubito. At non erat ei incompertum, quanto in Chriſtum odio flagrarent Iudæorum Principes, quos ſciebat iam tamdiu ſollicitiſſimos eſſe de eo comprehendendo, & neci dando; eiúſque nefarij propoſiti conſilia, tunc maximè agitare. Qui Chriſto fauiſſet, odia in ſe Sacerdotum omnium ac Principum concitaturum, non poterat ignorare, cum id eſſet vulgatiſſimum, præſtarentque edicta de illo extra Synagogam faciendo, qui eum profiterentur Chriſtum, eíve gratificari, aut fauere quoquomodo viſus eſſet: vſque adeò, vt parentes mendici, reſtitutis filio oculis, eum filij medicum fateri, non ſine arte: ne curationem agnoſcentes, & in eum grati aut beneuoli apparentes, fulmine excommunicationis, omnibus Chriſto fouentibus intentato, ferirentur. Regente Chriſto cor huius diuitis, nihil tale extimuit: Imo cum iuſtus ſubeſſet metus, ne domum exponeret vaſtandam militi, quem ad Chriſtum vinciendum per illud tempus cogi, neſcire poterat: tamen commodiſſimo domus loco, exceptum voluit hoſpitem, à quo non precibus, aut mollibus poſtulatis, ſed verbis quæ iuſſionem potiùs ſaperent, de exhibendo hoſpitio admonebatur.

Aurigatio cordium per Chriſtum, citra vim.

1128 Non plura, de cordium humanorum, per Chriſtum aurigam & rectorem agitatione. Infinita enim ſunt, ideóque ne tentanda quidem, quæ cœlo iam illatus perfecit, & in dies pergit perficere per gratiam ſuam; idque non impetu, & vi, ſed blanda & leni rectione. Et Satan quidem (inquit S. Ambr. l. de interpellat. David.) [Citò deiicit ianuam, ſi patentem eam non inuenerit. At verò Chriſtus, pulſat, non deiicit, qui confortauit ò Hieruſalem ſeras portarum tuarum. Chriſtus manu pulſat, vt aperias: aduerſarius ſecuribus concidit; & ideò ſcriptum eſt, ne ſecuris & malleus in domum Dei intret.] Ita tamen pulſat ad cordis ianuam, vt tametſi liberè, tamen infallibiliter ſit aperiendum, cum ei placuerit ſubire, & muniriſſima arce, (ita enim cor noſtrum vocat ſcitè Antonin. l. 8. de vita ſua n. 41.) ipſiſque Angelis inexpugnabili, abſque labore potiatur, & in eam tanquam Rex legitimus illicò admittatur, vt Regem decet; Dominaturus ibidem, non per vim, vt Tyranni faciunt.

Ingerit mihi hæc cogitatio, cogitationem aliam. Solem Deus, tanquam magnum Regem, diei præfecit iuxta Philonem in Coſmop. quod pluribus coniecturis firmat. Sed illa optima, quam Proclus, qui item Solem Regem agnoſcit initio libri de Sacrificio & Magia, ex ſoliſequis plantis ducit: ac præter cæteras, e loto, quæ Proclo iudice, dilatatione foliorum, ad Solis acceſſum, & eorundem contractione ad receſſum, non minùs Solem Regem ſuum honorare videtur, quàm homines principibus ſuis venerabundi accidant, & honorem deferant, geſtu genarum, motúque labiorum. Eſt verò lotos, cordium noſtrorum ſymbolum. Omnia quippe in ea planta, rotunditatem præferunt, etiam folia, & fructus. Quare quod apud Iamblicum lib. de Myſteriis §. 37. Deus iuxta Ægyptios inducitur ſedens ſuper Loton, commodè referatur ad hanc humanarum plantarum ſoliſequarum inſeſſionem per Chriſtum Regem, eas non vi, ſed pellaci tractione circumagentem; quò placet trahens, non vi, ſed ſuauitate, iuxta illud Proſperi l. contra Collat. c. 6. [Patet, hominem vocatum, ad filium trahi; non reſiſtentem, inuitumque compellit: ſed ex inuito volentem facit, & quibuſlibet modis infidelitatem reſiſtentis inclinat: vt cor audientis, obediendi in ſe delectatione generata, ibi ſurgat, vbi premebatur: ibi diſcat, vbi ignorabat: inde fidat, vnde diffidebat; inde velit, vnde nolebat. Etenim *Dominus dabit ſuauitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum.*] Egregiè de eadem tractione S. Anſelmus l. 1. cur Deus homo c. 10. *initio.*

Aurigatio Satanæ infœliciſſima; Vſus doctrinæ.

1179 Longè alia eſt rectio currus vitiorum; cuius eſt auriga Diabolus, ait S. Chryſoſt. in Pſal. 2 eáque inſeſſio, veriùs quàm aurigatio, exitiali & luctuoſiſſimo exitu tandem concluditur. Contraponit eam cum aurigatione currus virtutum. S. Bern. in quibuſdam dictis, vt refertur in Floribus ex eo lib. 9. c. 24. verbis illis. [Via legis domini, agitur non greſſu corporis, ſed affectu mentis. Per hanc viam incedunt, & quaſi quendam currum ducunt tria genera hominum, ſeruus, mercenarius, filius. Trahunt autem eumdem currum, duo iumenta: quorum nomina ſunt, comminatio, & promiſſio. Super comminationem, ſeruus ſedet; ſuper promiſſionem, mercenarius. Horum vterque trahit currum: alter timore, alter cupiditate, & vterque propriis ſtimulis impellitur. Solus filius, qui nec timore quatitur, nec illicitur cupiditate, ſed ſpiritu dilectionis agitur, ſine labore aut læſione vehitur in curru:

Quicunque enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt. Habet etiam currus ille, quatuor rotas: illas ſcilicet quatuor animi affectiones notiſſimas, amorem & lætitiam, timorem & triſtitiam; amant enim temporalia, & lætantur cum malè fecerint. Sed hunc amorem & hanc lætitiam, ſequitur timor & triſtitia ſempiterna. Electi verò ponunt primas rotas, timorem & triſtitiam: poſteriores, amorem & lætitiam. Ipſis enim commutatur timor in charitatem, triſtitia in lætitiam ſempiternam.]

Fugiamus hos currus Aminadab, & adiungamur ad currum Chriſti. Adhortatio eſt planè inſignis, Clementis Alexandrini in calce protreptici. [Feſtinemus, curramus, ô Religioſæ & Dei Verbi ſimiles, ô homines imagines, feſtinemus, curramus, tollamus iugum eius, ſubeamus incorruptionem. Pulchrum aurigam hominum Chriſtum, diligamus. Pullum cum veteri duxit ſub idem iugum, & iuncta hominum biga, currum dirigit ad immortalitatem, contendens ad Deum, vt euidenter impleat quod antè ſignificauerat: priùs quidem in Hieruſalem, nunc autem agens in cœlos. Pulcherrimum eſt Patri ſpectaculum, filius æternus, victor. Magno ergo ſtudio & contentione feramur ad honeſta, & efficiamur homines pij ac Religioſi, & maxima eorum quæ ſunt aliena ab affectionibus & perturbationibus; Deum & vitam acquiramus. Eſt autem Verbum adiutor; bono animo ſimus, & in eo ponamus fiduciam.]

CAPVT XIV.

Chriſtus, Bellator & Victor.

1130 CHRISTVM Regem virtutum & exercituum Dei vincentis ſolemnum Imperatorem, non excluſis ab eius militari ſumma præfectura aciebus Angelicis, ſuprà exhibuimus. Eundem ſacris militibus concertantem, & compugnantem, ibidem, aliiſque etiam locis repræſentauimus. Nunc quod fortiſſimi ducis eſt, ſpecie bellantis per ſeipſum, & bellando vincentis, exhibebimus. Qua ratione, infinities in Scripturis deſcribitur.

Chriſtus à Natiuitate, bellator per vitam vniuerſam.

Et verè Chriſtus vir bellator eſt, non modò ab adoleſcentia, ſed planè, etiam à pueritia ſua. Deſcribit ipſum S. Bernardus ſerm. 1. de Natali Domini, ex ipſo conceptionis momento, & à ſuſceptione carnis noſtræ, pugnantem cum duobus capitaliſſimis hoſtibus noſtris, peccato mortis radice, & morte peccati propagine, quam neceſſe ſit, exciſa, & ſtirpitùs euulſa, (quod tunc à Chriſto factum cum innoxiam carnem ſuſcepit,) radice eius, exareſcere. Quid ſi verò antiqua Chriſti naſcentis pictura in ſcuto, id repræſentauit? Notus eſt vſus Germanorum, prolem natam clypeo imponentium; & tum demum agnoſcentium ſuam, ſi Rheno innataret in illo clypeo, iuxta illud Claudiani in Ruffinum.

Et quos naſcentes explorat gurgite Rhenus.

Memorant eum vſum, Iulianus Epiſtola ad Maximum, Nazianzenus Carm. ad Nicobulum num. 14. & Galenus lib. 1. de Sanit. tuenda. Qui tamen non ad probandam coniugij fidem, vult fuiſſe infantem immiſſum Rheno in clypeo, vnde ἐλεγξίγαμον, Rhenum nominat in Dyoniſiacis Nonnus; ſed ad conciliandas proli vires, eámque maturè obdurandam. Quo etiam conſilio, apud Lacædemonas, recens nati ſcuto imponebantur, vt annotauit Græcus Thucydidis Scholiaſtes lib. 11. Vt igitur Chriſtum à primo ortu, bellis & duritiei militari aſſuetum exhiberet priſca pictura, in ſcuto illius natiuitatem exhibuit, malè reprehenſa à vetere Epigrammatario lib. 4. Epigr. Græcorum, verſibus qui latiuè ſic ſonant.

In ſcutum habens, Chriſti natiuitatem
O quàm ſtultus pictor quod exarat
Dominum pacis in ſcuto naſci pictum.

Imo ô Poëta abſurdus tu, qui non videas, domino pacis, & bella ab ipſo ortu ſtrenuè bellanti, fuiſſe picturam eiuſmodi conuenientiſſimam.

1131 Non diffiteor, potuiſſe fortaſſis Poëtam illum, alludere ad antiquum vſum, Imperatorem recens creatum, ſcuto impoſitum erigendi, vt omnibus eſſet conſpicuus: quod Ammianus lib. 20. à Gallicanis militibus Iulianum Apoſtatam Imperatorem renunciantibus, ſeruatum docet. Idémque de Alexio Emmanuelis filio, habet Nicetas Choniates; *Et de Iuſtino* Corippus lib. 2. A Gothis idem vſurpatum habet Caſſiodorus lib. 10. Epiſt. 31. De Cazaris idem infrà referam ex Conſtantino Porphyrogenito. Vt igitur ſignificaret Poëta; Chriſtum natum eſſe Imperatorem, eum mox à natiuitate, in ſcuto pingere fortaſſis voluit. Hoc illi in mentem venire potuiſſe non inficior. Nec tamen iſta cogitatio, aliena eſſet à re præſenti: quandoquidem illa ſubuectio noui Principis in ſcuto, fiebat inter procinctuales gladios, vt loquitur Caſſiodorus, & à militantibus aciebus, eratque tota militaris.

Qui à natiuitate tam ſtrenuè bellat, non mirum ſi adhuc infans ab vbere, delectetur ſuper foramine aſpidis, & in cauernam Reguli mittit manum ſuam; ſi nomen à Propheta refert *accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari, quia antequàm ſciret puer vocare patrem ſuum, & matrem ſuam, ablata eſt fortitudo Damaſci, & ſpolia Samariæ, coram Rege Aſſyriorum.* Quem locum ſcitè de Chriſto bellatore etiamnum puero exponit Ambroſius in pſalm. 118. ſerm. 21. & Chryſoſtomus in cap. 1. Matthæi hom. 5. & plurimi apud Leonem Caſtrium Iſaiæ 8. Sed planè concinnè his verbis Irænæus lib. 3. contra hær. cap. 18. agens de ſene Simeone Chriſtum confitente, adducendus hoc loco, quia rationem belli Chriſti à pueritia, & factam per eum hoſtium expoliationem, ſcitè aperit. [Infantem quem in manibus portabat, Ieſum natum ex Maria, ipſum confitens eſſe Chriſtum Filium Dei,

Dei, lumen omnium, & gloriam ipſius Iſraël, & pacem & refrigerium eorum, qui in dormitionem ierunt. Iam enim expoliabat homines, auferens ignorantiam ipſorum; ſuam autem agnitionem eis donans, & diſpartitionem faciens eorum qui cognoſcebant eum, quemadmodum Eſaias; *Voca*, (inquit,) *nomen eius, Velociter ſpolia* (*celeriter*) *diſpartire*. Hæc ſunt autem opera Chriſti. Ipſe igitur erat Chriſtus, quem portans Simeon benedixit Altiſſimum: quem Paſtores cùm vidiſſent, glorificant Deum: quem Ioannes, cùm adhuc in ventre matris ſuæ eſſet, & ille in vulua Mariæ, Dominum cognoſcens, exultans ſalutabat. Quem Magi videntes, & adorantes, & afferentes munera quæ prædiximus, & ſubſternentes ſemetipſos æterno Regi, per alteram abierunt viam: non iam per Aſſyriorum reuertentes viam. *Priuſquàm enim cognoſceret puer vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem Damaſci, & ſpolia Samariæ, contra Regem Aſſyriorum*. Occultè quidem, ſed potenter omnia manifeſtans, quoniam occulta manu expugnabat Dominus Amalech; propter hoc & pueros eripiebat, qui erant in domu Dauid, benè ſortiti illo tempore naſci, vt eos præmitteret in ſuum regnum, ipſe infans cùm eſſet, infantes hominum Martyres parans.]

Quis hoſtium ſtrages procedente ætate fecerit, quantas ipſemet inimicas acies fuderit & tandem quomodò Principem hoſtium manu ſua cruci confixerit, dicendum infra eſt; vbi oſtendemus, in ea ipſa cruce in qua Chriſtus confixus eſt, pependiſſe confixum cum eo Satanam, ſicque triumphaſſe eum in ſemetipſo, vt dixit Apoſtolus. Ethniciſmum radicitùs extirpauit, Iudaiſmum euertit. Ipſe enim eſt Dux ille venturus, quem Daniel, ciuitatem & ſanctum funditùs deleturum prænunciarat, vt accuratè proſequitur Iſidorus Peluſ. lib. 3. Epiſto. 257. Ipſe peccati phalanges omnes deſtruxit, bellator ſtrenuus & fortis, à iuuentute & pueritia, per vniuerſam vitam. Tota enim vita ipſius ad extremum vſque ſpiritum, irrequieta, & bellis ac præliis iugibus exercita fuit.

Chriſti armatura.

1132 Arma eius, vt Driedo de captiu. & Redempt. generis hum. Tract. 2. cap. 2. 1. p. membro 2. latè proſequitur, varia in Scripturis recenſentur; nempe hinc caro & anima, variáve membra eius; inde paupertas, humilitas, patientia; præterea claui, crux, & cætera paſſionis inſtrumenta, vt verè videns noua bella elegiſſe Dominum, ſic ſe ad prælium armantem, & per gladium non viri, & gladium non hominis, vocantem Aſſur, vt prænunciarat Iſaias cap. 31. Nec eſt quod quis in eius armatura fallatur. Videtur enim intectus & inermis fuiſſe, quia externam armaturam non præferebat. Sed artem ea in parte inſignem, in ſummo hoc bellatore detexit Petrus Damiani Opuſc. vltimo cap. 8. & hiſce verbis ſerm. de S. Columba. [Enim verò ſæculi huius homines, qui bellorum ambiunt virtute clareſcere, qui per ora vulgi ſuas optant victorias celebrari, cum ingreſſuri ſunt prælium; in corpore ſuo, quod infirmum eſt & molle ſubiiciunt; quod durum eſt, atque ad penetrandum difficile, ſuperponunt. Loricis quippe ſe ferreis induunt, & carnem, quæ facilè cedit ictui, cuſtodire contendunt, vt illud durum, ac fortè, quod foris eſt, defendat molle quod eſt. Redemptor noſter, cum huius mundi campum pugnaturus ingreditur, cum ad debellandas aëris huius nequitias fortis præliator armatur, quia nouum debebat inſtruere prælium, nouum induit genus armorum; videlicet vt quod infirmum eſt ſuperponeret, & quod robuſtum eſt, occultaret. Loricam ſiquidem imbecillæ carnis induit, & inſuperabilem Diuinitatis fortitudinem occultauit.] Non diſſimili veſtitûs ratione, quàm qua Eraſmus lib. 3. de ratione concionandi *pag.* 155. Robertum de Licio, Ordinis S. Franciſci, vſum aliquando ſcribit. Principes ille ac populum adhortabatur aduerſùs Turcas. Vbi ad ſummum impetum efferbuiſſet oratio, deplorare cœpit, quod nulli ſe ad rem tam piam duces offerrent. Si iſtud (inquit,) obſtat, ecce me, qui nihil verebor, abiecta hac veſte, vel militem, vel ducem vobis exhibere. Simúlque cum dicto, ſummam veſtem abiecit. Intus planè miles erat, byſſino ſago, accinctus prælongo gladio. Hoc habitu dimidium horæ, ſub perſona ducis concionatus eſt.

Bella antiqua, typi bellorum Chriſti.

1133 Sic armatus Chriſtus, prælia Domini præliatus eſt; non carnalia, qualia commenti ſunt de ſuo Meſſia Hebræi, referente & ferè fruſtra refellente Batiadio Tomo 1. Concor. lib. 2. cap 14. ſed ſpiritualia; quorum typi fuerunt omnia bella Patriarcharum, Ducum, & Regum populi Iſraël, vt rectè philoſophatur Driedo de captiu. & redemp. generis humani Tract. 2. cap. 2. p. 1. memb. 3. diſtinc. 3. Lex enim ſpiritualis eſt; non quoad illam duntaxat partem quæ ſacros ritus præſcribit, ſed etiam quoad hiſtorias & geſta Hebræorum aduerſùs gentes: atque adeò etiam quoad prælia quæ Spiritus ſanctus extare voluit in libris ſacris, tanquam ſigna prophetica bellorum per Chriſtum & Chriſti Eccleſiam gerendorum. Et idcircò interdum, priſca illa & typica bella, vocantur *bella Domini*, & *bella iuſtorum*.

Eiuſmodi fuit bellum Abraham contra Pentadem Regum Gen. 14. Nam S. Chryſoſtomus in Pſal. 2. illud bellum ad Chriſtum transfert. Similiter varia bella ſub Moſe geſta, typi erant bellorum Chriſti, iudice Proſpero de promiſſ. p. 1. cap. 40. Bella Ioſue, omnium conſenſu, figuræ erant bellorum Chriſti & ita frequentiſſimè Origenes in Ioſue; nominatim hom. 12. & 13. & Proſper 2. p. de promiſſ. à cap. 14. De bello Gedeonis contra Madiam, multi Patres apertè docent fuiſſe prælij Chriſti figuram. Optime S. Greg. 30. Moral. cap. 32. & 34. aliàs cap. 17. Petrus Damiani ſerm. 68. Et vt Patres id tacuiſſent, expreſsè id docet Iſaias cap. 9. verbis illis. *Lætabuntur coram te, ſicut qui lætantur in meſſe, ſicut exultant victores capta præda, quando diuidunt ſpolia. Iugum enim oneris eius, & virgam humeri eius, & ſceptrum exactoris eius ſuperaſti, ſicut in die Madian. Quia omnis violenta prædatio cum tumultu, & veſtimentum mixtum ſanguine erit in combuſtionem, & cibus ignis. Paruulus enim natus eſt nobis & filius datus eſt nobis*. Senſus eſt; iugum Diaboli quo populus onerabatur, & virgam exactoris, ſiue crudeliſſimi illius Publicani qua premebatur plebs

Dei, contritam fuiſſe, bellante Meſſia ea forma & ratione bellandi, qua olim Gedeon, ſine cruore ſuo aut ſuorum, in exercitu lagenis tantùm armato, & exteriùs inermi, ſuperanerat Madianitas. Sic enim Chriſtum paruulùm, abſque violenta prædicatione, & tumultu, ſubactorum ſpirituali prælio hoſtes noſtros, tradit Propheta. De Dauidis prælio cum Goliath, quod typus fuerit pugnæ Chriſti cum Satana, tradunt Patrum plerique; & nominatim Auguſtinus ſermon. 197. de tempor. Aliò tamen, hoc eſt ad Chriſtiani cum Satana & vitiis prælium, rem hanc totam transfert S. Bernardus ſerm. de Dom. 4. poſt Pentec. Quod item prælium Dauidis cum Amalecitis fuerit typus pugnæ Chriſti, perpulchrè monſtrat Origenes hom. 19. in Num. *ſub medium.* Quare perſpicuum eſt quatenus bellator ſit Chriſtus abſcondita licet fortitudine, & occultato de induſtria robore, bellans.

Fabuloſa eorumdem Chriſti bellorum adumbratio, ex Manichæis.

1134 Hæc fortitudinis occultatio, ſtratagema fuit, quod Chriſtum effecit victorem. Idque expreſſum meritò dixerim, in commento planè inſano Manichæorum, quod retuli agens de Verbo inumbrato & tenebrato, ſæpéque attingit S. Auguſtinus Tomo. 6. Et pulchrè etiam in Pſalm. 140. ad illud, *& non communicabo cum electis eorum*; Et valdè appoſitè ad hunc locum lib. de Agone Chriſtiano c. 4. itémque S. Athanaſius ſerm. contra omnes hæreſes, *ſub medium* ſed fusè S. Damaſcenus Dialo. contra Manichæos *ferè initio.* [Bonus (inquit,) in loco ſuo, in omni bonitate ac beatitudine verſabatur. Materiæ autem, hoc eſt malum, per multa ſecula, nec vitæ, nec motus particeps fuit, ſed fœda ac deformis caligo, & ſenſus expers. Poſtea autem materia, ſecum ipſa ſeditionem excitauit, ipſiúſque fructus prælio inter ſe decertarunt. Cùmque alij fugerent, alij inſequerentur; ad lucis fines peruenerunt, eámque conſpicientes, pulchritudinis ipſius cupiditate capti ſunt, pugnandique inter ſe finem fecerunt: conſentientibuſque animis, lucem adoriri inſtituerunt. Quamobrem cùm bonus ille, poteſtatem luci ſubſidio miſiſſet, conſerto prælio, tenebrarum principes lucis partem comederunt. Bonus quippè poteſtatem illam ſibi eripi paſſus eſt: illud ſcilicet veritus, ne loco ſuo illi potirentur. Hoc autem ea ratione fecit, vt per eam partem, quam tradiderat, imperium in malum obtineret.] Expendit particulatim reliquo Dialogo, omnia prædicta S. Damaſcenus; illudque nominatim quod aiebant hi veſani, Deum factum eſſe victorem gentis tenebrarum, permiſſa clade vnius partis ſuæ, eiúſque obtenebratione, in commixtione cum corpore.

Quod ex Ethnicorum fabulis feciſſe Scripturam, prodit Greg. Nyſſenus hom. 9. in Cant. cam nimirum citra pudorem meminiſſe eiuſmodi fabulamentorum; vſurpari hoc item loco, circa Manichæorum deliria poteſt, ad illuſtrandam veritatem in qua verſamur. Verè ergo Deus, de gente tenebrarum, de Satana inquam, & ſpiritualibus nequitiæ in cœleſtibus, & ſubſidiariis eorum copiis, peccato & morti ſuccenturiatis, reportauit victoriam: quia permiſit partem ſui, (mollienda eſt vocis huius durities, & exigenda ad amuſſim Catholicæ veritatis;) perſonam ſcilicet vnam auguſtiſſimæ Triadis, commiſceri, ideſt iuxta multorum Patrum phraſim, coniungi corpori tenebroſo, & ibi tenebroſam degere ac inglóriam, ſatisfaciendo & patiendo pro nobis; non verſando in luce, nec ſplendendo prout iuxta diuinitatis ſuæ natiuum iubar debebat. Monſtremus obiter de tribus illis inimicis noſtris quos dixi, nimirum gente tenebrarum, eiuſque ſubſidiariis, peccato, & morte, quomodò ſinguli, in hoc prælio, ſint per lucem Verbi tenebris noſtris admixtam, proſtrari atque contriri; partáque de omnibus victoria; vel potiùs prodigia vt loqui nos vult S. Chryſoſtomus in Pſalm. 45.

Victoria Chriſti de hoſtium noſtrorum Triade, ac primum de Satana.

1135 In primis de Satana per Chriſtum ſubacto, eiuſque viribus acciſis, ſplendidè philoſophatur Euſebius orat. de Laudibus Conſtantini. Vbi præmiſſis victoriis Conſtantino conceſſis à Chriſto, contra varios Barbaros, ſubdit. [Victoriam quinetiam contra Dæmones, quod eſt aliud Barbarorum genus, reportauit. Etenim cum duplex in nobis inſita ſit natura, altera animi, altera corporis, & hoc ab omnibus viſum, ille ab oculis penitùs remotus: in his duo contraria Barbarorum genera, eáque nobis admodùm infecta, poſita ſunt: quorum alterum ex occulto, alterum apertè nos oppugnat: atque alterum corpora corporibus obiectat, alterum armis omnis generis, corporis expertibus, animum hominis nudum & inermem obſidet. Porrò autem Barbari illi qui oculis cernuntur, velut paſtores quidam feri & agreſtes, qui nihil à belluis differunt, in cicures hominum greges impetum faciunt, vaſtant agros, & tanquam immanes lupi, è ſolitudine in ciues cuiuſque ciuitatis irruentes, ciuitates in ſeruitutem redigunt, ad extremum omnia quæ poſſunt labefactant, perimúntque. Infeſti autem & animorum corruptores Dæmones, qui ſub aſpectu minimè ſubiiciuntur, quique omnibus Barbaris ſunt multo crudeliores.] Excurrit in mala innumera quæ Barbari iſti inuiſibiles mundo intulerant; & quomodò eorum vires ſint per Chriſtum comminutæ, egregie proſequitur.

Adeò ſanè exiguit per Chriſtum Satanæ potentia, vt qui ante leo potentiſſimus videbatur, degenerarit in vulpeculam vt illuſtriſſimè philoſophatur Gregorius Nyſſenus homil. 5. in Cant. ad illud, *capite nobis vulpes paruulas.* Negat autem poſſe ſe ſatis ſuſpicere, miraculum diuinæ magnitudinis in his paucis verbis abditum. Quæ enim & quanta erat Satanæ ius & potentia? Quis & quàm potens Tyrannus iſte, ante Chriſtum? Quàm ridiculus verò factus eſt, & quò vires eius per Chriſtum deductæ? [Homicida qui potens eſt in malitia, cuius lingua tanquam nouacula acuta, de quo dicit Propheta, *Sagitta potentis acuta, cum carbonibus deſolatoriis:* &c. *Inſidiatur tanquam leo in ſpelunca ſua; Draco ille magnus; Apoſtata, infernus, dilatans os ſuum, rector huius mundanæ poteſtatis tenebrarum, qui habet imperium mortis;* & quæcumque ex perſona eius narrat Prophetia; *Qui aufert terminos gentium, quos conſtituit,*

nempe

nempe Altiſſimus, *pro numero Angelorum ſuorum; Qui comprehendit orbem terræ ſicut nidum, & eam tollit tanquam oua derelicta:* Qui dicit *ſe poſiturum thronum ſuum ſuper nubes, & futurum ſimilem Altiſſimo*, & quæcunque Scriptura de eo perſequitur in Iob, quæ planè ſunt terribilia; *cuius latera quidem ſunt ærea, aurum autem fuſile ſpina: inteſtina autem lapis ſmyrites*: & quæcumque ſunt huiuſmodi, per quæ terribilem illam naturam deſcribit Scriptura. Hic ergo talis & tantus Imperator legionum Dæmonium, quemadmodùm à vera & ſola poteſtate nominatur? *Parua vulpes*; & omnes qui eum circumſiſtunt, & vniuerſus qui eſt ſub eius poteſtate exercitus, omnes ex æquo deſpectui habiti, nominantur *vulpecula*, ab eo qui incitat venatores ad eos venandos.] Hoc mox tribuit Regi gloriæ Chriſto, cuius venatores ſacros, vocat Angelos, & Apoſtolos.

1136 Cogitur nunc ad æſtus & dolos verti, qui priùs aperta iv irruebat, ſed canem rabidum innexuit Chriſtus, & vinxit catenis, vt mordere non poſſit niſi volentem, etiamſi ſollicitare & latrare poſſit, vt D. Auguſtinus ſerm. 196. de Temp. probè monuit, pleniùs idem verſans Pſal. 29. Enarrat. 1. & in Pſal. 31. Enart. 1. *ad verſum vltimum*; Et in Pſal. 32. Enarr. 2. *ad verſ.* 8. Ac ne allatrare quidem & ſollicitare pro libidine poteſt, ſed quantum Deus pro ſua ſapientia ſinit. Qua ex cauſa Dæmones Satanæ ſuccinturiati, dicuntur *latrones Dei*, iuxta S. Gregorij interpretationem lib. 14. Mor. cap. 21. qui eiuſdem operis lib. 8. cap. 16. de hoc ceto, & mari carcere circumdato ne ad libitom erumpat, aliam perpulchram allegoriam concinnat. Quanta igitur nunc Satanæ eſt debilitas? Dictum Pelagij eſt, Epiſtola ad Demetriard. [Infirmus hoſtis eſt, qui non poteſt lædere niſi volentem.] Et alibi referente & approbante D. Auguſtino lib. de natura & gratia cap. 58 [Reſiſtamus Diabolo, & fugiet. Vnde animaduertendum eſt quid poſſit his nocere quos fugit, vel quam virtutem habere intelligendus ſit, qui ſolis præualere non reſiſtentibus poteſt.] Subdit S. Auguſtinus. [Hæc, & mea verba ſunt; verius enim dici non poteſt.] Hoc autem, vt tanta vis, ſit in nos adeò imbellis, debemus Chriſti gratiæ, per quam confractus eſt malleus ille, & Satanæ virga comminuta, vulneratus ſuperbus in brachio virtutis Dei, vt eſt in Pſalmo 88. imo in infirmitate. Audi Iſidorum Peluſ. lib. 4. Epiſt. 150. [Quæris, cur Paulus, relictis illis ſplendidis atque auguſtis, quæ de Chriſto annunciabat, ſcripſerit Corinthiis; *Non iudicaui me ſcire aliquid inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc Crucifixum.* Arbitror itaque, quia ipſa quoque illa, quæ probris plena videntur, maximo & robore & honore ſcatent. Idcirco eum ita dixiſſe, tantûm non edita voce proclamantem; Vinctum athletam ecce in medium produco, vt poſteaquàm Olympia vicerit, clariori eum præconio ornem: Viliſſimam & contumelia plenam armaturam, duci militiæ circuodo, vt tantò magis gemat, qui morbo multitudinis Deorum laborat, vbi tam vilibus armis ſe victum ſenſerit.]

Nihil igitur ab hoc hoſte timendum nobis. Imo impugnando nos ſeruit paci noſtræ ſicque impletur illud, *beſtia terra, pacifica erunt tibi*; iuxta hanc B. Gregorij gloſſam 6. Moral. c. 21. [Notandum priùs eſt, quod non ait; *paratæ*, ſed *pacifica*, videlicet, non quia pacem habent, ſed quia pacem faciunt. Hoſtes quippe callidi, dum inſidiantur, affligunt: ſed afflicta mens, tanto magis ad æternam patriam reditum diligit, quanto in hoc ærumnoſo exilio, laborioſius viuit: & veriùs ſe gratiæ ſui adiutoris humiliat, cum contra ſe inſidias hoſtium acriores penſat. Terræ ergo beſtiæ, electis pacificæ fiunt, quia maligni ſpiritus cum bonorum corda aduerſantes deprimunt, hæc volentes ad amorem Domini appellunt. Inde ergo cum Deo robuſtior pax oritur, vnde nobis ab aduerſariis durior pugna generatur.]

Illud duntaxat timeri iure poteſt, ne per ſocordiam noſtram victoria in nihilum recidat, hoſtique reſurgat. De quo egregie Iſido. Peluſiotas lib. 2. Epiſt. 139. [Periculum eſt (inquit,) ne ille, qui victus ac profligatus eſt, ob diſſidia noſtra collecto robore, acceptam cladem ſarciat, victoriámque adipiſcatur. Etenim ille quidem iacet, etiamſi audacia ſtolide efferatur. At noſtra ignauia, mutuumq; bellum, neruos iacenti ac robur attulerunt: ita vt quantum quidem ad noſtrá ſocordiá attinet, metuendum ſit, ne præclarum illud facinus quod à Saluatore editum eſt, (etſi enim id dictu audax eſt, tamen quia verum eſt, dicetur,) prorſus pereat. Vnde etiam hoc fortaſsè, quod tibi exponi cupis per Pſalmiſtam prædixit, his verbis vtens, *Quæ vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem*; hoc eſt ad hominum naturam multis corruptionibus obnoxiam? Etſi enim alia quoque nonnulla indicat (nam ſi moralem ſenſum ſpectes, de Dauide; ſi naturalem, de Adamo intelligitur;) at ad hunc quoque ſcopum pleriſque ſanctis viris tendere viſus eſt. Ego enim inquit, vſque eò me demiſi, vt etiam, ob ingentem demiſſionem, multi ad credendum adduci nequeant, Tyrannúmque ſubegi ac proſtraui. Idque Seraphinorum ſpectator his verbis clamat; *Diſcite iuſtitiam facere, qui habitatis terram: compreſſus eſt enim impius.* Vos autem facinus omni ſpe maius, excellénſque, atque omnem admirationem excedens trophæum, per inertiam veſtram perdidiſtis.]

Victoria Chriſti de morte, altero hoſte noſtro.

1137 Sed neque timendum nunc poſt Chriſtum, à morte, quæ propriè loquendo, non niſi obiectiuè turbat pacem noſtram, cum habet homo pacem in bonis ſuis. Eſt enim ei amara. At nunc per Chriſtum, mors quæ in olla erat, condita eſt. *Cum enim* ante Chriſtum, *eſſemus in carne, paſſiones peccatorum quæ per legem erant, operabantur in membris noſtris, vt fructificarent morti: nunc autem ſoluti ſumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus*, ait Apoſtolus Rom. 7. conſiderans ſtatum quem per Chriſti mortem conſecuta eſt mors, nobis priùs infeſta. Quare nos ſcientes iam vitæ ſeruiſſe, & ad vitam tendere, mortem corporis non horremus, eámque Chriſti beneficio pro mortua ducimus. Nec abs re. Vt enim Chryſologus ſerm. 40. ſcitè dixit, [periit mors ipſa, quæ perdebat omnes, dum omnium perdere vult ſalutem.] Ecquod tandem illi congruum

epithaphium

epithaphium canemus,(exclamat Naz.orat.42) mortem à Chriſto continuam celebrans? Vbi eſt mors ſtimulus tuus? Crux te proſtrauit, vitæ autor tibi necem attulit.]

Inde verò luculentum, exungulatæ & proſtratæ mortis argumentum petere licet, quod ante Chriſti mortem, mors eſſet omnibus formidabilis & horrenda. At iam Chriſto mortuo, pueri & puellæ, morti inſultant, eamque deriſui & ludibrio habent. Expendunt id Patres, ac ſuſpiciunt frequentiſſimè. Produco nonnullos Baſilius orat. in calumniantes quod tres Deos dicamus. {Cruci fixus eſt volens, vt inuitè crucifixos detraheret. Mortuus eſt volens, vt inuoluntariè mortuos exſuſcitaret. Suſcepit quam non ſuſcipiebat mortem, vt eos qui ſub morte ſunt, viuificaret. Deuorauit ipſum mors ignorans; vbi deuoraſſet, cognouit quem non deuorauit. Deuorauit vitam, deuorata eſt à vita. Deuorauit vnum cum omnibus, perdidit propter vnum omnes. Rapuit vt leo, confracti ſunt dentes ipſius. Quapropter etiam, velut debilis contemnitur. Non enim ampliùs velut leonem timemus, ſed velut pellem conculcamus.

Chryſoſtomus latè hom. 24. in 1. ad Cor. Et optimè quoque his præter cætera, Oratione de Paſchate à Peltano Latinè facta. {Hodiè mortis vincula, ſoluta ſunt; hodie inferni victoria, abſorpta eſt. Aptè proinde, conuenienterque hodiè propheticam illam vocem depromimus. *Vbi eſt mors ſtimulus tuus? vbi eſt victoria tua inferne?* Hodie Dominus noſter Ieſus Chriſtus, æneas portas confregit, ipſámque mortis perſonam aboleuit. Ecquid dico mortis perſonam ſuſtuliſſe, cum ipſum quoque *mortis* vocabulum transtulerit? Neque enim animi à corpore diſceſſus, mors ampliùs appellatur, ſed dormitio, vel ſomnus. Sanè ante Chriſti aduentum, crucíſque œconomiam, vel ipſum ſolum nomen mortis terrorem incutiebat. Quare etiam primus homo, magni ſupplicij loco, eiuſmodi ſententiam audiuit; *Quacunque die comederis ex illo, morte morieris.* Quin & Beatus Iob quoque, quietis nomine mortem deſignat: *Mors,* (inquit,) *viro requies.* Propheta autem Dauid, peccatorum mortem, peſſimam pronuntiat. Imò verò non modò diuulſio illa animæ à corpore, *mortis* vocabulo deſignatur; verùm etiam inferni. Audi Patriarcham Iacob; *Deducetis canos meos cum mœrore ad inferos.* Audi alium de ea re vatem: *Infernus dilatauit animam ſuam.* Facit huc etiam illud Prophetæ Dauidis; *Liberabis me ex inferno inferiori.* Mitto alia, nam vetus Teſtamentum, tranſitum ex hac vita hoc eſt, mortem, crebrò admodùm *infernum* appellat. At quia Chriſtus Dominus noſter, ſemetipſum noſtri cauſa in ſacrificium obtulit, & ex mortuis denuò reſurrexit, ſuáque reſurrectione viam nobis ad reſurrectionem muniuit, pro ſua clementia, ipſa etiam inferni & mortis nomina ſuſtulit; nouámque & quodammodò extraneam politiam, in vitam induxit. Emigrationem námque ex mortali hac vita, dormitionem vel ſomnum, potiùs quàm mortem appellandam exiſtimauit.]

1138 Baſilius Seleuciæ Orat. 32. *ſub finem,* ſcitè omnino {Cur contra pericula diſcipuli pro Chriſto alacres armantur, & rerum aduerſis lætantur? Cur Chriſtus cum animi anguſtia crucem admittit, & pauor paſſionem antecedit? Cum quia Chriſtus in mortem viuentem adhuc, expeditionem ſuſcipit, congreditúrque nondum diſſecta tyrannide. Adhuc enim iam inde ab Adamo, occupato in homines dominatu, magnifice ſe iactabat mors. Chriſtus morte contrucidata, poſt futuris eam velut enectam tradit ad certamen. Ideò ipſe velut in viuentem parens impreſſionem, pro rei veritate ſe gerit. Apoſtoli verò morte deuicta, & veluti iugulata, & extremùm expirante, bene multùm animati eam inuadunt, vt Paulus prædicat; *Chriſtus mortuus eſt, pro peccatis noſtris ſecundùm Scripturas, & ſepultus eſt.* Examuſſim deſcribit mortem. *Et reſurrexit tertia die, & viſus eſt Iacobo, deinde pluſquàm quinquies mille fratribus ſimul, ex quibus multi manent vſque adhuc, quidam autem dormierunt.* Non iam, *Mortui ſunt.* Depacta namque cruce, ſomnus mors eſt: ante crucem formidabilis, & poſt crucem deſpicabilis. Et rurſus: Quod *Ieſus paſſus, & mortuus eſt, & reſurrexit: ita & Deus, eos qui dormierunt per Ieſum, adducet.* Chriſti finem, *mortem* appellauit: bellum ſiquidem illi fuit contra mortem viuentem: aliorum, qui poſt Chriſtum, *ſomnum* agnoſcit, non mortem. Inde factum, vt viros pro religione concertare videamus, pueros mortem deriſui habere, puellas eam adire ludibundas; quando Chriſtus vitæ poſt mortem futuræ brauium protulit. Quare epinicium cantant omnes; *Vbi mors victoria tua? vbi inferne ſtimulus tuus?* in Ieſu.]

Itaque vt conſiderat Damaſcenus 4. fidei cap. 4. ante Chriſtum, mortales etiamſi peccando grauiſſimè mulctarentur; peccatum nihilominus habebant pro numine. At poſt Chriſti mortem, & ipſam mortem, & pœnas omnes, præ peccatis nihili ducunt. Concinnè verò S. Bernardus ſerm. de Tranſitu S. Malachiæ, incrudelitatem mortis inuehitur; quæ tantum virum ſuſtuliſſet. Sed id adeo, vt crudeliter, ſic imprudentiſſimè poſt Chriſti mortem factum ſic demonſtrat. {Dira profectò & inexorabilis mors, quæ tantam hominum multitudinem vnius percuſſione mulctauit, cæca & improuida quæ Malachiæ ligauit linguam, impediuit greſſus, diſſoluit manus, oculos clauſit. Illos inquam deuotos oculos, qui piiſſimis fletibus diuinam peccatoribus reconciliare gratiam conſueuer. Illas mundiſſimas manus, quæ laborioſis & humilibus operibus exerceri ſemper amauerunt; quæ Dominici corporis hoſtiam ſalutarem, pro peccatoribus totiens offerebant, & ſine ira & diſceptationibus in oratione leuabantur in cœlum; quæ infirmis multa beneficia præſtitiſſe, ſignis variis effulſiſſe noſcuntur. Illos quoque ſpecioſos greſſus Euangelizantis pacem, Euangelizantis bona, illos pedes qui totiens fatigati ſunt ſtudio pietatis, veſtigia illa digna quæ ſemper deuotis oſculis premerentur. Sancta denique labia illa Sacerdotis, quæ cuſtodiebant ſcientiam: os iuſti quod ſapientiam meditabatur: & linguam eius quæ iudicium loquens, imo & miſericordiam, tantis mederi ſolebat vulneribus animarum. Nec mirum fratres, iniquam eſſe, quam generauit iniquitas: inconſideratam, quam noſcitur ſeductio peperiſſe. Nihil inquam mirum, ſi ferit ſine diſcretione, quæ venit ex præuaricatione: ſi ſit crudelis & fatua, quæ ex antiqui ſerpentis, fallacia & mulieris inſipientia prodiit. Quid tamen cauſamur, quod Malachiam

chiam anſa ſit attentare, fidele equidem membrum Chriſti; quando & ipſum Malachiæ pariter & omnium electorum caput, furibunda perſuaſit? Perſuaſit vtique immunem, ſed non immunis euaſit. Impegit in vitam mors, & incluſit intra ſe vita mortem, & abſorpta eſt mors à vita. Hamum ſibi deuorans, inde teneri cœpit, vnde viſa eſt tenuiſſe.

1139 Idem pulcherrimè ſerm. 26. in Cant. deſcribens mortem Gerardi fratris ſui, inter cantandum Pſalmum 148. ſic ſcribit. [Accitus ſum ego ad id miraculi; videre exultantem in morte hominem, & inſultantem morti. *Vbi eſt mors victoria tua? Ubi eſt mors ſtimulus tuus?* Iam non ſtimulus, ſed iubilus. Iam cantando moritur homo, & moriēdo cantat. Vſurparis ad lætitiam, mater mœroris; vſurparis ad gloriam, gloriæ inimica; vſurparis ad introitum regni, porta inferi; & fouea perditionis, ad inuentionem ſalutis, idque ab homine peccatore. Iuſtè nimirum, quia tu, iniquè in hominem innocentem & iuſtum, poteſtatem temeraria vſurpaſti. Mortua es ô mors, & perforata hamo quem incauta glutiſti, cuius illa vox eſt in Propheta; *O mors ero mors tua. Morſus tuus ero inferne.* Illo, inquam, hamo perforata, tranſeuntibus per medium tui fidelibus, latum lætumque exitum pandis ad vitam. Gerardus te non formidat, laruales effigies. Gerardus per medias fauces tuas tranſit ad patriam, non modò ſecurus, ſed & lætabundus & laudans.]

Germana porrò ratio, cur mors per Chriſtum ſit proſtrata, colligitur ex Apoſtolo; quatenus Chriſtum & Adamum opponit; quia ſicut per Adamum mors, ita & per Chriſtum reſurrectio mortuorum. Inde enim habetur, Chriſtum liberaſſe nos à morte; & eius mortem fuiſſe, vt eſt apud Oſeam c. 13. Non quaſi temporalem mortem ſimus poſt Chriſtum declinaturi; ſed quia per temporalem mortem tranſimus in ſempiternam vitam, interuentu reſurrectionis quã Chriſtus nobis eſt promeritus. Mors enim alioqui fuiſſet ſempiterna. At per Chriſti mortem, & liberationem inde nobis impenſam, facta eſt temporalis; eamque conſequitur vita perennis, quæ mortem vincet victoriã immortali, iuxta illud Apoſtoli 1. Cor. 15. *cum mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt, abſorpta eſt mors in victoria.* Eam verò victoriam vitæ noſtræ reſtitutæ ſupra mortem temporariam, habemus per Chriſtum redemptorem & eius mortem, ac merita in ea nobis repoſita. Vocatum præter cæteras, hac ex cauſa ab Oſea c. 13. Chriſtum, *ventum vrentem*, obſeruauit Gillebertus ſerm. 15. in Cant. exponens fructum terræ deſertæ, quam dixerat eſſe Deiparam. [Vis audire (inquit,) qualem hæc terra deſerta dedit fructum? Oſee te docet, qui dicit; *Adducet Dominus ventum de deſerto vrentem, & deſiccabit venas mortis.* Quis alius mortis deſiccauit venas, niſi Chriſtus Ieſus, quem nobis intemerati ventris deſertum refudit? Et benè ventus, quia ſpiritus ante faciem noſtram Chriſtus Dominus. Denique dictus eſt ſecundus Adam in ſpiritum viuificantem. Huius flatu Apoſtolicæ nubes volant, quas Eſaias miratur. Quid mirum ſi *ventus* dicitur, quem & *nubem* legis? *Aſcendet,* (inquit) *Deus ſuper nubem leuem.* Nec hîc leuem, quaſi vagam & inſtabilem accipias, ſed leuitatis intelligentiam ad ſpiritualem aptitudinem trahe, quod corpus incorruptibile nullam animæ grauitatem attulerit, nec depreſſerit terrena commoratio ſenſum, multa imò cuncta cogitantem. An non quaſi venti facti ſunt, omnes qui ſpirituali leuitate à terrenis elapſi conuerſationem ſibi in cœlo collocant? ſed ipſe ſpeciali ratione ventus, qui reliquorum ambulat ſuper pennas ventorum, & ſpiritum omnium virtutes excedit. Iure ergo *ventum* eum vocat; nominat & *ventum vrentem*, quod eius flatu, peccati ſint in nobis frigora reſoluta, & captiuitas noſtra, conuerſa tanquam torrens in Auſtro. Sic ſe habuit contritio præpotentis hoſtis; quem ab vbertate ſubditorum πλοῦτον ſiue *Plutonem*, id eſt *abundantem*, nominatum; & inter præpotentia, (ſcilicet,) numina recenſitum, notat Euſebius orat. de laudibus Conſtantini *ante medium.*

Chriſti, de tertio hoſte noſtro, ſiue de peccato, victoria.

1140 Tandem neque à peccato periclitamur, poſt Chriſti victoriam eſt quidem peccatum, radix amaritudinis, & plus quàm fel & abſynthium, ſuauitatem animæ excludit. Tamen per Chriſtum, (ſi per nos non ſtet,) ſublata eſt eius amaritudo; Ipſumque peccatum planè eſt abolitum, quod S. Paulus infinities iterat. Egregiè verò S. Auguſtinus q. 169. in Geneſim, expreſſum notat a 70. non interpretationis ſeruitute, ſed prophetica authoritate, vertentibus illud Ionæ 3. *adhuc 40. dies, & Niniue ſubuertetur.* Verterunt enim, *adhuc triduum, & Niniue ſubuertetur*: non quod ignorarent, quia in Hebraicis codicibus legerentur 40. dies; ſed quod prophetico ſpiritu, ſpectãtes quò pertineret quadragenaria Niniuitarum pœnitentia, nempe ad exorationem miſericordiæ Dei, & peccatorum, quibus Deum prouocarant abolitionem; agnoſcentes 70. quod in eo typo ſingulariter factum erat, præſtandum eſſe vniuerſaliter omnibus per mortem Chriſti, quæ triduo tantum durauit; propheticè pro quadragena, verterunt triduum; quo peccati in Chriſti morte ſubuerſionem ſignificarent.

Video opponi poſſe, ſi Dominus peccatum ſuſtulit, vnde nunc tot peccata? Idem ſibi obiectat Nyſſenus Orat. de Natiuit. Chriſti Reſpondet verò in hunc modum. [Is qui hæc ſpectans ſic obiicit, inſigni peruulgatóque exemplo, quæſtionem ipſemet ſoluat. Quemadmodùm, cùm ſerpentes interficiuntur, non continuò reliquas partes vnà cum capite mori videmus; ſed, cum interierit caput, illæ tamen, adhuc vitam retinent, nec vitali priuantur motu: ſic accidit in Draconis interitu. Etenim ingens cùm eſſet admodùm fera, quippè quæ ſingulis hominum ætatibus excreuerat; qui multiplex eius caput, id eſt vim illam malorum inuentricem multa in ſe capita continentem ſuſtulit, cæterarum ipſius partium tractus neglexit, vt interfectæ feræ motum poſteris ad exercitationis occaſionem relinqueret. Ecquod igitur colliſum & effractum eſt caput? Illud quod impio conſilio mortem inuexerat, quod morſu mortiferum homini virus iniecerat. Quamobrem qui mortis euertit imperium, vim quæ in capite ſerpentis erat, vt ait Propheta,

confregit: Reliqua verò pars corporis in genus humanum diſperſa, quæ quoad homines vitiorum motionibus permouerentur, ſquama peccati vitam irritat, atque aſperam reddit, poteſtate quidem iam mortua eſt, cum eius caput contuſum atque inutile factum ſit: at vbi tempus tranſierit, & ea quæ mouentur conſtiterint, aduenerítque vitæ huius abſolutio quam expectamus, tunc & cauda, & extrema pars inimici, mors ipſa nimirum deſtruetur, atque ita delebitur omninò cuncta malitia.]

1141 Nec minùs concinnè S. Bernardus, eandem obiectionem & quoad peccatum, & quoad Satanam, & quoad mortem elidit, ſic diſſerens ſermone de tranſitu S. Malachiæ. [Victa planè mors opus Diaboli, & peccati pœna; victum peccatum, cauſa mortis, victus & malignus ipſe, & peccati auctor & mortis. Nec modò victa ſunt hæc, ſed & iudicata iam & damnata: Definita quidem, ſed nondum promulgata ſententia eſt. Denique iam Diabolo ignis paratus, etſi nondum ille præcipitatus in ignem, modico adhuc tempore ſinitur malignari. Tanquam malleus cœleſtis opificis factus eſt, malleus vniuerſæ terræ. Terit electos ad eorum vtilitatem, reprobos conterit in eorum damnationem. Qualis ergo Paterfamilias, tales & domeſtici eius, peccatum ſcilicet & mors. Nam & peccatum, licet ſimul cum Chriſto cruci ipſius non dubitetur affixum, adhuc tamen interim non regnare quidem, ſed habitare etiam in ipſo dum viueret Apoſtolo permittebatur. Mentior ſi ipſe ait; *Iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum.* Sit & mors ipſa, minimè quidem adhuc abeſſe cogitur, ſed cogitur non obeſſe. Erit autem cum dicitur; *vbi eſt mors victoria tua?* Et ipſa quidem, inimica nouiſſima deſtrueretur. Nunc verò moderante eo qui imperium habet vitæ & mortis, & mare ipſum certis littorum coërcet metis, mors ipſa dilectis Domini, ſomnus refrigerij eſt, Propheta atteſtante, qui ait; *Cum dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce hereditas Domini.* Peſſima quidem mors peccatorum, quorum & natiuitas mala, & vita peior, ſed precioſa eſt mors ſanctorum. Precioſa planè tanquam finis laborum, tanquam victoriæ conſummatio, tanquam vitæ ianua, & perfectæ ſecuritatis ingreſſus.

Non diſſimiliter ratiocinatur Carthuſieus Apol. 2. [O quis viuet, cum fecerit hæc Deus. Ipſe inquam Deus in carne noſtra apparens. Verba ſunt Balaami, extremam hoſtium Dei cladem. Per Chriſtum prænoſcentis, vt expoſuit Orig. hom. 19. in Num. *in fine*, qui ibid. hom. 7. *ſub medium*, inſigniter proſequitur, pugnandum quoque nobis eſſe cum Gigantibus à Chriſto ſubactis, vt hæreditatem à Chriſto comparatam ineamus. Legendus inſuper homil. 25. in eundem librum.

En igitur cui iure meritò acclamemus, *Victori*, ſiue *in finem*; qui titulus pleriſque pſalmis appoſitus, non leuem moleſtiam faceſſit Interpretibus; dum hinc aliqui ſecuti 70. legunt & exponunt, *in finem.* Inde alij, ſecuti S. Hieronym. & Hebræos codices quales nunc extant, legunt & exponunt, *Victori*; diſtrahuntúrque in varios ſenſus: quibus vt præiudicare conſilium non eſt, ita commodè S. Baſilius ad titulum Pſalmi 48. cenſuiſſe videtur, vtramque lectionem eodem recidere: cum victoria per Chriſtum parta de hoſtibus noſtris, & finis per eundem malorum omnium auerruncum Chriſtum ſtatuendus ærumnis noſtris, quando abſorbebitur mors in victoria, depoſcat epinicium, & victoriale carmen, victori qui de ſeipſo dixit, *ego vici mundum.* Et quanquam fateor S. Baſilium agere de eo effectu victoriæ Chriſti, qui duntaxat obtinebitur, cum Chriſtus tradiderit regnum Deo & Patri; tamen quia Chriſti victoria, in clauſula prælij quod pro nobis iniuit atque confecit, comparata eſt, & ius ad finem illum quo omnia Deo perfectè ſubiicientur, partum eſt per eam Chriſti victoriam, non immeritò ad illam, tametſi nondum quoad omnes effectus ſuos plenè conſummatam, extendimus victoriales odas, quas iuxta S. Baſilium præcini per ſacrum Pſaltem, *in finem*, *Victori* Chriſto tribuendum, edixit Spiritus ſanctus.

Bellatores Chriſtum ſanctè æmulantes, eius viribus, & exemplo victores.

1142 Accumulantur hunc Victorem, quotquot verè in eius militiam ſe profitentur adſcriptos, eiuſque exemplo, Reges omnes aduerſarios, vt à Moſe præſcriptum fuit Ioſue, fundìtùs exterminant, donec plenam conſequantur victoriam. De Regibus qui in nobis tenebant regna peccati; Satana inquam, & peccatis ad quæ impellit, debitóque æternæ mortis inde conſequente, luculenter id exponit Origenes hom. 15. in Ioſue, multis diſſerens de regno peccati generatim in homine, déque ſingulatim diuerſorum peccatorum regno, in variis ſingularibus hominibus, quos ait eſſe Reges peccati, iuſſos deleri donec plena de eis victoria obtineatur. Nec parciùs diſſerit de Principibus tenebrarum, præfectis vnicuique vitio, de quibus item victoriam conſequi iubemur. Ad quod ea cohortatione adſcriptu digniſſima, *ſic hortatur* omnes Chriſti Victoris filios, *homil.* 8. in eundem librum. Agite ergo & vos præparemus nos ad huiuſmodi prælia, percutiamus Hay in ore gladij, & extinguamus omnes habitantes chaos, omnes contrarias virtutes. Vtinam & ego modò dum loquor ad vos verbum Dei, cor peccatoris pulſare poſſim. Quod ſi fecero, certum eſt quod gladio oris mei percutiam fornicationem, percutiam malitiam, reprimam furorem & ſi quæ alia ſunt mala, in ore gladij, ideſt oris mei ſermone reſtinguam, & non relinquam ex eis qui ſaluus fiat, neque qui effugiat. Si enim omnes hos hoſtes noſtros extinxerimus, tunc verè diem feſtum celebrabimus Deo, & deuictis aduerſariis læta ſolemnitate gaudebimus. Tale aliquid mihi videtur etiam à ſancto Propheta in Pſalmis deſignari, vbi dicit de ſe, in matutinis interficiebam omnes peccatores, vt diſperderem de ciuitate Domini omnes qui operantur iniquitatem. Siue enim ciuitas Domini, Eccleſia Dei viuentis accipitur, eiiciunt Doctores de Eccleſia, & interficiunt eos qui operantur iniquitatem, contrarios Dæmones, aduerſariaſque virtutes, qui cogunt homines ad peccatum, docendo, inſtruendo, & occulta in diuinis litteris ex locis talibus in qualibus nunc ſumus, myſteria reſerãdo. Siue ciuitatẽ Domini vniuſcuiuſq; noſtrum animã intelligamus, quæ ædificatur à Domino ex lapidibus viuis, ideſt ex virtutibus variis & diuerſis, &c. Deinde ſic proſequitur. [Fortaſſis nõ mihi credas, quod aduerſùs peccatũ iniun-

gitur

gitur nobis pugna. Paulo crede dicenti, *Nondum vſque ad ſanguinem reſtitiſtis aduerſus peccatum.* Vides tibi aduersùs peccatum pugnam proponi & vſque ad ſanguinis profuſionem, iſtud tibi prælium conſummandum? Aut non euidenter hæc indicat ſcriptura diuina, & in iis in quibus moris eſt ei dicere, *ſanctificate bellum*, Et, *pugnabitis pugnam Domini?* Quid enim eſt aliud ſanctificare bellum, niſi interemptis omnibus animæ noſtræ hoſtibus, qui ſunt vitia peccatorum, & mortificatis membris quæ ſunt ſuper terram, atque omnibus malis cupiditatibus amputatis, effici ſanctum corpore & ſpiritu, & fortiter facientem venire ad conſpectum Dei viuentis, & pro palma victoriæ, virtutis merito coronari a Chriſto Ieſu Domino noſtro?]

1143 Breuiùs at non minùs efficaciter hom. 9. in Geneſ. *in fine*. [Sed dico? nunquid iniquitate vſus eſt Dominus, vt eriperet gentes de poteſtate aduerſariorum, & ad fidem ſuam deditionémque reuocaret? Nequaquam, Erat enim aliquando pars Domini Iſrael. Sed quia peccatis receſſerant à Deo ſuo, propter peccata ſua dixit ei Deus; *Ecce peccatis veſtris distracti eſtis, & propter peccata veſtra diſperſi eſtis ſub vniuerſo cœlo.* Sed iterum dicit ad eos. *Si fuerit diſperſio veſtra ab extremo cæli, vſque ad extremum eius, inde congregabo vos, dicit Dominus.* Quia ergo principes huius mundi inuaſerant partem Domini, neceſſe habuit paſtor bonus, relictis in ſupernis nonaginta & nouem, deſcendere ad terras; & vnam ouem quæ perierat quærere, inuentámque & humeris reuectam, ad ſupernum perfectionis ouile reuocare. Sed quid mihi prodeſt ſi ſemen Abrahæ qui eſt Chriſtus, hæreditate poſſideat ciuitates aduerſariorum, & meam ciuitatem non poſſideat? Si in mea ciuitate, hoc eſt, in anima mea, quæ eſt ciuitas Regis magni, neque leges eius, neque inſtituta ſeruentur? Quid mihi prodeſt, quod vniuerſum mundum ſubiecit, & aduerſariorum ciuitates poſſidet, ſi non & in me aduerſarios ſuos vincat; ſi non deſtruat legem, quæ eſt in membris meis repugans legi mentis meæ, & captiuum me ducit in lege peccati. Sic ergo vnuſquiſque noſtrum ſatis agat, vt & in ſua anima, & in ſuo corpore vincat Chriſtus aduerſarios ſuos, & ſubiiciens eos, ac triumphans, etiam ſuæ animæ poſſideat ciuitatem. Hoc enim modo de parte eius efficimur, de parte meliore quæ eſt ſicut ſtellæ cœli in claritate, vt & nos benedictionem Abrahæ capere poſſimus, per Chriſtum noſtrum, cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.]

Hunc fuiſſe ſcopum aſſumptæ trabeæ carnis, inſigniter aperit Gelaſius Papa in opere quod inſcripſit, *Dicta contra Pelagianos* ante medium [Autor bonus (inquit,) vt bonum ſe opus condidiſſe firmaret, ſi in eadem ſui conditione perſiſteret, inferioris creaturæ ſuæ miſeratus offenſam, quod ſpiritualis ſubſtantia, quæ & ſui & alterius proceſſerat, ipſa deceptrix atque in ſua nequitia perſeuerans omnino conſequi digna non fuerat, terrenæ conditionis & per fraudem deceptæ ſubſtantiæ, naturam pariter clementer ſuſcepit & cauſam: ſicque vt nunc breuiter explicemus, competenti lapſam diſpenſatione reparare proponens, vt in ſeipſo hæc eadem natura, qua per inobedientiam mortis rediret ad vitam, ſolus ipſe peccat in ſe ſciens in ſubſtantia, quam poſt peccatum reſtaurandam potenti benignitate ſuſceperat, vt indebitam mortem quam ſine peccato vtiquè non debebat, pro his qui per peccatum debitores mortis extiterant, imputaret: ſimúlque Diabolum hominis deceptorem, qui conſentientem ſibi ſubditum per diuinam tenebat iure ſententiam, per iuſtitiam, nihil ei reddere iam debentem. Et cùm occidiſſet eum in quem ſine peccato licentiam non habebat, meritò ei vice mutua ſubiugaretur addictus; quique ſe humanæ ſubſtantiæ vt potè captiuæ ſuæ, Dominum Deúmque iactabat; huic & iuſto pariter & Deo, mutua vice ſubderetur. Intererat enim æquitatis immenſæ, & non abruptæ diuinæ potentiæ, Diabolus, ſed ipſius hominis etiam quem ſe proſtrauiſſe iactabat iuſtitia vinceretur: quibus non ſatis habuit reparator excelſus, vt ipſe tantummodò in ea natura quam ſumpſerat, gereret de hoſte humani generis hoc triumphum. Quid enim præſtaretur, vniuerſæ noſtræ creaturæ, ſi victore Diaboli ſolus Chriſtus extiteret. Tribuit ergo fidelibus ſuis dignanter immenſa pietate conſortium. Tribuit per gratiam ſuam fidémque collatam, vt hominum millia ineffabilis compendio ſacramenti participatum eius acquirerent, renouatæque in ſuo Saluatore naturæ facti conſimiles, ipſi quoque fierent deceptoris ſui mutata ſorte victores.]

Specimen huiuſmodi pugnatorum Chriſti, fuere Apoſtolorum principes, quos ex ſtrage in impiis edita, & de cruore occiſorum, eſſe purificatione diuina mundatos, Orig. hom. 25. in Num *in fine*, egregiè tradit, cum varia purificationum genera à Moſe propoſita, diſcuſſiſſet. [Quis nobis (inquit,) enarrare, poterit, quæ ſint purificationes, quæ parentur Paulo, vel Petro, vel aliis horum ſimilibus, qui tantum pugnauerunt, tot gentes barbaras deleuerunt, tot hoſtes proſtrauerunt, tanta ſpolia, tot triumphos ceperunt; qui cruentis manibus de cæde hoſtium redeunt, quorum pes tinctus eſt in ſanguine, & manus ſuas lauerunt in ſanguine peccatorum? Interfecerunt quippè in matutinis, omnes peccatores terræ, & imaginem eorum exterminauerunt de ciuitate Domini. Vicerunt quippè & peremerunt diuerſas Dæmonum gentes. Niſi enim viciſſent eas, non potuiſſent capere ex eis captiuos, omnem hunc credentium numerum, & perdocere eos ad obedientiam Chriſto, & ſubdere eos iugo eius ſuaui, & imponere eis onus eius leue. Quis ergo ita beatus eſt, qui ſuccedat eis in his præliis, & interficiat omnes Madianitas, & iuſtificetur ex ſanguine eorum? Sanguinem enim Dæmonum fundere dicitur, qui eripit eos quibus illi dominantur, Lauabitur autem hoc ſanguine, & purificabitur in regno Dei, vt purificatus & mundus effectus, poſſit ingredi ſanctam ciuitatem Dei: aperiente ſibi oſtium Chriſto Ieſu Domino noſtro, imo qui eſt oſtium ciuitatis ipſius Dei.]

Vſus doctrinæ, de Chriſto Bellatore atque Victore.

1144 Per nos quoque, vult Chriſtus vincere. Nam & ex Deo nati ſumus. Omne autem quod natum eſt ex Deo, vincit mundum, vt ſcilicet ſicut Chriſtus primogenitus in multis fratribus; mundum, ideſt tres turmas quas fecerunt Chaldæi, interprete S. Bernardo, ſerm. 1. in Octaua Paſchæ, ductore Satana in nos irruentes, deuicit; ita & filij adoptionis, idem præſtent. [Quotquot enim ſunt Chriſti, (præmiſerat eius ſermonis initio, S. Bernardus,) cum Chriſto eos mundus odit, ſed cum Chriſto ſuperatur pariter & ab ipſis. *Nolite* (ait) *mirari ſi odit vos mundus: ſcitote quia priorem me, vobis odit habuit.* Et item, *Confidite*, (inquit,) *quia ego vici mundum.* Sic nimirum manifeſta fit ſermonis illius veritas, quem ait Apoſtolus; *Quos præſciuit*, inquit (haud dubium quin Deus Pater,) *& prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui.* Vide conformationem. Poſt ipſum adoptantur, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus: poſt ipſum odit mundus eos: poſt ipſum & ab eis vincitur mundus. Benè ergo, quod natum eſt ex Deo, vincit mundum, vt ſit teſtimonium cœleſtis generationis, victoria tentationis: & ſicut is qui filius eſt per naturam, mundum cum ſuo principe triumphauit; ſic & nos victores inueniamur, quotquot ſumus filij adoptionis. Victores ſanè, ſed in ipſo qui confortat nos, in quo & poſſumus omnia: quia hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra. Fide ſiquidem in Dei filios adoptamur, fidem in nobis mundus in maligno poſitus odit atque perſequitur; fide quoque & vincitur, ſicut ſcriptum eſt; *Sancti per fidem vicerunt regna.* Quidni attribuatur fidei victoria, cuius eſt etiam vita? *Iuſtus*, (inquit,) *ex fide viuit.* Quotiens ergo tentationi reſiſtis, quotiens vincis malignum, noli propriis tribuere viribus, noli in te, ſed magis in Domino gloriari.]

Ex hoc capite ſummam ſuam potentiam prodere velle Chriſtum, obſeruauit Orig. hom. 7. in Num. ſic obſignans, egregiam de ſpirituali certamine & interno bello diſputationem. [Vult (inquit,) ſemper Ieſus, res mirabiles facere, vult de locuſtis vincere Gigantes, & de iis quæ in terris ſunt cœleſtes ſuperare nequitias. Et fortaſsè hoc eſt quod dicebat in Euangeliis; *quia qui credit in eum, non ſolùm faciet ea quæ ipſe fecit ſed maiora*, (inquit) *horum faciet* Verè enim mihi maius videtur, quod homo in carne poſitus, fragilis, & caducus fide tantùm Chriſti, & verbo eius armatus, ſuperet giganteas Dæmonum legiones. Quamuis ipſe ſit qui vincit in nobis, plus tamen eſſe dicit, quod per nos vincit, quàm quod per te vincit. Tantùm eſt vt nos armis iſtis ſemper ſimus armati, & conuerſatio noſtra ſemper in cœlis ſit. Omnis motus noſter, omnis actus, omnis cogitatio, omnis ſermo, cœleſtis ſit. Quanto enim nos illuc ardentiùs aſcendimus, tanto illi præcipitantiùs ruunt; & quanto magis augemur, tanto illi inferiores fient. Vita noſtra ſi ſancta ſit, ſi ſecundùm Deum ſit, illis conferet mortem. Si ſignis & luxurioſa ſit, potentes eos aduersùm nos & gigantes faciet. Quanto ergo nos virtutibus creſcimus, tanto illi inferiores efficiuntur & fragiles. Sicut è contrario, ſi nos infirmemur, & terrena requiramus, illi fortiores fiunt. Et quanto nos dilatamur in terris, tanto illis ſpatia in cœleſtibus largiora concedimus. Vnde hoc magis agamus, vt nobis augeſcentibus illi minuantur, nobis ingredientibus illi pellantur, nobis aſcendentibus, illi cadant: ſicut & ille cecidit, de quo dicit Dominus in Euangelio; *Ecce vide Satanam ſicut fulgur cadentem de cælo*: vt illis proiectis, introducat nos illuc Dominus noſter Ieſus, & percipere regnum ſuum cœleſte concedat.]

S. Athanaſius, mirabilem hunc victoriarum Chriſti effectum ſuſpicit, quod etiam ætas infirma, Satanam, eiuſque ſatellitium, habeat ludibrio. Sic igitur philoſophatur Athanaſius orat. 1. contra Arrianos. [Iam olim ex quo deceperat primum hominem Adam, perſuaſus omnes ſeſe homines in ſua ditione habiturum, ferociter inſultabat dicens; *Ego vniuerſum orbem terrarum mea manu veluti nidum comprehendam, & vt oua relicta tollam, nec erit qui aufugiat, aut obloquatur mihi.* Cæterum qui antea orbem terrarum ſe comprehenſurum iactauerat, poſt aduentum Domini, iam experimento doctus, quid Dominus in rebus humanis ageret, quàm non poſſet eam quam Dominus geſtabat carnem fallere, domitus fractúſque, iam inde, etiam à pueris veluti paſſerculus, ſuperbus ille pro ludibrio habetur. Puer enim infantulus, inſerens manum ſuam ſuper linguam aſpidum, deridet eum, qui Euam deceperat; & omnes qui legitimè in Chriſtum fiduciam habent, pedibus conculcant eum, qui hæc verba locutus eſt, *Ponam ſolium meum ſupra nubes, aſcendam & ſimilis ero Altiſſimo.* Et has quidem contumelias, ille patitur.]

Cauendum duntaxat, ne hoſtis quem Chriſtus victor proſtrauit, *noſtris diſſidiis reſurgat*, & victoriam adipiſcatur de victoribus, quod Iſidorus Peluſ. l. 2. Epiſtola 139. vt iam retuli admonet Hermogenem Epiſcopum in Chriſti perſona. Videndus idem argumentum verſans in perſona ſua ibidem Epiſtola 164. Rurſus autem, l. 4. Epiſtola 64. quam probroſum ſit Chriſtianis, vinci poſt Chriſti victorias, pulchrè demonſtrat.

CAPVT XV.

Chriſtus Redemptor, Liberator, Seruator, ſalutare, ſalus, ſaluatio.

1145 NIHIL in Scripturis, & Patribus vſuque communi Chriſtianorum decantatius, quàm Chriſtum eſſe *Redemptorem noſtrum*, qui eſt effectus victoriæ de qua proximè. Nam & Iob cap. 19. tanto ante Redemptorem ſuum viuere conteſtatus eſt; & Iſaias c. 63. de eodem dixit, *Redemptor noſter à ſæculo, nomen eius.* Interdum tamen in abſtracto dicitur *redemptio*, vt apud Apoſtolum 1. Cor. 1. vbi Chriſtus dicitur factus eſſe nobis *redemptio*. Et Pſalm. 110. vbi

Deus

Deus dicitur miſiſſe populo ſuo redemptionem. Sed hæc eodem recidunt, iuxta illud Hieronymi Epiſtola 26. [Chriſtus redemptio, idem redemptor & pretium, Chriſtus omnia.] Et reuera Chriſtus fuit is qui diſſoluit captiuitatem noſtram, & ipſum litrum eius diſſoluendæ extitit, iure ſibi ſoli proprio. Nam Pater & Spirit. ſanctus, non ſunt noſtri redemptores, quamuis æquè communicent gratiam redemptionis, ac Chriſtus. Quod vnum voluit Greg. Nyſſ. orat. in S. Baptiſma *ſub medium*, viſus aſſerere, nos eſſe à tribus SS. Triadis perſonis redemptos. Noſtrum porrò redemptorem dixi Chriſtum, quia Angelos non eſſe ab eo redemptos, iam ſuprà monſtraui, agens de Chriſto capite.

Triplex captiuitas noſtra, per Chriſtum excluſa.

Quia verò redemptio quæ nobis per Chriſtum præſtita dicitur, ſupponit captiuitatem noſtram, eàmque maniſeſtè connotat, vt ingratitudinem depellamus, quod benè admonet Giſelbertus cap. 9. Altercat. ab hac captiuitate eſt auſpicandum. Triplex porrò captiuitas & ſeruitus, à qua per Chriſtum redempti & liberati ſumus, notari poteſt in Scripturis, vt obſeruat Toletus in cap. 8. Ioan. annot. 12. Eſt enim omnium teterrima quam ſub Satana, & peccato ſubiuimus per peccatum primi parentis, & iniuriam numini ab ei irrogatam, excidentes à fœlici ſtatu in quo conditi fueramus in primo homine, naſcentes obnoxij damnationi æternæ: ac eatenus conſtituti ſub peccati & Satanæ iugo, quod nobis ipſi plerúmque per actualia peccata aggrauamus, facti gehennæ filij multipliciùs quàm antea. Ex quo autem gratiæ originariæ ſtatu excidimus, itémque ex quo per mortale peccatum cœleſti decore diuinæ gratiæ ſumus ſpoliati, excidimus quoque iure habendi auxilia ad comparandam gloriam & vitanda peccata; vnde conſequitur, vt propè nolentes abripiamur in peccatum; hinc lubricitate malè operandi viam ad ſcelera expediente; inde vrgente Dæmone, & malis ſociis, ac habitibus propellentibus; tenebrarum autem & ignorantiæ denſitate, non proponente mala imminentia, vt verè in miſero homine illud Pſaltis prophetantis non imprecantis impleatur, *fiant via illorum tenebræ, & lubricum, & Angelus Domini perſequens eos.* Hæc eſt vna captiuitas & ſeruitus noſtra, qua gratis venundati ſumus, vt latè & piè admodùm proſequitur Rupertus lib. 1. de meditat. mort. cap. 15. Altera fuit quæ mortales ei ſubiectos non parum preſſit, ſed ita vt penè portare eam non poſſent; nempe ſeruitus ſub lege Moſaica. Poſtrema eſt ſeruitus corruptionis, ſub qua hîc gemunt omnes creaturæ, iuxta Apoſtolum, ſed homines imprimis.

* * *

Primam, quæ à peccati, & Satanæ iugo eſt, qui ſuſtulerint.

1146 Reguſtemus diſtinctiùs tres haſce captiuitates, vt modum liberationis, ab eis per Chriſtum præſtitæ, perſpiciamus. Auſpicandum autem eſt à prima. Eam quippe inficiati Pelagiani, Chriſto redemptoris decus abrogarunt. Sed & Ethnici, referente S. Anſelmo lib. 1. cur Deus homo cap. 6. in hoc verbo ſcandalizati ſunt, nullum agnoſcentes carcerem in quo detineremur, nulla vincula quibus aſtringeremur: ac proinde captiuitatem humani generis, noſtrámque ab ea per Chriſtum redemptionem, inficiati ſunt. Adhæſit iiſdem Petrus Abelardus, ex quo hæc verba exſcripſit S. Bernardus Epiſtola 190. quæ eſt ad Innocentium. [Sciendum eſt quod omnes, Doctores noſtri, poſt Apoſtolos in hoc conueniunt, quod Diabolus dominium & poteſtatem habebat ſuper hominem, & iuſte eum poſſidebat; ideò ſcilicet quod homo ex libertate arbitrij quam habebat, ſponte Diabolo conſenſit. Aiunt namque, quod ſi quis aliquem vicerit, victus, iure victoris ſeruus conſtituitur. Ideò, (ſicut dicunt Doctores, hac neceſſitate incarnatus eſt filius Dei, vt homo qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis, iure liberaretur à iugo Diaboli. Sed vt nobis videtur, (ait,) nec Diabolus vnquam ius aliquod in homine habuit, niſi fortè Deo permittente, vt carcerarius, nec filius Dei vt hominem liberaret, carnem aſſumpſit.]

Non deſunt argumenta, quibus idem probari videatur. Quatuordecim multipliciter roborata, profert Driedo Tract. 5. de captiuit. & Redempt. generis humani. Sed omnia eò tandem recidunt, quod non ſit Chriſtus Redemptor, quia de nulla captiuitate liberati ſumus; cum Diabolus è cuius tyrannide redempti dicimur, nullum in nos ius eſſet adeptus; nec videremur vlteriùs perſtare obnoxij damnationi æternæ, ſi Chriſtus liberaſſet nos, ac redemiſſet tam eximio litro exhibito, pro peccatis propter quæ detinebamur captiui. Quanquam quomodò ſanguinis Chriſti effuſio, & Vnigeniti mors, potuit Patri placere, vt ob ea remitteret peccata, & captiuitatem ſolui iuberet. Quod verò pretium, pro hoc iſto teterrimo peccato acciſionis Chriſti, qua anteriorum peccatorum facta eſt redemptio, ſupereſſet perſoluendum, vt ab eo quoque redimeremur? Hæc omnia ex Abelardo refert S. Bernardus citata ad Innocentium Epiſtola. Quare cenſuit Abelardus, idémque ante eum, Pelagiani tradiderunt; Chriſtum veniſſe quidem vt doctorem hominum verbo & exemplo, non tamen vt liberatorem aut redemptorem.

Stabilitur autoritate.

1147 Sed certa fides in pleriſque Scripturis conſignata, & apud omnes Patres ac Chriſtianos Doctores expreſſa, diſertè habet contrarium. Eóque inprimis pertinet, illud Sophoniæ 3. à D. Bernardo in hanc rem productum. *Saluabo te, & liberabo te noli timere.* Item illud ex Pſal. 106. *Exaudiuit eos, & redemit eos de ma-*

nu inimici, de regionibus congregauit eos. Inimicum antonomaſticè interpretatur S. Bernardus, Diabolum, qui non vni præfuit regioni, ſed omnibus, & vbique omnes tenuit captiuos. Apoſtolus verò diſertiſſimè Coloſſ. 1. *qui eruit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij claritatis ſuæ, in quo habemus redemptionem per ſanguinem eius.* Et 1. Cor. 6. *Non eſtis veſtri, empti enim eſtis pretio magno.* Ipſe Dominus, comparat ſe fortiori ſuperuenienti, & fortem armatum cuſtodientem atrium ſuum eiicienti, vaſáque ac ſpolia auferenti, ideſt liberanti & redimenti homines, qui priùs ſub forti illo nequam erant captiui. Matthæi itero 20. Chriſtus ait ſe veniſſe, vt daret animam, ideſt vitam ſuam redemptionem pro multis.

Patres in contrarium, non eſt neceſſe proferre: cum & ſingulis propè paginis id tradant, & Abelardus vna eos ſecuti exciderit; faſſus ita ſenſiſſe Patres omnes, ſibi tamen ſecùs viſum. Quem homine hæretico dignum typhum, his præter cætera caſtigat loco citato S. Bernardus. [Quid in his verbis intolerabilius iudicem, blaſphemiam, an arrogantiam? Quid damnabilius, temeritatem, an impietatem? An non iuſtiùs, os loquens talia fuſtibus tunderetur, quàm rationibus refelleretur? Nonne omnium meritò in ſe prouocat manus, cuius manus contra omnes? Omnes (inquit,) ſic: ſed non ego ſic. Quid ergo tu? Quid meliùs affers? Quid ſubtiliùs inuenis? Quid ſecretiùs tibi reuelatum iactas, quod prætierit ſanctos, effugerit ſapientes? Aquas furtiuas, & panes abſconditos, puto apponet nobis iſte. Dic tamen, Dic quidquid illud eſt quod tibi videtur, & nulli alteri. An quod filius Dei non vt hominem liberaret, hominem induit? Hoc planè nemini, te excepto, videtur: tu videris, vbi videris. Non enim hoc à Sapiente, non à Propheta, non ab Apoſtolo, non denique ab ipſo Domino accepiſti. Magiſter Gentium accepit à Domino, quod & tradidit nobis. Magiſter omnium, ſuam doctrinam fatetur non eſſe ſuam. *Non enim* (ait,) *a me ipſo loquor.* Tu verò de tuo nobis tradis, & quod à nemine accepiſti. *Qui loquitur mendacium, de ſuo loquitur.* Tibi proinde ſint, quæ tua ſunt.]

Munitur via ad rationem pro eadem veritate, veſtigato titulo captiuationis noſtræ ſub Satana, per peccatum.

1148 Dimiſſis ergo Patribus, quos Abelardus pro more Hæreticorum omnium flocci facit, vt ratione in reuelatione fundata, coërceamus & reuincamus hos Errones, ſimúlque argumentis propoſitis fiat ſatis; ſtatuendus eſt verus modus, quo intelligendum eſt, hominem fuiſſe per peccatum captiuitate mancipatum, quod aiebam præmittendum eſſe, redemptioni huic à prima per Chriſtum. Captiui ergo propriè dicuntur, qui bello capti ſunt, vt habetur apud Gellium lib. 7. cap. 18. & lib. 4. & 5. ff. *de captiuis & poſtliminio reuerſ.* Ea enim captione deſinunt eſſe ſui iuris, & viuere, ac operari vt libet: ſed ad nutum alterius adiguntur viuere, nec faciunt niſi quod ſinuntur aut abeunt niſi quò conceditur ab eo in cuius poteſtate degunt captiui. Huiuſmodi captiuitatem, cum proportione aliqua, reſpectu Satanæ omnes incurrimus, cum per peccatum hominis primi, per quod ſanctitate excidimus; tum per actualia peccata, quæ quiſque ſuperaddidit, iuxta illud Apoſtoli 2. Timo 2. *vt reſipiſcant à Diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem.* Innumera de hac captiuitate & ſeruitute, addenſat Lenſæus lib. 2. de libert. Chriſt. toto, & paucis non pauca Toletus in c. 12. Ioann. Annot. 13.

Eſt tamen latum diſcrimen, inter captiuitatem hominis bello capti per victorem, & captiuitatem hominis per Satanam. Neque enim hîc fuit propriè bellum, quo homo renitens & nolens, ſit deuictus, vt contingit in humana per bellum captiuitate. Sed homo cum à Satana cogi non poſſet, abſtractus & illectus, in caſſes Satanæ incidit, factúſque eſt eius captiuus. Vbi ſi bellum quis dicat, excitationem per Satanam ſuggerentem & inuitantem, non refragabor. Eatenus tamen à vero bello diſcrepat, quia homo, non eſt vi domitus, ſed ſuamet voluntate ſe dedidit hoſti truculento. Quinetiam interdum homo Satanæ poteſtati ſubiicitur, non appetitus ab eo atque deuictus, vllo, ac ne ſimilitudinario quidem bello. Vitanda quippe ſunt hîc extrema duo, quorum alterum omnia peccata eſſe tantùm à carne & ſanguine ſtatuit excluſa Dæmonum poteſtate ad impellendum in ea: quod ſenſerunt aliqui grauiter notati à Driedone Tract. 2. de redempt. & captiu. generis humani cap. 2. parte 1. membro 3. diſt. 3. *in tertia ſententia.* Alterum verò ſtatuit, omnia peccata fieri autore Satana; quod item falſum eſt. Non enim omnia peccata fiunt incentore Satana, vt monſtratum eſt, cum de cauſis peccati Iudæ.

1149 Videtur quidem S. Auguſtinus orat. contra Iudæos, Paganos & *Arrianos* contrarium ſentire, in illa luculenta Diaboli deſcriptione. [Quid eſt Diabolus? Angelus per ſuperbiam ſeparatus à Deo, qui in veritate non ſtetit, autor mendacij, à ſemetipſo deceptus, qui alterum decipere concupiuit. Iſte aduerſarius, effectus aduerſarius humani generis, inuentor mortis, ſuperbiæ inſtitutor, radix malitiæ, ſcelerum caput, princeps omnium vitiorum, perſuaſor etiam turpium cogitationum.] Nec minùs apertè in ſpeciem S. Ambroſius ſerm. 16. in Pſal. 118. ad illud, *feci iudicium & iuſtitiam, ne tradas me calumniantibus me:* vbi cauſam cur Dauid qui iuſtitiam feciſſe ſe prodit, tradi poteſtati Diaboli vereatur, iſtam profert. [Hominem ſe eſſe cognouit, impar ſibi bellum aduerſùm ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus; Raptum Enoch eſſe, ne malitia mutaret cor eius; Noë inebriatum; Lot inceſtatum; Sacerdotem primum, ipſum Aaron cum Maria ſorore tentatum, lepræ maculis aſperſam Mariam primùm, poſt abſolutam; Moyſen penè internecatum, niſi in circumciſione filij, & eiuſmodi ſanguinis fuſione Sephora mulier eius, omne ab eo periculum depuliſſet. His igitur commonitus exemplis, nequaquam ſe fortitudini ſuæ credat ſed cauta humilitate, diuinum ſibi prædicando adſciſcit auxilium, potens me tradatur nocentibus. Scit enim autorem eſſe principem mundi, omnium delictorum. Ipſe indiuiduos proximorum, iratum ſtimulis excitaris, ſcindit affectus; ipſe flammam accendit libidinis; ipſe adolet auaritiæ cupiditates;

tes;

tes ; vt quo plus rapuerimus , eo ampliùs requiramus : ipſe ſuggerit & miniſtrat fomenta luxuriæ, ipſe odia exaſperat, & immodicæ ſtudia ambitionis inflammat.] Moxque in particulari idem demonſtrat de incontinentia & auaritia. Videſis an non idem quoque voluerit Autor ſermonis de ieiunio apud Cyprianum , cuius hæc ſunt verba, alloquendo Diabolum. [Huius inferioris mundi, tua eſt ſcabies, languentis ſunt vlcera , hæc ſcalpis , hæc impurus ablingis. Si quid vitij eſt , ſi quid corruptæ , tu cadaueribus aſſides, tu contrectas putredines , tu diſtemperas fœces , tu verſas fœtores. Tu ſpiritus nequam, tu in piſtrino ſeculi huius, fermentator immundus, tu ſanctitatis corruptor , & ſimplicium perturbator, tu incendiator libidinum, & omnium turpitudinum adinuentor ; In his regnas quos inquinas, & in his quos polluis, dominaris. Fornicatores & adulteri , te habent ſuggeſtorem, te habebunt tortorem , te quoque cum illis vltricia incendia concremabunt.]

Hæc Patrum dicta , non ſunt accipienda vniuerſaliter, ſed tantùm indefinitè. Diabolus enim (quod vnum volunt hi Patres,) autor eſt & incentor, omnis generis peccatorum, ſed non ſemper. Audi S. Baſilium Reg. breuior. 75. cum dixiſſet Satanam noſtris cupiditatibus plerumque, vti, vt nos ad peccatum pertrahat. Subdit enim. [Quod autem etiam mala ex nobis ipſis naſcantur, manifeſtè Dominus oſtendit; *De corde enim* , (inquit,) *exeunt cogitationes mala.* &c. Hoc autem vſu venit iis, qui ex iniuria, naturalia rerum bonarum ſemina , inculta dereliquerunt : conuenienter dicto illi Prouerbiorum, *Tanquam ſeges vir ſtultus , & velut vinea vir indigens prudentia. Si dimiſeris eum, ſquallebit, & herbis luxuriabit tota & fiet derelicta.* Porrò quæ ex huiuſmodi incuria in ſquallorem abiit, & derelicta eſt anima , conſequens eſt neceſſariò, vt ſpinas ac tribulos progeneret, & ei illud eueniat, quod dictum eſt ; *Expectaui vt faceret vuas, fecit autem ſpinas.* De qua quidem anima, illud prædictum eſt , *Et plantaui vineam ſorech:* quod , ſi interpretari velis , *electam* ſignificat. Conſimile autem huic, quod hîc dicitur , inuenias apud Hieremiam, dicentem ex perſona Dei; *Plantaui te vineam frugiferam , totam veram, quomodò conuerſa es in amaritudinem vitis alienæ?*] S. item Chryſoſtomus lib. 1. de prouid. poſtquàm latè probauit, vtiliſſimum fuiſſe, permitti nos Satanæ tentatori, ſubdit. [Quod ſi penitùs atque diligenter, his quæ fiunt, animum intendere velimus , inueniemus minimè ad omnia nos. Diabolum impellere: ſed cum plurimorum ille nobis lapſuum ſit autor , plurima item noſmetipſi per noſtram ſolam ſocordiam ac negligentiam patimur. Vbi enim , vt ad priora reuertamur, ad Cain Diabolum acceſſiſſe, fraternámque cædem ſuggeſſiſſe legimus ? Nam matri quidem illius , viſus eſt loquens , fraudémque concinnans: huic autem , minimè.] Non igitur quoties delinquimus, neceſſe eſt vt Satana inſtigante delinquamus ; quamuis vt plurimum ita contingat , & ſemper eum habeamus peccati exemplar : quippe qui nobis peſſimo exemplo præiuerit; quo ex capite dictus eſt peccati princeps, & radix prima.

De eo titulo, Patrum iudicium.

1150 Hoc igitur conſtituto , quod omnia peccata non fiant vrgente & inuitante Satana, manifeſtum eſt quod aiebam, hominem non eſſe Satanæ captiuum iure belli, neque eius poteſtati ſubiici, eo quod ſit ab eo victus. Eodem quippè modo ſubiicitur per hæc peccata poteſtati Satanæ , ac per ea quæ impellente Satana perpetrat. Cum ergo quoties homo perſeipſum ruit, poteſtas quæ tunc Satanæ obtingit , non habeat pro titulo , Satanæ de nobis victoriam, neceſſarium eſt , eam poteſtatem reuocare ad aliam originem. Nempe ad Dei iuſtam permiſſionem , qui hominem vltro ſe auertentem à ſummo bono, Satanæ tradit, id eſt dimittit, ab eo rotandum & circumagendum , eo modo quem nunc exponam. Ita titulum , & rationem ac notionem Diabolicæ poteſtatis , per peccatum in hominem partæ , exponit ſanctus Ambroſius ſerm. 16. in Pſal. 118. *ad verſ.* 1. Adductis enim ex Apoſtolo , omnibus primariis peccati membris, ſubdit. [In his enim Diaboli voluntatem facimus, & exequimur poteſtatem, qui per carnis iſtius deſideria incentiuum ſuæ fraudis operatur. Quemcumque ergo in vitiorum ſuorum poſſeſſione reppererit , tanquam obnoxium ſuo iuri vendicabit. Adulterium qui facit, luxuriam exercet, aliena diripit , portio Diaboli eſt: pudicus autem & continens & miſericors, Chriſti portio eſt. Chriſti ergo ſeruum, non poteſt ſibi vendicare , niſi fortè lapſum in vitia deprehenderit : ac nec tum quidem vendicat, ſed tanquam ſuum ſibi tradi poſtulat. Ideò ergo dicit Dauid; *Feci iudicium & Iuſtitiam* ; non vt arroget, ſed vt excuſet, ne quaſi peccator deſeratur à Chriſto. Exemplo ſit nobis Apoſtolica lectio, quam ob rem vnuſquiſque tradatur. Illum enim qui vxorem Patris habuit , quia ſic operatus eſt , tradidit Satanæ Apoſtolus. Non ergo eſſet traditus , niſi opera feciſſet Diaboli. Vnde non immeritò recuſat Propheta nocentibus tradi, qui allegat non Diaboli opera ſe feciſſe ſed Chriſti.]

Eodem modo ſæpè philoſophatur S. Auguſtinus, vt lib. 3. contra Iulia. cap. 9. & lib. 2. de nup. cap. 29. ac optimè lib. 2 de actis cum Felice Manichæo cap. 12. & lib. 3. de libero arbitrio cap. 10. nec non S. Gregorius 18. Mor. cap. 3. Sed pulcherrimè S. Bernardus Epiſtola illa 190. his præter cætera. [Cæterum etſi iuſtam dicimus Diaboli poteſtatem , non tamen & voluntatem. Vnde non Diabolus qui inuaſit, non homo qui meruit , ſed iuſtus Dominus qui expoſuit. Non enim à poteſtate, ſed à voluntate, iuſtus iniuſtúſve quis dicitur. Hoc ergo Diaboli quoddam in hominem ius , etſi non iure acquiſitum, ſed nequiter vſurpatum , iuſtè tamen permiſſum. Sic itaque homo iuſtè captiuus tenebatur , vt tamen nec in homine nec in Diabolo illa eſſet iuſtitia , ſed in Deo. Iuſte igitur homo addictus , ſed miſericorditer liberatus.]

Egregiè Abucara opuſc. 1. [Deus à principio cum hominem finxit , & fortem & inuictum fecit. Quare Diabolus , cùm non poſſet ſuis illum viribus ſuperare , eſſétque ſapiens ad nocendum , fallaciam illi machinatus eſt , quo vſque per obedientiam voluptate delinitum, nu-

dauit

dauit eum gratia, quæ fortem illum reddebat, atque ita debilitatis viribus facilè eum ſuperauit, & in omnem voluptatem, peccatum, & obedientiæ repulſam, vnà cum poſteris ſuis, induxit. Deinde Deus, eum qui mandatum ſuum improbauerat, & reiecerat, & ad inimicum accurrerat, eique obedierat, iuſtè permiſit tyrannide eius opprimi: (*Cui enim quis obedit huius ſe ſeruum facit*, (inquit Apoſtolus;) *ſerui enim eſtis eius, cui obeditis*. Vendidit ergo ſe homo qui liber erat, voluptati & inimico.] Sic ille, reſpondens huic interrogationi infidelis. Rogo te, vt doceas, quomodò facti fuimus ſerui Diaboli.] Et mox. [Non dicimus ſic factum eſſe Diabolum noſtrum Dominum, vt nos penitus per vim teneat; ſed quod per peccatum debilitati, deinceps tanquam valetudinarij, faciles facti ſumus Diabolo ad capiendum nos, nullo negotio, & facilè in peccata eius & voluptates adducti, & illecti. Sicut enim ſi inimicus, maleuolo ſuo potionem veneni adhibeat, vt potione debilitatum facilè vincat, ſic cibo illo vetito hominem decepit: & factum imbecillem, arripuit. Tenebat nos itaque ſeruitute ſubiectos.]

1151 Optimè item S. Anſelmus lib. 1. cur Deus homo cap. 7. quamuis ex perſona Boſonis diſcipuli, idcircò affirmantis ambiguum & falſum videri, quod paſſim dicitur, Dæmonem fuiſſe à Chriſto exturbandum poteſtate quâ iuſtè poſſidebat eum, qui ſponte ſe ad illum contulit, peccando. [Non video, (inquit de hoc communi effato Boſo,) quam vim habeat. Nam ſi ipſe Diabolus, aut homo ſuus eſſet, aut alterius quàm Dei, aut in alia quàm in Dei poteſtate maneret, forſitan hoc rectè diceretur: cùm autem Diabolus aut homo non ſit niſi Dei, & extra poteſtatem Dei neuter cõſiſtat, quam cauſam debuit Deus agere cum ſuo, de ſuo, in ſuo, niſi vt ſeruum ſuum puniret, qui ſuo conſeruo communem Dominum deſerere, & ad ſe perſuaſiſſet tranſire, ac traditor fugitiuum, fur furem, cum furto Domini ſui ſuſcepiſſet? Vterque namque fur erat, cùm altero perſuadente, ſeipſum Domino ſuo furabatur. Quid enim iuſtius fieri poſſet, ſi hoc Deus faceret? aut ſi iudex omnium Deus, hominem ſic poſſeſſum, de poteſtate tam iniuſtè poſſidentis, vel ad puniendum iſtum aliter quàm per Diabolum, vel ad parcendum illi eriperet; quæ hæc iniuſtitia eſſet? Quamuis enim homo iuſte à Diabolo torqueretur, eum tamen ille iniuſtè torquebat. Homo namque meruerat vt puniretur, nec ab vllo conuenientiùs quàm ab illo cui conſenſerat vt peccaret. Diaboli verò meritum, nullum erat vt puniret: imò hoc tanto faciebat iniuſtiùs, quanto non ad hoc amore iuſtitiæ trahebatur ſed inſtinctu malitiæ impellebatur. Nam hoc non faciebat Deo iubente, ſed incomprehenſibili ſapientia ſua, quæ mala etiam benè ordinat, permittente. Et puto, illos qui Diabolum aliquam opinantur habere in poſſidendo homine iuſtitiam, ad hoc inde adduci, quia vident hominem Diaboli vexationi ſubiacere iuſtè, & Deum hoc iuſtè permittere: & idcircò putant Diabolum illam iuſtè inferre.] Demonſtrat hoc fusè, exemplo repercutientis cum peccato, eum qui malè percuſſerat, ideòque repercuti merebatur. Tum ſubdit. [Diuerſo igitur intuitu, iuſta & iniuſta eſt eadem actio, quam contingere poteſt ab alio iudicari iuſtam tantùm, ab alio iniuſtam. Hoc quoque modo, Diabolus non iniuſtè dicitur vexare hominem, quia Deus hoc iuſtè permittit, & homo hoc iuſte patitur. Sed & hoc, quòd homo iuſtè dicitur pati, non ſua iuſtitia iuſtè dicitur pati, ſed quia punitur iuſto iudicio Dei.] Ita tametſi Boſonis nomine dicta, videntur tamen è mente S. Anſelmi eſſe, cum ea poſtea nullo modo improbet: quod ſolet, cum Boſonis dicta ſibi non placentia, expendit.

Cuiuſmodi ſit Satanæ in nos poteſtas, poſt peccatum.

1152 Habemus quis ſit titulus, illius qualiſcumque poteſtatis quem Diabolus in peccatorem comparat, eúmque vt S. Auguſtinus loquitur oratione contra Iudæos, Paganos & Arrianos, ſuo Domino obſtringit. Appello qualemcumque poteſtatem, quia homo non eſt intelligendus ita permitti poteſtati Satanæ, vt non poſſit ei obſiſtere, ſpolietúrque libertate. Hoc enim falſum eſſe certum eſt, & ex nonnullis Patribus confirmatum in Mor. diſt. 2. num. 315. & locis ibi notatis. Non eſt igitur dominium plenum & verum, quod conſtituitur poteſtate legitima, ſeu iure diſponendi de re quapiam pro arbitrio; ſed quoad titulum eſt ius vſurpatum atque tyrannicum, quale habet inuaſor in regionem quam nullo iure occupat, vt pulchrè proſequitur Orig. lib. 5. in ad Rom. ad illud, *regnauit mors ab Adam*, Quoad ipſam verò poteſtatem, non eſt niſi vis eluctabilis, ad impellendum hominem in peccata, ob ſubmotum diuinum præſidium naturæ indebitum, quo fulciatur & roboretur aduersùs machinationes & impetus propellentes ad malum. Suppoſita tamen extrmatione noſtra, & natiua fragilitate, ac ſuperpondio propenſionis ab habitus aduentitios & extrinſeca incentiua, *eſt poteſtas a* qua, cui ægrè obſiſtimos. Et quamuis eam aliquando excutiamus, denuò tamen in eam relabimur, ſi iteratò peccamus. Quod aduersùs nonnullos, malè id ſuperiore ſeculo inficiantes, confirmat Lenſæus libro 7. de libert. Chriſtia. 8. c. 9. Sed puto id eſſe clarius, quàm vt neceſſe ſit multis ad id argumentis contendi; cum Scripturæ ſeruitutem qua Dæmoni addicunt peccatorem, non reſtringant ad primam mancipationem, ſed abſolutè & ſimpliciter peccatorem ſtatuant obnoxium poteſtati Satanæ, idque proinde etiam admittant, de eo qui poſt partam ſanctitatem, naufragium eius eſt paſſus.

Regnum hoc Satanæ, concinnè his verbis deſcribit Autor ſermonis de ieiunio apud Cyprianum. [Regnum hoc non eſt naturæ, ſed malitiæ: Perſecutio eſt, non defenſio, & tota huius poteſtatis virtus, in mortem damnationémque eorum qui ſub hoc principe militant, elaborat. Regnum hoc munitur vitiis, ambitur flagitiis. Turres eius, ſunt crimina; arma, quarumcumque turpitudinum molimina. Huius Regis telonearij, ſunt pauperum oppreſſores, tribuni ſeductores, præfecti iudiciorum peruerſores. Cubiculari eius, ſunt quæſtuum aduncatores, mercimonij traiectores, ærarij Sacerdotes, nummularij Doctores, conductitij defenſores, linguæ ſubdolæ vel conſilij locatores, venales auxiliarij, bilingues cauſidici, concinnatores mendacij, fabricatores peccati, veſtiti mollibus, amicti diſcoloribus. In domo huius Regis ſunt, qui

paludamentis

peludamentis talaribus pauimenta verrentes, capillis muliebribus ſe in fœminas transfigurant, & dignitatem virilem non ſine naturæ iniuria dehoneſtant. Iu hoc regno ſunt quicumque veritatem Dei commutant in mendacium: quicumque, quaſi in taberna vitiorum præcones, venales animas impuriſſimis Dæmonibus corrumpendas exponunt. Hîc auaras manus cupidi muneribus complicant: hîc genu flexo concupiſcentiæ ſuæ quiſque idolum colit, & propriæ libidinis adorat ſimulachrum.]

Quàm variè denominetur, & quomodò ad peccati regnum ſe habeat.

1153 Hanc Satanæ poteſtatem ſiue regnum ſic expoſitum, de cuius latepatentia præclarè Orig. hom. 30. in Lucam, Scripturæ non vno nomine appellant. Nunc enim regnum peccati, nunc mortis nominant, aliiſque nominibus illud inſigniunt. [Nam ſicut Chriſtus (inquit Origenes in cap. 5. ad Rom. *in ipſo fine*,) vnum quidem eſt per ſubſtantiam, multis autem virtutibus & operationibus deſignatur, & gratia ipſe eſſe intelligitur, ſicut iuſtitia, ſicut pax, ſicut vita, ſicut veritas, ſicut verbum: ita fortaſſis & Diabolus, in multis vel in diuerſis ſignificationibus, ſæpè poteſt intelligi. Nam & peccatum quod regnare dicitur, ipſe putandus eſt: & mors, ipſe credendus eſt, de quo dicitur, *quia & nouiſſima; inimica deſtruetur mors.* Sed & perditio, ipſe intelligitur, ſecundùm illud quod dictum eſt à Propheta; *Perditio factus es, & non ſubſiſtes in æternum tempus.* Sed & quod dicit Apoſtolus, *Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore*, puto quod magis de ipſo dictum ſit. Ipſe enim autor peccati, & mortis, & perditionis, & conſequenter, ab inuentis rebus, autor inuenti nominatur.]

Fateor tamen, ſi præcisè & veluti ad metaphyſicum rigorem, res expendatur, aliud eſſe ſtatuendum regnum peccati, aliud Satanæ. Nam regnum peccati, vt minutè proſecutus ſum in Opere aduerſùs nouam libertatem p. 1. cap. 8. num 17. illud eſt, quo homo in peccatum conſentiens decliuiorem ſibi, ac veluti lubriciorem viam facit ad vlteriora peccata; etiamſi Satanas nullo modo interuenirer: Incurruntur enim habitus praui, per actiones anteriores, quorũ pódere vrgemur ad ſimiles actiones repetendas. Et quãuis habituũ immiſſio non multùm premeret, tamen parcior diuinorum auxiliorum ſubminiſtratio, in peccati pœnam conſequens, facit vt appetitus non coërcitus, ferociat ad ſummum vſque, aut ſaltem multo fortiùs quam faceret ſi per gratiam reprimeretur. Vnde homo infirmus, & naturæ propenſione in obiectum vetitum inclinans, ægerrimè reſiſtit, turpitérque haſtam abiiciens, cedit peccato. Et quamuis interdum proponat abſtinere, tamen propè nolens abripitur ad iteranda quæ eſt deteſtatus: Conſuetudo enim, tyrannus eſt voluntatis, vt dixit Iſido. Peluſ. lib. 1. Epiſt. 38. Idque S. Gregorius 7. Mor. cap. 14. obſeruat ſignificatum à Iobo, cum dixit de improbis, *inuoluta ſunt ſemita greſſuum eorum.* Quæ enim inuoluuntur, ita complicantur, vt prima extremis nectantur, eodémque reueniatur. Impij ergo voluuntur in ſemitis greſſuum ſuorum, quia reueniunt eodem; & ad eaſdem culpas, quantumuis eas aliquando deteſtati, remigrant.

Hæc eſt connexio peccatorum de qua S. Baſilius in cap. 5. Eſaiæ fusè ac plenè diſſerit, ad illud, *Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis.* De eadem connexione, in capituli Patrum *pag.* 68. Ben Azai dixit. [Curre ad præceptum leue, tanquam ad graue; & fuge à tranſgreſſione. Præceptum enim trahit præceptum, & tranſgreſſio tranſgreſſionem. Siquidem merces præcepti eſt præceptum, & merces tranſgreſſionis, trangreſſio.] Eucherius aut quiuis alius earum homiliarum Autor, optimè de eadem connexione diſputat hom. 3. ad Monachos n. 9. [Scriptura pronuncians de his qui dum primas negligentias prætermittunt, in alias atque alias ſemper incurrunt, ita ait: *peccator adiiciet ad peccandum*, Verbi gratia, mali cuiuſlibet aut obtrectationis paſſio inpugnare me cœpit; ſi non ſtatim me pænitudo vitæ huius momordit, cras tanta mihi huius vitij facilitas veniet, & quædam, (vt ſic dixerim,) ſuauitas, vt reuocare me ab illo, & continere non poſſim. Ita enim euenit, vt qui primo tempore emendare noluerit, incipiat in ſequenti; nec velle, nec poſſe. Verbi gratia. Superbiæ acquieſcere cœpi, regulam violaui, Seniorem læſi, iuniorem deſtruxi. Si enim ſtatim me pœnituit tam grauiter fuiſſe præuentum, ita de die in diem libentiſſimè me rapiet ipſa violentia conſuetudinis, & impetus paſſionis, vt iam nec delinquere me intelligam, nec peccare me ſentiam. Obſcurat enim atque obruit intellectum onus delicti, aſſiduitas delinquendi. Etenim ita cor negligentiis obduratur, vt hoc ipſum ſeſe non humiliet, ſi non ſatisfaciat, præpoſito ſuo no ere ſe credat, inſuper inſultet, & dicat: Quàm conſtanter ille reſtiti, quàm benè non acquieui, quanta autoritate reſpondi? Putabat quòd me ſemper illi humiliare deberem. Quod qui facit, Diabolo ſe tradidiſſe captiuum conſtat, qui de hominum vitiis & paſſionibus ac perditione lætatur, & eiuſmodi animę eueniet illa ſententia; *Peccator adiiciet ad peccandum.*]

Seruitus peccati, generalis & ſpecialis, ex dictis eruitur.

1154 Hoc eſt ergo peccato ſubeſſe eique ſeruire; (à quo enim quis ſuperatur, eius & ſeruus eſt:) Id eſt, per proſopopœiam quandam inducta peccato imperantis perſona, peccatum perinde hominem afficit, ac ſi ei dominaretur. Trahit enim illum, non quidem ineluctabiliter, ſed tamen potenter: & ita vt ægerrimè, ſummáque cum difficultate, poſſit ſe ab illo non admittendo, cohibere. Quod S. Bernardus ſerm. 81. in Cant. ſic exponit. [Vim à natura ſolus homo non patitur, & ideò ſolus inter animantia liber. Et tamen interueniente peccato, patitur quandam vim & ipſe, ſed à voluntate, non à natura; vt nec ſic quidem ingenita libertate priuetur. Quod enim voluntarium, & liberum. Et quidem peccato factum eſt, vt corpus quod corrumpitur, aggrauet animam, ſed amore, non mole. Nam quod ſurgere anima per ſe iam non poteſt, quæ per ſe cadere potuit; voluntas in cauſa eſt, quæ corrupti corporis vitiato ac vitioſo amore langueſcens & iacens, amorem

pariter iuſtitiæ non admittit. Ita neſcio quo prauo & miro modo, ipſa ſibi voluntas peccato quidem in deteriùs mutata, neceſſitatem facit, vt nec neceſſitas cum voluntaria ſit, excuſare valeat voluntatem; nec voluntas cum ſit illecta, excludere neceſſitatem. Eſt enim neceſſitas hæc quodammodò voluntaria. Eſt ſuauiſ abilis vis quædam premendo blandiens, & blādiendo premens, vnde ſeſe rea voluntas vbi ſemel peccator conſenſerit, nec excutere iam per ſe, nec excuſare tamen valeret, nos de ratione queat. Inde querula illa vox; veluti gementis ſub onere neceſſitatis huius; *Domine*, (inquit,) *vim patior reſponde pro me*. Sed rurſus ſciens quod non iuſtè cauſaretur aduersùs Dominum, cum voluntas ſua ipſius potiùs in cauſa foret, attende quid ſecutus intulerit, *Quid dicam, aut quid reſpondebit mihi, cum ipſe fecerim*? Premebatur igitur ego, non alio tamen quàm voluntariæ cuiuſdam ſeruitutis, & erat pro ſeruitute quidem miſerabilis, ſed pro voluntate inexcuſabilis. Voluntas enim eſt, quæ ſe cum eſſet libera, ſeruam fecit peccati, peccato aſſentiendo. Voluntas nihilominus eſt, quæ ſe ſub peccato tenet, voluntariè ſeruiendo.] Et mox. [Ita anima miro quodam & malo modo, ſub hac voluntaria quadam ac male libera neceſſitate, & ancilla tenetur, & libera: ancilla propter neceſſitatem, libera propter voluntatem, & quod magis mirum magiſque miſerum eſt, eo rea, quo libera; eoque ancilla, quo rea; ac per hoc eo ancilla, quo libera. Miſer ego homo, quis me liberabit à calumnia huius pudendæ ſeruitutis? Miſer, ſed liber Liber, quia homo, miſer, quia reuus. Liber, quia ſimilis Deo; miſer quia contrarius Deo.]

Regnum generale peccati cui omnes ſubiacemus, à ſpeciali vniuſcuiuſque proprio, ſecernit Orig. hom. 15. in Ioſue; Quia nimitum quiſque ſuos manes patitur; & pro diuerſitate genij, variis fit peccatis obnoxius, quia variè ineſcatur & pellicitur: Vnde peccati regnum. Victoris Cartennenſis locus ea lib. de pœnit. cap. 22. eſt in hanc rem planè luculentus. [Cœterum (inquit,) ſi te in deſperationis gurgitem enormitate tuorum ſcelerum circumactus abieceris, aut itineris tui dubitaueris repreſſo gradu exrpare congeriem, vel ſiniſtræ mentis prolapſu decliuior, in pronum vergentia adducas, lubrica exercitatione veſtigia; illicò tibi ſpes amiſſæ reparationis adimitur; rapiet te ſorbens in abruptum vorago facinorum, claudentur oculi tui nocte peccati, ne veri luminis videant radium permicantem; mortis ſe cæcitas opponet, & per ludum quemdam huc atque illuc te circumducent Angeli deceptores. Fient igitur grata cuncta flagitia, & peccandi licentia tibi penitùs adlubeſcet. Tenebit te Diabolus ſuæ libertati addictum, vt ſit tibi liberum peccare, non viuere. Nun ſinet te reſpicere ante qui fueras, cum blandimento peccandi, dulcedine te criminum fallantiſſimus auocauerit. Et vt ſemel dixerim, ita te pereundi ſuauitate decipiet, vt delectabilius tibimet videatur, perire potiùs quàm redire. Omne namque peccatum, abſque ſui delectatione non geritur. Nec aliàs ineſcare animum poterit, niſi ſuauitate deſiderij illiciat quem deceperit. Dulcis enim mixtura, & ſuauis ſi neceſſe eſt faucibus lethalis poculi funeſta confectio, ne amaritudinis prima libatio reuocet haurientem. Sic denique viſum eſt mulieri primitiuæ, bonum eſſe ad aſpectum, & dulce ad cibum arboris illius venenum, cuius poſtquàm mentita eſt ſuauitas, laboris comedentis, infecit morientis hauſtus violenta ſubtilitas.]

Adiuncta ſeruitutis ſub peccato.

1155 Hoc eſt peccati regnum, quaſi eſſentialiter ſumptum. Quæ enim prætcrea in eo ſpectari poſſunt, ad eius veluti grauamina pertinent. Eiuſmodi eſt excæcatio in Scripturis frequentiſſimè celebrata, & pulchre à S. Greg. expreſſa 22. Mor. cap. 18. Nec ignoratum Philoſophi, peccato hominem exoculari, vt docet vulgatum apud eos effatum, de quo plenè in Mor. Diſt. 4. num. *omnis peccans eſt ignorans*. Fodicatio quoque & laceratio aſſidua conſcientiæ, peccato ſemper comitatur. Inſigniter de hoc Tyrannidis peccati inportabili onere, Victor Cartennenſis lib. de pœnit. cap. 21. Hinc etiam timor ille aſſiduus peccatoris, nemine perſequente fugientis, & ad minimum folij caſum expaueſcentis. Excluſio meriti ad gloriam proficui, atque adeò vitæ in eum finem diuinitùs collatæ inutilitas, tyrannidis peccati ærumna eſt. Denique vincula quibus alligatur infœlix iſte captiuus, ſunt funes peccatorum; hoc eſt ferè neceſſitas perpetuandi & multiplicandi peccata. Audi S. Ambroſium ſerm. 8. in Pſal. 118. *ad v*. 5 poſtquàm egerat de funiculis cadentibus in præclaris. [Boni ergo illi funes. Iſti autem funes quibus trahuntur peccata, vt fune longo, & vt loro iugi vitulæ, iniquitates. Vitula enim indomita, plus ſe iactat & excutit cum tenetur, nec acquieſcit imperio, nec adſtringitur vinculo, ſed magis cum loro retrahitur, exaſperatur. Itaque nec coacta ſe ſubiicit, nec tamen libera vinculorum eſt. Sicut ergo trahit vitula lorum iogi, quæ etſi non tenetur è *proximo, tenetur* tamen; nec ſe explicat & *abſoluit*: *ita trahit* vnuſquiſque peccator, indomitis moribus iniquitates, qui putat ſe liberum, quia non eſt iugo ſubditus, ſubiectúſque iudicio: & neſcit quod non ſit exutus, ſed magis vt illa vitula, & ipſe ſe implicat ſuorum nexibus peccatorum. Hi ſunt ergo funes delictorum noſtrorum, quibus inuoluimur & ligamur. Et ideò Saluator, qui habet in poteſtate peccatum dimittere, dicit iis qui ſunt in vinculis. *Exite*; vtinam & mihi diceret, Exi de vinculis tuis, exi de nexibus peccatorum tuorum: Solue funes erroris tui, quibus circumdatus & ligatus es. Etſi enim nequiſſimus Dominum, & deteſtabilis ſim vſu peccatorum, illo tamen iubente liber ero, qui ſub vno momento latrocinij damnatum reum ſupplicio eripuit, conſtituitque in regno ſuo. Sunt ergo vincula quibus conſtringimur, etſi videamur nobis liberi. Beatus qui hæc ſoluit ſibi vincula. Et ideò Dauid ait; *Dirumpamus vincula eorum, & abiiciamus à nobis iugum ipſorum*. Non manu vtique viſibilia vincula dicit eſſe rumpenda, ſed inuiſibiles criminum nexus morum conuerſione & fidei profeſſione ſoluendos. Aut *ſi manu*, & tunc opera manus tuæ eroga pauperibus, debiles eleuato, redime captiuos, & ſoluiſti vincula tua. Eleemoſyna enim à peccato liberat. Eripe eum qui ducitur ad mortem; hoc eſt, eripe eum interceſſione, eripe gratia tu Sacerdos, aut tu Imperator eripe ſubſcriptione indulgentiæ: & ſoluiſti peccata tua, eruiſti te à vinculis.

Vinculis

Vinculis enim peccatorum ſuorum, vnuſquiſque conſtringitur, ſicut ipſe legiſti. Ligat nos vincuculis, carnis illecebra. Vinculum noſtrum, auaritia eſt; vinculum noſtrum, ebrietas eſt; vinculum noſtrum, concupiſcentia eſt; vinculum noſtrum, ſuperbia eſt. Sunt, & Diaboli vincula. Denique ſcriptum eſt; *Hanc autem filiam Abrahæ, quam ligauit Sathanas decem & octo annis*. Ligat nos Diabolus criminum nexu, ligat nos vinculo fornicationis, vinculo adulterij, vinculo perfidię, qua Chriſtus negatur, vinculo inuidiæ, qua frequenter etiam frater appetitur; vinculo crudelitatis, qua nonnumquam ſocios & conformis occiditur. Hæc ſunt vincula, qoibus ligatus vnuſquiſque ita inclinatur, vt animam ſuam leuare non poſſit, nec obnitus ad cælum mentis erigere, niſi ei dixerit Dominus; *Dimiſſus es ab infirmitate tua*, & munere eum ſuæ benedictionis erexerit. Hæc ſunt ſceleratorum vincula, quibos durè peccatores ligant.]

Nexa eidem, ſeruitus ſub Satana. Vtraque ærumnoſiſſima.

1156 At principatus Satanæ, eiúſque dominatus in peccatorem, eſt quid concomitans regnum peccati, vel etiam illo poſterius. Ex eo namque quod homo per peccatum abiecerit Deum, & idcirco ſuperpondia ad peccatum, ideſt prauos habitus ſuper naturalem ad illud propenſionem ſibi adiunxerit, iuſtéque ſit à Deo vbertate auxiliorum ſpoliatus; (quo ipſo regnum peccati incurritur,) ex eo inquam conſequitur, vt permittatur Satanæ, ludificandus ab eo, & vrgendus ad noua ſcelera, cum magna reſiſtendi difficultate. Vel ſi hæc quaſi traditio, ideſt permiſſio qua regnum Satanæ conſtituitur, eſt pœna iuſta concomitans præcedentes, perinde eſt ad rem præſentem. Æquè enim habemus regnum Satanæ in peccatorem, à regno peccati in eondem ſecerni, quaſi metaphyſicè rem ſpectando, qood vnum nunc quærimus. Ob affinitatem tamen, & quia regnum peccati maximè ſubſeruit Satanæ ad ſtabiliendam tyrannidem ſuam, paſſim confunduntur duo illa regna, ſeu potius tyrannides; iiſque adiunctæ ſeruitutes, & captiuitates peccatoris.

Vtraque fœdiſſima; teterrima, & ærumnoſiſſima eſt. Quo ſpectant quæ fusè proſequor in Mor. diſt. 4. à num. 421. Sed egregiè planè id expreſſit S. Hilarius in Pſal. 125. his præter cætera. [Et quidem grauis eſt captiuitas corporalis, quæ iure libertatis amiſſo, victorum dominatui ſubditur: & ſeruiunt tum quidem corpora, ſed nequaquam capitur fidelis animæ libertas, Teſtes ſunt mihi tres pueri inter flammas cantantes: Teſtis Daniel in fame leonum, Prophetæ prandio ſaturatus: Teſtis Eleazar inter iura dominorum, patris ſuis legibus liber: Teſtes cum matre ſua Martyres ſeptem, Deo gratias inter noua mortis tormenta referentes. At verò quanto infelicior eſt animæ captiuitas? Si eam auaritia cœperit, per corpus latrocinatur ac graſſatur: ſi libido vicerit, communicat cum corpore ſeruitutē: ſi luxus, ira, odium, temeritas, ebrietas, inuidia ſubegerit, his imperantibus ſibi Dominis, & anima & corpus in commune famulantur: atque ita captiuitatem animæ, & corporis, ſequitur mentis captiuitas. Cœterùm conditionem corporis, religioſæ animæ, generoſitas deſpicit, Officium quidem durum, tamen homini non omnino miſerabile, quia ei ſeruiatur à ſeruis. At verò animæ captiuitas, quàm infelix eſt? Auarus caritatus ſemetipſo, carere timet pecunia: negotioſus, triſtis, anxius, ſine requie vlla, damni metu ſemper detinetur, honeſtatis immemor eſt, amicitiarum inobſeruans humanitatis fugax, religionem neſcit, bonitatem omninò odit. At verò cui libido domina eſt, in quo cœno dedecoris volutatur? Pendet ad occaſiones adulterium: anxius circa laſciuiæ ſuæ furta, oculis mente corpore totus in ſcortis eſt. Videns quotidie atque audiens humanas in adulteros leges, adulterium in ipſo foro cogitat, quod agit timet, & quod timet, non fugit. Quid verò infelicius ebrietatis dominatu? Ventri vltra capacitatem infundere, ſenſui rationem adimere, non loqui, non meminiſſe, non ſtare, & mortem quandam, naturæ incolumi imperare? Quàm dedecoroſius autem eſt furentium motus temeritatis impetus, odiorum ſtimulis, liuoris anxietas? Quanta ergo perturbatio eorum eſt, quanta calamitas, qui ſuprà memoratis malis ſeruiunt?]

Plenè item ac inſigniter, Petrus Cellenſis lib. de panibus cap. 15. tractans illud, *qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati*, quod ſic gloſſat. [Ex ſententia iuſti iudicis, collum ſuperbi peccatoris, religatur in hoc ſeculo ſub iugo periculoſæ vanitatis. Primitiæ namque ſtipendiorum originalis & actualis peccati; ſunt retia inextricabilis vanitas. Grauis autem vſquequaque eſt vanitas, quam non leuigat ſanctitas. Incuruat enim oculum rationis ad inferiora, & ſuſpicere ſurſum negat oculum contemplationis ad ſuperiora. Meminit ſeruus iſte, antiquos libertatis diſcurſus, cibaria ſuſpirat Angelica, gratiſſimi aëris commutata deplorat ampliſſima ſpatia; in ſpinam defixas ſagittas ſentit natantes per viſcerum medullas; dorſum ſuum à peſſimis ſuper fabricatoribus recurnatum gemit, & præcordiis palpitantibus, abyſſum miſeriarum ſe iam abſorbere cernit. Omni deſolatione conſolatio durior; cibus, vniuerſis ieiuniis auſterior; veſtis, nuditate auſterior. Indignatur magis de tali ſeruitute; eſt enim ſeruitus peccati, ſeruitutum ſeruitus. Seruus namque peccati, ſeruus eſt tot dominorum, quot vitiorum. Imperant ei vitia, non Domini, ſed tyranni; non beneuoli ſed inimici. Præſunt, ſed ſine vtilitate: imperant, ſed ſine miſeratione: mandant, ſed ſine diſcretione: conregnant ſuper vno, ſed cum diſſenſione. Quiſque, ſi obtemperatum ſibi non fuerit, latus miſerum ſanguinat: ſi obtemperatum, necat. Sub his Dominis, vita nequitior, mors melior, ſi tamen non amarior. Si enim ſeruus petat panem accipit lapidem; ſi piſcem, ſerpentem; ſi eſcam, viperam; ſi vinum, venenum. Rixantur frequenter, quis oculum, quis manum, quis pedem, quis aliud quodlibet membrum ſerui vendicans ſibi, abſcindat. Se in oculis regnaſſe, luxuria allegat, voracitas in gula; mendacium in lingua; crudelitas in manibus, leuitas in pedibus; in auribus vanitas. E contrario curioſitas oculum, gulam inobedientia, ſuſurrum linguam manus auaritia, pedes intemperantia, aures iniuſtitia vendicant. Mallem non habere membra, quam tot ſuppliciorum pendere vectigalia? Inclementius nihil hac exactione, vbi ſolutum

ſemper repetitur, innouata cum cruciatibus repetitione. Excitando ad malum, non ſatiatur luxuria, expetendo ad ſupplicium, non finitur miſeria. Imples luxuriam, & adhuc eſurit, ſuſtines pœnam, & adhuc creſcit. Quia vitium non extinxiſti, flammam inextinguibilem, tibi infœlix ſuccendiſti.]

Breuiter multa complexus eſt Auguſtinus 19. Ciuit. cum dixit. [Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, ac per hoc multi quidem religioſi Dominis iniquis, non tamen liberis ſeruiunt; à quo enim qui deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt. Et vtique feliciùs ſeruitur homini, quàm libidini, cùm ſæuiſſimo dominatu vaſtet corda mortalium, vt aliàs omittam, libido ipſa dominandi. Hominibus autem illo pacis ordine, quo aliis alij ſubiecti ſunt, ſicut prodeſt humilitas ſeruientibus, ita nocet ſuperbia dominantibus. Verè, vt ait, nullus poteſt excogitari deterior Dominus, quàm libido, & libidinis incentor Satanas; vel quàm alia quæpiam affectio peruerſa, item præſidiaria Satanæ, iurati & capitalis hoſtis noſtri; ipſéque Satanas peruerſiſſimus, & ſibi ſubiectis ærumniſſimus dominator. Veriſſimè item addit Auguſtinus, cæteras ſeruitutes quantumuis horrendas, etiamſi Dominis ſint noxiæ quos immanitate ac feritate maculant, tamen ſubiectis in quos ea atrocitas exercetur, prodeſſe ac commodare plurimùm. Solus hic dominatus, meram calamitatem, & ærumnarum nullo fructu temperatarum immenſam molem, miſeris, nec tamen miſerabilibus ſubditis infert. Quis enim eius miſereatur, qui volens turpiſſimam ſeruiat ſeruitutem? Idque eſt huius captiuitatis & ſubiectionis alterum probrum, quod à volentibus ſubitur; tantúmque excutitur, quia non placet excutere? [Non bona patientia, (ait S. Bern. l. 1. de conſid. c. 3.) cum poſſis eſſe liber, ſeruum te permittere fieri.] Et mox c. 4. iungens hoc huius ſeruitutis probrum, cum altero quod ex Domini improbitate diximus, ait. [Si potes, & non vis: multo magis ſeruus es huius ipſius tã peruerſæ voluntatis tuæ. An non ſeruus, cui dominatur iniquitas? Et maximè. Niſi tu fortè indignius iudices, hominem tibi, quàm vitium dominari. Quid intereſt, volens ſeruias an inuitus? Nam etſi coacta ſeruitus miſerabilior, ſed affectata miſerior eſt.]

Adumbrata in Ægyptiaca, & Babylonica ſeruitute.

1157 Fœditatem ærumnoſam huius ſeruitutis, & captiuitatis, ſcripturæ, nunc cum Ægyptiaca, nunc cum Babylonica filiorum Iſraël captiuitate componunt: quarum vtraque, & teterrima fuit & aſperrima. Duriſſima illa Ægypti Tyrannica ſeruitus, (inquit Eucherius hom. 3. de Paſch. [Quid aliud erant illa viria & horrenda in luto & paleis Pharaonis imperia, niſi fœda atque terrena, diabolica voluptatis officia & vitiorum deteſtanda contagia? ſiquidem infructuoſa & inania vitæ humanæ opera, paleæ ſunt. Paleæ, inquam, nimiùm flammmis amica materia. Sed hoc ipſum quod Pharao in paruulis Hebræorum pueros iubebat interfici, & fœminas reſeruari vtique ſpeciem præferens, inimicus ſpiritui & amicus carni; inuidens virtuti, conſentiens voluptati: fortitudinem præfocat, concupiſcentias nutriebat. Hæc itaque ſeruitus, quod pejus eſt, non illius tantùm temporis fuit, ſed etiam nunc animas negligentium & infidelium, multo periculo, ſuis nexibus blandæ captiuitatis inuoluit.] Quare Moſes, qui populum ex hac captiuitate, in Chriſti ex alia longè ærumnoſiore liberantis typum eduxit, dicitur datus Iſraëli redemptor, vt videre eſt Actorum 7. Latè hanc captiuitatem, cum humana vniuerſali, confert. Rupertus l. 13. in Matth.

Captiuitatem verò Babylonicam, typum fuiſſe captiuitatis animarum ſub tyranno Satana, & peccato; tradunt varij, quos retulimus, reddentes rationem taciti in Eccleſia *Aeluia* à Septuageſima ad Paſcha; tum concinnè S. Hilarius in Pſalm. 136. cuius hæc eſt oratio. [Lex vmbram habet futurorum bonorum, *& omnia in præformationem acciderunt his. Scripta ſunt autem, propter nos: in quos fines ſæculorum deuenerunt.* Geſta igitur ipſa illa in exemplum, & ſcripta in doctrinam ſunt. Itaque & hanc corporalem populi captiuitatem, referri in exemplum ſpiritualis captiuitatis oportet. Captæ enim mentes noſtræ ſunt, corporum ſæculique dominatu, captæ à Dæmonibus ſunt iure potiorum, quæ imperium in nos ſuum per diuerſa miniſteriorum genera exercent, dum nos ebrietas poſſidet; dum luxus ſubigit; dum auaritia deuincit; dum ambitio occupat; dum maleuolentia retinet; dum ira vſurpat; dum omnia in nobis regnant hæc incentiua vitiorum. Venit enim Dominus, ſecundùm Prophetam, captiuitatem auertere, cum dicitur. *Prædicare captiuis remiſſionem.* Venit ligatos ſoluere, cum ait; *Hanc filiam Abrahæ quam ligauerat Satanas decem & octo annis, nonne oportuit ſolui die Sabbati?* Venit ſeruientes in libertatem reducere, dicens; *Amen amen dico vobis, quoniam omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati; ſeruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. Si verò filius vos liberauit, verè liberi eritis.* Capimur ergo, & ligamur, & ſeruimus, non tam corpore quàm & mente.]

Sed & Origenes hom. 1. in Ezech. ad illud *cum eſſem in medio captiuorum*, Ezechielem viſentem captiuos apud Babylonem, figuram fuiſſe Chriſti Domini, pulchrè proſequitur. Vide ſis inſuper Gillebertum in Altercatione Synagogæ & Eccleſiæ c. 17. *in fine.* Pleniùs de typo huius ſpiritualis ſub Satana captiuitatis, expreſſo in captiuitate Babylonicæ, Sancius in præfatione ad c. 40. Eſaiæ, & in c. 2. Zachariæ, *initio*; & in c. 3. Abacuc, nominatim num. 33.

Nuſpiam ingenuitas. Omnes captiui, hac prima captiuitate.

1158 Hæc eſt captiuitas quam ſubeunt, & ſeruitus quam etiamnum ſeruiunt, omnes peccatores. Mirabatur verò nec iniuria Eucharios, in tam latè fuſa captiuitate, ipſoſque prouinciarum & regnorum Magnates occupante, iactari ingenuitatem & nobilitatem; quaſi poſſit ingenuitas vera, cum tam terra, tamque probroſa, quodque deterrimum eſt, voluntaria ſubiectione cohærere; Quod tamen conſtat eſſe à vero alieniſſimum. *A quo enim quis vincitur*, (Eucherij eſt ratiocinatio,) ſicut

ſicut & Apoſtolus teſtatur, *eius & ſeruus eſt*: iſte obtemperat iniuſtitiæ, ille iræ: iſte ſuperbiæ ille ſæuitiæ: iſte malitiæ, ille iracundiæ: iſte auaritiæ, ille luxuriæ: Neſcio quomodò ſe inter hæc ingenuum dicere audeat, quem tot domini in partes ſuas diſtrahunt. Quid prodeſt quòd liber eſt in natura, qui ſeruus eſt in conſcientia? Videmus nos extrinſecùs generis claritate ſublimes, extrinſecùs mentis infirmitate degeneres: innocentum dominos, & criminum ſeruos. Iam melior eſt vernaculorum ratio, quos originis videtur inclinaſſe conditio. Habetis boni famuli veſtram conſolationem, pro libertate complectimini honeſtam ſeruitutem. Intolerabile iugum, & fœda dominatio, & erubeſcenda ſubiectio. Aut quid ſpei relinquitur ſeruienti, vbi æterna mors, iuncta eſt ſeruituti? ſine cauſa eſt à foris, vel genere, vel honore conſpicuus, qui non eſt intùs ingenuus.] Totidem ſæuiſſimis Dominis truculentiſque Tyrannis, ſubiici hominem, quot ſubiacet affectibus indomitis, atque peccatis, egregiè proſequuntur Nyſſenus orat. 3. de beatitud. & Iſido. Peluſ. lib. 3. Epiſt. 148. Vbi ergo in homine peccatis obnoxio, pérque ea Satanæ mancipato, vera ingenuitas, & digna eo nomine nobilitas? Ac proinde, quis non ſeruus & captiuus, ea de qua agimus captiuitate?

Chriſtus ab ea nos redemit.

1159 Eripuit nos ex hac captiuitate ac ſeruitute, Chriſtus Dominus; quod quia inſigniter planè docuit Origenes hom. 6. in Exodum mouens difficultatem initio propoſitam, & ſoluens, iuuat eum audire. Tractat ibi illud Cantici Moſis, *populus tuus iſte quem poſſediſti*, ſeu vt ipſe legit *acquiſiuiſti*. Sic ergo diſſerit. [Sed ſi ipſe Dominus creator eſt omnium, videndum eſt quomodò hîc acquiſiſſe dicatur, quæ ſua eſſe, non dubium eſt. Dicitur & in alio cantico Deuteronomij, *Nónne hic ipſe Deus, qui fecit te, & creauit te, & acquiſiuit te*? Videtur enim vnuſquiſque illud acquirere, quod non fuit ſuum. Inde denique & Hæretici dicunt de Saluatore, quia non erant ſui quos acquiſiuit. Dato enim pretio, mercatus eſt homines, quos creator fecerat. Et certum eſt, (aiunt,) vnumquemque non illud emere quod ſuum eſt. Apoſtolus enim ait; *Pretio enim empti eſtis*. Sed audi quid dicit Propheta: *Peccatis veſtris venundati eſtis, & pro iniquitatibus veſtris dimiſi matrem veſtram*. Vides ergo quia Dei quidem creaturæ omnes ſumus, vnuſquiſque verò ſuis peccatis venundatur, & pro iniquitatibus ſuis, à proprio creatore diſcedit? Dei igitur ſumus ſecundùm quod ab eo creati ſumus. Effecti verò ſumus ſerui Diaboli, ſecundùm quod peccatis noſtris venundati ſumus. Veniens autem Chriſtus redemit nos, cum ſeruiremus illi Domino, cui noſmetipſos peccando vendidimus. Et ita videtur tanquam ſuos quidem recepiſſe, quos creauerat, tanquam alienos autem acquiſiuiſſe, quia alienum ſibi Dominum, ſiue errando, ſiue peccando quæſierat. Et fortaſſè, rectè quidem dicitur redemiſſe nos Chriſtus, qui pretium noſtri, ſanguinem ſuum dedit; quid tale autem vt nos mercaretur, etiam Diabolus dedit? Ergo, ſi videtur, auſculta Homicidium, pecunia Diaboli eſt. Ille enim ab initio homicida eſt. Feciſti homicidium, Diaboli pecuniam ſuſcepiſti. Adulterium Diaboli pecunia eſt. Diaboli enim in eo imago eſt, eſt, & ſuperſcriptio. Commiſiſti adulterium, accepiſti Diaboli numiſma. Furtum, falſum teſtimonium, rapacitas, violentia, hæc omnia Diaboli cenſus eſt, & Diaboli theſaurus. Talis enim pecunia, de eius moneta procedit. Hæc igitur pecunia emit ille quod emit, & efficit ſibi ſeruos omnes, qui de huiuſmodi cenſu quantulûcumq; ſuſceperunt. Verùm ego vereor, ne etiã aliquas de aſtantibus quos noſcimus, Diabolus mercetur occultè; ne etiam aliquibus noſtrorum hanc pecuniam quam ſuprà enumerauimus, ingerat & faciat illos rurſum ſuos, & rurſum pro eis tabulas ſeruitutis, & peccati chirographum ſcribat, atque immiſceat ſeruis Dei, eos quos peccati pretio ſibi fecerit ſeruos. Solet enim, quia inimicus homo eſt, tritico miſcere zizaniam. Et tamen ſi quis fortè huiuſmodi pecuniam à Diabolo deceptus, accepit, non vſquequaque deſperet; miſericors enim eſt & miſerator Dominus; & creaturæ ſuæ non vult mortem, ſed vt conuertatur & viuat. Pœnitendo, flendo, ſatiſfaciendo, deleat quod admiſſum eſt. Dicit enim Propheta, *Quia ſi conuerſus ingemueris, tunc ſaluus eris*. Paulò latiùs progreſſi ſumus, dum volumus exponere quomodò Deus quæ ſua ſunt dicatur acquirere, & redimere Chriſtus ſanguine pretioſo, quos emerat Diabolus vili mercede peccati.]

Habes quomodò venundati ſimus, & quomodò Chriſtus nos redemerit magno pretio. In eâdem ſententiâ pulchrè diſputant Rupertus l. 1. de meditatione mortis à cap. 15. & S. Epiphanius Hær. 42. quæ eſt Marcioniſtarum quem religio ſit omittere. Impugnans enim ſpurcum illum, qui ex eo quod Apoſtolus ad Galatas, dicat Chriſtum factum maledictum, nos redemiſſe, inferebat, nos priùs, fuiſſe alterius quàm Dei, ait num. 8. [Maledictum Chriſtus non eſt, ſed diſſolutio maledicti: contra verò benedictio omnibus eſt, in eum verè ac ſincerè credentibus. Vnde & *redemit*, ſcriptum eſt, non *emit*. Neque enim in alienam poſſeſſionem, diripiendi vel emendi gratiâ venit. Nam ſi emeret, quod ante non habebat, emeret; ac mendici inſtar quibus carueràt ſibi compararet. Cuius autem in peculio eramus, omninò egeſtate nos oppreſſus aliqua vendidiſſet, quaſi à creditore quopiam coactus. Longè verò ſeſe aliter res habet. Non enim *emendi* verbo vſus eſt, ſed *redimendi*. Cui ſimile eſt illud quod idem Apoſtolus alio loco dixit; *Redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt*. Atqui neque dies emuntur à nobis, neo pro illis pretium vllum perſoluimus: ſed ad patientiam, ac tolerantiam, animíque conſtantiam exprimendam, eam loquendi rationem adhibuit. Quocirca *redimendi* verbum, totum illud ſuſcepti pro ſalute noſtra corporis, aduentúſque negotium ſignificat; quo quidem pati noſtrâ causâ dignatus eſt Deus, qui pati nihil alioqui poterat, cùm in eodem ſtatu Diuinitatis, patiendo videlicet nihilominus perſiſteret. Quòd verò perpeti aliquid pro nobis voluit, non ad emendi noſtri gratiâ præſtitit, quaſi alieno mancipio teneremur: ſed vno duntaxat noſtri ſtudio & amore ductus, Crucis ſupplicium, non neceſſitate vlla, ſed voluntate ſuſtinuit.] Hactenus Epiphanius ex accurata & ad Græcum contextum exacta Dyoniſij Petauij interpretatione. Ne

quod Conſaluus ad eiuſdem Epiphanij Philologum c.20. contra Cornarium interpretem tricatur, de S. Epiphanij mente non eſſe quis cenſeat, quod nos emptos ex Cornarij verſione negabat. Verè enim S. Epiphanius nos à Chriſto emptos negat, non quomodolibet, (quod eſſet contra Apoſtolum conteſtantem, *Empti eſtis pretio magno*,) ſed in ſenſu pro quo in præſentia ſatagimus, quaſi nimirum priùs fuiſſemus Dei dominio ſubducti, & tranſiſſemus in Satanæ iura, legitimámque poſſeſſionem.

Ea redemptio, eſt in actu primo duntaxat, & quomodò omnium; aut nonniſi quorundam.

1160 Addendum verò eſt, redemptionem prædictam, non fuiſſe niſi in actu primo, (vt ſic dicam:) ideſt præſtitiſſe Chriſtum, quicquid ex parte optimi liberatoris & redemptoris, neceſſariũ erat, vt redimeremur, dummodò per nos non ſtet quominùs redẽptio exhibita, & ex parte Chriſti ſufficienter perfecta, ad nos pertineat. Beneficia enim diuina, quæ hominis ſanctificatione, & vera à peccati & Satanæ vinculis exſolutione continentur, in homine libertate arbitrij donato, ſibique permiſſo, & per ætatem ſui potente, humanam acceptationem depoſcunt. Itaque vt optimè Philoſophatur Nyſſenus in Oratione Catech. cap.30. tametſi omnes, ſunt in actu primo redempti, nihilque deſideratur ex parte redemptoris, quod ad liberationem plenam captiuorum poſſit opportunum aut neceſſarium videri; tamen non omnibus obtingit reipſa liberatio, quia non omnes, ſuum eſſe volunt, exhibitum à Chriſto beneficium. Vnde mirum non eſt, ſi multi hodiéque perſtant captiui. Diſputatum eſt in hanc rem plenè ſuperiùs l.3. ſect.1. c.2. *ſub finem*.

Quod autem aliqui Patres, affirmant, non omnes homines, ſed ſolos electos, eſſe à Chriſto redemptos; ſicut Chriſtum non eſſe mortuum, niſi pro iis qui ſaluantur de facto, non aliò pertinet, quàm ad factam his duntaxat applicationem beneficij omnibus communiter prouiſi; ſed ab his duntaxat ſibi adhibiti, ſi adulti erant: vel adhibiti per eos quorum intererat, ſi non erant ſui compotes. In quem ſenſum ſect. illa. c.4. *ſub finem*, accipiendos monui, Arnobium Iuniorem, Fauſtum, Ambroſium, & Eccleſiam Lugdunenſem, quos ibi retuli, affirmantes Chriſtum pro ſolis iuſtis redimendis vitam abieciſſe. S. Auguſtinus eodem ſenſu lib.1. de adulterinis coniugiis c.15. ait, [Omnis qui Chriſti ſanguine redemptus eſt, homo eſt. Non tamen omnis qui homo eſt, etiam ſanguine Chriſti redemptus eſt.] Et l.2. de ſymbo. c.8. quærens cur Chriſtus cicatrices rediuiuus retinuerit, affirmat id factum, vt in die iudicij, confunderet impios, qui beneficiis per Chriſtum partis, vti noluerint; ſuffundentur enim immenſo rubore, cum ea conſpexerint vulnera; videbuntque in quem pupugerunt. [Non vt eis dicas ſicut Thomæ; *Quia vidiſti, credidiſti*: ſed vt conuincens eos veritas dicat, Ecce hominem quem crucifixiſtis, Ecce Deum & hominem in quem credere noluiſtis. Videtis vulnera quæ inflixiſtis, agnoſcitis latus quod pupugiſtis: quoniam & per vos, & propter vos, apertum eſt, nec tamen intrare voluiſtis. Qui non eſtis redempti pretio mei ſanguinis, non eſtis mei: diſcedite à me in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis eius. Sed illorum mors proficiat ad noſtram ſalutem. Si illi contempſerunt, nos timeamus eum qui ſic venturus eſt iudicare. Feſtinet vnuſquiſque cum viuit, vt viuat; currat vt eius pretioſo ſanguine redimatur, ne cùm non fuerit inuentus in numero redemptorum, in numero maneat perditorum.] En quomodò redemptos ſtatuit eos duntaxat, quibus adhibita eſt redemptio: ſeu qui cum effectu ſaluantur, nimirum quia ſoli beneficium Chriſti noluerunt eſſe inane; ac proinde non tantùm in actu primo, ſed etiam in actu ſecundo, ſunt redempti. S. Chryſoſtomus rem ſubtiliter attigit hom.17. in ad Hebr. expendens illud *ſemel mortuus eſt ad multorum exhaurienda peccata*. Sic enim ad hæc verba interrogat. [Quare multorum, & non omnium? Quoniam non omnes crediderunt. Pro omnibus quidem eſt mortuus, quantum ad ipſum attinet. Mors quidem illa ex æquo reſpondebat omnium interitui, non exhauſit autem & ſuſtulit omnium peccata, propterea quòd ipſi noluerint.]

1161 Hi ſunt, quos obſtructa per Chriſtum peccati amphora, ab iniquitate ſublatos, in terram Sennaar, Zacharias c.4. præclaro ænigmate deſcribit, tradens exhibitam ſibi menſuram procedentem inſidente muliere, quæ eſſet vniuerſæ terræ iniquitas, ſed ſublato plumbi talento in os inſidentis, vas à duabus aligeris mulieribus alas habentibus velut vpuparum, apprehenſum & exportatum eſt in terram Sennaar, Babylonis regionem. Plumbi talentum, S. Cyrillus l.3. de adorat. *in fine*, ait eſſe Chriſtum [qui attollitur quidem, ideſt exaltatur per crucem, ac dignitate diuinitatis ſpectatur inſignis. *Deus*, enim, *illum ſuper omnia exaltauit, & largitus eſt illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen*: Obſtruit autem os iniquitatis, iuxta illud quod in Pſalmis canitur, *Et omnis iniquitas oppilabit os ſuum*; quòd ea prohibeatur aduerſùs eos clamare, qui ex infirmitate peccauerint & fide iuſtificati ſint; *Deus enim eſt ille, qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet?* Itaque, cùm Chriſtus paſſus ſit pro nobis, quomodò conſequens eſſet, etiam à nobis ipſis repeti noſtrorum peccatorum pœnas?]

Cur autem Chriſtus dictus ſit lapis ſtanneus, vel plumbi talentum, rationem primùm petit ex vi plumbi, ſeu ſtanni adunatiua. Tum etiam eo quod, [Argentum improbum, ſimul cum plumbo ſi excoquatur, optimè purgatur: rapit enim plumbum ad ſe naturæ vi ſimul excocti metalli ſordes. Non diſſimile fuit illud, quod Chriſtus erga nos ipſos impleuit: nobis enim cum improbi eſſemus, non corporaliter modò, ſed ſpiritaliter admiſſus eſt; Ita denique ſordes excoxit eas, quæ nobis inerant: is enim tollit peccata noſtra, vt nos propter ipſum, & per ipſum puri ac ſplendidè ſimus. Et certè Propheta Hieremias de Iudæorum populis, qui purgationem repudiarent, eam quæ per Chriſtum perficitur, conqueritur dicens; *Defecit ſufflatorium ab igne, defecit plumbum; fruſtra argentarius conflat, nequitia eorum non ſunt excocta: argentum reprobatum vocate illos, quia reprobauit illos Dominus*. Intelligis igitur non ignoraſſe Scripturam diuinam, purgationem argenti, ſine

plumbo

plumbo fieri non poſſe. Ergo quia nos cum reprobi eſſemus, à Chriſto purgati ſumus ideò ille per plumbum figuratur.] Hæc ſecunda ratio denominandi Chriſtum, ſtannum, aut plumbum, eſt huic loco accommodata.

1162 Quomodò ergo per Chriſtum ſit obſtructa iniquitas, & quomodò nihilominus ei quidam poſtea adhæreant, & apprehenſi à mulieribus vpuparum ſpecie alatis, in Babylonem abdantur, ſic exponit S. Cyrillus. [Obſtructum eſt per Chriſtum, os iniquitatis, iuſtificati námque illo ſumus, atque ab omni criminatione liberati, illáque iniquitatis aduersùm nos accuſatio conquieuit, hanc enim totius diſpenſationis ſuæ finem propoſitum habuit is, qui propter nos, ſecundùm nos, & pro nobis mortem ſubiit, etſi denuò reuixit, neque enim fas erat, vt vita morti ſuccumberet. Sed nonnulli non crediderunt Chriſti Euangelio, ideoque, cùm à peccato redimi noluerint nil mirum, ſi eius peccati ſarcinam denuò ferunt, quam ſuis ipſi ceruicibus, infirmitate rationis, & languore mentis, & mollitie animi parum virilis, impoſuerunt. Hi enim ſpiritu improbo circumferuntur, & ad omne genus impuritatis vehementiſſimè compulſi, ſummum ſtudium rebus vitioſis impendunt. Studij porrò inſigne, ſunt pennæ, quas etiam eſſe ait vpupæ: genus eſt autem id auiculæ, quæ ſemper circa lotum peſſimè olens volat, atque ex cœno & ſordibus, paſtum petit. Igitur quicumque ſua ſtudia in impuritatem inſumunt, hi proculdubio pennas vpupæ iure optimo habere dicendi ſunt. Muliebri iidem ſpecie ſunt, & effœminati: denique eadem forma ſunt, qua eſſe dicitur iniquitas, eorum domina. Vt enim conformes Chriſto per ſanctificationem fiunt, qui ſub ipſo ſunt; ſic iniquitati conformes ac ſimiles ſunt, qui iniquitatis ſarcinam ſuſtulerunt, inſtitueruntque vitam cum vitiorum impuritate traducere. In Babyloniam porrò regionem menſuram deferunt, ibique domum ei quærunt: quæ res, ni fallor, hoc figuratè ſignificat; qui ea bona reſpuerit, quæ per Chriſtum parta nobis ſunt; animaduerterítque obſtructionem, quæ ex peccato eſt, in eo quòd ſtudium omne in impuritate collocatum habet; fore vt is ex ciuitate ſancta Hieruſalem, hoc eſt, è ſancta illa parente primogenitorum, ſuperáque ac pulcherrima ciuitate, ac pondere penè non ferendo preſſus, vnà cum Babyloniis habitet; ideſt, partem ac ſortem cum impiis idolorum cultoribus habeat. Qui enim Chriſti Redemptionem contemnunt, ij ab impiis non differunt.] Chriſti Redemptionem ab impiis contemni ait, quia noluerunt beneficio per Chriſtum oblato potiri. Itaque ſunt quidem in actu primo, ſeu quoad ſufficientiam redempti; non tamen in actu ſecundo, ſiue quoad effectum: quia noluerunt, & Redemptioné oblatam contempſerunt. Ex ſe autem, ipſe Chriſtus omnes peccati Reges interfecit, vt in eius typo dictum eſt de Ioſoe, expenditque Origenes homil. 15. in Ioſue.

Prior modus exponendi noſtram per Chriſtum Redemptionem, appenſo litro.

1163 Modus exhibitæ per Chriſtum redemptionis, dupliciter in Scripturis & Patribus exprimitur, pro analogia ad duplicem modum redemptionis in humanis. Prior eſt, annumerato litro conuenienti; poſterior eſt debellatione hoſtium à quibus oriebatur captiuatio. Chriſtus litrum ſuperabundans pro liberatione noſtra appendit, non Satanæ qui non erat creditor, & cui ſatisfaciendum non erat, ſed æterno Patri. Quamuis enim Satanas eſſet qui nos captiuos tenebat, non Deus; tamen quia Satanas nihil poterat abſque Dei permiſſu, Deo autem placato excutienda erat eius inuaſio, iure dicimur redimi ab eius captiuitate pretio perſoluto, & litro exhibito, non ipſi, ſed Deo, vero creditori: cum quo proinde, Chriſtum vt negotiatorem noſtra cauſa agentem, ſic proponit S. Auguſtinus fragmento 7. Tomi 10. cum Chriſti nobiſcum negotiationem, & admirabile commercium præmiſiſſet. [O bone mercator, eme nos. Quid dicam eme nos? cum gratias agere debeamus, quia emiſti nos. Pretium noſtrum erogas nobis: ſanguinem tuum bibimus. Euangelium legimus, inſtrumentum noſtrum: ſerui tui ſumus; creatura tua ſumus, feciſti nos, redemiſti nos. Emere quiſque poteſt ſeruum ſuum, creare non poteſt. Dominus autem ſeruos ſuos & creauit, & redemit. Creauit vt eſſent redemit ne ſemper captiui eſſent. Incidimus enim in principem huius ſeculi, qui ſeduxit Adam, & ſeruum fecit, & cœpit nos tanquam vernaculos poſſidere. Sed venit redemptor, & victus eſt deceptor. Et quid fecit redemptor noſter captiuatori noſtro? Ad pretium noſtrum tetendit muſcipulam, crucem ſuam: poſuit ibi eſcam, ſanguinem ſuum. Ille autem potuit ſanguinem iſtum fundere, non meruit bibere. Et in eo quod fudit ſanguinem non debitoris, iuſſus eſt reddere debitores. Fudit ſanguinem innocentis, & iuſſus eſt recedere à nocentibus, ille quippè ſanguinem ſuum ad hoc fudit, vt peccata noſtra deleret. Vnde ergo ille nos tenebat, deletum eſt ſanguine redemptoris. Non enim tenebat nos niſi vinculis peccatorum noſtrorum. Iſtæ erant catenæ captiuorum. Venit ille, alligauit fortem vinculis paſſionis ſuæ. Intrauit in domum eius, ideſt, corda eorum vbi ipſe habitauerat, & vaſa eius eripuit. Nos ſumus vaſa: iſta impleuerat ille amaritudine ſua. Hanc amaritudinem, etiam noſtro redemptori, felle propinauit. Impleuerat nos ergo ille tanquam vaſa ſua, Dominus autem noſter eripiens vaſa eius, & ſua faciens, fudit amaritudinem, impleuit dulcedinem.]

Emit igitur nos Chriſtus, à Patre; & redemit, diſcuſſa captiuitate noſtra, inſigni & magno, pro ea pretio Patri exhibito. Illud autem pretium ipſemet Chriſtus fuit, vt dicitur 1. Timo. 2. *qui dedit ſemetipſum redemptionem*; quatenus ſcilicet vitam ſuam miſericorditer impendit, vt redimeremur. Et quia vita in ſanguine eſt, ideſt per ſanguinem fouetur, itavt planè corrupto vel effuſo ſanguine deſinat vita, propterea ſæpè dicimur redempti, non corruptibilibus auro, & argento, ſed pretioſo ſanguine, quaſi agni immaculati. Et Apocal. 5. dicitur *redemiſti nos Domine Deus,*

Deus, in ſanguine tuo. Et Apoſtulus. *In quo habemus redemptionem per ſanguinem eius.* Non quod Deus, ſanguinem filij ſui tam horrendo crimine effuſum amauerit, illúmve popoſcerit; ſed quod actus quo ea ſanguinis effuſio, ſiue illa vitæ voluntaria dimiſſio, ac ſpontanea mors, offerebatur; ſummoperè, placuerit Deo: Ille inquam actus voluntatis Chriſti, quo ſe ad ſatisfaciendum Deo, per patientiſſimam deiectionem ex charitate Dei & miſeratione noſtri, vltrò obtulit. Hoc namque fuit pretium, illud quod Deus tanti fecit, vt etiam hurrendum peccatum quo vita Chriſti eripiebatur, deletum illius pretij annumeratione voluerit, vt pulcherrime diſſerit S. Bernardus Epiſtola 10. Diſſoluens argumenta Abelardi ſuperiùs propoſita, quæ ex hac doctrina planè concidunt.

1164 Theodoretus ſer. 10 de Prouid. hanc primam redemptionem per Chriſtum tanquam iterum, quoad aliquos redemptos, eos ſcilicet in quibus primùm locum habuit hæc redemptio, ſic repræſentat. [Vide naturæ Chirographum ſublatum, ô amara mors. Vide illud ipſum cruci affixum, & ſublatas ex eo peccatorum notas aſpice. Vide vt malitiæ ſubſcriptionem non acceperit. Huius ergo corporis oculi, oculorum qui malè ſpectauerant, ſoluerunt debitum: huius aures, pro inquinatis ſatisfacere auribus: ſimiliter & lingua, manus, ac membra reliqua, pro membris quæ peccata qoaliacumque commiſerunt. Debito igitur perſoluto conuenit vt qui propter illud carceribus incluſi fuerant, carceribus liberentur, & priſtina libertate fruantur, ac ad patrios locos redeant.]

Vniuerſaliter autem, de eodem ſic habet Sidonius in Eucharistico ad Fauſtum carm. 16. alloquens Chriſtum,

Quique etiam pœnas, ſuſcepta in carne tuliſti,
Suſtentans alapas, ludibria, verbera, vepres,
Sortem, vincla, crucem, clauos, fel, miſſile, acetum,
Poſtremò mortem, ſed ſurrecturus, adiſti,
Eripiens quidquid veteris migrauerat hoſtis
In ius, per noſtrum facinus, cùm fœmina prima
Præceptum ſoluens, culpas nos perpete vinxit
Qui cùm te interitu petijt, nec reperit in te
Quod poſſet proprium conuincere, perdidit omne,
Quod lapſu dedit Eua ſuo; chirographon illud,
Quo peruaſus homo eſt, hac compenſatio rupit,
Expers peccati, pro peccatoribus amplum
Fis pretium, veteremque nouus vice fœnoris Adam
Dum moreris de morte rapis, ſic mortua mors eſt,
Sic ſeſe inſidiis, quas fecerat ipſa fefellit.
Nam dum indiſcretè petit inſontémque reóſque
Egit vt abſolui poſſent & crimine nexi.

Audi & Proclum homil. de natiuit. Chriſti num. 5. [Humana natura propter peccata multis obſtricta debitis tenebatur; neque quod debebat, vlla ratione dependere poterat. Per Adamum namque omnes peccato quaſi chirographum dederamus, omneſque Diabolus in ſeruitutem redegerat. Etenim corpore noſtro permultis paſſionibus ſubiecto, veluti charta vſus, noſtræ venditionis pretia oſtentabat, paſſionúmque debitum malignos ille falſarios, minitabundus ob oculos nobis ponebat, ac nos vniuerſos ad ſupplicium condemnationemque depoſcebat. Erat itaque alterutrum duorum neceſſarium: aut vt omnes per condemnationem precipites abirent in mortem (omnes enim peccauerant) aut certè vt talis pretium daretur, cui omnis ſuppetebat iuſtificatio ad recuſandum. Atqui homo, quod peccati debito ſubiaceret, ſaluare non poterat: Angelus verò quod tantum redemptionis pretium ipſi non ſuppeteret, humanũ genus redimere nequibat. ſupererat igitur vt Deus pro omniũ peccatis moreretur, qui nulli peccato obnoxius erat: atque vnica hæc reſtabat mali ſolutio. Ille itaque, qui vniuerſam naturam ex nihilo produxerat, cuique nulla ad erogandum facultas deerat, vita morti condemnationíque addictis reperit tutiſſimam, mortiſque ſolutionem decentiſſimam, dum nimirum ex Virgine modo quem ſolus ipſe nouit, (nulla enim oratio miraculum hoc aſſequi valet) humanam naturam aſſumit, aſſumptámque in mortem contradit cúmque in modum redemptionis pretium diſſoluit, iuxta illud Pauli: *In quo habemus redemptionem per ſanguinem ipſius, peccatorúmque remiſſionem.*]

Chryſoſtomus homil. de baptiſmo Chriſti, monſtrans quomodò Chriſtus impleuerit omnem iuſtitiam. [Finge (inquit,) ducentos eſſe denarios mandata legis: hoc debitum, genus noſtrum perſoluere oportebat: Non perſoluimus: coërcebat nos mors obnoxios iſtis criminibus: cum veniſſet Chriſtus, noſque coërcitos offendiſſet, æs alienum diſſoluit, debitum illud impleuit, & eos qui ſoluendo non erant liberauit; idcircò non dixit, *decet nos hoc vel illud facere*, ſed *implere omnem iuſtitiam.* Me Dominum decet, (inquit,) qui habeo, pro iis qui non habent perſoluere.]

Anaſtaſius Sinaïta lib. 4. de rectæ fidei dogmat. *ſub medium*, & noſtram venditionem, & redemptionem per Chriſtum, appenſo pretio, ſeruatiſque legitimis ritibus affectionis in libertatem, deſcribit his præter cætera. [Reuera nos eramus qui mortem habebamus adulterinam dominam, & honores noſtros ab eo tuleramus, ac peccata ad mortem peccaueramus. Clamat igitur Propheta, arguens ſcelus venditionis, inquiens; *Ecce peccatis veſtris venditi eſtis.* Sed licet venditio ſcelerata fuerat; oportebat tamen iuſtam; & legitimam eſſe liberationem. Empti enim ſumus omnes, pretioſo ſanguine agni immacolati, & incontaminati Chriſti, atque ita liberati à carcere eius, qui nos primum in ſeruitutem redegerat; libertatem conſecuti ſumus. Scidit igitur noſtrum chirographum, quo nos ipſi ſeruituti mancipauimus, omnia propter nos perpeſſus, quæcumque dicunt eſſe ſigna integræ libertatis. Etenim verberatus eſt & pugnis cæſus.] Nimirum ritu Romano olim qui ſeruitute liberabantur & virga Prætoris feriebantur, & alapam excipiebant.

Modus

Modus alter exponendæ noſtræ per Chriſtum Redemptionis, debellatis captiuatoribus.

1165 Alter modus quo redemptio noſtra perfecta dicitur, eſt per debellationem Satanæ & peccati, expreſſi per fictionem inimici, ad modum reſiſtentis, & prælio confligentis. Peccatum enim contritum eſt, & Satanas compreſſus; vnde illa ſumma poſt Chriſtum obligatio ſectandi ſanctitatem, expreſſa ab Iſaia cap. 10. iuxta Iſidorum Peluſiotam l.4. Epiſto. 154. ſic ſcribentem. [Grandiloquus ille Eſaias, quaſi editâ voce acclamat; *Diſcite bonum facere, qui inhabitatis terram, compreſſus eſt enim impius.* Nam quia Propheticis oculis præuidebat Saluatoris in carnem aduentum, omni præſtantiorem oratione, qui & infinita omníque admiratione maiora bona hominum generi conciliauit: & Tyranno (Diabolo) neruos incidit idcirco clamabat; *Diſcite iuſtitiam facere. Ceſſauit enim tyrannus*, nec amplius in omnes, quà viros, quà fœminas, impetum faciet. Omniáque in tuto collocata ſunt; exceptis illis, qui ſemetipſos ſuâ ſponte, eius ſubſternunt atque ſubiiciunt deceptioni. Decipere enim homines poteſt, vi autem ſubigere amplius non poteſt.] Vtroque ergo illo hoſte per Chriſtum ſuperato, erepti ſumus è priore ſub illis captiuitate, & reſtituti priſtinæ libertati.

Eſt tamen difficultas aliqua, circa hanc rationem exprimendi modum redemptionis noſtræ. Nam plerique Patres, diſertè docent Deum noluiſſe hominem liberare per potentiam; nec Chriſtum voluiſſe vti poteſtate vt hominem eriperet; quod abſque controuerſia poterat; ſed elegiſſe humilitatem, & patientiam; vt Satanas per Iuſtitiam non per potentiam ſubigeretur, & ea via liberaremur. Ita S. Auguſtinus lib. 3. de lib. arbitr. cap. 10. & lib. 13. de Trinit. cap. 12. & 13. & 14. S. Gregorius 17. Mor. cap. 28. S. Leo ſerm. 5. de paſſio. & ſerm. 2. de Natiuit. Dom. Gelaſius Papa lib. contra dicta Pelagianorum. At modus hic poſterior, quo redemptionem per Chriſtum factam exprimimus, ſapit potentiam non humilitatem. Debellare enim, & hoſte debellato captiuum eripere, eſt fortioris ſuperuenientis; quæ actio eſt à proportione maioris inæqualitatis.

1166 Hic nodus facilè extricabitur, ſi conſideremus redemptionem pro nobis a Chriſto exhibitam, manaſſe quidem ab actu ſummæ poteſtatis in Satanam & peccatum; ſed fortitudinem brachij quo duo illi hoſtes noſtri ſunt contuſi atque contriti, abſconditam fuiſſe. nec fuiſſe exſertam, niſi præſuppoſita imo adiuncta infirmitate, qua ex Iuſtitia compenſaretur iniuria Deo illata; & captiui de Satanæ inuaſoris tyrannide eriperentur, non ex mera poteſtate, & tantùm quia placuit, ſed quia iuſtiſſimum fuit ita fieri, reparata Dei iniuria, & Satana vis fasque prætergreſſo, & vltra quàm ferebant fines diuinæ ob peccatum permiſſionis graſſato in Chriſtum. Deus enim ob peccatum, permiſerat tantùm Satanæ ſæuire in peccatores. At ille tranſiliens hos terminos deceptus Chriſti humilitate, in eum quoque irruit. Sed fortis impegit in fortem, & ambo pariter conciderunt. Chriſtus quidem corporaliter, amiſſa ad tempus modicum vita. Satanas autem æterna contritione proſtratus eſt, & poteſtas eius prorſus euerſa. [Ac ſic ille ſæuiſſimus draco (inquit Eucherius homil. 3. de Paſch.) proprium venenum, in necem ſui, refuſum ſentit extra: ac dum nocere ſe credit, dum contra Deum ſuum cæcus impetum facit; dumque pondus tormenti ſui illidit in ſolidamentum, ictu ſuo repercuſſus, fortem fuiſſe ſe doluit, & omnem nocendi potentiam ſe amiſiſſe cognouit, quia noxios virulentorum dentium morſus tacto in corpore dereliquit: & ideò nunc infelices quoſque quos ſibi aſſenſum facilem accommodare prouiderit, ad fauces ſuas ſolis ſollicitationum carminibus trahit: & voluntariam prædam, inermis expectat ac proinde proſtratus à Domino, humanum genus, non quaſi fortior impugnat, ſed iniqua conſilia quaſi debilitatus exſibilat.]

Et ibidem homil. 6. *in fine*, poſt longam circa hoc exſpatiationem. [Repulit mortem omnibus debitam, dum ſolus ſoluit indebitam; ac ſic per indigniſſimam paſſionem, quia non habebat peccata propria, redemit aliena. Hac itaque iuſtitia victus eſt, & hoc vinculo vinctus eſt, humani generis tantus inimicus. Nam cum ſe illi homo vendidiſſet, ſicut ait, *peccatis veſtris venditi eſtis*, & per peccati commercium ſolus illi homo deberetur, ille Deum conſuetudinaria præſumptione deceptus appetiit, & dum occidit liberum, amiſit obnoxium; perdidit ius ſuum, dum inuadit hominem non ſuum. Totum ergo cum eo perdidit, quia nihil in eo quod tenere poſſet inuenit, ſicut ipſe Dominus ait, proximus paſſioni, *Ecce venit princeps mundi huius, & in me nihil inuenit.* Ac ſic Diabolus dum quæſiit quem occidere poſſit, inuenit quem damnare non poſſit.]

Pia Redemptionis vtrolibet modo perfectæ, recognitio.

1167 Inſignem praxim agnoſcendi beneficium huius per Chriſtum redemptionis, eámque ſibi applicandi, ſuppeditat Proſper in confeſſione ſua quæ extat. Tomo 15. Bibl. Col. Excerpo inde nonnulla. [Heu (inquit) me miſerum! Relicta patris domo abij in voluntarium deſertor exilium: & duce vitiorum omnium multitudine, intima quæque Ægypti per ſpatioſorum itinerum procliuia deceptus intraui. Illic attrita decoris ſtola, & nobilitatis veſte corrupta, inopem me, & paternorum decoctorum bonorum, ſubdoli comites, infideles amici, ſub haſta mortis, & auctione peccati, cupidiſſimis licitatoribus vendiderunt. Sub quorum longo & graui confectus imperio, in Babyloniorum etiam iura tranſiui. Ibi cum per innumeras ſæuiſſimarum dominationum viciſſitudines, non in ſubiectione corporis, ſed animæ ſudore ſeruirem, & dignis confuſus officiis, peiore quotidie ſtatus mei conditione turbarer, ſubtraxi me, quantum ab inſtantibus dominis licuit, in occultum ſpiritus cordiſque ſecretum: & apprehenſo cuiuſdam ſanctarum Scripturarum volumine, quid mihi adhuc ſpei ſupereſſet inſpexi. Ac multo perfuſus imbre lachrymarum Quo vſque, inquit, dominabuntur mei qui oderunt me? quamdiu inimicis meis ſeruiam? Iſtis quidem ipſe me dedi, & per lethiferas voluptates pretium meæ perditionis accepi, ſed pacifici de iure meo

itra non potui. Habebam enim Dominum & metus non eram. Scio enim me eius redemptum ſanguine, cui cœleſtia, & terrena, & Inferna ſubiecta ſunt. Quid iſtis mecum eſt, quorum commercium mors eſt? Reuertar ad eum qui me eruit ad vitam, ac ne me reuertendi moretur facultas, quia in medio gentis alienæ ſum, & regni ſui limites barbarus diſpoſitis ſeruat excubiis: benè eſt, quod redemptorem meum, quærentem omnia loca non tenent. Præſens cælis, inferis adeſt, totus in abyſſis eſt, totus in terris non itinere adeundus, non nauigatione quærendus eſt. Ipſum in Hieruſalem reliquimus, ipſum in Ægypto prætermiſſimus ipſum inter Babylonios non videmus. Sed quæramus & apparebit, pulſemus, & aperiet, petemus, & tribuet.]

Nullus præter Chriſtum, vel cum Chriſto, Redemptor; Non B. Virgo.

Liquet ex dictis, vtrumque redemptionis modum propoſitum, ita fuiſſe Chriſto proprium, vt nullum alterum potuerit habere authorem. Nemo enim æquale pretium appendere, nemo ex iuſtitia Deo ſatisfacere, & peccatum Satanamque placato Deo contundere poterat, præter hominem Deum. Quæ omnia, agendo de finali Chriſti cauſa, plenè & ſolidè ſunt conſtituta. Itaque quod interdum aiunt nonnulli, B. Virginem pro liberandis hominibus tuliſſe pretium, (quæ eſt Sophronij locutio, homil. de Aſſumpt. Deip. & Hildephonſi ſerm. 2. de Natiui.) nec diſſimiliter nonnulli apud Suarem t. 2. 3. p. d. 23. ſect. 1. molliendum eſt, ita vt nequaquam ſignificetur B. Virginem fuiſſe vel ex minima parte, mundi redemptricem: quod certum eſt admitti non poſſe, & egregiè à D. Ambr. refellitur, ad illud Lucæ 23. *ſtabant autem mulieres à longè hæc videntes*, & totidem verbis Epiſtola 82. *in fine.* [Vt matrem Chriſti decebat, (inquit) fugientibus Apoſtolis ante crucem ſtabat, & piis ſpectabat oculis Filij vulnera, quia expectabat non pignoris mortem, ſed mundi ſalutem. Aut fortaſsè quia cognouerat per Filij mortem mundi redemptionem aula regalis, etiam ſua morte putabat ſe aliquid publico addituram muneri. Sed Ieſus non egebat adiutore ad redemptionem omnium, qui omnes ſine adiutorio ſeruauit. Vnde & dicit; *Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio, inter mortuos liber.* Suſcepit quidem affectum parentis, ſed non quæſiuit alterius auxilium.] Idem egregiè tradit Arnoldus Abbas, in laudatione Deiparæ *ſub finem.*

1268 Illarum ergo quas retuli locutionum, alia quæri interpretatio debet: Ita ſcilicet vt ſenſus ſit, B. Virginem ad opus redemptionis noſtræ contuliſſe, primùm edendo Chriſtum; quod fuit ſuppeditare orbi pretium quo liberari & redimi poſſet; iuxta illud S. Bernardi ſerm. in illud *ſignum magnum.* [Redempturus humanum genus, pretium vniuerſum contulit in Mariam.] Petrus Damia. ſerm. 2. de Natiu. Virg. hoc ſenſu valdè commendat, vt attendamus quantas gratias agere Deiparæ teneamur, ſecundùm Deum pro redemptione noſtra. Deinde cooperata ad redemptionem eſt, promptiſſima voluntate filium ſuum offerendo Patri, ad mortem pro humano genere; ita vt cum eſſet conſcia diuini decreti, de ſalute hominum alligata morti Chriſti, non modò non refugerit atrocem filij innocentiſſimi excarnificationem, ſed conformans ſe diuinæ voluntati, quantum in ſe erat, filium obtulerit; quodque ex Anſelmo refertur, ipſa ſuis eum manibus crucifigere ſi opus fuiſſet parata fuerit; quod egregiè docuit Arnoldus Bonæ Vallis, Tract. de laudibus B. Mariæ, cum ait. [Sanctam Virginem conſentiendo voluntati diuinæ, & Chriſti qui ſe in redemptionem pro nobis dabat, commune cum Chriſto holocauſtum obtuliſſe communem in mundi ſalute cum illo effectum obtinuiſſe.] Additque & planè eleganter proſequitur Tract. in illud Chriſti verbum, *Mulier ecce filius tuus*, Deiparam cruci aſtantem, ſéque ſpiritualiter mactantem Deo in ara pectoris ſui, & flammis charitatis ſuccendentem, celebraſſe cum filio ſacrificium veſpertinum, & cum Domini Iesv corporali morte, redemptionis noſtræ conſummaſſe myſterium. Ex D. Bonauentura, Gerſone, & aliis, copioſè hoc illuſtrat Salazarius in cap. 8. Prouerb. ad verſ. 19. à num. 201. vbi multos præterea Patres refert, in eundem ſenſum accipiendos, qui dixerunt B. Virginem eſſe ſalutis noſtræ cauſam, quod habet S. Irenæus lib. 3. contra Hær. cap. 38. & Auguſtinus ſerm. 35. de Sanctis. Fulgentius ſerm. de laudibus B. Mariæ, Petrus Damiani ſerm. 1. de Annunc. S. Anſelmus de Excell. Virg. cap. 9. Richardus Victor ſuo cap. 26. in Cant. Vel eſſe humani generis reparatricem, quo pacto loquitur S. Anſelmus Tract. citato cap. 9. & 11. Vel eſſe mediatricem, quod habet S. Bernardus ſerm. 2. de Aſſumpt. & alij adducti ſupra cum de mediatore. Vel eſſe omnium ſalutem, vniuerſi terrarum orbis conciliatricem, redemptionem *captiuorum*; Verba ſunt ſancti *Ephrem, orat. ad* Deiparam.

Eſt qui ridiculè eodem trahat, & eodem modo accipiendum putet, illud Chriſti verbum ad matrem. *Quid mihi, & tibi, eſt mulier?* Hoc enim ſenſu illud exponit. [Quid mihi & tibi, in reparanda hominum ſalute non commune, ô mulier? Quaſi admirantis, & ad voluntatem tantæ matris, ſponte inclinantis; imo ſe dedentis & offerentis Dei hominis, exprimat affectum: qui proinde facere iure non poſſit, quin ea petente, ac vel ſaltem indicante, tardas horarum moras precoci obſequio flecteret ad vſum miraculi. Quidni enim in carne exiſtens matris conniueret charitati, qui in cœlis regnans, ad vocem ſerui, diem extendit, Solis curſu in medio cœli refrœnato?] Ita habetur libro cui titulus eſt, *vendicata veritas Epiſtolæ Deiparæ ad Meſſanenſes* cap. 2. *in fine.* Verùm hæc verborum Chriſti interpretatio adeò inſulſa eſt, & tam aperte à contextu Euangelico, omniúmque Patrum & Interpretum expoſitionibus aliena, vt ſomnium potiùs videatur, quàm interpretatio. Itaque non eſt quod de illis Chriſti verbis, quaſi ferentibus mortalium redemptionem per Deiparam, ſimus ſolliciti: præciſéque inficiandum eſt, ſpectata proprietate ſermonis, alium nobis eſſe redemptorem, quàm Chriſtum Dominum, ac ne Deiparam quidem.

Non

Non ſancti reliqui, ac ne Martyres quidem.

1169 Quod ſi Deipara, non niſi admodùm extenſa voce redimit nos, ideſt per Filium quem edidit, & cuius redemptionem ratam habuit, ac Deo obtulit, quod non eſt reuera redimere; multo magis ſancti reliqui negandi ſunt nos redemiſſe, iuxta illud, *frater non redimit* etiam partialiter aut imperfectè quod videtur cenſuiſſe Autor operis imperfecti in Matth. hom. 41. ad illud, *tauri mei & altilia mea occiſa ſunt*. Sic enim ſcribit. [Qui ſunt tauri, & ſaginata occiſa? Prophetæ qui occiſi ſunt pro ſalute populi, quemadmodùm docet nos Apoſtolus dicens; *Ego autem impendar & ſuperimpendar pro animabus veſtris*. Item alibi; *Ego enim iam delibor*. Hominis libatio, alicui pro aliquo offertur. Deo ergo immolandus fuerat Paulus, pro populo quem docebat. Sic & Prophetæ occiſi ſunt, vnuſquiſque pro ſalute populi quem docebat. Et quoniam mors Prophetarum, ſuſtentabat quidem ex parte ſalutem humanam, non tamen plenè ſaluare poterat totum mundum: ideò nouiſſimè immolatus eſt agnus, qui totius mundi reatum innocentia ſua detergeret. Propterea & in diebus ſcenopegiæ, quæ interpretatur *fixio tabernaculi*, diuerſæ hoſtiæ occidebantur in figura ſanctorum; nouiſſimè autem occidebatur & agnus. Si ergo agnum illic occiſum, intelligimus figuram Chriſti, conſequenter & cæteras hoſtias, intelligimus præcedentium ſanctorum occiſiones. Sed & Chriſtus de figurata ſanctorum ſuorum immolatione, dicebat; *Holocauſta medullata, offeram tibi cum incenſo & arietibus, offeram tibi boues cum hircis*. Nec enim Chriſtus aliquando huiuſmodi animalia obtulit Patri. Obtulit autem rationabiles arietes, ideſt principes omnium Chriſtianorum. Obtulit boues, rationabilem terram colentes. Obtulit etiam hircos ex Gentibus, qui pro nomine Chriſti ſunt paſſi. Hæc autem diximus, vt oſtendamus, tauros & ſaginata occiſa, intelligi debere ſanctos occiſos. Omnes ergo Prophetæ & Chriſtus, ideò occiſi ſunt, vt hoc ſpirituale tabernaculum firmiter figeretur.] Videri poteſt expreſſiſſe Origenem homil. 24. in Numer. quem inferiùs commodè ex ipſomet Origene exponam. At hic Autor quem conſtat craſſis ſcatere erroribus, vix habet quod commodæ interpretationi anſam præbeat, videturque agnoſcere, Chriſtum habuiſſe aliquos redimendo humano generi adiutores. Hoc omnino eſt repudiandum. Nemo enim præter Chriſtum, quicquam contulit ad redemptionem noſtram.

De Martyribus, de quibus maior poſſet eſſe ſuſpicio, quia Chriſto maximè configurantur, & commoriuntur, ita diſertè tradunt plurimi Patres, quos profert Eſpencæus l. de Mediatore cap. 13. & 14. & digreſſ. 4. in 2. Timo 2. ad illud, *omnia propter electos ſuſtineo, vt ſalutem conſequantur*. Nos item aliqua in eam rem protulimus in Opere de Martyrio p. 4. cap. 2. à num. 24. monſtrantes totum prope fructum qui è Martyrum morte in alios redundat, contineri bono exemplo; mori autem pro aliis redimendis, ſingulare Chriſto fuiſſe: quibus nunc aliquos addo. Tertullianus l. de pudic. cap. vltimo. [Sufficiat martyri propria delicta purgaſſe. Ingrati vel ſuperbi eſt, in alios quoque ſpargere, quod pro magno fuerit conſecutus. Quis alienam mortem, ſua ſoluit, niſi ſolus Dei filius? Nam & in ipſa paſſione liberauit latronem; Ad hoc enim venerat, vt ipſe à delicto purus, & per omnia ſanctus pro peccatoribus obediret. Proinde qui illum æmularis donando delicta, ſi nil ipſe deliquiſti, planè patere pro me. Si verò peccator es, quomodò oleum faculæ tuæ, ſufficere & tibi & mihi poterit?]

1170 Scitè S. Hilarius can. 14. in Matth. *ſub finem*, vbi exponens porrectum Petro à Chriſto manum, ſic ait. [Quod autem trepidanti illi, non virtutem perueniendi ad ſe Dominus indulſit, ſed manum extendit, apprehenſúmque ſuſtinuit, hæc ratio eſt. Non erat quidem Petrus, Domini ſui indignus acceſſu, nam & tentauit accedere: ſed & typicus in eo ordo ſeruatus eſt. Non enim Domino, ſeculi motus tempeſtatéſque calcanti, quiſquam paſſionis eſſe particeps poterat: Solus enim paſſurus pro omnibus omnium peccata ſoluebat: nec ſocium admittit, quidquid vniuerſitati præſtatur ab vno. Ita cùm eſſet ipſe redemptio vniuerſorum, erat etiam Petrus ante redimendus, ad redemptionis iſtius fidem, cum in Chriſti Martyrem reſeruatur.]

S. Hieronymus Epiſtola 146. tractans illud, *nunquam dediſti mihi hædum*. [Tantus (inquit) Iſrael ſanguis effuſus eſt, tot hominum cæſa ſunt millia: & nullus eorum noſtræ extitit ſalutis redemptor. Ipſe Ioſias, qui placuit in conſpectu tuo, & nuper Malchabæi, qui pro tua hæreditate pugnabant, contra fas ſanctitatis, hoſtium gladiis interempti ſunt, & nullius cruor nobis reddidit libertatem. Ecce adhuc Romano imperio ſubiacemus; non Propheta, non Sacerdos, non iuſtus quiſquam, immolatus eſt pro nobis. Et pro luxurioſo filio, ideſt pro gentibus, pro peccatoribus, totius creaturæ glorioſus ſanguis effuſus eſt.]

Idem Hieronymus Iſaiæ 63. ad illud, *torcular calcaui ſolus*, & totidem verbis in cap. 1. Threnorum, ad illud *torcular calcauit Dominus*, ſic in hanc rem ſcribit. [Hoc torcular, in quo & malis ſupplicia, & bonis præmia à Domino Saluatore calcantur. Quod ſolus ipſe calcauit, nullúmque habuit adiutorem. Neque enim Angeli, Throni, Dominationes, aut vlla cœleſtium poteſtatum, humanum corpus aſſumpſit, & pro nobis paſſa eſt, & calcauit aduerſarias poteſtates atque contriuit; ſed ille ſolus qui loquitur in Pſalmo; *Saluum me fac Domine quoniam defecit ſanctus*, in tantum quod etiam confidentiſſimus, & in fide firmiſſimus Apoſtolus Petrus, timore perterritus fugeret, imo Dominum negaret.]

Egregiè S. Leo ſerm. 12. de paſſ. cap. 3. [Quod vnquam ſacrificium ſacratius fuit, quam quod verus Pontifex altari Crucis per immolationem ſuæ carnis impoſuit? Quamuis enim in conſpectu Domini multorum ſanctorum pretioſa mors fuerit, nullius tamen inſontis occiſio, propitiatio fuit mundi. Acceperunt iuſti, non dederunt coronas, & de fidelium fortitudine, exempla nata ſunt patientiæ, non dona iuſtitiæ. Singulares quippe in ſingulis mortes fuerunt, nec alterius quiſquam debitum ſuo funere ſoluit, cùm inter filios hominum ſolus Dominus

noſter Ieſus extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes etiam ſepulti, omnes etiã ſuſcitati. De quibus ipſe dicebat, *Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.* Fides enim vera iuſtificans impios & creans iuſtos, ad naturæ ſuæ nacta participem, in illo acquirit ſalutem, in quo ſe inuenit innocentem. Eadem verbatim iterat epiſt. 83. & epiſt. 97. c. 2.

S. Bernardus ſerm. 3. de rami Palm. Chriſtum ait ſingulariter fuiſſe donec tranſiret. [Ea nimirum hoſtia, ſicut ſola prodeſſe potuit, ſic ſola ſufficit: nec Chriſtum decuit, ſimul & Petrum, aut Iacobum, vel Ioannem pro ſalute hominum pati. Crucifixi tamen fuere cum eo alij duo, ſed duo nequam: de quibus nulla prorſus ſuſpicio poſſet haberi, tanquam ex eis, minus efficax ſacrificium ſuppleretur.] Et ſerm. 13. in Cant. demonſtrans gloriam deberi Chriſto, nobis pacem debere ſufficere, cum varios ſanctos gloriam abiuraſſe præmiſiſſet, ſubdit. [Quid minus ab his omnibus conditor omnium fecit, quo minùs & ipſe debeat gloriari ſingulariter? Solus cuncta creauit, ſolus de hoſte triumphauit, ſolus captiuos liberauit, & ſocium habebit in gloria? *Et brachium*, (inquit,) *meum, auxiliatum eſt mihi.* Item: *Torcular calcaui ſolus. & de gentibus non eſt vir mecum.* Quid mihi ergo cum victoria, ſi nec in prælio fui? Impudentiſſimè mihi arrogo, vel gloriam abſque victoria, vel victoriam ſine pugna. Sed ſuſcipite montes pacem populo, pacem ſuſcipite nobis, non gloriam, ipſi ſoli eam ſeruantes, qui ſolus & pugnauit, & vicit. Ita quæſo, ita ſit; *Gloria Deo in excelſis, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.*] Pulchre item in rem noſtram ſerm. ad Milites Templi c. 11.

Molliti quidam Patres.

1171 Hæc ex innumeris protuliſſe ſufficiat, ad confirmandum ſolius Chriſti fuiſſe, redimere nos: nec vllius Sancti, etiamſi Apoſtoli, aut Martyris eſſe, ad redemptionem hominum per modum redemptoris quicquam conferre. Itaque latè accipiendum & molliendum eſt quod Petrus Damiani ſerm. 3. de S. Ioanne, vocat S Baptiſtam [Gigãtis ad nos redimendos egreſſi, conuiatorem, & electum participem, ac collaboratorem redemptionis humanæ.] Item quod S. Macharius homil. 28. vocat Apoſtolos, [redemptores orbis.] Non enim Apoſtoli propriè fuere orbis redemptores, ac ne ex parte quidem. Idque noluit Apoſtolus Coloſſ. 1. ſignificare, cum profeſſus eſt, ſe adimplere in carne ſua, quæ deerant paſſionum Chriſti, pro eius corpore, quod eſt Eccleſia. Nam hic locus, nullo modo ita accipiendus eſt, quaſi paſſio Domini non ſatis ad redemptionem fuerit; & neceſſe habuerit compleri per paſſiones Sanctorum: quem eſſe reprobum & hæreticum ſenſum, verborum illorum ſuperficiei ab incautis appingẽdum, monet ibi D. Thomas lect. 6. Is igitur locus, interprete D. Auguſtino Tract. 108. in Ioan, non eſt referendus ad paſſiones Chriſti perſonales & proprias, quaſi eas Paulus ſuppleuerit; ſed ad paſſiones ipſiuſmet Pauli pro Eccleſia iuuanda & erudienda; quæ Chriſti ipſius paſſiones dicuntur quia ad Chriſti negotia pertinebant, & pro eius cauſa excipiebantur; vel quia à Paulo, virtute Chriſti, atque adeò compatienter quadantenus Chriſto, excipiebantur. Suffragari planè videtur S. Chryſoſt. hom. in illud tunc *& ipſe filius ſubycietur ei*, cum enim multis monſtraſſet quæ de Eccleſia vt corpore dicuntur ad Chriſtum transferri, ſubdit. [Paulus ergo ille à Chriſto edoctus, quod perſecutio Eccleſiæ in Chriſtum vergeret, cognouit: & quod conſentaneum, quòd quicquid patitur Eccleſia, in Chriſtum quodammodo refertur. Quare & ipſe Regis ſui verborum veſtigia ſequens, in vna Epiſtolarum dicit, *impleo quæ defuerunt afflictionibus Chriſti.* Et nunc & iterum affligitur Chriſtus, etiamſi in cœlos redijt. At vide quid prætereà dicat, *Suppleo quæ defuerunt afflictionibus Chriſti in carne mea, pro corpore ipſius, quod eſt Eccleſia.* Vides, vt ipſius faciat quæcunque ſunt Eccleſiæ, ſiue paſſiones ſiue honores. Veneratus es Eccleſiam, veneratus es Chriſtum. Inſectatus es Eccleſiam, tametſi non opere, propoſito tamen Chriſtũ inſectatus es. Cogita quantum periculum eorum qui Eccleſiam terrore afficiunt; quanta corona eorum qui Eccleſiam venerantur.] Iuxta has prædictorum Patrum expoſitiones, locus Apoſtoli quem verſamus, non fert ſenſum illum reprobum quem excluſimus.

Quæ ibi S. Thomas, de *pariteria*, vel prout apud creditum Anſelmum ibidem legitur *paritione*, aut vt habet S. Auguſtinus in Pſalm. 61. ad verſ. tertium *parateria* meritorum, non plena ante mundi exitum; quaſi voluerit Apoſtolus, ſe æquè ac SS. reliquos, in communem illam meritorum ciſtim, portionem ſuam conferre patiendo, minùs cohærent cum contextu, quo affirmatur paſſiones Chriſti quas in ſuo corpore adimplebat Apoſtolus, fuiſſe pro Eccleſia. At nemo alteri meretur gratiam purus homo. Igitur Apoſtolus non adimplebat merita, ſed paſſiones ſuas pro Eccleſia, cuius eruditioni proficiebant.

Opponi prætereà aduerſus *conſtitutam* veritatem poſſet, autoritas Origenis, qui homil. 10. in Numeros, verba illa ad Aaron *Tu & filij tui, & domus patris tui tecum, ſumetis peccata Sanctorum*, ad Chriſtum Pontificem, ac Apoſtolos, & Martyres aptat; docens Apoſtolos, & Martyres, pro fide iugulatos fuiſſe, hoſtias ad tollenda populi peccata, atque adeò ad redimendum mundum cum Chriſto. Verùm ibi Origenes, ſatis apertè ſignificat, ſanctos omnes præter Chriſtum, peccata populi ſuſtuliſſe ſupplicando tantùm; diſertiſſimè verò & fuſiſſimè homil. 24. in eundem librum idem argumentum verſans, tradit ſacrificia Martyrum ad tollenda peccata mundi, & redemptionem eorum adimplendam, non niſi impetrando conferre. Limbum duntaxat repræſento quo varias hoſtias variis Sanctis, agnum verò qui poſtremus immolabatur, Chriſto accommodans, ſic concludit. [Intuere igitur totius mundi, ideſt cœleſtium ac terreſtrium & infernorum purificationem: vide quantis indigeant iſta omnia hoſtiis, quantos requirant vitulos, quantos arietes, quantos hircos. Sed & in omnibus vnus eſt agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum, & ideò ceſſauerunt cæteræ hoſtiæ: quia talis hæc fuit hoſtia, vt vna ſola ſufficeret pro totius mundi ſalute. Cæteri enim precibus peccata, hic ſolus poteſtate dimiſit. Dicebat enim; *Fili remiſſa ſunt tibi peccata tua.* Sic ergo imbuitur mundus, primò per diuerſas hoſtias remiſſionem

miſſionem quærere peccatorum, donec veniat ad hoſtiam perfectam, ad hoſtiam conſummatam, agnum anniculum, perfectum, qui tollat peccata totius mundi, per quem feſtiuitates agat ſpirituales.] En quam apertè mollit, quod durinſculè priore loco dixiſſe videbatur de morte Sanctorum, coniuncta morti Chriſti pro nobis. Fortaſſis autem eadem ratione mollire benignè licebit locum prolatum ex autore imperfecti qui apertè profecit ex Origene. Quanquam cum opus illud ſit fartum pinguibus aduersùs fidem erroribus, non eſt multum hac in parte, de eius interpretatione laborandum.

Inſulſitas blaſphema, de alio præter Chriſtum redemptore, exſibilita.

1172 Ægrè adducor, vt vel memoriatam velim blaſphemam fatuitatem quarundam Bertarum in hoc genere. Fuiſſe enim quæ ſibi arrogarent redemptionem ſaltem partialem humani generis, proditum eſt. Scribit Gerſo Tom. 1. Tract. de Examinat. doctr. p.2. poſt Conſiderationem ſextam. Burgi apud Sebuſianos, ſuo tempore, mulierculam oneratam peccatis, ſub pallio deuotionis, & extaſeon deprehenſam, celate epilepſiam qua laborabat, finxiſſe vnam ſe eſſe de quinque fœminabus, miſſis à Deo ad redimendas ab inferni pœnis innumeras animas. Impoſuiſſe verò illá pleriſque in ea ora mulieribus, annotat Gerſo, qui aderat: additque inſpectione frontis, innotuiſſe ei quæ quiſque peccaſſet, & duas in pede carbones habuiſſe, quibus vexaretur quoties anima aliqua ad infernum deſcenderent. Ternas quotidie animas ab inferno ſe liberaſſe iactabat; vnam & alteram abſque difficultate; tertiam vel eo plures ægriùs.

Hæc blaſphema redemptio huius deliræ redemptricis, eò videbatur magnificentior, quò non viatoribus quales Chriſtus redemit, ſed iam iudicium paſſis, & damnatis, impendebatur. Affini fatuitate Ioannam ſuam (vt vocabat,) matrem, Gulielmus Poſtellus, vt multorum ſermonibus & nonnullorum ſcriptis eſt proditum, venditabat miſſam à Deo redemptricem mulierum, ſicut Chriſtus ſexum maſculinum redemerat. Heu quò humana ingenia miſerè deflectunt, cum veram fidei Cynoſuram abiiciunt. Talia vel memoraſſe, confutaſſe eſt.

Tituli Chriſti, penes hanc primam liberationem ſynonymi, Redemptori.

1173 Quæcunque hactenus de Chriſto redẽptore in hac prima notione protulimus, æquè dicenda ſunt de aliis, ſolo nomine diſcrepantibus titulis, quę ei in ſcripturis ob ereptum à peccati & Satanæ captiuitate populum tribuuntur, tametſi differunt à nomine *redemptoris*, quod hic propriè ſonet liberationem exhibito pretio, a quo abſtrahunt reliqui, vt rectè proſequitur Oviedo, Tract.2. de captiuit. cap.1. *ſub finem*: cuiuſmodi ſunt titulus liberatoris ab inimicis iracundis, Seruatoris, Saluatoris qui eſt vulgatiſſimus Chriſti inter Chriſtianos titulus, à ſaluatione ex hac calamitoſiſſima captiuitate petitus. Angeli ſanè Lucæ 2. annunciarunt, na- Saluatorem, & vt Ioann.4. erectè dicitur, *verè Saluatorem mundi.* Et dilectus diſcipulus 1.Epiſtolæ c.4. ait, *nos vidimus, & teſtamur quoniam pater miſit filium ſuum Saluatorem mundi.* Innumera eiuſmodi pete ex Ioſepho à Coſta l.5. de Chriſto reuelato. cap.1. Quod autem circa *redemptoris* nomen notabamus, nempe adhiberi quoque interdum nomẽ abſtractum *redemptionis* ad Chriſtum deſignandum, æquè locum habet in re præſenti. Nã Ioelis 2. Chriſtus dicitur *ſaluatio.* Verba Prophetæ ſunt. *In monte Sion, & in Hieruſalem erit ſaluatio, ſicut dicit Dominus.* Et Abdiæ verſu 17. *In monte Sion erit ſaluatio, & erit Sanctus.* Iſaiæ 46. *Salus mea non morabitur.* Et, *dabo in Sion ſalutem, & in Ieruſalem gloriam meam.* Et c.49. *dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ.* Eodem reuoluitur, quod Chriſtus dicitur *ſalutare* iuxta illud Gen.49. *ſalutare tuum expectabo Domine.* Et Iſaiæ 52. *notum fecit Dominus ſalutare ſuum.* Et Lucæ 2. *viderunt oculi mei ſalutare tuum.* S. Aug.17. Ciuit. cap.4. tractans illud Annæ, *lætata ſum in ſalutari ſuo*, ait de hoc ſalutari. [Chriſtus eſt ipſe IESVS, quem Simeon, ſicut in Euangelio legitur, ſenex amplectens paruulum, agnoſcens magnum; *Nunc dimittis*, (inquit) *Domine ſeruum tuum in pace, quoniam viderunt oculi mei ſalutare tuum.* Dicat itaque Eccleſia: *Lætata ſum in ſalutari tuo, quoniam non eſt ſanctus ſicut Dominus, & non eſt iuſtus, ſicut Deus noſter*, tanquam ſanctus & ſanctificans, & iuſtus & iuſtificans: *Non eſt ſanctus præter te*, quia nemo fit niſi abs te.] Hæc eſt ratio, cur eum cenſeat dictum; *ſalutare Dei.* Quem alij *ſaluatorem*, vel *ſalutare* nominant. Tertullianus l. de carne Chriſti c.14. ſolita horriditate loquendi, appellat *ſaluificatorem*. Græci *Soterem* vel *σωτῆρα* vocant, quod Tullius 2. in Verrem, ait ita magnum eſſe, vt Latinò vno verbo exprimi non poſſit. Eamque fuiſſe Milicho cauſam augendi nomen, quo Tullius in oratione pro Plancio, ſeruatorem ſe Reipub. dixerat, nomenque *conſeruatoris* ſibi imponendi, ſcribit Tacitus annali 15.

Trica, circa Seruatoris vocabulum.

1174 Hinc factum, vt tricentur nonnulli, rectène vox *Soteris*, reddatur per nomen *ſeruatoris*, quod Beza Nouator in ſua Noui Teſtamenti euerſione, (non enim verſione,) vſurpare ſolet, & quidam latinitatis aucupes idem faciunt. In quam rem, multa diſſerit Scholiaſtes Baſilij Seleuciæ ad orationem primam de Iona, contendens *ſeruatorem* longè aliud eſſe à Sotere, quem *ſoſpitatorem* vna latina voce quæ Tullium fugerat, dicendum tradit, non item Chriſtum *ſeruatorem* nominari poſſe; cum is ſit ſeruator, qui quem occidere in bello potuit, ſeruat, in ſeruitutem abducens, vt habetur §. *ſerui* inſtit. de iure perſonarum. Et apud S. Auguſtinum l.19. Ciuit. cap.15. At Chriſtus non potuit nos in bello occidere, nec ſeruauit abducens in ſeruitutem; quin potius profeſſus eſt, ſe ſuos, amicorum non ſeruorum habere loco. Quid quod Dæmones non ſaluauit Chriſtus, & tamen ſeruat? vnde ſeruator eorum dici poteſt. Nemo tamen ſaluatorem Dæmonum, auſit dicere. Hæc lis cùm ſit merè de vocabulis, negligi facilè poteſt. Et quanquam Chriſtum dicere *ſaluatorem*, frequentiſſimum eſt, & Lactantio homini latiniſſimo familiare; & ita appellandum ex Græco

co σωτῆρ, Chriſtum Dominum doceat ſanctus S. Auguſtinus 3. Trinit. cap. 10. & ex recentioribus Manutius ad Verrinam ſecundam, Serarius in cap. 2. Ioſue q. 1. Baron. 9. Nouemb. Piaculi tamen non inſimularim, eum qui *Seruatorem* dicere voluerit. Imo vtraſque voces eodem recidere poſſe, non dubito, ſi ſalus à qua *Saluator* denominatur, non ad ſalutem medendo collatam pertineat, ſed ad ereptionem à graui preſſura & vexatione ac ſeruitute. Qua ratione in libro Iudicum, ſæpè legimus, eos qui populum à calamitate aliqua vel ſeruitute liberabant, dictos eſſe *Saluatores*. Hanc ergo ſalutem, qui conferunt, rectè & *ſaluatores* & *Seruatores* dici poſſunt: ſeruant enim, quos eripiunt è fornace illa ferrea, & grauibus malis. Idque Chriſtus copioſè nobis præſtitit, cum eripuit nos de poteſtate tenebrarum. Dæmones autem non ſeruauit, nec ſaluauit. Nam quod Autor cum quo agimus, ſeruari à Chriſto Dæmones ait, quia conſeruantur à Deo in eſſe naturali; malè ad Chriſtum trahitur. Dicatur igitur Chriſtus *Saluator*, ſi libuerit, dicatur *Seruator*; eodem vtrumque recidit. Nomen tamen IESV, quod Angelus Lucæ 1. à *ſalute* deriuat, ductum non eſſe ab hac ſalute, ſed ab ea quæ morbo opponitur, affirmat S. Cyrillus Catech. 19. Quare nihil hic de eo.

Adumbrationes Chriſti Saluatoris.

1175 Typi Saluatoris & Seruatoris Chriſti, fuerunt priſci illi, quos in libro Iudicum dictos *ſaluatores* memoraui. In quam rem audi Rupertum lib. 4. de victoria Verbi Dei cap. 6. [Pulchrum valde & venerabile apparet, quod eoſdem ſic datos Iudices, ſacra Scriptura nuncupat Saluatores. Exempli gratia. *Clamauerunt ad Dominum cum tribularentur, & ſuſcitauit eis Saluatorem Othoniel.* Item & poſtea *clamauerunt ad Dominum, & ſuſcitauit eis ſaluatorem vocabulo Aod.* Nam quid clamabant ad Dominum, niſi ſaluator qui mittendus erat, iam veniret Verbi gratia, vt diceret quiſque illorum illud Moyſi; *Obſecro Domine, mitte quem miſſurus es.* Sed quia tempus aduentus eis nondum erat, illi qui interim mittebantur, vt liberarent populum temporaliter, rectè ſic dici merebantur, quia erant vnici & veri Saluatoris vicarij. Saluatio per illos, duplici modo, videlicet iudicando, & præliando, adminiſtrabatur. Iudicando quippè, populum ab idolorum ſeruitute prohibebant; præliando ipſi in fronte gradientes, de hoſtibus quibus ſeruierant, fortiter vindicabant. Erant ergo in diſciplina Iudices, in prælio duces, in vtroque Saluatores, ſacramenta victoriáſque Saluatoris æterni, geſtis præclaris, & victoriis myſticis præfigurantes. Sicut enim ſpeculum oppoſitum ſoli, ſimilem reddit imaginem, ita & ſaluatorum & Iudicum illorum lucida fides, ſaluatori & Iudici æterno, cuius erant Vicarij, ſimilem prætulerat in geſtis ſuis pulchritudinem.] Addit l. 8. c. 13. dubium non eſſe, quin Iudæi cum affligerentur, ad hunc non typicum, ſed expreſſum Saluatorem ſuſpirarent. [Iámque illum aduenire deſiderarent, quem ſubuenire poſſe credebant, vtporè Regem magnum, Regem potentem. Primus ipſe Moyſes, dum mitteretur ad Pharaonem; *Obſecro* (inquit) *Domine, mitte quem miſſurus es.* Similiter de cæteris ætatibus, vel temporibus ſentiendum, quoties legimus: *Et clamauerunt filij Iſraël ad Dominum*, propter illam vel illam tribulationem. Sciendum non defuiſſe clamoribus eorum, memoriam ſæpè dictæ promiſſionis qua de lege & Prophetis audiebant, promiſſum eſſe Saluatorem. Simúlque notandum, quod quemcumque taliter clamantibus ſuſcitabat Saluatorem, aliquid per ipſum efficiebat Deus, in quo ſignificaret vel præfiguraret illum qui expectabatur & deſiderabatur Chriſtum vnicum & verum Saluatorem.] Hic vtique ſolus, fuit verus Saluator. [*Ipſe enim* (ait in hanc rem Caſſianus l. 4. de Incarn. c. 12.) Saluum faciet *populum ſuum à peccatis eorum.* Ac ne fortè eum hoc modo ſaluatorem diceres prædicatum, quo de aliis dictum eſt, *Et ſuſcitauit eis Dominus ſaluatorem Othoniel filium Chenez*, & iterum; *Suſcitauit eis Dominus ſaluatorem Aod filium Gera*, adiecit: *Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.* Non eſt autem humanæ opis redimere populum à captiuitate peccati: quod illi ſoli vtique poſſibile eſt, de quo dictum eſt: *Ecce Agnus Dei; Ecce qui tollit peccata mundi*, Cæteri enim non ſuum populum, ſed Dei: & non à peccatis, ſed ab hoſtibus ſaluauerunt.]

Hi ergo fuerunt typi Chriſti ſaluatoris. Specialiſſima porrò, & in nullum ex typis propoſitis vllatenus cadente ratione, Chriſtus Dominus, ſaluator dicitur, quia ita ſaluator fuit cæterorum, vt ſaluatus ipſe non fuerit. Id enim dicere, damnat intorto anathemate Gregorius Neocæſar. anathematiſmo 7. Veritatem ergo illius tituli, nemo conſecutus eſt præter Chriſtum, quem paſſim à ſalute, bellando & redimendo, (non enim medendo) parta; dictum ſaluatorem, & Ieſum volunt, nomine Chriſti. & typorum duntaxat eius, proprio: *vt videre eſt apud* Origenem hom. 1. in Ioſue, *Imò propriè ſolus* Chriſtus, eſt Ieſus & Saluator, reliqui ſunt tantùm eius imagines.

Quatenus aliqui, ſecundùm Chriſtum, Saluatores.

1176 Eodémque modò, de aliquali duntaxat expreſſione Chriſti Saluatoris accipiendum eſt, quod Abdiæ verſu vltimo, Apoſtoli vocantur *Saluatores*, verbis illis. *Aſcendent ſaluatores in montem Sion, iudicare montem Eſau, & erit Domino regnum.* Quæ verba ſic Gloſſat ibi D. Hieronymus. [Aſcendent Saluatores, vel qui ſaluati fuerint de reliquiis populi Iudaici, in montem Sion, vt iudicent & vlciſcantur montem Eſau.] Ibidem qui iuxta 70. Aquilam, & Theodotionem, vertuntur *ἀνασωζόμενοι*, vel *σεσωσμένοι*, idest *ſaluati ſunt*; iuxta Symmachum, cui S. Hieronymus adhæſit, vertuntur *σώζοντες*, idest actiuè, *Saluatores.* Quare ſenſus Prophetæ eſt, de ipſis qui ſalui facti fuerint, Apoſtolos & Apoſtolicos viros, aſſumendos eſſe à Chriſto in ſaluatores.

Quorſum autem Apoſtoli, & qui eorum ſpiritu potiuntur, dicantur ſaluatores, ſic exponit S. Hieronymus. [Quomodò lumen Dominus, lucem appellat Apoſtolos ſuos, & dicit; *Vos eſtis lux mundi*, & ipſa Petra, Petro donauit vt petra ſit; paſtor quoque bonus, illis paſtorum largitus eſt nomina, & quodcumque dicitur de

eo,

eo, ſeruis tribuit vt dicantur, ſit ipſe Saluator, Apoſtolos ſuos mundi eſſe voluit Saluatores: qui aſcendere ſpeculã montis Eccleſiæ, & deponentes ſuperbiam Iudaïcam, vniuerſorúmque montium qui aduerſùm ſcientiam Dei erigebantur, regnum Domino parauerunt. Non diſſimiliter S. Paulinus epiſtola.4. [Chriſtus honori ſuo implicans ſuos, propè omnia nobis nomina ſua communicauit. Vt virtus Dei dicitur, ita & nobis, virtus eſſe dignatur. *Deus enim noſtrum refugium & virtus.* Hæreditas, vt illi nos, & ille nobis. Nam ſicut habes in Moyſe, *facta eſt Dei portio populus eius Iacob*, ita & in Pſalmis habes; *Portio mea Dominus.* Et ſicut ipſe de ſe ait; *Ego ſum lux huius mundi*, ita & ad ſuos dixit; *Vos eſtis lux huius mundi. Ego ſum*, (inquit,) *panis viuus*; & nos, *omnes vnus panis ſumus*, *Ego ſum vitis vera*; & tibi dicit: *Plantaui in te vitem fructuoſam, vitem veram*: *Mons Dei Chriſtus, in quo beneplacitum eſt Deo habitare in eo*, & ſancti eius montes Dei, montes vberes, de quibus nos *illuminas mirabilis à montibus æternis.* Petra eſt Chriſtus, *bibebant enim de ſpiritali ſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus*; Etiam diſcipulo ſuo huius vocabuli gratiam non negauit: *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt aduerſus eam.* Sed quid miramur eum famulis ſuis indulſiſſe ſua nomina, quibus & partem ſuam participat & regnum?]

1177 Vides quare hæc aliqualis communicatio Apoſtolis facta, nominis cæteroqui in rigore incommunicabilis puræ creaturæ, nihil iuribus Chriſti deroget. Sicut enim homines per aliquam imperfectam analogiam dicuntur *Dij*, quod rem ad viuum reſecando, eſt ſolius Dei proprium: ita per aliquam proportionem ad Chriſti proprium munus, qui animabus de Satanæ tyrannide eripiendis Chriſto cooperantur, eiuſque in tam glorioſo miniſterio ſunt adiutores, (nam & Sacerdotes, coadiutores redemptoris vocat Bleſenſis ſerm.47.) meritò vteunque participant nomen Chriſto proprium, dicuntúrque ſaluatores: ſed, non in ea proprietate, quæ eſt Chriſti ſolius. Diſertè id tradit S. Auguſtinus q.18. in Iudices. Legendus qui id fuſiùs verſat Adamus Sasbout homil.1. de Circunciſione Chriſti, & Serarius in c.3. Iudicum q.4. & in c.2. Ioſuë q.19. num.5.

Ex his habetur, quo ſenſu Philotheus Patriarcha Conſtantinop. *ſub finem* laudationis trium Patrum, nempe Baſilij, Nazianzeni, atque Chryſoſtomi, vocet eos *Seruatores ſecundùm Deum.* Et inferiùs addat, eos fuiſſe *Seruatores poſt primum Seruatorem.* Affine eſt, quod in Menæis 30. Septemb. de S. Chryſoſtomo dicitur, [niſi fuiſſet Chryſoſtomus, nouam neceſſitatem adacturam fuiſſe Chriſtum, ad terras ſecundo aduentu reuiſendas, vt orbem terræ reum ageret, & iudicaret.] Id enim planè videtur eſſe idem, quod eum denominare Saluatorem.

Hactenus de Saluatoris in nos officio.

* * *

Vſus doctrinæ, de redemptione à Satana, & peccato per Chriſtum.

1178 Probroſiſſimum verò & nunquam expiabile crimen fuerit, liberationem à redemptore optimo factam, contemnere ingratiſſimè, & vltro ſe denuò importabili captiuitate opprimere, hoſti, & tyranno immaniſſimo, Satanæ inquam & peccato, pro beneuolentiſſimo Domino, ſe ſubiiciendo. [Graui damnatione (verba ſunt Eucherij hom.3. de Paſch.) iterantur crimina poſt quàm Chriſti ſanguine ſunt redempta; Inexcuſabile malum eſt, poſt mortem redemptoris Domini, ſeruum peccatis hominem, ſe ſubdere. Origenes illuſtriſſimè hom.9. in Geneſim *in fine.* [Chriſtus ad quem dixerat Pater, *Pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ*: depellens ipſos Angelos poteſtate & dominatione quam habebant in nationibus, prouocauit eos ad iracundiam. Et idcircò dicit, quia aſteterunt Reges & Principes conuenerũt in vnum, aduerſùm Dominum, & aduerſùm Chriſtum eius. Et ideò aduerſantur etiam nobis, atque agones contra nos & certamina concitant. Hoc & Apoſtolus Chriſti; *Luctamen eſt*, (inquit,) *nobis non aduerſùm carnem & ſanguinem, ſed aduerſùm principatus & poteſtates, & mundi huius rectores.* Propterea ergo vigilandum nobis eſt, & ſollicitè agendum, quia aduerſarius noſter, ſicut leo rugiens circuit quærens quem tranſuoret: Cui niſi reſtiterimus fortes in fide, ruſum nos in captiuitatem reuocabit. Quod ſi nobis eueniat, ingratum faciemus opus eius, qui cruci ſuæ affixit principatus & poteſtates, cum fiducia triumphans eos in ſemetipſum; & qui venit captiuos dimittere in remiſſionem. Quin potiùs fidem Chriſti ſequentes, qui triumphauit eos, diſrumpamus vincula eorum, quibus nos deuinxerunt poteſtati ſuæ. Vincula verò quibus nos conſtringunt, paſſiones, & vitia noſtra ſunt, quibus tamdiu innectimur, donec carnem noſtram crucifigamus cum vitiis & concupiſcentiis; & ita demum diſrumpamus vincula eorum, & proiiciamus à nobis iugum ipſorum.]

Quem item pietatis & affectus incenſiſſimè ſenſum, excitare in nobis debeat erga Chriſtum, redemptio tanto ſuo incommodo nobis præſtita, expendit egregiè præter cæteros, S. Cyrillus l.4. in Eſaiam circa illud ex c.49. iuxta 70. *ſanctificate deſpicientem animam ſuam.* Quia tamen eum locum, breuiùs & eodem modo perſtrinxit l.5. pentab. c.5. inde eum produco, ita ſcribentem. [*Sic dicit Dominus* ſanctificate deſpicientem animam ſuam, execratum à gentibus, ſeruis, Principibus. Reges videbunt eum, & conſurgent: Principes & adorabunt eum. Confitemini, inquit, ſanctum eſſe illum, vtpotè Deum: illum qui ſuam animam deſpicit, hoc eſt qui ſuam animam contemnit: nam illam pro ouibus poſuit, vt paſtor bonus: quem execratæ quidem ſunt Gentes: & ſerui, & miniſtri alapis dehoneſtarunt, cum Phariſæorum turba illi impiè inſultaret: hunc videbunt Reges, & conſurgẽt, hunc adorabunt Principes tanquam Deum ſcilicet qui ad exinanitionem ſe deiecerit, vt paſſus eſurie ſeruaret orbem terrarum.

Hæc

Hac ſanè ratione, Chriſtus humanum ſibi genus vniuerſum captiuauit, exemptum teterrima captiuitate. Quod pulcherrimè exponit, ſibique contingere reipſa precatur Origenes hom. 18. in Num. tractans illud de Chriſto prænunciatum; *Et vaſtabit principes Moab.* In quem locum ſic ſcribit. [Moab quidem gens eſt, cuius principes non alios eſſe, quàm ſpiritales nequitias, & principatus illos aduerſùm quos nobis luctamen eſt, intelligimus. Hos ergo iſte homo ex Iſraël vaſtauit, cum exuit principatus & poteſtates, affigens illos cruci ſuæ. Neque enim poterat ſaluare Moabitas, & ad Dei agnitionem perducere, niſi principes illos qui in eis dominationem impietatis tenuerant deuaſtaſſet. *Et deprædabitur omnes filios Seth.* Seth filius eſt Adam, de quo Eua dixit cum natus eſſet; *ſuſcitauit enim mihi Deus ſemen aliud pro Abel, quem occidit Cain.* Iſte eſt ergo Seth, ex quo omne humanum in hoc mundo ducitur genus. Nam de Cain qui nati fuerant, diluuio perierunt. Filij ergo ſunt Seth, omnes qui in hoc mundo ſunt. Et cum dicitur, *deprædabitur omnes filios Seth*, prædam ſic accipe, ſicut in ſuperioribus interpretati ſumus: vbi ſcriptum eſt *edet gentes inimicorum ſuorum:* & vbi catulo leonis, & leoni comparatur. Et hic ergo in prædam accipit omnes filios Seth. Victis aduerſariis Dæmonibus, eos qui ſub ipſorum dominatione tenebantur, Chriſtus quaſi prædam victoriæ ſuæ ducit, & ſpolia ſalutis reportat; ſicut & in aliis de eo ſcriptum eſt, quia *aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem.* Captiuitatem ſcilicet illam humani generis, quam Diabolus ad perditionem ceperat, iſte rurſus captiuam duxit, & à morte reuocauit ad vitam. Vtinam ergo me, & captiuum habeat ſemper Chriſtus Ieſus, & me ducat in prædam ſuam, & ego tenear eius vinculis alligatus; & vt ego dixi merear vinctus Ieſu Chriſti, ſicut Paulus de ſemetipſo gloriatur.]

S. Athanaſius Orat. in 5. Feriam, æquè agnoſcit, Chriſtum pro nobis venditum, dominium omnium noſtrum, eſſe adeptum. Nec aliter S. Ambroſius lib. 1. de Iacob cap. 3. id eruens ex Apoſtolo 1. Cor. 7. liberos Chriſtianos, nominante Chriſti ſeruos: eos autem qui iugo ſeruitutis premebantur, vocante *Chriſti libertos.* Alios allegabo in calce capitis.

Liberatio à timore mortis, appendix primariæ redemptionis hactenùs expoſita.

1179 Primam eamque teterrimam captiuitatem ac ſeruitutem humani generis, quomodò diſſoluerit Chriſtus, nóſque ab ea liberauerit & redemerit, monſtratum hactenus videtur ſufficienter; vnáque expediuimus liberationem à timore mortis, quam liberationem per Chriſtum collatam, Hebr. 2. docet Apoſtolus, iuxta ſimpliciorem literę ſenſum cui alium mox ſubnectam. Incredibile ſanè eſt, quàm hæc liberatio, ſit Chriſto honorifica. Retuli iam ſuprà tractans Regem pacis, S. Bernardum de morte Gerardi fratris ſui diſſerentem, in hoc argumento ſplendidè eſſe verſatum. Attigi etiam alios quibus addi poteſt Theodoretus lib. 8. contra Græcos, tractans alacritatem Martyrum in morte pro Chriſto excipienda.

Liberauit nos Chriſtus à mortis metu, eo ipſo quod à peccato nos liberauit. Extirpato enim peccato, & contritis eius viribus quibus cœli aditus occludebatur, mortis quoque metus ſublatus eſt. Nec refert, quod etiam poſt Chriſtum moriamur. Nam quia peccatum erat naturæ quaſi concretum, per carnis euerſionem, peccatum extirpatum eſſe ſanxit Deus. In quam rem pereleganter S. Epiphanius Hæreſi 64. num. 25. [Vt è magnificorum templorum ſtructura caprificus enaſcens, atque in maximam amplitudinem adoleſcens, & multiplicibus radicum brachiis per omnes lapidum diffuſa compages, non priùs excreſcere deſinit quàm diſiectis ex eo, vnde prodierit, loco lapidibus, tota penitus labefactata concidat: Tùm enim, ſublata caprifico, ſuis locis reſtitui, redintegrari lapides poſſunt: Vt & templum ipſum incolume ſeruetur, cùm nullum ampliùs ex iis quibus coercebatur, incommodis habeat: caprificus verò ab imis radicibus euulſa moriatur: Ad eum planè modum, artifex ille Deus, templum ſuum hominem, qui peccatum, caprifici cuiuſdam inſtar, produxerat, diſſoluit; eumque mortis ad tempus impreſſione atque impetu, opprimi paſſus eſt primùm, vti ſcriptum eſt: dehinc ad vitam excitauit, vt iiſdem prędita partibus caro, exſiccato interemptóque peccato, velut templum quoddam inſtauratum, immortalis, ac ſine vllo damno reſurgeret, ſublato à fundamentis profligatóque peccato. Etenim quandiu corpus viuit, nec adhuc mortuum eſt, cum eo viuere peccatum neceſſe eſt, & occultas in nobis ipſis radices agere, quantumuis quibuſdam velut caſtigationum reprehenſionúmque putationibus coërceatur.]

De hac ergo liberatione, non fuit quod pleniùs ageremus quia ſucciſa eius radice, quæ eſt peccatum; exareſcere quoque hunc eius fruticem, neceſſe fuit. Addendus duntaxat in hac meta eſt, affectus convenientiſſimus, quem ex hac prima liberatione eruit Chryſologus ſerm. 6. tractans illud Pſalmi 99. *ſeruite Domino in lætitia*, ſic enim habet. [Erat homo peccati ſeruus, erat captiuus mortis, erat mancipium Dæmonum, erat idolorum vernula, erat vitiorum verbero, erat criminum compeditus. Sic malis Dominis talibus, tantíſque exhibebat homo malam & miſeram ſeruitutem. Quando homo non ſub peccato triſtis? Quando non ſub morte lugens? Quando non ſub Dæmonibus pallens? Quando non ſub idolis tremens? Quando non ſub vitiis ſuſpectus? Quando non ſub criminibus deſperatus? Et ideò homo dabat externa ſuſpiria, quando tales, tam crudeles Dominos ſuſtinebat. Propheta ergo videns nos à talibus liberatos, & reuocatos ad obſequium creatoris, ad Patris gratiam, ad vnius boni Domini liberam ſeruitutem, meritò exclamat; *Seruite Domino in lætitia.*]

Altera per Chriſtum redemptio, à maledicto legis.

1180 Superſunt breuiter attingendæ ſeruitutes duæ poſteriores, ac primùm ſeruitus & captiuitas ſub lege Moſaica. Apoſtolus enim ad Galat. 4. perſpicuè docet, teſtamentum datum in Sinai, generaſſe in ſeruitutem; ſuperiúſque tractando fraternitatem noſtram cum Chriſto, ſiue filiationem adoptiuam, monſtratum eſt, Iudæos

vi

vi legis Moſaïcæ, non fuiſſe Dei filios ſed ſeruos. Idcirco Apoſtolus aiebat *ſtate & nolite iterùm iugo ſeruitutis contineri.* Apoſtolorum Princeps Actorum 15. iugum huius captiuitatis ac ſeruitutis, importabile fuiſſe aſſeuerauit. Et verè quid grauiùs, quàm innumeris obrui oneribus præceptorum legalium, vltra naturalia homini indetrectabilia; neque tamen robur & gratiam accipere, vi cuius homo tanto oneri ferendo par fiat? At certum eſt, ne ſtillam quidem gratiæ, vi legis nudæ fuiſſe collatam; quod infinities inculcat Apoſtolus. Et idcircò manus Moſis viſæ leproſæ, vt philoſophatur Origenes hom. 12. in Exod. quia nemo ex vi legis, eſt ſanctè ac purè operatus. Et tamen homo delinquens, maledicto legis ſubiacebat, & æterno interitu plectendus erat; neq cognitio peccati per legem parta, ad aliud conferebat, quàm ad cupiditatis acrimoniam excitandam, augendámque peccati pruriginem; ex quo proclinior ruina, & promptior in peccata prolapſio conſequebatur; *peccato, per rem bonam*, (hoc eſt per legis tantùm illuminantis, & non iuuantis prælatam facem,) *operante in homine omnem concupiſcentiam*, vt Apoſtolus loquitur. Accedit ſeruitus ſub ſignis de qua egregiè S. Auguſtinus 3. de doctr. Chriſt. à c. 5.

Chriſtus redemit nos de maledicto legis, vt eſt apud Apoſtolum. Qui etiam alibi, ait Chriſtum factum eſſe ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret; vt ſcilicet deſinerent ſub lege eſſe, quæ erat ærumnoſa planè captiuitas, non tam ratione multitudinis præceptorum, quæ erat numeroſiſſima; cum Rabbi Moyſes, Ben-Maïmen numeret præcepta ſexcenta tredecim, vt ex eo refert Melch. Flan. l. de regno Chriſti c. 21. quàm defectu gratuiti interni ſubſidij concupiſcentiam rebellantem cicurantes, & lenitatem conciliantis mandato. Hoc enim ſubſidium, lex, non conferebat: concupiſcentiam nitentem ſemper in vetitum, acuebat magis; vnde iugis timor & perpetuus angor, ex quo ſolo ſeruiebatur, more mancipiorum; ac præcipitatio in maledictum, quod legem non ſeruantibus imminebat. Charitatem onus legis leue reddentem, quam lex non contulit, vberrimè exhibuit Chriſtus, & ſtatum ſeruitutis qua lex Moſaïca premebat ſuos, commutauit legem perfectam libertatis. Sic enim apud Iacobum cap. 1. nominatur, lex Chriſtiana. Adducit huc Tertullianus lib. 5. in Marcionem cap. 4. illud Pſaltis tanquam prolatum in perſona Chriſtianorum. *Dirumpamus vincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipſorum.* Pacianus in Parænæſi *ferè initio*, egregiè de hac libertate diſſerens, profert pro ea illud ad Galat. 5. *Vos autem in libertatem vocati eſtis.*

1181 Chriſtus ipſe Ioan. 8. Iudæos ſolitos oſtentare libertatem ſuam, ſéque vnquam nemini ſeruiſſe profitentes, coërcet promiſſa liberatione per veritatem; hoc eſt per legem ſuam, & fidem ſuſceptam. *Veritas* (inquit) *liberabit vos, ſi manſeritis in ſermone meo.* Eſtque ea liberatio, non à periculo, quod poſſet ſonare Latinum verbum *liberandi*, ſed à ſeruitute, vt ex vi Græci verbi notat S. Chryſoſtomus hom. 53. in Ioan. & S. Auguſt. ibidem tract. 41. & ſerm. 48. de verbis Dom. Itaque tacitè Chriſtus, eo loquendi modo ſuperbiam Iudæorum frangebat, ſeruitutem illis obiiciens è qua non niſi per Chriſtianam legem, veræ libertatis conciliatiuam, eximendi eſſent. Idem voluiſſe Apoſtolum, Hebr. 2. cum dixit Chriſtum veniſſe, vt liberaret eos, qui timore mortis, per totam vitam obnoxij erant ſeruituti, cenſet ad eum locum eruditus Anſelmus. Iudæi enim premebantur ſeruitute legis, & ob eam violatam, intentabatur mors. Itaque ærumnoſam vitam ducebant, gladio ſemper imminente ceruicibus. Ex eo metu ac ſeruitute, Chriſtus nos liberauit.

Ad eum quoque modum, noſtram à maledicto legis liberationem per Chriſtum, expreſſit Abucara opuſc. 1. his verbis [Deus iuſto iudicio ſuo, omnia quæ in lege ſcripta erant, à nobis exigebat; & quia non poteramus ſoluere debitum, pro nobis Dominus noſter Chriſtus perſoluit, maledictum & condemnationem nobis debitam volens aſſumpſit, atque in ſe ſuſcepit: & quæ nos pati oportebat, ipſe paſſus eſt: verberatus, ſputis, pugnis, colaphis affectus, crucifixus, & pro nobis mortuus: quamuis, vt paulò antè diximus, per obedientiam mortem delere potuiſſet, ſed tamen εἰς περισσὰς, ideſt, vt abundaret, & ſuperflueret, quo nos ex Diabolo eriperet, & ex maledicto legis, iuſtóque Dei iudicio, pro nobis mortuus eſt; vt liceret Deo miſericordiam nobis tribuere: & non iuſtitiam propriam improbaret, & ſuperuacuam atque irritam redderet, ſed potiùs hanc circumſcriberet, & terminaret, receptis & recuperatis propriis iuſtificationibus; neque miſericordia eius ἀπραχλις, ideſt, ſine opere iuſtitiæ, tranſmitteretur.]

Cæterum notat optimè Origenes homil. 11. in Num. nos non eſſe liberatos iuxta Apoſtolum de maledicto mandati, aut teſtimonij, vel iudiciorum; ſed de maledicto legis: hoc eſt ceremoniarum legalium, vt circumciſionis & Sabathi. Nam præcepta Decalogi, Chriſtus non abrogauit. [Apud Moſem, (inquit ſuprà Pacianus,) & veteres, minimi quoque peccati, & quadrantis vnius (vt ita dixerim,) rei in eodem infelicitatis æſtuario volutati ſunt. Et qui ſabbata violauerant, & qui immunda contigerant, & qui eſcarum vetita præſumpſerant, & qui murmurabant, & qui pariete corrupto, & qui veſte maculata in Templum ſummi Regis intrauerant. & qui altarium his obnoxij manu contrectauerant, aut veſte contigerant, vt in cœlum aſcendere citiùs fuerit, aut emori ſatius, quam hæc vniuerſa ſeruare. His igitur nos omnibus multiſque præterea carnalibus vitiis, vt citiùs ad deſtinata quiſque perueniat, ſanguis Domini liberauit, redemptos à ſeruitute legis, & libertate fidei emancipatos. Ideóque Apoſtolus Paulus; *Vos autem,* (inquit,) *in libertatem vocati eſtis.* Hæc illa libertas, quod non omnibus adſtringimur quibus veteres tenebantur: ſed donata, (vt ita dixerim,) ſylua delictorum, & remediorum indulgentia deſtinata, in pauca concluſi ſumus, & neceſſaria: quæ & ſeruare facillimum eſſet credentibus, & caueret vt meritiſſimò Tartarum non recuſaret, qui tantæ donationi ingratus, ne hæc quidem pauca ſeruaſſet.]

1182 Punctum autem præciſum temporis, quo lex perfecta libertatis cœpit vigere, & redemptio de legis maledicto per Chriſtum facta,

executioni mandata eſt; cum in Tractatione de legibus plenè excutiatur, non eſt cur hoc loco ad examen vocetur. Vt neque alia pleraque ad hanc redemptionem ſpectantia, quorum diſcuſſio ibi inſtituitur. Gratulabantur Chriſtianis temporibus hanc exſolutionem ab ea ſeruitute, & redemptionem à tot maledictis, veteres Patres ſub importabili illo iugo gementes, & ſuſpirantes in oſtentatam ſibi diuinitùs libertatem æui noſtri; Ideóque Meſſiæ prænunciati aduentum, ardentiſſimè expetentes.

Quod verò veluti appendix erat captiuitatis huius legalis, nempe impedimentum adeundi regni, etiam poſt mortem, æquè Chriſti liberatoris beneficio diſſolutum eſt, vt optimè expendit Rich. Victorinus lib. 1. de Eman. c. 12. verbis illis. [Sed illud quoque non negligenter prætereundum, quod Emmanuël noſter factus eſt nobiſcum Deus, non ſolùm noſtræ ſusceptione naturæ; verùm etiam cohabitatione peregrinationis noſtræ. Sed cur quæſo, Deus hominem proſecutus eſt vſque in exilium, niſi vt eum poſt ſe reuocaret ad regnum? Habemus ergo certiſſimum repatriandi ſignum, familiare illud in hac noſtra peregrinatione diuinæ habitationis contubernium. Certè quotquot Chriſti tempora præceſſerunt, poſt mortem ad inferni clauſtra deſcenderunt. Eccè exilium poſt exilium, captiuitas poſt captiuitatem. *Quis eſt,* (inquit) *homo qui viuet, & non videbit mortem; eruet animam ſuam de manu inferni?* Ad tollendum itaque timorem tantæ captiuitatis; ad remouendum metum futuræ damnationis, datus eſt nobis noſter Emmanuël in ſignum: exhibens nobis (vt dictum eſt,) familiare contubernium. Nam ecce poſt paſſionem, & reſurrectionem Chriſti, nemo creditur deſcendere ad inferos, ex his qui ſunt ad vitam prædeſtinati. Ecce ad qualem liberationem ſperandam; Ecce ad qualem timorem tollendum, datum eſt illud quod loquimur ſignum. O quanto ſatius, O quanto ſalubrius, datum eſt ſignum in redemptionem captiuitatis Diabolicæ, quàm in liberationem de manu Regis Syriç & filij Romeliæ?] Quomodò autem ſeruitus à ſignis, depulſa ſit per Chriſtum, tractat D. Aug. 3. de doctr. Chriſt. à cap. 6. & ſufficienter patet, ex dictis de Chriſtu veritate.

Tertia per Chriſtum redemptio, à ſeruitute corruptionis.

1183 Redemptio à ſeruitute corruptionis, à Chriſto quidem præſtita eſt nobis, quoad ius, (vt ſic dicam) illius ſuo tempore conſequendæ. Tamen non experimur hîc eam, donec viuimus, Deo conſulente profectibus noſtris; ne ſi laboribus & miſeriis innumeris, quibus hæc ſeruitus continetur, iam nunc eriperemur ſeculo & rebus caducis tenaciùs iuſto inhæreremus, vt diſputat Gulielmus Pariſ. l. cur Deus homo c. 9. *in fine.* Itaque effectus huius redemptionis, & applicatio illius, differtur donec auferatur Luna, quam ſcitè Ocellus Lucanus, *confinium mortis & immortalitatis*, nominauit. Eas metas cum fuerimus prætervecti, quotquot in hoc ſcamma producendi ſumus, præcipitabitur mors vſque in ſempiternum, & vinculum ſuper omnes populos colligatum, diſrumpetur; quatenus mors, & omnia ad eam præcurrentia, connexáve cum illa, eliminabuntur à nobis in ſempiternum. Tunc *& ipſa creatura,* (iuxta Apoſtolum Rom. 8.) *Liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Nunc autem de ſeipſo & Apoſtolis ingenuè fatetur, quod exſpectent redemptionem. *Nos ipſi* (inquit,) *primitias ſpiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei exſpectantes, redemptionem corporis noſtri.* Nam & corpus ipſum, captiuum hîc eſt.

Hanc autem liberationem & redemptionem, eſſe fructum aduentus & mortis Chriſti, Origenes hom. 18. in Numer. *in fine*, probat ex illis verbis Prophetiæ Balaam, *Et erit Edom hæreditas eius, Eſau inimicus eius.* Sic enim ſcribit. [Edom idem eſt, qui Eſau. Hic ſecundùm hiſtoriam quidem, inimicus eſt Iſraël, ſed in aduentu Chriſti, etiam ipſe hæreditas eius erit. hoc eſt, recipietur ad fidem, nec excludetur ab hæreditate Chriſti. Si verò ſpiritaliter aduertamus, Edom caro intelligitur, quæ aduerſatur ſpiritui, & eſt inimica. In aduentu autem Chriſti, cum ſubiecta fuerit caro ſpiritui, per reſurrectionis ſpem, etiam ipſa ad hæreditatem veniet. Non enim ſola anima, ſed & caro, quæ aliquando fuerat inimica, per obedientiam Spiritus, conſors futuræ hæreditatis exiſtet. *Et Iſrael fecit in virtutem.* Hoc eſt quod dicit, quia tunc Edom, vel Eſau, hoc eſt carnis natura, in hæreditatis ſocietatem vocabitur: cum Iſraël, anima videlicet, facta fuerit in virtutem, & decenter fuerit repleta virtutibus. Si enim anima non veniat ad virtutes, ſed in ignauia perſeueret, nec caro ad hæreditatem veniet, ſed ad iudicium illius, qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam.] Idem clariùs liquet ex 1. Cor 15 vbi triumphus Chriſti deſcribitur, & nouiſſimam deſtruendam eſſe mortem, *omniáque locanda* ſub Chriſti pedibus, affirmatur.

1184 Similitérque Hebr. 2. idem Apoſtolus, docet, Chriſtum communicaſſe carni & ſanguini, *vt per mortem deſtrueret eum qui habebat mortis imperium*, id eſt Diabolum, *& liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant ſeruituti.* Quem locum latè verſat Iſidorus Peluſiota lib. 4. Epiſt. 146. putátque ſenſum eſſe, quod Chriſtus liberarit nos à ſeruitute peccati, quam contrahebant impij; rati neque animam eſſe immortalem, neque vllum inſtitui poſt mortem iudicium. Hunc enim malorum omnium fontem obſtruxit Chriſtus, patefacta immortalitate animæ, & infixa venturi iudicij fide. Concludit autem Iſidorus, ſuam illam expoſitionem, hac eius loci metaphraſi. [Quoniam velut morituri, ſine pudore affatim ſeruierunt peccatis; (mortis namque metus truculento ſuo aſpectu eos territans, & cogitationem eius ſtatus, quo non ampliùs erant, in ipſorum animis gignens in omnem peccati ſeruitutem ipſos detruſit;) idcirco venit Chriſtus, & hac eos ſeruitute liberauit atque exemit. Quòd ſi ne ſic quidem ſatis intelligitur (dictum [illegible] dicetur clariùs. A multis enim non poteſt capi ſenſus Apoſtolicus. *Vt liberaret,* (inquit,) *eos metu mortis*, quæ in nihilum ipſos redigeret, & adduceret in cogitationem incorrupti illius, quod poſt exitum ex hac vita futurum eſt, iudicij. Hi enim libenti animo in via

ad

ad virtutem ducente decurrerunt, qui ſpe coronarum, quaſi quibuſdam alis fuere ſubuecti, & peccatum fugerunt, metu futurorum ſuppliciorum.] Addit etiam vt probabilem, aliam quoque interpretationem: Hanc nimirum; [Quia multi mortem, vt quæ in nihilum prorsùs eos redigeret, metuentes, multa etiam contra animi ſententiam; tam facere quàm pati turpia ſuſtinuerunt, ne videlicet à potentioribus punirentur, Caiantes enim & ſcopum non aſſecuti, dolos atque inſidias mortem patientes ſtruxerunt, vt oſtendunt geſta Iuſephi, & hiſtoria Suſannę.) Venit Chriſtus, inſtituturus homines, Mortem eſſe magis eligendam, quàm vitium aliquod in nos admittamus, & illam potiùs libenti animo oppetendam, quàm aliquid rerum turpiſſimarum, vel faciamus vel patiamur. Nam mors quidem à reſurrectione extinguetur, probra autem illa in ſupplicia deſinent.]

Neutra tamen expoſitio, videtur ſatis cohærens contextui. Itaque præter expoſitionem huius loci ſuperiùs ex credito Anſelmo adductam longè magis arridet interpretatio Photij & Theodoreti, quæ fert, priuſquàm aboleretur mortis neceſſitas per Chriſti mortem, homines per totam vitam fuiſſe ſeruitute continua & grauiſſima preſſos. Nihil enim ſecularium voluptatum, delectare poterat cordatos homines, metu mortis tanquam ſæuiſſimi Domini, ſemper inſtantis, exterrente eos qui in terra degebant, & omnem delectationis ſenſum diluente. At Chriſtus, morte ſua reſurrectionem nobis promeritus, ius nobis adeptus æternæ vitæ, nulla vnquam morte temerandæ, & nulli mortis neceſſitati, eiúſve adiunctis ſubi[...]ndæ, mortem hanc qua defungendum eſt vt ad vitam naſcamur, reddidit ludicram. Reuera enim poſt Chriſtum, mors non eſt terrori, iis qui agnouerint quæ per Chriſtum vita, ſit abiectionem harum exuuiarum conſecutura.

1185 Huic per Chriſtum factæ redemptioni non inſiſto hoc loco pleniùs, quia & ſuperiùs tractando de Chriſto pacis Principe, de ea præmiſi non pauca; & capite ſequenti triumphum Chriſti deſcribendo, alia quoque addenda erunt. Nunc ſat erit adducere illuſtrem locum D. Chryſoſtomi hom. 2. in ad Epheſ. vbi exponens quomodò Spiritus S. hîc dicatur nobis dari vt pignus & arrhabo hæreditatis æternæ, ait. [Cuiuſnam rei eſt arra? Redemptionis, acquiſitionis. Pura enim tunc fit redemptio. Nam nunc quidem, & in mundo verſamur & multa humana nobis accidunt, & ſumus cum impiis. Pura autem tunc eſt redemptio quando nec ſunt peccata, nec humanæ affectiones, neque promiſcuè ſumus cum omnibus. Nunc autem eſt arra. Nam & nunc ab ipſis abſumus & conuerſatio noſtra non eſt ſuper terram, & nunc ſumus extra.]

Nihil porrò præterea addo de redemptione noſtra per Chriſtum, ab aliis inimicis nos captiuantibus, quos recenſet Abucara toto opuſc. 1: quinque enumerans hoſtes noſtros, à quibus Chriſtus nos liberauerit; mortem, Diabolum, maledictum & damnationem legis, peccatum, ac denique infernum. E quibus inimicis tres intermedios, Diabolum, & peccatum, ac maledictum legis, proſecuti ſumus hoc capite, & quomodò per Chriſtum ab eis ſimus erepti, demonſtrauimus. Primus autem, ſiue mors, non eſt quod nos vlteriùs remoretur. Pertinet enim ad ſeruitutem corruptionis, de qua item eſt actum. Infernus verò cum ſit Salarium peccati, & eius terminus ad quem, cum peccato eſt coniungendus. Neminem ſanè latet, reatum mortis æternæ, quem Abucara notat inferni nomine, eſſe proprietatem nominatim aſſectantem peccati maculam.

VSVS DOCTRINÆ, De Chriſto Redemptore vniuersè ſumtpo.

I.

Quanti ſe homo facere debeat, ſic redemptus,

1186 QVare nihil ad ea quæ tradidimus addendum reſtat, præter vnum & alterum, ſingularis omninò momenti conſectarium. Primum eſt, hominem ſic redemptum, magni planè ſe debere facere iuxta illud S. Baſilij in Pſal. 48. ad illud *homo cum in honore eſſet.* &c. [Fuit reuera exuperans quædam magnitudo amentiæ iſtius, & pecuariæ abſurditatis à ratione prorsùs abhorrentis, quòd ne ſenſerit quidem initio ſuæ creationis, ad imaginem ſui conditoris factum ſe eſſe; & neque cogitarit, quot quantáque in ſui gratiam diſpenſata ſunt myſteria, vt ſic quidem, ex horum contemplatione, ſuam ipſius agnoſceret dignitatem: Atqui horum adeò immemor omnium fuit, vt ſpoliatus imagine cœleſti, ſibi imaginem hominis induerit terreni. Nec tandem is continenter hæreret peccato, ipſius redimendi cauſa, Verbum caro factum eſt & habitauit in nobis, ſeque vſque adeò humiliauit, vt factus ſit obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Quod ſi primæ illius tuæ generationis es immemor, ex depenſo tui redimendi gratia pretio, qualemcumque tuæ dignitatis arripe notitiam. Quanti id ſit pretij, quo permutatus es, videto; tuamque adeò agnoſce dignitatem. Pretio ſanè haudquaquam aſpernabili, emptus es. Noli proinde ſeruire peccato, tuam potiùs intellige dignitatem, vt ne aſſimileris iumentis inſipientibus.]

II.

Non ſumus noſtri, Empti enim ſumus; iſque qualis ad omne, officium ſtimulus.

Conſectarium alterum eſto, hominem quod Apoſtolus optimè notauit, titulo redemptionis non eſſe ſuum. Emptus enim eſt pretio magno à Chriſto Domino, in cuius proinde iura transſcribitur. Idque voluiſſe S. Petrum Actorum 2. cum dixit, Deum feciſſe Ieſum. Crucifixum, Dominum & Chriſtum, ſeu Regem, tradit egregiè S. Athanaſ. ſerm. 3. contra Arrianos, his præter cætera. [Verbum, quatenus eſt ipſe Dei filius, Dominus eſt totius vniuerſitatis. Nos autem priùs, ab ipſo initio vſque, obnoxij eramus

ſeruituti corruptionis, & execrationi legis: deinde paulatim progreſſu temporis fingentes ea quæ non erant, inſeruiebamus, vt dixit Apoſtolus, Diis qui in rerum natura non ſubſiſtebant, & ignari veri numinis, vana quæ non erãt, præferebamus veritati. Poſtmodùm autem ſicuti vetus ille populus in Ægypto oppreſſus ingemiſcebat, ita nobis quoque, quibus erat inſititia & naturalis lex, per tacitas ſpiritus ingemiſcentias, has preces fundebamus; *Vindica nos, Domine Deus noſter: & Factus eſt in munitionem refugij & in Deum protectorem.* Ita quoque Dominus noſter, iſta ipſa factus eſt. Neque tum ſui, exiſtendi, ſed dominandi in nobis initium habuit. Poſtea Deus vt bonus, & Pater Domini noſtri, noſtram vicem dolens, cupienſque ſui apud omnes notitam inualeſcere, autor fuit filio ſuo, vt induto corpore humano, homo fieret, filiúſque appellaretur, atque in eo corpore ſeipſum offerens pro omnibus, omnes liberaret ab ignorantia Deitatis & corruptione: atque ita fieret omnium Dominus & Rex. Quocirca eo modo eum factum eſſe Dominũ & Regem, ideſt, quod Petrus ſuis verbis ſignificauit, cùm ait, *Fecit Dominum & Christum demiſit*, quod perinde eſt ac ſi diceret, à Patre eum hominem eſſe factum. Fieri enim, homini proprium eſt; verùm non ſimpliciter eum hominem fecit; ſed vt omnium dominaretur, omnéſque chriſmate ſanctificaret, hominem fecit. Nam quamuis ſpeciem ſerui acceperit Verbum quod in forma Dei ſubſiſtebat: non tamen aſſumptio illa carnis, Verbum ſeruum aut mancipium reddidit, quod natura rerum Dominus erat, ſed potiùs inde omnium hominum libertas confecta eſt. Verbum autem naturaliter Dominus, poſtquàm homo natum eſſet; per formam ſerui, Dominus & Chriſtus omnium factum eſt; hoc eſt, vt omnes ſanctificaret Spiritu, factum eſt, non aliter quàm ſuprà diximus, Deum eſſe factum, in Deum & protectorem. Eadem ratione cùm dicit, *Ero illis Deus*, non eo tempore magis Deus efficitur, neque iam initium habet vt efficiatur: ſed idipſum quod ſemper eſt, illud efficitur indigentibus, cùm illi placuerit: Ita quoque & Chriſtus natura Dominus, & Rex æternus, non quando mittitur, magis fit Dominus; neque tunc initium ſumit, vt ſit Dominus & Rex: ſed quod ſemper eſt, hoc ipſum, cùm ſecundùm carnem gignitur, omnibus libertatis efficitur, atque ita fit viuorum & mortuorum Dominus, eo quod illi deinceps omnia ſeruiant. Et hoc eſt quod carmine ſuo modulatur Dauid, *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum.* Non enim conueniebat, per alium quempiam iſtam redemptionem fieri; ſed per eum qui natura Dominus erat, ne tametſi per filium creati eſſemus, alium tamen nobis, Dominum agnoſceremus, lapſique in Arianorum Gentiliùmque delitia, creaturæ potiùs, quàm Deo omnium creatori cultum ſeruitiómque præſtaremur. Hanc pro mea imbecillitate, eius dicti ſententiam puto, Petríque vocem, vera ac bona ratione, aduersùs Iudæos inſtructam eſſe.

1187 Ex eadem veritate ritè perpenſa, noſtram ad Redemptionem ſubiectionem, agnouere, & ſtimulauere, Patres alij. S. Maximus homil. 1. de Paſch. *in fine.* [Perſpice ô homo, quantum valeas, & perpende quantum debeas. Perſpice quantum valeas, vt tandem vilis eſſe tibi deſinas: vt vel pro hoc erubeſcendis ſobiacere vitiis dedigneris, dum generoſitatem tuam de creatoris ac reparatoris dignitate metiris. Habet cauſas quibus ſeipſe confundar, cur indignis Dominis victo corde ſubdatur, cui gloria æterna promittitur. Ac ſic gemino priuilegio qui dudum diuinæ imaginis participatione videbaris honoratus, efficeris etiam commercij nobilitate pretioſus. Vnde quàm fortis eſſe poſſis contra hoſtem tuum, interroga ſtatum tuum, quod tibi Dominus ad bellandum in membris tuis, mundi principem ac ſpiritales nequitias ſuperandas, liberandas contulit facultatem; ac ſic impoſſibile non putes, vt transferri obtineas Angelicas beatitudines, cum in hoc ſeculo Angelicas deuiceris poteſtates. Non ego te degenerem ac deſpectum faciat vita, quem vel factura probatur illuſtrem protuliſſe, vel gratia; ſed curſum fideles Chriſti ad ſuperna fiducialiter extollant. Nam qui ſic cœleſti pretio vident redemptos, ad cœleſtia non dubitent præparatos.]

Eucherius optimè, ad eandem mentem hom. 1. in ſymbol. *in fine.* Ille veniet ad iudicandum nos, qui ſe iudicio meminit addictum pro nobis. Ille veniet ad diſcutiendam vitam noſtram, qui eam reſtituit per mortem ſuam. Ille inquam, pro commiſſa nobis ſalute noſtra, rationem exacturus eſt, qui pro noſtra redemptione damnatus eſt. Qui tantum contulit, ſcit quantum repoſcat. Nouit quanti ei conſtiterit homo ſuus; Non ergo nobis viles ſimus, qui tam pretioſi De[i] fuimus; Nihil ille à nobis abiectum, nihil mediocre ſuſcipit: vult conſentire cum generoſitate pretij, dignitatem redempti. Tale conuerſationis noſtræ expectat meritum, quod ſanguinis ſui poſſit valere commercium.]

S. Ambroſius Epiſtola ad clericos præclarè in eodem argumento verſatur, iuxta quem ita liberati à Chriſto ſumus, vt denuò in captiuitatem fuerimus abſtracti, ſed optabilem. [Bonum eſt, (inquit,) adhærere alteri, & inſerere collum in torques eius, & ſubiicere humerum, & portare illum. Nec tædiare ad vincula, quia de domo alligatorum exiuit qui regnet, puer ille qui ſuper Regem ſeniorem & ſtultum eſt. Ideóque qui eum ſequuntur, alligati vinculis ſunt. Denique *Paulus, vinctus Ieſu Chriſti.* Vnde & ipſe Ieſus captiuam duxit captiuitatem. Non ſatis viſum eſt ei ſoluere captiuitatem, quam diabolus impoſuerat, ne iterum liberos vacanteſque inuaderet, ſed perfecta abſolutio exiſtimata eſt ſub Chriſto degere, & iniicere pedes in compedes ſapientiæ ipſius, càptiuum eſſe, vt ſis liber ab aduerſario. Rectè puer, quoniam puer natus eſt nobis; & verè optimus puer, cui dictum eſt à patre Deo; *Magnum tibi eſt vocari puerum meum.* Sapiens quoque, vt Euangelium docet; *Quia proficiebat ætate & ſapientia.* Conuenienter etiam pauper, *quia cum diues eſſet, pauper factus eſt, vt nos ſua inopia ditaret.* Et ideò non faſtidit in regno ſuo pauperem, ſed exaudit eum, & liberat ex omnibus anguſtiis & moleſtiis. Sub hoc ergo viuamus, vt Rex ille ſenior & ſtultus, nullam habeat poteſtatem ſupra nos. Qui dum vult regnare quaſi voluntatis ſuæ dominus, nec ſub vinculis eſt Domini Ieſu, inueteratus in peccatis.

tis, ſtultitiæ incidit deformitatem.

1188 Diſertè, hominem titulo redemptionis addici Deo ſeruum, eáque ex cauſa ad omne obſequium erga Deum obſtringi, non ſecus ac mancipium erga herum tradit S. Ephrem. ſerm. de Margar. pretioſa. [Intelligo (inquit) rerum omnium opificem, agricolam eſſe: & intelligo non ab eo agros hos terræ, ſed naturæ campos coli, quos ſerat ac demetat. Non tamen vindemiat, & ex magno torculari vectigal exigit; priùs dat naturæ humanæ mutuum filium: & fœnus exigit, vniuerſam animæ libertatem. Et propter debitum, terreſtria paſcua ſibi vindicat: & breui commercio, Dominus omnium efficitur, non ſolùm vt creator, verùm etiam vt redemptor. Et non modò vt Deus, ſed etiam vt qui ſudoribus emit, tradit margaritam: ne & ipſum naturæ obolum deperdat. Elocat filium, vt & ſeruum ſubmittat O immenſam, & periculorum contemnentem liberalitatem! Cum hæc enim commutet margaritam, & pro obolo lapidem pretioſum violari ſinit. Cerni mercatorem? Conſideras eum qui omnia vendit, vt margaritam emat? Cognoſcis diuitem; quomodò cuncta vendat, vt agrum, & inuentum in eo theſaurum comparet? Hic enim cœleſtis eſt pater, qui per filium ſuum omnia emit humanæ conditionis frugefera: cunctas autem poſſeſſiones ſuas terrenas vendidit, vt iugerum quod ipſe condiderat, & Adæ tradiderat compararet.]

Nyſſenus quoque optimè l. de perfecta Chriſtiani forma. [Porrò (inquit) cùm *redemptionem* eſſe Chriſtum dicimus, qui ſeipſum vt nos redimeret, pretium dedit, ea voce intelligimus, eum tanquam mercedem cuiúſque animi, præbendo nobis immortalitatem, nos è morte à ſe per vitam coëmptos propriam ſibi poſſeſſionem effeciſſe. Quod ſi eius qui nos redemit, effecti ſumus, Dominum ita ſequamur, omninò vt non ampliùs nobis viuamus. Sed illi, qui nos vitæ ſuæ pretio comparauit: non enim amplius noſtri ipſorum Domini ſumus, ſed ille, qui nos coëmit, Dominus eſt; nos autem eius dominio mancipari. Illius ergo voluntas, nobis pro lege viuendi propoſita ſit. Vt enim cum mors impotenti dominatu nos premeret, peccati lex in nobis omnia adminiſtrabat, ſic quando vitæ iam addicti ſumus, par vtique ſit, vt ipſius rerum potentis arbitrio gubernemur, ne quando à vitæ voluntate per peccatum recedentes, rurſus ad improbum mortis in animos noſtros dominatum, vltrò delabamur.]

Tandem piiſſimè de more S. Paulinus Epiſtola 16. [Niſi nos Deo tradamus, vendimus Diabolo. Vnde & vetus homo qui ſe conſilio maleſuadi ſerpentis addixit, venundatus ſub peccato dicitur. Denique quaſi venditus eguit redemptore, qui nos magno emit, ne iam aut Diaboli, aut noſtri eſſemus, & à progenie viperarum in genus regale & ſacerdotale mutati, efficeremur ſanguis eius, qui nos ab originis primæ generoſa inſtitutione degeneres, & durante peccato viles priùs animas, pretioſo ſanguinis ſui commercio, fecit & cohæredes ſibi, ac filios Dei fieri non inuida pietate conceſſit.]

III.

Humilitas hominis redempti.

1189 Quantum humilitatis ſtudium, homini hinc indicatur, doceat nos S. Ambroſ. l. 1. de Iacob. c. 3. tractans enim locum Apoſtoli ex 1. Cor. 7. quo qui ſeruus vocatus eſt, dicitur eſſe libertus Domini, qui autem liber vocatus eſt, dicitur ſeruus Chriſti. Addit S. Ambroſius. [Diſce humilitatem, ô homo; Apoſtolici vim cognoſce magiſterij. Seruum te dicis? libertus es. Liberum te iactas? ſeruus es. Nam & ille qui quaſi ſeruus redemptus eſt, libertatem habet: & iſte qui quaſi liber vocatus eſt, bonum eſt illi, vt ſeruum Chriſti ſe eſſe cognoſcat, ſub quo ſeruitus tuta eſt, & libertas ſecura. Quis quaſi idiotam Paulum, vel in ipſo iure aſſerit? Sciuit enim diſcernere inter libertum & liberum; & ideò non perfunctoriè ſed propriè dixit; *Qui enim vocatus eſt in Domino ſeruus, libertus eſt Domini: ſimiliter qui liber vocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti.* Reuera enim omnes Chriſti liberti ſumus, nemo liber. Omnes enim in ſeruitute generati. Quid ſeruili conditione, arrogantiam libertatis aſſumus: Quid timidos nobilitatis vſurpas, ſeruilis hæreditas? Neſcis quod te Adæ atque Euæ culpa, mancipauerint ſeruituti? Neſcis quod redemerit te Chriſtus, non emerit? *Non auro, non argento, redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione; ſed pretioſo ſanguine agni*, clamat Apoſtolus Petrus. Ergo redemptus à Domino es, & quaſi Domino ſeruitutem debes, & quaſi redemptori. Nec inferiorem putes libertinitatem ſub Chriſto, quàm libertatem eſſe. Ad dignitatem æqualis, ad tuitionem præſtantior eſt, ad gratiam par, aduersùs lapſum cautior, aduersùs ſuperbiam tutior. Ita libertatem accepiſti, vt meminiſſe manumiſſoris tui debeas, vt patrono tuo noueris legitimum obſequium deferendum, ne ab ingrato reuocetur libertas. Quid te beatius; qui ſub Domino regnas, & ſub patrono militas?]

IV.

Amor in Redemptorem.

Admouentur item, hinc maximè, faces amoris erga Chriſtum redemptorem. Audi Giſelbertum cap. 4. Altercat. *in fine.* Quid huiuſmodi homo beneficiis, vel futuris, vel præteritis, in Chriſti gratiam rependis? Multum meruit de te, qui ſeipſum dedit pro te. Laudes ſurſum immolamus, ſi quis, quos, quantum amauerit, perpendimus. Quis enim? Cui omne genu flectitur, cœleſtium terreſtrium, & infernorum. Quibus tanta gratia exhibetur? Illis quos reconciliauit proprio ſanguine Deo Patri. Quantum? Vt ſeipſum daret pro nobis. Meritò ergo diligendus eſt à nobis, qui ſeipſum, pretium dedit pro nobis. Proinde norunt fideles, quàm neceſſarium habeamus Ieſum, & hunc crucifixum, dum admirantes, & amplectentes ſupereminentem ſcientiæ charitatem, in ipſo; id vel tantillum quod ſunt, in tantæ dilectionis, & dignationis vicem, rependere non confunduntur. Equidem facilè plus diligunt, qui ſe ampliùs

dilectos intelligunt. Cui autem minus datum eſt, minùs diligit. Iudæus ſanè, vel Paganus, vel Schiſmaticus, nequaquam talibus aculeis incitatur amoris, quales Eccleſia experitur, quæ ait; *Vulnerata charitate ego ſum, fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo.* Cernit quippe vnicum Patris, crucem baiulantem; cernit conſputum, Dominum maieſtatis, confixum clauis, ſaturatum opprobriis, tandem dilectam animam dare pro amicis, & ſic eis requiem æternam mercari effuſione ſanguinis.]

V.

Ne redemptio caſſa abeat, prouidendum.

1190 Hoc vrgebat S. Ambroſius, *ſub finem* libri tertij de Virg. vt humo dignum ſe tali redemptione præſtet. [Non aurum & argentum vos liberauit, ſed probatio fidei, multo pretioſior auro quod perit. Bonus ſeruus pretium ſtudet reparare Domino, quod pro ſe ſolutum eſt. Noli aurum parare filiæ, noli argentum. Non diuitiis iſtis te Chriſtus redemit. Paratum habeto pretium. Non ſemper exigeris, ſed ſemper debes. Sanguinem ſoluit, ſanguinem debes. Ille pro te ſoluit, tu pro te redde. Eramus oppignerati malo creditori peccatis; contraximus chirographum culpæ, pœnam ſanguinis debebamus. Venit Dominus Ieſus, ſuum pro nobis ſanguinem obtulit. Sed non potes ſanguinem reddere. Bonus quidem ſeruus debet pretium reparare Domino ſuo. Sed ſi non poteſt pretium ſuum reddere, vel hoc faciat, ne pretio videatur indignus. Ergo & tu dignam te gere tali pretio, ne veniat Chriſtus qui te mundauit, qui te redemit: & ſi te in peccato inuenerit, dicat tibi; *Quæ vtilitas in ſanguine meo?* Quid profeci tibi, *dum deſcendo in corruptionem?*]

CAPVT XVI.

Chriſtus Triumphator.

GLORIOSISSIMO hoc titulo, ſeriem Chriſti titulorum obſignabimus. Nam & poſtremus omnium adueniet, ſi de publico omnium hoſtium noſtrorum triumpho ſit ſermo, vt mox exponam.

Chriſto igitur bellatori fortiſſimo, & geminæ ſubſtantiæ Giganti, ad præliandum prælia Domini & noſtra huc demiſſo, poſt confectum generosè prælium, hoſtéſque deuictos, & liberationem noſtram ritè conſummatam, ex vſu apud omnes nationes recepto, & iuri naturæ admodùm conſentaneo, debetur triumphus. Sunt autem hoſtes illi, vt ſæpè iam retulimus, tres præcipui. Primus incentor cæterorum, & nequitiæ artifex Satanas. Secundus peccatum, quod per fictionem iuris in Scripturis, vt perſona quædam aduersùs hominem dimicans proponitur. Tertius, mors quæ machinatione Satanæ, inducto peccato, producta in aciem, ſtragem edidit infinitam. De his omnibus hoſtibus noſtris triumphauit Chriſtus Dominus; Primò, clam & inuiſibiliter; deinde partim occulte, partim apertè. Tandem verò prorſus apertè, ac manifeſtè, de omnibus eſt triumphatus.

Primus Chriſti triumphus, planè occultus, de Satana, in cruce, ex Coloſſ. 2.

1191 Clam Triumphantem de Satana Chriſtum, exhibet Apoſtolus Coloſſ. 2. verbis illis, *delens quod aduersùm nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, ipſum tulit de medio, affigens illud cruci, & expolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in ſemetipſo.* Iudicio S. Chryſoſtomi, ibi homilia 6. Apoſtolus nunquam ita magnificè locutus eſt. Hunc enim aſſignat ſenſum, extrentotum illorum verborum. Expoliatos principatus & poteſtates, oſtentauit palam, triumphans de illis per ſeipſum. Nec minùs magnificam verborum illorum notionem, agnoſcit S. Hilarius ſub finem 10. de Trinit. [Apoſtolus (inquit,) loquente in ſe Chriſto loquutus, & ſalutis noſtræ pro Dominum opus memorans, mortem Chriſti ita ſignificat, vt carne ſe ſpoliet & poteſtates cum fiducia dehoneſtet, & de his in ſemetipſo triumphet. Si in paſſione ſua neceſſitas eſt, & non ſalutis ſuæ donum eſt: ſi in cruce dolor compungendi eſt, & non decreti; quod in te mors eſt ſcripta confixio: ſi in morte vis mortis eſt, & non per poteſtatem Dei carnis exuuiæ ſunt: ſi denique mors ipſa aliud eſt, quàm potentum dehoneſtatio, quàm fiducia, quàm triumphus, adſcribe infirmitatem. Si ibi neceſſitas eſt, & natura, ſi ibi vis eſt, & diffidentia, & dedecus. Sin autem hæc è contrario in Sacramento paſſionis prædicantur, quis rogo furor eſt, repudiata doctrinæ Apoſtolicæ fide, mutare ſenſum religionis & totum hoc ad imbecillitatem & contumeliam rapere naturæ, quod & voluntas eſt, & fiducia, & triumphus? Triumphus plane eſt quæri ad crucem, ſed offerentem ſe non ſuſtineri: ſtare ad ſententiam mortis, ſed inde conſeſſurum à dextris virtutis: configi clauis, ſed pro perſecutoribus orare: acetum potare, ſed Sacramentum conſummare: deputari inter iniquos, ſed paradiſum donare: eleuari in lignum, ſed terram tremere; pendere in cruce, ſed Solem ac diem fugere: exire è corpore, ſed reuocare animas in corpora: ſepeliri mortuum, ſed reſurgere: denum, ſecundùm hominem pro nobis infima omnia pati, ſed ſecundùm Deum in his omnibus triumphare.] Ita vniuersè, de eo Apoſtoli loco, hi Patres. Sed deguſtemus ſigillatim eundem locum Apoſtoli. Singuli in his verbis apices, magnificentiam Chriſti in cruce triumphantis produnt.

Spoliatio Satanæ configenda.

1192 Quod dixit Apoſtolus, *ſpolians principatus*, id eſt Diabolicas virtutes iuxta Chryſoſt. & Theodoretum; alij aliter legunt. Nam Oecumenius legit *exutis initiis*, & exponit de principiis exitij noſtri in præuaricatione Adæ: quæ initia, quomodò exui dicantur, non eſt adeò perſpicuum. S. Ambroſius 3. de fide cap. 2. & S. Augu

S. Auguſtinus lib. de agone Chriſtiano cap. 2. legunt, *exuens ſe carnem:* quod perbellè cadit in Chriſti confixionem in cruce, qua vitam abiecit. Propono eandem ſententiam perelegantibus Nouatiani verbis lib. de Trinit. cap. 16. cum probat, Chriſtum & deitatem & humanitatem habuiſſe. [Vtrumque ergo (inquit,) in Chriſto confœderatum eſt, & vtrumque coniunctum eſt. & vtrumque connexum eſt. Et meritò, dum eſt in illo aliquid quod ſuperat creaturam, pignerata in illo diuinitatis & humanitatis videtur eſſe concordia. Propter quam cauſam, qui mediator Dei & hominum effectus exprimitur, in ſe Deum & hominem ſociaſſe reperitur.]

Propoſitam Apoſtoli ſententiam de Chriſto exuto, & ſic triumphante de poteſtatibus, Ad nudationem Chriſti in cruce, referre videtur Cyrillus Hieroſ. catech. 2. myſtag. alloquens ſic Neophytos. [Statim vt ingreſſi eſtis, veſtem induiſtis: quod quidem exuti hominis antiqui cum operibus ſuis, imago fuit. Atque ita exuti, eratis nudi: imitantes & in hoc eum, qui in cruce nudatus fuerat, Chriſtum: qua ille nuditate principatus, & poteſtates huius ſeculi ſpoliauit, & magna confidentia in ligno de illis triumphauit.]

Iam ſuffixionem Chyrographi in cruce, Hilarius Diaconus refert ad peccatum, quod ait fuiſſe cruci confixum, & occiſum. Peccatum autem metonoymicè dici ait, Satanam peccati autorem & incentorem. Eius verba ſunt. [Quia ex peccato mors, ſublato peccato fit reſurrectio mortuorum. Quod quidem fieri minimè potuiſſet, niſi peccatum affixiſſet cruci. Dum enim non peccando Saluator vincit peccatum quod hominem tenebat obnoxium; inſuper & occiditur ab eo innocens; ſic crucifigitur peccatum Deuictum enim peccatum, mortificatum dicitur. Crux enim non Saluatoris mors eſt, ſed peccati. Innocens enim ſic qui occiditur, reos illos facit à quibus occiditur. Peccatum autem principes & poteſtates intelligamus, quorum ſtudio peccauit primus Adam. Ad autores enim referendum eſt nomen hoc, quorum mortem in expoliatione ſignificauit. Mors enim ipſorum hæc eſt, quia victi à Saluatore dum expoliantur animabus quas tenebant in captiuitate, mortificantur. Rei enim facti ſunt: quia cum hac autoritate animas tenerent, quia peccauerant, ipſi inuenti ſunt ampliùs peccatores, dum illum qui illos non peccando vicerat, occiderunt Et ſic iuſtè expoliati ſunt.] Expoliationem Satanæ interpretatur detractionem animarum quibus vt veſtimento induebatur.

Diabolus in ipſa cruce, confixus Chriſto.

1193 Quod autem ſic veſtimento illo ſuo exutum, confixum cum Chriſto in cruce Satanam, ait; ſumpſit ex Origene hom. 8. in Ioſue, vbi exponit crucifixionem Regis Hay. Poſt omnia autem (inquit,) etiam Rex Hay, in ligno gemino dicitur eſſe ſuſpenſus. Hoc in loco myſterium regitur quamplurimos latens: ſed orantibus vobis tentabimus hæc, non noſtris opinionibus ſed diuinæ ſcripturæ teſtimoniis aperire. In ſuperioribus diximus, Regem Hay Diabolo poſſe conferri. Huc quomodò in ligno gemino crucifixus ſit, operæ pretium eſt noſcere. Crux Domini Ieſu Chriſti, gemina fuit. Mirus tibi ſermo fortaſsè & nouus videtur, quod dico crux gemina fuit, hoc eſt, gemina ratione conſtat & duplici. Quod viſibiliter quidem filius Dei in carne crucifixus eſt: inuiſibiliter autem in ea cruce Diabolus, cum principatibus ſuis & poteſtatibus affixus eſt cruci. Non tibi hoc videbitur verum, ſi tibi horum teſtem produxero Apoſtolum Paulum? Audi ergo de iis quid ipſe pronuntiat: *Quod erat*, (inquit,) *contrarium nobis, tulit illud de medio, affigens cruci ſuæ, exuens principatus & poteſtates traduxit, liberè triumphans eas in ligno crucis:* licet in aliis exemplaribus habeatur *triumphans in ſemetipſo*, ſed apud Græcos habetur *in ligno*. Ergo duplex ratio Dominicæ crucis. Vna illa qua dixit Apoſtolus Petrus quod Chriſtus crucifixus, nobis relinquit exemplum: & hæc ſecunda, qua crux illa trophæum Diaboli fuit, in quo & crucifixus eſt & triumphatus. Ideò denique & Apoſtolus Paulus docebat; *Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini mei Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.* Vides quia & hic Paulus duplicem crucis prodidit rationem. Duo enim ſibi contraria dicit eſſe crucifixa, ſe ſanctum & peccatorem mundum, ad illam formam ſine dubio quam ſuperiùs diximus Chriſti & Diaboli.]

Æquè, Diabolum de ea ipſa Cruce quam Chriſto fixit, pependiſſe, affirmat S. Baſilius his verbis homil. de humilit. [Aſtutia Diaboli qua aduersùs hominem vſus eſt, irrita facta eſt: & quod ille inſidiosè contra hominem machinatus eſt, non animaduertit ſibi ipſi fore aduerſum; non tantùm illum lædens, quem à Deo & vita æterna abalienaturum ſe ſperauerat, quantum ſeipſum prodens apoſtata à Deo factus eſt, & morte ſempiterna condemnatus. Et laqueo quem Domino ſtruxit ipſe captus, inque eo crucifixus eſt, quem ſe crucifixurum, & mortuus in eo quem morte ſe extincturum ſperauerat.]

Idem poſteà ratum habuit Petrus Damiani ſerm. 1. de Exalt. S. Crucis *initio*. Tractans enim duas virgas quarum meminit Zach. cap. 11. & *virgam decoris*, præfatus eſſe vterum Virginis, ſubdit de alia virga. [Altera funiculi, lignum patibuli, diſterminans vtraque Regnum Dei, & Diaboli, imponens frænum malitiæ eius, latámque eius peruagationem, validiſſima poteſtate coercens. In hac confoſſum eſt latus innoxium, & ad horam crucifixus eſt innocens manibus & mundo corde. Terribilis ille latro, cuius manus plenæ ſunt ſanguine, in hac item confoſſus eſt, & confectus. Sed Chriſtus aliter, aliter ipſe: Chriſtus ad monumentum, ille in æternum. Debellauit aëreas poteſtates (ait Apoſtolus,) & affixit eas Cruci ſuæ. Ex altera parte crucifixus eſt Redemptor noſter, ex alia ſummus ille præuaricator. Rex Hay, vt narrat Hiſtoria, ſuſpenſus eſt in gemino patibulo, ita Rex mortis in duplici patibulo ſuſpenditur, quia dum Chriſtum interficit, in ipſa cruce crucifigitur.]

Hanc Satanæ crucifixionem, præmiſſa de more patibulariorum ſpoliatione, per animarum quibus tanquam veſtimentis amiciebatur abductionem

abductionem ; non repudio. Sed ad mentem Apoſtoli congruentiorem puto ſpoliationem Satanæ, (vt in hoſtili incurſu fieri ſolet,) bonis omnibus exuti: diuitiis inquam quas congregauerat, non in iudicio. Illa enim præda direpta, in triumpho per Chriſtum celebrato, delata eſt.

Satanas traductus ad crucem Chriſti, confidenter, ſiue palam triumphatus.

1194 Sic ſpoliatos opibus malè partis principatus tartareos, Chriſtus ad crucem traduxit confidenter. S. Epiphanius in Anchorato & hær.73. Pneumatomachorum; *initio*, idē ſonare, hæc putat, ac *vituperauit*. Græcum verbum eſt ἐδειγμάτισε cuius verbi hanc Gloſſam ſuppeditat Chryſoſtomus homil. illa 6. [Benè dixit *oſtentauit*. Nunquam tam turpiter & indecorè ſe geſſit Diabolus. Nam quum eum ſe habere expectaret, etiam quotquot habuit, perdidit.] Et mox. [Declarat, quod liberè, ſecurè, & confidenter mori, eſt probrum & dedecus Diaboli. Ille enim omnia feciſſet, ſi potuiſſet, vt perſuaderet hominibus eum non eſſe mortuum. Non quoniam totum quod poſtea futurum erat tempus, erat ſignum & indicium reſurrectionis; mortis autem ſi non illud fuiſſet, non futurum erat vllum tempus ; propterea mortuus quidem eſt publicè omnibus videntibus. Non reſurrexit autem publicè, vt qui ſciret tempus quod poſtea erat futurum, veritati laturum teſtimonium. Nam quod mundo vidente ſuprà in ligno occiſus ſit ſerpens, hoc eſt admirabile. Quid enim non fecit Diabolus vt clam moreretur? Audi Pilatum dicentem; *Tollite ipſum vos, & crucifigite; ego enim nullam inuenio in eo cauſam.* Et rurſus ipſi dicebant Iudæi: *ſi filius Dei es, deſcende de cruce.*] Omnibus ergo modis, (Quod mox pleniùs proſequitur Chryſoſtomus,) voluit Chriſtus ſuam in cruce mortem patere omnibus, & peragi in publico, conſcius horrendæ confuſionis qua inde Satanas complebatur.

Idipſum fuit palam triumphari poteſtates in ſemetipſo, quod poſtremò addebat Apoſtolus. Non me latet S. Auguſtinum Epiſtola 59. ad quæſt.3. omittere eam particulam *palam*. [Malos (inquit) principatus, & malas poteſtates, Diabolicas ſcilicet, & Dæmoniacas, *exemplauit*, id-eſt, exemplum de illis dedit, vt quemadmodùm ipſe ſe exuit carne, ſic ſuos oſtenderet exuendos carnalibus vitiis, per quæ illi eis dominabantur.] Et non comparet apud eum, illud *palam*. Non eſt tamen ea particula negligenda. Illud ergo *palam* Hilarius Diaconus ad hunc locum exponit [*Publicè*; id eſt in cruce, quod eſt palam detriumphari à Deo in Chriſto. Ille enim detriumphatur, qui palam vincitur, & ſpolia eius publicantur. Oſtenditur omnibus proſtratus, qui cæteris inſultabat.] Non quod euidens omnibus eſſet hanc Chriſti eſſe victoriam, & de Satana triumphum; ſed quod externa illa perpeſſio & paſſio, quæ iuxta S. Chryſoſtomum, homil.2. in Acta, & Damaſcenum 3. fidei cap. 15. actio potiùs eſt dicenda, aperta omnibus eſſet, quoad Chriſti infamiam ſolam, non quoad effectúm. Nemo quippe Iudæorum qui infiniti aderant, & Chriſto inſultabant, videbat exemplatum Satanam. Ipſa autem Chriſti exinanitio, peragebatur in omnium oculis, in vrbe totius propè orbis metropoli, cum conueniſſent in eam, ex omni natione quæ ſub cœlo eſt, innumerabiles populi. Itaque ſecurè S. Chryſoſtomus homil. illa 6. ait, orbem ipſum hanc detriumphationem & oſtentationem principatuum, per Chriſtum in cruce factam. [Et quod præclarum eſt (inquit,) non commiſit hoc alteri,] ſed per ſeipſum, & in ſeipſo tanta præſtitit, tantáque confuſione obruit Satanam, quem ſic per ſeipſum circumduxit & oſtentui habuit.

Alia de Satana ad Chriſti crucem triumphatio; ſimúlque de parato, & apopompæo.

1195 Niſi cui plus arrideat quod Theodoretus ſerm.10. de Prouid, hunc Apoſtoli locum expendens, idem putat eſſe Chriſtum triumphaſſe poteſtates in ſemetipſo, ac exhibuiſſe illis ſpectandum ſuum corpus & animam ; quarum partium vtraque fuit innocentiſſima, & remotiſſima ab omni labe : iniuſtámque procurante Satana ſententiam contra ſe latam, arguiſſe, & conuiciſſe ſceleris. Adorationem Patrum in Limbo antea detentorum, & hymnos triumphales hac ex cauſa Chriſto ab eis decantatos, pete ex Laurentio Iuſtiniano, l. de Triumph. Chriſti agone cap. 12. Nec diſplicet quod Iſidor. Peluſ. lib. 4. Epiſt. 108. ſignificat illud *in ſemetipſo* inſinuare potentiam Chriſti, qui clauis confixus cruci, (quod proximè memorauerat Apoſtolus, agens de chirographo,) de tantis hoſtibus triumphum egerit. Audi Peluſiotam. [*Quoniam hæc res, athletam* robuſtiorem & artificioſiorem declarat, quando aduerſariorum licet conſtrictus apprehenſionibus, tamen eos ſpoliatos ad ipſum foſſatum ſuperauit : Idcircò etiam Chriſtus, pugnam aduersùs Dæmones per crucem ſuſcepit, vt videlicet tantò illuſtrioribus trophæis de ipſis erectis triumpharet. Atque hoc ipſum eſt, quod diſcere cupiebas: *Expolians principatus & poteſtates, oſtentauit palam, triumphans de illis in ſemetipſo.* Re enim vera triumphati ſunt Dæmones ; ab athleta, manus pedéſque clauis transfixo, ſuperati. Reuerà traductus eſt Diabolus, carne vna in cruce pendente ſuperatus, eique manus dans & concedens palmam.]

Non omitto quod in hac Chriſti triumphatione Origen. homil. 9. in Ioſue, obſeruat impletum eſſe, quod de parato ablegante apopompæum in deſertum, habetur c. 16. Leuit. Verba Orig. ſunt. [Poteſt forſaſſis & alio modo, paratus & immundus, qui abducit eum cuius ſors eremit in eremū, & eo ipſo quo educit eū, quaſi per immundum contigerit, dicitur lauare veſtimenta ſua ad veſperam, & eſſe mundus etiam ipſe Dominus & Saluator noſter intelligi ex ea parte, qua naturæ noſtræ, ideſt, carnis & ſanguinis veſtimenta ſuſcipit quæ in veſpera lauarit : Propter quod & dudum Propheta de eo dixerat, *Et vidi Ieſum Sacerdotem magnum indutum veſtimenta ſordida, & Diabolum ſtantem à*

dextris

dextris eius, vt contradiceret ei. Lauit ergo in vino, ideſt in ſanguine ſuo, ſtolam ſuam in veſpera, & factus eſt mundus. Et inde fortaſſis quod poſt reſurrectionem, Mariæ volenti pedes eius tenere, dicebat, *Noli me tangere.* Vis autem adhuc videre, & aliam duorum ſortium formam? Conſidera duos illos, qui tempore crucis eius, vnus à dextris, & vnus à ſiniſtra eius pependerunt latrones, & vide illum qui confitebatur Dominum, ſortem factum eſſe Domini, & abductum eſſe ſine mora ad paradiſum; illum verò alium blaſphemantem, ſortem factum eſſe Apopompæi, qui in eremum abduceretur inferni. Sed & in eo quod dicitur, *quia affixit cruci ſua principatus & poteſtates contrarias, & triumphauit eas*, ſortem in eis Apopompæi compleuit, & tanquam homo paratus, abduxit eas in eremum. Denique & in Euangelio Dominus dicit; *Quia cum exierit de homine immundus ſpiritus, vadit per loca deſerta, quærens requiem & non inuenit.* Sic ergo poteſt & Saluator noſter, homo paratus intelligi, qui ſortem quidem Domini, Eccleſiam ſuam fecerit, eámque diuino conſecrarit altari; ſortem verò Apopompæi, contrarias fecerit poteſtates, ſpiritus nequitiæ, & mundi huius rectores tenebrarum harum, quos (ſicut dicit Apoſtolus.) *cum poteſtate traduxit, triumphans eos in ſemetipſo. Traduxit.* Quò traduxit, niſi ad eremum ad loca deſerta? Sicut enim illi qui confeſſus eſt, aperuit paradiſi ianuas, dicendo; *Hodie mecum eris in paradiſo*, & per hoc omnibus credentibus, & confitentibus, ingrediendi aditum dedit, quem priùs Adam peccante concluſerat. (Quis enim alius, romphæam flammeam & verſatilem, quæ appoſita eſt cuſtodire lignum vitæ, & fores paradiſi poterat dimouere? Quis alius Cherubim peruigili excubans cuſtodia valebat inflectere, niſi ipſe ſolus, cui data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra?) Vt, inquam, præter ipſum nemo alius hæc facere potuit, ita principatus, & poteſtates, & rectores mundi, quos enumerat Apoſtolus; nemo alius poterat triumphare, & abducere in eremum inferni, niſi ipſe ſolus qui dixit; *Confidite, ego vici mundum.* Idcirco ergo neceſſarium fuit, Dominum & Saluatorem meum, non ſolùm inter homines hominem naſci, ſed etiam ad inferna deſcendere, vt ſortem Apopompæi, tanquam homo paratus in eremum inferni deduceret; atque inde regreſſus, opere conſummato aſcenderet ad Patrem, ibique pleniùs apud altare illud cœleſte purificaretur, vt carnis noſtræ pignus, quod ſecum euexerat, perpetua puritate donaret.] Idem homil. 7. in Ioſue, ex allegatis Apoſtoli verbis, plauſum & clangorem Angelorum, vincente & triumphante Chriſto, ſcitè colligit.

Triumphus de peccato, & morte, ad Chriſti crucem.

1196 Eadem opera; triomphaſſe Chriſtum de peccato & morte in cruce, agnoſcunt Patres. Iſidorus Peluſiota l. 2. Epiſt. 192. ait, Chriſtum cruci ſuffixum, ſuffixiſſe ſecum peccatum & mortem. Itaque ſicut Satanæ cum Chriſto confixio, (quod ex Origene & Petro Damiani audiuimus,) fuit Chriſti de Satana triumphus: ita confixio peccati ac mortis in cruce, triumphus eſt de iiſdem reportatus. Additque idem Iſidorus l. 4. Epiſt. 180. idcirco Chriſtum reſpuiſſe lachrymas filiarum Ieruſalem, quo tempore ad crucem properabat, quia lachrymis proſequendus non erat, qui ad crucem, victoris & triumphatoris inſtar proficiſcebatur, & de peccato trophæum ſtatuebat, ac ad mortem morte mulctandam feſtinabat. Præiuerat Chryſoſtomus hom. 6. in ad Coloſſ. qui de Chriſto cruci ſuffixo agens ait, [illhic plagam accepit mors, à mortuo corpore; læthali vulnere cæſa: & quemadmodùm ſi athleta cum aduerſarium ſuum, ſe iam proſtrauiſſe putat, læthalem plagam acciperet; ita & morti factum eſt.] Et mox [Factum eſt hîc, perinde atque in ſingulari certamine ſolet. Mortem percuſſit Chriſtus: Verùm Chriſtus primùm percuſſus, poſtremò mortem interemit. A mortuo deſtructa & enecata eſt corpore, quæ videbatur immortalis.] Non diſſimiliter S. Auguſtinus homil. 35. ex 50. [Quæ fortitudo draconis contra mortem Domini, qui ſerpentem ſuſpendit in ligno? Triumphauit enim de morte, quam Diabolus propinauerat per aſtutias ſuas homini. Et cum exaltaret Moyſes ſerpentem in eremo in ligno, populus qui mordebatur à ſerpente, attendebat ſerpentem, & ſanabatur, ſic & modò quemcumque momorderit aſtutia Satanæ, intueatur Chriſtum in ligno pendentem. Ibi enim mors occiſa eſt, Dominus ſemper viuit. Sed vt occideret mortem, veſtitus eſt morte. Non potuit mors mori, niſi in vita. Non moritur amaritudo niſi in dulcedine; non moritur frigus, niſi in calore; non eſt mortua mors, niſi in vita. Quid eſt vita? Chriſtus noſter. Sed vita induta erat mortem. Crucifixus eſt, occiſus eſt, mortuus eſt, & reſurrexit tota vita. Interfecta morte, & deglutita morte, iam vita ſurrexit.] Profecit ex his S. Bernardus ſerm. 1. de S. Malachia. Recolenda quæ diximus, de Chriſto pacis principe, ex peccato & morte proſtratis. Omnis enim illa victoria, eamque illicò conſecutus triumphus, ad crucis tempus pertinet, per quod inuiſibilis iſte Chriſti triumphus peractus eſt, & in inferno, ac Chriſti reſurrectione conſummatus.

Appendix triumphi Chriſti in cruce, per triduum conſequens, ex Abacuc.

1197 Necto triumphum à Chriſto in cruce celebratum, cum triumpho mortem proximè conſecuto; quia hic fuit illius quaſi appendix, vel clauſula. Propereaque S. Chryſoſtomus ſer. 3. de Aſce. (aliàs 4.) poſt deſcriptum motum qui Chriſto ſuffixo contigit, annectens hanc quoque appendicem, addit. [Tunc infernus euerſus eſt, & portæ eius contritæ ſunt, & vectes ipſius confracti. De quibus Dauid vaticinans dicebat; *Quia contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit.* Tunc mors dominans, ſubiecta eſt ſub pedibus Chriſti, & in triumpho ducta captiua. Nam incorrupto reſurgens & glorioſo corpore; hoſtis vires fregit, & eius machinis contritis, telis diſſipatis, vinculis diſruptis, dolorum ac perturbationum iugo proiecto, ad inferni Regiam deſcendit, eius thronum diuulſit, diadema diſtraxit, ſceptra perdidit, eum qui tenebatur, exſoluit;

tyrannum peſſum dedit, vocem emiſit dicens; *Venite omnes patriæ gentium, ad Deum Patrem venite*, & pro ſeruitute libertatem reportate, vos è ſeruitute in libertatem adduco, ex tenebris ad lucem, de morte ad vitam, ex tyrannide ad Regnum. Vitæ enim vobis lætum nuncium fero. Ego ſum Chriſtus. Itaque ne ampliùs timueritis tyrannum, ſed metum ac mortem, famem atque preſſuram vinculorum, gladij & anguſtiæ, deſpicite. Hæc enim is qui tyrannide premitur, pertimeſcit: Tyranni exercitus profligatus eſt. Solus autem omnium ego Rex ſum victor, qui & in carne pro vobis paſſus ſum. Hic ergo verè fortis & potens eſt Dominus, qui potens eſt in prælio. Hic eſt Rex gloriæ, qui compedibus vinctos educit in fortitudine, habitantes in ſepulchris.]

Agnoſcere hinc licet quid ſibi Habacuc in ſuo Cantico voluerit, cum de Chriſto dixit, *cornua in manibus eius, ibi abſcondita eſt fortitudo eius; ante faciem eius ibit mors, & egredietur Diabolus ante pedes eius; ſtetit & menſus eſt terram, aſpexit & diſſoluit gentes, & contriti ſunt montes ſeculi: Incuruati ſunt colles mundi, ab itineribus æternitatis eius. Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ, turbabuntur pelles terræ Madian.* Hæc non aliò ſpectare, quam ad Chriſti in cruce triumphum, de Satana peccato, & morte, varij Patres tradunt: nominatim Autor libri de operibus Chriſti Cardin. ſerm. de Paſſ. Euſebius lib. 6. de demonſtr. c. 15. Aug. 18. Ciuit. c. 32. Rupertus, & Recentiorum plerique ad eum locum Habacuc. Ipſa enim eſt mors, ſeu peſtis, quam 70. *verbum* verterunt, ſiue *ſermonem*: intelligentes de verbo aſpero de quo pſal. 90. Ita Aug. in pſal. 48. ad illud *mors depaſcet eos* Item Origenes l. 7. in Epiſt. ad Rom. in c. 8. ad verba illa *certus ſum quia neque mors*, ſic ſcribit. [*Mors* quam hîc dicit, ille accipiendus eſt, quem ſupra expoſuimus, inimicum Chriſti deſtruendum nouiſſimum dici, qui vtique propterea *mors* dicitur quia ſicut hæc communis mors, animam ſeparat à corpore ita à charitate Dei animam ſeparare & ille contendit; & hæc vtique eſt animæ mors.] Eſt igitur Satan, mors, quæ ante faciem Chriſti ibit. Ipſe item eſt Diabolus, & mors peſtifer, mons ſeculi. Eius verò aſſeclæ, colles mundi. Peccata autem, tentoria Æthiopiæ, ac pelles terræ Madian; quæ omnia traducta confidenter, & ante pedes producta; diſſoluta, turbata, diſiecta, & in triumpho propoſita ſunt, pendente Chriſto; habentéque in manibus crucis cornua. Neque enim tam crux Chriſtum habuit, quàm Chriſtus crucem, in qua volens pependit, & fortitudinem ſuam habuit abſconditam. Inde porrò *cornuum* nomen, cruci aptatum à Propheta videtur, iuxta illud Tertulliani lib. contra Iudæos c. 10. [Benedicitur in hæc verba Ioſeph, *Tauri decor eius, cornua vnicornis cornua eius, in eis nationes ventilabit pariter, ad ſummum vſque terræ.* Non vtique Rhinoceros deſtinabatur vnicornis, vel minotaurus bicornis, ſed Chriſtus in illo ſignificabatur; Taurus ob vtramque diſpoſitionem; aliis ferus vt iudex, aliis manſuetus vt Saluator, cuius cornua vocantur. Vnicornis autem media ſtipitis palus. Hæc crucis pars eſt, hoc extremitates huius cornua vocantur, vnicornis autem media ſtipitis palus. Hac denique virtute crucis, & hoc more cornutus, vniuerſas gentes & nunc ventilat per fidem, auferens à terra in cœlum, & tunc ventilabit per iudicium, deiiciens de cœlo in terram.]

1198 Quæ de cornuum, etiam in coronis, vario vſu, ad denotandam fortitudinem ducit Paſchalius l. 10. de Coronis c. 4. & 5. mitto referre. Cum igitur in his cornibus, vinciens ac triumphans de tot teterrimis hoſtibus noſtris Chriſtus Dominus, in tam vili licet ſpecie, & abſcondita fortitudine deprehendatur; mirum non eſt, Sanctos viros vſque adeò non refugiſſe tantum Chriſti vt videbatur opprobrium, vt potiùs illud vbique prætulerint: præſertim Apoſtolus, qui profeſſus eſt Corinthis, non iudicaſſe ſe quod aliquid inter ipſos ſciret niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Agnoſcebat enim ſummum Chriſti honorem, vt reque de truculentiſſimis hoſtibus triumphum, in abiectione illa corporis oculis obuerſante. *Ita obſeruauit* Iſidorus Peluſ. l. 4. Epiſt. 150. Germana *hæc* cauſa fuit, cur Abraham, & cum eo antiqui Patres omnes, de præcognita Chriſti morte exultarint, præſcij eam non tam mortem fore, quam triumphum. Diem ſanè illum Chriſti, quo ipſo exultauit Abraham, eſſe mortem, ſic probat S. Chryſoſt. hom. de dicto Pauli, *tunc & ipſe filius ſubiicietur ei*. Quia de Abraham idem Saluator dicit; *Abraham pater veſter exultauit, vt videret diem meum, vidit & gauiſus eſt.* Quem diem? Mortis Agnus enim ab arbore traditus Abrahæ imaginem geſſit Agni Dei, qui tollit peccatum mundi. Et quod dicit, Vidit diem: Non aliud facit quàm quòd vidit mortem. Vnde hoc & vſitato more dicunt homines, *præuenit eum dies* pro eo quod eſt, *mors*. Verùm conſuetudinis lex, non eſt ſatis idonea ad aſtruenda ea quæ dicuntur: Itaque ad Scripturam veniamus. Dicit alibi Beatus Dauid; *Obſeruabit peccator iuſtum & ſtridebit ſuper illum dentibus ſuis, Dominus autem irridebit illum, quoniam præuidet quod veniet dies eius.*] Impletas item in cruce fuiſſe, illas Emmanuelis victorias, & triumphos de Satana, de quibus Iſaias c. 7. latè proſequitur Rich. Victor. l. 1. de Eman. à c. 17.

Ego concludo conſideratione trophæi in cruce à Chriſto conſtituti, quod peto ex Chryſoſtomo, hom. de Nom. Cœmeterij, & cruce in *fine*. [Tecum (inquit,) ipſe reputa. quis tandem ille ſit ſanguis effuſus. Ille nimirum qui tuorum peccatorum chirographum deleuit: ſanguis ille qui purgauit animum, qui maculas abluit, qui virtutes ac poteſtates palam triumphauit; *expolians*, (inquit,) *principatus, & poteſtates traduxit, confidenter triumphans illos in cruce*. Multa, inquit, illud trophæum habet victoriæ inſignia; multa ibi ſpolia in cruce de ſublimi pendent. Vt enim ſtrenuus Imperator, bello grauiſſimo perfecto, thoracem, ac ſcutum, & arma Tyranni, ſuperatorúmque militum, in ſublimi trophæo ponit; ad eundem modum etiam Chriſtus debellato Diabolo, arma omnia illius, mortem, maledictionem, peccatum, de ſublimi cruce, tanquam de quodam trophæo ſuſpendit; vt omnes trophæum aſpiciant, illæ ſupremæ virtutes, illæ cœleſtes, homines quoque in terris degentes, ipſi quoque victi, improbi Dæmones.]

Secundus Chriſti triumphus, partim publicus, partim occultus, in Aſcenſu ad cælos.

1199 Alter Chriſti triumphus, ex parte publicus, & manifeſtus, quippe Angelis conſpicuus; ex parte verò occultus, quippe homines latens, is eſt, quem Chriſtus aſcendens in cœlum celebrauit, in clauſula fœlici totius itinerarij filij Dei, vt loquitur S. Bernardus ſerm. 2. de Aſcenſ. Exprimebant eum olim Chriſtiani (verba ſunt Iuonis Carnot. ſerm. de Purificat. Deip.) [tempore Aſcenſionis, vexilla triumphum Chriſti ſignantia, in eminentiori loco Eccleſiæ, tanquam in arcu triumphali ſublimantes.] Fuiſſéque eum triumphum magnificentiſſimum, liquet ex Pſalmo 67. vbi, *aſcendens in altum*; non in crucem, vt perperam (etiamſi ſub diſiunctione,) habet ibi Euthymius, ſed in cœlum, iuxta Apoſtolum Epheſ. 4. dicitur *cæpiſſe captiuitatem*; & effudiſſe in homines dona, *ſimulque confregiſſe capita inimicorum ſuorum, verticem capilli perambulantium in delictis ſuis.* Quibus verbis, triumphum Chriſti de ſpiritualibus & inuiſibilibus hoſtibus celebrari, S. Hilarius latè ibidem proſequitur.

Suſpexiſſe verò SS. Angelos, ac beatos ſpiritus, triumphantis Chriſti ingreſſum, illa Pſalmis ad Chriſtum allocutio monſtrat; *Viderunt ingreſſus tuos Deus, ingreſſus Dei mei, Regis mei qui eſt in ſancto.* Quæ verba ſic gloſſat S. Hilarius accommodatiſſimè ad præſens inſtitutum. [Dei quidem itinera ſunt viſa, cum coactis in glaciem aquis, præeunte in columna ignis & nubis, iter populo ſiccatum eſt; cum in medio tympaniſtriarum iuuenes pſallentes, glorioſè glorificatum Dominum cantauerunt. Sed non minùs itinera & alia Regis, in Sancto, cum virtutibus animiſque Sanctorum iter eius præeuntibus, in eo qui primæ ſabbati pſalmus eſt, cantatur; *Tollite portas principes veſtri, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Quis eſt iſte Rex gloriæ? Dominus virtutum, ipſe eſt Rex gloriæ.* Et hęc itaque Dei noſtri & Regis, in ſancto, itinera ſunt viſa, cum ingreſſum eius, tanta cœleſtium cœtuum gaudia præeunt.]

1200 Non ſuſpicientes modò & admirabundi, ſed obſequioſi quoque, Chriſto affuere in hoc triumpho cœleſtes ſpiritus. Quod pulchrè expreſſit apud Cyprianum Autor ſermonis de Aſcenſione, verbis illis, quibus vniuerſum hunc triumphum concinnè exhibet. [Non manufacto vehiculo, nec auxiliaribus carpentis euectus eſt Chriſtus: ſed naturæ diuinæ propria vſus virtute, carnem cœlo intulit, & corpus glorificatum, Patris conſpectibus præſentauit. Non indigit vectoribus Angelis, qui offendicula tollentes è medio, ferrent eum in manibus; ſed præcedentes & ſubſequentes applaudebant victori, & continentes in iubilatione modulabantur canticum nouum, & implebat cœlos conſonantiæ illius harmonia: Thronis & Dominationibus parantibus Filio iuxta Patrem conſeſſum: Cherubin & Seraphin pedes pacificos ambientibus: radiantibus vndique diuinis claritatibus: & ſplendoribus ſupercœleſtibus: quos nec ardor perſeuerans conſumit, nec turbinis alicuius afflatus extinguit, nec interpolatio caliginis vllius abſcondit.

Celebrat tanti triumphi magnificentiam, lætabundus cœleſtis exercitus: & qui deſcendenti coram Paſtoribus Bethleemitis decantauerunt in ſublimi præconia: modò expreſſioribus canoribus, & intenſioribus iubilis, reuertenti ad Patrem ſolemniora obſequia impendebant, & feſtiuis affectibus venerabantur hominem ſupra ſe ſublimatum, quem gloria & honore coronauerat Pater ad dexteram ſuam collocatum: hoc dato ei priuilegio ſingulari, vt in nomine eius genuflectatur, & ſuper omne nomen, eius nomen excellentiùs coleretur.

Sed circa iactam beatorum ſpirituum effuſionem, in Chriſti aſcendentis triumpho, ſuauiſſima eſt, & B. Bernardo digniſſima conſideratio, quam Galfridus ex eo retulit in Allegoriis Tilmanni ad cap. 38. Eſaiæ. (nam apud ipſum quidem S. Bernardū, in eam non incidi. Sic ergo habet Galfridus. [Loquebatur aliquando B. Bernardus, iucunda quadam deuotione, ſuper bis decem diebus, quibus poſt Aſcenſionem Domini, promiſſum Paracletum orantes diſcipuli præſtolabantur: dicebatque, videri poſſe velut detentum ab ordinibus ſingulis Angelorum, per dies ſingulos Saluatorem, ad Patrem die decimo perueniſſe: & humano quodam more, inducebat ſingulos ordines, ſolemnibus eum proceſſionibus, & triumphalibus canticis occupantes. Et cum vellet tranſire eas, cauſantes quod apud homines tantam fecerit moram, non modò paſſurus, ſed etiam ſuſcitatus; ad eos autem nec declinare vellet. Quinetiam iuxta illud de Euangelio, cogentes illum, & dicentes, *mane nobiſcum Domine quoniam aduesperaſcit & inclinata eſt iam dies.* Itaque diebus nouem detentus, decimo tandem ſuper omnes choros Angelorum collocatus, ſine vlla deinceps mora, promiſſum Spiritum ſanctum in filios adoptionis effudit. Ipſe S. Bernard. ſerm. 1. de Pentecoſt. *initio*, circa illud Iſaiæ 4. *In illa die erit germen Domini in magnificentia & gloria*, præfatus Chriſtum eſſe illud *germen Domini*, ob mundiſſimam ſuam conceptionem, ſubdit. [Illud ergo germen quod de virga Ieſſe, virore virgineo pullulauit, in magnificentia fuit, cum reſurrexiſſet à mortuis; quia tunc Domine Deus meus, magnificatus es vehementer, confeſſionem & decorem induens, amictus lumine ſicut veſtimento. Quanta autem aſcendentis gloria, cum medius, Angelorum & animarum ſanctarum, ad Patrem deduceris, & triumphatrice palma cœlis inuectus, ſuſceptum hominem in ipſa diuinitatis claudis identitate? Quis cogitet, nedum loquatur, quàm ſit fructus terræ ſublimis, in conſeſſu ad dexteram Patris, quod vtique cœleſtium oculos reuerberat naturarum, quod Angelicus intuitus non attingit. De hac magnificentia & ſublimitate conſeſſus in cœlis, magnificentiſſimè S. Chryſoſtomus ſerm. 9. de Aſcenſ.

Dona à Chriſto ſic triumphante, accepta in hominibus.

1201 Munera per triumphantem diſtribui ſolita, huic triumpho non defuerunt: Et quidem inſignia, quæ Antonomaſticè *dona* dici meruerint à Pſalte. *Dedit* (inquit,) *dona hominibus.* Hoc video de Spiritus ſancti effuſione Aſcenſionem proximè conſecuta, paſſim acci-

cipi, cum Ruffino ad 6. Symboli articulum; Nec malè. Eſtque verè donum illud, exquiſitiſſimum, & Chriſto digniſſimum. Quidni tamen alia quoque agnoſcamus Chriſti triumphantis dona, collata hominibus? Gloriam videlicet in Chriſti aſcenſu, ſanctis eum reducem comitatis, diſtributam à Chriſto tanquam mercedem fructus ventris. Obſeruat egregiè Autor ſermonis Aſcenſ. apud Cyprianum, erecto in cœlum Chriſto. [Paternæ complacuiſſe altitudini; duo genera gentium ciuitati ſupernæ, de qua glorioſa dicta ſunt, deinceps aſſignari; & eſſe ſupra manſionarios homines & Angelos; & beatitudinis illius gloriam his duobus ordinibus in perpetuum frequentari. Hæc merces obedientiæ Chriſti, hæc crucis & mortis ſtipendia, hic Paſſionis labor promeruit; vt corpus humilitatis noſtræ, fieret corpori claritatis Chriſti conforme; & mortale hoc indueret immortalitatem, & corruptibile incorruptionem, & fierent homines cum Chriſto in cœleſtibus iudices, qui cum eo iudicia pertulerant malignorum, & extiterant vſque ad mortem tribulationum conſortes.]

Diſtributionem porrò ipſam ſed vim ac locorum in cœlo, factam ab ipſomet Chriſto, penſatis vniuſcuiuſque eorum qui ſecum venerant meritis, æquè ac in dies fit, cum ſubinde impletur electorum numerus, piè æquè ac iucundè contemplari poſſumus. Attigit hoc egregiè Origenes hom. 25. in Ioſue *in fine*, docens diſtributionem terrenæ hæreditatis, ordine certo factam à Ioſue, præſignaſſe diſtributionem ſedium, faciendam, in cœlo. [Quòd ſi, (inquit,) ſecundùm literam ſolùm, difficilè textus ipſe narrationis explicari poteſt, & permixtio vel locorum, vel perſonarum, quæ in hiſtoria continentur, euolui: quid dicimus de iis ſacramentis, quæ per hæc deſcribuntur, & in quibus diſtributiones futuræ hæreditatis adumbrantur, & per quæ ſanctæ terræ quam manſueti hæreditate ſuſcipient, diuiſio celebrabitur? Quis caſtrorum ſedes diuerſas explicet, quomodò hæc in reſurrectione per ſingulos quoſque ſanctorum, Sacerdotali vel Leuitico ordine habenda ſit diſtributio, vt quemadmodùm dicit Apoſtolus; In reſurrectione non confusè agantur omnia ſed veniat vnuſquiſque in ſuo ordine, initium Chriſtus, deinde ij qui ſunt Chriſti, qui in aduentu eius crediderunt, cum tradiderit regnum Deo & Patri, cum ſubiecerit ei omnem principatum, & poteſtatem? Ibi ſine dubio tales quædam caſtrorum obſeruationes, & Sacerdotales diſtributiones, & ordines, ac tubarum ſignificationes erunt: fortaſſis enim ſicut ordinauit Deus ſtellas cœli, & rationibus eas quibuſdam mirandis & ineffabilibus collocauit; & alias quidem ipſarum ſtatuit in axe Aquilonis, alias in partibus Orientis alias verò in Auſtrali parte connexa, atque alias in Occaſu: ita credo quod & eos qui ex reſurrectione mortuorum tales erunt, ſicut ſtellæ cœli in multitudine & claritate, venientes ſcilicet ex ſemine Abraham, ordinabit Deus in regno cœlorum, ſecundùm ordinem ſtellarum & partium cœli: & dabit aliis ſortem ad Orientem: aliis ad Occidentem, ad Auſtrum aliis, & quos ipſe nouit ſtatuet ad Aquilonem: quoniam quidem multi venient ab Oriente & Occidente, ex quatuor orbis partibus, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cœlorum, per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti.] Sed quod hæc res, iam ſit tacta cum de Chriſto Iudice, inſiſtamus eius triumpho.

Abſentia infauſti monitoris, gloria triumphatoris.

1202 Non eſt porrò quod in hoc triumpho carnificem qui priori triumpho aderat pluſquàm vnus, adſciſcendum putemus, vt ex priſco ritu inclamet hominem memento te quod etiam habet Tertullianus cap. 33. Apolog. & Hieron. Epiſtola 25. comparans huic monitori, eum carnis ſtimulum, quem accepit Apoſtolus inter triumphandum de peccato & Satana 2. Cor. 12. Ex Zonara lib. 11. eum vſum deſcribit Magius lib. de tintinnabu*lis cap. 11.* Non eſt inquam, quod eiuſmodi monitorem, triumphanti Chriſto apponamus, in tanta periculi prolapſionis in vanum tumorem, elongatione.

In triumphi huius concluſione, conſiderare iuuat cum S. Anſelmo lib. 10. meditat. in decima, quanta gloria donatus ſit triumphator noſter, quámque ſublimè conſcenderit, & quanta omnium cœleſtium ex Angelis & hominibus conflatorum, gratulatione ſit condecorata, ea concluſio. [Amantiſſimus Domini (inquit,) habitat confidenter, & flagellum non appropinquat tabernaculo eius. Super altitudinem cœlorum, ſuper omnem excellentiam Angelorum, propria virtute aſcendit; ſuper ſolium ſingularis gloriæ in dextra Patris, qui coëternus & conſubſtantialis ſedet, & diuino amictus lumine coronatus gloria & honore, vt decet vnigenitum Dei. Terrenus in lætitia, plenus omni poteſtate, Dominus in cœlo & in terra. ibi adorant eum omnes Angeli Dei, & vniuerſa multitudo ciuium cœleſtis *Sion. In ipſo vnanimiter* lætantur omnium corda, in eius deſiderabili facie, paſcuntur omnium oculi bonorum. In ipſum vndique confluunt deſideria omnium ſanctorum, ipſi iubilat, ipſi applaudit, ipſum magnificat, tota vranica ciuitas, glorioſa per omnem modum in ſplendoribus eius. *Exulta & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui ſanctus Iſraël.* Exultate in nobili filio veſtro, vos illuſtres Patriarchæ, quia impleta eſt in eo omnis expectatio veſtra, & ipſe ſublimis eſt valdè, & *benedicentur in ipſo,* veſtro videlicet ſemine, *Omnes gentes.* Sic enim pollicitus eſt ſermo diuinus. Gaudete in Ieſu Propheta magno, vos Prophetæ viri veraces, quia mirificè & glorioſè impleta videtis omnia, quæ de ipſo annunciaſtis in Spiritu ſancto & fideles inuenti eſtis per ipſum in cunctis ſermonibus veſtris. Gaudete in Domino Ieſu magiſtro veſtro, vos inclyti proceres cœli, beati Apoſtoli; gaudete in ipſo, & iterum dico, gaudete cum Chriſto familiari lætitia. Ecce enim quem vidiſtis in medio veſtri, eſurientẽ & ſitientẽ, fatigatũ & iis ſimilia carnis infirma tolerantẽ, ab omnibus reprobari, & cum ſceleratis reputari, quomodò vicit? quomodò regnat? quomodò ei omnia ſub pedibus ſunt? Quàm glorioſus in ſuo Domino. lumine fulget, & ſui gaudij, ſuæ ineffabiliſq; gloriæ nunc vos ſocios habet, qui olim permanſiſtis cum ipſo in tentationibus ſuis, & vexationum eius conſortes fuiſtis? Adorate nunc dulcia illa genua, quæ ſe curuauerunt ante vos vſque ad terram,

ram, ſedentibus vobis ad ſanctiſſimam cœnam. Adorate nunc ſacroſanctas illas manus, quibus puluerē pedum veſtrorum Rex Regum lauare & extergere dignatus eſt. Gaudete in Ieſu, principe militiæ veſtræ, vos Martyres victorioſi, quia ipſum pro quo tradidiſtis in mortem animas veſtras, ipſum, inquam, Ieſum filium Dei, poſſidetis præmium certaminis veſtri. Gaudete in Ieſu ſummo Doctore veritatis, ô venerandi Confeſſores & Doctores, quia quem olim doctrinis ſacris & operibus iuſtis confeſſi eſtis coram hominibus, nunc confitetur vos coram Patre ſuo, & ſanctis Angelis eius. Gaudete in Ieſu virgine, & virginum ſanctificatore, vos paradiſi-colæ Virgines, vos Angelis ſimiles: quia ecce quem amaſtis, quem optaſtis, quem ardentibus deſideriis expetiſtis, pro cuius amore terrenos ſponſos & omnem ornatum ſeculi contempſiſtis, ſummi Regis filium nunc videtis, nunc tenetis, nunc in eius caſtis amplexibus quieſcitis, & diuelli à vobis nulla inſidiatoris fraudulentia poteſt.]

Vltimus Chriſti triumphus planè publicus, in mundi meta.

1203 Poſtremus Chriſti triumphus, publicus erit: celebrabitur enim coram hominibus & Angelis in mundi clauſula, poſt conſummatum iudicium, & latam in bonos & malos ſententiam. Peccatoribus enim à longè præludia tanti triumphi conſpicantibus, ſubitoque dehiſcente terra abſorptis, & deſcendentibus in profundum quaſi plumbum in aquis vehementibus; Chriſtus à terra exaltatus, omnia trahet ad ſeipſum: quod in mundi meta complendum eſſe, cum abolita fuerit omnis dominatio, & principatus atque poteſtas, Chriſtuſque triumphans cœleſtem ſubibit regiam, affirmat Iuſtinus q. 39. ad Orthod. Sed illuſtriſſimè idipſum expoſuit Apoſtolus 1. Cor. 15. verbis illis de extremo tempore, & mundi clauſula. *In Chriſto omnes viuificabuntur, vnuſquiſque autèm in ſuo ordine; primitiæ Chriſtus, deinde ij qui ſunt Chriſti, qui in aduentu eius crediderunt. Deinde finis, cùm tradiderit regnum Deo & Patri, cùm euacuauerit omnem principatum & poteſtatem, & virtutem. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus ſuis. Cum autem dicat, omnia ſubiecta ſunt ei, ſine dubio, præter eum, qui ſubiecit ei omnia. Cum autem ſubiecta fuerint illi omnia: tunc & ipſe filius ſubiectus erit ei, qui ſubiecit ſibi omnia, vt ſit Deus omnia in omnibus.* Habes hic omnium noſtrorum hoſtium contritionem ſub Chriſti pedibus, omniſque principatus & poteſtatis euacuationem. Habes omnium Sanctorum in quibus regnabit, ſubiectionem ad eundem. Denique habes traditionem regni Deo & Patri. Quæ mihi imago videtur, imo expreſſio perfectiſſima, triumphi glorioſiſſimi in mundi meta celebrandi; non diſpari forma quàm celebrati leguntur, qui in ſeculo habiti ſunt magnificentiſſimi triumphi.

Inimici omnes, excindentur.

1204 Tunc planè perfecta & integra hoſtium noſtrorum contritio exhibebitur; Satana, & morte, & peccato, præcipitatis in ſempiternum. Nam hic quidem, quamdiu voluuntur lux & tenebræ, hoſtes prædicti, tametſi transfixi, & illato per Chriſtum lethali vulnere immedicabiliter ſaucij, adhuc tamen palpitant, nec modicam adhuc humano generi inferunt labem; improuidis pleriſque, mordere, ſe à ligato cane ſinentibus, & peccati aculeos infeliciter excipientibus: vt de morte taceam, quæ omnibus indeclinabiliter eſt conſtituta. At tunc nouiſſima deſtruetur mors, omnis quoque Satanæ principatus & poteſtas, (qualiſcunque tandem hic ſit;) euacuabitur, & cum Satana, peccatum, omneſque eius pariatij, pedibus Chriſti ſubſternentur. Quod autem id faciendum dixi, proximè antè ſubuectionem Chriſti poſtremam in cœlos; obſeruari ea in parte poteſt, analogia cum triumphis mundanis: in quibus vincti ante currum duces inimici, onerati colla catenis ducebantur, vt eſt vulgatiſſimum de Iugurtha, ante Marij triumphum ducto: déque quatuor & viginti ſupra trecentos, quos Pompeius bello Mithridatico confecto, triumphans, ex debellatorum Regum liberis ac Ducibus, egit ante currum ſuum, Appiano teſte. Sic igitur Chriſtus, ante ſuum cœlum verſùs ſubuectionem, triumphali habitu & pompa, publicè oſtentatos hoſtes noſtros & ludibrio habitos, æternùm proſternet, & carceri perpetuo mancipabit, perdendos illhic ſempiterno interitu. Nam & in Romano triumpho, quod Eumenius in Conſtantini Panegyrico prodit, [Captiui Reges, cum à portis vſque ad forum triumphantium honeſtaſſent currus, ſimulatque in Capitolium currum flectere cœperat Imperator, abrepti in carcerem necabantur.] Idem habet Zonaras lib. 2. *in Diocletiano*. Etiamſi id perpetuum non fuiſſe, confirmet Bulengerius l. de triumph. c. 28.

Euacuabitur poteſtas omnis humana.

1205 Euacuationem principatûs omnis & poteſtatis, in hoc Chriſti triumpho, ſecutus Chryſoſtomum & Theophilactum, alióſque non paucos, accepi de euacuatione regni Satanæ, & contritione omnium eius pariatiorum, & adminiſtrorum. Et certum videtur, de ea præcipuè loqui Apoſtolum; ita vt ſublata hominum qui tentari poſſint ſucceſſione, etiam illud regnum quo Satanas & ſuperiores mali Angeli, ex conſenſu inferioribus principantur in ruinam noſtram, ſit abolendum. Non inficior tamen, quin verum etiam ſit, euacuandas eſſe quaſcunque alias poteſtates; ſiue Angelorum beatorum in inferiores Angelos, aut Dæmones, aut homines. Id quod ad ſummam Chriſti & Dei eminentiam perſpiciendam pertinet, qui tunc erunt omnia in omnibus, ſolíque imperabunt & regnabunt; obliteratis omnibus aliis principatibus & poteſtatibus; Angelorum quidem in Angelos inferiores, & in nos, principatus euacuabitur, quia omnes illæ præfecturæ, ſpectant eos qui hæreditatem capiunt ſalutis: qui tunc nulli vltra erunt. Et quia humanæ quoque omnes dominationes, ex natura ſua aliò non pertinent, quàm vt ſalus animarum obtineatur, & homines per directionem ſuperiorum, & malorum coërcitionem, ac pacem, pertingant ſecurè ad finem ſuum vltimum: propterea cum omnes eò pertigerint, ceſſabunt & euacuabuntur vniuerſæ poteſtates, hominum

MMMm 3 in

in humines ; tam Eccleſiaſticæ Pontificum & Epiſcoporum, quàm ſeculares Regum & Principum: itémque Oeconomiæ, mariti in vxorem, Patris in liberos ſuperiorum quorumcunque in quoſcunque inferiores. Omnium æqualitas, & gradus par; nullius ad alterum, niſi ad Chriſtum, & ad Deum, ſubiectio erit. Húcque S. Chryſoſtomus hom. in illud, *tunc & ipſe filius ſubiicietur ei*, refert quod de Chriſti cornu toties in Scripturis legimus. Populo priori (inquit,) tres erant ordines Sacerdotium, regnum & prophetia: Præter tres illos, non videbatur alius apud Iudæos principatus. Cornu item erat olei ſacrificationis, & vna fuit vnctio, tria verò dona. Vnum cornu, tria charismata: Inungebantur enim Sacerdotes, Reges & Prophetæ. Cæterùm quia aliqui argumenti huius ignari ſunt, ne incaſſum ſermo currat, ſeipſum quidem abſumens, lectori verò inutilis, audi breuiter. Seruabatur à Prophetis cornu; è cornu autem inungebantur Reges, Prophetæ & Sacerdotes: nulla quidem chariſmatis variatione, nam per idem cornu gratia adhibebatur. Inungebantur Reges, inungebantur Prophetæ, inungebantur Sacerdotes: vna vnctio, tria dona. Quare autem in cornu erat vnctio? Quia imaginem gerebat Chriſti. An non in argenteo vaſe, an non in aureo, an non in aliqua alia pretioſiore materia, tantum donum eſſe potuit? Sed nôn fuit in alio, quàm in cornu. Siquidem vt dicendo præmiſi, imaginem gerit Chriſti. Etenim dicit; *Excitabo cornu Dauid*: quod eſt Dominus Sacerdotij, & regni & prophetiæ, ille ſit cum omnibus vobis. Quia cum caput noſtrum accipit regnum, contritis tribus illis humanis dignitatibus, in eius cornu, omnis dignitas, & gloria reſedit.] Vides quomodò euacuationem omnis humanæ dignitatis publicæ, & multo magis priuatæ, agnoſcat; ex quo Chriſtus in mundi meta regnum acceperit? De eo enim tempore agit, quamuis per anticipationem in præterito loquatur; & quomodò Chriſto, tantùm, & Deo, omnia ſubiecta fore doceat.

Quid quod ipſius etiam Chriſti poteſtatem & principatum, tunc temporis euacuandum, ſaluo eius regno, cenſuerunt de Apoſtoli eo loco ſententia, quidam Catholici? Nam principatus ille Chriſti, conſiſtit in poteſtate gubernatiua Eccleſiæ, & facultate directiua electorum ad gloriam; ratione cuius Chriſtus nunc dicitur ſedere ad dexteram Patris. Vnde Pſal. 109. ſignificatur poſitis inimicis Chriſti, ſub pedibus tanquam ſcabello, non vltra ſeſſurum Chriſtum ad Patris dexteram, quia non vltra gubernabit Eccleſiam; ſed abdicabit gubernatoris officium, quia vlteriùs nulla erit gubernationis neceſſitas, omnibus conſtitutis in termino. Retinebit tamen ſemper regnum & dominium; cùm Iuriſdictionis, tum proprietatis in omnes beatos, vnà cum Patre; quia id habet inabdicabiliter titulo vnionis Hypoſtaticæ, ratione cuius regnabit in domo Iacob, (id eſt Eccleſia,) in æternum, & regni eius non erit finis. Ita ferè Florauentius 1. de Trinit. cap. 3. *ſub finem*, allegato S. Epiphanio Hær. 69. apud quem nihil inuenio. Et quamuis doctrina vera ſit, tamen non video quomodò ad locum Apoſtoli conferat; quia abdicatio gubernationis; non erit coniuncta cum abdicatione regni Chriſti, quod principatum & poteſtatem neceſſariò dicit. Quod igitur Chriſtus omnem principatum & poteſtatem euacuauerit, patríque etiam ipſe ſubiiciatur, non poteſt de ea gubernationis Eccleſiæ abdicatione accipi.

Sancti omnes, ſubiicientur triumphatori.

1206 Sanctorum ad Chriſtum tunc triumphantem ſubiectio, de qua, poſtea, non meliùs prodi queat, quàm cum veneratabundi & triùphatori, acclamantes, currui triumphantis aſtabunt, magna & ipſi pars futuri tantæ pompæ, tantique triumphi. Hæ ſiquidem erunt opes, hæ manubiæ, hæc vera Dauidis præda, quam in triumpho hoc ſolemniſſimo oſtentabit triumphator. In luxuriæ triumpho, (ſic enim *Plinius lib. 37. cap. 2.* Pompei triumphum appellauit,) *prodigij* loco habita eſt, immanis moles auri, argenti, & gemmarum, tranſuecta. Tranſtulit alueum cum teſſeris luſorium, è gemmis duabus, latum pedes tres, longum pedes quatuor: & ne quis de ea dubitet, nulla gemmarum magnitudine hodie propè ad hanc amplitudinem accedente, in eo fuit Luna aurea pondo 30. lecti tricliniares tres, vaſa ex auro & gemmis abacorum nouem: ſigna aurea tria, Mineruæ Martis & Apollinis, Coronæ ex Margaritis triginta tres: mons aureus quadratus, cu Ceruis & Leonibus, & pomis omnis generis, circumdata vite aurea. Muſæum ex margaritis, in cuius faſtigio horologium erat. Imago Cn. Pompeij, è margaritis.] Verùm quid hæ vanitates & inſaniæ falſæ, imo veræ, (vt ſcitè Pſaltem corrigit Maximus Taurin. hom. de Calendis,) quid inquam hæc terræ mundialium tranſuectio, ad viuas illas opes, quas Chriſtus in triumpho ſuo deduxit, undatas immenſa gloria? ſanctos dico, quibus omnibus laureatis & coronatis triumphum ſuum honeſtabit Chriſtus. *Heu ieiunitas noſtrarum* comparationum! Multus eſt Athenæus lib. 5. Dypnoſoph. in ea Antiochi opulentia explicanda, qua in pompa quadam, tria millia Cilicum, aureis coronis illuſtrium, & equites Piſæos mille, alióſque præterea tres mille, aureis argenteiſve, in galea criſtis & aureis coronis inſignes; octingentos inſuper ephebos, aureis coronis micantes exhibuit. Sed hæc ne nominari quidem digna ſunt, præ aureis verè & gemmeis, (auerſandæ paupertini moris noſtri [illegible]) præ cæleſtibus inquam infinities pretioſioribus coronis ſanctorum, illuſtrantium Chriſti triumphum.

Perelegantèr Euſebius lib. 3. contra Marcellum Ancyranum cap. 15. hanc ſanctorum ad Chriſtum ſubiectionem, exponit de honore & veneratione ingenti ſanctorum, referentium in Chriſtum omnia bona ſua. Subditque hæc, ſanè inſignia. [Filio quidem Dei, ſancti omnes per ſalutarem ſubiectionem ſubiiciuntur; quatenus is vita eſt, vitam in eo victuri immortalem: quatenus ſapientia, ſapientes futuri: *logos*, quatenus logo perficiendi, & Chriſtus, quatenus odore eius bono inungendi. Luminaria deſignabuntur noui ſeculi, quibus lux ab illo ſuppeditabitur. Filij Dei futuri, filiationis eius ſpiritu adornati & exculti. Quomodò qui illi ſunt ſubiiciendi omnes, facultatum eius cæterarum participes fient? Nam & iuſti futuri ſunt, de iuſtitia eius: & de ſanctitate illius ſancti. Sed ne-

que quandoquidem Deus erat Verbum, & Deitatem ſuam iis inuidebit: vt verè ſit locutus Apoſtolus, *Hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti*, futuros eos. Sed & corpora ſua æternitate prædita, Soli, Lunæ, & ſyderibus ſimilia, coruſcabunt: quin & in ipſo, eius gloriæ participabunt. Quod & idem docuit aiens; *Vnde & ſeruatorem expectamus Ieſum Chriſtum, qui transformabit corpus humilitatis noſtræ, vt conforme ſit corpori gloriæ eius, ſecundum operationem potentiæ ipſius, quo ſubijciet omnia ſub pedibus eius.* Vides, vt in eo quod poſſit omnia ſubiicere ſibi, & corporis noſtri inducat transfigurationem eam, vt corpori ipſius glorioſo, noſtra quoque conformia reddantur.]

1207 Specialiter SS. Angelos, ſubiectionem ſuam ad Chriſtum triumphantem, omni demiſſionis & gratulationis expreſſione teſtaturos Gregorius Nyſſenus Oratione 3. contra Eunomium, his verbis tradit, expendens illud Hebr. 1. *Et cum iterùm introduxit primogenitum in orbem terræ*; [Adiectio (inquit) particulæ *iterum*, hoc non primò fieri, per hanc dictionis ſignificantiam oſtendit. Nam in repetitione eorum quæ ſemel facta ſunt, hac dictione vtimur. Igitur in fine ſeculorum, terribilem eius apparitionem, hoc ſermone ſignificat, quando non ampliùs in ſerui forma conſpicietur, ſed in ſolio Regni magnificè ſedens, & ab Angelis omnibus circum ipſum adoratus. Propterea qui ſemel in orbem ingreſſus, primogenitus factus ex mortuis, & fratrum, & omnis creaturæ primogenitus; cum iterùm ingrederetur in terrarum orbem, iudicans ipſum orbem in iuſtitia, ſicut teſtatur vaticinium non repudiat *primogeniti* nomen, quod ſemel pro nobis accepit: ſed ſicut in nomine IESV omne genu ſe curuat, ei qui ſupra omne nomen eſt, ſic etiam eum qui in nomine primogeniti venit, omnis Angelorum plenitudo obuiam facta, adorat, ob hominum reuocationem affecta gaudio; quam quia ſit noſter factus primogenitus, rurſus ad gratiam quæ à principio fuit, reuocauit: ſiquidem gaudium fit Angelis, ſuper his qui ex peccato reſipiſcentes, ſalui fiunt. Quocirca vſque nunc congemiſcit creatura illa, & condoleſcit noſtræ vanitati, multam ſuam & detrimentum iudicans noſtram perditionem, cum reuelatio facta fuerit Filiorum Dei, quam pro nobis ſemper expectant, & præſtolantur: Et cum ſalua fuerit ouis, cum ſuperna illa centuria; (nos autem omnes ſumus, humana natura hæc ouis, quam quia factus primogenitus, bonus Paſtor ſeruauit:) tunc præcipuè in vehementi pro nobis gratiarum actione, Deo adorationem adducent, ei qui propter primogenitatem reuocauit eum qui à patrio lare longè abſceſſerat.]

Origenes lib. 9. in Epiſt. ad Rom. hanc ſanctorum ſubiectionem non excluſis Angelis, de quibus Chriſti triumphatori ſubiiciendis, ex Nyſſeno diximus, ait expreſſam, per genuflexionem, Iſaiæ 45. ſic enim habet. [Vbi ergo tradiderit regnum Deo & Patri, ideſt conuerſos omnes & emendatos obtulerit Deo, & ad integrum, myſterium mundi reconciliationis expleuerit, tunc ait ante tribunal Dei ſtare omnes, vt impleatur hoc quod ſequitur; *Viuo ego dicit Dominus, quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis lingua Deo.* Flectet autem genu omnis creatura Deo, in nomine Ieſu, per quem reconciliata eſt ei, ſecundùm quòd idem Apoſtolus dicit: *Quia in nomine Ieſu omne genu flectetur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum.* Flectere ſanè genu, & omnem linguam confiteri Deo, de Eſaiæ Prophetæ ſermonibus aſſumpſit Apoſtolus. Quod tamen non eſt carnaliter accipiendum, vt putemus, etiam cœleſtia, quæ dicit genuflectere, carnalibus membris hoc facere: verbi cauſa vt putetur vel Sol, vel Luna, vel ſtellæ, vel etiam Angeli, & quæcunque ſunt quæ cæleſtia nominantur, corporalibus inflexa genibus adorare, aut etiam lingua carnali, & tali membro quali nos homines loquimur, putentur confiteri Deo, de quibus dicitur, quia ſint ſpiritus & ignis, ſecundùm quod Propheta dicit: *Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem vrentem.* Et quæ genua in ſpiritibus eſſe credentur. Aut quæ linguæ in ignis ſpecie requirentur? ſed genuflectere, ſubiecta eſſe cuncta, & cultu Dei obedire declarat.]

Chriſtus, tradet regnum Patri.

1208 Traditionem regni per Chriſtum faciendam Patri, varij varie exponunt. Petrus Damiani Opuſc. 36. c. 1. exponit de perductione omnium ad claram Dei viſionem. [Quod dicit Apoſtolus, (inquit,) *cum tradiderit regnum Deo & Patri*, tanquam regnum donec ipſe tenuerit, Pater non habeat: & cum Patri tradiderit, ipſe non teneat. *Cum tradere regnum Deo Patri*, nihil aliud ſit iuxta ſobrium intellectum, niſi perducere credentes ad contemplandam ſpeciem Dei Patris. Tunc quippe Deo Patri, regnum a Filio traditur, cùm per mediatorem Dei & hominum, in contemplationem diuinitatis æternæ, fidelium multitudo transfertur; ideſt, vt iam neceſſaria non ſit diſpenſatio ſimilitudinum per Angelos, & Principatus, & Poteſtates, & Virtutes: ex quarum perſona, non inconuenienter intelligitur dici in Canticis Canticorum ad ſponſam; *Similitudines auri faciemus tibi cum diſtinctionibus argenti, quoad vſque Rex in accubitu ſuo eſt*; id eſt, quoad vſque Chriſtus in ſecreto ſuo eſt. Quoniam vita noſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo; *Cum Chriſtus* (inquit,) *apparuerit vita noſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria.* Quod antequàm fiat, *videmus nunc per ſpeculum in ænigmate*, hoc eſt, in ſimilitudinibus; *tunc autem facie ad faciem.* Hæc enim nobis contemplatio promittitur, actionum omnium finis, atque æterna perfectio gaudiorum. *Filij enim Dei ſumus, & nondum apparuit, quod erimus. Scimus, quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus; quoniam videbimus eum ſicuti eſt.* Quod enim dixit famulo ſuo Moyſi; *Ego ſum qui ſum*: Et, *dices itaque filiis Iſrael: Qui eſt, miſit me ad vos*; hoc contemplabimur, cum videbimus eum in æternum. Ita quippe ait; *Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te vnum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Hoc fiet, cùm venerit Dominus, & illuminauerit abſcondita tenebrarum, cùm tenebræ mortalitatis huius, corruptioniſque, tranſierint. Tunc erit manè noſtrum; de quo in Pſalmo dicitur, *Manè aſtabo tibi, & videbo.* De hac contemplatione intelligitur dictum, *cum tradiderit regnum Deo, & Patri*; ideſt, cum perduxerit iuſtos, in quibus nunc ex fide viuentibus regnat, mediator Dei & hominum

homo

homo Chriſtus Ieſus, ad contemplationem Dei Patris.] Sic de ea traditione regni, per Chriſtum facienda Petrus Damiani.

Malim tamen eam vel ſimpliciùs accipere, vel explicatiùs proponere; ita ſcilicet, vt traditioni regni faciendæ per Chriſtum Deo & Patri, perbellè reſpondeat quod in priſcis Romanorum Triumphis ſeruatum, obſeruat & latè confirmat Paſchaſius lib. 8. de coronis cap. 1. & 2. Nempe præter lauream coronam, laureis foliis ſtructam, ſed adauctam lemniſcis, & inauratam lamnulis, vnguentíſque delibutam teſte Tertulliano lib. de cor. mil. quam triumphans capite geſtabat; aliam fuiſſe ampliſſimam, & cui ferendæ vix ceruix ſeruilis apta eſſet, vt eſt apud Iuuenalem Saty. 10. quæ non laurea, ſed aurea eſſet; in qua inſcripta eſſent geſta triumphatoris, & in Iouis Capitolini gremio, ab eo in triumphi clauſula deponeretur, in eiuſdem Iouis æde, cum cæteris donariis religioſè aſſeruanda. Profitebatur enim ea coronæ traditione qui triumphabat, vnde victoriam & decus ſuum promanaſſe agnoſceret. Chriſtus itaque triumphatoris ſpecie ſubuectus in cœleſte Capitolium, Deo & Patri vero nomini, ad triumphi clauſulam, regnum tradet; coronámque illam omni æſtimatione ſuperiorem in Patris ſinu deponet, quæ ex electorum omnium veluti ſingularium gemmarum confectione fuerit compacta. Hanc ſuam mercedem, (filij enim merces, fructus ventris, id eſt Chriſti,) hanc coronam ſuam multo potiore iure quàm Paulus quos ad Deum adduxerat coronam ſuam nominabat, offerret Chriſtus Deo Patri. Electos inquam omnes, à Dæmonis, & peccati, ac mortis poteſtate ereptos, munus lectiſſimum & acceptiſſimum ſiſtet Patri.

Negat Thyræus lib. de Apparit. ad Iudic. vniuerſale c. 23. n. 30. eam traditionem, voce viua, aut ſymbolo quopiam faciendam. Sed eo ipſo cenſet tradendum Patri hoc regnum, quod continetur fœlici electorum multitudine, quod beati cœleſtis patriæ poſſeſſionem inibunt, & cœlum ingredientur. Verùm hæc non videntur ſatis eſſe, ad intelligendum quòd à Chriſto tradantur Patri labores manuum ſuarum. Hoc enim tantùm eſt dicere, ſeruis fidelibus, vt intrent in gaudium Domini ſui; id eſt donare illos beatitate. At aliquid diuerſum eſt, quod affirmat Apoſtolus, Chriſtum traditurum regnum Deo & Patri. Quarè quicquid ſit de vocali traditione, contra quam tot aſtantibus corpore conueſtitis, Deum vocaliter laudantibus, & ſecum ſimiliter colloquentibus, nihil video validum; traditio tamen per actus intellectus & voluntatis, omninò videtur admittenda. Hoc eſt, admitto, & Chriſtum cum primum poſt receſſum è terris, concluſo iudicio & temporum reuolutione concluſa, prouectus fuerit ad eam cœli partem in qua Chriſto thronus ſtatuerit, profundiſſimè adorantem Auguſtiſſimam Trinitatem, exhibiturum illi eſſe gratiſſimo animo, faſciculum lectiſſimum viuentium quos à Patre acceperat perducendos cum effectu ad gloriam Et in recognitionem regni ſuper omnem Eccleſiam, & orbem vniuerſum tributi à Patre, hanc illi verè coronam ſuam oblaturum, ad edendam ſolemni ritu profeſſionem addictionis clientelæ, & vt paſſim loquimur, ad exhibendum homagium ex hac ſimilivè formula. En Domine & Deus meus, cum ouibus nonaginta nouem, etiam centeſimam quam ad te reuocare miſſus ſum. En Chriſtus tuos omnes, in quibus me primogenitum eſſe voluiſti. Tui erant, & mihi eos dediſti, ſiue ſaluandos, ſiue ſaluandis ad præſcriptum meum cooperaturos vt iis qui deerant adiunctis, vnus ex omnibus, beatorum & electorum tuorum cœtus adunaretur. Ecce tibi nunc tandem opera & ſanguine meo, in vnum corpus, vnámque beatam Eccleſiam ſine macula & ruga congregatos, repræſento, dedico, & trado.

Quid in hoc toto proceſſu indecorum? quid Chriſto indignum? quid eſt dedecens Deum, aut ei non debitum? Vide [illegible] non ad hunc modum Apoſtoli verba acceperit *Euſebius* præclarè in hanc rem vniuerſam [illegible]ferens *lib. 3. de* Eccleſiaſt. Theologi[illegible] contra Marc[illegible] Ancyr. cap. 16. his prorer cætera. [illegible]ius tunc exultans gaudio, & veluti victorioſus athleta, triumphabundus corona eorum redimietur, quos beatitudine dignos habitos, Patre ſuo ſpectante, regno indeficienti & non veteraſcenti remuneraturus eſt. Impletis de eo tunc diuinis oraculis; cùm aliis, tum illo Gabrielis Angeli ad ſanctiſſimam Virginem, prolato, de filio ex ea generando. *Quod regnaturus ſit in æternum & regni eius non erit finis.* Regnans eo tempore Dei filius, omnes eos qui ſub ipſo ſunt regnaturi, traditurus eſt tunc ſuo Patri. Id planè ait eſſe, quod Apoſtolus dixit, Chriſtum Patri traditurum regnum, id eſt, ſubiectos regni ſui, omnes electu[illegible]. [Conſummatos enim ab ipſo illos, & tanquam ſuo glorioſo facinore illuſtratos, patri tradet, tanquam quoddam depoſitum manifeſtum: quod & ipſe docet inquiens; *Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo.* Quocirca velut probus depoſiti cuſtos, depoſitum ſaluum ſartum, tectúmque exibebit Deo, ad inſtar Pontificis omnes albis amictos, & corporibus immortalibus, tanquam ſtolis candidiſſimis radiantes illi in manus tradens; vt non modò ſub illo fruantur regno, ſed inſuper adimpleri poſſint ineffabilibus Patris ſui bonis.]

1210 Hic quoque pertinet, panegyricus ille beatorum, quem in vniuerſali omnium ſanctorum corona, à Chriſto cuique pangendum, monſtrauimus agentes de Martyrio p. 4. cap. 6. num 21. Optimè id conſiderauit S. Chryſoſtomus hom. 31. in Geneſ. *ſub finem*, obſeruans iis tantùm qui honores humanos refugerint paratum eſſe tantum decus. Vnde ſic adhortatur. [Qui virtutem ita operatur. Vt latere velit homines, In die illo terribili, in manifeſto accipiet à Domino retributionem. Nam pater tuus, qui videt in occulto, reddet tibi in manifeſto. Quaſi diceret. Ne cogites, nullus homo laudauit te, & virtutè clam facis, ſed hoc cogita, tanta erit paulò poſt Domini liberalitas, quod non ſinet hoc clam vel in occulto eſſe: ſed præſente omni hominum genere ab Adam vſque ad conſummationem ſeculi, te prædicabit, & coronabit, & retributiones laborum virtutis, dabit tibi. Qua igitur excuſatione digni erimus, & laborem virtutis ſuſtinentes, & propter momentaneam & vilem euanidamque hominum gloriam, æterna illa noſmetipſos priuantes]

Quomodò

Quomodò & ipſe Filius ſubijcietur Patri, ſenſus auerſandi.

Tradet ergo Patri electos Chriſtus,& ſæculū obſignans, ac viciſſitudinis obumbrationem illuc vſque productum, nullo vlteriùs naſcituro, nullo morituro, nullo ſortem ſanctorum aucturo, damnatis æterno carceri mancipatis, omnibus Dei hoſtibus potenter ſubactis, plena omnium ſubiectione ad Patrem per Chriſtum facta; tunc & ipſe filius (vt addebat Apoſtolus) ſubiicietur ei; eritque Deus omnia in omnibus.

Non eſt ſenſus Chriſtum planè debellatis inimicis omnibus, ita traditurum Patri regnum, eíque ita ſubiiciendum vt regnare deſinat: Hoc enim non cohæret cum illis Scripturis, quibus negatur finem fore regni Chriſti,& è contrario aſſeritur poteſtatem eius fore æternam poteſtatem quæ non auferetur, & regnum quod non corrumpetur. Itaque deteſtandus planè eſt ſenſus hæreticorum, quem S. Athanaſius Orat. vnum eſſe Chriſtum, refert ab eis eppictum huic loco Apoſtoli [ſi exactè (inquit) animaduertas & rebus ipſis oculos intendere velis, deprehendes eos extra Trinitatem ſummouere Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vt mancipium, vt hominem inadorabilem; cùm ſit adorandus, ac potiùs adorantem vnà cum cæteris omnibus, inſeruientem, & ſubiectum ſanctæ Trinitati; vt Marcellus & Paulus Samoſatenſis, diuina & Apoſtolica ſcripta ad ſuam detorquentes ſententiam, interpretantur; qua parte dicit Apoſtolus, *Cum ſubiecta ei fuerint omnia, tum ſubijcietur ei quoque filius:* hoc eſt aſſumptus homo *ſubiicietur ei, qui ei ſubiecit omnia, vt ſit Deus* (inquit,) ita vt ante incarnationem fuit,*in omnibus*, omninò incorporalis ac prorſus ſine corpore,homóque quondam ab eo aſſumptus, (& tunc diuinitate exutus,) & cum omnibus adnumeratus, ad genua adorabundus procidet, Deóque ſubiicietur.] Addit S. Athanaſius.[En in quantam veſaniam & infidelitatem proruunt, vt animo concipiant, fingántque quæ non ſunt, & fabulas garriant?] Deteſtabiliter quoque alij apud Euſebium l.1. contra Marcellum Ancyr. cap.1. de ipſius Chriſti æmulatione & tranſitu in Deum, ea accepiſſe ſignificantur. Diſertéque ibidem l.2. cap.1. id tribuit Euſebius Marcello, & latè refellit cap.4. & lib.3. de Eccleſ. Theol. à c.9. annuente Cyrillo Hieroſol. eam quoque Galatam ſugillante, Catecheſi 15. *ſub finem.* Non ſunt hi ſenſus, traditionis regni per Chriſtum, conformes ſanæ doctrinæ.

Prior ſenſus probabilis, prædictæ ſubiectionis.

1211 Senſus ergo eſſe poteſt, filium eſſe Patri ſubiiciendum, ſéque, & ſua omnia per eos quos dixi actus, in profeſſionem clientelaris addictionis, in Patris poteſtate poſiturum, quamuis non idcirco regno excidet. Nam nunc quoque, adhuc ſtante mundo, ſimili modo ſubiectus eſt Patri: & tamen ſedet ad eius dexteram, & cum Patre viuit & regnat. Firmátque hanc Apoſtoli expoſitionem, quod obſeruat Theodoretus ibi, aliíque Græcorum nonnulli: nempè Apoſtolum, ad Corinthios non ita pridem ab Ethniciſmo abductos, iſta ſcribentem, cauere voluiſſe, ne quid apud eos figmenti illius remaneret, quo filius Patrem Saturnum deieciſſet, eumque in ordinem redegiſſe ferebatur. Nam ea quoque ex cauſa, (quod Iſidorus Peluſ. animaduertit) Apoſtolus ſcribens ad Philippenſes, negat Chriſtum in forma Dei, rapinam eſſe arbitratum eſſe ſe æqualem Deo: alludens ad factum Iouis, quem Ethnici fabulabantur regnum Patri rapuiſſe. Chriſto ergo omnia ſubiicienda eſſe, affirmat Apoſtolus: ipſum verò regnum Patri traditurum, eíque ſe ſubiecturum qui ſubiecerit ei omnia; hoc eſt Patri ſuperſtite tamen, cum ea ſubiectione, regno Chriſti. Id quod pulchrè omninò proſequitur S. Zeno Veron. ſerm. in hoc dictum Apoſtoli. Et concinnè longam diſputationem his verbis concludens Euſebius l.3. de Eccleſiaſt. Theolog. c.15. *in fine* [ſubiecturus eſt ergo ſibi omnia; talem verò ſubiectionem futuram Saluatoris noſtri ſtatuere debemus; ſecundum quam & ipſe filius ſubiicietur Patri, qui ipſi ſubiecit omnia: nempe præſtiturum eum ineffabilem quandam, indeterminabilem, & ipſi ſoli conuenientem ſubiectionem, cum nimirum illos, qui ipſi ſubſunt, omnes & ſingulos, ad modum chori coactos Deo & Patri præſentabit: gloriam ipſi & honorem, venerationem, & magnificentiam, veluti qui ſit omnium bonorum fons & cauſa, aſcripturus.]

Alter ſenſus probabilis, eiuſdem ſubiectionis.

1212 Alius eiuſdem ſubiectionis Chriſti ſenſus, eſſe poteſt, quem ſuprà agens de regno Chriſti æterno, monſtraui eſſe plurium Patrum, & longa Nyſſeni ratiocinatione, oſtendi conſonare menti Apoſtoli, & texturæ capitis; nimirum quod Chriſtus eatenùs Patri ſubiiciendus dicatur, quatenus membra eius omnia ſubiicientur Deo, plenè triumphatis Satana, peccato, & morte, quæ illi plenæ & omnimodæ fidelium, atque adeò etiam Chriſti, vnum cum eis corpus facientis, ſubiectioni ad Deum, obſtabant. Latè præter citatos, id proſequitur autor libri primi de Incarn. *in fine.* Extat Tom.4. Auguſtini. Nec non Nazianzenus orat. 36. à num. 14. Egregiè planè & breuiter Origenes homil.7. in Leuit. verbis illis. [Donec ego non ſum ſubditus patri, nec ipſe dicitur patri eſſe ſubiectus. Non quod ipſe ſubiectione indigeat apud Patrem, ſed pro me, in quo opus ſuum nondum conſummauit, ipſe dicitur non eſſe ſubiectus. Sic enim legimus, *quoniam corpus ſumus Chriſti, & membra ex parte.* Quid autem eſt, quod dicit *ex parte* videamus. Ego nunc (verbi gratia) ſubiectus ſum Deo ſecundùm ſpiritum, hoc eſt propoſito & voluntate: ſed quamdiu in me caro concupiſcit aduersùs ſpiritum, & ſpiritus aduersùs carnem, & nondum potui ſubiicere carnem ſpiritui; ſubiectus quidem ſum Deo; verùm non ex integro, ſed ex parte. Si autem potuero etiam carnem meam, & omnia membra mea in conſonantiam ſpiritus trahere, tunc perfectè videbor eſſe ſubiectus. Si intellexiſti quòd ſit *ex parte*, & quid ſit *ex integro* eſſe ſubiectum, redi

nunc, ad id, quod de ſubiectione Domini propoſuimus: & vide quia cum omnes corpus ipſius & membra eſſe dicamus. Donec ſunt aliqui in nobis, qui nondum perfecta ſubiectione ſubiecti ſunt, ipſe dicitur non eſſe ſubiectus. Cum verò conſummauerit opus ſuum, & vniuerſam creaturam ſuam ad ſummam perfectionis adduxerit, tunc ipſe dicitur ſubiectus, in his quos ſubdidit Patri, & in quibus opus quod ei Pater dederat, conſummauit, vt ſit Deus omnia in omnibus. [Particulam *donec*, nequaquam obeſſe, conſtat ex iis quæ diſputat. Iſidorus Peluſianus lib. 1. epiſtola 18. & ibi latè Conradus. Sic vides dictum hæc Apoſtoli quod S. Chryſoſt. homil. ſeparata in illud, vocat, [verbum coactus, & quod non facilè incircumſpectior aliquis accipiat,] non difficilè exponi ad veritatem.

Erit Deus omnia in omnibus.

1213 Quomodò autem Deus, tradito ſibi per Chriſtum regno, & Chriſto ipſo pariter patri ſubiecto, ſit futurus omnia in omnibus, variè exponunt varij Patres, quorum interpretationes protuli in opere aduersùs nouam libertatis explicationem. parte 1. capite 4. numero 3. Aliam præterea adhibet Marius Victorinus lib. 1. aduersùs Arrium, ſed obſcuram pro more. Commoditiſſimæ eſſe videntur, duæ. Vna quam ſuperiùs tractans æternitatem regni Chriſti, protuli ex Nyſſeno, attigitque etiam adhunc locum Theodoretus; nempe quod Deus ſit omnibus electis tunc plenè purgatis, futurus omne bonum; omnéſque eorum cogitationes, conſilia & ſenſa, in Deo defigentur, vt exponit Elias ad orat. 36. Nazianzeni numero vigeſimoſeptimo. Inſinuátque ibi ipſe Nazianzenus, cum ait; [Erit autem Deus omnia in omnibus illo reſtitutionis tempore, non vtique pater, reſoluto videlicet in ipſum filio, non ſecùs ac ſi fax aliqua ad aliquod tempus ab Ingenti rogo abſtracta, in eum rurſùs adiungatur: (neque eum Sabelliani ad hæc verba furtim ſe huc inſinuent,) ſed totus Deus: tum nempe, cùm iam non multi ibimus, ſed toti Deiformes, totiúſque ac ſolius Dei capaces. Hæc enim ea perfectio eſt, ad quam omni celeritate properamus. Quod quidem Paulus ipſe maximè coniicit. Quod enim hîc de Deo indefinitè ait, alio loco apertiſſimis verbis Chriſto ſigillatim attribuit, ad hunc modum loquens. *Vbi non Græcus, non Iudæus, circumciſio & præputium, Barbarus & Scytha, ſeruus & liber, ſed omnia & in omnibus Chriſtus.*]

Mellitiſſimè S. Bernard. ſerm. 11. in Cant. [Hoc placet, hoc ſapit, hoc delectat inquirere, quodcumque eſt illud, *Erunt* (inquit,) *omnes docibiles Dei; & ipſe erit omnia in omnibus.* Vt audio, plenitudo quàm expectamus à Deo, non erit niſi de Deo. Quis verò comprehendat, quàm magna multitudo dulcedinis, in breui iſto ſermone comprehenſa ſit; erit *Deus, omnia in omnibus?* Vt de corpore taceam, in anima tria intueor, rationem, voluntatem, memoriam, & hæc tria, ipſam animam eſſe. Quantum cuique horum in præſenti ſeculo deſit de integritate ſua & perfectione, ſentit omnis qui ambulat in ſpiritu. Quare hoc, niſi quia Deus nondum eſt omnia in omnibus? Hinc eſt quod & ratio ſæpiſſimè in iudicio fallitur & voluntas quadruplici perturbatione iactatur, & memoria multiplici obliuione confunditur. Triplici huic vanitati, nobilis creatura ſubiecta eſt non volens, in ſpe tamen. Nam qui replet in bonis deſiderium animæ, ipſe rationi futurus eſt plenitudo lucis, ipſe voluntati multitudo pacis, ipſe memoriæ continuatio æternitatis. O veritas, charitas, æternitas! O beata & beatificans Trinitas, ad te mea miſeria, miſerabiliter ſuſpirat, quoniam à te infeliciter exulat. Diſcedens à te, quantis ſe intricauit erroribus, doloribus, timoribus? Heu me, qualem pro te commutauimus Trinitatem? *Cor meum conturbatum*, & inde dolor: *dereliquit me virtus mea*, & inde pauor, *& lumen oculorum meorum, non eſt mecum*, & inde error. En quam diſſimilem Trinitatem, ô animæ Trinitas exulans offendiſti. Verumtamen *Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi*: cum error videlicet à ratione, à voluntate dolor, atque à memoria timor omnis receſſerit, & ſucceſſerit illa quam ſperamus mira ſeueritas, plena ſuauitas, æterna ſecuritas. Primum illud faciet veritas Deus, ſecundum charitas Deus, tertium ſumma poteſtas Deus, vt ſit Deus omnia in omnibus, ratione recipiente lumen inextinguibilem, voluntate pacem imperturbabilem conſequente, memoria fonti indeficienti æternaliter inhærente.]

1214 Hæc eſt prima illa, quam dicebam, interpretatio modi quo Deus poſt diem nouiſſimum, erit omnia in omnibus; ſaluo, (vt ex Nazianzeno audiſti) iure Chriſti, qui non excluditur, ſed cum *Patre includitur*; cum dicitur, Deum *fore omnia in omnibus*. Videtúrque in iſtam expoſitionem, recidere illa quam latè proſequitur Euſebius libro 3. contra Marcellum Ancyranum capite decimoſexto, his præter cætera. [Omnia tum illis erit, quod ſe tum omnibus exhibebit: prout vniuſcuiuſque facultas, illius Deitatem poteſt capere: cum ſpes beatitudinis, & vitæ interminabilis & incorruptibilis, in eo ſita ſit fine, quando Deus futurus eſt omnia in omnibus, adimplens omnes radiis ſuæ Deitatis indeficientis.]

Et *in fine capitis* [Dixit Apoſtolus Deum futurum tum omnia in omnibus: tanquam Deum inhabitantem, & ambulantem intereos, & omnia ipſis factum. Nonnullorum erit Dominus, aliorum Rex, aliorum aliud quiddam, omnium verò Deus, diuina ſua virtute & potentia, omnia illis factus. Hunc finem beatiſſimæ noſtræ ſpei, circumſcripſit magnus Apoſtolus, inquiens; *Vt ſit Deus omnia in omnibus.* Sed in omnibus tamen erit omnia, correſpondenter ad facultatem vniuſcuiuſque, diſtinctas & diuerſas Diuinitatis ſuæ dimenſiones, elargiendo ſingulis.]

Recidit denique in hanc primam interpretationem horum Apoſtoli verborum quæ iam pridem excutimus, illa alia quam Iulianus Toletanus lib. 3. Prognoſt. cap. penult.

his

his paucis attigit. [Seipſum nobis iu præmio daturum, quo nihil eſt aliud melius, repromiſit illo qui nos creauit. Quid enim eſt aliud quod per Prophetam Dominus dixit, *ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi plebs*: niſi ego ero vndè ſatientur, ero quæcunque ab hominibus honeſtè deſiderantur, & vita, ſalus, & copia, & pax, & omnia bona? Sic enim, & illud rectè intelligitur, quod ait Apoſtolus, *vt ſit Deus omnia in omnibus*.] Origenes Tomo primo, in Ioannem, hoc eſſe cenſet, fore Deum omnia in omnibus, quod fore verè bonum electis in mundi clauſula. In quam rem copiosè diſputat ſanctus Auguſtinus primo, Trinit. capit. decimo-tertio.

Altera interpretatio accommodata quam ſpondebam, eſt quod Deus omni tunc creato principatu abolito ſit futurus in omnibus, omnis poteſtas; vt Pontificis, Regis, Toparchæ, Patris, Mariti, omnis denique principatus & poteſtatis loco recturus, & ſubiectos ſolus habiturus omnes. Non diſſimili modo de Chriſto ipſo locutus eſt Apoſtolus Coloſſ. 3. hortatus Chriſtianos, vt induant nouum hominem, *vbi non eſt Gentilis & Iudæus; Circumciſio, & præputium; Barbarus, & Scytha, ſeruus & liber, ſed omnia in omnibus Chriſtus*. Quem locum Theodoretus ibi, exiſtimat eſſe geminum illi alteri loco in quo verſabamur, & per typum exponere archetypum: per bapriſmum inquam, de quo ibi agebat Apoſtolus, exponere ſtatum vitæ futuræ, iu quo ceſſante peccato, omnes enumeratæ differentiæ ceſſabunt; & corruptione liberati, Chriſtum perfectè induemus, diuináque voluntas, Chriſti ſpiritu omnes plenè occupante, perficietur in omnibus. Quod ipſum proportione aliqua in baptiſmo efficitur, peccatorum corruptione ſublata, & ſubſtituta innocentiæ ſtola; ſpiritu denique Chriſti, occupante Chriſtianam animam; & ei aſpirante, ad diuinam voluntatem in omnibus perficiendam, déque Deo ſolo in omnibus, cogitando & quærendo.

Feſtum æternum Sanctorum cum Deo.

1215 Erit ibi abundantia in turtibus, verèque Berſabēe, quia inuenta eſt aqua: de quo in hanc rem egregiè Rupertus libro ſeptimo, in Geneſ. capite vndecimo, Tunc veriſſimè agent Sancti feſtum diem, & Deus cum illis. Audi Origenem homil. 23. in Numeros *in fine*. [In futuro, ſi vis conſiderare quomodò agantur dies feſti, erige paululum, ſi potes, ſenſus tuos à terra, & obliuiſcere pauliſper hæc quæ habentur in facie. Deſcribe verò tibi, quomodo cælum & terra tranſeant, & tranſit omnis hic habitus mundi; cælum verò nouum, & terra noua fundetur. Amoue de conſpectibus tuis, etiam Solis huius lucem, & da illi mundo qui venturus eſt, Solis ſeptuplum lumen. Imò potiùs ſecundùm Scripturæ autoritatem, ipſum ei da Dominum ducem. Pone adſtantes Angelos gloriæ, pone Virtutes, Poteſtates, ſedes Dominationes, atque omne nomen clariſſimarum cæleſtiúmque virtutum, non ſolùm quod in præſenti ſeculo nominatur, ſed quod etiam in futuro. Inter hos omnes conſidera, & coniice quomodò agi poſſint dies feſti Domini: quæ ibi feſtiuitas, quæ gaudia, quæ lætitiæ magnitudo. Nam de iis ſuprà diximus ſpiritalibus feſtiuitatibus, etiam ſi magnæ ſint, & veræ, præcipuè cum ſpiritaliter geruntur in anima, magna tamen ex parte ſunt, non ex integro. Sicut enim dixit Apoſtolus, *quia ex parte ſcimus, & ex parte prophetamus*: ita conſequens eſt, vt ex parte diem feſtum geramus. Vt autem ſcias hæc ita eſſe, redeamus ad ipſius Pauli ſermonem, quem de diebus feſtis & Neomeniis poſuit: & vide quomodò obſeruanter dixit; *Nemo ergo* (ait) vos *iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti*. Attende ergo diligentiùs quomodò non dixit, *in die feſto*, ſed *in parte diei feſti*. Ex parte enim, & non ex integro, diem feſtum in hoc mundo poſiti celebramus. Interpellamur enim, etiam ſi nolumus, ab onere carnis, pulſamur à concupiſcentiis eius, curiſque & ſollicitudinibus tenebrarum. *Corpus enim corruptibile*, (vt ait ille Sapientiſſimus,) *aggrauat animam, & deprimit ſenſum multa cogitantem*. Ex parte ergo, in hoc mundo ſancti agunt diem feſtum, quia & ex parte ſciunt, & ex parte prophetant. Cum autem venerint quæ perfecta ſunt, deſtruentur iſta quæ ex parte ſunt. Sicut enim perfectæ ſcientiæ cedit iſta quæ ex parte eſt, & perfectæ propheriæ cedit iſta quæ ex parte eſt; ita & perfectæ feſtiuitati, cedit iſta quæ ex parte eſt feſtiuitas. Neque enim quod perfectum eſt, mundus iſte capere poteſt; vbi vt diximus, neceſſitas corporis, nunc cibum, nunc potum, nunc ſomnum ſuggerit, nunc etiam quantùmque neceſſariò vitæ præſentis ſollicitudinem mouet, quæ omnia interrumpunt ſine dubio continuationem feſtiuitatis Dei. Cum autem venerit illud quod dictum eſt de iis qui reſtituuntur in ſancta, ſi tamen & nos ex iis eſſe mereamur qui reſtituendi ſunt, qui neque eſurient, neque ſitient, neque dormitabunt, neque laborabunt, ſed erunt peruigiles, ſicut Angelorum vita peruigil dicitur; cum in illum ordinem reſtitui merebimur, tunc erit vera, & incorrupta feſtiuitas, cuius feſtiuitatis princeps & ſponſus Dominus erit ipſe Ieſus Chriſtus Saluator noſter, cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum Amen.]

Addamus & illud ex hom. 28. *in fine*, vbi diſtributionem hæreditatis à triumphatore faciendam expoſuit. [Sed quis noſtrum talis eſt, vt ad huiuſmodi diſtributionem, & ad illam cœleſtis hæreditatis ſortem, venire mereatur? Quis ita beatus erit, cuius ſors in Hieruſalem veniat, vt ſit ibi vbi templum Dei eſt, imò vt ipſe ſit Dei templum? Quis ita beatus eſt, vt ibi dies feſtos agat, vbi altare diuinum perpetuis ignibus adoletur? Quis ita beatus eſt, qui ſacrificium ſuum, & incenſum ſuauitatis ſupra illum ignem ponat, de quo dicebat Saluator; *Ignem veni mittere in terram*? Quis ita beatus eſt, qui ibi ſemper agat Paſcha, in loco quem elegit Dominus ſuus? Ibi Pentecoſtes diem gerat, & feſtiuitatem repropitiationis, & tabernaculorum ſolemnitatem; non iam per vmbram, ſed per ipſam ſpeciem, rerúmque veritatem? Quis noſtrum

dignus habebitur, tam beatæ ſortis electione, cum Deus diuidere cœperit filios nouiſſimi Adam; non cui dicat: *Eris ſuper quinque ciuitates poteſtatem habens*, aut cui dicat; *Eris ſuper decem ciuitates poteſtatem habens*; nec cui dicat; *intra in gaudium Domini tui*: ſed cui dicat: *Sedete & vos mecum ſuper duodecim thronos, iudicantes & vos duodecim tribus Iſrael*: de quibus dicat: *Pater volo vt vbi ego ſum, & ipſi ſint mecum.* Volo etiam iſtos eſſe Reges, vt ego ſim Rex Regum; Volo & iſtos habere Dominationem, vt & ego ſim Dominus dominantium. Beati qui ad hanc peruenient beatitudinis ſummam. Beati qui ad iſta conſcendere poterunt faſtigia meritorum, & benedictus Deus noſter, qui hæc promiſit diligentibus ſe. Hi ſunt ipſi verè ſacris numeris numerati apud Dominum; immò ipſi ſunt quorum etiam capilli capitis numerati ſunt per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cui eſt gloria & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.]

OPERIS

OPERIS
CLAVSVLA,
Et pro ea Euchariſticon.

1216 HIc eſt finis aduentus Chriſti ad nos. Hanc ob cauſam conditus, & tot eminentiſſimis prærogatiuis(de quibus hactenus vniuerſa hac tractatione actum,)donatus eſt Chriſtus. Idem ipſe eſt finis hominis, vt optimè tradit S. Baſilius initio expoſitionis in pſal. 48. his præter cætera. [Nobis finis cuius gratia cuncta facimus, & ad quem omni ſtudio properamus, beata eſt in futuro ſeculo vita, quam Deo ſeruiendo conſequimur. Atque adeò hoc vno fine, non queat ne natura quidem rationis particeps, comminiſci aut excogitare præſtantiorem. Ad hunc & Apoſtolus excitat, dicens: *Deinde in fine, quum tradiderit regnum Deo & Patri.* Hunc & Sophonias adducit, & ex Dei perſona loquens; *Quoniam iudicium meum eſt in congregationes gentium, vt ſuſcipiam Reges & vt effundum ſuper ipſos iram meam. In igne enim zeli mei, conſumetur omnis terra, quoniam tunc conuertam ſuper populos multos linguam in ipſius generationem, vt omnes inuocent nomen Domini, vt ipſi ſub vno iugo ſeruiant.*] Addit eundem ſubiici ſenſum debere, omnibus pſalmis quorum ſit titulus *in finem.* Fœlices qui per ſubiectionem ad Deum in hac vita, Chriſto illis facto omnia in omnibus, proluſerint ei ſubiectioni, qua Deus in cœlo poſt mundi clauſulam, erit omnia in omnibus. Quare quandoquidem ad finem Chriſti, verámque ſalutem noſtram ea ſubiectione conſtitutam, deuentum eſt; hic item huius ſcriptionis, finis eſto: quam fœliciter ſuſceptam, & conſummatam gaudere licebit, ſi detectis altiſſimis circa nos in Chriſto Dei conſiliis, & eiuſdem amore, ex declaratis tot tantiſque Chriſti perfectionibus inflammato, aliquid hinc conferatur, ad metam prædictam per nos & alios attingendam. [Te autem præter omnia, ac ſuper omnia, Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, æquè voce ac mente ſupplici obſecro, vt hæc quæ ex largitate tui muneris ſcripſimus, tu dono tui amoris inſinues. Et quia, vt ipſe nos Dominus Deus noſter Vnigenitus tuus docuit, ita dilexiſti hunc mundum, vt pro ſalute mundi, Vnigenitum tuum mitteres; donis hoc plebi tuæ, quam redemiſti, vt in Incarnatione vnigeniti filij tui & tuum donum, & affectum illius ſapiat: & hoc quod pro nobis vnigenitus tuus Dominus Deus noſter & natus & paſſus eſt, & reſurrexit, ita omnes & intelligant & ament, vt dignatio ſuæ maieſtatis profectus ſit noſtri amoris: nec in animis vniuerſorum humilitas illius imminutionem habeat honoris, ſed augmentum ſemper pariat charitatis: ac beneficia ſacræ miſericordiæ ita omnes piè ac ſapienter intelligamus, vt tanto plus debere nouerimus nos Deo noſtro, quanto humilior propter nos factus eſt à ſe Deus.] Hoc Caſſiani votum eſt l.7.de Incarn.c 31. quod meum item eſſe volo.

1217 Nec illa quoque ad ipſum Chriſtum petitio, qua S.Cyrillus lib. de Trinit. obſignauit, prætermittenda eſt. [O Dei Verbum & ſapientia & potentia, quidnam tandem tibi nos inopes & imbecilles pro omnibus hiſce retribuemus? Tua enim ſunt omnia; nec quicquam à nobis niſi noſtram ſalutem flagitas. Ipſe enim & hanc das, & accipientibus, propter ineffabilem bonitatem habes gratiam. Tibi gratia, qui vt eſſemus dediſti, & vt benè eſſemus gratioſè donaſti: cúmque hinc excidiſſemus, per omni oratione maiorem illam tuam demiſſionem, nos iterum eò reduxiſti. Tibi igitur omnis gloria, & honor, & adoratio conuenit, vnà cum

principij experte tuo Patre, & vndecumque ſancto &, bono, & viuifico tuo Spiritu, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum Amen.]

Quod ſi quinque libros quibus vaſtiſſimum argumentum complexi ſumus, quinque hordeaceis panibus quos Chriſtus turbas pauit, conferre placeat, non erit inidonea comparatio. [Sicut enim numero pares ſunt, (verba ſunt Caſſiani, ſimilem comparationem vſurpantis l.6.de Incarn.c.2.) ſic ſpecie non diſſimiles. Nam cum illi hordeacei fuerint, & hi quantum ad ingenium noſtrum pertinet, hordracei dici poſſunt: quamuis teſtimoniis ſacris locupletati, deſpicabilibus inuolucris ſalutiferas opes contegant, etiam in hoc ſcilicet ab illis non diſcrepantes: quia ſicut illi cum eſſent pauperes ſpecie, facti ſunt diuites benedictione: ita hi quoque, cum ingenio noſtro viles ſint, ſunt tamen ſacra admixtione pretioſi: & cum præferant in ſe, ex ſermone noſtro hordei vilitatem, habent tamen intrinſecùs ex Dominicis teſtimoniis panis viui ſaporem. Supereſt vt ad exemplum illorum, per diuini muneris gratiam, innumeris ex ſeminibus ſalutiferos cibos præbeant. *Et ſicut* ille corporalem dederunt edentibus fortitudinem, ita ij ſpiritalem legentibus *tri*buant ſalubritatem. Potens eſt autem Dominus, cuius etiam hoc donum eſt, ſicut illud fuit; vt qui per cibum ilium fecit non deficere in via ſaturos, per hunc quoque faciat non deuiare ſaturatos, &c.

Te orantes Domine, te obſecrantes, vt videns niſum officij ac voti noſtri, des pio conatui opus efficax: & cum nos pro obſequio affectúque noſtro numerum illum panum, libellorum numero exæquare cupiamus, tu virtutem benedictionis illius in hæc transferas: & qui ſcriptiunculam noſtram numero Euangelico muneraris, numerum quoque ipſum Euangelico fructu expleas, tribuáſque hæc ad ſanctum & ſalubrem cibum cunctis Eccleſiæ tuæ populis.] Fiat, Fiat.

INDEX

INDEX

Rerum, quæ in hoc Volumine continentur.

A

Alpha, & Ω, Principium & finis, Chriſtus. 134. α & ω olim ſepulchris inſcripta. ibid. cur per hæc duo elementa Chriſtus denotatus. 135. quid preſsè ſignificent. 138. Variæ ſententiæ. 136
Acceleratio neceſſaria in morbis animi curandis. 531
Acies caſtrorum ſub Rege Chriſto ordinatiſſimæ. 195. 202
Adminiſtratio regni Chriſti perfecta. 187
Adoleſcens ſecundus in reſurrectione quomodo ſit Chriſtus. 175. 176. 177
Adoptionis Chriſti aſſertio, an hæretica. 48
Adoptionis noſtræ fons ſeo gratia Chriſto communis. 50
Adoptio hominum in filios Dei qualis. 400
Adoptio quomodo olim fiebat. 401
Adoratio multiplex Chriſto debita. 32. Peculiaris admittitur fundata in filiatione naturali temporaria. 53
Aduocatus Chriſtus. 542. & ſeqq.
Aduocatus Chriſtus in cruce. 545
Aduocati Chriſti miſericordia. 554
Æger ſpiritualis ex ſe Medicum aduocare nequit. 518
Agri Chriſti feracitas. 272
Agnus Dei eſt Chriſtus ob multiplicem rationem. 55. Quia filius eſt Patris. 36
Agnorum cereorum vſus quorſum Inductus. 57
Agonotheta Chriſtus. 594
Alarconis argumenta pro gratia parentum Chriſti expenduntur. 368
Alleluya, Chriſtus eſt, eius vocis ethymon. 128
Alleluya certo anni tempore non canitur, & cur. 129. 130
Amen Deo per Chriſtum, quid? 108
Amor Dei in nos. 407
Amore dignus Deus. ibid.
Amor Chriſti in Eccleſiam. 421
Angeli agri Domini cultores. 272
Angelorum officia erga animas. 306
Angeli pars Eccleſiæ cuius Chriſtus caput. 350
Angelorum illuſtratio per Chriſtum. 357
Angeli & integri hominis, opera an ab influxu Chriſti. 362
Patres in hanc rem. 366
Angeli & hominis Filij Dei. 398
Angeli quomodo filij adoptiui. 403
Angeli Magiſtri. 419
Angularis lapis Chriſtus. 496
Angularis lapis inter Angelos & homines 497. inter Gentes & Hæbreos. ibid.
Anguſta porta Chriſti. 396
Anima Patris Chriſtus. 74
Anima pia ager Chriſti. 271
Anima iuſta ciuitas Chriſti. 239
Anima iuſti domus Dei. 248. huius domus expilatio per Satanam, & ornatus à Chriſto. 249. 251. Incarnatæ Sapientiæ domus. 250
Anima pia hortus Domini. 255
Anima pia Paradiſus. 261. 263
Anima pia vinea Chriſti. 266
Animæ piæ Chriſti ſponſæ. 422
Annona Militum Chriſti, quæ? 210
Annulus Patris æterni Chriſtus. 76
Antichriſti hiſtoria. 213. contra illum Eccleſiæ prouiſum eſt à Chriſto. 214
Antiqui ſub nube & in typis fuerunt. 120
Apopompæus Diabolus. 649
Apoſtulus Dei Chriſtus. 102
Neſtorij error circa Apoſtolatum Chriſti 103
Apoſtolatus Chriſti notio prima nexa miſſioni, ſpectans patrem tantum. 103. Secunda totam Trinitatem. 104
Apoſtoli Reges. 235
Apoſtoli legiſlatores. 288
Apoſtoli Iudices. 333
Apoſtoli mediatores. 489
Apoſtoli Bellatores. 619
Arbores horti Chriſti. 259
Chriſtus Arbor primaria ſui paradiſi. 258
Arca templi ſpiritualis. 245
Arces regni Chriſti præcipuæ, & earum hoſtes. 196
Ariſtoteles Chriſto comparatus. 466
Armatura militum Chriſti, quæ. 204. Interior requiritur, non exterior. ibid. quomodo induenda. 203
Armatura Chriſti. 613
Aſcenſio Chriſti triumphans. 651
Aſina & pullus ad Chriſtum adducti. 608
Athletæ duriùs habiti. 597. eorum exercitia Chriſtianorum, & Chriſti certaminibus comparata. 597. Chriſtus cum ſuis Athletis colluctatur. 598. vincunt cadendo. 599
Athletæ Chriſti iuſti qui & non animum deſponden

ſpondentes. 601
Athletarum ſegnium damna; nauorum laus. 602
Attributorum Chriſti ordo. 2
Attributa diuina per Chriſtum, Dei faciem manifeſtata, & quæ præcipuè. 63. & ſequentib.
Aula Chriſti Regis. 234
Auriga Chriſtus. 595. 605
Aurigæ Chriſtiani. 604
Auriga Chriſtus cordium. 607
Aurigario cordium per Chriſtum. 611
Aurigatio Satanæ. 612

B

BArba Aaron. 562
Bellum inteſtinum quale. 198
Bella vbique in terra. 276
Bella antiqua typi bellorum Chriſti. 613
Bellator Chriſtus. 612
Bellatores imitatores Chriſti & Victores. 618
Benedictionis Græcorum, Antiſtitum ceremoniæ. 361
Bona Chriſtus. 24
Bonitas Chriſti ex Apoſtolo. ibid.
Bonitati Chriſti aduersùs nos quantum debeamus. 29
Boni & mali admixtio. 26
Buccellatum noſtræ nauigationis. 512

C

CAlceamenta militum Chriſti quæ. 207
Cantica multiplicis generis. 125
Canticum nouum ipſe Chriſtus. ibid. & 126. huius cantici harmonia, quæ? 127
Captiuatores hominum à Chriſto debellati. 633.
Captiuitas hominum triplex per Chriſtum excluſa. 621
Captiuitas peccati. 622. 225
Captiui Satanæ quomodo homines eſſent. 613. 627
Caput Eccleſiæ Chriſtus. 344. 347
Caput Eccleſiæ Chriſtus iuxta Scripturas & Patres. 349
Capitis Eccleſiæ conditiones. 353
Capitis Chriſti influxus in homines lapſus. 358
Caſtra Satanæ quomodo ordinata. 197
Character ſubſtantiæ Patris Chriſtus. 76
Charitas Chriſti. 24
Charitas Dei in genus humanum. 64. maior quàm in Angelos. ib.
Charitas Chriſtianorum vt fratrum. 454
Chriſtus quomodò omne bonum. 26
Chriſtus idem quod bonus. 30
Chriſtus an ſui ipſius ac Spiritus ſancti filius dici poſſit. 55
Chriſtus quomodò ſub lege. 299
Chriſtus pro nobis ſe legi ſubiecit. 300
Chriſti influxui an aliquid ſupernaturale ſubducatur. 363
Chriſti influxum in omnes actus naturæ lapſæ qui reiecerint. 363
Chriſtus non eſt mortuus pro Angelis & homine innocenti, nec eos redemit. 373
Chriſtus eruditus Magiſter. 457
Chriſtus tradet regnum Patri poſt Iudicium. 655
Chriſtiani ante tempora Chriſti. 403
Chriſti nuotum pugnæ. 595. ſunt omnium ætatum & ſexuum. 597
Cingulus militum Chriſti, quis? 206
Ciuitas à Chriſto extructa Eccleſia. 237. eius plateæ vici &c. 239
Clericis an temporalis poteſtas & iuriſdictio competat. 171
Cœlum & terra noua. 11
Cœnaculum & eius Dominus applicata Chriſtianis. 611
Cognitio Dei olim tenuis ante Chriſtum, quare. 62
Cognomenta Chriſti ex Damaſc. 1
Conuerſio mundi magnum miraculum. 142
Corona tributa Chriſto tantum poſt reſurrectionem. 223
Corona ſpinea Chriſti ſymbolum regni. 214
Coronæ Chriſti multæ. ibid.
Corona Athletarum Chriſtianorum. 600
Cornua crucis & trophæa. 650
Coſmopeia noua per Chriſtum. 9
Creatio an maius bonum quàm redemptio. 66
Creatura, Chriſtus dici poteſt ſub qua formalitate. 84. & 85
Crux ſceptrum Chriſti. 225
Crux triumphat de Dæmone. 649
Cunctatio pœnitentiæ reſpuenda. 531
Currus Chriſti in homine. 605
Currus Ezechielis Chriſto & Chriſtianis accommodatus. 606

D

DEbita varia hominum erga Deum. 555. eorum chirographum. 556. indiſſolubilitas per creaturam. ibid. ſolutio eorum per Chriſtum. 558
Decus aliud eiuſdem regni penes titulos. 182. eius ſtabilitas. 183. à motibus firmior. 184. vnde hæc firmitas. 185
Deſiderium antiquorum de Chriſto Medico. 519
Deus vt vnus per Chriſtum conſpicuus. 61
Deus omnia in omnibus poſt iudicium. 658
Deipara domus Dei. 250
Deipara hortus concluſus. 256
Deitas oleum lætitiæ, quo Ieſus dictus eſt Chriſtus. 33
Dij minorum Gentium. 7
Dij ſunt filij adoptiui Dei. 8
Dies tempora anni à Chriſto. 473
Dilectio etiam dicitur. 77. 78
Dilectus antonomaſticè dicitur Chriſtus. 74. 75
Directio hominum per Chriſtum caput 354
Directio Angelorum per Chriſtum. 356
Directio electorum per Chriſtum. 383
Diuitiæ Chriſto, noſtri causâ paupertate repenſæ, omnium Dominum arguunt. 150
Diuitiæ Chriſti immenſæ. 233
Docti & idiotæ in manu Dei æquales. 181

Doctri-

Doctrina Chriſti perfecta, & næuo carens. 459 eius argumentum. 460. modus docendi. ibid.
Dominium proprietatis humanum tenue in Chriſto, ſupernaturale in omnia, qui repudient. 147. probationes affirmantes. 148. 149
Dominium huiuſmodi Chriſti, non deſtruit illud, quod eſt in hominibus, & quare? 152
Dominij illius extenſio, tituli, & ſtabilitas. 156. 157
Dominus omnium, Chriſtus. 147
Dona à Chriſto data in aſcenſione. 652
Ductor hominum Chriſtus. 355

E

Eccleſiæ partes multæ. 272
Eccleſiæ ſtabilitas, & vnde. 185. in motibus & turbinibus firmior. ibid. & 186.
Eccleſia hortus S. Spiritûs. 255
Eccleſia expreſſio Paradiſi terreſtris. 264
Eccleſia corpus myſticum; anima Deus. 344. Eius variæ partes generatim. 345. Singulatim. 346
Eccleſia virgo quamuis antea turpata. 420
Eccleſia ſponſa & vidua. ibid.
Efficacia doctrinæ Chriſti. 462
Electio comparatiua prædeſtinatorum an à Chriſto. 388
Eminentia Chriſti. 375
Emmanuel Chriſtus. 38
Emmanuel nobiſcum Deus, & quàm benè. 40
Encænia templi ſpiritualis. 244
Epiſcopus Chriſtus. 585. Antonomaſticè. 586
Equus quis & quomodo regendus Chriſtiano 604
Equites agoniſtæ Chriſtiani. 602
Eruditio ſubita diſcipulorum Chriſti 464. Sine plagis. ibid.
Euangelium quid, an lex. 291
Euchariſtia cibus menſæ Regis. 230
Euchariſtiæ ſponſalia. 411
Euchariſtia Medicina. 558
Euchariſtia tegit Chriſtum aduocatum. 553.
Chriſtus vi verborum in Euchariſtia in ſtatu mortis. 567
Excubiæ hoſtium noſtrorum continuæ. 197
Exemplo docuit Chriſtus. 469
Exercitûs Chriſti conſcriptio ex omni ordine & ſexu. 200. eiuſdem ordinatio. 201

F

Facies Patris ac vultus Dei eſt Chriſtus. 58. quomodo id intelligatur. ibid. & ſeq. 68. 69. Ex Scriptura, & Patribus probatur. 59. 60.
Fideles membra Chriſti per Euchariſtiam & incarnationem. 450
Fides quomodo inducta per Apoſtolos. 14
Fides vbique prædicanda ante iudicium. 178
Fides explicita Chriſti de neceſſitate medij. 393
Fidei iuſſor Chriſtus. 555
Filiatio Dei naturalis temporaria, an Chriſto concedenda. 49. aliqui negant. ibid. alij affirmant. 50. 53. aliquæ difficultates partis negantis ſolutæ. ibid. & ſeq.
Filiationes plures in Chriſto an admittendæ 51
Penes quamcunque Dei filiationem Chriſtus ab ſit vnigenitus. 54
Filius hominis quomodo Chriſtus. 17. 21
Filius Dei naturalis, non adoptiuus eſt Chriſtus contra aliquos. 44. eorum impugnatio inefficax à quibuſdam vſurpata. 45. ſolida improbatio. ibid. contrarij placiti fundamenta diſiecta. 46. Patres ab illo errore purgantur. 47. idem aliqui Scholaſtici. 48
Filiorum Dei dignitas. 404
Filij Chriſti & Eccleſiæ. 432
Filij degeneres filij Satanæ. 454
Filius quomodo ſubditos Patri poſt iudicium. 657
Fimus ad eius fœcundationem. 269
Finis rerum omnium creatarum Chriſtus. 139 142. ideo vocatur α & ω. ibid. res elucidatur. 140
Fœlicitas à Chriſto illata. 280
Fons vitæ in paradiſo animæ. 263
Fortuna generis humani Emmanuel. 41
Fortuna Dea à Romanis collocata in ſterquilinio, imago Dei nobiſcum in carne manentis. 40
Fratres noſtri naufragi iuuandi. 515
Fures & latrones non ingrediuntur per oſtiū Chriſti. 397

G

Galea Militum Chriſti, quæ? 208
Galenus Maximus nomen Chriſti. 520
Gaudium Chriſti de peccatore pœnitentiam agente. 589
Generatio hominis noui à Chriſto. 418
Gigantomachia facta quænam ſit, & quomodo fiat. 215
Gladius militum Chriſti, quis? 208. 209
Gladium illum in lytam commutantes obiter carpti. 210
Gloria in excelſis Deo, Chriſtus. 131. etiam ratione humanitatis. ibid.
Gloria Dei quomodo ſit Chriſtus. 132
Gratia ſubſtantialis eſt Chriſtus. 95. 96. 97
Gratia data per Chriſtum non impedit legislationem. 290
Gratiæ Chriſti Typi. 360
Gratiæ antiquorum à Chriſto. 364. Typi eius rei. 365. de hac Gratia antiquorum Patrum à Chriſto quid Anſelmus & Rupertus. 366
Gratia Deiparæ & Maiorum Chriſtianorum à Chriſto. 367. Gratiarum actio Chriſto capiti. 367
Gratitudinis ſenſus in Deum quod nobis vultum ſuum, ſeu Chriſtum reuelauerit. 63

H

Hæreſis & Paganiſmus vxores Diaboli. 426
Hominis diſtinctio. 17. quid ſignet in ſcripturis. ibid.
Hominis nomen honorificum. 18
Homo ſolus iuſtus. ibid.
Homo Chriſtus Antonomaſticè. 19
Homo homo Chriſtus. 20. Ex Iobo. 23
Bonus Chriſtus etiam homo. 22. & 23

Homo in ſe armatus. 198
Hominis dignitas. 376
Hominis pretium. 643
Homo eſt redemptoris non ſuus. 644
Horti Chriſti flores, Aromata. 254.258
Horti alij præ horto Chriſti teſqua. 257
Hoſanna. 609
Hoſtes noſtros omnes ſi vincere cupimus Duci Chriſto adiungamur. 195.196
Humilitas Chriſti non obeſt eius magnitudini. 16.21
Humilitas magnos efficit. ibid.
Humilitas Chriſti exemplo. 376
Humilitas Chriſti. 471
Humilitas hominis ob redemptionem. 645
Hyems myſtica quæ per ver depulſa? 90

I

IDiotæ, ſæculi ſapientes diſturbant. 580
Iedidia Chriſtus, dilectus Patris. 71.72
Ieſſei Chriſtiani cur. 525
Ignari Chriſti Diſcipuli. 467
Imagines Dei quomodo euadimus. 191
Imago Dei in nobis à Chriſto. 430
Imperatores ſunt Chriſti ſubditi. 193
Imperij Rom. vnitas quo fine facta. 178
Impiorum pœnæ. 335
Incarnatio Chriſti eius exitus. 544
Ioannes Baptiſta an legiſlator. 292
Ioannes Baptiſta quomodo Mediator. 489
Ioannis Baptiſtæ ſanctitas. 490
Ioannes Montmiral dictus Ioannes Bonitas. 29
Ioſeph Typus Chriſti. 74
Iudicium particulare eſt Chriſti. 305
Iudicium particulare qua ſpecie à Chriſto fiat. 308
Iudicium particulare in momento mortis. 309
Iudicij particularis locus. 313. forma adiuncta popularia. 312
Iudicium generale eſt Chriſti. 314
Iudicij generalis antecedentia. 316. nubes caligo, conflagratio. ibid. ſigna in Sole & Luna. 317. tempus ſignorum & horror Mortalium. 318. Tubæ ſonus, vox Archangeli. 319. timor impiorum. 320.324. congregatio in valle Ioſaphat. 321. Aduentus Iudicis & comitatus. 322. Crux in aëre. ibid. raptus electorum. Thronus Chriſti. 324. Gaudia electorum. 326
Iudicij materia. 327. diſcuſſio. 328. omnes alij patebunt. ibid. Librorum apertio. 330. rubor ſanctorum nullus ob admiſſa peccata. ibid. hæc erunt momentanea. 331. omnium ſubterfugiorum præcluſio. 332. ſententia Iudiciaria Chriſti & Apoſtolorum. 333
Iudicium vltimum rectum, & inflexibile. 335
Iudicium ſequetur lux iuſtorum rugitus damnatorum. 336. diuiſio reproborum à Deo & ab electis. 337
Iudicij cogitatio, ſolatium bonorum. 343 in ea ſe exercendo proficiunt. ibid.
Iudicij extremi adiuncta inimici Chriſti deleri, euacuata omnis poteſtas. 653
Iudicium extremum Chriſti triumphus. ibid.
Iudiciaria Chriſti poteſtas. 301. eius titulus. 304. obiectum. ibid
Iumentum excutiens nos in via. 508
Iuſti fratres Chriſti. 400.402
Iuſtitia Dei per Chriſtum manifeſtatur. 67

L

LApis ſtanneus Chriſtus. 13
Lapides viui, Sancti. 245
Lapides rationalis Pontificis Hebræorum. 581.
Lapſi & integri hominis Angelique gratiæ diuerſæ. 374
Lauacrum aquæ vterus fidelium. 434
Laus Dei, Chriſtus 527
Lex & Prophetæ ſacramentis pleni. 116
Lex vetus nos fuit. 122
Lex Chriſti conuertens animas. 297
Leges Chriſti ſanctæ, humanæ. 294
Leges Chriſti faciles. 301
Legiſlatiua potentia Chriſti. 287
Legiſlator Chriſtus an per ſolum exemplum. 286
Legiſlator Chriſtus. 293
Legiſlatoris Chriſti comparatio cum Moyſe & aliis legiſlatoribus. 295
Libertas Euangelij. 290
Litro Chriſti non abutendum. 560
Litrum redemptionis Chriſti. 631
Lorica Militum Chriſti, quæ? 207
Luna Eccleſia. 473

M

MAgiſtrum bonum cur Chriſtus ſe noluerit vocari. 22
Magiſter Chriſtus. 456.459.& 466
Magiſtri dotes. ibid.
Magiſtri alij cum Chriſto collati. 465.469
Magnus Deus Chriſtus. 3
Magnus Deus quomodo Pat. & Sp. S. 3
Chriſtus Magnus Deus an copulatiuè, vel disiunctiuè. 5
Magnus idem ac fœlix. 9
Magna opera Dei. ibid.
Majora Chriſto quomodo eius Diſcipuli fecerint. 15
Magnitudo in quo poſita. 8
Manicheorum fabula de bellis Chriſti. 614
Maria Mater Chriſtianorum. 408
Martyr Dei, Chriſtus eſt. 99. 100. & quidem præ omnibus. 101
S. Matthæi conuerſio. 608
Mediatoris voces ſynonymæ. 481
Mediator Chriſtus. ibid.
Mediationis Chriſti quodnam principium. 485
Mediator vnus Chriſtus Maximus. 488.495
Medicamentum & Medicus Chriſtus. 512
Medicus Chriſtus corporum. 516. Animarum. ibid. 520
Medici Chriſti lenitas & efficacia. 525. & ſequent.
Medici curatores animarum. 531
Membri Chriſti Myſtici opus an vt ſic dignius 369
Mendicus an fuerit Chriſtus. 154
Menſæ omnes ad Chriſti Menſam ieiunitas. 232.

Merita

Merita Chriſti an influgant in beneficia naturalia. 358. certè in quodcunque ſupernaturale. 358
Meſſias idem quod Chriſtus. 35
S. Michaëlis partes in Iudicio particulari. 306
Milites Chriſti vnde vires ſumant. 203. nihil vnquam illis deeſt. 212
Militum Chriſti & Satanæ antitheſes. 216
Miniſtri Chriſti Reges, 235. 282
Miracula Chriſti. 13
Miſericordia Dei in Chriſto elucet. 67
Miſericordia dictus eſt Chriſtus ipſe. 68
Mollitudinis fuga in Chriſtianis. 377
Morbus hominis à ſolo Chriſto ſanabilis. 523
Morbis animi medendum. 529
Morbi animi nulli incurabiles. 528
Mores mundi à Chriſto mutati. 14
Mors à Chriſto guſtata, ſine Deo, quomodo intelligatur. 95
Mortis anguſtiæ. 310
Mortis momentum regulariter tantum tempus Iudicij particularis. 312
Mortis victor Chriſtus. 616
Mortis timor nullus redemptis. 640
Moſis lex quomodo non bona. 297. comparata cum Chriſtianâ. 298
Mulieres in caſtris Dei pugnant. 201.
Multiplicatio naturæ & gratiæ comparata. 436
Mundus ſpiritualis homo ſanctus. 10
Murenulæ aureæ quid ſignificarent ex Origene. 122

N

Naturæ duæ Chriſti neceſſariæ ad mediationem. 485
Nauigationis noſtræ portus. 514
Neceſſitas nulla in caſtris Dei. 212
Negligentia ſomnus, & incuria in mediis hoſtibus degentium. 200
Negotiatores è templo pulſi. 610
Neſtorianorum quorumdam de Chriſto doctrina. 49
Nobilitas generis Chriſtianorum. 451. idem ex Paganis probatum. ibid.
Nomen Dei in fronte Pontificis. 587
Notio duplex Apoſtolatûs Chriſti, cadens in titulum Angeli exponitur. 105. 106. Bogomilorum ac Origenis circa Chriſtum tali modo ſpectatum fatuitas. 107
Nouus homo. 10
Noua res creata quomodo Chriſtus dici poteſt. 86. Multæ rationes pro parte affirmante. 87. 88
Nouale Chriſti. 268. conſummatio eius ad combuſtionem. 269
Nouitatem in orbem intulit Chriſtus. 88
Nox ante Chriſtum. 473

O

Olei proprietates egregiæ. 33
Onychinum vnguem Chriſti. 581
Opera Magnifica Chriſti Regis. 236
Orationes Chriſti. 548. an ſemper efficaces. 549
Orétne pro nobis etiamnum Chriſtus. 550
Orationes noſtræ ad Chriſtum eo non poſtulent vt oret pro nobis. 552
Orbis conſeruatio à Chriſto. 12
Ordinis gratiæ & ordinis naturæ finis, Chriſtus. 141
Orbis vniuerſus Chriſtum agnoſcet. 179
Ordines varij & gradus Eccleſiaſtici diuerſi, quomodo caſtra Dei componant. 195. 202
Oſtium ouium Chriſtus. 391. cur, & ſequentibus.
Oſtia ouium varia. 391
Oſtij ouium Chriſti varij Typi. 395
Oſtium coronatum Auguſtum. ibid.
Oues Chriſti ſumus. 594

P

Pacificus Chriſtus. 498
Palatia Regum vilia præ Chriſti domo. 251
Paracletus Chriſtus. 543
Paſſiones noſtræ maiores paſſionibus Chriſti quomodo. 13
Paſtoris nomen Chriſto non indecorum. 586. munera eiuſdem deducere ad paſcua. 587. Arcere lupos. 588. Oues errantes reuocare. 589
Paſtor Chriſtus. 583. 593
Paſtorum animarum munera. 590. Paſtio, exemplum. ibid. Tutela à lupis. 591. reductio aberrantium. 592. Paſtorum incuria, exitium ouium. ibid. ſalus à bonis. 593
Patris notio. 427
Pater Chriſtus. 428
Pater ſibi homo. 430
Pater Spiritus S. ibid.
Patres ſpirituales exemplo Chriſti. 431
Pater futuri ſæculi Chriſtus. Pater perpetuus. 438
Pater æternæ ſobolis Chriſtus. 450
Patientiam docet Chriſtus. 471
Patriarchæ olim dicti Chriſti. 30
Patronus cauſarum Chriſtus. 544
Pauper fuit Chriſtus & tamen diues. 152. & 153
Paupertas & dominium Chriſti quomodo cohæreant. 154. 155
Pax Chriſtiani in hac vita. 276. 283
Pax perfecta in alia vita. 280
Pax per Chriſtum nobis cum Deo. 493. cum Angelis. 494. ad homines & nos. 495
Pax amanda. 498
Paxillus Chriſtus cui fideles innituntur. 388
Peccata filij fornicationis. 415
Peccata morbi. 518
Peccati victor Chriſtus. 617
Pecora campi in Eccleſia. 274
Peregrini & viatores omnes. 499
Phaëton quis in curru Chriſtiano. 605
Philippus Dux Burgundię vnde dictus Bonus. 29
Phytogeniti. 436
Pictura Chriſti ſymbolica ſpecie Agni. 57
Pictura Chriſti in nobis, quæ ſit. 189. quomodo exprimere & imitari debeamus. 190. Eius colores qui ſint. 191
Piſcinæ Chriſti. 273
Pia opera cibus menſæ Dei. 232
Pij viri Aræ ſtatuæ & templa. 242
Plato Chriſto comparatus. 465

Poma & concentus auium Paradiſi Chriſti. 260
Pomarij Chriſti excellentia. 263
Pons inter nos & Deum Chriſtus. 504
Pontifex & Rex Chriſtus vi eiuſdem tituli. 170
Pontifex Chriſtus. 576
Pontificia & regalis Chriſti dignitas. ibid.
Pontifex Chriſtus à quo tempore. 578. an eius Pontificatus communicabilis. ibid.
Perfectiones Pontificatus. 579. figuræ. ibid.
Pontificatus & regia poteſtas in Chriſto quomodo cohæreant. 572. aliquid contra ſolutum. 173. quandonam hi tituli inceperint. 174. explicatur exemplo viris. ibid.
Pontificatûs Chriſti perennitas figurata. 584
Porphyra Eccleſia, Chriſtiani.
Potentia Dei in Chriſto conſpicua. 68
Poteſtas regia in Chriſto. 167. eius tituli præcellentiſſimi. ibid. initium regni illius à primo vitæ momento. 568
Huius poteſtatis, nullum in Chriſto viatore exercitium. 169
Poteſtas excellentiæ Pontificia in Chriſto. 577
Prædeſtinationis exemplar. 381. & caput Prædeſtinatorum. ibid. eius Eminentia. 382
Prædeſtinatio an ex Chriſti meritis. 383. aſſeritur & explicatur. 386
Prædeſtinatorum caput Chriſtus. 279
Prædeſtinatus Chriſtus in humana natura. 380. & Prædeſtinatorum amor mutuus & erga caput. 390
Primogenitus omnis creaturæ, Chriſtus. ibid. & ſeqq.
Primogenitus in multis fratribus Chriſtus. 398
Primogenitus filius Dei Chriſtus. 399
Primogenitus in multis fratribus Chriſtus. 405
Primogenitus omnis creaturæ Chriſtus. 406
Princeps pacis Chriſtus ob odia ſublata. 275. quia Rex iuſtitiæ. ibid. ob ſublata bella. ibid. 280
Progreſſio omnis ad Deum per Chriſtum. 506
Ex connubio Chriſti & animæ. 423. 425
Promiſſa Dei per Chriſtum nobis adimpleta. 116. etiam vltra modum. 117
Prophanatores domûs Chriſti. 252
Prophetæ Mediatores. 489
Prouidentiæ Chriſti Emblema. 450
Proximi amor. 376
Pudicitia amanda Chriſtianus. 451
Pythagoras Chriſto comparatus. 465

R

Redemptio hominum per Chriſtum à captiuitatibus. 630. Eſt in actu primo & quomodo non omnium. ibid.
Redemptionis beneficium agnoſcendum. 633
Redemptionis Chriſti contemptores. 640
Redemptio à maledicto legis per Chriſtum. ibid.
Redemptio per Chriſtum à ſeruitute corruptionis. 642
Redemptor amandus. 645
Regia domus Chriſti Eccleſia. 247
Regna Chriſti, quæ? 160. temporale quale. 161. in Dominio iuriſdictionis conſiſtens. ibid. & quidem fundato in multis titulis. 162
ad Regnum factus eſt Chriſtus. 163. contra tale regnum inefficacia argumenta. 164. regni illius prærogatiuæ. 165
Regnum Dauidis an in Chriſto reſtauratum. 172
Regnum Chriſti quomodo non eſt de hoc mundo. 573
Regnum Chriſti quando inceperit. 575. extenſio illius regni ſpiritualis. 179
Regnum Dei quomodo violenter rapiatur. 214
Religio hortus meum. 556
Religioſi cœtus, arces regni Chriſti. 197. 202
Religioſi domus. 250
Religioſæ perſonæ ſponſæ Chriſti. 425
Remedia & Medicinæ adhibendæ à curatoribus animarum. 533. 534
Renati in Chriſto. 43
Renouatio mundi per Chriſtum. 58
Reprobi an filij Dei. 462
Reges dicti Chriſti. 35
Reges olim communi nomine Chriſti appellati. 33
Rex Chriſtus ſupra omnes alios Reges. 164. & 165
Rex & Pontifex Chriſtus vi eiuſdem tituli. 170
Rex ſpiritualis, Eccleſiæ. 572
Rex virtutum Chriſtus. 188. eius ſigna. 179. 192
Rex bellicoſus Chriſtus. 194
Rex gloriæ Chriſtus. 218. eius vigiliæ nocturnæ. 219. & ſeqq. eius veſtitus duplex. 220. eius corona. 222
Regis Chriſti adminiſtri. 234
Rex gloriæ Chriſtus neglectus. 274
Romanus Pontifex ſecundarium caput Eccleſiæ. 347

S

Sabathum Dei Chriſtus eſt, quo ſenſu 272. & 73
Sacerdotes nutrices. 438
Sacerdotes Mediatores. 495
Sacerdos Chriſtus. 565. in natura humana & diuina. 562
Sacerdos an fuerit Chriſtus in ſacrificio paſſionis. 571
Sacramenta Medicinæ. 537
Sacramentorum neceſſitas & vtilitas. ibid.
Sacramenta remedia facilia. 540
Sacrificium Chriſti in cœna vltima. 562. quæ ibi victima immutata. 564. quænam victimæ immutatio. 566
Sacrificij Chriſti figuræ. 568. 572
Sacrificium Chriſti cruentum. 568
Sacrificium incruentum & imago cruenti. 573
Sacrificium animarum noſtrarum. 575
Salomon typus Chriſti. 75

Salua

Saluator Seruator Chriſtus. 637
Saluatoris Chriſti Typi. 638
Saluatores quomodo Apoſtoli. ibid.
Sanguinis Chriſti efficacia ad remedia. 540
Sanctorum gloria. 339
Sancti quomodo ſubiicientur Chriſto triumphanti. 654
Sanctorum feſtum æternum. 659
Sanctitatem docet Chriſtus. 470
Sanctitatis Chriſti figuræ in Pontifice Hebræorum. 583
Sanitas nulla in homine. 541
Sapientia Dei per Chriſtum quomodo appareat. 63.110
Sapientia Chriſti Medici. 527
Satanas Rex ſenex & ſtultus ex Patribus. 176
Satan maritus animæ impiæ. 426
Satanas quomodo mediator, & eius oppoſitio cum Chriſto. 487
Satanas à Chriſto victus. 614
Satanæ Regnum in peccatores. 615
Satan à Chriſto triumphatus. 647. eius ſpoliatio. 646. cruci eſt confixus. ibid.
Scopuli ſyrtes Piratæ in vitam nauigatione. 515
Scutum militum Chriſti, quodnam. 207
Securitas militis, Chriſti armis inſtructi. 211
Seminatio cura colonorum. 270
Seruus Dei Chriſtus quo ſenſu? 78. 79. elucidatur quæſtio hæc ex Patribus. 79 ex ratione, 88. circa hæc notanda. 81. 82
Seruus noſter an dici poſſit. ibid.
Seruitus peccati. 615. eius adiuncta. 626. coniuncta cum ſeruitute Satanæ. 627. Adumbrata in captiuitate Babylonica. 628. nullus non captiuus. ibid.
Senecio Magnus. 8
Signaculum Patris Chriſtus. 76
Simplicitas Chriſti docentis & eius diſcipulorum. 461
Sol iuſtitiæ Chriſtus. 302
Sol Chriſtus. 472
Spiritus S. cor Eccleſiæ. 347
Sponſa Chriſti Virgo Maria. 411
Sponſæ Chriſti. 404
Sponſæ Eccleſiæ ante coniugium fœditas. 415
Sponſæ Chriſti quàm debeant nitere. 426
Sponſalia Chriſti & Eccleſiæ. 410. 413
Sponſalium Eccleſiæ adumbratio. 414
Sponſalium Eccleſiæ Pronubi. 415. Arrhæ, dos 416. Annulus, Mundus Muliebris. 416. Tabulæ, tempus. 418. Epithalamium. 419. Nuptiæ Chriſti & Eccleſiæ. ibid.
Stabilitas regni Chriſti. 168. 183. inconcuſſa. 184
Stanneus lapis Chriſtus cur. 630
Status varij hominum cuioſcunque tandem ordinis & generis, Exercitum Chriſti conſtant & quomodo. 202
Stella Maris quæ? 512
Stipendia militum Chriſti. 203
Studendum doctrinæ Chriſti 467
Subditus parentibus an erat Chriſtus. 165
Subditi Chriſti nullo onere grauati, 192. quinam ſint illi. 193. quid ſint, ibid.
Superiores Religioſi Medici. 533
Suſceptor Chriſtus 515

T

Templi à Chriſto conſtructi & Salomonici contentio. 240. & ſeq.
Templa Dei fideles. 241
Templi Chriſtiani gloria maior quàm Salomonici. 246
Templorum Chriſti prophanatio & vaſtatio. ibid.
Terminus ad quem viæ noſtræ. 509.
Teſtamentum vetus an totum transferatur ad Chriſtum. 115. an finis eorum Chriſtus. 142
Teſtamentum Chriſti an lex? 291
Teſtamentum Dei Chriſtus. 387
Theodoſij Lamma ſepulcrale. 541
Thronus gratiæ quid ſignificet. 97
Thronus Chriſti Eccleſia. 219
Throni Chriſti ſancti, iuſti, præſertim Deipara. 230
Throni quilibet, nihil ad Thronum Chriſti. ibid.
Tituli dominij Chriſti in quo fundati. 151
Tributa in bonum ſubditorum Chriſti. 282
Triduo mortis Chriſtus triumphat. 650
Triumphus Chriſti ſine monitore infauſto. 652
Thriumphus Chriſti in mundi meta. 653
Typi nunc ſuperſtites, veritatem continent. 123

V

Veli Templi diſruptio & Solimæ euerſio, quid ſignificarent. 120. 121
Ver ſacrum eſt Chriſtus. 89. 90
Verbum Dei cibus Regis. 232
Veritas Dei eſt Chriſtus. 109. errores aliqui circa hanc Dei veritatem. 113. reiiciuntur. 114. & ſeq.
Veritatis quæ eſt in nobis fons, Chriſtus. 111
Veritas Euangelica per Chriſtum firmata. 119
Veritas eſt cingulum militum Chriſti. 206
Vetuſtas procul à Chriſto. 87
Via viri in adoleſcentia cur dicitur ignorari. 171
Viæ variæ hominum. 502
Via Regia Chriſtus. 502
Semita & via Chriſtus. ibid.
Viæ virtutum recidunt in viam Chriſti regiam. ibid.
Via Chriſtus. 499. 505
Via Chriſtus & qui ab ea declinent. 506. 508
Via Chriſti an ardua. 509
Via maritima Chriſtus. 510. Nauis Eccleſia. ib.
Victor Chriſtus. 612
Victoriæ Chriſti per infirmos. 620
Vinea Chriſti Eccleſia. 264. eius botri & vites ibid.
Vinea Chriſti, anima quam malè culturæ reſpondeat. 267
Virga Ioſeph & Aaron Symbola ſceptri crucis. Chriſti. 225
Virga Moſis cuius typus? 226. eſt Chriſti ſceptri figura. 227
Virga ferrea Chriſti mitiſſima. 283
Virga Chriſti docentis. 645. 468

B. Virgo Chriſtum peperit primogenitum & vnigenitum. 398
B. Virgo quomodo mediatrix. 493
B. Virgo an redemptrix. 634. Redemptor ſolus Chriſtus. ibid. Sancti & Martyres an redemptores. 635. quid de eo Patres. 636
Virgines ſponſæ Chriſti. 424
Virginitatis bellum continuum. 201
Virtutum hoſtis, hoſtis eſt Chriſti. 188
Vitia nobis infenſa quum magis amica. 199
Vmbræ per Chriſtium fugatæ. 118
Vnigenitus & primogenitus Chriſtus. 399
Vnio cum Chriſto capite. 379
Veritatis ſtudium in Chriſtianis. 377
Vrim & Thummim, quid? 110. 457
Vtilitas ex doctrina de Chriſto Emmanuele, quæ duci debeat. 42
Quæ de Chriſto Dei filio. 54
Quæ de Chriſto vt vultu Dei conſiderato. 20
Quæ vt Dei ſeruo. 85
Quæ vt nouo homine. 95
Quæ ex Chriſto vt Martyre? 101
Vt Apoſtolo. 107
Vt adimplente promiſſa Patris. 117
Vt eſt principium & finis. 143. primogenitus. 147. rerum omnium Dominus. 157. Rex Regum. 170. Rex virtutum. 194. Bellicoſus. 216

FINIS.

